עבדו את ה׳ ביראה

סדר

עבודת ישראל

כולל

התפלות לכל השנה

על נכון מסודרות והיטב מבוארות.

רעדעלהיים.

סדר

עבודת ישראל

כולל

התפלות והברכות לכל השנה
מראשיתה עד אחריתה

עם

סדר הפרשיות והמעמדות והיוצרות לשבתות
והסליחות לתעניות והוספות נאות אחרות

ועליהן באור שמו

יכין לשון
לבאר היטב את כל דרכיהן·

הכל מחובר ומסודר כהלכתו ומוגה ומנוקה עד תכליתו

על ידי

יצחק בן אריה יוסף דוב

S. Baer.

רעדעלהיים

בשנת יערב עליו שיחו לפ״ק.

Rödelheim,

Druck u. Verlag von M. Lehrberger & Comp.

1901.

Heb 41300.306

HARVARD UNIVERSITY
LIBRARY
MAY 10 1988

Gift

יקר סהדותא

מאת

הרב המופלא, נודע ביהודה ובישראל גדול שמו, ה"ה כמוהר"ר שלמה קליין הי"ב
היושב לראש בשבת תחכמוני בק"ק קאלמאַר יע"א.

רדי"א

כתוב הדר הוא, אשרי האיש שומרהו, יומם ולילה ינצרהו, „ועבדתם את ה' אלהיכם" ולעבדו בכל לבבכם", לשפוך לב וקרב, בשיח ערב, בקר צהרים וערב, לפני ה' אלהינו, הוא מלכנו צורנו וגואלנו, לשלם פרים שפתותינו, ולכן קמו אנשי כנסת הגדולה, להראות לנו את המסלה, אשר בית אל עולה, ויסדרו לנו את סדר התפלה, סלם מצב ארצה, מיוסד על אדני פז המליצה, יפה כתרצה, וראשו השמים מגיע, בוקע חלונות רקיע, כי להם נגלו תעלומות שמים, להתהלך בארצות החיים. וחכמי המשנה והתלמוד אחריהם, הלכו בעקבותיהם, ויעשו גם הם מטעמים, להקריב לפני שוכן מרומים, ויקבצו מי ברכה העליונה, גורל אחת להנה, למלכות שמים עשו כונים, איש על דגלו חונים, שתולים על פלגי מים נאמנים — אכן ברבות העתים, בדרך החתחתים, שוטרי הלשון חדלו, ודרכי התפלה אוטללו, והיה המישור למעקשים, ותחת ענבים באושים, המעתיקים ינועו ויחוגו, פעם מלים ידלוגו, פעם נוספות יציגו, פעם הנקודות והטעמים אחור יסיגו, או כי משפט התנועות והטעמים ומקומם, לא ידעו בשכבם ובקומם, וגדול וקטן שוים בעיניהם, ועבד ואדון יחלפו במושבותיהם, או בחפזם במלאכתם, שגגתם אתם, גם מעיני המגיהים אשר חכמו, ולתקן את המעוות עצמו, שגגות נעלמו, ובמקומן קמו. גם מעושי המלאכה, באה המבוכה, תיבה או אות בדפוס השלכה, או מדרכה נבוכה, או אשה באחותה בגדה, ואחת במקום רעותה עמדה, ולכן שפתי המתפללים הטיפו זרה, בלשון לא־מטוהרה, במקום תפלה רופי, כי תחת יפי, עד שהתעוררו חכמי חרשים, ונבוני לחשים, בעלי תבונה, ויחזרו את העטרה אל ישנה, על פי דת ודין לשוננו הקדושה, אבן הראשה, ועל פי כתבי יד הישנים, מאת אנשי אמונים. אכן בכל זאת מקום הניחו להתגדר, לאיש מהיר במלאכתו לפני חכמים יתהדר, המדקדק הנעלה, עמוקים דולה, שוקל וסופר ומחזיק בדק, בשקל הקדש ומאזני צדק, התורני המושלם כה"ר יצחק בן אריה יוסף דוב, יהי כגן רטוב, וכבר יצאו לו מוניטין בעולם, שלפניו כל רז בלשון עברית לא נעלם, וכללי לשון ארמית וכשדים, בידיו המה לאחדים, ועליהם ידבר נגידים, ולו יד ושם בספרי ומדרשי חכמינו, ובתפלות ופיוטים אשר יסדו קדמונינו, אשר המה לנו לעינים, כי ממנו תוצאות חיים, ותורת אמת על לשונו, שם הראה רב כחו ואונו, בדברים כדרבונות, מנצח בנגינות,

גם לקט חצבי, אשר לפני העברים הביא, וסדר הקינות, הטה לאות, כי הוא איש תבונות, וידיו אמונות, והנה עתה גם על סדר התפלה ידו הרה, ויעטוס על שכמו זאת העבודה, להישיר לשון עלגים, ולהשבית סינים, ולבו עָר, ברוח משפט וברוח בָעֵר, על כל הנותר בשניון, מבעלי לשון והגיון, חכמי לב אשר קדמוהו, כי רב מאוד מעשהו, לשום דבר דבור על אפניו, בכל הלכותיו ועניניו, הסר משם כל נקוד, אשר בכבלי הלשון איננו עקוד. ובכל זאת לא ישען על חכמתו, על שכלו ועל תבונתו, לשנות נוסחא או מלה, בכל סדר התפלה, מדאגה פן ישלח ידו בקדושים, במטבע אשר טבעו חכמי חרשים, לכן לא ישפוט למראה עיניו, וכאשר ידמו רעיוניו, עד ימצא כדבריו הנכוחים והטובים, הנם בכתובים, או בדפוסים מדויקים, והמה עתיקים, וגם שגדולי עולם אשר קדמוהו, אחזו בענין ההוא, ולא הרפוהו, אז יאמר מצאתי לי אונים, ויתדים נאמנים, לדובב שפתי ישנים, גם בעקבות אבודרהם זצ"ל ידרך, ומנהגים שונים יערך, ופרושים נכונים, דברים כנים, ויבאר כל חמורה, בשפה ברורה, וכראותי כי טוב פעלו, אמרתי נוצר תאנה יאכל פרי עמלו, יישר כחו וחילו, אף ידי תכון עמו, נגדה נא לכל עמו, כי טוב טעמו, כבוד מלאכתו אספרה, ותהלתה אבשרה, כי בסדורו המסלה סקלה, והמתפללים מתוכו לא ישימו תְהִלה לתָהלה, מדרכי שפה נכונה לא ימוטו, ומוקשי לשון ימלטו, דבריהם יורצו, כאשר לקדוש ישראל יעריצו, ותפלתם תקובל ברצון, כזבחי בקר וצאן, וכחלב כרים, עד כי נכון יהיה בית ה' בראש כל ההרים, בבי"א.

כ"ד הכותב לכבוד ה' ולכבוד דורשיו והחותם פה קאלמאר יום עש"ק פ' בראשית תרכ"ד לפ"ק.

הק' שלמה זאב בן כ"ה ראובן משה קליין זצ"ל רדקס"ט דג"ע רהיין ואנפי'.

עמ״י

תחלת אמרי, וראש כל דברי, תהלות ותודות, לנורא עלילות, אשר יעזרני, ואף עזרני, להחל ולכלות, חמודות התפלות, הזמירות והברכות, כסדרן ערוכות, בלשונן הטהורה, הצרופה והברורה, תמימות וישרות, והיטב מבוארות.

יבורך צור אשר אין לו תחלה, וישתבח בכל מיני תהלה,
אשר הישר לפני המסלה, לבאר את תבונות התפלה,
חקור ודרוש מצוא שרש ועלה, וטוב טעם לכל מלה ומלה,
עזרני והאיר לי וגלה, אדון עולם ורב כל העלילה.

קורא נעים! בהביאי לפניך את הסדור החדש הזה של תפלותינו ובקשותינו עם דיניהן בראשיהן ובאורן בשוליהן לא ארחיב פי לדבר על עריכת עניניהן ויפי סדריהן ויושר נוסחאותיהן ותכלית באוריהן, כי את כל אלה אתה תחזה ותכיר בעיניך ותבחון ותבין בעצמך לדעה במה וכמה ועד כמה נבדל סדור זה מכל שאר הסדורים הנדפסים לפניו. אך את זאת אגידה ואספרה כי מלאכת הסדור הזה עבדתי בה בכל כחי ושמתי עליה את כל זריזותי וחריצותי ויגעתי יגיעות וטרחות הרבה לקבץ ולהביא אל ידי סדורים כתובי יד ישנים נושנים ודפוסים עתיקים קדמונים ממנהגים שונים עם פירושים ופתרונים להעזר מהם לתכן בית התפלה בעמודיו ואדניו ושעריו וחדריו. ואלה הם הסדורים של התפלות שהיו לעיני במלאכת חבורי:

סדור כתב יד על קלף נכתב בשנת ס"ז, כולל התפלות לכל השנה עם מעריבים ופיוטים ומנהגים ודינים וענינים יקרים אחרים.

סדור כתב יד ישן על קלף (ולא נודע לי זמן כתיבתו) כולל התפלות לכל השנה עם מעריבים ופיוטים.

מחזור כתב יד על נייר ישן כמנהג קהל ליסלא (L'Isle), והגהה כ"י המחברים הם סגולה לר' בנימין נידרהאפהיים הי"ו בפפד"מ.

סדור כתב יד על קלף כמנהג טריוש (Troyes) נכתב בשנת קס"ז, כולל התפלות וסביב להן פירוש יפה ושאר ענינים יקרים, והוא באוצר ספרי ר' מאיר גאלדשמידט כ"ע בפפד"מ.

מחזור כתב יד על קלף נכתב בשנת קע"ב, כולל התפלות והפיוטים לכל השנה כמנהג רומא (Rom), והוא סגולה לר' רפאל קירכהיים הי"ו בפפד"מ.

סדור כתב יד על נייר ישן, כולל התפלות כמנהג ספרדיים עם פירוש הפיג לבן, והוא מנולה לר' אליקים כרמולי ס"ו בפפד"מ.

סדור כתב יד על נייר ישן, כולל תפלות לתעניות ובקשות וסליחות וקינות כמנהג אלגיר, והוא רבוסי.

סדור כתב יד על נייר, כולל התפלות עם פירוש שמו לקוטי יוסף חברו ר' יפתח יוסף בר נפתלי הירץ מנגבך שהיה שמש לקהל ווירמיישא סביב שנת ת"ס, והסדור הזה מנולה לר' יונה גאלדי ס"ו במגנצא[1]).

סדור תפלה עם הושענות ומערבים ופירוש בגליונו נדפס בעיר טרין בשנת רפ"ה[2]).

סדור תפלה עם הושענות ומערבים נדפס בפראג בשנת רפ"ז.

מחזור כפי מנהג ק"ק רומא (Rom) עם פירוש גדול ויפה נקרא קימחא דאבישונא לר' יוחנן טריויש נדפס בבולוניא בשנת ש"א.

מחזור לאשכנזים, כולל התפלות והיוצרות והסליחות והפיוטים לכל מועדי השנה עם פירוש ועם דינים ומנהגים, נדפס בשאלוניק בשנת ש"מ.

סדור תפלה עם פירוש רחב ויפה שחיבר רבי צבי בר חנוך זונדלש ור' מרדכי בר אברהם קפלמאן הכהן, נדפס בקראקא בשנת שנ"ג[3]).

ברכות ומירות עם פירוש, דפוס באזיליא שנת שנ"ט.

מחזור לאשכנזים ב' כרכים עם פירוש רחב שמו סדרה קדש לר' יצחק בר יעקב יחבל הלוי[4]), דפוס ויניציא שנת ש"ס.

מחזור כמנהג פולין עם פירוש, דפוס פראג שנת שע"ג.

---

[1]) מוסף לאלה ח' כתבי יד עוד רשמתי לי שנויי נוסחאות מעטה כ"י אחרים שראיתים הנה והנה. והנה בכל מקום שאביא נסחאות עדות ורא' מסדור כ"י ואזכירנו בשמו „כ"י" כוונתי בזה על הסדור הראשון הנכתב בשנת ס"ו, ואם אציין בשם „כ"י" ולא כ"י או כוונתי על אחד מן כ"י אחרים.

[2]) כן זה הסדור והנזכר לאחריו הנה מהדפוסים הראשונים של התפלה, ורשמתי עליהם נוסחאות כשמו „סדור רפ"ה" והשני בשמו „סדור רפ"ז". ונעלמים עוד ב' סדורי תפלה אשר קדמו להם בדפוס אחד שנדפס בפראג בשנת ת"ע ואחד עם פירוש בגליונו שנדפס בשונצינו בשנת רפ"ב, ונזכרו ברשימת ספרי ר"ד אפפענהיים ואני לא זכיתי לראותם.

[3]) יש לדעת כי הפירוש הנמצא בסדור תפלה דפוס אמשטרדם שנת תע"ת ומיוחס לר' צבי ור' חנוך איננו הפירוש השלם שלהם, אלא זייף בו המדפיס והיה מוסיף וגורע, והפירוש העקרי הוא הנדפס בסדור קראקא משנת שנ"ג, וגם לי על אשר לא השגתיו עד אחרי כתב בשלשה הדפסת ל' פרישות הראשונות של סדורי, ועי"ז אות נעשה לי השגגה במה שכתבתי בדף 93 שורה 11 של המאור „בפירוש הר' צבי," ויש לתקן פתחיו „בפירוש סדור אמשטרדם משנת תעת", כי באמת לא כתב כן הר' צבי ורק תוספת המדפיס הוא. ועוד לי להעיר פה כי אותו הספור מעקור והוא רחוק שהעתקתי מתוך סדור כ"י (ומצאתי אח"כ כי כתוב גם בס' מנהגים כ"י של ק"ק ווירמייזא) ושכתבתיו בדף 112 נמצא כולו גם בפירוש הר' צבי של סדור שנ"ג והוצב שמה בלשונו ללשון כ"י.

[4]) והנה המחבר את פירושו מב' פירושים שונים, כי עד ברוך שאמר העתיק את פירוש מעגלי צדק, ומשם והלאה עד סוף כל התפלה הוא פירוש של הר' הירץ שליח, ופירוש הזמירות הוא של ר' משה בר יוסף נגלאש ב"ן.

סדור תפלה עם הושענות ומעריבים ויוצרות וקינות ותהלים ומעמדות עם פירוש מיוחס לר' צבי ור' מרדכי, נדפס באמשטרדם בשנת א'ת (וראה למטה בהערה).

מחזור כמנהג ספרדיים, דפוס אמשטרדם שנת תמ"ט.

סדור תפלות ספרדיים, דפוס אמשטרדם שנת תנ"ט.

סדר תפלה עם הגהות דקדוק הלשון לר' עזריאל ווילנא, דפוס פפד"מ שנת תס"ד.

סדור דרך ישרה לר"מ בר אברהם עפשטין, דפוס פפד"מ שנת תס"ז.

סדור אור הישר לר' צבי בר חיים, דפוס אמשטרדם שנת תס"ט.

סדר תפלה נדפס ע"י ר' זלמן מלונדן באמשטרדם שנת תע"ב.

סדור שער השמים לר' ישעיה הורוויץ בעל של"ה, דפוס אמשטרדם שנת תע"ז.

תפלה לתעניות כמנהג ספרדיים דפוס אמשטרדם שנת תפ"ז.

מחזור לאשכנזים עם פירוש נדפס ע"י ר' אהרן בר צבי בסטאמבורג פפד דער אָדע בשנת תנ"ז.

סדור עמודי שמים לר' יעקב בר צבי (יעב"ץ), דפוס אלטונא שנת תק"ה.

ברכת החדש לר' שמואל טריר, דפוס רעדלהיים שנת תקי"ב.

סדר תפלות כמנהג סינגילי (Chingli) דפוס אמשטרדם שנת תק"י.

סדור תפלה דפוס מיץ שנת תקכ"ה.

סדר התמיד, כולל התפלות כמנהג ד' הקהלות קארפינטראץ אויניון ליסלוס וקאוואליון, נדפס ע"י ר' אליה כרמי באויניון שנת תקכ"ז.

סדור שערי תפלה להמדקדק ר' זלמן הענה, דפוס דיהרנפורט שנת תקל"ט (והיה הסדור הזה בידי ר"וו היידנהיים ז"ל והוא נמק לו בגליונו שנויי הנוסחאות מתוך מחזור כ"י משנת י"ח ומתוך סדור כ"י משנת כ"ו, וגם הם היו לי לעזר).

סדר ברכות דפוס ויניציאה שנת תק"מ.

סדור ויעתר יצחק לר' יצחק סטנאב, דפוס ברלין שנת תקמ"ה.

סדור שפה ברורה לר"וו היידנהיים, דפוס רעדלהיים שנת תקס"ו (ומלווה עם נמוקים ופירושים והערות רבות מכתב עצם ידו של החכם המנוח).

סדר תפלה עם יוצרות סליחות ומעריבים, נדפס ע"י המדקדק ר' משה ישראל בידינגן בדפוס של אפרים האדלאמאר במיץ שנת תקע"ט.

סדור הגיון לב עם פירוש מקור הברכה לר' ליזר לאנדסהוט, דפוס קעניגסבערג שנת תר"ו.

מחזור לר"ה ויו"כ כמנהג תונים דפוס ליוורנא שנת תרכ"א.

סדור תפלה דרך החיים עם פירוש נהורא השלם לר' אהרן בר יחיאל, דפוס סטעטטין שנת תרל"ב.

פירוש על שירי היחוד, כתב יד על נייר נכתב בשנת ק"ז, והוא רמוסי.

הן כל אלה הספרים עם פירושיהם השונים חקרתי בהם ובדקתי ודקדקתי לברר מתוכם הלשון הנכונה ולהליץ על פיהם הקריאה המתוכנה, וגם שקדתי על התלמוד והמדרשים

וספרי הגאונים ודרשתי בפוסקים ראשונים ואחרונים וכל מה שנכתב עד היום על הלוכי התפלות והיה בכחי להשיגו לא הסבותי את עיני ממנו. ודליתי ככה כל אמרי ספר ממבואי התפלות ומוצאיהן ואת כולם נתתי לאוצר המלאכה לקרבם בבאורי ולחברם יחד להיות לאהל אחד. ועבדתי במלאכה הזאת ימים רבים וחזרתי עליה כמה וכמה פעמים ולא נרפיתי ואחור לא נסוגותי מלהשער ולפלס ולשקול את הכל בכף מאזני הבחינה עד כי העמדתיו על איתן תכונתו. וקראתי את שם הסדור הזה עבודת ישראל ע"פ מה שאמרו חז"ל ולעבדו בכל לבבכם, איזו היא עבודה שבלב, הוי אומר זו תפלה (ראש מס' תענית), והתפלה היא במקום קרבן ונשלמה פרים שפתינו, וכאשר עבודת מזבח קרויה עבודה כך התפלה קרויה עבודה (ספרי פ' עקב י"א, י"ג) ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל. ואת באורי לתפלה כניתיו בשם יבין לשון, להיותו מכון ללשון התפלות לכונן את בנוניהן ולתמוך את נקודיהן ולגלות את מקוריהן ולהביא משען ומסעד לכל נוסחאותיהן ולסלול המסלה לכל מלה ומלה*).

ועתה אתה הקורא אם תמצא פה וכה בסדור זה תבה או נקוד כנגד הרגל קריאתך אל נא תבהל את פיך לקרוא עלי תועה תועה, אבל הביטה וראה נא בשולי העמוד למטה ותבין בבאור אמרי ונוח תנוח דעתך. אמנם המקנאים הרגילים לערער על כל חדש שיראו בלי שום עליו עין בוחנת אם יטענו עלי במאמר „אל תשנו ממנהג אבותיכם“, ואם יאמרו „מי הוא זה שיעיז פניו לשלוח יד בלשון התפלה לתקן ולחדש ולעשות את עצמו כדיין מכריע“, ואם יאמרו „הלא התפלות בידינו מדוקדקות די והותר ומה איפוא זה שיחדש“ — אשיבם דבר כי לא באתי לחדש מאומה רק לבאר ולתקן ודי והותר נשאר לי לבאר ולתקן, תדע, כי היידנהיים בכל מה שטרח וחקק את התפלה הוא בעצמו לא הונחה דעתו בסדורו והיה בחפצו להוציא עוד סדור חדש מתוקן בכל וכל ואף כבר קרא לו שמו בטרם הולדו „הלכה ברורה“, אך הזמן לא אבה לו להוציא את מחשבתו לפועל, ואני את כל כתביו במזמתו זו הגיעו לידי ומה שמצאתי בהם נאה למחברתי ארגתיו ביריעותיה. וגם אם שניתי פה וכה נוסחא או נקוד הן באמת איננו שנוי ואיננו לחדש אבל היא היא הקריאה הנאמנה שהשיבותי על עמדה להחזיר העטרה ליושנה. ואם מפני זאת הוצרכתי במקומות להשיב על דברי זולתי ולומר על מחבר מן המחברים שטעה, לא עשיתי כן להתגדל על אחרים ולעשות את עצמי דיין מכריע, גם לא עלה בדעתי לנגוע בזה בכבוד החכמים בעצמם והם כבודם במקומו מונח וחלילה לי מהתפאר בקלון אחרים, אך כל רצוני לבקש האמת ולהודיעה, והאמת אהובה יותר מכל והיא היתה כל מגמתי ולא נחלת כבוד והון, ואת אשר חנני החונן דעת וידעתי נגד מביני מדע הגעתי והם ישפטו

---

*) ונגלה פה את אזני הקורא כי באורי יבין לשון לא הוכן מעקרו כי אם על גופי התפלה לבדה, כאשר מחשבתי בתחלה לא היתה אלא על תקון ובאור התפלה. ואחרי כן בקרוב השלמת הדפסתה המדפיס גמר אומר להגדיל עוד את תועלת הסדור בהוסיפו לו גם את הסליחות לתעניות ואת היוצרות לשבתות ובקש מעמי להכין ידי גם על אלה לתקנן ולבארן ועשיתי כרצונו, אך לא הרחבתי בהן לדרוש ולהעמיק בגדרי הדברים והדקדוקים כמו בגופי התפלה, ורק את הצריך להבנת הלשון וליִשוב הנוסחאות אותו כתבתי וכמעט שלין.

ולא אבוש*). ועדי במרומים כי אין דבר גדול וקטן שהעליתי בסדורי טרם עיינתי עליו בעיון היטב ושאלתיו מוסכם בדקדוק הלשון ומוכח ומותמך בסדורים קדמונים, ואף בזאת לא סמכתי על דעת עצמי כי אם שאלתי את פי חכמים חשובים ויעצתי עם משכילים אהובים והם היו בעזרי. ובפרט הודוני שני חכמים גדולים האחד ראש החוקרים מוהר"ר יום טוב ליפמן צונץ נר"ו אשר העמידני על נכון לא לבד ע"י ספריו המשובחים כי גם ע"י תשובותיו היקרות שהשיבני על כמה דברים ששאלתי עליהם את פיהו, והשני גדול הדור מוהר"ר שלמה קליין נר"ו והוא בחן ובדק את כל דברי באורי וגם העניקני פירושים נחמדים ציצים ופרחים ושתלתים בערוגת באורי**). ואתן פה את תודות לבי לאלופי הגדולים על רוב טובם שגמלוני.

וכן אבוא להקים את דברי אשר הבטחתי בבאורי על נוסח ספירת העמר (דף 362) ואביא פה התשובה להרה"ג ר' משה טוביה מזונטהיים נ"ע שהיה יושב על כס הוראה בהאנויא, ואלה דבריו:

„בס"ד. כתב הגאון מוה"ר יעב"ץ בסדור שלו לומר היום שבעה ימים לעמר שהם שבוע אחד וכו' להסמיך הימים לעומר והוא המוסכם מכל החוקרים וכן ע"ש האר"י וכו' ע"ש. ובענ"ד אמינא לחזק דבריו ביותר שלא תטעה. דעת הרמב"ם בפ' ז' מהלכות תמידין ומוספין דספירה מצוה הוא דאורייתא, וכן היא דעת הר"ן סוף סוכה בשם שאמר שם ד"ה והלכתא מיתב יתבינן וכו' דכיון דידעינן בקביעא דירחא הרי חייב בספירת העמר מדאורייתא וכו' ע"ש, ולא כן דעת רוב הפוסקים ה"ה התוספות מנחות דף ס"ו ד"ה זכר למקדש והרא"ש סוף פ' ע"פ, והר"ן סוף פ' ע"פ בפירוש כתב וז"ל ורוב מפרשים מסכימים דספירת העמר עכשו דליכא הבאה ולא קרבן איכא אלא מדרבנן בעלמא זכר למקדש וכו' (ול"ע דנראה סתירה מדברי הר"ן למה שכתב סוף סוכה) והובא גם בית יוסף ס' תפ"ט. ושאלתי דעת שלישית מכרעת, הינו ירוחם מה שכתב דף מ"ד, והביאו גם באלי' זוטא ובאלי' רבא, וז"ל קשה למה אין מברכין ב' ברכות א' לימים וא' לשבועות שהרי ב' מצות הן, ועוד למה אומרים שהם שבוע אחד היה לנו לומר והיום שבוע אחד, וי"ל משום דכתיב שבעה שבועות וכו' נמצא שלא בכתבה ספירת שבועות כי אם גבי עומר, אבל ספירת הימים לא כתיב גבי עומר, נמצא דימים הוא מן התורה אפילו בזמן הזה, אבל ספירת השבועות בזמן הזה דליכא עומר איכה אלא זכר למקדש והדבר שאינו אלא זכר למקדש בלבד אין מברכין עליו דהוה אבריכה וכו' ע"ש, נמצא שהוא מחלק בין ספירת הימים שהם דאורייתא' אפילו בזה"ז, ולא כן ספירת השבועות. והנה

*) הן! החוקרים המבינים הנאמנים כי יבקרו את סדורי באמת ובמשפט שבעה אמת, ידעתי כי גם אם ימצאו ששכחתי דבר או נואלתי כדבר אשר ישגו אתי במאמר החכם „לא תוצא תפלה על פי שגיאה קלה מן הדברים הנבונים כאשר לא תגיע עד תכליתם". אבל הלבבים הקנתרנים המתחפדים בחלקלקות פיהם ורק און בקרבם הרואים כל נגעים חוץ מנגעי עצמם המתגרים לעמוק עון בחבלי שוא ולפסול במומם ובמשחתם וכל דרכם בסל למו רק לחרף ולגדף ולהכות באגרוף רשע, אין לי חפץ באהבתם וגם שנאתם כאין נחשב, ואומר עליהם כמו לצרעה לא מדובשם ולא מעוקצם.

**) ארצה פה על קצת מן הפירושים שהגהם לי הרב נר"ו: פירוש על מה ישענו (דף 44), כשעמד עליהם המן (דף 102), ואינו גוף (דף 154), לקראת שבת לכו (דף 181). ועל ברכת למלשינים גלה לי את דעתו בזה"ל: הנה בנוסח ולמלשינים. כבר נמצו עם ידי המעתיקים לשנן הליל בני ישראל מתרגום פי דוברי שקר לכן נלפענ"ד דליכא למיחש מידי בהחליף ודיש כוזן וישמע מלבות עכ"ל, ועל אודות ברכה אחרונה של מגלה כתב אלי וז"ל: לפענ"ד דבריו צודקו מאד בענין נוסח ברכת המגלה ובפרט כי נלוים עמו ב"י וגאוני עולם וגם מפי' הכלבו נראה כדבריו שפי' הנפרע לנו ע"י דוד והמשלם ע"י מרדכי ואסתר וא"כ המשלם מאוחר מן הנפרע. אכן יען כי שהמתוקנים נראה שגם נוסחתנו יש לה שרש בקדש ובכך נתפשטה וגם המקובלים נתנו טעם על השמות נוסחא זאת שנוסחת אמת ולמוכה נ"ל שיעשה הטוב והישר אם ידפוס שתי נוסחאות ואז כל העם, על מקומו יבא בשלום עכ"ל ואני כעלתו כן עשיתי.

יש לומר הלכה כדברי המכריע דשוב ויפה לסמוך הנה לעומד למנין הימים שהם דאורייתא. וגם כחזי אמן לדעתו להא דאמרינן לענין אמן דהנה ירושלמי ברכות דף מ"ה דהלי זה מעוות ואביי ענה ליה בקלא וכו', ואע"ג דר"א ענה ליה בלחישה ולדיקן דליכא פועלים אפילו אביי וכט"ז התום' על כל פנים ענה ליה אמן להפסיק בין ברכה דאורייתא לדרבנן ודעת הב"ח א"ח ס' קפ"ז דעכשו שאין הפועלים הולכים למלאכתם ליכא למיחש אולזלו וכו', כן נמי יש לומר בנדון דידן להפסיק בתנת לעומד בין מנין הימים למה שאומרים אח"כ כדי לידע שהוא דאורייתא', כן נראה בענ"ד להסכים. דעת הגלוי והחתום" וכו', עד כאן לשון התשובה.

עוד אערוך פה את החרוזים האחרונים של הושענא אמן ישעך אשר העירותי עליהם בדף 380.

ואלה הם:

אָבִי עד חש לתארך	קומי אורי כי בא אורך	מבשר ואומר
לחוק לב נמהרים	בא מדלג על ההרים	מבשר ואומר
עורי עורי לבשי עוך	והושיעי כל מעוך	מבשר ואומר
זרעך יָדַע בהודי	והחזיקו בכנף איש יהודי	מבשר ואומר
רחבה ונסבה למעלה למעלה	כי ישב בה שוכן מעלה	מבשר ואומר
ברוח שפתיו ימית רָשע	בימיו יהודה תִּוָשע	מבשר ואומר
יטפו ההרים עסים	בשמחת שוש אשיש	מבשר ואומר
רבבות ואלפים בהקבץ	ונפוצות יהודה יקבץ	מבשר ואומר
בבנין היכל לְיַפּות	חזקו ידים רפות	מבשר ואומר
ינון לפני שמש שמו	הוא דוד בעצמו	מבשר ואומר
קול דודי בא תגידי	כסאו כשמש נגדי	מבשר ואומר
להקים בית האולם	מעתה ועד עולם	מבשר ואומר
יום הייתם מחכים לו	נגילה ונשמחה בו	מבשר ואומר
רוח והצלה דת והוד	כי לשמך תן כבוד	מבשר ואומר
חיים נמצא והנחה	כהיום הזה בשמחה	מבשר ואומר
זבד טוב לאגוחים	כהיום הזה ששים ושמחים	מבשר ואומר
קדוש העלנו ובלב נתחדש	בבנין בית המקדש	מבשר ואומר

שדי ברכנו ונחיה. וכלכם ברוכים תהיו. ואמרו לי ברוך תהיה מבשר ואומר.

כבתוב מגדול ישועות מלכו וגו'.

גם יש לי לסדר פה מקצת הוספות לסתמים על ידן את דברי בחורי יבין לשון, ואלה הן:

בדף 75 שורה 10 מלמטה אחרי „הגבורה." יש להוסיף: „ונוסחת הספרדים ארוכה היא מנוסחתנו וכה לשונה: „בא"י מלך גדול ומהלל בתשבחות, אל ההודאות אדון הנפלאות, בורא כל הנשמות, רבון כל המעשים, הבוחר בשירי זמרה, מלך (יחיד) חי העולמים אמן" — והנה חתום בה אברהם, ואפשר כי הוא רמז לשם מפרש, או לזכור זכות אברהם אבינו."

„ 90 „ 13 מלמטה אחרי „מהנה כ"א." יש להוסיף: „וכן גם בנהר דף ל"א ודעת ודינה והשכל."

דף 92 שורה 2 מלמעלה אחרי „בלשונה" יש להוסיף: „וכתב בעל ראשית חכמה בשער התשובה פ' ה' שיש לכוין בברכת רפאנו גם על חלואי הנפש."

" 101 " 3 מלמעלה אחרי „קמ"ז" יש להוסיף: „וכן בתרגום שיר ו', ז'."

" " " 8 מלמטה אחרי „פעולים" יש להוסיף: „אמנם דברי מג"א נעלמים גם הם נכונים, ויתכן ג"כ הלשון להעבירם חקי בלי מ"ם כמו שיתכן לומר מן לעבור בריתו (דברים י"ז, ב') להעביר (את פלוני) בריתו, וכן באמת כתב בעל ארחות חיים הלכות תפלה ס' כ"ב שהקריאה הנכונה לשכחם תורתך ולהעבירם חקי רצונך כלומר שעשו עלינו לשכחנו התורה ולהעביר אותנו את החקים."

" 111 " 5 מלמטה אחרי „למענך" יש להוסיף: „ובסדור של הר' הירץ מריוס כל החרוז א"ע נקום וכו' לא נמצא וגם בפירושו שם אינני מוצאו, רק כתב ז"ל כל סדר א"ע נרוז הספרים (למנהג אשכנז) הם ל"ז לזכור עקדתו של יצחק שהיה בן ל"ז על העקדה עכ"ל והוא רק מכוון בהשמטת חרוז זה.

" 116 " 9 מלמטה אחרי „על שאלו" יש להוסיף: „ובמנהגי הר' יחזקיה (בי"י) מביא הטעם בשם רב האיי גאון, דתנינן תמן (פסחים ק"ח) הסיבת שמאל הסיבה שמה וזו הסיבת בני חורין ומלכים, ובאותו כד שהוא מראה להיות בן חורין צריך להכנע לפני הקב"ה."

" 130 סוף שורה 16 מלמטה יש להוסיף: „וכן הוא בלקוטי פרדס בפירוש קדיש דף ז'."

" 131 שורה 12 מלמטה אחרי „אנודרסם" יש להוסיף: „וכן בסדור מנהג אויגניון."

" " " 7 מלמטה אחרי „ובכח" יש להוסיף: „והנה יש להעיר עוד כי מה שכתוב במחזורים מנהג אשכנז נמצא כן גם בסדר עבודה של מוסף י"כ בפיסקא והכהנים והעם „היו כורעים ומשתחוים ומודים ונופלים על פניהם", שהיא טעות, ושם תבת ומודים יותרת היא ולא נמצאה במשנה ולא בגמרא לא בבבלי ולא בירושלמי וכן במט"ג עיין ר"ט וגם בכל מחזורי כ"י איננה, אבל נתירשה טעות זאת מתוך מחזור שאלוניק משנת ש"ט שהעמיד שם המדפיס ומודים כהרגלו אחרי שגרת הלשון של עלינו לשבח."

" 132 סוף שורה 5 מלמטה יש להוסיף: „ובכל כ"י פסוק זה איננו, ובק"ק ווירמייזא גם אין אומרים פסוק ה' ימלוך אלא מסיימים עם עד תמלוך בכבוד. ורמ"ה יוסיף אותו ס' כ"ט."

" 154 שורה 10 מלמטה אחרי „דבר הוא" יש להוסיף: „וביטים האלה הובא לדפוס את ספר תולדות בעל דין לחן דוד ב"ה, והוא מביא החרוז הנו אדון וכו' בנוסחא זו הנו ארון עולם, וכל נוצר יורה גדולתו ומלכותו, תיבת וכל בי"ו ותבת יורה בדל"ת ל' הודאה. ונוסחא נכונה היא זאת שמכוונת כולה עם העקר הה' של י"ג העקרים אשר השם ית' לו לבדו ראויה העבודה והתפלה."

נדף 169 שורה 5 מלמעלה קודם „המלך בכבודו" יש להוסיף: „כי המלכות וכו', לקוח מנוסחא עלינו לשבח."

„ „ „ 9 מלמעלה אחרי „בסמן ט'." יש להוסיף: „תמיד ימלוך, בעל אריחות חיים (דף ט"ג) כתב וז"ל המולך בכבודו עלינו לעולם ועד ועל כל מעשיו, והחותם תמיד ימלוך עלינו טועה כי לא טלינו נוסח חתימה בזאת באחת מן הברכות, כי כל החתימות הם דרך הודאה לשם ית', ואת תהיה דרך תפלה עכ"ל."

„ 178 סוף שורה 10 מלמעלה יש להוסיף: „ועתה הגיעו לידי לקוטים שהעתיקם לו הר' אהרן פולד ז"ל מק"ק פפד"מ מתוך ספר מנהגים כ"י של ק"ק ווירמייזא ונלאתי כי שם כתוב ברור וז"ל „היום ו' כ"ז סיון שנ"א מתחילין פה ק"ק ווירמייזא קבלת שבת והולכין לבה"כ שעה אחת קודם קריאה לבה"כ ומקבלין הכלה עכ"ל.

„ 188 שורה 5 מלמטה אחרי „כל ישראל" יש להוסיף: „וכן בעל ארחות חיים (דף ס"א, ב') כתב כי כן הלכתא לומר ויטחו בה ישראל מקדשי שמך."

„ 194 „ 19 מלמטה אחרי „את הנר" יש להוסיף: „[והרב נבור שור פירש דהכי קאמר אם עשרתם וערבתם הדליקו את הנר, ואם לאו אל תדליקו עדיין עד ניסור ועירוב.]"

„ 212 סוף שורה 3 מלמטה יש להוסיף: ולמנהג ווירמייזא אומרים „אראים ואופני הקדש."

„ 219 סוף שורה אחרונה יש להוסיף: „וכן במדרש של עשרת הדברות דבור ד', יום השביעי בחר בו הקב"ה וקדשו לשמו ואמרת ימים קראו כי בו חיבר שמים וארץ וברכו והנחילו לעמו ישראל."

„ 233 שורה 2 מלמעלה אחרי „ותמק"ג." יש להוסיף: „וכן כתוב ברור בס' מנהגים כ"י של ק"ק ווירמייזא וז"ל אב הרחמים נתיסד בשעת גזרת תתנ"ו ולא נודע מי חברו כי נמלא מיוסד על השלחן שקורין עליו התורה."

„ 263 סוף שורה אחרונה יש להוסיף: „וכבר השיג עליהם יעב"ץ במו"ק חלק ב'. וראה גם בס' מנהגי פיורדא דף ג'.

„ 265 שורה 14 מלמעלה אחרי „בשבת בשנחה" יש להוסיף: „וכן כתוב בס' חסידים ס' שנ"ו"

„ 272 „ 2 מלמעלה אחרי „פ' ד'" יש להוסיף: „וכבר יחוד המשנה פ' ה' גם בהקדמת ספרו וכן מוסחת תנחומא פ' כי תבא."

„ „ „ 7 מלמטה אחרי „עכ"ל" יש להוסיף: „וראה עוד בפירוש הרשב"ץ גם בפירוש הס"י לשבת דף קל"ט."

„ 281 „ 6 מלמעלה אחרי „דנגעים" יש להוסיף: „גם סוטה דף י"ט, ב'."

„ 288 „ 5 מלמעלה אחרי „(י"ט)" יש להוסיף: „תלויה כדבר, בטל דבר, הרע"ב גורס תלויה כדבר בטל, בטל דבר וכו'."

בדף 314 שורה 3 מלמעלה אחרי „תפלותיהם" יש להוסיף: „אבל היא הוספה ישנה ומזכירה כבר בעל ארחות חיים הלכות הבדלה אך כי נוסחתו משונה לגמרי מנוסחת שאר המסדרים."

„ 369 ראש שורה 2 מלמטה יש להוסיף: „אום נצורה, ההושענא הזאת אחזו גם המסדרים אך שנוה בלשונה הרבה."

„ 371 סוף שורה 2 מלמעלה אחרי „מנחת שי" יש להוסיף: „כהושעת שומרי וכו', חרוז זה לא נמצא במחזור רומא גם לא בסדור רש"ז גם ברוב קהלות פולין אין אומרים אותו, וראיתי בלקוטים שהעתיקם לו הר' אהרן פולד ז"ל מתוך ס' מנהגים כ"י של ק"ק ווירמייזא כי החרוז הזה הוא הסוף מפיוט הושענא אחד שיסד ר' שמואל הגאון משפירא ובשביל כבודו של הגאון ההוא נהגו בכל מושבות אשכנז לומר החרוז הזה כל ימי החג אחרי ההושענות של הקליר וכדי שלא לבטל לגמרי פיוט של אותו הגאון."

„ 388 „ 6 מלמטה אחרי „רש"ז" יש להוסיף: „וכן נוהגים החסידים בכל הקהלות שער ר"ה."

„ 403 סוף שורה 5 מלמטה יש להוסיף: „אכן מי שאומר ודִבְּרות הדל"ת נחלק והבי"ת רפויה גם הוא נכון, כי דִּבְרָה בבי"ת רפויה הוא משקל הנמצא במקרא, כמו דִּבְרָתִי (איוב ה' ח') על דִּבְרָת (תהלים ק"י, ד'), ובאמת נקוד כבה בסדור רש"ז ודִברות קמץ בבית רפויה עם קו רפה עליה."

„ 554 שורה 5 מלמטה אחרי „השנ"ס" יש לקרות: „ונוסח מנהג אויגניון משונה מכן ונוסח מנהג שיצילי" וכו'.

אלה הדברים אשר ראיתים מן הצורך להקדימם לסדורי. והאל הטוב והמטיב אשר הגדיל חסדו עלי והיה בעזרי עד הנה, אליו נשאתי את נפשי ובו בטחתי כי כן ידו תמיד תהי לעזרי, מכל צרה לפלטני, ויחייני ויקימני, ובדרך אמת ינחני למען שמו, אמן.

ביבריך על נהר רהיין יום א' ז' תשרי תרכ"ח לפ"ק.

יצחק בן אריה יוסף דוב.

באור ראשי תבות.

א' אדה"ר, אדם הראשון. אה"ע, אבן העזר. א"ז, אור זרוע. אליה זוטא. א"ח, ארח חיים. א"כ, אם כן. א"ם, אבינו מלכנו. אע"כ, אשר על כן. אע"פ, אף על פי.

ב' ב"ב, בבא בתרא. בה"ג, בהלכות גדולות. בה"ם, בית המקדש. בהמ"ז, ברכת המזון. בזה"ל, בזו הלשון. ב"י, בית יוסף. בי"ד, ביורה דעה. בהכ"נ, בית הכנסת. בל"א, בלשון אשכנזי. ב"מ, בבא מציעא. בר מנן. במח"כ, במחילת כבודו. במט"מ, במטה משה. במס', במסכת. בס', בספר. בסי', בסימן. בס"א, בספרים אחרים. בס"י, בספרים ישנים. בז"ק, בזקף קטן. בע"ה, בעל עמק המלך. בפה"ג, בורא פרי הגפן. ב"ק, בבא קמא. ב"ר, בראשית רבה. בשו"ת, בשאלות ותשובות.

ג' ג"כ, גם כן.

ד' ד"ה, דברי הימים. דבור המתחיל. ד"י, דפוסים ישנים. ד"מ, דרכי משה. דר"א, דרבי אליעזר. דר"נ, דרבי נתן. ד"ת, דין תורה.

ה' הי"ו, השם יחייהו וישמרהו. הי"ט, היום טוב. הראב"ע, הר' אברהם בן עזרא. הרא"ב, הר' אליה בחור. הרא"ש, הרב אשר. הר"ד, הרב דוד. הרי"א, הרב יצחק אברבנאל. הריטב"א, הרב יום טוב בר אברהם. הריצ"ם, הרב יעקב צבי מעקלנבורג. הר"ם, הרב מאיר. הרב משה. הרמ"א, הרב משה איסרלש. הרמב"ם, הרב משה בן מימון. הרמ"ק, הרב משה קורדובירו. הר"ן, הרב נסים. הרע"ב, הרב עובדיה ברטנורא.

ו' ואח"כ, ואחר כך. וז"ל, וזו לשונו. וי"א, ויש אומרים. ויי"צ, ויעתר יצחק. וע"ד, ועל דרך. וע"כ, ועל כן.

ז' ז"ל, זכרונו (זכרונם) לברכה.

ח' ח"ו, חס ושלום. חז"ל, חכמינו זכרונם לברכה. ח"י, חסר יו"ד. חיד"א, חיים יוסף דוד אזולאי.

ט' ט"ז, טורי זהב.

י' יהב"י, יקותיאל הנקדן בר יהודה. י"ט, יום טוב. י"כ, יום כפור. יעב"ץ, יעקב בן צבי.

כ' כה"ג, כהן גדול. כ"י, כתב (כתבי) יד. כי"י, כתב יד ישן. כנה"ג, כנסת הגדולה. כצ"ל, כן צריך להיות.

ל' ל', לשון. לה"ק, לשון הקדש. לעה"ב, לעולם הבא. לע"ל, לעתיד לבוא.

מ' מג"א, מגן אברהם. מהרי"ל, מורנו הרב יעקב לוי. מהר"ש, מורנו הרב שאול. מהרש"א, מורנו הרב שמואל אידלש. מהרש"ס, מורנו הרב שבתי סופר. מו"ק, מור וקציעה. מט"מ, מטה משה. מ"י, מטה יהודה. מל', מלשון. מ"מ, מכל מקום. מטה משה. מס', מסכת. מ"ש, מוצאי שבת. מנחת שי.

נ' נ"א, נוסחא אחרת.

ס' ס', סימן. ס"י, ספרים ישנים. ס"מ, ספרים מדויקים. סמ"ג, ספר מצות גדול. סמ"ק, ספר מצות קטן.

ע' ע"א, עמוד א'. ע"ב, עמוד ב'. עד"ה, על דרך הכתוב. ע"ז, עבודה זרה. עט"ז, עטרת זקנים. ע"י, על ידי. ע"כ, על כן. עכ"ל, עד כאן לשונו. עמ"י, עזרי מעם ה'. ע"ס, על סדר. ע"פ, על פי. ע"ש, על שם. עיין שם. ערב שבת. עש"ה, על שם הכתוב.

פ' פ', פרק. פרשה.

צ' צ"ל, צריך לומר. צריך להיות.

ק' קה"ת, קריאת התורה. ק"ק, קהלה קדושה. ק"ש, קריאת שמע.

ר' ר"א, ר' אליעזר. ר' אליהו. ראב"ד, ר' אברהם בן דוד. רד"ק, ר' דוד קמחי. ר"ה, ראש השנה. רוו"ה, ר' וואלף היידנהיים. ר"ז, ר' זלמן. רז"ה, ר' זלמן הענא. רז"ג, ר' זלמן גייגר. רז"ל, רבותינו זכרונם לברכה. ר"ח, ראש חדש. רי"ס, ר' יצחק סטנאב. רי"ף, ר' יצחק פאסי. ר"ל, רצה (רצוני) לומר. רמ"ע, ר' מנחם עזריה. ר"ע, ר' עקיבא. ר' עובדיה. ר' עזריאל. רשב"א, ר' שלמה בן אדרת. רשב"ץ, ר' שמשון בן צמח. רש"ל, ר' שלמה לוריא.

ש' של"ה, שני לוחות הברית. שנ', שנאמר. ש"ע, שלחן ערוך. שמיני עצרת. ש"ש, שם שמים. ש"ת, שערי תפלה.

ת' ת"א, תרגום אונקלוס. תי"ט, תוספות יום טוב. ת"ל, תלמוד לומר. תשב"ץ, תשובות שמשון בר צדוק.

וזאת ההודעה לבודקים אחרי דברי, כי ספר הטור הנזכר בבאורי הוא הנדפס בפראג בשנת ש', וס' הרקח הוא דפוס פאנו משנת רס"ה, וס' של"ה הוא דפוס פירדא שנת תקכ"ד, וס' קצור של"ה הוא דפוס אמשטרדם שנת תמ"ג. וס' נחלת שבעה הוא דפוס פירדא שנת תל"ט. וס' הזהר הוא דפוס לובלין שנת שפ"ג. וס' זהר חדש הוא דפוס אמשטרדם שנת תמ"א. וס' נגיד ומצוה הוא דפוס אמשטרדם שנת תע"ב. וס' סמ"ק שהשגתי עליו איננו הנדפס אלא הוא כ"י על קלף משנת ע"ב אשר השם חננו בו.

מפתח הענינים·

	דף
דינים· הנהגת האדם בהקיצו משנתו בבקר	1
סדר נטילת ידים בשחרית	2
דיני ציצית וברכתן	3
דיני תפלין	5
דיני הליכה לבית הכנסת	7
דיני תפלה	10
דיני אמן	15
דיני קדיש	16
הנהגת שליח צבור	18
דינים חיבור ציצית, תפלין, תפלה חנ"וג, חזן דייטשער ספראכע	20
סדר תפלה· תפלת שחרית	33
עטיפת הטלית	55
הנחת תפלין	56
פסוקים לשמות	106
תפלת הבינני	108
אבינו מלכנו	109
תשלומי קדיש וברכו ליחיד	120
סדר קריאת התורה לחול	122
שירי היחוד	133
קדיש דרבנן	153
פרשת עקדה פרשת המן עשרת הדברות תשלש עשרה עקרים	157
תפלת מנחה לחול	163
תפלת ערבית לחול	168
דיני ערב שבת	173
תפלת מנחה בערב שבת	174
קבלת שבת	178
תפלת ערבית לשבת ויום טוב	188
קידוש לליל שבת	197
זמירות לליל שבת·	199
תפלת שחרית לשבת ויום טוב	206
סדר קריאת התורה והפטורה לשבת ויום טוב	222
תפלת מוסף לשבת	235
שיר היחוד ליום שבת	248
קידוש לשחרית בשבת	252
זמירות ליום שבת·	253
תפלת מנחה לשבת	259
פרקי אבות	271
תפלת ערבית למוצאי שבת	296
סדר הבדלה	311
זמירות למוצאי שבת·	315
סדר יום כפור קטן	319
סדר הלל	328
תפלת מוסף לראש חדש	333
ברכת הלבנה	337
לוח לקביעת החדשים והמועדים	340
בדיקת החמץ בערב פסח	342
סדר קרבן פסח	343
ערוב תבשילין	345
ערוב חצרות	345
תפלת ערבית שחרית ומנחה לשלש רגלים	346
תפלת מוסף לשלש רגלים	351
סדר נשיאת כפים	358
סדר ספירת העומר	362

	דף
תפלה כשנכנסים לסוכה	365
קידוש לשלש רגלים	366
סדר נטילת לולב	367
סדר הושענות	369
תפלת ערבית שחרית ומנחה לראש השנה	383
קידוש לראש השנה	391
אבינו מלכנו	392
תקיעת שופר	394
תפלת מוסף לראש השנה	395
סדר תשליך	407
סדר הכפרות לערב יום כפור	408
תפלת ערבית שחרית ומנחה ליום כפור	410
תפלת מוסף ליום כפור	423
תפלת נעילה ליום כפור	432
הדלקת נר חנוכה	439
מגלת אנטיוכס	441
סדר פורים	446
זמר לסעודת פורים	449
סדר תשעה באב	450
סדר פרשיות לשני וחמישי ותעניות וחנוכה ופורים וחה"מ	451
פסוקי תורה לחול קריש	494
סדר המעמדות	495
פרק שירה	547
סדר סעודה	553
ברכת המזון	554
ברכת המזון בקצרה	562
ברכת המזון לסעודת נשואין	563
ברכת ארוסין	565
סדר הברכות	566
סדר קריאת שמע על המטה	573
סדר הטבת חלום	578
תפלת הדרך	580
סדר ברית מילה	582
סדר פדיון הבן	584
צדוק הדין	586
קדיש לאחר הקבורה ב"ם	588
הסליחות לתעניות	589
היוצרות לשבתות	629

תהלים מנוקד ומוטעם על נכון ומסודר לימי השבוע ולימי החדש.

שְׁנֵי שִׁירִים לְשַׁבָּת׃

אומר המעתיק. אחרי כי נשלמה הדפסת סדורי עבודת ישראל ואביא אותו לפני הרב המופלא מוהר"ר שמואל באגדי הי"ו במנגלא, ובקשתי מכבוד מעלתו לשום נא את עין פקיחתו על הדינים אשר הבאתים בסדורי ולבחון ולבקר בהם טרם אשלחם ואחלקם לרבים. והוא כטובו עשה כבקשתי ויתן לי את שני השירים האלה למען אסדרם בסדורי ויהיו לתפארת לו ולאות כי ערוכים בו הדינים כדינם. והשירים יפים האלה את האחד חברו הרב מ"ו, והשיר השני חברו וקנו של הרב נר"ו הגאון הגדול בישראל מדע שמו מוהר"ר נפתלי הירץ שייאר ז"ל מחבר של פירוש תורי זהב על שיר השירים, שהיה ר"מ ואב"ד בק"ק מנגלא והלך למנוחתו בג"ע בשנת תקס"ג.

שִׁיר לְלֵיל שַׁבָּת׃

אָנֹכִי לַיְיָ אָשִׁירָה לֵאלֹהִים׃
אֲזַמְּרָה לִשְׁמוֹ כִּי נָעִים׃

שְׁבִיעִי קִדַּשְׁתָּ חֶמְדַּת הַיָּמִים זֶה הַיּוֹם תַּכְלִית הַמַּעֲשִׂים
בּוֹ צִוִּיתָ מְנוּחַת עוֹלָמִים וּלְהוֹסִיף קְדֻשָּׁה מִשֵּׁשָּׁה מוֹסִיפִים
בָּנֶיךָ בְּשִׁמְךָ מַתְחִילִים וּמַקְדִּישִׁים יוֹם הַשִּׁשִּׁי וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם׃ אנכי וכו׳.

מְאֹד לְחִכִּי נִמְלְצוּ אִמְרוֹתֶיךָ מַה מָּתוֹק בְּאַהֲבָה לְעַבְדֶּךָ
עִנּוּי וְעֹנֶג הַכֹּל לִשְׁמֶךָ אֲנַחְנוּ מוּכָנִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ
בְּנַפְשֵׁנוּ וּמְאֹדֵנוּ אִוִּינוּ לְקָדְשֶׁךָ לְבָבֵנוּ לְךָ בְּכָל־הַמַּעֲשִׂים׃ אנכי וכו׳.

וּלְפָנֶיךָ מִצְוַת שַׁבָּת חֲדוּרָה שְׁקוּלָה בְּכָל־הַתּוֹרָה הַבְּרוּרָה
יְהִיבָה כְּתִיבָה בְּאֵשׁ שְׁחוֹרָה עַל־אֵשׁ לְבָנָה בְּהִירָה וּטְהוֹרָה
וּשְׂכַר מְקַיְּמָהּ לָעַד שְׁמוּרָה לְהַנְחִילוֹ נַחֲלָה בְּלִי מְצָרִים׃ אנכי וכו׳.

אִכְלוּ רֵעִים שְׁתוּ דוֹדִים בְּצַוּוֹתְכֶם אֱלֹהִים שָׁלֹשׁ פְּעָמִים
שַׁבַּת הַיּוֹם וְלִשְׁמוֹ מְבָרְכִים שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וּבְרִיתוֹ מַחֲזִיקִים
יְמַהֵר לְגָאֳלָם וְגַם זוֹכִים לִשְׂכַר עוֹלָם צָפוּן לַצַּדִּיקִים׃ אנכי וכו׳.

לְנֶאֱמָן בָּחַרְתָּ עָנוּ עֲנָוִים אוֹתוֹ שְׁלַחְתָּ לִבְנֵי יְדִידִים
מַתָּנָה טוֹבָה לְהוֹדִיעַ לַחֲבִיבִים לְאֻמָּה בָּחַרְתָּ מִכָּל־הָעַמִּים
שַׁבָּת שְׁמָהּ קֹדֶשׁ הַיָּמִים וּמְבֹרֶכֶת שְׁבִיעִי הָאֻמָּה מִתְבָּרְכִים׃ אנכי וכו׳.

בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם הִיא לְאוֹת נָא לִשְׁמוֹר הַשַּׁבָּת וְלַעֲשׂוֹת
מְלָאכָה בְּשֵׁשֶׁת אַךְ לִהְיוֹת הֵמָּה נְתוּנוֹת לִיגִיעַ כַּפּוֹת
רַגְלֶךָ אִם־תָּשִׁיב מִשַּׁבָּתוֹת רָם יָסִיר עֲוֹנוֹת וְחַטָּאִים. אנכי וכו׳.

יוֹנָה בְּצַוָּארֵךְ נִמְשַׁלְתִּי בָךְ פִּשְׁטָתְּ אוֹתוֹ לְמִצְוַת בּוֹרְאֵךְ
עֶלְיוֹן חִזְּקֵנִי בְּעֵת לְקָדְשֶׁךָ נַפְשִׁי וְנִשְׁמָתִי הַכֹּל שֶׁלָּךְ
יְחִידָתִי בְּאַהֲבָה אֲקָרֵב לִשְׁמָךְ לֵילֵךְ לִשְׁבּוֹת שַׁבַּת עוֹלָמִים. אנכי וכו׳.

בֶּן־דָּוִד מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ אוֹתוֹ חִישׁ מַהֵר לְגָאֳלֵנוּ
נָא שְׁלוֹמְךָ פְּרוֹשׂ עָלֵינוּ דְּבִיר קָדְשְׁךָ הָקֵם לָנוּ
יוֹם יוֹם בְּךָ תִּקְוָתֵנוּ שַׂמַּח אוֹתָנוּ שִׂמְחַת עוֹלָמִים. אנכי וכו׳.

שיר ליום השבת.

ע״ס א״ב, ולח״כ חתום נפתלי הירץ בן גאון מהר״ר דוד זכר הצדיק לברכה.

אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה לָאֵל אַדִּיר וְנוֹרָא
אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת.
בּוֹ חָמַד וּבָחַר הָאִישׁ הַנִּבְחָר
הַנֶּאֱמָן רוֹעֵנוּ בְּאַהֲבָה וּבְחִבַּת:

לָכֵן נָשִׁיר מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת טוֹב לַיְיָ לְהוֹדוֹת:

גִּילָה וְחֶדְוָה הָיְתָה וְשִׂמְחָה
בְּמַתְּנוֹת קְדוֹשֵׁינוּ מִמְּלָאכוֹת לִשְׁבּוֹת.
דִּינָיו בְּמָרָה נִצְטַוּוּ בְּאַזְהָרָה
לְקָדְשׁוֹ הִזְהִירָנוּ בְּדָת נֶפֶשׁ מְשִׁיבַת: לכן וכו׳.

הֲלָכוֹת וְחֻקִּים נֶחֱרָתִים וַחֲקוּקִים
לְשָׁמְרָם פִּקְּדָנוּ עַם נָצוּר כְּבָבַת.
וַיְבָרְכֵהוּ בַּמָּן בַּמִּדְבָּר וּמָן
לֶחֶם מִשְׁנֶה לָנוּ בְּהוֹרִידוֹ לְיוֹם הַשַּׁבָּת: לכן וכו׳.

זֶרַע קֹדֶשׁ בּוֹ יְקַדֵּשׁ
בְּחֶמְדַּת הַיָּמִים בִּנְשָׁמָה יְתֵרָה חֲבִיבַת·
חַיִל וְכֹחַ בְּתַעֲנוּג לִשְׂמוֹחַ
יֵחָשֵׁב לְרֵיחַ נִיחֹחַ כְּעוֹלוֹת נִקְרָבוֹת: לכן וכו'

טַעֲמָה זָכָה לְחַיֵּי אֲרוּכָה
מְרַבִּים בִּבְרָכָה מִשּׁוֹכֵן עֲרָבוֹת·
יַרְבֶּה מְזוֹנוֹ לִכְבוֹד קוֹנוֹ
בְּגָדִים מְכֻבָּדִים וּמַאֲכָלֵי מַטְעַמּוֹת: לכן וכו'

כּוֹס חַיָּה לְקַדֵּשׁ בְּהוֹדָיָה
בְּיַיִן יָשָׁן וּפַת נְקִיָּה בְּקוֹל זְמִירוֹת עֲרֵבוֹת·
לֶחֶם שָׁלֵם לִשְׂבּוֹעַ בְּקָרוּם בִּשּׁוּלוֹ לִבְצוֹעַ
מִכִּכָּרוֹת שְׁתַּיִם אֵין לִגְרוֹעַ יַחְדָּו יִהְיוּ נִשְׁלָבוֹת: לכן וכו'

מִמְּלָאכוֹת לִשְׁבּוֹת מִתּוֹלָדוֹת וְאָבוֹת
זְדוֹנוֹת וּשְׁגָגוֹת שְׁתֵּיהֶן מְחַיְּבוֹת·
נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִינוּ בְּלִי מְצָרִים שְׂכָרֵנוּ
כַּאֲשֶׁר הִבְטִיחָנוּ כְּדִבְרֵי הַנְּבוּאוֹת: לכן וכו'

סְעוּדוֹת שְׁלֹשָׁה מְסֻפָּרִים אַל־יִהְיוּ נֶעְדָּרִים
מִמִּלְחֲמוֹת גּוֹג יִנָּצֵרוּם לְזֶרַע קֹדֶשׁ מַתָּנַת·
עֵינֵינוּ לוֹ מְיַחֲלוֹת לְהַרְבּוֹת מְחִילוֹת
לְשׁוֹמְרֵי שַׁבָּת מְהַלְּלוֹת יַנְחִילֵנוּ יוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת: לכן וכו'

פִּינוּ נְמַלֵּא שֶׁבַח וּתְהִלָּה
אָז יֹאמְרוּ בָּאֵלֶּה הִגְדִּיל יְיָ נִסִּים וְנִפְלָאוֹת·
צוּר יְשׁוּעָתֵנוּ קוּמָה בְּעֶזְרָתֵנוּ
יַחֵד שִׁמְךָ לְעֵינֵינוּ וְתִנַהֲלֵנוּ עַל־מֵי מְנוּחוֹת: לכן וכו'

קָדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל — בְּנֵה אֶת־אֲרִיאֵל
וּשְׁלַח לָנוּ גּוֹאֵל — הַמְבַשֵּׂר בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת.
רַחֵם אֶת־לֹא־רֻחָמָה — קָדוֹשׁ שׁוֹכֵן רוּמָה
וְתֹאמַר לְצִיּוֹן קוּמָה — וְהָשֵׁב לֵב בָּנִים עַל־אָבוֹת: לכן וכו'.

שְׁלַח אוֹרְךָ וַאֲמִתְּךָ — לְוִיִּם בְּשִׁירֶךָ
וְכֹהֲנִים לְעָבְדֶךָ — בִּזְבָחִים וְקָרְבָּנוֹת
תְּהִלָּתְךָ מִי יְמַלֵּל — עָלֶיךָ אֵין לִגְמוֹר הַלֵּל
אָנָּא הַצִּילֵנוּ מִמְּסוֹלֵל — וְנַעַבְדְךָ כְּשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:
וְאָז נָשִׁיר מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת טוֹב לַיְיָ לְהוֹדוֹת:

נִפְתָּלִים וּמְעֻקָּשִׁים — הָסֵר־נָא מִכָּל־לֵב
הַרְצֵה וְשַׁפֵּר כָּל־הַמַּעֲשִׂים — אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ לְפָנֶיךָ בְּכָל־לֵב.
בְּנֵי תְמִימִים בְּךָ חוֹסִים — לְעֵינֵי כֹל אוֹתָם תְּלַבֵּב
גָּאוֹן וַעֲטָרָה בְּרֹאשׁ מְשִׁיחֲךָ תָּשִׂים — וְתַגְבִּיהַּ כִּסְאוֹ לַשָּׁבֶת: ואז נשיר וכו'.

מַהֵר דְּבַר־יְקָרָם יִשְׂגֵּא אֱלֹהֵינוּ לְהָשִׁיב — אֶת־דָּוִד עַבְדְּךָ הֶחָסִיד וְרַגּוֹג
תַּשְׁפִּיעַ לוֹ הַטּוֹב אַתָּה הַמֵּטִיב — וְשִׁירִים אֵלֶיךָ נַאֲרוֹג.
בְּהוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב — נְרַנֵּן וּנְזַמֵּר לִשְׁמֶךָ
כִּי אֵלֶיךָ נַפְשֵׁנוּ תַּעֲרוֹג — יוֹדֵעַ לְבָבוֹת וּמַחֲשָׁבוֹת: ואז נשיר וכו'.

זָכְרֵנוּ לְטוֹבָה — יַעֲלֶה לְשׁוֹכֵן עַד
עִם־הַצַּדִּיקִים בִּמְסִבָּה — בִּסְעוּדַת לִוְיָתָן לְהִתְוַעֵד
לִבְרָכָה וְשֶׁבַח לְחוֹצֵב לֶהָבָה — יְיָ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד
יוֹשְׁבִים וְעַטְרוֹתֵיהֶם בְּרָאשֵׁיהֶם יְהָבָה — אָז נִזְכֶּה לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת.
וְנָשִׁיר מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת, טוֹב לְהוֹדוֹת לַיְיָ וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן:

הנהגת האדם בהקיצו משנתו בבקר.

שויתי יי לנגדי תמיד (תהלים ט"ז, ח')

הוא כלל גדול בתורה, שיתבונן האדם תמיד כי הקב"ה מלוא כל הארץ כבודו רואה את כל מעשי בני האדם ומשקיף על כל ענייניהם. ועל כן בהקיצו האדם משנתו יהיה תחלת מחשבתו הבורא יתברך ויזכור חסדו אשר גבר עליו שהחזיר לו נשמתו אשר היתה פקודה אצלו וחדש והחליף את כחו. ובשומו על לבבו את הטובות האלה אשר הגדיל השם יתברך לעשות עמו, אז תבער בו אהבת הבורא, ולא יישב על מטתו דרך עצלות, אלא יקום במהירות וזריזות לברך את בוראו ולהודות לו בתפלתו. ואע"פ שצריך לקום בזריזות מכל מקום לא יעמוד פתאום מיד כשיקיץ, כי הוא סכנה (גטין דף ע') אלא ישהה מעט ויאמר: מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה, רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ: ויכול לאמר זה אף כשאין ידיו נקיות הואיל ואין בו הזכרת השם.

יהי אדם צנוע אפילו בחדרי חדרים, כמו שכתוב והצנע לכת עם אלהיך (מיכה ו', ח'), ע"כ לא ילבש חלוקו מעומד או מיושב, אלא יכניס בו ראשו וזרועותיו בעודנו שוכב ונמצא כאשר יקום הוא מכוסה. ויזהר שלא יקח את חלוקו ולא שום דבר מיד מי שלא נטל ידיו, כי הוא סכנה. גם לא יהפוך חלוקו פנימי לחוץ, גם לא ינגב ידיו בחלוקו.

כשלובש בתי שוקיו (טטריאפּפּע) וכשנועל מנעליו, ילבש את של ימין תחלה ואח"כ של שמאל, אבל בקשירה יקשור את שמאל תחלה. ובחליצת המנעלים ובתי שוקים יחלוץ את של שמאל תחלה, כי הימין לעולם חשוב.

לא ילבש ב' מלבושים יחד.

לא ילך ד' אמות בגלוי הראש ובפרט תחת אויר הרקיע. גם אסור להזכיר שם שמים בגלוי הראש, ולא יועיל אם מכסה בידיו על הראש.

יזהר מללכת ד' אמות בלי מלבוש של ציצית, כי זה מביאו לידי טהרה וקדושה. וכאשר הוא לובש מלבוש של ציצית, ר"ל הטלית הקטן הנקרא ארבע כנפות, יאמר: הֲרֵי אֲנִי מְזַמֵּן אֶת גּוּפִי לְהִתְלַבֵּשׁ בְּמַלְבּוּשׁ שֶׁל מִצְוָה: אך לא יברך על ארבע כנפות עד שנטל ידיו, או אפילו אם נטל ידיו ועדיין הוא לילה אינו רשאי לברך עד שיאיר היום ונטל את ידיו.

ירגיל אדם את עצמו לפנות לנקביו בקר וערב ובפרט קודם התפלה, כדי שיתפלל בנקיות. והמשהה בנקביו ויתפלל, לא לבד כי תפלתו תועבה אלא עובר ג"כ על לאו לא תשקצו (מכות ט"ז). וישמור הצניעות גם בבית הכסא ולא יגלה את עצמו יותר מן הצורך. ולאחר שעשה צרכיו יזהר מאד לנקות את עצמו היטב ולא יקנח ביד ימין, מפני שמראה בה טעמי התורה ואוכל בה, כי אם ביד שמאל, אבל לא באצבע האמצעית לפי שהיא מרכבה לתפלין שכורכים עליה הרצועות. ויזהר פן ילכלך בגדיו לא בצואה ולא במי רגלים.

אין להרהר בבית הכסא בשום דבר מצוה. גם יזהר שלא להזכיר שם שמים בחדר שיש בו עביט של מי רגלים.

היוצא מבית כסא קבוע העשוי בית מושב צריך לערות מים על ידיו ג' פעמים. וכל היום כשעשה צרכיו בין גדולים בין קטנים יטול את ידיו ויברך אשר יצר וכו'. ואין שעור לצרכיו, ואפילו לצרכיו הקטנים אין שעור, שאם השתין רק טפה אחת חייב לברך אשר יצר וכו', כי אם יסתם הנקב מלהוציא הטפה ההיא היה קשה לו, וע"כ חייב להודות ולברך.

המשתין מים ולא שפשף, אף על פי שצריך לברך אשר יצר, אין צריך ליטול את ידיו, רק משום נקיות.

סדר נטילת ידים בשחרית·

צריך האדם לרחוץ את ידיו ופניו בכל בקר אחרי קומו ממטתו, ולא ילך ד' אמות בלי נטילת ידים. גם לא יגע בידו קודם הנטילה לא לפה ולא לחוטם ולא לעינים ולא לאזנים.

סדר הנטילה כך היא, יקח כלי של מים ביד ימין ונותנו ליד שמאל וישפוך מים על ימין תחלה, ואח"כ יתן הכלי ליד ימין וישפוך על יד שמאל, וחוזר ושופך ככה על יד ויד עד ששפך על כל יד ג' פעמים, וצריך ליטול את ידיו עד פרק הזרוע. ואחר שנטל את ידיו יקח מים לרחוץ בהם את הפנים, וגם יתן מים לתוך פיו להדיחו מן הריר שבו כדי שיתפלל בפה נקי.

לא ירחוץ על גב הקרקע אלא לתוך כלי. גם לא ישפוך מי הנטילה במקום שעוברים שם בני אדם.

קבלה מחז"ל שאפילו שפך מים הרבה על ידו בפעם אחת אין מועיל עד ששפך ג' פעמים על כל יד.

קודם שיטול את ידיו יסיר הטבעת מעל האצבע משום חציצה.

גם הנשים יזהרו ליטול את ידיהם בשחר ע"י שפיכת ג' פעמים קודם שיעשו דבר.

אחר שנטל ידיו קודם שינגבם ישים זו אצל זו ויגביהם למעלה ויפשטם כאדם שרוצה לקבל דבר מה מחברו (רמז לקבלת הטהרה) ויאמר: שְׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת יְיָ: וְאֶשָּׂא כַפַּי אֶל מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְחֻקֶּיךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם: (ויכוין בברכה בהזכירו את השם פירוש קריאתו באדנות וגם פירוש כתיבתו ביו"ד ה"א ו"ו ה"א, ר"ל יכוין „שהוא אדון הכל והוא היה והוה ויהיה", ובהזכיר שם אלהינו יכוין „שהוא תקיף בעל היכולת ובעל הכחות כלם", וכן יכוין בכל הברכות ובכל התפלות.)

אחר שברך הברכה ינגב היטב את ידיו, ויאמר בקשה זו: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲמָד־לָנוּ זְכוּת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לְהַצִּיל אוֹתָנוּ וְאֶת זַרְעֵנוּ מִכָּל עָוֹן וָפֶשַׁע כְּדֵי לְקַיֵּם אֶת מִצְוֹת תּוֹרָתְךָ הַקְּדוֹשָׁה בְּלִי מַחֲשָׁבָה זָרָה. וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְךָ בֶּאֱמֶת וּבְתָמִים. אָמֵן:

אָנָּא. בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה:
קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא:
נָא גִבּוֹר. דּוֹרְשֵׁי יִחוּדְךָ כְּבָבַת שָׁמְרֵם:
בָּרְכֵם טַהֲרֵם רַחֲמֵם. צִדְקָתְךָ תָּמִיד גָּמְלֵם:
חֲסִין קָדוֹשׁ. בְּרוֹב טוּבְךָ נַהֵל עֲדָתֶךָ:
יָחִיד גֵּאֶה. לְעַמְּךָ פְּנֵה זוֹכְרֵי קְדֻשָּׁתֶךָ:
שַׁוְעָתֵנוּ קַבֵּל וּשְׁמַע צַעֲקָתֵנוּ יוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת:
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

יש נוהגים להמתין מלברך על נטילת ידים עד בואם לבהכ"נ ומסדרים אותה עם שאר הברכות. ועל כל פנים לא יברך שני פעמים, ומה שמברך בביתו לא יברך בבהכ"נ. ומי שלומד או יאמר מזמורי תהלים קודם שנכנס לבהכ"נ הוא יברך על נ"י ואשר יצר וגם ברכת התורה בביתו, ולא יאמרם עוד בשעת התפלה בבהכ"נ אלא ידלגם כדי שלא יברך ברכה לבטלה. רק הש"ץ יוכל לברך בביתו, ובבהכ"נ חוזר לברך בקול רם להוציא את הרבים.

הנעור כל הלילה יטול ידיו שחרית בלא ברכה, והוא אם לא נגע בטינופת, אבל כשנגע בטינופת יברך.

השכים קודם עלות השחר ונטל ידיו, אז כשיאיר היום יטול ידיו עוד הפעם אך בלא ברכה. וכן מי שישן ביום שנת קבע יטול ידיו בלא ברכה.

עוד צריכים נטילת ידים, היוצא מבית הכסא, והיוצא מבית המרחץ, ואשר גזז צפרניו, ואשר התגלח, ואשר הקיז דם, ואשר שמש מטתו, ואשר חלץ מנעליו, ואשר נגע בגופו במקום שדרכו להתכסות, ואשר הפליא את בגדיו, ואשר נגע במת (ונוהגים ליטול את הידים אף בצאתם מבית המת או מלויית המת או מבית הקברות). אך בכל אלה אין מברכים גם אין צריכים לשפוך על הידים ג' פעמים אלא דיו בפעם אחת על כל יד, חוץ מן היוצא מבית הכסא שצריך לערות מים על ידיו ג' פעמים.

ג' חלוקי ברכות בענין נטילת ידים. בשחרית אף על פי שלא עשה צרכיו מברך על נטילת ידים ואשר יצר. ובשאר כל היום אף אם עשה צרכיו אינו מברך ענ"י רק אשר יצר. ולאכילה אפילו הידים אינן מלוכלכות ירחצם ויברך על נטילת ידים ולא אשר יצר.

דיני ציצית וברכתן·

אחר הרחיצה והנקיון ימשמש בציציות שבארבע כנפות לבודקן שיהיו כשרות, ויזהר לבדקן לא לבד בחוטיהן התלויים אלא יבדוק ג"כ החוטים למעלה במקום שעוברים תוך נקב הכנף. כי כשנפסק שם אפילו חוט אחד נקרא נפסק מעיקרו ופסולין. וצריך ג"כ להפריד חוטי הציציות זה מזה שלא יהיו מעורבבים. ובעת בדיקתו יאמר: בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ, יְיָ אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ מְּאֹד הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ: עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה: ואחר הבדיקה והפרידה יברך מעומד בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת צִיצִת:

ואח"כ יאמר אלה הפסוקים: קָרָאתִי בְכָל לֵב, עֲנֵנִי יְיָ, חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה: נִדְבוֹת פִּי רְצֵה נָא יְיָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי: אָגוּרָה בְאָהָלְךָ עוֹלָמִים אֶחֱסֶה בְסֵתֶר כְּנָפֶיךָ סֶּלָה: הַצִּילֵנִי מִדָּמִים אֱלֹהִים אֱלֹהֵי תְּשׁוּעָתִי תְּרַנֵּן לְשׁוֹנִי צִדְקָתֶךָ: שִׁוִּיתִי יְיָ לְנֶגְדִּי תָמִיד כִּי מִימִינִי בַּל אֶמּוֹט: נוֹדָע בִּיהוּדָה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל שְׁמוֹ: אֶשָּׂא כַנְפֵי שָׁחַר אֶשְׁכְּנָה בְּאַחֲרִית יָם: תְּהִי יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָחָרְתִּי: חַסְדְּךָ יְיָ מָלְאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי: נָאוֹר אַתָּה אַדִּיר מֵהַרְרֵי טָרֶף: מִכָּל פְּשָׁעַי הַצִּילֵנִי חֶרְפַּת נָבָל אַל תְּשִׂימֵנִי: כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ: עֵינַי תָּמִיד אֶל יְיָ כִּי הוּא יוֹצִיא מֵרֶשֶׁת רַגְלָי: סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ תָמִיד:

שעור של מלבוש ארבע כנפות לכל הפחות ג' רבעי אמה באורך וחצי אמה ברוחב.

הנקב אשר הציציות עוברות בתוכו הן בארבע כנפות הן בטלית יש להזהר בו שיהי רחוק מן הכנף הן באורך הן ברוחב כמלא קשר אגודל (שהוא מראש הגודל עד הפרק הראשון באורך), ולא יותר על ג' אצבעות ברוחב אגודל. ואם יהיה הנקב למעלה מן ג' אצבעות אז הוא פסול כי אז לא נקרא עוד כנף, ואם הוא למטה מקשר אגודל כמו כן פסול כי אז הציצית איננה על הכנף אלא מתחת הכנף.

החוטים לציצית צריך שיהיו טוין לשמן (ר"ל שיאמר בהתחלת הטוויה שעושה כן לשם ציצית), ואורך כל אחד משמנה החוטים (לאחר שנקשרו ונכרכו מלבד מה שמונח על קרן הבגד) הוא לפחות י"ב אגודלים.

עשיית חוטי הציציות על ארבע כנפות ועל הטלית היא באופן זה, יקח ד' חוטים ארוכים לפחות כ"ז אגודלים, ואחד מהם יהיה ארוך יותר מן השאר כדי לכרוך בו סביב (ונקרא חוט זה בשם שַׁמָּשׁ) ויעביר את ד' החוטים תוך נקב הכנף, ויקח את ד' החוטים מצד זה של הנקב ואת ד' מצד השני ויקשרם ב' פעמים סמוך לקרן הכנף וע"י כן הד' חוטים נעשו לשמנה חוטים. ואח"כ יכרוך את החוט הארוך הנקרא שמש סביב השבעה חוטים שבעה פעמים ויקח ד' החוטים מצד זה וד' החוטים מצד זה ויקשרם ב' פעמים, וחוזר ולוקח את השמש וכורך ח' כריכות וקושר אח"כ ב' פעמים כמו בראשונה, וחוזר וכורך י"א כריכות וקושר ב' פעמים, וחוזר וכורך י"ג כריכות וקושר ב' פעמים, עד שהשלים לעשות בין הכל ה' קשרים כפולים (כנגד ה' חומשי תורה) ול"ט כריכות (כמנין יהו' אחד). וטוב לעשות עוד בסוף כל חוט וחוט קשר כדי שיעמוד בשזירתו ולא יתפרד.

אם החוט שכורכים בו איננו ארוך כל כך לכרוך בו כל הכריכות, יכרוך קצת כריכות בחוט אחד וקצת כריכות בחוט אחר.

יעשה הכריכות שיהיה שליש אחד של החוטים נקשר ונכרך (והוא נקרא גדיל) וב' שלישיות יהיו תלוים בלי קשירה (ונקרא ענף), ר"ל הגדיל יהיה של ד' גודלים והענף של ח' אגודלים. גם יראה שיהיו כל החוטים לאחר שנכרכו ונקשרו שוים בארכם, ואם רואה חוט אחד יוצא מן האחרים יפסיקהו בשינים אבל לא יחתכנו בסכין.

חוט מן שמנה חוטי הציצית אם נפסק מן הענף, הציצית עודנה כשרה ואף אם החוט נפסק כולו. אבל שני חוטים כשנפסקו כולם, הציצית פסולה, ואם נשאר בחוט האחד בענף כדי לעשות בו עניבה (שׁוייפּע), כשר. ולפי מה שאנו נוהגים לדקדק בעת עשיית הציציות לתת סימן בד' החוטים שהם מצד האחד של נקב הכנף שיהיו לעולם מצד האחד הזה של הנקב והד' החוטים האחרים לעולם מצד השני, לפי מנהג הזה אם נפסקו שני חוטים בצד אחד עודנה הציצית כשרה אף כשלא נשאר בהן כדי עניבה, אבל אם נפסקו ב' החוטים אחד בצד זה ואחד בצד זה, פסולה. אמנם כל אלה ההכשרות רק בשעת הדחק כשאמרת שאין לו ציציות מוכנות לתקן. והחרדים במצוות ישתדלו להיות תמיד חוטים לציציות מצויים בביתם כדי שיוכלו לתקן מיד כשימצאו בציציותיהם דבר שלא כתורתן.

מי שקנה לו טלית ועשה בה ציצית צריך לברך שהחיינו בשעה שמתעטף בה בראשונה, ויברך בתחלה שהחיינו ואח"כ מברך להתעטף בציצית.

מותר להתיר ציצית מן טלית זו לתת אותה בטלית אחרת.

טלית שמתעטפים בה בשעת התפלה שיעורה לפחות שיתכסה בה ראשו ורבו של קטן שמתהלך לבדו בשוק ואינו צריך אחר לשמרו.

קודם שיתעטף בטלית צריך לבדוק תחלה הציציות כמו בארבע כנפות, ואחר הבדיקה יברך הברכה להתעטף בציצית, ואח"כ יתעטף בטלית את ראשו ויקח בידו צד ימין של הטלית עם הב' ציציות שבו ויניחם על כתף השמאל כדי שיהיו כל הציציות בצד שמאל ויעמוד כך כדי הלוך ד' אמות ויאמר הפסוקים מה יקר וכו', ואח"כ יסיר צד ימין של הטלית מן כתפו השמאלית וילבש הטלית סביב הראש והגוף באופן שהיה מפסקת בחצי הטלית משני הצדדים ויהיו לימינו ציצית אחת לפניו וציצית אחת לאחריו וכן בשמאלו. ונוהגים לעשות עטרה על הטלית מחתיכת משי לבן לסמן שאותו ציצית שלפניו יהיו לעולם לפניו.

יש להזהר שלא יגרור ציצית של טלית על הארץ.

טלית שאולה מותר לברך עליה.

מי שפשט טליתו ודעתו לחזור ולהתעטף בו, אינו מברך בעטיפה השניה, ואם לא היה בדעתו לחזור ולהתעטף, יברך כשיתעטף שנית.

אם נפלה טליתו מעליו וחזר ומתעטף בה צריך לחזור ולברך, והוא כשנפלה כולה, אבל אם לא נפלה כולה לא יברך כשחוזר לתקן ולהתעטף כראוי.

מנהג לאחוז ב' ציצית שלפניו בידו הימנית כשמתחיל ברוך שאמר, ואחר שסיים הברכה ינשקם ויניחם בנחת מידו. ובשעת קריאת שמע יאחוז ד' הציציות ביד שמאלית (בין קמיצה לזרת) כנגד לבו, ויקבצם בידו כשאומר והביאנו לשלום מארבע כנפות הארץ, וכשיגיע לפ' ציצית יקחם גם ביד ימין ויביט בהם וישים בידו עד שמגיע אל נאמנים ונחמדים לעד, ואז ינשקם ויסירם בנחת מידו.

לילה לא זמן ציצית הוא, ע"כ בתפלת מעריב אינו מתעטף בטלית, וגם במנחה המנהג שלא להתעטף, חוץ מן הש"ץ שמתעטף בכל עת שיורד לפני התבה, מפני כבוד הצבור, רק שבתפלת ערבית וכן באשמורת ימי הסליחות לא יברך ברכה עליה. וכן האומר קדיש לפני התבה יתעטף בטלית, גם העולה לתורה בתענית במנחה והעולה פ"ת והמגביהו וגוללו והסגן יתעטפו בטלית מפני כבוד התורה. ובליל כל נדרי שמתעטפים בטלית יזהר שיהי עדיין יום כשמתעטף כדי שלא יברך ברכה לבטלה.

הזהיר במצות ציצית זוכה ורואה פני שכינה.

דיני תפלין·

אחר שהתעטף בטלית יניח תפלין, ולא יקדים הנחת תפלין ללבישת הטלית, כי קדושת התפלין חמורה מקדושת טלית ומעלין בקדש ולא מורידין. אך מי שיש לו תפלין לפניו ואין לו טלית, יניח התפלין, ואח"כ כשמביאים לו טלית ילבשנה בברכתה.

זמן הנחת תפלין בבקר, אחרי שיאיר היום כל כך עד שיוכל להכיר את חברו הרגיל עמו קצת ברחוק ד' אמות.

היוצא לדרך קודם אור היום יניח התפלין בביתו בלא ברכה, וכשיאיר היום ימשמש בהן ויברך עליהן.

מניחים טלית ותפלין אחרי אמירת ברכות השחר קודם ברוך שאמר.

יניח תחלה תפלה של יד ואח"כ תפלה של ראש, ויכוין בהנחתן, שצונו הקב"ה להניח ד' פרשיות שבתפלין שיש בהן יחוד שמו ויציאת מצרים על הזרוע כנגד הלב ועל הראש כנגד המוח כדי שנזכור את הנסים והנפלאות שעשה עמנו השם יתברך שהם מורים על יחודו ועל כחו וממשלתו בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו, ולמען נשעבד להשם יתברך את נשמתנו שהיא במוח וגם את לבנו שהוא מקור התאוות והמחשבות כדי לשמור מצותיו תמיד.

מקום הנחת תפלה של יד הוא בזרוע שמאל על גובה הבשר בפרק שבין הקנה לכתף בחצי הסמוך לעללענבאגען, והיא המעברתא (הוא מקום התפלה אשר הרצועה עוברת בו) מונחת נגד הכתף והקציצה נגד היד, ויטה התפלה מעט נגד הגוף בענין אשר אם יכוף את זרועו למטה תהיה מכוונה כנגד לבו. גם ישגיח שיהא הקשר שברצועה עם היו"ד שבו סמוך לבית ולא יפרד ממנה לעולם.

דיני תפלין

מקום הנחת תפלה של ראש הוא מהתחלת עיקרי השער באמצע המצח עד סוף המקום שמוחו של תינוק רופס. וצריך שיהיה כל הבית של התפלה מונח במקום השער, דהיינו שיהא הקצה התחתון של התפלה בעיקרי השער, ולא שהקצה העליון מתחיל במקום צמיחת השער והשאר מונח על המצח. ויש להזהר בזה מאד, כי מי שמניח תפלין על המצח הוא דרך מינות ועובר על איסור דאורייתא ומברך ברכה לבטלה. — והקשר של תפלה של ראש צריך שיהיה בגובה של מאחורי הראש באמצע למעלה מן העורף נגד הפנים, ולא למטה בגומא של עורף. ע"כ ישגיח שתהי הרצועה שבין הבית של תפלה של ראש ובין הקשר שלה קצרה קצת ממדת הראש כדי שלא תהי רפויה סביב הראש אלא מהודקת בו בחוזק ואי אפשר להזיזה למטה ואז ודאי מונח הבית על מקומו הראוי וגם הקשר מונח למעלה מן הגומא שבעורף.

כל המצות מברכים עליהן קודם לעשייתן, לפיכך צריך לברך על התפלין קודם קשירתן, דהיינו תפלה של יד לאחר שהניחה על בשר גבוה שבזרוע קודם שיקשרנה יברך „בא"י אמ"ה אקב"ו להניח תפלין", ולאחר שסיים את הברכה יקשור הרצועה ויהדק את הבית, גם יכרוך ברצועה ז' כריכות על קנה הזרוע עד לעצם המתחיל את היד. אח"כ יקח תפלה של ראש ויניחנה ובעוד שמניחה יברך „בא"י אמ"ה אקב"ו על מצות תפלין" ויסיים הברכה קודם שמהדקה על הראש, ויאמר מיד אחר הברכה „ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

אסור להפסיק בשום דבור בין הנחת תפלה של יד להנחת תפלה של ראש. ואם הפסיק צריך לחזור ולברך ויאמר על תפלה של ראש שתי ברכות דהיינו להניח תפלין וגם על מצות תפלין, וימשמש בתפלה של יד כשאומר שנית להניח תפלין.

שמע קדיש או קדושה בין הנחת תפלה של יד ותפלה של ראש, לא יפסוק לענות עם הקהל אלא שותק ושומע ומכוין למה שאומרים. ואם עבר והפסיק וענה עמהם אין צריך לברך שנית.

אין להוציא תפלה של ראש עד אחר הנחת תפלה של יד. ואם טעה והוציא של ראש קודם של יד, צריך להעבירה מידו ולכסותה, ויוציא של יד ויניחנה תחלה ואח"כ של ראש כי כן כתוב וקשרתם לאות על ידך ואח"כ והיו לטוטפות בין עיניך. וע"כ טוב שיעשה לו סמנים בכיס של תפלין כדי שיכיר המקום אשר בו תפלה של יד והמקום אשר בו של ראש ולא יבא לטעות.

כשמוציא התפלין מן הכיס לא ינערם ממנו אלא יוציאם ביד דרך כבוד, וינשקם.

אחר שהניח תפלין על הראש יקח רצועה הנשארת של תפלה של יד ויכרוך ג' כריכות על האצבע האמצעית ב' כריכות על פרק התחתון סמוך לכף היד וכריכה אחת על פרק האמצעי, ועל כל אחת מהכריכות יאמר פסוק אחד משלש וארשתיך לי וגו'.

לא יהי דבר חוצץ בין תפלין לבשרו הן בשל יד הן בשל ראש.

הנוהגים להניח התפלין בביתם וללכת כך מעוטר בהן לבהכ"נ יזהרו לכסות אותן בכובע שעל הראש כשעוברים במקומות מטונפים, ואחרי בואם לפרוזדור בהכ"נ יסירו המכסה מן התפלין כדי שיהיו נראים כשנכנסים לבהכ"נ.

מי שיש לו שום אונס עד שאינו יכול להניח אלא תפלה אחת, כגון שיש לו מכה בזרועו או בראשו במקום הנחת תפלין, או שנאבדה לו תפלה אחת ואינו יכול לקחת לו תפלין אחרים, אז יניח אותה התפלה שיכול. ואם מניח תפלה של יד לבד יברך עליה להניח תפלין, אבל אם מניח של ראש לבד צריך לברך עליה ב' הברכות להניח תפלין וגם על מצות תפלין.

מותר לברך על תפלין שאולין.

Digitized by Google

הלכה למשה מסיני שבתי התפלין הן של יד הן של ראש צריכין להיות מרובעות, וצריכים להיות שחורות, וכן הרצועות צריכין להיות שחורות מבחוץ.

אורך הרצועה של יד כדי שתקיף את הזרוע ז' פעמים ויוכל לכרוך על אצבע האמצעית ג' כריכות ולקשור, ושל רצועות של ראש כדי שיגיעו עד הטבור או למעלה ממנו מעט. רוחב הרצועות של יד ושל ראש כאורך שעורה לפחות.

אם רצועות התפלין אינן כשיעור בארכן או רחבן ישתמש בהן בשעת הדחק עד שימצא אחרות כשיעור.

צריך שיהיה השחור שברצועות לצד חוץ בין של ראש בין של יד.

כל זמן שתפלין עליו לא יסיח דעתו מהם, וכשיאמר בק"ש וקשרתם לאות על ידך ימשמש בשל יד וכשיאמר והיו לטוטפות בין עיניך ימשמש בשל ראש וינשק ידו.

תפלין צריכים גוף נקי ודעת מיושבת, ע"כ מי שהוא חולה מעיים פטור מן התפלין. ושאר חולה אם מצטער בחליו ואין דעתו מיושבת עליו, פטור.

מי שהוא אונן על מת פטור מן התפלין.

האבל ביום ראשון לאבלו אסור לו להניח תפלין.

בט' באב בשחרית אין מניחים לא טלית ולא תפלין, ובתפלת מנחה מניחים ומברכים עליהם.

בשבת וי"ט אסור להניח תפלין, אבל בחה"מ מניחים אותן, ונוהגים לברך עליהן בלחש ואפילו הש"ץ.

אין לחלוץ התפלין עד אחר עלינו ועל כן נקוה לך, וביום שיש מילה אין לחלצן עד אחר המילה. והאחד במצות ילמוד בתורה קודם שיחלוץ התפלין אם מעט או הרבה.

בר"ח חולצים התפלין קודם תפלת מוסף, ובחה"מ חולצים קודם אמירת הלל.

חולצים התפלין מעומד. אך אין לחלוץ אותן לפני ספר תורה ולא לפני ארון הקדש, אלא יהפוך פניו מן הס"ת ומפני ארון הקדש. ויש שקוראים קודם חליצת התפלין פ' קדש לי ופ' והיה כי יביאך.

כשיחלוץ התפלין יחלוץ של ראש תחלה, וזה אופן חליצתן, בתחלה יסיר אותן ג' כריכות שעל האצבע האמצעית ואח"כ יחלוץ תפלה של ראש ביד שמאל, ויקח הבית בידו ויקיף הרצועות על צדו וישימנו בכיסו, ואח"כ יחלוץ תפלה של יד ויקיפנה כמו כן הרצועה על צד הבית וישימנה בכיס אצל של ראש. ומנהג טוב לנשק התפלין בשעת חליצתן כמו בהנחתן.

לאחר שחלץ התפלין יסיר ג"כ הטלית מעליו ויקפלנה.

יש לפתוח ולבדוק התפלין ב' פעמים בשבע שנים, לראות אם לא נתקלקלו מזיעה. ואם נפלו למים צריכים בדיקה מיד.

אין לקנות תפלין אלא מסופר מומחה או ממוכר המוחזק בנאמנות.

דיני הליכה לבית הכנסת·

ישתדל האדם להתפלל תמיד בבהכ"נ וישכם בבקר להיות שם מעשרה הראשונים. ומי שהוא אנוס שאינו יכול להתפלל בבהכ"נ או שהוא דר במקום שאין שם בהכ"נ יכוין להתפלל בשעה שהצבור מתפללים.

כשיוצא בבקר מפתח ביתו כדי ללכת לבהכ"נ יעמוד אצל המזוזה ויאמר, הוֹרֵנִי יְיָ דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב: הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל לֵב: הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ כִּי בוֹ חָפָצְתִּי: הַט לִבִּי אֶל עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל אֶל בָּצַע: הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ חַיֵּנִי: הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ: הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים: הִנֵּה תָּאַבְתִּי

Digitized by Google

לפקדיך בצדקתך תמני: ואח"כ יניח יד ימין על המזוזה ויאמר, יי שמרי, יי צלי על יד ימיני: יי ישמר צאתי ובואי לחיים ולשלום מעתה ועד עולם: שדי ישמרני מיצר הרע ומגל צרה וצוקה, אמן: שמע ישראל יי אלהינו יי אחד: ליי הישועה, על עמך ברכתך סלה: יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בטח בך: יי הושיעה, המלך יעננו ביום קראנו: אנא יי הושיעה נא אנא יי הצליחה נא: וינשק המזוזה ויאמר, מגדל עז שם יי בו ירוץ צדיק ונשגב:

מצוה ללכת במרוצה לבהכ"נ, ואפילו בשבת שאסור לפסוע פסיעה גסה מכל מקום לרוץ לבהכ"נ מותר.

בבואו לעזרת בהכ"נ יקנח מנעליו מטנוף הרחוב, ובטרם יכנס לבהכ"נ יתעכב מעט ויאמר ואני ברב חסדך וכו' ואח"כ יכנס בנחת ובאימה והכנעה ויאמר, בבית אלהים נהלך ברגש. מה טבו אהליך וכו' וכשיאמר אשתחוה, ישתחוה נגד ארון הקדש, וכשהוא אומר ואכרעה, יכרע מעט בברכיו.

מנהג טוב לתת מעות מה לקופה של צדקה קודם שיתפלל.

אחרי בואו אל מקומו בבהכ"נ אל ימהר להתפלל מיד, אלא ישהה קצת ויעלה על דעתו רוממות השם יתברך ושפלות האדם, כדי להתפלל אח"כ באימה ובירא'. וע"כ יישב מעט במקומו ויאמר הפסוק אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה: ואח"כ יאמר מי אנכי שאזכה להתפלל לפני הקדוש ברוך הוא שהוא אל גדול ונורא, ואנכי איש חוטא והכעסתי שמו הגדול במעשי הרעים. אני בשר ודם עפר ואפר ואינני כדי וראוי להזכיר שמו הגדול: איך אשא פני לעמוד לפני המלך הגדול והנורא מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא עלת כל־העלות וסבת כל־הסבות. אך אבטח ברחמיו הגדולים שהוא מרחם על בריותיו ורוצה בתפלה ותחנונים של עבדיו. כמו שנאמר קרוב יי לכל־קראיו לכל אשר יקראהו באמת: רצון־יראיו יעשה ואת־שועתם ישמע ויושיעם: שמע תפלה, עדיך כל־בשר יבאו:

ואח"כ יאמר תפלה זו קודם כל התפלות. רבון העולמים, אדון כל־הנאצלים והנבראים והיצורים והנעשים. אתה הוא יהוה האלהים לבדך. יחיד המיוחד. יושב המרומים ומשגיח התחתונים. אל לכל־נמצא. אלהי האלהים. יחיד המרחם. ואוהב השבים לפניך בתשובה. שליט בצבאות העליונים והתחתונים. שומר דלי יחידיו. אדון כל־המעשים. הבוחר בתפלת עבדיו:

תפלה נאה לומר קודם תפלת שחרית ומוסף ומנחה ומעריב.

רבון העולם. אתה ידעת את־גדל חסרון דעתנו. כי אין בידנו לכון בתפלה לא בפרושי המלים אף כי בסוד הספירות והכונות ויחודים של־שמותיך הגדולים והנוראים. ונמשלנו כבהמות נדמינו. אך בשם קדשך בטחנו. כי אתה מצרף מחשבה טובה למעשה. ורצוננו לעשות רצונך ליחד כל־שמותיך הגדולים והנוראים ולכון כל־סודות התפלה כמו שידעו אנשי כנסת הגדולה בסדור התפלה ובנותה: לכן יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי יושב השמים ומאזין התפלות. שתעלה לפניך תפלת (שחרית זו. שחרית ומוסף הללו. מנחה זו. מנחה ומעריב הללו) כאלו התפללתי בכל־הכונות והיחודים הראוים לכון וליחד בתפלה זו (בתפלות הללו) כמו שתקנו אנשי כנסת הגדולה: ותכלול תפלתי עם־תפלות הצדיקים והחסידים היודעים ומכונים בתפלתם על־פי סוד יי ליראיו. ותעלה ותנשא לכתר ראשך על־ידי המלאך הקדוש הקושר כתרים לרבו מן־התפלות הנקיות והישרות שיעשו היום בעמך ישראל. ואל תשיבני ריקם מלפניך. אמן סלה:

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך, יי צורי וגאלי: ואני תפלתי־לך יי עת רצון אלהים ברב־חסדך ענני באמת ישעך:

אנשי מעשה נוהגים לשיר בכל יום שבת זה קודם תפלתם.
(מחברו שלמה משה אלשקר חתום בראשי החרוזים.)

כל־ברואי מעלה ומטה. יעידון יגידון כלם כאחד. יי אחד ושמו אחד:
שלשים ושתים נתיבות שבילך. לכל־טבין סודם יספרו את־גדלך.
וטהם יכירו כי הכל שלך. ואתה האל המלך המיחד.
יעידון יגידון כלם כאחד. יי אחד ושמו אחד:
לבבות בחשבם עולם קנוי. ימצאו כל־איש בלחך שנוי.
במספר במשקל הכל מנוי. כלם נתנו תרועה אחת.
יעידון יגידון כלם כאחד. יי אחד ושמו אחד:
מראש ועד סוף יש לך סמן. צפון וים וקדם ותימן.
שחק ותבל לך עד נאמן. מזה אחד ומזה אחד.
יעידון יגידון כלם כאחד. יי אחד ושמו אחד:
הכל ממך נזבד זבוד. אתה תעמוד והם יאבדו אבוד.
לכן כל־יציר יתן לך כבוד. כי מראש ועד סוף הלא אב אחד.
יעידון יגידון כלם כאחד. יי אחד ושמו אחד:
מרומם על כל־ברכה ותהלה. סבת כל־סבה ועלת כל־עלה.
אין לו ראשית ולא אחרית ולא תכלה. שמע ישראל יי אלהינו יי אחד.
יעידון יגידון כלם כאחד. יי אחד ושמו אחד:
שדי שוכן בשמי עליה. אשר לו הים ויבשת וציה.
יוצר הרים ובורא כל־בריה. בורא שמים וארץ ויעמדו כאחד.
יעידון יגידון כלם כאחד. יי אחד ושמו אחד:
האל הבורא שחקים באמרו. גבורי כח עשי דברו.
אמר לחרס ולא יהל אורו. עזו עז המשל ופחד.
יעידון יגידון כלם כאחד. יי אחד ושמו אחד:
אל נערץ בסוד קדושים. אופנים ואישים וחיות ותרשישים.
כלם מעריצים ומקדישים וקדשה לו משלשים כאחד.
יעידון יגידון כלם כאחד. יי אחד ושמו אחד:
לאדיר ונאור נעלה ברום חביון. אין שני לו ואין לו ראשון ולא רביון.
הדר בשחק ואמונתו בצביון. כוכבי בקר ברן יחד.
יעידון יגידון כלם כאחד. יי אחד ושמו אחד:
שמו אחד ואין שני לנגהו. היה והוה ויהיה ואין עוד מלבדו.
מלא כל־הארץ כבודו. משוא פנים אין לפניו ולא מקח שחד.
יעידון יגידון כלם כאחד. יי אחד ושמו אחד:
קדמון לכל־נמצא וצפה כל־נעלם. לא ישיב דבר נכלם.
אלהים חיים ומלך עולם. ומי ישיבנו והוא באחד.
יעידון יגידון כלם כאחד. יי אחד ושמו אחד:
רם על־רמים ורוכב על־ענגים. מלך עליון וסולח לעונים.
אלהי האלהים ואדני האדנים. ועמך כלם כאחד. יעידון יגידון יי אחד ושמו אחד:
בכתוב בתורתך שמע ישראל יי אלהינו יי אחד: ונאמר וידעת היום והשבת
אל־לבבך כי יי הוא האלהים בשמים ממעל ועל־הארץ מתחת. אין עוד:

חובה על כל ישראל להתפלל לפני הבורא שלש פעמים בכל יום, בשחרית במנחה ובערבית.

זמן תפלת השחרית מתחלת הנץ החמה עד סוף ד' שעות זמניות*) שהוא שליש היום. ואם התפלל משעלה עמוד השחר, יצא.

זמן תפלת מנחה עיקרו מן ט' שעות וחצי משעות זמניות של היום (שהוא חצי שעה אחרי התחלת רביעית אחרונה של היום) עד שעה ורביעית קודם הלילה. ובשעת הדחק מותר להתפלל עד סמוך ללילה. ואם התפלל לאחר ו' שעות ומחצה, יצא.

זמן תפלת הערב משעת יציאת ג' כוכבים קטנים (ואם הוא יום מעונן משהוא לילה בלי ספק), וזמנה עד חצי הלילה. ואם איחר והתפלל עד שלא עלה עמוד השחר, יצא.

אסור לאכול ולשתות בבקר קודם שהתפלל, אם לא לצורך רפואה. והמים מותר לו לשתות.

הגיע זמן תפלה שחרית אסור להתעסק בצרכיו עד שהתפלל. וכן שאר תפלות היום משהגיע זמנן אין להתחיל בשום עסק או מלאכה עד שהתפלל.

כתוב הכון לקראת אלהיך ישראל, על כן המתפלל צריך שיהיה לבוש כראוי בכל מלבושיו ויהיו נקיים, ויהיו שערות ראשו חקנו סרוקים ותהי על ראשו המצנפת שהולך בה ברחוב ולא הכובע הקטן שקורים הויזקאפכען, ויהיו נעליו ברגליו ולא יתפלל בסנדלים (פאנטאפפלען) ובפרט בבהכ"נ. והכלל, כדרך שהיה עומד לפני שר ומלך ככה יהיה עומד בתפלתו יפה ומהודר (וראה פירוש הרא"בע לבראשית ל"ה, ב').

ירחץ ידיו קודם התפלה, ואפילו עומד מתלמודו וידיו נקיות.

יהיה לו מקום קבוע בבהכ"נ ולא יישב פעם במקום זה ופעם במקום אחר.

לא יראה הנה והנה בשעת תפלתו אלא יביט לפניו עיניו למטה ולבו מכוון למעלה. גם לא יתפלל בעל פה אלא מתוך הסדור.

המתפלל צריך להבין ולדעת מה שהוא מתפלל ומהלל לפני בוראו, וצריך שיכוין בלבו כל מה שמוציא בשפתיו, ויסיר כל מחשבות זרות הטורדות אותו עד שתשאר כוונתו זכה בתפלתו.

ידקדק היטב בתפלתו בקריאה ויבטא כל תבה כראוי, שלא יחליף אות באות ושלא ישנה שום נקודה, ושלא יטעים מלעיל מה שצריך להיות מלרע ולא מלרע מה שצריך להיות מלעיל, ושלא יפריד מה שצריך לחבור ולא יחבר מה שצריך להפריד, כי בחלוף אחד מכל אלה, בקל שיבוא לידי חרוף וגדוף חס ושלום.**) ויזהר בכל תבות אשר השניה מתחלת

---

*) ר"ל בכל זמני השנה יחלק היום מהנץ החמה עד שקיעת החמה אל י"ב חלקים שוים בין שהיום ארוך ובין שהוא קצר, וכל חלק מן י"ב חלקים באלה יקרא שעה זמנית.

**) כגון אם יאמר בפסוקי דזמרה בשבתו הקדה תחת חטתה, או שיאמר כל הנשמה תהלל במקום תהלל, יחרף להשם ומחריב את העולם. ומי שאומר ירחבם עשל ואין תחת ירחבם, ידבר הבאי. ואם יאמר אל בחסך תוכיחנו, תחת אל, יקרא עליו הכרה. וכן אם יניע ויחזק גיט"ל של גלה כבוד מלכותך ויאמר גלה יהפך ההבן שבוונת התפלה. ומי שמחבר יחד ואומר „פותח את ידך" או „אבן, עד נרים" הוא הורס המשמעות. ואם לא ישמור כדבורו ויחבר ויאמר „חנון ורחום שדי" או „המקדישים אותו תחת ורחום | אתה, המקדישים | אותו, הוא מחרף. וכן מי שאיננו מפסיק בפסוק כי כל אלהי העמים ויחבר יחד „אלילים וה'" אין מגדף גדול ממנו. ונראה שמשמע המבלים האלה עד כמה צריך האדם לשמור פתחי פיו בתפלתו שלא ידבר כי אם בלשון ברורה, וכן אמרו בנוסר פ' וישלח עמן דלבי ללוחות כדי למצוא טלוי בדקות יאות, ובויקרא רבה פ' י"ט, אפילו קוץ אחד מאותיות אם אין משגיחים עליו לקרותו כראוי יכול להחריב את העולם כולו. — אבל הוי ואוי כי רבים עם הארץ המגלים תפלותיהם ומחללים תהלותיהם ומעלים יום יום גדופים מפיהם אשר כל שומעיהם תצילנה אזניהם, וכל זאת בעבור שלא ישגיחו על מוצא שפתותיהם, רק מלפלפים בלי דעת ומבלבלים על פיהם בלי הבין דבר וכן מקלקלים המלות ומבליעים האותיות ומקלקלים התנועות לנגונים והנקודות לטעמים ומחליפים התהלות להוללות והתפלה לשנינה. לכן החוב מוטל על כל מי שיכול להזהיר להרים בשופר את קולו ולהגיד לעמים את תעותם שייטיבו דרכם ויזהרו בלשונם כשעמדם להתפלל שיהיו דבריהם נכונים והגונים וראוים להתקבל לפני אדון עולם.

באות הדומה לאות של סוף תיבה שלפניה שלא יקראם במהירות זו לזו אלא יתן ריוח ביניהם, כמו בכל לבבך. ואבדתם מהרה; וכן גם בכל תבה שמתחלת אל"ף וסוף תבה שלפניה מ"ם יתן ריוח ביניהם. כמו בגוים את, ירושלים את, אלהיכם אמת, שאם לא יתן ריוח ביניהם תבולע אות באות ויושחת הדבור.

לא ירים קולו בתפלתו, ואפילו בזמירות.

אסור ליגע בשעת התפלה בגופו במקומות המכוסים ולא בשער ראשו, גם אסור ליגע בצואת האוזן ובצואת האף.

בשעה שמתפלל, ובפרט בתפלת שמונה עשרה, לא יסמוך את עצמו בכותל או בידיו על העמוד שלפניו, שזהו דרך עצלות, אלא יעמוד באימה כעבד לפני רבו ראשו כפוף מעט למטה וידיו כפותות הימנית על השמאלית זו על גב זו. אף כשיושב ומתפלל צריך להזהר שלא לסמוך לאחריו ולא יהיה נוטה לצדדים ואל יפשוט את רגליו ולא ירכיבם זו על גב זו.

יתפלל תפלתו דרך תחנונים כעני המבקש בפתח, ובנחת שלא תראה עליו כמשא. אך לא יאריך ולא ימשוך בתבות יותר מדאי, אלא יהי דבורו כמו שהיה מדבר אם יהיה עומד לפני מלך ושר לבקש ממנו בקשה.

אל יחשוב בתפלתו שראוי הוא שיעשה הקב"ה בקשתו בעבור שיכוין בה, אבל יאמר בלבו מי אני דל ונבזה שיעשה הקב"ה בקשתי אם לא מרוב חסדיו שהוא מתנהג עם בריותיו.

המתפלל עם הצבור אסור לו להקדים תפלתו לתפלת צבור.

יזהר מלהפסיק משהתחיל ברוך שאמר עד סוף שמונה עשרה. ואפילו לצרך מצוה אסור להפסיק. אבל לענות על קדיש וברכו וקדושה מותר להפסיק מברוך שאמר עד שמונה עשרה, וכן מותר לומר מודים דרבנן אך לא יאמר כל המודים אלא מודים אנחנו לך בלבד ולא יותר, וכן על ברכו לא יענה רק ברוך ה' המבורך לעולם ועד בלבד, ובקדיש לא יענה רק אמן, יהא שמה עד יתברך, וישתוק עד שיאמר הש"ץ דאמירן בעלמא ויענה עליו אמן, ועל תתקבל ואילך לא יענה דבר, ובקדושה לא יאמר אלא קדוש קדוש וכו' וברוך כבוד וכו' ולא ימלוך ה' וכו'. גם על האל הקדוש ועל שומע תפלה מותר לענות אמן, אבל לשאר אמן לא יפסיק. וכל זאת דוקא עד שמונה עשרה, אבל בשמונה עשרה עצמה אסור להפסיק לשום דבר אף לא לקדיש וקדושה. ואם סיים שמונה עשרה, אז קודם אלהי נצור יכול לענות על קדיש וקדושה.

דברים שאינם מענין התפלה אסורים לדבר מהם בבהכ"נ אפילו אחר שמונה עשרה. והמדברים דברים בטלים בשעת התפלה והנוהגים שחוק והתול וקלות ראש בבהכ"נ מחללים תפארת ישראל וגדול עונם מנשוא.

קריאת שמע בכל יום ערבית ושחרית היא מצוה מן התורה, ע"כ ידקדק היטב בקריאתה לבטא כל התבות כראוי, ויקראנה בטעמיה כמו שהם בתורה וישים בה כל כוונתו. ואם לא כיון לבו לפחות בפסוק ראשון ובשכמ"ל, לא יצא, ויחזור ויקרא בלאט ובכוונה.

כשאומר ה' אחד יהיה כוונתו שהוא השם יחיד ומיוחד בשמים ובארץ ואין עוד מלבדו. ולא יאריך באל"ף של אחד, אבל יאריך בחי"ת וכן בדל"ת, ויבטא היטב הדל"ת אך לא ידגישנה יותר מדאי.

פסוק בשכמל"ו יאמר בלחש (מלבד ביה"כ שאומרים אותו בקול).

צריך להפסיק מעט בין בשכמל"ו ובין ואהבת, כדי להפסיק בין קבלת עול מלכות שמים לקבלת שאר המצות. וכן בין היום ובין על לבבך, ובין היום ובין לאהבה יפסיק מעט, שלא יהא נראה היום ולא למחר.

בסוף ק"ש יצרף אלהיכם אל אמת ולא יפסיק ביניהם.

בק"ש יש רמ"ח תבות, וכדי להשלים רמ"ח כנגד איבריו של אדם יכוון דעתו על מה שהחזן כופל ה' אלהיכם אמת. ואם קורא ק"ש ביחיד יאמר מקודם אל מלך נאמן ומשלים בזה מנין רמ"ח.

מי שקרא כבר ק"ש ובא לבהכ"נ ומצא צבור שקוראים ק"ש צריך לקרות עמהם פסוק ראשון ובשכמל"ו. וטוב שיקרא עמהם כל הפרשה ויקבל שכר כקורא בתורה.

תפלת שמנה עשרה אין להתפלל אלא בעמידה, ויכוין רגליו זו אצל זו כאילו שתיהן רגל אחת. וכשמתחיל ואומר ברוך יעשה כריעה בברכים וכשאומר אתה ישתחוה בראשו עם גופו וכשאומר ה' זוקף בנחת. וכן יכרע וישתחוה כשיאמר בא"י מגן אברהם, וכשיאמר מודים אנחנו לך וכשיאמר בא"י הטוב שמך ולך נאה להודות. אבל בשאר ברכות אסור לשחות לא בתחלה ולא בסוף.

בקומו להתפלל שמנה עשרה יש לחזור פניו לארץ ישראל, וע"כ אנחנו היושבים במערבית צפונית של ארץ ישראל נחזור פנינו למזרח קצת באלכסון נגד קרן דרומית מזרחית ונמצא נגד ארץ ישראל.

לא יתפלל נגד המראה ולא נגד ציורים שבכותל.

זקן שאינו יכול לעמוד יושב במקומו ומתפלל, וכן מי שהוא בדרך בקרון מותר להתפלל מיושב, וחולה מתפלל אפילו שוכב על צדו.

אין להתפלל שמנה עשרה אלא בלחש, אבל יחתוך הדברים בשפתיו.

אסור להפסיק בשמנה עשרה אפילו מלך ישראל שואל בשלומו, אלא יעמוד בכוונה גדולה מתחלה עד סוף.

בסוף שמנה עשרה כשיאמר עושה שלום פוסע לאחריו ג' פסיעות בינוניות בכריעה אחת, ועוקר רגלו השמאלית תחלה ופונה לשמאלו ואומר עושה שלום במרומיו, וכשיאמר הוא יעשה שלום עלינו יפנה לימינו, ואח"כ ישתחוה לפניו ואומר ועל כל ישראל וכו', ויעמוד במקום שכלו פסיעותיו עד כדי הלוך ד' אמות, ובצבור עד שיגיע ש"ץ לקדושה.

מי שבא לבהכ"נ והקהל מתפללים שמנה עשרה, לא יכנס לבהכ"נ, כי אסור לעבור לפני המתפלל, רק יעמוד בחוץ עד שסיימו תפלתם דהיינו עד שיתחיל הש"ץ שמנה עשרה בקול.

התפלל שמנה עשרה והשלים תפלתו ועומד אדם אחריו ומתפלל, אסור לפסוע ג' פסיעות עד שיגמור זה שאחריו את תפלתו.

אסור לישב בתוך ד' אמות של המתפלל שמנה עשרה, רק מי שהוא חלוש או עוסק בתורה.

כשהש"ץ חוזר התפלה בקול אסור לומר תחנות ובקשות או לעסוק בתורה, אלא כל אחד מחויב לכוין בברכות שמברך החזן ולענות אמן עליהן.

כשעונה בקדושה קדוש וברוך יש לכוין רגליו כמו בשמנה עשרה, ויגביה עצמו מעט למעלה באמירת קדוש וברוך.

על ברכת כהנים (או"א ברכנו וכו') שאומר הש"ץ בחזרת ש"ע יש לו להקהל לענות „כן יהי רצון" לאחר שסיים הש"ץ בתיבת שלום.

טעה או נאנס ולא התפלל שמנה עשרה של שחרית, יתפלל במנחה שתים, ויחשב הראשונה למנחה והשניה להשלומין, דהיינו שיאמר אחר תפלה הראשונה תחנון ואח"כ יתפלל השניה.

נאנס ולא התפלל מנחה, יתפלל בערבית שתים, הראשונה לערבית ואח"כ יאמר אשרי ויתפלל השניה להשלומין.

לא התפלל ערבית, יתפלל בשחרית שתים, הראשונה לשחרית והשניה לתשלומין.

לא התפלל מנחה בערב שבת, יתפלל בערבית שתים של שבת.

לא התפלל מנחה בערב ר"ח, יתפלל בערבית שתים של ר"ח. ואם לא הזכיר יעלה ויבוא בראשונה והזכיר בשניה, צריך לחזור ולהתפלל.

לא התפלל מנחה בשבת, יתפלל במוצאי שבת שתים של חול ויאמר אתה חוננתנו בראשונה ולא בשניה.

לא התפלל מעריב במוצאי שבת, יתפלל בשחרית שתים ואינו מזכיר אתה חוננתנו.

אין תשלומין לתפלה אלא בתפלה הסמוכה לה בלבד, ודוקא בזמן התפלה הוא משלים, אבל בשעה שאינה זמן תפלה לא. ודוקא אם לא התפלל מחמת אונס או טעות יש לה תשלומין לתפלה, אבל אם הזיד ולא התפלל אז אין לה תשלומין.

יום שיש בו תפלת מוסף, אם איחר להתפלל עד זמן מנחה, צריך להקדים תפלת מנחה ואח"כ יתפלל תפלת מוסף. ואם הוא סמוך לערב ואין עוד שהות להתפלל שתיהן, יתפלל מוסף, וישלים של מנחה בערבית שתים.

עבר כל היום ולא התפלל מוסף, אין לה תשלומין.

לא התפלל שחרית בשבת או בשאר ימים שיש בהן מוסף, לא יוכל להשלים תפלת שחרית בתפלת מוסף אלא יתפלל מנחה שתים, שזו היא תפלה הסמוכה לה.

אם בא לבהכ"נ ומצא הצבור בסוף פסוקי דזמרה, יאמר ברוך שאמר עד מהלל בתשבחות, ואח"כ יתחיל אשרי ותהלה לדוד עד מעתה ועד עולם הללויה, ואח"כ יאמר מזמור הללו את ה' מן השמים ומזמור הללו אל בקדשו עד כל הנשמה תהלל יה הללויה, ויאמר אח"כ ישתבח. ואם יש לו שהות יותר יאמר אחרי ברוך שאמר גם הודו לה' קראו עד והוא רחום וידלג עד והוא רחום שקודם אשרי יושבי. ואם אין לו שהות כלל לא יאמר רק ברוך שאמר ואשרי ותהלה לדוד ואח"כ מיד ישתבח. ואם הקהל התחילו כבר ישתבח, לא יאמר ברוך שאמר כלל וגם לא ישתבח, אלא יתחיל מיד עם הקהל ברכת יוצר אור ויקרא ק"ש עם ברכותיה ויתפלל שמנה עשרה עם הקהל. ואחר שמנה עשרה יאמר בפני עצמו הודו לה' קראו וגו' בלא התחלת ברוך שאמר ובלא חתימת ישתבח.

אם בא לבהכ"נ בשעה שהצבור קוראים את ההלל יש לקרותו עמהם ואח"כ יתפלל.

אם בא לבה"כ במנחה בשעה שהקהל מתפללים שמנה עשרה, יתפלל מיד עמהם ולא יאמר אשרי עד אחר התפלה, ודוקא אם יכול להתפלל ולגמור קודם שיגיע הש"ץ לקדושה, ואם לא, אל יתפלל עד שגמר הש"ץ חזרת י"ח ואמר קדיש. ואם יש לחוש שאם ימתין כל כך יעבור זמן מנחה או לא יוכל להתפלל ערבית עם הקהל, אז יתחיל להתפלל עם הש"ץ וכשיגיע ש"ץ לקדושה יאמרנה עמו מלה במלה ויכוין לגמור עם הש"ץ כל הברכות. ואם הוא ביום תענית שהש"ץ אומר עננו בין גואל לרופא, לא יאמר עננו עם הש"ץ אלא יאמר אותו בשמע קולנו ויסיים בא"י שומע תפלה.

אם בא לבהכ"נ והצבור מתחילים להתפלל מעריב והוא לא התפלל עדיין מנחה, יתפלל מנחה בעוד שהצבור אומרים ק"ש וברכותיה, ואח"כ ישהה כדי הלוך ד' אמות, ויתפלל עם הצבור שמנה עשרה של מעריב, ואח"כ יקרא ק"ש עם ברכותיה בלילה.

בשבת וי"ט אם טעה והתחיל ברכות שמנה עשרה של חול יגמור אותה הברכה שנזכר בה שטעה, ויתחיל אחריה בתפלת שבת או י"ט.

טעה בשבת והתפלל שמנה עשרה של חול, לא יצא, וצריך לחזור ולהתפלל תפלת שבת, וכן הדין בי"ט.

טעה והתפלל בערבית של שבת ישמח משה או אתה אחד או שהתפלל בשחרית שבת אתה קדשת או יתה אחד או התפלל במנחה שבת אתה קדשת או ישמח משה, יצא ואין צריך לחזור ולהתפלל, אבל אם התפלל תפלת מוסף במקום תפלה אחרת של שבת, לא יצא וצריך לחזור ולהתפלל תפלה הראויה.

טעה בתפלת מוסף של יום והתפלל תפלה אחרת במקומה, צריך לחזור ולהתפלל תפלת מוסף הראויה ליום.

במוצאי שבת מוסיפים אתה חוננתנו בברכת אתה חונן. ואם שכח לאמרו ונזכר קודם שסיים הברכה אף שאמר כבר ברוך אתה, חוזר ואומרו ומסיים עד הפעם וחננו מאתך וכו׳. אבל אם לא נזכר עד אחר שהזכיר כבר את השם בסיום הברכה שאמר ברוך אתה יי, ישלים תפלתו ואין צריך לחזור לאמרו, מפני שיבדיל על הכוס. אך אם שכח לומר אתה חוננתנו וטעם קודם שהבדיל על הכוס, צריך לחזור ולהתפלל ולהוסיף אתה חוננתנו במקומו ואח״כ יבדיל על הכוס.

בתפלת מוסף של שמיני עצרת מתחילים להוסיף משיב הרוח ומוריד הגשם בברכה שניה קודם מכלכל חיים, ואומרים כך בכל התפלות עד תפלת מוסף של יום ראשון של פסח, שאז פוסקים מלאמרו. אם שכח לומר משיב הרוח ונזכר קודם שסיים הברכה יאמרנו במקום שנזכר, ואפילו אם סיים הברכה ונזכר קודם שהתחיל אתה קדוש אין צריך לחזור אלא אומר משיב הרוח ומה״ג ומתחיל אתה קדוש. אבל אם נזכר כשסיים כל הברכה והתחיל ברכה שאחריה, צריך לחזור לראש התפלה.

אם ספק לו אם אמר משיב הרוח או לא, אם הוא בתוך ל׳ ימים ראשונים, צריך לחזור לראש, מכאן ואילך אינו חוזר.

אם אמר משיב הרוח ומוריד הגשם בימות הקיץ, צריך לחזור לראש הברכה, ואם סיים הברכה חוזר לראש התפלה. אך אם אמר משיב הרוח ומוריד ותוך כדי דבור נזכר ואמר הטל במקום הגשם, אין צריך לחזור.

מתחילים לומר „ותן טל ומטר לברכה" בברכת ברך עלינו בתפלת מעריב של יום ס׳ אחר תקופת תשרי, ואין פוסקים עד חג הפסח.

שכח ולא שאל טל ומטר, ונזכר כשסיים מברך השנים, יאמר מיד ותן טל ומטר לברכה ומתחיל תקע בשופר. אבל אם כבר התחיל תקע בשופר ונזכר קודם שסיים שומע תפלה, שואלו בשמע קולנו (ואם הוא יום תענית שצריך לומר עננו בשמע קולנו יאמר ותן טל ומטר קודם עננו). ואם נזכר לאחר שומע תפלה קודם שהתחיל רצה יאמר ותן טל ומטר ואח״כ רצה וכו׳, ואם נזכר אחר רצה קודם שעקר רגליו, חוזר לברכת ברך עלינו. ואם נזכר לאחר שעקר רגליו, חוזר לראש התפלה.

אם אמר ותן טל ומטר בימות הקיץ, חוזר לראש הברכה, ואם כבר סיים הברכה, חוזר לראש התפלה.

בעשרת ימי תשובה מוסיפים לומר בברכה ראשונה של ש״ע זכרנו וכו׳ ובברכה שניה מי כמוך אב וכו׳ ובמודים וכתוב וכו׳ ובשים שלום בספר חיים וכו׳, וחותמים ברכה השלישית המלך הקדוש תחת האל הקדוש וברכת השיבה חותמים בא״י המלך המשפט.

שכח לומר זכרנו או מי כמוך או וכתוב או בספר, ונזכר קודם שחתם הברכה אף שאמר כבר ברוך אתה ולא אמר עדיין השם, חוזר לומר זכרנו וכו׳, אבל אם נזכר לאחר שחתם הברכה ואף אם עוד לא חתמה כולה אלא שאמר ב״א יי, אין צריך לחזור.

טעה בעי"ת וסיים האל הקדוש ובתוך כדי דבור נזכר ואמר המלך הקדוש, יצא ואין צריך לחזור, אבל אחר שהתחיל אתה חונן, צריך לחזור לראש התפלה אפילו מספק.

טעה בעי"ת ואמר מלך אוהב צדקה ומשפט ובתוך כדי דבור נזכר, אומר ג"כ המלך המשפט. ואם נזכר לאחר שחתם הברכה, אין צריך לחזור.

בר"ח ובחה"מ מוסיפים או"א יעלה ויבוא בברכת רצה. ויחיד ששכח לאמרו, אם הוא ר"ח בלילה בין ליל א' דר"ח בין ליל ב' אין צריך לחזור. אבל בשחרית ובמנחה אם נזכר קודם שהתחיל מודים, אומרו שם. ואם נזכר קודם שאמר השם מברכת המחזיר שכינתו לציון, יחזור ויאמר יעלה ויבא ויסיים עוד הפעם ותחזינה וכו'. ואם נזכר אחר שהתחיל מודים קודם סיום התפלה, יחזור לרצה. ואם השלים תפלתו וכבר אמר יהיו לרצון אמרי וכו' אע"פ שלא עקר רגליו עדיין, יחזור לראש התפלה.

שכח לומר יעלה ויבוא בחה"מ אפילו בערבית, צריך לחזור כמו בשחרית ר"ח.

ש"ץ ששכח ולא אמר יעלה ויבוא בחזרת התפלה והשלים תפלתו, אין מחזירים אותו, ואם לא השלימה, חוזר לרצה.

יחיד ששכח בתענית לומר עננו בשמע קולנו ונזכר קודם שעקר רגליו, יאמרנו באלהי נצור קודם יהיו לרצון אמרי ובלא חתימה. ואם כבר עקר רגליו, אין צריך לחזור. וש"ץ שטעה בחזרת התפלה ולא אמר עננו קודם ברכת רפאנו, אם נזכר קודם שסיים ברכת רפאנו, אומרו שם וחוזר ומתחיל רפאנו, אבל אםכבר אמר בא"י לא יחזור, אלא יאמרנו בשמע קולנו ויסיים „בא"י העונה בעת צרה ושומע תפלה". ואם שכח גם שם, יאמרנו ברכה בפני עצמה לאחר שסיים המברך את עמו ישראל בשלום.

בט' באב אומרים בתפלת מנחה נחם ה' בברכת ולירושלים עירך. ואם שכח לאמרו, יאמרנו אצל ועל כלם יתברך ובלא חתימה. שכח לאמרו גם שם, אין צריך לחזור.

מי ששכח בחנוכה ובפורים לומר על הנסים במודים ונזכר קודם שהזכיר השם מברכת הטוב שמך אפילו אמר ברוך אתה יחזור ויאמר על הנסים, אבל אם סיים הברכה או שאמר כבר ב"א יי, אין צריך לחזור.

דיני אמן.

על כל ברכה שאדם שומע בכל מקום יאמר ברוך הוא וברוך שמו אחרי שאמר המברך ב"א יי, ואחרי שסיים המברך את הברכה יענה ויאמר עליה אמן.

אמרו רז"ל גדול העונה אמן יותר מן המברך, ע"כ יתן האדם את דעתו לבין על איזו ברכה הוא עונה אמן, ולא יענה אמן יתומה, דהיינו שאינו שומע הברכה ועונה אמן עליה, ואפילו יודע איזו ברכה היא שמברך המברך, מאחר שלא שמע אותה עניית אמן כזו נקראת אמן יתומה. גם לא יענה אמן חטופה, דהיינו שלא יחטוף וימהר לענות אמן קודם שסיים המברך. אך גם לא ימתין מלענות, רק מיד שכלתה הברכה מפי המברך יאמר אמן. ולא יענה אמן קטופה, דהיינו שאינו מוציאה היטב בפה עד שלא נשמע הנו"ן.

אם יש לצבור להתחיל באיזו תפלה אחרי שסיים הש"ץ את ברכתו אז יזהרו שלא לשכוח לענות בתחלה אמן על ברכת הש"ץ קודם שמתחילים התפלה הנ"ל; כגון אחרי שברך הש"ץ בא"י המחזיר שכינתו לציון, צריך הצבור לענות אמן קודם שאומרים מודים דרבנן, וכן קודם ושמרו בני ישראל שאומרים בליל שבת יענו בתחלה אמן על מה שסיים

הש"ץ שפורס סוכת שלום, וכן קודם אמירת ההלל יש לענות בתחלה אמן על סיום חזרת שמונה עשרה, וכן בכל מקום שיש לענות אמן אין לשכחו ברהיטות התפלה.

לא יענה אמן קצרה, אלא ארוכה קצת, כדי שיוכל לומר אל מלך נאמן, ולא ארוכה יותר מדאי.

העונה אמן לא יגביה קולו יותר מן המברך.

לא לבד על ברכות אלא גם על שאר תפלות ובקשות שאומרין החזן וחותם בכן ואמרו אמן או ונאמר אמן, כגון על קדיש ויקום פורקן והכרזת ר"ח, יש להקהל לענות עליהן אמן.

אין לענות אמן אחר ברכת עצמו, מלבד בבהמ"ז אחר ברכת בונה ברחמיו ירושלים, אמן.

אין כוונת אמן שוה בכל הברכות, כי אחרי ברכות השבח והודיה, כמו ברוך שאמר וישתבח ומודים וברכות המצוות, כוונת אמן עליהן „אמת הדבר" (עס איזט וואהר); ואחרי בקשות, כמו בסיום הקדיש והכרזת ר"ח, כוונת אמן „יהי אמת" (עס ווערדע וואהר); ואחרי ברכות שתחלתן בקשות ותחימתן בשבח להקב"ה, כמו הברכות האמצעיות שבשמונה עשרה וברכת רחם בבהמ"ז, בכן כוונת אמן „אמת הוא ויאמן" (עס איזט וואהר אונד ווערדע וואהר), ר"ל השבח על השם יתברך הוא אמת ויעשה השם בקשת המברך שתהי אמת.

דיני קדיש.

אין אומרים קדיש בפחות מעשרה זכרים שיהיו בני י"ג שנה ויום אחד, כי כל דבר שבקדושה כגון קדיש וברכו אין אומרים בפחות מעשרה.

האומר קדיש יאמרנו מעומד ובכיוון רגליו כמו בתפלת שמונה עשרה, וגם יפסע ג' פסיעות כשאומר עושה שלום במרומיו. והשומע את הקדיש אם הוא עומד צריך שישאר עומד, אך אם הוא יושב אין צריך לקום.

כמו שאסור לעבור נגד המתפלל שמונה עשרה כך אסור לעבור נגד האומר קדיש.

האומר קדיש כשמתחיל יתגדל, כורע, וכן באמן קודם יהא שמה, וכן ביתברך, וכן בבריך הוא, וכן באמן קודם תתקבל.

הפסוקים ועתה יגדל נא וכו' שאומרים הקהל כשפותח החזן יתגדל, יש לאמרם בלחש. ובין ישתבח לברכו ובין גאולה לתפלה שבערבית ובכל מקום שאסור להפסיק אין לאמרם כלל.

כשאמר החזן בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן, יענה הקהל אמן, יהא שמה רבא וגו', וצריך לאמרו בקול ובכוונה.

יש להפסיק מעט בין אמן ליהא שמה, כי אמן מוסב למעלה שעונים אמן על מה שאמר החזן יתגדל וכו' ומן יהא שמה רבא מתחיל שבח חדש.

אחר שענו הצבור חוזר החזן ואומר יהא שמה רבא, אבל לא יאמר אמן יהא שמה, שכבר אמר אמן קודם שאמרו הצבור ויהיה כעונה אמן ב' פעמים.

אין לומר קדיש עם החזן, ולכן אין לנגן עם החזן כשמנגן הקדיש.

אין פוחתים מן שבעה קדישים בכל יום, עפ"י שבע ביום הללתיך (תהלים קי"ט).

קדישים שבתפלה לא יאמרם אלא גדול בר מצוה, אבל שאר קדישים יכול לאמרם אפילו קטן שלא הגיע לחנוך.

הקדיש שאומרים על פסוקי דזמרה קודם ברכו אומרים אותו רק עד דאמירן בעלמא ואמרו אמן, וכן הקדיש אחר תחנון של שחרית, והקדיש אחר אשרי בתפלת מנחה, וקודם והוא רחום של ערבית ושמנה עשרה של ערבית. וקודם ויהי נועם של מוצאי שבת, והקדיש אחר קריאת התורה, והקדיש קודם תפלת המוספים, ונקרא קדיש כזה חצי קדיש. והשאר קדישים שבתפלה, כמו קדיש אחר ובא לציון בשחרית של חול, ושלאחר תפלת המוספים, ושקודם ויתן לך במוצאי שבת, אותן משלימים עד סוף ואע״כ נקראו קדיש שלם.

הקדיש שאומרים על מזמורים קודם התפלה או לאחריה או על שאר נוספות לתפלה, כמו במה מדליקין ופטום הקטורת ועלינו ושיר היחוד, אין אומרים בו תתקבל צלותהון וכו׳ אלא אחרי דאמירן בעלמא ואמרו אמן מתחילין מיד יהא שלמא וכו׳, וכן בקדיש שאומרים על דברי תלמוד תורה שבעל פה, ונקרא קדיש כזה קדיש יתום, בעבור שהיתומים רגילים לאמרו. ונוהגים לומר בסוף כל למוד משנת ר׳ חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב״ה וכו׳ ואז מוסיפים בקדיש שאחריו לומר על ישראל ועל רבנן וכו׳ קודם יהא שלמא רבא, ונקרא הקדיש קדיש דרבנן.

אלה קדישי יתום וקדישי דרבנן הם שיאמר אותם האבל על אב ואם או מי שהוא יאהרצייט, ואם אין אבל או יאהרצייט בבהכ״נ יאמרום היתומים.

אם הרבה בני אדם בבהכ״נ אשר להם זכות לקדיש, אז יחלקו להם הקדישים וע״פ הדינים הבאים:*)

בן שבעה גדול הבא לבהכ״נ יאמר כל הקדישים, אף אם יש בן שלשים או יאהרצייט, וכן בן שבעה קטן יש לו כל הקדישים, מלבד קדיש אחד אשר היאהרצייט זוכה לו. ואם יש הרבה יאהרצייט נגד כל הקדישים, אזי נדחה בן שבעה הקטן מפניהם.

אורח שהוא בן שבעה נחשב כולו כתושב.

שני אבלים שוים, כגון שני בני שבעה או שני בני שלשים, יחלקו להם הקדישים. ויפילו הגורל מי מהם יאמר הקדיש הראשון.

יש שם בן שבעה גדול ובן שבעה קטן ועוד בן יאהרצייט, ולא נמצאו יותר מן ג׳ קדישים, אז יבאו לשבעה גדול ב׳ קדישים, ולקטן קדיש אחד, והיאהרצייט אין לו קדיש כלל.

בן שלשים ועוד יאהרצייט, יבא ליאהרצייט רק קדיש אחד. ואם יש כמה יאהרצייט נגד כל הקדישים, אז נדחה הבן השלושים מפניהם.

יש אבל של אחר השלשים ועוד יאהרצייט, אז ליאהרצייט כל הקדישים, מלבד קדיש אחד של מזמור של יום שהוא לאבל.

יש תושב יאהרצייט ואורח בשלשים, אין לו לאורח אלא קדיש אחד. תושב בשלשים ואורח יאהרצייט, יש לאורח קדיש אחד גם אם עוד תושב יאהרצייט שם.

תושב ואורח ששניהם בני יאהרצייט, לא יבא לאורח קדיש כלל.

הקדיש שאומרים אחר קבלת שבת הוא לעולם ליאהרצייט, בין שיום היאהרצייט בשבת בין שהוא בערב שבת. ואם יש שני בני יאהרצייט שאחד מערב שבת והשני משבת, זוכה היאהרצייט של שבת לקדיש זה.

האבל על אב ואם יאמר הקדיש י״א חדשים ונמנים מיום המיתה. והמנהג להפסיק באמירת הקדיש יום אחד קודם סוף י״א חדשים, למשל אם מת אביו י״ז מרחשון יפסוק ביום ה׳ דטבת.

האבל בסוף י״א חדשים שלו כשיפסוק באמירת הקדיש יאמר כל הקדישים. ואם עוד יאהרצייט או בן שלשים שם, אין להם אלא קדיש אחד.

---

*) לפעמים הרבה במקומות נתפשט גם מנהג הספרדים שכל האבלים ובני יאהרצייט יאמרו את הקדיש כולם באגודה אחת יחדיו, ובאמת ע״י כך אפשר ונמנע בזה מחלוקות שבאו בענין הקדישה בקדיש. גם הגאון יעב״ץ כבר נשגב בראשו לשבח הוא בסידורו דף תע״ד, כ׳: „בחלוקי דינין של האשכנזים בענין מי הקודם לאמירת הקדיש ומי דוחה למי לא אטפל כאן, דמלתא דמנהגא בעלמא הוא, וטוב וישר מנהג הספרדים בזה שאם רבים הם כולם זוכים בו ואומרים אותו כאחד, ובטלה מחלוקת ומורת דיני דינים בדבר״ עכ״ל. אך במקומות שנהג זה יש להם לבואר שלא יפסקו כולם בהשמעת קול ובהמון, כי הרי תרי קלי לא משתמעי, רק אחד מן האבלים הוא יאמר את הקדיש בקול ובנחת ומתון והאחרים ישנו עמו מלה במלה.

ידוע כי תפלתנו במקום קרבן היא ונשלמה פרים שפתינו, וא"כ הש"ץ העומד לפני התבה להלין בעד קהלו הוא דוגמת הכהן המקריב קרבן העם, וע"כ צריך שיהיה דומה לכהן בכל מדותיו וראוי והגון לשרת עבודת הקדש הזאת, שיהיה עניו וכשר מעללים ומוכתר בשם טוב ואהוב ומרוצה לקהלו. ויהי קולו ערב, והעולה על כל הוא שצריך להיות ג"כ רגיל בקריאת תורה ונביאים וכתובים ומבין בכל הברכות והתפלות ופיוטים של כל ימי השנה.*)

יחזור הש"ץ פעם בפעם על התפלות והפיוטים עם פירושיהם ונגוניהם, כדי שיהיו שגורים בפיו.

לא ירד הש"ץ לפני העמוד בבגדים קרועים או מלוכלכים. וטוב שיהיה לו מלבוש מיוחד להתפלל בו לפני העמוד וגם מצנפת מיוחדת לשום על ראשו בתפלתו. ובכל עת שמתפלל לפני העמוד יתעטף בטלית ואף בלילה.

ש"ץ המתפלל לפני העמוד יש לו להזהר עוד יותר מן היחיד בכל דיני הנהגות התפלה הערוכים למעלה. וכל עת שיתפלל לא ישב אלא יעמוד על רגליו באימה וביראה ויהיו רגליו מכוונות תמיד זו אצל זו וידיו כפופות הימנית על השמאלית, ויעמוד בלי סמיכה והשענה ובלי נדנוד גופו, ולא יסתכל בשום אדם, ויפנה לבו מכל הרהור זר, אבל תהי כל מחשבתו על כיון תפלתו להיותה טהורה והגונה להוציא בה את הרבים ידי חובתם. ויתפלל במתון ובנחת מלה במלה לפי פירוש המלין ובדיוק האפשרי.

כל הברכות שמתפלל הש"ץ בקול רם יזהר בכן להפסיק בדבורו אחרי הזכירו את השם כדי שיוכל הקהל לענות ברוך הוא וב"ש, ובסוף הברכות יפסיק כדי לענות הצבור אמן עליהן. וכן בכל מה שצריך הקהל לענות אחריו יפסיק הש"ץ בדבורו, כמו בקדושה לא יתחיל לומר לעומתם עד שענו הקהל קדוש ק"ק. ואותן התפלות ותמירות שעונים הקהל בפסוק על פסוק שאומר החזן לא יתחיל לומר פסוק חדש עד שגמרו הקהל בעניית פסוקם.

סופי התפלות והברכות הפרטיות שאומר אותן הש"ץ בקול יזהר בהם שלא לבפלם, ר"ל שלא יאמר עד סוף בלחש עם הקהל ואח"כ יחזור למעלה לאמרו עוד הפעם בקול, אלא ימשוך בתפלתו יותר מן הקהל כדי שבסיום תפלת הקהל הוא יעמוד באותו ענין שצריך לאמרו בקול. ויטין שיתחיל סופי תפלות כאלה תמיד עם אותו הענין היותר קרוב לחתימה (כגון בסוף יוצר אור יתחיל בקול עם הפסוק אור חדש), ולא יתחיל בהרבה למעלה ממנה, מפני טורח הצבור (ס' חסידים ס' רנ"א).

כשיחזור הש"ץ ש"ע בקול רם יאמר קודם לכן בלחש אדנ' שפתי תפתח, אבל בסוף לא יאמר אלהי נצור אלא יסיים עם ברכת ישראל בשלום.

ברכת כהנים (או"א ברכנו וגו') יאמר בחזרת ש"ע רק בתפלת שחרית ומוסף, ולא במנחה, חוץ מתעניה צבור שאומר אותה גם במנחה. וביו"כ אומר אותה גם בנעילה. כשיאמר ברכת כהנים ישתחוה נגד ההיכל כשאומר יברכך ה', ובתבת וישמרך יטה

---

*) ואם יהיה איש לפניו אשר כלכלו קולו מתפלל ואינו יודע ספר ולא יבין מה שמתפלל ואף אם הוא זקן, יש אחר שאין קולו נעים אבל מבין מה שהוא אומר ואף אם הוא נער בן י"ג שנה, ודאי זה הנער קודם לזקן, כי מה תועיל לנו נעימת קול הבור אשר לא יידע על מה הוא צועק. והכלל אשר כל מי שאינו מבין מה שמתפלל אין להניחו לירד לפני התבה (ס' חסידים ס' תשכ"ב ויד יהודה בשמו אם כל זה לרמ"א שמתנו ס' ל"א). גם לאת עין על פרק ל"ד של ס' שנת עוסר, ובלנתי שבל חון יקרא את כל הפרק הזה וישר על פיו את דרכיו.

ראשו נגד ימינו, ובתבות יאר ה' פניו אליך שוב ישתחוה נגד ההיכל, ובתבת ויחנך יטה ראשו לשמאלו, ובתבת ישא ה' פניו שוב ישתחוה נגד ההיכל, ובתבת אליך יטה ראשו נגד ימינו, ובתבת וישם לך יטה לשמאלו, ובתבת שלום שוב יטה לימינו.

וביום שיש נשיאת כפים אז החזן אחרי שסיים הטוב שמך ולך נאה להודות יאמר בלחש או"א ברכנו וכו' עד מפי אהרן ובניו, ואז יקרא בקול כהנים, ויאמר בלחש עם קדושך כאמור (ואם אין שם אלא כהן אחד לדוכן אז לא יקרא כהנים אלא יאמר הכל בלחש עד כאמור) ואח"כ יקריא לכהנים יברכך ה'. וכו' מלה אחר מלה עד שסיימו הכהנים את דוכנם. ויזהר החזן שלא להקרות לכהנים תבת יברכך עד שנגמרו הקהל לענות אמן על הברכה שברכו הכהנים, וכן במלת ישא, יאר, וכן שים שלום יזהר שלא להתחיל עד שיגמר אמן מפי הקהל על מה שברכו הכהנים. אבל הוא לא יענה אמן גם לא יאמר פסוקים עם הקהל.

אם הש"ץ כהן ויש עוד כהנים אחרים בבהכ"נ, הש"ץ לא ישא את כפיו וגם לא יאמר או"א ברכנו וכו' אלא ישתוק, ויעמוד ישראל אצלו שיאמר או"א ברכנו וכו' בלחש ויקרא בקול כהנים וגם יקריא לכהנים את ברכתם ואחר שסיימו הכהנים יחזור הש"ץ ויתפלל שים שלום וכו'. ואם אין כהן בבהכ"נ אלא הש"ץ, אז כשמתחיל רצה יעקור רגליו מעט ויתפלל עד ולך נאה להודות ויעלה לדוכן ויברך ברכת כהנים, ויקריא לו אחר יברכך וכו' ואח"כ יסיים הש"ץ שים שלום.

ש"ץ שנחלש ולא יכול לגמור את תפלתו, יעמוד אחר במקומו ויתחיל ממקום שפסק הש"ץ. ואם הוא בש"ע בברכות אמצעיות, יתחיל האחר מתחלת הברכה שפסק בה הש"ץ, ואם היה בג' ברכות ראשונות של ש"ע, מתחיל מראש ש"ע, ובג' ברכות אחרונות מתחיל מן רצה.

כשיקרא הש"ץ בספר תורה יזהר שלא יקרא בעל פה אפילו תבה אחת, אבל יקרא הכל מתוך הכתב.

ש"ץ המאריך בתפלתו בנגונים, אם עושה לשם שמים לכבוד היום ולתת בנעימתו הודאה לשם ית', תבוא עליו ברכה. אבל המשמיע קולו לכבוד עצמו למצוא חן בעיני השומעים הוא מגונה ונקרא חונף.

כשמנגן הש"ץ בנגונים יזהר שלא להפריד באלה את התבות הצריכות לחבור ולא יחבר תבות הצריכות להפרד, גם לא ימשוך ויאריך באמצע התבות כדי שלא יקלקל משמעת הדברים, וכן אל ימשוך הנגון בסוף הברכות יותר מדאי, כדי שלא יבוא הקהל לענות אמן חטופה. אבל יערוך כל נגינותיו בהשכל ובדעת שיהיו מכוונות לתבות ועולות יפה לתוכן כל תפלה ותפלה ופירושיה. ובכל זאת לא ירבה כל כך בנגונים, מפני טורח הצבור.
(וראה ב"ב ענייני תפלה דף רנ"ד ע"ב.)

קודם שיתחיל הש"ץ להתפלל לפני העמוד יאמר התנה זו:

אנא יי אלהי ואלהי אבותי. היה לי לעזרתי בשעה שאני עומד להתפלל עלי ועל־עמך בית ישראל. והסר ממני כל־מיני מחשבות זרות וכל־מיני חרדה שלא יבלבלו מחשבותי. ותן לי בר לבב שתהי כונתי לשמך הקדוש ועבודתי עבודת הקדש וישלט בי יצר הטוב ואל־ישלט בי יצר הרע. ותן בלבי אהבתך ויראתך לעמוד לפניך ולשרתך ולשורר בשמך. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגאלי. אמן:

דינים

איבער

ציצית, תפלין, תפלה ע״ג.

אין דייטשער שפראכע בעארביטעט.

דיני ציצית.

עז איזט פפליכט איינעז יעדען בר ישראל, וועסטר דעם טלית, וועלכע אין בלוים וועהרענד דעז בעטענז זיך אוועהיילט, נאך איין קליינעז פיערעקיגעז וואללענעז אדער בויאוואללענעז געוואנד, אן דעסען פיער עקען ציצית אנגעבראכט זינד, אללע טאגע פאם אויפשטעהען דעז מארגענז אן ביז צום ניעדערלעגען דעז אבענדז אויף דעם הערצע צו טראגען, דאמיט ער זא אללייט דאז וויכטיגע געבאט בעפאלגע: וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם „זיא זאללען זיך ציצית מאכען אן דען עקען איהרער קליידער האבען“ (במדבר ט״ו, ל״ח).

דיעזעז געוואנד — געוועהנליך אַרְבַּע כַּנְפוֹת גענאננט — זאלל ווענינגסטענז $\frac{3}{4}$ עללען לאנג אונד $\frac{1}{2}$ עללע ברייט זיין, אונד דאז אויס דעסען בריידער סייטערבאלסטער לאנגאן ניכט טאלער אלז דיע ווייטע דעז אויסשניטעז. אן דען פיער עקען זאלל דאז לאך, דורך דאז אין דיע ציצית ליעהעט, זא געשטעללען ווערדען, דאס עז פאם ווייטע דער ברייטע זאוואהל וויע דער לאנגע דעז קליידעז איין נאלל ענטפערנט איזט.

אן דאז בעשטאנדיגע טראגען דיעזעז אַרְבַּע כַּנְפוֹת געוועהנע אין סאן דיע קליינען קנאבען זאבאלד זיע געהאריג שפרעכען קאננען.

דעז מארגענז, נאכדעם אין זיך געוואשען האט אונד עז טאג איזט, ערגרייפט אין דיע ציצית דעז אַרְבַּע כַּנְפוֹת אונד שפריכט דאריבער דיע בְּרָכָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת צִיצִת: נאכהער אבער אוס אין דיע ציצית אונטערזוכען, אב זיע אויך נאך אין גוטען צושטאנדע זינד. אין אללע דארום דיע פערוואררענען פאדען געהאריג אויזאייננאנדער אונד אונטערזוכע אב קיינער דאפאן אבגעריסען איזט. הויפטזאכליך זעהע אין אונטען, דא וואו דיע פאדען דורך דאז לאך געצאגען זינד, נאך; דען וואהרע דארט וועז אויך נור איין פאדען צעררויסען, זא דארף אין דיא בְּרָכָה ניכט זאגען, זאנדערן אוס פיר דיע צעררויסענע ציצית איינע נייע אנברינגען.

דיע ארט, וויע אין דיע ציצית אן דאז אַרְבַּע כַּנְפוֹת, וויא אויך אן דאז טלית אנמאכט, איזט פאלגענדע. אין נעהמע פיער וויסע וואללענע פאדען — דיע איינעז צו דיעזעם צוועקע געשפאננען זיין מיסען — דרייא פאדען דערזעלבען יעדען ווענינגסטענז אכט ציבעל אונדנווענליך דויאענבבריייטען לאנג אונד דען פיערטען פאדען אהנגעפאהר פיערליך דויאענבבריייטען לאנג, אונד ליעהע זיע אום דיע העלפטע דורך דאז לאך דער עקע; נעהמע דאן דיא פיער פאדען דער איינען העלפטע אונד דיע פיער פאדען דער אנדערן העלפטע אונד קניפפע זיע אן דער עקע דאפפעלט איבעראייננאנדער, וואדורך עז אכט אכט פאדען ווערדען. היערויף

וויקעלט מאַן דען איינען לאַנגערן פֿאָדען (דען מאַן שַׁמָּשׁ נעננט) זיעבענמאָל אום דיע איב־ריגען זיעבען פֿאָדען אונד קניפּפֿע, נאָכדעם דיעזעס געשעהען, דיע פֿיער פֿאָדען דער איינען אונד דיע פֿיער פֿאָדען דער אַנדערן האַלפֿטע דאָפּפּעלט איבעראיינאַנדער. דאַן וויקעלט מאַן דען שַׁמָּשׁ־פֿאָדען אַכטמאָל אום דיע איבריגען פֿאָדען אונד מאַכע ווידער וויע דאַז ערשטעמאָל צוויי קנאָפּפֿע. דאַן וויקעלט מאַן דען שַׁמָּשׁ־פֿאָדען איילפֿמאָל אום אונד מאַכע אַבערמאָלס צוויי קנאָפּפֿע, אונד ענדליך וויקעלט מאַן איהן דרייצעהנמאָל אום אונד מאַכע ווידער צוויי קנאָפּ־פֿע, זאָ דאַס איס געצאַהלט פֿון יעדער צִיצִית פֿינף דאָפּפּעלטע קנאָפּפֿע אונד נייןאונדדרייסיג אומוויקעלונגען זינד. קנאָפּפֿע אונד אומוויקעלונגען מיסען גוט אַנאיינאַנדער ליעגען.

מאַן האַלטע דאַרויף, דאַס אַללע פֿאָדען דער צִיצִית גלייכע לאַנגע האַבען. איינען עטוואַ פֿאָרשטעהענדען פֿאָדען מאַכע מאַן אַבער ניכט מיטטעלס מעסער אָדער שעערע קירצער, זאָנדערן בייסע דאַז הערויסשטעהענדע מיט דען צעהנען אַב. אויך מוס מאַן עס ענדע איינעס יעדען פֿאָדענס איין קנאָפּף צו מאַכען, דאַמיט ער זיך ניכט אויפֿדרעהע.

זינד פֿאָן דען אַכט פֿאָדען איינער צִיצִית צוויי פֿאָדען אַבגעריסען, זאָ דאַרף מאַן איבער דאַז אַרְבַּע כְּנָפוֹת אָדער טַלִּית קיינע בְּרָכָה שפּרעכען אונד אום איינע נייע צִיצִית אַנמאַכען. מוס בלאָס איין פֿאָדען אַבגעריסען, זאָ דאַרף מאַן דיא בְּרָכָה נאָך געשפּראָכען ווערדען, דאָך אַבער זאָלל מאַן דיע צעררייסענע צִיצִית זאָ באַלד אַלז מעגליך דורך איינע פֿאָרשריפֿטס־מעסיג ריכטיגע ערזעטצען.

דאַז טַלִּית ווירד ביי'ם מאָרגענגעבעטע (תפלת שחרית) בעפֿאָר מאַן בָּרוּךְ שֶׁאָמַר זאַ־גען אַנגעלעגט. עהע מאַן זיך דאַמיט אומהיללט האַט מאַן ערסט דיע צִיצִית דאַראַן זאָ צו אונטערזוכען וויע ביי'ם אַרְבַּע כְּנָפוֹת. דאַן האַלט מאַן עס אויסאיינאַנדער געברייטעט פֿאָר זיך אונד שפּריכט שטעהענד דיזע בְּרָכָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בַּצִּיצִית. קיסט עס דאַן אונד לעגט עס זאָ אום זיך דאַס דער קאָפּף גאַנץ פֿערדעקט איסט. היערויף ניממט מאַן דען רעכטען פֿליגעל דעס טַלִּית זאַמט דען בײדען צִיצִית שלאָגט איהן איבער'ן געזיכט אונד אום דיע לינקע שולטער אונד זאַגט דיע פְּסוּקִים: מַה יָּקָר א'ז'ו. נאַכדעם מאַן דיעזע פְּסוּקִים געשפּראָכען לעגט מאַן דאַז טַלִּית ווידער פֿאָם געזיכטע צוריק אונד היללט זיך דער געוואָהנט דאַמיט איין, דאַס מאַן אויף יעדער זייטע איינע צִיצִית פֿאָר זיך אונד איינע הינטער זיך האַט. דאָך ליעגע מאַן דאַז טַלִּית ניכט צו וויט הערונטער, דאַמיט דיע צִיצִית ניכט אויף דער ערדע שלעפּען.

דיע איינע זייטע דעס טַלִּית זאָלל אַן דער מיטטע דעס האַלזעס מיט איינעם ווייסען זיידע־נען באַנדע (וועלכעס מאַן עֲטָרָה נעננט) פֿערזעהען זיין, אום דאַראַן צו ערקעננען, וועלכעס דיע אויסען־ אונד איננען־, דיע אָבען־ אונד אונטענזייטע זיי אונד מאַן עס איממער אַן גלייכער ווייזע אונד ניכט אַמנלאַנמאָל פֿערקעהרט אַנליעהע. מאַן ניממט דאַן איממער דאַז טַלִּית זאָ צור האַנד דאַס ביי'ם אַנלעגען דיע עֲטָרָה צו קאָפּפֿען אונד נאַך אויסען צו קאָממט.

ווען דאַז טַלִּית גאַנץ פֿאָם לייבע געפֿאַללען איסט, דער מוס ווען ער עס ווידער אַנ־לעגט נאַכמאָלס דיע בְּרָכָה דאַריבער זאַגען. האַט מאַן אַבער איין טהייל דעס טַלִּית נאָך אַן זיינען קערפּער, זאָ שפּרעכע ער ביי'ם ווידערצורעכטלעגען דעזעלבען דיע בְּרָכָה ניכט. לעגט מאַן דאַז טַלִּית אַב מיט דער אַבזיכט עס גלייך ווידער אַנצוליעהען, זאָ שפּריכט מאַן איבערמאַלס ביי'ם ווידעראַנליעהען דיע בְּרָכָה ניכט.

ווען מאַן בָּרוּךְ שֶׁאָמַר אַנפֿאַנגט ניממט מאַן דיע צוויי פֿאָרדערען צִיצִיּוֹת דעס טַלִּית אין דיע רעכטע האַנד ביז צו מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת, וואָראויף מאַן זיע קיסט אונד ווידער לאָסלעסט

פֿאָלגען לאַסט. קאַננסט אויך פֿאָר קְרִיאַת שְׁמַע אַן דיע שטעללע וַהֲבִיאֵנוּ לְשָׁלוֹם מֵאַרְבַּע אַן נימסט אויך זאַממטליכע פֿיער צִיצִית אין דיע לינקע האַנד צווישען דען רינג- אונד קליינפֿינגער אונד האַלטסט זיא זאָ וועהרענד דעס גאַנצען קְרִיאַת שְׁמַע. ביי'ם לעזען דער פָּרָשַׁת צִיצִית ער- גרייפֿסט דוא זיא אויך מיט דער רעכטען האַנד אונד קיססט זיא אַן, אונד ערסט ביי דער שטעללע נֶאֱמָנִים וְנֶחֱמָדִים לָעַד לאַססט דוא זיא, נאַכדעם דוא זיא געקיססט, וויעדער לאָס.

דוא היטע דיך, דיע צִיצִית דורך בעטאַסטונג צו ענטווייהען אָדער אַן אונרייניגקייטען אָדער זאָלכע צו בעהאַנדלען.

דיני תפלין·

נאַכדעם דוא דיך מיט דעם טַלִּית איינגעהיללט האַסט לעגסט דוא דיע תְּפִלִּין אַן; וויא דוא נאַמליך ביי היילגען פֿערריכטונגען אימער דיע שטייגערונג בעאָבאַכטען זאָללסט (מעלין בקדש), דיע היילגקייט דער תְּפִלִּין אַבער גרעססער אַלס דיע דער צִיצִית איסט.

קאַננסט יעדאָך דיע תְּפִלִּין עהער צו האַנדען אַלס דאַס טַלִּית, זאָ מוסט דוא אויך צוערסט דיע תְּפִלִּין לעגען אונד דאַן דאַס טַלִּית אַנלעגען; דען וועלכע מִצְוָה צוערסט צו האַנדען קאָממט, דיע זאָללסט דוא אויך גלייך פֿאָללציהען. עס איסט דאַהער צו בעאָבאַכטען, ווען דוא טַלִּית אונד תְּפִלִּין אין איינעם זעקכען בייזאַממען האַלטסט, דאַס דוא דיע תְּפִלִּין אונטען היין אונד דאַס טַלִּית דאַרויף לעגסט, דאַמיט דוא דען אַנדערען טאַג דאַס טַלִּית צוערסט אין האַנדען בעקאָממסט.

האַט יעמאַנד תְּפִלִּין ביי דער האַנד, אַבער קיין טַלִּית, זאָ לעגע ער פֿאָר אַללעם דיע תְּפִלִּין אַן. דאַס טַלִּית קאַנן ער דאַנן שפּעטער נאָך, ווען ער עס ערהאַלט, אַנלעגען.

דיע בעשטיממטע צייט, וואַנן דוא דיע מאָרגענס תְּפִלִּין אַנלעגען דאַרפֿסט, איסט, ווען דער טאַג שאָן זאָ וויט ערהעללט איסט, דאַס דוא איינען פֿרעמדען, מיט דעם דוא אין בעזאָנדערען אומ- גאַנגע פּפֿלעגסט, אין איינער ענטפֿערנונג פֿאָן פֿיער עללען ערקעננען קאַננסט.

בעגיבסט דוא דיך פֿריהמאָרגענס אויף איינע רייזע, זאָ דאַרפֿסט דוא, אָבוואָהל עס נאָך ניכט צייט איסט, די הייליגע תְּפִלִּין לעגען — יעדאָך אָהנע בְּרָכָה, אונד אויס דאַם זאָבאַלד עס געהעריג טאַג איסט, דיע געהייזע (בַּיִת) דער תְּפִלִּין בעריהרען אונד דיע פֿאָרגעשריעבענען בְּרָכוֹת דאַריבער שפּרעכען. ווער אין איינעם זאָלכען פֿאַללע דיע רייזע אין איינעם וואַגען אַנטריט, בעהאַלטע זיך אין אַכט, דאַס ער ניכט איינשלאַפֿע.

צוערסט ווירד דיע תְּפִלָּה שֶׁל יָד אונד דאַן דיע תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ אַנגעלעגט. ביי'ם אַנ- לעגען דערזעלבען מוסט דוא אין געדאַנקען האַבען: „דאַס אונז גאָטט געבאָטען האַט, דיע פֿיער אַבשניטטע (פרשיות) שְׁמַע, וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ, קַדֶּשׁ לִי אונד וְהָיָה כִּי יְבִאֲךָ, דיע אין דען גע- הייזען דער תְּפִלִּין איינגעשלאָססען זינד, זאָגלייך אום דען אַרם געגענאיבער דעם הערצען אונד אַן דען קאָפּף געגענאיבער דעם געהירנע אַנצולעגען, וויל דיעזע אַבשניטטע זאָוואָהל דיע איינהייט גאָטטעס וויא אויך דיע ערלאָזונג אויס דער עגיפּטישען שקלאַפֿעריי ענטהאַלטען, דאַמיט וויר אונז דיעזער גרונדוואַהרהייטען אונזערער רעליגיאָן שטעטס ערינגערן אונד אַללעזייט איינגעדענק זיין, דאַס גאָטט דער איינציגע גאָטט איסט אונד זיינע מאַכט זיך איבער אַללעס ערשטרעקט, אויך דאַס וויר אונזער הערץ אונד אונזערן זינן גאַנץ זיינעם דיענסטע ווייהען".

דער בעשטיממטע פּלאַטץ, אַן דען דאַס בַּיִת דער תְּפִלָּה שֶׁל יָד אַנגעלעגט ווערדען מוס, איסט אַם לינקען אָבעראַרם, דאָ וואָ דאַס פֿלייש ערהאַבען איסט, אונטער נאַך דעם עלבאָגען אַן דער שולטער צו. דאָרט לעגע אַן דאַס בַּיִת זאָ אויף, דאַס דעססען הינטערע זייטע, וואָ דער

ריעמען (רְצוּעָה) דורכגעהט, נאך אָבען, אונד רעכטען פֿאָרדערע זייטע נאך דער האנד צו געריכטעט איזט, אונד ריקע דאס בַּיִת איין וועניג הינונטער, זאָ דאס, ווען מאן דען ארם הערונטער לאָססט, דאָס וואָלבע געראָדע געגען דאס הערץ זיך נייגט. אויך אַכטע מאן דאראויף, דאס דאס בַּיִת וויא אויף פֿעסט אן דעם יו״ד־פֿאָרמיגען קנאָפפע (קֶשֶׁר) דער רְצוּעָה זיטצע.

דיא תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ איזט זאָ אום דען קאָפּף אנצולעגען, דאס דער פֿאָרדערע ראנד דעס בַּיִת ניכט וויטער הערונטער אַלס ביז צום אנפאנגע דעס הויפּטהאאַרעס אן דער אויבערען שטירנע רייכע. דער הינטערע ראנד דעס בַּיִת דאַרף ביז דאָהין רייכען וואָ ביי קליינען קינדערן דיא הירנשאַלע נאך ניכט פֿערקנאָכערט איזט (דיא זאָגענאננטע פֿאָנטאנעללע). דאס גאנצע בַּיִת מוס אלזאָ אויף דעם הויפּטהאאַרע זיטצען אונד דאַרף ניכט דאַפֿאָן אויף דער בלאָססען שטירנע ליעגען, ווארויף מאן וואָהל צו אַכטען האט; דען ווער דיא תְּפִלִּין אויף דיא בלאָססע שטירנע לעגט, דער מאַכט זיך דאָפּ־פעלטער זינדע שולדיג — ער האט דאס געבאָט פֿאָן תְּפִלִּין ניכט בעפֿאָלגט אונד האט אויך דורך דאס פֿערגעבליכע שפּרעכען דער בְּרָכָה (ברכה לבטלה) דען נאמען גאָטטעס ענטווייהעט.

דער קֶשֶׁר פֿאָן דען רְצוּעוֹת דער תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ מוס אויף יענער ערהאבענען שטעללע דעס הינטערהויפּטעס זיטצען, וועלכע אָבערהאלב דער נאקקענגרובע דעם געזיכטע געגענאיבער זיך בעפֿינדעט. דיא רְצוּעוֹת דער תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ זאָללען דאַהער ענגע אום דען קאָפּף אַנשליעסען, דאַמיט דער קֶשֶׁר ניכט אין דיא נאקקענגרובע פֿאַללע.

דיא תְּפִלִּין מיססען אויף דער בלאָססען הויט דעס אַרמעס אונד דען בלאָססען האַאַרען דעס קאָפּפעס ליעגען אונד דירפֿען דורך קיין צווישענדינג דאַפֿאָן אבגעזאָנדערט זיין.

דאַ מאן ביי יעדער מִצְוָה דיא בְּרָכָה שפּרעכען זאָלל בעפֿאָר מאן דיא מִצְוָה אויסאיבט, זאָ מוס מאן ביי תְּפִלָּה שֶׁל יָד זאָבאלד מאן דאס בַּיִת אויף דען געהעריגען אָרט דעס אַרמעס געבראַכט האט, עהע מאן עס מיט דער רְצוּעָה פֿעסט אנציעהט, זאָגלייך דיא בְּרָכָה שפּרעכען: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין. דאַן ציעהט מאן דיא רְצוּעָה צו זאָ דאַס דאס בַּיִת פֿעסט אַן זיינעם פּלאַטצע ליעגט, אונד מאַכט דאַן מיט דער רְצוּעָה זיעבען אומוויקקלונגען (כְּרִיכוֹת) אום דען אַרם פֿאָם עללענבאָגען אַבוואַרטס ביז צום האַנדגעלענקע. פֿאָן דאַ אָן ווייטער רעכנעט מאן דיא רְצוּעָה ביז איבער דיא האַנד אונד מאַכט אום דען מיטטעלפֿינגער אַבערמאַלס דריי אומוויקקלונגען, נעמליך צוויי אום דאס אונטערע אן דער האַנד אנליעגענדע גליעד אונד איינע אום דאס מיטטלערע אונד שפּרעכע דאַביי דיא דריי פֿערזע וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי וכו׳. דיעזע דריי לעצטערע כְּרִיכוֹת געשעהען אָבער ערסט נאכדעם מאן דיא תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ אַנגעלעגט האַט.

ביי׳ם אַנלעגען דער תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ האט מאן גלייך ביי׳ם אויפֿזעטצען דעס בַּיִת דיא בְּרָכָה צו שפּרעכען: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין אונד דאראויף בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. דאַן ערסט שפּאַננט מאן דיא רְצוּעָה פֿעסט אום דען קאָפּף.

מאן היטע זיך זאָרגפֿאַלטיג, צווישען דעם אַנלעגען דער תְּפִלָּה שֶׁל יָד אונד דער תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ עטוואס אַנדערעס אַלס דיא דאַזו געהעריגען בְּרָכוֹת צו שפּרעכען. האַטטע מאן אַבער פֿערזעהענטליך עטוואס אַנדערעס דאַצווישען געשפּראָכען, זאָ מוס מאן איבער דיא תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ אויך דיא בְּרָכָה פֿאָן תְּפִלָּה שֶׁל יָד נאָכמאַלס ווידערהאָלען, מאן מוס דאַן נעמליך דיא ביידען בְּרָכוֹת: לְהָנִיחַ תְּפִלִּין אונד עַל מִצְוַת תְּפִלִּין זאָגען.

זעלבסט ווען מאן וועהרענד דעס תְּפִלִּין־אנלעגענס קַדִּישׁ אָדער קְדֻשָּׁה הערט, זאָ דאַרף מאן ניכט דאַריבער אונטערברעכען, זאָנדערן הערע שווייגענד אויפֿמערקזאם צו, וואָ דיא איבריגע

געאײנדע אַנטװאָרטעט. איז פֿאָלגע אָבער, דאָס אַז אױף **קדיש** אָדער **קדושה** אײנגעאַנטװאָר־טעט האָטטע, ברױכט מאַן דיא **ברכה להניח תפלין** ניכט צו װידערהאָלען.

מאַן שטעלע דיא **תפלין** ניכט אױז זײערעם פּלאַקען הערױז, אַנדערן נעהמע זיא אױז דער האַנד הערױז אונד קיסע זיא אַלז הײליגטהומליכען געגענשטאַנד.

דיא **תפלה של ראש** דאַרף מאַן ניכט עהער אױז דעם פּלאַקען נעהמען ביז מאַן **תפלה של יד** אַנגעלעגט האַט. האַטטע מאַן אָבער אירטהימליכער װײזע **תפלה של ראש** פֿאַר **תפלה של יד** הערױזגענאָממען, זאָ דאַרף מאַן זיא דעסװעגען דאָך ניכט צוערסט אַנלעגען, אַנדערן מוס זיא אױף דער האַנד טהון אונד איט עטװאַז צודעקען, ביז מאַן **תפלה של יד** אַנגעלעגט האַט; דען דיא **תורה** בעפֿיעהלט אױסדריקליך **וקשרתם לאות על ידך** „דו זאָללסט זיא אַלז צײכען אַן דײנע האַנד בינדען", אונד דאַן ערסט **והיו לטטפת בין עיניך** „זאָללען זיא אַלז שטירנ־באַנד צװישען דײנע אױגען קאָממען"! (דברים ו' ח'). מאַן מאַכע זיך דאַרום אַן דאַז פּלאַקען דער **תפלין** ערקעננונגזצײכען, װאָהין מאַן יעדע דער בײדען **תפלין** לעגט, דאַמיט מאַן זיך בײ דעם הערױזנעהמען דערזעלבען ניכט איררע.

האַט יעמאַנד דען געברױך, דיא **תפלין** צו הױזע אַנצולעגען אונד זאָ איט דענזעלבען אין דיא זינאַגאָגע צו געהען, זאָ מוס ער, איז פֿאַללע ער אַן אונרײנען פּלעטצען פֿאָרבײגעהט, דיא **תפלין** פֿערדעקען.

מוס מאַן אין דעם נאָטהפֿאַללע, אײנע דער **תפלין** ניכט לעגען צו קאָננען — דאַס מאַן ז. ב. אײנע פֿאָן דען בײדען **תפלין** פֿערלאָרען האַט אונד זיך עבען קײנע אַנדערע פֿערשאַפֿפֿען קאַנן, אָדער דאַס אַן דער שטעלע, װאָ דיא **תפלה** זיטצען זאָלל אײנע װוּנדע איסט, דיא דאַז אַנלעגען דערזעלבען ניכט לײדעט — זאָ לעגע מאַן בלאָס דיא אײנע דער **תפלין** װעלכע מאַן לעגען קאַנן. אין זאָלכעם פֿאַללע שפּריכט מאַן, װען מאַן נור **תפלה של יד** לעגט, דיא **ברכה להניח תפלין**; קאַנן מאַן אָבער בלאָס דיא **תפלה של ראש** לעגען, זאָ מוס מאַן דאַריבער דיא בײדען **ברכות להניח תפלין** אונד **על מצות תפלין** זאַגען.

װען דיא **רצועה** דער **תפלה של יד** דורך אַבברײסונג זאָ קורץ געװאָרדען איסט, דאַס זיא ניכט מעהר צו זיעבען **כריכות** אום אַרם אונד מיטטעלפֿינגער אױסרײכט, זאָ לעגע מאַן אום דען אַרם װעניגער אַלז זיעבען **כריכות** דאַמיט מאַן יעדענפֿאַללז אום דען מיטטעלפֿינגער דיא דרײ **כריכות** מאַכען קאַנן. דאָך מוס מאַן זאָרגע טראַגען, זיך באַלדמעגליכסט אײנע נײע **רצועה** צו פֿערשאַפֿפֿען.

דיא פֿיער עקען דעז **בית** (געהױזע) פֿאָן **תפלה של ראש** װיא **תפלה של יד** מיססען אײן קװאַדראַט בילדען. אױך זאָ מאַן דאַרױף בעדאַכט, דאַס דיא **בתים** װיא אױך דיא אױסענזײטע דער **רצועות** זאָ אַטער אָרדענטליך געשװאַרצט זינד. דיא שװאַרצע זײטע דער **רצועות** מוס זאָ לעגען אַן דיא **תפלין** פֿאָן דעם נאַך אױסען צו געקעהרט זײן.

אין **קריאת שמע** בײ'ם שפּרעכען דעז פֿערזעז **וקשרתם לאות** ה'ו'ו בעריהרע מאַן נעמליך דאַז **בית** פֿאָן **תפלה של יד** אונד דאַן פֿאָן **תפלה של ראש** אונד קיסע דיא האַנד. אױך זאָנסט בעריהרע מאַן װעהרענד דעז געבעטעז אָפֿטערז דיא **תפלין**, גלײכזאַם דאַס מאַן איהרער ניכט פֿערגיסט, אונד צװאַר זאָ אַטער נעמליך **של יד** אונד דאַן **של ראש**.

דיא **תפלין** דירפֿען נור איט רײנעם קערפּער אונד אַנדעכטיגעם געמיטהע אַנגעלעגט װערדען אונד אום אַז אין זאָלכער װײזע ריקזיכטליך רײנהײט דעז קערפּערז אונד אינענרליכער רילבונג דער געדאַנקען אױף דיא **תפלין** בעהאַרען, זאָ לעגע מאַן איט דענזעלבען געטאַיקס מיגס. װער דאַרום אַן קראַנקהײט דער אײנגעװײדע לײדעט איסט פֿאָם **תפלין**־אַנלעגען

בעפֿרייט; עבענזאָ איין אַן אַנזטיגער קראַנקהייט ליידענדער, ווען ער זיינע געדאַנקען ניכט בייזאַממען האַלטען קאַן.

איין אונן (איבער איינען פֿערשטאָרבענען אַנפֿערוואַנדטען דער נאָך ניכט בעגראַבען איזט בעטריבטער) איזט פֿאָן תפלין ־ לעגען בעפֿרייט. עבענזאָ איזט דעם אבל אַם ערזטען טאַגע זיינער שבעה דאַס תפלין ־ לעגען פֿערבאָטען.

אַם תשעה באב לעגט מאַן ניכט דעס מאָרגענס זאָנדערן ערזט צו מנחה דאַס טלית אונד דיא תפלין אַן.

אַן שבת אונד יום טוב איזט דאַס תפלין ־ לעגען פֿערבאָטען. אַן חול המועד יעדאָך ווערדען זיא אַנגעלעגט; דיא ברכות דאַריבער אָבער שפּריכט זעלבזט דער חזן נור לייזע פֿיר זיך.

נאַכדעם מאַן דאַס צוזאַגעבעטע עלינו לשבח געשפּראָכען האַט לעגט מאַן דיא תפלין וויעדער אַב, ביי דעם אַבלעגען דערזעלבען מאַכט מאַן צוערזט דיא דריי כריכות פֿאָם מיטטעל־פֿינגער לאָס. דאַן ניממט מאַן, אינדעם מאַן דיא תפלה של יד נאָך אַם האַלזע, מיט דער לינקען האַנד דיא תפלה של ראש אַב, לעגט זיא צוזאַממען, קיסט זיא אונד טהוט זיא אין דאַס דאַזו בעשטיממטע זעקכען; היערויף ניממט מאַן דיא תפלה של יד אויז, וויקעלט זיא עבענפֿאַללז צוזאַממען, קיסט זיא אונד לעגט זיא אין דאַס זעקכען נעבען דיא תפלה של ראש. צולעטצט ניממט מאַן אויך דאַס טלית אויז אונד לעגט עס אָרדענטליך צו.

אַן ראש חודש לעגט מאַן דיא תפלין שאָן פֿאָר שמונה עשרה פֿאָן מוסף אַב אונד אַן חול המועד בעפֿאָר מאַן דאַס הלל אַנפֿאַנגט.

דאַס אַבלעגען דער תפלין מוס שטעהענד געשעהען. אויך דאַרף מאַן זיא ניכט פֿריי פֿאָר דער ספר תורה אָדער דעם ארון הקודש אַבלעגען, זאָנדערן אינדעם מאַן זיך צור זייטע ווענדעט.

מאַן קויפֿע דיא תפלין נור ביי איינעם געשיקטען אונד פֿראָממען סופר אָדער איינעם אַנדערען פֿאָן ערפּראָבטער רעדליכקייט. איבערדיעס מוס מאַן זיא אַללע דריי ביז פֿיער יאַהרע איינמאַל אָפֿפֿנען אונד אונטערזוכען לאַססען, אָב אינוועדיג ניכטז פֿערלאָשען אָדער זאָנזט פֿער־דאָרבען וואָרדען זיי.

דיני תפלה·

יעדער ישראל איזט פֿערפּפֿליכטעט, דעס טאַגעס דרייאַמאַל זיין הערץ אים געבעטע צו גאָטט צו ערהעבען, נעמליך דעס מאָרגענס (שחרית) דעס נאַכמיטטאַגס (מנחה) אונד דעס אַבענדס (ערבית).

דיא צייט דעס מאָרגענגעבעטעס בעגיננט מיט דעם אויפֿגעהען דער זאָננע אונד דויערט ביז צום ענדע דעס ערזטען פֿיערטהייל דעס טאַגעס (אינדעם מאַן דיא גאַנצע טאַגעסצייט פֿאָן זאָננענ־אויפֿגאַנג ביז אונטערגאַנג יעדערצייט אין פֿיער גלייכע טהיילע טהיילט). דיא ריכטיגע געבעטס־צייט פֿיר מנחה איזט איינע האַלבע שטונדע נאָך דעם אַנפֿאַנגע דעס לעצטען פֿיערטהייל דעס טאַגעס אונד דויערט ביז צו איין אונד איינער פֿיערטעלשטונדע פֿאָר נאַכט. (אין אויסערגעוועהנליכען פֿעללען דאַרף מאַן אויך שאָן איינע האַלבע שטונדע נאָך מיטטאַג דאַס מנחה ־ געבעט פֿערריכטען). דיא צייט דעס אַבענדגעבעטעס פֿאַנגט מיט דעם איינטריטטע דער נאַכט, דאַס איזט מיט דעם זיכטבאַרווערדען דרייער קליינען שטערנע, אַן אונד דויערט ביז מיטטערנאַכט,

וועהרענד דיעזער צייט צום געבעטע דאַרף מאַן אויך קיין געשעפֿט אָדער אַרבייט בעגיננען, ביז מאַן ערזט געבעטעט האָט. אויך דאַרף מאַן פֿאָר דעם מאָרגענגעבעטע וועדער שפּייזע נאָך טראַנק געניעסען, עז זייען דען מעדיקאַמענטע אָדער בלאָסעז וואַססער.

ביי'ם געבעטע מוס מאַן פֿאָללשטענדיג אונד ריינליך אַנגעקליידעט זיין. אויך וואַשע מאַן פֿאָר דעם יעדעסמאַליגען געבעטע זאָרגזאַם דיא הענדע, אונד בעזאָנדערס וואַהרענד דעז בעטענס וועדער אויף דען קאָפּף, נאָך אין דאַס האָהר, נאָך אין דיא נאַזע, נאָך זאָנסט זאָלכע קערפּערטהיילע, דיא געוועהנליך מיט דען קליידערן בעדעקט זינד. איבערהויפּט בעאָבאַכטע מאַן זאָוואָהל אַנשטאַנד דעז קערפּערז אונד זאָלע אַנדאַכט דעז גייסטעז. מאַן בליקע דאַרום ניכט אום זיך הין אונד הער, שטיטצע זיך אויך ניכט אויף דיא אַרמע, פֿאַלטע דיא הענדע, דיא רעכטע אויף דיא לינקע געלעגט, נייגע דיא ברוסט צוואַנגלאָז אונד שפּרעכע זאָ אין רוהיגער, דעמוטהספֿאָללער שטעללונג זיינע געבעטע דייטליך, אַבער ניכט מיט ערהאָבענער שטימע, אויז פֿאָר דעם הערן דעז וועלטאַללז.

מאַן בעטע ניכט אויזוועניג אונד ניכט מיט איבעראיילונג, זאָנדערן טראַגע זיינע וואָרטע אויז דעם פֿאָרליעגענדען געבעטבוכע (סִדּוּר) זאָ שפּראַכריכטיג אונד געהעריג בעטאָנט אונד זאָ אין דער רעדע פֿערבונדען אָדער געטרעננט פֿאָר, וויע עז דערען זין ערפֿאָרדערט. בעזאָנדערז האָט מאַן ביי זאָלכען וואָרטערן, פֿאָן דענען דאַס איינע מיט דעמזעלבען בוכשטאַבען ענדיגט וואָמיט דאַס פֿאָלגענדע אַנפֿאַנגט (וויע צ. ב. יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה, הַפּוֹרֵשׂ סֻכַּת), אָדער וואָ דאַס איינע מיט ם שליעסט אונד דאַס אַנדערע מיט א אַנפֿאַנגט (וויע צ. ב. וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם, וְרַחוּם אַתָּה, שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ), זעהר דייטליך צו האַלטען, דיא ענד- אונד אַנפֿאַנגסבוכשטאַבען רעכט דייטליך אויסצושפּרעכען, דאַמיט ניכט דער אַנפֿאַנגסבוכשטאַבע דעז צווייטען וואָרטעז אונהערבאַר ווערדע.

זאָבאַלד מאַן מיט בָּרוּךְ שֶׁאָמַר אַנגעפֿאַנגען האָט דאַרף מאַן ביז נאָך שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה זיין געבעט מיט ניכטז אונטערברעכען. בלאָס אויף קַדִּישׁ מיט אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ ח"וו אָדער אויף בָּרְכוּ מיט בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד אָדער אויף דיא קְדֻשָּׁה מיט קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ח"וו אונד מיט בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ צו אַנטוואָרטען איזט ערלויבט, אונד אויך דיעזעז נור אין דעם פֿאַללע דאַס מאַן נאָך ניכט אַן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה האַלט; אין שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה זעלבסט אַבער דאַרף מיט גאָר ניכטז אונטערבראָכען ווערדען.

געשפּרעכע, דיא ניכט אויף דען גאָטטעסדיענסט בעצוג האָבען, זינד וועהרענד דעז גאַנצען געבעטעז אויך נאָך דעם שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה פֿערבאָטען.

האָט מאַן זיך פֿערשפּעטעט, זאָ דאַס מאַן ערזט אין דיא זינאַגאָגע קאָממט, ווען קָהָל שאָן אין דער מיטטע דער פְּסוּקֵי דְזִמְרָה*) האַלט, זאָ בעטע מאַן דיא ברכה פֿאָן בָּרוּךְ שֶׁאָמַר ביז מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת אונד פֿאַנגע דאַן גלייך מיט אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי אַן אונד ריכטע זיך, יע נאַכדעם מאַן נאָך צייט האָט, מיט לעזונג אָדער אויסלאַססונג דער פֿאָלגענדען מִזְמוֹרִים זאָ איין, דאַס מאַן פֿאָן יִשְׁתַּבַּח אַן מיט קָהָל צוגלייך בעטען קאַנן. קאָממט מאַן ערזט, וואַן דיא געמיינדע שאָן ביי יִשְׁתַּבַּח האַלט, זאָ פֿאַנגע מאַן צוגלייך בָּרְכוּ מיט דער געמיינדע אַן אונד בעטע מיט איהר ווייטער ביז נאָך שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה; דאַס אויסגעלאַססענע קאַנן מאַן דאַן שפּעטער פֿיר זיך נאַכהאָלען, יעדאָך אָהנע דיא פֿאָר - בְּרָכָה בָּרוּךְ שֶׁאָמַר אונד שלוס - בְּרָכָה יִשְׁתַּבַּח.

---

*) „ליעדערפֿערזע", דאָ זיע מייסט אויז פּסאַלמען אונד דעם מעערעסליעד (שִׁירַת הַיָּם) בעשטעהענדע געבעטשטיקקע צווישען בָּרוּךְ שֶׁאָמַר אונד יִשְׁתַּבַּח.

ביי דעם לעזען דער אַבשניטטע שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אִם א׳ז׳וו׳ (קְרִיאַת שְׁמַע) מוז מאַן גאַנץ בעזאָנדערס זיינע געדאַנקען אין פֿעסטער אַנדאַכט בייזאַממען האַלטען; דען אין דיעזען אַבשניטטען ווערד דיע גרונדוואַהרהייטען אונזערער גאַנצען רעליגיאָן ענטהאַלטען. אין דעם ערסטען פֿערזע נעמליך ערקעננען וויר גאָטט אַלז דען עוויג איינציגען אַן, אויסער דעם עס קיינען גאָטט גיבט, אונד אין דעם פֿאָלגענדען פֿערזע אונד ווייטער שפּרעכען וויר דיע פֿערפּפֿליכטונג אויס, איהן, דען עוויג איינציגען איבער אַללעס צו ליעבען אונד זיינע געבאָטע צו בעפֿאָלגען אַללעצייט איינגעדענק צו זיין.

דען פֿערז שְׁמַע יִשְׂרָאֵל שפּרעכע מאַן לויט אונד דייטליך (יעדאָך ניכט שרייענד) אויס, אונד נעהמע זיך וואָהל אין אַכט, קיינעס דער ווערטער צו פֿערדאָפּפּעלן, דאַס מאַן ז. ב. ניכט שְׁמַע שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, אָדער שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל א״ד״ג זאַגע. נאָך יִשְׂרָאֵל אונד נאָך אֱלֹהֵינוּ זעטצע מאַן איין וועניג אָב; דען דער זין דעס פֿערזעס איזט: „הערע יִשְׂרָאֵל, דער עוויגע איזט אונזער גאָטט, דער עוויגע איזט איינציג!“ דיע זילבע אֶ פֿאָן אֶחָד דעהנע מאַן ניכט, זאָנדערן שפּרעכע אֶחָד דייטליך אַלז איין וואָרט אויס. ביי דעם חָ פֿאָן אֶחָד אַבער האַלטע מאַן זאָ לאַנגע אַן, דאַס מאַן דיע בעדייטונג דעס וואָרטעס היער איבערדענקען קאַנן, נעמליך: דאַס דער עוויגע דער איינציגע גאָטט איזט אים הימעל אונד אויף ערדען אונד קיינער אויסער איהם. דאָז ד פֿאָן אֶחָד דריקע מאַן וואָהל אויס, אַבער ניכט אַללצוהאַרט, דאַמיט עס ניכט וויע ט אָדער דְ קלינגע. דען דאַרויף פֿאָלגענדען פֿערז בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד שפּרעכע מאַן לייזע.

צווישען אֱלֹהֵיכֶם אַם שלוסע דעס קְרִיאַת שְׁמַע אונד דעם דאַרויף פֿאָלגענדען וואָרטע אֱמֶת מאַכע מאַן קיינע פּויזע, שפּרעכע אַבער דאָך דיע ביידען ווערטער זאָ דייטליך דאַס דאָז אֱ פֿאָן אֱמֶת האָרבאַר בלייבט אונד ניכט וויע מֶ לויטעט.

ווער צו הויזע פֿיר זיך אַללין בעטעט דער שפּרעכע פֿאָר שמע ישראל נאָך דיע דריי ווערטער אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן, דאַמיט זאָ דאַס קְרִיאַת שְׁמַע אים גאַנצען אויז 248 ווערטערן בעשטעהע, גלייך דען 248 גליעדערן דעס מענשען. ביים געמיינשאַפֿטליכען געבעטע אַבער שפּרעכע מאַן דיעזעס אל מלך נאמן ניכט אונד ריכטע דאַפֿיר זיינע געדאַנקען אויף דיע דריי ווערטער יי׳ אֱלֹהֵיכֶם אֱמֶת, דיע דער חַזָּן אַם שלוסע וויעדערהאָלט.

האַט מאַן דאַס קְרִיאַת שְׁמַע געדאַנקענלאָז געבעטעט אונד ניכט ווענינסטענס דען ערסטען פֿערז מיט געהעריגער אַנדאַכט געשפּראָכען, זאָ האַט מאַן זיינער פּפֿליכט ניכט גענוגט אונד מוס עס נאָך איינמאַל בעטען.

קאָממט יעמאַנד דער שאָן קְרִיאַת שְׁמַע געבעטעט האַט אין דיע זינאַגאָגע, וואָ דיע געמיינדע דאַזעלבע געראַדע צו בעטען בעגיננט, זאָ האַט ער דען ערסטען פָּסוּק נעבסט בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מיטצושפּרעכען.

דאַס שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה - געבעט מוס שטעהענד צו פֿערריכטען מיט צוזאַממענגעהאַלטענען פֿיסען אונד דאַס געזיכט נאָך אָסטען (נאָך אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל) צו געווענדעט, אונד דאַרף מאַן דיעזע שטעללונג וועהרענד דעס גאַנצען שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה ניכט פֿעראַנדערן. אַלטען לייטען יעדאָך, אָדער וועם זאָנסט דאַס שטעהען אונמעגליך איזט, איזט עס ערלויבט דאָז שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה זיטצענד צו בעטען; איין קראַנקער דאַרף דאַביי זאָגאַר אויף דער זייטע ליעגען.

דאַס שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה דאַרף נור לייזע געבעטעט ווערדען, אונד צוואָר זאָ לייזע, דאַס דיע ווערטע וואָהל דעם אייגענען אָהרע דעס בעטענדען אַבער ניכט אַנדערן האָרבאַר זינד. ווען מאַן דאַזעלבע מיט דעם וואָרטע בָּרוּךְ בעגיננט ביעגע מאַן דיע קניעע אונד ביי דעם וואָרטע

אַתָּה ביקט מאַן זיך מיט דעם קאָפּפֿע; ביי דעם דאַרויף פֿאָלגענדען גאָטטעסנאַמען יי׳ ריכטעט מאַן זיך ווידער אויף. עבענזאָ בייגט אונד ביקט מאַן זיך ביי בָּרוּךְ אַתָּה יי׳ מָגֵן אַבְרָהָם, ביי מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ׃ אונד ביי בָּרוּךְ אַתָּה יי׳ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת. נאַך שלוססע דעס שמנה עשרה ווען מאַן עֹשֶׂה שָׁלוֹם זאַגט טריטט מאַן, זיך פֿערבייגענד, דריי טריטטע לאַנגזאַם ריקוואַרטס. מיט דעם ערסטען טריטטע דען מאַן מיט דעם לינקען פֿוססע מאַכט, ווענדעט מאַן דאַס געזיכט נאַך דער לינקען זייטע אונד שפּריכט עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו, ביי׳ם צווייטען טריטטע שפּריכט מאַן, זיך נאַך דער רעכטען זייטע ווענדענד, הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ, ביי׳ם דריטטען טריטטע בייגט מאַן זיך פֿאָר זיך אונד זאַגט וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל א״ז״וו. דאַן בלייבט מאַן זאָ לאַנגע רוהיג שטעהען, דאַס מאַן וועהרענד דעססען פֿיער עללען וויט געהען קאָננטע; נאַכהער טרעטע מאַן ווידער אויף זיינען געוועהנליכען פּלאַטץ פֿאָר.

שטעהען צוויי דאַז שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה בעטענדע הינטעראיינאַנדער, זאָ דאַרף דער פֿאָרשטעהענדע ניכט עהער דריי שריטטע צוריקטרעטען, ביז ערסט דער הינטערשטעהענדע זיין געבעט פֿאָללענדעט האַט. אויך דאַרף מאַן אַן יעמאַנדעם, דער אים שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה - געבעט שטעהט ניכט פֿאָריבערגעהען, וויל מאַן דיעזען אין זיינער אַנדאַכט שטאָרען ווירדע. ווער דאַרום אין דיע זינאַגאָגע קאָממט אונד בעמערקט, דאַס דיע געמיינדע עבען שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה בעטעט, דער זאָלל ניכט גלייך היינטרעטען, זאָנדערן פֿאָר דער טהירע וואַרטען, ביז דער חַזָּן דאַז שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לויט צו ווידערהאָלען בעגיננט.

וועהרענד דער חַזָּן דאַז שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה ווידערהאָלט, דאַרף מאַן קיינע תְּחִנּוֹת א״ד״גל זאַגען; פֿיעלמעהר האָרע מאַן אויפֿמערקזאַם צו, אום אויף דיע בְּרָכוֹת געהאָריג מיט בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ אונד אָמֵן אַנטוואָרטען צו קאָננען. (זיעהע וויטערעס דאַריבער אונטער דיני אָמֵן) זאָ זאָלל מאַן אויך ביי זאָלכען געבעטען דיע דער חַזָּן אַלליין פֿאָרצוטראַגען האַט, ניכט מיטשפּרעכען אָדער מיטזינגען, זאָנדערן האָרע שטיללע אונד מיט אַנדאַכט צו.

קאָממט יעמאַנד צו מִנְחָה צו שפּעט אין דיע זינאַגאָגע, זאָ דאַס קָהָל שאָן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה אַנגעפֿאַנגען, זאָ בעטע ער עבענפֿאַללס זאָגלייך אָהנע ערסט אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי א״ז״וו צו זאַגען. האַט אַבער קָהָל שאָן זאָ וויט, דאַס ווען ער שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה אַנפֿאַנגען ווירדע ער עס ניכט פֿאָללענדען קאָננטע עהע דער חַזָּן דיע קְדֻשָּׁה זאַגט, זאָ וואַרטע ער מיט זיינעם געבעטע ביז דער חַזָּן דאַז שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה גאַנץ ווידערהאָלט אונד דאַז קַדִּישׁ דאַרויף געשפּראָכען האַט. האַט ער יעדאָך צו בעפֿירכטען, דאַס איהם ביי זאָ לאַנגעם וואַרטען דיע צום מִנְחָה - געבעט בעשטימטע צייט פֿערשטרייכט, אָדער דאַס ער דאַן ניכט מיט קָהָל דאַז עַרְבִית בעטען קאַן, זאָ פֿאַנגע ער מיט דעם חַזָּן צוגלייך דאַז שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה אַן אונד שפּרעכע דאַזזעלבע וואָרט פֿיר וואָרט לייזע מיט, זעלבסט אויך דיע קְדֻשָּׁה. איסט עס איין פֿאַסטטאַג וואָ דער חַזָּן פֿאָר רְפָאֵנוּ נאַך עֲנֵנוּ איינשאַלטעט, זאָ זאַגע ער דיעזעס עֲנֵנוּ ניכט מיט דעם חַזָּן, זאָנדערן שאַלטע עס אין שְׁמַע קוֹלֵנוּ איין.

האַט מאַן אַן מוֹצָאֵי שַׁבָּת אָדער מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב פֿערגעססען אים שמנה עשרה דאַז אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ איינצושאַלטען, זאָ ברויכט מאַן ניכט נאָכמאַלס שמנה עשרה צו בעטען, דאַ מאַן יאַ נאַך דיע הַבְדָּלָה איבער דען ווין מאַכט.

אַם שְׁמִינִי עֲצֶרֶת צו מוּסָף פֿאַנגט מאַן אַן אין דער צווייטען בְּרָכָה דעס שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה פֿאָר מְכַלְכֵּל חַיִּים נאַך מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם איינצושאַלטען, וועלכעס דאַן פֿאָן יענעם טאַגע אַן דען גאַנצען ווינטער הינדורך אין אַללען שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה געזאַגט ווירד, ביז צו מוּסָף דעס ערסטען טאַגעס פֶּסַח. ווער עס איינצושאַלטען פֿערגעססען, דער מוס, ווען ער זיך ערסט דאַראַן

ערינערט, נאכדעם ער האט **אתה קדוש** אנגעפאנגען האט, דאן **שמנה עשרה** נאכאמאל פאן פארן אן בעטען. האט ער אבער נאך ניכט מיט **אתה קדוש** בעגאננען, זא פיגע ער דאס **משיב הרוח** דא וואו ער זיך געראדע דעסטען ערינערט נאך היינצו.

פאם אבענדע דעס ניינאונדפינפציגסטען טאגעס נאך **תקופת תשרי** אן ביז **פסח** מוזטע מאן אים **בָּרֵךְ עָלֵינוּ** דעס **שמנה עשרה טַל וּמָטָר** איין,*) מינדעם מאן נעמליך **ותן טל ומטר לברכה** בעטעט. האטטע מאן עס פערגעסען איינצושאלטען אונד זיך גלייך נאך דעם שלוסע דער ברכה דאראן ערינערט, זאָ שפרעכע מאן דארט **וְתֵן טַל וּמָטָר לִבְרָכָה** אונד פאהרע דאן מיט **תְּקַע בְּשׁוֹפָר** וויטער פארט צו בעטען. ערינערט מאן זיך דאראן פאן **תקע בשופר** אן ביז פאר דעם שלוסע פאן **שְׁמַע קוֹלֵנוּ**, זאָ שאלטע מאן עס אין **שמע קולנו** איין; האט מאן שאן מיט **שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה** געשלאססען, זאָ שפרעכע מאן דארט **וְתֵן טַל וּמָטָר לִבְרָכָה** אונד בעטע מיט **רְצֵה** וויטער. ערינערט מאן זיך אבער ערסט פאן **רְצֵה** אן ביז צום שלוסע דעס **שמנה עשרה**, זאָ מוס מאן ווידער פאן **בָּרֵךְ עָלֵינוּ** אן, אונד, אים פאללע מאן שאן דיע דריי שריטטע צוריקגעטרעטען איזט, נאכאמאל גאנץ פאן פארן אן דאס **שמנה עשרה** בעטען.

האט מאן אן **ראש חֹדֶשׁ** אין **תפלת ערבית** דאס **אֱלֹהֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבוֹא** א״ז״וו פערגעסען, זאָ בראוכט מאן עס ניכט נאכצוהאלען. מוס עס אבער צו **שחרית** אדער **מנחה** פערגעסען ווארדען אונד מאן ערינערט זיך דעסען נאך פאר דעם שלוסע דעס **שמנה עשרה**, זאָ פאנגע מאן ווידער מיט **רְצֵה** אן; האט מאן שאן דאס **שמנה עשרה** פאללענדעט, זאָ מוס מאן עס נאכאמאל פאן פארן אן בעטען. דיעזע רעגעל פאן **יעלה ויבוא** פיר **ראש חדש** צו **שחרית** אונד **מנחה** גילט אויך אם **חול המועד** זאגאר אויך ביי **תפלת ערבית**.

האט מאן אין דען צעהן בוססטאגען (**עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְשׁוּבָה**) פערגעסען אין **שמנה עשרה** דיע צוזעצע **זָכְרֵנוּ** אדער **מִי כָמוֹךָ** אדער **הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט** אדער **וּכְתוֹב** אדער **בְּסֵפֶר** צו שפרעכען, זאָ בראוכט מאן עס ניכט נאכצוהאלען. האט מאן אבער פערגעסען **הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ** צו זאגען, זאָ מוס מאן דאס **שמנה עשרה** נאכאמאל בעטען.

האט מאן אן איינעם פאסטטאגע פערגעסען דאס **עֲנֵנוּ** אין **שְׁמַע קוֹלֵנוּ** איין צו שאלטען אונד זיך נאך פאר דעם שלוסע פאן **שמנה עשרה** דאראן ערינערט, זאָ זאגע מאן עס פאר **יִהְיוּ לְרָצוֹן** בעפאר מאן דיע דריי שריטטע צוריקגעהט, יעדאך אהנע עס מיט **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ** צו שליסען. האט מאן אבער שאן דיע דריי שריטטע צוריקגעטרעטען, זאָ בראוכט מאן עס גאר ניכט נאכצוהאלען.

האט מאן אן **תִּשְׁעָה בְּאָב** צו **מנחה** פערגעסען אין **וְלִירוּשָׁלַיִם** דאס **נַחֵם** צו שפרעכען, זאָ קאן מאן עס נאך פאר **וְעַל כֻּלָּם** איינשאלטען, אבער בלאס ביז **אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ**. ערינערט מאן זיך ערסט דאראן, נאכדעם מאן שאן **וְעַל כֻּלָּם** געזאגט האט, זאָ בראוכט מאן עס ניכט נאכצוהאלען.

פערגיסט מאן אן **חֲנֻכָּה** אדער **פּוּרִים** דאס **עַל הַנִּסִּים** אין **מוֹדִים** איינצושאלטען אונד ערינערט זיך דעסען ערסט נאכדעם מאן דאס **מוֹדִים** שאן מיט **בָּא״יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ** א״ז״וו געשלאססען האט, זאָ בראוכט מאן ניכט נאכאמאל **שמנה עשרה** צו בעטען.

---

*) אים קאלענדער (**לוח**) ווירד דאריבער אויסדריקליך דיעזער **שאלה** (בי טטע) הערפאָרגעהאָבען.

דיני אמן·

אויף יעדער **בְּרָכָה**, זיא װערדע אים **בֵּית הַכְּנֶסֶת** אָדער אַנדערװאָ געשפּראָכען, האַט מאַן, זאָבאַלד דעריעניגע װעלכער דיא **ברכה** שפּריכט **ברוך אתה** יי׳ געזאַגט האַט, מיט **בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ** (ד. ה. „געלאָבט זיי ער, דער עװיגע, אונד געלאָבט זיין נאַמע!") צו אַנטװאָרטען, אונד נאַכדעם מאַן דען שלוס דער **ברכה** פֿערנאָממען האַט אַנטװאָרטע מאַן דאַרויף: **אָמֵן**; אויך אויף דיאַניגע געבעטע אויסער ברכות, דיא דער פֿאָרבעטער מיט **ואמרו אמן** אָדער **ונאמר אמן** שליעסט, האַט מאַן מיט **אָמֵן** צו אַנטװאָרטען.

דער זין, װעלכען מאַן מיט דיעזעם **אָמֵן** צו פֿערבינדען האַט, איזט, יע נאַך דען פֿערשיעדענען געבעטסװאָרטען, איין דרייפֿאַכער. נאַך לאָב - אונד דאַנקגעבעטען בעדייטעט **אָמֵן** „עס איזט װאַהר!", נאַך ביטטגעבעטען: „עס װערדע װאַהר!"; נאַך זאָלכען געבעטען אַבער, דערען אַנפֿאַנג איינע ביטטע ענטהאַלט אונד װעלכע מיט דעם לאָבע גאָטטעס שליעסען (װיא צ. ב. ביי דען מיטטלערען **ברכות** פֿאָן **שמנה עשרה**), האַט מאַן ביי דעם **אָמֵן** דיא ביידען ערװאַהנטען בעדייטונגען אין געדאַנקען צו פֿערבינדען: „עס איזט װאַהר אונד װערדע װאַהר!" ד. ה. דאַס דעם העררן געשפּענדעטע לאָב איזט װאַהרהייט אונד דיא איהם פֿאָרגעטראַגענע ביטטע מאָגע ער ערפֿיללען דאַס זיא צור װאַהרהייט װערדע. מאַן מוס דאַרום ביי זאָלכען **ברכות**, װעלכע מאַן הערט, אויף דען גאַנצען אינהאַלט דערזעלבען אויפֿמערקזאַם זיין, דאַמיט מאַן ביים אַנטװאָרטען דעס **אָמֵן** אויך אימער דעססען אויף דיא **ברכה** פּאַססענדע בעדייטונג אים זיננע האַבע.

דאַס **אָמֵן** װערדע ניכט צו קורץ אַבגעבראָכען אונד ניכט צו לאַנגע געדעהנט, זאָנדערן ריכטיג אונד זאָ דייטליך אויסגעשפּראָכען, דאַס מאַן װאַהרענד דעססען **אל מלך נאמן** זאַגען קאָננטע.

מאַן שפּרעכע דאַס **אָמֵן** מיט לייזער שטימע, יעדאָך ניכט טרייענד, זאָנדערן אימער אין דעמזעלבען טאָנע, מיט דעם דיא **ברכה** געשלאָססען װאָרדע. אויך זיי מאַן דאַרויף בעדאַכט, עס װעדער עהער צו שפּרעכען, אַלס דיא **ברכה** װירקליך געשלאָססען איזט, נאָך דאַמיט נאָך דעם שלוסע דער **ברכה** צו לאַנגע צו זאָגערן; זאָבאַלד מאַן דאַס שלוסװאָרט פֿערנאָממען האַט אַנטװאָרטע מאַן גלייך **אָמֵן**:

דיני קדיש·

דאַס **קַדִּישׁ** געהאָרט צו יענען הייליגען געבעטען, דיא נור אין פֿערזאַממלונג פֿאָן װעניגסטענס צעהן געזעטצפֿליכטיגען מאַננספּערזאָנען (**מִנְיָן**) געשפּראָכען װערדען דירפֿען.

דעריעניגע, װעלכער דאַס **קַדִּישׁ** בעטעט, מוס דאַביי שטעהען אונד צװאַר עבענזאָ װיא ביי **שמנה עשרה**; אויך געהע ער זאָ ביי **עֹשֶׂה שָׁלוֹם** דריי שריטטע צוריק.

װיא פֿאָר דעם דאַס **שמנה עשרה** בעטענדען דאַרף מאַן אויך פֿאָר דעם דאַס **קַדִּישׁ** שפּרעכענדען ניכט פֿאָריבערגעהען.

דער דאַס **קַדִּישׁ** בעטעט ביקע זיך ביי **יִתְגַּדַּל**, ביי **אָמֵן יהא שמה**, ביי **יִתְבָּרַךְ**, ביי **בְּרִיךְ הוּא** אונד ביי **אָמֵן** פֿאָר **תִּתְקַבַּל**.

מאַן דאַרף מיט דעם **קַדִּישׁ** - אַנגעפֿאַנגען ניכט אונטערברעכען אָדער אימזיגען, זאָנדערן האָרע שטיל אונד אַנדעכטיג צו.

דען **פסוק וְעַתָּה יִגְדַּל** נ׳א שפּרעכע דיא געמיינדע לייזע פֿיר זיך בעפֿאָר דער **קַדִּישׁ** - זאַגענדע **יִתְגַּדַּל** אַנפֿאַנגט, ניכט עטװאַ װען דאַס **קַדִּישׁ** שאָן אַנגעפֿאַנגען איזט; דאַ מאַן אויף דיעזעס געבעט פֿאָן אַנפֿאַנג ביז צו ענדע אויפֿמערקזאַם הערען מוס. ביי דעם **קַדִּישׁ** צװישען **יִשְׁתַּבַּח** אונד **בָּרְכוּ**, זאָװיא פֿאָר **שמנה עשרה** פֿאָן **ערבית** שפּרעכע מאַן **וְעַתָּה יִגְדַּל** גאַר ניכט.

ווען דער **קדיש** ־ זאָגענדע **ובזמן קריב ואמרו אמן** געשפּראָכען האָט, אַנטוואָרטעט מאַן לייזע אונד מיט לויטער אַנדאַכט **אמן. יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא.** צווישען **אמן** אונד דעם פאָלגענדען **יהא שמה** מאַכט מאַן איינע פּויזע; דען **אמן** איזט דיא בעקרעפטיגונג אויף דאָס פאָן דעם פאָרבעטער געשפּראָכענע **יתגדל** א"ז"וו, מיט **יהא שמה** אָבער בעגיננט איין נייעס לאָב.

נאָכדעם דיא צוהאָרער געאַנטוואָרטעט האָבען שפּרעכע דער **קדיש** ־ זאָגענדע עבענפאַללס מיט לויטער שטיממע **יהא שמה** א"ז"וו, אָבער ניכט **אמן יהא שמה**, דאַ ער דאָס וואָרט **אמן** שאָן פֿאַר דער אַנטוואָרט דער געמיינדע געזאָגט האָט.

אין דען **קדישים**, דיא פֿאָר אָדער נאָך דעם היישטגעבעטע אויף **מזמורים** א"ד"ג געשפּראָכען ווערדען אונד וועלכע אויך איין נאָך אונטערשיעדענער קלאַססע (אונטער דרייערליי נאַמען) זאָגען דאַרף, ווירד דער אַבזאַץ **תתקבל צלותהון** אויסגעלאַססען אונד נאָך **דאמירן בעלמא ואמרו אמן** גלייך מיט **יהא שלמא** א"ז"וו פֿאָרטגעפֿאַהרען. מאַן נעננט זאָלכע **קדיש: קדיש יתום**, וויל עס געוועהנליך דער **אבל** אָדער יאָהרצייט, אָדער ווען זאָלכע ניכט דאַ זינד, דיא פֿערוואַיסטען (**יתומים**) שפּרעכען.

אויך ווען מאַן ביי פֿערזאַממעלטער געמיינדע **תורה** געלערנט האָט, שפּריכט מאַן דאַראויף **קדיש**, אין וועלכעם מאַן עבענפֿאַללס **תתקבל** אויסלעסט, דאַפֿיר אָבער פֿאָר **יהא שלמא** דאָס געבעטסטיק **על ישראל ועל רבנן** א"ז"וו איינשאַלטעט. אויך דיעזעס **קדיש**, דאָס מאַן **קדיש דרבנן** נעננט, ווירד פֿאָן **אבל**, יאָהרצייט אָדער **יתומים** געשפּראָכען.

זינד מעהרערע **אבלים** אָדער יאָהרצייט אַנוועזענד, זאָ זינד דערען אַנשפּריכע אויף דערגלייכען **קדישי יתום** נאָך דען פֿאָלגענדען בעשטיממונגען צו אָרדנען:*)

איין ערוואַכזענער **בן שבעה** האָט אַנשפּרוך אויף אַללע **קדישים** אין דער זינאַגאָגע, ווען אויך איין **בן שלושים** אָדער יאָהרצייט אַנוועזענד איזט. איין קינד יעדאָך דאָס **בן שבעה** איזט האָט דעם יאָהרצייט איין **קדיש** צו איבערלאַססען.

איין פֿרעמדער אַלס **בן שבעה** האָט דאַזעלבע רעכט ווי איין איינהיימישער.

צוויי גלייכע **אבלים**, נעמליך צוויי **בני שבעה** אָדער צוויי **בני שלושים** טהיילען דיא **קדישים**.

זינד איין ערוואַכזענער אונד איין קינד ביידע אין דען **שבעה** אונד איזט נאָך איין יאָהרצייט אַנוועזענד, אָבער ניכט מעהר אַלס דריי **קדישים** צו זאָגען, זאָ ערהאַלט דער ערוואַכזענע צוויי, דאָס קינד איין, אונד דער יאָהרצייט גאַר קיין **קדיש**.

איזט יעמאַנד אין דען **שלושים** אונד נאָך איין יאָהרצייט געגענוואַרטיג, זאָ בעקאָממט דער יאָהרצייט איין **קדיש**. זינד זאָ פֿיעלע יאָהרצייט אַלס **קדישים** דאַ, זאָ ערהאַלט דער **בן שלושים** גאַר קיין **קדיש**.

איזט איין יאָהרצייט דאַ אונד איין **אבל** נאָך דען **שלושים**, זאָ בעקאָממט דער יאָהרצייט אַללע **קדישים**; בלאָס איין **קדיש** זאָגט דער **אבל**.

איזט איין איינהיימישער אין יאָהרצייט אונד איין פֿרעמדער אין **שלושים**, זאָ בעקאָממט דער פֿרעמדע נור איין **קדיש**.

איזט איין איינהיימישער אין **שלושים** אונד איין פֿרעמדער אין יאָהרצייט, זאָ ערהאַלט דער פֿרעמדע איין **קדיש**, זעלבסט ווען נאָך איין איינהיימישער יאָהרצייט דאַ איזט.

---

*) אין פֿיעלען געמיינדען איזט יעדאָך דער פּאָרטוגיזישע געבראַוך איינגעפֿיהרט, דאָס אַללע, וועלכע אַנשפּרוך אויף **קדיש** האָבען, זאָ פֿיעל איהרער אויך זינד, דאַזעלבע אויף איינמאַל צוזאַממענזאָגען. זאָ דיעזער געבראַוך איינגעפֿיהרט איזט, זעהע מאַן אָבער דאַראויף, דאָס נור איינער פֿאָן דען **אבלים** דאָס **קדיש** לויט פֿאָרזאָגע אונד דיא אַנדערן עס בלאָס לייזע נאַכשפּרעכען.

זינד אײן אײנהײמישער אונד אײן פֿרעמדער בײדע אין יאָהרצײט, זאָ בעקאָממט דער פֿרעמדע קײן קדיש.

דאָס קדיש בײ קבלת שבת ערהאַלט יעדערצײט דער יאָהרצײט, װענן ער פֿרײטאַג אָדער שבת יאָהרצײט האַבען. זינד אַבער צװײ יאָהרצײט דאַ, דער אײנע אַם פֿרײטאַג אונד דער אַנדערע אַם שבת, זאָ האַט לעצטערער דען פֿאָרצוג.

אײן אבל אַם לעצטען טאַגע זײנעס אײנפֿאַכצװאַנציגסטען קדיש, זאָגנעס בעקאָממט אַללע קדישים; דאָך האַט ער אײנען יאָהרצײט אָדער בן שלושים אײן קדיש צו איבערלאַססען.

אמרי חכמינו על ענין התפלה.

המאמרים האלה סדורו חז"ל על ענין ההנהגות בתפלה יש לו לאדם לשומם על לבו בכל עת שיתפלל:

חביבה תפלה לפני הקב"ה ממאה מעשים טובים ומכל הקרבנות (תנחומא כי תבוא, ברכות ל"ב).

כשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם עומדים (ברכות כ"ח). המתפלל צריך שיראה עצמו כאלו שכינה כנגדו, שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד (סנהדרין כ"ב).

העושה תפלתו קבע, אין תפלתו תחנונים (ברכות כ"ט). כשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום (אבות ב', י"ח).

המתפלל צריך שיכוין את לבו לשמים (ברכות ל"א). המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה (יבמות ק"ה, ב).

אסור להגביה קולו בתפלתו (ברכות ל"א). המשמיע קולו בתפלתו, הרי זה מקטני אמנה (שם כ"ד).

הקב"ה לבא בעי (סנהדרין ק"ו, ב').

אויזשפריכע
אונזרער געזעטצלעהרער
איבער דאז געבעט.

דיע פֿאָלגענדען װיכטיגען װאָרטע אונזרער געזעטצלעהרער זינד בײ יעדעם געבעטע װאָהל צו בעאַכטען:

דאָס װאָהרהאַפֿטע געבעט איזט גאָטט װאָהלגעפֿעלליגער אַלז װאָהלטהאַטען אונד אַללע אָפּפֿער.

װען איהר בעטעט, זאָ װיססעט, פֿאָר װעם איהר שטעהעט. דער בעטענדע פֿערהאַלטע זיך דאַבײ זאָ, אַלז װען דיע מאַיעסטעט גאָטטעס פֿאָר איהם שטינדע; װיע עס אױך הײססט: איך שטעללע מיר דען עװיגען שטעטס פֿאָר אױגען.

װער דאָס געבעט בלאָס אַלז בעשטיממטע פֿראָהנע פֿערריכטעט, דעססען געבעט איזט קײן פֿלעהען. װען דו בעטעסט, זאָ פֿערריכטע דײן געבעט ניכט אַלז בעשטיממטע פֿראָהנע, זאָנדערן עס זײ אײן פֿלעהען אום גנאַדע פֿאָר גאָטט.

װער דאַ בעטעט מוס זײן הערץ אַן אַנדאַכט צו גאָטט ערהעבען. דער בעטענדע זאָלל זײן אױגע נאַך אונטען אונד זײן הערץ נאַך אָבען ריכטען.

עס איזט פֿערבאָטען, בײ דעם געבעטע דיע שטיממע האָך צו ערהעבען. װער איז לױטער שטיממע בעטעט, דער געהאָרט צו דען קלײנגלױביגען.

גאָטט זיעהט אױף דאָס הערץ.

סדר תפלה׃

קודם שיכנס לבהכ״נ יעמוד מעט בעזרת בהכ״נ ויאמר׃ בעפֿאָר מאַן אין דיא זינאַגאָגע היינטריטט, שפּריכט מאַן׃

וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל־הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ׃

ויכנס בנחת ובלכתו יאמר׃ דאַן געהט מאַן מיט געמעססענער אייליע אונד שפּריכט׃

בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ׃

כשיכנס לבהכ״נ יאמר׃ נאָך דעם הינײַנטריטט אין דיא זינאַגאָגע שפּריכט מאַן׃

מַה־טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל׃ וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל־הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ׃ יְיָ אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ׃ וַאֲנִי אֶשְׁתַּחֲוֶה וְאֶכְרָעָה אֶבְרְכָה לִפְנֵי־יְיָ עֹשִׂי׃ וַאֲנִי תְפִלָּתִי־לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ׃

קודם תפלת שחרית נוהגים לומר זה׃ פֿאָר דעם מאָרגענגעבעטע פּפֿלעגט מאַן פֿאָלגענדעס צו שפּרעכען׃

אֲנִי קְרָאתִיךָ כִי־תַעֲנֵנִי אֵל הַט־אָזְנְךָ לִי שְׁמַע אִמְרָתִי׃ אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָנֶיךָ אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ תְּמוּנָתֶךָ׃ וַאֲנִי עָלֶיךָ בָטַחְתִּי יְיָ אָמַרְתִּי אֱלֹהַי אָתָּה׃ שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנַי בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ בְּנָשְׂאִי יָדַי אֶל־דְּבִיר קָדְשֶׁךָ׃ יְיָ אֱלֹהָי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ וַתִּרְפָּאֵנִי׃ אֵלֶיךָ יְיָ אֶקְרָא וְאֶל־אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן׃ הָאִירָה פָנֶיךָ עַל־עַבְדֶּךָ

יכין לשון.

ואני ברב, תהלים ה׳, ח׳. ומובא בס׳ כל בו סימן ס״ו גם באבודרהם הלכות ברכות שער פ׳ ח״ל הנכנס לבהכ״נ אומר ואני ברב חסדך אבוא ביתך וגו׳ ובצאתו אומר ה׳ נחני בצדקתך וגו׳ עכ״ל גם הובא פ׳ בראשית עמוד ל״ו ופ׳ ויקרא עמוד י״ב שנהגו לומר בהכנסתו לבהכ״נ.

בבית אלהים, שם נ״ה, ט״ו. ופירוש ברגש בהתחברות כמו שם, כי ברב עם הדרת מלך, וכם אמר במקום אשר אדם עד בית אלהים בקול רנה ותודה המון חוגג (מ״ב, ה׳); ויש מפרשים ברגש בחשש ופחד, והיה של׳ רגז ואל תמשתו בהתחלף ז״ן וש״ן.

מה טבו, במדבר כ״ד, ה׳. ומובא בס׳ רב עמרם גאון לאמרו בשיכנס לבהכ״נ. ובסנהדרין ק״ה, ע״ב נדרש אוהליך על בתי כנסיות. ה׳ אהבתי, תהלים כ״ו, ח׳. ואני אשתחוה, ע״פ תהלים נ״ה, ו׳, בהשמת ל׳ רבים לל׳ יחיד ובמקום שכתוב שם באו הומר כאן ואני. אברכה, גם הוא ל׳ כריעה של׳ ויברך הגמלים (בראשית כ״ד, י״א) פעלי ברך. ואני תפלתי, תהלים ס״ט, י״ד. עת רצון, ואמרו חז״ל בברכות ח׳ איאתי עת רצון, בשעה שהצבור מתפללין.

אני קראתיך, תהלים י״ז ו׳. ומיוסדים הפסוקים המקובצים כלנו לאמרם קודם תפלת שחרית דוקא ולא בשאר תפלות. אני בצדק, תהלים י״ז, ט״ו. ואני עליך, שם ל״א, ט״ו. שמע קול, שם כ״ח, ב׳. ה׳ אלהי, שם ל׳, ג׳. אליך ה׳, ל׳, ט׳. ובשם השני שבפסוק זה כתוב בל׳ אדנות ע״פ המסורת כי הוא אחד מן קל״ד ודלין וכן הוא בכל ספרים מדויקים ב״י. וכתב הגאון הר׳ שמואל בן חפני שהטעם שיש בין אדנ׳ בא״לף דל״ת ובין יו״ד ה״א וי״ו ה״א הוא שבשהם בוונת אומרו שהוא אדון הנבראים ואינו עובר בנגד עלמו והז יכתב יו״ד ה״א, ובשהיא בוונת אומרו בנגד עלמו שיאמר אדוני וגבירי ורבוני אז יכתב בא״לף דל״ת כדין כל הדברים שעובר האדם בנגד עלמו שיש בפסוק יו״ד, והראיה על זה שאמר מכיר השולם והקולה לבעבמו אלהי ואדני לריבי (תהלים ל״ה, כ״ג), פירושו אלהי ורבוני, וכן אומרו אליך ה׳ אקרא ואל אדני אתחנן, הראשון ביו״ד ה״א והשני בא״לף דל״ת, ירלה לומר שאני קורא אליך לפני שרים בשביל שאתה אדון כל הנבראים והשבול שאתה אדוני אלי בעלמי ובגד שעת אליהם בכלל ואלי בפרט עכ״ל. האירה, שם ל״א

הוֹשִׁיעֵנִי בְחַסְדֶּךָ: כִּי־לְךָ יְיָ הוֹחָלְתִּי אַתָּה תַעֲנֶה אֲדֹנָי אֱלֹהָי: שִׁמְעָה תְפִלָּתִי יְיָ וְשַׁוְעָתִי הַאֲזִינָה אֶל־דִּמְעָתִי אַל־תֶּחֱרַשׁ: שְׁמַע־יְיָ וְחָנֵּנִי יְיָ הֱיֵה עֹזֵר לִי: שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאוֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ: שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב: הַקְשִׁיבָה לְקוֹל שַׁוְעִי מַלְכִּי וֵאלֹהָי כִּי אֵלֶיךָ אֶתְפַּלָּל: יְיָ בֹּקֶר תִּשְׁמַע קוֹלִי בֹּקֶר אֶעֱרָךְ־לְךָ וַאֲצַפֶּה: אֲנִי קְרָאתִיךָ כִי־תַעֲנֵנִי אֵל הַט־אָזְנְךָ לִי שְׁמַע אִמְרָתִי: רַגְלִי עָמְדָה בְמִישׁוֹר בְּמַקְהֵלִים אֲבָרֵךְ יְיָ:

נקסם לר׳ שלמה בן גבירול, ב׳ תנועות ויתד וב׳ תנועות.

שַׁחַר אֲבַקֶּשְׁךָ · צוּרִי וּמִשְׂגַּבִּי · אֶעֱרֹךְ לְפָנֶיךָ שַׁחְרִי וְגַם־עַרְבִּי:
לִפְנֵי גְדֻלָּתְךָ אֶעֱמֹד וְאֶבָּהֵל · כִּי־עֵינְךָ תִרְאֶה כָּל־מַחְשְׁבוֹת לִבִּי:
מַה־זֶּה אֲשֶׁר יוּכַל הַלֵּב וְהַלָּשׁוֹן לַעֲשׂוֹת · וּמַה־כֹּחַ רוּחִי בְּתוֹךְ קִרְבִּי:
הִנֵּה לְךָ תִיטַב זִמְרַת אֱנוֹשׁ · עַל־כֵּן אוֹדְךָ בְּעוֹד תִּהְיֶה נִשְׁמַת אֱלוֹהַּ בִּי:

נקסם לר׳ חיים.

חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמַהְתִּי בִּתְנוּמוֹת · וּלְבֵית אֵל הִנֵּה קַמְתִּי בִּזְמַמּוֹת ·
לְפָנָיו פִּי פָּצִיתִי · לוֹ כִּי קַוֵּה קִוִּיתִי יְיָ:
יִרְאָה רַעַד וְאֵימָה יָבוֹא בִי · נָפְלָה עָלַי תַּרְדֵּמָה בְּחוֹבִי ·
אַךְ כְּמוֹ פִי אֶתְחַנֵּן לָאֵל · אוּלַי יְחָנֵּן יְיָ:
יָהּ יוֹדֵעַ מִסְתָּרַי שְׁמָרֵנִי · מֵאָוֶן כָּל־אֹמְרֵי עָוֶן ·
מֵחֲטָאַי טַהֲרֵנִי · לְךָ אֲנִי · רְפָאֵנִי יְיָ:
מַה־בֶּצַע כִּי אֶתְנַפֵּל נֶגְדֶּךָ · אִם אוֹסִיף צוּר לְחַלֵּל אֲמָרֶיךָ ·
הַעֲלֵה מַרְפֵּא לְצִירַי · זָכְרֵנִי וּפָקְדֵנִי יְיָ:

י״ג. כי לך, ל״ח, ט״ז. שמעה, שם ל״ט, י״ג. ותבת שִׁמְעָה בס״ס נקמץ חטוף בב״י ונמסר עליו „לית קמץ חטוף", וכן הביאו הפרחון בספרו בשער החלוף גם הר״פ נקדן בס׳ דרכי הנקוד. שמע ה׳, שם ל׳, י״א. שיר המעלות, שם קכ״ב, א׳. שש אנכי, קי״ט, קס״ב. הקשיבה, שם ה׳, ג׳. ה׳ בקר, ה׳, ד׳. רגלי עמדה, כ״ו י״ב. ותבת בְּמִישׁוֹר הבי״ת בדגש, וכן כל בם אחר יהו״ה דגוש לפי הקדמון בן בלעם ואלה דבריו בס׳ טעמי המקרא כל מקום שתהיה בי״ת בראש תבה ותהיה אחת מאותיות בגדכ״ת לה פ״א או מ״ם, יבוטל שם את יהו״ה וכו׳ ואם יהיה מלך (ר״ל תנועה) תחת הבי״ת בראש תבה יתקיים בו תנאי יבולע; והעתקנותיו הלך הר״ם הנקדן, גם ר׳ יוסף קמחי בס׳ הזכרון אמר כן והטעמים עוד הענין נאמרו ת״ל בן אם אות הראשונה בי״ת בשבא ואחריה מ״ם הבי״ת דגושה כמו בי בְּמִכְלֵי. והקורא אותה רפויה אין רוח חכמי לשון המדקדקים נוחה הימנו, אמרי בי״ת רפויה דומה לכנרת וי״ו עכ״ל וכן נעתקה ב״י שבכת ל״ד כולם דגושים על כרון ואלה גם בס׳ לוסר הטובה תיבת הדג מגן כ״א, ובשערי תפלה מגן י׳.

תפלת שחרית.

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מָלַךְ בְּטֶרֶם כָּל־יְצִיר נִבְרָא:
לְעֵת נַעֲשָׂה בְחֶפְצוֹ כֹּל אֲזַי מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא:
וְאַחֲרֵי כִּכְלוֹת הַכֹּל לְבַדּוֹ יִמְלוֹךְ נוֹרָא:
וְהוּא הָיָה וְהוּא הֹוֶה וְהוּא יִהְיֶה בְּתִפְאָרָה:
וְהוּא אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי לְהַמְשִׁיל לוֹ לְהַחְבִּירָה:
בְּלִי רֵאשִׁית בְּלִי תַכְלִית וְלוֹ הָעֹז וְהַמִּשְׂרָה:
וְהוּא אֵלִי וְחַי גֹּאֲלִי וְצוּר חֶבְלִי בְּעֵת צָרָה:
וְהוּא נִסִּי וּמָנוֹס לִי מְנָת כּוֹסִי בְּיוֹם אֶקְרָא:
בְּיָדוֹ אַפְקִיד רוּחִי בְּעֵת אִישַׁן וְאָעִירָה:
וְעִם־רוּחִי גְּוִיָּתִי יְיָ לִי וְלֹא אִירָא:

אדון עולם, שיר נאה ונעים מדבר מקבלת עול מלכות בכללה שהוא הכל יכול והוא אשר יסד היה הוה ויהיה הוא הבורא והוא המושיע. והמחבר השיר כשקלם בו בו תנועות בכל דלת ובכל מנגד, ולא נודע מחברו. אך זאת ברור כי השיר איננו קדמון כל כך כי בסדור תפלה על קלף עתיק מ"ו גם בסדור כ"י אשר לא נעלם שם לא יגדל ולא אדון עולם אלא מתחיל שיר בברכת נטילת ידים, וכן גם בוורמשא אין אומרים אדון עולם כל השנה רק בליל י"כ אומרים אותו לסיום התפלה. ואשר נראה שתוכן לשונו שלא סימנו מקור כוונת שתברו לסיומו שיר של יום אלא שיר של לילה ולאמרו קודם שכיבה על המטה וכמו שבלשת גם אומרים אותו בסוף קריאת שמע על המטה. ואיר כן בכל הסדורים והוא על משקל נגיד, מודל, דכיר. וכן בנוסח ברכת אירוסין בשמחך ילידך מקדם. ודברי ה"כ בס"א שלו נשלים הם. לעת, נפרד, ושמשו לעת מן העתים נעשה כל במפלו ורצונו. נַעֲשָׂה ע"ין בחטף פתח ובעל ויעתר ילחק בניב נַעְשָׂה בבל"ם פעום תחת השי"ן וכן נקוד ואחרי בהנא פשוט כדי לעשות השבאים נחים ושבה בן שתי שהוא כאחרים אשר שהשיר בשקל כיתד וב' תנועות. ושנם כאמת אינו כן ומשקל השיר רק בו' תנועות בלי דקדוק על השבאין בלל וכמו שאלה הרבה מן השירים שנתחברו לבד על משקל זה בתנועות והשבאים אינם מן המנין כמו המושן שהם נאמר לגבירול שבשקל על ג' ג' תנועות בלי הקפדה על השבאים והאופן אשר הגיד לבר"אלע בשקל בו' ו' תנועות, וכן רבים מן הפיוטים. ואחרי ככלות הכל, עלת ואחרי נפרד, כי לא שלאנוה מתוך אל כ"ף הכפוס, ושעשה כמו אחרית וכמו אחרי באשר ילאו (יהושע כ' ו'), והפירוש, באחרית כאשר כבר יהיה כלה, בבל זאת הוא כהם ג"כ יהיה במלכותו כמו שהיה במלכותו קודם שהיה הכל. ואין שני להמשיל, שיעורו ואין להמשיל ולהשוויל לו שני. להמשיל ל' דמיון „פערגלייבען" להחבירה ל' חבר. והוא אלי, קודם אמרו הוא יש בסדורי הספרדיים עוד ב' חרוזים ולכונם בלי ערך בלי דמיון בלי שִׁנּוּי ותמורה. בלי חִבּוּר בלי פרוד גדל כח וגבורה. ולפעם קודם והוא נסי עלתתי עוד הוא והוא רופא והוא מרפא והוא צופה והוא עוזרה. ולא אדע מי הכניס את התוספות למעתירים. וחי גואלי, כמו וגואלי חי וע"פ הכתוב ואני ידעתי גואלי חי (איוב י"ט, כ"ה). חבלי בכל הסדורים נקוד הס"ת בסגול וא"כ אין פירושו ל' חלק ונחלה כי אז יהיה לנקד חֲבָלַי כמוהם כמו חבלי שבה (יהושע פ"ז); אבל הוא ל' צער ומכאוב כמו חבלי מות (תהלים י"ח, ה'), ר"ל בעל הוא צורי ומשגבי בעת צרתי כשאחזוני צירים וחבלים. נסי, של' וגל עמים ארים נסי (ישעיה מ"ט כ"ב) „מיין פאניער". ומנוסי בן הוא בכל ס"י, ובחש"ב כמ' הכתוב מנוס ד' תקן ויקנים לי כדי לעשותו יחד וב' תנועות ואמנו בתקונו הספרדיים האחרונים; אשנם הכלותי לעולם אין שבוות משבר השיר לעשותו כיתדות וע"כ אין מן הלורך לשנות הלשון. מְנָת כוסי מנת חלקי וכוסי תהלים ט"ז, ה'. בידו ה' תהלים ל"א, ו'. גויתי, גופי, ר"ל לא לבד שאפקיד אנכי את נפשי בידו אלא גם את גופי ישמור את איכם בעת אישן ובעת אעיר משנתי. ה' לי ה' תהלים קי"ח, ו'.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחָכְמָה וּבָרָא בוֹ נְקָבִים נְקָבִים חֲלוּלִים גָּלוּי וְיָדוּעַ

ברוך, אינו כינוי פעול אלא שם תואר כמו שלום, כי לא יתכן פעול אצל השם יתברך. והכלל כי כל ל' ברכה שהיא לבני אדם היא ל' דרישת השפעת טובה להם בל"א זעגנען, וכל ל' ברכה אצל השם היא ל' הלל ושבח בל"א לאָבען, וראה ס' עקרים מאמר ב' פרק כ"ג, גם בפירוש חזקוני לבראשית כ"ד כ'. אשר קדשנו, מה שנתקנו כל הברכות בלשון נוכח בתחלה ואח"כ בל' נסתר שמדבר בתחלה כאלו השם כנגדו ובסופו כאלו אינו כנגדו, כתב אבודרהם הטעם בשם הרשב"א, שמפני שהקב"ה נגלה ונסתר נגלה מצד מעשיו ונסתר מצד אלהותו, וגם הנשמה נראית ונעלמת לכן הנפש מברכת בנוכח ונסתר; והברכה היא בדבור הפה ובמחשבת הלב, שמחשבת הלב נעלם והקול נשמע, והאדם מורכב גוף ונשמה וראוי היה לו לדבק בקונו ולעמוד נכחו תמיד מצד נשמתו אלא שאינו יכול מצד גופו, לכן ברכותיו נכח ונסתר, וראה גם בס' מאמר השכל דף ל'. על נטילת ידים, ברכות דף ס', ע"ב, ומה שאומרים ל' נטילה ואינם אומרים רחיצת ידים, לפי שהנוטל ידיו צריך להגביהם למעלה שלא יבואו המים שחוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים, ונטילה הוא ל' הגבהה כמו וינטלם וינשאם (ישעיה ס"ג, ט') וכן תרגום ותשאני רוח ונטלתני רוחא; ועוד לפי שצריך ליטול מן הכלי והכלי שמו נטלא בל' תלמוד. ומה שמברכים על נטילת ידים ברכה ואומרים אשר קדשנו במצותיו וצונו, אף שאיננה מצוה מן התורה אלא מדברי סופרים, הוא ע"פ הכתוב לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך (דברים י"ז, י"א) ואח"כ מה שצוו אותנו רבותינו ז"ל הרי הוא כאלו צוה אותנו הקב"ה בעצמו, ועי"ב שייך לומר וצונו (שבת דף כ"ג); והוא הטעם של ברכות המצוין וברכת נר שבת ונר חנוכה וברכת מגלה והלל וערוב.

אשר יצר, ברכות דף ס', ע"ב. נקבים נקבים חלולים, נקבים כגון הפה והחוטם והאזנים, וחלולים כגון הלב והמעים, ובפי' תוס' נקבים וחלולים לסורות על רבוים כי נקבים הרבה וחלולים הרבה יש בגוף האדם. והנה ברוב סדורינו הגרסא כך חֲלוּלִים חֲלוּלִים. אמנם הרב אבודרהם התיצב נגד גרסה זאת וכתב וז"ל חֲלִים חֲלִים עכ"ל ובחלות עפר (ישעיה ב' י"ט), ויש קורין חלולים חלולים וטעות הוא כי חלולים הוא שם הפעול (רצונו כינוי פעול כמו גאולים שלוחים אסורים, ואח"כ אין ענינו לכאן כשבור שכל פעול צריך לשם דבר אשר הוא מדובר עליו ויהיה בעלת חלולים העקר חסר), חֲלִים הוא שם דבר בשקל קְלִים ונכלעם בלע"ד השלים בדגשות בלע"ד בראשונה עכ"ל. אך קשה לאמרו כתקונו כי חֲלִים הוא בנין שלא מצאנו אלא במלאכת בל' תורה ובל' חז"ל ואין לנו רשות לבנות תבות משכרתנו, ואם היה מתקן מְחִלִּים היה עוד יותר לבודות לו כסיות דוגמתו ובמחלות עפר רק שזה רבוי הנקבות וזה רבוי הזכרים ועלאנו במה שנות יחלרו מעם כל' נקבה מעם על זכר כמו חלרות חלרים משינות מעינים, ועוד כי נשלא גרסה זאת במטבע בנ"ל פ' א' אמר ר' תנחום הכוד הוה וכו' והאדם עשוי מְחִלִּים מְחִלִּים נקבים נקבים וגו'. ובעשרא ברכות פ', ב' יש שם הנוסחא חֲלָלִים חֲלָלִים וכן עלאתי ג"כ בסדור כ"י אחד, וידענו שמשמעו חז"ל בשלה זו פל משקל דָּבָר דְּבָרִים כמו שאמרו חֲלָלוֹ של עולם (ב"ר פ' ה'. דברים רבה פ' ל"ה) ניקב הלב לבית חֲלָלוֹ (חולין מ"ג) הלב יש לו ג' חֲלָלִים (י"ד ס' מ'), וכן נודס ג"כ הפרחון בערך חלל ובערך תפף וכתב שם וז"ל מפום שבשנו של אדם חללים חללים אמר הכתוב מלאכת תפיך ונקביך בך ביום הבראך כוננו (יחזקאל כ"ח, י"ג) וכן אמר התרגום ברם לא אסתכלת בגופך דאתעביד חַלִּין נִקְבִין דאמון ברבך דלא אפשר לך דתתקיים בלא כסון פיופא דאתבריתא מנך מתקנין, ומגום זה הפסוק תקנו רבותינו אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חֲלָלִים חֲלָלִים. והאומר חֲלוּלִים טועה הוא, דתנן אין עושין חָלָל תחת רשות הרבים אלא עד שתהא עגלה מהלכת וטעונה אבנים עכ"ל. כן כתב דברי הפרחון משכימים עם נוסח הנעלה, אבל נשמע ג"כ מדבריו שבר ביפיו היו אומרים בתגרסה חֲלוּלִים. וחקרתי אחרי מעין גרסה זו ומצאתי באמת ושלאתיה מפורש במדרש תנחומא פ' שמיני דף כ"ב, ב' עדפוס וויניציא וז"ל אבריכם ישראל שבכל אבר ואבר שבכם נתן שלום אברים באדם, ולכן אנו אומרים בכל יום בא"י אמ"ה אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חֲלוּלִים חֲלוּלִים. חלולים חלולים בגימטריא רמ"ח הוי כמנין אברים שבאדם עכ"ל הרי לנו בפירוש חלולים עם מעשו אלנו, כמוה ג"כ מאן ידיו (ואגב גררא יולא טוב כי תקון של רמ"ח בשערי תפלה שלו חֲלוּלִים בלי ו"ו ובלע"ד דנים, כי הוא מד קבלת המקובלים). ומעתה אין לנו אלא להשיב מן התפה עטנת אבודרהם ואען ואומר כי שלום לא עלה על דעת המקובלים להבין חלולים כינוי פעול, אלא גם הוא שם דבר הוא ושל משקל בריח, וחיל, ילוע, וברבוים בריחים, בן חָלוּל הוא שם דבר וברבוי חֲלוּלִים. ואח"כ גרסת אסליגו מולאת שכל תבישה ובאות גם בראוי ידנה, וכן באוחז נגרסת נעלה חֲלָלִים גם הוא בראוי ידנה, רק שנגרסה זאת יוכל הטועה לטבול שתנהגה כי לשון זו אף שהיא נכונה לפי כמשמעות חז"ל ע"פ בל' תורה עטעה אדם בנגב כמו ודם חללים ישתה, והמתפלל צריך לסדר תפלתו בלשון לא אשר אין ספק במשמעתה, ומגום זה הטעם ספרו המקובלים חֲלִלִים ומתנו חֲלוּלִים. גוב שלאתי גם בעצמא במקום אשר הגרסא חלולים

לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ שֶׁאִם יִפָּתֵחַ אֶחָד מֵהֶם אוֹ יִסָּתֵם אֶחָד מֵהֶם אִי אֶפְשַׁר לְהִתְקַיֵּם וְלַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ רוֹפֵא כָל־בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת:

ברוב קהלות אשכנז מתחילים כאן אלהי נשמה. אין דען מייסטען קהלות אשכנז פֿאַנגט מען היער אָן אלהי נשמה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲסוֹק בְּדִבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב־נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל

והוא ברכות דף ס׳ ע״ב, כ׳ רבנ״ע ילמתני נקבים נקבים חלולים חלולים וכו׳ וככל שריך וקים. שאם יפתח אחד מהם או יסתם אחד מהם, כן גרסת הטור׳ וכן בסדורי מנהגנו, ובני מנהג ספרד אומרים שאם יסתם אחד מהם או אם יפתח אחד מהם; ופירושו שאם יפתח אחר שטבע דרכו להיות סתום כגון השבור ובני מעים או אם יסתם אחר שטבע דרכו להיות פתוח כגון בית הבליעה (אבודרהם). אֶחָד בן נקוד בכ״י וס״י וכן שקר דוגמת אֶחָד מהם לא נותר (תהלים ק״ו) ורד״ק בס״ח בשתיד דברים ללא כותל. אי אפשר בן נקודו ברוב הסדורים, אִי בחירק וכן כתב הרא״ב בס׳ התשבי וז״ל אִי כמו אֵין והוא בחירק כמו אִי כבוד (ש״א ד׳, כ״א) ימלט אִי נקי (איוב כ״ב, ל׳) וכן יש לומר אִי אפשר בחירק והאומרים אֵי בצירי טועין כי הוא לשון איה עכ״ל ונסתרו גם דברי בעל עטרת זקנים לא״ח ס׳, ו׳. ולעמוד לפניך אפילו שעה אחת בן גורס בכ״י עמנת ס״ו ובשני כ״י אחרים. ובמחזור רומא הנוסחא אין כל בריה יכולה לעמוד לפניך שעה אחת. ובכר הורו להלכה שהתוספת אפילו שעה אחת הנזכרת בר״ף ולא״ג ורשב״ם ובסדור רב עמרם ולא נמצא שלנו שאין לאמרה. אך זאת לדעת כי לפי גרסת הספרדים האומרים „אי אפשר להתקים אפילו שעה אחת כי אם על ידי נפלאותיך ורפואותיך״ אין מקום להפיכה על הלשון כלל, ועיין גם בפירוש משעוד לקמן. רופא כל בשר ע״ה ולכל בשרו מרפא (משלי ד׳, כ״ב) וכן הגרסה בס׳ רב עמרם והאבודרהם ורוב סדורינו, רק בדפוס ישן עמנת רפ״ו גם בכ״י רופא חולי כל בשר ובדפוס נוסחא זאת בשל״ה דף קכ״ח וכשן לגרסם לא״ח ס׳ ו׳. גם הכוזרי (מאמר ג׳ ס׳ י״א) גורס רופא כל בשר וכן בעל העקדה שער כ״ז וכן עמנו שנמצא. ומפליא לעשות, פירש בכל בו, שפלא גדול הוא שנוף האדם כלו נקבים נקבים וחלולים והאוכל והמשקה שמור בתוכו.

לעסוק בדברי תורה, ברכות דף י״א ע״ב. ותבת לעסוק מורגלת בתלמוד כמו העוסק בשלום (סוכה כ״ה) ובתלמוד כל לשונם כתוב בסמ״ך והוא משנור שאין בתלמוד נקודות לכן הוצרך לכתוב סמ״ך תחת שי״ן כדי שלא יטעה קורא לקראו כמו שי״ן וכן עלינו בתלמוד כל ל׳ פרוסין ול׳ יתום ול׳ פסיעה בסמ״ך, אבל במקרא שהוא נקוד כולם כתובים בשי״ן כמו ולשחט אותם (בראשית פ׳ י״ח) הרש אשר (דברים כ׳, ס׳) לבתיהם מספר כיתם (נחמיה ז׳ ה׳) וכן שרש עשק במקרא בשי״ן שם הבאר עשק כי התעשקו (בראשית כ״ו, כ׳) אף כי אין ענינו במקרא כענינו בתלמוד כי במקרא ל׳ עירעור הוא ובתלמוד ענינו שנות השתדלות ולשון ל׳עסק „זיך בשעפֿטיגען״, מ״מ לענין הכתיבה הנכון שהוא בשי״ן שאמר שהוא בנקודותיו. אך זאת לדעת כי גרסת הספרדים „וצונו על דברי תורה״ וכן נוסח הרי״ף והרא״ש ורב עמרם והרמב״ם וכן הביא האבודרהם והיא שמתבררת יותר כי היא ל׳ עברי גמורה, והמתפלל ימוד תפלתו בלשון הטהור.

וְהַעֲרֶב כן ברוב הסדורים וכן כתב רבינו תם במבור שהוא מיום לברכה הקודמת. אך בכל כ״י ארלאנגי גורס הערב בלי וי״ו בראש וכן בטור ובס׳ רב עמרם וכן גרסת הרא״י וכן כתב אבודרהם. ופירושו של והערב, אחר שהם כ״כ הן שערבו עלינו דברי תורה לעסוק בהם באהבה „לאָס אַנגענעהם זיין״. ובפי עמך בן לפי לשון המקרא אבל לא מצינות פי׳ גם על רבים כמו מפי עוללים (תהלים ח׳ ג׳) בפי שלשת האנשים (איוב ל״ב, ה׳), ונוסחת הטור ובפיפיות עמך וכן גם בכ״י וכמה סדורים ישנים וכן נ״ב בנקדם בקונטרסית היה עם פיפיות צאצאי עמך בית ישראל, אמנם לשון זו אף כי בא במקרא איננה נמצאה אלא על חרב של פרב (שנירע), וכן מה שגרסו אחרים וּבְפִיפִיּוֹת גם היא לא ימצא רק בחרב ובלי זיין, וע״כ הנוסחא וּבְפִי היא היותר מבוררת וכן מלא רוו״ב ז״ל בכ״י. וצאצאינו, תולדותינו, כמו וצאצאי מעיך (ישעיה מ״ח, י״ט). והנה נוספתו הסגולה היא וצאצאינו וצאצאי עמך כגרסת הטור, וכן בשל״ה דף ער״ח; אבל אכן ירפי בתב „וצאצאינו וצאצאי צאצאינו וצאצאי עמך״ וכו׳ כך קבלתי מגרסת מדאפרין כנ״ע (דף פ״ה) כל שהוא תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם ובן בנו תלמיד חכם שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם שנ׳ לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה׳ מעתה ועד עולם, אמר הקב״ה אני ערב לך בדבר הזה עכ״ל והתב בעל ע״ן משן ע״ו שכן נוהגין, וכן כתב גם יעב״ץ בסדורו. ובסדורי הספרדים הנוסח „ונהיה כלנו וצאצאינו וצאצאי

כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתֶךָ (לשמה) בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר־בָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת־תּוֹרָתוֹ· בָּא״י נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם: אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר· הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרֵאָיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה: אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה

צאצאינו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה בא״י וכו׳. ופירוש יודעי שמך, שתמשוך חסדך עלינו כדי שנכיר גדולתך בכל פעולותיך, ובדרך ויבטחו בך יודעי שמך (תהלים ט׳ י״א) כי כולם ידעו אותי (ירמיה ל״א, ל״ד). ולומדי תורתך, כן גרסת הטור וכל הסדורים ישנים וכ״י, ויש מוסיפים לשמה כגרסת הרי״ף וכן בסדורי ספרד וכן כתב בעל ע״ז ס׳ מ״ז. והוא בעבור שאמרו העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא (ברכות י״ז), ובספרי לדברים י״א, כ״ג, (גם נדרים ס״ב), שלא תאמר הריני למד תורה בשביל שאקרא חכם בשביל שאשב בישיבה בשביל שאאריך ימים, ת״ל לאהבה את ה׳ אלהיכם, לומר שכל מקום וסוף הכבוד לבא, ר׳ אלעזר בר צדוק אומר, עשה דברים לשם פעולתם כל דבר כאן לשמן עכ״ל אמנם בגמרא איתא שלא לשמה וגם הנוסחא ועוסקי תורתך וכן ברמב״ם, ובמסכת נ״כ אמרו לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה (פסחים נ׳, ב׳. וראה בתוספות שם ולברכות דף י״ז, ולתענית דף ז׳). אשר בחר בנו, ע״ש בך בחר ה׳ להיות לו לעם סגלה מכל העמים (דברים ז׳, ו׳). ותבת בחר שלפיל שמי קרוב המתג כמו ש״א י׳, כ״ד. ש״ב ו׳, כ״א. תהלים ק״ה, כ״ו. ובמס׳ סופרים פ׳ י״ג נמצא להמברכים לקרות בתורה ביחיד במקום הנוסחא אשר בחר בנו וכו׳ נוסחא אחרת והיא ,,בא״י אמ״ה אשר נתן לנו תורה מן השמים וחיי עולמים ממרומים בא״י נותן התורה״.

יברכך, כתבו התוספות לברכות דף י״א, ע״ב כי שנהגו הצרפתים לומר מיד אחר בה״ת יברכך שהוא תורה ואלו דברים שהוא משנה (פאה פרק א׳) ואלו דברים שאדם שהוא גמרא (שבת קכ״ז) מפני שאמרו בירושלמי שלא יצא אדם ידי חובתו בבה״ת אם לא למד מיד אחריהן. וא״כ אותן כהוגנין שלא לומר בה״ת קודם אלהי נשמה אלא קודם פ׳ התמיד הם אינם צריכים לומר פסוקים הללו כי אז פ׳ התמיד הוא במקום תורה ואיזהו מקומן משנה ור׳ ישמעאל גמרא. ומה שתקנו דוקא לפסוקי תורה את ברכת הכהנים כתב אבן ירחי הטעם מפני שיש בה ס׳ אותיות כנגד ס׳ מסכתות שבתלמוד וכדי להזכיר קרבנן של ישראל לפני התמידים. ומה שתקנו לומר משנה וגמרא זו, מפני שהלכות פסוקות הן ומדברים במצות שאוכלין בכל עת ובכל שעה ובכל אדם. והנה יברכך וגו׳ בסדר גם במ׳ רב עמרם לאמר בה״ת ועוד הפסוק ושמו את שמי וגו׳ אבל לא משנה וגמרא. שעור: כמו שאמר עם נחום כן עם עבר שעור. הפאה שאדם חייב להניח בסוף שדהו לעניים כדכתיב לא תכלה פאת שדך בקצרך (ויקרא כ״ג) ושם לא נאמר שיעור לה שעור, ר״ל מן התורה, אבל חז״ל נתנו לה שעור, כדאיתא מיד במשנה הסמוכה לה אין פוחתין לפאה מששים. והבכורים כדכתיב ולקחת מראשית כל פרי האדמה (דברים כ״ו) ולא נאמר בה. והראיון כדכתיב יראה כל זכורך, ולא יראו פני ריקם (דברים ט״ז) ואיננו קצוב כמה שעור הקרבנות אשר יקריב בעלותו, וגם זה רק מן התורה אבל חז״ל נתנו שעור כדאיתא ברפ״ק מס׳ חגיגה. וְהָרֵאָיוֹן הם דבר של׳ ראיה, ונקדו כן רוו״ה ז״ל ע״פ כמל ר״ל והוא על משקל אחריו פקדונו וכא הא״לף כבכ״א לבד בעבור כי״ל שלאחריו דוגמת רִפְיוֹן (קהלת א׳, י״ח). ובסדורים ישנים נקוד וְהָרְאִיּוֹן גם הוא יתכן שאז הוא במשקל חִזָּיוֹן ובעבור הא״לף בא סגו״ל בלי דוגמת דראיון (סוף ישעיה), ובמסכת ברכה כן קריאת חז״ל משנה שבמסכת חגיגה דף ו׳ והריאיון, שלי הריאיון, ביו״ד אחרי רי״ש, אמנם ברמב״ם שלם גם בפולין קל״ו, כ׳ הוא והריאין בלי יו״ד. וּגְמִילוּת בשלם במילות, פריסות, אבידות, ידידות. וגמילות חסדים הכוונה פה הוא גמילות חסדים שאדם עושה בגופו כגון לוית המת ונחמת אבלים ובדומה שלזו אין שעור אבל גמילות חסדים שבממונו יש לה שעור. ותלמוד תורה, אין לו שעור דכתיב והגית בו יומם ולילה (יהושע א׳) שמחויב ללמוד כל זמן שיש לו פנאי. אלו דברים שאדם וכו׳ זו ברייתא היא כעדות דברי התוספות שהבאתי למעלה, והנה לשונה בנוי אב ואם וג״ח והבאת שלום ומוסף הבאת שלום בין אדם לחברו ות״ת וכו׳ ישנן נ״כ במשנה לתאונם של מס׳ פאה וקדושין דף ל״ט, ב׳; ובסדר נשלמו כמאמר דומה במסכת קכ״ז ו׳ דברים אדם אוכל פירותיהן וכו׳ לק שם עוד ,,המגדל בניו לת״ת והדן את חברו לכף זכות״ במקום שהביא כאן הכנסת כלה ולוית המת, וגם׳ שמה תורה הביא במקומן ,,הדן את חברו לכף זכות והמקדים על מיין בעולם אשמות״ וראה במילים רש״י לשבת קכ״ז. ובעלא לשאמר זה שאמר דומה כלשונו אבל הכתב שמנו בירושלמי ח״ל שלש עברות אדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים, ולשון הרע כנגד כולם עכ״ל ומביאו בעל שמ״ק בם׳ קל״ב. פירותיהם. אחרי כי כתבו חז״ל פירותיהם ביו״ד אחרי פ״א לכן ודאי שקראוהו בצירי והנה הוא על משקל

וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא· וְאֵלּוּ הֵן כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְהַשְׁכָּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ שַׁחֲרִית וְעַרְבִית וְהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּבִקּוּר חוֹלִים וְהַכְנָסַת כַּלָּה וּלְוָיַת הַמֵּת וְעִיּוּן תְּפִלָּה וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ· וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם:

אֱלֹהַי, נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה (הִיא) אַתָּה בְרָאתָהּ אַתָּה יְצַרְתָּהּ אַתָּה נְפַחְתָּהּ בִּי וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי וְאַתָּה עָתִיד

קִימֶת. שֶׁפֵּי אֲשֶׁר הַרְבּוּי שֶׁמְּנוּ כֵּלִים שֶׁנַּיִם בִּלְכ"י כֵּן פֵּרִי הכתוב שמנו פירות· והקרן, שלשונו של דבר ועקרו, כי בשבול שהכם בקרנים יקרא גוף הדבר קרנו בל"א „רַאַג הויפטגוט", וראה הרמב"ן לויקרא כ"ג, ב"א. קיסת לו׳ כן ל׳ השכנה ראה עם׳ פלה וכן גורם סעדוך, גם נעדרה שמות רנה פ׳ ל"א כן סלוק. השלרם. הפי"ם במלק כמו הכ"ב ב"ד, כ"ג. והכנסת כלה, שמשיע למרוייתה ולתכשיטיה אחובל ליכנם לחופה, בל"א „חוריו שטחטטטן". וּלְוָיַת המת, כן הליב בעל ש"ת וכן גם בסדור יעב"ץ, וכוה הנכון, כי כן שם זה בדברי רז"ל לעולם בתוך לְוָיָה לא הַלְוָיָה׳ כמו פטרנוהו בלא לויה (ספרי סוף מסעים) כנותנהו בלא לויה (סוטה מ"ו) מי שיעשה לויה מתליו (שם) המהלך בדרך ואין לו לויה (שם) כופין ללויה, שבכר הלויה אין לה שעור (שם. ואין לטעות באן כהם"א, שאינה אלא ה"א הידיעה) אין אילות בכל מקום אלא לויה (שבילתא בשלח) יפה אליך לוייתך (מדרש תהלים מזמור ק"ד) וכן אבל מטריקון אבילם אתיה לויה (מדרש תהלים מזמור ק"ו ורש"י לסוטה דף י") וכן גם הרמב"ם הלכות אבל פ׳ י"ד כתב לויה. ואין לטעון משה שנמצא שפעל לרז"ל בהפעיל כמו ואם מלוהו עם אברו (ברכות י"ח) כנגד ד׳ פסיעות שלוהו פרעה לאברהם (סוטה מ"ו) וכן בתרגום בהפעיל ומלויו יתה (ת"א בראשית י"ב, כ׳) לאלוויתהון (שם י"ח, ו׳) דכינה מלוים לרגה (סוטה מ"ו), כי נמלאנו במקן גם בפיעל כמו לויוהו אבני ירדנו (סוטה מ"ו) ובארמית דלוותי ילוותים (כתובות ע"ב וקהלת רבה דף ק׳ ע"ב) אובלית אשקית ולוית (ב"ר סוף פ׳ מ"ח) וכן שם לווי (סוכה י"נ ול"ג), וא"כ אין מן הפעל ללמוד על השם והוא בשקל הקל לְוָיָה וביותר שכל׳ כתוב בא גם השפל בהולאה סולת כל׳ קל והוא ילוונו בעמלו (קהלת ח׳, ט"ו). ועודנו לברר את נקוד השמה כי לפי הכלל היה לנקד וְלִוְיַת השת שהות השמיכות מן לְוָיָה והלם עֶזְרָה עֶזְרַת· וכמו שהוא בשקרא כי לוית חן (משלי א׳, ט׳), אבל קריאתנו בשורגלת לְוָיַת השת ואין לבנות אחרי נשכה לם דומים שִׂפְרָה שכבלכה מן שִׂפְרָה· תְּפִלַּת בגרבם (ישעיה ז׳, ג׳) מן תְּפִלָּה· ועיון התפלה, כוונת הלב בתפלתו, וראה רש"י ותוספות לב"ב דף קס"ד, ב׳. ולר"ב דף ט"ז, ב׳. ותבת בינו היא במלם פיו (עמוס כ׳, כ"ו) פגל (ויקרא י"ט, ז׳) לעוד (ירמיה כ׳, כ"ד) שמשקל החוק. ותלמוד תורה כנגד כלם, כי התלמוד מביא לידי מעשה.

אלהי נשמה שנתת, ברכות דף ס׳ ב׳. וברכה הודאה היא אשר מודה בה לבשם שהחזיר לו נשמתו וא"כ אינה פותחת בברוך כי ברכות ההודאות אינם לריכים להתחילן בברוך. אלהי, יש להזהר להפסיק בין שלת אלהי לשלת נשמה שלא יבא נשמע כשוה הנשמה לאלהי חס וחלילה, ויפה עשה הרי"ם אנקד אלהי נקטן להורות על ההפסק. שנתת בי טהורה, אתה בראתה וכו׳, פירוש, הקב"ה נותן הנשמה טהורה בגוף האדם, וכשאמר חז"ל והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה, תנה לו כמו שנתנה לך, מה הוא נתנה לך בטהרה אף אתה החזירה לו בטהרה (שבת קנ"ב, ב׳). וכן הנוסחא בכל כ"י שראיתי וכן גם בס׳ תכ עמרם וכן במחזור רוטה גם בסדורי הספרדים וכן גורם האשכנזים. ובסדורי האשכנזים אחרנים הנוסחא טהורה היא אתה בראתה וכו׳, אך תבת היא בואת תוספת מאוחרת וגם יולאת שנכה משמעות שקר כי אין יאמר אדם מודה על נשמתו שהיא טהורה. והנה ר"א האשכנזי בספרו מעשה ה׳ חלק ד׳ פ׳ ט׳ שמרה שהנשמה היא שלך שלשוחה ושעשה טהורה בכתבו ז"ל יכל הרע נכרת אבל לא נראו באדם ושעד שם שתקנו לומר אלהי נשמה שנתת בי טהורה היא, ואחר שנאמר פשעי אמו יבוא עליו סילך וכו׳, עכ"ל והלאן נמירוש בזה גלוי למיבים וא"כ הנכון שיש להסיר תבת היא, וכן אינה בנוסח הנמרא ולא ברמב"ם ולא ברמב"ם הלכות תפלה פ׳ ז׳, ולא במחזור ויטרי שבת דף ה׳, וכן בסדורי מולאל א׳ ס׳ קמ"ו לא נרמס לה, רק בכרי"ף נמלאת ואין לי ספק שהיא נוסח פיד מעתיקי הספר ולא עדשת שחגרו. אח"כ ראיתי כי אף בעל העקדם שער פ"ח ול"ו כתב גם הוא טהורה בלי מלת היא, ועיין גם היטב בספרו והתולא כי כן העתיק בלי פקפוק. ואחרי כל זאת שלאתי ראיתי לכרך הגדול מהר"א שבתב בס׳ קשר גודל סמן כ׳ וז"ל אין לומר טהורה היא, רק טהורה, אתה בראתה וכו׳ כן כתבתי מנפולי שמשם דעל ברוב משחה ואיננם טהורם עכ"ל, ובעתי כי ישר דעתי ועל דעת הגדול ביותר. אתה יצרתה אתה נפחתה, נבי״י ואדה שניהם הוי"ו החבור. וכתב שבר"א בפירוש אלו ג׳ לבונות בראתה יצרתה נפחתה וז"ל הנשמה בלשון דקדוק כוללת כל חלוקי הנפש שהם ג׳ נפש רוח ונשמה ועל דרך זה אמר כם ג׳ לבונות אלו, אתה בראתה כי על הנפש השבעית אל׳ ויברא אלהים את האדם וגו׳, ואתה יצרתה כי על הרוח השכלי שאמר בו וייצר ה׳ אלהים את האדם וגו׳, ואתה נפחתה בי על הנשמה השכלית בפ"ג ויפח באפיו נשמת וגו׳ עכ"ל (עוללת בפין יעקב לברכות ס׳ ק"ס). משמרה בקרבי, ר"ל שמשמרת שלא תלא עד עת בוא זמנה, וזהו שאמר ואתה עתיד

לִטְּלָהּ מִמֶּנִּי וּלְהַחֲזִירָהּ בִּי לֶעָתִיד לָבֹא: כָּל זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בְקִרְבִּי מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי רִבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים אֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר נְשָׁמוֹת לִפְגָרִים מֵתִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה לְהַבְחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה:

נשים אומרות

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי נָכְרִי (נָכְרִיָּה):

לטלה ממני, פירוש, ביום המיתה. לִטְּלָהּ, הרבה נוהגים לקרוא עם לט"ר הטית וה"א הכנוי, ולפי הלשון לשון המקרא היה לומר לְטָלָהּ, אבל בל' חכמים מתחלפים הכו"ן ג"כ בנקוד וכמו שכתב רד"ק בשכלול דף פ"ל עם הלמ"ד שאמרו רז"ל שבשעתו המתכון ב"א הפעל באשרם לטול לטול לטיל ונולתם. ובמחזור רומא נוסח ,,ואתה עתיד ליטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבוא." ולהחזירה הפעל חזר אינו בל' המקרא אלא ל' שכתם הוא, וטעמו כהפעיל השיב דבר למקומו הראשון. לעתיד לבוא ר"ל בעת תחיית המתים שאמר ונתתי רוחי בכם וחייתם (יחזקאל ל"ז, י"ד). זְמַן כן נקוד בכל כ"י וס"י וכן נכון. ומה שנמצא בקהלת ג' א' ונחמיה ב', ו' בקמץ, הוא בעבור ההפסק דוגמת זֶבַח יִגַּשׁ מִשָּׁם מָשָׁם. ועוד שעקר המלה בל' פרסי, ובדניאל ז', י"ב עד זְמַן ועדן [וגם שם ב' ט"ז זְמָן ינתן לה בפתח בתנ"ך של ריינעק וכן שובה סבה קיבלו כי המבורר עמנו זִמְנָא (שם ג' ח') ואילו היה בקמץ היה המבורר זְמָנָא וע"כ מצות מה שנקד כש"ב זְמָן יתכן לה בקמץ ומסול עליו ,,לית" וכ"ל בפתח ולשמור עליו ,,ב' פתח" והוא בריר כי מה לעמור עליו לית בלא אם יהיה קמץ יהיה ג' ולא לית, ובאמת במקרא ב"י לא שלמתי במסר עליו בלום]. והיולא לענייננו כי הנכון הוא נקוד בפתח ובאלכתי בעבור הטעות בעשם כם רד"ק בשכלול שמביאם בנקל קַל והיה לו להביאו בנקל קַל. רִבּוֹן עלם תלמודית ועקרה בל' פרסית וטעמה אדון בעברית ואחרוי וכן ת"א ורבוני היה (בראשית י"ח, י"ב) ותקל גבירתה ת"א וקלת רבונתה (שם ט"ז, ד') ובמקלו בעברית הוא על דרך שלח רִבּוֹן כל המעשים, נעשה הנוסחא בל העולמים. אדון כל הנשמות, כתב האבודרהם, כשן עם היום מוסרים לזון כל הנשמות והם שופכים כי לריך לאמרו כדי לומר ענין המחיה סמוך למתיתם. לפגרים מתים, שלא מתים היא תואר למלת פגרים, כמו והנה כלם פגרים מתים (מ"ב י"ט, ל"ה); ומוכל היום נרכם זה ב' פירושים, האחד שהוא הודאה על הקלה כי בעת השינה גוף האדם הוא כמת וכמו שאמז"ל בובלת מיתה שינה (ב"ר פ' פ"ד) והקב"ה מחיה אותו בבקרים כנשמה (דברים רבה פ' ב'), והפירוש זה יוצא עוד פירוש השני של תחית המתים לע"ל כי כמו שמחזיר הקב"ה הנשמה לאדם בכל בקר כן ג"כ יחזיר הנשמות ליושבי עפר לע"ל, וכן לקוח גם בגמר' סנהדרין דף ק"א. ונמצא במכילתא דרבי (ט', ד') מגולם במקום המחזיר נשמות וכו', מחיה מתים.

אשר נתן לשכוי וכו' בברכות דף ס', ב'. כי שמע קול תרנגולא לימא ברוך אשר נתן לשכוי וגו' והוא פסוק באיוב ל"ח, ל"ו. ושכוי הוא התרנגול כדאיתא בר"ה דף כ"ו. ובויקרא רבה פ' כ"ה אמר ר' לוי בערביא קורין לתרנגולתא שכויא. וכן גם בתרגום ירושלמי של פסוק זה ,,מאן יהב לתרנגול ברא בינתא לשבחא למריה". וכתב האבודרהם שנקרא כן בעבור שהוא לופה ושופה למרחוק כדמתרגמינן ויגש ואשכי וכן שלמה סכותה, ויש מפרשים שנקרא כן שמכי פרלות כנפיו של' כשכיות כסף, ואנו מברכין על בינת התרנגול מפני שהוא מלרכי בני אדם שהם עומדים משנתם לקולו, וזהו שאמר להבחין כלומר שהביאו הבריות וידעו כי אז מתחיל היום, וזהו דבר שלא אין בעולם מי שיודע להבחין בין יום ללילה ואפילו האדם שהוא בעל דעה ושכל אלא התרנגול, וגם בחלות הלילה הוא מרגיש וקורא עכ"ל ולמדנו משעםם דר' עקיבא (ברכות דף ס') שבשעתו הקדמונים בתרנגולים לדעת על ידן זמן שיודעין שעתן. והנה לפי פירוש זה אם לא שמע קול התרנגול בבקר אינו חייב לברך ברכה. ואמנם הרא"ש כתב וז"ל הלב נקרא שכוי בל' המקרא דכתיב מי נתן לשכוי בינה (וכן מתורגם בתרגומו הראשון מאן יהב ללבא בינתא, וכן לרוב המפרשים והנה בפירוש האשב"ן) והלב הוא המבין וע"י הבינה אדם מבחין בין יום ובין לילה, ומפני שהתרנגול מבין ג"כ ובערבים קורין לתרנגול שכוי התקינו ברכה זו להודאה בשמיעת קול התרנגול, ולכך אף אם לא שמע קול התרנגול יכול לברך ברכה זו שאינה אלא הודאה למקום שנתן לנו בינה והבנה ודרך לנו כל צרכינו דאף אם ישן אדם בבית אפל יבחין בשעת היום ע"י קול התרנגול עכ"ל. שלא עשני נכרי, במנחות דף מ"ג ע"ב (והביאו הרי"ף והרא"ש בפרק ט' דברכות) הנוסחא שעשני ישראל, אמנם בתוספתא דברכות פרק ז' ר' יהודה אומר ג' ברכות צריך אדם לברך בכל יום שלא עשני גוי וכו' וכן גרסת רב עמרם והרמב"ם והאבודרהם והטור וכן בכל סדורים ישנים והלבוש ע"א לא"ח ס' מ"ו. אבל בכל ויצאו ילמד הרשיב תבת גוי והעמיד במקומה נכרי, ויש אומן כי לא"ם שבהנולו מ"ל לקראו גוי לפי אשר אינו ישראל, וכמו שכתב רד"ק בפרשים

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עָבֶד (הנשים אומרות שִׁפְחָה):

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה:

(הנשים אומרות ריח פרווען ונהגו: בָּרוּךְ שֶׁעָשַׂנִי כִּרְצוֹנוֹ:)

(נק"ק מין מוסיפים בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים:)

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם פּוֹקֵחַ עִוְרִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַתִּיר אֲסוּרִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם זוֹקֵף כְּפוּפִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם רוֹקַע הָאָרֶץ עַל־הַמָּיִם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה לִי כָּל־צָרְכִּי:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר הֵכִין מִצְעֲדֵי־גָבֶר:

ערך גוי, מ"מ בכל המקרא תבת גוי הוראתה כמו עם וגם לא יתכן להשתמש בה בדבור על איש אחד כאשר כבר העיר הרא"ש בפירושו לשבות ב"ח, ח'. אבל נכרי היא המלה הנכונה אם הכוונה על איש זר שאינו מזרע ישראל, ואנחנו מוכחנו לסדר תפלותינו כלשון ברורה. וטעם ברכה זו, שנתן שבח והודאה להשם ב"ה שבחר בנו מכל האומות וקרבנו לעבודתו ונתן לנו את מצותיו לטוב לנו כשה"ו וכיוצ"ב, מה שאין כן בנכרי שאין לו אלא ז' מצות בני נח. שלא עשני עבד, שאין העבד חייב במצות כישראל ואינו ראוי לבוא בקהל ופסול להרבה דברים. שלא עשני אשה, שהיא איננה מצווה במצות עשה שהזמן גרמא. וטעם שהנשים פטורים ממצות עשה שהזמן גרמא, לפי שהאשה משועבדת לבעלה לעשות צרכיו, ואם היתה מחויבת במצות עשה שהזמן גרמא אפשר שבשעת עשייתה המצוה יצוה אותה הבעל לעשות צוותו, ואם תעשה צוות הבורא ותניח צוותו אוי לה מבעלה ואם תעשה צוותו ותניח צוות הבורא אוי לה מיוצרה, לפיכך פטרה הבורא ממצותיו כדי להיות לה שלום עם בעלה (אבודרהם). ונהגו הנשים לברך שעשני כרצונו (וכלה גם ושלמות, קצר גודל ס' כ'). והנה לפי מנהג האשכנזים באו אלו ג' ברכות מיד אחר אשר נתן לשכוי בינה, והספרדים מסדרים אותם בסוף קודם המעביר שנה מעיני, ואין קפידא בדבר. פוקח עורים, גמ' ברכות דף ס', ב', כי פתח עיניה לימא ברוך פוקח עורים, כי תריץ ויתיב לימא מתיר אסורים, כי לביש לימא מלביש ערומים, כי זקיף זוקף כפופים, כי נחית לארעא רוקע הארץ, כי מסגי (מהלך) המכין מצעדי, כי סיים מסאניה שעשה לי כל צרכי, כי אסיר המייניה אוזר, כי פריס סודרא על רישיה עוטר, כי שדי אפי המעביר וכו', וע"ב מן הדין היה ראוי לברך ברכות אלו כל אחת ואחת בשעת עשיית המעשה אשר עליו נתקנה, אבל מפני שאינן ידים נקיות תקנו לאמר כולן בפעם אחת לאחר שנטל ידיו, וגם מפני עמי הארץ שאינם יודעים אותן תקנו לסדר אותן בבה"כ ושנו אותן מפי החזן ויענו אמן אחריו ולאו ידי חובתן. פוקח עורים ל' תהלים קמ"ו, ח'. וזה"ז של עורים בלי ית"ג (מכלול דף קמ"ה, ב'. ומכ"ב, ב'). ערומים רי"ש נקמץ וכל"ם דגושה כי הוא מן היחיד ערם יצאתי וערם אשוב (איוב א' כ"א) דוגמת אדם אדמים, ונקרא גם עֵרוּמִּים בוי"ן ארוכה על מ"ש דתנתה (בראשית ג', כ"ב, איוב כ"ב, ו') והוא על דרך זר שהנגדר בשמרת, וזה כשמשמע מן ממצעיה ערמה (קהלת ב', ה'). אמנם בקוריא ערומים כפי"ם רפה הוא שמכן משמעת כלשון ועוסה מעכה ל' ממתולה ושרמה כמו מאבות ערומים (איוב ה', י"ב), וכבר נתנו להעיר בזמן, שלשלאין דגשין מכינין רפין. מתיר אסורים ל' תהלים קמ"ו, ז'. וכתיבם על אבודרהם שכתב כי זאת הברכה אינה נזכרת בגמרא, והלא היא בברכות דף ס', ב'. כי תריץ ויתיב וכו' והעתיקה ג"כ הרי"ף. זוקף כפופים, גם הוא ל' תהלים קמ"ו, ח'. והרוקח הקדים זוקף כפופים למתיר אסורים וכן הוא בסדור רס"ג גם בבי"ר, אבל מהאבודרהם הסדר כבסדורינו. רוקע הארץ ל' תהלים קל"ו, ו'. שעשה לי כל צרכי, כתב אבודרהם, טעם לברכה זו אבל ומן שהוא יחף אינו יכול ללכת ולעשות צרכיו ובזמן שהוא מנעליו באלו נעשו לו כל צרכיו. ונוסח סדורינו היא בנוסח הגמרא וכן נוסח הטור, וכן בא"ח ס' ע"ז. אמנם הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ובסמ"ג גורסים שעשית לי כל צרכי וכן הוא בבית בי"י ובסדור רס"ג וכן מעתיק גם המרדכי בשם אבי, ובעל הלכות גדולות גורס אשר נתן לי כל צרכי ואבן ירחי גורס אשר לא חסר לי כל צרכי. וכתב מגן אברהם לא"ח ס' מ"ו בית הוצרים צרכי לי רבים (וכן נקוד בסדור רס"ג ובכ"י) ולא נראה לו לשנות. אשר הכין מצעדי גבר תהלים ל"ז, כ"ג. נבדקו בספרדים בנוסחא המכין בנוסחת הגמרא, אבל מכן הנוסח פניא

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמַּעֲבִיר שֵׁנָה מֵעֵינַי וּתְנוּמָה מֵעַפְעַפָּי. וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּרְגִּילֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבְּקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְאַל תְּבִיאֵנוּ לֹא לִידֵי

כשם האגודה בנוסחתנו וכן היא בכ"י. בגבורה, ברכה זו נתקנה לומר כשאוזר חגורתו, ואומר בגבורה כי ע"י האזור החגור במתנים יוכל האדם להתנועע ביותר כח וגבורה כי הוא אוסר את הגוף ובפרט את האברים הפנימיים שלא יקבלו נזק ע"י טעינה ופריקה וכדומה, ועוד שאמר אוזר ישראל רומז אל הפסוק כי כאשר ידבק האזור אל מתני האיש כן הדבקתי אלי את כל בית ישראל (ירמיה י"ג, י"א). עוטר ישראל בתפארה, נתקנה לברך בשים המצנפת על ראשו, והוא על' והיית עטרת תפארת ביד ה' (ישעיה ס"ב, ג'); ויש פותרים שכוונת הברכה על תפלין של ראש כי תפלין נקראו פאר (ברכות דף י"א). וכתב אבודרהם הטעם לברכה זו לפי שהיו עומדים בלא מצנפת כדי שלא ילכו בגלוי הראש, ובכל ארץ ישמעאל נוהגין לאומרה מפני שהם מניחים מצנפת על ראשם, אבל באלו הארצות (ר"ל בארץ ספאניען) אין נוהגין לאמרה כי אינם מניחין מצנפת, אבל נוהגין לומר ברכה אחרת שאינה נזכרת בגמרא והיא בא"י אמ"ה מגביה שפלים עכ"ל. וכן היה נהוג בקהלות גדולות ברכה זו. גם בק"ק עין הנהגה לומר מגביה שפלים קודם ברכת פוקח עורים וכן נמצא ג"כ ברוקח גם בכ"י וכסדור רס"ג, גם בכ"י נמצאה אך אחרי ברכת מלביש ערומים ולאס ט"ז ובנ"א לא"מ ס' ע"ו. הנותן ליעף כח, נתקנה על שאדם מפקיד נשמתו בערב ביד הקב"ה עייפה מעבודה קשה כל היום והקב"ה מחזירה לו בבקר שקטה ושלוה וע"פ המדרש חדשים לבקרים רבה אמונתך, בשר ודם מפקיד פקדון ביד חברו ומחזירו לו בלוי ומקולקל אבל אדם מפקיד בכל ערב נשמתו ביד הקב"ה והיא עייפה ומחזירה לו חדשה ורגועה, כן פירשו הטור ואבודרהם. אך לא נזכרה ברכה זו בגמרא אע"פ גם רבני צרפת היו אינם נוהגים לאמרה וכן ברוקח אינה נזכרה, ורא"ש ובן אברהם לא"מ ס' ט"ז אות י"ב. שבעיני, כן פותח בכל ס"י גם בסדור רס"ג והוא הנכון ולא כרז"ה שהגיהו נקמן כהמשכו על הפסוק אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה (תהלים קל"ב, ד') כי אין הנדון דומה לראיה כי שם ההתנהגות תחת עיני, אבל פה אין בעיני המקום להתנהגות אלא ההתנהגות עקושה תחת העולם בידוע לכל מבין בטעמי הטבע, ולדעת רוב הפוסקים שברכה זו מסובבת היא עם ויהי רצון וסומה גומל חסדים ודאי שאין מקום להפסק באמצע שינה, כדי לך הנקוד מעיני בפתח הבקר לבל כדעות. ותנומה, תנומה היא יותר קלה מן השינה סלומער, ראה בפירוש הרלב"ג לבראשית ב', כ"א. מעפעפי, הם שפתי העינים השומרות אותם בשעת (הויגענלידער) ונקראו כך מפני ויזוזן כאילו הן עפות מפחד שוק, כן פירש הפרחון וכן פירש ג"כ הרלב"ג בתהלים ע"ז, ה'. והנה נוסחתנו היא כמו בגמרא, אבל האבודרהם גרס המעביר חבלי שנה מעיני וכו' וכן הוא ברמב"ם. ובסדורי הספרדים הנוסחא בל' רבים המעביר שנה מעינינו ותנומה מעפעפינו, ושנוי כל זה שנעשה כדי להשוות הלשון ללשון העתק הברכה ויהי רצון וכו' שהיא בל' רבים וכמו שנבאר בסמוך. ויהי רצון וכו' הובא בברכות דף ס', ב' אך בל' יחיד אלהי ואלהי אבותי שתרגילני וכו' וכן כתב הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ובע"ת שמרם גם אבודרהם מביא לנוסח בל' יחיד, וכן היה נמצא בסדורי כ"י גם בסדור רס"ג והאחרונים הם שתקנו בל' רבים. ויש לומר ויהי רצון המחבר נעבור שהיא ברכה אחת עם המעביר שנה כדאיתא בתוספות ברכות דף ע"ז, וכתב הטור כי מטעם זה אין לענות אמן אחר המעביר שנה שאינה סוף הברכה, גם אבודרהם כתב וז"ל היה מיוסד של ברכת המעביר שנה וכן היא כתובה בגמרא בנוסחאות מדויקות מסובבת לה בלי פרוד וכן שלאחריה נסדר רב עמרם ורב סעדיה וכן היא דעת הרא"ש עכ"ל. והנה לענין נוסח תפלה זו כתב בן אברהם בשם האגודה שיש בה נ"ח תבות, ולא שלמתי אחת עבל הנוסחאות הטובות שבסדורים שבוונת למספר זה אלא נוסחת סדור כ"י והיא בה לשונה, „יהי ר"מ ה' או"א שתרגילני בתורתך ודבקני במצותיך ואל תביאני לא לידי חטא ולא לידי עבירה ועון ולא לידי נסיון ולא לידי בזיון ואל ישלוט בי יצר הרע והרחיקני מאדם רע ומיצר הרע ודבקני ביצר הטוב ותנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ותגמלני חסדים טובים בא"י גומל חסדים טובים לעמו ישראל", והם נ"ח תבות. ושאנו לפירוש נוסחתנו, ואלהי אבותינו, ברוב התפלות אומרים כן, כדי להזכיר זכות אבות. ואל תביאנו לא לידי חטא וכו', אין להקשות איך נתפלל ככה והלא הכל בידי שמים חוץ מן יראת שמים (ברכות ל"ג, ב')? כי אין ענין כל הבקשה הלזו רק שיסלק הקב"ה מאתנו את כל הטובעים המעכבים אותנו מלבוא אל השלמות ויזמין לנו דרכים נאים המביאים אותנו לידי תכלית ישרנו, אבל הירלוה בשלמות עליה הרבות נתונה לאדם ולו הבחירה לבחור בה

חֵטְא וְלֹא לִידֵי עֲבֵרָה וְעָוֹן וְלֹא לִידֵי נִסָּיוֹן וְלֹא לִידֵי בִזָּיוֹן וְאַל תַּשְׁלֶט־בָּנוּ יֵצֶר הָרָע וְהַרְחִיקֵנוּ מֵאָדָם רָע וּמֵחָבֵר רָע וְדַבְּקֵנוּ בְּיֵצֶר הַטּוֹב וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְכֹף אֶת־יִצְרֵנוּ לְהִשְׁתַּעְבֶּד־לָךְ וּתְנֵנוּ הַיּוֹם וּבְכָל־יוֹם לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃

עי' אילך בדרך ההשכמה יאמר כאן תפלת הדרך אחר גומל חסדים טובים לעמו ישראל (יוסף אומץ ס' רכ"ב).

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּצִּילֵנִי הַיּוֹם וּבְכָל־

שילדה. נסיון, לא תנסה אותי, כי שמא לא אוכל לעמוד, ותבת נסיון לא נמצא בעקרא אבל נכנה על עמל בזיון (באסתר א', י"ח) ואל תשלט־בנו, כן הגיה רז"ה בשם הרמ"ם במקום ישלוט של סדורים שלפניו, דוגמת ואל תשלט בי כל און (תהלים קי"ט, קל"ג) ונכון, כי כן בכל חלקי תפלה זו נושא הדבור הוא הקב"ה, ולשוא לנו להפך כאן הלשון ולעשות היצר הרע לנושא הדבור. והרחיקנו, בסדור רש"י והרחיקני וכן הוא בגמרא, וגם הוא יותר דוגמת ורחק ה' את האדם (ישעיה ו', י"ב). מאדם רע, שלא יהי לי שום עסק עם אדם רע. ומחבר רע, שלא אלמד ממעשיו הרעים. ובכ"י גורס תמיד ומשכן רע ומיצר הרע וכן גורס גם בעל גלמון סמן נ"ח. וכף את יצרנו להשתעבד לך, לא ימצא בגמרא שלנו ולא בס' רב עמרם (גם בסדור רש"י ובסדור רס"ג איננו) אבל לקוח מגרסת הרי"ף. ותבת וכף לשון מגזרת כפף נפשי (תהלים נ"ז, ז') בל"א בייגען, ומה שאמר רז"ה כי לא יתכן לומר ככה בעבור כי שרש זה הוא פועל עומד, טעה, ובאמת כפף נפשי פועל יוצא הוא לדעת כל המפרשים וכן הלכף כאגמון ראשו (ישעיה נ"ח, ה') יוצא הוא וראשו הוא הנשוא, וע"כ תקונו וכפה מפועל הוא וגם טעות, כי השרש כפה אין הוראתו על הכניעה אלא על הכסוי כמו משלי כ"א, י"ד. ואף חז"ל השתמשו בו לטעם הזה כמו שכפה עליהן את ההר (שבת פ"ח) כופין קערה (שם קכ"א) כופין עליו ספסל (ערכין ק"ד, ב') כופה עליו הכלי (פסחים ו'), אבל להוראת הכניעה „בייגען בייגען" השתמשו בשרש כפף כמו כופפת קומתך (יומא ל"ב, ב') ולאכין כופפין (סוכה מ"ה) כוף אזניך לשמוע (נדרים כ"ט) יכוף אליה לתוכו (כתובות ס', ב') היה כופף ויושב (סנהדרין כ"ד) אינו רשאי לכופן (ב"מ פ"ג) לכוף קשרי אצבעותיהן (סוטה ל"ד, ב') כבוש קומתו של אברו (ב"ק כ"ח, ב') כופף ידיו ותליו (במדבר רבה ל"ט פ' ו'). ואם תאמר הלא אמרו במקום אחד (ב"ב דף כ"ח) כופין את רבו (גטין מ', ב') כופין אותו לשמוע (חולין פ"ג) כופין אותו לבנות (ב"ב דף ז', ב') כופה את עבדו ואינו כופה את אשתו (נזיר ס"ה) ודומיהן ול' הכרחה הן? דע ותדע אף הם אינם ל' כפיפה אלא ל' קשירה ומורדפים עם שרש כפת בארמי, וכמו שאומר גם האשכנזי בינדען, פערבינדליך מאכען, והעד משפחת נכפין (יבמות ס"ה, ב'); ובכלתי את"ב בירושלמי שגרסם כופף את עבדו ואינו כופף את אשתו, וגם בפ"ק דף כ', ב' ובכתובות ד', ע"כ לכוף את אשתו, וא"כ אין קושיה כלל. להשתעבד, הנה בל' ארמי נמצא בנין שפעל בטעם בנין פיעל והפעיל העברי אך בהוראה יותר חזקה, ולו לבנין מקבל משולתו בנין אשתפעל, כמו שכלילו, ישתכללון (עזרא ד', י"ב וי"ג) שיזב ישיזב (דניאל ו', כ"א. ג' י"ז), שרבינו (תרגום דברים ל"ח, ו') אשתרבנו (תרג' איוב ו' י"ז) ושלהף (ת"י בראשית ל"א, ז') אשתלהף (תרגום איוב כ"ח, י"ט), ודומה לאלה השתמשו גם חז"ל בבנין שפעל לבנין הפועל ואמרו שִׁעְבֵּד במקום עָבַד או הֶעֱבִיד וכן שִׁחְרֵר במקום חֵרֵר או הֶחֱרִיר כמו ושחררו, משחרר (גטין מ' ע"ב). ואת הבנין התפעל או נתפעל בנו לבנין פעול שלו ואמרו נשתעבדו, ישתעבד (גטין ל"ז, ב') ישתעבדו (ב"ר ק"ב) להשתעבד (שמות רבה פ' פ"ו) נשתחרר (ב"ק פ"ז) נשתחררה (ב"ק פ"ט), משתחרר, משתחררי (קדושין ס"ב) או שבנו בנין שֻׁפְעַל לבנין פעול של שִׁפְעֵל כמו משֻׁעבדים (גטין פ"ו) משֻׁחרר (יבמות מ"ז, ב') משֻׁחררים (ראה תניא), גם עשו שם דבר ממנו ואמרו שִׁעְבּוּד (ברכות י"ג פסחים קט"ז, ב') שִׁחְרוּר (גטין ע"ה, ב'), וכן פה בתפלה להשתעבד מבנין הִשְׁתַּפְעֵל הפעול מן שפעל וטעמו להיות נעבד. וכתבתי כל זאת להעמיד המתוקים בתבות כאלה ולהוכיחם שדעת אותם האומרים שהם שמות ערובבים, ובאמת גם הם שרשם ג' אותיות רק שבו כבנין מיוחד בו להם חכמי המשנה. ותננו היום וכו' עפ"ה ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם (משלי ג', ד') ר"ל אלהים אוהב לשמים ואוהב לבריות. חסדים טובים, חסדים עלומים ונכונים, זה אחד מסממני ל' טוב. ראה רד"ק לבראשית כ"ד, י'. גומל חסדים טובים עפ"ה ישעיה ס"ג, ז'. לעמו ישראל, בספ"ק ס' קט"ה אפתיו הבוטח לבריותיו.

יהי רצון, היא תפלת רבי בתר צלותיה, ברכות דף ט"ז, ב'. ונאמר שם בל' רבים, שתצילנו, אלהינו, וכן בסדורי רש"י. ובסדורינו בגרסא בל' יחיד וכן גם ל' רב עמרם וגם אבודרהם גורם בל' יחיד. גם נוסחאות הסדורים שונים של' הגמרא בתוספת ובגרעת, וזה בסדור תפלה נדפס בקושטנדינא ש"י וייצב בלוי בשנת רנ"א

יוֹם מֵעַזֵּי פָנִים וּמֵעַזּוּת פָּנִים מֵאָדָם רָע וּמֵחָבֵר רָע וּמִשָּׁכֵן רָע וּמִפֶּגַע רָע וּמִשָּׂטָן הַמַּשְׁחִית מִדִּין קָשֶׁה וּמִבַּעַל דִּין קָשֶׁה בֵּין שֶׁהוּא בֶן־בְּרִית וּבֵין שֶׁאֵינוֹ בֶן־בְּרִית׃

לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ומודה על האמת ודובר אמת בלבבו וישכם ויאמר:

רִבּוֹן כָּל־הָעוֹלָמִים לֹא עַל־צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים׃ מָה אֲנַחְנוּ מֶה חַיֵּינוּ מֶה חַסְדֵּנוּ מַה־צִּדְקֵנוּ (מַה־יְּשׁוּעָתֵנוּ) מַה־כֹּחֵנוּ מַה־גְּבוּרָתֵנוּ מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ

זה מלשון ששם בל' הגמרא והוא „יה"ר ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתצילנו מעזי פנים ומעזות פנים מאדם רע ומפגע רע מיצר הרע מחבר רע ומשכן רע ומשטן המשחית ומדין קשה ומבעל דין קשה בין שהוא וכו'", וע"ש לא מצאתי לכי לשנות על פיה נוסחת המגורה לנו ועם שאם הגמרא אינה שוה נגרסתה כי בשבת דף ל', כי שתצילני בל' יחיד ובעדות הערוך ערך עז. מעזי פנים, שלא יתגרה בי אדם שיש בו עזות. ומעזות פנים, שלא תבא בי כמעלי מדת העזות, כי עז פנים לגיהנם. ומשכן רע, שלא אלקה עמו. ומפגע רע, הם ילדי כוכב ומקרותיו „גאַטשען". מדין קשה, פירש הערוך ערך יחול שוכל אני לדון שלא כנוסי, ויש לתרגם „פאר הייגער שוויעריגען רעכטסהאנדעל"; גם יש לפרש שלא תבוא אלי משפט קשה „שטרענגע געריכטע". ומבעל דין קשה, שלא יהי לי דבר משפט עם אדם קשה בטענותיו „איין הארטער געגנער". בעל הדין, איננו הדיין השופט, אלא מי שיש לו ריב עם חברו ותובע עליו משפט השופט הוא נקרא בעל דין, כמו כשיהיו בעלי דין עומדים לפניך (אבות א', ח') דיינין כשינהו ובעלי הדין בעמידה (שבועות ל', כ') אוסרם לבעל דין שלא ישמיעם דבריו לדיין קודם שיבוא בעל דין חבירו (סנהדרין ז', ב') משמיעים דברי לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו (סוטה כ"א, ב'), ובלשון הכתוב הוא בעל דברים (שמות כ"ד, י"ד). בן ברית, יהודי (ב"ק דף ס"ו). שאינו בן ברית, שלא בא בברית המילה, ר"ל שאינו יהודי.

לעולם יהא עד וישכם ויאמר, במאמר זה כבר נתקנו הרבה (עיין תניא ס' כ'), והאמת יורה דרכו שאיננו מיוחד להיות תפלה, רק תוכחה היא לאדם וכמו שיוצא בשליל מדברי תנא דבי אליהו פרק כ"א ח"ל יהא אדם ירא שמים בסתר וכו' נעורים ומודה על האמת ודובר אמת בלבבו בכל יום ויום ישכם ויאמר רבון כל העולמים לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך וגו' עד בעת הסיה אבינו אתהם וכו' עכ"ל הרי ברור כי התפלה נעלמה תחלתה רבון כל העולמים ומאמר לעולם יהא אדם היה רק להוסיף ולזרז על תפלה זו. והמופרים שמלאוהו מועתק בסדר תפלות של רב עמרם והרמב"ם נראה רבון כל העולמים הביאוהו גם אותו מנוסח התפלה ואין ספק שלא היתה כן דעת אלה הגדולים אלא בדעת תנא דבי אליהו, וכן נמצאת בטור ס' מ"ו שהתחיל מיד בנוסח רבון כל העולמים וגם בשני סדורי כ"י איננו לעולם יהא וכו' ועל פיהם לא העמדתי לו נקודות. ועיין יוסף אומץ ס' רכ"ג.

רבון כל העולמים, נזכרת ביומא דף פ"ז, ב'. ר' יוחנן אמר רבון העולמים (ועיין גם רש"י), שמואל: אמר מה אנו מה חיינו, ועקר תקונם לנעילת י"כ. ודע כי בסדורינו של העולמים, וכן גם' רב עמרם והטור, אבל בסדור רש"ו איננה מלת של וכן בסדורי הספרדים והרמב"ם והוא ע"פ הגמרא. לא על צדקתינו מפיק בדניאל ט', י"ח. מה אנחנו, בגמרא מה אנו וכן בסדורים שלפני הרב בעל ויאמר ילמק, והוא העעיד אנחנו בפסוק אנו, ויסר תקן, כי אע"פ שבעלי המסבה הגילו במלת אנו ע"פ שנקרא לא תמצא אלא בירמיה מ"ב ו', ורק בכתיב, ולפי הקרי גם הוא אנחנו בכל חבריו, והקרי עקר בכל מקום, וא"כ ל' המקרא עדיף, ומה גם כנקוד אנו שחלקת בין הדייקנים יש מנקדים אֲנִי ויש מנקדים אֲנוּ וע"כ ודאי שלשון המקרא עדיף שלשון המשנה, ולא עוד להסב נתפלת עלינו, גם כיוסיף אומן סמן ג"ט. מה חיינו, בכ"י ומה חיינו ומה חסרנו, וכן בולם בר"ו נראה כן כאן כן בתפלת נעילה. חסדנו, בטעם וחסדכם כענן בקר (הושע ו', ד') „שעגבער". מה צדקנו. כן בכל סדורים ישנים ובכ"י וכן גרסת הטור וכן הוא גם בסדור רוו"ה בתפלת נעילה וכן גורם אם גם הרמב"ם והאבודרהם, ונכון דוגמת חסדנו, והוא מל' ובשוב צדיק מצדקו (יחזקאל ג', כ') שפטני ה' כצדקי (תהלים ז', ט') „פראממיגקייט". מה ישענו, יש בזה חלופי נוסחאות, והנה הנוסחא הישנה היא מה ישענו וכן גם בכ"י ובליה כתב אבודרהם אין לומר מה ישענו כי בשם הגדול והנורא הוא ישענו עכ"ל ובטור ואת הטעמים שמחדשים בזו ותקנו מה ישועתנו, אך לא הסבילו בתקונם ולא הלינו עיסק בזוות אבודרהם, כי הוא לא הסיר תמת ישענו בשבור מסתר כיונם שלא עשה כן כדי להרחיקנו מלשון הנעמיה לשתי פנים, כי ידוע מדרך שהוא מלשון שבתוי הנוף ,, ד' ט' וכו' יוכלו להורות על נושא הדבור גם על הנושא, ר"ל כאומרי ישעי יש לתבים על התשובה הנאה עלי עלרי וא"י עלפי וגם יש לתבינו על התשובה הנאה אלי מיד אחרים. והנה מה ישענו כאן הוא מעמו על ישע עצמנו, כלומר מה היא התשובה אשר נוכל להושיע את עצמנו, והטעם זה אין ורות

יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ הֲלֹא כָּל־הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן לְפָנֶיךָ וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הָיוּ וַחֲכָמִים כִּבְלִי מַדָּע וּנְבוֹנִים כִּבְלִי הַשְׂכֵּל כִּי רֹב מַעֲשֵׂיהֶם תֹּהוּ וִימֵי חַיֵּיהֶם הֶבֶל לְפָנֶיךָ׃ וּמוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל׃

אֲבָל אֲנַחְנוּ עַמְּךָ בְּנֵי בְרִיתֶךָ׃ בְּנֵי אַבְרָהָם אֹהַבְךָ שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לּוֹ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה׃ זֶרַע יִצְחָק יְחִידוֹ שֶׁנֶּעֱקַד עַל־גַּב הַמִּזְבֵּחַ׃ עֲדַת יַעֲקֹב בִּנְךָ בְּכוֹרֶךָ שֶׁמֵּאַהֲבָתְךָ שֶׁאָהַבְתָּ אוֹתוֹ וּמִשִּׂמְחָתְךָ שֶׁשָּׂמַחְתָּ בּוֹ קָרָאתָ אֶת־שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל וִישֻׁרוּן׃

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חַיָּבִים לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְשַׁבֵּחֲךָ וּלְפָאֶרְךָ וּלְבָרֵךְ וּלְקַדֵּשׁ אֶת־שְׁמֶךָ וְלָתֵת־שֶׁבַח וְהוֹדָיָה לִשְׁמֶךָ׃ אַשְׁרֵינוּ מַה־טּוֹב חֶלְקֵנוּ וּמַה־נָּעִים גּוֹרָלֵנוּ וּמַה־יָּפָה יְרֻשָּׁתֵנוּ אַשְׁרֵינוּ שֶׁאֲנַחְנוּ מַשְׁכִּימִים וּמַעֲרִיבִים עֶרֶב וָבֹקֶר וְאוֹמְרִים פַּעֲמַיִם בְּכָל־יוֹם

כלל בדבר ויפה נוכל לומר כמה. אך לפעמ לא נמצא כלשון זו לפנינו עם היא בתשובה הנאה אלינו עיד זולתנו ומבוא לידי חלוף מ״ז, לכן הרפיקה אבודרהם, כי נאמת בגם כ״כ כוא ישענו. ובלשה מן האמור כי נתקון ישועתנו במקום ישענו לא נוסחנו, בעבור שגם ישועתנו מוכל מעשית במולה בשו ישענו. אמנם נמצא כ״י גם בסדור רפ״ז גם בסדורי ספרד וכן בסדור האר״י לא נמצא לא מה ישענו ולא מה ישועתנו, וכן אינם לא ברמב״ם ולא בטור, ושלאתי בפירוש הר׳ לבי על התפלה גם בפירוש אל״ס שיש כאן ז׳ מה כנגד ז׳ הבלים שאמר קהלת, וזה לא יהיה אלא עם הנוסחא המשמטת מה ישענו, ועל״כ מגרתיו. ובכ״י אחד גם בסדור רפ״ב ובמחזור אשכנזיק הנוסח ,,מה אנו מה חיינו מה חסדנו מה צדקנו מה ישענו מה אבותינו מה כוחנו מה גבורתנו מה נאמר״ וכו׳. ובלא עוד בתפלת נעילה. מדע גם המקרה מגרש ידע, כמו ופניני מדע, מדע והשכל (דניאל א׳, ד׳. י״ז) בל״א ,,קענטניס, וויסענשאפט״. כי רב מעשיהם, רבוי מעשיהם, כמו ברב מעשיך מרב כל הון (יחזקאל כ״ז, י״ח) בל״א ,,דיא מענגע״. ובכ״י כי״י גורם כי כל מעשיהם הן מה כן נבעילם וכן גרסת רב עמרם והרמב״ם והטור ואבודרהם, ובמשמעות כי מה שיש מעשים מה רוב מעשיהם ולא כל מעשיהם, בל״א ,,דער אייגנע היהרער שהאטען״, כי כוונה בזו אינה מדעת מסדרי התפלה ואף אין זה משמעות רוב כל׳ הכתוב, ולא בביאור בסמוך. ומותר האדם, פסוק בקהלת ג׳ י״ט. ודע כי בסדורי הספרדים יש עוד תוספת אחרי תבות כי הכל הבל ובתחלת ,,לבד נשמה הטהורה שהיא עתידה לתן דין וחשבון וכו׳, אך כנוסחתנו היא נוסח הטור.

אבל אנחנו וכו׳ גם לשון הפסוקים פ׳ בגלות בפסוק אבלתו ותעשה, ובילקוט רמז רל״ג, מובא כשעת בלשון תפלתנו. ופירוש אבל בטעם אבל אנו אבל (בראשית י״ז, י״ט) כלומר במשמעות ,,פירוואהר״. אברהם אהבך עפ״ם דה״ב כ׳, ז׳. וישעיה מ״א, ח׳. יצחק יחידו, כן נוסח הטור, ופירושו הטוב כי יצחק היה בן יחיד לאברהם וכמו שכתוב בראשית כ״ב, ב׳. וי״ב. וט״ז. אך ברמב״ם בנוסחא יחידך ובלשון הפסוקים, ופירש פ׳ תגלה ממן כ׳ עם שאנו אומרים זרע יצחק יחידך, יחיד בשמך שקראת לו, אבל אברהם ויעקב לא היו יחידים בשם אחד, אברם אברהם, יעקב ישראל, וכן נמצא בירושלמי בברכות סוף פרק ראשון לפנו בשתנם שמו לא״א ויצחק לא נשתנה, מפני שקראו הקב״ה בעצמו, ויש מפרשים יחידך על שם שנתייחד לקרבן עכ״ל. בנך בכורך, כמו שכתוב בני בכורי ישראל (שמות ד׳, כ״ב). שמאהבתך שאהבת וכו׳ נגל תנא דבי אליהו פ׳ י״ט תפס בזו הלשון. שאהבת אותו וכו׳, מלאכי א׳, ב׳. בראשית ל״ב, י׳. וישעיה מ״ד, ב׳.

לפיכך, מוסב למעלה, ר״ל אחרי כי אתנו בני תבות אהובים ושניכים אשר שהבנתך אותם נחלת בני, לכן חייבים אנחנו להודות. לפיכך היא מלה תלמודית מורכבת מן לפי ומן כך וכל׳ מקרא על כן במקומה. ולקדש את שמך כן בכתבי כי״י, וכן נכון ע״פ הלוך שלימת הלשון, ולתת בן נוסחתנו וכן בטור, וכן שלאתו המשקל בשבנב סוטה דף מ׳ ע״ב ובסוף שער שני. ובסדורי הספרדים והודאה וכן בסדור רב עמרם והרמב״ם וכן המשקל בשבנב יומא מ״ח, ב׳. וכן נמצא הודיה (ב״ר דף ד׳ פ״ג) גם חורפה (מכות ד׳, ט׳) חניה (נגעים פ׳ י״ט) גם יגיעה (סנהדרין ע״ח, ב׳). מה טוב חלקנו, בעולם הזה. ומה נעים גורלנו, בעולם הבא. ומה יפה ירושתנו, לעתיד לבוא. משכימים ומעריבים ערב ובקר וכו׳ נוסחאות שהתפלות

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם, אַתָּה הוּא מִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, אַתָּה הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאַתָּה הוּא לָעוֹלָם הַבָּא. קַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ עַל־מַקְדִּישֵׁי שְׁמֶךָ וְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בְּעוֹלָמֶךָ. וּבִישׁוּעָתְךָ תָּרוּם וְתִגְבַּהּ קַרְנֵנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּרַבִּים:

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וּבִשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים. אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים. קַבֵּץ קֹוֶיךָ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל בָּאֵי עוֹלָם כִּי אַתָּה הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ. אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר בָּם. וּמִי בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ בָּעֶלְיוֹנִים אוֹ בַתַּחְתּוֹנִים שֶׁיֹּאמַר לְךָ מַה־תַּעֲשֶׂה. אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם עֲשֵׂה עִמָּנוּ חֶסֶד בַּעֲבוּר שִׁמְךָ

יש כאן בסדורים הוספות בשלימתן, ושלחתי בנ"ל פ' ל"א שגורס „משכימים ומעריבים בכל יום ואומרים פעמיים" והוא שלילה פשוטה ונכונה, ובסדור בי"י גם כבי' אחר בנוסחא „משכימים ומעריבים ערב ובקר בכל יום ואומרים פעמיים" וגם היא נכונה וכן גם מנהג בספרד"ש. ברוך שם וגו' אינו בבי"י, ונמצא בסדורים ע"פ הטור שכתב ה"ל רבינו יהודה החסיד היה רגיל לומר אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד והיה מכוין לצאת בו ידי חובת ק"ש משום שפעמים בעוונים קרובה שמתעכבין בק"ש עד אחר זמנה ואמר שהיה יוצא בזה כדאיתא בברכות (דף י"ג, ב') שמע ישראל ה' א' ה' אחד זו היא ק"ש של רבי יהודה הנשיא עכ"ל. ומטעם זה היה הרש"ל נוהג לומר כאן כל הפרשה הראשונה של ק"ש.

אתה הוא עד, מירושלמי פרק הרואה שינה בילקוט ואתחנן רמז תתל"ו, והלא בכ"ז לא"מ סוף ס' פ"ז. ובש"ס דף ג', ע"ב. תרים וְתַגְבִּיהַּ קרננו, כן נוסחת הטור (דפוס ישן) וכן העתקי, וכנה בסדורים שלפני בעל ויעתר ילחק היה בנוסחא תרים וְתַגְבִּיהַּ קרננו, וגם הוא ותקן תרים בהפעיל כדי להשוות מלשון אל וְתַגְבִּיהַּ. אך שבה ג' דברים האחד כי בכל הסדורים ובי"י גם בס' רב עמרם ורמב"ם וטור בנוסחא תרים ובנית כי גם כאן למטה וקרננו תרים בישועתך, ושלישית כי כן גם לשון הכתוב תהלים פ"ט, י"ח. וכ"ה. וקי"ב, ט'. ואע"כ שי נתן לו רשות לשנות נתנה הוראת, ותמהתי על רוו"ה שהלך אחריו, אבל האמת כי תבת וְתַגְבִּיהַּ היא היא המרובה לתקן (אם לא נדפיקהו להוראת פועל עומד כמו שמצה יעב"ץ), וצריך לשנות וְתִגְבַּהּ בבנין קל וכמו שהוא בטור, ומוסבות ב' המפעלים אל קרננו ר"ל קרננו היא תרום ותגבה את עצמה ע"י ישועתך, וכוה בכל עיונה, וכן גם בסדור דפוס פראג שנת שע"ג בנוסחא ובישועתך תרים וְתִגְבַּהּ קרננו, וכוה בהעתק'. מקדש את שמך ברבים, כתבו המגיה וסלבוש שאחר ברכה זאת נתקנה מפני דורות השמד שגזרו שלא לקרות קריאת שמע והולרכו לקרותו בסתר, וע"כ סיום מקדש את שמך ברבים, שגוזה ובנה להבית שאמבעלם בגזרם והזולים אנחנו לקדש את שמו בגלוי ובזמן עצה, ומזה הטעם אינה פותחת הברכה בברוך כי נלכת חותם היא. ובסדורי ספרד תמימת הברכה בלא שם ע"פ הרשב"א, אבל הטור חותם בשם וכן בב"א וכן לפי אבן ירחי.

אתה הוא ה', ירמיה י"ד, כ"ב. אתה הוא ראשון וכו' ע"פ ישעיה מ"ד, ו'. קֹוֶיךָ הכנול תחת כוי"ו כמו תהלים כ"ח, נ'. מארבע כנפות, ישעיה י"א, י"ב. אתה הוא האלהים, מ"ל י"ט, ט"ו. בעבור שמך הגדול, בס' רב עמרם ובטור גורס הגדול הגבור והנורא, ואמנו גם הספרדיים, אמנם נוסחתנו נראה עיקר כי לא

הַגָּדוֹל שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ וְקַיֶּם־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מַה־שֶּׁכָּתוּב בָּעֵת הַהִיא אָבִיא אֶתְכֶם וּבָעֵת קַבְּצִי אֶתְכֶם כִּי־אֶתֵּן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה בְּכֹל עַמֵּי הָאָרֶץ בְּשׁוּבִי אֶת־שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר יְיָ׃

ברוב קהלות אשכנז אומרים כאן ברכות התורה, יברכך, אלו דברים. ויש אומרים הפסוקים והשאלה.
אין דען מייסטען געמיינדען ווירד היער ברכת התורה (זייטע 37) געזאגט.

יש אומרים פ' הכיור קודם פ' התמיד.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם׃ וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם׃ בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיהוָה׃ וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק־עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם׃ וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ׃ וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר׃

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת־קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ׃ וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָמִיד׃ אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם׃

נשלם כשנקרא אלא שמך הגדול (ע"פ פ', פ"ג. דה"ב ו', ל"ג). שנקרא עלינו, כמו שכתוב דברים כ"ח, י'. דה"ב ז', י"ד. ירמיה י"ד, ט'. ובמקומות אחרות. מה שכתוב, כפי"י גורס מה שהבטחתנו, ובסדור הנוסחא מה שהבטחתנו על ידי צפניה הנביא כאמור, וכן אומרים הספרדים. בעת ההיא, סוף צפניה.

וידבר, שמות ל' י"ז. וכתב אבודרהם, שם שתקנו לקרות ענין הקרבנות יותר מדברים אחרים, לפי שאל הלומדין בכוונת הלב כאלו הקריבו (כדאיתא בתענית דף כ"ז, ב' ובמנחות דף ק"י, א') ועוד לפי שהתפלה נתקנה כנגדן (ברכות דף כ"ו, ב') ותקנו לומר שנית פרק איזהו מקומן יותר משאר משניות אחרות לפי שהיא כולה כלה מחלוקת ותנאים (ועיין בס' נגיד ומצוה דף כ"ח, ב') ועוד שהיא סדר הקרבנות, ושם שתקנו אחריה ברייתא דר' ישמעאל של י"ג מדות משום מה דאמרינן בפ"ק דקדושין (דף ל'. וע"ז דף י"ט, ב'. ועיין בתוספות שם ובסנהדרין כ"ד) אמר רב ספרא משום ר' יהושע בן חנניא מאי דכתיב ושננתם, אל תקרי ושננתם אלא ושלשתם לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד, ומקשי מי ידע כמה חיי, ומתרץ לא צריכי אלא ליומי, כלומר שצריך בכל יום ללמוד שלשתן, ובך אנו נוהגים, בתחלה מקרא דהיינו פרשת כי ואח"כ משנה דהיינו איזהו מקומן ואח"כ מדרש של ברייתא דר' ישמעאל והוי במקום תלמוד, שמשורש בתלמוד, ועוד לפי שהיא תחלת תורת כהנים שהיא ראש לכל קרבנות קבעוה אצל הקרבנות עכ"ל וכן כתב אבן ירחי ושמיים שכל מי שדוחקת לו שעתו מלעסוק בתורה ישלש שנותיו כאלו ידיו וע"כ לא יתכן לדלגם עכ"ל וכתב עוד רבינו יונה לברכות דף י"א שכנגד ג' ברכות של ברכת התורה תקנו לומר בבקר ג' ענינים מקרא

וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית רְבִיעִת הַהִין: עֹלַת תָּמִיד הָעֲשֻׂיָה בְּהַר סִינַי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַיהוָה: וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:

וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

יש מוסיפים כאן לומר פ' סממני קטורת וכו'.

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם. כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָ אוֹתָם עַל יְדֵי מֹשֶׁה נְבִיאֶךָ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ סַמִּים נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה: וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ: וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם: וְנֶאֱמַר וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה: וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם:

תָּנוּ רַבָּנָן. פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת. הַצֳּרִי וְהַצִּפֹּרֶן וְהַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה. מוֹר וּקְצִיעָה שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם. מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה. הַקֹּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר. וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה. וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה. בֹּרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין. יֵין קַפְרִיסִין. סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא. וְאִם אֵין לוֹ יֵין קַפְרִיסִין. מֵבִיא חֲמַר חִוַּר עַתִּיק. מֶלַח סְדוֹמִית רֹבַע. מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל־שֶׁהוּא. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל־שֶׁהוּא. וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ. וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

דהיינו פ' קרבנות ומשנה דהיינו איזהו מקומן וגמרא דהיינו ר' ישמעאל אומר, וברכת אשר בחר בנו אשר מוסב למקרא וברכת הערב למשנה, וברכת על דברי תורה לגמרא עכ"ל. וכתב הטור כי בשבת מוסיפים וביום השבת שני כבשים (במדבר כ"ח, ט'), ומתחילין כשמבין לקרות בר"ח ובראשי חדשיכם (שם כ"ח, י"א). ובעל המנהיג (סימן ט"ו) השיג על המנהג, שמפני שאין נכון להזכיר קרבן מוסף עם תמיד של שחר, ואינו קבוע במוסף ושנו כל היום עכ"ל. ויש אומרים ג"כ פ' הכיור (שמות ל' י"ז) ופ' תרומת הדשן (ויקרא ו', ג') קודם פ' התמיד ואחרים פ' מזבח מקטר קטרת ופ' סממני הקטורת ועשייתן (שמות ל', ל"ד. ה'.) ע"פ מגלת זקנים לא"מ פ' ע"ש. וכתב בעל פ' מגיד ושלום (סוף י"ד) הייתי נוהג לומר אחר פ' התמיד פ' סדר המערכות, ושני תרומות הדשן כאשר אמרו רז"ל (ברכות י"ג) עכ"ל.

ושחט אותו על ירך תקנו לומר פסוק זה בסוף פ' התמיד ע"פ מדרש ויקרא רבה פ' ב' כשאמר הוא אומר לפניו לפני ה', אמרו כשעקד אברהם את יצחק בנו התקין הקב"ה שני כבשים אחד של שחרית ואחד של ערבית, וכל כך למה, שבשעה שבני ישראל מקריבין תמיד על גבי המזבח וקורין את המקרא הזה צפונה לפני ה' זוכר הקב"ה עקדת יצחק.

רבן שמעון בן גמליאל אומר, הצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף. בורית כרשינה ששפין בה את הצפרן, כדי שתהא נאה. יין קפריסין ששורין בו את הצפרן, כדי שתהא עזה. והלא מי רגלים יפין לה, אלא שאין מכניסין מי רגלים בעזרה, מפני הכבוד:

תניא, רבי נתן אומר, כשהוא שוחק אומר הדק היטב היטב הדק, מפני שהקול יפה לבשמים. פטמה לחצאין כשרה לשליש ולרביע לא שמענו. אמר רבי יהודה, זה הכלל, אם כמדתה, כשרה לחצאין, ואם חסר אחת מכל סממניה חיב מיתה:

תני בר קפרא, אחת לששים או לשבעים שנה היתה באה של שירים לחצאין. עוד תני בר קפרא, אלו היה נותן בה קורטוב של דבש אין אדם יכול לעמוד מפני ריחה, ולמה אין מערבין בה דבש, מפני שהתורה אמרה כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה ליי:

יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בטח בך: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: אתה סתר לי מצר תצרני רני פלט תסובבני סלה: וערבה ליי מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמניות:

אנא, בכח גדלת ימינך תתיר צרורה:
קבל רנת עמך שגבנו טהרנו נורא:
נא גבור, דורשי יחודך כבבת שמרם.
ברכם טהרם רחמם, צדקתך תמיד גמלם:
חסין קדוש, ברב טובך נהל עדתך:
יחיד גאה, לעמך פנה זוכרי קדשתך:
שועתנו קבל ושמע צעקתנו יודע תעלמות:
ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

בשבת מוסיפים: אַם שבת ווירד פֿאָלגענדעס הינצוגעזעצט:

וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימם ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו: עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונסכה:

בראש חודש מוסיפים: אַם ראש חדש ווירד פֿאָלגענדעס הינצוגעזעצט:

ובראשי חדשיכם תקריבו עלה ליי פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימם: ושלשה עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לפר האחד ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לאיל האחד: ועשרן עשרון סלת מנחה בלולה בשמן לכבש האחד עלה ריח ניחח אשה ליי: ונסכיהם חצי ההין יהיה לפר ושלישת ההין לאיל ורביעת ההין לכבש יין זאת עלת חדש בחדשו לחדשי השנה: ושעיר עזים אחד לחטאת ליי על עלת התמיד יעשה ונסכו:

פרק איזהו מקומן יאמר נכון שנזכרים הקרבנות וכן ברייתא דר' ישמעאל כמו שנזכרה.

א אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן שֶׁל־זְבָחִים. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל־
יוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן
הַזָּיָה עַל־בֵּין הַבַּדִּים וְעַל הַפָּרֹכֶת וְעַל־מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכֶּבֶת
שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל־מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אִם־לֹא נָתַן לֹא
עִכֵּב: ב פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן
בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל־הַפָּרֹכֶת וְעַל־מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת
מֵהֶן מְעַכֶּבֶת שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל־מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אִם־
לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב אֵלּוּ וָאֵלּוּ נִשְׂרָפִין בְּבֵית הַדָּשֶׁן: ג חַטֹּאת הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד אֵלּוּ

איזהו מקומן, הוא פרק ה' של מסכת זבחים, ונבחר לשנותה שהוא במקום ליסוד, וע"כ האומרו צריך שיבינהו, ולזאת העתקתי לפרק את פירוש של ר"ע מברטנורא ולברייתא דר' ישמעאל את פירוש של בעל נו. ושם שהוסיף לבאר ולפרש בדקדוק הלשון יבא מבור בשמגרות. — [של־זבחים כן הנוסחא בכל סדורים ישנים וכ"י וכן במשניות המדויקות, וכן של יום. של פסח. ושל מנחות כולן מלת של נפרדת עצמה, ואין לנו רשות לשנות הלשון ולכתוב שלזבחים. שליום. שלפסח. כמו שעשה רוו"ה, כי כן בלשון שהם מלת של מלה בפני עצמה בכל מקום כמו של־אברהם, של־אהרן, של־צדיקים, (אבות א', י"ב. ג', כ"א. ה' כ"ב) אף כי נמצא בל' המקרא שלשלמה (שיר ג', ז') בשלמי (יונה א' ז'), כי בכל אמרו לשון תורה לעצמה ולשון חכמים לעצמה (ע"ז נ"ח, ב'. חולין קל"ז, ב'), ועוד כי גם במקרא בשל אשר יעמול (קהלת ח', י"ז) מלה בפני עצמה, ועוד כי בכל הסדורים קדמונינו את תיבות הפרק על מספר שמ"ד.] קדשי קדשים, עולות חטאות ואשמות שחיטתן בצפון, עולה בהדיא כתיב בה ושחט אותו על ירך המזבח צפונה (ויקרא א', י"א), חטאת כתיב בה במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת (שם ו', י"ח), אשם כתיב בה במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את האשם (שם ז', ב'). שחיטתן בצפון, והא דלא תני הכא וקבול דמן בכלי שרת בצפון, אע"ג דבכלהו קבלת דמן בצפון במקום שחיטה, דסמוך לשחיטה כתיב ולקח מדם הפר, אלא משום דאיכא אשמות של מצורע שהכהן היה מקבל מקצת דמו בכפו, דכתיב ולקח הכהן מדם האשם ונתן (ויקרא י"ד, י"ד) מה נתינה בעצמו של כהן אף לקיחה בעצמו של כהן, משום הכי לא תני הכא וקבול דמן, דאין קבול דמן שוה, ומשום דלא תני לה בלא קבלת כלי שלאחר שקבל הכהן אחד למקצת דם בידו היה כהן אחר מקבל הדם בכלי, משום הכי הדר תני בהדיא אשם מצורע אשם תלוי שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון. פר ושעיר של יום הכפורים, אע"ג דלצפון בעולה הוא דכתיב, אקדים תנא לחטאות בריתא, דאיידי דחתים סדרא חביבא ליה, וחטאות פנימיות איידי דנכנס דמן לפני ולפנים חביבא ליה ואקדימינהו לשאר חטאות, ואיכא נמי שחיטתן בצפון דכתיב ושחט את החטאת במקום העולה (שם ד', כ"ט) וקרא יתירא הוא דהא כתיב במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת (ו', י"ח) אלא זה בנה אב לכל החטאות שיהיו שחיטות בצפון. וקבול דמן בכלי שרת, דכתיב בעולה משה וישם באגנות (שמות כ"ד, ו') ושמנו לשון כל קרבנות להיות טעונים כלי. הזיה על בין הבדים, שעומד בין שני בדי הארון ומזה אחד למעלה ושבע למטה כנגד שניו של כפרת ולא היו נוגעים בה. ועל הפרכת, דכתיב וכן יעשה לאהל מועד (ויקרא ט"ז, ט"ז). ועל מזבח הזהב, כדכתיב ויצא אל המזבח, בסדר עבודת יוה"כ במ' אחרי מות (ט"ז, י"ח). מתנה אחת מהן מעכבת כדאמרן במ' ניה שמאי (דף ל"ט) דכפר כתיב דבר כתיב ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת כן יעשה לו (ויקרא ד', כ') וקרא יתירא הוא לשנות אותם אשר תחת כן שמתנות לא כפר, והדרינן ועשה לפר, זה פר יוה"כ, דבדידיה נמי שמנה אחת מעכבת כמו בפר כהן דבר. [מעכבת הכ"ף נקמץ כי הם בפסק דנור. שירי בן עקר נקודו, כי הוא כמו שארי בחלוף יו"ד ואלף: כמבטל הוא קום (דניאל ו', ב')]. שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי, כדכתיב ישפוך אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד (ויקרא ד', ז') ופתח אהל מועד למערבו של מזבח החיצון הוא. אם לא נתן שירי הדם ליסוד, לא עכב הכפרה, דגמר בולות ומתן דמים לפנים כתיב וכלה מכפר את הקדש (שם ט"ז, כ') דמשמע שגמר כלנו כל הכפרות כולן. (ב) פרים הנשרפים, פר העלם דבר של צבור ופר כהן משיח, שאין נאכלים לכהנים אלא נשרפים חוץ לירושלים. ושעירים הנשרפים, שעירי עבודת כוכבים שמתקרבים על העלם לכל דעתם. הזיה על הפרכת. ז' הזיות על הפרכות, אבל בין הבדים לא כתיב בהו הזיה כמו בפר של יוה"כ דכתיב בה ובהם נכנסו על פני הכפרת (ט"ז י"ד). אלו ואלו, של יוה"כ ושאר הנשרפים. נשרפין בבית הדשן. למקום שמוליכין שם את הדשן של מזבח החיצון, דכתיב בה והוליך את הדשן אל מחוץ למחנה (ו', ד'), ובפרים הנשרפים כתיב על שפך הדשן ישרף (ד', י"ב). (ג) אלו הן חטאות הצבור, שאנו צריכים לפרשם, אחרי הפנימיות כבר בארו.

הֵן חַטֹּאת הַצִּבּוּר שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשֶׁל־מוֹעֲדוֹת שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת: כֵּיצַד, עָלָה בַכֶּבֶשׁ וּפָנָה לַסּוֹבֵב וּבָא־לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית· מִזְרָחִית צְפוֹנִית· צְפוֹנִית מַעֲרָבִית· מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית· שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד דְּרוֹמִי· וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן־הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל־מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד־חֲצוֹת: ד הָעוֹלָה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָהּ בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָהּ בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָהּ טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וּטְעוּנָה הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ וְכָלִיל לָאִשִּׁים: ה זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר וַאֲשָׁמוֹת· אֵלּוּ הֵן אֲשָׁמוֹת אֲשַׁם גְּזֵלוֹת אֲשַׁם מְעִילוֹת אֲשַׁם

שעירי ראשי חדשים ושל מועדות, שהן על טומאת המקדש. [מועדות, כל' מקרא בא לרוב ברבוי זכר מועדים מועדי וכל' שהנה ברבוי נקבה כמו השבוע את המועדות (אבות ג', ט"ו) ובן נמצא פעם אחת במקרא דה"ב ח', י"ג]. שחיטתן בצפון, אחרי למדנו בנין אב לכל החטאות שהן טעונות צפון. עלה בכבש ופנה לסובב, שמפני שהיה נותן על הקרנות באצבע, צריך לעמוד על גבי סובב, אבל בכל שאר הדמים שהן הנתונים מן החוט ולמטה עומד על הרצפה אצל זוית המזבח וזורק מן הכלי וכל מקום שיגיע למזבח כשר. [סוֹבֵב בסי"ן ימין כמו דה"ב ט' י"א, והוא מעלה אחת לכל המזבח וסובבת ומקפת על המזבח]. ובא לו לקרן דרומית מזרחית, שכן הוא פוגע ראשון, בדקיימא לן כל פנות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין, והכבש בדרום וכשעולה בו ופניו למזבח נמצא ימינו למזרח, ופונה לימינו למזרח ובא לו לאותה הקרן והולך ומקיף בסובב דרך ימין ופניו למזבח מן הדרום למזרח ומזרח לצפון וצפון למערב דהיינו דרך ימין, ואשה על אשה בדרום אשה שנתון בראש המזבח בכל זוית שהם קרויים קרן. [קרן הוא ל' נקבה בכל המקרא, ובן רבויו אף שלשונו כל' רבוי בזכר ע"פ שמוצו כל' נקבה ושעיר ויאמר את שתי קרניו, והקרנים גבוהות והאחת גבוהה מן השנית (דניאל ח') ולכן אמר קרן דרומית ולא דרומי ואין זרות כלל בלשון, ודברי נעל ת"ע בדפים]. על יסוד דרומי, דילפינן ירידתו מן הכבש מחטאות הפנימיות ושירי הדם בידו ביציאתו מן ההיכל, מה יציאתו מן ההיכל היה נותן שירי הדם במקום הסמוך לו שהוא יסוד מערבי כדכתיב אשר פתח אהל מועד דהיינו לצד מערב שהוא סמוך להיכל, אף ירידתו מן הכבש נותן השירים במקום הסמוך לו דהיינו יסוד דרומי הסמוך לכבש, שהכבש בדרום. לפנים מן הקלעים, לפי שבמדבר היו קלעים היקף לחצר אהל מועד, והחטאת כתיב במקום קדש תאכל בחצר אהל מועד (ויקרא ו', י"ט), ובבית עולמים היתה חומת העזרה במקום הקלעים. לזכרי כהונה, דגבי חטאת ואשם ומנחה כתיב כל זכר בכהנים יאכל אתה. בכל מאכל, שאם רצה לבשלם בשום דבר לטעמי בשמם דהיינו נאכל אלא צלי, תנא שבלבו בכל שאכל. ליום ולילה. דכתיב ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל (שם ז', ט"ו) למדנו לתודה שנאכלת ליום אחד, חטאת ואשם מניין, תלמוד לומר זבח. עד חצות, סייג עשו חכמים לתורה להרחיק את האדם מן העבירה, דהא קרא לא יניח ממנו עד בקר קאמר. (ד) העולה קדש קדשים, היא ליפסל ביוצא וטבול יום ובמחוסר כפורים ומועלין בה, ומשום דלא כתיב בה בקרא קדש קדשים היא כמו בחטאת ואשם, אשמעינן תנא הכא דהיא נמי קדש קדשים כחטאת ואשם, אחרי היא גם כן למקום שחיטתן וקבלת דמן. שתי מתנות, בקרן מזרחית צפונית ובקרן מערבית דרומית שבנגדה באלכסון, וטעמא משום דקרן מזרחית דרומית לא היה לו יסוד, לפי שלא היה בחלקו של בנימין שנתנבא יעקב עליו בבקר יאכל עד, כמתרגמינן יתבנא מקדשא, דבר המקודש לדמים לא יהא אלא בחלקו של בנימין, ואותו הקרן לא היה בחלקו, שהמזבח היה תופס בחלקו של יהודה אמה במזרחו ואמה בדרומו בכל אורך מזרח ודרום ברגלי אמה אלא היתה אמה שבמזרח על פני כל המזרח, שכשמגיע לקרן מזרחית צפונית היתה כלה בתוך אמה לקרן, ובן עבילת האמה הדרומית לא היתה שהולכת על פני כל הדרום, שכשמגיע לקרן דרומית מערבית היתה כלה סמוך לקרן אמה, נטלה יסוד לג' הקרנות, הלכך היה מתחיל בקרן צפונית מזרחית, הואיל וקרן דרומית ומזרחית אין לה יסוד, לפי שלא היה בחלקו של טורף שנתנבא עליו יעקב, ומולה משום תחלת מתן הדם במקום היסוד, הלכך נעי הני תרתי דאלכסון, דאתי מתנות שהן ארבע בעינן, כדי שיהא מתן הדם בד' רוחות המזבח, דכתיב וזרקו את הדם על המזבח סביב, אי וזרקו, יכול יזרקנו בזריקה אחת, ת"ל סביב ואי סביב, יכול יקיפנו בחוט, ת"ל וזרקו ואין זריקה אלא מרחוק, ובחוט אי אפשר להקיף בזריקה אחת, אי אפשר להקיף אלא באלכסון, הא כיצד, נותן שתי מתנות שהן ארבע. וטעונה הפשט ונתוח, כדכתיב והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה (ויקרא א', ו'). [הֶפְשֵׁט הה"א מנוקדת בסגול ובכ"ל דוגמת הַפְשֵׁט (ישעיה י"ד, כ"ג) הַשְׁפֵּל (משלי ג', כ"ג) הַשְׁחֵד (שם ל"ו, ב') הַכְּשֵׁר (קהלת י', י') הַמְשֵׁל (איוב כ"ה, י"ג) שכולם שמות הפעולה, והמון עם קורין הַפְשֵׁט ובן הַפְשֵׁר. הַקְרֵב. הַרְגֵל. הַשְׁלֵם הַחֲזֵר. הַיּוֹם בסגול ושומן כי באמת הַפְעֵל לא נמצא וכלן שקל נקודן כמתם הַפְשֵׁר הַקְרֵב. הַרְגֵל. הַשְׁלֵם הַחֲזֵר הַיּוֹם]. וכליל לאשים, כולה נשרפת פ"ג הלכה (ה) זבחי שלמי צבור, כבשי עצרת. אשם גזלות, שאמור בפרשת הפקדון. אשם מעילות, דכתבה מן

שִׁפְחָה חֲרוּפָה אֲשַׁם נָזִיר אֲשַׁם מְצוֹרָע אָשָׁם תָּלוּי. שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל־מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת: ו הַתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל־מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. וְנֶאֱכָלִין בְּכָל־הָעִיר לְכָל־אָדָם בְּכָל־מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת: הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם: ז שְׁלָמִים קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל־מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וְנֶאֱכָלִין בְּכָל־הָעִיר לְכָל־אָדָם בְּכָל־מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד: הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם: ח הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל־מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן מַתָּנָה אֶחָת. וּבִלְבָד שֶׁיִּתֵּן כְּנֶגֶד הַיְסוֹד: שִׁנָּה בַאֲכִילָתָן. הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים וְהַמַּעֲשֵׂר לְכָל־אָדָם וְנֶאֱכָלִין בְּכָל־הָעִיר בְּכָל־מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. הַפֶּסַח אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא

מהקדש. אשם שפחה חרופה, הבא על שפחה שחציה שפחה וחציה בת חורין, המיועדת לעבד עברי שמותר בשפחה ובבת חורין. אשם נזיר שנטמא במת, דכתיב בה והזיר לה׳ את ימי נזרו והביא כבש (במדבר ו׳ י״ב). [אשם תלוי בכ״ל כי תלוי תוחר לאשם וע״כ הוא נסדר עם אשם בן מחבריו שצריך להוסיף כאן מלת של במאמרים]. אשם תלוי, ספק אכל חלב ספק לא אכל, ודומה בזה ספק לא אכל, והוא כתיב אשם אשם תלויות (ויקרא ה׳, י״ז). אשם ודאי לא גרסינן שכל אלו אשם ודאי הן חוץ מאשם תלוי. שתי מתנות שהן ארבע, דהאשם נמי כתיב זריקה וכתיב סביב. ונאכלין לפנים מן הקלעים, דכתיב נאשם בקדש הקדשים תאכלנו (במדבר י״ח, י׳) והכי שלמי צבור ספק אותן בכתוב לחטאת, דכתיב ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים (ויקרא כ״ג, י״ט) לומר לך מה חטאת אין נאכלין אלא לפנים מן הקלעים ולזכרי כהונה, אבל אין טעונים ד׳ מתנות כחטאת, שאין לך בכל הקרבנות מי שטעון ד׳ מתנות אלא חטאת בלבד. (ו) התודה איל נזיר קדשים קלים, אין פוסלין בהן. [ואיל בן בקר בנדר רפ״ו וכל״ל בשטיבות]. שחיטתן בכל מקום. אין טעונים שחיטה בצפון. ונאכלין בכל העיר, דגבי חטאת כתיב ואכלתם אותה במקום קדוש (ויקרא י׳, י״ג), ואין שלמים במקום קדוש, אלא במקום טהור, דהיינו בכל העיר שהוא מקום טהור שלכנס שם מצורעים. לכל אדם, לזרים. ליום ולילה, בתודה כתיב ביום קרבנו יאכל לא יניח ממנו עד בקר (שם ז׳, ט״ו) ותניא תודה שלמים לרבות שלמי נזיר. המורם מהן, חזה ושוק שנתן שהן לכהן כשאר שלמים, דתודה לשלמים אתקיש דכתיב ואת תורת זבח השלמים וגו׳ אם על תודה (שם ז׳, י״ב), והרבע חלות מארבע מינים שבה דכתיב אחד מכל קרבן תרומה לה׳ לכהן הזורק (ז׳, י״ד), והמורם מאיל נזיר זרוע בשלה וחזה ושוק וחלת מצה אחת ורקיק אחד. כיוצא בהן, נאכלים בכל העיר ליום ולילה. לכהנים לנשיהם, כדכתיב ואת חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור אתה ובניך ובנותיך אתך (שם י׳, י״ד). (ז) שחיטתן בכל מקום בעזרה, ג׳ פרשיות נאמרו בשחיטת שלמים, אחד בבן בקר ואחד בכשב ואחד בעז, בקמייתא כתיב, ושחטו פתח אהל מועד ובתרתי בתרייתא כתיב לפני אהל מועד, להכשיר את כל הרוחות שבעזרה, ולפני שבשם כל שלפני ההיכל. לשני ימים ולילה אחד, דהכי כתיב בשלמים ובנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף (ז׳, י״ז). (ח) והמעשר. מעשר בהמה. ודמן טעון מתנה אחת, דלא כתיב בהו סביב, אלא את דמם תזרוק כתיב גבי בכור (במדבר י״ח, י״ז) והכא נמי בפסח ילפינן מדלא כתיב את דמו אלא את דמם. כנגד היסוד. במקום שיש יסוד תחתיו, לאפוקי מזרחית דרומית שאין שם יסוד כדאמרן, ובכור ומעשר ופסח טעונים יסוד, דילפינן זריקה זריקה לעולה הם עשלם, ובעולה כתיב אל יסוד מזבח העולה (ויקרא ד׳, ז׳). שינה באכילתן זה שזה אע״פ שבשוה מתן דמן דעים. הבכור נאכל לכהנים, כדכתיב ובשרם יהיה לך (במדבר י״ח, י״ח). והמעשר לכל אדם, שלא אלא עליו בכל התורה שיהיה לכהנים חלק בו. ונאכלין בכל העיר, דכתיב והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם (דברים י״ב, ו׳) ותניא בשני מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן, ובחד [illegible] קרא ובכורות בקרכם וצאנכם, [illegible] דמעשר ובכור נאכלין בכל העיר. לשני ימים ולילה אחד, דגבי בכור הוא אומר ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין, מקיש הכתוב לחזה

בַּלַּיְלָה וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא עַד־חֲצוֹת וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִמְנוּיָו וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא צָלִי:

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת: מִקַּל וָחֹמֶר. וּמִגְּזֵרָה שָׁוָה. מִבִּנְיַן אָב מִכָּתוּב אֶחָד וּמִבִּנְיַן אָב מִשְּׁנֵי כְתוּבִים: מִכְּלָל וּפְרָט. וּמִפְּרָט וּכְלָל. כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט. מִכְּלָל שֶׁהוּא צָרִיךְ לִפְרָט וּמִפְּרָט שֶׁהוּא צָרִיךְ לִכְלָל. כָּל־דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל

ושוק, מה חזה ושוק של שלמים לב' ימים ולילה אחד אף בכור לב' ימים ולילה אחד, ושעיר בנבוח. למנויו, לאותם שנמנו עליו לכך, כדכתיב איש לפי אכלו תכוסו (שמות י"ב, ד').
[רַבִּי הרי"ש פתוחה והבי"ת דגושה כן נקודו הכהן, והוא מל' רב שנשתמשו אמוראי לאדון ושר כמו רב שקה (מ"ב י"ח, י"ז) רב טבחים (מ"ב כ"ה, ח') שהוא כמו שר הטבחים, רַבֵּי מלך (ירמיה ל"ט, י"ג) לא רַבִּים יחכמו (איוב ל"ב, ט') ומתורגם רברבנא ובולם ל' שררות וגדולה בל' ארמי ולא שנשתמשו בגבורתה ואת כי אם בשבעדנו שתלמידים וכמ' איוב תאר גם בו הרבה דומה לל' ארמי ובעל מתנבי שנקד רִבִּי בחירק טעה, וגם אחר עמה כמה שאמר בי הפייטנים בחתימת שמם כתבו בְּרִיבִּי ביו"ד קודם לרי"ש והוא כמו ביר (בר) רַבִּי, ויותר טעה כו"כ שנקד רִבִּי, וכיוצא יעב"ץ שנקד רַבִּי, ובל זאת אינה; וסעד שמעתי רַבִּי בפתח הוא מפס רַבָּן אשר בכל הסדורים נקוד בפתח כמו בפרקי אבות רַבָּן גמליאל, רַבָּן שמעון, רַבָּן יוחנן (והוא מל' רב ופמי"ן בסוף שנסתלק ובא כך לסגולת המעלה והתפארת) והם העתיקו ששנו רַבָּנוּת (ברכות ל"ד) כמו מן רַבָּנָן רַבָּנוּת (קדושין ס"א), וכן מורה רַבִּי רַבִּי ואלופו, רַבּוֹתַי רַבּוֹתֵינוּ. בפתח בכל הסדורים, ועוד על שני ובאמן במלת נגמר' ערוכין פ"ט ע"ב אמר רב יוסף מליח לפנרקם רַבִּים בְּרַבִּי איתלק לי, הרי שהורגת הקריאה רַבִּי לשעלה מכל ספק. ומה שאומרים רִבִּי בי"ד שהוא בגוו בוא לדרך כבוד לעשות את הגדול בתבשה לרב לו (ובעין תבת Monsieur בל' צרפת) ודאי עוד בשרון ערך פניו. בִּשְׁלֹשׁ נבקוד תבה זו מטו הרבה מן המדייקים ונקדו בִּשְׁלָשׁ־עֶשְׂרֵה הלמ"ד נקמץ חטוף ואינם אלא טעות, ובמלה שְׁלֹשׁ יותר מכ' פעמים במקרא ובולן הלמ"ד בחולם חוץ מן אחד ואם שְׁלָשׁ־אֵלֶּה (שמות כ"א, י"א) שהוא בקמץ חטוף בעבור סמיכתו למלה שהיא מלעיל בתנועה ראשונה אבל שְׁלֹשׁ עשרה אינו סמוך למלה מלעיל ועל"כ נקוד בחולם כמו שמלת בם' יהושע הרבה דוגמאות וכן נקוד בסדור רע"ו גם בסדור רמ"ה דפוס צרין. ודע כי בספרינו הנוסחא בִּשְׁלֹשׁ עשרה מדות, ואכודריגם בתב כפורש הספם גורם שְׁלֹשׁ עשרה מדות וכן כתב רבינו מנחם עכ"ל, אמנם בסנהדרין פ"ו וחולין קמ"ז, ב' לא ולפר פ"ג מדות שהתורה נדרשת בהן כשמע שאמר בִּשְׁלֹשׁ עשרה, וכן גורס גם הכסף משנה סוף פ' בכשלתן]. מקל וחומר, כיצד, ויאמר ה' אל משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים (במדבר י"ב, י"ד), קל וחומר לשכינה י"ד יום, אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון, תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף. ומגזרה שוה, כיצד, בשומר בשופר שכר אם לא שלח ידו במלאכת רעהו (שמות כ"ב, י') מה שומר שכר שנאמר בו אם לא שלח ידו במלאכת רעהו פטר בו את הבעלים, אף שומר חנם שנאמר בו אם לא שלח ידו (שם כ"ב, ז') פטר בו את הבעלים.
[שָׁוָה לא, ביו"ד בקמץ כי הוא בפרד, ואב תואר לבנין והמונח בנין שהוא אב ורשם, דוגמת יד חזקה, עניו רעו] מבנין אב וכתוב אחד, כיצד, לא הרי המשכב כהרי המושב ולא הרי המושב כהרי המשכב, מה שהוא שבן עשויין לנחת אדם לבדו וזוב מטמא אותו כנגעו ורוקו לטמא אדם בנגע ובמשא ולטמא בגדים, אף כל שהוא עשוי לנחת אדם לבדו יהא זוב מטמא אותו כנגעו ורוקו לטמא אדם בנגע ובמשא ולטמא בגדים, יצא המרכב שהוא עשוי לפעולת אחר. מבנין אב משני כתובים, לא הרי פירה כהרי הנרות שלא משלים ולא זו שמשלים כהרי הנרות, הצד השוה שבהם שהם כלי שרת ולדורות, אף כל שהוא כלי שרת ולדורות: [מבנין אב מכתוב אחד ומבנין אב משני כתובים, הוא רק מדה אחת, וכן בסדר רא"ש.] מכלל ופרט, כיצד, מן הבהמה (ויקרא א', ב') כלל, מן הבקר ומן הצאן, פרט, אין בכלל אלא מה שבפרט בהמתשבה כהיה מן הבקר. ומפרט וכלל. כיצד, כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה (שמות כ"ב, ט') פרט, ובל בהמה לשמר, כלל, מה מכלל מוסיף על הפרט. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, כיצד, ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך (דברים י"ד, כ"ו) כלל, בבקר ובצאן וביין ובשכר, פרט, ובכל אשר תשאלך נפשך, חזר וכלל, ואי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר שהוא ולד ולדות הארץ, אף אין לי אלא דבר שהוא ולד ולדות הארץ [רש לבטל סיבן עליכו שהבקר ולאן הם גדולי קרקע, יש לומר שהם שאבות תולדות הארץ נסה היה לפיכך נכסה וגו' או יש לומר שהן גדלות ע"י גדולי קרקע שהם במעבים. המנחה"ס]. מכלל שהוא צריך לפרט ומפרט שהוא צריך לכלל, כיצד, קדש לי כל בכור (שמות י"ג, ב') יכול אף נקבה במשמע, תלמוד לומר הזכר (דברים ט"ו, י"ט); אי זכר, יכול אפילו יצאה נקבה לפני הזכר, תלמוד לומר כל בכור פטר כל רחם (שמות י"ג, ב'); יכול אפילו נולד לאחר יוצא דופן, תלמוד לומר בכור; וזו כלל שצריך לפרט ופרט שהוא צריך לכלל. כל דבר

ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא· כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טען אחד שהוא כענינו יצא להקל ולא להחמיר· כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טען אחר שלא כענינו יצא להקל ולהחמיר· כל דבר שהיה בכלל ויצא לדון בדבר החדש אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב לכללו בפרוש· דבר הלמד מענינו ודבר הלמד מסופו· וכן שני כתובים המכחישים זה את זה עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם:

יהי רצון לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות:

שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא, כיצד, והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים וגו' (ויקרא ז', כ') והלא שלמים בכלל היו, וכשיצאו מן הכלל לא ללמד על עצמן יצאו אלא ללמד על הכלל כלו יצאו, מה שלמים מיוחדין שקדושתן קדושת מזבח, אף כל דבר שקדושתו קדושת מזבח. כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טוען אחד שהוא כענינו יצא להקל ולא להחמיר, כיצד, ובשר כי יהיה בו בעורו שחין ונרפא (ויקרא י"ג, י"ח) או בשר כי יהיה בו בעורו מכות אש (י"ג, כ"ד) והלא שחין ומכוה בכלל כל הנגעים היו, ולמה יצאו לטעון טוען אחד שהוא כענינו, יצאו להקל עליהן ולא להחמיר, להקל עליהן שלא ידונו ולא ידונו אלא בשבוע אחד. [כתב ר' עוזיאל בסדורו כי בספרים ישנים לטעון טען, והאמת כי כן הוא גם בסדור רס"ג אך רק בראשון והשני כתוב לטעון טען וכשני הוה בשלא בגי' וכן נרשם כל גו, וכן הוא בסדור אל"ה; ובסדור רס"ג בראשון לטעון טען והשני לטעון טען והוה נוסחת כי"י ומחזור רומא; ובסדורי ספרד לטעון טעון, ונראה כי זה גם גרסת אבודרהם, אמנם העקר גרסת בעל וי"ל לטעון טען, והוא ענין משא של' טענו את בעירכם (בראשית מ"ה י"ז) אמת שאלו תרגומו תחות מטעניה (שמות כ"ג, ה') ונשקלו כמשקל נַחַ שֶׁבַע אֶדַח]. כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טוען אחר שלא כענינו יצא להקל ולהחמיר, כיצד, ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן (ויקרא י"ג, כ"ט) והלא ראש וזקן בכלל עור בשר היו ויצאו לטעון טוען אחר שלא כענינו, להקל עליהן ולהחמיר, להקל עליהן שלא ידונו בשער לבן, ולהחמיר שידונו בשער צהוב. וכל דבר שהיה בכלל ויצא לדון בדבר החדש אי אתה יכול וגו' כיצד, ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת (ויקרא י"ד, י"ג) שאין ת"ל כי כחטאת האשם הוא לכהן, אלא לפי שיצא מצורע לידון בדבר חדש בבהן יד ובבהן רגל ובאוזן ימנית יכול לא יטעון מתן מזבח, כשאשם הוא, החזירו הכתוב לכללו בפירוש, מה החטאת טעונה מתן מזבח אף אשם טעון מתן מזבח. דבר הלמד מענינו, כיצד, ואיש כי ימרט ראשו קרח הוא טהור הוא (ויקרא י"ג, מ') יכול יהא טהור מכל טומאה, כשהוא אומר וכי יהיה בקרחת או בגבחת נגע לבן אדמדם, דבר הלמד מענינו הוא שאינו טהור מכל טומאה אלא מטומאת הנתקים בלבד. ודבר הלמד מסופו, כיצד, ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם (שם י"ד, ל"ד) בית שיש בו אבנים ועצים ועפר ובית שאין בו אבנים ועצים ועפר במשמע, כשהוא אומר ונתץ את הבית את אבניו ואת עציו ואת כל עפר הבית, הוא דבר הלמד מסופו שאין הבית מטמא בנגעים עד שיהיו בו אבנים ועצים ועפר. (דבר הלמד מענינו ודבר הלמד מסופו, הוא רק מדה אחת וכן נמצא באבודרהם). וכן שני כתובים המכחישים זה את זה וגו' כיצד, כתוב אחד אומר וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר (שמות י"ט, כ') וכתוב אחד אומר כי מן השמים דברתי עמכם (שם כ', י"ט), בא הכתוב השלישי והכריע מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה (דברים ד', ל"ו) מלמד שהרכין הקב"ה שמי השמים העליונים על ראש ההר ודבר עמהם מן השמים, וכן אומר ויט שמים וירד (תהלים י"ח, י'). (בסדור רס"ג גם כאן אחר הנוסחא והאו שני כתובים, ולפניו הבבלית המפורשת לרמ"ה על רש"י במדבר ז', פ"ט.

יהי רצון, הוא שבשבב אבות סוף פרק ה'. ושם נעבדך ביראה עכ"ס עבדו את ה' ביראה (תהלים ב' י"א) כימי עולם, ל' מלאכי ג', ד'.

סדר עטיפת הטלית·

קודם נריך שאומר שמתעטפים תחלה בטלית ואח"כ מניחים תפלין. וקודם שמתעטפים בטלית נריך לבדוק הליליות לראות שיהיו כשרות, ואח"כ יאמר:

בעפֿאָר מאַן זיך מיט דעם טלית אומהילט, זאָגט מאַן פֿאָלגענדעס:

הִנְנִי מִתְעַטֵּף בְּטַלִּית שֶׁל־צִיצִת כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוַת בּוֹרְאִי כַּכָּתוּב בַּתּוֹרָה וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם · וּכְשֵׁם שֶׁאֲנִי מִתְכַּסֶּה בְטַלִּית בָּעוֹלָם הַזֶּה כֵּן תִּזְכֶּה נִשְׁמָתִי לְהִתְלַבֵּשׁ בְּטַלִּית נָאָה לָעוֹלָם הַבָּא בְּגַן עֵדֶן, אָמֵן:

ואח"כ יברך מעומד. דאַן ווירד שטעהענד דיעזע ברכה געזאָגט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו· וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִת:

ואח"כ יניח הטלית על ראשו רמזו לקומתו ויגול שתי ציליות הימניות לאחוריו כבתף שמאלית ושתים האחרות יתלו לפניו, כעלמו כל ד' ציליות כנד שמאל, ויעמוד כך מעוטף כדי הלוך ד' אמות למתון ויאמר ד' פסוקים אלו:

נאָכדעם מאַן דעם טלית אומגעוויקעלט האָט, זאָגט מאַן פֿאָלגענדעס:

מַה־יָּקָר חַסְדְּךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יֶחֱסָיוּן:

יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם:

כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה־אוֹר:

מְשֹׁךְ חַסְדְּךָ לְיֹדְעֶיךָ וְצִדְקָתְךָ לְיִשְׁרֵי־לֵב:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵא חֲשׁוּבָה מִצְוַת צִיצִת זוֹ כְּאִלּוּ קִיַּמְתִּיהָ בְּכָל־פְּרָטֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ וְכַוָּנוֹתֶיהָ וְתַרְיַ"ג מִצְוֹת הַתְּלוּיִם בָּהּ· אָמֵן:

אח"כ יסיר הטלית מעל פניו ויחזור ציליות אחת מצד ימין לאחוריו וכן אחת מצד שמאל לאחוריו, והטלית עם' לדדים מונחת מקופלת על כתפיו ונשאר מסובב בצוואר.

הנני מתעטף, ע"פ הנוסחא הנמצא בסדור ר"ש עמדין ובסדור אל"ם. ויש לדעת כי כל הענינים הנוספים בסדורינו על ברכות טלית ותפלין לומר לפני הברכות ולאחריהן אינם כב"י וש"ע, כי אינם תקון קדמונים רק מנהג שנתפשט מעת אנודע ס' שערי ציון. ובספר הבות הונא' נוסחא אחרת לומר קודם עטיפת הטלית ויש גם דברים עמוקים יסודם בסודות הקבלה, אע"כ אמר עליה הר"ש עמדין בסדורו שלא יאמרנה כי אלא גם בשערי הקבלה מגיעה, אלא יאמר נוסחא שלפנינו כל' פשוטה ועוכנת לכל. בטלית, סדין שיש לו ארבע כנפות והוא ללבוש עליון על שאר בגדים לבסוף גו נקרא פלית כל' מכסים „בערעקונג ווּמהיללונג" ושרשו טלל ורבויו טליות (וכים פ' ד' פסחים ה'. וז').

להתעטף בציצת, נפר' מנחות דף מ"ג. בציצת כפי"ת בפתח, בן בתנו נ"א. ולתם מסורות, ויעב"ץ נפו"ק לפ"ת ס' ח', ובעל ג"ח, גם בעל אור תדש כשם הרמ"ס, יבן כתבים בעל אל"ב במחרי, ובן בכבון, כי זהו לשון המכוח להורות גם על ציצית הידועה שלובו עליה השם יתברך לעשותה כבגדינו, אבל בציצת בכ"ת הוא כלתי מבורר ויסיה כפשט על כל מיני פתילים ושך שערות הראש כמו ויקחני בציצת ראשי (יחזקאל ח', ג'). והלבוש בס' ח' סמך ואמר שאין לומר בציצת בשבור שאין עוד לנו תכלת כי בציצת יסים בפשט ליכא המיוחדת של תכלת, אשנם בשמ"ב זאת טענתו קלוטה היא הלא השטנה שרובה כי התכלת אינה מעכבת (והשב מיד ובלום דף ל"ח, ב"ג, ובמספן הוא ושל בציצת בנקוד אל"ת יש לגורים כמשנה שאינו כפשט של כלים אל שלוה שלא על כל פתילים יסון שם הסיוו וע"כ ודאי היותר טוב לומר בציצת בפתח, וכנו שאין חושרים ליגע בנבחי שלא בסבה כמתא ר"ל נכפה קעשוים לגם שלום. סה יקר, תהלים ל"ו, ח' עד י"ג.

סדר הנחת תפלין·

קודם הנחת תפלין יאמר זה. פאר תפלין־לעגען ווירד פאלגענדעס געזאגט:

הִנְנִי מְכַוֵּן בְּהַנָּחַת תְּפִלִּין לְקַיֵּם מִצְוַת בּוֹרְאִי שֶׁצִּוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין כַּכָּתוּב בַּתּוֹרָה וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ· וְהֵם אַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ שְׁמַע· וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ· קַדֶּשׁ· וְהָיָה כִּי יְבִאֲךָ· שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם יִחוּדוֹ וְאַחְדוּתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְשֶׁנִּזְכּוֹר נִסִּים וְנִפְלָאוֹת שֶׁעָשָׂה עִמָּנוּ בְּהוֹצִיאוֹ אוֹתָנוּ מִמִּצְרָיִם· וַאֲשֶׁר לוֹ הַכֹּחַ וְהַמֶּמְשָׁלָה בָּעֶלְיוֹנִים וּבַתַּחְתּוֹנִים לַעֲשׂוֹת בָּהֶם כִּרְצוֹנוֹ· וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ עַל הַיָּד לְזִכְרוֹן זְרוֹעוֹ הַנְּטוּיָה· וְשֶׁהִיא נֶגֶד הַלֵּב לְשַׁעְבֵּד בָּזֶה תַּאֲוַת וּמַחְשְׁבוֹת לִבֵּנוּ לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ· וְעַל הָרֹאשׁ נֶגֶד הַמֹּחַ שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁבְּמֹחִי עִם חוּשַׁי וְכֹחוֹתַי כֻּלָּם יִהְיוּ מְשֻׁעְבָּדִים לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ· וּמִשֶּׁפַע מִצְוַת תְּפִלִּין יִתְמַשֵּׁךְ עָלַי לִהְיוֹת לִי חַיִּים אֲרוּכִים וְשֶׁפַע קֹדֶשׁ וּמַחֲשָׁבוֹת קְדוֹשׁוֹת בְּלִי הִרְהוּר חֵטְא וְעָוֹן כְּלָל וְשֶׁלֹּא יְפַתֵּנוּ וְלֹא יִתְגָּרֶה בָנוּ יֵצֶר הָרָע וְיַנִּיחֵנוּ לַעֲבוֹד אֶת יְיָ כַּאֲשֶׁר עִם לְבָבֵנוּ· אָמֵן:

ויקח תפלה של יד ויניח אותה על יד שמאל על בשר הגבוה שבזרוע, וקודם שיקשור יברך:
מן לעגט צוערסט דיא תפלה של יד אויף דען לינקען ארם אבער דעם עלנבאגען:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

ויהדק ויקשר הקליפה כראוי, ואח"כ יכרך שבע כריכות על קנה הזרוע.
מן ציהט דיא רצועה פעסטגעצאגען אונד ווינדעט זיעבען כריכות אום דען ארם געוויקעלט.

הנני מכון, ע"פ הנוסחא הנמצא בסדור של"ה. ויש נוסחא אחרת בס' אמרי בינה, ואין להאריך מטעם הכתוב למעלה אצל נוסחת עטיפת הטלית. חושי, סנסואלי, ,,אייגע געפיהלע, זיננע".

להניח תפלין. על מצות תפלין, עיין מנחות ס', ע"ב. שבועות דף ל"ו, ודף מ"ב, ע"ב, ובתוספות סוף ס' נח, ורמב"ם בהל' תפלין פרק ה' הלכה י'. לְהָנִיחַ כן נקד הרב לגוונתו בס' מעריך בנגד דעת ב"י בח"ם ס' כ"ה שנקד לְהַנִּיחַ. וכן כתב בעל ד"ל. והנה לְהָנִיחַ הוא מקור הפעיל מגזרת נוח, לְהַנִּיחַ הוא הפעיל מגזרת נוח, ובאשר נרחיק לדעת בבחל הוראתם נשלח בבטוי המקרא כי הָנִיחַ מגזרת נוח מעשו את שכונה לדבר הצריך למנוחה ובל"א ,,רוהע פערשאפען", כמו על אשר יניח (דברים ג', כ') ובכתוב ב' (שם כ"ה, י"ט) וכן ובאשר יניח ידו (שמות י"ז, י"א) באמר פרוש באשר נתן מנוחה לידו שהיתה לו כבדה, ובהוראת הַנִּיחַ מגזרת ינח היה לבטאיר הדבר במנוחתו ובל"א ,,חין רוהע לאסען" כמו הנח לו (שמות ד', י"ז), גם בבטאת דבר על מקום שם בדי שישאר שם במנוחתו ובל"א ,,הינשטעלען, ניעדערלעגען" כמו והנח אותו, ויניחהו שם (שמות ט"ז, ל"ג. ול"ד) ויניחהו בגן עדן (בראשית ב', ט"ו) ותנח בגדו (שם ל"ט, ט"ז) והניחם על אדמתם (ישעי' י"ד, א'). ולא לבד מן

לוקח תפלה של ראש ומברך: דאן לעגט מאן דיא תפלה של ראש אונד זאגט דיעזע ברכה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־מִצְוַת תְּפִלִּין:

ואחריו תיכף יאמר: גלייך דאראויף זאגט מאן:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

ומהדק כראוי, ואח"כ כורך ג' כריכות על אצבע האמצעית, ובשעת כריכה יאמר:

נאכדעם מאן דיא תפלה של ראש בעפעסטיגט האט, ניממט מאן דיא רצועה של יד, אונד מאכט דרייא כריכות אום דען מיטטעל-פינגער אונד זאגט דאבייא פאלגענדע פסוקים:

וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי לְעוֹלָם·
וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים·
וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה וְיָדַעַתְּ אֶת יְיָ:

ואח"כ יאמר יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵא חֲשׁוּבָה מִצְוַת הֲנָחַת תְּפִלִּין זוֹ כְּאִלּוּ קִיַּמְתִּיהָ בְּכָל־פְּרָטֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ וְכַוָּנוֹתֶיהָ וְתרי"ג מִצְוֹת הַתְּלוּיִם בָּהּ· אָמֵן:

בייא'ם אבלעגען דער תפלין ווערדען צוערסט דיא דרייא כריכות פאם פינגער אבגעוויקעלט, דאן ווירד ערסט של ראש אונד דאן של יד אויסגעלעגט.

הנכים שאלה כי האומר להניח תפלין ערב כוס יפי שמטעמו לאת לתפלין שנותה, וכל"ל רען תפלין והגע שהאמען. ואין זה שבוטת הברכה והתפלין אינם לריבים לשנותה, וע"כ הדין עם הרב לוכותנו לומר להניח והוא פירושו לבוש התפלין על מקומם המלווה לנו. והורה על מטות נקוד זה כי גם בעלי נשרא קראו ככה כולא לנו שמם שאמרו בשבועות סוף פרק ג' ולא הנחתי תפלין היום, ובמנחות ל"ג, ב' הנח תפלין ביד והנח תפלין בראש. ועתה בא לידי ס' דברי יוסף לר"י שוארץ ורואיתי שם כדף קפ"א שהביא גם הוא כמועלות ודעת שהכון להניח — תפלין משם שאמרו חז"ל בכלים פרק י"ח תפלה תרנעם כלים, ובמנחות פרק ד' תפלה של יד, ובמקואות פרק י' וחקטיע והתפלה ובמגלה פרק ד' העושה תפלתו עגולה, כשמע עשנו שהרשוי ג"ל תפליו בלמ"ד דגושה, ורמה כתאבי. על מצות תפלין, וכן בסידור של"ה ועיין מג"א ס' כ"ה אות ס'. וגם בט"ז תשובת בעל שיח יצחק גם בס' לום פרס ס' תנ"ע גם ויי"ל ס' פ'.

וארשתיך, הושע ב', כ"א וכ"ב. ואמירת הפסוקים האלה הנהיג ר' נתן שפירא שהיה אב"ד בק"ק קראקא ונפטר בשנת של"ג, והוא הנהיג גם אמירת הפסוקים מה יקר וגו' בעטיפת הטלית (קלור של"ה דף ל"ו ול"ז ושם עומד פ' ל"א). והכוונה של יהי רצון אחרי עטיפת הטלית והנחת תפלין לקוחה מס' שערי ציון.

ברוך שאמר יש לנגן בקול נעים, וצריך לאמרו בעמידה. ואסור להפסיק מתחילת ב"ש עד לאחר י"ש.
ואוחז בב' ציציות שלפניו בידו הימנית בשעת אמירת ב"ש ובסיומים מנשקם ומניחם בשעת קידו.

בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם· בָּרוּךְ הוּא· בָּרוּךְ עוֹשֶׂה בְרֵאשִׁית· בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה· בָּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם· בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הָאָרֶץ· בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת· בָּרוּךְ מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לִירֵאָיו· בָּרוּךְ חַי לָעַד וְקַיָּם לָנֶצַח· בָּרוּךְ פּוֹדֶה וּמַצִּיל· בָּרוּךְ

ברוך שאמר, ברכה זו איננה בגמ' אלא אבל הרי"ף לברכות דף ל"ב מובאה בזה"ל ותקינו רבנן לומר ברכה שקודמיהו (דפסוקי דזמרה), ושאי ניהו ברוך שאמר וישתבח, הילכך מיבעי ליה לאיניש דלא לאשתעי מדי מכי מתחיל בברוך שאמר עד דמסיים ליה. וכן כתב אבן ירחי וז"ל אמרו חכמים (ברכות דף ל"ב) לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל, שכן מצינו אצל משה שנא' ואתחנן אל ה', אתה החלות, אעברה נא, והפסוקים כן הם מדורי הבבא, ואמ"ר יוסי (שבת קי"ח, ב') יהא חלקי עם גומרי הלל בכל יום שהתפלה לדוד עד סוף הספר, ולפסוקי דזמרה תקנו חכמים ברכה, ברכה לפניהם ברוך שאמר, ולאחריהם ישתבח שנקראת ברכת השיר בע"פ (פסחים קי"ח), וע"כ ישתבח איננה פותחת בברוך שהיא ברכה הסמוכה לחברתה בדין ברכות הסמוכות, וע"כ אסור לבוא ביניהם, וכן כתב רבי [illegible] ורבי [illegible] ז"ל שאסור לדבר כלל מכי מתחיל ברוך שאמר עד סוף ישתבח, ואף גם זאת לא ישיח כלל עד סוף שים שלום לפסוק סדור הבבא לאתפלה, וכן שלמתי בירושלמי [illegible] בין ישתבח ליוצר אור עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה. וכתב עוד אבן ירחי, שנהגו לפתוח לומר ברוך שאמר בין בחול בין בשבת לפני כל המזמורים, וכן בדין, שהיא ברכה דלפני פסוקי דזמירות, ובשאר וישתבח ברכה לאחריהם עכ"ל והאם נ"ב בערוך ערך תפל. והנה ברכת ברוך שאמר זו, אמר [illegible] אלק גדול מראשונים בש' אליה זוטא פרק ד', יש בה כמה שינויים בנוסחה בין האשכנזים ובין הספרדים ואף הספרדים בעצמם אינם שוים בה הנוסחא בגרסא שלפנינו ושבגירסת הטור (כלל תפלה סימן נ"א) ועוד נגיד ושלום, והנוסחא שלנו יש בה פ"ז תבות וסימן לה ראשו כתם פ"ז (רוקח סי' ש"כ). וכתב [illegible] (דף קכ"ב דפוס קראקא) כי נבנת הראשון על שני רואי גליות היה הכהן שהוא ברוך שאמר והיה העולם והכתובים היו עונים ברוך הוא והכהן היה אומר ברוך עושה בראשית והכתובים עונים ברוך הוא וכן על כל המאמרים המתחילים בברוך היו עונים ברוך הוא; [illegible] אבן שקד כותב מהמר ברכה זו שאמר בעין [illegible] ותבות ברוך הוא שבקורים אחר והיה העולם [illegible] [illegible]

[illegible]

שְׁמוֹ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· הָאֵל הָאָב הָרַחֲמָן הַמְהֻלָּל בְּפִי עַמּוֹ מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר בִּלְשׁוֹן חֲסִידָיו וַעֲבָדָיו· וּבְשִׁירֵי דָוִד עַבְדֶּךָ נְהַלֶּלְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בִּשְׁבָחוֹת וּבִזְמִירוֹת נְגַדֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וְנַזְכִּיר שִׁמְךָ וְנַמְלִיכְךָ מַלְכֵּנוּ אֱלֹהֵינוּ יָחִיד חֵי הָעוֹלָמִים· מֶלֶךְ מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר עֲדֵי־עַד שְׁמוֹ הַגָּדוֹל· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת׃

הוֹדוּ לַייָ קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו׃ שִׁירוּ לוֹ זַמְּרוּ־לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל־נִפְלְאוֹתָיו׃ הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ יִשְׂמַח לֵב מְבַקְשֵׁי יְיָ׃ דִּרְשׁוּ יְיָ וְעֻזּוֹ בַּקְּשׁוּ פָנָיו תָּמִיד׃ זִכְרוּ נִפְלְאֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה מֹפְתָיו וּמִשְׁפְּטֵי־פִיהוּ׃ זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו׃ הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו׃ זִכְרוּ לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר׃ אֲשֶׁר כָּרַת אֶת־אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִצְחָק׃ וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם׃ לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶרֶץ כְּנָעַן חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם׃ בִּהְיוֹתְכֶם מְתֵי מִסְפָּר כִּמְעַט וְגָרִים בָּהּ׃ וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי וּמִמַּמְלָכָה אֶל־עַם אַחֵר׃ לֹא־הִנִּיחַ לְאִישׁ לְעָשְׁקָם וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מְלָכִים׃ אַל־תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי וּבִנְבִיאַי אַל־תָּרֵעוּ׃ שִׁירוּ לַייָ כָּל־הָאָרֶץ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם

רד"ק נמהלל שקל פִּעֵל ושקל פֻּעַל· הָאָב הרחמן כן גורס אבודרהם וכן העתקו ע"פ תהלוך הלשון שרשנו התואר והמתואר כענין ה"א הידיעה. הָרַחֲמָן לא נשלא נעקרא כמשקל זה אבל נשלא ידי נשים רחמניות (איכה ד׳, י׳) [illegible], והוא כמו רחום או מרחם ואו"ל [illegible] במשקל זה לסורות כי ברחמנות להקב"ה בקביעות ותדירות לא כבשר ודם אשר פעם אכזר פעם [illegible] ובתפלת י"כ אאריך לבאר אי"ה. הַמְהֻלָּל כתב [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (שגרתם) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

הודו וגו׳ עד והלל לה׳ הוא בדה"א ט"ז, ח׳. עד ל"ו. [illegible] [illegible] פסוקים [illegible] לזכר קרבן תמיד, כי [illegible] אתן ארץ כנען, כן הוא, אבל בתהלים ק"ה, י"א גם לתן את ארץ כנען.

אֶל־יוֹם יְשׁוּעָתוֹ: סַפְּרוּ בַגּוֹיִם אֶת־כְּבוֹדוֹ בְּכָל־הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו: כִּי גָדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד וְנוֹרָא הוּא עַל־כָּל־אֱלֹהִים: כִּי כָּל אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים. וַייָ שָׁמַיִם עָשָׂה: הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְחֶדְוָה בִּמְקֹמוֹ: הָבוּ לַייָ מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַייָ כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַייָ כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה וּבֹאוּ לְפָנָיו הִשְׁתַּחֲווּ לַייָ בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ: חִילוּ מִלְּפָנָיו כָּל־הָאָרֶץ אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ: יִרְעַם הַיָּם וּמְלוֹאוֹ יַעֲלֹץ הַשָּׂדֶה וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ: אָז יְרַנְּנוּ עֲצֵי הַיָּעַר מִלִּפְנֵי יְיָ כִּי־בָא לִשְׁפּוֹט אֶת־הָאָרֶץ: הוֹדוּ לַייָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וְאִמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד־הָעֹלָם וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לַייָ: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ: [וי"א כי בשבת וי"ט אין לומר פסוק והוא רחום] וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ:] אַתָּה יְיָ לֹא־תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנִּי חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנִי: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה:

אלילים, יש להפסיק בין תיבת אלילים ובין וה' שמים עשה, שלא ישמע השם לאלילים חס וחלילה, וכן יש להפסיק בין ה' ובין אל (של"ה דף רנ"ב, ב'). ישמחו השמים ותגל הארץ, ר"ת שם הוי"ה. רוממו, מכאן ואילך לקוטי פסוקים מתהלים ופסוק זה וכנגד אחריו ממזמור צ"ט, ה'. וט'. וכן כתב הכל בו ומוסיפין אחר והלל לה' רוממו ה' אלהינו, ושאר פסוקי דרחמי כגון ה' צבאות עמנו, כדאמרינן בירושלמי לעולם אל יהי פסוק זה זז מפיך ה' צבאות עמנו (תהלים מ"ו, ח') ואשרי ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך (פ"ד, י"ג) עכ"ל. והוא רחום, עח פ"ח, ל"ח. והגאון יעב"ץ על פסוק זה כתב בסדורו: „פסוק והוא רחום אין אומרים בשבת וי"ט", וכן כתב עליו גם למטה קודם אשרי גם בנוסח ללוין, והוא ע"פ כתב בכה"ג (מובא בשע"ת לא"ח ס' רפ"א) שכתב וז"ל בקהלות תירים (Tiria במדינת מנגריתי) וקונסטנדינא אין אומרים והוא רחום בפסוקי דזמרה בשבת וי"ט עכ"ל. ובאמת היה כן מנהגן לבני אשכנז שלא לומר פסוק זה, כי הטעם אשר בעבורו אין אומרים הפסוק בערבית של שבת (שהעתקתיו שם) עומד להם במקומו גם ליום השבת. ובני ספרד אינן חוששים על הטעם ההוא כמו שאומרים הפסוק גם בערבית של שבת כן כיוונו וכמו שהביא בכל קיר"ח (אשר שמתנו מנהג ספרד) בקשר גודל ס' ז' אות פ'. כל חטאת, אם דבר משפטו, כמו לא תחבר על מלאכה (אבות ב', י"ז) ולהם אין כל (ש"ב י"ב, ג'). ולפיתי לבטל קצת סידור אבותם בפ' ל"ג, וא"ל תקנו לומר ג' פעמים והוא רחום יכפר וגו' אחד בבוקר לפי קראו בשמו, וא' בסוף ללוין גואל, וא' בתפלת ערבית, כי בפסוק זה יש י"ג תיבות כנגד י"ג מדות הרחמים, ג"ם עולים ל"ט, והביא כאשר בכל יום ויום סילר ברע שתגבר על האדם ותקוני אשר יכול האדם להנצל מן החטא אמתייג ל"ט מלקיות, יע"ב תפלה זו מועלת לנקה עבוק"ם שיכפר עונו באלו הוא ללקה מלקות ל"ט עכ"ל והנה היה זה טעם שתקבל לולי היה אשר והוא רחום רביעי שאומרים בסוף יהי כבוד קודם אשרי, ונסתר טעמו. אתה ה', תהלים מ', י"ב. זכר רחמיך, כ"ה, ו'. ותבת ה' כתולם והטעם שמכן לא נתקן ותקפן ע"כ.

תנו עז לאלהים. על־ישראל גאותו ועזו בשחקים: נורא אלהים ממקדשיך אל ישראל הוא נתן עז ותעצמות לעם ברוך אלהים: אל־נקמות יי אל נקמות הופיע: הנשא שפט הארץ השב גמול על־גאים: ליי הישועה. על־עמך ברכתך סלה: יי צבאות עמנו משגב־לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בטח בך: יי הושיעה. המלך יעננו ביום־קראנו: הושיעה את־עמך וברך את־נחלתך ורעם ונשאם עד־העולם: נפשנו חכתה ליי עזרנו ומגננו הוא: כי־בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו: יהי־חסדך יי עלינו כאשר יחלנו לך: הראנו יי חסדך וישעך תתן־לנו: קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך: אנכי יי אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב־פיך ואמלאהו: אשרי העם שככה לו אשרי העם שיי אלהיו: ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה ליי כי גמל עלי:

אין אומרים מזמור לתודה לא בשבת וי"ט וערב י"כ גם לא בע"פ וחה"מ של פסח.

מזמור לתודה הריעו ליי כל־הארץ: עבדו את־יי בשמחה באו לפניו ברננה: דעו כי יי הוא אלהים הוא עשנו ולו אנחנו עמו וצאן מרעיתו: באו שעריו בתודה חצרתיו בתהלה הודו לו ברכו שמו: כי־טוב יי לעולם חסדו ועד־דר ודר אמונתו:

כאן מתחילים יהי כבוד דף 68.

(זייטע 68).

תנו עז. נורא אלהים, שם ס"ח, ל"ה. ול"ו. אל נקמות, צ"ד, א'. וב'. לה' הישועה, ג', ט'. ה' הושיעה, כ', י'. הושיעה את, כ"ח, ט'. נפשנו חכתה, ל"ג, כ'. כ"א. וכ"ב. הראנו, פ"ה, ח'. קומה עזרתה, מ"ד, כ"ז. ופירוש עזרתה כמו לעזרה. אנכי ה', פ"א, י"א. אשרי העם, קמ"ד, ט"ו. ואני בחסדך, י"ג, ו'.

מזמור לתודה, בתהלים סימן ק'. ותקנו לומר מזמור זה שהוא כמו ברכת הודאה גומל חסדים, שאין יום שלא נעשה בו נס לאדם ואין בעל הנס מכיר בנסו וצריך לתת הודאה, לכן אחר אמרו אשירה לה' כי גמל עלי סומכים לו ההודאה לגומל. וכתב אבן ירחי, בצרפת נהגו לדלג בשבתות וי"ט מזמור לתודה, ואין כדין, שהיו אומרים אותו כנגד קרבן תודה על הקרבת התודה שהיו מביאין ד' הצריכין להודות (וכן גם ד' אמות הוי"ה כנגד ד' הצריכים להודות) ואין קריבה בשבת וי"ט דנדרים ונדבות אין קריבות בהן, אבל בפרובינצא וספרד אומרים אותו, ולא יתכן עכ"ל ובעל הרוקח גם כ"כ אחרי באתו הטעם כמו אבן ירחי מוסיף וז"ל ושמעתי על פי' אליהו שלא היה מדלג בשבת וי"ט כי אם שתי תיבות הללו מזמור לתודה וסיים מתחיל הריעו לה' כל הארץ, מפני שהם שבח של הקב"ה עכ"ל, ועיין מ"א א"ח סוף ס' נ"א. ולו אנחנו בו הוא נקרי, והכתיב ולא אנחנו. ובגימן מדרשו בב"ר פ' ק'. פירוש הכתיב הוא עשנו, ולא אנחנו עשינו את עצמנו, ופירוש הקרי הוא עשנו, ולו אנו שעלינו את מצותיו. אנחנו בטחנו אף כי הוא נאמנים לפי מסורת.

בשבת ובי"ט (ובפולין וק"ק אשכנז גם בהושענא רבה) מוסיפים מזמורים אלו.
אן שבת אונד י"ט ווערדען פֿאָלגענדע מזמורים נאָך הינצוגעזעטצט.

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ: יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה־דָּעַת: אֵין אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע קוֹלָם: בְּכָל־הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה תֵבֵל מִלֵּיהֶם לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם אֹהֶל בָּהֶם: וְהוּא כְּחָתָן יֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ אֹרַח: מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל־קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ: תּוֹרַת יְהֹוָה תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְהֹוָה נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי: פִּקּוּדֵי יְהֹוָה יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי־לֵב מִצְוַת יְהֹוָה בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם: יִרְאַת יְהֹוָה טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד מִשְׁפְּטֵי־יְהֹוָה אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו: הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ וְנֹפֶת צוּפִים: גַּם־עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב: שְׁגִיאוֹת מִי־יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי: גַּם מִזֵּדִים חֲשֹׂךְ עַבְדֶּךָ אַל־יִמְשְׁלוּ־בִי אָז אֵיתָם וְנִקֵּיתִי מִפֶּשַׁע רָב: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהֹוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי:

לְדָוִד, בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת־טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלַךְ: אֲבָרְכָה אֶת־יְהֹוָה בְּכָל־עֵת תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי: בַּיהֹוָה תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וְיִשְׂמָחוּ: גַּדְּלוּ לַיהֹוָה אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו: דָּרַשְׁתִּי אֶת־יְהֹוָה וְעָנָנִי וּמִכָּל־מְגוּרוֹתַי הִצִּילָנִי: הִבִּיטוּ אֵלָיו וְנָהָרוּ וּפְנֵיהֶם אַל־יֶחְפָּרוּ: זֶה עָנִי קָרָא

למנצח, בשבת ערבים בשבחות לכבוד השבת ולהבדילו מן החול, וז"ל הכל בו, מוסיפין בשבת מזמורים [illegible]

לדוד בשנותו, מזמור ל"ד, [illegible]

וַיהוָה שָׁמֵעַ וּמִכָּל־צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוֹ: חֹנֶה מַלְאַךְ־יְהוָה סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם: טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי־טוֹב יְהוָה אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה־בּוֹ: יְראוּ אֶת־יְהוָה קְדֹשָׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו: כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי יְהוָה לֹא־יַחְסְרוּ כָל־טוֹב: לְכוּ־בָנִים שִׁמְעוּ־לִי יִרְאַת יְהוָה אֲלַמֶּדְכֶם: מִי־הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב: נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה: סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה־טוֹב בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ: עֵינֵי יְהוָה אֶל־צַדִּיקִים וְאָזְנָיו אֶל־שַׁוְעָתָם: פְּנֵי יְהוָה בְּעֹשֵׂי רָע לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זִכְרָם: צָעֲקוּ וַיהוָה שָׁמֵעַ וּמִכָּל־צָרוֹתָם הִצִּילָם: קָרוֹב יְהוָה לְנִשְׁבְּרֵי־לֵב וְאֶת־דַּכְּאֵי־רוּחַ יוֹשִׁיעַ: רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ יְהוָה: שֹׁמֵר כָּל־עַצְמוֹתָיו אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה: תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה וְשֹׂנְאֵי צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ: פּוֹדֶה יְהוָה נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל־הַחֹסִים בּוֹ:

תְּפִלָּה לְמשֶׁה אִישׁ־הָאֱלֹהִים· אֲדֹנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדֹר וָדֹר: בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד־עוֹלָם אַתָּה אֵל: תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד־דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי־אָדָם: כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר וְאַשְׁמוּרָה בַלָּיְלָה: זְרַמְתָּם שֵׁנָה יִהְיוּ בַּבֹּקֶר כֶּחָצִיר יַחֲלֹף: בַּבֹּקֶר יָצִיץ וְחָלָף לָעֶרֶב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ: כִּי־כָלִינוּ בְאַפֶּךָ וּבַחֲמָתְךָ נִבְהָלְנוּ: שַׁתָּ עֲוֹנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ עֲלֻמֵנוּ לִמְאוֹר פָּנֶיךָ: כִּי כָל־יָמֵינוּ פָּנוּ בְעֶבְרָתֶךָ כִּלִּינוּ שָׁנֵינוּ כְמוֹ־הֶגֶה: יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה: מִי־יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ: לִמְנוֹת

נגהם (איוב ג', ד') ל' אור. יראו ביו"ד בנ"א והרי"ש נקראת בשורק והאל"ף לא נקראת כלל וכן ג' שלה, דין, ויהושע כ"ד, י"ד. וג"ש י"ב כ"ד. והוא ל' מור. כפירים פירש אף כי ארבע רזה, שבגלל רך קי"א, כ'. סור מרע. כל לבון פלת קטון עפ"ם, אין פן אנים כי כלו מנך ישרע (ישעיה ס', ס"ח) פרת מקב"ב (שבלי י"ג, ד'), ובעל ווי"ל אקר שנב. בקש שלום, במקומך, ורדפהו, במקום אחר. צעקו, הצדיקים, והוא הפסוק על עיני ה' אל צדיקים שלמעלה שפסוק הקודם. ולזה כה' באמונות והדעות לרבינו סעדיה גאון סוף מאמר ד'.

תפלה למשה, מזמור צ', ותפלה זו שלמה דוד בתוכם ושיטה קבלה אלהם אבותם לשמם רבינו וכתבם בספרו. איש האלהים, מטעם שלא נקרא שכם רבינו בשם כזה אלא סמוך למיתתו (פ' וזאת הברכה) כי היתה אז רוח שכם רבינו נגדלת ענותו ומפרדת מאוסדו ולא נאמר גם קבר כלל עם החומר ומזכך כאלהים בתכלית השלמות באחד שלמה הפרוש (ורלפ שורה חלק ג' פ' נ"א), ובתאם השקרא אח"כ גבם שעולה כזה לבנות בו ג"כ לבא ירא ה' בכל לבנו, כמו שמואל הנביא ודוד המלך ועיין ילקוט ריש תתקב"ף. מעון, מקום ומשכן, וכו' חזת הנביאים אמר מעונה, ופשטו כמו אלא המקום שבשמותינו כם חז"ל לגם אל הקב"ה וכן בנ"ר פ' ס"ח שפני מה מכנין אתו אל הקב"ה וקוראין אותו מקום, אבות מקומו של עולם ואין עולמו מקומו, א"ר יצחק כתיב מעונה אלהי קדם אין אנו יודעים אם הקב"ה מעונו של עולמו ואם עולמו מעונו מן מה דכתיב אדני מעון אתה, הוי הקב"ה מעונו של עולמו ואין עולמו מעונו, משל לגבור שהוא רוכב על הסוס וכליו משומטין אילך ואילך, הסוס טפילה לרוכב ואין הרוכב טפילה לסוס, עכ"ל. תשב דו"ן נלמי ועלפל. עד דכא, עד תשובות בת. אשמורה כ"ם רביע בכל הספרים, ושם אנקי כעל ג"ם בתנם בכך גליתי שמאות גאה והודוים אלו בספרי תולא לפנת רך ל"ו ול"ם. זרמתם ל' שטפתם של' זרם מים (חבקוק ג', י') ומירונו לבני ר"ש, מאם כ' וזרם פה אלף שנים, ולו כם כמו שנה. שתנו בחוכת, וכ"ף כמו"רפוים. אמרנו במולם לנרצם בפסוקים, ובנת פקם בגלות שברת וכ"ם תנופה. ורהבם, ל' גאוה וגדולה. גז חיש, נולם שכרה. ולזה כביאור לר' בר"ל.

יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע וְנָבִא לְבַב חָכְמָה: שׁוּבָה יְהוָה עַד־מָתָי וְהִנָּחֵם עַל־עֲבָדֶיךָ: שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וּנְרַנְּנָה וְנִשְׂמְחָה בְּכָל־יָמֵינוּ: שַׂמְּחֵנוּ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה: יֵרָאֶה אֶל־עֲבָדֶיךָ פָעֳלֶךָ וַהֲדָרְךָ עַל־בְּנֵיהֶם: וִיהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ:

יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן: אֹמַר לַיהוָה מַחְסִי וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח־בּוֹ: כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת: בְּאֶבְרָתוֹ יָסֶךְ לָךְ וְתַחַת כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ: לֹא־תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם: מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם: יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ: רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה: כִּי־אַתָּה יְהוָה מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ: לֹא־תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא־יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ: כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה־לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ: עַל־כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן־תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ: עַל־שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין: כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי־יָדַע שְׁמִי: יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ: אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי: ארך ימים וכו'.

בן הודע, כמו בן דרכת (שמות י', כ"ט) ל' כן, כל"א יה, ואשלע עז בעקנגנט, וכן תם שאול אבי יודע בן (ב"ש כ"ג, י"ח). ונבא ספר יו"ד. והנה אף כי אין משמעתנו להאריך בבאור בחלקי התפלה שהם מקראי הכתובים בכבר שפירשו המפרשים ע"מ לא נוכל עבור על מזמור כזה הוה שבלי הבנת עליו פירוש עלינו אשר על ידו יתבארו כל הפסוקים נקשרים יחד זה על זה. והוא כי ידענו שזה אדוננו כשעה התפללו נפשו הקדושה עמד כל אחרית עתו לג' דברים לשיר ולברכה ולתפלה ובכל זאת לא לעצמו אלא לעמו כי הוא דבק בו באמת נכנו ולא יוכל לפרוד ממנו אף לא ברגע האחרון של חייו, והשיר והברכה הלא הם בתורה בתובים והתפלה שהתפלל קודם לברכתו (ספרי פ' וזאת הברכה) אותה אשר לנו דוד בספרו, והורה עין רואה נאמן נתגלו אולם עוד הכתם על כל המאורעות של תכיניו על עונותיהם ועבירותיהם במ' שנותיהם. ופתח בשנה בנולד ואמר אדני מעון אתה וגו' אתה ה' מנהיגנו שהובלתנו מעבדות לחרות והיית לנו מחסה ומסתר מכל צרה ובר וגם תמיד לשתלנו טהרה ועיר בשמונו. אך תשלות ישראל היא יתה לעבודה כי פשעו בך נשבל ובשתלים, ותשיכם עד דכא לתום במדבר גם לכלותם כרגע הם ונכך לולי קמתי והתפללתי ועתרה אלהי. וע"כ יצא הנביא לשנת התשובה מה גודל ערכה שעבירה את רוע הגזרה, כמאמר ה' סלחתי כדברך ואולם פני כזור סלע הוא ישועתו במדבר, חוזר ואת שבה עתה כי נסיתם, כי כל ימינו פנו, אין גם איש מן העשרים והם אשר כולם נכשלו בחטאת וכלו כמאן. נראות זאת הרועה לבו דוי ודוחו מלכה והקף ימי אבותינו שהם אמצים אם ואף אלה נוו תבו עמו סלבו. ולכן ה' הודיענו ימינו והאיר לבנו לתפלות אמרין לאמר דבריך וחבו הם החיים לערוב על האדם את קבל יעיו. עד הנה דבר עצה על העבר ועל דור אשת בתורה, ומשה ולהלאה יובר על העתיד על דור אתם ועתיד לירש את ארצו, ומתפלל שובה ה', ומעם אותה בשעה אותם ה' רבבות אלפי, ר"ל קשה עם הוא לעבודתו ולמלאתו, כי עד מתי יהיה עוד כועס? שבענו בבקר חסדך, אשר פנך המדבר ישלם נקי, אשר ימות עניתנו מתוך העני והעול ארום כנו מפני עונינו אנשנו ושמחנו מחסדך. ובנע אותם נשבונם ויראה אל עבדיך פעלך גם עבודה תבונן שקדתך ויהי ה' עליהם נועם.

יושב בסתר, מזמור נ"א, ונקרא שיר של פגעים (שבועות ט"ו ע"ב ובמדבר רבה יק רפ"ג, ע"ג). ואין בו אות ז"ן, לרמז שמי שאומרו בכוונה ניצול מכלי זיין. צנה, מגן, „סילד". וסוחרה, לבעם של ארזין „שטנלטר", מל' סחור סחור. וקטב, הוא קטב מרירי, רוח ולעשות בנקרא רוח מתחזין או נחאוון הממית באומו את כל מי אשר ישלטהו, ועיין פסחים קי"א, ב'. ובמדבר רבה דף רפ"ג, ב'. שחל, הוא אחד מו' שמות של ארי שהם ארי, כפיר, לביא, ליש, שחל, שחץ (סנהדרין צ"ה א'). ועיין רש"י לאיוב ד', י'. וי"א, והב אכתב רש"י באיוב כ"ח ח'. שמשה שמות יש לארי נראה ע"ם וצ"ל שבה, או שאשנ ג"כ גור לבם בשני שלמה, משנם גור מאשר לתואר בל חיה קטנה והפתן גם תנין תלבו אך כיניקו נוליכן, איוב ד', נ'). ארך ימים, כופלים לכפול פסוק זה, שע"י כן נשלם השם היוצא ממנו (טור א"ח ס' רצ"ה). ולפה שמב עשה ה' תל"ו).

הַלְלוּיָהּ׀ הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה: שֶׁעֹמְדִים בְּבֵית יְהוָה בְּחַצְרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ: הַלְלוּ־יָהּ כִּי־טוֹב יְהוָה זַמְּרוּ לִשְׁמוֹ כִּי נָעִים: כִּי־יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ: כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה וַאֲדֹנֵינוּ מִכָּל אֱלֹהִים: כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ יְהוָה עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ בַּיַּמִּים וְכָל־תְּהֹמוֹת: מַעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה מוֹצֵא רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו: שֶׁהִכָּה בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה: שָׁלַח אוֹתֹת וּמֹפְתִים בְּתוֹכֵכִי מִצְרָיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל־עֲבָדָיו: שֶׁהִכָּה גּוֹיִם רַבִּים וְהָרַג מְלָכִים עֲצוּמִים: לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וּלְכֹל מַמְלְכוֹת כְּנָעַן: וְנָתַן אַרְצָם נַחֲלָה נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ: יְהוָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְהוָה זִכְרְךָ לְדֹר־וָדֹר: כִּי־יָדִין יְהוָה עַמּוֹ וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנֶחָם: עֲצַבֵּי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יַאֲזִינוּ אַף אֵין־יֶשׁ־רוּחַ בְּפִיהֶם: כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה: בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה יִרְאֵי יְהוָה בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה: בָּרוּךְ יְהוָה מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלִָם הַלְלוּיָהּ:

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
הוֹדוּ לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְעֹשֵׂה הַשָּׁמַיִם בִּתְבוּנָה	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְרֹקַע הָאָרֶץ עַל־הַמָּיִם	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
אֶת־הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

הללויה הללו. מזמור קל״ה. הַלְלוּיָהּ, כל הללויה [illegible] ובסוף המזמורים [illegible] [illegible] והמלך [illegible] ... [illegible] כמו [illegible]. ונתן ארצם נחלה [illegible] [illegible] ונתן [illegible] בלס״ד.

הודו לה׳, מזמור קל״ו. ונקרא הלל הגדול (ברכות דף ד׳ ופסחים קי״ח ותענית י״ט), [illegible]

אֶת־הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְגֹזֵר יַם־סוּף לִגְזָרִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם־סוּף כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר לָנוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
נֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיהוָה לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה: הוֹדוּ לַיהוָה בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ־לוֹ: שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ הֵיטִיבוּ נַגֵּן בִּתְרוּעָה: כִּי־יָשָׁר דְּבַר־יְהוָה וְכָל־מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה: אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ: בִּדְבַר יְהוָה שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל־צְבָאָם: כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם נֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת: יִירְאוּ מֵיְהוָה כָּל־הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ יָגוּרוּ כָּל־יֹשְׁבֵי תֵבֵל: כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד: יְהוָה הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: עֲצַת יְהוָה לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר: אַשְׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהָיו

על מצרים (ילקוט ס׳ רע״ה) אך על פרעה, אך על נבוכדנצר (שמות רבה פ׳ כ״א) ודומיהן, והמכ״ם בזה מלכים עליהם. לממשלות [illegible] בכוכבים, דעתם לממשלת לבני קדם (דה״מ ו׳, כ״ס). בבכוריהם, עם בכוריהם, דעתם כנעריכו ובזקנינו (שמות י׳, ט׳).
רננו צדיקים, מזמור ל״ג. רננו, בל רננו, ירננו, נרננה כולם [illegible] רמוים [illegible] [illegible] וזה נאמר [illegible] [illegible] לקול על [illegible], וכמו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] הללו בתפלה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] כלי [illegible] לו י׳ יתרים; [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] והפסוק [illegible] ל״ג, ד׳ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (שמות

הָעָם בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ: מִשָּׁמַיִם הִבִּיט יְהֹוָה רָאָה אֶת־כָּל־בְּנֵי הָאָדָם: מִמְּכוֹן־שִׁבְתּוֹ הִשְׁגִּיחַ אֶל כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל־כָּל־מַעֲשֵׂיהֶם: אֵין הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרָב־חָיִל גִּבּוֹר לֹא־יִנָּצֵל בְּרָב־כֹּחַ: שֶׁקֶר הַסּוּס לִתְשׁוּעָה וּבְרֹב חֵילוֹ לֹא יְמַלֵּט: הִנֵּה עֵין יְהֹוָה אֶל־יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב: נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַיהֹוָה עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא: כִּי־בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ: יְהִי־חַסְדְּךָ יְהֹוָה עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ:

מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: טוֹב לְהֹדוֹת לַיהֹוָה וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן: לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת: עֲלֵי־עָשׂוֹר וַעֲלֵי־נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר: כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְהֹוָה בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן: מַה־גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְהֹוָה מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ: אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא־יָבִין אֶת־זֹאת: בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ־עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי־עַד: וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְהֹוָה: כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְהֹוָה כִּי־הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן: וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן: וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי: צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה: שְׁתוּלִים בְּבֵית יְהֹוָה בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ: עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ: לְהַגִּיד כִּי־יָשָׁר יְהֹוָה צוּרִי וְלֹא־עַוְלָתָה בּוֹ:

יְהֹוָה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ. לָבֵשׁ יְהֹוָה עֹז הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט: נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז. מֵעוֹלָם אָתָּה: נָשְׂאוּ נְהָרוֹת. יְהֹוָה. נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם: מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְהֹוָה: עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה־קֹּדֶשׁ יְהֹוָה לְאֹרֶךְ יָמִים:

מ"ו), ושאר הפסוק כתוב פי סוס לסיות כנד. השגיח, הביט. היוצר יחד לבם, מ"ל דקדק שמלת יחד אכולן נסקרין, כמקודם אמת (ר"ה דף י"ח). שקר הסוס לנצול לתשועה, וברב חילו לא ימלט מגנור את נפשו. יהי חסדך, בן תפלת המשורר.

מזמור שיר, מזמור צ"ב. ואמרוהו הלוים בבה"מ לשיר קרבן תמיד של שבת (סוף מס' תמיד ור"ה דף ל"א), ובנ"ל סוף פ' כ"ב ורבותינו קבלת רבה א"ר לוי המזמור הזה אדם הראשון אמר ובאתה עדותו והוא שבא ופדהו על שבו, ושירה כעל עתונות כמוכה מזמור שיר ליום השבת ר"ל שבא והטיל לעו"ד בין שמו ושמי שבות יחרם, ואות לעו"ד רצו על פי שלמד תורה לישראל עב"ל וכן גם בקלת נוספאות הרבה של המסות שבחא ושירה די אשר אדם קדשתו על יומא דשבתא. בפעלך מספר יו"ד ול' יפיד כוח. קרנים שלא יו"ד. בלותי בל' כלולב בשמן, וכוח שלרע בשו אבותי (דברים ל"ב ע"ם) דלתי (תלים קמ"ו, ו'), וכוח נאמר דרך משל על רת, סמוך ותמכמת. בשורי, כשוני משביעים אלי לבלוע לי כל"ה איינמן וויערערן. ישגה, יגדל וירבה. בלשה כמוץ שולשה קרי.

ה' מלך, מזמור צ"ג. ואף הוא עדת מבריאת העולם, ויש בו פ"ם תבות בענין אדם כי אחר בריאת העולם נגמר מלאכת הבריאה ונכנס השבת. מקולות מים רבים, יותר מן הקולות. נאוה כנו"ן נקטן וסמ"לף בנסמך פתח ע"פ המסורת וכן כתב אבודרהם, וקו"ף של קדש תנועה מדין דחיק.

יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ: רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם ׀ יְיָ עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: יְיָ שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְיָ זִכְרְךָ לְדֹר־וָדֹר: יְיָ בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ: יְיָ מֶלֶךְ, יְיָ מָלָךְ, יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יְיָ מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ: יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב אִישׁ וַעֲצַת יְיָ הִיא תָקוּם: עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר: כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד: כִּי־בָחַר יְיָ בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ: כִּי־יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ: כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְיָ עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב: [י״א כיבנת וי״ט אין לומר פסוק והוא רחום

וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ:] יְיָ הוֹשִׁיעָה׃ הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ:

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:
אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו:

תְּהִלָּה לְדָוִד׃ אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין

יהי כבוד, פסוקים מפוזרים הם, ונזכרו כבר בספ׳ סופרים סוף פ׳ י״ג, וזה הפסוק מתהלים ק״ד, ל״א. ואמרו בחולין דף ס׳ פסוק זה שר העולם אמר בבריאת הדשאים. יהי שם, תהלים קי״ג, ב׳. ג׳. ד׳. ויש להפסיק בין גוים ובין ה׳. ה׳ שמך, שם קל״ה, י״ג. ה׳ בשמים, ק״ג, י״ט. ישמחו, דה״א ט״ז, ל״א. ה׳ מלך ה׳ מלך וגו׳ נשנה גם בספ׳ סופרים פ׳ י״ד הלכה ח׳ וגם בהיכלות, ואיננו פסוק מיוחד בתנ״ך, אלא הוא מורכב מהתחלות שלשת הפסוקים ה׳ מלך עולם ועד (תהלים י׳, ט״ז) ה׳ מלך גאות לבש (צ״ג, א׳) ה׳ ימלוך לעולם ועד (שמות ט״ו), והוא להגיד על השם ב״ה שהוא היה הוה ויהיה, ופירושו, ה׳ מלך שנבראה העולם, ה׳ מלך קודם שנברא העולם, ה׳ ימלוך לעולמי עולמים; וצריך לומר ה׳ מלך בשני קמצין כי הוא בהפסק ועוד שהוא מפסוק תהלים צ״ג, א׳ כאמור. ה׳ הפיר, תהלים ל״ג, י׳. רבות, משלי י״ט, כ״א. עצת ה׳, תהלים ל״ג, י״א. כי הוא אמר, ל״ג, ט׳. כי בחר, קל״ב, י״ג. כי יעקב, קל״ה, ד׳. אוה סי״ז תם ובכ״מ נפסק ע״פ המסורת. כי לא יטש צ״ד, י״ד. והוא רחום ע״ח, ל״ח. ה׳ הושיעה, כ׳, י׳. והנה הפסוקים הללו כ״א מזכרות נגד השם הולך, עד״ת ישמחו השמים ותגל הארץ, כנגד כ״א פסוקים שתהלה לדוד הסמוך להם.

אשרי יושבי בתהלים פ״ד, ה׳. ואמרו״ל בברכות דף ל״ב, ב׳ חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללין, מנא הני מילי, א״ר יהושע בן לוי אמר קרא אשרי יושבי ביתך, וכתבו שם התוספות לפיכך תקנו לומר זה הפסוק קודם תהלה לדוד, לאפוקי שבני דאשרי אשרי בוכה שכ״ל ובאמת בן שלאחי בבני מדורים כו״י שקודם אשרי יושבי גם הפסוק אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה׳. אשרי העם, תהלים קמ״ד, ט״ו. ותקנו נ״כ פסוק זה לפני תהלה לדוד כי יש בו ג׳ פעמים אשרי ואשרי יושבי הם ג׳ פעמים, רצו שיאמרו אותו

חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי
נִפְלְאֹתֶיךָ אָשִׂיחָה: וֶעֱזוּז נוֹרְאֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדוּלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר רַב־טוּבְךָ
יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל־חָסֶד: טוֹב־יְהוָה
לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְהוָה כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה:
כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד
הֲדַר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר: סוֹמֵךְ
יְהוָה לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים: עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן
לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן: צַדִּיק יְהוָה
בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְהוָה לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ
בֶאֱמֶת: רְצוֹן־יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת־שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְהוָה אֶת־כָּל־
אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל־הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְהוָה יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל־בָּשָׂר
שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

ג' פעמים ביום כדאית' בברכות דף ד', ב' כל האומר תהלה לדוד בכל יום שלש פעמים מובטח לו שהוא בן העולם הבא וכו' עכ"ל וכתב עליו אבן ירחי ושמעתי טעם קלת שבכל פסוקי אלפא ביתא של המזמור נשלש הפסוק אחד בהתבוננות שתפילין בוי"ן) חוץ מן ג' פסוקים ופטן ח"ק פתן ורמוס ב' ארך אפים, קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת, להודיע שכל הקורא אותו באמת שהוא בן עוה"ב ולא ישול מיכנס, ניכנס בגימטריא ת"ק, והוא שמוסיפים בסוף ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה עכ"ל, וכל זה דוקא אם אומר אותו בכוונת לבו ולא האומרו בפיו ובשפתו בלבד ולבו לא נכון עמו. תהלה לדוד מזמור קמ"ה. וזה המזמור עם ה' המזמורים שאחריו שהם אותיות ה' תהלים הם כולם תהלות ושבחות לאל יתברך, וזה המזמור תחלתו תהלה וסופו תהלה והמעלה שאחריו תחלתם הללויה וסופם הללויה והכל לגודל המעלה ומפני כך תקנום חז"ל לאמרם בכל יום וקראום פסוקי דזמרה ועליהם אמר ר' יוסי יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום (שבת קי"ח, ב' ורי"ף פרק ה' דברכות ועי' בתוס' שבדיש נשמ' סופרים סוף פ' י"ז) וגדלותיך כן כתיב, וקרי וגדולתך בוי"ו קודם למ"ד דגושה, והוא מן כ"ב מלין דכתיבן שוקם ומוסף. רב טובך, טובך הגדול. וּגְדָל יתיר וי"ו כתיב, ונקרי וּגְדָל- וְהַבְּכוֹרָה. שלא כ"א בסוף הוא אחד מן כ"ח מלין דכתיבן ה"א בסוף ודמי, ויש בו דרש יברכו כה כבוד מלכותך יאמרו, שבכל נרמז לריך אומר בה מלכות. סומך ה', אות נו"ן חסרה מאלפ"א בית"א ואמרו רז"ל מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל דכתיב נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל (עמוס ה' ב') ואעפ"כ ברוח הקדש סומך ה' לכל הנופלים (ברכות ד', ב'). בעתו, בעתם לא נאמר אלא בעתו, מלמד שכל אחד ואחד נותן הקב"ה פרנסתו בעתו (כתובות ס"ז, ע"ב). פותח, כתב הטור, צריך לכוין בתהלה לדוד ויותר בפסוק פותח את ידך, שעקר מה שקבעוה לומר בכל יום הוא בשביל אותו פסוק שמזכיר בו שבחו של הקב"ה שמשגיח על בריותיו ומפרנסן עכ"ל אך מה שנשאלה בקלת מדורים שיש לכוין בפסוק זה על המלאך הממונה על הפרנסה, כוונה בזו פוגמה רפוים, ולא תהי בכוונתו אלא הקב"ה, כי הפרנסה לא ע"י מלאך אלא ע"י הקב"ה בעצמו כדאיתא בברכות נ"ה. ובב"ר פ' כ' ופ' ע"ז רב שמואל בר נחמן אמר הפרנסה גדולה מן הגאולה, שהגאולה ע"י מלאך והפרנסה על ידו של הקב"ה, גאולה ע"י מלאך, המלאך הגואל אותי, ופרנסה ע"י הקב"ה פותח את ידך ומשביע לכל חי, וכן אמרו ג"כ בריש פרק' תענית ובב"ר פ' ע"ג שמפתח של פרנסה ביד הקב"ה הוא שנ' פותח את ידך. ידך חסר יו"ד ול' יחיד הוא. לכל חי רצון, לכל חי מזון לא נאמר אלא רצון, שהוא נותן לכל אחד ואחד רצונו עם שהוא מבקש (שמות רבה פ' כ"ה). ידבר הבי"ת בפגול. ואנחנו, הוא פסוק מהמזמור קט"ו, ותקנו לאמרו כאן כדי לסיים הללויה של הללויה, שכן כל המזמורים שאחריו תחלתם הללויה וסופם הללויה לכן מוסיפים פסוק זה ויבוא גם כאן הללויה על הללויה (טור בשם רב עמרם), וכתב אבן ירחי, ונהגים מוסיפין עוד פסוק שלפני זה ואומרים כן לא המתים יהללויה ולא כל יורדי דומה, ואנחנו נברך יה וגו' עכ"ל ומפירש ימן שלמתי ששמעתי בשם ר' יעקב שלא היה אומר ואנחנו נברך כי אם בבקרים אבל לא במנחה ולא בסדר קדושה (ובא לציון) כי הא דאמרינן אותו כאן להודיע כי הללויה דהללי בפסוקי דזמרה עכ"ל אמנם שנהגנו להוסיף הפסוק בכל פעם שאומרים תהלה לדוד הוא ע"פ הטעם הכתוב בספרי הטעם.

הַלְלוּיָהּ. הַלְלִי נַפְשִׁי אֶת־יְהֹוָה: אֲהַלְלָה יְהֹוָה בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי: אַל־תִּבְטְחוּ בִנְדִיבִים בְּבֶן־אָדָם שֶׁאֵין לוֹ תְשׁוּעָה: תֵּצֵא רוּחוֹ יָשֻׁב לְאַדְמָתוֹ בַּיּוֹם הַהוּא אָבְדוּ עֶשְׁתֹּנֹתָיו: אַשְׁרֵי שֶׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ שִׂבְרוֹ עַל־יְהֹוָה אֱלֹהָיו: עֹשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם הַשֹּׁמֵר אֱמֶת לְעוֹלָם: עֹשֶׂה מִשְׁפָּט לַעֲשׁוּקִים נֹתֵן לֶחֶם לָרְעֵבִים יְהֹוָה מַתִּיר אֲסוּרִים: יְהֹוָה פֹּקֵחַ עִוְרִים יְהֹוָה זֹקֵף כְּפוּפִים יְהֹוָה אֹהֵב צַדִּיקִים: יְהֹוָה שֹׁמֵר אֶת־גֵּרִים יָתוֹם וְאַלְמָנָה יְעוֹדֵד וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים יְעַוֵּת: יִמְלֹךְ יְהֹוָה לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ. כִּי־טוֹב זַמְּרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי־נָעִים נָאוָה תְהִלָּה: בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַםִ יְהֹוָה נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס: הָרֹפֵא לִשְׁבוּרֵי לֵב וּמְחַבֵּשׁ לְעַצְּבוֹתָם: מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם שֵׁמוֹת יִקְרָא: גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב־כֹּחַ לִתְבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר: מְעוֹדֵד עֲנָוִים יְהֹוָה מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי־אָרֶץ: עֱנוּ לַיהֹוָה בְּתוֹדָה זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ בְכִנּוֹר: הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם בְּעָבִים הַמֵּכִין לָאָרֶץ מָטָר הַמַּצְמִיחַ הָרִים חָצִיר: נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ: לֹא בִגְבוּרַת הַסּוּס יֶחְפָּץ לֹא־בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה: רוֹצֶה יְהֹוָה אֶת־יְרֵאָיו אֶת־הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלַםִ אֶת־יְהֹוָה הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן: כִּי־חִזַּק בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ בֵּרַךְ בָּנַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ: הַשָּׂם גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ: הַשֹּׁלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד־מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ: הַנֹּתֵן שֶׁלֶג כַּצָּמֶר כְּפוֹר כָּאֵפֶר יְפַזֵּר: מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ כְפִתִּים לִפְנֵי קָרָתוֹ מִי יַעֲמֹד: יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיַמְסֵם יַשֵּׁב רוּחוֹ יִזְּלוּ־מָיִם: מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל: לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל־גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל־יְדָעוּם הַלְלוּיָהּ:

שֶׁאֵין בב' [illegible] כבר. עשתונותיו, [illegible], שברו, תקותו. את־גרים הוא כתוב [illegible] את. ואחרים [illegible] אין בכם את, [illegible], גרים [illegible] בתורה [illegible] ועד מ"ג. יעודד, ירומם.

כי טוב זמרה, כי טוב לזמר לאלהינו. [illegible] בנ"ת [illegible]. קרחו [illegible] ספרים נקוד קרחו [illegible] [illegible] (ברכות ל"א, ע') [illegible] (יחזקאל א', כ"ב) [illegible] [illegible] גם [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] מקום. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ברכות י"ט, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דף 251 [illegible] [illegible] [illegible]

הַלְלוּיָהּ. הַלְלוּ אֶת־יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים: הַלְלוּהוּ כָל־מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל־צְבָאָו: הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל־כּוֹכְבֵי אוֹר: הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמָיִם: יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ: וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חָק־נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר: הַלְלוּ אֶת־יְהוָה מִן־הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל־תְּהֹמוֹת: אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר רוּחַ סְעָרָה עֹשָׂה דְבָרוֹ: הֶהָרִים וְכָל־גְּבָעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל־אֲרָזִים: הַחַיָּה וְכָל־בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף: מַלְכֵי־אֶרֶץ וְכָל־לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל־שֹׁפְטֵי אָרֶץ: בַּחוּרִים וְגַם־בְּתוּלוֹת זְקֵנִים עִם־נְעָרִים: יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה כִּי־נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמָיִם: וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל־חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ. הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ. שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים: יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי־צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם: יְהַלְלוּ שְׁמוֹ בְמָחוֹל בְּתֹף וְכִנּוֹר יְזַמְּרוּ־לוֹ: כִּי־רוֹצֶה יְהוָה בְּעַמּוֹ יְפָאֵר עֲנָוִים בִּישׁוּעָה: יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל־מִשְׁכְּבוֹתָם: רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם: לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בַּגּוֹיִם תּוֹכֵחוֹת בַּלְאֻמִּים: לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִּים וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בַרְזֶל: לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כָּתוּב הָדָר הוּא לְכָל־חֲסִידָיו. הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ. הַלְלוּ־אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ: הַלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ: הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר: הַלְלוּהוּ בְתֹף וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעוּגָב: הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי־שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה: כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ. הַלְלוּיָהּ: כ"ה ת"י"ה:

וְצִפּוֹר קרי צִפּוֹר בו"ד ברכים. עֹשָׂה בסי"ן נקמץ. הודו הוד אלו וגו' לגמור אלא לקרות הודו כנורך. וירם קרן, אשר הפסוק כך הוא, וירם קרן לעמו, וירם תהלה לכל חסידיו, וירם תהלה לבני ישראל, עם קרובו, הללויה. הנה תבת וירם שונה לשלש פסקות הפסוק וכן מלת תהלה שוטפת גם על לבני ישראל, ומשפט יפורש כמאמר [illegible] טעם, ואמר המשורר אחרי דבר שתהלות לבאות בשמים ולבאות הארץ כי שכל התהלות ותשבחות אין לא נאמר בהם ב"ה אלא בתהלת עמו ישראל וזהו שאמר וירם קרן לעמו, ותבת קרן בפסוק זה אין טעמו קרן ישועה אלא המשורר נתכוון פירוש שם הוא הקרן אשר הרים הקב"ה לעמו וירם תהלה לכל חסידיו, הנה ידענו שהתהלה היא הקרן אשר בעון עליה המשורר ר"ל היא אשר נאמר גם שכל התהלות, ולמה נאמר כאן? כנגד כי בני ישראל העם אשר הוא קרוב לו שהללים התהלה הזאת. ועוד לדעת כי התהלות קרן לעמו, תהלה לכל חסידיו, תהלה לבני ישראל, הכולל [illegible] מאורת המסיבות אל תבה בקודשת והוא כמו קרן עמו, תהלת כל חסידיו, תהלת בני ישראל, דוגמת שבון לאהרן; (שמות ש"ג, י"ח) פירש לכהנו (ירמיה פ"ו, ג') משפט לכהנים (הושע ה', ו') אבן כמו יהוה אהרן, פירוש דבר, שמשפט בהם, ונכון לומר ששיבות הזאת כנגד התהלות.

בעשיו, בא ברבוי ליחיד לתפארת הלשון. במחלם וכן במחול בסי"ת דגושה כדין בה הסמוכה למחלה לפני קלמפן דף 34. רוממות בגבנות, וגם דבר הוא במשקל פעלה ובישה רוממה וכן בתנ הרחב"ע בשם ר' יהושע וכן הרד"ק בשרשו, ובשלה אם דבר זה במשקל זכר והושם תחת לגמרי (תהלים כ"ג, י"ז). גרונם בסי"ת נגוה והלמ"ד רפה. לאסור הלמ"ד בשבת גם והסמ"ך תוהם על"ה. בזקים, בשלשלות.

הללויה הללו אל, זה המזמור יש בו י"ג הלולים כנגד שלש עשרה מדות. [illegible] בתנ אף כי [illegible] ונכלע [illegible] (מ"ח ו' י"ח) [illegible] [illegible] כי אם דבר הוא. כל הנשמה, מכפלים פסוק זה להודיע אשר סוף פסוקי דזמרה וסוף תהלים, ומכן [illegible] כפסוק [illegible] ([illegible]).

ברוך יי לעולם אמן ואמן: ברוך יי מציון שכן ירושלים הללויה: ברוך
יי אלהים אלהי ישראל עשה נפלאות לבדו: וברוך שם כבודו לעולם
וימלא כבודו את־כל־הארץ אמן ואמן:

ויברך דויד את־יי לעיני כל־הקהל ויאמר דויד ברוך אתה יי אלהי
ישראל אבינו מעולם ועד־עולם: לך יי הגדלה והגבורה והתפארת והנצח
וההוד כי־כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש:
והעשר והכבוד מלפניך ואתה מושל בכל ובידך כח וגבורה ובידך לגדל
ולחזק לכל: ועתה אלהינו מודים אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך:
אתה הוא יי לבדך אתה עשית את־השמים שמי השמים וכל־צבאם הארץ
וכל־אשר עליה הימים וכל־אשר בהם ואתה מחיה את־כלם וצבא השמים
לך משתחוים: אתה הוא יי האלהים אשר בחרת באברם והוצאתו
מאור כשדים ושמת שמו אברהם: ומצאת את־לבבו נאמן לפניך

יום שיש ברית מילה נוהגים שמתחיל כאן המוהל בקול ובדרך ועונה לו הסנדק, ויאמרו כך בכוסם עד סוף השירה פסוק ופסוק וכמו שנרשם.

מוהל וכרות עמו הברית לתת את־ארץ הכנעני סנדק החתי האמרי
והפרזי והיבוסי והגרגשי לתת לזרעו מוהל ותקם את־דבריך כי צדיק אתה:
סנדק ותרא את־עני אבתינו במצרים ואת־זעקתם שמעת על־ים־סוף:
מוהל ותתן אתת ומפתים בפרעה ובכל־עבדיו ובכל־עם ארצו סנדק כי

ברוך ה' פסוק בתהלים סוף ספר שלישי. ברוך ה' מציון, גם סוף מזמור קל"ה. ברוך ה' אלהים, גם ע"ב, י"ח, וי"ט. שהוא סוף ספר שני. אמן ואמן, איתא בדברים רבה פ' ז' אמן הוא ש[illegible] בו ג' אפשריות (פירושים, ושלש רומית היא explicatio) שבועה וקבלה ואמנה, שבועה מניין שנ' והשביע הכהן וגו' ואמרה האשה אמן אמן (במדבר ה', כ"ב), קבלה מניין שנ' ואמר כל העם אמן (דברים כ"ז, כ"ו), אמנה מניין שנ' ויען בניהו בן יהוידע את המלך ויאמר אמן כן יאמר ה' (מ"א א' ל"ו) עכ"ל וג' פירושים האלה באות שלש זו בתפלותינו.

ויברך דוד, כתבו אבודרהם והטור, התקין הגאונים לומר ויברך דוד ושירת הים, והטעם לפי שבא[illegible] אותם ס"ו לבוכות של שבח המזמורים בברכת ישתבח דוקא שבלתין שמוך שירת הים ומתוך אותם פסוקים של ויברך דוד עכ"ל ועוד טעם כתב ה"ר לבי בפירושו לפי שאמרנו פסוקי דזמרה אומרים ג"כ ויברך דוד שבח נ"ב נרבה, וסיא נוס"א כ"ש פסוק י' עד י"ג. ולענין תקון התפלות יש לדעת :בי בסדור רב עמרם לא סודר כן ויברך דוד רק עד ומהללים לשם תפארתך, ולא הפסוקים אתה הוא ה' לבדך וכו' גם לא שירת הים, כמו שהעיד אבן ירחי בספרו המנהיג, וכן יורנו גם סדורו גם' ג"ב ח"ל סומירות כנדו לב' קלו בשמו וכו' וקולת ברוך ה' לעולם ופרשה דדברי הימים לך ה' הגדולה (עד לשם תפארתך, וגם היו פורסין ומתפללין ישתבח, אך לאחר מכאן תקנו לומר פרשה שבעזרא אתה הוא ה' לבדך עד בפים עזים, והוא עד לעולם ועד, כי לה' המלוכה, ועלו מושיעים, והיה ה' למלך על כל הארץ, ופוסד החזן ואומר ישתבח עכ"ל. והנצח בו"ן נקרי ע"פ המסורה. לכל לראש, לכל הראשים והשלטים אתה הוא במתנשא על כולם. אתה הוא ה' הוא מנחמיה ט' פסוק ו' עד י"ב. ואבודרהם מתחיל גם ויברכו, שם בברוך שהוא סוף הפסוק הקודם לפסוק אתה הוא, וכן הוא בסדור ספרדי כ"י, גם כבר דעת השל"ה, אמנם ראינו בספון כי כבר הרוקח נוהג בנוסחתנו. את עשית, אתה קרי. מחיה, ביו"ד בסגול. אתה הוא ה' האלהים וכו' כל זאת לא נמצא בסדור רומא, אלא עד ומהללים לך משתחוים ומתחיל גם פסוק וכו' ישראל כלבו ביכבה (שמות י"ד, כ"ט) וכו' עד סוף השירה. שמו במי"ן הנוסח כדין דחיק ובן הוא גב"י וכ"ב הכנעני החתי וגו' בה' סרשבונים בלא וי"ו וכו' באשרונים כ"י, ואמנם כן, הודו הכטיבנו.

יָדְעָתְּ כִּי הֵזִידוּ עֲלֵיהֶם וַתַּעַשׂ־לְךָ שֵׁם כְּהַיּוֹם הַזֶּה: סוהל וְהַיָּם בָּקַעְתָּ לִפְנֵיהֶם
וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ־הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה סנדק וְאֶת־רֹדְפֵיהֶם הִשְׁלַכְתָּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ־אֶבֶן
בְּמַיִם עַזִּים:

סוהל וַיּוֹשַׁע יְהוָֹה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם סנדק וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל
אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שְׂפַת הַיָּם: סוהל וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר
עָשָׂה יְהוָֹה בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת־יְהוָֹה סנדק וַיַּאֲמִינוּ בַּיהוָֹה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ:

שירת הים יאמר מעומד ובנגון הטעמים.

סוהל אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָֹה וַיֹּאמְרוּ
לֵאמֹר סנדק אָשִׁירָה לַיהוָֹה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: סוהל עָזִּי
וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה סנדק זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ:
סוהל יְהוָֹה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָֹה שְׁמוֹ: סנדק מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם
וּמִבְחַר שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם־סוּף: סוהל תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ־
אָבֶן: סנדק יְמִינְךָ יְהוָֹה נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ יְמִינְךָ יְהוָֹה תִּרְעַץ אוֹיֵב: סוהל וּבְרֹב
גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ: סנדק וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ
מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ־נֵד נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב־יָם: סוהל אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף
אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל סנדק תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי: סוהל נָשַׁפְתָּ
בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים: סנדק מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָֹה

ויושע ה', תקנו לומר ויושע ושירת הים, לזכור יציאת מצרים בכל יום כמו שכתוב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך (דברים ט"ז, ג'), וכן המנהג בכל תפוצות ישראל, רק בנ' כתב [illegible] אותה בני מנהג ספרד ואומרים במקומה שירת האזינו.

כעופרת הכ"ף פתוחה, ודברי בעל ב"ח מפורשים ע"י מה שכתבתי למעלה אבל שבליך קראו בשפים. במים אדירים, כתב הכ"ס בש"ם סמן נ"א יש להפסיק בין במים ובין אדירים, ודבר זה צריך ביאור ונראה כי סמך על גמר' מנחות ל"ג שאדרה זה אדירים על מצריים וע"כ כתב שיש להפסיק כדי שתהיה אדירים הם המצריים צללו כמים בעופרת וכמו שכתבת פירש הר' ספורנו, אדירים, שרים ורשעי' שם צללו כעופרת במים. אמנם כשש"כ לא יתכן פירוש כזה לפי התורפות הטעמים ולפיהם מלת אדירים תואר היא למים כי תבת כעופרת היא מוטעמת בזקף ולעולם הזקף מפסיק יותר מהטפחא שלאחריו וע"כ מים דבק עם אדירים וכמו שפירש הרשב"ם, ואם היה כפירוש ספורנו היה לו להטעים צללו כעופרת במים אדירים ואז היה במים נסמך למעלה ומופסק מן אדירים דוגמת ויתן גם־לאישה עמה ויאכל. ואל תאמר א"כ למה לא נטעם צללו כעופרת במים אדירים מרכא טפחא מרכא וסלוק, כי זה לא יתכן ע"פ יסודי הטעמים, כי כאשר תבת הסלוק או המלה שלפניו מרוחקת כל כך עד שיש עוד ב' תנועות לפני תנועת הנגון אז לעולם יבא טפחא לפני הסלוק ולתבה שלפניו זקף, והמרכא לא יושם לפני הסלוק אלא אם אין ב' תנועות לפני הסלוק או לפני תנועת הנגון של תבה הקודמת לו. ודבר זה הוא שהטעה להרב ספורני שחשב במים נפסק מן אדירים [illegible] טפחא, אבל לפי האמת הטפחא הזה שלפני הסלוק איננו מפסיק ונתנה רק למען [illegible] גם למען הטעמת, ודע לך כלל [illegible], והטעם הוא לבלוק [illegible] אם יקדם לו התביר אז הוא מפסיק [illegible] אלא יבולעו [illegible] זה. ואחרי הדברים והאלה הלא אין טעם של הפסקה בין מים ובין אדירים אלא אם [illegible] במים וא"כ [illegible] אדירים [illegible].

מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: סוהל נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ: סגרק נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ עַם־זוּ גָּאָלְתָּ סוהל נֵהַלְתָּ בְעָזְּךָ אֶל־נְוֵה קָדְשֶׁךָ: סגרק שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְּלָשֶׁת: סוהל אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן: סגרק תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן סוהל עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ יְהֹוָה עַד־יַעֲבֹר עַם־זוּ קָנִיתָ: סגרק תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְהֹוָה סוהל מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ: סגרק יְהֹוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: סוהל יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

(יְיָ מַלְכוּתֵהּ קָאֵם לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא:) כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְהֹוָה עֲלֵהֶם אֶת־מֵי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם:

כִּי לַייָ הַמְּלוּכָה וּמֹשֵׁל בַּגּוֹיִם: וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת־הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַייָ הַמְּלוּכָה: וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד: (וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב לֵאמֹר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:)

בשבת וביו"ט אומרים כאן נשמת. אן שבת וי"ט ווירד היער נשמת געזאגט.

דגשות אדירים להי', כי הסתג הקל יש לו עצמו טעם לענין אתי מרחיק. מי כמכה בסגי אבפסוק בא בנ"ך הגוסם עפ"ג, וכן כתבו הגאים בשירה אלא בכללם והם לרופפות הכתוב, ואין פה מקום להאריך. נאדר הפ"ך בשבא נח וקדל"ת דגושה (מכלול דף פ"ג). בגדל זרועך, הוא הפוך במו כרוצץ מגדול, ובמהו קדום היכלך (תהלים ס"ח, כ') כמו היכל קדשך, חכם הראשונים היה תופר לגמיה. מקדש אדני, יש להפסיק בין אדנים וכמו אשופתן מקיש ע"י טעם זקף. ה' ימלך, פה מתוק פירוש הטבילתא, ה' ימלך לעולם ועד, עמהי מה! כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים עכ"ל רולה כזה כי הפסוק כי בא סוס הוא נותן טעם למה ה' ימלך לעולם ועד, כי טביעת פרעה ואילו בים סוף הבירו על ידה כל העמים כי אין אלהים זולת הבורא ומודעה מלכותו לכל באי עולם. ה' ימלך בופלים הפסוק להראות כי הוא סוף השירה, כן כתב אבודרהם, גם המרדכי פ' לולב הגזול הטן אלף רפ"ח עוביד הבפלת הפסוק. אך בכל בו ס' ד' כתב גם קונטרס אחד כי הכפלת ה' ימלך טעות הוא, ובאמת לדעת האומרים כי בא סוס פרעה גם הוא מן השירה נראה שאין לכפול פסוק ה' ימלך אלא אם נכתב באר"י לקרוא גם תרגום של פסוק זה (ס' פ"י ושלום), וכבר ראינו כי גם לטבילתא כי בא סוס עוד מן השירה וכן דעת הרא"ש והאברבנאל גם הסופרים כותבים אותו עוד כדמות שירה (עס' סופרים פ' י"ב הלכה י"א) וכס' נגיד ושלום אשר בסדים אין לומר כי בא סוס פרעה כי גם הוא מן השירה, וכן כתב בעל מג"א לא"ח ס' נ"א, גם יעב"ץ כתב עליו בס' עו"ק ודאי אלוי ונכון הוא דהא בל פרשה דלא פסקה משה ודאי לא פסקינן אף בי בלבור, ואף טעמא לא נפיים הפרשה ובפליל פסוק אחד במנהג, וכן היה מנהגו של אבא מורי הגאון ז"ל עכ"ל. והנה בסדור ספרדי כ"י לא נכפל ה' ימלך אבל כתוב עליו גם תרגומו ה' מלכותה לעלם וכו' ואח"כ כתוב הפסוק כי בא סוס וכו', ובסדור כ"י שבמת פ"ו גם כן אינני כפול פסוק ה' ימלך וגם תרגומו לא נכתב ואף פסוק כי בא סוס פרעה אינגו שם. ובמיוע לואת, שלאתי בגליון מחזור ספרדי הנ"ל אין לכפול פסוק ה' ימלך ואין לומר כי בא סוס פרעה ולא ובתורתך כתוב וכו' ולא פסוקים אחרים, והטעם כי מן ויושע ה' עד ובשמו אחד יש י"ס הויות (כי עמקה אחד' כל' אדנות כתיב) וי"ח הויות שנינם ע"כ אותיות בשבין שם ע"ב שבו נקרע הים, ולכן אומרים אחרי ישתבח עכ"ל. ה' מלכותה לעלם וכו', כן נוסח התרגום בסדור ספרדי כ"י הנזכר, וכן הנכון, ורואה בסדר ובא ללוין. כי לה' פסוק תהלים כ"ב, כ"ט. ועלו מושיעים פסוק סוף עובדיה, ותבא מושעים חסר יוד וקדמות עפ"כ. והיה ה' למלך, זכריה י"ד, ט'. ובתורתך וגו' זה אינו בסדורי הספרדים גם אינגו כתוב בסדורים כ"י וכן בל הקדמונים לא ידעו ממנו, אלא כולם מסיימים עם ה' אחד ושמו אחד (סדר רב עמרם ורוקח ס' ש"ב ובל בו ס' ד' ותשובות מהר"ם מינץ ס' פ"מ גם ס' מטה ס' חלק ג' פ' כ"ג), אע"ב נראה כי הועתק זה הפסוק לכאן מהלכות של תפלת ר"ה.

ישתבח שמך לעד מלכנו האל המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ· כי לך נאה יי אלהינו ואלהי אבותינו שיר ושבחה הלל וזמרה עז וממשלה נצח גדלה וגבורה תהלה ותפארת קדשה ומלכות ברכות והודאות מעתה ועד־עולם: ברוך אתה יי אל מלך· גדול בתשבחות· אל ההודאות· אדון הנפלאות· הבוחר בשירי זמרה· מלך· אל· חי העולמים:

בין ישתבח ליוצר אור לא יפסיק, ע"כ אין לומר פסוק ועתה יגדל נא וכו' כשאומר הש"ץ קדיש.

חזן· יתגדל ויתקדש שמה רבא בעלמא די־ברא כרעותה· וימליך מלכותה בחייכון וביומיכון ובחיי די־כל־בית ישראל בעגלא ובזמן קריב· ואמרו אמן·

יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא·

יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמה די־קדשא· בריך הוא לעלא מן־כל־ברכתא ושירתא תשבחתא ונחמתא די־אמירן בעלמא· ואמרו אמן:

ישתבח, ברכה זו נחשבת היא לברכת ברוך שאמר ובמאמר שם, ויש בה קצת שנויים בין נוסחת האשכנזים ונוסחת הספרדים ונפרט בחתימתה הספרדיים מאריכים והאשכנזים מקצרים. שמך לעד מלכנו האל ר"ת שלמה, וכתב אבודרהם לפי שהוא בן דוד שאמר ז': היה שמו בן אהו לכבוד שלמה המלך. מלכנו, יש בברכה זו ט"ו שבחים לשון מלכות בנגד ט"ו שבחים שלך הכבוד שאמר דוד במזמור כ"ד. שיר וגו' עד והודאות הן ט"ו לשונות של שבח, כנגד ט"ו שיר המעלות שאמר דוד. כנגד ט"ו מעלות שבמקדש שעולים מעזרת נשים לעזרת ישראל שעליהם עומדים הלוים בשיר, וכנגד ט"ו תיבות שבברכת כהנים, שבהם שמברך אותנו בט"ו כך אנו משבחים אותו בט"ו. והנה יש כאן ט"ו שבחים כן כתבו אבודרהם והטור בא"ח סי' נ"א והגר"א שיבן תשובה פ"א ור"ש ריקאנאטי בס' טעמי התפלות וכן הוא בבחיי פ' תרומה, ע"ש. אך בזוהר פ' תרומה עמוד רל"ג (מובא בשל"ה דף רנ"ג, ע"ב ובקב הישר פ' נ') אינו מונה שבחות תבוח ברכות והודאות ומונה רק י"ג שבחים בנגד של"ג עשרה מדות, גם שם שבחנו שיאמר שבחות אלו בולג בנשימה אחת לא שמשמע כן מדברי הזוהר, רק שלא יפסיק ביניהם אבל יאמרם בנחת מתון ובנשימה במשלך שתו של מלך, וכן כתבו מהרי"ש שיבן בתשובתו והר' יעב"ץ בסדורו, והר' חיד"א בקשר גודל ס' ט"ג. ושבחה בפלס אנקה "היה" ואמר שבחה ולא אמר שבח כדי לשוותו בזה עם וזמרה וממשלה וגדלה שכלן בל' נקבה, וכן אמר שיר ולא שירה כדי להשוותו עם הלל, עז, נצח, שכלן בל' זכר, וזוה לאות הלשון. גדלה וגבורה, בנוסחת הספרדים וגבורה גדלה, ונוסחתנו היא ע"פ הכתוב שיקדים גדלה לגבורה (דה"א כ"ט, י"א). והודאות, בל' מקרא בשלא הודות (עזרא ג', י"א) ובל' חז"ל נמצא ביחיד הודאה גם הודיה (למעלה דף 45) ועה"ב רבוין הודאות (סוטה דף מ'. תענית ו', ע"ב) גם הודיות, וכן אמרו שן ימה טובות ונחמות, ונשקלה נמלא שן שנה שניות (אסתר ט', י"ט) גם מנאות (נחמיה י"ב, מ"ד) גם מניות (שם י"ג, י'). אל מלך, מן אל מלך עד סוף הברכה יש ט"ו תבות כנגד ט"ו השבחים שבברכה. בשירי זמרה ר"ל בשירים של שבח, וכן שיר שמזמור פירושו שיר של שבח, כי זמרה הוא שבח כמו זמרת הארץ (בראשית מ"ג, י"א) ושמותם מן לשבח הארצם. וכן כל ל' זמר בתהלים שתורגם בל' שבח. חי העולמים. יש מדקדקים ואומרים חי עולמים כמו לעולמים. אבל האומר העולמים צריך לומר חי העולמים כמו וישבע בחי העולם בסוף דניאל (י"ב, ז') כן שלאתי בפירוש יכין. וכן כתב גם אבודרהם ושקל ובברכת כולה נמצות יבואר יותר.

יתגדל עכ"ש שאמר הש"ץ קדיש אחר חתימת הברכה של ישתבח כתב בתניא הטעם לפי שאיבדו את השלום של פסוקי דזמרה ואח"כ יתחילו בשחרית של קריאת שמע וברכותיה, ובמה שיפסיקו לפסוק לרקם או לדבר אחר או שמא יעבר עליהן שבח שלחרות את שמע וישאו בלא קדיש, לכן נתקן הקדיש אחר פסוקי דזמרה. אין פוחתין מז' קדישים בכל יום, ומבאורים ז"ל משבום על שם שבע ביום הללתיך שכ"ל ובפירוש לקדיש שכתבנו אחר ובא לציון.

דער פארבעטער רופט אויס:

י׳ בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ׃

ק״ה

בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת־הַכֹּל׃

וועהרענד רעדען בעטעט דיא געמיינדע לייזע:

ק׳ יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ שֶׁל־מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדָיו אֵין אֱלֹהִים סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו וּשְׁמוֹ מְרוֹמָם עַל־כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה׃

כשעונין אחר השם יאמר הקהל.

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃

כשעונין אחר המבורך יאמר הקהל.

יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם׃

הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ בְּרַחֲמִים. וּבְטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית׃ מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ. כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ. מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ׃ הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמָם לְבַדּוֹ מֵאָז. הַמְשֻׁבָּח וְהַמְפֹאָר וְהַמִּתְנַשֵּׂא מִימוֹת עוֹלָם׃ אֱלֹהֵי עוֹלָם בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ. אֲדוֹן עֻזֵּנוּ צוּר מִשְׂגַּבֵּנוּ. מָגֵן

בָּרְכוּ הרי"ש בחטף פתח כצ"ל ע"פ המסורת, אבל לי נראה אם יהיה הנגון על הרי"ש הרי"ש בשוא נח ואם הנגון על הכ"ף הרי"ש בחטף פתח חוץ מן אחד ולעלא בִּרְכַת (דניאל ד׳, ל"א); והטעם על רו"ב שלשלת בפסוקי הזהר נקד בית ישראל בָּרְכוּ את ה׳ בדינו, וכאן שבא בכלל. ויסוד ברכה זו בברכות מ"ט, ע"ב ובספרי פ׳ האזינו פסוק כי שם ה׳. וכתב הטור בא"ח ס׳ נ"ז נוהגין בכל המקומות שאומרים הקהל יתברך וישתבח וגו׳ כשהש"ץ אומר ברכו, וכן כתב אבודרהם, ונוסחתם מורכבת מפסוקים מפוזרים, כי תפלתם לקוחה מנוסח הקדיש, והחלק שהוא ראשון וגו׳ הוא ע"פ ישעיה מ"ד, ו׳. סלו לרכב הוא פסוק בתהלים ס"ח, ה׳. ובסדור ממלדי כ"י יש במקום הפסוק והפסוקים של תהלים ק"ג, א׳. ק"ד א׳. ול"ד. ותמ׳ רב עמרם נמצא יתברך וגו׳ של הקהל כולו בנוסחא מיוחדת וזה "יתברך שמו ויתעלה זכרו של מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא אדון כל בריותיו עליו ככל מעשיו אדיר בעליונים ובתחתונים ואין זולתו אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת לפיכך אנחנו חייבים להודות לו ולברכו". ושמו מרומם על׳ נחמיה ט׳, ה׳. ובמי"ם של ותרומם נקמץ בס"ע וכ"י וכן כתב הרלב"ע בצחוקים דף פ"ו ב׳ גם בלחות דף פ"ד ד׳, גם הרד"ק במכלול דף ק"ח ודף קמ"ו ב׳ אמר במציאות שמשקל נקמץ. ברוך שם כבוד, לקוח ממקראות שנים, וע"ב. ופיתא בספרי פ׳ האזינו שניין לאומר ברכו שהם עונין אחריו בשכמל"ו ת"ל כי שם ה׳ אקרא. יהי שם ה׳, תלים קי"ג, ב׳.

יוצר אור, זו היא ברכה לתשובה על הברכות שלפני ק"ש של שחרית, והלשון הזה לקח"כ בישעיה מ"ה, ז׳, רק שתנה רע שבכתוב שופלמת לתנות את הכל, כדי לסתמה בלישנא מעליא ובמפורש בגמר׳ ברכות דף י"א, ע"ב. ובמדבר רבה דף רמ"ה ע"ב גדול שלום ששקול כנגד הכל שאנו אומרים עושה שלום ובורא את הכל.

המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים, שעזו, שמאיר ברחמים לארץ ולדרים עליה. ובטובו מחדש, ל׳ חגיגה י"ג, ע"ב. והפירוש כי כמו שהבדיל השם ב"ה בין האור ובין החשך בבריאת העולם כן הוא מתמיד אותה היום בכל יום, ואמר תמיד ע"ב ויום ולילה לא ישבותו, ולא האור והחשך בלבד אלא לכל הבריות נתן השם כח ונפש להתמיד הויתן ולהתמדת יום יום עד שלא יחסר בריה מן העולם וזהו חדוש מעשה בראשית בכל יום, ראה טעמי המצות לר"מ ריקאנאטי דף ל"ו, ב׳ ועקדת יצחק שער ד׳. מה רבו, פסוק בתהלים ק"ד, כ"ד. קִנְיָנֶךָ שחולקים הספרים אם הוא מלא יו"ד אחר נו"ן או חסר יו"ד כי במקרא גדולה רמ"ז ודפ"א הוא מלא קִנְיָנֶיךָ ובמקרא רפ"ו ושל מרופם וספרים הוא חסר ואף בעל ע"ב העיד על השמי אבל הדפיסו גם הוא חסר וכן הוא גם בסדור רפ"ו וכן המסורת אין הכרע דבוא רש"י לסבריא והוא פירש קִנְיָנֶךָ, קנין שלך וגו׳ ברכה שוה שקרא קניינך ל׳ יחיד אלא היה קורא ל׳ רבים היה פירש קנינים שלך, הרי המקר קִנְיָנֶךָ חסר יו"ד. לבדו מאז ע"ש כמו בחסד מאז מעולם אתה (תהלים צ"ג, ב׳). ברחמיך הרבים רחם עלינו, כתב אבודרהם בשם הר׳ אבר מגל שהשבנות יש לתמוה למה נתקן לשון זה בברכת השמורות ומראה בעיני משום דאמרינן בירושלמי יהי עמלת עמלת בתיב אמר ר"ו שמני שוכפין לכפיל אמברא בתיבות לפיכך תקנו לומר

יִשְׁעֵנוּ מִשְׂגָּב בַּעֲדֵנוּ: אֵל בָּרוּךְ גְּדוֹל דֵּעָה. הֵכִין וּפָעַל זָהֳרֵי
חַמָּה. טוֹב יָצַר כָּבוֹד לִשְׁמוֹ. מְאוֹרוֹת נָתַן סְבִיבוֹת עֻזּוֹ. פִּנּוֹת
צְבָאָיו קְדוֹשִׁים רוֹמְמֵי שַׁדַּי. תָּמִיד מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וּקְדֻשָּׁתוֹ:
תִּתְבָּרַךְ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ. וְעַל מְאוֹרֵי אוֹר
שֶׁעָשִׂיתָ יְפָאֲרוּךָ סֶּלָה:

תִּתְבָּרַךְ צוּרֵנוּ מַלְכֵּנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ בּוֹרֵא קְדוֹשִׁים יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד
מַלְכֵּנוּ יוֹצֵר מְשָׁרְתִים וַאֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו כֻּלָּם עוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם
וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה יַחַד בְּקוֹל דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים (ו) וּמֶלֶךְ עוֹלָם: כֻּלָּם

בהמשך הדברים בברכת המאורות. אל ברוך, מכאן עד שדי תמיד הולכת על סדר א"ב, ואח"כ מספרים כבוד אל אותיות מיכאל, ואפשר שהוא שם המחבר. וכתב אבן ירחי שהתקין הוא כסדר א"ב בינוני של חול ושל שבת וי"ט נראה שהוא להודיע כי לא נתקיימו שמים וארץ ותולדותיהן זולתי על פי התורה, והאלפא ביתא היא יסוד התורה וכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. גדול דעה כן הוא בכל ס"י גם בסדור רס"ג גדול באולם ובלתי מותק וכן דוגמתו גְּדוֹל כנפים (יחזקאל י"ז, ז'), ובעל וי"כ נקד גְּדָל־דעה בקמץ חטוף ובמקף, אמנם לא נמצא גְּדָל בקמץ חטוף רק פעם אחת גדל־חמה (משלי י"ט, י"ט), והוא בעבור טעם הדחי כמבואר בספרי תורת אמת במשפט המקף ולולי כן היה גם הוא בלתי מותק, ומה שנמצא גדל־כח, גדל־חסד, במקף, הם לא יחשבו לענין זה כי הם בקמץ בעבור הסיכתן למלה שלאחריה, הרי לנו שהעקר הוא גְּדוֹל דעה, וראה גם על נקוד בשלש עשרה לעיל דף 53. זָהֳרֵי הה"א בקמץ חטוף כמו [illegible] (שיר ו', ה') כמשפט משקל פֹּעַל בסמיכות ובכנוי אם עי"ן הפעל גרונית. טוב יצר, יצר את הטוב להיות כבוד לשמו, תבת טוב שם דבר כמו רק טוב (בראשית כ"ו, כ"ט) טוב ורע (דברים א' ל"ט) דורש טוב (סוף אסתר) והטעם על המאורות עה"כ וירא אלקים את האור כי טוב. כבוד לשמו עה"כ כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו (ישעיה מ"ג, ז'): ועל דרך האמת אין כוונת המאמר פה על שמש וירח אלא על האור הגדול שברא הקב"ה ביום ראשון ושאמר טוב שלא השתמשו בו הרשעים וגנזו לצדיקים לעתיד לבוא כדאיתא בחגיגה דף י"ב ובב"ר פ' ג' דף ה', ב'. ועליו נאמר טוב יצר כבוד לשמו, שהאור הראשון שאמר טוב הבדיל להיות כבוד לשמו, וזהו שאמר מאורות נתן סביבות עזו ר"ל האור הראשון גנזו ונתן תחת כסא כבודו שהוא סביבות עזו, שהרי אלא שאר המאורות בתוך ויתן אותם ברקיע השמים. פנות צבאיו חשובי צבאיו ר"ל שרי מעלה, כמו אלי כל פנות העם (ש"א י"ד, ל"ח) תרגומו כל רישי עמא. ופנימית הכוונה נאמרו פנות צבאיו קדושים על מיכאל וגבריאל השרים הגדולים והקדושים על כל המלאכים והם רוממים שדי בשירתם תמיד ובכל עת, שכל שאר המלאכים אומרים שירה ומתבטלין, והם אינם מתבטלין כדאיתא בב"ר פ' ע"ח, ונראה שעל זה רמז הר"ת מיכאל בתבות מספרים כבוד אל. תִּתְבָּרַךְ ר"ל בעתיד בכל ס"י ובכ"ל בעבור כי הוא נסוע אל התבה שלאחריו, וכן יִתְבָּרַךְ ויתרומם שמך, יִשְׁתַּבַּח שמך, ועוד כי משקל התפעל בבנין התפעל הוא היותר נכון כמו שהארכתי על זאת בספרי תולדות חיים דף מ"א. על שבח, פירושו, כיון שבורך על כל הברכות שבוחרים לו מעשי ידיו, וכן בברכת בעת לעלה ולקלס על כל דברי שירות, יותר מכל דברי שירות. ועל מאורי אור שעשית, שמש וירח וכוכבים, וכמו שכתוב כל מאורי אור בשמים (יחזקאל ל"ב, ח'); ובכ"י גורס ועל מאורות שעשית. יפארוך נמשך אל המאורות, הם יפארוך וכמו שכתוב השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע (תהלים י"ט). סֶּלָה לעולם ועד, והסמ"ך דגושה כדין דחיק, ודוגמת יהללוך סֶּלָה בתהלים פ"ד, ה'.

תתברך צורנו, מכאן מתחיל לספר מן בריאת המלאכים משרתי עליון וסדר שירתם למעלה. בורא קדושים, אלו המלאכים, עה"כ ואשמעה אחד קדוש (דניאל ח' י"ג). יוצר משרתים, בכל יום מחדש הקב"ה מלאכים כדאיתא בחגיגה דף י"ד כל יומא ויומא נבראין מלאכי השרת מנהר דינור ואמרי שירה ובטלי שנא' חדשים לבקרים רבה אמונתך עכ"ל וכן הוא הפירוש יוצר משרתים אותם המתחדשים בכל יום, ואשר משרתיו שעולם כמו מיכאל וגבריאל שהיכם מתמלאים כתפורה למעלה, כולם עומדים לפניו להשמיע גדולתו (וראה תוספות חגיגה דף י"ג ע"ב). משרתים ואשר משרתיו ר"ת מום והוא סוף השם של שם המפורש של ע"ב אותיות והוא כמנין מלאכים, לכן יש לדקדק שלא לדלג וי"ו של ואשר (עטרת זקנים). מְשָׁרְתִים הרי"ש בחטף פתח וכן מְשָׁרְתָיו בכ"ל וכן כל ל' שרת אשר המנון בשי"ן, וכן כל ל' גרש ול' ברך והוא בעבור אות רי"ש, וראה לעיל במלה ברכו והערי פ"ג לבראשית י"ב, ג'. וכן כתב בגדיא כן אשר המשורתיו. אלהים חיים ומלך עולם, כן הוא בכל הסדורים, וכתב בעל עטרת זקנים בשם הסמ"ג שיש לומר

אהובים כלם ברורים כלם גבורים וכלם עושים באימה וביראה רצון קונם וכלם פותחים את פיהם בקדשה ובטהרה בשירה ובזמרה ומברכים ומשבחים ומפארים ומעריצים ומקדישים וממליכים

את שם האל המלך הגדול הגבור והנורא קדוש הוא: וכלם מקבלים עליהם על מלכות שמים זה מזה· ונותנים רשות זה לזה· להקדיש ליוצרם בנחת רוח בשפה ברורה ובנעימה קדשה כלם כאחד עונים ואומרים ביראה

מלך עולם בלא וי"ו כי ומלך באמצע בשתי רצויות מ"ו עכ"ל, והנוסח נכונה היא, כי אע"פ שהוא פסוק בירמיה י', י'. הנה גם אין לשנות כי אם שלא הוא לפניו הוא אלהים חיים ומלך עולם, אבל כאן שאין בו שלא הוא יש לחוש שישמע כהנהגה. אהובים שאין ביניהם לא קנאה ולא שנאה. ברורים, נבחרים ומיוחדים לצורת שלמעלה כמו כלם הברורים לשוערים (דה"א ט', כ"ב), או פירושו טהורים שענין שפה ברורה (צפניה ג', ט'). גבורים, ע"ש גבורי כח עושי דברו (תהלים ק"ג, כ'). ויש נוסחות אהובים ברורים גבורים ג"כ בתחלת סדר א"ב ולא בשליטה, ובכר אמרו בשיר רבה דף ג' הדין פייטנא כד עביד אלפא ביתא זמנין משלים לה וזמנין דלית משלים לה. וכתוב בשמלת זקנים ובפירוש יעבץ כי ר"ת אב"ג הוא הוא גם הראשון שגם של ס"ג, לומר שהמלאכים מתשבשים בו, ולא רצו המתקנים לרמוז כולו שמום בגוף חכמים הסתר דבר. ואנה לדעת כי נסדור שנהג קמאמא הנוסחא „כלם אהובים כלם ברורים כלם גבורים כלם ותיקים וכלם קדושים טהורים ישרים בבירים לובשים עז ותפארה וכלם עושים". קונם. כן תקן בעל ווי"ל וכן הוא בסדורי הספרדים גם במחזור רומא והיא הנכון, כי לא יבוא שלא קונה בשקלא בל' רבים על יחיד, וע"כ אין נכון לומר קוניהם אלא יבא כמשמע מ"ו כשמע בשתי רצויות. ואף כי נמצא לרז"ל שאמרו לפעמים קוניהם על הקב"ה כמו בב"ר פ' ו' שהיו ידי קוניהם משמשין, כיון שאנו ידי קוניהם שכן, ע"פ בתפלותינו אין לנו לשנות אלא בל' ברורה וצחה, וכמו שנאמת הגרבת הלבנה בנוסחא לעשות רצון קונם בכל הסדורים חדשים גם ישנים וכן הוא בגמר' סנהדרין מ"ב וברמב"ם, וא"כ אין עוד ספק שגם פה צריך להיות כן. פותחים את פיהם, אמר כן כלשון בני אדם כדי לשבר את האוזן. ובזמרה הזי"ן בקמץ וכ"א בקמץ חטוף כי הוא גם דבר דומה תשב על דמי טהרה (ויקרא י"ב, ד'). ומעריצים ומקדישים, בסדורי ספרד ומקדישים ומעריצים ונראה עיקר ע"ש והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו (ישעיה כ"ט, כ"ג) אך גם בפרקי רבי אליעזר פ' ד' גודלים ומעריצים ומקדישים, ונראה עוד בקדושת מוסף. וממליכים, תבה זו אינה בכי"י וגם אבודרהם אינו מביאה, אבל בפירוש יעבץ כתב ומברכים ומשבחים וגו' הרי ו' שבחות כנגד כנפי החיות שנ' שש כנפים לאחד, וזה הפירוש ע"פ גרסת וממליכים. אבל אין לשום שם סוף פסוק אחרי וממליכים (כמו שהוא בטעות ברוב הסדורים החדשים) כי אין בו הפסק שאמר אלא נמשך להבא, וממליכים את שם האל וגו', רק יש להפריד מעט בין וממליכים ובין את שלא יבולעו מ"ם באל"ף. הגדול הגבור והנורא ע"ש דברים י', י"ז. נחמיה ט', ל"ב. וכלם מקבלים וגו' ל' חכמים הוא ע"ש וקרא זה אל זה (ישעיה ו', ג') ומתרגם ומקבלין דין מן דין, כי משום גדולה ביניהם שאין אחד מהם פותח בשירה בלא רשות חברו (מדרש תנחומא ראה פ' כ"ו). רשות מלה תלמודית ובלה"ק היא רשיון (עזרא ג', ז') ונקודה הרי"ש בבמה בכל הספרים והנה היא במשקל פדות, כסות. בנחת רוח, בתענוג רוח ונפש שמחה, מענין בשובה ונחת תושעון (ישעיה ל', ט"ו) ול' חכמים הוא. בשפה ברורה, צפניה ג', ט'. והוא כמשפטו הלשון הקדש (ס' טעמי המלות). ובנעימה, נעימת קול ל' ונעים זמירות (ש"ב כ"ג) בל"א מעלאדיע. ובנעימה קדושה, כן גורס אבודרהם והוא הנכון וכמו שהובא בעל ווי"ל כ' קש"ח, וכן היתה הגירסא שגורה בפי המתפללים עד שהשמות גם נכ' שפשע ישועה שבור י"ד. והנה קדושה תואר הוא לנעימה כאשרו בשפה ברורה. ובס"ח נקוד קדשה וכן נראה שפירוש רש"י לישעיה ו', ג' [אם הלשון הזה מידי רש"י בתובה ואינה תוספת שלאחריו כי ברש"י כ"י ישן נושן איננה] ובתוספות חגיגה דף י"ג, ע"ב, ולפי נקוד זה הוא שם דבר ויהיה נפרד מן ובנעימה ומחובר לשל אחריו, קדשה כלם כאחד וגו', אך הוא מבור דוחק את הלשון כי אז היה לו לומר ובנעימה עונים כלם כאחד קדשה, וע"כ יפה אמר אבודרהם שהם שני יסודים קודים קדשה אלינו נכון. ודע כי בכ"י אחד על קלף גם במחזור רומא שלפני בשפה ברורה ובנעימה וקדשה כלם כאחד וגו' והוא יאבן וכן באמת גרסת בטרונלי גאון סובא בס' תניא סמן ד'. כלם כאחד, כלם יחד, והתגיל היה בהם הנלוים כאחד בסנדלפון שקלא אמר א' ולא אופן אחד בארץ (יחזקאל א', ט"ו), אמר ר' אלעזר שלאך אחד יש שהוא עומד בארץ וראשו מגיע בין החיות, במתניתא תנא סנדלפון שמו וגדול מחבריו מהלך ת"ק שנה ועומד אחרי המרכבה וקושר כתרים לקונו (חגיגה י"ג ע"ב) עכ"ל. עונים ואומרים ביראה, הספרדים גורסים עונים באימה ואומרים ביראה ובמחזור רומא הנוסחא עונים ביראה ואומרים קדוש.

קָדוֹשׁ ׀ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ׃

וְהָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ בְּרַעַשׁ גָּדוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים·

בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ׃

לְאֵל בָּרוּךְ נְעִימוֹת יִתֵּנוּ· לַמֶּלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם זְמִירוֹת יֹאמֵרוּ וְתִשְׁבָּחוֹת יַשְׁמִיעוּ· כִּי הוּא לְבַדּוֹ פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת עוֹשֶׂה חֲדָשׁוֹת בַּעַל מִלְחָמוֹת זוֹרֵעַ צְדָקוֹת מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת בּוֹרֵא רְפוּאוֹת נוֹרָא תְהִלּוֹת אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית׃ כָּאָמוּר לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ אוֹר חָדָשׁ עַל־צִיּוֹן תָּאִיר וְנִזְכֶּה כֻלָּנוּ מְהֵרָה לְאוֹרוֹ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת׃

קדוש, ישעיה ו', ג'. והשלוש של קדוש להורות שאין חקר לקדושתו. ויש בפסוק זה ט' תבות, וכן בפסוק אנכי, וכן בפסוק ויקרא אל משה בראש ס' ויקרא, לרמז שכל העונה אותו בכונה כאילו מקריב קרבן. והאופנים והחיות, שמות של כתי מלאכים (יחזקאל א'). מתנשאים לעמת שרפים, פי' והאופנים ינשאו לעמתם (יחזקאל א', כ'). לעמתם, לעומת השרפים. ובנוסח הספרדים אין זה תבות לעומת שרפים, אך בעל הגיד ומלוה כתב שצ"ל בנוסחתנו. ברוך כבוד, יחזקאל ג', י"ב. והנה קדושה זו שביוצר אור נקראה קדושה דיוצר ואותה שבתפלת י"ח נקראה קדושה דעמידה ואותה שבובא לציון קדושה דסדרא. והטעם שתקנו לומר קדושה ביוצר אור, כדי להוציא מלבם של המינים האומרים עזב ה' את הארץ ונתן הממשלה לשמש ולשאר המאורות והם עושים הפלא בכל אשר ידלו, ואינו כן שאין השמש ולבנה השמים וזים כי אם כמצות בוראם יתברך שמו שהרי כל צבאות מעלה מקדישים ומיחדים אותו שהוא בורא הכל והוא מושל בכל.

לאל ברוך, כן נקד בכל ס"י ובי"י לאל בסג"ל וכן העקר, כי תבת ברוך שהיא תואר לו מוסרת בלי ה"א ידיעה לכן גם הוא בלי ידיעה והדרך המתואר והתואר שצריכים להיות שניהם שוים בענינם אם בידיעה אם בלא ידיעה כמו הדבר הגדול (שמות י"ח, כ"ב) העיר הגדולה (בראשית י', י"ב) העבודה הקשה (שמות י"ד, ג') דבר גדול (ש"א כ', ב') עיר גדולה (יונה ג', ג') עבודה קשה (דברים כ"ו, ו') ומ"ב בתקון של בעל עטרת זקנים (בלקוט עם' בגיד ומלוה) לאל בקמץ לא יתכן שא"כ היה לו לומר לאל הברוך, גם אין לומר כי מפני התבה לא יקרא לאל שלא יטעה בו השומע להבינהו בסמיכות, לאמר אל של ברוך ח"ו, שהו יסים התבה מפרש על הטעה, שלא בשקרא לאל עליון (בראשית י"ד י"ח) לאל עליון (תהלים ע"ח ל"ה) לאל שדי (שם מ"ג, י') ומי יטעה בהן להבין בסמוך? וא"כ הנכון לאל ברוך. ודע כי בכ"י הנוסחא לאל ברוך גדול דעה. נעימות יתנו, כשאלתי עכו ל' יתנו אצל נעימות ולמה לא אמרו יאמרו או יומרו והלא נראה שנקודו מוטעה, וצ"ל יִתְּנוּ ושל' שם יתנו צדקות ה' (שופטים ה')? חאת תשובתי, שתקון יִתֵּנוּ נראה רק בהעתקה דאשונה, כי בשלא נ"ב ותבו ידידים ושירות, שבם נותנים לשמו, ושם בדור שהנכון יִתְּנוּ וכאשת ל' נתינה אצל נעימה אינו קשה כי נעימה זמר הוא, וכמו שמצינו נתינה וכו', נותן זמירות בלילה (איוב ל"ה, י') בן יאמר נ"ב נתינת נעימה, ובן נ"ב תנו תודה (עזרא י', י"א) תנו עוז (תהלים ס"ח, ל"ב) והולם אינם נתינה ביד אלא בקול, ואצל קול ימוש ל' נתינה ויתן את קולו (בראשית מ"ה, ב') וה' נתן קולו (יואל ב', י"א). למלך בן נקוד בסדור רש"ו וכן כתב בעל עטרת זקנים, ויפה נקוד הוא ולא למלך כי אם נקראהו בסג"ל ודאי יש בו מקום לטעות ולומר כי הוא סמוך אל אל חי והיה המובן ח"ו מלך של אל חי (וכמו שבאמת כתב בראב"ע בפסוק למלך ה' צבאות (זכריה י"ד, ט"ז) שהוא סמוך וטעמו על השמים, ויונתן אתרגמו על מקו"ם ומסרך להוסיף מלת מלכא, מלך מלכא ה' צבאות) וא"כ אין זה דינו בדין לאל ברוך והעקר בו לומר למלך ובמילים יאמרו ושירות למלך שהוא אל חי וקים. ותשבחות. זכר כאן ג' הלולים, נעימות ושירות ותשבחות, כנגד ג' קדושות שלמעלה. לעשה תהלים קל"ו, ז'. אור חדש, בנקום הזה היה בסדורי הספרדים „והתקין מאורות משמחת עולמו אשר ברא, בא"י יוצר המאורות" ובסדור רוצה במקומו הזה „ובחסדו נתנם להאיר על הארץ בא"י יוצר המאורות" ובסדור ספרדי ב"י שותם פיד שפרי כי לעולם חסדו, ברוך אתה ה' יוצר המאורות, וכן הוא בסדור רב עמרם, ושלוף זה תלוי בפלוגתי דעות הפוסקים במובאר בהגהות מיימוני פ' תפלה סמן ד'. ובטור א"ח ס' נ"ט. ובוקש ס' ש"ם. ונזכה, ובנוסח. ויראה בסוגף של שבת בבאור היום וכו.

אַהֲבָה רַבָּה אֲהַבְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ חֶמְלָה גְדוֹלָה וִיתֵרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבָּטְחוּ בְךָ וַתְּלַמְּדֵם חֻקֵּי חַיִּים (כֵּן) תְּחָנֵּנוּ וּתְלַמְּדֵנוּ: אָבִינוּ הָאָב הָרַחֲמָן הַמְרַחֵם רַחֵם עָלֵינוּ וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל לִשְׁמֹעַ לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה: וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְיַחֵד לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה שְׁמֶךָ וְלֹא נֵבוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד: כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא בָּטָחְנוּ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתֶךָ:* וַהֲבִיאֵנוּ לְשָׁלוֹם מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ וְתוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ: כִּי אֵל פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת אָתָּה וּבָנוּ בָחַרְתָּ מִכָּל־עַם וְלָשׁוֹן

---

*) יקבץ את ד' ציציות בידו השמאלית ויאחזם כנגד הלב כשעת ק"ש, ובהגיעו לפ' ציצית יקחם גם ביד ימין ויביט בהם על עיניו לנשקם ובנשקם לעד, ולא יניחם מידו.

אהבה רבה, כתב הטור, ברכה שניה פליגי בפתיחתה (בגמר' ברכות י"א ע"ב) אמר רב יהודה אמר שמואל אהבה רבה ורבנן אמרי אהבת עולם, ופסק רב אלפס כרבנן (וכן נהגו הספרדיים), והצרפתים בכליהו לומר שחרית אהבה רבה וערבית אהבת עולם לצאת ידי שניהם וכן נוהגים באשכנז (וכן הוא בס' רב עמרם), ואינה פותחת בברוך לפי שהיא סמוכה לברכת יוצר אור עכ"ל וכן כתבו התוספות ברכות דף י"א ע"ב. והרא"ש והמרדכי וסמ"ק ס' י"א. ולי הקטן נראה שעוד טעם אחר אתנו בנוסחת אהבה רבה לשחרית, והוא כדי שלא לטעות בסוף הברכות ולהחליף הברכה של ערבית לשחרית ושל שחרית לערבית ובמו שמתפללים ג"כ מטעם זה בשחרית אמת ויציב ובערבית אמת ואמונה אף כי במשמעותם שניהם שוים כי יציב הוא אמונה, אך לא תקנו לומר אמת ואמונה בשחרית ובפרט בבוקר לבון כדי שלא יטעה אדם בבגירת לשונו לומר גם בשחרית אמת ואמונה כל זאת וכו' או בערבית אמת ויציב ונכון וקים וכו' כן נראה ג"כ טעם של שמואל שאמר בשחרית אהבה רבה אהבתנו ולא אהבת עולם אהבתנו שלא נטעה להחליף בברכות ולומר בשחרית אהבת עולם בית ישראל עמך וכו' או בערבית אהבת עולם אהבתנו ה' אלהינו וכו' וזה הטעם באמת כדאי לנהוג כאשכנזים. וכתב הכל בו שסמכו ברכת אהבה ליוצר המאורות לפי שהם שוכלים יסוד שמו של הקב"ה ונתינת התורה המאירה יותר מכל המאורות, שהשמש אינו מאיר רק ביום והתורה מאירה ביום ובלילה, ואחז דרך שהאור המזכיר בפסוק השמים מספרים שהזכיר יצירת המאורות וסמיך ליה תורת ה' תמימה עדות ה' נאמנה, שכי אייכן להשפיר על ישודו כאלופי עכ"ל. חמלה גדולה, מפני שמלה לאהבה עכ"ב באהבתו ובחמלתו הוא גאלם (ישעיה ס"ג, ט'). ויתרה, יותר ממה שהיינו ראויים לה. בעבור אבותינו, כמ"א בעבור כבוד שמך ובעבור אבותינו, ובסדורי ספרד בעבור שמך הגדול ובעבור אבותינו, אך בשני כ"י גם בסדור רס"ג כנוסחתנו. כן תחננו, מלת כן קשה בשלילת הלשון, ולאיתי סדור כ"י ואין בו לא מלת כן ולא מלת ותלמדנו, ונראה שהיה זה גרסת בעל פ"ג בא"ח סמן ס'. ואבודרהם גם הוא לא גרס ותלמדנו והוא מחבר יחד כן תחננו אבינו. קירוסן, בן הגבון כמו שכתוב בברוך שאמר. להבין ולהשכיל לשמוע וכו' תקנו לומר כן בברכה זו בעבור שהיא סמוכה לפ' ק"ש והם מדברים שצריך ללמוד התורה ולשמרה. תלמוד, לא נמצא במקרא, אבל נמצא במשנה אבות פלומד (דה"א כ"ה, ח') ושמנו בנו חז"ל תלמוד להורות על הדבר הנלמד והמשכל ממנו, משנה, ובל"א „שטודיום", וקראו ג"כ לתורה עם כל פירושיה המקובלים בשם תלמוד. באהבה, הוא חוזר למלה של שלא ולקיים, ר"ל ולקיים באהבה את כל דברי תלמוד תורתך, ולכן ת"ו של תורתך בסגול בשביל הפסק. והאר עינינו בתורתך, בלן מתחלפות בנוסחאות, ובנוסחא שלנו כן הוא ג"כ בסדור רס"ג, ובסדורי הספרדים והאר עינינו במצותיך, ודבק לבנו בתורתך, וכן הוא ג"כ בג' כ"י גם בסדור דפוס רפ"ג ובבר השיג על פלוס בנוסחא פירוש יען משם שכתב אית דוד וכו' עינינו בתורתך כדכתיב ותורה אור (משלי ו', כ"ג) ויש אומרים במצותיך כדכתיב מצות ה' ברה מאירת עינים (תהלים י"ט) עכ"ל ולאיתי לספרי"צ אשר בידים כולם והאר עינינו במצותיך ודבק לבנו בתורתך, נשמע ממנו כי בספר ישנות הנוסח היה מוסר כמו בנוסחתנו. ויחד לבבנו ע"ה תהלים פ"ו, י"א. לאהבה וליראה, שתי המדרגות השקול הם כמו ליראה את ה' אלהיך, ולאהבה אותו (דברים י', י"ב). הגדול והנורא, וכן הוא גם' רב עמרם. וכתוב גם' שבלי"ל אביו נהג לומר בכם ער"ב, שמשה שבאמר הימים לא היו מוסר אלא כי בשם קדשך בטחנו, או שהיתה גרסתו בספר הימים הגדול והגבור והנורא, כמו שמצא בנוסח כ"י ובמו שאומרים גם הספרדים. נגילה וכו' ע"ה ישעיה כ"ה, ט'. והביאנו וכו' ולהלן נוסחת הספרדים שהוא למלך שנוסחתנו, ויכל אחד יאחז בשמנו. ותוליכנו קוממיות ע"ה ויקרא כ"ו, י"ג. פועל ישועות אתה שנאמר פועל ישועות בקרב הארץ (תהלים ע"ד, י"ב). עם ולשון, מע"ן פתוחה שמני הפסיקות, כמו עם ועם, עם ועם (אסתר א', כ"ב. ח', י"א)

וְקֵרַבְתָּנוּ לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סֶלָה בֶּאֱמֶת. לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְיַחֶדְךָ בְּאַהֲבָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה: המתפלל ביחידות אומר אל מלך נאמן.

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה ׀ אֶחָד:

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם

סלה שופט על לשון הגדול ר"ל שמך שהוא גדול לעולמי עולמים, כי כן פי' סלה לפרש"י בדאיתא בערובין נ"ד כל מקום שנאמר נצח סלה ועד אין לו הפסק עולמים. להודות לך, הנה כתוב בס' הזהר (קף קכ"ח ע"ב) גודל התרום קרבנו להודות וכו'. ולייחדך באהבה, זו היא קריאת שמע, שיש בה יחודו של הקב"ה ואהבתנו אותו. הבוחר וכו' עפ"ש לא מרבכם וכו' ויבחר בכם וכו' כי מאהבת ה' אתכם (דברים ז', ז'), והיתה נוסחא זו אחת מן ח' ברכות שברך הכהן הגדול ביוה"כ לאחר קריאתו בתורה, כמו גרסת הרא"ש ליומא דף ס"ח, ב'.

אל מלך נאמן, היא נוטריקון של אמן כדאיתא בשבת דף קי"ט ע"ב. ובג' תבות אלו נשלים המנין ליחיד את המספר רמ"ח תבות של קריאת שמע שהן כנגד רמ"ח אברים שבגוף (תנחומא פ' קדושים), והקורא בצבור לא יאמרם כי אם ה' אלהיכם אמת שאומרם הש"ץ משלימים המנין (עיין רוח הבעלים דף ס"א וזהר פ' ויקרא בסתרי תורה עמוד רמ"ג, ומ"א ס' ס"א), וכתוב בפירוש יש מבינין בגלל מלך נאמן, אל קודם שנברא העולם, מלך על כל העולם הזה, נאמן לתחיית המתים, וכן הוא ברוקח.

שמע. מצות עשה מן התורה לקרות שמע בכל יום ערב ובקר, וג' פרשיות של ק"ש הראשונה בדברים ו' פסוק ד' עד י', ופרשה שניה שם מן י"א מפסוק י"ג עד כ"א, ופרשה שלישית בבמדבר ט"ו פסוק ל"ז עד סוף הסדר. ומקדימים פ' שמע שמפרש בה יחוד השם ואהבתו ותלמוד תורתו שהוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו, ואחריה והיה אם שמוע שיש בה צווי על שאר כל המצות ואח"כ פ' ציצית שגם היא יש בה צווי זכירת כל המצות (רמב"ם) ואיתא בירושלמי פרק א' דברכות מפני מה קורין פרשיות אלו בכל יום, מפני שעשרת הדברות כלולים בהן, אנכי, שמע ישראל. לא יהיה לך, ה' אחד. לא תשא, ואהבת, מאן דרחים למלכא לא משתבע בשמיה לשקרא. זכור את יום השבת, למען תזכרו, ורבי אומר זו מצות שבת שהיא שקולה כנגד כל מצותיה של תורה דכתיב ואת שבת קדשך הודעת להם ומצות וחקים ותורה צוית להם ביד משה עבדך (נחמיה ט' י"ד) להודיעך שהיא שקולה כנגד כל המצות. כבד את אביך, למען ירבו ימיכם. לא תרצח, ואבדתם מהרה, מאן דקטיל מתקטיל. לא תנאף, ולא תתורו אחרי לבבכם, אמר ר' לוי עינא ולבא תרי סרסורי דחטאה נינהו, כה"ד תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה (משלי כ"ג, כ"ו) אמר הקב"ה אין יהבת לי לבך ועיניך אנא ידע דאת דידי. לא תגנוב, ואספת דגנך ולא דגן חברך. לא תענה ברעך, אני ה' אלהיכם, וכתיב וה' אלהים אמת, מהו אמת, אמר ר' אבין שהוא אלהים חיים ומלך עולם, אמר הקב"ה אם העדת עדות שקר על חברך מעלה אני עליך כאלו העדת כי שלא בראתי שמים וארץ. לא תחמוד, וכתבתם על מזוזות ביתך, ביתך ולא של חברך. שמע פשוטו השמע והבן, וכתב ר' אליעזר מגרמייזא טעמי מה נתן לישראל ליחד שמו של הקב"ה בל' שמיעה שאומרים שמע ישראל ולא נתן בל' ראיה או בל' הבנה לכן פירושו של שמע הבינו או השכילו שה' אלהינו ה' אחד, משלו משל למה הדבר דומה למלך שזמן כל עבדיו לסעודה והושיבם בקתדראות של זהב והעלה להם כל מעדני עולם על גבי שלחנות של זהב וכסף ובכלים לשלמו שלחן אחד קטן של זהב בפני אחד לעבדיו והעלו עליו שלחן במעודנים אשר לעבדיו, אמר המלך כמה יפה ניכר שאני מלך, אמר לאחד מעבדיו הבא לי שני כוסות של מרגליות שיש לי והביא גנזי ושם אותם על שלחני והכל יראו שנכנסים שאני מלך, מלך מעמד לפניו שני הכוסות ונשתבחו כולם מכוס הראשון מן השנים נפל מכפם ונשבר, נתגלגלו ידיו של עבד, אמר המלך ולמה כעבד ששבר, אמרו לו מתוכן המלך נשבר כוס אחד מבידיו, אמר להם יביאו הכוס הנשאר ואשתבח בו ויכירו שאני מלך. כך הקב"ה והמלאכים אלו ישראל שוכנים לסעודה נבר פיני ליום שנתן תורה והגוים שביניהן עליהם והם אמרו נעשה ונשמע, חטאו בעגל ואבדו זכות של נעשה, אמר הקב"ה כמה שאבד נידם זכות של נעשה יהיו שומרים את שמי בכל יום והעמוד לכם זכות לגאולה, לפיכך נתן להם יחוד שמו הגדול בל' שמיעה עכ"ל. וכתב אבודרהם שמע הוא נ"כ הרך עדות כאלו כל אחד אומר לחברו שמע שאני מאמין כי ה' אלהינו הוא יחיד בעולמו ולכן תבנה עי"ן של שמע גדולה ודל"ת של אחד גדולה שהוא סמן עד רמז לעדות. וכתב עוד שמע נוטריקון שאו מרום עיניכם. מפי? שחרית מנחה ערבית לפני? שדי מלך עליון. ואם תעשה כן, תקבל עליך עול מלכות שמים עכ"ל ועושה גם כקולו לשון בילקוט רמז תתל"ב. ה' אלהינו, העיקר בפירוש הפסוק,

לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֺתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ

שמע ישראל, ה' הוא אלהינו, ה' הוא אחד, וכמו שפירש הרשב"ם והאחר כעירותי בספרי תורת אמת דף פ'. וכן שלאתי בפירוש יען ח"ל שהט"ע נ"ע היה שמפסיק בין ישראל להשם ובין השם לאלהינו ובין אלהינו להשם שלאחריו וכן נמצא בספרים דייקנים וכפי פירושו ה' הוא אלהינו ה' הוא אחד עכ"ל וכן יוצא ג"כ מספרי פ' ואתחנן וז"ל ה' אלהינו, למה נאמר והלא כבר נאמר ה' אחד ומה תלמוד לומר אלהינו, עלינו הוחל שמו ביותר עכ"ל הרי שגם לספרי פירושו ה' הוא אלהינו. אחד לא יאריך בא"לף ולא יחטוף בחי"ת אלא יהא באמצע אי פה, אבל יאריך בדל"ת כדי שימליכהו במחשבתו בשמים ובארץ ובארבע רוחות (ברכות י"ג ע"ב) וידגיש הדל"ת שלא ישמע כרי"ש (ויקרא רבה דף קס"ו).

ברוך שם כבוד, אין זה הפסוק מן המקרא, אלא שבח הוא שמשבחים בו את הקב"ה אחר שקבלנו שמו המיוחד, וכמו שהיו עונים כן במקדש על הזכרת השם בכל הברכות (תענית ט"ז ע"ב) וכן ביוה"כ כשהיה כה"ג מזכיר את השם (יומא דף ל"ה ול"ט). ומוסיפים כאן זה השבח לכבוד יעקב אבינו שהיה אומרו קודם מותו כדאיתא בפסחים דף נ"ו ובב"ר פ' צ"ח ובתנחומא פ' ויחי וספרי פ' ואתחנן ודברים רבה דף רל"א ע"ב יעקב אבינו בשעת פטירתו אמר לבניו שמא יש בלבבכם מחלוקת על הקב"ה, ואמרו לו שמע ישראל אבינו כשם שאין בלבך מחלוקת על הקב"ה כך אין בלבנו מחלוקת אלא ה' אלהינו ה' אחד, באותה שעה אמר יעקב אבינו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד*). ואמרי רבנן היכי נעביד, נאמרוהו, לא אמרו משה רבינו, לא נאמרוהו, אמרו יעקב, התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי עכ"ל, ואמנם בדברים רבה דף רל"א ע"א איתא משנתן תורה וכו ישראל לקרות שמע, כ"לו, אתה מוצא לא פתח הקב"ה בסיני תחלה אלא בדבר זה אמר להן שמע ישראל אנכי ה' אלהיך, ענו כולן ואמרו ה' אלהינו ה' אחד, ומשה אמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד עכ"ל, ועוד בדברים רבה דף רל"א ע"ב רבנן אמרין בשעה שעלה משה למרום שמע למלאכי השרת שהיו אומרים להקב"ה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד והוריד אותה לישראל, ולמה אין ישראל אומרים אותו בפרהסיא, אמר ר' אסי למה הדבר דומה לאחד שגנב קוזמין (תכשיט) מתוך פלטין של מלך נתנה לה לאשתו ואמר לה אל תתקשטי בה בפרהסיא אלא בתוך ביתך, אבל ביום הכפורים שישראל נקיים כן כמלאכי השרת הן אומרים אותו בפרהסיא בשכמל"ו עכ"ל ועוד בב"ר פ' ס"ה וילקוט יחזקאל רמז ג"ש בשעה שישראל אומרים שמע ישראל המלאכים שותקין, ואח"כ מרפינה כנפיהם ומה הן אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד עכ"ל וראה גם בתנחומא פ' בלק פסוק הן עם כלביא.

בכל־לבבך צריך לדקדק באותיות ולתת ריוח בין הדבקים (ברכות ט"ו) שלא תבולע אות באות כגון בשתי אותיות דומות שהאחת סוף תבה והשנית ראש תבה הסמוכה או שסוף התבה מ"ם וראש תבה הסמוכה אל"ף או עי"ן תבות באלה בקל יבולעו אותיותיהם ולא ישמעו כראוי אם לא ידקדק בקריאתן, ואלה הן התבות הצריכות דקדוק והירות, בכל לבבך, היום על, על לבבך, וכתבתם על, בכל לבבכם. עשב בשדך, ועבדתם אלהים, אלהים אחרים, ואבדתם מהרה, ושמתם את, על לבבכם. וקשרתם אתם, ולמדתם אתם, ובניכם על, השמים על, הכנף פתיל, וראיתם אתו, וזכרתם את, ועשיתם אתם, זנים אחריהם, ועשיתם את, אתכם מארץ, אלהיכם אמת. וצריך לתת ריוח בין זהרה, אף שלא ישמע והרף. וכן ישמיע היטב זי"ן של נשבע ה' שלא תהא נראית כס"א, וכן זי"ן של תזכרו שלא ישמע תשקרו או תשכרו, וכן יו"ד של והיו שלא ישמע והו. ויש לדעת כי מה שאמרו ח"ל יתן ריוח בין הדבקים, אין משמעו שיפריד התבות ויתן הפסקה שבם ביניהם כי הרבה שכן שלא יתכן לעשות כן כגון בכל־לבבך הוא מוקף ואיך יפרידם, אלא הכונה שיתן הבדל בתבות בלשון ויקראם מתון מתון עד שיבוררו היטב כל האותיות, וראה מכלל דף ע"ג ע"ב. ובשכבך הוי"ו בגעיה בכתב וכן מטר־ארצכם המ"ם בגעיה בכתב, ולא כן ה"א של והשתחויתם וכאשר יבואר שם. וקשרתם שבפ' ראשונה התי"ו בקמץ, לפי שמדבר ליחיד ופירושו, תקשור אותם; ובפ' שנים

*) גם בתרגום ירושלמי בראשית מ"ט, ב'. ודברים ו' ד'. מובא ענין הזה ושם כתב „עני יעקב אבונן ואמר יהא שמיה רבא מברך לעלמי עלמין" — ונראה פשוטו זהו כי הקדיש יהא שמיה רבא של הקדיש הוא הוא ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

יש לצרף אלהיכם לאמת, אבל יתן ריוח מעט שלא יבלע האל"ף.

וקשרתם ת"ו בשוא, שעובר לרבים. וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם אין געיא בה"א מפני שאין נוהגים כל המתגים כלליים לגעיא, והמתגים הם אלה, טעם המתג צריך להיות מעט ממשיך, ותנועת הנגון צריך שתתחיל בבאה נע, ותנועה השנים שלפני הנגון צריך שתבא על שבא נע או דגש וסיא פתח או סגול או חירק קטן או צירי קטן, אם כל התנאים האלה שם יחד נתנם או מעמוד געיא בכדה אבל זאת התנועה השנים שלפני הנגון, כגון תנה לְהִשְׁתַּחֲוֹת (ויקרא כ"ו, א') אין בה געיא בכדה התנועה ה"ה בעבור שהיא תנועה השנים שלפני הנגון; אבל אם חסר נתנם אחד מן התנאים הנזכרים או לא תבין לה בגעיא, וע"כ פה כתבת וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לא תגיא געיא כי פה תנועת ה"ה היא השלישית שלפני הנגון ולא השנים והנה אינכה בערכם לגעיא. מְהֵרָה בטעם רביע, ובחומש ל"ג, ש"ו הוא כוקף, והמטן בעצרת פסק דלינו יושב ועצרתו עומד. ציצת הכנף, כשמפסיקים בין ב' תבות אלה טועים בה, כי עמוגרות בן נפשם. והיה לכם, שלא ובי"ב עוזבת על פתיל שלמעלה שמנו ר"ל הפתיל תכלת יהיה לכם לציצת. אלהיכם אמת, אמרין שלא אמת של אלהיכם עם"ם וה' אלהים אמת (ירמיה י', י') בדליאה בברכות דף י"ד (ולשו נאם לנו „ואתם (אותיות ואמת) דבוקים בה' אלהיכם"), אך צריך לתת ריוח בין הדבקים כאמור למעלה, וכתב אבודרהם קיימא לן כפרק היה קורא דלינו חוזר ואומר אמת מפני שאינו אלא מפסיל ויציב, וכמה טועים מטון בטעם כשמתפללים בצבור וקורין ק"ש בלחש אומרים עד אמת ובבעלים לבור אומר אמת ויציב אוזרים כם ואומרים פעם אחרת אמת, ואין ראוי לעשות כן.

אֱמֶת וְיַצִּיב וְנָכוֹן וְקַיָּם וְיָשָׁר וְנֶאֱמָן וְאָהוּב וְחָבִיב וְנֶחְמָד וְנָעִים וְנוֹרָא וְאַדִּיר וּמְתֻקָּן וּמְקֻבָּל וְטוֹב וְיָפֶה הַדָּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: אֱמֶת אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ צוּר יַעֲקֹב מָגֵן יִשְׁעֵנוּ: לְדוֹר וָדוֹר הוּא קַיָּם וּשְׁמוֹ קַיָּם וְכִסְאוֹ נָכוֹן וּמַלְכוּתוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לָעַד קַיֶּמֶת: וּדְבָרָיו חָיִים וְקַיָּמִים נֶאֱמָנִים וְנֶחֱמָדִים לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים עַל אֲבוֹתֵינוּ וְעָלֵינוּ עַל בָּנֵינוּ וְעַל דּוֹרוֹתֵינוּ וְעַל כָּל דּוֹרוֹת זֶרַע יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ:

עַל הָרִאשׁוֹנִים וְעַל הָאַחֲרוֹנִים דָּבָר טוֹב וְקַיָּם לְעוֹלָם וָעֶד· אֱמֶת וֶאֱמוּנָה חֹק וְלֹא יַעֲבוֹר: אֱמֶת שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· מַלְכֵּנוּ מֶלֶךְ אֲבוֹתֵינוּ גּוֹאֲלֵנוּ גּוֹאֵל אֲבוֹתֵינוּ יוֹצְרֵנוּ צוּר יְשׁוּעָתֵנוּ פּוֹדֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ מֵעוֹלָם הוּא שְׁמֶךָ· אֵין אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ:

אמת ויציב, ברכות דף י"ב, א'. וי"ג, א'. ותמיד ר"פ ה'. וברכה זו אינה פותחת בברוך לפי שהיא סמוכה לברכה שלפני ק"ש שהרי שחוזר אמת ויציב לסופו כמו שאמרו שצריך לסמוך ולומר ה' אלהיכם אמת וע"כ בברכה אחת נשנית [illegible]. ותקנה כנגד ג' פרשיות של ק"ש, אמת אלהי עולם מלכנו כנגד פ' ראשונה שהיא קבלת עול מלכות שמים, [illegible] כנגד פ' שניה שהיא קבלת עול מצות, ומצרים גאלתנו כנגד פ' ג' [illegible] יציאת מצרים. וכן אמרו בירושלמי סוף פרק ראשון דברכות [illegible] וקריעת ים סוף [illegible] ויציב [illegible] ט"ו ווי"ן [illegible] כנגד ט"ו [illegible] ט"ו שירי המעלות וט"ו [illegible], ועוד [illegible] ט"ו ווי"ן עם [illegible] אמת עולים [illegible] כנגד [illegible] ועוד [illegible] ט"ו ווי"ן עם ב' [illegible] כנגד [illegible]. ויציב, על' [illegible] (דניאל ב', מ"ה) [illegible] (ועיין [illegible] דף ל"ם). וחביב, [illegible] (דברים ל"ג, ג') [illegible] בו' חז"ל [illegible] חביבים ישראל, [illegible] (אבות פרק ג'). ואדיר [illegible] [illegible] על הדבר הזה [illegible]. [illegible] ואדיר ומתקן, וכן [illegible] [illegible] (תהלים כ"ג). [illegible] [illegible] (שמות ט"ו, י"ח), [illegible] [illegible] על בנינו. [illegible] [illegible] על כל דורות [illegible] זרע ישראל [illegible] (מלאכי [illegible]) [illegible] [illegible].

על הראשונים, על דורות [illegible]. חק ולא יעבור, על' תהלים קמ"ח, ו'. שאתה [illegible] [illegible] (שופטים ו', י"ג) [illegible] (מגלה דף ס"ג, ב'), [illegible] [illegible]. מעולם הוא שמך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

עזרת אבותינו אתה הוא מעולם. מגן ומושיע לבניהם אחריהם בכל־דור ודור: ברום עולם מושבך. ומשפטיך וצדקתך עד־אפסי ארץ: אשרי איש שישמע למצותיך ותורתך ודברך ישים על־לבו: אמת אתה הוא אדון לעמך ומלך גבור לריב ריבם: אמת אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע: ממצרים גאלתנו יי אלהינו ומבית עבדים פדיתנו. כל־בכוריהם הרגת ובכורך גאלת וים־סוף בקעת וזדים טבעת וידידים העברת ויכסו מים צריהם אחד מהם לא נותר: על־זאת שבחו אהובים ורוממו אל ונתנו ידידים זמירות שירות ותשבחות ברכות והודאות למלך אל חי וקים: רם ונשא גדול ונורא משפיל גאים ומגביה שפלים מוציא אסירים ופודה ענוים ועוזר דלים ועונה לעמו בעת שועם אליו: תהלות לאל עליון ברוך הוא ומברך. משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כלם.

וכן הוא בסדור יעב"ץ. לבניהם אחריהם, הספרדים אומרים להם ולבניהם אחריהם. ברום עולם מושבך בכתוב יושבי בשמים (תהלים קכ"ג, א') ודיר במרום (שם ל"ג, י"ד). ומשפטיך, בתוך הס' בדרם קודם אין לומר משפטיך בלא וי"ו ברפא, ותקון נכון הוא כדי שלא יחובר ומשפטיך עם מושבך ולא יהי' בטעם אבטבש שם ברום עולם לבד, ואפני זה הטעמתי קו הפריד אחרי מושבך, כדי שיפסיק שם המתפלל ולא יבוא לידי פרוק. אפסי ארץ, סוף קצוי הארץ. אשרי איש, הספרדים גורסים אמת אשרי איש. ותורתך ודברך ישים על לבו, עפ"י דברים י"א, י"ח. לריב ריבם, בסדורי הספרדים נוסף עוד לאבות ולבנים. ממצרים גם הם אומרים הספרדים אמת ממצרים. וכמ' רב עמרם אינני הפסוק ממצרים גאלתנו עד פדיתנו, ומתחיל גורם במצרים גלית, כל בכוריהם וגו'. והנה התחלו הוא ממצרים גאלתנו נפלא ג"כ בנבואת כן ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע נפלא גם. הרגת, בה"ג בפתח אלא כון הפסק אתנח, אבל ובכורך גאלת נקמץ כי הו הפסק. בקעת כתב המבלול רק ע"פ אשר שבלתנו בקעו בים סוף, הלשון בנין פיעל בקע בקעת, וכן שנו בו רח"ל בתקנס בברכת ק"ש וזדים בקעת, בתוספות בקע עב"ל ורחם עוד כבאר בפח ולשונה של ערבית. וידידים, ישראל שנקראו ידידים (תהלים ס', ז'. ירמיה י"ב ז'). העברת, הבי"א בבנל יעי"ן בחטף סגול כמו העמדת (תהלים ל"א, ט') האשרת (דברים כ"ו י"ז) העברתי (זכריה ג', ד'); ושם שבשלא העברת (יהושע ז', ז') הוא מקור של ויוצא מן הכלל, והוא נמצים מן סורות. ושנם גרסת הספרדים היא וידידים עברו ים. ויכסו וכו' פסוק הוא בתהלים ק"ו, י"א. על זאת ספרות ובתחלה שבחו וכו'. אהובים, ישראל עפ"כ דברים ז', ח'. ב"ג, ו'. ורוממו אל, כמו שאמרו אלהי אבי וארוממנהו. הכ' אחד גורס שבחו אהובים גאולים לאל. לקלד בן בסדור רפ"ו לפ"ד נמצא וכן הנכון כמו שכתבתי למעלם דף 79. משפיל גאים, הספרדים מרשיעים ואומרים משפיל גאים עדי ארץ מגביה שפלים עד מרום. מוציא אסירים תהלים ס"ח, ז'. שועם בוי"ו בה"ג כב"ל והוא מקור פעל דגשת ושוועי אליו שמע (תהלים כ"ב כ"ה) בשועי אליך (שם כ"ח, ב'). תהלות, גם' ספרדים תהלה, אבל כתב נכון בניך ותהלות אין לומר תהלות כל' רבים. ומברך הו הפסק שלפעו ובתנה בושה שתפיל מהמר פה.

מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְּחוּ גְאוּלִים לְשִׁמְךָ עַל־שְׂפַת הַיָּם יַחַד כֻּלָּם הוֹדוּ וְהִמְלִיכוּ וְאָמְרוּ:

יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

צוּר יִשְׂרָאֵל קוּמָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וּפְדֵה כִנְאֻמֶךָ יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל. (גֹּאֲלֵנוּ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל.) בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

מי כמכה שמות ט"ו, י"א. שירה חדשה, שירת הים, ואומר שירה בל' נקבה ע"פ המכילתא ושמות רבה פ' כ"ג אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת כל השירות שנאמרו בעולם ל' נקבה מה הנקבה מתעברת ויולדת וחוזרת ומתעברת כך כל התשועות שעברו היו אחריהן שעבוד, אבל לעתיד לבוא אין עוד צרות ובאותה שעה יאמרו שיר ל' זכר שנ' שירו לה' שיר חדש, וראה תוספות פסחים קי"ז, ב'. ואשרי מ"ש כשה"ג ככל פ"י ונכון כי אין פה הפסק אלא כשגך אל ה' ישלך, ואף להאומר כי יש הפסק בו בעבור שהקהל ממתינים כאן על החזן החוזר המלות שכל מקום הנכון בענה כי מעל המלה לא ישנה הענין לקמץ אף לא בס"ק כמו שמצלא ועמו ויאמרו (דברים כ"ט, ז') אבדון ומות אמרו (איוב כ"ח, כ"ב) ואין לנו אלא לשון המקרא. והמשכיל המעמיק בדבר יודע לו כי גם כן הפעל אשר בתיבה המיוחדת בזאת להגאל בהנה בס"ק בעבור כי נתבת מעל המלה הזאת אין כשאמר עודנו לא גאלם ואף אם נפסקת עלד רדיפת המצרים, כי עדיין לא שמעו שם הם המצרים הנאמרים, וע"כ הפעל הזה מחובר ונמשך אל מה שאחריו, ובעבור כן לא ישתנה. וראה בבחורי שאמר ב' משן פ'.

ה' ימלך, שמות ט"ו, י"ח. צור ישראל, חוזק ישראל (ש"ב כ"ג, ג'. ישעיה ל', כ"ט). קומה בעזרת ישראל, על' תהלים ל"ה, ב'. וע"כ העיקר בְּעֶזְרַת בצי"ר ולא לעזרת, וכן הגיה מהרי"ל בסדור של ווארמש וכן הוא בסדור רס"ג. ומלת קומה מלעיל. כִּנְאֻמֶךָ, עם דגש נְאֻם (כמו חסר ו"ו בכל המקרא) עם בני המכות, בל"א ,,נאך דיינעם אויסשפרוכע", וכן נקוד בסדור של ישב"ץ ובסדור ווי"ל. גם יש לומר כִּנְאֻמֶךָ ואז הוא מקור דוגמת אפקיד אקיר ובל"א ,,ווי דוח געשפראכען". ובסדור רפ"ו נקוד כִּנְאֻמֶךָ ובסדור של רוי"ה כִּנְאֻמֶךָ, אך אין פה מקום להפסק גדול כל כך שישתנה הצי"ר לסגול. גאלנו וכו' פסוק הוא בישעיה מ"ז, ד'. ואלוקים המסכנים באמירתו, וכן באמת לא נמצא בכמה סדורים ורוב בי"י, וכן ראיתי בשם מהרי"ל כי בגאל ישראל יש י"ד תבות, וכן גם בספר"ס אין אומרים פסוק זה, אמנם אבן ירחי בשם רבינו וגם כתב לו טעם שהוא יש ה' ישראל נוספת נגד ה' פעמים שכתוב תבת ישראל בפסוק ולתתם את הלוים (במדבר ח', י"ט) ונגד ה' חומשי תורה, ואבודרהם פירש, הטעם שתקנו לומר באחרית פסוק זה ובתחלת פסוק כי פדה ה' את יעקב, שפני שביום אנו מקדים שלפניו שנאמר חסו לשון גואלנו (בל' הוה), ובלילה כבר נגאלנו ופדאנו מיד חזק ממנו שהם הנולדים הרודפים אותנו תמיד לבלותנו ואע"פ כן הם עלילנו פירש בכל יום עכ"ל. וכן הוא הפסוק הזה בסדור רע"ג ובסדור רפ"ו, וגם יעב"ץ כתב שאין להשמיטו. ויש בין הספרדים שאומרים את המאמר צור ישראל וכו' ומיד אחרי ה' ימלוך לעולם ועד אומרים ,,ונאמר גואלנו ה' צבאות שמו" וכו', ובאשכנז רובם נוסחא מיוחדת וזה ,,ה' ימלך לעולם ועד, בגלל אבות תושיע בנים ותביא גאולה לבני בניהם כי מעולם אתה, בא"י גאל ישראל", וזה ע"פ סדור רב עמרם (ותשאר לנו נוסחא החתימה הזאת בהאומרים פיוט הנקרא זו כגון אחרי פיוט ברח דודי בפסח), אבל ה אמרים כסדורנו שהקשו עליה וכתב שאין להפסיק ואין להוסיף דבר על ה' ימלוך לעולם ועד, וכן הוא חותם מיד אחרי ה' ימלך לעולם ועד, בא"י גאל ישראל. גאל ישראל, פסחים קי"ז, ב'. ותומכין כן כדי לסמוך גאולה לתפלה כדאיתא בברכות דף ט' ע"ב. והירושלמי תכף לגאולה תפלה שנ' יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי (תהלים י"ט, ט"ו) היינו גאולה, וסמיך ליה יענך ה' ביום צרה היינו תפלה. והלשון גאל ישראל הוא כמו אשר גאל ישראל, ולשון עבר הוא.

יכוין רגליו יחד כאילו שתיהם רגל אחת, ויניח ידו הימנית על השמאלית ושתיהן על לבו, ויעמוד ביראה ובאימה ובכוונה גדולה, ולא יפסיק בתפלתו כלל, ואפילו אם ישמע שהש"ץ אומר קדיש או קדושה לא יפסיק אלא יכוין למה שאומר הש"ץ.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל

אדני שפתי, תהלים נ"א, י"ז. ונתקן קודם לתפלה (ברכות דף ד' ע"ב) על דרך לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון שמבקש בו שאת השם לשים מענה בפיו בתפלתו. ובשני כ"י יש קודם ה' שפתי עוד הפסוק שומע תפלה (תהלים ס"ה, ג') ואחר ה' שפתי הפסוק כי שם ה' אקרא (דברים ל"ב, ג') ועל זאת כתב הטור יש נוהגין לומר קודם ה' שפתי פסוקים כגון שומע תפלה, כי שם ה' אקרא, ואין לאומרם דהוי הפסק, אבל ה' שפתי לא הוי הפסק, דכיון דתקנוהו רבנן בתפלה כתפלה אריכתא דמיא. אבל במוסף ובמנחה אם ירצה לומר פסוקים יאמר עכ"ל.

ברוך, י"ח ברכות השמונה עשרה [ועם ברכת למלשינים שנוספה נעשו שאומר בם י"ט] הן הנקראות לחז"ל סתם בשם תפלה, בעבור שהן עקר לכל התפלות והמשובחות על כולן, ובסדורי הספרדים נקראת תפלת י"ח בשם עמידה, בעבור שצריך לעמוד בה, וגם הזוהר פ' בראשית עמוד ק"ה כן קוראה, וג' ברכות הראשונות שלהן הן שבח הבורא ותהלותו וג' ברכות האחרונות הן הודאה והכרה לשמו וי"ב ברכות האמצעיות הן בקשות לצרכי האדם (ברכות ל"ד. ועיין פ' זאת הברכה). ומתפללים תפלה זו ג' פעמים בכל יום כדאיתא בתנחומא פ' חיי שרה וב"ר פ' ס"ח וירושלמי ברכות פרק ד', כשה תפלות אדם מתפלל בכל יום, ר' שמואל בר נחמן אמר, לפי שהיום משתנה ג' פעמים בכל יום, לפיכך צריך אדם להתפלל ג' פעמים בכל יום, בשחרית השמש בשורה ובצהרים כאמצע הרקיע ובמנחה משערב; בערבית צריך אדם לומר יהי רצון שלפניך ה' אלהי שתוציאני מאפלה לאורה, בשחרית צריך לומר מודה אני לפניך ה' אלהי שהוצאתני מאפלה לאורה, במנחה צריך לומר יהי רצון שלפניך ה' אלהי שכשם שזכיתני לראות החמה בזריחתה כך תזכני לראותה בשקיעתה [והוא כטעם הפסוק]. עוד בב"ר פ' ס"ח ובתנחומא פ' חיי שרה ופ' מקץ ובגמרא ברכות דף כ"ו, ב'. אין שמתפללין יותר משלש תפלות שתקנו אבות העולם, אברהם תקן תפלת שחרית, יצחק תקן תפלת מנחה, יעקב תקן תפלת ערבית, ואף דניאל כתיב ביה וזמנין תלתה ביומא הוא ברך על ברכוהי ומצלא ומודא קדם אלהה (דניאל ו', י"א) ולא פירש באיזו שעה, עמד דוד ופירש ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי (תהלים נ"ה, י"ח). עוד בב"ר פ' ס"ח וברכות דף כ"ו, ב' תפלות כנגד תמידים תקנום, תפלת שחרית כנגד קרבן תמיד של שחר, תפלת מנחה כנגד תמיד של בין הערבים, ותפלת ערב כנגד אברים ופדרים שהיו מתאכלים כשוכת כל הלילה. ומה שברכות התפלה דוקא י"ח אמרו בברכות דף כ"ח ב' ויקרא רבה פ' א' שהן כנגד י"ח שמות הוי"ה שבמזמור כ"ט, וכנגד י"ח אזכרות שבק"ש, וכנגד י"ח חוליות שבשדרה.*) ובירושלמי פרק ד' דברכות אמרו כנגד י"ח מזמורים שבראש תהלים עד מזמור יענך ה' [כי אשרי ולמה רגשו נחשבו למזמור אחד], וכנגד י"ח פעמים שהאבות כתובים בתורה (וכן בב"ר פ' ס"ט), וכנגד י"ח צווים שבפ' פקודי מן ל"ח, כ"ג ואילך, ובויקרא רבה אמר עוד כנגד י"ח שמות הוי"ה שבשירת הים (מן ויושע עד ויבא וגם יב מן המנין), וראה עוד מה שכתב על זה הפרשון בספר מוקדם ומאוחר. ואיתא במגלה דף י"ז ע"ב כי אנשי כנסת הגדולה תקנו י"ח ברכות אלה כהמשכם של המקראות, ובכתו יותר שמעון הפקולי וסדר אותם. ובספר התניא כתוב בשם אגדה כי י"ח ברכות של תפלה שהוא היו מתוקנות זו אחר זו (ר"ל לא כולן בזמן אחד אלא אחת לאחת וכמו שנאמר והולך) ובזמן שבאו אנשי כנסת הגדולה כללום ותקנום בסדרם. כיצד, כשנצל אברהם אבינו מאור כשדים פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י מגן אברהם (בפרקי דר' אליעזר פ' כ"ז כתב שאמרו המלאכים ברכה זו בנצול א"א מכדרלעומר), כשנעקד יצחק אבינו על גב המזבח ונעשה אפר על צוארו פרחה נשמתו וכשהביא עליו הקב"ה טל והחיה אותו, אמרו מלאכי השרת בא"י מחיה המתים (ועיין זה גם בפרקי דר"א פ' ל"א), כשבא יעקב אבינו ופגע בשער השמים והקדיש שמו של הקב"ה, אמרו המלאכים בא"י האל הקדוש (וכן בפדר"א פ' ל"ה), כשבא פרעה להשליך את יוסף בא גבריאל ולימדו ע' לשונות אמרו מלאכים בא"י חונן הדעת (בפדר"א פ' כ"ט כתב שאמרו כן כאשר מסר הקב"ה למשה רבינו את סוד שם המפורש), כשעשה ראובן מעשה בלהה ונקנסה עליו מיתה ושב בתשובה וחיה אמרו המלאכים בא"י הרוצה בתשובה (בפדר"א פ' מ"ג שגילו על תשובת מנשה בן חזקיה), כשעשה יהודה מעשה תמר ואמר צדקה ממני ונסלח לו על אותו עון אמרו בא"י חנון המרבה לסלוח, כשמררו המצרים את חיי אבותינו אמר הקב"ה וגאלתי אתכם, ואמרו מלאכי השרת

*) ר"ל חוליות הגדולות שבשדרה שהן י"ח, ג' חוליות שבצואר וי"ח חוליות אחר מחוברות בהן וי"א נמצאות על יציאת הי"א נמצאות על השדרה. ואחר עוד ר' ללו, ברכת המינים היא כנגד חוליה קטנה שבשדרה, וי"ל שאמר שלכ י"ח חוליות גדולות בפלא עוד חוליה קטנה בסופן המחוברת בה תלויה לפחות כקטנה מלמטה של י"ח הגלימות שבכל לו, והחוליה הקטנה הוללת מייא בה שתרן שהיא המלכות הנקראת לזו נחרדים ב"ר פ' כ"ח ויקרא רבה פ' י"ח (ותבאיל ס"ב י"ח שמו נמסרי), והרי כן נבלען י"ח חוליות ומכן י"ב לאבור ב"ד מלכנות שלהם, עם הסבים עם חבמות חכמות של שהמלכים אבל מתגברת לו שמתבה בתפלות פרק א' שלוגבם מבילה חוליה קטנה גם לא מבותה רק ב"ב נלגבות ע"ש.

חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה׃

בעש"ת מוסיפים זכרנו. — אין דען צעהן בוסטאגען ווירד זכרנו איינגעשאלטעט.

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים.

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם׃

בא"י גואל ישראל, כשנמול אברהם אבינו לאחר המילה בא רפאל ורפאו, אמרו בא"י רופא חולים, כזרע יצחק אבינו ומצא מאה שערים אמרו בא"י מברך השנים, כשבא יעקב אבינו למצרים ונתקבצו שם ובני ביתו, אמרו בא"י מקבץ נדחי עמו ישראל, כשנתנה תורה לישראל אמר לו הקב"ה לישראל ואלה המשפטים אשר תשים וגו' אמרו המלאכים בא"י מלך אוהב צדקה ומשפט, כשטבעו המצריים בים אמרו בא"י שובר אויבים ומכניע זדים, כשאמר הקב"ה ליעקב ויוסף ישית ידו על עיניך שמח ובטח על דברים של יוסף, וכשעה שאמר יעקב עם השולם ובא יוסף ונתן שתי ידיו על עיניו ונשקו ובכה לו אמרו המלאכים בא"י משען ומבטח לצדיקים, כשבנה שלמה את בהמ"ק אמרו בא"י בונה ירושלים, כשעברו ישראל הים סוף ואמרו שירה, אמרו המלאכים בא"י מצמיח קרן ישועה, כשנאנחו ישראל וצעקו לאל ושמע לצעקתם אמרו בא"י שומע תפלה, כשבנו ישראל את המשכן וירדה שכינה ושכן בו בין שני הכרובים אמרו בא"י המחזיר ברחמיו שכינתו לציון, כשהכהנים שלמה האריך לפנים ונתן הודאה ושב למקום אמרו בא"י הטוב שמך ולך נאה להודות, כשנכנסו ישראל לארץ ונתקיים עליהם המקרא ונתתי שלום בארץ אמרו מלאכי השרת בא"י עושה השלום, לפיכך השמו אנשי כנסת הגדולה ותקנום כסדר הזה כתבתים מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו ברוך שם כבוד אשר תכבה לידאיו עכ"ל ומובאת גם כלבוש בסוף סימן קי"ב וע"ש. והנה כאשר נשקול המאמרים הטובים הללו שהם לפנינו על אודות השמונה עשרה כדי לעמוד על הכוון ולדעת האמת מתוך שמוכן הדברים נדע ונבין, כי זאת היתה מנהג בישראל מיום היותם לעם להתפלל להקב"ה ג' פעמים בכל יום, אך לא נתפלת בי"ח כמונו היום, אלא כל איש ואיש התפלל מה שלבו אומר לו וכפי מעמד נפשו ומצבו וקורותיו ותלאותיו, וכן היה עד אנשי הגלות בבל עד שאסף אנשי כנסת הגדולה ותקנו הם ברכות ותפלות וקדושות והבדלות (בעל' ברכות ל"ג) ותקנו גם י"ח ברכות מיוחדות לתפלה להיותם ערוכות לכל שיתפללו על פיהם בלשון נקיה וצחה. אך לא התפשטו ברכות הללו בכל העם לנוסחא קבועה, ונראה כי כן גם שהקדם לא נתקנו רק לאותם שהיו עמקי שפה ולא יכלו לסדר שבעם את תפלתם כראוי, אבל הבקיאים בסדור הדברים הם התפללו כפי הפלות רוחם ולא ע"פ מטבע קבוע, ונוסף לזה שנשכח הוסנים כאשר גלו לרומא ויצאו לגבות ליבי החשמונאים לא נתנו עוד נתפלות המדברות על הסרת עול גלות כגון ראה בעניינו בעינה שופטים והושיעם ותלו כבר מעט מעט שבתות י"ח עד שנשכחו כמעט כולם. אז כשעלו בבית דין של רבן גמליאל ביבנה בעבר שנים אשר תקן בית שני ותקנו שוב תפלת שמונה עשרה וגם הוסיפו לבן סוף ברכה אחת כנגד המינים ואחר כן התפלה של תשע עשרה ברכות, אך לא שינו בשבור זה את שם הראשון שמונה עשרה שנקראת בו מלפני כנסת הגדולה. והתפלה הזאת כמו שסדרוה ותקנוה בבית דין של רבן גמליאל היא שנתקבלה בכל ישראל להתפלל ע"פ נוסחתה אך ולא ישנה. ואחרי הפלגה הזאת שנאמרה התפלה בכללה נבוא לבאר בפרטות ברכה וברכה.

ברוך אתה. ברכה ראשונה של י"ח נקראת אבות, ע"ש שמזכירים בה שלשת האבות, והשנים נקראות גבורות והשלישית קדושת השם (ר"ה דף ל"ב). ובמגלה דף י"ז, ב' מניין שאומרים אבות, שנאמר הבו לה' בני אלים (תהלים כ"ט), ומניין שאומרים גבורות, שנאמר הבו לה' כבוד ועוז, ומניין שאומרים קדושות, שנאמר הבו לה' כבוד שמו השתחוו לה' בהדרת קדש. וברכה ראשונה זו פותחת בברוך וחותמת בברוך, מפני שהיא ברכה הראשונה ומאחרת כולן ברכות הסמוכות לחברתה הן וע"כ אינן פותחות בברוך. ומה שאין מלך העולם בברכה הראשונה הזאת, כתבו אבן ירחי והאבודרהם שהוא כדי להפסיק בשלשות האבות וכבר אלהי אברהם הוא כמו מלכות שעדיין לא המליכו עליהם בהם ל"כ עד שבא אברהם והודיע שמו בעולם, גם יש לומר כי האל הגדול נחשב כמו מלכות, ובכל זאת אומרים בסוף סמוך לחתימה מלך עוזר. ה' או"א אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב. ע"ש בשמות ג', ט"ו כדאיתא במכילתא פ' בא פ' ט"ו. האל הגדול הגבור והנורא. דברים י', י"ז. ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנוהו בתפלה (ברכות ל"ג, ב' ויומא ס"ט, ב'). אל עליון, עפ"ה בראשית י"ד, י"ט. חסדים טובים, חסדים שלומים ותמימים. וקונה הכל עפ"ה קונה שמים וארץ (בראשית י"ד, י"ט) ועי"ב כאן גמרי כי סמוך לזה, ובספרי ספרד הוא קונה בלי וי"ו החבור. ומביא גואל עפ"ה ישעיה נ"ט, כ'. וסמך בתחלה לחסדי אבות, כלומר זוכר חסדי אבות לבניהם לגאלם, וסוף אם תמה זכות אבות עליו גואל לבני בניהם למען שמו שהוא קיים לעולם.

זכרנו. מי כמוך. וכתוב. בספר. יבואר בתפלת ר"ה. מלך עוזר, בתחזור רומא הנוסחא „מלך גואל עוזר" מגן אברהם, כתפסים קי"ג, ב' ובמדרש רבה דף רמ"ג פ' ר"ש בן לקיש ואעשך לגוי גדול, זהו שאומרים אלהי אברהם, ואברכך, זהו שאומרים אלהי יצחק, ואגדלה שמך, זהו שאומרים אלהי יעקב, יכול יהו חותמין בכולן, תלמוד לומר והיה ברכה, בך חותמין ואין חותמין בכולן עכ"ל וכתב בר' שלמה מגרמייזא יתכוין אדם את כל פיו מביאין לספרא באחרים של כל ברכה וברכה היא כנגד קי"ג תיבות בשו שיר התפלה חנה, וקי"ג פעמים לב בתורה, לומר צריך שבן כוונת לב.

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ׃

פֿאָן שמיני עצרת מוסף אָן ביז צום ערשטען טאָג פסח מוסף זאָגט מאַן:

מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר׃ מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה׃

בעי"ת אומרים מי כמוך. אין דען לעהן בוסטאָגען ווירד מי כמוך הינצוגעזעטצט.

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים.

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:

קדושה נ"ן בעורת התפלה:

נְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר ק"ה קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ׃ ח' לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ ק"ה בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ׃ ח' וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר. ק"ה יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ׃

ח' לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל (בעשי"ת הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ:

אתה גבור, מתחילין ברכה זו בל' גבורה, שכל אלה שמזכירים בה הם גבורות, (כ"ר פ' י"ג). ואיזו הם אל גבורות, עטרת זקנים ס' ק"ד. מחיה מתים. היו"ד בצרי, וכן מחיה המתים. כי מטובים הטעם, אבל עשיית מחיה הוא עוברת וע"כ הוא בסגול. רב להושיע. נבי"י גם בסדור רס"ג וכן נראה גרסת אבן ירחי, ואמנם בטור ובסדורהם בלא וי"ו וכן בג' כ"י, והוא העקר כי הוא ע"פ ישעיה ס"ג, א'. ואלה יוסיף אומן ס' ש"ד. ועוד לדעת כי תבת אתה שלפניו כ"ל שלעיל נעטור כי נה בפסוק דבור. משיב הרוח, לשון מס' תענית. וברכות דף ל"ג. וב"ע פ"ב, ע"ב. והוא עש"כ ישב רוחו יזלו מים (תהלים קמ"ז, י"ח) וכמו שאמר מן משיב בן אלפר מן ישב משיב. וכתב אבן ירחי בימות הקיץ בכבו לוער ורב להושיע שבלכל חיים נאמר וכו' וכן כתב רב עמרם (וכן ספרים נאמנים), אבל בספרד ופרובינציא בבו לוער ורב להושיע מוריד הטל שבלכל חיים וכו' ואלו. ואלו דברי אגדה חיים דתניא (תענית דף ג') בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר עכ"ל. רחום, את כל חי, והוא ל' רבים סביבני הי' בל"א דית געבענדען. בחסד, כמו שכתוב תהלים קל"ו, ב"ס. ומתיר אסורים, בסדור סעדיה גאון נוסף ומשען לאביונים. ומקים אמונתו, כמשמעו כדניאל י"ב, ב'. רופא לך הל"א של רופא דגוסם כי לפי משפטי הטעמים יבא טעם מפסיק על ושי' ועוד רופא בבנין שלעיל משאת בפינת אחור ולפ"ד של לך דגשם כדין דחיק דוגמת קשה לך (בראשית ל"א י"ב). ממית ומחיה עפ"כ ש"א ב' ו'.

אתה קדוש, בברכה השלישית הזאת יש שמי רב' נוסחאות, כי בשחור רואה הנוסחא „לדור ודור המליך לאל כי הוא לבדו מרום וקדוש ושבחך אלהינו מפינו לא ימוש לעולם ועד כי אל מלך גדול וקדוש אתה בא"י האל הקדוש", והיא ע"פ סדר רב עמרם, ומשנה יצא לאשכנזים נוסח בנ"ן שיאמר בחזרת ש"ע לפיוט הקדושה. ובסדור סעדיה גאון כנוסחא „אתה קדוש ושמך קדוש ובדך קדוש ובמאן קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה בא"י ה"ה". וכן נוסח הרמב"ם אך בהמרת תבות וכרך קדוש ובמאן קדוש, וכבר אתו האשכנזים, והנה תבות הברכה הן י"ד בנגד י"ד תבות שבפסוק וקרא זה אל זה (ישעיה ו' ג') [סוד]. והספרדים אומרים גם בה אתה קדוש וכו' רק שמוסיפים אחרי יהללוך סלה „כי אל מלך גדול וקדוש אתה" והוא לקוח מנוסח רב עמרם. ובספרי פ' וזאת הברכה מוביל ברכה זו בנוסח קדוש אתה ונורא שמך, והיא כיום לנו בתפלת ר"ה וי"כ, והנה למדנו כי הקדמונים היה להם נוסחא כזו גם בתפלת י"ח לחול. — וקדושים, ישראל (שמות י"ט, ו'. דברים י"ד, כ'). ויותר נראה כי קדושים הוא כאן מוסב על המלאכים. סלה, לעולם ועד כמבואר למעלה דף 81. האל הקדוש, ובעשרת י"ת אומרים המלך הקדוש (ברכות י"ב, כ"ב).

נקדש, נוסח הקדושה (ברכות דף כ"א, ב') יש שני מנהג בין האשכנזים והספרדים, שאלה מתחילים „נקדישך ונעריצך כנעם שיח סוד שרפי קדש המשלשים לך קדשה וכן כתוב על יד נביאך וקרא

אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת וּמְלַמֵּד לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה· חָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ דֵּעָה בִּינָה וְהַשְׂכֵּל· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ חוֹנֵן הַדָּעַת:
הֲשִׁיבֵנוּ אָבִינוּ לְתוֹרָתֶךָ וְקָרְבֵנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָרוֹצֶה בִּתְשׁוּבָה:
סְלַח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ·

וגו' ונוסח האשכנזים שהביאו הטור ס' קכ"ה „נקדש את שמך בעולם כשם שמקדישים אותו בשמי מרום וכן כתוב על יד נביאך", יש בו י"ד תבות כמו שיש בפסוק וקרא זה אל זה עכ"ל ונראה שזה כי עקר הנוסחא הוא וכן כתוב, אך תקנו אח"כ ככתוב כדי שיהיו כ"א תבות קודם הזכרת השם לנגד כ"א תבות שבפירוש האומר קודם הזכרת השם (ראה שם בתרגום ירושלמי) וכדי שיהיו גם תחלת הקדושה עד סופה בין הכל ע"ב תבות כנגד שם של ע"ב וכמו שהאריכו בפירוש יעב. ונוסח הקדושה של ספרדים גם היא יש לה יסוד וגם פ"ה אותיות קודם הזכרת השם כמו שיש עם האומרים עד הזכרת השם פ"ה אותיות, וראה בפירוש תוקוני שם כהאומרינו פסוק ג' והמטה נקדושת מוסף של שבת. קדוש שלש תלמודית שמקום כמו במקרא. נבואת ישעיה הנביא בסמן ו', ג'. קדוש קדוש קדוש וגו' הוא וברוך כבוד עקר הקדושה ונזכרו בתוספתא ברכות פ' א'. ברוך, יחזקאל ג', י"ב. ובדברי קדשך, אלה הכלישי של מקרא אשר נקראתו כתובים (ר"ה ל"ה) נקראו כפי מסודרי תפלה דברי קדש. ימלך, תהלים קמ"ו, י'. וכתב אבודרהם, מן הדין היה לנו לומר ה' ימלך לעלם ועד שהוא של תורה, אלא כשיל הזכרת ציון אנו אומרים זה הפסוק שאמר דוד ע"ה אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי, ובכל התפלות אנו מזכירין את ציון או ירושלים. לדור ודור זה הנוסח אומר הש"ץ אחר הקדושה במקום אתה קדוש ושיאו גם הרמב"ם, אך למנהג ספרדים אין אומר הש"ץ לדור ודור אלא מתחיל אתה קדוש. וְשִׁבְחֲךָ כתב ר"י קמחי בס' המכלול אותם שאומרים וְשִׁבְחֲךָ הוא מדרך השכל רק הוא וְשִׁבְחֲךָ כמו מן שֶׁבַח שִׁבְחֲךָ ומן זֶבַח זִבְחֲךָ והוא הכלל לאותיות הגרון עכ"ל וכן נשק הגמור לשרשים ארז שבת.

אתה חונן, נתקנה י"ג, ב', מה ראו לומר בינה אחר קדושה, שנ' (ישעיה כ"ט, כ"ג) והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו, וסמיך לה וידעו תועי רוח בינה. ובברכות דף ל"ג נקראת ברכת חכמה [וכן בתפלת סעדיה גאון והרמב"ם גורסים בה „דעה וחכמה ובינה והשכל", אך הסירו תבת חכמה כדי להעמיד התבות על שמנה י"ו כמנין תבות שבפסוק ואתה תדבר אל כל חכמי לב (שמות כ"ח, ג')], ואמר ר' אמי גדולה דעה שנתנה בתחלת ברכה של חול. וכתב הכוזרי במאמר ג' ס' י"ט הראוי להקדים שהבקשות בקנית השכל והדעת שבהם יגיע האדם להתקרב אל אלהיו, ע"כ הקדים חונן הדעת בתשובה אל מה שאחרים רוצה לומר הרוצה בתשובה, כדי שיהיו הדעת והבינה היא לצרך התורה והעבודה. אתה חונן, אתה הוא החונן לאדם דעת, עפ"ה תהלים צ"ד, י'. והוכיח שזה שעקר הנקוד הוא לְאָדָם הלמ"ד בשב"א כמו שהוא בכל ס"ת ולא לָאדם בהבנת נטל ה"א, ואף שעמו שמביא להבנתו הוא בלי טעם, כי אם הכוונה בתנת דעת על המושכלות הראשונות הנמצאות בכל אדם שבלי למוד אלא על לב המבינה שאת הבורא, והוי שאומרים אתה חונן לאדם דעת, והנה כאך זאת היטב בעל העקרים במאמר א' פרק ט"ו גם הרשב"ץ בשנן אבות דף ס"א, ב'. בינה, להבין דבר מתוך דברים אחרים. ייעוין שם דבר, כמו דעה והשכל (ירמיה ג', ט"ו). דעה בינה והשכל, כתבי בי"י גם בסדורי רפ"ס ורפ"ו ובשם ס"א הנוסחא בינה דעה והשכל, אמנם נבי"י אחר כמו בסדורינו וכן בסדורי ספרדים ונכון בי בן סדר הלשון גם בנוסח דנן שעולים להבדלת מוצאי שבת, גם ביולד של שבת ילדים בדעת בבינה ובהשכל, וכן גורס מעדך ערך עין ורשב"ץ בשנן אבות דף ס"א, ב', ובעל העקרים בהקדמת ספרו ובמאמר א' פ' ט"ו, וכלה עליו בפירושו לאבות ג' שבנה ב"א. והשכל, ענין בהתבה ועיון וכבוש לדבר, בל"א חיינילבע.

השיבנו, נתקנה י"ג, ב', מה ראו לומר תשובה אחר בינה, דכתיב ולבבו יבין ושב ורפא לו (ישעיה ו', י'). ויש בה ט"ו תבות כמנין תבות הפסוק יעזב רשע דרכו (ישעיה נ"ה, ז') והפסוק ושוב גם שבירים (שם ו', י"ג). אך גם זאת רק לפי גוסחתנו כי סעדיה גאון והרמב"ם גורסים „השיבנו אבינו לתורתך ודבקנו במצותיך וקרבנו" וגו' וכן נוסח שאינו רוצה. — והחזירנו בִּתְשׁוּבָה בי"ת בתשובה דגושה נקוד רפ"ו ונכון כי לפי שאפס הטעמים יכול טעם שמפסיק על מלת והחזירנו. וכן הרוצה בִּתְשׁוּבָה הבי"ת דגושה בסדור רפ"ו והוא בלי ספק בכ"ל כי על ברוך יומעם הגולה נטעם מפחא מפסיק, וכן אנחם כתב בדינם בסדורי ב"א וה"י.

סלח לנו, סמוך לתשובה, עפ"ה וישב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח (ישעיה נ"ה, ז'). שמל לי שבנה לוה (יומא רפ"ה פ' ז' בתוספות דף י"ח) וטעמו כמו מליצה בל' מקרא, ונקוד בכל סדורי הדפוס בפא"ת בפתח וכן בס' תכסי, ועקר כי בן לוב שרשים שעי"ן פעלם גרונית יבאו בפתח כמו גְּאַל· יִגְאַל· יִמְחַר· אָמְחַה· לְחָם· שְׁלָחֵם· תִּלְחָה· סְחָו· תְּשִׁחָם· רְחָו· יִרְחָה· אך כי בל' רז"ל שלפנינו גם בחולם כמו מחול לי (ברכות ל"ח ושבת ל' ותענית כ', ב' וסנהדרין ק"ז); ועוד כי באן שנה אחרת לפתח והיא זוג בשלות

בתענית לבור אומרים כאן סליחות כִּי מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלוֹחַ:

רְאֵה בְעָנְיֵנוּ וְרִיבָה רִיבֵנוּ וּגְאָלֵנוּ מְהֵרָה לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי גוֹאֵל חָזָק אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:

בתענית לבור מוסיף הש"ץ כאן עננו.

עֲנֵנוּ יְיָ עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוֹם תַּעֲנִיתֵנוּ. כִּי בְצָרָה גְדוֹלָה אֲנָחְנוּ. אַל־תֵּפֶן אֶל־רִשְׁעֵנוּ. וְאַל תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ. וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ. הֱיֵה נָא קָרוֹב לְשַׁוְעָתֵנוּ. יְהִי נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנוּ. טֶרֶם נִקְרָא אֵלֶיךָ עֲנֵנוּ. כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה. עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע: כִּי אַתָּה יְיָ הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה. פּוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל־עֵת צָרָה וְצוּקָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה:

רְפָאֵנוּ יְיָ וְנֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִוָּשֵׁעָה כִּי תְהִלָּתֵנוּ אָתָּה. וְהַעֲלֵה רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל־מַכּוֹתֵינוּ*) כִּי אֵל מֶלֶךְ רוֹפֵא נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, רוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

---

*) מי שרולה להתפלל על החולה יוסיף כאן לומר זה.

וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּשְׁלַח מְהֵרָה רְפוּאָה שְׁלֵמָה מִן הַשָּׁמַיִם רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ וּרְפוּאַת הַגּוּף לַחוֹלֶה פב"פ בְּתוֹךְ שְׁאָר חוֹלֵי יִשְׂרָאֵל.

חננת אלא ס' סלה לבוכם (תהלים נ"ב, י'). כי מוחל וסולח אתה, כן נוסחת האשכנזים; ונוסחת הספרדים ומחזור רומא היא „כי אל טוב וסלח אתה", וכן נסדר רב עמרם והרמב"ם, והיא נוסחה מעיקרית וכמו אלמנת מותמים גם האשכנזים כשמוסיפים סליחות כברכה זו. המרבה לסלוח, עפ"י ישעיה נ"ה, ז'.

ראה בעניינו, כתהלים י"ז, ע"ב, מה רלו לומר גאולה בכביעית, אמר רבא מתוך שעתידין ליגאל בשביעית לפיכך קבעוה בשביעית. והכוזרי כתב כי תולדת הסליחה היא הגאולה וכן כתב הטור. ראה בעניינו הוא עפ"י ראה עניי מתהלים קי"ט, קנ"ג שסמוך לו ריבה ריבי וגאלני. והנה כתוב פ"י וכ"י ראה נא בעניינו וכן הוא בסדורי עמרם ג', י"ט, והרמב"ם, ואבודרהם, וגם' סעדיה פ' תקנ"ג, וכן כתב הכל בו שיש בה י"ח תבות כנגד תבות הפסוק וילעק אל ה' (שמות ט"ו, כ"ה); אבל הרוקח כתב שיש מספר תבות הברכה של פנין י"ז והסיר מלת נא וכן הסכימו הרש"ל והגה"ה ומ"א ולכן יוסיף תוכן מ"ע. וריבה, כל ריבה שמקרא מלרע אך כי הכ"א נוספת. ריבנו נמלר סעדיה ולעב"ם נוסף וכן ריבנו. וגאלנו מהרה, המרדכי גורס וגאלנו מלכנו. כי גואל חזק אתה, עפ"י ירמיה נ', ל"ד. גואל ישראל כברכת ק"ש פותחין גאל ישראל, ותפלה גואל ישראל, דרחמי נינהו, שאנו מתפללין על העתיד (פסחים קי"ז, ע"ב).

עננו, נקראת תפלת תענית (גמר' תענית י"ג, ב'. וי"ג, ב') ויש בה שנוי נוסחא בין האשכנזים והספרדים ונוסחאות אחרים אין זות לנוסחת הרמב"ם; והטור בערך קבל שהיא הנוסחא כזאת „עננו אבינו עננו כעת וכיום הזה כי בצרה גדולה אנחנו ואל תתעלם מתחנתנו כי אתה עונה בעת צרה ולוקח באמור וילעקו אל ה' בצר להם. ממצוקותיהם יוציאם בא"י העונה בעת צרה." וכתב הכל בו שיש בברכה זו ס"ג תבות כנגד ס"ג אותיות שיש בפסוק ויירא יעקב (בראשית ל"ב, ח') ולזה מסכמת נוסחת האשכנזים. וכתב עוד שמה שאומר אותה הש"ץ אחר גואל ישראל אבינו זכר לדבר בעקדה אבותו עניה תיכף לגאולה בפסוק ה' לורי וגואלי וסמך לה יענך ה'. עננו ה' עננו עפ"י מ"א י"ח, ל"ז. כי בצרה, עפ"י נחמיה ט', ל"ז. אל תפן, ל' דברים ט', כ"ז. ואל תסתר, ל' תהלים כ"ז, ט'. ואל תתעלם, שם נ"ה, ב'. וכא ג"כ בנוסחת הודות. יהי נא חסדך, שם קי"ט, ע"ו. והיה טרם, פסוק בישעיה ס"ה, כ"ד. העונה בעת צרה, עפ"י בראשית ל"ה, ג'. בכל עת צרה וצוקה, הלשון נמצא גם בנוסחת של כשמת, והוא עפ"י ותפלה בראשית רבות שמים (משלים ט', כ"ט), ול' צרה וצוקה הוא במשלי א', כ"ז. בא"י העונה בעת צרה, חתימה זו היא משנה תענית רה"ג פרק ב'.

רפאנו, פסוק בירמיה י"ז, י"ד בשנוי יחיד לרבים. ובגמר' ע"א ירק ה' נקראת ברכה זו ברכת החולים. ונסדרה כתהלים י"ח, ע"ב מה רלו לומר רפואה בשמינית, אמר ר' אחא מתוך שניתנה מילה בשמיני אביהם רפואה לפיכך קבעוה בשמינית. ויש בה כ"ו תבות כנגד כ"ו תבות שבפסוק ויאמר אם שמוע (שמות ט"ו, כ"ו) וכנגד כ"ו פסוקים שבפ' מילה (בראשית י"ז) וכן כ"ו אותיות בפסוק כי חיים הם (משלי ד', כ"ב) ובפסוק הסלח לכל (תהלים ק"ג, ג'). לכל מכותינו, עפ"י והעליתי ארוכה (ירמיה ל', י"ז).

בָּרֵךְ עָלֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־הַשָּׁנָה הַזֹּאת וְאֶת־כָּל־מִינֵי תְבוּאָתָהּ לְטוֹבָה וְתֵן *טַל וּמָטָר לִבְרָכָה עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וְשַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וּבָרֵךְ שְׁנָתֵנוּ כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים:

תְּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ וְשָׂא נֵס לְקַבֵּץ גָּלֻיּוֹתֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ יַחַד מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

הָשִׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרִאשׁוֹנָה וְיוֹעֲצֵינוּ כְּבַתְּחִלָּה וְהָסֵר מִמֶּנּוּ

*) פֿאָם אָבענד דעס 59סטען טאָגעס נאָך תקופת תשרי אָן ביז פסח ווירד היער טל ומטר איינגעשאַלטעט; איהן ... ותן טל ומטר לברכה (סי' ת רפט).

וכן הוא בסדר רב עמרם; והרמב"ם גורס לכל התלואינו והוא עפ"ס תהלים ק"ג ג'; והספרדים יש להם בנוסחה מוריננת בלשונם.

ברך עלינו, נקראת ברכת השנים, והמרו בשנלס י"ז, ב' שנתקנה כנגד מפקיעי שערים. ובנוסחתה יש שנוי רב בין האשכנזים והספרדים, גם יש להם לספרדים נוסחא מיוחדת לקיץ ונוסחא מיוחדת לחורף, אבל להאשכנזים נוסחא אחת לכל השנה רק שבחורף מוסיפים ותן טל ומטר לברכה ובקיץ אומרים ותן ברכה, וכתב הטור דשמעו בן עליגנא דנטרא אלה בברכת השנים (ברכות כ"ט) אלטא דאין שנין אותה אלא מוללים בה פעמר. וכתב עוד שיש בה ל' תבות כנגד כ"ג תבות שבפסוק יפתח ה' לך (דברים כ"ח, י"ב) ז' שבפסוק פותח את ידך (תהלים קמ"ה) כדי אלהים, וכן כתוב בכל בו, ובפירוש יזן עוד כנגד ל' אותיות שבפסוק המשביע בטוב (תהלים ק"ג, ה'). ברך עלינו, בשבילנו ולצרכנו. תבואתה, כל מיני פירות נקראים תבואה. מטובך, כן בכל ס"י וב"י ובהם בט"א ושערת זקנים לא"ם ס' קי"ז ויוסיף אומן ס' פ"ז. שנתנו כבני כ"י גם בסדורי רפ"ה והפ"ן שנותינו בל' רבים וכן כתב יעב"ץ בסדורו ובלו"א ס' קנ"ד. ואף כי גם הוא יתכן ע"פ שנתנו כיותר נכון בשבור כי בל נוסח הברכה בל' יחיד נתקן, את השנה הזאת, תבואתה, ואף בסדורי ספרד שנתנו בל' יחיד וכן יצא גם בנוסחת סעדיה גאון הגורם ,,ברך עלינו את השנה הזאת בכל מיני תבואתה וברכה בשנים הטובות בא"י" וכו'.

תקע, ברכה זו שהם קבוץ גליות בשנלס י"ז, ע"ב ומה ראו לומר קבוץ גליות לאחר ברכת השנים, דכתיב ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא (יחזקאל ל"ו, ח') וקבוץ גליות הוא ע"י תקיעת שופר (ישעיה כ"ז, י"ג). ויש בברכה כ' תבות כמו שיש בפסוק וביום שמחתכם (במדבר י', י'). לחרותנו, מלה תלמודית שענינה בל' תורה, דרור מתורגם חרו (ויקרא כ"ה, י'. ישעיה ס"א, א') והרשה אחד וצוה בנצר' מן סדורי (גטין פ"ו) מן הסנהדרין (כ"ק כ"ס), והיה עקר נקוד התבה חירות ונופני הרי"ש שהיבה מקבלת דגש גם ברי במקום מירק, ואין לו אחר במשקל שמות העברים כי אם שמלה ציות בירות הם מעלומי עי"ן, ומה שדומה לו במשקל הוא זלות (תהלים י"ב, ט'). ושא נס לקבץ ובו' עפ"ס ישעיה י"א, י"ב גליותינו בן נקודו גיס"ל בקמץ ולפ"ד בשורק וו"ד בדגש כי סמיר הוא גלית (שופטים כ') ובחבריו גליות (שופטין י"ב) גליותי (שנלב י"ב) וצריך להיות היו"ד דגושה בשמשים אחרי שורק, כמו מן מלכות מלכיות (דניאל ח' ב"ב והיו"ד בדגש בכל ס"ע וכ"י) ומן חנות חנויות (ירמיה ל"ז, ט"ז), וכן כתב גם שהבלול בשוק אחל קפוית וכן נקד ר' עוריאל בסדורו והוא הנכון והעד כנאמן הוא כמשקל בהושע לו הכה ביו"ד הוא שקל פצית אחר כל ג"כ דגש ביו"ד הרגוי כמו גויות גליותי וכן פשיעות שביות גליות תחתיות כמולן היו"ד דגשה. ושה שמלוך בעל ס"ת כפלבולו משן ל"ז לנקד גליותינו בניפל בסנ"ח מוסף לנגדו וגליותי יגלא (ישעיה מ"ב, י"ג) וכמחר כל נגינו. מארבע כנפות הארץ, הספרדים מוסיפים לארצנו, והוא ע"פ סדר רב עמרם והרמב"ם. מקבץ נדחי עמו דברים ל', ד'. ושיבה ד'. ו'. נדחי, בסדור רס"ן מוספר בהכיא רפה על כולת וגבון כי בן קוא ישב עפ"ב מתהלים קמ"ז, ב'.

השיבה, בשנלס י"ז, ב', כיון שנתקבצו גליות נעשה דין ברשעים שנ' ואשיבה ידי עליך ואצרף כבור סיגיך ואחר ואשיבה שופטיך כבראשונה (ישעיה א', כ"ו), וע"כ פסוק זה נתיסדה תפלה בברכה.

יָגוֹן וַאֲנָחָה וּמְלוֹךְ עָלֵינוּ אַתָּה יְיָ לְבַדְּךָ בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים וְצַדְּקֵנוּ בַּמִּשְׁפָּט. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט:

(בעשי"ת מסיימים הברכה בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט:)

וְלַמַּלְשִׁינִים אַל־תְּהִי תִקְוָה וְכָל־עוֹשֵׂי רִשְׁעָה כְּרֶגַע יֹאבֵדוּ כֻּלָּם מְהֵרָה יִכָּרֵתוּ וְהַזֵּדִים

הנוסחה הישנה: לַמַּלְשִׁינִים אַל־תְּהִי תִקְוָה וְכָל־הַמִּינִים כְּרֶגַע יֹאבֵדוּ וְכָל־אוֹיְבֶיךָ מְהֵרָה יִכָּרֵתוּ וְהַזָּדוֹן

בחסד וברחמים עפ"י הושע ב', כ"א. וצדקנו במשפט, בסדורי ספרד בצדק ובמשפט, והוא ע"פ סדר רב עמרם והרמב"ם. מלך אוהב צדקה ומשפט, עפ"י תהלים ל"ג, ה'. וצ"ט, ד'. המלך המשפט אומרים בעשרת ימי תשובה פירש רש"י בברכות י"ב, ע"ב שהוא כמו מלך המשפט, דוגמת הארון הברית שהוא כמו ארון הברית (יהושע ג', י"ד) המסגרות התחתונות במקום מסגרות התחתונות (מ"ב ט"ז י"ז) העמק הפגרים במקום עמק הפגרים (ירמיה ל"א, מ'). וכן כתב ר' יונה בס' הרקמה שער ל"ג, וראה גם בתשובות רש"י הנדפסות בס' תפארת תשובות סמן ד', גם בנמוק ר' וואלף היידנהיים למאזנים דף כ"ג. והראב"ד (מובא בכל בו ס' י"א גם באבודרהם בסוף שמנה עשרה) פירש שהוא להפלגת השם אל השם יתברך, ר"ל שהוא המלך והוא המשפט כמו האומר שהוא הצדק והוא המדע. וכן פירש בס' מנות לב"י סמן תקפ"ח.

ולמלשינים. הברכה הזאת היא שנוספה עוד לי"ח ברכות התפלה בימי רבן גמליאל (לא בימי התנאים כמו שהובא בטעות בפירוש בס' לבי) ונקראת ברכת המינים או ברכת הצדוקים, כי נתקנה נגד הצדוקים והאפיקורוסים שרבו בימים ההם שהכחישו בתורה שבע"פ וכפרו עקרי ויסודי אמונת ישראל והיו מסיתים ומדיחים ומחטיאים ולא זאת בלבד אלא שהלשינו ג"כ את היהודים השוטנים אצל הרומיים והביאו *בזה לצרות רבות עליהם והזיקו להם במאוד, וידוע כי גדולה הגרם שהאומה נאמנה ע"י מעיקים המוסרים שקרבה מן הרעה הבאה לה ע"י זרים וזולתם (וראה רש"י לויקרא כ"ו, י"ז), וע"כ כאשר ראה רבן גמליאל את תגבורת הרשעות הזאת של הפושעים ההם לא הוא ובית דינו לתקן תפלה על אודות ולקבצה מתוך שמנה עשרה ועמד חכם אחד שמואל הקטן שמו ויסדה, והללו גם את הזדים, ר"ל להתפלל בה ג"כ שיכלה הזדון והכשל והמשוק אשר היה פושעם בימים ההם עקרים התורה והמצות, והזכירו את הברכה אחר הברכת השופטים, שאחר שנשפט דין הרשעים כלו הפושעים, ובזאתם נגמר ברכות דף כ"ח, ב', ומגלה דף י"ז, ב', וירושלמי ברכות פרק ד'. אך נוסחת הברכה הזאת היתה גם כן בסדורים כי נתלפה לגמרי במשך הזמנים ובתרגם אופנים, כי אע"פ שהיא נוסדה בכלל נגד אומה של אמונה אחרת (וכאשר יבואר עוד להלן) רק כנגד המורדים שבישראל ומוסרים הישראלים בכל זאת העלילים מלאו גם את ידם להשתולל עלילות רשע ולעורר תחרות ואיבה (ראה ס' כלמון סמן שמ"ט ושבט יהודה ס' ט'. ופ"ד) ומפני כן שנו שנויים עד שאין לנו לעמוד עוד בברור על הנוסחה העקרית, כי גם כל בו העמיד תבותיה על מספר כ"ג, וכ"י אחד שבלבותי לגונה שהיה של ע"ה תבות, ונוסחת סדור ספרדי כ"י היא של ל"ד תבות, וברמב"ם היא של כ"ב תבות. ונמצא בשני סדורים כ"י גם במחזור אשכנזי כן לשונה: למשומדים אל תהי תקוה וכל המינים כרגע יאבדו וכל אויבי עמך מהרה יכרתו ומלכות זדון מהרה תעקר ותשבר ותמגר ותכניע כל אויבינו במהרה בימינו ברוך אתה ה' שובר אויבים ומכניע זדים. וכמה היא ממש גם בסדור רס"ג (רק שהעמיד למלשינים במקום למשומדים וכן כל המדפיסים למוסרים כן) ונוסחת הזאת נראה שהיא הקדמונית, כי כן מביאה בעל ס' כלמון, גם בעל צדה לדרך בפרק ל"ו של מאמר א' בכלל א' (בדפוס פיררא, אבל בדפוס הביניטה השמיטו המדפיסים את כל הענין של הברכה זו, וכמו שעשו ג"כ גם של אבודרהם), גם הטור בא"ח ס' קי"ח והאר"י בס' הכוונות והרוקח היתה בנוסחת הזאת לפניהם רק שהם הפילו את התבות כל אויבינו אשר הם נוספת רק בעל לשון כי כבר אמור וכל אויבי עמך, ויהיו מספר התבות כ"ט, וכן הנוסחה בסדור דפוס דפ"ן וכן בהעידה גם יעב"ץ בסדורו (במקום השנוי וכל אויביך תחת וכל אויבי עמך) וכן הדפיס ר' זלמן הנובר בסדוריו, ובעין זאת היא גם בסדור רומא, וע"כ כה נהגו גם אנחנו והוחה בפנים. — למשומדים, כן בנוסחה שעקרה בסדור הטור ובעל כד הקמח אות תי"ו ובעל כלמון ובעל צדה לדרך ובעל כסף משנה בהלכות תפלה ראה פרק ב', וכן היא בכל כ"י ישנים. ונקרא משומד ביהודי הידוע ומכיר את בוראו ומתכוין למרוד בו, והוא מבקש שכר ונקדי הפך שהוא תולדת בבנין פיעל, והוראת בארס (אם כי לא נמצא במקרא רק בבנין נפעל והפעיל) ל' נתעב וקללה ופירשה היא ישורדק עם שני שמם גם שבות, וע"כ שבופד

מְהֵרָה תְעַקֵּר וּתְשַׁבֵּר וּתְמַגֵּר וְתַכְנִיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמַכְנִיעַ זֵדִים׃

פירושו מנותק, ר"ל מי שנתק ופרק מעליו את עול המצות*) כהיות שנעדר יחוס מצוה מן המצות ולא יעשנה, או שיכפור באחד מיסודי האמונה, או שלא יאמין אלא בתורה שבכתב בלבד כמו אלישע בן אבויה והקראים, והדומה להם כל איש יהודי אף שחוטא אמר שלות התורה ועודד בשלום אחת שהם נקרא מומר, ונמצאים בדברי רז"ל מומר לחלל שבת (ערובין ס"ט. חולין ה') מומר לאכול נבלות לתאבון (סנהדרין כ"ז) מומר לאכול דם (הוריות י"א) ובדומה הזאת תרגם גם אונקלוס כל בן נכר (שמות י"ב מ"ג) כל בר ישראל דאשתמד, ר"ל איש ישראל אשר מעשיו מעידים עליו שהתנתק מן המצות, וכן נמצא מפורש בשבילתא פ' בא פ' ע"ו ובסנהדרין ס' וגטין ע"ה, ישראל מומר**). והנה למשומדים אל תהי תקוה, פירושו לפורקי עול המצות כאלה לא תהי להם תקוה ר"ל מחשבתם שחושבים לבטל מצות השם היא לא תכון ולא תתקיים. הרי לנו ברור כי אין תפיסה כלל על הלשון הזאת שלפני הורתנו, ובכל זאת המדפיסים ירצו להכניסה בסדורים ושמו הם במקומה למלשינים ותהי היא ידועה בכל ספרי הדפוס אע"פ שיש ספק אם יוצאים בה (ראה מג"א רל"ג ס' קכ"ו), עד כי גם יעב"ץ בכל קנאתו שקנא לנוסחא העקרית בספרו לוח ארש ס' קנ"ט לא היה לו לב להשיבה בסדורו על עמדה והניח למלשינים הסדר, ומה שנשאר נשאר, ויש לדעת כי בסדורי רע"ה ורס"ג היא למלשינים לא [ולמשומדים] ובכ"ל וכמו שכתב בעל ערוך וזקנים בס' ק"א. וכל המינים, מי שכופר בעליונות הבורא ואומר אין אלוה הוא נקרא מין, והוא קשה מן מומר (רש"י בחולין י"ג, ב'. וע"ז כ"ו, ב'), וכן בגטין מ"ה, ב', ס"ת שכתבו מין ישרף, ומה הזמנה מינכו נכור, כי יש אומרים שהוא ע"ש איש שהיה שמו מאני (Manes Cubrikus) ולא היה בעל דת ונקראו כל הנמשכים אחריו מינים (Manichäer), אבל לא יתכן לפרש כן, כי האיש מאני הנזכר לא היה עדיין בעולם בימי רבן גמליאל, אלא נולד בימי קונסטנטין בשנת ר"ה אחרי אלף הראשון וכמו שכתב בעל המקרא לפ' שמע ישראל. ובעל לוח כדרך פירש, המינים, אינם ממין האמונה כלל אלא מין בפני עצמם, כי כל מי שיש לו שכל יודה שיש אלוה מצוי המשלם גמול טוב לאוהביו וגמול רע לשונאיו, וא"כ הכופרים באלוה הם מין בפני עצמם. ואחרים מפרשים מין מגזרת מאן, ודוגמת היש ובאש ויקרא בן ע"ש שממאן באמונה, וע"כ המינים פירושו כמו הממאנים (ירמיה י"ג, י'), וזה הפירוש פשוט ומתישב. והנה אף נוספה זו שזה בדפוסים חדשים והמלו תחתיה וכל עושי רשעה, אבל שנוי זה קלקול הוא, כי כל מגמתה של ברכה זו הלא היא להתקומם כנגד המינים ואשר ע"כ גם נקראה ברכת המינים, ובתוספתא ברכות סוף פ' ג' [גם בירושלמי שם] אמור בהדיא ,,וכולל של מינים בשל פרושים", ר"ל שבברכת הצדוקים (אשר קראם בתוספתא פרושים על' אל תפרוש מן הצבור, אבות ב', ה', ע"ש שפרשו מקבלת חז"ל) צריך להזכיר גם את המינים, וא"כ איך נעיז פנינו להסיר תנת המינים שהנה ולשום שמבע שמכנו חכמים, ועוד כי עושי רשעה אינם בכלל המינים, ומי התיר להתפלל על אבודם, ואם יהי מתיר בזה, הלא יהיה הוא בעצמו עושה רשעה, ומה איש איפוא הלוא שיעשה רק הטוב ונקי הוא מכל מעשה רשעה עד שיוכל להתפלל נגד אחרים עושי רשעה, מוכח מכל זה שתקון כזה לא יכון, וכמו שהעתיקהו גם בעל חיי אדם כלל כ"ד, ואנו אין לנו אלא מה קדמונינו שסדר ג"כ יעב"ץ בסדורו, והוא כתב שוקיא"ם ז"ל, התוכן שתפלות תמים דעים אשר הופיע רוח קדשו על מתקני תפלותינו, תפלת ישרים רצונו, כי מן אז והלאה בשעש נעקרו אלה הכתות מן העולם, עד שלא ישאר להם בית ידועה בעולם אלפי יחידים שיפתיעו שלם והיה נמתק מעשיהם ורעשים כתהן ידשו כי עכבו כל האומות הראשיות שמאמינים בהשגחה ותפלים ביחוד. ועדיין התפלה צריכה ממחת שהם קרשים בכתרים שלא יתמנשו להיות שרש פורה רוש ולענה עכ"ל. וכל אויבי עמך מהרה יכרתו, כן בתוספתא היתה ויעב"ץ ישמיד וכל אויביך כמו שהוא גם במחזור רומא, והענין אחד כי אויבי ישראל הם אויבי השם (רש"י לשמות פ"ו, ו' ובמדבר י"א, ג' ושופטים ה', כ"ג). ובסדורים אחרונים וכלם מהרה יכרתו, ואינו אלא שנוי. והמלכות זדון מהרה תעקר וכו' דבר ידוע הוא ולמעלה מכל ספק שאין המכוון בזה על מלכות מן מלכיות האומות אשר יושבים אנחנו בצלם לבטח, כי לא די שאסור לנו לחשוב עליהם רעה אלא גם מצווים אנחנו להתפלל על שלומם ואמרו רז"ל הוי מתפלל בשלומה של מלכות (אבות ג', ב') ובאגרת הנביא ירמיה (כ"ט, ז') ודרשו את שלום העיר אשר הגליתי אתכם שמה והתפללו בעדה אל ה' כי בשלומה יהיה לכם

*) הנה אין גם [illegible] לדקדק הרמב"ן בשמות י"ב, מ"ג [illegible] משומדים, וגם [illegible]

**) אין למשומדים [illegible]

עַל־הַצַּדִּיקִים וְעַל־הַחֲסִידִים וְעַל־זִקְנֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְעַל־פְּלֵיטַת סוֹפְרֵיהֶם וְעַל־גֵּרֵי הַצֶּדֶק וְעָלֵינוּ יֶהֱמוּ רַחֲמֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ. וְתֵן שָׂכָר טוֹב לְכָל הַבּוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ בֶּאֱמֶת. וְשִׂים חֶלְקֵנוּ עִמָּהֶם. וּלְעוֹלָם לֹא נֵבוֹשׁ כִּי־בְךָ בָּטָחְנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מִשְׁעָן וּמִבְטָח לַצַּדִּיקִים:

אלום. אבל מלכות זדון טעמו כטעם וממשלת זדון תעביר מן הארץ שמתפללים בר"ה ויו"כ, והנה זדון אינהו תואר השם אלא שם תואר הוא על משקל לצון שאון, וכמו בא זדון ויבא קלון (משלי י"א ב') והנה מלכות נסמכה לה, מלכות של זדון, ור"ל הזדון תעקר את ממשלתו ומלכותו, כי בעקרת הזדון קם החטא והעון והנה הוא מפסיד ומחריב את העולם, הפך מן הצדק והמשפט שהוא קיומו של עולם, וע"כ מתפללים לה' שיעקר את הזדון ויעקר את ממשלתו. והנה גם נוסח זה בשילו בנדפסים האחרונים ובמקומו הודים במקום ומלכות זדון, וגם בזה טעו והרעו במה שחשבו להטיב, כי ע"פ אמרי זה הוא תפלה נגד האנשים העושים בעברת זדון, ולא יאות להתפלל בכה ולאו אורח ארעא לעשות הכי, אבל מתפלל על תקון הרשע לא על אבוד הפושעים, ומי כתיב פושעים חטאים כתיב (ברכות דף י') ואל ישען בשוען, הלא אמרו במגלה י"ז ובולל זדים עם המינים, כי הוא על סיום הברכה אשר שמסיימים אותה ומכניע זדים, ואין קושי בדבר אם נברך את השם שהוא הוא המכניע את הזדים, אבל שנתפלל אנחנו אליו שיעשה כן הוא נגד דרך המוסר. וע"כ הנוסחא הישנה ודאי היא מעולה מן החדשה. אך מפני הדוגה, שאפשר כי יבלבל בכונתה המון עם אשר לא יבין בעומק הלשון ואם הוא אחד מני אלף, הסרתי מלת ומלכות, והנחתי הנוסח. גדולי הוראה ומביני לשון, ומצודתי והזדון מהרה תעקר וכו' והנה אין מקום כלל לטעות וגם יודאים בה. תשבר בן נקוד בכל הסדורים, ל' וישבר דוד את כל הרכב (ש"ב ח', ד') ולא בן כדי לזוג המלין, והאומר תשקיר בנקוד הקל גם הוא נכון ול' הריסה כמו לשקור נטוע (קהלת ג') ובהגדה לבן בקש לעקור את הכל. ותמגר, תפיל, של' וכסאו לארץ מגרתה (תהלים פ"ט, מ"ה). שובר אויבים, גרסת רב סעדיה ורב עמרם ורמב"ם היא זוכר רשעים.

על הצדיקים, סמיכת ברכה זו לברכת המינים מפורשת במגלה י"ז, ב', שכיון שכלו המינים מתרוממת קרן צדיקים דכתיב וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק (תהלים ע"ה, י"א) וכולל גרי הצדק עם הצדיקים שנ' מפני שיבה תקום והדרת פני זקן, וסמיך לה וכי יגור אתכם גר (ויקרא י"ט, ל"ב). ויש בברכה זו כל א"ב, כלומר למען הצדיקים עושי תורתך עשה עמנו חסד (הטור). על הצדיקים, הם השומרים מצות ה'. ועל החסידים, הם גדולים במעלה מן הצדיקים, שהם אוהבים השם ועושים מעשה חסד, עושים מדותם ואינם מעבירים ובדומה, וראה בפירוש הרמב"ם לאבות ב', ה'. ועל זקני עמך, הם ראשי החכמים, כמו שבעים איש הזקנים (במדבר י"א) זקן ונשוא פנים (ישעיה ט', י"ד), וכן זקני בית שמאי וזקני בית הלל (סוכה כ"ח), וכנסת ג"כ אם שרים. משלו זקנים עם משלו, ופירש רש"י זקנים, סנהדרין. ובתוספתא פ' במדבר שקולה אני על' שילאו שקל מן הזקנים כלבה למטה שמיני, ובמגלה י"ז, ב', מאה ועשרים זקנים, ובמכילתא פ' בשלח גם ב"ק דף פ"ב שתקנו הנביאים והזקנים שיהו קורין בתורה בשבת, ובמכילתא סוף בשלח זקנים בראשונים, ובב"ר דף ע"ו אם אין חכמים אין זקנים אם אין זקנים אין נביאים. ועל פליטת סופריהם, הם החכמים שקבלו קבלת תורה שבעל פה משמעון הצדיק ולהלאה, כי אנשי כנסת הגדולה נקראו סופרים, ע"ש ראש שלהם שהוא עזרא הסופר, וכן בקדושין דף ל' ראשונים נקראו סופרים (וראה גם בתוספות), ובסנהדרין פ"ח, ב' חומר בדברי סופרים מבדברי תורה, ובסוטה כ"א דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, ובערובין כ"א, ב' כל המלעיג על דברי סופרים חייב מיתה, והחכמים שקבלו הקבלה אחרי אנשי כנסת הגדולה והראשון שלהם שמעון הצדיק הם שם פליטת הסופרים, ול' פליטה פירושו כמו שארית, כן במגלת תענית פ' י"ב כ"ו כאשר קמו עממיא על פליטת ספריא. יהמו, יגלו ויתגוללו, של' על כן המו מעי לו (ירמיה ל"א, כ'), והשם המוקדם ממנו המון מעיך ורחמיך (ישעיה ס"ג, ט"ו) ובתפלת מוסף י"ט שנה אליו בהמון רחמיך. והנה נקוד בסדורים יהמו נא רחמיך, אך גם בסדור רס"ג תנה נא הימנה, כן ויקר לפי הטור וכל נו שהמעידו מנין תבות הברכה על ע"ג. ושים חלקנו עמהם, עם הבוטחים בשמך. ולעולם לא נבוש, כן בבני בי"ו גם בב"י אחר גם בסדור אשכנזי וכן בס' המנהגים משנת תש"ת וכן בסדור רומא ובסדורי הספרדים, גם אבודרהם גורס בכה גם בעל ויו"ל ס' קמ"ב מביא בכה לנוסחא הנכונה, וכך היא בסדור רב עמרם, וכבדיא כתב בעל יוסיף אומץ ס' ע"ו שזו היא נוסחת הגאונים, והנה מלת לעולם נמשכת אל נבוש, אלא נבוש לעולם, וכמו שאומרים גם בהבמ"ז אלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד. ובמ"א לעולם ולא נבוש. ורבי לעולם מוסב עוד למעלה ממנו, ושים חלקנו עמהם לעולם. כי בך בטחנו, ע"פ תהלים כ"ב, ו'. ובק"ג, ה'. משען ומבטח, שניהם נקשר גם"פ, גם רד"ק בוכיר שניהם בשקל מפעל ואמר, לצדיקים. בלפ"ד מתוקה ולד"י דגושה בכל הסדורים ובכ"ל.

וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים תָּשׁוּב וְתִשְׁכּוֹן בְּתוֹכָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ. וּבְנֵה אוֹתָהּ בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ בִּנְיַן עוֹלָם, וְכִסֵּא דָוִד מְהֵרָה לְתוֹכָהּ תָּכִין. *) נחם לט"ב. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם:

---

*) במנחה לט' באב אומרים כאן נחם. אַן ט' באב צו מנחה ווירד היער נחם איינגעשאַלטעט.

נַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־אֲבֵלֵי צִיּוֹן וְאֶת־אֲבֵלֵי יְרוּשָׁלָיִם וְאֶת־הָעִיר הָאֲבֵלָה וְהַחֲרֵבָה וְהַבְּזוּיָה וְהַשּׁוֹמֵמָה. הָאֲבֵלָה מִבְּלִי בָנֶיהָ וְהַחֲרֵבָה מִמְּעוֹנוֹתֶיהָ וְהַבְּזוּיָה מִכְּבוֹדָהּ וְהַשּׁוֹמֵמָה מֵאֵין יוֹשֵׁב. וְהִיא יוֹשֶׁבֶת וְרֹאשָׁהּ חָפוּי כְּאִשָּׁה עֲקָרָה שֶׁלֹּא יָלָדָה. וַיְבַלְּעוּהָ לִגְיוֹנוֹת וַיִּירָשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְסִילִים. וַיָּטִילוּ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לֶחָרֶב וַיַּהַרְגוּ בְזָדוֹן חֲסִידֵי עֶלְיוֹן. עַל־כֵּן צִיּוֹן בְּמַר תִּבְכֶּה וִירוּשָׁלַיִם תִּתֵּן קוֹלָהּ. לִבִּי לִבִּי עַל חַלְלֵיהֶם מֵעַי מֵעַי עַל חַלְלֵיהֶם. כִּי אַתָּה יְיָ בָּאֵשׁ הִצַּתָּהּ וּבָאֵשׁ אַתָּה עָתִיד לִבְנוֹתָהּ. כָּאָמוּר וַאֲנִי אֶהְיֶה־לָּהּ נְאֻם־יְיָ חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְתוֹכָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְנַחֵם צִיּוֹן וּבוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם: את צמח וכו'.

ולירושלים תקנו לומר אחר על הצדיקים בעבור שעיקר התרוממות קרן של צדיקים היא בירושלים, אך שאלו שלום ירושלם ישליו אהביך (תהלים קכ"ב, ו'. מגלה י"ז, ב'). ובנוסחתה יש שנוי בין הספרדים והאשכנזים, והספרדים אומרים ע"פ הרמב"ם „ותשכון בתוך ירושלים עירך כאשר דברת (וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין) ובנה אותה בנין עולם בקרוב בימינו בא"י בונה ירושלים". ונוסחת האשכנזים היא ע"פ סדר רב עמרם ומביאים אותה הטור וכל בו ואמרו שיש בה כ"ד תבות כנגד כ"ד אותיות שבפסוק שאלו שלום ירושלם וכו', וכן בפסוק וישבו על הארץ אשר נתתי לעבדי (יחזקאל ל"ז כ"ה) כ"ד תבות. כאשר דברת, שבתי אל ציון ושכנתי בתוך ירושלם (זכריה ח', ג'). בונה ירושלם, תהלים קמ"ז, ב'. ועי' בירושלמי ברכות פ' ד', וי"ס פ' ד', גם במדרש שוחר טוב פ' כ"ו גם בסדור [illegible] (שמעתיקו למטה בסוף שים שלום) יש גם חתימת הברכה „אלהי דוד ובונה ירושלים", וכן נהג לחתום ר' יצחק בר שמואל [illegible] בפירושו לפ' ויצא. ומעם נוסחא זו יבואר את לעיל.

נחם ה', בירושלמי ברכות פ' ד' (ועיין בסדר"ק ובתוס' ברא"ש סוף מס' תענית) ר' אחא [illegible] צריך להזכיר מעין המאורע, ומה הוא אומר, נחם ה' אלהינו עלינו ועל וכו' והנוסחא הנה שבידינו [illegible] רב עמרם בסדורו [illegible] נם בסדור רומא, וכן לשונה „רחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל העיר (הבזויה) האבלה והחרבה והשוממה הנתונה ביד זרים ברשעם בנין עריצים ויבלעוה לגיונות ויירשוה עובדי פסילים, ולעמך ישראל נתתה ולזרע ישקב ירשה הורשתה. נתתה ה' אלהינו [illegible] עליך בנחמת שלום ובחבל שוטף כבוד גוים כי כתב כתבת" וכו' [illegible] יש לרמב"ם וגם היא תפלתו רחם, ושמנה נתחבר נוסחתנו בתחלת נחם וכמו שכתב [illegible] בהלכות פ' כ"ו ובתוס' בר"א, בסוף תענית שבמנחה אומרים נחם ולא רחם. האבלה והחרבה והבזויה והשוממה, ד' לשונות של אבלות, [illegible] כי אבלה תרבה בנויה שוממה [illegible] על פסוק ולבנית אתם (יחזקאל ל"ו, ס"ו) ביום חבש ה' את שבר עמו (ישעיה ל', כ"ו). [illegible] בסדורי רפ"ב ורפ"ו נם בכ"י [illegible] ובסדור רומא אין גם תבת והבזויה, ובכ"י [illegible] מכבן. האבלה מבלי בניה, [illegible] והחרבה, [illegible] (יחזקאל ל"ו ל"ה). ממעונותיה, [illegible] ממעונות ישראל. והבזויה מכבודה, בסמי כ"י גם בסדורי רפ"ב ורפ"ו [illegible]. לגיונות [illegible] מחנות מלחמה כמו לגיון [illegible] (חולין נ"ג), ועוד [illegible] Legion [illegible] מלחמה [illegible] ויירשוה, [illegible] (יהושע כ"ח, מ"א). ויטילו, [illegible] בחבל כמשיל. במר תבכה, [illegible] (ישעיה כ"ב, ד'), ובכמי כ"י גם בסדורי ספרד תבכה, וכן [illegible] הרמב"ם, [illegible] לבי לבי, מעי מעי [illegible]. באש הצתה, [illegible] ד', י"ם. כאמור [illegible] ב', ט'. מנחם ציון ובונה ירושלם. [illegible] „[illegible] בונה ירושלים" [illegible] [illegible] ובונה ירושלים.

אֶת־צֶמַח דָּוִד עַבְדְּךָ מְהֵרָה תַצְמִיחַ, וְקַרְנוֹ תָּרוּם בִּישׁוּעָתֶךָ, כִּי לִישׁוּעָתְךָ קִוִּינוּ כָּל־הַיּוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מַצְמִיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה:

שְׁמַע קוֹלֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ, חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ, וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ, כִּי אֵל שׁוֹמֵעַ תְּפִלּוֹת וְתַחֲנוּנִים אָתָּה.

את צמח, טעם תקונה אחר בונה ירושלים, שכיון שנבנית ירושלים בא דוד שנ' אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם (הושע ג', ה'), וכיון שבא דוד באה תפלה שנ' והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי (ישעיה נ"ו, ז'), וכיון שבאת תפלה באה עבודה שנ' עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי (שם), וכיון שבאת עבודה באה תודה שנ' זובח תודה יכבדנני (תהלים נ', כ"ג) כן סידרו משנה ברכות הללו זו על זו במגלה דף י"ח. ויש בברכת את צמח כ' תבות כמו בפסוק כי נחם ה' ציון (ישעיה נ"א, ג'). טעם לדעת כי לפי גמרת ירושלמית ותוספתא ברכות סוף פ' ד' אין את צמח ברכה בפני עצמה אלא נכללת היא בברכה שלפניה ונתיקן ברכה אחת אחר החתימה בא"י אלהי דוד ובונה ירושלים (ראה ברכה הקודמת), והם נעבור שלפי הירושלמי לא יהיו בתפלה יותר מן י"ח ברכות אף לאחר שנתקנה ברכת למלשינים וע"כ חיבר ולירושלים ואת צמח לברכה אחת ובשבולי הלקט בשם הר' הטבריא לשם' תענית דף י"ג, ב'. והנה לפי זה שמע קולנו היא ברכה ט"ו, והוא שאלינו בירושלמי ברכות פ' ב' גם בב"ר פ' ע"ט אמר ר' תנחומא שמנה עשרה שהתקינו אנשי תפלה כנגד שמנה עשרה וכו' והוא נ"ב הטעם למה בנוסח שבינינו כמו שנמצא בירושלמי ברכות פ' ד' לא לא נמצא בו ענין ברכת את צמח (וכנראה לעיל דף 108). ובדרך זו הלך נ"ב אלעזר הקליר בפיוטיו כמו שחיבר בקרובות שלו לפורים ולט' באב ולי' בטבת שלא תהא על את צמח וכן בפיוטו שהלך בקול לגשמים י"ב סומך על ברכות שמנה עשרה לא נמצא מצמיח קרן ישועה, וכן בקרובות לי"ז בתמוז שפייט הפייטן הקדמון יזן הכהן בירבי שמחה לא נמצא תמוז על את צמח, וכל זאת לפי שכללו את הברכה הזאת בבונה ירושלים כשיטת הירושלמי. ובמגלה במדרש תנחומא סוף פ' קרח גם במדבר רבה פ' י"ח כל תשא עון וקח טוב, טוב גימטריא י"ז, תפלה י"ט ברכות, אולם טעם ברכת המינין שתקנוה ביבנה ואת צמח שתקנו אחריו על שם בחנני ה' ונסני עכ"ל והוא דבר מתמיה וכבר עמד על זה שהמפרשים עד כה לא יוכלו ליישב כי כולם לא ראו די כאן מספר כ' תבות ובמלאותן בכל על נכון, וכן כ"ל טוב בגימט' י"ז וכו' ואת צמח שתקנו אחריו בבונה ירושלים ע"ש בחנני ה' ונסני. ופירוש, לאחר שיסדו ברכת המינין תקנו את צמח בבונה ירושלים. ואם תשאל על מה סמכו החכמים לעשות ככה? על זאת באת התשובה שבאו על שם בחנני ה' ונסני, וקיבל הסדר במקום זה וסמך על מדרש שוחר טוב והוא במדרש תהלים י"ח, ל"ב (ועיין גם בקיבול לשון בסנהדרין ק"ז) וז"ל אמר דוד לפני הקב"ה שמני עם אומרים מגן אברהם ולא מגן דוד, אמר לו בחנתיו בי' נסיונות, אמר לפניו בחנני ה' ונסני; כיון שנכשל אותו בבת שבע ולא עמד בו מיד כשנתקלל דוד שיאמרו מגן דוד בברכה השמנה, כי כשם קרבן נכשלת לו שלא יכבה נרו לעולם ועד נכון אתה ה' מגן דוד עכ"ל וכ' המדרשים הללו דבוקים יחד, ומולא ונראים כי נוסחת את צמח היתה מיוחסת בתפלה מגן דוד, ובזמן תקון ברכת המינין הסירו ברכה זו מן התפלה ונסמכה על פסוק בחנני ה' ונסני וקבעוה בברכות המשנה. ועתה לך ולמה בנוסח ברכות ההפטרה שמיוסדת רק עפ"ם בשלמו וגם ברמב"ם נשמר בתפלה ותפלת עוד שם שמה הלשון ,,את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך ברוך אתה ה' מגן דוד." ונסח כן סדר הברכות על שקבעו חכמי תלמוד בבלי והמורו את צמח על מקומו הראשון בתפלה מן נגוי החתימה, ובברכות ההפטרה נשאר בתחלת לבונה ובתנו שמחנו ה' אלהינו וכו' וכן ונתקבל להלכה. — את צמח, כוח הפסוק ע"פ ירמיה ל"ג, ט"ו. וכן צמח ביטוי מנחם אחד משמות המשיח (סנהדרין צ"ח, ב'). וקרנו תרום בישועתך, של' תהלים קי"ב, ט'. וס"ס, י"ח. כי לישועתך, ל' בראשית מ"ט, י"ח. ותהלים כ"ב, ב'. מצמיח קרן, כמו שמצמיח לישראל כ"ט, כ"א. ולעיל בתהלים קי"ג, ג' אשר רבה נר אלא, דלותא מצמיח קרן ישועה, דאמטרוא (כסיום ברכת ההפטרה) מגן דוד.

שמע קולנו, במגלה דף י"ח נקראת ברכה זו בשם שומע תפלה, ויש בה שנויי נוסחא בין המסדרים והמדפיסים, והערוך נערך ערך שכיח סימנה ,,שלא רשמים דנים אתה בא"י שומע תפלה" והוא נמצא בנוסח מחזור רומא, וסיום המסדרים הוא ,,כי אתה שומע תפלת כל פה בא"י ש"ת" והוא ע"פ רב עמרם. ונוסחתנו היא על ל"ה תבות כנגד הבלגה פסוקים שבמזמור י"ז מן תפלה לדוד עד כל ישבר פי והפסוק שומע תפלה (תהלים ס"ה, ג') שהמספר תבותיהם ל"ה (כל בו). תפלות ותחנונים, כמו תמורתם, תפלותינו ותחנונינו בן קרין המן שם (וכן בסני בי"י גם במחזורי רפ"ב ותפ"ו ובמחזור רב עמרם ובמחזור רומא), ויש קורין תפלות ותחנונים וזה מבוון, כי אין לבתוך שלשנו כל כך בלחוקים ולומר כי אתה שומע תפלותינו בכל פה עכ"ל.

וּמִלְּפָנֶיךָ מַלְכֵּנוּ רֵיקָם אַל־תְּשִׁיבֵנוּ. *) אין תעניתים אין מנחה ווירד היא בייאון ש"ע הייער דאָ אונטענגשטעהענדע עננו אייגגעשאָלטעט.

כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם. וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ. וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן. וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ.

---

*) בתענית צבור אומרים כאן עננו:

עֲנֵנוּ יְיָ עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוֹם תַּעֲנִיתֵנוּ. כִּי בְצָרָה גְדוֹלָה אֲנָחְנוּ. אַל־תֵּפֶן אֶל־רִשְׁעֵנוּ. וְאַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ. וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ. הֱיֵה־נָא קָרוֹב לְשַׁוְעָתֵנוּ: יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנוּ. טֶרֶם נִקְרָא אֵלֶיךָ עֲנֵנוּ. כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה. עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע: כִּי אַתָּה יְיָ הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה. פּוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל־עֵת צָרָה וְצוּקָה: כי אתה וכו׳.

ריקם אל תשיבנו, בסדורים האחרונים הדפיסו ודוי ותחנה להוסיף כאן, אבל יעב"ץ כתב על זאת בלות אבה ס' קס"ז וז"ל התחנה בברכת שמע קולנו אין דעתי ולא דעת משכיל על דבר נוסף הימנה, שאין להוסיף על מטבע הברכות בשלום והבקשה אחת לכל כנה ועומד בסבור שמונה היא בתפלת י"ח שלפנה, ואינו נכון בלל לעשות תוספת קבועה על מה שתקנו וקבעו אנשי כנה"ג, ואם אמנם חז"ל אמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה (ע"ז דף ח'), כל אחד לפי מה שהוא צריך לו ביותר ואשר ידע נגע לבבו ומכאובו יפרש כפיו ובלבו לפי זכות מחשבתו ושוכר כונתו ומקובל תפלתו ואף אם לא תהא הלשון לא שלם רק כפי השגתו לרצון לפני ה' תמים והיא היא עיקר עבודת התפלה שבלב נכון ומקור יודע לחדש דבר משמעקי הלב, ולא בתלות אנשים מלומדה וכו' עכ"ל. שומע תפלה, תהלים ס"ה, ג'. ובכ"ר פ' מ"ט דף נ"ה אמר ר' אבתוחא למה תקינו ברכות מעם עשרה עד שומע תפלה, כנגד ט"ו אזכרות שכתוב לה' בני אלים עד ה' לשבול ישב, שהוא שבלה את המולדות שלנות לעולם עכ"ל ושם אמר עד רצונו עד. בכלל, והוא בגמת ירושלמי שבארתי למעלה.

רצה, נקראת בשם עבודה (ברכות כ"ט, ב'. ושבת כ"ד. ור"ה י"ב. ומגלה י"ח. וסוטה ל"ח, ב') היא הברכה שאמרו ג"כ הכהנים בכל בקר בהקרבת התמיד (תמיד רלה פרק ה' וברכות י"א, ב') היא הברכה שברך ג"כ הכהן הגדול ביה"כ לאחר קריאתו בתורה (יומא ס"ח, ב'), רק שנוסח. אבו"ש קיים לא היתה מסתמה בנוסח שלנו כי לא היו אומרים בה „והשב את העבודה לדביר ביתך" גם לא „ותחזינה עינינו" וכו' והיתה אז חתימתה בא"י שאותך לבדך ביראה נעבוד (ילקוט שמואל רמז פ') וכמו שאומרים הכהן עוד היום כשעולים הכהנים לדוכן, וראה רש"י בברכות י"א, ב' ויומא ס"ח, ב'. ואחר חרבן בה"מ היתה בנוספה כדי להוסיף בה בקשת החזרת העבודה. והיתה הויקרא רבה פ' ז' מביין לעומר לפני התבה שצריך להזכיר עבודה וקרבנות ולכוון מן הוא נוסחא רצה אלהינו שוכן בציון מהרה יעבדוך בניך. ובסדר שמואל רבה סוף פ' ל"א גם בשוחר תהלים מזמור י"ז, התקינו חסידים הראשונים שיהו שמתפללין ג' פעמים בכל יום ויום ואומרין אנא השב שכינתך לציון וסדר עבודתך לירושלים עירך עכ"ל וגם נוסחא זו עוד היום לנו בשהכהנים עולים לדוכן. ונוסח רצה שלנו בתב קבל מ"ש הם ל"ד תבות בנגד ל"ד כבשים שהיו מקריבים בר התמיד וכו'. ובתפלתם, בסדורי הספרדים ולתפלתם שעה וכה ע"פ נוספת הראשונים. והשב את העבודה, בשני בי"י ובסדור רפ"ו שלא את לימנה וכן סעדיה גאון ורב עמרם ורמב"ם ובסדורים גם התוספות לסוף שנאות לא גרסו לה. ואשי ישראל ותפלתם, נתקשו הדיקדקים מפירוש ותפלתם, אף כי באמת אין כב קשי לבון בלל כי פירוש בוי"ו של ותפלתם הוא בוי"ו של בדעה ובעירי (ב"מ ל"ח, ב') וי"ו של ואשי שמעות על ללשו מלשה (שמות כ"ה, י"ב) ובל"ה „וקשאוך", כי כן שבו תפלתנו היא במקום קרבנים ונשלמה פרים שפתינו, וגם בבקשת הלשון בבקשה לתמיד אין דוחק בב וזה וי"ו של ותפלתם היא לשבור ובבגיונה השבועה כי גם בזמן בה"מ היתה תפלה אלל הקרבנות וכן יהיה גם לעתיד. באהבה תקבל, ובב' בי"י ובסדור רפ"ו גם בסדורי הספרדים הנוסחא קבלה באהבה תקבל וכן בסדר רב עמרם וכן בשתקנו התוספות בסוף שנאות. אבל שמרי"ל לוה אלא לומר שבהם (יוסף אומץ ס' פ"מ), ובאמת הבאי הלוי בשני בתרגום של והשב את העבודה, שמי שגילה את שעבודה לא יאמר מהרה ומי שיאמר שהרה יאמר ובשב העבודה בלי טבת את, וזו כון לזה כון לזה ל"ד תבות בברכה זו בקבלת כבל בו ובזוקים:

בר״ח וחה״מ אומרים יעלה ויבוא בערבית ושחרית ומנחה.
בין ראש חדש חונן חה״מ ומגע אמן יעלה ויבא.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ. וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ. וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ. לִפְלֵיטָה וּלְטוֹבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם

לר״ח רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ | לפסח חַג הַמַּצּוֹת | לסכות חַג הַסֻּכּוֹת

הַזֶּה. זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה. וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים. וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ. כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר. נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְּךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ. בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

או״א יעלה ויבוא, בתוספתא ברכות פ׳ ג׳ ובגמ׳ שבת דף כ״ד, ימים שיש בהם קרבן מוסף כגון ראש חדש וחולו של מועד ערבית ושחרית ומנחה מתפלל שמנה עשרה ואומר מעין המאורע בעבודה, ופירש רש״י לבקש רחמים על ישראל ועל ירושלים להשיב עבודה למקומה לעשות קרבנות היום. ורמז גם בגמרא דף י״ג. ואמרו בברכות כ״ט, ב׳, טעה ולא הזכיר של ר״ח בעבודה וכו׳, ונמצא באמרים פ׳ י״ט שלשה ז׳ וי״א נוסח תפלת הנוסחא יעלה ויבוא. ופקדוננו, בסדורי ספרדים וכן בנוסח ר״ע גאון ורמב״ם ליתנה. משיח, בס׳ הדרת קדש לר׳ שמעון בן צמח משיח ר״ת מנחם שילה, ינון, חנינה, שהן שמותיו של הגואל (סנהדרין צ״ח, ב׳) יבוא בטהרה בימינו. לטובה, בכי״י ולטובה ולחן ולחסד ולרחמים ולחיים כולן בוי״ו ברוק, ובכי״י אחר לטובה לחן לחסד לרחמים לחיים כולן בלי וי״ו, מן שלשה אחרונים ולשלום שהוא בוי״ו בכל הנוסחאות, והספרדים אין להם ב׳ התבות לחיים ולשלום, וסיומא לדין בי נוסח סדורינו איננו על שתבונת כלשון אלא שהמספרים וי״ו צריכים לאמרם שבולן והמפסיקים אותה צריכים להפסיקה בכולן, ולאותי בהעמדת וי״ו כפי נוסח כי״י בעבור שכן דרך היותר נכון במקרא (ראה לדוגמא ברכות סמן י׳) ונשגב שכן אומרים גם לשלם ויבא ויגיע ויראה וירצה וכו׳ כולן בוי״ו. ביום פלוני הזה, הספרדים מוסיפים לרחם בו עלינו ולהושיענו, וכוה ע״פ סדור רב עמרם. ובדבר בסדור רס״ג גם בכי״י אחד ובדבר וכן נוסחת הספרדים, ולפיה מוסב כלשון לשלום, והושיענו בו לחיים כדבר ישועה ורחמים״. אבל בסדור רס״ו ובכי״י גורס ובדבר בנוסחתנו, והנה שתחיל התבה זו שלשה פעם.

ותחזינה עכ״פ מיכה ד׳, י״א. ותחילה זו מוזכרת בשורי מלשר כ׳ פ׳ ב״ד ותלמוד ג׳ פ׳ י״ט ושמשר ה׳ פ׳ ב״ג. לציון ברחמים, בסדור שביה גאון נוסף ״ותרצה בנו כמו אז״. המחזיר, כבר שנאמר בי ל׳ החזרה שמתבאים בו חז״ל על שבות דבר למקומו הראשון; ובמדרש תהלים שוחר טוב ושיר לכ׳ יושב כליון, לישתי, בביטוי להחזיר שכינתו בציון. שכינתו, גם הוא ל׳ שבטים וטעמו גלוי כבוד השם, ולשון כבוד ה׳ (שמות כ״ד פ״ו) ת״י ושרא יקר שכינתא דה׳, ובני ה׳ אמן (במדבר ל״ה, ל״ד) ת״א שנה ה׳ דשכינתי שריא, שכנתי שמי שם (ירמי׳ ז׳, י״ב) ת״י דאשריתי שכינתי, ובגמ׳ יומא ב״ט ב׳ שבשם דברים שהיו וכו׳ לא ושכינה ורוח הקדש, ובסנהדרין י״ד, ב׳ משום אמר דורש כשמתה ערכנה ושכינה עמנו, ובסוטה י״ג, ב׳ בראשונה שכינה עמו, ובמדרש ל״ב אין הקב״ה משרה שכינתו אלא על גבור וכו׳ ודומיהן.

מודים נקראת הודאה (מגלה י״ח וברכות ל״ד ול״ד שבת כ״ד ותוספות ס״א, ב׳ וספרי פ׳ זאת הברכה), וכתב הכל בו שיש בברכה זו פ״ו תבות, ועוד גימטריא של מודים הוא ק׳ לרמוז שאנו מודים להשם

וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם· הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

כל ימי חנוכה, גם בפורים בתפלת ערבית קודם קריאת המגילה וביום י״ד בשחרית ובמנחה אומרים כאן על הנסים. (הג״ה) חנוכה חוץ פורים א׳ מעריב שחרית חוץ מנחה אומר תיבה על הנסים בטעות.

עַל הַנִּסִּים וְעַל הַפֻּרְקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה·

כמ׳ ברכות בכל יום. מודים לך דה״א כ״ט, י״ג. שאתה אין נקט״ן וכן נקוד בכ״י ובסדור רס״ג ורא״ם לעולה דף 84. מגן ישענו ע״ה ש״ב כ״ב, ל״ו. ובסדורי ספרד גם בכ״י ומגן כו״ז כרא״ם וכן ברטב״ם. נודה לך ע״ם תהלים ע״ט, י״ג. ויוצא לנו טוב כי המקר נודה בנגון סלרע ולט״ד של לך רפויה. הפקודות לך, כן בשני כ״י ובסדורי רס״ם ורפ״ז ובמחזור רומא ובאר פ״י וכן בסדר מעדיה ומדר רב עמרם וכן נוסח אשכנז וכן הוא בפירוש במשיחה לר׳ שמואל גם כפירוש התפלה לבעל אל״ם גם בזוהר פקודי עמוד תע״ב, וכן בתב ישכ״ן. ובספרי ר׳ פנחם כל זמן שאדם מתון בחיים נפשו מקודה ביד קונו. ור׳ שריאל כתבים המסורות לך וע״ם תהלים ל״א, ו׳, ואף כי גם הוא יאכן וגם מסך לו בתבת דני אלים פרק ב׳ וי״ם, פ״ם הנוסחאות מיבנות מעודות למגדו. נסיך, פותותיך לטוב לנו, והוא שותל מרבה כל׳ חז״ל כמו עשה נסים (אבות פ׳ ה׳) מקום שנעשו בו נסים (ברכות רא״ם פרק ט׳) בעל הנם אינו מכיר בנסו (נדה ל״א), כל״א ואחרונים. שבכל עת ערב וכו׳, בשני כ״י שבכל יום עת ערב וכו׳. הטוב, הה״א היא ה״א הקריאה (vocativ) וכן ה״א והמרחם, כל״א גיטיגנר! בקריאתערליגער! כי לא כלו וכו׳ ע״ה איכה ג׳, כ״ב. מעולם קוינו לך, בסדר רב עמרם גם במחזור רומא נודם ועולם ובסדורי הספרדיים כי מעולם, ופירוש מעולם מזמנים שעברו עד כה, כל״א אמן יעהור, כמו נעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם (יהושע כ״ד, ב׳). קוינו לך, בסדר רב עמרם ומחזור רומא יש עוד התוספת „לא הכלמתנו ה׳ אלהינו ולא עזבתנו ולא הסתרת פניך ממנו״. ועל כלם וכו׳.

מודים דרבנן, נקרא כך בעבור שהוא מורכב מכמה מודים שאמרו רבנן, וע״פ מסקנת רב פפא בגמרא בסוטה דף מ׳. והפתיחה ברוך אל ההודאות שלא נמצאה שם בגמרא וגם אינה בנוסח רב עמרם ולרמב״ם ומס״ג עכ״ן י״ם גם לא במחזור רומא, היא לקוחה מירושלמי ברכות פ׳ א׳ הלכה ז׳ אמר גם שם בשם מודים שבשם רבנן ומתיבתן בא״י אל ההודאות. ונמצא במחזור רומא תפלת בנוסחא בלשון זו „מודים מודעים ומשתחוים אנחנו לפניך מלכינו מלכי כל בשר יוצרנו״ וכו׳. — אלהי כל בשר, ירמיה ל״ב, כ״ז. יוצר בראשית, מנוסח הברוך שאמר. בלבב שלם, דה״א כ״ט, ט׳, וגם הוא נכון כמו בדה״א כ״ט, ט׳. על שאנחנו מודים לך, לפי פירש״י בסוטה מ׳ מוסב לשעלה על מודים ר״ל ומודים אנחנו לך על שאנחנו מודים לך כלומר על שהביאתנו להודות לך, ופירוש אחר שכילים התוספות שם בלקוח מעדין עליך דד; ולפי משמעות טעם של כל בכאן הוא הוא לטעם של של שהחייתנו האמור למעלה בענין, ופירושו תחיינו ותקיימנו וכו׳ בעבור שאנו מודים לך, ר״ל בזכות ההודאה שאנו מודים לך.

על הנסים, מגילה שבת כ״א, ב׳, מד״ם נכללו יופי דחנוכה וכו׳ והמחזור י״ם ככלל ובהודאה, ופירש רש״י לומר על הנסים בהודאה, וכם דף כ״ד מזכיר של חנוכה בהודאה. ובמס׳ סופרים פ׳ כ׳ מביא של הנסים של חנוכה גם של פורים לא בנוסחא שלפנינו מקוטענו. והנה במחזור רב עמרם וברמב״ם נמצא בתפלה ובאלגורה בגרסה של הנסים בלא וי״ו מראש וכן היא בכל ס״י ובכל הפוסקים, וע״כ הגבת ועל ג״א של כל י״ו אינה וגם מה שמביא למודים את בכל משה יהודה ובכל אור מדם אינו כעצל טעם בכל כי גם דבריו של אמירת הנוסחא הנוכחית, אבל מה שתפלה יותר יפה על הנסים בלי וי״ו ומשמן הוא אל אלמשלה ממנו „מעולם קוינו לך על הנסים וכו׳. הפורקן הלא מרפית ושמעה בעברית ישועה, הישועה הגדולה (ג״א י״ד, כ״ו) מתורגם פורקנא רבא. ונקודו הפ״א בקמץ חטוף בסדור רס״ז גם כאן גם בנוסח יקום פרקן וכן המעקר מן בארמית הוא בעניל הסבר כן בארמית בעגיל ארמי, והארמי מבטלם בטו פלכו שלכו ובעברי מבטלם כמו ארקו זקני ובעבר דברתי עליו בס׳ תולדות חיים דף קמ״ג. ועל המלחמות הספרדים אומרים ועל הנפלאות ועל הנחמות; ובסדר רב עמרם ומחזור רומא נמצא ועל המלחמות ונוסף עוד ועל הצרות. איזו הוא הכל״ל ישבו בתפלת מודים ובימי זה, שזהו הוא, ולכם מה בשכונות בל החנכה.

לחנוכה.

בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו. כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך: ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם. רבת את ריבם דנת את דינם נקמת את נקמתם מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך. ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה: ואחר כן באו בניך לדביר ביתך ופנו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך וקבעו שמונת ימי חנכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול:

לפורים.

בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה כשעמד עליהם המן הרשע. בקש להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד בשלושה עשר לחדש שנים עשר הוא חדש אדר ושללם לבוז: ואתה ברחמיך הרבים הפרת את עצתו וקלקלת את מחשבתו והשבות לו גמולו בראשו ותלו אותו ואת בניו על העץ:

כהן גדול, יש ספק אם הוא מוסב על מתתיהו או על יוחנן, ולפי הרמב"ם בפתיחתו למשנה פרק ה' האומר כהן גדול מוסב על מתתיהו וכן הוא במאמר בירושלמי וילמדנו שמעתיק אבן ירחי בהלכות חנוכה ס' קמ"ז, אבל הרב מאירי בפתיחתו לאבות כתב כי יוחנן כהן גדול ... (בסוף פס' שמע אני) הוא אביו של מתתיהו החשמונאי, וא"כ מוסב כאן האומר על יוחנן, וכן כתב בעל יסוד עולם מאמר ד' פ' י"ח והיוחסין דף ט"ז, ב'. וב"ד, ב'. וס', ב'. חשמונאי כבר הוכיח רוו"ה מקריאת הקדמונים שצריך בהברת חולם אחרי המ"ם, רק שבות בדפים וחשמונאי באל"ף בין נו"ן ליו"ד, ואל"ף זו אין לסותר כיוה ולא נכתבה אלא לצורך הספרים הבלתי מנוקדים אלא ישמע הקורא לקרות הנו"ן בחירק, ואם תנוקד התיבה יש להסיר אות תקון הקריאה הזאת, וכמו שנשמט לחז"ל שכתבו בספריהם הבלתי מנוקדים בית שמאי ובמקרא שהוא מנוקד הוא שמי בלי אלף (דה"א ב', כ"ח) וכן בתנך בראי ובמקרא הוא קדי בלא אל"ף (אסתר א', י"ח), וככר העירותי על זה בס' תולדות אדם דף ז'. וגם חשמוני זה הוא לדעת קצת שם עלם ולדעת אחרים שם תואר בטעם גדול ונגיד שענין יאתיו חשמנים (תהלים ס"ח, ל"ב), ושם שאלה שבשם שהוא שם בנוי לכל משפחתם ע"ש עיר מולדתם והיא חשמון (יהושע ט"ו, כ"ז) ושמעון אביו של יוחנן זקנו של מתתיה (סדר עולם זוטא, וספר א' של מקבאים פרק ב') נראה שנולד בחשמון ובגללו על זאת חשמונאי ונקראת כן כל משפחתו בית חשמונאי. הרשעה גם תואר כל' נקבה כמו מולדתו הרשעה (יחזקאל ב', י"ח) ורצה נמוך הכתוב לגרים ארץ רשע. להשכיחם תורתך כן נוסחת באשכנזים להשכיחם בהפעיל כמו להשכיח את עמי שמי (ירמיה כ"ג, כ"ז), ונוסחת הספרדים לשכחם תורתך, בפיעל, וגם היא תתכן כמו שכח ה' בציון שבת ומועד (איכה ב', ו'). ובכמה נוסחאות סדורים כתוב מתורתך, ועל זה כתב אבודרהם שהוא טעות ואין לומר מתורתך כמ"ש כתולה אלא תורתך בלא מ"ם וכן הוא במחזור רומי מעדים עכ"ל. ולהעבירם מחקי רצונך כן בכל ס' וכ"י וכן גירס אבודרהם והוא הנכון. וכבר מג"א בס' תרפ"ב גם בעל ... יכוין שאמתו את המ"ם מן מחקי בכח אבודרהם, ונע"ל עמו כי אבודרהם לא הסיר רק המ"ם של מתורתך לבד וקיים את המ"ם של מחקי, כאשר יראה כל מעיין בספרו, וכן נאמת הלשון ולהעבירם מחקי רצונך אין בה קושי כלל, ויסודה של כמאמר לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי (דברים כ"ו, י"ג) רק שהוסב ל' קל לל' הפעיל למצותו יולאם לגרים חולים. ביד חלשים, כחותם והכחם, ואין ... בשמחה, כמו ביד גוים, ביד אויביהם (שופטים ב', י"ד), ואין לפרש יד שמם שא"כ היה כתוב בידי חלשים. וזדים, המושים מרע לבבנים. כמו זדים הליצוני עד מאד, מתורתך לא נטיתי (תהלים קי"ט, נ"א) וע"ש זה בספוק נוסדה בנוסחא. ... כמ"ן, במבואר במשלב דף ... ופנו ל' בינוי, מל' ופנבי ... בית (בראשית כ"ד ל"א). וקבעו, ל' קבע בל' ... שמשו יהוד ... בל"א בעסטימען ... בקבע מקום לתפלתו (ברכות ו', ב') תפלת בעת אין לה קבע (שם רחם פ' ד') עשה תורתך קבע (אבות א' ט"ו) קובע לו אבר (שם ב' ג') והכל כיחיד בקבעו (פסח רחם פ' ל') וכן בתפלת ר"ה ... לפני ... לכם קבעת ... בן ל' ... אל המקרא. לשמך הגדול, בכ"י יש עוד תוספת בסוף כן לחנכה כן לפורים וכן לשמע ,,כשם שעשית

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

בעשי"ת אומרים: וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

בשחרית, ובתענית אף במנחה, אומר הש"ץ או"א ברכנו, ואין אומרים אותו בבית אבל.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר· יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

להם נסים וגבורות בימים ההם כן עשה עמנו ה' אלהינו פלא ונסים בעת הזאת". ותוספת כזו יש גם בסדור רוקח ובסדר רב עמרם, גם אבודרהם מביאה בשם רב עמרם ודכוו מעדיס והרמב"ם וכתב עליה הגר"א שרוצונכות שאין לאמרה בשבוע שאיה בקשה ואין לומר בקשה בהודאה, וכן גם אבן ירחי בס' כ"ה שהלכות שגלה כתב שאין לאמרה גם כנסת מיימונית לסדר נוסח תפלה כמו ג' כתב כן. אמנם נמלא ברוקח ובכל בו שיש נוסחה על הנסים של חנוכה קכ"ד תבות בבנין יוסן, ובשל פורים פ"ה תבות, והוא רק שנוי בלשון תוספת זו, ועיין עוד בר"ן פרק ג' דר"ה ד"ה סדר ברכות אומר ובתוספות מגלה דף ד' ד"ה פסק ואומר.

ערבים. הקמץ של המי"ם הוא קמץ חטוף, והדל"ת בחטף קמץ. כשעמד עליהם המן, כתב בעל ספר יסוד ושרש העבודה צ"ל לגרוס כשעמד המן הרשע ואין לגרוס עליהם, וקאי אמה דנתריה בקש להשמיד וכו', אבל לנוסח עמד עליהם משמע דקאי על מרדכי ואסתר, וכאמת לא עמד משולם על אסתר ביחוד, ואין לומר דקאי על מה דנתריה בקש להשמיד וכו' את כל היהודים א"כ הוא כפל לשון עכ"ל ומתוך כנגנתו בעל ע"ת ובעל ווי"ל כלי הכין שבעל ס"י כרים קושיא שבוטלת מעקרה, כי המאמר כשעמד עליהם אינו מוסב כלל על מרדכי ואסתר, אלא מוסב על שעשית לאבותינו שלמעלה, והפירוש, על הנסים שעשית לאבותינו כשעמד עליהם (על אבותינו) המן בימי מרדכי ואסתר וכו' ותבות בימי מרדכי ואסתר כאוזן הכירם בעין מאמר מוסגר הן, ע"כ אין למחוק מלת עליהם. להשמיד להרוג וכו' הוא ל' אסתר ג', י"ג. הפרת עצתו ישעיה ח', י"א ותהלים ל"ג, י'. וקלקלת, ל' נפול ומכוד כל' חז"ל ושגורת הבנינות המקלקלו (ירמיה ד', כ"ו). והשבות גמולו בראשו עפ"י יואל ד', ד'. ובכתב סדורים והשבות לו גמולו ושעות. ותלו, אסתר ט', כ"ב.

ועל כלם וכו' כלשון הזאת נמלא גם' סיכלות. וגרסת אבודרהם היא „ויתרומם תמיד שמך מלכנו לעולם ועד" וכן בסדורי ספרד, והוא הנכון יותר ע"פ כללית כלשון; ומעדיף בלשון גורס „ועל כלם תתברך ותתרומם כי יחיד אתה ואין בלתך", כת"י ובו'. האל, כה"א כ"ה הקריאה בס"א. של הטוב והנורות, וכמו הקהל (במדבר ט"ו, ט"ו) כגמר (ב"א י"ג, כ"ח) כוקנים (יואל א', ב') הים, הירדן, ההרים (תהלים קי"ד, ה'. ו'). והפירוש אתה אל שאתה ישועתנו. נאה, ל' מלבים הוא וכל' הטקרא נאוה כמו ונוה נאוה, (שיר א' י') או יאוה כמו כי לך יאתה (ירמיה י', ז').

או"א ברכנו, נוסחה זו שם: ברכת כהנים, ואיננה בכלל י"ח ברכות של תפלה אלא נתקנה לש"ץ שיאמרנה כנגד נשיאות כפים וכמו שכתב הכל בו וז"ל ומה שאנו אומרים ברכת כהנים אחר הודאה, ומו לפי שאיננם פה עולים לדוכן בכל יום ובכנגד זה אנו אומרים ברכת כהנים זעירא. וכן כתב אבן ירחי ה"ל אמור ליחיד לומר ברכת כהנים בתפלתו כי בצבור נתקנה כנגד נשיאות כפים שאינם אלא בצבור, ואוסרה כן). והאם בתכת מיימונית בס' ט"ו שהלכות תפלה ובסמן א' לנוסח ברכות התפלה. בברכה המשלשת, ר"ל ברכה הכוללת שלש ברכות, דוגמת והחוט המשלש (קהלת ד', י"ב) חוט של שלשה חוטים, כי בן שלשה פסוקים של כהנ"כ שלש פרשיות כן לכיות בל אחד מתוסם לפניו ולאחריו ובכל אחד ברכה מיוחדת. עם קדושך, ז"ל אבודרהם, כתב הר"י קמחי שאין לומר כהני עם קדושך כי אינם בכהני ישראל אלא בבני ס' כמו שאין לומר נביאי ישראל. אלא נביאי ה', גם אין לומר כהנים עם קדושך כי אינם נקראים עם וכמו הכהנים והעם, אלא הנכון לומר. כהנים קדושי קדושך, ומלאה לי שיוכל לומר כהנים עם קדושך כדאמרינן בדהי"ב ובני אהרן עם קדושך (יומא מ"א ב') וכן הוא כתוב בסדורי רב עמרם ודכוו מעדיה שאל. ועין בי בסדורי הספרדים נוסף לברכת כהנים גם הפסוק ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. והוא ע"פ נוסח רב עמרם ודכוו מעדיה והרמב"ם, גם הרוקח בס' ש"ט סבר שבן הנכון (ועיין כ' אבודרהם סמן ת"ר), אבל אבן ירחי כתב בשם רב"י שלא יתכן לומר פסוק זה כי ל' בוזהב הוא לכהנים ולא לי ברכה, אלא תכף לוישם לך שלום יאמר שים שלום, דומה לדומה.

בשחרית, ובתענית אף במנחה, אומרים שים שלום:

שִׂים שָׁלוֹם. טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם.

במנחה ובערבית שלום רב:

שָׁלוֹם רָב עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם. כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל־הַשָּׁלוֹם.

וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ.

שים שלום, כמגלה דף י"ח, מה ראו לומר שים שלום אחר ברכת כהנים, דכתיב ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם (במדבר ו', כ"ז) וברכה דהקב"ה שלום שנ' ה' יברך את עמו בשלום (תהלים כ"ט). ויש בה ו' דברים, שלום, טובה, ברכה, חן, חסד, רחמים, כנגד ו' דברים שבברכת כהנים. ועוד בה מעין ברכ"כ, שים שלום כנגד וישם לך שלום, ברכנו אבינו כנגד יברכך, באור פניך כנגד יאר ה' פניו (מטה משה). ויש בברכה זו כ"ג תבות כנגד כ"ג אותיות שיש בפסוקים ישא ה' פניו וגו' ושמו את שמי על וגו' וכנגד כ"ג תבות שבמזמור ס"ז למנצח בנגינות. טובה, שם דבר כמו לעשות טובה (במדבר כ"ד, י"ג) כל"א גוטעס, וכן מושלב ויבא לפליטה לטובה, דיסדו טובה בל' נקבה ולא טוב בל' זכר כדי שלא נטעה להפליטו בתולדי של שלום. באור פניך ע"ש יאר ה' פניו אליך. כי באור פניך, כן בנוסחא הנכונה ע"ש ה' נאור פניך ישלמן (תהלים פ"ט, ט"ז) ולא במאור פניך (אבן ירחי). תורת חיים ע"ש כי היא חייך (משלי ד' י"ג) עץ חיים היא (שם ג', י"ח). ואהבת חסד, מיכה ו', ח'. והספרדים אומרים ע"פ סוד מהרי"ו ורב עמרם ורשב"ם „תורה וחיים אהבה וחסד". וטוב בעיניך, כלומר ויהיה טוב בעיניך לברך וכו'. שעה עלם תלמודית שקורים בל' ארמית ובעשטי בעברית רגע, וחז"ל השתמשו בה בגוף המקומות לסורות על חלק אחד מכ"ד חלקים של יום שלם, בל"א שטונדע. ובסדורי ספרדים הנוסחא „לברך את עמך ישראל ברב עוז ובשלום". בא"י המברך את עמו וכו' ע"ש תהלים כ"ט, י'. והנה החתימה הזאת איננה מבית להקדמונים, אבל בחתימה הקדמונית היא שאנו אומרים בעי"ת בא"י עושה השלום, כנראה מסדר ויקרא רבה פ' ט' ומס' דרך ארץ וזאת סוף פרק השלום, חותמים שלום בק"ג פורס סוכת שלום, חותמים שלום בתפלה עושה שלום עכ"ל וכן במאמר המדרש שהבאתי בשל הלכות גדולות פרק ה' שהלכות ברכות בגם עדרס ירושלמי, ובשל מרוקח נמ' שב"ו בגם עדרס יוכלו ונעלה גם בילקוט שמואל רמז פ' ח"ל אבותין בתפלת חנה מעין שמנה עשרה, לפם קלתי נפ' כנגד מגן אברהם, ה' ממית ומחיה כנגד מחיה המתים, אין קדוש כה' האל הקדוש, כי אל דעות ה' חונן הדעת, ונכשלים אזרו חיל הרוצה בתשובה, מוריד שאול ויעל חנון המרבה לסלוח, מקים מעפר דל רופא חולי, אביון נלחם מברך השנים, רגלי חסידיו ישמור מקבץ נדחי עמו ישראל, ה' ידין אפסי ארץ אוהב צדקה ומשפט, ורשעים בחשך ידמו מכניע זדים, קרן נגולים משים מבטח לצדיקים, וירם קרן משיחו אלהי דוד ובונה ירושלים, אין צור כאלהינו שומע תפלה, אל תרבו תדברו גבוהה שאותך לבדך ביראה נעבוד, יצא עתק מפיכם הטוב שמך ולך נאה להודות, ויתן עוז למלכו עושה השלום, הרי י"ח ברכות עכ"ל וכן יוצא גם משם' סופרים פ' י' ומכני מערב ואנשי עורח לומר בריכת שנע אחר עושה השלום בג' תפלות של י"ח עכ"ל, וכן גם בנוסחת הבבלי בשלהי ב' פ' י"ט, וכן נוהג רב עמרם בעבודת מעשר סוף ס' קב"ז וס' קל"ג. הרי נראה שבל התחתום כי חתימה הקדמונית היא בא"י עושה השלום ונמצא אח"כ לתפלת ר"ה וי"כ וזיפי בתשובה, ותקנו לאמר לגאל ישראל כמנהג בחתימה המברך את עמו.

שלום רב ע"ש תהלים קי"ט, קס"ה, וקכ"ב, ח'. ואומרים בנוסחא הזאת בתפלת ערבית ומנחה אשכנזים, ובשחרית ומוסף גם במנחה של תענית שאז ראוי לנשיאות כפים אומרים שים שלום, כי אחר כתוב בספרים לעולם שים שלום בדאיתא בגושה דף ל"ט, ה' ובמדבר רבה דף רפ"ד, ע'. ויש שנוהגים לומר שים שלום במנחה של שבת ושל י"ב אע"פ שאין בהם נשיאות כפים כמו בשחרו מקרא בתורה תבים שלום בתוך כי באור פניך נתת לנו תורת חיים, אך גוב המנהגים שונים, ולמה תבות עריכות לנוסח תפלה סמך פ' ולקוטי פרדס דף י"ג, א' ומטה משה ס' קע"ו. ובני ענגלא מצרר אין להם כלל בנוסחא של שלום רב, ואומרים תמיד שים שלום, וכן לא נמצאה שלום רב לא בסדור רב עמרם ולא ברשב"ם; ולהכך לשמבת מינהגן אומרים תמיד שלום רב ולא שים שלום. ויש בנוסחא זו ל"ג תבות כנגד ל"ג תבות שיש מן ואתה אבי לבתך (תהלים ל', י') עד סוף המזמור.

בעשי"ת אומרים:

בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה נזכר ונכתב לפניך אנחנו וכל עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום. ברוך אתה יי עושה השלום:

ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום:

אלהי. נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה. ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה: פתח לבי בתורתך ובמצותיך תרדוף נפשי. וכל החושבים עלי רעה. מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם.

עשה למען שמך, עשה למען ימינך, עשה למען קדשתך, עשה למען תורתך. למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך ועניני: (קבלת תענית.)

במקום עשה למען שמך יש אומרים זה:

מלכנו ואלהינו אלהי כל בשר יחד שמך בעולמך בנה עירך יסד ביתך שכלל היכלך קרב קץ ביאת משיחך פדה עמך שמח עדתך. עשה למען שמך עשה למען תורתך עשה למען קדשתך עשה למען מלאכי מרומים עשה למען ימינך עשה למען צדקתך עשה למענך אם לא למעננו. למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך ועניני:

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגאלי: פוסע לאחריו ג' פסיעות ואומר עשה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן: חוזר לפניו ואומר

יהי רצון לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות: וערבה ליי מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמוניות:

ועומד במקום שכלו פסיעותיו עד כדי הלוך ד' אמות, ולכל הפחות עד שיגיע ש"ץ לקדושה.
ש"ץ חוזר התפלה בקול ואומר מתחלה אדני שפתי תפתח כלחש

אלהי נצור, כתב האבודרהם יש יחידים שנוהגין לומר אחר תפלתם קודם שיפסעו שלש פסיעות פסוק זה, וכן נשלשה גם בסדור רב סעדיה ורב עמרם, והיא תפלה של ר"ב רבינא כי הוה מסיים צלותה (ברכות דף י"ז). נצור לשוני מרע עפ"ה תהלים ל"ד י"ד, ויותר טוב שיאמר הנוסחא הוא יושבי (וכן בסדור רס"ג) ולא ושפתותי ולא נשלמה בכל המקרא שפתותי אלא שפתי. ולמקללי נפשי תדום, אלא תדרש את פי אחרוני אלא תסבול קללתו. ועל דרך שאמרו הנעלבין ואינן עולבין (שבת פ"ח, ב'), ומה שאמר נפשי תדום ולא אמר פי ידום, ר"ל שתהיה תאר גם בנפשה לא תשנא את חורפי. כעפר לכל תהיה, אלא יענה לכי כלל וכלל אלא תסבול את שלפני לכל. והתוספות לברכות י"ז פירשוהו כדרך דרוש ע"ש. ובמצותיך תרדוף נפשי, לפי דקדוק הלשון העקר ומצותיך לא ובמצותיך. וכל החושבים, בנוסח הגמרא יש עוד לפניו „ותצילני מפגע רע מיצר הרע" וכו' ומשדרי התפלה השמיטוהו. הפר עצתם וקלקל מחשבותם, תלויה לקוחה מנוסחת על הנסים של פורים. ודע כי בכל ס"י מחשבותם וכן הגירסא בסדורי ספרדים ובטור ובלבוש ואין לשנות. עשה למען שמך וכו' עד ימינך ועניני זה אינני מתפלת מר וכן לא נמצא בכ"י גם לא בסדורי רס"ג ורמ"ע. אבל נוסף ע"פ הגדה שכתוב הכן ידמי גם' פ"ב וז"ל אמר שמואל כל האומר אחר תפלתו אלו ג' דברים עשה למען שמך עשה למען ימינך עשה למען תורתך אין תפלתו חוזרת ריקם עכ"ל ומביאים אותו ג"כ בראשית פ' ש"ג והטור א"ח ס' קכ"ב יש נאמר לשון קבלה. וכתב עוד הטור ובמנהג לומר אלהי נצור עד וקלקל מחשבותם, מלכנו ואלהינו אלהי כל בשר יחד שמך וכו' והיא ע"פ נוסח רב עמרם. עשה למען ימינך, הוא ע"פ מדרש תנחומא סוף פ' אחרי מות אמר ר' אבהו כל מה שנתן לישראל היה של חקק"ה שנו מגבי גבורה, הושיעה ימינך ועניני, אם אתה עושה למען בתורה אלך היה, תעשה לישועתם לנו אלא חוס ביצי לשמור אב' כביכול תחזור ישועתו עכ"ל ובמקובת דף ע"ב ושוכה גם בילקוט תהלים רמז תתמ"ב, אמר הקב"ה עשו מגבי גבורה, עבדו בני ארץ בלעם ואמי ברוח, כביכול בבית מקדש ישועתו, ולבסוף גלה מתחו ג'רעימ', אמר לו לקץ הימין, אותה ימין אבית משועבדת, קץ נתתי לישראל, נואלתי את בני נאלתי את ימיני, והוא שאמר דוד למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך ועניני (תהלים ק"ח, ז') עכ"ל. יהיו לרצון, עם י"ט, ט"ו. ואמרו בברכות דף ט', ב' הואיל ולא אמרו דוד אלא לאחר י"ח פרשיות (כי אשרי האיש ולמה רגשו סמך היא) לפיכך תקנו רבנן לאומר י"ח ברכות עכ"ל ויש נמצאים זה י' תבות ח' יחידי"ן ואמלאתו י"ד והוא י"ה, כמנה

קבלת תענית.

אמר שמואל, כל תענית שלא קבל עליו מבעוד יום לאו שמיה תענית (תענית י"ב). וע"כ יחיד שרוצה להתענות יאמר זה בתפלת המנחה שלפני יום התענית קודם יהיו לרצון:

ווער חויף אנגעגען תענית חויף זיך ביאווש זאגגט דיעזעס רבון בו מנחה אחר יהיו לרצון.

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים. הֲרֵי אֲנִי לְפָנֶיךָ בְּתַעֲנִית נְדָבָה לְמָחָר (ואם בדעתו שלא להשלים את תעניתו יוסיף ויאמר עד חֲצִי הַיּוֹם. או עד אַחֲרֵי תְפִלַּת מִנְחָה) יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. שֶׁתְּקַבְּלֵנִי בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן. וְתָבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתִי. וְתַעֲנֶה עֲתִירָתִי בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: יהיו לרצון וכו'.

המתענה ביום תעניתו בתפלת מנחה קודם יהיו לרצון יאמר רבון זה (גמרא ברכות י"ז).

מאן טאג דעז תענית בו מנחה זאגט אמן דיעזעס רבון אחר יהיו לרצון.

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים. גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ. בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם אָדָם חוֹטֵא מַקְרִיב קָרְבָּנוֹ. וְאֵין מַקְרִיבִים מִמֶּנּוּ אֶלָּא חֶלְבּוֹ וְדָמוֹ. וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים מְכַפֵּר. וְעַכְשָׁו יָשַׁבְתִּי בְתַעֲנִית וְנִתְמַעֵט חֶלְבִּי וְדָמִי. יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ שֶׁיְּהֵא חֶלְבִּי וְדָמִי שֶׁנִּתְמַעֵט הַיּוֹם כְּאִלּוּ הִקְרַבְתִּיו לְפָנֶיךָ עַל־גַּב הַמִּזְבֵּחַ וְתִרְצֵנִי: יהיו לרצון וכו'.

אחר תפלת שמנה עשרה יש אומרים אלו הפסוקים:

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: עֶזְרִי מֵעִם יְהֹוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: וְאוֹר צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ הוֹלֵךְ וָאוֹר עַד־נְכוֹן הַיּוֹם: וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ יְהֹוָה עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ: הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: הִנֵּה עֵין יְהֹוָה אֶל־יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְחֶדְוָה בִּמְקֹמוֹ: כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: חַנּוּן וְרַחוּם יְהֹוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל־חָסֶד: בְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים וּרְצוֹנוֹ כְּעָב מַלְקוֹשׁ: כִּי אֵל גָּדוֹל יְהֹוָה וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל־כָּל־אֱלֹהִים: אַשְׁרֵי הָעָם יֹדְעֵי תְרוּעָה יְהֹוָה בְּאוֹר־פָּנֶיךָ יְהַלֵּכוּן: כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל־הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל־הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן שֶׁיֹּרֵד עַל־פִּי מִדּוֹתָיו:

עשרת הדברות, וי"ש בו ע"ב אותיות כנגד שם של ע"ב. וכתב בעל תהלות ה' שכוונת אמירת פסוק זה יהיו לרצון שבשתי התפלות בכל ענין וענין ובלא אמרנו להשם שום תואר שלא כראוי ובלא תקננו תקנה כשכינת בעולם ולא תחשבנו תחשב אלא כפי ראוי לה ובלא כיוננו אלא כראוי לכוין. עושה שלום, ל' איוב כ"ה, ב'. ובבי"י שלאמי באן במקום עושה שלום נוסחה עשיית ובך לשונה שלום בשמאלי ושלום בימיני ושלום על כל ישראל השים; ועל זאת כתב הטורדבי בס' אין עומדין ס' קכ"א כותלו רבים לומר שלום בשמאלי שלום בימיני, ואני המחבר לא קבלתי כן, כי אנו כשה שאמור במאורים (דלוגו לומר בגמרא יומא דף נ"ג, ע"ב) נותן שלום לשמאלו וכו', ומבורים שצריך לומר כזה כלשון, וליתא, דנותן שלום כבי פירושו באומר עושה שלום שמתחום לשמאלו ובאוגה אומר יעשה שלום עלינו שמתחום לימינו, ומסיים על כל ישראל והורגלו להשתחוות לפניהם כשגד כנסבר טעינו, תדע שהנ בתבנב סוף י"ח שסוף הקדיש של התפלות שב"ל ובן כתבו בבל בו בדין התפלה והטור ס' קכ"ג. והנה צריך עיין בנוסחא זו אם נתקנה מעיקרה לסוף התפלה או לסוף הקדיש, ואחרי שבקדיש אומר כבר יהא שלמא וכו' אחר שמתפללים כן על השלום נראה שעיקר תקנת עושה שלום לתפלה הוא ובן נראה נ"ב שמזכר פ' תרומה עמוד רל"ח שאומר שם עושה שלום לצלותא, אמנם קשה לפי זה מוך לשונו ואמרו אמן שלא יתבן רק לקדיש, ולא לשמונה עשרה כי לפי יאמר המתפלל כשד עלמו לשנות אמן [והטעם שוכה על זאת בהגהות קבוב של"ה דף נ"ג, ב' טעם תלוי בשמים הוא]. וע"כ נראה שנכון כי תבת ואמרו לא היתה בנוסח עושה שלום לתפלה, ורק לאחר הקדיש הוסיפו תבה זו ובהו שבבל בבות הקדיש בסוף ואמרו אמן, והמוסיפים הם שלא הבדילו וכתבו אח"כ ואמרו אמן בכל מקום. ובאמת בס' רב עמרם גם בנרסו"ם לא נשנה שלא אמן בלבד כן אחרי התפלה כן אחרי הקדיש ולא תבת ואמרו. וערבה לה', מלאכי ג', ד'. ונגדם על הקרבנות נויקרא רבה פ' ז', והתפלה היא במקום קרבן, וע"כ אומרים פסוק זה אחר התפלה.

פסוקים לשמות.

סגלה יפה היא שיאמר כל אחד בכל יום בתפלתו פסוק אחד הדומה על שמו אשר בו יקרא לש"ת, דהיינו פסוק שמתחיל עם אות הראשונה של שמו וסופו אות האחרונה של שמו. ואותו הפסוק יאמרנו בכל תפלות שמונה עשרה באלהי נצור קודם יהיו לרצון. ואלה הם הפסוקים על רוב שמות איש ואשה:

אברהם.	אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים ושמת שמו אברהם.
אביגדור. אבנר. אביעזר. אליעזר. אלכסנדר. אשר. אסתר.	אל תרחק ממני כי צרה קרובה כי אין עוזר
אהרן.	אשמחה ואעלצה בך אזמרה שמך עליון.
אורי.	אמרי האזינה ה' בינה הגיגי.
אלחנן.	אליך ה' אקרא ואל ה' אתחנן.
אליהו.	אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה' אלהיו.
אליקים. אבשלום.	אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזקק שבעתים.
אלישע.	אל נקמות ה' אל נקמות הופיע.
אלק.	אל תרימו למרום קרנכם תדברו בצואר עתק
אלקנה. אריה.	אגורה באהלך עולמים אחסה בסתר כנפיך סלה.
אפרים.	אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום.
אביגיל. אריל.	ארץ רעשה אף שמים נטפו מפני אלהים זה סיני מפני אלהים אלהי ישראל.
בונם.	בכל מקום עיני ה' צופות רעים וטובים.
בועז.	ביום קראתי ותענני תרהיבני בנפשי עז.
בנימן.	בני עבדיך ישכונו וזרעם לפניך יכון.
בצלאל. ברינדל.	בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ ותבל ומעולם עד עולם אתה אל.
ברכיה.	בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה
ברוך.	ברוך אתה ה' למדני חקיך.
גבריאל. גיטל.	גם אני אודך בכלי נבל אמתך אלהי אזמרה לך בכנור קדוש ישראל
גד.	גאות אדם תשפילנו ושפל רוח יתמך כבוד.
גדליה. גלדה.	גול על ה' דרכך ובטח עליו והוא יעשה.
גרשון.	גרש לץ ויצא מדון וישבות דין וקלון.
דוד.	דרשו ה' ועזו בקשו פניו תמיד.
דינה. דבורה.	דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה.
דן. דניאל.	דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל.
הדסה.	הסתר פניך מחטאי וכל עונותי מחה.
הלל. הינדל.	הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל.
זאב.	זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב.
זבולן.	זבולן לחוף ימים ישכן והוא לחוף אניות וירכתו על צידן.
זכריהו.	זכרו נפלאותיו אשר עשה מפתיו ומשפטי פיו.
זלפה.	זה דור דורשיו מבקשי פניך יעקב סלה.
זרח.	זרח בחשך אור לישרים חנון ורחום וצדיק
חיים.	חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם.
חוה. חיה. חנה.	חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה'.
חנוך.	חלקי ה' אמרתי לשמור דבריך.
טוביה.	טוב ויחיל ודומם לתשועת ה'.
יאיר. יקר.	ה' שמך לעולם ה' זכרך לדור ודור.
יהודה. ידידיה. ישעיה. ירמיה.	יודוך ה' כל מעשיך וחסידיך יברכוכה.
יהושע.	יחוס על דל ואביון ונפשות אביונים יושיע.
יואל. יחיאל. יקותיאל.	ימין ה' רוממה ימין ה' עשה חיל.

יוחנן. יונתן.	יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן.
יוכבד.	יסד ארץ על מכוניה בל תמוט עולם ועד.
יום טוב.	יפה נוף משוש כל הארץ הר ציון ירכתי צפון קרית מלך רב.
יונה.	יונתי בחגוי סלע בסתר המדרגה.
יוסף.	ה׳ יגמור בעדי ה׳ חסדך לעולם מעשה ידך אל תרף.
יעבץ.	יברכנו אלהים וייראו אותו כל אפסי ארץ
יעקב.	יענך ה׳ ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב.
יצחק.	י״ה אדני עז ישועתי סכותה לראשי ביום נשק.
ירוחם.	יהי שם ה׳ מבורך מעתה ועד עולם.
ישי.	ה׳ לי בעוזרי ואני אראה בשונאי.
ישראל.	ייראו מה׳ כל הארץ ממנו יגורו כל יושבי תבל.
יששכר.	ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר.
כלב.	כי לא יטוש ה׳ עמו ונחלתו לא יעזוב.
לאה.	לה׳ הישועה על עמך ברכתך סלה.
לוי.	לולי תורתך שעשעי אז אבדתי בעניי.
מאיר.	מי זה האיש ירא ה׳ יורנו בדרך יבחר.
מיכאל.	מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב ה׳ שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל.
מרדכי.	מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי.
מנחם. מרים. משלם.	מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם.
משה. מנשה.	מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה הללויה.
מתתיהו.	מה דודך מדוד היפה בנשים מה דודך מדוד שככה השבעתנו.
נחמיה.	נחלתי עדותיך לעולם כי ששון לבי המה.
נחמן. נתן.	נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים קדוש משכני עליון.
נתנאל.	נחשבתי עם יורדי בור הייתי כגבר אין איל.
נפתלי.	נדבות פי רצה נא ה׳ ומשפטיך למדני.
סיני.	סעפים שנאתי ותורתך אהבתי.
סעדיה.	סובו ציון והקיפוה ספרו מגדליה.
עזריאל.	על דעתך כי לא ארשע ואין מידך מציל.
עקיבה.	עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה.
עזר.	עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר.
פינחס.	פלס ומאזני משפט לה׳ מעשהו כל אבני כיס.
פתחיה.	פתחו לי שערי צדק אבוא בם אודה יה.
פלטיאל.	פן יטרף כאריה נפשי פורק ואין מציל
פרץ.	פנית לפניה ותשרש שרשיה ותמלא ארץ.
צבי.	צר ומצוק מצאוני מצותיך שעשעי.
צפורה.	צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה אדם ובהמה תושיע ה׳.
קריינדל. קריסל.	קמתי אני לפתוח לדודי וידי נטפו מור עובר על כפות המנעול.
ראובן.	ראה זה מצאתי אמרה קהלת אחת לאחת למצוא חשבון
רבקה. ריסבה.	רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה
רחל. רפאל.	ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל.
שאול. שמואל.	שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול.
שבתי.	שברתי לישועתך ה׳ ומצותיך עשיתי.
שלמה. שמחה. שמעיה. שמריה שרה.	שומר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה.
שמעון.	שבחי ירושלים את ה׳ הללי אלהיך ציון.
שניאור.	שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר.
תנחום.	תן להם כפעלם וכרע מעלליהם כמעשה ידיהם תן להם השב גמולם להם.
תרצה.	תערך לפני שלחן נגד צררי דשנת בשמן ראשי כוסי רויה.

תפלת הביננו.

בשעת הדחק, כגון שהוא בדרך או במקום שטרוד וירא שיפסיקוהו, או מי שהוא חולה ואין בו כח להאריך בתפלה או מי שאין דעתו מיושבת עליו ולא יוכל להתפלל בכוונה תפלה ארוכה, או שהשעה עוברת לו, הוא יתפלל תפלת הביננו, ואומר ג' ברכות ראשונות של שמנה עשרה ואח"כ אומר הביננו וגו' ואומר רצה וכו' ומסיים ג' ברכות אחרונות. וצריך לאמרה מעומד, וכשיגיע לביתו או שירוח לו אח"כ ומתיישבת דעתו אין צריך לחזור ולהתפלל. ואינו מתפלל הביננו בימות הגשמים, ולא במו"ש ויו"ט. הפועלים שעושין מלאכה אצל בעל הבית אם נתן להם שכר חוץ מסעודתן בשמקפיד עליהן, מתפללים הביננו. וזו הנוסחא, אדני שפתי וגו' בא"י או"א וכו' עד האל הקדוש, ואח"כ:

הֲבִינֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לָדַעַת דְּרָכֶיךָ· וּמוֹל אֶת־לְבָבֵנוּ לְיִרְאָתֶךָ· וְתִסְלַח לָנוּ לִהְיוֹת גְּאוּלִים· וְרַחֲקֵנוּ מִמַּכְאוֹב· וְדַשְּׁנֵנוּ בִּנְאוֹת אַרְצֶךָ· וּנְפוּצוֹתֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ תְּקַבֵּץ· וְהַתּוֹעִים עַל־דַּעְתְּךָ יִשָּׁפֵטוּ· וְעַל הָרְשָׁעִים תָּנִיף יָדֶךָ· וְיִשְׂמְחוּ צַדִּיקִים בְּבִנְיַן עִירֶךָ וּבְתִקּוּן הֵיכָלֶךָ וּבִצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וּבַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ· טֶרֶם נִקְרָא אַתָּה תַעֲנֶה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה: רצה וכו'.

המהלך במקום גדודי חיות או לסטים מתפלל תפלה קצרה זו:

צָרְכֵי עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מְרֻבִּים, וְדַעְתָּם קְצָרָה· יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתִּתֵּן לְכָל־אֶחָד וְאֶחָד כְּדֵי פַרְנָסָתוֹ וּלְכָל־גְּוִיָּה וּגְוִיָּה דֵּי מַחְסוֹרָהּ, וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשֵׂה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

ואין צריך לג' ברכות ראשונות ולא לג' אחרונות. וכשבא לביתו חוזר ומתפלל שמונה עשרה כהלכה.

בשחרית של ר"ח וחנוכה וחה"מ אומרים הלל אחר תפלת י"ח. (תמצאהו בסדר ר"ח).

און ר"ח חנוכה אונד חול המועד ווירד נאך שמונה עשרה דאס הלל געשפראכען. (זיעהע נאך מוסף ר"ח)

הביננו, זו היא מעין י"ח (ברכות דף כ"ט), כיצד? ג' ברכות ראשונות כלשונן, ואח"כ הביננו כנגד אתה חונן, ומול כנגד השיבנו, ותסלח כנגד סלח, להיות גאולים כנגד ראה בעניינו, ורחקנו ממכאוב כנגד רפאנו, ודשננו כנגד ברך, ונפוצותינו כנגד תקע, והתועים כנגד השיבה, ועל הרשעים כנגד ולמלשינים, וישמחו, כנגד על הצדיקים, בבנין עירך כנגד ולירושלים, ובצמיחת כנגד את צמח, טרם נקרא כנגד שמע קולנו, ואח"כ ג' הברכות האחרונות כלשונן. ובירושלמי דברכות פ' ד' כתוב נוסחא אחרת בברכה זו וכן לשונה „הביננו ה' אלהינו, ורצה תשובתנו, סלח לנו גואלנו, ורפא חולינו, ברך שנותינו בטללי ברכה, כי מפוזרים אתה תקבץ, והתועים עליך לשפוט, ועל הרשעים תשית ידך וישמחו כל חוסים בך בבנין עירך ובחדוש בית מקדשך, טרם נקרא ואתה תענה, בא"י כו'". ובנוסחא הזאת לא נמצא מעין ברכת את צמח ובעבור שירושלמי סבר לפיה אין את צמח ברכה בפני עצמה וכשהוא למעלה דף 97. ודשננו ל' דשנת בשמן ראשי (תהלים כ"ג, ה'). בנאות, ל' נוה כמו בנאות דשא (שם כ"ג, ב'). מארבע כנפות הארץ תקבץ, כן הנוסחא בתלמודי בבל גם וכן העתיק הר"א פירוש בסנהדרין ובן הוא כלומר [illegible] על ברכות הכהנים דף פ"ד ובכ"ל, [illegible] על דעתך ישפטו, פירושו שהתועים ישפטו על דעתך ולא על דעת אדם, כי האדם יראה לעינים אע"כ משפטו לפעמים משפט של, לכן אתה יודע המחשבות תדין את התועים ולא אנחנו. [illegible] ותניף ידך, ל' [illegible] על' הניף את ידו עליהם (זכרי' ב' י"ג). ובצמיחת קרן וכו' ע"פ תהלים קל"ב, י"ז. וכן גם הלשון בתפלת ר"ה. והרמב"ם מוסיף ובעריכת נר לבן ישי משיחך, וכן בתלמודי [illegible] עשרים, וגם הוא בתפלת ר"ה. טרם נקרא ע"פ ישעיה ס"ה, כ"ד.

צרכי עמך, ברכות כ"ט, ב'. ודעתם של ישראל קצרה, ואינם יודעים לפרש צרכיהם.

בעשי"ת אומרים אבינו מלכנו אחר תפלת י"ח כן בשחרית כן במנחה, חוץ כשחל בערב שבת שאין אומרים.

אין דען עי"ת זאָגט מען מאָרגענס אויך צו מנחה ווירד נאָך שמנה עשרה דאָס אבינו מלכנו געבעטעט.

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָטָאנוּ לְפָנֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חַדֵּשׁ עָלֵינוּ שָׁנָה טוֹבָה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מֵעָלֵינוּ כָּל־גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מַחְשְׁבוֹת שׂוֹנְאֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָפֵר עֲצַת אוֹיְבֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה כָּל־צַר וּמַשְׂטִין מֵעָלֵינוּ:

(*אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ סְתוֹם פִּיּוֹת מַשְׂטִינֵנוּ וּמְקַטְרְגֵינוּ:)

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית מִבְּנֵי בְרִיתֶךָ:

**) אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְנַע מַגֵּפָה מִנַּחֲלָתֶךָ:

אבינו מלכנו, מקור תפלה זו נמצא בגמ' תענית כ"ה, ב', מעשה בר' אליעזר שירד לפני התיבה ואמר כ"ד ברכות ולא נענה, ירד ר' עקיבא אחריו ואמר „אבינו מלכנו אבינו אתה, אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה, אבינו מלכנו חטאנו לפניך, אבינו מלכנו רחם עלינו, אבינו מלכנו עשה עמנו למען שמך", ומיד נענה וירדו גשמים (כמו גרסת כתב עין יעקב). ועל יסוד הזה הרחיבו המחברים תפלה זו ותקנוה לאומרה בר"ה וי"כ ויומי התשובה, וכן כתב בטור א"ח ס' תר"ב וז"ל כאשכנז נוהגים לומר בעשי"ת בקר וערב אחר סיום שמנה עשרה אבינו מלכנו על סדר אלפא ביתא וכן כתב רב עמרם ע"ל ובאה נמ' תעניה ספן ע"ד. ויסדו תפלה זאת עד כמות שמנה עשרה, כיצד? אין לנו מלך כנגד אבות, וכור כי עפר אנו כנגד גבורות, עשה עמנו למען שמך כנגד קדושה, חננו כנגד אתה חונן, החזירנו כנגד השיבנו, סלח ומחל כנגד סלח לנו, כתבנו גאולה כנגד גואל, שלח רפואה כנגד רפאנו, חדש עלינו כנגד ברך עלינו, הרם קרן ישראל עד תקע, בטל מעלינו כנגד השיבה, כלה כל צר כנגד למלשינים, מחק ברחמיך כנגד על הצדיקים, הרם קרן משיחך כנגד ולירושלים, פתח לנו כנגד את צמח, שמע קולנו כנגד שמע, קבל ברחמים כנגד עבודה, כתבנו בס' חיים כנגד הודאה, נא אל תשיבנו כנגד ברכת השלום (וכן בלשת באורו וה מפוך לשנת ספרדיים), וכנגד עשה למען שמך וכו' אומרים בגלוי בלול תקנו הפיוטים של עשה למען וכו'. והנה גם משום לפה אין אומרים אבינו מלכנו בשבת כי יש בו מעין שמנה עשרה של חול. והנה נשכן נוסחאות הפיוטים בתפלה זו ומדקן זה על זה יש שנוי רב בסדורים ובנוסחים השונים, וכל פרטיה כמו שמלאתים בסדורים ובחבי יד כן כולם ל"ג, ושהם נהגו לומר בני ספרד כ"ט פרטים, ובני אשכנז תפסו להם ל"ח פרטים, ובני פולין מ"ד, ובגרלתה לשמה בפלורם. אין לנו מלך, לשון הזה זה בא גם בבקשת. אלא שלה תלמודיה ובל' המקרא כי אם במקושה. עשה עמנו ע"פ ירמיה י"ד, ו'. שנה טובה, אחר פרוז זה נוסף בכ"י אחד „א"ם הרש עלינו גזרות טובות" ונמלא גם בס' רב עמרם, ולא גם בעמוד רושא רק בגם גולם „בשורות טובות". קשות, בכ"י אחד קשות ורעות וכן בסדור ספרדים. בטל מחשבות, בכ"י אחד גורם שקשר מחשבות, ובנוסחא נמלאי בלול שקיימת לו. כלה ל' שניעה, ועג"ם תהלים ע"ב, י"ג. צר, בורר כמו במדבר י', ט'. ובשטן שאומרים עלינו שטנה ומלשינות; ולא ידעתי למה אמרו בשמעיל שלא נמלא במקרא ולא ימלו תאימון כל' בכתוב תהלים ע"א י"ג. ובני שמכת פולין מוסיפים אחר זה לומר עוד „א"ם סתום פיות משטינינו ומקטרגינו", ומלת מקטרגינו ל' חז"ל ושמשה בתלמודים תוכה שלוכו כל"ש חאקלוגער. ומשחית, בכ"י ומשחית ועון ושבר ומגפה, ובסדורי ספרד ומשחית ומגפה; והנכון שאין לומר ומגפה כי לפה יוסף פרוז בפני עלמו, וכן אינני בסדור רב עמרם. מנע מגפה, בסדורים כ"י בנוסחא „עצור מגפה,

*) נאָך מנהג פולין ווערדען אויך דיא קליינער געדרוקטען א"מ געזאָגט.

**) נאָך מנהג פולין ווערדען דיא א"ם פאָן היער אַן ביז א"ם תהי השעה אין פאָלגענדער אָרדנונג געזאָגט: א"ם מנע . . . סלח ומחל . . . מחה והעבר . . . מחק ברחמיך . . . החזירנו . . . שלח רפואה . . .

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁלַח רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְחוֹלֵי עַמֶּךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ סְלַח וּמְחַל לְכָל־עֲוֹנוֹתֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קְרַע רֹעַ גְּזַר דִּינֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחֹק בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים כָּל־שִׁטְרֵי חוֹבוֹתֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זְכוֹר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ בְּזִכָּרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר חַיִּים טוֹבִים:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר זְכֻיּוֹת:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר פַּרְנָסָה וְכַלְכָּלָה:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר גְּאֻלָּה וִישׁוּעָה:

ואינו נכון כי נשמע ממנה עלילת המגפה שכבר פגעה (במדבר י"ז, ט"ו) ואנחנו מתפללים שיעצרנה שמנו אלא תבוא כלל. החזירנו בתשובה, אחר מלוה זה בא בכ"י אחד המלוה א"מ גזור עלינו חיים טובים. סלח ומחל נכרנה כ"י גם בסדורי ספרד הנוסחא בהפך „מחל וסלח" אמנם גרסתנו הנכונה כי כן גם כשנה עשרה סלח ואח"כ מחל וכן הוא בסדור רע"ו גם במחזור רומא וכן בס' רב עמרם. פשעינו מנגד, כן בסדור רס"ג ובכל כ"י שראיתי וכן בסדורי ספרד גם בס' רב עמרם, וע"כ מה שנקלת דפוסים פשעינו וחטאתינו מנגד נראה תוספת שהוסיפו עפ"י ישעיה מ"ד, כ"ב. מחק, ל' השרה כל' משנה כמו שבת דף ע"ג והמוחק ?, וכן ומחה אל מי (במדבר ה', כ"ג) ת"א וימחוק. ודע כי בסדור רע"ו נקוד מְחַק ונכון ע"פ מה שכתבתי בבאור סלח לנו אבינו (דף 90), והקריאה המורגלת היא מְחוֹק בחולם, והנראה כי יש מקום לה כמשנה שבסלח לא ימחוק (ב"ב דף פ"ח, ב') בוי"ו אחרי קו"ף שהוא סמן לתנועת החולם, ויהיה נתון המשמיעים שבסלח גם נקראת בחולם על דרך יוצא מן הכלל כמו אופה, יגהום, אחזו. שטרי, ל' משנה ומשמו כתב וספר, כמו בכסף ובשטר (ראש קדושין) שטרי חוב (ב"מ י"ב, ב') שטרי פלילא ושטרי כרולין (שם דף ב') ונקוד שְׁטָרֵי ברוב סדורים גם בסדור רע"ו והוא במשקל דְּבַשׁ דִּבְשֵׁי וכסדור רס"ה גם בכ"י נקוד שִׁטְרֵי וגם הוא יתכן ואז הוא במשקל אֵשֶׁר אֶשְׁרֵיהּ. כְּתָב כִּתְבֵי. זכור כי עפר עפ"י תהלים ק"ג, י"ד. ובעל ב"ת נקד כל' הכתוב בסוף זָכוּר בוי"ו בשורק, וכן מוקד גם בכ"י אחד, והר' עזריאל נקד זָכוּר והלך אחריו רוו"ה, ולפי דעתו כל זה אינו, והעקר זְכוֹר כל' צוי והקשה כמו שנקוד בסדור רס"ה ורע"ו ובאור ס"י, ואין טענה על' הכתוב כי שם המצווה כל' עבר יתכן ובא זָכוּר בדרך תואר, אבל בעניננו שמדברים אנחנו כל' בקשה צריכים לנקוד בלוי, וזה ברור, וכמו שמצא ג"כ באיוב ז', ז'. ו' ו', ט'. ומקומות זולתם בל' צוי, וראה עוד בלוח ארם ס' קל"ז. בְּזִכָּרוֹן כן נקוד בכל ס"י וכ"י, ובעל ב"ת הגיה בְּזִכְרוֹן ובזה דברי רד"ק במכלול גם בשרשים כי שני משקלים בתבה זו אחד דגוש ואחד רפה. כתבנו, בני אשכנז ופולין נהגו לאמר ה' כתבנו כנגד ה' חומשי תורה. ובכ"י אחד יש אחר המלוה של חיים טובים עוד מלוה א"מ כתבנו בספר מזונות, ובכ"י אחר יש מלוה א"מ כתבנו בספר רפואות, ובסדור רב עמרם יש מלוה א"מ כתבנו בספר זכרון, ובמחזור ? יש שני מלוים א"מ כתבנו בספר צדיקים. א"מ כתבנו בספר ישרים ותמימים. זְכֻיּוֹת מלה תלמודית מן המשקל זָכוּת כמו חֲנֻיּוֹת (ירמיה ל"ז, ט"ז) מן חָנוּת, ? דגושה ? דף 92, והמנקד זְכִיּוֹת וי"ו נקמץ גם הוא לא הפסיד ואז היסוד זָכוּת ובאמר נמצאו באמת כל' ארמי וזכו התשכחת לי (דניאל ו', כ"ג), אך בנבר הרגל הקריאה במקום ילמדו עליו ועלינו זכות בגנה וע"כ אין לזה טענה. ובמלה במחזור רומא אחר מלוה זה עוד מלוה א"מ כתבנו בספר ישועות ונחמות. פרנסה וכלכלה, במחזור ? הנוסחא מזונות ופרנסה טובה. גאלה וישועה, נכתב יד אחד ישועה וגאלה.

קרע... זכרנו... כתבנו בס' חיים... כתבנו בס' גאולה... כתבנו בס' פרנסה... כתבנו בס' זכיות... כתבנו בס' סליחה... הצמח... הרם... מלא ידינו... מלא אסמינו... שמע... קבל... פתח... נא אל... זכור כי עפר... תהא השעה... ח"ו ח"ו.

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר סְלִיחָה וּמְחִילָה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַצְמַח לָנוּ יְשׁוּעָה בְּקָרוֹב:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָרֵם קֶרֶן יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָרֵם קֶרֶן מְשִׁיחֶךָ:

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מַלֵּא יָדֵינוּ מִבִּרְכוֹתֶיךָ:)

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מַלֵּא אֲסָמֵינוּ שָׂבָע:)

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁמַע קוֹלֵנוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ:

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ פְּתַח שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם לִתְפִלָּתֵנוּ:)

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ נָא אַל־תְּשִׁיבֵנוּ רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ:

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ תְּהֵא הַשָּׁעָה הַזֹּאת שְׁעַת רַחֲמִים וְעֵת רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ:)

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חֲמוֹל עָלֵינוּ וְעַל־עוֹלָלֵינוּ וְטַפֵּנוּ:)

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן הֲרוּגִים עַל־שֵׁם קָדְשֶׁךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן טְבוּחִים עַל־יִחוּדֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן בָּאֵי בָאֵשׁ וּבַמַּיִם עַל־קִדּוּשׁ שְׁמֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ נְקוֹם (לְעֵינֵינוּ) נִקְמַת דַּם־עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם־לֹא לְמַעֲנֵנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וָחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

סליחה ומחילה כתוב בסדורים ובכ"י מחילה וסליחה, אך בסדור רס"ג כנוסחתנו, ובמחזור רומא סליחה ומחילה וכפרה. הַצְמַח מלת הפעיל, וכמו שאומרים מן הִצְלִיחַ (דה"א כ"ט, י"ג) הַצְלַח (ע"ס. ב"ג, י"ג) כן אומרים מן הִצְמִיחַ (בראשית ב', ט') הַצְמַח, כי לעולם נקוד הצווי דומה לנקוד העתיד הבא עם וי"ו ההפוך. הרם קרן משיחך, בני מנהג פולין מוסיפים עוד א"מ מלא ידינו מברכותיך. א"מ מלא אסמינו שבע. ובלשון הוא ע"פ משלי ג', י'. וברצון את תפלתנו, גם אחריו מוסיפים בני מנהג פולין „א"מ פתח שערי שמים לתפלתנו". נא אל תשיבנו זה בחרוז ושנים שלפניו הם ממש ל' כתובה ס"ו של מנהג אשכנז. עשה למען הרוגים, קודם חרוז זה מוסיפים בני מנהג פולין „א"מ תהי השעה הזאת שעת רחמים ועת רצון מלפניך. א"מ חמול עלינו ועל עוללינו וטפנו". וי"ש לדעת עוד כי חרוז הזה עשה למען הרוגים ושלשה החרוזים שלאחריו אינם בב' כ"י גם לא בסדורי ספרד, וכן אינם נמצאים לא בסדר רב עמרם ולא במחזור רומא, ואין ספק שנוספו בעת גזרות של תתנ"ו. בָּאֵי באש ובמים כן בכל ס"י, והוא סמוך בדרך שכיחי נקוד (ישעיה ב' י"ט) במבואי מחלות (שופטים ה' י"א) ודומיהם המובאים במכלול דף י"ג. נקום נקמת דם עבדיך ע"פ תהלים ע"ט, י'. וכן הנוסחא בכ"י מגהת ס"ו בלי תבת לעינינו ובכן משמע ידוע למבין. אם לא למעננו, בכ"י אחד הנוסחא ואם לא למעננו וכן הוא בסדר רב עמרם ובמחזור רומא, ובמחזור. ובכ"י אחד בא אחר חרוז זה עוד א"מ עשה למענך ועננו. שנקרא עלינו, בכ"י אחד שנקרא באהבה עלינו, ובס' רב עמרם ובמחזור רומא לא נמצא כלל המלות שנקרא עלינו. עשה עמנו צדקה וחסד והושיענו, וי"ו של וָחֶסֶד בקמץ, ובכ"י אחד הנוסחא „צדקה וחסד עשה עמנו למען שמך הגדול והושיענו". ונוסח של חרוז זה בא ג"כ בתפלה והוא לשום.

כל ימי החול חוץ מימים שאין אומרים בהם תחנה אומרים אחר שמנה עשרה רחום וחנון וכו'. ובשני ובחמישי מוסיפים והוא רחום וכו' ואומרים אותו מעומד ובלחש. ואלו הימים שאין אומרים בהם תחנה ואין נופלים על פניהם: בערב שבת למנחה, ר"ח, פורים קטן ב' ימים, פורים גדול ב' ימים, חנוכה, ט' באב, ט"ו בשבט וט"ו באב, כל חדש ניסן, ל"ג בעומר, מר"ח סיון עד אחר אסרו חג דשבועות, ומיום כפורים עד אחר אסרו חג דסוכות ובק"ק פפ"ד דעיין עד אחר ר"ח חשון, בימים אלו אין אומרים גם במנחה שלפניו (חוץ מן ט"ו בשבט וט"ו באב לפי מנהג פפ"דמ), ולא בער"ה ועי"כ, ולא בבית האבל, ולא בבית החתן ביום שנכנס לחופה (ונתפשט המנהג בקצת קהלות גם במנחה שלפניו), ולא בבהכ"נ ביום המילה.

טעגליך נאך שמנה עשרה פֿאָן שחרית אונד מנחה ווירד רחום וחנון, אַם מאָנטאַג אונד דאָננערשטאַג דיעז אַהרגעבעט אויך פֿאָלגענדעס והוא רחום געזאָגט; נור אַן יענען טאַגען ניכט, וואָ קיין תחנון געזאָגט ווירד; נעמליך: אַן ר"ח, גאַנץ ניסן, ל"ג בעומר, פֿאָן ר"ח סיון ביז נאָך אסרו חג פֿאָן שבועות, אַן ט' באב, אַן ער"ה, פֿאָן עי"כ ביז נאָך ר"ח חשון, אַן חנוכה, אַן ביידען פורים, ט"ו באב אונד ט"ו בשבט.

וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: אַתָּה יְיָ לֹא־תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנּוּ חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנוּ: הוֹשִׁיעֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ:

והוא רחום, כתב בתניא ס' ס', תחלין אנו לומר בשני ובחמישי ועתה ה' אלהינו אשר הוצאת את עמך וכו' ויחיד האומרו כיון שהגיע לפסוק ויעבר ה' על פניו מדלג ואומר וסלחת לעוננו וכו' ואחר שגמרו סדר ועתה, נופלין על פניהם ואומרים רחום וחנון, אבינו הרחמן וכו' עכ"ל וכל התחנונים האלה באים במחזור רומא, והתחנה רחום וחנון היא גם בדפוס פיוט ע"ם א"ב ומתחלת „רחום וחנון חטאנו לפניך רחם עלינו, אב הרחמים מלא רחמים רבים, בורא עולם במדת רחמים תגלנו לפניך רחם עלינו, גדול העלה ורב העלילה, דובר צדקות ומגיד מישרים, הדור בלבוש ונאה בכתר, ובוחן כליות ולב מ"ל ר"ע, זך וישר" וכו' וסופה „תקיף על כל תמים פעלו אל ארך אפים ורב חסד ואמת ח"ל ר"ע". ובטור בס"ס ס' קל"ד כתב ז"ל בסדר רב עמרם כתב שנוהגין לומר אם עוננו ענו בנו, וידוי ויעבר, אבל נבל אלו התפלות אין נוהגין לומר אלא והוא רחום עכ"ל. והנה בסדר רב עמרם הביא את שלש הנוסחאות האלה, אם עונינו ענו, וגם ועתה ה' אלהינו, וגם והוא רחום ובתב שבית מקומות אומרים בנוסחא האחת ויש מקומות בהאחרת. והרמב"ם הביא נוסחא ששונה שכלשון לאמרה בנפילת אפים ויא לפניך אני בורע ומשתחוה ומתחנן וכו' כי לא על צדקותינו וכו', ה' שמעה וכו' אך אינו מביאה לב' וה' דוקא אלא בכל יום. והנה תפילת והוא רחום בב' וה' מובאים גם אבן ילקוט בס' ס"ט ובכל בו בס' י"ח והם כותבים שיסדוה ג' זקנים על הים שהיו להם שנגלו מבבבן אז, וז"ל הכל בו, עובדא הוה בספינתא דיהודאי דאתא מגלותא דירושלם לאתרא דהוה תמן הגמונא, אמר להון עביר עם אתון, אמרו ליה מעמא דיהודאי, אמר להון אם יהודאי אתון בעינא לשבקא יתבון כמה דשבקו חנניה מישאל ועזריה כגו אתון נורא יקדתא, אמרו ליה בר לנא זמן תלתין יומין, יהב לון זמן, יתבו בתעניתא וכל יומא מאי דהוו במלעיבון הוו שמתאי כחפי קבלא, כדנהי לשבלם תלתין יומין, הוה תמן חד סבא דהפיל חטאין ולא הוה חכים בולי האי דאמר לבו פסיקא במלעמי דאוקי לי חד פסוקא דהוה כתיב ביה תרין בי ותלתא לא ולא ידעבנא מאי האי, אמר ליה חד סבא חביבא לבדא, האי קרא והאי הוא דאכני לך מן שמיא כי תעבור במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך, אלא ודאי חנניה מישאל ועזריה דהא ודאי מן שמיא אתרחים לך ניסא. עבדו בעשם הגמונא כורא רבא לאודא בפרקא חד ועל כבוא סבא דאמר ככוא חלמא בגו נורא ואתפליג נורא לתלתא חולקין ואתוו דעלו בגויה תלתא לדיקי לקבולי אנפיה דהכוא סבא, וכנגדו פלמא סבי כבן פתחו ואמרו והוא רחום, קדמאה אמר עד אנא מלך רחום וחנון, תנינא אמר עד אין כמוך, תליתאה מתחן ולהלן, ונבלסו מתחילין ברחום ומסיימים ברחום ותקינבו לאמרו בשני וחמישי שהוא יומא דדינא עכ"ל אמנם תוכן תפלה זו מתנגד לטעם הזה אל כל בו כי לא נשלא בתפלה רמז דבר שבבבן אז. שלשה אבני נפחול ביו"ד נכתב בשנת קס"ז [ונדפס זה הוא בבית הר"ם גאָלדשמידט ז"ל בספר"ם] שבתב ר' יהודה בר אליעזר בני תלמיד של ר' פנחס שהיה ג"ן בשפיי"ר הטעם על תפלת והוא רחום והוא רחום יכפר עון וכו' שאנו אומרים בשני וחמישי שעומד ימדוהו אנשי כנסת שהגלו מירושלים במדינת בית שני שבגלה אותם אספסיינוס שהיה עלמות ולים לעשות שכם ג' אניות והושיבם בהם בלא רב חובל ובנגרים בים, ושפר עליהם כרוח והבליכם ליבשת בכל מלך ומלך, ספינה אחת בתיבנה ללפנד"א (Lepanto) ואחת במדינת ארל"א (בלברנת Arles) ואחת במדינת בורדייל (?Bordeaux או portugal.) ואותם שהיו בבורדייל קבלם בער במבר פנים יפות ונתן להם שדות וכרמים והיו שם ימים רבים בשלום עד שמת אותו השר וקם עליהם מלך חדש ושם שאתן להם ברשון אחר להם בשני וחידש עליהם גזרות, והיו שם ב' אחים יוסף ובנימין ושמשם שמואל בן דודם והם היו מגלגי ירושלים וילעקו אל ה' בלר להם ויבנו בלומות ובתעניות ולבשו שקים על בשרם ויסדו והוא רחום בין שלשתם, יוסף יסד והוא רחום עד מלך חנון ורחום אתה, ובנימן יסד מאנא עד אין כמוך, ושמואל יסד כל בשער עד ה' אחד, ואח"כ הושיעם האל ונצלו והמית את בנו

אם עונות תשמר יה אדני מי יעמד: כי עמך הסליחה למען תורא: לא
כחטאינו תעשה לנו ולא כעונותינו תגמול עלינו: אם עונינו ענו בנו יי עשה
למען שמך: זכר רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה: יעננו יי ביום צרה
ישגבנו שם אלהי יעקב: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: אבינו מלכנו
חננו ועננו כי אין בנו מעשים צדקה עשה עמנו למען שמך: אדוננו אלהינו
שמע קול תחנונינו וזכר לנו את ברית אבותינו והושיענו למען שמך:
ועתה אדני אלהינו אשר הוצאת את עמך מארץ מצרים ביד חזקה ותעש
לך שם כיום הזה חטאנו רשענו: אדני ככל צדקתך ישב נא אפך וחמתך
מעירך ירושלם הר קדשך כי בחטאינו ובעונות אבתינו ירושלם ועמך
לחרפה לכל סביבתינו: ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדך ואל תחנוניו
והאר פניך על מקדשך השמם למען אדני:

הטה אלהי אזנך ושמע פקח עיניך וראה שממתינו והעיר אשר נקרא
שמך עליה כי לא על צדקתינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמיך
הרבים: אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר למענך
אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך: אבינו האב הרחמן הראנו אות
לטובה וקבץ נפוצותינו מארבע כנפות הארץ יכירו וידעו כל הגוים כי אתה
יי אלהינו: ועתה יי אבינו אתה אנחנו החמר ואתה יצרנו ומעשה ידך כלנו:
הושיענו למען שמך צורנו מלכנו וגואלנו: חוסה יי על עמך ואל תתן
נחלתך לחרפה למשל בם גוים למה יאמרו בעמים איה אלהיהם: ידענו
כי חטאנו ואין מי יעמד בעדנו. שמך הגדול יעמד לנו בעת צרה:

כלומר נשיאת עונות וקשה. [illegible] בכל מקומות ישראל וגם התפלה [illegible] והודיעו לכם, וקבלו עליהם לאמרה בשני ובחמישי, [illegible] — והוא רחום תהלים ע״ח, ל״ח. [illegible] אם עונות תהלים ק״ל, ג׳. [illegible] זכר תהלים כ״ה, ו׳. יעננו ה׳ [illegible] ה׳ הושיעה [illegible] ועתה אדני אלהינו [illegible] הושיענו למען שמך [illegible]

יָדַעְנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים, צְדָקָה עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: כְּרַחֵם אָב עַל־בָּנִים תְּרַחֵם יְיָ עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: חֲמוֹל עַל־עַמֶּךָ רַחֵם עַל־נַחֲלָתֶךָ חוּסָה־נָּא כְּרֹב רַחֲמֶיךָ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי לְךָ יְיָ הַצְּדָקָה עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת בְּכָל־עֵת:

הַבֶּט־נָא רַחֶם־נָא עַל־עַמְּךָ מְהֵרָה לְמַעַן שְׁמֶךָ בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים יְיָ אֱלֹהֵינוּ חוּס וְרַחֵם וְהוֹשִׁיעָה צֹאן מַרְעִיתֶךָ וְאַל־יִמְשָׁל־בָּנוּ קֶצֶף כִּי לְךָ עֵינֵינוּ תְלוּיוֹת הוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: רַחֵם עָלֵינוּ לְמַעַן בְּרִיתֶךָ הַבִּיטָה וַעֲנֵנוּ בְּעֵת צָרָה כִּי לְךָ יְיָ הַיְשׁוּעָה בְּךָ תוֹחַלְתֵּנוּ אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת אָנָּא סְלַח־נָא אֵל טוֹב וְסַלָּח כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

אָנָּא מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם זְכוֹר וְהַבֵּט לִבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים וְתֵרָאֶה לְפָנֶיךָ עֲקֵדַת יָחִיד לְמַעַן יִשְׂרָאֵל: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי שִׁמְךָ הַגָּדוֹל נִקְרָא עָלֵינוּ עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת בְּכָל־עֵת עֲשֵׂה עִמָּנוּ כְּחַסְדֶּךָ חַנּוּן וְרַחוּם הַבִּיטָה וַעֲנֵנוּ בְּעֵת צָרָה כִּי לְךָ יְיָ הַיְשׁוּעָה: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מַחֲסֵנוּ אַל־תַּעַשׂ עִמָּנוּ כְּרֹעַ מַעֲלָלֵינוּ זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ וּכְרֹב טוּבְךָ הוֹשִׁיעֵנוּ וַחֲמָל־נָא עָלֵינוּ כִּי אֵין לָנוּ אֱלוֹהַּ אַחֵר מִבַּלְעָדֶיךָ צוּרֵנוּ: אַל־תַּעַזְבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אַל־תִּרְחַק מִמֶּנּוּ· כִּי נַפְשֵׁנוּ קְצָרָה מֵחֶרֶב וּמִשְּׁבִי וּמִדֶּבֶר וּמִמַּגֵּפָה וּמִכָּל־צָרָה וְיָגוֹן הַצִּילֵנוּ כִּי לְךָ קִוִּינוּ וְאַל־תַּכְלִימֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהָאֵר פָּנֶיךָ בָּנוּ וּזְכָר־לָנוּ אֶת־בְּרִית אֲבוֹתֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ· רְאֵה בְצָרוֹתֵינוּ וּשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה:

אֵל רַחוּם וְחַנּוּן רַחֵם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ כִּי אֵין כָּמוֹךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אָנָּא שָׂא נָא פְשָׁעֵינוּ אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ צוּרֵנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ אֵל חַי וְקַיָּם הַחֲסִין בַּכֹּחַ חָסִיד וָטוֹב עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ כִּי אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ: אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם וּמָלֵא

ידענו כי אין, זה הפסוק איננו בס' ספרדים. כרחם אב על' תהלים ק"ג, י"ג, ומובא פעם אחת בדפוסים בן תרחם אפלת בו פיוחרת וכן באמת איננה בכ"י ובס' ספרדים. והושיענו למען שמך איננו בס"ס, ובסדור רס"ג בנוסחא הושיענו וחמול על עמך וכו'. חננו ועננו, בס"ס חננו מלכנו ועננו. עושה נפלאות בכל עת כמו בתהלים פ"ב, י"ח. פ"ו, י'. קל"ו, ד'. וכן בסדור רס"ג.

ה' אלהינו חוס ורחם איננו בסדור רס"ג. וכן גם במקום הושיענו למען שמך רחם עלינו למען בריתך בנוסחא הושיענו למען בריתך, ובסדור הספרדים נוסחת המקום זו „הבט נא והושיעה נא צאן מרעיתך אל ימשל בנו קצף כי לך ה' הישועה בך תוחלתנו אלוה סליחות אנא סלח נא כי אל טוב וסלח אתה".

בין הבתרים, הברית אשר כרת השם עם אברהם אבינו בבלקה לו עגלה ועז ואיל ותור וגוזל ויבתר אותם (בראשית ט"ו) נקראה ברית בין הבתרים ע"ש בתור הקרבנות. למען ישראל, למען יעקב אבינו, והוזכר כאן זכות ג' אבות. אבינו מלכנו חננו וכו' עד נקרא אל תגיחנו בטעם סולה בסדור ספרדים. מבלעדיך צורנו: בו סוף פסוק כי נבנך למעלה פשנו, וכן אל תעזבנו מתחיל פסוק אחד עפ"ה תהלים ל"ח, כ"ב, ובמוי הלשון מיוחד לרבים, ויולא לנו עוד טוב כי כ"ל אל תרחק הלא ואל וכן הוא בסדור בי"ע. קצרה ל' וחקצר נפש העם (במדבר כ"א, ד'). מחרב, מסבת החרב, הפוי"ם עי"ש הסבה כמו מחטאת נביאים (איכה ד', י"ג) ויש אמרנו הפי"ם לפי"ם בהמרה והזוכר אל המלגו ר"ל הלילנו מחרב ומשבי וכו', והראשון נאה יותר בפליצה.

אל רחום וחנון וכו' בכ"י „אל רחום אתה רחם עלינו ועל כל מעשיך, מי כמוך ה' אלהינו, אנא וכו'" נקוטו מ"ת בהשפך מאת והוא גם תואר ל' תקיף וגבור, כמו חסין יה (תהלים פ"ט, ט') וכן בסוף הכתוב לגרסים ערב אמן. אתה הוא ה' אלהינו איננו בסדור רס"ג, אלא גם כי אתה אל ארך וכו'.

רחמים עשה עמנו כרב רחמיך והושיענו למען שמך שמע מלכנו תפלתנו ומיד אויבינו הצילנו שמע מלכנו תפלתנו ומכל־צרה ויגון הצילנו: אבינו מלכנו אתה ושמך עלינו נקרא אל־תנחנו: אל־תעזבנו אבינו ואל־תטשנו בוראנו ואל־תשכחנו יוצרנו כי אל מלך חנון ורחום אתה:

אין כמוך חנון ורחום יי אלהינו אין כמוך אל ארך אפים ורב־חסד ואמת הושיענו ברחמיך הרבים מרעש ומרגז הצילנו: זכר לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב אל־תפן אל־קשינו ואל־רשענו ואל־חטאתנו: שוב מחרון אפך והנחם על־הרעה לעמך · והסר ממנו מכת המות כי רחום אתה כי כן דרכך עשה חסד חנם בכל־דור ודור: חוסה יי על־עמך והצילנו מזעמך והסר ממנו מכת המגפה וגזרה קשה כי אתה שומר ישראל: לך אדני הצדקה ולנו בשת הפנים: מה־נתאונן מה־נאמר מה־נדבר ומה־נצטדק: נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה אליך כי ימינך פשוטה לקבל שבים: אנא יי הושיעה נא אנא יי הצליחה נא: אנא יי עננו ביום קראנו: לך יי חכינו לך יי קוינו לך יי ניחל אל־תחשה ותעננו כי נאמו גוים אבדה תקותם כל־ברך וכל־קומה לך לבד תשתחוה:

הפותח יד בתשובה לקבל פושעים וחטאים נבהלה נפשנו מרב עצבוננו אל־תשכחנו נצח קומה והושיענו כי חסינו בך: אבינו מלכנו אם אין בנו צדקה ומעשים טובים זכר־לנו את־ברית אבותינו ועדותנו בכל־יום יי אחד: הביטה בענינו כי רבו מכאובינו וצרות לבבנו: חוסה יי עלינו בארץ שבינו ואל־תשפוך חרונך עלינו כי אנחנו עמך בני בריתך: אל הביטה דל כבודנו בגוים ושקצונו כטמאת הנדה: עד־מתי עזך בשבי

ושמך עלינו נקרא ירמיה י"ד, ט'. אל תעזבנו ל' מ"ח ס', כ"ג. ובכ"י שוקדם לו עוד „כ' שלטונו שמם השם הגדול עלינו נקרא עכ עשנו למען שמך".

מרעש ומרגז ל' נפלם ורעדם כמו רגזו ותרעש הארץ (תהלים פ"ג, י"ט) נרעש ותגו (איוב ל"ט, כ"ו). זכר לעבדיך דברים ט' כ"ז. ובכתובה לפי הענין. שוב מחרון אפך ל"ב י"ב. חוסה ה' על וכו' עד לקבל שבים נמצא כולם בסדור הספרדים. מזעמך המ"ן בנמצא במום. לך אדני הצדקה דניאל ט', ז'. ובמם כ' [illegible]. מה נתאונן על' איכה ג', ל"ט. ובראשית מ"ד, ט"ז. נחפשה איכה ג', מ'. כי ימינך לקוח מתפלת נעילה. אנא ה', תהלים קי"ח, כ"ה. לך ה' חכינו עפ"י ישעיה ס', י"ז. ותהלים קל, ו'. אל תחשה ותעננו, אל תתאפק ואל תיסרנו, ותנה אל שוממת במקום ענים, ולקוח כלשון מישעיה ס"ד, י"א. נאמו, אמרו, מגורת וינאמו נאם (ירמיה כ"ג, ל"א).

כי חסינו בך ליתנו בסדור רפ"ז. ובסדורי הספרדים נמצא שם כי חסינו בך עד בארץ שבינו. ועדותנו, שם שמעידים אנחנו בכל יום על אחדותך באמרנו ב' אחד, ובדל"ת כמולם כמו ועדותי זו אלמדם (תהלים קל"ב, י"ב). דל כבודנו, ירד והלך לו כבודנו, דל מפעל הוא כל' נפעל אל אכר משגן ידל כבוד יעקב (ישעיה י"ז, ד'). ושקצונו, משאסו בנו. עזך לשבי בן הגיה ר' עזריאל בסדורו עפ"י תהלים ע"ח ס"א, ויתן לשבי עזו עד תמי עוך לשבי בני תמיד כי כן הוא גם בסדור רפ"ז, וכן נולם גם העמדת ר' [illegible] ספרון והטעקה נקראו עוז דכתיב אחן עוזך (דה"ב ו', מ"א) וכתיב גאון עוזכם (יחזקאל כ"ד, כ"א) של"ל

וְתִפְאַרְתְּךָ בְּיַד־צָר: עוֹרְרָה גְבוּרָתְךָ וְקִנְאָתְךָ עַל־אוֹיְבֶיךָ הֵם יֵבוֹשׁוּ וְיֵחַתּוּ מִגְּבוּרָתָם וְאַל־יִמְעֲטוּ לְפָנֶיךָ תְּלָאוֹתֵינוּ: מַהֵר יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ בְּיוֹם צָרָתֵנוּ וְאִם־לֹא לְמַעֲנֵנוּ לְמַעַנְךָ פְעַל וְאַל־תַּשְׁחִית זֵכֶר שְׁאֵרִיתֵנוּ: וְחֹן אֹם הַמְיַחֲדִים שִׁמְךָ פַּעֲמַיִם בְּכָל־יוֹם תָּמִיד בְּאַהֲבָה וְאוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

אין מפילין על פניהם. אלא במקום שיש ספר תורה. בבית לו תפילין כולהו יטה על צד ימין ובמקום לו תפילין יטה על שמאלו ודוקא על זרועו ומיושב.

אין פאלגענדע טעגען ווערד קיין תחנון געזאגט. ר"ח, גאנץ ניסן, ל"ג בעומר, פון ר"ח סיון ביז נאך אסרו חג פון שבועות, ט' באב, ער"ה, פון עיו"כ ביז נאך ר"ח חשון, חנוכה, פורים ט"ו באב און ט"ו בשבט.

וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־גָּד צַר־לִי מְאֹד נִפְּלָה־נָּא בְיַד־יְיָ כִּי־רַבִּים רַחֲמָיו וּבְיַד־אָדָם אַל־אֶפֹּלָה:

רַחוּם וְחַנּוּן חָטָאתִי לְפָנֶיךָ יְיָ מָלֵא רַחֲמִים רַחֵם עָלַי וְקַבֵּל תַּחֲנוּנָי: יְיָ אַל־בְּאַפְּךָ תוֹכִיחֵנִי וְאַל־בַּחֲמָתְךָ תְיַסְּרֵנִי: חָנֵּנִי יְיָ כִּי אֻמְלַל אָנִי רְפָאֵנִי יְיָ כִּי נִבְהֲלוּ עֲצָמָי: וְנַפְשִׁי נִבְהֲלָה מְאֹד וְאַתָּה יְיָ עַד־מָתָי: שׁוּבָה יְיָ חַלְּצָה נַפְשִׁי הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן חַסְדֶּךָ: כִּי אֵין בַּמָּוֶת זִכְרֶךָ בִּשְׁאוֹל מִי יוֹדֶה־לָּךְ: יָגַעְתִּי בְאַנְחָתִי אַשְׂחֶה

ביד צר. תהלים ע"ח ס"א. וכן ויש סדורים השמיטו עמוד זה, וכן השמיטו המאמר „וקנאתך על אויביך הם יבושו ויחתו מגבורתם". על אויביך, תקון המדפיסים הוא ובס"י כתוב על שונאינו. יבושו ויחתו [illegible] תלאותינו, כהוראתו מעני כל התלאה אשר מצאתם (שמות י"ח, ח') [illegible] ל"ג. ואם לא למעננו למענך פעל, בשני כי"י גם בסדור רס"ג נורם לא למעננו כי אם למענך פעל. וכן גם סדור הספרדים. שאריתנו, בכ"י נוסף כי אל מלך חנון ורחום אתה. ובסדורי ספרדים הנוסחא שבנותנו [illegible] מתלונם. עינינו כי אל מלך חנון ורחום אתה וזכור עדותנו בכל יום תמיד אומרים פעמים באהבה שמע ישראל וכו'. [illegible] (תהלים קי"ט, ס"ב). פעמים בכל יום תמיד באהבה ואומרים, גרסאות שתפלות יש כאן ובסדור [illegible] באהבה, ובכ"י גורס בכל יום פעמים באהבה ואומרים, וכן גם בכ"י [illegible] שלה באהבה. [illegible] ספרדים בכל ובחיים. [illegible] תהלים מזמור ק"ד [illegible] נוסחא זו.

ויאמר דוד, ש"ב כ"ד, י"ד. ולא נמצא פסוק זה לתחנון כאום סדור [illegible] [illegible] כתב שנוהגין לומר קודם נפילת אפים פסוק זה, ולא [illegible] [illegible] שנופלים על פניהם בתחנון, והפסוק זה כתוב נפלה נא ביד. — ושם שנופלים על פנים בתחנון [illegible] (דברים ט', י"ח, וכ"ה) [illegible] על פניו ארצה (יהושע ז', ו'), [illegible] [illegible] רחום וחנון תפלה זו נקראת בשם תחנון על' [illegible] (תהלים ס', י"ט) [illegible] (שם ט', כ'). [illegible] (טור א"ח ס' קל"א) [illegible] רחום וחנון חטאתי לפניך וכו' [illegible] [illegible] אמלל, נחלש וחלש. [illegible] בשאול, בקבר. [illegible]

בכל־לילה מטתי בדמעתי ערשי אמסה: עששה מכעס עיני עתקה בכל־צוררי: סורו ממני כל־פעלי און כי־שמע יי קול בכיי: שמע יי תחנתי יי תפלתי יקח: יבשו ויבהלו מאד כל־איבי ישבו יבשו רגע:

בשני ובחמישי מוסיפים זה, אבל בשאר ימי השבוע אומרים מיד ואנחנו לא נדע וכו׳.

אם מאנטאג אונד דאננערשטאג ווירד אויך יי אלהי ישראל געזאגט; אן דען איבריגען וואכענטאגען אבער פאנגט מאן גלייך ואנחנו לא נדע אן.

פו״ק יי אלהי ישראל שוב מחרון אפך והנחם על־הרעה לעמך:

ק׳ הבט משמים וראה כי היינו לעג וקלס בגוים נחשבנו כצאן לטבח יובל להרוג ולאבד ולמכה ולחרפה:

קו״פ ובכל־זאת שמך לא שכחנו נא אל־תשכחנו: ״

פ׳ זרים אומרים אין תוחלת ותקוה חן אם לשמך מקוה טהור ישועתנו קרבה יגענו ולא הונח לנו רחמיך יכבשו את־כעסך מעלינו:

קו״פ אנא שוב מחרונך ורחם סגלה אשר בחרת: ״

ל׳ חוסה יי עלינו ברחמיך ואל־תתננו בידי אכזרים למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם למענך עשה עמנו חסד ואל־תאחר:

(תהלים ע״ג, י״ג) ורמז בזה ת״ח ויסמוך בזה (במדבר י״ט, ז׳). אמסה, אמלא ואמחול כמו מים, מגזרת המסו את לב העם (יהושע י״ד, ח׳). עששה, כהתה. עתקה נתישנה, גנאהשטערט, מתרגום של ישן עתיק, וכן כדעתל ז׳, פ״ו ועתיק יומין. בכל צוררי, בעבור כל צוררי, דומה במאמרו במקום (בראשית י״ח, כ״ח). קול בכיי, כי שערי דמעות לא ננעלו (ב״מ דף נ״ט). רגע, פתאום.

ה׳ אלהי ישראל, כתב בכל בו שספר בשם ר׳ אלהי ישראל ואמת שמתפללות בספרים ... ואחר תחנה אומר ואנחנו לא נדע וכו׳. וכן מצאתי כתלה במחזורים כ״י הרבה תחנות כאלה המסודרות כמין פיוט ולכולן פזמון כולל הפסוק ה׳ אלהי ישראל שוב וכו׳ גם בני ספרד אומרים באותם ה׳ אלהי ישראל ואחרי ... תפלת מפריעה אמת ליום שני (ומצוכה מן ... שלנו) ואחרים ליום חמישי, וכן לכל הלוחות יש להם תפלות מיוחדות לעשר אחר הפסוק ה׳ אלהי ישראל, והנה זאת התחנה שלנו כתב של ... יורה ... כי ישנה פוקים השלך, ואם קבלה ... ואם לרין יש תשובה, כי תחילת ... ולפי ... כי הממנו ה׳ אלהי ישראל אינו מגוף התחנה ... ונוסף ... ועכ״פ אין בה סיבה. אבל תוכן ... יגיד לנו זמן חיבורה כי ... כי קראנו או כדי נם ... אלא כאשר בשלמותו, כי ... ואין לנו עוד ... כי אם המרודים של אות ה׳ ו׳ ז׳ ח׳ כ׳ ... אלא נבספרים על ... ואין לנו עוד ... ואמר לו ... ושמה של אות נו״ן ... מאמריו בכי״י ... קודם ... ישעיה ס״ג, ט״ו. מראה ... של ... ושוב מחרון, ... ל״ב, י״ב. הבט משמים, ל׳ ישעיה ס״ג, ט״ו. לעג וקלס, תהלים מ״ד, י״ד. וכ״נ יובל, יומא כמו ישעיה נ״ג, ז׳. ובכל זאת שכחך לא עכ״ה תהלים מ״ד, י״ח. אין תוחלת ותקוה, אין לכם תוחלת ותקוה, בן תוחלים כורים לנו. ... טהור, ... של הקב״ה ... עינים מראות רע (חבקוק א׳, י״ג). קרבה, ... כמו ... יגענו, ל׳ ... (תהלים פ״ט, י״ט) ... ליכה ב׳, כ׳. רחמיך יכבשו, ... לקוחה מבוסף של ר״ב.

ק׳ ח׳ אָנָּא שׁוּב מֵחֲרוֹנְךָ וְרַחֵם סְגֻלָּה אֲשֶׁר בָּחָרְתָּ: ח׳

ק׳ קוֹלֵנוּ תִשְׁמַע וְתָחֹן וְאַל־תִּטְּשֵׁנוּ בְּיַד אוֹיְבֵינוּ לִמְחוֹת אֶת־שְׁמֵנוּ׳ זְכוֹר אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲכֶם׳ וְעַתָּה נִשְׁאַרְנוּ מְעַט מֵהַרְבֵּה:

ק׳ ח׳ וּבְכָל־זֹאת שִׁמְךָ לֹא שָׁכָחְנוּ נָא אַל־תִּשְׁכָּחֵנוּ: ח׳

ק׳ עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל־דְּבַר כְּבוֹד־שְׁמֶךָ
וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל־חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:

ק׳ ח׳ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ:

נספכנו לאומרים שומר ישראל בתענית צבור ובהרבה קהלות בכל יום.

חק תענית צבור (חוץ פיוטען קהלות יערען שהג) ווירד היער שומר ישראל געזאגט.

שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל שְׁמוֹר שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל וְאַל־יֹאבַד יִשְׂרָאֵל הָאוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל:

שׁוֹמֵר גּוֹי אֶחָד שְׁמוֹר שְׁאֵרִית עַם אֶחָד וְאַל־יֹאבַד גּוֹי אֶחָד הַמְיַחֲדִים שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

שׁוֹמֵר גּוֹי קָדוֹשׁ שְׁמוֹר שְׁאֵרִית עַם קָדוֹשׁ וְאַל־יֹאבַד גּוֹי קָדוֹשׁ הַמְשַׁלְּשִׁים בְּשָׁלוֹשׁ קְדֻשָּׁה לְקָדוֹשׁ:

מִתְרַצֶּה בְּרַחֲמִים וּמִתְפַּיֵּס בְּתַחֲנוּנִים הִתְרַצֶּה וְהִתְפַּיֵּס לְדוֹר עָנִי כִּי אֵין עוֹזֵר:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וָחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

פסוק שאמר בו כמו כטעם אתנח. סגלה אשר בחרת כמו שכתוב בדברים ז׳, ו׳. והנה נבי״ו יש פה קודם זוהי תוספת הרוז וכה תוספיו „נתן בעפר פינו ונכבש באפר כחנו, כי מאד שבענו מרורים, ורוינו לענה וראש ולא שב ממנו חרון אף ובעתה. ובכל זאת שמך לא שכחנו נא אל תשכחנו. ה׳ אלהי וגו׳, והמחזורים המלוהו, עיין פסח פסח ס׳ ר״ב. ורלה פה שכתבתי לשעלה. למה יאמרו, תהלים קט״ו, ב׳. למענך עשה עמנו ל׳ דניאל ט׳, י״ט. ככוכבי השמים ל״ב, י״ג. נשארנו ל׳ ירמיה מ״ב, ב׳. עזרנו פסוק בתהלים ע״ט, ט׳. ונראה שזה אינו עוד מן הפיוט אלא לקוח מתפלת ואפשר לא נדע אלפרי.

שומר ישראל, הפיוט הזה יש גם לספרדים לעי״ת אך במחזור התימני שתלה נדפסים אחר נפקומו יש לזה במחזור „שומר גוי רבא שמור שארית גוי רבא ואל יאבד גוי רבא האומרים בכל יום אמן יהא שמה רבא״. ובמחזור הזה גם כתוב טריפולי גם בנוסח רומא, ובמנהג טריפולי נמצא אחרי שומר גוי קדוש עוד בסדרו „שומר גוי ברוך שמור שארית גוי ברוך ואל יאבד גוי ברוך שיאמר קדוש וברוך״, ובמחזור רומא לא נמצא הזה וגם אבל נמצא במקומו קודם שומר גוי אחד בסדרו „שומר ברית אבותינו, שמור שאריתנו ואל תאבד שלמתנו המוסרת בכל יום שמע ישראל ה׳ אלהינו״. א״ב הפיוט שומר ישראל נוסד בעצם הדורות ונעלו שפתו כי כל ענבת בשנתם. האומרים שמע, במחזור ספרדיים „האומרים בכל יום שמע״ וכן בכל המחזורים. המשלשים בשלוש קדשה לקדוש, כן כתב יעב״ץ בסדורו והלום אחרם ס׳ רי״ם ותכון וכן הוא בכל״ב דף קכ״ו, ע״ב. ופירוש המשלשים שלש פעמים הקדושה המשולשת ר״ל של קדוש קדוש קדוש. וגרסת הספרדים „המשלשים בכל יום קדוש קדוש קדוש״. ברחמים, בתפלה, ול׳ חכמים הוא כמו רחמים ותחנונים (אבות ב׳, י״ח) אל יעשה עצמו מן הרחמים (ברכות י׳) עיקר תענית סליחות ורחמים הוא (תוספתא ברכבים). ובתחנונים, גם הוא ל׳ רצון והכוונה אף על חכמים כמו ספק שאפשר טענו (יומא פ״ז ע״ב) כל״ב בשותפסים ושדירגן. וכתב בעל סדרת ישים בתבן ד׳ כניתור הסליחות שיש נוסחים „ומתפתה בתחנונים, בהלש ומתפתה״ וכן היה בנוסחת בנוסח אשכנזי, אבל אינה נכונה כמו שהעיר עליו בעל ע״ז לא״ם סוף ס׳ קכ״ג. ויש להוסיף לזכרון כי גם בקרובות יום דהשון של ר״ה יש לומר כמומר ארצנו, ולא אפתנו.

וַאֲנַחְנוּ לֹא נֵדַע מַה־נַּעֲשֶׂה כִּי עָלֶיךָ עֵינֵינוּ: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה: יְהִי־חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ: אַל־תִּזְכָּר־לָנוּ עֲוֹנֹת רִאשׁוֹנִים מַהֵר יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דַלּוֹנוּ מְאֹד: חָנֵּנוּ יְיָ חָנֵּנוּ כִּי־רַב שָׂבַעְנוּ בוּז: בְּרֹגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר: כִּי הוּא יָדַע יִצְרֵנוּ זָכוּר כִּי־עָפָר אֲנָחְנוּ: עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל־דְּבַר כְּבוֹד־שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל־חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: ש"ץ אומר חצי קדיש.

וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה:

חזן. יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא דִּי־בְרָא כִרְעוּתֵהּ. וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְּכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב. וְאִמְרוּ אָמֵן.

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא. בְּרִיךְ הוּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא. וְאִמְרוּ אָמֵן:

בשני וחמישי אומרין אל ארך אפים ויש לאמרו מעומד, ואין אומרים אותו לא בראש חדש ולא בערב פסח ולא בחנוכה ולא בשני ימים של פורים קטן וגדול, (ובק"ק טין אומרים אותו בפורים קטן). ובתשעה באב נחלקים המנהגים ברוב קהלות פולין ביהם ומעהרין אין אומרים, וברוב קהלות אשכנז אומרין.
אין מאנטאג אונד דאָננערשטאָג ווירד נאָך פאָלגענדעס געבעטעט, אויסער ביים ראָש חודש, ע"פ, חנוכה אונד ביידע פורים.

מנהג אשכנז וביהם ופולין קטן.

אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל־בְּאַפְּךָ תוֹכִיחֵנוּ: חוּסָה יְיָ עַל־עַמֶּךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ מִכָּל־רָע: חָטָאנוּ לְךָ אָדוֹן סְלַח־נָא כְּרֹב רַחֲמֶיךָ אֵל:

למנהג פולין גדול מוסיפים גם את זה.

אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ: חוּסָה יְיָ עַל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְהַצִּילֵנוּ מִכָּל־רָע: חָטָאנוּ לְךָ אָדוֹן סְלַח־נָא כְּרֹב רַחֲמֶיךָ אֵל:

ואנחנו לא נדע מוזכר בסדר רב עמרם וברמב"ם בנוסח התפלה וברוקח סי' שי"ח. ובכל בו סי' י"ח ותשו' א"ח סי' קל"ח מפורש טעם אמירתו, כלומר שהתפללנו בכל ענין שיוכל אדם להתפלל, בישיבה כפסוקי דזמרה ובעמידה בשמנה עשרה ובנפילת אפים בתחנון וכמו שעשה משה רבינו דכתיב ואשב בהר (דברים ט', ט') ואנכי עמדתי בהר (שם י', י') ואתנפל לפני ה' (שם ט', י"ח) ועתה אין בנו כח להתפלל בענין אחר ולא נדע מה נעשה עוד רק עליך עינינו. ואנחנו לא נדע, דה"ב כ' י"ב. זכר תהלים כ"ה, ו'. יהי, שם ל"ג, כ"ב. אל תזכר, שם ע"ט, ח'. חננו שם קכ"ג, ג'. ובמדורי הספרדים שומטים קודם חננו ה' הפסוק עזרנו מעם ה' וסוף ל' תהלים קכ"א, ב'. ברגז חבקוק ג', ב'. והספרדים מוסיפים עוד ,,ברגז עקדה תזכור, ברגז תמימות תזכור, ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו", וסוף ע"פ סדר רב עמרם. כי הוא ידע תהלים ק"ג, י"ד. עזרנו, שם ע"ט, ט'.

אל ארך אפים, כתב בכל בו כס' י"ט אחר התחנה מוחה ואומר אל ארך אפים, ואומר תהלה והושיענו והצילנו, והטעם כי התהלה מתקנים על הגאולה שבגלות וכיון שיושבה בגלותה ואח"כ מתקנים לפנים כי גם תוך זמן היותנו בגלות יצילנו מכל רע ושארית הטובים וגזרותם שכ"ל וכן כתב גם אבודרהם, ומוסיף עוד שתפלה זו כ' תבות כנגד עשרת הדברות ועי' יום שעמד משה בהר לקבל התורה. וללמוד מזה כי אף הנוסחאות שתפלה זו יאמרו לתפלה אחת ולא יתפרדו וכן גם מנהג בני ספרד ופולין ולא כמנהג האשכנזים שכתבו לפנים תנוך אלגון ועוגו האלק השני. והנה נוסחת האשכנזים יש בה כ"ד תבות ונתנו גם טעם לזה שהיא כנגד כ"ד ספרי הקדש וכ"ד לשון כפרה (מטה משה סי' רכ"ח). ארך אפים, שמות ל"ד, ו'. אל באפך, ל' תהלים ו'. ב'. חוס' יואל ב', י"ז. אל תסתר ל' תהלים כ"ז, ט'.

תשלומי קדיש וברכו ליחיד.

מי שאינו יכול להתפלל עם הצבור או שהוא יחיד לגמרי ולא שמע קדיש או ברכו או קדושה כל יום תקנו לו הפסוקים והברייתות כסדרם מעניינים אלו, יע"ש בתוספות בכ"מ.

מי שלא שמע חצי קדיש קודם ברכו של שחרית יאמר זה אחר התחנון:

זה אומר אני במקום חצי קדיש קודם ברכו של שחרית:

ובכן יגדל נא כח אדני כאשר דברת לאמר: והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני יי: ברכי נפשי את יי יי אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת: להוא שמה דאלהא מברך מן עלמא ועד עלמא די חכמתא וגבורתא די לה היא: אמר רבי יהושע בן לוי כל העונה אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא בכל כחו קורעים לו גזר דינו שנאמר בפרע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו יי: מה טעם בפרע פרעות משום דברכו יי: אמר רבי שמעון בן לקיש כל העונה אמן בכל כחו פותחים לו שערי גן עדן שנאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אמנים. אל תקרא שומר אמנים אלא שאומר אמנים.

מי שלא שמע ברכו של שחרית יאמר זה אחר תחנון.

זה אומר אני במקום ברכו של שחרית:

בפרע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו יי: ברכו את יי אלהיכם מן העולם עד העולם ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה: יהי שם יי מברך מעתה ועד עולם: ברוך יי אלהים אלהי ישראל עשה נפלאות לבדו: וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן: אמר רבי עקיבה בכל יום ויום מלאך אחד עומד באמצע הרקיע שחרית ואומר יי מלך יי מלך יי ימלך לעלם ועד. וכל גדודי מעלה עונים אחריו עד שמגיע לברכו. כשמגיע לברכו חיה אחת ששמה ישראל וחקוק על מצחה ישראל עומדת באמצע הרקיע ואומרת בקול רם ברכו את יי המברך. וכל גדודי מעלה עונים ברוך יי המברך לעולם ועד:

במקום קדושה של שחרית יאמר זה אחר התחנון:

זה אומר אני במקום קדושה של שחרית:

ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אני יי מקדשכם: שרפים עמדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף: וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד יי ממקומו: ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה: כשעלה משה למרום מצא כת אחת אומרת קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו. וכת אחת אומרת ברוך כבוד יי ממקומו. וכלם עונים בפה אחד ואומרים ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה:

במקום קדיש שלם יאמר זה אחר תחנון:

זה אומר אני במקום קדיש שלם:

ובכן יגדל נא כח אדני כאשר דברת לאמר: והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני יי: ברכי נפשי את יי יי אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת: להוא שמה דאלהא מברך מן עלמא ועד עלמא די חכמתא וגבורתא די לה היא: אמר רבי יהושע בן לוי כל העונה אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא בכל כחו קורעים לו גזר

דינו שנאמר בפרע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו יי. מה טעם בפרע פרעות משום דברכו יי: אמר רבי יהושע בן גדיא כל מי שעונה אמן בעולם הזה זוכה ועונה אמן לעולם הבא שנאמר ברוך יי לעולם אמן ואמן. אמן בעולם הזה ואמן לעולם הבא:

בתפלת מנחה במקום חצי קדיש יאמר זה קודם תחנון:

זה אומר אני במקום חצי קדיש קודם מנחה:

ועתה יגדל נא כח אדני כאשר דברת לאמר: והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני יי: ברכי נפשי את יי יי אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת: להוא שמה די אלהא מברך מן עלמא ועד עלמא די חכמתא וגבורתא די לה היא: תניא, אמר רבי יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך והגיע זמן תפלת מנחה ונכנסתי לחרבה אחת מחרבות ירושלים להתפלל, בא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח. אמר לי בני מה קול שמעת בחרבה זו. אמרתי שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומרת אוי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני לבין עובדי אלילים. אמר לי בכל יום ויום אומרת כך וכשישראל נכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ואומרים אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא הקדוש ברוך הוא מנענע בראשו ואומר אשרי המלך שמקלסים אותו בביתו כך. מה לו לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם: אמר רבי שמעון בן לקיש כל העונה אמן בכל כחו פותחים לו שערי גן עדן שנאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אמנים. אל תקרא שמר אמנים אלא שאומר אמנים:

למנחה במקום קדושה יאמר זה קודם תחנון:

זה אומר אני במקום קדשה של מנחה:

ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אני יי מקדשכם: שרפים עמדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף: וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד יי ממקומו: ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה: אמרו עליו על סנדלפון שהוא גבוה יותר מחבריו מהלך חמש מאות שנה ועומד אחורי מרכבה וקושר כתרים לקונו ומשביע את הכתר ועולה ויושב בראש אדונו ובשעה שיוצא הכתר כל חילי מרום נרתתים ומזדעזעים וחיות הומטות ומנהמות כארי, באותה שעה עונים ואומרים קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו. ובשעה שמגיע לכסא מתגלגלים גלגלי הכסא ומתרעשים אדני שרפרף וכל רקיעים אוחזתן חלחלה ובשעה שהוא עובר על כסאו כל חילי מרום וכתר הכבוד שלו פותחים פיהם ואומרים ברוך כבוד יי ממקומו. בא וראה כמה גדלתו ושבחו של הקדוש ברוך הוא, שבשעה שמגיע הכתר לראשו מחזיק עצמו לקבל הכתר מעבדיו וכל חיות ושרפים וגלגלי המרכבה וכסא הכבוד וחילי מעלה ומטה מתגדלים ומתגברים ומתגאים ונותנים הוד והדר וממליכים כלם בפה אחד ואומרים יי ימלך לעלם ועד:

לערבית במקום ברכו יאמר זה מיד קודם והוא רחום:

זה אומר אני במקום ברכו של ערבית:

חיה אחת יש ברקיע כשהוא יום אות אמת במצחה ויודעים המלאכים שהוא יום, ולערב אמונה במצחה ויודעים המלאכים שהוא לילה, ובכל פעם אומרת ברכו את יי המברך וכל יודעי מעלה עונים ברוך יי המברך לעולם ועד:

בכל שני וחמישי קורים בתורה, ופותחים ארון הקודש ומוציאים ס"ת ואומרים.

בײ'ם הויסהעבען דער ס"ת אויז דעם ארון הקודש ווירד פאָלגענדעס געבעטעט:

ויהי בנסע הארן ויאמר משה קומה יי ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך: כי מציון תצא תורה ודבר יי מירושלם:

ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדשתו:

ויש אומרים עוד בריך שמה וכו':

בריך שמה דמרא עלמא בריך כתרך ואתרך. יהא רעותך עם עמך ישראל לעלם. ופרקן ימינך אחזי לעמך בבית מקדשך ולאמטויי לנא מטוב נהורך ולקבל צלותנא ברחמין. יהא רעוא קדמך דתוריך לן חיין בטיבותא. ולהוא אנא פקידא בגו צדיקיא למרחם עלי ולמנטר יתי וית כל די לי ודי לעמך ישראל. אנת הוא זן לכלא ומפרנס לכלא. אנת הוא שליט על כלא. אנת הוא השליט על מלכיא ומלכותא דילך היא. אנא עבדא דקדשא בריך הוא דסגדנא קמה ומקמא דיקר אוריתה בכל עדן ועדן. לא על אנש רחצנא. ולא על בר אלהין סמכנא. אלא באלהא דשמיא. דהוא אלהא קשט. ואוריתה קשט. ונביאוהי קשט. ומסגא למעבד טבון וקשט. בה אנא רחיץ. ולשמה קדישא ויקירא אנא אמר תשבחן. יהא רעוא קדמך דתפתח לבי באוריתא ותשלם משאלין דלבי ולבא דכל עמך ישראל. לטב ולחיין ולשלם:

החזן נוטל ס"ת ביד ימין וה"ן מקבלו בב' ידיו ומחזירו לימין ועומד לפני ההיכל ואומר בקול רם:

דער חזן עמפֿאַנגט די ס"ת אין ביידען אַרמען אונד רופֿט לויט:

גדלו ליי אתי· ונרוממה שמו יחדו:

והקהל עונה: דיא געמיינדע אַנטוואָרטעט:

לך יי הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש: רוממו יי אלהינו והשתחוו להדם רגליו קדוש הוא: רוממו יי אלהינו והשתחוו להר קדשו כי קדוש יי אלהינו:

ומגביה הח"ן הספר בידו למעלה והולך ופונה דרך ימינו ועולה עמו למגדל שקורין אלמימבר, וכל מי שס"ת עובר לפניו חייב לעמוד מפניו ולהגיע בראשי ידיו אם אפשר לו ולנשקן, וכל הפוגע בס"ת צריך ללוותו עד הבימה, ובדרך הליכתו אומרים:

אב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים ויזכור ברית איתנים ויציל נפשותינו

ויהי בנסוע במדבר י', ל"ה. כי מציון, ישעיה ב', ג'. ומוזכר במס' כל בו סמן ל"ו בזה"ל מוציאין ספר תורה ואומרים ויהי בנסוע הארון וכו'. והספרדים יש להם בנוסחא עורמת בפסוקים, וכן בכל בנוסחאות להוצאת והכנסת ס"ת יש שינוי רב בין מנהג אשכנז וספרד.

בריך שמה, אינו נמצא בסדורי ספרדיים גם בסדורי רס"ג ורמב"ם גם בכ"י ובכל ס"י אינגו, והאחרונים העתיקוהו מזוהר (פ' ויקהל עמוד רו"ע) ע"פ האר"י ז"ל (עיין ושלום דף ל', ב'. נ"ו, ב'), ויען כי בבתי קהלות אשכנז אין אומרים אותו לא הארכתי במילתו(?).

גדלו לה', תהלים ל"ד, ד'. ומקור אמירתו בהוצאת ס"ת במס' סופרים פ' י"ד הלכה י"א. ובכל בו ס' כ' כתב ופותח החזן בכלנו ס"ת ואומר גדלו, ונכון לכל לומר פסוקים של גדולה כלום גדול ה' ומהולל מאד, גדול אתה וכו' ואח"כ רוממו ה' אלהינו והעתאים נוכח הארון של ס"ת ועומד לפני ההיכל ואומר בקול רם גדלו שיש בו שבח ... וכי כי לעתה נושאי ארון ה' שבע צעדים (ש"ב ו', י"ג) ועוד לפי שיש בו כ"ו אותיות כמנין השם עכ"ל. לך ה'. דה"א כ"ט, י"א. רוממו, תהלים צ"ט, ה'. וט'.

עמוסים של' המשומים מני בטן (ישעיה מ"ו, ג'). ויזכור ברית איתנים, יזכור את בריתו עם האבות ועי' ויקרא כ"ו, מ"ב. איתנים שמעו הפוקים, הם האבות וכמו שדרשו חז"ל בר"ה דף י"א.

מִן־הַשָּׁעוֹת הָרָעוֹת וְיִגְעַר בְּיֵצֶר הָרָע מִן הַנְּשׂוּאִים וְיָחֹן אוֹתָנוּ לִפְלֵיטַת עוֹלָמִים וִימַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתֵינוּ בְּמִדָּה טוֹבָה יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים:

כשמגיע הש"ץ על הבימה מניח הס"ת על השולחן ופותח ואומר:

וְתִגָּלֶה וְתֵרָאֶה מַלְכוּתוֹ עָלֵינוּ בִּזְמַן קָרוֹב וְיָחֹן פְּלֵיטָתֵנוּ וּפְלֵיטַת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְרָצוֹן וְנֹאמַר אָמֵן: הַכֹּל הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ וּתְנוּ כָבוֹד לַתּוֹרָה: כֹּהֵן קְרַב יַעֲמֹד (פב"פ הכהן) בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ: תּוֹרַת יְיָ תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְיָ נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי: פִּקּוּדֵי יְיָ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי־לֵב מִצְוַת יְיָ בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ אִמְרַת יְיָ צְרוּפָה מָגֵן הוּא לְכֹל הַחוֹסִים בּוֹ:

קהל וחזן וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּייָ אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם:

בשני ובחמישי קורין לתלתא גברי בראש סדר של שבת הבאה, אין פוחתין מהם ואין מוסיפים עליהם, וצריך לקרות לפחות ג' פסוקים לכל אחד ולשלשתן לא פחות מעשרה פסוקים (אם לא מסיק הענין בפסוק הט' כגון פר' ויבוא עמלק שמסוק סדר בשלח שקורין בפורים). ואין איש רשאי לעלות לקריאת התורה אלא אם קראו לו לעלות, וקוראים בתחלה כהן ואחריו לוי ואחריו ישראל, ואם ב"ה פתוח וקראו לכהן והכהן קורא ק"ש קוראים ישראל במקומו. אם אין לוי בביהכ"נ קוראים לאותו הכהן שעלה ראשון במקום לוי ויברך שנית. ואם אין כהן בביהכ"נ קוראים לישראל או ללוי במקום כהן, ואם קוראים לישראל במקום כהן לא יעלה אחריו לוי. והנקרא לעלות לתורה יעלה בדרך קצרה שמקומו, ואם שתי הדרכים שוות יעלה בימין, ויפתח הס"ת לראות הפסוק שצריך להתחיל בו לקרות וינשקו ע"י ציצית שבידו ויאחוז הס"ת בשתי ידיו ויאמר בלחש עץ חיים היא למחזיקים בה, ויהפוך פניו לצד שמאל ויברך בקול:

עולה • ברכה חיבער דיא ס"ת בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ:

וקהל עונים בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד: ועולה ממשיך בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּחַר־בָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים. וְנָתַן־לָנוּ אֶת־תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וכשמתחיל הקורא לקרות בתורה יסיר ידו השמאלית מהס"ת ויאחז יד ימינו לבדה אוחזת בס"ת כל זמן הקריאה, וגם הוא יקרא בלחש עם הקורא מלה במלה. וגם אוזני כל העם יהיו אל ס"ת לשמוע הקריאה מפי הקורא ולבין בה בכל יכלתם נאימה ובירא. ולאחר הקריאה ינשק בציצית הפסוק האחרון וגולל את ס"ת ומברך.

עולה • מברך בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת. וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה: ואחר שאמר אליו החזן מי שברך יירד בדרך ארוכה משה שעלה.

הנשואים, ישראל שנשאם הקב"ה על כנפי נשרים והוא על' הנשואים מני רחם (ישעיה מ"ו, ג'). ויחון אותנו בין תקן נפל וי"ל במקום ויחון עלינו שבמדורים שלפניו וכוון הוא דוגמת ויחן ה' אותם (מ"ב י"ג, כ"ג), וכן מתיר אחרי משל חנן יחם הכוונה או לפ"ד ולא מלת של. במדה, הליכות הקב"ה בהנהגתו של יצוריו נקראו מדות כל' חז"ל בשו מעיל לשון דאמן וכך כיה מדה (ר"ה דף י"ז) במדת הקב"ה (יומא פ"ו, ע"ב) מדת טובה ופורענות (כתובות פ"ו, ע"ב) הצדיקים הופכים מדת הדין למדת רחמים (ב"ר פ' ל"ג) וכן אלו עשרה מדות (ר"ה י"ז, ע"ב).

ותגלה ותראה, הוא משם' סופרים פ' י"ד הלכה, י"ב. וגם הגירסא תגלה בל"א ח"ו נראה וכן גורס הלבוש לפ"ת ס' קל"ד וכן הוא בבני בי"י גם בסדור רמ"ה וכן הכבוד, ולפה עוד בגאור על הכל יתגדל. הכל הבו, גם הוא שם בהלכה י"ח בקלת בני לשון. ברוך שנתן, מובא בכל בו סמן כ'. תורת ה' וכו' תהלים י"ט, ח'. וכו'. וכ"ט, י'. וי"ח, ל"א. וכתב הכל בו בכגון השם לומר אחרי עלות הקורא לקרות בתורה פסוקים אלו תורת ה' תמימה וכו' עד מגן הוא לכל החוסים בו, דיש בהם פ' תבות כנגד מ' יום שעמד משה בהר לקבל התורה. וכן מ' תבות נגרכם לפרוגם של בריות הבסמולם. ואתם הדבקים, דברים ד' ד'.

ברכו את וכו' נעלה מיוסד בסופרים פ', ו' שבכר עולה הסופר בכך נרכה קודם שקרא בתורה. וברכת התורה שלנו מובאות בגמ' ברכות דף מ"ט, ב'. ודף י"א ע"ב. ובמס' סופרים פרק י"ג הלכה ח'. נתן לנו תורת אמת, פירש הטור זו היא תורה שבכתב, וחיי עולם נטע בתוכנו, היא תורה שבעל פה

ברכת הגומל.

ארבעה צריכין להודות, מי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא, ומי שהיה יורד הים ועלה ממנו, ומי שהולך במדבר בהגיע לישוב; ואחר ברכה אחרונה על קריאתו בתורה יאמר זה הברכה זו:

ווער פֿון איינער קראַנקהייט גענעזען, איינע רייזע צור זעע אָדער ווידשטעברייזע געמאַכט אָדער דן אויס איינער לעבענס געפֿאַהר ענטגאַנגען, שפּרעכע נאָך דער נאָכבּרכה איבער דיא ס"ת נאָך פֿאָלגענדע ברכה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הַגּוֹמֵל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת. שֶׁגְּמָלַנִי כָּל־טוֹב:

והקהל עונים מִי שֶׁגְּמָלְךָ כָּל־טוֹב הוּא יִגְמָלְךָ כָּל־טוֹב סֶלָה:

אחר השלמת הקריאה אומר הש"ץ ח"ק, והגולל גולל ג' דפין על השולחן ומגביה הס"ת פתוח להראות הכתב לעם העומדים מימינו ומשמאלו, ומחזירו לפניו ולאחריו שמצוה על כל האנשים והנשים לראות הכתב ולכרוע ולומר:

ביי'ם אויפֿהעבען דער ספר תורה ווירד פֿאָלגענדעס געזאַגט:

וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְיָ בְּיַד־מֹשֶׁה: עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר: דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם: אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד: יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

כשהוא מוליך את הספר הס"ת יאמר זה:

לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשֵׁל בַּכֹּל וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה וּבְיָדְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל: וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁיִּתְגּוֹלְלוּ רַחֲמֶיךָ עַל־מִדּוֹתֶיךָ וְתִתְנַהֵג עִם־בָּנֶיךָ בְּמִדַּת טוּבְךָ וְתִכָּנֵס לָהֶם לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין:

בשני ובחמישי קודם שמכניסים הס"ת להיכל כשאומרים תחנון יאמר הש"ץ יהי רצון. ובקצת קהלות אין אומרים.

יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. לְכוֹנֵן אֶת־בֵּית חַיֵּינוּ וּלְהָשִׁיב אֶת שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹכֵנוּ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. וְנֹאמַר אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. לְרַחֵם עָלֵינוּ וְעַל פְּלֵיטָתֵנוּ וְלִמְנֹעַ מַשְׁחִית וּמַגֵּפָה מֵעָלֵינוּ וּמֵעַל כָּל־עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְנֹאמַר אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. לְקַיֶּם־בָּנוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל. הֵם

דכתיב דברי חכמים כדרבונות וכמשמרות נטועים (קהלת י"ב, י"א); ושתי ברכות אלו יש בהן מ' תבות כנגד מ' יום שעמד משה בהר לקבל התורה, והם גם לשלמה בברכות הספר. ואיתא בעולם ראש פ' חלת הברכה אינו כיון הברכה שנהג שבה בתורה תפלה, ב"א"י אמ"ה אשר בחר בתורה הזאת וקדשה ורצה בעושיה.

הגומל, בברכות דף נ"ד, ב'. ונוסחתנו היא נוסחת הרי"ף והרמ"ב והרמב"ם הלכות ברכות פרק י' הלכה ח' כפי שהלכות בגמרא. ובטל וי"ל בנים לרעים נמקום לחיבים, ואין לנו לזוז ממטבע חז"ל. מי שגמלך, כמו בתפלתה פ' כח.

וזאת התורה, בפסוקים דברים ד', מ"ד. ובמדבר ד', ל"ז. ומשלי ג', י"ח. וי"ז. וט"ז. וישעיה מ"ב, כ"א. והספרדים גם להם בזה נוסחא זו אך אומרים אותה קודם הקריאה כשמגביה הש"ץ את הספר להראות הכתב לעם, וכן עשו מסכת סופרים פ' י"ד הלכה י"ד. ורמזה בפירוש הרמב"ן לדברים כ"ז, כ"ו. וכתב הכל בו, נכון שיאמר הגולל בשעת הגלילה לך ה' הגדולה והגבורה וכו' עד והמהללים לשם תפארתך, והטעם לפי שבכל אלה שבכן אלינו ל' לבישם בפסוקים נעתקים אחר וע"כ אומר אותו בבואו שלכים בספר עכ"ל. ויהי רצון שאומרים עוד תקון אלוקים כוה ולקוח מתפלת ר' ישמעאל בן אלישע (ברכות ז').

יהי רצון מלפני, שאלה רק עשרה במדוד, גם הכל בו פ' ל"ז מזכיר אבל לאמרם בנוסח שלפני ראש חודש, וכן לנוסח ובשאר ראש חודש לבית שלוחה שבוע עברו כתון ואומר יהי רצון וכו' ושמן מדות בקהל"ם, לבונו, לרחם, לקיים, שמשמע, ותשבה, לבשפיר אוירינו שב"ל וכן הוא גם מנהג הספרדים, וכן גם רק עשרה שאלה עוד משום בסדר ראש חדש. והנה מפליו אחינו כל בית ישראל לא נשכח אצל הספרדים, ועדרי הכל בו כרלה שטורו הוא גם לאשכנזים כנהוג כלבונו. לכונן את בית חיינו, את בית המקדש, והוא ע"פ ישעיה ס"ב, ו'. שכינתו בתוכנו ע"פ ושכנתי בתוכם (שמות כ"ה, ח').

וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם וְתַלְמִידֵיהֶם וְתַלְמִידֵי תַלְמִידֵיהֶם בְּכָל־מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם· וְנֹאמַר אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם· שֶׁנִּשְׁמַע וְנִתְבַּשֵּׂר בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת· וִיקַבֵּץ נִדָּחֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ וְנֹאמַר אָמֵן:

אַחֵינוּ כָּל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל הַנְּתוּנִים בְּצָרָה וּבְשִׁבְיָה· הָעוֹמְדִים בֵּין בַּיָּם וּבֵין בַּיַּבָּשָׁה· הַמָּקוֹם יְרַחֵם עֲלֵיהֶם וְיוֹצִיאֵם מִצָּרָה לִרְוָחָה· וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹרָה· וּמִשִּׁעְבּוּד לִגְאֻלָּה· הַשְׁתָּא בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְנֹאמַר אָמֵן:

הש"ץ לוקח את ספר תורה להוליכה מן בימה ולהכניסו בהיכל, ואומר:
דער חזן טראגט דיא ספר תורה נאך דעם ארון הקודש צוריק אונד זאגט:

יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה כִּי־נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ·

והקהל עונים: דיא געמיינדע אנטווארטעט:

הוֹדוֹ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמָיִם· וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל־חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ הַלְלוּיָהּ:

בעוד שמוליכים הס"ת למקומו אומרים מזמור זה:

לְדָוִד מִזְמוֹר· לַיהוָה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: כִּי הוּא עַל־יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל־נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ: מִי־יַעֲלֶה בְהַר יְהוָה וּמִי־יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ: נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא־נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה: יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְהוָה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה:

בחזרת הספר לתוך ההיכל אומרים: ביים היינהעבען דער ספר תורה אין דען ארון הקודש זאגט מאן:

וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְהוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל: קוּמָה יְהוָה לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ: כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ: בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ: כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל־תַּעֲזֹבוּ: עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר: דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם: הֲשִׁיבֵנוּ יְהוָה אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם:

בשורות טובות עפ"י ישעיה נ"ב, ז'. ויקבץ נדחינו עפ"י ישעיה י"א, י"ב. המקום, כנוי להקב"ה כל' חז"ל כמו המקום ירפא עליך (שבת י"ב, ע"ב) ובב"ר פ' ס"ח מפני מה מכנין שמו של הקב"ה וקוראין אותו מקום שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו. ומשעבוד מלה תלמודית ושמשה מעבדות ושעבוד, ולפי לשעבר דף 43. השתא בעגלא מלילה ארמית, ובעברית עתה במהרה ובזמן קרוב.

יהללו, תהלים קמ"ח, י"ג. ובתוב גם' רב עמרם ובכל בו שמחזירין הספר למקומו ואומר יהללו וכו' והודו וכו' עכ"ל. ועתה אומרים מזמור כ"ד, מפני שכתוב בו שאו שערים ראשיכם שאמר שלמה כשרצה להכניס הארון לבית קדשי קדשים (שבת דף ל'). ובשבת נוהגים לומר מזמור כ"ט, כי נאמר על מתן תורה (זבחים קט"ו וספרי פ' הלא מנוחה ותנא דבי אליה פרק ב') והתורה בשבת ניתנה (שבת פ"ו ע"ב).

ובנחה, במדבר י', ל"ו. קומה, תהלים קל"ב, ח'. ט'. י'. כי לקח, משלי ד', ב'. עץ חיים, שם ג', י"ח. י"ז. השיבנו, סוף איכה.

אחר שמחזירו ספר תורה להיכל אומרים אשרי וכו'.

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:
אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו:

תְּהִלָּה לְדָוִד. אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אָשִׂיחָה: וֶעֱזוּז נוֹרְאוֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדוּלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר רַב־טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל־חָסֶד: טוֹב־יְהוָה לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְהוָה כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר: סוֹמֵךְ יְהוָה לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים: עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן: צַדִּיק יְהוָה בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְהוָה לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת: רְצוֹן־יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת־שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְהוָה אֶת־כָּל־אֹהֲבָיו. וְאֵת כָּל־הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְהוָה יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל־בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

אין אומרים למנצח בראש חדש ולא בחנוכה ולא בב' ימים של פורים קטן וגדול, ולא בערב פסח (ובהרבה קהלות אשכנז בכל ערבי תהלים) ולא בחול המועד ולא בתשעה באב ולא בערב יום כפור. אבל בערב ראש השנה ובאסרו חג בהרבה מקומות, יש שאומרים, ויש שאין אומרים וכן מנהג ק"ק פפ"ד ורוב אשכנז. ובב' ימים שבין אסרו חג של יום כפור לערב סוכות, ובל"ג בעומר וג' ימי הגבלה, וט"ו בשבט אומרים למנצח.

אין ראש חדש, חנוכה, ביידע טעג פון גרויס און קליין פורים, תשעה באב, עי"כ, ע"פ, און חול המועד זאגט מען ניט למנצח, אין פיעלע קהלות אויך ניט אין ערב שבועות ערב סוכות און אסרו חג.

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: יַעַנְךָ יְהוָה בְּיוֹם צָרָה יְשַׂגֶּבְךָ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: יִשְׁלַח עֶזְרְךָ מִקֹּדֶשׁ וּמִצִּיּוֹן יִסְעָדֶךָּ: יִזְכֹּר כָּל־מִנְחֹתֶךָ וְעוֹלָתְךָ יְדַשְּׁנֶה סֶּלָה: יִתֶּן־לְךָ כִלְבָבֶךָ וְכָל־עֲצָתְךָ יְמַלֵּא: נְרַנְּנָה בִּישׁוּעָתֶךָ וּבְשֵׁם־אֱלֹהֵינוּ נִדְגֹּל יְמַלֵּא יְהוָה כָּל־מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ: עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי הוֹשִׁיעַ יְהוָה מְשִׁיחוֹ יַעֲנֵהוּ

אשרי, כתוב בגמ' בו סמן כ' ובטור ס' קמ"ט שחוזרין הספר למקומו ואומרים תהלה לדוד וסדר קדושה, ויש מקומות שאומרים תהלה לדוד וסדר קדושה ואחר כך מחזירין הספר למקומו עכ"ל ומעם אמירת תהלה לדוד ג' פעמים ביום בברכות דף ד', ע"ב אמר ר' אלעזר אמר ר' אבינא כל האומר תהלה לדוד בכל יום ג' פעמים מובטח לו שהוא בן עולם הבא. ועיין לעיל דף 69.

למנצח, שהוא בגמ' רב ששת, וכתב בטור א"ח ס' קל"א נוהגין שהש"ץ אומר אחרי יושבי ויענך ה' ביום צרה לפי שיש בו מענין סיובות. ואבודרהם כתב מעם לאמירתו בסוף התפלה שמפני שיש בשלום פלוס (מזמור כ') לפי מלת י"ט מזמורים יש מתפלל בספר עד מזמור זה (אשרי בפים ולמה רגשו גוים עד כאן) בנגד י"ט ברכות שאדם מתפלל בכל יום לכן אומר לשכבו תתפלל לאומן בך דוד שלך לאחר י"ט מזמורים אמרו לו לדוד יענך ה'. ויש במזמור הזה רמזו בב' ענייה וכנגדו בב' ענייה. ובכתב ה"ש אין אומרים אותו מפני שהוא מזמור של תפלה ויש בו יענך ה' ביום צרה, ובכתב ה"ש אינם ימי צרה אלא ימי שמחה עכ"ל.

מִשְּׁמֵי קָדְשׁוֹ בִּגְבוּרוֹת יֵשַׁע יְמִינוֹ: אֵלֶּה בָרֶכֶב וְאֵלֶּה בַסּוּסִים וַאֲנַחְנוּ בְּשֵׁם־ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נַזְכִּיר: הֵמָּה כָּרְעוּ וְנָפָלוּ וַאֲנַחְנוּ קַמְנוּ וַנִּתְעוֹדָד: יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ:

וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשָׁבֵי פֶשַׁע בְּיַעֲקֹב נְאֻם יְיָ: וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אוֹתָם אָמַר יְיָ רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְּפִיךָ לֹא יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע זַרְעֲךָ אָמַר יְיָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ ׀ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: וּמְקַבְּלִין דֵּן מִן־דֵּן וְאָמְרִין קַדִּישׁ בִּשְׁמֵי מְרוֹמָא עִלָּאָה בֵּית שְׁכִינְתֵּהּ קַדִּישׁ עַל־אַרְעָא עוֹבַד גְּבוּרְתֵּהּ קַדִּישׁ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא יְיָ צְבָאוֹת מַלְיָא כָל־אַרְעָא זִיו יְקָרֵהּ: וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל בָּרוּךְ כְּבוֹד־ יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: וּנְטָלַתְנִי רוּחָא וְשִׁמְעֵית בַּתְרַי קָל זִיעַ סַגִּיא דִּי מְשַׁבְּחִין וְאָמְרִין

ובא לציון כתב הטור בא"ח ס' קל"ב כתב רב עמרם ואח"כ אומר ובא לציון, ואני זאת בריתי, ואתה קדוש, וכן כתב הרמב"ם ז"ל (בהלכות תפלה פ' ט') עכ"ל והם פסוקים בישעיה נ"ט, כ'. וכ"א. ותהלים כ"ב, ד'. ופירשו אבן ירחי והאבודרהם ובעל לקוטי פרדס תכת יושב תהלות ל' שבחה והשתחוה על' ותשבו בקדש, שהוא ממתין ומצפה לתהלתן של ישראל וכמו שדרשו בחולין דף צ"א ע"ב שאין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה. ועוד דרשו רבותינו שהקב"ה ממתין עד שתתפלל כנסיה אחרונה שבישראל ושקבל תפלתם יחד (מדרש תהלים מזמור י"ט. ופ"ח) עכ"ל. וקרא זה אל זה, ישעיה ו', ג'. ונקראת קדושה זו קדושה דסידרא, וכתב הרוקח שתיקנוה בשעת השמד, והאבודרהם כתב וז"ל מה שתקנו סדר קדושה בסוף התפלה, הוא בעבור עמי הארץ השואלים לבוא לתפלה שלא יפסידו שמיעת הקדושה, דאמרינן בסוטה (דף מ"ט ע"א) אמאי קאי עלמא, אסדרא דקדושה ואיהא שמיה רבא דאגדתא (וראה שם פירוש רש"י), ולכך תקנו התרגום סדר קדושה זה כדי שיבינו עמי הארץ שאין מבינים לדבר בלשון הקדש אלא בל' ארמי שהיו רגילים לדבר בו באותו הזמן, ותקנו להם כאן במו תפלה קטנה. בתפלה מארי ואח"כ קדושה ובדרך לימוד תורה, כמו שתקנו בלילי שבת ברכה מעין שבע בעבור המאחרים לבוא, והטעם שאין אומרים אותו בשבתות וי"ט בשחרית מפני שכולם באים בבית הכנסת בתפלה ראשונה, ונהגו לאמרו בשבתות וי"ט במנחה לפי שהיו דורשים ביומים אלו קודם תפלה מנחה ונגילות הוא לדבר בסוף הדרשה בפסוקי גאולה וקדושה וגם עמי הארץ באים לשמוע הדרשה עכ"ל וראה גם בערוך ערך קדש. ומקבלין דין הוא תרגום של יונתן של פסוק קדוש קדוש. דן תמר יו"ד כנ"ל. עלאה תבה זו איננה בשני בי"י ובמדורי רפ"ה ורפ"ו ובסדור אמשטרדם משנת תפ"ת גם לא בסדור ספרדי כ"י, ואף אבודרהם לא גרס לה וכן הראב"ע בפירושו לדניאל י"א, א' לא גרס לה, אלא הוא גרסתו „קדיש במרומא בית שכינתיה" וזה מסתבר. שכינתה בחי"ו תגושה וכן גבורתה אף כי תנועה גדולה שקודם לפני החי"ו כי כן דרך ל' ארמית לבתים בגדכפ"ת גם אחרי תנועה גדולה כמו עבידתא (דניאל ב', מ"ט) גבורתא (שם ב', כ') פרינקא (עזרא ה', ח') משפטיה (דניאל ג', ה'). לעלם ולעלמי עלמיא, כן הוא בנוסחאות תרגום שלנו וכן בסדור רפ"ה, והאבודרהם כתב שהוא טעות והנכון לומר בעלם עלמיא כמו שהוא בסדור רב עמרם ורבינו סעדיה, וכן גם נוסחת סדור רפ"ז גם יעב"ץ אחז בה. והראב"ע בפירושו לדניאל י"א גורס „קדיש לעלמי עלמיא". וברד"ק אחז בנוסחא הראשונה גם פירשה שהוא כמו לעולם ועד. לעלם בלמ"ד פתוחה כן הוא בכל פ' בן נקוד בדניאל ג', ל"ג, וקבולו עלמא עלמין (שם ב', כ'. ופ"ד) יורם עליו שבן השקל ובמלם אשרי אמשין (שם ב', י', וב"ז). ואם יהיה נקודו עלם בקמץ יהיה קבולו עלמא עלמיו כמו חקל חקלא כסף כספא כי כל המשקלין בסוף לא ישנו שבן הקמץ בקבולן. ובאמת שבוקל הזה לא נמצא בל' ארמית, ובבר דקדקתי מזה בס' תולדות אדם דף קי"ד. ותשאני, יחזקאל ג', י"ב עם תרגומו. ונטלתני כתבתו בבר קולטוסים הרבה של אודות נקוד תבה זו אם הנכון ונטלתני בתאב הוא בסדורים רבים או ונטלתני כמו שנקדו ר"ז המגלה ול"י סנהדרין, כי במפרשיות שבתוכים לא נמצא דוגמה לנסתרת בבנין המשקל של פיעל עלמו וע"כ בחלקו המדייקים לשני מינות. שבכל השקל לפי דרך ארמית הוא ונטלתני תי"ו בפתח והנו"ן של פי רפה והטעם מלעיל (לא בגון דגשה ומלרע כבעת רו"ה ורמ"ם) וכמו שנוקד בפ"ג של אנ"ת, ושם שנמצאהו בפ"ג רפ"ו בפסוק הזה ונטלתני אין למגוע עליו כי הסופרים במסורן ידיעתם בשיב הקדוק ל' ארמי שבו הרבה ובפרט בנקוד ובמדר ילבש לבו עיד באינה המסוכה ושפחה שנקדו ישפחית והנה והדי נקוד מוטעה בעדות דניאל ב', י"ד. ופ"ו. ח', מ"ז. וכ"ח. ואם נכים בתרגום יחזקאל י"א, כ"ד. ופ"ג, כ' טלבנו על נבון ונטלתני גם בפ"ג רפ"ו. של, כל קל דארעית נקמן, מסלב. שגיא נסי"ן כנ"ל במו דניאל ג', י"ב ופ"ח. ה', ט'. דמשבחין בנ"ל

בְּרִיךְ יְקָרָא דַייָ מֵאֲתַר בֵּית שְׁכִינְתֵּהּ: יְיָ ׀ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יְיָ מַלְכוּתֵהּ
(קאם) לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא: יְיָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אֲבֹתֵינוּ שָׁמְרָה
זֹּאת לְעוֹלָם לְיֵצֶר מַחְשְׁבוֹת לְבַב עַמֶּךָ וְהָכֵן לְבָבָם אֵלֶיךָ: וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר
עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב
וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: תִּתֵּן אֱמֶת
לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם: בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם ׀
יוֹם יַעֲמָס־לָנוּ הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב
סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה ׀ הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ:
בָּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ וְהִבְדִּילָנוּ מִן־הַתּוֹעִים וְנָתַן לָנוּ תּוֹרַת
אֱמֶת וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ׃ הוּא יִפְתַּח לִבֵּנוּ בְּתוֹרָתוֹ וְיָשֵׂם בְּלִבֵּנוּ אַהֲבָתוֹ
וְיִרְאָתוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ וּלְעָבְדוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם לְמַעַן לֹא נִיגַע לָרִיק וְלֹא נֵלֵד
לַבֶּהָלָה: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁנִּשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ בָּעוֹלָם
הַזֶּה וְנִזְכֶּה וְנִחְיֶה וְנִרְאֶה וְנִירַשׁ טוֹבָה וּבְרָכָה לִשְׁנֵי יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ וּלְחַיֵּי

וכן דַייָ׳ ד׳ שלה בפני עצמה והוא דרך ל׳ ארמית, כיוצא בו מדניאל ועזרא שלא נמצא שם אף לא פעם אחת שלא די מחובר לה׳ או ? שהוא נמשך שלאחריו אלא תמיד ד׳ בפני עצמו, למשל די מלכא׳ די אֱלָהָא׳ די דהבא׳ די כספא׳ די נחשא׳ די חספא׳ די חיותא׳ די חוה׳ די הקים׳ די אבהתך׳ ואף בתרגומים כשלא עוד בן במקומות אלא אלו גם ידי סופרים מקלקלים כגון די שלרע (בראשית א׳, ז׳) די ארעהו (א׳ כ״א) די פקדתך (ג׳ י״ז) די כרפתי (ו׳, ז׳) די אמר (שמות ו׳, כ״ו) די אסרית (שם כ״ג, י״ג) די הוו (שם ל״ה, פ׳). ולכתבו בתפלותינו יש לנו להתמשך בלשון נתב ומדוקדקת בכל המקרא, ולא גם בספרי תוצאות חיים ק״ג. ועתה ימים כבירים אחרי כתבי זאת שלאתי שען לי הגאון המפורסם יעב״ץ, שהוא כבר המשיך בן בסדורו עמודי שמים במקום די ברא׳ די אמירה׳ וכתב עליו שכן הוא הנכון, ואף לפי אותן שרגילין לקרא ולמעותו שלם אחת שבכל מקום הדל״ת ב״ל חדוקה, וכן הורה גם בספרו לוח ארש. מאתר בית שכינתה הוא תרגום של ממקומו. ותיתא בשמות רבה סוף פ׳ כ״ג החיות שנושאות את הכסא אינן שבירות את כדשות ובשעה שמגיע זמנן לומר שירה הן אומרין במיזה מקום הוא אין אנו יודעות אם כאן הוא אם במקום אחר הוא, אלא בכל מקום שהוא ברוך כבוד ה׳ ממקומו. ה׳ ימלוך שמות ט״ו, י״ח שם תרגומו. ובתב אבודרהם שמה שאומרים בקדושה זאת הפסוק ה׳ ימלוך שאמר משה ובקדושה שאומרים שמוסד ה׳ ימלוך שאמר דוד, יש לומר לפי שמתרגמים זה סדר קדושה תקנו לומר הפסוק שאמר משה, לפי שאין תרגום לכתובים (!) מלכותה קאם כן בכל סדורינו אף בסדור כ״י גם הרד״ק לישעיה ו׳, ג׳ גורס כבה, ובכל זאת לא יתכן ושלא לשון הוא באמר בכר תמה עליו יעב״ץ בסדורו, כי קאם בינוני קל הוא ובל׳ זכר ונקבה מלכותה, אבל הוא מוסב עליה הוא ל׳ נקבה והיה צריך להיות קָיְמָא בינוני נקבה או קַיָּמָא תואר נקבה כמו בדניאל ד׳ כ״ג. אבל שלא הר״ד לוצאטו באוצר דפוס ליוורנא ופזיומיטה ובע״ג דפוס אמשטרדם ,,ה׳ מלכותה לעלם ולעלמי עלמיא״ ואין שם מלת קאם כלל (אוצר נר דף כ׳), וגם אנכי מצאתי כן בנוסחא כמחזור רומא גם בסדור כ״י על קלף, ג׳ סדור ספרדי כ״י כן היא הן פה כן בתרגום ה׳ ימלוך בשירת הים, וכן היא הנוסחא בס׳ רב עמרם, ובה לא קאם דבר. ה׳ אלהי, דה״א כ״ט, י״ח. ושניתו פה שיועיל סדר קדושה זה ליצר מחשבותינו ולהכין את לבבנו אליך. שמרה הכ״ן בקמץ חטוף כי נוי הוא. והוא רחום, תהלים ע״ח, ל״ח. כי אתה, שם פ״ו, ה׳. צדקתך, שם קי״ט קמ״ב. תתן סוף מיכה. ברוך ה׳, תהלים ס״ח, כ׳. יעמס לנו ישען אותנו במרכבותיו. ה׳ צבאות, שם מ״ו, ח׳. ה׳ צבאות אשרי, פ״ד, י״ג. ה׳ הושיעה, כ׳, י׳. ברוך הוא אלהינו, בכלשה כ״י גם בסדורי הספרדים תבת הוא אינגה, גם אבודרהם לא גרס לה, ובנוסחת פרש״נ ברוך אלהינו ברוך שהלתנו בריך שבראנו וכו׳. לכבודו, מידוע לשמו ובו׳ כמות. מן התועים, מן עובדי ע״ז ובש״ס ויקרא כ׳, כ״ו. וחיי עולם, מסורה למעלה דף 123. וישם בלבנו אהבתו ויראתו, בכ״י גם בסדור רפ״ו בנוסחא וישם לבנו ליראתו, ובכ״י אחר גורס ,,וישם בלבנו לאהבה אותו ולעבדו בלבב שלם ובנפש חפצה ,,ובסדור רש״ב וישם לבנו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם ובנפש חפצה״, וגם סרש״נם גורס תוספת זו ,,ובנפש חפצה״ ונראה שיקר מב״ה דה״א כ״ח, ט׳. למען לא ניגע מב״ם ישעיה ס״ה, כ״ג.

הָעוֹלָם הַבָּא: לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם · יְיָ אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ: בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּייָ וְהָיָה יְיָ מִבְטַחוֹ: בִּטְחוּ בַייָ עֲדֵי־עַד כִּי בְּיָהּ יְיָ צוּר עוֹלָמִים: וְיִבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא־עָזַבְתָּ דֹרְשֶׁיךָ יְיָ: יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: קדיש תתקבל.

בכל הימים שאין מוסף אומר הש"ץ קדיש תתקבל אחר ובא לציון, אבל בשיש מוסף אומר הש"ץ רק חצי קדיש ומתפללים מוסף. ובראש חדש חולצים התפילין קודם תפלת מוסף.

וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה:

חזן יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא דִּי־בְרָא כִרְעוּתֵהּ · וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְּכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב · וְאִמְרוּ אָמֵן ·

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא ·

למען יזמרך, תהלים ל', י"ג. ברוך הגבר, ירמיה י"ז, ז'. בטחו, ישעיה כ"ו, ד'. ויבטחו, תהלים ט' י"א. ה' חפץ, ישעיה מ"ב, כ"א.

יתגדל, תקנו חז"ל תפלה רמה זו לשבח בה את השם ב"ה ולקדשו ברבים, וע"כ נתקנה בלשון ארמית כדי שיבינו אותה גם עמי הארץ שאינם מבינים בלשון הקודש אלא ארמית שהיתה לשונם בזמן ההוא (תוספות ברכות דף ג'). ונקראת מכלה בשם יהא שמה רבא, על שם זה הוא המאמר הוא עיקר השבח שבתפלה הזאת (ספרי פ' האזינו. וסוטה מ"ט. ברכות ג'. וכ"א, ע"ב. וכ"ג. שבת קי"ט, ע"ב. סוכה ל"ט. ומדרש משלי י', ג'. וי"ד, כ"ח). ובאותיות דר' עקיבא (מובא בילקוט ישעיה רמז רל"ו) מוזכר ג"כ תפלתה יתגדל ויתקדש. ובשם המנהג קדיש מוזכרת במס' סופרים פ' ט"ז הלכה י"ב. ופ' י"ט הלכה א'. וי"ב. ופ' כ"א הלכה ו'. ורמב"ם בסדר התפלות מביא כל נוסחתו ואמרו בה בני ספרד והיא מעוכה קצת מנוסחא שלנו שהיא כמ' תת עמרם וככל בו כמ' ז'. ומביא עוד הרמב"ם נוסחא מיוחדת לאמרה אחר הלמוד בתלמוד ובמדרש והיא ג"כ נזכרת במס' סופרים סוף פ' י"ט, אבל לא יאמרו אותה האשכנזים אלא בבית החיים אחר קבורת המת והספרדיים ג"כ במ' כאב. — ועתה יגדל נא, במדבר י"ד, י"ז. זכר רחמיך, תהלים כ"ה, ו'. ומביא בכל בו פסוקים אלה לאמרם הצבור בלחש בשפותח החזן יתגדל, ובטור א"ח ס' נ"ו כתב הטעם כי ועתה יגדל בו הוא ל' יתגדל, וזכור רחמיך ע"ש מדת הרחמים שמזכר באותה שעה. יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ ע"ש יחזקאל ל"ח, כ"ג. וכתבו שמולי הלקט והמנהיג שיש בקדיש י' לשונות של שבח, יתגדל ויתקדש יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתעלה ויתהדר ויתהלל, כנגד י' מאמרות שבהן נברא העולם, וסמכו אותה למה שאל בן נתן שאומרים שלמה די כוה כרעותה עכ"ל ובכר האריכותי בספרי אוצרות חיים דף ס"ו ום"א שהנקוד הנכון הוא יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ בפתח. שמה רבא, שמו הגדול, ותבת שְׁמֵהּ בלי יו"ד לפי דקדוק ארמי (דניאל ב', כ'. ד', ט"ו); ודעת בעל מחזור ויטרי לפרש שמיה כמו שם יה בגד מחה ע"י תוספות ברכות דף ג' וע"י אבודרהם, ועוד רצים שלמה על שמה רבא שהוא תרגום של שמו הגדול שנאמר בקהלת רבה דף ק"פ בשעה שנכנסין יושב ודורש ועונין אחריו אמן יהי שמו הגדול מבורך וכו', ורמז גם בברכות דף כ"א ע"ב. די־בְרָא ב' תבות, כן כתב נבריא בבל נגיד ושלום דף ב"א, פ"ב וכל"ל שבא דקדוק ל' ארמי, כאשר באתי לעיל דף 128. כרעותה, כרצונו (עזרא ה', י"ז), עיי לנכו תרגומו דעבדי רעותה (תהלים ק"ג, כ"א); ומה סוף המאמר, וכן וימליך מלכותה שמתחיל מאשר אני, וע"כ יש להפסיק ביניהם, ומי שקורא כרעותה וימליך מלכותה כמשמך אחד מועם הוא, והנה לפי שמלים המתגלל תבת כרעותה המסבבת אל די ברא, ר"ל ברא את העולם כרצונו, אבל רואיתי בזה הגאון ר"א וילנא ז"ל כי תבת כרעותה חוזרת למעלה על יתגדל ויתקדש ר"ל שמו הגדול יתגדל ויתקדש כרצונו בעולם אשר ברא, ולפי זה טעם שנטלה בן גם בנוסח על הכל יתגדל, כרצונו וכרצון יראיו וכו' וגם בהבדלה אחרת כרצונו על יתגדל. דִּי־כָל ב' תבות, וכן די־קֻדְשָׁא. די־אמירן. די־בשמיא. די־באתרא. די־שמיא. ובשו אבותינו. בעגלא, מהרה וקרוב, כי רגבת רשעים מקרוב תרגומו בילית בעגל (איוב כ', ה'). ואמרו אמן. הוא ל' קודם, כי בל' ארמי הוא נקודו וַאֲמַרוּ (דניאל ג', פ'), והשאלוהו כל' הקודש, מפני שמלות בוהתגם כן יבינו אותו גם עמי הארץ וזה גם הטעם של ויהיים עלינו ועל כל ישראל שהשאלוהו ג"כ בל' הקודש. יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא, יהי שמו הגדול מבורך לעולם ולעולמי עולמים, והוא עפ"ם דניאל ב', כ'. והנאת הוא כעין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וכמו שבארתי למעלה דף 82. לְעָלַם לפ"ד שמוצא במשמע למעלה דף 127, ובכר העיר על זה כתב של"ה דף רנ"ג ע"ב. לעלם ולעלמי עלמיא, לקוח מת"א לשמות ט"ו, י"ח. ועוכת משנו של"ל ולעלמי בו"ו כדלג וכן הוא במ' רב עמרם וברמב"ם סדר התפלה פ' ט' עמוד פ"א פ' נ"ג. ובשפתת יסודם לשמות כ', פ'. וכן ז' תבות מן יהא עד עלמיא כנגד ז' רקיעין, ובהלה ז' תבות עם כ"ח אותיות כמנין הפסוק בראשית שם בו כ"ח אותיות, ובנגדו עונים יגדל נא כח אדני ר"ל יגדל כחו של מאמר

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא. בְּרִיךְ הוּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא. וְאִמְרוּ אָמֵן:

ק׳ קַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ:

תִּתְקַבַּל צְלוֹתְהוֹן וּבָעוּתְהוֹן דְּכָל־יִשְׂרָאֵל קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִשְׁמַיָּא. וְאִמְרוּ אָמֵן:

ק׳ יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל. וְאִמְרוּ אָמֵן:

ק׳ עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל. וְאִמְרוּ אָמֵן:

אשר כמהו נברא העולם אמן ליה. וכתב הגאון יעב"ץ ז"ל יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא, עד כאן עיקר עניית הקהל, כן הוא דעת גדולי הראשונים בכלל, שאין צריך לענות יותר, ויש בהם כ"ח אותיות הטרופוס כמה שאמרו שצריך לאמרו בכל כח (שבת קי"ט, ב'); אבל מ"מ אין ראוי להפסיק בין עלמיא ליתברך אפילו במחשבה אחרת ואין צריך לומר בדבור ח"ו, אלא יכוונו למה שאומר הש"ץ עד שיגמור הקדיש עכ"ל וכן כתב אבודרהם בשם רבינו סעדיה והרמ"ע. יתברך וישתבח, כאלו הלשונות הוא ל' ארמית לא' העברית והוא הטעם רנים למאוד שהקדיש בל' עברי נתקנה. ויתעלה בלמ"ד נקוד בצרי לפי דקדוק ארמית כמו ישתבח (דניאל ב', מ') ישתנה (שם ג', כ"ט), ולא נשלא בסגול. ויתהדר בדל"ת בפתח. ויתהלל בלמ"ד בפתח, דוגמת דניאל ב', מ"ד. עזרא ה', י"ג. ואף במס"ף לא ישתנה בארמית הפתח לקמץ כל שכן כאן שאין הפסק, וכן בכל אור אהה רק ש"ו גורם שיכם של כיבר נפתח. ויתהלל, שעקרו היה הנוסח ויתקלס, כנראה מן הטור א"ח ס' נ"ו ובדברי עטרם העתיקים שכר אבן ירחי ז"ל כתב רב עמרם שיש מקומות שאין אומרים ויתקלס, לא שמעתי שהוא נגזר כמו וקלסה לכל הארצות (יחזקאל כ"ב, ד') ויתקלסו בך (שם כ"ב, ה') כי יש לו גם ל' שבח כמו והוא במלכים יתקלס (חבקוק א', י'), אלא שיש בקדיש ז' שבחי שבח כנגד ז' רקיעים, ויש שאומר כיון שמפסיקים כאמן יש"ר מברך לעלם ולעלמי עלמיא יתברך, צריך לומר ויתקלס עכ"ל והוסיף עליו אבן ירחי ונראה שאין נכון לאמרו אלא להכריע בשבח הטורא כ"כ, אך ויתהלל יותר שלכמי מוכרע עכ"ל וכן גם דעת הרשב"ם בכלאה שתשובת כנו שוכלה בראש פ' שמאה לקח. ואמנם כל אלו הלשונות של שבח נאים בגר בעם' סופרים פ' י"ד הלכה י"ב בנוסח של של הכל יתגדל וגם ג"כ אבת ויתקלס, ועוד שם בנוסח הגדם שוכא בשבנה פסחים קט"ז, ע"ב לעלה ולקלס. בריך הוא לעלא וכו' כריך הוא לשעלה מכל הברכות והשירות והשבחות שאמרנו לו. ותבת בריך מופסקת היא מן די קדשא שלפניו, ומלות אלה אינם תרגום של הקדוש ברוך הוא, אלא הפירוש ויתהלל שמה די קדשא, ויתהלל שם הקדוש, ואח"כ בריך הוא נשבך לפניו, וכן מורה הלחן בעל ה"ו מובא בשב"מ לא"ח ס' נ"ו אות ז'. קֻדְשָׁא הקו"ף בקמץ ע"פ דקדוק הלשון ולא קוּדְשָׁא בוי"ו שרוקה. לְעֵלָּא בלמ"ד תנועה ומתנה שלפניו (דניאל ו', ג'). ובימים הנוראים שנהגו לכפול את התבה, הנכון לומר לְעֵלָּא לְעֵלָּא בלי וי"ו החבור ביניהם וכמו שנשנה בת"א דברים כ"ח, מ"ג. וכן הוא בהמשך לומר לכל הקדישים של כל השנה. שִׁירָתָא כן כתב בעל נגיד ושלום, וכן כמשפט לרוב בארמית של הכתובים שלא הן כמפני שלפניה אך שבשלמה ג"כ נקמת הבקיעות ממקורת ועל דרך ל' עברי כמו שמורה (דניאל ב', מ"ח) ושמל (ד', כ"ב) מקדשת (יחזקאל כ' י"ט). ונחמתא, שנקלו כשלא חֲדוּה (עזרא ו', ט"ז), ורבו עליו הפירושים ועניתי פלתי גם אני בתולדות חיים דף קי"ד.

תתקבל צלותהון, תתקבל תפלתם. ובעותהון, תחנתם. ובשעת בשמים את תפלתם ואת תחנתם תרגומו ותקבל מן שמיא ית צלותהון וית בעותהון (מ"א ח', מ"ה), וכן כל ל' תפלה שתרגום צלי ובשאקל חזי צלי (דניאל ו' פ'. עזרא ו', י"ג) ובל ל' תחנה מתורגם בעי וכן בדניאל ו', ח' יבעא בעו ודע כי במדרכי לתענית ס' תתקמ"ו שותלם נוסחא יבנה והיה תתקבל צלותנא ובעותנא וכו' ועודנה היום במחזור מנהג טריפולי.

יהא שלמא, וכן הוא גם' רב עמרם. והספרדים אומרים אותו בנוסחא יותר ארוכה, והרשב"ם שוב נוסחא אחרת. עזרי מעם, תהלים קכ"א, ב'.

עושה שלום, הביאו ג"כ רב עמרם והרשב"ם, גם המרדכי מוכירו והעתקתי לשונו לעיל בסוף שמנה עשרה דף 106, אך התימה שם שאומרים לבקש עוד הפעם מה שבקשנו כבר ביהא שלמא, לא"כ נראה כי יהא שלמה רבא היא מאיוחד לחתום בה הקדיש בבקשת השלום, והוספת עושה שלום היא לקוחה מסוף שמנה עשרה ובדי לשמוע גם בקדיש ג' פסיעות כמו בשמנה עשרה, ורבו שם. הוא יעשה שלום, הרשב"ם

בשים מילה בנה"כ בו אומרים עלינו קודם עלינו. וסדר המילה ראה בסוף הסדור.

עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל. לָתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית. שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת. וְלֹא שָׂמָנוּ כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה. שֶׁלֹּא שָׂם חֶלְקֵנוּ כָּהֶם וְגוֹרָלֵנוּ כְּכָל־הֲמוֹנָם. וַאֲנַחְנוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. שֶׁהוּא נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיוֹסֵד אָרֶץ. וּמוֹשַׁב יְקָרוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל. וּשְׁכִינַת עֻזּוֹ בְּגָבְהֵי מְרוֹמִים: הוּא אֱלֹהֵינוּ אֵין עוֹד. אֱמֶת מַלְכֵּנוּ אֶפֶס זוּלָתוֹ. כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתוֹ. וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ כִּי יְהֹוָה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד:

גורס „הוא ברחמיו יעשה שלום", וכן הוא בסדורי ספרדים גם במחזור רומא, אך האשכנזים אין להם נוסחא זו. והקדיש שאומר האבל בז' ימי אבלו. והנה הקדיש הזה כפי מה שאומרים אותו או מקצתו או כולו יש לו שמות מיוחדות, כי כשמפסיק התפלה כגון לפני ברכו אומרים אותו עד די אמירן בעלמא וא"א ונקרא או קדיש עד לעלא (תניא פ' ו') או קדיש זוטא (כל בו סימן ב'. ול"ב. וס"ד. וס"ב) או קדיש קצר (שם סימן י"א. ול"ג. ופ') או קדיש חסר (מנהיג הלכות י"ב פ' מ') או חצי קדיש, ובסוף התפלה שאומרים אותו כולו עד סופו נקרא קדיש בתרא (רמב"ם בנוסח הקדיש) או קדיש שלם (כל בו). והקדיש שנוהגים לומר על מתים הוא שמו קדיש יתום, או בעבור שמתפללים בו הנוסחא תתקבל צלותהון או בעבור שיתומים אומרים אותו. והקדיש שאומרים אחר הלמוד נקרא קדיש דרבנן, בעבור שמוסיפים בו על ישראל ועל רבנן (ברמב"ם שם).

עלינו לשבח, השבח הגדול הזה מקומו הוא בתפלת מוסף של ר"ה, ועניין אמירתו לסוף כל התפלות לא נזכר עד מהר"ם ולא מהרשב"ם ולא מהן ירחי והאבודרהם. אבל הכל בו בסימן י"א וס"ז כתב, אחר כל התפלות אומר עלינו לשבח מעומד, וכן הביא הטור בא"ח ס' קל"ג. ובני ספרד לא יאמרוהו רק עד מתחת אין עוד. עלינו לשבח, כלומר חובה היא עלינו לשבח. ליוצר בראשית, ל' הכתוב הוא שבו נברך שאמר. שלא שם חלקנו כהם, ע"פ לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא וישראל שבט נחלתו (ירמיה י', ט"ז). וגורלנו, מזלנו ולא גורלנו, ומלת שלא שלמעלה ממנו מוסבת גם עליו, והכוונה היא „שלא שם חלקנו כהם ולא גורלנו ככל המונם", וע"כ יש לקרוא שלא להפסיק בין כהם ובין גורלנו, כדי שלא יעשה תפלה לתיפלה, ודע כי הגה"ה בפירושו לפ' וזאת הברכה גרס כבדיא „שלא שם חלקנו כהם ולא גורלנו ככל המונם". המונם, ובכ"י גם בסדורי הספרדים נוסף עוד אחר תבת המונם „שהם משתחוים להבל וריק ומתפללים אל אל לא יושיע" והוא ע"פ ישעיה מ"ה, כ'. ובסדורי רע"ה ורס"ו הסירו אותו זה כדפוס ובנשאר מקומו רווח. ואנחנו: טעמו אבל אנחנו, וכן בלשון נרשם אבודרהם, ונראה שכן גם עיקר הנוסחא והאחרונים שינוהו ואנחנו מפני פתיחת שם הושע (ראה כל בו מ' ס"ז), ...שמעה הוא בשעת בעל כל בו ואין לה רמז בתלמוד ובסדרם וגם אבודרהם לא כתב מזה דבר, והלשון נראה בעליל שחוברה בימי חכמי התלמוד. וכתב עוד הכל בו בס' קכ"ב ואנחנו כורעים גרסינן ולא ואנו כי אין בכל המקרא רק אנחנו ובכל מקום ואמר ל' תיבות כמו ותנו הדינים עכ"ל והלא למעלה רק 44. ומודים, נותנים הודאה ושבח. נוטה שמים ל' ישעיה נ"א, י"ג. ומושב יקרו בשמים, כתב הטור, יש אומרים וכסא כבודו בשמים (וכן הוא בסדור רס"ג גם במחזור רומא) ואין לומר כן אלא ומושב יקרו, וכן הוא הנוסחא בס' היכלות עכ"ל גם הרוקח בסדר קדושת היחוד מביא הנוסחא „ומושב יקרו בשמים ממעל" וכו' אך בשם סדרם מעלי. ומלמעלה עוד, יקרו ר"ל יש קדוש רם ונשא. אין עוד, כן בסדור רס"ג, והספרדים גורסים ואין עוד אחר וכן הוא בכי"י, והסדור רס"ג גורס ואין אחר. ובמחזור רומא הוא ה' אלהינו אין עוד מלבדו, ובכל כתב האשכנזי יש לומר „הוא האלהים, אין עוד", כי כן כתוב בפסוק, וכן הוא בסדור יעב"ץ. וידעת דברים ד', ל"ט.

עַל־כֵּן נְקַוֶּה לְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִרְאוֹת מְהֵרָה בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ לְהַעֲבִיר גִּלּוּלִים מִן־הָאָרֶץ וְהָאֱלִילִים כָּרוֹת יִכָּרֵתוּן· לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שַׁדַּי וְכָל־בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בִשְׁמֶךָ· לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל־רִשְׁעֵי אָרֶץ· יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל־יוֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי לְךָ תִּכְרַע כָּל־בֶּרֶךְ תִּשָּׁבַע כָּל־לָשׁוֹן: לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וְיִפֹּלוּ· וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ יְקָר יִתֵּנוּ· וִיקַבְּלוּ כֻלָּם אֶת־עֹל מַלְכוּתֶךָ· וְתִמְלוֹךְ עֲלֵיהֶם, מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד· כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד· כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: וְנֶאֱמַר וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

אחר עלינו יש לומר פסוקים אלו. ואם אינו יכול לאמרם עד אחר עלינו מפני אמירת קדיש יתום או שיר היחוד, יאמרם קודם לאמרו שבכב״ג.

אַל־תִּירָא מִפַּחַד פִּתְאֹם וּמִשֹּׁאַת רְשָׁעִים כִּי תָבֹא: עֻצוּ עֵצָה וְתֻפָר, דַּבְּרוּ דָבָר וְלֹא יָקוּם, כִּי עִמָּנוּ אֵל: וְעַד־זִקְנָה אֲנִי הוּא וְעַד־שֵׂיבָה אֲנִי אֶסְבֹּל, אֲנִי עָשִׂיתִי וַאֲנִי אֶשָּׂא וַאֲנִי אֶסְבֹּל וַאֲמַלֵּט:

אחר עלינו אומרים קדיש יתום, הוא קדיש שלם בלא תתקבל, ואומר אותו יתום שאב ואם או אבל אחר יאהרצייט, ויש קהלות כגון פרנקפורט דמיין ואנגלא שאין אומרים קדיש על עלינו אלא על פסוקי׳ שאומרים לאחר שיר היחוד.

על כן נקוה, תוכן לשלם, ר״ל לפי שבחם כחר בנו וקרבנו לעבודתו ע״כ מקוים אנחנו לישועתו, ונוסד עפ״ם ירמיה י״ד, כ״ב. בתפארת עזך, בתפארת בה״מ שכתוב בו ובית תפארתי אפאר (ישעיה ס׳, ז׳). גלולים, העצבים והתועבות. במלכות שדי, אחרי שנגבהו כל הטועיות מן העולם וכל בני אדם יעבדו את השם כ״ה אז יתקן העולם שתוקן, וכעת הכיה נקראה מלכות שדי נעבור כי הכל משליכים עליהם את שדי כ״ה. כי לך תכרע, עפ״ם ישעיה מ״ה, כ״ג. יקר׳ כבוד, והוא גם דבר, וע״כ יטעם המוסר יקר יתנו, כי זה יהיה גם מוסר, וכמו שכתב הרמב״ע בפירוש קהלת י׳, א׳. ויקבלו כלם, ל׳ חכמים הוא כמו שאמרו בק״ש יקבל עליו עול מלכות שמים (ברכות רפ״ב פ׳ ב׳), כלומר, להאמין בו ולא בזולתו ולעבוד כל מצותיו. ה׳ ימלך, שמות ט״ו, י״ח. והיה ה׳, זכריה י״ד, ט׳.

אל תירא, פסוקים אלה אינם בכ״י ובד״ר, אך נוספו לומר ע״פ ספר זכרון לציון וע״פ מה דאיתא במדרש אסתר (פ׳ ז׳) קכ״ו שמע מרדכי ג׳ תינוקות יוצאים מבית רבן, אמר להם אמרו לי פסוקיכם, פתח הראשון ואמר אל תירא מפחד פתאום (משלי ג׳, כ״ה), פתח השני ואמר עוצו עצה ותופר (ישעיה ח׳, י׳), פתח השלישי ואמר ועד זקנה אני וגו׳ (שם מ״ו, ד׳), וכיון ששמע מרדכי כי בשורות טובות בשלומו.

נוהגים קהלות גוהגים לומר בכל יום ויום שיר היחוד של אותו יום, ואחריו מזמור פ"ג ואחריו קדיש יתום, והנוהגים כך יזהרו לאמרו בנחת ובמתון ובדרך שיר ולא בערבוב

לְיוֹם רִאשׁוֹן·

אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי· הָאֱלֹהִים הָרֹעֶה אֹתִי מֵעוֹדִי:
עַד הַיּוֹם הַזֶּה הֶחֱזַקְתָּ בְּיָדִי· חַיִּים וָחֶסֶד עָשִׂיתָ עִמָּדִי:
בָּרוּךְ יְיָ וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ· כִּי עַל עֲבָדָיו הִפְלִיא חַסְדּוֹ:
אֱלֹהֵי מָרוֹם בַּמָּה אֲקַדֵּם· וּבַמָּה אִכַּף לֵאלֹהֵי קֶדֶם:
אִלּוּ הָרִים הֵם לַמַּעֲרָכָה· וְכָל־עֲצֵי לְבָנוֹן בְּכָל עֲרוּכָה:
וְאִם כָּל־בְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת קְרוּצִים· נְתָחִים עֲרוּכִים עַל הָעֵצִים:
וְאַף זָוִיּוֹת מִזְבֵּחַ מְבוּסִים· דָּם, כַּשָּׁנִים לַיָּם מְכַסִּים:
וְכָחוֹל סֹלֶת דָּשֵׁן וְשָׁמֵן· בָּלוּל בְּרִבְבוֹת נַחֲלֵי שָׁמֶן:
וּלְאַזְכָּרָה לְבוֹנָה, וְסַמִּים לִקְטֹרֶת, וְכָל־רָאשֵׁי בְשָׂמִים:
(וְאִלּוּ נֵרוֹת עַל הַמְּנוֹרוֹת יִהְיוּ מְאִירוֹת כִּשְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת:)
(וּכְהַרְרֵי אֵל לֶחֶם הַפָּנִים. עַל שֻׁלְחָנוֹת עֲרוּכִים בִּפְנִים:)
וְיַיִן כְּמוֹ מְטַר הַשָּׁמַיִם· וְשֵׁכָר לְנֶסֶךְ כְּעֵינוֹת מָיִם:
וְאִלּוּ כָּל־בְּנֵי אָדָם כֹּהֲנִים. לְוִיִּם מְשׁוֹרְרִים כִּכְנַף רְנָנִים:
וְכָל־עֲצֵי עֵדֶן וְכָל־עֲצֵי יְעָרִים· כִּנּוֹרוֹת וּנְבָלִים לַשָּׁרִים:
וְכָל־בְּנֵי אֱלֹהִים בְּקוֹל תְּרוּעָתָם. וְהַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם:
וְכָל־הַלְּבָנוֹן וְחַיָּה כֻּלָּהּ· אֵין דֵּי בָעֵר וְאֵין דֵּי עוֹלָה:
הֵן בְּכָל־אֵלֶּה אֵיךְ דַּי לַעֲבוֹד וְאֵיךְ דַּי לְקַדֵּם אֶל הַכָּבוֹד:
כִּי נִכְבַּדְתָּ מְאֹד מַלְכֵּנוּ· וּבַמָּה נִכַּף לַאֲדוֹנֵנוּ:
אִתָּם לֹא יוּכְלוּ כַּבְּדָךְ כָּל־חַי, אַף כִּי אֲנִי עַבְדְּךָ:

אשירה, שירי היחוד הולכים כולם על משקל מורכב מן תנועות ויתדות (כי ג' תנועות הנקראים הם כדעות המדקדקים) והוא שכל חרוז יתחלק לב' חלקים ובכל חלק אין בו יותר מן ח' תנועות כד' תנות, כמו לרוב, ואם ישלחו למעטים ה' או ו' תנות אין מוקפת תנה של תנה ונאבנות שאינן כלמות. והמחבר של שירים אלה לא נודע בבירור מי הוא, יש מיחסים אותם לר' יצחק החסיד ויש לר' יהודה החסיד ויש לר' בנו ויש לר' נכדיה הנקדן, והנראה הנכון הוא של ר' שמואל בר קלונימוס אביו של ר' יהודה החסיד תנכן ובמו שכתב בעל כלמון בס' קכ"ד וש"ג ובמו שהוכיח רוו"ה בהמאסו על הפייטנים למחזור ב"ע. וכן נראה מאתם שמואל נחרוז שדי מפולי בסוף שיר יום ד'. ומרובי השירים רובם ע"פ פסוקי המקרא, והרבה מן מאונן מוסר על ס' אמונות ודעות של ר' סעדיה גאון, והמאסג הרבה במגנון לשונם הר' אלעזר בעל הרוקח בסוד קדושת היחוד. ובמה שירים אלו כבר הגיהם רוו"ה ז"ל בפי מאר השת ידו לתקן ע"פ כי"י וד"י ובוא הבין הרבה חרוזים כשמגרות שלא עלתם בס"י וכמובו עשיתי גם אני מלבד מה שהגהתי עוד מסמס את כולם כנוסם נמרלס. — בעודי בעוד אני חי, וכוא ל' תהלים קמ"ו, ב'. האלהים, בראשית מ"ח, ט"ו. חיים, איוב י', י"ב. הפליא, הגדיל. במה אקדם, ל' מיכה ו', ו'. ושם כגשם של"ל אלהי מרום ולא לאלהי קדם כי כן כתוב גם בשה מקדם כי לא כתוב לה', ובכם תקן רוו"ה ע"פ כ"י. למערכה, למערכת העולה. קרוצים אחוזים של' משפר קרצתי (איוב ל"ג, ו') שפירושו נחתכתי. נתחים, נתחי הבהמות, מבוסים דם, ל' מתבוססת בדמיך (יחזקאל ט"ז, ו'). ברבבות מיכה ו', ז'. ולאזכרה, אשר מהרות, לבונה לאזכרה (של קרבן מנחה) וסמים ובכל ראשי בשמים לקטורת. ובהררי אל, הרים, אם היו לחם הפנים גדולים כהררי אל. כבנף רננים ל' איוב ל"ט, י"ג. והמשמשו הפייטנים בלשון זו לנוצות של עוף של המלאכים והם בסוף אופן אלו פנחה מסובבה לנבת נפשו. כנורות ל' ס"מ י' י"ג. וכל בני, עמ"ס איוב ל"ח, ז'. והכוכבים, שופטים ה', כ'. וכל הלבנון וכו' ישעיה מ', ט"ז. אין די בער, לא יהיה די לבערם, ומוסב של לבנון. ואין די עולה, מוסב על חיה. בכל אלה, בכל מה שמנה מן מאמרו אלו הרים הם

וַאֲנִי גָבֹהַּ וַחֲדַל אִישִׁים. נִמְאָס בְּעֵינַי וּשְׁפַל אֲנָשִׁים:

וְאֵין לְעֶרְכְּךָ כֹּל לְבַדְּךָ. לְהָשִׁיב לְךָ גְּמוּל עַל־חֲסָדֶיךָ:

כִּי הִרְבֵּיתָ טוֹבוֹת אֵלַי. כִּי הִגְדַּלְתָּ חַסְדְּךָ עָלַי:

וְרַב שִׁלּוּמִים לְךָ חִיַּבְתִּי. כִּי עָשִׂיתָ טוֹבוֹת אִתִּי:

וְלֹא חִבַּתָּ לִי גְּמוּלֶיךָ. כָּל־טוֹבָתִי בַּל עָלֶיךָ:

עַל הַטּוֹבוֹת לֹא עֲבַדְתִּיךָ. אַחַת לְרִבּוֹא לֹא גְמַלְתִּיךָ:

אִם אָמַרְתִּי אֲסַפְּרָה־נָּא כְמוֹ. לֹא יָדַעְתִּי סְפֹרוֹת לָמוֹ:

וּמָה אָשִׁיב־לְךָ וְהַכֹּל שֶׁלָּךְ. לְךָ שָׁמַיִם אַף־אֶרֶץ לָךְ:

יַמִּים וְכָל־אֲשֶׁר־בָּם בְּיָדְךָ. וְכֻלָּם יִשְׂבְּעוּן מִיָּדֶךָ:

וַאֲנַחְנוּ עַמְּךָ וְצֹאנֶךָ. וַחֲפֵצִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ:

וְאֵיךְ נַעֲבֹד וְאֵין לְאֵל יָדֵנוּ. וְלִשְׂרֵפַת אֵשׁ בֵּית קָדְשֵׁנוּ:

וְאֵיךְ נַעֲבֹד וְאֵין זֶבַח וּמִנְחָה. כִּי לֹא בָאנוּ אֶל הַמְּנוּחָה:

וּמַיִם אַיִן לְהַעֲבִיר טֻמְאָה. וַאֲנַחְנוּ עַל אֲדָמָה טְמֵאָה:

שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אֲמָרֶיךָ. וַאֲנִי בָאתִי בִּדְבָרֶיךָ:

כִּי כָתוּב, לֹא עַל זְבָחֶיךָ וְעוֹלֹתֶיךָ אוֹכִיחֶךָ.

עַל דְּבַר זֶבַח וְעוֹלוֹתֵיכֶם לֹא צִוִּיתִי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם:

מַה שָּׁאַלְתִּי וּמָה דָרַשְׁתִּי מִמְּךָ, כִּי אִם לְיִרְאָה אוֹתִי:

לַעֲבֹד בְּשִׂמְחָה וּבְלֵבָב טוֹב. הִנֵּה שְׁמֹעַ מִזֶּבַח טוֹב:

וְלֵב נִשְׁבָּר מִמִּנְחָה טְהוֹרָה. זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה:

זֶבַח וּמִנְחָה לֹא תַחְפֹּץ. חַטָּאת וְעוֹלָה לֹא שָׁאָלְתָּ:

מִזְבֵּחַ אֶבְנֶה בְּשִׁבְרוֹן לִבִּי. וַאֲשַׁבְּרָה אַף רוּחִי בְּקִרְבִּי:

רוּם לֵב אַשְׁפִּיל וְאֶת־רוּם עֵינָי. וְאֶקְרַע לְבָבִי לְמַעַן אֲדֹנָי:

שִׁבְרֵי רוּחִי הֵם זְבָחֶיךָ. יַעֲלוּ לְרָצוֹן עַל מִזְבְּחֶךָ:

וְאַשְׁמִיעַ בְּקוֹל הוֹדְיוֹתֶיךָ. וַאֲסַפְּרָה כָּל־נִפְלְאוֹתֶיךָ:

אֲשֶׁר יָדְעָה נַפְשִׁי אַחְבִּירָה. אֲמַלֵּל גְּבוּרוֹת וַאֲדַבֵּרָה:

וּמָה אֶעֱרֹךְ וְלֹא יָדַעְתִּי מָה. הֲיָכוֹל אוּכַל דַּבֵּר מְאוּמָה:

כִּי אֵין חֵקֶר לִגְדֻלָּתוֹ. וְגַם אֵין מִסְפָּר לִתְבוּנָתוֹ:

חֲכַם לֵבָב הוּא, מִי כָמוֹהוּ שַׂגִּיא כֹחַ, לֹא מְצָאנֻהוּ:

למנצחם עד כה. גבוה ישעיה נ"ג, ג'. ואין לערכך כל, אין ערוך לפניך. כל טובתי בל עליך, בל עליך לבוא עמי כל הטובות כי אם נחשבך בגדול, ותהלים ט"ז, ב'. אספרה נא כמו, פירוש, אספר הטובות כולן כמה הן, ול' תהלים ע"ג, ט"ו. ספרות, תהלים ע"א, ט"ו. ואין לאל, כח (נחמיה ה', ה'). ולשרפת אש ע"פ ישעיה ס"ד י'. אל המנוחה, זו ירושלים (דברים י"ב ט'), שש, תהלים קי"ט, קס"ב. וכתב לפניך במקום לפרתך נשנו כפרת. ואני באתי דניאל י', י"ב. לא על זבחיך, תהלים נ', ח'. על דבר זבח ע"פ ירמיה ז', כ"ב. מה שאלתי ע"פ דברים י' י"ב. הנה שמוע, ש"א ט"ו, כ"ב. ולב נשבר, פירוש, ולב נשבר טוב משנחה טהורה. זבחי, תהלים נ"א י"ט. זבח ומנחה, שם מ', ז'. ואקרע לבבי, ... לשמן ... יואל ב', י"ג. אחבירה, ל' חבור, ונפלא ... איוב ט"ז, ד'. אעריך ל' עריכת דברים. כי אין חקר ע"פ תהלים קמ"ה ג'. וגם אין מספר. שם קמ"ז, ה'. שגיא כח איוב ל"ז, כ"ג.

עֹשֶׂה גְדוֹלוֹת וְרַב נוֹרָאוֹת. גָּדוֹל אַתָּה וְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת:
עַד אֵין מִסְפָּר וְעַד אֵין חֵקֶר. וְלֹא נוֹדַע כִּי לֹא יֵחָקֵר:
אֵיזוֹ עַיִן אֲשֶׁר תְּעִידֶךָ. וְאֵיזֶה פֶּה אֲשֶׁר יַגִּידֶךָ:
כִּי לֹא רָאָךְ וְלֵב לֹא יְדָעָךְ. וְאֵיזֶה שֶׁבַח אֲשֶׁר יַגִּיעָךְ:
גַּם מְשָׁרְתֶיךָ לֹא רָאוּךָ. וְכָל־חַכְמֵי לֵב לֹא מְצָאוּךָ:
אַתָּה לְבַדְּךָ מַכִּיר שִׁבְחָךְ. וְאֵין זוּלָתְךָ יוֹדֵעַ כֹּחָךְ:
וְאֵין יוֹדֵעַ בִּלְעָדֶיךָ שְׁבָחוֹת רְאוּיוֹת לִכְבוֹדֶךָ:
עַל כֵּן תְּהִלָּתְךָ כָּרָאוּי לָךְ. כְּפִי קָדְשְׁךָ כְּבוֹדְךָ וְגָדְלָךְ:
וּמִפִּי הַכֹּל בְּכָל־אֱיָלוּתָם. כְּפִי מַדָּע אֲשֶׁר אַתָּה חֲנַנְתָּם:
יוֹדוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁמַיִם. וִיאַדְּרוּךָ קוֹלוֹת מָיִם:
וְיָרִיעוּ לְךָ כָּל־הָאָרֶץ. יוֹדוּךָ כָּל־מַלְכֵי אָרֶץ:
אַף יוֹדוּךָ כָּל־הָעַמִּים. וִישַׁבְּחוּךָ כָּל־הָאֻמִּים:
כָּל־זֶרַע יַעֲקֹב עֲבָדֶיךָ. כִּי עֲלֵיהֶם גָּבְרוּ חֲסָדֶיךָ:
אֶת־שֵׁם יְיָ יְהַלְלוּ כֻלָּם. אֵל אֱלֹהִים אֱמֶת וּמֶלֶךְ עוֹלָם:

בָּרוּךְ אַתָּה יָחִיד וּמְיֻחָד יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

ליום שני.

וַאֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ. אֲדַבֵּר אֲמַלֵּל גְּבוּרוֹתֶיךָ:
דַּרְכֵי שִׁבְחֲךָ קְצָתָם אֲסַפְּרָה. מַעֲשֶׂיךָ מַה נּוֹרָא אוֹמְרָה:
אֵין אֵלֶיךָ עֲרוֹךְ בְּסֵפֶר. אַגִּידָה עָצְמוּ מִסַּפֵּר:
חֵקֶר אֱלוֹהַּ לֹא יִמָּצֵא. וְתַכְלִית שַׁדַּי לֹא תִקָּצֶה:
וְלִתְבוּנָתוֹ הֲלֹא אֵין חֵקֶר. וּמִסְפַּר שָׁנָיו לֹא יֵחָקֵר:
וְגַם אֵין מִסְפָּר לִגְדוּדֶיךָ. בְּצִבְאוֹתֶיךָ אוֹת כְּבוֹדֶךָ:
אֵיזוֹ עַיִן אֲשֶׁר תְּעִידֶךָ. וְחַי לֹא־יִרְאֶה פְּנֵי כְבוֹדֶךָ:
נָבוֹן וְחָכָם הֵן לֹא־יֵדָע. וְאֵיךְ אֶעֱרוֹךְ עַל־אֲשֶׁר לֹא־אֵדָע:
וְאִם יֹאמַר אִישׁ עַד תַּכְלִיתוֹ אֶעֱרוֹךְ אֵלָיו וּבְהִתְבּוֹנְנוּתוֹ
אָבֹא וְאֶמְצָא תַּכְלִית שִׁבְחוֹ. לֹא נֶאֶמְנָה אֶת־אֵל רוּחוֹ:
יְבֻלָּע כִּי לֹא יָדַע עֶרְכּוֹ. אַחֲרִית פִּיהוּ רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ:
וְעָמְדִי לֹא כֵן אָנֹכִי. וְגַם לֹא־אֶתֵּן לְחֲטוֹא חִכִּי:

גדול אתה, תהלים פ"ו, י'. עד אין מספר, הוא מחובר עוד עם מה שקודם לו. תעידך, אשר תעיד גדולתך. איזה פה אשר יגידך, אשר יגיע לשבח אותך כראוי. אילותם, ל' כח. יודו מלאך, תהלים פ"ט, ו'. ויאדרוך, ל' אדר והדר והוא עפ"י תהלים צ"ג, ד'. ויריעו לך, עפ"י תהלים כ"ח, ד'. יודוך, שם קל"ח, ד'. אף יודוך, שם ס"ז, ד'. וישבחוך, שם קי"ז, א'. כל זרע, שם כ"ב, כ"ד. כי עליהם גברו, עפ"י שם קי"ז, ב'.
אין אליך ערוך עפ"י תהלים מ', ו'. חקר אלוה עפ"י איוב י"א ז'. תקצה ל' סוף ר"ל לא תבוא לסופה. ולתבונתו, ישעיה מ', כ"ח. לגדודיך עפ"י איוב כ"ה, ג'. אות כבודך, כבודך הוא אות בצבאותיך, ושהם בתוכם דף ס"ג. עד תכליתו, אשר בקצוו, אם יאמר איש אערוך עד תכליתו, ואליו ובהתבוננו אבוא לתכלית שבחו איש אשר יאמר כך לא נאמנה רוחו את אל. יבולע, איש כזה יובלע, ל' פן יבלע למלך (ש"ב י"ז, ט"ז). אחרית פיהו, אם היה מספר את שבח כבוד כל ימיו היה באחריתו עוד בתחלת

אֲסַפְּרָה לְאַחַי קְצוֹת דְּרָכֵי אֵל. כַּכָּתוּב, אִמְרוּ לֵאלֹהִים.
וּלְיִשְׂרָאֵל מַה־פָּעַל אֵל: מַה־נּוֹרָא מַעֲשֶׂיךָ אֱלֹהִים:

וְאָמַרְתָּ עַם־זוּ יָצַרְתִּי בְּמִצְרַיִם שַׂמְתִּי עֲלִילוֹתַי.
לִי. יְסַפְּרוּ שְׁמִי וּתְהִלָּתִי: לְמַעַן תְּסַפֵּר אֶת־אוֹתוֹתַי:

וַאֲנִי עַבְדְּךָ עַל כֵּן אֲסַפֵּר. תְּהַלֵּל נַפְשִׁי כֹּחַ מַעֲשֶׂיךָ.
כַּאֲשֶׁר אֶדְרוֹשׁ מֵעַל סֵפֶר: וְכָל־קְרָבַי אֶת־שֵׁם קָדְשֶׁךָ:

וַאֲבָרְכָה בְּכָל־עִנְיָנַי. גַּם בִּגְרוֹנִי רוֹמְמוֹתֶיךָ.
וּבְכָל־לִבִּי אוֹדֶה אֶת־אֲדֹנָי: וְאֶת־פִּי אֲמַלֵּא תְהִלָּתֶךָ:

כִּי פִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ. וְאֹמְרָה־נָּא עֱזוּז נוֹרְאוֹתֶיךָ.
כָּל־הַיּוֹם אֶת־תִּפְאַרְתֶּךָ: וְאָשִׂיחָה דִּבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ:

וְאַזְכִּיר טוּבְךָ וְצִדְקוֹתֶיךָ. יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל אַתָּה.
חֲסָדֶיךָ וּגְבוּרוֹתֶיךָ: עַל כָּל־אֱלֹהִים מְאֹד גָּדַלְתָּ:

כִּי כָל־אֱלֹהֵי הָעַמִּים הֵם הֵן לְעוֹבְדֵיהֶם גְּמוּל אֵין מְשִׁיבִים.
אֱלִילִים אִלְּמִים, רוּחַ אֵין בָּהֶם: וְלָמָּה לָהֶם הֵמָּה מְטִיבִים:

וּבְעֵת צָרָה אָז יִתְפַּלָּלוּ. דּוֹרְשִׁים בְּכָל־לֵב לְרוּחַ אֵין־בּוֹ.
וְלֹא יַעֲנֵם כִּי לֹא יוֹעִילוּ: וְקָרוֹב יְיָ אֶל־עַם קְרוֹבוֹ:

הַיּוֹצֵר כֹּל הוּא אֱלֹהֵינוּ. עַם מַרְעִיתוֹ וְצֹאן יָדוֹ.
הוּא עָשָׂנוּ וְלוֹ לְבַד אֲנַחְנוּ: נְבָרֵךְ שְׁמוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

בְּצַר לָנוּ מְאֹד נִמְצֵאתָ. וְתָמִיד בְּפִינוּ תְּהִלָּתֶךָ.
כִּי דוֹרְשֶׁיךָ לֹא עָזַבְתָּ: וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ:

עַד אַתָּה בָּךְ וּבִכְבוֹדֶךָ. אֲשֶׁר כְּבוֹדְךָ מְלֹא כָל־הָאָרֶץ.
וּמְשָׁרְתֶיךָ אַף עֲבָדֶיךָ: וּכְבוֹדְךָ עַל כָּל־הָאָרֶץ:

וַאֲבוֹתֵינוּ בָּחֲרוּ אוֹתָךְ. גַּם אֲנַחְנוּ אוֹתְךָ לְבַדֶּךָ
לְכָהּ לַעֲבוֹד וְאֵין לְזָר אִתָּךְ: נַעֲבוֹד. כְּבֵן אֶת־אָב נְכַבְּדֶךָ:

וְהִגַּנּוּ עַל יִחוּדֶךָ בְּפִי כֻלָּנוּ וּבִלְבָבֵנוּ.
יוֹמָם וָלַיְלָה עֵדֶיךָ: שָׁאַתָּה לְבַדְּךָ אֱלֹהֵינוּ:

וְאֱלֹהֵינוּ עַל יִחוּדֶךָ אֵין תְּחִלָּה אֶל־רֵאשִׁיתֶךָ.
עֵדִים אֲנַחְנוּ וַעֲבָדֶיךָ: וְאֵין קֵץ וְתִכְלָה לְאַחֲרִיתֶךָ:

רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן סִבְּלִי רֵאשִׁית אֵין קֵצֶה אֶל־גְּבוּרוֹתֶךָ.
וּסְבָלִי אַחֲרִית, וְאֵין לֵב לְהָשִׁית: וְאֵין סוֹף לְעֹמֶק מַחְשְׁבוֹתֶיךָ:

אכתו אל מקנ"ב. ולישראל, במדבר כ"ג, כ"ג. אמרו, תהלים ס"ו, ג'. עם זו, ישעיה מ"ג, כ"א. במצרים שמתי עפ"י שמות י', ב'. ובל קרבי, תהלים ק"ג, א'. גם בגרוני עפ"י שם קמ"ט, ו'. כי פי יגיד, שם נ"א, י"ז. ואמרה נא, שם קמ"ה, ה' ו'. ידעתי, שם קל"ה, ה'. על כל אלהים, שם צ"ה, ד'. כי כל, שם צ"ו, ה'. אלהים בן בתוב בתנקוד ה', י"א אלילים אלמים, וגם אלמים בעשתרי' אלילים. וקרוב ה', שם קמ"ה, י"ח. הוא אלהינו, הוא עשנו, תהלים ק', ג'. כי דורשיך שם ט', י"א. ומהללים דה"א כ"ט, י"ג. ומשרתיך, ר"ל מלאכים, הם המלאכים, ואף עבדיך בני ישראל גם הם עדים לכבודך. כבודך מלוא, עפ"י במדבר י"ד, כ"א. כבן את אב נכבדך, עפ"י מלאכי א', ו'. ואין לב להשית, מענין שימו לבבם (תהלים

אֵין לְךָ סוֹבֵב וְאֵין לְךָ פֵּאָה. עַל כֵּן אוֹתְךָ חַי לֹא רָאָה:
אֵין צַד תֶּלַע יַצְלִיעוּךָ· וְרֹחַב וְאֹרֶךְ לֹא יְמַצְּעוּךָ:
וְאֵין פֵּאָה לִסְבִיבוֹתֶיךָ· וְאֵין תּוֹךְ מַבְדִּיל בֵּינוֹתֶיךָ:
אֵין חָכְמָה אֲשֶׁר תֵּדָעֲךָ· וְאֵין מַדָּע אֲשֶׁר יַגִּיעֲךָ:
וְלֹא יַשִּׂיג אוֹתְךָ כָּל־מַדָּע. וְאֵין שֵׂכֶל אֲשֶׁר יָבִין וְיֵדַע
מִמְּךָ מְאוּמָה וְאֵיכָה אַתָּה· וְאֵיךְ בְּלִי מְאוּמָה כֹּל בָּרָאתָ:

ליום שלישי.

אָמְנָם יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה אֱלֹהֵי יַעֲקֹב, כֹּל יָצַרְתָּ:
אַתָּה בּוֹרֵא וְלֹא נִבְרֵאתָ· אַתָּה יוֹצֵר וְלֹא נוֹצַרְתָּ:
אַתָּה מֵמִית וְאֶת־כֹּל תְּבַלֶּה. אַתָּה מוֹרִיד שְׁאוֹל וְאַף תַּעֲלֶה:
וְנֶאֱמָן לְהַחֲיוֹת מֵתִים אָתָּה· וְעַל יְדֵי נְבִיאֲךָ בֵּן הוֹדַעְתָּ:
וְלֹא תָמוּת אֵל חַי וְלֹא מֵתָּה. מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אָתָּה:
מַשְׁבִּיר וּמוֹלִיד וְלֹא נוֹלַדְתָּ· מוֹחֵץ וְרוֹפֵא וְלֹא חָלִיתָ:
מָוֶת וּתְרֻדְמָה אֵין לְפָנֶיךָ. תְּנוּמָה וְשֵׁנָה אֵין לְעֵינֶיךָ:
הֲלֹא מִקֶּדֶם אֵל חַי אָתָּה· מֵאֲשֶׁר בְּךָ לֹא נִשְׁתַּנֵּיתָ:
וְעַד הָעוֹלָם לֹא תִשְׁתַּנֶּה. מֵאֱלֹהוּתְךָ לֹא תִתְגַּנֶּה:
חָדָשׁ וְנוֹשָׁן לֹא נִמְצֵאתָ· חִדַּשְׁתָּ כֹּל וְלֹא חֻדַּשְׁתָּ:
לֹא יְחוּלוּ זִקְנָה וּבַחֲרוּת עָלֶיךָ, גַּם שֵׂיבָה וְשַׁחֲרוּת:
וְלֹא־חָלוּ בְךָ שִׂמְחָה וָעֶצֶב· וְדִמְיוֹן נוֹצָר וְכָל־דָּבָר קָצֶב:
כִּי לֹא יְסוֹבֵב אוֹתְךָ גֶּשֶׁם. אַף לֹא תִדְמֶה אֶל כָּל־נֹשֶׁם:
כָּל־הַיְצוּרִים גְּבוּל סִבַּבְתָּם· אֶל־רֵאשִׁיתָם וּלְאַחֲרִיתָם:
כִּי הַבְּרוּאִים בִּגְבוּל שַׂמְתָּם. וְלִימֵי צְבָאָם גְּבוּל הִקַּפְתָּם:
וְלָךְ אֵין גְּבוּל וְלִימֶיךָ וְלִשְׁנוֹתֶיךָ וּלְעַצְמְךָ:
עַל כֵּן אֵינְךָ צָרִיךְ לַכֹּל. לְיָדְךָ וּלְמַסְּךָ צְרִיכִים הַכֹּל:

פ״א, י״ד) אל תשיתו לב (שם פ״ב, י״א), ר״ל לא יוכל הלב להבין ולהשיג את זאת וע״כ לא יעסוק בחקירה על זאת. יצליעוך, הוא פעל מטעם דבר צלע. ימצעוך פעל על׳ משקל. ממך מאומה, דבוק עם הקודם, ר״ל אין שכל אשר יבין וידע ממך מאומה וכו׳.

תבלה, תביא לרקבון וכליון על׳ בלה בשרי (איכה ג׳ ד׳), וזאת פרוה זה בס׳ נאמון סמן אל״ג. מוריד שאול ש״א ב׳, ו׳. מתה עבר נוכח קל מגזרת מות. משביר ל׳ משבר אשה היולדת והוא עפ״מ ישעיה ס״ו, ט׳. חולית ל׳ חולי, ושלאחוה בבנין פועל בישעיה י״ד, י׳. ונמרוה ל׳ לשון כמו כל מדום מגרים (דברים ל״א, ס׳). מאשר בך, ר״ל מכל מדותיך. חדש ונושן, כי לשון חדש לא יתכן לומר אלא על דבר שיש לו התחלה והנה הקב״ה הוא קדמון בלי התחלה; וכמו שאין לו התחלה כן אין לו סוף וע״כ גם ל׳ ישן לא יתכן בו. לא יחולו, לא יבואו כמו יחולו על ראש יואב (ש״ב ג׳ כ״ט) כלומר לא יתכנו. ובחרות, ל׳ ביפי בחוריך (קהלת י״א, ט). ושחרות, נערות כמו הילדות והשחרות (שם י״א, י׳). ולא חלו בך, ולא יתכנו בך. שמחה ועצב, הם שני מקרים הפכיים שיפלו ברוח האדם והם שנויים בהרגשת הרוח וע״כ לא יתכנו לאמר בהם את בהם שהוא נעלה מכל שנוי, ושם שנאמר ישמח ה׳ במעשיו, ויתעצב אל לבו, אינו אלא דרך משל ובמו שאמר וזאת ר׳ סעדי׳ גאון בס׳ האמונות מאמר ב׳, והרמב״ם ביסודי התורה סוף פרק א׳. ודמיון נוצר, פירוש ולא אל בך דמות שום נוצר. וכל דבר קצב, כל מה שיש לו קצבה, ר״ל אין לך דמות כלל וכלל. גשם גוף. נשם שיש בו נשמה. צבאם, זמנם שעבין הוא בנת לשנוב (איוב ז׳, א׳). ולעצמך אין

הַכֹּל צְרִיכִים לְצִדְקוֹתֶיךָ· וְאֵינְךָ צָרִיךְ לִבְרִיּוֹתֶיךָ:

כִּי טֶרֶם כָּל־יְצִיר הָיִיתָ לְבַדְּךָ· מְאוּמָה לֹא נֶעֱרַכְתָּ:

רֵאשִׁית וְאַחֲרִית בְּיָדְךָ עֲרוּכִים· אַתָּה הֲכִינוֹתָם וְהֵם בְּרוּחֲךָ שְׂרוּכִים:

כֹּל אֲשֶׁר הָיָה בָּרִאשׁוֹנָה· וַאֲשֶׁר יִהְיֶה בָּאַחֲרוֹנָה:

כָּל־הַיְצוּרִים וְכָל־מַעֲשֵׂיהֶם· וְכָל־דִּבְרֵיהֶם וּמַחְשְׁבוֹתֵיהֶם:

מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף תֵּדַע כֻּלָּם· וְלֹא תִשְׁכַּח, כִּי־אַתָּה אֶצְלָם:

אַתָּה בְרָאתָם וּלְבַדְּךָ עֲרַכְתָּם· לְבַדְּךָ תֵּדַע מְקוֹמָם וְדַרְכָּם:

הֵן אֵין־דָּבָר מִמְּךָ נֶעְלָם· כִּי לְפָנֶיךָ נְכוֹנִים כֻּלָּם:

אֵין חֹשֶׁךְ וְאֵין מָנוֹס וָסֵתֶר· לָנוּס שָׁמָּה וּלְהִסָּתֵר:

אֵת אֲשֶׁר תְּבַקֵּשׁ אַתָּה מוֹצֵא· בְּלִי נְטוֹת אֲלֵיהֶם בְּעֵת שֶׁתִּרְצֶה:

כִּי אֶת־הַכֹּל כְּאַחַת תִּרְאֶה· לְבַדְּךָ תַּעֲשֶׂה וְאֵינְךָ נִלְאֶה:

(כִּי עַל־גּוֹי וְעַל־אָדָם יַחַד· עַל כָּל תְּדַבֵּר בְּרֶגַע אֶחָד:)

(תִּשְׁמַע בְּרֶגַע כָּל־הַקּוֹלוֹת· זַעַק וְלַחַשׁ וְכָל־הַתְּפִלּוֹת:)

(אַף תָּבִין אֶל־כָּל־מַעֲשֵׂיהֶם· בְּרֶגַע תַּחְקוֹר כָּל־לְבָבֵיהֶם:)

(וְלֹא תַאֲרִיךְ עַל מַחְשְׁבוֹתֶיךָ· וְלֹא תִתְמַהְמַהּ עַל עֲצָתֶךָ:)

(אֵצֶל עֲצָתְךָ גְּזֵרָתֶךָ· לְקֵץ וּלְמוֹעֵד קְרִיאָתֶךָ:)

(וְכֻלָּם בֶּאֱמֶת בְּתֹם וּבְיֹשֶׁר· מִבְּלִי עֹדֶף וּמִבְּלִי חֹסֶר:)

מִמְּךָ דָּבָר לֹא יֵאָבֵד· וְדָבָר מִמְּךָ לֹא יִכָּבֵד:

כֹּל אֲשֶׁר־תַּחְפֹּץ תּוּכַל לַעֲשׂוֹת· וְאֵין מִי מוֹחֶה בְּיָדְךָ מֵעֲשׂוֹת:

יְכֹלֶת יְיָ בְּחֶפְצוֹ קְשׁוּרָה· וּבִרְצוֹת יְיָ לֹא אֲחוּרָה:

אֵין דְּבַר־סֵתֶר מִמְּךָ נִכְחָד· עֲתִידוֹת וְעוֹבְרוֹת לְךָ הֵם יַחַד:

אֲשֶׁר מֵעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם· הֵם כֻּלָּם בָּךְ, וְאַתָּה בְּכֻלָּם:

חֲדָשׁוֹת תַּגִּיד וְסוֹד דְּבָרֶיךָ· אֶל־עֲבָדֶיךָ וּמַלְאָכֶיךָ:

וְאֵינְךָ צָרִיךְ לְהַשְׁמִיעֲךָ· דְּבַר סוֹד וָסֵתֶר לְהוֹדִיעֲךָ:

כִּי מִמְּךָ כָּל־סוֹד יִגָּלֶה· בְּטֶרֶם עַל־לֵב כָּל־יְצִיר יַעֲלֶה:

בְּלֵב כָּל־נִבְרָא לֹא תִמָּצֵא· סְפוּנוֹ עָתָק לֹא יֵצֵא:

בְּאֵין־לוֹ קָצֶה וְלֹא יֵחָצֶה· לֵב לֹא־יָתוּר וְאֵין־פֶּה פוֹצֶה:

בקטן פסוק נבל פ"י וכ' עולם סוף. שרוכים נפי"ן, ל' קשירה עפ' ארוך נפל (כרלאים י"ד, כ"נ) וכ"מ תמוכים. נלאה ל' עייפות. כי על גוי ל' איוב ל"ד, כ"ט. ברגע אחד, כמין מה שאמרו חז"ל שכל נסתרים נשקלים באמת. תשמע ברגע, כמדרש ילקוט רמז ר"נ זקן בשר ודם אינו יכול לשמוע שני בני אדם כשהם צועקים באחת אבל הקב"ה אפילו כל באי העולם באים וצועקים לפניו הוא שומע צעקתן. אף תבין ל' תהלים ל"ג, ט"ו. ולא תאריך, ר"ל אינך צריך להאריך במחשבות ולהמתין בהחלטה לגזור גזרה, אלא עצתך וגזרתך באה כאחת. פירושו שם עניות גם יבוא לפניו ולקץ אשר ושנת לו. עודף, יתרון. חוסר, חסרון. מוחה, מונע. עתידות ועוברות לך הם יחד ישוו נס' תשובות רף י"ס עמוד ס' שאמר שם שהקב"ה יודע כל מה שהיה וכל מה שיהיה וידיעתם אצלו שוה. והתשובה מתרת של המאמר שגבה נרדיה שנקודו כך בלבון, הוא יודע העוברות והעתידות לאמר ושדין הוא אצלו יחד, וזו כלשון אמתו כמיוחן. כלם בך, כולם תלויים בך. ואתה בכלם, ואתה עצמים בכולם. להשמיעך, אינדו לך המדעות והסודות. כי ממך, נס"א כי לך. לא תמצא פירוש, כל לב לא יוכל להבין מעלתך. ספונו ל' ז"א כ', ג'. לא יתור, לא יחשוב על דבר זה, ל' הא

בְּאֵין־לוֹ רוּחוֹת וְאֵין־בּוֹ רְוָחוֹת. אֵין־לוֹ שִׂיחוֹת בּוֹ מוֹכִיחוֹת:

לְמֶרְחוֹק מִי יִשָּׂא רֵעוֹ. לְלֹא תְחִלָּה וְלֹא סוֹף לְהַגִּיעוֹ:

אֲגוּדִים אֲחוּדִים תּוֹךְ וְסוֹף וְרֹאשׁ. פֶּה וָלֵב אֲבִלוֹם מִדְּרוֹשׁ וּמִחֲרוֹשׁ:

גֹּבַהּ וְעֹמֶק נְעוּצִים בְּסוֹבֵב. חֲכַם־לֵב וְנָבוֹן לֹא יְלֻבָּב:

סוֹבֵב הַכֹּל וּמָלֵא אֶת־כֹּל. וּבִהְיוֹת הַכֹּל אַתָּה בַכֹּל:

אֵין עָלֶיךָ וְאֵין תַּחְתֶּיךָ. אֵין חוּץ־לְךָ וְאֵין בֵּינוֹתֶיךָ:

אֵין מַרְאֶה וָגַב לְאַחְדְּךָ. וְאֵין גּוּף לְעֶצֶם יִחוּדֶךָ:

וְאֵין בְּתוֹכְךָ מִמְּךָ נִבְדָּל. וְאֵין־מָקוֹם רֵק מִמְּךָ נֶחְדָּל:

וְאֵינְךָ נֶאֱצָל מִכֹּל וְנִבְדָּל. וְאֵין־מָקוֹם רֵק מִמְּךָ וְנֶחְדָּל:

מִקְרֶה וְשִׁנּוּי אֵין־בְּךָ נִמְצָא. וְלֹא־זְמַן וְעַרְעַר וְלֹא כָּל־שִׁמְצָה:

כָּל־זְמַן וְכָל־עֵת אַתָּה מְבִינָם. אַתָּה עוֹרְכָם וְאַתָּה מְשַׁנָּם:

כָּל־מַדָּע לֹא יַשִּׂיג אוֹתְךָ. אֵין־שֵׂכֶל אֲשֶׁר יִמְצָא אוֹתְךָ:

גְּבוּרָתְךָ כְּגוֹ חָכְמָתְךָ. כִּגְדֻלָּתְךָ תְּבוּנָתֶךָ:

חָכָם אַתָּה מֵאֵלֶיךָ. חַי מֵעַצְמְךָ וְאֵין כְּגִילֶךָ:

זוּלַת חָכְמָתְךָ אֵין חָכְמָה. בִּלְתִּי בִינָתְךָ אֵין מְזִמָּה:

חָלַקְתָּ בְּלֵב חֲכָמִים שֵׂכֶל. וְרוּחֲךָ תְּמַלְּאֵם וְדַעְתָּם תַּשְׂכֵּל:

מִבַּלְעֲדֵי כֹחֲךָ אֵין גְּבוּרָה. וּמִבַּלְעֲדֵי עֻזְּךָ אֵין עֶזְרָה:

אֵין נִכְבָּד כִּי־אִם כְּבֵדוּתוֹ. וְאֵין גָּדוֹל כִּי־אִם גְּדֻלָּתוֹ:

כָּל־יְקָר וְכָל־טוּב מִיָּדֶךָ. לַאֲשֶׁר תַּחְפֹּץ עֲשׂוֹת חֲסָדֶיךָ:

אֵין חֵקֶר לִגְדֻלָּתֶךָ. וְאֵין מִסְפָּר לִתְבוּנָתֶךָ:

אֵין עוֹד זוּלַת הֲוָיָתְךָ. חַי וְכֹל תּוּכַל וְאֵין־בִּלְתֶּךָ:

וְלִפְנֵי הַכֹּל כֹּל הָיִיתָ. וּבִהְיוֹת הַכֹּל כֹּל מִלֵּאתָ:

(לֹא לְחֵצוּךָ וְלֹא הֲטוּךָ יְצוּרֶיהָ. אַף לֹא מְעַטוּךָ:)

(בַּעֲשׂוֹתְךָ כֹּל לֹא נִבְדַּלְתָּ. מִתּוֹךְ מְלַאכְתְּךָ לֹא נֶחְדַּלְתָּ:)

(בַּעֲשׂוֹתְךָ אֶת־הַשָּׁמַיִם. וְאֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־הַמַּיִם:)

תמות. רוחות, לדדים. רווחות, שטח וגבול. שיחות, ספורים, והם הנבואים על המובא במקראים ספורים, ואין שלמה בניון ה'. למרחוק, דבר שהוא רחוק כל כך לשאת במנושי, ותפש ל' איוב ל"ו, ג'. אבלום אמנה. נעוצים בסובב, שנ' נעוץ סופו בתחלתו והוא משל מדוגמת היקף עגול שלא יודע היכן תחלתו והיכן סופו כן אין תחלה ואין סוף להקב"ה. לא ילבב, לא יוכל להבינו שנ' ואיש נבוב ילבב (איוב י"א, י"ב). סובב הכל וכו' ר"ל הקב"ה סובב בכבודו את הכל ומלא בכבודו את הכל ואין מקום בכל העולם שלא ישים שם, ועד"ה ומלא כבוד ה' את כל הארץ, מלוא כל הארץ כבודו. אין עליך, זה מאמרו שכינה בעל הגלאון בספר קב"ד. וגב, גבי"ו. נאצל, ל' פרישה. וערער, פניעה ל' ערלו. שמצה, של' ושם אפן דבר בשמצ בו, ויסוד מאמרו גם' אמונות דף ע"ו עמוד ד'. חכם אתה לבון זו ג"ב יסודם כם' אמונות דף ע"ו ע"א. כגילך, כדומה לך, כמו מילדים אשר בגילכם (דניאל א', י'). זולת הויותך, כי הקב"ה הוא הסוב האמתי, כי כל הנבראים יעלו ויאבדו והוא יעמוד בהויתו. חי וכל תוכל גם זה יסודו באמונות דף ע"ו עמוד ג'. ולפני הכל, טרם נברא את הכל. כל היית, אז היית בכד בכל כבודך ולא נצרכת לברואיך מאומה. ובהיות הכל, ואחר שנברא הכל באמלך. כל מלאת, מלאת את כל העולם בכבודך, ועד"ה מלוא כל הארץ כבודו. ויש לדעת כי ר' ... תקן בספרו בתוך תמים שלא לשונו במרוז זה והמדרשים של פעלה „הם כלם כך וכו' סובב הכל שלא" וכו' ולפני אלהים אלא נדוק, אבל תלונתו לשנה ושעידה על משום הבנתו בעמק בונת המיין מאריכים מאלה שהוא שמספר בהם את הויית השם בכל מקום (ה[illegible]) ואין מקום בכל שלא יהי נמלא, וגם

(לא קרבוך ולא רחקוך · כי כל־קירות לא יחלקוך:
(וזרם מים לא ישטפך. ורוח כביר לא יהדפך:
(אף כל־טנפת לא תטנפך · אש אוכלה אש לא־תשרפך:
להויתך אין חסרון. וליחודך אין יתרון:
כמו היית לעולם תהיה · חסר ועדף בך לא־יהיה:
ושמך מעידך כי היית והוה ותהיה ובכל אתה:
הוה לעולם וכן נודעת · געידך וכן בך העידות:
שאתה הוא והוה בכל. שלך הכל ומשמך הכל:
שמות יקרך יענו ויעידו בתקף יקרך בך יסהידו:

ליום רביעי.

ארומם אלהי אבי ואלי. אגוה אלהי צורי וגואלי:
אחד אלהי השמים והארץ בכל־יום פעמים:
אל חי אחד הוא־בראנו. אביר ישראל אב לכלנו:
אדוננו אדון כל־הארץ · אדיר שמך בכל־הארץ:
אין כאל אש־אוכלה וקנא. לעולם יי אמת אל־אמונה:
אורי וישעי מעוז חיי · עליו תלוים כל מאויי:
אלהים אמת הוא אלהים חיים. לא יכילו זעמו גוים:
אדיר ואמיץ כח ורב אונים · אלהי האלהים ואדני האדונים:
אלוה עושי אישי ובועלי. אלוף נעורי שומרי וצלי:
בורא כל וישראל גואל · ברוך אלהים אלהי ישראל:
בורא רוח הרים יוצר. מטך מזמה לא יבצר:
גאה משיב גמול על־גאים · על הרמים ועל הנשאים:

כאמת שנת גדול, כי כל קירות יסודו כאמונות דף י"ט, ע"פ שאמר שם הגאון כי אין המקומות מפרידים בין חלקיו וכו' וכדמיון שקלת הבעלים אין סותרין נגד הקול וכו' ואור השמש לא יזיקוהו הלכלוכים וכו' מקום, לפיכך אלו היו המקומות מחלקים אותו ומפרידים אותו בכך לא יכלם וכו' ואומר אין רפוי שאמנם על אלו הנפלאות הנוכרות למלכים ואפילו קלתם, ואומר אילו לא ראינו שהקירות אינם מונעים את הקולות שלהשמש כבר תשכנו וכו' ואילו לא ראינו שהטיבועם אין מכפין את האור כבר תשכנו וכו' וע"פ לשון זו יסד המשורר את חרוזיו ואף הרוקח כתב קדושת היחוד תפס בלשון זו כמשלו, הבורא אינו צריך למקום ושכון, כי הוא קדם כל הוה, ואין קירות ומקורות חולקין לפניו, כי לא היה נולד דבר שהוא מזיק בנגדו. אש אוכלה אש, כיוצא ב"א ע"כ תנו רבנן גג אלות בן וכו' הם אוכלת הם היא הם דאבינא. והשכן מעידך הוא שם המפורש של הוי"ה המורה שהיה והוה ושיהיה. נעידך, ר"ל וכן נעיד עליך בכל יום כאמרנו שמע ישראל ה' אלהינו וכו'. וכן בך העידות, דבוק עם בנא אחריו, ר"ל וכן העדות בך שאתה הוא והוא וכו' כנאמר כתוב ג' י"ד. שמות יקרך ר"ל השמות שמתארים אותנו בהם את הש"י כמו הגדול הגבור והנורא רמוז והנך הם לסמך בהם על יקרו ותקפו ולרוממותו.

ארומם עכ"ם שמות טו, ב. בכל יום פעמים, בק"ש של שחרית וערבית. אדיר שמך תהלים ח, ב' אורי וישעי, שם כ"ז, א'. מאויי, ל' תאוה. לא יכילו ירמי' י', י'. בורא רוח עכ"ם עמוס ד', י"ג. יבצר

נִבּוֹר בְּקוּמוֹ לַעֲרוֹץ בְּעֶבְרָה. סִתְהַדֵּר גְּאוֹנוֹ מִי לֹא יִירָא:
גָּבוֹהַּ כָּל־אֲשֶׁר־תַּחְתָּיו נוֹשֵׂא· וְגָדָל־כֹּחַ גְּדוֹלוֹת עוֹשֶׂה:
גָּדוֹל הוּא וּשְׁמוֹ בִּגְבוּרָה. אַרְיֵה שָׁאַג מִי לֹא יִירָא:
דּוֹדִי דָּגוּל הוּא מֵרְבָבָה· אֵל נַעֲרָץ בְּסוֹד קְדֹשִׁים רַבָּה:
הָיָה יָתִיב כְּעַתִּיק יוֹמִין. וּצְבָאוֹ עַל שְׂמֹאל וְעַל יָמִין:
הֲדָרוֹ וְהוֹדוֹ עַל־בְּנֵי עֲבָדָיו· הָדוּר הָדָר הוּא לְכָל־חֲסִידָיו:
הוּא אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת לְכָל־ בָּשָׂר, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה מִכֹּל:
וַדַּי וָתִיק יוֹדֵעַ וָעֵד· יְיָ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד:
(וַאֲשֶׁר חֶרֶב גַּאֲוָתֵנוּ. עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ:)
זוֹכֵר לְעוֹלָם בְּרִית רִאשׁוֹנִים· כְּיוֹם אֶתְמוֹל לוֹ אֶלֶף שָׁנִים:
זֶה אֱלֹהֵינוּ וְלוֹ קִוִּינוּ. וְזִמְרַת יָהּ הוּא יוֹשִׁיעֵנוּ:
חֵלֶק יַעֲקֹב יוֹצֵר הַכֹּל· חַנּוּן יְיָ וְחָסִיד בַּכֹּל:
חֵי הָעוֹלָם יְיָ חֶלְקִי. חֲכַם הָרָזִים יְיָ חוּקִי:
טוֹב וּמֵטִיב הַמְלַמֵּד דֵּעָה· טְהוֹר עֵינַיִם מֵרְאוֹת בְּרָעָה:
יָשָׁר יְיָ וְיָשָׁר דְּבָרוֹ: יְדִידֵי יְדִידוּת מִשְׁכְּנוֹת דְּבִירוֹ:
יוֹעֵץ וְגוֹזֵר מִי יְפִירֶנָּה· וְיַחְתֹּף וְיִפְעַל מִי יְשִׁיבֶנָּה:
(יָפֶה הוֹדִי, יָפְיוֹ וְטוּבוֹ יִרְאוּ וְיֶחֱזוּ צִיּוֹן בְּשׁוּבוֹ:)
כְּגִבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת· יָעִיר קִנְאָה לַעֲשׂוֹת נְקָמוֹת:
(כְּנֶשֶׁר עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים נָשָׂא עֲבָדָיו וְיָשַׁר הֲדוּרִים:)
(כְּדֹב שַׁכּוּל וּכְנָמֵר שַׁחַל· כְּרֶקֶב וּכְעָשׁ וְרוּחוֹ כְּנַחַל:)
(כְּדֹב שַׁכּוּל וּכְנָמֵר שׁוֹקֵד· הָבְרוֹ לַעֲשׂוֹת כְּסַכַּל שָׁקֵד:)
כַּבִּיר כֹּחַ לֵב כְּמוֹ שָׁחַל· כְּלָבִיא וְכַאֲרִי וְרוּחוֹ כְּנַחַל:
כְּאֶרֶז בָּחוּר בִּגְדֻלָּתוֹ. כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן עֲנָוְתָנוּתוֹ:
(כְּתַפּוּחַ בְּרִיחוֹ עֹז אַהֲבָתוֹ· עַל עַם יִשְׂרָאֵל גַּאֲוָתוֹ:)
(כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר. כֵּן הוֹדִי עִם־יוֹשְׁבֵי שָׁעַר:)
(כַּבִּיר כֹּחַ לְמַרְגִּיזֵי אֵל, נוֹקֵם· וְכַטַּל הוּא לְיִשְׂרָאֵל:)

ישעי׳. לערוץ, לשבר. אריה שאג טעום ב׳ ס׳. ובכ״א „סתהדר גאונו מי לא ייראם. דודי, שיר ה׳, י׳. אל נערץ תהלים פ״ט, ח׳. יתיב כעתיק יומין ע״פ דניאל ז׳, ט׳. הדר הוא תהלים קמ״ט, ט׳. אל אלהי במדבר ט״ז, כ״ב. ותיק תמיד. ה׳ ימלך, שמות ט״ו, י״ח. ואשר חרב, דברים ל״ג, כ״ט. עזרנו ומגננו תלים ל״ג, כ׳. כיום אתמול, שם צ׳ ג׳. זה אלהינו, עפ״י ישעיה כ״ה, ט׳. חי העולם בן כד״י כמו בדניאל י״ב, ז׳. ובכ״א חי לעולם כמו דברים ל״ב, מ׳. טהור עינים חבקוק א׳, י״ג. ידידי ידידות, המלון על המלאכים העומדים נשכנות דבירו. דבירו. ויחתוף, יכה, ול׳ איוב ט׳, י״ב הוא. כנשר, ל׳ שמות י״ט, ד׳. הדורים, עקומים ל׳ מהודם והרוקום (מלין ל״ם, ב׳) בדרך דכבתא (שם ק״ג). והנה יש לנו כאן כשה חרוזים של אות כ״ף ושיכן גב״י ואמר ע״ב הגיהם לור״ב ז״ל בהסגרות וכד״י אמנו כמקלחן ובאמיתו קלמן, ובאמת ירלה כל המעיין כי מכן כל החרוזים המוסגרים בכר אמור במלוחים אחרים וע״כ אין לסותר הם ונראה כי המחבר היה כותב לו כשה חרוזים בכל אות מאותיות א״ב נמבדורא קמא, ואחר שליסם במהדורא תניה וכרר מהם המנוחים יותר, והמוספים אלהיו כמו שתי המהדורות ביחד והעתיק כל אחד ע״פ ספרו זה ע״פ מהדורא קמא וזה ע״פ מהדורא אחרת וכן נתבוה בשנוי נספרים. כנחל, כנחל שוטף. כסכל שקד ירמיה א׳, י״א ועיין שם במפרשים. על עם ישראל עפ״י תהלים ס״ח ל״ה. ולכיך לגרוסק פה על עם נעבור המשקל. כתפוח, שיר ב׳, ג׳. וכטל הוא

(כּוֹסִי מְנָת חֶלְקִי וְגוֹרָלִי. אֲנִי לְדוֹדִי נַחֲלָה וְדוֹדִי לִי:)

(כְּבוֹדִי יְיָ לֹא אֲמִירָנוּ. הֶאֱמַרְנוּהוּ וְהֶאֱמִירָנוּ:)

(כַּאֲרִיֵה יִשְׁאַג וְכִכְפִיר יִנְהֹם. אֱלֹהַי יִהְיֶה כַּגּוֹר וּכְאִישׁ נִדְהָם:)

(כְּרוֹעֶה גִּבּוֹר אֲשֶׁר לֹא יוּכַל צֹאנוֹ לְהַצִּיל, וְהָיָה לְמַאֲכָל:)

(כְּגִבּוֹר אֵין אֱיָל וּכְאוֹרֵחַ. נָס וּבוֹרֵחַ עַד צוֹרֵחַ:)

(כְּאַרְיֵה מַשְׁחִית וְכִכְפִיר לְעוֹזְבָיו. כְּרָקָב גַּם כָּעָשׁ לְאוֹיְבָיו:)

(כַּבִּיר כֹּחַ כְּשָׁמִיר וָשַׁיִת. וְלֹא יַשְׁאִיר כְּנֹקֶף זַיִת:)

(כְּשָׁמִיר וָשַׁיִת צָרִים יְמַגֵּן. כְּצִפֳּרִים עָפוֹת לְעִירוֹ יָגֵן:)

(כְּגִשְׁמֵי נְדָבָה לָנוּ יָבֹא. כְּמַלְקוֹשׁ וְכַטַּל לְדְבֵקִים בּוֹ:)

(כְּנֶשֶׁר יְרַחֵף עַל גּוֹזָלָיו. וּבְצֵל כְּנָפָיו יֶחֱסוּ מְיַחֲלָיו:)

כְּצִפֳּרִים עַל עִירוֹ יָגֵן. וּבְצֵל כְּנָפָיו רְנָנוֹת נְנַגֵּן:

(לְבַדּוֹ הוּא וְנִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת עוֹשֶׂה אֵל נוֹרָא עֲלִילוֹת:)

לְאָבִי וְעוֹשֶׂר הוֹמֶה הוֹדִי. כִּי יְקַדְּמֵנִי אֱלֹהֵי חַסְדִּי:

לִפְנֵי עַמּוֹ יְיַשֵּׁר הֲדוּרִים. וַיִּנַשְּׂאֵם עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים:

לְעוֹלָם חֶלְקִי הוּא וְצוּר לְבָבִי כָּלָה שְׁאֵרִי לְךָ וּלְבָבִי:

(לְבַדּוֹ יְיָ הוּא. וְנִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת עוֹשֶׂה וְרַב נוֹרָאוֹת:)

מָקוֹם וּמָעוֹן לְעוֹלָמֶךָ. וְאֵין יוֹדֵעַ אֶת־מְקוֹמֶךָ:

מוֹרָאִי אֵל רוֹעִי וְיוֹצְרִי. צוּר יְלָדַנִי מְחוֹלְלִי וְצוּרִי:

מָרוֹם וּמָעוֹז הוּא לִי וּמַחְסִי. מִגְדַּל עֹז שֵׁם יְיָ מְנוּסִי:

מֶלֶךְ יַעֲקֹב מִשְׂגָּב לָנוּ. הוּא מְחוֹקְקֵנוּ וּמוֹשִׁיעֵנוּ:

מַגְדִּיל יְשׁוּעוֹת מִשְׁעָן יְהִי־לִי. מִבְטָח אֱלֹהִים יְיָ חֵילִי:

מוֹשֵׁל עוֹלָם מַלְכוּתָךְ. בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר מֶמְשַׁלְתָּךְ:

(מִי יְחַנֵּן מַה לִּי לְצָרָה. הוֹשַׁע כִּי יָדְךָ לֹא קָצְרָה:)

מְקוֹר חַיִּים מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל לֹא אֶעֱזוֹב, כִּי מָעֻזִּי אֵל:

מָגֵן יִשְׁעִי וְחֶרֶב גַּאֲוָה. לְשִׁמְךָ וּלְזִכְרְךָ נֶפֶשׁ תַּאֲוָה:

מָגֵן הוּא לְכָל הַחוֹסִים בּוֹ. אַשְׁרֵי אָדָם אֲשֶׁר עֹז לוֹ בוֹ:

גֶּבֶר וְנָעִים נָאוֹר וְנוֹרָא. נֶאְדָּר וְנֶאְזָר שְׁמוֹ בִּגְבוּרָה:

נֶאֱמָן נֵצַח יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֲלוֹ. לֹא יְשַׁקֵּר. אַשְׁרֵי כָּל־חוֹכֵי לוֹ:

ע"פ הושע י"ג, ו'. כוסי ע"פ תהלים ט"ז, ה'. אני לדודי שה"ש ו', ג'. כבודי ה', פירוש כבודי שהוא ה' לא אמיר ולא אמירנו, אמירנו ל' תמורה. האמרנוהו ל' שבח ע"ד לא כ' האמרת (דברים כ"ו, י"ז). וכאיש נדהם, פלוני, ל' ירמיה י"ד, ט'. אין איל בלי כח. צורח, צועק. כשמיר ושית ל' קוץ ודרדר ופירושו כביר כח כמו ישבה הקוצים כשמיר ושית. כנוקף זית ישעיה י"ז, ו'. ימגן יתנם למשחית. כצפרים. ל' ישעיה ל"א, ה'. כנשר ע"פ דברים ל"ב, י"א. לאבי ועושר ע"פ שה"ש ב', ט'. יישר הדורים, שה"ש למעלה. חלקי הוא, ע"פ תהלים ע"ג, כ"ו. מקום ומעון, ע"פ ב"ר פ' ס"ח שהקב"ה מקומו של עולם ואין עולמו מקומו, הקב"ה מעונו של עולם ואין עולמו מעונו, משל לגבור שהוא רוכב על הסוס וכליו משתלשלים אילך ואילך הסוס טפלה לרוכב ואין הרוכב טפלה לסוס. צור ילדני ע"פ דברים ל"ב י"ח. מגדל עז משלי י"ח, י'. בכל דור, תהלים קמ"ה, י"ג. מי יחנן שה"ש ח' ח'. מגן הוא תהלים י"ח ל"א. אשרי אדם פ"ד, ו'. גבר, ל' גדול [illegible]. חוכי לו, מקוים לו. נצח ישראל תקפו של ישראל [illegible]

נֵצַח יְשֻׁרוּן הָאֵל הַנֶּאֱמָן· מֵאֱלֹהָיו יְהוּדָה לֹא אַלְמָן:

נִפְלָא עַל כָּל־הַנִּפְלָאִים· וּמִתְנַשֵּׂא לְכָל־הַנִּשָּׂאִים:

נִקְדָּשׁ וְנַעֲרָץ אֱלֹהֵי קְדוֹשַׁי· נָכוֹן וְנִשְׂגָּב יְיָ נִסִּי:

נֹקֵם וְנוֹטֵר וּבַעַל חֵמָה לְצָרָיו, לְאוֹיְבָיו אִישׁ מִלְחָמָה:

נֵרִי יְיָ בְּהִלּוֹ נֵרוֹ עֲלֵי רֹאשִׁי, וְנֵר לְרַגְלַי דְּבָרוֹ:

סוֹמֵךְ וְסוֹעֵד יְיָ סַלְעִי· סוֹבֵל וְסוֹלֵחַ וְנוֹשֵׂא פִשְׁעִי:

סִתְרִי יְיָ סַלְעִי וְסִתְרִי· סוֹלֵחַ וְסוֹבֵל מֶעֶדְרִי וְסִבְרִי:

סַלְעֵנוּ וּמְצוּדָתֵנוּ· עֶזְרָתֵנוּ וּמְפַלְטֵנוּ:

עֻזּוֹ וְגִבּוֹר עֻזִּי וְעֶזְרִי· עֶלְיוֹן עוֹדְלִי אֱלִיָּהִי עֵרִי:

עִיר וְקַדִּישׁ שָׁת־סְבִיבָיו סֵתֶר· אָכֵן אַתָּה אֵל מִסְתַּתֵּר:

עַד מְסַהֵר לְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאוֹיְבָיו· שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לְאֹהֲבָיו:

פָּדָה אֶת־אַבְרָהָם יְדִידוֹ· הוּא יִפְדֶּה יִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ:

פַּחַד יִצְחָק יִתֵּן פַּחְדּוֹ עַל־צָרֵי בְּנֵי יַעֲקֹב עַבְדּוֹ:

פְּעָלֵי חוֹקֵר וְדוֹרֵשׁ וּבוֹדֵק כָּל־לְבָבוֹת, לוֹ אֹמֶן צֶדֶק:

צְרוֹר הַמֹּר אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר· נוֹתֵן לְעַמּוֹ צָרָיו כֹּפֶר:

צַח וְאָדוֹם דּוֹד בִּצְבָאָיו אוֹת· עַל כֵּן נִקְרָא יְיָ צְבָאוֹת:

צַדִּיק יְיָ הַצּוּר תָּמִים· אֶבְטַח עֲדֵי עַד בְּצוּר עוֹלָמִים:

צְבָא הַשָּׁמַיִם מִשְׁתַּחֲוִים לוֹ· שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ:

קָדוֹשׁ הוּא בְּכָל־מִינֵי קְדֻשּׁוֹת· כִּתּוֹת שָׁלֹשׁ קָדוֹשׁ מְשַׁלְּשׁוֹת:

קַיָּם לְעָלְמִין אֱלָהָא חַיָּא· מָרֵא דִי־אַרְעָא וְדִי שְׁמַיָּא:

קַנַּאי סוֹרְחִים מְקַנֵּא לְשׂוֹנְאָיו· קֶרֶן יִשְׁעִי קָרוֹב לְקוֹרְאָיו:

רָחוֹק מִכֹּל וְאֶת־כֹּל רוֹאֶה· כִּי־רָם יְיָ וְשָׁפָל יִרְאֶה:

רוֹעִי יְיָ לֹא־אֶחְסַר כֹּל· וְרַב כֹּחַ וְרַב־חֶסֶד לַכֹּל:

רַחוּם יְיָ רוֹפֵא וּמְחַבֵּשׁ לִשְׁבוּרֵי לֵב, וְעָוֹן כּוֹבֵשׁ:

רֵעַי כֻּלּוֹ הוּא מַחֲמַדִּים· מִשְׁפָּטָיו אֱמֶת מְתוּקִים וַחֲמוּדִים:

רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן מֵעוֹלָם וָעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל, שׁוֹכֵן עַד:

שַׁלִּיט סְלְקָהּ שְׁמַיָּא בְּכָל דָּר וְדָר· לָהּ אֲנָא מְשַׁבַּח מְרוֹמֵם וּמְהַדֵּר:

שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן יְיָ אֱלֹהִים· שׁוֹפֵט צֶדֶק וּמַשְׁפִּיל גְּבוֹהִים:

שַׂגִּיא כֹחַ לֹא מְצָאנֻהוּ· יַשְׂגִּיב בְּכֹחוֹ וּמִי כָמוֹהוּ:

ובנ"ם נ"פ ס"ו, כ"ט. מאלהיו יהודה ובנ"ב ירמיה נ"א, ה'. נוקם פ"פ נחום א', ב'. בהלו ל' מפיר ובוח בהלול כ"ט ג'. ונר לרגלי תהלים קי"ט, ק"ה. וסברי ל' תקוה. אל יהי ערי, מוכ"י מעגין ויהי ערך (פ"פ כ"ם ס"ו). עיר וקדיש צומ מלאכים (דניאל ד', י'). אכן אתה ישעיה מ"ה, ט"ו. שומר הברית, נחמיה א' ה'. פדה ישעיה כ"ט, כ"ג. הוא יפדה תהלים ק"ל, ח'. צרור המור שיר א', י"ג, י"ד. הכופר, מין בושם. כופר, כפרה. בצבאיו אות פ"פ פתנה דף פ"ז וילקוט תהלים רמ"ז תתל"ו ומתא מרכבות קדם, פות כוס נתוך תנוא קדם, ס' כבשות אשו מרון כוס נבכת אלו. אבטחה ל' ישעיה כ"ו, ד'. צבא השמים ל' נחמיה ט', ו'. שרפים ישעיה ו', ב'. כי רם, תהלים קל"ח, ו'. רועי ה' ובנ"ב אם כ"ג, א'. רופא ומחבש, אם קמ"ז, ג'. משבח, ל' דניאל ד', ל"ד. שמש ומגן, תהלים פ"ד, י"ב. שגיא כח, תפס ל' איוב ל"ז, כ"ג. ישגיב אם

שְׁלֹמֹה שְׁמוֹ כִּי שֶׁלּוֹ שָׁלוֹם· כִּי יְדַבֵּר אֶל־חֲסִידָיו שָׁלוֹם:
שֵׁם יְיָ אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה· כְּתוֹעֲפֹת רְאֵם לוֹ כַּכְּפִיר וּבְאַרְיֵה:
שַׁדַּי מְאוֹרִי מַלְכִּי וְאֵלִי· הַלְלוּיָהּ שְׁמוֹ נַפְשִׁי הַלְלִי:
תִּתַּמָּם עִם יוֹשְׁבֵי נְטָעִים. הַשָּׂרִיגִים שְׁלֹשֶׁת הָרוֹעִים:
תִּתְחַסָּד תִּתָּבָר עִמָּם· וְעִם־עִקְּשִׁים תִּתַּפָּל לְהָמָּם:
תָּמִים דַּרְכְּךָ תַּקִּיף מִכֹּל. תּוּכַל לְבַדְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־כֹּל:
תּוֹחַלְתִּי וְסִבְרִי וְתִקְוָתִי· תַּאֲוַת נַפְשִׁי וּתְשׁוּקָתִי:
תְּהִלָּתִי וְתִפְאַרְתִּי וְעֻזִּי· מְטָעֵי אִמִּי גּוֹחִי וְגוֹזִי:
תְּמִים דֵּעִים אֵל דֵּעוֹת אֶחָד· כָּל־הַלְּבָבוֹת דּוֹרֵשׁ יַחַד:

ליום חמישי·

מִי כָמוֹךָ בַּעַת מוֹרֶה. נִיב שְׂפָתַיִם אַתָּה בוֹרֵא:
מַחְשְׁבֹתֶיךָ עָמְקוּ וְרָמוּ· וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמּוּ:
לֹא לִמְּדוּךָ חָכְמָתֶךָ. וְלֹא הֱבִינוּךָ תְּבוּנָתֶךָ:
לֹא קִבַּלְתָּ מַלְכוּתְךָ· וְלֹא יָרַשְׁתָּ מֶמְשַׁלְתֶּךָ:
לְעוֹלָם יְהִי לְךָ לְבַדְּךָ. וְלֹא לַאֲחֵרִים כְּבוֹד הוֹדְךָ:
וְלֹא תִתֵּן לֵאלֹהִים אֲחֵרִים תְּהִלָּתְךָ לַפְּסִילִים וְזָרִים:
וְכָבוֹד וְגַם כָּל־יְקָר מֵאִתְּךָ. וּכְבוֹדְךָ לֹא לְזָרִים אִתְּךָ:
אַתָּה תָּעִיד בְּיִחוּדְךָ· וְתוֹרָתְךָ וַעֲבָדֶיךָ:
אֱלֹהֵינוּ עַל יִחוּדְךָ אַתָּה עֵד אֱמֶת. וַאֲנַחְנוּ עֲבָדֶיךָ:
לְפָנֶיךָ לֹא אֵל הִקְדִּימְךָ· וּבִמְלַאכְתְּךָ אֵין זָר עִמָּךְ:
לֹא נוֹעַצְתָּ וְלֹא לִמַּדְתָּ. בְּחַדֶּשְׁךָ בְּרִיּוֹת כִּי נְבוֹנוֹתָ:
מִמַּעֲמַקֵּי מַחְשְׁבוֹתֶיךָ· וּמוֹלַכְךָ כָּל־פְּעֻלּוֹתֶיךָ:
קְצוֹת דְּרָכֶיךָ הֲלֹא הִכַּרְנוּ. וּמִמַּעֲשֶׂיךָ הֵן יָדַעְנוּ·
שֶׁאַתָּה אֵל כֹּל יָצַרְתָּ· לְבַדְּךָ מְאוּמָה לֹא נִגְרַעְתָּ:
לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתְּךָ לֹא לְהִתְעַצֵּבְתָּ. וְגַם לְעֵזֶר לֹא נִצְרַכְתָּ:
כִּי הָיִיתָ לִפְנֵי הַכֹּל· וְאָז בְּאֵין כֹּל לֹא־נִצְרַכְתָּ כֹּל:

ל"ו, כ"ג. שלמה שמו פ"פ שבועות דף ל"ה ע"ב ומסכת סופרים פרק ד' כל שלמה שלמורין בשיר השירים קדש, חוץ לבד משלום שלו. כי ידבר שו' תהלים פ"ה, ט'. כתועפות ראם, במדבר כ"ג, כ"ב. יושבי נטעים ל' דה"א ד' כ"ג. ומלת נכ"ל פ' פ' גם נטדלת רות דף ט"ב ע"ב על כמבוהן של בריקים. שלשה הרועים, ג' אבות אברהם יצחק ויעקב, וע"פ ילקוט פ' בלק ראה תאמ"ו שסלרי קדם, מושה פני אבורים נדולים תלוים ועומדים אברהם יצחק ויעקב. ועוד שם פרשה לורים אני רואה אותם שקדשו לגרדמות וכו'. והנה פירוש השריגים של שלשת הרועים, הם בני ישראל. תתחסד, תתבר, ל' ש"ב כ"ב כ"ו. תתבר עמם, ר"ל עם השריגים של שלשה הרועים. גוחי ל' מוציאי כמו גוחי מבטן (תהלים כ"ב י"). וגוזי ל' הסגורה כמו ממעי אמי אתה גוזי (שם ע"א, ו').

ניב שפתים, דבור פה, ל' ישעיה נ"ז, י"ט. מחשבותיך, ל' תהלים צ"ב, ו'. ושנותיך, שם ק"ב, כ"ח לפסילים, אשר כפרו, תהלתך לא תתן לאלהים אחרים ולא לפסילים הרים, והוא ענ"כ ישעיה מ"ב, ח' נועצת קושא סלה. נבונות, אתה הייתי המבין מעצמך. וממעשיך הן ידענו, המק"ה ניכר מתוך מעשיו. לההטו'

כִּי מֵאַהֲבָתְךָ עֲבָדֶיךָ. כֹּל בָּרָאתָ לִכְבוֹדֶךָ:
וְלֹא נוֹדַע אֵל זוּלָתֶךָ. וְאֵין כָּמוֹךָ וְאֵין בִּלְתֶּךָ:
וְלֹא נִשְׁמַע מִן־אָז וָהָלְאָה. וְלֹא קָם וְלֹא נִהְיָה וְלֹא נִרְאָה:
וְגַם אַחֲרֶיךָ לֹא יִהְיֶה אֵל. רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן אֵל יִשְׂרָאֵל:
בָּרוּךְ אַתָּה יָחִיד וּמְיֻחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:
אֲשֶׁר מִי יַעֲשֶׂה כְּמְלַאכְתֶּךָ. כְּמַעֲשֶׂיךָ וְכִגְבוּרוֹתֶיךָ:
אֵין יְצִיר זוּלַת יְצִירָתֶךָ. וְאֵין בְּרִיאָה כִּי אִם בְּרִיאָתֶךָ:
כָּל־אֲשֶׁר תַּחְפּוֹץ תַּעֲשֶׂה בַכֹּל. כִּי אַתָּה נַעֲלֵיתָ עַל־כֹּל:
אֵין כָּמוֹךָ וְאֵין בִּלְתֶּךָ. כִּי אֵין אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ:
אַתָּה הָאֵל עוֹשֵׂה פֶלֶא. וְדָבָר מִמְּךָ לֹא יִפָּלֵא:
מִי כָמוֹךָ נוֹרָא תְהִלּוֹת. אֱלֹהִים לְבַדְּךָ עוֹשֶׂה גְדוֹלוֹת:
אֵין אוֹתוֹת כְּמוֹ אוֹתוֹתֶיךָ. אַף אֵין מוֹפֵת כְּמוֹ מוֹפְתֶיךָ:
אֵין תְּבוּנָה כִּתְבוּנָתֶךָ. אֵין גְּדֻלָּה כִּגְדֻלָּתֶךָ:
כִּי מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבוֹתֶיךָ. וְגָבְהוּ דַּרְכֵי אָרְחוֹתֶיךָ:
אֵין גַּאֲוָה כְּמוֹ גַאֲוָתֶךָ. אַף אֵין עֲנָוָה כְּעַנְוָתֶךָ:
אֵין קְדֻשָּׁה כִּקְדֻשָּׁתֶךָ. אֵין קְרֵבוּת כְּמוֹ קְרֵבוּתֶךָ:
אֵין צְדָקָה כְּמוֹ צִדְקָתֶךָ. אֵין תְּשׁוּעָה כִּתְשׁוּעָתֶךָ:
אֵין זְרוֹעַ כִּזְרוֹעוֹתֶיךָ. אֵין קוֹל כְּרַעַם גְּבוּרוֹתֶיךָ:
אֵין רַחֲמִים כְּרַחֲמָנוּתֶךָ. אֵין חֲנִינוּת כַּחֲנִינוּתֶךָ:
אֵין אֱלָהוּת כֶּאֱלָהוּתֶךָ. וְאֵין מַפְלִיא כְּשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ:
כִּי שְׁמוֹתֶיךָ אֵלִים מְרוּצִים. בְּזִכְרְךָ לְחוּצִים לְהַפְלִיא נְחוּצִים:
וְאַשָּׁף וְחַרְטֹם לֹא יְלַחֲצוּךָ. וְכָל־שֵׁם וְלַהַט לֹא יְנַצְּחוּךָ:
(לֹא יְנַצְּחוּךָ כָּל־הַחֲכָמִים. כָּל הַקּוֹסְמִים וְהַחַרְטֻמִּים:)
אַתָּה מֵשִׁיב לְאָחוֹר חֲכָמִים. לֹא יוּכְלוּ לְךָ עֲרוּמִים וְקוֹסְמִים:
לְהָשִׁיב לְאָחוֹר מוֹפְתֶיךָ. לְהָפֵר עֲצַת סוֹד גְּזֵרָתֶךָ:
מֵרְצוֹנְךָ לֹא יַעֲבִירוּךָ. לֹא יְמַהֲרוּךָ וְלֹא יְאַחֲרוּךָ:
עֲצָתְךָ תָפֵר עֲצַת כָּל־יוֹעֲצִים. וְעֻזְּךָ מַחֲלִישׁ לֵב אַמִּיצִים:
(אַתָּה מְצַוֶּה וּפַחְדְּךָ מַשְׁוֶה. וְאֵין עָלֶיךָ פָּקִיד וּמְצַוֶּה:)
(אַתָּה מְקַוֶּה וְאֵינְךָ מְקַוֶּה. לְךָ כָּל־מְקַוֶּה נֶפֶשׁ תְּרַוֶּה:)

ל' דומה. בראת לכבודך עפ"י ישעיה מ"ג, ז'. אלים מרוצים שהמלאכים מרוצים לעשות רצונך. לחוצים ישראל שהמלאכים בלתם. נחוצים ל' מהירות ר"ל שהמלאכים רצים במהירות לעשות פלאות לישראל כלחוצים. אשף וחרטם שמות מכשפים (דניאל ב', י'). וכל שם, הכוונה כשמות. ולהט של' כלהטיהם (שמות ז', י"א). אתה משיב, ל' ישעיה מ"ד, כ"ה. ערומים של' והנחש היה ערום (בראשית ג'). להשיב זה יתוכר עוד בפסוק הקודם, ר"ל לא יוכלו הערומים והקוסמים להשיב לאחור מופתיך. ופחדך משוה, פחדך מייסר הבריות כולן כאחד. אתה מקוה כמו שנאמר מקוה ישראל מושיעו (ירמיה י"ד, ח') ואינך מקוה, גם הוא עומד על ה' לתקוות קץ י"ם אמנם גם כי בהם וכלון השוגגים והמזידים וכאמור כהשגחות לא יכיו כי אם כפי תיקון ויולד, וכפשט שכולה מכל תיקון לדבר משה ובלא זו אידאשו. לך כל מקוה נפש תרוה

וְכָל־הַיְּצוּרִים וְכָל־עִנְיָנָם · וְכָל־יְקָר אֲשֶׁר בָּךְ אֵין דִּמְיוֹנָם:

(לֹא מַחְשְׁבוֹתָם מַחְשְׁבוֹתֶיךָ · כִּי אֵין בּוֹרֵא זוּלָתֶךָ:)

לְאֵין דִּמְיוֹן נִפְלָא אֱלֹהֵינוּ · לְאֵין חֵקֶר נִשְׂגָּב אֲדוֹנֵנוּ:

נִסְתָּר מִכָּל־נִסְתָּר, וְעָמוּם · מִכָּל־עָמוּם וּמִכָּל־כָּמוּס:

דַּק מִכָּל־דַּק, וְצָפוּן מִכָּל־ · צָפוּן, וְיָכוֹל מִכָּל־יָכוֹל:

נִשְׂגָּב מִכָּל־נִשְׂגָּב, וְנֶעְלָם · מִכָּל־נֶעְלָם, וּשְׁמוֹ לְעוֹלָם:

גָּבוֹהַּ מִכָּל־גָּבוֹהַּ, וְעֶלְיוֹן · מִכָּל־עֶלְיוֹן וּמִכָּל־חֶבְיוֹן:

חָבוּי וְעָמוֹק מִכָּל־עָמוֹק · לֵב כָּל־דַּעַת עָלָיו חָמוּק:

שֶׁאֵין שֵׂכֶל וּמַדָּע וְחָכְמָה · יְכוֹלִים לְהַשְׁווֹת לוֹ כָּל־מְאוּמָה:

לֹא מַשִּׂיגִים לוֹ אֵיךְ וְכַמָּה · לֹא מוֹצְאִים לוֹ דָּבָר דּוֹמֶה:

מִקְרֶה וְעִרְעֵר וְשִׁנּוּי וְטֶפֶל · וְחֶבֶר וּמִסְמָךְ אוֹר וְגַם־אֹפֶל:

וְלֹא מוֹצְאִים לוֹ מַרְאֶה וְצֶבַע · וְלֹא כָל־טֶבַע אֲשֶׁר שֵׁשׁ וָשֶׁבַע:

לָכֵן נְבוּכוֹת כָּל־עֶשְׁתּוֹנוֹת · וְנִבְהָלוֹת כָּל־הַחֶשְׁבּוֹנוֹת:

וְכָל־שַׂרְעַפִּים וְכָל־הַהִרְהוּרִים · נִלְאִים לָשׂוּם בּוֹ שִׁעוּרִים

מִלְּשַׁעֲרֵהוּ וּמִלְּהַגְבִּילֵהוּ · מִלְּתָאֲרֵהוּ וּמִלְּפַרְסְמֵהוּ:

בְּכָל־שִׂכְלֵנוּ חִפַּשְׂנוּהוּ · בְּמַחְתְּעֵנוּ לִמְצוֹא מַה הוּא:

לֹא מְצָאנוּהוּ וְלֹא יְדַעֲנוּהוּ · אַךְ מִמַּעֲשָׂיו הִכַּרְנוּהוּ:

שֶׁהוּא לְבַדּוֹ יוֹצֵר אֶחָד · חַי וְכֹל יָכֹל וְחָכָם מְיֻחָד:

כִּי־הוּא הָיָה לַכֹּל קֹדֶם · עַל כֵּן נִקְרָא אֱלֹהֵי קֶדֶם:

שעודו אתה תרום ונשא כל עקוה לך. לא מחשבותם הוא דבוק עם מה שלפניו. ועמום נסתר ונעלם, כאשר כמוס שאמרו גם הוא ל׳ הסתרה כמו הלא הוא כמוס עמדי (דברים ל״ב, ל״ד), ופירוש עמום הוא כמו עמוק (בחלוף בד״ו וסמ״ך דוגמת לבן ושמן עלץ ועלס) שהרב שמן שעשעו בסורית וכו׳ נשרש ל׳ סגירה וסתימה, וכתב המפרש עמום ולא עמוק כדי להשוות החרוז עם כמוס. וב״ר אלמה קליין שקלאטמאר ס״ו הפירוש עוד כי גם בל׳ ערבי טעם עמם ל׳ הסתר. דק מכל דק, הפרושים האלה כן שמו לשון הגאון בס׳ אמונות דף י״ד עמוד ב׳ שכתב שם שהבורא יתברך יותר דק מכל דק ועמוק מכל עמוק ועוז מכל עוז ונעלם מכל נעלם וגבוה מכל גבוה וכו׳. וכתב הרוקח בהל׳ קדושת היחוד וז״ל היוצר והבורא הכל דק מכל דק נפלא ונעלם וחבוי וטמון, כל דבר בריאה אין גוף לבורא, אין שייך בו שעור וקצב ולא אורך ולא רוחב ולא דמות ולא צורת גולם ולא דיבוק ולא איברים ולא כל ולא סוד ולא צורה ולא סיבוב ולא עקום ולא נוף וחתך וחסך ודבק, ואין צריך לכלום ואין דבוק למקום, ועשה את כל השמים והארץ והים והאויר וכל העולמים, ואין שייך בו לא עמידה ולא ישיבה ולא הליכה ולא שכיבה, והוא מלא בכחו ויכלתו כל היקום, ואין לו נדנוד ולא יגיעה ולא פעולת כל, הוא בורא כל בלא יגיעה ובלא עמל, כל מיני הנבראים ובל אין לא תבולנו ולא תשופנו, והוא הבורא כי היה טרם כל ענין וקדם לכל ראשון, ואין בו לא תוספת ולא שעור ולא חסרון ולא יתרון, אין קץ לגדולתו, עכ״ל וכל דבריו מיוסדים בפרקי שירי היחוד ליום ב׳ ויום ג׳. חביון ל׳ סתר, וכן חבוי. לב כל דעת, כל לב אשר יעיז לרעתו נסתר לו, חמוק גם הוא ל׳ סתר והעלמה כמו עד מתי תתחמקין (ירמיה ל״א, כ״א) חמק עבר (שיר ה׳ ו׳). איך, האיכות (קוואליטעט). וכמה, הכמות (קוואנטיטעט). ועירער, גם הוא ל׳ עקרה ונגיעה של׳ וביתו ערלי (סוטה כ״ח) בל״א נאכהאלטיגקייט. וחבר, חבור. וממסך, שיסמוך על דבר אחר הלשון זו מס׳ אמונות דף י״ח ע״א שאמר שם ושל המדברים אומר כי הבורא יתברך לא יתכן שיקרהו אליו על דבר הבאשה וכו׳ והשתתפות נרצים מוקין בה הלשון, ואומר אי אפשר שיעשה לעולם בכל מעם מעוצם ולא נעדר אליו נגם שורש ומחובר, שמני שיתברך שמו קודם לכל עמל ומחובר ומסוך ועמוד והוא בורא הכל וכו׳ עכ״ל ועל פי אלה הדינים נעשים הם. אשר שש ושבע, הם ששת מיני התנועה ושבע מיני הכמות שיש לכל הנבראים הגשמיים והמוכרים המיוחן לשמם ופ״פ מ׳ באמונות. נבוכות, מבולבלות מל׳ נבוכים הם בארץ (שמות י״ד, ג׳). עשתונות, מחשבות. שרעפים גם הוא ל׳ מחשבה כמו ברוב שרעפי בקרבי (תהלים צ״ד, י״ט). לכל קודם,

בְּעֲשׂוֹתוֹ בְּלִי כֹל אֶת־הַכֹּל. יָדַעְנוּ כִּי־הוּא כֹל יָכוֹל:
כַּאֲשֶׁר מַעֲשָׂיו בְּחָכְמָה כֻּלָּם· יָדַעְנוּ כִּי בְּבִינָה פְּעָלָם:
בְּכָל־יוֹם וָיוֹם בְּחִדּוּשׁוֹ כֻּלָּם. יָדַעְנוּ כִּי־הוּא אֱלֹהֵי עוֹלָם:
כַּאֲשֶׁר הָיָה קֹדֶם לְכֻלָּם· יָדַעְנוּ כִּי הוּא חַי לְעוֹלָם:
וְאֵין לְהַרְהֵר אַחַר יוֹצְרֵנוּ בְּלִבֵּנוּ וְלֹא בְּסִפּוּרֵנוּ:
לְמֻמָּשׁ וְגֹדֶשׁ לֹא נְשַׁעֲרֵהוּ· לְטָפֵל וְתֹאַר לֹא נְדַמֵּהוּ:
וְלֹא נַחְשְׁבֵהוּ לְעִקָּר וְנִצָּב. וְלֹא לְמִין וְכָל־אוֹן וּלְכָל־נִקְצָב:
כָּל־הַנִּבְרָאִים וְהַנִּשְׂכָּלִים· וְהַמַּדָּעִים בְּעֶשֶׂר כְּלוּלִים:
וְשֶׁבַע בְּהִיּוֹת וְשֵׁשֶׁת נְהוֹת. וְשָׁלֹשׁ גְּזֵרוֹת וְעִתּוֹת וּמַהוּת:

קודם לכל. **בעשותו בלי כל את הכל**, כן בפירוש ישן על שיר היחוד כ"י ונכון, ושפירש שם וז"ל עשה את הכל ולא מדבר ולא מתוך דבר ולא עם דבר ולא כדבר ולא על דבר, שאם היה בורא מדבר א"כ היה הדבר קדמון, וכן לא מתוך דבר, שאם תאמר מתוך צריך אתה לומר או מתוך כלי או מתוך הזמן וא"כ הכלי והזמן קדמון, ולא עם דבר שא"כ היה נעזר בו וזהו חולשות, וכן לא ברא כדבר, דבר זה נופל תחת בלי תוספות שהאומנים ממציאים ובהיותו נצרך בלי היה נצרך לאומר וזמן וא"כ הזמן נברא כבר, וכן לא על דבר שא"כ נהיה הדבר ההוא כמו יסוד לבנותו עליו הנברא וא"כ היסוד קדם וזהו חולשות, והכל נסתלק כל זה מן הבורא ית' ולכן צריך לומר שבלי כל עשה את הכל עכ"ל. **בחכמה כלם**, כמו שכתוב מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית (תהלים ק"ד, כ"ד). **בחדשו כלם**, כמו שאומרים בברכת יוצר, המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית וראה בפירושו למעלה דף 76. **לממש**, דבר שיש בו ממשות. **וגודש**, תוספת שעור, פי' כל מדות שמשקדש היו נגדשות (מנחות נ') שהיו מים נגדשין (סוטה ל"ד); אך בכ"י תושש והוא מוסכם יותר עם לשון הגאון שהעתקתי למעלה ועם אשר אעתיק בסמוך. **לעקר ונצב**, לעולם אשר לו שרש יוסד, והוא ע"פ ס' אמונות דף י"ח ע"ב הבורא יתברך אינו גשם ולא יתכן שיהיה לו שרש שהשרשים לא יחיו ולא שעמידו והדומה לזה והכל נטבע מפני שאינו גשם, ומפני שהשרש איננו כי אם הטען הגשם על אחר, ומפני השרש ממיניים שבוי וחלוק לגלב. **למין**, כגון מין אדם או מין בהמה. **וכל און**, כח שישנו במין אחד. **נקצב**, עם שקלוב לעולם אחד ולא יעלה בעולם אחר. והנה הזכיר הפייטן כב' תרוצים אלה ה' ענינים הכוללים לאישים שהנה אותם הרמב"ם בספרו מלות הגיון שער י' שהן המין והסוג וההבדל והסגולה והמקרה, והמשרו לממש וגודש רצונו על עצם הדבר, והמשרו לטפל ותואר כוונתו על המקרה, לעקר ונצב הוא הסוג, ואמריו ולא למין, ואמריו וכל און הוא הסגולה, ולכל נקצב הוא ההבדל. **בעשר כלולים.** **ושבע בהיות** וכו' גם זה לשון הגאון בס' אמונות דף ע"ו, ע"ב שאמר גם כי הגשם שהוא אחד לא יתכן לחתוכו לא נעבר המאמרות אשר על העצם וכן בכמות מיני התנועה וכן בטעם מיני הכמות וכן בשלשה מוצנים ושלש הגזרות ושלש בלורות עכ"ל והחזור הדברים האלה כבר הביאו רוו"ם ז"ל במהדורתו על תהלו זה במקורו שהם נכוחה וז"ל, ידוע כי כל הנמצאים לא ימלטו מהיותם או עצם או מקרה והמקרים נחלקין להרמב"ם שער י' (והבר לפניו בהמשוננה הישה להרלב"ד רלא עמוד א' ובחובות הלבבות שער היחוד פרק ו') והוא מן לאבן תבון פרק י' ובפירושו למלות זרות למורה כי הסוגים העליונים לכל הנמצאים הם י' שיש אשר קראו עשר מאמרות, והסוג העליון והראשון הוא העצם (דאז וועזען), והתשעה האחרים הם מקרים הסמוכים לעצם והם הכמות (דיע גרעססע) והאיכות (דיע בעשאפפענהייט) והמצטרף (דאז פערהעלטניס) והאנה (דער ארט) והמצב (דיע שטעללונג) והמתי הוא הזמן (דיע צייט) והקנין (דיא אייגענטהימליכקייט) והפועל (דיא טהעטיגקייט) והמתפעל (דאז ליידען); ואמר אבן רשד כי כשמאמר הכמות ישלמו שבעה מינים והם המספר, והגשם, והמשטח, והקו, והמאמרים, והזמן, והמקום; ושמאמר מיני הפועל והמתפעל הם ששה כשמאמר מיני התנועות והגדירות המגיעים לעצם ובתנועותיו, אמר שהם השמאמר העצם והם ההויה וההפסד שהם שני ימלאו בעצם שלא עלמו והוא שיתנוע לרע וילכו צורה אחרת והצמחה שעצם אל עצם אחר, ושנים שהם במאמר הכמות והם הצמיחה והיינו השינוי שהמנוחת לגדלות, והכיתוך והוא שינוי מגדלות לקטנות, ואחד במאמר האיכות והוא השנוי באיכותיו משרה אל מרשה או מקר אל חום וכדומה, והוא הנקרא שינוי בעתם, ואחד מהם במאמר האנה והוא ההעתק ממקום אל מקום; ואמר עוד כי לכל גזרה ר"ל לכל מאמר גזר ומוחק יחבנו ג' מיני ביאור, ביאור מגדר והוא אשר יתאמר ממנו וכבל כאמרנו האדם הוא חי מדבר, וביאור כחוק והוא המתאמר שמות ובגלוה או מקרה כאמרנו האדם הוא חי לוחק או חי בותב וכדומה, וביאור אינו לא כגדר ולא כחוק והוא המתחבר ממין ומקרה כאמרנו כלשון שהוא אדם לבן או סופר משכיל; ושלש עתות הם העבר וההוה והעתיד; ושלש מהות הם הם הידועות בגם ג' רחקים שהם האורך והרוחב והעומק, והם אורך הקו והשטח והגשם; והנה המינים הנזכרים הם מקיפים כל הנמצאות עם עניניהם ושינוי מצבם וכולם מיוחדים בגשמים ובמקריהם לכן אין גם אחד מהם בבורא ית' כי הוא בורא כל עצם וכל מקרה והוא מרומם מכל שינוי והשתנות ואין

הן כבורא אין גם אחד · כי הוא בראם כלם יחד:
כלם יבלו אף יחלופו. הם יאבדו ואף יסופו:
ואתה תעמד ותבלה כלם · כי חי וקים אתה לעולם:

ליום ששי.

אתה לבדך יוצר כל הוא. ולא ידמה מעשה לעושהו:
כל־הארצות לא יכילוך · ואף שמים לא יכלכלוך:
אז יחילו מים חיים. מפניך אלהים חיים:
רעשה ארץ ונסו מים · ונטפו מים אף־שמים:
נוטה לבדך השמים. רוקע הארץ על המים:
עשית כל־חפצך לבדך · ולא נצרכת עזר כנגדך:
סועד אין מי יסעדך. הכל מתך ומידך:
בכחך אז כן עתה ודעתך · ולעולם כל־כבודך אתך:
ולא יעפת ולא יגעת. כי במלאכתך לא עמלת:
כי בדברך כל־יצוריך · ומעשה חפצך במאמריך:
ולא אחרתו ולא מהרתו. הכל עשיתו יפה בעתו:
מבלי מאומה כל חדשת · ואת־הכל בלי כלי פעלת:
ועל לא יסור הכל יסדת. ברצון רוחך כל תלית:
זרועות עולם את־כל נושאות · מראש ועד סוף ואינם נלאות:
בעיניך לא דבר הקשה. רצונך כל־דבר רוחך עושה:
לפעלתך לא דמית · אל־כל־תאר לא שוית:
ולא קדמה למלאכתך מלאכה. חכמתך היא הכל ערכה:
לרצונך לא קדמו ואחרו · ועל חפצך לא נוספו וחסרו:
מכל־חפצך לא שכחת. ודבר אחד לא חסרת:
לא החסרת ולא העדפת · ודבר רק בם לא פעלת:
אתה תשבחם ומי התעיבם. ושמץ דבר לא נמצא בם:
התחלות בחכמה עשיתם · בתבונה ובדעת כליתם:

כם מרשון לתפוס גו כל שמוסה. כולם יבלו, מל הנבראים עם כל מקריהם יבלו ויחלופו. ומוכא פרוו זה נם' בלמון ס' אל"ג. יסופו, יתמו, כמו ישעיה ס"ג, י"ג. ואתה תעמד ל' תהלים ק"ב כ"ז.

יכילוך, יחזיקוך כל"פ מפשוט, כמו מלפים בת יכיל (מ"א ז', כ"ו). לא יכלכלוך מ"א ח', כ"ז. יחילו, ל' פחד, וכוח מתהלים ע"ז, י"ז. רעשה ל' תהלים ס"ח, ט'. ונסו מים, הכוונה על בריאת העולם שהבדיל המים את המים אשר מעל לרקיע ואשר מתחת לרקיע. רוקע הארץ, תהלים קל"ו, ו'. סועד, מחזק סומך, ואין מי יסעדך. כי בדברך, רק בדבור בריאת הכל וכמו שכתוב בדבר ה' שמים נעשו וכו'. במאמריך, וכמו שאמרו בעשרה מאמרות נברא העולם. הכל עשיתו, עפ"י קהלת ג', י"א. בלי כלי פעלת, שאין אדם יכול לתקן דבר בלי כלי, אבל הבורא לבדו ובמה הוא בלין; בן סלמתי כמילום בי"י ונשמע ממנו שבורא מבונה היא בלי כלי, ובן גד"ו. זרועות עולם עפ"י דברים ל"ג, כ"ז וכולם נשענים י"ג מ"ב אבל הבורא אלו כחותיו של הקב"ה בקמיע ביד נביא. לא דמית. מידך רוצה. כל חפצך, שכל מה שפעלת לטובות. התעיבם

מֵרֵאשִׁית וְעַד אַחֲרִית עֲשׂוּיִם. בֶּאֱמֶת וּבְיֹשֶׁר וָטוֹב רְאוּיִם:

הִקְדַּמְתָּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ רֹב רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ:

כִּי רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ הֲלֹא מֵעוֹלָם עַל עֲבָדֶיךָ:

וְעַד לֹא כָל־חַי הוּכַן לְכַלְכֵּל. לִפְנֵי אוֹכֵל תִּתֵּן אֹכֶל:

וּמָזוֹן וּמָכוֹן תַּעֲשֶׂה כְּפִי כֹל צָרְכֵי הַכֹּל כַּאֲשֶׁר לַכֹּל:

שְׁלֹשֶׁת יָמִים הָרִאשׁוֹנִים. אָז הֲכִינוֹתָם לָאַחֲרוֹנִים:

אָז עָטִיתָ אוֹר כַּשַּׂלְמָה. אֶדֶר מְאוֹרוֹת מִסּוּל שַׂלְמָה:

(בְּטֶרֶם כָּל־יְצוּר מְאֹד גָּדַלְתָּ. וְאַחַר כֹּל מְאֹד נִתְגַּדַּלְתָּ:)

(אָז כְּאַיִן לְבוּשׁ הוֹד וְהָדָר לוֹבֵשׁ. עַד לֹא אֶדֶר גֵּאוּת לָבֵשׁ:)

(אוֹר כַּשַּׂלְמָה וְכִמְעִיל עֹטֶה. שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה נוֹטֶה:)

(עָשִׂיתָ בָּם לְאוֹרִים הֲרָרִים. וְרָצוֹא וָשׁוֹב בְּנַחַת מְהַלְּכִים:)

הִבְדַּלְתָּ בֵּין מַיִם לָמָיִם. בִּמְתִיחַת רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם:

מְזוֹנוֹת מְעוֹנוֹת לְשֶׁרֶץ מַיִם. וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל הַשָּׁמָיִם:

עֵשֶׂב וְחָצִיר לְבֶשָׂה אֲדָמָה. מַאֲכָל לַחַיָּה וּלְכָל־בְּהֵמָה:

בְּקֶרֶן שֶׁמֶן גַּן נָטַעְתָּ אֶל־הָאָדָם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ:

עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ עָשִׂיתָ לוֹ. דֵּי מַחְסֹרוֹ אֲשֶׁר־יֶחְסַר לוֹ:

כָּל־מַעֲשֶׂיךָ בְּיָדוֹ תַּתָּה. וְתַחַת רַגְלָיו הַכֹּל שַׁתָּה:

לְהַעֲלוֹת מֵהֶם בָּקָר וָצֹאן. עַל מִזְבַּחֲךָ יַעֲלוּ לְרָצוֹן:

עָשִׂיתָ לוֹ כְּתֹנֶת לְשָׁרֵת. לַהֲדָרַת קֹדֶשׁ וּלְתִפְאָרֶת:

שַׂמְתָּ בְקִרְבּוֹ חָכְמַת אֱלֹהִים. כִּי יְצַרְתּוֹ־לְךָ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים:

לֹא מָנַעְתָּ עַל פְּנֵי אֲדָמָה צָרְכֵי אָדָם וְכֻלָּם בְּחָכְמָה:

מַעֲשֶׂיךָ מְאֹד רַבּוּ וְגָדְלוּ. וְשִׁמְךָ יְיָ כֻּלָּם יְהַלְלוּ:

רַבּוּ וְגָדְלוּ מְאֹד מַעֲשֶׂיךָ. יוֹדוּךָ יְיָ כָּל־מַעֲשֶׂיךָ:

כֹּל פָּעַלְתָּ לְמַעֲנֶךָ. וְלִכְבוֹדְךָ כָּל־קִנְיָנֶךָ:

ל' נאה. הקדמת וכו' שהיתה בבריאת העולם מדת הרחמים למדת הדין כדי שיתקיים העולם ע"י שניהם וכמו שפירש"י בראש תורה. ועד לא כל חי, קודם שברא הבורא ית' את הבהמות והחיות ברא להם את מזונתם, וזה שאדה"ר ברא באחרונה כדי שיהיו כל מזונותיו מוכנים לו. שלשת ימים, פירוש הג' ימים הראשונים של מעשה בראשית ברא צרכי כל הבריות שנבראו בג' ימים האחרונים. אז עטית, ל' תהלים ק"ד, ב'. ואיתא במדרש פרק ג' כי שמים נבראו מאור לבושו של הקב"ה. הוד והדר, גם זה ל' תהלים ק"ד, א'. אורה, ל' מליצה והכוונה בטרם שברא העולם. גאות לבש, תהלים צ"ג. אור כשלמה, שם ק"ד, ב'. עשית בם, בשמים. ורצוא ושוב, כנוי למלאכים ע"פ יחזקאל א', י"ד. בנחת, בלחש. בקרן שמן, במקום טוב ושמן ל' ישעיה ה', א'. עזר כנגדו, אשתו של אדם. די מחסורו, גם נתת לו כל די מחסורו, ול' דברים ט"ו, ח' כתוב. בידו תתה, נתת, וסוף לשון תהלים ח', ז'. להעלות מהם, מן הבהמות שנתן הקב"ה לאדה"ר והוא כוה לדורות חז"ל בשבת כ"ח ע"ב שור שהקריב אדה"ר וכו'. כתונת לשרת, בגדי אור. יודוך ה' תהלים קמ"ה, י'. כל פעלת ל' משלי ט"ז, ד'

נוהגים לומר בכל יום השיר שהיו הלוים אומרים בבהמ״ק ואחריו אומרים קדיש יתום.

ואומרים בראשון בשבת הַיּוֹם יוֹם רִאשׁוֹן בַּשַּׁבָּת שֶׁבּוֹ הָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ:

לְדָוִד מִזְמוֹר. לַיהוָה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: כִּי הוּא עַל־יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל־נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ: מִי־יַעֲלֶה בְהַר יְהוָה וּמִי־יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ: נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא־נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה: יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְהוָה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה: קדיש יתום.

בשני בשבת אומרים. הַיּוֹם יוֹם שֵׁנִי בַּשַּׁבָּת שֶׁבּוֹ הָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ:

שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי־קֹרַח: גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קָדְשׁוֹ: יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל־הָאָרֶץ הַר־צִיּוֹן יַרְכְּתֵי צָפוֹן קִרְיַת מֶלֶךְ רָב: אֱלֹהִים בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ נוֹדַע לְמִשְׂגָּב: כִּי־הִנֵּה הַמְּלָכִים נוֹעֲדוּ עָבְרוּ יַחְדָּו: הֵמָּה רָאוּ כֵּן תָּמָהוּ נִבְהֲלוּ נֶחְפָּזוּ: רְעָדָה אֲחָזָתַם שָׁם חִיל כַּיּוֹלֵדָה: בְּרוּחַ קָדִים תְּשַׁבֵּר אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ: כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן רָאִינוּ בְּעִיר יְהוָה־צְבָאוֹת בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהִים יְכוֹנְנֶהָ עַד־עוֹלָם סֶלָה: דִּמִּינוּ אֱלֹהִים חַסְדֶּךָ בְּקֶרֶב הֵיכָלֶךָ: כְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים כֵּן תְּהִלָּתְךָ עַל־קַצְוֵי־אֶרֶץ צֶדֶק מָלְאָה יְמִינֶךָ: יִשְׂמַח הַר־צִיּוֹן תָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ: סֹבּוּ צִיּוֹן וְהַקִּיפוּהָ סִפְרוּ מִגְדָּלֶיהָ: שִׁיתוּ לִבְּכֶם לְחֵילָה פַּסְּגוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ לְמַעַן תְּסַפְּרוּ לְדוֹר אַחֲרוֹן: כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל־מוּת: קדיש יתום.

בשלישי בשבת אומרים. הַיּוֹם יוֹם שְׁלִישִׁי בַּשַּׁבָּת שֶׁבּוֹ הָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ:

מִזְמוֹר לְאָסָף. אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת־אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: עַד־מָתַי תִּשְׁפְּטוּ־עָוֶל וּפְנֵי רְשָׁעִים תִּשְׂאוּ־סֶלָה: שִׁפְטוּ־דַל וְיָתוֹם עָנִי וָרָשׁ הַצְדִּיקוּ:

המזמורים של יום. הטעם לומר בכל יום המזמור שהיו הלוים אומרים אותו בבהמ״ק (תמיד פרק ז׳ משנה ד׳ ור״ה דף ל״א) ומזמורים אחרים לפי ענין סיום מקודו במס׳ סופרים פ׳ י״ח. גם מרשב״ם בשם תשובת רבנו ז״ל כתבו עיקר הטעם לקרות בכל יום מזמור שהיו הלוים אומרים בבהמ״ק באותו יום, וקורין לדוד מזמור ה׳ כבודי אמת (מזמור כ״ב) כל המזמור עכ״ל והספרדים אומרים במקום מזמור ב״ם יום שבת מזמור פ״ו בשם ר׳ חזק, וכן כתבו אבן ירחי ואבודרהם, והאשכנזים אומרים במקומו מזמור פ״ג אלהים אל דמי לך, ומוסיפין בכל זה כמבואר מ״ב. וש״ע. וט״ב. וקי״ד.

[illegible]

פַּלְּטוּ־דַל וְאֶבְיוֹן מִיַּד רְשָׁעִים הַצִּילוּ: לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ בַּחֲשֵׁכָה יִתְהַלָּכוּ יִמּוֹטוּ כָּל־מוֹסְדֵי אָרֶץ: אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם: אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן וּכְאַחַד הַשָּׂרִים תִּפֹּלוּ: קוּמָה אֱלֹהִים שָׁפְטָה הָאָרֶץ כִּי־אַתָּה תִנְחַל בְּכָל־הַגּוֹיִם: קדיש יתום

ברביעי כנהג לוטרים. הַיּוֹם יוֹם רְבִיעִי בַּשַּׁבָּת שֶׁבּוֹ הַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בְּמִקְדָּשׁ:

אֵל־נְקָמוֹת יְהוָה אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל־גֵּאִים: עַד־מָתַי רְשָׁעִים יְהוָה עַד־מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ: יַבִּיעוּ יְדַבְּרוּ עָתָק יִתְאַמְּרוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן: עַמְּךָ יְהוָה יְדַכְּאוּ וְנַחֲלָתְךָ יְעַנּוּ: אַלְמָנָה וְגֵר יַהֲרֹגוּ וִיתוֹמִים יְרַצֵּחוּ: וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה־יָּהּ וְלֹא־יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: בִּינוּ בֹּעֲרִים בָּעָם וּכְסִילִים מָתַי תַּשְׂכִּילוּ: הֲנֹטַע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע אִם־יֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט: הֲיֹסֵר גּוֹיִם הֲלֹא יוֹכִיחַ הַמְלַמֵּד אָדָם דָּעַת: יְהוָה יֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי הֵמָּה הָבֶל: אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר־תְּיַסְּרֶנּוּ יָּהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְלַמְּדֶנּוּ: לְהַשְׁקִיט לוֹ מִימֵי רָע עַד יִכָּרֶה לָרָשָׁע שָׁחַת: כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְהוָה עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב: כִּי־עַד־צֶדֶק יָשׁוּב מִשְׁפָּט וְאַחֲרָיו כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב: מִי־יָקוּם לִי עִם־מְרֵעִים מִי־יִתְיַצֵּב לִי עִם־פֹּעֲלֵי אָוֶן: לוּלֵי יְהוָה עֶזְרָתָה לִּי כִּמְעַט שָׁכְנָה דוּמָה נַפְשִׁי: אִם־אָמַרְתִּי מָטָה רַגְלִי חַסְדְּךָ יְהוָה יִסְעָדֵנִי: בְּרֹב שַׂרְעַפַּי בְּקִרְבִּי תַּנְחוּמֶיךָ יְשַׁעַשְׁעוּ נַפְשִׁי: הַיְחָבְרְךָ כִּסֵּא הַוּוֹת יֹצֵר עָמָל עֲלֵי־חֹק: יָגוֹדּוּ עַל־נֶפֶשׁ צַדִּיק וְדָם נָקִי יַרְשִׁיעוּ: וַיְהִי יְהוָה לִי לְמִשְׂגָּב וֵאלֹהַי לְצוּר מַחְסִי: וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת־אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם יַצְמִיתֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: (וי״א מוסיפים עוד פסוק זה: לְכוּ נְרַנְּנָה לַיהוָה נָרִיעָה לְצוּר יִשְׁעֵנוּ:) קדיש יתום.

בחמישי כנהג לוטרים. הַיּוֹם יוֹם חֲמִישִׁי בַּשַּׁבָּת שֶׁבּוֹ הַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בְּמִקְדָּשׁ:

לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית לְאָסָף: הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: שְׂאוּ־זִמְרָה וּתְנוּ־תֹף כִּנּוֹר נָעִים עִם־נָבֶל: תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֵּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ: כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם שְׂפַת לֹא־יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע: הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ כַּפָּיו מִדּוּד תַּעֲבֹרְנָה: בַּצָּרָה קָרָאתָ וָאֲחַלְּצֶךָּ אֶעֶנְךָ בְּסֵתֶר רַעַם אֶבְחָנְךָ עַל־מֵי מְרִיבָה

יראה־יה ובן תיסרנו יָה, ביו״ד בדגש, ונכתבין בשמורת בתוך י״ם מלין דנכתבן בתר יקו״ם בכנ״ס מנסל. ... יראה־יה תוס בכללו ע״פ דין דחיק כמו יִרְאֶהלּוֹ (ברכות כ״ב, ס׳) ומשנהדקסוף (פ״ג, ט״ו) קְרִיהלּוֹ (דברים י״ג, י״ו). הַנִּפְל מלרע כמעם כמו יֹצֵר פִּיו, וְתִשְׁתַּ שבת (ויקרא י״ט, ו׳) ועי״ם בכלל אלא ... לפתור בנינוני קל, והלא מבלול דק י״ס

סֶלָה: שְׁמַע עַמִּי וְאָעִידָה בָּךְ יִשְׂרָאֵל אִם־תִּשְׁמַע־לִי: לֹא־יִהְיֶה בְךָ אֵל זָר וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נֵכָר: אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַרְחֶב־פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ: וְלֹא־שָׁמַע עַמִּי לְקוֹלִי וְיִשְׂרָאֵל לֹא־אָבָה לִי: וָאֲשַׁלְּחֵהוּ בִּשְׁרִירוּת לִבָּם יֵלְכוּ בְּמוֹעֲצוֹתֵיהֶם: לוּ עַמִּי שֹׁמֵעַ לִי יִשְׂרָאֵל בִּדְרָכַי יְהַלֵּכוּ: כִּמְעַט אוֹיְבֵיהֶם אַכְנִיעַ וְעַל־צָרֵיהֶם אָשִׁיב יָדִי: מְשַׂנְאֵי יְהוָה יְכַחֲשׁוּ־לוֹ וִיהִי עִתָּם לְעוֹלָם: וַיַּאֲכִילֵהוּ מֵחֵלֶב חִטָּה וּמִצּוּר דְּבַשׁ אַשְׂבִּיעֶךָ: קדיש יתום.

ביום ו׳ אומרים. הַיּוֹם יוֹם שִׁשִּׁי בַּשַּׁבָּת שֶׁבּוֹ הַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בַּמִּקְדָּשׁ:

יְהוָה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ, לָבֵשׁ יְהוָה עֹז הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט: נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז, מֵעוֹלָם אָתָּה: נָשְׂאוּ נְהָרוֹת, יְהוָה, נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם: מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְהוָה: עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה־קֹּדֶשׁ יְהוָה לְאֹרֶךְ יָמִים: קדיש יתום.

נוהגים בהרבה קהלות לומר בכל יום אחר שיר של יום מזמור פ״ג, ונהגו בהרבה קהלות שאין לאמרו בימים שאין אומרים תחנון (ועיין בכל בו ס׳ פ״ב). ובאותן הקהלות שאומרים שיר היחוד לאחר עלינו אומרים מזמור זה אחר שיר היחוד. ובכל מקום א״א אותו בבית אבל.

שִׁיר מִזְמוֹר לְאָסָף: אֱלֹהִים אַל־דֳּמִי־לָךְ אַל־תֶּחֱרַשׁ וְאַל־תִּשְׁקֹט אֵל: כִּי־הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֶהֱמָיוּן וּמְשַׂנְאֶיךָ נָשְׂאוּ רֹאשׁ: עַל־עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד וְיִתְיָעֲצוּ עַל־צְפוּנֶיךָ: אָמְרוּ לְכוּ וְנַכְחִידֵם מִגּוֹי וְלֹא־יִזָּכֵר שֵׁם־יִשְׂרָאֵל עוֹד: כִּי נוֹעֲצוּ לֵב יַחְדָּו עָלֶיךָ בְּרִית יִכְרֹתוּ: אָהֳלֵי אֱדוֹם וְיִשְׁמְעֵאלִים מוֹאָב וְהַגְרִים: גְּבָל וְעַמּוֹן וַעֲמָלֵק פְּלֶשֶׁת עִם־יֹשְׁבֵי צוֹר: גַּם־אַשּׁוּר נִלְוָה עִמָּם הָיוּ זְרוֹעַ לִבְנֵי־לוֹט סֶלָה: עֲשֵׂה־לָהֶם כְּמִדְיָן כְּסִיסְרָא כְיָבִין בְּנַחַל קִישׁוֹן: נִשְׁמְדוּ בְעֵין־דֹּאר הָיוּ דֹּמֶן לָאֲדָמָה: שִׁיתֵמוֹ נְדִיבֵמוֹ כְּעֹרֵב וְכִזְאֵב וּכְזֶבַח וּכְצַלְמֻנָּע כָּל־נְסִיכֵמוֹ: אֲשֶׁר אָמְרוּ נִירְשָׁה לָּנוּ אֵת נְאוֹת אֱלֹהִים: אֱלֹהַי שִׁיתֵמוֹ כַגַּלְגַּל כְּקַשׁ לִפְנֵי־רוּחַ: כְּאֵשׁ תִּבְעַר־יָעַר וּכְלֶהָבָה תְּלַהֵט הָרִים: כֵּן תִּרְדְּפֵם בְּסַעֲרֶךָ וּבְסוּפָתְךָ תְבַהֲלֵם: מַלֵּא פְנֵיהֶם קָלוֹן וִיבַקְשׁוּ שִׁמְךָ יְהוָה: יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ עֲדֵי־עַד וְיַחְפְּרוּ וְיֹאבֵדוּ: וְיֵדְעוּ כִּי־אַתָּה שִׁמְךָ יְהוָה לְבַדֶּךָ עֶלְיוֹן עַל־כָּל־הָאָרֶץ: קדיש יתום.

אַשְׂבִּיעֶךָ נקוד השי״ן על כ״ף בכ״י וכן גם בדפוסים קדמונים הכ״ף רפויה, והוא הנכון ע״פ הכלל כי ... ישחיקה (דברים ל״, ל״א) נשיקה (ירמיה ל״פ, כ״ס) אוכילה (תהלים כ׳, ח׳) משפטיה (ש״א כ״ג, ט״ו) ודומיהם כולם רפויי הכ״ף.

קדיש דרבנן.

אחר אמירת הקדישים על המזמורים נוהגים ללמוד משנה במשנה או בגמרא ואגדה ואחר הלמוד אומרים אמר ר"א אמר ר"ח תלמידי חכמים מרבים שלום וכו', או ר' חנניא ב"ע אומר רצה הקב"ה לזכות וכו' ואומרים היתומים והאבלים קדיש דרבנן, והוא ע"פ נוסחא זאת.

וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה:

יתומים. יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא דִּי־בְרָא כִרְעוּתֵהּ· וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְּכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב, וְאִמְרוּ אָמֵן·

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא·

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא· בְּרִיךְ הוּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן:

עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל־תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל־מָן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא דִּי בְאַתְרָא הָדֵן וְדִי בְכָל־אֲתַר וַאֲתַר יְהֵא לְהוֹן (ולכון) שְׁלָמָא רַבָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמִין וְחַיִּין אֲרִיכִין וּמְזוֹנָא רְוִיחָא וּפֻרְקָנָא מִן־קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִשְׁמַיָּא, וְאִמְרוּ אָמֵן:

ק'. יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אָמֵן:

ק'. עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא (ברחמיו) יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אָמֵן:

על ישראל, שהביאו הרמב"ם, ויש בו כמה שינויי נוסחא בסדורים, וזו שלפנינו אחז גם הרו"ב בסדורו ע"פ סדור רי"ל, ובספרי תולדות אדם דף קט"ו הבאתי עוד נוסחא אחרת. ועל רבנן, ועל מרבנים אלנו, ולפי המפרשים אבודרהם ועוד היה דעו להיות רבנאי כמו אולפנא אבהתנא, מלכנא ורבונא (תרגום ירושלמי פ"ה, י"ג), וקראוהו על דרך ל' סורית, וכן אמרו שנו די כבשיא במקום שנאי· קו תרגום של קו' ונקודו רבן וכמו שכתב כמקרא כי"י כל שנו אבודרהם ועוד קטולים, והוא הנכון כעדות המסורת בתהלים פ"א על שנו ינקדוהו „לית פתח", הרי ברור כי כל הנאמר קמולים. די באתרא הדן, אשר במקום הזה. ובם שנו ממוכרת מן ב' תבות שארכו כלומר בא זה, וראה תולדות אדם דף קט"ז. יהא להון (ולכון), ואין אשם כעל רי"ל כי טעות ולכון אך למותר הוא (וכמו שם בסדורי ספרדיים אינם) להיות שנוסחא כולה נאמר וזהו בכלל, ולא יתכן לפרש כי יאמר ולכון בעבור אותם מן הקהל שאינם יכולים לשמוע אותו, כי אין זה דרך תפלה שיפנה המתפלל בתפלתו מנסתר לנוכח וזה לנסתר. ועי"ב הגרתי בשלה. קרינא ע"פ נקמן מסוף כמו שאמרתי בדף 100. מן קדם אבוהון די בשמיא ואמרו אמן. בכה הכוון כמו ומה תתקבל צלותהון, וכן הוא ברמב"ם; ובאבודרהם גורם מן קדם מרא שמיא וארעא ואמרו אמן, וגם זה יתכן וכן הוא בסדור רומא וסדורי הספרדים גם בסדור של ר' שורילל. אך מה שנוספה דשמים אבוהון דשמיא וארעא וא"א היא נוסחא מורכבת מן שתי הנוסחאות הנאמרות ואיננה נכונה ולא מעלה כן שלמן במקום שהקרא הקב"ה אביהם של שמים וארץ, אבל כן נמצא, שמכוונין את לבם לאביהם שבשמים (ר"ה כ"ט), על מי יש לנו להשען על אבינו שבשמים (סוטה מ"ט), ותפלה אבינו שבשמים עשה עמנו ...

נוהגים לומר אחר תפלת שחרית וערבית השיר יגדל.

יִגְדַּל אֱלֹהִים חַי וְיִשְׁתַּבַּח נִמְצָא וְאֵין עֵת אֶל־מְצִיאוּתוֹ:
אֶחָד וְאֵין יָחִיד כְּיִחוּדוֹ נֶעְלָם וְגַם אֵין סוֹף לְאַחְדוּתוֹ:
אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף וְאֵינוֹ גוּף לֹא נַעֲרוֹךְ אֵלָיו קְדֻשָּׁתוֹ:
קַדְמוֹן לְכָל־דָּבָר אֲשֶׁר נִבְרָא רִאשׁוֹן וְאֵין רֵאשִׁית לְרֵאשִׁיתוֹ:
הִנּוֹ אֲדוֹן עוֹלָם לְכָל־נוֹצָר יוֹרֶה גְדֻלָּתוֹ וּמַלְכוּתוֹ:
שֶׁפַע נְבוּאָתוֹ נְתָנוֹ אֶל־ אַנְשֵׁי סְגֻלָּתוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ:
לֹא קָם בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה עוֹד נָבִיא וּמַבִּיט אֶת־תְּמוּנָתוֹ:
תּוֹרַת אֱמֶת נָתַן לְעַמּוֹ אֵל עַל־יַד נְבִיאוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ:
לֹא יַחֲלִיף הָאֵל וְלֹא יָמִיר דָּתוֹ לְעוֹלָמִים לְזוּלָתוֹ:
צוֹפֶה וְיוֹדֵעַ סְתָרֵינוּ מַבִּיט לְסוֹף דָּבָר בְּקַדְמָתוֹ:
גּוֹמֵל לְאִישׁ חֶסֶד כְּמִפְעָלוֹ נוֹתֵן לְרָשָׁע רַע כְּרִשְׁעָתוֹ:
יִשְׁלַח לְקֵץ יָמִין מְשִׁיחֵנוּ לִפְדּוֹת מְחַכֵּי קֵץ יְשׁוּעָתוֹ:
מֵתִים יְחַיֶּה אֵל בְּרֹב חַסְדּוֹ בָּרוּךְ עֲדֵי־עַד שֵׁם תְּהִלָּתוֹ:

יגדל, שיר יפה אף נעים המביא בחרוזים את של"ג עקרים עקרי אמונת בית ישראל אשר העתיקן הרמב"ם בפירושו למשנה סנהדרין ריש פרק חלק ונתקבלו בכל תפוצות ישראל. ומשקל השיר הזה הוא כ' תנועות ויתד וכ' תנועות בדלת ובסוגר, ולפי מה שאמרו רש"ד לוצאטו נ"ע מחברו הוא ר' דניאל בר יהודה דיין (רומא במאה י"ד). וכתב בעל יוסיף אומץ סמן ס' נוהגים לומר אחר כל תפלה יגדל בארץ אשכנז, לכן טוב ללמוד פירושו בדקדוק ולאמרו בכיון עכ"ל. נמצא, הקב"ה הוא הנמצא השלם, כי מציאותו איננה מציאות בזמן, לא כמו הנבראים אשר מציאותם תלויה בזמן, ושכלי זמן אין נשלמת, אבל השם ב"ה מציאותו למעלה מן הזמן והנעדר זמן ג"כ כשלמה. ואין יחיד כיחודו, כי כל דבר בעולם אף אם נאמר עליו שהוא אחד, בכל זאת איננו אחד בשלמות כשהוא מורכב מיסודות הרבה ובעבור שנפלא עמינו אחד אחר הדומה לו, לא כן אחדות של השם ב"ה היא אחדות שלמה אחד אמתי שאינו מורכב ואינו נחלק לאחדים רבים ואין דומה לו כלל ואין יחידות בעולם כיחודו. נעלם העין בהבנת וכלפ"ד העולם, כי גם דבר הוא כמו סוף קהלת. אין לו דמות הגוף, אין בו שום מקרה גופי. ואינו גוף, ים מפרשים, גם אין לדמותו למלאכים שהם שכלים נפרדים ואינם גוף, ולפי פירוש זה יהיה שעור המאמר „אין לו דמות הגוף ואין לו דמות של אינו גוף"; אמנם אין צורך לדוחק זה, והכונה כי ואינו גוף שב גם הוא על השם, ואמר הפייטן אין לו דמות הגוף, כדי לשלול מן השם כל מקרים ומאורעות גופיים, ולמען לא יחשוב אדם אפשר שהשם אינו גוף כגוף בשר ודם אבל הוא גוף יותר בהיר וצלול ומעולה לכן אמר עוד ואינו גוף, ר"ל אין לו עצמות גוף כלל. לא נערוך, עפ"ה אל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו (ישעיה מ', י"ח). ראשון ואין ראשית לראשיתו, שלילה זאת לקוחה מתוכות הלבנות שער היסוד פרק ו'. נוצר, כלו' נקנה כי גם דבר הוא. יורה גדלתו, בריאת העולם שאין לה היא הוראה על גדולת השם וממשלתו על כל, וע"כ חובתנו לעבוד לו לבדו ולא לזולתו. שפע, ל' שפע ימים (דברים ל"ג, י"ט). אנשי סגלתו, אבות אותם ישראלים שהיא סגולתו, כמו שכתוב והייתם לי סגלה (שמות י"ט, ה'). ותפארתו, כמו שכתוב לישראל תפארתי (ישעיה מ"ו, י"ג), ולאה נבואי עשאר א' מ' ל"ה וק"ל. נאמן ביתו, שהם לכינו ע"פ במדבר י"ב, ז'. והמ"ם מתוקה כי כאנה משובה. לעולמים, בל' רבים, ר"ל לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. לזולתו, לדת אחרת. והנה בפי עמעם הלשון היה ראוי לומר לזולתה של למלת דתו שהיא ל' נקבה, ומפני כוח המחרוזים לאחום בולם על תנועת ו' אמר לזולתו. צופה, רואה. בקדמתו, קודם שנולד. ופירשתי כמ"ם נקמן על משקל תבנן לקדמתן (יחזקאל ט"ז, נ"ה). גומל, שעור החרוז, גומל חסד לכל איש כמפעלו ונותן רע לכל רשע כרשעתו. ימין, כמו ימים בנו"ן, ותמה המשכר לשון סוף דניאל. ברוך עדי עד, ותמה המשכר בהבת השם כמו שמתה בשכמו. וים לדעת כי בנוסחי ספרדים עוד תוספת חרוז אלה שלש עשרה לעקרים הן הם יסוד דת אל ותורתו:

נכון לומר בכל יום ד' זכירות אלו:

למען תזכר את־יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך:

זכור את־יום אשר עמדת לפני יי אלהיך בחרב. פן־תשכח את־הדברים אשר־ראו עיניך:

זכור את אשר־עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים: אשר קרך בדרך ויזנב בך כל־הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים: והיה בהניח יי אלהיך לך מכל־איביך מסביב בארץ אשר יי־אלהיך נתן לך נחלה לרשתה תמחה את־זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח: זכור את אשר־עשה יי אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים:

נכון לומר אלה המזמורים לקיום התפלה בשחרית מנחה וערבית:

מזמור לדוד· יהוה רעי לא אחסר: בנאות דשא ירביצני על־מי מנחות ינהלני: נפשי ישובב ינחני במעגלי־צדק למען שמו: גם כי־אלך בגיא צלמות לא־אירא רע כי־אתה עמדי שבטך ומשענתך המה ינחמני: תערך לפני שלחן נגד צררי דשנת בשמן ראשי כוסי רויה: אך טוב וחסד ירדפוני כל־ימי חיי ושבתי בבית יהוה לארך ימים:

למנצח בנגינת מזמור שיר: אלהים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה: לדעת בארץ דרכך בכל־גוים ישועתך: יודוך עמים׀ אלהים יודוך עמים כלם: ישמחו וירננו לאמים כי־תשפט עמים מישר ולאמים בארץ תנחם סלה: יודוך עמים׀ אלהים יודוך עמים כלם: ארץ נתנה יבולה יברכנו אלהים אלהינו: יברכנו אלהים וייראו אותו כל־אפסי־ארץ:

בבקר ובערב אחר כל התפלות יאמר זה:

[illegible]

יהי יי אלהינו עמנו כאשר היה עם־אבתינו אל־יעזבנו ואל־יטשנו: להטות לבבנו אליו ללכת בכל־דרכיו ולשמר מצותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את־אבתינו: ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני יי קרבים אל־יי אלהינו יומם ולילה לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר־יום ביומו: למען דעת כל־עמי הארץ כי יי הוא האלהים אין עוד: יי נחני בצדקתך למען שוררי הישר לפני דרכך: ואני בתמי אלך פדני וחנני: כי־יחיד ועני אני: רגלי עמדה במישור במקהלים אברך יי: יי שמרי יי צלי על־יד ימיני: עזרי מעם יי עשה שמים וארץ: יי ישמר־צאתי ובואי

למען תזכר, שש זכירות הללו ע"פ כתבי האר"י ז"ל. וזה הפסוק למען תזכור סוף דברים ט"ז, ג'. זכור את יום, לא בא כן בשלימות אבל מורכב משני הפסוקים דברים ד', י'. וט'. זכור את אשר עשה לך סוף פ' כי תצא. זכור את אשר עשה ה', דברים כ"ד, ט'.

מזמור לדוד, מזמור כ"ג. וס"ז. (ולמנצח) אחר כל ג' תפלות ע"פ כתבי האר"י ז"ל (מיד ושלום דף ל"ג, ג. ושער גוה"פ כ"ד.)

יהי ה' אלהינו, מחובר מפסוקי המקרא. זה הפסוק והבא אחריו הם מ"א ח', נ"ז עד ס"א. ה' נחני תהלים ה', ט'. ושובה זה כמו כל עשרם. ואני בתמי, שם כ"ו, י"א. כי יחיד, שם כ"ה, ט"ז.

לחיים ולשלום מעתה ועד־עולם: השקיפה ממעון קדשך מן־השמים וברך את־עמך את־ישראל ואת האדמה אשר נתתה לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש:

אל הכבוד אתן לך שיר והלל· ואעבד־לך יום ולילה: ברוך יחיד ומיוחד· הוה הוה ויהיה: יי אלהים אלהי ישראל מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא· הוא אלהים חיים· מלך חי וקים לעד ולעולמי עולמים: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד: לישועתך קויתי יי:

אם בדעתו לעשות כתותו יום במסא ומתן יוסיף לומר אלו הפסוקים:

עזרי מעם יי עשה שמים וארץ: השלך על־יי יהבך והוא יכלכלך: שמר־תם וראה ישר כי־אחרית לאיש שלום: בטח ביי ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה: הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד· כי עזי וזמרת יה יי ויהי־לי לישועה: רבונו של־עולם· בדברי קדשך כתוב לאמר הבוטח ביי חסד יסובבנו· וכתוב ואתה מחיה את־כלם· יי אלהים אמת תן ברכה והצלחה בכל־מעשה ידי· כי בטחתי בך שעל ידי משא ומתן ועסקים שלי תשלח לי ברכה כדי שאוכל לפרנס את־עצמי ובני ביתי בנחת ולא בצער בהתר ולא באסור לחיים ולשלום ויקים בי מקרא שכתוב השלך על־יי יהבך והוא יכלכלך· אמן:

כשיוצא מבה"כ יצא מעט ויאמר:

אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את־פניך:

ואח"כ יעמוד ויתפלל על פתח הבית ויאמר פסוקים אלו:

כי כל־העמים ילכו איש בשם אלהיו· ואנחנו נלך בשם־יי אלהינו לעולם ועד: עזרי מעם יי עשה שמים וארץ: יי ימלך לעלם ועד:

ואח"כ ילך אל עסקו בלמודיו ויתפלל על פתח ביתו ויאמר:

יי נחני בצדקתך למען שוררי הישר לפני דרכך:

ואח"כ בהולך לו יאמר אלו הפסוקים.

גד גדוד יגודנו והוא יגד עקב: ויהי דוד לכל־דרכיו משכיל ויי עמו: ונח מצא חן בעיני יי:

תהלים, שם כ"ו, י"ב. ה' שמרי, שם קכ"א, ו', כמעט כלשון משמר נפשו. עזרי, קכ"א, ב'. ה' ישמר, ל' קכ"א, ח'. השקיפה, דברים כ"ו, ט"ו.

אל הכבוד, זה כמו בקשה כיסוד אל סתנ"ב. הלל, אמר ליל ולא ולילה, כדי לבטוא בלשון עם והלל, ונשלם שלא ליל גם בשוכבת, כמו כי בליל אחד עד (ישעיה ט"ו, א') אומר עם פליל (שם כ"א, י"א). השלך, תהלים נ"ה כ"ג. שמר תם, שם ל"ז, ל"ז. בטח, ל"ז, ג'. הנה אל, ישעיה י"ב, ב'. הבוטח תהלים ל"ב, י'. וכתוב בכ"ל על עבדים. ואתה מחיה, נחמיה ט', ו'. אך צדיקים, תהלים ק"מ, י"ד. כי כל העמים, מיכה ד', ה'. ובכ"ל בכוונה, וכן מביאם בהסכ"ם בסדר התפלות וכוונת בס' אצ"ד. גד גדוד, בראשית מ"ט, י"ט. ויהי דוד, ש"א י"ח, י"ד. ונח, בראשית ו', ח'.

טוב לאמר בכל יום פרשת עקדה ופרשת המן ועשרת הדברות, ויש אומרים את כלה קודם תפלתם ויש אומרים לאחריה. והמוסיפים בכל יום כסדר מעמדות נוהגים לומר פרשיות הללו לאחר שסיימו מעמדן וכמו שנדפס פה.

פרשת עקדה (בראשית כ"ב.)

ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את־אברהם ויאמר אליו
אברהם ויאמר הנני: ויאמר קח־נא את־בנך את־יחידך אשר־אהבת את־
יצחק ולך־לך אל־ארץ המריה והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר
אמר אליך: וישכם אברהם בבקר ויחבש את־חמרו ויקח את־שני נעריו
אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה ויקם וילך אל־המקום אשר־אמר־לו
האלהים: ביום השלישי וישא אברהם את־עיניו וירא את־המקום מרחק:
ויאמר אברהם אל־נעריו שבו־לכם פה עם־החמור ואני והנער נלכה עד־
כה ונשתחוה ונשובה אליכם: ויקח אברהם את־עצי העלה וישם על־יצחק
בנו ויקח בידו את־האש ואת־המאכלת וילכו שניהם יחדו: ויאמר יצחק
אל־אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר הנה האש והעצים
ואיה השה לעלה: ויאמר אברהם אלהים יראה־לו השה לעלה בני וילכו
שניהם יחדו: ויבאו אל־המקום אשר אמר־לו האלהים ויבן שם אברהם
את־המזבח ויערך את־העצים ויעקד את־יצחק בנו וישם אתו על־המזבח
ממעל לעצים: וישלח אברהם את־ידו ויקח את־המאכלת לשחט את־בנו:
ויקרא אליו מלאך יהוה מן־השמים ויאמר אברהם ׀ אברהם ויאמר הנני:
ויאמר אל־תשלח ידך אל־הנער ואל־תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי־
ירא אלהים אתה ולא חשכת את־בנך את־יחידך ממני: וישא אברהם את־
עיניו וירא והנה־איל אחר נאחז בסבך בקרניו וילך אברהם ויקח את־האיל
ויעלהו לעלה תחת בנו: ויקרא אברהם שם־המקום ההוא יהוה ׀ יראה
אשר יאמר היום בהר יהוה יראה: ויקרא מלאך יהוה אל־אברהם שנית
מן־השמים: ויאמר בי נשבעתי נאם־יהוה כי יען אשר עשית את־הדבר
הזה ולא חשכת את־בנך את־יחידך: כי־ברך אברכך והרבה ארבה את־
זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על־שפת הים וירש זרעך את שער
איביו: והתברכו בזרעך כל גויי הארץ עקב אשר שמעת בקלי: וישב
אברהם אל־נעריו ויקמו וילכו יחדו אל־באר שבע וישב אברהם
בבאר שבע:

אלהינו ואלהי אבותינו זכרנו בזכרון טוב לפניך ופקדנו בפקדת ישועה ורחמים משמי שמי קדם וזכר־לנו יי אלהינו את־הברית ואת־החסד ואת־השבועה אשר נשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה ותראה לפניך עקדה שעקד אברהם אבינו את־יצחק בנו על גבי המזבח

וכבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם כן יכבשו רחמיך את־כעסך מעלינו ומעל כל־ישראל עמך. ויגלו רחמיך על מדותיך. ותתנהג עמנו במדת החסד והרחמים ובטובך הגדול ישוב חרון אפך מעמך ומעירך ומנחלתך. וקים־לנו יי אלהינו מה שהבטחתנו על ידי משה עבדך וזכרתי את־בריתי יעקוב ואף את־בריתי יצחק ואף את־בריתי אברהם אזכר והארץ אזכר. ועזרנו אלהי ישענו על־דבר כבוד־שמך להכניע את־ערפנו ולכף את־יצרנו להשתעבד־לך ולעשות את־כל־רצונך באהבה וביראה ולעבדך בלבב שלם כל־ימינו לעולם. אמן:

פרשת המן·

טור י"ו ד׳, וכתב מגן ידאי בשם הירושלמי כל האומר פ׳ המן בכל יום מובטח לו שאין מזונותיו נחסרין·

ויאמר יהוה אל־משה הנני ממטיר לכם לחם מן־השמים ויצא העם ולקטו דבר־יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתי אם־לא: והיה ביום הששי והכינו את אשר־יביאו והיה משנה על אשר־ילקטו יום יום: ויאמר משה ואהרן אל־כל־בני ישראל ערב וידעתם כי יהוה הוציא אתכם מארץ מצרים: ובקר וראיתם את־כבוד יהוה בשמעו את־תלנתיכם על־יהוה ונחנו מה כי תלינו עלינו: ויאמר משה בתת יהוה לכם בערב בשר לאכל ולחם בבקר לשבע בשמע יהוה את־תלנתיכם אשר־אתם מלינם עליו ונחנו מה לא־עלינו תלנתיכם כי על־יהוה: ויאמר משה אל־אהרן אמר אל־כל־עדת בני ישראל קרבו לפני יהוה כי שמע את תלנתיכם: ויהי כדבר אהרן אל־כל־עדת בני־ישראל ויפנו אל־המדבר והנה כבוד יהוה נראה בענן: וידבר יהוה אל־משה לאמר: שמעתי את־תלונת בני ישראל דבר אלהם לאמר בין הערבים תאכלו בשר ובבקר תשבעו־לחם וידעתם כי אני יהוה אלהיכם: ויהי בערב ותעל השלו ותכס את־המחנה ובבקר היתה שכבת הטל סביב למחנה: ותעל שכבת הטל והנה על־פני המדבר דק מחספס דק ככפר על־הארץ: ויראו בני־ישראל ויאמרו איש אל־אחיו מן הוא כי לא ידעו מה־הוא ויאמר משה אלהם הוא הלחם אשר נתן יהוה לכם לאכלה: זה הדבר אשר צוה יהוה לקטו ממנו איש לפי אכלו עמר לגלגלת מספר נפשתיכם איש לאשר באהלו תקחו: ויעשו־כן בני ישראל וילקטו המרבה והממעיט: וימדו בעמר ולא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר איש לפי־אכלו לקטו: ויאמר משה אלהם איש אל־יותר ממנו עד־בקר: ולא־שמעו אל־משה ויותרו אנשים ממנו עד־בקר וירם תולעים ויבאש ויקצף עלהם משה: וילקטו אתו בבקר בבקר איש כפי אכלו וחם השמש ונמס: ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני העמר לאחד ויבאו כל־נשיאי העדה ויגידו למשה: ויאמר אלהם הוא אשר דבר יהוה שבתון

שַׁבַּת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מָחָר אֵת אֲשֶׁר־תֹּאפוּ אֵפוּ וְאֵת אֲשֶׁר־תְּבַשְּׁלוּ בַּשֵּׁלוּ וְאֵת כָּל־הָעֹדֵף הַנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד־הַבֹּקֶר: וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה לֹא־הָיְתָה־בּוֹ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלֻהוּ הַיּוֹם כִּי־שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה: שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֻהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה־בּוֹ: וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ מִן־הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מָצָאוּ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֺתַי וְתוֹרֹתָי: רְאוּ כִּי־יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל־כֵּן הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לֶחֶם יוֹמָיִם שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתָּיו אַל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי: וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִעִי: וַיִּקְרְאוּ בֵית־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ מָן וְהוּא כְּזֶרַע גַּד לָבָן וְטַעְמוֹ כְּצַפִּיחִת בִּדְבָשׁ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מְלֹא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יִרְאוּ אֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֶן־שָׁמָּה מְלֹא־הָעֹמֶר מָן וְהַנַּח אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם: כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת לְמִשְׁמָרֶת: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־בֹּאָם אֶל־אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת אֶת־הַמָּן אָכְלוּ עַד־בֹּאָם אֶל־קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן: וְהָעֹמֶר עֲשִׂרִית הָאֵיפָה הוּא:

אָנָּא הָאֵל הַמֵּכִין פַּרְנָסָה לְכָל־בְּרִיָּה וּמַזְמִין מַלְבּוּשׁ לְכָל־נִבְרָא וְשׁוֹלֵחַ לָהֶם מִחְיָה תֵּן לִי אֶת־מִחְיָתִי וּתְכַלְכְּלֵנִי וּתְפַרְנְסֵנִי אוֹתִי וְאֶת־כָּל אַנְשֵׁי בֵיתִי וְאֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל פַּרְנָסָה טוֹבָה בְּנַחַת וְלֹא בְצַעַר בְּהֶתֵּר וְלֹא בְאִסּוּר פַּרְנָסָה שֶׁאֵין בָּהּ שׁוּם בּוּשָׁה וּכְלִמָּה פַּרְנָסָה שֶׁלֹּא תַצְרִיכֵנִי בָהּ לִידֵי מַתְּנַת בָּשָׂר וָדָם כִּי אִם־לְיָדְךָ הַמְּלֵאָה וְהָרְחָבָה פַּרְנָסָה שֶׁאוּכַל לַעֲסוֹק בְּתוֹרָתְךָ הַקְּדוֹשָׁה הַטְּהוֹרָה וְהַתְּמִימָה וּלְקַיֵּם אֶת־מִצְוֹתֶיהָ בְּלִי טִרְדָּה וְאֵשֵׁב בְּשָׁלוֹם עַל שֻׁלְחָנִי וּבְכָבוֹד עִם כָּל־בְּנֵי בֵיתִי וְלֹא יְהִי עָלַי שׁוּם עֹל בָּשָׂר וָדָם כִּי אִם עֹל מַלְכוּתְךָ לְעָבְדְּךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. וְאֶזְכֶּה לְהַכְנִיס אוֹרְחִים וְלִגְמוֹל חֶסֶד אֶת־כָּל־אָדָם וְלַעֲשׂוֹת צְדָקָה לְהָרְאוּיִם לָהּ וְלֹא אֶכָּשֵׁל בִּבְנֵי אָדָם שֶׁאֵינָם הֲגוּנִים. אָמֵן:

עשרת הדברות.

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר: אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי: לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֺן אָבֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי: וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֺתָי: לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא: זָכוֹר

אֶת־י֣וֹם הַשַּׁבָּ֔ת לְקַדְּשֽׁוֹ׃ שֵׁ֤שֶׁת יָמִים֙ תַּעֲבֹ֔ד וְעָשִׂ֖יתָ כָּל־מְלַאכְתֶּֽךָ׃ וְיוֹם֙ הַשְּׁבִיעִ֔י שַׁבָּ֖ת לַיהוָ֣ה אֱלֹהֶ֑יךָ לֹֽא־תַעֲשֶׂ֨ה כָל־מְלָאכָ֜ה אַתָּ֣ה ׀ וּבִנְךָ֣ וּבִתֶּ֗ךָ עַבְדְּךָ֤ וַאֲמָתְךָ֙ וּבְהֶמְתֶּ֔ךָ וְגֵרְךָ֖ אֲשֶׁ֥ר בִּשְׁעָרֶֽיךָ׃ כִּ֣י שֵֽׁשֶׁת־יָמִים֩ עָשָׂ֨ה יְהוָ֜ה אֶת־הַשָּׁמַ֣יִם וְאֶת־הָאָ֗רֶץ אֶת־הַיָּם֙ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּ֔ם וַיָּ֖נַח בַּיּ֣וֹם הַשְּׁבִיעִ֑י עַל־כֵּ֗ן בֵּרַ֧ךְ יְהוָ֛ה אֶת־י֥וֹם הַשַּׁבָּ֖ת וַֽיְקַדְּשֵֽׁהוּ׃ כַּבֵּ֥ד אֶת־אָבִ֖יךָ וְאֶת־אִמֶּ֑ךָ לְמַ֙עַן֙ יַאֲרִכ֣וּן יָמֶ֔יךָ עַ֚ל הָֽאֲדָמָ֔ה אֲשֶׁר־יְהוָ֥ה אֱלֹהֶ֖יךָ נֹתֵ֥ן לָֽךְ׃ לֹ֖א תִּרְצָֽח׃ לֹ֖א תִּנְאָֽף׃ לֹ֖א תִּגְנֹֽב׃ לֹא־תַעֲנֶ֥ה בְרֵעֲךָ֖ עֵ֥ד שָֽׁקֶר׃ לֹ֥א תַחְמֹ֖ד בֵּ֣ית רֵעֶ֑ךָ לֹֽא־תַחְמֹ֞ד אֵ֣שֶׁת רֵעֶ֗ךָ וְעַבְדּ֤וֹ וַאֲמָתוֹ֙ וְשׁוֹר֣וֹ וַחֲמֹר֔וֹ וְכֹ֖ל אֲשֶׁ֥ר לְרֵעֶֽךָ׃

שלשה עשר עקרים·

מי שאומר בכל יום יגדל אחר התפלה או קודם לה אין צריך לומר אלה י"ג עקרים כי יגדל הוא נתיסד ג"כ על י"ג עקרים אלו.

א אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ הוּא בּוֹרֵא וּמַנְהִיג לְכָל־הַבְּרוּאִים וְהוּא לְבַדּוֹ עָשָׂה וְעוֹשֶׂה וְיַעֲשֶׂה לְכָל־הַמַּעֲשִׂים:

ב אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ הוּא יָחִיד וְאֵין יְחִידוּת כָּמוֹהוּ בְּשׁוּם פָּנִים וְהוּא לְבַדּוֹ אֱלֹהֵינוּ הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה:

ג אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ אֵינוֹ גוּף· וְלֹא יַשִּׂיגוּהוּ מַשִּׂיגֵי הַגּוּף· וְאֵין לוֹ שׁוּם דִּמְיוֹן כְּלָל:

ד אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ הוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן:

ה אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ לוֹ לְבַדּוֹ רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל וְאֵין רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל לְזוּלָתוֹ:

ו אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁכָּל־דִּבְרֵי נְבִיאִים אֱמֶת:

ז אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁנְּבוּאַת משֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הָיְתָה אֲמִתִּית· וְשֶׁהוּא הָיָה אָב לַנְּבִיאִים לַקּוֹדְמִים לְפָנָיו וְלַבָּאִים אַחֲרָיו:

ח אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁכָּל־הַתּוֹרָה הַמְּצוּיָה עַתָּה בְיָדֵינוּ הִיא הַנְּתוּנָה לְמשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם:

ט אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁזֹּאת הַתּוֹרָה לֹא תְהֵא מֻחְלֶפֶת וְלֹא תְהֵא תּוֹרָה אַחֶרֶת מֵאֵת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ:

י אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ יוֹדֵעַ כָּל־מַעֲשֵׂה בְנֵי אָדָם וְכָל־מַחְשְׁבוֹתָם שֶׁנֶּאֱמַר הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל־כָּל־מַעֲשֵׂיהֶם:

יא אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ גּוֹמֵל טוֹב לְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו וּמַעֲנִישׁ לְעוֹבְרֵי מִצְוֹתָיו:

יב אני מאמין באמונה שלמה בביאת המשיח ואף על פי שיתמהמה עם כל־זה אחכה־לו בכל־יום שיבא:

יג אני מאמין באמונה שלמה שתהיה תחית המתים בעת שתעלה רצון מאת הבורא יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד ולנצח נצחים:

לישועתך קויתי יי. קויתי יי לישועתך. יי לישועתך קויתי:
לפרקנך סברית יי. סברית יי לפרקנך. יי לפרקנך סברית:

תתברך אלהי האלהים ואדני האדנים. ותשתבח בפי עליונים ותחתונים. כי אין כמוך שכן מעונים. ברוך אתה שומע תחנונים: תתברך ברוך בכל־פה. ותשתבח בפי עם מצפה. כי אין כמוך מוחץ ורופא. ברוך אתה עתידות צופה: תתברך גדל העצה ורב העליליות. ותשתבח בפי כל־בריות. כי אין כמוך בוחן כליות. ברוך אתה המקרה במים עליות: תתברך דר במרומים. ותשתבח מלא רחמים. כי אין כמוך אבי יתומים. ברוך אתה חי העולמים: תתברך האל יי. ותשתבח בפי מעני. כי אין כמוך באלהים אדני. ברוך אתה שומע תחנוני: תתברך ואין דומה לך רב העלילות. ותשתבח יושב תהלות. כי אין כמוך עושה גדולות. ברוך אתה גבור במפעלות: תתברך זוכר הברית ומזכיר נשכחות. ותשתבח אלהי הרוחות. כי אין כמוך דולה ממעמקים ומשוחות. ברוך אתה מלך מהלל בתשבחות: תתברך חסין יה אלהי האלהים. ותשתבח רוכב גבוהים. כי אין כמוך על כל־אלהים. ברוך אתה אלהי האלהים: תתברך טהור בהיר בשחקים. ותשתבח בפי עוללים ויונקים. כי אין כמוך גוזר ומקים. ברוך אתה עשה משפט לעשוקים: תתברך יושב הכרובים. ותשתבח מונה מספר לכוכבים. כי אין כמוך המכסה שמים בעבים. ברוך אתה נתן לחם לרעבים: תתברך כנס כנד מי הים. ותשתבח מושל בגאות הים. כי אין כמוך דורך על־במתי ים. ברוך אתה חי וקים: תתברך לובש צדקות. ותשתבח גולה עמוקות. כי אין כמוך מאזין נאקות. ברוך אתה שומע צעקות: תתברך ממית ומחיה. ותשתבח לעולם יהיה. כי אין כמוך יודע מה שיהיה. ברוך אתה אשר בידך כל־יציר יחיה: תתברך נאזר בגבורה. ותשתבח לובש עז ותפארה. כי אין כמוך עוטה אורה. ברוך אתה עליון ונורא: תתברך שגיא כח. ותשתבח נותן ליעף כח. כי אין כמוך יוצר הרים ובורא רוח. ברוך אתה עושה משקל לרוח: תתברך

עוֹזֵר לְנִכְשָׁלִים. וְתִשְׁתַּבַּח מָעוֹז לַדַּלִּים. כִּי אֵין כָּמוֹךָ סוֹמֵךְ נוֹפְלִים. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ הִלּוּלִים: תִּתְבָּרַךְ פּוֹדֶה מִכָּל־צָרוֹת. וְתִשְׁתַּבַּח אֲדוֹן הַגְּבוּרוֹת. כִּי אֵין כָּמוֹךָ עוֹנֶה עֲתִירוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה קוֹרֵא הַדּוֹרוֹת: תִּתְבָּרַךְ צַדִּיק וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲלָה. וְתִשְׁתַּבַּח עַל כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה. כִּי אֵין כָּמוֹךָ הָאֵל הַנּוֹרָא. בָּרוּךְ אַתָּה הַמַּפְלִיא בְּמוֹרָא: תִּתְבָּרַךְ קָדוֹשׁ אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת. וְתִשְׁתַּבַּח מַפְלִיא פְלָאוֹת. כִּי אֵין כָּמוֹךָ עוֹשֶׂה נִפְלָאוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה עוֹשֶׂה נִסִּים וְנִפְלָאוֹת: תִּתְבָּרַךְ רָם שׁוֹכֵן עַד וְקָדוֹשׁ. וְתִשְׁתַּבַּח כִּסֵּא עַם קָדוֹשׁ. כִּי אֵין כָּמוֹךָ נוֹרָא וְקָדוֹשׁ. בָּרוּךְ אַתָּה הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: תִּתְבָּרַךְ שַׁדַּי בְּמַעַרְכוֹת יִשְׂרָאֵל. וְתִשְׁתַּבַּח קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל. כִּי אֵין כָּמוֹךָ אֵל יִשְׂרָאֵל. בָּרוּךְ אַתָּה מֶלֶךְ צוּר יִשְׂרָאֵל: תִּתְבָּרַךְ תּוֹכֵן רוּחוֹת וּבוֹרֵא עוֹלָם. וְתִשְׁתַּבַּח מִכָּל־עַיִן נֶעְלָם. כִּי אֵין כָּמוֹךָ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בָּרוּךְ אַתָּה מִן־הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם:

תחנה שיתפלל הבעל על אשתו ביום כלותם לה החדשים של עבורה.

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתָּקֵל מֵעַל אִשְׁתִּי (פלונית בת פלונית) אֶת־צַעַר עִבּוּרָהּ וְתוֹסִיף וְתִתֶּן־לָהּ כֹּחַ כָּל־יְמֵי עִבּוּרָהּ שֶׁלֹּא יִתַּשׁ כֹּחָהּ וְלֹא כֹּחַ הָעֻבָּר עַל־יְדֵי דָבָר בָּעוֹלָם, וְתַצִּילֶנָּה מִפְּתָקָה שֶׁל־חַוָּה, וִיהִי בְעֵת לִדְתָּהּ כִּי יִמָּלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת לֹא יֵהָפְכוּ עָלֶיהָ צִירֶיהָ וְיֵצֵא הַיֶּלֶד לְאוֹר הָעוֹלָם כְּרֶגַע קָטֹן וְתֵלֵד כְּתַרְנְגֹלֶת בְּקַלּוּת וּבְלִי הֶזֵּק לָהּ וְלֹא לַוָּלָד, וִיהִי שֶׁיִּוָּלֵד בְּשָׁעָה טוֹבָה וּבְמַזָּל טוֹב לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם וְלִבְרִיאוּת לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְעֹשֶׁר וְכָבוֹד, וּתְמַלֵּא נָא אֶת־מִשְׁאֲלוֹתַי וּמִשְׁאֲלוֹת כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּמִדָּה טוֹבָה יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים וְאַל־תְּשִׁיבֵנִי רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ, אָמֵן:

תפלה להתפלל על בניו שיאריכו בטוב ימיהם ושיתן להם לב להבין בתורה.

רִבּוֹן כָּל־הָעוֹלָמִים מֶלֶךְ רַחֲמָן, רַחֵם נָא עַל־בָּנַי (פלוני ופלוני) וְתֵן לָהֶם חַיִּים וּבְרָכָה וְיַאֲרִיכוּ יְמֵיהֶם וּשְׁנוֹתֵיהֶם בְּטוֹב וּבִנְעִימִים, וְיִזְכּוּ לְזֶרַע כָּשֵׁר חַי וְקַיָּם לְאֹרֶךְ יָמִים, וְיִהְיוּ מְמֻלָּאִים בַּתּוֹרָה וּבְחָכְמָה וּבְיִרְאַת שָׁמַיִם, וְיִהְיוּ אֲהוּבִים לְמַעְלָה וְנֶחֱמָדִים לְמַטָּה וְנוֹשְׂאִים חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם, וְתַצִּילֵם מֵעַיִן הָרָע וּמִיֵּצֶר הָרָע וּמִכָּל־מִינֵי פֻּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם, וּנְגַדְּלֵם אֲנִי וְאִשְׁתִּי שֶׁלֹּא יָמוּתוּ לֹא בְחַיַּי וְלֹא בְחַיֵּי אִשְׁתִּי, וְאַל־תְּשִׁיבֵנִי רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ, כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה, אָמֵן:

זמן מנחה הוא משש שעות ומחצה ולמעלה משעות זמניות (והיינו שמחלקין היום לפי הזמן אל י"ב חלקים שוים בין שהיום ארוך ובין שהוא קצר, וכל חלק משנו יקרא שעה) עד שעה ורביעית קודם הלילה, ובשעת הדחק מותר להתפלל עד סמוך ללילה. ואם התפלל לאחר ו' שעות ומחצה, יצא. וזה סדר תפלת מנחה בצבור, אומרים פרשת התמיד (דף 47), וש"ץ מתחיל אשרי יושבי (דף 68) והקהל אומרים עמו ומסיימין ואנחנו נברך וגו', הש"ץ אומר ח"ק (ובת"צ מוליכין ס"ת וקורין ג' גברי בפ' ויחל ואומר הש"ץ ח"ק) ומתפללין ש"ע בלחש ואומרים שלום רב במקום שים שלום (אף שהיום שקורין בתורה שאומרים שים שלום), והש"ץ חוזר התפלה ואומר קדושה נקדש כמו בשחרית אלא שאין אומר או"א ברכנו אף שהיום שקורין בתורה, ואחר התפלה אומרים תחנון (דף 116), והש"ץ אומר קדיש תתקבל, ואומרין עלינו וק"י. ואם מיד אחר תפלת מנחה שמתפללין גם תפלת ערבית, אז אין אומרים עלינו אחר תפלת מנחה. כדרך שמתפלל בצבור שמתפלל גם היחיד אלא שאינו אומר קדיש ואינו חוזר התפלה בקול.

אם יש לחוש שתעבור עונת מנחה קודם שיגמור ש"ץ התפלה, יתחיל הש"ץ להתפלל מיד בקול רם ויתפללו עמו הקהל בלחש מלה במלה ועונין קדושה אחריו ואח"כ גומרין הצבור התפלה בלחש והש"ץ בקול רם ותיבות עונין אמן. אבל בתענית צבור לא יעשו כן אלא אם כן היום רד מאוד ואז יאמר הש"ץ עננו כדינו והקהל בשומע תפלה.

צו מנחה זאָגט מען וידבר .... צו את בני ת״ו (זייטע 47), דאַן אשרי ת״ו (זייטע 68) ביז ועד עולם הללויה. היערויף בעטעט מען שמנה עשרה חזר זאָגט דאַווען שלום רב אנשטאָט שים שלום. נאָכהער זאָגט מען רחום וחנון (זייטע 116) נעבוט ואנחנו לא נדע (זייטע 119) חזר סוֹיעטס איט עלינו (זייטע 131). ווירד אָבער גלייך נאָך מנחה אויך מעריב געבעטעט, זאָ זאָגט מען קיין עלינו ביז נאָך מעריב.

סדר תפלת ערבית לחול·

במדינות אשכנז ופולין שמתפללין בצבור תפלת ערבית מיד אחר תפלת מנחה מפני הטורח, ומיד אחר קדיש תתקבל שמתחילין והוא רחום וכו'. ויש נוהגים להתפלל ערבית בזמנה, דהיינו משעת יציאת ג' כוכבים קטנים, והוא מנהג כשר וכפרט בימי ספירת העומר כדי לקיים מצות הספירה בצבור בזמנה, ואומרים תחלה שיר המעלות והפסוקים וחצי קדיש לאחריהם, ואח"כ והוא רחום וכו'.

ווען מען מעריב בזמנו בעטעט, זאָגט מען פֿאָלגענדע פסוקים פֿאַר והוא רחום.

שיר המעלות הנה ברכו את־יי כל־עבדי יי העמדים בבית יי בלילות: שאו ידכם קדש וברכו את־יי: יברכך יי מציון עשה שמים וארץ:

יי צבאות עמנו משגב־לנו אלהי יעקב סלה: ג"פ

יי צבאות אשרי אדם בטח בך: ג"פ

יי הושיעה· המלך יעננו ביום־קראנו: ג"פ חצי קדיש·

והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל־חמתו: יי הושיעה· המלך יעננו ביום־קראנו:

שיר המעלות, מזמור קל"ד. ולא נזכר בסדור רב עמרם ולא בהרמב"ם ואבודרהם ובלבו גם בס' מנהגים, אך כתב אליה זוטא לא"ח ס' רל"ז כתב בשם שלטי גבורים שנהגו לאמרו משום דאמרינן (בברכות ד' פ"ב) אדם בא מן השדה בערב אם רגיל לקרות קורא ואח"כ קורא ק"ש ומתפלל. והאר"י ז"ל לא היה אומר השומר רק הפסוקים ה' צבאות עמנו וכו'. ה' צבאות עמנו תהלים מ"ו, ח'. ה' צבאות פ"ד י"ג. ה' הושיעה כ', י'.

והוא רחום, ע"ח, ל"ח. והוא תחלת תפלת ערבית (רמב"ם הלכות תפלה פ' ט'), וטעם אמירתו שהיו התמיד ש' ט' בשם ר' אלעזר הגדול (סוף הרוקח בס' שי"ט), לפי שבשחרית ובמנחה יש קרבנות תמידין שמכפרין, אבל ערבית שאין קרבן לכפר תקנו לומר והוא רחום יכפר. ובשם רש"י שכתב, לפי שנהגו כמומחים ללקות בין מנחה למעריב ומיד לאחר שלקו מבקשים עליו רחמים וסליחה, ועוד שכל היום אדם חוטא ולעת ערב צריך לומר והוא רחום.

דער פֿאָרבעטער רופֿט אויס:

ש׳ בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ:

ק״ה בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

וועהרענד דעסען בעטעט דיא געמיינדע לייזע:

י׳ יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ שֶׁל־מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדָיו אֵין אֱלֹהִים סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו וּשְׁמוֹ מְרוֹמָם עַל־כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה:

כשעונין החזן השם יאמר הקהל.

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

כשעונין החזן המבורך יאמר הקהל.

יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים. בְּחָכְמָה פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים. וּבִתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עִתִּים. וּמַחֲלִיף אֶת־הַזְּמַנִּים. וּמְסַדֵּר אֶת־הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ. בּוֹרֵא יוֹם וָלָיְלָה. גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר. וּמַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לָיְלָה וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה. יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ. אֵל חַי וְקַיָּם תָּמִיד. יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים:

אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהָבְתָּ. תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לִמַּדְתָּ. עַל־כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּשָׁכְבֵנוּ וּבְקוּמֵנוּ

אשר בדברו, היא נוסח הברכה שלפני ק״ש של ערבית (ברכות י״א ע״ב ורש״י בפירושו לתהלים פ״ה, ט׳). ערבים בין נקוד בכל הדורים ובכל ס״י, ובעל ע״ל שפת רע״ז הביא על נקוד זה ובניה ערבים בל׳ הפוקדת, אמנם לא [illegible] כי כל ערבים שבמקרא משמשו על זמן של ערב והפך שכתוב בכל מקום [illegible] ר״ל בין אתי ערבים, אבל ערבים שבתפלתנו זו הכוונה בו על רבוי גדול של כמה ערבים ולאו דוקא שנים, ולכן הגבילו המנקדים לנקד ערבים בשקל מלך אלפים שבוא מורה על רבוי סתם של מלך [illegible] דוקא בשתים [illegible] אלפים וזה ברור. [illegible] כדי להבדיל [illegible] [illegible] ערבים [illegible] ולשם לא [illegible] ערבות ובל׳ [illegible] ערבות, [illegible] ל׳ ערב [illegible] (תהלים ס״ח, ה׳. [illegible] י״ב, ב׳) [illegible] ערבות על מקום [illegible] ערבים [illegible] שערים [illegible] ובתבונה, [illegible] בתבונה [illegible] (קצר נוהל ס׳ כ״ד). עתים, [illegible] (דניאל ב׳, כ״א). הזמנים, [illegible] במשמרותיהם, כל כוכב וכוכב על [illegible] (נחמיה ז׳, ג׳) [illegible] (דה״ב ל״א, י״ז); [illegible] ברצונו, [illegible] בורא, [illegible] גולל אור, ברכות י״א ע״ב. [illegible] ה׳ צבאות שמו, [illegible] ערבית. אל חי וכו׳ [illegible] וקים תמיד, [illegible] חי וקים, [illegible] דף 169.

אהבת עולם, [illegible] אהבת עולם [illegible] (ירמיה ל״א, ג׳). תורה וכו׳ [illegible] דברים ל״ג, ד׳. ו׳, א׳. ונחמיה ט׳, י״ג. [illegible]

נָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ, וְנִשְׂמַח בְּדִבְרֵי תוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאֹרֶךְ יָמֵינוּ וּבָהֶם נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה. וְאַהֲבָתְךָ אַל־תָּסִיר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

(יחיד אומר אל מלך נאמן.)

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה ׀ אֶחָד:

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ:

נשיח בחקיך, נ"נ, ועי' תהלים קי"ט, כ"ג. ונשמח בדברי וכו' בסדורי ספרד והוספה סוליסנת מנוסחה. תורתך: סמ"ו כנס. ובהם נהגה ע"פ יהושע א', ח'. אל־תסיר: בספרדים הוסיפו לא תסור.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֺת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֺתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: יש לחבר אלהיכם לאמת.

אֱמֶת וֶאֱמוּנָה כָּל־זֹאת. וְקַיָּם עָלֵינוּ כִּי הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זוּלָתוֹ. וַאֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ. הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים. מַלְכֵּנוּ הַגּוֹאֲלֵנוּ מִכַּף כָּל־הֶעָרִיצִים. הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל־אֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ. הָעֹשֶׂה גְדֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר וְנִפְלָאוֹת עַד־אֵין מִסְפָּר. הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא־נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ. הַמַּדְרִיכֵנוּ עַל־בָּמוֹת אֹיְבֵינוּ וַיָּרֶם קַרְנֵנוּ עַל כָּל־שׂנְאֵינוּ. הָעֹשֶׂה לָנוּ נִסִּים וּנְקָמָה בְּפַרְעֹה אוֹתֹת וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת בְּנֵי חָם הַמַּכֶּה בְעֶבְרָתוֹ כָּל־בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם. וַיּוֹצֵא אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵרוּת עוֹלָם: הַמַּעֲבִיר בָּנָיו בֵּין גִּזְרֵי יַם־סוּף. אֶת־רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת־שׂוֹנְאֵיהֶם בִּתְהוֹמוֹת טִבַּע: וְרָאוּ בָנָיו גְּבוּרָתוֹ שִׁבְּחוּ וְהוֹדוּ לִשְׁמוֹ וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם. מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם

אמת ואמונה [illegible] ק"ש של ערבית (ברכות דף י"ב), [illegible] כל זאת [illegible] ק"ש [illegible] ע"פ תהלים ק"ט, פ"ו. מיד מלכים, [illegible] העריצים, [illegible] הנפרע לנו, [illegible] העושה גדולות פסוק באיוב ט', י'. [illegible] השם נפשנו תהלים ס"ו, ט'. המדריכנו ע"פ דברים ל"ג, כ"ט. העושה לנו נסים וכו' [illegible] אותות ומופתים ע"פ תהלים ק"ה, כ"ז. בעברתו, [illegible] גזרי ים סוף ע"פ תהלים קל"ו, י"ג. י"ד. את רודפיהם, [illegible] דף ס"ט. [illegible] וראו [illegible] בניו את גבורתו, [illegible] "ראו בנים את גבורתו" [illegible] בשמחה רבה, [illegible] מיום [illegible].

מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא׃ מַלְכוּתְךָ רָאוּ בָנֶיךָ בּוֹקֵעַ יָם לִפְנֵי מֹשֶׁה זֶה אֵלִי עָנוּ וְאָמְרוּ

יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד׃

וְנֶאֱמַר כִּי־פָדָה יְיָ אֶת־יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל׃

הַשְׁכִּיבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם, וְהַעֲמִידֵנוּ מַלְכֵּנוּ לְחַיִּים, וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ, וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ, וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ, וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ וְהָסֵר מֵעָלֵינוּ אוֹיֵב דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וְיָגוֹן, וְהָסֵר שָׂטָן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ, וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ. כִּי אֵל שׁוֹמְרֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ אָתָּה, כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה, וּשְׁמוֹר צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד׃

מי כמכה, שמות ט״ו י״א. מלכותך ראו, נכתב בכ״י גם בסדור רס״ג ובסדורי ספרד בנוסחת מלכותך ה׳ אלהינו ראו, וכן אומרים בק״ק ווילטייחא. אך ברמ״י לברכות י״ד, ע״ב כנוסחתנו וכן גם בסדור רומא. ראו בניך, כמו שאמרו חז״ל במכילתא, ראתה שפחה על הים מה שלא ראו הנביאים. והספרדים גורסים „ראו בניך על הים יחד כלם הודו והמליכו ואמרו.״ וכרב נטרונאי גאון בלא גורס „מלכותך ה׳ ראו בניך בוקע ים לפני משה זה אלי ענו הודו והמליכו״ ונוסחה אחרת ישנה היא „לפני משה בו צור ישענו פצו פה ואמרו״ ומוסיפים בה באומרים פיוט מערבית.

ה׳ ימלך, שמות ט״ו, י״ח. כי פדה, ירמיה ל״א, י״א. ובסדור רב עמרם נמצא תחת פסוק זה נוסחה מיוחדת והיא „ויקים לנו ה׳ אלהינו מלכותו בכבודו ותפארתו קדשתו וקדשת שמו הגדול, הוא ה׳ אלהינו ישוב וירחם עלינו וירוים לבו מכרם מכל צרותינו וימהר לגאלנו גאלה שלמה בקרוב, ברוך אתה ה׳ גאל ישראל.״

השכיבנו היא ברכה שניה שלאחר ק״ש של ערבית (ברכות דף ד׳ ע״ב ודף ט׳). השכיבנו ה׳ אלהינו לשלום, וכן נוסח הרמב״ם; וגרסת הספרדים היא „השכיבנו אבינו לשלום.״ לחיים בכתב דוגמת לשלום בכל הסדורים וכ״י וכל״ל כמו אם למות אם לחיים (ב״ב ט״ו, כ״א). ובעל ב״ח נקד לחיים ושעה ואין [illegible] זה אל ובדבר לחיים כי הוא הכוונה בו על החיים הידועים בפלחיים, [illegible] סולחתי פה. ופרוש נפ״ן בל״ל וכן הפורש, וכן הוא בסדורי הספרדים, כי כן כל ל׳ פריסה שהוא ענין התפשטות ובמוס בתוך נפ״ן כמו פרש ענן למסך (תהלים ק״ה, ל״ט). ומשר כן נסמך [illegible] ונמוך לעסוק בדברי תורה דף 37. ותקננו בעצה טובה, לפי שבלילה לב האדם פנוי מעסקי העולם והוא [illegible] על [illegible] שנקשים [illegible] ליצלנו [illegible] ומתוקנת, כי רבות מחשבות בלב איש ועצת ה׳ היא תקום. והושיענו למען שמך, ע״פ תהלים ק״ו, ח׳. ובסדור רס״ג גם בסדור [illegible] אין תבות אלה. והגן בעדנו, ע״פ תהלים ג׳, ד׳. והסר מעלינו וכו׳ בסדורי הספרדים בנוסחה עוד [illegible] יותר. ובצל כנפיך ע״פ תהלים י״ז ח׳. כי אל שומרנו, בסדור רס״ג כי שומרנו [illegible] אל, וכן כתב ה״ר [illegible] ועיין יוסף [illegible] כ״ט. כי אל מלך חנון ורחום אתה, נחמיה ט׳, ל״א, ולא ידעתי למה הוסיפו מלך כן [illegible] שלא בדרך הכתוב. ושמור צאתנו ובואנו ע״פ תהלים קכ״א, ח׳. שומר עמו ישראל לעד כמו שכתוב הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל (שם קכ״א, ד׳). והספרדים מוסיפים בנוסחת [illegible] אמן, והוא ע״פ הרשב״ם [illegible] ברכות [illegible] ועי׳ [illegible] לברכות דף [illegible] ע״ב סמן ד׳ [illegible] בתוספות.

בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן: בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ: וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן: יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְיָ אֶת־עַמּוֹ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל יְיָ לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם: וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים: וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד: יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ: הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: כָּל־גּוֹיִם

ברוך ה' לעולם, פסוקים מלוקטים הם ונתקנו בימי הגאונים, לפי שבימיהם הראשונים היו בתי כנסיות שלהם בשדות והיו יראים להתעכב שם עד אחר תפלת ערבית ותקנו לומר פסוקים אלו שיש בהן י"ח אזכרות (שמות הוי"ה) כנגד י"ח ברכות ואח"כ ברכת יראו עינינו וקדיש, ולא נתבטל מנהג זה והיו פסוקים אלה בגאולה אריכתא ולא נחשבו כהפסקה בין גאולה לתפלה, כן כתבו הרא"ש והמרדכי לר"פ ק' דברכות והטור בא"ח ס' רל"ו וראה תוספות לברכות דף ד' ע"ב ולמגלה דף כ"ג, ור' יונה מובא בפירוש שלו על הרי"ף ברכות דף ב' ע"ב כתב טעם פסוקים אלה, שבזמנם שהיתה תפלת ערבית רשות היו אומרים אלה הפסוקים שיש בהם י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות ומתפללין עליהן ואומרים קדיש ויוצאין, ואח"כ אע"פ שקבעוה חובה נשאר הדבר כמו שהנהיג הראשון ולא הוי הפסקה בין גאולה לתפלה דכיון שמתחלה אדעתא דהכי קבעוה לא הוי הפסקה. ובענין זה כתב התוס' בסוף פ' בתרא דר"ה. גם אבן ירחי פירש כן בראש ספרו המנהיג רק שאמר שיש י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות, והמלוק מה שאות מונה גם שם של אדנות בפסוק כל גוים עם האזכרות ואחר המתחילים אינם מונים אלא שמות הוי"ה. והמשנ"ב בענין י"ח הרביע שתי דעות אלה וכתב ז"ל כתב מורי רבנו יהודה בר יקר שהפסוקים שלפני יראו עינינו והברכה לא נתקנו בימי חכמי התלמוד אלא לפי שאנו סומכין תפלת ערבית רשות ובתי כנסיות שלהם היו רחוקים מבתיהם ולא היו יכולים לאחר עד אחר תפלת ערבית, תקנו להם אותן הפסוקים שיש בהם י"ח אזכרות כנגד הברכות של י"ח והברכה, ואח"כ כיון שנקבעו שוב לא נסתלקו עכ"ל. והרא"ש בעל התשובות והרשב"א בתשובה י"ד כתבו כי פסוקים ברוך ה' לעולם נתקנו בימי השמד שגזרו שלא להתפלל ועמדו ותקנו אותה ברכה שיש בה י"ח אזכרות כנגד שמנה עשרה ברכות שבתפלה, ואע"פ שבטלה אותה הגזרה נשארה אותה ברכה ביד הדורות. ורש"י בברכות דף ל"א כתב כי סדורים פסוקים האלה בתפלת ערבית בשביל שאין עומדין להתפלל אלא מתוך שמחה של מצוה. וכל אמרם כי אמן, שכולן מעורדים בספרו בשער ג', כתב בשביל שבתפלת ערבית אין ש"ץ שחוזר התפלה (לפי שאינה חובה, רש"ם כלבות ברכות פ' ס') לפיכך תקנו לומר השכיבנו תשע עשרה פסוקים ותחימה בסוף כנגד י"ח ברכות שבתפלה. והמלה בשירת תהלים סומר ד' אין אומר דברים אחר אמת ויציב, והכי אלי באמת ויציב בשחרית, דאמר ר' זעירא בר אבא שלש תכפות הן, תכף לסמיכה שחיטה תכף לנטילת ידים ברכה תכף לגאולה תפלה. ברוך ה' תהלים פ"ט, נ"ג. ברוך ה', קל"ה כ"א. ברוך ה' וברוך שם ע"ב י"ח, י"ט. יהי כבוד, ק"ד, ל"א. יהי שם, קי"ג, ב'. כי לא ש"א י"ב, כ"ב. וירא מ"א י"ח, ל"ט. והיה ה' זכריה י"ד, ט'. יהי חסדך, תהלים ל"ג, כ"ב. הושיענו דה"א, ט"ז, ל"ה. וכן שומד זה הפסוק בסדורי רס"ג ורמ"ו גם בכ' כי"י וכן נרשם הכישנ"ס בסוף התפלות, ובכ"י אחר מובא הפסוק של תהלים ק"ו מ"ז הושיענו ה' אלהינו וגו' וכן נמצא בסדורים, ושנות, כי רצינו לפעלה שנתקנו פסוקים אלה כנגד שמנה עשרה וא"כ בהן י"ח אזכרות, וא"כ ברוך אפשר לומר הושיענו אלהי ישענו דהאלא כזה י"ח אזכרות של כשלו כנגד שמנה כמ' ס"ו ועב"א לא"ח ס' רל"ו. גם הרוקח בסודות התפלה שלו מונה מספר תבות של כל פסוק מהפסוקים הללו וכתב שהפסוק זה י"ב תבות כמספר י"ב שבטים, וכן הוא בפירוש ר' בירן טריוש ותפלה קדם. ועלבד כל זאת עוד עדות אלפים לפסוק זה בסדר תהלים שסוף י"ד ה"ל לפי שהתינוקות אומרים שני פעמים ביום אחד שחרית ואחר ערבית הושיענו אלהי ישענו לפיכך שני פעמים פי יתן עליון עכ"ל ושוכה גם בילקוט תהלים רמז תתפ"ג, ועיין מה שכתבתי על זה בס' דף 59. כל גוים. כו, תהלים.

אֲשֶׁר עָשִׂיתָ יָבוֹאוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי וִיכַבְּדוּ לִשְׁמֶךָ: כִּי גָדוֹל אַתָּה וְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים לְבַדֶּךָ: וַאֲנַחְנוּ עַמְּךָ וְצֹאן מַרְעִיתֶךָ נוֹדֶה לְּךָ לְעוֹלָם לְדוֹר וָדֹר נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ: בָּרוּךְ יְיָ בַּיּוֹם. בָּרוּךְ יְיָ בַּלָּיְלָה. בָּרוּךְ יְיָ בְּשָׁכְבֵנוּ. בָּרוּךְ יְיָ בְּקוּמֵנוּ: כִּי בְיָדְךָ נַפְשׁוֹת הַחַיִּים וְהַמֵּתִים. אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חָי וְרוּחַ כָּל בְּשַׂר אִישׁ: בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָה אוֹתִי יְיָ אֵל אֱמֶת: אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם יַחֵד שִׁמְךָ וְקַיֵּם מַלְכוּתְךָ תָּמִיד וּמְלֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד:

יִרְאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׂמַח לִבֵּנוּ וְתָגֵל נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתְךָ בֶּאֱמֶת. בֶּאֱמֹר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ. יְיָ מֶלֶךְ. יְיָ מָלָךְ. יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלֹךְ בְּכָבוֹד. כִּי אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. הַמֶּלֶךְ בִּכְבוֹדוֹ תָּמִיד יִמְלֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד וְעַל כָּל מַעֲשָׂיו:

הש"ץ אומר ח"ק. ואין לומר ושום דבר אלא להפסיק בין גאולה לתפלה.

ומתפללין ש"ע בלחש כמו בשחרית, ואין הש"ץ חוזר התפלה אלא אחר תפלת לחש אומר קדיש תתקבל. ואומרים עלינו, קדיש יתום.

חינוך׳ פלגם שמנה עשרה (ויישב 87), חוזר עלינו.

פ"ו, פ׳, ו׳. ואנחנו ע"פ, י"ג. ברוך ה׳, ד׳ ברכות אלו כנגד ד׳ ברכות שבתורה בראשית מ׳, כ"ג. י"ד, ב׳. כ"ה, כ"ג. שמות י"ח, י׳. אשר בידו, איוב י"ב, י׳. בידך תהלים ל"א, ו׳. יחד שמך וקיים מלכותך, וכן הוא בסדור רס"ג ולהם יוסף אוסן פ׳ כ"ס.

באמת עינינו ותגל נפשנו באמת בישועתך. באמור, כאשר יאמר המבשר לציון מלך אלהיך, ועל זה במשנה ישעיה נ"ב, ז׳. ה׳ מלך, ככר מבואר בדף 68. המלך בכבודו וכו׳ כרמב"ם גורס המלך, וכן הוא בסדור רב עמרם וכמ׳ המנהג ובאבודרהם וכטור ובתשובות הרשב"א ובסדור ספרדיים, וראה מג"א לא"ח ס׳ רל"ו. ויש לדעת כי כל הנוסחא מן יראו עינינו עד סוף אינה כמזמור רוצה אלא אם כן המתימה „תהלה נבוע לרוכב בערבות לאל המפואר במקהלות קדושים בא"י מלך אל חי לעד וקים לנצח.״ ומים שביאתה כתביא בגמן פ׳. המלך בכבודו תמיד ימלך, נחלקו המדייקים אם לומר עלה תמיד לעולם שמנו או לעשות משנו. והנה כתב מג"א לא"ח סוף פ׳ רל"ו בתב בשם כע"כ שיקרא עלה תמיד לעטר תמיד ימלוך וכו׳ גם ישב"ן כמו כבה, וסעדים לכם כנשנם עברה שאומרים כמו כן ויתרוסם שמך מלבנו תמיד לעולם ועד, ובנכנס"ו בברכת בשמשתה יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד, ולפי זה בכל כלשון תמיד לעולם ועד הוא לשון בפנין ר"ל כל מכן הושן כלי כפסקם כלל. ואחרים ומהם בעל יוסף אוסן פ׳ כ"ס הורו אלא לאמר עלה תמיד עם ימלוך הלא עם בכבודו, המלך בכבודו תמיד, ר"ל אשר הוא תמיד במלכותו הוא ימלוך גם עלינו לעולם ועד, והאמת עליכה נאמר כיא זו וגם לה עדות כמה שאומרים בברכה לעולם וקים מלכותך תמיד, ומלך עלינו לעולם ועד. והנה המפרש הוא כעלמו כמלא גם בברכת המעריב ערבים אם אם יאבן לאמר תמיד עם אל חי וקים, או להפרידו ממנו ולחברו עם ימלוך עלינו, אך נראה בגם הנוסחא בשחור רמז ה׳ במלות אמן, כמו אל חי וקים תמיד הוא ימלוך עלינו לעולם ועד" נראה גם אם הנכון לאמר תמיד לעולם שמנו ולהפרידו מן ימלוך.

כשמתפללין מעריב בזמנו אומרים בכל יום ג' מזמורים אלו אחר עלינו.

לְדָוִד מִזְמוֹר· לַיהוָה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: כִּי הוּא עַל־יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל־נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ: מִי־יַעֲלֶה בְהַר יְהוָה וּמִי־יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ: נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא־נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה: יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְהוָה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה:

לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית מִזְמוֹר לְדָוִד: יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־תְּנָה הוֹדְךָ עַל־הַשָּׁמָיִם: מִפִּי עוֹלְלִים וְיֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז לְמַעַן צוֹרְרֶיךָ לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם: כִּי־אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ יָרֵחַ וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנָנְתָּה: מָה־אֱנוֹשׁ כִּי־תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן־אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ: וַתְּחַסְּרֵהוּ מְּעַט מֵאֱלֹהִים וְכָבוֹד וְהָדָר תְּעַטְּרֵהוּ: תַּמְשִׁילֵהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ כֹּל שַׁתָּה תַחַת־רַגְלָיו: צֹנֶה וַאֲלָפִים כֻּלָּם וְגַם בַּהֲמוֹת שָׂדָי: צִפּוֹר שָׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם עֹבֵר אָרְחוֹת יַמִּים: יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ:

מִזְמוֹר לְדָוִד· הָבוּ לַיהוָה בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ: קוֹל יְהוָה עַל־הַמָּיִם אֵל־הַכָּבוֹד הִרְעִים יְהוָה עַל־מַיִם רַבִּים: קוֹל־יְהוָה בַּכֹּחַ קוֹל יְהוָה בֶּהָדָר: קוֹל יְהוָה שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְהוָה אֶת־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן: וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ־עֵגֶל לְבָנוֹן וְשִׂרְיוֹן כְּמוֹ בֶן־רְאֵמִים: קוֹל־יְהוָה חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ: קוֹל יְהוָה יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל יְהוָה מִדְבַּר קָדֵשׁ: קוֹל יְהוָה יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד: יְהוָה לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְהוָה מֶלֶךְ לְעוֹלָם: יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

יש שאומרים תחנון זה שמוסיפים בכל לילה עוד מזמור אחד, ואומרים בלילה שלאחר יום ראשון.

לְדָוִד אֵלֶיךָ יְהוָה נַפְשִׁי אֶשָּׂא: אֱלֹהַי בְּךָ בָטַחְתִּי אַל־אֵבוֹשָׁה אַל־יַעַלְצוּ אֹיְבַי לִי: גַּם כָּל־קוֶֹיךָ לֹא יֵבֹשׁוּ יֵבֹשׁוּ הַבּוֹגְדִים רֵיקָם: דְּרָכֶיךָ יְהוָה הוֹדִיעֵנִי אֹרְחוֹתֶיךָ לַמְּדֵנִי: הַדְרִיכֵנִי בַאֲמִתֶּךָ וְלַמְּדֵנִי כִּי־אַתָּה אֱלֹהֵי יִשְׁעִי אוֹתְךָ קִוִּיתִי כָּל־הַיּוֹם: זְכֹר־רַחֲמֶיךָ יְהוָה וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה: חַטֹּאות נְעוּרַי וּפְשָׁעַי אַל־תִּזְכֹּר· כְּחַסְדְּךָ זְכָר־לִי־אַתָּה לְמַעַן טוּבְךָ יְהוָה: טוֹב וְיָשָׁר יְהוָה עַל־כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ: יַדְרֵךְ עֲנָוִים בַּמִּשְׁפָּט וִילַמֵּד עֲנָוִים דַּרְכּוֹ: כָּל־אָרְחוֹת יְהוָה חֶסֶד וֶאֱמֶת לְנֹצְרֵי בְרִיתוֹ וְעֵדֹתָיו: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ

לַעֲוֺנִי כִּי רַב־הוּא׃ מִי זֶה הָאִישׁ יְרֵא יְהוָה יוֹרֶנּוּ בְּדֶרֶךְ יִבְחָר׃ נַפְשׁוֹ בְּטוֹב
תָּלִין וְזַרְעוֹ יִירַשׁ אָרֶץ׃ סוֹד יְהוָה לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם׃ עֵינַי תָּמִיד אֶל־
יְהוָה כִּי־הוּא יוֹצִיא מֵרֶשֶׁת רַגְלָי׃ פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי כִּי־יָחִיד וְעָנִי אָנִי׃ צָרוֹת
לְבָבִי הִרְחִיבוּ מִמְּצוּקוֹתַי הוֹצִיאֵנִי׃ רְאֵה־עָנְיִי וַעֲמָלִי וְשָׂא לְכָל־חַטֹּאותָי׃
רְאֵה אוֹיְבַי כִּי־רָבּוּ וְשִׂנְאַת חָמָס שְׂנֵאוּנִי׃ שָׁמְרָה נַפְשִׁי וְהַצִּילֵנִי אַל־אֵבוֹשׁ
כִּי־חָסִיתִי בָךְ׃ תֹּם־וָיֹשֶׁר יִצְּרוּנִי כִּי קִוִּיתִיךָ׃ פְּדֵה אֱלֹהִים אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכֹּל צָרוֹתָיו׃

בלילה שלאחר יום ב׳ אומרים מזמור זה.

לְדָוִד מַשְׂכִּיל אַשְׁרֵי נְשׂוּי־פֶּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה׃ אַשְׁרֵי אָדָם לֹא יַחְשֹׁב
יְהוָה לוֹ עָוֺן וְאֵין בְּרוּחוֹ רְמִיָּה׃ כִּי הֶחֱרַשְׁתִּי בָּלוּ עֲצָמָי בְּשַׁאֲגָתִי כָּל־הַיּוֹם׃
כִּי יוֹמָם וָלַיְלָה תִּכְבַּד עָלַי יָדֶךָ נֶהְפַּךְ לְשַׁדִּי בְּחַרְבֹנֵי קַיִץ סֶלָה׃ חַטָּאתִי
אוֹדִיעֲךָ וַעֲוֺנִי לֹא־כִסִּיתִי אָמַרְתִּי אוֹדֶה עֲלֵי פְשָׁעַי לַיהוָה וְאַתָּה נָשָׂאתָ עֲוֺן
חַטָּאתִי סֶלָה׃ עַל־זֹאת יִתְפַּלֵּל כָּל־חָסִיד אֵלֶיךָ לְעֵת מְצֹא רַק לְשֵׁטֶף מַיִם
רַבִּים אֵלָיו לֹא יַגִּיעוּ׃ אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה׃
אַשְׂכִּילְךָ וְאוֹרְךָ בְּדֶרֶךְ־זוּ תֵלֵךְ אִיעֲצָה עָלֶיךָ עֵינִי׃ אַל־תִּהְיוּ כְּסוּס כְּפֶרֶד
אֵין הָבִין בְּמֶתֶג וָרֶסֶן עֶדְיוֹ לִבְלוֹם בַּל קְרֹב אֵלֶיךָ׃ רַבִּים מַכְאוֹבִים לָרָשָׁע
וְהַבּוֹטֵחַ בַּיהוָה חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ׃ שִׂמְחוּ בַיהוָה וְגִילוּ צַדִּיקִים וְהַרְנִינוּ כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב׃

בלילה שלאחר יום ג׳ אומרים מזמור זה.

מִזְמוֹר לְדָוִד לְהַזְכִּיר׃ יְהוָה אַל־בְּקֶצְפְּךָ תוֹכִיחֵנִי וּבַחֲמָתְךָ תְיַסְּרֵנִי׃
כִּי־חִצֶּיךָ נִחֲתוּ־בִי וַתִּנְחַת עָלַי יָדֶךָ׃ אֵין־מְתֹם בִּבְשָׂרִי מִפְּנֵי זַעְמֶךָ אֵין־שָׁלוֹם
בַּעֲצָמַי מִפְּנֵי חַטָּאתִי׃ כִּי־עֲוֺנֹתַי עָבְרוּ רֹאשִׁי כְּמַשָּׂא כָבֵד יִכְבְּדוּ מִמֶּנִּי׃
הִבְאִישׁוּ נָמַקּוּ חַבּוּרֹתָי מִפְּנֵי אִוַּלְתִּי׃ נַעֲוֵיתִי שַׁחֹתִי עַד־מְאֹד כָּל־הַיּוֹם קֹדֵר
הִלָּכְתִּי׃ כִּי־כְסָלַי מָלְאוּ נִקְלֶה וְאֵין מְתֹם בִּבְשָׂרִי׃ נְפוּגוֹתִי וְנִדְכֵּיתִי עַד־מְאֹד
שָׁאַגְתִּי מִנַּהֲמַת לִבִּי׃ אֲדֹנָי נֶגְדְּךָ כָל־תַּאֲוָתִי וְאַנְחָתִי מִמְּךָ לֹא־נִסְתָּרָה׃ לִבִּי
סְחַרְחַר עֲזָבַנִי כֹחִי וְאוֹר־עֵינַי גַּם־הֵם אֵין אִתִּי׃ אֹהֲבַי וְרֵעַי מִנֶּגֶד נִגְעִי
יַעֲמֹדוּ וּקְרוֹבַי מֵרָחֹק עָמָדוּ׃ וַיְנַקְשׁוּ מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי וְדֹרְשֵׁי רָעָתִי דִּבְּרוּ הַוּוֹת
וּמִרְמוֹת כָּל־הַיּוֹם יֶהְגּוּ׃ וַאֲנִי כְחֵרֵשׁ לֹא אֶשְׁמָע וּכְאִלֵּם לֹא יִפְתַּח־פִּיו׃ וָאֱהִי
כְּאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־שֹׁמֵעַ וְאֵין בְּפִיו תּוֹכָחוֹת׃ כִּי־לְךָ יְהוָה הוֹחָלְתִּי אַתָּה תַעֲנֶה
אֲדֹנָי אֱלֹהָי׃ כִּי־אָמַרְתִּי פֶּן־יִשְׂמְחוּ־לִי בְּמוֹט רַגְלִי עָלַי הִגְדִּילוּ׃ כִּי אֲנִי לְצֶלַע
נָכוֹן וּמַכְאוֹבִי נֶגְדִּי תָמִיד׃ כִּי־עֲוֺנִי אַגִּיד אֶדְאַג מֵחַטָּאתִי׃ וְאֹיְבַי חַיִּים עָצֵמוּ
וְרַבּוּ שֹׂנְאַי שָׁקֶר׃ וּמְשַׁלְּמֵי רָעָה תַּחַת טוֹבָה יִשְׂטְנוּנִי תַּחַת רָדְפִי־טוֹב׃
אַל־תַּעַזְבֵנִי יְהוָה אֱלֹהַי אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי׃ חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי אֲדֹנָי תְּשׁוּעָתִי׃

בלילה שלפני יום ד' אומרים מזמור זה.

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: בְּבוֹא־אֵלָיו נָתָן הַנָּבִיא כַּאֲשֶׁר־בָּא אֶל־בַּת־שָׁבַע: חָנֵּנִי אֱלֹהִים כְּחַסְדֶּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ מְחֵה פְשָׁעָי: הֶרֶבה כַּבְּסֵנִי מֵעֲוֺנִי וּמֵחַטָּאתִי טַהֲרֵנִי: כִּי־פְשָׁעַי אֲנִי אֵדָע וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד: לְךָ לְבַדְּךָ חָטָאתִי וְהָרַע בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי לְמַעַן־תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ תִּזְכֶּה בְשָׁפְטֶךָ: הֵן־בְּעָווֹן חוֹלָלְתִּי וּבְחֵטְא יֶחֱמַתְנִי אִמִּי: הֵן אֱמֶת חָפַצְתָּ בַטֻּחוֹת וּבְסָתֻם חָכְמָה תוֹדִיעֵנִי: תְּחַטְּאֵנִי בְאֵזוֹב וְאֶטְהָר תְּכַבְּסֵנִי וּמִשֶּׁלֶג אַלְבִּין: תַּשְׁמִיעֵנִי שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה תָּגֵלְנָה עֲצָמוֹת דִּכִּיתָ: הַסְתֵּר פָּנֶיךָ מֵחֲטָאָי וְכָל־עֲוֺנֹתַי מְחֵה: לֵב טָהוֹר בְּרָא־לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ בְּקִרְבִּי: אַל־תַּשְׁלִיכֵנִי מִלְּפָנֶיךָ וְרוּחַ קָדְשְׁךָ אַל־תִּקַּח מִמֶּנִּי: הָשִׁיבָה לִּי שְׂשׂוֹן יִשְׁעֶךָ וְרוּחַ נְדִיבָה תִסְמְכֵנִי: אֲלַמְּדָה פֹשְׁעִים דְּרָכֶיךָ וְחַטָּאִים אֵלֶיךָ יָשׁוּבוּ: הַצִּילֵנִי מִדָּמִים אֱלֹהִים אֱלֹהֵי תְּשׁוּעָתִי תְּרַנֵּן לְשׁוֹנִי צִדְקָתֶךָ: אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ: כִּי לֹא־תַחְפֹּץ זֶבַח וְאֶתֵּנָה עוֹלָה לֹא תִרְצֶה: זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה לֵב־נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה: הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת־צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָםִ: אָז תַּחְפֹּץ זִבְחֵי־צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל אָז יַעֲלוּ עַל־מִזְבַּחֲךָ פָרִים:

בלילה שלפני יום ה' אומרים מזמור זה.

תְּפִלָּה לְדָוִד · הַטֵּה יְהֹוָה אָזְנְךָ עֲנֵנִי, כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנִי: שָׁמְרָה נַפְשִׁי כִּי־חָסִיד אָנִי הוֹשַׁע עַבְדְּךָ אַתָּה אֱלֹהַי הַבּוֹטֵחַ אֵלֶיךָ: חָנֵּנִי אֲדֹנָי כִּי־אֵלֶיךָ אֶקְרָא כָּל־הַיּוֹם: שַׂמֵּחַ נֶפֶשׁ עַבְדֶּךָ כִּי אֵלֶיךָ אֲדֹנָי נַפְשִׁי אֶשָּׂא: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: הַאֲזִינָה יְהֹוָה תְּפִלָּתִי וְהַקְשִׁיבָה בְּקוֹל תַּחֲנוּנוֹתָי: בְּיוֹם צָרָתִי אֶקְרָאֶךָּ כִּי תַעֲנֵנִי: אֵין־כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים אֲדֹנָי וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ: כָּל־גּוֹיִם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ יָבוֹאוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי וִיכַבְּדוּ לִשְׁמֶךָ: כִּי־גָדוֹל אַתָּה וְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים לְבַדֶּךָ: הוֹרֵנִי יְהֹוָה דַּרְכֶּךָ אֲהַלֵּךְ בַּאֲמִתֶּךָ יַחֵד לְבָבִי לְיִרְאָה שְׁמֶךָ: אוֹדְךָ אֲדֹנָי אֱלֹהַי בְּכָל־לְבָבִי וַאֲכַבְּדָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם: כִּי־חַסְדְּךָ גָּדוֹל עָלָי וְהִצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִשְּׁאוֹל תַּחְתִּיָּה: אֱלֹהִים זֵדִים קָמוּ עָלַי וַעֲדַת עָרִיצִים בִּקְשׁוּ נַפְשִׁי וְלֹא שָׂמוּךָ לְנֶגְדָּם: וְאַתָּה אֲדֹנָי אֵל־רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: פְּנֵה אֵלַי וְחָנֵּנִי תְּנָה־עֻזְּךָ לְעַבְדֶּךָ וְהוֹשִׁיעָה לְבֶן־אֲמָתֶךָ: עֲשֵׂה־עִמִּי אוֹת לְטוֹבָה וְיִרְאוּ שֹׂנְאַי וְיֵבֹשׁוּ כִּי־אַתָּה יְהֹוָה עֲזַרְתַּנִי וְנִחַמְתָּנִי:

חובה על האדם להכין לכבוד השבת כפי יכלתו במאכל ובמשתה במלבוש ובנר, ויעשה הוא בעצמו להכין צרכי שבת ואפילו יש לו כמה עבדים ומשרתים, שזהו כבודו וכמו שמצינו בחז"ל שהיו עוסקין בעצמן במלאכה לכבוד שבת אע"פ שהיו להם משמשים.

אין הולכין בע"ש יותר מן ג' פרסאות, והטעם כדי שיוכל להכין צרכי סעודת שבת בעוד היום גדול, וה"ה ביום, אבל אם לא יוכל להשיג צרכי שבת במקום שהוא שם, מותר לילך אפילו כמה פרסאות עד שיגיע למקום שימצא שם די מחסורו.

אסור לקבוע בע"ש סעודה שאינו רגיל בו בחול, מפני כבוד שבת, חוץ מסעודה שזמנה קבוע דהיינו מילה ופדיון הבן. וסעודה שרגיל בה אע"פ שמותר כל היום מצוה למנוע עצמו מט' שעות ולמעלה.

תענית חלום או אפי' תענית יחיד שקבל עליו בע"ש טוב שיפרש בשעת קבלת התענית שלא יתענה עד צאת הכוכבים אלא עד שיתפללו הצבור את תפלת ערבית של שבת. אבל תענית צבור צריך להשלים עד צאת הכוכבים.

אין עושין מלאכה בע"ש מן המנחה (קטנה) ולמעלה, והעושה מלאכה אינו רואה בה סימן ברכה, והוא שעושה להשתכר ודרך קבע אבל לצורך שבת עושה כל היום, והוא הדין לכותב ספרים דרך לימודו. מצוה לגלח בע"ש ושמתקנין לכבוד שבת כל היום אפילו מספר ישראל (והגר"א ז"ל היה נזהר שלגלח אחר מנחה). מצוה ליטול צפרנים בע"ש (ולדעת הגר"א ז"ל אל המקפידין שלא ליטלן כסדרן, גם לא עלינו אשם שלא ליטול של יד ושל רגל ביום אחד). רחיצה וחפיפה בע"ש מצוה.

אחר חצות קורין שנים מקרא ואחד תרגום והיינו שקורין כל פסוק ב' פעמים ואח"כ התרגום ולא באותן הטעמים לקרות פרשה שלימה מקרא בבת אחת ובן תרגום.

על הבעל מוטל הכנת הנרות והשמן והפתילות, והאשה תדליקם. כשהאשה יולדת, בשבת ראשונה מדליק הבעל את הנרות ומברך, וכן מי שאין לו אשה ידליק בעצמו. וכתב רבינו בחיי ראוי לאשה להתפלל לה' יתברך בשעת הדלקת נר של שבת, שהיא מצוה המוטלת עליה, שיתן לה בנים מאירים בתורה כי התפלה יותר נשמעת בשעת עשיית המצוה, ובזכות נר שבת שהוא אור תזכה לבנים בעלי תורה שנקראת אור וכן דרשו רז"ל מאי שנא דרגיל בשרגא הויין ליה בנים ת"ח. וכשמדליקין אחד האיש ואחד האשה מברכין:

ביי'ם אנצינדען דער שבת-ליכטער זאגט מאן דיעזע ברכה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל־שַׁבָּת:

ונוהגות הנשים להדליק תחלה ולפרוס כפיהן בין הנרות ובין עיניהן ואח"כ מברכות הברכה:

תחנה לנשים לאמר שהדליקו נר שבת. תחנה פיר דיא פרויענצימער נאך דעם אנצינדען דער שבת-ליכטער.

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁתְּחוֹנֵן אוֹתִי (וְאֶת־אִישִׁי וְאֶת־אָבִי וְאֶת־בָּנַי) וְאֶת־כָּל־קְרוֹבַי וְתִתֶּן־לָנוּ וּלְכָל־יִשְׂרָאֵל חַיִּים טוֹבִים וַאֲרוּכִים וְתִזְכְּרֵנוּ בְּזִכְרוֹן טוֹבָה וּבְרָכָה וְתִפְקְדֵנוּ בִּפְקֻדַּת יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים וּתְבָרְכֵנוּ בְּרָכוֹת גְּדוֹלוֹת וְתַשְׁלִים בָּתֵּינוּ וְתַשְׁכֵּן שְׁכִינָתְךָ בֵּינֵינוּ · וְזַכֵּנִי לְגַדֵּל בָּנִים וּבְנֵי בָנִים חֲכָמִים וּנְבוֹנִים אוֹהֲבֵי יְיָ יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת זֶרַע קֹדֶשׁ בַּייָ דְּבֵקִים וּמְאִירִים אֶת־הָעוֹלָם בַּתּוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וּבְכָל־מְלֶאכֶת עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא · אָנָּא שְׁמַע אֶת־תְּחִנָּתִי בָּעֵת הַזֹּאת בִּזְכוּת שָׂרָה וְרִבְקָה וְרָחֵל וְלֵאָה אִמּוֹתֵינוּ · וְהָאֵר נֵרֵנוּ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה לְעוֹלָם וָעֶד וְהָאֵר פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה · אָמֵן:

להדליק נר של שבת, בעלי ב"ת ווי"ל השמיטו מלת של נשמור כי מוכנת כבר פ"י בסמיכות. ואמנם בכל הסדורים נמצא של שבת וכן הוא בסדור רב עמרם והרמב"ם הלכות שבת רפה פרק ה' והרוקח ס' נ"ו והתניא ס' י"ב והטור ס' רס"ד והש"ע ס' תי"ו, גם ס' הסגנון הלכות שבת ס' י"ו סביל כן הנוסחא בשם רב אחא מבכנתא, וע"כ אין לשנות. ולהם עוד לשמה הברכה מכוונה. ועל אודות הברכה ראה בתוספות שבת כ"ה ע"ב ותשובות מיימוני לרמב"ם פ' ה' מהלכות שבת.

בע״ש שמתפללין מנחה בצבור בשוה כמו בחול רק שאין אומרין תחנון. אחר תפלת מנחה שמקבלים את השבת, וקודם קבלת שבת יש לקרות שיר השירים כולו בפעם אחד ולא פסקי פסקי.

שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה: יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי־טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן: לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים שֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ עַל־כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ: מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָּרוּצָה הֱבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָּךְ נַזְכִּירָה דֹדֶיךָ מִיַּיִן מֵישָׁרִים אֲהֵבוּךָ: שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה בְּנוֹת יְרוּשָׁלָםִ כְּאָהֳלֵי קֵדָר כִּירִיעוֹת שְׁלֹמֹה: אַל־תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחֹרֶת שֶׁשְּׁזָפַתְנִי הַשָּׁמֶשׁ בְּנֵי אִמִּי נִחֲרוּ־בִי שָׂמֻנִי נֹטֵרָה אֶת־הַכְּרָמִים כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי: הַגִּידָה לִּי שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי אֵיכָה תִרְעֶה אֵיכָה תַּרְבִּיץ בַּצָּהֳרָיִם שַׁלָּמָה אֶהְיֶה כְּעֹטְיָה עַל עֶדְרֵי חֲבֵרֶיךָ: אִם־לֹא תֵדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים צְאִי־לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן וּרְעִי אֶת־גְּדִיֹּתַיִךְ עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרֹעִים: לְסֻסָתִי בְּרִכְבֵי פַרְעֹה דִּמִּיתִיךְ רַעְיָתִי: נָאווּ לְחָיַיִךְ בַּתֹּרִים צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים: תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה־לָּךְ עִם נְקֻדּוֹת הַכָּסֶף: עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ בִּמְסִבּוֹ נִרְדִּי נָתַן רֵיחוֹ: צְרוֹר הַמֹּר׀ דּוֹדִי לִי בֵּין שָׁדַי יָלִין: אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר׀ דּוֹדִי לִי בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי: הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי הִנָּךְ יָפָה עֵינַיִךְ יוֹנִים: הִנְּךָ יָפֶה דוֹדִי אַף נָעִים אַף־עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה: קֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים רַהִיטֵנוּ בְּרוֹתִים: אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן שׁוֹשַׁנַּת הָעֲמָקִים: כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים כֵּן רַעְיָתִי בֵּין הַבָּנוֹת: כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר כֵּן דּוֹדִי בֵּין הַבָּנִים בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי וְיָשַׁבְתִּי וּפִרְיוֹ מָתוֹק לְחִכִּי: הֱבִיאַנִי אֶל־בֵּית הַיָּיִן וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה: סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת רַפְּדוּנִי בַּתַּפּוּחִים כִּי־חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי: שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי: הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַםִ בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה אִם־תָּעִירוּ׀ וְאִם־תְּעוֹרְרוּ אֶת־הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ: קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה־זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל־הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל־הַגְּבָעוֹת: דּוֹמֶה דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים הִנֵּה־זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ מַשְׁגִּיחַ מִן־הַחַלֹּנוֹת מֵצִיץ מִן־הַחֲרַכִּים: עָנָה דוֹדִי וְאָמַר לִי קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי־לָךְ: כִּי־הִנֵּה הַסְּתָו עָבָר הַגֶּשֶׁם חָלַף הָלַךְ לוֹ: הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ עֵת הַזָּמִיר הִגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ: הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַגֶּיהָ וְהַגְּפָנִים׀ סְמָדַר נָתְנוּ רֵיחַ קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי־לָךְ: יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה הַרְאִינִי אֶת־מַרְאַיִךְ הַשְׁמִיעִנִי אֶת־קוֹלֵךְ כִּי־קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאֵיךְ נָאוֶה: אֶחֱזוּ־לָנוּ שׁוּעָלִים שֻׁעָלִים קְטַנִּים מְחַבְּלִים כְּרָמִים וּכְרָמֵינוּ סְמָדַר: דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים: עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים סֹב דְּמֵה־לְךָ דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים עַל־הָרֵי בָתֶר: עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו: אָקוּמָה

נָּא וַאֲסוֹבְבָה בָעִיר בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחֹבוֹת אֲבַקְשָׁה אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו
וְלֹא מְצָאתִיו: מְצָאוּנִי הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי רְאִיתֶם:
כִּמְעַט שֶׁעָבַרְתִּי מֵהֶם עַד שֶׁמָּצָאתִי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ
עַד־שֶׁהֲבֵיאתִיו אֶל־בֵּית אִמִּי וְאֶל־חֶדֶר הוֹרָתִי: הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַםִ
בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה אִם־תָּעִירוּ וְאִם־תְּעוֹרְרוּ אֶת־הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ:
מִי זֹאת עֹלָה מִן־הַמִּדְבָּר כְּתִימְרוֹת עָשָׁן מְקֻטֶּרֶת מוֹר וּלְבוֹנָה מִכֹּל אַבְקַת
רוֹכֵל: הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל: כֻּלָּם
אֲחֻזֵי חֶרֶב מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה אִישׁ חַרְבּוֹ עַל־יְרֵכוֹ מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת: אַפִּרְיוֹן עָשָׂה
לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֵעֲצֵי הַלְּבָנוֹן: עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶסֶף רְפִידָתוֹ זָהָב מֶרְכָּבוֹ
אַרְגָּמָן תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה מִבְּנוֹת יְרוּשָׁלָםִ: צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ
שְׁלֹמֹה בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה־לּוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ: הִנָּךְ יָפָה
רַעְיָתִי הִנָּךְ יָפָה עֵינַיִךְ יוֹנִים מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ שַׂעְרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ
מֵהַר גִּלְעָד: שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת שֶׁעָלוּ מִן־הָרַחְצָה שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת
וְשַׁכֻּלָה אֵין בָּהֶם: כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתֹתַיִךְ וּמִדְבָּרֵיךְ נָאוֶה כְּפֶלַח הָרִמּוֹן
רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ: כְּמִגְדַּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת אֶלֶף הַמָּגֵן תָּלוּי
עָלָיו כֹּל שִׁלְטֵי הַגִּבֹּרִים: שְׁנֵי שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי עֳפָרִים תְּאוֹמֵי צְבִיָּה הָרוֹעִים
בַּשּׁוֹשַׁנִּים: עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים אֵלֶךְ לִי אֶל־הַר הַמּוֹר וְאֶל־
גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה: כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ: אִתִּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה
אִתִּי מִלְּבָנוֹן תָּבוֹאִי תָּשׁוּרִי מֵרֹאשׁ אֲמָנָה מֵרֹאשׁ שְׂנִיר וְחֶרְמוֹן מִמְּעֹנוֹת
אֲרָיוֹת מֵהַרְרֵי נְמֵרִים: לִבַּבְתִּנִי אֲחֹתִי כַלָּה לִבַּבְתִּינִי בְּאַחַת מֵעֵינַיִךְ בְּאַחַד
עֲנָק מִצַּוְּרֹנָיִךְ: מַה־יָּפוּ דֹדַיִךְ אֲחֹתִי כַלָּה מַה־טֹּבוּ דֹדַיִךְ מִיַּיִן וְרֵיחַ שְׁמָנַיִךְ
מִכָּל־בְּשָׂמִים: נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתַיִךְ כַּלָּה דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ וְרֵיחַ
שַׂלְמֹתַיִךְ כְּרֵיחַ לְבָנוֹן: גַּן ׀ נָעוּל אֲחֹתִי כַלָּה גַּל ׀ נָעוּל מַעְיָן חָתוּם: שְׁלָחַיִךְ
פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים עִם פְּרִי מְגָדִים כְּפָרִים עִם־נְרָדִים: נֵרְדְּ ׀ וְכַרְכֹּם קָנֶה וְקִנָּמוֹן
עִם כָּל־עֲצֵי לְבוֹנָה מֹר וַאֲהָלוֹת עִם כָּל־רָאשֵׁי בְשָׂמִים: מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם
חַיִּים וְנֹזְלִים מִן־לְבָנוֹן: עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן הָפִיחִי גַנִּי יִזְּלוּ בְשָׂמָיו יָבֹא
דוֹדִי לְגַנּוֹ וְיֹאכַל פְּרִי מְגָדָיו: בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כַלָּה אָרִיתִי מוֹרִי עִם־בְּשָׂמִי
אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם־דִּבְשִׁי שָׁתִיתִי יֵינִי עִם־חֲלָבִי אִכְלוּ רֵעִים שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים:
אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר קוֹל דּוֹדִי דוֹפֵק פִּתְחִי־לִי אֲחֹתִי רַעְיָתִי יוֹנָתִי תַמָּתִי
שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא־טָל קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי לָיְלָה: פָּשַׁטְתִּי אֶת־כֻּתָּנְתִּי אֵיכָכָה אֶלְבָּשֶׁנָּה
רָחַצְתִּי אֶת־רַגְלַי אֵיכָכָה אֲטַנְּפֵם: דּוֹדִי שָׁלַח יָדוֹ מִן־הַחֹר וּמֵעַי הָמוּ עָלָיו:

קַמְתִּי אֲנִי לִפְתֹּחַ לְדוֹדִי וְיָדַי נָטְפוּ־מוֹר וְאֶצְבְּעֹתַי מוֹר עֹבֵר עַל כַּפּוֹת הַמַּנְעוּל׃
פָּתַחְתִּי אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי חָמַק עָבָר נַפְשִׁי יָצְאָה בְדַבְּרוֹ בִּקַּשְׁתִּיהוּ וְלֹא
מְצָאתִיהוּ קְרָאתִיו וְלֹא עָנָנִי׃ מְצָאֻנִי הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר הִכּוּנִי פְצָעוּנִי
נָשְׂאוּ אֶת־רְדִידִי מֵעָלַי שֹׁמְרֵי הַחֹמוֹת׃ הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם אִם־
תִּמְצְאוּ אֶת־דּוֹדִי מַה־תַּגִּידוּ לוֹ שֶׁחוֹלַת אַהֲבָה אָנִי׃ מַה־דּוֹדֵךְ מִדּוֹד הַיָּפָה
בַּנָּשִׁים מַה־דּוֹדֵךְ מִדּוֹד שֶׁכָּכָה הִשְׁבַּעְתָּנוּ׃ דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם דָּגוּל מֵרְבָבָה׃
רֹאשׁוֹ כֶּתֶם פָּז קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחֹרוֹת כָּעוֹרֵב׃ עֵינָיו כְּיוֹנִים עַל־אֲפִיקֵי
מָיִם רֹחֲצוֹת בֶּחָלָב יֹשְׁבוֹת עַל־מִלֵּאת׃ לְחָיָו כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם מִגְדְּלוֹת מֶרְקָחִים
שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים נֹטְפוֹת מוֹר עֹבֵר׃ יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב מְמֻלָּאִים בַּתַּרְשִׁישׁ מֵעָיו
עֶשֶׁת שֵׁן מְעֻלֶּפֶת סַפִּירִים׃ שׁוֹקָיו עַמּוּדֵי שֵׁשׁ מְיֻסָּדִים עַל־אַדְנֵי־פָז מַרְאֵהוּ
כַּלְּבָנוֹן בָּחוּר כָּאֲרָזִים׃ חִכּוֹ מַמְתַקִּים וְכֻלּוֹ מַחֲמַדִּים זֶה דוֹדִי וְזֶה רֵעִי בְּנוֹת
יְרוּשָׁלִָם׃ אָנָה הָלַךְ דּוֹדֵךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים אָנָה פָּנָה דוֹדֵךְ וּנְבַקְשֶׁנּוּ עִמָּךְ׃
דּוֹדִי יָרַד לְגַנּוֹ לַעֲרֻגוֹת הַבֹּשֶׂם לִרְעוֹת בַּגַּנִּים וְלִלְקֹט שׁוֹשַׁנִּים׃ אֲנִי לְדוֹדִי
וְדוֹדִי לִי הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃ יָפָה אַתְּ רַעְיָתִי כְּתִרְצָה נָאוָה כִּירוּשָׁלִָם אֲיֻמָּה
כַּנִּדְגָּלוֹת׃ הָסֵבִּי עֵינַיִךְ מִנֶּגְדִּי שֶׁהֵם הִרְהִיבֻנִי שַׂעְרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ
מִן־הַגִּלְעָד׃ שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הָרְחֵלִים שֶׁעָלוּ מִן־הָרַחְצָה שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת
וְשַׁכֻּלָה אֵין בָּהֶם׃ כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ׃ שִׁשִּׁים הֵמָּה מְּלָכוֹת
וּשְׁמֹנִים פִּילַגְשִׁים וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר׃ אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַמָּתִי אַחַת הִיא
לְאִמָּהּ בָּרָה הִיא לְיוֹלַדְתָּהּ רָאוּהָ בָנוֹת וַיְאַשְּׁרוּהָ מְלָכוֹת וּפִילַגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ׃
מִי־זֹאת הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ־שָׁחַר יָפָה כַלְּבָנָה בָּרָה כַּחַמָּה אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת׃ אֶל־
גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי לִרְאוֹת בְּאִבֵּי הַנָּחַל לִרְאוֹת הֲפָרְחָה הַגֶּפֶן הֵנֵצוּ הָרִמֹּנִים׃
לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי מַרְכְּבוֹת עַמִּי־נָדִיב׃ שׁוּבִי שׁוּבִי הַשּׁוּלַמִּית שׁוּבִי
שׁוּבִי וְנֶחֱזֶה־בָּךְ מַה־תֶּחֱזוּ בַּשּׁוּלַמִּית כִּמְחֹלַת הַמַּחֲנָיִם׃ מַה־יָּפוּ פְעָמַיִךְ
בַּנְּעָלִים בַּת־נָדִיב חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָּן׃ שָׁרְרֵךְ אַגַּן
הַסַּהַר אַל־יֶחְסַר הַמָּזֶג בִּטְנֵךְ עֲרֵמַת חִטִּים סוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃ שְׁנֵי שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי
עֳפָרִים תָּאֳמֵי צְבִיָּה׃ צַוָּארֵךְ כְּמִגְדַּל הַשֵּׁן עֵינַיִךְ בְּרֵכוֹת בְּחֶשְׁבּוֹן עַל־שַׁעַר
בַּת־רַבִּים אַפֵּךְ כְּמִגְדַּל הַלְּבָנוֹן צוֹפֶה פְּנֵי דַמָּשֶׂק׃ רֹאשֵׁךְ עָלַיִךְ כַּכַּרְמֶל
וְדַלַּת רֹאשֵׁךְ כָּאַרְגָּמָן מֶלֶךְ אָסוּר בָּרְהָטִים׃ מַה־יָּפִית וּמַה־נָּעַמְתְּ אַהֲבָה
בַּתַּעֲנוּגִים׃ זֹאת קוֹמָתֵךְ דָּמְתָה לְתָמָר וְשָׁדַיִךְ לְאַשְׁכֹּלוֹת׃ אָמַרְתִּי אֶעֱלֶה
בְתָמָר אֹחֲזָה בְּסַנְסִנָּיו וְיִהְיוּ־נָא שָׁדַיִךְ כְּאֶשְׁכְּלוֹת הַגֶּפֶן וְרֵיחַ אַפֵּךְ כַּתַּפּוּחִים׃
וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוֹדִי לְמֵישָׁרִים דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים׃ אֲנִי לְדוֹדִי

וְעָלַי תְּשׁוּקָתוֹ: לְכָה דוֹדִי נֵצֵא הַשָּׂדֶה נָלִינָה בַּכְּפָרִים: נַשְׁכִּימָה לַכְּרָמִים נִרְאֶה אִם־פָּרְחָה הַגֶּפֶן פִּתַּח הַסְּמָדַר הֵנֵצוּ הָרִמּוֹנִים שָׁם אֶתֵּן אֶת־דֹּדַי לָךְ: הַדּוּדָאִים נָתְנוּ־רֵיחַ וְעַל־פְּתָחֵינוּ כָּל־מְגָדִים חֲדָשִׁים גַּם־יְשָׁנִים דּוֹדִי צָפַנְתִּי לָךְ: מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי יוֹנֵק שְׁדֵי אִמִּי אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ אֶשָּׁקְךָ גַּם לֹא־יָבוּזוּ לִי: אֶנְהָגֲךָ אֲבִיאֲךָ אֶל־בֵּית אִמִּי תְּלַמְּדֵנִי אַשְׁקְךָ מִיַּיִן הָרֶקַח מֵעֲסִיס רִמֹּנִי: שְׂמֹאלוֹ תַּחַת רֹאשִׁי וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי: הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלָםִ מַה־תָּעִירוּ וּמַה־תְּעֹרְרוּ אֶת־הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ: מִי זֹאת עֹלָה מִן־הַמִּדְבָּר מִתְרַפֶּקֶת עַל־דּוֹדָהּ תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ שָׁמָּה חִבְּלַתְךָ אִמֶּךָ שָׁמָּה חִבְּלָה יְלָדַתְךָ: שִׂימֵנִי כַחוֹתָם עַל־לִבֶּךָ כַּחוֹתָם עַל־זְרוֹעֶךָ כִּי־עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה קָשָׁה כִשְׁאוֹל קִנְאָה רְשָׁפֶיהָ רִשְׁפֵּי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶתְיָה: מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת־הָאַהֲבָה וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ אִם־יִתֵּן אִישׁ אֶת־כָּל־הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ: אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ מַה־נַּעֲשֶׂה לַאֲחֹתֵנוּ בַּיּוֹם שֶׁיְּדֻבַּר־בָּהּ: אִם־חוֹמָה הִיא נִבְנֶה עָלֶיהָ טִירַת כָּסֶף וְאִם־דֶּלֶת הִיא נָצוּר עָלֶיהָ לוּחַ אָרֶז: אֲנִי חוֹמָה וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת אָז הָיִיתִי בְעֵינָיו כְּמוֹצְאֵת שָׁלוֹם: כֶּרֶם הָיָה לִשְׁלֹמֹה בְּבַעַל הָמוֹן נָתַן אֶת־הַכֶּרֶם לַנֹּטְרִים אִישׁ יָבִא בְּפִרְיוֹ אֶלֶף כָּסֶף: כַּרְמִי שֶׁלִּי לְפָנָי הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה וּמָאתַיִם לְנֹטְרִים אֶת־פִּרְיוֹ: הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעִנִי: בְּרַח דּוֹדִי וּדְמֵה־לְךָ לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים עַל הָרֵי בְשָׂמִים:

מי שאין לו פנאי לקרות כל שיר השירים כולו יאמר קודם קבלת שבת ד׳ פסוקים אלו:

יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי־טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן: עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן הָפִיחִי גַנִּי יִזְּלוּ בְשָׂמָיו יָבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ וְיֹאכַל פְּרִי מְגָדָיו: קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל־הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל־הַגְּבָעוֹת: בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כַלָּה אָרִיתִי מוֹרִי עִם־בְּשָׂמִי אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם־דִּבְשִׁי שָׁתִיתִי יֵינִי עִם־חֲלָבִי אִכְלוּ רֵעִים שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים:

ויאמר בקשה זו:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּנְחִילֵנוּ שַׁבַּת קָדְשְׁךָ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן וְלֹא תִהְיֶה דְאָגָה וְלֹא צָרָה וְלֹא יָגוֹן בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ. כִּי אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ כִּלִּיתָ מְלַאכְתְּךָ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבַשְּׁבִיעִי שָׁבַתָּ וְנַחְתָּ וְקִדַּשְׁתָּ אוֹתוֹ יוֹם מְנוּחָה וְעֹנֶג לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְדוֹרוֹתָם. כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ תָּנִיחַ אוֹתָנוּ וְאֶת־כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לָנוּחַ בִּמְנוּחָה שֶׁאֵין לָהּ קֵץ וְתַכְלִית לְעוֹלָם הַבָּא שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב וְכֻלּוֹ אָרוּךְ. וּתְבָרְכֵנוּ מִבִּרְכָתֶךָ. אָמֵן:

נאָכדעם מען מנחה געבעטעט, ווערדען די קבלת שבת פאָלגענדע מזמורים פערזווייזע פון חזן חוזר קהל געבעטעט.

לְכוּ נְרַנְּנָה לַייָ נָרִיעָה לְצוּר יִשְׁעֵנוּ: נְקַדְּמָה פָנָיו בְּתוֹדָה
בִּזְמִרוֹת נָרִיעַ לוֹ: כִּי אֵל גָּדוֹל יְיָ וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל־כָּל־אֱלֹהִים:
אֲשֶׁר בְּיָדוֹ מֶחְקְרֵי־אָרֶץ וְתוֹעֲפוֹת הָרִים לוֹ: אֲשֶׁר־לוֹ הַיָּם וְהוּא
עָשָׂהוּ וְיַבֶּשֶׁת יָדָיו יָצָרוּ: בֹּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה לִפְנֵי
יְיָ עֹשֵׂנוּ: כִּי הוּא אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ עַם מַרְעִיתוֹ וְצֹאן יָדוֹ. הַיּוֹם
אִם־בְּקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ: אַל־תַּקְשׁוּ לְבַבְכֶם כִּמְרִיבָה כְּיוֹם מַסָּה
בַּמִּדְבָּר: אֲשֶׁר נִסּוּנִי אֲבוֹתֵיכֶם בְּחָנוּנִי גַּם־רָאוּ פָעֳלִי: אַרְבָּעִים
שָׁנָה אָקוּט בְּדוֹר וָאֹמַר עַם תֹּעֵי לֵבָב הֵם וְהֵם לֹא־יָדְעוּ דְרָכָי:
אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי אִם־יְבֹאוּן אֶל־מְנוּחָתִי:

שִׁירוּ לַייָ שִׁיר חָדָשׁ שִׁירוּ לַייָ כָּל־הָאָרֶץ: שִׁירוּ לַייָ בָּרְכוּ
שְׁמוֹ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם־לְיוֹם יְשׁוּעָתוֹ: סַפְּרוּ בַגּוֹיִם כְּבוֹדוֹ בְּכָל־הָעַמִּים
נִפְלְאוֹתָיו: כִּי גָדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד נוֹרָא הוּא עַל־כָּל־אֱלֹהִים:
כִּי כָּל־אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים. וַייָ שָׁמַיִם עָשָׂה: הוֹד־וְהָדָר לְפָנָיו.
עֹז וְתִפְאֶרֶת בְּמִקְדָּשׁוֹ: הָבוּ לַייָ מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַייָ כָּבוֹד
וָעֹז: הָבוּ לַייָ כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ־מִנְחָה וּבֹאוּ לְחַצְרוֹתָיו: הִשְׁתַּחֲווּ
לַייָ בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ חִילוּ מִפָּנָיו כָּל־הָאָרֶץ: אִמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ
אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט. יָדִין עַמִּים בְּמֵישָׁרִים: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם
וְתָגֵל הָאָרֶץ יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ: יַעֲלֹז שָׂדַי וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ. אָז

לכו נרננה, אלו ו' מזמורים עם הפיוט לכה דודי אינם בשום כת"י גם לא בסדורי דפ"ס ודפ"א, גם לא ידעו הקדמונים דבר מאמירתם בליל שבת אלא לבולם פותחת התפלה עם ובוא דשום לשבת ספרדים ועם כרבו לשבת תשבנוים (וכמו שהוא עוד היום בק"ק ווארמש), גם בעל מטה משה שכתב ספרו בשנת שמ"ט לא ידע עדיין מן לכו נרננה ולכה דודי, והראשון שהזכירו הוא בעל יוסף אומץ שכתב ספרו בשנת ש"ע והוא כתב שם נדפס תקפ"ח סדר קבלת שבת שנוהגים בו חדשים מקרוב. כאו הוא שנהג יפה ושוב וכו'. וכתב ישע"ך ז"ל פותחין בתהלות הללו לכו נרננה וגומרים ו' מזמורים מן צ"ה עד צ"ט, וכ"ט, כנגד ו' ימי החול [סע"ב אין לאמרם בליל שבת שהוא אחר של י"ט או סמוך לי"ט, קילוד של"ה בדיני י"ט], ו"ל עב"ל. והנה ידענו כי מהרש"ק, הוא ר' משה קורדווירו, היה גיסו של רבו ר' שלמה בן משה הלוי אלקבץ אחי נפשת נאלי הראשון אחרי שהם הבליסיות לאלף אלנו וחבר את השיר לכה דודי, ואח"כ הרב והתלמיד אניהם ליחד כגביעו אמירת ו' המזמורים עם לכה דודי ושמע שנהגם שמש שמש מארץ ישראל למדינותיו. ובתנו עוד שיש במזמורים אלו כ"כ פסוקים במספר גם של אזנות. אמנם בספרדים לא יאמרו רק מזמור לדוד הבו לה'. נרננה כנו"ן רפוים ובמקף פתח וכמו שבארתי בדף 66. ותועפות ל' גובה. כמריבה, כמו במריבה, וכן כיום כמו כביום. אקוט, ענין קטטה. אם יבואון, אם הוא ל' שבועה לשלילה כמו אם תבאו אל הארץ (במדבר י"ד, ל'), במנוחתי, ארץ ישראל וירושלים.

ספרו בגוים כבודו, כן הוא, ובדפ"א פ"ג, כ"ד בפיג ספרו בגוים את כבודו, ויש לבודר בן הפסוק. אלילים, כאן יש לפסוק. שדי ברלב"ג בלאות דף ח', כ' מקר שדי דל"ת בקמץ על משקל קדם ואין כן

יְרַנְּנוּ כָּל־עֲצֵי־יָעַר: לִפְנֵי יְיָ כִּי בָא כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ. יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בֶּאֱמוּנָתוֹ:

יְיָ מָלָךְ תָּגֵל הָאָרֶץ יִשְׂמְחוּ אִיִּים רַבִּים: עָנָן וַעֲרָפֶל סְבִיבָיו צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאוֹ: אֵשׁ לְפָנָיו תֵּלֵךְ וּתְלַהֵט סָבִיב צָרָיו: הֵאִירוּ בְרָקָיו תֵּבֵל רָאֲתָה וַתָּחֵל הָאָרֶץ: הָרִים כַּדּוֹנַג נָמַסּוּ מִלִּפְנֵי יְיָ מִלִּפְנֵי אֲדוֹן כָּל־הָאָרֶץ: הִגִּידוּ הַשָּׁמַיִם צִדְקוֹ וְרָאוּ כָל־הָעַמִּים כְּבוֹדוֹ: יֵבֹשׁוּ כָּל־עֹבְדֵי פֶסֶל הַמִּתְהַלְלִים בָּאֱלִילִים, הִשְׁתַּחֲווּ־לוֹ כָּל־אֱלֹהִים: שָׁמְעָה וַתִּשְׂמַח צִיּוֹן וַתָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ יְיָ: כִּי־אַתָּה יְיָ עֶלְיוֹן עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְאֹד נַעֲלֵיתָ עַל־כָּל־אֱלֹהִים: אֹהֲבֵי יְיָ שִׂנְאוּ רָע, שֹׁמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו מִיַּד רְשָׁעִים יַצִּילֵם: אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי־לֵב שִׂמְחָה: שִׂמְחוּ צַדִּיקִים בַּייָ וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ:

מִזְמוֹר. שִׁירוּ לַייָ שִׁיר חָדָשׁ כִּי־נִפְלָאוֹת עָשָׂה, הוֹשִׁיעָה־לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ: הוֹדִיעַ יְיָ יְשׁוּעָתוֹ לְעֵינֵי הַגּוֹיִם גִּלָּה צִדְקָתוֹ: זָכַר חַסְדּוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל, רָאוּ כָל־אַפְסֵי־אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ: הָרִיעוּ לַייָ כָּל־הָאָרֶץ פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ וְזַמֵּרוּ: זַמְּרוּ לַייָ בְּכִנּוֹר בְּכִנּוֹר וְקוֹל זִמְרָה: בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ יְיָ: יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: נְהָרוֹת יִמְחֲאוּ־כָף יַחַד הָרִים יְרַנֵּנוּ: לִפְנֵי יְיָ כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ, יִשְׁפֹּט־תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בְּמֵישָׁרִים:

נאמרים אלו. לפני ה', נמשך למעלה, כלומר כל עצי יער ירננו אז לפני ה'. ישפט־תבל. הס"ת בחולם ושמא וכן בפסוק מזמור צ"ח, וכבר כתבתי זה בתורת אמת דף ע"ז.

וערפל סגול ומ"ת כסגול כן נקוד רוו"ם ע"פ כי"י ונכון כי הוא לי רעהו ופתח כמו ערפל אחד (ב"ש ל', ג') פתח סול, ודעמת ויאם נמסו נתכו, ותמסו, ותרם שבולם סלעיל ופ"ת כסגול כגון כבוא סלימם ח"ו המהפך. כדונג מח בטעם. ויבשו כל־עובדי. יבשו, בטעם טמסך לגרשה המפסיק ושלא כל נוגן, כן בכל ס"ם וכו"ל. אהבי כתרי שעפי וסמון בטעם הנני. שנאו רע ברי"ג נקמן בכל ס"ם וכ"י ובמספס השולם ויורד אין לו מה לשנות הנקוד כמו בלמנם בנס"ך ספרים, ואין ספק אחר שנאו כי כיתיב אל השולם ויורד טמלה מקום הספק. וכבמבואר בתורת אמת דף כ"ג. אור בטעם דמי אבוא במקום פשטא בל' ס"ך ספרים. ולישרי לב שמחה, מירוגו, וליפרי לב ורוע שמחה.

פצחו פה וזמרו. ימחאו כף, יכו כף אל כף, ושל זרך משל דבר.

יְיָ מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים יֹשֵׁב כְּרוּבִים תָּנוּט הָאָרֶץ: יְיָ בְּצִיּוֹן גָּדוֹל וְרָם הוּא עַל־כָּל־הָעַמִּים: יוֹדוּ שִׁמְךָ גָּדוֹל וְנוֹרָא, קָדוֹשׁ הוּא: וְעֹז מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אָהֵב, אַתָּה כּוֹנַנְתָּ מֵישָׁרִים מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בְּיַעֲקֹב אַתָּה עָשִׂיתָ: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו, קָדוֹשׁ הוּא: מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ קֹרְאִים אֶל־יְיָ וְהוּא יַעֲנֵם: בְּעַמּוּד עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם שָׁמְרוּ עֵדֹתָיו וְחֹק נָתַן־לָמוֹ: יְיָ אֱלֹהֵינוּ אַתָּה עֲנִיתָם, אֵל נֹשֵׂא הָיִיתָ לָהֶם וְנֹקֵם עַל־עֲלִילוֹתָם: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ:

מִזְמוֹר לְדָוִד, הָבוּ לַיהוָֹה בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַיהוָֹה כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַיהוָֹה כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָֹה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ: קוֹל יְהוָֹה עַל־הַמָּיִם, אֵל־הַכָּבוֹד הִרְעִים יְהוָֹה עַל־מַיִם רַבִּים: קוֹל־יְהוָֹה בַּכֹּחַ קוֹל יְהוָֹה בֶּהָדָר: קוֹל יְהוָֹה שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְהוָֹה אֶת־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן: וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ־עֵגֶל, לְבָנוֹן וְשִׂרְיוֹן כְּמוֹ בֶן־רְאֵמִים: קוֹל־יְהוָֹה חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ: קוֹל יְהוָֹה יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל יְהוָֹה מִדְבַּר קָדֵשׁ: קוֹל יְהוָֹה יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת, וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד: יְהוָֹה לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְהוָֹה מֶלֶךְ לְעוֹלָם: יְהוָֹה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן, יְהוָֹה יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

יש נוהגים לומר תפלת ר' נחוניא בן הקנה.

אָנָּא, בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה:
קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא:
נָא גִבּוֹר, דּוֹרְשֵׁי יִחוּדְךָ כְּבָבַת שָׁמְרֵם:
בָּרְכֵם טַהֲרֵם רַחֲמֵם, צִדְקָתְךָ תָּמִיד גָּמְלֵם:
חֲסִין קָדוֹשׁ, בְּרֹב טוּבְךָ נַהֵל עֲדָתֶךָ:
יָחִיד גֵּאֶה, לְעַמְּךָ פְּנֵה זוֹכְרֵי קְדֻשָּׁתֶךָ:
שַׁוְעָתֵנוּ קַבֵּל וּשְׁמַע צַעֲקָתֵנוּ יוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת:
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

קֹרְאִים סמ"ס תנועה בדין שתי שבפוק. קֹרְאִים. סדי"ג בפתח וסגו"ל נפה בלי תנועה, עיין רד"ק ארז קרא. אלוהם, של גבה והכרן, נתן, אחר נתן. להם, כמלם.
אלים, ארים, וירקידם, שם סלרמים. [illegible] כמו הר חרמון (דברים ג', ט') ובמות בסי"ן [illegible]
ע"ם המסורת, ובספרים, לבנון ושריון ירקידם כמו בן ראמים, ומסבבת שנת וירקידם אברפם פסוק גם למטה.
יחיל, יחיל. ויחשף, יקלף, מענין מחשף הלבן (בראשית ל'). ובהיכלו, פירושו, וכל שבהיכלו אומר כבוד לאל.

מ"ץ מנגן בנעימה. לאר"י המרווים שלמה הלוי.

לכה דודי לקראת כלה· פני שבת נקבלה: לכה

שמור וזכור בדבור אחד· השמיענו אל המיחד·
יי אחד ושמו אחד· לשם ולתפארת ולתהלה: לכה

לקראת שבת לכו ונלכה· כי היא מקור הברכה·
מראש מקדם נסוכה· סוף מעשה במחשבה תחלה: לכה

מקדש מלך עיר מלוכה· קומי צאי מתוך ההפכה·
רב לך שבת בעמק הבכא· והוא יחמול עליך חמלה: לכה

התנערי מעפר קומי· לבשי בגדי תפארתך עמי·
על־יד בן־ישי בית הלחמי· קרבה אל־נפשי גאלה: לכה

התעוררי התעוררי· כי בא אורך קומי אורי·
עורי עורי שיר דברי· כבוד יי עליך נגלה: לכה

לא תבשי ולא תכלמי· מה תשתוחחי ומה תהמי·
בך יחסו עניי עמי· ונבנתה עיר על־תלה: לכה

והיו למשסה שאסיך· ורחקו כל־מבלעיך·
ישיש עליך אלהיך· כמשוש חתן על־כלה: לכה

לכה דודי, המחבר פיוט זה הוא המקובל ר' שלמה בן משה הלוי אלקבץ בעל ס' מנות הלוי שחבר בשנת רפ"ט וס' ברית הלוי שחבר בשנת ש"ג. ויסד את פיוטו זה על פי האמור בשבת קי"ט ר' חנינא מיעטף וקאי אפניא דמעלי שבתא ואמר בואו ונצא לקראת שבת המלכה, ר' ינאי לביש מאניה מעלי שבת ואמר בואי כלה בואי כלה. בדבור אחד השמיענו, ע"פ שבועות כ' ע"ב זכור ושמור בדבור אחד נאמרו, מה שאין יכול הפה לדבר ומה שאין האוזן יכול לשמוע. לשם, לכבוד, כמו דברים כ"ו, י"ט. ונוסד כאן על שמו אחד, ר"ל שמו אחד והוא לשם ולתפארת ולתהלה. לקראת שבת לכו ונלכה, כבר הגהתי בסידור לשלמה דף 168 כי בימים קדמונים היו לשם נסב"ל כשום, וע"כ נהגו בע"ג שירתם נהב"כ היה לשם לומר בואו ונצא לקראת שבת, והארץ ישראל שנהגו לצאת לשדה נהב"כ באמירת לכה דודי, ועל שנהגו יושבי סתרים לכה דודי לקראת כלה, לקראת שבת לכו ונלכה. אבל אנחנו שאיננו יוצאים ממקום למקום בקבלת שבת לא יבונו לכו ישב בלשונות האלה (אבל נשבור זאת בעל יוסיף אומן לא אמר מתחלה לכה דודי, הנקום לקראת שבת לכו ונלכה אמר לבבותיני שבת מלכה), ולריכים אנחנו להבין תכות לכה ונלכה כל' מושבה, כלומר נתיצב בכוונתנו לקבל השבת כראוי. נסוכה, עפ"ב משלי ח', כ"ג. והוא מדבר על התורה שנבראה קודם בריאת העולם (פסחים נ"ד ורא"ש נ"ר), ושלות שבת שבה היא שקולה כנגד כל מלותיה במאמר חז"ל בירושלמי ברכות פרק ראשון ונדרים פרק ג'. התנערי עפ"ה ישעיה נ"ב, ב'. עמי, אמור באריות, שמי, שאמרי מעפר וקומי ולבשי בגדי תפארתך. על יד בן ישי, המשיח, והקשה הוא זה אל הנפש. קרבה ל' תהלים ס"ט, י"ט. התעוררי, ישעיה נ"א, י"ז. כי בא, שם ס', א'. עורי ל' שופטים ה', י"ב. כבוד ה', ל' ישעיה ס', א'. לא תבושי, שם נ"ד, ד'. מה תשתוחחי, תהלים מ"ב, י"ב. בך יחסו עפ"ם ישעיה י"ד, ל"ב. ונבנתה, ירמיה ל', י"ח. והיו למשסה עפ"ם ירמיה ל', ט"ז. ורחקו עפ"ם ישעיה מ"ט, י"ט. ישיש,

יָמִין וּשְׂמֹאל תִּפְרֹצִי · וְאֶת־יְיָ תַּעֲרִיצִי ·
עַל יַד־אִישׁ בֶּן פַּרְצִי · וְנִשְׂמְחָה וְנָגִילָה: לכה

בּוֹאִי בְשָׁלוֹם עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ · גַּם בְּשִׂמְחָה וּבְצָהֳלָה ·
תּוֹךְ אֱמוּנֵי עַם סְגֻלָּה · בּוֹאִי כַלָּה · בּוֹאִי כַלָּה:

לְכָה דוֹדִי לִקְרַאת כַּלָּה · פְּנֵי שַׁבָּת נְקַבְּלָה:

צב מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: טוֹב לְהֹדוֹת לַיהוָה וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן: לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת: עֲלֵי־עָשׂוֹר וַעֲלֵי נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר: כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְהוָה בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן: מַה־גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְהוָה מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ: אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא־יָבִין אֶת־זֹאת: בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי־עַד: וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְהוָה: כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְהוָה כִּי־הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן: וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן: וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי: צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה: שְׁתוּלִים בְּבֵית יְהוָה בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ: עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ: לְהַגִּיד כִּי־יָשָׁר יְהוָה צוּרִי וְלֹא־עַוְלָתָה בּוֹ:

יְהוָה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ · לָבֵשׁ יְהוָה עֹז הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט: נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז · מֵעוֹלָם אָתָּה: נָשְׂאוּ נְהָרוֹת · יְהוָה · נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם · יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם: מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְהוָה: עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה־קֹדֶשׁ יְהוָה לְאֹרֶךְ יָמִים: קדיש יתום.

כשיש אבל עומד בחוץ ביה"כ בשבת שבקבל יוצא לקראתו ומכניסו לביה"כ קודם שמתחילים ברכו (וי"א קודם שאומרים בואי בשלום) ואומרים לו:

הַמָּקוֹם יְנַחֵמְךָ (יְנַחֵמְכֶם) עִם שְׁאָר אֲבֵלֵי צִיּוֹן וִירוּשָׁלָיִם:

ימין ושמאל, ישעיה נ"ד, ג'. תעריצי, תקדישי כמו ואת קדוש ישראל יעריצו (ישעיה כ"ט, כ"ג). בן פרצי, הוא משיח בן דוד שבא מתולדות פרץ (סוף רות). ונשמחה ע"פ ישעיה כ"ה, ט'. עטרת בעלה היא השבת שהיא תפארת הקב"ה כשאמר הקב"ה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה (שבת י' ע"ב). סגלה, כל [illegible] בעליהן [illegible] (עי' [illegible]). ועוד [illegible] אלדעת [illegible] לבני אבל [illegible] ויש לפרש [illegible] לגבול. גם יש [illegible] הקב"ה [illegible] בקולו [illegible] מקום [illegible] לשכרה עם [illegible] [illegible] כמו [illegible] (במדבר [illegible]) [illegible] (גם [illegible]) [illegible] (יחזקאל [illegible]) ודומיהן.

מזמור שיר ליום השבת, [illegible] בתוך במאמר הזהר [illegible]

מקדימים להתפלל ערבית יותר מבימי החול.

דער פארבעטער רופט לויט:

י׳ בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ:

ק״ה בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

וועהרענד דעסען בעטעט דיא געמיינדע לייזע:

ק׳ יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ שֶׁל־מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדָיו אֵין אֱלֹהִים סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו וּשְׁמוֹ מְרוֹמָם עַל־כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה:

כשמגן החזן השם יאמר הקהל.

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

כשמגן החזן המבורך יאמר הקהל.

יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים. בְּחָכְמָה פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים. וּבִתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עִתִּים. וּמַחֲלִיף אֶת־הַזְּמַנִּים. וּמְסַדֵּר אֶת־הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ· בּוֹרֵא יוֹם וָלָיְלָה. גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר· וּמַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לָיְלָה וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה. יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ· אֵל חַי וְקַיָּם תָּמִיד. יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים:

אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהָבְתָּ. תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לִמַּדְתָּ. עַל־כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּשָׁכְבֵנוּ וּבְקוּמֵנוּ נָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ. וְנִשְׂמַח בְּדִבְרֵי תוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאֹרֶךְ יָמֵינוּ וּבָהֶם נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה· וְאַהֲבָתְךָ אַל־תָּסִיר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

ברכו, הספרדים אומרים תפלה והוא רחום, והוא ע״פ סדור רב עמרם, ולא כן מנהג אשכנז, כי הוא נאמר בשלקות ועה״כ אין לשני לאמרו, טור א״ח ס׳ רס״ז. וכן כתב הרוקח ס׳ מ״ט ואין אומרים והוא רחום יען מפני שאין מתפללים תחנונים בשבת, גם הכל בו כתב שאין אומרים והוא רחום לפי שהוא תחנה ואין אומרין בשבת מן ישעבד בה, ואסור לאדם להזכיר צרה בה, ולכן אין אומרים בתפלה תפלשיות שבה צריך לאמר שכם ויתעלה עכ״ל גם בזוהר פ׳ תרומה עמוד רל״ט כתוב שאין לומר והוא רחום בע״ש כדי שלא לעורר הדין, וכן במדרש הנעלם לרות (דף ס״ג) שאין לאומרו בשבת שהוא תפלה על הרשעים בגיהנם, וכיון שנכנס שבת שמסתלק הדין מן העולם והרשעים בגיהנם יש להם מנוחה (ובענין זה נמצא ג״כ נראה שמיסנה לפיכום עמוד ת״ן). והספרדים שאומרים אותו סומכים על הטעם שכתב עליו ר׳ אליעזר הגדול בסמתיו בתפלה דף 163. אשר בדברו מעריב וכו׳ במקום נוסחא זו היתה לקדמונים נוסחא אחרת לערבית של שבת ובנוסח מעריב ערבים ובברכת אמת ואמונה ובמחזור רומא ובו הנוסחא „באי׳ אמ״ה אשר כלה מעשיו ביום השביעי ויקראהו שבת קדש מערב עד ערב ונתנו מנוחה לעמו ישראל בקדשתו בורא יום ולילה גולל וכו׳ ובאמת ואמונה גם כנוסחא על סדר א״ב וכן לשונה, אמת ואמונה בשביעי אזנת גזרת דברה הקשבנו ושמענו זכור חמדת טהורים ירושה כתובה היא לראש ארבעה טעם נתנה שמח בה לב ישרון עדה פרית צדקה קנית רוממת שבת תמיד בינך ובינינו אות היא לעולם כי ששת ימים עולמך הקנת ובשביעי נחת למען שתניח לעמך ישראל ולכבוד שמך שבחו ושרו ברוך הוא משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כלם מי כמכה באלים ה׳ מי כמכה נאדר בקדש נורא תהלות עשה פלא, שומרי שביעי ראו גבורותיך על הים יחד כלם הודו והמליכו ואמרו ה׳ ימלך לעולם ועד, תחיש ישועה לשומרי עונה תפרה צאנך ואל יהיו עוד לבזה ככתוב והושעתי לצאני ולא תהיינה עוד לבז, באי׳ גאל ישראל״ ונוסחת נוסחא זו את נפ׳ תניא סמן פ׳ וכס׳ השנהיג הלכות שבת סמן ל׳, ואת הנוסחאות נמן את עפרם גאון בשלום.

(יחיד אומר אל מלך נאמן.)

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ יְהֹוָה ׀ אֶחָד׃

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ׃ וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ׃ וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ׃ וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם׃ וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ׃ וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ׃ הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם׃ וְחָרָה אַף־יְהֹוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהֹוָה נֹתֵן לָכֶם׃ וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם׃ וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃ לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהֹוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ׃

וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת׃ וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהֹוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם׃

לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם: יי לבדך אלהיכם לפסח

אֱמֶת וֶאֱמוּנָה כָּל־זֹאת. וְקַיָּם עָלֵינוּ כִּי הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זוּלָתוֹ. וַאֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ. הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים. מַלְכֵּנוּ הַגּוֹאֲלֵנוּ מִכַּף כָּל־הֶעָרִיצִים. הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל־אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ. הָעֹשֶׂה גְדֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר וְנִפְלָאוֹת עַד־אֵין מִסְפָּר. הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא־נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ. הַמַּדְרִיכֵנוּ עַל־בָּמוֹת אוֹיְבֵינוּ וַיָּרֶם קַרְנֵנוּ עַל כָּל־שׂוֹנְאֵינוּ. הָעֹשֶׂה לָנוּ נִסִּים וּנְקָמָה בְּפַרְעֹה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת בְּנֵי חָם. הַמַּכֶּה בְעֶבְרָתוֹ כָּל־בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם. וַיּוֹצֵא אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵרוּת עוֹלָם: הַמַּעֲבִיר בָּנָיו בֵּין גִּזְרֵי יַם־סוּף. אֶת־רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת־שׂוֹנְאֵיהֶם בִּתְהוֹמוֹת טִבַּע: וְרָאוּ בָנָיו גְּבוּרָתוֹ שִׁבְּחוּ וְהוֹדוּ לִשְׁמוֹ וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם. מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם

מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהֹוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: מַלְכוּתְךָ רָאוּ בָנֶיךָ בּוֹקֵעַ יָם לִפְנֵי מֹשֶׁה זֶה אֵלִי עָנוּ וְאָמְרוּ

יְהֹוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

וְנֶאֱמַר כִּי־פָדָה יְיָ אֶת־יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

הַשְׁכִּיבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם. וְהַעֲמִידֵנוּ מַלְכֵּנוּ לְחַיִּים. וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ. וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ. וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ. וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ וְהָסֵר מֵעָלֵינוּ אוֹיֵב דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וְיָגוֹן. וְהָסֵר שָׂטָן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ. וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ.

כִּי אֵל שׁוֹמְרֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ אָתָּה, כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה. וּשְׁמוֹר צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַפּוֹרֵשׂ סֻכַּת שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְעַל־יְרוּשָׁלָיִם:

לשבת. וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ:

לשלש רגלים וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־מֹעֲדֵי יְהוָה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

לראש השנה תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ:
כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב:

ליום כפור כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ:

הש״ץ אומר ח״ק, ואח״כ מתפללים תפלה בלחש.

מעתה ועד עולם ופרוש וכו׳ ואין חותמים בשבת שומר עמו כמו בחול, מפני שבשבת אין צריכים שמירה כי השבת היא שומר, כדאיתא במדרש תהלים מזמור שיר ליום השבת, ליום שבשבתו המזיקין מן העולם ליום שיש בו שני שלום, כן כתב אבן ירחי, וכבר נו שכתב יותר וז״ל כשהוא אומר שומר עמו ישראל לעד לא נתקן רק בחול שכל אחד יוצא ובא לפרנסתו וצריך שימור בדרכיו אשר הוא הולך, ובשבת וי״ט שלא יצא איש ממקומו חותמין ופורש סכת שלומך וכו׳ כלומר אשר לא הולכנו רק לשמור היום הקדוש הוא פורש סוכת שלומו שיוכל לשמרו בשלום ובשלמות עכ״ל והנה מתישב זאת בירושלמי פרק ג׳ דברכות (ומובא בטור א״ח סימן רס״ז וברוקח ס׳ מ״ט) ח״ל מפני שאין שלות לילית בלילה לכן מוסיפים שומר עמו ישראל לעד, אמר ר׳ לוי בהוא דמישר בחול, אבל בשבת אומר פורס סוכת שלום עכ״ל אמנם במדרש תהלים מזמור ו׳ משמע ג״כ שאמר זה של ירושלמי בא מכ״ל „ולפי שאין שלות לילית בלילה מוסיף פורס סוכת שלום״, ואין בו דבר מן שומר עמו ישראל עד שנראה שמנו כי גם בחול חותמים הברכה ופורס, ונאמת נראה כך גם שמאמר ירושלמי פרק ד׳ דברכות, כנוי לתפלות, תל אבל הפיות שמתפללים עליה בברכה בנ״ב ותפלה, בברכה בונה ירושלם, בנ״ב פורס סוכת שלום; וכן נראה גם מויקרא רבה פרשה ט׳ גדול השלום שכל הברכות חותמין בשלום בנ״ב פורס סוכת שלום. ובכן לזה מודיעו שמורהם כי באיטאליא ובטוליטולא נהגו לחתום גם בשבת שומר עמו ישראל. אך בכר העיד רב שלום גאון (מובא בס׳ המנהיג וכל בו ותניא) כי בישיבות שבבבל היו חותמים בשבת וי״ט פורס סוכת שלום ומקומין כמנהגנו וכן הוא בסדור רב עמרם. ודע כי בסדורי הספרדים חותמים ופרוש עלינו וכו׳ כמה שיר אשר וכן נהגנו, והנוסחא והסר מעלינו וכו׳ עד מעתה ועד עולם אין לנם בשבת וי״ט, וכן היא דעת אבן ירחי וטור, והלה עג״א סוף ס׳ רס״ז. ופרוש בסי״ן, וכן הפורש ובמנעל לעיל דף 167. והנוסחא הפורש בנ״א נראה בסדורי ספרדים וכן נוהם אבן ירחי בהלכות שבת סמן ל׳, וכן באבודרהם ובטור א״ח סמן רס״ו וכן נוהם הרשב״א בתשובה י״ד וכן הוא בסדר ר׳ ברלאיים דף ל״ג עמוד קכ״ט ובס׳ המוסר לר׳ יהודה כלן גם בעל לחם לדרך שאמר ד׳ פרק ס׳ נוהם הפורש בנ״א נראה וסי״ן בסוף וכן עיקר. ועל כל עמו ישראל, בסדור רב עמרם נוהם ועל כל עדת עמו ישראל.

ושמרו בני, כתב אבודרהם, אומרים בשבת ושמרו, וביום טוב מועדים אלה מועדי ה׳ וגו׳ (לפסח ושבועות) או וידבר משה את מועדי וגו׳ (לסכות ולשמע״צ), לומר שישרם בהם סוכת שלומו עלינו אם נשמרם כהלכה. וכן מזכירים רב עמרם והתניא ובכל בו תפלה ונאמן נשם רב שלום גאון. — ואין אומרים בשבת ברוך ה׳ לעולם וכו׳ לפי שכל שלמו לא נתקן אלא בשביל מקום שאנו עושים הרבות, ובשבת אין אומרים שאנו עושה על כן גם ברוך ה׳ לעולם אין אומרים (הרשב״א בתשובה י״ד וכל בו וטור).

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה·

בשבת שובה מוסיפים זכרנו.   אַם שבת שובה ווירד זכרנו חיינגעשאָלטעט.

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים.

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם׃

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ·

פֿון שבת בראשית ביז פסח זאָגט מאַן:

מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם׃

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה·

בשבת שובה מוסיפים מי כמוך.   אַן שבת שובה ווירד מי כמוך חיינגעשאָלטעט.

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים.

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים׃

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל (בשבת שובה: הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ׃

אַתָּה קִדַּשְׁתָּ אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי לִשְׁמֶךָ· תַּכְלִית מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ· וּבֵרַכְתּוֹ מִכָּל־הַיָּמִים וְקִדַּשְׁתּוֹ מִכָּל־הַזְּמַנִּים. וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ׃

מלך עוזר ומושיע ומגן, בסדור רב עמרם נוסף עוד „ורצה והנחל לבניהם שבתות למנוחה למען שמך באהבה בא"י מגן אברהם". אבל לא הועלה לשנבג לאמרם (אבן ירחי הלכות שבת סמן ח' וטור א"ח ס' רס"ח).

אתה קדשת וכו' התפלה לשבתות וי"ט נקראת תפלה שבע משום שאין בה אלא שבע ברכות, אבות גבורות וקדושת השם וברכה אחת באמצע מענין היום ואח"כ עבודה והודאה ושלום. ואמרו בברכות דף כ"ט שבע דשבתא כנגד מי, אמר ר' חלפתא בר שאול כנגד שבעה קולות שאמר דוד על המים ע"ש ואבן ירחי מוסיף עוד כנגד ז' תוכחות שמשמור שיר ליום השבת. והנוסחא הלא היא כרמב"ם סדר התפלות רק שם נוסף עוד אשר וקדשתו מכל הזמנים, כמאמר ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו וכו' ודלג ב' פסוקים הראשונים של ויכלו, וכן עיין בר"ן ברכות בשבת קי"ט ע"ב, גם הרוקח שמיה נוספת זו ועיין בטור א"ח סמן רס"ח. ודע כי במחזור רומא לא נמצאה בכלל הנוסחא אתה קדשת אלא אם נוספה פיוטית ובה לשונה „ומאהבתך ה' אלהינו שאהבת את ישראל עמך ומחמלתך מלכנו שחמלת על בני בריתך נתת לנו ה' אלהינו את יום השביעי הגדול והקדוש הזה לגדלה ולגבורה ולקדשה ולמנוחה ולעבודה ולהודאה

וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ· קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ· שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ· וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת· וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ· וְיָנוּחוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לאות ולבריה ולתפארה ולתת לנו ברכה ושלום מאתך, או״א רצה במנוחתנו״ וכו׳ והיא הנוסחא ע״פ סדור רב עמרם ובמבירה בתבים נמין י״ג ה״ל שנהגו לומר בתפלת לחם ושלמנתך, כדאיתא בתוספתא דברכות (פרק ג׳) אמר ר׳ אלעזר בר צדוק אבא היה מתפלל תפלה קצרה בלילי שבת והיא ומאהבתך ה׳ אלהינו וכו׳ עכ״ל גם אבן ירחי בהלכות שבת ס׳ ה׳ הביאה וכתב עליה איתכן יותר שנהג לרשת ופרובנצא לומר אתה קדשת וכו׳ ככל בנוסחתנו. — ומה שאין אומרים בשבת וי״ט י״ב ברכות האמצעיות של שמנה עשרה כתוב בטור תנחומא פ׳ וירא לפי שי״ב ברכות אלה בקשות הן לצרכי האדם לפיכך אין מתפללין אותן בשבת, שאם יחיה לו לאדם חולה בתוך ביתו נזכר ברופא חולי עמו ישראל והוא מיצר, והשבת ניתנה לקדושה ולעונג ולמנוחה ולא לצער, לכך שמתפללין ג׳ ראשונות וג׳ אחרונות והשבתות באמצע, וכן הדין בי״ט. לישנא דטי״ם נמצא בסדורי רס״ג ורמ״ה וכל״ל בי הפסק שלמטר בו, ובפירוש בתב אבודרהם שצריך להפסיק מעט בין לשמך ובין תבלית, כדי שלא יהא כמו מלכה ע״ו. תבלית, בסוף, ומע״כ ויכלו השמים. ובעל המוקדם (שער ד׳) פירש, יום השביעי הוא תבלית הבריאה (ענדצוועקק) ודלא כס. וברכתו עמ״ש ויברך אלהים את יום השביעי. וקדשתו, עמ״ש ויקדש אותו. ופירשו חז״ל ברכו במן וקדשו במן (ב״ר פ׳ י״א. ודלא תוספות פסחים דף קט״ו). והרמב״ן פירש על דרך הפשט כי יום השבת מבורך וקדוש כי בום הבריאה לברך אותו ולהדרו ולכן בשביתה היה לנו קדוש, לא נעשה בו מלאכה. ויכלו, בראשית ב׳. ונוסד על פי שבת קי״ט ע״ב אפילו יחיד המתפלל בע״ש צריך לומר ויכלו, דאמר רב המנונא כל המתפלל בע״ש ואומר ויכלו, מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב״ה במעשה בראשית שנ׳ ויכלו, אל תקרי ויכלו אלא ויכלו· אמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המתפלל בע״ש ואומר ויכלו שני מלאכי השרת המלווין לו לאדם מניחין ידיהן על ראשו ואומרים לו וסר עונך וחטאתך תכופר עכ״ל. נקלה. צריך לפסוק סברת הלאומה, ובאומר ויכלו יי׳ לאולתו (יסב״י). אלהים את יום, יזהר להפסיק מעט בין אלהים ובין את.

אלהינו ו״א, הספרדים אומרים קודם או״א גם הנוסחא ישמחו במלכותך, ולא כן מנהג בני אשכנז, גם הרמב״ם אינו מביא נוסחא זו בתפלת ערבית. רצה במנוחתנו, כן בטור א״ח ס׳ רס״ח וכן מנהג בני אשכנז, ורב עמרם והרמב״ם גורסים רצה נא במנוחתנו, וכן מנהג בני ספרד. קדשנו במצותיך וכו׳ מובא במס׳ פסחים קי״ז, ע״ב. ושמחנו בישועתך, כמ׳ רב עמרם ישמח לבנו בישועתך, ובסדורי ספרדים ותשמח נפשנו בישועתך. לעבדך כול״ם רמויה בטעמו מסוק עבד נבחריו. וינוחו בה ישראל מקדשי שמך, כתבי כי״י גם בסדורי רס״ם ורמ״ה וישמחו בך ישראל אוהבי שמך, וכן הוא כמ׳ רב עמרם וכן ברמב״ם ממ׳ אפילים מ׳ מתפ״ב וכן בתב בעל תולעת חיים ע׳ עמ׳ חולין סוף פ׳ א׳ ובעל עטרת זקנים לא״ח ס׳ רס״ח. ובמחזור רומא וישמחו בך כל ישראל מקדשי שמך. ובעל אל״ם ויעב״ץ במשידו וינוחו בו ישראל מקדשי שמך, וכן הוא בשנבני ר״י מירנא והוא גרסת אבודרהם, משנם שבת ל׳ נקבה (ראה כפירוש הרלב״ג במדבר כ״ט, י׳. ויקשים כ״ו, ב׳) ופ״ב השקף ה׳ וכן הוא בסדורי ספרד רק בנוסחת של ישראל. מקדש השבת, ואין אומרים מקדש ישראל והשבת, כמו שאומרים מקדש ישראל והזמנים, מקדש ישראל ולאבי יהודים, כי השבת קודם לישראל המקודשת כפני שהיא שבתת ימי בראשית, מה שאין כן במועדים שהם תלויים בישראל וישראל קודם להם וכדאיתא בפסחים קי״ז ע״ב שבת דקביעא וקיימא, בין בלותא אין נקודתא מקדש השבת, יושא שבת דישראל הוא דקבעי ליה דקמענגרי ירחי וקבעי לשני, מקדש ישראל והזמנים. וכן הוא במס׳ סופרים סוף פ׳ י״ג.

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם. והשב את העבודה לדביר ביתך. ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון. ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך.

בר"ח וחה"מ אומרים יעלה ויבוא. חנן ראש חדש חאנד החה"מ זאגט מאן יעלה ויבא.

אלהינו ואלהי אבותינו. יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר זכרוננו ופקדוננו וזכרון אבותינו. וזכרון משיח בן דוד עבדך. וזכרון ירושלים עיר קדשך. וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך. לפליטה ולטובה ולחן ולחסד ולרחמים ולחיים ולשלום ביום

לר"ח ראש החדש | לפסח חג המצות | לסכות חג הסכות

הזה. זכרנו יי אלהינו בו לטובה. ופקדנו בו לברכה. והושיענו בו לחיים. ובדבר ישועה ורחמים חוס וחננו ורחם עלינו והושיענו. כי אליך עינינו. כי אל מלך חנון ורחום אתה:

ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים. ברוך אתה יי. המחזיר שכינתו לציון:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד. צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור. נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך ועל נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובקר וצהרים. הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך מעולם קוינו לך:

בחנוכה מוסיפים על הנסים. אן שבת חנוכה ווירד היער על הנסים איינגעשאלטעט (זייטע 100).

ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד:

בשבת שובה אומרים: וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך:

וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה. ברוך אתה יי. הטוב שמך ולך נאה להודות:

שלום רב על ישראל עמך תשים לעולם. כי אתה הוא מלך אדון לכל השלום. וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך.

בשבת שובה אומרים:

בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי. נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה, וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה, מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

אין שום עמוד התפלה אבל אומר ברכה מעין שבע ואומר תחלה ויכלו בקול רם והקהל עונים עמו. ברכה מעין שבע אומרים אותה גם בשבת שחל יו"ט וכן כ"ש שחל להיות בשבת (חוץ מליל ראשון דפסח) ואין עושים כן של יו"ט. בבית חתנים ואבלים אין אומרים אותה ולא בכל מקום שמתפללים באקראי.

דער חזן ווינט ערהאלט ויכלו חז"ל חוזר קהל ספרילם עו איט.

ח"ק וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

דאן ספרילם רער חזן מקוגטעריגו:

ח' בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב, הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא, אֵל עֶלְיוֹן, קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

ויכלו, כתבו התוספות בפסחים דף ק"ו שם שרגילין לומר ויכלו אחר התפלה בקול רם, היינו משום יו"ט שחל להיות בשבת שמתפללין אתה בחרתנו ואין אומרין ויכלו בתפלה, תקנו כדי לומר בכל שבתות, שלא לחלוק בין שבת לשבת. וכן כתב אבן ירחי והוסיף שיש לאמרו בקול רם ומעומד לפי שהוא עדות להקב"ה שברא שמים וארץ, והעדות מעומד דכתיב ועמדו שני האנשים עכ"ל. והמנהגים שכ"ש עוד טעם בשם מהר"ש ז"ל כי ויכלו בתוך ג' פעמים אשר ובפסוק ויקחו אליך פרה אדומה בתוך ג' פעמים אשר. לומר כמו שאמרה שבשבת בין האומר ויכלו שלא פעמים מתכפר עכ"ל וכן בהגהות מיימוני בהלכות תפלה פ' ט' אות ד' ובהלכות שבת פ' כ"ט אות ט'. גם בכל בו בס' ל"ס שכ"ה דרוש זה אך כתבו ולא כשם מהרש.

ברוך אתה וכו' ברכה זו נקראת מעין שבע ונתקנה משום סכנת מזיקים, שהיו בתי כנסיות שלהם בין בשדה ותקנו אותה בשביל בני אדם שמאחרים לבוא כדי שיסיימו תפלתם בעוד שהש"ץ מאריך בברכה זו כמבואר בפירוש הב"י לשבת דף כ"ד ע"ב. ובינ"ד סימן ברכה זו מעין שבע, מגן אבות בנגד מגן אברהם, מחיה מתים כנגד מחיה מתים, האל הקדוש כנגד האל הקדוש, המניח לעמו בנגד רצה במנוחתנו, לפניו נעבוד כנגד רצה אבות עבודה, ונודה לשמו כנגד מודים, אדון השלום כנגד שלום רב. ונמצא כמבואר בזה בדרש"ם הלכות תפלה פ' ט' הלכה י'. קונה שמים וארץ, כדאית י"ד, י"ט. ואומרים בכה נאבור שביום השביעי שבולם

ח׳ מָגֵן אָבוֹת בִּדְבָרוֹ. מְחַיֵּה מֵתִים בְּמַאֲמָרוֹ. הָאֵל (בשבת שובה הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ שֶׁאֵין כָּמוֹהוּ. הַמֵּנִיחַ לְעַמּוֹ בְּיוֹם שַׁבַּת קָדְשׁוֹ. כִּי בָם רָצָה לְהָנִיחַ לָהֶם. לְפָנָיו נַעֲבוֹד בְּיִרְאָה וָפַחַד. וְנוֹדֶה לִשְׁמוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מֵעֵין הַבְּרָכוֹת. אֵל הַהוֹדָאוֹת אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וּמְבָרֵךְ שְׁבִיעִי וּמֵנִיחַ בִּקְדֻשָּׁה לְעַם מְדֻשְּׁנֵי עֹנֶג זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

ח׳ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ. קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ. שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ. וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ. וְיָנוּחוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת: קדיש תתקבל.

מנהג הקהלות אין אומרים במה מדליקין לא ביום טוב שחל להיות בשבת או בערב שבת גם לא בשבת חול המועד, ובכל מקום אין אומרים אותו ביום כפור שחל להיות בשבת.

בַּמֶּה מַדְלִיקִין וּבַמָּה אֵין מַדְלִיקִין. אֵין מַדְלִיקִין לֹא בְלֶכֶשׁ וְלֹא בְחֹסֶן וְלֹא בְכַלָּךְ וְלֹא בִּפְתִילַת הָאִידָן וְלֹא בִּפְתִילַת הַמִּדְבָּר וְלֹא בִירוֹקָה שֶׁעַל

שלאחריו קום שמים וארץ. המניח, אשר יתן מנוחה. כי בם, בישראל. להניח להם, לתת להם יום מנוחה ר״ל יום השבת. מעין הברכות, רוצה לומר מה שאמרו חז״ל בברכות פ׳ וסוכה מ״ו, ברוך ה׳ יום יום, לומר לך בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו, ופירש״י של שבת מעין של שבת של חול מעין של חול של י״ט מעין של י״ט המלות עכ״ל ועלת האיו שעמה עמין מעין ומדונמה וכל״א ,,נאך דער ארט״ וכן מעין שמנה עשרה, מעין כל ברכה וברכה (ברכות כ״ט) מעין מה״ל (שם ב״ז ב׳) מעין תמידה (פסחים ק״ד), והוא של׳ כעין תבנית בעין הקדש (יחזקאל א׳) כעין נחשת (דניאל י׳, ו׳), וראה גם בפירוש רד״ק לב״ב ט״ג, י״ב. והמתרגם תרגמו אותם כמן קוועללע והוגו ועגעגו מעה מעות הלוטה. אל ההודאות אבן ירחי כתב של חול מבן ו׳ נלפ מעין הברכות וההודאות לאדון השלום וכו׳ וכן מנהג הספרדים. מרפני ענג של׳ ישעיה נ״ח, י״ג. ואומרים בן עג״ס וקראת לשבת ענג לקדוש ה׳ מכבד (שם נ״ח י״ג). זכר למעשה בראשית, ואין אומרים זכר ליציאת מצרים אע״פ שכתוב גבי שבת וזכרת כי עבד היית במצרים, מפני שעקר שבות הוא לזכרון בריאת העולם ושבת היה קודם יציאת מצרים, אבל בקידוש של שבת מזכירים שניהם, ובקידוש של י״ט אין אומרים אלא זכר ליציאת מצרים בלבד כי בן המועדים לא נצטוו אלא לזכרון יציאת מצרים.

במה מדליקין, הוא פרק ב׳ של מסכת שבת, ומובא בסדור רב עמרם וז״ל לאמר שמקדשין בכנס״ב אומר אין אחד מהם׳ שבת והו הוא הפרק במה מדליקין וגו׳ עד סוף פרקא. אמר ר׳ אלעזר אמר ר׳ חנינא תלמידי חכ׳ ואומר קדיש עכ״ל וכתב הכל בו וז״ל אמרו הגאונים ז״ל דתקנו לאמרו כדי להמתין אחרן דלא שלי עמהם סכנה רק אנשי יאבגישי מזיקין, וי״ל לומר שלכך תקנו אותה כדי להורות הפול השמנים והפתילות ואסר הלכות שבת, ואומרים אותה בכל שבת ושבת לבד שבת השטובה לי״ט, לפי שי״ט הוא הסכנה שבורים מרבתם, ואין שמאריכין בי״ט, ועוד הוסיף דבשבת תקנו אותה מה שאין בן בי״ט עכ״ל וכן כתב בטור גם אבודרהם והוא הוסיף לומר ושבת אלא נתנו לומר דיני השמנים בשם שומנין ובירם שבשיקוה, מאום טורח לבור, אי נמי מפני שגר שבת הוא מאום שלום בית והלכך לבסיל עליו יותר (והוא לקוח מס׳ המנהיג לאבן ירחי), ובשמתי שיש מקומות שאומרים פרק זה בין מנחה לערבית ויש בשחרית, כי קריאתו אחר ערבית מה תועיל, לא היינו עת לתקן פתילותיו וברותיו ולמבות אלאבה, מה אשים שיה, אבל בתקלה אותו בין מנחה לערבית אם אבם שלתקן ילך ויתקן עכ״ל וכן הב״ח בנודהו בוקרים במה מדליקין לקבלת שבת ואחר שבן המנון, וכן כתב יעב״ץ שנכון לאמרו קודם קבלת שבת כמנהג הספרדים. ואעפ״כ האשכנזים שאומרים אותו אחר תפלת ערבית אין מזיחים אותם, והשיר הכל ה׳

פְּנֵי הַמָּיִם, וְלֹא בְזֶפֶת וְלֹא בְשַׁעֲוָה וְלֹא בְשֶׁמֶן קִיק וְלֹא בְשֶׁמֶן שְׂרֵפָה וְלֹא בְאַלְיָה וְלֹא בְחֵלֶב. נַחוּם הַמָּדִי אוֹמֵר מַדְלִיקִין בְּחֵלֶב מְבֻשָּׁל, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֶחָד מְבֻשָּׁל וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ מְבֻשָּׁל אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ: (ב) אֵין מַדְלִיקִין בְּשֶׁמֶן שְׂרֵפָה בְּיוֹם טוֹב. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר אֵין מַדְלִיקִין בְּעִטְרָן מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. וַחֲכָמִים מַתִּירִין בְּכָל־הַשְּׁמָנִים בְּשֶׁמֶן שֻׁמְשְׁמִין בְּשֶׁמֶן אֱגוֹזִים בְּשֶׁמֶן צְנוֹנוֹת בְּשֶׁמֶן דָּגִים בְּשֶׁמֶן פַּקּוּעוֹת בְּעִטְרָן וּבְנֵפְטְ. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר אֵין מַדְלִיקִין אֶלָּא בְשֶׁמֶן זַיִת בִּלְבָד: (ג) כָּל־הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ

נס' ר"ע אנס טנכנ כמוסתערבים*) כך הוא, כי לסנכנם טעם מצילתו הוא שמני המתאחרים לבוא לבהכ"נ כדי שיוכלו לסיים תפלתם בעוד [illegible] ... ולכן אין אומרים אותו כשחל יו"ט [illegible] אלא ... דומים אותו גם בי"ט ... — ולכאר את פרק זה נלנו עליו את פירוש ר"ע מברטנורה.

במה מדליקין כו' של שבת, במה שוטין פתילות ושמנים להדליק. [illegible] לא בלכש, כמין צמר יש נצרר בין הקליפה לבין [illegible] לבן (בערעלסחערן). בחוסן, פשתן שאינו מנופץ. בכלך, פסולת של משי (פלאקזיידע). בפתילת האידן, כמין צמר יש נצרר בין הקליפה לבין (ווידענבאסט). בפתילת המדבר, עלי [illegible] ומדליקין בהן (נעסעלקרויט). בירוקה שעל פני המים, כמין צמר גדל [illegible] (מאאס). עד כאן פסול פתילות, מכאן ואילך פסול שמנים. ולא בזפת ולא בשעוה, [illegible] לא בשמן קיק, שמן היוצא מגרעינים [illegible] (cotton [illegible]) [illegible] ricinus [illegible] ... ובפתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהם [illegible] ... ולא בשמן שרפה, שמן של תרומה שנטמאת [illegible] ... (שמות י"ב, י') [illegible] ... (ב) אין מדליקין בשמן שרפה בי"ט, [illegible] ... אין מדליקין בעטרן, [illegible] מפני כבוד שבת [illegible] ... שומשמין, [illegible] שמן צנונות, [illegible] פקועות [illegible] ... ובנפט, [illegible] ... (ג) כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו, [illegible] ...

*) מוסתערבים (Mustaraber) · כך נקראו [illegible] בני ארץ ישראל [illegible]

אֶלָּא פִשְׁתָּן. וְכָל־הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵינוֹ מִטַּמֵּא טֻמְאַת אֹהָלִים אֶלָּא פִשְׁתָּן. פְּתִילַת הַבֶּגֶד שֶׁקִּפְּלָהּ וְלֹא הִבְהֲבָהּ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר טְמֵאָה הִיא וְאֵין מַדְלִיקִין בָּהּ, רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר טְהוֹרָה הִיא, וּמַדְלִיקִין בָּהּ: (ד) לֹא יִקּוֹב אָדָם שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל בֵּיצָה וִימַלְּאֶנָּה שֶׁמֶן וְיִתְּנֶנָּה עַל פִּי הַנֵּר בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא מְנַטֶּפֶת וַאֲפִילוּ הִיא שֶׁל חֶרֶס, וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר. אֲבָל אִם חִבְּרָהּ הַיּוֹצֵר מִתְּחִלָּה, מֻתָּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלִי אֶחָד. לֹא יְמַלֵּא אָדָם קְעָרָה שֶׁמֶן וְיִתְּנֶנָּה בְּצַד הַנֵּר וְיִתֵּן רֹאשׁ הַפְּתִילָה בְּתוֹכָהּ בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא שׁוֹאֶבֶת, וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר: (ה) הַמְכַבֶּה אֶת־הַנֵּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְיָרֵא מִפְּנֵי גוֹיִם מִפְּנֵי לִסְטִים מִפְּנֵי רוּחַ רָעָה אוֹ בִשְׁבִיל הַחוֹלֶה שֶׁיִּישַׁן, פָּטוּר. כְּחָס עַל הַנֵּר כְּחָס עַל

דא הוא ולא אצטריך לרבוייה אלא משום דאקרי עץ. אינו מטמא טומאת אהלים, אם עשה ממנו אהל וספח תחתיו מת כאהל בית ואינו טעון הזיה וטבילה, דאהל עצמו אינו מקבל טומאה אלא כלים שתחתיו. [ופשפשא פי' בזרק ופי"ת תנובה והוא כמו שפשפשא ושוכב על היוצא ר"ל היוצא מן העץ הוא אינו מטמא, ופי' אקולא פשפשא בגלא טומא וכמו שכתב המאבי ערך טפח ובעל ב"א ס' קל"ס]. אלא פשתן, שהאהל עצמו טמא, כדכתיב והזה על האהל (במדבר י"ט, י"ח) וילפינן אהל משכן דכתיב בה ויפרש את האהל על המשכן (שמות מ', י"ט), ולא היה באהל משכן דבר יוצא מן העץ אלא פשתן כדכתיב עשר יריעות שש משזר (שם כ"ו, א'). שקפלה, כדרך שגודלין הפתילות. הבהבה על השלהבת כדי שתהיה מחורכת ותדליק יפה (הבגוועבם), והבגד יש בו ג' אצבעות על ג' אצבעות שלשלשות עסקינן. טמאה היא, דקפולה אינה מבטלה מתורת בגד הואיל ולא הבהבה. טהורה היא, דקפולה מבטלה מתורת בגד והיא כאילו אין בה ג' על ג' כל פחות מג' על ג' טהור שלמטה לא בנגעים ולא בטומאת מת. ואין מדליקין בה, בי"ט אבל לסוף בעי"ש מסקין דאיך בה איסור שוקלה, ואין מסיקין בשברי כלים שנשברו בו ביום דהוו להו נולד, אבל בכלים מסיקין דהא חזו לטלטול, ובכולי עלמא לית להו דצריך שמדליק להדליק רוב היוצא מן הפתילה חוץ לנר קודם שיסלק ידיו, הילכך טעמא דר' אליעזר דאמר אין מדליקין בה דסבר קפולה לא בטלה מתורת כלי וכי מדליק בה מיירתא כיון דת' על ג' שלושלשות היו הוה לה שבר כלי דפחות מג' על ג' לאו כלי הוא וכי מדליק בידים לבטלים רוב היוצא נמצא שמדליק בשבר כלי שנשבר בי"ט, דהי אמרינן מסיקין בכלים דוקא אלא עם בו אתר שנשבחת; ור' עקיבא אומר מדליקין בה דסבר קפולה בטלה מתורת כלי מבי קפלה מעי"ש דאין נולדין פתילה בי"ט ובטלה אלין כאן שבר כלי שנשבר בי"ט הילכך מדליקין בה, והלכה כר"ע. [פתיבת. נב"א נסוף נפוזור דפ"ז נם נמחזור רוטא ב"י, וכן הגבון, והכ בנפלת שנעם ס' פ"ו ובום הגדולים חלק א' אות י' סימן י"ט]. (ד') שפופרת של ביצה, הקליפה העליונה הקשה שהשילה מונחת בתוכה. בשביל שתהא מנטפת טפה טפה לתוך הנר, וטעמא גזירה שמא יסתפק ממנו וכיון שהקלוהו לנר חייב משום מכבה. ואפילו היא של חרס, דמאים, אפילו הכי גזריק, שכיון שאין הפתילה הדולקת בתוך הכלי יש בו השמן אתי לאסתפוקי מניה ומחייב אין כאן משום מכבה. ור"י מתיר, דלא גזיר דילמא אתי לאסתפוקי מניה, שהרי הוא רואה השמן נוטף על הפתילה שתחתיו. אם חברה היוצר מתחלה וכו', והוא הדין אם חברה בעל הבית בסיד או בחרסית שע"ז ליכא למיחש, דמשום מיאוס דהכא בדיל מיניה. ויתן ראש הפתילה שהוא יוצא מן הנר לשאוב השמן וימשך דרך הפתילה לראש הדולק, ואשמעינן מתניתא פלוגתא דר' יהודה ורבנן בשפופרת של ביצה ובחרס ובקערה, דאי אשמעינן שפופרת של ביצה, בהא קאמרי רבנן דכיון דלא מאיסא אתיא לאסתפוקי מניה, אבל של חרס דמאיס אימא מודו לה לר' יהודה, ואי אשמעינן של חרס, בהא קאמר ר"י, אבל בביצה אימא מודה להו לרבנן. ואי אשמעינן בהנו תרתי, בהא קאמר ר"י משום שבשפופרת של ביצה ובחרס מונחים בתוך אלא בנר לשבבה ולא מפסיק מידי בין הנר ובינם וליכא למגזר שמא יסתפק דבדיל מיניה, אבל בקערה דמפסקת שהרי אצל הנר מונחת יש כאן הפסק וליכא למיגזר גזירה הוא אימא מודה לרבנן, ואי אשמעינן בהכיא, בהכיא קאמרי רבנן, אבל בהנך תרתי מודו לר"י, צריכא. והלכה כחכמים. (ה') מפני עכו"ם, בזמן פרסיים שאין מניחין להדליק אור ביום אידם אלא בבית עכו"ם שלהם. מפני לסטים, שלא יראו יש שם אדם ויבאו עליו. מפני רוח רעה, השורה עליו, ובהמתנו רואה את לו. ורמב"ם פירש רוח רעה מין מחולי השחור כגון לבעלי מרה השחורה (מעלנכאליא) שלא ינוחו אלא בחשך והמפחדה מפני אדם [וכן מבואר בערוך ערך רוח]. ואם בשביל החולה שיישן פטור, שאי חולה יש בו סכנה הוא, דאלו סכנת בשביל חולה שאין בו סכנה חייב, גפשי, דסבר כמי תנא דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, וכן מפני עכו"ם מפני לסטים מפני רוח רעה בלכהו איכא בהו סכנה. ומאי הוא דקתני פטור, אלא משום דבעי למתני סיפא חייב תנא רישא פטור. [וקשה באמר הוא הם, הכ"ף בטעם באמר דוגמת בעזיב (בראשית ל"ט, כ"ט) בשורתא (ש', י"),

הַשֶּׁמֶן כְּחָם עַל הַפְּתִילָה, חַיָּב. רַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר בְּכֻלָּן חוּץ מִן הַפְּתִילָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשָׂה פֶּחָם: (ו) עַל שָׁלשׁ עֲבֵרוֹת נָשִׁים מֵתוֹת בִּשְׁעַת לֵדָתָן, עַל שֶׁאֵינָן זְהִירוֹת בְּנִדָּה בְּחַלָּה וּבְהַדְלָקַת הַנֵּר: (ז) שְׁלשָׁה דְבָרִים צָרִיךְ אָדָם לוֹמַר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה, עִשַּׂרְתֶּם עֵרַבְתֶּם הַדְלִיקוּ אֶת־הַנֵּר. סָפֵק חֲשֵׁכָה סָפֵק אֵינָהּ חֲשֵׁכָה, אֵין מְעַשְּׂרִין אֶת־הַוַּדַּאי, וְאֵין מַטְבִּילִין אֶת־הַכֵּלִים, וְאֵין מַדְלִיקִין אֶת־הַנֵּרוֹת, אֲבָל מְעַשְּׂרִין אֶת־הַדְּמַאי, וּמְעָרְבִין וְטוֹמְנִין אֶת־הַחַמִּין:

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, חַיָּב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ בְּבִגְדוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה שֶׁמָּא יִשְׁכַּח וְיֵצֵא, אָמַר רַב יוֹסֵף הִלְכְתָא רַבְּתָא לְשַׁבְּתָא:

אחר אמירת במה מדליקין קודם אר"א אר"ח הש"ץ אומר קידוש ואומר הברכה על היין וברכת אשר קדשנו וכו' (ישלחהו למטה דף 197) ואח"כ אומרים אר"א אר"ח וכו'. ובאלו אומרים במה מדליקין אחר הש"ץ לאחר קדיש על התפלה. ושקדשין בנבג"נ בכל לילי שבתות ובכל לילי י"ט חוץ מליל א' וב' של פסח וליל י"כ.

ובפי"ת קטולה בנו קם אב ענפי עיג"י ו"ו]. כחם על הפתילה חיב, ואע"ג דאינו צריך לגוף הנר אלא לצורך דבר אחר, אלא הדלק הפתילה או אלא יפקע הנר, חייב, דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. פוטר בכולם חוץ מן הפתילה, שאין לך כבוי הצריך לגופו אלא כבוי של פחמים וכבוי של כבוי פתילה שעושה הכבוי לפחמין מפני עשה בשילה להדליקו. ואין הלכה כר' יוסי. שהוא עושה פחם [פי' עושה את הפתילה כפחם] שהוא מתכוין לעשותה שכבוי כבוי זה פחם שתהא שמוכנת להאיר יפה. (ו') [בשעת כו'] בגמ' כי זה אין ספק כי שעה בשלם. שנה שמעלי לפ"ד ה"א וע"ב שטיכתו שנה כמו שנת ורבוי שנות שנותיו כמו שנות שנותיו]. בשעת לדתן, בשעת סכנה מחזקן מרעות. [לדתן כן נקודו בהוב ס"י ונם בתלמוד בא מ"ד אחר הלמ"ד וזה לעד שהן קורחים בלמ"ד נגרי, גם הרד"ק בשכלול דף קכ"ט, כ' כמיד כי בלדה נכנו לקיים ככרי ולומר לדתו לבניה, ובסדור רפ"ו נקוד לדתן גם הוא יאבן אלו הוא עקור נכנוי בכו ותקו בלדתה (בראשית ל"ה, ט"ז) כיום הלידה לדלדתי (ע"א ג' י"א). אך עב אצבל ז"ל נתן יחבין לנקוד לדתו כאמרו כי לדתו יהיה עקור שעה ונהפוך הוא כי לדה הוא עקור ולדה הוא אם דבר בשלם דשה וכמו אמירת הראב"ע לחושע ט' י"א.] בחלה ובהדלקת הנר, לפי שאמרי הכיח כן וזיה אלוים נכית תלויין בה. (ז') צריך אדם לומר בתוך ביתו, וצריך למשרינהו בנחותא כי היכי דלקבלו מניה (גטין דף ז'). עם חשיכה, כשהוא סמוך לחשיכה ויש עדיין שהות ביום לעשר ולערב, אבל קודם לחשיכה סרכה לא, דלמא פשעי ומשרי עדיין יש שהות ביום. עשרתם, לסעודת שבת, שאף אבלה אלעי של שבת קובעת למעשר. ערבתם, ערובי תחומים ומצרות, ובגי אמרי צייך למשרינהו בל' שאלה, הכא בכר עשו, אבל נגר לא צייך לשיעור הכהלקתם את הנר, דהנר שמראה לעין הוא אי מדליק אי לא מדליק ולהכי אומר להם בל' צווי הדליקו את הנר. [ערבתם עי"ן נגרי בעבור הרי"ש שאינו מקבל דגש כי בנין פיעל הוא.] ספק חשיכה, תחלת שקיעת החמה כל זמן שנראה כוכב אחד בגבה היום, ובל זמן שנראים שני כוכבים בינונים הוא ספק חשיכה וקרוי בין השמשות ונותנים עליו חומרי יום וחומרי לילה, ומשנראו ג' כוכבים בינונים הוא ודאי לילה לכל דבר. [אינה חשכה בה"א בסעיף, והטעם, שזה שהיא ספק יום או לילה.] אין מעשרין את הודאי, דתקון טבליה הוא, ואע"ג דאינו אסור אלא משום שבות, אסרו שבות לא גזרו על השבות אף בין השמשות. [סוגיא בכך נאמרו בתוספות פיום דף ז' גם למעלה דף 101 שבן הפוך בלי אל"ף קודם ליו"ד, ובן הוכין]. ואין מטבילין את הכלים, לטהרן מידי טומאתן, דהוי כמתקן כלי ואיה גם כמי שבות. ואין מדליקין את הנרות, כל שכן, דספיקא דאורייתא הוא, וזו אין צריך לומר קתני; ולכאורה שאמרו ואין מדליקין את הנרות אין מוסרים לטבו"ם להדליק. אבל מעשרים את הדמאי, ולא דמי לשתקן, דרוב עמי הארץ מעשרין הן. ומערבין ערובי חצרות, דשורה בעלמא הוא, אבל לא ערובי תחומין דיש להם סמך מקרא. וטומנין את החמין, בדבר שאינו מוסיף הבל, דאילו בדבר המוסיף הבל אפילו מבעוד יום אסור. וטעמא דטומנין את החמין בין השמשות בדבר שאינו מוסיף הבל, אלא אסרו להטמין את החמין בשבת עצמו בדבר שאינו מוסיף הבל, אלא גזרה שמא ימצא קדרתו שנצטננה וירתיחנה באור ונמצא מבשל בשבת, ובין השמשות ליכא למגזר בהכי דסתם קדרות בין השמשות רותחות הן וליכא למיחש שמא נצטננה וירתיחנה, הלכך טומנין את החמין בין השמשות אע"פ שאין טומנין בשבת.

תניא אמר ר' ח', ברייתא בשבת דף י"ב, ובתב הכל בו בס' ל"ו הר"ם בר יוסף היה אומר אחר במה מדליקין, תניא אמר ר' חנינא חייב וכו'. ואח"כ יאמר א"ר אלעזר אמר ר' חנינא תלמידי חכמים וכו'. למשמש בבגדו, שלא יצא בדבר בו שום דבר מן יוציאהו. הלכתא רבתא, דבר גדול יש בזה לשמירת שבת.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְיָ וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ: אַל תִּקְרָא בָּנָיִךְ אֶלָּא בּוֹנָיִךְ: שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל: יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: לְמַעַן בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: קדיש יתום.

עלינו, יגדל.

נוהגים לברך את הילדים בלילי שבתות וי"ט אחר התפלה או בכניסה לבית, וגם הבנים הגדולים מקבלים ברכה מאבותיהם. והמברכים (אחד האבות ואחד הרבנים) מניחים ב' ידיהם על המתברך ואומרים ישימך וכו'.

דער מברך זאגט, ווען ער שבת אדער י"ט זיינע קינדער וויל זעגנען, אזוי'ווי אהן ספריכט:

צו זוהנען: יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה:

צו טעכטערן: יְשִׂמֵךְ אֱלֹהִים כְּשָׂרָה רִבְקָה רָחֵל וְלֵאָה:

ואומרים ברכת הכהנים יברכך וגו', וכל אחד יכול להוסיף ברכה משלו כפי תאות לבונו.

תפלה זו יאמר בכל ליל שבת אחר תפלתו קודם לכתו מבית הכנסת.

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי עַל כָּל־הַחֲסָדִים אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי וַאֲשֶׁר אַתָּה עָתִיד לַעֲשׂוֹת עִמִּי וְעִם כָּל־בְּרִיּוֹתֶיךָ: וִיהִי נָא רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם אַב הָרַחֲמִים שֶׁתְּבָרְכֵנִי וְתִפְקְדֵנִי לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. וּתְזַכֵּנִי אוֹתִי (וְאֶת אִשְׁתִּי וְאֶת־זַרְעִי) וְאֶת־כָּל־בְּנֵי בֵיתִי לִמְצוֹא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאַי, וְאֶזְכֶּה לְקַבֵּל שַׁבָּתוֹת מִתּוֹךְ רֹב שִׂמְחָה וּמִתּוֹךְ עֹשֶׁר וְכָבוֹד וּמִתּוֹךְ מִעוּט עֲוֹנוֹת, וְתַעֲבִיר מִמֶּנִּי וּמִכָּל־בְּנֵי בֵיתִי וּמִכָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כָּל־חֳלִי וּמַדְוֶה וְכָל־דַּלּוּת וַעֲנִיּוּת, וְדַבְּקֵנוּ בְּיֵצֶר הַטּוֹב לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וּבְיִרְאָה וּבְאַהֲבָה. אָנָּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם, צַוֵּה לִי מַלְאָכֶיךָ מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן שֶׁיִּפְקְדוּנִי בְּיוֹם קָדְשֵׁנוּ לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם סֶלָה:

מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם עֲלֵיכֶם הַשָּׁלוֹם, מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם בּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם, מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם בָּרְכוּנִי לְשָׁלוֹם. אָמֵן:

אמר ר' אלעזר, סוף מס' ברכות, ובתוב אלעזר בלא יו"ד בכל ס"פ, ונהגו להוסיף אגדה זו, כדי שיוכלו לומר קדיש דאין אומרים קדיש על הלכה אלא על אגדה. וכל בניך, ישעיה נ"ד, י"ג. אל תקרא, בדרשו אל תקרא, לא שנקראו באמת מגיד שהולם כי הוא נגד הקריאה המקובלת ע"י בעלי המסורת, אלא לענין דרש הוא שדרשו כן, ובשמקור היטב נראה כי חז"ל לא החליפו קריאת התיבה בכל דרושים אלה אלא ענין התיבה נעלמו הוא שדרשוהו, וכן גם פה הוציאו הדרוש שהתיבה עלמה בלתי שנוי בנקודה, והוא יורה כי הבנה שוא שבכתבי לנו"י ס"א דומים למחים שבכתבי עי"י ו"ו כמו אב אח שלפד"י ס"א אב שב שבנ"י ו"ו, ועל זאת תמוה דרשתם בלשדם אל תקרא בניך, ר"ל אל תקרא בניך אל' בו שלפד"י כ"א אלא אמרו לותו שמורד בו ושעני"י ו"ו ל' בינה ולמוד. ודע כי בבני סדורים כ"י גם בסדורי רפ"ס ורפ"ו לא נמלא זה הלשון „אל תקרא בניך אלא בוניך" לא כאן ולא אחד מן כאלהינו, אבל הילקוט כיאפיה על המשנה שניהו, וכן הוא גם בסדרו סוף אסתר ובכ"י שנכג רואה. שלום רב, תהלים קי"ט, קס"ה. יהי שלום, שם קכ"ב ז'. ח'. ט'. ה' עז, שם כ"ט, י"א.

כשבאו מבהכ"נ לביתו יאמר מיד: ווען מאן קוממט פאן דער זינאגאגע נאך הויזע קאממט, זאגט מאן פאלגענדעס:

שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא׃ ג"פ

בּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא׃ ג"פ

בָּרְכוּנִי לְשָׁלוֹם מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא׃ ג"פ

צֵאתְכֶם לְשָׁלוֹם מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא׃ ג"פ

כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה־לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ׃
יְיָ יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃

ואח"כ יאמר זה: נאכהער זאגט מאן דיעזעס:

אֵשֶׁת חַיִל מִי יִמְצָא וְרָחֹק מִפְּנִינִים מִכְרָהּ׃ בָּטַח בָּהּ לֵב בַּעְלָהּ וְשָׁלָל לֹא יֶחְסָר׃ גְּמָלַתְהוּ טוֹב וְלֹא־רָע כֹּל יְמֵי חַיֶּיהָ׃ דָּרְשָׁה צֶמֶר וּפִשְׁתִּים וַתַּעַשׂ בְּחֵפֶץ כַּפֶּיהָ׃ הָיְתָה כָּאֳנִיּוֹת סוֹחֵר מִמֶּרְחָק תָּבִיא לַחְמָהּ׃ וַתָּקָם בְּעוֹד לַיְלָה וַתִּתֵּן טֶרֶף לְבֵיתָהּ וְחֹק לְנַעֲרֹתֶיהָ׃ זָמְמָה שָׂדֶה וַתִּקָּחֵהוּ מִפְּרִי כַפֶּיהָ נָטְעָה כָּרֶם׃ חָגְרָה בְעוֹז מָתְנֶיהָ וַתְּאַמֵּץ זְרוֹעֹתֶיהָ׃ טָעֲמָה כִּי־טוֹב סַחְרָהּ לֹא־יִכְבֶּה בַלַּיְלָה נֵרָהּ׃ יָדֶיהָ שִׁלְּחָה בַכִּישׁוֹר וְכַפֶּיהָ תָּמְכוּ פָלֶךְ׃ כַּפָּהּ פָּרְשָׂה לֶעָנִי וְיָדֶיהָ שִׁלְּחָה לָאֶבְיוֹן׃ לֹא־תִירָא לְבֵיתָהּ מִשָּׁלֶג כִּי כָל־בֵּיתָהּ לָבֻשׁ שָׁנִים׃ מַרְבַדִּים עָשְׂתָה־לָּהּ שֵׁשׁ וְאַרְגָּמָן לְבוּשָׁהּ׃ נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ בְּשִׁבְתּוֹ עִם־זִקְנֵי־אָרֶץ׃ סָדִין עָשְׂתָה וַתִּמְכֹּר וַחֲגוֹר נָתְנָה לַכְּנַעֲנִי׃ עוֹז וְהָדָר לְבוּשָׁהּ וַתִּשְׂחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן׃ פִּיהָ פָּתְחָה בְחָכְמָה וְתוֹרַת־חֶסֶד עַל־לְשׁוֹנָהּ׃ צוֹפִיָּה הֲלִיכוֹת בֵּיתָהּ וְלֶחֶם עַצְלוּת לֹא תֹאכֵל׃ קָמוּ בָנֶיהָ וַיְאַשְּׁרוּהָ בַּעְלָהּ וַיְהַלְלָהּ׃ רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חָיִל וְאַתְּ עָלִית עַל־כֻּלָּנָה׃ שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי אִשָּׁה יִרְאַת־יְהוָֹה הִיא תִתְהַלָּל׃ תְּנוּ־לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ וִיהַלְלוּהָ בַשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ׃

שלום עליכם, פיוט זה יסודו ע"פ מה שאמרו חז"ל במס' שבת קי"ט ע"ב שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בע"ש מבית הכנסת לביתו אחד טוב ואחד רע, וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטתו מוצעת, מלאך טוב אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו, ואם לאו, מלאך רע אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך ומלאך טוב עונה אמן בעל כרחו עכ"ל ובסדורים כי"ו ודפוסים קדמונים לא נמצא שלום עליכם ולא אשת חיל וכו' ושני כולם הוספות אחרוני האחרונים, וגם יעב"ץ בסדורו מתרעם עליהם ובפרט על הפיוט שלום עליכם ומה שאמרו בו צאתכם? מ"מ אין לו לבטל ויקצר בשלו' וע"כ כדי שלא לבטל המנהג מכל וכל סובב הולך לומר שלום עליכם מלאכי השרת מלאכי עליון מלך וכו' ולא שקלו והתקון הזה הנה מלאכי מסובב היא אל עליון מלך מ"ה והמירות מלאכים אל עליון אבות מלך מ"ה. והתקון הזה בהוספתי, אך יש לבחור שלא לבטל נגמר בין עליון מלך מ"ה, כדי שלא יבא לידי סרך ח"ו.

מצות עשה לקדש על היין בכניסת שבת קודש, ומיד כשבא מבהכ"נ לביתו ישב לקדש ולאכול ולא ישהה הרבה. ואסור לטעום כלום קודם שיקדש ואפילו מים.

גם הנשים חייבות בקידוש היום ומוציאות את האנשים בשעת הדחק, וקטן אינו מוציא אותם.

צריך שיהי' מפה על השלחן תחת הפת ומפה אחרת פרוסה על גביו. והענין נטילת ידים אם ליטול ידיו אחר הקידוש או קודם לכן יש שינוי דעות בפוסקים, וע"כ כל אחד יאחוז במנהגו.

מקדשין על כוס מלא יין שלא יהא פגום. ונוטל את הכוס ביד ימנית ואומר פרשת ויכלו עד הסוף מעומד, כי הוא עדות על הבריאה וכל עדות היא בעמידה. ומתחילין הפרשה עם יום הששי ויכלו וכו', כי נוטריקון בראשי תיבות שם הוי"ה, וכדי שלא להתחיל באמצע הפסוק אומרים מתחלה בלחש ויהי ערב ויהי בקר, ומתחילים בקול יום הששי וכו', אך צריך להפסיק מעט בין יום הששי ובין ויכלו, כדי שלא יהיו פסוק אחד, שאין ראוי לחבר שני פסוקים ולעשות מהם פסוק אחד.

מסתכל בנרות של שבת באמירת פרש' ויכלו, ובאמירת הברכה יתן עיניו בכוס.

אין מקדשין על יין שריחו רע ולא על יין שטעמו כחומץ ולא על יין שבחבית שנולד ולא על יין שיש בו קמחין (קאהמיג) אלא יסננו תחלה.

מקדשין על יין שנתו ועל יין לבן ועל יין מתוק ועל יין צמוקים ועל יין מבושל. והטעם מן המובחר לבחור לקידוש היין היפה והטוב.

מי שאין לו יין יקדש על הפת.

אם לא קידש בליל שבת, יש לו תשלומים למחר כל היום, ויאמר אז כל הקידוש של לילה שלבד פרשת ויכלו.

קודם הקידוש יאמר:

הִנְנִי מוּכָן וּמְזֻמָּן לְקַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה לְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן כַּכָּתוּב זָכוֹר וְשָׁמוֹר זָכְרֵהוּ עַל הַיָּיִן:

בלחש וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר בקול יוֹם הַשִּׁשִּׁי: וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

סברי מרנן ורבנן ורבותי

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

קידוש היום, הוא מצות עשה מן התורה (פסחים דף ק"ו וברכות כ' ע"ב. וש"ע ע"ג), ומה שמקדשין בבהכ"נ הוא לאפוקי אורחים ידי חובתן דאכלו ושתו ושבו בבי כנישתא (פסחים ק"א) ועיין שם בדף ק' ע"ב בתוספות ובש"ע א"ח ס' רס"ט. וכתב הכל בו דעתה נהגו כ' לעשות הקידוש בבהכ"נ הטעם לפי שיש בזה פרסום גדול לשם יתברך וקדוש שמו כשמקדשין אותו בקהלות ואין בזה שום ברכה לבטלה, כיון שמסדרים אם הברכות בפני עשרה ואינן בקולין והחשב לשב אנשנו להדליק נרות מצוה בבהכ"נ לפרסום הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפניהם גם שיצאו ידי חובתן האורחין שאין להם בית לברך אם עכ"ל. וכתב רז"ל שראוי לומר שמע שלקין אשר עוד סבר קודם קידוש היין שהיו כל קידושא, וכן שנהגו אף שכל אחד מהמברכים מסביבו לומר גם מלוקין לאחר הקידוש ולכה לשו"ע ס' תל"ג ותתק"נא.

סברי, נמדרש תנחומא פ' פקודי, שלא לבור בה"ז נידו כוס של קידוש או של הבדלה והוא ירא שמא ספת שלא יהא נכון הוא אומר סברי מרנן, והוא שקבל לחיי כלומר כי לחיים יהא הכוס עכ"ל וכן מנהג המנהגים בהלכות שבת ס' ע"ג. ונקודו סָבְרִי והוא בינוני קל בל' ארמי ובעברית סוברים ונאמר כל' אלה כמו הסוברים אתם ר"ל מה דעתכם בך אשמרך. ובבי"י פלוני סברי בא"ו וכן הגרסה בלקוטי פרדס גם בתנחומא פ' כ"ג וב"ד, והוא מלשון יותר נכון ונקודו אז סְבְרִי בל' צווי וכן הוא בשמואל רוסה, כלומר אנו דעתכם על הברכה שאומר, וכה להשמיע את הקהל שיכוונו לברכה ויענו אמן, וכן כתב התניא. בורא פרי הגפן, ברכות ל"ה. ומברכין על היין ואח"כ על היום, שמפני שהיין גורם לקידוש (פסחים ק"ד).

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְרָצָה בָנוּ. וְשַׁבַּת קָדְשׁוֹ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן הִנְחִילָנוּ זִכָּרוֹן לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. כִּי הוּא יוֹם תְּחִלָּה לְמִקְרָאֵי קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. כִּי בָנוּ בָחַרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדַּשְׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים. וְשַׁבַּת קָדְשְׁךָ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן הִנְחַלְתָּנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

ויאמר מיושב בשלוח לכמין, והשלום יוצאו גם כל המסובין עמו אל נכונה, ואח"כ יברך על לחם משנה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ:

בליל שבת בוצעין על לחם התחתון אבל ביום שבת ובליל יו"ט בוצעין על העליון. וטוב להניח התחתון קרוב אליו יותר מהעליון כדי שאינו מעביר על המצות. ויאחז הלחם בשתי ידיו בעשר אצבעות ויברך קודם שיבדיל הפרוסה מן הפת, ואחר הברכה יבלע מפת במקום שאפה היטב ויאכל, ויתן גם לכל המסובין פרוסה לכל אחד ואחד, ונכון לבצוע פרוסה גדולה שמספיק לו לכל הסעודה. ויאריך על שלחנו וישמח המסובים כל אחד כפי יכלתו, וילמוד דברי תורה על שלחנו גם יומר זמירות ותשבחות לכבד בהן את השבת. ואחר גמר סעודתו יאמר מזמור שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון וגו', ויטול ידיו במים אחרונים. ויברך בה"מ על הכוס כדין, ומברך על היין בפה"ג ואחריו ברכה מעין שלש כמשפט.

אשר קדשנו, פסחים קי"ז ע"ב. ובסדור רב עמרם והרמב"ם הלכות שבת פ' כ"ט מובאה כל הנוסחא. ומה שאין מתחילים בשבת אשר בחר בנו מכל עם כמו שאומרים ביו"ט, לפי שהשבת קדמה לבחירת ישראל, גם ניתנה להם במרה קודם מתן תורה (שבת פ"ז ע"ב וסנהדרין נ"ו ע"ב). באהבה וברצון, כמ' רב עמרם ובמחזורים תבא וברצון מיננה. כי הוא יום תחלה, פירוש שהשבת נזכרת בפרשת המועדים קודם לכולם. ובסה"מ ז"ל לא גרס ג' תיבות כי הוא יום וכן אינם כמ' רב עמרם ובמחזורים. והרמב"ן בפירושו כפ' ואתחנן גרס כי יום זה תחלה, ובספור רוצה הנוסחא כי יום שבת תחלת מקראי, והוא בשעבה רקח על הרמב"ם. זכר ליציאת מצרים, כמו שכתוב וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים (דברים ה', ט"ו) ועי"ש בפירוש הרמב"ן. כי בנו בחרת, אל יבחר בכם (דברים ז', ז'). ואותנו קדשת אל' ולהיותך עם קדוש (שם כ"ו, י"ט). ובסמל מגיד ושלוה ובכל"ס רק קל"ם לא מובא כלל „כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים", כמו שאינו מן ויכלו עד סוף פ' מנות (ע"פ זוהר ברשית רף ט'), ולמתנו מפני כך לא נשנה גרסתנו ואין לנו עסק בנסתרות. קדשך בפי"ן בכל"ם כי אין הפסק שאמר פה והוא דוגמת ושבת קדשך להם הודעת במוסף של"ם ואין לדמותו אל והנחילנו ה' אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך כי שם הפסק שלפני, והקורא גם באן בסגול טועה. מקרש השבת, מבואר למעלה רף 188.

המוציא לחם מן הארץ, ברכות רף ל"ב. ול"ח. ובל"ר פ' ט"ו. והוא עפ"י תהלים ק"ד, י"ד. ופירוש לחם, מזון, כמו לאכל לחם (בראשית ל"א, נ"ד), שהלחם אינו יוצא מן הארץ אלא התבואה שעושים ממנה לחם, וכן נשלא במן שנאמר שממטיר לכם לחם מן השמים (שמות ט"ז, ד') ולא הלחם ירד מן השמים אלא המן אשר עושים ממנו עוגות. לחם מן, צריך לתת ריוח בין שתי התבות שלא תבולע אחת מן ב' המ"ם הסמוכות זו לזו; וכתבו התוספות בברכות רף ל"ח, ד' בשם הירושלמי אשר גם טוב הטעם אומרים המוציא ולא מוציא כדי שלא לערב התיבות ר"ל שלא תבולע הה"א של מוליא בהי"ם של העולם שלפניו.

זמירות לליל שבת·

נוהגים לומר בליל שבת זמירות האלה בעוד שיושבים בסעודה קודם שמברכים בהמ"ז.

ע"ס א"ב, וכל חרוז מסיים על לשון הכתוב. וחרוז הראשון חתום בו בשמו משה.

כָּל־מְקַדֵּשׁ שְׁבִיעִי כָּרָאוּי לוֹ· כָּל־שׁוֹמֵר שַׁבָּת כַּדָּת מֵחַלְּלוֹ· שְׂכָרוֹ הַרְבֵּה מְאֹד עַל־פִּי פָעֳלוֹ· אִישׁ עַל־מַחֲנֵהוּ וְאִישׁ עַל־דִּגְלוֹ: אוֹהֲבֵי יְיָ הַמְחַכִּים לְבִנְיַן אֲרִיאֵל· בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שִׂישׂוּ כִּמְקַבְּלֵי מַתַּן נַחֲלִיאֵל· גַּם שְׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וְאִמְרוּ לָאֵל· בָּרוּךְ יְיָ אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: דּוֹרְשֵׁי יְיָ זֶרַע אַבְרָהָם אוֹהֲבוֹ· הַמְאַחֲרִים לָצֵאת מִן הַשַּׁבָּת וּמְמַהֲרִים לָבֹא· וּשְׂמֵחִים לְשָׁמְרוֹ וּלְעָרֵב עֵרוּבוֹ· זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה בְּמִצְוַת שַׁבָּת גְּרוּסָה· חֲרוּתָה לַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּכַלָּה בֵּין רֵעוֹתֶיהָ מְשֻׁבָּצָה· טְהוֹרִים יִירָשׁוּהָ וִיקַדְּשׁוּהָ בְּמַאֲמַר כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה· וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: יוֹם קָדוֹשׁ הוּא מִבּוֹאוֹ וְעַד צֵאתוֹ· כָּל־זֶרַע יַעֲקֹב יְכַבְּדוּהוּ כִּדְבַר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ· לָנוּחַ בּוֹ וְלִשְׂמֹחַ בְּתַעֲנוּג אָכוֹל וְשָׁתוֹ· כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: מְשֹׁךְ חַסְדְּךָ לְיוֹדְעֶיךָ אֵל קַנּוֹא וְנֹקֵם· נוֹטְרֵי יוֹם הַשְּׁבִיעִי זָכוֹר וְשָׁמוֹר לְהָקֵם· שַׂמְּחֵם בְּבִנְיַן שָׁלֵם וּבְאוֹר פָּנֶיךָ תַּבְהִיקֵם· יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם: עֲזוֹר לַשּׁוֹבְתִים בַּשְּׁבִיעִי בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר לְעוֹלָמִים· פּוֹסְעִים בּוֹ פְּסִיעָה קְטַנָּה סוֹעֲדִים בּוֹ לְבָרֵךְ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים· צִדְקָתָם תַּצְהִיר כְּאוֹר שִׁבְעַת הַיָּמִים· יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָבָה תָמִים:

שביעי, הוא יום השביעי. כראוי לו, ליום השביעי. כל שומר שבת לי ישעיה נ"ו, ו'. מחללו, שלא לחללו. על פי פעלו, לפי פעולתו. איש על, במדבר א', נ"ב. לבנין כנ"ל. אריאל, בה"מ המקדש הנקרא אריאל לפי שמגביר בר מאמריו ורבץ שלפניו ודומה לארי (מדות סוף פרק ד'). נחליאל, היא התורה וכמו שדרשו חז"ל בעירובין נ"ד על הפסוק וממתנה נחליאל (במדבר כ"א, י"ט). שאו, תהלים קל"ד, ב'. ברוך ה', מ', נ"ו. המאחרים לצאת וכו' ר"ל שמאחרים יציאת השבת ומשמרים ביאתו, שמוסיפים מחול על הקדש. ושמחים כו"ו שאמר כנ"ל כי לאות וי"ו צריכים בסוף הא"ב, וגם דבוק הוא אל הקודם. עירובו, ערובי תחומין וחצרות. זה היום, תהלים קי"ח כ"ד. זכרו לי סוף מלאכי. גרוסה, נלמדה, ומפורש התורה נלמדת מתוך מצות שבת וכמו שאמרו חז"ל מצות שבת היא שקולה כנגד כל המצות של תורה (ירושלמי ברכות פרק ראשון ונדרים פרק ג' ודברים רבה פרק רלה). חרותה, על' חרות על הלוחות (שמות ל"ב, ט"ז) ר"ל מצות שבת היא חרותה ליום השביעי. רעותיה כנ"ל כמו בתהלים מ"ה ט"ו אחר שהם לקוחה הלשון. משבצה, מוכללת. טהורים, ישראל. במאמר כל אשר עשה, כאמירת ויכלו, ותבת על כאן רומזת על ל' ויכלו. יום קדוש הוא, השבת. כדבר המלך, הקב"ה מלך מלכי המלכים, ותיבה זו לשון אסתר ד', ג'. כל עדת, שמות י"ב מ"ז. משך, תהלים ל"ו, י"א. אל קנוא מנחום א', ב'. ונדרש כנ"ל פי' פ"ס, ר' יונתן אמר, כשר קנאה נוקמת, אבל הקב"ה כונה הוא מקנאה אל' אל קנוא ונוקם ה'. ועל זה יוסד החרוז, ר"ל המבין עלינו אמרו גם אם אינו ראוים לו, כי אתה אל קנוא והרבן לבנות את המקדש. נוטרי יום השביעי, בן יקיים אותם ישיבה ובנין. זכור ושמור להקם, כמקיימים זכור ושמור. שלם, ירושלים (תהלים ע"ו, ג'). תבהיקם, ל' אור ובהירות, תתנם שמנה מאד, מזיו יקרם שמבהיקין אפי אוזיו (ז"כ כ"ב, י"ג). ירוין תהלים ל"ו, ט'. בחריש עפ"ה שמות ל"ד, כ"א. לעולמים כנ"ל וממבטת כעל שבע יהודם, ובשעל החרז עזור לעולמים בנפשם כשני בשרים ונקיים. סועדים, עושים סעודה. תצהיר, תאיר. הבה תמים כנ"ל סוף פיוט זה שהוא פסוק בש"א י"ד מ"א. וכן כתב בעל עמוס יהודה, ושם אוסיף עוד כמדוקים כי שלהי ישראל תגיעה שלמים מוכנת עוסמה היא, כי הפייטן הזה סיים על ד' רשמות לכל חרוז וסוף כל חרוז הוא פסוק של מקרא.

ראשי החרוזים משה. ומשקלו ח' ח' תנועות.

מנוחה ושמחה אור ליהודים· יום שבתון יום מחמדים· שומריו וזוכריו המה מעידים· כי לששה כל ברואים ועומדים: שמי שמים ארץ וימים· כל צבא מרום גבוהים ורמים· תנין ואדם וחית ראמים· כי ביה יי צור עולמים: הוא אשר דבר לעם סגלתו· שמור לקדשו מבואו עד צאתו· שבת קדש יום חמדתו· כי בו שבת מכל מלאכתו: במצות שבת אל יחליצך· קום קרא אליו יחיש לאמצך· נשמת כל חי וגם נעריצך· אכול בשמחה כי כבר רצך: במשנה לחם וקדוש רבה· ברב מטעמים ורוח נדיבה· יזכו לרב טוב מתענגים בה· בביאת גואל לעולם הבא:

שם המחבר מנחם שמו כתוב בתחלת החרוז השני.

מה ידידות מנוחתך· את שבת המלכה· בכן נרוץ לקראתך· בואי כלה נסוכה· לבוש בגדי חמודות· להדליק נר בברכה· ותכל כל העבודות· לא תעשו מלאכה: להתענג בתענוגים· ברבורים ושלו ודגים: מערב מזמינים· כל מיני מטעמים· מבעוד יום מוכנים· תרנגולים מפטמים· ולערוך כמה מינים· שתות יינות מבשמים· ותפנוקי מעדנים· בכל שלש פעמים· להתענג: נחלת יעקב יירש· בלי מצרים נחלה· ויכבדוהו עשיר ורש· ותזכו לגאלה· יום שבת אם תכבדו· והייתם לי סגלה· ששת ימים תעבדו· ובשביעי נגילה· להתענג: חפציך אסורים· וגם לחשב חשבונות· הרהורים מותרים· ולשדך הבנות· ותינוק ללמדו ספר· למנצח בנגינות· ולהגות באמרי שפר· בכל פנות ומחנות· להתענג: הלוכך תהא בנחת· ענג קרא לשבת· והשנה משבחת· כדת נפש משיבת· בכן נפשי לך ערגה· ולנוח בחבה· כשושנים סוגה· בו ינוחו בן ובת· להתענג: מעין

יום שבתון, שבת שבתון, יום השבת יום שמחדים בו לשמחה ולששון ולאור ליהודים. כל ברואים ועומדים, הנה על העולם, ופירושו שכל מה שנברא ועומד בששת ימי בראשית, וכמו שאמר והולך נחתו שבת. כי ביה, ישעיה כ"ו, ד'. כי בו, בראשית ב', ג'. יחליצך, על' רבב ומחליצנו. נשמת כל חי, ר"ל תפלה בשמת כל חי גם קדושה נצריך בתפלת שבת. אכול בשמחה עי"ש קהלת ט', ז'. ור"ל לאמר שתפללת זו תשבח בשמחה. וקדוש רבה, קדוש של יום נקרא כן (פסחים ק"ו).

נסוכה, ל' מלכות. ותכל גם י"י ישיד על רכיב, וכן הרגם בל' מפייטנים. ברבורים ע"פ ה', ג' ופירש רד"ק עופות פטומים. ותפנוקי, ל' תענוג. בכל שלש פעמים, נגד שלש סעודות. נחלת יעקב, עי"ש ישעיה נ"ח, י"ד. וכמו שאמרו חז"ל בשבת קי"ח כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים. אם תכבדו, כמו שאמרו בשבת דנה סוף פ' כ"ב אלו שמרו ישראל את השבת כהלכתה אפילו יום אחד בן דוד בא ובירושלמי רבה פ' נ' אין ישראל נגאלין אלא בזכות שבת, וכן אמרו בשבת קי"ח, ע"ג. והייתם אומר י"ט, ה'. חפציך אסורים, ישעיה נ"ח, י"ג. ותחשב הוא ק"נ שמחשב לעשות אחר השבת אסור. וגם לחשב חשבונות חשבונות של מצוה מותרין, דבור אסור הרהור מותר. ולשדך הבנות מותר, כמו שאמרו ק"נ שמותר לפסוק צדקה לעניים בשבת ולשדך התינוקות ליארס ועל התינוק ללמדו ספר, ולשדוכי מצוה ונשאת. למנצח בנגינות, ר"ל ספר תהלים. באמרי שפר, בראשית מ"ט, כ"א. תהי בנחת ע"פ שבת קי"ג שלא יהא הלוכך של שבת כהלוכך של חול. ענג קרא לשבת, ישעיה נ"ח, י"ג. לך ערגה מל' באיל תערג (תהלים מ"ב, ב'). בחבה, באהבה. ולשון נל' המינות כפגול שוי כשרות. כשושנים סוגה, ל' שה"ש ז', ג'. ובכן נקרא

עוֹלָם הַבָּא· יוֹם שַׁבָּת מְנוּחָה· כָּל־הַמִּתְעַנְּגִים בָּהּ· יִזְכּוּ לְרֹב שִׂמְחָה·
מֵחֶבְלֵי מָשִׁיחַ· יֻצָּלוּ לִרְוָחָה· פְּדוּתֵנוּ תַצְמִיחַ· וְנָס יָגוֹן וַאֲנָחָה: להתענג:

נשקלו ט' תנועות בחלק הראשון של כל חרוז, ושני חלקים האחרונים של כל חרוז בעלי ו' תנועות והאחרון בעל ד' תנועות. וחתום בו מרדכי בר יצחק חזק.

מַה־יָּפִית וּמַה־נָּעַמְתְּ בְּתַעֲנוּגִים· אַתְּ שַׁבָּת מְשׂוֹשׂ נוּגִים· לָךְ בָּשָׂר וְגַם
דָּגִים· נְכוֹנִים מִבְּעוֹד יוֹם: מֵעֶרֶב עַד־עֶרֶב לֵב חֲרֵדִים· בְּבוֹא עִתֵּךְ עֵת דּוֹדִים·
גִּיל וְשָׂשׂוֹן לַיְּהוּדִים· לִמְצוֹא פִּדְיוֹם: וְאַתְּ עֹנֶג לְהִתְעַנֵּג בְּמַמְתַּקִּים· בְּתַעֲנוּגוֹת
בְּנֵי אָדָם· וְיַיִן כִּי יִתְאַדָּם· וּשְׁאָר מַשְׁקִים: רְאֵה וְקַדֵּשׁ בְּיוֹם קֹדֶשׁ עֲלֵי יַיִן·
וּבָרְכֵהוּ וְאִם אַיִן· עֲלֵי לֶחֶם בְּצַע בְּעַיִן· יָפֶה לְקַדְּשׁוֹ: שָׁמְרֵהוּ כְּהִלְכוֹתָיו
מֵעֲבוֹדוֹת· מֵאָבוֹת וְתוֹלָדוֹת· שִׁיר לָאֵל תֵּן לְהוֹדוֹת· זָכוֹר לְקַדְּשׁוֹ: כָּל־שֹׁמֵר
יוֹם שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ· מְחוֹלָלוֹ יִמְחַל מַעֲלוֹ· וּבָא גוֹאֲלוֹ שְׁמוֹ שִׁילֹה· יוּבַל שַׁי
לוֹ: דָּבָר סִמָּן טוֹב לְךָ בְּמָן וְאוֹת דֶּגֶל· סַמְבַּטְיוֹן מִתְגַּלְגֵּל· בְּכָל־יוֹם נָח כְּעַם
סֶגֶל· יִשְׁבְּתוּ וְיִשְׁקְטוּ: הַטּוֹרְחִים וְלֹא נָחִים עֲדֵי שֵׁשׁ· וְתִשְׁלָחֵם לַחָפְשִׁי·
בְּגִדֵי שֵׁשׁ וְגַם מֶשִׁי· לְכַבְּדֵךְ יַעֲטוּ: וְיֹאמְרוּ בֹּאִי כַלָּה מַה־תְּאַחֲרִי· הֵן שֻׁלְחָן
וְגַם נֵרֵךְ· עֲרוּכִים כִּי בָא אוֹרֵךְ· קוּמִי אוֹרִי: כְּבוֹד יְיָ עָלַיִךְ בְּאוֹר זָרַח· בְּעֵת
צַר בְּלִי טֹרַח· קְצוֹת מַעֲרָב וְגַם מִזְרָח· צָפוֹן וְיָמִין: עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים
בְּמַאֲמָרוֹ· עֲלֵי תֵבֵל שָׂם אוֹרוֹ· וּבְחַטּוֹא יְצִיר לְיוֹצְרוֹ· בִּקְּשׁוֹ לְהַטְמִין: וְאַתְּ
חָלִית פְּנֵי קוֹנֵךְ וְלֹא נִטְמַן· יוֹם אֶחָד לְמוֹצָאָיו· אָז גָּנַז לִירֵאָיו· יַיִן עֲסִיס

טעמי של השבת אשר מגיעה ושמחת נפשות בגן של עונגים. מעין עולם הבא, ע"פ ברכות נ"ז, ע"ב, ג' מעין עולם הבא הן אלו הן שבת וכו'. מחבלי משיח יצלו, ע"פ שבת קי"ח כל המקיים ג' סעודות בשבת ניצול מחבלו של משיח וכו'.

מה יפית ל' שיר ז', ו'. וכתב בתענוגים בשי"ר כמבואר במאמר. משוש נוגים, המשמחת האבלים. לך, בשבילך. דגים, שפותים שמנים מבחוץ. עת דודים, כמבואר שאהבה השבת לכלה כאמור בל' וזה ע"פ שיר ד', י'. פדיום הגאולה שמכונה שבת ימי המשיח. בממתקים, דברים מתוקים כמו נחמיה ח', י'. בתענוגות בני אדם, קהלת ב', ח'. ויין ל' משלי כ"ג, ל"א. עלי יין וברכהו, ואם אין, עלי לחם בצע בעין יפה. לקדשו, בן הכתוב לענין ההבדלה, והלא כאורי לסדר הקינות דף 34. מאבות ותולדות, שלא תעשה בום מלאכה מן אבות מלאכות ומן תולדותם. שיר לאל תן ר"ל תאמר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות וכו' כדי שתזכור לקדשו. מחוללו, יולדו ל' של מחוללך (דברים ל"ב, י"ח). ימחל מעלו, חטאו, ועיין שבת קי"ח כל השומר שבת כהלכתו אפילו עובד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו שנ' אשרי אנוש יעשה זאת מחללו, אל תקרי מחללו אלא מחול לו. שמו שילה, כסנהדרין דף צ"ח, ע"ב מה שמו, דבי ר' שילא אמרי שילה שמו שנ' עד כי יבא שילה (בראשית מ"ט, י'). ובילקוט ישעיה רמז רפ"ח שעתידין אומות העולם להביא דורון למלך המשיח, וכן הוא אומר עד כי יבא שילה, קרי ביה עד כי יובל שי לו. יובל שי, יובא מנחה. במן, שלא ירד בשבת. ואות דגל, ועיין לפירוש כלות של הדגל, וטעם היא מאות הנזה? סמבטיון מתגלגל בכל יום, הוא נהר הסמבטיון ומשליך אבנים בכל יום וביום השבת נח יומם (ב"ר פ' י"א). כעם סגל, כמשל עם סגולה הוא ישראל. ישבתו וישקטו כן בם גם השבת. ותשלחם ר"ל שתנוח שבת תשלחם לחפשי. יעטו, ילבשו. כי בא אורך, ישעיה ס', א'. כאור זרח כבוד ה' עליך בשוב אור שבעת הימים. עליונים וכו' כל זאת יסודו בב"ר י"ב אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, כיון שנסתכל הקב"ה בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים עמד וגנזו מהן, ולפי גנזו, לצדיקים לעתיד לבוא. ועיין ב"ר פ' י"ב, ל"ו שבשבת אותה האורה, י"ב של ערב שבת וי"ב של ליל שבת, כיון ששקעה חמה במוצאי שבת התחיל החושך ממשמש ובא. יראו אדם הראשון. בקשו, בקש הקב"ה לגנזו לשבת של' ויברך אלהים את יום השביעי, ובשבת בירכו באור. ואת חלית, בשבת. חלית פני ה' ויחל משה. למוצאיו, למוצאי שבת. יין עסים, יין המשומר לצדיקים

ומן: יהי לזכרך ולשמרך וינצל· מכל רע וישכן בצל· עצי עדן ושם אשל· ישרים יתן: סעודותיו ושבתותיו אשר שלש· כאיש ענו בדת פלש· במקרא חד היום שלש· רמז שלשתן: יעלה אם שלש אלה יעשה לה· מחבלים וגם צירים· יצל ובלי מצרים· יירש נחלה: ברכות יעטה מורה בראשיתך· ויש תקוה לאחריתך· ושבו בנים בצאתך· להבדיל ישאו: כוס רויה להלל יה בשיר ורן· בקול נעים קרא בגרון· ללותך בנין אהרן· בשיר יקראו: כבוד מלכים וכל פלכים ללותם· הפחות והסגנים· בשבחות וברננים· בכל עת צאתם: יצו חסדו קדוש יעקב ליל ויומם· ואז לוים על מקומם· ינצחו שיר אשר זמם· בכל מיני זמר: עלי עולה אשר בפולה ביום שבת· באהבת יום ברב חבת· עם נצור כאישון בת· עין נשמר: מי יפאר גדל פאר המלכה· מנתה אפים· הליכתה אלפים· אמה ארכה: חי זקף סך בקוראי שמך שמע עליון· ואל תחרש לרש ואביון· וקבל גיב ותם הגיון· לבבו נשפל: מזון ארחה ליום מנוחה· בעת יחסר· יותן בפת דג ובשר· ישב כשר כלי מחסר· לחמו נכפל: יום שביעי כמרועי אזי קשבו· ברכת דגן שמים· בתת לחם יומים· איש תחתיו שבו:

לפני מהרו"ם יהונתן חוק

יום שבת קדש הוא· אשרי האיש שמרהו· ועל היין זכרהו· ואל ישים אל לבו· הכיס רק ואין בו· ישמח וירוה· ואם לוה· הצור יפרע את חובו: הבשר יין ודגים· לא יחסר בתענוגים· ואם שלש אלה לפניו צגים· זה יהיה שכרו· אשר חפץ ביקרו· יוסף חצה· דג ומצא· מרגליות בבשרו: ואם שלחן כבדת ערוך· ומלאך אל ישנה ברוך· זה יהיה זמן ארוך· ואויביו

לב"ל. ומן, ומזון, [illegible]

יהו כרמון· ומלאך רע יענה אמן· בעל כרחו· יספר שבחו· שמו יעלה כטוב שמן: נשים נרות תדלקנה· וחק נדות תחזקנה· והחלות תתקנה· יגן בעדן וכותן· יום כי בא עת לדתן· ואם לא עברו ונזהרו· אזי קרובה לדתן: תני שבח ושירה· לאל אשר שבת ברא· ולנו בו נתן תורה· קרא למשה מתנה· כבית גנזי היא טמונה· לך יאתה וקח אתה· תנה לעדת מי מנה: נפש כי נאנחה· כי שבת בא מנוחה· גיל וששון ושמחה· ברכו וקדשו במן· מלהדת לעם לא אלמן· והשבת נפש משיבת· כפסת בר אשר טמן: חקותיה במרה· נצטוו באזהרה· כהררים בשערה· תלוים הלכותיה· שומרי מצותיה· ינחלו ליום שכלו· שבת בצבאותיה: זה האות אשר שם אל· בינו ובין בני ישראל· ובשביעי אשר הואל· סמבטיון הנהר· שבכל יום רץ ונמהר· יוכיח כי בו מנוח· תשיב למין הנמהר: קולי קולות יחדלון· עת שירי יגדלון· כי כשל הם יזלון· ואל ישינו גבולי· בארח שיר נפל חבלי· התקוששו ואל תששמשו· בנור שיר שפרה לי:

נמצא בסדורים חתום יצחק.

יום זה לישראל אורה ושמחה· שבת מנוחה: יום זה

צוית פקודים· במעמד סיני· שבת ומועדים· לשמור בכל שני·

לערוך לפני משאת וארוחה· שבת מנוחה: יום זה

חמדת הלבבות· לאמה שבורה· לנפשות נכאבות· נשמה יתרה·

לנפש מצרה· יסיר אנחה· שבת מנוחה: יום זה

לשנות והבילוהו לפניו והוא קנה את בית, ובאשר קרע אותו מלא בו מרגלית ומכר אותה בכלג עשרים עליות של דינרי זהב. יענה אמן, זה כשבת קי"ט ע"ב ב' מלאכים מלווין לו לאדם בע"ש מבהכ"נ לביתו אחד טוב וכו' שמתקיים לשעלם דף 196. נשים נרות הוא ע"פ משנה בשבת ל"א, ב'. על שלש עברות נשים מתות בשעת לדתן וכו'. תתקנה, תערכנה. ולנו בו נתן תורה, בשבת נתנה תורה (שבת פ"ו ע"ב). מתנה בבית גנזי, ע"פ שבת י' ע"ב אמר לו הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיעם. לא אלמן, ירמיה נ"א, ה'. נפש משיבת, היא שבית נפש. כפסת בר, תהלים ע"ב ט"ז, והטעם פה על המן. במרה נצטוו, כדאיתא בשבת פ"ז ע"ב וסנהדרין נ"ו ע"ב. כהררים בשערה, חגיגה דף י' הלכות שבת מקרא מועט והלכות מרובות. שכלו שבת, הוא העולם הבא. תשיב למין הנמהר, אם ישאל מין ואפיקורים איזה ידוע איום השבת הוא יום השביעי יוכל להשיבו מסמבטיון אשר ינוח בו ביום, ובדאיתא בב"ר פרשה י"א. הנמהר, ל' ומהר כשו ולבב נמהרים (ישעיה ל"ב, ד'). והנוסחא בכ"ל ע"פ מתכונת בזיל חאר חלק המחרון שכל תרוה נכרו עם יהלך בשפטי שנו. ובנוסחא אחרת שלמה „המבנים והנכר". קולי קולות יחדלון, כאן מצנה הפייטן את שלמה כידו ואמר אשר יעשה אחר במנוחתו. התקוששו צפניה ב', א'. ופירש שם רד"ק התאספו מושיבם, ונראה שכוונת זו לקחו פה הפייטן ר"ל בחברו להפוך בנורת שירי לשירתם. בנור, בכנור.

יום זה, ושר נפלא זה נפלא במדולי הספרדים. משאת, על' וישא משאת (בראשית מ"ג, ל"ד) ר"ל מנת המנוחה. וארוחה, גם הוא ל' סעודה, כמו בשוק מלכים. חמדת הלבבות, היא השבת. נשמה יתרה, שאמר ביצה דף ט"ז ותענית דף כ"ז ושם' מוספים פ' י"ו נשמה יתרה נותן הקב"ה באדם ערב שבת ולמוצאי שבת נוטלין אותה ממנו עכ"ל ופירש רש"י נשמה יתרה, רוחב לב למנוחה ולשמחה ולהיות פתוח לרוחה ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו. וכן כתב הרמב"ם בתשובתו (שיצאה מבודדכם בסדור ע"ב) נשמה יתרה היא המנוחה והשעה שהנפש מולאה בשבת מאילו היא נשמה יתרה, ובשכבם ליופי הטורח ושנוי בשלו אדם שמנו.

קִדַּשְׁתָּ בֵּרַכְתָּ, אוֹתוֹ מִכָּל־יָמִים· בְּשֵׁשֶׁת כִּלִּיתָ, מְלֶאכֶת עוֹלָמִים·
בּוֹ מָצְאוּ עֲגוּמִים, הַשְׁקֵט וּבִטְחָה· שַׁבַּת מְנוּחָה: יום זה
לְאִסּוּר מְלָאכָה, צִוִּיתָנוּ נוֹרָא· אֶזְכֶּה הוֹד מְלוּכָה, אִם שַׁבָּת אֶשְׁמְרָה·
אַקְרִיב שַׁי לַמּוֹרָא, מִנְחָה מֶרְקָחָה· שַׁבַּת מְנוּחָה: יום זה
חַדֵּשׁ מִקְדָּשֵׁנוּ, זָכְרָה נֶחֱרֶבֶת· טוּבְךָ מוֹשִׁיעֵנוּ, תְּנָה לַנֶּעֱצֶבֶת·
בְּשַׁבָּת יוֹשֶׁבֶת, בִּזְמִיר וּשְׁבָחָה· שַׁבַּת מְנוּחָה: יום זה

ראשי החרוזים ישראל.

יָהּ רִבּוֹן עָלַם וְעָלְמַיָּא· אַנְתְּ הוּא מַלְכָּא מֶלֶךְ מַלְכַיָּא:
עוֹבַד גְּבוּרְתֵּךְ וְתִמְהַיָּא· שְׁפַר קֳדָמָךְ לְהַחֲוָיָה: יה רבון.
שְׁבָחִין אֲסַדֵּר צַפְרָא וְרַמְשָׁא· לָךְ אֱלָהָא קַדִּישָׁא דִּי בְרָא כָל־נַפְשָׁא·
עִירִין קַדִּישִׁין וּבְנֵי אֱנָשָׁא· חֵיוַת בָּרָא וְעוֹפֵי שְׁמַיָּא: יה רבון.
רַבְרְבִין עוֹבְדָיךְ וְתַקִּיפִין· מָכֵךְ רָמַיָּא וְזָקֵף כְּפִיפִין·
לוּ יְחֵא גְבַר שְׁנִין אַלְפִין· לָא יֵעוֹל גְּבוּרְתֵּךְ בְּחֻשְׁבְּנַיָּא: יה רבון.
אֱלָהָא דִּי לֵהּ יְקַר וּרְבוּתָא· פְּרֹק יָת־עָנָךְ מִפֻּם אַרְיָוָתָא·
וְאַפֵּק יָת־עַמָּךְ מִגּוֹא גָלוּתָא· עַמָּךְ דִּי בְחַרְתְּ מִכָּל־אֻמַּיָּא: יה רבון.
לְמִקְדְּשָׁךְ תּוּב וּלְקֹדֶשׁ קֻדְשִׁין· אֲתַר דִּי בֵהּ יֶחֱדוּן רוּחִין וְנַפְשִׁין·
וִיזַמְּרוּן שִׁירִין וְרַחֲשִׁין· בִּירוּשְׁלֵם קַרְתָּא דִּי־שׁוּפְרַיָּא: יה רבון.

והרמב"ן לבראשית ב', ג' ושמות כ', ח' פירש כי בשבת יתוסף בגוף יתרון כח ובנשמה יתרון השכל. וזה נ"ב כוונת הזוהר (ויקהל דף ר"ד ותוכן מדה דף פ"ו גם תקוני הזוהר תקון כ"ט) באמרו כי נפש יתרה היא רוח הקדש שורה עליו. ומן הטעם הזה פרושים נוהגים אחת בנשמים כדי להשיב הנפש המצטערת על מנוחת כחה. והרב אלגאזי בספרו אהבת עולם כתב על ענין נשמה יתרה בשבת, כי כדרך הטבע אדם ושם פתלת חולי טעים, והאדם שהוא טורח לעמול בכל ימות השבוע וביום השביעי ישבות וינוח אמנם זיטוח לידי חולי ע"י אנו וכי בן אלמוד לעמול ישלה מנוחה, וכן גם ביום השבת יאכל הרבה שמה יאכל כשר כחול וע"כ כדי הטבע יוכל לבוא לחולי, אמנם כשם יה' אם בשבע בשבת אעפ"י איננו כו כאדם וילאל ויאכל הבן הסותל אלו. בכל זאת לא יבנים ולא יחלה. ודלה עוד נם' בשמת חיים לר' עבגם בן ישראל דף נ"ג. בצרה, אביה כלחר, שבנין אבה עלרה (ירמיה מ"ט, כ"ח). עגומים, מגורה עגמה נפשי (איוב ל', כ"ה) ל' דאגה. שי למורא, תהלים ע"ו, י"ב.

יה רבון, זמר נאה זה שמחרו המשורר הגדול ר' ישראל בר משה בר לוי נג'ארה אשר חי בשנת ש"ם בארץ ישראל בעלי הבני לשמה הגליות לאלף אלפו, ונשלא בקנין פיוטיו הנקרא זמירות ישראל, ומתוס אם במשלם בראשי חרוזי השיר מוסד בל' ארמי צרופה, רק אשלב בו קצת שבושי נקוד ושקנפים. להחויה כל"ל (דניאל ב', י"). צפרא ורמשא, בבקר ובערב. עירין, מלאכים (דניאל ד', י"ד) חיות ברא, חית השדה (שם ד', י"). רברבין עובדיך, גדולים מעשיך. תקיפין כח עלים מן עובד בבנוי הבוסם, ובוי"ד תמים בקמץ ולא בפתח נדחה. מכך וכו' משפיל גאים וזוקף כפופים. יחא כל"ל והוא עתיד מקולל מן יחיא. אלפין בכ"פ רפוים (דניאל ו', י"). יעל עתיד מגזרת עלל באל כמו תעל (דניאל ב', ט') והפירוש לא יוכל לגבורתך ולא יוכל לספרם. בחשבניא בן נקודו במבטל שלשביא (דניאל ו', כ"ו) והרגיא (עזרא ד', ט"ו). יקר כבוד, ונקוד בקמץ (דניאל ב', ו'. ל"ו). ורבותא, הגדולה. פרק, גאול את עמך מפי האריות. למקדשך ספ"ם נחרק בסו הסבריא ודגשה שבבן, מסבב (דניאל כ' ו' כ"ט. עזרא ד' ט"ו). יחדון, ישמחו. ומי' בשלם לא כנוק.

זמר לשבת וחנוכה.

סימן בו אני ליב ברבי עזר.

אֽוֹדֶה רַחֲמֶיךָ, בְּשִׁירָה וּבְשִׂמְחָה· שֶׁהוֹשַׁעְתָּ עַמֶּךָ, מִצָּרָה לִרְוָחָה:
נִקְמַת נְקָמָתֵנוּ, עַל־יְדֵי כֹּהֲנֶיךָ נֶאֱמָנִים· לְהָפֵר תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ, בִּקְּשׁוּ הַיְּוָנִים:
יָדְךָ הוֹצִיאָנוּ, מִצָּרָה וְצוּקָה· עַל־כֵּן קָבְעוּ לָנוּ, שְׁמֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה:
לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ, גְּבוּרוֹת אֱלֹהֵינוּ· לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ, נִזְכֶּה בְּיָמֵינוּ:
יֶהֱמוּ חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי, בְּרֹב חֲסָדֶיךָ· לֶחֶם חֻקִּי הַטְרִיפֵנִי, בְּכָל־כֹּחִי אֲיַחֲדֶךָ:
בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָ, רַחוּם מוֹשִׁיעֵנוּ· בִּישׁוּעַת עַמְּךָ, יִרְאוּ עֵינֵינוּ:
שׁוֹעַ דַּלִּים אַתָּה אֵל, מַהֵר לְגָאֳלֵנוּ· וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל, בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

השיר הזה יש לאמרו סמוך לברכת המזון.

צוּר, מִשֶּׁלּוֹ אָכַלְנוּ, בָּרְכוּ אֱמוּנַי· שָׂבַעְנוּ וְהוֹתַרְנוּ, כִּדְבַר יְיָ:
הַזָּן אֶת־עוֹלָמוֹ, רוֹעֵנוּ אָבִינוּ· אָכַלְנוּ אֶת־לַחְמוֹ, וְיֵינוֹ שָׁתִינוּ·
עַל־כֵּן נוֹדֶה לִשְׁמוֹ, וּנְהַלְּלוֹ בְּפִינוּ· אָמַרְנוּ וְעָנִינוּ, אֵין קָדוֹשׁ כַּיְיָ: צור.
בְּשִׁיר וְקוֹל תּוֹדָה, נְבָרֵךְ אֱלֹהֵינוּ· עַל אֶרֶץ חֶמְדָּה, שֶׁהִנְחִיל לַאֲבוֹתֵינוּ·
מָזוֹן וְצֵידָה, הִשְׂבִּיעַ לְנַפְשֵׁנוּ, חַסְדּוֹ גָּבַר עָלֵינוּ, וֶאֱמֶת יְיָ: צור.
רַחֵם בְּחַסְדֶּךָ, עַל עַמְּךָ צוּרֵנוּ· עַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ, זְבוּל בֵּית תִּפְאַרְתֵּנוּ·
בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ, יָבֹא וְיִגְאָלֵנוּ· רוּחַ אַפֵּינוּ, מְשִׁיחַ יְיָ: צור.
יִבָּנֶה הַמִּקְדָּשׁ, עִיר צִיּוֹן תְּמַלֵּא· וְשָׁם נָשִׁיר שִׁיר חָדָשׁ, וּבִרְנָנָה נַעֲלֶה·
הָרַחֲמָן הַנִּקְדָּשׁ, יִתְבָּרַךְ וְיִתְעַלֶּה· עַל כּוֹס יַיִן מָלֵא, כְּבִרְכַּת יְיָ:
צוּר, מִשֶּׁלּוֹ אָכַלְנוּ, בָּרְכוּ אֱמוּנַי· שָׂבַעְנוּ וְהוֹתַרְנוּ, כִּדְבַר יְיָ:

אודה רחמיך, הוא שיר נאה ולא נלמדנו אותו צריך לבאר.

צור משלו, השיר הזה נתיסד בתוכנו כנגד ברכת הזן וברכת הארץ וברכת ירושלים, שהם דאורייתא, והוא כמעין כל נגד ברכת הכוס. והנה השיר הזה אינו מדבר כלל מענייני השבת רק הוא שבח והודאה לאמרו קודם ברכת המזון, והנה שאין אומרים אותו בכל יום, לפי שאין פנאי לזה בימי המעשה, אך כי"ש יש לאמרו בשבת. צור משלו וכו' שעורו, אתם אמוני ברכו את הצור אשר אכלנו משלו. כדבר ה', אשר לנתן ברכת המזון אחר שאכלנו ושבענו. אין קדוש כה', ש"א ב', ב'. נברך אלהינו כפ"ל וכן פיה כמל פ"י. חסדו גבר, תהלים קי"ז, ב'. רחם וכו' שעורו, צורנו רחם בחסדך על עמך. זבול, ע"פ מ"א ח', י"ג. רוח אפינו, איכה ד', כ'. תמלא, שכל טוב ושמחה ולהקה וכמו שכתוב עלה ציון בשמחה ולהקה (ישעיה ל"ה, י').

כשאר נכנסים לבה"כ ואומרים כל סדר הברכות ופ' הקרבנות כמו בימות החול אלא שמוסיפים וביום השבת. ומתעטפים בטלית אבל אין מניחים תפלין (כי שבת וי"ט לאו זמן תפלין הוא). ואח"כ מתחילים ברוך שאמר בנועם קול זמר, ואומרים פסוקי דזמרה ומדלגים מזמור לתודה ומוסיפים למנצח מזמור לדוד וגו' המזמורים המיוחדים שמעני בראשית שכלו בשבת ומשתן תולה שסים כו. ואומרים יהי כבוד ואשרי והללויה וכו' עד ישתבח ואז מתחילים כאן נשמת.

אַם שבת אינדערפֿרי בעטעט מאַן פֿאָן אדון עולם אָן ביז"ו, ועטלט וביום השבת דיין, לאָסט מזמור לתודה אויס, זאַגט למנצח מזמור לדוד ביז"ו ביז ישתבח, דאַן פֿאָלגט מאַן היער איז נשמת אן.

נִשְׁמַת כָּל־חַי תְּבָרֵךְ אֶת־שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ· וְרוּחַ כָּל־בָּשָׂר
תְּפָאֵר וּתְרוֹמֵם זִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד· מִן־הָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם
אַתָּה אֵל· וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ פּוֹדֶה וּמַצִּיל
וּמְפַרְנֵס וּמְרַחֵם בְּכָל־עֵת צָרָה וְצוּקָה· אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא
אָתָּה׃ אֱלֹהֵי הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים· אֱלוֹהַּ כָּל־בְּרִיּוֹת· אֲדוֹן
כָּל־תּוֹלָדוֹת· הַמְהֻלָּל בְּרֹב הַתִּשְׁבָּחוֹת· הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד
וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים· וַיְיָ לֹא־יָנוּם וְלֹא־יִישָׁן· הַמְעוֹרֵר יְשֵׁנִים
וְהַמֵּקִיץ נִרְדָּמִים· וְהַמֵּשִׂיחַ אִלְּמִים· וְהַמַּתִּיר אֲסוּרִים וְהַסּוֹמֵךְ

נשמת, נתקן בזמן קדום, כי כן נראה שנזכרה כחלק ממנו לברכת הגשמים בגמ' ברכות נ"ט, ב' ותענית ו' ע"ג, אשר נראה מזה כי הנוסחא כבר ידועה להם כמנחה אומרו כפי כל סימנים אקדמו, ושוכר ג"כ בפסחים קי"ח לחתום בו את הגדת ליל פסח, ונקרא גם ברכת השיר בעבור שהיא ברכה גדולה כמין שירה. ובאלותי בפירוש יען סגי"ל לסדור בי"ה מגלת קס"ז והוא בשנת סרי"ג וז"ל שמעתי פי' יהודה בר יצחק של' שמעון בן כיפא יסד נשמת עד מי ידמה לך עכ"ל ובפירוש אחר מבלתי בוה"ל שמעון בן כפה וי"א שמעון בן שטח יסד את נשמת ורמז שמו בו למפרע דמינו ש' זוכן עד מ' מי ידמה ע' עד הנה עוזרו ו' ואילו פינו ב' נשמת עכ"ל. נשמת כל חי עפ"כ כל הנשמה תהלל יה. ורוח כל בשר עפ"כ איוב י"ב, י'. תמיד, שעור, ורוח כל בשר תפאר ותרומם תמיד זכרך מלכנו. מן העולם, תהלים ק"ו, מ"ח. וטעמו, לכלם ולעולמי עד. ובמקרא תהלים נדרש מן העולם, אין עלמא דמינא ביה, ועד העולם, עד עלמא דאתי ביה. ומבלעדיך עפ"ה ישעיה מ"ד, ו'. וש"ב, כ"א. ומפרנס מלה תלמודית, ובל' המקרא הוא מכלכל. והספרדים גורסים ועונה במקום ומפרנס, וכן הוא גם' רב עמרם. מלך אלא אתה. בסדור ספרדים „מלך עוזר וסומך אלא אתה" וכן גם' רב עמרם. אלהי הראשונים עפ"ה ישעיה מ"א, ד'. בריות בן נקודו כאשר בארתי לעיל דף 58. ברב התשבחות. נבי"ג גם נגוסח הרמב"ם גורס המהלל בכל התשבחות. והספרדים גורסים המהלל ברב התשבחות, אמנם בסדורי רס"ג ורמ"ן ובכל ס"י קדום התשבחות, וכנהת מיעוטי בסדר תפלה דהם לשון זו מטה שבקשו בגמר' ברכות ל"ט ותענית ו' רוב ההודאות ולא כל ההודאות! אמנם לדעת כי קושיא זו לא תתכן אלא על הודאה של רוב כמו שבאמתו גם חז"ל שכם לקחוה לסורות על אלף מן אלקים שהוא מיותר גדול נכם ובל"א רחו אייננע מגן רוב הבום (פסחים ק"ח) אמרו באלף מיותר הגדול מן מין אבנים, וכן ראשו והנו נסבב (סוכה דף ב"ח) ירושלם. אבל כל' המקרא לא נמצא בן הוראת רוב אלא בכל מקום שמעו מרבית הדבר וגם מסדרי התפלה לקחוה בהוראה זו וע"כ גם כאן ברב התשבחות טעמו מרבוי התשבחות ובל"א ריח מענגע, ואין קושיא בו, וכבר נאמר רוה"ק בסדורו ודפה גם לעיל דף 45. המנהג כפי"ם רשה בכל ספרים מדויקים ובל"ל כמו הספרי (ויקרא י"ד, י"א). וה' לא ינום עפ"ה תהלים קכ"א, ד'. ובבי"י גם בסדור רפ"ן גם גורס כן וה' הנה לא ינום, והספרי"ן כן טה בכל הנוסחאות וכתב המכלול בדף כ"ד אע"פ שאין קין לעולם עומד בהפעיל כמו לא הקיץ כנער (מ"ב ד', ל"א) הקיצו (ישעיה כ"ו, י"ט) בהתגלה לומר פלוני העיר את פלוני מצאתי תמצא הקיצו. ע"כ לדקו המוסיפים בתפלתם המקיץ נרדמים ולא לדקו המוסיפים עליהם, וכן אמר מכם גדול (הוא ר' משה בן עזרא ספרו) בשפם כלשון ביאורו (בהתחיל מעני פחד ה' לבבתי סית אישים) הקיצוני רעיוני ואיסוני נרדמים עכ"ל. נרדמים, עפ"ל תרדמה ומגזרת מה לך נרדם (יונה א', ו'). ובכ"י אמר גם בסדור רש"ם ורפ"ן מנירסה דרדמים וכתב הבל כו ח"ל בתב בס' אשר ז"ל השניה בנשמת כל חי בהמעורר נרדמים איני יודע למה, כי נרדמים יתכן לומר וכן נכתו נוהר ונראה לי כי שם נכנס לשיר רודם (תהלים פ"ח ב"פ) פי' יען מן רדם עכ"ל ואני הקטן אומר שאין לומר רדומים כי בכל המקרא של רדם אינו אלא בנפעל ושלא רודם

נוֹפְלִים וְהַזּוֹקֵף כְּפוּפִים· לְךָ לְבַדְּךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים: אִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי רָקִיעַ וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ וְיָדֵינוּ פְרוּשׂוֹת כְּנִשְׁרֵי שָׁמָיִם וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת· אֵין אֲנַחְנוּ מַסְפִּיקִים לְהוֹדוֹת לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וּלְבָרֵךְ אֶת־שְׁמֶךָ· עַל־אַחַת מֵאֶלֶף אֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבֵּי רְבָבוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִם־אֲבוֹתֵינוּ וְעִמָּנוּ: מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ· בְּרָעָב זַנְתָּנוּ וּבְשָׂבָע כִּלְכַּלְתָּנוּ· מֵחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ· וּמִדֶּבֶר מִלַּטְתָּנוּ· וּמֵחֳלָיִם רָעִים וְנֶאֱמָנִים דִּלִּיתָנוּ: עַד־הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ· וְלֹא־עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ· וְאַל־תִּטְּשֵׁנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לָנֶצַח: עַל־כֵּן אֵבָרִים

נופלים ס"ם הוא ל' רבוי לכל המפרשים והמי"ם לשמוש ולא מן השרש, ואף שלפני גרסה זאת נרדפים בשבלול רק ב"ד גם נוסח"ם אבל נראה שזה שלפנים הגהה אלא גרסה ישנה היא. והמשיח המעיל עשרם היא, ל' דבור. ובסדורי הספרדים הגירסה „עשה מתים ורופא חולים פוקח עורים וזוקף כפופים המשיח אלמים והמפענח נעלמים ולך לבדך אנחנו מודים" וכו' אלו שלה זו לא נמצא במקרא רק בקהלת ו', ו'. ואמתר ז', ד'. והיא מורכבת מן אם־לו וע"כ דגש בלמ"ד לאפרון המ"ם. ורב עמרם והרמב"ם גם אבודרהם גם אברבנאל גרסו הכא רק ס"א גורסים [אלו בוי"ו כרא"ש וכן הוא בסדור ספרדים ובנוסח פ' תרומה רק ס"ב עמוד רמ"ה, ערבה ואת שמכתת להמטור למעלה בראש שבה זה. ודע כי בנוסח לגון זו בתחם ג"ב בעל תכח דבי אליה פרק ל"ה. ולשוננו רנה, פירוש ולשוננו מלא רנה, ומלת מלא מוסבת גם עליו, וכן ושפתותינו שלמות שבח. מספיקים של' בנלפה מפקו (איוב כ' כ"ב) אם יספוק עפר שמרון (מ"א כ', י') ל' די „הינרייכענד זיין" ומ"ל אפוס לגון זה הרבה. על אחת מאלף וכו' גרסאות מתחלפות יש כאן כי הרמב"ם גורס „על אחת מאלף אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים הטובות" וכן בסדור רב עמרם וכן גרסת אבודרהם רק שורש רבי במקום רובי. ובסדור רש"ו „על אחת מאלף אלף אלפי אלפים [רבי רבבות פעמים הטובות." ובמחזור רומא „על אחת מאלף אלפי אלפים ורבי רבבות הטובות." ובסדור רש"ם וכ"י כתבו זאתו ולפיכ פירוש הטובות שעשית עמנו אלף אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים אין אנחנו יכולים להודות לך עליהם על אחת מאלף, וע"כ מאלף האל"ף נקמץ להפסק מאמר, ומליצת על אחת מאלף הוא מספר אלקיי וכל"א איין טויזענדטעל טהייל. ורבי הוא כמו [רבבי ורבאות הבי"ת לאפרון הכפל, והמון אם קורין ורובי בשורק הטעות הוא, כן כתב אבודרהם. ובשבע וכן בסדור רש"ו, והוא אם דבר כמו שבע גדול (בראשית מ"א, כ"ט) ויבלה להפוך שבע (משלי ג' י')? וכתב הרמב"ם בפירושו לבראשית ע"ש, ישעה המורל בתפלת שבח ובשובע כלכלתנו גו', כי שבע אם הפועל והנכון ובשבע כלכלתנו כלא וי"ו עכ"ל ולכוונו כי שבע הוא אם המקום נ"ם ועטויגב ולא יתכן לאמר לו אות בי"ת לומר בשבע כלכלתנו וע"כ תקן ובשבע. והוא פירוש אחת לנו מנגם בריום כל"א איש חיבערפלוס. אך לדעת כי גבי"י גורם ולשבע כלכלתנו והוא הנכון ביותר דוגמא ואכלתם לשבע (ויקרא כ"ה י"ט) ולא עוד בתוסף ר"ה. ומחלים רעים ונאמנים, כן העקר כמו דברים כ"ח, נ"ט. וכן בסדור רש"ו. אברים, כך נקודו בכל ס"י, וכן קראו גם הפייטנים המחברים בקרובים כמו אבן גבירול בכתובתו אחרון בנקבל ל' כ' תכונות וכתב „שבב ולרבנים, ומאתים נשרים, כמו סטרים קנונים, ומספר אברים", וכמו ר' שאול בר יצחק בפיוטו תפלה תקח אהוב במשקל ת' פ' תנועות ואמר „קבוב מקדמות ומין הפירים, כעין אברים ומבול פדרים", וכן ר' אפרים בר יצחק בפיוטו ה' אופלי שהוא ג"כ במשקל ת' פ' תנועות אמר „תשישו לבתים עלות אברים בלוא מן בנה פונה לבריים", גם כדברי רז"ל נמלאנו כן בנקודות הכם כתוב ביו"ד אחרי במלך לכורות על המרי, וא"כ בביור אבירור ממנו אבר: והשתמשו בו מ"ל לכורות על כתם שתלקי סגוף וכל"א „קערפערטהייל, גליעד", ומקורו בל' ארמי, ובכלל ע"י נקודו כן אבר בנקדם אבר שמנו בנף העוף (פליגעל). והנה אבר כם כמשקל אבן אבנים אף גם במשקל אלה

שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ· וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּינוּ· וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר שַׂמְתָּ בְּפִינוּ· הֵן הֵם יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת־שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ: כִּי כָל־פֶּה לְךָ יוֹדֶה· וְכָל־לָשׁוֹן לְךָ תִשָּׁבַע· וְכָל־בֶּרֶךְ לְךָ תִכְרַע· וְכָל־קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִשְׁתַּחֲוֶה· וְכָל־לְבָבוֹת יִירָאוּךָ· וְכָל־קֶרֶב וּכְלָיוֹת יְזַמְּרוּ לִשְׁמֶךָ· כַּדָּבָר שֶׁכָּתוּב כָּל עַצְמֹתַי תֹּאמַרְנָה יְיָ מִי כָמוֹךָ· מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ וְעָנִי וְאֶבְיוֹן מִגֹּזְלוֹ: מִי יִדְמֶה־לָּךְ וּמִי יִשְׁוֶה־לָּךְ וּמִי יַעֲרָךְ־לָךְ· הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: נְהַלֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וּנְבָרֵךְ אֶת־שֵׁם קָדְשֶׁךָ· כָּאָמוּר לְדָוִד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְיָ וְכָל־קְרָבַי אֶת־שֵׁם קָדְשׁוֹ:

הָאֵל בְּתַעֲצֻמוֹת עֻזֶּךָ·
הַגָּדוֹל בִּכְבוֹד שְׁמֶךָ·
הַגִּבּוֹר לָנֶצַח וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ·
הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא·

בשבועות שתחיל הש"ץ האל, ובסוכות ושמיני עצרת ובשמחת תורה הגדול (ובק"ק מגנצא בשמחת תורה האל) ובפסח מתחיל הגבור, כן נוהגין ברוב קהלות אשכנז, אבל ברוב קהלות פולין שמתחיל הש"ץ האל בכל ג' רגלים, אבל בכל המקומות נוהגים בראש השנה ויום כפור שתחיל המלך, ובכל שבתות השנה הש"ץ מנגן שוכן עד עד תתקדש ובקהל שונה ובמקהלות.

[illegible] ... שפלגת, ... ורוח ונשמה, ... שנפחת באפינו ... יודו ויברכו, ... וכל לשון ... וכל קומה ... כי ידמה וכו' ... ברכי נפשי תהלים ק"ג, א'. האל, ... בתעצומות, ... הגדול בכבוד שמך ... הגבור לנצח, ... בנוראותיך, ... היושב על כסא, ... [illegible]

שֹׁכֵן עַד. מָרוֹם וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ. וְכָתוּב
רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה:

בְּפִי יְשָׁרִים תִּתְהַלָּל. וּבְדִבְרֵי צַדִּיקִים תִּתְבָּרַךְ.
וּבִלְשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְרוֹמָם. וּבְקֶרֶב קְדוֹשִׁים תִּתְקַדָּשׁ:

וּבְמַקְהֲלוֹת רִבְבוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יִתְפָּאַר שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר. שֶׁכֵּן חוֹבַת כָּל־הַיְצוּרִים לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדֵּר לְבָרֵךְ לְעַלֵּה וּלְקַלֵּס עַל כָּל־דִּבְרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן־יִשַׁי עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ:

יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ. כִּי לְךָ נָאֶה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וּשְׁבָחָה הַלֵּל וְזִמְרָה עֹז וּמֶמְשָׁלָה נֶצַח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת קְדֻשָּׁה וּמַלְכוּת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. אֵל מֶלֶךְ. גָּדוֹל בַּתִּשְׁבָּחוֹת. אֵל הַהוֹדָאוֹת. אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת. הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה. מֶלֶךְ. אֵל. חֵי הָעוֹלָמִים: חק.

שוכן עד הוא דבוק למעלה ממנו, ר"ל המלך היושב רם ונשא שוכן עד, והוא עפ"י ישעיה נ"ז, ט"ו. ותחת עד מרומם לעולם, וע"כ יש להפסיק בדבור בין עד ובין מרום. וכתוב בתהלים ל"ג, א'. בפי ישרים, גם זה חוזר לפסוק רננו צדיקים להראות יותר והוא בפי ישרים תתהלל ע"ג לישרים נאוה תהלה, ובדברי צדיקים תתברך ע"ג רננו צדיקים, ובלשון החסידים ובשפתי צדיקים. תתרומם בכל פיהו ושירות ועפ"י ועלו לה' חסידיו (תהלים ל', ה'). ובקרב קדושים, בתוך ישראל ועפ"י ונקדשתי בתוך בני ישראל אני ה' מקדשכם (ויקרא כ"ב, ל"ב) ועפ"י נערץ בסוד קדושים (תהלים פ"ט, ח'). וכתב מכל בו ון לבתב בר' נתן רננו צדיקים וכו' בפי ישרים תתהלל, ובדברי צדיקים תתברך, ובלשון חסידים תתרומם, ובקרב קדושים תתקדש, כך סדרו בשחרית וקבים, אך היודעים עשו את הסימן ובבל שרשו יצחק חתום בראשי השורות בקצו למחוק רבקה בסוף השורות (בוונתו נוה על הספרדים שאומרים כן בכל שנה), אמנם שמעתי כי יש מקומות שאבבנו שמסדרין אותו כך ביום השבת. ונראה לי שמשום הסדר של רננו צדיקים אבות על יצחק נחתם בו עכ"ל ורצונו לומר שאחתם יצחק בראשי השורות בשגור אבן כדרך בפסוק רננו צדיקים על יצחק אבינו, ומדרש זה הביאו מכל בו בס' פ' במירושו לתפלת שחרית של שבת ח"ל יצחק זקן, שהיינו כשנגדם רננו צדיקים בס' בושן שהצדיקים לוחין הקב"ה פיד אומרים שירה, שכן אלינו ניצחק שנעקד ולכן בשמים מתוספים פיד אמר שירה עכ"ל ושוכן גם נתברה פ' ב'. ואברבנאל בס' וכת פסח דף נ"ד יש לו נוסחא מיוחדת וכזה „בפי ישרים תתרומם ובלשון חסידים תתקדש ובדברי צדיקים תתברך ובקרב קדושים תתהלל". ואבן גבירול בסוף כתר מלכות שלו סדרו עוד בנוסחא אחרת.

ובמקהלות, נוסח זה בא בפרקי היכלות. ובמקהלות בל"ל והוא הפסוק מן במקהלות (תהלים ס"ח, כ"ז), ר' גבירול ורח"ם בקדו ובמקהלות הפי"ם בחירק כגברים אחרי נשוך ברח"ב לשבלג דף קס"ב ולא הבירו שעומדו אחר בשקל מנוקב במקהלות לשקל הזכר משקל, וכן טעם בעל וי"ב בס' ב"ב אנקד ובמקהלות הס"א בלבד בתב בת רד"ק לשונו, אבל רד"ק לא בתב דבר מנקוד מסיבות הרבות, והוא בכ"א כמו מקצות מוסרות מן מוקצות מוסרות ואם נשלח גם במוסרת ובמסמרות (קהלת י"ב, י"א) ורמי אבן בוא גם כמסיבות. ברינה יתפאר, שבי"ל ברנה ישתבח ויתפאר. חובת ל' חכמים הוא כמו חובה עלינו בל"א טעוריגקייט וכן כחובת מוסף לשבוח אבותינו. ולקלס, כל הלשונות של שבח כללו מבילה אותן י"ב השבחם במספרים קס"ז, נ' בנוסחת בגדם, והוא נוה קבות ורח"ם בפירושו גם קוסית אבן ירפי בקדים ובמנולד אם דף 130 על כל דברי שירות, יותר מכל דברי שירות, ר"ל כל דברי שירות דוד אינם מספיקים לבודות לשם. ותשבחות הפי"ת כנגד כי משוך הוא.

דער פֿאָרבעטער רופֿט אויס:

א׳ בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ:

ק"ס בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת־הַכֹּל:

וועהרענד דעסען בעטעט דיא געמיינדע לייזע:

ק׳ יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ שֶׁל־מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדָיו אֵין אֱלֹהִים סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו וּשְׁמוֹ מְרוֹמָם עַל־כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה:

כשמגן החזן השם יאמר הקהל.

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

כשמגן החזן המבורך יאמר הקהל.

יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

כאשכנזים יולר מוסיפים זה: אוֹר עוֹלָם בְּאוֹצַר חַיִּים אוֹרוֹת מֵאֹפֶל אָמַר וַיֶּהִי:

בשבת כגדול עד ימי הסליחות מנגנים הכל יודוך. כי"ט כשחל בחול אומרים המאיר לארץ כמבואר למטה בעמוד. און י"ט, ווען ער פאלט אין וואכען טאג, ווירד אנשטאט הכל יודוך ביז אנטשטעהענדע המאיר לארץ געבעטעט.

הַכֹּל יוֹדוּךָ וְהַכֹּל יְשַׁבְּחוּךָ. וְהַכֹּל יֹאמְרוּ אֵין קָדוֹשׁ כַּיְיָ: הַכֹּל יְרוֹמְמוּךָ סֶּלָה יוֹצֵר הַכֹּל. הָאֵל הַפּוֹתֵחַ בְּכָל־יוֹם דַּלְתוֹת שַׁעֲרֵי מִזְרָח: וּבוֹקֵעַ חַלּוֹנֵי רָקִיעַ. מוֹצִיא חַמָּה מִמְּקוֹמָהּ וּלְבָנָה מִמְּכוֹן שִׁבְתָּהּ: וּמֵאִיר לָעוֹלָם כֻּלּוֹ וּלְיוֹשְׁבָיו. שֶׁבָּרָא בְּמִדַּת רַחֲמִים: הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ בְּרַחֲמִים. וּבְטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמָם לְבַדּוֹ מֵאָז. הַמְשֻׁבָּח וְהַמְפֹאָר וְהַמִּתְנַשֵּׂא מִימוֹת עוֹלָם: אֱלֹהֵי עוֹלָם בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ. אֲדוֹן עֻזֵּנוּ צוּר מִשְׂגַּבֵּנוּ. מָגֵן יִשְׁעֵנוּ מִשְׂגָּב בַּעֲדֵנוּ: אֵין כְּעֶרְכְּךָ וְאֵין זוּלָתֶךָ. אֶפֶס בִּלְתֶּךָ וּמִי דּוֹמֶה־לָּךְ: אֵין כְּעֶרְכְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ

הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ בְּרַחֲמִים. וּבְטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ. כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ. מָלְאָה הָאָרֶץ

הכל יודוך, בשבת שבוע יום שמנוי מכל הימים שמאריכים בשבחים בברכת יוצר אור. ירוממוך סלה, תמיד. ובוקע, פותח. לעולם כלו, לכל העולם. ולפ"ד לעולם נקמץ. וליושביו, ליושבי העולם. במדת רחמים, כדאיתא בב"ר סוף פ' י"ב ושוכא בפירש"י דע"י לראות נראתים שבקדים בקב"ה מדת הרחמים ושתפם למדת הדין כדי שיתקיים העולם; ושלישת מדה מפורשת לשמלה דף 123. המאיר לארץ, זו כפתח וגו׳ בנפים אחרים הם נ"ב ביוצר של חול. ובסדורי הספרדים ושמוע רופא יש נ"ב הפסוק מה רבו מעשיך ה׳ כמו בחול, אבל בסדורי האשכנזים לא נמצא בשבת וכן אינו בסדורי רס"ס ורמ"ג, מן נאת רפואי נבל בו שכתב כמ׳ ל"ו גם כמ׳ קצ"ג שמבל יודוך עד אל אדון יש ק"ג תבות ונראה ממנו שהיה גם בנוסחתו הפסוק מה רבו מעשיך וכו׳, וגם האשכנן שבוק עד לאחר שבוע שיוצר ואמבר שברסתו היה מסר תנה פסח. אין כערכך עפ"ם תהלים פ׳, ו׳. ובספרדים אומרים אין ערוך לך. ואין זולתך עפ"ם דה"א י"ז, כ׳. אפס בלתך עפ"ם ישעיה מ"ה, י"ד. ומי דומה לך עפ"ם תהלים פ"ט, ו׳. אין כערכך, שהם מול לעמת ד׳ מלכיות שבזמיר, ואשר אין כערכך ה׳ אלהינו בעולם הזה, שאין שום דבר נשלם בנוסות יש לערוך אליו.

בָּעוֹלָם הַזֶּה· וְאֵין זוּלָתְךָ מַלְכֵּנוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: אֶפֶס בִּלְתְּךָ גּוֹאֲלֵנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ· וְאֵין דּוֹמֶה־לְּךָ מוֹשִׁיעֵנוּ לִתְחִיַּת הַמֵּתִים:

אֵל אָדוֹן עַל כָּל־הַמַּעֲשִׂים· בָּרוּךְ וּמְבֹרָךְ בְּפִי כָּל־נְשָׁמָה: גָּדְלוֹ וְטוּבוֹ מָלֵא עוֹלָם· דַּעַת וּתְבוּנָה סֹבְבִים אוֹתוֹ: הַמִּתְגָּאֶה עַל־חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ· וְנֶהְדָּר בְּכָבוֹד עַל־הַמֶּרְכָּבָה: זְכוּת וּמִישׁוֹר לִפְנֵי כִסְאוֹ· חֶסֶד וְרַחֲמִים לִפְנֵי כְבוֹדוֹ: טוֹבִים מְאוֹרוֹת שֶׁבָּרָא אֱלֹהֵינוּ· יְצָרָם בְּדַעַת בְּבִינָה וּבְהַשְׂכֵּל: כֹּחַ וּגְבוּרָה נָתַן בָּהֶם· לִהְיוֹת מוֹשְׁלִים בְּקֶרֶב תֵּבֵל: מְלֵאִים זִיו וּמְפִיקִים נֹגַהּ· נָאֶה זִיוָם בְּכָל־הָעוֹלָם: שְׂמֵחִים בְּצֵאתָם

קִנְיָנֶךָ: הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמָם לְבַדּוֹ מֵאָז· הַמְשֻׁבָּח וְהַמְפֹאָר וְהַמִּתְנַשֵּׂא מִימוֹת עוֹלָם: אֱלֹהֵי עוֹלָם בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ· אֲדוֹן עֻזֵּנוּ צוּר

ואין מלכנו, לפי שבעולם הזה נכרא במדת הרחמים ובמדת הדין כמבואר למעלה. לחיי העולם הבא, ר"ל בעולם הנשמות גם שם אין לנו מלך אלא השם ב"ה. לימות המשיח, כשיגאלנו משעבוד מלכיות אין זה לבד כי אפס בלתו. לתחית המתים, התשועה הגדולה בתחיית המתים היא מופת שלא נמצא דומה למולתו, וכן אומרים בתפלה ומי דומה לך מלך ממית ומחיה. וראה בעקרים מאמר ד' פרק ל"ה.

אל אדון, כתב הכל בו, מיוסד באלפא ביתא, והראשונה שבה תיבות נגד עשרת הדברות, והאחרונה י"ב תיבות נגד י"ב שבטים, נשארו תשעה שבכל אחד ח' תיבות שהן כללן ע"ב נגד שם המפורש, ויחד הם כ"ב אותיות נגד שם בן כ"ב עכ"ל (וראה עוד מזה בזוהר פ' תרומה דף כ"ם עמוד רל"ד). ודע כי כל פיוט שמתחלק לכ' חלקים וכל חלק שמתחיל באות מסדר אלפ"א בית"א. ובסדור סעדיה גאון לא נמצא הפיוט אל אדון הכל כלל במקומו נוסחא אחרת גם היא ע"פ א"ב תחלתה אל אדיר במעלה מושבו ושופט תהלות עוז נשיר לפניו. ברוך ומברך, בשני כ"י גם בסדורי רפ"ם ורפ"ז ובמחזור רומא הגירסא ברוך הוא ומברך, וכן הוא גם בתקונים דף נ' ע"ב ובמדבר רבה דף רנ"ג. אך בזוהר פרשת תרומה אית הוא ומבורך, וכן כתב אבודרהם שאין לומר הוא כדי שיהיו י' תיבות בחרוז וכמו שכתב גם הכל בו. בפי כל נשמה, ע"ם סוף תהלים. מלא עולם ע"ם ירמיה כ"ג, כ"ד. דעת ותבונה ע"ם משלי ב', ו'. סובבים אותו, כתוב בס' נגיד ומצוה דף כ"ו שיש לומר דעת ותבונה סובבים אותו ולא אותו והטעם בכוונה הוא מיוסד לשכינה. והנה בעל וי"ל כתב לומר סובבות אותו כמבואר כי דעת ותבונה ל' נקבה הם, ואין צריך לכוונתו כשמדבר למעלה אלא והחיות ישוררו דף 214. חיות הקדש, מלאכי מעלה, אפילו עליהם מתגאה ובילתה בחגיגה דף י"ג, ב'. המרכבה, מעמדות המלאכים במעמדם נקרא מרכבה בל' חז"ל (חגיגה פרק ב'). זכות, מלה תלמודית ומשמעה כעברי טוהר, מענין וזך ישר פעלו (משלי כ"א, ח'), והכוון הוא ע"ם צדק ומשפט מכון כסאך (תהלים פ"ט, ט"ו) תכונת היא הצדק שילדיק האדם בדין לזכותו, ומישור הוא משפט כמו לעשות צדקה ומשפט, לא ישפט משפט (בראשית י"ח, י"ט. וכ"ם). לפני כבודו, כס"י לפני כסא כבודו, וכמשיטו תבת כסא כדי שיהיו ח' תבות בחרוז וכמבואר למעלה, והספרדים גורסים מלא כבודו, ואינו נכון. טובים מאורות, אשר שבח במדות הבורא מדבר עתה על תקון המאורות שהוא ענין הנרכב ואמר טובים מאורות ע"ם וירא אלהים את האור כי טוב. בדעת בבינה ובהשכל, פי אמרתו על המאורות שנתן להם דעת ובינה ושכל הוא טועה, אבל הם מדות שנוספות על הבורא ובהם ברא ויצר את הכל כמו שכתוב ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו (משלי ג', י"ט). בהם, במאורות. להיות מושלים ע"ם ולמשול ביום ובלילה. זיו, טעמו הוד והדר, כמו הדרי זיווי (דניאל ד', ל"ג), ונתת מהודך עליו תרגומו מזיוך (במדבר כ"ז, כ'). ומפיקים, מוציאים. נגה, הארת אור „נהורא". שמחים בצאתם וכו' ספיון דבר על המאורות בדרך משל כמו ילידי אדם ונתן להם נפש ובנין ובדרך הכתוב

וְשָׂשִׂים בְּבוֹאָם· עוֹשִׂים בְּאֵימָה רְצוֹן קוֹנָם: פְּאֵר וְכָבוֹד נוֹתְנִים לִשְׁמוֹ· צָהֳלָה וְרִנָּה לְזֵכֶר מַלְכוּתוֹ: קָרָא לַשֶּׁמֶשׁ וַיִּזְרַח אוֹר· רָאָה וְהִתְקִין צוּרַת הַלְּבָנָה: שֶׁבַח נוֹתְנִים לוֹ כָּל צְבָא מָרוֹם· תִּפְאֶרֶת וּגְדֻלָּה שְׂרָפִים וְאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ:

לָאֵל אֲשֶׁר שָׁבַת מִכָּל־הַמַּעֲשִׂים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי הִתְעַלָּה וְיָשַׁב עַל־כִּסֵּא כְבוֹדוֹ· תִּפְאֶרֶת עָטָה לְיוֹם הַמְּנוּחָה עֹנֶג קָרָא לְיוֹם הַשַּׁבָּת: זֶה שֶׁבַח שֶׁל־יוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁבּוֹ שָׁבַת אֵל מִכָּל מְלַאכְתּוֹ: וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְשַׁבֵּחַ וְאוֹמֵר מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת (טוֹב לְהוֹדוֹת לַייָ): לְפִיכָךְ יְפָאֲרוּ וִיבָרְכוּ לָאֵל כָּל יְצוּרָיו· שֶׁבַח יְקָר וּגְדֻלָּה יִתְּנוּ לָאֵל מֶלֶךְ יוֹצֵר כֹּל הַמַּנְחִיל מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ בְּיוֹם שַׁבַּת קֹדֶשׁ: שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִתְקַדַּשׁ· וְזִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ יִתְפָּאַר· בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת: תִּתְבָּרַךְ מוֹשִׁיעֵנוּ עַל־שֶׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ· וְעַל־מְאוֹרֵי־אוֹר שֶׁעָשִׂיתָ יְפָאֲרוּךָ סֶּלָה:

מִשְׂגַּבֵּנוּ· מָגֵן יִשְׁעֵנוּ מִשְׂגָּב בַּעֲדֵנוּ: אֵל בָּרוּךְ גְּדוֹל דֵּעָה· הֵכִין וּפָעַל זָהֳרֵי חַמָּה· טוֹב יָצַר כָּבוֹד לִשְׁמוֹ· מְאוֹרוֹת נָתַן סְבִיבוֹת עֻזּוֹ: פִּנּוֹת צְבָאָיו קְדוֹשִׁים רוֹמְמֵי שַׁדַּי· תָּמִיד מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֵל וּקְדֻשָּׁתוֹ: תִּתְבָּרַךְ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל־שֶׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ· וְעַל־מְאוֹרֵי־אוֹר שֶׁעָשִׂיתָ יְפָאֲרוּךָ סֶּלָה:

בפזמון י״ט. קונם וכן בסדורי הספרדים ובמחזור רומא וראבי״ה ביוצר של חול דף 78. נותנים בתפלות לשמו של בוראם, והכונה כי על ידי שהלכה ומנוחה שהוא על סדר נכון ולא ישתנה לעולם יודה לפני כל תפארתו וכבודו של בוראם אשר הוא הוא המנהגם בכחו שאין לו תכלית. צהלה ל׳ עליזות מנורת בבלי ודי יוהבת לון (ישעיה י״ב, ו׳), והוא גם דבר בשירו ורנה וע״כ בס״א במש״ך קמץ דוגמת בדמי טהרה (ויקרא י״ב, ד׳), ויובדל בזה מן צהלה השמה (אסתר ח׳, ט״ו) שהוא בחטף פתח בעבור שהוא משל דוגמת אחרה מוגבה (ויקרא ט״ו, כ״ט). קרא לשמש, בעת הבריאה. ואמר קרא כי הכל נברא במאמר, ובן פירושו קרא הבורא ימי מאורות, ויהי נברא השמש ואורו וזה. ראה והתקין צורת הלבנה, כאשר ראה הקב״ה שיבואו אומות העולם לטעות אחרי השמש לעבדו אז התקין צורת הלבנה כדי שיבינו שלטעות בראותם כי הם שנים, ובראיתם בב״ר פרשה ו׳. ואמר צורת הלבנה ולא אור הלבנה כי הלבנה גוף אחור היא ואין לה אורה אלא מה שמקבלת מאור השמש. וכתב הטור יש אומרים ראה והתקין צורת הלבנה ומפרשים אותו על מקומה (בחולין ס׳ ע״ב ומובא בפירוש רב״י לברכות א׳, ע״ד). ועיין גם בדעת זקנים לבעלי התוספות). שבח נותנים לו וכו׳ אחר שזכר שבח הבורא בתחתונים שב להזכיר שבחו על ידי העליונים ואמר שבח נותנים לו כל צבא מרום ר״ל כל שלאבי מעלה ועי״ם הבו לה׳ בני אלים וכו׳ (תהלים כ״ט, א׳), וזה שנקשו כל׳ נאיכב דוגמת ל׳ כבו וראה לשמש אבל בעיקבות יתנו (דף 79). והמשורים גורסים שבח יתנו לו, וגרסתנו יותר נכונה כי כן גם למעלה נותנים לשמו. תפארת וגדלה נותנים לו שרפים ואופנים וחיות הקדש. ואבות נותנים לו שגדולת סרופים שבחו מוספים גם למוסו. וכתב אבודרהם יש גורסים שרפים וחיות ואופני הקדש (וכן הוא בס׳ מגיד ושלום דף כ״ז) והגירסא הראשונה עיקר שכן אנו אומרים ביוצר והאופנים וחיות הקדש וכו׳.

לאל אשר וכו׳ מוקצר הוא לשעבר שמנם ר״ל שרפים ואופנים וחיות הקדש נותנים תפארת וגדולה לאל אשר שבת וכו׳ וכתב עליו בסוד בפ״ח פ׳ ר״ם ונוהגים כאלהים ובגרסת לומר לאל אשר שבת, וכן בסדור

תתברך צורנו מלכנו וגואלנו בורא קדושים ישתבח שמך לעד מלכנו יוצר משרתים ואשר משרתיו כלם עומדים ברום עולם ומשמיעים ביראה יחד בקול דברי אלהים חיים ומלך עולם: כלם אהובים כלם ברורים כלם גבורים וכלם עשים באימה וביראה רצון קונם וכלם פותחים את פיהם בקדשה ובטהרה בשירה ובזמרה ומברכים ומשבחים ומפארים ומעריצים ומקדישים וממליכים

את שם האל המלך הגדול הגבור והנורא קדוש הוא: וכלם מקבלים עליהם על מלכות שמים זה מזה. ונותנים רשות זה לזה. להקדיש ליוצרם בנחת רוח בשפה ברורה ובנעימה קדשה כלם כאחד עונים ואומרים ביראה.

קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו:

גם כן באמנו, ובשוליסלם אין אומרים אותו עכ"ל גם אבודרהם כתב יש מקומות שנוהגים לומר לאל אשר שבת, ואל לדם לדרך זה תק"ב שובילו בשם בשרותי נאון. אשר שבת מכל המעשים ביום השביעי עכ"ם ומאות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה. ושובת טוב כי תנוח ביום השביעי נשבבות לשעלה, ולא כגרסת המסדרים שאומרים וביום השביעי נתעלה. תִּפְאֶרֶת בהתפעל כן הגיה בעל וי"ל והלך אחריו רוו"ה ונכון הוא, והמדוייקים שלפניהם נדפס נִתְעַלָּה בנתפעל שהבתוב כו חז"ל בעקום נפעל של עקרת ופירש עליו אבודרהם שבוא על' שלד נעלית (תהלים ל"ג, י'). אמנם תִּפְאֶרֶת יתכן יותר כי הכוונה פה שהגיבול הוא יקר הקב"ה שלמעלה למטה כדי לבראות עולמו ואחרי אשר מלאכתו זו ועלה למשוכו למעלה והוא כעין ויעל אלהים מעל אברהם (בראשית י"ז, כ"ב) וע"כ הנכון תִּפְאֶרֶת שמעמו שעלה על ידי מעשו כמו התרגום וכלא עד ערחמך ידך. וישב על כסא של' תהלים ע"ו, ט'. ונעלה יסוד בל דברי הפיוט הזה כמאמר חז"ל במדרש נעודה הכשלם (דף ס"ז ע"ב דפוס אמשטרדם) וז"ל אמר רב יהודה אמר רב לא ישב הקב"ה על כסא כבודו עד שבא שבת ונתעלה וישב על כסאו, אמר ליה ר' יוסי והא קודם שנברא העולם ישב היה הוא ויביה, אמר ר' יהודה אי שמעת לן דעל כסא כבודו ישב הוא, לא, אלא הכי תנינן עד שלא נברא העולם לא היה מי שיקלס להקב"ה ויכיר אותו כיון שברא עולמו ברא המלאכים וחיות הקדש השמים וכל צבאם וכולם שמחים לבנה ליוצרם ולפאר, ועדיין לא היה אלף ובנה לפניו עד שנכנס שבת וקמו כולם ומלאו רנה ובאים העליונים והתחתונים ואז ישב על כסא כבודו כלומר אז היה מי שיכיר את בוראו וישבח לכבודו, אמר ר' יהודה אין לך שבח וקלוס לפני הקב"ה כמו שבחו של שבת, שהעליונים והתחתונים כולם שבחתים לו כאחד ואפילו יומו של שבת עצמו שבחה לו, הה"ד מזמור שיר ליום השבת עכ"ל. תפארת עטה, שתן תפארת וכבוד ליום השבת על כל ימי השבה. עטה ל' לבישה. ענג קרא עכ"ם ישעיה נ"ח, י"ג. זה שבח, אמר הכבוד שנתן הקב"ה ליום השביעי זהו שבחו. ומוספת מזמור רומא ומורי המסדרים היא „זה שיר השבח ליום השביעי," ולפיה נשבחת הלשון לשטם, ר"ל מזמור שיר ליום השבת הוא יום השביעי שעצמו היה אומרה הוא בשיר ומשבח שנאמר גם אמנו ליום השביעי. שַׁלִּיוֹם כן תקן רוו"ה ונכון כמו שבלשם (איוב ג' ו') בבלשי (יונה א' ו') והוא לבורלת תוספת התחוקות הקנין; ואין לרשותו אל שלובהים נפרק להם מקומן כי אם ל' שנים כול, ופה נתקלם יש לאמור בל' השוקת כי ל' תורה לעלמה ול' חכמים לעלמה. ויום השביעי משבח, יתואר במדרש שהשתקתי בשמון, ועוד במדרש תהלים מזמור צ"ב וז"ל כיון שלא אדם כמו כן שבת בא כלדם לומר הימנון (Hymne) לשבת מזמור שיר ליום השבת, אמר לו השבת, לי אתה אומר הימנון? אני ואתה נאמר הימנון להקב"ה שנ' טוב להודות לה' עכ"ל. טוב להודות לה', זה אינו במזמורי בי"י גם לא במחזור רומא ובסדורי ספרדים. לפיכך יפארו, לכן כל סידורים יש לכם לספר ולברך לכבוד ג"כ. לאל מלך, לאל שהוא מלך ויוצר כל. ועל מאורי אור שעשית, בכי"י נוסח ושל שהורות אבות. יפארוך, מוסף אל מאורי אור, כמאורות יפארוך, ובמחזור רומא גם בם בנוסחא „ומאורות אשר יצרת המה יפארוך סלה".

כשאומרים אופן יתחיל זה.

והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול מתנשאים | והחיות ישוררו וכרובים יפארו ושרפים ירנו ואראלים יברכו פני כל־חיה ואופן וכרוב

לעמת שרפים לעמתם משבחים ואומרים.

ברוך כבוד־יי ממקומו:

לאל ברוך נעימות יתנו. למלך אל חי וקים זמירות יאמרו ותשבחות ישמיעו. כי הוא לבדו פועל גבורות עשה חדשות בעל מלחמות זורע צדקות מצמיח ישועות בורא רפואות נורא תהלות אדון הנפלאות המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית: כאמור לעשה אורים גדלים כי לעולם חסדו: אור חדש על־ציון תאיר ונזכה כלנו מהרה לאורו. ברוך אתה יי יוצר המאורות:

אהבה רבה אהבתנו יי אלהינו חמלה גדולה ויתרה חמלת עלינו: אבינו מלכנו בעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חקי חיים (כן) תחננו ותלמדנו: אבינו האב הרחמן המרחם רחם עלינו ותן בלבנו להבין ולהשכיל לשמע ללמד וללמד לשמר ולעשות ולקים את־כל־דברי תלמוד תורתך באהבה: והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך ויחד לבבנו לאהבה וליראה שמך ולא נבוש לעולם ועד: כי בשם קדשך הגדול והנורא בטחנו נגילה ונשמחה בישועתך: והביאנו לשלום מארבע כנפות הארץ ותוליכנו קוממיות לארצנו: כי אל פועל ישועות אתה ובנו בחרת מכל־עם ולשון וקרבתנו לשמך הגדול סלה באמת. להודות לך וליחדך באהבה: ברוך אתה יי, הבוחר בעמו ישראל באהבה:

והחיות כשאומרים פיוט של אופן אומרים זו הנוסחא אבל ג"כ בתוכה כעין פיוט. ישוררו כן סוף כל הספרים, ובעל ווי"ל הניח לומר תשוררנה בל' נקבה להיות מוסבת על החיות, וכן הנה בפסוק ר"פ ונביאים כי תפקדנה במקום יפקדו, והנה לא ראה כי גם ביחזקאל יזכור על החיות בל' זכר ונקבה. והדין במקרא בהרבה מקומות להעמיד בלשון זכר על הנקבות כמו אותיות כ"א, כ"ח. יחזקאל כ"ג, מ"ט. יואל ב', כ"ב. שמות ד', ט'. שיר ב', ז'. וכו', ח'. רות א', ח'. אסתר א', כ'. ודומיהם, וכמו שכתב פרשנ"ב בפירושו לברכות ל"א, ל"ש כי שמשו בלשון להפריש בין זכרים לנקבות בלשון יחיד, רק בלשון רבים לא ישמשו. ואראלים, הם מלאכים שנקראו כן, והמקרא כן אראלם צעקו (ישעיה ל"ג, ז') וע"ש פירוש רד"ק.

(יחיד אומר אל מלך נאמן.)

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה ׀ אֶחָד:

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֺתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֺת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֺתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים

לאלהיכם: אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יהוה אלהיכם: יש לגמור אלהיכם לאמת

אמת ויציב ונכון וקים וישר ונאמן ואהוב וחביב ונחמד ונעים ונורא ואדיר ומתקן ומקבל וטוב ויפה הדבר הזה עלינו לעולם ועד: אמת אלהי עולם מלכנו צור יעקב מגן ישענו: לדור ודור הוא קים ושמו קים וכסאו נכון ומלכותו ואמונתו לעד קימת: ודבריו חיים וקימים נאמנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים על אבותינו ועלינו על בנינו ועל דורותינו ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך:

על הראשונים ועל האחרונים דבר טוב וקים לעולם ועד· אמת ואמונה חק ולא יעבור: אמת שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו· מלכנו מלך אבותינו גואלנו גואל אבותינו יוצרנו צור ישועתנו פודנו ומצילנו מעולם הוא שמך· אין אלהים זולתך:

כשאומרים זולת אומרים כשאבנו אמת ויציב זה עד אין אלהים זולתך. אבל בפולין מתחילים רק על הראשונים.

אמת ויציב ונכון וקים וישר ונאמן וטוב ויפה הדבר הזה על אבותינו ועלינו על בנינו ועל דורותינו ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך:

על הראשונים ועל האחרונים לעולם ועד חק ולא יעבור· אמת שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד: אתה הוא מלכנו מלך אבותינו אתה· למען שמך מהר לגאלנו כאשר גאלת את אבותינו: אמת מעולם שמך הגדול עלינו נקרא באהבה אין אלהים זולתך:

אמת ויציב, השנה נהגנו באופנים פיוט קודם עזרת אבותינו שמכונה בשם זולת [illegible]
עד אין אלהים זולתך [illegible]
[illegible] (Romaniot) [illegible]
[illegible] עבודת תבל.

עזרת אבותינו אתה הוא מעולם. מגן ומושיע לבניהם אחריהם בכל־דור ודור: *) ברום עולם מושבך. ומשפטיך וצדקתך עד־אפסי ארץ: אשרי איש שישמע למצותיך ותורתך ודברך ישים על־לבו: אמת אתה הוא אדון לעמך ומלך גבור לריב ריבם: אמת אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע: ממצרים גאלתנו יי אלהינו ומבית עבדים פדיתנו. כל־בכוריהם הרגת ובכורך גאלת וים־סוף בקעת וזדים טבעת וידידים העברת ויכסו מים צריהם אחד מהם לא נותר: על־זאת שבחו אהובים ורוממו אל ונתנו ידידים זמירות שירות ותשבחות ברכות והודאות למלך אל חי וקים: רם ונשא גדול ונורא משפיל גאים ומגביה שפלים מוציא אסירים ופודה ענוים ועוזר דלים ועונה לעמו בעת שועם אליו: תהלות לאל עליון ברוך הוא ומברך. משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כלם.

מי־כמכה באלם יהוה מי כמכה נאדר בקדש נורא תהלת עשה פלא: שירה חדשה שבחו גאולים לשמך על־שפת הים יחד כלם הודו והמליכו ואמרו.

יהוה ימלך לעלם ועד:

צור ישראל קומה בעזרת ישראל ופדה כנאמך יהודה וישראל. (גאלנו יי צבאות שמו קדוש ישראל.) ברוך אתה יי גאל ישראל:

*) גר"פ וי"ב מפסיק כאן בקול רם ברום עולם וכו', ובכוונות אשרי איש שישמע וכו' ובכוונה אמת אתה הוא הראשון וכו' ובפסק ממצרים גאלתנו וכו' (ס' גבירם).

שישמע למצותיך, כמפזור רוטב זיגמא של פ"ועין, ומכתב פ"פ דברים י"א, י"ג. וכו'. כ"ט, י"ג. והוכחם, וכלבון אמש לפצות נשלם רק פעם אחת נכתבים ס', כ"ס. גואל ומושיע, גם' רק פעלם גם במזור רומז „גואל עוזר ומושיע".

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה·

בשבת שובה מוסיפים זכרנו. אם שבת שובה ווירד זכרנו איינגעשאלטעט.

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים· וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים·

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ·

אמן שבת ברכשית ביז פסח וחגט אמן:

מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה·

בשבת שובה מוסיפים מי כמוך. אין שבת שובה ווירד מי כמוך איינגעשאלטעט.

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לַחַיִּים בְּרַחֲמִים.

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה: בָּא יְיָ הָאֵל (בש"ת הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ:

קדושה לש"ץ בחזרת התפלה·

נְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר. ק"ש קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: ש' אָז בְּקוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל אַדִּיר וְחָזָק מַשְׁמִיעִים קוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ: ק"ש בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: ש' מִמְּקוֹמְךָ מַלְכֵּנוּ תוֹפִיעַ וְתִמְלֹךְ עָלֵינוּ כִּי מְחַכִּים אֲנַחְנוּ לָךְ: מָתַי תִּמְלֹךְ בְּצִיּוֹן· בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד תִּשְׁכּוֹן: תִּתְגַּדַּל וְתִתְקַדַּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ לְדוֹר וָדוֹר וּלְנֵצַח נְצָחִים: וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה מַלְכוּתֶךָ כַּדָּבָר הָאָמוּר בְּשִׁירֵי עֻזֶּךָ עַל־יְדֵי דָוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ: ק"ש יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ: ש' לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּא"י הָאֵל (בש"ת הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ:

נקדש, קדושת תפלת שחרית לשבת וי"ט כמנהג האשכנזים דומה בתחלתה לקדושה של חול עד מלא כל הארץ כבודו, אך משם עד סופה שונה היא בנוסחתה והוא לכבוד שבת וכדי להבדיל בין שבת לחול. אמנם הספרדים יש להם נוסחה אחת לקדושה של שחרית בין לחול בין לשבת וי"ט. אז בקול רעש ע"ש יחזקאל ג', י"ב, ובתרגום שם, הן באופנים קדוש נאים שלפני רעש ואומרים לעומתם ברוך, וכתב הרוקח שיש בפסוק זה י"ד תבות כנגד י"ד אמות שבשברת סדרות, ד' קרקים, כ' תבות, בן נס' רב עמרם ובגרשנ"ס וכל"ל, ונכרתם סדורים ומהם קיימים ועשות. ועדות נרוהם א"ל כי מסבים יש לנו ברוקח שכתב מן שמקומך עד נדקן ל"ח תבות כנגד ל"ח תבות אשר בג' הפסוקים ביחזקאל ל"ז, כ"ג. וכ"ג. וכ"ח. אשר על פיהם נתיסדו המסחת. קאמור הס"א נקמן דוגמת האחו (במדבר ל"א, פ"ו), והמוצר האמור בנגל מושה כי זה הוא ל' תיאם בזו המשור בית יעקב (שיבה ב', ו'), וכבו אשיל בנר כגל ס' ממידים סמן פא"ה.

יִשְׂמַח מֹשֶׁה בְּמַתְּנַת חֶלְקוֹ כִּי עֶבֶד נֶאֱמָן קָרָאתָ לּוֹ· כְּלִיל תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשׁוֹ נָתַתָּ· בְּעָמְדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר־סִינָי· וּשְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים הוֹרִיד בְּיָדוֹ· וְכָתוּב בָּהֶם שְׁמִירַת שַׁבָּת· וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ: וְלֹא נְתַתּוֹ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת· וְלֹא הִנְחַלְתּוֹ מַלְכֵּנוּ לְעוֹבְדֵי פְסִילִים· וְגַם בִּמְנוּחָתוֹ לֹא יִשְׁכְּנוּ עֲרֵלִים· כִּי לְיִשְׂרָאֵל עַמְּךָ נְתַתּוֹ בְּאַהֲבָה· לְזֶרַע יַעֲקֹב אֲשֶׁר בָּם בָּחָרְתָּ· עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ· וְהַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ· קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ· שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ· וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת· וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ· וְיָנוּחוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

ישמח משה במתנת חלקו, על דרך הפשט לפי שהשבת נתנה ע"י משה ושבת נקרא ל' מתנה שנ' כי ה' נתן לכם השבת (שמות ט"ז כ"ט) לכן אמר ישמח משה במתנת חלקו, ואיתא בשבת י' ע"ב אמר לו הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיעם עכ"ל ועל דרך המדרש בשמות רבה דף ק"ח ע"ב וירא בסבלותם, ראה משה בסבלות ישראל במצרים שאין להם מנוחה, הלך ואמר לפרעה מי שיש לו עבד אם אינו נח יום אחד בשבוע הוא מת ואלו עבדיך אם אין אתה מניח להם יום אחד בשבוע הם מתים, אמר לו לך ועשה להן כמו שאמרת, הלך משה ותקן להם את יום השבת לנוח, וזה שאמר ישמח משה במתנת חלקו. כי עבד נאמן כמו שכתוב במדבר י"ב, ז'. כליל תפארת, הוא קרון עור פניו (שמות ל"ד, כ"ט). בראשו נתת, כן הנוסחא בכל ס"י גם בסדורי ספרדים וכן ברשב"ס. וכתוב בהם. לוחות ל' זכר. וכן כתוב, פירושו שגם בתורה זולת עשרת הדברות שבלוחות נאמרה שמירת שבת, שנאמרה שלא בעשרת ה' פעמים בתורה מלבד זכור ושמור של י' הדברות. ושמרו שמות ל"א, ט"ז. ולא נתתו, את יום השבת. לגויי הארצות, כדאיתא בשמות רבה סוף פ' כ"ה ראו כי ה' נתן לכם השבת, לכם ניתנה ולא לאומות העולם, שכבר אמרו (סנהדרין נ"ח, ע"ב) אם יבאו עכו"ם וישמרו את השבת לא דיים שאינם מקבלים שכר אלא שחייבים מיתה שנ' ויום ולילה לא ישבותו עכ"ל וראה גם דברים רבה דף רפ"ג, פ"ב. ערלים כן הנוסחא בכל ס"י ובסדורי הספרדים וברשב"ס. ושם שבעל ש"ת גם וי"ל בהנו בטקוטה רשעים, הוא משום גדולה למאד, והא לשון אבן ירחי, ולא נתתו ה' אלהינו לגויי הארצות שאינם עובדי פסילים, ולא הנחלתו מלכנו לעובדי פסילים, עובדי ע"ז, גם במנוחתו לא ישכנו ערלים, שאינם אלו ואלו אלא גרים שקבלו עליהם ז' מצות בני נח, כי אם לישראל, שקבלו עליהם כל המצות, ועל כן אין כאן לדלג אמר שלכן שתקנת חכמים היא עכ"ל וראה לוח ליעב"ץ ס' ש"ג. עם מקדשי שביעי, בקצת נוסחאות מוקדם לו „ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי ענג" אך זהו מנהג ספרדים וע"פ ס' רב עמרם, ולא באשכנז. והשביעי רצית בו, כן נוסח אבודרהם וכן נכון, והסדורים וקשב"ס ובכל הכתב וי"ל בבעל שבו ימים הכ"ל וכוח הבשים תנת בו, אבל הלשון כמו שהבאתים היא הנכונה. וקדשתו, בבי"י וקדשת אותו. חמדת, כל ל' חמדה בכ"מ דתוגם. חמדת ימים אותו קראת, קראת והשבת את השבת להיות נחמד מכל הימים, וכיום קראת משבץ קראתי בשם (שמות ל"א, ב') כי אחד קראתיו (ישעיה נ"א, ב') וכ"ה בנעטיואן ערענבערג.

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם· וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ. וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן, וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ·

בר"ח ובחה"מ מוסיפים יעלה ויבוא. אין ראש חדש און חה"מ זאגט מען יעלה ויבא.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ· וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ· וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ· וְזִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ· לִפְלֵיטָה וּלְטוֹבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם

לר"ח רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ | לפסח חַג הַמַּצּוֹת | לסכות חַג הַסֻּכּוֹת

הַזֶּה· זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה, וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים· וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ· כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ· כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד· צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר· נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ· בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם· הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

בחנוכה מוסיפים על הנסים. אין חנוכה ווירד היער על הנסים הינצוגעזעצט.

עַל הַנִּסִּים וְעַל הַפֻּרְקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בִּזְּמַן הַזֶּה

בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ בֶּן יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנַאי וּבָנָיו· כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה עַל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ: וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם רַבְתָּ אֶת רִיבָם דַּנְתָּ אֶת דִּינָם נָקַמְתָּ אֶת נִקְמָתָם מָסַרְתָּ גִבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתֶךָ· וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ

בעולמך ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה: ואחר כן באו בניך לדביר ביתך ופנו את־היכלך וטהרו את־מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך וקבעו שמונת ימי חנכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול:

ועל־כלם יתברך ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד:

בשבת תשובה אומרים: וכתוב לחיים טובים כל־בני בריתך:

וכל החיים יודוך סלה ויהללו את־שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה. ברוך אתה יי הטוב שמך ולך נאה להודות:

ג) אלהינו ואלהי אבותינו. ברכנו בברכה המשלשת בתורה הכתובה על־ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו כהנים עם קדושך כאמור. יברכך יי וישמרך: יאר יי פניו אליך ויחנך: ישא יי פניו אליך וישם לך שלום:

שים שלום. טובה וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל־ישראל עמך. ברכנו אבינו כלנו כאחד באור פניך. כי באור פניך נתת לנו יי אלהינו תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום. וטוב בעיניך לברך את־עמך ישראל בכל־עת ובכל־שעה בשלומך. ברוך אתה יי המברך את־עמו ישראל בשלום:

בש״ת בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה נזכר ונכתב לפניך אנחנו וכל־עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום. ברוך אתה יי עושה השלום:

אלהי. נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה: פתח לבי בתורתך ובמצותיך תרדוף נפשי. וכל החושבים עלי רעה. מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם. עשה למען שמך עשה למען ימינך עשה למען קדשתך עשה למען תורתך. למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך ועננו: יהיו לרצון אמרי־פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגאלי: עשה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל־ישראל ואמרו אמן:

יהי רצון לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמניות: וערבה ליי מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמניות:

ג) יורד המתפלל בקול ואומר קדושת נקדישך וגומר התפלה ואומר לפנים קדיש תתקבל; אבל בראש חדש וחנוכה וחול המועד אומרים שיר הלל ואחר גומר החזן התפלה קודם קדיש.

סדר הוצאת ספר התורה׃

קודם פתיחת הארון אומרים בפולין וקצת קהלות אשכנז:

(אֵין־כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים ׀ אֲדֹנָי, וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ׃ מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדֹר׃ יְיָ מֶלֶךְ, יְיָ מָלָךְ, יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד׃ יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן, יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם׃

אַב הָרַחֲמִים הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת־צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָיִם׃
כִּי בְךָ לְבַד בָּטָחְנוּ מֶלֶךְ אֵל רָם וְנִשָּׂא אֲדוֹן עוֹלָמִים׃)

פותחים ארון הקודש ומוציאים ס"ת ואומרים:
בײ'ם אויסהעבען דער ס"ת אויז דעם ארון הקודש ווירד פאָלגענדעס געבעטעט:

וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, קוּמָה יְיָ וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ׃ כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר־יְיָ מִירוּשָׁלָיִם׃
בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ׃

יש אומרים עוד בריך שמה וכו'.

בְּרִיךְ שְׁמֵהּ דְּמָרֵא עָלְמָא בְּרִיךְ כִּתְרָךְ וְאַתְרָךְ. יְהֵא רְעוּתָךְ עִם עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל לְעָלַם. וּפֻרְקַן יְמִינָךְ אַחֲזֵי לְעַמָּךְ בְּבֵית מַקְדְּשָׁךְ וּלְאַמְטוּיֵי לָנָא מִטּוּב נְהוֹרָךְ וּלְקַבֵּל צְלוֹתָנָא בְּרַחֲמִין. יְהֵא רַעֲוָא קֳדָמָךְ דְּתוֹרִיךְ לָן חַיִּין בְּטִיבוּתָא. וְלֶהֱוֵא אֲנָא פְּקִידָא בְּגוֹ צַדִּיקַיָּא לְמִרְחַם עָלַי וּלְמִנְטַר יָתִי וְיַת כָּל־דִּי לִי וְדִי לְעַמָּךְ יִשְׂרָאֵל. אַנְתְּ הוּא זָן לְכֹלָּא וּמְפַרְנֵס לְכֹלָּא. אַנְתְּ הוּא שַׁלִּיט עַל־כֹּלָּא. אַנְתְּ הוּא דְשַׁלִּיט עַל־מַלְכַיָּא וּמַלְכוּתָא דִּי־לָךְ הִיא. אֲנָא עַבְדָּא דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּסָגִדְנָא קַמֵּהּ וּמִקַּמָּא דִּיקַר אוֹרַיְתֵהּ בְּכָל־עִדָּן וְעִדָּן. לָא עַל אֱנָשׁ רָחִיצְנָא. וְלָא עַל־בַּר־אֱלָהִין סָמִיכְנָא. אֶלָּא בֶּאֱלָהָא דִשְׁמַיָּא. דְּהוּא אֱלָהָא קְשׁוֹט. וְאוֹרַיְתֵהּ קְשׁוֹט. וּנְבִיאוֹהִי קְשׁוֹט. וּמַסְגֵּא לְמֶעְבַּד טַבְוָן וּקְשׁוֹט. בֵּהּ אֲנָא רָחִיץ. וְלִשְׁמֵהּ קַדִּישָׁא יַקִּירָא אֲנָא אֵמַר תֻּשְׁבְּחָן. יְהֵא רַעֲוָא קֳדָמָךְ דְּתִפְתַּח לִבִּי בְּאוֹרַיְתָא וְתַשְׁלִים מִשְׁאֲלִין דְּלִבִּי וְלִבָּא דְכָל־עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל. לְטַב וּלְחַיִּין וְלִשְׁלָם׃

אין כמוך, מקור אמירת פסוקים הללו הוא במס' סופרים פרק י"ד הלכה ח'. אין כמוך, תהלים פ"ו, ח'. מלכותך קמ"ה, י"ג. ה' מלך, שנוסף בדף 68. ה' עז לעמו, שם כ"ט, י"א. הטיבה, שם נ"א, כ'. וכתב בשבלי הלקט אנה מאחי ר' אברהם הרופא ז"ל הנהיג לומר בכל שבת וי"ט כשמוציאין ס"ת לקרות בהן פסוקים של שבחות אין כמוך באלהים וכו' והיה הדבר נראה טורח הצבור עכ"ל וכן ברוב קהלות אשכנז אין נוהגים לאמרו, רק בהכנסת תורה שמרבים בפסוקים של שבח קודם הוצאת ס"ת.

בריך שמה, מועתק למחזורים וסדורים מתוך הזהר פ' ויקהל עמוד רס"ו ע"א: כד מפקין ספר תורה בצבורא למקרי ביה מתפתחי תרעי שמיא דרחמין, ומעוררין את האהבה לעילא ואבעי ליה לבר נש למימר הכי, בריך שמיה דמארי עלמא בריך וכו' עד ולחיין ולשלם. ועיין למעלה דף 192.

תפלה לומר בכל הג' רגלים בשעת הוצאת ס"ת: — אין שלש רגלים ווירד ביי'ן ארויסנעמען דער ס"ת פאלגענדעס געבעטעט:

יהוה יהוה אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת:
נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה: ג"פ.

רבון העולם מלא משאלות לבי לטובה והפק רצוני ותן שאלתי לי עבדך פ' בן פלונית אמתך וזכני (ואת אשתי ובני ובנותי) לעשות רצונך בלבב שלם. ומלטני מיצר הרע. ותן חלקנו בתורתך. וזכנו כדי שתשרה שכינתך עלינו. והופע עלינו רוח חכמה ובינה ויתקים בנו מקרא שכתוב ונחה עליו רוח יי רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת יי: וכן יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שנזכה לעשות מעשים טובים בעיניך וללכת בדרכי ישרים לפניך. וקדשנו במצותיך כדי שנזכה לחיים טובים וארוכים לחיי העולם הבא. ותשמרנו ממעשים רעים ומשעות רעות המתרגשות לבא לעולם. והבוטח ביי חסד יסובבנו. אמן:

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגאלי:

ואני תפלתי לך יי עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך: ג"פ.

תפלה לומר בר"ה ויו"כ בשעת הוצאת ס"ת: — אין ר"ה און יו"כ ווירד פאלגענדעס געבעטעט:

יהוה יהוה אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת:
נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה: ג"פ

רבון העולם מלא משאלותינו לטובה והפק רצוננו ותן לנו שאלתנו ומחל על כל עונותינו ועל כל עונות אנשי ביתנו מחילה בחסד מחילה ברחמים וטהרנו מחטאינו ומעונותינו ומפשעינו. וזכרנו בזכרון טוב לפניך ופקדנו בפקדת ישועה ורחמים וזכרנו לחיים ארוכים טובים ולשלום ופרנסה וכלכלה ותן לנו לחם לאכל ובגד ללבש ועשר וכבוד וארך ימים להגות בתורתך ולקים מצותיה ושכל ובינה להבין ולהשכיל עמקי סודותיה. ושלח רפואה לכל מכאובינו ותברך את כל מעשה ידינו ותגזור עלינו גזרות טובות ישועות ונחמות ותבטל מעלינו כל גזרות קשות. ותטה לב המלכות ויועציה ושריה עלינו לטובה. אמן וכן יהי רצון:

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגאלי:

ואני תפלתי לך יי עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך: ג"פ.

כשנוטל ס"ת נושאו ביד ימין וש"ץ מקבלו בב' ידיו ומחזירו לימין ועומד לפני ההיכל ואומר בקול רם גדלו, והעולין והקהל קהלות מעכבו. אומר הש"ץ שמע ישראל ואחריו הקהל:

[הש"ץ אומר בקול רם] **שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:**

אחד אלהינו גדול אדונינו קדוש (בר"ה ויו"כ **ונורא**) **שמו:**]

הש"ץ לוקח ס"ת ואומר. — דער חזן עמפפאנגט דיא ס"ת אין ביידען הראנען חזנר רופט אויס:

גדלו ליי אתי. ונרוממה שמו יחדו:

והקהל עונים: — דיא געמיינדע אנטווארטעט:

לך יי הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש: רוממו יי אלהינו והשתחוו להדם רגליו קדוש הוא: רוממו יי אלהינו והשתחוו להר קדשו כי קדוש יי אלהינו:

ה' ה' אל שלש עשרה מדות ורבון העולם לי"ט ור"ה ויו"כ ליתם בזוה"ק מדור ב"י ולא בדפוסים ישנים אבל הם נעתקות מן המקובלים הספרדים עם' שערי ציון שער ג'. שמע ישראל וכו' אחד אלהינו וכו' זה מקורו במס' סופרים פרק י"ד הלכה ס', ו', וי"ג. ואומר שם כי ג' השבחים אחד, גדול, קדוש, כנגד ג' אבות וג' קדושות.

והולך הש"ץ ופונה דרך ימינו ועולה עם הס"ת לבימה; אומרין גם, ובדרך הליכתו אומרים:

על הכל יתגדל ויתקדש וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא: שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: בעולמות שברא העולם הזה והעולם הבא: כרצונו וכרצון יראיו וכרצון כל בית ישראל: צור העולמים אדון כל הבריות אלוה כל הנפשות: היושב במרחבי מרום השוכן בשמי שמי קדם: קדשתו על החיות וקדשתו על כסא הכבוד: ובכן יתקדש שמך בנו יי אלהינו לעיני כל חי: ונאמר לפניו שיר חדש ככתוב: שירו לאלהים זמרו שמו סלו לרכב בערבות ביה שמו ועלזו לפניו: ונראהו עין בעין בשובו אל נוהו ככתוב: כי עין בעין יראו בשוב יי ציון: ונאמר ונגלה כבוד יי וראו כל בשר יחדו כי פי יי דבר:

אב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים ויזכור ברית איתנים ויציל נפשותינו מן השעות הרעות ויגער ביצר הרע מן הנשואים ויחן אותנו לפליטת עולמים וימלא משאלותינו במדה טובה ישועה ורחמים:

כשיגיע הש"ץ על הבימה מניח הס"ת על האלמן ופותח ואומר:

ויעזור ויגן ויושיע לכל החוסים בו ונאמר אמן: הכל הבו גדל לאלהינו ותנו כבוד לתורה: כהן קרב יעמוד (פב"פ הכהן). ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדשתו: תורת יי תמימה משיבת נפש עדות יי נאמנה מחכימת פתי: פקודי יי ישרים משמחי לב מצות יי ברה מאירת עינים: יי עז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום: האל תמים דרכו אמרת יי צרופה. מגן הוא לכל החוסים בו:

קהל וחזן **ואתם הדבקים ביי אלהיכם חיים כלכם היום:**

על הכל, [illegible] [illegible] עולמות [illegible] [illegible] דף 129. על החיות [illegible] [illegible]

וקורין לתורה ז' גברי ואם רצה להוסיף מוסיף והמפטיר אינו ממנין, ואחר שבירך השביעי ברכה אחרונה אומר הש"ץ חצי קדיש וכותבין מי שבירך לשביעי ואח"כ קורא למפטיר לפחות ג' פסוקים מן סוף הפרשה.

אם לא נשאר מי שיודע להפטיר אלא אחד מאותן השבעה שעלו כבר ובכר אמר הש"ץ קדיש אחר ק"ת, זה שרוצה להפטיר אפילו הוא אותו שעלה בשביעי צריך לחזור ולקרות ויברך על הקריאה תחלה וסוף, אבל אם עדיין לא אמר הש"ץ קדיש יפטיר מי שעלה לשביעי אם יודע ולא יאמר קדיש עד אחר ההפטרה.

אם טעה הש"ץ וסיים הפרשה עם השני ואמר קדיש, אין צריך לקרות עוד. אחר אלא יקרא עם המפטיר מעט שקרא עם השני, ויחשב המפטיר למנין הקרואים.

בשבת שיש ב' סדרות מחוברות נוהגין לקרות לרביעי מסוף סדרה ראשונה לתחלת סדרה השנית, ומפטירין בהפטרה של סדרה השניה שמיימו, חוץ מן אחרי וקדושים שמפטירין בשל אחרי.

בשבת שחל ערב ר"ח מפטירין מחר חדש, חוץ מן עניה סוערה של פ' ראה שאינה נדחית, אבל בק"ק פפ"ד גם היא נדחת.

כשמוציאין ב' ס"ת קורין לעולם ז' גברי בסדר השבוע ולאחר שבירך השביעי ברכה אחרונה מניחין ס"ת ב' אצל הראשון ואומר ח"ק על שניהם, ומגביהין וגוללין ס"ת א' ומוציאין ס"ת ב' וכותבין מי שבירך לשביעי וקורין למפטיר בס"ת שני.

בשבת ור"ח קורין למפטיר בס"ת ב' וביום השבת ומפטירין השמים כסאי, חוץ מן ר"ח אב בשבת שמפטירין בהפטרה אלו להפטיר שמעו. ולעולם אין מזכירין ר"ח בברכת ההפטרה.

בפרשת שקלים קורין למפטיר בס"ת ב' מתחלת פ' כי תשא עד סוף פסקא, ובפרשת זכור קורין זכור את אשר עשה שבסוף פ' כי תצא, ובפרשת פרה קורין מתחלת פ' זאת חקת התורה עד סוף פסקא, ובפרשת החדש קורין בסדר בא מן ויאמר יי אל משה ואל אהרן עד סוף פסקא.

כשמוציאין ג' ס"ת כגון בשבת חנוכה שחל בו ר"ח קורין בראשון ו' בסדר השבוע, ומגביהין וגוללין ס"ת א' ומוציאין ס"ת ב' וכותבין מי שבירך לששי וקורין לשביעי בשל ר"ח, ומניחין ס"ת א' אצל השני ומ"ת ב' אצל השלישי ומניחין השמש על כולם ואומרין ח"ק על שלשתן ולוקחין ס"ת א' למקומו, ומגביהין וגוללין ס"ת ב', ומוציאין ס"ת ג' וכותבים מי שבירך לשביעי וקורין למפטיר בסדר חנוכה ומפטירין רני ושמחי. וכן הדין אם חלה ר"ח באחד מן ד' פרשיות לעולם קורין בשלישי בסדר הפרשה ומפטירין בשל פרשה.

העולה לתורה יעלה בדרך הקצרה שמקומו, ואם שתי הדרכים שוות יעלה בימין, ובשעת עלותו יאמר בלבו משכני אחריך נרוצה הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך, וכשבא לבימה יפתח הס"ת לראות הפסוק שצריך להתחיל בו ויחזק אותו ע"י ציצית ויאמר בלבו ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין, ויאחז הס"ת בשתי ידיו ויאמר בלבו עץ חיים היא למחזיקים בה, ויהפוך פניו לצד ויברך בקול:

אומר העולה היבער דיא ס"ת: ברכו את יי המבורך:

הקהל עונים ברוך יי המבורך לעולם ועד: וחוזר המברך ברוך יי המבורך לעולם ועד:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנו מכל העמים, ונתן לנו את תורתו. ברוך אתה יי, נותן התורה:

המתחיל הקורא לקרות בתורה יסיר ידו מהטלית שמס"ת ויאחז יד ימינו לבדו אוחזות בס"ת כל זמן הקריאה, גם הוא יקרא בלחש עם הקורא מלה במלה. וגם פני כל העם יהיו אל ס"ת לשמוע הקריאה מפי הקורא ולמען כי כל יבלתם בגופם ובירתה. ולאחר הקריאה יגבה גלילות בספוק שניים ויגלל את ס"ת ויברך.

אחר · כנבה ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, אשר נתן לנו תורת אמת, וחיי עולם נטע בתוכנו. ברוך אתה יי, נותן התורה: ואחר שאמר אליו החזן מי שברך ילך בדרך אחרת משם שעלה.

ברכת הגומל.

החייבים צריכין להודות, מי שחלה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא, ומי שהיה יורד הים ועלה משם, ומי שהולך במדבר בשבילים לישוב; ואחר ברכה אחרונה על קריאתו בתורה יאמר עוד ברכה זו: ווער איין איינער קראנקהייט גענעזען, איינע וויטע ריזע ... גלוקליך ... גאפאהר ענטגאנגען, שפרעכע נאך דער שלוס-ברכה היבער דיא ס"ת נאך פאלגענדע ברכה:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, הגומל לחייבים טובות, שגמלני כל טוב:

והקהל עונים מי שגמלך כל טוב הוא יגמלך כל טוב סלה:

מי שבנו הגיע להיות בר מצוה דהיינו שהוא בן י"ג שנה ויום אחד
אומר ברכה זו בשעה שקורין לבנו לס"ת או בשעה שמתפלל בנו בצבור:

בָּרוּךְ שֶׁפְּטָרַנִי מֵעָנְשׁוֹ שֶׁלָּזֶה:

קרא ש"ץ ועתה אפילו בדקדוק אות אחת שחוזרין אותו, ודוקא בטעות שהענין משתנה ע"י זה. אם קרא לאחד רק ג' פסוקים והוא כבר בירך ברכה אחרונה, צריך לחזור ולקרות לו והוא יברך ברכה לפניה ולאחריה, ויקרא שני הפסוקים שקרא תחלה ועוד פסוק אחד עמהם. ואם לא בירך עדיין ברכה אחרונה כי אם גלל הס"ת, אין צריך לברך שנית ברכה לפניה, רק יקרא לו עוד פסוק אחד ויברך ברכה אחרונה. ואם נמצא טעות בס"ת, אם כבר קראו בו ג' פסוקים ואפשר להפסיק, פוסקים שם ומברך ברכה אחרונה ומשלימים מנין הקרואים בס"ת האחר שמוציאים, ואם נמצא טעות בס"ת ואין שם ס"ת אחר ישלים את כל הקרואים בס"ת זו, וכל זה דוקא כשנמצא טעות גמורה אבל בשום חסרות ויתרות כיודי"ן ווי"ן וכדומה אין משנין ובלשון שהתנה, אין להוציא אחרת, ואם נשתנה הלשון אע"פ שאין הענין משתנה כגון כשב וכבש וכן רחבה, במקום רחבו וכיוצא בזה הוי זה טעות גמורה וצריך להוציא ס"ת אחר. ואם נמצא טעות בשניי עבור כל התורה ואחר קריאתו לשביעי יאמר ג"כ ההפטרה. אותיות ותבות שנמחקו וקצת אם עוד רושם של אותיות דלא הבים ולא טיפש יכול לקרותן אין צריך להוציא ס"ת אחר ואפילו לכתחלה מותר, וכן אם נדבק אות באות ולא נשתנה צורת האות, א"צ להוציא ס"ת אחר.

אלה הם חיובים לקרותם לתורה, חתן בחור (ולא אלמן) בשבת שקודם חתונתו, וכל חתן ביום חתונתו, וחתן בחור בשבת שאחר חתונתו אם היתה החתונה מיום ד' ואילך, ונער בר מצוה, ובעל היולדת בשבת שתשוב ללכת לבהכ"נ, ואבי הילד הנמול, והסנדק, והמוהל, והיאהרצייט (והאבל בשבת שאחר השבעה). נער בר מצוה בשבת אם יש לו ... הוא קודם לכל החיובים חוץ מחתן בשבת שלפני חתונתו שהוא ... קודם לשאר החיובים. מי שאשתו יולדת הולכת לבהכ"נ הוא קודם לחתן בשבת שאחר חתונתו. הסנדק דוחה לאבי הילד הנמול, ואבי הילד דוחה למוהל. אם יש עוד מוהל של ילד אחר, יפילו גורל ביניהם. בעל של יולדת בת קודם לאבי הילד הנמול, והיאהרצייט הוא מחזיק לכל החיובים חוץ מן אבי ילד הנמול שהוא מחזיק ליאהרצייט. וי"ש עוד מנהגים אחרים, ונהגו כברא ומשניים.

אחר שהשלימו הקריאה הס"ת מגביהים וגוללים אותו. כשמגביהים הס"ת מראים את הכתב אל העם ואומרים:

בײַם אויפהייבן דער ספר תורה ווירד פאָלגענדעס געזאגט:

וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְיָ בְּיַד־מֹשֶׁה: עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר: דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם: אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאולָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד: יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

לאחר שגמרו גלילת ס"ת שמעמידין הנביאים ממקום הכתב, וקודם קריאת ההפטרה יברך המפטיר ברכה זו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

ברוך שפטרני, בב"ר פ' ס"ג אמר ר' אלעזר צריך אדם לטפל בבנו עד י"ג שנה, מכאן ואילך צריך שיאמר ברוך שפטרני מעונשו של זה עכ"ל, ועיין מ"א סי' רכ"ה סעיף ב'. שפטרני מגזרת כי לא פטר יהוידע הכהן את המחלקות (דה"ב כ"ג, ח') ל' פריקת המשא „ענטשולדיגען" וכן ראשי אבות ללוים פטורים (דה"א ט', ל"ג) וחז"ל בתמסוהו ברכה בלשון זו כגון יכול אני לפטור את כל העולם מן הדין (סוכה מ"ה ע"ב) פטור מן"ד, פטורים מן התפלה (ברכות י"ז ע"ב). ובעל התנאי נקד שפטרני בפיעל ושפט כי זהו ל' צלות פטרי הוא „פריי לאססען", ועיין גרין ס"ס ע"ב. מעונשו: ... בקטן ... פסוק ... בן ...

ברוך אי"א אשר בחר, ברכות אלה קודם קריאת ההפטרה ולאחריה נזכרו במס' סופרים פ' י"ג, הלכה ט' ואילך. והם הם ז' הברכות על קריאת התורה שהן ברכות כנגד ז' הקרואים לתורה בשבת ובהו אמרים גם במס' סופרים ורמז תוספות מגילה דף ק"ד ע"ב. והמדרש ... שתקנו להפטרה ... ברכות לרמוז על ... בנביאים טובים, שהם טובים לישראל, שמתפללים על ישראל ומוכיחים אותם ומדריכים אותם בדרך הטוב. ורצה בדבריהם, שמקבלים דבריהם ... אב' ללכת בתורותיו אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים (דניאל ט', י').

לסיום ההפטרה יברך המפטיר ברכות אחרונות הללו.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים צַדִּיק בְּכָל־הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם שֶׁכָּל־דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא־יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן (וְרַחֲמָן) אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל־דְּבָרָיו:

רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ. עַל־כִּסְאוֹ לֹא־יֵשֵׁב זָר וְלֹא־יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת־כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ שֶׁלֹּא־יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

צור כל העולמים עי' ישעיה כ"ו, ד'. האל הנאמן דברים ז', ט'. שכל דבריו, בסדורי הספרדים "בכל דבריו", וכן הוא במס' סופרים. נאמן אתה הוא, אין זו ברכה בפני עצמה (וע"כ אין לענות אמן אחר אמת וצדק) אלא מחובר הוא עם הקודם ובכלל ברכה אחת אחר סיום הא"י האל הנאמן בכל דבריו. והפסקה הנעשה בסדורים בין וצדק לנאמן אתה אינה לסיום ברכה, אלא בעבור המנהג שהיה לפנים בישראל שבשבתות המפטיר בברכתו לאמת וצדק היו עומדים העם והיו עונים לאמר "נאמן אתה ה' אלהינו ונאמנים דבריך נאמן חי וקים שמך הברך תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד", ואח"כ היה חוזר המפטיר לענינו ואומר נאמן אתה הוא וכו', כן הוא במס' סופרים פרק י"ג. והגאון יעב"ץ שהעתיק והתפעל על אשר לא נעשה עוד כמנהג הישן הזה וכתב בסדורו דף [illegible] ח"ל ולא ידעתי מה משפט הקלו בו ושלוהו, ועל כל פשוטי דברים חדשים אשר לא שערום אבותינו קדמונינו ז"ל מוסיפים [illegible] [illegible] עמודי [illegible] גודרי [illegible] ומחזיקי בדקי בית תפלתנו [illegible] עם פיוטים [illegible] יפים [illegible] ואין בהם [illegible] כפיוטים [illegible] בהם כל [illegible] וכו' עכ"ל. ונאמנים דבריך, כמו שכתוב נאמנים כל פקודיו (תהלים קי"א, ז'). לא ישוב ריקם עי' ישעיה נ"ה, י"א. נאמן ורחמן אתה, בסדורי הספרדים גם בסדור רס"ג אינם [illegible] ורחמן וכן במס' סופרים [illegible]. ולעלובת, על' הנעלבין ואינן עולבין (שבת פ"ח ע"ב) [illegible] והספרדים גורסים ולעגומת וכן הוא ברמב"ם ובס' רב עמרם, אבל בנוסחנו היא במס' סופרים. תושיע במהרה בימינו, זו היא הנוסחא הנכונה והקדומה ע"פ מס' סופרים. בבניה, [illegible] בני ציון (ישעיה ס"ו, ח'). [illegible] ובנוסחא אחרת [illegible] "מנחם ציון בבניה", [illegible] והרמב"ם [illegible] בונה ירושלים. במהרה יבוא, המשיח בן דוד. נשבעת לו, לדוד, [illegible] תהלים קל"ב, י"א. שלא יכבה נרו, [illegible] מגן דוד, בפסחים קי"ז ע"ב אמר [illegible] קרן ישועה, [illegible] מגן דוד, ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים (ש"ב ז', ט') [illegible] רב יוסף זהו שאומרים מגן דוד עכ"ל [illegible] אמר דוד לפני הקב"ה [illegible] מגן אברהם ולא מגן דוד [illegible] [illegible] לו שלא יכבה נרו לעולם ועד כא"י מגן דוד [illegible] ועשיתי לך שם וכו' [illegible] מלכי דוד [illegible] ירושלים [illegible] [illegible] (דף 96, 97).

בכל שבתות השנה גם בשבת חה"מ פסח אומרים זה.

עַל־הַתּוֹרָה וְעַל־הָעֲבוֹדָה וְעַל־הַנְּבִיאִים וְעַל־יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת׃ עַל־הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ׃ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת׃

בשלש רגלים גם בשבת חה"מ סוכות אומרים זה.

עַל־הַתּוֹרָה וְעַל־הָעֲבוֹדָה וְעַל־הַנְּבִיאִים וְעַל־יוֹם השבת הזה ועל יום לפסח חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה | לשבועות חַג הַשָּׁבֻעוֹת הַזֶּה | לסוכות חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה | לש"ע וש"ת הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת הַזֶּה | שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לקדשה ולמנוחה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת׃ עַל־הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ׃ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ השבת יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים׃

בר"ה אומרים זה.

עַל־הַתּוֹרָה וְעַל־הָעֲבוֹדָה וְעַל־הַנְּבִיאִים וְעַל־יוֹם השבת הזה ויום הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לקדשה ולמנוחה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת׃ עַל־הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ׃ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃ וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ השבת יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן׃

ביו"כ אומרים זה.

עַל־הַתּוֹרָה וְעַל־הָעֲבוֹדָה וְעַל־הַנְּבִיאִים וְעַל־יוֹם השבת הזה ויום הַכִּפֻּרִים הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לקדשה ולמנוחה לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה וּלְכַפָּרָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת׃ עַל־הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ׃ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃ וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ השבת יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפֻּרִים׃

על התורה וכו' נס' לת בסדרים יש במקום נוספא זו נוסחא מיוחדת וכו' „והנח לנו כי אתה אבינו, ומלוך עלינו מהרה כי אתה מלכנו בא"י מקדש השבת". על הכל וכו', מצלא ג"כ בנוספ"ז. מלך מוחל וכו' כתב אבודרהם בשם מהרי"ל בשם מהר"ש אלין חותמים מלך מוחל וכו' כי עם סיום אל מחילה קהלות נוהגים לומר מלך מוחל וכו' ר"ש גם בלבוש ובש"ע ושו"ז לפ"ח סי' תרכ"א, וכן בק"ק ענ"ד והמנהג שבכם הגאון יעב"ץ.

בשבת לאחר שהפטירו אומרים יקום פרקן, ובי"ט בחול אין אומרים אותו.
נאָך דער הפטרה זאָגט מאַן פֿאָלגענדעס:

יְקוּם פֻּרְקָן מִן־שְׁמַיָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וְסִיַּעְתָּא דִּי־שְׁמַיָּא וּבַרְיוּת גּוּפָא וּנְהוֹרָא מַעַלְיָא. זַרְעָא חַיָּא וְקַיָּמָא. זַרְעָא דִּי לָא־יִפְסֻק וְדִי לָא־יִבְטֻל מִפִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא. לְמָרָנָן וְרַבָּנָן חֲבוּרָתָא קַדִּישָׁתָא דִּי בְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל וְדִי בְבָבֶל. לְרֵישֵׁי כַלֵּי וּלְרֵישֵׁי גַלְוָתָא וּלְרֵישֵׁי מְתִיבָתָא וּלְדַיָּנֵי דִי־בָבָא. לְכָל־תַּלְמִידֵיהוֹן וּלְכָל־תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן וּלְכָל־מָן דִּי עָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא. מַלְכָּא דִי־עָלְמָא יְבָרֵךְ יָתְהוֹן. יַפִּישׁ חַיֵּיהוֹן וְיַסְגֵּא יוֹמֵיהוֹן וְיִתֵּן אַרְכָה לִשְׁנֵיהוֹן. וְיִתְפָּרְקוּן וְיִשְׁתֵּזְבוּן מִן כָּל־עָקָא וּמִן כָּל־מַרְעִין בִּישִׁין. מָרַן דִּי בִשְׁמַיָּא יְהֵא בְסַעְדְּהוֹן כָּל־זְמַן וְעִדָּן. וְנֹאמַר אָמֵן:

יקום פרקן, נוסח הוא שנתיסדה בבבל לברך בו את ראשי גליות וראשי ישיבות והרבנים וכל לומדי תורה, ונתקנה בלשון ארמי בדי שיבינו הכל אף הנשים והנכנסים עם הם אומרים. וכתב הרוקח בס' נ"ג יקום פרקן תקנו בשבת ולא בי"ט. והנה הספרדים אינם אומרים אותו, ורק חלק ממנו שבתוכו בתוך נוסח שלהם על הקהל. — פרקן בן נקודו בסדור רס"ג וכן העתק בהנוסח למעלה דף 100. חנא וחסדא וכו' בא גם נכונה על ישראל לקדיש דרבנן. וסיעתא סמ"ך פתוחה ויו"ד דגושה ופתוחה ועי"ן בשבא נח ותי"ו דגושה, כן נקוד בסדורי רס"ג ורמ"ז וס"י ובכ"ל, כי הוא ל' עזר וישועה בארמית ובטעם זה לא נח כי אם נשקל בבנד ר"ל ביו"ד דגושה כן כשמות בן משלים (כמו בתרגום ובריה א', ע"ז, תהלים ל"ג, ב'. ל"ז, מ') וכן נמצא גם לרז"ל כל סיוע שהוא ל' עזר ושבר נכתב בב' יודי"ן למורות בזה על הדגש כדרכם כמו מסייע לה מסייעין לו ודוגמת מסייע מעיין מסייף שבתרגום אלא בב' יודי"ן לרמז על הדגש. והנה סִיַּעְתָּא הוא גם דבר נשקל יַעְבְּתָא (ת"א למדבר ל"א, ו') וכן נמצא נקודו בתרגום תהלים ט"ו, ב' בס"ג מבית רמ"ז רק שגם בספר נמרק ואין בבבל מפסקת בזה כי אז הוא בשקל אַרְעָא. אבן עם שנקד בעל וי"ב סִיַּעְתָּא ביו"ד נחה ועי"ן בשבא נע טעם לאמר והרס את הנהגה שמשמשתה כי סִיעָא ביו"ד נסמך על המילה הוא ל' חברה ואגודה כמו בתרגום יהושע ט', ב'. וה"ב ב', ב"ב. וכן גם בת"א ברמ"ת ב"ו, כ"ו וְסִיעַת טרפסוסי טעמו ואגודת אוכלית. ובכ"ל פ' ל"ד סיעה של בני אדם, ובברכות י"ו ע"ב שקבוע קביעתו של דוד, ובשבת י"ג, ע"ב חנניה בן חזקיה וְסִיעָתוֹ ובעיר' ב"ב דף ט"ו ובמסים ק"ו חזקיה וסיעתו, ובסנהדרין כ"ו שבנא וסיעתו, ובולם ל' חברה ואגודה. ובריות וכו' ובריאות בגוף ואור עין. ונהורא מעליא, לא נמצא בב"י אחד. זַרְעָא יַבְעָלִי בשורק בן נקוד התמיד של בנין קל בארמית כמו יִסְגֻּד (דניאל ג', ו') נסגד (ג', י"מ) תרשם (ו', ט') נבקתב (עזרא ה', י') ולעולם חסר וי"ו; ויש שגם בן נמצא כמו השלם (דניאל ב', ל"ט) ישלט, ילבש (ה', ז'), אבל באולם לא נמצא. מפתגמי אוריתא, מדברי התורה. ודי בבבל, לפי תקון שנקבע רוב היהודים היו יושבים בארץ בבל ומלכיותיה וראש גליות היה עומד עליהם ואליו היו שומעים, אך בימינו שישראל מפוזרים הם בכל גלילות הארץ הראוי להוסיף בנוסח ולומר די בבבל וְדִי בְּכָל אַרְעָת גָלוּתָנָא. לרישי כלי, לראשי כחדרים. בלי' דרבנים, כמו אמא בריה כלי דרבנים הוא (חולין מ"ם) רב נתן בר יצחק ריש כלה הוה (ב"ב דף כ"ב), והדרשה בשלשה נקראת כלה בל' תלמוד כמו כלי דומקא דכוב נבלה (ברכות ו' ע"א) אגרא דכלה דוחקא (שם ו' ע"ב) ורבה יוחנן דף ק"ז ע"ב גם בפרוק ענק כוד ועניך כל. אף בכ"י אינו גורס לרישי כלי והם בן הנוסחא „לרישי מתיבתא ולרישי גלי ולדייני די בבא". מתיבתא, ישיבות. די בבא, שבשער. יַפִּישׁ בל"ל והוא הפעיל מבנין פוש שמשמעו מרבה נפרים, פרו ורבו תרגומו פושו וסגו, ובדפוסים נקוד יִפִישׁ וטעות כי הוא נקוד של ארמי פא"י בו"ן, אבל עלי' אין הפעיל של ארמית בבבל תחת אות אית"ן ודוגמת יָקִים (דניאל ב' מ"ד) תְּקֵים (ו', ט'). אַרְכָה בן הניח וכ"א נכון, בן הוא בדניאל ד', כ"ד גם"ם. וְיִשְׁתֵּזְבוּן ויוצלו, והוא עתיד של בנין אתפעל בארמי שהוא מפעל בן בנין שפעל שפעל (שיזב דניאל ו', כ"ח) והערה יתר. וראה במקור תבת לבמתעבד דף 43. עקא, צרה. מרעין בישין, חלאים רעים. מרן, אדוננו, וראה למעלה דף 153. בסעדהון, בעזרתם. ועדן, גם הוא ל' זמן אם בארמית, וכן כל ל' עת עתותם וְעִדָּן ופם כמעם כמו בכל עת ובכל שעה. וְנֹאמַר אָמֵן, כן נקוד ל' עבר כי בארמית היה נקודו וְנֵימַר כ"ן נבזי, וראה בנכוד ואשרה אמן שבקדיש (דף 129).

המתפלל ביחידות אין אומר יקום פרקן זה ולא מי שברך.

עד לו תועו בשעתם ותם דיעונו יקום פרקן נילם.

יְקוּם פֻּרְקָן מִן־שְׁמַיָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וְסִיַּעְתָּא דִּי־שְׁמַיָּא וּבַרְיוּת גּוּפָא וּנְהוֹרָא מַעַלְיָא זַרְעָא חַיָּא וְקַיָּמָא זַרְעָא דִּי לָא־יִפְסֻק וְדִי לָא־יִבְטֻל מִפִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא. לְכָל־קְהָלָא קַדִּישָׁא הָדֵין רַבְרְבַיָּא עִם זְעֵירַיָּא טַפְלָא וּנְשַׁיָּא. מַלְכָּא דִי־עָלְמָא יְבָרֵךְ יָתְכוֹן יַפִּישׁ חַיֵּיכוֹן וְיַסְגֵּא יוֹמֵיכוֹן וְיִתֵּן אַרְכָא לִשְׁנֵיכוֹן. וְתִתְפָּרְקוּן וְתִשְׁתֵּזְבוּן מִן כָּל־עָקָא וּמִן כָּל־מַרְעִין בִּישִׁין. מָרָן דִּי בִשְׁמַיָּא יְהֵא בְסַעְדְּכוֹן כָּל־זְמַן וְעִדָּן. וְנֹאמַר אָמֵן:

הרבה קהלות נוהגים לברך בשבת כשתים בשבת, אבל אין מוכירין בשום מקום לו [illegible] ולא בשבת שמברכין החדש ולא כל"פ ולא בתשובה ולא בשושן פורים, וכלל הוא בכל שבת שאומרים יזכר ואומן אין מזכירין [illegible] תשובה שמברכין.

ואח"כ מברך החזן מי שברך לקהל ולשאר.

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, הוּא יְבָרֵךְ אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה עִם כָּל־קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ. הֵם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם. וּמִי שֶׁמְּיַחֲדִים בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת לִתְפִלָּה. וּמִי שֶׁבָּאִים בְּתוֹכָם לְהִתְפַּלֵּל. וּמִי שֶׁנּוֹתְנִים נֵר לַמָּאוֹר וְיַיִן לְקִדּוּשׁ וּלְהַבְדָּלָה וּפַת לָאוֹרְחִים וּצְדָקָה לָעֲנִיִּים [בשבת שלפני תענית ב' וה' וב' מוסיף וְכָל־מִי שֶׁיִּתְעַנֶּה שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי]. וְכָל־מִי שֶׁעוֹסְקִים בְּצָרְכֵי צִבּוּר בֶּאֱמוּנָה. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְשַׁלֵּם שְׂכָרָם וְיָסִיר מֵהֶם כָּל־מַחֲלָה וְיִרְפָּא לְכָל־גּוּפָם וְיִסְלַח לְכָל־עֲוֹנָם וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם עִם כָּל־יִשְׂרָאֵל אֲחֵיהֶם. וְנֹאמַר אָמֵן:

יקום פרקן זה היא ברכה לתומכי הציבור [illegible] דומה למקודשם לם רק [illegible] כל' נוסח אשר [illegible] רק לאין אמרך גם את קהלו. [illegible] לעיל דף 153. רברביא וכו' גדולים עם קטנים [illegible].

מי שברך אבותינו, זו היא ברכה לקהל הציבור עם כל קהלות ישראל [illegible] גם בימי חול [illegible] בשבת [illegible] לומר אחר [illegible] מי שברך לקהל, [illegible] שמברכין החדש ואח"כ [illegible] (וכן הוא [illegible]) [illegible] עכ"ל, [illegible] ז"ל [illegible] לאמר קריאת [illegible] [illegible] ולברך העוסקים בצרכי צבור, [illegible] ר' [illegible] לפי [illegible] [illegible] יום [illegible] לא יום [illegible] [illegible] ולהתפלל עליהם, וכן [illegible] לברך כל העוסקים [illegible] ובצרכי [illegible] [illegible] (אבות פרק ד') [illegible] עכ"ל. [illegible] [illegible] [illegible] צבור [illegible] [illegible] (אבות פרק ב') [illegible] (ברכות [illegible]) [illegible] [illegible].

ברכה לשררה.

הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה לַמְּלָכִים וּמֶמְשָׁלָה לַנְּסִיכִים. מַלְכוּתוֹ מַלְכוּת כָּל־עוֹלָמִים. הַפּוֹצֶה אֶת־דָּוִד עַבְדּוֹ מֵחֶרֶב רָעָה. הַנּוֹתֵן בַּיָּם דֶּרֶךְ וּבְמַיִם עַזִּים נְתִיבָה. הוּא יְבָרֵךְ וְיִשְׁמוֹר וְיִנְצוֹר וְיַעֲזוֹר וִירוֹמֵם וִיגַדֵּל וִינַשֵּׂא לְמַעְלָה אֶת־אֲדוֹנֵנוּ פלוני יָרוּם הוֹדוֹ: מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּרַחֲמָיו יְחַיֵּהוּ וְיִשְׁמְרֵהוּ וּמִכָּל־צָרָה וְיָגוֹן וָנֶזֶק יַצִּילֵהוּ. וְיַדְבֵּר עַמִּים תַּחַת רַגְלָיו וְיַפִּיל שׂוֹנְאָיו לְפָנָיו וּבְכָל אֲשֶׁר־יִפְנֶה יַצְלִיחַ. מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּרַחֲמָיו יִתֵּן בְּלִבּוֹ וּבְלֵב כָּל־יוֹעֲצָיו וְשָׂרָיו רַחֲמָנוּת לַעֲשׂוֹת טוֹבָה עִמָּנוּ וְעִם כָּל־יִשְׂרָאֵל. בְּיָמָיו וּבְיָמֵינוּ תִּוָּשַׁע יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁכֹּן לָבֶטַח וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל. וְכֵן יְהִי רָצוֹן. וְנֹאמַר אָמֵן:

ואומרים אשרי וכו'. אבל כשבת שלפני ר"ח שמברכים מתחלה את ר"ח ואומרים יהי רצון וכו' מי שעשה וכו', יעלה כדי הסמך, ואח"כ אומרים אשרי.

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:

אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו:

תְּהִלָּה לְדָוִד. אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אָשִׂיחָה: וֶעֱזוּז נוֹרְאוֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדוּלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר רַב־טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל־חָסֶד: טוֹב־יְהוָה לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְהוָה כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר: סוֹמֵךְ יְהוָה לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים: עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן: צַדִּיק יְהוָה

הנותן תשועה, ברכה זו על שלום המלכות נהגו גם בפזורי הספרדים והם אומרים אותה גם בליל יה"כ אחר כל נדרי, ושנוהג להעלות שכתב ספר כי מוכיח המנהג לברך את המלך אחר קריאת התורה. וכן לגון המודרכם, אחר שמפיין בקריאת התורה בתוך לברך את המלך ולהתפלל בעדם שיעזרהו ויאשלטו על אויביו, אבן כתוב ודרשו את שלום העיר אשר הגליתי אתכם שמה והתפללו בעדה אל ה' כי בשלומה יהיה לכם שלום (ירמיה כ"ט, ז') ושלום העיר הוא שיתפללו לבעם שיגלה המלך את אויביו, ואמרינן בפרק קמא דע"ז (דף ג' ע"ב) אמר רב יהודה אמר שמואל, מאי דכתיב ותעשה אדם כדגי הים כמשל לא מושל בו (חבקוק א' י"ד) מה דגים שבים כל הגדול מחבירו בולע את חבירו, אף בני אדם אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו, והיינו דתנן רבי חנינא סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות וכו' (אבות פרק ג') עכ"ל והנה גם בשמות עלים תלוי במעשי כינה פ' כ"ב. הנותן תשועה ל' תהלים קמ"ד, י'. לנסיכים, ל' מיכה סיחון (יהושע י"ג, כ"א) ל' שר ונגיד. מלכותו, ל' תהלים קמ"ה, י"ג. הפוצה גם קמ"ד, י'. הנותן בים, ישעיה מ"ג, ט"ז. וידבר, יהכית ל' תהלים י"ח, מ"ח. רחמנות מצוי בלמודי הוא ובספרים. תושע יהודה, ירמיה כ"ג, ו'. ובא, ישעיה נ"ט כ'.

בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְהוָה לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת: רְצוֹן־יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת־שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְהוָה אֶת־כָּל אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל־הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְהוָה יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל־בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

ואומרים יהללו וכו׳ ומחזירין ס״ת להיכל.

בשבת שלפני ר״ח מברכים ומכריזים את החדש הבא קודם שאומרים אשרי. ואז אין מזכירים נשמות ואין אומרים אב הרחמים חוץ שבימי הספירה. וקודם שמברכים נוהגים לומר תפלה זו:

ווירד ר״ח פערקינדיגט, זאָ זאַגט מאַן פאָרהער פאָלגענדעס יהי רצון:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה וְתִתֶּן־לָנוּ חַיִּים אֲרוּכִים חַיִּים שֶׁל־שָׁלוֹם חַיִּים שֶׁל־טוֹבָה חַיִּים שֶׁל־בְּרָכָה חַיִּים שֶׁל־פַּרְנָסָה חַיִּים שֶׁל־חִלּוּץ עֲצָמוֹת חַיִּים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם יִרְאַת חֵטְא חַיִּים שֶׁאֵין בָּהֶם בּוּשָׁה וּכְלִמָּה חַיִּים שֶׁל־עֹשֶׁר וְכָבוֹד חַיִּים שֶׁתְּהִי בָנוּ אַהֲבַת תּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם חַיִּים שֶׁיִּמָּלְאוּ מִשְׁאֲלוֹת לִבֵּנוּ לְטוֹבָה· אָמֵן סֶלָה:

והחזן אומר מי שעשה וכו׳.

חזן. מִי שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ וְגָאַל אוֹתָם מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת· הוּא יִגְאַל אוֹתָנוּ בְּקָרוֹב וִיקַבֵּץ נִדָּחֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ· חֲבֵרִים כָּל־יִשְׂרָאֵל· וְנֹאמַר אָמֵן:

הח״ן לוקח ס״ת בידו ומכריז:

רֹאשׁ חֹדֶשׁ פלוני יִהְיֶה בְּיוֹם פלוני עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל לְטוֹבָה:

קו״ה יְחַדְּשֵׁהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלֵינוּ וְעַל כָּל־עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל· לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם· לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה· לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה· וְנֹאמַר אָמֵן: אשרי.

יהי רצון, היא תפלת רב אחר צלותיה (ברכות ט״ז ע״ב) ולקחוה האשכנזים לאמרה קודם ברכת החדש אע״פ שאינה ענין לה ...„שתחדש עלינו את החדש הזה לטובה ולברכה" כדי להעמידה בענין ר״ח. והספרדים לא כן הנהגם אלא הם אומרים יהי רצון מלפני אבינו וכו׳ אבל הספרים של האשכנזים לאמר קה״א בכתי ובמשנ׳ ובבי אברהי לתפלה דף 124. חלוץ עצמות, תוקף עצמות כל׳ ותלמודך יחלץ (ישעיה נ״ח י״א). חיים שיש בהם יראת חטא, כן הגרסא בגמרא וכן בתפלת של״ה דף ר״ס וכו׳, והדפוסים יראת שמים ויראת חטא וכפול, כי יראת שמים יאמר עוד בסוף.

מי שעשה, היא תפלה ו נתקנה קדם ספרו, שהיו שלפנים בסנהדרין מקדשים אותו והיו אומרים ברכה שבחות בילה בשם׳ סופרים פרק י״ט הלכה ט׳, י׳. ולזכרון זה מברכים כל חדש בשבת שלפני (חוץ מן חדש תשרי) ואומרים תפלה זו בשבת ובמהדרי הספרדים היא בנוסחא מורחבת. לששון ולשמחה, ולמה כפולין? כי ר״ח הן נבראו כן נתפלת שיהיו המועדות לששון ולשמחה, אבל בי״ט הנוספת לשמחה ולששון, ובשמחות הכתובים לי׳ ששן וע״כ בר״ח ... ובמדרש כי״ ו״ל שמים ושמחים בימים טובים כנכוד עכ״ל א״כ נמצא וע״כ ר״ח נקראת קודשת לששון, כן כתב לי שוכר ל׳ שמחל שלמה) י״ג.

מי שברך לקהל בי"ט של מתנת יד.

בי' של פסח וב' של שבועות ובשמיני עצרת אחר קריאת התורה קודם שאומרים אשרי מברך הש"ץ לכל אחד ואחד מי שברך למתנת ידו, ואח"כ אומר לכל הקהל את מי שברך הזה:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן דָּוִד וּשְׁלֹמֹה, הוּא יְבָרֵךְ אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה עִם כָּל־קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ וְיוֹשְׁבִים וּסְבִיבוֹת שֶׁל־כָּל־עִיר וָעִיר, הֵם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם, וְכָל־מִי שֶׁיִּתֵּן מִנְדָּבָה לָנוּ הֵן אִישׁ הֵן אִשָּׁה לְלוֹמְדֵי תוֹרָה וְלַעֲנִיֵּי יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ. בִּשְׂכַר זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְזַכֵּהוּ לִרְאוֹת בְּבִנְיָנָהּ וְלִשְׂמוֹחַ בְּתִקּוּנָהּ, וְיִשְׁמְרֵהוּ וְיַצִּילֵהוּ מִכָּל־צָרָה וְצוּקָה וּמִכָּל־נֶגַע וּמַחֲלָה, וִיזַכֵּהוּ לִרְאוֹת בִּיאַת מְשִׁיחֵנוּ וּלְהָבִיא נִדְבָתוֹ לְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב, וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדָיו עִם כָּל־יִשְׂרָאֵל אֶחָיו, וְנֹאמַר אָמֵן: אשרי וכו'.

ברוב קהלות פולין אומרים כל שבת אב הרחמים קודם שמחזירים הספר להיכל, חוץ מימים שאין אומרים תח"ן ולא בש"ס חתונה ומילה, ולא כשמברכים החדש חוץ מימי הספירה, ובאשכנזין אף אם אין נוהגין כן ק"ק ורמיזא לאמרו. וברוב קהלות אשכנז אין אומרים אותו כי אם בשבת שלפני שבועות ובשבת שלפני תשעה באב.

אין דיען איינגען קהלות אשכנז ווירד עס שבת אחר שבועות חוץ אחר ט' באב אב הרחמים גענאגט.

אַב הָרַחֲמִים שׁוֹכֵן מְרוֹמִים. בְּרַחֲמָיו הָעֲצוּמִים הוּא יִפְקוֹד בְּרַחֲמִים הַחֲסִידִים וְהַיְשָׁרִים וְהַתְּמִימִים קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ שֶׁמָּסְרוּ נַפְשָׁם עַל קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם. הַנֶּאֱהָבִים וְהַנְּעִימִים בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרָדוּ. מִנְּשָׁרִים קַלּוּ מֵאֲרָיוֹת גָּבֵרוּ. לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם וְחֵפֶץ צוּרָם: יִזְכְּרֵם אֱלֹהֵינוּ לְטוֹבָה עִם־שְׁאָר צַדִּיקֵי עוֹלָם. וְיִנְקוֹם נִקְמַת דַּם עֲבָדָיו הַשָּׁפוּךְ: כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים. הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ כִּי דַם־עֲבָדָיו יִקּוֹם. וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ: וְעַל־יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר. וְנִקֵּיתִי דָּמָם לֹא־נִקֵּיתִי. וַיְיָ שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן: וּבְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמַר. לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם. יִוָּדַע בַּגּוֹיִם לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דַּם־עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ: וְאוֹמֵר כִּי דֹרֵשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכָר לֹא שָׁכַח צַעֲקַת עֲנָוִים: וְאוֹמֵר יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל־כֵּן יָרִים רֹאשׁ:

אב הרחמים אינו בסדורי הספרדים, והוכן לשונו יותר עליו שנתקן בימים הרעים של גזרות תתנ"ו ותתק"ל. הגאונים ל' ז"ב פ', כ"ג. וינקום נקמת, בסדורים קדמונים „וינקום בימינו לעינינו נקמת" וכו' ובשמו ל' מנות ספרי דרכי השלום. הרנינו, דברים ל"ב, מ"ג. ונקיתי, סוף יואל. למה יאמרו, תהלים ע"ט, י'. כי דורש גם ט', י"ג. ידין, גם ק"י, ו'. וז'.

הש"ץ לוקח את ספר תורה להוליכו מן התיבה ולהכניסו בהיכל, ואומר:
דער חזן טראָגט דיא ספר תורה נאך דעם ארון הקודש צוריק אונד זאגט:

יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה כִּי־נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ׃

והקהל עונים:
דיא געמיינדע אנטוואָרטעט:

הוֹדוֹ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמָיִם׃ וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ הַלְלוּיָהּ׃

בעוד שמוליכים הס"ת למקומו אומרים מזמור זה:

לשבת.

מִזְמוֹר לְדָוִד׃ הָבוּ לַיהוָה בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז׃ הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ׃ קוֹל יְהוָה עַל־הַמָּיִם אֵל־הַכָּבוֹד הִרְעִים יְהוָה עַל־מַיִם רַבִּים׃ קוֹל־יְהוָה בַּכֹּחַ קוֹל יְהוָה בֶּהָדָר׃ קוֹל יְהוָה שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְהוָה אֶת־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן׃ וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ־עֵגֶל לְבָנוֹן וְשִׂרְיֹן כְּמוֹ בֶן־רְאֵמִים׃ קוֹל־יְהוָה חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ׃ קוֹל יְהוָה יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל יְהוָה מִדְבַּר קָדֵשׁ׃ קוֹל יְהוָה יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד׃ יְהוָה לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְהוָה מֶלֶךְ לְעוֹלָם׃ יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם׃

ליום טוב שחל בחול.

לְדָוִד מִזְמוֹר׃ לַיהוָה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ כִּי הוּא עַל־יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל־נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ׃ מִי־יַעֲלֶה בְהַר יְהוָה וּמִי־יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ׃ נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא־נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה׃ יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְהוָה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ׃ זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה׃ שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה׃ שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה׃

כשמניחים הספר בארון הקהל אומרים:
בייא'ם הינייןשטעללען דער ספר תורה אין דען ארון הקודש זאגט מאן:

וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְהוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל׃ קוּמָה יְהוָה לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ׃ כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ׃ בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ׃ כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל־תַּעֲזֹבוּ׃ עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר׃ דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם׃ הֲשִׁיבֵנוּ יְהוָה אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם׃

כל יחיד חייב בתפלת מוסף בין יש לצבור בעיר בין לא. זמן תפלת מוסף אחר תפלה שחרית ואין לאחרה יותר מסוף ז׳ שעות, וכדי עבר אם התפלל אותה כל היום, יצא. עבר כל היום ולא התפלל מוסף אין לה תשלומין. מותר לטעום קצת קודם תפלת המוסף אבל סעודה אסורה אלא למאן דמלך לבים.

קודם שעומדים להתפלל מוסף נכון לומר הש״ץ ח״ק.

וְאַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר׃ זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה׃

ש״ץ יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא דִּי־בְרָא כִרְעוּתֵהּ· וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְּכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב· וְאִמְרוּ אָמֵן·

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא·

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא· בְּרִיךְ הוּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא· וְאִמְרוּ אָמֵן׃

בשבת של חה״מ שמתפללים מוסף של י״ט תמצאהו לקמן בסדר המועדים.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵּי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה·

בשבת שובה מוסיפים זכרנו. — אם שבת שובה ווירד זכרנו איינגעשאלטעט.

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים· וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים·

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם׃

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ·

פון שבת בראשית ביז פסח זאגט מען:

מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם׃

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה·

בשבת שובה מוסיפים מי כמוך. — אין שבת שובה ווירד מי כמוך איינגעשאלטעט.

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים·

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים׃

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה׃

קדושה לש"ץ בחזרת התפלה.

נַעֲרִיצְךָ וְנַקְדִּישְׁךָ כְּסוֹד שִׂיחַ שַׂרְפֵי קֹדֶשׁ הַמַּקְדִּישִׁים שִׁמְךָ בַּקֹּדֶשׁ׃
כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ׃ וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר׃

ק"ס קָדוֹשׁ׃ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ׃

ח' כְּבוֹדוֹ מָלֵא עוֹלָם׃ מְשָׁרְתָיו שׁוֹאֲלִים זֶה לָזֶה אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ׃ לְעֻמָּתָם
בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ׃

ק"ס בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ׃

ח' מִמְּקוֹמוֹ הוּא יִפֶן בְּרַחֲמִים וְיָחוֹן עַם הַמְיַחֲדִים שְׁמוֹ עֶרֶב וָבֹקֶר בְּכָל־יוֹם
תָּמִיד פַּעֲמַיִם בְּאַהֲבָה שְׁמַע אוֹמְרִים׃

ק"ס שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד׃

נעריצך, קדושת מוסף של שבת וי"ט נקראת בפי הפוסקים קדושה רבה, ר"ל קדושה גדולה, ונזכר (פ' ויקהל דף ר"ג) בשם קדושה עלאה. וי"ג בתפלה חלוק מנהג בין האשכנזים והספרדים, כי אלו מתחילים כתר יתנו לך וכו' והאשכנזים מתחילים נעריצך ונקדישך וכו' ודומה בתפלה זו לקדושת שחרית של ספרדים רק שהם מקדימים נקדישך לנעריצך וכן גם נוסח הרמב"ם באהבתו (עיין וקנים דף 75, וכרלה מעשה רוקח, שהנה בשם' מומרים סוף פ' י"ז גורס נעריצך ונקדישך וראה לעיל דף 78. ויסוד כל הקדושה הזאת הוא בפרקי ר' אליעזר סוף פ' ד' שנים שרפים עומדים אחד מימינו של הקב"ה ואחד משמאלו של הקב"ה, ומשלשים ומקדישים את שמו הגדול זה עונה וזה קורא ואומרים קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלוא כל הארץ כבודו, והחיות עומדות אצל כבודו ואינן יודעות מקום כבודו עונות ואומרות בכל מקום שכבודו שם ברוך כבוד ה' ממקומו, וישראל גוי אחד בארץ שהם מיחדים שמו תמיד בכל יום עונים ואומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, והוא משיב לעמו ישראל אני ה' אלהיכם המציל אתכם מכל צרה עכ"ל. ונשאלו בקדושה זו בתפלתה קודם סוברת הגם כ"א תבות כמו שיש בכתובו כ"א תבות קודם השם, וכן פירש בס' תקוני זו"ל כי עם ה' אקרא, נתרגום ירושלמי [illegible] לבראשית [illegible] דקודשא [illegible] לית [illegible] [illegible] לעובר [illegible] עד [illegible] ק' ק' ק' [illegible], [illegible] [illegible] עד [illegible] [illegible], [illegible], מן [illegible] עד [illegible] כ"א תבות מן פ"ב אותיות וכו' [illegible] תקנו [illegible] [illegible] תבות בקדושה שבכל יום קודם [illegible] וכו' והקדושת [illegible] שבת [illegible] אותיות [illegible] נקדישך ונעריצך וכו' וכן במוסף אין לנו להוסיף [illegible] קודם פ"ב אותיות [illegible] [illegible] ו[illegible] במה יתנו לך המוני מעלה עם [illegible] [illegible] יחד [illegible] לך [illegible] בכתוב וכו' עכ"ל [illegible] [illegible] [illegible] על [illegible] כי [illegible] נעריצך לא [illegible] כי [illegible] פ"ב אותיות, [illegible] ליבא פ"פ [illegible] תקוני כ"י [illegible] נקדישך ונעריצך כסוד שבכל [illegible] וכו', [illegible] לא [illegible] כי [illegible] גם [illegible] [illegible] של קדושה זו [illegible] [illegible] נקדושה זו [illegible] ישראל למלאכי [illegible] [illegible] שבכל [illegible] [illegible] קדש עכ"ל [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] כי [illegible] [illegible] [illegible] תקוני, והוא לא [illegible] כלל על נוסח קדושת מוסף של האשכנזים אלא [illegible] על קדושת [illegible] [illegible] ספרד „נקדישך ונעריצך [illegible] [illegible] [illegible] קדש [illegible] לך קדשה [illegible] [illegible] על יד נביאך וקרא" וכו' [illegible] פ"ב אותיות על [illegible], [illegible] כן [illegible] כי [illegible] והקדושת [illegible] שבת, [illegible] לאשכנזים אין נקדישך ונעריצך [illegible], [illegible] [illegible] הוא למוסף [illegible] כתר יתנו [illegible] [illegible] לספרדים, [illegible] [illegible] [illegible] תקוני על קדושת [illegible] ספרדים [illegible] במוסף, ולא [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] קדושת מוסף של האשכנזים [illegible] נעריצך [illegible] [illegible] [illegible] וכו'

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: (בשבת שובה הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ.)

י' אֶחָד הוּא אֱלֹהֵינוּ הוּא אָבִינוּ הוּא מַלְכֵּנוּ הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ. וְהוּא יַשְׁמִיעֵנוּ בְּרַחֲמָיו שֵׁנִית לְעֵינֵי כָּל־חַי לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים.

קו"ח אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:

בשבת שאומרים בו אופן אומרים כאשכנז פיוט אלהיכם (מתלאכו אחר תפלת מוסף).

(לא באשכנז:) אַדִּיר אַדִּירֵנוּ יְיָ אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ: וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

ח' וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר.

קו"ח יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר. הַלְלוּיָהּ:

ח' לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: (בשבת שובה הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ.)

ואין בה תבת שכל, וכן הוא בכל הסדורים. כסוד, פי' אל נערץ בסוד קדושים (תהלים פ"ט, ח'). שיח, ל' דבור. כבודו מלא עולם, פירוש, שמלא כל העולם, שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו. מקומו הוא יפה, עיין תוספות ע"ז דף ג', ע"ב. פעמים באהבה שמע אומרים, בסדורים הספרדים גורסים „אומרים פעמים באהבה," והוא יותר מסתבר. שמע ישראל, כתבו אבן ירחי גם הכל בו בשם בעל השבולת כי אמירת שמע בקדושת מוסף הוא לזכרון על גזרה שנגזרה על ישראל שלא לקרות שמע והיכרתו לקרותו בתפלה בקדושה, וכן כתב רב עמרם בשם רב שלום גאון, ובעל התניא בס' מ"ט גם הרב ב"י בא"ח סי' תכ"ג מבירים המעשה באורך וז"ל שלאחי בתשובת הגאונים (ועיין יומא דף קי"ז ע"ב) לפי שבימי רב ספא גזר יזדגרד (Jesdigird) מלך פרס שלא יקראו ק"ש, מה עשו החכמים שבאותו הדור, תקנו להבליעו בין הקדושות, ריש שמע ישראל וסופו אני ה' אלהיכם, ולמה תקנו לומר בתפלה בן, כדי שלא תשתכח קריאת שמע מפי התינוקות, ובקשו רחמים מן השמים וזה מין נחלי היום ובלע את יזדגרד מלך פרס בבית משכבו, ובטלה הגזרה, אמרו החכמים שבאותו הדור לא נבטל שלא להסיר בקדושה כלל, כדי שיתפרסם הנס לדורות, אלא נקבע אותו בתפלת המוספים ובתפלת נעילה שאין בהם ק"ש כלל עכ"ל ואפשר דהטור בא"ח סמן רפ"ט גם אבן ירחי בהלכות שבת כתב רב שרירא גאון אין אומרים קדושה רבה ופעמים ביום טוב ובשבת אלא במוסף ולא בשחרית ובמנחה, וביום הכפורים במוסף ובנעילה, אבל בחול ובתעניות ובר"ח ובחה"מ אין אומרים כלל, גם רב עמרם כתב כך בשם בשרונאי גאון. אחד הוא אלהינו, ואין אחר מלבדו. וכתב אבן ירחי, ואלו היו מתחילין באחד ולא היו מתחילין היה טוב מאד, דהאומר שמע שמע כאומר מודים מודים, והשמעתי כי רבינו אליה ז"ל היה חוזר ואומר „ה' אחד," ולטעמו אין שום כוונה כי אם כשאומר כל הפסוק עכ"ל והב אבן מגנים לא"ח ראש ס' רפ"ז. לעיני כל חי להיות וגו' בסדורי הספרדים הנוסחא לעיני כל חי לאמר הן גאלתי אתכם אחרית כבראשית להיות וגו' ולא הסליקם נכונה יותר נכונה, ר"ל שיאמר לישראל גאלתי אתכם מגלותכם האחרונה כמו שגאלתים הראשונה שאמר גאלתי אתכם (שמות ו', ו'). להיות לכם לאלהים אני ה' אלהיכם ר"ל את כל זאת ישמיענו ה' שנית כאשר השמיע לישראל בגלות הראשונה (שמות ו', ז'), ולכן אין להפסיק בו, והנה שאם בסוף פ' שלח לך בלו פסוק אחד הוא.

אדיר אדירנו, איננו בסדורי הספרדים, וכתב הרוקח שמעתי שאין אומרים אדיר אדירנו כי אם בר"ה וי"כ בקדושה, אבל בשבכלא אומרים אותו בכל יום טוב בקול רם בכוונה בעינן יום טוב. ה' אדונינו, תהלים ח', ב'. והיה ה' זכריה י"ד, ט'.

מן שבת ראש חדש ווירד שטאטט תכנת שבת דאס אונטענשטעהענדע אתה יצרת געבעטעט.
בשבת ראש חדש אומרים אתה יצרת כמסודר למטה בעמוד.

תִּכַּנְתָּ שַׁבָּת רָצִיתָ קָרְבְּנוֹתֶיהָ· צִוִּיתָ פֵּרוּשֶׁיהָ עִם סִדּוּרֵי נְסָכֶיהָ· מְעַנְּגֶיהָ לְעוֹלָם כָּבוֹד יִנְחָלוּ· טוֹעֲמֶיהָ חַיִּים זָכוּ· וְגַם הָאוֹהֲבִים דְּבָרֶיהָ גְּדֻלָּה בָּחָרוּ· אָז מִסִּינַי נִצְטַוּוּ עָלֶיהָ· וַתְּצַוֵּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְהַקְרִיב בָּהּ קָרְבַּן מוּסַף שַׁבָּת כָּרָאוּי: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ בְשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ· וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת־קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ·

תכנת, תפלות המוספים בשבתות וי"ט ור"ח הם כנגד קרבנות המוספים שהיו קרבים בימים אלו, והתפלה במקום קרבן היא (ברכות דף כ"ו). והנה בתפלת מוסף של שבת יש שנוי גדול בין מנהג הספרדים למנהג האשכנזים כי הספרדים אומרים אותה כנוסח זה למשה צוית על הר סיני מצות שבת זכור ושמור, ובו צויתנו ה' אלהינו להקריב בה קרבן מוסף שבת כראוי, יהי רצון מלפניך וכו' וכן היא ברמב"ם. אבל רב עמרם ורבינו סעדיה התחילו תפלה זו „תכנת שבת רצית קרבנותיה" וכו' וכמו שכתב אבודרהם בספרו, ונוסחא זו פשוטה באשכנזים והיא הולכת על סדר תשר"ק אך נוסדה כתמורים שזי מלות כמו קרבנותיה, פירושיה, נסכיה, הכל כעין פיוט, והאומת כתב עליה מחוקקי פירושו לבמדבר כ"ח, ט', יסד הפיוט רצית קרבנותיה. גם אבן ירחי כתב ח"ל בצרפת ובפרובנצא נהגו לומר תקנת שבת רצית קרבנותיה צוית פירושיה עם סדורי נסכיה מענגיה לעולם כבוד ינחלו טועמיה חיים זכו וגם האוהבים דבריה גדולה בחרו אז מסיני נצטוו [illegible] פעליה כראוי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתעלנו בשמחה לארצנו וכו' וקבלתי הטעם שרבותי [illegible] [המתחיל [illegible] עמם זה כנגד רש"י] לפי שעל ידי שמירת השבת יהו נגאלין שנ' אם ישמרו שבתותי ובשילומים אל הר קדשי וגו' [illegible] בגאולה, [illegible] ביום ההוא [illegible], לפע"ם יטפו ההרים עסיס, יטפו כמו ילכו, נצל"ן והיה ה' למלך על כל הארץ, יש"א ישו שכם אחד לעבדו, זו"ב ויאמרו [illegible] אלהינו זה, דגב"א יבוא לציון [illegible] עליו [illegible], [illegible] צוויי פעליה כראוי, [illegible] גופים אמרים, בירושלמי (וכ"ר פ' א') בתורה [illegible] לאמר [illegible] [illegible] שכבר [illegible] על כן, ותורה [illegible] שבת עכ"ל. — תכנת, כוננת, ל' תקון כמו [illegible]

מן שבת וראש חודש.

אַתָּה יָצַרְתָּ עוֹלָמְךָ מִקֶּדֶם כִּלִּיתָ מְלַאכְתְּךָ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי· אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ· וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְכַפָּרָה· וּלְפִי שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ חָרְבָה עִירֵנוּ וְשָׁמֵם בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְגָלָה יְקָרֵנוּ וְנִטַּל כָּבוֹד מִבֵּית חַיֵּינוּ· וְאֵין אֲנַחְנוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ בְשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ· וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת־

אתה יצרת עולמך מקדם עפ"ל ירמיה י', ט"ז. ואתה [illegible] י"ח. כלית עפ"ל בראשית ב', ב'. אהבת אותנו וכו' וכו לקוח מתפלת י"ט, והמחזורי בי"י [illegible] הנוסחא אהבת אותנו אלא אם הנוסחא „בחרת בנו מכל העמים ורצית" וגו' וכן גרסת רב עמרם והרמב"ם ותכי ספרד. ובתשובת רב [illegible] גאון שבילקט הרוקח כס' ג"ו יש ה' אלהינו שתעלנו לארצנו ותטענו בגבולנו [illegible] יום [illegible] לבחיריו, יהי רצון מלפניך עלינו קראת עפ"ל ירמיה י"ד, ט'. לכפרה, [illegible] [illegible] [illegible] ורצית בנו עפ"ל תהלים קמ"ט, ב'. [illegible]. ולפי שחטאנו, לשון זה לקוח מתפלת מוסף של י"ט. [illegible] [illegible] [illegible] „יום רצון לכפר [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ה' אלהינו [illegible] עירנו" וכו' והיא ע"פ ס' רב עמרם. ונטל כבוד [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] וגם [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. מבית חיינו, [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]. בבית בחירתך, עפ"ל דה"ב ו', ט"ו. שנשתלחה

תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם · וְאֶת־מוּסַף יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר:

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

(ישעיה ס׳, י״ג) שהוא גם מה שתקן נקו״ף כמו שכתב רד״ק בשרש כשר, וכן נוסחת גורס אבן ירחי תקנת נקו״ף, אך בספרינו גם באבודרהם וברוקח ובתכ״א וכל בו ועוד הוא בכ״ף ולא כמו הרמ״ב לאריכות ערך תקן. רצית קרבנותיה, שאין בכן אין מטמא כדי שלא להזכיר שום חטא ועון (כל בו ורוקח). קרבנותיה, לא כשלא כשקרא קרין של קרבן אלא בכמו נשתרים קרבניהם (ויקרא ז׳ ל״ח) ובתשייע שמנו נעל ויי״ל להגיה קרבניה, אמנם כשגה בכל מקום יאמר קרבנות נקון בנקבות (כמו ונחום קי״ב ע״ב) וגם רד״ק בשכלול דף קמ״ב ע״ב כתב כי שכל שאלו יתרבה כל׳ נקבות קרבנות אלהינו וכן כתב גם הכלבשי גם׳ עקנה אבנים. פרושיה, אלו השגרונים המפורשים מעינים. סדורי, ל׳ סדר. נסכיה, יין לנסך. מענגיה, כמו שאמרו חז״ל בשבת קי״ח כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים. טועמיה, של׳ טעמו וראו (תהלים ל״ד, ט׳) ר״ל שיש להם הנאה בשבת ושמחים בה. חיים זכו, ישלאו חיים נצחיים. וגם השרש זכה שניהו נשקרא ל׳ נקיות ושכרה בשמשמו בו חז״ל ג״כ נטעם הגיע לדבר שם אשר ילפם לו (בל״א ערלאנגען), כמו ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות (ברכות י״ב ב׳) זוכה ומקבל פני שכינה (שם ס״ד. שבועות ס״ג, כ׳) וכם פי זוכה (אבות פרק ה׳) זוכה ורואה בשמחה (תענית ל׳, ב׳) זוכה לדברים הרבה (אבות פ׳ ו׳), ונתפלה, וזוכה כלנו שמרם למודו, וזוכה ונחים, ובבנין פיעל הראשון הוא זכני ליכות השבית. האוהבים דבריה, כן הוא בסדור אשכנזים שנת ... וכן כתפיסו רז״ה ויעב״ץ ורי״ם ורוו״ה וכל״ל וכן גורס אבן ירחי. נצטוו הוא כבנין נתפעל שבאמשו בו בעלי שבנה במקום נפעל וכלא גם נשקרא נמעט במקומות כמו נכפר שהוא כמו נתכפר (דברים כ״א ח׳) ויגפרו (יחזקאל כ״ג, מ״ח) נשתנה (משלי כ״ג, ט״ז). נצטוו עליה, כן המוסאת ברוב הסדורים וכן גם׳ רב עמרם וכן גרס גם בעל התניא ... הוא לעולם עם ונם האוהבים דבריה, ר״ל האוהבים נצטוו עליה, בלומר על השבת. אמנם בסדור אשכנזים שנת ... עוד נוסחא אחרת והיא „נצטוו צוויי פעליה בראוי" יהי רצון וכו׳ וזו היא נוסחת אבן ירחי שכתבתי לעיל וכן הביא הרי״ כלן גם׳ המוסר אלו גם הכל בו כתב וז״ל תכנת שבת רלית וכו׳ הוא מיוסד בתשר״ק ... נוסחא דוקנת. מוסף, קרבן ביום הנוסף על קרבן התמיד קראו מוסף, והמשקל מוסף מוסר והרבוי מוספים. בראוי גם שהוא הנכון כל״ם ... וכוא היחיד של הראויות לתת לה (אסתר ב׳, ט׳). שתעלנו בשמחה לארצנו, שלא בשמחה אינה בסדור הרי״ לא נשתף של שבת ולא בשוסף של יו״ט גם בתחזור רושא אינה וכן רב עמרם והרמב״ם ואבודרהם לא גרסו לה. ושם נעשה וכו׳ הלבון הואת זוה היה בכל תפלות המוספים. שכתבת עלינו, במילא, כמו בתנו על היהודים, כביל היהודים (אסתר ח׳, ח׳). כהלכתם, כמשפטם, ומלה תלמודית הוא. בתורתך ... בסדור רמ״ו וכן ... בשבת והוא העקר כי אין כאן הפסק שמשר גדול כל כך להפליג שם לשנה. וביום

מן שבת וראש חודש·

קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם · וְאֶת־מוּסְפֵי יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר:

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ: וּבְרָאשֵׁי

כן הוא בכל הסדורים ישנים וכי״י וכן הוא גם׳ רב עמרם והרמב״ם ואבודרהם, והנה בעל ויי״ל הדפיס במקומו השלוחות כלן אמרו רו״ם בסדורו, ולפי הפשט הוראת השלוחות אינה כהוראת השלוחה כי זה ל׳ עבר הוא ושלוחה הוא ... (וכמו שהביא בשר הרב אד״ל גם׳ בתולת בת יהודה דף ס״ו גם בספרו בתחזור אשר לו) וא״כ אין לנו לשנות נוסחא הקדמונים, ובבר ראינו לשעלה כי בנין נתפעל זה שהשתמשו בו הפשטנים נשגם תשמש במקום נפעל [וכמו שאמרו אריך שיהיה שבת פ״ו ויומא פ״ח ע״ב] שמשלת בנין זה גם בשקרא וא״כ נכון לדבר בו, וכמו שאומרים ג״כ ונתרחקנו (שמונה עשרה) שנתעברנו (כנכסת) מה נשתנה (הגדת פסח) אשר כבר אותן גם רו״ם על עשתן. שתעלנו בשמחה, שלא נמצאים אינה בכי״י ובתחזור רושא, גם רב עמרם והרמב״ם יאבודרהם אינם מביאים. ובראשי, במדבר כ״ח, י״א.

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי ענג עם מקדשי שביעי כלם ישבעו ויתענגו מטובך. והשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית:

אלהינו ואלהי אבותינו. רצה במנוחתנו. קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך. שבענו מטובך ושמחנו בישועתך. וטהר לבנו לעבדך באמת. והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך. וינוחו בה ישראל מקדשי שמך. ברוך אתה יי, מקדש השבת:

השבת במדבר כ"ח, ט'. ישמחו, כתב התניא, מה שאמר ישמחו במלכותך שלמתי בשם הר' אבינדור ז"ל שמצאו על פה שנאמר וביום שמחתכם ובמועדיכם, ואמר מר (בספרי) וביום שמחתכם זה שבת. וקוראי ענג עפ"ה ישעיה נ"ח, י"ג. ויש כ"ד תבות בנוסח ישמחו כנגד כ"ד שעות של שבת.

מוסף שבת וראש חודש.

ובראשי חדשיכם תקריבו עלה ליי, פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימם: ומנחתם ונסכיהם כמדבר שלשה עשרנים לפר ושני עשרנים לאיל ועשרון לכבש ויין כנסכו ושעיר לכפר ושני תמידים כהלכתם:

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי ענג עם מקדשי שביעי כלם ישבעו ויתענגו מטובך. והשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית:

אלהינו ואלהי אבותינו. רצה במנוחתנו וחדש עלינו (ביום השבת הזה) את החדש הזה לטובה ולברכה. לששון ולשמחה. לישועה ולנחמה. לפרנסה ולכלכלה. לחיים ולשלום. למחילת חטא ולסליחת עון (בשנת העבור ולכפרת פשע): כי בעמך ישראל בחרת מכל האמות. ושבת קדשך להם הודעת וחקי ראשי חדשים להם קבעת: ברוך אתה יי מקדש השבת וישראל וראשי חדשים:

בקצת סדורים מוסף קודם ובראשי בנוסחא „זה קרבן שבת וקרבן ראש חדש נאמר". וכתב התניא בשם רה"י אלין נכון לאמרו וכן כתב אבודרהם גם הרב יעב"ץ, ואף לא נמצא בסדור רס"ג גם לא בסדורי הספרדים. וחדש עלינו ביום השבת הזה את החדש הזה, כבי"ו גם בסדור רס"ג גם בכתוב רומא גם בסדורי הספרדים בנוסחא „וחדש עלינו את החדש הזה" וכן הוא באוצר ס' ל"ד גם ביוסף אומץ ס' מר"ב וכן נכון. לחיים ולשלום, נבי"ו לחיים טובים ולשלום. ולכפרת פשע, זה לא נמצא בבי"ו ובסדורים ישנים ובוספת אתרונים הוא, כי בנוסחא זו יש י"ב לשונות של בקשות המונות כנגד י"ב חדשי השנה, לכן הוסיפו עוד בקשה אחת לשנת העבור כנגד חדש הי"ג. וכן כתב בספר לפתוח וילקים אבא ג"פ ח"ל אבי אשמעי לשנת העבור אלופים ולכפרת פשע וכן נוהגין בולסקמלש שכ"ל וכן כתב בעל יוסף אומץ ס' תרל"א. והם בי בסדורי הספרדים בנוסח עוד אחר ולסליחת עון בנוסחא „ויהא רצון מלפניך וכו' למחילת חטא ולסליחת עון". ובסתור רומא בנוסחא אחרי לפרנסה ולכלכלה „לסליחת חטא ולמחילת עון לגאולה חסד ולהלמוד תורה כי בישראל עמך בחרת" וכו'. ושבת קדשך להם הודעת וכן בנוסחא בסדור רמ"ו וכו"ל עפ"ה כנוסח ברשנ"ס. ס', י"ג. וחקי ראשי חדשים להם קבעת, בתפלת בנוסח הנה זך קל"ב שעיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל, דבריו זו התורה, חקיו ומשפטיו אלו קדוש החדשים אין להם חקים ומשפטים וכו' ועוד שם לא נתמי רבני חדשים אלא לנם. וישראל וראשי החדשים, ברכות מ"ט.

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם· והשב את העבודה לדביר ביתך· ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון· ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך·

ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים· ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד· צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור· נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך ועל נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובקר וצהרים· הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך מעולם קוינו לך:

מודים דרבנן.

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייתנו וקיימתנו כן תחינו ותקימנו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמר חקיך ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם על שאנחנו מודים לך· ברוך אל ההודאות:

בחנוכה מוסיפים על הנסים. אין חנוכה ווירד היער על הנסים איינגעשאלטעט.

על הנסים ועל הפרקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה

בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו· כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך: ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם· רבת את ריבם דנת את דינם נקמת את נקמתם מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך· ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה: ואחר כן באו בניך לדביר ביתך ופנו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך וקבעו שמונת ימי חנכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול:

ועל־כלם יתברך ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד:

בשבת שובה אומרים: וכתוב לחיים טובים כל־בני בריתך:

וכל החיים יודוך סלה ויהללו את־שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה. ברוך אתה יי, הטוב שמך ולך נאה להודות:

ש״ץ אלהינו ואלהי אבותינו. ברכנו בברכה המשלשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו כהנים עם קדושך כאמור. יברכך יי וישמרך: יאר יי פניו אליך ויחנך: ישא יי פניו אליך וישם לך שלום:

שים שלום. טובה וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל־ישראל עמך. ברכנו אבינו כלנו כאחד באור פניך. כי באור פניך נתת לנו יי אלהינו תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום. וטוב בעיניך לברך את־עמך ישראל בכל־עת ובכל־שעה בשלומך. ברוך אתה יי, המברך את־עמו ישראל בשלום:

בש״ת בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה נזכר ונכתב לפניך אנחנו וכל־עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום. ברוך אתה יי, עושה השלום:

אלהי. נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה, ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה: פתח לבי בתורתך ובמצותיך תרדוף נפשי. וכל החושבים עלי רעה. מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם. עשה למען שמך עשה למען ימינך עשה למען קדשתך עשה למען תורתך. למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך וענני: יהיו לרצון אמרי־פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגאלי: עשה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל־ישראל ואמרו אמן:

יהי רצון לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמניות: וערבה ליי מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמניות:

הש״ץ חוזר התפלה בקול ואומר קדושה נעריצך וכשגומר התפלה ואומר הש״ץ קדיש שלם. ובש״ב אומרים אין כאלהינו.

בשבת שאומרים אופן מוסיפים באשכנז פיוט אלהיכם בקדושת מוסף.

לשבת תשובה. חתום בו שמואל חזק.

אֱלֹהֵיכֶם שׁוֹפֵט צֶדֶק וּבְמִישׁוֹר לְאֻמִּים· מִדַּת הַדִּין יַהֲפוֹךְ לְרַחֲמִים· וִיכַפֵּר זְדוֹנוֹת וּשְׁגָגוֹת עֲוֹנוֹת וַאֲשָׁמִים· אָרוֹן, חֲטָאִים תַּטְהֵר וְתַלְבֵּן כְּתָמִים· לְכַפָּרָה מְקַוִּים לֵילוֹת וְיָמִים· חָזֵה עַמְּךָ מִתְעַנִּים וְצָמִים· וּזְכוֹר בְּרִית רִאשׁוֹנִים הַיְשָׁרִים וְהַתְּמִימִים· קַיֵּם לִבְנֵיהֶם שְׁבוּעַת קְדוּמִים· וְיִמְלֹךְ מַלְכְּכֶם לְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים: ס׳ וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר:

לשבת חול המועד סוכות. חתום בו יהודה.

אֱלֹהֵיכֶם יָשִׁיב בְּשָׁלֵם סֻכּוֹ וּמְעוֹנָתוֹ· הָקֵם יָקִים דְּבִירוֹ וַהֲדַר מִטָּתוֹ· וְעַד סֶלָה יִשְׁכּוֹן שָׁם הוֹד שְׁכִינָתוֹ· דִּירַת סֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל לְשׁוֹמְרֵי סֻכָּתוֹ· הָעֵת יַעֲמִיד עַל אֶרֶץ אֲגֻדָּתוֹ· יִמְלֹךְ עַל כָּל הָאָרֶץ הַבּוֹנֶה בַשָּׁמַיִם מַעֲלָתוֹ: ובדברי קדשך.

לשבת ראש חודש. חתום בו יהודה חזק.

אֱלֹהֵיכֶם יַזְרִיחַ שִׁמְשׁוֹ· שִׁבְעָתַיִם בִּגְבוּרָתוֹ· הַיָּרֵחַ בְּהִתְחַדְּשׁוֹ כַּשֶּׁמֶשׁ וְרִיחָתוֹ· וְהַחֹדֶשׁ בְּהִתְקַדְּשׁוֹ· לְחַדֵּשׁ כַּפָּרָתוֹ· דָּת הַיּוֹם לְשַׁמְּשׁוֹ· חֲזוֹת קְדֻשַּׁת שְׁכִינָתוֹ· מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ: ובדברי קדשך.

לשבת בראשית. חתום בו יהודה חזק.

אֱלֹהֵיכֶם יַשְׂכִּיל עַבְדּוֹ יִכּוֹן כִּסְאוֹ כְּמֵרֵאשִׁית· הָעִיר עַל תִּלָּהּ יִבָּנֶה וְאַרְמוֹן יֵשִׁית· וּמִזְבְּחוֹ יְרַפֵּא וּמְקוֹם נִסּוּךְ לְהָשִׁית· דְּרוֹר יִקְרָא לַעֲבָדָיו הֱיוֹתָהּ חָפְשִׁית· הִנֵּה חָזָק וְעַמּוֹ קָמָיו יָפִיץ חֲרִישִׁית· יִמְלוֹךְ עַל עַם שׁוֹמֵר שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית: ובדברי קדשך.

לשבת חנוכה. חתום בו יהודה חזק.

אֱלֹהֵיכֶם יִשְׁלַח מְשִׁיחוֹ אֵזוֹר צֶדֶק וְהָאֱמוּנָה יַרְבִּיד· הָרָשָׁע יָמִית בְּשֵׁבֶט פִּיו אוֹיֵב יַאֲבִיד· וְעַל הַנִּסִּים הַלֵּל לִגְמוֹר צָעִיר מֵהַעֲבִיד· הָעֵת

אלהיכם, ה׳ פיוטי אלהיכם האלה שנוהגים באשכנז להוסיף בקדושת מוסף בשבתות המיוחדים פיוט לכל, נראה שכולם פייטן אחד חברן, וידוע שהיה ר׳ יהודה החסיד בן שמואל החסיד וחתם פעם שמו פעם שם אביו. ובמחזורים כ״י נמצאו עוד פיוטי אלהיכם מלבד אלה הנהוגים. הצדק, על׳ בהר הבית לתבנה, ר״ל תשוב תמלוכו. קדומים, הקדמונים.

בשלם, בירושלים ועפ״י תהלים ע״ו, ג׳. דבירו, היכלו. והדר מטתו, תואר לבית קדשי קדשים, ע״פ שה״ש א׳, י״ז. תהיה לצל עפ״י ישעיה ד׳, ו׳. יעמיד על ארץ אגדתו, בשיבנה ישראל עם סגולתו בארץ, ושם אגדתו כמו לאגודה אחת (ש״ב ב׳, כ״ה) ול׳ הכתוב לקוח מעמוס ט׳, ו׳.

יזריח שמשו וכו׳ עפ״י ישעיה ל׳, כ״ו. דת היום לשמשו, ר״ל שישוב הירח גם ביום כמו שהיה בימי בראשית. חזות קדשת, ובנובה לראות שכינתו מדי חדש בחדשו וגו׳ ועפ״י סוף ישעיה. ובן ישמח בכל ישועות קדמונים וכ״י.

ישכיל עבדו, ישכיל. העיר על תלה עפ״י ירמיה ל׳, י״ח. ירפא, יחזור לבטמידו, ומקום נסוך ישפה ירמיה י״ט, כ׳. דרור, שנת גאולה. חרישית, כרוח תקיפה כמו יונה ד׳, ח׳.

אזור צדק, ישעיה י״א, ה׳. הרשע ימית שם י״א ד׳. צעיר מהעביר, שלא יעבוד עוד כהעיד.

חֲדָשָׁה יְחַדֵּשׁ הַטּוֹת אֹזֶן מֵהַכְבִּיד· הֲדַר חֶמְדַּת וּזְבוּל קֹדֶשׁ יְקוֹמֵם וְיַכְבִּיד·
וְנָשִׁיר מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד: ובדברי קדשך.

לשבת נחמו. חתום בן יהודה בר שמואל חזק.

אֱלֹהֵיכֶם יוֹסִיף יָדוֹ לְקַבֵּץ נְפוּצוֹתֵיכֶם· הָעֵת יָחִישׁ לֵאמֹר צְאוּ מֵאֲסוּרֵיכֶם· וּמַלְאַךְ בְּרִיתוֹ יִשְׁלַח לְהָשִׁיב לְבַבְכֶם· דַּרְכּוֹ פַּנּוּ וְהָיָה הֶעָקֹב לְמִישׁוֹר וּלְעִירוֹ יְקַבֶּצְכֶם· הַשּׁוֹמְרִים שַׁבַּת בְּרִית הִיא בֵּינוֹ וּבֵינֵיכֶם· בָּרְכוּ שְׁמוֹ וְאַל־תִּתְּנוּ דֳמִי לָכֶם· חַי זֵכֶר קָדְשׁוֹ נַחֲמוּ יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם· כִּי אֲנִי הוּא מַלְכְּכֶם וְאֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם: ובדברי קדשך.

לשבת נשואין. חתום בן שמואל חזק.

אֱלֹהֵיכֶם שִׁכְנוֹ שָׁם בֵּם עֵילָמוֹ· מַלְאָכָיו רוּחוֹת רָץ לֹא לָמוֹ· וְאַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ חוֹלְמוֹ· אוֹמְרִים בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ· לָעֵת יִמְלוֹךְ לְיוֹם קוּמוֹ· חֲוֵה צִיּוֹן גַּן בִּמְקוֹמוֹ· זֶה יִרְאוּ וְיֵדְעוּ כָּל־יְקוּמוֹ· קָרוּא לִירוּשָׁלַיִם כִּסֵּא מְקוֹמוֹ: ובדברי קדשך.

לשבת ברית מילה.

אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי זוֹכֵר הַבְּרִית· הִנֵּה אָנֹכִי שׁוֹלֵחַ לִשְׁאֵרִית· אֶת־נִסְתָּר בְּנַחַל כְּרִית וּפִנָּה לְפָנָיו וְחָזוֹן יִכְרִית· לְבַשֵּׂר טוֹב וְשָׁלוֹם בְּאַחֲרִית· יָדְעוּ זֹאת כָּל־כְּרוּתֵי בְרִית· הָאֹמֵר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהַיִךְ וְהוֹרִית: ובדברי קדשך.

דת חדשה יחדש, כן בנוסחא בכל כ"י וכ"י, ובכ"י [illegible] דת מורשה יחדש; [illegible]

[illegible]

אֵין כֵּאלֹהֵינוּ · אֵין כַּאדוֹנֵינוּ · אֵין כְּמַלְכֵּנוּ · אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ: מִי כֵאלֹהֵינוּ · מִי כַאדוֹנֵינוּ · מִי כְמַלְכֵּנוּ · מִי כְמוֹשִׁיעֵנוּ: נוֹדֶה לֵאלֹהֵינוּ · נוֹדֶה לַאדוֹנֵינוּ · נוֹדֶה לְמַלְכֵּנוּ · נוֹדֶה לְמוֹשִׁיעֵנוּ: בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ · בָּרוּךְ אֲדוֹנֵינוּ · בָּרוּךְ מַלְכֵּנוּ · בָּרוּךְ מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ · אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵינוּ · אַתָּה הוּא מַלְכֵּנוּ · אַתָּה הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה הוּא שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים:

פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת הַצֳּרִי וְהַצִּפֹּרֶן וְהַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה · מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה: מֹר וּקְצִיעָה שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה · הַקֹּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר · וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה · וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה · בֹּרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין · יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא · וְאִם אֵין לוֹ יֵין קַפְרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוַּרְיָן עַתִּיק: מֶלַח

אין כאלהינו, שבח נאים זה שנהגו הרמב"ם לאמר תפלת שחרית של חול, וכן גם מנהג הספרדים לאמרו בכל יום, גם הטור בא"ח סי' קל"ג כתבו לסיום שחרית של חול ובתוספת פטום הקטרת. ומזכיר שלשים וג' כולן בגמטריתנו שם, ומוכיח שם המנהג בשם רב עמרם גאון. ושם שהאשכנזים אין אומרים אותו בחול משום בשל ד"ם שהוא מפני טרוד מלאכתן. אמנם בכל זו שנית טעם אחר לאמירת אין כאלהינו בשבת ה"ל יש מקומות שנהגו לומר אין כאלהינו אחר תפלת מוסף אחד שבת ואחד י"ט, כדי להשלים מאה ברכות שחייב אדם לברך בכל יום, כי בשבת וכי"ט אין אדם מתפלל מי"ח ברכות רק ז' נשלם שילאו מכן ל"ג בין ברכות בין שחרית ומנחה, ומשלימין אותן בז' ברכות של מוסף וגם אמשודה שליחות וב' כוויים גם כאין כאלהינו של אמת שכן עולה להשלים ברכה אחת, נשלאו כשלשי ל"ג ברכות שהיו חסרות, ואחריו אומר פטום הקטרת ומביל שלום כיו אומרים, ובמקומות שלא נהגו לאמרו יאמרו ברכות אחרות להשלים ענין מאה ברכות כמו שאמרו רז"ל בפ' התכלת (מנחות מ"ג ע"ב) רב חייא בשבת וכי"ט משלם להו בשימי מגדי ופירות עכ"ל, גם האביא כמהן א' סכית טעם זה של אין כאלהינו בשם רש"י ומוסיף שאל בן נשלם נראתי במרחים ד' פעמים אמן וכן ברוך וכן אתה, גם הרוקח בס' ש"ע כתב בשם. אך לדעת אכן יראתי נראה שמרו אין לו לשעם זה שרם ושקר. אתה הוא שהקטירו וכו' אין זה עוד מן השיר אלא מוסף למטה שטנו לפטום הקטרת.

פטום הקטרת, ברייתא נשנית בכריתות דף ו' ובירושלמי יומא פרק ד', הלכה ה'. פטום, ל' רוקח מרקחת כמו אשר ירקם (שמות ל', ל"ג) תרגום ירושלמי בכל דיפטם (במדות בערוך ובמוספים). הצרי, הוא בשף שנאמר (בשמות). והצפרן הוא שלת (ונגעבענגל) ונקרא כך מפני שהוא חלק ודומה לצפורן של אדם. והחלבנה, גאלבאן. ריחו רע, ועל זה אמרו חז"ל כל תענית שאין בה מפושעי ישראל אינה תענית שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סממני הקטרת (כריתות ו' ע"ב). והלבונה, ווייהרויך. שבעים שבעים מנה, ר"ל שכל אחד של ד' סממנים אלה ע' מנה הרי נבללו ר"פ מנה. מור, מירהא. וקציעה, קאסיא וכל' הכתוב קדה (שמות ל', ד' ולפה גם נקמר רמ"ד). שבולת נרד, נארדע, ונקראה שבלת נרד מפני שהוא דק כשבלת. וכרכם, זאפראן. הקשט, קאסטוס, ונקפי' כריתות דף ו"ב שהו בכראש. וקלופה, הוא קנה בשם של קלופה, קאנעלעוויכט, לפי פירוש רד"ק. וקנמון, ציממעט. והנה כל סממני הקטרת הם י"א מינים, ד' מהן מפורשים בתורה נטף ושחלת וחלבנה ולבונה, והשאר הלכה למשה מסיני הם ושקל כולן משקל שס"ח מנה, והיה מקטיר הכהן גדול מנה אחת בכל יום פרס שחרית ופרס ערבית, וג' מנים היתרים שכם היה מכניס כה"ג מלוא חפניו ביום הכפורים. בורית, ... כרשינה, שם מקום. קפריסין, יין הבא מן מדינת קפריסין הנקרא אבל סולים קיפרוס. חמר, יין בל' ארמי. חוריין, יש שפירשו שנקרא כך שיין ע"ש הטריכם חורן במסכרם כיחזקאל מ"ג, ט"ו וי"ח. אמנם הנקד כי חורין מל' חור אשר שמעו לבן נמרצית, כל אשר לבן בו א"ם של די פור בה (בראשית ל', ל"ה), ובגמרא ... כתבם הים לתוך פניהם ר"ל לבן טהור, וכן נשלמת בלשון גם בנ"כ דף כ"ו ע"ב, חמר חוריין לבן, ושביאים בתוספות פירש בש"י חוריין לבן יותר מדאי. ודומה כתבנו במשקלה לחנת ... ותלמוד גם כמור שלחן בתפלה י"ב. אך בסדורי הספרדים בנוסח חמר חור וכן נוהם אנודהם. עתיק, ישן.

סְרוֹמִית רֹבַע (הקב)· מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל־שֶׁהוּא: רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל־שֶׁהוּא· וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ· אִם חִסֵּר אַחַת מִכָּל־סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן־גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר· הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף: בֹּרִית כַּרְשִׁינָה שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת־הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה: יֵין קַפְרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת־הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה: וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

הַשִּׁיר שֶׁהַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ:

בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן הָיוּ אוֹמְרִים· לַיָי הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ:

בַּשֵּׁנִי הָיוּ אוֹמְרִים· גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר־קָדְשׁוֹ:

בַּשְּׁלִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים· אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת־אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט:

בָּרְבִיעִי הָיוּ אוֹמְרִים· אֵל־נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ:

בַּחֲמִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים· הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב:

בַּשִּׁשִּׁי הָיוּ אוֹמְרִים· יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ· לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט:

בַּשַּׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים· מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: מִזְמוֹר שִׁיר לֶעָתִיד לָבוֹא· לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

רבע, רביעית הקב. ובכמה סדורים הנוסחא רבע הקב, לפנים תנות הקב אינה בגמרא ולא בסדור רב עמרם ולא בטור ובשו״ע [illegible] (דף כ׳ ע״ב) שאין למחוק. מעלה עשן, עשב [illegible] כפת הירדן, [illegible] הקטף, [illegible] כדי שתהא עזה, [illegible] רגלים, [illegible] מפני הכבוד, [illegible]

השיר שהלוים, [illegible] ביום הראשון היו אומרים [illegible] לחיי העולמים, [illegible] דף 59 ודף 75.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְיָ וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ: אַל תִּקְרָא בָּנָיִךְ אֶלָּא בּוֹנָיִךְ: שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל: יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: לְמַעַן בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: קדיש יתום.

עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל. לָתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית. שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת. וְלֹא שָׂמָנוּ כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה. שֶׁלֹּא שָׂם חֶלְקֵנוּ כָּהֶם וְגֹרָלֵנוּ כְּכָל־הֲמוֹנָם. וַאֲנַחְנוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. שֶׁהוּא נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיֹסֵד אָרֶץ. וּמוֹשַׁב יְקָרוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל. וּשְׁכִינַת עֻזּוֹ בְּגָבְהֵי מְרוֹמִים: הוּא אֱלֹהֵינוּ אֵין עוֹד. אֱמֶת מַלְכֵּנוּ אֶפֶס זוּלָתוֹ. כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתוֹ. וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד:

עַל־כֵּן נְקַוֶּה לְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִרְאוֹת מְהֵרָה בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ לְהַעֲבִיר גִּלּוּלִים מִן־הָאָרֶץ וְהָאֱלִילִים כָּרוֹת יִכָּרֵתוּן. לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שַׁדַּי וְכָל־בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בִשְׁמֶךָ. לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל־רִשְׁעֵי אָרֶץ. יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל־יוֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי לְךָ תִּכְרַע כָּל־בֶּרֶךְ תִּשָּׁבַע כָּל־לָשׁוֹן: לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וְיִפֹּלוּ. וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ יְקָר יִתֵּנוּ. וִיקַבְּלוּ כֻלָּם אֶת־עֹל מַלְכוּתֶךָ. וְתִמְלוֹךְ עֲלֵיהֶם מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד. כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ. יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: וְנֶאֱמַר וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

אַל־תִּירָא מִפַּחַד פִּתְאֹם וּמִשֹּׁאַת רְשָׁעִים כִּי תָבֹא: עֻצוּ עֵצָה וְתֻפָר. דַּבְּרוּ דָבָר וְלֹא יָקוּם. כִּי עִמָּנוּ אֵל: וְעַד־זִקְנָה אֲנִי הוּא וְעַד־שֵׂיבָה אֲנִי אֶסְבֹּל. אֲנִי עָשִׂיתִי וַאֲנִי אֶשָּׂא וַאֲנִי אֶסְבֹּל וַאֲמַלֵּט:

שיר היחוד ליום השבת·

נהוג הקהלות ואפילו באותן שאין נוהגים לומר שיר היחוד כל ימות החול, מ"מ בשבת אומרים שיר היחוד לשבת ומנגנים אחריו אנעים זמירות.

אז ביום השביעי נחת. יום השבת על כן ברכת:
ועל כל פעל תהלה ערוכה חסידיך בכל עת יברכוכה:
ברוך יי יוצר כלם. אלהים חיים ומלך עולם:
כי מעולם על עבדיך רב רחמיך וחסדיך:
ובמצרים החלות להודיע, כי מאד נעלית
על כל אלהים, בעשות בהם שפטים גדלים ובאלהיהם:
בבקעך ים סוף עמך ראו תיד הגדלה וייראו:
נהגת עמך לעשות לך שם תפארת לתראות גדלך:
ודברת עמם מן השמים. וגם העבים נטפו מים:
ידעתם לכתם המדבר. בארץ ציה איש לא עבר:
נתתה לעמך דגן שמים. וכעפר שאר ומצור מים:
תגרש גוים רבים עמים· יירשו ארצם ועמל לאמים:
בעבור ישמרו חקים ותורות. אמרות יי אמרות טהורות:
ויתעדנו במרעה שמן· ומחלמיש צור פלגי שמן:
בנותם בנו עיר קדשך. ויפארו בית מקדשך:
ותאמר פה אשב לארך ימים, צוית ברך אברך:
כי שם זבחי צדק. אף כהניך ילבשו צדק:
ובית הלוי נעימות יזמרו· לך יתרועעו אף ישירו:

ועל כל פועל, על כל פעל תהלה ערוכה לך כתהלה. חסידיך וכו' עפ"ד תהלים קמ"ה, י'. אלהים חיים, ירמיה י', י'. להודיע, איפור כמרת, מאד נעלית להודיע במצרים, כי מאד נעלית על כל אלהים, ותמה על כל אלהים שגברו כחם ממוכרות לפקודם ועפ"ד תהלים צ"ז, ט'. ושפטים גדולים ובאלהיהם במדבר ל"ג, ד'. ותפיסו ויאמינו ממצרים, וכד' ישעיה ס"ג, י"ד. ראו היד הגדולה עפ"ד שמות י"ד, ל"א. שם תפארת, כל"ל תורה, ועפ"ד תהלים פ"ח, ט'. ודברת עמם, עפ"ד שמות כ', י"ט. וגם העבים נטפו מים, בשפט מן ציה, ירמיה ב', ו'. ידעת לכתם, דברים ב', ז'. וטעם נדע כי סעקך המדבר כמ"ש. בארץ תבואו כן מן השמים, והפייטן כפל המן כדי לגמור קלב אירו בים נכל תהו ד' ל' גוים, תהלים פ', ט'. יירשו ארצם, תהלים ק"ה, מ"ד. בעבור ישמרו, עם מסוק ס"ה. אמרות ה' [illegible] ויתעדנו עפ"ד נחמיה ט', כ"ה. פלגי שמן, ל' איוב כ"ט, ו'. ומחלמיש צור כשפט ארך מן [illegible] בנותם בנו עיר לא פרש לשם בית בנו מכל עיר וכתב ויפארו בכה"ג, בלא לא כנו אשב, תהלים קל"ב, י"ד. ומ"ש, כי שם, דברים ל"ג, י"ט. אף כהניך, תהלים קל"ב, ט'. יתרועעו, ל'

בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיִרְאֵי יְיָ. יְבָרְכוּ וְיוֹדוּ שִׁמְךָ יְיָ:
הֲטִיבוֹתָ מְאֹד לָרִאשׁוֹנִים. כֵּן תֵּיטִיב גַּם לָאַחֲרוֹנִים:
יְיָ תָּשִׁישׁ נָא עָלֵינוּ. כַּאֲשֶׁר שַׂשְׂתָּ עַל אֲבוֹתֵינוּ:
אוֹתָנוּ לְהַרְבּוֹת וּלְהֵיטִיב. וְנוֹדֶה־לְּךָ לְעוֹלָם כִּי תֵיטִיב:
יְיָ תִּבְנֶה עִירְךָ מְהֵרָה. כִּי עָלֶיהָ שִׁמְךָ נִקְרָא:
וְקֶרֶן דָּוִד תַּצְמִיחַ בָּהּ. וְתִשְׁכּוֹן לְעוֹלָם יְיָ בְּקִרְבָּהּ:
זִבְחֵי צֶדֶק שָׁמָּה נִזְבְּחָה. וְכִימֵי קֶדֶם תֶּעֱרַב מִנְחָה:
וּבָרֵךְ עַמְּךָ בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי חֲפֵצִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ:
וּבִרְצוֹנְךָ תַּעֲשֶׂה חֶפְצֵנוּ. הַבֶּט־נָא עַמְּךָ כֻּלָּנוּ:
בְּחַרְתָּנוּ הֱיוֹת לְךָ לְעַם סְגֻלָּה. עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה:
וְתָמִיד נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ. וּנְהַלֵּל לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ:
וּמִבִּרְכָתְךָ עַמְּךָ יְבֹרָךְ. כִּי אֶת־כֹּל אֲשֶׁר תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ:
וַאֲנִי בְּעוֹדִי אֲהַלְלָה בוֹרְאִי. וַאֲבָרְכֵהוּ כָּל־יְמֵי צְבָאִי:
יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ לְעוֹלָם. מִן־הָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם:

כַּכָּתוּב. בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם. וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לַייָ: עָנֵה דָנִיֵּאל וְאָמַר לֶהֱוֵא שְׁמֵהּ דִּי־אֱלָהָא מְבָרַךְ מִן־עָלְמָא וְעַד־עָלְמָא דִּי חָכְמְתָא וּגְבוּרְתָא דִּי־לֵהּ הִיא: וְנֶאֱמַר. וַיֹּאמְרוּ הַלְוִיִּם יֵשׁוּעַ וְקַדְמִיאֵל בָּנִי חֲשַׁבְנְיָה שֵׁרֵבְיָה הוֹדִיָּה שְׁבַנְיָה פְתַחְיָה קוּמוּ בָּרְכוּ אֶת־יְיָ אֱלֹהֵיכֶם מִן־הָעוֹלָם עַד־הָעוֹלָם וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבֹדֶךָ וּמְרוֹמַם עַל־כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה: וְנֶאֱמַר. בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן הַלְלוּיָהּ: וְנֶאֱמַר. וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת־יְיָ לְעֵינֵי כָּל־הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם:

הנה, תהלים ס"ב, י"ג. בית ישראל, עה"כ ישראל כמה נס', בית אהרן כשמו, יראי ה' כשמו (תהלים קט"ו), והפייטן הבדיל בית אהרן לכהנים וללויים, ואמר אך בהכהן ילכנו לדוק, כנגד הכהנים, ובית הלוי נפיעות יומלו נגד הלוים ואח"כ שניה בית ישראל ויראי ה'. ה' תשיש נא' וגו' אותנו להרבות וגו' כנגד על לשון דברים כ"ח, ס"ג. ונודה לך וכו' נכנה על ל' תהלים פ"ט, י"ט. כי עליה, דניאל ט', י"ט. וקרן דוד תצמיח, עה"כ תהלים קל"ב, י"ז. זבחי צדק, עה"כ דברים ל"ג, י"ט. וכימי קדם, עה"כ מלאכי ג', ד'. כי חפצים וכו' עה"כ תהלים פ', ט'. הבט נא, ישעיה ס"ד, ח'. היות לך לעם סגלה, עה"כ דברים ז', ו'. וכנ"י היות לך לסגלה וגם כוס יתבן עה"כ שמות י"ט, ה'. על עמך, תהלים ג', ט'. נספר, תהלים ע"ט, י"ג. ונהלל, על' דה"א כ"ט, י"ג. ומברכתך, ש"ב ז', כ"ט. כי את כל, ל' במדבר כ"ב, ו'. ואני בעודי, עה"כ תהלים קמ"ו, ב'. ואברכהו כן גב"י ובכל"ל בל' נסתר. כל ימי צבאי, כל זמן סיותי, ונקרא הזמן צבא כשבור אני ימים מרבה כמו צבא על חיל וכוח של' איוב י"ד, י"ד. יהי שם, תהלים קי"ג, ב'. בכתוב דה"א ט"ז, ל"ו. ענה דניאל, דניאל ב', כ'. ויאמרו הלוים, נחמיה ט', ה'. ויש לדעת כי עד ונאמר ויאמרו הלוים עד סוף סימן הב". ברוך ה', תהלים ק"ו, מ"ח. ויברך דויד דה"א כ"ט, י'.

שִׁיר הַכָּבוֹד׃

כשפותחים הארון הקדש לאנעים זמירות יש לומר ד' פסוקים אלו.

שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ עִזּוּז וְגִבּוֹר יְיָ גִּבּוֹר מִלְחָמָה׃
שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה׃

אַנְעִים זְמִירוֹת וְשִׁירִים אֶאֱרוֹג. כִּי אֵלֶיךָ נַפְשִׁי תַעֲרוֹג׃
נַפְשִׁי חִמְּדָה בְּצֵל יָדֶךָ. לָדַעַת כָּל־רָז סוֹדֶךָ׃
מִדֵּי דַבְּרִי בִּכְבוֹדֶךָ. הוֹמֶה לִבִּי אֶל־דּוֹדֶיךָ׃
עַל־כֵּן אֲדַבֵּר בְּךָ נִכְבָּדוֹת. (ס"א ב') וְשִׁמְךָ אֲכַבֵּד בְּשִׁירֵי יְדִידוֹת׃
אֲסַפְּרָה כְבוֹדְךָ וְלֹא רְאִיתִיךָ. אֲדַמְּךָ אֲכַנְּךָ וְלֹא יְדַעְתִּיךָ׃
בְּיַד נְבִיאֶיךָ בְּסוֹד עֲבָדֶיךָ. דִּמִּיתָ הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ׃
גְּדֻלָּתְךָ וּגְבוּרָתֶךָ. כִּנּוּ לְתֹקֶף פְּעֻלָּתֶךָ׃
דִּמּוּ אוֹתְךָ וְלֹא כְּפִי־יֶשְׁךָ. וַיְשַׁוּוּךָ לְפִי מַעֲשֶׂיךָ׃
הִמְשִׁילוּךָ בְּרֹב חֶזְיוֹנוֹת. הִנְּךָ אֶחָד בְּכָל־דִּמְיוֹנוֹת׃
וַיֶּחֱזוּ בְךָ זִקְנָה וּבַחֲרוּת. וּשְׂעַר רֹאשְׁךָ בְּשֵׂיבָה וְשַׁחֲרוּת׃
זִקְנָה בְּיוֹם דִּין וּבַחֲרוּת בְּיוֹם קְרָב. כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָדָיו לוֹ רָב׃
חָבַשׁ כּוֹבַע יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ. הוֹשִׁיעָה לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ׃
טַלְלֵי אוֹרוֹת רֹאשׁוֹ נִמְלָא. קְוֻצּוֹתָיו רְסִיסֵי לָיְלָה׃
יִתְפָּאֵר בִּי כִּי חָפֵץ בִּי. וְהוּא יִהְיֶה־לִּי לַעֲטֶרֶת צְבִי׃
כֶּתֶם טָהוֹר פָּז דְּמוּת רֹאשׁוֹ. וְחַק עַל־מֵצַח כְּבוֹד שֵׁם קָדְשׁוֹ׃
לְחֵן וּלְכָבוֹד צְבִי תִפְאָרָה. אֻמָּתוֹ לוֹ עִטְּרָה עֲטָרָה׃

אנעים זמירות, שיר הזה נקרא שיר הכבוד בעבור שמדבר בכבוד הבורא. והנה נסדר יען כ"י שם ט כל שירי היחוד לא נאמר שיר זה, גם נפירוש יען כ"י על שירי היחוד אין הם פירוש על אנעים וזמירות, אמר פ"ב נראה כי שוכב שירי היחוד תקנו מחבר של שיר הכבוד אלא הוא חתם שירו עם יהי שם ה' מבורך, והמו אותו גם פסוקי התורה אמורה עליו כי הם מתיבת הסירים, ולאנעים וזמירות הוא הוכר פ"י הנה אמר שבחתם נו נשמל והקלב של שירי היחוד. ונאמר נב"י אחד הואם עליו „שיר הכבוד יסד רבינו יהודה החסיד מריגנשבורג ול"ל כן כתב גם בעל היוחסין בדף קמ"ב, ופ"ב הנה הלך הכן נעתקות אליו. — אארוג, ל' אריגה, ר"ל אחבר מזמורים ושקולים יפה. כי אליך, ל' תהלים פ"ב, ג'. נפשי חמדה בן בעיקר והוא עג"כ נכללו המדתי (שיר ב', ג') וכן כדמפתי כבר נמזור תפלת ישרים. וכרוב מדורים גם נאותן של רוה"ק נדפס חמדה בקל ומעות וכעד עלת אלא יתכן לומר אחר חמדה וכים לו לכתוב חמדה צל או את צל וע"כ הנכון חמדה בל' מכתות. רז סודך נמתרות של מתנותך ומלאך. רז ל' תעלומה נארמית, כמו על רזא דנה (דניאל ב' י"ט), תרגום מתלים מרם, עללין כרז (יחזקאל כ', ט'). סודך, ל' עלה ומחשבה, ותחשבותם, כמו מי עמד בסוד ה' (ירמיה כ"ג, י"ח). הומה, אומרה שמה ולאלהם הולך כשיר פ"ט ה"ב, והדודים אלמניו הם כדוות הקדשה לו. אכנך, אקרא אותך בכנוי אם, כמו הכנו ורחום והוב. ולא כפי ישך, פירוש לפ"ם שישנו אותך, לאתוק ולתוקף פעלתיך דמיך אבל אותך כים כנבר איש מלחמה, ונמיי בוקן אלא דומים וכמו אמבור והולך, וככל הדמיונות כללו אתה אחד וכלי אם דמות כנוף. ובחרות ל' נישי בחורותיך (קהלת י"א, ט'). ושחרות, ל' נעורים, כמו שלדות ובהמרת דין, בנתוב כדניאל ז', ט'. ובחרות ביום קרב, כמו אמירת רש"י לגמות ב', ג'. נגלה כים כגבור נמד ודוכה כעומר בקו, ובפירוש קלותיו תלתלים אחרות בעולג (שיר ה' י"א) כאן מיושבה כאן במלחמה וכו'. רב, ל' ריב ומלחמה, ידיו רב לו (דברים ל"ג, ז'). כובע ישועה, ישעיה נ"ט, י"ז. הושיעה לו, תהלים צ"ח, א'. טללי אורות, ע"פ ישעיה כ"ו, י"ט ושיר ה', ב'. והוא יהיה לי, רומז לפסוק בישעיה כ"ח, ה'. צבי ל' יופי והוד. כתם טהור ע"פ שה"ש ה', י"א. וחק ל' [illegible]. אמתו, אומה שלו, היא ישראל. עטרה עטרה,

מַחְלְפוֹת רֹאשׁוֹ כְּבִימֵי בְחֻרוֹת. קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחוֹרוֹת:

נְוֵה הַצֶּדֶק צְבִי תִפְאַרְתּוֹ. יַעֲלֶה נָּא עַל־רֹאשׁ שִׂמְחָתוֹ:

סְגֻלָּתוֹ תְּהִי בְיָדוֹ עֲטֶרֶת. וּצְנִיף מְלוּכָה צְבִי תִפְאֶרֶת:

עֲמוּסִים נְשָׂאָם עֲטֶרֶת עִנְּדָם. מֵאֲשֶׁר יָקְרוּ בְעֵינָיו כִּבְּדָם:

פְּאֵרוֹ עָלַי וּפְאֵרִי עָלָיו. וְקָרוֹב אֵלַי בְּקָרְאִי אֵלָיו:

צַח וְאָדוֹם לִלְבוּשׁוֹ אָדֹם. פּוּרָה בְדָרְכוֹ בְּבוֹאוֹ מֵאֱדוֹם:

קֶשֶׁר תְּפִלִּין הֶרְאָה לֶעָנָו. תְּמוּנַת יְיָ לְנֶגֶד עֵינָיו:

רוֹצֶה בְעַמּוֹ עֲנָוִים יְפָאֵר. יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת בָּם לְהִתְפָּאֵר:

רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת קוֹרֵא מֵרֹאשׁ. דּוֹר וָדוֹר עַם דּוֹרֶשְׁךָ דְּרוֹשׁ:

שִׁית הֲמוֹן שִׁירַי נָא עָלֶיךָ. וְרִנָּתִי תִּקְרַב אֵלֶיךָ:

תְּהִלָּתִי תְּהִי לְרֹאשְׁךָ עֲטֶרֶת. וּתְפִלָּתִי תִּכּוֹן קְטֹרֶת:

תִּיקַר שִׁירַת־רָשׁ בְּעֵינֶיךָ. כַּשִּׁיר יוּשַׁר עַל־קָרְבָּנֶיךָ:

בִּרְכָתִי תַעֲלֶה לְרֹאשׁ מַשְׁבִּיר. מְחוֹלֵל וּמוֹלִיד צַדִּיק כַּבִּיר:

וּבְבִרְכָתִי תְנַעֲנַע לִי רֹאשׁ. וְאוֹתָהּ קַח לְךָ כִּבְשָׂמִים רֹאשׁ:

יֶעֱרַב נָא שִׂיחִי עָלֶיךָ. כִּי נַפְשִׁי תַעֲרוֹג אֵלֶיךָ:

לך יי הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש:
מי ימלל גבורות יי ישמיע כל תהלתו:

אח"כ אומרים: הַיּוֹם שַׁבַּת קֹדֶשׁ שֶׁבּוֹ הַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בַּמִּקְדָּשׁ: ואומרים מזמור ג"כ מזמור שיר ליום השבת (המלאכו לעיל דף 182), ואומרים עליו קדיש יתום.

ויש קהלות כמו כמה"ע וכמנהגם אומרים ג"כ מזמור לאסף אלהים אל דמי לך וכו' (המלאכו לעיל דף 152), ואחריו קדיש יתום.

והעטרה היא תפלת ישראל, וכמו שאמר לפנים תהלתי תהי לראשך עטרת. קוצותיו שיר ה', י"א. צבי תפארתו, כדמות יען בית תפארתו, ומשתבח. יעלה, כהפעיל והוא לשון של' תהלים קל"ז, ו'. סגלתו תהי וכו' ע"פ ישעיה ס"ב, ג'. עמוסים, הטעוסים שנשאן כנשאם על כנפי נשרים ומיוסד על ישעיה מ"ו, ג'. מאשר יקרו, ע"פ ישעיה מ"ג, ד'. וקרוב אלי וכו' ע"פ דברים ד', ז'. צח ואדום וכו' ע"פ שיר ה', י"א. וישעיה ס"ג, א'. ב'. וג'. קשר תפלין וגו' יסודו בגמרא ברכות דף ז' דהראה הקב"ה למשה קשר תפלין, והוא משל על התקשרות כנסת הקב"ה בגלוריו אשר נתן פתח רבינו הקב"ה לברואות לו דרכיו, ולא נפירוש אבן חביב בספרו עין יעקב וגם' כמאור ופרש על האגדות. ותמונת ה', ע"פ במדבר י"ב, ח'. רוצה בעמו, תהלים קמ"ט, ד'. יושב תהלות ע"פ שם כ"ב, ד'. ישעיה מ"ס, ג'. ראש דברך אמת, תהלים קי"ט, ק"ס. קורא מראש, שאמרו „קורא דור ודור מראש, דרוש עם דורשך", והוא ע"פ ישעיה מ"א, ד'. שית, תשית ותשום. תהלתי תהי וכו', במגילה דף י"ג, ב' שלמן שנדלפון קושר כתרים לקונו, ור"ל שתפלתן של צדיקים כמו שכתבו שם התוספות, וכן הוא במדרש במשנה ובפ' כ"א. ותפלתי, ע"פ תהלים קמ"א, ב'. ברכתי, של' משלי י"א, כ"ו. משביר, הקב"ה המכלכל כל. מחולל, בורא. כביר, גבור, כמו הן אל כביר (איוב ל"ו, ה'). תנענע לי ראש, לשון זו לקוחה מגמרא ברכות דף ז'. ואותה, תקבל את ברכתי ברצון. כבשמים ראש, כבשמים טובים (שמות ל' כ"ג). יערב נא שיחי, ע"פ תהלים ק"ד, ל"ד. כי נפשי תערוג אליך, יסוד הסיום מתיבות הסדר שפון פתילתו.

אסור להתענות בשבת עד שש שעות, ולשם תענית אפילו אחר כך אסור. יכין שולחנו ערוך כמו בסעודת לילה, ומקדש על היין, ובמקום שאין יין מצוי יוכל לקדש על כל שכר שהוא חמר מדינה, (ואם אין לו גם שכר מקדש בוצע מיד על הפת). ולוקח הכוס בידו ואומר ושמרו וכו'.

ושמרו בני־ישראל את־השבת לעשות את־השבת לדרתם ברית עולם: ביני ובין בני ישראל אות הוא לעלם כי־ששת ימים עשה יהוה את־השמים ואת־הארץ וביום השביעי שבת וינפש:

זכור את־יום השבת לקדשו: ששת ימים תעבד ועשית כל־מלאכתך: ויום השביעי שבת ליהוה אלהיך לא־תעשה כל־מלאכה אתה ׀ ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך: כי ששת־ימים עשה יהוה את־השמים ואת־הארץ את־הים ואת־כל־אשר־בם וינח ביום השביעי על־כן ברך יהוה את־יום השבת ויקדשהו:

סברי מרנן ורבנן ורבותי

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, בורא פרי הגפן:

ושותה מיושב, ונותן גם למסובין לטעום מכוס של ברכה. ואח"כ מברך על לחם משנה.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, המוציא לחם מן־הארץ:

ובוצע על לחם העליון ואוכל, ונותן גם לכל המסובין פרוסה לכל אחד ואחד, ומצוה לבצוע פרוסה גדולה שמספיק לו לכל הסעודה. ואחר שאכל ואחר שלמד דברי תורה על שולחנו ואחר שירות ותשבחות לכבוד השבת יטול את ידיו מים אחרונים ואחר מזמור שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון וכו', ויברך בהמ"ז על הכוס, ואפילו אין דרכו לברך בכוס בימי החול, מ"מ בשבת יברך בהמ"ז על היין כדי לפרסם כבוד השבת, ומה בשעה יברך גם ברכות ושבחים אחר סילוק השולחן.

קודם מנחה אחר סעודת שבת, יגדל טוב בשלחנו, ובפרט העסוקים כל ימות השבוע במשא ומתן ושרודים בעסקי פרנסה אם בשבת יתעסקו כל היום באכילה ושתיה, תורה מה תהא עליה, ובפרט יזהר אף בשבתי החורף שהלילות ארוכים שלא ילמדו בשבת. ושם יפה היה מנהג הראשונים שחבירו אחר יודעי הגמרות שבת ס' פ"ד אבות לומדים בשבת אחר תפלת שחרית טרם ילכו שבכל אחר שבת פרק אחד בכל שבת ושבת. אבל המתועדים בשבת להתעסק בדברים בטלים ושחוק וקלות, אין חלול שבת גדול מזה.

ושמרו, קדוש של סעודת יום השבת נקרא בגמרא פסחים דף ק"ו קידושא רבה, ופירש רשב"ם דהוא לישנא דסגי נהור, שאין בברכה זו אלא ברכת בורא פרי הגפן לבד, שהוא לאמן לכל הברכות דברכת הנהנין, וטעם דפסוק הוא, כי עוד הם נוהגים לברכה בכוס שנים ושלשה, וכן מצינו בשבת הקודם וגם בכוס של ברכה בבני מעי יש אומרים בו נוסח וכו' ויש אומרים ליתור שני זכור. ושנה לקדש בו את הכוס ובמקום וברכ"ם והלכ"ם ובכל הראשונים רק מזמור בכוס על היין ולא יותר, וגם אין ידוע כתב בגירוס שני שאומר יותר שהוא טוב. אבל יש אומרים לומר מקודם ושמרו וכו' (שמות ל"א, ט"ז) וזכור את יום השבת וכו' (שם כ', ח') ואפילו בכל בו גם ל"מ ול"ל יש נוהגין לפתוח קודם הקידוש ושמרו בני ישראל את השבת וכו', ואחר הקידוש מתחילין בקול רם ואומרים לכבוד שבת מזמורים כגון מזמור לדוד ה' רועי וכו' ולדוד מזמור לה' הארץ ומלואה וכו' ומזמור גדול נאה של' אלהי נגלה שלו וכו' ויש שמתחילין בלחנים הרבה, והכל לפי מנהגם של"ג.

כמו בליל שבת כן גם ביום השבת נוהגים לומר זמירות בעוד שיושבים בסעודה קודם שמברכים בהמ"ז.
ראשי החרוזים שמעון בר יצחק.

ברוך אדני יום יום, יעמס לנו ישע ופדיום, ובשמו נגיל כל היום,
ובישועתו נרים ראש עליון, כי הוא מעוז לדל ומחסה לאביון: שבטי יה
לישראל עדות, בצרתם לו צר בסבלות ובעבדות, בלבנת הספיר הראם עז
ידידות, ונגלה להעלותם מעמק בור ודות. כי עם יי החסד והרבה עמו
פדות: מה יקר חסדו בצלו לגוננמו, בגלות בבלה שלח למענמו, להוריד
בריחים נמנה בינימו, ויתנם לרחמים לפני שוביהמו, כי לא יטש יי את עמו
בעבור הגדול שמו: עילם שת כסאו להציל ידידיו, להעביר משם מאוני
מורדיו, מעבר בשלח פדה את עבדיו, קרן לעמו ירים תהלה לכל חסידיו,
כי אם הוגה ורחם כרב חסדיו: וצפיר העזים הגדיל עצומיו, וגם חזות
ארבע עלו למרומיו, ובלבם דמו להשחית את רחומיו, על ידי כהניו מגר
מתקוממיו. חסדי יי כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו: נסגרתי לאדום ביד
רעי מדני, שבכל יום ממלאים כרשם מעדני, עזרתו עמי לסמך את אדני,
ולא נטשתני כל ימי עדני, כי לא יזנח לעולם אדני: בבאו מאדום חמוץ
בגדים, זבח לו בבצרה וטבח לו בבוגדים, ויז נצחם מלבושיו להאדים,
בכחו הגדול יבצר רוח נגידים, הגה ברוחו הקשה ביום קדים: ראותו כי
כן אדומי העוצר, יחשב לו בצרה תקלוט כבצר, ומלאך כאדם בתוכה
ינצר, ומזיד כשוגג במקלט יעצר, אהבו את יי כל חסידיו אמונים נצר:
יצוה צור חסדו קהלותיו לקבץ, מארבע רוחות עדיו להקבץ, ובהר מרום הרים
אותנו להרבץ. ואתנו ישוב נדחים קובץ. והשיב לא נאמר כי אם ושב וקבץ:

ברוך ה', תהלים ס"ח, כ'. מעוז לדל, עפ"י ישעיה כ"ה, ד'. שבטי יה, ל' תהלים קכ"ב, ד'. ורמז רש"י במדבר כ"ו, ה'. בלבנת, רמז רש"י שמות כ"ד, י'. ודות, גם הוא ל' בור ופי' המתרגם ר"ה כ"ו פ"ב. כי עם ה' תהלים ק"ל, ז'. לגוננמו, לגונן אותם. למענמו, למענם, פי' ישעיה מ"ג, י"ד ופי"ב המדרש בכל מקום שגלו ישראל גלתה שכינה עמהם (מגלה כ"ט). להוריד בריחים, גם הוא ל' ישעיה שם ונדרש שלמה תנחומא דף פ"א שנבוכדנצר המטין את ישראל רחיים והורידן בהם לבבל. ויתנם לרחמים, ל' תהלים ק"ו, מ"ו. כי לא יטש, ש"א י"ב, כ"ב. מאוני מורדיו, פירושו, כשהיו ישראל בעילם ר"ל המן שמאלם להם ועמדו עליהם ... מיד כהן המולך והמליך נורמו שמם, ואמר נכלון שלומי מורדיו, במאמר שמלא י' אלפים כסף כמעט כדי לשקל ישראל, והשקיל בשלומים. מעבור בשלח, פי' איוב ל"ג, י"ח. ובלא שמעו יעבר ובלי דין, וכן מתרגם בבלא יעבר, בחיי קרבא יעברון (איוב ל"ו, י"ב). קרן לעמו ל' תהלים קמ"ח, י"ד. כי אם הוגה, איכה ג', ל"ב. וצפיר העזים, מלכות יון (דניאל ח', ה'). את רחומיו, ישראל. ע"י כהניו, בית חשמונאי. חסדי, איכה ג', כ"ב. ביד רעי, כמו במתת בל רפיה נבזו גם (איכה פ', ל'). מדני, ... ועלה מדנים (משלי ו', י"ט). ממלאים כרשם על' ירמיה נ"א, ל"ד. אדני, יסודי. כי לא, איכה ג', ל"א. חמוץ בגדים, מקב"ם ועפ"י ישעיה ס"ג, א'. ת'. יבצר רוח תהלים ע"ו, י"ג. הגה, ישעיה כ"ז, ח'. אדומי העוצר, שר של אדום, ושמו סמאל, שיטעה מגורת זה ישלוך נגמתי (ד"ה מ', י"ז). ויחשוב שמקלט כמלכות דף י"ב ג' טעיות עתיד שרו של אדום לטעות טועה שאינה קולטת אלא בלב ובוה גלה לנגלות, טועה שאינה קולטת אלא שוגג והוא מזיד היה, טועה שאינה קולטת אלא אדם וזה מלאך היה. אהבו את ה', תהלים ל"א, כ"ד. ובהר מרום הרים, הוא הר ציון ועפ"י יחזקאל כ', מ'. עדיו, אליו. והשיב לא נאמר, רמז רש"י לדברים ל', ג'.

בָּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר טוֹב גְּמָלָנוּ. כְּרַחֲמָיו וּכְרֹב חֲסָדָיו הִגְדִּיל לָנוּ. אֵלֶּה וְכָאֵלֶּה יוֹסֵף עִמָּנוּ. לְהַגְדִּיל שְׁמוֹ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ: בָּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ. לְהַלְלוֹ וּלְשַׁבְּחוֹ וּלְסַפֵּר הוֹדוֹ. מִכָּל־אֹם גָּבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ. לָכֵן בְּכָל־לֵב וּבְכָל־נֶפֶשׁ וּבְכָל־מְאוֹד נַמְלִיכוֹ וּנְיַחֲדוֹ: שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ יָשִׂים עָלֵינוּ בְּרָכָה וְשָׁלוֹם. מִשְּׂמֹאל וּמִיָּמִין עַל יִשְׂרָאֵל שָׁלוֹם. הָרַחֲמָן הוּא יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם. וְיִזְכּוּ לִרְאוֹת בָּנִים וּבְנֵי בָנִים עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת. עַל יִשְׂרָאֵל שָׁלוֹם. יוֹעֵץ אֵל גִּבּוֹר אֲבִי־עַד שַׂר־שָׁלוֹם:

ראשי החרוזים ברוך חזק, ומשקלם ה׳ ס׳ תנועות.

בָּרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן. אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה. לְנַפְשֵׁנוּ פִדְיוֹן. מִשֵּׁאת וַאֲנָחָה.
וְהוּא יִדְרוֹשׁ לְצִיּוֹן. עִיר הַנִּדָּחָה. עַד אָנָה תּוּגְיוֹן. נֶפֶשׁ נֶאֱנָחָה:
הַשּׁוֹמֵר שַׁבָּת. הַבֵּן עִם הַבַּת. לָאֵל יֵרָצוּ. כְּמִנְחָה עַל־מַחֲבַת:

רוֹכֵב בָּעֲרָבוֹת. מֶלֶךְ עוֹלָמִים. אֶת־עַמּוֹ לִשְׁבּוֹת. אִזֵּן בַּנְּעִימִים.
בְּמַאֲכָלוֹת עֲרֵבוֹת. בְּמִינֵי מַטְעַמִּים. בְּמַלְבּוּשֵׁי כָבוֹד. זֶבַח מִשְׁפָּחָה: השומר.

וְאַשְׁרֵי כָּל־חוֹכֶה. לְתַשְׁלוּמֵי כֵפֶל. מֵאֵת כֹּל סוֹכֶה. שׁוֹכֵן בָּעֲרָפֶל.
נַחֲלָה לוֹ יִזְכֶּה. בָּהָר וּבַשָּׁפֶל. נַחֲלָה וּמְנוּחָה. כַּשֶּׁמֶשׁ לוֹ זָרְחָה: השומר.

כָּל־שׁוֹמֵר שַׁבָּת. כַּדָּת מֵחַלְּלוֹ. הֵן הֶכְשֵׁר חִבַּת. קֹדֶשׁ גּוֹרָלוֹ.
וְאִם יֵצֵא חוֹבַת הַיּוֹם אַשְׁרֵי לוֹ. לָאֵל אָדוֹן מְחוֹלְלוֹ. מִנְחָה הִיא שְׁלוּחָה: השומר.

חֶמְדַּת הַיָּמִים. קְרָאוֹ אֵלִי צוּר. וְאַשְׁרֵי לִתְמִימִים. אִם־יִהְיֶה נָצוּר.
כֶּתֶר הִלּוּמִים. עַל רֹאשָׁם יָצוּר. צוּר הָעוֹלָמִים. רוּחוֹ בָּם נָחָה: השומר.

ברוך הוא אלהינו וכו׳ יבין כל מבין שאינו לשון בני שפה ולהלשון הזה פיוט כפני שלפו ותוכו לפעמים נפוך נרמת משון, והדפוסים עד כה נקבו לפיוט הקדום ואיננו נכון. אשר טוב גמלנו, כמו נרמת כשית והמטיב. שמו הגדול הגבור וכו׳ לקוח מנוסח תפילת מלכנו. ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו, לקוח מנוסח ובא לציון. מכל אם, שכל אומה. גבר עלינו חסדו, תהלים קי״ז, ב׳. לכן בכל לב וכו׳ עפ״מ דברים ו׳, ה׳. שהשלום שלו, הוא מקב״ה וכדאיתא בשבועות ל״ה, ב׳. הרחמן הוא יברך הוא מעין סוף נרמת משון. יועץ, ל׳ ישעיה ט׳, ה׳. ור״ל על ישראל: יבוא בשלום שלם מקב״ה שנקרא יועץ אל גבור וכו׳.

ברוך אל עליון, בראשית י״ד, ב׳. משאת בו״ן ימין, ר״ל שנתן פדיון לנפשנו מן בשלת ולבגד וכו׳ שנתן היה לנו בשלת ובבגד (איכה ג׳, מ״ז). עד אנה תוגיון ל׳ איוב י״ט, ב׳. על מחבת, ויקרא ו׳, ט׳. רוכב בערבות, תהלים ס״ח, ה׳. אזן, כמו ואזן וחקר תקן (קהלת י״ב, ט׳). כל חוכה לתשלומי, ר״ל אשרי כל ממתין כפלים לתשלומי שכר ומחכה להשם והוא ישלם לו כפלים. כל סוכה, שנאמר סכל, מאת ל׳ ראיה כל׳ תרגום, וכן אמרו חז״ל ישבה זו שרה שסוכה ברוח הקדש (מגילה י״ד). כל שומר על׳ ישעיה נ״ו, ב׳. הכשר חבת קדש, תמצא בל׳ בגמרא חבה יתרה מקדש בסנהדרין (חולין ל״ג). הלומים, ל׳ ראה הלום בב״ש ממשנה, והוא על׳ בגמרא סנהדרין כ״ח ע״ב שנקרא לפלט ולא ברוח, יצור עטרה ולא הבנין (דברים י״ד, כ״ט). נחה, על׳ ונחה עליהם הרוח (במדבר י״א, כ״ו).

זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ. קַרְנוֹ כִּי גָבְהָה, נֵזֶר עַל־רֹאשׁוֹ.
עַל־כֵּן יִתֵּן הָאָדָם לְנַפְשׁוֹ. עֹנֶג וְגַם שִׂמְחָה, בָּהֶם לוֹ לְמָשְׁחָה: השומר.
קֹדֶשׁ הִיא לָכֶם, שַׁבָּת הַמַּלְכָּה, אֶל־תּוֹךְ בָּתֵּיכֶם, לְהָנִיחַ בְּרָכָה.
בְּכָל־מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם, לֹא תַעֲשׂוּ מְלָאכָה. בְּנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם, עֶבֶד וְגַם שִׁפְחָה:
הַשּׁוֹמֵר שַׁבָּת, הַבֵּן עִם הַבַּת. לָאֵל יֵרָצוּ כְּמִנְחָה עַל־מַחֲבַת:

ראשי החרוזים ישראל, ומשקלם ח׳ ח׳ תנועות.

יוֹם זֶה מְכֻבָּד מִכָּל־יָמִים, כִּי בוֹ שָׁבַת צוּר עוֹלָמִים:
שֵׁשֶׁת יָמִים עֲשֵׂה מְלַאכְתֶּךָ, וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי לֵאלֹהֶיךָ, שַׁבָּת לֹא
תַעֲשֶׂה בוֹ מְלָאכָה, כִּי כֹל עָשָׂה שֵׁשֶׁת יָמִים: יום זה.
רִאשׁוֹן הוּא לְמִקְרָאֵי קֹדֶשׁ, יוֹם שַׁבָּתוֹן שַׁבַּת קֹדֶשׁ, עַל כֵּן כָּל־
אִישׁ בְּיֵינוֹ יְקַדֵּשׁ, עַל שְׁתֵּי לֶחֶם יִבְצְעוּ תְמִימִים: יום זה.
אֱכוֹל מַשְׁמַנִּים שְׁתֵה מַמְתַקִּים, כִּי אֵל יִתֵּן לְכֹל בּוֹ דְבֵקִים, בֶּגֶד
לִלְבּוֹשׁ לֶחֶם חֻקִּים, בָּשָׂר וְדָגִים וְכָל־מַטְעַמִּים: יום זה.
לֹא תֶחְסַר כֹּל בּוֹ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְיָ אֱלֹהֶיךָ
אֲשֶׁר אָהַבְתָּ, כִּי בֵרַכְךָ מִכָּל־הָעַמִּים: יום זה.
הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹדוֹ, וְגַם הָאָרֶץ מָלְאָה חַסְדּוֹ, רְאוּ כִּי כָל־
אֵלֶּה עָשְׂתָה יָדוֹ, כִּי הוּא הַצּוּר פָּעֳלוֹ תָמִים: יום זה.

ראשי החרוזים יהודה, ומשקלם ח׳ ח׳ תנועות.

יוֹם שַׁבָּתוֹן אֵין לִשְׁכֹּחַ, זִכְרוֹ כְּרֵיחַ הַנִּיחֹחַ,
יוֹנָה מָצְאָה בוֹ מָנוֹחַ, וְשָׁם יָנוּחוּ יְגִיעֵי כֹחַ:
הַיּוֹם נִכְבָּד לִבְנֵי אֱמוּנִים, זְהִירִים לְשָׁמְרוֹ אָבוֹת וּבָנִים, חָקוּק
בִּשְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים, מֵרֹב אוֹנִים וְאַמִּיץ כֹּחַ: יונה.
וּבָאוּ כֻלָּם בִּבְרִית יַחַד, נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע אָמְרוּ כְּאֶחָד,

ר״ל יהיה עליהם רום קדשו. למשחה, לגדולה כמו ונפילוה כמ״ש במות כ״ט, כ״ט. אל תוך בתיכם וכו׳, עפ״י יחזקאל מ״ד, ל׳.

יום זה מכבד, השיר הזה וכל מחריו נחתים במשקל ח׳ ח׳ תנועות, חוץ כי נדפסים שבו משקל, ושורותיו על סמונו. עשה ששת ימים, כמו בששת ימים. יבצעו, ל׳ פריסת הפת בל׳ חז״ל, כמו ובצע הבית מלא, בדי שילגע בצין ישב (ברכות ע״ו). אכול משמנים על׳ נחמיה ח׳, י׳. לכל, לכלם אשר דבקים בו. לא תחסר עפ״י דברים ח׳, ט׳. השמים תהלים י״ט, ב׳. וגם הארץ, שם ל״ג, ה׳. כל אלה, ישעיה ס״ו, ב׳ הוא הצור, דברים ל״ב, ד׳.

יונה, ישראל עפ״י יונתי בחגוי הסלע (שיר ב׳, י״ד) ולשון הכתוב על׳ בראשית ח׳, ט׳. ושם, ר״ל בשבת, ושם ל׳ איוב ג׳, י״ז. מרב אונים, ע״י הקב״ה שהוא רב אונים (ישעיה מ׳, כ״ו) חקוק שמירת שבת על שני לוחות אבנים. ובאו כולם וכו׳ זה מאמרו ומסמך לו מוכחו מזה לשון המחבר בספר דרך אמת המורים שבתב המחבר היו בן לגוונם: „ושתוק עוכל מקול אפלי ועל על הרים יגבי שקלי ומגדל גבי פרחים נופל, לך תבוא עלמות בת, דרך בגבל פורים ולרים, גם הסעד קדמוני ורים, מן יעבו לך אשר בחירים,

וּפָתְחוּ וְעָנוּ יְיָ אֶחָד, בָּרוּךְ נֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ: יונה.
דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ אֵל בְּהַר הַמּוֹר, יוֹם הַשְּׁבִיעִי זָכוֹר וְשָׁמוֹר, וְכָל־
פִּקּוּדָיו יַחַד לִגְמוֹר, חַזֵּק מָתְנַיִם אַמֵּץ כֹּחַ: יונה.
הָעָם אֲשֶׁר נָע כַּצֹּאן תָּעָה, יִזְכֹּר לְפָקְדוֹ בְּרִית וּשְׁבוּעָה, לְבַל יַעֲבָר־
בּוֹ מִקְרֵה רָעָה, כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע עַל־מֵי נֹחַ: יונה.

שם המחבר אברהם, (הוא ראב"ע) חתום בראשי החרוזים והם נוסדים על משקל שתי תנועות ויתד ושתי תנועות, שתי תנועות ויתד ותנועה.

כִּי אֶשְׁמְרָה שַׁבָּת, אֵל יִשְׁמְרֵנִי· אוֹת הִיא לְעוֹלְמֵי עַד, בֵּינוֹ וּבֵינִי:
אָסוּר מְצֹא חֵפֶץ עֲשׂוֹת דְּרָכִים· גַּם מִלְּדַבֵּר בּוֹ דִּבְרֵי צְרָכִים· דִּבְרֵי
סְחוֹרָה אַף דִּבְרֵי מְלָכִים· אֶהְגֶּה בְּתוֹרַת אֵל, וּתְחַכְּמֵנִי: כי אשמרה.
בּוֹ אֶמְצְאָה תָמִיד נֹפֶשׁ לְנַפְשִׁי· הִנֵּה לְדוֹר רִאשׁוֹן נָתַן קְדוֹשִׁי, מוֹפֵת, בְּתֵת
לֶחֶם מִשְׁנֶה בַּשִּׁשִּׁי· כָּכָה בְּכָל־שִׁשִּׁי, יַכְפִּיל מְזוֹנִי: כי אשמרה.
רָשַׁם בְּדַת הָאֵל חֹק אֶל־סְגָנָיו· בּוֹ לַעֲרֹךְ לֶחֶם פָּנִים לְפָנָיו· גַּם בּוֹ
לְהִתְעַנּוֹת, עַל פִּי נְבוֹנָיו, אָסוּר, לְבַד מִיּוֹם כִּפּוּר עֲוֹנִי: כי אשמרה.
הוּא יוֹם מְכֻבָּד הוּא יוֹם תַּעֲנוּגִים· לֶחֶם וְיַיִן טוֹב, בָּשָׂר וְדָגִים· מִתְאַבְּלִים
בּוֹ הֵם אָחוֹר נְסוֹגִים· כִּי יוֹם שְׂמָחוֹת הוּא וִישַׂמְּחֵנִי: כי אשמרה.
מֵחֵל מְלָאכָה בּוֹ, סוֹפוֹ לְהַכְרִית· עַל כֵּן אֲכַבֵּס בּוֹ לִבִּי כְּבֹרִית· אֶתְפַּלְּלָה
אֶל־אֵל, עַרְבִית וְשַׁחֲרִית· מוּסָף וְגַם מִנְחָה, הוּא יַעֲנֵנִי: כִּי אֶשְׁמְרָה.

לראשי החרוזים שלמה חזק.

שִׁמְרוּ שַׁבְּתוֹתַי, לְמַעַן תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם, מִזִּיו בִּרְכוֹתַי, אֶל הַמְּנוּחָה כִּי בָאתֶם:
וּלְווּ עָלַי בָּנַי, וְעִדְנוּ מַעֲדָנַי, שַׁבָּת הַיּוֹם לַייָ:
לְעָמֵל קִרְאוּ דְרוֹר, וְנָתַתִּי אֶת־בִּרְכָתִי, אִשָּׁה אֶל־אֲחוֹתָהּ לִצְרוֹר, לְגַלּוֹת עַל
יוֹם שִׂמְחָתִי, בִּגְדֵי שֵׁשׁ עִם שָׁנִי, וְהִתְבּוֹנְנוּ מִזְּקֵנַי, שַׁבָּת הַיּוֹם לַייָ:

של המלך על כנפי רוח." נותן ליעף כח, ישעיה מ', כ"ט. בהר המור, הר סיני שמשם יצאה הורא[illegible] לעולם. יחד לגמור, לגמור ולעשות. חזק מתנים, נחום ב', ב'. נע, של' נע ונד. לבל יעבר בו כ[illegible] כאשר נשבע. כל"ל ועכ"ם ישעיה נ"ד, ט'.

אות הוא וכו' עכ"ם שמות ל"א, י"ז. מצא חפץ, עכ"ם ישעיה נ"ח, י"ג. צרכים ל' צורך. דברי מלכים, דברי מלחמות מלכים [illegible] בו במשנה [illegible]. סגניו, כהנים. בו, ביום השבת. נבוני[illegible] [illegible] הם אחור נסוגים, ר"ל הם עוברים [illegible] כי אסור להתאבל בשבת [illegible] יום [illegible].

למען תינקו, ל' ישעיה ס"ו, י"א. [illegible] ר"ל [illegible] (דברים י"ג, ס'). ולוו עלי, [illegible] (מלכי' פ"ו פ"ג). לצרור, ל' [illegible] [illegible] עם שני, [illegible] מזקני, [illegible]

מַהֲרוּ אֶת־הַמָּנֶה, לַעֲשׂוֹת אֶת־דְּבַר אֶסְתֵּר, וְחִשְּׁבוּ עִם־הַקּוֹנֶה לְשַׁלֵּם אָכֹל וְהוֹתֵר. בִּטְחוּ בִי אֱמוּנַי, וּשְׁתוּ יֵין מַשְׁמַנַּי, שַׁבָּת הַיּוֹם לַיְיָ:

הִנֵּה יוֹם גְּאֻלָּה, יוֹם שַׁבָּת אִם תִּשְׁמֹרוּ. וִהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה, לִינוּ וְאַחַר תַּעֲבֹרוּ. וְאָז תִּחְיוּ לְפָנַי, וְתִמָּלְאוּ צְפוּנַי, שַׁבָּת הַיּוֹם לַיְיָ:

חַזַּק קִרְיָתִי, אֵל אֱלֹהִים עֶלְיוֹן, וְהָשֵׁב אֶת נְוָתִי, בְּשִׂמְחָה וּבְהִגָּיוֹן. יְשׁוֹרְרוּ שָׁם רְנָנַי, לְוִיַּי וְכֹהֲנַי, וְאָז תִּתְעַנַּג עַל יְיָ:

חתום בו דונש, ושקלו יתד ושתי תנועות.

דְּרוֹר יִקְרָא לְבֵן עִם בַּת, וְיִנְצָרְכֶם כְּמוֹ בָבַת, נְעִים שִׁמְכֶם וְלֹא יֻשְׁבַּת, שְׁבוּ נוּחוּ בְּיוֹם שַׁבָּת: דְּרשׁ נָוִי וְאוּלָמִי, וְאוֹת יֶשַׁע עֲשֵׂה עִמִּי, נְטַע שׂוֹרֵק בְּתוֹךְ כַּרְמִי, שְׁעֵה שַׁוְעַת בְּנֵי עַמִּי: דְּרוֹךְ פּוּרָה בְּתוֹךְ בָּצְרָה, וְגַם בָּבֶל אֲשֶׁר גָּבְרָה, נְתוֹץ צָרַי בְּאַף עֶבְרָה, שְׁמַע קוֹלִי בְּיוֹם אֶקְרָא: אֱלֹהִים תֵּן בְּמִדְבָּר הַר, הֲדַס שִׁטָּה בְּרוֹשׁ תִּדְהָר, וְלַמַּזְהִיר וְלַנִּזְהָר, שְׁלוֹמִים תֵּן כְּמֵי נָהָר: הֲדוֹךְ רָשָׁע בְּאֵשׁ קִנְאָה, בְּלוֹם פִּיהָ בְּכָל־פִּנָּה, וְנַרְחִיב פֶּה לְמַלְאֶנָּה, לְשׁוֹנֵנוּ לְךָ רִנָּה: דְּעֵה חָכְמָה לְנַפְשֶׁךָ, וְהִיא כֶתֶר לְרֹאשֶׁךָ, נְצוֹר מִצְוַת קְדוֹשֶׁךָ, שְׁמוֹר שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ:

חתום בו שמואל.

שַׁבָּת הַיּוֹם לַיְיָ, מְאֹד צַהֲלוּ בְּרִנּוּנַי, וְגַם הַרְבּוּ מַעֲדַנַּי, אוֹתוֹ לִשְׁמוֹר כְּמִצְוַת יְיָ: שַׁבָּת הַיּוֹם לַיְיָ:

מֵעֲבוֹר דֶּרֶךְ וּגְבוּלִים, מֵעֲשׂוֹת הַיּוֹם פְּעָלִים, לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת בְּהִלּוּלִים, זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ: שַׁבָּת הַיּוֹם לַיְיָ:

וְאִם תִּשְׁמְרֶנּוּ יָהּ יִנְצָרְךָ כְּבָבַת, אַתָּה וּבִנְךָ וְגַם הַבַּת, וְקָרָאתָ עֹנֶג

טלטול של שבת בשלטון של חול (שבת דף קי"ג). מהרו ל' אסתר ה', ה'. רק שהמייסד המליץ תבת המן לבנת המנה, ושנה, שעמו שמגיע כסף מל' שבם עשר מנה, והכונה, אל תחוסו על הממשכם כדי לשבות שבת כמו שעשתם אסתר. הקונה, הקב"ה, כי הוא ישלם לכם הוצאותיכם. יום גאולה, נובות עתידת שבת אינו נגאלים כמו שאמרו חז"ל בשבת קי"ח ע"ב. לינו, שבתו בשבת. ותמלאו צפוני ע"פ תהלים י"ז, י"ד. התענג, ישעיה נ"ח, י"ד.

דרור, בשיר הזה חתום דונש, הוא ר' אדונים דונש בן לברט הלוי מעיר פאס, אחד מן המדקדקים הקדמונים אשר עובדו ר"ש בכמה מקומות בפירושיו. כמו בבת, כבבת עין. נעים שמכם, שם הנעים אלכם [illegible] לעולמים אם תשמרו בשבת, נוי, כמ"ש. ואולמי, אולם ההיכל. שורק, גפן המובחר, ומנוי לישראל ע"פ ישעיה ה', ב'. דרוך פורה ע"פ ישעיה ס"ג, א'. ג'. במדבר הר, מדבר המדבר, ר"ל נתן לינן גבוה את המדבר. הדס ושטה ע"פ ישעיה מ"א, י"ט. ומיני אילנות הם. ולמזהיר ולנזהר, המוסיפים על שבת והשומרים נהם תתן להם רב שלום. הדוך תכרת. באש קנאה כנ"ל כמו [illegible] ל' פיהו, כמו עדיו לגלים (תהלים ל"ג, ט'). למלאנה למלא פינו ולשוננו רנה לך, והוא ע"פ תהלים קכ"ו, ב'. דעה חכמה משלי כ"ד, י"ד. קדושך, הקב"ה שהוא קדוש ישראל (ישעיה מ"ט, ז'). כנ"ל והכונה שמור את השבת שהוא לקדושך.

פעלים, אלה לשבות יום מעלה. בהלולים, בהלל ובשמחה. זה היום, תהלים קי"ח, כ"ד

לַשַּׁבָּת׃ אָז תִּתְעַנַּג עַל־יְיָ׃ שַׁבָּת הַיּוֹם לַייָ׃
אֱכֹל מַשְׁמַנִּים וּמַעֲדַנִּים, וּמַטְעַמִּים הַרְבֵּה מִינִים, אֱגוֹזֵי פֶרֶךְ
וְרִמּוֹנִים, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְיָ׃ שַׁבָּת הַיּוֹם לַייָ׃
לַעֲרוֹךְ בְּשֻׁלְחָן לֶחֶם חֲמוּדוֹת, לַעֲשׂוֹת הַיּוֹם שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת, הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד
לְבָרֵךְ וּלְהוֹדוֹת, שִׁקְדוּ וְשִׁמְרוּ וַעֲשׂוּ בָנַי׃ שַׁבָּת הַיּוֹם לַייָ׃

לרבי המלחים ישראל.

יָהּ רִבּוֹן עָלַם וְעָלְמַיָּא. אַנְתְּ הוּא מַלְכָּא מֶלֶךְ מַלְכַיָּא׃
עוֹבַד גְּבוּרְתֵּךְ וְתִמְהַיָּא. שְׁפִיר קֳדָמָךְ לְהַחֲוָיָה׃ יה רבון.
שְׁבָחִין אֲסַדֵּר צַפְרָא וְרַמְשָׁא. לָךְ אֱלָהָא קַדִּישָׁא דִּי בְרָא כָּל־נַפְשָׁא.
עִירִין קַדִּישִׁין וּבְנֵי אֱנָשָׁא. חֵיוַת בָּרָא וְעוֹפֵי שְׁמַיָּא׃ יה רבון.
רַבְרְבִין עוֹבְדָךְ וְתַקִּיפִין. מָכֵךְ רָמַיָּא וְזָקֵף כְּפִיפִין.
לוּ יִחְיֶא גְבַר שְׁנִין אַלְפִין. לָא יֵעוֹל גְּבוּרְתֵּךְ בְּחֻשְׁבְּנַיָּא׃ יה רבון.
אֱלָהָא דִּי לֵהּ יְקַר וּרְבוּתָא. פְּרוֹק יָת־עָנָךְ מִפֻּם אַרְיָוָתָא.
וְאַפֵּק יָת־עַמָּךְ מִגּוֹא גָלוּתָא. עַמָּךְ דִּי בְחַרְתְּ מִכָּל־אֻמַּיָּא׃ יה רבון.
לְמִקְדָּשָׁךְ תּוּב וּלְקֹדֶשׁ קֻדְשִׁין. אֲתַר דִּי בֵהּ יֶחֱדוּן רוּחִין וְנַפְשִׁין.
וִיזַמְּרוּן שִׁירִין וְרַחֲשִׁין. בִּירוּשְׁלֵם קַרְתָּא דְשֻׁפְרַיָּא׃ יה רבון.

השיר הזה יש לזמרו סמוך לברכת המזון.

צוּר, מִשֶּׁלּוֹ אָכַלְנוּ, בָּרְכוּ אֱמוּנַי. שָׂבַעְנוּ וְהוֹתַרְנוּ, כִּדְבַר יְיָ׃
הַזָּן אֶת־עוֹלָמוֹ, רוֹעֵנוּ אָבִינוּ. אָכַלְנוּ אֶת־לַחְמוֹ, וְיֵינוֹ שָׁתִינוּ.
עַל־כֵּן נוֹדֶה לִשְׁמוֹ, וּנְהַלְּלוֹ בְּפִינוּ. אָמַרְנוּ וְעָנִינוּ, אֵין קָדוֹשׁ כַּייָ׃ צור.
בְּשִׁיר וְקוֹל תּוֹדָה, נְבָרֵךְ אֱלֹהֵינוּ. עַל אֶרֶץ חֶמְדָּה, שֶׁהִנְחִיל לַאֲבוֹתֵינוּ.
מָזוֹן וְצֵידָה, הִשְׂבִּיעַ לְנַפְשֵׁנוּ. חַסְדּוֹ גָּבַר עָלֵינוּ, וֶאֱמֶת יְיָ׃ צור.
רַחֵם בְּחַסְדֶּךָ, עַל עַמְּךָ צוּרֵנוּ. עַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ, וּזְבוּל בֵּית תִּפְאַרְתֵּנוּ.
בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ, יָבֹא וְיִגְאָלֵנוּ. רוּחַ אַפֵּינוּ, מְשִׁיחַ יְיָ׃ צור.
יִבָּנֶה הַמִּקְדָּשׁ, עִיר צִיּוֹן תְּמַלֵּא. וְשָׁם נָשִׁיר שִׁיר חָדָשׁ, וּבִרְנָנָה נַעֲלֶה.
הָרַחֲמָן הַנִּקְדָּשׁ, יִתְבָּרַךְ וְיִתְעַלֶּה. עַל־כּוֹס יַיִן מָלֵא, כְּבִרְכַּת יְיָ׃
צוּר, מִשֶּׁלּוֹ אָכַלְנוּ, בָּרְכוּ אֱמוּנַי. שָׂבַעְנוּ וְהוֹתַרְנוּ, כִּדְבַר יְיָ׃

אגוזי פרך, על' מכינים שלה פרק ג'. ופירש שם הברטנורא, פרך שם מקום, ויש מפרשים אגוזי פרך אגוזים רכים ונפרכים; לחם חמודות, לחם טוב ויפה על' דניאל י', ג'. שקדו, ל' זריזות (פסח פ', ב"מ).

לעתם נכנסים לבהכ"נ ואומרים פרשת התמיד (דף 47) והש"ץ מתחיל בקול רם אשרי וגו', והקהל אומרים עמו.

אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה:
אשרי העם שככה לו אשרי העם שיי אלהיו:

תהלה לדוד· ארוממך אלוהי המלך ואברכה שמך לעולם ועד: בכל־יום אברכך ואהללה שמך לעולם ועד: גדול יהוה ומהלל מאד ולגדלתו אין חקר: דור לדור ישבח מעשיך וגבורתיך יגידו: הדר כבוד הודך ודברי נפלאותיך אשיחה: ועזוז נוראתיך יאמרו וגדולתך אספרנה: זכר רב־טובך יביעו וצדקתך ירננו: חנון ורחום יהוה ארך אפים וגדל־חסד: טוב־יהוה לכל ורחמיו על־כל־מעשיו: יודוך יהוה כל־מעשיך וחסידיך יברכוכה: כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו: להודיע לבני האדם גבורתיו וכבוד הדר מלכותו: מלכותך מלכות כל־עלמים וממשלתך בכל־דור ודר: סומך יהוה לכל־הנפלים וזוקף לכל־הכפופים: עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את־אכלם בעתו: פותח את־ידך ומשביע לכל־חי רצון: צדיק יהוה בכל־דרכיו וחסיד בכל־מעשיו: קרוב יהוה לכל־קראיו לכל אשר יקראהו באמת: רצון־יראיו יעשה ואת־שועתם ישמע ויושיעם: שומר יהוה את־כל אהביו ואת כל־הרשעים ישמיד: תהלת יהוה ידבר פי ויברך כל־בשר שם קדשו לעולם ועד: ואנחנו נברך יה מעתה ועד־עולם הללויה:

ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאם יי: ואני זאת בריתי אותם אמר יי רוחי אשר עליך ודברי אשר־שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר יי מעתה ועד־עולם: ואתה קדוש יושב תהלות ישראל: וקרא זה אל־זה ואמר קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל־הארץ כבודו: ומקבלין דין מן דין ואמרין קדיש בשמי מרומא עלאה בית שכינתיה· קדיש על־ארעא עובד גבורתיה· קדיש לעלם ולעלמי עלמיא· יי צבאות מליא

אשרי וכו' שנוהגין בפסוקי דזמרה דף 68. ויש לדעת עוד כי הטעם לאמר פסוקי אשרי עם תהלה לדוד הוא תקון ישן מזמן קדם, כי כן כבר נמצא בגמרא ברכות דף ד' ע"ב אמר ר' יוחנן משמי' של [illegible] אמר נו"ן נאשרי וכו' כדי כרוב שלאומו אשר כבר בזמנים קדמוניים הנהיגו לומר אשרי של תהלה לדוד.

ובא לציון, טעם אמירתו למנחה של שבת וי"ט הוא כבר כו, שהוא אלא אמרו אותו בשחרית מפני [illegible] הבקור אלא יעבד על כוזקים והעוברות והמניקות לא יאמרו כל כך בהכ"נ ולומר עד אחרי [illegible] של המנחה, לכן יאמרוהו במנחה; וכן כתב הרוקח בס' אס"ג. ולכן יראה כתב כי מה הקדושה [illegible] [illegible] כיון עת רצון [illegible] לא נשנה אלא נתקבלת מנחה, הם אבינו לאמרו במנחה שבת ולא נאמר [illegible], לפי שבשבת יבואו בתפלין [illegible] עת רצון [illegible] [illegible] [illegible] ויפים עומדים [illegible], לפי [illegible] קודם תפלת המנחה ותילת [illegible] לדבר [illegible] בפסוקי גאולה וקדושה וגם [illegible] לאנשי [illegible].

כל ארעא זיו יקרה: ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך
כבוד יי ממקומו: ונטלתני רוחא ושמעית בתרי קל זיע שגיא די משבחין
ואמרין בריך יקרא דיי מאתר בית שכינתה: יי ימלך לעלם ועד:
יי מלכותה (קאם) לעלם ולעלמי עלמיא: יי אלהי אברהם יצחק וישראל
אבתינו שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך והכן לבבם אליך:
[יש אומרים אותן לומר פסוק והוא רחום] והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה
להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו:] כי אתה אדני טוב וסלח ורב
חסד לכל קראיך: צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת: תתן אמת
ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבתינו מימי קדם: ברוך אדני יום
יום יעמס לנו האל ישועתנו סלה: יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב
סלה: יי צבאות אשרי אדם בטח בך: יי הושיעה. המלך יעננו ביום קראנו:
ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת
אמת וחיי עולם נטע בתוכנו. הוא יפתח לבנו בתורתו וישם בלבנו אהבתו
ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם למען לא ניגע לריק ולא נלד
לבהלה: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שנשמור חקיך בעולם
הזה ונזכה ונחיה ונראה ונירש טובה וברכה לשני ימות המשיח ולחיי
העולם הבא: למען יזמרך כבוד ולא ידם. יי אלהי לעולם אודך: ברוך
הגבר אשר יבטח ביי והיה יי מבטחו: בטחו ביי עדי עד כי ביה יי צור
עולמים: ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דרשיך יי: יי חפץ למען
צדקו יגדיל תורה ויאדיר: חצי קדיש.

קודם הוצאת הס"ת אומר הש"ץ ואני תפלתי והקהל עונה אחריו:

ואני תפלתי לך יי עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך:

מוציאין ס"ת וקורין ג' אנשים בפרשה הסמוכה של שבת הבאה, ואין מפטירין, ואין אומרים קדיש אחר קה"ת על הבימה, אלא אחר שמכניסין ס"ת מוסיף הש"ץ ואומר ח"ק וזה עולה לקריאה שקראו ולתפלה הסמוכה, כי אתפלה אין מוסיפין קדיש אחר התפלה אלא אחר קדיש ומוסיפין אותו לכל מה דלמעלה. ואחר קדיש עומדין לתפלה.

ואני תפלתי, תהלים ס"ט, י"ד. וטעם אמירתו כתב הטור בשם רב"י (ומובא גם ברוקח ס' נ"ו) לפי שכתוב בתהלה מפסוק ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר, אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אין אומה זו כאומות העולם ביום שאומות העולם שותים ומשתכרים ... אבל אני לא כן ... [illegible]

וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר:
זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה:

ש"ץ יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא דִּי־בְרָא כִרְעוּתֵהּ. וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְּכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב. וְאִמְרוּ אָמֵן.

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא. בְּרִיךְ הוּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא. וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא. וְאִמְרוּ אָמֵן:

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה.

בשבת שובה זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים.

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ.

מן שבת בראשית בין פסח יאמר:
מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה.

בשבת שובה מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים.

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. הָאֵל (בשבת שובה הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ:

קדושה לש"ץ בחזרת התפלה.

נְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר: ק"וש קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: ש' לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ. ק"וש בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: ש' וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר. ק"וש יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

ש' לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל (בשבת שובה הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה אֶחָד וְשִׁמְךָ אֶחָד. וּמִי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ. תִּפְאֶרֶת גְּדֻלָּה. וַעֲטֶרֶת יְשׁוּעָה. יוֹם מְנוּחָה וּקְדֻשָּׁה לְעַמְּךָ נָתָתָּ: אַבְרָהָם יָגֵל. יִצְחָק יְרַנֵּן. יַעֲקֹב וּבָנָיו יָנוּחוּ בוֹ: מְנוּחַת אַהֲבָה

אתה אחד, גם לתפלת מנחה לשבת היו שתי נוסחאות לקדמונים כמו שכתב רב עמרם ז"ל לומר אבות וגבורות וקדושת השם, ולומר „הנח לנו ה' אלהינו כי אתה אבינו, והמלך עלינו מהרה כי אתה מלכנו, ובעבור שמך הגדול הגבור והנורא שנקרא על ישראל עמך ועל יום השביעי נשבות בו כמצות רצונך, ואל תהי צרה ויגון ביום מנוחתנו מנוחת אהבה ונדבה מנוחת אמת ואמונה. או"א" וכו' ויש שמתפללין „אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך" וכו' אבל ברוב הנוסחאות עקר עכ"ל, ואמנם כל אלה המחברים אינם מביאים אלא אתה אחד והנוסחא הנ"ל לא אינם מזכירים כלל ולא נודעה לשמה. וכתב הטור בשם ר"י, לפי שנמצא שלשה מעידים זה על זה הקב"ה וישראל ושבת, הקב"ה וישראל מעידין על השבת שהוא יום מנוחה, ישראל ושבת מעידין על הקב"ה שהוא אחד, הקב"ה ושבת מעידין על ישראל שהן יחידין באומות, ועל פי זה נתקן אתה אחד (וראה בתוספות חגיגה דף ג' ע"ב). ועוד שתקנו בשבת ג' שינוי תפלות, אתה קדשת, ישמח משה, אתה אחד, וכ"ש לא תקנו אלא אתה אתה בחרתנו, מפני שאלו ג' תפלות תקנום כנגד ג' שבתות, אתה קדשת כנגד שבת בראשית כמו שאומרים ויכלו, ישמח משה כנגד שבת של מתן תורה, דלכולי עלמא בשבת ניתנה תורה, ואתה אחד כנגד שבת של עתיד עכ"ל. וטעם זה של שלש שבתות שהביאו אבן ירחי בשם מגלת סתרים, והאבודרהם שהביאו בשם הר' קלונימוס. ומוסיף עוד טעם אחר ז"ל יש לומר מפני ששבת נקראת כלה והקב"ה נקרא חתן תקנו אתה קדשת ע"ש הקדושין שחתן מקדש לכלה, ואח"כ ישמח משה ע"ש שמחת החתן בכלה, ואח"כ מוסף ע"ש התוספת שמוסיף החתן על כתובת הכלה או אפי' נגד ע"ש שמקריבין קרבנות כענין סעודת שלום, ואח"כ אתה אחד ע"ש שמתיחד החתן עם הכלה. אתה אחד, כמו שכתוב שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. ושמך אחד כמו שכתוב ה' אחד ושמו אחד (זכריה י"ד, ט'). ומי כעמך, פסוק הוא בדה"א י"ז, כ"א. ויש לומר כעמך ישראל כמו שהן מחוברות כטעם המקרא, וכוונתו אין צורך להפסיק ביניהם. והנה פה שמוסיפים אחדות הבורא ואחדות אומה ישראלית הוא ע"פ את ה' האמרת היום וה' האמירך היום (דברים כ"ו י"ז), וכמו שדרשו חז"ל בברכות דף ו' אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם שנ' שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנ' ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. תפארת גדלה, תפארת של גדלה. ועטרת ישועה, ועטרת של ישועה. ואיזו היא התפארת והעטרה? זו יום מנוחה וקדושה אשר נתת לעמך. כן פירוש המפרש והנכון, אבל עוד שעקר הנוסחא יום מנוחה כמו שהיא נמצאת בסדורים ישנים וכן כתב התניא ז"ל יום מנוחה וקדושה לעמך נתתה כך ראוי לומר שהרי נפסק הלשון הוא לומר ינוחו בו. אבל הלשון של שבח הוא לשון נקבה, כך מצאתי בשם הר' שלום בר יצחק ז"ל שהן אומרים בברכות עכ"ל וראה עוד ובא לשמ"ח ס' רל"ב. ואף שהוא קמץ כי הוא בהפסק כמו אותו תשית וגו' (דברים כ', כ') וכן הוא בדי"ל ונכון, אבל לקמן במוסף ר"ת שם במקוד נתת בפתח; ודוו"ם בסדורו הגיה ושנה. יום מנוחה וקדושה לעמך נתת. במדרש ר"א פ' י"ח ובשוחר טוב תהלים מזמור צ"ב, משל למלך אחד שהיה לו כלי חמדה ולא רצה להשתמשו אלא לבנו, כך הקב"ה יום שבת מנוחה וקדושה לפניו ולא רצה להנחילו אלא לישראל עכ"ל. אברהם יגל יצחק ירנן יעקב ובניו ינוחו בו, אלה לשונות עתיד שנאמר זה בן במקום לשון עבר, ותמה בו אשמעיה מנחם גם על אברהם ויצחק, ופירושו כמו שהיה כתוב „אברהם יגל בו (ר"ל ביום המנוחה) יצחק ירנן בו, יעקב ובניו ינוחו בו". והוא שתקנה לשון עתיד בכ"א ... להעמיד למפעים לשון עתיד במקום עבר כמו נאמר ל"ג, ו'. תהלים פ', י'. וקל"ג, ו'. ק"ו, י"ג. י"ט. י"ט. קל"ט, ט"ו. וגם כדבור הפסוק שלא בכוכב למפעים עתיד תחת עבר כמו שופטים ב', ט'. ש"א כ"ט, ו'. ועל אודות הזכרת האבות בברכה זו עיין הכל בו ח"ל כתב הרב כל המלמד כי תקנו ז"ל להזכיר האבות בתפלה זו, שהם הודיעו ביחוד התלה בעולם, ואת אברהם היה הולך בעולם ומדבר ענין היחוד באמרם אתה אחד וכו', והר' נתן ז"ל כתב לפי שהאבות שמרו שבת וקיימו בה, כאברהם כתיב ויגש אשר שמרתי, פירוש אפילו עירובי תבשילין (יומא כ"ח ע"ב) וכתיב למען אשר יצוה את בניו, וכן יצחק, וביעקב כתיב ויחן את פני העיר, נכנס עם דמדומי חמה וקבע תחומין מבעוד יום, הרי אשרו שמר יעקב את השבת, ב"ר (פרשה י"א וע"ט). ובאברהם שהיה אביו של יצחק אייך גם גילה שנאמר גיל יגיל אבי צדיק (משלי כ"ג, כ"ד), יצחק ירנן, שלונו כלומר רננו צדיקים וגו' כמן שהצדיקים רואין הקב"ה עיר אומרים שירה אבל עליו כלומר בעקד ורלב כשהם פתוחים עיר אמר שירה, יעקב ובניו ינוחו בו שא' ויחן את פני העיר עכ"ל והאבודרהם פירש אברהם יגל יצחק ירנן יעקב ובניו ינוחו בו, אברהם ויצחק ישמחו בזרעם ובני יעקב בו בשבת השומרים אותו. ונקט יעקב עם בניו לפי שהם נקראים על שמו כמו שנאמר שמעו זאת בית יעקב הנקראים בשם ישראל (ישעיה מ"ח, א'). ותפס גילה באברהם ורנה ביצחק, לפי שיצחק הוא קרוב לבני יעקב שאינן גבם בשבת יותר מאברהם ויש לו שמחה יותר ממנו לפיכך נאמר בו רנה שהוא יותר מגילה שא' אף גילת ורנן (ישעיה ל"ה ב') ועוד כי גילה היא בלב ורנה בפה, אבל יעקב שהוא קרוב יותר מאברהם ויצחק לבניו שאין לבם שם יש להם עיקר המנוחה עכ"ל. התפלה מיחס יעקב ובניו ינוחו בו, ולא אברהם ובניו ולא יצחק ובניו, שהרי בני ישמעאל ובני קטורה ובני עשו אינם נחים, והוא שכתוב כי ה' נתן לכם את השבת, לכם ולא לאומות העולם (שמות רבה פ' כ"ה). מנוחה אהבה ונדבה, זה מוסב על האמור למעלה יום מנוחה וקדושה לעמך נתת,

וּנְדָבָה· מְנוּחַת אֱמֶת וֶאֱמוּנָה· מְנוּחַת שָׁלוֹם וְשַׁלְוָה וְהַשְׁקֵט וָבֶטַח· מְנוּחָה שְׁלֵמָה שֶׁאַתָּה רוֹצֶה בָּהּ· יַכִּירוּ בָנֶיךָ וְיֵדְעוּ כִּי מֵאִתְּךָ הִיא מְנוּחָתָם וְעַל־מְנוּחָתָם יַקְדִּישׁוּ אֶת־שְׁמֶךָ:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ· קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ· שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ· וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת· וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ· וְיָנוּחוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם· וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ· וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן· וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ·

בר"ח וחה"מ אומרים יעלה ויבוא. חג ראש חדש חונך חה"ם נהגו אומר יעלה ויבא.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ· וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ· וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ· וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ· לִפְלֵיטָה וּלְטוֹבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם

לר"ח רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ | לפסח חַג הַמַּצּוֹת | לסכות חַג הַסֻּכּוֹת

הַזֶּה· זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה· וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה· וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים· וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ· כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ· כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

ומאמר אתה אחד ענין המנוחה שהיא מנוחה שנתן הקב"ה לישראל מאהבתו בה, וכמ"ש אוהבם נדבה (הושע י"ד, ה׳) מנוחת אמת ואמונה, המנוחה ביום השביעי היא מנוחה של אמת, והכון לפר שלא ידע ביום השביעי. מנוחת שלום ושלוה והשקט ובטח על׳ הכתוב וישב עמי בנוה שלום, בבטח והשקט עד עולם (ישעיה ל"ב, י"ח) וכ"מ בסידור נ"ר סוף פרשה י׳, ושם נברא בו העולם לאחר שבת, שלכן וכמה שלום והשקט. ועם כי הספרדים אינם גורסים מנת ושלוה. יכירו בניך, פירושו, גם אתה רוצה שיכירו בניך וידעו כי מנוחה זו ביום השבת היא מנוחה שאתה רוצה עליה ותשר על ידם יקדישו את שמך. ועל מנוחתם יקדישו את שמך, ואת כמוהו שיהיו נמסור רוצה, אבל בנוסחה הנוסחה „ולפשה שבדך מטיר מפרת פני ילבו ובניהם לך". וינוחו בה ישראל מקדשי שמך, וכמ"ש וינפשהו בני ישראל אוהבי שמך, ובמנוחה למעלם יק 188. וכן עם שבתנו נפל עג"ש ובעל פלים ונוסח לנ"ע פ"ח מ׳ רמ"א בשם אמה"ג אינו לומר בליל שבת ושבת בה, וביום בשבת וינוחו בו. ובמנחה וינוחו בה בוא דבר מהם המשיח ובנגד כל יהן מלכות.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד · צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר · נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם · הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ · בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

בחנוכה מוסיפים על הנסים. אַן שבת חנוכה ווירד היער על הנסים (זייטע 241) איינגעשאַלטעט.

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

בשבת שובה אומרים: וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

באשכנז אומרים זה.

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ · בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ · כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם ·

בפולין אומרים זה.

שָׁלוֹם רָב עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם · כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל־הַשָּׁלוֹם ·

וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

בש"ש בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי · נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה · וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי · וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה · מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם · עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ · לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי

וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

הש"ץ חוזר התפלה ואומר קדושה וקדיש שלם, ואינו אומר ברכת כהנים, ונוטל התפלה. ואח"כ אומרים צדקתך וכו', וביומים שאין אומרים תחנון בחול, אין אומרים צדקתך, גם לא בבית חתן בז' ימי המשתה ולא בבית האבל.

אם שבת חוץ זיינען טאג, אן וועלכם מאן קיין תחנון זאגט, זא ווירד צדקתך ניכט געבעטעט.

צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: וְצִדְקָתְךָ אֱלֹהִים עַד־מָרוֹם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ גְדֹלוֹת אֱלֹהִים מִי כָמוֹךָ: צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי־אֵל מִשְׁפָּטֶךָ תְּהוֹם רַבָּה אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ יְיָ: ק"ת. עלינו.

צדקתך, ג' פסוקים הם הראשון בתהלים קי"ט, קמ"ב. והשני ע"א, י"ט. והשלישי ל"ו, ז'. ובמחזורי ספרד כתו פסוקים אלה בסדרן נס' תהלים דהיינו צדקתך כהררי אל וכו' וצדקתך אלהים עד מרום וכו' צדקתך צדק וכו', וכתב אבן ירחי כי כן הנכון כדי להגדיל ולהוסיף בשבח הקב"ה, התחלה צדקתך נדמית שגדלה כהררי אל, ועוד גדלה עד מרום, ולעולם צדקתו ותורתו קיימים ואמתיים, גם הטור אמר שהנכון לאמרם בסדר זה, והמדקדקים כתב שגם כן המודרים בסדר רב עמרם ורבינו סעדיה, והכל בו נתן טעם לזה הסדר וז"ל נתקנו לומר כן לפי שכתוב וה' אלהים אמת (ירמיה י' י') וצדקתך הראשון שהיא ה' והשני באלהים והשלישי באמת, ולפי שניתנה תורה בשבת תקנו אלו ג' פסוקים, הראשון יש עשרים תבות כנגד עשרת הדברות, והשני ע' אותיות כנגד מ' יום שעמד משה בהר לקבל הלוחות, והשלישי ה' תבות כנגד חמשה חומשי תורה עכ"ל, גם התניא (סמן כ') מוכיח מן המסיקתא שסדר הפסוקים ע"פ סמן וה' אלהים אמת, וז"ל אם כמסיקתא דבור זו בשב דורש אם צדקתך כהררי אל ושייס שבאן דשו שאומרים צדקתך כהררי אל בשבת במנחה, מאי טעמא, דכתיב נבו אמת, וחותמו של הקב"ה אמת, ושנכח אמת תיבות שבוע — הא למדת שצריכין לחתום באמת עכ"ל (וכן גם הסדר נזכר בגרסא בסמוך). וטעם למנהג הנזכרים האומרים הפסוקים שלא בסדרן במקרא שלאחרי בשם עמוד וישרי שבוא כדי שיבא הקדים על הגם. וכטעם של אמירת צדקתך חולקים נ"כ עליו הדעות כי רב שר שלום גאון כתב כי הוא כמו צדוק הדין על שמת משה רבינו במנחה (גם נזכר פ' תרומה עמוד רע"ח, אלמא אימן דאסתלקו שלמאה נבאי ומנח, חד משה נביאה וחד יוסף צדיקא וחד דוד מלכא, ובגין כך אמרת לצדוקי דינא כהא תו' צדקתך כהררי אל דא יוסף, וצדקתך אלהים עד מרום דא משה, צדקתך צדק דא דוד מלכא). אבל התוספות במנחות דף ל' ע"א ובמרדכי פרק ע"פ ס' של"ו ואבן ירחי בס' המנהיג הוכיחו מן המדרשים גם מסדר עולם שלא מת משה בשבת אלא בערב שבת, וכתב אבן ירחי כי צדקתך הוא כמו צדוק הדין על הפושעים שחוזרים לגיהנם במוצאי שבת, וכדאמרינן בב"ר (והובא בשאלתות דר' אחא גאון בפ' בראשית) שמלאך הממונה על הרוחות דומה שמו בערב שבת עומד ואומר צאו פושעים שבגיהנם ונחו בזמן שישראל שובתין, ובמוצאי שבת שמריו להם חזרו פושעים לגיהנם שכבר השלימו ישראל את סדריהם [illegible] ולא סדרים כיון דהשלמו סדריהם לצאת, וכל זמן שלא התפללו ישראל שלש תפלות אינם דוחפים ופושעים עדיין לא פנה השמש אבל כיון שהתפללו מנחה והוא ערב דוחקים על תפלה מנחה שעתידים לחזור לדינם ולפיכך מצדיקים עליהם את הדין בשבת. והמדקדקים מביא עוד טעם אחר וז"ל לפי שאמר השנחם אוכלים סעודה שלישית ואמרינן בפ' שבת (דף קי"ח) כל המקיים ג' סעודות בשבת ניצול מג' פורעניות מחבלו של משיח ומלחמת גוג ומגוג ודינה של גיהנם, ואומרים אלו ג' פסוקים על אלו ג' צדקות שעושה עמנו, צדקתך כהררי אל כנגד חבלו של משיח שיעקור הרשעה ואמרו רבותינו ז"ל שהרשעה דומה לתהום מה תהום אין לה חקר כך הרשעה אין לה חקר (ויקרא רבה פ' כ"ו), וצדקתך אלהים עד מרום אשר עשית גדולות כנגד מלחמת גוג ומגוג שכתוב בה והתגדלתי והתקדשתי (יחזקאל ל"ח, כ"ג), צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת כנגד דינה של גיהנם שאומרין לו למה לא עסקת בתורה שנקראת אמת, והרי זה המשפט מוסר שם רשעים דין (סנהדרין דף ו'). ואומר עוד המדקדקים כתבו הגאונים כל יום שאומרים בו הלל אין אומר במנחה צדקתך, לפי שהלל הוא על הטובה וצדקתך הוא ל' צער שהוא כמו צדוק הדין עכ"ל גם הכל בו כתב כן בשם מסכת סופרים. הנה דבר קשה להלמו ולומר את שלשו הוא, שאם צדקתך כעין צדוק הדין אשר בשבילו נדחה מיום שיש בו הלל, למה זה אומרים אותו בכל שבת, הלא בשבת אין צדוק הדין, ומי גדול לנו מכל ימים טובים בשבת? אבל האמת יורה דרכו כי צדקתך אינו צדוק הדין, אלא נתקן במקום התחנון של ימי החול, ובעבור שאין תחנון בשבת נתקן צדקתך במקום התחנון, וע"כ בכל שבת אשר אם היה אותו היום חול ולא היו אומרים בו תחנון, גם אין אומרים באותו שבת צדקתך.

בשבת בראשית מתחילים לומר ברכי נפשי וכו' אחר תפלת מנחה, ואומרים עד שבת הגדול. ובשבת שלאחר פסח מתחילים לומר פרקי אבות.

פון שבת בראשית ביז שבת הגדול זאגט מען נאך מנחה פאלגענדע פסוקים:

בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְיָ. יְיָ אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ מְּאֹד. הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ: עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה: הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו. הַשָּׂם־עָבִים רְכוּבוֹ הַמְהַלֵּךְ עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ: עֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת מְשָׁרְתָיו אֵשׁ לֹהֵט: יָסַד אֶרֶץ עַל־מְכוֹנֶיהָ בַּל־תִּמּוֹט עוֹלָם וָעֶד: תְּהוֹם כַּלְּבוּשׁ כִּסִּיתוֹ. עַל־הָרִים יַעַמְדוּ מָיִם: מִן־גַּעֲרָתְךָ יְנוּסוּן מִן־קוֹל רַעַמְךָ יֵחָפֵזוּן: יַעֲלוּ הָרִים יֵרְדוּ בְקָעוֹת אֶל־מְקוֹם זֶה יָסַדְתָּ לָהֶם: גְּבוּל־שַׂמְתָּ בַּל־יַעֲבֹרוּן. בַּל־יְשׁוּבוּן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ: הַמְשַׁלֵּחַ מַעְיָנִים בַּנְּחָלִים בֵּין הָרִים יְהַלֵּכוּן: יַשְׁקוּ כָּל־חַיְתוֹ שָׂדָי יִשְׁבְּרוּ פְרָאִים צְמָאָם: עֲלֵיהֶם עוֹף־הַשָּׁמַיִם יִשְׁכּוֹן מִבֵּין עֳפָאיִם יִתְּנוּ־קוֹל: מַשְׁקֶה הָרִים מֵעֲלִיּוֹתָיו. מִפְּרִי מַעֲשֶׂיךָ תִּשְׂבַּע הָאָרֶץ: מַצְמִיחַ חָצִיר לַבְּהֵמָה וְעֵשֶׂב לַעֲבֹדַת הָאָדָם. לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן־הָאָרֶץ: וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב־אֱנוֹשׁ לְהַצְהִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן. וְלֶחֶם לְבַב־אֱנוֹשׁ יִסְעָד: יִשְׂבְּעוּ עֲצֵי יְיָ אַרְזֵי לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטָע: אֲשֶׁר־שָׁם צִפֳּרִים יְקַנֵּנוּ חֲסִידָה בְּרוֹשִׁים בֵּיתָהּ: הָרִים הַגְּבֹהִים לַיְּעֵלִים. סְלָעִים מַחְסֶה לַשְׁפַנִּים: עָשָׂה יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים. שֶׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ: תָּשֶׁת חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה בּוֹ תִרְמֹשׂ כָּל־חַיְתוֹ־יָעַר: הַכְּפִירִים שֹׁאֲגִים לַטָּרֶף וּלְבַקֵּשׁ מֵאֵל אָכְלָם: תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן וְאֶל־מְעוֹנֹתָם יִרְבָּצוּן: יֵצֵא אָדָם

ברכי נפשי, כתב אבודרהם, [illegible]

לְפָעֳלוֹ וְלַעֲבֹדָתוֹ עֲדֵי־עָרֶב: מָה־רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ· כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ· מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ: זֶה הַיָּם גָּדוֹל וּרְחַב יָדָיִם· שָׁם רֶמֶשׂ וְאֵין מִסְפָּר חַיּוֹת קְטַנּוֹת עִם־גְּדֹלוֹת: שָׁם אֳנִיּוֹת יְהַלֵּכוּן, לִוְיָתָן זֶה יָצַרְתָּ לְשַׂחֶק־בּוֹ: כֻּלָּם אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּן לָתֵת אָכְלָם בְּעִתּוֹ: תִּתֵּן לָהֶם יִלְקֹטוּן, תִּפְתַּח יָדְךָ יִשְׂבְּעוּן טוֹב: תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ יִבָּהֵלוּן· תֹּסֵף רוּחָם יִגְוָעוּן וְאֶל־עֲפָרָם יְשׁוּבוּן: תְּשַׁלַּח רוּחֲךָ יִבָּרֵאוּן, וּתְחַדֵּשׁ פְּנֵי אֲדָמָה: יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם, יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו: הַמַּבִּיט לָאָרֶץ וַתִּרְעָד, יִגַּע בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ: אָשִׁירָה לַייָ בְּחַיָּי, אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי: יֶעֱרַב עָלָיו שִׂיחִי, אָנֹכִי אֶשְׂמַח בַּייָ: יִתַּמּוּ חַטָּאִים מִן־הָאָרֶץ וּרְשָׁעִים עוֹד אֵינָם· בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְיָ· הַלְלוּיָהּ:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת· אֶל־יְיָ בַּצָּרָתָה לִּי קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: יְיָ הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־שֶׁקֶר מִלָּשׁוֹן רְמִיָּה: מַה־יִּתֵּן לְךָ וּמַה־יֹּסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה: חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים: אוֹיָה לִי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי עִם־אָהֳלֵי קֵדָר: רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם שׂוֹנֵא שָׁלוֹם: אֲנִי שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר, הֵמָּה לַמִּלְחָמָה:

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת· אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים, מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: יְיָ יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד· שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ: עֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלָםִ: יְרוּשָׁלַםִ הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו: שֶׁשָּׁם

[illegible]

[illegible]

עלו שבטים שבטי־יה עדות לישראל להודות לשם יי: כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד: שאלו שלום ירושלם, ישליו אהביך: יהי־שלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה־נא שלום בך: למען בית־יי אלהינו אבקשה טוב לך:

שיר המעלות. אליך נשאתי את־עיני הישבי בשמים: הנה כעיני עבדים אל־יד אדוניהם כעיני שפחה אל־יד גברתה, כן עינינו אל־יי אלהינו עד שיחננו: חננו יי חננו כי־רב שבענו בוז: רבת שבעה־לה נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאיונים: *) לגאי יונים קרי.

שיר המעלות לדוד. לולי יי שהיה לנו יאמר־נא ישראל: לולי יי שהיה לנו בקום עלינו אדם: אזי חיים בלעונו בחרות אפם בנו: אזי המים שטפונו נחלה עבר על־נפשנו: אזי עבר על־נפשנו המים הזידונים: ברוך יי שלא נתננו טרף לשניהם: נפשנו כצפור נמלטה מפח יוקשים, הפח נשבר ואנחנו נמלטנו: עזרנו בשם יי עשה שמים וארץ:

שיר המעלות. הבטחים ביי כהר־ציון לא־ימוט לעולם ישב: ירושלם הרים סביב לה, ויי סביב לעמו מעתה ועד־עולם: כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים, למען לא־ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם: היטיבה יי לטובים ולישרים בלבותם: והמטים עקלקלותם יוליכם יי את־פעלי האון. שלום על־ישראל:

שיר המעלות. בשוב יי את־שיבת ציון היינו כחלמים: אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה, אז יאמרו בגוים הגדיל יי לעשות עם־אלה: הגדיל יי

עדות לישראל. כמו לעדות ישראל, הוא הארון שמונחות בתוכו לוחות העדות.

את עיני. הנו"ן נבלעת והוא כן מתחת בלתמם דגושה. הישבי, כמו היושב, והיו"ד נוספת כמו עוזבי הצאן (זכריה י"א, י"ז). השאננים, היושבים בשקט ובשלוה. לגאיונים, כתיב הוא מלה אחת וקרי ב' מלין לגאי יונים. והוא חד מן ט"ו מלין דכתיבין חד וקריין תרין כמסורה כש"נ בהה"א ג"ש ח"ג. גם כשם שופטים ס' ו' שלמה ג'. והנה לגאי ל' גאוה, ויונים ל' אונאה ואומה שענין שפיל הונאה (ויקרא כ"ה, י"ד).

נחלה. ממ"ש בבא מפוש והטעם מלמעל כמו"ן וכן נמצא עליו בשמרת כ' בטעם מאוי לעשי, וסעבי הוא כמו לנחל והמ"א כמקום לפ"ד בתחלה, וגם עליו נמצא כ' מלעיל, ושם אמור מאוי לעשי, ר"ל כי מלה מלרע בתוך החלו"ע כשירות. הזידונים, ל' זדון והגאוה. נאמר במ"ש מתוקה בש"ע קדמונים, וכן הוא בעדות המסורה והנה מכל עבר בוה. ואלו היה קמץ היה לה לעמוד לא קמץ, וכן גם מתורגם אחר בכל ספרים.

כהר ציון, הם לא ישמטו כהר ציון. גורל, מ"ז נחלה. והמטים עקלקלותם, אשר ימו הדרכים המקלקלות.

לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינוּ שְׂמֵחִים: שׁוּבָה יְיָ אֶת־שְׁבִיתֵנוּ כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב: הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ: הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ־הַזָּרַע, בֹּא־יָבֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לִשְׁלֹמֹה. אִם־יְיָ לֹא־יִבְנֶה בַיִת שָׁוְא עָמְלוּ בוֹנָיו בּוֹ. אִם־יְיָ לֹא־יִשְׁמָר־עִיר שָׁוְא שָׁקַד שׁוֹמֵר: שָׁוְא לָכֶם מַשְׁכִּימֵי קוּם מְאַחֲרֵי־שֶׁבֶת אֹכְלֵי לֶחֶם הָעֲצָבִים. כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָא: הִנֵּה נַחֲלַת יְיָ בָּנִים שָׂכָר פְּרִי הַבָּטֶן: כְּחִצִּים בְּיַד־גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים: אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת־אַשְׁפָּתוֹ מֵהֶם. לֹא יֵבֹשׁוּ כִּי־יְדַבְּרוּ אֶת־אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. אַשְׁרֵי כָּל־יְרֵא יְיָ הַהֹלֵךְ בִּדְרָכָיו: יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ: אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ, בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ: הִנֵּה כִי־כֵן יְבֹרַךְ גָּבֶר יְרֵא יְיָ: יְבָרֶכְךָ יְיָ מִצִּיּוֹן, וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלָםִ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: וּרְאֵה־בָנִים לְבָנֶיךָ. שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרַי יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל: רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרָי, גַּם לֹא־יָכְלוּ לִי: עַל־גַּבִּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים הֶאֱרִיכוּ לְמַעֲנִיתָם: יְיָ צַדִּיק קִצֵּץ עֲבוֹת רְשָׁעִים: יֵבֹשׁוּ וְיִסֹּגוּ אָחוֹר כֹּל שֹׂנְאֵי צִיּוֹן: יִהְיוּ כַּחֲצִיר גַּגּוֹת שֶׁקַּדְמַת שָׁלַף יָבֵשׁ: שֶׁלֹּא מִלֵּא כַפּוֹ קוֹצֵר וְחִצְנוֹ מְעַמֵּר: וְלֹא אָמְרוּ הָעֹבְרִים בִּרְכַּת יְיָ אֲלֵיכֶם, בֵּרַכְנוּ אֶתְכֶם בְּשֵׁם יְיָ:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יְיָ: אֲדֹנָי שִׁמְעָה בְקוֹלִי, תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי: אִם־עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר־יָהּ, אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: קִוִּיתִי יְיָ קִוְּתָה נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ הוֹחָלְתִּי: נַפְשִׁי לַאדֹנָי מִשֹּׁמְרִים לַבֹּקֶר שֹׁמְרִים לַבֹּקֶר: יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל־יְיָ. כִּי־עִם־יְיָ הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת: וְהוּא יִפְדֶּה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכֹּל עֲוֹנֹתָיו:

שביתנו, גלותנו, וכתיב בוי״ו וקרי ביו״ד. כאפיקים בנגב, כנהרות מים בארץ יבשה, ודמה הגלות לנגב והישוב לאפיקי מים. משך הזרע, שם הכלי שיש בו הזרע.

העצבים, מגורת כעצבון תאכלנה. שנא באל״ף ע״פ המסורת והוא כמו שינה. אשפתו, תיק חצים, קעכער.

בדרכיו, דרכי ה׳. אשתך האל״ף בסגול ע״פ המסורת.

מנעורי של פסוק הראשון במקצת ספרים בפתח והוא מן המדין באמת דספרא. למעניתם, הוא חסר ... מחולה, פורעה. וכתיב בוי״ו וקרי ביו״ד. מעמר, המלקט העמרים.

כי עם יהו׳ החסד, כתב הרי״ה ... ע״פ ב״י, אלו כתב לדבות, כי אין זה ... קל״ד ... המסורה. ולכתך זה ... נתבלים אלו ... ב׳ ... כתב הרי״ה והוא כתב לדבות בכל הספרים וע״פ המסורת. ... ע״פ המסורת.

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד · יְיָ לֹא־גָבַהּ לִבִּי וְלֹא־רָמוּ עֵינַי וְלֹא־הִלַּכְתִּי בִּגְדֹלוֹת וּבְנִפְלָאוֹת מִמֶּנִּי: אִם־לֹא שִׁוִּיתִי וְדוֹמַמְתִּי נַפְשִׁי כְּגָמֻל עֲלֵי אִמּוֹ כַּגָּמֻל עָלַי נַפְשִׁי: יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל־יְיָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת · זְכוֹר־יְיָ לְדָוִד אֵת כָּל־עֻנּוֹתוֹ: אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַיְיָ נָדַר לַאֲבִיר יַעֲקֹב: אִם־אָבֹא בְּאֹהֶל בֵּיתִי אִם־אֶעֱלֶה עַל־עֶרֶשׂ יְצוּעָי: אִם־אֶתֵּן שְׁנָת לְעֵינָי לְעַפְעַפַּי תְּנוּמָה: עַד־אֶמְצָא מָקוֹם לַיְיָ מִשְׁכָּנוֹת לַאֲבִיר יַעֲקֹב: הִנֵּה שְׁמַעֲנוּהָ בְאֶפְרָתָה מְצָאנוּהָ בִּשְׂדֵי־יָעַר: נָבוֹאָה לְמִשְׁכְּנוֹתָיו נִשְׁתַּחֲוֶה לַהֲדֹם רַגְלָיו: קוּמָה יְיָ לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ: כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ: בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל־תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ: נִשְׁבַּע־יְיָ לְדָוִד, אֱמֶת לֹא־יָשׁוּב מִמֶּנָּה · מִפְּרִי בִטְנְךָ אָשִׁית לְכִסֵּא־לָךְ: אִם־יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ בְּרִיתִי וְעֵדֹתִי זוֹ אֲלַמְּדֵם · גַּם־בְּנֵיהֶם עֲדֵי־עַד יֵשְׁבוּ לְכִסֵּא־לָךְ: כִּי־בָחַר יְיָ בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ: זֹאת־מְנוּחָתִי עֲדֵי־עַד, פֹּה אֵשֵׁב כִּי אִוִּתִיהָ: צֵידָהּ בָּרֵךְ אֲבָרֵךְ אֶבְיוֹנֶיהָ אַשְׂבִּיעַ לָחֶם: וְכֹהֲנֶיהָ אַלְבִּישׁ יֶשַׁע וַחֲסִידֶיהָ רַנֵּן יְרַנֵּנוּ: שָׁם אַצְמִיחַ קֶרֶן לְדָוִד עָרַכְתִּי נֵר לִמְשִׁיחִי: אוֹיְבָיו אַלְבִּישׁ בֹּשֶׁת וְעָלָיו יָצִיץ נִזְרוֹ:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד · הִנֵּה מַה־טּוֹב וּמַה־נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם־יָחַד: כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל־הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל־הַזָּקָן · זְקַן אַהֲרֹן שֶׁיֹּרֵד עַל־פִּי מִדּוֹתָיו: כְּטַל חֶרְמוֹן שֶׁיֹּרֵד עַל־הַרְרֵי צִיּוֹן · כִּי שָׁם צִוָּה יְיָ אֶת־הַבְּרָכָה, חַיִּים עַד־הָעוֹלָם:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת · הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת־יְיָ כָּל־עַבְדֵי יְיָ הָעֹמְדִים בְּבֵית־יְיָ בַּלֵּילוֹת: שְׂאוּ־יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת־יְיָ: יְבָרֶכְךָ יְיָ מִצִּיּוֹן עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

רמו עיני [illegible] נפתח [illegible]. כגמל הראשון כ"ף בפתח, והשני כ"ף בקמץ, [illegible]

ענותו, [illegible] כמו נחלת (תהלים ס"ח, י') [illegible]

כשמן הטוב, [illegible] (ויקרא ו', ג'). [illegible] קרש, במקום קודש.

פרקי אבות·

מתחילים לומר פרקי אבות בשבת שלאחר פסח אחר תפלת מנחה, ואומרים בפרקים עד י"ז בתמוז, וי"א קהלות עד ר"ח אלול, וי"א קהלות עד ראש השנה.

פון שבת נאך פסח ביז י"ז תמוז (און אייניגע קהלות ביז ר"ה) זאגט מען נאך מנחה דיא פרקי אבות.

פרק ראשון.

כל־ישראל יש להם חלק לעולם הבא. שנאמר ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר:

א משה קבל תורה מסיני. ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. הם אמרו שלשה דברים. הוו מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סיג לתורה: ב שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה. הוא היה אומר. על־שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים: ג אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק. הוא היה אומר. אל־תהיו כעבדים המשמשים את־הרב על־מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשים את־הרב שלא על־מנת

כל ישראל שנהגו ללמוד פרקי אבות בשבת של אחר תפלת מנחה הביאו אבן ירחי בספרו המנהיג (הלכות שבת ס' ס"ג), גם רב עמרם הביאו בסדורו (טור א"ח ס' רצ"ב), גם הכל בו כתב וז"ל שנהגו לומר מסכת אבות בקיץ ובחורף, ויש מקומות שאומרין אותן מפסח עד שבועות ולא עוד, ויש מקומות שאומרין אותן משבועות ועד סוכות, ויש מקומות שאומרין אותן משבת ויצחק יתדו עד שבת שמעי, ומפני שמתן תורה עד עכשו תוקף כשם קבל תורה, והכל לפי המנהג, וכל מקום ומקום שמתחילין קודם בפרק כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, וכדי להכניס דעת עמי הארץ שמתחילין באותו הבא והוא משנה פרק אחרון של מסכת סנהדרין, ויש מקומות שאומרים שני פרקים בכל שבת ושבת ויש מקומות שאין אומרים רק פרק אחד, והכל לפי המנהג, ואחר הפרקים יאמר המון קדיש על ישראל ועל רבנן עכ"ל גם רמ"א בסוף פירושו לאבות כתב שאומרים קדיש דרבנן. ובבר המטיב בעל אליה רבה על מה שנוהגין לומר על הפרקים קדיש יתום ולא קדיש על ישראל בנוסחת המקובלים. — כל ישראל, כל אומה ישראל, אלא יהלל את עמו ישראל (שקלים פ' ס'). שנאמר ישעיה ס', כ"א. לעולם יירשו ארץ, הבאתי עליו בכתבי רוה"ק ז"ל פירוש נאמר ונעים ולא משמעו מן בני עמי, וז"ל כתב המגוה, לדעת כל המפרשים יהיה ארץ רמז לא"י כי אחר שישובו מן הגלות ישבו לעולם בארץ ישראל ולא יגלו עוד ממנה, וכן פירש רד"ק ואמר עוד כי נצר מטעי ר"ל שיהיו נצר ממטעי אילנו כמעשיהם אלו כמשתים וכו' עיין עליו, והפירוש הזה כלשון קשה מאד ובלתי מתיישב על הלשון שהיה לו לומר הארץ בה"א הידיעה שהרי על הארץ המיוחדת מדבר, גם ל' נצר ממטעי קשה להבין על המשך הכתוב כי ידבר הוא קאי על ארץ המשוך לו, לכן הנוטה שמתבאר כפירוש הפסוק כזה שהוא קאי אלמעלה וכן כל הפרשה כולה מתחלת וכו' לציון גואל עד סופה כולה מדברת בגאולה העתידה ודברים המיוחדים לבוא בזמן הגאולה אחר הגאולה ותחיית המתים ועולם הנשמות וכולם נקראו עולם הבא בפי רז"ל כי כולם עתידים לבוא לכן על כל אחד מהם נופל לומר עולם הבא כנגד עולם הזה שבא, ועולם הנשמות הוא עולם הבא כן אחר תחיית המתים לשטת הרמב"ם, ולכן לדעת המגיה השולם הבא נכלל הוא השולם הנשמות וגן עדן, ובא ראיה מן הכתוב לעולם יירשו ארץ אפילו ארץ החיים והעבור אשלת ארץ בלתי מבורך מוצא ארץ לכן ביאר ואמר נצר מטעי כלומר הארץ הנזכר הוא גן עדן שאמר בו ל' נטיעה ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם, לכן גן עדן הוא נצר מטעו של יתברך והוא מעשה ידיו להתפאר עכ"ל. לאנשי כנסת הגדולה, שהם של ק"כ זקנים והכם בשם נביאים שנתחברו כשעלו מן הגולה ועזרא בראשם (מגלה י"ז פ"ב) ונקראו כנסת הגדולה לפי שהחזירו העטרה ליושנה (יומא ס"ט, פ"ב) וראה עוד נדבות ל"ג. ומגלה כ"ט. ויג"ב ש"ג. ועיין פ' בהלס דף ל"ג ד"ה וכן הוא אומר כי הביאם כנסת, גם להעלה דף 95. הם אמרו, דברים בזה תלוים תמיד בנוסחם. הוו הוא לשון לרבים כמו הוי, וכל' יחיד נמצא גם במקרא כוי"ו הוה (בראשית כ"ז, כ"ט) הוי (ישעיה מ"ג, ד'). סיג גדר, ל' סוגה בשושנים (שיר ז', ג'). (ב) משירי מפאחרונים אנשים, ר"ל כנסת הגדולה נשארו ונשלכם עד שמעון הצדיק והוא היה מאחרון שבהם. ועל העבודה, זו תפלה (סד"א פרק י"ז). (ג) אנטיגנוס, שם יוני כי הרבה מהקודמים אנטיגנוס כמו"ן שמותה, ונמצא כן שלשתי גב' בי"י, אבל כותב שנהוגו הוא כוי"ו אחרי מ"ן וכן אלעזר בן אנטיגנוס (חולין נ"כ, כ') אבינא בן אנטיגנוס (קדושין פ"ו) וכן הורקנוס, אין הורביבאם נשמט לו א"ו (יבמות ס"ו) וכן לוישם. סוכו, שם עיר בגבול יהודה (יהושע ט"ו, ל"ה). אל תהיו כעבדים, ע"ג דף ר"ע. פרס, מתנה ושכר, כמלי שנותו מרתומו כשלי פרס (ג"כ ס', כ') וכן ברכות דף ל"ד בענד שבנקי פרס

לְקַבֵּל פְּרָס וִיהִי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם: ד יוֹסֵי בֶּן־יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה וְיוֹסֵי בֶּן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם קִבְּלוּ מֵהֶם. יוֹסֵי בֶּן־יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה אוֹמֵר, יְהִי בֵיתְךָ בֵּית וַעַד לַחֲכָמִים וֶהֱוֵה מִתְאַבֵּק בַּעֲפַר רַגְלֵיהֶם וֶהֱוֵה שׁוֹתֶה בַצָּמָא אֶת דִּבְרֵיהֶם: ה יוֹסֵי בֶּן־יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם אוֹמֵר, יְהִי בֵיתְךָ פָּתוּחַ לָרְוָחָה וְיִהְיוּ עֲנִיִּים בְּנֵי בֵיתֶךָ וְאַל־תַּרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה, בְּאִשְׁתּוֹ אָמְרוּ קַל וָחֹמֶר בְּאֵשֶׁת חֲבֵרוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים כָּל־הַמַּרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה גּוֹרֵם רָעָה לְעַצְמוֹ וּבוֹטֵל מִדִּבְרֵי תוֹרָה וְסוֹפוֹ יוֹרֵשׁ גֵּיהִנֹּם: ו יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־פְּרַחְיָה וְנִתַּאי הָאַרְבֵּלִי קִבְּלוּ מֵהֶם. יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־פְּרַחְיָה אוֹמֵר, עֲשֵׂה לְךָ רַב וּקְנֵה לְךָ חָבֵר וֶהֱוֵה דָן אֶת־כָּל־הָאָדָם לְכַף זְכוּת: ז נִתַּאי הָאַרְבֵּלִי אוֹמֵר הַרְחֵק מִשָּׁכֵן רָע וְאַל־תִּתְחַבֵּר לָרָשָׁע וְאַל־תִּתְיָאֵשׁ מִן־הַפֻּרְעָנוּת: ח יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי וְשִׁמְעוֹן בֶּן־שָׁטַח קִבְּלוּ מֵהֶם. יְהוּדָה בֶּן־טַבַּאי אוֹמֵר, אַל־תַּעַשׂ עַצְמְךָ כְּעוֹרְכֵי הַדַּיָּנִים וּכְשֶׁיִּהְיוּ בַּעֲלֵי הַדִּין עוֹמְדִים לְפָנֶיךָ יִהְיוּ בְעֵינֶיךָ כִּרְשָׁעִים וּכְשֶׁנִּפְטָרִים מִלְּפָנֶיךָ יִהְיוּ בְעֵינֶיךָ כְּזַכָּאִים כְּשֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת־הַדִּין: ט שִׁמְעוֹן בֶּן־שָׁטַח אוֹמֵר. הֱוֵה מַרְבֶּה לַחֲקוֹר אֶת־הָעֵדִים וֶהֱוֵה זָהִיר בִּדְבָרֶיךָ שֶׁמָּא מִתּוֹכָם יִלְמְדוּ לְשַׁקֵּר: י שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן קִבְּלוּ מֵהֶם. שְׁמַעְיָה אוֹמֵר, אֱהַב אֶת־הַמְּלָאכָה וּשְׂנָא אֶת־הָרַבָּנוּת וְאַל־תִּתְוַדַּע לָרָשׁוּת: יא אַבְטַלְיוֹן אוֹמֵר, חֲכָמִים הִזָּהֲרוּ בְּדִבְרֵיכֶם שֶׁמָּא תָחוּבוּ חוֹבַת גָּלוּת וְתִגְלוּ לִמְקוֹם מַיִם הָרָעִים וְיִשְׁתּוּ הַתַּלְמִידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם וְיָמוּתוּ וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל:

פרס, שקבל פרס פרסו. וכה"ג דף כ"ה בעבד שנוטל פרס פרסו. שלא על מנת לקבל פרס, ר"ל על מנת שלא לקבל פרס, וכן נוהג [illegible] (ד) יוסי בן יועזר, שמו השלם יוסף בן יועזר (כמו שכתוב גם בקצת נוסחאות יוסף ולא יוסי) אלא שנתקצר, וכן יוסי בן יוחנן נתקצר מן יוסף, וכן כל יוסי הוא יוסף, ויוסי בן יועזר הוא היה חסיד שבכהונה (חגיגה י"ח, ע"ב). צרדה, ע"פ י"א, כ"ו. ויוסי בן יוחנן, כל התנאים הנזכרים בפרק זה זוג זוג, פלוני ופלוני קבלו מפלוני ופלוני, הראשון מהם נשיא והשני אב בית דין. בית ועד, בית מיעד, ר"ל שיהיה ביתך מוכן להתקבץ בו החכמים תמיד. והוה מתאבק, [illegible] ופירושו תשב לרגליהם כדי לשמוע מהם, כי היה דרך [illegible] שהתלמידים היו יושבים לרגלי רבם על הארץ. בצמא, [illegible] (ה) לרוחה, פתוח לעוברים ושבים. עם האשה, שסופן להביא לידי ניאוף (נדרים כ'). כל המרבה, [illegible] יורש גיהנם, ר"ל יורד לגיהנם. (ו) ונתאי, [illegible] (ז) [illegible] הארבלי, מן ארבל, עיר קרובה לטבריה [illegible] עשה לך רב. [illegible] (ח) כעורכי, [illegible] כעורכי הדיינין, [illegible] (ט) [illegible] (י) [illegible] הרבנות, [illegible] לרשות, לשלטון, [illegible] (יא) חכמים הזהרו [illegible]

יב הִלֵּל וְשַׁמַּאי קִבְּלוּ מֵהֶם. הִלֵּל אוֹמֵר, הֱוֵה מִתַּלְמִידָיו שֶׁל־אַהֲרֹן אוֹהֵב שָׁלוֹם וְרוֹדֵף שָׁלוֹם אוֹהֵב אֶת־הַבְּרִיּוֹת וּמְקָרְבָן לַתּוֹרָה: יג הוּא הָיָה אוֹמֵר, נְגַד שְׁמָא אֲבַד שְׁמֵהּ וְדָלָא מוֹסִיף יָסֵף וְדָלָא יָלֵף קְטָלָא חַיָּב וְדִאִשְׁתַּמַּשׁ בְּתָגָא חֲלָף: יד הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם אֵין אֲנִי לִי מִי לִי וּכְשֶׁאֲנִי לְעַצְמִי מָה אֲנִי וְאִם לֹא עַכְשָׁו אֵימָתַי: טו שַׁמַּאי אוֹמֵר, עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קֶבַע אֱמוֹר מְעַט וַעֲשֵׂה הַרְבֵּה וֶהֱוֵה מְקַבֵּל אֶת־כָּל־הָאָדָם בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת: טז רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, עֲשֵׂה לְךָ רַב וְהִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק וְאַל־תַּרְבֶּה לְעַשֵּׂר אֻמָּדוֹת: יז שִׁמְעוֹן בְּנוֹ אוֹמֵר, כָּל־יָמַי גָּדַלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים וְלֹא מָצָאתִי לַגּוּף טוֹב מִשְּׁתִיקָה וְלֹא הַמִּדְרָשׁ עִקָּר אֶלָּא הַמַּעֲשֶׂה וְכָל־הַמַּרְבֶּה דְבָרִים מֵבִיא חֵטְא: יח רַבָּן

ואחרים יותר שהשמים דבר אחד אלא מן התורה ויתמייחו עליו שיהא לשמים ואם ושלום נשלא אם שמים שהתלל עכ"ל אמנם כשאמר וכשלא ב"ה שהתלל עדיין לריך באור, ובאורו כי בזיעותו אלה החכמים שיהא שלא מזון טובה, שהעולם לא ידעו על עם ימותו ומוכנים אותם כלדיקים ואומרים שאמת עול על גורת בשם הבה שהללים ב"ה. שים הרעים, לפי דרך הלשון היה לו לומר שמים הרעים אותם בה"א ידיעה או שים רעים אותם בלי ה"א ובהבואר בדף 59 ודף 79. ורק שעשים לרעתמו היוצאים מן הכלל כמו מרים המותה (בראשית ע"א, כ"ו) הרים הגבוהים (תהלים ק"ד, י"ח) ואחרים הטובאים בהבלול דף ס"ת. (יג) נגד שמא, לא כשאמר כמו בל' ארמי וכן כפ' ב' שהנה ז', כי הלל היה בבלי (פסחים ס"ו) והיה תיל נכן לדבר בלשון ארץ מולדתו. נגד כן הנוסחא בכל ס"י ונכון ופעל ענר קל הוא שהנה נגד בארמי משכו ענן בעברי והוא פועל עומד כמו אבד, והפירוש, אם אשר נמשך בעולם בכבוד ובגדולה אם כוה קרוב הוא לאבוד מן העולם, גם לפרשו כפעל יוצא ועל דרך מי שהוא רודף אחר הכבוד הכבוד בורח ממנו, אך לפירוש כזה יותר נקוד אבד כפיעל. יסף הפעיל שארה סוף בארמית דוגמא דניאל ב', מ"ד. והפירוש מי שאינו מוסיף בלמודו הוא יאסיף ששנו, וע"ד אם תעזבני יום יומים אעזבך. יליף, בנקוד תנה זו גדול החלוק הספרים בין שנקודים ילף ויש יליף ובכל זאת אינני. והעקר ילף והוא בינוני קל שארה ילף הפירוש עם ארה אלף והוא כמו לומד בעברית, והפירוש מי שאינו לומד הוא חייב מיתה. וזה אנשלמתו נתלמוד [illegible] ארמי כלפ"ד יליף לרשה על נקוד הבבלי, והכה ילף כמבתל חבב (דניאל ב' י"ט). ונמסור [illegible] קן יליף עם הוא יתכן (אך בלא יו"ד אחר למ"ד) ודוגמת [illegible] (דניאל ג', י"ו), כי כן דרך בינוני קל בארמית לנקוד עי"ן הפעל גם בצרי גם בחירק כמו שפל [illegible] (דניאל ה', י"ט. ו', י"ט) בבלי [illegible] (שם ג', ב"ג. ו', י"ט) בחירק, וכו' סנהדרין יו"ד. בתגא, בכתר של תורה (מגלה כ"ח, ע"ב. ונדרים ס"ב), בכתר מלכות [illegible] ירושלמי ודמי תגא כריך (אסתר א' י"א). ונקוד במסור לפ"ו תי"ו בקמץ [illegible] רפה, וכן נמצא בסנהדרין ק"ה ושבועות כ"ה, ע"כ תאגא נמלך [illegible] תי"ו ובאמר שוב שקראו בתי"ו בקמץ וב"כל [illegible] ובעתקל [illegible] את [illegible], וכן הוא גם בל' סורי. חלף, עובר מן העולם, והוא על כל בני חלוף (משלי ל"א, ח'), ונקוד בכל ס"י חלף וא"כ הוא אם ועד כבעקל חלף חלף יש לפרשו, חולף יהא עליו, ודבר [illegible] בשאמר קלר, אמנם נראה יותר לנקד חלף בבינוני קל של פרשיה. ונלמוד [illegible] מן פ' י"ב פירש ודאשתמש בתגא, השתמש בשם המפורש אין לו חלק לעה"ב. (יד) אם אין אני לי, אם לא אקים מלוה לעלמי, מי יקיימנה בשבילי? וכשאני לעצמי, אם כל עם אשאם הוא להנאת עלמי [illegible] מה אני? ואם לא עכשו, כל זמן שאני חי, אימתי? כי אחר המות הוא [illegible] ולא עת המעשה, וכדרך שאמרו היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם (ע"ז ד"ף ג'). (טו) קבע, עיקר עסקך, וראה לשהלה דף 101. אמור מעט ועשה הרבה, כמו שליאה דף פ"ו. בסבר, [illegible] הפנים ותוארו נקרא סבר כל' חז"ל ובל' ארמי, את סבי לבן ת"א ית סבר אפה (בראשית ל"א, ב') [illegible], ובנו טענו גם פעל ואמרו הסבר לו פנים (נדרים ק"ג), גם [illegible] כתוספות ירושלם. (טז) רבן גמליאל אומר, כן בגרסת בכל ספרים ישנים וכן עיקר. רבן גמליאל זה הוא גמליאל הזקן בן בנו של הלל, כן כתב רע"ב [illegible] בתוספות י"ט. והסתלק מן הספק, [illegible] מן הספק, בל"מ [illegible] כל' ארמי ל' עלים [illegible] ויעתק שהם ת"א והסתלק (בראשית י"ב, ה') ויעל ת"א והסתלק (שם י"ג ב"ג). אמדות בן [illegible] וכן כתב בעל [illegible] נקד [illegible] כחולם [illegible] אשנה, [illegible] (ז"כ י"ב, ג'). וכל המרבה דברים וכו', [illegible] כמשלי י', י"ט ברב דברים לא יחדל פשע. (יח) רבן שמעון בן גמליאל, [illegible] רבן שמעון בן גמליאל [illegible] נבזה של ר' שמעון [illegible]

שמעון בן גמליאל אומר. על שלשה דברים העולם קים על האמת ועל הדין ועל השלום שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם:

רבי חנניא בן עקשיא אומר. רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות. שנאמר. יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר: קדיש.

פרק שני.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. שנאמר ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר:

א רבי אומר. איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעשיה ותפארת לו מן האדם. והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות. והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עברה כנגד הפסדה. הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עברה דע מה למעלה ממך עין רואה ואזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים: ב רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר. יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון וכל העוסקים עם הצבור יהיו עוסקים עמהם לשם שמים שזכות אבותם מסיעתם וצדקתם עומדת לעד ואתם מעלה אני עליכם שכר הרבה כאלו עשיתם: ג הוו זהירים ברשות שאין מקרבין לו לאדם אלא לצרך עצמם נראים כאוהבים בשעת הנאתם ואין עומדים לו לאדם בשעת דחקו: ד הוא היה אומר. עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים

אחר כך מתחיל פרק שני. העולם קים, פירוש לאחר שנברא העולם בשביל ג' דברים המוזכרים בראש פרק זה, מתקיים ע"י אלו ג' דברים. שנאמר בזכריה ח', ט"ז. וכתב רש"י ז"ל שמשנה זו מהברייתא אין זה סוף זה.

רבי חנניא אין משנה זו מן מסכת אבות אלא היא שנויה בסוף מס' מכות, ולפי שיש בה סיום טוב נהגו לאמרה בסוף כל פרק ופרק. שנאמר ישעיה מ"ב, כ"א.

(א) רבי, הוא רבינו הקדוש (שבת קי"ח, ב') ר' יהודה הנשיא בן ר' שמעון בן ר' גמליאל, ונקרא בתלמוד ג"כ רבי רבה, ר"ל רבי הגדול, לגודל קדושתו וחכמתו ומעלתו (גטין נ"ט) נקרא בשמו רבי ר"ל רבי של כל ישראל כי לא נמצא כמוהו שהרביץ תורה בישראל. וכבר מבואר לעיל דף 53 כי הקריאה בכינוים היא לפי הרמב"ם: בפתח, ולא בחירק כשיטת הרא"ש הש"ך ולא בצירי כשיטת רח"ם ולא בגל"א בשם ישכ"ן. איזו היא דרך ישרה, דומה לו שהלכו בתמיד כ"ט, ע"א. שיבור לו, שיבחר לו. ובגי"א בתלם כי ברא כדי מן המקולים. תפארת לעושה, שנות לו ונותן אחר בני האדם ממנו. הפסד, בן מקומי שנתבאר לעיל דף 61. הפסד מצוה כנגד שכרה, ראה ב"ב דף ע"ח, ב'. (ב) דרך ארץ, פרנסה או מחוזה למתפרנס בה. וכל העוסקים, יהיו עוסקים, גמ"א וכל העמלים, יהיו עמלים. מעלה אני, קאי עשה ממן הלשון למדבר בעדו, ויש שמפרשים הלשון על הקב"ה שאמר בן הקב"ה. ונראה שהם דברי התנא שאמר כן בשמו מדברי דודו. כאלו עשיתם גם נותן השלום אחר שנתקבלתם שכן פי' המפרשים בגמ' שהוא. (ד) רצונו, רצון הקב"ה. מפני רצונך: יש ספרים שמוסיפים בכאן משנה זו „רבי ראובן בן איצטרובלי אומר, אין אדם נחשד בדבר אלא אם כן עשאו או עשה מקצתו או שחשב לעשותו או שראה שמתעסקים בו והנה אנו לשמוע את דבריהם. הוא היה אומר, הרמסות והפרהסיאות ואיסטרטיות

מִפְּנֵי רְצוֹנָךְ: ה הִלֵּל אוֹמֵר, אַל־תִּפְרוֹשׁ מִן־הַצִּבּוּר וְאַל־תַּאֲמֵן בְּעַצְמְךָ עַד יוֹם מוֹתְךָ וְאַל־תָּדִין אֶת־חֲבֵרְךָ עַד שֶׁתַּגִּיעַ לִמְקוֹמוֹ וְאַל־תֹּאמַר דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשַׁר לִשְׁמוֹעַ שֶׁסּוֹפוֹ לְהִשָּׁמַע וְאַל־תֹּאמַר לִכְשֶׁאֶפָּנֶה אֶשְׁנֶה שֶׁמָּא לֹא תִפָּנֶה: ו הוּא הָיָה אוֹמֵר אֵין בּוּר יְרֵא חֵטְא וְלֹא עַם הָאָרֶץ חָסִיד וְלֹא הַבַּיְשָׁן לָמֵד וְלֹא הַקַּפְּדָן מְלַמֵּד וְלֹא כָל־הַמַּרְבֶּה בִסְחוֹרָה מַחְכִּים וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין אֲנָשִׁים הִשְׁתַּדֵּל לִהְיוֹת אִישׁ: ז אַף הוּא רָאָה גֻּלְגֹּלֶת אַחַת צָפָה עַל־פְּנֵי הַמָּיִם. אָמַר לָהּ, עַל דַּאֲטֵפְתְּ אַטְפוּךְ וְסוֹף מְטַיְּפַיִךְ יְטוּפוּן: ח הוּא הָיָה אוֹמֵר, מַרְבֶּה בָשָׂר מַרְבֶּה רִמָּה מַרְבֶּה נְכָסִים מַרְבֶּה דְאָגָה מַרְבֶּה נָשִׁים מַרְבֶּה כְשָׁפִים מַרְבֶּה שְׁפָחוֹת מַרְבֶּה זִמָּה מַרְבֶּה עֲבָדִים מַרְבֶּה גָזֵל, מַרְבֶּה תוֹרָה מַרְבֶּה חַיִּים מַרְבֶּה יְשִׁיבָה מַרְבֶּה חָכְמָה מַרְבֶּה עֵצָה מַרְבֶּה תְבוּנָה מַרְבֶּה צְדָקָה מַרְבֶּה שָׁלוֹם קָנָה שֵׁם טוֹב קָנָה לְעַצְמוֹ קָנָה לוֹ דִבְרֵי תוֹרָה קָנָה לוֹ חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: ט רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן־זַכַּאי קִבֵּל מֵהִלֵּל וּמִשַּׁמַּאי. הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם לָמַדְתָּ תוֹרָה הַרְבֵּה אַל־תַּחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמְךָ כִּי לְכָךְ נוֹצָרְתָּ: י חֲמִשָּׁה תַלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן־זַכַּאי. וְאֵלּוּ הֵן (רַבִּי) אֱלִיעֶזֶר בֶּן־הוֹרְקְנוֹס (רַבִּי) יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־חֲנַנְיָא (רַבִּי) יוֹסֵי הַכֹּהֵן (רַבִּי) שִׁמְעוֹן בֶּן־נְתַנְאֵל (וְרַבִּי) אֶלְעָזָר בֶּן־עֲרָךְ: יא הוּא הָיָה מוֹנֶה שִׁבְחָם. (רַבִּי) אֱלִיעֶזֶר בֶּן־הוֹרְקְנוֹס בּוֹר סוּד שֶׁאֵינוֹ מְאַבֵּד טִפָּה (רַבִּי) יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־חֲנַנְיָא אַשְׁרֵי יוֹלַדְתּוֹ (רַבִּי) יוֹסֵי הַכֹּהֵן חָסִיד (רַבִּי) שִׁמְעוֹן בֶּן־נְתַנְאֵל יְרֵא חֵטְא (וְרַבִּי) אֶלְעָזָר בֶּן־עֲרָךְ כְּמַעְיָן הַמִּתְגַּבֵּר: יב הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם יִהְיוּ כָל־חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֹאזְנַיִם וֶאֱלִיעֶזֶר בֶּן־הוֹרְקְנוֹס בְּכַף שְׁנִיָּה מַכְרִיעַ אֶת־כֻּלָּם: אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ, אִם יִהְיוּ כָל־חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֹאזְנַיִם וֶאֱלִיעֶזֶר בֶּן־הוֹרְקְנוֹס אַף עִמָּהֶם וְאֶלְעָזָר בֶּן־עֲרָךְ בְּכַף שְׁנִיָּה מַכְרִיעַ אֶת־כֻּלָּם: יג אָמַר לָהֶם, צְאוּ

לשם מלכות זו עושין ואינו לשם שמים. עכ"ל ורש"י מועד קטן דף י"ח, ע"ב. (ה) שאי אפשר לשמוע, [illegible] על דעת השומע [illegible]. ורמ"י גרס שאפשר לשמוע, [illegible] דבר של תורה שאתה יכול לשמוע עכשיו [illegible] לבסוף, [illegible]. לכשאפנה, [illegible]. (ו) בור, ריק [illegible] (תהלים מ"ט, י"א) [illegible]. ובמקום שאין וכו' [illegible]. (ז) גלגלת אחת [illegible]. (ח) מרבה דאגה. [illegible]. (ט) כי לכך נוצרת, [illegible] „חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן" וכו' [illegible]. (י) רבי אליעזר, [illegible]. (יא) בור סוד, [illegible]. ירא חטא, [illegible]. (יג) צאו וראו, [illegible].

וראו איזו היא דרך טובה שידבק בה האדם. רבי אליעזר אומר עין טובה
רבי יהושע אומר חבר טוב רבי יוסי אומר שכן טוב רבי שמעון אומר
הרואה את הנולד רבי אלעזר אומר לב טוב: אמר להם רואה אני את
דברי אלעזר בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם: יד אמר להם, צאו
וראו איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם. רבי אליעזר אומר עין
רעה רבי יהושע אומר חבר רע רבי יוסי אומר שכן רע רבי שמעון אומר
הלוה ואינו משלם. אחד הלוה מן האדם כלוה מן המקום שנאמר לוה
רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן. רבי אלעזר אומר לב רע: אמר להם
רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם:
טו הם אמרו שלשה דברים. רבי אליעזר אומר, יהי כבוד חברך חביב עליך
כשלך ואל תהי נוח לכעוס ושוב יום אחד לפני מיתתך והוה מתחמם כנגד
אורן של חכמים והוה זהיר בגחלתן שלא תכוה שנשיכתן נשיכת שועל
ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף וכל דבריהם כגחלי אש:
טז רבי יהושע אומר. עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות מוציאים את האדם
מן העולם: יז רבי יוסי אומר, יהי ממון חברך חביב עליך כשלך והתקן
עצמך ללמוד תורה שאינה ירשה לך וכל מעשיך יהיו לשם שמים:
יח רבי שמעון אומר. הוה זהיר בקריאת שמע (ובתפלה) וכשאתה מתפלל
אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום שנאמר כי
חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה. ואל תהי רשע
בפני עצמך: יט רבי אלעזר אומר. הוה שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב
לאפיקורוס ודע לפני מי אתה עמל ומי הוא בעל מלאכתך שישלם לך
שכר פעלתך: כ רבי טרפון אומר. היום קצר והמלאכה מרבה והפועלים

[illegible]

עצלים והשכר הרבה ובעל הבית דוחק: כא הוא היה אומר, לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין להבטל ממנה אם למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעלתך ודע שמתן שכרם של צדיקים לעתיד לבוא:

רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות. שנאמר, יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר: קדיש.

פרק שלישי.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר:

א עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עברה דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון. מאין באת מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה, ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: ב רבי חנינא סגן הכהנים אומר, הוה מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו: ג רבי חנניא בן תרדיון אומר, שנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה הרי זה מושב לצים שנאמר ובמושב לצים לא ישב. אבל שנים שיושבים ויש ביניהם דברי תורה שכינה שרויה ביניהם שנאמר אז נדברו יראי יי איש אל רעהו ויקשב יי וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי יי ולחשבי שמו. אין לי אלא שנים, מנין אפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שהקדוש ברוך הוא קובע לו שכר שנאמר ישב בדד וידם כי נטל עליו: ד רבי שמעון אומר,

הסתכל בשלשה דברים, בויקרא רבה ראש פרשה י"ח דרש ר' עקיבא ג' הדברים מפסוק זכור את בוראיך (קהלת י"ב א') בארך, בורך, בוראך. וע"ש ובמסכת דר' נתן פ' י"ט גם במס' דרך ארץ פרק ג'. (ב) חנינא סגן הכהנים, [illegible] (ג) חנניא בן תרדיון, [illegible] שנאמר, [illegible] אז נדברו, [illegible] ישב בדד [illegible] כי נטל עליו [illegible]

שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה כאלו אכלו מזבחי מתים שנאמר כי כל שלחנות מלאו קיא צאה בלי מקום. אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה כאלו אכלו משלחנו של מקום. שנאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני יי: ה רבי חנינא בן חכינאי אומר. הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי ומפנה לבו לבטלה הרי זה מתחיב בנפשו: ו רבי נחוניא בן הקנה אומר. כל המקבל עליו על תורה מעבירים ממנו על מלכות ועל דרך ארץ וכל הפורק ממנו על תורה נותנים עליו על מלכות ועל דרך ארץ: ז רבי חלפתא בן דוסא איש כפר חנניא אומר. עשרה שיושבים ועוסקים בתורה שכינה שרויה ביניהם שנאמר אלהים נצב בעדת אל. ומנין אפילו חמשה שנאמר ואגדתו על ארץ יסדה. ומנין אפילו שלשה שנאמר בקרב אלהים ישפט. ומנין אפילו שנים שנאמר אז נדברו יראי יי איש אל רעהו ויקשב יי וישמע. ומנין אפילו אחד שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך: ח רבי אלעזר איש ברתותא אומר. תן לו משלו שאתה ושלך שלו וכן בדוד הוא אומר כי ממך הכל ומידך נתנו לך: ט רבי יעקב אומר. המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה מעלה עליו הכתוב כאלו מתחיב בנפשו: י רבי דוסתאי בר ינאי

[illegible]

משום רבי מאיר אומר. כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאלו מתחיב בנפשו שנאמר רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך. יכול אפילו תקפה עליו משנתו תלמוד לומר ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך, הא אינו מתחיב בנפשו עד שישב ויסירם מלבו: יא רבי חנינא בן דוסא אומר, כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקימת וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקימת: יב הוא היה אומר, כל שמעשיו מרבים מחכמתו חכמתו מתקימת וכל שחכמתו מרבה ממעשיו אין חכמתו מתקימת: יג הוא היה אומר, כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו: יד רבי דוסא בן הרכינס אומר, שנה של שחרית ויין של צהרים ושיחת הילדים וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ מוציאים את האדם מן העולם: טו רבי אלעזר המודעי אומר, המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמלבין פני חברו ברבים והמפר בריתו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא: טז רבי ישמעאל אומר, הוה קל לראש ונוח לתשחרת והוה מקבל את כל האדם בשמחה: יז רבי עקיבה אומר, שחוק וקלות ראש מרגילים את האדם לערוה: מסרת סיג לתורה מעשרות סיג לעשר נדרים סיג לפרישות סיג לחכמה שתיקה: יח הוא היה אומר, חביב אדם שנברא בצלם חבה יתרה נודעת לו שנברא

(י) משום, שם בלשונם הוא שם בעברי ובתוב-ספר ח"ו (דניאל ד', כ'). רק השמר, דברים ד', ט'. תקפה, שהבמה נעל כרחו ספני שקשה עליו. (יא) כל שיראת חטאו ובו' כמאמר רבה דף קס"ו, ב' שהוא ע"י ממ נפש. (יב) כל שמעשיו מרבים, ובו' על דרך לא המדרש עקר אלא המעשה. (יג) כל שרוח הבריות, בתוספתא דברכות פ' ג' הובא מאמר זה בשם ר' יהודה. נוחה מגזרת נוח והוא מוסר כל מעלה טובה, ובן ונוח לתשחורת שהמקום כשעקל טוב. ובפירושו כתב רע"ב כל מי שאוהבו לבני אדם שהוא אוהב למקום. (יד) הרכינס בכ"י אחד הרקינס בקוף. שנה של שחרית, שהיא בעיניהם אחר (מרוב ארוך לשמטם). ושיחת הילדים, שמפסקו מלמוד התורה, והלא מרוך מרק שם. (טו) רבי אלעזר המודעי, ממד המודעי היה, בן מירח רע"י בב"ב דף י', ב'. והלא גם בסנהדרין דף צ"ט. את המועדות, עיין פסחים קי"ח ומכות כ"ג. והמלבין, עיין ברכות פ"ג ע"ג, וב"ס ל"מ ע"ב, ובסנהדרין ק"ז. תורה ומעשים טובים, כתב הרע"ב יש ספרים שאמת בכם אע"פ שיש בידו תשובה ומעשים טובים (ובן הוא בנוסח הר"ב), ונראה לי שהוא טעות כי אין לך דבר עומד בפני התשובה עכ"ל. (טז) לראש, לגדול, ותשיב ל' למנחתו. לתשחורת, בחלוא הלשון גם בשם' ירך אלן פרק ג', ופירושו רכים, שיש מפרשים לאדם בחר בו' הילדות והשחרות (קהלת י"א, י') ויש מפרשים כבמו ל' זקנה, ובשו אבל נשמע וזקנה במודה איכב דף ק"ג, ב'. וע"ג, ב'. ויש שמפרשים אר בעיל, על' בספרי (פ' דברים פסוק שם ושם) מתבן לגאול וישתפוו לך, ויש מפרשים מנוחה השלך, פרוזהוריטנוס, במקום כלשון פרדי אותם, ויש מפרשים תבי נוח לפי שהשאר שלך ושתקו מפך גום נקבה לתת לו מעלות לבו, והלא כעדרה אותם. (יז) ר' עקיבה, כמ"א בסוף בבחור רב') ושמול רושם ל"י ובן כבוכן, מסורת, המסורת שמסרו לנו החכמים במסרות ויתרים שהעולם כם גדל ומוון למדים שבהם, כן פירש הר"ב שנרשטולם. והשלוק עוך מג גורם מסורות כלשון רכים (וכן הוא בשחור השם) ושרל, כן שמכים שמו חכמים למוד במוהו בפיהם. (יח) חבה יתרה נודעת לו שנברא בצלם אלהים, בל אפר פירשם בכ"י גם לא בנדור רפ"ז. כן בשבויות בפלאת אחן מעלת אלבים אבל גם בשבויות אינכם.

בצלם (אלהים) שנאמר כי בצלם אלהים עשה את האדם: חביבים ישראל שנקראו בנים (למקום) חבה יתרה נודעת להם שנקראו בנים למקום שנאמר בנים אתם ליי אלהיכם: חביבים ישראל שנתן להם כלי חמדה חבה יתרה נודעת להם שנתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו: יט הכל צפוי והרשות נתונה ובטוב העולם נדון והכל לפי רב המעשה: כ הוא היה אומר, הכל נתון בערבון ומצודה פרושה על כל החיים החנות פתוחה והחנוני מקיף והפנקס פתוח והיד כותבת וכל הרוצה ללוות יבא וילוה והגבאים מחזירים תדיר בכל יום ונפרעים מן האדם מדעתו ושלא מדעתו ויש להם על מה שיסמכו והדין דין אמת והכל מתקן לסעודה: כא רבי אלעזר בן עזריה אומר אם אין תורה אין דרך ארץ אם אין דרך ארץ אין תורה אם אין חכמה אין יראה אם אין יראה אין חכמה אם אין דעת אין בינה אם אין בינה אין דעת אם אין קמח אין תורה אם אין תורה אין קמח: כב הוא היה אומר, כל שחכמתו מרבה ממעשיו למה הוא דומה לאילן שענפיו

שנאמר, בראשית ט׳, ו׳. בנים אתם דברים י״ד. כי לקח, משלי ד׳, ב׳. (יט) הכל צפוי, הקב״ה צופה ורואה את הכל. [illegible] והמסובב לה כמ״ש הכל צפוי, ואית דגרסי הכל צפון, שלמד של מעשיהם של בני אדם צפונין הן אצל הקב״ה כדכתיב הלא הוא כמוס עמדי חתום באוצרותי. והרשות נתונה, שלמד שניתנה רשות לבני אדם לטוב ולרע כדכתיב ובחרת בחיים, אין מוסרים לו לאדם כמוטב אלא נותנים לו רשות לבחור, שלאם הרשות בידו. ובטוב העולם נידון, שלמד שהקב״ה מרחם וזן עולמו בטובו אבל לא לפי מעשים, שאין אנו כדאין, שבריותו של עולם עד שניתנה התורה כדאמרינן הני כ״ו הודו כנגד כ״ו דורות שהיו עד שנתנה התורה אלא היה זן אותם בחסדו. הוא היה אומר הכל נתון בערבון, שלמד שהאדם על ידי ערב שבעולם, שא׳ כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך וכתיב והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו, ללמדך ששני מלאכים שהולכין עמו ביום ושני מלאכים אחרים שהולכין עמו בלילה, ואותן שהולכין עמו ביום כותבים בלילה מה שהוא עושה ביום ואותן שהולכין עמו בלילה כותבין ביום מה שהוא עושה בלילה ובאין ומעידין לפני הקב״ה. ומצודה פרושה על כל החיים, זו מלודתו של מלאך המות שנאמר כי גם לא ידע האדם את עתו, ואומר הנה אלך מרומם והנה מפנים אברים. החנות פתוחה, [illegible] שאין נפתחין לפני אדם שנאמר ראה נתתי לפניך היום וגו׳ ועוד אמרו חכמים בא ליטמא פותחין לו בא ליטהר מסייעין אותו. והחנוני מקיף, זה יצר הרע שמקיפו לאדם מעט מעט עד שימלא ספקו כיון שמתמלא ספקו אבד ונטל מן העולם שנאמר במלאת ספקו יצר לו כל יד עמל תבואנו. הפנקס פתוחה והיד כותבת, זה פינקסו שכותב כל מה שעשה זה וזה שנאמר בכתוב גלוי לאו עליך ועל ספרך כולם יכתבו וגו׳, ומתוב ביד כל אדם יחתום, ואמרו חכמים אע״פ שכל מעשיהם של בני אדם גלויים וידועים לפני הקב״ה נכתבין כן שנאמר [illegible] אדם, כולם כתובים לא נאמר אלא יכתבו. והגבאין מחזירין תדיר בכל יום וגו׳ אלו פירות [illegible] של רשעים שהן [illegible] בעולם הזה והקב״ה פורע מהן שנאמר אוי לרשע כי גמול ידיו יעשה לו, ויאכלו מפרי דרכם וממועצותיהם ישבעו. ואם תאמר שהרי יש לה קרן ואין לה פירות שנאמר אוי לרשע כי גמול ידיו יעשה לו, כבר פירשו שכולם שעושים פירות יש לה פירות אבל קרן כולו קיים ליום הדין. ויש להן על מה שיסמכו, אלו ששים שאמרו על כל חטא וחטא. והדין דין אמת, כמשמעו. והכל מתוקן לסעודה, זה בית של צדיקים, שלמד שהכל מתוקן [illegible] שנאמר הכל כאשר לכל מקרה אחד לצדיק ולרשע, ולמה נקראת סעודה סעודה, ללמדך כשהקרואין בני אדם לסעודה הכל נכנסין בפתח אחד, אבל כשיושבין אין יושבין אלא כל אחד ואחד לפי כבודו, אף כאשר [illegible] מקרה אחד לצדיק ולרשע, ולעתיד כבוד כל אחד לפי מעשיו עכ״ל. [illegible] במבוא [illegible] דף 167. [illegible] וכן בשבת ק״ג ב׳, לוחי פנקס, [illegible] פנקס, ובכתובות פ״ב, [illegible] על פנקסו, [illegible] בכלים פ׳ כ״ד [illegible] פנקסיות]. (כא) אם אין תורה וגו׳ כל [illegible]. דרך ארץ, מוסר [illegible]. קמח, פרנסה. (כב) כל שחכמתו, [illegible] ר׳ חנינא בן דוסא [illegible]

מְרֻבִּים וְשָׁרָשָׁיו מֻעָטִים וְהָרוּחַ בָּאָה וְעוֹקַרְתּוֹ וְהוֹפַכְתּוֹ עַל פָּנָיו שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי־יָבוֹא טוֹב וְשָׁכַן חֲרֵרִים בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מְלֵחָה וְלֹא תֵשֵׁב׃ אֲבָל כֹּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרֻבִּים מֵחָכְמָתוֹ לְמָה הוּא דוֹמֶה לְאִילָן שֶׁעֲנָפָיו מֻעָטִים וְשָׁרָשָׁיו מְרֻבִּים שֶׁאֲפִילוּ כָּל־הָרוּחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אֵין מְזִיזִים אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל־מַיִם וְעַל־יוּבַל יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו וְלֹא יִרְאֶה כִּי־יָבֹא חֹם וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן וּבִשְׁנַת בַּצֹּרֶת לֹא יִדְאָג וְלֹא יָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת פֶּרִי׃ כג רַבִּי אֶלְעָזָר (בֶּן) חִסְמָא אוֹמֵר קִנִּין וּפִתְחֵי נִדָּה הֵן הֵן גּוּפֵי הֲלָכוֹת. תְּקוּפוֹת וְגִמַּטְרִיָּאוֹת פַּרְפְּרָאוֹת לַחָכְמָה׃

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן־עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר. רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר׃ קדיש

פרק רביעי.

כָּל־יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. שֶׁנֶּאֱמַר וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר׃

א בֶּן־זוֹמָא אוֹמֵר. אֵיזֶהוּ חָכָם. הַלּוֹמֵד מִכָּל־אָדָם שֶׁנֶּאֱמַר מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי (כִּי עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִּי)׃ אֵיזֶהוּ גִבּוֹר. הַכּוֹבֵשׁ אֶת־יִצְרוֹ שֶׁנֶּאֱמַר טוֹב אֶרֶךְ אַפַּיִם מִגִּבּוֹר וּמֹשֵׁל בְּרוּחוֹ מִלֹּכֵד עִיר׃ אֵיזֶהוּ עָשִׁיר. הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ שֶׁנֶּאֱמַר יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ׃ אַשְׁרֶיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְטוֹב לָךְ לָעוֹלָם הַבָּא׃ אֵיזֶהוּ מְכֻבָּד. הַמְכַבֵּד אֶת־הַבְּרִיּוֹת שֶׁנֶּאֱמַר כִּי מְכַבְּדַי אֲכַבֵּד וּבֹזַי יֵקָלּוּ׃ ב בֶּן־עַזַּאי אוֹמֵר. הֱוֵה רָץ לְמִצְוָה קַלָּה וּבוֹרֵחַ מִן־הָעֲבֵרָה.

כב. והיה כערער, ירמיה י"ז, ו'. אין מזיזים אותו וכו' (וכן בתענית דף כ'. ובפרקי ר"א פ' י"ט), כי כן רוח [illegible] והיה כעץ, ירמיה י"ז, ח'. שתול על מים, [illegible] ועל יובל, [illegible] (כג) ר' אלעזר חסמא, [illegible] נופי הלכות, [illegible] תקופות, [illegible] פרפריות, [illegible]

שנאמר, תהלים קי"ט, צ"ט. כי עדותיך שיחה לי, [illegible] איזהו גבור, [illegible] טוב ארך אפים, משלי ט"ז, ל"ב. יגיע כפיך, תהלים קכ"ח, ב'. כי מכבדי, ש"א ב', ל'. (ב) [illegible]

שֶׁמִּצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה וַעֲבֵרָה גּוֹרֶרֶת עֲבֵרָה שֶׁשְּׂכַר מִצְוָה מִצְוָה וּשְׂכַר עֲבֵרָה עֲבֵרָה: ג הוּא הָיָה אוֹמֵר, אַל־תְּהִי בָז לְכָל־אָדָם וְאַל־תְּהִי מַפְלִיג לְכָל־דָּבָר שֶׁאֵין לְךָ אָדָם שֶׁאֵין לוֹ שָׁעָה וְאֵין לְךָ דָבָר שֶׁאֵין לוֹ מָקוֹם: ד רַבִּי לְוִיטַס אִישׁ יַבְנֶה אוֹמֵר, מְאֹד מְאֹד הֱוֵה שְׁפַל רוּחַ שֶׁתִּקְוַת אֱנוֹשׁ רִמָּה: ה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן־בְּרוֹקָה אוֹמֵר, כָּל־הַמְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר נִפְרָעִים מִמֶּנּוּ בְּגָלוּי אֶחָד בְּשׁוֹגֵג וְאֶחָד בְּמֵזִיד בְּחִלּוּל הַשֵּׁם: ו רַבִּי יִשְׁמָעֵאל (בְּנוֹ) אוֹמֵר, הַלּוֹמֵד עַל־מְנָת לְלַמֵּד מַסְפִּיקִים בְּיָדוֹ לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד וְהַלּוֹמֵד עַל־מְנָת לַעֲשׂוֹת מַסְפִּיקִים בְּיָדוֹ לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד (לִשְׁמוֹר) וְלַעֲשׂוֹת: ז רַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר, אַל־(תִּפְרוֹשׁ מִן־הַצִּבּוּר וְאַל־תַּעַשׂ עַצְמְךָ כְּעוֹרְכֵי הַדַּיָּנִים וְאַל) תַּעֲשֶׂהָ עֲטָרָה לְהִתְגַּדֶּל־בָּהּ וְלֹא קַרְדּוֹם לַחְפּוֹר־בָּהּ, וְכָךְ הָיָה הִלֵּל אוֹמֵר וּדְאִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתָגָא חֲלָף, הָא לָמַדְתָּ כָּל־הַנֶּהֱנֶה מִדִּבְרֵי תוֹרָה נוֹטֵל חַיָּיו מִן־הָעוֹלָם: ח רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּל־הַמְכַבֵּד אֶת־הַתּוֹרָה גּוּפוֹ מְכֻבָּד עַל־הַבְּרִיּוֹת וְכָל־הַמְחַלֵּל אֶת־הַתּוֹרָה גּוּפוֹ מְחֻלָּל עַל־הַבְּרִיּוֹת: ט רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ אוֹמֵר, הַחוֹשֵׂךְ עַצְמוֹ מִן הַדִּין פּוֹרֵק מִמֶּנּוּ אֵיבָה וְגָזֵל וּשְׁבוּעַת שָׁוְא, וְהַגַּס לִבּוֹ בְּהוֹרָאָה שׁוֹטֶה רָשָׁע וְגַס רוּחַ: י הוּא הָיָה אוֹמֵר, אַל־תְּהִי דָן יְחִידִי שֶׁאֵין דָּן יְחִידִי אֶלָּא אֶחָד וְאַל תֹּאמַר קַבְּלוּ דַעְתִּי שֶׁהֵם רַשָּׁאִים וְלֹא אָתָּה: יא רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, כָּל־הַמְקַיֵּם

וכו' דומה לזה אמרו במדבר רבה פ' י' דף ר"ט, הרואה [illegible] לידי [illegible], כוס רק למלים קלה שתביאך לחמורה. שמצוה גוררת מצוה, בדברים רבה פ' ב' תלה עבירה יותר ח"ל, בן עזאי אומר שלום גוררת שלום ושנאה גוררת שנאה, כיצד? כתיב לשאת כי תלה לפלשתים וגו' ולשית בכנים וגו' אמר הקב"ה אע"פ שאמרתי אותה לך אמרתי לך ונלחם את רעהו ועשית את לפניהם כדי שלא תשלח מן בעינין ותאלה אותה, ואם לא עשית כן, שה כתיב אחריו, כי יהיה לאיש בן סורר ומורה, מתוך כך כי יהיה לאיש חטא משפט מות, הוי עבירה גוררת עבירה. ושלום גוררת שלום מניין? תצא כי יקרא קן לפניך, ומתוך כך כי תבנה בית חדש, מתוך כך לא תזרע כרמך כלאים, מתוך כך לא תחרוש בשור ובחמור יחדו, מתוך כך גדילים תעשה לך, הוי שלום גוררת שלום. (ג) לכל אדם, לבזות אדם. מפליג, מרחיק, ר"ל לא תאמר רחוק הוא שיהיה דבר זה. (ד) ר' לויטס איש יבנה, נזכר גם בפרקי ר"א פ' כ"ג ונ"ב. שתקות אנוש רמה, פירוש תקוה לאדם, וכן תקות רשעים תאבד (משלי י"א, כ"ג) סתכרת תקוה לרשעים. (ה) בסתר, ר"ל [illegible] מעשיו על שאין ה' [illegible] נקרא בסתר, [illegible] פ"ד ע"ב. נפרעים ממנו בגלוי, סוטה דף ג'. אחד בשוגג אחד במזיד, כן גורס רע"ב [illegible]. (ו) רבי ישמעאל, [illegible] יש כמו זה, כי בכמה כי"י נירס רבי ישמעאל בנו אומר וכן הוא גם במשניות וע"כ הוא ר' ישמעאל בן ר' יוחנן בן ברוקה וכן הוא בבריתא [illegible] פ' כ"ו וכן בבא מציעא דף ל"ה ע"ב. והסדורי [illegible] גם במחזור [illegible] ומחזור רומי ר' ישמעאל אומר וכן בגרסת [illegible] והערוך [illegible]. [illegible] הגרסא ר' ישמעאל בר רבי יוסי אומר והוא טעות כי למעלה [illegible] בר ר' יוסי, אבל [illegible] לבן יוחנן בן ברוקה היא. על מנת לעשות, כי לא המדרש הוא עיקר אלא המעשה. לשמור, עיין תוספות י"ט. (ז) במשניות גם בכי"י ובמחזור [illegible] ובמחזור רומא חסר: ר' צדוק אומר אל תעשה עטרה וכו' ואשר סגרתי איננו שם ואלה מדרש שמואל. אל תעשה, את התורה. [illegible] ר"ל את דברי תורה וכן הוא בנדרים פ"ב. וע"ש. קרדום [illegible] קרדומות (תהלים ע"ד ה'). לחפר בה, להיות עודר בה, [illegible] ר"ל לא תלמוד תורה כדי להתפרנס על ידה. כל הנהנה, בכי"י ובמחזור [illegible] כל האוכל הנאות, וכן במדרש שמואל, [illegible] ,,חלף. הא כל הנאות'' וכן הוא בסדור רס"ג [illegible] ובמחזור רומא. (ח) וכל המחלל וגו' במדבר רבה פ' ח' דף רכ"ה גורס וכל המבזה את התורה גופו מבוזה על הבריות שנאמר כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו: (י) אלא אחד, הקב"ה. שהם רשאים.

אֶת־הַתּוֹרָה מֵעֹנִי סוֹפוֹ לְקַיְּמָהּ מֵעֹשֶׁר וְכָל־הַמְבַטֵּל אֶת־הַתּוֹרָה מֵעֹשֶׁר
סוֹפוֹ לְבַטְּלָהּ מֵעֹנִי: יב רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, הֱוֵה מְמַעֵט בְּעֵסֶק וַעֲסֹק בַּתּוֹרָה
וֶהֱוֵה שְׁפַל־רוּחַ בִּפְנֵי כָל־אָדָם וְאִם־בָּטַלְתָּ מִן־הַתּוֹרָה יֶשׁ־לְךָ בְּטֵלִים הַרְבֵּה
כְּנֶגְדְּךָ וְאִם־עָמַלְתָּ בַּתּוֹרָה יֶשׁ־לוֹ שָׂכָר הַרְבֵּה לִתֶּן־לָךְ: יג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן
יַעֲקֹב אוֹמֵר, הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת קוֹנֶה לוֹ פְרַקְלִיט אֶחָד וְהָעוֹבֵר עֲבֵרָה אַחַת
קוֹנֶה לוֹ קַטֵּגוֹר אֶחָד, תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כִּתְרִיס בִּפְנֵי הַפֻּרְעָנוּת: יד רַבִּי
יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר אוֹמֵר, כָּל־כְּנֵסִיָּה שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם וְשֶׁאֵינָהּ
לְשֵׁם שָׁמַיִם אֵין סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם: טו רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן־שַׁמּוּעַ אוֹמֵר, יְהִי כְבוֹד
תַּלְמִידְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ וּכְבוֹד חֲבֵרְךָ כְּמוֹרָא רַבָּךְ וּמוֹרָא רַבָּךְ כְּמוֹרָא
שָׁמָיִם: טז רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הֱוֵה זָהִיר בְּתַלְמוּד שֶׁשִּׁגְגַת תַּלְמוּד עוֹלָה זָדוֹן:
יז רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה כְתָרִים הֵן כֶּתֶר תּוֹרָה וְכֶתֶר כְּהֻנָּה וְכֶתֶר
מַלְכוּת וְכֶתֶר שֵׁם טוֹב עוֹלֶה עַל גַּבֵּיהֶן: יח רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר, הֱוֵה גוֹלֶה
לִמְקוֹם תּוֹרָה וְאַל־תֹּאמַר שֶׁהִיא תָבוֹא אַחֲרֶיךָ שֶׁחֲבֵרֶיךָ יְקַיְּמוּהָ בְיָדֶךָ וְאֶל־
בִּינָתְךָ אַל־תִּשָּׁעֵן: יט רַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר, אֵין בְּיָדֵינוּ לֹא מִשַּׁלְוַת הָרְשָׁעִים וְאַף
לֹא מִיִּסּוּרֵי הַצַּדִּיקִים: כ רַבִּי מַתְיָא בֶּן־חָרָשׁ אוֹמֵר, הֱוֵה מַקְדִּים בִּשְׁלוֹם
כָּל־אָדָם וֶהֱוֵה זָנָב לָאֲרָיוֹת וְאַל־תְּהִי רֹאשׁ לַשּׁוּעָלִים: כא רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר,
הָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לִפְרוֹזְדוֹר בִּפְנֵי הָעוֹלָם הַבָּא הַתְקֵן עַצְמְךָ בִּפְרוֹזְדוֹר כְּדֵי

אינה סרבות לכם לקבל דשתך לו לפרנס. פי' שניתן לו סרבות לדבר נקרא ר"ש', כמו מתם דאי לגתוק
(ספרי דברים פיסקא לא תכירו פנים) והכרבי ממנו הוא ראשים, וכן וני נקיים· (יב) בעסק, כדרך ארץ
ומשא ומתן. שפל, כנגד סקל כמו וכשלו כשופנות (קהלת י"ב, ג') ושפל נגדו הוא וכן מתנ רבנן.
יש לו לבקל"ה, וכם"א ואם עמלת בתורה שכר הרבה יתן לך. (יג) פרקליט, מליץ יושר. פלאך מליץ פרקליטו
מלאכה פרקליטא (איוב ל"ג, כ"ג) ורא"ה ב"ב דף י'. קטיגור, מגיד עונות ומלמד חובה, קטגור.
כתריס, תריס כלי מלחמה מגן וצנה, סוחר, אכבי מגן לך ת"י מימרי תריס לך (בראשית ט"ו, א') מגן בגוזרים
פי' תריסי גבורים (ש"ב פ' כ"א) וכותב כלכם ת"י ונשל תריסא (ש"א י"ז, ז') וכן נבלים ראה פ' ל"ד
אבל תריסין כם, תריס כבסוף. ובקוד הרי"ם בלרי כסדור רפ"ו וכן נקוד בכל מקום נתבגום וכן התל
תקריתם והוא כשקל מאב ומג ועיר. (יד) הסנדלר, רלבן סעושה סנדלים, סוואאמלטר. (טו) חביב
עליך כשלך. כעריך ערך כבד גורם ,,חביב עליך ככבוד חברך", אבל רפ"י לגשות י"ג, פ' גורם כבספרינו.
(יז), רבי שמעון אומר, שלשה וגו' הוא ר' שמעון בן יוחאי בדליתא בנשות רבם פ' ל"ד וקהלת רבם
ז' ק'. וכתר שם טוב עולה על גביהן פירש ר' עובדיה ספורנו, כג' כתרים הם רק כתרים לוקים נהם
מבלי יושבי כתר שם טוב עולה על גביהן ולא כמוסף מאד. (יח) רבי נהוראי, ראה גבת קמ"ז, ע"ב.
עירובין יג' ע', ע"ב ודף ס"ו. (יט) אין בידנו, ר"ל לא נוכל להבין סוד הדבר. וראה הנוסחא פ' כי תצא
סוף פרשה סגולת פירושו. (כ) רבי מתתיה, בן הוא במתמור רואה גם נסדרה השואל. אבל נכי"י נאמר
מודים כתוב מתיא וכן כמשניות ובגמרא ברוב המקומות כגון אבל מתיא בן חרש (יומא, פ"ג) מתיא בן
חרש מחיד (גם פ"ג) אלעזר בן מתיא (פסחים ע"ש סוטה ל"ד קדושין ל"ג) יוחנן בן מתיא (ב"מ ראה פ'
ז') יהודה בן מתיא (עדיות פ' ג') וכן במשנה ת' פרק ג' ראשונה מתיא בן השואל כמי נוסח כנגמרא, ומשום
נוסחא כמשניות זם גם כנזקלים פ' ב' שבנה מ' מתתיה. ונראה כי קראו מלאה מ"ו במזיק ותגם למורות
על המבין מ"ו אחרת ונמלואו הוא שמתיה כמו כשקרא (דה"א כ"ג, כ"א) וראה אכן השור פ' קב"ש
מהין כ"י. הם מתתיה בן חרש קנא ישיבתו ברומי (יומא נ"ג, ב'. וש"נ. ומעילה י"ז, ב'), ובמדרש ילקוט
ב' ויחי (פ' קס"ו) סובא המעשה שסיב לו עם השטן. חרש בן נקוד שם זה כדה"א פ', ט"ו. לאריות,
בני סוף לאכבים הגונים ומשובים. לשועלים, בנוי לאכבים ריקים ופוחזים. (כא) לפרוזדור, בית מבוא.

שתכנס לטרקלין: כב הוא היה אומר, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה: כג רבי שמעון בן אלעזר אומר, אל תרצה את חברך בשעת כעסו ואל תנחמנו בשעה שמתו מוטל לפניו ואל תשאל לו בשעת נדרו ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו: כד שמואל הקטן אומר, בנפל אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך· פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו: כה אלישע בן אבויה אומר, הלומד ילד למה הוא דומה לדיו כתובה על ניר חדש והלומד זקן למה הוא דומה לדיו כתובה על ניר מחוק: כו רבי יוסי בר יהודה איש כפר הבבלי אומר, הלומד מן הקטנים למה הוא דומה לאוכל ענבים קהות ושותה יין מגתו והלומד מן הזקנים למה הוא דומה לאוכל ענבים בשולות ושותה יין ישן: כז רבי (מאיר) אומר, אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו· יש קנקן חדש מלא ישן וישן שאפילו חדש אין בו: כח רבי אלעזר הקפר אומר, הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם: כט הוא היה אומר, הילודים למות והמתים להחיות והחיים לדון לידע ולהודיע ולהודע שהוא אל הוא היוצר הוא הבורא הוא המבין הוא הדיין הוא העד הוא בעל דין הוא עתיד לדון ברוך הוא שאין לפניו לא עולה ולא שכחה ולא משוא פנים ולא מקח שחד ודע שהכל לפי החשבון ואל יבטיחך יצרך שהשאול בית מנוס לך

ובה"מ נשירתו לפ"ה ו', ו' באה כי בית נוספאות הוא פרוזדור נמש"ך. לטרקלין, חדר גדול לטובי אדם, ומזון, ובב"ב דף ג"ח, ע"ב נשנה טרח גדלו. מכל חיי העולם הבא, כי אז ישלים לאדם כפי שעשו ולא יוכל עוד לתקנם. קורת רוח, אלי נתקררה דעתו, (פסחים קי"ח יבמות ס"ג), ר"ל שמחה וטוב רוחני, ושאלו כמשל תבה יתרים אלא בעקי"ף נחולם כשבת הרי"ב. (כג) אל תרצה, ברכות ז', ע"ב. תנחמנו בן הוא עבל ע"י ובן נותם גם בשרון. תשתדל, השלוך כשבך אל גורם תאוה, אבל כשלך אל גורם תמשל בלפ"ד כמו במנוחתו. (כד) שמואל הקטן וכו' נבי"י אין כאן מקום שבנה זו אלא בפרק ה' אחר שנות יהודה בן תימא. בנפל אויבך, פסוק הוא במשלי כ"ד, י"ז. והיה רגיל שמואל הקטן לבוכים בו את בני אדם. (כה) הלומד ילד וכו' ובן אחר סתכם, בקצת ספרים כישי בנערות כמאוש על האבן וקצת ספרים כיש מקום כתוו על המול (שבפר הבינויים אשר פ'). (כו) כפר הבבלי, שם מקום ובן נשלא בעדיות פ' ו' במוים בן אלינתן איש כפר הבבלי. קהות, אלא נתבשלו כל צרכן ומקהות את השינים, ובכ"י אחד גרס קהות כנ"ל. יין מגתו, בשעדיו עוד מעורבים בו. (כז) רבי מאיר אומר, בכל ס"י גם בשבבות ובמגלה מגרסה רבי אומר. יש קנקן חדש שמלא ישן, ויש ישן שאפילו וכו' בן גרסת סדור רס"ג. ונשלא לאבן שמדלי שמרו דושב למאמר זה כמ' בן כעלך ובכויר אשר ו', לא כל מתי וקנם למסלרת, לא כל בני עונם למגברת, כמם נערים כשמרו פרגו, כמו וזקנים כם במסתרת. (כח) והכבוד, כרדיפה אחר הכבוד, שהרוגלא. (כט) להחיות, בן בכל ס"י, ובקם בלבן לפי הקריאה המורגלת כמפעיל כי העונן שענה שמעתים הם לתחיות את המתים, וכבר שגה בו בעל תי"ט ובדחק לישנו כדופק. ורת"ב וריי"ם קנו ומפקו בס"א ובשנו להיות, אבל אין זאת סריך לבשלא בן סלמן. ובאמת אין בן בלידך להפעיל בס"א שן סמנה רק בנקודם בגשאל והחיית, דתגות לקריאה להקשית, ובולם כזה סבנכב יפה ר"ל שמתים יוקונו לפיים לעתיד לבוא. ושענה רי"ם אלא נשבא בא היה נגשאל בעקרא שנבת הבל היא, כי סרכם תנוח כשבנכ אלא כשבא בבינם בשוקלא. כגון נגער (תרומות פ' א') נכנם (שם פ' פ') ניזד ונידת (אהלים פ' א') ניקב (ר"ס כ"ג, ב') סתוקן (ר"ס כ"ט, כ') נפשתו (פוסה פ"ם, ב') נשרהם (שם פ"ו) ובנים בבם. לינע, רשא בקידום לבלנ תגלם.

שֶׁעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה נוֹצָר וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה נוֹלָד וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה מֵת וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר, רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר, יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: קדיש.

פרק חמישי.

כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. שֶׁנֶּאֱמַר וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר:

א בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַהֲלֹא בְּמַאֲמָר אֶחָד יָכוֹל לְהִבָּרְאוֹת אֶלָּא לְהִפָּרַע מִן הָרְשָׁעִים שֶׁמְּאַבְּדִים אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת וְלִתֵּן שָׂכָר טוֹב לַצַּדִּיקִים שֶׁמְּקַיְּמִים אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת: ב עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ לְהוֹדִיעַ כַּמָּה אֶרֶךְ אַפַּיִם לְפָנָיו שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מַכְעִיסִים לְפָנָיו עַד שֶׁהֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת מֵי הַמַּבּוּל: ג עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם לְהוֹדִיעַ כַּמָּה אֶרֶךְ אַפַּיִם לְפָנָיו שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מַכְעִיסִים לְפָנָיו עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ וְקִבֵּל עָלָיו שְׂכַר כֻּלָּם: ד עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִתְנַסָּה אַבְרָהָם אָבִינוּ וְעָמַד בְּכֻלָּם לְהוֹדִיעַ כַּמָּה חִבָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ: ה עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם וַעֲשָׂרָה עַל הַיָּם: ו עֶשֶׂר מַכּוֹת הֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִיִּים בְּמִצְרַיִם וְעֶשֶׂר עַל הַיָּם: ז עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִסּוּ אֲבוֹתֵינוּ אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּמִּדְבָּר

אתה נוצר, כתנחומא פ' פקודי גורס שעל כרחך נוצרת ועל כרחך נולדת ועל כרחך אתה חי ועל כרחך אתה עתיד ליתן וכו'. לפני, כן דרך הטבע לומר במקום לפני, וכמו דנק כדי לפני כרחו (שבת פ"ח, ב') כן [illegible] לפני במקום לקמת (רשב"י פ' ד' משנה ו').

בעשרה מאמרות נברא העולם, בגמרא ר"ה דף ל"ב ומגילה כ"א ע"ב עשרה פ' מעמים כתוב ויאמר אלהים בבריאת העולם, ובלא בראשית גם כן במאמר תנוח. [illegible] ר' אליעזר פ' ג' [illegible] ויאמר אלהים [illegible] ולעזרי [illegible] ויאמר אלהים לא טוב היות האדם לבדו, [illegible] עיין ר"ה פ' י"ג, וראה גם כמ' שאמר הגבל דף פ"ג, ע"ב. ומה תלמוד לומר, [illegible] ליכוד יש לומר [illegible], ר"ל [illegible] להודיע [illegible]. ובב"ק דף ק"ד, כ' יש תלמיד [illegible]. (ב) מכעיסים לפניו, [illegible]. (ג) וקבל עליו שכר כלם, [illegible]. (ד) נסיונות, [illegible] לך לך מארצך, ב') ויהי רעב בארץ, ג') [illegible], ד') [illegible], ה') [illegible], ו') [illegible], ז') [illegible], ח') [illegible], ט') [illegible], י') עקדת יצחק. [illegible]. (ה) ועשרה על הים, [illegible]. (ו) ועשרה על הים, פירש רע"ב [illegible] י' [illegible].

שֶׁנֶּאֱמַר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי: ח עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. לֹא הִפִּילָה אִשָּׁה מֵרֵיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא הִסְרִיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ מֵעוֹלָם, וְלֹא נִרְאָה זְבוּב בְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם, וְלֹא אֵרַע קֶרִי לְכֹהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים, וְלֹא כִבּוּ הַגְּשָׁמִים אֵשׁ שֶׁל־עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה, וְלֹא נָצְחָה הָרוּחַ אֶת־עַמּוּד הֶעָשָׁן, וְלֹא נִמְצָא פְסוּל בָּעֹמֶר וּבִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפָּנִים, עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָחִים, וְלֹא הִזִּיק נָחָשׁ וְעַקְרָב בִּירוּשָׁלַיִם מֵעוֹלָם, וְלֹא אָמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ צַר לִי הַמָּקוֹם שֶׁאָלִין בִּירוּשָׁלָיִם: ט עֲשָׂרָה דְבָרִים נִבְרְאוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְאֵלּוּ הֵן. פִּי הָאָרֶץ פִּי הַבְּאֵר פִּי הָאָתוֹן הַקֶּשֶׁת וְהַמָּן וְהַמַּטֶּה וְהַשָּׁמִיר הַכְּתָב וְהַמִּכְתָּב וְהַלֻּחוֹת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף הַמַּזִּיקִין וּקְבוּרָתוֹ שֶׁל־מֹשֶׁה וְאֵילוֹ שֶׁל־אַבְרָהָם אָבִינוּ וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף צְבָת בִּצְבָת עֲשׂוּיָה: י שִׁבְעָה דְבָרִים בְּגֹלֶם וְשִׁבְעָה בְּחָכָם. חָכָם אֵינוֹ מְדַבֵּר לִפְנֵי מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה (וּבְמִנְיָן), וְאֵינוֹ נִכְנָס לְתוֹךְ דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ נִבְהָל לְהָשִׁיב, שׁוֹאֵל כְּעִנְיָן וּמֵשִׁיב כַּהֲלָכָה, וְאוֹמֵר עַל־רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן, וְעַל מַה־שֶּׁלֹּא שָׁמַע אוֹמֵר לֹא שָׁמַעְתִּי, וּמוֹדֶה עַל־הָאֱמֶת, וְחִלּוּפֵיהֶם בְּגֹלֶם: יא שִׁבְעָה מִינֵי פֻרְעָנֻיּוֹת בָּאִים לָעוֹלָם עַל־שִׁבְעָה גוּפֵי

סוף, תהומות יכסיומו, ירדו במצולות, הרבו פוגי, תהרוס קמיך, יאכלמו כקש, כסמו ים, צללו כעופרת. (ז) שנאמר במדבר י"ד, כ"ב. עשר פעמים פירש הרע"ב (ראה א') על ים סוף (שמות י"ד, י"א), ב') במרה (שם ט"ו, כ"ד), ג') במדבר סין (ט"ז, ב'), ד') אכותירו מן המן (ט"ז, כ'), ה') שיצאו ללקוט מן בשבת (ט"ז, כ"ז), ו') ברפידים (י"ז, ב'), ז') במעשה העגל, ח') במתאוננים (במדבר י"א, א'), ט') בקברות התאוה (שם י"א, ד'), י') במרגלים (י"ד, ב'). וראה אבות דר' נתן פרק ל"ד ובבלי ערכין דף ט"ו ומדרש תהלים מזמור ל"ב. (ח) ולא הסריח, ס"א ולא התליע. המטבחים, מגזרת הכינו לבניו מטבח (ישעי' י"ד, כ"א), בל"א [illegible]. [illegible] מקום [illegible], ובן נקודו במיפל. ולא ארע קרי לכ"ג ביוה"כ, ר"ל בזמן בית ראשון, כי בבית שני נפסל יוסף בן אילם שליפורי שאירע לו קרי ביוה"כ כדאיתא בירושלמי הוריות פ' ג' ובבלי יומא י"ב ע"ב. ולא כבו וגו' ולא נצחה וגו' אלו הנסים הזכרים אינם בטבעם כפי שאמרו בגמרא יומא כ"א, וראה תוספות י"ט. את עמוד העשן, שהיה מתמר ועולה. צפופים, נדחקים זה אצל זה. רוחים, אלא היה אחד מהם דוחק את חברו. ובמדרש [illegible] ויקרא רבה סוף פ' י' וקהלת רבה [illegible] שהיו ד' אמות ריוח בין כל אחד ואחד [illegible], כדי שלא ישמע אחד תפלתו של חברו [illegible]. (ט) עשרה דברים [illegible] פסחים דף נ"ד [illegible] נמנים [illegible] גם בירושלמי [illegible] אחר, גם [illegible] בבלק [illegible]. [illegible] כי בפרקי ר' אליעזר פ' ג' אמר [illegible] דברים נבראו ביום שני, [illegible] הבאר והמן והמטה [illegible] והכתב והמכתב והכתונות והמזיקין [illegible] פי הארץ, במדבר ט"ז, ל"ב. פי הבאר [illegible] כ"א. פי האתון במדבר כ"ב, כ"ח. הקשת, בראשית ט' י"ג. והמטה, שמות ד', י"ז. והשמיר [illegible] כתוב [illegible] לוחות [illegible] הכתב, צורת האותיות [illegible] המזיקין, השדים. ואילו של אברהם אבינו, בראשית כ"ב, י"ג. [illegible] ואילו של יצחק. צבת [illegible]. (י) שבעה דברים, [illegible] בגולם [illegible] גולמי [illegible] (תהלים קל"ט, ט"ז) [illegible] וכן כלים [illegible] ובמבוק, [illegible] לא נרס לו.

עֲבֵרָה: מִקְצָתָם מְעַשְּׂרִים וּמִקְצָתָם אֵינָם מְעַשְּׂרִים רָעָב שֶׁל־בַּצֹּרֶת בָּא מִקְצָתָם רְעֵבִים וּמִקְצָתָם שְׂבֵעִים: גָּמְרוּ שֶׁלֹּא לְעַשֵּׂר רָעָב שֶׁל־מְהוּמָה וְשֶׁל־בַּצֹּרֶת בָּא: וְשֶׁלֹּא לִטּוֹל אֶת־הַחַלָּה רָעָב שֶׁל־כְּלָיָה בָּא: דֶּבֶר בָּא לָעוֹלָם עַל־מִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין וְעַל פֵּרוֹת שְׁבִיעִית: חֶרֶב בָּאָה לָעוֹלָם עַל־עִנּוּי הַדִּין וְעַל־עִוּוּת הַדִּין וְעַל־הַמּוֹרִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כַהֲלָכָה: חַיָּה רָעָה בָּאָה לָעוֹלָם עַל־שְׁבוּעַת שָׁוְא וְעַל־חִלּוּל הַשֵּׁם: גָּלוּת בָּאָה לָעוֹלָם עַל־עוֹבְדֵי אֱלִילִים וְעַל־גִּלּוּי עֲרָיוֹת וְעַל־שְׁפִיכוּת דָּמִים וְעַל־שְׁמִטַּת הָאָרֶץ: יב בְּאַרְבָּעָה פְרָקִים הַדֶּבֶר מִתְרַבֶּה, בָּרְבִיעִית וּבַשְּׁבִיעִית וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית וּבְמוֹצָאֵי הֶחָג שֶׁבְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה: בָּרְבִיעִית מִפְּנֵי מַעְשַׂר עָנִי שֶׁבַּשְּׁלִישִׁית, בַּשְּׁבִיעִית מִפְּנֵי מַעְשַׂר עָנִי שֶׁבַּשִּׁשִּׁית, בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִפְּנֵי פֵרוֹת שְׁבִיעִית, בְּמוֹצָאֵי הֶחָג שֶׁבְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה מִפְּנֵי גֶזֶל מַתְּנוֹת עֲנִיִּים: יג אַרְבַּע מִדּוֹת בָּאָדָם. הָאוֹמֵר שֶׁלִּי שֶׁלִּי וְשֶׁלְּךָ שֶׁלָּךְ זוֹ מִדָּה בֵינוֹנִית וְיֵשׁ אוֹמְרִים זוֹ מִדַּת סְדוֹם, שֶׁלִּי שֶׁלָּךְ וְשֶׁלְּךָ שֶׁלִּי עַם הָאָרֶץ, שֶׁלִּי (שֶׁלָּךְ) וְשֶׁלְּךָ שֶׁלָּךְ חָסִיד, שֶׁלָּךְ (שֶׁלִּי) וְשֶׁלִּי שֶׁלִּי רָשָׁע: יד אַרְבַּע מִדּוֹת בְּדֵעוֹת. נוֹחַ לִכְעוֹס וְנוֹחַ לִרְצוֹת יָצָא הֶפְסֵדוֹ בִּשְׂכָרוֹ, קָשֶׁה לִכְעוֹס וְקָשֶׁה לִרְצוֹת יָצָא שְׂכָרוֹ בְהֶפְסֵדוֹ, קָשֶׁה לִכְעוֹס וְנוֹחַ לִרְצוֹת חָסִיד, נוֹחַ לִכְעוֹס וְקָשֶׁה לִרְצוֹת רָשָׁע: טו אַרְבַּע מִדּוֹת בְּתַלְמִידִים. מָהִיר לִשְׁמוֹעַ וּמָהִיר לְאַבֵּד יָצָא שְׂכָרוֹ בְהֶפְסֵדוֹ, קָשֶׁה לִשְׁמוֹעַ וְקָשֶׁה לְאַבֵּד יָצָא הֶפְסֵדוֹ בִּשְׂכָרוֹ, מָהִיר לִשְׁמוֹעַ וְקָשֶׁה לְאַבֵּד זֶה חֵלֶק טוֹב, קָשֶׁה לִשְׁמוֹעַ וּמָהִיר לְאַבֵּד זֶה חֵלֶק רָע: טז אַרְבַּע מִדּוֹת בְּנוֹתְנֵי צְדָקָה. הָרוֹצֶה שֶׁיִּתֵּן וְלֹא יִתְּנוּ אֲחֵרִים עֵינוֹ רָעָה בְּשֶׁל־אֲחֵרִים, יִתְּנוּ אֲחֵרִים וְהוּא לֹא יִתֵּן עֵינוֹ רָעָה בְּשֶׁלּוֹ, יִתֵּן וְיִתְּנוּ אֲחֵרִים חָסִיד, לֹא יִתֵּן וְלֹא יִתְּנוּ אֲחֵרִים רָשָׁע: יז אַרְבַּע מִדּוֹת בְּהוֹלְכֵי בֵית הַמִּדְרָשׁ. הוֹלֵךְ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה שְׂכַר הֲלִיכָה בְּיָדוֹ, עוֹשֶׂה וְאֵינוֹ הוֹלֵךְ שְׂכַר מַעֲשֶׂה בְּיָדוֹ, הוֹלֵךְ וְעוֹשֶׂה חָסִיד, לֹא הוֹלֵךְ וְלֹא עוֹשֶׂה רָשָׁע: יח אַרְבַּע מִדּוֹת בְּיוֹשְׁבִים לִפְנֵי חֲכָמִים. סְפוֹג וּמַשְׁפֵּךְ מְשַׁמֶּרֶת וְנָפָה. סְפוֹג שֶׁהוּא סוֹפֵג אֶת־הַכֹּל, וּמַשְׁפֵּךְ שֶׁמַּכְנִיס בְּזוֹ וּמוֹצִיא

(יא) רעב של בצרת, שבשנים מועטים ומתוך כך מתיקר השער עד שמקלת בני אדם רעבים. ובגמת דף ל"ג ע"ב מפני בטול תרומות ומעשרות שנים בצורת באים [illegible] וכו'. מהומה, שאוכלים ואינם שבעים (רע"ב). ובנ"ר ס' ס', [illegible] של כליה, שהם מתים ברעב. חרב באה, [illegible] עוות הדין, שמקלקלים [illegible] ענוי הדין, אם הדיינים [illegible] (יב) ברביעית [illegible] גלות באה לעולם, [illegible] (יג) שלי שלך ושלך [illegible] ובשביעית, [illegible] (יד) לרצות [illegible] חסיד, [illegible] (טו) לאבד, [illegible] (יח) ספוג, [illegible] (יז) ואינו עושה, [illegible] ומשפך, [illegible] משמרת, [illegible] נפה, [illegible]

בזו. משמרת שמוציאה את היין וקולטת את השמרים. ונפה שמוציאה את הקמח וקולטת את הסלת: יט כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל דבר בטלה אהבה, ושאינה תלויה בדבר אינה בטלה לעולם. איזו היא אהבה שהיא תלויה בדבר זו אהבת אמנון ותמר, ושאינה תלויה בדבר זו אהבת דוד ויהונתן: כ כל מחלקת שהיא לשם שמים סופה להתקים ושאינה לשם שמים אין סופה להתקים. איזו היא מחלקת שהיא לשם שמים זו מחלקת הלל ושמאי, ושאינה לשם שמים זו מחלקת קרח וכל עדתו: כא כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו וכל המחטיא את הרבים אין מספיקים בידו לעשות תשובה. משה זכה וזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו שנאמר צדקת יי עשה ומשפטיו עם ישראל. ירבעם בן נבט חטא והחטיא את הרבים חטא הרבים תלוי בו שנאמר על חטאות ירבעם אשר חטא ואשר החטיא את ישראל: כב כל מי שיש בו שלשה דברים הללו הוא מתלמידיו של אברהם אבינו. ושלשה דברים אחרים הוא מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע. מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע. תלמידיו של אברהם אבינו אוכלים בעולם הזה ונוחלים העולם הבא שנאמר להנחיל אהבי יש ואצרתיהם אמלא. תלמידיו של בלעם הרשע יורשים גיהנם ויורדים לבאר שחת שנאמר ואתה אלהים תורדם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך: כג יהודה בן תימא אומר. הוי עז

וקולטת את הסלת, פירש רש"י [illegible] שמוציאה את הקמח [illegible] ש[illegible] גרוסות לצורך סולת [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. (יט) אהבת אמנון ותמר, [illegible] [illegible] [illegible] ... (כא) אין מספיקים בידו, [illegible] ... צדקת ה', דברים ל"ג, כ"א. על חטאות, מ"א ט"ו, ל'. (כב) הללו, [illegible] ... ואתה אלהים, תהלים נ"ה, כ"ד. (כג) יהודה בן תימא, [illegible] ...

כַּנָּמֵר וְקַל כַּנֶּשֶׁר רָץ כַּצְּבִי וְגִבּוֹר כָּאֲרִי לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִיךָ שֶׁבַּשָּׁמָיִם: הוּא הָיָה אוֹמֵר, עַז פָּנִים לְגֵיהִנֹּם וּבוֹשׁ פָּנִים לְגַן עֵדֶן: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: כד הוּא הָיָה אוֹמֵר, בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים לַמִּקְרָא בֶּן־עֶשֶׂר שָׁנִים לַמִּשְׁנָה בֶּן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לַמִּצְוֹת בֶּן־חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה לַתַּלְמוּד בֶּן־שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה לַחֻפָּה בֶּן־עֶשְׂרִים לִרְדּוֹף בֶּן־שְׁלֹשִׁים לַכֹּחַ בֶּן־אַרְבָּעִים לַבִּינָה בֶּן־חֲמִשִּׁים לָעֵצָה בֶּן־שִׁשִּׁים לַזִּקְנָה בֶּן־שִׁבְעִים לַשֵּׂיבָה בֶּן־שְׁמוֹנִים לַגְּבוּרָה בֶּן־תִּשְׁעִים לָשׁוּחַ בֶּן־מֵאָה כְּאִלּוּ מֵת וְעָבַר וּבָטֵל מִן הָעוֹלָם: כה בֶּן־בַּג בַּג אוֹמֵר, הֲפָךְ־בַּהּ וַהֲפָךְ־בַּהּ דְּכֹלָּא בַהּ וּבַהּ תֶּחֱזֵא וְסִיב וּבְלֵה בַהּ וּמִנַּהּ לָא תְזוּעַ שֶׁאֵין לְךָ מִדָּה טוֹבָה הֵימֶנָּה: כו בֶּן־הֵא הֵא אוֹמֵר, לְפוּם צַעֲרָא אַגְרָא:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן־עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר, רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר, יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: קדיש.

פרק ששי.

כָּל־יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנֶּאֱמַר, וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר:

שָׁנוּ חֲכָמִים בִּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה בָּרוּךְ שֶׁבָּחַר בָּהֶם וּבְמִשְׁנָתָם: א רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּל־הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ זוֹכֶה לִדְבָרִים הַרְבֵּה וְלֹא עוֹד אֶלָּא

עז פנים לגיהנם, עיין פס' כלה. ובושת פנים, כן גורס הרמב"ן וכן בסדור אשלוניק ורופא והב"ל ומוה תוסף בשנה עז פנים, וכל"ם חיין פערשאמטער. אבל בושת פנים הוא גם בסקרה בג"א פערשאמטהייט, כמו פי אשין לו בשת פנים (נדרים כ'). שיבנה בית המקדש, וכן הגרסה בסדורי רפ"כ ורס"ג, אף בשגיונות גם בכי"י ובסדורי אשלוניק והואה הגרסה שתבנה עירך במהרה וכו'. (כד) הוא היה אומר, בכי"י בלא פס עבגת אשואל הקטן אומר בנשול וכו' המופיעת לסעלה בפרק ד' סמן כ"ד, ואח"כ בא בן בג בג אומר, ואח"כ בן הא הא, ואח"כ הוא היה אומר בן חמש וכו' ובסדור רס"ג ובסדור אשלוניק עומד ג"כ בן בג בג אומר וגו' בן הא הא אומר וגו' קודם משנת הוא היה אומר בן חמש, וכנה לגרסם זו בן הא הא הוא אומר משנת בן חמש שנים. ובסדור רפ"ס ובכ"י אחר סוכה פס בן בג בג אומר, בן הא הא, ואח"כ אשואל הקטן אומר בנשול, ואח"כ הוא היה אומר בן חמש וכו' ולפי זה לשמואל הקטן משנת בן חמש, ורמה בסדרה אשואל. לגבורה, בן נוסח רוב הסדורים, אבן בספרי המשניות בנוסף לתלמוד וכן הוא בסדורי רפ"ס ורס"ג, והשנין אחר רק שוהו לשון הקדש והוו ל' מדרש, ושנן מאן נגם זה הסגנות והטעמים אשר התנאים כאחרונים סדקדקים כדברי הראשונים לפרסם, והלם רש"י במשנה רק כ"ה וכנה טליעה דף ל"ג. בן שמנה עשרה לחפה, ולשון לו כגישוריה, והו"א מבם בתהלים יקם. לרדוף, אחר מזונותיו, לאחר שלמד סקרא משנה ומדרש וגמרא אבם בירין לאחר אחר מרכבות ניתנו. סירוב אחר, שרודפין אותו מן השמים ושעניון אותו על שעוין אשין בית דין שלמעלה מעניין אותו פחות מבן כ' לכח, כנמדבר רבה פ' ו', מבן שלשים וגו' שבאן אמרו בן שלשים לכח. לגבורה, תהלים צ', י'. לשוח, שמולך שחוח וכפוף (כה) בן בג בג, בן גוזר גרוב השמשות בתלמוד כגון ערוכין כ"א, ע"ב תפשים דף ל"ו גבורות דף י"ב ערכין י"ג, ע"ב ושבועות ע"ט ע"ב. ובתליה וזוה ס' י"ז גרס יוחנן בן בג בג וכן שם בקודשין דף י', ע"ב. בה, בתורה תחזי ותחזר ותבלה בה בל מוקיון, תחזוא, תביט. ת"ם תחזי. וסיב ובלה בה, ר"ל עד זקנה ושיבה תבנם בה. תזוע, לא תזוח ממנה. בן הא הא, עיין תוספות חגיגה דף ט' ע"ב. לפום צערא אגרא, כפי רוב הצער שאדם סובל בלמוד התורה ובקיום המצות כן יהיה שכרו מרובה.

שנו חכמים, פרק זה אינו מן המשניות של אבות, אלא ברייתא הוא ונקרא ג"כ פרק קנין התורה, ובנוהו על שם אבות בשביל שנוהגים לשנות שבכאן זו בין פסח לעצרת פרק אחד בכל שבת ויבוא לשבת השישית פרק זה לאחר שלפניו ג"כ דברי מוסר הם והמספרים משעלת התורה ותלמודה, ונהוג פרק זה הוא

שֶׁכָּל־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּדַי הוּא לוֹ, נִקְרָא רֵעַ אָהוּב אוֹהֵב אֶת־הַמָּקוֹם אוֹהֵב אֶת־הַבְּרִיּוֹת וּמַלְבַּשְׁתּוֹ עֲנָוָה וְיִרְאָה וּמַכְשַׁרְתּוֹ לִהְיוֹת צַדִּיק חָסִיד יָשָׁר וְנֶאֱמָן וּמְרַחַקְתּוֹ מִן־הַחֵטְא וּמְקָרַבְתּוֹ לִידֵי זְכוּת וְנֶהֱנִים מִמֶּנּוּ עֵצָה וְתוּשִׁיָּה בִּינָה וּגְבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר לִי עֵצָה וְתוּשִׁיָּה אֲנִי בִינָה לִי גְבוּרָה. וְנוֹתֶנֶת לוֹ מַלְכוּת וּמֶמְשָׁלָה וְחִקּוּר דִּין וּמְגַלִּים לוֹ רָזֵי תוֹרָה וְנַעֲשֶׂה כְּמַעְיָן שֶׁאֵינוֹ פוֹסֵק וּכְנָהָר שֶׁמִּתְגַּבֵּר וְהוֹלֵךְ וְהֹוֶה צָנוּעַ וְאֶרֶךְ רוּחַ וּמוֹחֵל עַל־עֶלְבּוֹנוֹ וּמְגַדַּלְתּוֹ וּמְרוֹמַמְתּוֹ עַל כָּל־הַמַּעֲשִׂים: ב אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־לֵוִי. בְּכָל־יוֹם וָיוֹם בַּת־קוֹל יוֹצֵאת מֵהַר חוֹרֵב וּמַכְרֶזֶת וְאוֹמֶרֶת אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת מֵעֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל־תּוֹרָה, שֶׁכָּל־מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה נִקְרָא נָזוּף שֶׁנֶּאֱמַר נֶזֶם זָהָב בְּאַף חֲזִיר אִשָּׁה יָפָה וְסָרַת טָעַם: וְאוֹמֵר. וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת עַל־הַלֻּחֹת. אַל־תִּקְרָא חָרוּת אֶלָּא חֵרוּת שֶׁאֵין לְךָ בֶּן־חוֹרִין אֶלָּא מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וְכָל־מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה הֲרֵי זֶה מִתְעַלֶּה שֶׁנֶּאֱמַר וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת: ג הַלּוֹמֵד מֵחֲבֵרוֹ פֶּרֶק אֶחָד אוֹ הֲלָכָה אַחַת אוֹ פָּסוּק אֶחָד אוֹ דִבּוּר אֶחָד אוֹ אֲפִילוּ אוֹת אַחַת צָרִיךְ לִנְהָג בּוֹ כָּבוֹד, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּדָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לָמַד מֵאֲחִיתֹפֶל אֶלָּא שְׁנֵי דְבָרִים בִּלְבַד קְרָאוֹ רַבּוֹ אַלּוּפוֹ וּמְיֻדָּעוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה אֱנוֹשׁ כְּעֶרְכִּי אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי:

רבי מאיר אומר וכו' (תנא פ"ב קרא לו בעל מסורת השלום בס' ב"ו. רמ"י. רש"ה. ולכ"נ פרק ר' מאיר) והלשון שנו חכמים וכו' הוא בשפת הקודש לו לשנה של ברייתא זו ולהודיע בזה כי הברייתות בשפת זוה [illegible] לשנה רק שהשניות בשנו במדרשו של רבינו הקדוש והברייתות בשנו אחר לסדרו, וע"כ נקראו ברייתא פל' אחר כי אחר תרגומו חוצה. ובי"י מתחיל בה שנו חכמים וכו'. וכבר נהגו דבי אליהו וזהו פרק י"ו בשפת נשנה בל פרק זה, וכם שתחיל ר' אליעזר אומר כל העוסק וכו'. ועוד לדעת כי בסדור רב עמרם טבות אחרי זה בפרק של קנין תורה עוד פרק שהם' זקן אחר המתחיל דרכי תלמידי חכמים ענו ושפל רוח וגו'. כדי הוא לו, דאי הוא לו. ומלבשתו, כאותם מלבשת אותו. ונהנים בני אדם ממנו. לי עצה. משלי ח', י"ד. כמעין שאינו פוסק וכנהר שמתגבר והולך, כן תרגמה בס"י וכן גם בתנא דבי אליהו. והוה צנוע, ר"ל העוסק בתורה בשמה הוא יהיה צנוע בכל עת כי כשנשואת לו תקון נפשו. וכן נקודו והוה בל' ציווי כמו ואתם הוה להם לאלך (נחמיה ו', ו') ומשנה פ"ו דף פ"א, ב' והוה להם, וכן קרא יעב"ץ גם בעל ויו"כ פ' תל"ב גם רש"ד לגאונו בדקדוקו דף ג"א, ושם אבריג מרודים נקודה או נקודי ל' בווי הוא זה וקבה כי לא יקבל לאחור הדבור. (ב) בכל יום וכו', שאמר זה בא ג"כ באחרונה במשנה ושלוחות עשבה אלהים גם בשבות רבה פ' מ"א, ובב' פקוחות הללו מפרשה נזוף להקב"ה. בת קול, קול בגבה, וראה תוספות בסנהדרין דף י"א, ובעל נתמון פ' כ"ט פירש, פירוש של קול של אלהים בא יעיל (פ"א ו', כ"ו) ר"ל לפי מהרם שיבוא אחר כשומע לקול ישמעם מקול קולו, ונשמת מירום וזה שבון שם שם אמגד רמ"י בשופר דף ל"ג ודלת גם כר"י לאיוב ד', פ"ו. מעלבונה, שמעלבון שעולבים את התורה, אשר עליהם של אחרן לם עוסקים. נזוף, מנודה ומנוער, ויתאבד כי אביו הרגישו ונזף בה (בראשית ל"ז, י'). נזם זהב, משלי י"א, כ"ב. ובפירוש רש"י דפוס רמ"ה גם הרק נום וזהב בלף כושריקון נוזף. וראה עוד בסדרה אפולל. הלוחות, שמות ל"ב, ט"ז. שאין לך בן חורין, בויקרא רבה פ' י"ח גם שמות רבה פ' ל"ב, ופ"א ותנחומא פ' כי תשא שמורה לענין שם כוח בן חורין, ר' יהודה אומר חירות מן המלכיות, ר' נחמיה אומר חירות ממלאך המות, ורבנן אומרים חירות מן היסורין. וראה בפרק ג' משנה ו'. וממתנה נחליאל, במדבר כ"א, י"ט. ונדרש בעירובין דף נ"ד ונדרים דף נ"ה אם האדם עוסק בתורה בבל כאו נתנה לו במתנה וכיון שנתנה לו במתנה נחלו אל וכיון שנחלו אל עולה לגדולה. (ג) לנהג כבוד בשם כשו נהג ולך (פ"ג ד' כ"ד) בן יעמד (שמות ב' ד'). מצינו, דרך משלי שמות להתחדש למעשים כמשלי לגדי"י אלף בהסכם לפר"י בה, כמו אם תגיל לעדות, מצינו למנין (יושב י"ח פ"ב) לא מצינו (רשב נרכות) במקום לקרא, קראוה מצינו, וכן מצינו במקום מצאנו. קראו רבו, פ"ה עשאו רבו, ר"ל עשה לו כבוד כאילו היה רבו, אבל רבו נאמנות היה עיקר היפתי בהיותה בביה רבם דף ו' ופ"ק דף י"ו, פ"ב. ואתה אנוש, תהלים נ"ה, י"ד

הֲלֹא דְבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה דָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לָמַד מֵאֲחִיתֹפֶל אֶלָּא שְׁנֵי דְבָרִים בִּלְבָד קְרָאוֹ רַבּוֹ אַלּוּפוֹ וּמְיֻדָּעוֹ. הַלּוֹמֵד מֵחֲבֵרוֹ פֶּרֶק אֶחָד אוֹ הֲלָכָה אַחַת אוֹ פָסוּק אֶחָד אוֹ דִבּוּר אֶחָד אוֹ אֲפִילוּ אוֹת אַחַת עַל־אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁצָּרִיךְ לִנְהָג בּוֹ כָּבוֹד. וְאֵין כָּבוֹד אֶלָּא תוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר כָּבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ, וּתְמִימִים יִנְחֲלוּ טוֹב. וְאֵין טוֹב אֶלָּא תוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל־תַּעֲזֹבוּ: ד כָּךְ הִיא דַּרְכָּהּ שֶׁל־תּוֹרָה, פַּת בַּמֶּלַח תֹּאכַל וּמַיִם בִּמְשׂוּרָה תִּשְׁתֶּה וְעַל הָאָרֶץ תִּישַׁן וְחַיֵּי צַעַר תִּחְיֶה וּבַתּוֹרָה אַתָּה עָמֵל אִם־אַתָּה עֹשֶׂה כֵּן אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ אַשְׁרֶיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְטוֹב לָךְ לָעוֹלָם הַבָּא: ה אַל־תְּבַקֵּשׁ גְּדֻלָּה לְעַצְמְךָ וְאַל־תַּחְמֹד כָּבוֹד יוֹתֵר מִלִּמּוּדֶךָ עֲשֵׂה וְאַל־תִּתְאַוֶּה לְשֻׁלְחָנָם שֶׁל־מְלָכִים שֶׁשֻּׁלְחָנְךָ גָּדוֹל מִשֻּׁלְחָנָם וְכִתְרְךָ גָּדוֹל מִכִּתְרָם וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֶּם לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ: ו גְּדוֹלָה תוֹרָה יוֹתֵר מִן־הַכְּהֻנָּה וּמִן־הַמַּלְכוּת. שֶׁהַמַּלְכוּת נִקְנֵית בִּשְׁלשִׁים מַעֲלוֹת וְהַכְּהֻנָּה בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע. וְהַתּוֹרָה נִקְנֵית בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה דְבָרִים. וְאֵלּוּ הֵן: בְּתַלְמוּד בִּשְׁמִיעַת הָאֹזֶן, בַּעֲרִיכַת שְׂפָתָיִם, בְּבִינַת הַלֵּב בְּשִׂכְלוּת הַלֵּב,

ומיודעו ולמה אחיתופל נקרא דדעי לי, רב דאליפת לי ומיודע מבשתא לי. אלא שני דברים בלבד, כאמר שבלא אחיתופל לדוד שהיה יושב ועוסק בתורה יחידי, אמר לו למה אתה עוסק בתורה יחידי והלא כבר נאמר חרב אל הבדים ונואלו (ירמיה נ', ל"ו) חרב על ת"ח שיושבין בד בבד ועוסקין ולא עוד אלא שמטפשים (ברכות ס"ג ע"ב), אמר לו מה אעשה, אמר לו אשר יחדו נמתיק סוד, נעסוק אני ואתה. פעם אחרת שלאו שהיה הולך לבית הכנסת בקומה (זקופה), אמר לו מה אתה עושה והלא כבר נאמר ברגש עם הדרת שלך, אמר לו מה אעשה, אמר לו בבית אלהים נהלך ברגש, ברגשת בני אדם. כן לפי הפירוש המיוחס לרש"י בנדפס סביב לפרקים במחזור רפ"ה וכן הביא שבה"מ לסנהדרין דף ק"ו, ב'. אך בשאילתות דפוס ויניציא אנת שמ"ו הנוסחא במקום שהיה הולך לבהכ"נ כנוסח "שהיה נכנס לבית המדרש בקומה זקופה" וכן הנוסחא במדרש שמואל. והנה המקור אצלם שכל המדרש הזה הוא במסכת כלה (נדפסה גם במ' מסכתות קונטרסים דף ס"ו). אבל בילקוט שמואל רמז קמ"ב מונחים ב' הוראות אחרות לאחיתופל כאשר אין לגאות בארון אלא בכתף, והשנית (ומובאת גם בסוכה ל"ג ושבת י"א וירושלמי סנהדרין פ' חלק) שמותר לכתוב שם על חרס כדי לכבוש התהום. אלא תורה. ר"ל אין כבוד נאה לו לאדם אלא על עסקי התורה. ובמדרש שמואל גורס אלא לחכמים. כבוד חכמים וכו' שורבב שני הפסוקים שהאחד רישא פסוק משלי ג', ל"ה. והשני סוף פסוק משלי כ"ח, י'. כי לקח טוב, משלי ד', ב'. (ד) כך היא דרכה וכו' עונה בתנחומא ריש פ' נח ומפרש שם של תורה אבל מה שהוא צריך לאכול ולישן אינה מתקיימת בני אדם אחרי תענוגי העולם. ומים במשורה, תפס בל' יחזקאל ד', י"א. אשריך, תהלים קכ"ח, ב'. (ה) יותר מלמודך עשה, שיהיו מעשיך מרובים מחכמתך. (ו) בשלשים מעלות, נשנות בסנהדרין פרק ב', אלו הן, מלך לא דן, ולא דנין אותו, לא מעיד, ולא מעידין אותו, לא חולץ, ולא חולצין לאשתו, לא מיבם, ולא מיבמין לאשתו, אין נושאין אלמנתו, עת לו עת אינו יוצא מפתח פלטין שלו, כשמברין אותו כל העם מסובין על הארץ, והוא מיסב על הדרגש, ומוציא למלחמת הרשות, ופורץ גדר לעשות לו דרך, ואין ממחין בידו, כל העם בוזזין ונותנין לפניו, נוטל חלק בראש, ירבה לו נשים עד י"ח, ירבה כסף וזהב כדי ליתן אפסניא, ירבה סוסים כדי מרכבתו, כותבים לו ס"ת לשמו, והיא עמו בין במלחמה, בין בישיבה, בין במסיבה, אין רוכבים על סוסו, אין יושבים על כסאו, אין משתמשים בשרביטו, אין רואים אותו בשעה שהוא מסתפר, ולא בשעה שהוא ערום, ולא בשעה שהוא בבית המרחץ. והכהונה בעשרים וארבע, הם כ"ד מתנות כהונה המנויים בב"ק דף ק"י, ע"ב וחולין דף קל"ג, ע"ב ובתוספתא פ' במדבר, ואלו הן, י' במקדש וד' בירושלים וי' בגבולין, י' במקדש חטאת בהמה, חטאת העוף, אשם ודאי, אשם תלוי, זבחי שלמי צבור, לוג שמן של מצורע, מותר העומר, שתי הלחם, לחם הפנים, שירי מנחות; ד' בירושלים הבכורה, הביכורים, המורם מן התודה ואיל נזיר, ועורות קדשים; וי' בגבולין תרומה, תרומת מעשר, חלה, וראשית הגז, המתנות, פדיון הבן, פדיון פטר חמור, שדה אחוזה, שדה חרמים, וגזל הגר. דברים, ענינים. בתלמוד בשמיעת האוזן, שום דבר אחד, שילמוד לא בלבו, אלא ישמיע לאזניו מה שלומד. בעריכת שפתים, שיסדר למודו טעמים רבות עד שיהי שגור בפיו ובשפתיו. בשכלות הלב,

באימה, ביראה, בענוה, בשמחה, (בטהרה) בשמוש חכמים, בדבוק חברים, בפלפול התלמידים, בישוב במקרא ובמשנה, במעוט סחורה, במעוט דרך ארץ, במעוט תענוג, במעוט שנה, במעוט שיחה, במעוט שחוק, בארך אפים, בלב־טוב, באמונת חכמים, בקבלת היסורים, המכיר את־מקומו, והשמח בחלקו, והעושה סיג לדבריו, ואינו מחזיק טובה לעצמו, אהוב, אוהב את־המקום, אוהב את־הבריות, אוהב את־הצדקות, אוהב את המישרים, אוהב את־התוכחות, ומתרחק מן־הכבוד, ולא־מגיס לבו בתלמודו, ואינו שמח בהוראה, נושא בעל עם־חברו, ומכריעו לכף זכות, ומעמידו על־האמת, ומעמידו על־השלום, ומתישב בתלמודו, שואל, ומשיב, שומע ומוסיף, הלומד על־מנת ללמד, והלומד על־מנת לעשות, המחכים את רבו, והמכון את־שמועתו, והאומר דבר בשם אומרו · הא למדת כל־האומר דבר בשם אומרו מביא גאלה לעולם שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי: ז גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא. שנאמר כי־חיים הם למצאיהם ולכל־בשרו מרפא: ואומר רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך: ואומר עץ־חיים היא למחזיקים בה ותמכיה מאשר: ואומר כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרתיך: ואומר תתן לראשך לוית־חן עטרת תפארת תמגנך: ואומר כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים: ואומר ארך ימים בימינה בשמאולה עשר וכבוד: ואומר

[illegible]

כי ארך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך: ח רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון בן יוחי אומר, הנוי והכח והעשר והכבוד והחכמה והזקנה והשיבה והבנים נאה לצדיקים ונאה לעולם, שנאמר עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא: ואומר תפארת בחורים כחם והדר זקנים שיבה: ואומר עטרת חכמים עשרם: ואומר עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם: ואומר וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך יי צבאות בהר ציון ובירושלם ונגד זקניו כבוד: רבי שמעון בן מנסיא אומר, אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים כלם נתקימו ברבי ובבניו: ט אמר רבי יוסי בן קסמא, פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד ונתן לי שלום והחזרתי לו שלום. אמר לי, רבי מאיזה מקום אתה. אמרתי לו מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני. אמר לי, רבי רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות. אמרתי לו אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם איני דר אלא במקום תורה, וכן כתוב בספר תהלים על ידי דוד מלך ישראל טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף. ולא עוד שבשעת פטירתו של אדם אין מלוים לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד, שנאמר בהתהלכך תנחה אתך בשכבך תשמר עליך והקיצות היא תשיחך. בהתהלכך תנחה אתך בעולם הזה, בשכבך, תשמור עליך בקבר והקיצות היא תשיחך לעולם הבא. ואומר לי הכסף

פ"ז. כי ארך ימים ושנות, שם ג', ב'. ובכ"י עומד במקום פסוק זה הפסוק דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום. (ח) ר' שמעון בן יהודה משום ר' שמעון בן יוחאי אומר, בכ"י בגרסה אמר רבי יהושע בן לוי משום רבי אלעזר בר רבי שמעון, ובכ"י אחר ר' שמעון בן מנסיא משום ר' שמעון בן יוחאי אומר, ובמחזור ויטרי הגרסה אמר ר' שמעון בן מנסיא משום רבי מאיר. הנוי, [illegible] [illegible] כל הסגולות ... [illegible] ... נאה לצדיקים ונאה לעולם ... [illegible] ... עטרת, [illegible] ... עטרת זקנים, שם י"ז, ו'. ... תפארת בחורים, שם כ', כ"ט. עטרת חכמים, שם י"ד, כ"ד. ... (ט) אמר רבי יוסי בן קסמא, ... ופגע בי, ... של סופרים. ... שתדור עמנו במקומנו, ... טוב לי, תהלים קי"ט, ע"ב. בהתהלכך ... משלי ו', כ"ב. בקבר, ... [illegible]

וְלִי הַזָּהָב נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת: י חֲמִשָּׁה קִנְיָנִים קָנָה (לוֹ) הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ וְאֵלּוּ הֵן· תּוֹרָה קִנְיָן אֶחָד שָׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיָן אֶחָד אַבְרָהָם קִנְיָן אֶחָד יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִנְיָן אֶחָד: תּוֹרָה מִנַּיִן, דִּכְתִיב יְיָ קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ קֶדֶם מִפְעָלָיו מֵאָז: שָׁמַיִם וָאָרֶץ מִנַּיִן, דִּכְתִיב כֹּה אָמַר יְיָ הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה בַיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי: וְאוֹמֵר מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ: אַבְרָהָם מִנַּיִן, דִּכְתִיב וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמַר בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: יִשְׂרָאֵל מִנַּיִן, דִּכְתִיב עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ יְיָ עַד־יַעֲבֹר עַם־זוּ קָנִיתָ: וְאוֹמֵר לִקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ הֵמָּה וְאַדִּירֵי כָּל־חֶפְצִי בָם: בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מִנַּיִן, דִּכְתִיב מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְיָ מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ: וְאוֹמֵר וַיְבִיאֵם אֶל־גְּבוּל קָדְשׁוֹ הַר זֶה קָנְתָה יְמִינוֹ: יא כָּל מַה־שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ לֹא בְרָאוֹ אֶלָּא לִכְבוֹדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו: וְאוֹמֵר, יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר, רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר, יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: קדיש.

(י) חמשה קנינים וכו' כן גרסת התלמוד וכל ס"י וכן הוא בתנא דבי אליה פרק י"ז. אמנם במכילתא פ' בשלח בפסוק עד יעבור לא נמנו אלא ד' קנינים תורה שמים וארץ ובה"מ וישראל, וכן הוא גם בפסחים פ"ז ע"ב. ובספרי פ' האזינו בפסוק הלה' תגמלו זאת לא נמנו אלא ג' קנינים תורה וישראל ובה"מ. קנינים, הרים חשובים ומעולים בעיני הקב"ה. ה' קנני, משלי ח', כ"ב. כה אמר, ישעיה ס"ו, א'. מה רבו, תהלים ק"ד, כ"ד. ברוך אברם, בראשית י"ד, י"ט. ועיין ב"ר פ' מ"ג ובמדבר רבה ריש פי"ד, א' ובתנחומא פ' בהר. עד יעבור, שמות ט"ו, ט"ז. לקדושים, תהלים ט"ז, ג'. מכון לשבתך, שמות ט"ו, י"ז. ויביאם, תהלים ע"ח, נ"ד. (יא) כל מה שברא הקב"ה, במאמר הזה שהלה ה' קנינים שלמעלה אחר שכבר יאמר נודעת להם כי עתה לכלול כל הברואים שכולם נבראו לתכליתם ולשם וכבוד בוראם. ושיטה ברייתא זו גם ביומא דף ל"ח וירושלמי שקלים פרק ה' הלכה י"ב, ו"ל, אך שהם עושר במקום הפסוק כל הנקרא בשמי הפסוק כל פעל ה' למענהו (משלי ט"ז, ד'). אמנם בתנא דבי אליה ובסוף אבות דר"נ כגרסה בנוסחאינו, ועלה גם שמות רבה פ' י"ז. כל הנקרא, ישעיה מ"ג, ז'. ה' ימלך שמות ט"ו, י"ח. ובכי"י נוסף עוד מתנים של פסוק זה ה' מלכותה וגו'.

לאחר מנחה יושבים לשמוע [illegible], ואין בה קידוש למנחה, להמתלם צריך לקנשה על חמש בגלות על לחם משנה, ואם אין לו לחם [illegible] של כל מנים לגלות על כבר לחם אחם, [illegible] בשיני תרתישתא. גם הנהיג [illegible] בשלש סעודות.

אין [illegible] סדרו בין מנחה למעריב, והיינו למתאבר וללמוד [illegible], אבל כל אחד יכול ללמוד בביתו בהלכות.

יש [illegible] שלשתות מים בין מנחה למעריב, והוא רק מנהג בעלמא לסמך [illegible] ל"ה. [illegible] לאכול [illegible] אפילו לשתות מים מבקש [illegible] מן [illegible]. ובגאון אשת [illegible] המובא [illegible] כנ"ל.

סדר מוצאי שבת·

במוצאי שבת מאחרים התפלה כדי להוסיף מחול על הקדש, וממתינים עד שיראו ג׳ כוכבים קטנים רצופים, וביום המעונן עד שיצא מספק מלבו. וקודם שמתחילים ערבית נוהגים לומר ב׳ מזמורים אלה:

ווענן דער מוצא שבת דיא נאַכט איינגעטרעטען, ווירד דאַז אבענדגעבעט פֿערריכטעט; פֿאָרהער ווערדען פֿאָלגענדע צווייא פּסאַלמען אבגעזונגען:

לְדָוִד· בָּרוּךְ יְהוָה צוּרִי הַמְלַמֵּד יָדַי לַקְרָב אֶצְבְּעוֹתַי לַמִּלְחָמָה: חַסְדִּי וּמְצוּדָתִי מִשְׂגַּבִּי וּמְפַלְטִי־לִי מָגִנִּי וּבוֹ חָסִיתִי הָרוֹדֵד עַמִּי תַחְתָּי: יְהוָה מָה אָדָם וַתֵּדָעֵהוּ בֶּן־אֱנוֹשׁ וַתְּחַשְּׁבֵהוּ: אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה יָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר: יְהוָה הַט־שָׁמֶיךָ וְתֵרֵד גַּע בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ: בְּרוֹק בָּרָק וּתְפִיצֵם שְׁלַח חִצֶּיךָ וּתְהֻמֵּם: שְׁלַח יָדֶיךָ מִמָּרוֹם פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי מִמַּיִם רַבִּים מִיַּד בְּנֵי נֵכָר: אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבֶּר־שָׁוְא וִימִינָם יְמִין שָׁקֶר: אֱלֹהִים שִׁיר חָדָשׁ אָשִׁירָה לָּךְ בְּנֵבֶל עָשׂוֹר אֲזַמְּרָה־לָּךְ: הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה לַמְּלָכִים הַפּוֹצֶה אֶת־דָּוִד עַבְדּוֹ מֵחֶרֶב רָעָה: פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי מִיַּד בְּנֵי־נֵכָר אֲשֶׁר־פִּיהֶם דִּבֶּר־שָׁוְא וִימִינָם יְמִין שָׁקֶר: אֲשֶׁר בָּנֵינוּ כִּנְטִעִים מְגֻדָּלִים בִּנְעוּרֵיהֶם בְּנוֹתֵינוּ כְזָוִיּוֹת מְחֻטָּבוֹת תַּבְנִית הֵיכָל: מְזָוֵינוּ מְלֵאִים מְפִיקִים מִזַּן אֶל־זַן צֹאונֵנוּ מַאֲלִיפוֹת מְרֻבָּבוֹת בְּחוּצוֹתֵינוּ: אַלּוּפֵינוּ מְסֻבָּלִים אֵין פֶּרֶץ וְאֵין יוֹצֵאת וְאֵין צְוָחָה בִּרְחֹבֹתֵינוּ: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְהוָה אֱלֹהָיו:

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה: לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל־גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ: יוֹדוּךָ עַמִּים׀ אֱלֹהִים, יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי־תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישֹׁר וּלְאֻמִּים בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה: יוֹדוּךָ עַמִּים׀ אֱלֹהִים, יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ: יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ:

לדוד ברוך ה׳ וכו׳, מזמור קמ״ד, למנצח בנגינות וכו׳, מזמור ס״ז, ובכ״י לא נמצאו, ובספר ס״י לא נמצא רק למנצח בנגינות, וכן בקצ״ס נפ״ח ס׳ תקנ״ט סעיף ב׳ לא זכר אלא על למנצח בנגינות. וכבר הזכרנו למעלה דף 266 כי אלה ב׳ מזמורים הם סוף התהלות ללוים אות, ונהגו האשכנזים להמתין גם עד צאת הכוכבים ולומרם סמוך לזמן ... כדי לאמר ע״י כן את תפלת מוצאי שבת ... כדאוי מחול על הקדש. אך יש מקומות שאשכנזים שאין מנהגים אותם כלל ... לקרב, למלחמה, ... ומפלטי, ... הרודד ... ה׳ מה אדם, על דרך מה אנוש כי תזכרנו (מזמור ח׳, ה׳). להבל, לדבר שאינו מתקיים, ... כצל עובר, ... ברוק ברק, ... פצני, ... ממים רבים, ... מיד בני נכר. ... (דברים כ״ח, י׳) ... מחטבות, ... מזוינו, ... מזן אל זן, ... צאוננו, ... מאליפות, ... אלופינו, ... (דברים ז׳, י״ג). מסבלים ... שככה לו, ... בולאת.

לדעת בארץ, ... עמים אלהים, ... ישפ״ב ...
תנחם, תנהגם.

הש"ץ מתחיל והוא רחום ומאריך בניגון ואומר ברכו וכו' ואומרים ק"ש וברכותיה כמו בחול ואומרים ברוך יי לעולם אמן ואמן וכו', חצי קדיש, תפלה בלחש ואומרים הבדלה בחונן הדעת, ואם שכח ושיים התפלה אין צריך לחזור, אבל אסור במלאכה עד שיבדיל, לפיכך אם טעה ולא הבדיל בתפלה ואין לו כוס בלילה ושכור שאף למחר לא יהיה לו צריך לחזור ולהתפלל, ואם הכיר כשטעה תפלה, יש אומרים שיתפלל בה"ת, אבל כשיש לו כוס לא יתפלל בה"ת לדברי הכל עכ"ל. ואחר שהתפללו התפלה בלחש אומר הש"ץ חצי קדיש (ואינו חוזר התפלה) ואומרים ויהי נועם משועל וכופלים פסוק אחרון, ואתה קדוש וכו', קדיש תתקבל, ויתן לך. ואם חל י"ט בשבוע הבא קודם שבת ימי המעשה אין אומרים ויהי נועם וא"ק אלא אומרים מיד קדיש תתקבל, (ובמוצאי שבת הגדול יש אומרים שלעולם אין לומר ויהי נועם וא"ק), וכן כת' בעל כנה"ג אין אומרים ויהי נועם ולא ויתן לך.

ח"י· וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ: יְיָ הוֹשִׁיעָה· הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

דער פֿאָרבעטער רופֿט לויט:

ח' בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבֹרָךְ:

ק"ה בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

וועהרענד דעסען בעטעט דיא געמיינדע לייזע:

ק' יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ שֶׁל־מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדָיו אֵין אֱלֹהִים סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו וּשְׁמוֹ מְרוֹמָם עַל־כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה:

כשעונה החזן השם יאמר הקהל.
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

כשעונה החזן המבורך יאמר הקהל.
יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים· בְּחָכְמָה פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים· וּבִתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עִתִּים· וּמַחֲלִיף אֶת־הַזְּמַנִּים· וּמְסַדֵּר אֶת־הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ· בּוֹרֵא יוֹם וָלָיְלָה· גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר· וּמַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לָיְלָה וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה· יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ· אֵל חַי וְקַיָּם תָּמִיד· יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ· הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים:

אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהָבְתָּ· תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לִמַּדְתָּ· עַל־כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּשָׁכְבֵנוּ וּבְקוּמֵנוּ נָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ· וְנִשְׂמַח בְּדִבְרֵי תוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם וָעֶד· כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאֹרֶךְ יָמֵינוּ וּבָהֶם נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה· וְאַהֲבָתְךָ אַל־תָּסִיר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ· אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

והוא רחום, בשמתחיל הש"ץ והוא רחום וכו', כשהוא בא לומר ,,כי אל מלך חנון ורחום אתה", ושונים כמות כוונה, אבל כך יש לומר כשמתחיל הש"ץ והוא רחום ,,אל רחום ה' אלהינו לא תרפנו ולא תשחיתנו ולא תשכח את ברית אבותינו אשר נשבעת להם, כמו שכתוב כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך אשר נשבע להם". כן כתב בעל ... ס' כ"מ וכן כיוסף אומץ ס' י"ע.

(יחיד אומר אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן.)

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה ׀ אֶחָד:

בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים

לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: יש לחבר אלהיכם לאמת.

אֱמֶת וֶאֱמוּנָה כָּל־זֹאת. וְקַיָּם עָלֵינוּ כִּי הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זוּלָתוֹ. וַאֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ. הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים. מַלְכֵּנוּ הַגּוֹאֲלֵנוּ מִכַּף כָּל־הֶעָרִיצִים. הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל־אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ. הָעֹשֶׂה גְדֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר וְנִפְלָאוֹת עַד־אֵין מִסְפָּר. הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא־נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ. הַמַּדְרִיכֵנוּ עַל־בָּמוֹת אוֹיְבֵינוּ וַיָּרֶם קַרְנֵנוּ עַל כָּל־שׂוֹנְאֵינוּ. הָעֹשֶׂה לָנוּ נִסִּים וּנְקָמָה בְּפַרְעֹה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת בְּנֵי חָם. הַמַּכֶּה בְעֶבְרָתוֹ כָּל־בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם. וַיּוֹצֵא אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵרוּת עוֹלָם: הַמַּעֲבִיר בָּנָיו בֵּין גִּזְרֵי יַם־סוּף אֶת־רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת־שׂוֹנְאֵיהֶם בִּתְהוֹמוֹת טִבַּע: וְרָאוּ בָנָיו גְּבוּרָתוֹ שִׁבְּחוּ וְהוֹדוּ לִשְׁמוֹ וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם. מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם

מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: מַלְכוּתְךָ רָאוּ בָנֶיךָ בּוֹקֵעַ יָם לִפְנֵי מֹשֶׁה זֶה אֵלִי עָנוּ וְאָמְרוּ

יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

וְנֶאֱמַר כִּי־פָדָה יְיָ אֶת־יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

הַשְׁכִּיבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם וְהַעֲמִידֵנוּ מַלְכֵּנוּ לְחַיִּים. וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ. וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ. וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ. וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ וְהָסֵר מֵעָלֵינוּ אוֹיֵב דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וְיָגוֹן. וְהָסֵר שָׂטָן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ. וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ. כִּי אֵל שׁוֹמְרֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ אָתָּה. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה. וּשְׁמוֹר צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד:

ברוך יי לעולם אמן ואמן: ברוך יי מציון שכן ירושלים הללויה: ברוך יי אלהים אלהי ישראל עשה נפלאות לבדו: וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את־כל־הארץ אמן ואמן: יהי כבוד יי לעולם ישמח יי במעשיו: יהי שם יי מברך מעתה ועד־עולם: כי לא־יטש יי את־עמו בעבור שמו הגדול כי הואיל יי לעשות אתכם לו לעם: וירא כל־העם ויפלו על פניהם ויאמרו יי הוא האלהים יי הוא האלהים: והיה יי למלך על־כל־הארץ ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד: יהי חסדך יי עלינו כאשר יחלנו לך: הושיענו אלהי ישענו וקבצנו והצילנו מן־הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: כל־גוים אשר עשית יבואו וישתחוו לפניך אדני ויכבדו לשמך: כי גדול אתה ועשה נפלאות אתה אלהים לבדך: ואנחנו עמך וצאן מרעיתך נודה לך לעולם לדור ודר נספר תהלתך:

ברוך יי ביום· ברוך יי בלילה· ברוך יי בשכבנו· ברוך יי בקומנו: כי בידך נפשות החיים והמתים· אשר בידו נפש כל־חי ורוח כל־בשר־איש: בידך אפקיד רוחי פדיתה אותי יי אל אמת: אלהינו שבשמים יחד שמך וקים מלכותך תמיד ומלוך עלינו לעולם ועד:

יראו עינינו וישמח לבנו ותגל נפשנו בישועתך באמת· באמר לציון מלך אלהיך· יי מלך· יי מלך· יי ימלך לעלם ועד: כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלך בכבוד. כי אין לנו מלך אלא אתה· ברוך אתה יי· המלך בכבודו תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד ועל כל־מעשיו:

הש״ץ אומר ח״ק, ואח״כ מתפללים תפלה בלחש והש״ץ אינו חוזר.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה׃

בשו"ת זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים.

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ׃

למן שמיני עצרת עד יום טוב הראשון של פסח אומרים:

מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר׃ מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה׃

בשו"ת מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים.

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל (בשו"ת הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת וּמְלַמֵּד לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה׃ אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ מַדָּע תּוֹרָתֶךָ׃ וַתְּלַמְּדֵנוּ לַעֲשׂוֹת (בָּהֶם) חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ וַתַּבְדֵּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל

אתה חוננתנו. ברכות דף ל"ג ופסחים דף ק"ד. ויש שנוי נוסחא בין האשכנזים והספרדים, ונוסחת שערם (שהיא הכן ירחי) היא „אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה, אתה הבדלת בין קדש לחול בין אור לחשך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה, כשם שהבדלתנו ה' אלהינו מכל עמי הארצות ומכל משפחות האדמה כן פדנו והצילנו מכל דבר רע ומכל גזרות קשות וחננו מאתך" וכו' ובמשמע כן הוא גם נוסח הרשב"ם. ועל אודות נוסחתנו ראה ט"ז ומג"א ולבוש לא"ח ס' רצ"ד גם ביוסף אומץ ס' נ'. והמה הפוסקים שלנו נראה שגרסו חוננתני בשקל הקל, וכן הוא בנוסח בסדור רס"ג גם בסדור יעב"ץ. אמנם בסדור רש"ו בנוסחת חוננתנו בכפולים וכן גם בסדורי הספרדים והוא שער של משקל שלונים שן עשרים יחוננו (תהלים ק"ב, ט"ו) ותחונן שנוים (משלי י"ד, כ"א) ושל דרך פיללתי (איוב א' כ"ב), ואמרי כי נפלא גם בנכוסה"ן כן ואמר שחוננתנו בכל הסדורים לבן יתרון לנוסחא זו בן הרמב"ם, ושם אגם כה לשון כופל על הלשון אתה חונן, חוננתנו, מדע תורתך, בן ממקר ולא לפניו, וכן הוא בנ"ם לא"ח ס' רצ"ד גם בסדור רס"ם וכן גם גרסת הספרדים וכן בעלת בעקרא ותורתך מכני (תהלים קי"ט, כ"ט) אבל המשול בינתם הנכונים ולא אמר ולתורתך, והנה פי ניותר אתה חוננתנו לשורת בשמש עדכוליו אבהם שכן אותנו בסגור פלש תורתו דוגמת יעזך לקול ואתן (שמות ל', י"ט) והוא כבוד המבטין פה. ובני"ו אמר שלמתי טפי בתורתך. לעשות חקי רצונך, כן הוא בסדור ב"ת ובסדור יעב"ץ וכן הוא בסדור בנוסח והודיענו (ברכות ל"ג ע"ב). ושם אמר"ם לעשות בהם חקי וכו' בכר מתנים נקטי בלשון הרב ל"א גם' תל"ד ובזמן ליכנו, ובאשה כי פיננו אלא מצות סופרים. ותבדל כן מנוסחות. בין קדש לחול, בכתוב ויקרא י', י'. בין אור לחשך. בראשית א', ד'. ולפי לחשך כבנ"א רבים לחול כי אינם בלמי עבודים במעשים קדש אור, ודומה בין רב למעט (במדבר כ"ו, נ"ו). בין ישראל

לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה· אבינו מלכנו החל עלינו הימים הבאים לקראתנו לשלום חשוכים מכל חטא ומנקים מכל עון ומדבקים ביראתך· וחננו מאתך דעה בינה והשכל· ברוך אתה יי חונן הדעת:

השיבנו אבינו לתורתך וקרבנו מלכנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלמה לפניך· ברוך אתה יי הרוצה בתשובה:

סלח לנו אבינו כי חטאנו מחל לנו מלכנו כי פשענו כי מוחל וסולח אתה· ברוך אתה יי חנון המרבה לסלוח:

ראה בענינו וריבה ריבנו וגאלנו מהרה למען שמך כי גואל חזק אתה· ברוך אתה יי גואל ישראל:

רפאנו יי ונרפא הושיענו ונושעה כי תהלתנו אתה· והעלה רפואה שלמה לכל מכותינו כי אל מלך רופא נאמן ורחמן אתה· ברוך אתה יי רופא חולי עמו ישראל:

ברך עלינו יי אלהינו את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה לטובה ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה ושבענו מטובך וברך שנתנו כשנים הטובות· ברוך אתה יי מברך השנים:

תקע בשופר גדול לחרותנו ושא נס לקבץ גליותינו וקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ· ברוך אתה יי מקבץ נדחי עמו ישראל:

השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחלה והסר ממנו יגון ואנחה ומלוך עלינו אתה יי לבדך בחסד וברחמים וצדקנו במשפט· ברוך אתה יי מלך אוהב צדקה ומשפט:

(בעשי״ת מסיימים הברכה ברוך אתה יי המלך המשפט:)

הנוסח הספרדי:	
למלשינים אל תהי תקוה	ולמלשינים אל תהי תקוה
וכל המינים כרגע יאבדו וכל	וכל עושי רשעה כרגע יאבדו
אויביך מהרה יכרתו והזדון	וכלם מהרה יכרתו והזדים

לעמים, ויקרא כ׳, כ״ו. בין יום השביעי לששת ימי המעשה, לא נמצא לי הבדלה ביום השבת, אלא מתוך שצריך לומר כך בהבדלה על הכוס כדי לסמוך ענין חתימה מעין לחתימה (פסחים ק״ד) תקנו לומר כאן גם בתפלה. החל עלינו וכו׳, נמצא בנוסחא רבנן בעולמים [illegible] ירושלמי ברכות פרק ה׳ [illegible] ברכה ד׳. חשוכים [illegible] מכל חטא. ומנקים, נקיים.

מהרה תעקר ותשבר ותמגר ותכניע במהרה בימינו. ברוך אתה יי, שובר אויבים ומכניע זדים:

על הצדיקים ועל החסידים ועל זקני עמך בית ישראל ועל פליטת סופריהם ועל גרי הצדק ועלינו יהמו רחמיך יי אלהינו, ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת, ושים חלקנו עמהם, ולעולם לא נבוש כי בך בטחנו. ברוך אתה יי, משען ומבטח לצדיקים:

ולירושלים עירך ברחמים תשוב ותשכון בתוכה כאשר דברת, ובנה אותה בקרוב בימינו בנין עולם, וכסא דוד מהרה לתוכה תכין. ברוך אתה יי, בונה ירושלים:

את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח, וקרנו תרום בישועתך, כי לישועתך קוינו כל היום. ברוך אתה יי, מצמיח קרן ישועה:

שמע קולנו יי אלהינו, חוס ורחם עלינו, וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו, כי אל שומע תפלות ותחנונים אתה. ומלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו. כי אתה שומע תפלת עמך ישראל ברחמים. ברוך אתה יי שומע תפלה:

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם. והשב את העבודה לדביר ביתך, ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון, ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך.

בר"ח ובחה"מ אומרים יעלה ויבא. [illegible]

אלהינו ואלהי אבותינו. יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר זכרוננו ופקדוננו וזכרון אבותינו. וזכרון משיח בן דוד עבדך. וזכרון ירושלים עיר קדשך. וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך. לפליטה ולטובה ולחן ולחסד ולרחמים ולחיים ולשלום ביום

לר"ח ראש החדש | לפסח חג המצות | לסכות חג הסכות

הזה. זכרנו יי אלהינו בו לטובה, ופקדנו בו לברכה, והושיענו בו לחיים. ובדבר ישועה ורחמים חוס וחננו ורחם עלינו והושיענו. כי אליך עינינו. כי אל מלך חנון ורחום אתה:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד· צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר· נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם· הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

בחנוכה מוסיפים על הנסים. אן חנוכה ווירד היער על הנסים (זייטע 241) איינגעשאלטעט.

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

בעש״ת וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

שָׁלוֹם רָב עַל־יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם· כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל־הַשָּׁלוֹם· וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

בעש״ת בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי· נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה, וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי· וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה, מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם· עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ· לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

חז״ן זאגט חצי קדיש.

ווען מאן האט מיינען דער קאמאנטערן זעבן ווערקטאגע מיין י"ט פאלט, ווירד קיין ויהי נעם נאך ואתה קדוש געזאגט. חויך נאך ט' באב זאגט מאן קיין ויהי נעם.

וִיהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ:

יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן: אֹמַר לַיהוָה מַחְסִי וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח־בּוֹ: כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת: בְּאֶבְרָתוֹ יָסֶךְ לָךְ וְתַחַת כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ: לֹא־תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם: מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם: יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ: רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה: כִּי־אַתָּה יְהוָה מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ: לֹא־תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא־יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ: כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה־לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ: עַל־כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן־תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ: עַל־שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין: כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי־יָדַע שְׁמִי: יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ: אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי: ארך ימים וכו'.

ויהי נעם, כתב הטור בא"ח ס' רצ"ה נוהגין לומר ויהי נעם לפי שהוא מזמור של ברכה שבו ברך משה רבינו לישראל כשסיימו מלאכת המשכן, ונוהגין לכפול פסוק ארך ימים אשביעהו שבו נשלם השם היוצא ממנו*) (ובתניא ס' כ"א גם בלקוטי הפרדס מביא הטעם כדי להשלים בן קריאת המזמור לקדושה דסדרא). ואומרים סדר קדושה לפי שהוא זמן חזרת רשעים לגיהנם במוצאי שבת, וע"כ מאריכין בעניני תפלות, כי ממתינין להם עד שיסיימו בניה ממוכה של ישראל תפלתם, וע"כ נוהגין בקצת מקומות להאריך הרבה בויהי נעם ובסדר קדושה, וכן כתב רב עמרם זה שנהגו לומר ויהי נעם וקדושה דסדרא בנעימה ובהאריכות טעם כאמר שבת כדי שיאחרו ישראל בהשלמת סדריהן כדי להאריך שבת לרשעים שלחזור לגיהנם, דבמוצאי שבת כוחן הממונה על הרוחות חוזר לגיהנם שבכל זמן שישראל לא סדריהם (והוא למעלה במאור בזוהר דף 265). ומתחילין ואתה קדוש (ולא ובא לציון גואל) לפי שאין עיקר גאולה בלילה (כמו שאמר בגאולת מצרים ויהי בעצם היום הזה בעצמו של יום). ונוהגין שאבנו באין אומרים ויהי נעם כגון שחל י"ט באמצע השבוע אז אין אומרים ג"כ סדר קדושה (והטעם כתב המרדכי בשם הגאונים לפי שסדר קדושה לא תקנו לומר אלא בשביל שאין דרך למפטיר שלא יתברך רבו עמו וע"כ בשנדחה זה נדחה גם זה), וכן כתב רב שר שלום (ומביאו ג"כ הב"י) אין אומרים ויהי נעם אלא במוצאי שבת לחול ולא במוצאי י"ט ולא במוצאי שבת לי"ט, שמתחלה לא תקנוה הראשונים אלא במוצאי שבת לחול, אבל בש"ג לי"ט כיון דבעי למיטל ומעשה ידינו וליכא, אין אומרים אותו, ואפילו חל י"ט באמצע השבוע או כגון בפור דליכא שת ימי המעשה, אין לומר ויהי נעם במוצאי שבת, כיון דאומרין ומעשה ידינו תרי זימני בעינן דאיכא שיתא יומי כולי דחולא, וכל היכא דלא אמרין ויהי נעם לא אמרין סדר קדושה (גם התניא כתב כן בשם בתרומות גאון ורב עמרם גאון), וסמך לחדר ו' ויהי נעם. ולדעת הרב יעב"ץ עיקר הטעם שאין אומרים ויהי נעם ואתה קדוש בכ"ה י"ט הוא, משום שימי החול שביניהם מושלים בין שתי קדושות שם נכון בעשתן כדי לבנין והמלאכה בן המוקדם, ואם היו אומרים אותו אז נראה כמוגם בכבוד הקדושה המוספת שים בשבוע זה כמלבשו). ואין נוהגין כן במדרש אלא מתחילין בפסוק ארך ימים אשביעהו וגו' ואתה קדוש וגו' עכ"ל וכתוב בטבעים כ"י (ונמצא גם בספר"ל הלכות פורים) שמעתי בשם הר' אליעזר למה אין כתוב וי"ן בויהי נועם, לפי שו' שבתות אין אומרים ויהי נועם ולא יותר.

*) סיום דבריו נמצא במט"מ בי תצ"ו גם בלבוש מביאים קונטרס מפורש בי' צה"ו ורמה גם בתנ"א ותס"ו לא"ש בי' ולב"ש [illegible] המפרשים השכבר לא יכוון יפה [illegible] בו כ' [illegible] עם [illegible] ע"ב ובנגד [illegible] [illegible] מ"ד.

ואתה קדוש יושב תהלות ישראל:

וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: ומקבלין דין מן דין ואמרין קדיש בשמי מרומא עלאה בית שכינתה, קדיש על ארעא עובד גבורתה, קדיש לעלם ולעלמי עלמיא. יי צבאות מליא כל ארעא זיו יקרה: ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד יי ממקומו: ונטלתני רוחא ושמעית בתרי קל זיע סגיא די משבחין ואמרין בריך יקרא דיי מאתר בית שכינתה: יי ימלך לעלם ועד: יי מלכותה (קאים) לעלם ולעלמי עלמיא: יי אלהי אברהם יצחק וישראל אבתינו שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך והכן לבבם אליך: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: כי אתה אדני טוב וסלח ורב חסד לכל קראיך: צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת: תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבתינו מימי קדם: ברוך אדני יום יום יעמס לנו האל ישועתנו סלה: יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בטח בך: יי הושיעה. המלך יעננו ביום קראנו: ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו. הוא יפתח לבנו בתורתו וישם בלבנו אהבתו ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שנשמור חקיך בעולם הזה ונזכה ונחיה ונראה ונירש טובה וברכה לשני ימות המשיח ולחיי העולם הבא: למען יזמרך כבוד ולא ידם. יי אלהי לעולם אודך: ברוך הגבר אשר יבטח ביי והיה יי מבטחו: בטחו ביי עדי עד כי ביה יי צור עולמים: ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך יי: יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

קדיש שלם.

בימי הספירה סופרים כאן את העומר. ובמוצ"ש חנוכה מדליק הנ"ר [illegible] קודם ויתן לך.

ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירש: יעבדוך עמים וישתחוו לך לאמים הוה גביר לאחיך

ויתן לך וכו', [illegible]

וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ: וְאֵל שַׁדַּי
יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים: וְיִתֶּן־לְךָ אֶת
בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת־אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ
אֲשֶׁר־נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם: מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָּ וְאֵת שַׁדַּי
וִיבָרְכֶךָּ בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל בִּרְכֹת תְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת בִּרְכֹת
שָׁדַיִם וָרָחַם: בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל־בִּרְכֹת הוֹרַי עַד־תַּאֲוַת
גִּבְעֹת עוֹלָם תִּהְיֶיןָ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו: וַאֲהֵבְךָ
וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי־אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ
וְיִצְהָרֶךָ שְׁגַר־אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע
לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ: בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְךָ
עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ: וְהֵסִיר יְיָ מִמְּךָ כָּל־חֹלִי וְכָל־מַדְוֵי
מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל־שֹׂנְאֶיךָ:

כפולין מוסיפים גם את זה. חזן אשכנז ויורד המלאך ניגון בנעימה.

הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל־רָע יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם
אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם
וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב: יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם
אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:

בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר וּבָרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה: בָּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ
וּבָרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתֶךָ: בָּרוּךְ טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ: בָּרוּךְ פְּרִי
בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתֶךָ וּפְרִי בְהֶמְתֶּךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרוֹת

כמה תפלה ושמתה ועד שלם, והמדקדקים אומרים אחריו אין כאלהינו ופטום הקטרת, ונראה הטעם לפי מה דאמר ביומא (דף כ"ו) משולם לא שנה אדם בה מפני שמעשרת, ובשלשה פרים שמתינו לשון מאגאר ובגליון עב"ל ובן כתב הכל בו בס' ע"ש. ואומרים סדר הפסוקים של ויתן לך כך הוא, לרשעונם יכתו פסוק ברכה ואח"כ פסוקים של גאולה ואח"כ של ישועה ושל דעת ה' ושל פדיום ושל הפוך מרה ושל שלום. ויתן לך, בראשית כ"ז, כ"ח, וכ"ט. ואל שדי, שם כ"ח, ג', וד'. מאל אביך, שם מ"ט, כ"ה, וכ"ו. ואהבך, דברים ז', י"ג, י"ד, ט"ו. המלאך, בראשית מ"ח, ט"ז. ויש לדעת כי בכ"י וס"י לא ניתן הבדל בין המלאך שאר הפסוקים אלא נכתב קבל זה של זה עד את עמו בשלום וכן גם כתב, בני פולין לומר את כל הפסוקים האלה בלי הפסק, אך בני אשכנז הניחו שהם חלוקים חלקים כדי לקצר ושלא להטריח על הקהל. ובכה לבני סדר המקרא היה לו לעמוד ממוק המלאך קודם פסוקי והפך וכו' אבל נכתבו פסוק ואהבך וגו' לפסוק ברכת יעקב ויתן ויעקב בעבור שהם מעניינם שענין ברכת האבות ותנאי הברית, ה' אלהיכם, דברים א', י', י"א. ועניינם דומה לענין פסוק המלאך וע"כ נכתבו לו, כי בפסוק שם וידגו לרב אמר כאן והרבה אתכם לרב ובפסוק שם יברך את הנערים אמר כאן ויברך אתכם. ברוך אתה, שונה של סוף פסוק קודם כאשר דבר לכם ושלא שמה מה היא הברכה אשר דבר, ברוך אתה וגו', דברים כ"ח, ג', ו', ה', ד'. והמפני הפסוקים מסודרים מאורח, כדי להסמיך ענין לענין אחד אחר ברוך אתה בעיר אמר ברוך אתה בשדה, כלומר במלאך לבית ובמלאך לנות, ואח"כ אמר ברוך טנאך שהכוונה בו על הפרנסה, ואח"כ ברוך פרי בטנך, ושל דרך מה שאמרו ישנה אדם בית ויטע כרם ואח"כ ישא אשה (סוטה מ"ד) כי רק באמר

צֹאנֶךָ: יְצַו יְיָ אִתְּךָ אֶת־הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ וּבֵרַכְךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: יִפְתַּח יְיָ לְךָ אֶת־אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת־הַשָּׁמַיִם לָתֵת מְטַר־אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ וּלְבָרֵךְ אֵת כָּל־מַעֲשֵׂה יָדֶךָ וְהִלְוִיתָ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה: כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְהַעֲבַטְתָּ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תַעֲבֹט וּמָשַׁלְתָּ בְּגוֹיִם רַבִּים וּבְךָ לֹא יִמְשֹׁלוּ: אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּייָ מָגֵן עֶזְרֶךָ וַאֲשֶׁר־חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ וְיִכָּחֲשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל־בָּמוֹתֵימוֹ תִדְרֹךְ:

בפולין מוסיפים גם את זה. חזן אשכנז וויזר מחיתי כולם בנגונם.

מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאותֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי־עָשָׂה יְיָ הָרִיעוּ תַּחְתִּיּוֹת אָרֶץ פִּצְחוּ הָרִים רִנָּה יַעַר וְכָל־עֵץ בּוֹ כִּי־גָאַל יְיָ יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר: גֹּאֲלֵנוּ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּייָ תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא־תֵבֹשׁוּ וְלֹא־תִכָּלְמוּ עַד־עוֹלְמֵי עַד: וַאֲכַלְתֶּם אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ וְהִלַּלְתֶּם אֶת־שֵׁם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וְלֹא־יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם: וִידַעְתֶּם כִּי בְקֶרֶב יִשְׂרָאֵל אָנִי וַאֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְאֵין עוֹד וְלֹא־יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם: כִּי־בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ־כָף: הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד כִּי עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ יְיָ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: וּשְׁאַבְתֶּם־מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה: וַאֲמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא הוֹדוּ לַייָ קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו

המרנבה שליט נרכת פרי הנפן שלשה כית. כן נראה הטעם הנכון בהפוך פסוקים הללו והלא גם בספר חיים לב״ח כן כללל רק י״ח, אבל הטעם שהביא רוו״ה במחזורו שההפוך יהיה לסמן שהפסוקים אינם נעשה רק מנהג וכדי שלא לבוא לידי ספק ברכה, עומדים לנגדו הפסוקים והתקן ונרכן שלמעלה אשם ג׳ פסוקים כמודרס בתורה ונסתר טעמו. יצו ה׳, יפתח, דברים כ״ח, ח׳. י״ב. כי ה׳ שם ט״ו, ו׳. ונסמך לפסוק יפתח מפני לשון דומה ללשון כי פסוק יפתח משמים והלוית גוים רבים ואתה לא תלוה ונופל עליו הלשון והעבטת גוים רבים ואתה לא תעבוט. אשריך, שם ל״ג, כ״ט. ומסיימים בו פסוקי הנחמה כמו שמים בו עשה רבינו את ברכתו על ישראל. ומתחילים פסוקי גאולה עם פסוק מחיתי, ישעיה מ״ד, כ״ב. חטאותיך, שלא וי״ו על אל״ף עפ״ה. רנו, שם מ״ד, כ״ג. גואלנו, שם מ״ז, ד׳. ישראל נושע, שם מ״ה, י״ז. והוא תחלת פסוקי ישועה. ואכלתם, יואל ב׳, כ״ו. כ״ז. ונסמכו לפסוק ישראל נושע מפני שגם נהם ל׳ לא יבושו כמו שנאמר שם לא תבושו. כי בשמחה, ישעיה נ״ה, י״ב. ויוקדר שם ען הפסוק שלפניו, ר״ל לא יבושו עמי לעולם, אלא בשמחה ילמו. והנה בקצת מדורים מוקדם לפסוק זה הפסוק ומחזיר ה׳ ישועת, אבל נבי״י וסדור רפ״ז גם במדורים של ח״ה ויענ״ן ור״ז לונדון ור״ס ורוה״ם אין כאן מקומו אלא למטה קודם הפסוק הפכת מספדי וכן נמצא ר׳ שורילא במדורו שבני נ׳ מדיות אפרים ומדויי, וכן עקר. הנה אל וכו׳ ישעיה י״ב, ב׳. ג׳. ד׳. ה׳. ו׳, וכם דברי תודה על סיסטה.

הוקירו כי נשגב שמו: זמרו יי כי גאות עשה מודעת זאת בכל הארץ: צהלי ורני יושבת ציון כי גדול בקרבך קדוש ישראל: ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה יי קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו:

[illegible] ויש אשכנז אומר בית יעקב [illegible]

בית יעקב לכו ונלכה באור יי: והיה אמונת עתיך חסן ישועת חכמת ודעת יראת יי היא אוצרו: ויהי דוד לכל דרכו משכיל ויי עמו: פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי: ויאמר העם אל שאול היונתן ימות אשר עשה הישועה הגדולה הזאת בישראל חלילה חי יי אם יפל משערת ראשו ארצה כי עם אלהים עשה היום הזה ויפדו העם את יונתן ולא מת: ופדויי יי ישבון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה: הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה: ולא אבה יי אלהיך לשמוע אל בלעם ויהפך יי אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך יי אלהיך: אז תשמח בתולה במחול ובחרים וזקנים יחדו והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם:

בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר יי ורפאתיו: ורוח לבשה את עמשי ראש השלישים לך דויד ועמך בן ישי שלום שלום לך ושלום לעזרך כי עזרך אלהיך ויקבלם דויד ויתנם בראשי הגדוד: ואמרתם כה לחי ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום: יי עז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

מודעת, [illegible] ... בית יעקב [illegible] ... והיה אמונת [illegible] ... [illegible] ... בורא ניב [illegible] ... השלישים [illegible] ... ואמרתם [illegible]

בפולין מוסיפים גם את זה. ח״ל אשכנז ווירד אמר רבי נישט געזאגט.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּכָל־מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל־הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עַנְוְתָנוּתוֹ· דָּבָר זֶה כָּתוּב בַּתּוֹרָה וְשָׁנוּי בַּנְּבִיאִים וּמְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים: כָּתוּב בַּתּוֹרָה, כִּי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד· וּכְתִיב בַּתְרֵהּ, עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה: שָׁנוּי בַּנְּבִיאִים דִּכְתִיב, כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן· וּכְתִיב בַּתְרֵהּ, וְאֶת־דַּכָּא וּשְׁפַל־רוּחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים: מְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים דִּכְתִיב, שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו· וּכְתִיב בַּתְרֵהּ, אֲבִי יְתוֹמִים וְדַיַּן אַלְמָנוֹת אֱלֹהִים בִּמְעוֹן קָדְשׁוֹ: יְהִי יְיָ אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־אֲבֹתֵינוּ אַל־יַעַזְבֵנוּ וְאַל־יִטְּשֵׁנוּ: וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּייָ אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם: כִּי־נִחַם יְיָ צִיּוֹן נִחַם כָּל־חָרְבֹתֶיהָ וַיָּשֶׂם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ כְּגַן־יְיָ שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ תּוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה: יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

הש״ץ מבדיל בבית הכנסת. ואח״כ אומרים שיר המעלות.

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת· אַשְׁרֵי כָּל־יְרֵא יְהוָה הַהֹלֵךְ בִּדְרָכָיו: יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ: אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ: הִנֵּה כִי־כֵן יְבֹרַךְ גָּבֶר יְרֵא יְהוָה: יְבָרֶכְךָ יְהוָה מִצִּיּוֹן וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלָיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: וּרְאֵה־בָנִים לְבָנֶיךָ· שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל:

קדיש יתום, עלינו.

ומולפי אבות חוזרים ומברכים בנים והתלמידים מתנופיהם ורבותיהם. כשיכנס האדם לביתו כשולפי את ישראל בשירות ותמירות כדי ללוות כבן את השבת, ומזכירים ג״כ אליהו הנביא וביאת משיח בתפלת בשבוע כי כן את ש״ג מוכנת לביאתו ולכן מבקשים ומתפללים על ביאתו במהרה בימינו.

אמר רבי יוחנן, וכו׳, אגדה היא במגלה דף ל״א. ואומרים אותה בתחלת ימי השבוע כדי להוציא גם את תפלתנו בה׳, שלא נאמר איך נרים פנינו לבקש בקשותינו ממנו הרם והנשא, כי אמנם הוא מקבל אל רוח ולב נדכא ויעלה משפלותם, ועוד כדי להתעורר שנתנהג על נכון במשא ובמתן בימי המעשה ולא נשכח שירך היוצר כי הקב״ה אבי יתומים ודין אלמנות עושה משפט העשוקים. יוחנן, בקי״ת וכו׳ אמרן (דברים י׳ י״ז, וישעיה נ״ז, ט״ו, ושם) גדלתו בין כמדוריו, אלהים נבורות גדול גבורתו ענותנותו אין במסה כן המקרא כי נתנה מן ה׳ כי ה׳ אלהיכם, דברים י׳, י״ז, י״ח. כי כה אמר, ישעיה נ״ז, ט״ו. שירו לאלהים, תהלים ס״ח, ה׳. ו׳.

יהי ה׳ וכו׳, אומרים עוד פסוקי נקמה ונחמה כדי לסיים בנחמה. יהי, מ״א ח׳, נ״ז. ואתם דברים ד׳, ד׳. כי נחם, ישעיה נ״א, ג׳. ה׳ חפץ שם מ״ב, כ״א.

שיר המעלות, מזמור קכ״ח. וטעם אמירתו בתחלת ימי המעשה משלא במירת ימן גם כפירוש הא׳ מי, אשר לבאסיר את בני האדם בתחלת ימי השבוע שעסקו באמונה במשא ובמתן ולא יהנה איש את רעהו, וזה שאמר יגיע כפיך, ולא מן הגזל ולא מן הגנבה, ואם אתה עושה כן אשריך בעוה״ז וטוב לך לעוה״ב.

אע״פ שהבדיל בתפלה ושמע הבדלה בבה״כ מ״מ חוזר ומבדיל בביתו על הכוס.

אסור לעשות מלאכה קודם הבדלה אפילו בוודאי לילה, ואם הבדיל בתפלה מותר אע״פ שעדיין לא הבדיל על הכוס. ואם צריך לעשות מלאכה קודם שיתפלל אומר המבדיל בין קודש לחול בלא ברכה ועושה מלאכה בהתחלה, וכזה הנשים שאינן מתפללות, אבל בעל נפש לא יעשה שום מלאכה אפילו הדלקת הנר עד אחר סדר קדושה ואח״כ מותר בהדלקת הנר וכל מלאכה קלה שאין בה טירחא.

אסור לאכול או לשתות שום דבר חוץ מן המים שמותרין עד שיבדיל. ואם טעה ואכל קודם שהבדיל יכול להבדיל אחר כך.

אין מבדילין על הפת, אבל על שכר ושאר משקים חוץ מן המים מבדילין אם הם חמר מדינה. ואם אין לו יין ואינו שוקה די לו בהבדלה שבתפלה ויאמר המבדיל בלא כוס. יין להבדלה קודם ליין קידוש כי קידוש אפשר בפת. ושמן לנר חנוכה קודם ליין של הבדלה.

ישלא הכוס על כל גדותיו עד שישפוך היין על הבלתן והוא סמן ברכה, אבל משכוס מלאו לא ישפוך קודם הברכה או לאחריה קודם השתיה, אלא לאחר השתיה מטנו ישפוך קצת מן הכוס על הבלתן ויכבה בו נר ההבדלה.

קודם הבדלה מנגנים פיוט זה. ״ אחר הבדלה ויבגם אותו ריעוטו.

אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא אֵלִיָּהוּ הַתִּשְׁבִּי אֵלִיָּהוּ הַגִּלְעָדִי בִּמְהֵרָה יָבֹא אֵלֵינוּ עִם מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד: אִישׁ אֲשֶׁר קִנֵּא לְשֵׁם הָאֵל. אִישׁ בֻּשַּׂר שָׁלוֹם עַל־יַד יְקוּתִיאֵל. אִישׁ גָּשׁ וַיְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: אליהו. אִישׁ דּוֹרוֹת שְׁנֵים עָשָׂר רָאוּ עֵינָיו. אִישׁ הַנִּקְרָא בַּעַל שֵׂעָר בְּסִמָּנָיו. אִישׁ וְאֵזוֹר עוֹר אָזוּר בְּמָתְנָיו: אליהו. אִישׁ זָעַף עַל עוֹבְדֵי חַמָּנִים. אִישׁ חָשׁ וְנִשְׁבַּע מִהְיוֹת גִּשְׁמֵי מְעוֹנִים. אִישׁ טַל וּמָטָר עָצַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים: אליהו. אִישׁ יָצָא לִמְצוֹא לְנַפְשׁוֹ נַחַת. אִישׁ כִּלְכְּלוּהוּ הָעֹרְבִים וְלֹא מֵת לַשַּׁחַת. אִישׁ לְמַעֲנוֹ נִתְבָּרְכוּ כַּד וְצַפַּחַת: אליהו. אִישׁ מוּסָרָיו הִקְשִׁיבוּ כְמֵהִים. אִישׁ נַעֲנָה בָּאֵשׁ מִשְּׁמֵי גְבוֹהִים. אִישׁ סָחוּ אַחֲרָיו יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים: אליהו. אִישׁ עָתִיד לְהִשְׁתַּלֵּחַ מִשְּׁמֵי עֲרָבוֹת. אִישׁ פָּקִיד עַל כָּל־בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת. אִישׁ צִיר נֶאֱמָן לְהָשִׁיב לֵב בָּנִים עַל־אָבוֹת: אליהו. אִישׁ קָרָא קַנֹּא קִנֵּאתִי לַייָ בְּתִפְאָרָה. אִישׁ רָכַב עַל־סוּסֵי אֵשׁ בִּסְעָרָה. אִישׁ שֶׁלֹּא טָעַם טַעַם מִיתָה וּקְבוּרָה: אליהו. אִישׁ תִּשְׁבִּי עַל־שְׁמוֹ נִקְרָא.

אליה הנביא, כתב אבן ירחי בהלכות שבת ס׳ ע״א, זה שמזכירין בכל גבול ישראל אליהו הנביא, לפי שהוא הוא המבשר בשורת הגאולה כמו שכתוב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא (סוף מלאכי), ובגמ׳ מובטח להם שאין אליהו בא בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מפני הטורח בדאית׳ בעירובין (מ״ג ע״ב), ויבא לנו המבשר במוצאי שבתות, שבמוצאי שבת הכל יוצאין ובא לציון גואל עכ״ל וכן אמרו בפרקי רבי אליעזר ובמדרש רבה פ׳ ג׳ ושמות רבה פ׳ כ״ה גם בשבת קי״ח ע״ב שבזכות שבת ישראל נגאלים, ובספרי״ל סוף הלכות שבת כתב בשם מהר״ש מה שנוהגין לומר פסוקי דאליהו וזמירות המיוסדים על שמו במ״ש היינו משום דאיתא בתוספתא במוצאי שבת יושב אליה ז״ל תחת עץ החיים וכותב זכויות של שומרי שבת. והנה זמר זה הולך ע״פ א״ב ובסופו גם אתוודהם בספרו ופרשו וכתב עליו שהיו משוררים אותו בבהכ״נ ע״י חזן וקהל והמתחיל החזן אליהו הנביא וגו׳ והקהל עונה, ואחר החזן יאמר איש אשר קנא לשם וגו׳ והקהל עונה בתריה אליהו הנביא, וכן עד סופו. ולהבנת פיוט הזה יש לצרף למולו כל המקראות שבספר מלכים אליה הנביא, וכן ע״א שמכן י״ז עד מ״ב סמן ג׳. מלאכי ג׳, כ״ג, וכ״ד. וגם במדבר כ״ה, פסוק י׳ עד י״ד. כי לפי המדרש ילקוט רמז תשע״א פינחס הוא אליהו. אשר קנא לשם האל, עפ״ה מ״א י״ט, י׳. יקותיאל, הוא אחד משמותיו של משה רבינו מובאים במגלה דף י״ג. ויכפר, במדבר כ״ה, י״ג. דורות שנים עשר, ואלו הן, מתון שלמון בועז עובד ישי דוד שלמה רחבעם אביה אסא יהושפט יהורם. בעל שער, מ״ב א׳, ח׳. חמנים, אלילים, כמרים. ישראל שהיו בוטחים לגשם. סחו, אמרו. ציר, שליח. קנא קנאתי, מ״א י״ט, י׳. על סוסי אש בסערה, בן מוקד כדמות ינן ובב״ל ע״פ מ״ב ב׳, י״א. שלא טעם טעם מיתה וקבורה, מיתה אבותיהם שלא מת כמות כל האדם אלא שהעלוהו חיה מעלה מן הארץ עד גלגל הלא וגם בלא

תַּצְלִיחֵנוּ עַל־יָדוֹ בַּתּוֹרָה· תַּשְׁמִיעֵנוּ מִפִּיו בְּשׂוֹרָה טוֹבָה בִּמְהֵרָה· תּוֹצִיאֵנוּ מֵאֲפֵלָה לְאוֹרָה: אליהו. אִישׁ תִּשְׁבִּי תַּצִּילֵנוּ מִפִּי אֲרָיוֹת· תְּבַשְּׂרֵנוּ בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת· תְּשַׂמְּחֵנוּ בָּנִים עַל־אָבוֹת· בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת: אליהו. כַּכָּתוּב· הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְיָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא· וְהֵשִׁיב לֵב־אָבוֹת עַל־בָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל־אֲבוֹתָם: אליהו. אַשְׁרֵי מִי שֶׁרָאָה פָנָיו בַּחֲלוֹם· אַשְׁרֵי מִי שֶׁנָּתַן לוֹ שָׁלוֹם וְהֶחֱזִיר לוֹ שָׁלוֹם· יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

סדר הבדלה·

נוטל הכוס מלא יין בימינו ואת הבשמים בשמאלו ועומד ואומר בקול נעים:

אמן ניאמט דען וויינבעכער אין דיא רעכטע האנד ספריכט:

הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד· כִּי עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ יְיָ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: וּשְׁאַבְתֶּם־מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה: לַייָ הַיְשׁוּעָה· עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר: כֵּן תִּהְיֶה לָּנוּ· כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא:

המבדיל והשומעים כיוצאים על ידו יתנו עיניהם בכוס בשעת ברכה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

ויחזיר הכוס לשמאלו או מניחו על השלחן ונוטל ההדס או הבשמים בימינו ומברך:

חיזיר מעלטע אמן דען בעכער לוריקק, ניאמט דיא געווירצע אין דיא רעכטע האנד ספריכט ביגאמר אמן דערויף ריעכט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים:

בנו וגו' כל יסודו אל יסודו וסרות גבה אל האלהים אשר נתנה עכ"ל. תצליחנו על ידו בתורה, תבני ינון קטיות וסיות. איש תשבי תצילנו וכו' זה הפירוש אינו באטודרוס. ככתוב, בסוף מלאכי.

הנה אל ישועתי, פסוקים אלה שאומרים קודם ברכות הבדלה אינם מוזכרים בסידור מהקדמונים גם אינם נמצאים בסדורי הספרדים, ורק מנהג הם לסימן טוב וכמו שכתב הרמ"א באו"ח ס' רצ"ו. והוא אינו מביא אלא ב' פסוקים הנה אל ישועתי, כוס ישועות, ליהודים היתה אורה, ועיין בלבוש. ומהרי"ל בסוף הלכות שבת מביא גם את הפסוק ושאבתם מים. ואני מצאתי במחזור רומא כי"י על קלף נוסחא שלמה בפסוקים שלנו שקודם ההבדלה והיא כך לשונה ,,כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא. בא ברכה מאת ה' ואלהי ישעו. אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא אנא ה' עננו ביום קראנו. כוס ישלח ברכה והצלחה בכל מעשי ידינו ונאמר אמן.'' ב"א וכו' ובמחזור רומא הנדפס עוד תוספת קודם לנוסחא שלנו וז"ל ,,ליהודים היתה ותהיה אורה ושמחה וששון ויקר, בשמחה מעדנו בבית הזה ובכל מקום אנשיו עם ימי אדיר במועדו, סמן טוב בביתנו מזל טוב בגורלנו יברכנו יוצרנו יוצר כל במדיה ורוה בשמים ואת כל, בכל ישמחנו אדון משחנו ונשוש בגדול יודיענו. כוס'' וכו'. הנה אל, ישעיה י"ב, ב' ג'. לה' הישועה, תהלים ג', ט'. ה' צבאות, שם מ"ו, י"ב. ליהודים, אסתר ח', ט"ז. כוס ישועות, תהלים קט"ז, י"ג.

בורא פרי הגפן, סדר הברכות להבדלה כמוצאי שבת, יין בשמים נר הבדלה, וסמן יבנ"ה (ברכות נ"ג).

בורא מיני בשמים, מה שמברכים על הבשמים במ"ש הוא להשיב הנפש שהיא בוכה בילות השבת (עי' בב' רל"ו וזוהר סוף פ' בו), וראה למעלה דף 203 בסידור בשמה יתרה.

ועיניו בכוכבים ונותן גם לאחרים להריח. אח"כ כופף אצבעות יד ימינו על האגודל ומקרב ידו לנר ומברך:
דאַן נעמט מען די פינגער דער רעכטע האַנט צום ליכט און שפריכט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ:

ומסתכל בצפרניו ששם מובדלות מן הטוב, וחוזר ונוטל הכוס בימינו ואומר:
היערויף ניממט מאַן דען ווייןבעכער ווידער אין דיא רעכטע האַנד אונד שפריכט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים. בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל:

ויושב ושותה הכוס, ומבדיל בו משם יין ונותנו על השלחן ומכבה בו הנר (יש מלחלחים בשפת היין העיניים ומעבירים עיניהם בין כנפיהן ולומדים מצוה. יי ברה מאירת עינים, הכל למנהג המקום), ואח"כ מבדילין ואומרים פיוט המבדיל וכו' ומתחזקים ותן השלמים וכו':

הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל. חַטֹּאתֵינוּ יִמְחֹל. זַרְעֵנוּ וְכַסְפֵּנוּ יַרְבֶּה כַּחוֹל, וְכַכּוֹכָבִים בַּלָּיְלָה: יוֹם פָּנָה כְּצֵל תֹּמֶר. אֶקְרָא לָאֵל עָלַי גֹּמֵר. (יוֹם אֲשֶׁר) אָמַר שֹׁמֵר. אָתָא בֹקֶר וְגַם לָיְלָה: צִדְקָתְךָ כְּהַר תָּבוֹר. עַל חֲטָאַי עָבוֹר תַּעֲבוֹר. כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר. וְאַשְׁמוּרָה בַלָּיְלָה: חָלְפָה עוֹנַת מִנְחָתִי. מִי יִתֵּן מְנוּחָתִי. יָגַעְתִּי בְאַנְחָתִי. אַשְׂחֶה בְכָל לָיְלָה: קוֹלִי (שִׁמְעָה) בַּל יֻנְטָל. פְּתַח לִי שַׁעַר הַמְנֻטָּל. שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא טָל. קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי לָיְלָה: הֵעָתֵר נוֹרָא וְאָיוֹם. אֲשַׁוֵּעַ תְּנָה פִדְיוֹם. בְּנֶשֶׁף בְּעֶרֶב יוֹם. בְּאִישׁוֹן

בורא מאורי האש, נרכות דתם פרק ח'. ובה"ר פ' י"ט, ופ' י"ב, גם בפסחים דף נ"ד בין בשקיעת החמה. נמ"ש המבדיל הבקע ובכוכבים וכו', ובמקורו אדם הראשון ואומר אשר לעתו. אבנים כו' בזה ישבו רבנן מה לבורות לו, עד שבא מוצ"ש, ויתן לו אבי רעמים (אבנים) והקישן זה לזה ויצא מהן אור, ובירך עליה. מאורי האש, אחיו במולח, דלאחר שנוחל (פסחים נ"ג ע"ב) מפני מה מברכין על האור במוצאי שבת מפני שהיא תחלת בריאתו שכ"ל. ובפרקי דר"א פ' כ' (שונה גם בעבודה תהלים מזמור ל"ג) בין השמשות של ע"ש היה אדם יושב ומהרהר בלבו, ואמר אוי לי שמא יבא הנחש שהטעה אותי בע"ש, בתחלת לו עמוד של אש, הפשט בלבו ואמר מבחין אני יודע שהמקום עמי ופשט ידיו לאור האש וברך בורא מאורי האש, וכשהפריש ידיו מן האש אמר מבחין אני. ודע שהבדל יום הקודש מימות החול אלין לנגד זה כנגד, ואמר ברוך המבדיל בין קדש לחול וכ"ל. המבדיל בין, נרכות ל"ג, ופסחים ק"ד.

המבדיל. פיוט כרבותי קדושי יצחק הקטן, ומצאנו עוד אשר הוסיף לו בשלשי המסדרים לסוף כולם י"ב בסם כולו מוסמך יצחק ושורה הכלה ב"ב המבדיל בין קדש לחול, אבל באחרים סולמים באלים ובסיום מסוף הוא אחד. עליו המסדרי ניסוח. מכן שלך הל"ג שם לסוף מסולמי י"ב. ומרות כי מחבר אחר יצר בכיתם כמחד למולמי אבה ובבבי למולמי י"ב. זרעו וכספנו ירבה כחול. בם' מסדרים אין כלה וכספנו, ונראה עיקר עם"ם פרקים ב"ג, י"ג, כמל תמר. לוח נאבת תמל כשבל אורי כוחות. עלי גומר עפ"ה תהלים נ"ז, ג'. יום אשר אמר שומר, בן הוא במסדרי בסדרים ובכן, ומוסף על לי ימים ג"ח, י"ב כהר תבור. אבא נגוש מלה, והוא בענין מוקבן בכתלי אל. כיום אתמול, לי תהלים נ', ג'. חלפה. כנגד. עונת מנחה, עת קרבנות, ר"ל אין לנו עוד מקדש וקרבן. יגעתי, תהלים ו', ו'. קולי שימעה בל יוטל, בן סוף בכ"י גם בם' בסמסדרים ובכ"ל. וקולה בל יטל, כל יואלך. המנטל, הנטמא. שראשי,

לָיְלָה: קְרָאתִיךָ יָהּ הוֹשִׁיעֵנִי· אֹרַח חַיִּים תּוֹדִיעֵנִי· מִדַּלָּה תְבַצְּעֵנִי· מִיּוֹם עַד־לָיְלָה: טַהֵר טִנּוּף מַעֲשַׂי· פֶּן־יֹאמְרוּ מַכְעִיסַי· אַיֵּה אֱלוֹהַּ עֹשָׂי· נֹתֵן זְמִרוֹת בַּלָּיְלָה: נַחְנוּ בְיָדְךָ כַּחֹמֶר· סְלַח־נָא עַל־קַל וָחֹמֶר· יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר· וְלַיְלָה לְלַיְלָה:

המתמידים עוד זמירות יותר במוצאי שבת יאמרו רבון זה לאחר הזמירות.

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים אַב הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת, בְּסִמָּן טוֹב יִבְמָּל טוֹב תָּחֵל עָלֵינוּ אֶת־(שֵׁשֶׁת) יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם. חֲשׂוּכִים מִכָּל־חֵטְא וָפֶשַׁע וּמְנֻקִּים מִכָּל־עָוֹן וְאַשְׁמָה וָרֶשַׁע. וּמְדֻבָּקִים בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וַחֲנוּנִים דֵּעָה בִּינָה וְהַשְׂכֵּל מֵאִתְּךָ. וְתַשְׁמִיעֵנוּ בָהֶם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה וְלֹא תַעֲלֶה קִנְאָתֵנוּ עַל־לֵב אָדָם וְלֹא קִנְאַת אָדָם תַּעֲלֶה עַל־לִבֵּנוּ· מַלְכֵּנוּ אֱלֹהֵינוּ הָאָב הָרַחֲמָן, שִׂים בְּרָכָה וּרְוָחָה וְהַצְלָחָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ. וְכָל־הַיּוֹעֵץ עָלֵינוּ וְעַל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל עֵצָה טוֹבָה וּמַחֲשָׁבָה טוֹבָה אַמְּצוֹ וּבָרְכוֹ גַּדְּלוֹ וְקַיְּמוֹ קַיֵּם עֲצָתוֹ, כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר יִתֶּן־לְךָ כִלְבָבֶךָ וְכָל־עֲצָתְךָ יְמַלֵּא· וְנֶאֱמַר וְתִגְזַר־אֹמֶר וְיָקָם לָךְ וְעַל־דְּרָכֶיךָ נָגַהּ אוֹר: וְכָל־הַיּוֹעֵץ עָלֵינוּ וְעַל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל עֵצָה שֶׁאֵינָהּ טוֹבָה תּוּפַר עֲצָתוֹ, כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים· וְנֶאֱמַר עֻצוּ עֵצָה וְתֻפָר דַּבְּרוּ

ע״ה ס׳, כ׳. קראתיך יה, תנת יה איננה בס׳ ספרדים. ארח חיים ל׳ תהלים ט״ז, י״א. מדלה, מן דלת הבגוות, והוא עפ״ה ישעיה ל״ח, י״ב. איה אלוה. איוב ל״ה, י׳. על קל וחמר, כי״ם בשל ע״ל בגבות קלות וחמורות, ודחוק הוא, אבל כוונת הפייטן, אחרי כי איננו נידון אלא כחומר ותגב גבר, ע״כ קל וחומר שתמלא לנו כי ילידי עפר אנחנו. ובזה ל׳ קל וחומר בטעמו כנהוג בל׳ חז״ל. יום ליום, תהלים י״ט, ג׳. ולילה ללילה, כמקצת ספרים עוד תוספת ג׳ חרוזים וכן לשונם „אל פודה מכל צר, קרוכן מן המצר, ידך לא תקצר, הנה יום שלא יום ולא לילה. מיכאל שר ישראל, אליהו וגבריאל, בואו נא עם הגואל, קומו רנו בלילה. יתן לנו שבוע טוב, והשנה וכל טוב, ומי יבוא השבוע, כל היום כל הלילה. המבדיל בין קדש וגו׳.

רבון העולמים, תפלה זו מקורה בירושלמי ברכות פ׳ ה׳ סוף מגנה א׳ ר׳ ירמיה ור׳ זעירא בשם ר׳ חייא בר אבא צריך לומר בש״ג בהבדלה החל עלינו את ששת ימי המעשה הבאים לקראתנו לשלום, ר׳ אבא מוסיף והשמיענו בהם ששון ושמחה, ר׳ חזקיה בשם ר׳ ירמיה והבינני ולמדנו עכ״ל. ולכן יחידי בחו״ל אין לומר תפלה זו לפני ההבדלה, וכן אבודרהם שאומרה קודם ההבדלה, אך בסדור רב עמרם מובאה לאחר ההבדלה וכן ג״כ בטור א״ח ס׳ רצ״ט אחר שכתב כל הנוסחא ומטבע מנוסחתו בשם רב עמרם גאון, וכן במנהגים וכן בשבלי הלקט. רבון העולמים אב הרחמים והסליחות, הספרדים מתחילים אלהינו ואלהי אבותינו, וכן הוא בסדור רב עמרם והטור. בסמן טוב, נאות לטובה, חוג לך תנות תרגם ירושלמי וכן לך סימנא (בשמות י״ג) ויהיו לאות ת״י ויהון לסימן (במדבר י״ז, ג׳) ובמלא הפעל ממש בישעיה כ״ח, כ״ה ובמשנה בסמן. השמל, ל׳ הלחם ושומר בל׳ חז״ל, כמו נד תרגום ירושלמי אתה מולא מבה (בראשית ל׳, י״א) כן ביתו תרגומו מלא ותימא (משלי ו׳, ל״א). התחל, ל׳ התחלה שגזרת אחל את מחוק (תהלים כ׳, כ״ח). את ששת ימי, כמנא שבוע שאל י״ע כתובים אין אומרים ששת, אלא את ימי (אבודרהם). חשוכים, אחר אנחנו חשוכים. ולא תעלה קנאתנו, כי הקנאה גורמת רשות רעות. האב הרחמן. אין בס׳ ספרדים. אמצו, את כיוון יתן לך, תהלים כ׳, ה׳. ותגזר, איוב כ״ב, כ״ח. ה׳ הפיר. תהלים ל״ג י׳. עצו עצה, ישעיה ח׳, י׳.

דבר ולא יקום כי עמנו אל: ופתח לנו יי אלהינו אב הרחמים ארון
הסליחות בזה השבוע ובכל שבוע, שערי אורה שערי ארך ימים ושנים
שערי אריכת אפים, שערי ברכה שערי בינה, שערי גילה שערי גדלה
שערי גאלה שערי גבורה, שערי דיצה שערי דעה, שערי הוד שערי הדר
שערי הצלחה שערי הרוחה, שערי ועד טוב, שערי זריזות שערי זמרה
שערי זכיות שערי זיו שערי זהר תורה שערי זהר חכמה שערי זהר בינה
שערי זהר דעת, שערי חדוה שערי חמלה שערי חן וחסד שערי חיים
טובים שערי חכמה שערי טובה שערי טהר, שערי ישועה שערי ישר
שערי כפרה שערי כלכלה שערי כבוד, שערי למוד, שערי מזון שערי
מנוחות שערי מחילות שערי מדע, שערי נחמה שערי נקיות, שערי סליחה
שערי סיעתא דשמיא שערי עזרה, שערי פדות שערי פרנסה טובה,
שערי צדקה שערי צהלה, שערי קדשה שערי קוממיות, שערי רחמים
שערי רצון שערי רפואה שלמה, שערי שלום שערי שמחה שערי שמועות
טובות שערי שלוה, שערי תורה שערי תפלה שערי תשובה שערי תשועה
כמו שכתוב ותשועת צדיקים מיי מעוזם בעת צרה: ויעזרם יי ויפלטם
יפלטם מרשעים ויושיעם כי חסו בו: ונאמר חשף יי את־זרוע קדשו לעיני
כל־הגוים וראו כל־אפסי־ארץ את ישועת אלהינו: ונאמר קול צפיך נשאו
קול יחדו ירננו כי עין בעין יראו בשוב יי ציון: וקים־לנו יי אלהינו
מקרא שכתוב מה־נאוו על־ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר
טוב משמיע ישועה אמר לציון מלך אלהיך: ראשון לציון הנה הנם
ולירושלים מבשר אתן· אמן סלה:

ופתח לנו, מכאן עד וקים לנו ה' אלהינו מקרא, הכל איננו בסדורי הספרדים וגם בס' ת״ע שמות
ובמיר לא נמצא ממנו דבר, ובאמת איננו ענין תפלה זו אלא נוסף הוא בתוכה מפיוט אחר המתחיל
אמנו ונעתרו מן הבעים שאומרים הספרדים בימים נוראים לסוף כל תפלותיהם. שערי אורה, כל
שערים האלה נוסחו על סדר א״ב ועי״כ במקום לפעמים ענין אחד במלים שונות. ותשועת צדיקים,
תהלים ל״ז, ל״ט. מ׳. חשף ה׳, ישעיה נ״ב, י׳. קול צפיך, שם נ״ב, ח׳. מה נאוו, שם נ״ב, ז׳. ראשון
לציון, שם מ״א, כ״ז.

משקלו ו' ו' תנועות ובראשי החרוזים חתום יעקב מנוי חזק.

במוצאי יום מנוחה, המציא לעמך רוחה, שלח תשבי לנאנחה· ונס יגון ואנחה: יאה הוא לך צורי, לקבץ עם מפוזרי, מיד גוי אכזרי, אשר כרה לי שוחה: עת דודים תעורר אל, למלט עם אשר שואל, ראות טובך בבוא גואל, לשה פזורה נדחה: קרא ישע לעם נדבה, אל דגול מרבבה, יהי השבוע הבא, לישועה ולרוחה: בת ציון השכולה, אשר היא היום געולה, מהרה תהיה בעולה, אם הבנים שמחה: מעינות אזי יזובון, ופדויי יי ישבון, ומי ישע ישאבון, והצרה נשכחה: נחה עמך כאב רחמן, יצפצפו עם לא אלמן, דבר יי אשר נאמן, בהקימך הבטחה: וידידים פלטי חרץ, נגינתם יפצחו בארץ, בלי צוחה ובלי פרץ, ואין יוצאת ואין צוחה: יהי החדש הזה, כנבואת אבי חוזה· וישמע בבית זה, קול ששון וקול שמחה: חזק ימלא משאלותינו, אמיץ יעשה בקשתנו· והוא ישלח במעשה ידינו, ברכה והצלחה: במוצאי יום גילה, שמך נורא עלילה, שלח תשבי לעם סגולה, רוח ששון והנחה: קול צהלה ורנה, שפתינו אז תרננה, אנא יי הושיעה נא· אנא יי הצליחה:

(נמצאים עוד פיוטים מתחילים חדש ששוני וגו', אגיל ואשמח וגו' ברכות שתים וגו' ובאו בהם דברים זרים וקשים, לפ"כ השמטנו אותם ונסכי דרכי שלום.)

משקל ו' ו' תנועות וחתום בראשי החרוזים אברהם.

אלהים יסעדנו, ברכה במאודנו, וחבר טוב יזבדנו, בכל משלח ידינו: אלהים יסעדנו: ביום ראשון למלאכה, יצו אתנו ברכה, ויום השני כבכה, ימתיק את סודנו: אלהים· רבה צבאי ישעי, בשלישי וברביעי, בחמישי אך לא בעי, ישלח את פודנו: אלהים· הכן טבוח טבח, ביום הששי זבח,

במוצאי יום מנוחה, מחברו יעקב מנוי. והנה כתב בעל אור זרוע בסוף הלכות י"כ כי הפיוט במוצאי יום מנוחה אשר תקן לאמרו ביה"כ בבהכ"נ בקול רם ובפתח נתקן. עכ"ל ודעתו בזה לא על הפיוט אלמנים אלא על אותו הפיוט הנמצא במחזור כ"י לנעילה י"כ ומתחיל „במוצאי מנוחה תהלות תגמיך בזה כגן נבוך ברכה תביא" (וכא נ"כ נדפס במחזורי ספרד בתוך הסליחות לימים נוראים) וכתוב עליו בכ"ל „אם חל י"כ להיות בשבת יאמר זאת הסליחה". שלח תשבי, אליהו הנביא (מ"א י"ז, א'). לנאנחה, לאומה ישראלית הנאנחה בגלות. ונס יגון עפ"ה ישעיה ל"ה, י'. ואמר וגם כל' יחיד להשוות מספר תנועות הפיוט. יאה הוא לך, ראוי לך. שוחה, בור. למלט, להציל. לשה פזורה, ישראל (ירמיה נ', י"ז). נדבה, ישראל, כמש"א אהבם נדבה (הושע י"ד, ה'). דגול מרבבה שיר ה', י'. השכולה, אשר נשובה מבניה. געולה, מאוסה ומזוהמת. בעולה, ישעיה ס"ב, ד'. אם, תהלים קי"ג ט'. ופדויי ה' כן הגיה בעל ס"י ובכ"ל עפ"ה ישעיה ל"ה, י'. ישאבון, ל' ישעיה י"ב, ג'. יצפצפו, ידברו, מגזרת כן אצפצף (ישעיה ל"ח, י"ד). בהקימך הבטחה, כאשר תקים מה שהבטחתנו. פלטי חרץ, הנמלטים מן הגזרות קשות, חרץ ל' גזרה. בפרץ, נפרצה. פרץ, ל' תהלים קמ"ד, י"ד. אבי חוזה, ירמיה הנביא בנבואתו ירמיה ל"ג, י'. ויו"ת. יום גילה, סוף יום השבת. והנחה, מנוחה. אנא ה', תהלים קי"ח, כ"ה.

חבר, חלק. ימתיק את סודנו, יכביר עצתנו והוא עפ"ה תהלים נ"ה, ט"ו. אך לא בעי, ל' תורה ומשנה, ונמצא ע"פ איוב ל', כ"ד. הכן טבוח עפ"ה בראשית מ"ג, ט"ז. ביום מ"ת בכנ"א מטבול ממשקל. ידעננה ל' שיר א', ט"ז. ולילה, ל' תהלים קל"ט, י"א.

קדש הלול ושמח. על כל מחמדנו: אלהים. מעדנים לנפשנו. נתן ביום קדשנו. ורעננה ערשנו. ולילה אור בעדנו: אלהים יסעדנו:

לפני הפרוזים נחמן.

אלי חיש גאלי, עבדך ישכילי, מבשר טוב אלי, את־אליהו הנביא: נאוו על ההרים, שלוחי יוצר הרים, ורגלי המבשרים, באמור שובי שובי: אלי. חבי כמעט רגע, כל־מחלה וכל־נגע, אויביך אפגע, יום נקם בלבי: אלי. מלכך יבוא לך יפה את בלך, ורעיתי למולך. גלעדי התשבי: אלי. נפת תטופנה, שפתי בני יונה, כי בא עת לחננה ציון נחלת צבי: אלי.

פ"ס א"ב, וסוף כל־חרוז לס"כ.

אדיר איום ונורא. בצר לי לך אקרא. יי לי לא אירא: גדור פרצת היכלי, דגול מהר הכלילי, יי היה עזר לי: הן אתה תקותי. ולישועתך קויתי. אדני עז ישועתי: זך ונשוא כפים, חן פורשי כפים, יי ארך אפים: טובך תחיש לעמך. יהי עלינו כנאמך, יי עשה למען שמך: כונן בית מכונך, להדבין בו צאנך, יי באור פניך: מפחד להצילי, נהלני לגורלי. אדני שמעה בקולי: סעד וסמך לנמהרים, עזר־נא את־הנשארים, יי יוצר הרים: פדה עמך מעוים, צאנך מיד גוזים, יי עשה חזיזים: קרב קץ נחמה. רחם אם לא רחמה יי איש מלחמה: שכון כמאז באהלנו תמיד אל מחוללנו. יי מלכנו הוא יושיענו:

פ"ס א"ב, ובסוף מתום ישי בר מרדכי חזק.

איש חסיד היה. בלי מזון ומחיה. בביתו עסק מלבוש. ואין בגד ללבוש. גונן בחשובה אשה. וגם בבנים חמשה: דברה לו האשה. יותר אין להתיאשה. המבלי להם לאכול. בשרם ובחסר כל, ותורה מצאת כי

חיש, תביא גאולתנו. מבשר טוב אלי, אשר בתורה „אלי חיש מבשר טוב" ותבנת חיש אברהם כאחד מסוג נם על סופו. נאוו, עפ"י ישעיה נ"ב, ז'. שובי שובי, ירמיה ל"א, כ"א. חבי, ישעיה כ"ו, כ'. יום נקם, שם ס"ג, ד'. מלכך, זכריה ט', ט'. יפה את, שה"ש ד', ז'. נפת, שם ד', י"א. עת לחננה, תהלים ק"ב, י"ד.

ה' לי, תהלים קי"ח, ו'. דגול, בקמ"ה שה"ש ה', י'. הכלילי, פניו, עפ"י תרגום יהונתן לבראשית מ"ט, י"ב. והיה עזר, תהלים ל', י"א. ה' עז, שם ק"מ, ח'. ונשוא כפים, [illegible] כפים ל' [illegible] (איכה ג', מ"א). פורשי כפים, [illegible] באור פניך, תהלים פ"ט, ט"ז. לגורלי, [illegible] שמעה בקולי, תהלים ק"ל, ב'. יוצר הרים עמוס ד', י"ג. [illegible] עושה חזיזים, זכריה י', א'. לא רחמה, הושע א', ו'. ה' איש, שמות ט"ו, ג'. ה' מלכנו, ישעיה ל"ג, כ"ב.

איש חסיד, [illegible] [illegible] מלבוש, [illegible] [illegible] בחשובה אשה.

יָגְעָה. מַה־נֹּאכַל מֵעַתָּה: זָהִיר כְּבַר נָשׁוּק. הֲלֹא תֵצֵא לַשּׁוּק. חַנּוּן וְרַחוּם
בִּמְרוֹמָיו. אוּלַי יִגְמְלֵנוּ בְּרַחֲמָיו. טוֹב לְקַוּוֹת מַחֲסֶה. רְצוֹן יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה: יָעַצְתְּ
בְּדַעַת וּבְחָכְמָה. עֲצָתֵךְ בְּלִי לְהַסְכִּימָה. בְּצֵאתִי לְבֹשֶׁת וְלִכְלִמָּה. מִבְּלִי
כְּסוּת וְשַׂלְמָה. לְאֵין בְּיָדִי לְפוּרְטָה. אֲפִילוּ שָׁוֶה פְרוּטָה: מְהֵרָה וְשָׁאֲלָה
מִשְּׁכֵנִים. מַלְבּוּשִׁים נָאִים מְתֻקָּנִים. נִלְבַּשׁ וְהִשְׁלִיךְ יְהָבוֹ. עַל יְיָ אֲשֶׁר
אֲהֵבוֹ. שָׁחוּ יְלָדָיו בִּפְלוּלָם. אַל־יֵשֵׁב דַּךְ נִכְלָם: עָבַר בַּשּׁוּק בְּשִׁבְרָתוֹ.
וְהִנֵּה אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא לִקְרָאתוֹ. פָּץ לוֹ הַמְבַשֵּׂר. בֶּאֱמֶת הַיּוֹם תִּתְעַשֵּׁר. צַוֵּנִי
בְּכָל־כְּבוֹדֶךָ. כִּי הִנְנִי עַבְדֶּךָ: קְרָא לְמִי בְּדַעְתּוֹ. קְנוֹת עֶבֶד אֵין כְּמוֹתוֹ.
חָשׁ אֵיךְ יְשַׁנֶּה דִּינוֹ. עֶבֶד לִמְכֹּר אֶת־אֲדוֹנוֹ. שָׁת לוֹ חָכְמָתוֹ בְּקִרְבּוֹ.
וְהֶחֱזִיק בּוֹ כְּמוֹ רַבּוֹ: תַּגָּר קְנָאוֹ בַּאֲהָבִים. בִּשְׁמוֹנָה מֵאוֹת אֶלֶף זְהוּבִים.
תִּבְעוּ מַה מְּלַאכְתֶּךָ. אִם בְּבִנְיָן חָכְמָתֶךָ. תַּכְלִית טְרַקְלִין וּפַלְטְרִין. הֲרֵי
אַתָּה בֶּן־חוֹרִין: יוֹם רִאשׁוֹן בְּמִפְעָלִים. פָּעַל עִם פּוֹעֲלִים. שָׁוַע בַּחֲצִי
הַלַּיְלָה. עֲנֵנִי נוֹרָא עֲלִילָה. יְזוּמוֹתַי וְנִמְכַּרְתִּי לְהַעֲבִידִי. לִכְבוֹדְךָ וְלֹא לִכְבוֹדִי:
בּוֹרֵא עוֹלָם בְּקִנְיָן. הַשְׁלֵם זֶה הַבִּנְיָן. רַחֲמֶיךָ יִכְמְרוּ בִּתְחִנָּתִי. כִּי לְטוֹבָה
כַּוָּנָתִי. מַלְאֲכֵי רַחֲמִים מִמְּעוֹנָתוֹ. אָז הֵחֵלּוּ לִבְנוֹתוֹ: רַבּוּ בּוֹנֵי הַמְּלוּכָה.
וַתִּשְׁלַם כָּל־הַמְּלָאכָה. רָץ הַסּוֹחֵר בִּרְאוֹתוֹ. כִּי נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ. כְּלוּלַת
מִגְדָּלִים נָאִים. לְפִי עִנְיַן הַבַּנָּאִים: יִזָּכֵר לְךָ עַתָּה. אֶתְמוֹל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ.
תַּפְשִׁיטֵנִי בְּגָדַי וּבְבֵרוּר. כְּנַמְתָּ לְעִנְיַן שִׁחְרוּר. זֶה קִיְּמוֹ בֶּאֱמֶת. וּפָרַע לוֹ
אִישׁ הָאֱמֶת:

אָמַר יְיָ לְיַעֲקֹב	אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
בָּחַר יְיָ בְּיַעֲקֹב.	אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
גָּאַל יְיָ אֶת־יַעֲקֹב.	אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב.	אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב.	אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:

נגעה תשובה. זהיר כבר נשוק, תבי פוזח בלים מזויין, נשוק ל' כלי זין שענין נושקי קשת (דה"א י"ב, ב') נשקו בר (תהלים ב'). יעצת וגו' כן השיב האיש לאשתו. בלי להסכימה, לא תוכל להסכים לעצתך מפני שאין לי כסות ושלמה. לפורטה לפרוט, ול' מטבע הוא אין פורטין לא מתיבת הזהובים (ב"ק ק"ד). יהבו, של' תהלים נ"ה כ"ג. שחו, שפלו, ל' [illegible]. בפלולם, בתפלתם. אל ישוב, תהלים ע"ד, כ"א. בשברתו, [illegible]. פץ, דבר. המבשר, אליהו הנביא. טרקלין ופלטרין, [illegible] (תהלים קמ"ו). [illegible] (נחמיה י"ד). בתחנתי, [illegible]. בוני המלוכה, [illegible]. כנמת, כאשר אמרת. שחרור, חירות. ופרע לו איש האמת, [illegible] מפרע לו [illegible].

אמר ה' פיוט זה כולו מחובר מפסוקי המקרא ונסדר על סדר אלפ"א בית"א [illegible] כל חרוז בסוף פסוק של תיבת עבדי יעקב (ישעיה מ"ד, ב'). אמר ה', ל' ישעיה כ"ט, כ"ב. בחר ה', עי' תהלים קל"ה, ד'. גאל, ישעיה מ"ד, כ"ג. דרך כוכב, במדבר כ"ד, י"ז. הבאים, ישעיה כ"ז, ו'.

וַיֵּרְדְּ מִיַּעֲקֹב. אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
זְכָר־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב. אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
חֶדְוַת יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב. אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
טֹבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב. אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב. אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב. אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
לֹא־הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב. אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב. אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
נִשְׁבַּע יְיָ לְיַעֲקֹב. אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
סְלַח־נָא לַעֲוֹן יַעֲקֹב. אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
עַתָּה הָשֵׁב שְׁבוּת יַעֲקֹב. אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
פָּדָה יְיָ אֶת־יַעֲקֹב. אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
צַוֵּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב. אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
קוֹל קוֹל יַעֲקֹב. אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
רָנּוּ שִׂמְחָה לְיַעֲקֹב. אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
שָׁב יְיָ אֶת־גְּאוֹן יַעֲקֹב. אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב. אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:

אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה: בִּטְחוּ בַייָ עֲדֵי־עַד
כִּי בְּיָהּ יְיָ צוּר עוֹלָמִים: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן, יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

רבון העולמים לעיל דף 313.

וירד, במדבר כ"ד, י"ט. זכר, ישעיה מ"ד, כ"א. חדות, ל' נחמיה ח', י'. וישעיה כ"ה, ט'. טבו, במדבר כ"ד, ה'. יורו, דברים ל"ג, י'. כי לא, במדבר כ"ג, כ"ג. לא הבים, שם כ"ג, כ"א. מי מנה, שם כ"ג, י'. נשבע, ל' עמוס ח', ז'. סלח, ל' במדבר י"ד, י"ט. עתה, ל' יחזקאל ל"ט, כ"ה. פדה, ירמיה ל"א, י"א. צוה, תהלים מ"ד, ה'. קול, בראשית כ"ז, כ"ב. רנו, ירמיה ל"א, ז'. שב, נחום ב', ג'. תתן, סוף מיכה. אתה סתר, תהלים ל"ב, ז'. בטחו, ישעיה כ"ו ד'. ה' עז, תהלים כ"ט, י"א.

צריך האדם ללוות את השבת בכל דבר בכבוד מעין של שבת, ולכן יסדר את שלחנו במוצאי שבת ויהא שלחנו ערוך מפה ואפילו אינו צריך אלא לכזית, וידליק נ"כ נר נוסף לכבוד מוצאי שבת. ונפלא במאמרים אין האדם עצם אחד (וסמו לזה בב"ר פ' י"ח, והמביא פ' ב"א נקרא נסכוי) אשר אינו נהנה מכום אכילה כי אם מזו הסעודה של מוצאי שבת. חמין במוצאי שבת מלוגמא (דבר רפואה), פת חמה במוצאי שבת מלוגמא (שבת קי"ט ע"ב).

סדר ערב ראש חדש הוא יום כפור קטן·

נוהגים על ערב ראש חדש שמתפללים כדרכם, אלא שאין אומרים תחנון. נוהגים רבים להתענות בערב ראש חדש וקוראים אותו יום כפור קטן (ואם חל ר"ח בשבת או ביום א' מתענים ביום ה' שלפניו), ובשעת מנחה הולכים לביה"כ ולובשים טלית ומניחים תפלין, והש"ץ מתחיל תפלה לעני וכו'.(*)

יעצט לעגט טלית אונד תפילין אונד נאך מנחה פאנגט דער חזן פאלגענדען מזמור אן:

ח׳ תְּפִלָּה לְעָנִי כִי־יַעֲטֹף וְלִפְנֵי יְהוָה יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ: ק׳ יְהוָה שִׁמְעָה תְפִלָּתִי וְשַׁוְעָתִי אֵלֶיךָ תָבוֹא: ח׳ אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי בְּיוֹם צַר לִי הַטֵּה־אֵלַי אָזְנֶךָ בְּיוֹם אֶקְרָא מַהֵר עֲנֵנִי: כִּי־כָלוּ בְעָשָׁן יָמָי וְעַצְמוֹתַי כְּמוֹקֵד נִחָרוּ: הוּכָּה כָעֵשֶׂב וַיִּבַשׁ לִבִּי כִּי־שָׁכַחְתִּי מֵאֲכֹל לַחְמִי: מִקּוֹל אַנְחָתִי דָּבְקָה עַצְמִי לִבְשָׂרִי: דָּמִיתִי לִקְאַת מִדְבָּר הָיִיתִי כְּכוֹס חֳרָבוֹת: שָׁקַדְתִּי וָאֶהְיֶה כְּצִפּוֹר בּוֹדֵד עַל־גָּג: כָּל־הַיּוֹם חֵרְפוּנִי אוֹיְבָי מְהוֹלָלַי בִּי נִשְׁבָּעוּ: כִּי אֵפֶר כַּלֶּחֶם אָכָלְתִּי וְשִׁקֻּוַי בִּבְכִי מָסָכְתִּי: מִפְּנֵי־זַעַמְךָ וְקִצְפֶּךָ כִּי נְשָׂאתַנִי וַתַּשְׁלִיכֵנִי: יָמַי כְּצֵל נָטוּי וַאֲנִי כָּעֵשֶׂב אִיבָשׁ: וְאַתָּה יְהוָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב וְזִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר: אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא מוֹעֵד: כִּי־רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־אֲבָנֶיהָ וְאֶת־עֲפָרָהּ יְחֹנֵנוּ: וְיִירְאוּ גוֹיִם אֶת־שֵׁם יְהוָה וְכָל־מַלְכֵי הָאָרֶץ אֶת־כְּבוֹדֶךָ: כִּי־בָנָה יְהוָה צִיּוֹן נִרְאָה בִּכְבוֹדוֹ: פָּנָה אֶל־תְּפִלַּת הָעַרְעָר וְלֹא־בָזָה אֶת־תְּפִלָּתָם: תִּכָּתֶב זֹאת לְדוֹר אַחֲרוֹן וְעַם נִבְרָא יְהַלֶּל־יָהּ: כִּי־הִשְׁקִיף מִמְּרוֹם קָדְשׁוֹ יְהוָה מִשָּׁמַיִם אֶל־אֶרֶץ הִבִּיט: לִשְׁמֹעַ אֶנְקַת אָסִיר לְפַתֵּחַ בְּנֵי תְמוּתָה: לְסַפֵּר בְּצִיּוֹן שֵׁם יְהוָה וּתְהִלָּתוֹ בִּירוּשָׁלָםִ: בְּהִקָּבֵץ עַמִּים יַחְדָּו וּמַמְלָכוֹת לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה: עִנָּה בַדֶּרֶךְ כֹּחִי קִצַּר יָמָי: אֹמַר אֵלִי אַל־תַּעֲלֵנִי בַּחֲצִי יָמָי בְּדוֹר דּוֹרִים שְׁנוֹתֶיךָ: לְפָנִים הָאָרֶץ יָסַדְתָּ וּמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ שָׁמָיִם: הֵמָּה יֹאבֵדוּ וְאַתָּה תַעֲמֹד וְכֻלָּם כַּבֶּגֶד יִבְלוּ כַּלְּבוּשׁ תַּחֲלִיפֵם וְיַחֲלֹפוּ: וְאַתָּה הוּא וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמּוּ: בְּנֵי־עֲבָדֶיךָ יִשְׁכּוֹנוּ וְזַרְעָם לְפָנֶיךָ יִכּוֹן:

(*) תענית ער"ח הנהיג אותו ר' משה קורדובירו אחר גלגול הרי"ל ז"ל וקרא לו יום כפור קטן (פרי עץ חיים שער ר"ח פ' ...) ... [illegible] ... ולכוין בזה בתשובה גמורה בכל לבם ... [illegible] ... כדי לנקות עצמם מעונם ולהיות להם זכרון בין עיניהם ... [illegible] ... תמיד.

חזן. לאמי תחזו יהודה אריה ממודינא, ומשקלו כ' תנועות ויתד וכ' תנועות.

יום זה יהי משקל כל־חטאתי בטל במעוטו, כדמות ירח היום, לבד מספר זכיותי ירבה ויציץ ציץ ויהי פורח: יום. ודי זדון לבי אצלי גלוי, חושי עונותי עם דוק רשעי. דיני אני אדע באש קלוי, כי רע וביש ארחתי אל־פשעי. הולך ביום ויום אחר בצעי. מבית מקום ספר תינוק בורח: יום. אבן בחבלי שוא עון מושך אחור, לך אלי באתי נעצב. רפאות לאדם מר נחש נושך, שואל ומתחנן נכאב נעצב. יושב בעגויי אבן מתעצב. יד שה ועין אין לי טעם וריח: יום. הן ראש חדשים לעם נתת, לזמן לכפר על כל־תולדתם. מאת אהובים שוטן השבת, על כן אקדמך בתחנתם. מיום לפניך בא כי אז איתם. אשוב לאיש תושב לא עוד אורח: יום. וברב חסדיך אתה מלכי, תקום תרחם ציון קדשנו. דירת מנוחתך שים כבוד, כי בה נעלה עולות ראש חדשנו. נא אל שלח נושא הוד ראשנו. כי שם לבבנו שואף וזורח: יום זה וכו'.

ואומרים מזמור זה קודם מנחה ולאחר מנחה אומרים מזמור ח' למנצח על הגתית. אבל אם מגיע י"כ קטן ביום ה' תמורת ע"ח שהפכים המזמורים ואומרים קודם מנחה מזמור ח' ולאחר מנחה מזמור כ'. ויש קהלות שאומרים לעולם מזמור ח' קודם מנחה ומזמור כ' לאחריה.

כ למנצח מזמור לדוד: יענך יהוה ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב: ישלח עזרך מקדש ומציון יסעדך: יזכר כל־מנחתיך ועולתך ידשנה סלה: יתן־לך כלבבך וכל־עצתך ימלא: נרננה בישועתך ובשם־אלהינו נדגל ימלא יהוה כל־משאלותיך: עתה ידעתי כי הושיע יהוה משיחו יענהו משמי קדשו בגבורות ישע ימינו: אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם יהוה אלהינו נזכיר: המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד: יהוה הושיעה המלך יעננו ביום קראנו:

ואומרים פ' התמיד, אשרי וח"ק (ואם יש עשרה שהתענו כנהג"כ מוציאים ס"ת וקוראים ויחל ומפטירים דרשו ואומר הש"ץ חצי קדיש) ועומדים להתפלל תפלת מנחה בלחש (ואומרים עננו בשמע קולנו), והש"ץ חוזר התפלה בקול (ואומר עננו בין גואל לרופא), ואח"כ מתחיל הש"ץ:

מען זאגט אשרי, חצי קדיש. (חוץ ווען לעזן וייטע געלמוּטעם התכנו, וייטעם מען ויחל חוץ ויה סמטרה דרשו), דאן בעטעט מען שמונה עשרה, חוץ נאָכבעטן דער חזן דאן נאָכזאָגט אירטרוגפּ הוס פאָקנטם מען הויער זן:

לכו ונשובה אל־יי כי הוא טרף וירפאנו יך ויחבשנו: יחיינו מיומים ביום השלישי יקמנו ונחיה לפניו: כי לא על־צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך, כי על־רחמיך הרבים: אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל־תאחר. למענך אלהי, כי־שמך נקרא על־עירך ועל־עמך:

נושא הוד ראשנו, בכ"ל ושמ"ס ומרים ו', י"ג. ובזה המשקל מכוון וגם כשלמנו מתחם רפו סגול, ודי למבין.

איכה ה׳ הֲשִׁיבֵנוּ יְיָ ׀ אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה, חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם: ג׳ פעמים

אֵל מֶלֶךְ, יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים. מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ. מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן. מַרְבֶּה מְחִילָה לְחַטָּאִים וּסְלִיחָה לְפוֹשְׁעִים. עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם־כָּל־בָּשָׂר וָרוּחַ. לֹא כְרָעָתָם תִּגְמוֹל לָהֶם: אֵל שֶׁהוֹרֵיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה. וּזְכָר־לָנוּ הַיּוֹם בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה. כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְתָּ לֶעָנָו מִקֶּדֶם. וְכֵן כָּתוּב וַיֵּרֶד יְהוָֹה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהוָֹה: (וְשָׁם נֶאֱמַר).

וַיַּעֲבֹר יְהוָֹה ׀ עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא.

יְהוָֹה ׀ יְהוָֹה, אֵל, רַחוּם, וְחַנּוּן, אֶרֶךְ אַפַּיִם, וְרַב־חֶסֶד, וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים, נֹשֵׂא עָוֹן, וָפֶשַׁע, וְחַטָּאָה, וְנַקֵּה: וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:

סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ. מְחַל־לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ:

כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ:

אָנָּא יְיָ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם תִּכּוֹן תְּפִלָּתֵנוּ קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ: וְהוֹצִיא כָאוֹר צִדְקֵנוּ וּמִשְׁפָּטֵנוּ כַּצָּהֳרָיִם: אֲמָרֵינוּ הַאֲזִינָה ׀ יְיָ, בִּינָה הֲגִיגֵנוּ: בְּקָרְאֵנוּ עֲנֵנוּ אֱלֹהֵי צִדְקֵנוּ:

כְּרַחֵם אָב עַל־בָּנִים תְּרַחֵם יְיָ עָלֵינוּ: לַאדֹנָי אֱלֹהֵינוּ הָרַחֲמִים וְהַסְּלִחוֹת כִּי מָרַדְנוּ בּוֹ: וְסָלַחְתָּ לְעַמְּךָ אֲשֶׁר חָטְאוּ־לָךְ וּלְכָל־פִּשְׁעֵיהֶם אֲשֶׁר פָּשְׁעוּ־בָךְ וּנְתַתָּם לְרַחֲמִים לִפְנֵי שֹׁבֵיהֶם וְרִחֲמוּם: וְאַתָּה תִּשְׁמַע מְקוֹם שִׁבְתְּךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַעְתָּ וְסָלָחְתָּ: סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה. וְשָׁם נֶאֱמַר, וַיֹּאמֶר יְיָ סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ: הַטֵּה אֱלֹהַי ׀ אָזְנְךָ וּשְׁמָע פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שֹׁמְמֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר־נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ כִּי לֹא עַל־צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל־רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים: אֲדֹנָי ׀ שְׁמָעָה אֲדֹנָי ׀ סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחַר. לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי־שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ:

לתפי התרווים מרדכי בר שבתי ארוך.

סליחה.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ:

מ׳ מַשְׂאַת כַּפַּי מִנְחַת עֶרֶב רְצֵה־נָא בְּבֹשֶׁר. תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ כְּתָם וּכְיֹשֶׁר. בְּקָרְאִי עֲנֵנִי צוּרֵי הַיּוֹם וּפָנָה, ק׳ כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה: ר׳ רֵיחַ נִיחֹחַ אִמְרֵי פִי לְפָנֶיךָ צוּר עוֹלָמִים. חֶלְבִּי וְדָמִי הַנִּמְעָט כְּצוֹמִי תָּמוּר חֲלָבִים וְדָמִים. קַבֵּל תַּאֲוַת לִבִּי אֲשֶׁר עָרַכְתִּי זֶה כַּמֶּה יָמִים. ד׳ כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם וְכַמִּנְחָה: ח׳ דְּרָשׁ־נָא בְּיוֹם זֶה דּוֹרְשֶׁיךָ וְהַדְרֵשׁ לָהֶם כִּנְדִיב שְׁפָתַיִם. שְׂשֶׂה לְמִשְׁמָרָם וְטַהֲרֵם כְּכֶסֶף מְזֻקָּק שִׁבְעָתַיִם. וּרְצֵה שִׂיחָתָם

כשה אחת מן הצאן מן המאתים. ק׳ ממשקה ישראל למנחה: ח׳ כליל ושלה תחנתי תחשב ומשטיני ריב תריב. והוצא כאור צדקי טרם יבא השמש ויעריב. שפך כמים לבו בתפלתו כל איש ק׳ והקריב המקריב קרבנו ליי מנחה: ח׳ ישרון עמך ישיר חסדך בטוב לקח. הטה אליו אזנך ושמע ועיניך פקח. וראה כי טוב מסתופף בשערי רחמיך. ק׳ ויקח מן הבא בידו מנחה: ח׳ ברב רחמיך אמרי האזינה יי, הגיגי בינה. ואם נא מצאתי חן בעיניך אלהי קדם מעונה. ולקחת מנחתי מידי אשר הבאת לך בתחנה. ק׳ ויהי בעלות המנחה: ח׳ שדי לא מצאנוך שגיא כח לעדה מקדם קניתה. אחד המרבה ואחד הממעיט בשובו נפשו רצית. אך יכון לפו לפניך במנחתו בעת הקרב אותה. ק׳ זאת תורת המנחה: ח׳ בהיות מזבחי ומקדשי על מכונו וגבולו. היו מכפרים עלינו בשעירים העולים לגורלו. ועתה באשמתנו לו חפץ יי להמיתנו, ק׳ לא לקח מידנו עלה ומנחה: ח׳ תחנונים ידבר עמך יבקש סליחה בלב מר. הנו מתיצב על מצור ועומד על המשמר. מחלה פניך לעת מנחת ערב ומצפה כפר, ק׳ כי אמר אכפרה פניו במנחה: ח׳ ירושלים עירך בנה ועריה מקצה. אסירים ורצוצים פתח ולחפש הוצא. וערבה ליי מנחתם כימי עולם ותשוב ותרצה. ק׳ עוד פנות אל המנחה: ח׳ ונפוצות ישראל לקבץ ידך שנית תוסף. כרועה עדרו תרעם בנוה טוב תאסף. וישב מצרף ומטהר את בני ישראל כזהב וכבסף. ק״ח והיו ליי מגישי מנחה: אל מלך יושב וכו׳.

ונשלמה פרים שפתינו: תכון תפלתנו קטרת לפניך משאת כפינו מנחת ערב: יהיו לרצון אמרי פינו והגיון לבנו לפניך יי צורנו וגואלנו: כרחם אב על בנים וכו׳.

סליחה.

לפני החזנים אליעזר ברבי יצחק הלוי.

ח׳ אלהי, בשר עמך מפחדך סמר. ותמיד עומד על משמר. ומצפה לעת מנחת ערב, פי אמר. ק׳ אכפרה פניו במנחה: ח׳ להקשיב למשטינב מאן תמאן. מאוס ברשע אל נא תהי סואן. ואם עונות תשמור הלא דבוי. ק׳ מאין עוד פנות אל המנחה: ח׳ ישראל עמך אשר בך מאמין. אם בשמאל דחיתו קרבתו בימין. בא לשחר פניך. ק׳ ויקח מן הבא בידו מנחה: ח׳ עורכי שוע משלמי פרים שפתותם. רצה והשלך במצולות ים כל חטאתם. יערב לפניך שיחתם ורנתם. ק׳ כחטאת וכעולה וכמנחה: ח׳ זכר פר פנים ושעיר פנימי וחיצון. יהיו נא אמרינו לפניך לרצון. ותערב

מִנְחָתֵנוּ כְּשֶׂה אַחַת מִן־הַצֹּאן׃ ק׳ מִן־הַמָּאתַיִם, מִמַּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל לְמִנְחָה׃ י׳ רְאֵה כִּי אָזְלַת יָדֵנוּ וְיוֹשְׁבֵי מָרוֹם שָׂחוּ׃ פַּסּוּ אֱמוּנִים וּבְכֵן לָקְחוּ כְּבַד פֶּה וַעֲרַל שָׂפָה׃ ק׳ וַיִּשְׁלְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיָדוֹ מִנְחָה׃ ח׳ בָּרֵר נִיב שְׂפָתַיִם כְּשַׁחַר פָּרוּשׂ׃ עָנֵנִי וּרְפָא מִזְבַּחֲךָ הֶהָרוּס׃ חֶלְקַת לְשׁוֹנִי תֶּעֱרַב כַּשֶּׁמֶן, ק׳ לְרִים אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה׃ ח׳ בֵּית תְּפִלָּתָם מְקוֹם צִקּוּן לַחַשָׁם׃ חָשׁוּב כְּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יְבַשְּׁלוּ שָׁם הַכֹּהֲנִים אֶת־הַחַטָּאת וְאֶת־הָאָשָׁם׃ ק׳ וַאֲשֶׁר יֹאפוּ אֶת־הַמִּנְחָה׃ ח׳ יְצַוֶּה יְיָ חַסְדּוֹ קוֹמְמִיּוּת הֲשִׁיבֵנִי לְנָוִי׃ לְפָאֵר מְקוֹם מִקְדָּשִׁי לְחַדֵּשׁ הֲדַר זִיוִי׃ וְיָשַׁב מְצָרֵף וּמְטַהֵר אֶת־בְּנֵי לֵוִי׃ ק״ח וְהָיוּ לַייָ מַגִּישֵׁי מִנְחָה׃ א׳ מלך וכו׳.

טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל מַעֲשָׂיו׃ טוֹב יְיָ לְקוָֹו לְנֶפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ׃ טוֹב וְיָחִיל וְדוּמָם לִתְשׁוּעַת יְיָ׃ טוֹב לַחֲסוֹת בַּייָ מִבְּטֹחַ בָּאָדָם׃ טוֹב לַחֲסוֹת בַּייָ מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים׃ טוֹב וְיָשָׁר יְיָ עַל כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ׃ טוֹב יְיָ לְמָעוֹז בְּיוֹם צָרָה וְיֹדֵעַ חֹסֵי בוֹ׃ כִּי הוּא יָדַע יִצְרֵנוּ זָכוּר כִּי־עָפָר אֲנָחְנוּ׃ כִּי טוֹב יְיָ לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְעַד דֹּר וָדֹר אֱמוּנָתוֹ׃ כרחם אב על בנים וכו׳.

פזמון. ראשי חרוזיו בנימן, ומשקלו ו׳ ו׳ תנועות.

י״ן בַּת עַמִּי לֹא תֶחֱשֶׁה׃ וְלֹא תִשְׁקוֹט בִּזְעָקָה׃ וּבִמְקוֹם עוֹלָה וְאִשֶּׁה׃ תָּכִין תַּחַן תִּקְוָה׃ לַייָ מַגִּישֵׁי מִנְחָה בִּצְדָקָה׃ נְשִׂיא אֱלֹהִים הַנֶּאֱמָן׃ רֹאשׁ צוּרִים אֵיתָנַי׃ הַשְׁכִּים שַׁחַר וְזִמֵּן׃ עָמוֹד וַעֲרוֹךְ תַּחֲנוּנַי׃ בִּמְקוֹם תָּמִיד מְזֻמָּן׃ לְשַׁחַר עַל קָרְבָּנַי׃ וְכִי הֶאֱמִין בַּייָ׃ וַיַּחְשְׁבֶהָ לּוֹ צְדָקָה׃ ל״. יְחִידוֹ לְמָאֳרָה נִתָּן׃ וְעָקוּד בְּמִזְבַּח אֲבָנָיו׃ לִפְנוֹת עֶרֶב תַּחַן׃ וְהָאֵל נָשָׂא פָּנָיו׃ לְתָמִיד עֶרֶב מְכֻוָּן׃ לְהִתְרַצּוֹת פְּנֵי אֲדוֹנָיו׃ כְּאִישׁ לָקַח מְלֹא חָפְנָיו׃ קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה׃ ל״. מְסֻלָּל יוֹשֵׁב אֹהֶל׃ הַלָּן בְּמָקוֹם מְשֻׁבָּח׃ לְרִבּוּי פְּדָרִים יָהֵל׃ בְּהִתְקָרֵב בְּבֵית זֶבַח׃ וְאִם אֵין קָרְבָּן לְיָהֵל׃ תְּמוּרָם אֶעֱרֹךְ שֶׁבַח׃ וְנִבְחַר לַייָ מִזֶּבַח׃ עֲשׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה׃ ל״. נֶאֱלַמְתִּי דוּמִיָּה׃ מֵאֵין עֲבוֹדַת כֹּהֲנִים׃ וְאַךְ אָשִׁיר בְּשִׁבְיָה׃ וְאַסְפוּ לְוִיֵּי אֱמוּנִים׃ וְעַל כָּל־זֹאת אוֹדֶה יָהּ׃ כִּי הוּא גֹּאֲלָה בְּדִינִים׃ לָנוּ בֹּשֶׁת הַפָּנִים׃ לְךָ אֲדֹנָי הַצְּדָקָה׃ ל״. חֵלֶף קָרְבְּנוֹת פֶּדֶר׃ תְּפִלָּתִי תֵּרָאֶה׃ בְּזָכְרִי עַל הַסֵּדֶר׃ עֲבוֹדַת מְשָׁרְתִים בְּאֵי הֵיכָל חֶדֶר בְּחֶדֶר׃ וְשָׁכְנוּ מְבַשֵּׂר בְּמַרְאֶה׃ וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה׃ ל״.

אל מלך יושב.

פדרים יהל ל׳ אור כי יהל (איוב ל״א כ״ו) ויעקב תקן תפלת ערבית כנגד אברים ופדרים שלא נתאכלו (ברכות כ״ו ב׳). קרבן ליהל להאיר, כשם ולא תאירו מזבחי (מלאכי א׳ י׳). לך אדני הצדקה, כל׳ הנ״ל דניאל ט׳, ז׳. וכן הוא כנתיוול חוכה למנחה י״כ אשר משם לוקח הפיוט הזה.

ואח"כ יאמר החזן עשרה רחמנא והקהל עונה בדיל ויעבור.

רחמנא אדכר לן קימיה דאברהם רחימא· בדיל ויעבר:
רחמנא אדכר לן קימיה דיצחק עקידא· בדיל ויעבר:
רחמנא אדכר לן קימיה דיעקב שלימא· בדיל ויעבר:
רחמנא אדכר לן זכותיה דיוסף צדיקא· בדיל ויעבר:
רחמנא אדכר לן קימיה דמשה נביא· בדיל ויעבר:
רחמנא אדכר לן קימיה דאהרן כהנא· בדיל ויעבר:
רחמנא אדכר לן קנאותיה דפינחס קנאה· בדיל ויעבר:
רחמנא אדכר לן קימיה דדוד משיחא· בדיל ויעבר:
רחמנא אדכר לן צלותיה דשלמה מלכא· בדיל ויעבר:
רחמנא תוב מרגזך ולא נהדר ריקם מן קדמך· בדיל ויעבר:

אל מלך יושב. ע"ס א"ת ב"ש.

אלהינו ואלהי אבותינו· אל תעש עמנו כלה· תאחז ידך במשפט· בבא תוכחה נגדך· שמנו מספרך אל תמח· גשתך לחקור מוסר· רחמיך יקדמו רגזך· דלות מעשים בשורך· קרב צדק מאליך· הורנו בזעקנו לך· צו ישועתנו במפגיע· ותשיב שבות אהלי תם· פתחיו ראה כי שממו· זכור נאמת לא תשכח עדות מפי זרעו· חותם תעודה תתיר· סודך שים בלמודך· טבור אגן הסהר· נא אל יחסר המזג· יה דע את אשר ידעוך· מגר את אשר לא ידעוך· כי תשיב לבצרון· לכודים אסירי התקוה:

וידוי הגדול של רבינו נסים ז"ל.

רבונו של עולם· קודם כל דבר אין לי פה להשיב ולא מצח להרים ראשי· כי מפני ששגותי רבו מלמנות וחטאתי עצמו מספר· ובמשא כבד יכבדו ממני· מתודה אני לפניך יי אלהי בכפיפת ראש· בכפיפת קומה· בכניעת חיל· בחלישות כח· בשבירות לב· בנמיכות רוח· בקדה· בכריעה· בהשתחויה· באימה· בבשת· ברתת· בזיע· בחלחול· ביראה· ובמורא· אומר אני לפניך יי אלהי מקצת מן מעשי הרעים· ומדרכי המכוערים· וממעללי המקולקלים· לאמרם אי אפשר· לפרטם אין בי כח· לגלותם לא אעצור חיל· לדברם לא אדעם· להגידם אינני כדי· לתבוע עליהם סליחה ומחילה וכפרה· מה אני מה חיי· אני הבל וריק· אני רמה ותולעה· אני עפר ואפר· בוש אני מחטאי· ונכלם אני מפשעי· אין לי פתחון פה להתודות לפניך· גדול עוני מנשוא· עצמו פשעי מספר· בשתי וגם נכלמתי· כגנב הנמצא במחתרת

רבונו של־עולם. אם־עמדתי לפרש את־חטאי ולבארם. יכלה הזמן והם לא יכלו. על איזה מהם אתבע. ועל איזה מהם אבקש. ועל איזה מהם אתודה. על הכלל או על הפרט. על הנסתרות. או על הנגלות. על הראשונות. או על האחרונות. על החדשות. או על הישנות. על הטמונות או על הנודעות. על הנזכרות או על הנשכחות ממני. יודע אני בעצמי שאין בי לא תורה ולא חכמה. לא דעת ולא תבונה. לא צדקה ולא ישרות ולא גמילות חסדים. אבל אני סכל ולא יודע. בער ולא מבין. נלון ולא נאמן. חיב ולא זכי. רשע ולא צדיק. רע ולא טוב. וכל־מעשים רעים עשיתי. וגם עברות רעות עשיתי. ואם־אתה דן אותי כמעשי. אוי לי. וי לי. אהה עלי. אויה על־נפשי. ואם־תבקש לנקותי כמטהר וכמצרף כסף. לא ישאר ממני מאומה. כי אני כקש לפני אש. וכעצים יבשים לפני האור. כסף סיגים מצפה על־חרש. הבל הבלים אין בו ממש:

במה אקדם או מה רפואה אבקש. כבן סורר ומורה הייתי. כעבד מורד על־אדוניו. כתלמיד חולק על־רבו. את אשר־טהרת טמאתי. ואשר טמאת טהרתי. את אשר־התרת אסרתי. ואשר אסרת התרתי. את אשר אהבת שנאתי. ואשר שנאת אהבתי. את אשר־הקלת החמרתי. ואשר החמרת הקלתי. את אשר־קרבת רחקתי. ואשר רחקת קרבתי. אך לא להכעיסך נתכונתי. ובעזות מצח באתי לבקש סליחה מלפניך. שמתי פני כבלב העזתי מצח כזונה ונגשתי לפניך בבשת פנים. וכן כתוב ומצח אשה זונה היה לך מאנת הכלם:

רבונו של־עולם. לא על־עצמי בלבד אני מתפלל ומתודה כי אם־בעדי ובעד קהלך העומדים לפניך. ואף על־פי שאיני ראוי ולא זכי להתודות על־עצמי וכל־שכן על אחרים. אבל כי דרכך להאריך אפך ומדתך להעביר קצפך ומנהגך לרחם על־בריותיך וביותר לשבים אליך מודים ועוזבים ומתנחמים על פשעיהם ואינם מכסים אותם שכן כתוב מכסה פשעיו לא יצליח ומודה ועזב ירחם. ומציל את־נפשו מדינה של־גיהנם:

רבונו של־עולם. מנהג בית דינך הצדק לא כמנהג בתי דינין של־בני אדם. כי מדת בני אדם כשהוא תובע את־חברו בממון אל־בית דין או אל־השופט אם־יכפור ינצל מן־הממון ואם־יודה מתחיב להן. ובית דינך הצדק לא כן־הוא אלא אם־יכפור אדם אוי לו ואוי לנפשו. ואם־מודה ושב אתה מרחמהו:

רבונו של עולם. לולי חטאינו ופשעינו לא היינו בושים ונכלמים. ועל מה היינו מתודים כי אי אפשר לו לאדם לבקש על חטא והוא לא חטא. ולא ידע עז רחמיך אלא כהעבירך חטאת יראיך. ולא על עצמי בלבד אני מתודה כי אם בעדי ובעד קהלך: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתסלח ותמחל לנו על כל עונותינו ופשעינו ותכפר לנו על כל חטאתינו:

אלהינו ואלהי אבותינו

תבא לפניך תפלתנו. ואל תתעלם מתחנתנו שאין אנחנו עזי פנים וקשי ערף לומר לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו צדיקים אנחנו ולא חטאנו. אבל אנחנו חטאנו:

אשמנו. בגדנו. גזלנו. דברנו דפי. העוינו. והרשענו. זדנו. חמסנו. טפלנו שקר. יעצנו רע. כזבנו. לצנו. מרדנו. נאצנו. סררנו. עוינו. פשענו. צררנו. קשינו ערף. רשענו. שחתנו. תעבנו. תעינו. תעתענו.

סרנו ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לנו: ואתה צדיק על כל הבא עלינו. כי אמת עשית ואנחנו הרשענו:

אשמנו מכל עם. בשנו מכל דור. גלה ממנו משוש. דוה לבנו בחטאינו. החבל אוינו. ונפרע פארנו. זבול בית מקדשנו חרב בעונינו. טירתנו היתה לשמה. יפי אדמתנו לזרים. כחנו לנכרים. ועדיין לא שבנו מטעותנו. והיך נעיז פנינו ונקשה ערפנו לומר לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו צדיקים אנחנו ולא חטאנו. אבל אנחנו חטאנו: אשמנו וכו'.

ואתה צדיק וכו'.

לעינינו עשקו עמלנו. ממשך וממרט ממנו. נתנו עלם עלינו. סבלנו על שכמנו. עבדים משלו בנו. פרק אין מידם. צרות רבות סבבונו. קראנוך יי אלהינו. רחקת ממנו בעונינו. שבנו מאחריך. תעינו כצאן ואבדנו: ועדיין לא שבנו מטעותנו והיך נעיז פנינו ונקשה ערפנו לומר לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו צדיקים אנחנו ולא חטאנו. אבל אנחנו חטאנו:

אשמנו וכו'. ואתה צדיק וכו'.

אל ארך אפים אתה. ובעל הרחמים נקראת. ודרך תשובה הורית: גדלת רחמיך וחסדיך. תזכר היום ובכל יום לזרע ידידיך: תפן אלינו ברחמים. כי אתה הוא בעל הרחמים: בתחנון ובתפלה פניך נקדם. כהודעת

לשני מקדם: מחרון אפך שוב. כמו בתורתך כתוב: ובצל כנפיך נחסה ונתלונן. כיום וירד יי בענן: תעבור על פשע ותמחה אשם. כיום ויתיצב עמו שם: תאזין שועתנו ותקשיב ממנו מאמר. כיום ויקרא בשם יי. ושם נאמר.

ויעבר יהוה ׀ על פניו ויקרא.

יהוה יהוה, אל, רחום, וחנון, ארך אפים, ורב חסד, ואמת: נצר חסד לאלפים, נשא עון, ופשע, וחטאה, ונקה: וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו:

סלח לנו אבינו כי חטאנו. מחל לנו מלכנו כי פשענו:

כי אתה אדני טוב וסלח ורב חסד לכל קראיך:

חטאנו צורנו. סלח לנו יוצרנו:

מקצת קהלות אין אומרים זה אלא אומרים אבינו מלכנו וכו' ואח"כ ה' מלך וכו'.

בקול רם. פעם א' שמע ישראל יי אלהינו יי ׀ אחד:

ג' פעמים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

ז' פעמים יי הוא האלהים:

פעם א' יי מלך יי מלך יי ימלך לעלם ועד:

עננו אלהי אברהם, עננו: עננו פחד יצחק, עננו: עננו אביר יעקב, עננו: עננו מגן דוד, עננו: עננו אלהי המרכבה, עננו: עננו העונה בעת רצון, עננו: עננו העונה בעת צרה, עננו: עננו העונה בעת רחמים, עננו: עננו רחום וחנון, עננו: רחמנא עניננא. רחמנא פרק. רחמנא אתמלא רחמין עלן ועל כל אנשי ביתנא ועל כל אחנא בית ישראל ומחשובא לנהורא אפקנן בדיל שמך רבא: קדיש שלם.

ואומרים מזמור זה, ואחריו קדיש יתום. עלינו. ואם חל ר"ח בשבת או ביום א' שאז עושים י"כ קטן ביום ה' שלפניו, אומרים תחנון קודם קדיש שלם ואומרים אח"כ מזמור כ' יענך ה' ביום צרה (ממלפני למעלה דף 320) קדיש יתום. ויש קהלות שמוסיפים לומר אבינו מלכנו קודם המזמור אך בדלגם האחרים של בחנם.

למנצח על הגתית מזמור לדוד: יהוה אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים: מפי עוללים וינקים יסדת עז למען צורריך להשבית אויב ומתנקם: כי אראה שמיך מעשה אצבעתיך ירח וכוכבים אשר כוננתה: מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו: ותחסרהו מעט מאלהים וכבוד והדר תעטרהו: תמשילהו במעשי ידיך כל שתה תחת רגליו: צנה ואלפים כלם וגם בהמות שדי: צפור שמים ודגי הים עבר ארחות ימים: יהוה אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ: קדיש יתום.

במנחה שלפני ר"ח מתפללים כסדרה אלא שא"א תחנון. ובשבת ער"ח אין אומרים צדקתך.

בערבית של ראש חדש מתפללים כסדרה אלא שמוסיפים יעלה ויבא בעבודה.

בשחרית מתפללים כסדר כל יום אלא שמוסיפים **ובראשי חדשיכם** בסדר הקרבנות, ואומרים יעלה ויבא בעבודה, ואחר חזרת התפלה של ש"ץ קורין הלל בדלוג ומעומד ומברכין עליו תחלה וסוף, והיחיד יחזור אחר שנים שיאמרו לפניו הודו ואם ישנו אחריו הודו, ובצבור צריך לשמוע הודו, ויאמר, ויאמרו מפי הש"ץ דשומע כעונה, ואם לאו לא יצא, או יאמר כל אחד עמו בנחת. הנה לכתחלה נכון בשעה שאומר הצבור הלל לומר עמהם ואח"כ יתפלל, ואם עומד בפסוקי דזמרה אומרו עם אבל לא יברך ברכת הלל כיון שמברך ברוך שאמר וישתבח. ולכן בימים שגומרים בהם הלל, לא יוכל לאמרו בפסוקי דזמרה. בבית האבל תוך ז' אין קורין וכשחוזרין לבית קורין.

בר"ח וחנוכה ורגלים קורין הלל ולעולם גומרים אותו חוץ מן ר"ח וששת ימים האחרונים של פסח שאומרים אותו בדלוג. ובחה"מ חולצים התפילין קודם הלל.

אַן ר"ה, פסח שבועות, סוכות, שמיני עצרת אונד שמחת תורה ווי אויך אין חנוכה, ווירד דאס פאלגענדע גלייך נאך דעם שמונה עשרה דאס הלל געזונגען.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִקְרוֹא אֶת־הַהַלֵּל:

הַלְלוּיָהּ· הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְיָ: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ:

לקרוא את ההלל, הספרדים אין מברכים בנוסחא זו רק על הלל של ר"ח אבל בהלל של מועדים אומרים לגמור את ההלל ובנוסח הרמב"ם (הלכות ברכות פ' י"א סמן י"ב והלכות חנכה פ' ג' סמן ה') וכן גם נוסח סבוריי שאמר ג' סמן ל"ט.) ומנהגנו הוא ע"פ הר"ם מרוטנבורג שנהג לומר בכל פעם לקרוא את ההלל, והוא בגמר לא"ח ס' תפ"ו ותרע"ד. והעיקר הואיל שה"א ידועה ברכה ובפי שהוא בסדור רב עמרם והרמב"ם וכא"ח ס' תכ"ב ובכל בו ובס' המנהיג לאבן ירחי ובאבודרהם ובסדורי הספרדים גם בסדורים קדמונים של האשכנזים, ושם שבסדורים אחרונים הביא כלי ה"א ברכה אינו אלא שבוש המדפיסים וכבר הגיהו בעל ויי"ל והרו"ה ז"ל.

הללויה הללו עבדי, ו' מזמורים סמוכים אלה שמסמן קי"ג עד קי"ח נקראו שירה כמו שא"ל (פסחים קי"ג, כ'. ערכין דף י', כ'), ושמם המנהג הוא הלל (עיר רבה דף י"ח), וכן קראום גם בעלי המסורת (בנק תפסוקי ד' מקראה ומ' מבנרי מות, מים עד כפש, חבלי מות, ואחרי דהללוא. וכן שני המלים יה ג' דסמיכי, דוויטע, דישעיה, והללא), וכשם הוא של שם אופן קריאתו בימים קדמונים שהיה מנהגם לקראו פסקות פסקות והיו עונים העם במלת הללויה על כל דבור והדור שהיה קורא המקרא (בתוספתא סוטה דף ל"ח, כ' וירושלמי שבת פרק ט"ז ומסכת סופרים פרק ט"ז ורמב"ם הלכות חנוכה פרק ג'). ולפי שגם ו' מזמורים האחרונים שבתהלים קראו הלל (שבת קי"ח, כ') ועוד המזמור קל"ו גם הוא שמו הלל (ברכות ד', ע"ב. פסחים קי"ח. ותענית י"ט. ומדרש תהלים), לכן כדי להבדיל מהם את ההלל הזה כנוהו עוד בשם מצרי הלל מצראה (ברכות נ"ו, א') בעבור שיוסד על גאולת מצרים ובעבור שאמרו אותו בני ע"ש על אכילת הפסחים אחר הראשון שהם נעשה במצרים (פסחים ס"ד). ואיתא בפסחים דף קי"ז הלל זה מי אמרו, נביאים שביניהן תקנו להם לישראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן. ואיתא בגמרא ערכין דף י' אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק שמונה עשר ימים בשנה יחיד גומר בהן את ההלל ואלו הן, שמנת ימי החג ושמנת ימי חנוכה ויום טוב הראשון של פסח ויום טוב הראשון של עצרת; ובגולה עשרים ואחד יום ואלו הן, תשעת ימי החג, ושמנת ימי חנוכה ושני ימים הראשונים של פסח ושני ימים טובים של עצרת [וירושלמי דסוכה מונה גם את ליל יום טוב הראשון של פסח, ובגולה את שתי לילות הראשונות של פסח, וכן הוא גם במס' סופרים פ' כ' הלכה י"ט. ובתלמוד דרב אחאי ס' כ"ו. ורא"ה תוספות פסחים ק"ד ע"ב], מאי שנא בחג דאמרינן כל יומי ומאי שנא בפסח דלא. דאמרינן כל יומי, דחג חלוקין בקרבנותיהן דפסח אין חלוקין בקרבנותיהן (וראה בל"ע ס"ב); שבת דחלוקה בקרבנותיה לימא, לא אקרי מועד; ר"ח דאקרי מועד לימא, לא איקבע בעשיית מלאכה; ר"ה וי"כ דאיקרי מועד ואיקדשי בעשיית מלאכה לימא, משום דרבי אבהו דאמר רבי אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה וביום הכפורים, אמר להן אפשר מלך יושב על כסא הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה לפני? והא חנוכה דלא הכי ולא הכי וקאמר, משום ניסא; פורים דאיכא ניסא לימא, אמר ר' יצחק לפי שאין אומרים שירה על נס שבחוצה לארץ עכ"ל ואיתא בתענית דף כ"ח ע"ב רב איקלע

רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם יְיָ, עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: מִי כַּיְיָ אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי
לָשָׁבֶת: הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: מְקִימִי מֵעָפָר דָּל
מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן: לְהוֹשִׁיבִי עִם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ:
מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה· הַלְלוּיָהּ:

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: הָיְתָה יְהוּדָה
לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו: הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר:
הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: מַה־לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס
הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן:
מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב: הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם
מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָיִם:

ר"ח ופסח (חוץ משני ימים הראשונים) מדלגים מן לא לנו עד יי זכרנו.
אַן ר"ח, אונד אַן פסח אַחַר דריטטען טאָגע אַן, ווירד לא לנו ניכט געבעטעט.

לֹא לָנוּ יְיָ לֹא לָנוּ, כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: לָמָּה
יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה:
עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא
יִרְאוּ: אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן: יְדֵיהֶם וְלֹא יְמִישׁוּן
רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ
בָּהֶם: יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַיְיָ עֶזְרָם
וּמָגִנָּם הוּא: יִרְאֵי יְיָ בִּטְחוּ בַיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא:

לבבל חזנהו דקא קרו הלילא בריש ירחא סבר לאפסוקינהו, כיון דחזא דקא מדלגי דלוגי אמר שמע מינה מנהג אבותיהם בידיהם עכ"ל וראה בתוספות שם ובתוספות ערכין דף י' ותוספות ברכות דף י"ד ובטור א"ח ס' תכ"ב. וכתב התניא סמן ל"ג (ובשלה ג"כ בסוף ס' לקוטי פרדס) שאלתי בשם הגאונים ז"ל מנין שאומרים הלל בר"ח, שכינו שאמרו דוד בתהלים הללויה הללו אל בקדשו, י"ג פעמים הללו כנגד י"ג חדשים, ושמעו הללו אל בקדשו על קדוש החדש הללו יה, ולפיכך אנו מופלין בל הנשמה על שנה מעוברת שיש בה י"ג חדשים ועל חדש ב' ימים עכ"ל. המגביהי, המשפילי, מקימי, להושיבי, מושיבי, בכל אלה היו"ד שבסוף נוספת כן לנחות הלשון. המשפילי לראות. הוא דבוק עם פסוק שלפניו, ופירושו כן הוא „מי כה' אלהינו, המגביהי לשבת בשמים, המשפילי לראות בארץ". מאשפות ל' יחיד הוא, דוגמת אחות חשות (סלול דף קמ"ח). לועז, המדבר בלשון נכרית שאינה לשון עברי, ומזה נשתנה קורין אותה ללועזות לגם (מגלה ריש פרק ב'); ואחרים שפירשו כמו לעג ל' חרוף ובזיון ודוגמת מוליך לעג על בניו (יוסף ב') לעגו עליהן המדינה (פסחים כ"ח). ממשלותיו המ"ם בפתח ע"פ המסורת. אגם מים, כמו לאגם מים. למעינו המ"ן גם היו"ד שניהם בכל"א והוי"ו בחולם והוא נוסף בוי"ו של ומיתו אדן. לא לנו, לא נפלם. על חסדך על אמתך. כן הוא ע"פ המסורת בלי וי"ו, אבל במזמור קל"ח, ב' על חסדך ועל אמתך. פה להם, במה כן אסר במסורתיו, כל לשון פה פתח, בר כן זה קמץ, ואחרון פה (דה"ב ב"ת, י"ג) עכ"ל וכן נמסר גם עליו שם „לית קמץ וכל אס"ך דכותיה", וכן הוא בכל ספרינו וכן בתבלול דף ר"ו.

יי זכרנו יברך, יברך את־בית ישראל, יברך את־בית אהרן: יברך יראי יי הקטנים עם־הגדלים: יסף יי עליכם, עליכם ועל־בניכם: ברוכים אתם ליי עשה שמים וארץ: השמים שמים ליי, והארץ נתן לבני־אדם: לא־המתים יהללו־יה, ולא כל־ירדי דומה: ואנחנו נברך יה מעתה ועד־עולם. הללויה:

טר״ח ופסח (חוץ משני ימים הראשונים) מדלגים מן אהבתי עד מה אשיב.

אין ר״ח, חוץ אין פסח אחוץ דריטטען טאגע אן, ווערד אהבתי ניכט געבעטעט:

אהבתי כי־ישמע יי את־קולי תחנוני: כי־הטה אזנו לי ובימי אקרא: אפפוני חבלי־מות ומצרי שאול מצאוני, צרה ויגון אמצא: ובשם־יי אקרא אנה יי מלטה נפשי: חנון יי וצדיק ואלהינו מרחם: שמר פתאים יי דלתי ולי יהושיע: שובי נפשי למנוחיכי כי יי גמל עליכי: כי חלצת נפשי ממות, את־עיני מן־דמעה את־רגלי מדחי: אתהלך לפני יי בארצות החיים: האמנתי כי אדבר אני עניתי מאד: אני אמרתי בחפזי כל־האדם כזב:

מה־אשיב ליי כל־תגמולוהי עלי: כוס־ישועות אשא ובשם יי אקרא: נדרי ליי אשלם נגדה־נא לכל־עמו: יקר בעיני יי המותה לחסידיו: אנה יי כי־אני עבדך אני עבדך בן־אמתך פתחת למוסרי: לך־אזבח זבח תודה ובשם יי אקרא: נדרי ליי אשלם נגדה־נא לכל־עמו: בחצרות בית יי בתוככי ירושלם. הללויה:

הללו את־יי כל־גוים שבחוהו כל־האמים:
כי גבר עלינו חסדו ואמת־יי לעולם. הללויה:

זכרנו, ל׳ זכירה, והוא בפתח כרוב״ע. לא המתים יהללו־יה בין הוא בכל ס״ע, ב׳ מתוח ומקף ביניהן וכנ״ל. אנה ה׳ מלטה, הוא אחד מן אשה דמתיבין בכ״א בסוף כל׳ בקמה ע״פ המסורת, וכן אנה ה׳ כי אני עבדך אנחנו מן ה׳. פתאים האל״ף נחה והיו״ד נקודות בחירק. דלתי חסר וי״ו ומלרע, והמזמור קמ״ב, ו׳ הוא מלא וי״ו ומלעיל. שובי גם הוא מלרע ע״פ המסורת. מן־דמעה בין הוא. בארצות החיים, באלף ישראל בין מרהו רב״י ורד״ק, ובתכמונות וכ״ד פ׳ ויתי גם בלומיות דל״ע אות מ׳ אלף אמתיה פיים פתלה, והדיוא, כתב הרו״ה ו״ל הלל״ת אל נגדה רפה בכל הספרים וכ״י וכן העיד הר״ד אבודרהם (נגדה נגדה) שהלל״ת רפה, לכן אין למרהו כלל ל׳ נגד שהלם תנועים בבית תוספת אות כמוסם, אבן הוא גם בתשל על׳ נגדה ופירושו לתגיד נא לכל עמו, והוא אילום הגדר אגדר לתגיד בפלאות הב״י בכוחות ותהלל, וכן תרגמו מתרשי אתני כמן ניסוי לכל עמיה עכ״ל ויפה פירש ויודע כי מלת נא טעמו נהיתה מקומות במו עתה וע״כ יש לתתם הפסוק „איינע געליבדע בעצאהלע איך רעכט עווינגע, ערצאהלע בון אלן ויינעם פאלקע". המותה, כמו המות. בתוככי כ״ף ראשונה נגדי והשניה בחירק ומלעיל והוא כמו

הש"ץ מנגן הודו והקהל עונה.

ש' הוֹדוּ לַיְיָ כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ק' הודו
ש' יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ק' הודו
ש' יֹאמְרוּ נָא בֵית־אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ק' הודו
ש' יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יְיָ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ק' הודו

מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָּהּ, עָנָנִי בַמֶּרְחַבְיָה: יְיָ לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: יְיָ לִי בְּעֹזְרָי, וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: טוֹב לַחֲסוֹת בַּייָ מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: טוֹב לַחֲסוֹת בַּייָ מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: כָּל־גּוֹיִם סְבָבוּנִי, בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם: סַבּוּנִי גַם־סְבָבוּנִי, בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם: סַבּוּנִי כִדְבֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים, בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם: דַּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַייָ עֲזָרָנִי: עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים, יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל: יְמִין יְיָ רוֹמֵמָה יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל: לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ: יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָּהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־בָם אוֹדֶה יָהּ: זֶה־הַשַּׁעַר לַייָ צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ:

אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה: אודך

מתוכו ויו"ד נוספת. הודו לה'. שנהגנו שהחזן אומר הודו והקהל חוזר לענות הודו, ואומר החזן יאמר נא והקהל עונה הודו, איננו על דרך קריאת הקדמונים הנזכרת בסוכה דף ל"ח ע"ב, אבל בהתרת משנה, כמבואר שם בתוספות ד"ה מכאן שמלוה ובפירוש הר"ן ד"ה הוא אומר הודו. ומה שמנגן החזן בהודו ובאנא מנגן יען הוא זה ביולא ממדרש ילמדנו המובא בילקוט שיר רמז תקפ"ו א"ל השמיעני את קולך בהלל, כי קולך ערב בהודו לה', ועריך נאוה באנא ה' הושיעה נא ובאנא ה' הצליחה נא. המצר, גם דגש מפרש אחד על משקל, משה קלעו (מ"א ו' כ"ט). קראתי יה, יו"ד של יה דגוש ע"פ המסורת וכן יו"ד של יסרני יה בפסוק י"ח. ענני בטעם רביע מוגרש המפסיק והנו"ן נקמץ בס"פ קדמונים וכן במכלול דף ל'. במרחביה בה"א ע"פ המסורת האומרת אלין מלין דלא מפקין ה"א, ובזיותיה (יהושע ט"ו, כ"ח) ידידיה (ש"ב י"ב, כ"ה) [illegible] (ירמיה כ', ל"א) הודויה (דה"א ד', י"ח) בתיה (דה"א ד', י"ח) וענתותיה (דה"א ח', כ"ד) ישעיה (דה"א ח', כ"ז) הללויה, קדמא (תהלים ק"ד, ל"ה) במרחביה (תהלים קי"ח, ה') בשוטיה (שיר ח' ו') שלהבתיה (שיר ח', ו') עכ"ל ונשמע מזה כי במרחביה הוא תיבה אחת, וכן גם רב ורבה בספרים דף קי"ז לגביים במרחביה תבה אחת ביה בלי מחלקת, ובסדר הדפוסה בן רוו"ה ז"ל בפרורו ע"פ שקרא ב"י, וכן מיתר; ואף כי בשלא במדרש הובא בילקוט תהלים רמז תתע"ה אורם יה של במרחביה על השם, מה ידענו שבכל מקום אשר המדרש מתנגד למסורת ההלכה כמסורת. אמילם אבריתם, ושלאתן אבשנן הלמ"ד נקמץ ע"פ המסורת. דחיתני אמר בן בנגד הגויב, אתה הגויב דחיתני לנפול, אבל השם עזרני אלא נפלתי. הפר ה"א נהגו דוגמת לספד לספד לשכב לשכב לשפט לשפך לחבד: תפש, אבל עם ב"ת וכ"ף הם רפויים בנפל בנפל בשכב בכתוב בשפך, ומעטים יוצאים מן הכלל כמו בשכן מוגד. קול רנה. קול ורנה, ולא יעמן קול אל רנה על פי הטעמים. כי אחיה, אבל אחיה. יסרני הנו"ן דגושה. יה יו"ד דגושה. אודך, מכאן עד סוף כופלים כל פסוק, ויסודו במשנה סוכה דף ל"ח מקום שנהגו לכפול יכפול, ופירש רש"י

אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה: אבן
מֵאֵת יְיָ הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: מאת
זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: זה

החזן מנגן אנא והקהל עונה.

אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא
אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא:

החזן חוזר ומנגן אנא והקהל עונה.

אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא
אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא:

בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְיָ בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְיָ: ברוך
אֵל יְיָ וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: אל
אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ: אלי
הוֹדוּ לַייָ כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: הודו

יְהַלְלוּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ כָּל־מַעֲשֶׂיךָ, וַחֲסִידֶיךָ צַדִּיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת־שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ. כִּי לְךָ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשִׁמְךָ נָאֶה לְזַמֵּר כִּי מֵעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם אַתָּה אֵל. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת:

בכל יום שיש תפלת מוסף אומר הש"ץ קדיש שלם אחר הלל, לבד בחנוכה (חוץ מראש חדש ושבת) אין אומרים כי אם חצי קדיש. בשחל ראש חדש בחול מוציאים ספר תורה א' וקוראים ד' אנשים בסדר פינחס בפרשת התמיד, כהן מתחלת וידבר עד עולת תמיד, לוי חוזר אל ואמרת להם וקורא עד רביעית ההין, ישראל עד עולת התמיד ונסכה, רביעי ובראשי חדשיכם עד יעשה ונסכו. חצי קדיש. יהללו, ומחזירים הספר תורה להיכל. אשרי, ובא לציון (ואין אומרים למנצח) חצי קדיש, וחולצים התפילין, ומתפללים מוסף.

ונהגו כן מפני שיש פרשה שכולה כפולה, הודו תחלה וסוף, יאמר נא שלש פעמים, קראתי יה, ענני במרחביה, ה' לי, ה' לי, טוב לחסות, טוב לחסות, סבוני, סבוני, דחה דחיתני ויהי לי לישועה, קול רנה וישועה, ימין ה', ימין ה', לא אמות, ולמות לא נתנני, פתחו לי שערי, זה השער, אבל מאודך ולמטה אינו כפול וע"כ כופלים את הפסוקים, ולכן עוד כפסוקים דן ק"ט. נפלאת הלמ"ד קטנה והאל"ף נבלעת דוגמת יחפאות (שמות ה', ט"ז) טבלול ק"מ, ע"ב. הצליחה מלרע ע"פ המסרת.

יהללוך, שחותמת כפסוקים דן ק"ח וקראת אם ברכת השיר, ר"ל הברכה על השיר והשיר הוא ההלל כמבואר למעלה, והרמב"ם הלכות חנוכה פרק ג' סמן י' מביא כל הנוסחא אך בשנוי קצת מנוסחתנו. ודע שעולם מביאה בשתי נוסחאות, האחת כנוסחתנו שמביאה בסדר של פסח, ונוסחא אחרת בזקן של מביא בסוף ל"ח וכמו כן תוספתא „יהללוך מעשיך ישבחוך עוסיך יודוך חוסיך כפי גודל נסיך וכתוב כל הנשמה תהלל יה הללויה ברוך אתה ה' מלך מהלל בתשבחות". — יהללוך ה' אלהינו כל מעשיך, כן גרסת הרמב"ם וכן הוא באבודרהם וכן הוא גם במחזור רפ"ה ואחר ס"י וכן במנהג יעב"ץ, והוא בשוק על פי הכתוב יודוך ה' כל מעשיך (תהלים קמ"ה, י'). ונקלת מדורים יהללוך ה' אלהינו על כל מעשיך, ומלת זו יתרת היא והרולים לקיימה יאמר להם הנוסח ליהללוך כי אז לפרש מעשיך לנבות. יודו ויברכו וכו' מספר זה של ח' שבחים נגד ג"כ בנבואה. כי לך טוב להודות, עפ"ה תהלים צ"ב, ב'. ובמחזור ספרדי כ"י הנוסח „סוד והדר לגבר מלבושך כי לך טוב" וכו' ומוביכה גם אבודרהם. מעולם עד עולם, תהלים צ' ב'.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה· מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ·

מִזְּמַן שמיני עצרת עד זמן ב״ו פסח יאמר:

מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה· וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

קדושה לש״ץ בחזרת התפלה.

נְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר ק״ה קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: ח׳ לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ· ק״ה בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: ח׳ וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר· ק״ה יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ: ח׳ לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעַמְּךָ נָתָתָּ זְמַן כַּפָּרָה לְכָל־תּוֹלְדוֹתָם· בִּהְיוֹתָם מַקְרִיבִים לְפָנֶיךָ זִבְחֵי רָצוֹן וּשְׂעִירֵי חַטָּאת לְכַפֵּר

נקוד המי״ו בפתח, לא בקמץ, כי אין פה הפסק מאמר גדול כל כך לבטא פתח לקמץ אבל נמשך המאמר עד תולדותם, וביאורו, אתה השם נתת את ראשי חדשים לעמך להיות זמן כפרה לכל תולדותם, וראה למעלה דף 262. תולדותם, תולדות עמך ר״ל לכל זרעם, כן פירשו המפרשים. והכל מ כמשן פ״ג כתב וז״ל פירש החכם בעל המלמד בשם החכם ר׳ יהודה הלוי (ראה כוזרי מאמר ג׳ סימן ה׳) כי כמו תולדותם שב אל החדשים, ר״ל ר״ח היה בא על כל תולדות (ר״ל מאורעות) ימי החדש ולכן קרא ר״ח זמן כפרה, ופירש ג״כ סוד שהוא מיד ילד הרע כי כח הגר הנולד והולך להתמעט, ור״ל כי אמיד משמאת לזכרון לפני השם כדי להגדל מיד הגר הנולד עכ״ל ואנחנו הדוחק בפירוש כמו המוסף הכפי של תולדותם על ראשי חדשים גלוי לעינים. וזבחי רצון, אשם שלמים את ישראל לאמיהם אבשים וכמו אמאת ונרצה לו לכפר עליו (ויקרא א׳, ד׳). לכפר בעדם, בדוחקת נראה כמו׳ אמשות שעירי ר״ח שמכפרין על המשכן שאכל את הטומאת, ובם נגמרה דף ט׳ ע״ב אמר קרא ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה לכפר

בַּעֲדָם· זִכָּרוֹן לְכֻלָּם יִהְיוּ· וּתְשׁוּעַת נַפְשָׁם מִיַּד שׂוֹנֵא: מִזְבֵּחַ חָדָשׁ בְּצִיּוֹן תָּכִין· וְעוֹלַת רֹאשׁ חֹדֶשׁ נַעֲלֶה עָלָיו וּשְׂעִירֵי עִזִּים נַעֲשֶׂה בְרָצוֹן· וּבַעֲבוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִשְׂמַח כֻּלָּנוּ· וּבְשִׁירֵי דָוִד עַבְדְּךָ הַנִּשְׁמָעִים בְּעִירֶךָ· הָאֲמוּרִים לִפְנֵי מִזְבְּחֶךָ: אַהֲבַת עוֹלָם תָּבִיא לָהֶם· וּבְרִית אָבוֹת לַבָּנִים תִּזְכּוֹר: וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם· וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת־קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם: וְאֶת־מוּסַף יוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר:

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיְיָ פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר שְׁלשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ וְשָׂעִיר לְכַפֵּר וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· חַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת־הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה· לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה· לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה· לְפַרְנָסָה וּלְכַלְכָּלָה· לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם· לִמְחִילַת חֵטְא וְלִסְלִיחַת

עליכם (ויקרא י', י"ז) והאי קרא בספר דר"ח כתיב וכו'. זכרון לכלם יהיו, הקרבנות מעלים זכרון ישראל לפני הקב"ה לטובה, וכמו שכתוב והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם (במדבר י' י'). והספרדים אומרים זכרון לכלם יהיה תשועת נפשם, יהיה בל' יחיד ומלת תשועה. בלי וי"ו החבור, וכמה יתורך יהיה אל תשועת ופירושו שזכרון של הקרבנות שהם הוא יהיה לכלם לתשועת נפשם, ועל דרך ונשלמה פרים שפתינו. ובסדורים אחרים זכרון לכלם היו בל' עבר, אמנם נוסחתנו היא נוסחת רב עמרם והרמב"ם ובן גרוקית, ולפי כוונתו אומן ס' תרס"ט וב"ה ס' רל"ח. מיד שונא, עיד יצר הרע אמר אחד מז' שמותיו הוא שונא (סוכה דף נ"ב ושבירת המחזור ס' קנ"ח). ובשירי דוד, פירושו ובשמחת גם כן בשירי דוד, ותבת בשמחת הקודמת מוסבת גם עליו. הנשמעים בעירך, אף בכתבין נוסח חדש בציון. והספרדים גורסים ושירי דוד עבדך נשמעים בעירך, וכן הוא גם' רב עמרם והרמב"ם ונוסחא זו ל' נקטה היא ר"ל שירי דוד עבדך האמורים לפני מזבחך נוכה לשמוע אותם בעירך. אהבת עולם וכו' עתה בב' המאמר לשעבר אל ותשועת נפשם מיד שונא וגו' יאומר, והמאמר מזבח חדש עד לפני מזבחך הוא מאמר מוסגר ביניהם (גזוישענזאץ); ואם לא נפרש כמכה לא יתושב הלשון תביא להם בל' נסתר עם נעלה נעשה נשמח בל' מדברים בעדם, והיה לנו לומר תביא לנו, וכבר התעורר על זה בעל יוסיף לומן בס' תרפ"ט. אהבת עולם, עפ"ה ירמיה ל"א, ג'. וברית אבות, כמו שכתוב ויקרא כ"ו, מ"ה. והביאנו וכו' הספרדים אומרים „יהי רצון מלפניך ה' א"א שתעלנו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו ושם נעשה לפניך את" וכו' והרמב"ם הנוסחה „א"א שמפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתעלנו לארצנו" וכו' ובמחזור רומא הנוסחה „אז יעשו עבדך ובחרך בעשותם קרבנם על גבי מזבחך ובכן יהי רצון וכו' וכן גורס המנהיג בסימן נ"ד. לציון עירך ברנה עפ"ה ישעיה ל"ה, י'. ושם נעשה וכו' עפה ולהלאה כבר מבואר בתפלת שבת ויום טוב.

עון (בשנת העבור ולכפרת פשע)· כי בעמך ישראל בחרת מכל האמות· וחקי ראשי חדשים להם קבעת· ברוך אתה יי׳ מקדש ישראל וראשי חדשים:

רצה יי׳ אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם· והשב את העבודה לדביר ביתך· ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון· ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך·

ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים· ברוך אתה יי׳ המחזיר שכינתו לציון:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי׳ אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד· צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור· נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך ועל נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובקר וצהרים· הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך מעולם קוינו לך:

מודים דרבנן.

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי׳ אלהינו ואלהי אבותינו אלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייתנו וקימתנו כן תחינו ותקימנו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמור חקיך ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם על שאנחנו מודים לך· ברוך אל ההודאות:

בחנוכה מוסיפים על הנסים. אין חנוכה ווירד היער על הנסים איינגעשאלטען.

על הנסים ועל הפרקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה·

בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו· כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך: ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, רבת את ריבם דנת את דינם נקמת את נקמתם מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך· ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה: ואחר כן באו בניך לדביר ביתך ופנו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך וקבעו שמונת ימי חנכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול:

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

ש"ץ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר. יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

שִׂים שָׁלוֹם, טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם. וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי. נְצֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה. וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

הש"ץ חוזר התפלה בקול ואומר קדושת נקדש וגומר התפלה ואומר אחריה קדיש שלם. ואומרים עלינו. שיר של יום. קדיש יתום.

ראש חדש שחל בשבת, בשחרית מתפללים כמו בשאר שבתות אלא שמוסיפים בסדר הקרבנות ובראשי חדשיכם, ואומרים בתפלה יעלה ויבוא במקומה, ולאחר שחוזר הש"ץ התפלה אומרים הלל בדילוג, קדיש תתקבל. ומוציאים ב' ס"ת וקורים בראשון ז' בסדר השבוע, ומניח ס"ת השני אצל הראשון ואומר ח"ק על שניהם, וקורא למפטיר בס"ת השני בסדר פינחס וביום השבת ובראשי חדשיכם עד סוף פיסקא ומפטירים השמים כסאי (ולפעמים נדחים הפטרה זו כמבואר לעיל בסדר קריאת התורה דף 225). ואחר שהכניסו הס"ת אומר הש"ץ ח"ק ומתפללים מוסף של שבת וראש חדש המסודר למעלה אצל סדר מוסף לשבת.

אין מברכין על הלבנה עד שזריחתה ניכרת על גבי הקרקע. לפיכך אין מברכין עד שיעברו עליה ג' ימים, ואחר ג' ימים מיד ראויה לברכה, אלא שטוב מן המובחר לקדש אותה במוצאי שבת כשהוא מבושם ובגדיו נאים. לפיכך אם ליל מוצאי שבת קודם ז' בחדש, ממתינים עד מ"ש, אבל לא יותר, ובימי הגשמים יש לחוש לעבור על עונתה אין להמתין כלל. ועד אימתי מברך עליה? עד ט"ו מיום המולד, ולא ט"ו בכלל. ואין מברכין עליה לא קודם ט' באב ולא קודם י"כ, שאין מקדשין הלבנה אלא מתוך שמחה; ומוצאי י"כ יקדש אותה במוצ"ש קודם שהבדיל בבית, ומוצאי ט' באב אחר שטעם קצת, ואם חל ט' באב ביום א' יברך עליה אחר הבדלה. וכן אבל בז' ימי אבלו לא יקדש הלבנה בשיש עוד זמן לקדשה אחר כך, אך אם יעבור הזמן יקדש באבלו. אין מקדשין הלבנה לא בשבת ולא בי"ט אם לא בדוחק גדול. כשמקדשין יש להדר אחר מנין עשרה משום ברב עם הדרת מלך, וילבש בגדים נאים ויישר רגליו ויברך מעומד, כי גדולה מצוה זו עד שאמרו עליה כל המברך על החדש בזמנו כאלו מקבל פני השכינה (סנהדרין מ"ב).

יתלה עיניו לראות הירח בתחלת הברכה:

הַלְלוּיָהּ· הַלְלוּ אֶת־יְיָ מִן־הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים: הַלְלוּהוּ כָל־מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל־צְבָאָו: הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל־כּוֹכְבֵי אוֹר: הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמָיִם: יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְיָ כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ: וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חָק־נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר: כִּי־אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ יָרֵחַ וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנָנְתָּה: מָה־אֱנוֹשׁ כִּי־תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן־אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר בְּמַאֲמָרוֹ בָּרָא שְׁחָקִים· וּבְרוּחַ פִּיו כָּל־צְבָאָם· חֹק וּזְמַן נָתַן לָהֶם· שֶׁלֹּא יְשַׁנּוּ אֶת־תַּפְקִידָם: שָׂשִׂים וּשְׂמֵחִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם· פּוֹעֵל אֱמֶת שֶׁפְּעֻלָּתוֹ אֱמֶת· וְלַלְּבָנָה אָמַר שֶׁתִּתְחַדֵּשׁ עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת לַעֲמוּסֵי בָטֶן· הָעֲתִידִים לְהִתְחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ· וּלְפָאֵר לְיוֹצְרָם

אשר במאמרו, נוסח הברכה בסנהדרין דף מ"ב ומס' סופרים פרק כ' ובה"ג והרי"ף בסוף פ' ד' תעניות ורב עמרם בסדורו והרמב"ם הלכות ברכות פרק י' וסמ"ג עשין כ"ז ורוקח ס' רכ"ט והטור בא"ח ס' תכ"ו. אשר במאמרו ברא וכו' ע"ד תהלים ל"ג, ו'. והנה ע"פ הכתוב ההוא היה לנו לומר ברא שמים, אבל אומרים ברא **שחקים**. בעבור שנמצא כן ל' שחקים אצל הירח בפסוק כירח יכון עולם, ועד בשחק נאמן סלה (תהלים פ"ט ל"ח). **חק וזמן נתן להם**, ע"ד תהלים קמ"ח, ו'. **תפקידם**, משמרתם ומשמרת שלהם מל' הפקד את הלוים (במדבר א', נ') והוא במשקל תכריך תכשיט, וכן נמצא במדרש קהלת דף פ"ג הוד ע"י שאינו עומד בתפקידיו של הקב"ה, והארץ ע"י שהיא עומדת בתפקידיו של הקב"ה. והארץ לעולם עומדת, שעומדת תפקידיה. ובויקרא רבה סוף פ' י"ט, אתה מנקה תפקידך, ובניה אינו מנקה תפקידו, ובולם ל' משמר ומנוי, בעשטעללונג. **ששים ושמחים**, על דרך הכתוב ישיש כגבור לרוץ ארח (תהלים י"ט, ו') וכן ביוצר שבת שמחים בצאתם וששים בבואם, וראה שם. **קונם**, כן הגרסה בגמרא ובה"ג סמ"ג וטור ורוקח וכן בסדורי רפ"ה ורפ"ו ובכ"י וכן העתיק רבינו שם טוב בפירושו לסדור חלק ב', פ' ל'. והוא הנכון כמבואר בתפלת שחרית דף 78. **פועל אמת שפעולתו אמת**, כן נוסח הרי"ף והרא"ש וסמ"ג והטור והכן ילדי וכן בסדורינו גם בסדורי הספרדים, והוא הוא לבורא שהוא פועל אמת וגם פעולתו היא אמת וקיימת וכמו שכתוב ויעמידם לעד לעולם (תהלים קמ"ח, ו'); ובכ"י נורם „פועל אמת שפעולתו ברך ואמת", ובמ"א „פועל אמת ופעולתו אמת", והענין אחד; אבל בגמרא ומס' סופרים ומ' רב עמרם גם ברוקח הגרסה „פועלי אמת שפעולתן אמת" והרמב"ם הגרסה „פועלי אמת ופעולתם צדק", וע"פ גרסה זו אמר הוא על צבא השמים שאינם משנים את סדרם, וראה בפירוש ר' יונה על הרי"ף גם במרדכי שם. **וללבנה**, נקרא הירח לבנה, לפי שאורה נראה לבן, כמו שהשמש נקרא חמה ע"ש חמימות אורה. **שתתחדש** בכל ל' יום, ותחזור זה הוא עטרת תפארת לעמוסי בטן, כי ישראל מונין לחדשה, ול' עמוסי בטן הוא ע"ד ישעיה מ"ו, ג'. **העתידים להתחדש כמותה**, כמו שכתוב תתחדש כנשר נעוריכי (תהלים ק"ג, ה'); ובפרקי ר"א פרק נ"א תנן גמליאל אומר כמו שהלבנה חדשים מתקדשין ומתחדשין בעולם הזה כך יהיו ישראל מתקדשין ומתחדשין לעתיד לבוא, וראה גם תשובת הרא"ה מובאה בבית יוסף למרכות ס' ר"ט; ודע כי כן

עַל שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַדֵּשׁ חֳדָשִׁים:

ג"פ בָּרוּךְ יוֹצְרֵךְ· בָּרוּךְ עוֹשֵׂךְ· בָּרוּךְ קוֹנֵךְ· בָּרוּךְ בּוֹרְאֵךְ:

ורוקד כנגד הלבנה ואומר ג"פ: (ויזהר שלא יגרע בברכיו רק זוקף ברגליו.)

ג"פ כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי רוֹקֵד כְּנֶגְדֵּךְ· וְאֵינִי יָכוֹל לִנְגֹּעַ בָּךְ· כָּךְ לֹא יוּכְלוּ כָּל אוֹיְבַי לִנְגֹּעַ בִּי לְרָעָה:

ג"פ תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן: כָּאָבֶן יִדְּמוּ זְרוֹעֲךָ בִּגְדֹל וָפַחַד אֵימָתָה עֲלֵיהֶם תִּפֹּל:

דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חַי וְקַיָּם:

ואומר לחברו ג"פ שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם: וחברו משיב ג"פ עֲלֵיכֶם שָׁלוֹם:

ג"פ סִימָן טוֹב וּמַזָּל טוֹב יְהֵא לָנוּ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל· אָמֵן:

קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא· מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים· מְקַפֵּץ עַל

הנוסחא בסדור רס"ג ותשובות הגאונים והלכות גדולות. **על שם כבוד מלכותו.** כן בגמרא והרא"ש והטור וסמ"ג. וגרסת ארחות חיים וכל בו ואבודרהם „על כבוד מלכותו" בלי תבת שם ובן הוא בסמ' סופרים ובר"יף ובס' רב עמרם, ובאמת תבה זו מיותרת, ונוסח הרמב"ם „על כבוד מלכותו ועל כל מה שברא". **מחדש חדשים** איתא בשמות רבה פ' ט"ו הרואה את הלבנה בחדושה צריך לברך משעה שהיו ישראל מקדשין את החדש, יש מן רבנן אמרין ברוך מחדש חדשים, ויש מהן אומרים ברוך מקדש חדשים, ויש מהן אומרין מקדש ישראל וחדשים, שאם אין ישראל מקדשין אותו אין אותו קדוש כלום עכ"ל. והנקוד בגמרא חֳדָשִׁים יותר נכון בחי"ת שהוא הנקנה מן חדש, כי הברכה על עדות החודש נתקנה ולא על שאר דברים המתחדשים, וע"כ טועה האומר חֳדָשִׁים בפתח פתח.

ברוך יוצרך וכו' אינו בגמרא וגם בס' רב עמרם וברמב"ם איננו, אבל הוא ע"פ מס' סופרים פרק כ' בשם איתא ז"ל ואומר ג' פעמים סמן טוב תהיה לכל ישראל, ברוך בוראך ברוך יוצרך ברוך קונך, ורוקד ג' רקידות כנגדה ואומר ג' פעמים כשם שאני רוקד כנגדך ואיני נוגע בך כך אם ירקדו אחרים כנגדי לא יגעו בי, תפול עליהם אימתה ופחד, ולמפרע, אמן אמן סלה הללויה, ואומר לחברו ג' פעמים שלום, וילך לביתו בלב טוב עכ"ל ודע כי כן הגרסא בסמ' סופרים דפוס באזיליא שנת ש"מ גם בדפוס ישן מאמשטרדם גם בס' המנהיג הלכות הלל ס' מ"ד, וכן העתיק הרוקח גם הבחיי בפירושו לפ' נח, והיא הגרסא הקדמונית מיוסדת על מדרש רבה פ' בחוקתי רק ר"ז אומר הקב"ה לעולמו, עולמי עולמי אומר לך מי בוראך מי יוצרך? יעקב בוראך יעקב יוצרך כמאמר בוראך יעקב ויוצרך ישראל (ישעיה מ"ג, א') עכ"ל הרי לנו ברור שהעיקר הוא ברוך בוראך ברוך יוצרך וכו' והסופרים הסלים האליפו התבות והעמידו אותן כדי לפנות מן ר"ת שם יעקב וכמו שכתב בפירוש בעל הכל בו בשם מ"ג והטור.

תפל עליהם, שמות ט"ו, ט"ז. ואבודרהם מביא עוד את פסוק הסמוך לו עד **יעבור עמך**, וכן הוא ברוקח ובמחזור כ"י.

דוד מלך, איננו בכ"י גם לא בסדורי רס"ג ורמ"ו, אלא שם סוף נוסח הברכה בפסוק תפול עליהם, וכן מפורש גם אבודרהם בפסוק זה, וא"כ נראה כי כל הנוסף עוד בסדורינו תוספת אחרונים הוא. והנה זה המאמר דוד מלך מובאה הרמ"א לא"ח ס' תכ"ו סעיף ב' והוא לקוח מגמ' ר"ה דף כ"ה ע"א שם רש"י גם בפירוש התנ"ך לפ' ויצא ל"ח, כ"ט. והנראה משום שמשולים דוד המלך בשבור כי תמטון תקופת הלבנה של כ"ט יום י"ב שעות ותשל"ג חלקים מקובל מבית דוד הוא וכמו שכתב הבחורי שאומר ג' סמן פ"ד ושאומר ד' סמן כ"ט. **שלום עליכם**, התניא והטור מביאים בלשון יחיד **שלום עליך**. ולטעם דרישת שלום זו אין לחברו כתב בעל מג"א, כלומר מפני שאמר תפול עליהם אימתה אומר לחברו שלום עליך עכ"ל אך לא יכון יפה טעם זה כי לא אחרי תפול עליהם אומרים שלום אלא אחרי דוד מלך, ולמנהג ספרד אין אומרים שלום עליכם אלא בסוף אחר אמירת הקדיש ובקהלות עם' מוסרים, אבל מצאתי לבעל ס' ברכת החדש (דפוס רעדלהיים שנת תקי"ב) שהוא לנשות אין לחברו איזה שלום אלא כל אותו החדש ולא ידאג משום, וע"פ זה שאמרו (הגילו בעל אור חדש) מי שקדש הלבנה לא ידאג משום באותו חודש שלאותו יום ואילך. **קול דודי**, שיר ב', ח'. וכו'. ואמירת פסוקים אלה קבלה היא מרי"ו מחסיד כמו שכתב בעל סט"ם גם מקמ"א ושל"ה דף ק"ס, ע"ב. והלומי נזירת מכלל יומי לתהלים פ"ט, ל"ח שמוביל הסגנת לומר בברכת הלבנה את ג' הפסוקים תהלים פ"ט, ל"ז ול"ז ול"ח. וכן מלאתים בס' ברכת החדש.

הַגְּבָעוֹת: דּוֹמֶה דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים· הִנֵּה־זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ· מַשְׁגִּיחַ מִן־הַחַלֹּנוֹת מֵצִיץ מִן־הַחֲרַכִּים:

תָּנָא דְבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל· אִלְמָלֵא לֹא זָכוּ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא לְהַקְבִּיל פְּנֵי אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם פַּעַם אַחַת בַּחֹדֶשׁ דַּיָּם: אָמַר אַבַּיֵי הִלְכָּךְ צָרִיךְ לְמֵימְרָא מְעֻמָּד:

מִי זֹאת עֹלָה מִן־הַמִּדְבָּר מִתְרַפֶּקֶת עַל־דּוֹדָהּ:

וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי לְמַלֹּאת פְּגִימַת הַלְּבָנָה· וְלֹא יִהְיֶה שׁוּם מִעוּט· וִיהִי אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה וּכְאוֹר שִׁבְעַת יְמֵי בְרֵאשִׁית· כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה קֹדֶם מִעוּטָהּ· שֶׁנֶּאֱמַר אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים· וְיִתְקַיֵּם מִקְרָא שֶׁכָּתוּב וּבִקְשׁוּ אֶת־יְיָ אֱלֹהֵיהֶם וְאֵת דָּוִיד מַלְכָּם· אָמֵן:

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת· אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים, מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: יְיָ יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

הַלְלוּיָהּ· הַלְלוּ־אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ: הַלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ: הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר: הַלְלוּהוּ בְתֹף וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעֻגָב: הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי־שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה: כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ· הַלְלוּיָהּ:

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה: לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל־גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ: יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים, יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי־תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישֹׁר וּלְאֻמִּים בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה: יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים, יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ: יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ:

תנא דבי, וכו' גמרא סנהדרין מ"ב. ומביאו השל"ה דף ע"ד לאמרו לסוף הברכה ולומר אחריו קדיש דרבנן, וכן הוא גם מסכת בני ספרד. גם יעב"ץ בסדורו סיים עם מאמר זה נוסח הברכה ונתן אחריו „קדיש דרבנן", אבל הוא הקדים עוד קודם תנא דבי אליה את המאמר מסנהדרין מ"ב „אמר ר' יוחנן כל המברך את החדש בזמנו כאלו מקבל פני שכינה". מי זאת, שיר ח', ה'. פגימת הלבנה, שנתמעטה על שקטרגה כדאיתא בחולין ס', ע"ב. ויהי אור הלבנה, עפ"י ישעיה ל', כ"ו. ובקשו הושע ג', ה'.

שיר למעלות אשא עיני, מזמור קכ"א. הללויה הללו אל, מזמור ק"נ. ואמירת ג' המזמורים מביא הבל מג"א בס' תב"ו בשם השל"ה, ואמנם בשל"ה בדף ע"ד ובדף ק"מ ע"ב לא הזכיר אלא את מזמור ק"נ לבד ואמירתו קודם דוד מלך ישראל. ונראה שהוסיפו גם את מזמור קכ"א כמזמור שבתוך בו שמש וירח ... בשם שישמרנו מכל דבר רע. למנצח בנגינות, מזמור ס"ז ואמירתו ע"פ המקובלים כמו שכתוב במנורת ... של"ה סוף דיני קידוש הלבנה.

חדשי השנה והמועדים אשר בהם.

ניסן, בט"ו בו מתחיל חג הפסח. אייר, אין בו יום טוב. וכי"ח בו ל"ג לעומר. סיון, בשש בו מתחיל חג השבועות. תמוז, בי"ז בו תענית והוא נקרא צום הרביעי (זכריה ח', י"ט). אב, בט' בו צום החמישי. בט"ו יום תבר מגל (סוף מס' תענית). אלול, אין בו יום טוב, ומתחילים בו ימי הסליחות. תשרי, בא' וב' בו ימי ראש השנה. בג' בו צום גדליה. בי' בו יום הכפורים. בט"ו בו מתחיל חג הסכות, ואחריו שמיני עצרת. חשון, אין בו יום טוב. כסלו, בכ"ה בו מתחילים ח' ימי חנוכה. טבת, בי' בו תענית צום העשירי. שבט, בט"ו בו ר"ה לאילנות. אדר, בי"ג בו תענית אסתר. ובי"ד וט"ו בו ימי הפורים.

לדעת החדשים המלאים לעולם, והחסרים לעולם.

ניסן. סיון. אב. תשרי. שבט. (ואדר ראשון במעוברת) מלאים לעולם, ר"ל של ל' יום.

אייר. תמוז. אלול. טבת. אדר (הסמוך לניסן) חסרים לעולם, ר"ל של כ"ט יום.

חשון וכסלו לפעמים שניהם מלאים ואז נקראת השנה **שלמה** ולפעמים שניהם חסרים ואז נקראת השנה **חסרה**. ולפעמים שחשון חסר וכסלו מלא ואז נקראת **בסדרה**, ר"ל שיהיו החדשים כולם על הסדר מלא וחסר מלא וחסר.

לדעת החדשים שלעולם אין להם ר"ח כי אם יום אחד ואותם שלעולם להם ב' ימים.

ניסן. סיון. אב. תשרי. שבט. לעולם ר"ח יום אחד בלבד.

אייר. תמוז. אלול. חשון. אדר. ואדר. לעולם ר"ח ב' ימים.

כסלו וטבת לפעמים ב' ימים ר"ח ולפעמים יום א' בלבד. כיצד? כשחשון וכסלו שניהם מלאים אז יהיו לכסלו ולטבת ב' ימים ר"ח, וכשיהיו חשון וכסלו שניהם חסרים אז אין לכסלו ולטבת כי אם ר"ח יום אחד, וכשיהיו חשון חסר וכסלו מלא אז יהיה לכסלו ר"ח יום א', ולטבת ב' ימים.

לדעת הימים הראויים לקבוע בהם ר"ח ולא בזולתם, והם יובן מן יום השני של ר"ח שהוא ראשון לחדש ועיקר לחשבון.

ניסן אגהז. אייר בגהז. סיון אגדו. תמוז אגהו. אב בדוז. אלול אבדו. תשרי בגהז. חשון בדהז. כסלו אבגדהו. טבת אבגדו. שבט בגדהז. אדר זבדו. ובשנים מעוברות אדר ראשון בדהז. אדר שני זבדו.

סימני השנים הפשוטות והמעוברות.

סימן לפשוטות: **בש"ה. בח"ג. גכ"ה. הש"א. הכ"ז. זש"ג. זח"א.**

סימן למעוברות: **בש"ז. בח"ה. גכ"ז. הש"ג. הח"א. זש"ה. זח"ג.**

פירוש, האות הראשונה רומזת על יום השבוע שבו הוקבע ראש השנה, והאות השנית מורה על השנה אם היא שלמה או חסרה או כסדרה, והאות הג' מורה על יום קביעת ראש חדש ניסן ופסח.

הקביעות ומולדי תשרי לז' שנים רצופות.

שנה:	תרכ"ט	תר"ל	תרל"א	תרל"ב	תרל"ג	תרל"ד	תרל"ה
קביעות:	הכז פשוטה.	בשז מעוברת.	בשה פשוטה.	זחג מעוברת.	הכז פשוטה.	בשה פשוטה.	זחג מעוברת.
מולד תשרי:	ה' ח' תפ"ח.	ב' י"ז, כ"ג.	א' י"ד, תרט"ז.	ה' כ"ג, תמ"ב.	ד' כ', תתרל"ח.	ב' ה', תתכ"ג.	ו' י"ד, תרל"ג.

סימן לראשי חדשים של כל השנה.

ראשי החדשים לשנים הם מורים על סדר ימי השבוע כיצד? למשל אם סימן השנה הפשוטה זש"ג, הנה ידעת שסימן זה שחשון וכסלו שניהם מלאים ור"ח תשרי ביום שבת, לכן תדע שחשון ביום א' ב', וכסלו ג' ד', וטבת ה' ו', ושבט ז', ואדר א' ב', ניסן ג', אייר ד' ה', סיון ו', תמוז ז' א', אב ב', אלול ג' ד'. וכמו כן אם סימן השנה המעוברת זח"ג הרי ידעת שחשון וכסלו שניהם חסרים ושיהיה ר"ח תשרי ביום שבת, לכן תדע שחשון ביום א' ב', וכסלו ג', וטבת ד', ושבט ה', אדר ראשון ו' ז', ואדר שני א' ב', ניסן ג'. אייר ד' ה', סיון ו', תמוז ז' א', אב ב', אלול ג' ד'. וכן על דרך זה בשלמה.

לוח לקביעת המועדים.

לדעת הימים הראוים לקבוע בהם המועדים.

ראש השנה וסכות בגהז. כפור בדהז (וכמוהו תענית אסתר אלא שאם חל בשבת יוקדם ליום ה׳). חנוכה אבדהוז. צום י׳ טבת אגדהו. פורים אגהו. פסח אגהז (וכמוהו צום י״ז תמוז וט׳ באב אלא שאם חלו בשבת נדחו ליום א׳). שבועות והושענא רבא אגדו.

הרי יצא לנו הסמן לימים שלא יחולו בהם המועדים, כזה:
לא אדו ראש השנה וסכות, לא בדו פסח,
לא גהז שבועות והושענא רבה,
לא אגו יום הכפורים, ולא זבד פורים.

סימן לקביעת המועדים מימות הפסח.

א״ת פי׳ ביום א׳ של פסח יחול לעולם תשעה באב, וסמן: על מצות ומרורים.
ב״ש פי׳ ביום ב׳ של פסח יחול לעולם חג שבועות. (וביום שיחול שבועות יחול חנוכה של שנה הבאה, אך בתנאי שהשנה שבאה בה חנוכה היא כסדרה או חסרה, אבל אם היא שלמה אז לא יחול חנוכה בשבועות שלפניו.)
ג״ר פי׳ ביום ג׳ של פסח יחול לעולם ראש השנה.
ד״ק פי׳ ביום ד׳ של פסח יחול לעולם קריאת התורה הוא שמחת תורה.
ה״ץ פי׳ ביום ה׳ של פסח יחול לעולם צום כפור.
ו״פ פי׳ ביום ו׳ של פסח חל פורים שעבר.
פל״ג פי׳ ביום שחל בו פורים יחול לעולם ל״ג לעומר.

סמנים לחבור הפרשיות

י״ד הפרשיות ויקהל פקודי תזריע מצורע אחרי קדושים בהר בחקותי חקת בלק מטות מסעי נצבים וילך לפעמים יקראו כל אחת בשבתה בפני עצמה בכל שאר פרשיות התורה, ולפעמים שיחוברו ויקראו שתים יחד בשבת. והכלל כי בשנה פשוטה, תזריע ומצורע, אחרי וקדושים, בהר ובחקותי, מטות ומסעי לעולם מחוברות יקראו. ובשנה מעוברת, ויקהל פקודי תזריע מצורע אחרי קדושים בהר בחקותי תמיד נפרדות. אבל שאר הפרשיות תלוי חבורן או פרודן בקביעות השנה. וזה סמן קריאתן:

בשנה פשוטה,

בקביעה בשה״ז, ״ גכ״ה : כל הפרשיות מחוברות.
״ בח״ג, ״ זש״ג : נפרדות חקת, בלק.
״ הכ״ז, ״ זח״א : נפרדות חקת, בלק, נצבים, וילך.
״ השׁ״א : נפרדות ויקהל, פקודי, חקת, בלק, נצבים, וילך.

בשנה מעוברת,

בקביעה הח״א : כל הפרשיות נפרדות.
״ בש״ז, ״ גכ״ז : מחוברות מטות ומסעי.
״ הש״ג : מחוברות נצבים וילך.
״ זח״ג : מחוברות מטות ומסעי, נצבים וילך.
״ בח״ה, ״ זש״ה : מחוברות חקת ובלק, מטות ומסעי, נצבים וילך.

הראשון לחדשים הוא חדש האביב חדש ניסן, וחמשה עשר יום לחדש הזה חג הפסח הוא חג שבעה ראשון למועדי ה'.

ראש חדש ניסן אינו חל אלא באחד מימי אגה"ו, וכשחל בשבת אז הוא פרשת החדש, ומתפללים כמו בשאר ראש חדש בשבת, אלא שמוציאים ג' ס"ת וקורים בס"ת ראשון בסדר היום ו' גברי, והשביעי קורא פרשת ראש חדש בס"ת שני, והמפטיר קורא פרשת החדש בס"ת שלישי, וכמבואר בסדר קריאת התורה לשעלה דף 225.

כל ימי ניסן אין מתענין ואין מספידין, ואין אומרים תחנון, ולא יהי רצון אחר קריאת התורה בשני ובחמישי, ואין מזכירין נשמות ואין אומרים צדקתך, ואין אומרים צדוק הדין ולא קדיש בבית הקברות.

שבת הסמוך לפסח נקרא שבת הגדול. בו בשבת מתחילים למנן הכל יודוך בקול, ומפטירין וערבה לה' (אבל בק"ק פפ"דם נוהגין להפטיר בשל פרשה חוץ אם חל בערב פסח אזי מפטירין וערבה), ובמנחה פוסקים לומר ברכי נפשי, ויש ק"ק שנהגו לומר בהגדה עבדים היינו וכו' עד לכפר על כל עונותינו.

בדיקת החמץ·

אור לי"ד (וכשחל בשבת אור לי"ג) בודקין החמץ לאור הנר מיד אחר תפלת ערבית, ולא יאכל באותה שעה סעודה קבועה קודם שיבדוק.

הבודק קודם שיבדוק צריך לברך זו.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל בִּעוּר חָמֵץ:

(ויכול להוציא אחרים המכוונים לברכתו) ובודק כל המקומות שברשותו שמכניסים בהם חמץ, ואע"פ שכבר נתכבד. ואחר שגמר בדיקתו יזהר להצניע היטב החמץ שמשייר לאכילתו שלא יצטרך בדיקה שנית, והחמץ שמצא ורוצה לשרפו נוהגים לשמרו עד שעת הביעור ולשרפו, וצריך ליזהר שלא יאבד ויהא זקוק לבדוק שנית.

מיד אחר הבדיקה יבטל כל חמץ שברשותו הבלתי ידוע לו שמא נעלם ממנו, ויאמר:

כָּל חֲמִירָא וַחֲמִיעָא דְּאִכָּא בִרְשׁוּתִי דְּלָא חֲמִתֵּהּ וּדְלָא בִעַרְתֵּהּ לִבָּטֵל וְלֶהֱוֵא כְּעַפְרָא דְאַרְעָא:

ערב פסח בבקר השכם מתפללים, ואין אומרים מזמור לתודה ולא אל ארך אפים ולא למנצח. אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש, ועכשו נהגו לשרוף בסוף חמישית, ואחר שרפה מבטלים פעם שנית ואומרים:

כָּל חֲמִירָא וַחֲמִיעָא דְּאִכָּא בִרְשׁוּתִי דַּחֲמִתֵּהּ וּדְלָא חֲמִתֵּהּ דְּבִעַרְתֵּהּ וּדְלָא בִעַרְתֵּהּ לִבָּטֵל וְלֶהֱוֵא כְּעַפְרָא דְאַרְעָא:

הביטול ודאי צריך להיות דוקא קודם שעה ששית לפי שאחר זמן איסורו אינו ברשותו לבטלו. גם כשחל ע"פ בשבת צריך לבער בערב שבת קודם חצות.

על בעור חמץ, פסחים דף ז'. כל חמירא, שם דף ו', ע"ב אמר רב יהודה אמר רב הבודק צריך שיבטל וכו' והרי"ף שנה הנוסחא והיא ע"פ שאלתות דר' אחאי גאון ס' ע"ג שגם כתב ח"ל, בודק למבדק שחייב לברוכי בא"י אקב"ו על בעור חמץ, ובתר דבדק ליימא הכי כל חמירא דאיכא ברשותי דחזיתיה ודלא חזיתיה הדין וגם ידענו ביום ליבטל ברשותי ויהא בשבורת דארעא ודומה לה גם הנוסחא ג"כ בהלכות גדולות. וכירושלמי פסחים פרק ב' גם בל' שבדי בגה"ל אמר רב, צריך שיאמר „כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואיני יודע בו יבטל". חמירא, תרגום של שאור. וחמיעא, תרגום של חמץ (אונקלוס שמות י"ג, ו'). חמתה, ראיתיו, וירא ה' תרגום ירושלמי וחמא ה'. ויש אומרים חזותה והענין אחד כי כן תרגום אונקלוס בל' ראיה בל' חזו. בעפרא כן המקור בל' פועל מצוה עם בני המספר וכמו שמוכיח בספר נבדק חו"מ בסדר הגדה שלו, לפשיל הכי"ת דנוסח בל"ל כמו ועפרא (שופטים ה', ג'. וי"ג) שמות דנוסח הכי"ת בני"ו וס"מ. ושעמו יהי מכוטל. ולהוא דניאל ב' ב"ת.

מנהג של ישראל שהבכורים מתענין בערב פסח בין בכור מאב בין בכור מאם, ובכורי כהנים ולויים. ויש אומרים שהאב או האם מתענין בשביל בכור קטן, ואין בכל זה מנהג מוחלט אלא רשות הוא ולא חובה, גם נהוג היום אם ירצה להתענות מנהגא הוי, ובלאו הכי אנשי מעשה מתענין בו כדי שיאכלו בלילה מצה לתיאבון, והכל כפי מה שהוא אדם. וכשחל ערב פסח בשבת יש אומרים שמקדימין להתענות ביום ה', וטוב יותר לנהוג כן, ויש אומרים הואיל ואידחי אידחי, לכן אין להטילו חובה אחר שבכל עיקר אינו אלא מנהג שספקו להקל (יעב"ץ). הבכורים יכולין לאכול בסעודת מצוה.

מתחלת שעה שביעית ולמעלה אסור לאכול חמץ ד"ת כלאו. ומצה שנלושה במי פירות שאין יוצאין בה ידי חובתן בלילה וקוראין לה מצה עשירה וכן מצה שנתפררה ונתבשלה מותר לאכול אף אחר חצות עד שעה עשירית. אבל מצה שיוצאין בה בלילה אסורים לאכול כל יום י"ד. מתחלת שעה עשירית ולמעלה אסור לכל אדם הבריא לאכול אפילו מצה עשירה, אבל אוכל הוא מעט בשר פירות וירקות ובלבד שלא ימלא כריסו מהן, וכן יין מותר לשתות כשיעור שגורר תאות המאכל, ובלבד שלא ישתכר ממנו באופן שיקץ מאכילה או שיבוא להשתקע בשינה ויתבטל ממצות הלילה.

לענין מלאכה עד חצות, מקום שנהגו לעשות עושין, שלא לעשות אין עושין, ויש אומרים לדידן מקום שנהגו שלא לעשות הוא, ואינו מנהג פשוט בכל מקום. אפילו במקום שנהגו לעשות עד חצות, מחצות ולמעלה אסור, ואפילו בחנם אסור במלאכה גמורה, אבל הקלה כגון מעט תקון כלים לצורך יו"ט הוא מותר, ואם עושה להשתכר אף היא אסורה, וכל מה שהוא מותר בחה"מ כל שכן שמותר בע"פ. אין מקיזין דם בשום ע"פ.

לאחר חצות נכנסים למרחץ, ונהגו אנשי מעשה הבריאים לטבול בכל ע"פ, ואין מברכים על הטבילה.

אחר תפלת מנחה יעסוק בסדר קרבן פסח שהיה נשחט בי"ד בניסן אחר תמיד של בין הערבים, וזה לך סדרו כמו שנוהגים היראים אנשי מעשה:

רִבּוֹן הָעוֹלָם, אַתָּה צִוִּיתָנוּ לְהַקְרִיב קָרְבַּן הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וְלִהְיוֹת כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם וּלְוִיִּם בְּדוּכָנָם וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָם קוֹרְאִים אֶת־הַהַלֵּל. וְעַתָּה בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ חָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבָטֵל קָרְבַּן הַפֶּסַח וְאֵין לָנוּ לֹא כֹהֵן בַּעֲבוֹדָתוֹ וְלֹא לֵוִי בְּדוּכָנוֹ וְלֹא יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדוֹ, וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ. לָכֵן יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּהְיֶה שִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ חָשׁוּב לְפָנֶיךָ כְּאִלּוּ הִקְרַבְנוּ אֶת־הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ וְעָמַדְנוּ עַל־מַעֲמָדוֹ וְדִבְּרוּ הַלְוִיִּם בְּשִׁיר וְהַלֵּל לְהוֹדוֹת לַיְיָ: וְאַתָּה תְּכוֹנֵן מִקְדָּשְׁךָ עַל־מְכוֹנוֹ וְנַעֲלֶה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ אֶת־הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ כָּאָמוּר, דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת: וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תָּכֹסּוּ עַל־הַשֶּׂה: שֶׂה תָמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכְּבָשִׂים וּמִן־הָעִזִּים תִּקָּחוּ: וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם: וְלָקְחוּ מִן־הַדָּם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וְעַל־הַמַּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם: וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו וְעַל־קִרְבּוֹ: וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנֹּתָר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ: וְכָכָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֶּלְכֶם בְּיֶדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה:

וכן כך היתה עבודת קרבן פסח בבית אלהינו. ביום ארבעה עשר בניסן אחר שחיטת תמיד של בין הערבים ואחר הטבת הנרות היו מביאים מן הכבשים או מן העזים זכר תמים בן שנה ושוחטים אותו בעזרה בכל מקום. ואין שוחטים הפסח ואין זורקים הדם ואין מקטירים החלב על החמץ. שחט השוחט וקבל דמו הכהן הראשון שבראש השורה ונתן לחברו וחברו לחברו והכהן הקרוב אל המזבח זורקו זריקה אחת כנגד היסוד וחוזר הכלי ריקם לחברו. מקבל הכלי המלא תחלה ואחר כן מחזיר הריקם. והיו הכהנים עומדים שורות שורות וביכיהם בזיכי כסף ובזיכי זהב ולא היו לבזיכים שוליים שמא יניחום ויקרש הדם: אחר כן תולים את הפסח ומפשיטים אותו כלו וקורעים אותו ומטהרים את קרביו עד שיצא הפרש ומוציאים את האמורים החלב שעל הקרב ויותרת הכבד ושתי הכליות והחלב אשר עליהן והאליה לעמת העצה ונותנים אותם לכלי שרת ומולחים אותם ואחר כן מקטירים הכהן על גב המזבח כל אחד לבדו: ובשלש כתות הפסח נשחט ואין כת פחותה משלשים איש. נכנסה כת אחת נתמלאה העזרה ונועלים אותה. ובעוד שהם שוחטים ומקריבים קוראים את ההלל. ואם גמרו אותו קדם שיקריבו כלם, שונים אותו. ואם שנו ישלשו. ועל כל קריאה תוקעים שלש תקיעות תקיעה תרועה תקיעה. גמרו להקריב פותחים העזרה. יוצאת כת ראשונה ונכנסת כת שניה ונועלים העזרה. גמרו להקריב פותחים העזרה יוצאת כת שניה ונכנסת כת שלישית. ומעשה כלן שוה. ואם הפסח נמצא טרפה לא עלה לו עד שיביא אחר: וכשחל ארבעה עשר להיות בשבת שחיטתו וזריקת דמו ומחוי קרביו והקטר חלביו בלבד דוחים את השבת, ושאר עניניו אינם דוחים את השבת. ואין מוליכים אותו לביתו בשבת אלא הכת האחת מתעכבת עם פסחיהם בהר הבית והכת השניה יושבת לה בחיל והשלישית במקומה עומדת. חשכה יצאו וצלו את פסחיהם: ואחר שיצאו כלם רוחצים את העזרה ואפילו בשבת מפני לכלוך הדם שהיה בה. וכיצד היתה הרחיצה. אמת המים היתה עוברת בעזרה והיה לה מקום יציאתה. וכשרוצים להדיח את העזרה סותמים מקום יציאתה והיא מתמלאת על כל גדותיה עד כי המים צפים ועולים מכאן ומכאן ומתקבץ אליה כל דם ולכלוך שבעזרה ואחר כן פותחים מקום יציאתה והכל יוצא עד שנשאר הרצפה מנקה ומשפה. וזהו כבוד הבית: אשרי העם שככה לו אשרי העם שיי אלהיו:

ואח"כ יאמר:

אלהינו ואלהי אבותינו מלך רחמן טוב ומטיב הדרש לנו שובה אלינו בהמון רחמיך בגלל אבות שעשו רצונך בנה ביתך כבתחלה וכוננהו על מכונו והראנו בבנינו ושמחנו בתקונו והשב שכינתך לתוכו והשב כהנים לעבודתם ולוים לשירם ולזמרם וישראל לנויהם. ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם על קיר מזבחך לרצון: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך, יי צורי וגואלי, אמן:

ערוב תבשילין·

י"ט שחל בערב שבת לא יבשלו בתחלה לשבת הקדרה בפני עצמה, אבל מבשל כמה קדרות לי"ט ואם הותיר, הותיר לשבת, אבל ע"י עירוב מבשל בתחלה לשבת. עירוב זה עושין אותו בפת ותבשיל, ואם לא עשאו אלא מתבשיל לבד מותר, ושיעורו כזית בין לאחד בין למאה (ויש מצריכים בפת כביצה וכן נוהגים לכתחלה). מצוה על כל אדם לערב, וגדול העיר מערב על כל בני עירו כדי שיסמוך עליו מי ששכח או נאנס או אבד עירובו. כשמערב לאחרים צריך לזכות להם ע"י אחר, ואחר שהגביה הזוכה חוזר המזכה ונוטלו בידו ומברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־מִצְוַת עֵרוּב:

בְּדֵן עֵרוּבָא יְהֵא שְׁרֵא לָנָא לְמֵפֵא וּלְבַשָּׁלָא וּלְאַטְמָנָא וּלְאַדְלָקָא שְׁרָגָא וּלְמֶעְבַּד כָּל־צָרְכָּנָא מִיּוֹמָא טָבָא לְשַׁבְּתָא לָנוּ וּלְכָל־הַדָּרִים בָּעִיר הַזֹּאת:

ווער קיין לה"ק פערשטעהט, דער מאג אויך אויף דייטש זאגען:

דורך דיעזען ערוב זייא עז אונז ערלויבט, צו באקקען, צו קאכען, שפייזע ווארם צו ערהאלטען, ליכטער אנצוצינדען אונד איבערהויפט אללעז נאטהיגע פאן י"ם אויף שבת צו פערריכטען, זא וואהל אונז, אלז יעדעם, דער אין דיעזער ארטע וואהנט.

נאכל העירוב או אבד קודם שבשל לשבת, יתן קמחו ותבשילו לאחרים שעירבו במתנה והם אופין ומבשלים לו אפילו בביתו, ואם אין שם אחרים שעירבו, מותר לאפות פת אחת ולבשל קדרה אחת ולהדליק נר אחד. אם נזכר בי"ט ראשון של גליות שלא עירב יכול לערב בתנאי ויאמר: אם היום קדש איני צריך לערב, ואם היום חול בעירובא הדין יהא שרא כו' ולמחר אין צריך לומר כלום. לאחר שהכין צרכי שבת יוכל לאכלו ע"פ יניח אותו ללחם משנה בערבית ושחרית, ולמנחה יבצע עליו.

ערוב חצרות·

נוהגין לגבות בע"פ קמח מכל בני העיר ועושים ממנו חלת מצה לערוב חצרות ושתופות, ושיעור החלה צריך שיהא כשיעור ב' ביצים כשהדיורין מן י"ח בני אדם ולמטה, אבל כשהדיורין מרובין מן י"ח די ליקח בשביל כל א' וא' שיעור גרוגרת שהוא שליש ביצה. ולערב פסח קודם ת"ע המזכה שהקהל נוטלה בידו ונותנה ליד אחד לזכות בה ויאמר לו כלשון הזה (ויכול לומר בא"ז לשון שמבין): זכה בעירוב זה לאחינו ב"י הדרים פה עמנו ושיבואו לדור בעיר הזאת, (בחצר הזאת, במבוי זה) שיסמכו עליו לטלטל על ידו מרשות לרשות בשבת וי"ט הבאים: ואחר המזכה ונוטלו מיד הזוכה ומברך ברכה זו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־מִצְוַת עֵרוּב:

בְּדֵן עֵרוּבָא יְהֵא שְׁרֵא לָנָא לְאַפָּקָא וּלְעַיָּלָא מִן־הַמְּבוֹאוֹת לַחֲצֵרוֹת וּמִן־הַחֲצֵרוֹת לַמְּבוֹאוֹת וּמִשְׁתֵּיהֶן לְבָתִּים וּמִבָּתִּים לְשְׁתֵּיהֶן בְּכָל־שַׁבְּתוֹת הַשָּׁנָה (וי"ט) לָנוּ וּלְכָל־הַדָּרִים בָּעִיר הַזֹּאת:

ונוהגין להניח העירוב בבה"כ במקום משומר שלא יאבד ושלא יאכלוהו העכברים.

על מצות ערוב, ביצה דף ט"ז ורמב"ם הלכות י"ט פרק ו'. בדן וכו', הרמב"ם מביא הנוסחא בל' הקדש וכן גם הסמ"ג בלא תעשה ס' ע"ה מביאה בלה"ק וז"ל „בערוב זה יותר לי ולכל בני העיר לאפות ולבשל ולהטמין ולהדליק מיום טוב של מחר לשבת", אך גם בס' רב עמרם ובתניא ובאגודות חיים ובטור א"ח ס' תקכ"ז הנוסח בל' ארמי וכן במהרי"ל, ואין קפידא בו ויכול לאמרה בכל לשון שמבין. דבר כן הוא בכל מ"י ובכל"ל ע"פ דקדוק ל' ארמי, ומה שבמחזורים חדשים מצויין הוא שגגה ואף בשנקודו דבריו לא יתכן, כי הוא הוא במקום ... וטעמו כמו ... בשתוך למעלה דף 153, וכמו שלא טובל להסמיך בכל"ם לפני רגה לומר ... בקמה, כן גם בארמית לא יתכן לומר קמא קמא, וע"כ נראה כי הנוסחא הקדמונית היא היא הנכונה וטעמו ... שרא ... בכל"א והוא מימי משל כמו דניאל ב', כ"ב (אף כי בא גם בטעם אחר) וכמו ... (ג', י"ט) ... (עזרא ה', י"ח), וטעמו בעברית כמו בערוב יהי מותר לנו. למפא כל"ל דוגמת למחא, למנא (דניאל ג', ב'. י"ט) ... ויחסר פ"א הפעל מהמקבתם. ... עזרא ד', כ"ב. וו', י"ת. שרגא, הנר, נר לתלי דבחך תרגומו ... (תהלים קי"ט, ק"ה).

על מצות ערוב, ערובין פ"ח, ע"ב. ורמב"ם הלכות ערובין ... והנה ערובי תבשילין וערובי חצרות גם ערובי תחומין לשלשתן הברכה שוה היא. בדן וכו' גם זו הנוסחא מביאה הרמב"ם בל' עברי וכן גם הסמ"ג „וז"ל בערוב זה יהא מותר להוציא ולהכניס מן הבתים לחצר ומן החצר לבתים ומבית לבית לכל הדרים בחצר". ובסדור רב עמרם ובש"ע א"ח ס' שס"ו ובמהרי"ל בא בל' ארמית, ויש פה שנויי נוסחא ... לאפקא, להוציא. ולאעלא, ולהעלות, והאל"ף במקום ... בדניאל ה' ו', רק שם כתוב בה"א, ואל"ף וה"א בארמית באות כמשמו ובמות זו תמורת זו.

בערב י"ט ילבש מלבושיו הנקיים והמכובדים כדי לקבל הרגל בשמחה ובששון. והולכים לבהכ"נ ומתפללים מנחה כחול בסדרו ובשבת כסדרו. ומדליקים הנרות לי"ט כמו לשבת ומברכים בא"י אמ"ה אקב"ו להדליק נר של יום טוב, ואין צריך לברך שהחיינו, מיהו אם יברך אין מוחין בו, וטוב להדליק קודם שנכנסים לבהכ"נ, ואם לאו מדליק בלילה כשנכנס לבית.

בערבית מתחילים ברכו וכו' דף 183, ואומרים המעריבים לפי המנהג, ומתפללים תפלת ערבית של י"ט.

תפלת ערבית ושחרית ומנחה.

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך:

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה. מלך עוזר ומושיע ומגן. ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע.

פון שמיני עצרת מוסף אן ביז צום ערשטען טאג פסח מוסף זאגט מאן:

משיב הרוח ומוריד הגשם:

מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישני עפר. מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה. ונאמן אתה להחיות מתים. ברוך אתה יי מחיה המתים:

אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה: ברוך אתה יי האל הקדוש:

קדושה לש"ץ בחזרת התפלה.

ק' נקדש את שמך בעולם כשם שמקדישים אותו בשמי מרום ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר: ק"ה קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו:

בתפלת שחרית.

ק' אז בקול רעש גדול אדיר וחזק משמיעים קול מתנשאים לעמת שרפים לעמתם ברוך יאמרו: ק"ה ברוך כבוד יי ממקומו: ק' ממקומך מלכנו תופיע ותמלוך עלינו כי מחכים אנחנו לך: מתי תמלוך בציון בקרוב בימינו לעולם ועד תשכון: תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך לדור ודור ולנצח נצחים: ועינינו תראינה מלכותך כדבר האמור בשירי עזך על ידי דוד משיח צדקך: ק"ה ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

בתפלת מנחה.

ק' לעמתם ברוך יאמרו: ק"ה ברוך כבוד יי ממקומו: ק' ובדברי קדשך כתוב לאמר:

ק' לדור ודור נגיד גדלך ולנצח נצחים קדשתך נקדיש ושבחך אלהינו מפינו לא ימוש לעולם ועד כי אל מלך גדול וקדוש אתה. ברוך אתה יי האל הקדוש:

אתה בחרתנו מכל העמים· אהבת אותנו· ורצית בנו· ורוממתנו מכל הלשונות· וקדשתנו במצותיך· וקרבתנו מלכנו לעבודתך· ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת:

כשחל י"ט במוצאי שבת מוסיפים ותודיענו.   אם מוצאי שבת ווירד ותודיענו היינגעזעטצט.

ותודיענו יי אלהינו את־משפטי צדקך ותלמדנו לעשות חקי רצונך ותתן לנו יי אלהינו משפטים ישרים ותורות אמת חקים ומצות טובים ותנחילנו זמני ששון ומועדי קדש וחגי נדבה· ותורישנו קדשת שבת וכבוד מועד וחגיגת הרגל· ותבדל יי אלהינו בין קדש לחול בין אור לחשך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה· בין קדשת שבת לקדשת יום טוב הבדלת ואת־יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת· הבדלת וקדשת את־עמך ישראל בקדשתך:

ותתן לנו יי אלהינו באהבה שבתות למנוחה ומועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את־יום השבת הזה ואת יום

אתה בחרתנו, היא ברכה אמצעית משבע ברכות של תפלת המועדים ונקראת קדושת היום (מגלה דף י"ז ור"ה ל"ב) בעבור שמזכירים בה מעלת הי"ט וקדושתו שנקדש מימים אחרים ומוזכרת בנוסחא ביומא פ"ז ע"ב. בחרתנו מכל העמים, אהבת אותנו עפ"ה דברים י', ט"ו. וי"ד, ב'. ורצית בנו עפ"ה תהלים קמ"ט, ד'. מכל הלשונות, ר"ל מכל האומות ללשונותם, כמו כל הגוים והלשונות (ישעיה ס"ו י"ח). ושמך הגדול וכו' עפ"ה ירמיה י"ד, ט'.

ותודיענו וכו', נקראת מרגניתא, ברכות ל"ג ע"ב, ושם כל הנוסחא. ותודיענו ה' אלהינו את משפטי צדקך, כן נוסח הגמרא שם בברכות, והספרדים אומרים ותודיענו משפטי צדקך, בלי הזכרת השם, והוא ע"פ הרמב"ם הלכות ברכות פרק ב' הלכה י"ב. משפטים ישרים, בסדור ר"י גם בסדורי הספרדים באהבה משפטים ישרים. ותורות בן גם' את עמרם ובאבודרהם ובמחזור רומא ב"י גם בסדור אשכנזים מצות אמ"ת גם בסדורי הספרדים ובכ"ל כי הוא ע"פ הכתוב בנחמיה ט', י"ג. חקים ומצות טובים, בסדור רב עמרם חקי ואשר יעשה אותם האדם וחי בהם. וזמני ששון וכו' ג' הלשונות כנגד ג' דברים שנצטוו ישראל במועד והם ראייה חגיגה ושמחה (חגיגה ו' ב'), והאומרים וזמני ששון נגד השמחה, ומועדי קדש נגד שלש ראייה, וחגי נדבה נגד שלמי חגיגה. הרגל, פסח שבועות וסוכות כל אחד מן ג' חגים האלה יקרא רגל, ובן שלשן רגל (חגיגה ג') כעיקר הרגל (שם ז') והוא עפ"ה שלש רגלים תחג לי (שמות כ"ג, י"ד), ולוקח השם של רגל, בעבור כי בחגים האלה יעלה כל זכר למקדש והולכם של העולים יעלו ברגליהם וכמו שביאר הרשב"ם בפסוק שם. ותבדל וכו' עד בין קדשה, כולו לא נמצא בב"י גם לא בסדור רס"ג ואף בנוסחא הגמרא והרמב"ם איננו. לקדשת יום טוב הבדלת, כי בי"ט אוכל נפש מותר, ובשבת כל מלאכה אסורה. הבדלת וקדשת, ע' והייתם לי קדושים, ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי (ויקרא כ', כ"ו).

ותתן לנו וכו' נזכר כמו כן בברכות ל"ג, ע"ב. לשמחה, כמו שכתוב ושמחת לפני ה', ושמחת בחגך (דברים ט"ז, י"א. וי"ד). חגים, כמו שנקראו חג המצות חג השבועות חג הסכות. וזמנים לששון, הוא כפל לשון של מועדים לשמחה. את יום חג וכו' ואם חל י"ט בשבת כוללים השבת עם הי"ט, כדאיתא בגמ' מגלה דף י"ז מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע, ובירו' מתחיל בשל שבת, ברכה אחת לשניהם, ומתחיל להזכיר של שבת תחלה, ותתן לנו את יום המנוחה הזה ואת יום חג פלוני הזה עכ"ל (וכן גם גרסת הרמב"ם בסדור תפלה שלו, את יום המנוחה הזה ואת וכו') וברש"י על הרי"ף הגרסא את יום השבת הזה ואת יום וכו' וכך היא נוסחת סדורינו וכן הוא ברוקח ס' נ"ג ובכל ס' ל"ג. אבל הר"ן גם הטור בא"ח ס' תפ"ז גורסים את יום המנוח הזה ואת וכו' וכן הוא בסדורי ספרד. וכתב עליו בעל בניד ומגוה דף ס"ג, ב', בשבת וי"ט אין לומר יום המנוח הזה כי אם את יום

לפסח	לשבועות	לסוכות	לשמיני עצרת ולש"ת
חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה. זְמַן חֵרוּתֵנוּ	חַג הַשָּׁבֻעוֹת הַזֶּה. זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ	חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה. זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ	הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת הַזֶּה זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ

בְּאַהֲבָה מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ. וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ. וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. וְזִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ. לִפְלֵיטָה וּלְטוֹבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם

לפסח	לשבועות	לסוכות	לשמיני עצרת ולשמחת תורה
חַג הַמַּצּוֹת	חַג הַשָּׁבֻעוֹת	חַג הַסֻּכּוֹת	הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת

הַזֶּה. זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה, וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים. וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ. כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

וְהַשִּׂיאֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת בִּרְכַּת מוֹעֲדֶיךָ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם לְשִׂמְחָה וּלְשָׂשׂוֹן כַּאֲשֶׁר רָצִיתָ וְאָמַרְתָּ לְבָרְכֵנוּ: לשבת אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ (רצה במנוחתנו) קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ

בשבת הוא, והסמן אמר לי מורי (הר"ח ויטאל) ז"ל שנות עם הארץ היא עכ"ל, ואם כשקול הענין בשאוני הלשון נמצא בנים דברי הרמ"ז ז"ל, כי הודאת תנת פגוש בכל המקרא היא על מקום המנוחה ר"ל מקום אשר נחים עליו ולא יכון לומר כן על השבת, ויפול בזה הטעם שהביא בעל העקדה בשער ג"ב. זמן שמחתנו, כי בסכות כתוב בתורה בשלש והיית אך שמח (דברים ט"ז, ט"ו). השמיני חג העצרת, סגר הרקיע שלא הזכיר הו"ה ז"ל נכאורו למחזור בשעריא שמיני עצרת. מקרא קדש, עם"ה ויקרא כ"ג, ג'. זכר ליציאת מצרים, כל המועדים נצטוו לזכרון יציאת מצרים; וגם בשהוא שבת ויום טוב אומרים כבה ואין אומרים זכר למעשה בראשית, מפני שגם בשבת מלאכו חכרת כי עבד היית במצרים (דברים ה', ט"ו).

ביום חג המצות וכו' מה שאומרים גם בלילה יום ר"ת, יום חג וכו' ואין אומרים ליל ר"ת, ליל חג, פירש הרב נחוי במירוצו על ויאמר אלהים יהי אור, כי הלילה הוא נכלל ביום ויקרא ג"כ בשם יום.

והשיאנו וכו' נזכר בירושלמי ברכות פרק ט' ושם' סופרים פ' י"ט הלכה ז'. והשיאנו עם"כ ישא ברכה מאת ה' (תהלים כ"ד, ה') רק שהוא הלשון להפעיל לשון והשיאו אותם (ויקרא כ"ב, ט"ז) בל"א בעלאסט חונה, לשנע חוך חונה, ברינגע חיבשר חונה. ואמרת לברכנו, כתרים ש"ג. י"ג. והספרדים מוסיפים לו „כן תברכנו סלה" והוא ע"פ סדור רב עמרם והרמב"ם בסדר התפלות. או"א רצה במנוחתנו, כל זאת נמצא בכל הסדורים שלא לאמרה רק בשבת. אולם בסדור של יעב"ץ לא נמצא אלא אני המלין רצה במנוחתנו, וכמן עליו כי אלהינו ואלהי אבותינו צריך לאמרו לעולם ובסדורים כספר כשגות, חם שהדפסתי

בתורתך· שבענו מטובך ושמחנו בישועתך· וטהר לבנו לעבדך באמת· והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון בשמחה ובששון שבת ומועדי קדשך· וישמחו בך ישראל מקדשי שמך· ברוך אתה יי מקדש השבת וישראל והזמנים:

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם· והשב את העבודה לדביר ביתך· ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון· ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך·

ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים· ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד· צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור· נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך ועל נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובקר וצהרים· הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך מעולם קוינו לך:

מודים דרבנן.

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייתנו וקימתנו כן תחינו ותקימנו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמור חקיך ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם על שאנחנו מודים לך· ברוך אל ההודאות:

ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד:

וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה· ברוך אתה יי הטוב שמך ולך נאה להודות:

אלהינו ואלהי אבותינו· ברכנו בברכה המשלשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו כהנים עם קדושך כאמור· יברכך יי וישמרך: יאר יי פניו אליך ויחנך: ישא יי פניו אליך וישם לך שלום:

[illegible] קטנות ובלתי נסגרות כדי להעיר על ענין זה. מקדשי שמך, בכ"י ובסדורים ישנים אוהבי שמך (ולא נזכרה קדשת) והגאון יעב"ץ העיר שהנוסחא הנכונה מקדשי שמך. מקדש ישראל, [illegible] [illegible] והזמנים, ואין אומרים מקדש ישראל והמועדים בלשון הכתוב, לפי שכל מועדי התורה [illegible] [illegible]

בשחרית אומרים זה.

שִׂים שָׁלוֹם, טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם.

בערבית ובמנחה אומרים זה.

שָׁלוֹם רָב עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם. כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל־הַשָּׁלוֹם.

וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי. נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה, וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה, מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

אחר התפלה בערבית אומר הש"ץ קדיש תתקבל (ואינו חוזר התפלה) ובשבת אומרים תהלה ויכלו ומגן אבות וא"א, ויש קהלות שא"א מגן אבות. ואין אומרים במה מדליקין ונק"ק פפד"ם אומרים.

בליל ראשון ושני של פסח אין מקדשים בבהכ"נ, אלא בשאר לילה מקדשים בבית על הכוס. וכל עניני ההגדה הלא הם כתובים על סדר ההגדות הנמצאות ביד כל אדם.

בשחרית נכנסים לבהכ"נ ומסדרים הברכות וסדר התמיד ופסוקי דזמרה כמו בשבת, אלא אין אומרים הכל יודוך אם לא בחל י"ט בשבת, ומתפללים תפלת שבע של י"ט כלתם כמו בשחרית, והש"ץ חוזר התפלה, ואומרים הלל הגדול לפניו ולאחריו, והש"ץ אומר קדיש תתקבל. ומוציאים ב' ספרי תורה, ואומרים רבון, ועל הכל וכו' וקורין ומפטירין. ביום א' של פסח קורים בספר תורה א' בפרשת בא מן ויקרא משה לכל זקני ישראל עד על צבאותם, ומתחלק לה' גברי, ובשבת מתחלק לז' גברי, ובס"ת ב' קורים למפטיר ובחדש הראשון עד סוף הפסקה. וביום ב' של פסח קורים בס"ת א' בפרשת אמור מן וידבר ה' וגו' שור או כשב וגו' עד אל בני ישראל ומתחלק לה' גברי, ובס"ת ב' קורים למפטיר כדלעיל, ולאחר שמחזיר הס"ת למקומו אומר הש"ץ ח"ק ושוהים לתפלל תפלת מוסף.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה· מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ· מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ·

בשמיני עצרת ובשמחת תורה מוסיפים: מן שמיני עצרת עד שמחת תורה ותגב אמן:

מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה· וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ· מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

קדושה כנ"ן בנוסח התפלה.

נַעֲרִיצְךָ וְנַקְדִּישְׁךָ כְּסוֹד שִׂיחַ שַׂרְפֵי קֹדֶשׁ הַמַּקְדִּישִׁים שִׁמְךָ בַּקֹּדֶשׁ כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר: ק"י קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: ח' כְּבוֹדוֹ מָלֵא עוֹלָם מְשָׁרְתָיו שׁוֹאֲלִים זֶה לָזֶה אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ. לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ: ק"י בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: ח' מִמְּקוֹמוֹ הוּא יִפֶן בְּרַחֲמִים וְיָחֹן עַם הַמְיַחֲדִים שְׁמוֹ עֶרֶב וָבֹקֶר בְּכָל יוֹם תָּמִיד פַּעֲמַיִם בְּאַהֲבָה שְׁמַע אוֹמְרִים: ק"י שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד: ח' אֶחָד הוּא אֱלֹהֵינוּ הוּא אָבִינוּ הוּא מַלְכֵּנוּ הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ. וְהוּא יַשְׁמִיעֵנוּ בְּרַחֲמָיו שֵׁנִית לְעֵינֵי כָּל חַי לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים: ק"י אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:

אַדִּיר אַדִּירֵנוּ יְיָ אֲדֹנֵינוּ מָה אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל הָאָרֶץ: וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

ח' וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר: ק"י יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

ח' לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים· אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ· וְרָצִיתָ בָּנוּ· וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת· וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ· וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ· וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ:

וַתִּתֶּן לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה שבתות למנוחה ומוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן אֶת יוֹם השבת הזה ואת יום

לשמיני עצרת ולש"ת	לסוכות	לשבועות	לפסח
השמיני חג העצרת הזה זמן שמחתנו	חג הסכות הזה. זמן שמחתנו	חג השבעות הזה. זמן מתן תורתנו	חג המצות הזה. זמן חרותנו

באהבה מקרא קדש זכר ליציאת מצרים:

ומפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו ואין אנחנו יכולים לעלות ולראות ולהשתחוות לפניך ולעשות חובותינו בבית בחירתך בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו מפני היד שנשתלחה במקדשך: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו מלך רחמן שתשוב ותרחם עלינו ועל מקדשך ברחמיך הרבים ותבנהו מהרה ותגדל כבודו: אבינו מלכנו גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה והופע והנשא עלינו לעיני כל חי וקרב פזורינו מבין הגוים ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ. והביאנו לציון עירך ברנה ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם. ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם: ואת מוסף יום השבת הזה ואת מוסף יום

ומפני חטאינו וכו' זה הוא בתפלת מוסף של כל מועדי השנה, רק שבר"ה וי"כ מחסרים ממנו את ד' התבות לעלות ולראות ולהשתחוות לפניך, בעבור שאינם זמני ראיה (הרמ"ע לסוף ר"ה) ואף למוסף של שבת ושל ר"ח לקחו מאמרים מנוסחא זו, והקדמונים קראוה בשם קילוס כיוצא ממס' סופרים פרק י"ט הלכה ז' רק שגם הלשון משובשת בדפוס וכה תקונה „וכשם שמקלסין יום ראש חדש וחולו של מועד כך מקלסין כל ימים טובים בתפלה של מוסף, והאיך קילוסו, אלהינו ואלהי אבותינו גלה כבוד מלכותך עלינו וכו' ולאחריו אנא אלהינו שם נעלה ונביא וכו' והשיאנו לחיים וכו' ותתיצבו וגו'. ומפני, בנסח בי"י הנוסחא בכל המוספים מפני בלא וי"ו כרא"ש וכן הוא גם במחזור דפוס טרין משנת רפ"ה ובמחזור דפוס אשלונזין גם ברוקח ובטור א"ח ס' תפ"ג ובכל בו ס' כ"ב, וע'. אמנם הרמב"ם בסדר תפלות שלו גורס ומפני וכן הוא במחזור רפ"ו, וכן כתוב בפירוש יען סביב לסדור בי"י במסכת מליו"ם וז"ל ר' בנימין גורס ומפני חטאינו, וקאי אלעיל אתה בחרתנו וליתא כאן עכ"ל וראה ביוסף אומץ ס' תת"כ. ולמסדרים בנוסחא אלהינו ואלהי אבותינו, מפני חטאינו וכו', והוא ע"פ ס' תר עטרם. גלינו מארצנו, כמו שכתוב ביחזקאל ל"ט, כ"ג. ונתרחקנו, ראה למעלה דף 239. לעלות ולראות, עפ"י שמות ל"ד, כ"ד. ולהשתחוות, עפ"י ש"א א', ג'. בבית בחירתך. בס' תר עטרם מוסף ובנוה הדרך וכן בסדורי ספרד. שנשתלחה, כן הנכון כמבואר למעלה דף 239, וכן הוא בכל כ"י וכל ס"י. גלה, בכל הסדורים גם בכ"י כך נקודו גלה [illegible] מבואר גלה, וכתב עליו בעל יוסף אומץ בס' תת"כ כתבתי לומר גלה בוא"ו ולא גלה בפתח [illegible] ח"ו ל' הגלות כמו היום גלותי חרפת מצרים מעליכם (יהושע ה' ט') עכ"ל אבל דקדוקו של [illegible] והנכון גלה והלשון לשוני הגוים גלה [illegible] (תהלים ל"ח, כ') ואין [illegible] ממנו בכלל לשון הגלות כי [illegible] אומרים כמו גל ולא גלה והופע, על' הופיע מהר פארן (דברים ל"ג, ב'). פזורינו, על' [illegible] פזורה ישראל (ירמיה נ', י"ז). ונפוצותינו, על' ישעיה י"א, י"ב. ותהלים קמ"ז ב'. מירכתי ארץ, ירמיה כ"ה, ח'. ושם נעשה, בסדורי הספרדים אנא אלהינו שם נעשה, והוא ע"פ מס' סופרים שהבאתי למעלה

לשמיני עצרת ולשמחת תורה	לסוכות	לשבועות	לפסח
הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת	חַג הַסֻּכּוֹת	חַג הַשָּׁבֻעוֹת	חַג הַמַּצּוֹת

הַזֶּה. נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר:

לשבת. וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

ביום א׳ וב׳ של פסח.

וּבַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ פֶּסַח לַיהוָה: וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חָג שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל: בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

ביום ג׳ חה״מ ואילך אומרים לבד והקרבתם.

וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם:

לשבועות.

וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶם מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: וְהִקְרַבְתֶּם עוֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם אַיִל אֶחָד שִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה:

ביום א׳ וב׳ של סוכות.

וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְחַגֹּתֶם חַג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים: וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם יִהְיוּ:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל. וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

וביום השבת, במדבר כ״ח, ט׳. ובחדש הראשון, שם כ״ח, ט״ז. ומה שנוהגת מדורים מוקדם עוד המשפחה זה קרבן שבת וקרבן היום באמור, תימה בכ״י וס״מ וכמו התגיה כמה הם״י שאין לאמרו גם [illegible] כתב שאינה אלא תוספת ואין נכון לאמרה וכ״כ יעב״ץ וכן חו״ס השמיטו. וביום הבכורים, במדבר כ״ח כ״ו. ובחמשה עשר, שם כ״ט, י״ב. וביום השני. וביום השלישי וכו׳ שם כ״ט, י״ז.

אם ערשטען טאג חה"מ סכות זאגט מאן:

וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנֵים עָשָׂר אֵילִם
שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל.
וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים עַשְׁתֵּי־עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: ומנחתם וכו' א"רא וכו'.

אם צווייטען טאג חה"מ סכות זאגט מאן:

וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים עַשְׁתֵּי־עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל.
וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי פָּרִים עֲשָׂרָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: ומנחתם וכו' א"רא וכו'.

אם דריטטען טאג חה"מ זאגט מאן:

וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי פָּרִים עֲשָׂרָה אֵילִם שְׁנָיִם
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל.
וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי פָּרִים תִּשְׁעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: ומנחתם וכו' א"רא וכו'.

אם פירטען טאג חה"מ זאגט מאן:

וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי פָּרִים תִּשְׁעָה אֵילִם שְׁנָיִם
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל.
וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי פָּרִים שְׁמֹנָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: ומנחתם וכו' צ"רא וכו'.

אין הושענא רבא זאגט מען:

וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי פָּרִים שְׁמֹנָה אֵילִם שְׁנָיִם
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃
וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל.
וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם׃
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי פָּרִים שִׁבְעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃ ומנחתם וכו' א"וא וכו'.

אין שמיני עצרת אונד שמחת תורה זאגט מען:

בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה
לֹא תַעֲשׂוּ׃ וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהֹוָה פַּר
אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם׃
וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל.
וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם׃

אם שבת ווירד היאשער ישמחו פאר א"וא געזאגט.

לשבת יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי
שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ. וְהַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ
וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מֶלֶךְ רַחֲמָן רַחֵם עָלֵינוּ טוֹב וּמֵטִיב
הִדָּרֶשׁ לָנוּ שׁוּבָה אֵלֵינוּ בַּהֲמוֹן רַחֲמֶיךָ בִּגְלַל אָבוֹת שֶׁעָשׂוּ
רְצוֹנֶךָ. בְּנֵה בֵיתְךָ כְּבַתְּחִלָּה וְכוֹנֵן מִקְדָּשְׁךָ עַל־מְכוֹנוֹ וְהַרְאֵנוּ
בְּבִנְיָנוֹ וְשַׂמְּחֵנוּ בְּתִקּוּנוֹ וְהָשֵׁב כֹּהֲנִים לַעֲבוֹדָתָם וּלְוִיִּם לְשִׁירָם
וּלְזִמְרָם וְהָשֵׁב יִשְׂרָאֵל לִנְוֵיהֶם. וְשָׁם נַעֲלֶה וְנֵרָאֶה וְנִשְׁתַּחֲוֶה
לְפָנֶיךָ בְּשָׁלֹשׁ פַּעֲמֵי רְגָלֵינוּ. כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ.

טוב ומטיב עפ"ה תהלים קי"ט, ס"ח. הדרש, על' נדרשתי ללא שאלו (ישעיה ס"ה א'). שובה אלינו בן הגיה כעל וי"ל ונכון הוא עפ"ה שובו אלי ואשובה אליכם (מלאכי ג' ז'). בהמון, ברבוי, וכמשלו למעלה דף 95. בגלל, בעבור וכות אבות. בתקונו, לשון חכמים הוא מגוות מי יוכל לתקן, ותקן משלים (קהלת ז', י"ג. י"ב, ט'). והשב כהנים, בסדורי ספרד מוקדם עוד „והשב שכינתך לתוכו." וקבורים ב"ה סובר נראה בן הוא בסדורי רס"ה ורפ"ו ובסדור יעב"ץ גם נגל סדורים ומתורים ישנים, וכן בסדורי בספרדים [illegible] [illegible] לנותר פ' נבר דף כ"ג עמוד י"ד, ואין ספק אבן מיקר. לנויהם, לנתי מושבותיהם, והוא עפ"מ ישעיה ל"ג, כ'. ול' רבים הוא, ואלו היה חסר יו"ד היה ל' יחיד כמו יחזקאל ל"ד, י"ד. בשלש פעמי רגלינו עפ"ה שמות כ"ג, י"ז. וי"ד. ונלמד ממנו כי עת אבקלת סדורים נקוד בפתיחה בשלוש הוא, וכן כתב אבודרהם. פעמי רגלינו, הפירוש הנכון כי פעמי על' הכפל „ווידערהאלונג, מאל" וכמו אתה כפסוק עליו אנו פעמים בשנה. ואינם לפי הלשון פעמי רגלינו מענין פעמי מרכבותיו (שופטים ה' כ"ח) פעמי דלים (ישעיה כ"ו, ו').

שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני יהוה אלהיך במקום אשר יבחר בחג המצות ובחג השבעות ובחג הסכות ולא יראה את פני יהוה ריקם: איש כמתנת ידו כברכת יהוה אלהיך אשר נתן לך:

והשיאנו יי אלהינו את ברכת מועדיך לחיים ולשלום לשמחה ולששון כאשר רצית ואמרת לברכנו: לשבת אלהינו ואלהי אבותינו (רצה במנוחתנו) קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך. שבענו מטובך ושמחנו בישועתך. וטהר לבנו לעבדך באמת. והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון בשמחה ובששון שבת ומועדי קדשך. וישמחו בך ישראל מקדשי שמך. ברוך אתה יי, מקדש השבת וישראל והזמנים:

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם. והשב את העבודה לדביר ביתך. ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון. ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך.

ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים. ברוך אתה יי, המחזיר שכינתו לציון:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד. צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור. נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך

מודים דרבנן.

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייתנו וקימתנו כן תחינו ותקימנו ותאסף גליותינו לחצרות קדשך לשמר חקיך ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם על שאנחנו מודים לך. ברוך אל ההודאות:

ועל נשמותינו הפקודות לך ועל נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובקר וצהרים. הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך מעולם קוינו לך:

י') ל' ראיה ונענה, כי כן נמצא לחז"ל שקראו לשלשת החגים פסח שבועות וסכות ביחד בשם פעמי רגלים [illegible], והם למדו מפסוק [illegible] לפעמי רגלים [illegible] לפעמי רגלים, [illegible] לפעמי רגלים, וגם [illegible] ישראל [illegible] לפעמי רגלים, [illegible] שלוש פעמים, [illegible]

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

סג) אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. בָּרְכֵנוּ בַבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל־יְדֵי משֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר. יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

שִׂים שָׁלוֹם, טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם. וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי. נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה. וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכֹל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו. הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

סג) חוזר התפלה בקול ואומר קדושת נעריצך, ואדיר אדירנו, ואומר או"א ברכנו בברכה, והכהנים עולים לדוכן, וגומר התפלה ואומר קדיש תתקבל, אין כאלהינו, ק"י, עלינו, שיר היחוד, שיר של יום, ומזמור לפי המנהג, ומנהג רוב אשכנז לומר ביום א' של פסח מזמור ק"ח, ביום ב' מזמור קל"ג, ביום ג' מזמור ע"ח, ביום ד' מזמור ק"ז, ביום ה' מזמור ק"ז, ביום ו' מזמור קל"ה, בשמיני מזמור ס"ג.

סדר נשיאת כפים.

אין נשיאת כפים בפחות מעשרה והכהנים מן המנין. אפילו שמתפללין בבית שאין שם ספר תורה נושאין כפיהם. נתפשט המנהג במדינותינו שאין הכהנים נושאים כפיהם אלא בימים טובים שאז יש שמחה כדי שיברכו בעין יפה ולב טוב כי צריך שיברך המברך בשמחה, ומטעם זה האבל אינו נושא את כפיו, וצריך האבל לצאת מבית הכנסת כשהכהנים רוחצים ידיהם לעלות לדוכן, שלא יהא שם בשעה שהש״ץ קורא כהנים ולא יעבור על ג׳ עשה. אמנם מה שנוהגים קצת אשכנזים שאין נושאים כפים בי״ט שחל בשבת, הוא מנהג גרוע, ואדרבה יש בו קדושה כפולה ונפש יתרה וודאי מוכן הוא יותר לברכה, וכבר ערערו על מנהג זה גדולי עולם ובטלוהו (יעב״ץ). כהן שעומד בתפלה והחזן מגיע לרצה עוקר ועולה, ואם יש שם כהנים אחרים אינו עוקר. לא יעלו הכהנים לדוכן במנעלים. אע״פ שנטל ידיו שחרית חוזר ונוטל ידיו קודם שיעלו לדוכן. והלוי יוצק מים על ידיו, ואם אין לוי נהגו שישפכו הבכורים על ידיו, ואם אין בכור נהגו שלא לוי ישפוך הכהן עצמו על ידיו ולא ישראל. כשמתחיל הש״ץ רצה יעקרו הכהנים שבבית הכנסת רגליהם לעלות לדוכן. ועומדים הכהנים עם פניהם כלפי ההיכל עד שיתחיל הש״ץ כהנים בקול רם ואז מחזירים פניהם כלפי העם ולא יחזירו פניהם בין בתחלה בין בסוף אלא דרך ימין ומברכים. ומגביהים ידיהם כנגד כתפיהם ופושטים ידיהם ואוחזן בתוך כפיהם נגד הקרקע וגב ידיהם נגד השמים, וחולקים אצבעותיהם, ומכוונים לעשות ה׳ חלונות בין שני אצבעות לשני אצבעות אויר אחד ובין אצבע לגודל ובין גודל לגודל לקיים מציץ מן החרכים. אין להכהנים לכוון אלא כיון אחד מתחלה ועד סוף, כדי שלא יבואו לידי טירוף דעת. כשהכהנים מברכים את העם לא יביטו ולא יסיחו דעתם אלא יהא פניהם כלפי מטה כמו שעומדים בתפלה. אלו התבות שהכהנים הופכים פניהם לדרום ולצפון: יברכך. וישמרך. אליך. ויחנך. אליך. לך. שלום. וצריך הכהן לכוון בתבת יברכך שהאל יתברך שמו ישפיע חכמה על ישראל. ובתבת וישמרך יכוין שהאל ית״ש יתן בנים לישראל. ובתבת יאר יכוין שהאל ית״ש יוסיף חיים לישראל. ובתבת ויחנך יכוין שהאל ית״ש יברך את ישראל בנשיאות חן. ובתבת ישא ה׳ פניו אליך יכוין שהאל ית״ש יברך את ישראל בעושר והצלחה. ובתבת וישם לך שלום יכוין שהאל ית״ש יברך את ישראל בברכת שלום כמשמעו. וכל אדם יכוין לברכת כהנים ויהיו פניו כלפי הכהנים אבל לא יסתכל בהם. והנוהגים לומר פסוקים מעין כל מלה ומלה של ברכה יהיו נזהרים לאמרם דוקא בשעה שהש״ץ מנגן אבל לא בשהכהנים מנגנים (ויותר טוב שלא לאמרם כלל). והש״ץ מקריא את הכהנים מלה במלה עד שסיימו פסוק ראשון ואז הקהל עונין אמן, וכן מקריא פסוק שני והקהל עונין אמן, וכן פסוק שלישי:

כשהכהנים עולים לדוכן בתפלת מוסף אז כשמגיע הש״ץ לותחזינה אומרים הש״ץ והקהל:

וְתֶעֱרַב עָלֶיךָ עֲתִירָתֵנוּ כְּעוֹלָה וּכְקָרְבָּן. אָנָּא רַחוּם בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים הָשֵׁב שְׁכִינָתְךָ לְצִיּוֹן וְסֵדֶר הָעֲבוֹדָה לִירוּשָׁלָיִם. וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים. וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

ש״ץ מסיים בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ שֶׁאוֹתְךָ לְבַדְּךָ בְּיִרְאָה נַעֲבוֹד: מודים וכו׳.

והכהנים אומרים בלחש תפלה זו ומאריכים בה עד שיסיים הש״ץ ולך נאה להודות, כדי שיענה הקהל אמן על שניהם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵא הַבְּרָכָה הַזֹּאת שֶׁצִּוִּיתָנוּ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּרָכָה שְׁלֵמָה וְלֹא־יִהְיֶה בָּהּ מִכְשׁוֹל וְעָוֹן מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

ואומר הש״ץ בלחש.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. בָּרְכֵנוּ בַבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו הש״ץ בקול כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר:

ותערב עליך. כן מסדיר חו״ה את הנוסחא עפ״י יערב עליו שיחי (תהלים ק״ד ל״ד) וכן הנוסח כמו שכתב הרוב״ם בנחום דף פ״ג. אנא רחום, מבואר בספנה עמוד דף 98. ושם נעבדך, עפ״י תהלים ב׳, י״א. כימי עולם, ע׳ מלאכי ג׳, ד׳. שאותך לבדך, מבואר ג״כ בדף 98. יהי רצון לפניך, מובא

והכהנים מברכים בקול:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו בקדשתו של־אהרן וצונו לברך את־עמו ישראל באהבה:

הקהל אומר.		כהן מקריא.
יברכך יי מציון עשה שמים וארץ:	יברכך
יי אדנינו מה־אדיר שמך בכל־הארץ:	יי
שמרני אל כי חסיתי בך: כשהכהנים ממתינים וישמרך אומרים זה.	וישמרך

רבונו של־עולם אני שלך וחלומותי שלך חלום חלמתי ואיני יודע מה הוא. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שיהיו כל־חלומותי עלי ועל־כל־ישראל לטובה בין שחלמתי על־עצמי ובין שחלמתי על־אחרים ובין שחלמו אחרים עלי. אם טובים הם חזקם ואמצם ויתקימו בי ובהם כחלומות יוסף הצדיק. ואם צריכים רפואה רפאם כחזקיהו מלך יהודה מחליו וכמרים הנביאה מצרעתה וכנעמן מצרעתו וכמי מרה על־ידי משה רבינו וכמי יריחו על־ידי אלישע. וכשם שהפכת את־קללת בלעם הרשע מקללה לברכה כן תהפך כל־חלומותי עלי ועל־כל־ישראל לטובה ותשמרני ותחנני ותרצני: אמן.

יאר	אלהים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה:
יי	יי יי אל רחום וחנון ארך אפים ורב־חסד ואמת:
פניו	פנה־אלי וחנני כי־יחיד ועני אני:
אליך	אליך יי נפשי אשא:
ויחנך.	הנה כעיני עבדים אל־יד אדוניהם כעיני שפחה אל־יד גברתה כן עינינו אל־יי אלהינו עד שיחננו: תהל"ע.

דף ל"ט ובמדבר רבה דף רמ"ד, ע"ב. אשר קדשנו, גם בסוטה ובמדבר רבה. יברכך ה' מציון, תהלים קל"ד, ג'. והנה הפסוקים האלה אשר רובם באו בספרי פ' נשא לרמוז ברכת כהנים מכיון הכל מן גם כ"מ ונהג עליהם ו"ל כשמתחילין הכהנים לברך הקהל אומרין על ברכתן ומכלישין פסוקים אלה פסוק אחד על כל מלה ומלה כשהכהנים ממתינים בה עכ"ל גם אמוראים מזכיר את המנהג הזה וכתב ז"ל בשמעתין. הכהנים את העם יש אנשים שאומרים פסוקים מעין כל מלה ומלה של ברכה, ואין ראוי לאומרם עכ"ל והא בתוספות סוטה דף מ' ד"ה כל האומר בגבולין וכפסקי הרא"ש לשגלה פרק ג' סימן כ"ג, גם בא"ח סי' קכ"ח סעיף כ"ו עם באר היטב. ה' אדונינו, תהלים ח' י'. שמרני, ט"ז א'. והכל מן מביא המסוק של תהלים י"ג ח'. רבונו של עולם וכו' בברכות דף נ"ה ע"ב האי מאן דחזי חלמא ולא ידע מאי חזא ליקום קמי כהני בעידנא דפרסי ידייהו ולימא הכי רבש"ע אני שלך וכו' ומנהג במדבר רבה פ' י"א דף רמ"ד ובירושלמי דף כ"א אמרו חז"ל אפילו אדם רואה בחלומו כאלו חרב מונחת על צוארו יעשה ... הכנסת ויעמוד לפני הכהנים וישמע ברכת כהנים ויענה לאחריהם אמן ואין דבר רע מזיק עכ"ל. אלהים יחננו, תהלים ס"ז, ב'. ה' ה', שמות ל"ד, ו'. פנה אלי, תהלים כ"ה, ט"ז. והכל מן מביא המסוק של תהלים קי"ג, י"ח. אליך ה', שם כ"ה, א'. והכל מן המסוק של מזמור קכ"ג, א'. הנה כעיני,

ישא יִשָּׂא ברכה מאת יי וצדקה מאלהי ישעו: (ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם:)

יי יי חננו לך קוינו היה זרעם לבקרים אף ישועתנו בעת צרה:

פניו אל תסתר פניך ממני ביום צר לי הטה אלי אזנך ביום אקרא מהר ענני:

אליך אליך נשאתי את עיני הישבי בשמים:

וישם ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם:

לך לך יי הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש:

שלום שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר יי ורפאתיו:

כשעדיין לא גמרו הכהנים לומר שלום תפלה זו:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתעשה למען קדשת חסדיך וגדל רחמיך הפשוטים. ולמען טהרת שמך הגדול הגבור והנורא בן עשרים ושתים אותיות היוצא מפסוקים של ברכת כהנים האמורה מפי אהרן ובניו עם קדשך שתהיה קרוב לי בקראי לך ותשמע תפלתי ואנקתי תמיד כשם ששמעת אנקת יעקב תמימך הנקרא איש תם. ותתן לי ולכל נפשות ביתי מזונתנו ופרנסתנו ברוח ולא בצמצום בהתר ולא באסור בנחת ולא בצער מתחת ידך הרחבה כשם שנתת פסת לחם לאכל ובגד ללבש ליעקב אבינו הנקרא איש תם. ותתנני לאהבה ולחן ולחסד בעיניך ובעיני כל רואינו. ויהיו דברי נשמעים לעבודתך. כשם שנתת את יוסף צדיקך בשעה שהלבישו אביו כתנת פסים לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואיו. ותעשה עמי נפלאות ונסים ולטובה אות. ותצליחני בדרכי ותן בלבי בינה להבין ולהשכיל ולקים את כל דברי תלמוד תורתך וסודותיה. ותצילני משגיאות ותטהר רעיוני ולבי לעבודתך. ותאריך ימי (וימי אבי ואמי) (וימי אשתי, ובני, ובנותי) בטוב ובנעימות ברב עז ושלום. אמן סלה:

ויכוין לסיים עם הכהנים כדי שיענה אמן על שלום.

קה"ג, ג'. ישא ברכה, כ"ד, ה'. ומצא חן, משלי ג', ד'. ושכל טוב ... הפסוק ... ויש נוהגים ... לכהן ... בפי המוספרים ... לבסוף של ברכת ... בספרי ... פסוק ... ה' חננו, ישעיה ל"ג ב'.

אחר שסיימו הכהנים את ברכתם יאמר הקהל:

נאכדעם דיא פריעסטער דען זעגען בעענדיגט, ספרעכט דיא געמיינדע:

אַדִּיר בַּמָּרוֹם שׁוֹכֵן בִּגְבוּרָה· אַתָּה שָׁלוֹם וְשִׁמְךָ שָׁלוֹם· יְהִי רָצוֹן שֶׁתָּשִׂים עָלֵינוּ וְעַל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל חַיִּים וּבְרָכָה לְמִשְׁמֶרֶת שָׁלוֹם:

ואומר הש"ץ שים שלום וכו' וגומר כל התפלה.

והכהנים מחזירים פניהם כלפי ההיכל ואומרים:

רִבּוֹן הָעוֹלָם, עָשִׂינוּ מַה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלֵינוּ אַף אַתָּה עֲשֵׂה עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הִבְטַחְתָּנוּ· הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ:

אין הכהנים רשאים לעקור רגליהם לירד מן הדוכן עד שסיימו הצבור לענות אמן אחר ברכת שים שלום. ויזהרו הכהנים בנעילת מנעליהם שלא יגעו גם בידיהם, ואם נגעו יחזרו ליטול ידיהם.

בי"ט מאחרין לבוא לבית הכנסת וממהרים לצאת משום שמחת יום טוב, לכן יש לגעור בחזנים המאריכים בתפלה יותר מחלות היום.

חייב אדם לקדש על היין קדושא רבא בסעודת שחרית של יום טוב כמו בשבת, ובמקום ושמרו וכו' יאמר הפסוק וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל, ויברך על היין ושותה, ויברך המוציא ויבצע על שתי ככרות. ומצוה לאכול בשר ולשתות יין ולהרבות בכבוד יום טוב ובשמחתו יותר משבת, והמנהג להוסיף בו לפחות תבשיל אחד יותר על של שבת.

מצות עשה מן התורה להיות האדם שמח וטוב לב בי"ט הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו. כיצד משמחן, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים והנשים קונה להן בגדים ותכשיטים כפי ממונו. וחייב להאכיל גם לגר ליתום ולאלמנה עם שאר עניים האומללים, שאין שום שמחה של מצוה לפני הקב"ה גדולה מזו, אמר הקב"ה אם אתה משמח ד' שלי, אני משמח ד' שלך (מדרש תנחומא סוף פ' ראה). אבל מי שנועל דלתי ביתו ואוכל ושותה הוא ואשתו ובניו, ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כרסו, ועליהם נאמר זבחיהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו, כי לחמם לנפשם, ושמחה כזו קלון להם. אדם אוכל ושותה ויהי שמח ברגל, אך לא ימשוך ביין את בשרו שלא לבוא לידי שכרות שחוק וקלות ראש, כי השכרות והשחוק וקלות ראש אינם שמחה אלא הוללות וסכלות רעה, ולא נצטוינו על הוללות וסכלות אלא על שמחה שיש בה עבודת היוצר.

למנחה בי"ט נכנסים לבית הכנסת ואומרים פרשת התמיד, אשרי, ובא לציון גואל, והש"ץ אומר חצי קדיש (ובשבת מוסיפים ואני תפלתי וקורים בתורה ומחזירים ספר תורה להיכל ואומר הש"ץ חצי קדיש) ומתפללים תפלת מנחה של י"ט בלחש (למעלה דף 346), והש"ץ חוזר התפלה ואומר קדושה נקדש וגומר התפלה ואומר קדיש תתקבל. עלינו.

אסור להכין שום דבר מי"ט ראשון לשני של גליות דהחול הוא לגבי ראשון, לכן ממתין עם תפלת ערבית של ליל ב' עד הלילה; אפילו יין לקידוש אין מביאים קודם הלילה.

סדר תפלת ערבית של יום טוב שני זה הוא של י"ט ראשון, אלא שבליל שני של פסח כבר פוסק לומר משיב הרוח, ומתחילים בו ספירת העומר.

אל תסתר, תהלים ק"ב, ג'. אליך נשאתי, שם קכ"ג, א'. ונכלל בו מוצא הפסוק של מזמור כ"ה, א'. הנה, במדבר ו', כ"ג. ונכלל בו הפסוק של ישעיה מ"ב, י"ב. לך ה' הגדלה, דה"א כ"ט, י"א. שלום שלום, ישעיה נ"ז, י"ט. אדיר במרום, ברכות דף נ"ה, ב'. וגם הוא מעתקו לפי ארחה תלום. רבון העולם עשינו, סוטה דף ל"ט ובמדבר רבה דף רמ"ד, ב'. והפסוק השקיפה נדרש גם הוא שם על הכהנים כאן רמ"ג, והוא גם בספרי סוף פ' כי תבוא וסוף מעשר שני.

מצות עשה מן התורה לספור כל אחד בפני עצמו מ"ט יום מיום הבאת העומר, ומתחילים בלילה לפי שנאמר תמימות, ונשים פטורות ממצוה זו. מצוה למנות ימים ושבועות בכניסת הלילה, והמדקדקים אינם סופרים עד שהוא ודאי לילה. אם שכח ולא ספר בתחלת הלילה הולך וסופר כל הלילה. שכח ולא ספר כל הלילה יספור ביום בלא ברכה, ואם שכח ולא ספר גם ביום, יספור בשאר הלילות בלא ברכה. אבל אם שכח למנות שבועות בלבד לא הפסיד שאר הימים, וכן אם ספר אפילו ביום או שהוא מסופק אם דלג יום אחד יספור בשאר הימים בברכה.

בליל קידוש בלבד, סופרים אחר הקידוש בבית הכנסת, בליל הבדלה סופרים קודם הבדלה (קודם ויתן לך), ובליל קידוש והבדלה סופרים קודם קידוש, והרב בעל טורי זהב כתב דבלילה שבין ז' לח' של פסח יש לספור לעולם קודם קידוש, וכן נוהג ק"ק פפ"ם.

צריך לספור מעומד (ואם עבר מיושב יצא). וקודם שיספור מברך ואומר:

מאַן פֿאַנגט אַן דאַס עומר צו צעהלען פֿאַם צווייטען אַבענד פסח ביז צום אַבענד פֿאַן ערב שבועות. דיא ברכה אונד דאַס צעהלען מוס מאַן שטעהענד פֿערריכטען. דיא רעכטע צייט דאַס עומר צו צעהלען איזט אַבענדז, ווען דיא שטערנע אַנפֿאַנגען זיך צו צייגען. האַטטע מאַן אַבענדז דאַראַן פֿערגעסען זאָ קאַנן מאַן נאָך דיא גאַנצע נאַכט היינדורך מיט דער ברכה צעהלען; האַט מאַן זאָלכעס אויך וועהרענד דער נאַכט פֿערגעסען, זאָ צעהלע מאַן אַם טאַגע, יעדאָך אָהנע ברכה. האַט מאַן אַבער אויך אַם טאַגע ניכט געצעהלט, זאָ דאַרף מאַן בייַם ווייטער צעהלען אַן דיא פֿאָלגענדען אַבענדען דיא ברכה ניכט מעהר שפּרעכען. אַן שבת אונד שביעי של פסח צעהלט מאַן אין דער שוהל נאַך, אונד אַן אחרון של פסח פֿאַר קידוש, אַן מוצאי שבת פֿאַר ויתן לך אונד אַן מוצאי י"ט פֿאַר הבדלה.

הִנְנִי מְקַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל־סְפִירַת הָעֹמֶר כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת־עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם·

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־סְפִירַת הָעֹמֶר׃

הַיּוֹם יוֹם אֶחָד לָעֹמֶר׃

על ספירת העומר, עיקרי הענין הזה הם מבוארים בגמר' מנחות דף ס"ה ע"ב ואילך וברי"ף סוף פסחים וברמב"ם הלכות תמידין ומוספין סוף פרק ז'. וכתוב בס' ארחות חיים ובכל בו בסימן נ"ח וז"ל, קודם שיספור מברך בא"י אמ"ה אקב"ו על ספירת העומר, ואומר היום יום אחד לעומר, וכן ביום שני אומר היום שני ימים לעומר וכן בשלישי אומר היום ג' ימים, ועל הסדר הזה מונה עד שמגיע לז' ימים ואומר היום שבעה ימים לעומר שהם שבוע אחד, וכשמגיעו לח' ימים אומר היום ח' ימים לעומר שהם שבוע אחד ויום אחד, וכן בכל לילה ולילה עד נ' ימים מונה הימים והשבועות כמו שאמרו ז"ל מצוה למימני יומי ולממני שבועי. ואין מברכין זמן בספירת העומר לפי שאין מברכין זמן אלא על דבר המתחדש לו שיש לו הנאה ושמחה, ואין לו שום הנאה אבל יש בו צער שמזכירין חורבן בית שאין אנו יכולין להביא העומר עכ"ל, וכן כתב הר"ן בסוף פסחים והרשב"א בתשובה קכ"ו. והתניא בסימן נ' כתב בשם החבר ר' בנימן בר אברהם הרופא שלא נהגו לברך שהחיינו, לפי שזמן הספירה תלוי בקביעת הפסח כמו שכתוב וספרתם לכם ממחרת השבת, ולכך נראה שאין מברכין עליו זמן ודי לו בברכת הזמן של יום טוב עצמו עכ"ל וכתב עוד שם מצוה למימני יומי ומצוה לממני שבועי, וזו היא ברכת העמר, בא"י אמ"ה אקב"ו על ספירת העומר שהיום לעומר יום אחד, וכן שני ימים, ומוסיף והולך עד שבעה ואומר היום לעומר שבעת ימים שהם שבוע אחד, ומשבוע אחד ואילך מונה היום לעומר שמנה ימים שהם שבוע אחד ויום אחד, ושני ימים, ושלשה ימים, עד ארבעה עשר יום, שאומר היום לעומר ארבעה עשר יום שהם שני שבועות, וכן מוסיף והולך מונה הימים והשבועות עד שבעה שבועות, ואחר כך אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתשוב עבודת בית המקדש למקומה במהרה בימינו עכ"ל וכן הוא במחזור רומא. גם הר"ן לסוף פסחים כתב התמידו על עצמם לומר בכל יום, היום כך וכך לעומר שהם כך וכך שבועות וימים כך וכך עכ"ל. ומכל האמור למדנו שצריך לומר לעומר בלמ"ד וכזה הנוסחא הקדמונית ובברכת הלבנון והשל"ה דף קמ"ג (ולא בעומר כבמקצתם וכו') ועוד למדנו שהאלוי לומר מז' ימים ואילך „היום שבעה ימים לעומר שהם שבוע אחד", וכן כמוהם יש למנות תמיד לעומר ל' הימים ולא כמו שמונים הטון עם אומרים תמיד לעומר באחרונה, וכן כתב הגאון יעב"ץ בסידורו וכתב שכן הוא מוסכם מכל הדורות וכן ע"כ האר"י ז"ל. והרו"ה בלבתו כמוהו במקצת ישנ"ן דפוסים כבה גם הוא במהדורה קמא של סדורו שפה ברורה, גם הגאון ר' שבה מוהים ז"ל הוכיח כן העיקר בתשובתו שהאילה לקראת הו"ב (ובית תחת ידי ופניאנו בהקדמה אי"כ), וכן נסדר גם בכתב ידים עתיקים שבילים כנסת תק"ט, וכן הוא בסדורי הספרדים.

ואח"כ אומרים:

הָרַחֲמָן יַחֲזִיר עֲבוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לִמְקוֹמָהּ: יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה: לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל־גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ: יוֹדוּךָ עַמִּים ׀ אֱלֹהִים, יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי־תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישֹׁר וּלְאֻמִּים בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה: יוֹדוּךָ עַמִּים ׀ אֱלֹהִים, יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ: יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ:

אָנָּא, בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה. קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא. נָא גִבּוֹר, דּוֹרְשֵׁי יִחוּדְךָ כְּבָבַת שָׁמְרֵם. בָּרְכֵם טַהֲרֵם רַחֲמֵם צִדְקָתְךָ תָּמִיד גָּמְלֵם. חֲסִין קָדוֹשׁ, בְּרֹב טוּבְךָ נַהֵל עֲדָתֶךָ. יָחִיד גֵּאֶה, לְעַמְּךָ פְּנֵה זוֹכְרֵי קְדֻשָּׁתֶךָ. שַׁוְעָתֵנוּ קַבֵּל וּשְׁמַע צַעֲקָתֵנוּ יוֹדֵעַ תַּעֲלֻמוֹת:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, אַתָּה צִוִּיתָנוּ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדְּךָ לִסְפּוֹר סְפִירַת הָעֹמֶר, כְּדֵי לְטַהֲרֵנוּ מִטֻּמְאוֹתֵינוּ. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת־עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם. כְּדֵי שֶׁיִּטָּהֲרוּ נַפְשׁוֹת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מִזֻּהֲמָתָם. בְּכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבִּזְכוּת הַסְּפִירָה שֶׁסָּפַרְתִּי יְתֻקַּן כָּל־מַה שֶּׁפָּגַמְתִּי וְאֶטָּהֵר וְאֶתְקַדֵּשׁ בִּקְדֻשָּׁה שֶׁל־מַעְלָה. אָמֵן סֶלָה:

ובערבית ליל י"ז ניסן אחר שאומרים י"ט אחר התפלה מברכים על הספירה ואומרים:

הַיּוֹם שְׁנֵי יָמִים לָעֹמֶר: הָרַחֲמָן וכו' לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת וכו'.

וכן בכל לילה ולילה סופרים אחד יותר עד ליל ערב שבועות.

סדר תפלת שחרית ותפלת מנחה של יום טוב שני של פסח שוה לראשון, אלא שאם הוא ערב שבת מקלין הבנה אחרי תפלת מנחה, וברוב קהלות מדלגים אותו כמנהגי מעמד.

בערביה מוצאי י"ט לחה"מ מתחילים והוא רחום וכו' ומתפללים שמנה עשרה ומוסיפים אתה חוננתנו בתפלה. חונן ויעלה ויבוא ברצה, והש"ץ אומר קדיש שלם, ומברכים וסופרים שני ימים לעומר, ואח"כ מבדיל הש"ץ על הכוס כסה"ג והמבדיל, ואין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים, ואומרים עלינו, והולכים לשלום, וכל אחד מבדיל בביתו להוציא בני ביתו. ואם היום ערב שבת אז מתפללים ערבית כבכל ע"ש רק שמוסיפים יעלה ויבוא בתפלה, ואין אומרים במה מדליקין.

הרחמן יחזיר, מנהגו תלמידים. למנצח בנגינות, אמירת זה המזמור לאחר הספירה נזכר גם על המנורה כמבואר ס"ו פרק ד'. וע"ש ועיין ג"כ בתוך ישועה לפ"ח ס' תפ"ט.

סדר חול המועד של פסח·

כל ימי חול המועד של פסח משפט אחד להם, רק בקריאת התורה הם חלוקים. ומתפללים גם בסדר שמתפללים בחול רק שאין אומרים מזמור לתודה. בתפלת שמונה עשרה אומרים יעלה ויבוא בעבודה, והש"ץ חוזר התפלה, ותולין התפילין קודם הלל, (ויש שאין חולצין אלא קודם קריאת פ' מוסף בספר תורה שני), וקורין הלל בדלוג, קדיש שלם, ומוציאין ב' ספרי תורה וקורין בס"ת האחד ג' גברי, וגוללין ספר תורה זה, ופותחין ספר תורה השני וקורין לרביעי בפרשת פנחס והקרבתם עד סוף פסקא כל מלאכת עבודה לא תעשו, ומניחין ספר תורה ראשון אצלו ואומרים חצי קדיש על שניהם ואחרי כן גוללין ספר תורה השני ואומרים יהללו ומחזירין ס"ת להיכל. ואומרים אשרי ובא לציון, חצי קדיש, ומתפללים תפלת מוסף של יום טוב ופסוקי והקרבתם, והש"ץ חוזר התפלה ואומר קדושת נקדש וגומר הסדר כדרכו בחול. שיר היחוד ומזמור כל מקום לפי מנהגו.

זה חלוף הקריאה לימי חול המועד של פסח.

ביום א' דחה"מ (י"ז ניסן) קורין בס"ת א' בס' בא אל פרעה פ' קדש לי כל בכור.
ביום ב' דחה"מ (י"ח ניסן) קורין בס"ת א' בס' משפטים פ' אם כסף תלוה.
ביום ג' דחה"מ (י"ט ניסן) קורין בס"ת א' בס' כי תשא פ' פסל לך. ואם הוא שבת מתחילין ראה אתה אומר.
ביום ד' דחה"מ (כ' ניסן) קורין בס"ת א' בס' בהעלותך וידבר ה' אל משה במדבר סיני.

ואם חל יום א' דחה"מ בשבת קורין של שבת חה"מ בסדר כי תשא פ' ויאמר ה' אל משה ראה אתה אומר אלי. וביום שני של חה"מ קורין של יום ראשון בסדר בא פ' קדש. וביום שלישי קורין של יום שני בסדר משפטים אם כסף תלוה. וביום הרביעי קורין של יום רביעי בסדר בהעלותך פ' וידבר ה' אל משה במדבר סיני.

בערבית ליום ב' דחה"מ (י"ח ניסן) סופרים שלשה ימים, ובערבית ליום ג' (י"ט ניסן) סופרים ארבעה ימים, ובערבית ליום ד' (כ' ניסן) סופרים חמשה ימים.

בשבת חה"מ של פסח מתפללים בכל שבת אלא שמוסיפים יעלה ויבוא בתפלת שחרית, ואחר שחזר הש"ץ התפלה קורין הלל בדלוג והש"ץ אומר ק"ת, ואומרים שיר השירים, ק"י. ומוציאין ב' ס"ת וקורין בראשון ז' גברי בסדר כי תשא פ' ראה אתה אומר אלי, והמפטיר קורא בס"ת שני פ' והקרבתם. ומתפללים מוסף של י"ט עם פסוק והקרבתם, והש"ץ חוזר התפלה, ק"ת. אין באלהינו, עלינו, שיר היחוד, ומזמור.

בערבית ליום ז' דפסח (כ"א ניסן) מתפללים של י"ט, (ואם הוא שבת מוסיפים ושמרו, ומזכירים של שבת בתפלה, ואומרים ויכלו ומגן אבות) ומקדשין על היין ואין אומרים זמן, וסופרים ששה ימים.

סדר תפלת יום שביעי של פסח שוה לתפלת י"ט ראשון שלו, רק שקורין ההלל בדלוג, (ואם הוא שבת אומרים אחריו שיר השירים,) וקורין בתורה בספר ראשון פ' בשלח שראשה עד כי אני ה' רופאך, ומתחלק לה' גברי (ובשבת לז' גברי), וגוללין ופותחין ספר שני וקורין למפטיר בפ' פינחס והקרבתם כמו בחול המועד. ובתפלת מוסף אומרין ג"כ פסוקי והקרבתם בחה"מ.

בערבית ליום ח' דפסח (כ"ב ניסן) מתפללים ומקדשין כדאתמול (ואם הוא שבת אומרים ויכלו, מגן אבות), וסופרים שבעה ימים לעומר שהם שבוע אחד. (ויש קהלות שנוהגים לספור לעולם קודם קדיש).

ביום אחרון של פסח מתפללים כביום השביעי (ואם הוא שבת אומרים שיר השירים אחרי הלל). וקורין בתורה בפ' ראה מן כל הבכור עד סוף סדרה ומתחלק לה' גברי, ואם הוא שבת מתחילין מן עשר תעשר ומתחלק לז' גברי, ולמפטיר קורין כדאתמול. ולאחר שסיים המפטיר את ההפטרה הש"ץ או החזן שבקהל יברך לכל זכר שבבית הכנסת בעבור שיתן מתנת ידו לכבוד האל. וכן עושין בכל י"ט שקורין בו כל הבכור.

במוצ"ם אחרון מתפללים ערבית של חול ואומרים אתה חוננתנו באתה חונן, ואחר תפלת לחש אומר הש"ץ ק"ח וסופרים שמנה ימים לעומר שהם שבוע אחד ויום אחד, ואח"כ מבדיל הש"ץ על הכוס בפה"ג והמבדיל ואין מברכים לא על הנר ולא על הבשמים, חוץ אם חל במוצאי שבת, שאז מתפללים ועושים הכל כמו במוצאי שבת.

יום של אחר פסח (כ"ג ניסן) וכן יום שלאחר כל אחד משלש רגלים נקרא אסרו חג, ואין אומרים בו תחנון ולא למנצח.

סדר חג השבועות·

הרגל השני הוא חג הקציר הוא חג השבועות ביום חמשים לספירת העומר, והוא לעולם באותו נמיון לפי סדר קביעתנו בגלות ואינו חל כי אם באחד מימי אבד"ו, ונוהגים קודם י"ט לעשות עשבים זכר למתן תורה בהר ירוק, גם נוהגים להעמיד ענפי אילנות לפי שבו נידונין פירות האילן כדי שיתפללו עליהם ושותלים נטיעי פרחים המריחים לשמחת הי"ט הזה. ואם חל שבועות ביום א' צריך לעשות כל זאת קודם כניסת השבת.

סדר תפלת ערבית של שבועות הוא כמו י"ט של פסח אלא שאומרים חג השבועות הזה זמן מתן תורתנו (ואם הוא מוצאי שבת מוסיפים ותודיענו) ואחר התפלה מקדשין כנהב"ג ואומרים זמן (ובמו"ש מוסיפים בקידוש נר והבדלה), ואומרים עלינו, יגדל.

נתפשט המנהג ע״פ האר״י ז״ל להיות נעורים בליל ראשון של שבועות לעסוק בתורה, והנכנס המשרים יזהרו שלא יתעסקו בדברים בטלים וחל״ל בשחוק וקלות ראש, ומי שאינו בטוח בעצמו שלא יטרד תפלתו למחר ע״י טביעת השינה מוטב שיישן קצת כדי שלא יצא שכרו בהפסדו.

בשחרית נכנסים לבה״כ ומסדרים הברכות ופסוקי דזמרה כמו בשבת רק שאומרים המאיר לארץ במקום הכל יודוך, ומתפללים תפלת הרגלים, ואחר חזרת התפלה גומרים את ההלל, והש״ץ אומר קדיש תתקבל, ומוציאין ב׳ ס״ת (ואומרים הרבון המסודר לעיל בסדר קה״ת לשבת) וקורין בס״ת הראשון ה׳ גברי מן בחדש השלישי עד סוף הסדר (וכבר נהגו בכל הקהלות לקרות פיוט אקדמות אחר פסוק ראשון, ובכמה קהלות אומרים פיוט ארכין קודם הדברות) ולמפטיר קורין בפ׳ פינחס וביום הבכורים, ומפטירין ביחזקאל ויהי בשלשים שנה וכו׳ ואומרים אשרי וכו׳ ומחזירין הס״ת להיכל, והש״ץ אומר ח״ק ועומדים להתפלל תפלת מוסף, והש״ץ חוזר התפלה ואומר קדושת נעריצך ואדיר וכו׳ והכהנים עולין לדוכן, ומסיימים הסדר.

למנחה אומרים אשרי ובל״צ ח״ק, ומתפללים כמו בערבית, והש״ץ חוזר התפלה, קדיש תתקבל, עלינו.

בי״ט שני לערבית מתפללים כמו בראשון, (ואם הוא שבת מוסיפים ושמרו, ומזכירים של שבת בתפלה ואחר התפלה אומרים ויכלו ומגן אבות. ק״ת. ואין אומרים במה מדליקין). ומקדשין ואומרים זמן.

בשחרית מתפללים כדאתמול, ונוהגים לומר מגלת רות קודם קה״ת, ומוציאין ב׳ ס״ת וקורין בסדר ראה ומתחילין פ׳ עשר תעשר בשחל בשבת, אבל בחול מתחילין כל הבכור עד סוף הסדרה, וקורין למפטיר ביום הבכורים כדאתמול, ומפטירין בחבקוק תפלה לחבקוק וכו׳ (בשבת אומרים יקום פורקן) ומזכירים נשמות יי, ואומרים כל סדר תפלת מוסף כדאתמול.

למנחה מתפללים כדאתמול אלא שאם חל בשבת מוסיפים ואני תפלתי וקורין בתורה בפ׳ נשא.

לערבית במוצאי י״ט מתחילים והוא רחום וכו׳ ומתפללים של חול ואומרים אתה חוננתנו, ואחר התפלה אומר הש״ץ ק״ח ואין אומרים לא ויהי נועם וא״ק ולא ויתן לך, ומבדילין על הכוס בפה״ג והמבדיל, אבל לא על הנר ולא על הבשמים, אבל במוצאי שבת מתפללים ומבדילין הכל כמו במוצ״ש.

ק׳ סיון הוא אסרו חג, ואין אומרים בו תחנון ולא למנצח.

סדר חג הסכות׃

הרגל השלישי הוא חג הסכות הוא חג האסיף נחמשה עשר יום לחדש השביעי הוא ירח האיתנים הוא חדש תשרי, ואינו אל אלא נאחד מימי בנה״ל.

בערבית מתפללים כבכל ליל י״ט. ואומרים בתפלה ובקידוש חג הסכות הזה זמן שמחתנו. לא יאכל בלילה הראשון עד שבוא ודאי לילה, ואפילו קידוש צריך להיות בלילה, ומקדשין ואוכלין בסוכה.

בליל ראשון של סוכות בשנכנסים לסוכה נוהגים לומר תפלה זו:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּשְׁרֶה שְׁכִינָתְךָ בֵּינֵינוּ וְתִפְרֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ בִּזְכוּת מִצְוַת סֻכָּה שֶׁאֲנַחְנוּ מְקַיְּמִים לְיַחֵד שֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיִרְאָה וּבְאַהֲבָה. וְתַקִּיף אוֹתָנוּ מִזִּיו כְּבוֹדְךָ הַקָּדוֹשׁ וְהַטָּהוֹר נָטוּי עַל־רָאשֵׁינוּ מִלְמַעְלָה כַּנֶּשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ וּמִשָּׁם יַשְׁפִּיעַ שֶׁפַע הַחַיִּים לְעַבְדְּךָ פב״פ אֲמָתֶךָ. וּבִזְכוּת צֵאתִי מִבֵּיתִי הַחוּצָה וְדֶרֶךְ מִצְוֹתֶיךָ אָרוּצָה יֵחָשֶׁב־לִי זֹאת כְּאִלּוּ הִרְחַקְתִּי נְדוֹד, וְהַרְבֵּה כַּבְּסֵנִי מֵעֲוֹנִי וּמֵחַטֹּאתִי טַהֲרֵנִי. וְהֲגִינֵי אֲדֹנָי תַּשְׁפִּיעַ לִי רֹב בְּרָכוֹת וְלָרְעֵבִים גַּם־צְמֵאִים תֵּן לַחְמָם וּמֵימָם נֶאֱמָנִים. וְתִתֶּן־לִי זְכוּת לֵישֵׁב וְלַחֲסוֹת בְּסֵתֶר צֵל כְּנָפֶיךָ בְּעֵת פְּטִירָתִי מִן־הָעוֹלָם וְלַחֲסוֹת מִזֶּרֶם וּמִמָּטָר כִּי תַמְטִיר עַל־רְשָׁעִים פַּחִים. וּתְהֵי חֲשׁוּבָה מִצְוַת סֻכָּה זוֹ שֶׁאֲנִי מְקַיֵּם כְּאִלּוּ קִיַּמְתִּיהָ בְּכָל־פְּרָטֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ וְתַנְאֶיהָ וּבְכָל־מִצְוֹת הַתְּלוּיִם בָּהּ. וְתֵיטִיב לָנוּ הַחֲתִימָה וְתִזַכֵּנוּ לֵישֵׁב יָמִים רַבִּים עַל־הָאֲדָמָה אַדְמַת קֹדֶשׁ בַּעֲבוֹדָתֶךָ וּבְיִרְאָתֶךָ. בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

מקדשין בנה"כ, ובבית על השולחן. (ובשבת אומרים בתחלה יום הששי ויכלו וכו'.)

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, בורא פרי הגפן:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון וקדשנו במצותיו׃ ותתן לנו יי אלהינו באהבה שבתות למנוחה ומועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום השבת הזה ואת יום

לפסח	לשבועות	לסוכות	לשמיני עצרת ולש"ת
חג המצות הזה׃ זמן חרותנו	חג השבעות הזה׃ זמן מתן תורתנו	חג הסכות הזה׃ זמן שמחתנו	השמיני חג העצרת הזה זמן שמחתנו

באהבה מקרא קדש זכר ליציאת מצרים׃ כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים ושבת ומועדי קדשך באהבה וברצון בשמחה ובששון הנחלתנו׃ ברוך אתה יי, מקדש השבת וישראל והזמנים:

במוצאי שבת מוסיפים נר והבדלה. חן מוצאי שבת זאגט אהן חויך ריענע.

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, בורא מאורי האש:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, המבדיל בין קדש לחול בין אור לחשך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה׃ בין קדשת שבת לקדשת יום טוב הבדלת ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת׃ הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדשתך׃ ברוך אתה יי, המבדיל בין קדש לקדש:

כשמקדשין בסוכה מברכים כאן לישב בסוכה. חין דער סוכה ווירד נחך ריענע ברכה אחר שהחיינו געזחגט.

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסכה:

בכל לילי י"ט אומרים שהחיינו חוץ מן ליל ז' וח' של פסח.
ריח ערושע חונר לווישע נחכט פסח, שבועות, סוכות חונר שמיני עצרת זחגט אחן שהחיינו.

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם,
שהחינו וקימנו והגיענו לזמן הזה:

בורא פרי הגפן, כפסחים דף ק"ה ליל שבת ולילי י"ט יש כאן קדושא על הכוס. והנוסחא כמ' ת עמרם גאון של פסח והרמב"ם הלכות שבת פרק כ"ט והלה גם בקידוש ליל שבת. **אשר בחר בנו מכל עם**, לקוח מפסח ... כמי העבין. והרמב"ם מוסיף עוד לפני ותתן לנו „בחר בנו ויגדלנו ... יתגבר עליו ... שמעתנו הגדולה. **מקדש ישראל והזמנים**, פסחים ק"ז, ע"ב. בורא **מאורי האש**, כשחל י"ט במ"ש אומרים הברכות כסימן יקנה"ז, יין קידוש, נר, הבדלה, זמן, (פסחים ק"ג) ובח' של פסח שאין בו שהחיינו סימן יקנ"ה. והלה נתבאר ס' ע"ג. **בין קדש לקדש**, בין קדושת שבת לקדושת י"ט. וכמבוא בפרחות חיים ... הנוסחא ... הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך ... לישב בסכה, סוכה דף מ"ו. ... יכול לישב במקום לדבר (ברכות כ"ח, ב') המעותה לילך במקום ... (כ"ק כ"ג ע"ב) ... במקום ... ... (שבת ... ישיב במקום לשבת, ... גם במקרא כמו לישב (קהלת ס', י"א) ... (משלי כ"ג, י"א) ... (ב"ח י"ח, כ"ט) ... לבנות. **שהחינו**, פסחים ז' ב'. סוכה מ"ו. ונוסח ... (ס' קנ"א) ... אשר החיינו, ונוסח תוספתא ברכות פ"ז היא ברוך שהגיענו לזמן הזה.

בשחרית יום ראשון של סוכות נכנסים לבהכ"נ ומסדרים הברכות ופסוקי דזמרה וק"ש כמו בשבת חוץ שאומרים המאיר לארץ אם לא כשחל בשבת, ומתפללים תפלת הרגלים, והש"ץ חוזר התפלה. ואח"כ לוקחים את הלולב ביד כדי לברך עליו ולנענעו ולגמור עליו את ההלל.

דיני נטילת לולב. זמן מצות נטילת לולב הוא ביום ולא בלילה, וכל היום כשר לנטילת לולב, ועיקר מצותה בשעת ההלל, ומצוה הוא משתנץ החמה. ואם נטלו משעלה עמוד השחר, יצא.

אסור לאכול קודם שיטול לולב. ואם אכל בשוגג, יטלנו אח"כ.

לוקח הלולב בידו הימנית והאתרוג בשמאלו. וצריך ליקח הלולב וכן כל מיני ראשיהם למעלה, וגם במשמוש צריך שיהיו לעולם למעלה כדרך גדילתן ולא יהפוך ראשן, והאתרוג צ"ל עוקצו למטה שזהו דרך גדילתו. ואין להפריד האתרוג מהלולב בשעת נטילתו אלא צ"ל ב' הידים סמוכות זו לזו ובלי הפסק.

יכוין לקיים מצות עשה שכתוב בתורה ולקחתם לכם ביום הראשון וכו' (ויהי רצון שמסדרים השמיטו יעב"ץ וכתב בשם אביו שאין לאמרו). ויקח תחלה האתרוג בשמאלו שהופך העוקץ למעלה ופטמו למטה ואח"כ יקח הלולב בימינו ושדרו של לולב יהי למול פניו, ויברך מעומד בא"י וכו' על נטילת לולב, וביום הראשון מברך גם שהחיינו, ואחר הברכה יהפך האתרוג פטמו למעלה ומנענע מעומד לכל רוח ולמעלה ולמטה. ואופן הנענועים, שיהי עומד ופניו למזרח ויעשה ג' הולכות וג' הבאות לכל רוח דהיינו שמוליך ידו עם הלולב מכנגדו ולהלאה לצד מזרח ג' פעמים ומביאו אצלו ויכשכש בעלין בכל הולכה ובכל הבאה, ואח"כ ישה ראש הלולב לצד דרום ויעשה שם גם כן ג"פ הולכה והבאה, אבל לא יהפוך פניו לצד שמנענע לנגדו אלא לעולם יעמוד ופניו למזרח בכל הנענועים ורק ראש הלולב ישה לצד שמנענע, וכן כשמנענע לצד מערב יהי פניו למזרח וידים ראש הלולב על כתפו שלאחוריו ומוליך ומביא. וסדר הרוחות, מזרח, דרום, מערב, צפון, מעלה, מטה.

גם באמירת ההלל הש"ץ והקהל מנענעים בן בהודו, ובאנא, ובהודו שבסוף, ג' הולכות והבאות לכל רוח, והש"ץ מנענע גם כיאמר נא וכו', ומחלקים שם הנענועים לפי התבות, דהיינו בהודו וכן כיאמרו נא ישראל וכו' יש ו' תבות (חוץ מהשם שלא ינענע בו) וינענע בכל תבה לרוח אחת, וכן כיאמר נא ינענע בכל תבה לרוח אחת, וכן כיאמר נא בית וכו' שהן ז' תבות יחלק התבות לו' נענועים ויאמר יאמרו"נא לנענוע אחד, ובאנא ה' הושיעה נא שהן ג' תבות (חוץ מהשם שלא ינענע בו) מנענע בכל תבה לב' רוחות, (ויש שמחלקים הנענועים באופן אחר, ראה בס' דברי קהלת לרח"ג דף שב"א). ומנענעים בהודו בכל פעם שאומרים אותו, אבל באנא ה' הצליחה נא אין מנענעים, ולמנהג פולין גם אין מנענעים בפסוקי יאמרו נא בית, יאמרו נא יראי.

בדיעבד אין הנענועים מעכבים. אבל ד' מינים מעכבים זה את זה שאם חסר לו אחד מהם לא יברך על השאר. ולא יוסיף עליהם מין אחר. ולא יקח יותר מלולב אחד ואתרוג אחד, אבל בהדס וערבה רשאי להוסיף כמה שירצה, והמדקדקים אינם מוסיפים על ג' הדסים וב' ערבות.

בשבת אין נוטלין הלולב אפילו הוא יום ראשון, ואסור לטלטול אם לא לצורך גופו ומקומו.

אין אדם יוצא ידי חובתו בי"ט ראשון בלולב של חברו עד שיתננו לו במתנה, ובמתנה על מנת להחזיר הוי.

מקבלת האשה את הלולב מיד בנה או מיד בעלה ומחזירתו למים בי"ט, ואם צריך להוסיף מים מוספת, אבל לא תחליף המים בי"ט. ובחה"מ מצוה להחליף המים כדי שישאר הלולב לח והדור.

אע"פ שכבר פשט המנהג שהקהל קונים אתרוג בשותפות כדי לצאת בו ידי חובתו מי שאין לו, מ"מ כל ירא שמים יש לו ויהא זריז לקנות לו לולב ואתרוג לעצמו כדי שיוכל לקיים המצוה בתקונה.

יש נוהגים לומר תפלה זו קודם נטילת לולב.

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי בפרי עץ הדר וכפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל אותיות שמך המיחד תקרב אחד אל אחד והיו לאחדים בידי. ולידע איך שמך נקרא עלי וייראו מגשת אלי. ובנענעי אותם תשפיע שפע ברכות מדעת עליון לנוה אפריון למכון בית אלהינו. ותהא חשוב לפניך מצות ארבעה מינים כאלו קיימתיה בכל פרטיה ושרשיה ותרי"ג מצות התלוים בה. כי כונתי ליחדא שמא דקדשא בריך הוא ושכינתה בדחילו ורחימו ליחד שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל אמן. ברוך יי לעולם אמן ואמן:

יהי רצון, הועתק לסדורים חדשים מס' שערי ציון והמגן לשון מיוסד על דברים במלאים יסודם במדות הקבלה שמתאים בס' הנפש החכמה לר' משה בר שם טוב מליאון ס' נ"ה, ואע"ב אמירתו אינה אלא לפי שלא נא בתדרי חן מניטה וכן גם יעב"ץ השמיטו מסדורו ואני אין מפני שעשר המתגלים בו כמותו בעו שהוא ובלי הניח עליו יד המנהג אף כי צריך לה.

לוקח האתרוג והלולב בידו ומברך מעומד: מאן נעהמע דען עתרוג אין דער לינקע האנד אונ דען לולב אין דער רעכטע האנד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־נְטִילַת לוּלָב:

ביום הראשון מברך גם שהחיינו (ואם חל יום הראשון בשבת שאין נוטלים את הלולב, מברך שהחיינו ביום שני.)
אם ערשטען טאג איזט שבת, אונ ווירד דאן לולב צוערסט אם צווייטען טאג גענומען, זאגט מאן שהחיינו אם צווייטען טאג.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

ומנענעים לכל רוח, ואח״כ גומרים את ההלל שעומד בברכה תחלה וסוף ומנענעים בהודו ובאנא, ובהודו השני, ובגמרו את ההלל אומר הש״ץ ק״ת, ומוציאין ב׳ ס״ת (ואומרים הרבון המסודר אצל קה״ת לשבת) וקורין ה׳ גברי (ובשבת ז׳ גברי) בסדר אמור בפ׳ שור או כשב עד וידבר משה את מועדי ה׳ אל בני ישראל וקורין למפטיר בס״ת שני בפ׳ פינחס ובחמשה עשר יום לחדש השביעי וכו׳, ומפטירין בזכרי׳ סי׳ י״ד הנה יום בא לה׳ וכו׳, ואומרים (בשבת יקום פורקן) אשרי, יהללו, ומחזירין הס״ת להיכל, והש״ץ אומר ח״ק ומתפללים תפלת מוסף ואחר שחזר הש״ץ התפלה מוציאין ס״ת אחד ומניחין על הבימה (ואם הוא שבת אין מוציאין ס״ת אבל פותחין ארון הקודש) ואומרים הושענא וכו׳ עם הלולב בידם (ובשבת בלא לולב) ומקיפים את הבימה פעם אחת ומחזירין ס״ת להיכל (ובשבת אין מקיפים), ואומר הש״ץ ק״ת, ואומרים אין כאלהינו, עלינו, ושיר של יום.

למנחה אומרים אשרי ובא לציון, ח״ק, (ובשבת מוסיפים ואני תפלתי וקורין וזאת הברכה) ומתפללים והש״ץ חוזר, ק״ת, עלינו. לערבית מתפללים ומקדשין ככל סדר דאתמול.

לשחרית יום שני מתפללים כדאתמול, ואין אומרים זמן בנטילת לולב, אם לא בחל יום ראשון בשבת, וגומרים את ההלל וקורין בתורה כדאתמול ומפטירין במ״א סי׳ ח׳ ויקהלו אל המלך שלמה וכו׳ ועושים כל סדר שחרית ומוסף כדאתמול. תפלת מנחה כדאתמול.

לערבית במוצאי י״ט לחה״מ אומרים והוא רחום וכו׳ ומתפללים ש״ע של חול ואומרים אתה חוננתנו בתפלה חונן ויעלה ויבוא בעבודה, קדיש שלם, ומבדילין על הכוס, אבל אין מברכין על נר ולא על הבשמים, עלינו. ואם היום ערב שבת אז מתפללים ערבית כבכל ערב שבת ואומרים יעלה ויבוא בתפלה ואומרים ויכלו ומגן אבות, ואין אומרים במה מדליקין.

בחולו של מועד שחרית מתפללים כבכל שאר ימות החול, (חוץ מן הושענא רבה שבזמירות קבלות מוסיפים מזמור כמו שאומרים של שבת), ומתפללים שמונה עשרה ואומרים יעלה ויבוא בעבודה והש״ץ חוזר התפלה, ונוטלין הלולב, וגומרים את ההלל, ומנענעים בהודו ובאנא. ואומר הש״ץ קדיש שלם, ומוציאין ס״ת אחד, (ואין אומרים על הכל חוץ מן הושענא רבה לפי מנהג ק״ק) וקורין בו ד׳ גברי בקרבנות החג בפ׳ פינחס. ביום א׳ דחה״מ כהן וביום השני, לוי וביום השלישי, ישראל וביום הרביעי, רביעי חוזר וביום השני וביום השלישי. ביום ב׳ דחה״מ כהן וביום השלישי, לוי וביום הרביעי, ישראל וביום החמישי, רביעי וביום השלישי וביום הרביעי. ביום ג׳ דחה״מ כהן וביום הרביעי, לוי וביום החמישי, ישראל וביום הששי, רביעי וביום הרביעי וביום החמישי. ביום ד׳ דחה״מ כהן וביום החמישי, לוי וביום הששי, ישראל וביום השביעי, רביעי וביום החמישי וביום הששי. ביום ה׳ דחה״מ הוא הושענא רבה, כהן וביום החמישי, לוי וביום הששי, ישראל וביום השביעי, רביעי וביום הששי וביום השביעי. ואחר הקריאה ח״ק, וגוללין את ס״ת ואומרים יהללו ומחזירין הס״ת להיכל. אשרי, ובא לציון, ח״ק, ומתפללים מוסף של י״ט ואומרים כ׳ קרבנות בפיסקא דיומא שהיו קורין לרביעי, והש״ץ חוזר התפלה ואומר קדושת נקדש (ובה״ר נוהגין לפי מנהג ק״ק), ומוציאין ס״ת אחד (ובה״ר ז׳ ס״ת) ומניחין על הבימה ולוקחים את הלולב בידם ואומרים הושענא של יומו לפי המנהג, ומקיפין הבימה פעם אחת (ובה״ר ז׳ פעמים), ומחזירין ס״ת להיכל, קדיש שלם, עלינו, (ובה״ר נוהגים לבגן קדיש כמנהג ר״ה וי״כ, ובהרבה קהלות אומרים ג״כ אין כאלהינו).

בשבת חול המועד נוהגים לומר מגלת קהלת קודם הוצאת ס״ת ואח״כ ק״י. ומוציאין ב׳ ס״ת וקורין בראשון ז׳ גברי בפ׳ כי תשא מן ויאמר משה אל ה׳ ראה אתה אומר אלי עד לא תבשל גדי בחלב אמו, ולמפטיר קורין בס״ת שני לפי סדר היום, ומפטירין ביחזקאל סי׳ ל״ח והיה ביום ההוא ביום בא גוג וכו׳. ומתפללים מוסף של י״ט ואומרים הושענא של שבת וגומרים הסדר כנהוג.

למנחה מתפללים כסדר שבת אלא שאומרים יעלה ויבוא בעבודה.

לערבית מתפללים ומבדילים כבכל מוצאי שבת אלא שאין אומרים ויהי נועם ואתה קדוש.

על נטילת לולב, סוכה דף מ״ו, ופסחים דף ז׳ ע״ב. ול׳ נטילה שעשה הכנסת והרמב״ם כל׳ ירושלמי והבבלי (פסחים ס״ג, ס׳) כי כן המלה לנטילת הלולב לבד שעלה ובדלותא במוכה ל״ז ע״ב. ולא תקנו לברך על לקיחת לולב, שהלקיחה היא הקניה כמשמעו (אבן ירחי), ולא תבוטת הכל״ה פ׳ קד׳

ס' ימים של חג הסוכות לאחר שגמר הש"ץ תפלת מוסף מוציאין ס"ת ומעלין אותו על התיבה ונוטל כל אחד לולב ואתרוג בידו, ומתחיל הש"ץ ואומר הושע נא כל המקום לפי המנהג. מקיפין התיבה עם הלולבין ומנענעין קלת כבסבוב עלין אבל לא בהולכה והבאה. פונין דרך ימין והופכין פניהם למערב והולכין דרך צפון ומזרח, וכשמגיעין לפני התיבה מסיימין פיוט ההושענא ומכניסים ס"ת להיכל. ובדרך הזה עושים כל ימי החג. חוץ משבת שאין מקיפים ואין מוציאים ס"ת אלא פותחים ארון הקודש ואומרים הושענא.

הושע נא:

למענך אלהינו. הושע נא: למענך בוראנו. הושע נא:
למענך גואלנו. הושע נא: למענך דורשנו. הושע נא:

ליום א' של סכות,
בחול כיום ב' או ג' או ה' דסכות.
אין שבת ווירד דאס הושענאטעהאגרע אום נצורה
ע"פ א"ב. געזאגט.

למען אמתך · למען בריתך · למען גדלך (ותפארתך) · למען דתך · למען הודך · למען ועודך · למען זכרך · למען חסדך · למען טובך · למען יחודך · למען כבודך · למען למודך · למען מלכותך · למען נצחך · למען סודך · למען עזך · למען פארך · למען צדקתך · למען קדשתך · למען רחמיך (הרבים) · למען שכינתך · הושע נא · למען תהלתך · הושע נא:

ליום ב' של סכות,
בחול כיום ב' או ד' או ו' דסכות.
אין ואכנטאג ווירד דאס נעבענשטעהענדע למען אמתך
ע"פ א"ב. געזאגט.

אבן שתיה · בית הבחירה · גרן ארנן · דביר המצנע · הר המוריה · והר יראה · זבול תפארתך · חנה דוד · טוב הלבנון · יפה נוף משוש כל הארץ · כלילת יפי · לינת הצדק · מכון לשבתך · נוה שאנן · סכת שלם · עלית שבטים · פנת יקרת · ציון המצינת · קדש הקדשים · רצוף אהבה · שכינת כבודך · הושע נא · תל תלפיות · הושע נא:

אני והו הושיעה נא:

הושע נא: כ' תבות, כן הוא בסדור רס"ג תב"י וכל"ל.
למען אמתך וכו', אבן שתיה וכו', מבואר לקמן בדף 373.
אני והו', כן אמר ר"י בהקפת המזבח (סוכה מ"ה). ונקד יעב"ץ כמו אניו והו"ו נחולם.

ע"פ א"ב. אין שבת ווערט אום געזאגט.

אם נצורה כבבת · בוננת בדת נפש משיבת · גומרת הלכות שבת · דורשת משאת שבת · הקובעת אלפים תחום שבת · ומשיבת רגל משבת · זכור ושמור מקימת בשבת · חשה למהר ביאת שבת · טורחת כל משושה לשבת · יושבת וממתנת עד כלות שבת · כבוד ועונג קוראה לשבת · לבוש וכסות מחלפת בשבת · מאכל ומשתה מכינה לשבת · נעם מגדים מטעמת לשבת · סעודות שלש מקימת בשבת · על שתי ככרות בוצעת בשבת · פורשת ארבע רשיות בשבת · צווי הדלקת נר מדלקת בשבת · קידוש היום

אום, האומה. כבבת, כבבת עין ובדכתיב זכריה ב', י"ב. נפש משיבת, עפ"ה תהלים י"ט, ח'. גומרת, לומדת. משאת שבת, ר"ל שדורשין מן המקרא שאסור בשבת לישא יותר מד' אמות ברשות הרבים. ומשיבת רגל, עפ"ה ישעיה נ"ח, י"ג. חשה מל' חושה לעזרתי ור"ל שמוסיפים מחול על הקודש. טורחת כל משושה, ר"ל כל תענוגיה בשבת ימי השבוע היא כדי לכבד את השבת כדאמרי ובדאמרינן בביצה דף ט"ז אמרו עליו על שמאי הזקן לכבוד שבת. נעם מגדים, פירות מתוקים. ארבע רשויות, רשות היחיד ורשות הרבים וכרמלית

ע"פ א"ב, ובסופו חתום שמואל.

כְּהוֹשַׁעְתָּ אֵלִים בְּלוּד עִמָּךְ. בְּצֵאתְךָ לְיֵשַׁע עַמָּךְ. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ גּוֹי וֵאלֹהִים. דְּרוּשִׁים לְיֵשַׁע אֱלֹהִים. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ הֲמוֹן צְבָאוֹת. וְעִמָּם מַלְאֲכֵי צְבָאוֹת. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ זַכִּים מִבֵּית עֲבָדִים. חַנּוּן בְּיָדָם מַעֲבִידִים. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ טְבוּעִים בְּצוּל גְּזָרִים. יְקָרְךָ עִמָּם מַעֲבִירִים. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ כַּנָּה מְשׁוֹרֶרֶת וַיּוֹשַׁע. לְגוֹחָהּ מְצֻיֶּנֶת וַיִּוָּשַׁע. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ מַאֲמַר וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם. נָקוּב וְהוּצֵאתִי אִתְּכֶם. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ סוֹבְבֵי מִזְבֵּחַ. עוֹמְסֵי עֲרָבָה לְהַקִּיף מִזְבֵּחַ. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ פִּלְאֵי אָרוֹן כְּהֻפְשַׁע. צִעֵר פְּלֶשֶׁת בַּחֲרוֹן אַף וְנוֹשַׁע. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ קְהִלּוֹת בָּבֶלָה שִׁלַּחְתָּ. רַחוּם לְמַעֲנָם שֻׁלַּחְתָּ. כֵּן הוֹשַׁע נָא:

אלים, ישראל, עפ"ה ישעיה ס"א, ג'. בלוד, נמצרים. עמך, כאלו כביכול היה נגאל עמהם, ועל זה אמרו חז"ל במגלה כ"ט חביבין ישראל לפני הקב"ה שבכל מקום שגלו שכינה עמהם וכו'. גוי ואלהים, עפ"ה ש"ב ז', כ"ג. כנה, ישראל, עפ"ה תהלים פ', ט"ז. לגוחה מצוינת ויושע, כשיל גוחה, היינו הקב"ה כביכול, כתוב ומלוין ויושע כדי שנוכל לקרות נושע כאלו כביכול עצמו נגאל עמהן, כדאית' בילקוט זכריה רמז תקע"ה. גוחה, מוליכה, על' כי אתה גוחי מבטן (תהלים כ"ב, י'). נקוב, מסורש. והוצאתי מאמר לא נאמר אם משלו לרמז על יציאת כביכול עצמו ובטבולו. עומסי, טוענים. פלאי ארון וכו', רומז על לקיחת הארון ע"י פלשתים ויד ה' היתה גם להכותם (ש"א פי' ה'). בבלה שלחת וכו', עפ"ה ישעיה מ"ג י"ד, וע"ש מנחת ש'.

לשבת.

מְקַדֶּשֶׁת בַּשַּׁבָּת. רָנָן שֶׁבַע מְפַלֶּלֶת בַּשַּׁבָּת. שִׁבְעָה בַּדָּת קוֹרְאָה בַּשַּׁבָּת.
תַּנְחִילֶנָּה יוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת. הוֹשַׁע נָא: אֲנִי וָהוּ הוֹשִׁיעָה נָּא:

ע"פ א"ב ובסוף חתום מנחם ברבי מכיר חזק לעד אמן.

כְּהוֹ' אָדָם יְצִיר כַּפֶּךָ לְגוֹנְנָה. בַּשַּׁבָּת קֹדֶשׁ הִמְצֵאתוֹ כֹּפֶר וַחֲנִינָה. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ גּוֹי מְצֻיָּן מְקַוִּים חֹפֶשׁ. דֵּעָה כִּוְּנוּ לָבוֹר שְׁבִיעִי לְנֹפֶשׁ. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ הָעָם נִהַגְתָּ כַּצֹּאן לְהַנְחוֹת. וְחֹק שַׂמְתָּ בְּמָרָה עַל מֵי מְנֻחוֹת. כה:
כְּהוֹשַׁעְתָּ זְבוּדֶיךָ בְּמִדְבַּר סִין בַּמַּחֲנֶה. חָכְמוּ וְלָקְטוּ בַּשִּׁשִּׁי לֶחֶם מִשְׁנֶה. כה:
כְּהוֹשַׁעְתָּ טְפוּלֶיךָ הוֹרוּ הֲכָנָה בְּמַדָּעָם. יָשַׁר כֹּחָם וְהוֹדָה לָמוֹ רוֹעָם. כה:
כְּהוֹשַׁעְתָּ כְּלָכְלוּ בְּעֹנֶג מִן הַמְשֻׁמָּר. לֹא הָפַךְ עֵינוֹ וְרֵיחוֹ לֹא נָמָר. כֵּן הוֹשַׁע נָא:

ומקום פטור המפורשים במסכת שבת. רנן שבע, תפלת שבת היא של שבע ברכות. שבעה בדת, בשבת קוראין ז' לתורה. תנחילנה, תנחיל את האומה ישראלית לעתיד לבוא את יום שכולו שבת.

כהושעת אדם, אדה"ר יציר כפיו של הקב"ה. לגוננה, ל' הגנה והצלה, בשבת קדש וכו', במדרש תהלים צ"ב יום השבת נעשה סניגור לאדה"ר והצילו מעול מדינה של גיהנם. גוי מצוין, ישראל שהיו מצוינים במצרים ז"ל והיו שם לגוי גדול מלמד שהיו מצוינים שם, והיו מקוים לצאת חפשי. דעה כונו, בהלאת להם משה שיבחרו להם יום א' למנוחה נתכוונו כולם לדעה אחת לבחור להם יום השבת למנוחה ולנופש כדאית' בשמות רבה דף ק"ת, כ'. וחק, זה שבת שנצטוו עליו במרה (סנהדרין נ"ו, ב'). זבודיך, ישראל עמך וחלקך, ל' וכדי אלהים אותי זבד טוב. במדבר סין, שם ירד להם המן. טפוליך, ישראל הנטפלים והדבקים בך. הורו הבנה בפרעם, כדעתם ובשכלם הורו הכנה שע"ש לשבת כאשר שלקטו ביום הששי לחם יומים ובאו והגידו למשה והשיב להם הוא אשר דבר ה' שבתון שבת וגו', כלומר הדבר אשר דברתם הוא אשר דבר ה' והיכן דבר? והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו. רועם, משה רבינו רועה ישראל הודה להם ואמר להם יישר כוחכם. מן המשומר, מן המן שהיה מונח בצנצנת לפני עדותאות והוא אחד מי' דברים שנבראו בע"ש בין השמשות. עינו, מראהו. לא נמר, לא השתנה טעמו וריחו

כְּהוֹשַׁעְתָּ שְׁבוּת שִׁבְטֵי יַעֲקֹב. תָּשׁוּב וְתָשִׁיב שְׁבוּת אָהֳלֵי יַעֲקֹב. וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
(ונוהג ר״י) כְּהוֹשַׁעְתָּ שׁוֹמְרֵי מִצְוֹת. וְחוֹכֵי יְשׁוּעוֹת. אֵל לְמוֹשָׁעוֹת. וְהוֹשִׁיעָה נָּא:)

אֲנִי וָהוֹ הוֹשִׁיעָה נָּא:

הוֹשִׁיעָה אֶת־עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת־נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד־הָעוֹלָם: וְיִהְיוּ דְבָרַי אֵלֶּה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְיָ קְרֹבִים אֶל־יְיָ אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וָלָיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: לְמַעַן דַּעַת כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים. אֵין עוֹד: קדיש שלם, אין כאלהינו, עלינו.

לשבת.

כְּהוֹשַׁעְתָּ מִשְׁפְּטֵי מַשְּׂאוֹת שַׁבָּת גְּמוּרוּ. נָחוּ וְשָׁבְתוּ רְשֻׁיּוֹת וּתְחוּמִים שָׁמְרוּ. כ״ה:
כְּהוֹשַׁעְתָּ סִינַי הָשְׁמְעוּ בְּדִבּוּר רְבִיעִי. עִנְיַן זָכוֹר וְשָׁמוֹר לְקַדֵּשׁ שְׁבִיעִי. כ״ה:
כְּהוֹשַׁעְתָּ פְּקוּדֵי יְרִיחוֹ שֶׁבַע לְהַקִּיף. צָרוּ עַד רִדְתָּהּ בְּשַׁבָּת לְתַקִּיף. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ קֹהֶלֶת וְעַמּוֹ בְּבֵית עוֹלָמִים. רִצּוּךָ בְּחָגְגָם שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה יָמִים. כ״ה:
כְּהוֹשַׁעְתָּ שָׁבִים עוֹלֵי גוֹלָה לְפִדְיוֹם. תּוֹרָתְךָ בְּקָרְאָם בְּחַג יוֹם יוֹם. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ מְשַׂמְּחֶיךָ בְּבִנְיָן שֵׁנִי הַמְחֻדָּשׁ. נוֹטְלִים לוּלָב כָּל שִׁבְעָה בַּמִּקְדָּשׁ. כ״ה:
כְּהוֹשַׁעְתָּ חִבּוּט עֲרָבָה שַׁבָּת מַדְחִים. מֻרְבִּיּוֹת מוֹצָא לִיסוֹד מִזְבֵּחַ מַנִּיחִים. כ״ה:
כְּהוֹ׳ בְּרָכוֹת אֲרֻכּוֹת וּגְבוֹהוֹת מְעַלְּסִים. בִּפְטִירָתָם יֹפִי לְךָ מִזְבֵּחַ מְקַלְּסִים. כ״ה:
כְּהוֹשַׁעְתָּ מוֹדִים וּמְיַחֲלִים וְלֹא מְשַׁנִּים. כֻּלָּנוּ אָנוּ לְיָהּ וְעֵינֵינוּ שׁוֹנִים. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ יֶקֶב מַתְעָבְךָ סוֹבְבִים בִּרְנָנָה. רוֹנְנִים אֲנִי וָהוֹ הוֹשִׁיעָה נָּא. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ חֵיל זְרִיזִים מְשָׁרְתִים בִּמְנוּחָה. קָרְבַּן שַׁבָּת כָּפוּל עוֹלָה וּמִנְחָה. כ״ה:
כְּהוֹשַׁעְתָּ לְוִיֶּיךָ עַל דּוּכָנָם לְהַרְבָּת. אוֹמְרִים מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹ׳ נְחוּמֶיךָ בְּמִצְוֹתֶיךָ תָּמִיד יִשְׁתַּעַשְׁעוּן. וּרְצֵם וְהַחֲלִיצֵם בְּשׁוּבָה וָנַחַת יִוָּשֵׁעוּן. כ״ה:

כְּהוֹשַׁעְתָּ שְׁבוּת א״ו ה״ע ויה׳ דב׳.

משפטי וכו', ישראל נמה נשתמר כל הלכות שבת, כענין עשה וטלטול ובשיעור ורשויות ותחומין. פקדו ירידו וכו', כבתוב בס' יהושע פ' ו' וכתוב שם ויהי ביום השביעי וגו' והוא שבת כשהוא בפי' רש"י. קהלת, שלמה כשחנך את בית המקדש שבעה ימים ושבעה ימים כבתוב בס"א ח', כ"ה. שבים עולי גולה וכו', נחמי' פ' ח', י"ח ויקרא בספר תורת האלהים יום ביום וגו'. משפחיך וכו', כדתנן במקדש היו נוטלין לולב כל שבעה. חבוט ערבה וכו', כשהיו מקדשין ע"פ ראיה ואיקלע שביעי של ערבה בשבת היו חובטין ערבה אפילו בשבת כדאית' בסוכה דף מ"ג. מורביות, נטיעות. מוצא וכו', שם דף מ"ה כשמגיע מלות ערבה כיצד? מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא ויורדין לשם ומלקטין משם מורביות של ערבה ובאין וזוקפין אותן בצדי מזבח וכו'. ברכות ארוכות וכו', שם בגמרא ערבות רבות וארוכות וגבוהות י"א אמה כדי שיהיו נוחות ע"ג מזבח אמה. ואמרו שם בשעת פטירתו מה היו אומרין? יופי לך מזבח וכו'. מקלסים, ל' שבח. מודים ומיחלים וכו', שם דף נ"ג היו אומרין אנו ליה ומשתחוים ועינינו ליה מיחלות. יקב מתעבך, כינוי למזבח עפ"ה ישעי' ה', ב'. ואמרו בסוכה דף מ"ה בכל יום היו מקיפים את המזבח פעם אחת ואומרין אנא ה' הושיעה נא ר"י אומר אני והו הושיעה נא. חיל זריזים, הכהנים זריזים הם. כפול עולה ומנחה, כבתוב וביום השבת שני כבשים ושני עשרונים סולת מנחה על עולת התמיד. להרבת, להרבה. נחומיך, כמו בנחומיך, ר"ל כמו שבחמת בנחומיך את ישראל המוקדים תמיד במצותיך. ישתעשעון. ישמחו בשמחה. והחליצם, והוציאם מן הגלות. בשובה וכו', כבתוב בשובה ונחת תושעון (ישעיה ל' ט"ו).

ע״פ א״ב. ליום ג׳ של סכות. (ובכנת אום נצורה)

אֶעֱרוֹךְ שׁוּעִי. בְּבֵית שַׁוְעִי. גִּלִּיתִי בַּצּוֹם פִּשְׁעִי. דְּרַשְׁתִּיךָ בּוֹ לְהוֹשִׁיעִי. הַקְשִׁיבָה לְקוֹל שַׁוְעִי. וְקוּמָה וְהוֹשִׁיעִי. זְכוֹר וְרַחֵם מוֹשִׁיעִי. חַי כֵּן תְּשַׁעְשְׁעִי. טוֹב בְּאֶנֶק שְׁעִי. יָחִישׁ מוֹשִׁיעִי. כַּלֵּה מַרְשִׁיעִי. לְבַל עוֹד תַּרְשִׁיעִי. מַהֵר אֱלֹהֵי יִשְׁעִי. נֶצַח לְהוֹשִׁיעִי. שָׂא נָא עֲוֹן רִשְׁעִי. עֲבוֹר עַל פִּשְׁעִי. פְּנֵה נָא לְהוֹשִׁיעִי. צוּר צַדִּיק מוֹשִׁיעִי. קַבֵּל נָא שַׁוְעִי. רוֹמֵם קֶרֶן יִשְׁעִי. שַׁדַּי מוֹשִׁיעִי. הוֹשַׁע נָא. תּוֹפִיעַ וְתוֹשִׁיעִי. הוֹשַׁע נָא: כְּהוֹשַׁעְתָּ אֵלִים ח״ג ואח חבנו.

ליום ד׳ של סכות, וי״א אל למושעות. (אם חל ביום א׳ אומרים אערוך שועי ואם חל ביום ג׳ אומרים אבן שתיה.)

ע״פ א״ב. אוֹם אֲנִי חוֹמָה. בָּרָה כַּחַמָּה. גּוֹלָה וְסוּרָה. דָּמְתָה לְתָמָר. הַהֲרוּגָה עָלֶיךָ. וְנֶחֱשֶׁבֶת כְּצֹאן טִבְחָה. זְרוּיָה בֵּין מַכְעִיסֶיהָ. חֲבוּקָה וּדְבוּקָה בָךְ. טוֹעֶנֶת עֻלָּךְ. יְחִידָה לְיַחֲדָךְ. כְּבוּשָׁה בַּגּוֹלָה. לוֹמֶדֶת יִרְאָתָךְ. מְרוּטַת לֶחִי. נְתוּנָה לְמַכִּים. סוֹבֶלֶת סִבְלָךְ. עֲנִיָּה סוֹעֲרָה. פְּדוּיַת טוֹבִיָּה. צֹאן קָדָשִׁים. קְהִלּוֹת יַעֲקֹב. רְשׁוּמִים בִּשְׁמֶךָ. שׁוֹאֲגִים הוֹשַׁע נָא. תְּמוּכִים עָלֶיךָ. הוֹשַׁע נָא: כְּהוֹשַׁעְתָּ אֵלִים ח״ג ואח חבנו.

ע״פ א״ב. ליום ה׳ של סכות. (ובכנת אום נצורה.)

אֵל לְמוֹשָׁעוֹת. בְּאַרְבַּע שְׁבוּעוֹת. גָּשִׁים בְּשַׁוְעוֹת. דּוֹפְקֵי עֶרֶךְ שׁוּעוֹת. הוֹגֵי שַׁעֲשׁוּעוֹת. וְחִידוֹתָם מִשְׁתַּעַשְׁעוֹת. זוֹעֲקִים לְהַשְׁעוֹת. חוֹכֵי יְשׁוּעוֹת. טְפוּלִים בָּךְ שְׁעוֹת. יוֹדְעֵי בֵּין שָׁעוֹת. כּוֹרְעֶיךָ בְּשַׁוְעוֹת. לְהָבִין שְׁמוּעוֹת. מִפִּיךָ נִשְׁמָעוֹת. נוֹתֵן תְּשׁוּעוֹת. סְפוּרוֹת מַשְׁמָעוֹת. עֵדוּת מַשְׁמִיעוֹת. פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת. צַדִּיק נוֹשָׁעוֹת. קִרְיַת תְּשׁוּעוֹת. רֶגֶשׁ תְּשׁוּאוֹת. שָׁלשׁ שָׁעוֹת. הוֹשַׁע נָא. תָּחִישׁ לִתְשׁוּעוֹת. הוֹשַׁע נָא: כְּהוֹשַׁעְתָּ אֵלִים ח״ג ואח חבנו.

ע״פ א״ב. ליום ו׳ של סכות. (ובכנת אום נצורה.)

אָדוֹן הַמּוֹשִׁיעַ. בִּלְתְּךָ אֵין לְהוֹשִׁיעַ. גִּבּוֹר וּמוֹשִׁיעַ. דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ. הָאֵל הַמּוֹשִׁיעַ. וּמַצִּיל וּמוֹשִׁיעַ. זוֹעֲקֶיךָ תּוֹשִׁיעַ. חוֹכֶיךָ הוֹשִׁיעַ. טְלָאֶיךָ תַּשְׂבִּיעַ. יְבוּל לְהַשְׂפִּיעַ. כָּל שִׂיחַ תַּדְשֵׁא וְתוֹשִׁיעַ. לְגֵיא בַּל תַּרְשִׁיעַ. מְגָדִים תַּמְתִּיק וְתוֹשִׁיעַ. נְשִׂיאִים לְהַסִּיעַ. שְׂעִירִים לְהָנִיעַ. עֲנָנִים מִלְּהַמְנִיעַ. פּוֹתֵחַ יָד וּמַשְׂבִּיעַ. צְמֵאֶיךָ תַּשְׂבִּיעַ. קוֹרְאֶיךָ תּוֹשִׁיעַ. רַב לְהוֹשִׁיעַ. שׁוֹחֲרֶיךָ הוֹשִׁיעַ. הוֹשַׁע נָא. תְּמִימֶיךָ תּוֹשִׁיעַ. הוֹשַׁע נָא: כְּהוֹשַׁעְתָּ אֵלִים ח״ג ואח חבנו.

אערוך שועי, תפלתי. בצום, ביום כפור. באנק שעי, לתפלתי פנה, ל׳ וישע ה׳. מרשיעי, יצה״ר.
אום אני חומה, כנוי לישראל ובש״ה שיר ח׳, י׳. ובן כל קניו שמניך, טוביה. תלוי למכה ותינו.
אל למושעות, תאר לאל שמבין ומושיע על מושע כו׳. בארבע שבועות, שבמכות לנצלם; ר״ל כי במכות של יהם תברי נגים לפניך בשבועותיהם, ולפי זה יש לומר בארבעה ל׳ זכר. דופקי ערך שועות, ר״ל כלום עוין בכול תפלותיהם. שעשועות, דברי תורה המשמחים. וחידותם, כ״כ נב״י. להשעות, לבטחה מבין אליהם. שעות, שנה עליהם. יודעי בין שעות, יודעי ביום לשמים. רגש תשואות, של מלחמת גג ומגוג בבוא שעות כלומר בג׳ עתות כדאי׳ בילקוט ובריה רמז תתק״ע.
דלותי, תהלים קט״ז, ו׳. ותעקה, הזועקים אליך. חוכיך, המחכים לך. טלאיך, ישראל. להשפיע נב״י שלהשפיע. כל שיח, כל מין צמח. מגדים, פירות. נשיאים, עננים. שעירים, כטפות הגשם.

יום שביעי של סוכות הוא הושענא רבא לוקחים עוד ערבה יתרה להושענא שלבד ערבה שבלולב, ומתירין קשרי הלולב, ואחר תפלת מוסף מעלין ז׳ ס״ת על הבימה ומקיפין את הבימה שבע פעמים זכר לשבע הקפות שהיו מקיפים את המזבח ביום הזה. ואחר כל אחת מן ז׳ הקפות מכניסין ס״ת אחד להיכל.

הושע נא:

לְמַעַנְךָ אֱלֹהֵינוּ, הוֹשַׁע נָא: לְמַעַנְךָ בּוֹרְאֵנוּ, הוֹשַׁע נָא:

ס״פ א״ב לְמַעַנְךָ גּוֹאֲלֵנוּ, הוֹשַׁע נָא: לְמַעַנְךָ דּוֹרְשֵׁנוּ, הוֹשַׁע נָא:

לְמַעַן אֲמִתָּךְ· לְמַעַן בְּרִיתָךְ· לְמַעַן גָּדְלָךְ (וְתִפְאַרְתָּךְ)· לְמַעַן דָּתָךְ· לְמַעַן הוֹדָךְ· לְמַעַן וִעוּדָךְ· לְמַעַן זִכְרָךְ· לְמַעַן חַסְדָּךְ· לְמַעַן טוּבָךְ· לְמַעַן יִחוּדָךְ· לְמַעַן כְּבוֹדָךְ· לְמַעַן לִמּוּדָךְ· לְמַעַן מַלְכוּתָךְ· לְמַעַן נִצְחָךְ· לְמַעַן סוֹדָךְ· לְמַעַן עֻזָּךְ· לְמַעַן פְּאֵרָךְ· לְמַעַן צִדְקָתָךְ· לְמַעַן קְדֻשָּׁתָךְ· לְמַעַן רַחֲמֶיךָ (הָרַבִּים)· לְמַעַן שְׁכִינָתָךְ· הוֹשַׁע נָא· לְמַעַן תְּהִלָּתָךְ· הוֹשַׁע נָא:

ס״פ א״ב לאחר הקפה ראשונה אומרים עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה:

אֶבֶן שְׁתִיָּה· בֵּית הַבְּחִירָה· גֹּרֶן אָרְנָן· דְּבִיר הַמֻּצְנָע· הַר הַמּוֹרִיָּה· וְהַר יֵרָאֶה· זְבוּל תִּפְאַרְתֶּךָ· חָנָה דָוִד· טוּב הַלְּבָנוֹן· יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ· כְּלִילַת יֹפִי· לִינַת הַצֶּדֶק· מָכוֹן לְשִׁבְתֶּךָ· נָוֶה שַׁאֲנָן· סֻכַּת שָׁלֵם· עֲלִיַּת שְׁבָטִים· פִּנַּת יִקְרַת· צִיּוֹן הַמְצֻיֶּנֶת· קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים· רָצוּף אַהֲבָה· שְׁכִינַת כְּבוֹדֶךָ· הוֹשַׁע נָא· תֵּל תַּלְפִּיּוֹת· הוֹשַׁע נָא:

לאחר הקפה שניה אומרים לְךָ זְרוֹעַ עִם־גְּבוּרָה תָּעֹז יָדְךָ תָּרוּם יְמִינֶךָ:

אם אֲנִי חוֹמָה וגו׳ תמצא לעיל דף 372.

לאחר הקפה שלישית אומרים תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם:

אָדוֹן הַמּוֹשִׁיעַ וגו׳ תמצא לעיל דף 372.

ס״פ א״ב לאחר הקפה רביעית אומרים נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח:

אָדָם וּבְהֵמָה· בָּשָׂר וְרוּחַ וּנְשָׁמָה· גִּיד וְעֶצֶם וְקָרְמָה· דְּמוּת וְצֶלֶם וְרִקְמָה· הוֹד לַהֶבֶל דָּמָה· וְנִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמָה· זִיו וְתֹאַר וְקוֹמָה· חִדּוּשׁ פְּנֵי אֲדָמָה· טִיעַת עֲצֵי נְשַׁמָּה· יְקָבִים וְקָמָה· כְּרָמִים וְשִׁקְמָה· לְתֵבֵל הַמְּסֻיָּמָה· מִטְרוֹת עֹז לְסַמְּמָה· נְשִׁיָּה לְקִיְּמָה· שִׂיחִים לְקוֹמְמָה· עֲדָנִים

למען אמתך, בן בכל כ״י וד״י. בכ׳ בשנא וקטן למטה, ובכה בריתך גדלך בתך וכו׳ ובן שטת הפייטנים שנהגו מקומות בסדור לטובת הזכר, ויש להם סמך בנוקלא בכתוב בטכלול דף כ״ט, ב׳, שלמנו כמה פיוטים שנתגלו מתוכם שמייקדם כיון לנוזלת לבקר הך׳ בשנא דוקא עם קטן למטה, כמו נמצאים שנוסחו על שקלא הסיר ביתדות ותנועות; אבן במלות לא גד אחד אחד אומר אינו נכון להשתמש גם לטובת הזכר אם לא בהפסק ענין, כדי שלא יתערב לשון זכר עם ל׳ נקבה. למען אמתך, מוסב על הושע נא, וכן כלם. ובכ״י שלמתי בן תבות הושע נא אחר כל פסוק למען אמתך מוסב נא, למען רחמיך מוסב נא, וכן כולם. ותפארתך, אינו בכ״י. דתך, תורה שלך. ועודך, הוא בס״ב. יחודך, שמך המיוחד. אבן שתיה, כמו לנס״ט, וכן כל תאריו שבענין כנויים ותארים לבית המקדש ולירושלים. גרן ארנן, כמ״ש בד״ה ב׳ ג׳ א׳. פנת יקרת, עם כ״ת, פ״ז. קמלין, כמו נד״ה א׳ כ״א י״ח. חנה דוד, ישעי׳ כ״ט, א׳. אדם ובהמה, מוסב על הושע נא. וקרמה, בן נכ״י והוא ל׳ וקרמתי עליכם עור (יחזקאל ל״ז ו׳) בדברי רז״ל קרום. ורקמה, ל׳ רקמתי בתחתיות ארץ (תהלים קל״ט) ל׳ יצירה ולידה. טיעת, נטיעת. נשמה, הארץ השממה. נשיה, ארץ. שיחים, צמחים. לנשמה, לזרעה, ל׳ גשם ורוב מים.

לְעָצְמָה· פְּרָחִים לְהַעֲצִימָה· צְמָחִים לְגָשְׁמָה· קָרִים לְזָרְמָה· רְבִיבִים לְשַׁלְּמָה· שְׁתִיָּה לְחָמְמָה· הוֹשַׁע נָא· תְּלוּיָה עַל בְּלִימָה· הוֹשַׁע נָא:

לאחר הקפה חמישית אומרים יְיָ אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־תְּנָה הוֹדְךָ עַל־הַשָּׁמָיִם:

ע״ס א״ב. אֲדָמָה מֵאָרֶר· בְּהֵמָה מִמְּשַׁכֶּלֶת· גֹּרֶן מִגָּזָם· דָּגָן מִדַּלֶּקֶת· הוֹן מִמְּאֵרָה· וְאֹכֶל מִמְּהוּמָה· זַיִת מִנֶּשֶׁל· חִטָּה מֵחָגָב· טֶרֶף מִגּוֹבַי· יֶקֶב מִיֶּלֶק· כֶּרֶם מִתּוֹלַשַׁת· לֶקֶשׁ מֵאַרְבֶּה· מֶגֶד מִצְּלָצַל· נֶפֶשׁ מִבֶּהָלָה· שֹׂבַע מִסָּלְעָם· עֲדָרִים מִדַּלּוּת· פֵּרוֹת מִשִּׁדָּפוֹן· צֹאן מִצְּמִיתוּת· קָצִיר מִקְּלָלָה· רֹב מֵרָזוֹן· שִׁבֹּלֶת מִצִּנָּמוֹן· הוֹשַׁע נָא· תְּבוּאָה מֵחָסִיל· הוֹשַׁע נָא:

לאחר הקפה ששית אומרים צַדִּיק יְיָ בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו:

ע״ס א״ב. לְמַעַן אֵיתָן הַנִּזְרָק בְּלַהַב אֵשׁ: לְמַעַן בֵּן הַנֶּעֱקַד עַל עֵצִים וָאֵשׁ: לְמַעַן גִּבּוֹר הַנֶּאֱבַק עִם שַׂר אֵשׁ: לְמַעַן דְּגָלִים הִנְחִיתָ בְּעָנָן וְאוֹר אֵשׁ: לְמַעַן הֹעֲלָה לַמָּרוֹם וְנִתְעַלָּה כְּמַלְאֲכֵי אֵשׁ: לְמַעַן וְהוּא לָךְ כְּסֶגֶן בְּאֶרְאֶלֵּי אֵשׁ: לְמַעַן זֶבֶד דִּבְּרוֹת הַנְּתוּנוֹת מֵאֵשׁ: לְמַעַן חִפּוּי יְרִיעוֹת וַעֲנַן אֵשׁ: לְמַעַן טֶכֶס הַר יָרַדְתָּ עָלָיו בָּאֵשׁ: לְמַעַן יְדִידוּת אֲשֶׁר אָהַבְתָּ מִשְּׁמֵי אֵשׁ: לְמַעַן כָּמַהּ עַד שָׁקְעָה הָאֵשׁ: לְמַעַן לָקַח מַחְתַּת אֵשׁ וְהֵסִיר חֲרוֹן אֵשׁ: לְמַעַן מְקַנֵּא קִנְאָה גְדוֹלָה בָּאֵשׁ: לְמַעַן נָף יָדוֹ וְיָרְדוּ אַבְנֵי אֵשׁ: לְמַעַן שָׂם טְלֵה חָלָב כְּלִיל אֵשׁ: לְמַעַן עָמַד בַּגֹּרֶן וְנִתְרַצָּה בָּאֵשׁ: לְמַעַן פִּלֵּל בָּעֲזָרָה וְיָרְדָה הָאֵשׁ: לְמַעַן צִיר עָלָה וְנִתְעַלָּה בְּרֶכֶב וְסוּסֵי אֵשׁ: לְמַעַן קְדוֹשִׁים מֻשְׁלָכִים בָּאֵשׁ: לְמַעַן רִבּוֹ רִבְבָן חָו וְעִבְרֵי אֵשׁ: לְמַעַן שְׁמָמוֹת עִירְךָ הַשְּׂרוּפָה בָאֵשׁ· הוֹשַׁע נָא: לְמַעַן תּוֹלְדוֹת אַלּוּפֵי יְהוּדָה תָּשִׂים כְּכִיּוֹר אֵשׁ· הוֹשַׁע נָא:

לאחר הקפה שביעית אומרים: לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל ׀ לְרֹאשׁ: וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד: וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב לֵאמֹר· שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ ׀ אֶחָד: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

אדמה מארר, [illegible] לשון [illegible]. מגזם, גזם וחגב וגובי וילק [illegible] (דברים כ״ח מ׳). [illegible] ל׳ [illegible]. מתולשת, [illegible]. זית מנשל, [illegible]. מצמיתות, [illegible] (עמוס ז׳ א׳ ונחום ג׳ י״ז.) לקש, [illegible]. רוב, [illegible] לשון תרגום [illegible]. לשון איתן, [illegible] (חולין נ״ג א׳).
[illegible] בן הנעקד, יצחק. הנאבק, יעקב. נחית בענן ואור אש, [illegible]. העלה למרום, [illegible]. חפוי יריעות, [illegible]. כמה וכו׳, [illegible]. לקח מחתת [illegible]. נף ידו, [illegible]. עמד בגרן, דוד (סוף שמואל). פלל בעזרה, שלמה [illegible]. ציר עלה, אליהו [illegible]. קדושים, חנניה מישאל ועזריה. רבוא רבבן חו, זה דניאל (דניאל ז׳ י׳). שממות [illegible]. תולדות אלופי וכו׳, [illegible].

ע"ס א"ב, ובסופו חתום שמואל.

כהושעת אלים בלוד עמך· בצאתך לישע עמך· כן הושע נא:
כהושעת גוי ואלהים· דרושים לישע אלהים· כן הושע נא:
כהושעת המון צבאות· ועמם מלאכי צבאות· כן הושע נא:
כהושעת זכים מבית עבדים· חנון בידם מעבידים· כן הושע נא:
כהושעת טבועים בצול גזרים· יקרך עמם מעבירים· כן הושע נא:
כהושעת כנה משוררת ויושע· לגוחה מצינת ויושע· כן הושע נא:
כהושעת מאמר והוצאתי אתכם· נקוב והוצאתי אתכם· כן הושע נא:
כהושעת סובבי מזבח· עומסי ערבה להקיף מזבח· כן הושע נא:
כהושעת פלאי ארון כהפשע· צער פלשת בחרון אף ונושע· כן הושע נא:
כהושעת קהלות בבלה שלחת· רחום למענם שלחת· כן הושע נא:
כהושעת שבות שבטי יעקב· תשוב ותשיב שבות אהלי יעקב· והושיעה נא:
(ושרא"ז י"א כהושעת שומרי מצות· וחוכי ישועות· אל למושעות· והושיעה נא:)

אני והו הושיעה נא:

בק"ק פראג ובק"ק קראקויא אין אומרים תתננו אלא מתחילים מיד אנא הושיעה נא.

ע"ס תשר"ק, ואח"כ חתום אלעזר (הקליר) חזק.

תתננו לשם ולתהלה· תשיבנו אל החבל ואל הנחלה· תרוממנו למעלה למעלה· תקוממנו לכרם סגלה· תציבנו כעץ על פלגי מים שתולה· תפדנו מכל נגע ומחלה· תעטרנו באהבה כלולה· תשמחנו בבית התפלה· תנהלנו על מי מנוחות סלה· תמלאנו חכמה ושכלה· תלבישנו עז וגדלה· תכתירנו בכתר כלולה· תישרנו בארח סלולה· תטענו בישר מסלה· תחננו ברחמים ובחמלה· תזכירנו במי זאת עלה· תושיענו בידך הגדולה· תהדרנו בזיו המולה· תדביקנו באזור חתולה· תגישנו לקץ הגאלה· תביאנו לביתך ברנה ובתהלה· תאדרנו בישע וגילה· תאמצנו ברוח והצלה· תלבבנו בבנין עירך כבתחלה· תעלנו על בראש לתהלה· תזכירנו בששון וגילה· תרביצנו במרעה שמן להצהילה· הושע נא· תחזקנו אלהי יעקב סלה· הושע נא:

אנא הושיעה נא:

ע"ס א"ב.

אנא אזון חין תאבי ישעך· בערבי נחל לשעשעך· והושיעה נא:
אנא גאל כנת נטעך· דומה בטאטאך· והושיעה נא:

תשיבנו, בן נכי"ו ועקר. בכתר כלולה, כ"א כחתן וכלה. במי זאת, שה"ש ח', ה'. אוזן, האזינה. חין, תחנה. לשעשעך, לגמתך. כנת נטעך, ישראל עפ"כ תהלים פ', ט"ז. דומה, אם לומה, ישעיה כ"א י"א. בטאטאך, ל' ישעיה י"ד כ"ג. לבריה סבעך, לברית שילב בשמש ותמום

*) אָנָּא הַבֵּט לִבְרִית טִבְעֶךָ · וּמַחֲשַׁכֵּי אֶרֶץ בְּהַטְבִּיעֶךָ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא זְכָר־לָנוּ אָב יְדָעֶךָ · חַסְדְּךָ לָמוֹ בְּהוֹדִיעֶךָ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא טְהוֹרֵי לֵב בְּהַפְלִיאֶךָ · יָדַע כִּי הוּא פִּלְאֶךָ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא כַּבִּיר כֹּחַ תְּקָרְלָנוּ יִשְׁעֶךָ · לַאֲבוֹתֵינוּ כְּהִשָּׁבְעֶךָ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא מַלֵּא מִשְׁאֲלוֹת עַם מְשַׁוְּעֶךָ · נֶעֱקַד כְּמוֹ בְּהַר מוֹר שַׁוְעֶךָ: וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא שַׂגֵּב אֶשְׁלֵי נִטְעֶךָ · עֲרִיצִים בְּהַכְנִיעֶךָ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא פְּתַח לָנוּ אוֹצְרוֹת רִבְעֶךָ · צִיָּה מֵהֶם בְּהַרְבִּיעֶךָ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא קוֹרְאֶיךָ אֶרֶץ בְּרוֹעֲעֶךָ · רְעֵם בְּטוּב מִרְעֶךָ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא שְׁעָרֶיךָ תַּעַל מִמַּשּׂוֹאֶךָ · תֵּל תַּלְפִּיּוֹת בְּהַשִּׂיאֶךָ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

אָנָּא אֵל נָא הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

ס״ס תשר״ק.

אֵל נָא תָּעִינוּ כְּשֶׂה אוֹבֵד · שְׁמֵנוּ מִסִּפְרְךָ אַל תְּאַבֵּד · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא רְעֵה אֶת־צֹאן הַהֲרֵגָה · קְצוּפָה וְעָלֶיךָ הֲרוּגָה · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא צֹאנְךָ צֹאן מַרְעִיתֶךָ · פְּעֻלָּתְךָ וְרַעְיָתֶךָ · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא עֲנִיֵּי הַצֹּאן · שִׂיחָם עֲנֵה בְּעֵת רָצוֹן · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא נוֹשְׂאִים לְךָ עַיִן · מִתְקוֹמְמֶיךָ יִהְיוּ כְּאַיִן · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא לִמְנַסְּכֵי לְךָ מַיִם · כְּמִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה יִשְׁאֲבוּן מַיִם · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא יַעֲלוּ לְצִיּוֹן מוֹשִׁיעִים · טְפוּלִים בְּךָ וּבְשִׁמְךָ נוֹשָׁעִים · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא חֲמוּץ בְּגָדִים · זְעוֹם לִגְעֹר כָּל־בּוֹגְדִים · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא וְזָכוֹר תִּזְכּוֹר · הַנִּכּוֹרִים בְּלֶתְךָ וָכוֹר · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא דּוֹרְשֶׁיךָ בְּעַנְפֵי עֲרָבוֹת · נְעִים שְׁעֵה מֵעֲרָבוֹת · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא בָּרֵךְ בְּעִטּוּר שָׁנָה · אֲמָרַי בְּפִלּוּלַי שְׁעֵה נָא · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

---

*) במנהג פולין אומרים כאן ואומר: זכור ברית אברהם ועקדת יצחק והשב שבות אהלי יעקב והושיענו למען שמך: אות ברית בינו וביננו אבינו · לשי תוחלתנו הבר נא כי אם בבקשתנו · בכן ברית תוחלתנו · זכר ואל תפר בריתך אתנו והשב ברחמים על שארית ישראל והושיענו למען שמך: בחסדיך זכר לתלויו בשלג אדם · הבט לברית בניך נא תהום · קול יעקב איש תם התמים · זכור אברהם יצחק קדם והשב שבות אהלי יעקב והושיענו למען שמך: ספי אותנו עד ביום יבין ידידיך · נא הקם לאות לתשוברת לבניך · קנה יורש ימים נשפך דם חסידיך · זכר רחמיך יי בחסדיך והשב ברחמים על שארית ישראל והושיענו למען שמך: יורש ימים יום דינינו · השב שבותנו מתיק מבנינו · הנם נסמכנו ולא בכחי עתה · וקים הנקודה השמים לעינינו והשב שבות אהלי יעקב והושיענו למען שמך:

בכבודם. אב ידעך, לאברהם. נעקד וכו׳, כ״א בנעקד כמו עקד כמו בטעך. אשלי נטעך, אילנות נטע אלן ר״ל ישראל (ישעיה ס׳ כ״א). רבעך, גשמך. ציה, אדמה. ברועעך, כהתחברך עמהם, ל׳ אם רעים להתרועע (משלי י״ח, כ״ד). תעל, תעלה. ממשואך, ל׳ תורגן כמו עולה ומעולה (איוב ל׳ ג׳). בהשיאך, נשיאך ל׳ כשלות והתרוממות. ותנ״א גרס כהוציען. קצופה, תיבה זו חיננה נכ״י. שיחם, תפלתם. כממעיני וכו׳ עפ״ס ישעיה י״ב, ג׳. הנכורים בלתך וכור, תולד לישראל עפ״כ ולכבוה לי כתובה עבור בסף ויחומר שעורים ולתך שעורים (הושע ג׳ ב׳) וכור וחומר אחד הוא, ולכתוב הטיכון ולכתב הגולה נבר סרליים הגאות הכ׳ ותב״י הנכורים יזכור. נעים, נוטעם. ובכ״י נעימים, מערבות, מבשמים. אמרי בפלולי שעה נא, כן בכ״י ובמחזור; ובס״א אמרי לנה בפלולי כיום הוסענה.

אָנָּא אֵל נָא הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

ע"ס תשר"ק כולם, וע"ס א"ב בסוגר.

לְמַעַן תָּמִים בְּדוֹרוֹתָיו. הַנִּמְלָט בְּרֹב צִדְקוֹתָיו. מֻצָּל מִשֶּׁטֶף בְּבוֹא מַבּוּל מַיִם. לְאֹם אֲנִי חוֹמָה. הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן שָׁלֵם בְּכָל־מַעֲשִׂים. הַמְנֻסֶּה בְּעֶשֶׂר נִסִּים. כְּשֶׁר מַלְאָכִים נָם יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם. לְבָרָה כַּחַמָּה. הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן רַךְ וְיָחִיד נֶחֱנַט לְמֵאָה. זָעַק אַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה. בִּשְּׂרוּהוּ עֲבָדָיו מָצָאנוּ מַיִם. לְגוֹלָה וְסוּרָה. הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן קָדַם שְׂאֵת בְּרָכָה. הַנִּשְׂטָם וּלְשִׁמְךָ חִכָּה. מְיַחֵם בְּמַקְלוֹת בְּשִׁקְתוֹת הַמָּיִם. לְדָמְתָה לְתָמָר. הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן צֶדֶק הֱיוֹת לְךָ לְכֹהֵן. כְּחָתָן פְּאֵר יְכַהֵן. מְנֻסֶּה בְּמַסָּה בְּמֵי מְרִיבַת מַיִם. לְהָהָר הַטּוֹב. הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן פְּאֵר הֱיוֹת גְּבִיר לְאֶחָיו. יְהוּדָה אֲשֶׁר גָּבַר בְּאֶחָיו. מִסְפַּר רֹבַע מִדָּלְיָו יִזַּל מַיִם. לוֹא לָנוּ כִּי אִם לְמַעֲנָךְ. הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן עָנָו מִכֹּל וְנֶאֱמָן. אֲשֶׁר בְּצִדְקוֹ כִּלְכֵּל הַמָּן. מָשׁוּךְ לְגוֹאֵל וּמָשׁוּי מִמָּיִם. לְזֹאת הַנִּשְׁקָפָה. הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן שַׂמְתּוֹ כְּמַלְאֲכֵי מְרוֹמִים. הַלּוֹבֵשׁ אוּרִים וְתֻמִּים. מְצֻוֶּה לָבֹא בְּמִקְדָּשׁ בְּקִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם וּרְחִיצַת מָיִם. לְהוֹלֶלֶת אַהֲבָה. הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן נְבִיאָה מְחוֹלַת מַחֲנַיִם. לְכַמְהֵי לֵב הוּשְׂמָה עֵינַיִם. לְרַגְלָהּ רָצָה עָלוֹת וְיָרֶדֶת בְּאֵר מַיִם. לְטוֹבוּ אֹהָלָיו. הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן מְשָׁרֵת לֹא מָשׁ מֵאֹהֶל. וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ עָלָיו אָהֵל. בְּעָבְרוֹ בַּיַּרְדֵּן נִכְרְתוּ הַמָּיִם. לְיָפָה וּבָרָה. הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן לָמַד רְאוֹת לְטוֹבָה אוֹת. זָעַק אַיֵּה נִפְלָאוֹת. מִצָּה טַל מִגִּזָּה מְלֹא הַסֵּפֶל מַיִם. לְכַלַּת לְבָנוֹן. הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

למען תמים וכו', נח. לאום אני חומה, תלוי לישראל כשיר השירים, וכן לברה כחמה, לדמתה לתמר והנשארים שבפיוט. שלם, אברהם. כשר, כאשר רחה, ל' אמורנו. רך ויחיד, יצחק. נחנט למאה, בן ק"י ול"י וכן עקר; ומעם נחנט נולד, של' חנטה פגים (שה"ש ב', י"ג). בשרוהו עבדיו וכו', בראשית כ"ו ל"ב. לגולה וסורה, תלוי לישראל, עפ"י ישעיה מ"ט כ"א. קדם שאת ברכה, יעקב. הנשטם, בראשית כ"ז מ"א. מיחם את הצאן (שם ל', מ"א). צדק היות לך לכהן, שבט לוי. כחתן פאר יכהן, כבגדי כהונה. מנוסה במסה דברים ל"ג ח'. להר הטוב, זו ירושלים. פאר, יהודה אשר נתאמר להיות נגיד ועיד לאחיו ככתוב בדה"א ה' ב'. לוא לנו, כל"ל מלה ו', הכנסת כי לוה תוכל לקום (בראשית ל"ה) כי לאות ו' אנו נדרכים בשן נסדר א"ב. ענו, משה רבנו. שמתו כמלאכי מרומים, אהרן הכהן, וזה אמר במלאכי מרומים, הוא עפ"י מלאכי ב', ז'. מצוה לבוא וכו' כב"י מטה לנוח במקדש כהוללת מים. נביאה, מרים הנביאה. לרגלה, בגללה ובזכותה. משרת, יהושע. למד וכו', גדעון בכתוב בשופטים ו'.

למען כלולי עשות מלחמתך · אשר בידם תמה ישועתך · צרופי מגוי בלקקם בידם מים · ללא בגדו בך · הושע נא והושיעה נא אבינו אתה:

למען יחיד צוררים דש · אשר מרחם לנזיר הקדש · ממכתש לחי הבקעת לו מים · למען שם קדשך · הושע נא והושיעה נא אבינו אתה:

למען טוב הלך וגדל · מעקשות לב עדה חדל · בשוב עם מחטא צו שאב מים · לנאוה כירושלים · הושע נא והושיעה נא אבינו אתה:

למען תיך מברבר בשיר · המלמד תורה בכל כלי שיר · מנסך לפניך בתאב שתות מים · לשמו בך סברים · הושע נא והושיעה נא אבינו אתה:

למען זך עלה בסערה · המקנא ומשיב עברה · לפלולו ירדה אש ולחכה עפר ומים · לשגיה ברכות · הושע נא והושיעה נא אבינו אתה:

למען ושרת באמת לרבו · פי שנים ברוחו נאצל בו · בקחתו מנגן נתמלאו גבים מים · לפצו מי כמכה · הושע נא והושיעה נא אבינו אתה:

למען הדהר עשות רצונך · המכריז תשובה לצאנך · אז בבוא מחרף סתם עינות מים · לציון מכלל יפי · הושע נא והושיעה נא אבינו אתה:

למען דרשוך בתוך הגולה · וסודך למו נגלה · בלי להתגאל דרשו זרעונים ומים · לקוראיך בצר · הושע נא והושיעה נא אבינו אתה:

למען גמר חכמה ובינה · סופר מהיר מפלש אמנה · מחכמנו אמרים המשולים כרחבי מים · לרבתי עם · הושע נא והושיעה נא אבינו אתה:

למען באי לך היום בכל לב · שופכים לך שיח בלא לב ולב · שואלים ממך עז מטרות מים · לשורריו בים · הושע נא והושיעה נא אבינו אתה:

למען אומרי יגדל שמך · והם נחלתך ועמך · צמאים לישעך כארץ עיפה למים · לתרת למו מנוחה · הושע נא והושיעה נא אבינו אתה:

חזן הושע נא אל נא · אנא הושיעה נא: קהל חוזר.

הושע נא · סלח נא · והצליחה נא · והושיענו אל מעזנו:

ע״ס א״ב. [illegible]

תענה אמונים שופכים לך לב כמים · והושיעה נא:

למען בא באש ובמים · והצליחה נא:

כלולי וכו׳, [illegible] יחיד וכו׳, [illegible] טוב הלך וכו׳, [illegible] תיך מברבר וכו׳, [illegible] מנסך לפניך, [illegible] זך עלה וכו׳, [illegible] ושרת באמת וכו׳, [illegible] הדהר וכו׳, [illegible] דרשוך וכו׳, [illegible] גמר חכמה וכו׳, [illegible] בלא לב ולב, [illegible] בא באש ובמים, [illegible]

גּוּר וְגַם יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:

תַּעֲנֶה דְגָלִים גָּזוּ גִּזְרֵי מַיִם· וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

לְמַעַן הַנֶּעֱקַד בְּשַׁעַר הַשָּׁמַיִם· וְהַצְלִיחָה נָא:

וְשָׁב וְחָפַר בְּאֵרוֹת מַיִם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:

תַּעֲנֶה זַכִּים חוֹנִים עֲלֵי מַיִם· וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

לְמַעַן חָלָק מְפַצֵּל מַקְלוֹת בְּשִׁקְתוֹת הַמַּיִם· וְהַצְלִיחָה נָא:

טָעַן וְגָל אֶבֶן מִבְּאֵר מַיִם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:

תַּעֲנֶה יְדִידִים נוֹחֲלֵי דָת מְשׁוּלַת מַיִם· וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

לְמַעַן כָּרוּ בְּמִשְׁעֲנוֹתָם מַיִם· וְהַצְלִיחָה נָא:

לְהָכִין לָמוֹ וּלְצֶאֱצָאֵימוֹ מַיִם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:

תַּעֲנֶה מִתְחַנְּנִים כְּבִישִׁימוֹן עֲלֵי מַיִם· וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

לְמַעַן נֶאֱמַן בַּיִת מַסְפִּיק לָעָם מַיִם· וְהַצְלִיחָה נָא:

סֶלַע הָךְ וַיָּזוּבוּ מַיִם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:

תַּעֲנֶה עוֹנִים עֲלִי בְאֵר מַיִם· וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

לְמַעַן פָּקַד בְּמֵי מְרִיבַת מַיִם· וְהַצְלִיחָה נָא:

צְמֵאִים לְהַשְׁקוֹת מַיִם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:

תַּעֲנֶה קְדוֹשִׁים מְנַסְּכִים לְךָ מַיִם· וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

לְמַעַן רֹאשׁ מְשׁוֹרְרִים כְּתָאַב שְׁתוֹת מַיִם· וְהַצְלִיחָה נָא:

שָׁב וְנָסַךְ לְךָ מַיִם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:

תַּעֲנֶה שׁוֹאֲלִים בְּרִבּוּעַ אֶשְׁלֵי מַיִם· וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

לְמַעַן תֵּל תַּלְפִּיּוֹת בֵּית מוֹצָא מַיִם· וְהַצְלִיחָה נָא:

תִּפְתַּח אֶרֶץ וְתַרְעִיף שָׁמַיִם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:

רַחֶם נָא קְהַל עֲדַת יְשֻׁרוּן· סְלַח וּמְחַל עֲוֹנָם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ:

אָז כְּעֵינֵי עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנִים· בָּאנוּ לְפָנֶיךָ נְדוֹנִים· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ:

גָּאֶה אֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים· נִתְגָּרוּ בָנוּ מְדָנִים· דָּשׁוּנוּ וּבְעָלוּנוּ זוּלָתְךָ אֲדוֹנִים· וה׳ א״י:

הֵן גַּשְׁנוּ הַיּוֹם בְּתַחֲנוּן, עָדֶיךָ רַחוּם וְחַנּוּן· וְסִפַּרְנוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ בְּשִׁנּוּן· וה׳ א״י:

זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ, נָא אַל תִּיבָשׁ· חַשְׁרַת מַיִם בְּאִבָּהּ תְּחֻבָּשׁ· וה׳ א״י:

כמעות נקבלת. דגלים, דגלי ישראל, גזו, עברו. הנעקד, יצחק. חלק, יעקב (בראשית כ״ז, י״א). כרו וכו׳, כמסופר בפ׳ חקת כ״א י״ח. תענה מתחננים וכו׳, אימורו, תענה לישראל המתחננים עלי מים כשם שהתחננו בישימון ר״ל במדבר. נאמן בית, מרע״ה. סלע הך, שמות י״ז ו׳. פקד וכו׳, כמסופר בפ׳ חקת כ׳ י׳. ראש משוררים, דוד. כתאב וכו׳, ש״ב כ״ג, ט״ו וט״ז. שואלים וכו׳, ישראל השואלים והודיעים לפניך בארבעה מיני מים והיינו ד׳ מינים של לולב. תל תלפיות, בהמ״ק.

ובעלונו זולתך, ל׳ ישעיה כ״ו, י״ג. בשנון, ל׳ ושננתם לבניך. זאבה, בן כב״י ומעשו באמה

טְעֻנוּ בִשְׁמֹנָה, בְּיַד שִׁבְעָה וּשְׁמוֹנָה. יָשָׁר צַדִּיק אֵל אֱמוּנָה. וה'א':
כָּרַתָּ בְרִית לָאָרֶץ, עַד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ. לְבִלְתִּי פָּרֶץ־בָּהּ פָּרֶץ. וה'א':
מִתְחַנְּנִים עֲלֵי מַיִם, כַּעֲרָבִים עַל יִבְלֵי מָיִם. נָא זְכָר־לָמוֹ נִסּוּךְ הַמַּיִם. וה'א':
שִׂיחִים בְּדֶרֶךְ מַטָּעָתָם, עוֹמְסִים בְּשַׁוְעָתָם. עֲנֵם בְּקוֹל פְּגִיעָתָם. וה'א':
פֹּעַל יְשׁוּעוֹת. פְּנֵה לְפִלּוּלָם שְׁעוֹת. צַדִּקֵם אֵל לְמוֹשָׁעוֹת. וה'א':
קוֹל תִּגְשָׁם תַּשַּׁע. תִּפְתַּח אֶרֶץ וְיִפְרוּ יֶשַׁע. רַב לְהוֹשִׁיעַ וְלֹא חָפֵץ רֶשַׁע. וה'א':
שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם פְּתַח, וְאוֹצָרְךָ הַטּוֹב לָנוּ תִפְתַּח. תּוֹשִׁיעֵנוּ וְרִיב אַל תִּמְתַּח. וה'א':

ה' קוֹל מְבַשֵּׂר מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: והקהל חוזר.

ע"פ א"ב.

אֹמֶן יֶשְׁעֲךָ בָּא. קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה־זֶה בָּא. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.
בָּא בְּרִבְבוֹת כִּתִּים. לַעֲמוֹד עַל־הַר הַזֵּיתִים. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.
גִּשְׁתּוֹ בַּשּׁוֹפָר לִתְקֹעַ. תַּחְתָּיו הַר יִבָּקֵעַ. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.
דָּפַק וְהֵצִיץ וְזָרַח. וּמָשׁ חֲצִי הָהָר מִמִּזְרָח. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.
הֵקִים מִלּוּל נְאֻמוֹ. וּבָא הוּא וְכָל־קְדוֹשִׁים עִמּוֹ. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.
וּלְכָל־בָּאֵי הָעוֹלָם. בַּת קוֹל יִשָּׁמַע בָּעוֹלָם. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.
זֶרַע עֲמוּסֵי רַחְמוֹ. נוֹלְדוּ כְּיֶלֶד מִמְּעֵי אִמּוֹ. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.
חָלָה וְיָלְדָה מִי זֹאת. מִי־שָׁמַע כָּזֹאת. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.
טָהוֹר פָּעַל כָּל־אֵלֶּה. מִי רָאָה כָּאֵלֶּה. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.
יֶשַׁע וּזְמַן הוּחַד. הֲיוּחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.
כַּבִּיר רוּם וָתַחַת. אִם־יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.
לְעֵת יִגְאַל עַמּוֹ נָאוֹר. וְהָיָה לְעֵת־עֶרֶב יִהְיֶה־אוֹר. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.
מוֹשִׁיעִים יַעֲלוּ בְּהַר צִיּוֹן. כִּי־חָלָה גַּם־יָלְדָה צִיּוֹן. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.
נִשְׁמַע בְּכָל־גְּבוּלֵךְ. הַרְחִיבִי מְקוֹם אָהֳלֵךְ. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.
שִׂימִי עַד דַּמֶּשֶׂק מִשְׁכְּנוֹתָיִךְ. קַבְּלִי בָנַיִךְ וּבְנוֹתָיִךְ. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.

ולמחוזה של ארץ ישראל תחתם, וה' תחתם לנפתלת מוסב על הגרם. טענו בשמנה, כמו לותמו בארץ שמנה. שבעה ושמונה, מיכה ה' ד'. שיחים, ל' פיגים.

קול מבשר וכו', עפ"י ישעיה נ"ב ו'; והפייטן יקח פה ענייני הנבואות המבטחות תשועת וגאולת ישראל לעתיד, ויאמר כי ישמע קול מבשר אשר יבשר ויאמר אומן ישעך וכו'. אומן, כן, כן הוא בכל כ"י ור"ל כי נמהרה רוחה נגלה פיוט זה יותר בבלמות וגם אחרי פרושי מ"ב עוד י"מ פרוזים ותמוה בגם אליעזר בירבי קליר הוא. קול דודי, שיר ב', ח'. כתים, כמות של מלאכים. לעמוד וכו', עפ"י זכריה י"ד, ד'. והציץ, כ"מ וזרח. וכל קדושים, עפ"י זכריה י"ד ה'. בת קול, קול מן השמים. חלה וילדה מי זאת, ישראל המתגלה מי זאת עפ"י שיר ג', ו'. ו', י'. כמו חלה וילדה, ועפ"י ישעיה ס"ו, ח'. מי שמע, מי ראה. הוחל. אם יולד, שם. לעת יגאל עמו, כ"מ לעת ישלח לעמו. והיה לעת, זכריה י"ד, ז'. מושיעים יעלו, עפ"י עובדיה כ"א. כי חלה, ישעיה ס"ו ח'. הרחיבי, שם נ"ד, ב'. שימי עד דמשק.

עֲלִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן· כִּי קָמוּ יְשֵׁנֵי חֶבְרוֹן· מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר· קול.
פְּנוּ אֵלַי וְהִוָּשְׁעוּ· הַיּוֹם אִם־בְּקוֹלִי תִשְׁמָעוּ· מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.
צֶמַח אִישׁ צֶמַח שְׁמוֹ· הוּא דָוִד בְּעַצְמוֹ· מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.
קוּמוּ כְּפוּשֵׁי עָפָר· הָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שֹׁכְנֵי עָפָר· מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.
רַבָּתִי עָם בְּהַמְלִיכוֹ· מַגְדִּיל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ· מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.
שֵׁם רְשָׁעִים לְהַאֲבִיד· עֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד· מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.
תְּנָה יְשׁוּעוֹת לְעַם עוֹלָם· לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם· מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר:

חזן ג"פ. **קוֹל מְבַשֵּׂר מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר:** והקהל חוזר ג"פ.

הוֹשִׁיעָה אֶת־עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת־נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד־הָעוֹלָם: וְיִהְיוּ דְבָרַי אֵלֶּה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְיָ קְרֹבִים אֶל־יְיָ אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וָלָיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: לְמַעַן דַּעַת כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים· אֵין עוֹד:

וחובטין את הערבה על הקרקע פעמים או שלש.

קדיש שלם, עלינו. ונוהגים קצת לומרים אין כאלהינו.

יש אומרים אחר שגמרו כל הושענות מזמור כ"ט מזמור לדוד הבו לה׳, שיש בו ז׳ קולות כנגד ז׳ ההקפות.

תפלה לאומרה אחר חבוט הערבה.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ הַבּוֹחֵר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וּבְמִנְהֲגֵיהֶם הַטּוֹבִים שֶׁתְּקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלּוֹתֵינוּ וְהַקָּפוֹתֵינוּ וְתִזְכָּר לָנוּ זְכוּת שִׁבְעַת תְּמִימֶיךָ וְתָסִיר מְחִיצַת הַבַּרְזֶל הַמַּפְסֶקֶת בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ וְתַאֲזִין שַׁוְעָתֵנוּ וְתֵיטִיב לָנוּ הַחֲתִימָה תּוֹלֶה אֶרֶץ עַל בְּלִימָה וְתַחְתְּמֵנוּ בְּסֵפֶר חַיִּים טוֹבִים· וְתִהְיֶה חֲשׁוּבָה לְפָנֶיךָ מַחֲשַׁבְתֵּנוּ בַּחֲבִיטַת הָעֲרָבָה כְּאִלּוּ כִוַּנּוּ בָהּ בְּכָל־הַכַּוָּנוֹת כְּתִקּוּנָן וְתַשְׁפִּיעַ לָנוּ אוֹר הַחַיִּים וְאוֹצָרְךָ הַטּוֹב תִּפְתַּח לְהַשְׂבִּיעַ מַיִם נֶפֶשׁ שׁוֹקֵקָה וִיקֻיַּם בָּנוּ מִקְרָא שֶׁכָּתוּב יִפְתַּח יְיָ לְךָ אֶת־אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת־הַשָּׁמַיִם לָתֵת מְטַר־אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ וּלְבָרֵךְ אֵת כָּל־מַעֲשֵׂה יָדֶךָ· אָמֵן:

בנ"ת זכריה ט׳, א׳. ולפה גם פירוש רש"י. חבצלת השרון, ישראל שה"ש ב׳, א׳. ישני חברון, האבות. פנו אלי, ישעיה מ"ה, כ"ב. ובנ"א כלשון המזרח הזה „מדייק עוד לא אקדים, לן המלך המשיח". צמח שמו, זכריה ו׳, י"ב. כפושי עפר, הכפופים והקבורים בעפר. הקיצו וכו׳, בנבואת ישעיה כ"ו, י"ט, יחיו מתיך נבלתי יקומון, הקיצו ורננו שוכני עפר וגו׳. רבתי עם, האומה הנעשים. מגדיל ישועות מלכו, תהלים י"ח, נ"א.

סדר שמיני עצרת ושמחת תורה.

שמיני עצרת (כ"ב תשרי) הוא רגל בפני עצמו. ואם חל ביום ה' צריך לעשות ערוב תבשילין.

בערבית לשמיני עצרת מתפללים כמו בכל י"ט אלא שאומרים בתפלה **את יום השמיני חג העצרת הזה**, וכן בקידוש, ואומרים שהחיינו בליל ראשון ושני. וכשחל בשבת מוסיפים ושמרו ומזכירים של שבת בתפלה ואומרים ויכלו מגן אבות, ויש קהלות שאומרים ג"כ במה מדליקין. וסדר הקידוש נמצא לעיל בדף 366.

בשחרית של שמיני עצרת מתפללים על סדר י"ט, וגומרים את ההלל. (וכשחל בשבת אומרים קהלת קודם הוצאת ס"ת). ומוציאין ב' ס"ת וקורין בראשון ה' גברי בסדר ראה בפ' כל הבכור (וכשחל בשבת מתחילין מן **עשר תעשר** ומתחלק לז' גברי), ובס"ת שני קורין למפטיר בפ' פינחס ביום השמיני עצרת תהיה וגו' ומפטירין במ"א ס' ח' ויהי ככלות שלמה להתפלל וגו', (ואומרים בשבת יקום פרקן) ומתנת ידו. ואומרים **אשרי**, יהללו ומכניסין ס"ת להיכל. ואומר הש"ץ **חצי קדיש** ומכריז **משיב הרוח ומוריד הגשם**, ועומדים להתפלל תפלת מוסף ומתחילין לומר בה משיב הרוח, והש"ץ חוזר התפלה, והכהנים עולין לדוכן, וגומר הש"ץ התפלה, **קדיש שלם**. **אין כאלהינו**, **עלינו**, **שיר היחוד**, ומזמור כנהוג.

בענין ישיבת הסוכה בשמיני עצרת כתב הגאון יעב"ץ: בחוצה לארץ אוכלין בסוכה בלילו וביום ואין מברכין על ישיבתה, והמנהגים חלוקים; אבל הותיקין יושבין בה בלילה וביום, רק שאין ישנים בה בלילה, אבל כל סעודה שיש להם לאכול אוכלין בה, עכ"ל.

תפלה לומר כשיוצאים מן הסוכה. (אין ש"ע ווען מען גייט פון דער סוכה ליעצט, זאגט מען:)

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ כְּשֵׁם שֶׁקִּיַּמְתִּי וְיָשַׁבְתִּי בְּסֻכָּה זוֹ כֵּן אֶזְכֶּה (לְשָׁנָה הַבָּאָה) לֵישֵׁב בְּסֻכַּת עוֹר שֶׁל לִוְיָתָן:

במנחה ש"ע אומרים פ' התמיד, **אשרי ובא לציון גואל, ח"ק** (ובשבת מוסיפים **ואני תפלתי**, וקורין ג' גברי בפ' **וזאת הברכה**, ואומר הש"ץ **ח"ק**) ומתפללים תפלת י"ט ואומרים בה **משיב הרוח**, והש"ץ חוזר התפלה, **קדיש שלם**. **עלינו**.

בערבית לשמחת תורה מתפללים בכל סדר ערבית שמיני עצרת, רק שאומרים בתפלה משיב הרוח. (וכשחל במוצאי שבת מוסיפים ותודיענו). ומקדשין ואומרים שהחיינו (ובמ"ש מוסיפים נר והבדלה). ונוהגים בקהלות מנהג טוב להוציא כל ס"ת שבהיכל ולהקיף עמהם את הבימה בשירה וזמרה, ומניחין ג' ס"ת ומעמידין הראשון על פ' וזאת הברכה וס"ת שני על פ' בראשית וס"ת שלישי על פ' קרבנות ומחזירין ס"ת להיכל ופונים לבתיהם לשלום.

בשחרית מתפללים בכל סדר שחרית דאתמול, ואומרים משיב הרוח והש"ץ חוזר התפלה (ונוהגים בקהלות הכהנים עולין לדוכן), וגומרים את ההלל ואח"כ קדיש שלם, וקודם הוצאת ס"ת אומרים **אתה הראית** וכו' ככל שבתות ומועדים, ומוציאין כל ס"ת שבהיכל ומקיפים עמהם את הבימה בשירה ובזמרה ואח"כ עולין עמהן על הבימה ומנגנים על הכל וכו' ומחזירין הס"ת אל ההיכל מלבד שלשה שמניחים על הבימה לקרות בהם, וקורין בס"ת ראשון מתחלת סדר **וזאת הברכה**, וחוזרין וקוראים כדי שיזכו כל הקהל בקריאת התורה ביום הזה, וע"כ כופלים ומשלשים בקריאת הסדר עד **מעונה אלהי קדם** כדי להשלים לכולם, ולבסוף נוהגים לקרות את כל הנערים יחד ומשלימים להם הקריאה עד **מעונה אלהי קדם**, ואח"כ אומרים **רשות** לחתן תורה וקורין לחתן תורה מעונה אלהי קדם וכו' עד סוף הסדר, ואומרים **חזק** ומגביהים ס"ת ראשון ופותחים ס"ת שני ואומרים **רשות** לחתן בראשית וקורין לו פ' **בראשית** עד **ברא אלהים לעשות**. ומגביהים ס"ת שני ופותחים ס"ת שלישי וקורין למפטיר בפ' פינחס כדאתמול, ומפטירין ביהושע פ' ויהי אחרי מות משה וגו', ואומרים אשרי וכו' ומעמידים ג' ס"ת על השלחן ואומרים עליהם תשבחות לשמחת תורה. ואומר הש"ץ יהללו ומכניסין ס"ת להיכל. **ח"ק**, ועומדים להתפלל תפלת מוסף ומשלימים כל הסדר כדאתמול.

למנחה מתפללים כדאתמול.

לערבית במוצאי י"ט לחול מתחילים והוא רחום וכו' ואומרים **אתה חוננתנו** בתפלה, ואחר התפלה ק"ת, ומבדילין על הכוס כמה"ג והמבדיל, ואין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים. ואם הוא מוצאי י"ט לשבת אז מתפללים כמו בכל אחר ערבי שבתות.

כ"ד תשרי הוא **אסרו חג** ואין אומרים בו תחנון ולא למנצח. אבן בק"ק פפ"דמ נוהגים שלא לומר תחנון עד אחר ר"ח חשון.

בשבת שאחר החג קורין סדר **בראשית**, ומברכין החדש, ובמנחה מתחילין לומר **ברכי נפשי**.

יהי רצון, מובא בכל סי ס' ע"ה ובהגהות מנהגי ר"א טירנא. **בסכת עור של לויתן**, כב"ב דף ע"ה שעתיד הקב"ה לעשות סוכה לצדיקים מעורו של לויתן, ושמואל במדרש הנעלם בזוהר פ' תולדות שכל שבזמן מלאכי ת"ל מן סעודת לויתן ובמה לויתן ויין המשומר בענביו לע"ל כולו משל הוא לרמוז בו על אוצר ושובע הטובה לעה"ב (ועיין בבמתא ובחית דף ק"ו) וכמו שכתב גם הרמב"ם בהלכות תשובה פרק ח'.

באחד בתשרי ראש השנה. ולא יחול לעולם כי אם באחד מימי בגה"ז. בערב ר"ה הגדולים מתענים ואין משלימים, והאוכלים קודם עלות השחר יזהרו שלא ישהו עד אור היום. במשמרת ערב ר"ה באמירת הסליחות נופלים על פניהם לתחנון, אבל בתפלת שחרית אין אומרים תחנון, ואין אומרים למנצח (והמנהג אומרים אותו), אבל אומרים אל ארך אפים כשחל ביום ב'. ואין אומרים עננו ואין קורין ויחל. ואין תוקעין בער"ה. שמכבסין ומספרין בער"ה כמו בשאר עי"ט, ויש שטובלים ג"כ לפרישות ואין צריך ברכה. ולובשין לבנים ובגדי י"ט. באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות לנטיעה ולירקות, בו ביום נברא אדה"ר ונדון בו ויצא זכאי, בו ביום מתו האבות, בו נפקדו האמהות, בו יצא יוסף מבית האסורים, בו בטלה עבודה מאבותינו במצרים. חלוק ר"ה משאר ימים טובים, שאם שבת להכין ערוב תבשילין ושכח בראשון, אינו יכול להכינו ולהתנות כמו בשאר י"ט, לפי ששני ימים של ר"ה קדושה אחת הם וכיום אחד נחשבים ואינם מטעם ספק.

בערבית ר"ה נכנסים לבהכ"נ (בשבת מקבלין שבת) ומתחילים ברכו ומסדרים ק"ש כברכותיו ואומרים תקעו בחדש וגו' (ובשבת גם ושמרו) והש"ץ אומר ח"ק, ועומדים להתפלל תפלה ר"ה.

תפלת ערבית ושחרית ומנחה.

העומדים להתפלל בכריעה וכפיפת הראש צריכים לזקוף בסוף הברכות.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים· מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים· וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים· לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים· מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

זכרנו. מי כמוך. וכתוב. בספר חיים, לא נזכרו בגמרא, אלא הגאונים תקנום כמו שכתב הרא"ש בסוף פרק ראשון דברכות והטור בא"ח ס' תקפ"א. גם הרמב"ם בהלכות תפלה סוף פרק ב' ובסדר תפלות כתבם, אבל הוא לא הזכיר רק שתים. וכתב הרשב"א דתוספות הללו תלויות במנהג המקומות, ומביא הוא גם הוספת הבקשה לאמרים בנוסח זכור רחמיך וכו' ובעל הלכות גדולות מזכירה בנוסח זכור רחמיך וכבוש כעסך, והמגיד בס' ע"ג ופ"א מביא הנוסח זכור רחמיך וכתוב לחיים, ומתוך שלשתם נלמד שהנוסח הקדמון היה „זכור רחמיך וכבוש כעסך וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך" וכן נשתנה נוסח נגדול ת"ע שעם המחזור ההוא אך מורחבת עוד יותר ומחולקת לב' חלקים ונשתמרה בגמרא הזה גם הלשון „זכור רחמיך וכבוש את כעסך וכלה דבר וחרב ורעב ומשחית ומגפה (ויצר הרע ושנאת חנם ועבודה זרה וחלול השם) וכל מחלה (וכל תקלה וכל קטטה וכל גזרה רעה) מעלינו ומעל כל בני בריתך, על כלם יתברך וכו' וכל החיים וכו' וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך" בא"י הטוב וכו' והאחרונים קצרו את הנוסחה והעמידוה על ה' תבות כנגד ה' חומשי תורה. והנה ד' בקשות אלה מתקנים ליום ר"ה שהוא יום הזכרון, וע"כ נכולם הל' זכירה (ובאמת כן שמו וזכרונות נמצ' מקורם פ' י"מ שבת פ"א), ובר"ה ספרי החיים וספרי מתים פתוחים לפני הקב"ה (ערכין דף י') וע"כ באהבתן מבקשים על החיים. ומוסיפים זכרנו בברכת אבות נשגור כי נאמרו הל' למענך וע"כ מוסבים אותו אל למען שמו באהבה כדי להסמיך לשון אל לשון, ומי כמוך מוסיפים בברכת גבורות כי גם בה הלשון מי כמוך, וכן אומרים וכתוב רחמיך וכתוב בברכת מודים סמוך אל כי לא כלו רחמיך והמרחם, וכ ספר חיים השלום מוסיפים בשים שלום, וככה נכולם הלשון נופל על הלשון. לחיים כתב הטור בא"ח ס' תקפ"א הר' שמיל מרוטנבורק היה אומר לחיים בשוא ולא לחיים בפתח, כי לחיים מטעם לא קיים בדלית' בנדרים (דף י' ע"ב) לאומרין כמו לא תולין עכ"ל, וכתוב עליו גם ר' אברהם מפראג בהגהה וז"ל ומיסבי, כי דברי אלהים חיים הם כל הכתוב לחיים בירושלם נפתח בישעיה בסמן ד', ג'. גם על דעתו יש לחלק נתנו גם כאלה לומר לחיים בפתח לידיעה כמו מלך חפץ בחיים, וכתבנו בספר החיים. ולדעת מהר"ם היה צריך לומר לקרוא לאל הטובה אותי ביום צרתי (בראשית ל"ה, ג') עכ"ל גם יעב"ץ כתב וז"ל לחיים, שהם חיי חיות וכן בחיים, שכל כוונת בקשתנו היום על החיים הידועים המעולים בהם קיים כה היו העוה"ב ככתוב לחיים בירושלם עכ"ל. מלך חפץ בחיים, עפ"ה יחזקאל י"ח, כ"ג. ול"ב. ול"ג, י"א. והמפרשים מפרשים אל מלך חפץ וכו' והוא ע"פ סדור ת"ע שעם. אלהים חיים, ממטבע אלהים של חיים מוסב אל"ב

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ׃ מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר׃ מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה׃

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים׃ זוֹכֵר יְצוּרָיו לַחַיִּים בְּרַחֲמִים׃ וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים׃

קדושה לש"ץ בחזרת התפלה.

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה׃

ק׳ נְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר׃ ק׳ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ׃

בתפלת שחרית.

ח׳ אָז בְּקוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל אַדִּיר וְחָזָק מַשְׁמִיעִים קוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ׃ ק׳ בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ׃ ח׳ מִמְּקוֹמְךָ מַלְכֵּנוּ תוֹפִיעַ וְתִמְלֹךְ עָלֵינוּ כִּי מְחַכִּים אֲנַחְנוּ לָךְ׃ מָתַי תִּמְלֹךְ בְּצִיּוֹן בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד תִּשְׁכּוֹן׃ תִּתְגַּדַּל וְתִתְקַדַּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ לְדוֹר וָדוֹר וּלְנֵצַח נְצָחִים׃ וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה מַלְכוּתֶךָ כַּדָּבָר הָאָמוּר בְּשִׁירֵי עֻזֶּךָ עַל־יְדֵי דָוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ׃

בתפלת מנחה.

ח׳ לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ׃ ק׳ בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ׃ ח׳ וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר׃

ק׳ יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ׃

ח׳ לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה׃

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ׃ וְיִירָאוּךָ כָּל־הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים

היה לו לומר אלהי חיים, אבל חיים הוא תואר אל אלהים וכל"א „לעבענדער גאטט" וכמו קול אלהים חיים (דברים ה׳, כ"ו) דברי אלהים חיים (ירמיה כ"ג ל"ו) וטעמו כמו אל חי (יהושע ג׳ י׳) אלא כמו כי אלהים ל׳ רבים הוא ג"כ חיים בל׳ רבים ודוגמת אלהים קדושים (יהושע כ"ד, י"ט). ודע כי הספרדים מוסיפים עוד ואומרים אלהים חיים אל חי, וגם זה ע"פ ס׳ ית שערים, אך רק כפל לשון הוא ובכר כתב טור שאין י"א תבות בנוסחה כנגד י"א תבות שבפסוק כל פשעיו אשר עשה, ובפסוק כחפץ לאחפץ (יחזקאל י"ח, כ"ב וכ"ג), וכן הוא בס׳ נגיד ומצוה.

אב הרחמים כן נוסחתנו וכן הוא ברמב"ם, וכן גרסת אבן ירחי והתניא. והנה אב הוא נסמך כמו אבי דוגמת אב המון (בראשית י"ז, ד׳, ה׳), ונוסח הספרדים אב הרחמן ע"פ ס׳ ית שערים, והנוסח זו כ"ל שאב הרחמן בטנוחר דף 59. ובעל ס׳ נגיד ומצוה מקיים שתי הנוסחאות וכתב שבתפלת המוספים ובנעילה גם למנחה של שבת יש לומר אב הרחמים, ובשאר תפלות האב הרחמן. לחיים ברחמים, ובסדר ית שערים נהפוך הוא ברחמים לחיים. וכן אומרים הספרדים. והנה נמצא זו ח׳ תבות כנגד ויאמר כי כשר הטוב (תהלים פ"ח, ל"ט) וכנגד כרחם אב על בנים (שם ק"ג, י"ג) שיש בכן ח׳ תבות.

ובכן תן פחדך וכו׳ כתב הרמב"ם ז"ל וי"ב מנהג פשוט הוא להוסיף בברכה שלישית ובכן תן פחדך וכו׳ וגם עליו כל הנוסחה. ובכר כתוב בסמ׳ סופרים פרק י"ט בשם שהתימתה של ר"ה וי"כ משונה מכל ימים טובים כן תפלתן משונה. ובטעם הנוסחה הזאת כתב הכל בו ז"ל ובכן שאומרים נקודות כאן שלשם כנגד שלשה תפלות וכתובות ושופרות, שהראשון שהוא ובכן תן פחדך וכו׳ ענינו שממליכין אותו על הכל ויעשו כלם אגודה אחת לעשות רצונו, והשני שהוא ובכן תן כבוד לעמך הוא לבקש שלטנו ומתן למה, והשלישי שהוא ובכן צדיקים יראו וישמחו הוא מענין שופרות, כי כל הרשעה בעשן תכלה ותעביר ממשלת זדון מן הארץ וזה עשה לשם שמעינו (בספרי משוק וביום שמחתכם) ונמה בשופר של חירות, והנה בעשרון

וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׁלְטָן לְפָנֶיךָ עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ:

בה ותמלוך אתה ה' לבדך וכו' הוא לשון מעין חתימה סמוך לחתימה שחותם בה המלך הקדוש עכ"ל וכן כתב גם אבודרהם. והבחורי בשם המאמר ב' ס' ט"ד פירש סדר של ג' וכן כנגד ג' המדרגות שבבני האדם, הא' כנגד כל האדם והשני כנגד ישראל שהם סגולת האדם, והשלישי כנגד הנביאים והחסידים שהם סגולת הסגולה. וכתב הטור וכן תן פחדך יש בו כ"ד תבות וכן יש בן מלוך על כל העולם עד ובכל מלכה כנגד כ"ד תבות שיש בין כה אמר ה' צבאות עוד אשר יבאו עמים וגו' עד ולחלות את פני ה' (זכריה ח', כ'); ותקנו לומר ובכן ג' פעמים ובכן אבוא אל המלך (אסתר ד', ט"ז), לפי שבזה עתה יום הדין ואנו באין לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. בכן עולה ע"ב רמז לשם של ע"ב, ושם של ד' מתגלגל כפירושו ע"כ עכ"ל והתניא כתב יש מפרשים ובכן שם הוא שהאותיות שלו עולות לענין אני והו, ולענין אנא ה'. ואני הוי עפודה בס' יצירה עכ"ל אך אבודרהם כתב שפירוש זה לא יתישב שהרי מזכיר אחרי ובכן ה' אלהינו, ועוד כי לא מצאנו שהשם נקרא בכן בשום מקום עכ"ל. ויש לדעת כי הספרדים מקדימים עוד לפני ובכן תן פחדך „לדור ודור המליכו לאל כי הוא לבדו מרום וקדוש ובכן יתקדש (ובכ"י יתגדל) שמך ה' אלהינו על ישראל עמך". ותוספות זאת מיוסדת ברמב"ם אלא שאצה לדור ודור לקוחה היא מתוספת רב עמרם שגורס כן בכל ש"ע במקום אתה קדוש של נוסחתנו וסופה ובכן יתקדש לקוחה היא מפיוט כי מקדישך שאומרים אחרי קדושת מוסף. על כל מעשיך, על כל מעשה בראשית שנאמר בו לשון עשיה. על כל מה שבראת, על כל מה שנאמר בו לשון בריאה, והם שמים וארץ תהומים ואדם. וישתחוו לפניך עפ"ה תהלים פ"ו ט'. אגדה אחת. תמיד אחד כמו ש"ב ב', כ"ה. ונקוד אחת בפתח בכל ס"י וכן כתב מהרי"ל, והנה בעל ש"ת הניח אחת והנחים אחריו הלכו בעקבותיו, אבל האמת גרסת מהרי"ל כי בכל המקרא נקוד אחת בפתח ורק באתנח וס"פ ובסגולתא הוא אחת בשבור הפסק והעדים נאמנים וכמה אחת (בראשית י"א, ו') שמה אחת (שם ל"ג, ח') פעם אחת (יהושע ו', י"ד) פעם אחת (שם ו', י"א) אחת אל אחת (שמות ל"ו, י'). ואל ישעון הטוען שימצא שנה אחת (תהלים כ"ז, ד') בציר אחת (ש"ב י"ב, א'; שמות ד', ו') קורה אחת (מ"ב ו', ב') אמה אחת (יחזקאל מ', י"ב) גדלה אחת (שם מ"ח, כ"ד) והם זוקף וגדול בטוהם גם אגדה אחת בשבור שגם בו מקום לזוקף, כי התשובה לזאת, שיש לו לטעם זקף שני מיני הפסקות אחת הפסקה קטנה ואחרת הפסקה גדולה שסבה אחת קרובה להפסקת האתנח, והפסקה הגדולה היא שתשנה הנקוד מפתח לקמץ כמו האתנח וכאשר יודע כל מבין בחכמת הטעמים, והנה כל שמלה במקרא אחת זוקף הוא מעין זוקף גבה הפסק גדול, לא כן זה בנוסחתנו שאין בתבת אחת הפסקה גדולה כל כך עד שישתנה מפתח הנקוד, וע"כ הנכון אחת. כמו כן בכל המדוקדקים כי"ו ובכ"ל. שהשלטן, הממשלה. ומלת בתבה הזאת חלוף נקוד בסדורים, כי בסדור רע"ס ובסדור שאלוניקי עשבת ש"ד גם במחזור ווינציא עשבת ש"ס נדפס שהשלטון וכן הוא בשבת כי"ו גם בסדורי הספרדים והאבודרהם וכן גורס גם מהרש"ם, אבל מהרי"ל אמר שהשלטן, וכן הורה הלבוש וכתב שזהו פירושו הממשלה, אבל שהשלטון בחירק יהיה פירושו שם תואר כאלו אמר שהמושל לפניך ואין זה כוונת המאמר, והביאו עמו בעל מ"ע וט"ז ומג"א ויעב"ץ, וכן נקוד בכ"י אחד גם בסדור רפ"ו וכן נקד ג"כ ר"ז הענה נבורות. אך קם בעל ווי"ב ושב להדפיס שהשלטון בחירק בהסמכו על הכתוב ואין שלטון ביום המות (קהלת ח', ח') ודו"ס בדרכו להלוך בעקבותיו הדפיס ככה גם הוא. אבן בעיון היטב נמצא יש לנו להמנע ראש למהרי"ל שמלת אותנו הגרסה האמתית, כי כן באמת תבת שלטון נמצא ד' פעמים במקרא יש לה בג' מקומות מלעלת שם תואר בלתי ספק וכן בדניאל ג', ב'. וג'. וקהלת ח', ד'. ובמקום הד' בקהלת ח', ח' ואין שלטון ביום המות גם שם אין מכישה לפרשה כך כשם תואר ולמרה ואין מי שהוא שלטון ביום המות, הם [illegible] משה לכן, כי כבר ידענו שהתבה תבות בקהלת לא נמצא דעתן כי אם בארמית (בפסוק [illegible] זמן) והנה שלטון טעמו מושל בארמית וכן בתלמוד והמדרשים כמו על מנת שאומר עליך רשלטון (קדושין דף ס"ג) כיון שנה השלטון מתחיל לכתוב במקל (מדרש תהלה דף ק"ג) לאחד שהיה לו דין לפני השלטון (ב"ר פ' ס"ג), וע"כ הדין נתן שגם בפסוק ואין שלטון ביום המות אינו יוצא ממשמעו במשמע הזאת, ואף בענינית שבמקום הזה שלטון שם המקרה הוא, בכל זאת אין לנו להתות בו בשבור שלטון במשמע אחרי אפי הוא ואין לנו להשתמש בתפלתנו בלשון משונה וקשה אלא בלשון צחה וברורה וביותר [illegible] וע"כ בצדק אמר מהרי"ל שהשלטן ולא שהשלטון אשר נקל יטעה בו השומע ויבינהו בטעם מושל [illegible] וכן גם במליצה [illegible] מלכותך [illegible]

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְיָ לְעַמֶּךָ תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה לְדוֹרְשֶׁיךָ וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ וְשָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

וּבְכֵן צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ וְעוֹלָתָה תִּקְפָּץ־פִּיהָ· וְכָל־הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תִּכְלֶה כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן־הָאָרֶץ:

וְתִמְלוֹךְ אַתָּה יְיָ לְבַדֶּךָ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ בְּהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וּבִירוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ· כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

קָדוֹשׁ אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ וְאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדֶיךָ· כַּכָּתוּב

ובכן תן כבוד, בנוסחא זו יש כ"ח תבות כמו שיש כ"ח תבות מן פסוק הנה ימים באים עד ה' צדקנו (ירמיה כ"ג, ה'). ותקוה לדורשיך, במחזור ויטרי „ותקוה טובה לדורשיך", ובן הדפיסו יעב"ץ ובעל ווי"ב ע"פ ב' מגיד ושלום שכתב שיש לומר ככה כדי לפרש היטב שאלתו ותפלתו, אך אין כן במחזורי ספרד ואשכנז. ופתחון פה, יחזקאל כ"ט, כ"א בל"א פריע רעדע, פרייאופנונג. וצמיחת קרן ע"פ שם ותהלים קל"ב י"ז. ועריכת נר, ש"ו. ובכן צדיקים, בנוסחת מחזורים ואנו צדיקים ובגרסת הרמב"ם והרוקח, אמנם אבן יחיי וכל ש והמדקדקים גורסים ובכן, וכן הוא במחזור רב עמרם וכן כתב בעל מגיד ומשנה. יראו וישמחו, ל' איוב כ"ב, י"ט. ועולתה, ל' עול ואון ומרמה הלשון, והטעם שלא יהיו עוד רשעים עושי עול לישות הטבע והוא ל' איוב ה', ט"ז. ובתהלים ק"ז, מ"ב כתוב עולה, והענין אחד. וכל הרשעה, כמ' את עמרם והרשעה, וכן אומרים הספרדים, ובמחזור רפ"כ וקצת ס"א הגרסה כל הרשעה, וכתב הלבוש שצריך לומר וכל הרשעה ולא כי כל, בעבור שהוא מחובר עם הקודם והכל מאמר אחד שהספר אין יהיה או טמון מטבעת. הרשעה, עצם הרשעות והם עקרה הוא (בקנהייט) כמו מלאכי ג', י"ט. כלה כעשן תכלה, במחזורי הספרדים כעשן תכלה וגם נראה כן עפ"י תהלים ל"ז, כ'. ובעל ג"ת כדה מלכו נוסחא חדשה כלה כעשן תכלה, אך בכל המחזורים נקוד כלה, והרוגים וגם בב"י כעשן כב"ף ומהרי"ל כתב בהדיא שאנחנו כעשן בכ"ף, וכן גם במהרח"ם לאגדת יוצא דף פ"ט ע"ב. ואם כן אינו עפ"י שבתהלים ל"ז, כ', אלא הלשון עפ"י ישעיה כ"ט, י"ט. וכ', שגם המוצאה על שחת וגילת הצדיקים בכלות העריצים והלצים, ושמד המפלג הוא הסבה הלשון כזה אלא לדבר בלשון על הרשעים בעצמם אלא על הרשעות ואם הרשעות תכלה גם הרשעים יכלו ובמות בחורים נכרבות דף ו'. תקלה הלמ"ד בסגול בכל המחזורים ובספרים שתידי למד"י ה"א כמו תפשה (ויקרא י"ג, ו') תפגה (שם כ', ו') תראה (כ', י"ז) תרפה (דברים ז', כ"ג); ומה שנמצא בד קמוצה לא תכלה (מ"א י"ז, י"ד) בקטן הוא יוצא מן הכלל ובמו שהעיד עליו רד"ק בפירושו ובמכלול דף קל"ה, ואין לעמוד מן הורים אלא הולכים כדרך הכלל והוא בסגול תכלה דגשמא ובכם שבחתו יכלה (מלאכי ב"ג, ח') וכן נסבל כל עמדה (אבות ל"ט, ל"ג) הוא המקובל מן תכלה ולא מן תכלה, ומ"ב לא יפה עשה לו"ה במהדורה להדפיסו בקמץ, ולזה המשל למעלה על וידידים בשבת דף 85. ממשלת זדון, ממשל כרכות למלכיות, ומה שבקצת מחזורים „משושים בזדון" תקן אלא למורך הוא. ותמלוך אתה ה' לבדך על וגו' הספרדים אומרים ע"פ ס' רב עמרם ותמלוך אתה הוא ה' אלהינו מהרה על וגו' והוא רק ממלכה, איכי כן תקן הוא למלוך מהרה. ונוסחתנו מסור הדבר סיג ומתוכנת לממלכה מטה, ר"ל שאז כי תעביר ממשלת אל הזדון או תמלוך לבדך, ולזה נלכוד מ' תקפ"ב. ימלך, תהלים קמ"ו י'. קדוש אתה ונורא שמך, מובא בספרי ס' זואת הברכה, אך לאמנה מזה של חול, גם בפר"א סוף פ' ל"ה מצא „והאל הקדוש בקדה בצדקה נמ"י האל הקדוש", ונלמד מזה כי היו לכם לקדמונים בברכה שלישית של אמנה עברה נוסחאות זוכות. ואין אלוה מבלעדיך, עפ"י ישעיה מ"ד, ו'. ככתוב, בנוסחת מחזורים וב"י

וַיִּגְבַּהּ יְיָ צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ׃

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים׃ אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ׃ וְרָצִיתָ בָּנוּ׃ וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת׃ וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ׃ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ׃ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ׃

כשחל י"ט במוצאי שבת מוסיפים ותודיענו. ‏ חן מוצאי שבת אירד ותודיענו חיינגעספאָטעט.

וַתּוֹדִיעֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ וַתְּלַמְּדֵנוּ לַעֲשׂוֹת חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִשְׁפָּטִים יְשָׁרִים וְתוֹרוֹת אֱמֶת חֻקִּים וּמִצְוֹת טוֹבִים וַתַּנְחִילֵנוּ זְמַנֵּי שָׂשׂוֹן וּמוֹעֲדֵי קֹדֶשׁ וְחַגֵּי נְדָבָה׃ וַתּוֹרִישֵׁנוּ קְדֻשַּׁת שַׁבָּת וּכְבוֹד מוֹעֵד וַחֲגִיגַת הָרֶגֶל׃ וַתַּבְדֵּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה׃ בֵּין קְדֻשַּׁת שַׁבָּת לִקְדֻשַּׁת יוֹם טוֹב הִבְדַּלְתָּ וְאֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדַּשְׁתָּ׃ הִבְדַּלְתָּ וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתֶךָ׃

וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת־יוֹם השבת הזה ואת יום הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה׃ יוֹם זכרון תְּרוּעָה באהבה מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ׃ וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ׃ וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ׃ וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית

ונגבה וגו', אבל גם במדויקי ספרדים בכתוב וכן גם' את עטרם והרטל"ם. ונגבה, ישעיה ה', ט"ז. נקדש הקל"ת פתוחה במקרא ובכל"א דפוס רפ"א והאווילא דפוס רל"ז ומ"ע אחרים וכן במקרא כ"י והוא המכון, כי ונקדש כבכדי בשמות כ"ט, ע"ג הוא בקמץ ונמסר עליו בב"י „לית קמץ", וא"כ זה של ישעיה סח נקדש בפתח, גם במכלול דף ס"א לא נזכר בכלל הקמוצים שלא בהפסק רק ונקדש בכבודי, אבל זה במקום לא הזכיר. המלך הקדוש, ברכות י"ב, ע"ב. ואומרים בכח בעי"ת, לפי שבימים הללו מראה הקב"ה שלבושו לשפוט את העולם, ופירוש שניהם, שהם קריאה להשם (vocativi) אתה המלך, אתה הקדוש, דוגמת אלהי המלך (תהלים קמ"ה), האל ישועתנו.

ותגיגת הרגל, אע"פ שאין ענין לנוסחא הזאת לר"ה, כי ר"ה איננו מזמני הרגל, מ"מ אין שנוים מה' שתקן התפלה דוגמת שאומרים ג"כ בהבדלת י"ט שחל במוצאי השבת בין יום השביעי לששת ימי המעשה (חולין כ"ו, כ'. וש"ע סימן תקצ"ט); וכתב הגאון רב שר שלום (הביאו הטור בשם רא"ש) שאומרים כן גם בזמן שאין מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון, אף שאין נוהגים כן.

יום תרועה, ובשבת יום זכרון תרועה, כמו שמסורה במסכתא דר"ה, בתוב אחד אומר יום תרועה (במדבר כ"ט, א') וכתוב אחד אומר זכרון תרועה (ויקרא כ"ג, כ"ד), הא כיצד, כאן בחול כאן בשבת. שממנו סופרים פרק י"ט הלכה א' אם חל ר"ה להיות בשבת אינו אומר יום תרועה אלא זכרון תרועה, לפי שאין תקיעת שופר דוחה את השבת בגבולין משום גזרה.

ישרא' לפניך· לפליטה ולטובה ולחן ולחסד ולרחמים ולחיים ולשלום ביום הזכרון הזה· זכרנו יי אלהינו בו לטובה· ופקדנו בו לברכה· והושיענו בו לחיים· ובדבר ישועה ורחמים חוס וחננו ורחם עלינו והושיענו· כי אליך עינינו· כי א' מלך חנון ורחום אתה:

אלהינו ואלהי אבותינו· מלוך על כל העולם כלו בכבודך והנשא על כל הארץ ביקרך והופע בהדר גאון עזך על כל יושבי תבל ארצך· וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו ויאמר כל אשר נשמה באפו יי אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה:
לשבת אלהינו ואלהי אבותינו (רצה במנוחתנו) קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך· שבענו מטובך ושמחנו בישועתך· (לשבת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בה ישרא' מקדשי שמך·) וטהר לבנו לעבדך באמת· כי אתה אלהים אמת ודברך אמת וקים לעד·
ברוך אתה יי מלך על כל הארץ מקדש השבת וישרא' ויום הזכרון:

מלוך על כל העולם כלו, כן נרשם מדורינו והוא גרסת הרמב"ם והרוקח והטור והתניא והאבודרהם ובסדור רס"ג. אבל מלת כל וכן בסדור שערי תפלה, גם הלבוש כתב שאין צריך לומר כל שכבר אמר אח"כ כלו. אמנם אין לנו אלא גרסת הקדמונים וביותר שהם כבר העמידו מספר תבות תפלה זו על פ"ד תבות וכמו שהעתקתי למעלה. מיהו וכבן תן פחדך, ועוד שנמצא כפל לשון זו של כל גם במקרא כמו במדבר ט"ז, ג'. ישעיה י"ג, י"ח. ירמיה ל', ט"ז. יחזקאל י"א, ט"ו. וכ', ט'. והוא לחזק הענין כהוא במכלול דף פ"ז. **כל פעול, כל יצור,** כן הוא בסדורי ספרדים, וכן בסדור וו"ל, שניהם בינוני פעולים וכבר הביא הרוח"ע בלחות שער הנקודות (דף ל"ט) על האומרים יציר בצ"א כי טועים הם, וצריך לומר יצור בקמץ, וכמו יצור נאמר גם פעיל שניהם במשקל אחד, וכן גרסת הרמב"ם וכן כתב יעב"ץ. **ויאמר,** בכמה כ"י ויאמרו כל' רבים וכן גורס הכל בו, אמנם הרמב"ם וטור והאבודרהם בנוסחתנו. **וטהר לבנו,** בשאר תפלות שבת וי"ט שוקדם וטהר לבנו לוהנחילנו כ' וכו', אבל בר"ה וי"כ מקדימים והנחילנו וכו' לוטהר לבנו, והטעם כדי לסמוך בר"ה המלכיות של אמת זו על זו, ובי"כ אומרים אחרי וטהר לבנו כי אתה סלחן וכו' שהסליחה היא תלוי על ידה ישהר לבנו. **כי אתה אלהים אמת,** לא נמצא בכ"י גם האבודרהם אינו מביאו גם בס' תה עטרת זקנים, אבל בטור ישנו. ויש להפסיק בין אלהים לאמת לא לבד אלא ישלש בשמות אלא גם נשמר שתירוצו אתה אלהים אתה הוא אמת „רוח, גאוה, בינה, אפוטרופוס" וכמו שם לירמיה י', י' מטעם שלהים נמצא הפסקתו, ואין להבינו „אתה הוא אלהים של אמת" אח"כ היה לו לומר אלהי אמת כמו דה"ב ט"ו, ג'. **ודברך אמת,** בכ' כ"י גם בסדור רס"ג גם בסדורי הספרדים המוסיף ודבריך אלהינו אמת, וכן גורס אבן ירחי, אבל גרסת הת עטרם והרמב"ם והטור והתניא. ובכל בו והאבודרהם הוא בנוסחתנו וכן בסדור רס"ג. וכתב האבודרהם המטעם שתקנו לומר בתפלה ודברך אמת וקים לעד בתפלה ותקיעת היום, מפני שאומר בסדרה תהלים לעולם ה' דברך נצב בשמים לדור ודור אמונתך, ובתוך נבראו למשפטיך עמדו היום (מזמור קי"ט), אמר דוד לפני הקב"ה דברך שאמרת לאדם הראשון לדון ולהביא ביום זה עני, ולכן תקנו לומר מקיים לעד (והתניא מביא גם הסיומא בשם רס"י). והכל בו מביא עוד טעם אחר, לפי שאומרים בתפלה מתחלה מלוך על כל העולם וכו' לכך אומרים ודברך אמת וכו' מיהו, אתה הבטחתם בכמה מקומות בענין הגאולה שתהיה לך לבדך המלוכה ולכן אנו מבקשים שתמהר להכין כי דברך אמת וקים לעד.

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם · וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ · וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן · וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ ·

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד · צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר · נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם · הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְּךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ · בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

ש״ץ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ · בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר · יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך, כן גרסת הטור וכן מביא גם בעל הל״ט מקוטנטות, גם אבן ירחי נוסח וכתוב לחיים טובים וכן גם׳ נגיד ושלום וכן בכ״י גם במחזורי הספרדים, אבל בהגהת מנהגי מהר״ש מביא בשם הרוקח שלא יהיו בו רק ל׳ תבות, ומהרי״ל גם מהר״ש היו מחסרים תבת טובים (וכן הוא במחזור רמ״ז) ויהיו ל׳ תבות כנגד תבות הכתוב שחוני נא ממסכת חסר בתבת (שמות ל״ג, ל״ג) שמבקש אחד מכוונה למפוק ההוא עם וכתוב קשה להולמו, ולכן מותרים הם זה לזה, ואחרים אומרים כי ל׳ תבות כנגד ל׳ יומתי תורה וכנגד ל׳ דורות מיצחק עד משה. ובמחזורים אחרים מחסרים תבת כל וכן מנהג ק״ק ווירמש. והנכון שלא לדלג כלל מן הנוסחא משום כוונות שאין להן יסוד אלא נפשו וכמו שהעיר על זה בלבוש בסימן תקפ״ב.

בשחרית אומרים זה.

שִׂים שָׁלוֹם. טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד
וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ.
בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ.
כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה
וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם.

בערבית ובמנחה אומרים זה.

שָׁלוֹם רָב עַל
יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ
תָּשִׂים לְעוֹלָם.
כִּי אַתָּה הוּא
מֶלֶךְ אָדוֹן
לְכָל־הַשָּׁלוֹם.

וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ.
בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב
לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם.
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי. נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה. וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

אין הש"ץ חוזר התפלה בערבית, אלא אומר קדיש תתקבל אחר שהשלימו הקהל את תפלתם (ובשבת אומרים תחלה ויכלו מגן אבות ואומרים בו המלך הקדוש וחותמים בשל שבת לבד, וברוב הקהלות אין אומרים במה מדליקין אבל בק"ק פפ"ד אומרים אותו). והש"ץ מקדש בבה"כ ואומר שהחיינו. עלינו, יגדל, ומברכים זה לזה לשנה טובה ונפטרים לבתיהם לשלום.

בספר חיים, בסדורי ספרדים מורחבת הנוסחא. עושה השלום החתימה הזאת אינה לבני ספרד אלא חותמים הם בכל השנה המברך את עמו ישראל בשלום, ועליהם סמך בעל של"ה בסדורו להשיג על חתימת האשכנזים ולומר עליה טעות. אך בחנם השיג, כי גם חתימת עושה השלום לר"ה ויו"כ ישן נושן היא וכבר נזכרה בפיוט אהללך בקול רם, גם הרוקח מביאה, ולפי האמת היא היא החתימה העקרית בעדות כל המונה שבאור שים שלום למעלה דף 103. וראה מהרי"ל הלכות ר"ה ומטה משה ס' תשל"ח. ויקוד עושה נכרי במשמע כל עושה הסמוך, כמו עושה המלאכה (דה"א כ"ג, כ"ד. נחמיה ב', ט"ז. ו"א, י"ב).

Digitized by Google

קודם שיוצאים מבה"כ בלילה הראשון נוהגים לומר איש לחברו:

ליחיד לְשָׁנָה טוֹבָה תִּכָּתֵב: ולרבים לְשָׁנָה טוֹבָה תִּכָּתֵבוּ:

לנקבה לְשָׁנָה טוֹבָה תִּכָּתֵבִי: ולרבות לְשָׁנָה טוֹבָה תִּכָּתַבְנָה:

סדר קדוש לראש השנה·

מקדשין בבה"כ, ובבית על השולחן ואומרים זמן בשני הלילות. (ובשבת אומרים בתחלה יום הששי ויכלו וכו'.)

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר בָּחַר־בָּנוּ מִכָּל עָם וְרוֹמְמָנוּ מִכָּל־לָשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו· וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת־יום השבת הזה ואת יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה יוֹם זכרון תְּרוּעָה באהבה מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם: כִּי בָנוּ בָחַרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדַּשְׁתָּ מִכָּל־הָעַמִּים· וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ השבת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן:

במוצאי שבת מוסיפים נר והבדלה. אם מוצאי שבת זאגט מאן אויך דיזעס.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה· בֵּין קְדֻשַּׁת שַׁבָּת לִקְדֻשַּׁת יוֹם טוֹב הִבְדַּלְתָּ וְאֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדַּשְׁתָּ· הִבְדַּלְתָּ וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתֶךָ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ:

ואומרים שהחיינו בשני הלילות. מאן זאגט ביידע נאכטע שהחיינו.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

ובוצעין על לחם משנה ומברכין המוציא ואוכלין פרוסת הבציעה. ואח"כ לוקחים תפוח מתוק ומטבלים אותו בדבש ומברכים:

נאך דעם מוציא איסט מאן איין שטיקלעין פאן איינעם זיסען אפפעל אין האניג איינגעטונקט נאכדעם מאן פאלגענדע ברכה געשפראכען:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ:

ואוכלים אותו ואח"כ אומרים. דאן זאגט מאן פאלגענדעס:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּחַדֵּשׁ עָלֵינוּ שָׁנָה טוֹבָה וּמְתוּקָה:

טוב לאכול ולשתות ביום הקדוש הזה כמו בשאר י"ט ומועדי ה' וביותר כי הוא הראש והראשון בשנה, ואמרו רז"ל סימנא מילתא הוא (הוריות י"ב) ע"כ יש לאכול מאכלים טובים ומתוקים ויחזק הסימן לטוב ע"י דיבור פה שעשה רושם בלי ספק, וכמו שאמרו רז"ל כל החלומות שהולכין אחר הפה (ברכות נ"ה). ובכלל של דבר שיאכל משמנים וישתה ממתקים וכמו שמצאנו בנחמי' (ח' י') שאמר להם אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו, ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם. ויתפלל לה' ית' שיזמין לו פרנסתו בכבוד.

Digitized by Google

סדר אבינו מלכנו׃

בשחרית ר״ה שמכינים לבהכ״נ ומסדרים הברכות ופ׳ קרבנות (ואין אומרים וברוך מדביכם) ואומרים פסוקי דזמרה עם ברכותיהם וקורין ק״ש וברכותיה ויזהרו לגמרן עם הנץ החמה כדי שלא לאחר זמן התפלה. ומתפללים תפלת שבע כלחש כמו בערבית והש״ץ חוזר התפלה, וכבר נהגו להוסיף בה פיוטים כל מקום לפי מנהגו, והכהנים עולים לדוכן והש״ץ גומר התפלה ואומרים אבינו מלכנו, ובשבת אין אומרים אותו. פותחים הארון.

אַן שבת ווירד אבינו מלכנו ניכט גזאָגט.

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָטָאנוּ לְפָנֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חַדֵּשׁ עָלֵינוּ שָׁנָה טוֹבָה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מֵעָלֵינוּ כָּל־גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מַחְשְׁבוֹת שׂוֹנְאֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָפֵר עֲצַת אוֹיְבֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה כָּל־צַר וּמַשְׂטִין מֵעָלֵינוּ:

(*אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ סְתוֹם פִּיּוֹת מַשְׂטִינֵנוּ וּמְקַטְרְגֵינוּ:)

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית מִבְּנֵי בְרִיתֶךָ:

**) אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְנַע מַגֵּפָה מִנַּחֲלָתֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁלַח רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְחוֹלֵי עַמֶּךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ סְלַח וּמְחַל לְכָל־עֲוֹנוֹתֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קְרַע רוֹעַ גְּזַר דִּינֵנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחוֹק בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים כָּל־שִׁטְרֵי חוֹבוֹתֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זְכוֹר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ בְּזִכָּרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר חַיִּים טוֹבִים:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר זְכֻיּוֹת:

אין נעילה ווירד שטאַטט כתבנו דיאזעס חָתְמֵנוּ געזאָגט.

---

*) נאָך שבת מוז מען ווערדען דיא קליינער געדרוקטען א״מ געזאָגט.

**) נאָך שבת מוז ווערדען דיא א״מ פאָן היער אָן ביז א״מ תהי השעה אין פאָלגענדער אָרדנונג געזאָגט: א״מ מנע ... סלח ומחל ... מחה והעבר ... מחק ברחמיך ... החזירנו ... שלח רפואה ... קרע ... זכרנו ... כתבנו בס׳ חיים ... כתבנו בס׳ גאולה ... כתבנו בס׳ פרנסה ... כתבנו בס׳ זכיות ... כתבנו בס׳ סליחה ... הצמח ... הרם ... הרם ... מלא ידינו ... מלא אסמינו ... שמע ... קבל ... פתח ... נא אל ... זכור כי עפר ... תהי השעה ... א״מ ח״ו ...

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר פַּרְנָסָה וְכַלְכָּלָה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר גְּאֻלָּה וִישׁוּעָה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר סְלִיחָה וּמְחִילָה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַצְמַח לָנוּ יְשׁוּעָה בְּקָרוֹב:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָרֵם קֶרֶן יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָרֵם קֶרֶן מְשִׁיחֶךָ:

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מַלֵּא יָדֵינוּ מִבִּרְכוֹתֶיךָ:)

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מַלֵּא אֲסָמֵינוּ שָׂבָע:)

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁמַע קוֹלֵנוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ:

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ פְּתַח שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם לִתְפִלָּתֵנוּ:)

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ נָא אַל־תְּשִׁיבֵנוּ רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ:

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ תְּהֵא הַשָּׁעָה הַזֹּאת שְׁעַת רַחֲמִים וְעֵת רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ:)

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חֲמוֹל עָלֵינוּ וְעַל־עוֹלָלֵינוּ וְטַפֵּנוּ:)

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן הֲרוּגִים עַל־שֵׁם קָדְשֶׁךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן טְבוּחִים עַל־יִחוּדֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן בָּאֵי בָאֵשׁ וּבַמַּיִם עַל־קִדּוּשׁ שְׁמֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ נְקוֹם (לְעֵינֵינוּ) נִקְמַת דַּם־עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם־לֹא לְמַעֲנֵנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וָחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

ואח"כ אומר הש"ץ קדיש שלם, ומוציאין ב' ס"ת (ובשעת פתיחת ארון הקודש אומרים י"ג מדות ורבון כמבואר למעלה אצל קה"ת לשבת דף 223) וקורין בס"ת הראשון בפ' וירא מן וה' פקד את שרה עד ימים רבים, ומתחלק לחמשה גברי (ואם הוא שבת מתחלק לשבעה גברי), ובס"ת השני קורין למפטיר בפ' פינחס ובחדש השביעי עד אשה לה', ומפטירין בהפטרה ספר שמואל ויהי איש אחד עד וירם קרן משיחו. ואחר ההפטרה תוקעין בשופר (ובשבת אין תוקעין אלא אומרים יקום פורקן), ואח"כ אומרים אשרי, יהללו עד המחזירין ס"ת להיכל. אם יש מילה בר"ה מלין קודם תקיעת שופר, ובשבת מלין אחר אשרי.

סדר תקיעות·

חייב כל אדם מישראל לשמוע קול שופר בר״ה, וחייב לשמוע כל השלשים קולות. סדר הקולות הם, ג׳ פעמים תקיעה שברים תרועה תקיעה, וג׳ פעמים תקיעה שברים תקיעה, וג׳ פעמים תקיעה תרועה תקיעה, וראשי תבות ג׳ הסדרים תשר״ת תש״ת תר״ת, סך כולם שלשים קולות, וסימן לדבר יום תרועה יהיה לכם, יהי״ה בגימטר׳ שלשים. קול התקיעה הוא קול פשוט בלתי מופסק נמשך בתחלתו ובסופו, והשברים הוא קול שבור מג׳ תקיעות קטנות רצופות כמשך אחד, והתרועה קולה מחובר לפחות מתשעה קולות שבות וקטנות מאד סמוכות זו אחר זו בנשימה אחת עד שדומה קול התרועה לקול הרעם. יש אומרים כי שברים ותרועה של סדר תשר״ת צריך לעשות שתיהן יחדו בנשימה אחת, וי״א שאינו צריך וכן המנהג במדינתנו, אך אין להפסיק כל כך בין שברים לתרועה. התקיעה האחרונה של סדר תר״ת יאריך בה הרבה לסמן סיום הקולות, וזהו שנקראת תקיעה גדולה. תקיעת שופר צריכה כוונת השומע וכוונת המשמיע, לפיכן התוקע והשומע כל אחד צריך לכוין לקיים מצות עשה של תקיעת שופר ויוציא בשפתיו ויאמר הרי אני מכוין לקיים המצוה שצונו בוראנו לתקוע בשופר (השומע יאמר לשמוע קול שופר) היום הזה כמו שכתוב בתורה יום תרועה יהיה לכם, ויכוין עוד התוקע להוציא את כל מי ששומע תקיעתו. התוקע צריך לעמוד, וכן כל העם צריכים לעמוד בשעת התקיעה. והמנהג שהתוקע בבהכ״נ יעמוד על הבימה שקורין בה בתורה. ויזהר שלא ישען על שום דבר בשעת תקיעתו. ויטה ראש השופר כלפי ימינו של פיו, ואם אי אפשר לו יכן מותר לו לשומו בשמאל. ויהפוך פה השופר של צד הכפוף למעלה. יכסה השופר בשעת הברכה וכן בין כל סדר וסדר מהתקיעות. אחד התוקע ואחד השומע לא ישיחו בין הברכה עד סוף התקיעות שבסדר תפלת מוסף, מיהו דברים שמענין התקיעות והתפלות לא נחשבו הפסק. צריך שאיש אחר יקריא לפני התוקע שלא יטעה כל סדר התקיעות ואפילו תקיעה הראשונה, כדי שלא יטעה התוקע. ולא יתחיל לתקוע עד שהקריא לו המקריא. ואחר שסיים התוקע סדר תשר״ת יקרא המקריא שב, וישב התוקע מעט, וכן אחר סדר תש״ת ואחר סדר תר״ת, וזהו שנקראו תקיעות האלה תקיעות דמיושב, ואותן התקיעות שתוקעין בתוך תפלת מוסף נקראו תקיעות דמעומד. התחיל אחד לתקוע ולא יוכל להשלים, או שברך הברכה ולא יוכל לתקוע כלל, ישלים אחר ממקום שפסק הראשון ואין צריך לברך עוד הפעם ואפילו ב׳ או ג׳ זה אחר זה די להם בברכה שברך הראשון, ובלבד שהתוקעים הבאים היו בבהכ״נ בשעת ברכת הראשון. אבן אם לא שמעו את ברכת הראשון צריכים לברך עוד הפעם בפני עצמם ולא בקול רם.

התוקע קודם שיתקע מברך בנגון ובקול רם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר:

ביום הראשון מברך גם שהחיינו, ואם יום ראשון בשבת שאין תוקעים, מברך שהחיינו ביום שני.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לִזְמַן הַזֶּה:

ויקרא המקריא את התקיעות אחת לאחת והתוקע יתקע.

תקיעה שברים תרועה תקיעה
תקיעה שברים תרועה תקיעה
תקיעה שברים תרועה תקיעה שב·

תקיעה שברים תקיעה
תקיעה שברים תקיעה
תקיעה שברים תקיעה שב·

תקיעה תרועה תקיעה
תקיעה תרועה תקיעה
תקיעה תרועה תקיעה גדולה: שב·

אחר התקיעות אומרים אשרי העם יודעי תרועה יי באור פניך יהלכון וגו׳, ומכניסין ס״ת להיכל והש״ץ אומר ח״ק ועומדים להתפלל תפלת מוסף.

לשמוע קול שופר. להרמב״ם הלכות שופר פרק ג׳ הלכה י׳. וזה לשון אבודרהם, כתב רבינו האי הלכה רווחת בישראל לברך לשמוע קול שופר, ולא תנוו מינה, וכן כתב בה״ג והבי איתא בירושלמי (בפרק׳ לשמ׳ ר״ה דף ל״ג ע״ב גורס בקול שופר, אבל המרדכי לפסחים סמך תמם״ת גורס קול שופר וכן הוא בארחות חיים ובכל בו) ואין לומר בקול שופר בבי״ת, שהבי״ת היא נופלת אלא על לי קולם כמו שאומר והיה אם שמוע תשמעו בקולי ומתרגמינן אם קבלא תקבלון (שמות י״ט, ה׳) עכ״ל והכתוב לשון כי השומע קול ולא בקול כי כן נופלת השומעה קול שופר (ירמיה ד׳, כ״א) וראה בפירוש הרא״ש לשמות ג׳ י״ח, ואומרים לשמוע קול שופר ואין אומרים לתקוע בשופר (כמו שאנו אומרים דר׳ אחאי פ׳ קנ״א) ולא על תקיעת שופר (כמו שמביא הרא״ש בשם רבינו תם), בעבור שעיקר המצוה בשמיעה (המנהגות והגה״).

ביחיד לא יתפלל אדם תפלת מוסף עד אחר שלש שעות על היום.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה·

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים· מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים· וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים· לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים· מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ· מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה·

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים· זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים· וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל כָּל מַה־שֶּׁבָּרָאתָ· וְיִירָאוּךָ כָּל־הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים· וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם· כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשָּׁלְטָן לְפָנֶיךָ עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ:

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְיָ לְעַמֶּךָ תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה לְדוֹרְשֶׁיךָ וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ וְשָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

וּבְכֵן צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ וְעוֹלָתָה תִּקְפָּץ־פִּיהָ· וְכָל־הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תִּכְלֶה כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן־הָאָרֶץ:

וְתִמְלוֹךְ אַתָּה יְיָ לְבַדֶּךָ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ בְּהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וּבִירוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ· כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

קָדוֹשׁ אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ וְאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדֶיךָ· כַּכָּתוּב וַיִּגְבַּהּ יְיָ צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים· אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ· וְרָצִיתָ בָּנוּ· וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת· וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ· וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ· וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ:

וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת־יוֹם השבת הזה ואת יום הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה· יוֹם זכרון תְּרוּעָה באהבה מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אַדְמָתֵנוּ וְאֵין אֲנַחְנוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מֶלֶךְ רַחֲמָן שֶׁתָּשׁוּב וּתְרַחֵם עָלֵינוּ וְעַל־מִקְדָּשְׁךָ בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים וְתִבְנֵהוּ מְהֵרָה וּתְגַדֵּל כְּבוֹדוֹ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ גַּלֵּה כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ עָלֵינוּ מְהֵרָה וְהוֹפַע וְהִנָּשֵׂא עָלֵינוּ לְעֵינֵי כָּל־חָי וְקָרֵב פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ· וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם· וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת־קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם

וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם: וְאֶת־מוּסְפֵי יוֹם חשבת הזה ויום הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה· נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר:

לשבת. וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם: וַעֲשִׂיתֶם עֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַייָ פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ

וּשְׁנֵי שְׂעִירִים לְכַפֵּר· וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם: מִלְּבַד עֹלַת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ וְעֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם כְּמִשְׁפָּטָם לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַייָ:

נק״ק פפ״דמ וכנותיה אומרים. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר· מִלְּבַד עֹלַת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ וְשָׂעִיר לְחַטָּאת וְנִסְכֵּיהֶם כְּמִשְׁפָּטָם וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

לשבת יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ· וְהַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל. לָתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית. שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת. וְלֹא שָׂמָנוּ כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה. שֶׁלֹּא שָׂם

ואת מוספי יום, אומרים מוספי בל׳ רבים כדי לכלול גם מוסף ר״ח וזה (א״ח ס׳ תקצ״א). ובחדש השביעי, במדבר כ״ט, א׳. וכתוב בהגהת מנהגי ר״ח ח״ל מצאתי בספר ישן, בשבת אומר במקום וביום השביעי פסוק אחר האמור בפ׳ אמור דבר אל בני ישראל לאמר בחדש השביעי באחד לחדש וכו׳ עד אשה לה׳ (ויקרא כ״ג, כ״ד וכ״ה) ואומר ונאמר ועשיתם עולה לריח ניחוח וכו׳ עד תמימים כמו שכתוב בפ׳ פינחס, ומסתברא כך לפי שיש במסוק שבאמור זכרון תרועה ולא יום תרועה שב״ל ושני שעירים לכפר וכו׳ נוסחאות מתחלפות יש כאן בסדורים, והנוסחא ויין כנסכו ושעיר לכפר, מלבד עולת החדש ומנחתה ושעיר וכו׳ שאומרים בנ״ק מפד״מ היא נוסחת הרוקח ומהרי״ל והגר״א ג״כ לישנא אומן ס׳ תתקע״א.

עלינו לשבח, מוסף של ר״ה יש לה ט׳ ברכות, משונה מכל שאר מוספי השנה שאין להם אלא ז׳ ברכות, והוא לפי שמוסיפים במוסף ר״ה שלש הוספות אחר זמן מלכיות זכרונות ושופרות, ומכללם הראשונה שהיא מלכיות בתוך הברכה הרביעית של קדושת היום, והזכרונות והשופרות הן כל אחת ברכה בפני עצמה ובחתימתה כר״ה דף ל״ב. ושלש ההוספות האלה שמותן של שם תובנן כי בראשונה מודים אנחנו שהקב״ה הוא בורא את הכל ומלכותו על הכל, ובשניה מודה שהוא יזכור את כל מעשי בני אדם ויגלם נגם במעשיהם, והשלישית היא מדברת מקול השופר אשר נשמע לראשונה במתן תורה ויתשמע לאחרונה בקיבוץ

חֶלְקֵנוּ כָּהֶם וְגֹרָלֵנוּ כְּכָל־הֲמוֹנָם· וַאֲנַחְנוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. שֶׁהוּא נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיֹסֵד אָרֶץ. וּמוֹשַׁב יְקָרוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וּשְׁכִינַת עֻזּוֹ בְּגָבְהֵי מְרוֹמִים: הוּא אֱלֹהֵינוּ אֵין עוֹד· אֱמֶת מַלְכֵּנוּ. אֶפֶס זוּלָתוֹ· כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתוֹ וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת· אֵין עוֹד:

עַל־כֵּן נְקַוֶּה לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִרְאוֹת מְהֵרָה בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ לְהַעֲבִיר גִּלּוּלִים מִן־הָאָרֶץ וְהָאֱלִילִים כָּרוֹת יִכָּרֵתוּן· לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שַׁדַּי וְכָל־בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בִשְׁמֶךָ· לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל־רִשְׁעֵי אָרֶץ· יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל־יוֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי לְךָ תִּכְרַע כָּל־בֶּרֶךְ תִּשָּׁבַע כָּל־לָשׁוֹן: לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וְיִפֹּלוּ· וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ יְקָר יִתֵּנוּ· וִיקַבְּלוּ כֻלָּם אֶת־עֹל מַלְכוּתֶךָ· וְתִמְלוֹךְ עֲלֵיהֶם מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד· כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד: כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ. יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: וְנֶאֱמַר. לֹא־הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב וְלֹא־רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ: וְנֶאֱמַר. וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ

גליות (וראה ג"כ בס' עקרים מאמר א' פרק ד'). ואמרו בספרי בפסוק וביום שמחתכם, אני ה' אלהיכם למה נאמר, לפי שהוא אומר דבר אל בני ישראל לאמר בחדש השביעי (ויקרא כ"ג, כ"ד). ולהלן שמעו זכרונות ושופרות בר"ה דף ל"ב) אבל מלכיות לא שמענו, תלמוד לומר ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו (במדבר כ"ג, כ"א) זו שופרות ומלכיות; ר' נתן אומר אינו צריך, שהרי כבר נאמר ותקעתם בחצוצרות הרי שופרות, והיו לכם לזכרון הרי זכרונות, אני ה' אלהיכם זו מלכיות, אם כן מה ראו חכמים לומר מלכיות תחלה ואח"כ זכרונות ושופרות, אלא, המליכהו עליך תחלה ואח"כ בקש מלפניו רחמים כדי שיזכור לך, ובמה, בשופר של חירות ואין שופר אלא חירות שנ' והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול עכ"ל ונקרא סדר זה של תפלת מלכיות זכרונות ושופרות בפי חז"ל בשם כלל תקיעתא דבי רב (ירושלמי ר"ה פרק א' הלכה ג', וירושלמי ע"ז פרק א' הלכה ב', ויקרא רבה פ' כ"ט, ותנחומא פרש' האזינו) בשביל כי נתיסד ונתקן בנוסחתו בבית מדרשו של רב, והשם תקיעתא כ"ש שתוקעים אחר כל סדר. והנה תקונם הוא שמתחיל כל סדר משלשה הסדרים בנוסח תפלה נאה לענינו, ואחר התפלה יבאו עשרה פסוקים, ג' מתורה ג' מתהלים וג' מנביאים ועוד אחד מתורה, אבל נשלם בכל אחד מהפסוקים הלשון מלך לסדר של מלכיות והל' זכר לזכרונות ול' שופר לשופרות, ואח"כ נשלם כל סדר בבקשה ובחתימת ברכה. ואמרו בר"ה דף ל"ב כי י' פסוקים הללו כנגד מה שנמנה במזמור ק"נ י' פעמים הללוהו, וכנגד י' הודאות וי' מאמרות שבהן נברא העולם. ומה שמקדימים בתפלות האלה פסוקי תהלים לפסוקי נביאים לכאן סדר המקרא שהוא תורה נביאים וכתובים, הוא מפני שדוד קדם לנביאים, ועוד שהקדמת ספרי נביאים לכתובים הוא רק לענין קדושתן שתורה קדושת נביאים מכתובים לפי שהנביאים נאמרו בנבואה והכתובים ברוח הקדש, אבל לענין קדימת הזמן הכתובים היו קודם. וכן איתא במס' סופרים פ' י"ט הלכה ג' בכל מקדימין דברי קודש (ר"ל כתובים) לדברי קבלה (ר"ל נביאים). ואמרו בגמרא דף כ"ט הני תשע (ברכות במוסף) דר"ה כנגד מי, אמר רבי יצחק דמן קרטיגנין (בקרשתאה) כנגד תשעה אזכרות שאמרה חנה בתפלתה (ש"א ב', א') דאמר מר (בר"ה דף י' ע"ב) בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה עכ"ל. — עלינו לשבח הוא תחלה סדר של מלכיות, והלכה ראה לעיל דף 131. כבתוב בתורתך ה' ימלך, זה תחלת י' הפסוקים למלכיות לא הבאים, במדבר כ"ג, כ"א, וכבר העתקתי בסמוך שאמר בספרי שזהו פסוק זה על מלכיות גם על שופרות והוא מפסוק תקעו תרועה והלא במס' ר"ה ל"ב ע"ב והמהרש"א שם. ויהי בישרון, דברים ל"ג, ה'.

בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל: וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר, כִּי לַיְיָ הַמְּלוּכָה וּמֹשֵׁל בַּגּוֹיִם: וְנֶאֱמַר, יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ, לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט: וְנֶאֱמַר, שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד. יְיָ עִזּוּז וְגִבּוֹר יְיָ גִּבּוֹר מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד. יְיָ צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה: וְעַל־יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר, כֹּה אָמַר יְיָ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ יְיָ צְבָאוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים: וְנֶאֱמַר, וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת־הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיְיָ הַמְּלוּכָה: וְנֶאֱמַר, וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד: וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב לֵאמֹר, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ ׀ אֶחָד:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מְלוֹךְ עַל כָּל־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדֶךָ וְהִנָּשֵׂא עַל כָּל־הָאָרֶץ בִּיקָרֶךָ וְהוֹפַע בַּהֲדַר גְּאוֹן עֻזֶּךָ עַל כָּל־יוֹשְׁבֵי תֵּבֵל אַרְצֶךָ. וְיֵדַע כָּל־פָּעוּל כִּי אַתָּה פְעַלְתּוֹ וְיָבִין כָּל־יָצוּר כִּי אַתָּה יְצַרְתּוֹ וְיֹאמַר כֹּל אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְאַפּוֹ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה: לשבת אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ (רצה במנוחתנו) קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ. שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ. (לשבת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בה ישרא׳ מקדשי שמך.) וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. כִּי אַתָּה אֱלֹהִים אֱמֶת וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מֶלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ השבת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן:

ובדברי קדשך כתוב לאמר, מה שאין אומרים ועל ידי עבדיך הקדושים כתוב, כמו שאומרים בפסוקי הנביאים ועל ידי עבדיך הנביאים, הטעם כי פסוקי הנביאים נאמרו בשליחות הנביאים לאמרם לישראל, אבל של כתובים לא נאמרו בשליחות אלא נכתבו ברוח הקדש לכן אומרים בהם ובדברי קדשך כתוב. כי לה', תהלים כ"ב, כ"ט. ותמה ומשל ת"ז ע"פ המסורת הנכונה. ה' מלך, שם צ"ג, א'. שאו שערים, כ"ד, ז'. כה אמר ה' מלך, ישעיה מ"ד, ו'. ועלו מושעים, סוף עובדיה. והיה ה', זכריה י"ד, ט'. שמע, דברים ו', ד'. ובכן כשלביות אומרים פסוק המעבירי של תורה מיד אחרי אלו הפסוקים, ולא כן בזכרונות ושופרות, אם אומרים פסוק המעבירי כתוך בקשת אלהינו ואלהי אבותינו סמוך לחתימת הברכה, והטעם שאין שמים כן במלכיות, מפני שמלכיות אין לה חתימה כרבה בפני עצמה אלא נכללה בתוך קדושת היום והחתימה היא מקדשת היום, ולכן הוכרחנו לומר פסוק המלכות של תורה מיד אחרי אלו הפסוקים לחתום בו את סדר מלכיות.

אַתָּה זוֹכֵר מַעֲשֵׂה עוֹלָם וּפוֹקֵד כָּל־יְצוּרֵי קֶדֶם· לְפָנֶיךָ נִגְלוּ כָּל־תַּעֲלֻמוֹת וַהֲמוֹן נִסְתָּרוֹת שֶׁמִּבְּרֵאשִׁית· כִּי אֵין שִׁכְחָה לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ· וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ: אַתָּה זוֹכֵר אֶת־כָּל־הַמִּפְעָל· וְגַם כָּל־הַיְצוּר לֹא נִכְחָד מִמֶּךָּ· הַכֹּל גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ· צוֹפֶה וּמַבִּיט עַד־סוֹף כָּל־הַדּוֹרוֹת· כִּי תָבִיא חֹק זִכָּרוֹן לְהִפָּקֵד כָּל־רוּחַ וָנֶפֶשׁ· לְהִזָּכֵר מַעֲשִׂים רַבִּים וַהֲמוֹן בְּרִיּוֹת לְאֵין תַּכְלִית· מֵרֵאשִׁית כָּזֹאת הוֹדָעְתָּ· וּמִלְּפָנִים אוֹתָהּ גִּלִּיתָ· זֶה הַיּוֹם תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ זִכָּרוֹן לְיוֹם רִאשׁוֹן· כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: וְעַל הַמְּדִינוֹת בּוֹ יֵאָמֵר אֵיזוֹ לַחֶרֶב· וְאֵיזוֹ לַשָּׁלוֹם· אֵיזוֹ לָרָעָב· וְאֵיזוֹ לַשֹּׂבַע· וּבְרִיּוֹת בּוֹ יִפָּקֵדוּ· לְהַזְכִּירָם לַחַיִּים וְלַמָּוֶת: מִי לֹא נִפְקַד כְּהַיּוֹם הַזֶּה· כִּי זֵכֶר כָּל־הַיְצוּר לְפָנֶיךָ בָּא· מַעֲשֵׂה אִישׁ וּפְקֻדָּתוֹ·

כל תעלומות עפ"ה תהלים מ"ד, כ"ב. והמון נסתרות, רוב הנסתרות, מל' המון גוים (בראשית י"ז, ד') המון הגשם (מ"א י"ח, מ"א). שמבראשית, מיום בריאת העולם ועד עתה, וראה בדף 58. כי אין שכחה. כן בכל ס"י גם נכי"י גם במחזורי הספרדים וכן גורס אבודרהם וכן הוא ברוקח ורק במחזור עבדי תפלה חסרה מלת כי וכתב המגיה בעל ווי"ל וכתב כי אין שכחה בנוסח הינן, וכן הוא במחזורי ר"ג ובל"ה ויעב"ץ, ועכ"פ אין לשנות. שִׁכְחָה הכ"ף רפויה על משקל שִׂמְחָה שִׂבְעָה בִּכְשָׁה גִּבְעָה, וכן שלם בזה המשקל ס"ן המעל רפה, והמחזור רפ"ז כדפם נהדיא שִׁכְחָה ברפי על הכ"ף. ומצאתי לשון נוסחא זו גם בנוסח תהלים סוף מזמור קל"ז. את כל המפעל, כל מה שנבראת. המפעל, מענין קדם מפעליו מאז (משלי ח', כ"ב). היצור סי"ד נקמן במסורה בדף 388. נכחד החי"ת נקמן כי הלשון הוא בכל אלו חברי המשמשים בל' הוה, אבל נכחד בפתח יהיה ל' עבר כמו תהלים קל"ט, ט"ו. חק זכרון כן נוסחת מחזורי האשכנזים, והנה חק הוא סמוך אל זכרון ופירושו החק והמשפט של הזכרון, ומוסב פה המאמר למעלה ממנו, ר"ל אתה זוכר מעשה עולם וכו' כאשר תביאם למשפט הזכרון ביום הזכרון, ונוסחת הספרדים כי חק הזכרון. לאין תכלית, אלא נוכל לבנותו לעמוד על מספרם. כזאת, שתביא כל בני עולם לזכרון ולמשפט זאת הודעת כבר בתחלת העולם לאדם הראשון, והוא ע"פ מאמר חז"ל (שהעתיקנו בסמוך) אדם הראשון עמד לדין לפני הקב"ה ביום ר"ה ויצא זכאי והבטיחו הקב"ה שכן בניו יוצאו לדין ביום הזה ויצאו זכאים. זה היום, יום ר"ה. תחלת מעשיך, כדברי נברא העולם לדעת ר' אליעזר בגמר ר"ה דף י' ע"ב. וגם בדף כ"ז אמר ר' שמואל בר יצחק כמאן מצלינן האידנא זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון, כמאן, כר' אליעזר דאמר בתשרי נברא העולם. זכרון, זה היום הוא זכרון ליום דין הראשון, וע"פ מאמר חז"ל בירושלמי ר"ה פרק א' ויקרא רבה פ' כ"ט ופסיקתא רבתי ... בילקוט פ' פינחס רמז תשפ"ב וז"ל ובחדש השביעי באחד לחדש הס"ד לעולם ה' דברך נצב בשמים, תני בשם ר' אליעזר בכ"ה באלול נברא העולם, ואתיא דרב כשיטת דתני ר' אליעזר, דתניא בתקיעתא דרב ,,זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון כי חק לישראל הוא וגו' ועל המדינות בו יאמר איזו לחרב ואיזו לשלום איזו לרעב ואיזו לשובע ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות", נמצאת אתה אומר בר"ה נברא אדם הראשון, בשעה ראשונה עלה במחשבה, בשניה נתייעץ עם מלאכי השרת, בשלישית כנס עפרו, בד' גבלו, בה' רקמו, בו' עשאו גולם, בז' נפח בו נשמה, בח' הכניסו לגן, בט' נצטוה, בי' עבר על צווי, בי"א נידון, בי"ב יצא בדימוס מלפני הקב"ה. אמר הקב"ה לאדם, זה סימן לבניך כשם שעמדת לפני בדין היום הזה ויצאת בדימוס, כך עתידין בניך לעמוד לפני בדין ביום הזה ויוצאין מלפני בדימוס, ואימתי בחדש השביעי באחד לחדש עכ"ל. כי חק, תהלים פ"א, ה'. איזו ל' תמוה ושאלה בגיזבה, כן המנהג להנגנות איזה בית (שמואל א' ט' י"ח), וכן הם ל' תמוה במחזורי הספרדים. לשובע כן הוא בכל המחזורים הישנים וכן במחזור הסדור שהעתקתי בסמוך וכן נמ' כל הקטנות אם חי"ג, וכן בגמרות דף ר"ה רעב ושבע, וראה דף 207 בתהור בשבע בלבלותנו. ועיקר נקודו הוא הלמ"ד בפתח ... בכל שנה ושנה. ביום הזה ר"ל היום הזה וביוצא בו בכל שנה ושנה. ופקודתו, דינו הראוי לו, מל' ופקדתי בשבט פשעם (תהלים פ"ט ל"ג) ומזה הנבנו ליום פקודה

ועלילות מצעדי גבר· מחשבות אדם ותחבולותיו ויצרי מעללי
איש: אשרי איש שלא ישכחך· ובן אדם יתאמץ בך· כי
דורשיך לעולם לא יכשלו· ולא יכלמו לנצח כל־החוסים בך:
כי זכר כל־המעשים לפניך בא ואתה דורש מעשה כלם:
וגם את־נח באהבה זכרת· ותפקדהו בדבר ישועה ורחמים
בהביאך את־מי המבול לשחת כל־בשר מפני רע מעלליהם·
על כן זכרונו בא לפניך יי אלהינו להרבות זרעו כעפרות
תבל, וצאצאיו כחול הים: ככתוב בתורתך· ויזכר אלהים את־
נח ואת כל־החיה ואת־כל־הבהמה אשר אתו בתבה ויעבר
אלהים רוח על־הארץ וישכו המים: ונאמר, וישמע אלהים
את־נאקתם ויזכר אלהים את־בריתו את־אברהם את־יצחק
ואת־יעקב: ונאמר, וזכרתי את־בריתי יעקוב ואף את־בריתי
יצחק ואף את־בריתי אברהם אזכר והארץ אזכר: ובדברי
קדשך כתוב לאמר, זכר עשה לנפלאותיו חנון ורחום יי: ונאמר,
טרף נתן ליראיו יזכר לעולם בריתו: ונאמר ויזכר להם
בריתו וינחם כרב חסדיו: ועל־ידי עבדיך הנביאים כתוב
לאמר, הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר כה אמר יי זכרתי

(ישעיה י', ג'). והנה מאמר זה „מעשה איש ופקודתו, ועלילות מצעדי גבר, מחשבות אדם ותחבולותיו, ויצרי מעללי איש" מקביל זה מוסו לרעהו שנקרא פאראלעליזמוס, ובמאמרים ועלילות מצעדי גבר, ויצרי מעללי איש יש בהם שני מאמרים על נושא אחד ובעורם ועלילות גבר ומצעדי גבר, ויצרי איש ומעללי איש, דוגמת ומצעדי מעוזי פול (דברים ל"ג, י"ט) מספר מפקד העם (ש"ב כ"ד, ט') חובשי יועצי פרעה (ישעיה י"ט, י"א) תופשי דורכי קשת (ירמיה מ"ו, ט') נושקי רומי קשת (תהלים ע"ח, ט') הוד כבוד הודך (תהלים קמ"ה) נהרי נחלי דבש (איוב כ', י"ז). ועלילות, מעשים, ל' ונוקם על עלילותם (תהלים צ"ט, ח'). ותחבולותיו, ל' עצות כמו ונבון תחבולות יקנה (משלי א', ה'). ויצרי, כל' רמים ר"ל יצר טוב ויצר רע. ובן אדם, שלא אשרי מוסבת גם אליו ובעולו ואשרי בן אדם. יתאמץ בך, יתחזק בך בכל כחו. בדבר ישועה ורחמים, שאמרת אליו להצילו בתיבה. להרבות זרעו, כמו שאמר ואתם פרו ורבו שרצו בארץ (בראשית ט' ז'). וצאצאיו, הכונה [illegible] הצדיקים הם אברהם וזרעו, ולאברהם היתה ההבטחה כוללת [illegible] ותבה כאן כלשון ישעיה מ"ח, י"ט. זרעו כעפר הארץ וכחול הים (בראשית י"ג, ט"ז. וכ"ב, י"ז), ובמחזורי הספרדים [illegible] בראשית ח', א'. וישמע שמות ב', כ"ד. וזכרתי את בריתי, ויקרא כ"ו מ"ב. ואין לתמוה על זה הסגנון, כי שם [illegible] פסוק זה הפסוק וגם אני שמעתי את נאקת (שמות ו', ה') [illegible] למעלה, וזו דוקא בנוסח קדמונינו ז"ל [illegible] ג' פרקים האלה כמטבע קבוע וכאמור למעלה, [illegible] להתפלל לבחור בו [illegible] אבל י' הפסוקים הנאמרים בתוכם לא נדרים ויחודים לקבוע, [illegible] וזה גם יכול לנו מה שנשלח הפסוקים כפי רצונו רק שיהיו כפי הכלל אשר נתנו להם בגמ' ר"ה ל"ב, [illegible] סוף הלכות [illegible] לפיוט ביום שני פסוקים אחרים [illegible] לתם, [illegible] ר"ה. זכר עשה, תהלים קי"א, ד'. טרף, שם פסוק ה'. ויזכר להם, שם ק"ו, מ"ה. הלך וקראת, ירמיה [illegible]

לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה: וְנֶאֱמַר, וְזָכַרְתִּי אֲנִי אֶת־בְּרִיתִי אוֹתָךְ בִּימֵי נְעוּרָיִךְ וַהֲקִימוֹתִי לָךְ בְּרִית עוֹלָם: וְנֶאֱמַר, הֲבֵן יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם אִם יֶלֶד שַׁעֲשׁוּעִים כִּי־מִדֵּי דַבְּרִי בּוֹ זָכֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד עַל־כֵּן הָמוּ מֵעַי לוֹ רַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ נְאֻם־יְיָ:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ · זָכְרֵנוּ בְּזִכָּרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ וּפָקְדֵנוּ בִּפְקֻדַּת יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים מִשְּׁמֵי שְׁמֵי קֶדֶם וּזְכָר־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד וְאֶת־הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה וְתֵרָאֶה לְפָנֶיךָ עֲקֵדָה שֶׁעָקַד אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ עַל גַּב הַמִּזְבֵּחַ וְכָבַשׁ רַחֲמָיו לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם · כֵּן יִכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת־כַּעַסְךָ מֵעָלֵינוּ וּבְטוּבְךָ הַגָּדוֹל יָשׁוּב חֲרוֹן אַפְּךָ מֵעַמְּךָ וּמֵעִירְךָ וּמִנַּחֲלָתֶךָ · וְקַיֶּם־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־הַדָּבָר שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדְּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר: וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לִהְיוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה: כִּי זוֹכֵר כָּל־הַנִּשְׁכָּחוֹת אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם וְאֵין שִׁכְחָה לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ · וַעֲקֵדַת יִצְחָק לְזַרְעוֹ (של יעקב) הַיּוֹם בְּרַחֲמִים תִּזְכּוֹר · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, זוֹכֵר הַבְּרִית:

ל, ל. וזכרתי אני, יחזקאל ט"ז, ס'. ומה שמשלב פסוק זה של יחזקאל בין שני הפסוקים של ירמיה הוא כדי לסמוך זכירת ברית ימי נעורים לזכירת ברית חסד נעורים. הבן יקיר, ירמיה ל"א, כ'.

וזכרנו בזכרון טוב וכו' עי"ש תהלים ק"ו, ד'. בזכרון בן נקוד בכל ס"ו וכ"י, וראה לעיל דף 110. משמי שמי קדם, עי' תהלים ס"ח, ל"ד. את הברית, כמו שכתוב ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת (בראשית ט"ו, י"ח). ואת החסד, שנתינת הארץ לאברהם היא חסד הקב"ה והוא שכתוב חסד לאברהם (סוף מיכה). אבל ביעקב כתוב אמת ליעקב, כי נתינת הארץ ליעקב היא כאמת אחר כרת ברית עם אברהם זקנו לתת לו. בהר המוריה, בראשית כ"ב, ב'. כן יכבשו רחמיך את כעסך, לשון זו באה בנוסחת תפלת ישמעאל כהן גדול (ברכות דף ז') והספרדים מוסיפים עוד ויגולו רחמיך על מדותיך, וכל זאת מנוסחה הזאת. וזכרתי להם, ויקרא כ"ו, מ"ה. כי זוכר כל הנשכחות וכו' אומרים זה עתה פעם אחרת כדי להסמיך ענין החתימה סמוך לחתימה. אמ"מ וכן כתב יעב"ץ. וגרסת הספרדים היום לזרעו תזכור. וכגי' רס"ג ורמב"ם הנוסח לזרעו ישראל היום ברחמים תזכור, ויש מוסיפים לזרעו של יעקב היום וכו' וכן מנהג ספרד"מ (יוסף אומץ ס' תתקע"ב). בגי' ... ומלבד כתב שאין לומר אלא ועקדת יצחק לזרעו היום תזכור. וראה ס"ח שמן תקנ"א.

אַתָּה נִגְלֵיתָ בַּעֲנַן כְּבוֹדֶךָ עַל עַם קָדְשְׁךָ לְדַבֵּר עִמָּם. מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּם קוֹלֶךָ וְנִגְלֵיתָ עֲלֵיהֶם בְּעַרְפִלֵּי טֹהַר. גַּם כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ חָל מִפָּנֶיךָ וּבְרִיּוֹת בְּרֵאשִׁית חָרְדוּ מִמֶּךָּ. בְּהִגָּלוֹתְךָ מַלְכֵּנוּ עַל הַר סִינַי לְלַמֵּד לְעַמְּךָ תּוֹרָה וּמִצְוֹת. וַתַּשְׁמִיעֵם אֶת הוֹד קוֹלֶךָ וְדִבְּרוֹת קָדְשְׁךָ מִלַּהֲבוֹת אֵשׁ. בְּקֹלוֹת וּבְרָקִים עֲלֵיהֶם נִגְלֵיתָ וּבְקוֹל שֹׁפָר עֲלֵיהֶם הוֹפָעְתָּ: כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ. וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזָק מְאֹד וַיֶּחֱרַד כָּל הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה: וְנֶאֱמַר. וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל: וְנֶאֱמַר. וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת וְאֶת הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת הָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק: וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר. עָלָה אֱלֹהִים בִּתְרוּעָה יְיָ בְּקוֹל שׁוֹפָר: וְנֶאֱמַר. בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ יְיָ: וְנֶאֱמַר. תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ: כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: וְנֶאֱמַר. הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ: הַלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ: הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר: הַלְלוּהוּ בְּתֹף וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעוּגָב: הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי שָׁמַע

בענן כבודך, שמות י"ט, ט'. ועיי"ש. לדבר עמם וכן ברסנ"ג. ונוסח הספרדים לדבר עמהם, וכ' [illegible] כמו שנמצא מדבר עמם (בראשית כ"ט, ט') ודבר עמהם (נחמיה ט', י"ג) [illegible] (ויקרא כ"ג, מ"ג) [illegible] (במדבר כ"ב, י"ג). מן השמים השמעתם קולך, עי' דברים ד', ל"ו. בערפלי טהר, כמו שכתוב מתוך האש הענן והערפל (דברים ה', י"ט), [illegible] גם כל העולם כלו חל, [illegible] 388. חל מפניך, [illegible] (דברים ב', כ"ה); [illegible] [illegible] (דברים ל"ג, ג') [illegible] (דברים ל"ג, ב'). ויהי ביום, שמות י"ט, ט"ז. ויהי קול, שם י"ט, י"ט. [illegible] בחצוצרות, [illegible] תקעו, שם פ"א, ד'. הללויה הללו אל, מזמור ק"נ, [illegible]

הללוהו בצלצלי תרועה: כל הנשמה תהלל יה הללויה: ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר. כל־ישבי תבל ושכני ארץ כנשא־נס הרים תראו וכתקע שופר תשמעו: ונאמר. והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האבדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו ליי בהר הקדש בירושלם: ונאמר. ויי עליהם יראה ויצא כברק חצו ואדני יהוה בשופר יתקע והלך בסערות תימן: יי צבאות יגן עליהם: כן תגן על־עמך ישראל בשלומך:

אלהינו ואלהי אבותינו. תקע בשופר גדול לחרותנו ושא נס לקבץ גליותינו וקרב פזורינו מבין הגוים ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ והביאנו לציון עירך ברנה ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם. ושם נעשה לפניך (את־קרבנות חובותינו) במצוה עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור: וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשכם ותקעתם בחצצרת על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם לזכרון

כל ישבי, ישעיה י״ח, ג׳. והיה ביום, שם כ״ז, י״ג. וה׳ עליהם זכריה ט׳, י״ד. ה׳ צבאות יגן עליהם, כן תחלת הפסוק הסמוך להקודם, ומוסיפים גם אותו כעבור לשונו שהיא כאלו להשתמש בה לנקודת ראשית על כל ישראל. ובמחזורי ספרדים הנוסחא ה׳ צבאות יגן עליכם, ה׳ צבאות יגן עליכם, ה׳ צבאות יגן עליכם, ה׳ צבאות יגן עלינו.

תקע בשופר וכו׳ לקוח מנוסח ברכה עשירית של שמונה עשרה וגם מטולל. וקרב פזורינו וכו׳ זה לקוח מנוסח של [illegible] תפלתנו. אך במחזורי הספרדים כל הלשון מן וקרב פזורינו עד וביום שמחתכם נעלם, וגם כך הנוסחא: וקיים לנו ה׳ אלהינו את הדבר שהבטחתנו בתורתך על ידי משה עבדך כאמור, וביום וכו׳, ונלאות יש לתקן על נוסחתנו שמה שאומרים ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו, ושם ענין כאן לדבר מן הקרבנות והם כבר הזכרנו בברכה רביעית, אבל כאן עיקרנו לדבר מן התקיעה וכמו שגם הפסוק הזה במלות התקיעות מדבר, ומלאתי במחזור רומא [illegible] מסכת רפ״ה בנוסחא „ושם נעשה לפניך כמצוה עלינו" וכו׳ וג׳ תבות את קרבנות חובותינו אינן במלאות שם, וגרסה הזאת מוכה היא והם אין קושיא, כי אז פירושו נעשה, כעשה מלות התקיעה ר״ל נתקע בחצוצרות. ואין לומר שזו הנוסחא רק מוקדמת במחזור הזה ע״י הפלת התבות בטעות המעתיקים, כי גם במחזור בי״י גם במחזור רומא אלוניק מסכת ש״ד גם במחזור רומא ויניציא מסכת ש״ם כך הנוסחא בולה במו במחזור הזה. ועוד אוכים גם עליון, „תו״ה תקע בשופר עד לפני ה׳ אלהיכם כ״א תבות, וכן על הר נטה עלי לך עד מלות יגבל (ישעיה מ׳, ט׳) מ״ג תבות, והיה ביום ההוא יתקע (שם כ״ז, י״ג) י״ח תבות, הרי פ״א עכ״ל. [illegible] עליו, כן נקוד במחזור הנזכר מסכת רפ״ם וכן כתב בעל ווי״ל גם לוו״ה מלא כך בבי״י, והוא הסבון וכמעם עליו מלות (במדבר י׳, י׳)‚ ושם אמרו מהדרים נקוד לפגיה עלינו טעות הוא ולא יתכן בכלל כלשון, אלו היה לו לומר לפניך לחוננו, אבל לפניה עלינו יכי טעמו אשה אחת מלווה כבילוס, ועכ״ב אינו אלא טעות. וביום שמחתכם, במדבר י׳ י׳. ונמבור שמבטין זה רמזו במפרי וכו״ה ל״ג מלביות וזכרונות ושופרות

לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ קוֹל שׁוֹפָר וּמַאֲזִין תְּרוּעָה וְאֵין דּוֹמֶה לָּךְ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ קוֹל תְּרוּעַת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם· וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ· וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן, וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ·

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד· צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר· נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם· הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ· בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

לכן אומרים אותו בסוף אלה הסדרים, ורואה בסה"ג לר"ה דף ל"ב. שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים, וכן גם' רב עמרם גם כן ברוקח, והספרדים אומרים שומע קול תרועת עמו ישראל היום ברחמים, ובנוסח הטור. אמנם הרמב"ם ובתמיה חתימת הברכה „בא"י שומע תרועה" וכן היה בנוסח רומא. ובכמה כ"י אחר עוד נוסחא מיוחדת לר"ה בכתב וכן גם הלשון: וכבית יאמר זה, כי אתה זוכר קול שופר ושאון זכרון תרועה ואין דומה לך בא"י זוכר תרועה לעמו ישראל ברחמים.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. בָּרְכֵנוּ בַבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר. יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

שִׂים שָׁלוֹם, טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם. וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ. בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי. נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה. וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

הש"ץ חוזר התפלה, ואומרים פיוטים כל מקום ומקום כפי מנהגו, ותוקעין על סדר הברכות כל ברכה וברכה כפי מנהגה, (ויחיד אינו תוקע על סדר ברכות שמו"ע, שאינו רשאי להפסיק תפלתו). ולאחר שגמר הש"ץ תפלת מוסף אומר קדיש שלם, ואומרים אין כאלהינו, עלינו, ומסיימים הסדר כבשאר י"ט, ונוהגין לתקוע שלשים קולות, ואח"כ נפטרים לבתיהם לשלום. ואין מתענים לגמרי כמו בשאר י"ט, אלא שמאריכים בתפלה עד קרוב לחצות היום.

בסעודת שחרית של ר"ה מתחילים בקידוש כמו בשאר י"ט וידבר משה את מועדי וכו' ואוכלים ושותים ושמחים כפי מנהגם.

סדר תשליך·

למנחה של ר"ה נכנסים לביה"כ ואומרים פ' התמיד, אשרי, ובא לציון, ח"ק, (ובשבת מוסיפים ואני תפלתי ומוציאין ס"ת וקורין ג' גברי בפ' האזינו, ומחזירין ס"ת להיכל ואומר הש"ץ ח"ק) ומתפללים תפלת ר"ה בלחש כמו בערבית, והש"ץ חוזר התפלה ואומרים אבינו מלכנו (ובשבת אין אומרים אותו ולא צ"ץ), ק"ת, עלינו.

ביום א' של ר"ה (ואם חל בשבת ביום ב') אחר מנחה קודם שקיעת החמה הולכים על שפת נהר אם יש תיכף או על באר מים חיים ואומרים:

נאָך מנחה פֿאַר זאָננענאונטערגאַנג געהט מאַן צו איינעם באַך, וואָ פֿישע זינד, אָדער צו איינעם לעּ- בענדיגע קוועללע חוזר ותגם:

מִי־אֵל כָּמוֹךָ, נֹשֵׂא עָוֹן, וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע, לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ, לֹא הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ, כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא: יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ, יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ, וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאתָם: (וְכָל־חַטֹּאת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל תַּשְׁלִיךְ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר לֹא־יִזָּכְרוּ וְלֹא־יִפָּקְדוּ וְלֹא־יַעֲלוּ עַל־לֵב לְעוֹלָם:) תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב, חֶסֶד לְאַבְרָהָם, אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ, מִימֵי קֶדֶם:

בערבית ליל שני של ר"ה מתפללים כמו בליל ראשון (ואם חל במ"ש אומרים ותודיענו) ומקדשין כמש"נ וגם נרות ואומרים שהחיינו, ומהדרין אחר פרי חדש או בגד חדש לסמוך עליו ברכת שהחיינו, ואם אינו מוצא ע"מ מברך שהחיינו.

בשחרית יום שני מתפללים כמו בראשון וקורין בפ' וירא ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה עד סוף הסדר, ולמפטיר קורין כאתמול ומפטירין בירמי' ל"א כה אמר ה' מצא חן, ותוקעין כאתמול, ואם חל יום ראשון בשבת אומרים שהחיינו על השופר ביום שני, ובק"ק אומרים אותו לעולם. ומתפללים סדר מוסף הכל כדאתמול.

במוצאי ר"ה ערבית מתפללים ומבדילים בתפלה ועל הכוס ככל מו"ש. ואם הוא שבת מתפללים כסדר שבתות, ואומרים במגן אבות המלך הקדוש.

בכל עשרת ימי תשובה אומרים המלך הקדוש, המלך המשפט, זכרנו, מי כמוך, וכתוב, ובספר בכל התפלות, ואחר תפלת שחרית ומנחה אומרים אבינו מלכנו, מלבד ע"ש במנחה ושבת ועי"כ שאין אומרים אותו.

צום גדליה הנקרא צום השביעי הוא לשלם בג' בתשרי (ואם הוא שבת נדחה ליום א'). בתפלת שחרית בחזרת התפלה אומר הש"ץ עננו ברכה בפני עצמה בין גואל לרופא, ואחר התפלה אומרים א"מ, תחנון ושומר ישראל, ואל ארך אפים, ומוציאין ס"ת וקורין ויחל ואין מפטירין, ואומרים ח"ק על הס"ת, ומכניסין ס"ת להיכל ואומרים אשרי, למנצח, ובל"צ ואומרים הסדר בכל יום חול. ובתפלת מנחה אחר ח"ק על אשרי מוציאין ס"ת וקורין ויחל ואין אומרים קדיש על ס"ת, ומפטירין דרשו, ומחזירין ס"ת להיכל, ואומרים ח"ק לפני העמוד ועומדים להתפלל בלחש, והקהל אומרים עננו בשמע קולנו, והש"ץ בחזרת התפלה אומר עננו ברכה בפני עצמה ואומר או"א ברכנו. ואחר התפלה אומרים א"מ ותו'.

שבת שובה, כך שמה על שם שמפטירין בה שובה ישראל. בערבית מתפללים כבכל ליל שבת, ואומרים בתפלה זכרנו, מי כמוך וכו' וגם במגן אבות אומרים המלך הקדוש. בשחרית מתפללים כסדר שבת, וקורין פ' וילך או האזינו, והיינו אם חל יום א' דר"ה ביום ב' או ג' קורין וילך, ואם חל ביום ה' או ז' קורין האזינו, ולעולם מפטירין בסוף הושע שובה ישראל עד סוף הנביא ומדלגים ליואל סי' ב' מפסוק ט"ו תקעו שופר בציון עד סוף הסימן ולא יבושו עמי לעולם כדי להשלים כ"א פסוקים, וחותם שבקהל שמפטיר. במנחה מתפללים כבכל שבת, אלא שאין אומרים צדקתך ולא פרקים ולא ברכי נפשי.

מי אל כמוך, סדר תשליך לא נמלא דבר משנו לא בגמרא ולא בספרי הגאונים והפוסקים הראשונים אלא שמנהג הוא מובא מהרי"ל בהלכות ר"ה ובש"ה דף ר"ד ע"ב והלבוש לא"ח ס' תקצ"ו וכתב עליו שעושים אותו זכר לעקידה משום דאיתא במדרש (תנחומא פ' וירא) כשהלך אברהם אבינו לעקוד את יצחק בנו הוליכו השטן בנהר עד שבא עד צוארו במים ואמר אברהם הושיעה ה' כי באו מים עד נפש וגו', ותיכף הלך למקום ההוא. אם תנים לומר שאנו עושים בדגים חיים שלנו שנאחזים במצודה כך אנו נאחזים במצודת המות והדין (קהלת פ' י"ב) ומתוך כך נהרהר יותר בתשובה עכ"ל, והמנהג הוא שאנחנו נוהגים כמו שכתוב בנוסח שם' ... עד ושם רק ס"ת, וכבר כתב עליו בעל יוסף אומץ בס' תתקע"ה כי מנהגי אבותינו תורה, והפסוקים שאומרים הם ג' האחרונים ספ' מיכה.

בערב י"כ כשהשכימו לסליחות אין אומרים וידוי כי אם פעם אחת ואין אומרים תחנון גם לא אל רחום שמך וכו', אם לא בחל ערב י"כ בערב שבת. ובתפלת שחרית מנהג הרבה קהלות שלא לומר מזמור לתודה, ואין אומרים תחנון ולא למנצח ולא מזמור לאסף, ומנהג הרבה קהלות שלא לומר אבינו מלכנו אלא אם כן חל בע"ש.

סדר הכפרות לערב יום כפור·

פשט המנהג לקחת בעי"כ לכפרה תרנגול לזכר ותרנגולת לנקבה (ולמעוברת תרנגול ותרנגולת) ונוהגין בלבנים אך לא יהדרו אחריהם. אם אין לו תרנגול לוקח משאר בעלי חיים שמה שאינם ראוי לקרבן. לא מאת מבעלי חיים יקח עלין עם זרע או כסף ומחזירו סביב לראשו, כי האדם אף כמו ונשתתף עמו בנפש הלוקחת.

לוקח הכפרה בידו הימנית ואומר נפש תחת נפש וקורא אלה הפסוקים:

מען נעמט דיא כפרה אין דיא רעכטע האנד אונד זאגט פאלגענדע פסוקים:

בְּנֵי אָדָם יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת אֲסִירֵי עֳנִי וּבַרְזֶל: יוֹצִיאֵם מֵחֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יְנַתֵּק: אֱוִלִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעָם וּמֵעֲוֹנֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ: כָּל־אֹכֶל תְּתַעֵב נַפְשָׁם וַיַּגִּיעוּ עַד־שַׁעֲרֵי מָוֶת: וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְיָ בַּצַּר לָהֶם מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם: יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיִרְפָּאֵם וִימַלֵּט מִשְּׁחִיתוֹתָם: יוֹדוּ לַייָ חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: אִם־יֵשׁ עָלָיו מַלְאָךְ מֵלִיץ אֶחָד מִנִּי־אָלֶף לְהַגִּיד לְאָדָם יָשְׁרוֹ: וַיְחֻנֶּנּוּ וַיֹּאמֶר פְּדָעֵהוּ מֵרֶדֶת שַׁחַת מָצָאתִי כֹפֶר:

ויקח הכפרה בידו השמאלית וידו הימנית יניח על ראשה ויסבבנה סביב לראשו ואומר:

נאר זיך זעלבזט דיא כפרה האלטענד, זאגט:

זֶה חֲלִיפָתִי זֶה תְּמוּרָתִי זֶה כַּפָּרָתִי, זֶה הַתַּרְנְגוֹל יֵלֵךְ לְמִיתָה וַאֲנִי אֶכָּנֵס וְאֵלֵךְ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

וחוזר וקורא בני אדם וגו' ויסבב ואומר זה חליפתי וגו' וכן עושה ג' פעמים, ואח"כ שוחטה מיד סמוך לסמיכה.

דיזעס בני אדם א"ז"א זה חליפתי א"ז"א ווירד זא נאך דרייאמאל וויעדערהאלט.

ואחר עשתה כן לעצמו הולך ויעשה כענין זה גם לבני ביתו אם אינם יכולים לעשות בעצמן, ואם יודעים לקרות יאמרו הם הפסוקים.

המסבב לעצמו ולאחר עמו יאמר: ווער זיך אונד איינעם אנדערן צוגלייך דיא כפרה האלטענד, זאגט:

זֶה חֲלִיפָתֵנוּ זֶה תְּמוּרָתֵנוּ זֶה כַּפָּרָתֵנוּ, זֶה הַתַּרְנְגוֹל יֵלֵךְ לְמִיתָה וַאֲנַחְנוּ נִכָּנֵס וְנֵלֵךְ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

המסבב ליחיד אומר: ווער דיא כפרה איינעם אנדערן אויסשליסליך האלטענד, זאגט:

זֶה חֲלִיפָתְךָ זֶה תְּמוּרָתְךָ זֶה כַּפָּרָתְךָ, זֶה הַתַּרְנְגוֹל יֵלֵךְ לְמִיתָה וְאַתָּה תִּכָּנֵס וְתֵלֵךְ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

המסבב לרבים זכרים בתרנגול אחד: ווער דיא כפרה מעהרערען אויסשליסליך צוגלייך האלטענד, זאגט:

זֶה חֲלִיפַתְכֶם זֶה תְּמוּרַתְכֶם זֶה כַּפָּרַתְכֶם, זֶה הַתַּרְנְגוֹל יֵלֵךְ לְמִיתָה וְאַתֶּם תִּכָּנְסוּ וְתֵלְכוּ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

המסבב לנקבה: ווער דיא כפרה איינער פרויענספערזאן האלטענד, זאגט:

זֹאת חֲלִיפָתֵךְ זֹאת תְּמוּרָתֵךְ זֹאת כַּפָּרָתֵךְ, זֹאת הַתַּרְנְגֹלֶת תֵּלֵךְ לְמִיתָה וְאַתְּ תִּכָּנְסִי וְתֵלְכִי לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

המסבב לנקבות בכפרה אחת יאמר: װער זיא אױסגעזען פֿיר פֿרױען צוזאמען, זאגט:

זֹאת חֲלִיפַתְכֶן זֹאת תְּמוּרַתְכֶן זֹאת כַּפָּרַתְכֶן, זֹאת הַתַּרְנְגֹלֶת תֵּלֵךְ לְמִיתָה וְאַתֶּן תִּכָּנַסְנָה וְתֵלַכְנָה לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

המסבב לרבים בכפרות רבות, וכן למעוברת, יאמר:

װער אױסגעזען כפרות מגלײך מעהרערע פּערזאָנען קֶדער הײנער שװאַנגערע פֿרױא, זאָגט:

אֵלּוּ חֲלִיפוֹתֵיכֶם אֵלּוּ תְּמוּרוֹתֵיכֶם אֵלּוּ כַּפָּרוֹתֵיכֶם, אֵלּוּ הַתַּרְנְגוֹלִים יֵלְכוּ לְמִיתָה וְאַתֶּם תִּכָּנְסוּ וְתֵלְכוּ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

ומנהגים לפדות הכפרות בממון ולתת הממון לעניים וכן הטוב והראוי.

מצוה לאכול ולהרבות בסעודה בערב י"כ, ואסור להתענות בו אפילו תענית חלום.

עבירות שבין אדם לחברו אין י"כ מכפר עד שירצה את חברו, ואפילו לא הקניטו אלא בדברים צריך לפייסו; לא נתפייס בפעם אחת צריך לפייסו עד ג"פ, ויקח עמו ג' אנשים בכל פעם, ויותר טוב אינו זקוק לו, רק יאמר בפני עשרה שבקש ממנו מחילה, אבל אם היה רבו צריך לבקש עד אלפים. והמוחל לא יהיה אכזרי. אם מת האיש אשר חטא לו, מביא עשרה בני אדם ומעמידם על קברו ואומר חטאתי לאלהי ישראל ולפלוני שחבלתי בו.

הנוהגים טובלים בעי"כ ואין מברכים על טבילה זו, והטובל טובל ט' קבין בשפיכה בפעם אחת ואם שופך מן ג' כלים צריך להתחיל השני עד שלא יפסוק הראשון. מי שמת לו מת בין ר"ה לי"כ מותר לרחוץ ולטבול בעי"כ סמוך ללילה.

סדר תפלת מנחה לעי"כ.

בערב י"כ מקדימים להתפלל מנחה, והיחיד מתפלל שמנה עשרה עד עושה השלום ואח"כ מתחיל סדר הוידוי או"א תבא לפניך וכו' (דף 414) ואומר כל סדר הודוי וסדר על חטא עד סופו, אבל הש"ץ בחזרת התפלה אינו מתודה. ואין אומרים אבינו מלכנו ולא תחנון במנחה.

לאחר מנחה אוכלים ומפסיקים מבעוד יום, שצריך להוסיף מחול על הקדש.

נוהגים להדליק נר לי"כ ומברכים אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של יום הכפורים. ויש מקומות שאין מברכים כי אם בחל י"כ בשבת ואז מברכים להדליק נר של שבת ושל י"כ. ומדליקים נר חלב שבבה"כ, ונוהגים לעשות נר לכל אחד, ונר נשמה לאב ולאם שמתו. יש להציע השולחנות והמטות ולכבד הבית לי"כ כמו לשבת. ויש ללבוש בגדים נקיים ולבנים, ונוהגים ללבוש גם בגד מתים הקיטל.

דברים האסורים בי"כ.

יום הכפורים דינו כיומו לכל דבר, וכל מה שאסור בשבת אסור בי"כ, ונוסף עליו שאסור בחמשה דברים אלו, אכילה ושתיה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל, ותשמיש המטה. ויש לנכות מלאכתו דין בזה שלא ליגע בה ושלא להרבות עמה בדברים. התינוקות אסורים נ"כ בנעילת הסנדל, אבל בשאר ג' דברים מותרין. ירחו גשמים והולך לילך מביתו לבהכ"נ או להפך והוא אסטניס מותר לו לנעול מנעליו עד שמגיע למקומו, ויש מתירין. בשחרית י"כ כשניעור משנתו נוטל ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו ומשכך על נטילת ידים. ואסור לרחוץ פיו ואפילו רחיצת עינים אסור. והמהגים בשולין לזובן כך ימלו ידם כמו כן, וי"א עד הפרק.

בן ט' שנים או בן יו"ד שנים והוא בריא מחנכין אותו להתענות לשעות, ולפי כח הבן מוסיפין לענות אותו לשעות, והוא הדין לקטנה הבריאה, וכן מחנכין בענין רחיצה וסיכה. בן י"א ובת י"א מתענין ומשלימין מדברי סופרים, ויש אומרים שאין צריכין להשלים ויש לסמוך עליהם בחלושים. אבל בת י"ב ויום אחד ובן י"ג ויום אחד הרי הם מגדלים לכל המצות ומתענין ומשלימין. וכל שהוא פחות מבן תשעה אין מענין אותו ואפילו רוצה להחמיר על עצמו מוחין בידו.

סדר ליל יום כפור.

בערבית בכניסת יום הכפורים נכנסים לבהכ"נ מבעוד היום גדול, מחמת המצות מדים שצריך להיות ביום חול, ומתעטפים בטלית ומוציאים לברך עליו, ומעמידים ב' חשובי קהל אחד מימין הש"ץ וא' משמאלו ואומרים לו בישיבה של מעלה וכו' ונוהגים לומר זה ג' פעמים, והש"ץ אומר כל נדרי ג"פ והקהל אומרים עמו בלחש, ואח"כ אומר הש"ץ פסוק ונסלח, ואומר שהחיינו בלא כוס, ויזהר היחיד לסיים קודם גם כל אחד לעצמו, ומתחילים ברכו וכו' וקורין ק"ש כברכותיה ואומרים בשכמל"ו בקול רם, ואומרים ופירוש (ושמרו גם ושמרו) כי ביום הזה וגו', ויאמר הש"ץ ח"ק ועומדים להתפלל תפלת ערבית של יום הכפורים.

לערבית ושחרית ומנחה·

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵּי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה·

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים· מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים· וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים· לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים· מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ· מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה·

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים· זוֹכֵר יְצוּרָיו לַחַיִּים בְּרַחֲמִים· וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל כָּל מַה־שֶּׁבָּרָאתָ· וְיִירָאוּךָ כָּל־הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם· כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׁלְטָן לְפָנֶיךָ עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ:

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְיָ לְעַמֶּךָ תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה לְדוֹרְשֶׁיךָ וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ וְשָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

וּבְכֵן צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ וְעוֹלָתָה תִּקְפָּץ־פִּיהָ · וְכָל־הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תִּכְלֶה כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן־הָאָרֶץ:

וְתִמְלוֹךְ אַתָּה יְיָ לְבַדֶּךָ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ בְּהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וּבִירוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ · כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

קָדוֹשׁ אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ וְאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדֶיךָ · כַּכָּתוּב וַיִּגְבַּהּ יְיָ צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים · אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ · וְרָצִיתָ בָּנוּ · וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת · וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ · וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ · וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ:

וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת־יוֹם השבת הזה לקדושה ולמנוחה ואת יום הַכִּפֻּרִים הַזֶּה לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה וּלְכַפָּרָה וְלִמְחָל־בּוֹ אֶת־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ באהבה מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ · יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ · וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ · וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ · וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ · לִפְלֵיטָה וּלְטוֹבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים הַזֶּה · זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה · וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה · וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים · וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ · כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ · כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

הכפרים, בכל המקרא כא כן יום הכפרים בכ' תיבים והפ"א בחירק וחסר ו"א, למחילה ולסליחה, הפנים ל' ע"כ. [illegible] כי תחא פ' פסל לך. ולמחל־בו, ק"ח בקמץ חטוף כשכל הקמצו למלם שלעיל, ללי כן היה לסחל בחולם, והנכנות לגא"לי כן לגאול. (רות ד', ו'), וכן הוא הכלל במשלים הבאים בפתח [illegible], כי בכל זאת המקור אלהם ברוב נקוד בחולם כמו לרחוץ, לבחוש, לרחוק, לבחון, ללחום, לחבוק, לבאות, לכתוב, לגמול והדומיהם. מקרא קדש זכר ליציאת מצרים, [illegible] ז' הכתבות מקרא קדש, ומשנות הוא כמו שכתיל הלבוג לא"ח פ' תרי"ם.

או"א יעלה ויבוא, המסדרים לומרים תחלה או"א מחל לעונותינו עד לפני ה' תטהרו, ואח"כ יעלה ויבוא ואח"כ לומרים מלוך על כל העולם כמו בר"ה. [illegible] להקדים יעלה ויבוא למחל לעונותינו כן [illegible], והנוסחא מלוך על כל העולם אין לומרים בכלל וגם [illegible] בספר א"ח פ' תרי"ם.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מְחַל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם השבת הזה וביום הַכִּפֻּרִים הַזֶּה. מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ (וְחַטֹּאתֵינוּ) מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. כָּאָמוּר אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר: וְנֶאֱמַר מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאותֶיךָ. שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: וְנֶאֱמַר כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ: לשבת אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ (רצה במנוחתנו) קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ. שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ. (והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בה ישראל מקדשי שמך.) וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר.

מחל לעונותינו, תפלה זו היא אחת מן ח' ברכות שהתפלל הכהן הגדול ביה"כ לאחר קריאת התורה כמו שאיתא רפ"ז ביומא ס"ח ע"ב. ואמרו בספרי פ' האזינו, אל מחוללך, אל שמוחל לך על כל עונותיך. והעבר פשעינו, עפ"ה ועובר על פשע (מיכה ז', י"ח). וחטאתינו, בנ' כי"י גם בסדורי רה"ג ורמ"ו ואחר פ"י גם בסדורי ספרד ליתנו וכן ליתנו בס' רב עמרם, וכבר אמרו בעלי הטעם כי מן מחל עד תטהרו מ"ג תבות כנגד מספר תבות פסוקי ויקרא ט"ז, ל'. ול"ד. ובמדבר ט"ו, כ"ו. והוא רק מכוון במספרן תבת וחטאתינו. אנכי אנכי, ישעיה מ"ג, כ"ה. מחיתי, שם מ"ד, כ"ב. ובפסוק זה מלת חטאותיך שלא כי"ו אחרי אלף ע"פ המסורת. כי ביום ויקרא ט"ז, ל'. כי אתה סלחן וכו' תפלה [illegible] נבי"י גם בסדורי רה"ג ורמ"ו הגרסה „כי אתה אלהים אמת ודברך מלכנו אמת וקים לעד, כמ"א" וכו' וכן הוא גם בסדורי הספרדים, והטוש"ם מוצא כי אתה סלחן וכו' למיום לאחר פסוק כי ביום הזה יכפר, והנוסחא ודברך אמת וקים לעד מוצא למיום של מלוך על כל העולם. אמנם לאשכנזים אין אומרים מלוך על כל העולם גם המיום כי אתה אלהים אמת ודברך וכו' לא יתכן, ולכם הסכון כי אתה סלחן וכו', ובכ"י אחד נרשם כי אתה סלחן לישראל מן העולם ומחלן וכו' [illegible] מלבנו א"ח פ' תרי"ט. סלחן ומחלן, לא כמלתו במשקל זה במקרא אבל נכתב על דרך ל' ארמית כמו [illegible] (דניאל ב', י"א), וע"כ הסמ"ך והמי"ם בקמץ חטוף, וכתבו חז"ל במשקל הזה על מי שתכונת המשלה במלאכה בו תמיד בלי הפסק, והו ההבדל בין סלחן ומחלן ובין סולח ומוחל, כי סולח ומוחל נאמר על מי שמחל וסלח אפילו פעם אחת אע"פ שהוא [illegible] ע"מ על משלת מחילתו הזאת יאמר עליו שהוא סולח ומוחל, אבל סלחן ומחלן לא יקרא כי אם מי שמשליתו והמחילה במלאכה בו בקבע והוא תמיד סולח ומוחל, והוא הקב"ה. ונמצא כן לרז"ל הרבה דוגמאות שנכתבו על ההבדל הזה, כגון מי שירגא על דבר מה הוא [illegible] עליו (שבת קי"ד. מקואות סוף פ' ט') אך מי שירגה מיחוס בכל דבר [illegible] נקרא [illegible] (אבות פ' ב'. שבת ל' ע"ב), וכן מי שיבוש לעשות מה הוא בוש פנים (אבות פ' ה') אבל מי שתכונת בשו מלאה כולה מן הבושת הוא נקרא בישן (שם פ' ב'. יבמות ע"ט), וכן הרואה דבר הוא חוזה, אך מי שאות תושבתו לראות [illegible] מה הוא נקרא חזן (עיין רש"י לשבת י"ב, ב'), וכן מי שלא כל ימיו בנדת הענוה הוא נקרא ענותן (ב"ר פ' ל"ג. שבת ל', ב'. ב"מ דף פ"ה. סנהדרין פ"ח, ב'), הרי אבל חושבתו לדרש והחשים בתורה הוא דרשן (סוטה מ"ט) ומי שרגזו כל ימיו הוא רגזן (קדושין מ"א) או רתחן (פסחים קי"ג), ומי שמשיך בגזל וחמס הוא גזלן או חמסן (סנהדרין כ"ה, ב'. ב"ק דף ס"ב. וקמ"ג, ב'), והתל לעבור על המצות יקרא עברן (עיין [illegible] פ' רכ"ח), והשמשון יותר מדאי הוא פרקן (ברכות ל"ג), וכן המתחתם אפילו בפסוק אחד ישאל עליו שם פסקנם על שם משלתו, אבל [illegible] לא יקרא אלא מי שמשכן בכך לעתים תמיד והוא מלאכתו (מגלה כ"ה, ב'), ועל דרך זה לומד ולמדן, [illegible] ודיסן, מוסר ובמכן, רוצח ורצחן, שלא ושלון, כשל וכשלן, מקבר וקברן [illegible], וכן נמצא גם בשמות לבן סגולת שתוספת נו"ן בסוף השם הוא לחזק ולהגדיל הענין כמו עצב ועצבון וכזה יובן מאמר חז"ל בב"ר פ' [illegible] המרבנסה בצלים בלידה, כלידה בתוך בעצב תלדי בנים והמרבנסה בתוך בעצבון תאכלנה וכזה יובן גם [illegible] שפיפון עלי ארח, [illegible] כי תוספת הנו"ן בסופו היה להגדיל התכונה כמו [illegible] ישימון עליון גאון רעבון [illegible], [illegible] על ענין זה בכל [illegible]

וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה׃ מֶלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפֻּרִים׃

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם׃ וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ׃ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן׃ וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ׃

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן׃

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד׃ צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר׃ נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם׃ הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ׃

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ׃ בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת׃

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃

וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ׃

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת׃

ומבלעדיך אין לנו מלך 245. עיין דף 59 ולמעלה [illegible] בשער ד' בפיני שמות המתורים, [illegible] סוחל וסולח, בא"י וכו' בן הנוסחא כמדורי ר' עמרם ז"ל ורי"ף ורמ"ב. וכתבת מודים סימן כול אלא אתה, ומבלעדיך מוחל ... כתב למודים כמו ... מלך מוחל וסולח וכו' שחבר נמם' סוכים פ' י"ם הלכה ח'.

בשחרית ובמנחה אומרים זה.

שִׂים שָׁלוֹם. טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ: בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ: כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם:

בערבית אומרים זה.

שָׁלוֹם רָב עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם: כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל־הַשָּׁלוֹם:

וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ: בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ:

תָּבוֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ: שֶׁאֵין אֲנַחְנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ: אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ:

או״א תבוא לפניך, פה מתחיל סדר הוידוי של יוה״כ, ואמרו ביומא דף פ״ז ע״ב אור יום הכפורים מתפלל שבע ומתודה בשחרית מתפלל שבע ומתודה במוסף מתפלל שבע ומתודה במנחה מתפלל שבע ומתודה בנעילה מתפלל שבע ומתודה עכ״ל ועוד שם, והיכן אומר הוידוי, יחיד אחר תפלתו ושליח צבור אומרה באמצע (ר״ל בתוך ברכה הרביעית) עכ״ל. והנה הוידוי כמו שהוא בסדורינו מורכב הוא מכמה נקודות הו״ל שנתחברו להיות לאחד וכאשר יבואר להלאה. תבוא לפניך תפלתנו עפ״ה תהלים פ״ח, ג׳. ואל תתעלם מתחנתנו עפ״ה תהלים נ״ה, ב׳. שאין אנחנו עזי פנים וכו׳, אין בנו עזות פנים כל כך לומר לפניך שאנחנו צדיקים, ואין אנחנו עם קשה עורף לומר לפניך שלא חטאנו נגדך, אך מודים אנחנו לפניך כי חטאנו. לומר, כן בכל סדורינו ובכל כ״י גם בסדורי הספרדים, והוא משקל המשנה במקום לאמר של ל׳ השמוש והמלך אותיות יהו״ה, כמו צריך אדם לומר (שבת ל״ד) לומר לך (ר״ה כ״ט) לומר לו (ב״מ ק״ה) חייב לומר (עדיות פרק א׳), וזו היא דרך בעלי המשנה לשנות בכה ברת המעלים לשון המקור כמוזן אותו ללשון העתיד, וע״כ אמרו גלח לגלח לגזה לגזה כדי להשוות הלשון אל ל׳ יגזה אשה יגזה אשו וכן לירד כדי להשוותו עם אורד אשה וכן אמרו לומר כדי להשוות הלשון אל אומר, ויהי כן המשקל הזה מוזן המשנה והלאה הנהגת והנהגו כמו כל המחברים, והמשקל לאמר היה להם לזות. ודע עוד כי ברמב״ם הגרסא שנאמר ולך היא תחכן, והמחבר רואה גורם בדבור הזה שנאמר, וכן במקור את עמרם. אבל, יש מפרשים כמו אבל ערה גדולה (דניאל י׳, ז׳) אבל עוד העם זובחים (דה״ב ל״ג, י״ז) ר״ל אלא חטאנו, ויש מפרשים כמו אבל אתה אשתך (בראשית י״ז, י״ט) אבל אשמים אנחנו (שם מ״ב, כ״א) ר״ל באמת חטאנו. אבל אנחנו חטאנו מובא בגמרא סוף יומא וז״ל אמר מר זוטרא לא אמרו אלא שאמר אבל אנחנו חטאנו, קם מיקם, אמר שמע מינה עיקר וידוי הוא עכ״ל והנה למדנו כי נוסחת או״א תבוא לפניך וכו׳ עד אבל אנחנו חטאנו ישן נושן הוא וקבוע בפי לפני בעלי הגמרא. והטעם כמדרש ס׳ תוקף ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו, כיון שאמרו חטאנו מיד נתרצה להם, ועוד שם בפ׳ בלק ויאמר בלעם אל מלאך ה׳ חטאתי, כל מי שחטא ואמר חטאתי אין רשות למלאך ליגע בו.

אָשַׁמְנוּ· בָּגַדְנוּ· גָּזַלְנוּ· דִּבַּרְנוּ דֹפִי· הֶעֱוִינוּ· וְהִרְשַׁעְנוּ· זַדְנוּ· חָמַסְנוּ· טָפַלְנוּ שֶׁקֶר· יָעַצְנוּ רָע· כִּזַּבְנוּ· לַצְנוּ· מָרַדְנוּ· נִאַצְנוּ· סָרַרְנוּ· עָוִינוּ· פָּשַׁעְנוּ· צָרַרְנוּ· קִשִּׁינוּ עֹרֶף· רָשַׁעְנוּ· שִׁחַתְנוּ· תִּעַבְנוּ· תָּעִינוּ· תִּעְתָּעְנוּ·

סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לָנוּ:
וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל הַבָּא עָלֵינוּ· כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ:

מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם, וּמַה נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים· הֲלֹא כָּל הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ:

אשמנו בגדנו וכו' נתקן על סדר א"ב, ובאו בו דברים כפולים ומשולשים כלשון ואחד בשנים, כמו העוינו עוינו, הרשענו רשענו פשענו, והוא למען שמור סדר הא"ב. והנה כתב של"ה בדף רכ"ג ע"ב וז"ל לענין האמת עיקר הוידוי אבל אנחנו חטאנו עושים השלם ומוברים שלנו בו אלו ג' תבות, ואינו בן אלא רק בו כל הנוסח של אשמנו כי אבל הוא התחלת הענין אבל אנחנו חטאנו אשמנו בגדנו גזלנו וכו' עכ"ל ויסיב לשמוע שוברים כי גם הנוסח אשמנו בגדנו וכו' היה קבוע כבר לבעלי גמרא, אשנם נשלח גם ברמות חיים סדר י"כ פ' ל' וז"ל כתב אחד מן המפרשים מקובל אני מפי גדולים שהודוי הנכון והנבחר יותר מן ליפיד בין לגבור בין לג"ן הוא הודוי המקובל המסודר כסדר זה „אבל חטאנו אנחנו ואבותינו עוינו ופשענו וסרנו ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לנו" וכו' ודי לנו בכך אין לנו להוסיף על אלו רק היה מתודה כה"ג כסדר עבודה ולא היה מזכיר בגידה וגזלה וגנבה וחמס וטפול שקר וכו' ולזה מוטה דעת בעל המחבר שכתב בחבורו וז"ל אלטריכינן למרחי הלי דכתיב עלמא למימר אבל חטאנו ועל חטא שחטאנו כולהו בתלתא כיתא ולא דייקי בין זדונות לשגגות ומשכין סדר הודוי ועוד שמוטעין החטאים ואין מקנין לכך, הלכך לא דייקי כנכנו אל"ף בי"ת, ומשינן דנהיגי רבותא דווקני דלא אמרי עדי מהני אבל חטאנו אנחנו ואבותינו ועוינו ופשענו וסרנו ממצותיך וגו' עכ"ל ומשלה הדברים נראה לנו כי נוסח הקדמון של הודוי לא היה בו סדר א"ב של אשמנו בגדנו, והוא נתוסף לו אח"כ כמנהג הגאונים. וכתב רמ"ע מפאנו במאמרו חקור דין חלק א' פרק ג' לפי שהתשובה מאבד את העולם שנברא באותיות התורה לפיכך נתקן הודוי באלפא ביתא, והוא טעם פנימי. בגדנו בבוראנו. גזלנו, זה את זה. ובמחזור כ"י אחד נוסף עוד גנבנו, ושבמר מלכות לאבן גבירול נראה שהיה גורס גנבנו במקום גזלנו. דפי, דבר גנאי ופסול כמו בבן אמך תתן דפי (תהלים נ', כ') ובדות של דופי (סנהדרין ל"ט, ב'), ובמחזור ישן גורס דברנו דופי ולשון הרע. העוינו והרשענו, תהלים ק"ו, ו'. זדנו, מל' ולא יזידון עוד (דברים י"ז י"ג). חמסנו, ובמחזור כ"י מוסף עוד חמדנו, חללנו שבת וימים טובים. טפלנו שקר, חברנו ודבקנו שקר על שקר, מל' תהלים קי"ט, ס"ט, ואיוב י"ג, ד'. יעצנו רע איש על עמיתו. והקודו היו"ד נקמץ, ומה שבקצת סדורים יעצנו נחלק משום כי לא נמצא פעל יען כפיעל. כזבנו, מל' ובלשונם יכזבו לו (תהלים ע"ח, ל"ו); ובמחזור כ"י מוסף עוד כחשנו. לצנו, מענין ומושב לצים. נאצנו מל' נאצו את קדוש ישראל (ישעיה א', ד'); ובמחזור כ"י מוסף עוד נאפנו, נשבענו לשוא ולשקר. סררנו, מל' כי כפרה סוררה סרר ישראל (הושע ד', ט"ז). עוינו, ירמיה ג', כ'. צררנו, מל' וצררו אתכם (במדבר ל"ג, נ"ה). קשינו ערף, הנכון היה הקשינו ערף בבל ל' הקשות ערף אלא בא במקרא אלא בהפעיל כמו וערפכם לא תקשו (דברים י', ט"ז) הקשו את ערפם (ירמיה י"ט, ט"ו), אך למען שמור סדר של א"ב נאמר קשינו בפיעל. רשענו, מ"א ח', מ"ז. שחתנו, מל' כי שחת עמך (שמות ל"ב, ז'), ובמחזור כ"י גורס שחתנו דרכינו. תעבנו מל' המתעבים משפט (מיכה ג', ט'). תעינו את עצמנו. תעתענו את אחרים, והוא מל' והייתי בעיניו כמתעתע (בראשית כ"ז, י"ב). סרנו, בכ"י וסררנו. ולא שוה לנו, לא עלתה בידינו הצלחה ותועלת כאותו סדר עוברים, וכלשון תשלומי הכר סעותי ולא שוה לי (איוב ל"ג, כ"ז); ויש מפרשים שענין ולמלך אין שוה להניחם (אסתר ג', ח') כלומר אשנם עון ממצותיך לכלום. ואתה צדיק וכו' פסוק הוא בנחמיה ט', ל"ג. ואיתא בפסיקתא רבתי ז' דף ושמו, אמר להם הקב"ה לשלוחי הבית בואו ואודיע אתכם לדקדק של בני, אלפי שנותים בעולם כמה גזרות ויסורין הבאתי עליכם בכל דור ודור ובכל שנה ולא נמצו כי אלא קוראים את שלכן רחמים וקוראים אותי צדיק כמפי רשעם וכן אומרים בלשון הזה אבל אנחנו חטאנו העוינו והרשענו וסרנו ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לנו ואתה צדיק על כל הבא עלינו ואנחנו הרשענו עכ"ל.

מה נאמר לפניך, מה נוכל לומר לפני בשא בטוח להצטדק של מעשינו, וכלשון עזרא (ט', י') ועתה מה נאמר אלהינו אחרי זאת כי עזבנו מצותיך. כל הנסתרות שבני אדם והנגלות לבני אדם את כלם אתה יודע.

אַתָּה יוֹדֵעַ רָזֵי עוֹלָם, וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָּל־חָי: אַתָּה חוֹפֵשׂ כָּל־חַדְרֵי בֶטֶן וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב: אֵין (כָּל־) דָּבָר נֶעְלָם מִמָּךְ, וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ:

וּבְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁתִּסְלַח לָנוּ עַל כָּל־חַטֹּאתֵינוּ. וְתִמְחַל לָנוּ עַל כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ. וּתְכַפֵּר לָנוּ עַל כָּל־פְּשָׁעֵינוּ:

אתה יודע רזי וכו' זאת הנוסחא תקנה רב, כדאיתא בסוף יומא יחיד מתודה אחר תפלתו וש"ץ באמצע, מאי אומר, אמר רב אתה יודע רזי עולם, ושמואל אמר ממעמקי הלב, [באלפסי גורס אתה יודע מעמקו של לב, והרא"ש גורס אתה מבין תעלומות לב], ולוי אמר ובתורתך כתוב לאמר, ר' יוחנן אמר רבון העולמים, ר' יהודה אמר כי עונותינו רבו מלמנות וחטאתינו עצמו מספר, רב המנונא אמר אלהי עד שלא נוצרתי וכו' עכ"ל, והנה רבים סברו שאלה הנוסחאות השונות היו נוסחאות של ודוי שהתפללו חז"ל כל אחד לפי דעתו, אמנם אחרי העיון היטב פירוש כזה לא יתכן, כי מיד בהמשך נאמר שמואל שעיקר הודוי הוא אבל אנחנו חטאנו ובשמואל קם משטבו נהגיע הש"ץ לאמרו, ואם יהיה הפירוש כסברת הנזכרים מדוע לא כוה שמואל לומר הודוי בנוסחתו, ועוד מה שאמר לוי ובתורתך כתוב לאמר כי ביום הזה יכפר וכו' באמת אין בו כלום של ודוי כלל, אבל הנכון כדבר כי הנוסחא או"א תבוא לפניך וכו' עד אבל אנחנו חטאנו ואחריה סרנו ממצותיך עד ואנחנו הרשענו היא היא עצמות הודוי והיא הנהוגה והמקובלת כפי כל מימים קדמונים, ובאו חז"ל להוסיף עוד עליה בקשות כל אחד כפי שכלו [illegible] לסיום הענין, והוסיף רב לומר אתה יודע רזי עולם, ושמואל הוסיף אתה מבין תעלומות לב, וכן כולם, וקמו אח"כ מיסדי נוסחת סדר התפלה וכללו הבקשות הכן לשלב כל אחת במקומה שמצאו ראוי לה לפי הסמך ענין הלשון. וכלה נבקשת רב להיותה סיום הודוי, וסמוך לה העמידו בקשת שמואל אתה מבין תעלומות לב, וכן [illegible] לישא וגם רב עמרם (ונראה כי היא היא הבקשה שנשאל [illegible] י"ב אחרי אתה יודע רזי עולם רק ארוכה הקהלות קצרה ואין אומרים ממנה אלא החרוז האחרון אין מעולם עובר על פשע), ואת בקשת רב המנונא אלהי עד שלא נוצרתי אומרים העמידו לאחריה בסוף כל תפלה. ויש לדעת כי הנוסחא זו של אתה יודע רזי עולם היא רזה כגולה בתפלת יונה כפי שהובאה בילקוט יונה רמז תק"נ. רזי עולם, סתרי העולם, ושל' ארמי הוא כמו וגלא רזין, די יכלת למגלא רזא דנה (דניאל ב' מ"ז), וכן תרגום מגלים סוד מגלין רזה (יהושע ב' א'). חופש, חוקר. ובוחן כליות ולב, ירמיה י"א, כ'. וי"ז, י'. אין כל דבר נעלם וכו' כן הנוסחא בכל כ"י ודפוסים ישנים וכן גרסת הרמב"ם ואבודרהם וכן הוא ברעיא מהימנא לזוהר פ' משפטים דף ב"ב עמוד ל"ו, גם הזוהר כתב שם כאתה יודע רזי עולם כ"ה תבות כמו שיש בשני הפסוקים אם יסתר איש (ירמיה כ"ג, כ"ד) בכל מקום עיני ה' (משלי ט"ו, ג'). ופירוש אין כל דבר, אין שום דבר [illegible] וכבר כתב [illegible] לכרתים [illegible] גם נכמרו [illegible] כל [illegible] במקום [illegible] לה מלת אין או לא, כמו לא תעשה כל מלאכה (שמות כ') ולא ידעו כל דבר (ש"ב ט"ו, י"א) לא יפלא ממך כל דבר (ירמיה ל"ב י"ז) ואין כל חדש (קהלת א', ט') ורבה פירוש תקוני לדברים ד', ט"ו.

ובכן יהי רצון וכו', שמתפללים הסדורים נסוד לשונו, ומסתמתו היא במחזורי דפוס שאלוניקי שנת [illegible] ודפוס ויניציא ש"ם ופראג שע"ג. ובספרי כ"י גם במחזור ויטרי כה מחילה בעונות וסליחה בפשעים וכפרה בחטאים, וכן כתב השל"ה [illegible] גם [illegible] רבה פ' ג' בן הסוד ז"ל אמר רב [illegible] צריך להתודות ש"ב, צריך לומר [illegible] כל רע שעשיתי לפניך, [illegible] רע הייתי [illegible] וכל מה שעשיתי עוד לא אעשה כמוהו, יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתמחל לי על כל עונותי ותסלח לי על כל פשעי ותכפר לי על כל חטאתי עכ"ל. ובכ"י אחר ובסדור רס"ג כה מחילה בחטאים וסליחה בעונות וכפרה בפשעים, וכן הסדור [illegible] סוף שער התשובה [illegible] יתודה לומר רבון העולמים [illegible] עונותי [illegible] יהי רצון מלפניך ה' או"א שתכפר לי על כל פשעי ותסלח לי על כל עונותי ותמחל לי על כל חטאתי עכ"ל, ותמצא כן [illegible] גם [illegible] ר"ה למחילת חטא ולסליחת עון ולכפרת פשע. ור' [illegible] כתב כפרה בחטאים וסליחה בעונות ומחילה בפשעים, והבו אחריו [illegible] הלבוש [illegible] לא"ח ס' תר"ז. והספרדים אומרים מחילה בחטאים וכפרה בעונות וסליחה בפשעים והוא כפי הרמב"ם. והנה כל אלה החלופים יש להם על מה שיסמכו. ותמחול, [illegible] נקוד [illegible] אם [illegible] אם בפתח, [illegible] בפתח, [illegible] כי בכל הסדורים נקוד [illegible] בפתח גם [illegible] לומר כן ותמחל לנו בפתח, והוא ברור.

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאֹנֶס וּבְרָצוֹן:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאִמּוּץ הַלֵּב:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּבְלִי דָעַת:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּבִטּוּי שְׂפָתָיִם:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגָלוּי וּבַסָּתֶר:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגִלּוּי עֲרָיוֹת:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדִבּוּר פֶּה:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַעַת וּבְמִרְמָה:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהַרְהוֹר הַלֵּב:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהוֹנָאַת רֵעַ:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּוִדּוּי פֶּה:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּוְעִידַת זְנוּת:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזָדוֹן וּבִשְׁגָגָה:

על חטא, סדר של על חטא נוסף עוד לודוי בזמן הגאונים ומוזכר בשאלתות דרב אחאי גאון סמן קמ"ו, אך לא היה בתחלה ארוך כנוסחתו בהיום הזה גם לא בסדר רע"ג, וכמו שכתב בעל שבלי הלקט ח"ל עיקר וידוי על חטא הוא בסמן אר"ש זס"ג, אונס רצון שגגה זדון סתר גלוי [וכן הוא בסדור רב עמרם בתוספת מודעים בלא יודעים] אבל האריכו בו וסדרוהו בא"ב כ"ח עכ"ל ומצאתיו במחזור כ"י בסדר כב"ו מרובים ע"פ א"ב ובזה"ל „ע"ח ש"ל באונס. וע"ח ש"ל בבלי דעת. בגלוי. ברעת ובמרמה. בהרהור הלב. בודוי פה. בזדון. בחוזק יד. בטומאת שפתים. ביודעים. בגזל ובבזה. בלשון הרע. במלאות סוין. בנשך ובמרבית. בשיח שפתותינו. בעינים רמות. בפתחון פה. בצעדי רגלים. בקפילת יד. ברכילות. בשנאה. בתמהון לבב. על חטאים שאנו חייבים עליהם אשם. ע"ח שח"ע אשם ודאי ואשם תלוי. ע"ח שח"ע קרבן עולה ויורד. ע"ח שח"ע מיתה וכרת בידי שמים. ע"ח שח"ע מלקות ארבעים וארבע מיתות בית דין סקילה" וגו'. גם הרשב"ם לא הביא אלא א"ב פשוט הזה רק שבאות יו"ד הוסיף עוד „ביצר הרע". וכן עודנו היום בסדורי הספרדים נקלא שני לשון. אולם האשכנזים הרחיבו הסדר ועשאוהו בא"ב כפול, והשנויים בנוסחאות הרבה בספרים גם לא היו השוה עד שבסדור זה מוקדם בבלי דעת לבטוי שפתים ובסדור אחר בטוי שפתים קודם לבבלי דעת וכן בכולם, גם עריכת א"ב כפול הזה הסבה שיצאו דברים כפולים ומשובלים כמו בבטוי שפתים בדבור פה בשיח שפתותינו ושלשתם ענין אחד. עוד לדעת כי זה הסדר של על חטא ועל חטאים קראוהו ודוי רבה, והודוי של אשמנו נקרא שמו ודוי זוטא (ס' הטבעית הלכות ר"ה וי"כ סמן נ"ג ונ"ז). באונס אנוסים לעבור על אחת מן המצות ואם לאו יהרגוהו, שיעבור ואל יהרג, חוץ מן ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים שיהרג ואל יעבור. וברצון, שחטא ברצונו בלי שום אונס. וי"ל באונס בשוגג והרצון במזיד כי גם זה הוא כמשקל קדש אפל, ואין לדמותו עם והשתיה כדת אין אנס (אסתר א', ח') שגם הוא כמזיד. באמוץ הלב, על' לא תאמץ את לבבך (דברים ט"ו, ז'). והכ"י אחד תמורתו באכילה ובשתיה. בבטוי שפתים, על' כי תשבע לבטא בשפתים (ויקרא ה', ד') ופירושו דבור בלי כוונה מיוחדת (היבורדייטשע שפרא) שידבר כל מה או יבטיח דבר מה אשר בסוף יתחרט עליו, ובכלל ל' בטוי שבמקרא שנאמר על דבור בשבועות הנפש בלי סדור המחשבה, ובכל אמרו חז"ל כל הבוטה ראוי לדוקרו בחרב (נדרים כ"ב). ברעת ובמרמה, במרמה של דעת ר"ל שרמה את רעהו בכוונה, והוי"ו של ובמרמה יש לפרש כמו וי"ו של אשר לו ועלים (ש"א י"ג, ט') ברעה ובפירו (ש"א כ"ח, ג') ובל"א נעמליך, וסדר של א"ב הכריח את המחבר לסדר כזה המלות. בהרהור הלב, במחשבות הלב וכמו שאמרו ז"ל הרהורי עבירה קשין מעבירה (יומא כ"ט, ע"א), והה"א כ"ל נפתח כמו שמצאנו בהילל ד', ב'. בהונאת רע, על' ולא תונו איש את עמיתו (ויקרא כ"ה, י"ז), והכ"י בגיטת ולפו דף 45. בודוי פה שמתודה רק בשפתיו ולבו בל עמו. בועידת, ל' זמן בל"א צוזאממענקונפט,

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזִלְזוּל הוֹרִים וּמוֹרִים:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחֹזֶק יָד:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחִלּוּל הַשֵּׁם:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטִפְשׁוּת פֶּה:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטֻמְאַת שְׂפָתָיִם:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיֵצֶר הָרָע:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיוֹדְעִים וּבְלֹא יוֹדְעִים:
(וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח־לָנוּ מְחַל־לָנוּ כַּפֶּר־לָנוּ:)
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַפַּת שֹׁחַד:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַחַשׁ וּבְכָזָב:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּלְשׁוֹן הָרָע:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלָצוֹן:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַשָּׂא וּבְמַתָּן:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּנְטִיַּת גָּרוֹן:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂקּוּר עָיִן:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ:

שמבין ומשדו אליך (במדבר י', ד') ומשקל תלמודי הוא כרוב הלשונות בסדר הזה. בזלזול, ל' גנאי ובזיון שמבזין כל שבכבודו תלוה (מיכה ז', ח'). הורים, האב והאם. ומורים, המלמדים. בחוזק יד, שמחזק על חבירו להרע לו. בטפשות פה, ל' אולת וכסילות, כי אויל עמי בנים סכלים המה (ירמיה ד' כ"ב), ר"ל שדבר דברים של הבל ושגעון. בטמאת שפתים, שמטמא את פיו בדברי נבלה ושחוק. ביצר הרע, שמגרה בעצמו את יצר הרע עליו. ביודעים, לפעמים מיפה כחו שאומר לו הרע אליו חטאתו, ובלא יודעים כמו שאומר והוא לא ידע ואשם וכו'. ויותר נראה לפרש ביודעים שעשה עבירה בפני רבים ויודעים ממנה, ובלא יודעים שעבר בסתר ולא ידע ממנה איש. ועל כלם וכו' נוסחה זו מתחלפים המקומות יש שמם ... אחרים בו התבות אלוה סליחות, ויש מהם אשר אמר גם ועל כלם ואין גם בנוסחא אלא „סלח לנו מחל לנו כפר לנו," וגם בהעמדת החרוז אומים המספרים כי מהם שאינם אמרו ד' פעמים וכמו שנדפס למעלה, והמ"א לא נא כי אם ג' פעמים ואחרי עמות אלה לא נמצא ויש ספרים שגם שוה ולא נא כאן אחרי ובלא יודעים, ועוד ס"א שלא נא קודם אלהינו מיתות בית דין, והרמב"ם לא כתבו חרוז זה כלל ואף בסדורי ספרדים איננו. בכפת שוחד, לקיחת שוחד נכף יד, והנבון מאד מן נוטר כפיו מתמוך בשחד (ישעיה ל"ג, ט"ו), והבין התנה הוא אך מאד כי לא נמצא בתנ"ך על מסורו בפת לא במקרא ולא בתלמוד, והמדקדק עמה מהרטוי בפית היחיד בפה כל' נקנה ובנתקל שפה שוחד ועוד שמסמיכו במשם גם כמעל דוגמת ולמשמע את השוחות (במדבר י', ג'). במשא ובמתן, בן כמהו למסחר ולהולכה, והמ"א תחתיו בנוסחה בטמאות העין. וס"א גורסים כאן במשא ובמתן, והמקום במאכל ובמשתה גורסים בטמאות העין. בנשך ובמרבית, ויקרא כ"ה, ל"ו. וב"מ דף ס', ע"ב. בנטית גרון, בשקור עין, שניהם ענין גאוה וכל' והלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים (ישעיה ג', ט"ז), וע"כ הסוק בשקור כמ"ן; ויש ספרים שמשקום בנטית גרון הנוסחא בבבול פה. בשיח, בנתר, כל' ישיחו בי (תהלים ס"ט, י"ג).

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעֵינַיִם רָמוֹת:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעַזּוּת מֶצַח:
(וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח־לָנוּ מְחַל־לָנוּ כַּפֶּר־לָנוּ:)
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּפְרִיקַת עֹל:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּפְלִילוּת:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּצְדִיַּת רֵעַ:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּצָרוּת עָיִן:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּקַלּוּת רֹאשׁ:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּקַשְׁיוּת עֹרֶף:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרִיצַת רַגְלַיִם לְהָרַע:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּרְכִילוּת:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁבוּעַת שָׁוְא:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂנְאַת חִנָּם:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּתְשׂוּמֶת יָד:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּתִמְהוֹן לֵבָב:
(וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח־לָנוּ מְחַל־לָנוּ כַּפֶּר־לָנוּ:)
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם עוֹלָה:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם חַטָּאת:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם קָרְבַּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד:

בעינים רמות משלי ו׳, י״ז. בפריקת על, של׳ ופרקת עלו (בראשית כ״ז מ׳) שהשליך מעליו עול מלכות שמים ר״ל שאמר כמקולק, וכמו שפירש רש״י ביומא פ״ב ע״ב. בפלילות, בחריצות הדין והמשפט, של׳ ונתן בפלילים (שמות כ״א כ״ב), וכל״י אחד כמקומו בפתחון פה. בצדית רע, ל׳ ההולך עליו בצדיה (במדבר ל״ה, כ׳). בצרות עין [illegible] שולק בחבריו כפלילות בקלות בקשות, ותמ׳ ערכין דף ט״ז על ז׳ דברים נגעים באים על לשון הרע וכו׳ ועל צרות העין, ופירש רש״י [illegible] ואינו מהנה [illegible] על ידי שאלה וכן פירש גם בסוטה פ״ו ע״ב (בל״א [illegible]). בקלות ראש, [illegible] על הנקלה בעשיית המצות, [illegible], והוא ל׳ [illegible] קלות ראש בנדרים (נדרים כ׳) שלא יקל ראשו (שם י״ג ע״ב) לא יקל אדם את ראשו (ברכות ל״ד) [illegible] קלות ראש על מי שהולך [illegible] וכו׳ [illegible] (ויקרא [illegible]). בריצת רגלים להרע, [illegible] (ויקרא י״ט, ט״ז). בשנאת חנם, [illegible]. ברכילות, של׳ לא תלך רכיל בעמיך [illegible] (תהלים ל״ב, י״ט) [illegible]. בתשומת יד, [illegible] (ויקרא ה׳ כ״א). בתמהון לבב דברים כ״ח, כ״ח. [illegible]

ועל חטאים וכו׳ [illegible] קרבן עולה ויורד, [illegible] כרת, מלקות ארבעים, [illegible] קרבן עולה ויורד, [illegible]

*) נק"ק פפר"ם ומגנצא אומרים בסדר הכתוב למטה בעמוד.

וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם וַדַּי וְתָלוּי׃
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַכַּת מַרְדּוּת׃
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַלְקוּת אַרְבָּעִים׃
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה בִּידֵי שָׁמָיִם׃
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת וַעֲרִירוּת׃
(וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח לָנוּ מְחַל לָנוּ כַּפֶּר־לָנוּ׃)
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין סְקִילָה׃ שְׂרֵפָה׃ הֶרֶג׃ וְחֶנֶק׃ עַל מִצְוַת עֲשֵׂה וְעַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה׃ בֵּין שֶׁיֶּשׁ־בָּהּ קוּם עֲשֵׂה׃ וּבֵין שֶׁאֵין בָּהּ קוּם עֲשֵׂה׃

תבינ ידו שאם אין ביכלתו להביא כבש טביא שתי תורים ואם גם אלה אין בידו טביא עשירית האיפה. ובמשנה כריתות פרק ה' ועי"כ הקרבן שלה לעשיר ויורד לעני, וראה כריתות דף י' ע"ב. נדי כן המעקר בטעולר בדף 194. והפירש קרבן אשם על עבירה שיודעה לו. ותלוי. על עבירה אשר ספק לו שעבר (ויקרא ה', י"ז) וראה יומא פ"ב, ע"ב. מכת מרדות, מדברי סופרים, ומכת מרדות האמורה בכל מקום כפי מראה עיני הדיין וכפי צורך השעה, כן פירש הרמב"ם לנזיר פ' ד'. ורש"י בחולין קמ"א ע"ב פירש מכת מרדות, ויסורי בתוכחת שלא יחזיל בזה, ואין בה קצבה אלא עד שיקבל עליו עכ"ל, וכן בשבת דף מ' ע"ב מכת מרדות ופירש רש"י רדוי, וכן במכות דף ז' מכת מרדות אחת כלפי של אדם מכמה מלקיות ופירש רש"י ל' רדוי והכנעה, גם בב"מ כ', ל' כן נשות הקריאה פירש רש"י ל' רדות ולייסר, ובתוספתא ר"ה פ' ששות כל הטומע כנו מן המרדות, וא"כ ארתו רחם והול"א תגוסה ובשקל ספקות. מלקות ארבעים, דברים כ"ה, ג'. מיתה בידי שמים, כגון זר שאכל תרומה שכתב עליו ומתו בו (ויקרא כ"ב, ט'); ובכ"י המוסיף מיתה בידי אדם. כרת, שעבר עבירה שנאמר בה ונכרתה הנפש ההיא. ובכל ס"י נקודה הרי"ש בגרי וכן הנכון כי כן נמצא בדברי חז"ל שאמרו נרבויו בריתות ביו"ד אחרי הרי"ש וידענו משמו שהיתה בגרי והמשקל קצר חצרות. וערירות, כן הוא בסדור רס"ם שמשמעו שבכלל קמ"ח וכן המעקר והוא שם דבר (קינדערלאָזיגקייט) דוגמת פרירות, פלילות, ובכ"מ ערירי ולא יתכן כי זה שם תואר קינדערלאָס, ברכות ט"ז, כ'. אך לדעת כי בסדור רב עמרם גם בכל ספרים ישנים וכ"י לא נמצא לא ערירי ולא ערירות וא"כ אינה אלא תוספת מאוחרים. ובכ"י הגוה שהוכרתי אשר במקום מיתה בידי שמים נוסח מיתה בידי אדם, שונה כאן כרת בידי שמים. ארבע מיתות, סנהדרין פרק ז', וחנק, כתב אבודרהם יש שקורין החי"ת בקמץ ויש שקורין אותה בסגול והוא הנכון שהוא על משקל חֶרֶשׁ וכן שמעתי שהיה קורא הרא"ש עכ"ל. על מצות עשה ועל מצות לא תעשה, כן נכל כ"י וכן במחזור ויליץ ורס"ם וכן במחזור רומא גם בסדורי הספרדים ואבודרהם, גם רוו"ה כתב כך רק שהוא נקד בחולם, אמנם הלשון כאן אין זה שאחריו יורה נכון שצ"ל מצות בל' יחיד. בין שיש בה קום עשה הוא חוזר על מצות עשה. ובין שאין בה קום עשה חוזר על מצות לא תעשה, כן פירש אבודרהם ואינני יודעים כו. והאמת כי מצות עשה גם לא תעשה יתכן עליהם יש בה קום עשה ואין בה

*) חין פפר"ם אונד אנדערען קהלות ווירד נאך דיעזער אָרדנונג געבעטעט.

וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם׃
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם תָּלוּי׃
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת (במנהג מוסיפים וַעֲרִירוּת)׃
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה בִּידֵי שָׁמָיִם׃
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַלְקוּת אַרְבָּעִים׃
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַכַּת מַרְדּוּת׃ ועל כלם וכו'.

אֶת־הַגְּלוּיִם לָנוּ וְאֶת־שֶׁאֵינָם גְּלוּיִם לָנוּ׃ אֶת־הַגְּלוּיִם לָנוּ כְּבָר אֲמַרְנוּם לְפָנֶיךָ וְהוֹדִינוּ לְךָ עֲלֵיהֶם· וְאֶת־שֶׁאֵינָם גְּלוּיִם לָנוּ לְפָנֶיךָ הֵם גְּלוּיִם וִידוּעִים· כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר· הַנִּסְתָּרֹת לַיָי אֱלֹהֵינוּ· וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם· לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃ כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר· וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ׃

אֱלֹהַי· עַד שֶׁלֹּא נוֹצַרְתִּי אֵינִי כְדַי· וְעַכְשָׁו שֶׁנּוֹצַרְתִּי כְּאִלּוּ לֹא נוֹצַרְתִּי· עָפָר אֲנִי בְּחַיָּי· קַל וָחֹמֶר בְּמִיתָתִי· הֲרֵי אֲנִי לְפָנֶיךָ כִּכְלִי מָלֵא בוּשָׁה וּכְלִמָּה· יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יָי אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁלֹּא אֶחֱטָא עוֹד· וּמַה־שֶּׁחָטָאתִי לְפָנֶיךָ מָרֵק בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים· אֲבָל לֹא עַל־יְדֵי יִסּוּרִים וָחֳלָיִים רָעִים׃

קום עשה, כגון מצות תפלין יש בה קום עשה, והיא עשה גמורה, וכן מצות סוכה ולולב וזוטיהם, אבל מצות עשיית מעקה אין בה קום עשה שאם אין לו בית אינו מחויב בה, לכן אינה כי אם עשה בעלמא, וכן מצות ציצית ורזוכין אין בה קום עשה. ובמצות לא תעשה כל לא תעשה שהעובר עליה לא יוכל לתקנה ע"י מעשה אחר היא לא תעשה שאין בה קום עשה כגון שלא לעשות מלאכה בשבת ושלא לאכול חמץ בפסח ודומיהם שהן לא תעשה גמורות, אבל לא תעשה שלא לקחת קן לגמור האם עם האפרוחים היא לא תעשה בעלמא, כי אם עבר ולקח יש בה קום עשה שילח את האם ופטור, וראה מכות דף ט"ו, ב'. עוד יש לפרש בדרך אחר, בין שיש בה קום עשה ובין שאין וכו' ר"ל יש במצות עשה הלווי קום עשה דבר מה, או שאין בה לווי כזה, כגון במצות עשה של אכילת מצה יש בה הלווי קום ואכול את המצה, ובמצות עשה לשבות ביום השבת אין בה לווי קום עשה, וכן גם במצות לא תעשה כגון שלא להחיות מכשפה יש בה הלווי קום ועשה והרוג אותה, ובמצות לא תעשה שלא לאכול גיד הנשה אין בה קום עשה. והנה מי שלא אכל מצה או מי שהחיה מכשפה תמיד כמוה שלא קיים את הלווי קום עשה והיא עברה בלתי מעשה וכל"א אונטערלאססונגסזינדע, ולהפך מי שלא שבת בשבת או אכל גיד הנשה תמיד כמוה שעשה דבר שהיה מלווה עליו שלא לעשותו והיא עברה עם מעשה בל"א בעגעהונגסזינדע. והנה לב' פירושים האלה אשר הבאתי יתכן גם מוסף בין שיש בה קום עשה ובין וכו' לפרש את עניני החטאים ואינם לנותר. את הגלוים לנו, חוזר למעלה אל החטאים שנזכרו המאמר וע"כ לא נל' וכו'; והנוסחא הגלוים כה"א בסדור רפ"ה ושאר הדפוסים שלפניו גם בכ"ת וויי"ל וכן גרסת הרמב"ם והוא הנכון בדקדוק הלשון. כבר אמרנום לפניך, כמוד מודה של אבותנו ועל תפלה ועל חטאים, ובכ"י אחד בנוסח כבר אמרנום לפניך ה' אלהינו. הנסתרת, דברים כ"ט, כ"ח. כי אתה סלחן, שמוסר למעלה בתפלה. מלך מוחל וסולח, וכן גרסת הרמב"ם, וראה למעלה בתפלה. וכתב אבן ירחי בס' המנהיג כי בסדורים ישנים יש של בלא חתימת ברכה באי האל הסולחן (וכן מצאתיו נוסחת כ"י גם בסדור רפ"ה) ומטעה הוא בדעתו לאמרה אבל טעיה הוראת רבינו סעדיה שכתב אבל מי שחותם בידוי טועה הוא וכן מנהג כל ישראל שלא לחתום עכ"ל וכן הודה גם רב עמרם גאון לספק יומא סמן כ"ה, גם אבודרהם כתב שהחותם בלא כא"י המלך הסלחן הוא טועה שאין בו מו לנו שמנה ברכות בתפלה ואין שבע תיקן בלבד, וכן כתב הגהות מיימוניות לנוסח הודוי אות ח'.

אלהי עד שלא, היא התפלה שהתפלל רבא בכל יום אחר תפלתו (ברכות דף י"ז) ורב המנונא זוטא לאחר כוהי ביה"כ (יומא פ"ז ע"ב). עד שלא נוצרתי איני כדי, קודם שנולדתי לא הייתי חשוב ובוודאי לגמרי נולד. כדי כל"ל כמו מספר ב' י"ח. וראה למעלה דף 101. ועכשו, ועתה, ומלה תלמודית היא. כאלו לא נוצרתי, כי מה אני ומה חיותי. קל וחומר, גם זה ל' תלמוד, ובמקרא אף כי במקומות (וזה אגב יום לפעם אשתר). הרי, שעמו כל' חז"ל כמו הנה. הרי אני כ' חבות, כן מגרסת בגמרא וכן הרמב"ם ואבודרהם וכן בכל הסדורים וכן העתיק גם הר"ש אלנעמי בספרו אגרת מוסר וכן בסכון בלבוש, לא יצאתי מה קושיה לו לחז"ל שאמר שתי התיבות לאחת ועצם תיקן הרי"ף. שלא אחטא עוד, על דרך גם לשאל שמעיין אותו (יומא ל"ח ע"ב). מרק ל' טהרה וכבון עזבנין ותלוין ונסוף במים (ויקרא ו', כ"א), וברכות דף ס' והיומא דף פ"ו וייסורין ממרקין, ומיתה ממרקת. וחלים רעים, אינם בכ"י אחד גם לא בסדור האבודרהם גם רב עמרם והרמב"ם לא גרסו בו וכן לאמת בגמרא יומא דף פ"ז ע"ב לא נמצא, אבנם בגמרא ברכות דף י"ז חליים ותחליים רעים, וכן גם מצאתיו בכמה מחזורי כ"י וכן בסדורים.

אֱלֹהַי· נְצֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה, וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדֹּם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי· וְכֹל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה, מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם· עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ· לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

אין הש"ץ חוזר התפלה בערבית, אלא לאחר שהשלימו הקהל את תפלתם מתחילים בסליחות ותחנונים ווידוי כל מקום ומקום לפי מנהגו (ואם חל י"כ בשבת אומרים בתפלה ויכלו וברכת מגן אבות כמו בליל שבתות רק שאומרים בה במקום האל הקדוש המלך הקדוש וחותם בה הש"ץ מקדש השבת לבד ואינו מזכיר של י"כ, ואח"כ מתחילים בסליחות) ומסיימים באמירת אבינו מלכנו (חוץ בשבת שאין אומרים אותו, ואין אומרים במה מדליקין), קדיש תתקבל. עלינו. יגדל. ונוהגים לנגן גם ארון עולם וכו' ולומר כל שירי היחוד ושיר הכבוד, ויש שגומרים כל ספר תהלים. ויש נעורים כל הלילה ועוסקים בשירות ותשבחות כמו בליל שבועות ובדומה, וטוב הדבר למי שכחו יפה ומובטח בעצמו שלא יעלה לאחר בתפלתו ולא יזיק לו בתעניתו, שאם לא כן יצא שכרו בהפסדו. והחזנים לא יעורו כל הלילה, כי מפסידים את קולם וכוונת תפלתם בשאינם ישינים.

בשחרית י"כ משכימים לבהכ"נ לקרות ק"ש בזמנה, ומסדרים הברכות ופ' הקרבנות ופסוקי דזמרה וברכות כמו בשחר י"ט, ורוב הקהלות אומרים והאופנים, ויש קהלות אומרים והחיות, וקורין ק"ש וברכותיה ואומרים בשכמל"ו בקול רם, ומתפללים תפלת י"כ בלחש כמו בערבית רק שאומרים שים שלום וכו', והש"ץ חוזר התפלה בקול ואומר בה קדושה של מוסף, וכן בכל תפלות היום אומר קדושה של מוסף, ומוסיפים בקרובות ובסליחות כל מקום ומקום לפי מנהגו. וטוב שלא להאריך בתפלת שחרית כדי להתפלל מוסף במועדו קודם שבע שעות דהיינו קודם חצות היום, ואם האריך הש"ץ יותר מדאי יש לדלג בסליחות. ואומר הש"ץ הוידוי בתוך התפלה והצבור צריכים לומר הוידוי עמו בעמידה. ורוב הקהלות הנוהגים שעולין לדוכן גם בשחרית ובק"ק פפד"ם ובגלילותיה אומרים והערב, ויש קהלות שאין עולין לדוכן בשחרית. ואחר שגמר הש"ץ התפלה פותחים הארון ואומרים אבינו מלכנו (חוץ כשבת שאין אומרים אותו) ואומר הש"ץ קדיש תתקבל בנגון. ומוציאין ב' ס"ת (ובשבת בפתיחת ארון הקדש אומרים י"ג מדות ורבון העולם המסודר לתפלה אחר ק"ש לשבת דף 223), וקורין בס"ת הראשון ששה גברי (ובשבת ז' גברי) מראש פ' אחרי מות עד סוף הפרשה, ומניחין ס"ת השני אצל הראשון ואומר הש"ץ ח"ק על שניהם, ומגביהין וגוללין ס"ת הראשון ומוציאין ס"ת השני וקורין למפטיר בפ' פינחס ובעשור לחדש וגו' עד ומנחתה ונסכיהם, ומפטירין בספר ישעיה סימן נ"ז מפסוק י"ד ואמר סולו סולו עד כי פי ה' דבר, והמפטיר מברך ברכה ראשונה וברכות ההפטרה ואומר על התורה וכו' בנוסח המסודר לתפלה בסדר ק"ש לשבת דף 228. (ואומרים בשבת יקום פרקן) ומזכירין נשמות ואומרים אב הרחמים לפי המנהג. (ואם יש מילה מלין קודם אשרי, ואם אין יכולים להביא התינוק לבהכ"נ וצריכים ללכת מבהכ"נ כדי למולו בביתו אז אין מלין עד אחר חזרת ס"ת למקומה, והמוהל אינו מברך על הכוס, ובמקום שנהגו לברך הכוס, נותנין לתינוק הכוס, שוקל הלכה ואם היולדת צריכה לאכול מלין ותשתה היא מן הכוס), ואומרים אשרי, יהללו וגו' ומחזירין ס"ת להיכל, והש"ץ אומר חצי קדיש, ועומדים להתפלל תפלת מוסף של י"כ.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה·

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים· מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים· וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים· לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים· מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ· מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה·

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים· זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים· וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל כָּל מַה־שֶּׁבָּרָאתָ· וְיִירָאוּךָ כָּל־הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים· וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם· כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׁלְטָן לְפָנֶיךָ עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ:

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְיָ לְעַמֶּךָ תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה לְדוֹרְשֶׁיךָ וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ וְשָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

וּבְכֵן צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ וְעוֹלָתָה תִּקְפָּץ־פִּיהָ. וְכָל־הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תִּכְלֶה כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן־הָאָרֶץ:

וְתִמְלוֹךְ אַתָּה יְיָ לְבַדֶּךָ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ בְּהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וּבִירוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

קָדוֹשׁ אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ וְאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדֶיךָ. כַּכָּתוּב וַיִּגְבַּהּ יְיָ צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים. אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ. וְרָצִיתָ בָּנוּ. וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת. וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ. וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ:

וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת־יוֹם השבת הזה לקדושה ולמנוחה ואת יום הַכִּפֻּרִים הַזֶּה לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה וּלְכַפָּרָה וְלִמְחָל־בּוֹ אֶת־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ באהבה מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אַדְמָתֵנוּ וְאֵין אֲנַחְנוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מֶלֶךְ רַחֲמָן שֶׁתָּשׁוּב וּתְרַחֵם עָלֵינוּ וְעַל־מִקְדָּשְׁךָ בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים וְתִבְנֵהוּ מְהֵרָה וּתְגַדֵּל כְּבוֹדוֹ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ גַּלֵּה כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ עָלֵינוּ מְהֵרָה וְהוֹפַע וְהִנָּשֵׂא עָלֵינוּ לְעֵינֵי כָּל־חָי וְקָרֵב פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ. וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת־קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם

ומוספים כהלכתם: ואת־מוסף יום השבת הזה ואת מוסף יום הכפרים הזה נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על־ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור:

לשבת וביום השבת שני־כבשים בני־שנה תמימם ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו: עלת שבת בשבתו על־עלת התמיד ונסכה:

ובעשור לחדש השביעי הזה מקרא־קדש יהיה לכם ועניתם את־נפשתיכם כל־מלאכה לא תעשו: והקרבתם עלה ליי ריח ניחח פר בן־בקר אחד איל אחד כבשים בני־שנה שבעה תמימם יהיו לכם: ומנחתם ונסכיהם כמדבר שלשה עשרנים לפר ושני עשרנים לאיל ועשרון לכבש ויין כנסכו ושני שעירים לכפר. (כ"א ושעיר לכפר מלבד חטאת הכפורים) ושני תמידים כהלכתם:

לשבת ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי ענג עם מקדשי שביעי כלם ישבעו ויתענגו מטובך. והשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית:

אלהינו ואלהי אבותינו. מחל לעונותינו ביום השבת הזה וביום הכפרים הזה. מחה והעבר פשעינו (וחטאתינו) מנגד עיניך. כאמור. אנכי אנכי הוא מחה פשעיך למעני וחטאתיך לא אזכר: ונאמר. מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאותיך. שובה אלי כי גאלתיך: ונאמר. כי־ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני יי תטהרו: לשבת אלהינו ואלהי אבותינו (רצה במנוחתנו) קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך. שבענו מטובך ושמחנו בישועתך. (והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת

ובעשור, במדבר כ"ט, ז'. ושני שעירים לכפר ושני תמידים כהלכתם, הנוסחאות מתחלפות, וכמ"א ושעיר לכפר ושני תמידים כהלכתם, וכמ"א ושעיר לכפר מלבד חטאת הכפורים ועולת התמיד ומנחתה ונסכיהם כמשפטם אשה לה', וכמ"א ושעיר לכפר מלבד חטאת הכפרים ושני תמידים כהלכתם, וכן נראה עמש"ל.

קדשך וינוחו בה ישראל מקדשי שמך·) וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת· כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר· וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל· וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה· מֶלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ השבת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפֻּרִים:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם· וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ· וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן· וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ·

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד· צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר· נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם· הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְּךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ· בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

שִׂים שָׁלוֹם, טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ׃ בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ׃ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם׃ וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ׃ בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃

תָּבוֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ, וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ׃ שֶׁאֵין אֲנַחְנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ׃ אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ׃

אָשַׁמְנוּ׃ בָּגַדְנוּ׃ גָּזַלְנוּ׃ דִּבַּרְנוּ דֹפִי׃ הֶעֱוִינוּ׃ וְהִרְשַׁעְנוּ׃ זַדְנוּ׃ חָמַסְנוּ׃ טָפַלְנוּ שֶׁקֶר׃ יָעַצְנוּ רָע׃ כִּזַּבְנוּ׃ לַצְנוּ׃ מָרַדְנוּ׃ נִאַצְנוּ׃ סָרַרְנוּ׃ עָוִינוּ׃ פָּשַׁעְנוּ׃ צָרַרְנוּ׃ קִשִּׁינוּ עֹרֶף׃ רָשַׁעְנוּ׃ שִׁחַתְנוּ׃ תִּעַבְנוּ׃ תָּעִינוּ׃ תִּעְתָּעְנוּ׃

סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לָנוּ׃ וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ׃ כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ, וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ׃

מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם, וּמַה נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים׃ הֲלֹא כָּל־הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ׃

אַתָּה יוֹדֵעַ רָזֵי עוֹלָם, וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל־חָי׃ אַתָּה חוֹפֵשׂ כָּל־חַדְרֵי בָטֶן וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב׃ אֵין (כָּל) דָּבָר נֶעְלָם מִמֶּךָּ, וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ׃

וּבְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ שֶׁתִּסְלַח לָנוּ עַל כָּל־חַטֹּאתֵינוּ, וְתִמְחַל־לָנוּ עַל כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ, וּתְכַפֶּר־לָנוּ עַל כָּל־פְּשָׁעֵינוּ׃

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאֹנֶס וּבְרָצוֹן:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאִמּוּץ הַלֵּב:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּבְלִי דָעַת:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּבִטּוּי שְׂפָתָיִם:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגָלוּי וּבַסָּתֶר:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגִלּוּי עֲרָיוֹת:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדִבּוּר פֶּה:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַעַת וּבְמִרְמָה:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהַרְהוֹר הַלֵּב:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהוֹנָאַת רֵעַ:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּוִדּוּי פֶּה:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּוְעִידַת זְנוּת:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזָדוֹן וּבִשְׁגָגָה:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזִלְזוּל הוֹרִים וּמוֹרִים:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחֹזֶק יָד:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחִלּוּל הַשֵּׁם:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטִפְשׁוּת פֶּה:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטֻמְאַת שְׂפָתָיִם:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיֵצֶר הָרָע:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיוֹדְעִים וּבְלֹא יוֹדְעִים:
(וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח־לָנוּ מְחַל־לָנוּ כַּפֶּר־לָנוּ:)
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַפַּת שֹׁחַד:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַחַשׁ וּבְכָזָב:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלָשׁוֹן הָרָע:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלָצוֹן:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַשָּׂא וּבְמַתָּן:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּנְטִיַּת גָּרוֹן:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂקּוּר עָיִן:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעֵינַיִם רָמוֹת:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעַזּוּת מֵצַח:
(וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח לָנוּ מְחַל לָנוּ כַּפֶּר־לָנוּ:)
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּפְרִיקַת עֹל:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּפְלִילוּת:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּצְדִיַּת רֵעַ:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּצָרוּת עָיִן:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּקַלּוּת רֹאשׁ:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּקַשְׁיוּת עֹרֶף:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרִיצַת רַגְלַיִם לְהָרַע:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּרְכִילוּת:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁבוּעַת שָׁוְא:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂנְאַת חִנָּם:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּתְשׂוּמֶת יָד:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּתִמְהוֹן לֵבָב:
(וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח לָנוּ מְחַל לָנוּ כַּפֶּר־לָנוּ:)
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם עוֹלָה:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם חַטָּאת:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם קָרְבַּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד:

*) נק״ק פפד״ם ומגנצא לוטרים בכלל הכתוב לטעה כעמוד.

וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם וַדַּי וְתָלוּי:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַכַּת מַרְדּוּת:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַלְקוּת אַרְבָּעִים:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה בִּידֵי שָׁמָיִם:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת וַעֲרִירוּת:
(וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח־לָנוּ מְחַל־לָנוּ כַּפֶּר־לָנוּ:)

וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין סְקִילָה. שְׂרֵפָה. הֶרֶג. וְחֶנֶק. עַל מִצְוַת עֲשֵׂה וְעַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה. בֵּין שֶׁיֶּשׁ־בָּהּ קוּם עֲשֵׂה. וּבֵין שֶׁאֵין בָּהּ קוּם עֲשֵׂה. אֶת־הַגְּלוּיִם לָנוּ וְאֶת־שֶׁאֵינָם גְּלוּיִם לָנוּ: אֶת־הַגְּלוּיִם לָנוּ כְּבָר אֲמַרְנוּם לְפָנֶיךָ וְהוֹדִינוּ לְךָ עֲלֵיהֶם. וְאֶת־שֶׁאֵינָם גְּלוּיִם לָנוּ לְפָנֶיךָ הֵם גְּלוּיִם וִידוּעִים. כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר, הַנִּסְתָּרֹת לַיְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם. לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת: כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ:

אֱלֹהַי. עַד שֶׁלֹּא נוֹצַרְתִּי אֵינִי כְדַאי. וְעַכְשָׁו שֶׁנּוֹצַרְתִּי כְּאִלּוּ לֹא נוֹצַרְתִּי. עָפָר אֲנִי בְּחַיָּי, קַל וָחֹמֶר בְּמִיתָתִי. הֲרֵי אֲנִי לְפָנֶיךָ כִּכְלִי מָלֵא בוּשָׁה וּכְלִמָּה. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁלֹּא אֶחֱטָא עוֹד, וּמַה־שֶּׁחָטָאתִי לְפָנֶיךָ מָרֵק בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. אֲבָל לֹא עַל־יְדֵי יִסּוּרִים וָחֳלָיִם רָעִים:

---

*) אין ספר״ם תוכר אמתרען קהלות ווירד נאך דיעזער אורדנונג געבעטעט.

וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם תָּלוּי:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה בִּידֵי שָׁמָיִם:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַלְקוּת אַרְבָּעִים:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַכַּת מַרְדּוּת: ועל כלם וכו׳.

אֱלֹהַי · נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה · וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי · וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה · מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם · עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ · לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

הש"ץ חוזר התפלה בקול, ומוסיפים בה פיוטים כל מקום כמנהגו, ומוסיף הש"ץ לומר עלינו לשבח בקשת אוחילה לאל כפתיחת ארון הקדש, ואומרים סדר העבודה שהיה כה"ג עושה ביוה"כ והודוי שהיה מתודה כ"ג, ואחר סדר העבודה מתחילים לומר סליחות וקובע הש"ץ הודוי ועל חטא וגו' בתוך ברכה אמצעית וצבור אומרים הודוי עמו בעמידה כמו בתפלת שחרית. ומתחיל הש"ץ רצה ואומרים ותערב והכהנים עולין לדוכן, ומסיים הש"ץ את התפלה ואומר קדיש תתקבל בנגון. ואין אומרים אין כאלהינו.

סדר מנחה ליום כפור ·

לפי סדר אשר ישנו השנה היה כראוי להתחיל מנחה באמירת אשרי, ובא לציון. ואין כן המנהג, אלא מניחים אותם שלאמרם עד אחר מנחה כדי להפסיק בהם בין מנחה לנעילה, ומתחילים מנחה בהוצאת ס"ת (ואין אומרין ואני תפלתי אפילו בחל בשבת) ואומרים ויהי בנסוע, גדלו, אב הרחמים, תגלה ותראה וכו' וקורין ג' גברי בפ' אחרי מות בפ' עריות (כדי להזהיר לעם שצריכים לפרוש מהן וכל מי שנכשל בהן יזכור ויתודה), וקורין לכהן מן וידבר ה' אל משה וכו' כמעשה ארץ עד וחי בהם אני ה', לוי עד את שם אלהיך אני ה', ישראל והוא המפטיר עד סוף הסדרה, ואין אומרים קדיש על הקריאה, ומגביהין וגוללין ס"ת, ומפטירין בס' יונה מתחלתו עד סופו (שיש בו גודל כח התשובה), ויש קהלות שמסיימים בפסוקי מיכה מי אל כמוך עד מימי קדם, והמפטיר מברך לפני ההפטרה ולאחריה ומסיים אלא לומר על התורה (והאידנא יעב"ץ קורא תגר על מנהג זה), ומכניסין ס"ת להיכל ואומרים יהללו ומזמור ובנחה, והש"ץ אומר חצי קדיש. ועומדים להתפלל תפלת י"ח בלחש כמו בשחרית, ואומרים שים שלום, והש"ץ חוזר התפלה, ואומרים בה פיוטים וסליחות כל מקום לפי מנהגו, ואם היום קצר יש לדלג בסליחות כדי להתחיל נעילה מבעוד יום, וטוב לומר מעט סליחות בנחת מהרבה במהירות. ואומר הש"ץ הודוי בתוך ברכה אמצעית כמו בשחרית והצבור אומרים עמו בעמידה. ואין נשיאת כפים במנחה, אבל אומר הש"ץ אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה וכו', ומסיים את התפלה ואומר קדיש שלם. ואין אומרים אבינו מלכנו (וקצת קהלות אומרים), ואין אומרים צדקתך אפילו בחל בשבת.

סדר נעילה ליום כפור ·

זמן תפלת נעילה הוא סמוך לשקיעת החמה בשעת נעילת השערים, ויש לזהר שלא לאחרה להתפלל נעילה אלא סמוך לשקיעת החמה בענין שיסיימו אותה עם צאת הכוכבים, כי תפלה זו היא כנגד נעילת שערי היכל שבמקדש שהיתה ביום אחר הדלקת נרות של בין הערבים וקודם צאת הכוכבים שאין שום עבודה בלילה, ואין להקדים אותה אלא כשהיום ארוך שאז יש לחוש שמא יאחרו ויאכלו עד הלילה. וגם נקראת תפלה זו בשם נעילת שערי שמים שבה נחתמים ביוה"כ, ואין נשיאת כפים אלא ביום, ולפיכך יזהרו החזנים שלא להאריך כדי שיוכלו להתפלל תפלת נעילה ביום, שהיא עיקר כל תפלות היום, שבכל הולך אחר החיתום, ומטעם זה גם פותחים הארון מקדם בכל תפלת נעילה. וזה סדרה, מתחילים ואומרים אשרי, ובא לציון גואל, ואח"כ אומר הש"ץ חצי קדיש, ועומדים להתפלל שבע (ואם חל בשבת מזכירים בה של שבת, אבל באתה הבדלת שלאחר הודוי אין מזכיר של שבת, אלא הש"ץ בחזרת התפלה שמזכירו גם שם) ואומרים ותחתמנו במקום ותכתבנו, ובמקום וכתוב אומרים וחתום ובמקום ונכתב אומרים ונחתם, ואומרים הודוי עד אתה יודע ולא אומרים אתה נותן יד וכו' ובשמונה בפסוק.

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך:

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה·

זכרנו לחיים· מלך חפץ בחיים· וחתמנו בספר החיים· למענך אלהים חיים· מלך עוזר ומושיע ומגן· ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע· מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישני עפר· מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה·

מי כמוך אב הרחמים· זוכר יצוריו לחיים ברחמים· ונאמן אתה להחיות מתים· ברוך אתה יי מחיה המתים:

אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה:

ובכן תן פחדך יי אלהינו על כל מעשיך ואימתך על כל מה שבראת· וייראוך כל המעשים וישתחוו לפניך כל הברואים· ויעשו כלם אגדה אחת לעשות רצונך בלבב שלם· כמו שידענו יי אלהינו שהשלטן לפניך עז בידך וגבורה בימינך ושמך נורא על כל מה שבראת:

ובכן תן כבוד יי לעמך תהלה ליראיך ותקוה לדורשיך ופתחון פה למיחלים לך שמחה לארצך וששון לעירך וצמיחת קרן לדוד עבדך ועריכת נר לבן ישי משיחך במהרה בימינו:

וחתמנו בספר החיים, וכן אומרים בנעילה בכל המקומות ל' חתימה במקום ל' כתיבה.

וּבְכֵן צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ וְעוֹלָתָה תִּקְפָּץ־פִּיהָ. וְכָל־הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תִּכְלֶה כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן־הָאָרֶץ:

וְתִמְלוֹךְ אַתָּה יְיָ לְבַדֶּךָ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ בְּהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וּבִירוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

קָדוֹשׁ אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ וְאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדֶיךָ. כַּכָּתוּב וַיִּגְבַּהּ יְיָ צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים. אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ. וְרָצִיתָ בָּנוּ. וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת. וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ. וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ:

וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת־יוֹם השבת הזה לקדושה ולמנוחה ואת יום הַכִּפּוּרִים הַזֶּה לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה וּלְכַפָּרָה וְלִמְחָל־בּוֹ אֶת־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ באהבה מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ. וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ. וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ. לִפְלֵיטָה וּלְטוֹבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה. זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה. וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים. וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ. כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מְחַל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם השבת הזה וביום הַכִּפּוּרִים הַזֶּה. מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ (וחטאתינו) מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. כָּאָמוּר. אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ

לא אזכר: ונאמר, מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאותיך, שובה אלי כי גאלתיך: ונאמר, כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני יי תטהרו: אלהינו ואלהי אבותינו (רצה במנוחתנו) קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך, שבענו מטובך ושמחנו בישועתך. (והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בה ישראל מקדשי שמך.) וטהר לבנו לעבדך באמת. כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישרון בכל דור ודור ומבלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח. ברוך אתה יי מלך מוחל וסולח לעונותינו ולעונות עמו בית ישראל. ומעביר אשמותינו בכל שנה ושנה. מלך על כל הארץ מקדש השבת וישראל ויום הכפרים:

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם. והשב את העבודה לדביר ביתך, ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון. ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך.

ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים. ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד. צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור. נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך ועל נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובקר וצהרים. הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך מעולם קוינו לך:

ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד:

וחתום לחיים טובים כל בני בריתך:

מודים דרבנן:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית. ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייתנו וקימתנו כן תחינו ותקימנו ותאסף גליותינו לחצרות קדשך לשמור חקיך ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם על שאנחנו מודים לך. ברוך אל ההודאות:

וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה. ברוך אתה יי, הטוב שמך ולך נאה להודות:

כ"ה אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה המשלשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו כהנים עם קדושך כאמור. יברכך יי וישמרך: יאר יי פניו אליך ויחנך: ישא יי פניו אליך וישם לך שלום:

שים שלום, טובה וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך. ברכנו אבינו כלנו כאחד באור פניך. כי באור פניך נתת לנו יי אלהינו תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום. וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך. בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה נזכר ונחתם לפניך אנחנו וכל עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום. ברוך אתה יי, עושה השלום:

אלהינו ואלהי אבותינו.

תבוא לפניך תפלתנו. ואל תתעלם מתחנתנו. שאין אנחנו עזי פנים וקשי ערף לומר לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו צדיקים אנחנו ולא חטאנו. אבל אנחנו חטאנו:

אשמנו. בגדנו. גזלנו. דברנו דפי. העוינו. והרשענו. זדנו. חמסנו. טפלנו שקר. יעצנו רע. כזבנו. לצנו. מרדנו. נאצנו. סררנו. עוינו. פשענו. צררנו. קשינו ערף. רשענו. שחתנו. תעבנו. תעינו. תעתענו.

סרנו ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לנו: ואתה צדיק על כל הבא עלינו. כי אמת עשית. ואנחנו הרשענו:

מה נאמר לפניך יושב מרום. ומה נספר לפניך שוכן שחקים. הלא כל הנסתרות והנגלות אתה יודע:

השחקים, כנ"ן נגלי כענין החי"ת הנסת יבלע יקרי יחשב ותפסים.

אַתָּה נוֹתֵן יָד לְפוֹשְׁעִים וִימִינְךָ פְּשׁוּטָה לְקַבֵּל שָׁבִים. וַתְּלַמְּדֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְהִתְוַדּוֹת לְפָנֶיךָ עַל כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ לְמַעַן נֶחְדַּל מֵעֹשֶׁק יָדֵינוּ וּתְקַבְּלֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ כְּאִשִּׁים וּכְנִיחוֹחִים. לְמַעַן דְּבָרֶיךָ אֲשֶׁר אָמָרְתָּ: אֵין קֵץ לְאִשֵּׁי חוֹבוֹתֵינוּ וְאֵין מִסְפָּר לְנִיחוֹחֵי אַשְׁמוֹתֵינוּ. וְאַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁאַחֲרִיתֵנוּ רִמָּה וְתוֹלֵעָה לְפִיכָךְ הִרְבֵּיתָ סְלִיחָתֵנוּ. מָה אֲנַחְנוּ מֶה חַיֵּינוּ מֶה חַסְדֵּנוּ מַה־צִּדְקֵנוּ (מַה יִּשְׁעֵנוּ) מַה־כֹּחֵנוּ מַה גְּבוּרָתֵנוּ מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ הֲלֹא כָּל־הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן לְפָנֶיךָ וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הָיוּ וַחֲכָמִים כִּבְלִי מַדָּע וּנְבוֹנִים

[illegible]

בְּלִי הַשְׂכֵּל כִּי רֹב מַעֲשֵׂיהֶם תֹּהוּ וִימֵי חַיֵּיהֶם הֶבֶל לְפָנֶיךָ
וּמוֹתַר הָאָדָם מִן־הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל:
אַתָּה הִבְדַּלְתָּ אֱנוֹשׁ מֵרֹאשׁ וַתַּכִּירֵהוּ לַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ: כִּי
מִי יֹאמַר לְךָ מַה תִּפְעָל וְאִם־יִצְדַּק מַה־יִּתֶּן־לָךְ: וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת־יוֹם (בש"ק בנוסחת התפלה מוסיף כאן השבת הזה ואת יום)
צוֹם הַכִּפֻּרִים הַזֶּה קֵץ וּמְחִילָה וּסְלִיחָה עַל כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ לְמַעַן
נֶחְדַּל מֵעֹשֶׁק יָדֵינוּ וְנָשׁוּב אֵלֶיךָ לַעֲשׂוֹת חֻקֵּי רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם:
וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ כִּי לֹא תַחְפֹּץ בְּהַשְׁחָתַת
עוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר דִּרְשׁוּ יְיָ בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב: וְנֶאֱמַר
יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל־יְיָ וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־
אֱלֹהֵינוּ כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ: וְאַתָּה אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת חַנּוּן וְרַחוּם אֶרֶךְ־
אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וּמַרְבֶּה לְהֵטִיב וְרוֹצֶה אַתָּה בִּתְשׁוּבַת רְשָׁעִים
וְאֵין אַתָּה חָפֵץ בְּמִיתָתָם. שֶׁנֶּאֱמַר אֱמֹר אֲלֵיהֶם חַי־אָנִי נְאֻם
אֲדֹנָי יֱהֹוִה אִם־אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם־בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ
וְחָיָה. שׁוּבוּ שׁוּבוּ מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וְלָמָּה תָמוּתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל:
וְנֶאֱמַר, הֶחָפֹץ אֶחְפֹּץ מוֹת רָשָׁע נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה הֲלוֹא בְּשׁוּבוֹ

בלי השכל, כי רב מעשיהם תהו וימי חייהם, בספורי ספרי מעשינו חיינו נבמי ספרים נכ"ם. והוא ע"פ נוסח הר עמרם והרמב"ם, וגרסת מהרי"ל היא כי כל מעשיהם, וכן הוא בסדור כמ"ה ובספר מי"ו, גם הר עמרם והרמב"ם ואבודרהם גורסים כי כל, וראה למעלה דף 45 ודף 206. ומותר האדם וגו' ר"ל מכל המדות והבחינות של האדם אין לו יתרון מן הבהמה כי הכל כמו מן העפר וגו' אל העפר (קהלת ג' י"ט).

אתה הבדלת אנוש, כירם לנגדכם, בעבור אשמת אדה"ר נשרד מג"ע, ותכירהו לעמוד לפניך. נעבור שתחרט לא נרשו טבל וכל אלה הזכינו מקדב לג"ע נעמוד לפניו, ואשר ותכירהו. בלומר הכרת זמנו וכן התכנסתו תע"ב אתמה וסיה צייך לעצות לו רע עכ"ל תוגל היוסף בסירים שזה נראה לשונים למנם הפשט והכרת טלחתי בעירום נרשם על גליון סמור יען י"ל אתה הבדלת אנוש מראש ותכירהו לעמוד לפניך, פי' הבדלת אותו לשעבדך וכיבדת אותו לדבר זה בשמיל ויגריך ויתקיים כפנך ע"י תשובה וצדקה, וכל זה עשית בשבל למענה החיים עכ"ל וכזה עולה ג"כ יפה תגור הלשון עם טם אקדים נב, ר"ל אע"פ שהאדם הבל הוא ואלולי באין בגנך כמל זאת נוחם לך כי הבדל אותו מראשים כיצירה מכל שאר הברואים בנתת לו רשות מבלם מעדנו לעבוד מלוחיו, והנה הלשון בעיניו על דרך ל הכתוב מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו ותחסרהו מעט מאלהים וגו' (תהלים ח' ה'). מה תפעל, בג"י מה תעשה וכן גורס הרשב"ם בסדר התפלות ונבוא עם ב קהלת ח, ד. תמצא בעירום הלך ג' פ' י"ג נוסחו בכמסדרים. ואם יצדק כ איוב ל"ה, ונמסור בושם בדבר נשקום יאם יצדק הבטוח ...וזה יאלבן לזמן שי נמר על פעליו" (איוב ג'. כ"ט) את יום הכפורים, בעקבת מהרים את יום צום הכפורים יום כל"י אחד מלאתי בן, הגה כמוכל כמ"ה ורש"ו ואחר מ"י איננו גם לא עמרם והסש"ס לא גרסי לו. בהשחתת עולם, איך תכן נאבוד העולם רק בישט מחשבתם שנאמר. בנ"י אחר בדבר שנאמר, יכן משואר דמום ברוב כתן אע"ג. דרשו ה', ישעיה נ"ה, ו' יעזב רשע, שם נ"ה, ז'. ואתה אלוה סליחות גם הוא ספוק בנחמיה ט', י"ז לכן עשוה הוא מכ אחות המדות ממל ואמה, ובנר בזה לאבודרהם המוסיף ואמת שועל מה כי אינו כתוב בפסוק עכ"ל וכן איננו בנ"י גם בסדר הרשב"ם לא נמצא. בתשובת רשעים, כן הטעות וכן נכתוב רס. אמר אליהם, יחזקאל ל"ג, י"א. החפץ אחפץ, שם י"ח, כ"ג. וגם בפסוק כתוב

מדרכיו וחיה: ונאמר, כי לא אחפץ במות המת נאם אדני יהוה, והשיבו וחיו: כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישרון בכל דור ודור, ומבלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח:

אלהי, עד שלא נוצרתי איני כדי, ועכשו שנוצרתי כאלו לא נוצרתי, עפר אני בחיי, קל וחמר במיתתי, הרי אני לפניך ככלי מלא בושה וכלמה, יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שלא אחטא עוד, ומה שחטאתי לפניך מרק ברחמיך הרבים, אבל לא על ידי יסורים וחלים רעים:

אלהי, נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה, ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה: פתח לבי בתורתך ובמצותיך תרדוף נפשי, וכל החושבים עלי רעה, מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם, עשה למען שמך עשה למען ימינך עשה למען קדשתך עשה למען תורתך, למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך ועננו: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגאלי: עשה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

יהי רצון לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמניות: וערבה ליי מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמניות:

הש"ץ חוזר התפלה ואומר קדושת שופר(?) וקודם הודוי נתוך התפלה ובנעילה עוביד נג של אב ואומרים והערב והכהנים נושאים כפיהם, ואחר התפלה אומרים אבינו מלכנו אפילו בשבת, ואומרים גם התבנו במקום כתבנו ואח"כ אומר הש"ץ קדיש תתקבל, ואומרים שמע ישראל פעם אחת, בשכמל"ו ג"פ, ה' הוא האלהים ז"פ (ונק"ק פפ"ד אומרים תחלה ה' הוא האלהים ז"פ, ואח"כ שמע ישראל פעם אחת, ואח"כ בשכמל"ו ג"פ ואח"כ [illegible]), ותוקעין תקיעה אחת ואפילו חל בשבת, וצריך להוסיף מחול על הקדש אבל אין לסדרן יותר מכשיעור מפני החולים ובאים שעיברת יסודיקום. ומתפללים תפלת ערבית בסדר מ"ש ומתחילין והוא רחום וגו' ואומרים אתה חוננתנו כתוכן הדעת, ואחר התפלה קדיש תתקבל, עלינו, (ובמ"ג אומרים גם ותן לך), ומבדילין על הכוס בפה"ג והמבדיל, ומברכים גם על הנר בורא מאורי האש, אבל לא על הבשמים אם לא כשחל (יבול יוסף אומן כתב שאפילו במ"ש) ואין מברכין על הבשמים לבד הקהלות תלוקות כשיתנביסם). אין מברכין כי אם על האור שבתה מבע"י, או שהודלק מהנר כנון לחולה, ועל הנר שהודלק ממנו או מנרות בה"כ ומבשרים לנשיהם ומוקדים פיו את רעבו לשלום בדרך שאומרים בכניסת י"ם, ואוכלים ושותים ושמחים. המדקדקים מתחילים מיד בעשיית הסוכה לקיים ילכו מחיל אל חיל. ונוהגין לקדש הלבנה במוצאי י"כ לסתירה י"כ ששמחים למ"ב ואין אומרים תחנון ולא לשנגות.

בשבת שבין י"כ לסכות קורין האזינו ומפטירין וידבר דוד, ואין מזכירין נשמות ואין אומרים צדקתך במנחה. ובמ"ג אין אומרים ויהי נועם וא"ק, ואין מתענין בין י"כ לסוכות.

מות רב"א, והרבה [illegible] כמות [illegible] כמו בפסוק הקודם. כי לא אחפץ, שם י"ח, ל"ב. במות המת שרשע נקרא מת. על שם ביוי, וכן ימות המת (דברים י"ז, ו') [illegible]; ולהכן הצדיקים אף במיתתן קרויין חיים (ברכות דף י"ח) כי אתה סלחן לישראל, [illegible] בלשון „כי אתה סלחן לישראל כל העולמים", [illegible] שאנו חותם תפלת נעילה [illegible] אתה סלחן, אלא כך פירשו „[illegible] ותחול לנו ומלחם [illegible] מכן, [illegible]

חנוכה לא יחול ביום ג'. וגרסינן בגמ' שבת דף כ"א ב' מאי חנוכה, ת"ר בכ"ה בכסלו יומי חנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון ודלא להתענות, שכשנכנסו יונים להיכל טמאו כל השמנים, וכשגברה יד בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא כדי להדליק יום אחד ונעשה בו נס והדליקו ממנו ח' ימים, לשנה האחרת קבעום י"ט בהלל והודאה עכ"ל.

הדלקת נרות חנוכה.

בלילה הראשון מדליק נר אחד, מכאן ואילך מוסיף נר אחד בכל לילה עד שבלילה ח' יהיו ח' נרות, ונוהגים שכל אחד מבני הבית מדליק והולך ומוסיף, וצריך להדליק כל אחד במקום מיוחד שיהא ניכר לכל אחד כמה נרות מדליק, ואין להדליק בעיגול ולא אחד גבוה ואחד נמוך אלא בשורה שוה. מצוה להניח נר חנוכה על פתח הבית הסמוך לר"ה מבחוץ. היה דר בעליה מניחו בחלון הסמוך לר"ה, ובשעת הסכנה מניחו על שלחנו ודיו. מניחו למעלה מג' טפחים ולמטה מעשרה טפחים. וצריך נר אחר להשתמש לאורו.

זמן הדלקה הוא משתשקע החמה ויאותו לאור הנר. שכחו נאנס ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק שהוא כמו חצי שעה, וצריך ליתן בה שמן כשיעור זה; עבר זמן זה ולא הדליק, מדליק והולך כל הלילה (וספק ברכה להקל); עבר הלילה ולא הדליק אין לו תשלומין, וידליק בשאר הלילות כשאר בני אדם. בערב שבת מדליק נר חנוכה תחלה ואח"כ נר של שבת; וכן במוצאי שבת מדליקין ואח"כ מבדילין. מי שאין ידו משגת לקנות נר חנוכה ונר של שבת, נר של שבת קודם, (אבל יין, לקידוש ולהבדלה נדחה מפני נר חנוכה).

קודם הדלקה מברכים.

פֿאר דעם אנצינדען דער חנכה-ליכטער זאגט מאן פֿאלגענדע ברכות:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁלַּחֲנֻכָּה:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה
נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה:

בליל ראשון מברכים גם שהחינו, וכן מי שנאנס ולא הדליק בליל א' מברך זמן כשמדליק

אין ערשטען אבענד זאגט מאן נאך שהחינו.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

להדליק נר, שעשה נסים, שהחינו, בשבת דף כ"ג ושם' פוסקים פרק ב' הלכה ו', ורמב"ם הלכות מגלה וחנוכה פרק ג' הלכה ד' וסמ"ג בסופו וטור א"ח ס' תרע"ו. וכתב התניא בשם ר"ה בשלה נמצאו ברכות שכתב רבינו יוסף ז"ל ברכת חנוכה שתיקנו להדליק מצות סופר הוא ואע"פ שבכל הספרים כתוב נר להדליק, תדע דמצוה להדליק ע"י שליח, ועוד אי רוקה הוא להדליק מפני מה לא תקנו [illegible] כשאין לו הא הוא ימצא לשול לשאול לא מצוה דלאו איהו עביד [illegible] (שבת דף ז' ע"ב), אמאי אתיק ליה, איבעי ליה למיטר מהי דלאו מגי דלאו איהו מהיל [illegible] דהא נר חנוכה מגי ליה ע"י שליח ומברכינן עלה להדליק, אלא מטות סופר הוא הטעות בספרים, [illegible] כם' לולב בגזול כילד מברכים על נר חנוכה, בא"י אמ"ה אקב"ו על מצות הדלקת נר של חנוכה עכ"ל. שלחנכה תנה אחת, ולא כמו אשר לחנוכה כלימר מיוחד לחנוכה ולא לגולת דבר אחר, כן כתב הרש"ל [illegible] להדליק נר שלחנכה, תנה אחת, ולא של חנוכה, [illegible] שבת שלפני [illegible] נר של שבת [illegible] של שבת, אבל הכא הנר [illegible] כשאר נרות ואינו עשוי להאיר [illegible] אלא לפרסומי ניסא דחנוכה. [illegible] נר שלחנכה כלומר שאינו עשוי אלא לחנוכה ולא לזולתו עכ"ל [illegible] גם בבית יוסף א"ח ס' תרע"ו גורס להדליק נר חנוכה בלתי מלת של, וגם לא [illegible] בנמ"ת ובמט"ד כנפתח בכ"ל להורות על [illegible] וידענו כי בכל שתי תבות אשר הבנים בהן [illegible] בזמן הזה, בימים ההם, בעת הזאת, [illegible] לחלק בין [illegible] נחירק, [illegible] מעם ובהליך [illegible] נפרדות.

בליל ראשון יתחיל להדליק בנר הקצה הימני, ובליל שני יתחיל להדליק [illegible] נר הסמוך לו [illegible] ואחר שהדליק נר ראשון אומר זה. [illegible]

הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ אֲנַחְנוּ מַדְלִיקִים עַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַנִּסִּים וְעַל הַנִּפְלָאוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ עַל־יְדֵי כֹּהֲנֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים וְכָל־שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ קֹדֶשׁ וְאֵין לָנוּ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם אֶלָּא לִרְאוֹתָם בִּלְבָד כְּדֵי לְהוֹדוֹת לְשִׁמְךָ עַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְעַל־נִסֶּיךָ וְעַל־יְשׁוּעָתֶךָ׃

אחר הדלקה נוהגים לומר פיוט זה.

מָעוֹז צוּר יְשׁוּעָתִי. לְךָ נָאֶה לְשַׁבֵּחַ. תִּכּוֹן בֵּית תְּפִלָּתִי. וְשָׁם תּוֹדָה נְזַבֵּחַ. לְעֵת
תָּכִין מַטְבֵּחַ. מִצָּר הַמְנַבֵּחַ. אָז אֶגְמוֹר. בְּשִׁיר מִזְמוֹר. חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ׃
רָעוֹת שָׂבְעָה נַפְשִׁי. בְּיָגוֹן כֹּחִי כָּלָה. חַיַּי מֵרְרוּ בְקֹשִׁי. בְּשִׁעְבּוּד מַלְכוּת עֶגְלָה.
וּבְיָדוֹ הַגְּדוֹלָה. הוֹצִיא אֶת־הַסְּגֻלָּה. חֵיל פַּרְעֹה. וְכָל־זַרְעוֹ. יָרְדוּ כְּאֶבֶן מְצוּלָה׃
דְּבִיר קָדְשׁוֹ הֱבִיאַנִי. וְגַם שָׁם לֹא שָׁקַטְתִּי. וּבָא נוֹגֵשׂ וְהִגְלַנִי. כִּי זָרִים עָבַדְתִּי.
וְיֵין רַעַל מָסַכְתִּי. כִּמְעַט שֶׁעָבַרְתִּי. קֵץ בָּבֶל. זְרֻבָּבֶל. לְקֵץ שִׁבְעִים נוֹשָׁעְתִּי׃
כְּרוֹת קוֹמַת בְּרוֹשׁ בִּקֵּשׁ. אֲגָגִי בֶּן הַמְּדָתָא. וְנִהְיָתָה לוֹ לְמוֹקֵשׁ. וְגַאֲוָתוֹ נִשְׁבָּתָה.
רֹאשׁ יְמִינִי נִשֵּׂאתָ. וְאוֹיֵב שְׁמוֹ מָחִיתָ. רֹב בָּנָיו. וְקִנְיָנָיו. עַל הָעֵץ תָּלִיתָ׃
יְוָנִים נִקְבְּצוּ עָלַי. אֲזַי בִּימֵי חַשְׁמַנִּים. וּפָרְצוּ חוֹמוֹת מִגְדָּלַי. וְטִמְּאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים.
וּמִנּוֹתַר קַנְקַנִּים. נַעֲשָׂה נֵס לְשׁוֹשַׁנִּים. בְּנֵי בִינָה. יְמֵי שְׁמֹנָה. קָבְעוּ שִׁיר וּרְנָנִים׃

הנרות הללו, במס' סופרים פרק כ' הלכה ו' [illegible]

[illegible]

מגלה יונית היא מגלת אנטיוכס*).

1 וַיְהִי בִּימֵי אַנְטִיוֹכַס מֶלֶךְ יָוָן מֶלֶךְ גָּדוֹל וְחָזָק הָיָה וְתַקִּיף בְּמֶמְשַׁלְתּוֹ
2 וְכָל־הַמְּלָכִים יִשְׁמְעוּ לוֹ: וְהוּא כָּבַשׁ מְדִינוֹת רַבּוֹת וּמְלָכִים חֲזָקִים וְהֶחֱרִיב
3 טִירוֹתָם וְהֵיכְלֵיהֶם שָׂרַף בָּאֵשׁ וְאַנְשֵׁיהֶם בְּבֵית הָאֲסוּרִים אָסַר: מִימֵי
4 אֲלֶכְּסַנְדְּרוֹס הַמֶּלֶךְ לֹא קָם מֶלֶךְ כָּמֹהוּ בְּכָל־עֵבֶר הַנָּהָר: וְהוּא בָנָה מְדִינָה
גְּדוֹלָה עַל־חוֹף הַיָּם לִהְיוֹת לוֹ לְבֵית מַלְכוּת וַיִּקְרָא־לָהּ מְדִינַת אַנְטִיוֹכְיָא
5 עַל־שְׁמוֹ: וְגַם בַּגְרִים מִשְׁנֵהוּ בָּנָה מְדִינָה אַחֶרֶת לְנֶגְדָּהּ וַיִּקְרָא־לָהּ בַּגְרִים
6 עַל־שְׁמוֹ וְכֵן שְׁמוֹתָן עַד הַיּוֹם הַזֶּה: בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים
לְמָלְכוֹ הִיא שְׁנַת מָאתַיִם וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנִים לְבִנְיַן בֵּית הָאֱלֹהִים שָׂם פָּנָיו
7 לַעֲלוֹת לִירוּשָׁלָיִם: וַיַּעַן וַיֹּאמֶר לְשָׂרָיו הֲלֹא יְדַעְתֶּם כִּי יֵשׁ עַם הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר
8 בִּירוּשָׁלַיִם בֵּינֵינוּ: לֵאלֹהֵינוּ אֵינָם מַקְרִיבִים וְדָתֵינוּ אֵינָם עוֹשִׂים וְדָתֵי הַמֶּלֶךְ
9 עוֹזְבִים, לַעֲשׂוֹת דָּתָם: וְגַם הֵם מְיַחֲלִים לְיוֹם שִׁבְרוֹן הַמְּלָכִים וְהַשִּׁלְטוֹנִים
וְאוֹמְרִים מָתַי יִמְלֹךְ עָלֵינוּ מַלְכֵּנוּ וְנִשְׁלוֹט בַּיָּם וּבַיַּבָּשָׁה וְכָל־הָעוֹלָם יִנָּתֵן
10 11 בְּיָדֵנוּ: אֵין כָּבוֹד לַמַּלְכוּת לְהָנִיחַ אֵלֶּה עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: עַתָּה בּוֹאוּ וְנַעֲלֶה
עֲלֵיהֶם וּנְבַטֵּל מֵהֶם אֶת־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת לָהֶם שַׁבָּת רֹאשׁ־חֹדֶשׁ
12 וּמִילָה. וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי שָׂרָיו וּבְעֵינֵי כָל־חֵילוֹ: בְּאוֹתָהּ שָׁעָה קָם אַנְטִיוֹכַס
הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח אֶת־נִיקָנוֹר מִשְׁנֵהוּ בְּחַיִל גָּדוֹל וְעַם רָב וַיָּבֹא לְעִיר יְהוּדָה
13 לִירוּשָׁלָיִם: וַיַּהֲרֹג בָּהּ הֶרֶג רַב וַיִּבֶן בָּמָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר
אָמַר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבָדָיו הַנְּבִיאִים שָׁם אַשְׁכֵּן שְׁכִינָתִי לְעוֹלָם בַּמָּקוֹם
14 הַהוּא שָׁחֲטוּ אֶת־הַחֲזִיר וַיָּבִיאוּ אֶת־דָּמוֹ לַעֲזָרַת הַקֹּדֶשׁ: וּבִהְיוֹת זֶה כַּאֲשֶׁר
שָׁמַע יוֹחָנָן בֶּן־מַתִּתְיָה כֹּהֵן גָּדוֹל כִּי זֶה הַמַּעֲשֶׂה נַעֲשָׂה נִמְלָא קֶצֶף וְחֵמָה
15 וְזִיו פָּנָיו נִשְׁתַּנָּה וַיִּוָּעַץ בְּלִבּוֹ מַה־שֶּׁיּוּכַל לַעֲשׂוֹת עַל־זֶה: וְאָז יוֹחָנָן בֶּן־
מַתִּתְיָה עָשָׂה לוֹ חֶרֶב שְׁתֵּי זְרָתוֹת אָרְכָּהּ וְזֶרֶת אַחַת רָחְבָּהּ תַּחַת בְּגָדָיו
16 עֲטוּפָה: וַיָּבֹא לִירוּשָׁלַיִם וַיַּעֲמֹד בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרָא לַשּׁוֹעֲרִים וַיֹּאמֶר לָהֶם
17 אֲנִי יוֹחָנָן בֶּן־מַתִּתְיָה בָּאתִי לָבוֹא לִפְנֵי נִיקָנוֹר: וְאָז בָּאוּ הַשּׁוֹעֲרִים וְהַשּׁוֹמְרִים
וַיֹּאמְרוּ לוֹ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל שֶׁל־הַיְּהוּדִים עוֹמֵד בַּפֶּתַח וַיַּעַן נִיקָנוֹר וַיֹּאמֶר לָהֶם

---

*) המגלה היקרה הזאת הנמצאה במחזור יען דפוס שאלוניקי (ונעתקה משם לסדר תפלת הספרדים דפוס ווינא שנת תק"ם) היא אחת מפליאות הספרים של סופרינו הקדמונים, והיא כתובה בעקר לשונה בל' ארמית צחה ואח"כ נעתקה מלשון זו לל' עברית וכן באה בדפוס אך לשונה הארמית היתה שמונה נסתרים עד כי בשנת תרי"א קם החכם פיליפאווסקי והדפיסה בשתי לשונותיה ארמית ועברית ע"פ כ"י שמצא באוצר ספרי לונדון הבירה, ושפט עליה שהיא קדומה מזמן לספרי החשמונאים הנקראים אפוקריפא. ויש לדעת כי נמצאה למגלה הזאת גם העתקה אשכנזית ונדפסה [illegible] בשנת ז"ת, והיא נעשה לידי הר' נשר פרענק מפרענקבורג, ולא ידע שלוקה מעוף לשונה העברית ואף לא מלשונה הארמית אבל על כן חשב להועיל להעתיק את העתקה האשכנזית אשר היא ללשון הקדש ולהגיהה לדפוס בשנת תקס"ז. פעם פתח לבבל, ואילו היה יודע את המגלה נעלם לשונה העקרית לא היה עושה שעשתה המעתיק.

בוא יבוא: ואז יוחנן הובא לפני ניקנור ויען ניקנור ויאמר ליוחנן אתה
הוא אחד מן־המורדים אשר מרדו במלך ואינם רוצים בשלום מלכותו:
ויען יוחנן לפני ניקנור ויאמר אדוני אני הוא עתה באתי לפניך אשר
תרצה אעשה: ויען ניקנור ויאמר ליוחנן אם כרצוני אתה עושה קח חזיר
ושחטהו על־הבמה ותלבש בגדי מלכות ותרכב על־סוס המלך וכאחד
מאוהבי המלך תהיה: וכאשר שמע יוחנן השיבו דבר אדוני אני ירא
מבני ישראל פן־ישמעו כי עשיתי כן ויסקלוני באבנים: עתה יצא כל־
איש מלפניך פן יודיעום אז ניקנור הוציא מלפניו כל־איש: בעת ההיא
נשא יוחנן בן־מתתיה עיניו לשמים ותקן תפלתו לפני אלהיו ויאמר אלהי
ואלהי אבותי אברהם יצחק ויעקב אל־תתנני נא ביד הערל הזה כי אם
יהרגני ילך וישתבח בבית דגון אלהיו ויאמר אלהי נתנו בידי: באותה
שעה פסע עליו שלש פסיעות ויתקע החרב בלבו וישלך אותו חלל בעזרת
הקדש: לפני אלהי השמים ענה יוחנן ואמר אלהי לא תשים עלי חטא
כי הרגתיו בקדש עתה כן תתן את־כל־העמים אשר באו עמו להצר
ליהודה ולירושלים: אז יצא יוחנן בן־מתתיה ביום ההוא וילחם בעמים
ויהרג בהם הרג רב: מספר ההרוגים אשר הרג ביום ההוא שבע מאות
ושנים (ושבעים) אלף אשר היו הורגים אלה לאלה: בשובו בנה עמוד על־
שמו ויקראלו מכבי ממית החזקים: ויהי כאשר שמע אנטיוכס
המלך כי נהרג ניקנור משנהו צר לו מאד וישלח להביא לו בגרים הרשע
המשנה את־עמו: ויען אנטיוכס ויאמר לבגרים הלא ידעת אם־לא שמעת
אשר־עשו לי בני ישראל הרגו חילי ויבזו מחנותי ושרי: עתה על ממוניכם
אתם בוטחים או בתיכם לכם הם. באו ונעלה עליהם ונבטל מהם הברית
אשר כרת להם אלהיהם שבת ראש־חדש ומילה: אז בגרים הרשע וכל־
מחנותיו באו לירושלים ויהרג בהם הרג רב ויגזר בה גזרה גמורה על־שבת
ראש־חדש ומילה: בהיות זה כאשר היה דבר המלך נחפז מצאו איש
אשר־מל בנו ויביאו האיש ואשתו ויתלו אותם כנגד הילד: וגם אשה
אשר ילדה בן אחרי־מות בעלה ותמל אותו לשמונה ימים ותעל על־חומת
ירושלים ובנה מהול בידה: ותען ותאמר לך אומרים בגרים הרשע אתם
חושבים לבטל מאתנו הברית אשר כרת עמנו ברית אבותינו לא־נבטל
ממנו שבת ראש חדש ומילה מבני בנינו לא יוסר: ותפל בנה לארץ
ותפול אחריו וימותו שניהם כאחד ורבים מבני ישראל אשר היו עושים

37 כֵּן בַּיָּמִים הָהֵם וְלֹא שָׁנוּ בְּרִית אֲבוֹתָם: בִּזְמַן הַהוּא אָמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֵלֶּה לָאֵלֶּה בֹּאוּ וְנֵלֵךְ וְנִשְׁבּוֹת בַּמְּעָרָה פֶּן נְחַלֵּל אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיַּלְשִׁינוּ
38 אוֹתָם לִפְנֵי בַּגְרִיס: אָז בַּגְרִיס הָרָשָׁע שָׁלַח אֲנָשִׁים חֲלוּצִים וַיָּבֹאוּ וַיֵּשְׁבוּ עַל
פִּי הַמְּעָרָה וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם, יְהוּדִים צְאוּ אֵלֵינוּ אִכְלוּ מִלַּחְמֵנוּ וּשְׁתוּ מִיֵּינֵנוּ
39 וּמַעֲשֵׂינוּ תִהְיוּ עוֹשִׂים: וַיַּעֲנוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה לָאֵלֶּה זוֹכְרִים אֲנַחְנוּ
אֲשֶׁר צִוָּנוּ יְיָ עַל־הַר סִינַי שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבּוֹת עַתָּה טוֹב לָנוּ אֲשֶׁר נָמוּת בַּמְּעָרָה מֵאֲשֶׁר נְחַלֵּל אֶת־יוֹם
40 הַשַּׁבָּת: בִּהְיוֹת זֶה כַּאֲשֶׁר לֹא־יָצְאוּ אֲלֵיהֶם הַיְּהוּדִים וַיָּבִיאוּ עֵצִים וַיִּשְׂרְפוּ
41 עַל־פִּי הַמְּעָרָה וַיָּמוּתוּ כְּאֶלֶף אִישׁ וְאִשָּׁה: אַחֲרֵי כֵן יָצְאוּ חֲמִשָּׁה בְנֵי־מַתִּתְיָה
יוֹחָנָן וְאַרְבָּעָה אֶחָיו וַיִּלָּחֲמוּ בָּעַמִּים וַיַּהַרְגוּ בָהֶם הֶרֶג רַב וַיְגָרְשׁוּם לְאִיֵּי הַיָּם
42 כִּי בָטְחוּ בֵּאלֹהֵי הַשָּׁמָיִם: אָז בַּגְרִיס הָרָשָׁע נִכְנַס בִּסְפִינָה אַחַת
43 וַיָּנָס אֶל־אַנְטִיוֹכַס הַמֶּלֶךְ וְעִמּוֹ אֲנָשִׁים פְּלִיטֵי חֶרֶב: וַיַּעַן בַּגְרִיס וַיֹּאמֶר
לְאַנְטִיוֹכַס הַמֶּלֶךְ אַתָּה הַמֶּלֶךְ שַׂמְתָּ צִוּוּי לְבַטֵּל מִן־הַיְּהוּדִים שַׁבָּת רֹאשׁ
44 חֹדֶשׁ וּמִילָה מִרְמָה גְדוֹלָה וּמֶרֶד בְּתוֹכָהּ: אֲשֶׁר אִם־יֵלְכוּ כָל־הָעַמִּים
וְהָאֻמּוֹת וְהַלְּשׁוֹנוֹת לֹא יוּכְלוּ לַחֲמִשָּׁה בְּנֵי מַתִּתְיָהוּ מֵאֲרָיוֹת הֵם חֲזָקִים
45 וּמִנְּשָׁרִים הֵם קַלִּים וּמִדֻּבִּים הֵם מְמַהֲרִים: עַתָּה הַמֶּלֶךְ עֲצָתִי תִּיטַב
עָלֶיךָ וְלֹא תִלָּחֵם בַּאֲנָשִׁים מְעַט כִּי אִם־תִּלָּחֵם בָּהֶם וְתֵבוֹשׁ בְּעֵינֵי כָל־
46 הַמְּלָכִים: לָכֵן כְּתוֹב וּשְׁלַח סְפָרִים בְּכָל־מְדִינוֹת מַלְכוּתֶךָ וְיָבֹאוּ שָׂרֵי
הַחֲיָלוֹת וְלֹא־יִשָּׁאֵר מֵהֶם אֶחָד וְגַם פִּילִים מְלֻבָּשִׁים שִׁרְיוֹנִים יִהְיוּ עִמָּהֶם:
47 וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי אַנְטִיוֹכַס הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח סְפָרִים לְכָל־מְדִינוֹת מַלְכוּתוֹ
וַיָּבֹאוּ שָׂרֵי כָל־הָעַמִּים וְהַמַּמְלָכוֹת וְגַם פִּילִים מְלֻבָּשִׁים שִׁרְיוֹנִים עִמָּהֶם
48 בָּאוּ: שֵׁנִית קָם בַּגְרִיס הָרָשָׁע וַיָּבֹא לִירוּשָׁלַיִם בָּקַע הַחוֹמָה וַיְנַתֵּק הַמָּבוֹא
וַיִּשְׁבֹּר בַּמִּקְדָּשׁ שְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה פְּרָצוֹת[1] וְגַם מִן־הָאֲבָנִים שִׁבֵּר עַד־אֲשֶׁר הָיוּ
כֶּעָפָר וַיַּחְשׁוֹב בְּלִבּוֹ וַיֹּאמֶר הַפַּעַם הַזֹּאת לֹא יוּכְלוּ לִי כִּי רַב חֵילִי וְעֹז יָדִי·
49 וֵאלֹהֵי הַשָּׁמַיִם לֹא חָשַׁב כֵּן: וּכְשָׁמְעוּ חֲמִשָּׁה בְּנֵי מַתִּתְיָה קָמוּ וַיָּבֹאוּ לַמִּצְפָּה
50 גִלְעָד אֲשֶׁר הָיָה־שָׁם פְּלֵיטָה לְבֵית יִשְׂרָאֵל בִּימֵי שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא: צוֹם גָּזְרוּ
51 וַיֵּשְׁבוּ עַל־הָאֵפֶר לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי הַשָּׁמָיִם: אָז נָפַל בְּלִבָּם עֵצָה
טוֹבָה. יְהוּדָה הַבְּכוֹר שִׁמְעוֹן הַשֵּׁנִי הַשְּׁלִישִׁי יוֹחָנָן הָרְבִיעִי יוֹנָתָן הַחֲמִישִׁי
52 אֶלְעָזָר: וַיְבָרֵךְ אוֹתָם אֲבִיהֶם וְכֵן אָמַר יְהוּדָה בְּנִי אֲדַמֶּה אוֹתְךָ[2] לִיהוּדָה

1) הם שנזכרו במדות פרק ב', י"ג פרצות היו בו שפרצום מלכי יון, חזרו וגדרום וגזרו כנגדם י"ג השתחויות.
2) בדפוסים שלפני הלבון אודה ממך וכו' והוא בלי ספק ואינו אלא טעות סופרים, כי בנוסחא כתובית הלבון מוסיפין ביהודה וכו' מורישך בשטן וכו' והוא לשון רשיון וע"ב כתוב שמשמעו בעברי כמו אתנבתי.

בן־יעקב אשר־היה נמשל לאריה: שמעון בני אדמה אותך לשמעון בן־
יעקב אשר הרג יושבי שכם: יוחנן בני אדמה אותך לאבנר בן־נר שר־
צבא ישראל יונתן בני אדמה אותך ליונתן בן־שאול אשר הרג עם
פלשתים: אלעזר בני אדמה אותך לפינחס בן־אלעזר אשר קנא לאלהיו
והציל את־בני ישראל: על־זה יצאו חמשה בני־מתתיה ביום הזה וילחמו
בעמים ויהרגו בהם הרג רב ויהרג מהם יהודה: באותה שעה כאשר
ראו בני מתתיה כי נהרג יהודה שבו ויבאו אל־אביהם: ויאמר להם למה
שבתם ויענו ויאמרו על־אשר נהרג אחינו אשר־היה חשוב כבלנו: ויען
מתתיה אביהם ויאמר אליהם אני אצא עמכם ואלחם בעמים פן־יאבדו
בית ישראל ואתם נבהלתם על־אחיכם: ויצא מתתיה ביום ההוא עם־בניו
וילחמו בעמים: ואלהי השמים נתן כל־גבורי העמים בידם ויהרגו בהם
הרג רב כל־אחוזי חרב וכל־מושכי קשת שרי החיל והסגנים לא־נותר
בהם שריד וינוסו שאר העמים למדינות הים: ואלעזר היה מתעסק
להמית הפילים ויטבע בפרש הפילים וכאשר שבו בקשוהו בין החיים ובין
המתים ולא מצאוהו ואחר כן מצאוהו אשר טבע בפרש הפילים: וישמחו
בני ישראל כי־נתנו בידיהם שונאיהם מהם שרפו באש ומהם דקרו בחרב
ומהם תלו על־העץ: ובגרים הרשע המטעה את־עמו שרפו אותו בית
ישראל באש: ואז אנטיוכס המלך כאשר שמע אשר נהרגו בגרים הרשע
וכל־שרי החיל אשר עמו נכנס בספינה וינס למדינות הים ויהי כל־מקום אשר
היה בא שמה מורדים בו וקוראים אותו הבורח: אחרי כן באו בני
חשמונאי לבית המקדש ויבנו השערים הנשברים ויסגרו הפרצות ויטהרו
את־העזרה מן ההרוגים ומן הטמאות: ויבקשו שמן זית זך להדליק
המנורה ולא מצאו כי־אם צלוחית אחת אשר היתה חתומה בטבעת הכהן
הגדול וידעו כי היתה טהור והיה בה כשעור הדלקת יום־אחד: ואלהי
השמים אשר שכן שמו שם נתן ברכה והדליקו ממנה שמנה ימים[1]:
על־כן קימו בני חשמונאי קיום וחזקו אסר ובני ישראל עמהם כאחד
לעשות שמנה ימים האלה ימי משתה ושמחה כימי מועדים הכתובים
בתורה ולהדליק בהם נרות להודיע אשר עשה להם אלהי השמים נצחים:
ובהם אין לספוד ולא לגזור צום ותענית זולתי אשר מקבל עליו מלפני
זה ויתפלל לפני אלהיו: אך חשמונאי ובניו ואחיהם לא־נגזרו בהם לבטל

[1]) טעמא הנס הזה ישופר גם בגמרא שבת דף כ"א, ב' על פי מגלת תענית פרק ט'.

עבדת מלאכה. ומן־העת ההיא לא־היה שם למלכות יון: ויקבלו המלכות בני חשמונאי ובני בניהם מהעת הזאת עד־חרבן בית האלהים מאתים ושש שנים: על־כן בני ישראל מהיום ההוא בכל־גלותם שומרים הימים האלה ויקרא להם ימי משתה ושמחה מחמשה ועשרים לחדש כסלו שמנה ימים: מן־העת ההיא ועד־העולם לא יסורו מהם אשר היו בבית מקדשם הכהנים והלוים וחכמיהם אשר קימו עליהם ועל־בני בניהם עד־עולם:

נשלמה המגלה היונית ופסוקיה שבעים וארבעה.

סדר התפלות בחנוכה.

במנחה בערב חנוכה אין אומרים תחנון, והש"ץ מדליק בין מנחה לערבית.

בערבית ושחרית ומנחה כל שמונת ימי חנוכה אומרים על הנסים בהודאה קודם ועל כולם (גם בברכת המזון אומרים אותו קודם ועל הכל), ואם לא אמר אין מחזירין אותו; אבל אם נזכר בהודאה בברכה כל זמן שלא הזכיר את השם (אפילו נזכר בין אתה לשם) חוזר.

כל ח' ימים גומרים את ההלל בברכה תחלה וסוף ואומרים אחריו חצי קדיש לפי שאין בו מוסף (חוץ מן ר"ח ושבת שאומרים אחריו קדיש תתקבל). ואין אומרים תחנון ולא אל ארך אפים ולא למנצח.

כל ח' ימים קורין בתורה בסדר נשא בקרבנות הנשיאים, שלשה בכל יום, ומתחילין ויהי ביום כלת משה (ויש מתחילין בברכת כהנים) וקורין לכהן עד לפני המשכן, לוי עד לחנכת המזבח, ישראל עד בן עכרן (ויש קורין לכהן עד ביום הראשון, לוי עד מלאה קטרת, ישראל גומר עד בן עמינדב), אומרים ח"ק, יהללו, ומכניסין ס"ת להיכל, ואומרים אשרי, ובל"צ, ק"ת, עלינו. (ויש קהלות אומרים מזמור ל' מזמור שיר חנוכת הבית, ואין אומרים מזמור לאסף, ובר"ח אומרים מזמור של ר"ח קודם של חנוכה).

בשבת חנוכה מוציאין ב' ס"ת וקורין בראשון ז' גברי בפ' השבוע ואומרים ח"ק, ובשני קורין למפטיר בסדר חנוכה, ומפטירין רני ושמחי, ואין מזכירין נשמות, ואין אומרים צדקתך במנחה. ואם יחולו ב' שבתות מפטירין בשבת שניה בנרות דשלמה.

ביום ב' של חנוכה קורין לכהן ביום השני עד קטרת, לוי עד מלאה קטרת, ישראל ביום השלישי, גומרים הסדר כדאתמול. וכן בכל יום קורין בסדר היום בנ"ל.

ביום ו' שהוא ר"ח אומרים אחר הלל קדיש שלם ומוציאין ב' ס"ת וקורין בראשון בפ' התמיד בכהן עד רביעית ההין, לוי עד ונסכה, שלישי פ' ר"ח בולה, רביעי בס"ת שני ביום הששי, ואחריו קדיש, ואומרים יהללו ומכניסין ס"ת להיכל, אשרי ובל"צ, ח"ק ומתפללים מוסף של ר"ח ואומרים על הנסים בהודאה, והש"ץ חוזר התפלה וגומר הסדר.

בשבת ר"ח וחנוכה מוציאין ג' ס"ת, וסדר הקריאה כתובה למעלה בסדר קה"ת לשבת דף 225.

ביום ז' אם גם הוא ר"ח מתפללין וקורין בתורה כדאתמול ובס"ת ב' קורין לרביעי ביום השביעי, ואם אינו ר"ח מנהגו כשאר ימי חנוכה.

ביום ח' קורין לכהן ביום השמיני עד מלאה קטרת, לוי עד בן פדהצור, ישראל ביום התשיעי עד וידבר אליו סוף הסדרה (כן מנהג אפל"ש ובנותיה, אך במולין וקצת קהלות אשכנז מוסיפים עד פ' בהעלתך של בהעלתך עד כן עשה את המנרה). ואם יום ח' בשבת קורין למפטיר ביום השמיני עד סוף הסדרה (וקצת קהלות עד כן עשה את המנרה).

סדר ארבע פרשיות וסימני ההפסקות.

פרשת שקלים לעולם בשבת שקודם ר"ח אדר או בר"ח עצמו אם חל בשבת.

פרשת זכור לעולם בשבת שקודם פורים, אלא שלפעמים יש הפסקה בשבת שלפניו ולפעמים בשבת שלאחריו ושבועל בסמוך.

פרשת פרה ופרשת החדש לעולם תכופים וסמוכים הם ואין ביניהם הפסקה. וסימן ההפסקות הם: ב"ז. ד"ד. ובי"ז. ופירושן, אם חל ר"ח אדר (ר"ל יום שני של ר"ח שהוא ראשון לחדש) בשבת או מפסיקין ביום ט"ז לחדש, ואם חל ר"ח ביום ב' של השבוע מפסיקין ביום ו' לחדש, ואם חל ביום ד' מפסיקין ביום ד' לחדש, ואם חל ביום ו' או שונין ב' הפסקות האחת ביום ב' לחדש והשנית ביום י"ז לחדש. וסדר הקריאה לארבע פרשיות כתוב למעלה בסדר קה"ת לשבת דף 225.

סדר פורים.

בארבעה עשר יום לחדש אדר הסמוך לניסן עושים פורים, ולא יחול כי אם באחד מימי אגה״ו.

היום שקודם פורים הוא י״ג בחדש אדר הוא **תענית אסתר**, ואם חל פורים בא׳ בשבת מקדימים להתענות ביום ה׳. ומתפללים תפלת שחרית כבכל תענית צבור, דהיינו שמוסיפים עננו בתפלה יחיד בשומע קולנו והש״ץ בחזרת התפלה בין גואל לרופא, וקורין פ׳ ויחל.

למנחה בתענית אסתר נכנסים לבהכ״נ וקורין ויחל ומפטירין דרשו, והיחיד אומר עננו בשומע קולנו והש״ץ בחזרת התפלה בין גואל לרופא, ואין אומרים תחנון במנחה (ואם חל בשבת אין אומרים צדקתך). ונותנים ג׳ מחציות ממטבע שלם של אותו המקום למחצית השקל ומחלקים אותן לעניים ואין רשאין לשנותן לדבר אחר, אבל העני עושה בהם מה שירצה. ומנהגנו לתת מחצית השקל לבד ומעות פורים לבד. ומשתדלים להתפלל ערבית אפילו עוד היום גדול, ואומרים על הנסים ובימי מרדכי וכו׳ בהודאה קודם ועל כולם, ואחר התפלה אומר הש״ץ קדיש תתקבל, ופושטין מגלת אסתר כאגרת, והקורא מברך עליה ג׳ ברכות אלו (ויש מקומות שמברכים הג׳ ברכות גם ביום, ויש שביום אין מברכים שהחיינו).

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־מִקְרָא מְגִלָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

וקורא המגלה, ולאחר שסיים לקרות כורך המגלה כולה ומברכים ברכה זו:

נאך דעם פֿאָרלעזען דער מגלה זאגט מאן פֿאָלגענדעס:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. (הָאֵל) הָרָב אֶת־רִיבֵנוּ וְהַדָּן אֶת־דִּינֵנוּ וְהַנּוֹקֵם אֶת־נִקְמָתֵנוּ

על מקרא מגלה, **שעשה נסים, שהחיינו**, ומקורם מס״ת, במגלה כ״א ע״ב.

הרב את ריבנו וכו׳ הנוסחא כולה במגלה כ״א, ע״ב. ונאה גם כמס׳ סופרים פרק י״ד הלכה ה׳ בקצת שנוי. וכתב הכל בו בסימן מ״ה, טעם ה׳ הלשונות של הודאה בברכה זו כנגד ה׳ תשועות שנעשה לנו מעמלק, הרב את ריבנו ע״י יהושע, והדן את דיננו ע״י גדעון, והנוקם את נקמתנו על יד שאול, והגמול לנו שהצילנו ע״י דוד, והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו ע״י מרדכי ואסתר עכ״ל. **הרב את ריבנו** עפ״ה ירמיה נ״א, ל״ו, והנה גרסת הגמרא היא האל הרב וכו׳ וכן היא גם ברמב״ם הלכות מגלה פ״א הלכה ג׳ ובמס״ט עמוד ד׳ של מלות סופרים ובסמ״ק פ׳ קמ״ה ובב״י. אמנם הרי״ף גם הרא״ש לא גרסו האל, וכן איננו בנוסחת מס׳ סופרים, וכן כתב אבן ירחי בס׳ המנהיג בהלכות מגלה ס׳ י״ט גם המרדכי למגלה ראש פרק ד׳ ז״ל כתב רב נתן גאון שכן נהגי במתיבתא בא״י אמ״ה הרב את ריבנו, ולא אמרינן האל דלא אמרי בתר ה׳ אלהינו עכ״ל וכן הם דברי רב עמרם בסדורו, גם הכל בו כתב בכה נשם הר״ן גם אבודרהם בשם רב נתן ובסדור רבינו סעדיה, וכן הוא בטור, וכן נהג מהרי״ל, וכן הנוסחא בסדור רס״ג והרמ״ז ובאר ש״י גם בסדורי הספרדים. **והדן את דיננו** כמו שכתוב יעשה ה׳ דין עני (תהלים קמ, י״ג). **והנוקם את נקמתנו** עפ״ה ירמיה נ״א, ל״ו. והנפרע אח פרע עיקר טעמו בל׳ חז״ל שלום הפרע בל״א „בעצאהלען״ כמו מרעתין בתוך זמנו, שפרע ממנו (ב״ב דף ה׳) שפר פרוע (סוכה כ״ט. כתובות י״ט, ב׳) אבית מרושה (שם פ״ו) אני פורע לנגיך (ב״ר פ׳ פ״ח), והשם דבר ממנו פרעון „בעצאהלונג״ (ב״מ פ״ב, ב׳), והבעל טעמו תגישה כחוב תביעתו מן החייב בל״א „זיך בעצאהלט מאכען.״ כמו לא תפרע אלא בשבועה, נפרעת מן הלקוחות (כתובות פ״ו) נפרעין מן האדם (אבות פרק ג׳); והשתמשו ג״כ בבעל זה להורות על העונש שמביאו הקב״ה על החוטא לתשלום עונותיו (כי האדם הוא החייב לעבודת הבורא ואם לא עשה כמה הוא יתבע ממנו את החוב), והשם דבר בהוראה זו הוא פרענות, כמו לא נפרעת ממני (ברכות י״ט) נפרע הקב״ה ממנו (סנהדרין כ״ד) להפרע מן הרשעים (אבות פ׳ ה׳) נפרעים ממנו בגלוי (שם פ׳ ד׳) כשם שמפרעין מן הרשעים כך נפרעין מן הצדיקים (תענית י״א) אין הקב״ה נפרע מן האדם

הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל־אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ:

נוסחא אחרת.
וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל־אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ וְהַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַנִּפְרָע לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִכָּל־צָרֵיהֶם, הָאֵל הַמּוֹשִׁיעַ:

לשחרית ויורד אשר הניא נגון שושנת יעקב.

אֲשֶׁר הֵנִיא עֲצַת גּוֹיִם וַיָּפֶר מַחְשְׁבוֹת עֲרוּמִים: בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם רָשָׁע נֵצֶר זָדוֹן מִזֶּרַע עֲמָלֵק: גָּאָה בְעָשְׁרוֹ וְכָרָה לוֹ בּוֹר וּגְדֻלָּתוֹ יָקְשָׁה לוֹ לָכֶד: דִּמָּה בְנַפְשׁוֹ לִלְכֹּד וְנִלְכַּד בִּקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד וְנִשְׁמַד מְהֵרָה: הָמָן הוֹדִיעַ אֵיבַת אֲבוֹתָיו וְעוֹרֵר שִׂנְאַת אַחִים לַבָּנִים: וְלֹא זָכַר רַחֲמֵי שָׁאוּל כִּי בְחֶמְלָתוֹ עַל־אֲגָג נוֹלַד אוֹיֵב: זָמַם רָשָׁע לְהַכְרִית צַדִּיק וְנִלְכַּד טָמֵא

עד שתתמלא סאתו (סוטה ט') אין הקב"ה נפרע מאומה תחלה עד שיפרע משרה שלמעלה (שמו"ר פ' י"ח) שנקט שימי פרענות (אבות פ' ה'); וגם המתרגמים האשכנזים העתיקו הנפעל נפרע זה להוראת עונש והנקמה כמו נקם נקמת בני ישראל, אתפרע פרענות (במדבר ל"א, ב') והם עבדיו יקום, יתפרע (דברים ל"ב, מ"ג). וכן גם והנפרע לנו מצרינו, פירושו התובע מן הצרים את כל מה שצררו אותנו, ר"ל השונאים את צרינו, ונענש לנו בשבילנו. והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו, ר"ל מדה כנגד מדה. והנה כתב הסדורים של דפוס הועתק שאמר זה קודם לשאמר והנפרע לנו מצרינו, ונראה שעשו כן ע"פ מה שכתב ר' אייזק טירנא במנהגיו וז"ל ואומר הרב את ריבנו והנוקם וכו' והמשלם וכו' והנפרע וכו' כן נראה לי סמוך לחתימה מעין חתימה ואף על גב דנרות ספרים כתוב איפכא עכ"ל והעתיק דבריו בעל הלבוש עוד בס' תרצ"ב וז"ל כתוב במנהגים שלנו (הם מנהגי ר"א טירנא) יש לומר והנפרע באחרונה כדי שיהיה מעין חתימה סמוך עכ"ל אמנם בגמרא והרי"ף ורמב"ם ורא"ש ובטור ובסמ"ג ובסמ"ק גם בס' כל בו וארחות חיים ואבודרהם נמצא הנוסחא „והנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו, בא"י" וכו' וכן הוא בכל סדורי כ"י שראיתי וכן סדר יעב"ץ בסדורו גם בס' לוח ארש וכן הוא גם בתקון המגלה לר' שליל קלליק. ועדות נאמנה שכן הנכון היא תפילת בעל שמיעת השמועות הביאה אבודרהם וז"ל יש לשאול למה חתם בא"י הנפרע לעמו, ולא חתם המשלם גמול שהרי יותר הוא סמוך לחתימה וקיימא לן צריך לומר מעין חתימה סמוך לחתימה, ויש לומר כי רצה לחתום בלשון שהוא כולל יותר שלשון נפרע הוא ל' נקמה על' נפרע פרעות מישראל ועוד כי הלשון הזה מורה יותר שהפרעון שנפרע מן הצרים הוא למען עמו ישראל עכ"ל הרי מוכח שעקר הנוסחא כמו שהחזרתיה על עמדה, וכן יורה גם פירוש הכל בו שהעתקתי למעלה, וכן בסדר גם נבנבה אחרונה לק"ג של ערבית הנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו. ונראה כי ר"א טירנא לא ראה הגרים אלה של שמיעת השמועות שאלו ראם לא היה מהפך. בא"י הנפרע לעמו ישראל, וכן בס' רב עמרם והרי"ף והרא"ש וכל בו ואבודרהם, ונוסח הרמב"ם הנפרע לישראל הוא ברכות הגמרא. ובקצת ספרים „האל הנפרע" ואיננו נכון מטעם המבואר בראש הברכה, גם בכל כ"י איננו. האל המושיע, עפ"י אל צדיק ומושיע (ישעיה מ"ה, כ"א), וכתב הכל בו, אף על גב דאמר אין חותמין בשתים, הני שתים שייכי אהדדי ואין תשועה אלא בפרעון ומרינן אנו להוסיף אות והודאה לאל על אשר, אחת שנפרע לנו מן האויבים והאחרת גדולה מזו שהושיענו מידם ולא נפקד ממנו איש וכתיב ואיש לא עמד בפניהם, וזהו פלא וגם גדול בלי ספק אין כמוהו אלא מגע אדם בהם עכ"ל.

אשר הניא, הוא אחד מן הפיוטים קדמוני הקדמונים והולך על סדר א"ב ומוסו ותקותם בכל דור ודור. ושאבורו פנחת טימותית בהלכות מגלה פרק א' אות ו"ו, גם התניא כמטן ס' בתב ה"ל שנהגו בכם הן ו"ל יש מקומות שאומרים אחר הברכה פיוט כגון אשר הניא, ואומרים בתוך מרדכי ברוכה אסתר, ארור המן אשר בקש לאבדי וכו' וכל זה איננו חובה אלא מנהג טוב הוא עכ"ל. אשר הניא, אשר ניצל, על' תהלים ל"ג, י'. ויפר, ל' איוב ה', י"ב. בקום עלינו, ל' תהלים קכ"ד, ב'. ונראה שמגלה דף י"א על המן. נצר זדון, ענף של זדון. וכרה לו בור, על' תהלים ז', ט"ז. וגדולתו יקשה לו לכד, לו מוקש שנלכד בו, והוא על' ירמיה נ', כ"ד. ועורר שנאת אחים, שנאת עשו ליעקב שהם אחים שהוא על הבנים ר"ל על היהודים. ולא זכר המן את רחמי שאול שריחם על אגג (ש"א ט"ו, ט'), ושמתוך חמלה שאול שחמל על אגג ולא הרג אותו כמו שכתוב ויחמול שאול והעם על אגג אין ספק שהם נולד עד אחרים נחיים. נולד אויב, המן. זמם רשע, על' תהלים ל"ז, י"ב. צדיק

בִּידֵי טָהוֹר׃ חֶסֶד גָּבַר עַל־שִׁגְגַת אָב וְרָשָׁע הוֹסִיף חֵטְא עַל חֲטָאָיו׃ טָמַן בְּלִבּוֹ מַחְשְׁבוֹת עֲרוּמָיו וַיִּתְמַכֵּר לַעֲשׂוֹת רָעָה׃ יָדוֹ שָׁלַח בִּקְדוֹשֵׁי אֵל כַּסְפּוֹ נָתַן לְהַכְרִית זִכְרָם׃ כִּרְאוֹת מָרְדְּכַי כִּי־יָצָא קֶצֶף וְדָתֵי הָמָן נִתְּנוּ בְּשׁוּשָׁן· לָבַשׁ שַׂק וְקָשַׁר מִסְפֵּד וְגָזַר צוֹם וַיֵּשֶׁב עַל־הָאֵפֶר׃ מִי זֶה יַעֲמוֹד לְכַפֵּר שְׁגָגָה וְלִמְחוֹל חַטַּאת עֲוֹן אֲבוֹתֵינוּ׃ נֵץ פָּרַח מִלּוּלָב הֵן הֲדַסָּה עָמְדָה לְעוֹרֵר יְשֵׁנִים׃ סָרִיסֶיהָ הִבְהִילוּ לְהָמָן לְהַשְׁקוֹתוֹ יֵין חֲמַת תַּנִּינִים׃ עָמַד בְּעָשְׁרוֹ וְנָפַל בְּרִשְׁעוֹ עָשָׂה לוֹ עֵץ וְנִתְלָה עָלָיו׃ פִּיהֶם פָּתְחוּ כָּל־יוֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי פוּר הָמָן נֶהְפַּךְ לְפוּרֵנוּ׃ צַדִּיק נֶחֱלַץ מִיַּד רָשָׁע אוֹיֵב נִתַּן תַּחַת נַפְשׁוֹ׃ קִיְּמוּ עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת פּוּרִים וְלִשְׂמוֹחַ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה׃ רָאִיתָ אֶת־תְּפִלַּת מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר· הָמָן וּבָנָיו עַל־הָעֵץ תָּלִיתָ׃

אחרגענו ווירד נאך האל המושיע היער הנגעפחנגען.

שׁוֹשַׁנַּת יַעֲקֹב צָהֲלָה וְשָׂמֵחָה בִּרְאוֹתָם יַחַד תְּכֵלֶת מָרְדְּכָי׃ תְּשׁוּעָתָם הָיִיתָ לָנֶצַח וְתִקְוָתָם בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר ·:· לְהוֹדִיעַ שֶׁכָּל־קֹוֶיךָ לֹא יֵבֹשׁוּ וְלֹא־יִכָּלְמוּ לָנֶצַח כָּל־הַחוֹסִים בָּךְ׃ אָרוּר הָמָן אֲשֶׁר בִּקֵּשׁ לְאַבְּדִי· בָּרוּךְ מָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי· אֲרוּרָה זֶרֶשׁ אֵשֶׁת מַפְחִידִי· בְּרוּכָה אֶסְתֵּר מְגִנָּה בַּעֲדִי· וְגַם חַרְבוֹנָה זָכוּר לַטּוֹב׃

ואח"כ אומרים ואתה קדוש וכו', קדיש שלם בלא תתקבל (וה"ג אומרים ויהי נועם, וא"ק, קדיש, ויתן לך, ומבדילין) עלינו.

את מרדכי, וההמון הנער ונלבב המן הטעה בידי מרדכי הטהור. חסר של מרדכי שגדל את אסתר גבר על כל מה שגגג אחר אביהם, אבל המן הרשע הוא הוסיף חטא על חטאת אבותיו. ויתמכר, וכן בפרק רפ"ג, ול' מתמכר הוא על' שתמכר לעבות הרע (מ"א כ"א כ"ה); וכמ"א ויתגבר. להכרית זכרם, בב"י לאבד זכרם. נץ פרח, על' שלתם גלה (ברלאשית מ', י'), ואמר כן על שם הדסה היא אסתר. לעורר ישנים, לעורר זכות אבות אברהם יצחק ויעקב. חמת תנינים, ל' דברים ל"ב, ל"ג. נהפך לפורנו, כמו אבנות באסתר ט', כ"ד. וכ"ו. נחלץ, ניצל, כמו משלי י"א, ח'. שושנת יעקב, עם"ס כשושנה בין החוחים (שה"ש ב', ב'), וכן למנצח על שושנים (תהלים מ"ט) נאמר על ישראל. ותמה כאן הסיימן כלשון זו בזו לתשו הם ג"כ על העיר שושן אשכלה ושמחה בראותם את מרדכי לבוש בתכלת וחור (אסתר ח', ט"ו). להודיע וכו' חרו זה אינם נבי", אמנם הגהות מימוניות מובילו וכן הוא בב"י אחר. ארור המן, מקורו בירושלמי מגלה סוף פרק ג' וכ"ד ראה פ' מ"ט ושם' סופרים פ' י"ד הלכה ו', וראה מדרש שוחל. וגם נבגד' בבלי מגלה דף ז', ע"ב וראה שם בהרא"ש ותוספות, ונוסחתנו כולה שבילה הגהות מימוני להלכות מגלה פרק א' אות ו"ו. אשת מפחידי, אשת המן, שהיה מפחיד אותי. מגנה בעדי, כן בעדי חו"ה ול' ובמגן, וכוה לינוני נקמה של מפעל על' יגן ה' בעד יושב ירושלם (זכריה י"ב, ח').

בשחרית פורים נכנסים לבהכ"נ בהשכמה ומתפללים כסדר של חול ואומרים בתפלה על הנסים בהודאה קודם ועל כולם, ואחר שחזר הש"ץ התפלה אומר חצי קדיש, ואין אומרים תחנון ולא אל ארך אפים, ומוציאין ס"ת וקורין ג' אנשי' בפ' ויבא עמלק שבסוף סדר בשלח (ויש כופלין פסוק אחרון לפי שאין נקראה בי אם ט' פסוקים) ואחר הקריאה ח"ק, יהללו, ומחזירין ס"ת להיכל, וקורין מגלת אסתר וברכותיה תחלה וסוף, ומדלגין אשר הניא ואומרים שושנת יעקב וכו' (אבל במקומות שאין אומרים פיוטים בתפלה אומרים אשר הניא גם ביום), אשרי ובא לציון, קדיש תתקבל, עלינו, ושיר של יום (ויש קהלות שאומרים עוד מזמור כ"ב למנצח על אילת השחר). ואם יש מילה בבהכ"נ מלין קודם קריאת המגלה, ובק"ק פפ"ד מלין אחר קריאת המגלה.

מצוה לשמוח בפורים ולעשות סעודה בבשר ויין כל אחד כפי אשר תשיג ידו, ונוהגים לעשותה אחר תפלת מנחה, ורוב הסעודה צריכה להיות ביום, ואם עשאה כולה בלילה לא יצא. ומכל מקום גם בלילה שלפני פורים כן של אחריו ישמח וירבה בסעודה קצת. ובחל פורים בערב שבת יעשה סעודתו בשחרית מפני כבוד שבת; ומי שהולך לעשותה תמיד בשחרית הרשות בידו. וטוב שיעסוק מעט בתורה קודם שיתחיל הסעודה וסמך לדבר ליהודים היתה אורה ושמחה, ואורה זו תורה. ויש נוהגים לומר את זמר זה בסעודת פורים:

אֲנִי קָם לְאַבֵּד יְדִידִים, וְאֶת־מָרְדֳּכַי מִזֶּרַע הַיְּהוּדִים.
כְּפָרִים עִם־נְרָדִים שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דוֹדִים:
בְּרוֹשׁ וַהֲדַס, חֻבְּלָם בִּנְעִימִים, הָיוּת מִסְתּוֹר לִמְפֻזָּר בָּעַמִּים. כפרים עם וכו':
רוֹאָה נָשְׂאָה חֵן בְּעֵינָיו, עַל־כֵּן נִתְלוּ הָמָן וּבָנָיו. כפרים עם וכו':
הֵן כָּל־אֵלֶּה יִפְעַל, מֹדֵד מַיִם בְּשָׁעַל. כפרים עם וכו':
מָרְדֳּכַי וְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה, קִיְּמוּ פוּרִים כְּדָת וְכַהֲלָכָה. כפרים עם וכו':

חייב כל אחד בפורים לשלוח לרעהו לפחות שתי מנות ממיני מאכל או משקה או מיני מרקחת, וכל המרבה לשלוח לרעים הרי זה משובח. ואם אין לו מה לשלוח מחליף עם חברו זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו. גם האבל מחויב לשלוח מנות אפילו תוך ז', ואחרים אין שולחים לו כל י"ב חדש, ואם אין בעיר אלא הוא עם האבל חייב לשלוח לאבל כדי לקיים משלוח מנות ולא ישלח לו תפנוקים ולא כל דבר של שמחה. וחייב כל אחד לתת מתנות לעניים ויתן לפחות ב' מתנות לב' עניים, ויש לשלוח המתנות וכן המנות ביום ולא בלילה. ומוטב להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודה, שאין שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות, שהמשמח לב האומללים דומה לשכינה.

במנחה בפורים אומרים על הנסים בתפלה, אבל לא בערבית ט"ו שהוא שושן פורים.

גם בשושן פורים נוהגין שמחה ואין אומרים תחנון ולא למנצח.

בשנת העבור עושים פורים קטן בחדש אדר ראשון בארבעה עשר וחמשה עשר בו ומרבים גם בהם קצת שמחה ואין אומרים בהם תחנון ולא למנצח ולא אל ארך אפים. אבל סדר הפרשיות ופורים גדול עושים לעולם באדר שני הסמוך לניסן.

אני וכו', ל[illegible] אברהם. אני, המן. ידידים, ישראל. כפרים, ל' שה"ש ד', י"ג. ושם מסומן על ימים המבושמים ונעימים. שתו, שם ה', א'. ברוש והדס, תוארים למרדכי ולאסתר (מגלה יג א', פ"ג). רואה, [illegible] את אסתר וע"פ אסתר ה', ב'. הן כל, ל' איוב ל"ג, כ"ט. מדד, ל' ישעיה מ', י"ב. ושם כתוב בשעלו: מן הכתוב שאל, אך נשמט ג"כ שעלים (ע"פ ב' י') והוא כמרמז שאול ו[illegible] זה תבת המיון.

סדר תשעה באב·

תשעה באב לא יחול לעולם כ"א באחד מימי אגה"ז, אלא שאם חל בשבת נדחה ליום א'.

בשבת שלפני ט' באב או בשבת ט' באב קורין פ' דברים, ומפטירין חזון ישעי' (אשר ע"כ גם השבת שבת חזון), והגדול שבצבור עולה למפטיר, אע"פ שכבר עלה בשלישי או בששי.

בערב ט' באב נוהגים לאכול בחצות היום או קודם מנחה סעודה קבועה ולהרבות בה קצת מאכלים, אבל סעודה המפסקת שאין דעתו לאכול עוד אחריה אוכלים אחר חצות. ונוהגים בסעודה המפסקת לישב על גבי קרקע כאבל, אבל אין צריך לחלוץ מנעלים עד הלילה, גם מותר לחזור ולישב על ספסל אחר סעודה מפסקת אם עדיין יום, וצריך ליזהר שלא ישבו שלשה יחד על שולחן אחד שלא יתחייבו בכוס לזימון; אלא ישב כל אחד לבדו, אפילו בחדר אחד, ויברך כל אחד לעצמו. אין נפילת אפים במנחה, ובשבת אין אומרים צדקתך, ונהגו במדינות אלו שאין אומרים גם פרקי אבות. אם חל ט' באב בשבת או באחד בשבת אוכל בשר ושותה יין בסעודה מפסקת ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעת מלכותו, אלא שצריך להפסיק מבעוד יום, ולא ינהג בה שמחה. אע"פ שאכל סעודה מפסקת מותר לחזור ולאכול, אלא א"כ קבל עליו בפירוש שלא לאכול עוד היום. ובין השמשות אסור באכילה ובכל דבר האסור בט' באב, לכן בחול צריך לחלוץ מנעלים קודם שהולכים לבהכ"נ, אבל בשבת אין חולצין אלא לאחר ברכו, מפני כבוד שבת.

בערבית לט' באב הולכים לבהכ"נ ומסירין הפרוכת ואין מדליקין רק נר אחד לפני התיבה ועוד נר אחד שאם יכבה ידליקוהו ממנו, ומתפללים בקול דממה ודרך בכי כאבלים, ואין אומרים נחם ולא עננו, ואם חל במוצאי שבת אומרים הבדלה בחונן הדעת. ואחר תפלת לחש אומר ש"ץ קדיש שלם בלא תתקבל. (וי"א קבלו' קדיש תתקבל, וי"א קבלו' חצי קדיש), ויושב לארץ וקורא מגלת איכה בלא ברכה, ובכל איכה מגביה קולו יותר בבכי ויללה, וכשמגיע לפסוק השיבנו אומרים אותו הקהל בקול רם ואח"כ מסיים החזן וחוזרים הם לאמרו פעם שנית וכן הש"ץ אחריהם, ואח"כ אומרים פיוטי הקינות ובהשלימם יקום הש"ץ ויעמוד לפני העמוד ואומרים ואתה קדוש, קדיש שלם בלי תתקבל, עלינו. ובחל במוצאי שבת אין אומרים ויהי נועם ולא ויתן לך, והש"ץ אחר שסיים תפלת לחש ואמר קדיש מושט ידיו לאור הנר ומברך בורא מאורי האש, וכן היחיד, אבל אין מברכים על הבשמים, גם נוהגים שלא לברך הבנים, ואז במוצאי ט' באב מבדילין על הכוס בפה"ג והמבדיל, אבל אין מברכים לא על הנר ולא על הבשמים. אבל תוך שבעה ימי אבלתו מותר לו לילך לבהכ"נ לשמוע הקינות.

בשחרית ט' באב משכימין לבהכ"נ ומסדרים הברכות ופרשיות הקרבנות כסדרן בכל יום, רק שמתפללים הכל בקול דממה כדרך האבלים. ואין מתעטפים בטלית גדול ואין מניחים תפילין (לכן גם ברכת עוטר ישראל בתפארה אין לאומרה בשחרית כי אם במנחה, ויש מן המדקדקים שגם אין אומרים ברכת שעשה לי כל צרכי) וקורין ק"ש בברכותיה ועומדים להתפלל תפלת שמנה עשרה בלחש ואין אומרים עננו ולא נחם, והש"ץ חוזר התפלה ואומר עננו בין גואל לרופא ברכה בפני עצמה, (ומן הדין ראוי לומר גם נחם בשחרית אלא שבעלי הקבלות נהגו להמתין שלאמרו עד תפלת מנחה, ויש קהלות שגם עננו אינו אומר בשחרית) ואינו אומר ברכת כהנים, ומנהג רוב הקהלות להוסיף פיוטי קרובות בין ברכות י"ח, ובסיום התפלה אומר הש"ץ ח"ק, ואין אומרים תחנון, ואומרים אל ארך אפים (ובחו"ל פולין אין אומרים) ומוציאין ס"ת וקורין ג' אנשי' בסדר ואתחנן בפ' כי תוליד בנים, כהן עד ובכל נפשך, לוי עד מלבדו, ישראל והוא המפטיר עד סוף פסקא, ואין אומרים מי שברך לעולים לתורה, ואחר סיום הקריאה אומר הש"ץ חצי קדיש (ומשנה קדיש זה שאומר אותו אחר קריאת השלישי המפטיר מפני שהוא משלים מנין הקרואים ואי אפשר להפסיק ביניהם), וגוללין ס"ת ומפטירין אסף אסיפם בניגון בכי ומברכים לאחריה ג' ברכות עד מגן דוד, ומחזירין ס"ת להיכל, ויושבים על הארץ ואומרים הקינות, ובשעת הקינות אסור לספר ולצאת חוץ לבהכ"נ כדי שלא יפסיק לבו מן האבלות, ומסיימים הקינות בפסוקי נחמה כמו בערבית, ואח"כ אומרים אשרי (ואין אומרים למנצח) ובל"צ, ומדלגים את פסוק ואני זאת בריתי ומתחילים ואתה קדוש וגו' ואומרים קדיש שלם בלא תתקבל, ואח"כ קוראים בישעי' ל"ד קרבו גוים וגו' עד ובמו יגון ואנחה, ואומרים עלינו, ואין אומרים שירים ומזמורים. כשיש מילה מלין אחר גמר הקינות לאחר שכבר אמרו פסוקי נחמה, ואבי הבן ומוהל וסנדק מותרים ללבוש בגדי שבת.

למנחה בט' באב מתעטפים בטלית ומניחים תפילין ומברכים עליהם (ואז יש לומר ג"כ ברכת עוטר ישראל שהיו מדלגים בשחרית) גם משלימים מה שחסרו לומר בשחרית מן תהלים שירים ומזמורים, ואומרים פ' התמיד, אשרי, ח"ק, ומוציאין ס"ת וקורין פ' ויחל לאותן ג' שעלו לתורה בשחר כדי ליתן להם מי שברך, וגוללין ס"ת ומפטירין דרשו ומברכין לאחריה כמו בשחר, ומכניסין ס"ת, והש"ץ אומר ח"ק ועומדים להתפלל י"ח בלחש ואומרים נחם בבונה ירושלים, ועננו בשומע קולנו, ואומרים רבון של תענית באלהי נצור, והש"ץ חוזר התפלה ואומר עננו ברכה בפני עצמה בין גואל לרופא, ואומר נחם בבונה ירושלים, ואומר או"א ברכנו, ואחר התפלה אומר קדיש תתקבל. ואין אומרים תחנון. ואומרים עלינו, ונפטרין לבתיהם. ועדיין כל דיני ט' באב נוהגים עד הלילה.

למוצאי ט' באב מתפללים ערבית כדרכה. ואם חל ט' באב ביום אחד בשבת מבדילין על הכוס במוצאי ט' באב בפה"ג והמבדיל, אבל לא על הנר ולא על הבשמים. ומקדשין הלבנה במוצאי ט' באב.

בשבת שאחר ט' באב קורין לעולם סדר ואתחנן, ומפטירין בישעי' מן פ' נחמו נחמו עמי וגו', ועל שם זה נקרא שבת נחמו. ומשבת זו ואילך מפטירין בכל שבת הפטרה אחת של נחמתא עד שבת שלפני ר"ה.

סדר פרשיות

למנחה בשבת ולשני וחמישי לתעניות ולחה"מ וחנוכה ופורים.

בשבת במנחה מוציאים ס"ת וקוראים ג' אנשים בסדר של שבת הבאה, וכן בשני וחמישי. ובתענית צבור שחרית ובמנחה קורין ג' גברי בפ' ויחל, חוץ מט' באב שחרית שקורין כי תוליד בנים. ובחנוכה קורין ג' בפ' חנוכה בסדר כאן. ובר"ח בחול קורין ד' גברי בסדר פינחס וביום השבת ובראשי חדשיכם עד סוף פ' ר"ח. ובחה"מ בחול קורין ד' גברי בעניינו של המועד. וכל אלה אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן.

בראשית

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ: וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמָּיִם: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי־אוֹר וַיְהִי־אוֹר: וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים ׀ לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד: לוי. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמָיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי: ישראל. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה וַיְהִי־כֵן: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים ׀ לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן: וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה־פְּרִי אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי:

נח

אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת־הָאֱלֹהִים 2
הִתְהַלֶּךְ־נֹחַ: וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת: וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס: וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־דַּרְכּוֹ עַל־הָאָרֶץ: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל־בָּשָׂר בָּא לְפָנַי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת־הָאָרֶץ: עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי־גֹפֶר קִנִּים תַּעֲשֶׂה אֶת־הַתֵּבָה וְכָפַרְתָּ אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר: וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אֹרֶךְ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ: צֹהַר ׀ תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל־אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תָּשִׂים תַּחְתִּיִּם שְׁנִיִּם וּשְׁלִשִׁים תַּעֲשֶׂהָ: לוי. וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת־הַמַּבּוּל מַיִם עַל־הָאָרֶץ לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ יִגְוָע: וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּךְ וּבָאתָ אֶל־הַתֵּבָה אַתָּה וּבָנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי־בָנֶיךָ אִתָּךְ: וּמִכָּל־הָחַי מִכָּל־בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכֹּל תָּבִיא אֶל־הַתֵּבָה לְהַחֲיֹת אִתָּךְ זָכָר וּנְקֵבָה

יִהְיוּ׃ ישראל. מֵהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכֹּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה
לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכֹּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת׃ וְאַתָּה קַח־לְךָ מִכָּל־מַאֲכָל אֲשֶׁר
יֵאָכֵל וְאָסַפְתָּ אֵלֶיךָ וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם לְאָכְלָה׃ וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה
אֹתוֹ אֱלֹהִים כֵּן עָשָׂה׃

לך לך

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֶךְ־לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל
הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ׃ וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וַאֲבָרֶכְךָ וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ וֶהְיֵה בְּרָכָה׃
וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה׃ לוי.
וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים
וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן׃ וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־אָחִיו
וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת
אַרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן׃ וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד
אֵלוֹן מוֹרֶה וְהַכְּנַעֲנִי אָז בָּאָרֶץ׃ וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן
אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאֶה אֵלָיו׃ וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה
מִקֶּדֶם לְבֵית־אֵל וַיֵּט אָהֳלֹה בֵּית־אֵל מִיָּם וְהָעַי מִקֶּדֶם וַיִּבֶן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה
וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה׃ וַיִּסַּע אַבְרָם הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה׃ ישראל. וַיְהִי רָעָב
בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה לָגוּר שָׁם כִּי־כָבֵד הָרָעָב בָּאָרֶץ׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר
הִקְרִיב לָבוֹא מִצְרָיְמָה וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יְפַת־
מַרְאֶה אָתְּ׃ וְהָיָה כִּי־יִרְאוּ אֹתָךְ הַמִּצְרִים וְאָמְרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהָרְגוּ אֹתִי וְאֹתָךְ
יְחַיּוּ׃ אִמְרִי־נָא אֲחֹתִי אָתְּ לְמַעַן יִיטַב־לִי בַעֲבוּרֵךְ וְחָיְתָה נַפְשִׁי בִּגְלָלֵךְ׃

וירא

וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח־הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם׃ וַיִּשָּׂא
עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו וַיַּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח
הָאֹהֶל וַיִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה׃ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אַל־נָא תַעֲבֹר
מֵעַל עַבְדֶּךָ׃ יֻקַּח־נָא מְעַט־מַיִם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ׃ וְאֶקְחָה
פַת־לֶחֶם וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן
תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ לוי. וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר
מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת׃ וְאֶל־הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח
בֶּן־בָּקָר רַךְ וָטוֹב וַיִּתֵּן אֶל־הַנַּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ׃ וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן־
הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ׃ ישראל.
וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֹהֶל׃ וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ
כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וְשָׂרָה שֹׁמַעַת פֶּתַח הָאֹהֶל וְהוּא אַחֲרָיו׃
וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים חָדַל לִהְיוֹת לְשָׂרָה אֹרַח כַּנָּשִׁים׃ וַתִּצְחַק

שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה לי עדנה ואדני זקן: ויאמר יהוה
אל אברהם למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי:
היפלא מיהוה דבר למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן:

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה:
ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון בארץ כנען ויבא אברהם לספד
לשרה ולבכתה: ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל בני חת לאמר: גר
ותושב אנכי עמכם תנו לי אחזת קבר עמכם ואקברה מתי מלפני: ויענו
בני חת את אברהם לאמר לו: שמענו אדני נשיא אלהים אתה בתוכנו
במבחר קברינו קבר את מתך איש ממנו את קברו לא יכלה ממך מקבר
מתך: ויקם אברהם וישתחו לעם הארץ לבני חת: לוי. וידבר אתם
לאמר אם יש את נפשכם לקבר את מתי מלפני שמעוני ופגעו לי בעפרון
בן צחר: ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו אשר בקצה שדהו בכסף
מלא יתננה לי בתוככם לאחזת קבר: ועפרון ישב בתוך בני חת ויען עפרון
החתי את אברהם באזני בני חת לכל באי שער עירו לאמר: לא אדני
שמעני השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה לעיני בני עמי נתתיה
לך קבר מתך: וישתחו אברהם לפני עם הארץ: ישראל. וידבר אל
עפרון באזני עם הארץ לאמר אך אם אתה לו שמעני נתתי כסף השדה
קח ממני ואקברה את מתי שמה: ויען עפרון את אברהם לאמר לו: אדני
שמעני ארץ ארבע מאת שקל כסף ביני ובינך מה הוא ואת מתך קבר:
וישמע אברהם אל עפרון וישקל אברהם לעפרן את הכסף אשר דבר
באזני בני חת ארבע מאות שקל כסף עבר לסחר:

ואלה תולדת יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק: ויהי יצחק
בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות
לבן הארמי לו לאשה: ויעתר יצחק ליהוה לנכח אשתו כי עקרה הוא
ויעתר לו יהוה ותהר רבקה אשתו: ויתרצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן
למה זה אנכי ותלך לדרש את יהוה: לוי. ויאמר יהוה לה שני גיים
בבטנך ושני לאמים ממעיך יפרדו ולאם מלאם יאמץ ורב יעבד צעיר:
וימלאו ימיה ללדת והנה תומם בבטנה: ויצא הראשון אדמוני כלו כאדרת
שער ויקראו שמו עשו: ואחרי כן יצא אחיו וידו אחזת בעקב עשו ויקרא
שמו יעקב ויצחק בן ששים שנה בלדת אתם: ישראל. ויגדלו הנערים
ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה ויעקב איש תם ישב אהלים: ויאהב

יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת־יַעֲקֹב׃ וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא
עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף׃ וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן־הָאָדֹם
הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ אֱדוֹם׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה
כַיּוֹם אֶת־בְּכֹרָתְךָ לִי׃ וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלָמָּה־זֶּה לִי
בְּכֹרָה׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִּי כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֹרָתוֹ לְיַעֲקֹב׃
וְיַעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם וַיֵּלַךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת
הַבְּכֹרָה׃ וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ
יִצְחָק אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה׃ וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אַל־תֵּרֵד
מִצְרָיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ׃ גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ
וַאֲבָרְכֶךָּ כִּי־לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת־הַשְּׁבֻעָה
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ׃ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי
לְזַרְעֲךָ אֵת כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃ עֵקֶב אֲשֶׁר
שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי׃

ויצא
וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה׃ וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא
הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא׃ וַיַּחֲלֹם
וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים
וְיֹרְדִים בּוֹ׃ לה. וְהִנֵּה יְהוָה נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמַר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֶךָ׃ וְהָיָה
זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל־
מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ׃ וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ
וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל־הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי אֵת
אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ׃ וַיִּיקַץ יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָכֵן יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם הַזֶּה
וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי׃ וַיִּירָא וַיֹּאמַר מַה־נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית
אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם׃ ישראל. וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן
אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ׃ וַיִּקְרָא אֶת־
שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לוּז שֵׁם־הָעִיר לָרִאשֹׁנָה׃ וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר
לֵאמֹר אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן
לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ׃ וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי
לֵאלֹהִים׃ וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכֹל
אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ׃

וישלח
וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם׃

וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם־לָבָן
גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד־עָתָּה׃ וַיְהִי־לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד
לַאדֹנִי לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֶיךָ׃ לוי וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ
אֶל־אָחִיךָ אֶל־עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ׃ וַיִּירָא יַעֲקֹב
מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת־הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי
מַחֲנוֹת׃ וַיֹּאמֶר אִם־יָבוֹא עֵשָׂו אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה
הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה׃ ישראל וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי
יִצְחָק יְהוָה הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ׃ קָטֹנְתִּי מִכֹּל
הַחֲסָדִים וּמִכָּל־הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדֶּךָ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן
הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת׃ הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יָרֵא אָנֹכִי
אֹתוֹ פֶּן־יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל־בָּנִים׃ וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשַׂמְתִּי
אֶת־זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר מֵרֹב׃

לז וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ אֵלֶּה ׀ תֹּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף
בֶּן־שְׁבַע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רֹעֶה אֶת־אֶחָיו בַּצֹּאן וְהוּא נַעַר אֶת־בְּנֵי בִלְהָה
וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דִּבָּתָם רָעָה אֶל־אֲבִיהֶם׃ וְיִשְׂרָאֵל
אָהַב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זְקֻנִים הוּא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים׃ לוי
וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי־אֹתוֹ אָהַב אֲבִיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ
לְשָׁלֹם׃ וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגֵּד לְאֶחָיו וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
שִׁמְעוּ־נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתִּי׃ וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים בְּתוֹךְ
הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֲלֻמָּתִי וְגַם־נִצָּבָה וְהִנֵּה תְסֻבֶּינָה אֲלֻמֹּתֵיכֶם וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ
לַאֲלֻמָּתִי׃ ישראל וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הֲמָלֹךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם־מָשׁוֹל תִּמְשֹׁל
בָּנוּ וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ עַל־חֲלֹמֹתָיו וְעַל־דְּבָרָיו׃ וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר
וַיְסַפֵּר אֹתוֹ לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חָלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד
עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי׃ וַיְסַפֵּר אֶל־אָבִיו וְאֶל־אֶחָיו וַיִּגְעַר־בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר
לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתָּ הֲבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ
אָרְצָה׃ וַיְקַנְאוּ־בוֹ אֶחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת־הַדָּבָר׃

מא וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפַרְעֹה חֹלֵם וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַיְאֹר׃ וְהִנֵּה מִן־
הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת יְפוֹת מַרְאֶה וּבְרִיאֹת בָּשָׂר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ׃ וְהִנֵּה
שֶׁבַע פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן מִן־הַיְאֹר רָעוֹת מַרְאֶה וְדַקּוֹת בָּשָׂר
וַתַּעֲמֹדְנָה אֵצֶל הַפָּרוֹת עַל־שְׂפַת הַיְאֹר׃ וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת רָעוֹת הַמַּרְאֶה
וְדַקֹּת הַבָּשָׂר אֵת שֶׁבַע הַפָּרוֹת יְפֹת הַמַּרְאֶה וְהַבְּרִיאֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה׃ לוי

ויישן ויחלם שנית והנה שבע שבלים עלות בקנה אחד בריאות וטבות:
והנה שבע שבלים דקות ושדופת קדים צמחות אחריהן: ותבלענה השבלים
הדקות את שבע השבלים הבריאות והמלאות וייקץ פרעה והנה חלום:
ישראל ויהי בבקר ותפעם רוחו וישלח ויקרא את כל חרטמי מצרים ואת
כל חכמיה ויספר פרעה להם את חלמו ואין פותר אותם לפרעה: וידבר
שר המשקים את פרעה לאמר את חטאי אני מזכיר היום: פרעה קצף
על עבדיו ויתן אתי במשמר בית שר הטבחים אתי ואת שר האפים:
ונחלמה חלום בלילה אחד אני והוא איש כפתרון חלמו חלמנו: ושם אתנו
נער עברי עבד לשר הטבחים ונספר לו ויפתר לנו את חלמתינו איש
כחלמו פתר: ויהי כאשר פתר לנו כן היה אתי השיב על כני ואתו תלה:
וישלח פרעה ויקרא את יוסף ויריצהו מן הבור ויגלח ויחלף שמלתיו ויבא
אל פרעה:

ויגש ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני
ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה: אדני שאל את עבדיו לאמר היש
לכם אב או אח: ונאמר אל אדני יש לנו אב זקן וילד זקנים קטן ואחיו
מת ויותר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו: לוי ותאמר אל עבדיך
הורדהו אלי ואשימה עיני עליו: ונאמר אל אדני לא יוכל הנער לעזב
את אביו ועזב את אביו ומת: ותאמר אל עבדיך אם לא ירד אחיכם
הקטן אתכם לא תספון לראות פני: ויהי כי עלינו אל עבדך אבי ונגד לו
את דברי אדני: ישראל ויאמר אבינו שבו שברו לנו מעט אכל:
ונאמר לא נוכל לרדת אם יש אחינו הקטן אתנו וירדנו כי לא נוכל
לראות פני האיש ואחינו הקטן איננו אתנו: ויאמר עבדך אבי אלינו אתם
ידעתם כי שנים ילדה לי אשתי: ויצא האחד מאתי ואמר אך טרף טרף
ולא ראיתיו עד הנה: ולקחתם גם את זה מעם פני וקרהו אסון והורדתם
את שיבתי ברעה שאלה: ועתה כבאי אל עבדך אבי והנער איננו אתנו
ונפשו קשורה בנפשו:

ויחי ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חייו
שבע שנים וארבעים ומאת שנה: ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא לבנו
ליוסף ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת ירכי ועשית
עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים: ושכבתי עם אבתי ונשאתני
ממצרים וקברתני בקברתם ויאמר אנכי אעשה כדברך: ויאמר השבעה

לי וישבע לו וישתחו ישראל על ראש המטה: לוי ויהי אחרי הדברים
האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה ויקח את שני בניו עמו את מנשה
ואת אפרים: ויגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך ויתחזק ישראל
וישב על המטה: ויאמר יעקב אל יוסף אל שדי נראה אלי בלוז בארץ
כנען ויברך אתי: ישראל ויאמר אלי הנני מפרך והרביתך ונתתיך
לקהל עמים ונתתי את הארץ הזאת לזרעך אחריך אחזת עולם: ועתה
שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד באי אליך מצרימה לי הם אפרים
ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי: ומולדתך אשר הולדת אחריהם לך יהיו
על שם אחיהם יקראו בנחלתם: ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל בארץ
כנען בדרך בעוד כברת ארץ לבא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת
הוא בית לחם: וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה: ויאמר יוסף
אל אביו בני הם אשר נתן לי אלהים בזה ויאמר קחם נא אלי ואברכם:

שמות

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו:
ראובן שמעון לוי ויהודה: יששכר זבולן ובנימן: דן ונפתלי גד ואשר:
ויהי כל נפש יצאי ירך יעקב שבעים נפש ויוסף היה במצרים: וימת יוסף
וכל אחיו וכל הדור ההוא: ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד
מאד ותמלא הארץ אתם: לוי ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא
ידע את יוסף: ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו: הבה
נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שנאינו
ונלחם בנו ועלה מן הארץ: וישימו עליו שרי מסים למען ענתו בסבלתם
ויבן ערי מסכנות לפרעה את פתם ואת רעמסס: וכאשר יענו אתו כן
ירבה וכן יפרץ ויקצו מפני בני ישראל: ישראל ויעבדו מצרים את
בני ישראל בפרך: וימררו את חייהם בעבדה קשה בחמר ובלבנים
ובכל עבדה בשדה את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך: ויאמר מלך
מצרים למילדת העברית אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה:
ויאמר בילדכן את העבריות וראיתן על האבנים אם בן הוא והמתן אתו
ואם בת היא וחיה: ותיראן המילדת את האלהים ולא עשו כאשר דבר
אליהן מלך מצרים ותחיין את הילדים:

וארא

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני יהוה: וארא אל אברהם אל
יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי יהוה לא נודעתי להם: וגם הקמתי את
בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען את ארץ מגריהם אשר גרו בה:

וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר
את בריתי: לוי. לכן אמר לבני ישראל אני יהוה והוצאתי אתכם
מתחת סבלת מצרים והצלתי אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה
ובשפטים גדלים: ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם
כי אני יהוה אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים: והבאתי אתכם
אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי
אתה לכם מורשה אני יהוה: וידבר משה כן אל בני ישראל ולא שמעו
אל משה מקצר רוח ומעבדה קשה: ישראל. וידבר יהוה אל משה
לאמר: בא דבר אל פרעה מלך מצרים וישלח את בני ישראל מארצו:
וידבר משה לפני יהוה לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני
פרעה ואני ערל שפתים: וידבר יהוה אל משה ואל אהרן ויצום אל בני
ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים:
ה ויאמר יהוה אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת
לב עבדיו למען שתי אתתי אלה בקרבו: ולמען תספר באזני בנך ובן
בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתי בם וידעתם כי
אני יהוה: ויבא משה ואהרן אל פרעה ויאמרו אליו כה אמר יהוה אלהי
העברים עד מתי מאנת לענת מפני שלח עמי ויעבדני: לוי. כי אם
מאן אתה לשלח את עמי הנני מביא מחר ארבה בגבלך: וכסה את עין
הארץ ולא יוכל לראת את הארץ ואכל את יתר הפלטה הנשארת לכם
מן הברד ואכל את כל העץ הצמח לכם מן השדה: ומלאו בתיך ובתי כל
עבדיך ובתי כל מצרים אשר לא ראו אבתיך ואבות אבתיך מיום היותם
על האדמה עד היום הזה ויפן ויצא מעם פרעה: ישראל. ויאמרו
עבדי פרעה אליו עד מתי יהיה זה לנו למוקש שלח את האנשים ויעבדו
את יהוה אלהיהם הטרם תדע כי אבדה מצרים: ויושב את משה ואת
אהרן אל פרעה ויאמר אלהם לכו עבדו את יהוה אלהיכם מי ומי
ההלכים: ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותנו בצאננו
ובבקרנו נלך כי חג יהוה לנו: ויאמר אלהם יהי כן יהוה עמכם כאשר
אשלח אתכם ואת טפכם ראו כי רעה נגד פניכם: לא כן לכו נא הגברים
כהן ועבדו את יהוה כי אתה אתם מבקשים ויגרש אתם מאת פני פרעה:
ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי
קרוב הוא כי אמר אלהים פן ינחם העם בראתם מלחמה ושבו מצרימה:

ויסב אלהים ׀ את־העם דרך המדבר ים־סוף וחמשים עלו בני־ישראל
מארץ מצרים: ויקח משה את־עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את־
בני ישראל לאמר פקד יפקד אלהים אתכם והעליתם את־עצמתי מזה
אתכם: ויסעו מסכת ויחנו באתם בקצה המדבר: ויהוה הלך לפניהם
יומם בעמוד ענן לנחתם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם
ולילה: לא־ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה לפני העם: לוי
וידבר יהוה אל־משה לאמר: דבר אל־בני ישראל וישבו ויחנו לפני פי
החירת בין מגדל ובין הים לפני בעל צפן נכחו תחנו על־הים: ואמר
פרעה לבני ישראל נבכים הם בארץ סגר עליהם המדבר: וחזקתי את־
לב־פרעה ורדף אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל־חילו וידעו מצרים כי־
אני יהוה ויעשו־כן: ישראל ויגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך
לבב פרעה ועבדיו אל־העם ויאמרו מה־זאת עשינו כי־שלחנו את־ישראל
מעבדנו: ויאסר את־רכבו ואת־עמו לקח עמו: ויקח שש־מאות רכב בחור
וכל רכב מצרים ושלשם על־כלו: ויחזק יהוה את־לב פרעה מלך מצרים
וירדף אחרי בני ישראל ובני ישראל יצאים ביד רמה:
יח וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל־אשר עשה אלהים למשה
ולישראל עמו כי־הוציא יהוה את־ישראל ממצרים: ויקח יתרו חתן משה
את־צפרה אשת משה אחר שלוחיה: ואת שני בניה אשר שם האחד
גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה: ושם האחד אליעזר כי־אלהי אבי
בעזרי ויצלני מחרב פרעה: לוי ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו
אל־משה אל־המדבר אשר־הוא חנה שם הר האלהים: ויאמר אל־משה
אני חתנך יתרו בא אליך ואשתך ושני בניה עמה: ויצא משה לקראת
חתנו וישתחו וישק־לו וישאלו איש־לרעהו לשלום ויבאו האהלה: ויספר
משה לחתנו את כל־אשר עשה יהוה לפרעה ולמצרים על אודת ישראל
את כל־התלאה אשר מצאתם בדרך ויצלם יהוה: ישראל ויחד יתרו
על כל־הטובה אשר־עשה יהוה לישראל אשר הצילו מיד מצרים: ויאמר
יתרו ברוך יהוה אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל
את־העם מתחת יד־מצרים: עתה ידעתי כי־גדול יהוה מכל־האלהים כי
בדבר אשר זדו עליהם: ויקח יתרו חתן משה עלה וזבחים לאלהים ויבא
אהרן וכל ׀ זקני ישראל לאכל־לחם עם־חתן משה לפני האלהים:
משפטים ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם: כי תקנה עבד עברי שש

שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם׃ אִם־בְּגַפּוֹ יָבֹא בְּגַפּוֹ יֵצֵא אִם־בַּעַל
אִשָּׁה הוּא וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ׃ אִם־אֲדֹנָיו יִתֶּן־לוֹ אִשָּׁה וְיָלְדָה־לוֹ בָנִים אוֹ
בָנוֹת הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְגַפּוֹ׃ וְאִם־אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד
אָהַבְתִּי אֶת־אֲדֹנִי אֶת־אִשְׁתִּי וְאֶת־בָּנָי לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי׃ וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל־
הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוֹ אֶל־הַדֶּלֶת אוֹ אֶל־הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת־אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ
וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם׃ לוי· וְכִי־יִמְכֹּר אִישׁ אֶת־בִּתּוֹ לְאָמָה לֹא תֵצֵא כְּצֵאת
הָעֲבָדִים׃ אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־לֹא [לו] יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ לְעַם נָכְרִי לֹא־
יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ׃ וְאִם־לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ׃
אִם־אַחֶרֶת יִקַּח־לוֹ שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע׃ וְאִם־שְׁלָשׁ־אֵלֶּה לֹא
יַעֲשֶׂה לָהּ וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף׃ ישראל· מַכֵּה אִישׁ וָמֵת מוֹת יוּמָת׃
וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה׃
וְכִי־יָזִד אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְעָרְמָה מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת׃ וּמַכֵּה
אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת׃ וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוּמָת׃ וּמְקַלֵּל
אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת׃ וְכִי־יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ
בְאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב׃ אִם־יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה
הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא׃

תרומה
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה
מֵאֵת כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי׃ וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר
תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת׃ וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים׃
וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים׃ לוי· שֶׁמֶן לַמָּאֹר
בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃ אַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפֹד
וְלַחֹשֶׁן׃ וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם׃ כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֵת
תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תַּבְנִית כָּל־כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ׃ ישראל· וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי
שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃ וְצִפִּיתָ אֹתוֹ
זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר זָהָב סָבִיב׃ וְיָצַקְתָּ לּוֹ אַרְבַּע
טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי
טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית׃ וְעָשִׂיתָ בַדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב׃ וְהֵבֵאתָ
אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן בָּהֶם׃ בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן
יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסֻרוּ מִמֶּנּוּ׃ וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן אֵת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ׃

תצוה
וְאַתָּה תְּצַוֶּה· אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר
לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד׃ בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ

אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְכַהֲנוֹ־לִי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן׃ וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ
לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת׃ וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵב אֲשֶׁר
מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי אַהֲרֹן לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי׃ וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים
אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וְעָשׂוּ בִגְדֵי־
קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ־לִי׃ וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת
וְאֶת־הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ׃ לוי. וְעָשׂוּ אֶת־הָאֵפֹד
זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב׃ שְׁתֵּי כְתֵפֹת
חֹבְרֹת יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֻבָּר׃ וְחֵשֶׁב אֲפֻדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ
מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־שְׁתֵּי
אַבְנֵי־שֹׁהַם וּפִתַּחְתָּ עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ישראל. שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם
עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמוֹת הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל־הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוֹלְדֹתָם׃
מַעֲשֵׂה חָרַשׁ אֶבֶן פִּתּוּחֵי חֹתָם תְּפַתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ וְשַׂמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל
כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹתָם לִפְנֵי יְהוָה
עַל־שְׁתֵּי כְתֵפָיו לְזִכָּרֹן׃

כי תשא
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם
וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד
אֹתָם׃ זֶה יִתְּנוּ כָּל־הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים
גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה׃ לוי. כֹּל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים
מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה׃ הֶעָשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא
יַמְעִיט מִמַּחֲצִית הַשָּׁקֶל לָתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם׃
וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל
מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם׃ ישראל.
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה
וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם׃ וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו
מִמֶּנּוּ אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם׃ בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא
יָמֻתוּ אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיהוָה׃ וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם
וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק־עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם׃

ויקהל
וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים

אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת אֹתָם: שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה בוֹ מְלָאכָה יוּמָת: לֹא
תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת: לוי וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־כָּל
עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר: קְחוּ מֵאִתְּכֶם
תְּרוּמָה לַיהוָה כֹּל נְדִיב לִבּוֹ יְבִיאֶהָ אֵת תְּרוּמַת יְהוָה זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת:
וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים: וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת
תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים: וְשֶׁמֶן לַמָּאוֹר וּבְשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת
הַסַּמִּים: וְאַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן: וְכָל־חֲכַם־לֵב בָּכֶם
יָבֹאוּ וְיַעֲשׂוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: ישראל אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶת־אָהֳלוֹ
וְאֶת־מִכְסֵהוּ אֶת־קְרָסָיו וְאֶת־קְרָשָׁיו אֶת־בְּרִיחָו אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנָיו: אֶת־
הָאָרֹן וְאֶת־בַּדָּיו אֶת־הַכַּפֹּרֶת וְאֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ: אֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־בַּדָּיו
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֵת לֶחֶם הַפָּנִים: וְאֶת־מְנֹרַת הַמָּאוֹר וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֶת־נֵרֹתֶיהָ
וְאֵת שֶׁמֶן הַמָּאוֹר: וְאֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת וְאֶת־בַּדָּיו וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת
קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לְפֶתַח הַמִּשְׁכָּן: אֵת ׀ מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־
מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ: אֵת
קַלְעֵי הֶחָצֵר אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֵת מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר: אֶת־יִתְדֹת
הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־יִתְדֹת הֶחָצֵר וְאֶת־מֵיתְרֵיהֶם: אֶת־בִּגְדֵי הַשְּׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ
אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן: וַיֵּצְאוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה:

פקודי אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֻת אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל־פִּי מֹשֶׁה עֲבֹדַת
הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן: וּבְצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה
עָשָׂה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־
דָן חָרָשׁ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ: לוי כָּל־
הַזָּהָב הֶעָשׂוּי לַמְּלָאכָה בְּכֹל מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ וַיְהִי ׀ זְהַב הַתְּנוּפָה תֵּשַׁע
וְעֶשְׂרִים כִּכָּר וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: וְכֶסֶף פְּקוּדֵי
הָעֵדָה מְאַת כִּכָּר וְאֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:
בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכֹל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת
וַחֲמִשִּׁים: וַיְהִי מְאַת כִּכַּר הַכֶּסֶף לָצֶקֶת אֵת אַדְנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֵת אַדְנֵי הַפָּרֹכֶת
מְאַת אֲדָנִים לִמְאַת הַכִּכָּר כִּכָּר לָאָדֶן: ישראל וְאֶת־הָאֶלֶף וּשְׁבַע
הַמֵּאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים עָשָׂה וָוִים לָעַמּוּדִים וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וְחִשַּׁק אֹתָם:

וּנְחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה שִׁבְעִים כִּכָּר וְאַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־מֵאוֹת שָׁקֶל׃ וַיַּעַשׂ בָּהּ אֶת־
אַדְנֵי פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ וְאֵת
כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ׃ וְאֶת־אַדְנֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְאֶת־אַדְנֵי שַׁעַר הֶחָצֵר וְאֵת כָּל־
יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־יִתְדֹת הֶחָצֵר סָבִיב׃ וּמִן־הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
הַשָּׁנִי עָשׂוּ בִגְדֵי־שְׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ וַיַּעֲשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי ויקרא, א
יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַיהוָה מִן־הַבְּהֵמָה מִן־
הַבָּקָר וּמִן־הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת־קָרְבַּנְכֶם׃ אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר זָכָר תָּמִים
יַקְרִיבֶנּוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יַקְרִיב אֹתוֹ לִרְצֹנוֹ לִפְנֵי יְהוָה׃ וְסָמַךְ יָדוֹ עַל
רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו׃ לוי וְשָׁחַט אֶת־בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי יְהוָה
וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב
אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְהִפְשִׁיט אֶת־הָעֹלָה וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ׃ וְנָתְנוּ
בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֵצִים עַל־הָאֵשׁ׃ וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן
הַכֹּהֲנִים אֵת הַנְּתָחִים אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַפָּדֶר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ
אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃ וְקִרְבּוֹ וּכְרָעָיו יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל
הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחוֹחַ לַיהוָה׃ ישראל וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ
מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן־הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ׃ וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ
הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב׃ וְנִתַּח אֹתוֹ לִנְתָחָיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פִּדְרוֹ וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם עַל־
הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃ וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם
וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ צַו אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת ויקרא ו
הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כָּל־הַלַּיְלָה עַד־הַבֹּקֶר וְאֵשׁ
הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ׃ וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים
אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ׃
לוי וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר׃ וְהָאֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד־בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ
הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים׃
אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה׃ ישראל וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה
הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי־אַהֲרֹן לִפְנֵי יְהוָה אֶל־פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ׃ וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֻמְצוֹ

מסלת המנחה ומשמנה ואת כל הלבנה אשר על המנחה והקטיר המזבח
ריח ניחח אזכרתה ליהוה: והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו מצות תאכל
במקום קדש בחצר אהל מועד יאכלוה: לא תאפה חמץ חלקם נתתי
אתה מאשי קדש קדשים הוא כחטאת וכאשם: כל זכר בבני אהרן
יאכלנה חק עולם לדרתיכם מאשי יהוה כל אשר יגע בהם יקדש:

שמיני
ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל: ויאמר
אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעלה תמימם והקרב לפני
יהוה: ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת ועגל וכבש
בני שנה תמימם לעלה: ושור ואיל לשלמים לזבח לפני יהוה ומנחה
בלולה בשמן כי היום יהוה נראה אליכם: ויקחו את אשר צוה משה אל
פני אהל מועד ויקרבו כל העדה ויעמדו לפני יהוה: ויאמר משה זה
הדבר אשר צוה יהוה תעשו וירא אליכם כבוד יהוה: לוי. ויאמר
משה אל אהרן קרב אל המזבח ועשה את חטאתך ואת עלתך וכפר בעדך
ובעד העם ועשה את קרבן העם וכפר בעדם כאשר צוה יהוה: ויקרב
אהרן אל המזבח וישחט את עגל החטאת אשר לו: ויקרבו בני אהרן
את הדם אליו ויטבל אצבעו בדם ויתן על קרנות המזבח ואת הדם יצק
אל יסוד המזבח: ואת החלב ואת הכלית ואת היתרת מן הכבד מן החטאת
הקטיר המזבחה כאשר צוה יהוה את משה: ישראל. ואת הבשר
ואת העור שרף באש מחוץ למחנה: וישחט את העלה וימצאו בני אהרן
אליו את הדם ויזרקהו על המזבח סביב: ואת העלה המציאו אליו לנתחיה
ואת הראש ויקטר על המזבח: וירחץ את הקרב ואת הכרעים ויקטר על
העלה המזבחה: ויקרב את קרבן העם ויקח את שעיר החטאת אשר
לעם וישחטהו ויחטאהו כראשון: ויקרב את העלה ויעשה כמשפט:

תזריע
וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל לאמר אשה כי
תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים כימי נדת דותה תטמא: וביום
השמיני ימול בשר ערלתו: ושלשים יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה לוי.
בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא עד מלאת ימי טהרה:
ואם נקבה תלד וטמאה שבעים כנדתה וששים יום וששת ימים תשב
על דמי טהרה: ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש בן שנתו
לעלה ובן יונה או תר לחטאת אל פתח אהל מועד אל הכהן: והקריבו
לפני יהוה וכפר עליה וטהרה ממקר דמיה זאת תורת הילדת לזכר או

לִנְקֵבָה׃ וְאִם־לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שֶׂה וְלָקְחָה שְׁתֵּי־תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה
אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה׃ ישראל וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ אָדָם כִּי־יִהְיֶה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוֹ־סַפַּחַת
אוֹ בַהֶרֶת וְהָיָה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ לְנֶגַע צָרָעַת וְהוּבָא אֶל־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל־אַחַד
מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע בְּעוֹר־הַבָּשָׂר וְשֵׂעָר בַּנֶּגַע הָפַךְ ׀ לָבָן
וּמַרְאֵה הַנֶּגַע עָמֹק מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ נֶגַע צָרַעַת הוּא וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְטִמֵּא אֹתוֹ׃
וְאִם־בַּהֶרֶת לְבָנָה הִוא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְעָמֹק אֵין־מַרְאֶהָ מִן־הָעוֹר וּשְׂעָרָה לֹא־
הָפַךְ לָבָן וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים׃ וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה הַנֶּגַע עָמַד בְּעֵינָיו לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן
שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית׃

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ
וְהוּבָא אֶל־הַכֹּהֵן׃ וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נִרְפָּא
נֶגַע־הַצָּרַעַת מִן־הַצָּרוּעַ׃ וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמִּטַּהֵר שְׁתֵּי־צִפֳּרִים חַיּוֹת
טְהֹרוֹת וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזֹב׃ וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְשָׁחַט אֶת־הַצִּפּוֹר הָאֶחָת
אֶל־כְּלִי־חֶרֶשׂ עַל־מַיִם חַיִּים׃ לוי אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה יִקַּח אֹתָהּ וְאֶת־עֵץ
הָאֶרֶז וְאֶת־שְׁנִי הַתּוֹלַעַת וְאֶת־הָאֵזֹב וְטָבַל אוֹתָם וְאֵת ׀ הַצִּפֹּר הַחַיָּה בְּדַם
הַצִּפֹּר הַשְּׁחֻטָה עַל הַמַּיִם הַחַיִּים׃ וְהִזָּה עַל הַמִּטַּהֵר מִן־הַצָּרַעַת שֶׁבַע
פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ וְשִׁלַּח אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה׃ וְכִבֶּס הַמִּטַּהֵר אֶת־
בְּגָדָיו וְגִלַּח אֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר וְאַחַר יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְיָשַׁב
מִחוּץ לְאָהֳלוֹ שִׁבְעַת יָמִים׃ וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ אֶת־
רֹאשׁוֹ וְאֶת־זְקָנוֹ וְאֵת גַּבֹּת עֵינָיו וְאֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ וְכִבֶּס אֶת־בְּגָדָיו וְרָחַץ
אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָהֵר׃ ישראל וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח שְׁנֵי־כְבָשִׂים
תְּמִימִם וְכַבְשָׂה אַחַת בַּת־שְׁנָתָהּ תְּמִימָה וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְלֹג אֶחָד שָׁמֶן׃ וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר אֵת הָאִישׁ הַמִּטַּהֵר
וְאֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד וְהִקְרִיב
אֹתוֹ לְאָשָׁם וְאֶת־לֹג הַשָּׁמֶן וְהֵנִיף אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי־יְהוָה
וַיָּמֻתוּ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל־יָבֹא בְכָל־עֵת אֶל־
הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאָרֹן וְלֹא יָמוּת כִּי בֶּעָנָן
אֵרָאֶה עַל־הַכַּפֹּרֶת׃ בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל
לְעֹלָה׃ כְּתֹנֶת־בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ וּמִכְנְסֵי־בַד יִהְיוּ עַל־בְּשָׂרוֹ וּבְאַבְנֵט בַּד יַחְגֹּר

ובמצנפת בד יצנף בגדי קדש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם: ומאת
עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת ואיל אחד לעלה: והקריב
אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו: לוי. ולקח
את שני השעירם והעמיד אתם לפני יהוה פתח אהל מועד: ונתן אהרן
על שני השעירם גרלות גורל אחד ליהוה וגורל אחד לעזאזל: והקריב
אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל ליהוה ועשהו חטאת: והשעיר
אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי לפני יהוה לכפר עליו לשלח אתו
לעזאזל המדברה: והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו
ובעד ביתו ושחט את פר החטאת אשר לו: ישראל. ולקח מלא המחתה
גחלי אש מעל המזבח מלפני יהוה ומלא חפניו קטרת סמים דקה והביא
מבית לפרכת: ונתן את הקטרת על האש לפני יהוה וכסה ענן הקטרת
את הכפרת אשר על העדות ולא ימות: ולקח מדם הפר והזה באצבעו
על פני הכפרת קדמה ולפני הכפרת יזה שבע פעמים מן הדם באצבעו:
ושחט את שעיר החטאת אשר לעם והביא את דמו אל מבית לפרכת
ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר והזה אתו על הכפרת ולפני הכפרת:
וכפר על הקדש מטמאת בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם וכן יעשה
לאהל מועד השכן אתם בתוך טמאתם: וכל אדם לא יהיה ׀ באהל מועד
בבאו לכפר בקדש עד צאתו וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל:
קדשים וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת
אלהם קדשים תהיו כי קדוש אני יהוה אלהיכם: איש אמו ואביו תיראו
ואת שבתתי תשמרו אני יהוה אלהיכם: אל תפנו אל האלילם ואלהי
מסכה לא תעשו לכם אני יהוה אלהיכם: לוי וכי תזבחו זבח שלמים
ליהוה לרצנכם תזבחהו: ביום זבחכם יאכל וממחרת והנותר עד יום
השלישי באש ישרף: ואם האכל יאכל ביום השלישי פגול הוא לא ירצה:
ואכליו עונו ישא כי את קדש יהוה חלל ונכרתה הנפש ההוא מעמיה:
ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצר ולקט קצירך לא
תלקט: וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם
אני יהוה אלהיכם: ישראל. לא תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו איש
בעמיתו: ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם אלהיך אני יהוה: לא
תעשק את רעך ולא תגזל לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר: לא תקלל
חרש ולפני עור לא תתן מכשל ויראת מאלהיך אני יהוה:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ כא
לֹא־יִטַּמָּא בְּעַמָּיו׃ כִּי אִם־לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו וְלִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ
וּלְאָחִיו׃ וְלַאֲחֹתוֹ הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא־הָיְתָה לְאִישׁ לָהּ יִטַּמָּא׃
לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו לְהֵחַלּוֹ׃ לֹא־יִקְרְחֻה קָרְחָה בְּרֹאשָׁם וּפְאַת זְקָנָם לֹא
יְגַלֵּחוּ וּבִבְשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שָׂרָטֶת׃ קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יְחַלְּלוּ שֵׁם
אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת־אִשֵּׁי יְהוָה לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מַקְרִיבִם וְהָיוּ קֹדֶשׁ׃ לוי.
אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ כִּי־קָדֹשׁ הוּא
לֵאלֹהָיו׃ וְקִדַּשְׁתּוֹ כִּי־אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא מַקְרִיב קָדֹשׁ יִהְיֶה־לָּךְ כִּי קָדוֹשׁ
אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם׃ וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת אֶת־אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת
בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף׃ וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו אֲשֶׁר־יוּצַק עַל־רֹאשׁוֹ ׀ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וּמִלֵּא אֶת־יָדוֹ לִלְבֹּשׁ אֶת־הַבְּגָדִים אֶת־רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם׃
וְעַל כָּל־נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא׃ וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא
וְלֹא יְחַלֵּל אֵת מִקְדַּשׁ אֱלֹהָיו כִּי נֵזֶר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהָיו עָלָיו אֲנִי יְהוָה׃ ישראל.
וְהוּא אִשָּׁה בִבְתוּלֶיהָ יִקָּח׃ אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה אֶת־אֵלֶּה לֹא יִקָּח כִּי
אִם־בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה׃ וְלֹא־יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשׁוֹ׃
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ כה
אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה׃
שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ׃ לוי.
וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע
וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר׃ אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר
שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ׃ וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ
וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ׃ וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ
תִּהְיֶה כָל־תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל׃ ישראל. וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים שֶׁבַע
שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה׃
וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ
שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם׃ וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר
בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ
אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ׃ יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא
תִזְרָעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נְזִרֶיהָ׃ כִּי יוֹבֵל הִוא
קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ׃ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת
תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ׃

בחקתי

אם־בחקתי תלכו ואת־מצותי תשמרו ועשיתם אתם׃ ונתתי גשמיכם
בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו׃ והשיג לכם דיש את־
בציר ובציר ישיג את־זרע ואכלתם לחמכם לשבע וישבתם לבטח
בארצכם׃ לוי ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד והשבתי
חיה רעה מן־הארץ וחרב לא־תעבר בארצכם׃ ורדפתם את־איביכם ונפלו
לפניכם לחרב׃ ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ירדפו ונפלו
איביכם לפניכם לחרב׃ ופניתי אליכם והפריתי אתכם והרביתי אתכם
והקימתי את־בריתי אתכם׃ ישראל ואכלתם ישן נושן וישן מפני
חדש תוציאו׃ ונתתי משכני בתוככם ולא־תגעל נפשי אתכם׃ והתהלכתי
בתוככם והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו־לי לעם׃ אני יהוה אלהיכם
אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים מהית להם עבדים ואשבר מטת
עלכם ואולך אתכם קוממיות׃

במדבר

וידבר יהוה אל־משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני
בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר׃ שאו את־ראש כל־עדת בני־
ישראל למשפחתם לבית אבתם במספר שמות כל־זכר לגלגלתם׃ מבן
עשרים שנה ומעלה כל־יצא צבא בישראל תפקדו אתם לצבאתם אתה
ואהרן׃ ואתכם יהיו איש איש למטה איש ראש לבית־אבתיו הוא׃ לוי
ואלה שמות האנשים אשר יעמדו אתכם לראובן אליצור בן־שדיאור׃
לשמעון שלמיאל בן־צורישדי׃ ליהודה נחשון בן־עמינדב׃ ליששכר נתנאל
בן־צוער׃ לזבולן אליאב בן־חלן׃ לבני יוסף לאפרים אלישמע בן־עמיהוד
למנשה גמליאל בן־פדהצור׃ לבנימן אבידן בן־גדעני׃ לדן אחיעזר בן־
עמישדי׃ לאשר פגעיאל בן־עכרן׃ לגד אליסף בן־דעואל׃ לנפתלי אחירע
בן־עינן׃ אלה קריאי העדה נשיאי מטות אבותם ראשי אלפי ישראל
הם׃ ישראל ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות׃
ואת כל־העדה הקהילו באחד לחדש השני ויתילדו על־משפחתם לבית
אבתם במספר שמות מבן עשרים שנה ומעלה לגלגלתם׃ כאשר צוה
יהוה את־משה ויפקדם במדבר סיני׃

נשא

וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ נשא את־ראש בני גרשון גם־הם לבית
אבתם למשפחתם׃ מבן שלשים שנה ומעלה עד בן־חמשים שנה תפקד
אותם כל־הבא לצבא צבא לעבד עבדה באהל מועד׃ זאת עבדת משפחת
הגרשני לעבד ולמשא׃ לוי ונשא את־יריעת המשכן ואת־אהל מועד

מכסהו ומכסה התחש אשר עליו מלמעלה ואת מסך פתח אהל מועד:
ואת קלעי החצר ואת מסך פתח שער החצר אשר על המשכן ועל המזבח
סביב ואת מיתריהם ואת כל כלי עבדתם ואת כל אשר יעשה להם ועבדו:
על פי אהרן ובניו תהיה כל עבדת בני הגרשני לכל משאם ולכל עבדתם
ופקדתם עלהם במשמרת את כל משאם: זאת עבדת משפחת בני הגרשני
באהל מועד ומשמרתם ביד איתמר בן אהרן הכהן: ישראל. בני
מררי למשפחתם לבית אבתם תפקד אתם: מבן שלשים שנה ומעלה ועד
בן חמשים שנה תפקדם כל הבא לצבא לעבד את עבדת אהל מועד:
וזאת משמרת משאם לכל עבדתם באהל מועד קרשי המשכן ובריחיו
ועמודיו ואדניו: ועמודי החצר סביב ואדניהם ויתדתם ומיתריהם לכל
כליהם ולכל עבדתם ובשמת תפקדו את כלי משמרת משאם: זאת עבדת
משפחת בני מררי לכל עבדתם באהל מועד ביד איתמר בן אהרן הכהן:

וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלתך
את הנרת אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות: ויעש כן אהרן אל
מול פני המנורה העלה נרתיה כאשר צוה יהוה את משה: וזה מעשה
המנרה מקשה זהב עד ירכה עד פרחה מקשה הוא כמראה אשר הראה
יהוה את משה כן עשה את המנרה: לה. וידבר יהוה אל משה
לאמר: קח את הלוים מתוך בני ישראל וטהרת אתם: וכה תעשה להם
לטהרם הזה עליהם מי חטאת והעבירו תער על כל בשרם וכבסו בגדיהם
והטהרו: ולקחו פר בן בקר ומנחתו סלת בלולה בשמן ופר שני בן בקר
תקח לחטאת: והקרבת את הלוים לפני אהל מועד והקהלת את כל עדת
בני ישראל: ישראל. והקרבת את הלוים לפני יהוה וסמכו בני ישראל
את ידיהם על הלוים: והניף אהרן את הלוים תנופה לפני יהוה מאת בני
ישראל והיו לעבד את עבדת יהוה: והלוים יסמכו את ידיהם על ראש
הפרים ועשה את האחד חטאת ואת האחד עלה ליהוה לכפר על הלוים:
והעמדת את הלוים לפני אהרן ולפני בניו והנפת אתם תנופה ליהוה:
והבדלת את הלוים מתוך בני ישראל והיו לי הלוים:

וידבר יהוה אל משה לאמר: שלח לך אנשים ויתרו את ארץ כנען
אשר אני נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אבתיו תשלחו כל
נשיא בהם: וישלח אתם משה ממדבר פארן על פי יהוה כלם אנשים
ראשי בני ישראל המה: לה. ואלה שמותם למטה ראובן שמוע בן

זכור: למטה שמעון שפט בן־חורי: למטה יהודה כלב בן־יפנה: למטה
יששכר יגאל בן־יוסף: למטה אפרים הושע בן־נון: למטה בנימן פלטי
בן־רפוא: למטה זבולן גדיאל בן־סודי: למטה יוסף למטה מנשה גדי בן־
סוסי: למטה דן עמיאל בן־גמלי: למטה אשר סתור בן־מיכאל: למטה
נפתלי נחבי בן־ופסי: למטה גד גאואל בן־מכי: אלה שמות האנשים
אשר־שלח משה לתור את־הארץ ויקרא משה להושע בן־נון יהושע:
וישלח אתם משה לתור את־ארץ כנען ויאמר אלהם עלו זה בנגב ועליתם
את־ההר: וראיתם את־הארץ מה־הוא ואת־העם הישב עליה החזק הוא
הרפה המעט הוא אם־רב: ומה הארץ אשר־הוא ישב בה הטובה הוא
אם־רעה ומה הערים אשר־הוא יושב בהנה הבמחנים אם במבצרים: ומה
הארץ השמנה הוא אם־רזה היש־בה עץ אם־אין והתחזקתם ולקחתם
מפרי הארץ והימים ימי בכורי ענבים:
טז ויקח קרח בן־יצהר בן־קהת בן־לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן־
פלת בני ראובן: ויקמו לפני משה ואנשים מבני־ישראל חמשים ומאתים
נשיאי עדה קראי מועד אנשי־שם: ויקהלו על־משה ועל־אהרן ויאמרו
אלהם רב־לכם כי כל־העדה כלם קדשים ובתוכם יהוה ומדוע תתנשאו
על־קהל יהוה: וישמע משה ויפל על־פניו: וידבר אל־קרח ואל־
כל־עדתו לאמר בקר וידע יהוה את־אשר־לו ואת־הקדוש והקריב אליו
ואת אשר יבחר־בו יקריב אליו: זאת עשו קחו־לכם מחתות קרח וכל־
עדתו: ותנו־בהן אש ושימו עליהן קטרת לפני יהוה מחר והיה האיש
אשר־יבחר יהוה הוא הקדוש רב־לכם בני לוי: ויאמר משה
אל־קרח שמעו־נא בני לוי: המעט מכם כי־הבדיל אלהי ישראל אתכם
מעדת ישראל להקריב אתכם אליו לעבד את־עבדת משכן יהוה ולעמד
לפני העדה לשרתם: ויקרב אתך ואת־כל־אחיך בני־לוי אתך ובקשתם
גם־כהנה: לכן אתה וכל־עדתך הנעדים על־יהוה ואהרן מה־הוא כי
תלונו עליו: וישלח משה לקרא לדתן ולאבירם בני אליאב ויאמרו לא
נעלה: המעט כי העליתנו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו במדבר כי־
תשתרר עלינו גם־השתרר:
יט וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר: זאת חקת התורה אשר־צוה
יהוה לאמר דבר אל־בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה תמימה אשר
אין־בה מום אשר לא־עלה עליה על: ונתתם אתה אל־אלעזר הכהן

וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו׃ וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים׃ וְשָׂרַף
אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף׃ וְלָקַח
הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה׃ לו.
וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן
עַד־הָעָרֶב׃ וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְטָמֵא עַד
הָעָרֶב׃ וְאָסַף ׀ אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם
טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת הִוא׃ ישראל.
וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם׃ הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא
שִׁבְעַת יָמִים׃ הוּא יִתְחַטָּא־בוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם־
לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהָר׃ כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ
הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ׃ זֹאת
הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא
שִׁבְעַת יָמִים׃ וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא׃
וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חֶרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם אוֹ
בְקָבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים׃ וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו
מַיִם חַיִּים אֶל־כֶּלִי׃

כב וַיַּרְא בָּלָק בֶּן־צִפּוֹר אֵת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לָאֱמֹרִי׃ וַיָּגָר מוֹאָב
מִפְּנֵי הָעָם מְאֹד כִּי רַב־הוּא וַיָּקָץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר מוֹאָב
אֶל־זִקְנֵי מִדְיָן עַתָּה יְלַחֲכוּ הַקָּהָל אֶת־כָּל־סְבִיבֹתֵינוּ כִּלְחֹךְ הַשּׁוֹר אֵת יֶרֶק
הַשָּׂדֶה וּבָלָק בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהִוא׃ לו. וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים
אֶל־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר פְּתוֹרָה אֲשֶׁר עַל־הַנָּהָר אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹ לִקְרֹא־לוֹ לֵאמֹר
הִנֵּה עַם יָצָא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב מִמֻּלִי׃ וְעַתָּה
לְכָה־נָּא אָרָה־לִּי אֶת־הָעָם הַזֶּה כִּי־עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוּלַי אוּכַל נַכֶּה־בּוֹ
וַאֲגָרְשֶׁנּוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי יָדַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר־תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ וַאֲשֶׁר תָּאֹר יוּאָר׃
וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְיָן וּקְסָמִים בְּיָדָם וַיָּבֹאוּ אֶל־בִּלְעָם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו
דִּבְרֵי בָלָק׃ ישראל. וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לִינוּ פֹה הַלַּיְלָה וַהֲשִׁבֹתִי אֶתְכֶם
דָּבָר כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר יְהוָה אֵלָי וַיֵּשְׁבוּ שָׂרֵי־מוֹאָב עִם־בִּלְעָם׃ וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־
בִּלְעָם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ׃ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־הָאֱלֹהִים בָּלָק בֶּן

צִפֹּר מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח אֵלָי: הִנֵּה הָעָם הַיֹּצֵא מִמִּצְרַיִם וַיְכַס אֶת־עֵין הָאָרֶץ
עַתָּה לְכָה קָבָה־לִּי אֹתוֹ אוּלַי אוּכַל לְהִלָּחֶם בּוֹ וְגֵרַשְׁתִּיו: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
אֶל־בִּלְעָם לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם לֹא תָאֹר אֶת־הָעָם כִּי בָרוּךְ הוּא:

פינחס
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הֵשִׁיב
אֶת־חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקַנְאוֹ אֶת־קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא־כִלִּיתִי אֶת־בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי: לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת־בְּרִיתִי שָׁלוֹם: לה. וְהָיְתָה
לּוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלֹהָיו וַיְכַפֵּר עַל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֻּכֶּה אֲשֶׁר הֻכָּה אֶת־הַמִּדְיָנִית זִמְרִי בֶּן־סָלוּא
נְשִׂיא בֵית־אָב לַשִּׁמְעֹנִי: וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמֻּכָּה הַמִּדְיָנִית כָּזְבִּי בַת־צוּר רֹאשׁ
אֻמּוֹת בֵּית־אָב בְּמִדְיָן הוּא: ישראל. וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צָרוֹר
אֶת־הַמִּדְיָנִים וְהִכִּיתֶם אוֹתָם: כִּי צֹרְרִים הֵם לָכֶם בְּנִכְלֵיהֶם אֲשֶׁר־נִכְּלוּ
לָכֶם עַל־דְּבַר פְּעוֹר וְעַל־דְּבַר כָּזְבִּי בַת־נְשִׂיא מִדְיָן אֲחֹתָם הַמֻּכָּה בְיוֹם־
הַמַּגֵּפָה עַל־דְּבַר פְּעוֹר: וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה ° וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל
אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֵאמֹר: שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ ׀ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל: וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר: מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמָעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיֹּצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

מטות
וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה: אִישׁ כִּי־יִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה אוֹ־הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לֶאְסֹר אִסָּר עַל־
נַפְשׁוֹ לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל־הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה: וְאִשָּׁה כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה
וְאָסְרָה אִסָּר בְּבֵית אָבִיהָ בִּנְעֻרֶיהָ: וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת־נִדְרָהּ וֶאֱסָרָהּ אֲשֶׁר
אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ אָבִיהָ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר אֲשֶׁר־אָסְרָה
עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: וְאִם־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר
אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ כִּי־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ: וְאִם־הָיוֹ
תִהְיֶה לְאִישׁ וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ אוֹ מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ: וְשָׁמַע
אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ וְקָמוּ נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶהָ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ
יָקֻמוּ: וְאִם בְּיוֹם שְׁמֹעַ אִישָׁהּ יָנִיא אוֹתָהּ וְהֵפֵר אֶת־נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת
מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ: לה. וְנֵדֶר
אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה כֹּל אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ: וְאִם־בֵּית אִישָׁהּ
נָדָרָה אוֹ־אָסְרָה אִסָּר עַל־נַפְשָׁהּ בִּשְׁבֻעָה: וְשָׁמַע אִישָׁהּ וְהֶחֱרִשׁ לָהּ לֹא
הֵנִיא אֹתָהּ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: וְאִם־

הפר יפר אתם ׀ אישה ביום שמעו כל־מוצא שפתיה לנדריה ולאסר
נפשה לא יקום אישה הפרם ויהוה יסלח־לה: ישראל. כל־נדר וכל־
שבעת אסר לענת נפש אישה יקימנו ואישה יפרנו: ואם־החרש יחריש לה
אישה מיום אל־יום והקים את־כל־נדריה או את־כל־אסריה אשר עליה
הקים אתם כי־החרש לה ביום שמעו: ואם־הפר יפר אתם אחרי שמעו
ונשא את־עונה: אלה החקים אשר צוה יהוה את־משה בין איש לאשתו
בין־אב לבתו בנעריה בית אביה:

מסעי

אלה מסעי בני־ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאתם ביד־משה
ואהרן: ויכתב משה את־מוצאיהם למסעיהם על־פי יהוה ואלה מסעיהם
למוצאיהם: ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בחמשה עשר יום לחדש
הראשון ממחרת הפסח יצאו בני־ישראל ביד רמה לעיני כל־מצרים: לוי.
ומצרים מקברים את אשר הכה יהוה בהם כל־בכור ובאלהיהם עשה
יהוה שפטים: ויסעו בני־ישראל מרעמסס ויחנו בסכת: ויסעו מסכת ויחנו
באתם אשר בקצה המדבר: ישראל. ויסעו מאתם וישב על־פי החירת
אשר על־פני בעל צפון ויחנו לפני מגדל: ויסעו מפני החירת ויעברו
בתוך־הים המדברה וילכו דרך שלשת ימים במדבר אתם ויחנו במרה:
ויסעו ממרה ויבאו אילמה ובאילם שתים עשרה עינת מים ושבעים
תמרים ויחנו־שם: ויסעו מאילם ויחנו על־ים־סוף:

דברים

אלה הדברים אשר דבר משה אל־כל־ישראל בעבר הירדן במדבר
בערבה מול סוף בין־פארן ובין־תפל ולבן וחצרת ודי זהב: אחד עשר יום
מחרב דרך הר־שעיר עד קדש ברנע: ויהי בארבעים שנה בעשתי־עשר
חדש באחד לחדש דבר משה אל־בני ישראל ככל אשר צוה יהוה אתו
אלהם: לוי. אחרי הכתו את סיחן מלך האמרי אשר יושב בחשבון
ואת עוג מלך הבשן אשר־יושב בעשתרת באדרעי: בעבר הירדן בארץ
מואב הואיל משה באר את־התורה הזאת לאמר: יהוה אלהינו דבר אלינו
בחרב לאמר רב־לכם שבת בהר הזה: פנו ׀ וסעו לכם ובאו הר האמרי
ואל־כל־שכניו בערבה בהר ובשפלה ובנגב ובחוף הים ארץ הכנעני
והלבנון עד־הנהר הגדל נהר־פרת: ישראל. ראה נתתי לפניכם את־
הארץ באו ורשו את־הארץ אשר נשבע יהוה לאבתיכם לאברהם ליצחק
וליעקב לתת להם ולזרעם אחריהם: ואמר אלכם בעת ההוא לאמר לא־
אוכל לבדי שאת אתכם: יהוה אלהיכם הרבה אתכם והנכם היום

ככוכבי השמים לרב: יהוה אלהי אבותכם יסף עליכם ככם אלף פעמים
ויברך אתכם כאשר דבר לכם:

ואתחנן

ואתחנן אל־יהוה בעת ההוא לאמר: אדני יהוה אתה החלות להראות
את־עבדך את־גדלך ואת־ידך החזקה אשר מי־אל בשמים ובארץ אשר
יעשה כמעשיך וכגבורתך: אעברה־נא ואראה את־הארץ הטובה אשר
בעבר הירדן ההר הטוב הזה והלבנן: לוי. ויתעבר יהוה בי למענכם
ולא שמע אלי ויאמר יהוה אלי רב־לך אל־תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה:
עלה ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפנה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך
כי־לא תעבר את־הירדן הזה: וצו את־יהושע וחזקהו ואמצהו כי־הוא
יעבר לפני העם הזה והוא ינחיל אותם את־הארץ אשר תראה: ונשב
בגיא מול בית פעור: ועתה ישראל שמע אל־החקים ואל־המשפטים אשר
אנכי מלמד אתכם לעשות למען תחיו ובאתם וירשתם את־הארץ אשר
יהוה אלהי אבתיכם נתן לכם: לא תספו על־הדבר אשר אנכי מצוה
אתכם ולא תגרעו ממנו לשמר את־מצות יהוה אלהיכם אשר אנכי מצוה
אתכם: עיניכם הראות את אשר־עשה יהוה בבעל פעור כי כל־האיש אשר
הלך אחרי בעל־פעור השמידו יהוה אלהיך מקרבך: ואתם הדבקים
ביהוה אלהיכם חיים כלכם היום: ישראל. ראה ׀ למדתי אתכם חקים
ומשפטים כאשר צוני יהוה אלהי לעשות כן בקרב הארץ אשר אתם באים
שמה לרשתה: ושמרתם ועשיתם כי הוא חכמתכם ובינתכם לעיני
העמים אשר ישמעון את כל־החקים האלה ואמרו רק עם־חכם ונבון הגוי
הגדול הזה: כי מי־גוי גדול אשר־לו אלהים קרבים אליו כיהוה אלהינו
בכל־קראנו אליו: ומי גוי גדול אשר־לו חקים ומשפטים צדיקם ככל
התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום:

עקב

והיה ׀ עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם
ושמר יהוה אלהיך לך את־הברית ואת־החסד אשר נשבע לאבתיך:
ואהבך וברכך והרבך וברך פרי־בטנך ופרי־אדמתך דגנך ותירשך ויצהרך
שגר־אלפיך ועשתרת צאנך על האדמה אשר־נשבע לאבתיך לתת לך:
ברוך תהיה מכל־העמים לא־יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך: והסיר יהוה
ממך כל־חלי וכל־מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם
בכל־שנאיך: ואכלת את־כל־העמים אשר יהוה אלהיך נתן לך לא־תחס
עינך עליהם ולא תעבד את־אלהיהם כי־מוקש הוא לך: כי תאמר בלבבך

רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי אֵיכָה אוּכַל לְהוֹרִישָׁם: לֹא תִירָא מֵהֶם זָכֹר תִּזְכֹּר
אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפַרְעֹה וּלְכָל־מִצְרָיִם: הַמַּסֹּת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר
רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֹתֹת וְהַמֹּפְתִים וְהַיָּד הַחֲזָקָה וְהַזְּרֹעַ הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצִאֲךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־אַתָּה יָרֵא מִפְּנֵיהֶם:
וְגַם אֶת־הַצִּרְעָה יְשַׁלַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־אֲבֹד הַנִּשְׁאָרִים וְהַנִּסְתָּרִים
מִפָּנֶיךָ: לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא: לוי.
וְנָשַׁל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפָּנֶיךָ מְעַט מְעָט לֹא תוּכַל כַּלֹּתָם מַהֵר
פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה: וּנְתָנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָם מְהוּמָה
גְדֹלָה עַד הִשָּׁמְדָם: וְנָתַן מַלְכֵיהֶם בְּיָדֶךָ וְהַאֲבַדְתָּ אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם
לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הִשְׁמִדְךָ אֹתָם: פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ
לֹא־תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לָךְ פֶּן תִּוָּקֵשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ הוּא: וְלֹא־תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ ׀ תְּשַׁקְּצֶנּוּ
וְתַעֵב ׀ תְּתַעֲבֶנּוּ כִּי־חֵרֶם הוּא: כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן
לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּן וּרְבִיתֶם וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה
לַאֲבֹתֵיכֶם: וְזָכַרְתָּ אֶת־כָּל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים
שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לְמַעַן עַנֹּתְךָ לְנַסֹּתְךָ לָדַעַת אֶת־אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ הֲתִשְׁמֹר מִצְוֺתָו
אִם־לֹא: וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ וַיַּאֲכִלְךָ אֶת־הַמָּן אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ
לְמַעַן הוֹדִיעֲךָ כִּי לֹא עַל־הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל־כָּל־מוֹצָא פִי־יְהוָה
יִחְיֶה הָאָדָם: ישראל. שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעָלֶיךָ וְרַגְלְךָ לֹא בָצֵקָה זֶה
אַרְבָּעִים שָׁנָה: וְיָדַעְתָּ עִם־לְבָבֶךָ כִּי כַּאֲשֶׁר יְיַסֵּר אִישׁ אֶת־בְּנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מְיַסְּרֶךָּ: וְשָׁמַרְתָּ אֶת־מִצְוֺת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וּלְיִרְאָה אֹתוֹ: כִּי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם עֲיָנֹת וּתְהֹמֹת יֹצְאִים
בַּבִּקְעָה וּבָהָר: אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ־זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ:
אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל־בָּהּ לֶחֶם לֹא־תֶחְסַר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר
אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל וּמֵהֲרָרֶיהָ תַּחְצֹב נְחֹשֶׁת: וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ:
רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה: אֶת־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ
אֶל־מִצְוֺת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם: וְהַקְּלָלָה אִם־לֹא
תִשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֺת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם
הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם: וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָתַתָּה אֶת־הַבְּרָכָה עַל

הַר גְּרִזִים וְאֶת־הַקְּלָלָה עַל־הַר עֵיבָל׃ הֲלֹא־הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי דֶּרֶךְ
מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה מוּל הַגִּלְגָּל אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה׃
כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
נֹתֵן לָכֶם וִירִשְׁתֶּם אֹתָהּ וִישַׁבְתֶּם־בָּהּ׃ לוי. וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל
הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם׃ אֵלֶּה הַחֻקִּים
וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ
לְךָ לְרִשְׁתָּהּ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה׃ אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת־כָּל־
הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ־שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם עַל־
הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל־הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן׃ וְנִתַּצְתֶּם אֶת־מִזְבְּחֹתָם
וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת־מַצֵּבֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדֵּעוּן
וְאִבַּדְתֶּם אֶת־שְׁמָם מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא׃ לֹא־תַעֲשׂוּן כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ כִּי
אִם־אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־שִׁבְטֵיכֶם לָשׂוּם אֶת־שְׁמוֹ
שָׁם לְשִׁכְנוֹ תִדְרְשׁוּ וּבָאתָ שָׁמָּה׃ ישראל. וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם
וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יֶדְכֶם וְנִדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם וּבְכֹרֹת
בְּקַרְכֶם וְצֹאנְכֶם׃ וַאֲכַלְתֶּם־שָׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם בְּכֹל מִשְׁלַח
יֶדְכֶם אַתֶּם וּבָתֵּיכֶם אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ לֹא תַעֲשׂוּן כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ
עֹשִׂים פֹּה הַיּוֹם אִישׁ כָּל־הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו׃ כִּי לֹא־בָאתֶם עַד־עָתָּה אֶל־הַמְּנוּחָה
וְאֶל־הַנַּחֲלָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ וַעֲבַרְתֶּם אֶת־הַיַּרְדֵּן וִישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מַנְחִיל אֶתְכֶם וְהֵנִיחַ לָכֶם מִכָּל־אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב
וִישַׁבְתֶּם־בֶּטַח׃

שפטים

שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ
לִשְׁבָטֶיךָ וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם מִשְׁפַּט־צֶדֶק׃ לֹא־תַטֶּה מִשְׁפָּט לֹא תַכִּיר פָּנִים
וְלֹא־תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִם׃ צֶדֶק
צֶדֶק תִּרְדֹּף לְמַעַן תִּחְיֶה וְיָרַשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ לוי.
לֹא־תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל־עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לָּךְ׃
וְלֹא־תָקִים לְךָ מַצֵּבָה אֲשֶׁר שָׂנֵא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ לֹא־תִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר
וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוּם כֹּל דָּבָר רָע כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא׃ כִּי־
יִמָּצֵא בְקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ׃ וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים
אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם וְלַשֶּׁמֶשׁ ׀ אוֹ לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא־
צִוִּיתִי׃ וְהֻגַּד־לְךָ וְשָׁמָעְתָּ וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר נֶעֶשְׂתָה

התועבה הזאת בישראל: והוצאת את־האיש ההוא או את־האשה ההוא
אשר עשו את־הדבר הרע הזה אל־שעריך את־האיש או את־האשה
וסקלתם באבנים ומתו: על־פי ׀ שנים עדים או שלשה עדים יומת המת
לא יומת על־פי עד אחד: יד העדים תהיה־בו בראשנה להמיתו ויד כל־
העם באחרנה ובערת הרע מקרבך: כי יפלא ממך דבר למשפט בין־דם ׀
לדם בין־דין לדין ובין נגע לנגע דברי ריבת בשעריך וקמת ועלית אל־
המקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו: ובאת אל־הכהנים הלוים ואל־השפט
אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט: ועשית על־
פי הדבר אשר יגידו לך מן־המקום ההוא אשר יבחר יהוה ושמרת לעשות
ככל אשר יורוך: ישראל. על־פי התורה אשר יורוך ועל־המשפט אשר־
יאמרו לך תעשה לא תסור מן־הדבר אשר־יגידו לך ימין ושמאל: והאיש
אשר־יעשה בזדון לבלתי שמע אל־הכהן העמד לשרת שם את־יהוה
אלהיך או אל־השפט ומת האיש ההוא ובערת הרע מישראל: וכל־העם
ישמעו ויראו ולא יזידון עוד: פ
כא י כי־תצא למלחמה על־איביך ונתנו יהוה אלהיך בידך ושבית שביו:
וראית בשביה אשת יפת־תאר וחשקת בה ולקחת לך לאשה: והבאתה
אל־תוך ביתך וגלחה את־ראשה ועשתה את־צפרניה: והסירה את־שמלת
שביה מעליה וישבה בביתך ובכתה את־אביה ואת־אמה ירח ימים ואחר
כן תבוא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה: והיה אם־לא חפצת בה
ושלחתה לנפשה ומכר לא־תמכרנה בכסף לא־תתעמר בה תחת אשר
עניתה: לוי. כי־תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה
וילדו־לו בנים האהובה והשנואה והיה הבן הבכר לשניאה: והיה ביום
הנחילו את־בניו את אשר־יהיה לו לא יוכל לבכר את־בן־האהובה על־פני
בן־השנואה הבכר: כי את־הבכר בן־השנואה יכיר לתת לו פי שנים בכל
אשר־ימצא לו כי־הוא ראשית אנו לו משפט הבכרה: ישראל. כי־
יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו ויסרו אתו
ולא ישמע אליהם: ותפשו בו אביו ואמו והוציאו אתו אל־זקני עירו ואל־
שער מקמו: ואמרו אל־זקני עירו בננו זה סורר ומרה איננו שמע בקלנו
זולל וסבא: ורגמהו כל־אנשי עירו באבנים ומת ובערת הרע מקרבך
וכל־ישראל ישמעו ויראו: פ
כו א והיה כי־תבוא אל־הארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה וירשתה

וישבת בה: ולקחת מראשית כל־פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר
יהוה אלהיך נתן לך ושמת בטנא והלכת אל־המקום אשר יבחר יהוה
אלהיך לשכן שמו שם: ובאת אל־הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת
אליו הגדתי היום ליהוה אלהיך כי־באתי אל־הארץ אשר נשבע יהוה
לאבתינו לתת לנו: לוי. ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח
יהוה אלהיך: וענית ואמרת לפני יהוה אלהיך ארמי אבד אבי וירד
מצרימה ויגר שם במתי מעט ויהי־שם לגוי גדול עצום ורב: וירעו אתנו
המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבדה קשה: ונצעק אל־יהוה אלהי אבתינו
וישמע יהוה את־קלנו וירא את־ענינו ואת־עמלנו ואת־לחצנו: ויוצאנו
יהוה ממצרים ביד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדל ובאתות ובמפתים:
ויבאנו אל־המקום הזה ויתן־לנו את־הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש:
ועתה הנה הבאתי את־ראשית פרי האדמה אשר־נתתה לי יהוה והנחתו
לפני יהוה אלהיך והשתחוית לפני יהוה אלהיך: ושמחת בכל־הטוב אשר
נתן־לך יהוה אלהיך ולביתך אתה והלוי והגר אשר בקרבך: ישראל.
כי תכלה לעשר את־כל־מעשר תבואתך בשנה השלישת שנת המעשר
ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו: ואמרת לפני
יהוה אלהיך בערתי הקדש מן־הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה
ככל־מצותך אשר צויתני לא־עברתי ממצותיך ולא שכחתי: לא־אכלתי
באני ממנו ולא־בערתי ממנו בטמא ולא־נתתי ממנו למת שמעתי בקול
יהוה אלהי עשיתי ככל אשר צויתני: השקיפה ממעון קדשך מן־השמים
וברך את־עמך את־ישראל ואת האדמה אשר נתתה לנו כאשר נשבעת
לאבתינו ארץ זבת חלב ודבש:

נצבים
אתם נצבים היום כלכם לפני יהוה אלהיכם ראשיכם שבטיכם
זקניכם ושטריכם כל איש ישראל: טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב
מחניך מחטב עציך עד שאב מימיך: לעברך בברית יהוה אלהיך ובאלתו
אשר יהוה אלהיך כרת עמך היום: לוי. למען הקים־אתך היום לו
לעם והוא יהיה־לך לאלהים כאשר דבר־לך וכאשר נשבע לאבתיך
לאברהם ליצחק וליעקב: ולא אתכם לבדכם אנכי כרת את־הברית הזאת
ואת־האלה הזאת: כי את־אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני יהוה
אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום: ישראל. כי־אתם ידעתם את
אשר־ישבנו בארץ מצרים ואת אשר־עברנו בקרב הגוים אשר עברתם:

וַתִּרְאוּ אֶת־שִׁקּוּצֵיהֶם וְאֵת גִּלֻּלֵיהֶם עֵץ וָאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם׃ פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ־שֵׁבֶט אֲשֶׁר לְבָבוֹ פֹנֶה הַיּוֹם מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת לַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם שֹׁרֶשׁ פֹּרֶה רֹאשׁ וְלַעֲנָה׃ וְהָיָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־דִּבְרֵי הָאָלָה הַזֹּאת וְהִתְבָּרֵךְ בִּלְבָבוֹ לֵאמֹר שָׁלוֹם יִהְיֶה־לִּי כִּי בִּשְׁרִרוּת לִבִּי אֵלֵךְ לְמַעַן סְפוֹת הָרָוָה אֶת־הַצְּמֵאָה׃ לֹא־יֹאבֶה יְהוָה סְלֹחַ לוֹ כִּי אָז יֶעְשַׁן אַף־יְהוָה וְקִנְאָתוֹ בָּאִישׁ הַהוּא וְרָבְצָה בּוֹ כָּל־הָאָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה וּמָחָה יְהוָה אֶת־שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם׃ וְהִבְדִּילוֹ יְהוָה לְרָעָה מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אָלוֹת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה׃ וְאָמַר הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יָקוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וְהַנָּכְרִי אֲשֶׁר יָבֹא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת־מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִוא וְאֶת־תַּחֲלֻאֶיהָ אֲשֶׁר־חִלָּה יְהוָה בָּהּ׃ גָּפְרִית וָמֶלַח שְׂרֵפָה כָל־אַרְצָהּ לֹא תִזָּרַע וְלֹא תַצְמִחַ וְלֹא־יַעֲלֶה בָהּ כָּל־עֵשֶׂב כְּמַהְפֵּכַת סְדֹם וַעֲמֹרָה אַדְמָה וּצְבוֹיִם אֲשֶׁר הָפַךְ יְהוָה בְּאַפּוֹ וּבַחֲמָתוֹ׃ וְאָמְרוּ כָּל־הַגּוֹיִם עַל־מֶה עָשָׂה יְהוָה כָּכָה לָאָרֶץ הַזֹּאת מֶה חֳרִי הָאַף הַגָּדוֹל הַזֶּה׃ וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּם בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיֵּלְכוּ וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־יְדָעוּם וְלֹא חָלַק לָהֶם׃ וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּאָרֶץ הַהִוא לְהָבִיא עָלֶיהָ אֶת־כָּל־הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה׃ וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מֵעַל אַדְמָתָם בְּאַף וּבְחֵמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַיַּשְׁלִכֵם אֶל־אֶרֶץ אַחֶרֶת כַּיּוֹם הַזֶּה׃ הַנִּסְתָּרֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃

וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא וַיהוָה אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה׃ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא־יַשְׁמִיד אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וִירִשְׁתָּם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ וְעָשָׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחוֹן וּלְעוֹג מַלְכֵי הָאֱמֹרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֹתָם׃ וּנְתָנָם יְהוָה לִפְנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם כְּכָל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם׃ חִזְקוּ וְאִמְצוּ אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ׃ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תַּנְחִילֶנָּה אוֹתָם׃ וַיהוָה הוּא הַהֹלֵךְ לְפָנֶיךָ הוּא יִהְיֶה עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ לֹא

תירא ולא תחת: ויכתב משה את־התורה הזאת ויתנה אל־הכהנים בני
לוי הנשאים את־ארון ברית יהוה ואל־כל־זקני ישראל: ויצו משה אותם
לאמר מקץ שבע שנים במעד שנת השמטה בחג הסכות: בבוא כל
ישראל לראות את־פני יהוה אלהיך במקום אשר יבחר תקרא את־התורה
הזאת נגד כל־ישראל באזניהם: * הקהל את־העם האנשים והנשים והטף
וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את־יהוה אלהיכם
ושמרו לעשות את־כל־דברי התורה הזאת: ובניהם אשר לא־ידעו ישמעו
ולמדו ליראה את־יהוה אלהיכם כל־הימים אשר אתם חיים על־האדמה
אשר אתם עברים את־הירדן שמה לרשתה:

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי־פי: יערף כמטר לקחי
תזל כטל אמרתי כשעירם עלי־דשא וכרביבים עלי־עשב: כי שם יהוה
אקרא הבו גדל לאלהינו: לו· הצור תמים פעלו כי כל־דרכיו משפט
אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא: שחת לו לא בניו מומם דור עקש
ופתלתל: ה ליהוה תגמלו־זאת עם נבל ולא חכם הלוא־הוא אביך
קנך הוא עשך ויכננך: ישראל· זכר ימות עולם בינו שנות דור־ודר
שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך: בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם
יצב גבלת עמים למספר בני ישראל: כי חלק יהוה עמו יעקב חבל
נחלתו: ימצאהו בארץ מדבר ובתהו ילל ישמן יסבבנהו יבוננהו יצרנהו
כאישון עינו: כנשר יעיר קנו על־גוזליו ירחף יפרש כנפיו יקחהו ישאהו
על־אברתו: יהוה בדד ינחנו ואין עמו אל נכר:

וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים את־בני ישראל לפני
מותו: ויאמר יהוה מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה
מרבבת קדש מימינו אשדת למו: אף חבב עמים כל־קדשיו בידך והם
תכו לרגלך ישא מדברתיך: תורה צוה־לנו משה מורשה קהלת יעקב:
ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל: יחי ראובן ואל
ימת ויהי מתיו מספר: וזאת ליהודה ויאמר שמע יהוה קול יהודה ואל
עמו תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה: לו· וללוי אמר תמיך
ואוריך לאיש חסידך אשר נסיתו במסה תריבהו על־מי מריבה: האמר
לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת־אחיו לא הכיר ואת־בנו לא ידע כי שמרו
אמרתך ובריתך ינצרו: יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ישימו קטורה
באפך וכליל על־מזבחך: ברך יהוה חילו ופעל ידיו תרצה מחץ מתנים

קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו מִן־יְקוּמוּן׃ לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד יְהוָה יִשְׁכֹּן לָבֶטַח עָלָיו חֹפֵף עָלָיו כָּל־הַיּוֹם וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן׃ ישראל. וּלְיוֹסֵף אָמַר מְבֹרֶכֶת יְהוָה אַרְצוֹ מִמֶּגֶד שָׁמַיִם מִטָּל וּמִתְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת׃ וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יְרָחִים׃ וּמֵרֹאשׁ הַרְרֵי־קֶדֶם וּמִמֶּגֶד גִּבְעוֹת עוֹלָם׃ וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ וּרְצוֹן שֹׁכְנִי סְנֶה תָּבוֹאתָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו׃ בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי־אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה׃

סדר הקריאה לחנוכה·

ביום א' של חנוכה קורין בסדר נשא מן ויהי ביום כלות משה וגו', ויש מתחילין לקרות מן ברכת כהנים.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם׃ יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ׃ יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ׃ יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם׃ וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם׃

וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם׃ וַיַּקְרִיבוּ נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם הֵם נְשִׂיאֵי הַמַּטֹּת הֵם הָעֹמְדִים עַל־הַפְּקֻדִים׃ וַיָּבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ־עֶגְלֹת צָב וּשְׁנֵי־עָשָׂר בָּקָר עֲגָלָה עַל־שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד וַיַּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן׃ לוי. וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ קַח מֵאִתָּם וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְנָתַתָּה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֲגָלֹת וְאֶת־הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם׃ אֵת ׀ שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדָתָם׃ וְאֵת ׀ אַרְבַּע הָעֲגָלֹת וְאֵת שְׁמֹנַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ׃ וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֵת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִם אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם יַקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ׃ ישראל. וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קָרְבָּנוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב לְמַטֵּה יְהוּדָה׃ וְקָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־

כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף
אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ
אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים
בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב:

ביום ב׳ קוראים לכהן ביום השני עד מלאה קטרת, ללוי עד נתנאל בן צוער, לישראל ביום השלישי עד סוף פסקא; ת״ק. ביום ג׳ קוראים לכהן ביום השלישי עד מלאה קטרת, ללוי עד אליאב בן חלן, לישראל ביום הרביעי עד סוף פסקא. וכן בכל יום קוראים לכהן כסדר היום עד מלאה קטרת וללוי עד סוף פסקא, ולישראל ביום שלאחריו עד סוף פסקא. ואחריו ת״ק.

בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר נְשִׂיא יִשָּׂשכָר: הִקְרִב אֶת־קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר:

בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן:

בַּיּוֹם הָרְבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר:

בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי:

בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי נָשִׂיא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל:

ביום הששי של חנוכה הוא לעולם ר"ח ואומרים קדיש תתקבל אחר הלל, ומוציאים ב' ס"ת בראשון קוראים פ' התמיד (במדבר כ"ח), כהן עד רביעת ההין, לוי עד ונסכה, ישראל פ' ר"ח כולה, ורביעי קוראים בס"ת שני ביום הששי, ואחריו חצי קדיש.

ביום ז' של חנוכה קוראים ביום השביעי וביום השמיני. ואם הוא ר"ח קוראים בס"ת א' כדאתמול, ולרביעי קוראים בס"ת ב' ביום השביעי, ואחריו ח"ק

בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרָיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד:

ביום ח' דחנוכה קוראים לכהן ביום השמיני עד מלאה קטרת, ללוי עד בן פדהצור, לישראל ביום התשיעי עד סוף הסדרה ואומרים אחריו ח"ק. ויש שקורין לכהן עד בן עמישדי, ללוי עד בן עינן, ולישראל עד סוף הסדרה. ויש מוסיפים עוד מראש פ' בהעלתך עד עשה את המנרה.

בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר:

בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי:

בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי:

בְּיוֹם עַשְׁתֵּי עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן:

בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן:

זֹאת ׀ חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ מֵאֵת נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל קַעֲרֹת כֶּסֶף
שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִזְרְקֵי־כֶסֶף שְׁנֵים עָשָׂר כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה: שְׁלֹשִׁים
וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאַחַת כֶּסֶף וְשִׁבְעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד כֹּל כֶּסֶף הַכֵּלִים אַלְפַּיִם
וְאַרְבַּע־מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה מְלֵאֹת קְטֹרֶת עֲשָׂרָה
עֲשָׂרָה הַכַּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל־זְהַב הַכַּפּוֹת עֶשְׂרִים וּמֵאָה: כָּל־הַבָּקָר לָעֹלָה
שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים אֵילִם שְׁנֵים־עָשָׂר כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר וּמִנְחָתָם
וּשְׂעִירֵי עִזִּים שְׁנֵים עָשָׂר לְחַטָּאת: וְכֹל בְּקַר ׀ זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה
פָּרִים אֵילִם שִׁשִּׁים עַתֻּדִים שִׁשִּׁים כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁשִּׁים זֹאת חֲנֻכַּת
הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הִמָּשַׁח אֹתוֹ: וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע
אֶת־הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי
הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו: כאן מסיימים בספר״ם ותמנים.

יש קהלות מוסיפים עד זה עמ׳ בהעלתך.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ
אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת: וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן
אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: וְזֶה
מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִוא כַּמַּרְאֶה
אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה:

סדר הקריאה לפורים·

בפורים קורין ג' פסוקים בסוף סדר בשלח.

וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק מָחָר אָנֹכִי נִצָּב עַל־רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי: וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר עָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה: לוי. וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגָבַר עֲמָלֵק: וִידֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ־אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ: וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עֲמָלֵק וְאֶת־עַמּוֹ לְפִי־חָרֶב: ישראל. וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מָחֹה אֶמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם: וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה ׀ נִסִּי: וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־כֵּס יָהּ מִלְחָמָה לַיהוָה בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר: ויש כופלים פסוק אחרון.

סדר הקריאה לחה"מ של פסח·

ליום ראשון דחול המועד (י"ז ניסן). מוציאין ב' ס"ת וקורין בס"ת א' בסדר בא פ' קדש לי ומחלק לג' גברי. (ואם הוא שבת קורין בסדר כי תשא פ' ראה אתה אמר אלי תמצא לקמן ליום ג' דחול המועד.)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ: הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב: לוי. וְהָיָה כִי־יְבִיאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ וְעָבַדְתָּ אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה: שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצֹּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לַיהוָה: מַצּוֹת יֵאָכֵל אֵת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלֶךָ: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם: וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְּיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְהוָה מִמִּצְרָיִם: וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה: ישראל. וְהָיָה כִּי־יְבִאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וּנְתָנָהּ לָךְ: וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר ׀ שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהוָה: וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה: וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר

מה־זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים מבית עבדים: ויהי
כי־הקשה פרעה לשלחנו ויהרג יהוה כל־בכור בארץ מצרים מבכר אדם
ועד־בכור בהמה על־כן אני זבח ליהוה כל־פטר רחם הזכרים וכל־
בכור בני אפדה: והיה לאות על־ידכה ולטוטפת בין עיניך כי בחזק יד
הוציאנו יהוה ממצרים:

בס"ת שני קורין בכל יום לרביעי והקרבתם בסדר פינחס.

והקרבתם אשה עלה ליהוה פרים בני־בקר שנים ואיל אחד ושבעה
כבשים בני שנה תמימם יהיו לכם: ומנחתם סלת בלולה בשמן שלשה
עשרנים לפר ושני עשרנים לאיל תעשו: עשרון עשרון תעשה לכבש האחד
לשבעת הכבשים: ושעיר חטאת אחד לכפר עליכם: מלבד עלת הבקר
אשר לעלת התמיד תעשו את־אלה: כאלה תעשו ליום שבעת ימים לחם
אשה ריח־ניחח ליהוה על־עולת התמיד יעשה ונסכו: וביום השביעי מקרא
קדש יהיה לכם כל־מלאכת עבדה לא תעשו: חצי קדיש.

ליום שני דחוה"מ (י"ח ניסן). קורין בס"ת א' בסדר משפטים פ' אם כסף תלוה. (ואם יום ג' דחה"מ בראשון בשבת קורין פ' קדש לי של יום ראשון.)

אם־כסף תלוה את־עמי את־העני עמך לא־תהיה לו כנשה לא־
תשימון עליו נשך: אם־חבל תחבל שלמת רעך עד־בא השמש תשיבנו
לו: כי הוא כסותה לבדה הוא שמלתו לערו במה ישכב והיה כי־יצעק
אלי ושמעתי כי־חנון אני: לוי. אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא
תאר: מלאתך ודמעך לא תאחר בכור בניך תתן־לי: כן־תעשה לשרך
לצאנך שבעת ימים יהיה עם־אמו ביום השמיני תתנו־לי: ואנשי־קדש
תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשלכון אתו: לא תשא
שמע שוא אל־תשת ידך עם־רשע להית עד חמס: לא־תהיה אחרי־רבים
לרעת ולא־תענה על־רב לנטת אחרי רבים להטת: ודל לא תהדר בריבו:
כי תפגע שור איבך או חמרו תעה השב תשיבנו לו: כי־תראה חמור
שנאך רבץ תחת משאו וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו: ישראל. לא
תטה משפט אבינך בריבו: מדבר־שקר תרחק ונקי וצדיק אל־תהרג כי לא־
אצדיק רשע: ושחד לא תקח כי השחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים:
וגר לא תלחץ ואתם ידעתם את־נפש הגר כי־גרים הייתם בארץ מצרים:
ושש שנים תזרע את־ארצך ואספת את־תבואתה: והשביעת תשמטנה

ונטשתה ואכלו אביני עמך ויתרם תאכל חית השדה כן־תעשה לכרמך
לזיתך: ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען ינוח
שורך וחמרך וינפש בן־אמתך והגר: ובכל אשר־אמרתי אליכם תשמרו
ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על־פיך: שלש רגלים תחג לי
בשנה: את־חג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות כאשר צויתך
למועד חדש האביב כי־בו יצאת ממצרים ולא־יראו פני ריקם: וחג הקציר
בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה וחג האסף בצאת השנה באספך את־
מעשיך מן־השדה: שלש פעמים בשנה יראה כל־זכורך אל־פני האדן
יהוה: לא־תזבח על־חמץ דם־זבחי ולא־ילין חלב־חגי עד־בקר: ראשית בכורי
אדמתך תביא בית יהוה אלהיך לא־תבשל גדי בחלב אמו:

במ"ת ב' קוראים והקרבתם כפרשת פינחס כמו ביום א' דפס"ח.

ביום ג' דחה"מ (י"ט ניסן) אם הוא שבת מתחילים לקרות בפ' כי תשא מן ויאמר משה אל ה' ראה אתה אמר אלי וגו' ומתחלק לשבעה גברי, ואם הוא בחול כתיבי או במוצאי שבת מתחילים לקרות ויאמר ה' אל משה פסל לך וגו' ומתחלק לשלשה גברי. ואם הוא כבני בבנת קורין ב' אם כסף תלוה של יום ב'.

ויאמר משה אל־יהוה ראה אתה אמר אלי העל את־העם הזה ואתה
לא הודעתני את אשר־תשלח עמי ואתה אמרת ידעתיך בשם וגם־מצאת
חן בעיני: ועתה אם־נא מצאתי חן בעיניך הודעני נא את־דרכך ואדעך
למען אמצא־חן בעיניך וראה כי עמך הגוי הזה: ויאמר פני ילכו והנחתי
לך: ויאמר אליו אם־אין פניך הלכים אל־תעלנו מזה: ובמה ׀ יודע אפוא
כי־מצאתי חן בעיניך אני ועמך הלוא בלכתך עמנו ונפלינו אני ועמך
מכל־העם אשר על־פני האדמה: שני. ויאמר יהוה אל־משה גם
את־הדבר הזה אשר דברת אעשה כי־מצאת חן בעיני ואדעך בשם:
ויאמר הראני נא את־כבדך: ויאמר אני אעביר כל־טובי על־פניך וקראתי
בשם יהוה לפניך וחנתי את־אשר אחן ורחמתי את־אשר ארחם: ג.
ויאמר לא תוכל לראת את־פני כי לא־יראני האדם וחי: ויאמר יהוה הנה
מקום אתי ונצבת על־הצור: והיה בעבר כבדי ושמתיך בנקרת הצור
ושכתי כפי עליך עד־עברי: והסרתי את־כפי וראית את־אחרי ופני
לא יראו: ה. בחול מתחילים כאן.

ויאמר יהוה אל־משה פסל־לך שני־לחת אבנים כראשנים וכתבתי
על־הלחת את־הדברים אשר היו על־הלחת הראשנים אשר שברת: והיה
נכון לבקר ועלית בבקר אל־הר סיני ונצבת לי שם על־ראש ההר: ואיש

לא־יעלה עמך וגם־איש אל־ירא בכל־ההר גם־הצאן והבקר אל־ירעו אל־
מול ההר ההוא: בשבת ה. ויפסל שני־לחת אבנים כראשנים וישכם
משה בבקר ויעל אל־הר סיני כאשר צוה יהוה אתו ויקח בידו שני לחת
אבנים: וירד יהוה בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יהוה: ויעבר יהוה
על־פניו ויקרא יהוה יהוה אל רחום וחנון ארך אפים ורב־חסד ואמת:
נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה לא ינקה פקד עון
אבות על־בנים ועל־בני בנים על־שלשים ועל־רבעים: וימהר משה ויקד
ארצה וישתחו: ויאמר אם־נא מצאתי חן בעיניך אדני ילך־נא אדני
בקרבנו כי עם־קשה־ערף הוא וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו: ויאמר
הנה אנכי כרת ברית נגד כל־עמך אעשה נפלאת אשר לא־נבראו בכל־
הארץ ובכל־הגוים וראה כל־העם אשר־אתה בקרבו את־מעשה יהוה כי־
נורא הוא אשר אני עשה עמך: לוי. (בשבת ו.) שמר־לך את אשר אנכי
מצוך היום הנני גרש מפניך את־האמרי והכנעני והחתי והפרזי והחוי
והיבוסי: השמר לך פן־תכרת ברית ליושב הארץ אשר אתה בא עליה
פן־יהיה למוקש בקרבך: כי את־מזבחתם תתצון ואת־מצבתם תשברון
ואת־אשריו תכרתון: כי לא תשתחוה לאל אחר כי יהוה קנא שמו
אל קנא הוא: פן־תכרת ברית ליושב הארץ וזנו אחרי אלהיהם וזבחו
לאלהיהם וקרא לך ואכלת מזבחו: ולקחת מבנתיו לבניך וזנו בנתיו אחרי
אלהיהן והזנו את־בניך אחרי אלהיהן: אלהי מסכה לא תעשה־לך:
ישראל. (בשבת ז.) את־חג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות אשר
צויתך למועד חדש האביב כי בחדש האביב יצאת ממצרים: כל־פטר
רחם לי וכל־מקנך תזכר פטר שור ושה: ופטר חמור תפדה בשה ואם־
לא תפדה וערפתו כל בכור בניך תפדה ולא־יראו פני ריקם: ששת ימים
תעבד וביום השביעי תשבת בחריש ובקציר תשבת: וחג שבעת תעשה
לך בכורי קציר חטים וחג האסיף תקופת השנה: שלש פעמים בשנה
יראה כל־זכורך את־פני האדן יהוה אלהי ישראל: כי־אוריש גוים מפניך
והרחבתי את־גבלך ולא־יחמד איש את־ארצך בעלתך לראות את־פני יהוה
אלהיך שלש פעמים בשנה: לא־תשחט על־חמץ דם־זבחי ולא־ילין לבקר
זבח חג הפסח: ראשית בכורי אדמתך תביא בית יהוה אלהיך לא־תבשל
גדי בחלב אמו:

בס"ת ב' קורים והקרבתם בספר פינחס כמו ביום ב' דחה"מ.

ביום ד' דחה"מ (כ' ניסן) קורין בס"ת א' כסדר בהעלתך פ' וידבר ה' אל משה במדבר סיני.

וידבר יהוה אל־משה במדבר־סיני בשנה השנית לצאתם מארץ
מצרים בחדש הראשון לאמר: ויעשו בני־ישראל את־הפסח במועדו:
בארבעה עשר־יום בחדש הזה בין הערבים תעשו אתו במועדו ככל־חקתיו
וככל־משפטיו תעשו אתו: וידבר משה אל־בני ישראל לעשת הפסח:
ויעשו את־הפסח בראשון בארבעה עשר יום לחדש בין הערבים במדבר
סיני ככל אשר צוה יהוה את־משה כן עשו בני ישראל: לוי. ויהי
אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא־יכלו לעשת־הפסח ביום ההוא
ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא: ויאמרו האנשים ההמה
אליו אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגרע לבלתי הקריב את־קרבן יהוה
במעדו בתוך בני ישראל: ויאמר אלהם משה עמדו ואשמעה מה־יצוה
יהוה לכם: ישראל. וידבר יהוה אל־משה לאמר: דבר אל־בני ישראל
לאמר איש איש כי־יהיה טמא ׀ לנפש או בדרך רחקה לכם או לדרתיכם
ועשה פסח ליהוה: בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אתו
על־מצות ומררים יאכלהו: לא־ישאירו ממנו עד־בקר ועצם לא ישברו־בו
ככל־חקת הפסח יעשו אתו: והאיש אשר־הוא טהור ובדרך לא־היה וחדל
לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההוא מעמיה כי ׀ קרבן יהוה לא הקריב
במעדו חטאו ישא האיש ההוא: וכי־יגור אתכם גר ועשה פסח ליהוה
כחקת הפסח וכמשפטו כן יעשה חקה אחת יהיה לכם ולגר ולאזרח הארץ:

בס"ת ב' קורין והקרבתם כסדר פינחס כמו ביום א' דחה"מ.

סדר הקריאה לחה"מ של סוכות·

בחה"מ של סוכות מוציאין ס"ת אחד וקורין בו ד' ענינים מקרבנות החג כסדר פינחס. ביום הראשון דחה"מ קורין לכהן ביום השני, ללוי ביום השלישי, לישראל ביום הרביעי, לרביעי קורין במוסף וקורין ביום השני וביום השלישי שהם ספיקא דיומא, וכן כל חה"מ קורין לרביעי ספיקא דיומא. שמתוך ח"ק.

וביום השני פרים בני־בקר שנים עשר אילם שנים כבשים בני־שנה
ארבעה עשר תמימם: ומנחתם ונסכיהם לפרים לאילם ולכבשים במספרם
כמשפט: ושעיר־עזים אחד חטאת מלבד עלת התמיד ומנחתה ונסכיהם:

וביום השלישי פרים עשתי־עשר אילם שנים כבשים בני־שנה
ארבעה עשר תמימם: ומנחתם ונסכיהם לפרים לאילם ולכבשים במספרם
כמשפט: ושעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד ומנחתה ונסכה:

וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי פָּרִים עֲשָׂרָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ:

וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי פָּרִים תִּשְׁעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ:

וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי פָּרִים שְׁמֹנָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וּנְסָכֶיהָ:

וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי פָּרִים שִׁבְעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כְּמִשְׁפָּטָם: וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ:

בהושענא רבא קורים לכהן וביום החמישי, ללוי וביום הששי, לישראל ראשון וביום השביעי, ולישראל שני וביום הששי וביום השביעי.

סדר הקריאה לתשעה באב·

בתשעה באב שחרית קורים ג' בסדר ואתחנן פ' כי תוליד, והשלישי הוא מפטיר.

כִּי־תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשַׁנְתֶּם בָּאָרֶץ וְהִשְׁחַתֶּם וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כֹּל וַעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ: הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי־אָבֹד תֹּאבֵדוּן מַהֵר מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־תַאֲרִיכֻן יָמִים עָלֶיהָ כִּי הִשָּׁמֵד תִּשָּׁמֵדוּן: וְהֵפִיץ יְהוָה אֶתְכֶם בָּעַמִּים וְנִשְׁאַרְתֶּם מְתֵי מִסְפָּר בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר יְנַהֵג יְהוָה אֶתְכֶם שָׁמָּה: וַעֲבַדְתֶּם־שָׁם אֱלֹהִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וָאֶבֶן אֲשֶׁר לֹא־יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֹאכְלוּן וְלֹא יְרִיחֻן: וּבִקַּשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמָצָאתָ כִּי תִדְרְשֶׁנּוּ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ: לוי. בַּצַּר לְךָ וּמְצָאוּךָ כֹּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וְשַׁבְתָּ עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקֹלוֹ: כִּי אֵל רַחוּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם: כִּי שְׁאַל־נָא לְיָמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמִן־הַיּוֹם

אשר ברא אלהים ׀ אדם על־הארץ ולמקצה השמים ועד־קצה השמים
הנהיה כדבר הגדול הזה או הנשמע כמהו: השמע עם קול אלהים מדבר
מתוך־האש כאשר־שמעת אתה ויחי: או ׀ הנסה אלהים לבוא לקחת לו
גוי מקרב גוי במסת באתת ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה
ובמוראים גדלים ככל אשר־עשה לכם יהוה אלהיכם במצרים לעיניך:
אתה הראת לדעת כי יהוה הוא האלהים אין עוד מלבדו: ישראל. מן
השמים השמיעך את־קלו ליסרך ועל־הארץ הראך את־אשו הגדולה ודבריו
שמעת מתוך האש: ותחת כי אהב את־אבתיך ויבחר בזרעו אחריו ויוצאך
בפניו בכחו הגדל ממצרים: להוריש גוים גדלים ועצמים ממך מפניך
להביאך לתת־לך את־ארצם נחלה כיום הזה: וידעת היום והשבת אל־
לבבך כי יהוה הוא האלהים בשמים ממעל ועל־הארץ מתחת אין עוד:
ושמרת את־חקיו ואת־מצותיו אשר אנכי מצוך היום אשר ייטב לך ולבניך
אחריך ולמען תאריך ימים על־האדמה אשר יהוה אלהיך נתן לך כל־הימים:

חצי קדיש.

הפטרה לתשעה באב.

ירמיה סמן ח'.

אסף אסיפם נאם־יהוה אין ענבים בגפן ואין תאנים בתאנה והעלה
נבל ואתן להם יעברום: על־מה אנחנו ישבים האספו ונבוא אל־ערי
המבצר ונדמה־שם כי יהוה אלהינו הדמנו וישקנו מי־ראש כי חטאנו
ליהוה: קוה לשלום ואין טוב לעת מרפה והנה בעתה: מדן נשמע נחרת
סוסיו מקול מצהלות אביריו רעשה כל־הארץ ויבואו ויאכלו ארץ ומלואה
עיר וישבי בה: כי הנני משלח בכם נחשים צפענים אשר אין־להם לחש
ונשכו אתכם נאם־יהוה: מבליגיתי עלי יגון עלי לבי דוי: הנה־קול שועת
בת־עמי מארץ מרחקים היהוה אין בציון אם־מלכה אין בה מדוע הכעסוני
בפסליהם בהבלי נכר: עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לוא נושענו: על־שבר
בת־עמי השברתי קדרתי שמה החזקתני: הצרי אין בגלעד אם־רפא אין
שם כי מדוע לא עלתה ארכת בת־עמי: מי־יתן ראשי מים ועיני מקור
דמעה ואבכה יומם ולילה את חללי בת־עמי: מי־יתנני במדבר מלון ארחים
ואעזבה את־עמי ואלכה מאתם כי כלם מנאפים עצרת בגדים: וידרכו
את־לשונם קשתם שקר ולא לאמונה גברו בארץ כי מרעה אל־רעה ׀ יצאו

וְאֹתִי לֹא־יָדְעוּ נְאֻם־יְהוָה׃ אִישׁ מֵרֵעֵהוּ הִשָּׁמֵרוּ וְעַל־כָּל־אָח אַל־תִּבְטָחוּ כִּי כָל־אָח עָקוֹב יַעְקֹב וְכָל־רֵעַ רָכִיל יַהֲלֹךְ׃ וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ יְהָתֵלּוּ וֶאֱמֶת לֹא יְדַבֵּרוּ לִמְּדוּ לְשׁוֹנָם דַּבֶּר־שֶׁקֶר הַעֲוֵה נִלְאוּ׃ שִׁבְתְּךָ בְּתוֹךְ מִרְמָה בְּמִרְמָה מֵאֲנוּ דַעַת־אוֹתִי נְאֻם־יְהוָה׃ לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי צוֹרְפָם וּבְחַנְתִּים כִּי־אֵיךְ אֶעֱשֶׂה מִפְּנֵי בַּת־עַמִּי׃ חֵץ שׁוֹחֵט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִבֵּר בְּפִיו שָׁלוֹם אֶת־רֵעֵהוּ יְדַבֵּר וּבְקִרְבּוֹ יָשִׂים אָרְבּוֹ׃ הַעַל־אֵלֶּה לֹא־אֶפְקָד־בָּם נְאֻם־יְהוָה אִם בְּגוֹי אֲשֶׁר־כָּזֶה לֹא תִתְנַקֵּם נַפְשִׁי׃ עַל־הֶהָרִים אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי וְעַל־נְאוֹת מִדְבָּר קִינָה כִּי נִצְּתוּ מִבְּלִי־אִישׁ עֹבֵר וְלֹא שָׁמְעוּ קוֹל מִקְנֶה מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד־בְּהֵמָה נָדְדוּ הָלָכוּ׃ וְנָתַתִּי אֶת־יְרוּשָׁלִַם לְגַלִּים מְעוֹן תַּנִּים וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה מִבְּלִי יוֹשֵׁב׃ מִי־הָאִישׁ הֶחָכָם וְיָבֵן אֶת־זֹאת וַאֲשֶׁר דִּבֶּר פִּי־יְהוָה אֵלָיו וְיַגִּדָהּ עַל־מָה אָבְדָה הָאָרֶץ נִצְּתָה כַמִּדְבָּר מִבְּלִי עֹבֵר׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה עַל־עָזְבָם אֶת־תּוֹרָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵיהֶם וְלֹא־שָׁמְעוּ בְקוֹלִי וְלֹא־הָלְכוּ בָהּ׃ וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי שְׁרִרוּת לִבָּם וְאַחֲרֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר לִמְּדוּם אֲבוֹתָם׃ לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מַאֲכִילָם אֶת־הָעָם הַזֶּה לַעֲנָה וְהִשְׁקִיתִים מֵי־רֹאשׁ׃ וַהֲפִיצוֹתִים בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ הֵמָּה וַאֲבוֹתָם וְשִׁלַּחְתִּי אַחֲרֵיהֶם אֶת־הַחֶרֶב עַד כַּלּוֹתִי אוֹתָם׃ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִתְבּוֹנְנוּ וְקִרְאוּ לַמְקוֹנְנוֹת וּתְבוֹאֶינָה וְאֶל־הַחֲכָמוֹת שִׁלְחוּ וְתָבוֹאנָה׃ וּתְמַהֵרְנָה וְתִשֶּׂנָה עָלֵינוּ נֶהִי וְתֵרַדְנָה עֵינֵינוּ דִּמְעָה וְעַפְעַפֵּינוּ יִזְּלוּ־מָיִם׃ כִּי קוֹל נְהִי נִשְׁמַע מִצִּיּוֹן אֵיךְ שֻׁדָּדְנוּ בֹּשְׁנוּ מְאֹד כִּי־עָזַבְנוּ אָרֶץ כִּי הִשְׁלִיכוּ מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ׃ כִּי־שְׁמַעְנָה נָשִׁים דְּבַר־יְהוָה וְתִקַּח אָזְנְכֶם דְּבַר־פִּיו וְלַמֵּדְנָה בְנוֹתֵיכֶם נֶהִי וְאִשָּׁה רְעוּתָהּ קִינָה׃ כִּי־עָלָה מָוֶת בְּחַלּוֹנֵינוּ בָּא בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ לְהַכְרִית עוֹלָל מִחוּץ בַּחוּרִים מֵרְחֹבוֹת׃ דַּבֵּר כֹּה נְאֻם־יְהוָה וְנָפְלָה נִבְלַת הָאָדָם כְּדֹמֶן עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וּכְעָמִיר מֵאַחֲרֵי הַקֹּצֵר וְאֵין מְאַסֵּף׃ כֹּה אָמַר יְהוָה אַל־יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְאַל־יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ אַל־יִתְהַלֵּל עָשִׁיר בְּעָשְׁרוֹ׃ כִּי אִם־בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל וְיָדֹעַ אוֹתִי כִּי אֲנִי יְהוָה עֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ כִּי־בְאֵלֶּה חָפַצְתִּי נְאֻם־יְהוָה׃

סדר הקריאה לתענית צבור.

בתענית צבור קורים ג' מבנים בסדר כי תשא: וקוראים לכהן מן ויחל משה עד סוף פסוק לעשות לעמו, ומדלגים עד פ' פסל לך וקוראים ללוי ויאמר ה' אל משה פסל לך עד ההר ההוא, ולישראל מתחיל מפסוק קודם ויפסל שני לחת עד עשה עמך:

ויחל משה את פני יהוה אלהיו ויאמר למה יהוה יחרה אפך בעמך
אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה: למה יאמרו מצרים
לאמר ברעה הוציאם להרג אתם בהרים ולכלתם מעל פני האדמה שוב
מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך: זכר לאברהם ליצחק ולישראל
עבדיך אשר נשבעת להם בך ותדבר אלהם ארבה את זרעכם ככוכבי
השמים וכל הארץ הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם ונחלו לעלם: וינחם
יהוה על הרעה אשר דבר לעשות לעמו: לוי ויאמר יהוה אל משה
פסל לך שני לחת אבנים כראשנים וכתבתי על הלחת את הדברים אשר
היו על הלחת הראשנים אשר שברת: והיה נכון לבקר ועלית בבקר אל
הר סיני ונצבת לי שם על ראש ההר: ואיש לא יעלה עמך וגם איש אל
ירא בכל ההר גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא: ישראל
ויפסל שני לחת אבנים כראשנים וישכם משה בבקר ויעל אל הר סיני
כאשר צוה יהוה אתו ויקח בידו שני לחת אבנים: וירד יהוה בענן ויתיצב
עמו שם ויקרא בשם יהוה: ויעבר יהוה על פניו ויקרא יהוה יהוה אל
רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת: נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע
וחטאה ונקה לא ינקה פקד עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלשים
ועל רבעים: וימהר משה ויקד ארצה וישתחו: ויאמר אם נא מצאתי חן
בעיניך אדני ילך נא אדני בקרבנו כי עם קשה ערף הוא וסלחת לעוננו
ולחטאתנו ונחלתנו: ויאמר הנה אנכי כרת ברית נגד כל עמך אעשה
נפלאת אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים וראה כל העם אשר אתה
בקרבו את מעשה יהוה כי נורא הוא אשר אני עשה עמך:

הפטרה לתענית צבור.

ישעיה סימן נ"ה

דרשו יהוה בהמצאו קראהו בהיותו קרוב: יעזב רשע דרכו ואיש און
מחשבתיו וישב אל יהוה וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח: כי לא
מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם יהוה: כי גבהו שמים מארץ
כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבתי ממחשבתיכם: כי כאשר ירד הגשם
והשלג מן השמים ושמה לא ישוב כי אם הרוה את הארץ והולידה
והצמיחה ונתן זרע לזרע ולחם לאכל: כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא

יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו: כִּי
בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל
עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ־כָף: תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ תַּחַת הַסִּרְפַּד יַעֲלֶה
הֲדַס וְהָיָה לַיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת: כֹּה אָמַר יְהוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט
וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת: אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה
זֹּאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע: וְאַל
יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאַל
יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ
אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי
וּבְחוֹמֹתַי יָד וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת:
וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ
לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי
וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי
בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים: נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד
אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו:

פסוקי התורה

שאומרים הנערים אצל ילד זכר קודם שיקראו לו את שמו החול (חול קריש).

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ: וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ
וְכָל־צְבָאָם: הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל־רָע יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם
שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיְמָה אֵת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ: וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר
יְיָ אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר: וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד
בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: אֵלֶּה
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּמִּדְבָּר בָּעֲרָבָה מוֹל
סוּף בֵּין־פָּארָן וּבֵין־תֹּפֶל וְלָבָן וַחֲצֵרֹת וְדִי זָהָב: וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ
מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ: וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכֹל
הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל:

מנהג כשר וישר לקרוא בכל יום סדר מעמדות, מעמד כל יום ביומו.

מעמד ליום ראשון·

תורה

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ: וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמָּיִם: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי־אוֹר וַיְהִי־אוֹר: וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד:

נביאים (ישעיה מ"ב)

כֹּה אָמַר הָאֵל יְיָ בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטֵיהֶם רֹקַע הָאָרֶץ וְצֶאֱצָאֶיהָ נֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לַהֹלְכִים בָּהּ: אֲנִי יְיָ קְרָאתִיךָ בְצֶדֶק וְאַחְזֵק בְּיָדֶךָ וְאֶצָּרְךָ וְאֶתֶּנְךָ לִבְרִית עָם לְאוֹר גּוֹיִם: לִפְקֹחַ עֵינַיִם עִוְרוֹת לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אַסִּיר מִבֵּית כֶּלֶא יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ: אֲנִי יְיָ הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא־אֶתֵּן וּתְהִלָּתִי לַפְּסִילִים: הָרִאשֹׁנוֹת הִנֵּה־בָאוּ וַחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אַשְׁמִיעַ אֶתְכֶם:

כתובים (תהלים כ"ד)

לְדָוִד מִזְמוֹר לַייָ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: כִּי הוּא עַל־יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל־נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ: מִי־יַעֲלֶה בְהַר יְיָ וּמִי־יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ: נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא־נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה: יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְיָ וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ עִזּוּז וְגִבּוֹר יְיָ גִּבּוֹר מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה:

סדר המעמדות בעיקר ענינו הוא כבר נסדר רב עמרם, ויסודתו ע"פ המאמר במשנה תענית ריש פרק ד' שתקנו נביאים הראשונים כ"ד משמרות ועל כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים של כהנים של לוים ושל ישראלים, הגיע זמן המשמר לעלות כהנים ולוים עולים לירושלים, וישראל שבאותו משמר מתכנסים לעריהם וקוראים במעשה בראשית, ביום הראשון בראשית ויהי רקיע, בשני יהי רקיע ויקוו המים וכו' ועוד שם בגמרא דף כ"ז ע"ב (גם מגלה ל"א ע"ב) אמר ר' אסי אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי וגו' אמר אברהם רבונו של עולם שמא ישראל חוטאין לפניך ואתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה, אמר לאו, אמר לפניו רבש"ע הודיעני במה אירשנה, אמר לו קחה לי עגלה משלשת וגו', אמר לפניו רבש"ע תינח בזמן שבהמ"ק קיים בזמן שאין בהמ"ק קיים מה תהא עליהם, אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקורין בהן לפני מעלה אני עליהם כאלו הקריבום לפני ואני מוחל להם על כל עונותיהם עכ"ל. ואמרו עוד בסוף מנחות כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת וכל העוסק בתורת אשם כאלו הקריב אשם עכ"ל ובקדושין דף ל' אמרו לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בגמרא עכ"ל. וע"פ כל הטעמים האלה נתקן סדר המעמדות, והאחרונים עוד הוסיפו בו גם מאמרי משניות ואגדות ויוצא בזה כל אדם בלמוד תורה שבכתב ותורה שבעל פה סמוך לתפלתו. וכתב רב עמרם שזה המנהג הנכון לנהוג היחידים, אבל בצבור אין נוהגים בו אלא להטריח על הקהל ושלא יתבטלו ממלאכתם.

תורה (דברים ל"ב)

הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי: יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי כִּשְׂעִירִם עֲלֵי־דֶשֶׁא וְכִרְבִיבִים עֲלֵי־עֵשֶׂב: כִּי שֵׁם יְהֹוָה אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ: הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא: שִׁחֵת לוֹ לֹא בָּנָיו מוּמָם דּוֹר עִקֵּשׁ וּפְתַלְתֹּל: הַ לַיהֹוָה תִּגְמְלוּ־זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם הֲלוֹא־הוּא אָבִיךָ קָּנֶךָ הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ:

משנה (פרק ראשון ממסכת תמיד)

בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש, בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד. בית אבטינס ובית הניצוץ היו עליות, והרובים שומרים שם. בית המוקד כפה, ובית גדול היה, מקף רובדים של אבן, וזקני בית אב היו ישנים שם, ומפתחות העזרה בידם, ופרחי כהנה איש כסתו בארץ. לא היו ישנים בבגדי קדש, אלא פושטים ומקפלים ומניחים אותם תחת ראשיהם, ומתכסים בכסות עצמם. ארע קרי לאחד מהם יוצא והולך לו במסבה ההולכת תחת הבירה, והנרות דולקות מכאן ומכאן, עד שהוא מגיע לבית הטבילה. ומדורה היתה שם ובית כסא של כבוד, וזה היה כבודו, מצאו נעול בידוע שיש שם אדם: פתוח בידוע שאין שם אדם. ירד וטבל עלה ונסתפג ונתחמם כנגד המדורה: בא וישב לו אצל אחיו הכהנים עד שהשערים נפתחים, יוצא והולך לו: מי שהוא רוצה לתרום את המזבח משכים וטובל עד שלא יבא הממנה: וכי באיזו שעה הממנה בא. לא כל העתים שוות. פעמים שהוא בא מקריאת הגבר או סמוך לו מלפניו או מלאחריו: הממנה בא ודופק עליהם והם פותחים לו, אמר להם מי שטבל יבא ויפיס. הפיסו זכה מי שזכה: נטל את המפתח ופתח את הפשפש ונכנס מבית המוקד לעזרה. ונכנסו הכהנים אחריו ושתי אבוקות של אור בידם. ונחלקו לשתי כתות. אלו מהלכים באכסדרא דרך המזרח ואלו מהלכים באכסדרא דרך המערב. והיו בודקים והולכים עד שמגיעים למקום עושי חביתים. הגיעו אלו ואלו אמרו שלום הכל שלום. העמידו את עושי חביתים לעשות חביתים: מי שזכה לתרום את המזבח הוא יתרום את המזבח. והם אומרים לו, הזהר שלא תגע בכלי עד שתקדש ידיך ורגליך מן הכיור והרי המחתה נתונה במקצוע בין הכבש למזבח במערבו של כבש. אין אדם נכנס עמו, ולא נר בידו, אלא מהלך לאור המערכה. לא היו רואים אותו ולא שומעים את קולו

עד ששומעים קול העץ שעשה בן קטין מוכני לכיור: והם אומרים. הגיע עת קדש ידיו ורגליו מן הכיור. נטל מחתת הכסף ועלה לראש המזבח. ופנה את הגחלים הילך והילך, וחתה מן המאוכלות הפנימיות וירד. הגיע לרצפה הפך פניו לצפון הלך למזרחו של כבש כעשר אמות: צבר את הגחלים על גב הרצפה רחוק מן הכבש שלשה טפחים. מקום שנותנים מראת העוף ודשון מזבח הפנימי והמנורה:

זרעים (ברכות דף כ"ח)

רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה: אמרו לו מה מקום לתפלה זו. אמר להם, בכניסתי אני מתפלל שלא תארע תקלה על ידי, וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי:

גמרא (ברכות דף ג')

תניא אמר רבי יוסי, פעם אחת הייתי מהלך בדרך. ונכנסתי לחרבה אחת מחרבות ירושלים להתפלל. ובא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח (והמתין לי) עד שסיימתי תפלתי. לאחר שסיימתי תפלתי אמר לי, שלום עליך רבי. אמרתי לו, שלום עליך רבי ומורי. אמר לי, בני מפני מה נכנסת לחרבה זו. אמרתי לו להתפלל. אמר לי, היה לך להתפלל בדרך. אמרתי לו, מתירא הייתי שמא יפסיקוני עוברי דרכים. אמר לי היה לך להתפלל תפלה קצרה: באותה שעה למדתי ממנו שלשה דברים. למדתי שאין נכנסים לחרבה, ולמדתי שמתפללים בדרך, ולמדתי שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה: אמר לי בני מה קול שמעת בחרבה זו. אמרתי לו שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומרת, אוי לי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני לבין האמות. אמר לי, בני חייך וחיי ראשך, לא שעה זו בלבד אומרת כך, אלא בכל יום ויום שלש פעמים אומרת כך. ולא זו בלבד, אלא בשעה שישראל נכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונים יהא שמה הגדול מברך, הקדוש ברוך הוא מנענע ראשו ואומר, אשרי המלך שמקלסים אותו בביתו כך. מה לו לאב שהגלה את בניו לבין האמות, ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם:

משנה (ראש השנה דף כ"ט)

והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק: וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה. אלא לומר לך, כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה. ומשעבדין את לבם

לאביהם שבשמים היו מתגברים, ואם לאו היו נופלים. כיוצא בדבר, אתה אומר ויאמר יי אל־משה עשה לך שרף ושים אתו על נס והיה כל־הנשוך וראה אתו וחי. וכי נחש ממית או נחש מחיה. אלא בזמן שישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדים את־לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאים, ואם לאו, היו נמוקים:

גמרא (מגילה דף כ"ח)

תניא, שאלו תלמידיו את־רבי נחוניא בן־הקנה במה הארכת ימים. אמר להם מימי לא נתכבדתי בקלון חברי ולא עלתה על מטתי קללת חברי, ותרן בממוני הייתי:

קדושין (בסופו)

רבי מאיר אומר, לעולם ילמד אדם את־בנו אמנות נקיה וקלה ויבקש רחמים למי שהעשר והנכסים שלו. שאין עניות מן האמנות ולא עשירות מן האמנות אלא ממי שהעשר שלו, שנאמר לי הכסף ולי הזהב נאם יי צבאות: רבי שמעון בן־אלעזר אומר ראית מימיך חיה ועוף שיש להם אמנות. והם מתפרנסים שלא בצער. והלא לא נבראו אלא לשמשני. ואני נבראתי לשמש את־קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער. אלא שהרעתי את־מעשי וקפחתי את־פרנסתי. שנאמר עונותיכם הטו אלה וחטאתיכם מנעו הטוב מכם: תניא רבי נהוראי אומר, מניח אני כל־אמנות שבעולם ואיני מלמד את־בני אלא תורה. שכל־אמנות שבעולם אין עומדות לו לאדם אלא בימי ילדותו. אבל בימי זקנתו הרי הוא מטל ברעב. אבל תורה אינה כן. עומדת לו לאדם בעת ילדותו ונותנת לו אחרית ותקוה בעת זקנתו. בעת ילדותו מה הוא אומר וקוי יי יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו. בזקנתו מה הוא אומר. עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו:

משנה (סנהדרין דף צ')

כל־ישראל יש להם חלק לעולם הבא. שנאמר ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר:

גמרא (מציעא דף ל"ג)

תנו רבנן העוסקים במקרא, מדה ואינה מדה. במשנה מדה ונוטלים עליה שכר. גמרא אין לך מדה גדולה מזו. ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן גמרא:

משנה (סוף חולין)

לא יטול אדם אם על הבנים, אפילו לטהר את־המצרע. ומה אם

מִצְוָה קַלָּה שֶׁהִיא כְּאִיסַּר אָמְרָה תוֹרָה לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים, קַל וָחֹמֶר עַל מִצְוֹת חֲמוּרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה:

גמרא (סוף חולין)

תַּנְיָא רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָהּ בְּצִדָּהּ שֶׁאֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים תְּלוּיָה בָהּ. בְּכִבּוּד אָב וָאֵם כְּתִיב לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ וּבְשִׁלּוּחַ הַקֵּן נַמִּי כְּתִיב לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים. הֲרֵי שֶׁאָמַר לוֹ אָבִיו עֲלֵה לַבִּירָה וְהָבֵא לִי גוֹזָלוֹת, וְעָלָה וְשִׁלַּח אֶת־הָאֵם וְלָקַח אֶת־הַבָּנִים וּבִרְדָתוֹ נָפַל וּמֵת, הֵיכָן אֲרִיכוּת יָמָיו שֶׁל־זֶה וְהֵיכָן טוֹבָתוֹ שֶׁל־זֶה. אֶלָּא לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ לָעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ אָרוֹךְ. וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ לָעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב:

משנה (ידים פרק ג׳)

כָּל־כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ מְטַמְּאִים אֶת־הַיָּדַיִם. שִׁיר הַשִּׁירִים וְקֹהֶלֶת מְטַמְּאִים אֶת־הַיָּדַיִם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שִׁיר הַשִּׁירִים מְטַמֵּא אֶת־הַיָּדַיִם וְקֹהֶלֶת מַחֲלֹקֶת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר קֹהֶלֶת אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת־הַיָּדַיִם, וְשִׁיר הַשִּׁירִים מַחֲלֹקֶת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר קֹהֶלֶת מִקֻּלֵּי בֵית שַׁמַּי וּמֵחֻמְרֵי בֵית הִלֵּל: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־עַזַּאי מְקֻבָּל אֲנִי מִפִּי שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם זָקֵן בַּיּוֹם שֶׁהוֹשִׁיבוּ אֶת־רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲזַרְיָה בַּיְשִׁיבָה, שֶׁשִּׁיר הַשִּׁירִים וְקֹהֶלֶת מְטַמְּאִים אֶת־הַיָּדַיִם. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָה חַס וְשָׁלוֹם לֹא נֶחֱלַק אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל עַל שִׁיר הַשִּׁירִים שֶׁלֹּא תְטַמֵּא אֶת־הַיָּדַיִם שֶׁאֵין כָּל־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּדַי כַּיּוֹם שֶׁנִּתַּן בּוֹ שִׁיר הַשִּׁירִים לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל־הַכְּתוּבִים קֹדֶשׁ וְשִׁיר הַשִּׁירִים קֹדֶשׁ קָדָשִׁים. וְאִם נֶחְלְקוּ, לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא עַל קֹהֶלֶת. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־חָמִיו שֶׁל־רַבִּי עֲקִיבָה, כְּדִבְרֵי בֶן־עַזַּאי כֵּן נֶחְלְקוּ וְכֵן גָּמְרוּ:

גמרא (נדה דף ל׳)

דָּרַשׁ רַבִּי שַׂמְלַאי, לְמָה הַוָּלָד דּוֹמֶה בִּמְעֵי אִמּוֹ, לְפִנְקָס מְקֻפָּל, וּמֻנַּח שְׁתֵּי יָדָיו עַל שְׁתֵּי צְדָעָיו, שְׁתֵּי אַצִּילָיו עַל שְׁתֵּי אַרְכֻּבוֹתָיו, וּשְׁתֵּי עֲקֵבָיו עַל שְׁתֵּי עַגְבוֹתָיו, וְרֹאשׁוֹ מֻנָּח לוֹ בֵּין בִּרְכָּיו, וּפִיו סָתוּם, וְטַבּוּרוֹ פָּתוּחַ, וְאוֹכֵל מִמַּה שֶּׁאִמּוֹ אוֹכֶלֶת וְשׁוֹתֶה מִמַּה שֶּׁאִמּוֹ שׁוֹתָה, וְאֵינוֹ מוֹצִיא רְעִי, שֶׁמָּא יַהֲרֹג אֶת־אִמּוֹ. וְכֵיוָן שֶׁיָּצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם נִפְתַּח הַסָּתוּם וְנִסְתַּם הַפָּתוּחַ, שֶׁאִלְמָלֵא כֵן, אֵינוֹ יָכוֹל לִחְיוֹת אֲפִילוּ שָׁעָה אַחַת. וְנֵר דָּלוּק לוֹ עַל רֹאשׁוֹ וְצוֹפֶה וּמַבִּיט מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר בְּהִלּוֹ נֵרוֹ עֲלֵי רֹאשִׁי לְאוֹרוֹ אֵלֶךְ חֹשֶׁךְ. וְאַל תִּתְמַהּ, שֶׁהֲרֵי אָדָם יָשֵׁן כָּאן וְרוֹאֶה חֲלוֹם בְּאַסְפַּמְיָא. וְאֵין לְךָ יָמִים שֶׁאָדָם שָׁרוּי בְּטוֹבָה יוֹתֵר מֵאוֹתָן הַיָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר מִי יִתְּנֵנִי כְיַרְחֵי

קדם כימי אלוה ישמרני, ואיזה הן הימים שיש בהם ירחים ואין בהם שנים, הוה אומר אלו ירחי לדה. ומלמדים אותו כל התורה כלה. שנאמר ויורני ויאמר לי יתמך דברי לבך שמר מצותי וחיה. ואומר בסוד אלוה עלי אהלי. מאי ואומר, וכי תימא נביא הוא דקאמר, תא שמע בסוד אלוה עלי אהלי: וכיון שיצא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כלה, שנאמר לפתח חטאת רבץ. ואינו יוצא משם עד שמשביעים אותו, שנאמר כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון. כי לי תכרע כל ברך זה יום המיתה, שנאמר לפניו יכרעו כל יורדי עפר. תשבע כל לשון זה יום הלדה, שנאמר נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה. ומה היא השבועה שמשביעים אותו, אומרים לו תהי צדיק ואל תהי רשע, ואפילו כל העולם כלו אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע. והוה יודע שהקדוש ברוך הוא טהור ומשרתיו טהורים ונשמה שנתן בך טהורה. אם אתה משמרה בטהרה מוטב, ואם לאו הרי הוא נוטלה ממך:

ובכל יום ויום אחר כל מעמד ומעמד יאמר פרשת עקדה ופ' המן ועשרת הדברות (נדפסו לעיל דף 167). ואח"כ יתחיל פה.

(במדבר כ"ה)

וידבר יי אל משה לאמר: פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי: לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום:

אין קדוש כיי כי אין בלתך ואין צור כאלהינו: כי מי אלוה מבלעדי יי ומי צור זולתי אלהינו: אין כאלהינו אין כאדונינו אין כמלכנו אין כמושיענו: מי כאלהינו מי כאדונינו מי כמלכנו מי כמושיענו: נודה לאלהינו נודה לאדונינו נודה למלכנו נודה למושיענו: ברוך אלהינו ברוך אדונינו ברוך מלכנו ברוך מושיענו: אתה הוא אלהינו אתה הוא אדונינו אתה הוא מלכנו אתה הוא מושיענו: אתה תושיענו אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד:

רבונו של עולם בזמן שבית המקדש היה קים היה אדם חוטא מביא קרבן ואתה מכפר לו. ועכשו בעונותינו אין לנו מקדש ולא מזבח ולא קרבן ולא כהן שיכפר בעדנו. אלא זכרון דברים תהי כפרתנו ונשלמה שיח שפתותינו תחת קרבנותינו:

אתה הוא יי אלהינו שהקטירו אבותינו לפניך את קטרת הסמים בזמן שבית המקדש קים כאשר צוית אותם על ידי משה נביאך ככתוב

בתורתך. ויאמר יי אל־משה קח־לך סמים נטף ושחלת וחלבנה סמים ולבנה זכה בד בבד יהיה: ועשית אתה קטרת רקח מעשה רוקח ממלח טהור קדש: ושחקת ממנה הדק ונתתה ממנה לפני העדת באהל מועד אשר אועד לך שמה קדש קדשים תהיה לכם: ונאמר והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את־הנרת יקטירנה: ובהעלת אהרן את־הנרת בין הערבים יקטירנה קטרת תמיד לפני יי לדרתיכם:
(כריתות דף ו׳)

תנו רבנן, פטום הקטרת כיצד. שלש מאות וששים ושמונה מנים היו בה. שלש מאות וששים וחמשה כמנין ימות החמה, ושלשה מנים יתרים שמהם מכניס כהן גדול מלא חפניו ביום הכפורים ומחזירם למכתשת בערב יום הכפורים ושוחקן יפה יפה כדי שתהא דקה מן הדקה. ואחד עשר סממנים היו בה ואלו הן, הצרי והצפרן והחלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה, מור וקציעה שבלת נרד וכרכם משקל ששה עשר ששה עשר מנה, הקשט שנים עשר, וקלופה שלשה, וקנמון תשעה, בורית כרשינה תשעה קבין, יין קפריסין סאין תלתא וקבין תלתא, ואם לא מצא יין קפריסין מביא חמר חורין עתיק. מלח סדומית רבע, מעלה עשן כל־שהוא. רבי נתן אומר אף כפת הירדן כל־שהוא. אם נתן בה דבש פסלה, ואם חסר אחת מכל־סממניה חיב מיתה:

רבן שמעון בן־גמליאל אומר, הצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף. בורית כרשינה ששפין בה את־הצפרן כדי שתהא נאה. יין קפריסין ששורין בו את־הצפרן כדי שתהא עזה. והלא מי רגלים יפין לה, אלא שאין מכניסין מי רגלים בעזרה מפני הכבוד:

תניא, רבי נתן אומר כשהוא שוחק אומר הדק היטב היטב הדק. מפני שהקול יפה לבשמים. פטמה לחצאין כשרה. לשליש ולרביע לא שמענו: אמר רבי יהודה, זה הכלל, אם כמדתה כשרה לחצאין, ואם חסר אחת מכל־סממניה חיב מיתה:

תני בר קפרא, אחת לששים או לשבעים שנה היתה באה של־שירים לחצאין. ועוד תני בר קפרא אלו היה נותן בה קורטוב של דבש אין אדם יכול לעמוד מפני ריחה, ולמה אין מערבין בה דבש, מפני שהתורה אמרה כי כל־שאר וכל־דבש לא תקטירו ממנו אשה ליי:

בעת ח"ו מגפה רח"ל מוסיפים בקטע זה.

רבון העולמים גלוי לפני כסא כבודך אשר מדת הדין מתוחה עלינו בעונותינו. ובאנו לחלות את־פניך שתעצור המגפה והמשחית מעלינו ולא תתן המשחית לבא אל־בתינו ותתם

עלינו ועל טפנו ועל עוללינו ועל כל־ישראל עמך וקבל ברחמים וברצון את־תפלתנו כמו שנאמר תכון תפלתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב. וכמו שקבלת קטרת הסמים שהקטיר לפניך אהרן הכהן כאשר החל הנגף בעם שנאמר ויעמד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה. וכמו שנאמר בפינחס ויעמד פינחס ויפלל ותעצר המגפה. וכן בדוד ויבן שם דוד מזבח ליהוה ויעל עלות ושלמים ויעתר יי לארץ ותעצר המגפה מעל ישראל: כי אתה אבינו ולך תלויות עינינו. רפאנו יי ונרפא הושיענו ונושעה כי תהלתנו אתה. שכן כתוב בתורתך והסיר יי ממך כל־חלי וכל־מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל־שנאיך: ליי הישועה על עמך ברכתך סלה: יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בטח בך: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו:

(סוף מנחות)

כתיב ובכל־מקום מקטר מגש לשמי. בכל־מקום סלקא דעתך, אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן אלו תלמידי חכמים העוסקים בתורה בכל־מקום, מעלה אני עליהם כאלו מקטירים ומגישים לשמי:

(יומא דף כ״ב)

תניא מי שזוכה בתרומת הדשן יזכה בסדור מערכה ובשני גזרי עצים:

(יומא דף ל״ג)

אביי הוה מסדר מערכה משמא דגמרא ואליבא דאבא שאול. מערכה גדולה קודמת למערכה שניה של־קטרת, ומערכה שניה של־קטרת קודמת לסדור שני גזרי עצים, וסדור שני גזרי עצים קודם לדשון מזבח הפנימי, ודשון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות, והטבת חמש נרות קודמת לדם התמיד, ודם התמיד קודם להטבת שתי נרות, והטבת שתי נרות קודמת לקטרת. וקטרת קודמת לאברים, ואברים קודמים למנחה, ומנחה קודמת לחבתים, וחבתים קודמים לנסכים, ונסכים קודמים למוספים, ומוספים קודמים לבזיכים, ובזיכים קודמים לתמיד של־בין הערבים, שנאמר וערך עליה העלה והקטיר עליה חלבי השלמים עליה השלם כל־הקרבנות כלן:

(פסחים דף נ״ט)

תנו רבנן, אין לך דבר שקודם לתמיד של־שחר אלא קטרת בלבד, שנאמר בבקר בבקר. ואין לך דבר שמתעכב אחר התמיד של־בין הערבים אלא קטרת ונרות ופסח ומחסר כפורים בערב פסח שטבל שנית ואוכל את־פסחו לערב. רבי ישמעאל בנו של־רבי יוחנן בן־ברוקה אומר אף מחסר כפורים בשאר ימות השנה שטבל ואוכל בקדשים לערב:

תנו רבנן, תמיד של־בין הערבים קודם לנרות: ונרות קודמות לקטרת. שנאמר והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את־הנרת

יַקְטִירֶנָּה: וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְיָ לְדֹרֹתֵיכֶם:

(שמות כ"ט)

וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תָּמִיד: אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם: וְעִשָּׂרֹן סֹלֶת בָּלוּל בְּשֶׁמֶן כָּתִית רֶבַע הַהִין וְנֵסֶךְ רְבִיעִת הַהִין יָיִן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד: וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכָּהּ תַּעֲשֶׂה־לָּהּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַייָ: עֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְיָ אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם: וְנֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי: וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֲקַדֵּשׁ לְכַהֵן לִי: וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים: וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשָׁכְנִי בְתוֹכָם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיהֶם:

(ויקרא א')

וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן־הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ: וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְיָ וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: וְנִתַּח אֹתוֹ לִנְתָחָיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פִּדְרוֹ וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ: וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַייָ:

(ויקרא ו')

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צַו אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כָּל־הַלַּיְלָה עַד־הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ: וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ: וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר: וְהָאֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד־בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים: אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה:

וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי־אַהֲרֹן לִפְנֵי יְיָ אֶל־פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ: וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֻמְצוֹ מִסֹּלֶת הַמִּנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֵת כָּל־הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל־הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ רֵיחַ נִיחֹחַ אַזְכָּרָתָהּ לַייָ: וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַצּוֹת תֵּאָכֵל בְּמָקוֹם קָדֹשׁ בַּחֲצַר אֹהֶל־מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ: לֹא

תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשָּׁי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם: כָּל־זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכֲלֶנָּה חָק־עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשֵּׁי יְיָ כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע בָּהֶם יִקְדָּשׁ:

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַייָ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ עֲשִׂירִת הָאֵפָה סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעָרֶב: עַל־מַחֲבַת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה מֻרְבֶּכֶת תְּבִיאֶנָּה תֻּפִינֵי מִנְחַת פִּתִּים תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַייָ: וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ חָק־עוֹלָם לַייָ כָּלִיל תָּקְטָר: וְכָל־מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל:

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת בִּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת לִפְנֵי יְיָ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא: הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא אֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה בְּמָקוֹם קָדֹשׁ תֵּאָכֵל בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד: כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ עַל־הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ תְּכַבֵּס בְּמָקוֹם קָדֹשׁ: וּכְלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל־בּוֹ יִשָּׁבֵר וְאִם בִּכְלִי נְחֹשֶׁת בֻּשָּׁלָה וּמֹרַק וְשֻׁטַּף בַּמָּיִם: כָּל־זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אֹתָהּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא: וְכָל־חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף:

וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא: בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת־הָעֹלָה יִשְׁחֲטוּ אֶת־הָאָשָׁם וְאֶת־דָּמוֹ יִזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: וְאֵת כָּל־חֶלְבּוֹ יַקְרִיב מִמֶּנּוּ אֵת הָאַלְיָה וְאֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב: וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה: וְהִקְטִיר אֹתָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה לַייָ אָשָׁם הוּא: כָּל־זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכְלֶנּוּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ יֵאָכֵל קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא: כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם תּוֹרָה אַחַת לָהֶם הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַפֶּר־בּוֹ לוֹ יִהְיֶה: וְהַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֶת־עֹלַת אִישׁ עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה: וְכָל־מִנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר וְכָל־נַעֲשָׂה בַמַּרְחֶשֶׁת וְעַל־מַחֲבַת לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִהְיֶה: וְכָל־מִנְחָה בְלוּלָה־בַשֶּׁמֶן וַחֲרֵבָה לְכָל־בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה אִישׁ כְּאָחִיו:

וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר יַקְרִיב לַיהֹוָה: אִם עַל־תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ וְהִקְרִיב עַל־זֶבַח הַתּוֹדָה חַלּוֹת מַצּוֹת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן וְסֹלֶת מֻרְבֶּכֶת חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן: עַל־חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ עַל־זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו: וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל־קָרְבָּן תְּרוּמָה לַיהֹוָה לַכֹּהֵן

הַזֹּרֵק אֶת־דַּם הַשְּׁלָמִים לוֹ יִהְיֶה׃ וּבְשַׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ יֵאָכֵל לֹא־יַנִּיחַ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר׃ וְאִם־נֶדֶר אוֹ נְדָבָה זֶבַח קָרְבָּנוֹ בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ אֶת־זִבְחוֹ יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ יֵאָכֵל׃

(במדבר ט"ו א')

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם׃ וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַייָ עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ בִנְדָבָה אוֹ בְּמֹעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ לַייָ מִן־הַבָּקָר אוֹ מִן־הַצֹּאן׃ וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ לַייָ מִנְחָה סֹלֶת עִשָּׂרוֹן בָּלוּל בִּרְבִעִית הַהִין שָׁמֶן׃ וְיַיִן לַנֶּסֶךְ רְבִיעִית הַהִין תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֹלָה אוֹ לַזָּבַח לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד׃ אוֹ לָאַיִל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלִשִׁית הַהִין׃ וְיַיִן לַנֶּסֶךְ שְׁלִשִׁית הַהִין תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַייָ׃ וְכִי־תַעֲשֶׂה בֶן־בָּקָר עֹלָה אוֹ־זָבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ־שְׁלָמִים לַייָ׃ וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־הַבָּקָר מִנְחָה סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן חֲצִי הַהִין׃ וְיַיִן תַּקְרִיב לַנֶּסֶךְ חֲצִי הַהִין אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַייָ׃ כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ־לַשֶּׂה בַכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים׃ כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם׃ כָּל־הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה־כָּכָה אֶת־אֵלֶּה לְהַקְרִיב אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַייָ׃ וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַייָ כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יַעֲשֶׂה׃ הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי יְיָ׃ תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם׃

(מלאכי ג')

וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָםִ. כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת׃

כָּל־אֵלֶּה בִּהְיוֹת הַהֵיכָל עַל יְסוֹדוֹ וּמִזְבֵּחַ עַל מְכוֹנוֹ וְהָיִינוּ מְלֵאִים כָּל־טוּב: וְעַכְשָׁו חָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבָטְלָה עֲבוֹדָה וְאֵין לָנוּ בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ לֹא אִשִּׁים וְלֹא אָשָׁם. לֹא בַדִּים וְלֹא בְלוּלָה. לֹא גַחֲלֵי אֵשׁ וְלֹא גוֹרָלוֹת. לֹא דְבִיר וְלֹא דְבֵקָה. לֹא הֵיכָל וְלֹא הַזָּאָה. לֹא וַעַד וְלֹא וִדּוּי. לֹא זֶבַח וְלֹא זְרִיקָה. לֹא חַטָּאת וְלֹא חֲלָבִים. לֹא טָהֳרָה וְלֹא טְבִילָה. לֹא יְרוּשָׁלַיִם וְלֹא יַעַר הַלְּבָנוֹן. לֹא כַפֹּרֶת וְלֹא כְרוּבִים. לֹא לְבוֹנָה וְלֹא לֶחֶם הַפָּנִים. לֹא מִזְבֵּחַ וְלֹא מִנְחָה. לֹא נְתָחִים וְלֹא נְסָכִים. לֹא סֹלֶת וְלֹא סַמִּים. לֹא עֵרֶךְ וְלֹא עוֹלָה. לֹא פָרֹכֶת וְלֹא פַר חַטָּאת. לֹא צִיּוֹן וְלֹא צִיץ נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ. לֹא קְדֵרָה וְלֹא קִנָּמוֹן. לֹא רֹקַח וְלֹא רֵיחַ נִיחֹחַ. לֹא שַׁי וְלֹא שְׁלָמִים. לֹא תוֹדָה וְלֹא תְמִידִים: כִּי בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ

וַעֲוֹנוֹת אֲבוֹתֵינוּ חָרֵב נָוֵנוּ וְשָׁמֵם מִקְדָּשֵׁנוּ וְנִטַּל כְּבוֹד מִבֵּית חַיֵּינוּ מְקוֹם שֶׁהִלְּלוּךָ בּוֹ אֲבוֹתֵינוּ. וְאֵין אֲנַחְנוּ יְכוֹלִים לְהַקְרִיב קָרְבָּן וְאֵין לָנוּ כֹּהֵן שֶׁיְּכַפֵּר בַּעֲדֵנוּ. אֶלָּא שִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ תַּחַת קָרְבְּנוֹתֵינוּ וּתְפִלָּתֵנוּ תַּחַת כַּפָּרָתֵנוּ:

בימים שאין אומרים תחנון אין אומרים זה:

וּבְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּסְלַח לָנוּ עַל כָּל חַטֹּאתֵינוּ וְתִמְחַל לָנוּ עַל כָּל פְּשָׁעֵינוּ וְתִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וּתְכַפֵּר לָנוּ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ וּזְדוֹנוֹתֵינוּ שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד בֵּין בְּדִבּוּר בֵּין בְּמַחֲשָׁבָה, הַכֹּל תַּעֲבִיר וְתִסְלַח אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ:

פסוקים מבל״ב תיבות.

וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא: וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר: וְהָרָעָב כָּבֵד בָּאָרֶץ: וּבְנֵי דָן חֻשִׁים: לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ: יִשָּׂשכָר וּזְבוּלֻן וּבִנְיָמִן: מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה: וַעֲשִׂיתָ מִשְׁבְּצֹת זָהָב: וּלְצָרַעַת הַבֶּגֶד וְלַבָּיִת: וְלַשְׂאֵת וְלַסַּפַּחַת וְלַבֶּהָרֶת: יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה: וּבְנֵי פַלּוּא אֱלִיאָב: בָּרוּךְ טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ:*) וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה, הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן. יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי:

י״ח פסוקים שתחלתם נו״ן וסופם נו״ן.

נֶגַע צָרַעַת כִּי תִהְיֶה בְּאָדָם וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן: נַחְנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים לִפְנֵי יְיָ אֶרֶץ כְּנָעַן וְאִתָּנוּ אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן: נָבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמֹנִי יָקִים לְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן: נָהָר פְּלָגָיו יְשַׂמְּחוּ עִיר אֱלֹהִים קְדֹשׁ מִשְׁכְּנֵי עֶלְיוֹן: נָחִיתָ כַצֹּאן עַמֶּךָ בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: נֶגֶד אֲבוֹתָם עָשָׂה פֶלֶא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׂדֵה צֹעַן: נַפְתִּי מִשְׁכָּבִי מֹר אֲהָלִים וְקִנָּמוֹן: נֵר יְיָ נִשְׁמַת אָדָם חֹפֵשׂ כָּל חַדְרֵי בָטֶן: נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתַיִךְ כַּלָּה דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ וְרֵיחַ שַׂלְמֹתַיִךְ כְּרֵיחַ לְבָנוֹן: נֻדוּ מִתּוֹךְ בָּבֶל וּמֵאֶרֶץ כַּשְׂדִּים צֵאוּ וִהְיוּ כְּעַתּוּדִים לִפְנֵי צֹאן: נֹשְׁקֵי קֶשֶׁת מַיְמִינִים וּמַשְׂמִאלִים בָּאֲבָנִים וּבַחִצִּים בַּקָּשֶׁת מֵאֲחֵי שָׁאוּל מִבִּנְיָמִן:

*) א״ב, המסורת שנמצא י״ד פסוקין בתורה מן ג׳ ג׳ תיבין [illegible] (דברים ל״ת, י״ו), [illegible] (במדבר כ״ו, ח׳) [illegible] מן ג׳ תלין [illegible] מנין ס״ד.

עשרה פסוקים מהרמב"ן ז"ל.

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ: וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל: וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם: הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי פִי: יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי כִּשְׂעִירִם עֲלֵי דֶשֶׁא וְכִרְבִיבִים עֲלֵי עֵשֶׂב: וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה יְיָ וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ: וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְיָ רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל: וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה אֶפְרַיִם מְאַת אֶלֶף וּשְׁמֹנַת אֲלָפִים וּמֵאָה לְצִבְאֹתָם וּשְׁלִשִׁים יִסָּעוּ:

שלשה פסוקים מהר"ר יהודה החסיד ז"ל.

אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה: בִּטְחוּ בַיְיָ עֲדֵי עַד כִּי בְּיָהּ יְיָ צוּר עוֹלָמִים: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

כִּי תַעֲבֹר בַּמַּיִם אִתְּךָ אָנִי וּבַנְּהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּךָ כִּי תֵלֵךְ בְּמוֹ אֵשׁ לֹא תִכָּוֶה וְלֶהָבָה לֹא תִבְעַר בָּךְ: כִּי עַם בְּצִיּוֹן יֵשֵׁב בִּירוּשָׁלָםִ בָּכוֹ לֹא תִבְכֶּה חָנוֹן יָחְנְךָ לְקוֹל זַעֲקֶךָ כְּשָׁמְעָתוֹ עָנָךְ: כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעֶךָ נָתַתִּי כָפְרְךָ מִצְרַיִם כּוּשׁ וּסְבָא תַּחְתֶּיךָ: כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ מַחֲזִיק יְמִינֶךָ הָאֹמֵר לְךָ אַל תִּירָא אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ: כִּי לֹא שְׁאוֹל תּוֹדֶךָּ מָוֶת יְהַלְלֶךָּ לֹא יְשַׂבְּרוּ יוֹרְדֵי בוֹר אֶל־אֲמִתֶּךָ: כִּי אֶצָּק־מַיִם עַל צָמֵא וְנֹזְלִים עַל יַבָּשָׁה אֶצֹּק רוּחִי עַל זַרְעֶךָ וּבִרְכָתִי עַל צֶאֱצָאֶיךָ: כִּי אַתָּה אָבִינוּ כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירָנוּ אַתָּה יְיָ אָבִינוּ גֹּאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ:

יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

(תהלים קכ"א)

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: יְיָ יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

(עבודה זרה דף י"ט)

אמר רבי תנחום בר חנילאי, לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד: אמר רבי יהושע בן לוי, דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשלש בכתובים כל העוסק בתורה נכסיו מצליחים לו. כתוב בתורה, דכתיב ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אתם למען תשכילו את כל אשר תעשון: שנוי בנביאים דכתיב לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמר לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל: משלש בכתובים דכתיב כי אם בתורת יי חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה: והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח:

(סוף נדה)

תנא דבי אליהו, כל השונה הלכות בכל יום מבטח לו שהוא בן העולם הבא. שנאמר הליכות עולם לו אל תקרא הליכות אלא הלכות:

(סוף ברכות)

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם. שנאמר וכל בניך למודי יי ורב שלום בניך, אל תקרא בניך אלא בוניך: שלום רב לאהבי תורתך ואין למו מכשול: יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך: יי עז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

בקשה ליום ראשון. ביום שאין אומרים תחנון אין לאמרה.

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב לחום עלי ברחמיך הרבים ולהשיבני בתשובה שלמה לפניך: להתענתי תקשיב אזנך, ותפתח לבי בתורתך, ותטע ברעיוני יראתך. ותגזור גזרות טובות עלי ועל כל בני ביתי ותבטל כל גזרות קשות ורעות מעלי ומעל כל בני ביתי: לידי נסיון נא אל תביאני, ומכל פגעים רעים תצילני, ועד יעבור הוות בצלך תסתירני. והיה עם פי והגיוני, ושמור דרכי מחטוא בלשוני. זכרני ברצון עמך, פקדני בישועתך, לראות בטובת בחיריך להתהלל עם נחלתך, לשמוח בשמחת בנין עירך ובתקון היכל קדשך. חנני לשחר את פניך שם בדביר ביתך: אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר, למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך: יי שמעה בקולי תהיינה אזניך קשבות לקול תחנוני: ואני תפלתי לך יי עת רצון, אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך: ענני

יי עֲנֵנִי בָּעֵת וּבָעוֹנָה הַזֹּאת. וְרַחֵם עָלַי וְעַל כָּל־נַפְשׁוֹת בֵּיתִי. וְתְיַחֵד לְבָבִי לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ. וּתְבַשְּׂרֵנִי בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת מִמְּעוֹנֶךָ. וְתִרְפָּאֵנִי רְפוּאָה שְׁלֵמָה רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ וּרְפוּאַת הַגּוּף. וְחָנֵּנִי דֵּעָה בִּינָה וְהַשְׂכֵּל לָדַעַת אֶת־שְׁמֶךָ: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יי צוּרִי וְגֹאֲלִי, כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

בקצת ספרים מצין יבירת סיום.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית אֲשֶׁר הִמְצֵאתָ אֶת־עוֹלָמְךָ כִּרְצוֹנְךָ כַּיּוֹם הַזֶּה. וְנִתְיַחַדְתָּ בְּעוֹלָמֶךָ. וְתָלִיתָ בּוֹ עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים בְּמַאֲמָרֶךָ. וְאֵין שֵׁנִי עִמְּךָ וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ. וְגִלִּיתָ רָזֵי עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לִבְרוּאֶיךָ. כֵּן בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים תְּיַחֵד לְבָבֵנוּ וּלְבַב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ. וְהָאֵר עֵינֵינוּ בִּמְאוֹר תּוֹרָתֶךָ. כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה אוֹר. וְזַכֵּנוּ לְאוֹר כְּאוֹרְךָ הַצָּפוּן לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא: מֵחָכְמָתְךָ תְּחַכְּמֵנוּ וּמִבִּינָתְךָ תְּבִינֵנוּ וְסוֹד שְׁמוֹתֶיךָ הוֹדִיעֵנוּ וְהוֹד תּוֹרָתְךָ הַרְאֵנוּ וּבִקְדֻשָּׁתְךָ קַדְּשֵׁנוּ. וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ. וּמִטּוּבְךָ תַּשְׂבִּיעֵנוּ. וּמִזִּיו כְּבוֹדְךָ תִּתֵּן עָלֵינוּ. וּפְנֵי מְשִׁיחֶךָ תַּרְאֵנוּ. וּבְטוּב לֵבָב שַׂמְּחֵנוּ. שֶׁנּוּכַל לְעָבְדְךָ בֶּאֱמֶת אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

מעמר ליום שני·

תורה

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמָיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי:

נביאים (ישעיה מ״ב)

שִׁירוּ לַיי שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמְלֹאוֹ אִיִּים וְיֹשְׁבֵיהֶם: יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצֵרִים תֵּשֵׁב קֵדָר יָרֹנּוּ יֹשְׁבֵי סֶלַע מֵרֹאשׁ הָרִים יִצְוָחוּ: יָשִׂימוּ לַיי כָּבוֹד וּתְהִלָּתוֹ בָּאִיִּים יַגִּידוּ: יי כַּגִּבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה יָרִיעַ אַף יַצְרִיחַ עַל אֹיְבָיו יִתְגַּבָּר: הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם אַחֲרִישׁ אֶתְאַפָּק כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה אֶשֹּׁם וְאֶשְׁאַף יָחַד: אַחֲרִיב הָרִים וּגְבָעוֹת וְכָל־עֶשְׂבָּם אוֹבִישׁ וְשַׂמְתִּי נְהָרוֹת לָאִיִּים וַאֲגַמִּים אוֹבִישׁ: וְהוֹלַכְתִּי עִוְרִים בְּדֶרֶךְ

לא ידעו בנתיבות לא ידעו אדריכם אשים מחשך לפניהם לאור ומעקשים למישור אלה הדברים עשיתים ולא עזבתים:

כתובים (תהלים מ"ח)

שיר מזמור לבני־קרח: גדול יי ומהלל מאד בעיר אלהינו הר־קדשו: יפה נוף משוש כל־הארץ הר־ציון ירכתי צפון קרית מלך רב: אלהים בארמנותיה נודע למשגב: כי־הנה המלכים נועדו עברו יחדו: המה ראו כן תמהו נבהלו נחפזו: רעדה אחזתם שם חיל כיולדה: ברוח קדים תשבר אניות תרשיש: כאשר שמענו כן ראינו בעיר יי־צבאות בעיר אלהינו אלהים יכוננה עד־עולם סלה: דמינו אלהים חסדך בקרב היכלך: כשמך אלהים כן תהלתך על־קצוי־ארץ צדק מלאה ימינך: ישמח הר־ציון תגלנה בנות יהודה למען משפטיך: סבו ציון והקיפוה ספרו מגדליה: שיתו לבכם לחילה פסגו ארמנותיה למען תספרו לדור אחרון: כי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו על־מות:

תורה (דברים ל"ב)

זכר ימות עולם בינו שנות דור־ודור שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך: בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבלת עמים למספר בני ישראל: כי חלק יי עמו יעקב חבל נחלתו: ימצאהו בארץ מדבר ובתהו ילל ישמן יסבבנהו יבוננהו יצרנהו כאישון עינו: כנשר יעיר קנו על־גוזליו ירחף יפרש כנפיו יקחהו ישאהו על־אברתו: יי בדד ינחנו ואין עמו אל נכר:

משנה (מסכת תמיד פרק שני)

ראוהו אחיו שירד והם רצו ובאו. מהרו וקדשו ידיהם ורגליהם מן הכיור. נטלו את־המגרפות ואת־הצנורות ועלו לראש המזבח. האברים והפדרים שלא נתאכלו מבערב סונקים אותם לצדדי המזבח, ואם אין הצדדים מחזיקים סודרים אותם בסובב על הכבש: התחילו מעלים באפר על גבי התפוח. ותפוח היה באמצע המזבח. פעמים עליו כשלש מאות כור. וברגלים לא היו מדשנים אותו מפני שהוא נוי למזבח. מימיו לא נתעצל הכהן מלהוציא את־הדשן: התחילו מעלים בגזרים לסדר את־המערכה. וכי כל־העצים כשרים למערכה. הן, כל־העצים כשרים למערכה חוץ משל זית ושל־גפן. אבל באלו היו רגילים במרביות של־תאנה ושל־אגוז ושל־עץ שמן: סדר המערכה גדולה מזרחה וחזיתה מזרחה וראשי הגזרים הפנימים היו נוגעים בתפוח. וריוח היה בין הגזרים שהיו מציתים את־האליתא משם: בררו משם עצי תאנה יפים לסדר המערכה שניה לקטרת מכנגד

קרן מערבית דרומית משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות. בעמד חמש סאין גחלים ובשבת כעמד שמנה סאין גחלים, ששם היו נותנים שני בזיכי לבונה של לחם הפנים. האברים והפדרים שלא נתאכלו מבערב מחזירים אותם למערכה. הציתו שתי המערכות באש וירדו ובאו להם ללשכת הגזית:

(ברכות דף נ"ד)

חיב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה שנאמר ואהבת את יי אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. בכל לבבך בשני יצריך ביצר הטוב וביצר הרע, ובכל נפשך אפילו נוטל את נפשך, ובכל מאדך בכל ממונך. דבר אחר, ובכל מאדך בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו:

גמרא (ברכות ס"א)

תנו רבנן, פעם אחת גזרה מלכות שלא יעסקו ישראל בתורה, בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבה שהיה מקהיל קהלות ברבים ועושק בתורה. אמר לו, עקיבה אי אתה מתירא מפני אמה זו. אמר לו, אמשול לך משל למה הדבר דומה, לשועל שהיה מהלך על שפת הנהר וראה דגים שהיו רצים לכן ולכן. אמר להם מפני מה אתם רצים. אמרו לו, מפני הרשתות שמביאים עלינו בני אדם. אמר להם, רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם. אמרו לו, אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות, לא פקח אתה אלא טפש אתה. ומה במקום חיותנו אנו מתיראים, במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה: אף אנחנו עכשו שאנו עוסקים בתורה שכתוב בה כי היא חייך וארך ימיך כך אנו מתיראים, אם אנחנו הולכים ומבטלים ממנה, על אחת כמה וכמה: לא היו ימים מעטים עד שתפשו לרבי עקיבה וחבשוהו בבית האסורים ותפשו לפפוס בן יהודה וחבשוהו אצלו. אמר לו, פפוס מי הביאך לכן. אמר לו, אשריך רבי עקיבה שנתפשת על דברי תורה ואוי לו לפפוס שנתפש על דברים בטלים: אמרו, בשעה שהוציאו לרבי עקיבה להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו על מלכות שמים באהבה. אמרו לו תלמידיו, רבינו עד כן. אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה ובכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך. אמרתי מתי יבא לידי ואקימנו. ועכשו שבא לידי לא אקימנו. היה מאריך

בְּאֶחָד עַד שֶׁיָּצְתָה נִשְׁמָתוֹ בְּאֶחָד׃ יָצְתָה בַת־קוֹל וְאָמְרָה. אַשְׁרֶיךָ רַבִּי עֲקִיבָה שֶׁיָּצְתָה נִשְׁמָתְךָ בְּאֶחָד׃ אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא׃ רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם זוֹ תוֹרָה וְזוֹ שְׂכָרָהּ. מִמְתִים יָדְךָ יְיָ מִמְתִים מֵחֶלֶד. אָמַר לָהֶם חֶלְקָם בַּחַיִּים׃ יָצְתָה בַת־קוֹל וְאָמְרָה. אַשְׁרֶיךָ רַבִּי עֲקִיבָה שֶׁאַתָּה מְזֻמָּן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא׃

משנה (יומא דף ס"ו)

בָּא לוֹ אֵצֶל פָּרוֹ שְׁנִיָּה וְסוֹמֵךְ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו וּמִתְוַדֶּה׃ וְכָךְ הָיָה אוֹמֵר. אָנָּא הַשֵּׁם. עָוִיתִי פָּשַׁעְתִּי חָטָאתִי לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁךָ׃ אָנָּא הַשֵּׁם. כַּפֶּר־נָא לַעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים וְלַחֲטָאִים שֶׁעָוִיתִי וְשֶׁפָּשַׁעְתִּי וְשֶׁחָטָאתִי לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁךָ. כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ׃ וְהֵם עוֹנִים אַחֲרָיו׃ בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃

גמרא (סוכה דף מ"ט)

תָּנוּ רַבָּנָן. בִּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים גְּדוֹלָה גְּמִילוּת חֲסָדִים יוֹתֵר מִן הַצְּדָקָה׃ צְדָקָה בְּמָמוֹנוֹ. גְּמִילוּת חֲסָדִים בֵּין בְּגוּפוֹ בֵּין בְּמָמוֹנוֹ׃ צְדָקָה לַעֲנִיִּים גְּמִילוּת חֲסָדִים בֵּין לַעֲנִיִּים בֵּין לָעֲשִׁירִים׃ צְדָקָה לַחַיִּים גְּמִילוּת חֲסָדִים בֵּין לַחַיִּים בֵּין לַמֵּתִים׃

משנה (קדושין סוף פרק א')

כָּל־הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת מְטִיבִים לוֹ וּמַאֲרִיכִים לוֹ יָמָיו וְנוֹחֵל אֶת־הָאָרֶץ׃ וְכָל־שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת אֵין מְטִיבִים לוֹ וְאֵין מַאֲרִיכִים לוֹ יָמָיו וְאֵינוֹ נוֹחֵל אֶת־הָאָרֶץ׃ כָּל־שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּמִקְרָא וּבְמִשְׁנָה וּבְדֶרֶךְ אֶרֶץ לֹא בִמְהֵרָה הוּא חוֹטֵא. שֶׁנֶּאֱמַר וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק׃ וְכָל־שֶׁאֵינוֹ לֹא בְמִקְרָא וְלֹא בְמִשְׁנָה וְלֹא בְדֶרֶךְ אֶרֶץ אֵינוֹ מִן הַיִּשּׁוּב׃

גמרא (כתובות דף ה')

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. מִפְּנֵי מָה אֹזֶן כֻּלָּהּ קָשָׁה וְאַלְיָה שֶׁלָּהּ רַכָּה. מִפְּנֵי שֶׁאִם יִשְׁמַע אָדָם דָּבָר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן יָכֹף אַלְיָה לְתוֹכָהּ׃

תָּנוּ רַבָּנָן. אַל־יַשְׁמִיעַ אָדָם לְאָזְנָיו דְּבָרִים בְּטֵלִים מִפְּנֵי שֶׁהָאֹזֶן נִכְוֵית תְּחִלָּה לָאֵבָרִים׃

משנה (סוף מכות)

רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי אוֹמֵר. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ. וְאוֹמֵר לֹא תֹאכְלֶנּוּ לְמַעַן יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ כִּי תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְיָ׃ וּמָה אִם הַדָּם שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל־אָדָם קָצָה מִמֶּנּוּ הַפּוֹרֵשׁ

ממנו מקבל שכר. גזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להם ומחמדתן הפורש מהם על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות:

גמרא (בבא בתרא דף י')

תניא רבי יהודה אומר, גדולה צדקה שמקרבת את הגאלה, שנאמר כה אמר יי שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות: הוא היה אומר*), עשרה דברים קשים נבראו בעולם. הר קשה ברזל מחתכו, ברזל קשה אש מפעפעו, אש קשה מים מכבים אותו, מים קשים עבים סובלים אותם, עבים קשים רוח מפזרתם, רוח קשה גוף סובלה, גוף קשה פחד שוברו, פחד קשה יין מפיגו, יין קשה שנה מפכחתו, ומיתה קשה מכלם, וצדקה מצלת מן המיתה שנאמר וצדקה תציל ממות:

משנה (סוף מנחות)

נאמר בעולת הבהמה אשה ריח ניחח ובעולת העוף אשה ריח ניחח ובמנחה אשה ריח ניחח. ללמד שאחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכון אדם את דעתו לשמים:

גמרא (שם)

תניא אמר רבי שמעון בן עזאי, בוא וראה מה כתיב בפרשת קרבנות, שלא נאמר בהן לא אל ולא אלהים אלא ליי שלא לתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק:

אמר רבי יצחק, מאי דכתיב זאת תורת החטאת, וזאת תורת האשם. כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת וכל העוסק בתורת אשם כאלו הקריב אשם:

משנה (אהלות סוף פרק א')

האברים אין להם שעור. אפילו פחות מכזית מן המת ופחות מכזית מן הנבלה ופחות מכעדשה מן השרץ מטמאים טמאתם: מאתים וארבעים ושמונה אברים באדם. שלשים בפסת הרגל ששה בכל אצבע, עשרה בקרסל, שנים בשוק, חמשה בארכבה, אחד בירך, שלשה בקטלית, ואחד עשר צלעות, שלשים בפסת היד ששה בכל אצבע, שנים בקנה, ושנים במרפק, אחד בזרוע, וארבעה בכתף, מאה ואחד מזה ומאה ואחד מזה. ושמונה עשרה חוליות שבשדרה. תשעה בראש, ושמונה בצואר, ששה במפתח של לב, וחמשה בנקביו. כל אחד ואחד מטמא במגע

*) בקהלת רבה דף ק"ד ע"ב סימן י"ד ותרים, וע"ש.

ובמשא ובאהל, אימתי, בזמן שיש עליהם בשר כראוי. ואם אין עליהם בשר כראוי מטמאים במגע ובמשא ואינם מטמאים באהל:

גמרא (נדה דף מ״ה)

ריש לקיש משום רבי שמעון בן מנסיא אומר, ויבן יי אלהים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה ויביאה אל האדם, מלמד שקלעה הקדוש ברוך הוא לחוה והביאה אצל אדם הראשון. שכן בכרכי הים קורין לקלעתא בניתא:

ואומר פרשת עקדה ופרשת המן ועשרת הדברות ופ׳ קטורת וגומר, כמו שהוא מסודר במעמד יום ראשון (דף 500 והלאה) עד הבקשה ליום ראשון, ובמקומה יאמר בקשה זו.

(בקשה ליום שני.)

ובזמן שאין אומרים תחנון אין לאמרה:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתכפר לי על כל פשעי ותמחל לי על כל עונותי. כי רבו משובותי. לך חטאתי עויתי ופשעתי מרדתי וקשיתי ערפי. סרתי ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לי: אנא יי אלהי ואלהי אבותי קבלני בתשובה שלמה לפניך, ועשה למענך אם לא למעני ורצה תשובתי, ונקני משגיאות ומנסתרות. ואהיה מן השבים אליך בכללם אשר חטאתם לא תזכור עוד: ויהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתצילני מיצר הרע, ומכל צרה וצוקה, ותכונן מעשה ידי, ותרפא את מכותי ואת מכאובי, ולא ישמע בכי וזעקה בביתי ולא שוד ושבר בגבולי, ואהיה מן יראיך ומעושי רצונך, ותשכילני שכל טוב מלפניך, למען אשכיל בכל אשר אעשה ובכל אשר אפנה שם עד היום אשר תאספני אליך ותוציאני משלום אל שלום. ואמצא חן וחסד בעיניך ובעיני כל רואי: אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך: יי שמעה בקולי תהיינה אזניך קשבות לקול תחנוני ושמע תפלתי כי אתה שומע תפלת כל פה. ברוך אתה שומע תפלה:

בקשה אחרת מעין יצירת היום.

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, אדון הכל ושליט בעולמך אשר הבדלת לכסאך העליונים ביום הזה. כן ברחמיך הרבים תבדילני מכל חטא ועון ואשמה ורשע ותבדילנו מן התועים. ותתן לנו מהלכים בין העומדים לפניך ותצילנו מדינה של גיהנם. וברחמיך הרבים תצילנו

וְאֶת־כָּל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מִשְּׁטִיפַת מַיִם. *) וְהוֹלְכֵי יַמִּים וְעוֹבְרֵי נְהָרוֹת תַּצִּילֵם מִמִּכְשׁוֹל שֶׁל־יָם וּמִשִּׁבֹּלֶת מָיִם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב כִּי תַעֲבֹר בַּמַּיִם אִתְּךָ אָנִי וּבַנְּהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּךָ כִּי תֵלֵךְ בְּמוֹ אֵשׁ לֹא תִכָּוֶה וְלֶהָבָה לֹא תִבְעַר בָּךְ. וְתַצִּילֵנִי וְאֶת־כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל מִכָּל־פֶּגַע רָע וּמִכָּל־הֶזֵּק בֵּין בַּיָּם וּבֵין בַּיַּבָּשָׁה. וַאֲנִי וְכָל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בִּכְלַל הָרַחֲמִים, כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

מעמד ליום שלישי.

תורה

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה וַיְהִי־כֵן: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן: וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה־פְּרִי אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי:

נביאים (יואל ב׳)

וַיְקַנֵּא יְיָ לְאַרְצוֹ וַיַּחְמֹל עַל־עַמּוֹ: וַיַּעַן יְיָ וַיֹּאמֶר לְעַמּוֹ הִנְנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת־הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר וּשְׂבַעְתֶּם אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן אֶתְכֶם עוֹד חֶרְפָּה בַּגּוֹיִם: וְאֶת־הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם וְהִדַּחְתִּיו אֶל־אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה אֶת־פָּנָיו אֶל־הַיָּם הַקַּדְמֹנִי וְסֹפוֹ אֶל־הַיָּם הָאַחֲרוֹן וְעָלָה בָאְשׁוֹ וְתַעַל צַחֲנָתוֹ כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת: אַל־תִּירְאִי אֲדָמָה גִּילִי וּשְׂמָחִי כִּי־הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת: אַל־תִּירְאוּ בַּהֲמוֹת שָׂדַי כִּי דָשְׁאוּ נְאוֹת מִדְבָּר כִּי־עֵץ נָשָׂא פִרְיוֹ תְּאֵנָה וָגֶפֶן נָתְנוּ חֵילָם: וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ בַּייָ אֱלֹהֵיכֶם כִּי־נָתַן לָכֶם אֶת־הַמּוֹרֶה לִצְדָקָה וַיּוֹרֶד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בָּרִאשׁוֹן: וּמָלְאוּ הַגֳּרָנוֹת בָּר וְהֵשִׁיקוּ הַיְקָבִים תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר: וְשִׁלַּמְתִּי לָכֶם אֶת־הַשָּׁנִים אֲשֶׁר אָכַל הָאַרְבֶּה הַיֶּלֶק וְהֶחָסִיל וְהַגָּזָם חֵילִי הַגָּדוֹל אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּי בָּכֶם: וַאֲכַלְתֶּם אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ וְהִלַּלְתֶּם אֶת־שֵׁם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וְלֹא־יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם: וִידַעְתֶּם כִּי בְקֶרֶב יִשְׂרָאֵל אָנִי וַאֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְאֵין עוֹד וְלֹא־יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם:

---

*) מה שמזכיר הולכי ימים בבקשה זו, והולכי מדברות בבקשת יום שלישי [illegible] ביום ד׳ [illegible] ביום ה׳, יסודו בתענית כ״ז ע״ב, אנשי מעמד [illegible] בשני בשבת [illegible] על יורדי הים [illegible] על הולכי מדברות [illegible] על עוברות ומיניקות. עכ״ל והנה בקשות הללו לקוחות מס׳ [illegible] על [illegible] לפי תוכן [illegible].

כתובים (תהלים פ״ב)

מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: עַד־מָתַי תִּשְׁפְּטוּ־עָוֶל וּפְנֵי רְשָׁעִים תִּשְׂאוּ־סֶלָה: שִׁפְטוּ־דַל וְיָתוֹם עָנִי וָרָשׁ הַצְדִּיקוּ: פַּלְּטוּ־דַל וְאֶבְיוֹן מִיַּד רְשָׁעִים הַצִּילוּ: לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ בַּחֲשֵׁכָה יִתְהַלָּכוּ יִמּוֹטוּ כָּל־מוֹסְדֵי אָרֶץ: אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם: אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן וּכְאַחַד הַשָּׂרִים תִּפֹּלוּ: קוּמָה אֱלֹהִים שָׁפְטָה הָאָרֶץ כִּי אַתָּה תִנְחַל בְּכָל־הַגּוֹיִם:

תורה (דברים ל״ב)

יַרְכִּבֵהוּ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר: חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן עִם־חֵלֶב כָּרִים וְאֵילִים בְּנֵי־בָשָׁן וְעַתּוּדִים עִם־חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה וְדַם־עֵנָב תִּשְׁתֶּה־חָמֶר: וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט שָׁמַנְתָּ עָבִיתָ כָּשִׂיתָ וַיִּטֹּשׁ אֱלוֹהַּ עָשָׂהוּ וַיְנַבֵּל צוּר יְשֻׁעָתוֹ: יַקְנִאֻהוּ בְּזָרִים בְּתוֹעֵבֹת יַכְעִיסֻהוּ: יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים לֹא אֱלֹהַּ אֱלֹהִים לֹא יְדָעוּם חֲדָשִׁים מִקָּרֹב בָּאוּ לֹא שְׂעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם: צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי וַתִּשְׁכַּח אֵל מְחֹלְלֶךָ:

משנה (מסכת תמיד פרק שלישי)

אָמַר לָהֶם הַמְמֻנֶּה, בּוֹאוּ וְהָפִיסוּ מִי שׁוֹחֵט מִי זוֹרֵק מִי מְדַשֵּׁן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי מִי מְדַשֵּׁן אֶת־הַמְּנוֹרָה מִי מַעֲלֶה אֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ· הָרֹאשׁ· וְהָרֶגֶל· שְׁתֵּי הַיָּדַיִם· הָעֹקֶץ וְהָרֶגֶל· הֶחָזֶה וְהַגֵּרָה· וּשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת· הַקְּרָבַיִם· וְהַסֹּלֶת· וְהַחֲבִתִּים· וְהַיַּיִן· הֵפִיסוּ, זָכָה מִי שֶׁזָּכָה: אָמַר לָהֶם הַמְמֻנֶּה, צְאוּ וּרְאוּ אִם הִגִּיעַ זְמַן הַשְּׁחִיטָה· אִם הִגִּיעַ הָרוֹאֶה אוֹמֵר בַּרְקַאי· מַתִּתְיָא בֶּן שְׁמוּאֵל אוֹמֵר, הֵאִיר פְּנֵי כָל־הַמִּזְרָח עַד שֶׁבְּחֶבְרוֹן· וְהוּא אוֹמֵר הֵן: אָמַר לָהֶם, צְאוּ וְהָבִיאוּ לִי טָלֶה מִלִּשְׁכַּת הַטְּלָאִים, וַהֲרֵי לִשְׁכַּת הַטְּלָאִים הָיְתָה בְּמִקְצוֹעַ צְפוֹנִית מַעֲרָבִית· וְאַרְבַּע לְשָׁכוֹת הָיוּ שָׁם, אַחַת לִשְׁכַּת הַטְּלָאִים וְאַחַת לִשְׁכַּת הַחוֹתָמוֹת וְאַחַת לִשְׁכַּת בֵּית הַמּוֹקֵד וְאַחַת לִשְׁכָּה שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים בָּהּ לֶחֶם הַפָּנִים: נִכְנְסוּ לְלִשְׁכַּת הַכֵּלִים וְהוֹצִיאוּ מִשָּׁם תִּשְׁעִים וּשְׁלֹשָׁה כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב· הִשְׁקוּ אֶת־הַתָּמִיד בְּכוֹס שֶׁל־זָהָב, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְבֻקָּר מִבָּעֶרֶב מְבַקְּרִים אוֹתוֹ לְאוֹר הָאֲבוּקוֹת: מִי שֶׁזָּכָה בַּתָּמִיד מוֹשְׁכוֹ וְהוֹלֵךְ לְבֵית הַמִּטְבָּחַיִם· וּמִי שֶׁזָּכוּ בָּאֵבָרִים הוֹלְכִים אַחֲרָיו· בֵּית הַמִּטְבָּחַיִם הָיָה לִצְפוֹנוֹ שֶׁל־מִזְבֵּחַ וְעָלָיו שְׁמוֹנָה עַמּוּדֵי נַנָּסִין וּרְבִיעִים שֶׁל אֶרֶז עַל גַּבֵּיהֶם· וְאֻנְקְלָיוֹת שֶׁל־בַּרְזֶל הָיוּ קְבוּעִים בָּהֶם· וּשְׁלֹשָׁה סְדָרִים הָיוּ לְכָל־אֶחָד וְאֶחָד· שֶׁבָּהֶן תּוֹלִין· וּמַפְשִׁיטִין עַל שֻׁלְחָנוֹת שֶׁל־שַׁיִשׁ שֶׁבֵּין הָעַמּוּדִים: מִי שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְהַמְּנוֹרָה הָיוּ מַקְדִּימִים· וְאַרְבָּעָה

כֵּלִים בְּיָדָם, הַטֶּנִי וְהַכּוּז וּשְׁנֵי מַפְתְּחוֹת: הַטֶּנִי דוֹמֶה לְתַרְקַב גָּדוֹל שֶׁל זָהָב מַחֲזִיק קַבַּיִם וָחֵצִי. וְהַכּוּז דוֹמֶה לְקִיתוֹן גָּדוֹל שֶׁל זָהָב. וּשְׁנֵי מַפְתְּחוֹת הָיוּ אֶחָד יוֹרֵד לְאַמַּת הַשֶּׁחִי וְאֶחָד פּוֹתֵחַ כִּוֵּן: בָּא לוֹ לַפִּשְׁפָּשׁ הַצְּפוֹנִי וּשְׁנֵי פִשְׁפָּשִׁין הָיוּ לוֹ לְשַׁעַר הַגָּדוֹל אֶחָד בַּצָּפוֹן וְאֶחָד בַּדָּרוֹם. שֶׁבַּדָּרוֹם לֹא נִכְנַס בּוֹ אָדָם מֵעוֹלָם, וְעָלָיו הוּא מְפֹרָשׁ עַל יְדֵי יְחֶזְקֵאל וַיֹּאמֶר אֵלַי יְיָ הַשַּׁעַר הַזֶּה סָגוּר יִהְיֶה לֹא יִפָּתֵחַ וְאִישׁ לֹא יָבֹא בוֹ כִּי יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בָּא בוֹ וְהָיָה סָגוּר. נָטַל אֶת הַמַּפְתֵּחַ וּפָתַח אֶת הַפִּשְׁפָּשׁ, נִכְנַס לַתָּא וּמִן הַתָּא אֶל הַהֵיכָל עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְשַׁעַר הַגָּדוֹל. הִגִּיעַ לְשַׁעַר הַגָּדוֹל הֶעֱבִיר אֶת הַנֶּגֶר וְאֶת הַפּוֹתְחוֹת וּפְתָחוֹ. לֹא הָיָה שׁוֹחֵט הַשּׁוֹחֵט עַד שֶׁשּׁוֹמֵעַ קוֹל שַׁעַר הַגָּדוֹל שֶׁנִּפְתָּח: מִירִיחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִים קוֹל שַׁעַר הַגָּדוֹל שֶׁנִּפְתָּח, מִירִיחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִים קוֹל הַמַּגְרֵפָה. מִירִיחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִים קוֹל הָעֵץ שֶׁעָשָׂה בֶּן קָטִין מוּכְנִי לַכִּיּוֹר, מִירִיחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִים קוֹל גְּבִינִי כָּרוֹז, מִירִיחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִים קוֹל הֶחָלִיל, מִירִיחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִים קוֹל הַצִּלְצָל, מִירִיחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִים קוֹל הַשִּׁיר, מִירִיחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִים קוֹל הַשּׁוֹפָר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף קוֹל שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מַזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. מִירִיחוֹ הָיוּ מְרִיחִים רֵיחַ פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (נ״א ר׳ יוסי) בֶּן דִּיגְלַאי, עִזִּים הָיוּ לְבֵית אַבָּא בְּהַר מִכְוָר וְהָיוּ מִתְעַטְּשׁוֹת מֵרֵיחַ פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת: מִי שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי נִכְנַס וְנָטַל אֶת הַטֶּנִי וְהִנִּיחוֹ לְפָנָיו וְהָיָה חוֹפֵן וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ. וּבָאַחֲרוֹנָה כִּבֵּד אֶת הַשְּׁאָר לְתוֹכוֹ וְהִנִּיחוֹ וְיָצָא: מִי שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן הַמְּנוֹרָה נִכְנַס וּמָצָא שְׁתֵּי נֵרוֹת מִזְרָחִיּוֹת דּוֹלְקִים, מְדַשֵּׁן אֶת הַשְּׁאָר וּמַנִּיחַ אֶת אֵלּוּ דּוֹלְקִים בִּמְקוֹמָם. מְצָאָם שֶׁכָּבוּ, מְדַשְּׁנָם וּמַדְלִיקָם מִן הַדּוֹלְקִים וְאַחַר כָּךְ מְדַשֵּׁן אֶת הַשְּׁאָר. וְאֶבֶן הָיְתָה לִפְנֵי הַמְּנוֹרָה וּבָהּ שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת שֶׁעָלֶיהָ הַכֹּהֵן עוֹמֵד וּמֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת. וְהִנִּיחַ אֶת הַכּוּז עַל מַעֲלָה שְׁנִיָּה וְיָצָא:

(סוף ברכות)

כָּל חוֹתְמֵי בְרָכוֹת שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ אוֹמְרִים עַד הָעוֹלָם. מִשֶּׁקִּלְקְלוּ הַמִּינִים וְאָמְרוּ אֵין עוֹלָם אֶלָּא אֶחָד, הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִים מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם: וְהִתְקִינוּ שֶׁיְּהֵא אָדָם שׁוֹאֵל אֶת שְׁלוֹם חֲבֵרוֹ בַּשֵּׁם שֶׁנֶּאֱמַר וְהִנֵּה בֹעַז בָּא מִבֵּית לֶחֶם וַיֹּאמֶר לַקּוֹצְרִים יְיָ עִמָּכֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְבָרֶכְךָ יְיָ׃ וְאוֹמֵר יְיָ עִמְּךָ גִּבּוֹר הֶחָיִל. וְאוֹמֵר וְאַל תָּבוּז כִּי זָקְנָה אִמֶּךָ. וְאוֹמֵר עֵת לַעֲשׂוֹת לַיְיָ הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ מִשּׁוּם עֵת לַעֲשׂוֹת לַיְיָ׃

גמרא (ברכות דף ס"ג)

תניא הלל הזקן אומר, בשעת המכניסין פזר בשעת המפזרין כנס. אם ראית דור שהתורה חביבה עליו, פזר, שנאמר יש מפזר ונוסף עוד, ואם ראית דור שאין התורה חביבה עליו, כנס, שנאמר עת לעשות ליי הפרו תורתך:

משנה (יומא פרק ו')

בא לו אצל שעיר המשתלח וסמך שתי ידיו עליו ומתודה. וכך היה אומר אנא השם חטאו עוו פשעו לפניך עמך בית ישראל. אנא בשם כפר־נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאו ושעוו ושפשעו לפניך עמך בית ישראל, ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני יי תטהרו: והכהנים והעם העומדים בעזרה כשהיו שומעים שם המפרש שהוא יוצא מפי כהן גדול, היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

גמרא (סוף מגלה)

תנו רבנן, משה תקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג:

משנה (יבמות סוף פרק ו')

האיש מצוה על פריה ורביה אבל לא האשה. רבי יוחנן בן ברוקה אומר על שניהם הוא אומר ויברך אתם אלהים ויאמר להם פרו ורבו:

גמרא (שם דף ס"ג)

תנו רבנן, ובנחה יאמר שובה יי רבבות אלפי ישראל, מלמד שאין השכינה שורה על פחות משני אלפים ושתי רבבות מישראל: הרי שהיו ישראל שני אלפים ושתי רבבות חסר אחד וזה לא עסק בפריה ורביה נמצא שזה גורם לשכינה שתסתלק מישראל. אבא חנן אומר משום רבי אליעזר, חיב מיתה שנאמר ובנים לא היו להם, הא אם היו להם בנים לא מתו. אחרים אומרים, גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך, בזמן שזרעך אחריך שכינה שורה עליהם. אין זרעך אחריך, על מי שורה על העצים ועל האבנים:

משנה (סוף מכות)

רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות, שנאמר יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

גמרא (בתרא דף י"א)

תניא, אמרו עליו על בנימין הצדיק שהיה ממונה על קפה של צדקה. פעם אחת באת אשה לפניו בשני בצרת אמרה לו רבי פרנסני, אמר לה העבודה שאין בקפה של צדקה כלום. אמרה לו, רבי אם אין אתה מפרנסני הרי אשה ושבעה בניה מתים. עמד ופרנסה משלו: לימים חלה בנימין הצדיק ונטה למות. אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא. רבונו של עולם אתה אמרת כל המקים נפש אחת מישראל כאלו קים עולם מלא, ובנימין הצדיק שהחיה אשה ושבעה בניה ימות בשנים מעטות הללו. מיד קרעו לו גזר דינו. תנא, הוסיפו לו עשרים ושתים שנה על שנותיו:

משנה (סוף קנים)

רבי שמעון בן עקשיא אומר, זקני עם הארץ כל זמן שמזקינים דעתם מטרפת עליהם, שנאמר מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח. אבל זקני תורה אינם כן, אלא כל זמן שמזקינים דעתם מתישבת עליהם, שנאמר בישישים חכמה וארך ימים תבונה:

גמרא (חולין דף פ"ט)

אמר רבי אלעזר, אין העולם מתקים אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה, שנאמר תלה ארץ על בלימה:

משנה (נגעים סוף פרק שני)

כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו, רבי מאיר אומר אף לא נגעי קרוביו: כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו, רבי יהודה אומר אף לא נדרי אשתו שבינה לבין אחרים: כל הבכורות אדם רואה חוץ מבכורות עצמו:

גמרא (נדה דף ל"א)

תנו רבנן, שלשה חדשים הראשונים הולד דר במדור התחתון. אמצעים הולד דר במדור האמצעי. אחרונים הולד דר במדור העליון. וכיון שהגיע זמנו לצאת מתהפך ויורד, וזהו חבלי אשה:

ואומר פרשת העקדה ופרשת המן ועשרת הדברות ופ' הקטורת וגומר, כמו שכתוב מסודר במעמד יום ראשון (דף 500 והלאה) עד הבקשה, ואז יאמר בקשה זו.

(בקשה ליום שלישי)

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי. לטהר מחשבות לבבי ולתקן מענה לשוני. והיה עם פי בעת הטיפי ועם לבי בעת מחשבי ועם ידי בעת מעבדי. ואל אומר לפניך דבר שאינו הגון ושלא כרצונך. ועזרני על דבר כבוד שמך: רבון העולמים, גלוי וידוע לפניך אשר רצוני

לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ, אֶלָּא שְׂאוֹר שֶׁבָּעִסָּה מְעַכֵּב: וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתַּכְנִיעַ וְתָסִיר יֵצֶר הָרָע מִמֶּנִּי וְתַרְחִיקֵהוּ מִמָּאתַיִם וְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֵבָרַי, וְאַל יַכְשִׁילֵנִי מִדְּרָכֶיךָ הַטּוֹבִים: וְתֵן בְּלִבִּי יֵצֶר הַטּוֹב לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם: אָנָּא שִׁמְעָה תְפִלָּתִי יְיָ וְשַׁוְעָתִי הַאֲזִינָה אֶל־דִּמְעָתִי אַל־תֶּחֱרַשׁ כִּי גֵר אָנֹכִי עִמָּךְ תּוֹשָׁב כְּכָל־אֲבוֹתָי: וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ: כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

בקשה לתרת מעין ילירת היום.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מֶלֶךְ רַחֲמָן, עוֹרֵךְ שֻׁלְחָן לִבְרִיּוֹתָיו. אֲשֶׁר גִּלִּיתָ אֶרֶץ בַּיּוֹם הַזֶּה וּמִלֵּאתָ פְּנֵי תֵבֵל תְּנוּבָה לָתֵת חַיִּים לָעָם עָלֶיהָ וּמָזוֹן לַהוֹלְכִים בָּהּ. שֶׁתַּמְצִיא בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים מְזוֹנוֹתֵינוּ לָנוּ וּלְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְתַזְמִין פַּרְנָסָתֵנוּ שְׁלֵמָה וְעַל דֶּרֶךְ הַכָּבוֹד, כְּדֵי שֶׁנּוּכַל לְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. וְתַצִּיל כָּל־הוֹלְכֵי דְרָכִים וּמִדְבָּרוֹת מֵחַיּוֹת רָעוֹת וּמִכָּל־פְּגָעִים רָעִים וּמִכָּל־שָׂטָן וּמִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב בַּדֶּרֶךְ כַּכָּתוּב כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ: עַל כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן־תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ: וַאֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בִּכְלַל הָרַחֲמִים. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

מעמה ליום רביע

תורה

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלָּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים: וְהָיוּ לִמְאוֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת־הַמָּאוֹר הַגָּדֹל לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמָּאוֹר הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים: וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמָיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ: וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי:

נביאים (ירמיה ל״א)

כֹּה אָמַר יְיָ נֹתֵן שֶׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם חֻקֹּת יָרֵחַ וְכוֹכָבִים לְאוֹר לָיְלָה רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַלָּיו יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ: אִם־יָמֻשׁוּ הַחֻקִּים הָאֵלֶּה מִלְּפָנַי נְאֻם

יי גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל־הימים: כה אמר יי אם־
ימדו שמים מלמעלה ויחקרו מוסדי־ארץ למטה גם־אני אמאס בכל־זרע
ישראל על־כל־אשר עשו נאם־יי: הנה ימים באים נאם־יי ונבנתה העיר
ליי ממגדל חננאל עד־שער הפנה: ויצא עוד קו המדה נגדו על גבעת גרב
ונסב געתה: וכל־העמק הפגרים והדשן וכל־השדמות עד־נחל קדרון עד־
פנת שער הסוסים מזרחה קדש ליי לא־ינתש ולא־יהרס עוד לעולם:

כתובים (תהלים צ"ד)

אל־נקמות יי אל נקמות הופיע: הנשא שפט הארץ השב גמול על־
גאים: עד־מתי רשעים יי עד־מתי רשעים יעלזו: יביעו ידברו עתק
יתאמרו כל־פעלי און: עמך יי ידכאו ונחלתך יענו: אלמנה וגר יהרגו
ויתומים ירצחו: ויאמרו לא יראה־יה ולא־יבין אלהי יעקב: בינו בערים
בעם וכסילים מתי תשכילו: הנטע אזן הלא ישמע אם־יצר עין הלא
יביט: היסר גוים הלא יוכיח המלמד אדם דעת: יי ידע מחשבות אדם
כי המה הבל: אשרי הגבר אשר־תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו: להשקיט
לו מימי רע עד־יכרה לרשע שחת: כי לא־יטש יי עמו ונחלתו לא יעזב:
כי־עד־צדק ישוב משפט ואחריו כל־ישרי־לב: מי־יקום לי עם־מרעים מי־
יתיצב לי עם־פעלי און: לולי יי עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי:
אם־אמרתי מטה רגלי חסדך יי יסעדני: ברב שרעפי בקרבי תנחומיך
ישעשעו נפשי: היחברך כסא הוות יצר עמל עלי־חק: יגודו על־נפש צדיק
ודם נקי ירשיעו: ויהי יי לי למשגב ואלהי לצור מחסי: וישב עליהם את־
אונם וברעתם יצמיתם יצמיתם יי אלהינו:

תורה (דברים ל"ב)

וירא יי וינאץ מכעס בניו ובנתיו: ויאמר אסתירה פני מהם אראה
מה אחריתם כי דור תהפכת המה בנים לא־אמן בם: הם קנאוני בלא־
אל כעסוני בהבליהם ואני אקניאם בלא־עם בגוי נבל אכעיסם: כי־אש
קדחה באפי ותיקד עד־שאול תחתית ותאכל ארץ ויבלה ותלהט מוסדי
הרים: אספה עלימו רעות חצי אכלה־בם: מזי רעב ולחמי רשף וקטב
מרירי ושן־בהמות אשלח־בם עם־חמת זחלי עפר: מחוץ תשכל־חרב
ומחדרים אימה גם־בחור גם־בתולה יונק עם־איש שיבה: אמרתי
אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם: לולי כעס אויב אגור פן־ינכרו צרימו פן־
יאמרו ידנו רמה ולא יי פעל כל־זאת: כי־גוי אבד עצות המה ואין בהם תבונה:

משנה (מסכת תמיד פרק רביעי)

לֹא הָיוּ כוֹפְתִים אֶת־הַטָּלֶה אֶלָּא הָיוּ מְעַקְּדִים אוֹתוֹ. מִי שֶׁזָּכוּ בָאֵבָרִים אוֹחֲזִים בּוֹ: וְכָךְ הָיְתָה עֲקֵדָתוֹ, רֹאשׁוֹ לַדָּרוֹם וּפָנָיו לַמַּעֲרָב. וְהַשּׁוֹחֵט עוֹמֵד בַּמִּזְרָח וּפָנָיו לַמַּעֲרָב. שֶׁל־שַׁחַר הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן צְפוֹנִית מַעֲרָבִית עַל טַבַּעַת שְׁנִיָּה. שֶׁל־בֵּין הָעַרְבַּיִם הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית עַל טַבַּעַת שְׁנִיָּה: שָׁחַט הַשּׁוֹחֵט וְקִבֵּל הַמְקַבֵּל. בָּא לוֹ לְקֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית וְנוֹתֵן מִזְרָחָה צְפוֹנָה, מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית וְנוֹתֵן מַעֲרָבָה דְּרוֹמָה. שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד דְּרוֹמִי: לֹא הָיָה שׁוֹבֵר בּוֹ אֶת־הָרֶגֶל אֶלָּא נוֹקְבוֹ מִתּוֹךְ עַרְכּוּבוֹ וְתוֹלֶה בּוֹ. הָיָה מַפְשִׁיט וְיוֹרֵד עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לֶחָזֶה. הִגִּיעַ לֶחָזֶה חָתַךְ אֶת־הָרֹאשׁ וּנְתָנוֹ לְמִי שֶׁזָּכָה בוֹ. חָתַךְ אֶת־הַכְּרָעַיִם וּנְתָנָם לְמִי שֶׁזָּכָה בָהֶם. מֵרַק אֶת־הַהֶפְשֵׁט. קָרַע אֶת־הַלֵּב וְהוֹצִיא אֶת־דָּמוֹ. חָתַךְ אֶת־הַיָּדַיִם וּנְתָנָם לְמִי שֶׁזָּכָה בָהֶם. עָלָה לָרֶגֶל הַיְמָנִית חֲתָכָהּ וּנְתָנָהּ לְמִי שֶׁזָּכָה בָהּ. וּשְׁתֵּי בֵיצִים עִמָּהּ. קְרָעוֹ וְנִמְצָא כֻלּוֹ גָלוּי לְפָנָיו. נָטַל אֶת־הַפֶּדֶר וּנְתָנוֹ עַל בֵּית שְׁחִיטַת הָרֹאשׁ מִלְמַעְלָה. נָטַל אֶת־הַקְּרָבַיִם וּנְתָנָם לְמִי שֶׁזָּכָה בָהֶם לַהֲדִיחָם. וְהַכֶּרֶס מְדִיחִים אוֹתָהּ בְּבֵית הַמְדִיחִים כָּל־צָרְכָּהּ, וְהַקְּרָבַיִם מְדִיחִים אוֹתָם שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּמִעוּטָהּ עַל שֻׁלְחָנוֹת שֶׁל שַׁיִשׁ שֶׁבֵּין הָעַמּוּדִים: נָטַל אֶת־הַסַּכִּין וְהִפְרִישׁ אֶת־הָרֵאָה מִן הַכָּבֵד וְאֶצְבַּע הַכָּבֵד מִן הַכָּבֵד וְלֹא הָיָה מְזִיזָהּ מִמְּקוֹמָהּ. נָקַב אֶת־הֶחָזֶה וּנְתָנוֹ לְמִי שֶׁזָּכָה בוֹ. עָלָה לַדֹּפֶן הַיְמָנִית הָיָה חוֹתֵךְ וְיוֹרֵד עַל הַשִּׁדְרָה, וְלֹא הָיָה נוֹגֵעַ בַּשִּׁדְרָה, עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְבֵין שְׁתֵּי צְלָעוֹת רַכּוֹת. חֲתָכָהּ וּנְתָנָהּ לְמִי שֶׁזָּכָה בָהּ. וְהַכָּבֵד תָּלוּי בָהּ. בָּא לוֹ לַגֵּרָה. וְהִנִּיחַ בָּהּ שְׁתֵּי צְלָעוֹת מִכָּאן וּשְׁתֵּי צְלָעוֹת מִכָּאן חֲתָכָהּ וּנְתָנָהּ לְמִי שֶׁזָּכָה בָהּ. וְהַקָּנֶה וְהַלֵּב וְהָרֵאָה תְּלוּיִם בָּהּ: בָּא לוֹ לַדֹּפֶן הַשְּׂמָאלִית וְהִנִּיחַ בָּהּ שְׁתֵּי צְלָעוֹת רַכּוֹת מִלְמַעְלָן וּשְׁתֵּי צְלָעוֹת רַכּוֹת מִלְּמַטָּן וְכָךְ הָיָה מַנִּיחַ בַּחֲבֶרְתָּהּ. נִמְצְאַת מַנִּיחַ בִּשְׁתֵּיהֶן שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם מִלְמַעְלָן וּשְׁתַּיִם שְׁתַּיִם מִלְּמַטָּן. חֲתָכָהּ וּנְתָנָהּ לְמִי שֶׁזָּכָה בָהּ. וְהַשִּׁדְרָה עִמָּהּ וְהַטְּחוֹל תָּלוּי בָהּ. וְהִיא הָיְתָה גְדוֹלָה. אֶלָּא שֶׁל־יָמִין קוֹרִין גְּדוֹלָה מִפְּנֵי שֶׁהַכָּבֵד תָּלוּי בָהּ. בָּא לוֹ לָעֹקֶץ חוֹתְכוֹ וְנוֹתְנוֹ לְמִי שֶׁזָּכָה בוֹ, וְהָאַלְיָה וְאֶצְבַּע הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת עִמּוֹ. נָטַל הָרֶגֶל הַשְּׂמָאלִית וּנְתָנָהּ לְמִי שֶׁזָּכָה בָהּ: נִמְצְאוּ כֻלָּם עוֹמְדִים בְּשׁוּרָה וְהָאֵבָרִים בְּיָדָם. הָרִאשׁוֹן בָּרֹאשׁ וּבָרֶגֶל הָרֹאשׁ בִּימִינוֹ וְחָטְמוֹ כְּלַפֵּי זְרוֹעוֹ, וְקַרְנָיו בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו, וּבֵית שְׁחִיטָתוֹ מִלְמַעְלָן וְהַפֶּדֶר נָתוּן עָלֶיהָ. הָרֶגֶל שֶׁל־יָמִין בִּשְׂמֹאלוֹ וּבֵית עוֹרוֹ לַחוּץ. הַשֵּׁנִי בִּשְׁתֵּי יָדַיִם שֶׁל־יָמִין בִּימִינוֹ וְשֶׁל־שְׂמֹאל בִּשְׂמֹאלוֹ וּבֵית עוֹרוֹ לַחוּץ. הַשְּׁלִישִׁי בָּעֹקֶץ

וְהָרֶגֶל, הֶעָקֵץ בִּימִינוֹ וְהָאַלְיָה מְדֻלְדֶּלֶת בֵּין שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו, וְאֶצְבַּע הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת עִמּוֹ. וְהָרֶגֶל שֶׁל־שְׂמֹאל בִּשְׂמֹאלוֹ וּבֵית עוֹרוֹ לַחוּץ. הָרְבִיעִי בֶּחָזֶה וּבַגֵּרָה. הֶחָזֶה בִּימִינוֹ וְהַגֵּרָה בִּשְׂמֹאלוֹ וְצַלְעוֹתָיו בֵּין שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו. הַחֲמִישִׁי בִּשְׁתֵּי דְפָנוֹת, שֶׁל־יָמִין בִּימִינוֹ וְשֶׁל־שְׂמֹאל בִּשְׂמֹאלוֹ וּבֵית עוֹרָן לַחוּץ. הַשִּׁשִּׁי בַּקְּרָבַיִם הַנְּתוּנִים בַּבָּזָךְ, וּכְרָעַיִם עַל גַּבֵּיהֶם מִלְמַעְלָה. הַשְּׁבִיעִי בַּסֹּלֶת. הַשְּׁמִינִי בַּחֲבִתִּים. הַתְּשִׁיעִי בַּיַּיִן. הָלְכוּ וּנְתָנוּם מֵחֲצִי הַכֶּבֶשׁ וּלְמַטָּה בְּמַעֲרָבוֹ, וּמְלָחוּם. וְיָרְדוּ וּבָאוּ לָהֶם לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית לִקְרוֹת אֶת־שְׁמַע:

פאה (סוף פרק שמיני)

מִי שֶׁיֶּשׁ־לוֹ חֲמִשִּׁים זוּז וְהוּא נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶם הֲרֵי זֶה לֹא יִטֹּל: וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל וְנוֹטֵל, אֵינוֹ נִפְטָר מִן־הָעוֹלָם עַד שֶׁיִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. וְכָל־מִי שֶׁהוּא צָרִיךְ לִטֹּל וְאֵינוֹ נוֹטֵל, אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁיְּפַרְנֵס אֲחֵרִים מִשֶּׁלּוֹ, וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיְיָ וְהָיָה יְיָ מִבְטַחוֹ:

גמרא (ברכות דף כ"ח)

תָּנוּ רַבָּנָן, כְּשֶׁחָלָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר נִכְנְסוּ תַלְמִידָיו לְבַקְּרוֹ. אָמְרוּ לוֹ, רַבֵּינוּ לַמְּדֵנוּ אָרְחוֹת חַיִּים וְנִזְכֶּה בָהֶן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר לָהֶם הִזָּהֲרוּ בִּכְבוֹד חַבְרֵיכֶם וּמִנְעוּ בְנֵיכֶם מִן הַהִגָּיוֹן וְהוֹשִׁיבוּם בֵּין בִּרְכֵּי תַלְמִידֵי חֲכָמִים וּכְשֶׁאַתֶּם מִתְפַּלְּלִים דְּעוּ לִפְנֵי מִי אַתֶּם עוֹמְדִים. שֶׁבִּשְׁבִיל כָּךְ תִּזְכּוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: וּכְשֶׁחָלָה רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן־זַכַּאי נִכְנְסוּ תַלְמִידָיו לְבַקְּרוֹ. כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָם הִתְחִיל לִבְכּוֹת. אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו, רַבֵּינוּ נֵר יִשְׂרָאֵל עַמּוּד הַיְמָנִי פַּטִּישׁ הֶחָזָק מִפְּנֵי מָה אַתָּה בוֹכֶה. אָמַר לָהֶם אִלּוּ הָיוּ מוֹלִיכִים אוֹתִי לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהַיּוֹם כָּאן וּמָחָר בַּקֶּבֶר, שֶׁאִם כּוֹעֵס עָלַי אֵין כַּעְסוֹ כַּעַס עוֹלָם, וְאִם אוֹסְרֵנִי אֵין אִסּוּרוֹ אִסּוּר עוֹלָם, וְאִם מְמִיתֵנִי אֵין מִיתָתוֹ מִיתַת עוֹלָם. וַאֲנִי יָכוֹל לְפַיְּסוֹ בִּדְבָרִים וּלְשַׁחֲדוֹ בְמָמוֹן. וְאַף עַל פִּי כֵן הָיִיתִי בוֹכֶה. קַל וָחֹמֶר עַכְשָׁו שֶׁמּוֹלִיכִים אוֹתִי לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא חַי וְקַיָּם לָעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. שֶׁאִם כּוֹעֵס עָלַי כַּעְסוֹ כַּעַס עוֹלָם, וְאִם אוֹסְרֵנִי אִסּוּרוֹ אִסּוּר עוֹלָם, וְאִם מְמִיתֵנִי מִיתָתוֹ מִיתַת עוֹלָם, וְאֵינִי יָכוֹל לְפַיְּסוֹ בִּדְבָרִים וּלְשַׁחֲדוֹ בְמָמוֹן. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לְפָנַי שְׁנֵי דְרָכִים אֶחָד לְגַן־עֵדֶן וְאֶחָד לְגֵיהִנֹּם וְאֵינִי יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מוֹלִיכִים אוֹתִי. וְלֹא אֶבְכֶּה: אָמְרוּ לוֹ, רַבֵּינוּ בָּרְכֵנוּ. אָמַר לָהֶם, יְהִי

רָצוֹן שֶׁיְּהֵא מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם כְּמוֹרָא בָּשָׂר וָדָם: אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו עַד כָּאן. אָמַר לָהֶם וּלְוַאי. תֵּדְעוּ כְּשֶׁאָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אוֹמֵר שֶׁלֹּא יִרְאֵנִי אָדָם:

משנה (סוף יומא)

הָאוֹמֵר אֶחֱטָא וְאָשׁוּב אֶחֱטָא וְאָשׁוּב, אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. אֶחֱטָא וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר: עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר. עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר עַד שֶׁיְּרַצֶּה אֶת־חֲבֵרוֹ: אֶת־זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ, עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר. עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר עַד שֶׁיְּרַצֶּה אֶת־חֲבֵרוֹ:

גמרא (מגלה דף כ״ח)

שָׁאַל רַבִּי עֲקִיבָה אֶת־רַבִּי נְחוּנְיָא הַגָּדוֹל אָמַר לוֹ בַּמֶּה הֶאֱרַכְתָּ יָמִים. אָתוּ גַּוְזֵי וְקָא־מָחוּ לֵהּ. סְלֵק יָתֵב אַרֵישָׁא דְּדִקְלָא אָמַר לוֹ, רַבִּי אִם נֶאֱמַר כֶּבֶשׂ לָמָּה נֶאֱמַר אֶחָד. אָמַר לָהֶם צוּרְבָא מֵרַבָּנָן הוּא שַׁבְקוּהִי. אָמַר לוֹ אֶחָד מְיֻחָד שֶׁבְּעֶדְרוֹ. אָמַר לוֹ מִיָּמַי לֹא קִבַּלְתִּי מַתָּנוֹת וְלֹא עָמַדְתִּי עַל מִדּוֹתַי וַוַתְּרָן בְּמָמוֹנִי הָיִיתִי: לֹא קִבַּלְתִּי מַתָּנוֹת, כִּי הָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר כִּי הֲווֹ מְשַׁדְּרֵי לֵהּ מַתָּנוֹת מִבֵּי נְשִׂיאָה לָא הֲוָה שָׁקֵל, כִּי הֲווֹ מְזַמְּנֵי לֵהּ לָא הֲוָה אָזֵל, אָמַר לְהוֹ לָא נִיחָא לְכוּ דְּאֶחְיֶה דִּכְתִיב וְשׂוֹנֵא מַתָּנֹת יִחְיֶה: רַבִּי זֵירָא כִּי הֲווֹ מְשַׁדְּרֵי לֵהּ מִבֵּי נְשִׂיאָה לָא הֲוָה שָׁקֵל, כִּי הֲווֹ מְזַמְּנֵי לֵהּ אָזֵל אָמַר אִתְיַקּוּרֵי דְּמִתְיַקְּרֵי בִּי: וְלֹא עָמַדְתִּי עַל מִדּוֹתַי, דְּאָמַר רָבָא כָּל הַמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו מַעֲבִירִין מִמֶּנּוּ כָּל־פְּשָׁעָיו. שֶׁנֶּאֱמַר נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע, לְמִי נוֹשֵׂא עָוֹן, לְמִי שֶׁעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע: וַוַתְּרָן בְּמָמוֹנִי הָיִיתִי, דְּאָמַר מַר, אִיּוֹב וַוַתְּרָן בְּמָמוֹנֵהּ הֲוָה שֶׁהָיָה מַנִּיחַ פְּרוּטָה לַחֶנְוָנִי מִמָּמוֹנֵהּ:

משנה (סוף כתובות)

הַכֹּל מַעֲלִים לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִים:

גמרא (שם דף ק״י)

תָּנוּ רַבָּנָן, לְעוֹלָם יָדוּר אָדָם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַאֲפִילוּ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ נָכְרִים וְאַל יָדוּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ וַאֲפִילוּ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ יִשְׂרָאֵל. שֶׁכָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁיֵּשׁ־לוֹ אֱלוֹהַּ, וְכָל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֱלוֹהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר לָתֵת לָכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים. וְכִי כָּל שֶׁאֵינוֹ דָר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין לוֹ אֱלוֹהַּ, אֶלָּא לוֹמַר לָךְ כָּל הַדָּר בְּחוּצָה

לָאָרֶץ כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה. וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר כִּי גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת יְיָ לֵאמֹר לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים. וְכִי מִי אָמַר לוֹ לְדָוִד לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים. אֶלָּא לוֹמַר לָךְ כָּל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה:

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שָׁרוּי בְּלֹא עָוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר וּבַל יֹאמַר שָׁכֵן חָלִיתִי הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּהּ נְשֻׂא עָוֹן:

משנה (סוף עדיות)

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, מְקֻבָּל אֲנִי מֵרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן־זַכַּאי שֶׁשָּׁמַע מֵרַבּוֹ וְרַבּוֹ מֵרַבּוֹ הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, שֶׁאֵין אֵלִיָּהוּ בָּא לְטַמֵּא וּלְטַהֵר לְרַחֵק וּלְקָרֵב אֶלָּא לְרַחֵק הַמְקֹרָבִים בִּזְרוֹעַ וּלְקָרֵב הַמְרֻחָקִים בִּזְרוֹעַ. מִשְׁפַּחַת בֵּית צְרִיפָה הָיְתָה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְרִחֲקוּהָ בֶּן־צִיּוֹן בִּזְרוֹעַ. וְעוֹד אַחֶרֶת הָיְתָה שָׁם, וְקֵרְבוּהָ בֶּן־צִיּוֹן בִּזְרוֹעַ. כְּגוֹן אֵלּוּ אֵלִיָּהוּ בָּא לְטַמֵּא וּלְטַהֵר לְרַחֵק וּלְקָרֵב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לְקָרֵב אֲבָל לֹא לְרַחֵק. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר לְהַשְׁווֹת אֶת־הַמַּחֲלֹקֶת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים לֹא לְרַחֵק וְלֹא לְקָרֵב אֶלָּא לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְיָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל אֲבוֹתָם:

(סוף עוקצין)

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־חֲלַפְתָּא לֹא מָצָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּלִי מַחֲזִיק בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא הַשָּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר, יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

(סוף תמיד)

בָּאוּ וְעָמְדוּ אֵצֶל בֶּן־אַרְזָא אֶחָד מִימִינוֹ וְאֶחָד מִשְּׂמֹאלוֹ. שָׁחָה לְנַסֵּךְ, וְהֵנִיף הַסְּגָן בַּסּוּדָרִים וְהִקִּישׁ בֶּן־אַרְזָא בַּצִּלְצָל וְדִבְּרוּ הַלְוִיִּם בַּשִּׁיר. הִגִּיעוּ לְפֶרֶק תָּקְעוּ, וְהִשְׁתַּחֲווּ הָעָם. עַל כָּל־פֶּרֶק תְּקִיעָה וְעַל כָּל־תְּקִיעָה הִשְׁתַּחֲוָיָה. זֶה הוּא סֵדֶר הַתָּמִיד לַעֲבוֹדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן:

גמרא (מנחות דף מ"ג)

תָּנוּ רַבָּנָן, חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שֶׁסִּבְּבָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִצְוֹת. תְּפִלִּין בְּרָאשֵׁיהֶן, וּתְפִלִּין בִּזְרוֹעוֹתֵיהֶן, וְצִיצִת בְּבִגְדֵיהֶן, וּמְזוּזָה בְּפִתְחֵיהֶן, וַעֲלֵיהֶן אָמַר דָּוִד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ. וּבְשָׁעָה שֶׁנִּכְנַס דָּוִד לְבֵית הַמֶּרְחָץ וְרָאָה אֶת־עַצְמוֹ עוֹמֵד עָרֹם אָמַר אוֹי לִי שֶׁאֲנִי עוֹמֵד עָרֹם בְּלֹא מִצְוָה, וְכֵיוָן שֶׁנִּזְכַּר בְּמִילָה שֶׁבִּבְשָׂרוֹ נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתּוֹ. לְאַחַר שֶׁיָּצָא אָמַר עָלֶיהָ שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר לְדָוִד, עַל מִילָה

שֶׁנִּתְּנָה בַּשְּׁמִינִי: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן־יַעֲקֹב אוֹמֵר, כָּל שֶׁיֵּשׁ־לוֹ תְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ וּתְפִלִּין בִּזְרוֹעוֹ וְצִיצִת בְּבִגְדוֹ וּמְזוּזָה בְּפִתְחוֹ, הַכֹּל בְּחִזּוּק שֶׁלֹּא יֶחֱטָא, שֶׁנֶּאֱמַר וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק, וְאוֹמֵר חֹנֶה מַלְאַךְ יְיָ סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם:

משנה (פרה פרק ג')

לֹא מָצְאוּ מִשֶּׁבַע, עוֹשִׂים מִשֵּׁשׁ מֵחָמֵשׁ מֵאַרְבַּע מִשָּׁלֹשׁ מִשְּׁתַּיִם וּמֵאַחַת. וּמִי עֲשָׂאָן. הָרִאשׁוֹנָה עָשָׂה מֹשֶׁה, וְהַשְּׁנִיָּה עָשָׂה עֶזְרָא, וְחָמֵשׁ מֵעֶזְרָא וְאֵילָךְ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים שֶׁבַע מֵעֶזְרָא וְאֵילָךְ. וּמִי עֲשָׂאָן. שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק וְיוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל עָשׂוּ שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם, אֶלְיְהוֹעֵינַי בֶּן הַקּוֹף וַחֲנַמְאֵל הַמִּצְרִי וְיִשְׁמָעֵאל בֶּן־פִּאָבִי עָשׂוּ אַחַת אֶחָת:

גמרא (נדה דף ל"א)

דָּרַשׁ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, מַאי דִּכְתִיב אוֹדְךָ עַל כִּי נוֹרָאוֹת נִפְלֵיתִי נִפְלָאִים מַעֲשֶׂיךָ וְנַפְשִׁי יֹדַעַת מְאֹד, בֹּא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם. מִדַּת בָּשָׂר וָדָם אָדָם נוֹתֵן זְרָעוֹנִים בַּעֲרוּגָה כָּל־אֶחָד וְאֶחָד עוֹלֶה בְּמִינוֹ, וְאִלּוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צָר אֶת־הָעֻבָּר בִּמְעֵי אִשָּׁה וְכֻלָּן עוֹלִין לְמִין אֶחָד: דָּבָר אַחֵר, צַבָּע נוֹתֵן סַמָּנִין לְיוֹרָה וְכֻלָּן עוֹלִין לְצֶבַע אֶחָד. וְאִלּוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צָר אֶת־הָעֻבָּר בִּמְעֵי אִשָּׁה כָּל־אֶחָד וְאֶחָד עוֹלֶה לְמִינוֹ:

ואומר פרשת עקדה ופרשת המן וי' הדברות ופ' הקטורת וגומר כמו שכתוב מסודר במעמד יום ראשון (דף 500 והלאה) עד הבקשה, ואז יאמר בקשה זו.

(בקשה ליום רביעי.)

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתָּשִׂים חֶלְקִי עִם יוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא תָשִׂים חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת. וְתַצִּילֵנִי כָּל־יְמֵי מִלֶּכֶת בַּעֲצַת רְשָׁעִים וּמִשֶּׁבֶת בְּמוֹשַׁב לֵצִים. וְתֵן לִבִּי נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה לִפְנֵי כָל־בְּנֵי אָדָם. וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם. וְשָׁמְרָה לְפִי מַחְסוֹם שֶׁלֹּא אֶחֱטָא בִלְשׁוֹנִי וְלֹא אָשִׁיב חוֹרְפַי דָּבָר: וְאַתָּה צוּרִי הֱיֵה מָגֵן בַּעֲדִי שֶׁלֹּא תוּכַל בְּרִיָּה לְהַזִּיקֵנִי: וְיַחֵד לְבָבִי לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ עַד אֲשֶׁר יִהְיוּ דְרָכַי מְתֻקָּנִים נֶגֶד פָּנֶיךָ, וּנְחֵנִי בְּאֹרַח מִישׁוֹר, וְגַל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ: דֶּרֶךְ שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי, וְהַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא, וְכֹף אֶת־יִצְרִי לְהִשְׁתַּעְבֶּד־לָךְ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כָּל־יְמֵי חַיַּי. וְיִהְיֶה עִם לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ, כִּי עִמְּךָ תּוֹצְאוֹת חַיִּים, וּבְיָדְךָ רוּחִי וְנִשְׁמָתִי לְהַטּוֹת לְבָבִי לִרְצוֹנֶךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁיִּכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת־כַּעַסְךָ מֵעָלֵינוּ, וְיִגֹּלּוּ רַחֲמֶיךָ עַל

מְחוֹתֶיךָ. וְתִתְנַהֵג עִמִּי בְּמִדַּת חֶסֶד וּבְמִדַּת רַחֲמִים, וְחוּסָה נָא עָלַי וְזַכֵּנִי
לִרְאוֹת בְּאוֹר הַחַיִּים וְלִלְמוֹד וּלְלַמֵּד וְלִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל חֻקֵּי
רְצוֹנֶךָ וּלְהִדָּבֵק עִם יִרְאֵי שְׁמֶךָ. וְקַבֵּל נָא תְּחִנָּתִי וַעֲשֵׂה בְּבַקָּשָׁתִי וּמְחֵה
וְהַעֲבֵר פְּשָׁעַי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ, כָּאָמוּר אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי
וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר. חָנֵּנִי וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה.
בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

בקשה אחרת מענין ילידת היום.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יוֹצֵר הַכֹּל, אֶחָד יָחִיד
וּמְיֻחָד בְּפִי כֹל, תּוֹלֶה עוֹלָמוֹ בִּזְרוֹעוֹ כְּאֶשְׁכּוֹל, חָפֵץ וְיָכוֹל, שֶׁתַּצִּיל עַמְּךָ
יִשְׂרָאֵל מִשִּׁכּוֹל. וְאַסְכָּרָה שֶׁתְּלוּיָה בְּיוֹם זֶה תִּשְׁמוֹר מִמֶּנָּה תִּינוֹקוֹת שֶׁל עַמְּךָ
בֵּית יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא תִפּוֹל עֲלֵיהֶם. וּתְגַדְּלֵם לְתוֹרָתֶךָ. וְתָגֵן עֲלֵיהֶם בְּרַחֲמֶיךָ.
כַּכָּתוּב וְחַנֹּתִי אֶת אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֲרַחֵם, כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ
תְּפִלַּת כָּל פֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

מעמד ליום חמישי.

תורה

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ
עַל־פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ
הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיַּרְא
אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הַמַּיִם
בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ: וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי:

נביאים (יחזקאל ל"ד)

וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה־רָעָה מִן־הָאָרֶץ וְיָשְׁבוּ בַמִּדְבָּר
לָבֶטַח וְיָשְׁנוּ בַּיְּעָרִים: וְנָתַתִּי אוֹתָם וּסְבִיבוֹת גִּבְעָתִי בְּרָכָה וְהוֹרַדְתִּי הַגֶּשֶׁם
בְּעִתּוֹ גִּשְׁמֵי בְרָכָה יִהְיוּ: וְנָתַן עֵץ הַשָּׂדֶה אֶת־פִּרְיוֹ וְהָאָרֶץ תִּתֵּן יְבוּלָהּ וְהָיוּ
עַל־אַדְמָתָם לָבֶטַח וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְיָ בְּשִׁבְרִי אֶת־מֹטוֹת עֻלָּם וְהִצַּלְתִּים מִיַּד
הָעֹבְדִים בָּהֶם: וְלֹא־יִהְיוּ עוֹד בַּז לַגּוֹיִם וְחַיַּת הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלֵם וְיָשְׁבוּ
לָבֶטַח וְאֵין מַחֲרִיד: וַהֲקִמֹתִי לָהֶם מַטָּע לְשֵׁם וְלֹא־יִהְיוּ עוֹד אֲסֻפֵי רָעָב
בָּאָרֶץ וְלֹא־יִשְׂאוּ עוֹד כְּלִמַּת הַגּוֹיִם: וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיהֶם אִתָּם וְהֵמָּה
עַמִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי אֱלֹהִים: וְאַתֵּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם
אֲנִי אֱלֹהֵיכֶם נְאֻם אֲדֹנָי אֱלֹהִים:

כתובים (תהלים פ״א)

לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית לְאָסָף: הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: שְׂאוּ־זִמְרָה וּתְנוּ־תֹף כִּנּוֹר נָעִים עִם־נָבֶל: תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֵּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ: כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם שְׂפַת לֹא־יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע: הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ כַּפָּיו מִדּוּד תַּעֲבֹרְנָה: בַּצָּרָה קָרָאתָ וָאֲחַלְּצֶךָּ אֶעֶנְךָ בְּסֵתֶר רַעַם אֶבְחָנְךָ עַל־מֵי מְרִיבָה סֶלָה: שְׁמַע עַמִּי וְאָעִידָה בָּךְ יִשְׂרָאֵל אִם־תִּשְׁמַע־לִי: לֹא־יִהְיֶה בְךָ אֵל זָר וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נֵכָר: אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַרְחֶב־פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ: וְלֹא־שָׁמַע עַמִּי לְקוֹלִי וְיִשְׂרָאֵל לֹא־אָבָה לִי: וָאֲשַׁלְּחֵהוּ בִּשְׁרִירוּת לִבָּם יֵלְכוּ בְּמוֹעֲצוֹתֵיהֶם: לוּ עַמִּי שֹׁמֵעַ לִי יִשְׂרָאֵל בִּדְרָכַי יְהַלֵּכוּ: כִּמְעַט אוֹיְבֵיהֶם אַכְנִיעַ וְעַל־צָרֵיהֶם אָשִׁיב יָדִי: מְשַׂנְאֵי יְיָ יְכַחֲשׁוּ־לוֹ וִיהִי עִתָּם לְעוֹלָם: וַיַּאֲכִילֵהוּ מֵחֵלֶב חִטָּה וּמִצּוּר דְּבַשׁ אַשְׂבִּיעֶךָ:

תורה (דברים ל״ב)

לוּ חָכְמוּ יַשְׂכִּילוּ זֹאת יָבִינוּ לְאַחֲרִיתָם: אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה אִם־לֹא כִּי־צוּרָם מְכָרָם וַייָ הִסְגִּירָם: כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם וְאֹיְבֵינוּ פְּלִילִים: כִּי־מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם וּמִשַּׁדְמֹת עֲמֹרָה עֲנָבֵמוֹ עִנְּבֵי־רוֹשׁ אַשְׁכְּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ: חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם וְרֹאשׁ פְּתָנִים אַכְזָר: הֲלֹא הוּא כָּמֻס עִמָּדִי חָתוּם בְּאוֹצְרֹתָי: לִי נָקָם וְשִׁלֵּם לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם וְחָשׁ עֲתִדֹת לָמוֹ:

משנה (מסכת תמיד פרק חמישי)

אָמַר לָהֶם הַמְמֻנֶּה, בָּרְכוּ בְּרָכָה אֶחָת, וְהֵם בֵּרְכוּ. קָרְאוּ עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים, שְׁמַע, וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ, וַיֹּאמֶר. בֵּרְכוּ אֶת־הָעָם שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, אֱמֶת וְיַצִּיב, וַעֲבוֹדָה, וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים. וּבְשַׁבָּת מוֹסִיפִים בְּרָכָה אַחַת לְמִשְׁמָר הַיּוֹצֵא: אָמַר לָהֶם, חֲדָשִׁים לִקְטֹרֶת בֹּאוּ וְהָפִיסוּ. הֵפִיסוּ וְזָכָה מִי שֶׁזָּכָה. אָמַר לָהֶם חֲדָשִׁים עִם יְשָׁנִים בֹּאוּ וְהָפִיסוּ, מִי מַעֲלֶה אֵבָרִים מִן הַכֶּבֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן־יַעֲקֹב אוֹמֵר הַמַּעֲלֶה אֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ הוּא מַעֲלֶה אוֹתָם עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ: מְסָרוּם לַחַזָּנִים הָיוּ מַפְשִׁיטִים אוֹתָם אֶת־בִּגְדֵיהֶם וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִים עֲלֵיהֶם אֶלָּא מִכְנָסַיִם בִּלְבַד. וְחַלּוֹנוֹת הָיוּ שָׁם וְכָתוּב עֲלֵיהֶם תַּשְׁמִישֵׁי הַכֵּלִים: מִי שֶׁזָּכָה בַּקְּטֹרֶת הָיָה נוֹטֵל אֶת־הַכַּף, וְהַכַּף דּוֹמָה לְתַרְקַב גָּדוֹל שֶׁל זָהָב מַחֲזִיק שְׁלֹשָׁה קַבִּין, וְהַבָּזָךְ הָיָה בְתוֹכוֹ מָלֵא וְגָדוּשׁ קְטֹרֶת, וְכִסּוּי הָיָה לוֹ וּכְמִין מַטְלֶית הָיְתָה עָלָיו מִלְמַעְלָן: מִי שֶׁזָּכָה בַּמַּחְתָּה נָטַל מַחְתַּת הַכֶּסֶף וְעָלָה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ וּפִנָּה אֶת־הַגֶּחָלִים הֵילָךְ

והולך ותתה. ירד ועבר לתוך שלזהב, נתפזר ממנו כקב גחלים והיה מכבדן לאמה, ובשבת היה כופה עליהן פסכתר. ופסכתר היתה כלי גדול מחזקת לתך ושתי שרשרות היו בה, אחת שהוא מושך בה ויורד ואחת שהוא אוחז בה מלמעלן בשביל שלא תתגלגל. ושלשה דברים היתה משמשת כופים אותה על גבי גחלים, ועל השרץ בשבת, ומורידים בה את־הדשן מעל גבי המזבח: הגיעו בין האולם ולמזבח, נטל אחד את־המגרפה וזורקה בין האולם ולמזבח. אין אדם שומע קול חברו בירושלים מקול המגרפה. ושלשה דברים היתה משמשת, כהן ששומע את־קולה יודע שאחיו הכהנים נכנסים להשתחוות והוא רץ ובא, ובן לוי שהוא שומע את־קולה יודע שאחיו הלוים נכנסים לדבר בשיר והוא רץ ובא, וראש המעמד היה מעמיד את־הטמאים בשער המזרח:

פאה (סוף פרק ח׳)

כל־מי שאינו לא חגר ולא סמא ולא פסח ועושה עצמו כאחד מהם אינו מת מן הזקנה עד שנעשה כאחד מהם. שנאמר ודורש רעה תבואנו: וכל־דין שלוקח שחד ומטה את־הדין, אינו מת מן הזקנה עד שעיניו כהות. שנאמר ושחד לא תקח כי השחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים:

גמרא (ברכות דף ל״ב)

תנו רבנן, מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך, ובא הגמון אחד ונתן לו שלום, ולא החזיר לו שלום. המתין לו עד שסיים תפלתו. לאחר שסיים תפלתו אמר לו ריקא והלא כתוב בתורתכם רק השמר לך ושמר נפשך מאד וכתוב ונשמרתם מאד לנפשתיכם, כשנתתי לך שלום למה לא החזרת לי שלום, אם הייתי חותך ראשך בסיף מי היה תובע את־דמך מידי. אמר לו המתן עד שאפייסך בדברים אמר לו, אלו היית עומד לפני מלך בשר ודם ובא חברך ונתן לך שלום היית מחזיר לו שלום. אמר לו לאו. ואם היית מחזיר לו מה היו עושים לך. אמר לו היו חותכים את־ראשי בסיף. אמר לו והלא דברים קל וחמר ומה אתה שהיית עומד לפני מלך בשר ודם שהיום כאן ומחר בקבר, כך. אני שהייתי עומד לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא חי וקים לעד ולעולמי עולמים, על אחת כמה וכמה. מיד נתפיס אותו הגמון, ונפטר אותו חסיד לביתו לשלום:

משנה (שקלים פרק ג')

אין התורם נכנס לא בפרגוד חפות ולא במנעל ולא בסנדל ולא בתפלה ולא בקמיע. שמא יעני ויאמרו מעון הלשכה העני, או שמא יעשיר ויאמרו מתרומת הלשכה העשיר. לפי שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי המקום, שנאמר והייתם נקים מיי ומישראל. ואומר ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם:

גמרא (שבת דף ל"ב)

תנו רבנן, מי שחלה ונטה למות אומרים לו התודה, שכן דרך כל המומתין מתודין: אדם יוצא לשוק יהי דומה בעיניו כמי שנמסר לסרדיוט. חש בראשו יהי דומה בעיניו כמי שנתנוהו בקולר, עלה למטה ונפל למשכב יהי דומה בעיניו כמי שהעלוהו לגרדום לדון. אם יש לו פרקליטין גדולים נצול, ואם לאו אינו נצול. ואלו הן פרקליטין של אדם תשובה ומעשים טובים. ואפילו תשע מאות ותשעים ותשעה מלמדים עליו חובה ואחד מלמד עליו זכות, נצול, שנאמר אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו: ויחננו ויאמר פדעהו מרדת שחת מצאתי כפר: רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, אפילו תשע מאות ותשעים ותשעה באותו מלאך לחובה ואחד לזכות, נצול, שנאמר מלאך מליץ אחד מני אלף:

משנה (סוטה פרק ח')

אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם: כי יי אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם איביכם להושיע אתכם: אל ירך לבבכם, מפני צהלת סוסים וצחצוח חרבות. אל תיראו, מפני הגפת התריסים ושפעת הקלגסים. ואל תחפזו מפני קול הקרנות. ואל תערצו מפני קול הצוחות. כי יי אלהיכם ההלך עמכם, הם באים בנצחונו של בשר ודם, ואתם באים בנצחונו של מקום. פלשתים באו בנצחונו של גלית, מה היה סופו, לסוף נפל בחרב ונפלו עמו. בני עמון באו בנצחונו של שובך, מה היה סופו, לסוף נפל בחרב ונפלו עמו. ואתם אי אתם כן כי יי אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם איביכם להושיע אתכם זה מחנה הארון:

גמרא (סוטה דף מ"ד)

תנו רבנן, אשר בנה אשר נטע אשר ארש, למדה תורה דרך ארץ שיבנה אדם בית ויטע כרם ואחר כך ישא אשה. ואף שלמה אמר

חכמתו. הכן בחוץ מלאכתך ועתדה בשדה לך אחר ובנית ביתך· הכן בחוץ מלאכתך זה בית. ועתדה בשדה לך זה כרם. אחר ובנית ביתך זו אשה: דבר אחר הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא. ועתדה בשדה לך זה משנה. אחר ובנית ביתך· זה תלמוד: דבר אחר הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא ומשנה. ועתדה בשדה לך זה תלמוד. אחר ובנית ביתך אלו מעשים טובים: רבי אליעזר בנו של־רבי יוסי הגלילי אומר. הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא ומשנה ותלמוד. ועתדה בשדה לך אלו מעשים טובים. אחר ובנית ביתך. דרוש וקבל שכר:

משנה (אבות פרק שני)

רבי טרפון אומר. היום קצר והמלאכה מרבה והפעלים עצלים והשכר הרבה ובעל הבית דוחק: הוא היה אומר. לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן־חורין להבטל ממנה. אם למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה. ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעלתך. ודע שמתן שכרם של־צדיקים לעתיד לבוא:

גמרא (סנהדרין דף צ״ב)

תנא דבי אליהו. צדיקים שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיותם אינם חוזרים לעפרם. שנאמר והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם קדוש יאמר לו כל־הכתוב לחיים בירושלם· מה קדוש לעולם קים. אף הם לעולם קימים: ואם תאמר אותן אלף שנים שעתיד הקדוש ברוך הוא לחדש בהם את־עולמו. שנאמר ונשגב יי לבדו ביום ההוא. צדיקים מה הם עושים· הקדוש ברוך הוא עושה להם כנפים כנשרים ושטים על פני המים. שנאמר על כן לא נירא בהמיר ארץ ובמוט הרים בלב ימים· ושמא תאמר יש להם צער. תלמוד לומר וקוי יי יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו:

משנה (ערכין פרק ג׳)

באונס ומפתה להקל ולהחמיר· כיצד. אחד שאנס ופתה את־הגדולה שבכהנה ואת־הקטנה שבישראל· נותן חמשים סלעים· והבשת והפגם הכל לפי המבייש והמתבייש: במוציא שם רע להקל ולהחמיר· כיצד. אחד שהוציא שם רע על גדולה שבכהנה· ועל קטנה שבישראל· נותן מאה סלעים· נמצא האומר בפיו חמור מן העושה מעשה· שכן מצינו שלא

נֶחְתַּם גְּזַר דִּין עַל אֲבוֹתֵינוּ בַּמִּדְבָּר אֶלָּא עַל לְשׁוֹן הָרָע, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי:

גמרא (ערכין דף ט"ז)

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, עַל מַה הַקְּטֹרֶת מְכַפֶּרֶת, עַל לָשׁוֹן הָרָע. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָבֹא דָּבָר שֶׁבַּחֲשַׁי וִיכַפֵּר עַל דָּבָר שֶׁבַּחֲשַׁי:

משנה (ידים פרק ראשון)

מֵי רְבִיעִית נוֹתְנִים לַיָּדַיִם לְאֶחָד, אַף לִשְׁנַיִם. מֵחֲצִית לוֹג, לִשְׁלֹשָׁה אוֹ לְאַרְבָּעָה. מִלּוֹג, לַחֲמִשָּׁה וְלַעֲשָׂרָה וּלְמֵאָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִפְחוֹת לָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶם מֵרְבִיעִית. מוֹסִיפִים עַל הַשְּׁנִיִּים וְאֵין מוֹסִיפִים עַל הָרִאשׁוֹנִים:

גמרא (נדה דף ס"א)

תָּנוּ רַבָּנָן, בֶּגֶד שֶׁאָבַד בּוֹ כִּלְאַיִם הֲרֵי זֶה לֹא יִמְכְּרֶנּוּ לְגוֹי וְלֹא יַעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ מַרְדַּעַת לַחֲמוֹר. אֲבָל עוֹשֶׂה מִמֶּנּוּ תַּכְרִיכִין לְמֵת. דִּכְתִיב בַּמֵּתִים חָפְשִׁי, כֵּיוָן שֶׁאָדָם מֵת נַעֲשֶׂה חָפְשִׁי מִן הַמִּצְוֹת:

ואומר פרשת עקדה ופרשת המן ועשרת הדברות ופרשת הקטורת וגומר בנוסח כמעמד יום ראשון (דף 500 והלאה) עד הבקשה ואז יאמר:

בַּקָּשָׁה לְיוֹם חֲמִישִׁי.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתִּתְנַהֵג עִמִּי בְּמִדַּת הַחֶסֶד וְהָרַחֲמִים כָּל־יְמֵי חֶלְדִּי. וְעַד זִקְנָה וְשֵׂיבָה אַל־תַּעַזְבֵנִי. וְתִתֵּן חֶלְקִי עִם יְרֵאֶיךָ וְיוֹדְעֵי שְׁמֶךָ הָעוֹשִׂים רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. עִמָּהֶם יְהִי חֶלְקִי וְכוֹסִי וְאַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי: אָנָּא יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. אַל־תִּפֶן אֶל־רִשְׁעִי וְאֶל חַטָּאתִי וְלַמַּעֲשִׂים הָרָעִים שֶׁעָשִׂיתִי. וַעֲשֵׂה עִמִּי צְדָקָה לְמַעַן שְׁמֶךָ וּלְמַעַן בְּרִיתְךָ עִם אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ וְרַחֵם עָלַי כִּי רַחוּם אָתָּה. וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לִי מִי שֶׁיְּרַחֲמֵנִי וְיִרְאֶה בְעָנְיִי. כִּי אַתָּה יְיָ אֱלֹהָי: יְיָ שִׁמְעָה תְפִלָּתִי וְשַׁוְעָתִי אֵלֶיךָ תָבֹא. וְהַאֲזִינָה אֶל־תַּחֲנוּנָי. וּבֶאֱמוּנָתְךָ עֲנֵנִי. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

בקשה תחנה מענין יצירת היום.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מֵכִין תֵּבֵל בְּכֹחֲךָ וּמֵקִים עוֹלָם בְּתוֹרָתֶךָ, אֲשֶׁר בָּרָאתָ בְּרִיּוֹת חַיִּים בַּתַּחְתּוֹנִים בַּיּוֹם הַזֶּה לְהַרְאוֹת תִּפְאֶרֶת גְּדֻלָּתֶךָ וְנָתַתָּ בָהֶם כֹּחַ לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת וּלְהַפְלִיא לַעֲשׂוֹת אִישׁ אִישׁ עַל עֲבוֹדָתוֹ. אָנָּא יְיָ אֱלֹהַי בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עַל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ לְכָל

תַּפִּיל אִשָּׁה מִפְּרִי בִטְנָהּ, וְאֶל־הַמֵּינִיקוֹת תַּשְׁפִּיעַ שֶׁלֹּא יֶחְסַר חָלָב מִדַּדֵּיהֶן. לְמַעַן יִגְדְּלוּ בְנֵיהֶן לַעֲבוֹדָתֶךָ כַּכָּתוּב מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז. וְנִזְכֶּה כֻלָּנוּ לִרְאוֹת בְּנֶחָמַת צִיּוֹן וּלְהִתְעַנֵּג בִּכְבוֹדָהּ, כַּכָּתוּב לְמַעַן תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד תַּנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמֹצּוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיז כְּבוֹדָהּ. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

מעמד ליום ששי·

תורה

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ־אֶרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל־רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל־הָאָרֶץ: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב זֹרֵעַ זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְרִי־עֵץ זֹרֵעַ זָרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה: וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל רוֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאָכְלָה וַיְהִי־כֵן: וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי:

נביאים (ישעיה מה)

כֹּה־אָמַר יְיָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וְיֹצְרוֹ הָאֹתִיּוֹת שְׁאָלוּנִי עַל־בָּנַי וְעַל־פֹּעַל יָדַי תְּצַוֻּנִי: אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ בָרָאתִי אֲנִי יָדַי נָטוּ שָׁמַיִם וְכָל־צְבָאָם צִוֵּיתִי: אָנֹכִי הַעִירֹתִהוּ בְצֶדֶק וְכָל־דְּרָכָיו אֲיַשֵּׁר הוּא־יִבְנֶה עִירִי וְגָלוּתִי יְשַׁלֵּחַ לֹא בִמְחִיר וְלֹא בְשֹׁחַד אָמַר יְיָ צְבָאוֹת: כֹּה אָמַר יְיָ יְגִיעַ מִצְרַיִם וּסְחַר־כּוּשׁ וּסְבָאִים אַנְשֵׁי מִדָּה עָלַיִךְ יַעֲבֹרוּ וְלָךְ יִהְיוּ אַחֲרַיִךְ יֵלֵכוּ בַּזִּקִּים יַעֲבֹרוּ וְאֵלַיִךְ יִשְׁתַּחֲווּ אֵלַיִךְ יִתְפַּלָּלוּ אַךְ בָּךְ אֵל וְאֵין עוֹד אֶפֶס אֱלֹהִים: אָכֵן אַתָּה אֵל מִסְתַּתֵּר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ: בּוֹשׁוּ וְגַם־נִכְלְמוּ כֻּלָּם יַחְדָּו הָלְכוּ בַכְּלִמָּה חָרָשֵׁי צִירִים: יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּיְיָ תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא־תֵבֹשׁוּ וְלֹא־תִכָּלְמוּ עַד־עוֹלְמֵי עַד:

כתובים (תהלים צ"ג)

יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט: נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה: נָשְׂאוּ נְהָרוֹת יְיָ נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם: מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְיָ: עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה־קֹדֶשׁ יְיָ לְאֹרֶךְ יָמִים:

תורה (דברים ל"ב)

כִּי־יָדִין יְיָ עַמּוֹ וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנֶחָם כִּי יִרְאֶה כִּי־אָזְלַת יָד וְאֶפֶס עָצוּר וְעָזוּב: וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ צוּר חָסָיוּ בוֹ: אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם יָקוּמוּ וְיַעְזְרֻכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה: רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל: כִּי־אֶשָּׂא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי לְעֹלָם: אִם־שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי וְלִמְשַׂנְאַי אֲשַׁלֵּם: אַשְׁכִּיר חִצַּי מִדָּם וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר מִדַּם חָלָל וְשִׁבְיָה מֵרֹאשׁ פַּרְעוֹת אוֹיֵב: הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ כִּי דַם־עֲבָדָיו יִקּוֹם וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ:

משנה (מסכת תמיד פרק ו')

הִתְחִילוּ עוֹלִים בְּמַעֲלוֹת הָאוּלָם. מִי שֶׁזָּכוּ בְּדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְהַמְּנוֹרָה הָיוּ מַקְדִּימִים לִפְנֵיהֶם. מִי שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי נִכְנַס וְנָטַל אֶת הַטֶּנִי וְהִשְׁתַּחֲוָה וְיָצָא. מִי שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן הַמְּנוֹרָה נִכְנַס וּמָצָא שְׁנֵי נֵרוֹת מִזְרָחִיִּים דּוֹלְקִים. מְדַשֵּׁן אֶת־הַמִּזְרָחִי וּמַנִּיחַ אֶת־הַמַּעֲרָבִי דּוֹלֵק, שֶׁמִּמֶּנּוּ הָיָה מַדְלִיק אֶת־הַמְּנוֹרָה בֵּין הָעַרְבַּיִם. מְצָאוֹ שֶׁכָּבָה מְדַשְּׁנוֹ וּמַדְלִיקוֹ מִמִּזְבַּח הָעוֹלָה. נָטַל אֶת־הַכּוּז מִמַּעֲלָה שְׁנִיָּה וְהִשְׁתַּחֲוָה וְיָצָא: מִי שֶׁזָּכָה בַּמַּחְתָּה צָבַר אֶת־הַגֶּחָלִים עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְרִדְּדָן בְּשׁוּלֵי הַמַּחְתָּה וְהִשְׁתַּחֲוָה וְיָצָא: מִי שֶׁזָּכָה בַקְּטֹרֶת הָיָה נוֹטֵל הַבָּזָךְ מִתּוֹךְ הַכַּף וְנוֹתְנוֹ לְאוֹהֲבוֹ אוֹ לִקְרוֹבוֹ. נִתְפַּזֵּר מִמֶּנּוּ לְתוֹכוֹ, נוֹתְנוֹ לוֹ בְּחָפְנָיו. וּמְלַמְּדִים אוֹתוֹ הֱוֵה זָהִיר שֶׁמָּא תַתְחִיל לְפָנֶיךָ שֶׁלֹּא תִכָּוֶה. הִתְחִיל מְרַדֵּד וְיוֹצֵא. לֹא הָיָה הַמַּקְטִיר מַקְטִיר עַד שֶׁהַמְמֻנֶּה אוֹמֵר לוֹ הַקְטֵר. אִם הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל, הַמְמֻנֶּה אוֹמֵר אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל הַקְטֵר. פֵּרְשׁוּ הָעָם וְהִקְטִיר וְהִשְׁתַּחֲוָה וְיָצָא:

מעשר שני (פרק חמישי)

הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם, עָשִׂינוּ מַה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלֵינוּ, אַף אַתָּה עֲשֵׂה מַה שֶּׁהִבְטַחְתָּנוּ. הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּבָנִים וּבָנוֹת. וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ בְּטַל וּבְמָטָר וּבְוַלְדוֹת בְּהֵמָה. כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ, כְּדֵי שֶׁתִּתֵּן טַעַם בַּפֵּרוֹת:

גמרא (ברכות דף נ״ח)

בֶּן־זוֹמָא רָאָה אוֹכְלוֹסָא עַל גַּב מַעֲלָה בְּהַר הַבַּיִת אָמַר בָּרוּךְ חֲכַם הָרָזִים וּבָרוּךְ שֶׁבָּרָא כָּל־אֵלּוּ לְשַׁמְּשֵׁנִי: הוּא הָיָה אוֹמֵר כַּמָּה יְגִיעוֹת יָגַע אָדָם הָרִאשׁוֹן עַד שֶׁמָּצָא פַּת לֶאֱכוֹל, חָרַשׁ זָרַע וְקָצַר וְעִמֵּר וְדָשׁ וְזָרָה וּבֵרַר וְטָחַן וְהִרְקִיד וְלָשׁ וְאָפָה וְאַחַר כָּךְ אָכַל. וַאֲנִי מַשְׁכִּים וּמוֹצֵא כָּל־אֵלּוּ מְתֻקָּנִים לְפָנָי. וְכַמָּה יְגִיעוֹת יָגַע אָדָם הָרִאשׁוֹן עַד שֶׁמָּצָא בֶּגֶד לִלְבּוֹשׁ, גָּזַז וְלִבֵּן וְנִפֵּץ וְטָוָה וְאָרַג וְצָבַע וְתָפַר וְאַחַר כָּךְ לָבַשׁ, וַאֲנִי מַשְׁכִּים וּמוֹצֵא כָּל־אֵלּוּ מְתֻקָּנִים לְפָנָי:

משנה (תענית פרק ב׳)

לֹא נֶאֱמַר בְּאַנְשֵׁי נִינְוֵה וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת־שַׂקָּם וְאֶת־תַּעֲנִיתָם, אֶלָּא וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת־מַעֲשֵׂיהֶם כִּי־שָׁבוּ מִדַּרְכָּם הָרָעָה. וּבַקַּבָּלָה הוּא אוֹמֵר וְקִרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל־בִּגְדֵיכֶם וְשׁוּבוּ אֶל־יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:

גמרא (שבת דף קי״ח)

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, מִיָּמַי לֹא עָבַרְתִּי עַל דִּבְרֵי חֲבֵרַי, יוֹדֵעַ אֲנִי בְּעַצְמִי שֶׁאֵינִי כֹּהֵן וְאִם אוֹמְרִים לִי חֲבֵרַי עֲלֵה לְדוּכָן אֲנִי עוֹלֶה: וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי, מִיָּמַי לֹא־אָמַרְתִּי דָּבָר וְחָזַרְתִּי לַאֲחוֹרַי:

(נדרים דף ל״ב)

תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁאֵין לְךָ מִי שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּמִצְוֹת כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ וְלֹא נִקְרָא תָמִים אֶלָּא עַל שֵׁם הַמִּילָה, שֶׁנֶּאֱמַר הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים: וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ: דָּבָר אַחֵר, גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁשְּׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל־הַמִּצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית וְאֶת־יִשְׂרָאֵל: דָּבָר אַחֵר, גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁאִלְמָלֵא מִילָה לֹא נִתְקַיְּמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי:

משנה (סנהדרין דף ל״ז)

לְפִיכָךְ נִבְרָא אָדָם יְחִידִי, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל־הַמְאַבֵּד נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ אִבֵּד עוֹלָם מָלֵא, וְכָל־הַמְקַיֵּם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ קִיֵּם עוֹלָם מָלֵא. וּמִפְּנֵי שְׁלוֹם הַבְּרִיּוֹת שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ אַבָּא גָּדוֹל מֵאָבִיךָ. וְשֶׁלֹּא יְהוּ הַמִּינִים אוֹמְרִים הַרְבֵּה רָשֻׁיּוֹת בַּשָּׁמַיִם. וּלְהַגִּיד גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל־הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאָדָם טוֹבֵעַ כַּמָּה מַטְבְּעוֹת בְּחוֹתָם אֶחָד כֻּלָּם דּוֹמִים זֶה לָזֶה, וּמֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא טָבַע כָּל־אָדָם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל־אָדָם הָרִאשׁוֹן וְאֵין אֶחָד מֵהֶם דּוֹמֶה לַחֲבֵרוֹ:

גמרא (סנהדרין ל"ח)

תנו רבנן, אדם נברא בערב שבת ומפני מה, שלא יהיו המינים אומרים שותף היה לו להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית· דבר אחר, שאם תזוח דעתו עליו אומרים לו יתוש קדמך במעשה בראשית· דבר אחר, כדי שיכנס למצוה מיד· דבר אחר, כדי שיכנס לסעודה מיד:

משנה (סוף מדות)

לשכת הגזית שם היתה סנהדרי גדולה של ישראל יושבת· ודנה את הכהונה: וכהן שנמצא בו פסול לובש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא והולך לו· ושלא נמצא בו פסול לובש לבנים ומתעטף לבנים נכנס ומשמש עם אחיו הכהנים· ויום טוב היו עושים שלא נמצא פסול בזרעו של אהרן: וברוך הוא שבחר באהרן ובבניו לעמוד לשרת לפני יי בבית קדשי קדשים:

גמרא (מנחות דף מ"ד)

תניא אמר רבי נתן, אין לך מצוה קלה שבתורה שאין מתן שכרה בעולם הזה ולעולם הבא, אבל איני יודע כמה· צא ולמד ממצות ציצת: מעשה באדם אחד שהיה זהיר במצות ציצת· שמע שיש זונה בכרכי הים שנוטלת ארבע מאות זהובים בשכרה, שגר לה ארבע מאות זהובים וקבעה לו זמן· כשהגיע זמנו בא וישב על הפתח· נכנסה שפחתה ואמרה לה אותו אדם ששגר לך ארבע מאות זהובים בא וישב על הפתח· אמרה לה יכנס· נכנס· הציעה לו שבע מטות שש של כסף ועליונה של זהב ובין כל אחת ואחת סלם של כסף ועליונה של זהב· עלתה וישבה על גבי עליונה כשהיא ערמה, ואף הוא עלה לישב ערם כנגדה· באו ארבע ציציותיו וטפחו לו על פניו, נשמט וישב לו על גבי קרקע, אף היא נשמטה וישבה על גבי קרקע· אמרה לו גפה של רומי שאיני מניחתך עד שתאמר לי מה מום ראית בי· אמר לה העבודה שלא ראיתי אשה יפה כמותך, אלא מצוה אחת צונו אלהינו וציצת שמה וכתוב בה אני יי אלהיכם שתי פעמים אני הוא שעתיד לפרע ואני הוא שעתיד לשלם שכר, ועכשיו נדמו עלי כארבעה עדים· אמרה איני מניחתך עד שתאמר לי מה שמך ומה שם עירך ומה שם רבך ומה שם מדרשך שאתה למד בו תורה· כתב ונתן בידה· עמדה וחלקה כל נכסיה שליש למלכות ושליש לעניים ושליש נטלה בידה חוץ מאותן מצעות ובאת לבית מדרשו של רבי חיא (נ"א ר' מאיר), אמרה לו רבי צוה עלי ויעשוני עברית· אמר לה

בתי שמא עיניך נתת באחד מן התלמידים. הוציאה כתב מידה ונתנה לו. אמר לה לכי זכי במקחך. אותן מעות שהציעה לו באסור הציעה לו בהתר. זה מתן שכרו בעולם הזה, ולעולם הבא איני יודע כמה:

משנה (ידים פרק ראשון)

המים שנפסלו משתית הבהמה, בכלים פסולים ובקרקעות כשרים. נפל לתוכן דיו קומוס וקנקנתום ונשתנו מראיהן, פסולים. עשה בהן מלאכה או ששרה בהן פתו, פסולים. שמעון התימני אומר, אפילו נתכון לשרות בזה ונפל לשני כשרים:

גמרא (נדה דף ל"א)

דרש רבי חנינא בר פפא, מאי דכתיב עשה גדלות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר, בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם. מדת בשר ודם, נותן חפץ בחמת צרורה ופיה למעלה ספק משתמר ספק אינו משתמר. ואלו הקדוש ברוך הוא צר את העבר במעי אשה פתוחה ופיה למטה ומשתמר: דבר אחר, אדם נותן חפציו בכף מאזנים כל זמן שמכביד יורד למטה. ואלו הקדוש ברוך הוא כל זמן שמכביד הולד עולה למעלה:

ואומר פרשת עקדה ופרשת המן ועשרת הדברות ופ' קטורת וגומר כמו שהוא מסודר במעמד יום ראשון (דף 500 והלאה) עד הבקשה ליום ראשון, ובמקומה יאמר בקשה זו.

בקשה ליום ששי.

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי. שתתן לי לב טוב וחלק טוב וחבר טוב. ואל תהי אחריתי ותקותי למפח נפש. ואל תצריכני לידי מתנת בשר ודם שמתנתם מעוטה וחרפתם מרבה, אלא לידך המלאה והרחבה והפתוחה. ותן חלקי בתורתך עם עושי רצונך בלבב שלם: שמר ענני ופדני מכל גזרות קשות ורעות. והושיעני ברחמיך הרבים, כי אתה שומע תפלת כל פה. ברוך אתה שומע תפלה:

בקשה אחרת מעין יצירת היום.

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו. כאשר בראתנו לכבודך כן ברחמיך הרבים תתקננו לעבודתך אותנו וכל עמך בית ישראל, ותיחד לבבנו לעבדך בלבב שלם ותחזירנו בתשובה שלמה לפניך. ותמלא בנו מחשבתך ביצירת האדם שיצרת ביום הזה לעמוד לפניך לשרתך ולברך בשמך: יהי רצון מלפניך יי אלהינו שתשיבנו לפניך ותקרב שנת גאלתנו.

וְתִבָּנֶה עִירְךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. וְתִכּוֹנֵן בֵּית קָדְשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ. וְתַשְׁרֶה שְׁכִינָתְךָ בֵּינֵינוּ. וְנִזְכֶּה אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לָאוֹר בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ חַיִּים לָנוּ. וּתְבַשְּׂרֵנוּ כִּי רְצִיתָנוּ. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

מעמד ליום השבת.

תורה

וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

(שמות ל״א)

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל־הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ: שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן קֹדֶשׁ לַייָ כָּל־הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוּמָת: וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְיָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ:

(שמות ל״ה)

וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְיָ לַעֲשֹׂת אֹתָם: שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לַייָ כָּל־הָעֹשֶׂה בוֹ מְלָאכָה יוּמָת: לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת:

(במדבר כ״ח)

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

(ויקרא כ״ד)

וְלָקַחְתָּ סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חַלּוֹת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים יִהְיֶה הַחַלָּה הָאֶחָת: וְשַׂמְתָּ אוֹתָם שְׁתַּיִם מַעֲרָכוֹת שֵׁשׁ הַמַּעֲרָכֶת עַל־הַשֻּׁלְחָן

הַטָּהֹר לִפְנֵי יְיָ: וְנָתַתָּ עַל־הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה וְהָיְתָה לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה אִשֶּׁה לַייָ: בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ לִפְנֵי יְיָ תָּמִיד מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וַאֲכָלֻהוּ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי יְיָ חָק־עוֹלָם:

נביאים (ישעיה נ״ו)

כֹּה אָמַר יְיָ שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת: אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע: וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְיָ לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְיָ מֵעַל עַמּוֹ וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: כִּי־כֹה אָמַר יְיָ לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת: וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְיָ לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְיָ לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים: נְאֻם אֲדֹנָי אֱלֹהִים מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו:

(ישעיה נ״ח)

אָז תִּקְרָא וַייָ יַעֲנֶה תְּשַׁוַּע וְיֹאמַר הִנֵּנִי אִם־תָּסִיר מִתּוֹכְךָ מוֹטָה שְׁלַח אֶצְבַּע וְדַבֶּר־אָוֶן: וְתָפֵק לָרָעֵב נַפְשֶׁךָ וְנֶפֶשׁ נַעֲנָה תַּשְׂבִּיעַ וְזָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹרֶךָ וַאֲפֵלָתְךָ כַּצָּהֳרָיִם: וְנָחֲךָ יְיָ תָּמִיד וְהִשְׂבִּיעַ בְּצַחְצָחוֹת נַפְשֶׁךָ וְעַצְמֹתֶיךָ יַחֲלִיץ וְהָיִיתָ כְּגַן רָוֶה וּכְמוֹצָא מַיִם אֲשֶׁר לֹא־יְכַזְּבוּ מֵימָיו: וּבָנוּ מִמְּךָ חָרְבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי דוֹר־וָדוֹר תְּקוֹמֵם וְקֹרָא לְךָ גֹּדֵר פֶּרֶץ מְשֹׁבֵב נְתִיבוֹת לָשָׁבֶת: אִם־תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ יְיָ מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר: אָז תִּתְעַנַּג עַל־יְיָ וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִּי יְיָ דִּבֵּר:

(ירמיה י״ז)

כֹּה אָמַר יְיָ הִשָּׁמְרוּ בְּנַפְשׁוֹתֵיכֶם וְאַל־תִּשְׂאוּ מַשָּׂא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וַהֲבֵאתֶם בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלָםִ: וְלֹא־תוֹצִיאוּ מַשָּׂא מִבָּתֵּיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם: וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם וַיַּקְשׁוּ אֶת־עָרְפָּם לְבִלְתִּי שְׁמוֹעַ וּלְבִלְתִּי

קַחַת מוּסָר: וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּן אֵלַי נְאֻם־יְיָ לְבִלְתִּי הָבִיא מַשָּׂא בְּשַׁעֲרֵי הָעִיר הַזֹּאת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וּלְקַדֵּשׁ אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת־בּוֹ כָּל־מְלָאכָה: וּבָאוּ בְשַׁעֲרֵי הָעִיר הַזֹּאת מְלָכִים וְשָׂרִים יֹשְׁבִים עַל־כִּסֵּא דָוִד רֹכְבִים בָּרֶכֶב וּבַסּוּסִים הֵמָּה וְשָׂרֵיהֶם אִישׁ יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלָםִ וְיָשְׁבָה הָעִיר הַזֹּאת לְעוֹלָם: וּבָאוּ מֵעָרֵי־יְהוּדָה וּמִסְּבִיבוֹת יְרוּשָׁלַםִ וּמֵאֶרֶץ בִּנְיָמִן וּמִן־הַשְּׁפֵלָה וּמִן־הָהָר וּמִן־הַנֶּגֶב מְבִאִים עֹלָה וְזֶבַח וּמִנְחָה וּלְבוֹנָה וּמְבִאֵי תוֹדָה בֵּית יְיָ:

כתובים (תהלים צ"ב)

מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: טוֹב לְהֹדוֹת לַיְיָ וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן: לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת: עֲלֵי־עָשׂוֹר וַעֲלֵי־נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר: כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְיָ בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן: מַה־גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ: אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא־יָבִין אֶת־זֹאת: בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי־עַד: וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְיָ: כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְיָ כִּי־הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן: וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן: וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי: צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה: שְׁתוּלִים בְּבֵית יְיָ בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ: עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ: לְהַגִּיד כִּי־יָשָׁר יְיָ צוּרִי וְלֹא־עַוְלָתָה בּוֹ:

(נחמיה י"ג)

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר צָלֲלוּ שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַםִ לִפְנֵי הַשַּׁבָּת וָאֹמְרָה וַיִּסָּגְרוּ הַדְּלָתוֹת וָאֹמְרָה אֲשֶׁר לֹא יִפְתָּחוּם עַד אַחַר הַשַּׁבָּת וּמִנְּעָרַי הֶעֱמַדְתִּי עַל־הַשְּׁעָרִים לֹא־יָבוֹא מַשָּׂא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת: וַיָּלִינוּ הָרֹכְלִים וּמֹכְרֵי כָל־מִמְכָּר מִחוּץ לִירוּשָׁלָםִ פַּעַם וּשְׁתָּיִם: וָאָעִידָה בָהֶם וָאֹמְרָה אֲלֵהֶם מַדּוּעַ אַתֶּם לֵנִים נֶגֶד הַחוֹמָה אִם־תִּשְׁנוּ יָד אֶשְׁלַח בָּכֶם מִן־הָעֵת הַהִיא לֹא־בָאוּ בַּשַּׁבָּת: וָאֹמְרָה לַלְוִיִּם אֲשֶׁר יִהְיוּ מִטַּהֲרִים וּבָאִים שֹׁמְרִים הַשְּׁעָרִים לְקַדֵּשׁ אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת גַּם־זֹאת זָכְרָה־לִּי אֱלֹהַי וְחוּסָה עָלַי כְּרֹב חַסְדֶּךָ:

תורה (דברים ה')

שָׁמוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ: שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ: וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל־בְּהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ: וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ

בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִאֲךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה עַל־כֵּן צִוְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת:

משנה (מסכת תמיד פרק שביעי)

בִּזְמַן שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל נִכְנָס לְהִשְׁתַּחֲווֹת שְׁלֹשָׁה אוֹחֲזִים בּוֹ, אֶחָד בִּימִינוֹ וְאֶחָד בִּשְׂמֹאלוֹ וְאֶחָד בָּאֲבָנִים טוֹבוֹת. וְכֵיוָן שֶׁשָּׁמַע הַמְמֻנֶּה אֶת־קוֹל רַגְלָיו שֶׁל־כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁהוּא יוֹצֵא, הִגְבִּיהַּ לוֹ אֶת־הַפָּרֹכֶת. נִכְנַס וְהִשְׁתַּחֲוָה וְיָצָא. וְנִכְנְסוּ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים וְהִשְׁתַּחֲווּ וְיָצְאוּ. בָּאוּ וְעָמְדוּ עַל־מַעֲלוֹת הָאוּלָם. עָמְדוּ הָרִאשׁוֹנִים לִדְרוֹם אֲחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים וַחֲמִשָּׁה כֵלִים בְּיָדָם. הַטֶּנִי בְּיַד אֶחָד, וְהַכּוּז בְּיַד אֶחָד, וְהַמַּחְתָּה בְּיַד אֶחָד, וְהַבָּזָךְ בְּיַד אֶחָד, וְכַף וְכִסּוּיָהּ בְּיַד אֶחָד. וּבֵרְכוּ אֶת־הָעָם בְּרָכָה אַחַת. אֶלָּא שֶׁבַּמְּדִינָה אוֹמְרִים אוֹתָהּ שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, וּבַמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה אֶחָת. בַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ אוֹמְרִים אֶת־הַשֵּׁם כִּכְתָבוֹ, וּבַמְּדִינָה בְּכִנּוּיוֹ. בַּמְּדִינָה הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים אֶת־יְדֵיהֶם כְּנֶגֶד כִּתְפוֹתֵיהֶם, וּבַמִּקְדָּשׁ עַל גַּבֵּי רָאשֵׁיהֶם, חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁאֵינוֹ מַגְבִּיהַּ אֶת־יָדָיו לְמַעְלָה מִן־הַצִּיץ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף כֹּהֵן גָּדוֹל מַגְבִּיהַּ אֶת־יָדָיו לְמַעְלָה מִן־הַצִּיץ שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת־יָדָיו אֶל־הָעָם וַיְבָרְכֵם: בִּזְמַן שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל רוֹצֶה לְהַקְטִיר הָיָה עוֹלֶה בַכֶּבֶשׁ וְהַסְּגָן בִּימִינוֹ. הִגִּיעַ לְמַחֲצִית הַכֶּבֶשׁ אָחַז הַסְּגָן בִּימִינוֹ וְהֶעֱלָהוּ. הוֹשִׁיט לוֹ הָרִאשׁוֹן הָרֹאשׁ וְהָרֶגֶל וְסָמַךְ עֲלֵיהֶם וּזְרָקָם. הוֹשִׁיט הַשֵּׁנִי לָרִאשׁוֹן שְׁתֵּי הַיָּדַיִם וּנְתָנָן לְכֹהֵן גָּדוֹל וְסָמַךְ עֲלֵיהֶן וּזְרָקָן. נִשְׁמַט הַשֵּׁנִי וְהָלַךְ לוֹ. וְכָךְ הָיוּ מוֹשִׁיטִים לוֹ שְׁאָר כָּל הָאֵבָרִים וְהוּא סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶם וּזְרָקָם, וּבִזְמַן שֶׁהוּא רוֹצֶה הוּא סוֹמֵךְ וַאֲחֵרִים זוֹרְקִים. בָּא לוֹ לְהַקִּיף אֶת־הַמִּזְבֵּחַ. מֵהֵיכָן הוּא מַתְחִיל. מִקֶּרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית, מִזְרָחִית צְפוֹנִית, צְפוֹנִית מַעֲרָבִית, מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. נָתְנוּ לוֹ יַיִן לְנַסֵּךְ. הַסְּגָן עוֹמֵד עַל־הַקֶּרֶן וְהַסּוּדָרִים בְּיָדוֹ. וּשְׁנֵי כֹהֲנִים עוֹמְדִים עַל שֻׁלְחַן הַחֲלָבִים וּשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת בְּיָדָם, תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ. בָּאוּ וְעָמְדוּ אֵצֶל בֶּן־אַרְזָא, אֶחָד מִימִינוֹ וְאֶחָד מִשְּׂמֹאלוֹ. שָׁחָה לְנַסֵּךְ, וְהֵנִיף הַסְּגָן בַּסּוּדָרִים וְהִקִּישׁ בֶּן־אַרְזָא בַּצֶּלְצָל וְדִבְּרוּ הַלְוִיִּם בַּשִּׁיר. הִגִּיעוּ לְפֶרֶק תָּקְעוּ, וְהִשְׁתַּחֲווּ הָעָם. עַל כָּל־פֶּרֶק תְּקִיעָה, וְעַל כָּל־תְּקִיעָה הִשְׁתַּחֲוָיָה. זֶה הוּא סֵדֶר הַתָּמִיד לַעֲבוֹדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ. יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן:

(פאה פרק א׳)

אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר. הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרֵאָיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה: אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה

וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם:

גמרא (ברכות דף י"ז)

מַרְגְּלָא בְּפוּמֵּהּ דְּרַבִּי מֵאִיר, גְּמוֹר בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לָדַעַת אֶת דְּרָכַי וְלִשְׁקוֹד עַל־דַּלְתֵי תוֹרָתִי, נְצוֹר תּוֹרָתִי בְּלִבְּךָ וְנֶגֶד עֵינֶיךָ תִּהְיֶה יִרְאָתִי, שְׁמוֹר פִּיךָ מִכָּל־חֵטְא, וְטַהֵר וְקַדֵּשׁ עַצְמְךָ מִכָּל־אַשְׁמָה וְעָוֹן, וַאֲנִי אֶהְיֶה עִמְּךָ בְּכָל־מָקוֹם:

משנה (סוף יומא)

אָמַר רַבִּי עֲקִיבָה, אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מִי אַתֶּם מִטַּהֲרִים וּמִי מְטַהֵר אֶתְכֶם, אֲבִיכֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם, מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם: וְאוֹמֵר מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל יְיָ. מָה הַמִּקְוֶה מְטַהֵר אֶת־הַטְּמֵאִים אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְטַהֵר אֶת־יִשְׂרָאֵל:

גמרא (ביצה דף ט"ז)

תַּנְיָא, אָמְרוּ עָלָיו עַל שַׁמַּאי הַזָּקֵן כָּל־יָמָיו הָיָה אוֹכֵל לִכְבוֹד שַׁבָּת. כֵּיצַד, מָצָא בְהֵמָה נָאָה אוֹמֵר זוֹ לְשַׁבָּת. מָצָא אַחֶרֶת נָאָה הֵימֶנָּה מַנִּיחַ אֶת־הַשְּׁנִיָּה וְאוֹכֵל אֶת־הָרִאשׁוֹנָה: אֲבָל הִלֵּל הַזָּקֵן מִדָּה אַחֶרֶת הָיְתָה לוֹ, שֶׁכָּל־מַעֲשָׂיו הָיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם שֶׁנֶּאֱמַר בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם:

(שבת דף קי"ח)

תָּנוּ רַבָּנָן, כַּמָּה סְעוּדוֹת חַיָּב אָדָם לֶאֱכוֹל בְּשַׁבָּת, שָׁלֹשׁ. רַבִּי חִדְקָא אוֹמֵר אַרְבַּע. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלֻהוּ הַיּוֹם כִּי שַׁבָּת הַיּוֹם לַיְיָ הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה. רַבִּי חִדְקָא סָבַר הָנֵי תְּלָתָא הַיּוֹם לְבַר מִדְּאוּרְתָּא, וְרַבָּנָן סָבְרֵי בַּהֲדֵהּ דְּאוּרְתָּא: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא, כָּל־הַמְקַיֵּם שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת בְּשַׁבָּת נִצּוֹל מִשָּׁלֹשׁ פֻּרְעָנֻיּוֹת, מֵחֶבְלוֹ שֶׁל־מָשִׁיחַ וּמִדִּינָהּ שֶׁל־גֵּיהִנֹּם וּמִמִּלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג. מֵחֶבְלוֹ שֶׁל־מָשִׁיחַ, כְּתִיב הָכָא יוֹם וּכְתִיב הָתָם הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְיָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. מִדִּינָהּ שֶׁל־גֵּיהִנֹּם, כְּתִיב הָכָא יוֹם וּכְתִיב הָתָם יוֹם עֶבְרָה הַיּוֹם הַהוּא. מִמִּלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג, כְּתִיב הָכָא יוֹם וּכְתִיב הָתָם בְּיוֹם בֹּא גוֹג עַל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי (כן נסחא), כָּל־הַמְעַנֵּג אֶת־הַשַּׁבָּת נוֹתְנִים לוֹ נַחֲלָה בְּלִי מְצָרִים שֶׁנֶּאֱמַר אָז תִּתְעַנַּג עַל יְיָ וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ. לֹא כְאַבְרָהָם שֶׁכָּתוּב בּוֹ קוּם הִתְהַלֵּךְ

בארץ לארכה ולרחבה, ולא כיצחק שכתוב בו כי לך ולזרעך אתן את כל הארצת האל, אלא כיעקב שכתוב בו ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה: רב נחמן בר יצחק אומר, נצול משעבוד מלכיות. כתיב הכא והרכבתיך על במתי ארץ. וכתיב התם ואתה על במותימו תדרך: אמר רב יהודה אמר רב, כל המענג את השבת נותנים לו משאלות לבו, שנאמר והתענג על יי ויתן לך משאלות לבך. ענג זה איני יודע מהו, כשהוא אומר וקראת לשבת ענג הוה אומר זה ענג שבת:

(שבת דף י׳)

אמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב, הנותן מתנה לחברו צריך להודיעו שנאמר לדעת כי אני יי מקדשכם. תניא נמי הכא, לדעת כי אני יי מקדשכם, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש לתנה לישראל לך והודיעם, מכאן אמר רבן שמעון בן גמליאל, הנותן פת לתינוק צריך להודיע לאמו:

(שם דף י״ב)

תנו רבנן, הנכנס לבקר את החולה בשבת אומר, שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא. ורבי מאיר אומר, יכולה היא שתרחם. רבי יהודה אומר, המקום ירחם עליך ועל חולי ישראל. רבי יוסי אומר, המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל. שבנא איש ירושלים בכניסתו אומר, שלום, וביציאתו אומר, שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ורחמיו מרבים ושבתו בשלום:

משנה (נדרים סוף פרק ג׳)

רבי אלעזר בן עזריה אומר, מאוסה היא הערלה שנתגנו בה הרשעים, שנאמר כי כל הגוים ערלים: רבי ישמעאל אומר, גדולה מילה שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות: רבי יוסי אומר, גדולה מילה שדוחה את השבת החמורה: רבי יהושע בן קרחה אומר, גדולה מילה שלא נתלה לו למשה הצדיק עליה מלא שעה:

גמרא (סוטה דף כ״א)

יש זכות תולה שלש שנים. זכות דמאי, אילימא זכות דתורה, הא אינה מצוה ועושה היא. אלא זכות דמצוה, וזכות דמצוה מי מגנה כולי האי. והא תניא, את זו דרש רבי מנחם בר רבי יוסי כי נר מצוה ותורה אור. תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור. את המצוה בנר לומר לך, מה נר אינה מגנה אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגנה אלא

לפי שעה. ואת־התורה באור לומר לך. מה אור מגין לעולם אף תורה מגנה לעולם. ואומר בהתהלכך תנחה אתך בשכבך תשמר עליך והקיצות היא תשיחך. בהתהלכך תנחה אותך זה העולם הזה, בשכבך תשמר עליך זו מיתה, והקיצות היא תשיחך לעתיד לבוא: משל לאדם שהיה מהלך בדרך באישון לילה ואפלה ומתירא מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים ומחיה רעה ומלסטים ואינו יודע באיזה דרך מהלך. נזדמנה לו אבוקה של־אור נצול מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים, ועדין מתירא מחיה רעה ומלסטים ואינו יודע באיזה דרך מהלך. כיון שעלה עמוד השחר נצול מחיה רעה ומלסטים ועדין אינו יודע באיזה דרך מהלך. הגיע לפרשת דרכים נצול מכלם: דבר אחר, עברה מכבה מצוה ואין עברה מכבה תורה, שנאמר מים רבים לא יוכלו לכבות את־האהבה ונהרות לא ישטפוה אם יתן איש את־כל־הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו: אמר רב יוסף, מצוה בעדנא דעסק בה מגנה ומצלה, בעדנא דלא עסק בה אגוני מגנה אצולי לא מצלה. תורה בין בעדנא דעסק בה בין בעדנא דלא עסק בה מגנה ומצלה:

משנה (אבות פרק שני)

רבי יוסי אומר, יהי ממון חברך חביב עליך כשלך, והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירשה לך, וכל־מעשיך יהיו לשם שמים:

גמרא (סנהדרין דף ק׳)

תניא, רבי מאיר אומר, במדה שאדם מודד מודדין לו, שנאמר בסאסאה בשלחה תריבנה. אמר לו רבי יהודה וכי אפשר לומר כן, אדם נותן מלא עמסו לעני בעולם הזה והקדוש ברוך הוא נותן לו מלא עמסו לעולם הבא, והא כתיב ושמים בזרת תכן. אמר לו ואתה אי אתה אומר כן, איזו היא מדה מרבה, מדת טובה מרבה או מדת פרענות מרבה הוי אומר מדת טובה מרבה ממדת פרענות. במדת טובה הוא אומר ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכל ודגן שמים נתן למו. ובמדת פרענות הוא אומר וארבת השמים נפתחו. ואומר ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל־בשר. והלא אדם מושיט אצבעו באור בעולם הזה מיד נכוה. אלא כשם שהקדוש ברוך הוא נותן כח ברשעים כדי לקבל פרענותם, כך נותן כח בצדיקים לקבל טובתם:

משנה (תמיד פרק ז׳)

השיר שהלוים היו אומרים בבית המקדש. ביום הראשון היו אומרים, ליי הארץ ומלואה תבל ויושבי בה: בשני היו אומרים, גדול יי ומהלל מאד בעיר אלהינו הר־קדשו: בשלישי היו אומרים, אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט: ברביעי היו אומרים, אל־נקמות יי אל נקמות הופיע: בחמישי היו אומרים, הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב: בששי היו אומרים, יי מלך גאות לבש לבש יי עז התאזר אף־תכון תבל בל־תמוט: בשבת היו אומרים, מזמור שיר ליום השבת. מזמור שיר לעתיד לבוא ליום שכלו שבת ומנוחה לחיי העולמים:

גמרא (מנחות דף מ״ג)

תניא, היה רבי מאיר אומר, חייב אדם לברך מאה ברכות בכל־יום שנאמר ועתה ישראל מה יי אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה (אל־תקרא מה אלא מאה): רבי חייא בריה דרב איויא בשבתא וביומי טבי טרח וממלי להו באספרמקי ומגדי:

משנה (סוף שביעית)

כורת דבורים, רבי אליעזר אומר הרי היא כקרקע וכותבים עליה פרוזבול ואינה מקבלת טומאה במקומה, והרודה ממנה בשבת חייב חטאת. וחכמים אומרים אינה כקרקע ואין כותבים עליה פרוזבול ומקבלת טומאה במקומה והרודה ממנה בשבת פטור:

גמרא (נדה דף ל״א)

תנו רבנן, שלשה שותפין יש באדם, הקדוש ברוך הוא ואביו ואמו: אביו מזריע הלובן שממנו עצמות וגידין וצפרנים ומוח שבראשו ולובן שבעינים. אמו מזרעת אודם שממנו עור ובשר ודם ושערות ושחור שבעינים. והקדוש ברוך הוא נותן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים וראית העין ושמיעת האזן ודבור פה והלוך רגלים ודעה ובינה והשכל: וכיון שהגיע זמנו להפטר מן העולם, הקדוש ברוך הוא נוטל חלקו. וחלק אביו ואמו מנח לפניהם:

משנה (סוף עוקצין)

אמר רבי יהושע בן לוי, עתיד הקדוש ברוך הוא להנחיל לכל־צדיק וצדיק שלש מאות ועשר עולמות, שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא:

בקשה ליום השבת.

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב. שתקשיב לתפלתי ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואי, ותספיק על ידי לעשות מצות וצדקות בישראל וללמוד וללמד את־תורתך הטהורה והקדושה, ותחברני עם יראיך ועושי רצונך ותיחד לבבי לאהבה וליראה את־שמך. ותגזור עלי גזרות טובות ותשמרני מכל רע, כי אתה משענתי. שמור צאתי ובאי להיות גורלי עם הצדיקים בחיי העולם הזה והעולם הבא: ממעונך ענני חנני והקימני. וקרבני לדתך והאירה עיני בדרכי תורתך, ושימני לברכה ולתהלה, ותן־לי חן וחסד שתהי רוח הבריות נוחה הימני. ותהי שאריתי לפליטה והיטיבה לי בכל דרכי, ככתוב יי סלעי ומצודתי ומפלטי אלי צורי אחסה בו מגני וקרן ישעי משגבי: יי עזי ומגני בו בטח לבי ונעזרתי ויעלז לבי ומשירי אהודנו: יי עז לעמו יתן יי יברך את־עמו בשלום: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגאלי. אמן:

בקשה אחרת מענין קדושת היום.

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו. שתנחילנו שבת קדשך באהבה וברצון ולא־תהיה דאגה ולא צרה ולא יגון ביום מנוחתנו. כי אתה יי אלהינו כלית מלאכתך בששת ימים וביום השביעי שבת ונחת וברכתו וקדשתו וקבעת אותו יום מנוחה ועונג לעמך ישראל לדורתם ברית עולם. כן יי אלהינו תזכה אותנו ואת־כל־עמך בית ישראל לנוח במנוחה שאין לה קץ ותכלית לעולם הבא שכלו טוב וכלו ארוך וכלו שבת ותזמין לנו ולכל־עמך בית ישראל פרנסתנו כל־ששת ימי המעשה בנחת ולא בצער ותמלא ידינו מברכותיך ומעשר מתנת ידיך, כדי שיהיה לנו עשר וכבוד לענג שבתותיך בבגדים יקרים ובמאכלים ערבים ובמשקים מתוקים לכבד בהם יום שבת קדשך משאר הימים. ככתוב אם־תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש יי מכבד וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר: אז תתענג על־יי והרכבתיך על־במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי יי דבר: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי. אמן:

פרק שירה.

רבים נוהגים לומר פרק שירה בכל יום.

שָׁמַיִם מָה הֵם אוֹמְרִים, הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ:

אֶרֶץ מָה הִיא אוֹמֶרֶת, לַיְיָ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִרֹת שָׁמַעְנוּ צְבִי לַצַּדִּיק וָאֹמַר רָזִי־לִי רָזִי־לִי אוֹי לִי בֹּגְדִים בָּגָדוּ וּבֶגֶד בּוֹגְדִים בָּגָדוּ:[1]

יוֹם מָה הוּא אוֹמֵר, יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה דָּעַת:

לַיְלָה מָה הוּא אוֹמֵר, לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת:

שֶׁמֶשׁ מָה הוּא אוֹמֵר, שֶׁמֶשׁ יָרֵחַ עָמַד זְבֻלָה לְאוֹר חִצֶּיךָ יְהַלֵּכוּ לְנֹגַהּ בְּרַק חֲנִיתֶךָ: קוּמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרֵךְ וּכְבוֹד יְיָ עָלַיִךְ זָרָח:

יָרֵחַ מָה הוּא אוֹמֵר, עָשָׂה יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים שֶׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ:

כּוֹכָבִים מָה הֵם אוֹמְרִים, וְהַמַּשְׂכִּלִים יַזְהִרוּ כְּזֹהַר הָרָקִיעַ וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד: אַתָּה הוּא יְיָ לְבַדֶּךָ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת־כֻּלָּם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים:

עַנְנֵי כָבוֹד מָה הֵם אוֹמְרִים, אַף בְּרִי יַטְרִיחַ עָב יָפִיץ עֲנַן אוֹרוֹ:

עֲנָנִים מָה הֵם אוֹמְרִים, לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן מַיִם בַּשָּׁמַיִם וַיַּעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה וַיּוֹצֵא רוּחַ מֵאֹצְרוֹתָיו:

עָבִים מָה הֵם אוֹמְרִים, יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ סְבִיבוֹתָיו סֻכָּתוֹ חֶשְׁכַת מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים:

בְּרָקִים מָה הֵם אוֹמְרִים, הֵאִירוּ בְרָקָיו תֵּבֵל רָאֲתָה וַתָּחֵל הָאָרֶץ:

---

[1]) ראה סנהדרין צ"ד.

פרק שירה אשר נמצאו לו נוסחאות שונות ומשובשות בסדורים מסודר פה ע"פ ספרים קדמונים וע"פ סדור של הר' שבתי רפאל מנוואהרדק משנת תנ"ב. והנה ר' שבתי תקן המתקנים על שחבר שירי היחוד, והבאתי על הגהתו למעלה דף 139, הוא התלונן גם על פרק שירה ובמג"א ז"ל „יש ספרים שאינם מועילים להבות את העולם כמו פרק שירה וכתוב בסופו כל מי שעוסק בו תמיד זוכה לכך וכך ופלוני ופלוני שונים עכ"ל, ואף כי קצת אמת יש בתלונתו, כי המאמרים תניא ר' אליעזר הגדול אומר כל העוסק בפרק שירה בעה"ז זוכה לאמרו לעה"ב וכו' אמר רבי העוסק בפרק שירה בכל יום מעיד אני עליו שהוא בן עה"ב וכו' ר' ישעי' תלמידו של ר' חנינא בן דוסא התענה פ"ה תעניות וכו' הכתובים בסדורים למעלה מפרק שירה לגנות בהם את פרק זה ולהעלותו, באמת לא נמצא אותם בשום מקום בתלמוד ובמדרשים, ואמר ע"כ בשמשי המאמרים כלה. אך בכל זאת פרק שירה בעצמו איננו להשבות העולם ואין בו דבר מינות כלל, אבל הכוונה בו להודיע שלמות הבריאה ושכל הנבראים שגדול שבגדולים ועד קטן שבקטנים יש לכל אחד תכליתו ועדתו המיוחדת עד שאם היה להם פה לדבר היו משבחים ומהללים את בוראם על זאת, וזה כדי שיתעורר האדם על כל מדה ומדה שיש לכל הנברא וללמוד ממנו גם הוא לעבודת בוראו וכמו שאמרו חז"ל בערובין דף ק', ב' אלמלא לא ניתנה תורה היינו למדין צניעות מחתול וגזל מנמלה ועריות מיונה ודרך ארץ מתרנגול. ועיין עוד בהריטב"א לעה"ו דף י"ו, ובס' עקרים מאמר ג' פ' א'.

רוח מה הוא אומר, עשה ארץ בכחו מכין תבל בחכמתו ובתבונתו נטה שמים: אמר לצפון תני ולתימן אל תכלאי הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ:

טל מה הוא אומר, אהיה כטל לישראל יפרח כשושנה ויך שרשיו כלבנון:

גשמים מה הם אומרים, גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה:

מים מה הם אומרים, לקול תתו המון מים בשמים ויעל נשאים מקצה ארץ:

מעינות מה הם אומרים, ושרים כחללים כל מעיני בך:

נהרות מה הם אומרים, נהרות ימחאו כף יחד הרים ירננו:

ימים מה הם אומרים, מקלות מים רבים אדירים משברי ים אדיר במרום יי:

לויתן מה הוא אומר, הודו ליי כי טוב כי לעולם חסדו:

תנינים מה הם אומרים, הללו את יי מן הארץ תנינים וכל תהומות:

דגים מה הם אומרים, קול יי על המים אל הכבוד הרעים יי על מים רבים:

גן עדן מה הוא אומר, עורי צפון ובואי תימן הפיחי גני יזלו בשמיו יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו:

גיהנם מה הוא אומר, כי השביע נפש שוקקה ונפש רעבה מלא טוב:

מדבר מה הוא אומר, ישושום מדבר וציה ותגל ערבה ותפרח כחבצלת:

שדות מה הם אומרים, יי בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה:

שיר לירקות ועצים.

ירקות שבשדה מה הם אומרים, תלמיה רוה נחת גדודיה ברביבים תמוגגנה צמחה תברך:

שבלת חטים מה היא אומרת, שיר המעלות ממעמקים קראתיך יי:

שבלת שעורים מה היא אומרת, תפלה לעני כי יעטף ולפני יי ישפך שיחו:

שבלת שאר דגן מה היא אומרת, לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו: [1]

עצי השדה מה הם אומרים, אז ירננו עצי היער מלפני יי כי בא לשפוט את הארץ: [2]

---

1) דה"ה ל"ה דף ח'.
2) דה"ה תנ"כ דף י"ד, ב' בנוסח שהעתיק בעל עין יעקב.

גֶּפֶן מָה הוּא אוֹמֵר, כֹּה אָמַר יְיָ כַּאֲשֶׁר יִמָּצֵא הַתִּירוֹשׁ בָּאֶשְׁכּוֹל וְאָמַר אַל תַּשְׁחִיתֵהוּ כִּי בְרָכָה בּוֹ כֵּן אֶעֱשֶׂה לְמַעַן עֲבָדַי לְבִלְתִּי הַשְׁחִית הַכֹּל:

תְּאֵנָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת, נֹצֵר תְּאֵנָה יֹאכַל פִּרְיָהּ וְשֹׁמֵר אֲדֹנָיו יְכֻבָּד:

רִמּוֹן מָה הוּא אוֹמֵר, כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ:

תָּמָר מָה הוּא אוֹמֵר, צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה:

תַּפּוּחַ מָה הוּא אוֹמֵר, כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר כֵּן דּוֹדִי בֵּין הַבָּנִים בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי וְיָשַׁבְתִּי וּפִרְיוֹ מָתוֹק לְחִכִּי:

שִׁיר לִשְׁרָצִים.

שְׁרָצִים מָה הֵם אוֹמְרִים, יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו:

אִילִים שֶׁבִּשְׁרָצִים מָה הֵם אוֹמְרִים, יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם:

צְפַרְדֵּעַ מָה הִיא אוֹמֶרֶת, בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

נָחָשׁ מָה הוּא אוֹמֵר, סוֹמֵךְ יְיָ לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים:

עַקְרָב מָה הוּא אוֹמֵר, טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל־מַעֲשָׂיו:

חֻלְדָּה מָה הִיא אוֹמֶרֶת, כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ:

חָתוּל מָה הוּא אוֹמֵר, אִם תַּגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר וְאִם בֵּין כּוֹכָבִים שִׂים קִנֶּךָ מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם יְיָ:

עַכְבָּר מָה הוּא אוֹמֵר, אֲרוֹמִמְךָ יְיָ כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא שִׂמַּחְתָּ אֹיְבַי לִי:

חֹמֶט מָה הוּא אוֹמֵר, כְּמוֹ שַׁבְּלוּל תֶּמֶס יַהֲלֹךְ נֵפֶל אֵשֶׁת בַּל חָזוּ שָׁמֶשׁ:

זְבוּב מָה הוּא אוֹמֵר בְּשָׁעָה שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, קוֹל אֹמֵר קְרָא וְאָמַר מָה אֶקְרָא כָּל־הַבָּשָׂר חָצִיר וְכָל־חַסְדּוֹ כְּצִיץ הַשָּׂדֶה: יָבֵשׁ חָצִיר נָבֵל צִיץ וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם: בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתִיו:

שְׂמָמִית מָה הִיא אוֹמֶרֶת, הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה:

נְמָלָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת, נֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

חָסִיל מָה הוּא אוֹמֵר, יְיָ אֱלֹהַי אַתָּה אֲרוֹמִמְךָ אוֹדֶה שִׁמְךָ כִּי עָשִׂיתָ פֶּלֶא עֵצוֹת מֵרָחוֹק אֱמוּנָה אֹמֶן:

צִפֹּרֶת כְּרָמִים[1] מָה הִיא אוֹמֶרֶת, שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי:

---

[1]) עין תרגום, שבת דף נ׳, ע״ב. וחולין דף מ״ה.

שִׁיר לְעוֹפוֹת.

תַּרְנְגוֹל מָה הוּא אוֹמֵר. בְּשָׁעָה שֶׁבָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵצֶל הַצַּדִּיקִים בְּגַן עֵדֶן זוֹלְפִים כָּל־אִילָנֵי גַן־עֵדֶן בְּשָׂמִים וּמְרַנְּנִים וּמְשַׁבְּחִים. וְאָז גַּם־הוּא מִתְעוֹרֵר וּמְשַׁבֵּחַ וְאוֹמֵר בְּקוֹל רִאשׁוֹן, שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה:

בְּקוֹל שֵׁנִי אוֹמֵר, שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה:

בְּקוֹל שְׁלִישִׁי אוֹמֵר, עִמְדוּ צַדִּיקִים וְעִסְקוּ בַּתּוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה שְׂכַרְכֶם כָּפוּל לָעוֹלָם הַבָּא:

בְּקוֹל רְבִיעִי אוֹמֵר, לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ:

בְּקוֹל חֲמִישִׁי אוֹמֵר, עַד מָתַי עָצֵל תִּשְׁכָּב מָתַי תָּקוּם מִשְּׁנָתֶךָ:

בְּקוֹל שִׁשִּׁי אוֹמֵר, אַל תֶּאֱהַב שֵׁנָה פֶּן תִּוָּרֵשׁ פְּקַח עֵינֶיךָ שְׂבַע לָחֶם:

בְּקוֹל שְׁבִיעִי אוֹמֵר. עֵת לַעֲשׂוֹת לַייָ הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ:

תַּרְנְגֹלֶת[1] מָה הִיא אוֹמֶרֶת. נֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

יוֹנָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת. יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה הַרְאִינִי אֶת־מַרְאַיִךְ הַשְׁמִיעִינִי אֶת־קוֹלֵךְ כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאֵיךְ נָאוֶה: וְאוֹמֶרֶת. כְּסוּס עָגוּר כֵּן אֲצַפְצֵף אֶהְגֶּה כַּיּוֹנָה דַּלּוּ עֵינַי לַמָּרוֹם אֲדֹנָי עָשְׁקָה לִּי עָרְבֵנִי:

אַוַּז הַבַּיִת מָה הוּא אוֹמֵר. שִׁירוּ לוֹ זַמְּרוּ לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל־נִפְלְאוֹתָיו:

אַוַּז הַבָּר מָה הוּא אוֹמֵר. כְּשֶׁרוֹאֶה יִשְׂרָאֵל עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה אוֹמֵר. קוֹל קוֹרֵא בַּמִּדְבָּר פַּנּוּ דֶּרֶךְ יְיָ יַשְּׁרוּ בָּעֲרָבָה מְסִלָּה לֵאלֹהֵינוּ: וְעַל מְצִיאוּת מְזוֹנוֹתָיו אוֹמֵר. בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּייָ וְהָיָה יְיָ מִבְטַחוֹ:

גַּשַׁר מָה הוּא אוֹמֵר. וְאַתָּה יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָקִיצָה לִפְקֹד כָּל־הַגּוֹיִם אַל־תָּחֹן כָּל־בֹּגְדֵי אָוֶן סֶלָה:

חֲסִידָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת. דַּבְּרוּ עַל־לֵב יְרוּשָׁלִַם וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ כִּי מָלְאָה צְבָאָהּ כִּי נִרְצָה עֲוֹנָהּ כִּי לָקְחָה מִיַּד יְיָ כִּפְלַיִם בְּכָל־חַטֹּאתֶיהָ:

---

[1]) לדעת יעב"ץ אין כאן הכוונה על הנקבה של תרנגול הביתי כי לא עלינו כאן אפרט בשום מין הנקבות כי הן בכלל הזכרים אלא היא תרנגולתא דאגמא הנזכרת בחולין ס"ב, ע"ב ונזה רק ל' ופסין קאי כן כמו שכתב גם בתוספות.

רְחֵמָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת, אֶשְׁרְקָה לָהֶם וַאֲקַבְּצֵם כִּי פְדִיתִים וְרָבוּ כְּמוֹ רָבוּ[1]:

עוֹרֵב מָה הוּא אוֹמֵר, מִי יָכִין לָעֹרֵב צֵידוֹ כִּי יְלָדָיו אֶל אֵל יְשַׁוֵּעוּ יִתְעוּ לִבְלִי אֹכֶל: נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ:

זַרְזִיר[2] מָה הוּא אוֹמֵר, וְנוֹדַע בַּגּוֹיִם זַרְעָם וְצֶאֱצָאֵיהֶם בְּתוֹךְ הָעַמִּים כָּל רֹאֵיהֶם יַכִּירוּם כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ יְיָ:

עָגוּר[3] מָה הוּא אוֹמֵר, הוֹדוּ לַייָ בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ לוֹ:

סְנוּנִית[4] מָה הִיא אוֹמֶרֶת, לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם יְיָ אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ:

צִפּוֹר[5] מָה הִיא אוֹמֶרֶת, גַּם צִפּוֹר מָצְאָה בַיִת וּדְרוֹר קֵן לָהּ אֲשֶׁר שָׁתָה אֶפְרֹחֶיהָ אֶת־מִזְבְּחוֹתֶיךָ יְיָ צְבָאוֹת מַלְכִּי וֵאלֹהָי:

צִיָּה[6] מָה הִיא אוֹמֶרֶת, אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה:

צָפִי[7] מָה הוּא אוֹמֵר, בִּטְחוּ בַייָ עֲדֵי עַד כִּי בְּיָהּ יְיָ צוּר עוֹלָמִים:

עֲטִית[8] מָה הִיא אוֹמֶרֶת, עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

פַּרְגִּיּוֹת[9] מָה הֵן אוֹמְרוֹת, יוֹדוּךָ יְיָ כָּל־מַלְכֵי אָרֶץ כִּי שָׁמְעוּ אִמְרֵי פִיךָ:

שיר לבהמות וחיות.

בְּהֵמָה דַקָּה טְהוֹרָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת, מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא:

בְּהֵמָה גַסָּה טְהוֹרָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת, הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב:

בְּהֵמָה דַקָּה טְמֵאָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת, הֵיטִיבָה יְיָ לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם:

בְּהֵמָה גַסָּה טְמֵאָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת, יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ:

---

1) ראה חולין דף ס"ג.
2) מין עוף, חולין ס"ב. וס"ג. בל"א שטאר.
3) עוף שמלמדין לדבר כבני אדם כשמלמדים אותו, בל"א פאפאגיי.
4) בל"א שוואלבע, ורש"י בחולין ס"ג.
5) מין עוף קטן מאד, בל"א שפערלינג.
6) עוף שוכן במקום חורבה.
7) מל' ואצפה לראות (חבקוק ב') ר"ל עוף העומד למעלה מרחוק.
8) מין אווז כמסיחות על' ישוט עלי אוכל (איוב ט', כ"ו), וכן ויעט העיט אותם ירושלמי ובד נסחט טיסה (ברכות פ"ו ר"א).
9) גמרים קטנים, כמה שכתוב דף ב"ז, פ"ב. בל"א הונגעליוגע פאגעל, קיבוריו, וכן לפרחים כל' פורח פרח.

שׁוֹר מָה הוּא אוֹמֵר, אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיְיָ וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיְיָ כִּי גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם:

צְבִי מָה הוּא אוֹמֵר, וַאֲנִי אָשִׁיר עֻזֶּךָ וַאֲרַנֵּן לַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ כִּי הָיִיתָ מִשְׂגָּב לִי וּמָנוֹס בְּיוֹם צַר לִי:

סוּס מָה הוּא אוֹמֵר, הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל־יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל־יַד גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל־יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ:

חֲמוֹר מָה הוּא אוֹמֵר, לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ:

פֶּרֶד מָה הוּא אוֹמֵר, יוֹדוּךָ יְיָ כָּל־מַלְכֵי אָרֶץ כִּי שָׁמְעוּ אִמְרֵי פִיךָ:

גָּמָל מָה הוּא אוֹמֵר, יְיָ מִמָּרוֹם יִשְׁאָג וּמִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ יִתֵּן קוֹלוֹ שָׁאֹג יִשְׁאַג עַל נָוֵהוּ הֵידָד כְּדֹרְכִים יַעֲנֶה אֶל כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ:

חַיּוֹת שֶׁבַּשָּׂדֶה מָה הֵם אוֹמְרִים, טוֹב אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ:

פִּיל מָה הוּא אוֹמֵר, מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ:

אַרְיֵה מָה הוּא אוֹמֵר, יְיָ כַּגִּבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה יָרִיעַ אַף יַצְרִיחַ עַל אֹיְבָיו יִתְגַּבָּר:

דֹּב מָה הוּא אוֹמֵר, יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצֵרִים תֵּשֵׁב קֵדָר יָרֹנּוּ יֹשְׁבֵי סֶלַע מֵרֹאשׁ הָרִים יִצְוָחוּ:

זְאֵב מָה הוּא אוֹמֵר, עַל כָּל־דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה עַל שַׂלְמָה עַל כָּל־אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ:

שׁוּעָל מָה הוּא אוֹמֵר, הוֹי בֹּנֶה בֵיתוֹ בְּלֹא צֶדֶק וַעֲלִיּוֹתָיו בְּלֹא מִשְׁפָּט בְּרֵעֵהוּ יַעֲבֹד חִנָּם וּפֹעֲלוֹ לֹא יִתֶּן־לוֹ:

זַרְזִיר [1] מָה הוּא אוֹמֵר, רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה:

כְּלָבִים מָה הֵם אוֹמְרִים, בֹּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה לִפְנֵי יְיָ עֹשֵׂנוּ:

ויאמר אח״כ אלו הפסוקים:

בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן: בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ: וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן:

[1]) הוא זרזיר מתנים (משלי ל׳, ל״א) מין עוף. קלב בגליה.

סדר סעודה וברכותיה·

קודם הסעודה נוטלין ידיהם כדין ובשעת הנגוב מברכין על נטילת ידים. ואוחז הלחם בשתי ידיו שיש בהן י' אצבעות ומברך המוציא, ובוצע הפת במקום שנאפה היטב, והמסובין יכוונו לשמוע הברכה ויענו אמן, ואסור להפסיק בין ברכה לבציעה ולא בין בציעה לאכילה. הגדול שבמסובין בוצע, ואם בעל הבית עמהם הוא בוצע; וחתן ביום חתונתו בוצע הוא אע"פ שיש גדול ממנו בסעודה. והבוצע אחר שאכל פרוסתו יתן גם לכל המסובין פרוסה לפני כל אחד ואחד. ויזהר שיהא שולחנו נקי ומכוסה במפה יפה בכל עת שיושב לאכול, כי השלחן דומה למזבח, ומשום הכי טוב ג"כ להביא על השלחן מלח משום שנאמר על כל קרבנך תקריב מלח, ונוהגין לטבול פרוסת המוציא במלח. ואחר אכילת פרוסת המוציא יתפלל על הבריאות ויאמר:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתְּהֵא אֲכִילָתִי זֹאת לְהַבְרוֹת אֶת־גּוּפִי וְאֶהְיֶה בָּרִיא וְאוּלָם לַעֲבוֹדָתֶךָ, וּתְצַו אֶת־הַבְּרָכָה בְּמַאֲכָלִי וּבְמַשְׁקִי וְהָסֵר כָּל־מַחֲלָה מִקִּרְבִּי כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וּבֵרַךְ אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־מֵימֶיךָ וַהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ: אָמֵן: ויש שאומרים עוד מזמור כ"ג ה' רועי לא אחסר וכו'.

ברכת היין שלפני המזון קודם ברכת המוציא פוטר את היין שבתוך המזון, ואם לא שתה לפני המזון ובא לו יין בתוך המזון מברך עליו בורא פרי הגפן ואינו פוטר את שלאחר המזון. וכל אחד ואחד מברך לעצמו. כל מה שאוכל תוך הסעודה די לו בברכה אחת אא"כ הוא מתוק, ויין פוטר כל מיני משקין. כל מה שאוכל בתוך המזון אינו צריך ברכה אחרונה כי ברכת המזון פוטרתו. ובסעודתו יזכור תמיד שהוא אוכל לא לשלמות גרמו ולא להנאת גופו רק כדי שיהיה חזק ובריא לקיים מצות אלהיו, וע"כ יתרחק מכל המאכלות אפילו הם ערבים ומתוקים לחיך ומזיקים לו לאחר זמן, וזהו בכלל צדיק אוכל לשובע נפשו ובכלל ונשמרתם מאד לנפשותיכם. ויזהר ליתן מפת שלחנו לעניים כי בזה נותן חלק לגבוה מעל שלחנו הדומה למזבח, והוא מזבח, לפני מעמד היו לומדים שם בתורה אף כאן צריך לדבר דברי תורה על שלחנו כל אחד כפי תכונתו אם מעט אם הרבה, וכבר אמרו במשנה שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה כו' ומפני כן תקנו לומר קודם בהמ"ז מזמור של תהלים ויוצא בזה מי שלא יוכל ללמוד כלל.

אחר הסעודה ביום חול אומרים מזמור זה קודם ברכת המזון:

עַל־נַהֲרוֹת בָּבֶל שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם־בָּכִינוּ בְּזָכְרֵנוּ אֶת־צִיּוֹן: עַל־עֲרָבִים בְּתוֹכָהּ תָּלִינוּ כִּנֹּרוֹתֵינוּ: כִּי שָׁם שְׁאֵלוּנוּ שׁוֹבֵינוּ דִּבְרֵי־שִׁיר וְתוֹלָלֵינוּ שִׂמְחָה שִׁירוּ לָנוּ מִשִּׁיר צִיּוֹן: אֵיךְ נָשִׁיר אֶת־שִׁיר יְיָ עַל אַדְמַת נֵכָר: אִם־אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָםִ תִּשְׁכַּח יְמִינִי: תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי לְחִכִּי אִם־לֹא אֶזְכְּרֵכִי אִם־לֹא אַעֲלֶה אֶת־יְרוּשָׁלַםִ עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתִי: זְכֹר יְיָ לִבְנֵי אֱדוֹם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלָםִ הָאֹמְרִים עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ: בַּת־בָּבֶל הַשְּׁדוּדָה אַשְׁרֵי שֶׁיְשַׁלֶּם־לָךְ אֶת־גְּמוּלֵךְ שֶׁגָּמַלְתְּ לָנוּ: אַשְׁרֵי שֶׁיֹּאחֵז וְנִפֵּץ אֶת־עֹלָלַיִךְ אֶל־הַסָּלַע: וי"א ג"כ שיר של יום.

בשבת ויום טוב וימים שאין אומרים בהם תחנון אומרים במקום של נהרות בבל את מזמור זה:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת· בְּשׁוּב יְיָ אֶת־שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים: אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִם־אֵלֶּה: הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינוּ שְׂמֵחִים: שׁוּבָה יְיָ אֶת־שְׁבִיתֵנוּ כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב: הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ: הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ־הַזָּרַע בֹּא־יָבֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו:

המברך בהמ"ז על הכוס נוטל את הכוס בימינו קודם שיברך ויאמר כוס ישועות אשא ובשם יי אקרא· ויאמר הנני מוכן ומזומן לקיים המצוה שצונו בוראנו לברך על המזון, כמו שכתוב ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך. ויברך בהמ"ז, וכשיברך צריך להגביה הכוס מעל השלחן טפח, וצריך לאחוז הכוס על כף ידו שיהיו בדי אצבעו לצדי אצבעותיו זקופות למעלה ולא יאחזנו באצבעות סביב הכוס. והיינו דווקא כשמברכין בזימון ג', אבל אם מברך ביחיד יעמיד את הכוס על השלחן לפניו. וחייב כל אחד מהמסובין לומר בלחש עם המברך כל מלה רק יקדימו לסיים הברכה קודם המברך כדי שיענו אמן על כל ברכה וברכה.

סדר הזמון·

שלשה שאכלו כאחת חייבים בזמון. וכיצד מזמנים? המזמן אומר הב לן ונברך! או בל"א רבותי מיר וועלן בענטשן!

והם עונים יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

והמזמן אומר ברשות ... נְבָרֵךְ (בעשרה מוסיף אֱלֹהֵינוּ) שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ: והמסובים עונים בָּרוּךְ (בעשרה מוסיפים אֱלֹהֵינוּ) שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ*): וחוזר המזמן ואומר בָּרוּךְ (אֱלֹהֵינוּ) שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ:

בבית האבל אומר: ברשות ... נְבָרֵךְ מְנַחֵם אֲבֵלִים שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ: ועונים: בָּרוּךְ מְנַחֵם אֲבֵלִים שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ*): והמזמן חוזר ואומר: בָּרוּךְ מְנַחֵם אֲבֵלִים שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ:

בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ:

יחיד מתחיל. ווער פיר זיך אליין בענטשט, פאנגט היער אן.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַזָּן אֶת־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוּבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים הוּא נֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וּבְטוּבוֹ הַגָּדוֹל תָּמִיד לֹא־חָסַר לָנוּ וְאַל־יֶחְסַר

*) גם העומדים שם ואינם מן המסובים גם הם יענו ויאמרו בָּרוּךְ וּמְבֹרָךְ שְׁמוֹ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

הב לן ונברך, סדר הזמון לברכת המזון שנויה המשנה ברכות דף מ"ה שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן, ר"ל לשתף ולהזמין זה את זה ולהתועד יחד לברכה, ושם דף מ"ט כיצד מזמנין, בשלשה אומר נברך וכו'. והלשון הב לן ונברך הוא כעין קריאה להמזמין שיכינו לברכה שיאמר תנו לנו את הכוס שנקח ונברך, והוא לקוח מגמ' פסחים ק"ג ע"ב. וראה מג"א ס' קצ"ב. יהי שם, תהלים קי"ג, ב'. נברך שאכלנו, ואם עשרה הם אומר נברך אלהינו שאכלנו, וכו', ברכות דף מ"ט ב'. ודף נ'. ועוד א"ח ס' קצ"ב. וכתבו שם התוספות והרא"ש נברך אלהינו גרסינן ולא גרסינן נברך לאלהינו בלמ"ד, דהוקא גבי אל והודאה כתוב בלמ"ד כמו שירו לה' הודו לה' גדלו לה', אבל גבי ברכה לא מצינו זה הלשון [שלש ג' מקומות ראה ס' הרקמה דף י"ג] וכן עשה בסדר רב עמרם עכ"ל וכן כתוב בלקוטי הפרדס. ואיתא בב"ר פ' מ"ג ופ"ט וסוף פ' נ"ד (ומובא גם בגמ' סוטה דף י') וז"ל אברהם היה מקבל את העוברים ואת השבים, משהיו אוכלים ושותים אמר להם ברכו, אמרו לו מה נאמר, אמר להם „ברוך אל עולם שאכלנו משלו" וכו' והוא יסוד ברכת הזמון. ברוך ומבורך, ברכות מ"ב, ע"ב. ברוך הוא וברוך שמו, מצאתי בטור בס' קצ"ב ובש"ג שגם ב"י גם המוקח ס' רמ"ג, וגרסת אבודרהם היא „ברוך הוא וברוך זכרו לעולמי עד", והוא תקון עם הקודם וסוף ברכת הזמון הוא, וע"כ המברך ביחידות לא יאמרנו (של"ה דף פ"ג, ב'. ויוסיף אומן ס' תנמ"ת.)

הזן את העולם, בהמ"ז מצות עשה מן התורה, והיא של שלש ברכות, הראשונה שמה ברכת הזן, והשניה ברכת הארץ, והשלישית בונה ירושלים, ואחר חורבן ביתר הוסיפו החכמים עוד ברכה רביעית והיא הטוב והמטיב (ברכות מ"ח, ב'); ואמרו בגמרא (שם) משה תקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן, יהושע תקן להם ברכת הארץ כיון שנכנסו לארץ, דוד ושלמה תקנו בונה ירושלם, דוד תקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך, ושלמה תקן על הבית הגדול והקדוש הוה עכ"ל ובתבואות ובראות פ' משפטי, עד שלא נכנסו ישראל לארץ היו מברכין ברכה אחת, הזן את הכל, משנכנסו לארץ היו מברכין על הארץ ועל המזון, משחרבה ירושלים הוסיפו בונה ירושלים, משנקבעו הרוגי ביתר הוסיפו הטוב והמטיב, הטוב שלא הסריחו, והמטיב שניתנו לקבורה עכ"ל והרבון בזה שתקנו עקר הענינים אין להגבילים בברכת המזון, אך לא הוסדו בנוסחא קבועה והיה בתחנה בפי אנשי הרבנים, ואחכמי התלמוד הם שהעמידו הנוסחאות וערכון נוסחן לדורות, ובכל זאת עוד הגרסאות מתחלפות מאד ואין נוסח הספרדים שוה לנוסח האשכנזים ומכל שכן נוסח רב עמרם והיא משונה מנוסחת הרמב"ם ונוסח מנהג איטליאני ורומניא שונה משונה מכל אלו נוסחאות הן תוספת הברכות היא שוה בכולן, וראה בספר עבודה להסלבות ברכות ראה פרק ב'. הזן את העולם כלו, כמו שאמרו חז"ל בגמ' ע"ז דף ג', ע"ב, יושב הקב"ה וזן את כל העולם כלו מקרני ראמים עד ביצי כנים, ובברכות דף י' הקב"ה זן את כל העולם כלו. נותן לחם וכו' פסוק הוא בתהלים קל"ו, כ"ה, וע"כ אין לומר כי לעולם חסדו עמנו, כי אינו כפסוק ועוד כי חסדי ה' על כל חי (טור א"ח קפ"ז). לא חסר

לָנוּ מָזוֹן לְעוֹלָם וָעֶד: בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוּא זָן וּמְפַרְנֵס לַכֹּל וּמֵטִיב לַכֹּל וּמֵכִין מָזוֹן לְכָל־בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַזָּן אֶת־הַכֹּל:

נוֹדֶה לְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ (יְיָ אֱלֹהֵינוּ) מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחָתַמְתָּ בִּבְשָׂרֵנוּ וְעַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ וְעַל חֻקֶּיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ וְעַל חַיִּים חֵן וָחֶסֶד שֶׁחוֹנַנְתָּנוּ וְעַל אֲכִילַת מָזוֹן שָׁאַתָּה זָן וּמְפַרְנֵס אוֹתָנוּ תָּמִיד בְּכָל־יוֹם וּבְכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה:

בחנוכה ופורים מוסיפים כאן על הנסים. אן חנוכה אונד פורים ווירד על הנסים היינצוגעזעטצט.

ואם שכח לומר על הנסים ונזכר בתוך ועל הכל קודם שסיים הברכה אפילו נזכר בין אתה ובין ה' אומר שם על הנסים עד סוף וחוזר ומתחיל ועל הכל וגו', אבל אם כבר אמר השם אין מחזירין אותו, וכשמגיע אצל הרחמן הוא יזכנו יאמר הנוסחא הכתובה שם.

לנו ואל יחסר לנו מזון, יש המנקדים חסר יחסר בבנין פיעל (מרדכי לסוף ברכות) וא"כ משמעות הלשון על הקב"ה ר"ל הקב"ה בטובו הגדול לא חיסר לנו מזון ולא יחסר אותו לנו. אמנם הנקוד המותאם הוא חָסַר יֶחְסַר בבנין הקל וכן גם במדורי הספרדים וכן גרסת אבודרהם וכן נקד השל"ה דף פ"ג, וכן הנכון כי בן כל הנוקדים ולא יֶחְסַר לחמו (ישעיה נ"א י"ד), ושוכב הפעל על מזון ר"ל המזון לא חסר לנו ולא יחסר לנו בטובו הגדול של השם ב"ה, ובל"א „עם האט אונז ניא געפעהלט אונד ווירד אונז ניא פעהלען"; ויש אומרים חסר בלי שהסתכם על הפסוק בנחמיה ט', כ"א, אבל שמות ודלייתם היה לנגדם שמות כי בלבלתם במדבר לא חסרו המזון בו שישראל בעצמם לא היה נעלה להם חסרון (בל"א ניא האבען זיא געמאנגעלט) וכן לא חסר לנו בכרי לא יהיה מטעמו שהמזון לא נמנע ממנו אלא מוכנו יהיה אצלנו לא ישלח במזון בעלנו חסרון מה, והוא כנגד בוונת המאמר וע"כ הנוקד חָסֵר בפתח. כי הוא זן, כן בפ"מ, וכן גורס אבודרהם, וכן בסש"ט ס' שט"ז והשל"ה דף פ"ג וכן במדורי ספרדים, וכן גורס גם מרדכי סוף ברכות ופירש, זן באכילה ומפרנס בשאר צרכים. מזון, כל מין מאכל המספיק להחיה יקרא מזון.

נודה לך, זו היא ברכה שניה ונקראת ברכת הארץ ע"ש ההודאה על נתינת ארץ ישראל, ואמרו בגמ' ברכות מ"ח, ע"ב. ומ"ט. שצריך לומר בה ארץ חמדה טובה ורחבה ולהזכיר בה ברית ותורה וצריך להתחילה בל' הודאה ולסיימה בל' הודאה. והנה רש"י שם בגמ' גורס נודך ה' אלהינו וגו' וכן גורס גם אבן ירחי והלכות פסוקות ס' י"ז גם הר"ש מרוטנבורג (טור א"ח קפ"ז), אבל רב עמרם והרמב"ם גורסים נודה לך כן הוא ברוקח גם בתוקוני זהרים ח', י', גם בזוהר פ' תרומה עמוד רל"ח, וכן נוהגים ואין קושי בלל בגמ' והוא בסליחת להודות לך על משפטי צדקך (תהלים קי"ט, ס"ב). שהנחלת, רבים שונים ואומרים שהנחלתנו. ארץ חמדה, ל' ירמיה ג', י"ט. ומפורש בשמות רבה פ' ל"ב שנקראת ארץ חמדה, שמפני שאבות נתן בתוכה, ומפני שחמדו לה המלכים, ומפני שחמדו לה אבות העולם. טובה ורחבה, שמות ג', ח'. ועל שהוצאתנו, עפ"ה שמות כ', ב'. והרמב"ם גורס ועל שהוצאתנו מארץ מצרים, בלי הזכרת השם, וכן הוא גם' רב עמרם ובטור ובמרדכי ואבודרהם ומדורי הספרדים וכן כתב בעל וי"צ. ואלה הנוסחא גם במקרא קדרה לזכירת יציאת מצרים בלילה (ברכות י"ד, ע"ב). ופדיתנו, ע"פ דברים ז', ח'. ועל בריתך ברית מילה. וכתב בעל המלמד שמוקדם ברית לתורה לפי שהברית קודם לתורה קדישת זמן וקדימת סבה אחרי הוא סבת קיום התורה. ועל תורתך שלמדתנו, בירושלמי ברכות פרק א' ל' מיטון בשם ריב"ל אמר, לא מכל תורה באלן מחזירין אותו, מה טעם, ויתן להם ארצות גוים (תהלים ק"ה, מ"ד), שמפני מה, בעבור ישמרו חקיו ותורותיו (שם) עכ"ל ואלה עליו פירוש בעל עין יעקב. חקיך ביו"ד אחרי קו"ף כ"ב כי ל' רבים הוא, והנה במדורי רח"ה ורי"ם גם בעל ל"ווה נדפס חקך בלי יו"ד ועשות והטעד ואת שבת קודשך נהוגות להם ומצוות וחקים ותורה (נחמיה ט', י"ד) אשר על פי פסוק זה הוסד הנוסחא, ועוד לעדות גרסת הספרדים שהוא ועל חקי רצונך. בכל יום ובכל עת ובכל שעה, פירוש שמפרנס אותנו לא לבד בכל יום אלא גם בכל עת ולא לבד בכל עת אלא גם בכל שעה; יום גדול מעת ועת גדולה משעה,

וְעַל הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: כַּכָּתוּב, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמָּזוֹן:

רַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו: אֱלֹהֵינוּ אָבִינוּ רְעֵנוּ זוּנֵנוּ פַּרְנְסֵנוּ וְכַלְכְּלֵנוּ וְהַרְוִיחֵנוּ וְהַרְוַח לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מְהֵרָה מִכָּל צָרוֹתֵינוּ: וְנָא אַל תַּצְרִיכֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לֹא לִידֵי מַתְּנַת בָּשָׂר וָדָם וְלֹא לִידֵי הַלְוָאָתָם, כִּי אִם לְיָדְךָ הַמְּלֵאָה הַפְּתוּחָה הַקְּדוֹשָׁה וְהָרְחָבָה שֶׁלֹּא נֵבוֹשׁ וְלֹא נִכָּלֵם לְעוֹלָם וָעֶד:

כי כאן הוראת עת על חלק אחד מג' חלקי היום ערב ובקר וצהרים, בל"א טאגעצייט, והוראת שעה היא בל' חז"ל על חלק אחד מכ"ד חלקים של יום שלם, ויאמר נ"כ בהרבה מקומות על הזמן זמן קטן וקצר כמאמר אין לך אדם שאין לו שעה, יפה שעה אחת בתשובה (אבות פ' ד') ובמקום רגע בל' הכתוב, וכן רגע אחד ותהיה שעה אחת (שמות ל"ג, ה') כי רגע באפו חיים ברצונו (תהלים ל' ו'), וראה גם בטש"ע ס' קפ"ח. בפי כל חי, כ"ף כל ל"ל רפה בתק יהו"א דוגמת בפי בלעם (במדבר כ"ג, ה') בפי כסילים (משלי כ"ו, ו'), וכבר מבואר למעלה דף 37 כי הסמיכות פי תשמש גם על יחיד גם על רבים וכמו שכתב הרלב"ע בפירושו לבראשית ע"ב, י"ב. ככתוב דברים ח', י'. על הארץ ועל המזון, על הארץ המוציאה את המזון (ברכות מ"ח).

רחם היא ברכה שלישית שנקראת בונה ירושלים ע"ש חתימתה, ואמרו בברכות מ"ח שצריך להזכיר בה מלכות בית דוד, וכתב עליו אבן ירחי מצאתי במדרש שבימי ירבעם בן נבט מאסו ישראל בג' דברים במלכות בית דוד ובבנין הבית ובמלכות שמים, שנאמר ראה ביתך דוד (מ"א י"ב ט"ז) זה שמאסו במלכות בית דוד ובנין הבית, אין להמליך ישראל (דה"ב י', ט"ז) אל תקרי להמליך אלא למלכין שמאסו במלכות שמים, ואין נגאלין עד שיבקשו שלשתן שנ' ובקשו את ה' אלהיהם ואת דויד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים (הושע ג' ה'), על כן צריך לומר בונה ירושלים שלשתן בין בחול בין בשבת עכ"ל. והנה הספרדים אומרים רחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל וכו' וכן גורס בעל התניא גם אשכנזים, אמנם בסדורנו רחם ה' אלהינו על ישראל וכו' ואין אומרים עלינו, והוא כגרסת הגמרא ברכות מ"ט וכן גורס גם רה"י וכן הנוסחא לרמב"ם ולאבן ירחי ולמרדכי ולטור. אלהינו אבינו, וכן גורס אבן ירחי. רענו זוננו, על' רעה עמך בשבטך (מיכה ז', י"ד), וכן גרסת אבן ירחי בהלכות שבת ס' ע"ה וט"ו וכן בתוס' האחרונים, ראה מט"מ ס' שכ"ד ובנ"א ס' קפ"ח אות ג'. והספרדים אומרים רוענו ואף הוא יתכן שזה סמוך הוא ובנ"ה ה' רועי לא אחסר (תהלים כ"ג, א') רועה ישראל (פ', ב') ומוסב אל השם כמו אלהינו, וכמו שאומרים גם בברכה רביעית רוענו רועה ישראל. זוננו, בל"ל ל' צווי מגזרת זון מענין מזון כמו שובנו (תהלים פ"ה, ה') מגזרת שוב, וכמו שפירש הרלב"ע לקהלת ה', א'. ובגמרא הנוסחא בירושלמי שבת פ' ט"ו הי"ג היא תנה פ' כ"ד אסור לאדם לתבוע צרכיו בשבת, ר' זעירא בשם קמיה דר' חייא בר אבא אלין דאמרין רוענו זוננו פרנסנו בשבת מהו, אמר ליה טופס ברכות כך הוא עכ"ל. והרויחנו, מן לכו בשופא בספר ויתרון, ול' חכמים הוא. והרוח לנו, מענין רוח והצלה יעמוד ליהודים (אסתר ד' י"ד). לא לידי מתנת בשר ודם, כי מתנתם מעוטה וחרפתם מרובה. הלואתם, זה דבר של' אם כסף תלוה (שמות כ"ב, כ"ד) בל"א דארלייהען, והוא שבקל נפגע חרפה בל' שונה, כמו הגדולה המסורה תגבה הדלקה הכרת המסוקה הרבה כלואה הקשרה מתרלה ודומיהם, ותוקרא לא נמצא כי אם בספרי מ"ן, כמו רוח והצלה (אסתר ד' י"ד) הכרת פניהם (ישעי' ג', ט') מן הקרה. שלא נבוש ולא נכלם עם"ש ישעיה מ"ה, י"ז. ואמר שלא נבוש נגד הלואה, ולא נכלם נגד המתנה, כי כלימה היא גדולה מן הבושה, והספרדים מוסיפים שלא נבוש בעולם הזה ולא נכלם לעולם הבא, אך לא ידעתי איך יתוכן כאן העולם הבא עם הפרנסה.

בשבת אומרים רצה, ודין שכחתו תמצא בסוף ברכת המזון. ‏ בְּשַׁבָּת וּבְחַגִּים אוֹמְרִים רְצֵה.

רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוַת יוֹם הַשְּׁבִיעִי הַשַּׁבָּת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ הַזֶּה. כִּי יוֹם זֶה גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ הוּא לְפָנֶיךָ לִשְׁבָּת־בּוֹ וְלָנוּחַ בּוֹ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ: בִּרְצוֹנְךָ הָנִיחַ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁלֹּא תְהֵי צָרָה וְיָגוֹן וַאֲנָחָה בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ. וְהַרְאֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּנֶחָמַת צִיּוֹן עִירֶךָ וּבְבִנְיַן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הַיְשׁוּעוֹת וּבַעַל הַנֶּחָמוֹת:

בראש חדש ויום טוב אומרים יעלה ויבא. ‏ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ חוֹל יוֹם טוֹב וּבְחַגִּים אוֹמְרִים יַעֲלֶה וְיָבוֹא.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ. וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ. וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ. לִפְלֵיטָה וּלְטוֹבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם

לראש חדש	לראש השנה	לסכות	לשמיני עצרת ושמחת תורה	לפסח	לשבועות
רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ	הַזִּכָּרוֹן	חַג הַסֻּכּוֹת	הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת	חַג הַמַּצּוֹת	חַג הַשָּׁבֻעוֹת

הַזֶּה. זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה. וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים. וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ. כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ. כִּי אֵל (מלך) חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

רצה וכו', בגמ' ברכות דף מ"ח ע"ב בשבת מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה ואומר קדושת היום באמצע ע"ש ופירש עליו הרי"ף שבשבת יש לשנות ברכה שלישית ולומר במקום רחם ה' אלהינו נחמנו ה' אלהינו וכו' וכן גם לסיימה מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים, ונוסחא זו לשבת הביאוה אבן ירחי וכל בו ואבודרהם וז"ל „נחמנו ה' אלהינו בציון עירך ושמחנו בבנין בית בחירתך ובמלכות בית דוד משיחך מהרה תחזירנה למקומה ורצה והחליצנו וכו' כי אתה הוא בעל הנחמות בא"י מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים", אבל הר"י כתב שאין לשנות בשבת עיקר הנוסחא רק שיכלול רצה והחליצנו שהיא קדושת היום באמצע הברכה, ועל פי טעמים ולמה תוספות והרא"ש לברכות מ"ח ע"ב וסמ"ג עשין כ"ז. ואיתא בפסחים דף ק"ה ע"א אבא ולולי י"ט יש כהן קדושה על הכוס ויש כהן הזכרה בברכת המזון, שבת וי"ט (ר"ל כיסים) אין כהן קדושה על הכוס ויש כהן הזכרה בברכת המזון, ופירש רש"י הזכרה בבהמ"ז, של שבת רצה והחליצנו, וי"ט יעלה ויבא עכ"ל. והנה נוסחת רצה והחליצנו נזכרת בירושלמי דשבת גם ויקרא רבה פ' ל"ד דף ר"ג, וז"ל, ובלשון יחלץ, אמר ר' אליעזר בן יעקב מה הלשון הזה, ישמע ויזין ישזיב ויניח, ישמע במה דאת אמר חלצה מבלו מעל עליו, יזין כד"א חלוצים תעברו, ישזיב כד"א חלצני ה' מאדם רע, יניח ובלשון יחלץ, מכאן תקנו חכמים לומר רצה והחליצנו בשבת עכ"ל. ונטלה לשון זו של החליצנו גם בשמנה עשרה דף ל"ח ופירש גם רש"י החליצנו וחזקנו. במצות רצונך הנו"ן בסגול כי פה הפסק מאמר הוא. הניח לנו, מוזי במעל מבורת בת, של' הניחו לעיף (ישעיה כ"ח, י"ב) ר"ל תן לנו מנוחה. ובסדור ר"ע כתוב הנח לנו, גם בעל ספר יסודה כתב שבטעות נוסחאות הנח ואין הפרש בין הנח להניח לק שהנח שרשו נוח והניח שרשו נוח עכ"ל ובאמת כן ברמב"ם הלכות ברכות פרק ב' הגירסה הנח, אבל הנכון לומר הניח שמשמעו מורה המנוחה בכ"מ רחוב פורשטאטער, ולא הנח שמשמעו השלמה דבר שמנוחתו בכ"מ אין רווח ותמצא, ובני אלומרים גם נוסחת מגן אבות הפשוט לשמו לקיים להם, ושניהם בקדושה, בלי מחלוקות ואף גרסת כן בנוסחה שם בהלכות תפלה פרק ט'. וראה לשעלה דף 56. והי' בן טו"ל ונכון וכן גם באבודרהם. בחופה על' יחיד כן מעוקר וכן בסדורי הספרדים, בעל הישועות, כמו שנאמר אני ה' מושיעך (ישעיה מ"ט כ"ו), ובעל הנחמות כמו שנאמר אנכי הוא מנחמכם (שם נ"א, י"ב).

כי אל חנון ורחום אתה, כן כתב אבודרהם בשם הראב"ד שיש לומר בנוסח יעלה ויבא של בהמ"ז ולא כי אל מלך חנון וכו' וכן כתב של"ה דף פ"ב ע"ב גם יוסף אומץ ס' תפ"ג, וכן סדר בעל אור חדש, ושמא כן לשון הכתוב נחמיה ט', ל"א.

וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, בֹּנֵה בְרַחֲמָיו יְרוּשָׁלָיִם. אָמֵן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, (הָאֵל) אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אַדִּירֵנוּ בּוֹרְאֵנוּ גֹּאֲלֵנוּ יוֹצְרֵנוּ קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב לַכֹּל שֶׁבְּכָל־יוֹם וָיוֹם הוּא הֵטִיב הוּא מֵטִיב הוּא יֵיטִיב לָנוּ: הוּא גְמָלָנוּ הוּא

בבית האבל יאמרו זה:

נַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־אֲבֵלֵי יְרוּשָׁלַיִם וְאֶת הָאֲבֵלִים הַמִּתְאַבְּלִים בָּאֵבֶל הַזֶּה, נַחֲמֵם מֵאֶבְלָם וְשַׂמְּחֵם מִיגוֹנָם, כָּאָמוּר כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם וּבִירוּשָׁלַיִם תְּנֻחָמוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְנַחֵם צִיּוֹן בְּבִנְיַן יְרוּשָׁלָיִם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָאֵל אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ, בּוֹרְאֵנוּ גֹּאֲלֵנוּ, קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב, הַמֶּלֶךְ הַחַי הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, אֵל אֱמֶת, דַּיָּן אֱמֶת, שׁוֹפֵט צֶדֶק (וְלוֹקֵחַ נְפָשׁוֹת בְּמִשְׁפָּט), וְשַׁלִּיט בְּעוֹלָמוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ כִּרְצוֹנוֹ, כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט.

ירושלים עיר הקדש, ישעיה נ״ב, א׳. נחמיה י״א, א׳. **בנה** הבי״ן בסגול בכל ל׳ בונה שעיקרו שהוא בסגול חוץ מן אחד שהוא בצרי ע״פ המסורת בונה ירושלם ה׳ (תהלים קמ״ז), והנה אם היינו אומרים בונה ירושלים אמן וכגרסת הגמרא, אז היה הנכון בנה בצרי, עכשו שנוהגים לומר בונה ברחמיו אין עוד מקום לצרי וצריך לקרות בסגול. ומה שחותמים בזה ברחמיו הטעם כדי לחתום בל׳ רחמים כמו שפותחים הברכה בל׳ רחמים וראה במט״מ ס׳ שכ״ה ועטרת זקנים סמן קפ״ח אות א׳. **ירושלים**, הלמ״ד נקמץ כמשפטו בהפסק, כי מלת אמן בלתי נחשבת דוגמת בתוככי ירושלם הללויה (תהלים קט״ז). **אמן**, אומרים אמן אחר הברכה (ברכות מ״ה ע״ב) כדי להבדיל בין ג׳ ברכות ראשונות שהן מן התורה לברכה הרביעית שהיא מדרבנן.

נחם ה׳ וכו׳ שמוסיפים בבית האבל בשבעת ימי אבלו בברכה שלישית מובא בס׳ רב עמרם ותניא ס׳ פ״ח ובכל בו ס׳ קט״ו ואבודרהם הלכות ברכות וש״ע י״ד ס׳ שע״ט. ולשון הנוסחא לקוחה ממסכת [illegible] כאיש אשר, ישעיה ס״ו, י״ג. מנחם ציון בבנין ירושלים, הנוסחאות מתחלפות בחתימת הברכה, וגרסתנו היא בי״ד ס׳ שע״ט.

האל אבינו וכו׳, ברכה זו שמה הטוב והמטיב, ואיננה מדאורייתא אלא מדרבנן (ברכות מ״ו) ותקנוה במעמד הרוגי ביתר, כמו שאמרו חז״ל בגמרא ברכות מ״ח ע״ב וסוף תענית, ומבואר יותר בירושלמי תענית פרק ד׳ גם באיכה רבה דף ע״א וז״ל כרם גדול היה לו לאדריאנוס י״ח מיל על י״ח מיל כמן טבריא לציפורי, והקיפו גדר מהרוגי ביתר ולא גזר עליהם שיקברו, עד שעמד מלך אחר וגזר עליהם ונקברו, [illegible] ביום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה נקבעה הטוב והמטיב, הטוב שלא הסריחו, והמטיב שניתנו לקבורה עכ״ל ואמנם בברכות דף מ״ט שצריך להזכיר בברכה זו ג׳ מלכיות (מלך העולם, מלכנו, המלך הטוב), אחת לגופה הברכה, ואחת כנגד רחם ה׳ ואחת כנגד נודה לך לפי שחסר בהם הזכרת מלכות שמים. ותקנו עוד להזכיר בה ג׳ הטבות וג׳ גמולות (הטיב מטיב ייטיב, גמלנו גומלנו יגמלנו) והוא ע״פ המדרש כמו שכתב הרא״ש בברכות פרק ז׳ סוף סמן כ״ב וז״ל אמרינן במדרש דצריך לומר בה שלש הטבות ושלש גמולות, ואפילו הכי איננה [illegible] כברוך דתיבות [illegible] קצרה דמעיקרא לא תקנו אלא הטוב והמטיב, ולבסוף הוסיפו בה דברים הללו עכ״ל. **האל אבינו**, וכן נוסח הרמב״ם והטור וכן גם נוסח הספרדים, אמנם אבודרהם כתב אין לומר האל דהא אמרינן אלהינו וכן כתב רב עמרם בברכה שלאחר המגלה עכ״ל וראה שם, ובאמת כראה כן גם מגרסת רש״י בברכות מ״ט ואף המגיה בסמן ב״ה נוהג כאר״י ה״ה אבינו מלכנו אדירנו וכו׳ וראה מ״ז סוף סמן קפ״ט. **יוצרנו**, איננו בנוסח הספרדים, גם הר״י הרמב״ם והמרדכי לא גרסו לו, וכן איננו בנוסח ברכה לאבל. **קדוש יעקב**, עפ״י ישעיה כ״ט, כ״ג. **רועה ישראל**, תהלים פ׳, ב׳. **הטוב והמטיב**, עפ״י תהלים קי״ט, ס״ח. **שבכל יום ויום**, כן הנוסח המקובל בס״ז נמן קפ״ט. ובלב״ם דף פ״ב כתב אין לומר בכל־יום ויום ולא שבכל, וגרסה זאת נמצאת יותר בנוסח הלבוש, וכן כתב הטור כמו שהוא כתוב הוא הטיב הוא מטיב הוא ייטיב לנו, הוא גמלנו הוא גומלנו הוא יגמלנו, כן מזכירים הרא״ש, תחלה בלשון עבר ואח״כ בהוה ואח״כ בעתיד. והספרדים אומרים, הוא הטיב לנו הוא מטיב לנו הוא ייטיב לנו, הוא גומלנו הוא גמלנו הוא

גְּמָלָנוּ הוּא יִגְמְלֵנוּ לָעַד לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְרֶוַח הַצָּלָה וְהַצְלָחָה בְּרָכָה וִישׁוּעָה נֶחָמָה פַּרְנָסָה וְכַלְכָּלָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְכָל־טוֹב, וּמִכָּל־טוּב אַל־יְחַסְּרֵנוּ:

וַאֲנַחְנוּ עַמּוֹ וַעֲבָדָיו. וְעַל־הַכֹּל אֲנַחְנוּ חַיָּבִים לְהוֹדוֹת לוֹ וּלְבָרְכוֹ. גּוֹדֵר פִּרְצוֹת יִשְׂרָאֵל הוּא יִגְדּוֹר אֶת־הַפִּרְצָה הַזֹּאת מֵעָלֵינוּ (אם אחר מברך יוסיף וּמֵעַל הָאֵבֶל הַזֶּה) לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם. הוּא יִגְמְלֵנוּ לָעַד חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים וְכָל־טוֹב, וּמִכָּל־טוּב אַל־יְחַסְּרֵנוּ:

הָרַחֲמָן. הוּא יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד:

הָרַחֲמָן. הוּא יִתְבָּרַךְ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

הָרַחֲמָן. הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים וְיִתְפָּאַר בָּנוּ לָנֶצַח נְצָחִים וְיִתְהַדַּר בָּנוּ לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים: הָרַחֲמָן. הוּא יְפַרְנְסֵנוּ

"יגמלנו" תחלה בלשון הוה ואח"כ בל' עבר ואח"כ לעתיד, וכן כתב אבן ירחי בשם מנהג צרפת ובעל זהב לשון ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך. חן וחסד וכו', ע"ו לשונות של טובה כנגד ע"ו סעודות שאוכלים בשבוע, וסמך לדבר ולאנחנו נברך י"ה (אור חדש). לעד חן וחסד ורחמים ורוח וכו' כן הנוסחא בסדורי הספרדים וכן גרסת אבודרהם וכן הוא בס' רב עמרם ורמב"ם ובכ"ל ע"פ תהלוך ל' עברית אשר הפעל גמל תמיד נאמרו יחס הכונה אל דבר הנגמל, כמו כי רעה גמלוך (בראשית נ') גמלתהו טוב (משלי ל"א), אבל לומר גמל פלוני את פלוני לדבר טוב הוא כנגד חק המליצה, וע"כ טעות מה שנמצא בסדורים לחן לחסד לרחמים ולרוח, ובאה ע"י שגרת הלשון שהיתה כך שגורה בפי הסופרים מתוך נוסחת יעלה ויבוא, וכבר העירותי עליה בס' תולדות חיים דף קכ"ג. גם יעב"ץ כבר פגע בנקודי הלשון ודחק ליישב כי עד ולרוח יתכן למשלם אל יגמלנו, ומן הצלה יקשר לטעם אל אל יחסרנו, אבל לא נתיישבו בזה הלמדין המתורות. ואם נדחק לפלין נגד הנוסחא הנגורה הזאת יותר טוב לומר עליה כי המאמר הכונה למשלת הגמול הוא מן הצלה והצלחה וכו' עד וכל טוב, ר"ל הקב"ה יגמלנו לעד הצלה והצלחה ברכה וכו', והמאמר לחן לחסד ולרחמים ולרוח הוא בא לבאר את אופן הגמול ר"ל הגמול של הצלה והצלחה וכו' אשר יגמלנו הקב"ה הגמול הזה יהיה לחן ולחסד ולרחמים ולרוח. וכל טוב, מוסב עוד לתחלה ר"ל הוא יגמלנו חן וחסד וכו' וכל טוב. ויש לדעת כי נקוד התבה בחולם בסדורי הספרדים וכן נקד גם אבודרהם ובעל אור זרוע דף ל"ג וכן בסדור ר"ע. אבל בעל ע"ת נקד וכל טוב ומכל טוב שניהם בחולם וכן גם חוו"ס בסדורו, והוא הנכון, כי הלשון הוא יגמלנו לעד חן וחסד וכו' וכל טוב הוא כלשון גמלתהו טוב (משלי ל"א, י"ב) והלשון ומכל טוב אל יחסרנו הוא כלשון לא יחסרו כל טוב (תהלים ל"ד, י"א) ובשניהם בחולם.

המלך החי וכו' נוסחא זו שאומרים בבית האבל מקורה בברכות מ"ו, ע"ב. ועיי' שמחות פרק י"ד. ולפי נוסח הרמב"ם הלכות ברכות פרק ב' ובטור א"ח ס' קפ"ט. ובלבוש ס' כ"ה, וס' קפ"ו. המלך החי, ע"ש אלהים חיים ומלך עולם (ירמיה י', י'). אל אמת, תהלים ל"א, ו'. ולוקח נפשות במשפט, בתפלות ואתה נותן ס' ע"ו אינכו גם הרי"ף ורמב"ם וסמ"ג לא גרסו לו, וכבר דברתי עליו בס' תולדות חיים דף קכ"ג. כי כל דרכיו משפט, דברים ל"ב, ד'. גודר פרצות ישראל, ע"ל גודר פרץ (ישעיה נ"ח, י"ב), והנוסחא כך היא מבוארת ש"ע י"ד ס' שע"ט.

הרחמן וכו'. סוף ברכת הטוב והמטיב הוא ומכל טוב אל יחסרנו, והבקשות של הרחמן וכו' סמוכות כן לברכת המזון, והלוסם בנוסחתן ובמספרן גדול מאד במנהגים החלוקים, כי כן בסדורי הספרדים במלאות י"ו בקשות מתחילות הרחמן והאשכנזים יש להם ט' הרחמן, והרמב"ם לא הביא אלא ג', ואבודרהם לא הביא דבר שנוסחתן רק אמר עליהן בכלל וז"ל ואומר הרחמן כל אחד ואחד כלשונו וכרצונו בשלם, ולמי תחוב הפסקה בין בהמ"ז לבהמ"ג, שהרי תקנו לאורח לברך לבעל הבית (ברכות דף מ"ו) באמת עלינו בברכת מילה שאומר אלהינו ואלהי אבותינו וכו' אחר שגמר בהמ"ג ומפסיק בין ברכה לברכה עכ"ל, והרבה כן מטם דברי הטור א"ח ס' קפ"ט, וכן כתב גם הכל בו שיוכל להאריך ברצונו בבקשות אלה, הרי לנו ברור כי בהמ"ז מעקרו נתיסדה עד ומכל טוב אל יחסרנו, והבקשות של הרחמן נתוספו אח"כ, ומדברי הכל בו נראה ל"ע נראה שבימי הגאונים הוסיפו כן הרחמן באלה,

בְּכָבוֹד: הָרַחֲמָן. הוּא יִשְׁבּוֹר עֻלֵּנוּ מֵעַל צַוָּארֵנוּ וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ: הָרַחֲמָן. הוּא יִשְׁלַח בְּרָכָה מְרֻבָּה בַּבַּיִת הַזֶּה וְעַל שֻׁלְחָן זֶה שֶׁאָכַלְנוּ עָלָיו: הָרַחֲמָן. הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת־אֵלִיָּה הַנָּבִיא זָכוּר לַטּוֹב וִיבַשֶּׂר־לָנוּ בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת:

*) הָרַחֲמָן. הוּא יְבָרֵךְ אֶת־(אָבִי) מוֹרִי בַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה. וְאֶת (אִמִּי) מוֹרָתִי בַּעֲלַת הַבַּיִת הַזֶּה. אוֹתָם וְאֶת־בֵּיתָם וְאֶת־זַרְעָם וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם. אוֹתָנוּ וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר לָנוּ. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרְכוּ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל. כֵּן יְבָרֵךְ אוֹתָנוּ כֻּלָּנוּ יַחַד בִּבְרָכָה שְׁלֵמָה. וְנֹאמַר אָמֵן:

בַּמָּרוֹם יְלַמְּדוּ עֲלֵיהֶם וְעָלֵינוּ זְכוּת שֶׁתְּהֵא לְמִשְׁמֶרֶת שָׁלוֹם. וְנִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְיָ וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ. וְנִמְצָא־חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:

---

*) הרחמן זה יאמר כל אחד כפי ענינו כגון מי שסמוך על שלחן אחרים לא יאמר אבי ואמי ובעל הבית הסמוך יאמר הָרַחֲמָן הוּא יְבָרֵךְ אוֹתִי וְאֶת אִשְׁתִּי (וְאֶת זַרְעִי) וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לִי כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרְכוּ וכו'. והסמוך על שלחן עצמו ואין לו אשה ובנים יאמר יְבָרֵךְ אוֹתִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לִי כְּמוֹ וכו'.

כי אמר גם כאן תשובות הגאונים ששונים אמן אחרי הרחמן. עֻלֵּנוּ, של גלות, והוא עפ"ה ויקרא כ"ו, י"ג. והוא יוליכנו וכו' לקוח מל' נוסחת אהבה רבה. אֵלִיָּה הנביא, כן הנכון כי הלשון עפ"ה מלאכי ג', כ"ג. וגם אליה כתיב בלי וו בסוף. ויבשר לנו עפ"ה ישעיה נ"ב, ז'. והיה הנכון ע"פ לשון הכתוב ויבשר אותנו ולא לנו. ובמקצת ספרים נמצא ויבשר לנו וכו' בנוסחא „ויברך אותנו כל אחד ואחד מאתנו בשמו". בשורות, כתוב מן בשורה (ש"ב ד' י') ובמלת הגורה הגורות. אבי מורי, כן כתב בעל אור זרוע שהוא ל' עברי ואין לומר אבא מארי שהוא ל' תרגום ועיין שם. כמו שנתברכו אבותינו, כן הנוסחא בכל בו סימן כ"ה ובאורחות חיים דף ל"ז וכן כתב בעל מט"מ ס' של"ז ובלקט לשעלה דף 239. בכל מכל כל, הוא מל' הגמרא ב"ב דף י"ז שלשה לא שלט בהן מלאך המות אברהם יצחק ויעקב משה אהרן ומרים, אברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו בכל מכל כל וכו', ומבואר יותר בב"ר פ' ס"ג וז"ל ויתן לו מעשר מכל, ר' יהודה בר סימון אומר עבה אותה ברכה אכלו ג' יתירות גדולות בעולם אברהם יצחק ויעקב, באברהם כתיב וה' ברך את אברהם בכל, ביצחק כתיב ואוכל מכל, ביעקב כתיב כי חנני אלהים וכי יש לי כל עכ"ל ובוונת המאמר שלא חסרו שום טובה שבעולם. ודע כי כן נוסחת הכל בו ואורחות חיים והרא"ש, ומט"מ. וכן במחזורי הספרדים ובכל ספרים טובים וכן שומר בוסר פ' עקב עמוד תקכ"ג, ומה שנמצא במקצת סדורים הנוסחא כמו שנתברכו אבותינו אברהם בכל יצחק מכל יעקב כל כן יברך וכו' משות ואת הלשון עלגים. ונאמר אמן, כן נוסחת הכל בו ואורחות חיים וכן הורה מג"א בסימן קפ"ט, נגד סברת מהרי"ל סוף ברכות ופוסקים אחרים מביאם מט"מ בס' של"ת.

במרום, נקטה נוסחאות ספרדים וכן בכל בו ס' כ"ה, ובנראה טעם היה עיקר הנוסחא לבוות טוב כן הברכה לבעל הבית וכן לגוונה „שמרום ילמדו עליו זכות שתהא משומרת לשלום, ישא ברכה מאת ה' וצדקה מאלהי ישעו וימצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם", והשינו אח"כ הלשון לברכה לכל המסובין. ילמדו, ענין משל בכל מ"י וכ"כ כמו בסנהדרין ע' המלמד חובה מלמד זכות, ותולין ב"ב אלו ג' אי' גברים שמלמדים זכות על ישראל, וכן פה הכונה, המלאכים המליצים טוב ילמדו עלינו זכות. שתהא, הזכות תהי לנו למשמרת שלום, ועל משה יהודה שיזכו בשמות ומה כי זכות ל' נקבה היא. ונשא ברכה ל' תהלים כ"ד, ה'. ויש לבחור בקריאת שאת להגיד הציר את הכ"ף שלא יבוא לידי חרוף. וכתוב בנמוקי מהרי"ל הלכות ר"ה שבגליל זה יש שאין אומרים כלל הנוסחא במרום, ויש שאומרים עפ"ה ה', אמנם הנכון שלא לשנות ל' הכתוב רק יזהרין בנגוח שלא יבליע האותיות (מט"מ ס' אל"מ). ונמצא חן, ל' משלי ג', ד'.

שבת הָרַחֲמָן, הוּא יַנְחִילֵנוּ יוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

מלר"ח הָרַחֲמָן, הוּא יְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת־הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה:

ליו"ט הָרַחֲמָן, הוּא יַנְחִילֵנוּ יוֹם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב:

מלר"ה הָרַחֲמָן, הוּא יְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת־הַשָּׁנָה הַזֹּאת לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה:

בחה"מ דסכות הָרַחֲמָן, הוּא יָקִים לָנוּ אֶת־סֻכַּת דָּוִיד הַנֹּפָלֶת:

*) הָרַחֲמָן, הוּא יְזַכֵּנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא· מַגְדִּל (בר"ח ובשבת וביו"ט אומרים מִגְדּוֹל) יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ

*) אם שכח לומר על הנסים אומר כאן נוסח זו:

הָרַחֲמָן, הוּא יַעֲשֶׂה־לָּנוּ נִסִּים וְנִפְלָאוֹת כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה. בִּימֵי וכו'.

אם שכח לומר רצה בשבת ונזכר קודם שהתחיל ברכת הטוב, אם הוא בסעודה ראשונה ושניה צריך לחזור לראש, ובסעודה שלישית אינו צריך; אבל אם נזכר קודם שהתחיל ברכת הטוב אומר שם נוסח זו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִבְרִית (ואם הוא ר"ח ושכח גם יעלה ויבא מוסיף וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְזִכָּרוֹן). בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת (ובר"ח מסיים וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים):

אם שכח לומר יעלה ויבא בראש חדש ונזכר אחר שהתחיל ברכת הטוב אינו צריך לחזור, אבל אם נזכר קודם שפתח ברכת הטוב אומר שם נוסח זו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן:

אם שכח לומר יעלה ויבא ביו"ט (אבל לא בחה"מ) ונזכר שהתחיל ברכת הטוב חוזר לראש, אבל אם נזכר קודם שהתחיל ברכת הטוב אומר שם נוסח זו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה, אֶת־יוֹם חַג (פלוני) הַזֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים:

ואם חל יו"ט בשבת ושכח רצה ויעלה ויבא כולל של שבת וי"ט כיחד ואומר:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִבְרִית וְיָמִים טוֹבִים לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה. אֶת־יוֹם חַג פלוני הַזֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים:

אם שכח יעלה ויבא בר"ה ונזכר שהתחיל ברכת הטוב אינו חוזר, ואם עוד לא התחיל הטוב אומר נוסח זו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל אֶת־יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה:

וכשחל ר"ה בשבת ושכח רצה ויעלה ויבא אומר:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִבְרִית וְיָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל, אֶת־יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן:

יום שכלו שבת, מבואר למעלה דף 246, והנכון פה לומר יום, ולא ליום כמו שהוא בכתבים מדויקים, כי הפעל הנחיל יקושר לאחריו דבר הנחלה ביום הבנות. יקים לנו את סכת, ע"פ הכתוב עמוס ט' י"א, וע"כ מגן דוד שלא י"ל. ויש שעוד מוסיפים „וכל תהי עוד מושפלת" והוא לקוח מקרובות הקליר ליום ב' דסכות. הוא יזכנו וכו' זה הרחמן מביאו גם הרשב"ם, והספרדים אומרים אותו בלשון מורחבת. לימות המשיח, ביאת משיח צדקנו. ולחיי העולם הבא, לעתיד. ומה שחותמים את ברכה"מ בפסוק כתב הרוקח בס' של"ו למי שאמר כחם בנך אברך אלוהים שהשביע לחם, וכתיב אחריו גם אצמיח קרן לדוד ערכתי נר למשיחי. שני פסוקים בסוף תהלים י"ח, נ"א. ובר"ח ובשבת וי"ט אומרים תחתיו מגדול ישועות שהוא פסוק בש"ב כ"ב, נ"א, והטעם משום על חלוף הלשון בשבת וי"ט כבר כתבתי בס' תולדות חיים דף קכ"ד שהוא כי מסדרי התפלה אחר שלא פה כ' פסוקים דומים לא רצו לתת יתרון לאחד על חברו וע"כ נתנו בפניהם ונתנו

לדוד ולזרעו עד־עולם: עשה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל־ישראל· ואמרו אמן:

יראו את־יי קדשיו כי אין מחסור ליראיו: כפירים רשו ורעבו, ודרשי יי לא־יחסרו כל־טוב: הודו ליי כי־טוב כי לעולם חסדו: פותח את־ידך ומשביע לכל־חי רצון: ברוך הגבר אשר יבטח ביי והיה יי מבטחו:

נער הייתי גם־זקנתי ולא־ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש־לחם:

יי עז לעמו יתן יי יברך את־עמו בשלום:

ברכת המזון בקצרה·

הפועלים והכנסים שמלאכתן מתבטל ואינן יכולות לברך כמט"ז כבוונה טוטל אמרו אותה בקצור ובכוונה, וזה נוסחה:

קנעלטע חוכר אמגרע קרער וקנוס לייטע ויה מלא לייט הובען דאז פאלשטענדיגע טישגעבעט איט געהאריגער אנדאכט צו פערריכטען, אוגען דאזיר דאז היער פאלגענדע פארעלען:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, הזן את־העולם כלו בטובו בחן בחסד וברחמים הוא נתן לחם לכל־בשר, כי לעולם חסדו: ובטובו הגדול תמיד לא־חסר לנו ואל־יחסר לנו מזון לעולם ועד: בעבור שמו הגדול כי הוא זן ומפרנס לכל ומטיב לכל ומכין מזון לכל־בריותיו אשר ברא· ברוך אתה יי, הזן את־הכל: נודה לך יי אלהינו על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ונתת לנו ברית ותורה חיים ומזון· ברוך אתה יי, על הארץ ועל המזון: רחם יי אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל מלכות בית דוד משיחך ותגדל מהרה כבוד הבית ונחמנו בכפלים· ברוך אתה יי, בונה ברחמיו ירושלים, אמן: ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, המלך הטוב והמטיב לנו הוא הטיב הוא מטיב הוא ייטיב לנו הוא גמלנו הוא גומלנו הוא יגמלנו לעד חן וחסד ורחמים ויזכנו לימות המשיח: עשה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל־ישראל· ואמרו אמן:

לגם מקומו לימי החול ולום מקומו לימי שבת וי"ט, והלשון מגדיל המשמעת ביותר למליצת הנוסח קשוים לתדיר, והלשון מגדול למיום תדיר. עושה שלום, נתשכ"ס גם במחזורי ספרדים לינגו, אלא נראה שסיום הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, וסיום הספרדים ה' עוז לעמו יתן וגו'. ומנהגם מוכיח שמה שלום במרומיו וכן הוא גם בנוסח תרומה רק ע"ה סוף עמוד ל"ת. ואם כן מיום בהמ"ז וקתמיוה בשלום ע"פ מה שכתוב ונתתי גשמיכם בעתם וגו' וכתוב אחריו ונתתי שלום בארץ, יקדה גמ"ב ומוכא בפירוש רש"י אמה תאמרו הרי מאכל הרי משתה אם אין שלום אין כלום ת"ל אחר כל זאת ונתתי שלום בארץ, מכאן שהשלום שקול כנגד הכל. ויש להעיד עוד כי כיחיד שמברך בהמ"ז לא יאמר ואמרו אמן אלא אמן לבד, מטעם שכתבתי למעלה בדף 106.

יראו את ה'. כפירים, תהלים ל"ד, י', וי"א. והמנהג לומר פסוקים אלו בלחש והטעם שלא יתביישו העניים, אלא עשירים כשאומרים כפירים רשו וגו', ועוד כשאומר שבכל אחתו נעשה שלום לכן אומרים אלו פסוקים בלחש להודיע שאינם עוד מטעמם בהמ"ז. הודו לה', תהלים קי"ח, א'. פותח, שם קמ"ה, ט"ז. ברוך הגבר, ירמיה י"ז ז'. נער הייתי, תהלים ל"ז, כ"ה. ואף זה הפסוק הרנה אומרים אותו וכן כל גם במחזורי הספרדים גם בסדור של יעב"ץ. ה' עז, שם כ"ט, י"א.

המזמן בהמ"ז על סעודת נשואין מוזגים לו ב' כוסות, ויקח המברך הכוס הא' בידו ויאמר בקול ונעימה.

דוי הסר וגם חרון· ואז אלם בשיר ירון·
נחנו מעגלי צדק· שעה ברכת בני ציון (ישרון):

ברשות מרנן ורבנן ורבותי· נברך אלהינו שהשמחה במעונו· ושאכלנו משלו: ועונים ברוך אלהינו שהשמחה במעונו· ושאכלנו משלו ובטובו חיינו: וחוזר המברך ואומר ברוך אלהינו שהשמחה במעונו· ושאכלנו משלו ובטובו חיינו: ברוך הוא וברוך שמו: וגו' ומברך בהמ"ז עד סופו.

וכשסיים יניח הכוס הראשון מידו, ויקח הכוס הב' ומוסיף לברך אלה הברכות:

ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם· שהכל ברא לכבודו:
ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם· יוצר האדם:
ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם· אשר יצר את האדם בצלמו· בצלם דמות תבניתו· והתקין לו ממנו בנין עדי עד· ברוך אתה יי' יוצר האדם:

דוי הסר, פיוט קטן חתום בו דונש הוא דונש בן לברט מחבר של שיר דרור יקרא שאומרים בזמירות של יום השבת, וכשיר ההוא כן נראה גם הזמר הזה במשקל יתד וב' תנועות רק שצריך תקון בשתי תבות שקלקלו בם סופרים ומדפיסים. דוי, ל' צער כמו מדוה ומעגין כל היום דוה, ולבי דוי (איכה א', כ"ב). אלם בשיר ירון עפ"י ישעיה ל"ה, ו'. נחנו מעגלי צדק עפ"י תהלים כ"ג, ג'. וכ"ל מעגלי בלתי מ"מ כדאה כנוסח שמשקל וכן הוא בסדר ברכות דפוס ויניציא, והמוגהים כראותם הפסוק בתהלים כ"ג תקנו לתקן ולכתוב במעגלי ושבשו. שעה, פנה, מל' ואל מנחתו לא שעה (בראשית ד' ה'). ברכת בני אהרן, כן היה כתוב ע"ת שמגרה, ויפה דבר, כי באמת כן הנוסחה בבי"י גם בסדר ברכות דפוס ויניציא, והנה מחבר הפיוט כיון בלשון הזה על עצמו כי הוא היה לוי, והסופרים אח"כ שינו וכתבו תחת בני אהרן בני ישרון כדי לעשות הלשון מכוונת יפה לכל איש ישראל ואף לאינו מזרע אהרן, אך השחיתו בתקונם את המשקל בזה. וע"כ אם נחליף לשון המחבר באמר שעה ברכת בני ציון וכוה המשקל על מכונו, ותשמר בני ציון ע"ד שנאמר בעקום בני ישראל ובמו בני ציון יגילו במלכם (תהלים קמ"ט), והנה מדוייק בזה, תמן כת אל ברכת המזון שמברכים בני ישראל. שהשמחה במעונו, כתובות דף ח', וכתב שם רש"י ז"ל קבלתי מרבותי בברכת שלכך נהגו לומר שהשמחה במעונו ולא כוללו או במקומו או בלשון אחר, לפי שמצינו בחגיגה פ' אין דורשין (דף י"ג, ב') שאמם רקיעין הן, וכלן רקיע שמים מעון מכון ועל ערבות, מעון שבו שלאכי השרת אומרים שירה, הוי אומר שהשמחה במעונו עכ"ל. וראה עוד בס' עקרים מאמר ג' פרק ט"ז.

שהכל ברא, ברכות אלו שמן ברכת חתנים ונקראו גם שבע ברכות ע"ש שמשמן בלחוך ברכת היין, ואיתא ברכתם שם' כלה מנין לברכת חתנים מן התורה, שנאמר ויברכו את רבקה. והנוסחה כולה בשם מסכת דף ח' ומתואה ברמב"ם הלכות ברכות פרק ב' והלכות אישות פרק י' ובסמ"ג עשין מ"ח. שהכל ברא לכבודו עפ"י ישעיה מ"ג, ז'. והודאה היא על בריאת העולם בכלל.

יוצר האדם עפ"י בראשית ב', ז'. והודאה היא על יצירת האדם בפרט.

אשר יצר את האדם, זו היא הודאה על יצירת הזוג של זכר ונקבה והלמות מין האנושי בנשמתו ושכלו. בצלמו, כמו שכתוב בראשית א' כ"ז. בצלם דמות תבניתו, פירושו, דמות תבניתו של אדם גם היא בצלם אלהים נבראת, והכוונה על יצירת חוה שגם אותה הקב"ה בדמות אדם הראשון וגם היא בצלם אלהים, כן מראה הענין במירוש שאמר זה אשר נתקנו מ רבים. ודי במודיע גורם לבצלם דמות תבניתו' ודאה בתשובות הרי"ף לאר' שאול הכהן דף י"ב גם מהלכות קדם דף ט"ב. והתקין לו לאדם. ממנו, מגופו ר"ל מצלעותיו. בנין עדי עד, את חוה, וקורא אותה בנין עפ"י ויבן ה'

שׂוֹשׂ תָּשִׂישׂ וְתָגֵל הָעֲקָרָה. בְּקִבּוּץ בָּנֶיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמֵּחַ תְּשַׂמַּח רֵעִים הָאֲהוּבִים. כְּשַׂמֵּחֲךָ יְצִירְךָ בְּגַן עֵדֶן מִקֶּדֶם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ חָתָן וְכַלָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּרָא שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה חָתָן וְכַלָּה. גִּילָה רִנָּה דִּיצָה וְחֶדְוָה. אַהֲבָה וְאַחֲוָה וְשָׁלוֹם וְרֵעוּת. מְהֵרָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִשָּׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלָיִם קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה. קוֹל מִצְהֲלוֹת חֲתָנִים מֵחֻפָּתָם וּנְעָרִים מִמִּשְׁתֵּה נְגִינָתָם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ הֶחָתָן עִם הַכַּלָּה:

וחוזר ונוטל הכוס הראשון ויברך **בורא פרי הגפן** ויטעם מב׳ הכוסות ויתן לחתן ולכלה ולכל המסובין.

אלהים את הצלע (בראשית ב׳ כ״ב), ופירוש עדי עד, נוהג לדורות, והטעם שע״י שניהם מתקיים מין האדם. והרי״א בתשובותיו לשאול הכהן גורס „בנין עדי עד", ולא מצאתי כן בספר זולתו.

שוש תשיש, ברכה זו נתקנה כנגד שמחת ירושלים העתידה שנמשלה לשמחת זוג חתן וכלה כבתוב ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך (ישעיה ס״ב, ה׳). והקדימו ברכה זו לברכת זוג חתן וכלה לפי שחייבים להעלות את ירושלים על ראש שמחתנו וכמו שכתוב תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי וגו׳ (תהלים קל״ז). וד׳ ברכות אלו סמוכות הן לברכה שלישית וע״כ אינן פותחות בברוך. **העקרה**, ירושלים שנ׳ רני עקרה (ישעיה נ״ד, א׳).

הרעים האהובים, הם החתן והכלה שנתקשרו יחד באהבתם להיות רעים זה לזה. ונוסח הגמרא הוא רעים האהובים, הראשון בלי ה״א, ובעל וי״ל תקן הרעים כדי להשוות השתואר לתואר ובכן, ואף כי נמצא יום הששי (בראשית א׳ ל״א) פרות הטובות (מ״א, כ״ו) נהר הגדול (ג״א י״ט, כ״ג) ואחרים אמרו השתואר בלתי ידיעה, הם נבונים ליוצאים מן הכלל. והספרדים אומרים רעים **אהובים** שניהם בלי ה״א, וכן נמצא רב עמרם ובאבודרהם, וגם זה יתכן. ובשאלתות דרב אחאי גאון סמן י״ו וברמב״ם הלכות ברכות פ׳ ב׳ גורס רעים האהובים. **כשמחך יצירך**, כמו ששמחת את אדם הראשון בהביאך את חוה לפניו. **משמח חתן וכלה**, ואין חותמים משמח החתן עם הכלה כמו בברכה האחרונה, והטעם מפני כי ברכה זאת תשמח היא רק בקשה לבקש רחמים על חתן וכלה שיהיו שמחים בהצלחה כל ימיהם לפיכך חותמים משמח חתן וכלה, ר״ל את שניהם, ואם היו חותמים החתן עם הכלה לא היה במשמע אלא שמחה לחתן בלבד שישמח בכלה ולא לכלה שתשמח בחתן. אבל הברכה האחרונה שהיא שבח והודאה להקב״ה שברא חדוה ודיבוק הוא שאמר ע״י שמחה וחדוה גם חותמים משמח החתן עם הכלה, שהוא לשון שמחת זה בזה.

אשר ברא ששון וכו׳ היא ברכה מכללת כל עניני הקודשים בריאת השמחה וגילת הגוף והנפש והשלום. **דיצה**, גם הוא ל׳ ששון ושמחה בל׳ חז״ל ובתורה ולפניו תדוץ דאבה (איוב מ״א, י״ד) וכן שמו אתה עמם תרגומו דוצו עמה דין (ישעיה ס״ו י׳) תגילה בישועתך תרגומו תדוץ בפורקנך (תהלים ט׳ ט״ו). **ורעות**, התחברות, מענין למען אחי ורעי אדברה נא שלום (תהלים קכ״ב, ח׳). והנה בנוסחת היא גרסת הגמרא והרי״ף והרא״ש והרמב״ם וסמ״ג. אבל הספרדים גורסים, „אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה אהבה ואחוה גילה דיצה שלום ורעות", ומחסרים ב׳ התבות רנה וחדוה, וכן חסרים ב׳ תבות אלה גם בנ׳ הבהיל ...
וכן כדי שיהיו כאן י׳ לשונות כנגד י׳ שלשלאות ... בערי יהודה, ל׳ ירמיה ל״ג, י׳. מצהלות, עליזות, מל׳ מהלי ... (ישעיה י״ב, ו׳). ונערים, פירושו, וקול מצהלות נערים. והספרדים גם ... משמח החתן עם הכלה, כן ...

ברכת אירוסין·

המברך לוקח כוס של יין בידו ומברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הָעֲרָיוֹת· וְאָסַר לָנוּ אֶת הָאֲרוּסוֹת וְהִתִּיר לָנוּ אֶת הַנְּשׂוּאוֹת לָנוּ עַל יְדֵי חֻפָּה וְקִדּוּשִׁין· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי חֻפָּה וְקִדּוּשִׁין:

ושותה החתן והכלה. ואחרי כן החתן מקדש לו את הכלה בטבעת קידושין ואומר:

הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּטַבַּעַת זוֹ כְּדַת משֶׁה וְיִשְׂרָאֵל:

וקורים הכתובה. ואחרי כן מברכים על כוס שני בורא פרי הגפן ואומרים ו׳ הברכות שהכל ברא לכבודו וגו׳ הסדורים למעלה בהמשך לנשואין (דף 563).

פ׳ ק״א והתניא כס׳ כ״א וכן הוא בסדר ברכות דפוס ויניציא וכן הוא במחזור רומא. ויש לדעת כי במחזור רומא נמצא קודם חתימת ברכה זו עוד תוספת בענין פיוט וע״ס א״ב וז״ל: אשא תפלה, בעד חתן וכלה, גנים רב עלילה, דרשם לשם ולתהלה, העץ פרי לגדלה, והגפן תת חילה, זיתים סביבות לשלחה, תנינים עלי שור גמלה, טכוסי כבוד תורה וגדולה, ימין ושמאל לפרוץ בארצות נחלה, כח חפי גבור אשפתם תמלא, לא ייגעו לריק ולא יילדו לבהלה, ספות עת ושבטי ממשלה, נאותי מחמד לרומם בהלולים למעלה, שריגי ענף פרוח תפרח בגילה, צמחי קטותם רבבות לכפלה, שוש תשיש בה׳ עליהם חזק גם הוא ישיש כמשוש חתן על כלה, ככתוב כי יבעל בחור וגו׳, ונאמר והיה כעץ שתול על מים וגו׳, ונאמר והיה כעץ שתול על פלגי וגו׳ ונאמר שיר המעלות אשרי כל ירא וגו׳ (כל המזמור), ונאמר כי תשיתהו ברכות וגו׳ ונאמר יהי מקורך ברוך וגו׳ בא״י משמח החתן עם הכלה.

בא״י וכו׳, ברכת אירוסין הלא היא כסדרה בגמר׳ כתובות דף ז׳, ע״ב. ומביאה הרמב״ם בהלכות אישות פרק ג׳. וצונו על העריות כן נוסח הגמרא, ופירש אבודרהם ז״ל מנו על הרחקת העריות או כמו למנוע מן העריות, והוא כמו ונשמרתם לכם פסל תמונת כל אשר צוך ה׳ אלהיך (דברים ד׳ כ״ג) כלומר שמנע אלא למצות, ועלאתי בתשובת שאלה להרמב״ם שהוא גורס והבדילנו מן העריות עכ״ל, ואמנם כן גם גרסת הרמב״ם בהלכות אישות פ׳ י׳ וכתב עליה בעל מגיד משנה שהיא כן הנכונה. העריות, הקטן מן הערוה בגת (מכה א׳, י״א) בפלם חרפה תרפות. ואסר לנו את הארוסות, פירש רש״י מדרבנן הוא שגזרו על היחוד של פנויה ואף ארוסה לא התירו עד שיכנסם לחופה וברכה עכ״ל ואע״פ שאיסור זה מדרבנן מברך עליו וכמו שמברכים על נר חנוכה ומקרא מגלה. הנשואות לנו, כן הגיה רבינו תם, וז״ל נראה שמצות לנו ע״י חופה. על ידי חפה וקדושין, פירש ע״י ברכת חופה שהיא גומרת את הקדושין. ובעל המאור בחלק א׳ שער ה׳ כתב שמסתבר לומר על ידי חפה בקדושין בבי״ת וטעות וקדושין נתקנה ע״י הזמן סברת אות ו״ו ואות בי״ת*). וכן בס״ע אה״ע ס׳ ל״ד בקדושין בבי״ת, גם בס׳ אמת אחכים (ליוורנא שנת תקכ״ו) הדפיסו כן. אמנם בעל נחלת שבעה (דף ל״ג, א׳) יישב הגרסה וקדושין בוי״ו. ועוד לדעת כי בשאלתות דרב אחאי גאון סמן י״ג הנוסחא על ידי קדושין וחפה. וקדושין, משקל תלמודי הוא וענינו ל׳ הזמנה והכנה, ומל׳ וקדשתם היום, ויקדש את העם (שמות י״ט, י׳. י״ד) התקדשו למחר (במדבר י״א, י״ח) והמיסם המתורגמים כל׳ הזמנה. מקדש עמו ישראל וכו׳ חתמת עמו לימנך בגמרא ולא בשאלתות דרב אחאי ולא גם רב עמרם, והרמב״ם חותם בלבד מקדש ישראל, וכן בס״ע אה״ע ס׳ ל״ד. ומוסיפים אחר כבגמר׳ מיימוני, ועיין עוד על אודות הברכה בהרא״ש לכתובות דף ז׳ גם באבודרהם.

הרי את מקודשת לי, קדושין דף ה׳, ע״ב.

---

*) עיין לשונו הובא גם לעיל למעלה דף 268.

על היין מברך לפניו ביי׳ם גענוססע דעז וויינעז.	על תבשיל מן ה׳ מיני דגן איבער קוכען, קאנפעקט ע״ג.
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:	בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת:

ברכה אחרונה.

דער זעגענשפרוך נאך דערען גענוס.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עַל

על היין מברכין לאחריו. נאך וויין.	על פירות משבעת ארץ ישראל. נאך טרויבען, פייגען, אוליווען, דאטטעלן אונד גראנאטעפפעלן.	על מעשה קדרה מה׳ מיני דגן. נאך מעהלשפייזען.	כשאכל מן ה׳ מיני דגן גם שתה יין. ווען מאן בעקקווערק געגעססען אונד צוגלייך וויין געטרונקען.
הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן	הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ	הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה	הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן

וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה שֶׁרָצִיתָ וְהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ לֶאֱכוֹל מִפִּרְיָהּ וְלִשְׂבּוֹעַ מִטּוּבָהּ. רַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וְעַל מִזְבְּחֶךָ וְעַל הֵיכָלֶךָ וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשַׂמְּחֵנוּ בְּבִנְיָנָהּ. וְנֹאכַל מִפִּרְיָהּ וְנִשְׂבַּע מִטּוּבָהּ וּנְבָרֶכְךָ עָלֶיהָ בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה:

בשבת וּרְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה:

בר״ח וְזָכְרֵנוּ לְטוֹבָה בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה:

בי״ט וְשַׂמְּחֵנוּ בְּיוֹם חַג (פלוני) הַזֶּה:

בר״ה וְזָכְרֵנוּ לְטוֹבָה בְּיוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה:

כִּי אַתָּה יְיָ טוֹב וּמֵטִיב לַכֹּל, וְנוֹדֶה לְּךָ עַל הָאָרֶץ

וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן:	וְעַל הַפֵּרוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאָרֶץ וְעַל הַפֵּרוֹת:	וְעַל הַמִּחְיָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּחְיָה:	וְעַל הַמִּחְיָה וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּחְיָה וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן:

בורא פרי הגפן, משנה ברכות דף ל״ה. בורא מיני מזונות, שם דף ל״ז, ב׳. על הגפן ועל וכו׳ ברכה זו שהיא מעין שלש, כי נכלל בה מעין ג׳ הברכות של בהמ״ז, כיצד, על המחיה ועל הכלכלה הוא מעין ברכת הזן, ועל ארץ חמדה הוא מעין ברכת הארץ, רחם ה׳ אלהינו הוא מעין ברכת בונה ירושלים וחו״מ שיש בה נ״כ כי אתה ה׳ טוב ומטיב כנגד ברכת הטוב והמטיב, לא קראוה אלא מעין שלש ולא מעין ארבע, כשמר שברכה רביעית של בהמ״ז רק מדרבנן היא. ויש אומרים כי אתה ה׳ טוב ומטיב לכל הוא לא נתקן מתחלה רק לברכת היין שהיא על הגפן ועל פרי הגפן ונתקן כנגד הטוב והמטיב האומרים על שתי היין (ברכות ל״ה, ב׳), אלא שנתנו לומר נוסחה זו גם על ה׳ מיני דגן והפירות. והברכה מוזכרת בברכות דף מ״ד, ונוסחה בירושלמי בהלכות ברכות סוף פרק ג׳, ויש בה מעט חלופי נוסחאות במחזורים. ועל תנובת השדה, לשון יחזקאל ל״ו, ל׳. והרמב״ם אינו גורס לו וגם ברוקח איננו, והבל״ח

אחר יין ואכל פירות הארץ מברך:

על־הגפן ועל־פרי הגפן ועל־העץ ועל־פרי העץ וחותם על־הארץ ועל־הגפן ועל־הפרות. ברוך אתה יי, על־הארץ ועל־הגפן ועל־הפרות:

אכל מן ה' מיני דגן וגם מפירות הארץ מברך:

על־המחיה ועל־הכלכלה ועל־העץ ועל־פרי העץ וחותם על־הארץ ועל־המחיה ועל־הפרות. ברוך אתה יי, על־הארץ ועל־המחיה ועל־הפרות:

אכל מן ה' מיני דגן וגם מפירות הארץ ושתה יין כולל שלשתם יחד בברכתו ואומר:

על־המחיה ועל־הכלכלה על־הגפן ועל־פרי הגפן על־העץ ועל־פרי העץ וחותם על־הארץ ועל־המחיה ועל־הגפן ועל־הפרות. ברוך אתה יי, על־הארץ ועל־המחיה ועל־הגפן ועל־הפרות:

על שתיית מים ועל שכר: איבער וואסער אדער געטראנקע (אויסער ויין):

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, שהכל נהיה בדברו:

על פרי העץ: ביי'ם געניסע פון בוימפריכטען:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, בורא פרי העץ:

על פרי הארץ: ביי'ם געניסע פון ערדפריכטען:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, בורא פרי האדמה:

ואחרי שתיית מים או אכילת פרי מברך: נאך דעם געניסע איזער דיעזער:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה־שבראת להחיות (בהם) נפש כל־חי, ברוך חי העולמים:

דף ל"ה ע"ב אינו טפל. ועל תנובת השדה כי אם על ה' מיני דגן וכן הוא בכל בו, ונראה טור א"ח ס' ר"ח. והנחלת לאבותינו, אבודרהם גורס והנחלת את אבותינו, וכן בריטב"ם. לאכול מפריה ולשבוע מטובה, אינו בסדר"ע ולא בכל"ה גם הספרדים אין אומרים אותו גם בסדור יעב"ץ אינו, אמנם בגמרא אינו, וכן גורסים רב עמרם והרא"ש והטור והרוקח וכל בו ואבודרהם. ונמצא טליא לשון זו גם בתוספ' דף י"ז. ושמחנו בבנינה, וכן בסדר"ע. והשל"ה גורס ושמחנו בה והוא בגרסת הגמרא. ונאכל מפריה ונשבע מטובה, אינו בגמרא ולא גם' רב עמרם ולא בריטב"ם גם הספרדים אין אומרים אותו, אבל בסדור עניאו נכם בעל מלבוש גדולות, וכן בשל"ה. ונברכך עליה בקדשה ובטהרה, גם זה אינו בגמרא וגם' רב עמרם, אבל הריטב"ם מביאו. וזכרנו לטובה ביום ראש החדש הזה, כן הנוסחא ובטו אשיא שוד ובכל"ה וכן הוא בסדור של ר' עוריאל גם של ר' זלמן לונדן. כי אתה ה' טוב ומטיב לכל וכן גם רב עמרם, וגרסת אבודרהם היא „כי אל טוב ומטיב אתה", וכן היא בכל בו וכן במטור ופרח פרק י'. על הארץ ועל הפרות, ר"ל על הארץ המוציאה את הפירות, ברכות דף מ"ד וש"נ. ואם אכל פירות ארץ ישראל בין בא"י בין בח"ל חותם על הארץ ועל פרותיה.

שהכל נהיה בדברו, משנה ברכות דף מ', ע"ב. נהיה היו"ד בסגול והוא בינוני כפעל עבר נעשה סיג, וכן כל ברכות המהנין אמורות בל' בינוני כמו בורא, המוציא, הנותן, עושה, כי מודים אנחנו על שהקב"ה פועל תמיד ובכל עת הטובות לנו והשגחתו תמיד על טבע הבריאה שלא תסור ממנו מתנה אשר נוח אותה לצלמן כה, וחכו ג"כ שנאמר בתפלה המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית. בורא פרי העץ, משנה ברכות ל"ה. בורא פרי האדמה, שם. בורא נפשות וכו' מקורה בברכות דף ל"ז. וש"נ. דף לא כאן שם המנחה בשלמותה ובתוספות שנויים אותה כזה"ל „בא"י אמ"ה בורא נפשות רבות וחסרונם ועל כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי ברוך חי העולמים", ופירשו וחסרונם כמו לחם ומים שאי אפשר בלא הם, ועל כל מה שברא, כלומר על כל מה שבעולם שאם אם לא נבראו יכולים העולם לחיות בלא הם, אלא נבראו כי אם לתענוג כמו תפוחים וכיוצא בהם עכ"ל אמנם גדול הדוחק בפירוש זה, ונראה הנכון כי מן ברוך עד וחסרונן הוא מן הקריאה אל השם כלומר ברוך אתה ה' אשר אתה הוא בורא נפשות רבות וחסרונן, ואח"כ יאמר על מה יהיה ברוך, על כל מה שברא וגו' על זאת הוא ברוך. וגם טליא הלשון מיושבת ואין גם קושי כלל. וחסרונן בנו"ן כן הוא במשנה ברכות מ"ד וברמב"ם (ברכות ל"ז ופרקין י"ג, ב') ובאבודרהם וכן במנהג כמו אחר יהיו ובכל"ל מי שמצ על ברכות שבוא ל' נקבה. ופירשו אשר כל מה שאמר לבכות לנפשות, ר"ל מכל מקום ובל"א היוצרן בע-חוי. שבראת כן הנוסחא בעירובין דף י"ד, ע"ב גם בתפילת בלא פ' ה' וכן הוא כעל ש"ע מנן ר"ג. ובברכות דף ל"ז הנוסחא שברא בל' נסתר, וכן גורס הר"י אם רשב"א

על ריח עשב: איבער וואהלריעכענדע קרייטער:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא עִשְׂבוֹת בְּשָׂמִים:

על ריח פרי: איבער וואהלריעכענדע פריכטע:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַנּוֹתֵן רֵיחַ טוֹב בַּפֵּרוֹת:

על ריח בשמים: איבער געווירצע:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים:

על ריח עץ בושם: איבער וואהלריעכענדעס האלץ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים:

על שמן אפרסמון: איבער וואהלריעכענדעס אהל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא שֶׁמֶן עָרֵב:

הרואה ברקים, וכוכבים המעופפים, ומזהריות, והרים רמים, וכן הרואה החמה כראשית אבת מחזור הגדול בתקופת ניסן בבוקר יום ד', מברך: ביי'ם אנבליקקע דעז בליטצעס, שטערנשנוּפּפּען, וועטטערלייכטען, אהחער געבירגע, גראָססער וויסטען, ספריכט מאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

דף פ"ב, וכן באבודרהם. והנה הטור בסימן ר"ו מביא בתחלה הנוסח אשר ואח"כ שניה הנוסח אשר ולא הכריע, אמנם בעל מגיד ומשנה דף ט' כתב בפירוש צריך שאומר על כל מה שבראת ולא על כל מה שברא, ונוסחת המנוסח הזאת היותר מתיישבת בלשון, וכן היא בכל בו ס' כ"ד גם בט"ז ס' ר"ג; וכן היא במחזורי רו"כ ויטרי ורי"פ: להחיות בהם, נקוד הספרדים לא בשלא"ה תנה בהם, ומסתגר: ברוך חי העולמים, אתיבה זו אינגה בגמרא שלנו, אבל היא ע"פ גמרא ירושלמי ברכות פרק ו' משנה ראשונה שם נוסח החתימה כך הוא ,,אשר ברא נפשות רבות להחיות בהן נפש כל חי ברוך אתה ה' חי העולמים" ובהלכות רבו אלתי גאון פ' יתרו סמן כ"א הנוסח ,,בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שברא ברוך חי העולמים" והראב"ם בפירושו למסכת ברכות פ"ד גורס ,,בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שברא, ברוך אל חי העולמים". גם בספרו מאור הגדול ס' ק"א (והוא ס' ל"א בתשובותיו דפוס ירדה) כתב שאין תיבה לברכה זו, ר"ל שאין אומרים בנוסה ברוך אתה ה', וכן כתב גם הרא"ש בתשובה קכ"ם. חי העולמים, הי בגלוי בן נקוד הסמיכות מן השם האחד חי [לא מן חיים בה אחרת בטעות כ"ל הדקוולטי טוכח בתוספות ר"ם סוף מס' תמיד גם בעל וי"ל ס' קל"א. כי בן חיים אחת אם הסמיכה, נופל על שם החיות וכל"א דאו לעבען, יאמר בסמיכות חי], והרי חות מנוי למ"ד כ"א ובכלם די אחות בסמיכות די (ויקרא ס' ז'. ישעיה פ', ט"ו), וכן הוא במקרא בדניאל י"ב, ז' וישבע בחי העולם והוא מולר סמוך ותרגומו ,,בייא דעם לעבעדיגען דער וועלט" או ,,בייא דעם לעבעדיגען דער עוויגקייט" כמו איטן תנת העולם על הנצחיות או על העולם הנגלה, ואם היה נקוד בחי העולם היה במשמע שמנו בחי אשר הוא העולם בל"א ביי'ם לעבעדיגען, ריח וואס ויהיה זה סמון גדול בסגנה, אך כאן האומר חי העולמים במשמע עוזבריו כחי והעולמים והיה הריסות שמבמעות, וע"כ הסרת גדול לין חי בגרי ויהי בפתח ול"ל חי העולמים ופירושו ה' אשר הוא חי אל העולמים. אבל כאשר נאמר עולמים או עולם בלי ה"א הידיעה או יפה יתכן נ"כ לנקד חי עולמים חי עולם בפתח אלו במשמעו כמו חי לעולמים חי לעולם וכן נמלא בפיוט המדרש והאמונה לחי עולמים בנל חזון ותרה, ומי שכתב לאוהדהם בשם בעל השולחן ח"ל וזה טוב לומר חי העולמים בל' הבתות ויהבע בחי העולם, לרמוז על העולמות כי הוא חיים וקיימם, ואם כמתך לומר שהוא חי וקים בכני עולמות העולם הזה והעולם הבא; טוב הוא עכ"ל, ולפונו אם תהי בוונתך שהוא חי לעולמי עד או תוכל לנקד חי אך צריך שתאמר או חי עולמים, והוא נכון ורלה עוד בס' אור יקרם דף ל"ג, ב', גם בס' הרכסים לבקעה לברלשית ב', כ"ב: בורא עשבות בשמים, ברכות מ"ג, ע"ב. וגם גורס עשבי, אך במקרא אין על עשב הוא עשבות (משלי כ"ז, כ"ה) אלי המקרא טועה שהוא סבוחד לנו ונקוד עשבי אינכו טבוחד (ובמ"ז לא"ח ס' רט"ז אות י"ב יש טעות). הנותן ריח, ברכות מ"ג, ב'. בורא מיני, שם מ"ג, ע"א. בורא עצי, שם. בורא שמן, שם. עושה מעשה בראשית, ברכות נ"ט. ול"ע. וכן גרסת הרמ"ג והטור א"ח ס' רכ"ז ושו"ע ס'

על רעם וזועות וברק: ביים דאָנער, שטורעמווינד אָדער ערדבעבען:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, שכחו וגבורתו מלא עולם:

הרואה את הקשת בעננים: ביי'ם אנבליקען דעם רעגענבאָגען:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, זוכר הברית ונאמן בבריתו וקים במאמרו:

הרואה אילנות בעת פריחתם בניסן ביי'ם ערשטען אנבליקען בליהענדער
נאמר מימן מברך ברכת האילנות: ביימע אים פֿריהלינג זיך:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, שלא חסר בעולמו דבר וברא בו בריות טובות ואילנות טובים להנות בהם בני אדם:

הרואה אילנות טובות ביי'ם ערבליקען פֿאָרציגליכער געוועכסע
ובריות נאות מברך: אָדער אויסגעצייכנעט שעהנער געשעפֿטע:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, שככה לו בעולמו:

הרואה אדם משונה: ביי'ם ערבליקען אייגענטימליכער אָדער ריזען:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, משנה הבריות:

בנה או קנה בית או ביי'ם אנקויף אייגענעס הויזעס, אָדער נייען קליידער א. ד. גל.,
כלים ומלבושים מברך: ואחרית ביי'ם גענוס אייגענער פֿרוכטע נייען שפייזע ספריהט אום:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, שהחינו וקימנו והגיענו לזמן הזה:

הלובש מלבוש חדש: ביי'ם אנציהען אייגענע נייען קליידער ספריכט אום:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, מלביש ערמים:

על שמועות טובות לו ולאחרים: ביי'ם עמפֿאַנג איינער גליקליכען בחשמחה:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, הטוב והמטיב:

על שמועות רעות וכן הקורע על מתו או הרואה בתי כנסיות בחורבן: ביי'ם עמפֿאַנג איינער טרויריגען נאכריכט:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, דין האמת:

הרואה את חברו שנתרפא ביי'ם ווידערזעהען וויינע פֿריינדע דער אָן איינער
מחליו מברך: שווערען קראַנקהייט גענעזען ספריכט אום:

בריך רחמנא מלכא דעלמא די יהבך לן ולא יהבך לעפרא:

קמ"ח. אך הרי"ף והטוש"ע והמוללהם גורסים עושה בראשית, והפוך הלשון ראה לעיל דף 58. שכחו וגבורתו, ברכות נ"ד. זוכר הברית, שם דף נ"ט ולהם נתוספות שם ובהגהות מיימוני הלכות ברכות פ' י' אות ב' ויוסף אומן ס' שע"ג. זוכר הברית, כמו שכתוב וזכרתי את בריתי (בראשית ט', ט"ו). ונאמן בבריתו, שלא יעבירנו אף כשהם הרשעים. וקים במאמרו, פירושו אפילו לא היה בריות שלמד שמקיים ולא יהיה עוד מבול כרוך הוא שיקיים מאמרו. שלא חסר בעולמו, ברכות מ"ג, ב' ור"ה דף י"א. ואילנות טובים, אילן ל' זכר הוא אף כי יתרבה כמתי נקבה, כמו אבות לוחות והמאירים, וה"ב כ"ל טובים וכן הוא בטש"ק ס' קמ"ח. להנות בהם כן בטי"ל ובכן, והוא מקור פיעל כמו הנה דתמות להנות (שופטים י"ח, ט') מן הנה, ור"ל השם הוא מהנה באילנות הטובים את בני אדם, ושלם תלמודיות היא ושעה ל' תועלת, והועיל לא יועילו תרגומו והנאה לא יהנון (ירמיה ב', ל"א). והטש"ג עיין ב"ז ובטש"ק ס' קמ"ח והרקות חיים הלכות ברכות פ' מ"ה המוסיף לקבות פקס אף היא תמבן ולו פירושו בני אדם יהיו נהנים מן האלנות. שככה לו, ברכות נ"ח, ב', ומנהגות ל' מינים. משנה הבריות, שם. שהחינו, ברכות נ"ד. וראה למעלה דף 366. מלביש, ברכות דף ס' ולהלן שם בהלכ"ג ס' ע"ו. הטוב והמטיב, ברכות נ"ד. דין האמת, שם ופסחים נ'. והנוסח האמת כ"ל בלשון במשנה וגמרא וכל הפוסקים ולכן כ"ל דזו היו"ד נמחק כי הטלה מטוכה. בריך רחמנא,

הרואה את חכמי התורה ואומות העולם...

הרואה את חכמי ישראל יאמר: ווער זייכען געזעהען פֿרייכד נאָך חייכען יאָהרע לו אחר י"ב חדשים: ווידער ערבליקט, ספריכט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְחַיֵּה מֵתִים:

הרואה בתי כנסיות ישראל ווען אמן ווידערערשטאַנדענע ביישובן יאמר: געטטעסהייזער זיעהט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מַצִּיב גְּבוּל אַלְמָנָה:

הרואה חכם בחכמת התורה: זיעהט אמן חייכען ווייזען אין דער תורה, זאָ ספריכט אמן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁחָלַק מֵחָכְמָתוֹ לִירֵאָיו:

הרואה חכם בחכמת העולם: זיעהט אמן חייכען אַנדערגען וועלטווייזען, זאָ ספריכט אמן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן מֵחָכְמָתוֹ לְבָשָׂר וָדָם:

הרואה מלך זיעהט אמן חייכען רעגענטען הוואגעבען פֿאָן ואויליו: זייכען גרעסטען, זאָ ספריכט אמן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן מִכְּבוֹדוֹ לְבָשָׂר וָדָם:

הרואה מקום שנו בײַ'ם ווידערזעהען חייכעס אָרטעס, וואָ אמן חייכער נעשה לו נס שנאמר: גרעסטען געפֿאַהר ענטגאַנגען איזט, ספריכט אמן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּמָּקוֹם הַזֶּה:

ואם הוא מקום שנעשה נס לאבותינו, אומר שעשה נס לאבותינו במקום הזה. ואם נעשה שם נס לאביו, אומר לאבותי, ואם לרבו אומר לרבי.

הרואה ים אוקינוס: זאָ אמן דאַז וועלטמעער זיעהט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה אֶת־הַיָּם הַגָּדוֹל:

הקובע מזוזה מברך: בײַ'ם אַנבריגגען דער מזוזה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִקְבּוֹעַ מְזוּזָה:

העושה מעקה לגגו או כותל וגדר ווען אמן חייכע חייכלייכנג אום דען ברונכען אָדער סביב לבורו להסיר המכשול יברך: איין געלאַנדער אום דאַז פֿלאַטטע דאַך אַנלעגט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה:

הפודה כרם רבעי מברך: ווער זייכען ווייכבערג אים פֿיערטען יאָהרע הויזעט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־פִּדְיוֹן כֶּרֶם רְבָעִי:

ברכות נ"ח, ב', והאה בברא"ג שם. נם נ'נוס פ' רי"ט. מחיה מתים, שם נ"ח, ב'. מציב גבול, שם. והוא עפ"ם מבלי פ"ו, כ"ט. שחלק מחכמתו, שנתן מחכמתו, שנתן מכבודו, ברכות דף נ"ח ודלה מלומר ר' יוחנן במגלה פ"ז. שעשה לי נס, ברכות נ"ד. שעשה את הים הגדול, שם, וכן גרסת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וסמ"ג וסמ"ק ורוקח ואורחות חיים וכל בו ואבודרהם וכן הוא בסדורי הספרדים וכן נכתוב ברכות דפוס ויניציא וכן הורה בעל מג"א בס' רכ"ח. לקבוע מזוזה, ירושלמי ברכות פ' ט' והלכות דר' אחאי גאון ס' קמ"ה והרמב"ם הלכות תפלין פ' ה' הלכה ז' וסמ"ג עשין כ"ג וכ"ה. לעשות מעקה, כן גרס אבודרהם וכן הוא ברמב"ם הלכות ברכות פ' י"א וסמ"ג עשין כ"ג ושאלתות דר' אחאי ס' קמ"ם היא על המעקה. כרם רבעי, כן הספרים רוה"ג ובכ"ל, ולא רביעי כמו אצל האבודרהם, וטעמו כרם בן ד' שנים וכמו שמסורת המשנה ברכות עם' מרה, וכן בברכות דף ל"ה ופאה פ' ז' ושעבר צבי פ' ה' וספרי פ' כנא כרם רבעי, כמו רבעי, כולן בלא יו"ד [illegible]

עסה שקמח של ה' מיני דגן הבלושה במים ובלילתה עבה לאפות ממנה פת ויש בה לפחות השעור של מ"ג ביצים וחומש ביצה צריך להפריש ממנה חלה ולתן על הפרשתה. והמצוה הזאת היא על האשה, ואם אין לו אשה המצוה על האיש, וכן כשאשתו יולדת או חולה יקיים הוא את המצוה ולא יעשה ע"י אשה אחרת. והחלה המופרשת צריך לשרפה. וזאת הברכה:

ווען מאן איינען ברויט־טייג פאן מעהר־ געמאכט דרייא פפונד מעהל מיט וואסער אנגעקנעטעט, זא נימט מאן איין שטיקכען דאפאן אב פערברעננט (חלה) אונד דאבייא פאלגענדע ברכה צו זאגען:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִן־הָעִסָּה:

כלים של זכוכית או של מתכת כשטובלים יברך:

ווען מאן מעטאללענע אדער גלעזערנע געפעסע טובל איזט שפריכט מאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־טְבִילַת כֶּלִי (ואם הם רבים יאמר כֵּלִים):

האשה הטובלת טבילת מצוה, וכן הגר שנתגייר וטובל, צריך לברך:

ווען מאן איין געזעטצליך פארגעשריבענעס רייניגונגסבאד נימט, שפריכט מאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־הַטְּבִילָה:

ערוב תחומין·

מי שיש לו לילך לדבר מצוה חוץ לתחום בשבת או בי"ט יערב בערב שבת או בעי"ט ערובי תחומין. וכלל יעשה, יקח מזון לשתי סעודות ויניחהו בתוך האלפים אמה שחוץ לעירו ויקנה שם שביתתו ויאמר הברכה, ואז אע"פ שחזר ולן בביתו יחשב לו כאילו שבת במקום שהניח שם את הסעודות, ומותר לו לטייל מסביבות ממקום שהניח שם הערוב עוד אלפים אמה. ויקח לערוב דבר מזון שלא יוצאת בשערה כגון בכל הם. ואם הוא מערב לאחרים יאמר בדין ערובא יהא שרא לפלוני או לבני מקום פלוני וכו' וצריך להודיעם, שאין מערבין לו לאדם אלא לדעתו. וקודם שמניח הערוב מברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־מִצְוַת עֵרוּב:

בְּדֵין עֵרוּבָא יְהֵא שָׁרֵא לָנָא לְמֵאזַל מֵאַתְרָא הָדֵין תְּרֵין אַלְפִין אַמִּין:

קודש, ואע"פ שלא נמצא במקרא שלישי רבעי, נסמוך על קבלת בעלי המשנה שהם קבלו הקריאה הנכונה מאבותיהם בעלי הלשון הלמודיים, וראה שרשי רד"ק ערך ימן גם בבאור הבנת המקרא לרוו"ה במראות ט"ג, פ'. ושלמי בשמ"ק פ' רע"ח וז"ל לברם רבעי כילד יעשה, ילקט מל' רוחות הכרם ומעות בידו ועומד באמצע הכרם ואומר נפ"י אע"ה אקנ"ו על פדיום הכרם, (וכן הנוסח בשאלתות דר' אחאי גאון פ' ק' וכה"ג הלכות ערלה), ואומר כוכן שבית המקדש קיים היו פירות. רבעי להקדש ועכשו יהי רצון שיהיו המעות האלו לקדש והפירות חולין, ומעות זורקם או שורפם. נעתק מסדר ברכות דת קעדיה עכ"ל, וראה גם' כל ם פ' ל"ב. להפריש חלה מן העסה, חלוקי דעות בנוסח הברכה יש מן הפוסקים אומרים להפריש תרומה, ויש אומרים להפריש חלה, ויש אומרים להפריש תרומה חלה, והר"ש בפירושו לחלה ב', ג' כתב להפריש חלה מן העסה, וכן העמיד יעב"ץ בסדורו וכתב עליה שכן הוא הנוסח הנכון, ועל פיהו הסכים גם רוו"ה. והנה טולא הנוסחא הוא הפסוק ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה (במדבר ט"ו, כ'), כל' המשנה יאמר ל' עסה במקום ל' עריסה ול' הפרשה במקום ל' הרמה, כמו המפרש חלתו, העסה נטמאת ויוצאת כחלה (חלה ב', ה') כילד מפרישין חלה (פסחים מ"ו), וע"כ הנוסח להפריש חלה מן העסה הוא כל' הכתוב להרים חלה מן העריסה. ותבת חלה שרשה חלל ובמשקל פעלה מן כלל שפחה מן שפח, ומירש חז"ל בפירושו הכתוב והקבלה שהוא מל' אשר נטע כרם ולא חללו (דברים כ', ו') ונקרא כן החלק המופרש מן העסה חלה ע"ש שעושה את העסה חולין, כי קודם הפרשת החלה היתה העסה אסורה באכילה והחלה מתירה אותה מאסורה להיות חולין. והנה אין הוראת חלה במקום הזה כפשר חלה שבמקרא אשר משמן עוגה, והם שבחלו המתרגמים אתרגם כל חלה שבמקרא גריצתא ורק בפסוק ראשית עריסותיכם הניח שם חלה כמו שהוא ולא תרגמו. על טבילת כלי, י"ד ס' ק"ב. על הטבילה, ברכות נ"א פסחים דף ז' ע"ב.

בדין ערובא וכו' כן מביאו בעל ווי"ל בל' ארמי ובמנהגות אשר ערובים שגם הם בל' ארמי, וכן מביאו גם האטודרהם בל' ארמי. וברמב"ם הלכות ערובין סוף פ' ו' ובאליהות חיים ובכל בו ובטור א"ח ר' ת"ו בל' עברי, וכן סדה יעב"ץ. והקדוק הלשון מבואר למעלה דף 345.

יש שאומרים תחנה וודוי קודם שיקראו ק"ש על המטה.
איינינע שפרעכען פאר קריאת שמע ערשט פאלגענדע תחנה אונד ודוי.

רבונו של עולם, הרי אני מוחל לכל מי שהכעיס והקניט אותי או שחטא כנגדי בין בגופי בין בממוני בין בכבודי בין בכל אשר לי בין באונס בין ברצון בין בשוגג בין במזיד בין במחשבה בין בדבור בין במעשה, ולא יענש אדם בגללי: ויהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שלא אחטא עוד ולא אעשה הרע בעיניך, ומה שחטאתי לפניך מרק ברחמיך הרבים אבל לא על ידי יסורים וחלים רעים: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך, יי צורי וגואלי. אמן:

הרי אני מוסר נפשי ורוחי ונשמתי על קדשת השם יתברך, ברוך הוא וברוך שמו:

רבונו של עולם, הנני באתי להפיל תחנתי לפניך ולבקש רחמים מלפני כסא כבודך, אשר אם יבא עת פקודתי לטול את נשמתי שלא ישלוט בי יצר הרע להעבירני על אחת מכל מצותיך הן מצות עשה הן מצות לא תעשה אבל תקרבני בה שתצא נשמתי בקדשה ובטהרה ותבא אל נשמות צדיקי וחסידי ישראל ואל נשמות אברהם יצחק ויעקב אל מקום חפצי. ותמיד יהיה לי בר לבב עד יום מותי להאמין בשמך הגדול עד רגע האחרון שלחיי שאתה אמת ומשה עבדך אמת ותורתו אמת ואתה יחיד ומיוחד ואין יחודות כמוך בשום פנים, היה הוה ויהיה, יי מלך יי מלך יי ימלך לעולם ועד, כי אין כמוך באלהים ואין בלתך בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד. ברוך הוא וברוך שמו לעד. ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

ויתודה ויאמר אשמנו וכו' ויתכוין להתודות על החטאים הידועים לו במתנה ובקשה כמו בתו.

אלהינו ואלהי אבותינו. תבוא לפניך תפלתנו, ואל תתעלם מתחנתנו. שאין אנחנו עזי פנים וקשי ערף לומר לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו צדיקים אנחנו ולא חטאנו. אבל אנחנו חטאנו:

אשמנו. בגדנו. גזלנו. דברנו דפי. העוינו. והרשענו. זדנו. חמסנו. טפלנו שקר. יעצנו רע. כזבנו. לצנו. מרדנו. נאצנו. סררנו. עוינו. פשענו. צררנו. קשינו ערף. רשענו. שחתנו. תעבנו. תעינו. תעתענו. סרנו ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לנו: ואתה צדיק על כל הבא עלינו. כי אמת עשית, ואנחנו הרשענו: מה נאמר לפניך יושב מרום, ומה נספר לפניך שוכן שחקים. הלא כל הנסתרות והנגלות אתה יודע: אתה יודע רזי עולם, ותעלומות סתרי כל חי: אתה חופש כל חדרי בטן ובוחן כליות ולב: אין כל דבר נעלם ממך, ואין נסתר מנגד עיניך: ובכן יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו. שתסלח לנו על כל חטאתינו, ותמחל לנו על כל עונותינו ותכפר לנו על כל פשעינו:

סדר קריאת שמע על המטה

הנכנס לישן יברך המפיל ויקרא ק"ש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמַּפִּיל חֶבְלֵי שֵׁנָה עַל עֵינַי וּתְנוּמָה עַל עַפְעַפָּי: וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתַּשְׁכִּיבֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַעֲמִידֵנִי לְשָׁלוֹם, וְאַל יְבַהֲלוּנִי רַעְיוֹנַי וַחֲלוֹמוֹת רָעִים וְהַרְהוֹרִים רָעִים, וּתְהִי מִטָּתִי שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ, וְהָאֵר עֵינַי פֶּן אִישַׁן הַמָּוֶת, כִּי אַתָּה הַמֵּאִיר לְאִישׁוֹן בַּת עָיִן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמֵּאִיר לָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדוֹ:

אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן.

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד:

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: ויש מוסיפים גם פ' והיה ופ' ציצית.

המפיל חבלי, מובאה הברכה בברכות דף ס' ע"ב, והנוסחא שם קרובה לנוסחתנו, גם נמצאת בסדר רב עמרם גם ברמב"ם הלכות תפלה ריש פרק ז' הנוסחא שונה, וכן בסמ"ג עשין כ"ז ובסמ"ק ס' קמ"ט, רוקח ס' שנ"ג, ואורחות חיים דין ק"ג. והנוסחא שלנו היא כמעט ע"פ נוסחת הרא"ש ברכות פרק ט' ס' כ"ג, והטור א"ח ס' רל"ט. וראה גם מג"א שם, ומעשה רוקח להלכות תפלה פ' ז'. חבלי שנה, יש מפרשים מענין חבלי בוץ (אסתר א', ו') ר"ל כי ע"י מיתרים השינה אגודות וקשורות כביכול, וכ"ה בפתרון רבנו סעדיה, וי"מ ל' חלק כמו חבלי מנשה (יהושע י"ז, ה') ולב' המפרשים היה ראוי לומר חבלי בפתח ואינו כן בשום ספר, גם אין טעם לפירושים הללו, והעקר שהוא ל' חבלי יולדה (הושע י"ג, י"ג) כי השער יותר מדאי יאחזוהו צירים וחבלים עד שיישן, כי השינה הוטבעה בכל בעלי חיים לצורך גדול והטבע יכריחם אליה. על עיני וכו' מבואר למעלה דף 42. יבהלוני רעיוני, ע' דניאל ד', ט"ז. והרהורים, מחשבות, והה"א בפתח כמו בדניאל ד', ב'. ותהי מטתי שלמה לפניך, שלא יהא פסול בזרעי, ועיין רש"י לבראשית מ"ז, ל"א. והאר עיני פן אישן המות, ל' תהלים י"ג, ד'. לאישון בת עין, ל' תהלים י"ז, ח'. ותרגם שם הארמי גלגל די בבליעות עינא.

שמע, בברכות דף ד' ע"ב אמר ר' יהושע בן לוי, אע"פ שקרא אדם ק"ש בבהכ"נ מצוה לקרותו על מטתו, אמר ר' יוסי מאי קרא, רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה, ואמר רב נחמן, אם תלמיד חכם הוא אין צריך, אמר אביי אף ת"ח מיבעי ליה למימר חד פסוקא דרחמי כגון בידך אפקיד רוחי עכ"ל. וגם דף ס' ע"ב הנכנס לישן על מטתו אומר משמע ישראל עד והיה אם שמוע עכ"ל וראה גם שבועות ט"ו. ובמדרש תהלים מזמור ד' הקורא שמע בבהכ"נ ערבית יוצא ידי חובתו, שחרית לא יצא אא"כ חוזר וקורא על מטתו, מה טעם, כדי להבריח את המזיקין. ואיתא במדרש ויכלו (העתיקו הרוקח), בשעה אחד מישראל ישן, ואינו ישן עד שממליך להקב"ה, לא ישכב עד שיאמר שמע ואומר ה' אלהינו ה' אחד, והמלאכים אומרים אחריו שם של הקב"ה ומהללים עליו ומלאכים אחריו ברוך שם כבוד מלכותו ועד, והוא נמשך כזה, והוקף בנוה לילה ואומר אחר שמע בידך אפקיד, והאומרים בלילה אומרין אותו לשומרי היום, שנ' בנהי לה' משומרים לבקר עכ"ל ובמלא ג"כ בתנחומא פ' בלק. וכתב אחריהם, יש אנשים בקורין ק"ש שלפני המטה מברכין בה"י אע"פ שקבלו לקבל עליהם עול מלכות שמים ולהמליכו בלבב שלם, ושעות הוא כיום שמפני אך אומרים בבהכ"נ עיקר הוא אינה אלא רשות עכ"ל וראה בתוספות לרא"ש ברכות ובחולין דף ק"ה.

וִיהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה
יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ:

יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן: אֹמַר לַיְיָ מַחְסִי
וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח בּוֹ: כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר
הַוּוֹת: בְּאֶבְרָתוֹ יָסֶךְ לָךְ וְתַחַת כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה וְסֹחֵרָה
אֲמִתּוֹ: לֹא תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם: מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל
יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם: יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ
אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ: רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה: כִּי
אַתָּה יְיָ מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ: לֹא תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה
וְנֶגַע לֹא יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ: כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל
דְּרָכֶיךָ: עַל כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ: עַל שַׁחַל
וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין: כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ
כִּי יָדַע שְׁמִי: יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ
וַאֲכַבְּדֵהוּ: אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי: ארך ימים וכו'.

יְיָ מָה רַבּוּ צָרָי רַבִּים קָמִים עָלָי: רַבִּים אֹמְרִים לְנַפְשִׁי
אֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ בֵאלֹהִים סֶלָה: וְאַתָּה יְיָ מָגֵן בַּעֲדִי כְּבוֹדִי
וּמֵרִים רֹאשִׁי: קוֹלִי אֶל יְיָ אֶקְרָא וַיַּעֲנֵנִי מֵהַר קָדְשׁוֹ סֶלָה:
אֲנִי שָׁכַבְתִּי וָאִישָׁנָה הֱקִיצוֹתִי כִּי יְיָ יִסְמְכֵנִי: לֹא אִירָא
מֵרִבְבוֹת עָם אֲשֶׁר סָבִיב שָׁתוּ עָלָי: קוּמָה יְיָ הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהַי
כִּי הִכִּיתָ אֶת כָּל אֹיְבַי לֶחִי שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ: לַיְיָ הַיְשׁוּעָה
עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה:

הַשְׁכִּיבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם, וְהַעֲמִידֵנוּ מַלְכֵּנוּ לְחַיִּים, וּפְרוֹשׂ
עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ, וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ, וְהוֹשִׁיעֵנוּ

ויהי נעם, יושב בסתר וגו', הוא שיר של פגעים ונתקן לאמרו ע"פ שבועות דף ט"ו, ע"ב ר' יהושע בן לוי אמר להו לכהני קראי בתהלי.

ה' מה רבו, גם הוא שיר של פגעים כאמור בירושלמי שבת פרק ו' ואיתא שם של פגעים, ה' מה רבו צרי וכל המזמור יושב בסתר עליון עד כי אתה ה' מחסי עליון שמת מעונך.

השכיבנו, ברוך ה' ביום וגו' נוסח נמצא בסדור ר' ל"ע, גם כשמתחילים ובסליחות חיים. ואומרים אותם כלא יחידות בכתב כשמור כי תפילתם אינה אלא לבקשה כתפלה (מע"ש ס' אל"ג).

לְמַעַן שְׁמֶךָ. וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ וְהָסֵר מֵעָלֵינוּ אוֹיֵב דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וְיָגוֹן. וְהָסֵר שָׂטָן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ. וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ. כִּי אֵל שׁוֹמְרֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ אָתָּה. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה. וּשְׁמוֹר צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם.

בָּרוּךְ יְיָ בַּיּוֹם. בָּרוּךְ יְיָ בַּלָּיְלָה. בָּרוּךְ יְיָ בְּשָׁכְבֵנוּ. בָּרוּךְ יְיָ בְּקוּמֵנוּ: כִּי בְיָדְךָ נַפְשׁוֹת הַחַיִּים וְהַמֵּתִים. אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חָי וְרוּחַ כָּל־בְּשַׂר אִישׁ: בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָה אוֹתִי יְיָ אֵל אֱמֶת: אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם יַחֵד שִׁמְךָ וְקַיֵּם מַלְכוּתְךָ תָּמִיד וּמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: יִרְאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׂמַח לִבֵּנוּ וְתָגֵל נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתְךָ בֶּאֱמֶת. בֶּאֱמֹר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ. יְיָ מֶלֶךְ. יְיָ מָלָךְ. יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלֹךְ בְּכָבוֹד. כִּי אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה:

הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל־רָע יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק. וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: וַיֹּאמֶר אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל־חֻקָּיו כָּל־הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא־אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְיָ רֹפְאֶךָ: וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר יְיָ בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְיָ בְּךָ הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלָםִ הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ: הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל: כֻּלָּם אֲחֻזֵי חֶרֶב מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה. אִישׁ חַרְבּוֹ עַל־יְרֵכוֹ מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת: יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

המלאך וכו׳ הם פסוקי דרחמי נוספו ע״פ מאמר אביי מכות דף ד׳ ע״ב שהעתקתי למעלה, ומביאם הכל בו ס׳ כ״ט וז״ל ואומר פסוקי דרחמי כגון ברוך ה׳ ביום וכגון ויאמר ה׳ אל השטן וכו׳ ה׳ ישמרך מכל רע וכו׳ בידך אפקיד רוחי וכו׳ וברכת כהנים (והוא לקוח ממחזור ויטרי), ויש אומרים ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה׳ אלהיך וכו׳ הנה מטתו שלשלמה וכו׳ ביפיני אל וכו׳ ומאריך בפסוקי דרחמי כאשר ירצה עכ״ל וכן מביאם גם אחרונים ומוסיף שור הפסוק את ממך לא תמוט. המלאך, בראשית מ״ח, ט״ז. ויאמר אם, שמות ט״ו, כ״ו. ויאמר ה׳ אל השטן, זכריה ג׳, ב׳. הנה מטתו, שיר ג׳, ז׳. וח׳. יברכך, במדבר ו׳, כ״ד. ובסיבת ג׳ פסוקים אלה ע״פ תנחומא פ׳ נשא הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים, אלו ששים אותיות שבברכת כהנים, כלם אחוזי חרב, שכל אחד ואחד שמו אל

הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ג"פ

לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ: לִישׁוּעָתְךָ יְיָ קִוִּיתִי: קִוִּיתִי יְיָ לִישׁוּעָתְךָ: קִוִּיתִי לִישׁוּעָתְךָ יְיָ: יְיָ לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי: יְיָ קִוִּיתִי לִישׁוּעָתְךָ:

בְּשֵׁם יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. מִימִינִי מִיכָאֵל. וּמִשְּׂמֹאלִי גַּבְרִיאֵל. וּמִלְּפָנַי אוּרִיאֵל. וּמֵאֲחוֹרַי רְפָאֵל. וְעַל רֹאשִׁי שְׁכִינַת אֵל: ג"פ

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. אַשְׁרֵי כָּל־יְרֵא יְיָ הַהֹלֵךְ בִּדְרָכָיו: יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ: אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ. בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ: הִנֵּה כִי־כֵן יְבֹרַךְ גָּבֶר יְרֵא יְיָ: יְבָרֶכְךָ יְיָ מִצִּיּוֹן וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלָיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל:

רִגְזוּ וְאַל־תֶּחֱטָאוּ. אִמְרוּ בִלְבַבְכֶם עַל־מִשְׁכַּבְכֶם וְדֹמּוּ סֶלָה: ג"פ

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מָלַךְ בְּטֶרֶם כָּל־יְצִיר נִבְרָא:
לְעֵת נַעֲשָׂה בְחֶפְצוֹ כֹּל אֲזַי מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא:
וְאַחֲרֵי כִּכְלוֹת הַכֹּל לְבַדּוֹ יִמְלוֹךְ נוֹרָא:
וְהוּא הָיָה וְהוּא הֹוֶה וְהוּא יִהְיֶה בְּתִפְאָרָה:
וְהוּא אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי לְהַמְשִׁיל לוֹ לְהַחְבִּירָה:
בְּלִי רֵאשִׁית בְּלִי תַכְלִית וְלוֹ הָעֹז וְהַמִּשְׂרָה:
וְהוּא אֵלִי וְחַי גֹּאֲלִי וְצוּר חֶבְלִי בְּעֵת צָרָה:
וְהוּא נִסִּי וּמָנוֹס לִי מְנָת כּוֹסִי בְּיוֹם אֶקְרָא:
בְּיָדוֹ אַפְקִיד רוּחִי בְּעֵת אִישַׁן וְאָעִירָה:
וְעִם רוּחִי גְּוִיָּתִי יְיָ לִי וְלֹא אִירָא:

סקל"ס מבר ט וס'. הנה לא ינום תהלים קכ"א, ד'. ור"ל אף כי עת השינה היא עת הסכנה הנה הוא שומר ישראל לא ינום ולא יישן וע"כ לא נירא ולא נפחד כי הוא ישמרנו מכל רע ועין השגחתו תמיד עלינו. והנה גם בס' אבן יקרה דף ל"ט (דפוס חדש). לישועתך, בראשית מ"ט, י"ח. ויש לאמרה בכפל פנים ע"פ א"ב דף קכ"ג, כ'. ושמ"ע סמן א"ב והלאה וכן הוא בסדור יעב"ץ גם בסוף ברכות השחר ותפלה. בשם ה', מובאה מכל נו פ' כ"ט, ויסוד הסמיכה זו במדבר רבה פ' ב' דף ר"א בשם אמרו הקב"ה ד' רוחות ובנגד ד' תהלים אף כן סיבב לכסאו ד' מלאכים מיכאל גבריאל אוריאל רפאל, מיכאל מימינו וכו' ובפרקי דר"א פ' ד' אומר בתות של מלאכי השרת מקלסין לפני הקב"ה, מחנה ראשונה של מיכאל מימינו, מחנה ב' של גבריאל משמאלו, מחנה ג' של אוריאל מלפניו, מחנה ד' של רפאל מאחוריו ושכינתו של הקב"ה באמצע וכו' עכ"ל והנה גם בתרגום איוב כ"ה, ב'. אוריאל, פי' בנוסח בנקודה בנוקבא (זה"א ו', ס' פ"ל, כ'. זה"ב י"ג, ב'.) רגזו, תהלים ד', ה'. אדון עולם אומרים פיוט זה בתחנונה בעבור סיומו בידו אפקיד רוחי וכו', והנה פה שבתבתי על אודותיו בראש תפלת השחר.

יש מוסיפים עוד לומר ד׳ מזמורים ראשונים של תהלים.
אייניגע שפרעכען אויך פאָלגענדע פיער קאַפּיטעל פון תהלים, א. ב. ג. ד.

אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא עָמָד וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב: כִּי אִם־בְּתוֹרַת יְיָ חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה: וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל־פַּלְגֵי מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ: לֹא־כֵן הָרְשָׁעִים כִּי אִם־כַּמֹּץ אֲשֶׁר־תִּדְּפֶנּוּ רוּחַ: עַל־כֵּן לֹא־יָקֻמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט וְחַטָּאִים בַּעֲדַת צַדִּיקִים: כִּי־יוֹדֵעַ יְיָ דֶּרֶךְ צַדִּיקִים וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֹּאבֵד:

לָמָּה רָגְשׁוּ גוֹיִם וּלְאֻמִּים יֶהְגּוּ־רִיק: יִתְיַצְּבוּ מַלְכֵי־אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ־יָחַד עַל־יְיָ וְעַל־מְשִׁיחוֹ: נְנַתְּקָה אֶת־מוֹסְרוֹתֵימוֹ וְנַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבֹתֵימוֹ: יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק אֲדֹנָי יִלְעַג־לָמוֹ: אָז יְדַבֵּר אֵלֵימוֹ בְאַפּוֹ וּבַחֲרוֹנוֹ יְבַהֲלֵמוֹ: וַאֲנִי נָסַכְתִּי מַלְכִּי עַל־צִיּוֹן הַר־קָדְשִׁי: אֲסַפְּרָה אֶל חֹק· יְיָ אָמַר אֵלַי בְּנִי אַתָּה אֲנִי הַיּוֹם יְלִדְתִּיךָ: שְׁאַל מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה גוֹיִם נַחֲלָתֶךָ וַאֲחֻזָּתְךָ אַפְסֵי־אָרֶץ: תְּרֹעֵם בְּשֵׁבֶט בַּרְזֶל כִּכְלִי יוֹצֵר תְּנַפְּצֵם: וְעַתָּה מְלָכִים הַשְׂכִּילוּ הִוָּסְרוּ שֹׁפְטֵי אָרֶץ: עִבְדוּ אֶת־יְיָ בְּיִרְאָה וְגִילוּ בִּרְעָדָה: נַשְּׁקוּ־בַר פֶּן־יֶאֱנַף וְתֹאבְדוּ דֶרֶךְ כִּי־יִבְעַר כִּמְעַט אַפּוֹ אַשְׁרֵי כָּל־חוֹסֵי בוֹ:

מִזְמוֹר לְדָוִד בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם בְּנוֹ: יְיָ מָה־רַבּוּ צָרָי רַבִּים קָמִים עָלָי: רַבִּים אֹמְרִים לְנַפְשִׁי אֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ בֵאלֹהִים סֶלָה: וְאַתָּה יְיָ מָגֵן בַּעֲדִי כְּבוֹדִי וּמֵרִים רֹאשִׁי: קוֹלִי אֶל־יְיָ אֶקְרָא וַיַּעֲנֵנִי מֵהַר קָדְשׁוֹ סֶלָה: אֲנִי שָׁכַבְתִּי וָאִישָׁנָה הֱקִיצוֹתִי כִּי יְיָ יִסְמְכֵנִי: לֹא־אִירָא מֵרִבְבוֹת עָם אֲשֶׁר סָבִיב שָׁתוּ עָלָי: קוּמָה יְיָ הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהַי כִּי־הִכִּיתָ אֶת־כָּל־אֹיְבַי לֶחִי שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ: לַייָ הַיְשׁוּעָה עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה:

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת מִזְמוֹר לְדָוִד: בְּקָרְאִי עֲנֵנִי אֱלֹהֵי צִדְקִי בַּצָּר הִרְחַבְתָּ לִּי חָנֵּנִי וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי: בְּנֵי־אִישׁ עַד־מֶה כְבוֹדִי לִכְלִמָּה תֶּאֱהָבוּן רִיק תְּבַקְשׁוּ כָזָב סֶלָה: וּדְעוּ כִּי־הִפְלָה יְיָ חָסִיד לוֹ יְיָ יִשְׁמַע בְּקָרְאִי אֵלָיו: רִגְזוּ וְאַל־תֶּחֱטָאוּ אִמְרוּ בִלְבַבְכֶם עַל־מִשְׁכַּבְכֶם וְדֹמּוּ סֶלָה: זִבְחוּ זִבְחֵי־צֶדֶק וּבִטְחוּ אֶל־יְיָ: רַבִּים אֹמְרִים מִי־יַרְאֵנוּ טוֹב· נְסָה־עָלֵינוּ אוֹר פָּנֶיךָ יְיָ: נָתַתָּה שִׂמְחָה בְלִבִּי מֵעֵת דְּגָנָם וְתִירוֹשָׁם רָבּוּ: בְּשָׁלוֹם יַחְדָּו אֶשְׁכְּבָה וְאִישָׁן כִּי־אַתָּה יְיָ לְבָדָד לָבֶטַח תּוֹשִׁיבֵנִי:

שִׁוִּיתִי יְיָ לְנֶגְדִּי תָמִיד כִּי מִימִינִי בַּל־אֶמּוֹט:

שָׁמְרֵנִי אֵל כִּי־חָסִיתִי בָךְ:

ויֹשים ידו על מזוזת הפתח ויאמר:
היערויף געהמע מאן דער טהירע זעגע דיח הַנד אויף דיח מזוזה אונד שפרעכע:

יְיָ שֹׁמְרִי, יְיָ צִלִּי, עַל־יַד יְמִינִי: יְיָ יִשְׁמָר־צֵאתִי וּבוֹאִי לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: שַׁדַּי יִשְׁמְרֵנִי מִיֵּצֶר הָרָע: שַׁדַּי יִשְׁמְרֵנִי מִכָּל־חֳלָיִים רָעִים וּמֵחֲלוֹמוֹת רָעִים וּמִמִּקְרֶה לַיְלָה:

בְּכָל־דְּרָכֶיךָ דָעֵהוּ וְהוּא יְיַשֵּׁר אֹרְחֹתֶיךָ: ג״פ.

אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי־עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי־בָא מוֹעֵד: בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָה אוֹתִי יְיָ אֵל אֱמֶת: אִם־תִּשְׁכַּב לֹא תִפְחָד וְשָׁכַבְתָּ וְעָרְבָה שְׁנָתֶךָ: שָׁמְרֵנִי כְּאִישׁוֹן בַּת־עָיִן בְּצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנִי: בְּטוֹב אָלִין אָקִיץ בְּרַחֲמִים:

אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי, רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה:
סֶלָה תְּסוֹבְבֵנִי פַלֵּט רָנֵּי תִּצְּרֵנִי מִצַּר לִי סֵתֶר אַתָּה: ג״פ.

תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת־פָּנֶיךָ נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח:

יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: ג״פ.

יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: ג״פ.

יְיָ הוֹשִׁיעָה. הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ: ג״פ.

ואח״כ מלכך שלשתם יחד ואומר אותם ג׳ פעמים.

סדר הטבת חלום.

הרואה חלום ונפשו עגומה עליו ייטיבנו בפני שלשה האוהבים אותו (ברכות נ״ה, ב׳), והטבתו תהיה בשחרית ויזכור החלום בשתשכתו בשעת הטבה. וזה לך הסדר.

החולם יאמר בפני אוהביו ז׳ פעמים: חֶלְמָא טָבָא חֲזַאי:

ועונים אוהביו ז׳ פעמים: חֶלְמָא טָבָא חֲזֵיתָ. רַחֲמָנָא לְשַׁוְיֵהּ לְטָב. שִׁבְעָה זִמְנִין לִגְזוֹר עֲלֵהּ מִן־שְׁמַיָּא דְּלֶהֱוֵא טָבָא. וְיֶהֱוֵא טָבָא. טָבָא הוּא וְטָבָא לֶהֱוֵא:

ויאמר החולם: הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה:

ועונים אוהביו: אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו וְהָפַכְתִּי אֶבְלָם לְשָׂשׂוֹן וְנִחַמְתִּים וְשִׂמַּחְתִּים מִיגוֹנָם: וְלֹא־אָבָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְּךָ אֶת־הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ:

ויאמר החולם: פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקֲּרָב־לִי כִּי־בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי:

חלמא טבא, כל מזה בברכות דף נ״ה, ע״ב. והפכת, בנוי פ׳ ל״ב ובל בו סמן ל׳. הפכת, תהלים ל׳, י״ב. אז תשמח, ירמיה ל״א, י״ג. ולא אבה, דברים כ״ג, ו׳. פדה בשלום, תהלים נ״ה, י״ט.

ושנים אומרים: וּפְדוּיֵי יְיָ יְשֻׁבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל־רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה: וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל־שָׁאוּל הֲיוֹנָתָן יָמוּת אֲשֶׁר עָשָׂה הַיְשׁוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל חָלִילָה חַי־יְיָ אִם־יִפֹּל מִשַּׂעֲרַת רֹאשׁוֹ אַרְצָה כִּי־עִם־אֱלֹהִים עָשָׂה הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפְדּוּ הָעָם אֶת־יוֹנָתָן וְלֹא־מֵת:

ויאמר החולם: בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתִיו:

ושנים אומרים: וְרוּחַ לָבְשָׁה אֶת־עֲמָשַׂי רֹאשׁ הַשָּׁלִישִׁים לְךָ דָוִיד וְעִמְּךָ בֶן־יִשַׁי שָׁלוֹם שָׁלוֹם לְךָ וְשָׁלוֹם לְעֹזְרֶךָ כִּי עֲזָרְךָ אֱלֹהֶיךָ וַיְקַבְּלֵם דָּוִיד וַיִּתְּנֵם בְּרָאשֵׁי הַגְּדוּד: וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לֶחָי וְאַתָּה שָׁלוֹם וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ שָׁלוֹם: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן. יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

ויאמר החולם ג׳ פעמים: יְיָ שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ יָרֵאתִי.

ושנים אומרים: יְיָ פָּעָלְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים חַיֵּיהוּ בְּקֶרֶב שָׁנִים תּוֹדִיעַ בְּרֹגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר:

ויאמר החולם ג׳ פעמים: אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

ושנים אומרים: אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: יְיָ יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

ויאמר החולם: וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

ושנים אומרים: יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

ויאמר החולם ג׳ פעמים: תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים.

ושנים אומרים: שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת־פָּנֶיךָ נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח: ואח״כ יאמרו לו: לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ וּשְׁתֵה בְלֶב־טוֹב יֵינֶךָ כִּי כְבָר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת־מַעֲשֶׂיךָ:

ויתן החולם דבר מה לצדקה, והאחרים אומרים לו: תְּשׁוּבָה וּתְפִלָּה וּצְדָקָה מַעֲבִירִים אֶת־רֹעַ הַגְּזֵרָה. וְשָׁלוֹם עָלֶיךָ וְעָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל, אָמֵן:

ופדויי, ישעיה ל״ה, י׳. ויאמר העם ש״א י״ד מ״ה. בורא ניב ישעיה נ״ז, י״ט. ורוח דה״א י״ב, י״ח. אמרתם ש״א כ״ה, ו׳. ה׳ עז תהלים כ״ט, י״א. ה׳ שמעתי, חבקוק ג׳, ב׳. אשא עיני, מזמור קכ״א. וידבר, במדבר ו׳, כ״ב. תודיעני, תהלים ט״ז, י״א. לך אכול קהלת ט׳, ז׳. הלא שמקדימים תבת לחמך לתבת בשמחה ע״פ סה״מ שונה בכל מ. והנה ש״מ מוד לך בשמחה אכול לחמך, והמיטב על יעב״ץ שהלך אחריו, כי כאן אלא בדעת המוספקים. תשובה, לקוח ממיוס ונתנם תוקף, והוא ע״פ ירושלמי תענית פרק ב׳ ותנחומא פ׳ נח וב״ר פ׳ מ״ד וקהלת רבה קף כ״ו.

סדר תפלת הדרך·

מי שיש לו לצאת לדרך יתפלל תפלת הדרך. ומחויב לאמרה אפילו אינו הולך ללכת כי אם פרסה אחת (הוא כשעור מהלך שעה ורביעית). ואם שכח לאמרה קודם לכתו יאמרנה כל זמן שהוא בדרך ובלבד שלא הגיע סמוך לעיר שרוצה ללון בה, ומשם ואילך יאמר אותה בלא חתימת ברוך, וכן אם דרכו אינה גדולה כשעור פרסה ואינה מקום סכנה לא יחתום תפלתו בברוך, אבל במקום סכנה יש לחתום בברוך אפילו בפחות מפרסה. ואם אפשר לו יתפללנה מעומד. כל המתפלל קודם לכתו לדרך הקב״ה עושה לו חפציו, וטוב לתת צדקה לפני לכתו שנ׳ צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו. אין צריך לומר תפלת הדרך אלא פעם אחת בכל יום שהולך, וזו הנוסחא.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַנְחֵנוּ אֶל־מְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם· (וְתַחֲזִירֵנוּ לְבֵיתֵנוּ לְשָׁלוֹם·) וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־מִינֵי פֻּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת לָבוֹא לָעוֹלָם· וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ· וְתִתְּנֵנוּ לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ· וְתִשְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנֵינוּ· כִּי אֵל שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְתַחֲנוּן אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ· שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

ואומר ג״פ וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם:

ואומר ג״פ וַיִּסָּעוּ וַיְהִי חִתַּת אֱלֹהִים עַל־הֶעָרִים
אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרֵי בְּנֵי יַעֲקֹב:

ואומר ג״פ הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל־רָע יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:

לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ: קִוִּיתִי יְיָ לִישׁוּעָתְךָ: יְיָ לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי:

ג״פ הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ לִשְׁמָרְךָ
בַּדָּרֶךְ וְלַהֲבִיאֲךָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי:

ואומר ג״פ יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

ואומר וִיהִי נֹעַם וגו׳ יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן וגו׳ כל המזמור.

יהי רצון, נמצא בברכות דף כ״ט, ע״ב. והרי״ף והרא״ש שם וסמ״ג עשין י״ט ושם׳ הילכה לל׳ יחיד בנוסחא בקצת שנוי, והאריכות יותר נמצא בסוף מס׳ דרך ארץ תנה. ותנחנו אל מחוז חפצנו, כן גרסו אבודרהם ובכן והוא עפ״י תהלים ק״ז, ל׳. ותחזירנו לביתנו לשלום, כן ע״פ גרסת הרי״ף והרא״ש ור׳ יונה וכן לאבודרהם. והנה מי שהולך ללכת אל מקום אשר אין דעתו לחזור משם לא יאמר לשון הזה וע״כ הצבתיה במוסגרת. כי אל שומע תפלה ותחנון אתה, כן במדורים, ע״פ ס׳ שערי ציון, אמנם ר׳ יונה בשם׳ הילכה גורס „כי אתה שומע תפלה", והטור א״ח ס׳ ק״י גורס „כי אתה שומע תפלת עמך ישראל ברחמים", ואבודרהם גורס „כי אתה שומע תפלת כל פה". ויעקב הלך וגו׳ הם פסוקי דרחמי שהנהיגו להוסיף עוד ואלה כבנן אמות לרמב״ן דף כ״ט, ב׳. והם׳ לדם לדרך תם בכל״ה דף קנ״ל. ויעקב בראשית ל״ב, ב׳. ויסעו, שם ל״ה, ה׳. המלאך, שם מ״ח, ט״ז. לישועתך, שם, מ״ט, י״ח. הנה אנכי, שמות כ״ג, כ׳. יברכך במדבר ו׳, כ״ד. יושב בסתר, מזמור צ״א, והוא שיר של פגעים ואומר בו כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך.

ואומר אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי, רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה: בִּטְחוּ בַיְיָ עֲדֵי־עַד כִּי בְּיָהּ יְיָ צוּר עוֹלָמִים: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן, יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ, מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת, אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה, הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת. אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: יְיָ יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

מִגְדַּל־עֹז שֵׁם יְיָ בּוֹ יָרוּץ צַדִּיק וְנִשְׂגָּב: בְּשֵׁם יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִימִינִי מִיכָאֵל וּמִשְּׂמֹאלִי גַּבְרִיאֵל וּמִלְּפָנַי אוּרִיאֵל וּמֵאֲחוֹרַי רְפָאֵל וְעַל רֹאשִׁי שְׁכִינַת אֵל:

תכלתו מפתח העיר יאמר:

בֵּית יַעֲקֹב לְכוּ וְנֵלְכָה בְּאוֹר יְיָ: כִּי כָּל־הָעַמִּים יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו וַאֲנַחְנוּ נֵלֵךְ בְּשֵׁם־יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: וילך לדרכו לשלום.

הנכנס לכרך קודם שיכנס יאמר:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּכְנִיסֵנִי לַכְּרַךְ הַזֶּה לְשָׁלוֹם:

נכנס בשלום יאמר מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁהִכְנַסְתַּנִי לַכְּרַךְ הַזֶּה לְשָׁלוֹם:

בקש לצאת יאמר יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתּוֹצִיאֵנִי מִן הַכְּרַךְ הַזֶּה לְשָׁלוֹם:

יצא בשלום יאמר מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁהוֹצֵאתַנִי מִן הַכְּרַךְ הַזֶּה לְשָׁלוֹם. וּכְמוֹ שֶׁהוֹצֵאתַנִי לְשָׁלוֹם כֵּן תּוֹלִיכֵנִי לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַצִּילֵנִי מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב בַּדֶּרֶךְ:

אתה סתר תהלים ל"ב, ז' ולזה נתקבר גודל לגהת חיד"א סוף פ' כ"ז. בטחו, ישעיה כ"ו, ד'. ה' עז, תלים כ"ט, י"א. ה' צבאות, שם מ"ו, ח'. פ"ד, י"ג וכו', י'. וטעם לאמירת פסוקים אלה בתג לן לחי שבא ע"פ ירושלמי ברכות פרק ה', ר' חזקיה בשם ר' יעקב בר אחא בשם ר' אסי בשם ר' יוחנן אמר, לעולם אל יהא פסוק זה זז מפיך ה' צבאות עמנו משגב וגו' ר' יוסי ברבי בון בשם ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר, ותבריה ה' צבאות אשרי אדם וגו'. שיר למעלות, מזמור קכ"א. מגדל עז משלי י"ח, י'. בשם ה' מבואר למעלה דף 576 ומביאו לאמרהם לומר אותו לשם שמירה מי שהולך בלילה. ובספור זה עניים נשאת נוסחא מיוחדת וז"ל בהיותו אדם בלילה בלא שוה (בר תוגנעאתגה-ליגן פאטריע) אומר, בשם אל, ומשמאלי עזיאל, ומלפני נמואל, ומאחורי שעשועאל, שכינת אל על ראשי. הצילני ה' מפגע רע ומשטן רע עכ"ל, ובספרים אחרים נמצאו עוד נוסחאות מסולסות בשמות מלאכים כגון יודך ימעושי יורך יצילני יורך יעזרני וכדומה, וכבר כתב הר"י החסיד בס' חסידים ס' ל"ט שאין לומר בשמות מלאכים כלל אלא יתפלל לפני הקב"ה בכל צרכיו. בית יעקב ישעיה ב', ה'. כי כל העמים מיכה ד', ה'. יהי רצון, ברכות דף ס'.

מצות עשה לאב למול את בנו ביום ח׳ ללדתו, וגדולה מצוה זו עד שאמרו עליה (שבת קל״ז, ב׳) אלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ, וע״כ כשמכניסים התינוק לבהכ״נ או לחדר שמלין אותו שם חייבים כל הקהל לקום מפניו וגם בשעה שעוסקים במצות הברית יעמדו וכמו שנ׳ ויעמד כל העם בברית, וכשיבא יאמרו כלם בקול רם:

בָּרוּךְ הַבָּא:

ויאמר האב בשמחה:

הִנְנִי מוּכָן וּמְזֻמָּן לְקַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁצִּוָּנוּ הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ לָמוֹל אֶת־בְּנִי כַּכָּתוּב בַּתּוֹרָה וּבֶן־שְׁמֹנַת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם:

אח״כ יקח המוהל את התינוק מן מביאהו וישים אותו על הכסא אשר הכין לאליה ויאמר:

זֶה הַכִּסֵּא שֶׁל־אֵלִיָּהוּ זָכוּר לַטּוֹב!

לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ: שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְיָ· וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי: אֵלִיָּהוּ מַלְאַךְ הַבְּרִית הִנֵּה שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ· עֲמוֹד עַל־יְמִינִי וְסָמְכֵנִי: שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְיָ: שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ, כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב: שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל: אַשְׁרֵי תִּבְחַר וּתְקָרֵב יִשְׁכֹּן חֲצֵרֶיךָ·

והקהל עונים: נִשְׂבְּעָה בְּטוּב בֵּיתֶךָ קְדֹשׁ הֵיכָלֶךָ:

ויקח המוהל את התינוק מכסא של אליה ויניחנו על ברכי הסנדק, ויברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־הַמִּילָה:

ותופס את הערלה בין אצבעותיו ויתחיל לחתוך הערלה. ומיד כשגמר המוהל את החתוך יברך אבי הבן את ברכה זו (ואם נפטר אבי הבן יאמרה הסנדק):

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַכְנִיסוֹ בִּבְרִיתוֹ שֶׁל־אַבְרָהָם אָבִינוּ:

והעומדים יענו: כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס לַבְּרִית, כֵּן יִכָּנֵס לַתּוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים:

וישהה המוהל לגמור הפריעה כראוי. ויטול אח״כ את הכוס בידו ויברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדֵּשׁ יְדִיד מִבֶּטֶן, וְחֹק בִּשְׁאֵרוֹ שָׂם, וְצֶאֱצָאָיו חָתַם בְּאוֹת בְּרִית קֹדֶשׁ· עַל־כֵּן בִּשְׂכַר זֹאת אֵל חַי

ברוך הבא, מנהג קריאה זו לנגד הילד מזכירים אבן ירחי והתבאה גם אבודרהם וכתב הטעם כלומר הנימול לשמנה ימים כשנין הבא. זה הכסא, כפרקי דר״א סוף פ׳ כ״ט, עמד אליהו וברח מארץ ישראל ונמלט, נגלה עליו הקב״ה ואמר לו מה לך פה אליהו, אמר לו קנא קנאתי, אמר לו הקב״ה לעולם אתה מקנא, קנאת בשטים על גלוי עריות שנ׳ פינחס בן אלעזר וכאן אתה מקנא, חייך שאין ישראל עושין ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך, מכאן התקינו חכמים שיהו עושים מושב כבוד למלאך הברית שנ׳ ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא עכ״ל. לישועתך, בראשית מ״ט, י״ח. שברתי תהלים קי״ט, קס״ו. שש אנכי שם קי״ט, קס״ב. ונדרש בשבת דף ק״ל על המילה. שלום רב, שם קי״ט, קס״ה. אשרי תבחר שם ס״ה, ה׳. ופירושו ע״פ הזוהר פ׳ לך לך דף צ״ג, והוא ס״ו ל״ד ס׳ רס״ה אות י״ג, על המילה. להכניסו וכו׳ כשם שנכנס וכו׳. אשר קדש וכו׳. שבת דף קל״ז, ע״ב. ותוספתא ברכות פ׳ ו׳. אשר קדש ידיד מבטן, ידיד זה יצחק על שם אהבתו וקרא מקודש מבטן שקודם שנולד נתקדש אברהם במילה, כן לפי רש״י בשבת קל״ז, ב׳. אבל התוספות שם והמנחות דף נ״ג, ב׳ פירשו ידיד על אברהם. והטור פירש בשם ר״ת שנקרא ידיד על יעקב אבינו. וחק, חוק של מילה. בשארו, בגופו, וצאצאיו, בניו. חתם חותם אותם הקב״ה. באות ברית קדש, הוא המילה שבאות שם והיא לאות ברית (בראשית י״ז, י״א) ונקראת ברית קדש עפ״ה ובשר קדש יעברו מעליך (ירמיה י״א, ט״ו) אשר נדרש על המילה במנחות נ״ג, ע״ב. בשכר זאת, בשכר המילה. אל חי

חֶלְקֵנוּ צוּרֵנוּ צִוָּה לְהַצִּיל יְדִידוּת שְׁאֵרֵנוּ מִשַּׁחַת לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר שָׂם בִּבְשָׂרֵנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, כּוֹרֵת הַבְּרִית:

*)אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, קַיֵּם אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ (כשהאב הוא המוהל יאמר קַיֵּם אֶת־בְּנִי הַיֶּלֶד הַזֶּה לִי וּלְאִמּוֹ) וְיִקָּרֵא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל פלוני בר פלוני.

יִשְׂמַח הָאָב בְּיוֹצֵא חֲלָצָיו וְתָגֵל אִמּוֹ בִּפְרִי בִטְנָהּ.

כשהאב הוא המוהל יאמר:
אֶשְׂמַח בְּיוֹצֵא חֲלָצַי וְתָגֵל וגו'

כשנפטרה האם יאמר:
וְתָגֵל אִמּוֹ בְּגַן עֵדֶן בִּפְרִי בִטְנָהּ

כַּכָּתוּב. יִשְׂמַח־אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ: וְנֶאֱמַר וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמָיִךְ. וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי: וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי: (ונותן באצבעו מהיין בפי התינוק) וְנֶאֱמַר זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר: אֲשֶׁר כָּרַת אֶת־אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׂחָק: וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: וְנֶאֱמַר וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים: הוֹדוּ לַייָ כִּי־טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: הוֹדוּ לַייָ כִּי־טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: פלוני זֶה הַקָּטֹן גָּדוֹל יִהְיֶה, כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס לַבְּרִית כֵּן יִכָּנֵס לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים. אָמֵן:

יתן להסנדק לשתות וגם לנערים העומדים שם, גם יתן מעט מן היין בפי תינוק הנמול, וישלח גם ליולדת שתטעום גם היא מכוס של ברכה:

*) ויש שאין אומרים נוסחא זאת: אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ קַיֵּם אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ וְלִקְרוֹבָיו וּלְכָל מִשְׁפַּחְתּוֹ וְיִקָּרֵא שְׁמוֹ פלוני כְּשֵׁם אָבִיו. אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר אֲבִי יְתוֹמִים תִּהְיֶה לוֹ לְאָב וְהוּא יִהְיֶה לְךָ לְבֵן. וִיהִי בְּנִיסָתוֹ לַבְּרִית נֶחָמָה לְאִמּוֹ וּלְכָל־קְרוֹבָיו. תִּתְעַנֵּג נֶפֶשׁ הָאָב בְּגַן עֵדֶן בְּיוֹצֵא חֲלָצָיו וְהָאֵם בָּעוֹלָם הַזֶּה תָּגֵל בִּפְרִי בִטְנָהּ. וְיִתְקַיֵּם בּוֹ מִקְרָא שֶׁכָּתוּב וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ וגו'

ואם הסנדק אין לו אב ואם יאמר המוהל בנוסח זו במקום אלהינו ואלהי אבותינו:

רַחֲמָנָא אֲבוּהוֹן דְּיַתְמֵי וְדַיְינְהוֹן דְּאַרְמְלָתָא יְרַחֵם עַל הַאי יַנּוּקָא וְהַאי רַבְיָא קַדְמָאָה וְיִתְקְרֵי שְׁמֵהּ פלוני וְיִתְקַיֵּם הָדֵין יָנוּקָא דְּלָא אֲבָא וְאִמָּא בְּמוֹהַלְתָּא וּבְקוֹשְׁטָא דִּירֵיהּ וּמֵאֵלִיָּהוּ, כֵּן יִתְקַיֵּם בִּגְלָלָא וּבִזְכוּתָא קָרִיב. כְּאָמוּר וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ וגו'

חלקנו צורנו, לוקרים אלו הכנויים עפ"ה לבי ובשרי ירננו אל אל חי (תלים פ"ד, ג') כלה שארי ולבבי צור לבבי וחלקי אלהים לעולם (שם ע"ג, כ"ו) שמשובים אלה הכנויים אלל בשר ושאר, ומילה עבודת הבשר היא. והמ"ג המוסחא „אל חי ישא חלקנו להציל ידידות" וכו'. צוה בין נקודו בצירי ול' בקמץ הוא (מ"ך ס"ד פ' רמ"ה אות ס'). ידידות שארנו, ועם ישראל האהוב להקב"ה, ול' ידידות כמו נתתי את ידידות נפשי (ירמיה י"ב, ז'). וכן נוסח הטור והרי"ף והרא"ש ועת עמרם והרמב"ם בהלכות מילה פ' ג'. אך אבן ירחי גורס „להציל זרע קדש ידידות שארנו משחת" וכן נוסח הספרדים. ובמ"י אחד מלאתי להציל שארית נפשנו משחת. והרמב"ם בתו"ת אלף הדור פ' קל"ד (בתשובותיו דפוס יזדם פ' קל"ג) הביא נוסחא אחרת והיא „על כן בשכר זאת אל חי חלקנו לעד צורנו לוה בכוח לקדושים להציל ידידות שארנו משחת" ואמרו שם בשכר זאת שהלוה הוא אל חי חלקנו לעד, כמו שבתוב אלל המילה והקימותי את בריתי ביני וביניך להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך (בראשית י"ז, ז') ואח"כ שואלים מאת השם ומוסרים אתה צורנו לוה להציל ידידות שארנו מהיות בשבר כמות לקדושים, והלשון ידידות הרלוונטי על השם שהיא חביבה מן הכל. כורת הברית, עפ"ה נחמיה ט', ח'.

קים את הילד וכו' שכילו אבן ירחי בס' המנהיג והטור י"ד ס' רס"ה וכל בו ס' ע"ג ואבודרהם ס' ל"ז ואבודרהם והוא שכיל עוד כמה לך עמרם ורבינו סעדיה נוסחא ארמית המתחלת תבתלת אמותא דחיי ויתמי לומר על תינוק יתום. ישמח אביך, משלי כ"ג, כ"ה. ואעבר, יחזקאל ט"ז, ו'. זכר לעולם תהלים ק"ה, ח', ט', י'. וימל בראשית כ"א, ד'. הודו לה', תהלים קי"ח, א'. ובתב אבן ירחי טעמו כל ישראל במלה שכום דאמרינן בהשתקתא (סוטה י"ב ע"א) ותרא אותו כי טוב הוא, שנולד מהול, ואמו הוזה לבו כי טוב כי כבר זכה למילה ולאוי להכניסו למצות עכ"ל.

סדר פדיון הבן.

ישראל שנולד לו בן זכר והוא בכור לאמו, אע"פ שאינו בכור לאביו, חייב לפדותו. והכהן והלוי פטור מפדיון בנו, וכן אם האם היא בת כהן או לויה פטור מפדיון בנו. הבא אחר הנפל שיצא ראשו חי או אחר בן תשעה חדשים שיצא ראשו ומת אין צריך פדיון. אין הבכור ראוי לפדיון עד שעברו עליו שלשים יום, וביום שלשים ואחד יפדנו מיד שלא ישהה המצוה, ואם חל יום ל"א להיות בשבת או ביו"ט ימתינו על יום שלאחריו. והמנהג לעשות סעודה בפדיון והיא סעודת מצוה, ואחר ברכת המוציא פודין. ובמה פודין? האב יקח חמשה סלעים (הם נ' ברהכמבני-טער טהאלער להנהג אפר"ם או כ' טהאלער פריישען או ה' גילובער רובעל רוסישער כפי תקנת ר"א ווילנא ז"ל) ויניחם לפני הכהן, או יניח לפניו כל דבר השוה ה' סלעים, חוץ מקרקעות ועבדים ושטרות ואם פדהו בהם אינו פדוי. אחר זה יקח את בנו ויתן אותו לכהן ויאמר:

עס איזט פֿליכט דעם פֿאַטער, דען זאָהן זיינער פֿרוי ערשטגעבאָרענען זאָהן אויסצולאָזען, וועננ דיעזער 31 טאָגע אַלט איזט. איזט אבער דער פֿאַטער איין כהן אָדער לוי אָדער איזט דיא מוטטער איינע כהנת אָדער לויה, זאָ בעדאַרף איהר קינד קיינער אויסלאָזונג. דיא אויסלאָזונג געשיעהט ווי פֿאָלגט: דער פֿאַטער לעגט 3 ברהכמאַנשער טהאַלער פֿאָר, איבערגיבט דעם כהן זיין זאָהן דאַן איבערגיבט ער זיין זאָהן דעם כהן אינדעם ער שפּריכט:

אִשְׁתִּי יָלְדָה לִי בֵּן זָכָר זֶה פֶּטֶר רֶחֶם:

ויאמר אותו הכהן: דער כהן פֿראַגט היערויף דען פֿאַטער:

אֵיזֶה תִּרְצֶה יוֹתֵר, בִּנְךָ בְּכוֹרְךָ זֶה, אוֹ חֲמִשָּׁה סְלָעִים שֶׁנִּתְחַיַּבְתָּ בְּפִדְיוֹנוֹ?

ויקח האב את כסף הפדיון בידו ויענה: דער פֿאַטער ניממט דאַן אויסלאָזגעלד אין דיא האַנד אונד אנטוואָרטעט:

אֶת־בְּנִי בְּכוֹרִי אֲנִי רוֹצֶה יוֹתֵר, וְהֵא לְךָ חֲמִשָּׁה סְלָעִים בְּפִדְיוֹנוֹ:

ויאמר האב את הברכות: דאַן שפּריכט דער פֿאַטער פֿאָלגענדע ברכות:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־פִּדְיוֹן הַבֵּן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

ויתן לכהן את הכסף ויקח את בנו. והכהן יאמר: אונד גיבט דעם כהן דאַס געלד, אבער ניממט זיין קינד. דער כהן שפּריכט:

בִּנְךָ פָּדוּי, בִּנְךָ פָּדוּי, בִּנְךָ פָּדוּי:

איזה תרצה וכו' אלה זו ותשובתו מגלה כן לטורחם בל' קודם, והרמ"א סי' ש' ב"ה מלכין בל' פרשי, ואין קריאה כי יוכן לאמרה בכל לשון שמבין.

על פדיון הבן, שהוזכר, במגלה סוף פסחים. והנה הרמ"ב בפ' ראשון דקדושין מסון פ"א גם הגאון בתשובתו סמן כ' ופסק הגמ"ע מגילים עוד בזה בהלוקים נוסח ברכה להוכח אמרבכה הכהן, ומוכירים אחר גם בכל ם ולמהדרים ובאל בפתור ושרח סוף פ' מ"ג וזו נוסחתה „כ"א י"א מ"ה אשר קדש עובר במעי אמו ולארבעים יום חלק את אבריו מאתים וארבעים ושמנה אברים ואחר כך נפח בו נשמה כבתוב ויפח באפיו נשמת חיים, עור ובשר הלבישו ובעצמות וגידים סככו כבתוב עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תסוככני, וצוה לו מאכל ומשתה דבש וחלב להתענג בו, וזמן לו שני מלאכים לשמרו בתוך מעי אמו וצוה לו שמירה במעי אמו כבתוב חיים וחסד עשית עמדי ופקדתך שמרה רוחי, אמו אומרת זה בני בכורי שנו שפת הקדוש ברוך דלתי בטני אביו אומר זה בני בכורי הוא ואני מוזהר לפדותו שנאמר וכל בכור אדם בבניך תפדה, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שכשם שזכית את אביו לפדותו כן תזכהו להכניסו לתורה ולחפה ולמעשים טובים, בא"י מקדש בכורי ישראל לפדיונם". ומתמיה הרא"ש על ברכה זו וכתב שאין לאמרה, וכן גם סמכו מדינותינו לכן השמיטו

יש נוהגים שהכהן נוטל הכסף ומוליכו בידו על ראש הבן ואומר:

זֶה תַּחַת זֶה, זֶה חִלּוּף זֶה, זֶה מָחוּל עַל־זֶה. יֵצֵא זֶה לַכֹּהֵן. וְנִכְנַס זֶה הַבֵּן לְחַיִּים לְתוֹרָה וּלְיִרְאַת שָׁמָיִם: יְהִי רָצוֹן שֶׁכְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס לַפִּדְיוֹן כֵּן יִכָּנֵס לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים:

ונותן הכהן את ידו על ראש הבן ומברכו:

יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה: יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם: יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: כִּי אֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ: יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ. אָמֵן:

ואח"כ אוכלים ושותים ושמחים, והסעודה היא סעודת מצוה.

לאחר שקבל הכהן חמשה סלעים אם רוצה להחזירם לאבי הבן, הרשות בידו; אבל צריך שיגמור אל לבו כשהוא נותנם, שיתנם במתנה גמורה ולא יהי בדעתו שיחזירם לו הכהן.

מת הבן בתוך שלשים ואפילו ביום שלשים, אין אביו חייב בפדיונו, ואם מת לאחר שלשים חייב האב לפדותו ולברך על הפדיון אבל לא יברך שהחיינו.

בן פטר רחם שלא פדאו אביו או שמת אביו קודם ל', מחויב הבן לפדות את עצמו כשיגדל, ואז הוא עצמו יברך בא"י אמ"ה אקב"ו על פדיון הבכור, וגם שהחינו; ונוהגים ע"פ מהרי"ל לתלות כגולתו טס כסף כתוב עליו בן בכור, למען לא ישכח לפדות את עצמו.

בכור שעברו לו שלשים יום ועדיין לא יוכלו למולו מחמת דבר מעכב המילה, אין לאחר בשביל זה הפדיון, אלא לפדותו בזמנו, כי מילה ופדיון כל אחת מצוה בפני עצמה היא ואין זו תלויה בזו.

זה תחת זה וכו', יברכך ה' וכו' שמזכיר עוד הרמב"ם וכל בו ואבודרהם נוהגים שיאמר אותם הכהן על הבן הפדוי; ובעל התניא בס' נ"ז מביא נוסחא אחרת מתחלת „זה הבן בכור הוא והקב"ה צוה לפדותו שנאמר ופדויו מבן חדש תפדה בערכך כסף חמשת שקלים בשקל הקדש עשרים גרה הוא, כשהיית במעי אמך היית ברשות אביך שבשמים וברשות אביך ואמך ועכשו אתה ברשותי שאני כהן, ואביך ואמך מבקשים לפדותך שאתה בכור מקודש, שכן כתוב וידבר ה' אל משה לאמר קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא, והרי הסלעים הללו יכנסו תחתיך לפדיונך" וכו', והיא נתקבלה בסידורי הספרדים.

ישמך אלהים, בראשית מ"ח, כ'. יברכך, במדבר ו', כ"ד. ה' שומרך, תהלים קכ"א, ה'. כי אורך, משלי ג', ב'. ה' ישמרך, תהלים קכ"א, ז'.

מי שבא לבית עלמין ולא היה שם תוך שלשים יום יאמר ברכה זו כשבאו שמה קרוב ד' אמות לקברים.

ווער איין 30 טאגען ניכט אויף דעם בית חיים וואר יאגט ביי'ם איינטריטט דיעזע ברכה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶתְכֶם בַּדִּין, זָן וְכִלְכֵּל אֶתְכֶם בַּדִּין, וְהֵמִית אֶתְכֶם בַּדִּין, וְיוֹדֵעַ מִסְפַּר כֻּלְּכֶם (בַּדִּין), וְעָתִיד לְהַחֲזִיר וּלְהַחֲיוֹתְכֶם בַּדִּין: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ· מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה· וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים:

ויש שאין אומרים אתה גבור עד לאחר הקבורה.

כשבאו עם המת לבית הקברות אומרים צדוק הדין, ובכל ימים שאין אומרים תחנון אין אומרים אותו, ע"כ גם בער"ח בלא אין אומרים אותו. וכן בערב שבת וערב י"ט אחר חצות אין אומרים אותו. ויש שגם אין אומרים אותו בקבורת ילד שלא היה עדיין בן שנה. והאבל מתחיל והקהל אומרים עמו:

ווען מאן מיט דעם מת אויף דעם בית חיים געקאממען, זאגט מאן הצור תמים; אן טאגען אן וועלכען קיין תחנון געזאגט ווירד, ווירד עס ניכט געשפראכען.

הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט. אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל, צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא:

הַצּוּר תָּמִים בְּכָל פֹּעַל, מִי יֹאמַר לוֹ מַה תִּפְעָל, הַשַּׁלִּיט בְּמַטָּה וּבְמַעַל, מֵמִית וּמְחַיֶּה, מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל:

הַצּוּר תָּמִים בְּכָל מַעֲשֶׂה, מִי יֹאמַר לוֹ מַה תַּעֲשֶׂה, הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, חֶסֶד חִנָּם לָנוּ תַעֲשֶׂה, וּבִזְכוּת הַנֶּעֱקַד כְּשֶׂה, הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה:

ברוך אתה, ראה בס' תולדות חיים דף פ"ה. אשר יצר אתכם, ברכה זו הלא היא בשם ברכות דף נ"ח ע"ב. והובאה ברי"ף שם, וברא"ש, ורב עמרם בסדורו, והסמ"ג עשין כ"ז, והרמב"ם הלכות ברכות פרק י', וסמ"ק ס' קנ"ה, וטור א"ח ס' רכ"ד. ורוקח ס' שע"ג, וכלבו בסמן פ"ו, ואבודרהם הלכות ברכות שער ח', אלא שאינם שמביאים נסחה בלשון וכל אחד יש לו תופס מיוחד אע"כ גם הסדורים אינם שוים בנוסחתה, ולכן גם ביוסיף אומן קטן סמ"ש. ויסוד הברכה הוא מאמר המשנה בתוספות סוף פ' ד' של ברכות אתה נותן ועל ברוך אתה נולד ועל ברוך אתה חי ועל ברוך אתה מת ועל ברוך אתה עתיד לתן דין וחשבון וכו'. ויודע מספר כלכם בדין, כן באבודרהם אך קצה אחר מלת בדין למאמר זה, ובאמת בתוספתא דברכות פרק ו' ובבי"ף אבר עמם לוקחו נוסחה ואת לא במלאה שם מלת בדין וגם בכל בו לא נרם לה גם בסדר ברכות דפוס וילנא אחר מלת בדין.

הצור תמים, וכו' תפלה זו שרוב לשונה היא ע"פ פסוקי המקרא שמה צדוק הדין, כי מצדיקים בה את דינו של הקב"ה, ובגמ' נזכר שנוסחתה בגמרא ע"ז דף י"ח וספרי פ' האזינו והמדרש רבה ס' א' דף רכ"ג, וסדר תפלה זו גם היא מטובה בפי המנהגים השונים ורוב בס' תולדות חיים פרק פ"ג והלאה. הצור תמים, דברים ל"ב, ד'. ובמעל, ונטעלה. ממית ומחיה ש"א ב', ו'. מי יאמר לו מה תעשה, קהלת ח', ד'. האומר ועושה, כבי"י מהור ושנה. הנעקד כשה, יצחק אבינו. הקשיבה, דניאל י"ט, י"ט.

צַדִּיק בְּכָל־דְּרָכָיו הַצּוּר תָּמִים, אֶרֶךְ אַפַּיִם וּמָלֵא רַחֲמִים, חֲמָל־נָא וְחוּס־נָא עַל־אָבוֹת וּבָנִים, כִּי לְךָ אָדוֹן הַסְּלִיחוֹת וְהָרַחֲמִים:

צַדִּיק אַתָּה יְיָ לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת, אֲשֶׁר בְּיָדְךָ פִּקְדוֹן כָּל־רוּחוֹת, חָלִילָה לְּךָ זִכְרוֹנֵנוּ לִמְחוֹת, וְיִהְיוּ־נָא עֵינֶיךָ בְּרַחֲמִים עָלֵינוּ פְקוּחוֹת, כִּי לְךָ אָדוֹן הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת:

אָדָם אִם בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה, אוֹ אֶלֶף שָׁנִים יִחְיֶה, מַה־יִּתְרוֹן לוֹ, כְּלֹא הָיָה יִהְיֶה, בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת, מֵמִית וּמְחַיֶּה:

בָּרוּךְ הוּא, כִּי אֱמֶת דִּינוֹ, וּמְשׁוֹטֵט הַכֹּל בְּעֵינוֹ, וּמְשַׁלֵּם לְאָדָם חֶשְׁבּוֹנוֹ וְדִינוֹ, וְהַכֹּל לִשְׁמוֹ הוֹדָיָה יִתֵּנוּ (נ"א וְכָל אֲשֶׁר נְשָׁמָה בוֹ, הוֹדָאָה יִתְּנוּ לַדָּר בִּמְעוֹנוֹ):

יָדַעְנוּ יְיָ כִּי צֶדֶק מִשְׁפָּטֶךָ, תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ, וְתִזְכֶּה בְּשָׁפְטֶךָ, וְאֵין לְהַרְהֵר אַחַר מִדַּת שָׁפְטֶךָ, צַדִּיק אַתָּה יְיָ וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:

דַּיַּן אֱמֶת, שׁוֹפֵט צֶדֶק וֶאֱמֶת, בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת, שֶׁכָּל־מִשְׁפָּטָיו צֶדֶק וֶאֱמֶת:

נֶפֶשׁ כָּל־חַי בְּיָדֶךָ, צֶדֶק מָלְאָה יְמִינְךָ וְיָדֶךָ, רַחֵם עַל־פְּלֵיטַת צֹאן יָדֶךָ, וְתֹאמַר לַמַּלְאָךְ הֶרֶף יָדֶךָ:

גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה, אֲשֶׁר־עֵינֶיךָ פְּקֻחוֹת עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם, לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו:

לְהַגִּיד כִּי־יָשָׁר יְיָ, צוּרִי וְלֹא־עַוְלָתָה בּוֹ:

יְיָ נָתַן, וַייָ לָקָח, יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ:

וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית, וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ, וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ:

בידך פקדון כל רוחות, עפ"י תהלים ל"א, ו'. וקו"ף פקדון רפה כמנהג הספרדים, דוגמת יקליו מלים (ירמיה ל"ח, ס"ה) מן קליו (ישעיה י', כ"ג) ובתְמְחהו לגב (דברים כ"ח, כ"ח) מן תמחיו (זכריה י"ב, ד'). ומשוטט הכל בעינו, עפ"י זכריה ד', י'. והה"ל ס"ג, ט'. והכל לשמו הודיה יתנו, במקום לשון זו יש נוסחאות אחרות „וכל אשר נשמה בו הודאה יתנו לדר במעונו" והוא יתכן יותר לפי הסגנון. תצדק בדברך, ע' תהלים נ"א, ו'. צדיק אתה, עם קי"ט, קל"ז. וע"כ משפטיך מלא י"ד. נפש כל חי בידך, עפ"י איוב י"ב, י'. צדק מלאה, תהלים מ"ח, י"א. ותאמר למלאך, עפ"י ש"ב כ"ד, ט"ז. גדול העצה, ירמיה ל"ב, י"ט. להגיד כי, תהלים צ"ב, ט"ז. ה' נתן, איוב א' כ"א. ותי"ו נָתַן בפתח בכל ס"י, וכמו שמבקשת הספרים המדוייקים כדעת נקדנים וגם ונמוך עליו „קטן בו"ק" אינו אלא טעות, ולפיכך אפילו קמץ קטן הוא מיוחד, ועיין ס"ו בנדות פס"ק ומכלול דף ה', ותלה תולדות חיים דף ס"ה. והוא רחום, עם ע"ח ל"ח.

אחר קבורת המת מרחיקים ד' אמות מבית הקברות והיתומים אומרים קדיש זה, והקהל אומרים עמהם עד ויקרה. ובימים שאין אומרים תחנון אין אומרים אותו.

נאך דער בעערדיגונג ענטפערנט מאן זיך פיער עללען ווייט פון דעם גראבע, ווען אונד זאגען דיא יתומים פאלגענדעס קדיש. אן טאגען וואו מאן קיין תחנון זאגט, ווירד עס ניכט געשפראכען.

יתגדל ויתקדש שמה רבא בעלמא די הוא עתיד לאתחדתא ולאחיאה מתיא ולאסקא יתהון לחיי עלמא ולמבנא קרתא דירושלם ולשכללא היכלה בגוה ולמעקר פלחנא נכראה מארעא ולאתבא פלחנא דשמיא לאתרה. וימליך קדשא בריך הוא במלכותה ויקרה בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב. ואמרו אמן:

יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא·

יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמה דקדשא· בריך הוא לעלא מן כל ברכתא ושירתא תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא. ואמרו אמן: ק' יהי שם יי מברך מעתה ועד עולם:

יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים עלינו ועל כל ישראל. ואמרו אמן:

ק' עזרי מעם יי עשה שמים וארץ:

עשה שלום במרומיו הוא ברחמיו יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל. ואמרו אמן:

אח"כ תולשין עשבים וזורקין לאחוריהם ואומרים ויציצו. וכשאין אומרים תחנון אין תולשין עשבים.

ביים וועגגעהען פאם בית חיים רייסט מאן גראז אויס, ווירפט עס הינטער זיך אונד זאגט:

ויציצו מעיר כעשב הארץ: (תייליגע זאגען) זכור כי עפר אנחנו:

אחרי שילכו מבית הקברות ירחצו ידיהם ויאמרו:

דאן וואשט מאן זיך דיא הענדע אונד זאגט:

בלע המות לנצח ומחה אדני יהוה דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ כי יי דבר: ויושבים ג' פעמים ואומרים ויהי נועם וכו'.

ושלוה לנחם אבלים ולדבר על לבם דברי נחומים, וכשיפטר מן האבל יאמר:

ביים וועגגעהען פאם אבל, דען מאן אים טרעסטען געקאממען איזט, שפריכט מאן:

המקום ינחם אותך (ולרבים אתכם) בתוך שאר אבלי ציון וירושלים:

יתגדל, נוסח קדיש זה מביאו הרמב"ם לאמרו אחר הלמוד כמודה ובאגדה וכן הוא גם לפי מס' סופרים פרק פ"יט, אמנם המנהג שאין לאמרו אלא אחר קבורת המת, והספרדי' אומרי' אותו גם כש"ב. בעלמא די הוא עתיד לאתחדתא, כן בסידורי אשכנז וכן גרסת הלבוש י"ד ס' שע"ג, וכס' ר' עמרם גורס בעלמא דהוא עתיד לחדתא. והרמב"ם גורס דעתיד לחדתא עלמא, וכן מנהג הספרדים; והכלל כי לנוסחאות האחרונות הפעל בפיעל לתיקוא ומוסב על הקב"ה שהוא עתיד יחדש את העולם, ולנוסח שלנו הפעל בהתפעל ומוסב על העולם, שעתיד יתחדש העולם. ולאחיאה, ולהחיות וכו"ל במקור הפעיל בל' ארמית וכן גרסת ר' עמרם ואבודרה' והלבוש. ולאסקא יתהון, ולהעלות אותם, וכן הוא בכי"י ושיק' קרתא, העיר. ולשכללא כן בכי"י וכן בס' ר' עמר' והרמב"ם ואבודרה' והלבוש ובסדורי הספרדי' ובל"ל המקור כמו בשורש ה', ג', ש'. בגוה, בתוכה, ר"ל בעיר ירושלים. ובכי"י אין מלת בגוה גם בלבוש אינגה, גם הספרדים אין אומרים אותה כי הם אומרים ולשכללא היכלא, וכן הוא בס' ר' עמרם, והרמב"ם גורס ולשכללא היכלא קדישא. פלחנא נכראה, עבודת זרה וכמו שכתוב ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ (זכריה י"ג, ב'). ולאתבא, ולהשיב. לאתרה למקומו. והספרדים אומרים להדרה וזיוה ויקרה". ויציצו, תהלים ע"ב, ט"ז. זכור כי, שם ל"ג, י"ד. בלע המות לנצח, כן דבר ה' ע"י נביאו ישעיה (כ"ה ח') וכהבטחתו כן יעשה במהרה בימינו אמן.

הסליחות
לתענית שני וחמישי ושני·

נוהגים להתענות ביום ב' וה' וב' אחרי סוכות ואחרי פסח ולומר סליחות כתורת שמנה עשרה. וכתב מהרי"ל שמתענים במרחשון ב' ה' ב' בסוף החודש קודם ר"ח כסלו, ובאייר בתחלת החדש קודם ל"ג בעומר. כן מנהג שכבנו לקבוע תעניות הללו שיהא שני האחרון במרחשון קודם ר"ח כסלו, ושני האחרון באייר קודם ל"ג בעומר. ובמדינות פולין המנהג להתענות במרחשון ב' ה' ב' הראשונים שלאחר שבת ראשונה שבחודש.

סליחות לתענית שני·

הש"ץ אומר שמנה עשרה עד מחל לנו מלכנו כי פשענו, ואח"כ מתחילים כאן.

דער חזן ווידערהאָלט דאָז שמנה עשרה ביז מחל לנו מלכנו כי פשענו, דאַן ווירד היער אַן סלח לנו אָנגעפאַנגען.

סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי בְּרֹב אִוַּלְתֵּנוּ שָׁגִינוּ· מְחַל־לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי רַבּוּ עֲוֹנֵינוּ:
אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם אַתָּה· וּבַעַל הָרַחֲמִים נִקְרֵאתָ· וְדֶרֶךְ תְּשׁוּבָה הוֹרֵיתָ:
גְּדֻלַּת רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ· תִּזְכּוֹר הַיּוֹם וּבְכָל־יוֹם לְזֶרַע יְדִידֶיךָ: תֵּפֶן אֵלֵינוּ
בְּרַחֲמִים· כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הָרַחֲמִים: בְּתַחֲנוּן וּבִתְפִלָּה פָּנֶיךָ נְקַדֵּם·
כְּהוֹדַעְתָּ לֶעָנָיו מִקֶּדֶם: מֵחֲרוֹן אַפְּךָ שׁוּב· כְּמוֹ בְּתוֹרָתְךָ כָּתוּב: וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ
נֶחֱסֶה וְנִתְלוֹנָן· כְּיוֹם וַיֵּרֶד יְיָ בֶּעָנָן: תַּעֲבוֹר עַל־פֶּשַׁע וְתִמְחֶה אָשָׁם·
כְּיוֹם וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם· תַּאֲזִין שַׁוְעָתֵנוּ וְתַקְשִׁיב מֶנּוּ מַאֲמָר· כְּיוֹם וַיִּקְרָא
בְשֵׁם יְיָ: וְשָׁם נֶאֱמַר

המנהג להתענות ב' ה' ב' אחר סוכות ופסח, והטעם בשביל כי ימי המועד הם ימי שמחה ושמחה היא לחוש שמא מתוך השמחה ישתכרו באו לידי עבירה ומתענים לכפר עליהם, וכמו שמצינו באיוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו' והעלה עולות מספר כלם כי אמר איוב אולי חטאו בני (איוב א' ה'). ובשבועות שאינו אלא ב' ימים אין לחוש לעבירה, גם בחנוכה אין לחוש כי אז בני אדם אינם פנויים מטלאכתם (תוספות קדושין פ"א וטור א"ח ס' תצ"ב). ועוד טעם אחר, שבשביל שאחר סוכות ופסח הוא זמן שמתנה והוא של אדם נחלה בשביל כי לא הורגל עדיין בלחמו אויל, ע"כ מתענים ומתפללים שיחוס הקב"ה את גופנו (שבת שם ס' תצ"ו). ועוד טעם אחר בס' חסידים (ס' רנ"ז ומביאו גם המרדכי לתענית ס' תתק"ע) כי אלו התעניות בשביל הגשמים כן ומתענים במרחשון בשביל יורה שיורה על הזרעים לברכה, ובאייר שלא יעבור הגשמים בשדפון וירקון. ומה שמתענים בב' וה' דוקא הטעם בשביל שהם ימי רצון, כי במשה עלה לקבל לוחות אחרונות עלה ביום ה' וירד ביום ב' (טור א"ח ס' קל"ד). ונמצא במדרש לר' פ' צ"ז והיו מתפלם בכפור למליצה, אמר ר' הושעי', אע"פ שבאחר למליצה שתפללים היו עליהו בשני ובחמשי. ובספר תענית, עוד גזרו רבותינו שיהו מתענין בב' ובה' שמפני ג' דברים על חרבן הבית ועל התורה שנשרפת ועל חלול השם, ולעתיד לבוא עתיד הקב"ה להפכם לששון ולשמחה.

לזרע ידידך, לזרע אברהם, שנקרא ידיד, וכמו שדרשו חז"ל פה לידידי בביתי (ירמיה י"א, ט"ו) של אברהם אבינו (מנחות נ"ג ע"ב). כהודעת, כמו שהודעת, וראה למעלה דף 216. וכן בלשון חכמי כ"י הפעולת קמו שהודעת, ובאשר היה גם באלה מלך יושב לעני, לימוד לענו, אשר הודיע לו הקב"ה סדר הפלה שיתפללו ישראל ויבאו מחילה מאת הקב"ה ובדולית' במדר' ר"ה דף י"ז, ב'. כמו בתורתך כתוב. שמות ל"ג, י"ב. ותקשיב מנו. בן נבי"י ונבון. ויקרא, שמות ל"ד, ה'. ו'. ז'. ט'.

וַיַּעֲבֹר יְהֹוָה ׀ עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא׃

יְיָ ׀ יְיָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֺן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה׃ וְסָלַחְתָּ לַעֲוֺנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ׃

סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ׃ מְחַל־לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ׃ כִּי־אַתָּה יְיָ טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ׃

הוֹשִׁיעָה יְיָ כִּי־גָמַר חָסִיד כִּי־פַסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם׃ לוּלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם׃ אֲזַי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ׃

כְּרַחֵם אָב עַל־בָּנִים תְּרַחֵם יְיָ עָלֵינוּ׃ לַייָ הַיְשׁוּעָה עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה׃ יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה׃ יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ׃ יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ׃ סְלַח־נָא לַעֲוֺן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה׃ וְשָׁם נֶאֱמַר׃ וַיֹּאמֶר יְיָ סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ׃ הַטֵּה אֱלֹהַי ׀ אָזְנְךָ וּשְׁמָע. פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שֹׁמְמֹתֵינוּ. וְהָעִיר אֲשֶׁר־נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ. כִּי לֹא עַל־צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל־רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים׃ אֲדֹנָי ׀ שְׁמָעָה אֲדֹנָי ׀ סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחַר. לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי. כִּי־שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ׃

לרבי מנחם יצחק הקטן ברבי מאיר חזק ואמץ. וגונו קלס תרוזים מפני זדכי שלום.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תְּחִנָּה עוֹרְכִים. שֶׁהֵם מְצֵרִים וּלְהִוָּשַׁע צְרִיכִים. צָרֵיהֶם עֲלֵיהֶם עֹל מַאֲרִיכִים. כָּל־זֹאת הַגִּיעָתַם וְשִׁמְךָ מְבָרְכִים׃ חֳלִי וּמַכְאוֹב לְהַכְתִּב לֹא נִמְסַר. עֲלוּבִים מִנֹּעַר וְחַיָּתָם מֵהֶם לֹא הוּסַר. קָדוֹשׁ גָּדוֹךְ לְפַתֵּחַ מוֹסַר. כֶּאֱמוּנָתְךָ הַנְּקִיָּה וְלֹא כֶּאֱמוּנַת בָּשָׂר׃ הַלּוֹבֵשׁ צְדָקָה וְלוֹ כִּמְעִיל עֲטוּיָה. וּמִמְּכוֹנָה עַצְמָהּ מְתַקֵּן רְטִיָּה. קוֹמֵם עֲרָתְךָ מִנְּפִילָתָהּ הַמְּטוּיָה. בְּבֹהֶק הַגָּדֵל וּבִזְרוֹעֲךָ הַנְּטוּיָה׃ טוֹעִים הָאוֹמְרִים נַחֲלָתְךָ לְהַבֵל.

הושיעה ה׳, תהלים י״ב, ב׳. לולי ה׳, קכ״ד, ב׳. ג׳. כרחם אב, ל׳ תהלים ק״ג, י״ג. לה׳ הישועה, שם ג׳, ט׳. ה׳ צבאות, שם מ״ו, ח׳. פ״ד, י״ג. ב׳, י׳. סלח נא, במדבר י״ד, י״ט. וכ׳. הטה אלהי, דניאל ט׳, י״ח. י״ט.

שהם מצרים, אבל לבם, מל׳ לבב מלכה (ירמיה מ״ח, י״ח). כל זאת הגיעתם וכו׳, ע״ס כל זאת באתנו ולא שכחנוך ולא שקרנו בבריתך (תהלים מ״ד, י״ח). להכתב לא נמסר, כלומר החלי והמכאובות הם גדולים כל כך עד כי לא יוכלו לכתוב אותם כולם על ספר. וחיתם מהם וכו׳ בן נבי״א, ופירושו כלומר הם מנעוריהם וכל ימי חייהם לא הוסר העלבון והבזיון מהם. כאמונתך, ר״ל כמדתך. עטויה, ל׳ לבישה כמו עוטה אור כשלמה (תהלים ק״ד, ב׳). רטיה, מזור ותחבושת מל׳ עצבה כמו מתוירין רטיה (בחזון ק״ב, ע״ב) כמשמעה רשיה (שבת ע״ב, ב׳). בבהק הגדול, דניאל ט׳, כ״ט. טועים האומרים, כנ״ל להבל.

בנודך להמיר ובחבל להתחבל. נטות מדרכיך ותהו לקבל. ויראתך הקדושה לנטוש ולנבל: באהבתך ובחמלתך מנשא ומנטל. עצתם תסכל ומחשבתם תבטל. רוח תגרות מביניהם הטל. ומלאך אכזרי דחה וטלטל: בעבור כבוד שמך ושם קדשך המהלל. נוראות הפלא לכל בגוים יתחלל. יועצי רעה תוליך שולל. ובהם תעולל כאשר כי נתעולל: מקים מעפר דל ואביון מאשפה. כנסתך אל־תתן לכלה ולחרפה. אם בפקודיך מתעלת ומרפה. על כל־פשעיה אהבתך תהי מחפה: יתרה חבתם לפניך אדוני האדונים. בין כך ובין כך קרואים לך בנים. רחמיך יקדמונו אלהי עליונים ותחתונים. טרם ישטפונו המים הזידונים: יון חפצי קרבתך על כל־הבאות. החישה לנו ישועות הנבאות. קדוש עשה עמהם לטובה אות. חזק ואמיץ גואלם יי צבאות:

אל מלך. יושב על כסא רחמים. מתנהג בחסידות מוחל עונות עמו. מעביר ראשון ראשון. מרבה מחילה לחטאים וסליחה לפושעים. עושה צדקות עם כל־בשר ורוח. לא כרעתם תגמול להם: אל הורית לנו לומר (מדות) שלש עשרה. זכר־לנו היום ברית שלש עשרה. כמו שהודעת לענו מקדם. וכן כתוב. וירד יי בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יי: (ושם נאמר)

ויעבר יי׀ על־פניו ויקרא

יי יי אל רחום וחנון ארך אפים ורב־חסד ואמת: נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה: וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו:

סלח־לנו אבינו כי חטאנו. מחל־לנו מלכנו כי פשענו:

כי־אתה אדני טוב וסלח ורב־חסד לכל־קראיך:

לנטוש. מנשא ומנטל, ע"ד ישעיה ס"ג, ט'. תגרות, מריבה, מל' חז"ל אתי מיגרא בביתיה (כ"מ נ"ט), וכן ענה מלון התגרות מגרי תגרא (משלי ט"ו, י"ח). יועצי רעה, ע"פ איוב י"ב, י"ז. מקים מעפר, תהלים קי"ג, ז'. כנסתך, עדתך. מרופה, מכסה, ול' משלי י', י"ב. יתרה חבתם, ע"פ משנה אבות ג', י"ח. בין כך ובין כך, כלומר בין אם עושים רצונך בין אם שוברים אותו מ"מ נקין הם. המים הזידונים, תהלים קכ"ד, ה'. וכנוי לצרות הגדולות. חפצי קרבתך, נכל הצרות הבאות עליהם בכל אלה קהתן יחמלו.

יושב על כסא רחמים, ל' גמרא ע"ז דף ג', ע"ב. מתנהג, בתקומי וגו' ותם דף כ"ג גולם ושחנות. מוחל עונות עמו, כוהרי מאמר כ' פ' ע"נ גולם מוחל לשיגות עמו ישראל. מעביר ראשון ראשון, ל' גמרא ר"ה דף י"ז. למקדים. הלמ"ד בסב"א ותי"ת כפתח וטי"ת דגושה והוא הרבה מן ספרי אהוה גם תומר לשונה זשל, כמו רעים ותשלים (ברחשית י"ג, י"ג) אנשים חטאים (במדבר ל"ב, י"ד); ובמחזור יכן סלחתי לחוטאים. תגמול להם, כן הוא בכ"י ומדויק, ושיקר. ובמחזורי ספרד הנוסחא „לא כרעתם לכם גומל, וגם סוא נכון. אל שהוריתנו, כן נכ"י וכל"ל, וגם בנוסחי ספרד הנוסחא הוריתנו, וכן הוא במחזור רב עמרם. ושה אבמחזורי אשכנז אבותם הורית לנו לא טוב הוא כהמלוכי הלשון. וכן כתוב; כן הנוסחא בכל פ"י וב"י גם במחזור רב עמרם וכנ"ל. ושם נאמר ויעבר וגו' כן בכל כ"י אדומי גם במחזורי ספרדים וכן הנכון וכוס שלא הפירוש, ר"ל בפסוק וירד ה' שם נאמר ויעבר ה' וגו'. כי אתה, תהלים פ"ו, ה'.

נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים: תבוא לפניך אנקת אסיר כגדל זרועך הותר בני תמותה: לאדני אלהינו הרחמים והסלחות כי מרדנו בו:

כרחם אב וכו' עד על עירך ועל עמך (דף 590).

ע"פ א"ב, וכל בתיו בעלי ד' תבנים.

אלהים בישראל גדול נודעת. אתה יי אבינו אתה: בכל קראנו אליך קבבנו. רם ונשא אתה בקרבנו: גמלתנו טובות גם בחובינו. לא בצדקותינו וביושר לבבנו: דודנו גם כי זנחנו. גאלנו כי עבדים אנחנו: הכנו בשגיונו עד דכא. ותקצר נפש לך מחכה: ואיה חסדיך הראשונים עמנו. מעולם ועד עולם נאמנו: זעף נשא ותש כחנו. יי אל באפך תוכיחנו: חלחלות רבות כלו בשרנו. נא אל בחמתך תיסרנו: טרח הצרות אין להספר. איה שקל איה ספר: ידענו צורנו כי פשענו. אמת עשית ואנחנו הרשענו: כעס יוסף ותרון יחדל. כי קטן יעקב ודל: לחץ יוסר ועל יחבל. כי כשל כח הסבל: מנת מדתנו לא תגבה. כי נשארנו מעט מהרבה: נחם על הרעה לאמתך. מטה כלפי חסד אמונתך: סלחן אם שגינו ענו בנו. עזרנו כי עליך נשענו: ערפנו כף לך להשתעבד. לאהבה וליראה אותך ולכבד: פוקדיך קדשו צום לקבוע. ודעתם קצרה צרכם לתבוע: צקון לחשם לפניך תבוא. לחלל לאיש נגעו ומכאובו: קול יעקב נוהם מתהומותיך. תשמע השמים מכון שבתך: רודה רודף באף תבלה. שנת שלומים לריב ציון תגלה: שרת והדת מנער קנותנו. אל תשליכנו לעת זקנתנו: תעינו לשמאל ימינך תקרבנו. כבלות כחנו

נשא לבבנו, איכה ג', מ"א. תבוא לפניך, תהלים ע"ט, י"א. לאדני, דניאל ט', ט'.

אלהים בישראל גדול נודעת, עפ"י תהלים ע"ו, ב'. דודנו, ... שה"ש ה', י'. עד דכא, ... תהלים ... ותקצר נפש. ישראל המחכה לך ... זעף, ... עלינו. ותש כחנו, ... (סנהדרין ...) ... (שם ...) ... ה' אל באפך, תהלים ו', ב'. נא אל באפך, שם. איה שוקל, ישעיה ל"ג, י"ח. אמת עשית, נחמיה ט', ל"ג. כי קטן יעקב, עמוס ז', ה'. לחץ יוסר ועול יחבל ... כי כשל, נחמיה ד', י'. לא תגבה ... (אבות פ' ג') ... (תרגום ...). כי נשארנו, ירמיה מ"ב, ב'. לאמתך, תואר לישראל עפ"י שה"ש ו', ד'. אמונתך ... לאהבה וליראה אותך ולכבד ... פוקדיך ... קדשו צום, יואל ב', ט"ו. ודעתם קצרה ... נגעו ומכאובו ... לחשם ... ישעיה ל"ו, ח'. שרת ... (יחזקאל ט"ז, ד'). תשמע, מ"א ח', ... שנת שלומים, ישעיה ל"ד, ח'. ... (במדבר כ"ג ט'). ... (הושע י"א, א') ... אל תשליכנו, תהלים ע"א, ט'. כבלות כחנו, שם.

אַל תַּעַזְבֵנוּ: ה׳ תַּבִּיט וְתָצִיץ וְתַשְׁגִּיחַ לִרְחוּמֶיךָ· תִּתְאַוֵּר בַּחֲנִינוּתֶךָ תִּתְלַבֵּשׁ צִדְקוֹתֶיךָ· תִּתְכַּסֶּה בְּרַחֲמֶיךָ וְתִתְעַטֵּף בַּחֲסִידוּתֶךָ· וְתָבֹא לְפָנֶיךָ מִדַּת טוּבְךָ וְעַנְוְתָנוּתֶךָ: אל מלך יושב וכו׳.

פזמן. חתום בו שמואל כהן יחיה.

מַלְאֲכֵי רַחֲמִים מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן· חַלּוּ נָא פְּנֵי אֵל בְּמֵיטַב הִגָּיוֹן· אוּלַי יָחוֹס עַם עָנִי וְאֶבְיוֹן· אוּלַי יְרַחֵם: אוּלַי יְרַחֵם שְׁאֵרִית יוֹסֵף· שְׁפָלִים וּנְבָזִים שְׁפוּחֵי שֶׁסֶף· שְׁבוּיֵי חִנָּם מְכוּרִים בְּלֹא כֶסֶף· שׁוֹאֲגִים בִּתְפִלָּה וּמְבַקְשִׁים רִשְׁיוֹן: אולי יָחוֹס עַם עָנִי וְאֶבְיוֹן. אולי יְרַחֵם: אוּלַי יְרַחֵם מְעֻנֵּי בָבֶל· מְלֻמְּדֵי מַכּוֹת בְּעִנּוּי סֵבֶל· מְנוֹד רֹאשׁ נְתוּנִים לְיוֹשְׁבֵי תֵבֵל· מָשָׁל בַּגּוֹיִם לַעַג וּבִזָּיוֹן: אולי יָחוֹס עַם עָנִי וְאֶבְיוֹן. אולי יְרַחֵם: אוּלַי יְרַחֵם וְיֵרֶא בָּעֳנִי עַמּוֹ· וְיַקְשִׁיב וְיִשְׁמַע הָעֲנִיִּים לְעַמּוֹ· וְעוֹדִים בְּלַחַשׁ מוּסָר לָמוֹ· וְעֵינֵיהֶם תּוֹלִים לִמְצוֹא רָצוֹן: אולי יָחוֹס עַם עָנִי וְאֶבְיוֹן. אולי יְרַחֵם: אוּלַי יְרַחֵם אוֹמְרֵי סְלַח נָא· אוֹמְצֵי שִׁבְחוֹ בְּכָל־עֵת וּבְכָל־עוֹנָה· אֲגוּדִים בְּצָרָה לִשְׁפּוֹךְ תְּחִנָּה· אֶת־פְּנֵי הָאֱלֹהִים שׁוֹפְכִים לֵב הֶגְיוֹן: אולי יָחוֹס עַם עָנִי וְאֶבְיוֹן. אולי יְרַחֵם: אוּלַי יְרַחֵם לְקוּחָה בִּכְפָלַיִם· לוּקָה וּמִשְׁתַּלֶּמֶת בְּעָוֹן שׁוּלַיִם· לְעוּטָה בְּפִי אֲרָיוֹת וּבְפִי שַׁחֲלַיִם· לֹא שָׁכְחָה בְּכָל־זֹאת מִכְתַּב עֹז חֶבְיוֹן: אולי יָחוֹס עַם עָנִי וְאֶבְיוֹן. אולי יְרַחֵם: אולי

תציץ בן נבי״ו ועיקר והוא ל׳ טלין מן החרכים מציץ (ש״ה ב׳, ט׳), ונמ״א ותצוף וגם הוא ל׳ ראיה כמו ילך ה׳ כימי וכיניך (בראשית ל״א, מ״ט). התאור בחנינותך וכו׳ הוא לשון מגטרה עבות דף ס״ז, ב׳.

במיטב הגיון, בדבור היותר טוב, כי אמתנו כבדי פה וכבדי לשון. שפוחי שסף, בן נבי״ו שפוחי המ״ן באו״ל והוא של׳ ונפח ה׳ קדקוד (ישעיה ג׳, י״ז), ושסף של׳ וישסף שמואל (ש״א ט״ו, ל״ג), ור״ל כרותים ופרוצים וקרועים. ונמ״א פשוחי והוא הוא ל׳ שסוף כי וישסף שמואל מתורגם ופסח, וכן כמשנה אלן אמבסה (שביעית ד׳, ו) ר״ל שנקטע, ובאיכה ג׳, י״א ויפשחני. ומבקשים רשיון, רשות, ר״ל רשות לצאת משעבוד הגלות. וכן הנוסחא בכי״ו וכל ס״י. מעני בבל, של׳ ענו בכבל רגלו (תהלים ק״ה, י״ח). סבל, משא של הגלות. מנוד ראש, כל יושבי תבל יניעו ראשם עלינו ועפ״ס תהלים מ״ד, ט״ו. לעג ובזיון, ר״ל נקלף ובזיון. הענים לעמו, ישמע תפלת ישראל העומדים ומתפללים לפניו, ועל״ה שויתי ה׳ לנגדי תמיד. והנה לעמו כמו לעומתו. ועודים בלחש, כמועדים ומקובלים כבתי כנסיות להתפלל תפלתם בלחש, ואולי כל׳ כבתות נבר פקידין לקון לתת מוסרך למו (ישעיה כ״ו, ט״ז). למצוא רצון, מצפים ישראל למצוא חן לפניו. אומרי סלח נא, שמעתיקים תמיד סלח נא לעונינו ולחטאתינו. אומצי שבחו, מחזיקים שבח של הקב״ה. ונקוד שבחו בכי״ו וכן עוקר מטבולד למעלה דף 90. עונה, גם הוא ל׳ עת כל׳ עונה, והמסרה ג׳ דף ע״ס עונה כמה שעה אמר ר׳ יוחנן או יום או לילה. אגודים בצרה, נכנסים באגודה אחת מקובלים ומתקבלים יחד לשפוך תחנה ואין אחד מהם פורש עצמו מן הצבור. לב הגיון, לבם הבולט יהיה נגדם של׳ רבות אנחותי ולבי דוי (איכה א׳, כ״ב); וכן הנוסחא בכי״ו וס״י. וים גורסים דביון עפ״ס והוא ל׳ שביכה ר״ל לב הנשפך, מענין כל האורבות והנאות בכף (ויקרא רבה דף ר״ז) וכן זב מגבוה ויש תרגומו דאית מגבוה דובה (ויקרא ט״ו, א׳). לקחה בכפלים, עפ״ס כי לקחה מיד ה׳ בכפלים (ישעיה מ׳ ב׳). לוקה, מוכה. בעון שולים, עפ״ס טומאתה בשוליה (איכה א׳, ט׳), ר״ל לוקחה ומוכה בעבור כי טומאת מעשיה ניכרה בשולי בגדיה. לעוטה, בלועה, של׳ הלעיטני נא (בראשית כ״ה, ל׳). בפי אריות ובפי שחלים, בן נבי״ו ונכון, ושחלים הוא הרבוי מן שחל ופתן תדרוך (תהלים צ״א, י״ג), ונכנו הוא לאריות המטורפים, ונקוד שחלים כמו מן גמל גמלים. פעם פעמים ובכי״ו נקוד שחלים וגם הוא ישבן כמו אגמים (משלי ה׳, ג׳). מכתב עוז חביון, לא שכחה את התורה, ועפ״ס ושם חביון עזו (חבקוק ג׳ ד׳)

יְרַחֵם כְּבוּשֵׁי פָנִים· הַשּׁוֹמְעִים חֶרְפָּתָם וְלֹא מְשִׁיבִים וְעוֹנִים· נֶצַח מְקַוִּים לְיִשְׁעוֹ וְנִשְׁעָנִים· כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמָיו בְּכִלָּיוֹן: אוּלַי יָחוֹס עַם עָנִי וְאֶבְיוֹן. אוּלַי יְרַחֵם:

אוּלַי יְרַחֵם יְחַלֵּץ עֲנִי כְּעָנְיוֹ· חֲבוּשׁוֹ יַתִּיר מֵאֶרֶץ שִׁבְיוֹ· יַגְהֶה מְזוֹרוֹ וְיַחֲבֹשׁ חָלְיוֹ· צַעֲקָתוֹ יִשְׁמַע וְיָחִישׁ יוֹם פִּדְיוֹן· אוּלַי יָחוֹס עַם עָנִי וְאֶבְיוֹן· אוּלַי יְרַחֵם:

אל מלך יושב וכו׳ עד לכל קוראך.

זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה: זָכְרֵנוּ יְיָ בִּרְצוֹן עַמֶּךָ פָּקְדֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ: זְכֹר עֲדָתְךָ קָנִיתָ קֶּדֶם גָּאַלְתָּ שֵׁבֶט נַחֲלָתֶךָ הַר צִיּוֹן זֶה שָׁכַנְתָּ בּוֹ: זְכֹר יְיָ חִבַּת יְרוּשָׁלָיִם אַהֲבַת צִיּוֹן אַל תִּשְׁכַּח לָנֶצַח: אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא מוֹעֵד: זְכֹר יְיָ לִבְנֵי אֱדוֹם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלָיִם הָאֹמְרִים עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ: זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם· וְכָל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם: זְכֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב· אַל תֵּפֶן אֶל קְשִׁי הָעָם הַזֶּה וְאֶל רִשְׁעוֹ וְאֶל חַטָּאתוֹ:

כשיש מילה באחד מן הימים שאומרים סליחות אומרים כאן פזמון זה קודם זכר לנו ברית אבות.

ווען מיינע ברית מילה איזט, וויד היער דיעזער פזמון איינגעשאלטעט.

מעקלו ג׳ ג׳ תנועות, ושם מחברו יצחק חתום בחרוז הראשון.

יָהּ אָיוֹם, זְכוֹר הַיּוֹם, בְּרִית שְׁבֻעַת תְּמִימֶיךָ, צִיר אֶזְרָח, אֲשֶׁר אָרַח, חֻקַּת דָּת נֶאֱמָנֶךָ· קְדוֹשׁ יַעֲקֹב, חִישׁ לִנְקוֹב, שְׁמוּעָתֵנוּ בְּרַחֲמֶיךָ· זָכְרֵנוּ יְיָ בִּרְצוֹן עַמֶּךָ: בְּרִית נִפְקַד, אֲשֶׁר נֶעֱקַד, לְהַעֲלוֹת לְפָנֶיךָ· כְּשֶׂה נֶאְסַר, וְגַם נִמְסַר, עֲשׂוֹת הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ· רְצֵה זַרְעוֹ, וְחֹן גִּזְעוֹ, בְּעֵת בּוֹאָם בְּדִינֶךָ· וְאִם חוֹבָם, עֲנֵה בָם, עֲשֵׂה נָא לְמַעַן שְׁמֶךָ: זָכְרֵנוּ יְיָ בִּרְצוֹן עַמֶּךָ: לְמוֹדֶךָ, וְגַם יְדִידֶךָ, יִשְׂרָאֵל לְךָ מִקְרָא· אֲשֶׁר חָלַם, וְהוּא סֻלָּם, בַּמָּרוֹם לוֹ הוֹרָה· אֵל אֶחָד, הֲלֹא

ירחם עם כבושי פנים, ר״ל ורד״ק. כבושי פנים, שכובשים פניהם בקרקע מפני הבושה, ול׳ חכמים הוא (סנהדרין י״ט, ע״ב). השומעים חרפתם ולא משיבים ועונים, תפס בל׳ הגמרא שבת פ״ח ע״ב. נצח מקוים לישעו ונשענים, כן כבי״ו וכמו, ור״ל תמיד מקוים לישועתו ונשענים עליו. כי לא כלו רחמיו, איכה ג׳, כ״ב. ומה שאמר בכליון, ר״ל לעולמים לא יכלו רחמיו ממנו, ואף אם זכות אבות תמה, רחמיו מרובים ולא כלו. יחלץ, יוציא ויציל את העני, מל׳ למען יחלצון ידידיך (תהלים ס׳, ז׳). חבושו, אסורו, מל׳ אין החבוש מתיר את עצמו מבית האסורים (ברכות דף ה׳, ע״ב). יגהה מזורו, ירפא מכתו, ול׳ הושע ה׳, י״ג. ויחבוש, מל׳ ולא חבשו (ישעיה א׳, ו׳). ויחיש, יביא חיש מהרה יום פדיונו מן הגלות. ובס״א עת פדיון.

זכור רחמיך, תהלים כ״ה, ו׳. זכרנו ה׳, שם ק״ו, ד׳. זכור עדתך, ע״ד, ב׳. זכור ה׳ חבת, אין זה פסוק במקרא. אתה תקום, תהלים ק״ב, י״ד. זכור ה׳ לבני, שם קל״ז, ז׳. זכור לאברהם, שמות ל״ב, י״ג. זכור לעבדיך, דברים ט׳, כ״ז.

שבועת תמימיך, אברהם יצחק ויעקב שבה אמר דוד ושלים, ובמשלי והולך כחרוזי פיוטו. אזרח, אברהם אבינו ובב״ב ט״ו ע״א, י״א שבר מדרש על אברהם אבינו. ארחת, הלך. נפקד, יצחק אבינו. למודך,

פחד, ויאמר מה נורא. זכור צדקו, ואת נאקו, לשארית נשארה. אשר נשאה וגם נלאה, זה כמה אימיך: זכרנו יי ברצון עמך: שני אחים, אורחים, משלחים לשביה. קדשתם, ושלחתם, לשר עגלה יפהפיה. איש ענו, בעניו, הוריד דת פליליה. והנרצה, אשר מצא, רצונך רב עליליה. בריתם זכור, ואל תעבור, עם נשואי רחומיך: זכרנו יי ברצון עמך: וזכור סגן, אשר נגן. עלי כנור וגם נבל. בשירותיו, ותמירותיו, יהודון לך בכל תבל. לך נמשה, ונגדך שח, נשוא לך על וגם סבל. פרה נבאה, מקראה, לך נחלה וגם חבל. להושיעה, להרגיעה, צא נא ממקומך: זכרנו יי ברצון עמך: ברית נביא, שמו תשבי, הואל נא וזכרה אל. לחמציא פדות, מעבדות, להוציא עם בך שואל. דל שמח, וחיש צמח, מושיע וגם גואל. וזר תשמיד, וגם תעמיד, המלאך מיכאל. ונפלאות, למשואות, הרימה פעמיך. זכרנו יי ברצון עמך: וכר לנו ברית אבות וכו':

אם סליחות הקטנים כתבו בתחלואים כנ"ל מכאן אז מוסיפים כאן סליחה זו קודם זכר לנו ברית אבות: ע"ס א"ב.

בייא תייפיגען קראנקהייטספאללען דער קינדער ווירד היער דיעזע סליחה געזאגט:

אל נא רפא נא תחלואי פוריה. בושה וחפרה ואמלל פריה. גאלנה משחת וממכה טריה. עננו כשעניתה לאברהם אבינו בהר המוריה: דגלי עם פדויי בזרוע חשוף. הצל מאנף ואל יהיו לשסוף. ותענה קריאתנו ולמעשה ידיך תכסוף. עננו כשענית לאבותינו על ים סוף: וזכות צור חצבנו היום לנו תגל. חשבנו מאנף ונחנו בישר מעגל. טהר טמאתנו ולמאור תורתך עינינו תגל. עננו כשענית ליהושע בגלגל: יה ראה דשן עקוד והצמח תרופה. כלה שוד ושבר סער וסופה. למדנו וחכמנו אמרתך הצרופה. עננו כשענית לשמואל במצפה: מתמם מרחם שרשיו נא אל־

יקר פחד, שלמד תורה מאהלי שם ועבר. ואת נאקו, ואת תפלתו. וגם את וגם חוקו. אשר נשאה, עפ"כ טלני אימיך (תהלים פ"ח, ט"ז). שני אחים, משה ואהרן. משלחים לשביה, לבני ישראל המשועבדים במצרים. עגלה יפהפיה, תואר למצרים עפ"כ ירמיה מ"ו, כ'. איש ענו, משה (במדבר י"ב, ג'). והנרצה, אהרן הכהן, עפ"כ ופעל ידיו תרצה (דברים ל"ג, י"א). סגן, חוד המלך. סגן כ' אר במו פחות וסגנים (יחזקאל כ"ג, ו'). נביא, אליהו הנביא התשבי (מ"א י"ז, א'). דל שמח, אמת את ישראל הדל. צמח, משיח (ירמיה כ"ג, ה'. ול"ג, ט"ו. וזכריה ו', י"ב). המלאך מיכאל, לכאן שוכה בעד ישראל, כי מיכאל הוא הסינגור על ישראל כדאיתא ביומא דף ע"ז. למשואות הרימה פעמיך, פירוש, הרימה פעמיך לבוא בפלאות לגאלתך שהוא לנחיה ולשמה, ועפ"כ תהלים ע"ד, ג'. ורלא שם במיחם הרלב"ע. זכרנו ה', עפ"כ שם ק"ו, ד'.

פוריה, ישראל שנמשל לגפן פוריה (תהלים פ', ט', ט"ו. ישעיה ל"ג, י"ג). וממכה טריה, ישעיה א', ו'. חשוף, גלויה, מל' ישעיה נ"ב, י'. לשסוף, לכריתה, כמו וישסף שמואל את אגג (ש"א ט"ו ל"ג). ולמעשה ידיך תכסוף, איוב י"ד, ט"ו. צור חצבנו כן נכ"י ובל"ל ועפ"כ ישעיה נ"א, א' הביטו אל צור חצבתם, והוא אברהם אבינו. תגל, תגלה לנו הזכות. מאנף, מלף יוקף. עינינו תגל, במזור ליזמת עינינו גל ונפלאות ע"פ תהלים קי"ט, י"ח. עקוד, יצחק אבינו. תרופה, רפואה כמו ועליו לתרופה (יחזקאל מ"ז, י"ב). וסופה, רוח סערה (עמוס א' י"ד). מתמם מרחם, יעקב אבינו איש תם שנולד מהול

תקמל. נקנו מכתם ושמץ ולא נאמל. סעדנו ונושעה וארחות חסדך
נגמל. עננו כשענית לאליהו בהר הכרמל: עודדנו בצדק משוי מפים
וכפר זדון ומשוגה. פדנו ממהומת מות ואחור כל נסוגה. צוה ישועתנו
ובשגגותינו לא נתמוגגה. עננו כשענית ליונה במעי הדגה: קדשת איש
חסידך זכור ליפת נעלים. רחמיך תעורר כי לקינו בכפלים. שובנו
ליראתך ולא נחשף שולים. תעננו כשענית לדוד ושלמה בנו בירושלים:
תענה לקוראיך והסכת ממעונים. תשמע שועת צועקים שמע אל
אביונים. תרחם על בניך כרחם אב על בנים. עננו כשענית למרדכי
ואסתר וחסת על אבות ובנים:

זכר לנו ברית אבות כאשר אמרת. וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכר והארץ אזכר:*)

(כ. פ׳ מ״נ ועדה תהלים מזמור ט׳). אל תקמל, אל תכרית, מגזרת קנה וסוף קמלו (ישעיה י״ט, ו׳). ושמץ, וטמאה. נאמל, על׳ אמלל אני (תהלים ו׳, ג׳) היהודים האמללים (נחמיה ד׳, ב׳). נגמל, יגמל עלינו לפי ארחות חסדך. עודדנו, הקימנו, על׳ יתום ואלמנה יעודד (תהלים קמ״ו, ט׳). בצדק, תמת. משוי מפים, הוא משא רגלים. ומשוגה, ושגגה, כמו אתי תלין משוגתי (איוב י״ט ד׳). נתמוגגה, ל׳ המסה, כמו בגשם גרעה תתמוגג (תהלים ס״ה, י״א). איש חסידך, אהרן הכהן (דברים ל״ג, ח׳). ליפת נעלים, זהו לישראל ע״פ שיר ז׳, ב׳. ונמ״א ליפת פעמים וגם הוא יתכן, אבל גרסה הראשונה נכונה יותר כי לקינו בכפלים, ככתוב כי לקחה מיד ה׳ כפלים בכל חטאתיה (ישעיה מ׳, ב׳). ולא נחשף שולים, ולא יהיה לבזיון ועי״ש ירמיה י״ג, כ״ו.

וזכרתי את בריתי, ויקרא כ״ו, מ״ב.

*) בימי ברית מילה מוסיפים כאן זכור ברית אברהם וכו׳.

יתום בן אליעזר הקטן חזק והלוי.

זכור ברית אברהם ועקדת יצחק והשב שבות אהלי יעקב והושיענו למען שמך: אות ברית בינו ובינך אבינו. למי התמת הברנא כי אם בבשרנו. עם אוהבך כרת ברית הוחלתנו. זכר אל תפר בריתך אתנו. ושוב ברחמים על שארית ישראל והושיענו למען שמך: רחמיך זכר להלבין כשלג אודם. הבט לברית בניך נא תמדם. קול יעקב איש תם הקדם. זכר עקדת עקית קדם והשב שבות אהלי יעקב והושיענו למען שמך: מפי אוהבך עד בינך ובין ידידיך. נא הדם לאות למשמרת לעבדיך. חוק הורש דמים נשפך דם חסידיך. זכר רחמיך יי וחסדיך ושוב ברחמים על שארית ישראל והושיענו למען שמך: הנה דם הברית לאות למשמרת. לטוטפות לזכרון לאם נפזרת. ליעקב לחק ולישראל לסגולה. ויהי להם לשם ולתפארת. והשב שבות אהלי יעקב והושיענו למען שמך: פן תשכח את הברית הוקרת. נא זכר ברית אשר כרת. בלקיחת ספר לעגו התנית. ברמי אגנות ברית ספרת. ושוב ברחמים על שארית ישראל והושיענו למען שמך: הורש דמים הון דיננו. השב שבותנו שחיק סוגינו. תם נמכרנו ולא בכסף פדנו. וקוף מקדשך השמם לעינינו. והשב שבות אהלי יעקב והושיענו למען שמך: זכר לנו ברית ראשונים וכו׳.

אות ברית, המילה, שהיא אות (בראשית י״ז, י״א) ונכרתו עליה אלף עברים בריתות (נדרים ל״א, ע״ב) לפי התחמה כמו כל׳ בראשית ל״א כ״ה. עם אוהבך, אברהם אבינו. הוחלתנו, אתה כ׳ מצאת הוחלתנו, זכר אל תפר, ירמיה י״ד, כ״א. אודם, חטאת וכו׳ ישעיה א׳, י״ח. זכר עדתך, תהלים ע״ד, ב׳. מפי אוהבך, שני דם ומילה. זכר רחמיך, תהלים כ״ה ו׳. בלקיחת ספר וכו׳, ככתוב בשמות כ״ד, ז׳ ו׳ ח׳. חנם נמכרנו, ע״פ ישעיה נ״ב, ג׳.

זְכָר־לָנוּ בְּרִית רִאשׁוֹנִים כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ. וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי־אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לִהְיוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְיָ: עֲשֵׂה עִמָּנוּ כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ. וְאַף־גַּם־זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם לֹא־מְאַסְתִּים וְלֹא־גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיהֶם: הָשֵׁב שְׁבוּתֵנוּ וְרַחֲמֵנוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב. וְשָׁב יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת־שְׁבוּתְךָ וְרִחֲמֶךָ. וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ מִכָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה: קַבֵּץ נִדָּחֵינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב. אִם יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמָיִם מִשָּׁם יְקַבֶּצְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקָּחֶךָ: מְחֵה פְשָׁעֵינוּ כָּעָב וְכֶעָנָן כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב. מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאותֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: מְחֵה פְשָׁעֵינוּ לְמַעַנְךָ כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ. אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר: הַלְבֵּן חֲטָאֵינוּ כַּשֶּׁלֶג וְכַצֶּמֶר כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב. לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר יְיָ אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ. אִם יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע כַּצֶּמֶר יִהְיוּ: זְרוֹק עָלֵינוּ מַיִם טְהוֹרִים וְטַהֲרֵנוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב. וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם: מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם: רַחֵם עָלֵינוּ וְאַל תַּשְׁחִיתֵנוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב. כִּי אֵל רַחוּם יְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם: מוֹל אֶת־לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה אֶת־שְׁמֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב. וּמָל יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת־לְבָבְךָ וְאֶת־לְבַב זַרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת־יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ: הִמָּצֵא לָנוּ בְּבַקָּשָׁתֵנוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב. וּבִקַּשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת־יְיָ אֱלֹהֶיךָ וּמָצָאתָ כִּי תִדְרְשֶׁנּוּ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ: הֲבִיאֵנוּ אֶל־הַר קָדְשֶׁךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בְּבֵית תְּפִלָּתֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב. וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים:

שְׁמַע קוֹלֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ: הֲשִׁיבֵנוּ יְיָ אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם: אֲמָרֵינוּ הַאֲזִינָה יְיָ בִּינָה הֲגִיגֵנוּ: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִינוּ וְהֶגְיוֹן לִבֵּנוּ לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרֵנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ: אַל־תַּשְׁלִיכֵנוּ מִלְּפָנֶיךָ וְרוּחַ קָדְשְׁךָ אַל־תִּקַּח מִמֶּנּוּ: אַל־תַּשְׁלִיכֵנוּ לְעֵת זִקְנָה כִּכְלוֹת כֹּחֵנוּ אַל־תַּעַזְבֵנוּ: אַל־תַּעַזְבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אַל־תִּרְחַק מִמֶּנּוּ: עֲשֵׂה עִמָּנוּ אוֹת לְטוֹבָה. וְיִרְאוּ שׂוֹנְאֵינוּ וְיֵבֹשׁוּ כִּי־אַתָּה יְיָ עֲזַרְתָּנוּ וְנִחַמְתָּנוּ: כִּי לְךָ יְיָ הוֹחָלְנוּ אַתָּה תַעֲנֶה אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ:

וזכרתי להם, ויקרא כ"ו, מ"ה. ואף גם זאת, שם כ"ו, מ"ד. ושב ה', דברים ל', ג'. אם יהיה, שם ל', ד'. מחיתי כעב, ישעיה מ"ד, כ"ב. אנכי, שם מ"ג, כ"ה. לכו נא, שם א', י"ח. וזרקתי, יחזקאל ל"ו, כ"ה. כי אל רחום, דברים ד', ל"א. ומל ה' אלהיך, שם ל', ו'. ובקשתם משם, שם ד', כ"ט. והביאותים, ישעיה נ"ו, ז'. השיבנו ה', איכה ה', כ"א. אמרינו, תהלים ה', ב'. יהיו לרצון שם י"ט, ט"ו. אל תשליכנו מלפניך, שם נ"א י"ג. אל תשליכנו לעת, שם ע"א, ט'. אל תעזבנו, ל"ח, כ"ב. עשה עמנו, שם פ"ו, י"ז. כי לך ה', שם ל"ח, ט"ז.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃

תָּבוֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ וְאַל תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ׃ שֶׁאֵין אֲנַחְנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ׃ אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ׃

אָשַׁמְנוּ׃ בָּגַדְנוּ׃ גָּזַלְנוּ׃ דִּבַּרְנוּ דֹפִי׃ הֶעֱוִינוּ׃ וְהִרְשַׁעְנוּ׃ זַדְנוּ׃ חָמַסְנוּ׃ טָפַלְנוּ שֶׁקֶר׃ יָעַצְנוּ רָע׃ כִּזַּבְנוּ׃ לַצְנוּ׃ מָרַדְנוּ׃ נִאַצְנוּ׃ סָרַרְנוּ׃ עָוִינוּ׃ פָּשַׁעְנוּ׃ צָרַרְנוּ׃ קִשִּׁינוּ עֹרֶף׃ רָשַׁעְנוּ׃ שִׁחַתְנוּ׃ תִּעַבְנוּ׃ תָּעִינוּ׃ תִּעְתָּעְנוּ׃

סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לָנוּ׃ וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל הַבָּא עָלֵינוּ׃ כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ, וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ׃

הִרְשַׁעְנוּ וּפָשַׁעְנוּ, לָכֵן לֹא נוֹשָׁעְנוּ׃ וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לַעֲזוֹב דֶּרֶךְ רֶשַׁע׃ וְחִישׁ לָנוּ יֶשַׁע׃ כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ, יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל יְיָ וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל אֱלֹהֵינוּ כִּי יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ׃

מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ אָמַר לְפָנֶיךָ, שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי׃ נַקֵּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִכָּל פְּשָׁעֵינוּ וְטַהֲרֵנוּ מִכָּל טֻמְאוֹתֵינוּ וּזְרוֹק עָלֵינוּ מַיִם טְהוֹרִים וְטַהֲרֵנוּ׃ כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם׃ עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ׃ רְעֵבֵי טוּבְךָ׃ צְמֵאֵי חַסְדֶּךָ׃ תְּאֵבֵי יִשְׁעֶךָ׃ יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כִּי לַאדֹנָי אֱלֹהֵינוּ הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת׃

פ׳ וְאַל יְעַכֵּב חֵטְא וְעָוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ׃ מְחַל וּסְלַח לְכָל חַטֹּאתֵינוּ׃ כִּי אֵל טוֹב וְסַלָּח אָתָּה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלוֹחַ׃

ראה, בעניינו וכו׳, עננו, רפאנו וכו׳ וגומר שמונה עשרה, ולאחר שמונה עשרה נוהגים לומר אל רחום שמך.

אֵל, רַחוּם שְׁמֶךָ׃ אֵל, חַנּוּן שְׁמֶךָ׃ בָּנוּ נִקְרָא שְׁמֶךָ׃ יְיָ, עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ׃ עֲשֵׂה לְמַעַן אֲמִתֶּךָ׃ עֲשֵׂה לְמַעַן בְּרִיתֶךָ׃ עֲשֵׂה לְמַעַן גָּדְלְךָ וְתִפְאַרְתֶּךָ׃ עֲשֵׂה לְמַעַן דָּתֶךָ׃ עֲשֵׂה לְמַעַן הוֹדֶךָ׃ עֲשֵׂה לְמַעַן וִעוּדֶךָ׃ עֲשֵׂה לְמַעַן זִכְרֶךָ׃

יעזב רשע, ישעיה נ״ה ז׳. משיח צדקך, דוד המלך. שגיאות, תהלים י״ט, י״ג. וזרקתי, יחזקאל ל״ו, כ״ה. רעבי טובך, הרעבים לטובך ברעב ללחם והצמאים לחסדך בצמא למים. תאבי ישעך, עפ״מ תהלים קי״ט, קע״ד. כי אל טוב וסלח, ראה לעיל דף 91.

ועידך, ל׳ יעוד ווסוד, ר״ל מה עבודת והכנעה לנו. [illegible]

עֲשֵׂה לְמַעַן חַסְדֶּךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן טוּבֶךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן יִחוּדֶךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן כְּבוֹדֶךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן לִמּוּדֶךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן מַלְכוּתֶךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן נִצְחֶךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן סוֹדֶךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן עֻזֶּךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן פְּאֵרֶךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן צִדְקָתֶךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים: עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁכִינָתֶךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן תְּהִלָּתֶךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן אוֹהֲבֶיךָ שׁוֹכְנֵי עָפָר: עֲשֵׂה לְמַעַן אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב: עֲשֵׂה לְמַעַן משֶׁה וְאַהֲרֹן: עֲשֵׂה לְמַעַן דָּוִד וּשְׁלֹמֹה: עֲשֵׂה לְמַעַן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמָמוֹת הֵיכָלֶךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן הֲרִיסוּת מִזְבְּחֶךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן דַּם עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן הֲרוּגִים עַל שֵׁם קָדְשֶׁךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן טְבוּחִים עַל יִחוּדֶךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן בָּאֵי בָאֵשׁ וּבַמַּיִם עַל קִדּוּשׁ שְׁמֶךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן: עֲשֵׂה לְמַעַן יוֹנְקֵי שָׁדַיִם שֶׁלֹּא חָטְאוּ: עֲשֵׂה לְמַעַן גְּמוּלֵי חָלָב שֶׁלֹּא פָשְׁעוּ: עֲשֵׂה לְמַעַן יְתוֹמִים וְאַלְמָנוֹת: עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם לֹא לְמַעֲנֵנוּ: עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

עֲנֵנוּ יְיָ עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ אֱלֹהֵינוּ עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ אָבִינוּ עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ בּוֹרְאֵנוּ עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ גּוֹאֲלֵנוּ עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ דּוֹרְשֵׁנוּ עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ הָאֵל הַנֶּאֱמָן עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ וָתִיק וְחָסִיד עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ זַךְ וְיָשָׁר עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ חַי וְקַיָּם עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ טוֹב וּמֵטִיב עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ יוֹדֵעַ יֵצֶר עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ כּוֹבֵשׁ כְּעָסִים עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ לוֹבֵשׁ צְדָקוֹת עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ נוֹרָא וְנִשְׂגָּב עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ סוֹלֵחַ וּמוֹחֵל עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ עוֹנֶה בְּעֵת רָצוֹן עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ פּוֹדֶה וּמַצִּיל עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ צַדִּיק וְיָשָׁר עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ קָרוֹב לְקוֹרְאָיו עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ רַחוּם וְחַנּוּן עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ שׁוֹמֵעַ אֶל אֶבְיוֹנִים עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ תּוֹמֵךְ תְּמִימִים עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ פַּחַד יִצְחָק עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ אֲבִיר יַעֲקֹב עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ מִשְׂגַּב אִמָּהוֹת עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ עֶזְרַת הַשְּׁבָטִים עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ קָשֶׁה לִכְעוֹס עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ רַךְ לִרְצוֹת עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ עוֹנֶה בְּעֵת צָרָה עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ אֲבִי יְתוֹמִים עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ דַּיַּן אַלְמָנוֹת עֲנֵנוּ:

טובך, מל' זכר רב טובך יביעו (תהלים קמ"ה). למודך, תורתך. נצחך, שהן הקיים לנצח נצחים. סודך, עזוזך. למען הרוגים, טבוחים, באי באש, תחוים שלה באים גם בתפלת אבינו מלכנו. עשה למענך והושיענו, עפ"ה תהלים ק"ו, ח'.

עננו ה' עננו, מובא בכבר כמוהו ב"ר פ' ל"ח. גם התנחום ירושלמי לתפלת תענית ד', ס"ו סוגיות. ותיק, אלם ותמים, מל' ותיקין היו בסנהדרין (ברכות ע', כ') ותיקין היו מתפללין (ר"ה ל"ב). יודע יצר כל לבבות. כובש כעסים, שהוא מאריך אפים. לובש צדקות, עפ"ה ישעיה נ"ט, י"ז. העונה בעת רצון, עפ"ה תהלים ס"ט, י"ד. פחד יצחק, בראשית ל"א מ"ב. אביר יעקב, שם מ"ט, כ"ד. קשה לכעוס, שאינו כועס במהרה. רך לרצות, כן בב"י ועוד. אבי יתומים, דיין אלמנות, תהלים ס"ח, ו'.

מִי שֶׁעָנָה לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְיִצְחָק בְּנוֹ כְּשֶׁנֶּעֱקַד עַל־גַּב הַמִּזְבֵּחַ, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְיַעֲקֹב בְּבֵית־אֵל, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְיוֹסֵף בְּבֵית הָאֲסוּרִים, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לַאֲבוֹתֵינוּ עַל יַם־סוּף, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְמֹשֶׁה בְּחוֹרֵב, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְאַהֲרֹן בַּמַּחְתָּה, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְפִינְחָס בְּקוּמוֹ מִתּוֹךְ הָעֵדָה, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לִיהוֹשֻׁעַ בַּגִּלְגָּל, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לִשְׁמוּאֵל בַּמִּצְפָּה, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְדָוִד וּשְׁלֹמֹה בְנוֹ בִּירוּשָׁלָיִם, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְאֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לֶאֱלִישָׁע בִּירִיחוֹ, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְיוֹנָה בִּמְעֵי הַדָּגָה, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְחִזְקִיָּהוּ בְּחָלְיוֹ, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לַחֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה בְּתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְדָנִיֵּאל בְּגֹב הָאֲרָיוֹת, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְמָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְעֶזְרָא בַּגּוֹלָה, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְכָל־הַצַּדִּיקִים וְהַחֲסִידִים וְהַתְּמִימִים וְהַיְשָׁרִים, הוּא יַעֲנֵנוּ:

רַחֲמָנָא דְּיִ־עָנֵה לַעֲנִיֵּי, עֲנֵינָא. רַחֲמָנָא דְּיִ־עָנֵה לְמַכִּיכֵי רוּחָא, עֲנֵינָא. רַחֲמָנָא דְּיִ־עָנֵי לִתְבִירֵי לִבָּא, עֲנֵינָא: רַחֲמָנָא עֲנֵינָא. רַחֲמָנָא חוּס. רַחֲמָנָא פְּרוֹק. רַחֲמָנָא שֵׁיזֵב. רַחֲמָנָא רַחֵם עֲלָן הַשְׁתָּא בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב:

אבינו מלכנו וכו'.

מי שענה, יסוד הפיוט הזה הוא במשנה תענית פרק ב'. ליעקב בביתאל, בראשית ל"ה ג'. למשה בחורב, שמות י"ז. לאהרן במחתה, במדבר י"ז. לפינחס בקומו, שם. ליהושע בגלגל, יהושע ז'. לשמואל במצפה, ש"א ז'. לדוד ושלמה, ש"ב ז'. ומ"א, ט'. בהר הכרמל, מ"א י"ח. לאלישע ביריחו, מ"ב ב'. במעי הדגה יונה ב'. לחזקיה בחליו, ישעיה ל"ח. בתוך כבשן האש, דניאל ג'. לדניאל, שם ו'. לעזרא בגולה, עזרא ח'.

רחמנא די ענה לעניי, זה הוא רק חלק קטן מפיוט ארוך בסדר רב עמרם גאון, פתיחתו „רחמנא דעני לעניי עניגן, דעני לתבירי לבא עניגן, דעני למכיכי רוחא עניגן, דעני לשפלי דעתא עניגן, דעני לגלוי ולטלטלי עניגן, דעני ליתמי ולארמלתא עניגן, דעני לקבילי על ערסיהון עניגן, דעני לאילהא בסוד עניגן, דעני ליהלתא נעין טולדיהון עניגן, דעני לקייתא על מתנהיהון עניגן וכו'. שיזב כב"ל הוא הוא נו"ן כי עיקר ארנו הוא יוד ובמקומו למעלה דף 229. השתא וכו' ערס נמרים וזמן קריב.

הש"ץ אומר כתפלה עד מחל לנו מלכנו כי פשענו, ואח"כ מתחילים סלח לנו, אל ארך אפים וכו' (דף 589) עד ורב חסד לכל קוראיך, ואח"כ אומרים פסוקים אלו.

דער חזן זאגט סלח לנו א"ו"ו (אויבן זייטע 589) ביז ורב חסד לכל קוראיך חזר [illegible] דאן זאגט מען:

האזינה יי תפלתנו והקשיבה בקול תחנונותינו: הקשיבה לקול שועינו מלכנו ואלהינו כי אליך נתפלל: שמע יי וחננו יי היה עזר לנו:

כרחם אב על בנים תרחם יי עלינו: ליי הישועה על עמך ברכתך סלה: יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בוטח בך: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: סלח נא לעון העם הזה כגדל חסדך וכאשר נשאתה לעם הזה ממצרים ועד הנה: ושם נאמר ויאמר יי סלחתי כדברך: הטה אלהי אזנך ושמע. פקח עיניך וראה שוממתינו והעיר אשר נקרא שמך עליה. כי לא על צדקתינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמיך הרבים: אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר. למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך:

ע"ס תשר"ק וחתום בסוף מאיר הצעיר חזק בתורה ובמעשים טובים.

אלהינו ואלהי אבותינו.

*) תענית צבור קבעו תבוע צרכים. שוב עדיך חפש חקור דרכים. דרך לרצות בשלש עשרה ערכים. קשה לבעום תת לאפים ארכים: צדדיך מקשטים עדים בלי תפשיט. פאר הרחמים והסליחות הוד תבשיט. עטרת

האזינה ה', תהלים פ"ו, ו'. הקשיבה, שם ה', ג'. שמע ה', ל', י"א.
קבעו בני ישראל. תבוע, לדרוש ולבקש צרכיהם, תנוע ל' ודרשה למלמוד ותרתום כמו עלבון [illegible] תנע (בבא ב"ק, כ') עלבון עבדוי לדיקים הוא תבע (ת"י דברים ל"ב, מ"ג). שוב עדיך, ולשוב אליך ולחפש ולחקור דרכים, ומע"ב איכה ג' מ'. דרך לרצות, אתה הוא דך לרצות כהזכירנו לפניך י"ג מדותיך. ערכים, מדות. תת לאפים ארכים, שתאריך אפך. צדדיך, מקשטים, ת"ל הקב"ם מקושט ומפואר במדות הרחמים

*) בקצת קהלות אומרים את סליחה זו.

ע"ס תשר"ק כפול ובסוף חתום שלמה הקטן.

אלהינו ואלהי אבותינו

תבוא לפניך שועת חנון. תהי נא אזנך קשבת תחנון. שמעה צדק הקשיבה רנון. שר מישרים ומעלים מרנון: ראש להרים נכלמנו בשנו. ריח נרחנו כי הבאשנו. קלקלנו ישרים והורות שבשנו. קרקע פנינו כבן כבשנו: צר ומצוק מכל צד. צאן נדחה מאין מצד. פנה לימין ויגזור מעצד. פחד משמאל וציד הצד: עיניך רואות תהיינה פקוחות. עני ועני צרות המתוחות. ספר לרצה ולרצוי

חנון, התפלה. הקשיבה רנון, רנת המתפללים. ומעלים מרנון, משלים אותו מגמגם דבה רעה וקטרוג. רנון כמו במקרא זה הוא על' מרננין אחריו כל' גמרא, וכן ורנת עם תרגומו ודבנת עמא (יחזקאל ל"ג, ג'). ריח נרחנו, ל' איל א' י"ג. קרקע פנינו כבן כבשנו, ל' צערה הוא לבורחת על פניהם כמו כבנו פניהם בקרקע (סנהדרין י"ט, כ'). מצד, מבצר ומצודה (דה"א י"א, ז'). מעצר, גרזן (ישעיה מ"ד, י"ב). ולרצוי, ולרצות

בלילת קלום ופלול תקשיטו· סדר חחיים ופרנסה ליצורים תושיט: נסתמה הבירה ונתרוקן טהר השלחן· מזין מזוח סתר מעבודת פלחן· לשפיכות הנפש חשוב כבשית ולחן· כמעשר ומשביע גואל רופא וסולחן: יאות לך יען ממנתך נשננסת· טוב רוחך חיות נזונת ומתפרנסת· חלף לך נשאלת קובלת ומתגוססת· זכר דאגותיה לפניך משחת ומכנסת: ואליך היא נשויה ובך חסיה· הותיה העבר מי כמוך חסין יה· הרך אמנותך בחלקך לגיוך

וחסד, ומתפלל הפייטן שלא יפסיק מעליו את עדי ותפארת המדות האלה. קלום ופלול, תהלה ותפלה. תקשיטו, קשוט עצמך. קשט ל' הדור ויפוי כתלמוד כמו קשט עצמך ואחר כך קשט אחרים (סנהדרין י"ח), ר"ל תהלותינו ותפלותינו יהיו לך לתפארת, והוא גם בתוספות חגיגה י"ג, ב'. קלום, ל' שבח כמו במלכים יתקלסו (חבקוק א', י') לעלג ולקלס (מגלה מסחים קט"ו, ב'). ופלול של' ויעמד פינחס ויפלל (תהלים ק"ו, ל'). תושים, מל' ויושט המלך (אסתר ה', ב'). נסתמה הבירה, נחרבה ירושלים ובה"מ. ונתרוקן, נעשה ריק טהר השלחן, השלחן הטהור שבבה"מ. מזין מזוח, כנוי למזבח שהביא פרנסה לעולם והיה עמיד ושכר השולט. מזין של' מזון, ומזיח שענין ולא יזח החשן (שמות כ"ח כ"ח). סתר, נהרס, שענין וביתא דנה סתרה (עזרא ה', י"ב) סוכתותיכם תתלו ת"י תגוריכון תסתרון (דברים ז', ה'). פלחן, גם הוא ל' עבודה בארמית, ור"ל שלעבוד עליו עבודה. לשפיכות הנפש, כנוי לתפלה. כבשית ולחן, בגמרים שהיו יורדים לשיתין של מזבח (סוכה מ"ט ומעילה י"א). ולחן, ל' נוילה בארמית, כמו נחלא מן אמרא די עזלת (תרגום איוב כ"ח, ד'). כמעשר ומשביע, ר"ל תחשב תפלתנו כאלו מעשרים אנחנו ומשביעים את המזבח ואת השלחן בקרבנות. יאות לך ומו', ראוי לך לקבל תפלת ישראל כי קבלה גם את תורתך. ממנתך, ל' מתנה, והכוונה על מתנת התורה. נשננסת, נאורה ונתגרה בתורה של' ויאנס אליהו (מ"א י"ח, מ"ו). טוב רוחך, ברוחך הטובה. חלף, ומו' אחרי כי גולה סמן ועתה כבר אליך ובוטחת בך. קובלת, צועקת מתוך לחצה, מל' קובלים את עליכם (יחזקאל מ"ד) אם כשך יצעק אלי שמע אשמע צעקתו תרגומו אם מקבל יקבל קדמי קבלא אקבל קבילתיה (שמות כ"ב, כ"ב) ושמעו שומעתם תרגומו ושמעת קבילתהון (שם ב', כ"ג). ומתגוססת, כמה אליך, של' תהלים פ', ו'. משחת, אומרת, ל' אשיחה ואהמה (תהלים נ"ה, י"ח). נשויה, נשאת עיניה אליך. הוותית, גרותיה, של' עד יעבור הוות (תהלים נ"ז, ב'). חסין, תקיף (תהלים פ"ט ט'). אמונתך, שהוא מן היא לחלק לגרותיך מוותותיהם וע"כ נאול תקיף גם על ישראל שהם נכלמים ונחשבים כורים. ללגיונך, לגונך,

תוכחות· סבות והפוך כדרכיך הנכוחות: נתנו בעונינו לשבי ולבזה· נתנו מלבינו כהנינו לבוזה· מרום נכבדות ואהבה עזה· מגרת לארץ לשמה ולעיזה: לא חלינו פניך להקדים תחנה· להשכיל באמתך מעלות צחנה· בלינו בסרום בשפל קול המחנה· כמעט רגע לולי תחנה: יתר הפלטה להשאיר חסת· יתר ונדר תתה ובנסתה· שלטלנו כנגד שלש מאסת· טירת כסף בגללנו רמסת: חבל הבלנו מעל למעול· חבלנו מעל צעל· זכור צוית בלי לגעול· וחיים לקבץ ובם לבעול: ואתה אחרי כל הבא· ודי הצדיק ולנו הדבה· היום כמאז בלי סבה· הננו לפניך באשמה רבה: דלת עם לקלס והרוף· דחופים סחופים נתונים לטרוף· גלות

מגרת לארץ, ל' תהלים פ"ט, מ"ה. ולעיזה, ללעג ולקלס של' מוליא לעז בל' חז"ל (יומא ל"ו). מעלות צחנה, ל' יואל ב', כ'. בשפל קול המחנה, ל' קהלת י"ב, ד'. ונאל הוא על בטול תלמוד תורה, כדאיתא במדרש קהלת רף קט"ו ומובא בפירוש רש"י. כמעט רגע, ל' עזרא ט', ח'. יתר ונדר תתה ובנסתה, בגלל מה"א כמשיק בגויים, ונוסב על הפליטה, ר"ל הפליטה כתת אותה ובנסת אותה למקום מיוחד ומנוחה. שלש מאסת, ג' עבירות שנאמרים בשילה ש', ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים כדאיתא ביומא דף ט', ע"ב. טירת כסף, בה"ב. ואתו כל' שיר א', ט'. חבלנו, ל' חבל ולקושה. בלי לגעול, שבטעשת לא מאסתים ולא געלתים (ויקרא כ"ו, מ"ד). ובם לבעול, להיות להם לבעלים, ול' ירמיה ג', י"ד. בלי סבה, בלי תשובה. סחופים, שענין נסחף אביריך (ירמיה מ"ו, ט"ו). לטרוף, שענין טרוף טרף יוסף (בראשית ל"ז, ל"ג).

אפסניא· גמול חסד לעליבה הלזו אכסניא: בקיאים ומיושבים לרצותך נדנים ערבים· אפסו פסו בכחם קטור מערבבים· מאהבי לאבי שבשמים זריזים מערבבים· יראיו נדברי דתו שחר וערבים: הקדשנו צום עללים וזקני אספות· ישרנו רנה ותפלה שקדנו ספות· חשך למטה מעון ושלמנו תשפות· וקוף דל מעפר ואביון מאשפות: יה בהור המעלה ובמדות הגונות תרומות· ערבתנו שים טוב יושב מרומות· ובמקוה טהר תדיה קלות ורמות· מצוא תפלתנו חסד לאדרך רוממות:

אל מלך· יושב על כסא רחמים· מתנהג בחסידות מוחל עונות עמו· מעביר ראשון ראשון· מרבה מחילה לחטאים וסליחה לפושעים· עושה צדקות עם כל בשר ורוח· לא כרעתם תגמול להם: אל שהורית לנו לומר (מדות) שלש עשרה· זכר לנו היום ברית שלש עשרה· כמו שהודעת לענו מקדם· כן כתוב, וירד יי בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יי: (ושם נאמר)

ויעבר יי׳ על פניו ויקרא

יי׳ יי׳ אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת: נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה: וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו:

סלח לנו אבינו כי חטאנו· מחל לנו מלכנו כי פשענו:

כי אתה אדני טוב וסלח ורב חסד לכל קראיך:

אכסניא, אבר הניתן לחיל הכנה, כמו כדי ליתן אכסניא (סנהדרין כ״ח, ב׳). אכסניא, אורח בל׳ גמרא. בקיאים. המבונים, ול׳ תלמוד הוא כמו בקי בברכות (ברכות ל״א, ב׳) בקי בהלכה (ערובין ס״ט, ב׳) על פי בקיאים (יומא נ״ג), והכוונה פה על הצדיקים אשר בכח תפלתם הערבה יכלו לערבב ולאתק את כל המשטינים עלינו. מאהבי, שבאלים אהבם בימי לבין אבי שבשמים. זריזים, ר״ל אחיו זריזים וחרדים לזאת. מערבבים, נבוכים ונבהלים הם שאינם יכולים עוד להתפלל כעדי. יראיו נדברי, עפ״ה מלאכי ג׳ ט״ז. וזקני אספות, וזקני הקהלה. ישרנו. סדרנו. שקדנו ספות, כמו לשקוד על דלתותי (משלי ח׳, ל״ד), וספות הוא ל׳ משקוף ואסקופה, ור״ל שוקדים אנחנו על אסקופות בית תפלה. השוך למטה מעון. עפ״ה עזרא ט׳, י״ג. תשפות, תמים. וקוף דל מעפר, מל׳ תהלים קי״ג, ז׳. בהור המעלה, כמולה עליונה על התאוכים ויקרים במעלות ובמדות. הגונות, ישרות ול׳ חכמים הוא כמו בני אדם שאינן הגונין (כ״ר פ׳ מ״ח) ת״ח הגון (תענית ו׳). תור ל׳ צורה וסדר כמו דה״א י״ז, י״ז. תרומות, גבוהות ונעלות. ערבתנו, חלקנו, מל׳ ערוב עבדך לטוב (תהלים קי״ט, קכ״ב). תדיה, תרחץ ותטהר. קלות ורמות, עונות קלות וחמורות. לאדרך רוממות, להללך בנגינות. רוממות אם דבר הוא כמו רוממות אל (תהלים קמ״ט, ו׳).

ישעבוד בנסיון וצירוף· גלגל בחסד לסליחה ותרוף: ברחמיך עוד ברבות עתים· קץ נושע קום והושעתים· אלה מרחוק יבאו כתים· אלה מצפון ומצים וכתים: שלוף הם עבדיך ועמך· לבב כימי קדם נעימך· משבנו אחריך שימנו כרשמך· הכל חפצים ליראה את שמך: יוון הקטן לאלף הגדל רחומנו· והצעיר לגוי להעצים נחומנו· יחד בכל צדקותיך לרחמנו· ישב אפך ותנחמנו: אל מלך יושב וכו׳.

צרוף, מבנין ויגב מזקק (מלאכי ג׳, ג׳). ותרוף, ותרפא. קום והושעתים (הושע א׳, ז׳). אלה מרחוק, ל׳ ישעיה מ״ט, י״ב. לבב, ל׳ אהבה וחבה. משכנו, שיר א׳, ד׳. כרשמך, כמו ארשמת וכתנה. הקטן לאלף, ישעיה ס׳, כ״ב. רחומנו, מוסר לכתה״ה של׳ ארחמך ה׳ (תהלים י״ח, ב׳). ישב אפך ותנחמנו, כן נבוי׳ ונשק ע״פ ישעיה י״ב, א׳.

הושיעה יי כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם: כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא: הושע יי את עמך את שארית ישראל: ישראל נושע ביי תשועת עולמים: כרחם אב וכו׳ עד ועל עמך

ע״ס א״ב. אלהינו ואלהי אבותינו:

אנשי אמונה אבדו· באים בכח מעשיהם: גבורים לעמוד בפרץ· דוחים את הגזרות: היו לנו לחומה· ולמחסה ביום זעם: זועכים אף בלחשם· חמה עוצרים בשועם: טרם קראוך עניתם· יודעים לעתור ולרצותך: כאב רחמת למענם· לא השבות פניהם ריקם: מרב עונינו אבדנום· נאספו ממנו בחטאינו: נסעו המה למנוחות· עזבו אותנו לאנחות: פסו גודרי גדר· צמתו משיבי חמה: קמים בפרץ אין· ראוים לרצותך (בעתר) אפסו: ת שוטטנו בארבע פנות· תרופה לא מצאנו: שבנו אליך בבשת פנינו· לשחרך אל בעת צרותינו: אל מלך יושב וכו׳ עד לכל קוראיך.

פזמון. לאמי מחרוזים שפטיד.

ישראל נושע ביי תשועת עולמים· גם היום יושעו מפיך שוכן מרומים· כי אתה רב סליחות ובעל הרחמים: שעריך הם הופקים בעניים ודלים· צקון לחשם קשוב יה שוכן מעלים: פחורים הם מכל צרות ממחרפיהם ומלחציהם· נא אל תעזבם יי אלהי אבותיהם: טובותיך יקדמו להם ביום תוכחה· ומתוך צרה המציאם פדות ורוחה: יושעו לעין כל ואל ימשלו בם רשעים· כלה שעבוד מלכיות ויעלו לציון מושיעים: הקשיבה ארון לקול שועתם· ולמכון שבתך השמים תעלה תפלתם· כי אתה רב סליחות ובעל הרחמים: ישראל נושע עד הרחמים.

אל מלך יושב וכו׳ עד לכל קוראיך דף 603. ואח״כ אומרים זכור רחמיך וכו׳ (דף 594) עד סופו.

הושיעה, תהלים י״ב, ב׳. כי אדם, קהלת ז׳, כ׳. הושע ה׳, ירמיה ל״א, ז׳. ישראל נושע, ישעיה מ״ה, י״ז.
אנשי אמונה. כמ״י רשום על הסליחה הזאת רהוטה ונמצא גם לכל תענית ותענית, והוא מדות על יקרת הסליחה הזאת אשר היא תחת טביותר לחות כלשון, ועניכה להתאונן על אבדן הצדיקים העומדים על הדור ומתפללים עליו בעת צרה. לעמוד בפרץ, כיחזקאל כ״ב, ל׳, והנקרא שהם איש גודר גדר ועומד בפרץ לפני בעד הארץ לבלתי שחתה ולא מצאתי. זועכים, על׳ ימי כועכו (איוב י״ג, א׳) והוא כמו זועבים כ׳ כמי. בלחשם, תפלת לחש. בשועם, תפלה בקול. טרם קראוך, עפ״י ישעיה ס״ה, כ״ד. יודעים לעתור על׳ ויעתר יצחק (בראשית כ״ה, כ״א). ראוים סמיכות נכ״י. ולרצותך בן נכ״י. אבדנום בן נקודה. מקו, בזה כמעט. חזה למנוחות. אתו כל׳ נכחות מ״ק דף כ״ח נכו לאכלים ולא לאבדם צבית למנוחה ואנו לאנחה. עזבו, צ׳ כריתם וכלים שמעון בעת ועתו כלבתו (איוב ו׳, י״ז). קמים בפרץ, כן נכ״י וכמו. ראוים לרצותך אפסו, כן נמצוד יען גם כמדורי ספרד, וכמ״ש ראוים לרצותך בעתר, והוא ל׳ עתירה ותפלה. שוטטנו, מוצא. בעת צרותינו, כמ״י נוסף עד כאורו „שועתנו תעלה לשמי מרומים, אל מלך יושב על כסא רחמים״.
ישראל נושע בה׳, ישעיה מ״ה, י״ז, מפיך, עפ״י שמכל פיך. צקון לחשם, צפיכת תפלתם זבוכים בלחש לפניך, והוא על׳ ישעיה כ״ו, ט״ז. קשוב, הקשיבה והאזינה. מעולים, כמו לשמים העליונים. פחורים, ל׳ פחד. המציאם פדות ורוחה, בן נכ״י גם בנקוד ליטה. ויעלו לציון, עפ״י סוף עובדיה.

כ"ן אומר התפלה עד מחל לנו מלכנו כי פשענו, ואח"כ מתחילים סלח לנו, אל ארך אפים וכו' (דף 589) עד ורב חסד לכל קוראיך, ואח"כ אומרים פסוקים אלו:

אין וואָם סלח לנו ח"ו (קבען זייטע 589) ביז ורב חסד לכל קוראיך. חונר פאָלגען דיזע פערזע:

אַל־תִּקְצֹף יְיָ עַד־מְאֹד וְאַל־לָעַד תִּזְכֹּר עָוֹן הֵן הַבֶּט־נָא עַמְּךָ כֻלָּנוּ: הַעַל־אֵלֶּה תִתְאַפַּק יְיָ תֶּחֱשֶׁה וּתְעַנֵּנוּ עַד־מְאֹד: שׁוּבָה יְיָ עַד־מָתָי וְהִנָּחֵם עַל־עֲבָדֶיךָ: כְּרַחֵם אָב עַל־בָּנִים תְּרַחֵם יְיָ עָלֵינוּ: לַייָ הַיְשׁוּעָה עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ: סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיֹּאמֶר יְיָ סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ: הַטֵּה אֱלֹהַי׀ אָזְנְךָ וּשְׁמָע, פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שֹׁמְמֹתֵינוּ, וְהָעִיר אֲשֶׁר־נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ· כִּי לֹא עַל־צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל־רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים: אֲדֹנָי׀ שְׁמָעָה אֲדֹנָי׀ סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחַר· לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי, כִּי־שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ:

ע"פ א"ב כפול ובסוף חתום אמתי.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

אֲפָפוּנוּ מַיִם עַד־נָפֶשׁ· בָּאנוּ בְּעִמְקֵי מְצוּלָה· גַּלֵּי יָם עָבְרוּ עָלֵינוּ· דָּכְיוֹת תְּהוֹם כִּסָּתְנוּ: הוֹדֵנוּ נֶהְפַּךְ לְמַשְׁחִית· וְעוֹד לֹא־עָצַרְנוּ כֹחַ· וְלָעַפְנוּ עַל חַטֹּאתֵינוּ· חֻלְחַלְנוּ עַל־רֹב פְּשָׁעֵינוּ: טִכַּסְנוּ עֵצָה מַה לַּעֲשׂוֹת· יוֹעֵץ בְּקִרְבֵּנוּ אָיִן· כּוֹנַנּוּ בְּלֵב מַחֲשָׁבוֹת· לְמֵרָחוֹק שְׂאֵת דֵּעָה: מְסֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ· נְאָקָה תְּשׁוּבָה וּצְדָקָה· סוֹתְרוֹת רֹעַ גְּזֵרוֹת· עוֹד מַעֲנוֹת עָם: פָּנֵינוּ בְּהַסְכָּמָה אַחַת· צוֹם שֵׁנִי חֲמִישִׁי וְשֵׁנִי· קָדוֹשׁ אוּלַי יַשְׁקִיף· רַחֲמָיו לְקַדֵּם לְרֹגֶז: שַׁדַּי עָשִׂינוּ אֶת־שֶׁלָּנוּ· תַּקִּיף עֲשֵׂה אֶת־שֶׁלָּךְ· אַל־תֵּשֵׁב עִמָּנוּ בַּדִּין· מִדֶּבֶר וּמֵחֶרֶב וּמֵרָעָב מַלְּטֵנוּ: יְיָ תֵּיקַר נַפְשֵׁנוּ בְּעֵינֶיךָ· יָהּ סְלַח לָנוּ· מְחַל לָנוּ כַּפֵּר לָנוּ· כְּיוֹם רִדְתְּךָ בֶּעָנָן:

אל תקצף, ישעיה ס"ד, ח'. העל אלה, שם ס"ד, י"א. שובה ה', תהלים צ', י"ג.

אפפונו, סליחה זו מיוחדת לתענית שני וחמישי ושני ונמצאת גם בסדור מנהג ליטא גם בסדור מנהג וורמס. אפפונו מים. יונה ב', ו'. גלי ים. גם הוא מל' יונה ב', ד'. דכיות, מל' ישאו נהרות דכים (תהלים צ"ג, ג'). הודנו נהפך למשחית, עפ"ה דניאל י', ח'. ולעפנו מל' ולעפות רעב (איכה ב', י"ט). חלחלנו, ל' פחד ובהלה, מל' חלחלה. טכסנו, ערכנו. טכס ל' סדר וערך בלשונם. למרחוק, עפ"ה איוב ל"ו, ג'. ור"ל אחרי כי לא מצאנו יועץ בקרבנו נשאנו את דעתנו למרחוק אל מה שאמרו קדמונים. מסורת בידינו מאבותינו, אמר כל' נגדת סוטה ל"ד, ע"ב. מאבותינו. שכן אמרו בירושלמי תענית פרק ב' על פ' מ"ד וקהלת רבה דף ל"ו ותנחומא פ' נח. כי שלשה דברים מבטלים גזרות רעות ואלו הם תפלה צדקה ותשובה, ושלשתן נאמרו בפסוק אחד ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו ויבקשו פני וישובו מדרכיהם הרעים, ויתפללו זו תפלה, ויבקשו פני הרי צדקה כד"א אני בצדק אחזה פניך, וישובו מדרכיהם הרעים זו תשובה, ואח"כ ואסלח לחטאתם וארפא את ארצם (דה"ב ז', י"ד) עכ"ל. נאקה, זו תפלה. סותרות, מבטלות, מל' ביתה דנה סתרה (עזרא ה' י"ב). עוד מענות עם, שלא יענו עוד הגזרות את העם. פנינו, הסכמנו לעשות כן, מל' פניתי שם (שופטים י"א, ל"ב). בהסכמה אחת, כדעה אחת, ל' הסכים הקב"ה על ידו (שבת פ"ז). תיקר נפשנו בעיניך, עפ"ה מ"ב א', י"ד. כיום רדתך בענן. שמות ל"ד, ה'.

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רַחֲמִים. מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ. מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן. מַרְבֶּה מְחִילָה לְחַטָּאִים וּסְלִיחָה לְפוֹשְׁעִים. עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם כָּל בָּשָׂר וָרוּחַ. לֹא כְרָעָתָם תִּגְמוֹל לָהֶם: אֵל הוֹרֵיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה. זְכָר לָנוּ הַיּוֹם בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה. כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְתָּ לֶעָנָו מִקֶּדֶם. וְכֵן כָּתוּב, וַיֵּרֶד יְיָ בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְיָ: (וְשָׁם נֶאֱמַר)

וַיַּעֲבֹר יְיָ עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא

יְיָ יְיָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה: וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:

סְלַח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ. מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ:

כִּי אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב חֶסֶד לְכָל קֹרְאֶיךָ:

הַאֲזִינָה יְיָ תְּפִלָּתֵנוּ וְהַקְשִׁיבָה בְּקוֹל תַּחֲנוּנוֹתֵינוּ: שְׁמַע יְיָ קוֹלֵנוּ נִקְרָא וְחָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ: שִׁמְעָה יְיָ צֶדֶק הַקְשִׁיבָה רִנָּתֵנוּ הַאֲזִינָה תְּפִלָּתֵנוּ בְּלֹא שִׂפְתֵי מִרְמָה: כרחם אב על בנים וכו' עד ועל עמך.

ע"ס א"ב כפול וכל הבתים של ד' ד' טורים.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

אֱזוֹן תַּחַן וְהַסְכֵּת עֲתִירָה. אַף הָפֵר וְשַׁכֵּךְ עֶבְרָה. בָּאֵי לְחַלּוֹתְךָ בְּנֶפֶשׁ מָרָה. בְּשִׁמְךָ הַגָּדוֹל יִמְצְאוּ עֶזְרָה: גַּעְיַת נֶאֱנָחִים עֱנוּתָם חֲזֵה. גְּחִינַת קוֹמָתָם לֹא תִבְזֶה. דְּרוֹשׁ עֶלְבּוֹנָם מִצָּר בּוֹזֶה. הוֹרֵךְ גַּת וְנִצְחָם יִזֶּה: הֲלֹא אַתָּה הָיִיתָ וְהִנְּךָ. הָיֹה תִהְיֶה בַּהֲדַר גְּאוֹנֶךָ. וְנַמְתָּ יִכּוֹן זֶרַע אֱמוּנֶיךָ. וְהִנָּם כָּלִים מִתִּגְרַת הֲרוֹנֶךָ: זָעֲמוּ בְּעִוּיִם וּמִבְּאַיִים נִסָּחוּ. זָרוּ בָּאֲפָסִים וְלֹא נָחוּ. חָבְלָה רוּחָם וְלֶעָפָר שָׁחוּ. חָרְשׁוּ חֳדָשִׁים וּמַעֲנִית הִמְתִּיחוּ: טָבְעוּ בְּבוֹץ וְאֵין פּוֹצֶה. טוֹרְפֵיהֶם שָׁלוּ מִקָּצֶה לְקָצֶה. יוֹם יוֹם לוֹחֲמָם מְנַצֶּה. יַד פּוֹרְשִׂים מִקִּנָּן לָצֵאוּ: כָּלוּ חַיֵּיהֶם בְּיָגוֹן וַאֲנָחָה. כָּשַׁל רַבָּה וְעָרְבָה שִׂמְחָה. לְיֶשַׁע חוֹכִים וְהִנֵּה צְוָחָה. לִבְסוּם קָמִים וְרָווּ שׁוּחָה: מַעֲרִימִים סוֹד מִמְּךָ לְהַדִּיחָם. מַכְבִּידִים עֹל לְהַכְשִׁיל כֹּחָם. נֶאֱקִים אֵלֶיךָ בְּהִתְעַטֵּף רוּחָם. נַחַת לִמְצוֹא

האזינה, תהלים פ"ו, ו'. שמע, שם כ"ז, ז'. שמעה ה'. שם י"ז, א'.

אזון תחן, האזין לתחנה. לחלותך, לחלות את פניך. געית, צעקת. גחינת, כפיפת. מגזרת נחון. מצר בוזה, שלמד ממנו לבזותו. ונצחם, דמם, כמו ישעיה ס"ג, ג'. ונמת, אמרת. מתגרת, מכת. ידך, כמו תהלים ל"ט, י"א. זעמו בעוים, ונמת עליהם כשכר עונם. ומבאיים נסחו, מבית מקדשם אשר כל מלוכתם נהרסו ממנו. זרו באפסים, כמו ובגלם בכל אפסי ארץ. חרשו, עפ"י תהלים קל"ט, ג'. המתיחו, הכבידו. בבוץ, ל' ירמיה ל"ח, כ"ב. ושקעו רפש וטיט. פוצה, מלילי. שלו, ל' שלוה. מנצה, פורש עמהם. כשל, כשבלה. לבסום, הבילום, על' סמוך ד', י"ד. נאקים, צועקים. בהתעטף רוחם.

מכבד טרחם: שיח צועקים במעמד צפוף. סליחה מבקשים בקרקד כפוף. עושקיהם יקניאום ונתנום לשסוף. עועים ימסכו ויהיו לספוף: פדה דבקיך מהרץ וכלוי. פלטם מצורר ותגם לעלוי. צוה ישועות משחריך בחלוי. צור עולמים הושיענו בגלוי: קנוא ונוקם קנא לשמך. קצץ סמלונים מצואר עמך. ראה עמלנו ושוב מזעמך. ריבה ריבנו למען חסדך: יוז שכינתך השב לחיק ארמוני. שאנן הושב לויי וכהני. תטה אזנך לקול תחנוני. תרצני בקראי יי ׀ יי: אל מלך יושב וכו'.

פזמון. בסמ"ך אמתי חתום כותבי המחזורים.

יי, יי, אל, רחום, וחנון, ארך־אפים, ורב חסד, ואמת. נצר חסד לאלפים, נשא עון, ופשע, וחטאה, ונקה. וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו: אזכרה אלהים ואהמיה. בראותי כל־עיר על־תלה בנויה. ועיר האלהים משפלת עד שאול תחתיה. ובכל־זאת אנו ליה ועינינו ליה: מדת הרחמים עלינו התגלגלי. ולפני קונך תחנתנו הפילי. ובעד עמך רחמים שאלי. כי כל־לבב דוי וכל־ראש לחלי: תמכתי יתדותי בשלש עשרה תיבות. ובשערי דמעות כי לא נשלבות. לכן שפכתי שיח פני בוחן לבות. בטוח אני באלה ובזכות שלשת אבות: יהי רצון מלפניך, שומע קול בכיות. ששתשים דמעתנו בנאדך להיות. ותצילנו מכל־גזרות אכזריות. כי לך לבד עינינו תלויות. וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו: יי יי וכו'.

אל מלך יושב וכו' עד לכל קוראיך דף 606. ואח"כ אומרים זכור רחמיך וכו' (דף 594) עד סופו.

פל' תהלים קמ"ב, ד'. שיח, ל' תפלה. צועקים, כן בכי"י וכו'. ובס"א צנים והוא ל' עמידה, פל' תליתה מן ענין (מלאכים ל"ג, ע"ו) ולפיכך יש לפרש שיח כמו לשיח. צפוף, צר ודחוק, פל' המצבים עומדים צפופים (אבות פ' ה'). לשסוף, למריחה, פל' וישסף שמואל את אגג (ש"א ט"ו, ל"ג). עועים ימסכו, ע"פ ישעיה י"ט, י"ד. ועועים ל' עיבות ועווק דעת. לספוף, לכליון, פל' סוף. מהרץ, ל' מריחה, מענין כלה ונחרצה (ישעיה י', כ"ג). בחלוי, בתפלה, מגזרת ויחל משה. צור עולמים הושיענו בגלוי, בס"א צרים ... בדינך מסתר וגלוי, ושתי הנוסחאות שבויי אחרונים הן שאנו מפחת המחבר שבפי רבי שלום. קנוא ונוקם, נחום א', ב'. סמלונים, לרועות של עול, כמו ... כ"ט כעול סלך אחר סמלונים. למען חסדך, ובס"א למען שמך, וגם זה שבויי אחרונים, וכן אומה גם הרחה שאחרון מפני השלום. לחיק ארמוני, לתוך ... בקראי ה' ה', בקראי את שלש עשרה מדות.

אזכרה, ל' תהלים ע"ז, ד'. אנו ליה, ל' המשנה בסוכה כ"ה, נ'. מדת הרחמים, ראה לעמלה דף 123. ולפני קונך, למדת הרחמים עמדר. תחנתנו, כן הנוסחא במחזור שאלוניקי גם במדור ... ליסל פל' פ' וכן הענין. כי כל לבב, ישעיה א', ה'. תמכתי יתרותי, ... את ... שלש עשרה מדות שאינן חוזרות ריקם. נשלבות, נסגרות, ובדמעות' בברכות דף ל"ב, ב', שערי דמעות לא ננעלו. בכיות, ... כל' ... שדי, לכן ... (דברים כ"ח, י"א) ... בכיות, ... (ישעיה כ"ג, כ') ... בכיות, ... תהלים כ"ו, ט'.

הש"ץ חוזר התפלה עד מחל לנו מלכנו כי פשענו, ואח"כ מתחילים סלח לנו, אל ארך אפים וכו' (דף 589) עד ורב חסד לכל קוראיך, ואח"כ אומרים פסוקים אלו.

כי עם יי החסד והרבה עמו פדות: פדה אלהים את ישראל מכל צרותיו: והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו: פדה יי נפש עבדיו ולא ולא יאשמו כל החסים בו:

כרחם אב על בנים תרחם יי עלינו: ליי הישועה על עמך ברכתך סלה: יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בוטח בך: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: סלח נא לעון העם הזה כגדל חסדך וכאשר נשאתה לעם הזה ממצרים ועד הנה: ושם נאמר· ויאמר יי סלחתי כדברך: הטה אלהי אזנך ושמע· פקח עיניך וראה שממתינו· והעיר אשר נקרא שמך עליה· כי לא על צדקתינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמיך הרבים: אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר· למענך אלהי· כי שמך נקרא על עירך ועל עמך:

ע"פ א"ב, ובסוף חתום יוסף. וכל סיומי החרוזים על לשון הכתוב.

אלהינו ואלהי אבותינו.

אזכרה מצוק אשר קראני· בשלש מכות בחדש זה הכני· גדעני הניאני הבאני· אך עתה הלאני: העבני בשמונה בו שמאלית וימנית· הלא שלשתן קבעתי תענית· ומלך יון אנסני לכתוב דת יונית· על גבי חרשו חרשים האריכו מענית: ועמתי בתשעה בו בכלמה וחפר· חשך מעלי מעיל הוד וצפר· שרף טרף בו הנתן אמרי שפר· הוא עזרא

כי עם ה', תהלים ק"ל, ז'. פדה אלהים, שם כ"ה, כ"ב. והוא יפדה, שם ק"ל, ח'. פדה ה', שם ל"ד, כ"ג.

אשר קראני, אשר מצאני, מל' מקרה, כמו פחד קראני (איוב ד' י"ד). בשלש מכות, ובכ"י נוסח בארבע מכות וכן גם בסדור מנהג ליטא, וה' הגרסאות יתכנו ובמסודר לסליחה. הניאני, בטלני מל' ולא הניא אביה (במדבר ל', ו'). ובכ"י הגיעני בעי"ן והוא ל' ויניעם במדבר (שם ל"ב, י"ג). הבאני, נשברי מל' הכאות לב (יחזקאל י"ג, כ"ב). אך עתה הלאני, איוב ט"ז, ז'. העבני, החשיכני, מל' ידעך נרו (משלי כ', כ'). בשמונה בו, ע"פ מגלת תענית פרק האחרון, בח' בטבת נכתבה התורה יונית בימי תלמי המלך והחושך בא לעולם שלשת ימים, ובמס' סופרים פ' א' ה' זקנים שכתבו לתלמי המלך את התורה יונית והיה היום קשה לישראל כיום שנעשה העגל, שלא היתה התורה יכולה להתרגם כל צרכה. שמאלית וימנית, ר"ל מכל צד. [illegible] על התורה שנאמר בה אורך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד. שלשתן קבעתי תענית, ג' ימים [illegible] חשך בא לעולם. וכן גם בסליחה אחרת לי' בטבת [illegible] דת [illegible] אחרי גלולים ובל תבנית, יהודים הריקו עלי חרב וחנית. [illegible] כנכתבה דת יונית, לכן וימש חשך שלשה ימים [illegible] תענית. [illegible] שלשה [illegible] תעניות ותפלות [illegible] לתלמי מלך [illegible] התורה יונית [illegible] ליהודים כידוע. [illegible] על גבי, תהלים קכ"ט, ג'. ועמתי בתשעה בו [illegible] עזרא הכהן [illegible] ל' [illegible] (ישעיה כ"ח, כ') [illegible] מעיל הוד וצפר, [illegible] (זכריה ג', ה'). הנתן אמרי שפר, בראשית מ"ט, כ"א

הסופר: יום עשירי צוה בקרבו החוזה. כתב לך בספר המחזה. לזכרון לעם נמס ונבזה. את עצם היום הזה: מגנן סדר חדשים בעשרה בו העיר. נהי ויליל במורפי אפעיר. סדר פרעניות בתוך לבבי יבעיר. בבא אלי הפליט לאמר הכתה העיר: על אלה על פני אבק זריתי. פצתי על ארבעתן לו חין בלבבי יריתי. צרות על אלה קבר לי כריתי. צדיק הוא יי כי פיהו מריתי: קראתי שמך מתנחם על רעתי. ראה עניי ושמע קול פגיעתי. שמע תחנתי חיש נא ישועתי. אל תעלם אזנך לרוחתי לשועתי: ירח טבת מאוד לקיתי בו. ונשתנו עלי סדרי נתיבו. סברתי פשעתי גלה לי טובו. האומר לים עד פה תבוא:

אל מלך. יושב על כסא רחמים. מתנהג בחסידות מוחל עונות עמו. מעביר ראשון ראשון. מרבה מחילה לחטאים וסליחה לפושעים. עושה צדקות עם כל בשר ורוח. לא כרעתם תגמול להם: אל הורית לנו לומר (מדות שלש עשרה. זכר לנו היום ברית שלש עשרה. כמו שהודעת לענו מקדם: וכן כתוב, וירד יי בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יי. (ושם נאמר)

ויעבר יי ׀ על פניו ויקרא

יי ׀ יי אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת: נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה: וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו:

סלח לנו אבינו כי חטאנו. מחל לנו מלכנו כי פשענו:

כי אתה אדני טוב וסלח ורב חסד לכל קראיך:

אלהים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך שמו את ירושלם לעיים: אלהים זדים קמו עלינו ועדת עריצים בקשו נפשנו ולא שמוך לנגדם:

כרחם אב וכו׳ עד ועל עמך, לעיל דף 608.

בן בחזי החוזה, הנביא יחזקאל (א׳, ג׳). כתב לך וכו׳, יחזקאל כ״ד, א׳, ב׳. נמס, נבזה, על׳ כמעט את לבבנו (תהלים מ׳ כ״ח). מגנן סדר חדשים בעשרה, כשמונה הגלות בסדרם לפי סדר החדשים ר״ל מגינן, את נחרב שבת עמרה טו שמיל יחזקאל הנביא נהי וקינה על הלתך שנאמרה לו בנבואה אתמול לישראל בי׳ בטבת וכיון אל יחזקאל כ״ד, א׳. נהי, קינה ובכי, וכמנגן אל הקודם לו, ר״ל הנביא העיר נהי. ויליל בפני פי וכו׳, זה כמנגן לעמה, ר״ל אליל ואקונן כפי נאכרי סדר פרעניות, וכיון כזה אל פסוק יחזקאל ל״ג, כ״א. שבהוא שם אשר נאמנה לחדש טבת את הגליא אל יחזקאל. וזה שאמר סדר פרעניות ויסודו בגמרא ר״ה דף י״ח, ב׳ ותוספתא סוטה שם מלגתא אם גם השמיני (זכריה ח׳, י״ט) מעשו על י׳ בטבת או על ה׳ בטבת ותלוה גם רד״ק ליחזקאל כ״ד, כ״ה. אפעיר, ל׳ פתיחה כמו פי פערתי (תהלים קי״ט, קל״א). אבק זריתי, רמז לאבלות ובענין ויזרקו עפר על ראשיהם (איוב ב׳ י״ב). ארבעתן, ארבע הגלות השמוניות בסליחה הזאת, סלוחות בפיכת התורה ליוכית והב׳ פיוט עולה כסומר והב׳ פליכה עלך סבל על סמיל וכד׳ בקינות כמיל שהתיד הפליט ליחזקאל. וכמה לפי זה גראה עיקר גרסת כי״י במהם גם גראה הסליחה בארבע סבות בחדש זה הבני. וגרסת ספרינו שהיה בשלש סבות יש לומר עליה כי שמועת בקינות העיר שמעו הנביא לא נחשבה לה בתוך הצרות להיות שמועה זו רק צרה ליחזקאל ולא לכל ישראל. צדיק הוא, איכה א׳, י״ח. מתנחם, מתחרט. פגיעתי, תפלתי. אל תעלם, איכה ג׳, נ״ו. פרחי נתיבו, סדר עדותיו. גלה לי טובו, בן נשמע לסמנותם טבת את״ת ובן בכי״י ובזה הכונה, ור״ל כי בשמעי הבני מתנחם על רעתי וע״כ הבם ית׳ יגלה לי טוב. האומר לים וכו׳, עפ״ה איוב ל״ח, י״א. אלהים באו, תהלים ע״ט, א׳. אלהים זדים קמו עלינו, שם פ״ו, י״ד.

רהטי החרוזים אברהם בר מנחם חזק.

אלהינו ואלהי אבותינו.

אבן הראשה. לעיים ולהרישה. ונחלי מורשה. מגוד ראש בלאמים: בקרבי לב נכאב. נדוה ונדאב. נשארנו כאין אב. והיינו כיתומים: רכה וענגה. שושנים סוגה. עתה היא נוגה. מסורה ביד קמים: היתה כאלמנה. קריה נאמנה. חרע מי מנה. נמכרה בלא דמים: מענגה ורכה. עלתה למלוכה. ומעניתה ארכה. זה כמה שנים וימים: בית יעקב לבזה. ללעג ולעיזה. והעיר העליזה. למשסי כרמים: רויה תרעלה. ביד בני עולה. הרצויה כעולה. וכקטרת הסמים: מאסה לזנח. תורת אבירנח. ולא מצאה מנוח. לילות וימים: נורא אל עליון. ממך יהי צביון. להשיב לריב ציון. שנת שלומים: חדש ימינו כקדם. מענה אלהי קדם. ולבן כעצמ אדם. וכשלג כתמים: יי חזקנו ביראתך. ובקיום תורתך. ושמחנו בישועתך. מלך מלא רחמים: אל מלך יושב וכו' עד לכל קוראיך.

רהטי החרוזים אברהם יצחק אפרים. פזמון.

אבותי כי בטחו. בשם אלהי צורי. גדלו והצליחו. וגם עשו פרי: ומעשה הדיחו. והלכו עמו קרי. היו הלוך וחסור. עד החדש העשירי: בעשירי לחדש. סמך מלך בבל. אל עיר הקדש. ונקרב רב החובל. נגחי הרש. ושניתי כבבל. והיה מדי חדש. לאבל כנורי: אבותי וכו'. ראשיה בבורה. לראשית החרם. שם אחרים הזכירה. והשן נורם. פני אל לא הכירה. ושפחה בזרם. צרה כמבכירה. כעת במרום תמריא: אבותי וכו'.

אבן הראשה, כת"ם, ועפ"י זכריה ד', ז'. לעיים, לחורבה. מורשה, התורה שהיא מורשה קהלת יעקב. מגוד ראש, תהלים מ"ד, ט"ו. כאין אב וכו' ל' איכה ה', ג'. שושנים סוגה, ישראל המגודרים בסוגה [illegible] (ע"פ שיר ז', ג'). נוגה, ל' יגון [illegible] (איכה א', ד'). היתה כאלמנה, איכה א'. קריה נאמנה, ישעיה א', כ"א. חרע מי מנה, את ישראל (במדבר כ"ג, י'). בלא דמים, בלא כסף. מענגה ורכה, [illegible] ע"פ ישעיה מ"ז, א'. ומעניתה, [illegible] על גנבו ארכה. גם לפרש מענגה ורכה, ישראל [illegible] ולעיזה, לשחוק וקלס [illegible] העליזה, ירושלים (ישעיה כ"ב, ב'). רויה תרעלה, [illegible] הרצויה, ישראל שהיתה רצויה לפני הקב"ה כעולה וכקטורת סמים. [illegible] צביון, לשון [illegible] להשיב וכו' [illegible] תרש, סוף איכה. מענה, דברים ל"ג, כ"ז. אודם, [illegible] ועפ"י ישעיה א', י"ח.

אבותי, [illegible] [illegible] [illegible] (דברים ד' י"ט). והלכו עמו קרי, ל' ויקרא כ"ו, כ"א. היו הלוך וחסור, ל' בראשית ח', ה'. [illegible] סמך וכו', יחזקאל כ"ד, ב'. רב החובל, ל' יונה א', ו'. [illegible] (תהלים קל"ז, א'). ראשיה בבורה, [illegible] אחרים, אלהים אחרים. [illegible] במבכירה, כיולדה להבכירה, ירמיה ד', ל"א. במרום תמריא, [illegible]

האלהים הביא. יום רעה ומצור. צוה צרי סביבי, סללי לבצור. יום הרך לבבי, ואין כח לעצור. ודבר אל נביא. משול אל בית המרי: אבותי וכו'. מושבי שער, העביר אדרת. חמתו כאש בער, והרים עקרת. ומלבנון יער, השליך תפארת. ורוח סועה וסער. תסמר שערת בשרי: אבותי וכו'. ספית נמשלתי, ושתה קדורנית. בעון כי כשלתי, ולבך אחורנית. ונבוך ונחשלתי, ראשונה ושנית. והתחל לא תכלית. מעט צרי: אבותי וכו'. צדיק הוד תם, נשוא עון נלאה. מכרוב למפתן, לפנת גג דאה. מעון הנבתם, ועקתם באה. רבה רעתם. כעץ עושה פרי: אבותי וכו'. חוק כל קמי, תוכן עלילות. כי מלאו ימי, כרוע מפעלות. ומבקשת עלומי, שכחתי גמולות. נותן לחמי ומימי. פשתי וצמרי: אבותי וכו'. קמי פיהם פערו, ונחלתי בלעו. מאד עלי גברו, ודמי שתו ולעו. גברים עלי צרו, ואת אחי הרעו. האמרים ערו ערו. בני שעיר החרי: אבותי. אמרו לכו נבלם, ונשביתה זכרם. אל קנא גמלם, ישא את שברם. במעשיהם שלם, ויבשו משברם. כאיש חלום חולם. שלשה סלי חרי: אבותי וכו'. פצעי לא רככה, ותבורות נצח. ועיני תכהה, צופה לדודי צח. העוד לא שככה, חמתו לנצח. על מה עשה ככה. ומה חרי: אבותי וכו'. רחום זה אלי, אל לעד תזנח. ארכו ימי אבלי, ועוד לבי נאנח. שובה אל לאהלי, מקומך אל תנח. שלם ימי אבלי. כי תבא על שכרי: אבותי וכו'. יי מנת חלקי, חושה לי לעזרה. ופתחת שקי, שמחה לי לאזרה. ותגיה את חשכי, באורך להאירה. את נשף חשקי. כי אתה נירי: אבותי וכו'. מיגון ואנחה, פדה אל את נפשי. עשה לעמך הנחה, מלכי וקדושי. תהפך לרוחה, את צום החמישי. לששון ולשמחה, צום הרביעי וצום העשירי: אבותי וכו'. אל מלך יושב וכו' עד לכל קוראיך.

ואח"כ אומרים זכור רחמיך וכו' (דף 594) עד סופו.

ל"א, י"ח. צוה צרי. עפ"י איכה א', י"ז. לבצור, ל' קטיפה, ומל' אם בוצרים באו לך לא ישאירו עוללות (ירמיה מ"ט, ט'). ודבר אל נביא יחזקאל (כ"ד, ג'). מושבי שער, הם השופטים והזקנים. חמתו כאש, כאמור באיכה ב', ד' שפך כאש חמתו. ומלבנון יער, כנוי לבהמ"ק עפ"י בית יער הלבנון (מ"א ז', ב'. י', י"ז) ונדרש על בהמ"ק במס' יומא דף ל"ט, ב'. ורוח סועה, רוח הולכת [illegible] (תהלים נ"ה, ט'). תסמר, איוב ד', ט"ו. קדורנית, ל' [illegible]. ונבוך ונחשלת, מל' ויזנב בך כל הנחשלים אחריך (דברים כ"ה, י"ח). ראשונה ושנית, גלות בבל וגלות אדום. והתחל, ל' יחזקאל [illegible]. נלאה, מל' נלאיתי נשוא (ישעיה א', י"ד). מכרוב למפתן וכו', [illegible] (כמתלקה סנה"ט), [illegible] ומעמתן לחצר [illegible] ומזבח לגג וכו'. תוכן העלילות, [illegible]. נותן לחמי וכו', [illegible] הושע ב', ז'. האומרים ערו ערו, תהלים קל"ז, ז'. בני שעיר, בראשית ל"ו, כ'. כאיש חלום חולם, [illegible] (בראשית מ', ט"ז). לא רככה, מל' ישעיה א', ו'. [illegible] על מה עשה, דברים כ"ט, כ"ג. [illegible], ל' תהלים י', ד' [illegible] בראשית ל', ל"ג. ה' מנת, תהלים ט"ז, ה'. ופתחת וכו', ל' תהלים ל', י"ב. ותגיה וכו' עפ"י ש"ב כ"ב, כ"ט. את נשף חשקי, ל' ישעיה כ"א, ד'. צום החמישי, [illegible]. צום הרביעי, [illegible].

הש״ץ חוזר התפלה עד מחל לנו מלכנו כי פשענו, ואח״כ מתחילים סלח לנו, אל ארך אפים וכו׳ (דף 589) עד ורב חסד לכל קוראיך, ואח״כ אומרים פסוקים אלו.

איינ ניגנט סלח לנו ת״ג״א (המנון זייטע 589) ביז ורב חסד לכל קוראיך חזר המנגנ דאן חזר הי

קוה קוינו יי ויט אלינו וישמע שועתנו: אף ארח משפטיך יי קוינוך לשמך ולזכרך תאות נפש:

כרחם אב על בנים תרחם יי עלינו: ליי הישועה על עמך ברכתך סלה: יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בוטח בך: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: סלח נא לעון העם הזה כגדל חסדך וכאשר נשאתה לעם הזה ממצרים ועד הנה: ושם נאמר: ויאמר יי סלחתי כדברך: הטה אלהי אזנך ושמע, פקח עיניך וראה שממתינו, והעיר אשר נקרא שמך עליה. כי לא על צדקתינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמיך הרבים: אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר. למענך אלהי, כי שמך נקרא על עירך ועל עמך:

ע״ס א״ב ואחריו חתום מנחם ברבי מכיר יחיה אמן ואמן.

אלהינו ואלהי אבותינו.

אדם בקום עלינו חיל אחזתנו לרעוד. בהסתפחו למלכות חנף כמעט כשלנו למעוד. גמרו למכרנו בהל והריץ בלי מסעוד. אמרו לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד: דלו עיני למרום קראתיך איבי לקב. הכרת שם ושאר ומחה שם לרקוב. ועד צוררי בנבליהם אשר נבלו לעקוב. ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב: זדוים ענה ויגה ולא מלב לכלותם. חבו לפנים וירדם בהסרה טבעת לחלותם. טוב דברי הקים לעיני הגוים לעלותם. בארץ איביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם: ידע המו הקורות לעם מעפר ומרדם. כתב הסתר אסתיר ומר

קוה קוינו, תהלים מ׳, ב. אף ארח ישעיה כ״ו, ח׳.

אדם בקום, ל׳ תהלים קכ״ד. ונדרש במגלה י״א על המן. בהסתפחו, כשהתחברו של׳ שהסתפחו בנחלת ה׳ (ש״א כ״ו, י״ט), ובן הוא בב״י וכל ס״י. חנף, אחשורוש, שהיה חנף שהרג את אשתו מפני אוהבו ומפני אוהבו הרג את אוהבו מפני אשתו (מדרש אסתר דף ק״ז). למכרנו בהל והריץ, במגלה י״ד נמשלו אחשורוש והמן לב׳ בני אדם לאחד היה לו תל בתוך שדהו ולשני היה לו חריץ בתוך שדהו בעל חריץ אמר מי יתן לי תל זה בעל התל אמר מי יתן לי חריץ זה בדמים לימים נזדווגו זה אצל זה אמר לו בעל החריץ לבעל התל מכור לי תילך ואמר לו טול אותו בחנם. אמרו לכו, תהלים פ״ג, ה׳. ויאמרו לא, שם צ״ד, ז׳. זדוים ענה הבם, ל׳ איכה ג׳, ל״ג. חבו לפנים, כשהיינו רק לבריאת העולם וע״פ במגלה דף י״ג שמפני מה נתחייבו ישראל שנהנו מסעודתו של אותו רשע, מפני שהשתחוו לצלם (בימי נבוכדנצר), הם לא עשו אלא לפנים אף הקב״ה לא עשה עמהם אלא לפנים, וירדם, וירד אותם. לכלותם בן נמ״י, ול׳ עשוי ולמר. בארץ אויביהם, ויקרא כ״ו, מ״ד. ידע מה ישו לבל ששלושת הללו מתקרה. לעם מעפר, נמשל לעפר הארץ (בראשית י״ג, ט״ז. במדבר כ״ג, י׳). ומרדם, שנמשל לכוכבים כדאית׳ במגלה דף י״ג הצדיקים נקראו הדסים ובן הוא אומר והוא עומד בין ההדסים (זכריה א׳, ח׳). כתב הסתר, בחולין קל״ט, ב׳, המן מן התורה מניין, המן העץ (בראשית ג׳, י״א), אסתר מן התורה

דרור מפרדס· לשבות המן ממחרת המן העץ קנדס· תחת הנעצוץ יעלה ברוש ותחת הסרפד יעלה הדס: מקשיב דבר שקר כתב שטנה ועצב· נתעטף בבגדי שרד בטעה במגנין קצב· סרר להשתמש בשנים בכלי בית המעצב· ויבוא גם השטן בתכם להתיצב: עם הנמצאים בשושן באכלם מנה עוכרם· פער פיו להשטינם ולהסגירם ביד נותן מכרם· צור הסכים לכתוב אגרת לאבד שברם· אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם: קדושים מלאכי שלום מר יבכיון בצעקה· רחום הבט לברית ואל תפר החזקה· שמעה מורשה ותלבש בגדי אלמנות ומועקה· ותשם ידה על ראשה ותלך הלוך וזעקה: תשבי שם אזור שק במתניו תתחבשת· מהר והודיע ישני מכפל אבות שלשת· נחץ לרועה מה לך נרדם להתעשת· קום קרא אל אלהיך אולי יתעשת: חותם טיט אשר נעשה לבלשן ספר· מינה למדו לאחר גזרה כעס להפר· בן קיש הקיש דלתות בית הספר· ויכס שק וישב על האפר: רבץ תינוקות לפניו ימים שלשה צמאים ומכפנים· בקול קול יעקב לחלוש ידי עז פנים· ידיו אמונה לאל הצילני נא מעלטונים· פן יבוא והכני אם על בנים: מה אלה ומה אלה בני איתני ורבני· כלם צעקו ותעל שועתם אלי· יה לקול רנון כבוא שאל לפני· ומה קול הצאן הזה באזני: רועה השיבו הם קטני קדש זרע· יה תעל לקוחים למות מאויב הרע· חנון נכמרו רחמיו ויבקש לבכות המארע· ויהי כקרוא מלך ישראל את הספר ויקרע: יהודים הוקיע בלב הארץ

מנין, ואנכי הסתר אסתיר (דברים ל״א, י״ח), מרדכי מן התורה מניין, דכתיב מר דרור ומתרגמינן מירא דכיא (שמות ל׳, כ״ג). ובמגלה דף י׳ תחת הנעצוץ יעלה ברוש וגו׳ (ישעיה נ״ה, י״ג) הנעצוץ המן הרשע, ברוש זה מרדכי שנקרא ראש לכל הבשמים שנ׳ ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור ומתרגמינן מרי דכי, הסרפד ושתי הרשעה, הדס זו אסתר הצדקת שנקראת הדסה. מפרדס, על׳ פרדס. קנדס, מין חד מאילני (ערובין ל״ד, ב׳) ע״ל שנפלה. מקשיב דבר שקר, אחשורש. כתב שטנה (עזרא ד׳, ו׳. ומגלה י״א). בבגדי שרד, בבגדי כהונה, ועיין במגלה י״א, ע״כ כיון דחזי דמלו שבעין ולא איפרקו אמר השתא ודאי תו לא מיפרקי, אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו, בא שטן ורקד ביניהן. ובמדרש אסתר רבה פ׳ ב׳, בגדי כהונה כדאמר לכהן. ויבוא גם, איוב ב׳. פער פיו השטן, ויסודו במדרש אסתר דף קכ״ג, י״ח אלף וה׳ מאות הלכו לבית המשתה של אחשורוש ואכלו ושתו ונשתכרו ונתקלקלו, מיד עמד השטן והלשין עליהם לפני הקב״ה וכו׳. אמרתי, דברים ל״ב, כ״ו. מלאכי שלום, ישעיה ל״ג, ז׳. מורשה, התורה. ומועקה, מצר ועקה (תהלים ס״ו, י״א). ותשם, ש״ב י״ג, י״ט. תשבי, אליה הנביא. תתחבשת, ל׳ חגורה. מענין סוף חבוש לראשי (יונה ב׳, ו׳). לרועה, למשה רבינו. להתעשת, מענין עשתו (ירמיה ה׳, כ״ח) ר״ל מה תיתן בכחות ובמחשבה. קום, יונה א׳, ו׳. חותם טיט, הגזרה שנגזר הקב״ה על ישראל היתה חתומה רק בחותם של טיט, ואחר שהתפללו אליו נקרע את הגזרה, וע״ש מדה לאמר דף קכ״ט. לבלשן, למרדכי (נחמיה ז׳, ו׳). בן קיש, מרדכי. הקיש, דפק. וע״ש מגלה דף י״ב, ב׳ בן קיש שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו. ומכפנים, ל׳ רעב כמו מחסר ובכפן (איוב ל׳, ג׳), וכן נלחשים בכן ל׳ רעב. ויכס שק, יונה ג׳, ו׳. פן יבוא, בראשית ל״ב, י״ב. לפני, לבנים שהיכלו. ומה קול, ש״א ט״ו, י״ד. ויהי כקריאה, מ״ב ה׳, ז׳. יהודים הוקיע בלב הארץ למטה ואביהם למעלה, כן מצא מדור לישא ונכון, גם נבי״י גלים כן רק שנמקום הארץ גולם קשלה. אבל בוטחה הראשונה שקל ובמבטל בספוק. והנה פירוש יהודים הבנים ר״ל את בנו ותלו אותם על עץ התלות, את הבנים מלמטה ולמעלה מהם את אביהם, ומה שאמר בלב הארץ הוא ע״ש מדרש לאסתר ו׳, פ׳. אמר הרוח וקמו יפה לכהן ראשון ולמעלה נגבי שלי של וקומה די שמקין לנפשים.

למשה ואביהם למעלה· איש בשלש אמות והרביעית אויר מגלה· משנה נקם חוה ושמח ושח תהלה· אותי השיב על בני ואותו תלה: י׳ ותכתב אסתר תקף לקרות כבהלל מהודים· מלמעלה קימו מה שקבלו מלמטה הודים· גם ינוסם לפרסם כאז פלאו מסהידים· בעת הזאת רוח והצלה יעמוד ליהודים:

אל מלך· יושב על כסא רחמים· מתנהג בחסידות מוחל עונות עמו· מעביר ראשון ראשון· מרבה מחילה לחטאים וסליחה לפושעים· עושה צדקות עם כל־בשר ורוח· לא כרעתם תגמול להם: אל שהוריתנו לומר (מדות) שלש עשרה· זכר־לנו היום ברית שלש עשרה· כמו שהודעת לענו מקדם· וכן כתוב, וירד יי בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יי: (ושם נאמר)

ויעבר יי על־פניו ויקרא

יי יי אל רחום וחנון ארך אפים ורב־חסד ואמת: נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה: וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו:

סלח־לנו אבינו כי חטאנו· מחל־לנו מלכנו כי פשענו:
כי־אתה אדני טוב וסלח ורב־חסד לכל־קראיך:

כי־עמך מקור חיים באורך נראה־אור: בקראנו ענני אלהי צדקי בצר הרחבת לי חנני ושמע תפלתי: ועתה יגדל־נא כח אדני כאשר דברת לאמר: כרחם אב וכו׳ עד ועל־עמך לעיל דף 612.

ע״ס א״ב ואחריו חתום שמעון בר יצחק חזק ואמץ.
אלהינו ואלהי אבותינו.

אתה האל עושה פלאות· בעמים הודעת עז נוראות· גאלת בזרוע עמך מתלאות· דכית צריהם במותי תהלואות: האויב בקומו לעורר מדנים· ודמה להברית פרחי שושנים· זמם לשקול על גנזי ארונים· חליפי מאת כברי אדנים: טלאיך הזהרת שקליהם להקדים· ידעת העתידות

איש בשלש אמות, כל אחד מהנתלים היה תלוי על ג׳ אמות ובין כל אחד ואחד היה ריוח אמה אחת, וכן יאמר בתרגום ירושלמי לאסתר ט׳, י״ד. ומובא גם בתוספות לחגיגה דף י״א. משנה, מרדכי (אסתר י׳, ג׳). ושח תהלה, גם זה ע״פ תרגום ירושלמי שם. אותי השיב, ברכות מ״ח, י״ב. מהודים, וכן בנ״י והנעתו יהודה לאמנה (נחמיה י״א, י״ז), ור״ל קריאת המגלה היא כאלו מודים ומהללים [illegible] קריאתה או הלילה. גם ינוסם ל׳ תהלים ס׳, ו׳. לפרסם, לגלות לעין כל. בעת הזאת אסתר ד׳, י״ד.
כי עמך מקור, תהלים ל״ו, י׳. בקראי, שם ד׳, ב׳. ועתה יגדל, במדבר י״ד, י״ז.
גאלת בזרוע, תהלים ע״ז, ט״ז. האויב, המן הרשע. פרחי שושנים, כנוי לבני ישראל. [illegible] מדנים. על גנזי, [illegible] ע״פ אסתר ד׳, ז׳. אדנים, אדני המשכן (שמות ל״ח, כ״ז). טלאיך הזהרת [illegible] במגלה י״ג, ע״ב גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך

ודרשת נשקדים. כבוי להמציא ללהב יוקדים. לקוחים למות לתחי
נפקדים: מסכה זרה בעבדם לפנים. נמסרו להתז קטקנות וגפנים.
סבבום מוקשים בכל־הפנים. עיניהם לך תולים ובסתרך נצפנים: פור
נהפך באויבים לשלוט. צלוב הוכן אגגי לקלוט. קולע ובולע פני הלוט
הלוט. ריבי עם באשמנים לעלוט: שלום ואמת נכתב לכל־צד. תקף ישע
סלע ומצד. שודד השדד וברשתו הוצד. מלשני נסחף נצמת ונרצד: עשו
שמחות ולדורות קבעום. ומקראות שלשום ולא רבעום. נסכמו מפעל
ועמם טבעום. בספר נחקק עלמה קבעום: רמה ידך לסלוח לפושעים.
יהודי והדסה הקמת מושיעים. צדקתם עומדת לעד לשעשועים. חקר
כבודם להזכר לנושעים: קנא לשמך נורא ונקדש. חוה כרמך נהרס
ונדש. ורוינו קבץ ושיר לך יחדש. קימם והחים בבנין בית המקדש:
ובעשותך נסים באותן הימים. אתנו הפלא תשועת עולמים. מצוא לפניך
כפר ותנחומים. אל מלך יושב על־כסא רחמים:

אל מלך יושב וכו׳ עד לכל קוראיך.

פזמון. ע״ס תשר״ק ובסוף חתום משלם.

במתי מספר חלינו פניך. לשועת גבאים אל־תעלם אזנך. הקשב
תאזנם משמי מעונך. כבימי מור והדס הושעת בניך: תהלות ישראל
אתה יושב. שועתם תאזין ורנתם תקשב. רפאות למחץ תקדם ותחשב.
קוויך להיטיב וגויהם לישב: צר ואויב הלטיש עיניו. פיהו פער לשאוף
ענו. עשת בשלו להשמיד קהל המוניו. סגל לאבד חרת בנשתוניו: נוקם

נקדים שקליהן לשקלים. נשקדים, ל׳ שקידות. כבוי, על׳ הלא תכבה את נר (ש״ב כ״א, י״ז). לקוחים למות ישראל שגזר עליהם מיתה, והוא ל׳ משלי כ״ד, י״א. מסכה זרה, ע״ז שעבדו בימי נבוכדנצר. לפנים, רק לגאולת המן, וכשעמד בגליותם מקודמת. להתז, להכרית. קטקנות, שמנים שלא הגדילו עוד כל צרכן, ובני מה לנגים הקטנים, ר״ל נער וזקן. צלוב, המן שתולין בו. לקלוט, ליקח. קולע, ל׳ זריקה כמו הנני קולע את יושבי הארץ (ירמיה י׳ י״ח). פני הלוט, ל׳ ישעיה כ״ה, ז׳. ריבי עם, נודי ישראל. שלום ואמת, אסתר ט׳, ל׳. ונרצד, ל׳ תרצדון (תהלים ס״ח י״ז). ומקראות שלישום, ימודו במגלה דף ז׳, הלא כתבתי לך שלישים (משלי כ״ב, כ׳) שלישים ולא רבעים ופירש רש״י בג׳ מקומות יש לנו להזכיר מלחמת עמלק בס׳ ואלה שמות (י״ז, י״ח) ובמשנה תורה (כ״ה, י״ז) ובס׳ שמואל (א׳ סמן ט״ו). [illegible] מבינים בן עכו״ם גם בסדור לישא ועקה, ור״ל שלמעלה הסכימו עם ישראל וקבעו עמהם את ימי הפורים, וימודו גם במגלה דף ז׳ קיימו וקבלו, קיימו למעלה מה שקבלו למטה. בספר, במגלת אסתר. לפושעים, לישראל שחטאו במה שהשתחוו לצלם נבוכדנצר ובסעודה לסעודה. יהודי, מרדכי.

במתי מספר, ר״ל אנשים מעט מספר אנחנו. גבאים, כגברי לב. מור והדס, מרדכי ואסתר. תאזין, תקשב, תקדים, ותחשב, כן נבי״א ונכון. תהלות ישראל וכו׳, ע״פ תהלים כ״ב ד׳. רפאות למחץ, רפואה למכה כמו שאמרו חז״ל במגלה י״ג, ב׳ אין הקב״ה מכה את ישראל אלא אם כן בורא להם רפואה תחלה. מחץ, מכה כמו ומחץ מכתו ירפא (ישעיה ל׳, כ״ו) מחץ מתנים (דברים ל״ג י״א). קוויך, כמו לקוויך. הלטיש עיניו, חדד עיניו לאבד מרדכי, על׳ איוב ט״ז, ט׳. פער, פתח. לשאוף, לבלוע. עשת, יען וחשב, על׳ אבדו עשתונותיו (תהלים קמ״ו, ד׳). סגל, סגולה ר״ל את ישראל. בנשתוניו, באגרותיו, על׳ ופתשגן הכתב (אסתר ד׳, ו׳). נוקם

לצרים ונוטר לאויבים. מרדת מדתם כזדו לאהובים. לוחם ונינו נתלו צלובים. כבחרות דגים חרוז תחובים: יום אשר שברו צוררים. טבחה לשית בעם נצורים. חלפה הדת ונפלו פגרים. ולעפו ועמו מובסים מגרים: ובכן יתעלה שמך ויתנשא. הודך שמי שמים כסה. רבים ברוממך נתונים למשסה. גיא ואפסיה תהלתך מכסה: בינה הגיגנו וראה בצר. השיבנו למנוחתך כי ידך לא תקצר. ארון קראנוך מן המצר. אנא הוציאנו לרויה וחלצנו מצר: מאד תרבה לנו מחילה. שמע תפלה והעבר תפלה. לוהצינו המעד ומלאם חלחלה. ממנו רחמיך לעד לא תכלא: (כבימי מור והדם הושעת בניך:) בטחו מספר וכו'.

אל מלך. יושב על כסא רחמים. מתנהג בחסידות מוחל עונות עמו. מעביר ראשון ראשון. מרבה מחילה לחטאים וסליחה לפושעים. עושה צדקות עם כל בשר ורוח. לא כרעתם תגמול להם: אל הורית לנו לומר (מדות) שלש עשרה. זכר לנו היום ברית שלש עשרה. כמו שהודעת לענו מקדם. וכן כתוב. וירד יי בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יי: (ושם נאמר)

ויעבר יי על פניו ויקרא

יי יי אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת: נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה: וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו:

סלח לנו אבינו כי חטאנו. מחל לנו מלכנו כי פשענו:
כי אתה אדני טוב וסלח ורב חסד לכל קראיך:

ואח"כ לומרים זכור רחמיך וכו' (דף 594) עד סופו.

לצרים וכו', עפ"ה נחום א' ב'. מרדת מרתם, שלמת להם עונש כנגד מדה. לוחם ונינין, המן ובניו. לוחם ל' מלחמה. צלובים, גם הוא ל' תלייה בל' חז"ל. כבחרות דגים, נתלו זה על זה כדגים המוחרזים בחרוזים. תחובים, ל' תקיעה ודבוק בל' חז"ל. בעם נצורים, אשר הם תחת שמירת הקב"ה. ולעפו, מל' ורוח זלעפות (תהלים י"א ו') ר"ל כעסו ונתיכו על המן מחום הזעם. ועמו, מל' זעם וקצף. מובסים, מגורים, מל' יבוסו צרינו (תהלים ס' י"ד). מגרים, מושלכים. הודך וכו', עפ"ה חבקוק ג' ג'. ברוממך, כאשר רוממת את הרבים שהיו נתונים לשלל ובזה. גיא, העמק. גיא הוא מקום נמוך מעבר. אפסיה, קצותיה. הוציאנו לרויה, ל' תהלים ס"ו, י"ב. ובכן מוסב כ"י ומחול לישע, ובכ"א מל' לשמחה, והוא ל' תהלים י"ח, כ'. תפלה, דבר גרוע ובטלות כמו כנביאי שומרון ראיתי תפלה (ירמיה כ"ג, י"ג). המעד, הנכשל מל' ומעדים תמיד המעד (תהלים כ"ו, כ"ד). חלחלה, ילדה ופחד

בה"ן תוך התפלה עד מחל לנו מלכנו כי פשענו, ובה"ב מתחילים סלח לנו, אל ארך אפים וכו׳ (דף 589) עד ורב חסד לכל קוראיך, ובה"ב אומרים פסוקים אלו:

יאן זאגט סלח לנו א"ז"ו (זעהע ווייטער 589) ביז ורב חסד לכל קוראיך, חונד אנגעם דאן היער אן:

וְאַל־תִּתְּנוּ דֳמִי לוֹ עַד־יְכוֹנֵן וְעַד־יָשִׂים אֶת־יְרוּשָׁלַ͏ִם תְּהִלָּה בָּאָרֶץ׃ כִּי־עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה־אוֹר׃ אֱלֹהֵינוּ בֹּשְׁנוּ בְּמַעֲשֵׂינוּ וְנִכְלַמְנוּ בַּעֲוֹנֵינוּ׃

כְּרַחֵם אָב עַל־בָּנִים תְּרַחֵם יְיָ עָלֵינוּ׃ לַייָ הַיְשׁוּעָה עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה׃ יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה׃ יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ׃ יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ׃ סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה׃ וְשָׁם נֶאֱמַר. וַיֹּאמֶר יְיָ סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ׃ הַטֵּה אֱלֹהַי אָזְנְךָ וּשְׁמָע. פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שֹׁמְמֹתֵינוּ. וְהָעִיר אֲשֶׁר־נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ. כִּי לֹא עַל־צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל־רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים׃ אֲדֹנָי שְׁמָעָה אֲדֹנָי סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחַר. לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי. כִּי־שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ׃

נ"פ א"ב. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

אֶתָאנוּ לְךָ יוֹצֵר רוּחוֹת. בְּרֹב עֲוֹנֵינוּ כָּבְדוּ אֲנָחוֹת. גְּזֵרוֹת עָצְמוּ וְצָרוֹת. כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת׃ גָּלִינוּ מִבֵּית הַבְּחִירָה. וְחָשַׁךְ בַּעֲדֵנוּ אוֹרָה. דִּינֵנוּ נֶחְתַּם וְנִגְזְרָה גְזֵרָה. כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז נִשְׂרְפָה הַתּוֹרָה׃ הָרְסוּ אוֹיְבֵינוּ הַהֵיכָל. וּבָרְחָה שְׁכִינָה מִזָּוִית הֵיכָל. וְנִמְסַרְנוּ בְּיַד זֵדִים לְמַאֲכָל. כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז הָעֳמַד צֶלֶם בַּהֵיכָל׃ זָנוּ מֵעִיר אֶל־עִיר. וְנִלְכַּד מִמֶּנּוּ רַב וְצָעִיר. חָרְבָה עִירֵנוּ וְאֵשׁ בָּהּ הִבְעִיר. כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז הָבְקְעָה הָעִיר׃ טָפַשׂ בְּמִקְדָּשֵׁנוּ צַר הַמַּשְׁמִיד. וְשָׁל מַתָּן וְכִלָּה אֶעְדָּה וְצָמִיד. יַעַן כְּעַסְנוּךָ נִתַּנּוּ לְהַשְׁמִיד. כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז בָּטַל הַתָּמִיד׃ כָּלָה מִמֶּנּוּ כָּל־הוֹד וָשֶׁבַח. הֵרִבּוּ שְׁלֹף אוֹיֵב עָלֵינוּ לָאַבְחָה. לִהְיוֹת עוֹלָלִים וְיוֹנְקִים מוּכָנִים לַטֶּבַח. כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז בָּטְלוּ עוֹלָה וָזֶבַח׃ מָרַדְנוּ לְשׁוֹכֵן מְעוֹנוֹת. לָכֵן נִתְפַּזַּרְנוּ בְּכָל־פִּנּוֹת. נֶהְפַּךְ מְחוֹלֵנוּ לְאֵבֶל וְקִינוֹת. כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז בָּטְלוּ קָרְבָּנוֹת׃ סָרַדְנוּ לְפָנֶיךָ מֵרִיב לְשׁוֹנוֹת. לָכֵן לָמְדָה לְשׁוֹנֵנוּ לוֹמַר קִינוֹת. שׁוֹגֵינוּ רַבּוּ מִלְּהִמָּנוֹת. כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז גָּרְמוּ לָנוּ עֲוֹנוֹת׃ פּוֹרַרְנוּ בְּלִי מְשׂוֹא

ואל תתנו דמי, ישעיה ס"ב, ז׳. כי עמך מקור, תהלים ל"ו, י׳. אלהינו בשנו, עש"ה עזרא ט׳ ו׳. אתאנו לך, בסליחה הזאת תמצא ... הולך ומוסב ... הפייטן החמשה דברים שארעו לאבותינו בי"ז תמוז כמבואר במס׳ תענית דף כ"ו. הבריחות, ולבנות, מל׳ ... (ישעיה מ"ב, י"ג). למאכל, לאכילה. העמד צלם, בספר ... העמיד אפוסטמוס צלם בהיכל. ... כלה ממנו. ... וגם בספר ... (יחזקאל כ"א, כ׳). מריב לשונות, ... על הפויב. לאבחה, ל׳ הריגה מל׳ אבחת חרב

רוחה׳ לכן הרבתה בנו אנחה׳ צור ראה נפשנו כי שחה׳ ושבעה עשר בתמוז הפך לנו לששון ולשמחה: קשינו ערף והרבתה בנו אסון׳ לכן נתנו למשסה ורפשון׳ ראה יי והלצנו מאסון׳ ושבעה עשר בתמוז הפך לנו לשמחה ולששון: ח׳שעה אלינו שוכן רומה׳ וקבץ נפוצותינו מקצות אדמה׳ תאמר לציון קומה ונקומה׳ ושבעה עשר בתמוז הפך לנו ליום ישועה ונחמה:

אל מלך׳ יושב על כסא רחמים׳ מתנהג בחסידות מוחל עונות עמו׳ מעביר ראשון ראשון׳ מרבה מחילה לחטאים וסליחה לפושעים׳ עושה צדקות עם כל בשר ורוח׳ לא כרעתם תגמול להם: אל הורית לנו לומר (מדות) שלש עשרה׳ וזכר לנו היום ברית שלש עשרה׳ כמו שהודעת לענו מקדם׳ וכן כתוב, וירד יי בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יי: (ושם נאמר)

ויעבר יהוה ׳ על פניו ויקרא

יי יי אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת: נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה: וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו:

סלח לנו אבינו כי חטאנו׳ מחל לנו מלכנו כי
פשענו: כי אתה יי טוב וסלח ורב חסד לכל קראיך:

אלהים אל דמי לך אל תחרש ואל תשקט אל: כי הנה אויביך יהמיון ומשנאיך נשאו ראש: אל נקמות יי אל נקמות הופיע: כרחם אב וכו׳.

ע״פ א״ב ובסוף חתום חיים עד סלה.

אלהינו ואלהי אבותינו.

אמרר בבכי מפני יד שלוחה בעי׳ בנאצי בתוך ביתו בבגדי וקבעי׳ גז וברח ונסע עשר ועלה לשביעי׳ דפני הציקני השיקני בחדש הרביעי: הביא מועד במלאתו לשבור בחורי גמזו׳ ורבה בו פעמים במסמס

ריב לשונות, זוהמתו לבין הרע. בלי להפגות, בלי מספר, של׳ טנין כמו קהלת ח׳, ט״ז. אסון, כמו לחטאים. ורפשון, נמי״ן ל׳ טרפש רגל, של׳ נתגליכם תרפשון (יחזקאל ל״ד, י״ח). מאסון, ממקרה רע. תאמר לציון קומה ונקומה, בן נכ״י. ובס״א הנוסחא תוסיף ידיד שניות לקנות אומה.

אלהים אל דמי לך, תהלים פ״ג, ב׳. וגו׳. אל נקמות, שם צ״ד, א׳.

אמרר בבכי, ל׳ ישעיה כ״ב, ד׳. שלוחה בעי, נרחנו, של׳ איוב ל׳, כ״ד. ומתרגם שם בתחנוני גרמתה. בתוך ביתו של הקב״ה הוא בה״מ. בבגדי וקבעי, כמעלי ומעקי. וקבעי של׳ אתם קובעים אותי (מלאכי ג׳, ח׳). גז, של׳ כי גז חיש ונעופה (תהלים צ׳, י׳). ונסע עשר, ע״פ ר״ה דף ל״א עשר מסעות נסעה השכינה, מכפרת לכרוב ומכרוב למפתן וממפתן לחצר ומחצר למזבח וממזבח לגג ומגג לחומה ומחומה לעיר ומעיר להר הזיתים ומהר הזיתים למדבר, וממדבר עלתה וישבה במקומה שנ׳ אלך ואשובה אל מקומי שכ״ל זה שאמר ועלה לשביעי ר״ל שלאה השכינה לשמים השביעי. דמני, ל׳ כליה כמו דמיתי אמך (הושע ד׳, ה׳). השיקני, נמי״ן, ל׳ הנעשת אש, כמו אף ישיק ואפה לחם (ישעיה מ״ד, ט״ו) ואש נשקה ביעקב (תהלים ע״ח, כ״א), וכל׳ מעבה בידה שהשיקה (שבת פרק ג׳) ולא ישיק בו תנור וכירים (פסחים כ״ח). גמזו, ל׳ פרח כמו נמוזות של פוקה (פסחים ל״ט, ב׳) ור״ל בחורים חמודים. במסמס ומומזה שניהם שגילי מהלי,

ומומו· זבולו כשר שאננות מבכות את־התמוז· חיבני ואיבני אזי בירח תמוז: טמנו פחים חמשה במקרה תלאות משלחות· יכלו לי בשבעה עשר בו באליחות· כי נוקשתי כבלה עלובה בחפת שלוה והצלחות· לרועי לא התמהמתי שש ונשתברו הלחות: מהו עדיתי חלי כתם ואעדה תעמיד· ערות ביום אפו כשתתי דרכי להשמיד· סדר עבודתו וקין מזבחו קצתי להשמיד· על־כן מלשכת הטלאים בטל התמיד: פור התפוררה ונתפוררה סערה עניה· צי נמשלה מבלי חובל ונטרפה כאניה· קחתה בחטאתה בראשה ובכפל תאניה ואניה· ריבוה צריה כהיום והבקעה העיר בשניה: שלחה כצבי מדח מאין הורש להסתירה· שננו לשונם ונתנוה כשה צמרה וחלבה להתירה· תצעק על כלי חמדה שבו נבחרה· תחמוד עיניה על כשרף אפוסטמוס התורה: חרף עשוקים ורצוצים בעבור הרעימם סכל· ירודים בוהיה לאכל ובהסתר פנים מלהסתכל· יד השלים מכנף שקוצים נאכל· עת צרה כהתכנם והעמד צלם בהיכל: דווים סגופים בנים היו מקדם ראשונים· סמוכות צרותיהם זו לזו כמה שנים· לוקים כאשר

ומומו ל' כפיפה ומנוחה ל' כדנוד ורעדה והוא על' חולין דף ט"ס, ב' נתמטמט כסול נתטוטה כבר, שמחנה כל שאינו יכול לעמוד. **זבולו כשר**, כאשר ראה נשים יושבות בבית מקדשו ועובדות לאליל שנו תמוז, כבמות ביחזקאל ח', י"ד. **ואויבני**, ל' אויב, היה כאויב לי. **פחים חמשה**, חמשה דברים שארעו את אבותינו י"ז בתמוז. **במקרה תלאות**, כן נבי"ו וכנ"ל, ר"ל החמשה דברים כשתלחו עלי עם מקרה כמה תלאות. **באליחות**, על' יאחו כאלתו (תהלים י"ד, ד'). **כי נוקשתי** וכו' נוקשתי נפש כאויב דוקא בי"ז תמוז [illegible] כי בי"ז תמוז לא סמכתי על רומי עשה רעינו ועשיתי העגל. **כבלה עלובה**, אחז כל' הגמרא שבת [illegible] עלובה כלה מזנה בתוך חופתה, כלומר אם על מעשה עגל. **לא התמהמתי שש**, ע"פ הגמרא שם [illegible] ויאמר העם כי בושש משה, אל תקרא בושש אלא באו שש וכו'. **מהו**, ל' מהו בד (ויקרא ו', ג'). [illegible] לבושי, על' עדה נא גאון (איוב מ' י'). **חלי** תכשיט כמו חלי כתם (משלי כ"ה, י"ב), והוא [illegible] על שני כתרים שנכתרו כל אחד מישראל במתן תורה כדאיתא בשבת פ"ח. **ערות**, מטלו משם כמערים [illegible] ועל' איוב כ', כ"ח. **דרכי להשמיד**, כאשר סשויתי את דרכי, והל' להשמיד ע"פ ל' גמרא שבת [illegible] כולה כאן וישראל עומדים, המעורה גם על מעשה עגל. **סדר עבודתו**, כן נקוד בבי"ו ונבון כי [illegible] **וקין מזבחו**, הם הקרבנות שהיו מקריבין על המזבח אם לא היו עליו תמידין ונדרים ונדבות [illegible] ד' וכתובות דף ק"ו, ב'). **מלשכת הטלאים**, לשכה בבה"מ שהיו שם הטלאים לקרבן תמיד (מס' תמיד פ' ג'). **פור התפוררה**, נתפלגה, כמו ישעיה כ"ד, י"ט. **סערה עניה**, שם נ"ד, י"א. **צי** ספינה כמו ישעיה ל"ג, כ"א. וכן הוא בבי"ו. **מבלי חובל**, מבלי מנהיג הספינה. **קחתה**, לקחת אותה, ר"ל אחות [illegible] **תאניה ואניה**, איכה ב', ה'. **בשניה**, בזמן בית שני הבקעה העיר [illegible] תענית דף כ"ח, ע"ב. ותוספות לר"ה דף י"ח, ע"ב. **כצבי מדח**, ישעיה י"ג, י"ד. **שננו לשונם**, [illegible] **צמרה**, נתלבשה להתירה כן נקוד בבי"ו ועיקר, כי הוא על' [illegible] (שמות י"ב, ל"ו). [illegible] **בעבור הרעימם**, כדי לבטרם, על' ש"א א', ו'. **ירודים**, ישראל אשר ירדו משנה [illegible] לאכל, רומז על דברים ל"א י"ג, וי"ח. **יד השלים** וכו', עפ"ה דניאל ט', כ"ז. הכוונה כתעבים [illegible] על בללם אשר הועמד בהיכל. **ואמר יד השלים**, כי אחז כל' הגמרא גם תול בכנף שקוצים [illegible] ונפל חד על תורה ותבריה לה לידיה ואשכחה דהוה כתיב אמת לבית לאחוני [illegible] נאבל, בבי"ו נעבל בשי"ן והענין אחד כמו אברים ופדרים שלא נתעכלו, שבלי [illegible] קטרת (יומא ס"ה). **צרה כהתכנם**, ישעיה כ"ח, כ'. וכוונה על צלם שהכנס להיכל. **דווים סגופים**, נעצבים ונענים. **דווים** על' דוה לבנו. **סגופים**, תרגום ענוי סגוף (איוב ל"ג, ח'), וכן בספרי [illegible] ח', כ"ו אי לכם דווים אי לכם סגופים, והנה גם בה"י לבמדבר ב', ח'. **סמוכות צרותיהם** וכו' [illegible] התעשינה הדבורים וכו' יסודו במאמר חגיגה דף ה' והיה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות, [illegible]

תעשינה הדברים והעקרבים שונים· הוגים אבד שברם ובטל ספוים בראשונים: ה' אל קנוא בהתאפק במקניאיך דשנים ורטובים· מחכים תקים עומדים לעולמים כנטיעים מחטבים באהבים· האמת והשלום בצומות תשובים· נצח היותם לששון ולשמחה ולמועדים טובים: אל מלך יושב וכו'.

פזמון. לאבי החרוזים שלמה (גבירול), ושקול נשקל שלש שלש תנועות.

שעה נאסר, אשר נמסר, ביד בבל וגם שעיר· לך יהמה, זה כמה, ויתחנן כבן צעיר· יום גבר האויב ותבקע העיר: לזאת אבך, ואספק כף, ביום חמש פורוני· ועל רגל העגל, הלחות יצאוני· וגם השמיד התמיד, ובסגר הביאני· והושם אליל, בהיכל כליל, ומעצתו כלאני· והמנחה הנוחה, ודתך צר באש הבעיר: יום גבר האויב. ותבקע העיר: מאוד אתחל, ואתחלחל, ביום שדי דחפני· מאור חשך, בצול ששך, כמו כרור צנפני· והשפיפון, מצפון, כשבלת שטפני· והציד, שלח יד, הצפיר והשעיר: יום גבר האויב. ותבקע העיר: הוד לבי, ומשגבי, הלעד אפך יעשן· (הלא תראה עם נלאה, אשר השחר כמו כבשן·) גדור פרצי, בבן פרצי, ומחדק לקוט שושן· בנה בית זבול, והשב גבול, הכרמל והבשן· ועין פקח, ונקם קח, מאצר ומדישן· שפוט אלם· ואז ישלם, המבעה והמבעיר: יום גבר האויב· ותבקע העיר: שעה נאסר וכו'. אל מלך יושב וכו'.

ואח"כ אומרים זכור רחמיך וכו' (דף 594) עד סופו.

רעות ולחות רעות שנשבות ברוח זו לזו כגון זכורה ועקרבה, ופירש רש"י דאמרינן במס' ע"ז (דף כ"ח ב') תמימי לעקרבה ויקירי לזכורה וחלופה סבנתא, הילכך היכא דנכתיה זיבורה ועקרבה נשבות לרות זו לזו דליכא ליה תקנתא לא בקירי דקשה לעקרב ולא בתמימי דקשה לזיבורה עכ"ל. אבד סברם, אחז בל' נפלה ישעה ע"כ, ופירש שם רש"י סבוים, שם אלמו סובין וטופין לכן. הוגים, אומרים. בראשונים, כתמות לילה רטובים מל' רעות הוא לפני שמש (איוב כ"ד, ח'). כנטיעים מחטבים, מל' תהלים קמ"ד, י"ב.

שעה נאסר, זה הפזמון בא במחזורי הספרדים בשנוי נוסחה. שעה נאסר, תשעה ותפנה אל תוכת האויב. זה כמה, זה כמה ימים. כבן צעיר, כילד קטן, אשר תחנתו נשמעת יותר משל גדול. אבך, אבכה. ואספק כף, מלשון הכאה. חמש פורוני, כן הנוסחא בכ"י ובכ"ל מעדות צור הצרה, וה"ל ה' גזרות שנגזרו ביום זה כם אשר אומר. ובמחזורי ספרד הנוסחא קראוני. ועל רגל, בשביל מעשה העגל. יצאוני, יצאו ממני. השמיד, מושל האויב. ובסגר הביאני כן בכ"י גם במחזור אשכנז ווילנא. ומעצתו כלאני, מנעני ודחני כשם משמעת ר"ל עיבושתו. הנוחה, מסוקה. אתחל, ל' חולי מל' להתחלות (ש"ב י"ג, ב'). ואתחלחל, ואפחד מל' ותתחלחל המלכה (אסתר ד'). בצול ששך, במקומות נבל, ראה רש"י לירמיה כ"ב, כ"ו. וכ"ה, ע"ש. כמו כדור צנפני, ל' ישעיה כ"ב, י"ח. והוא גם בכ"י. והשפיפון, שם נחש וכנוי לנבוכדנצר ע"ש ירמיה ח', י"ז. כשבלת, כשטף מים. הציד, מלכות אדום ע"ש בראשית כ"ה, כ"ז. והצפיר והשעיר, מלכות יון (דניאל ח', כ"א). הלא תראה עם שאהרו אומנם בכ"י. כבן פרצי, ע"י המשיח בן דוד מתולדות פרץ (סוף רות). ומחדק, מתוך הקוצים. שושן, ישראל ע"ש שיר ב', ב'. בית זבול, בה"מ (מ"א ח', י"ג). והשב גבול הכרמל והבשן, כן בכ"י גם במחזור ליטא ובדפוס אמשטרדם וכן הנכון. וה"ל השב גבולות של הכרמל והבשן, ותואר הוא לארץ ישראל ע"ש ירמיה נ', י"ט. מאצר ומדישן, כנוי לאדום ע"ש בראשית ל"ו, כ"א. שפוט אלם, תדין משפט ישראל אשר באלמים לא יוכלו לדבר. המבעה והמבעיר, כנוי לאויבים הבורסים טוקן, והוא בל' המשנה ראה ב"ק

יוצרות וזולתות וקרובות לשבתות·

יוצר לשבת וראש חדש·

ע"ס א"ב תלונע וגם הטתכל מאיר יתום אחר אות ב' גם נסוף.

אילת השחר· אורה בהצחר· ארומם במשחר· אמן מבחר: בראשית קנינו· בינותי בגנינו· באר מעגנינו· בחבורת מגינו: מאמרי ירצה ושבחי חלף ומחי· קדוש: גבורות שדי, נאו מדי, גדלתו ודי, גמור בבדי· דרך שם, הורשם מבשם, דעה שם, דומיה ומחסם: האמן מדעתו· הכל בעתו, השכיל בדתו· הסכימה חמדתו: וטרם קנאו, ועולם מנאו, ועד תנאו, ובחסד בנאו: זקק מטלת, זהר טלית, וזה אטמלית, זכרו מגמלת: חשר לבן· חבר מלבן· חמוש מתלבן· חבוי לבן: טפה הגליד· טפוחים הפליד, סרק והקליד, טען ומוליד: יערץ בסודם· יחיד יסדם· יקרו בסודם, יצק יסודם: כבירים הבזיק· כנסם בבזיק· כהחזיק והעזיק· כאזיק מהזיק:

אילת השחר, ל' תהלים כ"ב. ונקרא כך עמוד השחר ע"ש אותו שמפלג לכאן ולכאן בקרני האיל שמתפלגות לכאן ולכאן (יומא כ"ט), ובירושלמי ראה כרבות אילת השחר כמין תרתי קרני דנהורא סלקין מדינחא ומנהרין לעלמא. ובמדרש סוף אסתר ר' חייא רבה ור' שמעון בן חלפתא כזו שהלכין בבקעת ארבל ורחקו את אילת השחר שבקעה את האורה. בהצחר, בזורח ובהאיר, מל' וצמר צחר (יחזקאל כ"ז, י"ח). במשחר, בבוקר. אמן מבחר, הוא הקב"ה. מגינו, כמגן עזרה. גאו מדי, גדלו לאין חקר. גמור בבדי, הוא דבוק עם חלוו הכל, ור"ל גבורות השם הן גדולות ועמוקות כל כך עד כי דורשם ומשמיעם אותם ואמר כי הולך הנלאה היא לאבות ולדוס. גמור, ל' גמור והריסה, כמו זיל גמור (שבת ל"א) ושננתם לבניך ת"י ותגמרון לבניך (דברים ו', ז'), ודורשם שבשם הוא זה המלך שאמר לך דומיה תהלה (תהלים ס"ה, ב'), וכן תהום ונעים ומילות ישראל ותקן לממוני מחוץ שבשם (ב"ב כ"ג, א'). בדתו, כתיקון תורתו, וכמו שדרשו חז"ל בראש בראשית רבה היה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם. ועד תנאו, תנאי שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית. ובחסד בנאו, ע"ש תהלים פ"ט, ג'. זקק מטלית, ברא את השמים המטולים והזכים. זקק מל' מזוקק שבעתים (תהלים י"ב, ז'), ומטלית היא מכסה כל' תו"ל. וזה אטמלית, כמין זו לשמים המפרושים בטלה. אטמלית, היא שמלה כל' ארמי. מגמלת, השמים מגמלים זכרו ומהלו על הקב"ה וכתוב השמים מספרים כבוד אל (תהלים י"ט, ב'). חשר, קבר, מל' חשרת מים (ש"ב כ"ב, י"ב) וראה גם בפירוש רד"ק. לבן, כשלג. מלבן, כנוי לאדמה. חמוש מתלבן, האור שבתוך ה' מעשים של בראשית גנזו לצדיקים לעתיד לבוא. וראה רש"י לבראשית א', ג'. הגליד, הקפיא, וקרח בגלדה ת"א גליד (בראשית ל"א, מ'). טפוחים, שמים ע"ש וימיני טפחה שמים (ישעיה מ"ח, י"ג). הפליד, מל' נפרדים, ור"ל עשאם כלפידי אש וברקים. סרק, הסגיר, מל' סרוקי גלי (כתובות כ"א) דסרקיה לגליה (סנהדרין ק"ג). והקליד, מל' וכלכו אקלידי (שם ק"י) אקלידא דמטרא, אקלידא דתחיית המתים (שם ק"ג), שמשמו מפתח, ור"ל סגר במו במפתח. טען ומוליד, כנוי לגשמים. בסודם, הם המלאכים. יקרו בסודם, שבוחם על גיהנם, אשר ישרפו בו הרשעים מבורכת קיו. יצק יסודם, היסבם הולך ויסוכן מחוריה. כבירים, המים האדירים. הבזיק, ל' מזר מל' בוזקין מלח (עירובין ק"ד), ר"ל הנב את המים. בבזיק, כבנוד. והעזיק, ל' גדר, כמו ויעזקהו (ישעיה ה', ב'), ר"ל עשה גדר סביב למים. כאזיק, כמו

לַבָּשָׁה פִּרְסֵם. לְבָלֵב וּבִסֵּם. לַעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם. לִירֵאָיו אִסֵּם: מְאוֹרֵי פִנָּה. מִשְׁטָרָם הִגְנָה. מֵצַר נִכְנָה. מְאוֹרוֹ נִקְנָה: נִקְרָא בְּנִמּוּסוֹ. נִגְלָה בְּדִמּוּסוֹ. נִתְכַּפֵּר בְּאִכְלוּסוֹ. נָאֶה לְקִלּוּסוֹ: סֻבַּב בְּהַקָּפָתוֹ. סֻדַּר תְּקוּפָתוֹ. סַהַר תְּכִיפָתוֹ. סֻתַּר כִּפָּתוֹ: עָשׂוּי לְמוֹעֲדִים. עֲרָכָיו מְיוּעָדִים. עִבּוּרוֹ מְעֻוָּדִים. עֵדָה וְעֵדִים: פּוֹעֵל מְפֻלָּא. פֶּלֶג מָלֵא. פֶּרֶץ לְהַעֲלֵה. פּוֹרֵחַ וְנִשְׁלֶה: צָהַל נוּגִים. צָפַן לְהִתְעַנְּגִים. צִיְּדוֹ בְּקִנּוּגִים. צִלְצֵל בְּתַנּוּגִים: קַיָּם לָעַד. קִנְיָנוֹ יִעַד. קֹדֶם וָעַד. קוֹרְאָיו לְמִסְעָד: רַבַּת עֹשֶׁר. רֶמֶשׂ וְהַכֹּשֶׁר. רְצוּי הַתֹּשֶׁר. רֵאשִׁית אֹשֶׁר: שָׂר מִמְּדוֹרוֹ. שִׁכְלֵל הֲדָרוֹ. שֻׁלְחָן בְּסִדּוּרוֹ. שִׁבְּחוֹ בְּהִדּוּרוֹ: תַּרְוַד עָפָר. תִּקּוּן כֹּפֶר. תֹּרֶם וְשֶׁפֶר. תָּאֳמוֹ בַּשֹּׁפָר: מְצֻוָּה בְּהִפָּרִים. מוֹרֵד מֵעָרִים. מוֹרְחֵי הֶהָרִים. מָנוֹחַ בְּהִתָּרִים: אֹרַח מוּסָר. אוֹהֲבָיו מָסָר. אַרְבָּעִים אָסַר. אַחַת חָסַר: יְתֵרָה מַעֲלָה. יְפִי פְּעֻלָּה. יָחִיד עִלָּה. יִתְרוֹמֵם בְּמַעְלָה: רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ. רָצוּף לְקֹדֶשׁ. רֶנֶן יִתְחַדֵּשׁ. רָם יִתְקַדֵּשׁ: מִמַּאֲמָרֵי יוֹצְרָה וְשִׁבְחֵי חֲלֵף זִבְחֵי. קָדוֹשׁ: הכל יודוך וכו'.

כבלל, ל' אסור באזיקים (ירמיה מ' א'). מחויק, שלא להזיק לעולם. פרסם, ענין גלוי בל' חכמים. לבלב, הוציא פרחים, ובסם, ל' בושם. לערוגת הבשם, כנוי לגן עדן. פנה, כלי שכותבים בו הגר בל"א קאפיטאל, וטעם מאורי פנה על שמש וירח. משטרם הגנה, סדר ממשלתם בתיקון זוה לצדיקים. הגנה, מל' נוספה שהוא ל' שמחה. מצר נכנה, הירח נכנה בשלל ובתחום השמש, וע"כ נקנה ונעשה במאורו שמתמעט אור. נקרא בנמוסו, שעתה נקרא הירח מאור הקטן. בנמוסו, נמורתו וחקו. בדמוסו, כחילו, כם הכוכבים, וכל זה ישוה בב"ר פ' ו' ומובא גם בחולין פ' ע"ב את שני המאורות הגדולים, מאחר שהוא קורא אותן גדולים הוא חוזר ופוגם אותם את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה, אתמהא? אלא על ידי שנכנס בתחומו של חברו. משל למלך שהיו לו שני אפוטרופוסים אחד שולט בעיר ואחד שולט במדינה, אמר המלך הואיל ונתעט עצמו זה להיות שולט בעיר גוזר אני עליו בשעה שהוא יוצא יהא כל אכלוסים יוצאה עמו ובשעה שיהא נכנס תהא כולי ודימום נכנסה עמו. אמר הקב"ה הואיל הלבנה מיעטה עצמה להיות שולטת בלילה גוזר אני עליה בשעה שהיא יוצאת יהיו הכוכבים יוצאין עמה וכו'. סבב בהקפתו, הקב"ה נתן לשמש סבוב להקיף בתקופותיו בסדרן, והסהר, הוא הירח הוא הולך תמיד תכף אחר השמש וכפתו נסתרה ר"ל לא נראתה באמנם. עשוי הירח. עבורו, ר"ל לדעת מולד הלבנה שהועדים עדת סנהדרין לבדוק את העדים ובדלוותא כר"ה פ' ב'. עת מולד הלבנה נקראת עבור הלבנה (ר"ה דף כ"ה). פלג מלא, הכוונה על הים. פרץ, אלים שיצאו וישלו לרוב. פורח, שף. ונשלה, הוא הבשולים מן הים. צהל, להצהיל פני הנוגים למן הקב"ה את לויתן להתענג בו הצדיקים לע"ל. בקנוגים ל' לוח, יתאר. בתנוגים, ל' מחול בלרדית, ובמשולות פ"א ובתנגין (שמות ט"ו, כ'), והכוונה על האגדה שעתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים מלויתן ומעורו יעשה להם סוכה, (ב"ב דף ע"ה ומדרש ויקרא רבה פ' י"ג). קים לעד, הקב"ה. קניגו, עולמו. יעד, זימן. למסעד, לסעודה. רבת עשר, עפ"י לתת תהבוננה (תהלים פ"ב, י') כלומר שהעביד שלחן סדנה ובראו בו הכל בתיקונו קודם שברא את האדם. רצוי, ל' חנון התשר, על' תשורה. אשר, תקון וישר. תרוד, כף בל' משנה, וקשטא, ר"ל שנטל כף של עפר ועשה ממנו את האדם, ונקט בל' תרוד ע"פ סר"א פ' ל"ד כל הגופות נתונין כעפר הארץ עד שאינו משתיר מן הגוף אלא כמלא תרוד רקב. תקון כפר, שתקן את האדם שמקום כפרתו שעבר במצות המתוקן לגמרו (ב"ד פ' י"ד). תרם, תרמו מן הארץ כתלה מן העיסה. תאמו בשפר, גם תאומתו של אדם היא חוה בתואר יפה ומתוקה. בהפרים, ל' מרובה, כלומר שנצר על עצות הנחש. מורד, הורד עליונית עד אשר נגן מגן עדים הוא עובד הגן, גחרשעה, ובגמרא בא לרוב בגלו"ף לדים אמנם השחין נרם גם הוא עדים במ"ו מורחי ההרים, כעוד הבעה ולוח נסעורת הכין עליו השבת. התרים, על' תרם שבוא השבת (שופטים י"ז, י"א ועיין פ', ו'). מנוח, השבת יום מנוחה. בהתרים, על' כתרים בפני המורעטות ונ"ם מקוק ל"א פ' י"ט בא יום השבת ונעשה סניגור לאדם"ר וכו' ושבות יום השבת הציל מדינה של גיהנם. ארח מוסר, והם מצות עשר השם לאוהביו. ארבעים אסר, ואסר להם בשבת ל"ט מלאכות. רצוף, מתוג.

אופן. ע"פ א"ב וסשקלו ג' ג' תנועות, וחתום כי אברהם.

אביר הגביר · אשר העביר · עלי ארץ מלכרתו: בידו און · ובל־גאון · מעדה הוא בעז שבטו: גדל־כח · פקח קח · משוטט כל במבטו: דברו רן · בהוד נערץ · בסוד קדושים מצבתו: הלא ערוך · בפי ברוך כבוד מלך במרכבתו · מדי חדש בחדשו · ומדי שבת בשבתו: ומי יורה · דרוש אחרי הרכב המתנה: זכור נלהט · אשר רהט · דרוש חשמל והוא מקנא: חשוק ושתוק · אכול מתוק, כדרך ולא תענה: טעון מלול · בלי חלול · במרכבת המשנה: יברך אל · ויד לאל · בכל־מקמות ממשלתו: סרי חרש. כבוד אלהים · ברום גבוהים · שבילי אש במעלותיו: לבדו דר · בעז נאדר · ערפל שת למרגלותיו: מאד מקרין · מקום עירין, וקדישין במעגלותיו: נהר נחל, אש יזחל · ושם הדריך מסלותיו: שאו זמרה · לאל נורא · בכם ממלכת שבתו: סרי חרש. עלי כסא · הוא מנשא · פני אריה למול כנן · פני השור · בהוד מישור · כמו בכתב הנשתון: צפיר יהלום · עשות שלום · באש ומים אשר ערבן: קדושים הם · לאלפיהם · ישמשו רבו רבבן: רשות אין לכל־עין, ראות רמיו די־כרסן: שמו מעלה · והוא פלא · שער ראשו מאד לבן: תהלות כל · יתנו בקול · ורממה תשובתו · מדי חדש בחדשו · ומדי שבת בשבתו: והחיות וכו'.

זולת. ע"פ א"ב ובסוף חתום מאיר ברב יצחק חזק בתורה ובמעשים טובים.

אמונתך אמתי רבה בסוד קדושים מתקדש · בהציבך ציון ישע מעמד השחר המתחדש · גאולים יאמירוך ויאמרו מדי שבת וחדש · עדותיך נאמנו מאד לביתך נאוה־קדש: דרך פרי תאר תת כנר למאור · הליך השמשות המאורות כבו גבול לתאור · וסמוך לבקר אשרך ואצפה

אביר הגביר, אביר של יעקב אלהיו ועיי"ה בראשית מ"ט, כ"ד. וכ"ז, כ"ט. מלכרתו, ראתו ללבות כן לא שערי לבות. מעדה, ל' הסרה כמו מעדה בגד (משלי כ"ה, כ'), ר"ל מסיר כל גאון כמוח שבטו. במבטו, בהליתו. סרי חרש, ישעיה ס"ז, כ"ג. הרכב והמתנה, מעשה מרכבה. מקנא, התאמל קנאה עליו. ובזמת הכיון על בן עזאי ושמואל יכוקא שדרשו בחשמל ומתו (חגיגה י"ג וי"ד). טעון מלולי, ל' טענות השובות, ר"ל אם תדבר במעשה מרכבה אזי תוהל שלא תבוא לידי חלול השם. מקרין, מל' קרן עור פניו (שמות ל"ד, כ"ט). עירין וקדישין, שמות מלאכים (דניאל ד', י"ד). נחל, ל' גחלי אש, כמו נהר די נור (שם ז', י'). למול כנן, פני אריה מכוון למול פני השור. בכתב הנשתון, כמו שכתוב במקרא (יחזקאל א', י'). צפיר, מכתר. יהלם, שם אבן טובה. באש ומים, יש מן המלאכים של אש ויש מהם של מים ועושה שלום ביניהם כדאיתא במדרים רבה דף ל"ז, והוא כתרגום איוב כ"ה, ב'. ישמשו רבו רבבן, דניאל ז', י'. רמיו די כרסון, שם ז', ט'. מאר לבן, עי"ה שם. ורממה תשובתו, ל' ב"מ ז', י"ג. ושמו פה תרום ותשוב בפינו תהלת השם בכל חדש ובכל שבת.

מתקדש, כנ"א להתקדש · יאמירוך, מל' את ה' האמרת היום (דברים כ"ו י"ז). ויאמרו מדי, כמ"ש נבא ויאמרו אליכה. עדותיך, תהלים צ"ג, ה'. דרך פרי תאר וגו', ר"ל דרך הבין ישראל שהוא פרי תואר כמו ובבל למאורות, כי כמו שהמאורות אחרי כי כמו טוב האירו ככה, כן גם ישראל יקום שיבוא אחרי

לך נאור· כי עמך מקור חיים באורך נראה אור: זהר מקום כבודך יראה לבחיריך כפעלם· חלונות מקטינות ומרחיבות כזה וכזה לעלם· טעם חוך יאמן צר ואור להתעלם· כי יי יהיה לך לאור עולם: יוף מכלל דביריך ישב יסד שתיות· כם ושם השלם מהשתמש בשתי אותיות· לעבדיך שם חדש כחדשים וחדשה אותיות· רנו שמים כי עשה יי הריעו תחתיות: מראש אמנה ולפנים גליות משבים בתשחל· נקבה תסובב גבר פרק שיר נחל· סוד נהוג עלמות כעלמות תופפות אחר חיל· עיר עזלנו ישעה ישית חומות וחל: פה פקידה בחנם העירה ברית ישנינו· צמח צדיק קרב שנים תחדש שנינו· תהלוך מורא כמלך וארים נטיל שנינו· אז ימלא רנה ושחק פינו ולשוננו: ברביצת פוך וספיר תקוה חוק עזרתי· בריש תדהר ותאשור והישי ברותי חוותי· ובמען שיר מטיבים כאו בים גזרתי· החוק מגן וצנה וקומה בעזרתי: עזרת

יוצר לשבת בראשית·

ע"פ א"ב מרובע, וחתום בו שלמה הקטן.

אל נשא· ארנן בהתעלמה· אמץ עשה· אגיד בכנסה: בסוד ברהי בישר אתחברה· בראשית ברא· באר ולדברה: שיתולב לעבוד· מלך

ל"ל נלוים בקך של הגאולה. כי עמך, תהלים ל"ו, י'. יראה לבחיריך, כנ"ל יראה ליראיך. מקטינות ומרחיבות, חלונות שקופים אטומות של ספה"ט. כזה וכזה, ר"ל של כה"ע לחוץ וגם כה"ע שמי. לעלם, ל' עלוי והגדלה. טעם חוך, נבולת ושעיה הכבית. צר ואור, לנגב וקטנה, עיין רש"י בישעיה ס', ל'. כי ה' יהיה לך· כנ"ל ובפסוק הוא בישעיה ס', כ'. שתיות, היסודות, של' כי השתות (תהלים י"א, ג'). כם השלם, ע"פ המדרש מובא ברש"י לשמות י"ז, ט"ז כנבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה זכר עמלק כלו. שם חדש, עפ"י וקורא לך שם חדש (ישעיה ס"ב, ב'). כחדשים וחדשה אותיות, עפ"י שם ס"ו, כ"ב. רנו שמים, שם מ"ד, כ"ג. מראש אמנה, שם הר שלפני ארץ ישראל, ועיין רש"י בשיר ד', ח'. בתשחל, ל' המסבה והולכה כתולעת, תרגום מביתיהו שתלתה (שמות כ', י'); ובב"י אחד גורס בשלשל· נקבה תסובב גבר, ל' ירמיה ל"א, כ"ב. ופה ענינו שהנקבות סובבות האנשים ויחדו יסודו מתוק על נחילות. נחל, של' על הנחילות (תהלים ה'). פרק שיר נחל, בכ"י אחד גורס שירו וכן גם בכ"י אחר בגיט כן המגיה, ולפי זאת הגרסא יש לפרש נחל של' אחר הסלות. כעלמות תופפות, ל' תהלים ס"ח, כ"ו. ועיין שם רש"י. עיר עז לנו, ישעיה כ"ו, א'. בחנם, נמלרים (ישעיה נ', ד'). וארים, שנה עבודת הגוים נקראת ארים כל' תו"ל. נטיל, נהכך, כמו אני ואתה וכן ישי נטיל מן עדן (סנהדרין ק"ג) וזה שמים יאבלך תרגומו יטיל (איוב כ"ב, י"ד) אשר דהבו תרגומו די נייל (שם כ"ב, ט"ו). אז ימלא, תהלים קכ"ו, ב'. והסימן הכן הלשון נעבור חתימות שמו. ברביצת פוך, עפ"י ישעיה נ"ד, י"א. תקוה, תיכר ותבות, של' טיכר על המותקה (מ"ם ו', ל"ב). עזרתי, שנה המטיבות מן עזרה שאוח אבל נמ"ס לא כבלה נטקרת, ולפי הדקדוק היה למקד עזרת עזרתי חוגמת עגלה עגלתי וכן נוסה גם דעת בעל תוספות י"ט בעדות פ' ב'. אמנם הקריאה משתלבת כיוה עזרת וכן מוקד גם בכ"י, ונגדל בזה מן קושת אזות ל' עזר ותשובה, ואין לבמות אחרי שיש לו חברים במקרה כמלאה כמבלול אשל פעלה והלא גם למשלם דף 39. ברוש, ל' ישעיה מ"א, י"ט. והישי ברותי, של' הסימנו ברותים (שיר א', י"ז). ובמען, וכמעט. החוק מגן, תהלים ל"ה, ב'.

בכנסה, בקהל. בסוד ברה, פירוש, אתחבר ביוצר לסוד הברה לבאר ולדבר על בראשית ברא, ר"ל על מעשה בראשית. ור"ל ברה עפ"י וכן הוא בכ"י והוא כנוי לישראל עפ"י ישר כלבנה ברה בחמה (שיר

הַכָּבוֹד. קָדוֹשׁ: גָּדֵל־פֶּלֶל. גְּבוּרוֹתָיו נְמַלֵּל. גִּיהַּ וָלֵיל. גָּדְלוֹ נְסַלֵּל: דָּרוּשׁ
כֶּתֶר. דַּי מַעְצָר. דַּל יִנְצָר. דֵּעָה מֵהִתְקַצָּר: הָאֵל בְּחָשְׁבוֹ. הָעוֹלָם לְיַשְּׁבוֹ.
הִתְיָעֵץ בְּמַחֲשָׁבוֹ. הַמְשַׂחֶקֶת בְּמוֹשָׁבוֹ: וְכֹה נִשְׁוָה. וְדַעְתָּהּ הִשְׁוָה. וְהִסְכִּימָה
בְּמַחֲשָׁבָה. וְלִבְרֹאת הֵשִׁיבָה: זְמָמוֹ הִרְהֵר. זֵרוּז מַהֵר. זְמַן מוֹהַר. זְבוּלֵי
טֹהַר: חֶלֶד הֶאֱרִיךְ. חוּר הוֹרִיק. חֵץ הֵמְרִיק. חֵלֶף מַעֲרִיק: טְלוּל הִקְרִישׁ.
טִעְתּוֹ הִשְׁרִישׁ. טְמוּנִים לְהַגְרִישׁ. טָרוֹד וּלְהַפְרִישׁ: יָצַר פּוֹצְחִים. יִחוּדוֹ
מְנַצְּחִים. יְזַמֵּן קְדוּחִים. יַשֵּׁר נִדָּחִים: כִּנֵּס בְּאֶגְדּוֹ. כַּבִּירֵי מְרוּדוֹ. כְּהַוִּידָם
עֵדוֹ. כִּבְשָׁם בְּפַחְדּוֹ: לְרָאשֵׁי הַנְּשִׁי. לַח הִדְשִׁיא. לְהַרְבּוֹת וּלְהַפְשִׁיא.
לְמוֹרִיעַ וּלְמַדְשִׁיא: מַעֲשִׂים זִמְּנָם. מַאֲמָר יִמְּנָם. מְאוֹרוֹת הֲמוֹנָם. מְרוּתוֹ
מִנָּם: נֶעֱלָץ צוֹעֵד. נֶאֱמָן עַד. נוֹטְרִים מוֹעֵד. נִתְקָפִים מֵהַמָּעֵד: סִלֵּק
מִתְבוֹאִים. שָׁחִים וְרָאִים. סִמֵּן לְנִבְרָאִים. סוּר מְטַמְּאִים: עָרוּךְ בָּחַר.
עֵינָיו כְּשַׁחַר. עָתִיד לִסְחַר. עֲמוּסֵי מִשְׁחָר: פּוֹעֵל בְּחָכְמָה. פָּקַד אֲדָמָה.
פָּלוּשׁ בְּחוֹמָה. פְּרָאִים וּבְהֵמָה: צֶאֱלִים יְסֻכּוּהוּ. צָפָה לְעָרְבֵהוּ. צָרוֹ
לְגַבְּסֵהוּ. צְנוּעִים לְכוֹסֵהוּ: קָדוֹשׁ מֵאַרְצוֹ. קָצַע קְרוּצוֹ. קוֹמְמִיּוֹת הִפְרִיצוֹ.
קָשְׁטוֹ מִמַּעֲרָצוֹ: רַק כְּשַׁחַת. רוּחוֹ נָפָחַת. רֶשֶׁת שַׁחַת. רֶדֶת לְתַחַת: שִׁלֵּם
פָּעֳלוֹ. שָׁבַת בִּגְבוּלוֹ. שְׁבִיעִי עִלּוֹ. שָׁמוֹר מְחַלְּלוֹ: תִּגּוּי שֶׁפֶר. תָּמוּר שֶׁפֶר.

(י, י'). ושעם בכוד כמו בכודם של תבוא כבפי ר"ל נחכרות. גיה, יום, מענין יגיה חשכי (תהלים י"ח, כ"ט). נמלל, מחשם. די מעצר, [illegible] דל ינצר, [illegible] (תהלים קמ"א, ג'). התיעץ במחשבו, [illegible] זרוז מהר, [illegible] זבולי טהר, השמים. האריך, [illegible] חור, לובן [illegible] חץ המריק, [illegible] חלף מעריק, [illegible] טלול, [illegible] הקריש, הקפיא והחזיק, [illegible] (בראשית א', ו'). טרוד. [illegible] פוצחים, מלאכים. [illegible] (דברים ל"ג, כ"ג). כהוידם נגרה, [illegible] (ויקרא רבה פ' כ"ט). [illegible] הנשי, [illegible] נעלץ צועד, [illegible] נאמן עד, [illegible] שחים, [illegible] ורואים, [illegible]

[illegible] לסחר, [illegible] סמן, [illegible] עיניו כשחר, [illegible] (איוב מ"א, י'). [illegible] (בראשית כ"ג, י"ט). משחר, [illegible] (תהלים ק', ג'). פלוש, [illegible] צאלים יסכוהו, [illegible] (במדבר ל', פ"א). צפה לערבהו, [illegible] לגבסהו, [illegible] לכוסהו, [illegible] (איוב ל"ג, ו'). קצע, [illegible] (ויקרא י"ד, מ"א) [illegible] קרוצו, [illegible] (איוב ל"ג, ו'). קשטו ממערצו, [illegible] נפחת, [illegible] תגוי, [illegible] (שופטים ט' י"א). תמור, [illegible]

תת כפר· תאב עפר: שמרו להנחילו· לעם נחילו· מן בהשחילו· השמיעו התחילו: התענג להתנאות· קלוט יציאות· טוען משאות· נוח מלאות: שיתרלב לעבוד· מלך הכבוד· קדוש: הכל יודוך.

אופן. חתום בו שלמה בר מרון.

שאלו שחקים ושיחו לאדמה· לכם יספרו כבוד זרוע רמה· מותח רק וחלד ותולה על בלימה· הגוף טפח ונפח בו הנשמה· אשר בידו נפש כל חי ורוח· יוצר הרים ובורא רוח: לבדו היה בטרם יומים· ועד לא עשה חוג שמים· ובאין מעינות נכבדי מים· בשום חושך על פני תהום ורוח: אשר בידו. מקום ממשלתו מעלה הציבו· ובדמות אבן ספיר חצבו· ורוח וענן ואש שם סביבו· נאור השם עבים רכובו· המהלך על כנפי רוח: אשר בידו. הכין ברום מלאכי רוח· וחיה נושאת אופן ברוח· אל כל אשר יפנה שמה הרוח· ושבים ורצים וששים ברוח· להקדיש ליוצרם בנחת רוח: אשר בידו וכו'. והחיות.

זולת. ע"ס א"ב ובסוף חתום שלמה הקטן יגדל בתורה חזק ואמץ סלה.

אחשבה לדעת עמל ודברים יגעים· למה כאבי נצח אנוש מפורענים· ברית באים יסורים ונגעים נוגעים· ורשות רופאים נתנה לפגעים פוגעים: גזו וגם גוזו מבשלי הסמנים· סרו אף הוסרו סרחו האמנים· דרכי בנסתרה אחד אצל ממנים· מחזרת שואלת מצוא תשובת מונים: השאננים בטח ובעמל אנוש אינמו· ועם אדם לא ינגעו אוננימו· ובריאים כמריאים יצא מחלב עינמו· יביעו ידברו רע ומר ענינימו: זאת הזגוה ומצתה לא בישן· לב לה לדעת רק חוית לשן· חתול כם היושם ונגע ידשן· זה כמה שנים ישן נושן: מעותי אחריהם חיתם לא פוסקת· בפתם לגחלים ועצים לאש נסקת· ידיעותיך שכבי בשכונה לא נוקת· וספרי רפואתך מה תתגעי עושקת: כללי יפיך במבה לא שולטת· בחן אם

כפר, הכונה המשכב במטולר לשמלה דף 622. עפר· כנוי לתקב"ה עפ"ס שיר ב', ט'. נחילו, נחלתו. בהשחילו, כמולילו, קלוט, מטו ושמלר לך שלבשת תון לתתום.

מותח רק וחלד, שמים וארץ. ותולה על בלימה ל' איוב כ"ו, ז'. הגוף טפח, תקון גוף של אה"ר. אשר בידו, איוב י"ב, י'. יוצר הרים עמוס ד', י"ג. בטרם יומים, בטרם התחלת הזמנים. חוג שמים, רקיע השמים ול' איוב כ"ב, י"ד. ובאין מעינות, משלי ח', כ"ד. ובדמות אבן ספיר, ע"פ יחזקאל א', כ"ו. נאור, הקב"ה. השם, תהלים ק"ד, ג'. וחיה נושאת אופן, ע"פ יחזקאל א', כ'. וששים, והנים של' בבבר ישנם (איוב ט', כ"ו).

אחשבה לדעת, עפ"ה תהלים ע"ג, ט"ז. למה כאבי, עפ"ה ירמיה ט"ו, י"ח. סרחו, מלבון בתרמה מכותם (ירמיה כ"ט, ז'). מונים, לבון וכו' תוכ: איוב את עמיתו. ובעמל, תהלים ע"ג, ה'. ו' זאת הזגוה וכו', כן יתנהו החולים הסומנים אותו. חוית לשן, מחודדת לשונה. מעותי, חושבים להעשות לאחי אחריהם.

תבקשי השלוה מחלטת: לבת לבי אף כי קולטת. קרבתך לי טוב חולטת פלטת: מה לי ולכם מתן הרגל. אף הטנפת פגל ולא התגלגל. נעים ושב מה מתוק מתרגל. מצוי לרצוי אב לבן יפרגל: ספירת החשבונות אף לפי כלתה. וארכת בת עמי לא עלתה. עגן חבה לו מצבת גלתה. תאות נפש חבת הוד לא חלתה: פתגם זה תרתי בלבי המצע. המכות אשר הכיתי רב המרצע. צער מדות שוטות טרם הקציע. כונן מטלת מקציע ואספלנית הציע: קשר קמיע ממחה ולחישות מעלות. דברו בדוק ומהימן כמה מעלות. רופא אמן לו נתכנו עלילות. אשר בידו נרתק רב תעלות: שקצתי חיי משבצת מרב בשת. טעונה כלמות ורק מני דבשת. תבוע אשית עד יבשת התחבשת. אחר המכה צרקה לך תלבשת: שפוט לטרוף טרף עיניו תצפינה. לא לשחת בריותיו דרכיו תרפינה. מתוך דין לרחם מדותיו תסבינה. הוא יכאיב ויחבש ימחץ וידיו תרפינה: המפליא לעשות עם בריא ואמל. קרובים רחמיו ולא כתציר קמל. טריה לרטיה יגלגל בו אומל. גם בתוך גם ינוסם חומל: יצוריו חיבים להודות חסד גומל. גלי ים יורדים ונכנסים לנמל. דרך תועים יישר יער וכרמל. לבוטים ירפא ושחיר חבוש ועמל: כין ושמרה אלה עם נבון וחכם. חר בגף מכאובם ודבר משכם. וינחם לבטח וים כסה פורכם. רגלם המדברה וארבעים ספק ערכם: חזקו ויאמץ לבבכם מיחלים לו הוים. סלו לרכב בערבות מגלגל יהבים. הודו לזכר קדשו מוחץ ויהבים. כעל זאת רצו ושבחו אהובים: עזרת וכו'.

השלוה מחלטת, עד כה דברי הגויים. קולטת, מקבלת, ל' קולטת כאמה (מכות ט'). חולטת, ל' מהירות [illegible] ויחלטו (מ"א כ', ל"ג). מתן הרגל, לשנות כהרגלכם. יפרגל, ייסר, מל' חז"ל מה לך לוקה בפרגל (ויקרא רבה פ' ל"ב) שמשמשו לשוט ללקות. חבת דוד, אהבת הקב"ה. לא חלתה כב"י וכל"ל. מטלת, בגד [illegible] המכה. קשר קמיע מומחה בן נקוד, ופירושו קמיע של רופא מומחה, ועלה קמיע המוכח של מומחה [illegible] כבא"ת, ודרך הפייטן אחר ל' המשנה שבת ו' ולא בקמיע בזמן שאינו מן המומחה. ולחישות, לחש לרפואה. מהימן, נאמן. נרתק, כיס כל' [illegible] כמו הכנסת כלים לנרתק שלהן (יומא ל"ד) [illegible] (נדרים ח', ע"ב). תעלות, רפואות. מני דבשת, יותר ממה שיוכל לשאת הגמל. ודבשת כמו גב גמל (ישעיה ל', ו'). תבוע, נקבה. ואמל, חלש. טריה לרטיה יגלגל, פיתח, בו באומלל עצמו יגלגל היה לרטיה והוא גם בתוך גם, ויסודו בשמות רבה סוף פ' [illegible] אמר הקב"ה אין מדותי כמדת בשר ודם אדם מכה באיזמל ומרפא ברטיה, אבל אני במה שאני מכה בו אני מרפא לכך נאמר [illegible] עכ"ל. ובמגלה י"ג ב' אין הקב"ה מכה את ישראל אלא אם כן בורא להם רפואה תחלה. יצוריו חיבים להודות וכו', ע"פ ברכות דף נ"ד ארבעה צריכים להודות יורדי הים וכו'. לנמל [illegible]. לבוטים, [illegible] (משלי י"ב, י"ח). חבוש, אסור. [illegible] אשר עבדו בהם בפרך. מיחלים לו הוים. כב"י ובל"ל [illegible]. יהבים, שלשון השלך על ה' יהבך (תהלים נ"ה כ"ג). רצו, [illegible].

אהבה לפרשת וירא·

ראשי המחזים שמואל.

שגנו לשונם· בני אונם· ואת־אונם· לא השבת: זה כמה· עליהם
מערכות מאז רכבת: וביד טבח· כשה לטבח· בלי רוח· בן עבת: ותלה
חם· גם על נחם· והוא כי נלחם· ואתה לא רבת: אחרי אהב· ברשפי
להב· כי ואוהב· צור כתבת: יה רם וגאה· הקריבה אלם רחוק אליו
אמרת· ובכן קח־נא את־בנך את־יחידך אשר אהבת: מלכות אומר·
כיין חמר· מר לי מר· ואראל: ובגב אשא· סבלות משא· נשיאי משא·
בן־ישמעאל: זה חומס· וזה חומס· וזה מואס· וזה גועל: חשב יעלם· כי
עד עולם· אהיה גבלם· ודל אל גואל: וכאיש יעבוד· חנם עבוד· יום יום
עד אבוד· כחו פועל: על כן תמנע· פה לא ימנע· מגד ונע· קרא לו
מועל: יה העירה· וגם הגבירה· כיום סיסרא· בימי יעל: וקנה גוי מזה
הארמי· קרב כאשר מיום קרבת: ובכן קח נא: ויטור ושפו· והדר וצפו· צפו
צפה· וסבבוני: וירש ירוש· נסוכה מראש· והשקוני ראש· ויענוני: ובן
עלוה· עמם נלוה· בני קדר· וילחמוני: זה בי יכפור· וזה לי יחפור בור
וכצפור צוד צדוני: פעמי געים: ואור לי נעים· לי מרשיעים· זו שדוני:
אלה כשגיון· עין רעיון· ואלה בחזיון שוא קנאוני: ובפחזותם· ובחזותם·
ובעליזותם· יבעיתוני: יה· גם רבה· ויד הרחיבה· פי מראש בגר
התרבת: ובכן קח נא: אלוף נחת· ומנחת· מאין נחת· כארי פורק: ומבקש
אתם· יד עם נעתם· יאמר געתם קץ ואין פורק: זה מורט· וזה שורט·

בני אונם, בני שעיר לפי אחד שבניו אונם שמו (בראשית ל"ו, כ"ו), והשתמש הפייטן בשמות אונם, נחם, עבת, תם, אומר, וכו' לכנות בהם אויבי ישראל כי כל אלה הם שמות מתולדות ישמעאל ועשו ובני שעיר אויבי ישראל. ואת אונם, ל' און ותרמית. וביד טבח, בראשית כ"ב, כ"ד. תם, אומות אלו מולדי תם. על נחם, שם כ"ב, כ"ד. ואוהב צור כתבת, רומז על הפסוק ואוהב את יעקב (מלאכי א', ב'). אלם רחוק ל' תהלים נ"ו, א'. ובכוי הוא לישראל הנדודים בגלות. קח נא, בראשית כ"ב, ב'. אומר, ... עשו (בראשית ל"ו, י"א). כיין חמר, כיין תוסס המשכר. ואראל, ל' כוס התרעלה (ישעיה כ"ט, י"ז). ובגב, ... משא בן ישמעאל, בראשית כ"ה, י"ד. יעלם, בראשית ל"ו, י"ד. ודל אל גואל, ... כי אתה אלי גואלתי ... אותי הדל. תמנע, אחד מאלופי עשו (בראשית ל"ו, מ'). קרא לו מועל, ... והוא אל' ושפלה מעל. העירה, הקימה. כיום סיסרא, שופטים ד'. גוי, ישראל ... גוי קדוש. ויטור ושפו והדר וצפו, בראשית כ"ב, ... צפו צפה, ל' ראיה, ר"ל מעמידים ... וירש ירוש, ל' נחש. נסוכה מראש, ... לישראל. ובן עלוה, בראשית ל"ו, מ'. יכפור, התנכר לי, ל' כופר ... וכצפור, ל' איכה ג', נ"ב. פעמי געים, ל' רע וכו'. ואור לי נעים, אור התורה ... לי מרשיעים, ... זו שדוני ... תהלים ... אלה כשגיון ... ובפחזותם, ל' ... (ירמיה כ"ג, ל"ב). ובחזותם, ל' ... ובעליזותם, ... בראשית ל"ו, ... מאין נחת, ל' ... ומבקש ... עם נעתם, שם ל"ו, ... געתם קץ, ... שורט, ... (ויקרא י"ג, מ"ה).

וְזֶה פּוֹרֵט· וְשֵׁן חוֹרֵק: וְזֶה יוֹרֶה חֵץ· לְבָבִי מוֹחֵץ· וְזֶה לוֹחֵץ· וְאֶבֶן זוֹרֵק: וּבְנֵי זִמְרָן· יוֹעֲצִים בְּחוּבְרָן· וְיִתְרָן וּכְרָן· זֶה לָזֶה שׁוֹרֵק: הֵקִילוּ מַשְׂאֵת. כֶּבֶד וּשְׂאֵת· וַיְעַקְּרוּ אֶת־מַטַּע שׂוֹרֵק: וּבְפִיהֶם כִּי בְּאִישׁוֹן חֲשָׁכַי· יֶהֱמֶה נִדְכָּי· וּבְטִחוֹנִי רֵק: אָן נוֹרָאוֹת· יַד הַקַּנָּאוֹת· וּלְשֵׁם וּלְאוֹת· יָם הֶחֱרַבְתָּ: ובכן קח נא: לָמָּה תִישַׁן· וּבְנֵי דִישָׁן· וְגִינֵי יָקְשָׁן· רָדוּ רָדֹה: נַפְשִׁי נָקְטָה· מַעַל וּמַטָּה· כִּי בִי נָטָה· אֶל־אֵל יָדוֹ: בֶּאֱמוֹר אוֹיְבִי· אַךְ אֲנִי נָבִיא· וְרוּחַ אֵל בִּי· וּדְבַר סוֹדוֹ: וּבֶן־הָאָמָה· קָם עַל בָּמָה· וּבְיָד רָמָה· הֵבִיא שָׁדוֹ: וְזֶה אֵל מְקַנֵּא· כַּאֲשֶׁר שָׂנֵא· כִּי שָׁם יַעֲנֶה· עָלָיו אֵידוֹ: לָאוֹ יִלְאוּ· סְתוּמִים כִּי יִגְעוּ· וְעֵינָיו יִרְאוּ· עֲדֵי כִידוֹ: וּבוֹשָׁה עָדָה· הִיא לֹא עֲדָה· עַל רִיק בָּרְדָה· מִלֵּב כָּבֵדוֹ: וְאֶת־הָאַהֲבָה· עוֹרְרָה כִּי בָא· מוֹעֵד וְצָבָא· אֲשֶׁר שָׁנְאַתְּ: וּבְכֵן קַח־נָא אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ: וקרבתנו.

יוצר לשבת ראשונה של חנוכה·

ע"ס א"ב כפול תשרק, וחתום בו יוסף בר שלמה.

אוֹדְךָ כִּי אָנַפְתָּ בִּי וַתָּשָׁב· אָזְנְךָ הַטֵּית שַׁוְעִי לִקְשׁוֹב· אוֹיְבַתִּי כְּקַשׁ בְּשַׁלְהֶבֶת לִנְשׁוֹב: אָבִינָה וְאֶזְכְּרָה יְמֵי קֶדֶם· אֲשֶׁר קְרָאוּנִי בְּנִכְתָּם אֹדֶם· אוֹתוֹתָם אַגִּידָה וְלֹא אֲרַדֵּם: אָשִׁיתָה צָרוֹת וְנִקְמַת אַנְטִיוֹכַס· אָבַח חֲסִידַי וּמְשִׁיחַי נָכַם· אֱוִילֵי עַמִּי כְּהִקְרִיצוּנִי לְהָרְכָם: יַעַן וַעַד סוּסֵי פְּלָדוֹת· כְּמוֹ רוֹכְבִים שְׁנוּסֵי לַפִּידוֹת· מוֹפֵת הַרְאוֹת בְּתוֹךְ עִיר נִכְבָּדוֹת· קָדוֹשׁ:

בָּאוּ אָכֵן פָּרִיצִים לְלַשֵּׁן· בְּחָרִי אַף הַמֶּלֶךְ לְעַשֵּׁן· בְּעַד לְהַכְרִית שְׁרוּצֵי גֹשֶׁן: בָּעֲרָה חֲמָתוֹ וַיֵּתֵא בְּפֶתַע· בִּלָּה בְשָׂרִי וְחַיָּתִי שָׁתַע· בִּיעָרִים הֲבֵאתִי

פרש לגמרו (ויקרא י"ג, כ"ח). פורט, עושה פרט ופרט כרשן (ויקרא י"ט, י'). ובני זמרן, בראשית כ"ה, ב'. בחוברן, בהתחברותם יחד. ויתרן וכרן, שם ל"ו, כ"ו. שורק, קורא, על' ושרק לו (ישעיה ה', כ"ו). הקילו משאת, על' עשה דבר ה' (מלאכי א') ר"ל השמא אשר נגאו הכהנים על האויבים לפורענותם הקלו לשמו ונשאו. ממטע שורק, ישראל עפ"ה ירמיה ב', כ"א. ובני דישן וגיני יקשן בראשית ל"ו, כ"ו, וכ"ה, ג'. נפשה, קטתי בחיי, ל' איוב י', א'. נטה אל אל ידו, עפ"ה איוב ט"ו, כ"ה. ובן האמה, ישמעאל (בראשית כ"א, י"ג). לאו ילאו, ל' תולאה ורפיון. סתים כי יגעו, כי יגיע הקץ של תחיית המתים. כידו, אברו (איוב כ"א, כ'). עדה, בנוי לאדום ע"ש אשה (בראשית ל"ו, ב'). לא עדה, לא תעדיר עוד. על ריק ברה, על שהריקה את בנה, ר"ל לשונם ריקם. וצבא, זמן.

אודך, עניני פיוט זה יבוארו ע"י יוסיפון ספר ראשי, ומגלת אנטיוכס, ומגלת יהודית, גם ספרי המקבים ספר א' פרק א' וספר ב' פרק ו' ז'. כקש בשלהבת, בל"ל ובן בכ"י, ושלהבת הוא הם ... על' להבות וכן תרגום שער מתגולל עלעול מתבנם (ישעיה ל', כ"ג), רוח סערה, רוח עלעולא (תהלים קמ"ח, ח'), ופירוש החרוז, כנגד את אויבי כאשר יבוא רוח סער את הקש. קראוני, אדני. בנכתם אודם, ר"ל באשר קטלתי. אותיקם אגידה, כן בכ"י ועיקר. אורדם, אשפיל. אבח, פת. נכם, אתם. כהקריצוני על' אבלו קרצוהי (דניאל ג', ח') ל' מלשינות. להרכם על' שרכבי אש (תהלים ל"ח, כ"ח); גם לפרשו על' פירכם כתונתם (כתובות כ"ז) ל' קבוץ. שנוסי, על' ... (ב"א י"ח, ט"ז). עיר נכבדות, ירושלים עפ"ה תהלים פ"ז, ג'.

בבהמות להתע: בכלותו להשמיד עם ולרפוס. באר לשר צבאו פילפוס.
ברית להעבירי ופסלו לתפוש: גזר מי בחזיר יפגל. גם מושך ערלה לעגל.
גזיתו להשאיר והממאן מלסגל: גאלו בפת־בגו ובאליל חיה. גברו בתפם
שת לשאיה. גדע וכלה נוצרי תושיה: גבירות שתים בניהן מלו. גלל בן
בשדיהן נתלו. גורים ואמותם ממגדל הפילו: דמו לטנף בזבחיהם אלעזר.
דתו שמר ועז נאזר. דח ויבז דברי האכזר: דבב דאבתי על נפשך. דרוש
אדרוש מבשר קדשך. דם כמו האמנתי ואנטשך: דלף בן־תשעים שנה
אנכי. דחול אלהי במרמה תמליכי. דבריך כלה ונתתים מלהפכי: הלזה
יאחז צדיק דרכו. הבחור יוסיף אמץ ברכו. הישיש בשורו נהרג בערכו:
העל אלה לא תפקוד. הצפיר והשעיר בחרונך ליקוד. הראש והרגל והזקן
והקדקד: הבט וזכור את־כל־התלאה. ההשיגה ערת צלעה ונהלאה.
הלשלמים תזנח לרבת חלאה: ואביעה עוד מקרה שבעה. ותיקים אחים
תמימי דעה. וקלם באש בשוא נתעה: ועל לא אבלו מזבחו. וידבקו בעשי
תבל בכחו. ושפטם נבל באכזריות רוחו: ומחבת נחשת באור רתח.
ונפשת הראשון נתח נתח. ועור ראשו חשף בתותח: זמם להרוג ששת
אחיו. זד יהיר בעברת טוחיו. זבחם ככבש אלוף ברוחיו: זמם אספה
השביעי קטנם. זהב אעשירך אליו נם. ומנתיך לי למשנה קנם: זה
העולם הטוב לבחר. זעק הרגני נא למה תאחר. זנחתי להשתחות לאל
אחר: חם ויחר מושל רשע. חזק מכותיו בלי פשע. חסן הילד ולסובלם
שעשע: חותה הורתם משפטי בניה. חמטה נפשה על ניניה. תלפי
נחשב רותה לקונה: חמשי אם גבר לעבור. חסידים אלו והריגתם זכור.
חנן כרויי בלהך וכור: טפש עוד מדון מגרה. טפטופי אשר לא ימרה.
טפוסי יוני הדי יקרא: טבם זוכר שמו יהודי. טבוח וקרוץ כמו גדי. טריה

ב״ח, י׳) ותי׳ לא תתגר, ל׳ גבורה. והפייטן כתרים כתי״ן [illegible] ונ״ע [illegible] כבנין קל. [illegible] אלין בן לרשת המדקדקים. להתע, ל׳ תועה. מושך ערלה לעגל בן המוסחת בר״י ובכ״י וביתהו, לפסון סגולה של נבי המעורה כדי לאגלא ולא תהי נראות. ובמחר ספרים הגרסה [illegible] והיא לפרעה לפסוק עגלה אלא תכוא עגולה המעורה נרלות. מלסגל, מל׳ סגולה. גורים, בנים. דת, דתו. דבב, דיבר, שלשון דובב שפתי ישנים (שיר ז׳, י׳). דלף, מענין דלף טורד (משלי כ״ז, ט״ו). והטעם [illegible] מ[illegible]. דחול, לשון יראה [illegible]. תמליכי, תיעצני, שלשון סלבי יסתר עלך (דניאל ד׳, כ״ד) ופל׳ [illegible] הולך נגורה. הצפיר והשעיר, מלכות יון ע״פ דניאל ח׳ כ״א. וקלם, ורתם. באור, כלב. ונפשת, [illegible] ונתח, מל׳ ויתכי עולד ויפשטתו (מיכה ג׳, י״א). ובן ויפשט שמואל [illegible] ונבח (שמואל ח׳ ט״ז, כ״ג). חשף, [illegible] מעל ראשו. בתותח, הוא כלי זין (איוב מ״א כ״ח). טוחיו, [illegible], שלשון [illegible] (תהלים נ״א, ו׳). ברוחיו, לשון [illegible] (איוב מ׳, כ״ז). נם. [illegible]. קנם, ל׳ [illegible] והכוונה כדברי חז״ל (גדרים י׳). חם, נתחמם בחרון אפו. חסן, [illegible] וחסן [illegible] (שמות כ׳, [illegible]) [illegible] שעשע, [illegible]. חותה הורתם, [illegible]. חמטה, לשון [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] (איוב ז׳, ד׳). הלפה, [illegible]. נחשה, [illegible]

ובקעת להכביד בשלדי: טהר טבילות מקוה מהם החדיל. טשו קדושים משיהם להבדיל. טרתם סקרת גם להגדיל: יחיד ונשא שוכן שמים. יתן לכלם מקואות מים. יען חסידיו מיחדיו פעמים: יסף ידו לתעב המון. ידידות בית לאיש כזמון. ישכבנה אז תחלה ההגמון: יתר זאת נתקעה לגרש. יחים ארבעים וארבעה חדש. יהודה הסיעה כהן הקדש: כנתמלא ספק ושדי חנן. כגם חשמני לבת יוחנן. כנסום לחפת במשתה להתרונן: כלעגיה פתחה הכלה. כוס מזגה לקרואי הלולה. כבשו פניהם מהביט גלה: כבד שצף האח לעמה. כבירים קרואים פה להנעימה. כנגדם איך עמדת כקדשה ערמה: למו השיבה נות יפהפיה. לי איך תמסרוני ברמיה. לערל ושמא תשגילוני הלילה ערויה: לבשה רוח אז יהודה. לבו מלאו גסוה עגודה. לחש ויקנא קנאה כבדה: לקט הדם ומיני בשמים. להכין כמו בגיל והנומים. להתעת על בחקו משלימים: מרחוק בשקפם מזמרים ומתנגים. מלל אלה השרים המנהיגים. מעתה יכנסו בנמוסי ערוגים: משרתיו ומעריו חוצה הנים. מתתיהו ואחיו פנימה הבנים. מכבי יהודה נגודה השנים: מאסת כל עץ הדקיר המנה. מעכו לגמרים רדף המחנה. נתעם וכלם נגד לאליפרני: נסע ויאסף המונו להקמיל. נח קרוב מציון סל. גע לבבי כיער וכרמל: נדמו העם לשוב למחוללם. נאנחים בצום ובכי כלם. נחמדים מפז תנו בפלפולם: נבא למלך תמונו אביור. נריב יען דקם ואפיפיור. נצרו חקם וציתוך כביור: שוטן כגאון עליו הנעיר. שח להקיש כבודו להבעיר. סמוך מבוא שער העיר: סתף מתר הקריה באחיל. סיפי בראש זה אתחיל. סגרון משגאי תמור השחיל: ספבתני

בחי בלתך וטור, עיין הושע ג', ג'. טפש, ר"ל הוסיף עוד טפשות הרשע ההוא שהיה מגרש מדון מישראל. [illegible], יתור. טשוסי, מנהגים. תחי יקרא, כל החי יקרא בטשושי יוני, ר"ל כל אדם ישבם בחוקי היונים. [illegible] ל' פקון „[illegible]". וקרתה, ל' כריתה. ובקרת, תלקות, כמו ויקרא י"ט, כ'. בשלדי, כגוף של [illegible] (ס"ק כ"ה). טשו, כלומר פרסו. סקרת, ראות. ההגמון, שר וגדול בל' חז"ל, ועקרו של' יוונים, [illegible] בן [illegible] של קתוחקטן „[illegible]". לגרש, בחוזקו. יהודה הסיעה, מורה על כי יהודה כהן [illegible] אותה [illegible] ועקר אותה. כנתמלא ספק, כאשר עון הרשע היה שלם ונתמלא סאתו, והוא על [illegible] חנן, היה [illegible] על ישראל. פתחה הכלה. [illegible] טעלים בל [illegible]. [illegible] (שמות כ', ג'). הלולה, חתונה בל' חז"ל כמו [illegible] הלולי [illegible] (ברכות ו' ע"ב). [illegible] כמו של' [illegible] (ישעיה כ"ד, ח'). לעמה, לשותפה. כבירים, גדולים ונכבדים. נות יפהפיה, [illegible]. לבשה רוח, הרוח לבשה את יהודה. עגודה, קשורה. לחש, נתיישן. והנומים, [illegible] בטומאה (כתובות ס"ו, ע"ב). בשקפם, כרואותם. ס"א בספקם, והוא ל' [illegible] (נחמיה כ"ה, ג'). ר"ל [illegible] בפים ברקודם. ומתנגים, רוקדים ותוללים, [illegible] (שמות ל"ו, כ'). בנמוסי, ל' חוק ומנהג. מאסת כל עץ, [illegible] (יחזקאל כ"א, י"ח). מעכו לגמרים, [illegible] לאליפרני, [illegible] להקמיל, להכרית. כיער וכרמל, [illegible] (תהלים, כ"ג). למחוללם, לתוכם, [illegible] (תהלים ל"ב י"ח). דקם, [illegible]. [illegible]. הנעיר, נער בו. להבעיר, ל' בישור [illegible]. באחיל, [illegible]. [illegible], תמור השחיל, [illegible] נעלים. [illegible]

בלילה היא יהודית. סודה ברוך וטעמה עדית. סוהרה לעמה ולין לפדית: עיר וישביה בכשר בחוותה. עלצה ותלך עמה שפחתה. על יי השליכה יהבתה: עמדה בראש מחנות האויב. עליצותיו להפג וחיליו לדיב. על ראשו גמולו לחיב: עדי יפיה הגידו למלך. עלמה שאין כמוה בפלך. ערבה עליו ולהביאה הלך: פץ מה דרכך השמיעיני. פצתה ממשפחת נביאים אני. פותרים עליך מלכי וקציני: פתע פתאום בבא מחר. פנוך יתצו העיר כפחר. פסעתי לבשרך לבל תאחר: פורה בדרכך במו חמתך. פקד וזכר את אמתך. פרחי משפחתי ישרתוך בביתך: צפצף כל שאלתך אמלא. צביוני אם תעשי. מלכלה צאצאי בית אביך אעלה: צרחה לו אנגי טהורה. צו להעביר קול וגזרה. צרו מהגיע בעלמה המטהרה: צהל כסוס מיין וכרכר. צבאיו במשתה שמנים השכר. צוארו לצוד שתה וישכר: קפחתו או שנת תרדמה. קראו לו הנערה לפגמה. קדקדו השכיב וישן נרדמה: קמו חיש ופנו לדרכם. קלו רגל מעל מלכם. קדמו וירצו לאהלי סכם: קראה יראת יי ומשכלת. קצצה גלגלתו כראש שבלת. קחתו והביאתו להטיב תוחלת: ראוהו ולא האמינו לה. רצו לאיש אשר בקנצי תלה. רחש הוא ראשו באלה: רמש ההוא גדלו שמחות. רחקו וינסו יגון ואנחות. רודף ומתנקם כדרך להמחות: רקדו וחדו כל הלילה. רנן הנעימו לנורא עלילה. רתמם ופקדם בפסוח וחמלה: שחר כהקרין והבקר אור. שאגו בקול חזק ונאור. שמע ישראל יי לבאור: שודדים כשמעם המלת ההמון. שקדו להקרין המלך ולכמון. שופהו מת משכב בארמון: שאונם נבבע ותברח רוחם. שחחו ותגרו בפחד אבחם. שוביהם רדפום והכום לפלחם: תמום והרגום תלי תלים. תודות והלל סינו סגולים. תקף

[illegible]

תם קבעו משכילים: תמו הלל לגמור שמונה. תכן נרות להעלות ברננה. תמיד בכל־שנה ושנה: תאמו היום שבת (ראש חדש) וחנכה. תפאר מעונם מענה ורנה. תעידך נצח כי לך המלוכה: יחידיך וידידיך סלה פקדוך. כל נדמית שנבוך לבדיך. משבי הדרים והכל יודוך. קדוש: הכל יודוך.

ע"ס א"ב.

אופן.

כבודו אור יזריח. במקדש קדש. נגה נרות נחוה. דולקים בקדש. חשב כהנים למחלקותם. וישרתוך בקדש. זריזיך יקבעו חוות. חנכת מקדש קדש. טכס מצות נרות שבעה. יערכו בקדש. כהנים קדושים. לובשי בגדי קדש. מנורת זהב כלה. נרתיה שבעה בקדש. שרד מכרבלים. עת תשיב בקדש. פאר מגבעות. ציץ נזר הקדש. קרב לתבואת. ראשית קדש. שוכן ברחמים לעיר הקדש. תתפאר ותתקדש בפי שרפי קדש:

והחיות ישוררו וכו'.

מאורה. על משקל ג' ג' תנועות, וחתום שלמה בראשי החרוזים.

שני זיתים. נכרתים. בגן נעול יצהירו: לראש קהתים. ואפרתים. שתי עטרות יכתירו: ועל מנורה. הטהרה. כמו נרות יזהירו. הן במנורה אל מול פני המנורה יאירו: לבן אפרת. ציץ נזרת. אשר היה כציץ נובל: לבן המשח. אשר הושח. כמו אניה בלי חובל: זכור מראה. אשר ראה. זכריהו בעיר בבל: כמו זכרתם. והושעתם. אזי על יד זרבבל: וזכור ורעם.

תמו, לו ח' ימים. תכן נרות, מספר הנרות. תאמו, נתחברו, ל' תאומים. תפאר, אתה הקב"ה תפאר מעונם של שבת ומנוכה ע"י ישראל שנאמר בהם תרנה בך והעטנם (תהלים כ"ח, כ"ז). תעידך, ישראל מעידה בך. פקדוך נכרתם, כמו שנאמר בצר פקדוך (ישעיה כ"ו, ט"ז). כל נדמית, אין דומה לך. שנבוך, [illegible]. לבדיך, של' לבד, ר"ל יהללון אותם לבדך ואין זולתך. הדרים, ל' דרור וחפשי.

כבודו, הפייטן מתפלל שיקיים השם כ"ב את כבודו ויחזיר את שכינתו בבהמ"ק, ואז כמו [illegible] לראות אור [illegible] המנורה. נגה, ל' נגה. חנכת מקדש קדש, כד"י חנכת מקדש [illegible]. [illegible] נרות [illegible] כד"י. שרד מכרבלים, מלובשים בגדי כהונה. מכרבלים ל' [illegible] ולבישה כמו [illegible]. לתבואת ראשית קדש, עפ"ש ירמיה ב', ג'.

שני זיתים, רמז על [illegible] אשר לגדע [illegible] מזכריה [illegible], ועל המלכים אשר לבית דוד [illegible] [illegible] גם [illegible], וכמו [illegible] והולך בפיוטו, ומוסד על המקראות [illegible] [illegible] (זכרי' ד', ג'. י"ד) כמו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. בגן נעול, כנוי לישראל עפ"ה שיר ד'. יצהירו, [illegible] [illegible] [illegible] (איוב כ"ד, י"א). שתי עטרות, [illegible] [illegible] (זכריה ו' י"ג) בין שניהם [illegible]. כתר כהונה וכתר מלכות, ועל מנורה הטהורה, זו כנסת ישראל אשר [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible], זו כנסת ישראל, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ([illegible] י"ב, ג'). יזהירו, [illegible] [illegible] כזהר הרקיע (דניאל י"ב, ג'). [illegible] אל מול וכו' במדבר ח', ב'. ציץ, כתר, של' [illegible]. כציץ נובל, [illegible] [illegible]. לבן המשח, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] כאניה בלי חובל. [illegible] [illegible] [illegible] (תהלים כ"ד, כ"ו). כמו [illegible], [illegible]. הושח, [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] (זכריה פרק ד'). אזי על יד זרבבל, וזכור ורעם.

להושיעם. וגם תקרא שנת יובל: ושים אותם. מקום אבותם. היות מושלים בכל תבל: ומעל יד. איש ציד. טבעתם יסירו: הן כמתנה. ממלכה. ממשכה. לעיר ציון תשיבנה: ובת כבודה. ברב עבדה. לבית אמה תביאנה: והגבירה. והצפירה. בראש דוד תשימנה: ומצנפת. מעלפת. בראש אהרן תקימנה: והתמיד. אזי תעמיד. והמנחה תרימנה: והמרקח. אשר לקח. ולא ראיתיו עד הנה: והנרות. במנורות. בני אהרן יבעירו: הן כמתנה. הנבאה. והצמאה. אשר תמיד לך תיליל: סמוך ידה. בבן דודה. הנקרא שמו חכליל: ותכניסם. לגן בשם. וחפתם בהוד תכליל: ותוליכם. ותמליכם. בהר ציון והגליל: וחק ישר. אזי יושר. עלי נבל וגם חליל: ועם אוהבי שמך ועוזבי חזון שקר ושוא ואליל: ואם פרוכים. יהו ברוכים. כל רואיהם יכירו: הן כמתנה. אל מול פני המנורה יאירו: אור חדש.

זולת.

ע"ס א"ב, ובסוף חתום שלמה הקטן בירבי יהודה חזק.

אין צור חלף. תבנית כל גולף. לכושל חיול חולף. למכשל חית שולף: בשר שקד לסלף. עם דת אלף. מעט פרחי תלף. גבר מרב אלף: גמצי שיחות כר. שלש עשרה כרכר. ראות ברכות סקר. בעגוי נפש נקר: דבר שם יקר. כל מזכיר ידקר. ואו לרב הפקר. מרוד כפיר בעקר: הערים סוד בליעל. להוגי חן יעל. מסוך סף רעל. חיימו המרד והתעל:

להושיעם, כל זה איננו בכ"י אחד אלא שם הנוסחא „כמו זכרתם והושעתם וגם תקרא שנת יובל". כמו זכרתם לקץ שבעים שנה של גלות בבל. זרובבל, שהיה משבט יהודה מזרע המלכות. איש ציד, עמו. ממשכה בגלות. ובת כבודה, ישראל. ברב עבדה, ברוב קנינים, מל' ועבדה רבה (בראשית כ"ו, י"ד). והגבירה, ל' כח וחיל המלכות. והצפירה, העטרת, כמו ולצפירת תפארה (ישעיה כ"ח, ה'). בראש דוד תשימנה, בכ"י אחד גורס כאן תקימנה, ובמקום תקימנה תשימנה. מעלפת, מעוטפת. והמרקח, שמן המשחה. ולא ראיתיו, כדאיתא [illegible]. יבעירו, ידליקו. תיליל, תתפלל באנחות. בבן דודה, הם המשיח. חכליל, דוד, ע"ש הכתוב (בראשית מ"ט, י"ב). ותכניסם, כן בשני כ"י ועיקר. לגן בושם, כנוי לארץ ישראל. תכליל, תגמור, מלשון כליל יופי. והגליל, בשני כ"י והר גליל, והיינו מה שאמרו שם חלק ארץ ישראל הנקרא [illegible]. וחק ישר, כמו שתיקן דוד עבודות משמרות בית המקדש [illegible] לעמיד לבית. עלי נבל, בכ"י אחד „עלי כנור". ועם אוהבי שמך ועוזבי חזון שקר ושוא ואליל, חרוז זה איננו בכ"י אחד, ובכ"י אחר גורס „ועם עוזבי שמך ואוהבי שקר שוא ואליל". ואם, בכ"י אחד ועם. פרוכים, לחולים והחוקים, מלשון עבדו בהם בפרך (שמות א', י"ד). כל רואיהם יכירו כי הם זרע ברך ה' (ישעיה ס"א, ט').

אין צור, [illegible], אין צור חוץ ממי שגולף כל תבנית, ולכן הנקוד כל בחולם וי"ל תבנית של כל. וגולף נגזר לשון פוסל. והוא לשון תקיקה בארמית. לכושל חיול חולף, עפ"ה ונכשלים אזרו חיל (שמואל א' ב', ד'), ואמר חולף עפ"ה וקוי ה' יחליפו כח (ישעיה מ', ל"א) וחיול הוא כח. למכשיל, שגורם כשלון לזולתו, והכוונה פה על אנטיוכס. חית שולף, חולץ כמו וחיתו. מעט פרחי תלף, מעט פרחי כהונה בבית המקדש, שהם החשמונאי ובניו. תלף, בית המקדש ועפ"ה כנוי לתלפיות (שה"ש ד', ד') הנקרא על בית המקדש. גמצי, גומות כמו חופר גומץ (קהלת י', ח'). שלש עשרה כרכר, י"ג פרצות פרצו יונים בסורג (מדות פרק ב'). נקר, עיור את עיניו. לרוב הפקר, הפקירו עצמם ונכנסו [illegible] התורה ללכת [illegible]. חן יעל, כנוי לתורה עפ"ה [illegible]. מסוך סף רעל, למזוג לכם כוס התרעלה. והרעל, לשון כוס התרעלה (ישעיה נ"א, י"ז).

ועוד הוסיף מעל· לאל מוחד שעל· בטל עוד מהעל· קרבן תמיד מועל:
ורע קדש החרץ· חכמו קלי מרץ· גזור אצבע קרץ· כותב כתבת פרץ:
חבול טמאת שרץ· גן נעול השרץ· שתוק אסוף הפרץ· ומה ספק ארץ:
ששו תרגולי ילק· ומורי הבקק והבלק· כנץ על צפור דולק· גוזלי כתר
והמלק: יקדו כהבהבי עלק· הרהר ריב וחלק· עקור מתן חלק· חג ומנורה
דולק: כנויים שפני סלע· הומרו לתניני בלע· לבאי שן ומתלע· תבואת
קדש ילע: לאיד הקינו צלע· נטוש מדני גלע· בשר קדש קלע· מעם
משול תולע: כמדת חמס גמלו· כן גמול הגמלו· כסוף יאור קמלו· כראש
שבלת נמלו: נטיון רעות נבלו· בל יוכלו שכלו· כקש יבש אכלו· בלו
בעשן כלו: סוד שם לחלל· תמור רשע מתחולל· יומם הפך לליל· כבן
יגמר הלל: עז בבן יתמלל· מפי יונק ועולל· למשבית צר ומתעולל· כל
הנשמה תהלל: פלגו לשבעה חלוצים· וקבעו שמונה מליצים· נגד שקודת
נצים· ותקופת שנת קצים: צערו בעקרבי עקצים· ותצרו כגמלי שקצים·
להמו כעצי קצצים· הועכו כאש קוצים: קהלים נוסדו מדני· כשנים עשר
עדני· רב ריבם יי· על הושבי אבדני: שפוט בן דיני· אין עוד זולתך אדני·
תאבד בן זדוני· כל אויביך יי: שמור לפי מלים· הט הקשב קובלים·
שדוד נף בהולים· יחיל רוזני בעלים: יציאת יום הלולים· וקרע דין
הוללים· חוות קרוא כמהללים· מי כמכה באלם: עזרת וכו'.

סוד שעל, עפ"ה ישעיה מ', י"ב. מהעל, מהעלות. החרץ להחרים ולהכריתם. קלי מרץ, היונים. פרץ, כנוי לישראל עפ"ה והיה ביתך כבית פרץ (סוף רות). שתוק אסוף, על' המשנה קדושין רלם פרק ד', והכוונה מה שלא היונים להכניס זנה חנות בלון. תרנגולי ילק, שם מין ארבה ויקרא י"א, כ"ב. יואל א', ד'. ופה הוא כנוי ליונים. הבקק והבלק, ענין כליון מלשון נחום ב', י"א. והמלק, מלשון ומלק את ראשו (ויקרא א', ט"ו). כהבהבי עלק, כאש הבהבים ושם"ס לעלוקה שתי בנות (משלי ל' ט"ו) ע"ש פירוש רש"י גם בערוכין ק"ף י"ט כד"ה והא איכא פסחה. וחלק, חלוקות. עקור מתן חלק, לעקור חג השבות ומניני עמרת אשר היו מונים מ מדת לנטוע מים השולחה, ואתו על' מתן חלק עפ"ה תן חלק לשבעה וגם לשמנה (קהלת י"א) הנדרש בערובין ק"ף מ' על חג השבות. כנוים שפני סלע, ר"ל אותם המכונים שפני סלע השמה וכו' ורומזו ליונים שנקראו שפנים בתנחומא סוף פ' שמיני. לבאי, אריות. ילע, ל' בליעה (משלי כ', כ"ה). לאיד הקינו על' איוב י"ח, י"ב. גלע, ל' גלוי (משלי י"ז, י"ד). בשר קדש, רמז למילה עפ"ה ירמיה י"א, ט"ו. קלע, השליך. משול תולע, ישעיה מ"א, י"ד. גמלו היונים לישראל. קמלו, נכרתו. נטיון, עפ"ה כי נטו עליך רעה וכו' (תהלים כ"א י"ב). כלו בעשן, תהלים ל"ז, כ'. פלגו, החשמונאים ישלקו ז' מתנות. שמונה, ח' ימי חנוכה. מליצים, כנוי לחשמונאים. שקודת נצים, המנורה כיו גם ז' קנים ובנגדם ז' המתנות. ותג השבות בתקופת השנה הוא ח' ימים ובנגדם ח' ימי חנוכה. ולאשר עקודת נצים על' משוקדים כפתוריה ופרחיה (שמות כ"ה, ל"ד) וכן הוא פרח. צערו, היונים הגילו לצער וצרה על ישראל. ותצרו, הוסף עליהם לצר. רעכו, נשרפו. ול' פסוק מתהלים ק"ח, י"ב. מדני, תורי האשמו עד שעם נחקה שנים עשר, כמתוב בס' המקבאים פר ב' פרק י"ד ופ"ו גם במגלת תענית פרק י"ב, זדוני בנ"ל כמו המים הזידונים. לפי מלים, שמור המלים של פי. הט אזנך. קובלים, המתעקים אלין, והוא על' קובלני בל' חז"ל. רוזני בעלים, אלהי הבעל, ר"ל עובדי ע"ז. יציאת יום הלולים, יציאת מצרים. מי כמכה באלם, כן הללו המנו החשמונאים בנסים על אויביהם, וגם היה כתוב מסוף זה על דגליהם.

יוצר לשבת שניה של חנוכה.

ע"פ א"ב כפול וכל חרוז מסיים בל' מכתוב, ובסוף חתום מנחם ברבי מכיר חזה חזק.

אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי. וְחִיִּיתַנִי וְלֹא כִלִּיתָנִי. אֹיְבַי לֹא שִׂמַּחְתָּ לִי. מִשְּׁאוֹל הֶעֱלִיתָנִי. אֲרוֹמִמְךָ יְיָ כִּי דִלִּיתָנִי: בְּגַתָּ מֵרָחוֹק לָחֹק חֹק דָּבָר מְכֻוָּן. בְּטֶרֶם תְּבוֹאֶנָה חֲדָשׁוֹת הוֹדַעְתָּ אֱמֶת כֻּוָּן. וְעוֹרַרְתִּי בָנַיִךְ צִיּוֹן עַל בָּנַיִךְ יָוָן: גְּאַלְתַּנִי מֵרֹאשׁ מֵחֹמֶר וְלִבְנַת פִּיבֶסֶת וְאָוֶן. גַּם בֵּן מִיָּוֵן מְצוּלָה פֹּעֲלֵי אָוֶן. מִבּוֹר שָׁאוֹן מִטִּיט הַיָּוֵן: מְנוֹרָה תַּג וְחֹק וְשֵׁם מָנְעוּ לִשְׁמוֹר. נְתַתַּנִי חֵלֶק שִׁבְעָה וּשְׁמוֹנָה הַלֵּל לִגְמוֹר. לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר. קָדוֹשׁ:

דִּבְרַת מַלְכוּת שְׁלִישִׁית חֲלֹם חֲמוּדוֹת בְּפֵרוּשִׁים. דְּמוּת נָמֵר וְלוֹ אַרְבַּע כְּנָפַיִם לְהַרְשִׁים. וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים: הֶרְאָה שֵׁנִית צָפִיר גָּדֵל וְעָצַם לְהִתְאַיְּמָה. הַקֶּרֶן הַגְּדוֹלָה נִשְׁבְּרָה וְאַרְבַּע תַּחְתֶּיהָ לְהִתְקוֹמְמָה. צָפוֹנָה וָנֶגְבָּה וְקֵדְמָה וָיָמָּה: וְזֶה הַחֲלֹם לַעֲשׂוֹת בְּמוֹשׁוֹל בַּעֲלֵי מְדָנַי. וַיְצַו חָקוּק בְּקֶרֶן הַשּׁוֹר וּבִבְרִיַּת אַפַּדְנַי. אֵין לָכֶם חֵלֶק בַּייָ: זֵד מֶלֶךְ עַז פָּנִים מְשִׁישַׁק וְשֵׁשַׁךְ. וְהֵר לְמִשְׂגַּהוּ גְּזֵרוֹתָיו עַל עַמִּי מָשַׁךְ. וַיְכַס אֶת עֵין כָּל הָאָרֶץ וַתֶּחְשַׁךְ: חָשַׁב לְהָפֵר חֹדֶשׁ וְשַׁבָּת וְדָתֵי דִינַי. חַק וַיַּעֲבֶר קוֹל גַּם בְּמִכְתָּב רָשַׁם מְקֻדְנַי. וְאָמַר הַס כִּי לֹא לְהַזְכִּיר בְּשֵׁם יְיָ: מַכְסִיסֵי חֻשָּׁה וּבְרִית נֶגֶד יַהַרְגֵהוּ קוֹסְטְנַר. מוֹרְדִים נוֹסְדוּ בְּהִתְאַסֵּף עָם בְּשִׁנּוּם לְהִסְתַּגֵּר. קוֹל רֵחַיִם וְאוֹר נֵר: יָעֲצוּ לְבַטֵּל טְבִילוֹת עַם בְּבִזּוּז וּמְשִׁסָּה. זָמְמוּ לַעֲשׂוֹת

אודך, עפ"ה תהלים קי"ח, כ"א. ארוממך, שם ל', ב'. בגת מרחוק וכו', מוסב ראשון בגר תקוף וכתבת המדעות טרם שנאמר בנבואת זכריה (ט', י"ג) שניבא ועוררתי בניך ציון וכו' וזהו כלפון המשנוטלים על סוגים. פיכסת ואון, מצרים עפ"ה יחזקאל ל', י"ז. מיון מצולה, זו בבל. מבור שאון, תהלים מ' ג'. והוא למלכות יון. מנורה, הדלקת הנרות בשמונה. תג, ימי הקנים, וחק, כגון מילה ושבת וכל דברים שהם חק לישראל. ושם, הזכרת שם שמים. נתתני, כנגד מה שהיונים תקנו לשמוע משני חלק שבעה ושמונה, והוא עפ"ה קהלת י"א, ב' הנדרש על השבת והמילה ושבעת ימי פסח ושמונת ימי סכות. למנצח, תהלים י"ב. דברת וכו', על חזיות מלכות יון שהיא המלכות השלישית כפי חלם דניאל, מים תמורות במתוב והוא חזרי כנמר (דניאל ז', ו'). ומשם, בראשית ב', י'. צפיר, גם זה בדניאל פ', ח'. ויצו חקוק בקרן השור וגו', ע"פ ב"ר פ' ב' ופ' מ"ד תמכה זו יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיה שהיתה אומרת לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל עכ"ל וכיוצא גם במגילה סוף תורה ושמות רבה פ' מ"ו, גם במגלת תענית סוף פרק ג' כתוב וז"ל בימי מלכות יון סי טילים עשרות של זהב ותולין אותו על פתחי ע"ז שלהם ועל פתחי החנויות ועל פתחי המגדלות ואין כתוב לע"ז וכותבין על מצחו של שור ועל מצחו של חמור שאין לבעליהן חלק באלהי ישראל וכו' וכשגברה יד בני חשמונאי בטלום ויום שבטלום עשאוהו יום טוב. עז פנים, מלך אנטיוכס. משישק, מלך מצרים (מ"א י"ד, כ"ה). וששך, בבל (ירמיה כ"ה, כ"ו. נ"א, מ"א). ויכס, שמות י', ט"ו. חשב להפר וכו' כב"ר פתח זה כה לשונו „חדש וגזרה חשב לבטל תורה ומצות, חק ויעבר קול גם במכתב רשם, ולאמר הם כי לא להזכיר בשם". ואמר הם, עמוס ו', י'. קוסטנר, הוא השוטרים ומייסר את המתחילים (Quaestor רישאור). בשנום להסתתר, כתוב שהו מתגיים, של' ויצבם מתגיו (מ"א י"ח, מ"ו). להסתתר, שלשה שכונתם כמנור (אבת ב"ג, כ') שהוא ל' אוצר ותנורם. קול רחים, ירמיה כ"ה, י'. ובב"י תמה זה כן כלשון: „מכסיסי חשה וברית נגד יהרגהו קוסטינר, מורדים נוסדו להתאסף בפרוזר של ובעקרי קול רחים ואור נר", וע"פ הנוסחא הזאת נראה לפרש לירושלמי כתובות פרק א' שבנה ה' בגזרה „קול בעתר (לא בעיר) משתה שם, אור הנר בברור חיל שבוע הבן שבוע הבן" ונמצא שאמר זה גם בבבלי סנהדרין ל"ב ב' רק שהמקום שירושלמי בעיר יש בבבלי בורני, וכן גם במגלת תענית פ' ו', ולמדנו מזה שבעיר בירושלמי והוא בורני בבבלי. וכמ' הכוונה בטילתי ברית מילה מוכח גם שם החרוז דומה לזה כמש הקליר „כמו שיסד הקליר ב"ח של חנוכה „בלוד הנר נברור היל לאום ברית מגנת" והכוונה שהם הקליתות של הקליר

נגלה ארושה בטרם תנשא. לשכב את־בת יעקב וכן לא יעשה: כנס
אלעזר חנה בת סגנים וחורים. כנס אנשי המקום למשתה שמנים
מבחרים. כי כן יעשו הבחורים: לעיני הקרואים יעלת חן ראשה פרעה.
ליינה מסבה בדמעה על אודות הרעה. וכתנת הפסים אשר עליה קרעה:
מלל יהודה אחיה חנה למה תבכי. מה לך אפוא כשכרה תשתוחחי
ותשתפכי. ותאמר לא אדני אשה קשת רוח אנכי: גבל פן־יתעולל־בי
ביום חפתי. נמצאתי מחללת את־אבי ומוצאת לשרפתי. ואני אנה אוליך
את־חרפתי: שיח מרת נפש בבכי ובתחנונים ובזעקה. שם אחיה ללבו
ויחרד חרדה מועקה. ויכר יהודה ויאמר צדקה: עצה הבו לכם בקנאת
עושה נוראים. עמדו השרים משחו מגן חטא יראים. ויחרדו ויקמו כל־
הקרואים: פצו חזק ונתחזק בעד עמנו ומשפחותינו. פן־תתחללנה בנותינו
ויתערבו בנו משחיתינו. ויאמרו הכזונה יעשה את־אחותנו: צבאו פתח
ארמון הגמון מעדן וכלי. צהל לקראתם ואמר בואו לברכה אלי. ויקרא
התגיא כלאיש מעלי: קפץ יהודה ואחיו במרמה בבאים לחתונו. קרב
ולקח אשרה העומדת לפניו לשטנו. ויתקעה בבטנו: ראשו כרת אלעזר
בשלך חוצה לנדוף. ראו עבדיו כי מת אדוניהם וינסו להדוף. ויקח את־
אחיו עמו וירדף: שדדום ויכום ויכתום ומתניהם החרידו והרגיזו. שלטו
היהודים בשנאיהם אשר־אותם בזו. באו על־החללים ויבזו: תקף המלך
ורכב פילו הטוב והמבחור. תשועת חן ירה בשריו ויקב חור. ויפל רכבו
אחור: מכה ונשבר עצמות ברח ויצא יצא. מהרו עבדיו ולאפרכי ים

לפנים לבר שוכלה הנכות מיטוני הלכות חנוכה פרק ד׳ סמן א׳, ולא נמלא אתנו. לשכב, בראשית ל״ד, ז׳. כנס אלעזר, כל ענין זה יסודו במגלת תענית פרק ו׳. כי כן, שופטים י״ד, י׳. וכתנת, שמואל ב׳, י״ג, י״ט. ותאמר לא, ש״א א׳, ט״ו. פן יתעולל בי, כב״י פן יתעלל בי. ומוצאת לשרפתי, כדין בת כהן שזינתה. ואני אנה, ש״ב י״ג, י״ג. ויכר, בראשית ל״ח, כ״ו. עמדו השרים וכו׳ עפ״ה ישעיה כ״א, ה׳. ויחרדו, ש״א א׳, מ״ט. ויאמרו, בראשית ל״ד, ל״א. צבאו, התאספו. הגמון, אלמון. וכלי, רשע ונוכל, כמו ולכילי לא יאמר שוע (ישעיה ל״ב, ה׳). צהל, נשא קול בשמחה. ויקרא, בראשית מ״ה, א׳. ובב״י אחד כמו ... לאחד כל איש מעליו. קרב ולקח אשרה, בב״י אחד גורס „קרב ולקח חרבו של ... המושלת לפניו". ויתקעה, שופטים ג׳, כ״א. ויקח את, בראשית ל״א, כ״ג. באו על, אסתר ט׳, י׳. תקף המלך, המלך אנטיוכס אחרי אנשו מה נעשה למשנהו ... בחוזק מאד. ירה בשריו ... על פיל ... הרכב עליו המלך, והיוסיפון ס׳ ב׳ פרק ב׳ ... ויבא אנטיוכס ... ויכו ... עם חילו חיל גדול מאד ... ויעמד ... הפיל והסוסים ... וימת ... תחתיו ... כל ... ויפול, בראשית מ״ט, י״ז. ולאפרכי ים, ולמדינות הים.

הֱנִיסוּהוּ רָצוֹא· וַיֵּשֶׁב בְּבֹשֶׁת פָּנִים לְאַרְצוֹ: נִלְחָמִים בְּאַנְטוֹכְיָא עִיר גְּדוֹלָה בְּעַם וְהוּהִים· נָצְחוּ בָנִים יוֹצְאֵי צָבָא בְּשָׂרוּ כְּמֵהִים· וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְיָ אֱלֹהִים: חוּלוֹת יוֹשֶׁבֶת יַחַד תְּקוּעָה לְהַצְעִיר וּלְהַסְעִיר· חָרְבָה עֶקְרוֹן תֵּעָקֵר קֵסָרִי בַּת שֵׂעִיר· עַל כֵּן קָרָא שֵׁם הָעִיר· מֵאָז כְּבִשׁוּהָ קְצִינֵי בְּשֵׁם יְיָ נִסִּי· מְסִבַּת שֵׁם נִקְרֵאת אֲחִידַת מִגְדַּל נָשִׂיא· וְהָיָה כְּאַלֻּף בִּיהוּדָה וְעֶקְרוֹן כִּיבוּסִי: בְּהִלָּקַח בֵּן צַר וְצִידוֹן וְעָרֵי דִירָתָם· בְּרַבִּים יוֹשְׁבִים לִפְנֵי יְיָ יִלְמְדוּ תוֹרָתָם· בְּתַעֲרֵיהֶם וּבְמוֹדוֹתָם: רוֹזְנִים עָשׂוּ בְשׂוֹנְאֵיהֶם כִּרְצוֹנָם כְּמִשְׁפַּט אֲדוֹנִים· רָדוּ בְשׂוֹנְאֵיהֶם וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ מְדִינִים וּמְדָנִים· וּבְנֵי יָוָן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ כִּתִּים וְדֹדָנִים: בַּעֲבוּר נִמְכְּרוּ לְיָוָנִים שְׁנַיִם מֵאָה וּשְׁמוֹנִים· בָּרַצֵּי כֶסֶף לְהִתְרַפֵּס יֶאֱתָיוּ חַשְׁמַנִּים לְחַשְׁמוֹנִים· נָתְנוּ לְאוֹצַר הַמְּלָאכָה זָהָב דַּרְכְּמוֹנִים: יְדִידוֹת מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ הַמְּדַבֵּר· יָשְׁבוּ מֵאָה וְשָׁלֹשׁ וְלָמוֹ שָׁלַח כָּר· מִנְחָה יָשִׁיבוּ מַלְכֵי שְׁבָא וּסְבָא אֶשְׁכָּר: מֵחֲמִשִּׁים חָלְצוּ חֲמִשִּׁים עַד

וישב, דברי הימים ב׳ ל״ב, כ״א. נלחמים באנטוכיא, ר״ל בזמן אחד היו נלחמים נגד אנטוכיא ואח״כ היו נלחמים בעקרון וקסרי. והוהים, גמי רות, על׳ זהומי הלב (סוטה מ״ז כ׳). וישמעו, בראשית ג׳, ח׳. ותב״י אחד תרוז זה בה לשונו. „גרילת דריכה קשת בתוך המלוטל, בפית יד מעורף אוי הוקס נשבוה, הנס כתובה על ספר סיפר״, ורמזו בו לברכת יעקב יקך מעורף אויבך. חולות יושבת וכו׳ פרח זה וכבל אחריו יסודו במגלה דף ו׳ וגם איתא שהיו קורין אותה אחידה מגדל שיר, ובמגלת תענית פרק ג׳ קרא אותה מגדל צור. אמנם עשה שכתב הפייטן מגדל נשיא למדנו ממנו שהיה לפנית הנוסחא במגלה מגדל שר ובעבור שהיו בתולה הלבו אל תכת נשיא הדומה לו במשמעות. ובני יון, בראשית י׳, ג׳. ברצי כסף, תהלים ס״ח, ל״א. ל״ב. נתנו, עזרא ב׳, ס״ט. ישבו מאה ושלש, נשך מלאת אנטיוכס כתוב ויקבלו מלכות בני חשמונאי ובני בניהם משעת הזאת עד חורבן בית שני מאתים ושש שנים ע״כ ותאמרו ר״ו שנים לוונתו על מלכות חשמונאים בצרוף מלכות הורדוס וזה ר״ו שנה, כי מלכות הורדוס נמשכה ג״כ ק״ג שנים. מנחה, תהלים ע״ב, י׳. מחמשים חלצו חמשים. [illegible] רמה ונמצו מזויינים וחלוצי חומה כמו וחמשים עלו (שמות י״ג, י״ח) [illegible] מחמשים חמשת נגיו אל מתתיה כולם היו חלוצי חומה. ויש לדעת כי במקום תרוז זה עד סוף הפיוט יש עוד אחד הנוסחא כולה משונה וכה אנו מולידים: „[illegible] בית שאנו ואבני נקמתה ו[illegible] מגלים כין [illegible] מגולי ערב תהלה, שבני הרשים הנתעים בתולה. בכבוז יד גדודי עלי יון ונלחמם, כבנו ויכבישום לכבוד נהם עשמם נחתם, ויורשום וישבו תחתם. יוקשים ישבו טבולות ליון איכה לסעיר, ישרים גרשום עצם וכבלו גדול ולעיר, וינתקו מן העיר. רודים לבוא לפנים סר הבית מבנה [.... באין חפר עד ...] [illegible] סטרן לפניהם מלו וישבחו. ידידים גדלו אל עברה פרלותיו לטלותו, למען חזקו [illegible] להסתולות, להשתחות למלך ה׳ בכלות. נרלאונה תקנו אוברה אף בשערי גליוני ומטבים [illegible] ליותן [illegible] קמיו בכליון, והוא כבן לאל עליון. רבות הלוק כנהו נס מרילים מחללים, וגם נקרא [illegible] לחוללים, והאים קצב ורוע מעללים. חומל נאוה כמי פרות יסוד ושולים. זאת [illegible] חמול [illegible] [illegible] יתוקך ידו סר בת ליון גבעת ירושלם. קנאו כהוכות ידיו ורגליו והתיזו קדקדו, בטעלי הגיל [illegible] נקשה כמעבדו, תלו על בען על שער שלח ידו. סופן סיפות ונדרות באין סורג ומחילה, [illegible] נעארה נתוקם ובלחילה, והי כמשואם אותם התולה. וכל אבני המזבח אשר שקצום יונים, [illegible] למונית וגוים נבונים, ולקחו אבנים אחרות והביאו אל תחת הארבים. ובאו מלללים ובודים [illegible] ולשבח, את מערתי עליון להקריב [illegible], את קרבנם לחנכת המזבח. מערכת עלים ערכו והאש [illegible] ובודינו קפות תמידים ובנו [illegible] ועורדים [illegible] לא נאשם. בשם משובב [illegible] קראו וריום [illegible] המנוחה [illegible] ובלחבת העלים, והמכל את העולה ואת העלים. עומדים גם רואו מוכת ותמהו להמונה על כניהם נפלו וירנו השם לרומבה, נעלות הלהב על המזבח שמוכה. אחרי יסולה נרדפם [illegible] להסבילה, מתום [illegible] עד לאנטיוכיא כמוס אחולה, סיה העיר הגדולה. עלאים הלוחמים נגהו [illegible] [illegible] ובאשר בבן לכין גבורת ידו ותוכל, קול אחון מעיר קול מהיכל. [illegible] חלולים [illegible] עד [illegible] מלכת המלך אנו מעברים והשבה לבבלו, ולבו לאלוהיהם שמחים ועובי לב. וישראל אחרי אשר [illegible]

ת שלו. מצבא המלחמה שבו בעשרים וחמשה לכסלו. וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב: כל־אבני המזבח אשר שקצו יונים. כנסים וגנוזים במזרחית צפונית לשכת תונים. ולקחו אבנים אחרות והביאו אל־תחת האבנים: יחד לוים נאספו לשורר ולהודות ולשבח. ישרים משרתי קדש יבאו להקריב ולזבח. את־קרבנם לחנכת המזבח: רצוי הגדול מאחיו מוחץ קמיו בבליון. רצה בפעל מלאו ידיו כדת גליון. לחם ויין והוא כהן לאל עליון: חיל פריצים כבא לחלל בית היער. חל סורג היה גבהו עשרה במשער. פרצו ויעברו שער: ידידים כחזקו שלש עשרה ברקן בגרש. יען תקנו למספרם השתחויות לחדש. והשתחוו ליי בהר הקדש: האויב חילו אחרי אשר מחה נמחה. הרצים יצאו לבשר בגבולים ישועה צמחה. הביאם לירושלם לעשות חנכה ושמחה: חנכו וכבדו היכל להעלות נר באמן. חפשו ומצאו בשיתין פך שיש בטמן. כי אם אסוך שמן: והיה נס בנס לימים שמונה לשקדני. קבעו לכן הימים האלה לדורות עדני. להזכיר ולהודות ולהלל ליי: מכהניך לבשו צדק בהציתך שמיר ושית. נצחת חסידיך ורננו בהדליקם שמן זית. מזמור שיר חנכת הבית קדוש:

הכל יודוך וכו'.

צמחה, יצאו לוים לבשר בגבולים ישועה צמחה, להביאם לירושלים לעשות חנכה בשמחה. יען כי באו זרים [...] ואנחות, עד טמאו כל קודש וכנורות ומנורות, גם הפילו דלתות האולם וגיבבו את הגלות. לכן חנכו [...] עמודי ברזל להעמיד. באום צפום חפום בבדיל וקבעום להעמיד, לטהור להעלות נר תמיד. ובקשו כי מצאו שמנים בלבב השמן, נמצא בשיחים פך שיש נחתם בכפו, כי אם אסוך שמן. נמצא שמונת ימים והיה לנס להמונים. אכן מאז והלאה נקבעו לדורות עדני, ולהזכיר ולהודות לה'. פתח כחול ה' ולנו לנס נבואם, להיות עושים הימים האלה כחוק עולם, קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם. המכהנך לבשו לבן במליתך שמיר ושית, נצחת חסידיך ורננו בהדליקם שמן זית, מזמור שיר חנכת הבית, קדש. ע"כ ולפי הנוסחא הזאת חתום בפיוט „מנחם ברבי מכיר יגדל בתורה חזק במצות ובמעשים טובים חיים אמן סלה מנחם". ונראה כי המחבר עשה פיוטו שתים מהדורות ואחד המסדרים קלטם מהדורה אחת וקלטם מהדורה האחרת, אך בכ"י מעגלת ס"ו שם הנוסחא כבספרינו שלפנינו. כל אבני המזבח אשר שקצו וגו', כדאיתא במס' מדות פרק א' לשכת מזרחית צפונית בה גנזו בני חשמונאי את אבני המזבח שקצום מלכי יון, וככה יסופר גם בספר ראשון של מקבאים פרק ד'. ולקחו, ויקרא י"ד, מ"ב. את עולתם, במדבר ז', י"ח. רצוי וכו' עפ"י דברים ל"ג, י"א. כ"ד. והטעם על יהודה מקבאי. כדת גליון, [...] ר"ל כמשפט הכתוב בשמות כ"ט. לחם ויין, בראשית י"ד, י"ח. ובעון פה כל' לחם ויין על קרבנות, לחם, ע"ש קרבני לחמי, ויין, יין הנסכים. בית היער, בה"מ שנקרא בית יער הלבנון (מ"א ז', ב'. ויומא ל"ט, ע"ב). חיל סורג, יבואר ע"י מס' מדות פרק ב'. במשער, ענין שיעור ומדה. פרצו, [...] ב', י"ג. ידידים, כהני בית חשמונאי. ברקן, פל' לחזק את בדק הבית (מ"ב כ"ב, ה'). בגרש, [...] פל' כל עזרות שבמקדש היו נגדרות (מנחות ל"ג). והשתחוו, ישעיה, כ"ז, י"ג. להביאם, [...] י"ג, כ"ז. חנכו וכבדו ובן בכ"י בפיוט ועיקר אך שם נוסח „חנכו וכבדו היכל יי ולהעלות נר באמן". והפירוש, וכבדו פל' שכבדו את הבית (מכות כ' ת' משנה א') ר"ל טיהרו את ההיכל [...] בהעלות נר. באמן, ל' קיום כמו מימיו נאמנים (סוטה ל"ג, ס"ו), ר"ל נר תמיד אלא [...] בנקיות כל הצנה. חפשו, כמסופר במס' שבת דף כ"א, ב'. בשיתין, מקום החלול שאחת המזבח [...] יורדים בהם היין והמים של קרבנות הנסכים (סוכה מ"ט). בטמן, נטמן ומטמון. כי אם אסוך, מ"ב ד', ב'. לשקדני, ל' תמידות. לדורות עדני, לדורות שבכל הזמנים. עדני, ל' זמן ועדן (דניאל ז', י"ב). [...] הנ"ל פ"ג, ד'. שמיר ושית, מיני קוצים (ישעיה ט', י"ז), והכוי הוא לאויבים. נצחת חסידיך, [...] החשמונאים. מזמור שיר, תהלים ל'.

אופן. לרבי החרוזים אברהם.

אמצו בתופף· בשתים יעופף· ראשו כופף· ותארו חופף· אומר ברוך כבודו ממקומו: בחיות כסא· נשא מנשא· והוא נשא· משאות כסא· יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: רוחש חשמל· אשר חש ומל· שבחו למל· ומעצומו יאמל· אומר ברוך כבודו ממקומו: המון גדודים· סביביו מתגודדים· תהלתו מגידים· וקדשתו מיחדים· יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: מחנות צבא· ליושב מרכבה· משוררים באהבה· שירה ערבה· אומר ברוך כבודו ממקומו: והחיות ישוררו וכו'.

מאורה. לשבת שניה של חנוכה גם לפ' בהעלתך.

ע"פ א"ב ומשוקל ג' ג' תיבות, וחתום בו אפרים ברבי יצחק.

אשר יצר· אור וצר· ונר עורכים לך לפני: בני יצהר· לך צהר· הלא ממך מאור עיני: גבול שמש· לך ישמש· ומה יפו לך שמני: דברך אור· ומה מאור· אשר ערכו לך כהני: הלא תהלך· בני מלך·

אמצו. כחו וגבורתו של הקב"ה. בתופף, כמגיד ומשבח המלאך את אמצו של הקב"ה. ולפי שהיו של מלאכים כתופף שהוא כלי תוף כמו עלמות תופפות (תהלים ס"ח, כ"ו) ע"ש שמרעישים המלאכים בכנפיהם כהרעשת התוף. ויש מפרשים אמצו בתופף, אמצו וחזקו של המלאך הוא בכנפיו, ואינו נראה. בשתים יעופף, עפ"י ישעיה ו', ב'. ראשו כופף, מפני יראה ופחד. ותארו חופף, מכסה את פניו. אומר ברוך כבודו ממקומו, ע"פ פרקי ר"א פ' ד', שנים שרפים עומדים אחד מימין של הקב"ה ואחד משמאלו של הקב"ה ומעריצים ומקדישים את שמו הגדול זה עונה וזה קורא ואומרים קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלוא כל הארץ כבודו, והחיות עומדות אצל כבודו ואינן יודעות מקום כבודו, עונות ואומרות, בכל מקום שכבודו שם ברוך כבוד ה' ממקומו. בחיות כסא נשא מנשא, כסא של הקב"ה שהוא רם ונשא נראה כאילו החיות נושאות אותו, ובאמת הוא הקב"ה הוא נושא את החיות עם הכסא, וכמו שאמר גם הקליר בסיומו לקדושת מוסף ר"ה נראות נושאות והם נשואות עם כסא, והוא כפירוש רש"י לסוטה ל"ה, י'. רוחש, מספר, מענין רחש לבי (תהלים מ"ה, ב'). חשמל, יחזקאל א' ד'. וכ"ז. וח', ב'. חש ומל, עפ"י בחגיגה י"ג עתים חשות עתים ממללות, כשהדבור יוצא מפי הקב"ה חשות וכשאין הדבור יוצא מפי הקב"ה ממללות. למל, למלל ולספר שבחו של הקב"ה. ומעצומו יאמל, מתעצומות פחד הקב"ה יאמל החשמל, והוא ל' חולשה, כמו אומלל אני (תהלים ו', ג') מה אמלה לבתך (יחזקאל ט"ז, ל'). גדודים, מחנות של מלאכים. מתגודדים, מתאספים. צבא, מחנה המלאכים. מרכבה, כשמור כי ד' חיות נושאות כסא הכבוד קראו אותו חז"ל מרכבה, כמו אם ולמגדך מעשה מרכבה (חגיגה י"ג), ומטעם זה נקרא גם הפרק א' של ס' יחזקאל מרכבה, וכמו שאמרו אין מפטירין במרכבה (מגילה כ"ה) אין דורשין במרכבה ביחיד (חגיגה י"א ע"ב), וכן גם בתהלים ס"ח, י"ח רכב אלהים רבותים אלפי שנאן.

אור וצר, שהם הירח והשמש וע"ש צר ואור חשך בעריפיה (ישעיה ה', ל') ונקרא הירח צר שצר מהשמש אורו, ואור היא השמש. לפני, לפנים מן ההיכל. בני יצהר, הכהנים המשוחים בשמן המשחה, ואומר בני יצהר עפ"ש זכריה ד', י"ד. והמשמש בני יצהר על יצהר בן קהת הוא, כי הם היו לוים ולא כהנים. צהר, אור. ונר שעבין משה תעשה לתיבה. ר"ל הכהנים מדליקים נר לפניך. הלא ממך מאור עיני וכו' כל זאת ימדו במדבר רבה פ' ט"ו, אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע לנו אתה אומר שנאיר לפניך אתה הוא אורו של עולם והאורה דרה אצלך דכתיב ונהורא עמה שרי, ואתה אומר אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות? אמר להם הקב"ה, לא שאני צריך לכם, אלא שתאירו לי כדרך שהארתי לכם. למה, לעלות אתכם בפני האומות שיהיו אומרים ראו האיך ישראל מאירים

בְּעַמּוּד הָאֵשׁ לְפָנָי: וּמִי יָאִיר· לְךָ מֵאִיר· וְאַתָּה נֵרִי יְיָ: זְבוּל מִקְדָּשׁ· אֲשֶׁר
יְחַדֵּשׁ· וּמִמֶּנּוּ אוֹר יְקָרוֹת: חֲזוֹת אֶשְׁנָב· וְחַלּוֹנָיו· שְׁקֻפִּים פְּנֵי הַמְּאוֹרוֹת:
טְהַר טֹהַר· וְהַזֹּהַר· לְךָ בַּחֲשֵׁכָה אוֹרוֹת: יְקַר חַסְדֶּךָ· לְאִישׁ חֲסִידֶךָ·
בְּלָאוֹתָיו לְךָ מְאִירוֹת: בְּאַהֲבָתְךָ· וְחִבָּתְךָ· תְּצַוֶּה לַעֲרוֹךְ נֵרוֹת: לְךָ אָיוֹם·
בְּאִישׁוֹן יוֹם· שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן יְיָ: וּמִי יָאִיר· לְךָ מֵאִיר· וְאַתָּה נֵרִי יְיָ: מְלוֹן שַׁדַּי· בֵּין
שָׁדַי· וְהָיָה לָעַד נֵר מַעֲרָב: נָוַת בַּיִת· כְּאוֹר זַיִת· לְנֵר אֱלֹהִים מֶלֶךְ רָב:
סְפוֹת חֵלֶק· בְּנֵר דּוֹלֵק· וְלֹא יִכְבֶּה כְּכָל־חֲבֵרָיו: עֲרִיכָתוֹ· כְּמִדָּתוֹ· חֲצִי רֹבַע
בְּמִשְׁמָרָיו: פְּנוֹרַת עֶרֶב· הֲלֹא יִקְרַב· לְהַדְלִיק בּוֹ בְּכָל־עֲבָרָיו: צְבָאוֹתָיו·

למי שהוא מאיר לכל העולם. משל למה הדבר דומה, לפקח וסומא שהיו מהלכין בדרך, אמר הפקח לסומא בוא ואני סומכך והיה הסומא מהלך, כיון שנכנסו לבית אמר הפקח לסומא צא והדליק לי את הנר הזה והאיר לי, אמר לו הסומא בטובתך כשהייתי בדרך אתה היית מסעדני עד שנכנסנו לתוך הבית אתה היית מלווה אותי, ועכשיו אתה אומר הדלק לי את הנר הזה והאיר לי, אמר לו הפיקח אלא שלא תהא מחזיק לי טובה שהייתי מלוון בדרך לכך אמרתי לך האיר לי. כך הפיקח זה הקב"ה שנ' עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ, והסומא אלו ישראל שנ' נגששה כעורים קיר וכאין עינים נגששה בצהרים כנשף, והיה הקב"ה מנהיגן ומאיר להם שנ' וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש, כיון שעמד המשכן קרא הקב"ה למשה ואמר לו תאירו לי שנ' בהעלותך את הנרות, בשביל להעלות אתכם. ובויקרא רבה פ' ל"א, אמר הקב"ה הגלגל הזה של חמה אחד משמשי הוא וכשהיא יוצאה לעולם אין כל בריה יכולה ליזון עיניו ממנה, ולאורך אני צריך, אלא ה' הכין לשמן למאור. ובשמות רבה פ' ל"ו, אמר הקב"ה למשה ויקחו אליך שמן זית זך לא שאני צריך להם אלא שתאירו לי כמו שהארתי לכם כדי להעלות אתכם בפני כל האומות. ובמנחות פ"ו ע"ב אם תאמר לאורה אני צריך, והלא כל ארבעים שנה שהלכו ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו, אלא עדות הוא לבל באי עולם שהשכינה שורה בישראל. תהלך, תוליך את בני מלך ר"ל את ישראל. וזבול מקדש, בה"מ נקרא זבול (מ"א ח', י"ג). אשר יחדש, במהרה בימינו. אור יקרות, אור לא וכסיל, כמו וכריה י"ד, ו'. ויסודו בויקרא רבה פ' ל"א, אמר ר' ברכיה בשם ר"י מקום בה"מ שמשם אורה יוצאה לעולם, הה"ד והנה כבוד אלהי ישראל בא מדרך הקדים וקולו בקול מים רבים והארץ האירה מכבודו, אין כבודו אלא בה"מ כמה דאת אמר כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. חזות אשנב, מראה החלון. אשנב מענו חלון כמו בעד אשנבי נשקפתי (משלי ז', ו'). וחלוניו שקופים, בה"מ ויעש לבית חלוני שקופים אטומים (מ"א ו', ד') ופירש רש"י, רבותינו פירשו (במנחות פ"ו ע"ב) שקופים לשון ראייה ופתוחין והשקפה, פתוחים מבחוץ ואטומים מבפנים, קצרים מבפנים, שלא כדרך חלונות אחרות העשויות לאורה, להראות שאינו צריך לאורה עכ"ל. ובויקרא רבה פ' ל"א, מלך שיכנס לו טרקלין עושה חלונותיו צרות מבחוץ ומרווחות מבפנים כדי להכנס אורה לתוכו, אבל חלונות של בה"מ לא היו כן אלא צרות מבפנים ומרווחות מבחוץ כדי להוציא אורה גדולה. טהר טהר והזהר, כמי להקב"ה הוא מכל טוהר. טהר, ל' זך ונקי כמו וכעצם השמים לטהר (שמות כ"ד, י'). לך בחשכה אורות, עפ"ה תהלים קל"ט, י"ב. לאיש חסידך, לאהרן הכהן (דברים ל"ג, ח'). בלאותיו, פתילותיו שהיו עשוים מבגדים בלויים של הכהנים, כדאיתא בסוכה נ"א מבלאי מכנסי הכהנים ומהמייניהן מהן היו מפקיעין ובהן היו מדליקין. איום, כנורא. שמש ומגן, תהלים פ"ד, י"ב. בין שדי, בין שני בדי הארון ועפ"ה שה"ש א', י"ג. וכמו שאמרו חז"ל בשבת פ"ח, ב', ובמנחות נ"ח, ב', שני בדי הארון היו דוחקין ובולטין בפרוכת ודומין כמין שני דדי אשה. נר מערב, נר המערבי שבמנורה שלא כבה הוא לעדות שהשכינה שורה על ישראל וכדאיתא במנחות פ"ו, ב' מאי עדותה אמר רבא זה נר מערבי שנותנין בה שמן כמדת חברותיה וממנה היה מדליק ובה היה מסיים. ובתנחומא פ' תצוה, אמר ר' חנינא סגן הכהנים, אני הייתי משמש בבה"מ והיה המנורה, כשהיו מדליקין אותה בערב שבת לא היתה מתכבה עד ערב שבת אחרת. משם אחת שבה נסים היו בה, כשהתחילו הכהנים לנבות, ואמר ר' חנינא סגן הכהנים, אני הייתי בבה"מ ומעולם לא היו כותים שמן, כשהתחילו הכהנים לנבות, היתה דליקה יותר ממה שהיתה דליקה כל ימות השנה. נות ביה ל' תהלים פ"ח, י"ג. והכוונה כאן על מנורת בית המקדש. מלך רב, הקב"ה (תהלים מ"ח, ג'). ספות, לשון עולותיכם ספו על זבחיכם (ירמיה ז', כ"א) לספות עוד (במדבר ל"ב, י"ד), שהיו נותנים חלק השמן של נר מערבי כמו חלק שאר הנרות ולא יותר. חצי רובע של הקב, הוא חצי לוג שהיא מדת השמן לכל נר ונר, כי הקב ד' לוגין. במשמריו, במשקל ובמשורה. יקרב, הכהן. להדליק בו, מן הנר המערבי שבו היה מדליק שאר הנרות. בכל עבריו, מכל צדדיו ויפה והאיר על עבר פניה (שמות כ"ה, ל"ז). צבאותיו, אלה ישראל שנקראו צבאות

וְנִפְלְאוֹתָיו· לְכוּ וְנֵלְכָה בְּאוֹר יְיָ: וּמִי יָאִיר· לְךָ מֵאִיר· וְאַתָּה נֵרִי יְיָ: קָנָה מִקְשָׁה· פְּנֵי שִׁשָּׁה· לְמוּל פּוֹנָה לְמַעֲרָבוֹ: רִאשׁוֹן הוּא בְּאוֹרָהוּ· וְאַחֲרוֹן הוּא בְּהֵיטִיבוֹ: שְׁבִיעִי עֵד· בְּבֵית מוֹעֵד· לְיִשְׂרָאֵל עַם קְרוֹבוֹ: תְּחִלָּה לַכֹּל· וְלֹא יָכֹל· מְאוֹר נָגַהּ בְּשַׁלְהֲבוֹ: אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ· לְפִי עֶרְכּוֹ· לְהַעֲלוֹת נֵר בְּלַהֲבוֹ: פְּלָאוֹתָיו· וְעֵדוֹתָיו· לְבֵן נִבְחַר לוֹ בְּטוּבוֹ: רְצוֹן שׁוֹכֵן· כְּבֶן סוֹכֵן· אֲשֶׁר אָבִיו לֹא עֲצָבוֹ: יְדִיד מְשַׁעֲשֵׁעַ· בְּךָ נוֹשַׁע· כְּיוֹנֵק וְאָבִיו אֲהֵבוֹ: מְשׁוֹךְ אֵלָיו· חַסְדְּךָ עָלָיו· בְּאוֹר פָּנֶיךָ יְיָ: וּמִי יָאִיר· לְךָ מֵאִיר· וְאַתָּה נֵרִי יְיָ: בְּנֵה אֲרִיאֵל· וְחִישׁ גּוֹאֵל· שְׁלַח אֵלַי מִמְּךָ פְּדוּת: רְצֵה וְהַיְצֵא לְעֵמֶק פְּצֵה· פְּדֵהוּ מִן יְדֵי עַבְדוּת: רְבוֹת חֲסָדוֹ· לְבֵן יְדִידוֹ· לְנַהֲגוֹ מִכְּבֵדוּת: יְחַלְּצֵהוּ· וִיפַצֵּהוּ· יְרִיצֵהוּ מִבּוֹר וָדוּת: יְצַו אוֹרוֹ· לְבֵן בְּכוֹרוֹ· חֲמוֹשׁ מוֹרוֹ· מִכָּל־מַרְדּוּת: חֲסָדִים גְּמוֹל· כְּמוֹ מִתְּמוֹל· בְּמִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יְדִידוֹת: קְנֵי מְנוֹרָה· אֲשֶׁר לְאוֹרָהּ· עוֹד תִּהְיֶה לִּי לְעֵדוּת: אֲנִי מְקֻדָּשׁ· לְאוֹר חָדָשׁ· וְעָלַי יִזְרַח יְיָ: וּמִי יָאִיר· לְךָ מֵאִיר· וְאַתָּה נֵרִי יְיָ: אור חדש וכו'.

זולת. ע"ס א"ב וכל בתיו בשלי"ג' אלפים ומלפי חרוזים על נה"ב, וכסוף חתום מנחם ברבי מכיר חזק.

אֵין מוֹשִׁיעַ וְגוֹאֵל זוּלָתְךָ אֱלֹהִים אֵל· הִפְלִיא פְּלָאוֹת הָאֵל· עַל אוֹדוֹת יִשְׂרָאֵל: בְּרֹב עֲלִילוֹתָיו אֶשְׁעֶה· עוֹלֵל בְּיָוָן הָרְשָׁעָה· וְאֶל־שַׁוְעָתִי שָׁעָה· וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה: גּוֹי נָבָל וְכִילַיִם· נִשְׂתָּרְגוּ בְּבֶהָל כִּפְלַיִם· שָׁפָן וּצְעִירַת רַגְלַיִם· צָבְאוּ עַל יְרוּשָׁלַיִם: דָּמוּ לִטְרוֹף כִּנְהִימָה· שִׁלּוּחַ שֵׁן בִּמְהוּמָה·

אל השם ית' לכו ונלכה במלאכות כאור ה' אצל נר המנורה. לכו ונלכה, ישעיה ב', ה'. פני ששת, ששה קני המנורות היו פונים למול נר המערבי. שביעי, הוא הנר המערבי. בבית מועד, בהמ"ק. עם קרובו (תהלים קמ"ח, י"ד). ולא יכול, לא כלה שמנו ואורו. אשר ברכו, השם ית' נתן בו ברכה. רצון שוכן, לשון הכתוב הסוכן בנה"מ הוא על ישראל כמו על בן סוכן, כלומר על בן חביב השעשועים והשעשועים. סוכן מל' ותהי לו סוכנת (מ"א א', ב'). אשר אביו לא עצבו, מל' מ"א א', ו'. חסוך עליו, פ"א נטה עליו והוא עפ"י תהלים ד', ז'. אריאל, ירושלים, עפ"י ישעיה כ"ט, א'. וכסף פס' מדות נקראת ההיכל אריאל על שם שדומה לארי, מה ארי צר מאחוריו ורחב מלפניו אף ההיכל צר מאחוריו ורחב מלפניו. וחיש, מהר בחפזון. פצה, הצל. לנהגו מכבדות, להוליכו מן הגלות הכבדה. ויפצהו, ויצילהו. פדות, גם הוא ל' בור ונאמר כמו התוקע לתוך הבור או לתוך הדות (ר"ה כ"ז ע"ב). והוא כל' ירשעהו מבור עפ"י ויריצוהו מן הבור (בראשית מ"א, י"ד). לבן בכורו, עפ"י שמות ד', כ"ב. מורו, היא הגזרה לפי שיורה אותם מה. מרדות, מל' טבת מרדות, ר"ל המלכים הרשים אשר בכוחם החולים. במשכנותיך ידידות, ל' תהלים פ"ד, ב'. ור"ל גמול אותנו תמיד כאשר גמלת לנו כבר כמון שנה"פ היה קדים, ולו כשתבנה הבית עוד תהיה לי נר מערבי לעדות שהשכינה שורה בישראל. מקודש, מזמן. ועלי יזרח ה', עפ"י ישעיה ס', ב'.

על אודות ישראל. שמות י"ח, ח'. אשעה, אתעסק בהם ואדבר מהם, כמו ואשעה בחקיך תמיד (תהלים קי"ט, קי"ז). עולל, אכזר מאל. שעה, פנה. ויהי לי, שמות ט"ו, ב'. וכילים, ל' ולכילי לא יאמר (ישעיה ל"ב, ה') ר"ל אנשי מרמה. נשתרגו, נתאחזו לבגדי. שפן, כנוי למלכות מדי. וצעירת רגלים, ר"ל הארנבת והוא כנוי למלכי יון ע"פ מדרש ויקרא רבה סוף פ' שמיני. צבאו, זכריה י"ד, י"ב. דמו, כוונתו חשבו, כמו אותי דמו לכרות (שופטים כ', ה'). בנהימה, בשאגת קול גדול. שלוח שן, לטרוף אותנו בשיניהם כמו שעושים חיות לטרוף, מל' ושן בהמות אשלח בם (דברים ל"ב, כ"ד).

ולהם סמני בהמה· מעלה גרה המה: העמידו יון ותרשישים· עקרבים
נשוך ישישים· ושרצו ופרצו אשישים בכל נפש ששים: ותצו דברי
ריבות· אצו פתוח חרבות· והמציאו צרות רבות· וחשבו הראות בארנבות:
זהו אנשי מרמה· וערפו טמאה בהמה· ותביאו את דמה· אל הקדש
פנימה: חשבו להניא תורתי· ולטמאות את טהרתי· נתגו געל בבריתי·
הפרו את בריתי: טפש מושל מוקדון· בזדון החזיק כידון· ואמר מי אדון·
ויהי איש מדון: ישך כשך שפיפון· חבלו טמן לספון· נופף ידו לאפון
הר ציון ירכתי צפון: כלולי לחם העיר· לאבד רב וצעיר· לבלע פיהו הסעיר·
ויסבו את העיר: לצו חלצו לרפסה· אמרו ישועתה אפסה· נעלה ונבקיענה
ורמסה· להלחם עליה לתפשה: מונים חושבים להעלילו· טסרו יחד
למולו· התקינו עלילות מעללו· הבה נתחכמה לו: נועצו לב למללה·
גדל עצה ופליליה· לנאץ שמו ולחללה· השחיתו התעיבו עלילה: שפרה
אתה מומתם· לרכוב פילים כבהמתם· ולסך כרם והמתם· וזרמת
סוסים זרמתם: ערוב וחיה לשברנו· וכוכבים ומלאך ליסרנו· ולא יגרה
לצערנו· כי לא יראנו: פועל אותות ומסות· שחק עליהם לנסות· איך
נבליהם להמסות· כל אשר זממו לעשות: צאי רגש ואופן· מגגע. שרף

מעלה גרה, דברים י"ד, ז'. ויסוד המליצה גם הוא בויקרא רבה פ' שמיני שנמשלו שם הבהמות הטמאות על אומות שונאי ישראל וכו', ואת החזיר זו אדום, מה חזיר כשהוא רובץ הוא פושט טלפיו ואומר ראו שאני טהור, כך מלכות אדום מתגאה וחומסת וגוזלת ומראית כאילו מצעת בימה וכו', את הגמל זו בבל, כי מעלת גרה הוא שמקלסת להקב"ה וכו', ואת השפן זו מדי, כי מעלת גרה הוא שמקלסת להקב"ה וכו', את הארנבת זו יון, כי מעלת גרה הוא שמקלסת להקב"ה וכו'. ותרשישים, אחד מבני יון הנקרא בשם (בראשית י', ד'). ישישים, זקנים. וכמ"ש קשיש בחשים. אשישים, מחוקים של' והשתוקקו (ישעיה ט"ז, ז'). כל נפש בראשית מ"ו, כ"ו. ותרגו זה כמו כן ע"פ המדרש שם ויקרא רבה, המוליכן נמשכו בהול והבורח מהם ארץ ועקרב, כתב זה בבל, ארץ זה מדי, עקרב זה יון, מה עקרב זה מטילה בנים כך היתה מלכות יון מעמדת בנים בנים. אצו, מהרו ודחקו. פתח חרבות, מב"ה יצאו פתחו רשעים (תהלים ל"ז, י"ד). וחשבו, קהלת י"ב, ז'. בהמה טמאה, המיוחסים מלך יון אשר תוך על טובה נב"ם כמו שיסופר בספרי המקבלים. אל הקדש פנימה, ויקרא י', י"ח. להניא, להפר. נגעל בבריתי, כלכלוני מחללים מגועלים ומגוקלים. הפרו את בריתי, ל' ירמיה ל"א, ל"ב. והכוונה שם שהלשינים שבו מצוי את ברית מילה, וכמסופר גם הוא בספרי המקבלים ומגלת אנטיוכס. מושל מוקדון, הוא אנטיוכס. ויהי איש, ב"ב כ"ח, כ'. כשך, כמו ישוך בנך יקושים (ירמיה ה', כ"ו) והוא ל' נושך לרשת הנ'. חבלו טמן לספון, טמן בסתר את רשתו ללכוד, על' מטון נטמן חבלו (איוב י"ח, י'). לספון, ל' סתר. לאפון, לכבות את עלמו. הר ציון, תהלים מ"ח, ג'. כלולי לחם העיר, הבית שם כל שכמיפי מלחמתו. וכמ"ש כלו לרום השיר' המעיר, פחת. ויסבו, יהושע ו', י"ח. לצו, ל' לגנות. לרפסה, לרמוס ירושלים. ונבקיענה, כנמרנה, כמו ישעיה ז', ו'. להלחם, דברים כ', י"ט. מונים, במרים. להעלילו, להתעולל עלילות לנגד הקב"ה. למולו, לנגד הקב"ה. התקינו, מסכו ומכירו ספרי מעשי הסם. הבה, שמות א', י'. למללה, לדבר בנגד השם ית' שהוא גדול עצה ופליליה. ופליליה הוא ל' משפט. השחיתו, תהלים י"ד. מומתם, מחשבתם ועצתם. לרכוב פילים, כל תקפו של אנטיוכס היו בפילים שהביא אתו. וזרמת יחזקאל כ"ג, כ'. ערוב וכו', כן אמרו החוזים אם ישלח השם ערוב וחיות או כוכבים ומלאכים לסלקם אתנו לא יוכל לנו. ולא יגרה לצערנו, לא יוכל להתגרות בנו ולא יוכל לעמד מולנו. כי לא, הושע י', י"ג. פועל אותות, הקב"ה. להמסות, לבסר את נבליהם

וְאוֹפָן· חַיָּתָם לְשׁוֹר וּלְכָפָן· וַיֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם אוֹפָן: קְשָׁרָם הִתִּיר לְפָרוֹם·
לְגָמְלָם הֶעָרִים עָרוֹם· כְּפוֹת שָׂרֵיהֶם בְּמִגְרוֹם· צְבָא הַמָּרוֹם בַּמָּרוֹם:
רְעָצָם בְּמַחְתָּבָם אִשּׁוֹ· וּפְקָדָם נַפְשׁוֹ בְּנַפְשׁוֹ· כָּל־אֶחָד לְהַאֲשִׁישׁוֹ· וַיַּכּוּ אִישׁ
אִישׁוֹ: שׁוֹדְדֵי עָם בְּקִרְבָּם· בִּבְלִי מַשְׁחִית קְרָבָם· חִצָּם שָׁם בְּקִרְבָּם·
חַרְבָּם תָּבוֹא בְלִבָּם: תְּלָשָׁם נְטָשָׁם כְּעוֹלֵלוֹת· נְטָפָם טְפָם כִּמְלִילוֹת·
צוֹפֶה צְפוּנוֹת וַעֲלִילוֹת· וְלֹא נִתְכְּנוּ עֲלִלוֹת: מוֹתַר נִסָּיו לְסַפֵּר· אַיֵּה שׁוֹקֵל
וְסוֹפֵר· חֲקוּקִים בִּמְגִלַּת סֵפֶר· הַצּוֹתָן אִמְרֵי שָׁפֶר: מוֹפְתֵי בַּת מְרָרִי· לְמַשֵּׁה
רְאוּבֵן הַבְּכוֹרִי· יְחוּסָהּ לְשַׁבֵּחַ כַּבְּאֵרִי· יְהוּדִית בַּת בְּאֵרִי: בְּרוּכָה בְּמַעֲנֶה רַךְ·
כְּיָעֵל בְּכָל־מַעֲרָךְ· בְּיָדָהּ צַוָּאר נִפְרָךְ· מַגִּישִׁים בְּאֹהֶל תְּבֹרָךְ: מְבִיאֵי חָתֵי
תְּמָהוֹ· חֲזוֹתָם יֶשַׁע כָּמֵהוּ· קְדוֹשֵׁנוּ אֵין כָּמוֹהוּ· עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא:

עזרת אבותינו וכו׳.

ומתכוונות, מל׳ ואם הכוה וכוה (שמות כ״א, כ״ה). כל אשר, בראשית י״א, ו׳. צאה, ל׳ ויצא, כלומר רוכבי הרכב עם רוכבי העגלות כולם כמו עמכי ישראל. מגנוע, שהיו אומרים שלא יוכל ליגע בהם לא מלאך ולא כוכב ושהם הוו לנוס. שרף ואופן, שמות מלאכים. חיתם, חייהם. לשור ולכפן, ל׳ איוב ה׳, כ״ב. וישב, משלי כ׳, כ״ו. לפרום, ל׳ קריעה כמו ובגדיו יהיו פרומים (ויקרא י״ג, מ״ה). לגמלם, לגמול להם. שריהם, שריהם של מעלה. במגרום, ל׳ המלה מל׳ וכסאו לארץ מגרתה (תהלים פ״ט, מ״ה) ופ״ה המדרש אין הקב״ה נפרע מאומה תחלה עד שיפרע משרה של מעלה (שמואל רבה פ׳ י״ח). צבא המרום, ישעיה כ״ד, כ״א. רעצם, מל׳ תרעץ אויב (שמות ט״ו, ו׳). במחתבם, כשבה. ופקדם, מה של שרים של מעלה אשר יכה כל שר את אישו של מטה, ואם לא יש״ב בן ישי נפשו תחת נפשו. להאשישו, לישלומו ויתשבו. ויכו, ע״א כ׳, כ׳. חרבם, תהלים ל״ז, ט״ו. ובמדרש, קצת גבורים חתים וכו׳ אמר ר׳ יונתן בר נחמן, אלו שלשים רבוא אלף גייסות שבאו עם קסלגם הרשע לעשות מלחמה, כשאמ׳ שבא פתח קסלגם ואמר לישראל שוטים שבעולם, יש לכם י״ב אים שעושין מלחמה עם חיל שאין לו שיעור שמא תאמרו אלהיכם מוליך עלינו כוכבים שמשלחתם כדרך שעשה עם סיסרא, או שמא תאמרו מבול יוליך עלינו כבר נשבע שאינו מביא מבול לעולם, ואם תאמרו גבריאל ישלוח כמו ויצרף אותנו כדרך שעשה לחיל סנחריב, הרי אנו מכין אותנו ואת מרכבותינו בדם חזיר ובשכבת זרע ואין מלאכים נוגעים בנו, ואם תאמרו נמרים ודובים מעלה בנו כדרך שעשה נבוכים, הרי אנו רוכבים על הפילים שאין מלחמתו של חיות נוגעות בהם. כיוון ששמעו ישראל נשאו עיניהם למעלה ואמרו רבש״ע גלוי וידוע לפניך שלא עמדנו אלא במקך הגדול שלא יאבדו בניהם והללו אומרים שכל מלחמה שתעשה נמתחבטה לנו, אם אין אתה עושה לנו נסים ומצילנו מידם עבדו יאמרו שה שאין לו עזר אחרת, וכתיב כך גדול העולם ואת מעלליה. אמר להם הקב״ה, בני חייכם שמחשבותי גדולי ממחשבותם ודבר שחשבו להכותכם בו אני מכה אותם. כיוון שבא לקח הקב״ה שרים של אומות העולם ומיילותיהם ובכה אותם ולעג אותם כשרל אל אם ואמר להם כל אחד ואחד מכם יהרוג את שלו, ואם יכום אחד מהם נפשכם תחת נפשו, כ״מ יפקוד ה׳ על צבא המרום במרום וכו׳. מיד ירדו לארץ וכל אחד שהיה מתן הן כוקצת לגוחק על ישראל היה המלאך בא ושמהרו לגן והורג אותו ללבנו של׳ קצת גבורים חתים ובין שגלף אים הורגו לגבות את ישראל היה המלאך מחויח חגיב לו ללבו של׳ חרבם תבוא בלבם, והיו בית השמונאי רואים את כל הנסים שהיה עושה להם הקב״ה ואמרו ה׳ ילחם לכם וכו׳. ועל מדרש זה דברי הפיוט בנויים. תלשם נטשם, שניהם ל׳ עקירה. נטשם, ליקט אחריהם, מענין איווי עוללת כל שאין לה כתף ולא נטף (פאה פ׳ ו׳). צופה צפונות בעלילות, הקב״ה הרואה את הנסתרות והנגלות. בעלילות מל׳ בעליל לארץ (תהלים י״ב, ז׳) בין שנראה בעליל (ראש השנה כ״ח, ע״ב). ולא נתכנו, ש״א ב׳, ג׳. איה שוקל, ל׳ ישעיה ל״ג, י״ח. הצותן, בראשית ט״ו, כ״א. והכוונה כאן על ספר דברי הימים של יוסף הכהן המקרא יוסיפוס המספר כל ענייני מלחמות המקבאים עם אנטיוכס. בת מררי, היא יהודית בת מררי אשר מעשה גם שלה יסופר במגלת יהודית. יהודית בת בארי, בראשית כ״ו, ל״ד. ברוכה יהודית. כיעל. אשת חבר הקיני (שופטים ה׳, כ״ד). בכל מעיך, בכל עניין. נפרך, נשבר, שהתכוה את ראשו. ישע כמהו, הישועה אשר היה ישראל בנסים ומתבים לב. עזרם, תהלים קט״ו.

ואומרים אותה גם בשבת ש״ה ברית מילה.

גאולה.

חתום בו יהודה הלוי.

יוֹם לְיַבָּשָׁה. נֶהֶפְכוּ מְצוּלִים. שִׁירָה חֲדָשָׁה. שִׁבְּחוּ גְאוּלִים: הִטְבַּעְתָּ בְתַרְמִית. רַגְלֵי עֲנָמִית. וּפַעֲמֵי שׁוּלַמִּית. יָפוּ בַּנְּעָלִים. שִׁירָה חֲדָשָׁה. שִׁבְּחוּ גְאוּלִים: וְכָל־רוֹאַי יְשׁוֹרְרוּן. בְּבֵית הוֹדִי יְשַׁדְּרוּן. אֵין כָּאֵל יְשֻׁרוּן. וְאוֹיְבֵינוּ פְלִילִים. שִׁירָה חֲדָשָׁה. שִׁבְּחוּ גְאוּלִים: דְּגָלַי כֵּן תָּרִים. עַל הַנִּשְׁאָרִים. וּתְלַקֵּט נְפוּרִים. כִּמְלַקֵּט שִׁבֳּלִים. שִׁירָה חֲדָשָׁה. שִׁבְּחוּ גְאוּלִים: הַבָּאִים עִמְּךָ. בִּבְרִית חוֹתָמְךָ. וּמִבֶּטֶן לִשְׁמְךָ. הֵמָּה נִמּוֹלִים. שִׁירָה חֲדָשָׁה. שִׁבְּחוּ גְאוּלִים: הַרְאֵה אוֹתוֹתָם. לְכָל־רוֹאַי אוֹתָם. וְעַל־כַּנְפֵי כְסוּתָם. יַעֲשׂוּ גְדִילִים. שִׁירָה חֲדָשָׁה. שִׁבְּחוּ גְאוּלִים: לְמִי זֹאת נִרְשֶׁמֶת. הַכֶּר־נָא דְּבַר אֱמֶת. לְמִי הַחוֹתֶמֶת. וּלְמִי הַפְּתִילִים. שִׁירָה חֲדָשָׁה. שִׁבְּחוּ גְאוּלִים: וְשׁוּב שֵׁנִית לְקַדְּשָׁהּ. וְאַל־תּוֹסִיף לְגָרְשָׁהּ. וְהַעֲלֵה אוֹר שִׁמְשָׁהּ. וְנָסוּ הַצְּלָלִים. שִׁירָה חֲדָשָׁה. שִׁבְּחוּ גְאוּלִים: יְדִידִים רוֹמְמוּךָ. בְּשִׁירָה קִדְּמוּךָ. מִי כָמֹכָה יְיָ בָּאֵלִם: שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְּחוּ גְאוּלִים:

בִּגְלַל אָבוֹת תּוֹשִׁיעַ בָּנִים, וְתָבִיא גְאֻלָּה
לִבְנֵי בְנֵיהֶם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

מאורה לפרשת יתרו.

מאורה.

לפ׳ יתרו ובכל פעם שקורים אנכי.

נשקל תנועה ויתד וב׳ תנועות ויתד ותנועה, וחתום בראשי החרוזים יהודה (הלוי).

אִמְרוֹת הָאֵל טְהוֹרוֹת, מִפְּנִינִים הֵם יְקָרוֹת, בַּלְּבָבוֹת הֵם צְרוּרוֹת בַּנְּפָשׁוֹת הֵם קְשׁוּרוֹת: יִיגְעוּ כָּל־הַדְּבָרִים, מִדְּלוֹק אַחַר שְׁבָחָיו. מַה לְּבַד

יום ליבשה וכו׳, כלומר היום שהעביר הקב״ה את ישראל בתוך הים ויבש את הים לחרבה ונהפכו ונתקנו כל מצולות הים כלומר היום שבחו ישראל הגאולים ושרו לו שירה חדשה. בתרמית, בשקר הים סבוב, ונקט ל׳ תרמית עפ״ה ובדות אמין נערמו מים ותרגם אונקלוס חכימו מיא (שמות ט״ו, ח׳) ובמדרש ילקוט שמות רמז רל״ח וברוח אפיך נערמו מים, כמה שאמרו המצרים בה מדה כנגד מדה להם, הם אמרו הבה נתחכמה לו, אף אתה כתת ערמומית במים והיו המים לחומים להם ככל מיני פורעניות. רגלי ענמית, כן בכ״י, ובס״א רגלי בת ענמית, וענמית הוא תואר למצרים עפ״ה בראשית י׳, י״ג. שולמית, היא ישראל עפ״ה שובי שובי השולמית (שיר ז׳, א׳). יפו בנעלים, הלמו שהלך יפה בים ביבשה, ונקט ל׳ שיר ז׳, ב׳ מה יפו פעמיך בנעלים. בבית הודי, בבית תפלתי. אין כאל ישרון, דברים ל״ג, כ״ו, ולג״ב ל״א. ותלקט, ישראל המפוזרים בין האומות תלקט אותם כמלקט שבלים השמורות אחת אחת. הראה אותותם, אות התפלין. גדילים, ציצית (דברים כ״ב, י״ב). למי זאת נרשמת, לפי שהיא ישראל שכתוב עליה מי זאת עולה מן המדבר (שיר ג׳, ו׳. ח׳, ה׳). החותמת, ברית מילה. הפתילים, ציצית, כן לשי כל אלה, ואם תראה לכל האומות. ואמו בל׳ בראשית ל״ח, כ״ה. לקדשה, מענין קידושין ונשואין. הצללים, לל הגלות (שיר ד׳, ו׳).

אמרות האל, זה הפיוט מיוסד כתורת שיר ושקול על תנועה ויתד ושתי תנועות ויתד ותנועה, וחתום בו מחברו הוא הפייטן המפורסם ר׳ יהודה בר שמואל הלוי הספרדי. אמרות האל, עפ״ה תהלים י״ב, ז׳. מפנינים הם יקרות, עפ״ה משלי ג׳, ט״ו. צרורות, קשורות ושמורות, מל׳ צרורות בשמלותם (שמות י״ב, ל״ד). בנפשות הם קשורות, הוא כפל ענין במלין שונות. ייגעו כל הדברים, כל מלי תהרים יגעו וייעפו מדלוק אחר שבח השם ית׳ כי לא יוכלו לגמור שבחיו. מדלוק, ל׳ רדיפה כמו כי דלקת אחרי

ימים ספורים, אחרי נצח נצחיו· כשחקים מעפרים, גבהו ממנו ארחיו: מה לדעות החסרות· ותבונות הקצרות, לאחוז דרכי גבורות, הגבורות הבצורות: הם לפניו כל־מדבר בו ואבד רעיונו· אך במפעליו יחבר קול וירחיב את־גרונו· ובדברי שיר יגבר פיו ויאריך את־לשונו: הלשונות מאמירות· מעריצות מעטירות· הנשמות מאדירות· בין להבין ולהודות: ובמה אכף אקדם, ואדבר ליי· בית אלהים שם אדדם, בעגלים קרבני· משאול יאמר ואפדם· אהיה כאב לבני: הן ארצות כל לזרות· מבלי הקריב טהורות· תבנה ראשית עירות· תחפוץ שי בעורות: דללו חכמו ותרבו· מלבב כלכל ודרדע· כל אשר ימו וחשבו, לא כמו חשב וידע· מעשיו עצמו ורבו, מחקור חכמה ומדע: נפלאותיו לא ספורות, יום ליום רבות ופרות· ותנו תמיד זמירות לו ולא ידעו ספורות: הא לך עדים ברורים, מלאו כל הר וגבע· כי בכל צורות יצורים, ישאל חותם וטבע· והרי כל־המאורים, והרי שבע לשבע: כאשר שבע מאורות· כן לשבע המנורות· שם לעינים מאירות· לחוות את־המאורות:

אור הרש וכו'.

(בראשית ל"א, ל"ו). ימים ספורים, כי אדם אשר ימיו ספורים הם ומעטים איך יעיז פניו להבין את השם ית' אשר הוא קיים לעד ולנצח נצחים. מעפרים, מן האדמה, ר"ל כגבוה השמים מן הארץ כן גבהו דרכי השם מן האדם אשר הוא חסר דעה וקצר בינה. ארחיו, דרכיו. הם לפניו וכו', ישתוק לדבר בגבורות ונפלאות סגולת כי אם יעסק כן רק יאבד את מחשבותיו, אך לדבר ממעשי השם ובגבורותיו זה מותר לבן אדם ועל זה יוכל להגביר שבחות ושירים ולהרחיב בהם לשונו. מאמירות, מגדילות, מל' את ה' האמרת (דברים כ"ו, י"ז). מעריצות, מרוממות, מל' ואת אלהי ישראל יעריצו (ישעיה כ"ט, כ"ג). מעטירות, מל' עטרה וכתר. בין להבין, להתין בינה. ובמה אכף וכו', עפ"ה מיכה ו', ו'. בית אלהים שם אדדם בעגלים קרבני, כלו' ופירוש בזמן שעוד בית אלהים בה"מ היה קיים הייתי מביא גם את העגלים לקרבנות, והקב"ה היה מכפר ופודה עונותי, אבל עתה אין לי במה לקדם את השם ית'. ואמר הפייטן כל' תהלים מ"ב, ה' אדדם עד בית אלהים וכו' מבגים את קב"ה, פ"כ מדדין עגלים, ואמר שניהם יחד בתחוו. ובדוג דפוסים בית אלהים אדדם ונשתבש הנוסח. יאמר ואפדם, ואפדם משאול כן יאמר השם, ומל' הושע י"ג, י"ד. לזרות, ורחת כן כל הארצות שלהקריב בם קרבנות. ראשית עירות, ירושלים. שי בעורות, תרגם נה והקרבנות שיוקרבו בה כאשר נה"כ. דללו, ל' ישעיה י"ט, ו'. ור"ל כל מה שיתחכמו החכמים הוא כאין לפני השם. כלכל ודרדע, שמות ל' חכמים המפורסמים בימי שלמה המלך (מ"א ה' י"א), וחז"ל פירשו בלבל על יוסף ודרדע על דור המדבר (במדבר רבה פ' י"ט). לא כמו חשב וידע, כל מה שחשבו וידעו הם השם ית' לא חשב וידע כן. לא ספורות, אין מספר לנפלאותיו. זמירות לו, להקב"ה. ולא ידעו ספורות, עפ"ה תהלים ע"א, ט"ו. ופירוש תמיד יתנו זמירות להקב"ה, אף כי כל הזמירות לא יוכלו לספר כל נפלאותיו. וטבע, גם הוא ל' חותם כל' חז"ל, במו אדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד כולן דומין זה לזה ומה"ה הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחברו (סנהדרין ל"ז). והרי שבע לשבע, ונכל ויו של אבא בוכבי לכת כנגד ואמר ויו של שבעה הכוכבים שמנהלו מתחלה לארת לפנים מן הפתוד (פר"א פ' ד'). או שמונה של אור של ו' ימי בראשית שגנו לעתיד לבוא. כאשר שבע מאורות כן לשבע וכו', ר"ל חוץ של שבע המאורות ואור של שבע נרות המנורה הקב"ה גם אותם ושמרם שיאירו לעתיד לבוא לגלי המאורים כראותם.

פ"ם א"ב.

אל מתנשא לכל לראש· בחר באם דלת ראש· כבכורה בתאנה בראש: ביתה ואותה דרוש· מכל לאם לפרוש· לנשאה על כל ראש: גועלה תשית למנוד ראש· והיא תרים ראש· בכסא כבוד מראש: כבודי ומרים ראשי· עתה יעבור בראשי· וידרשי ויבקשי· קדוש:

דבר בזה ספר· וקים באמרי שפר· למשולי עפר ואפר· הויותם נותנים כפר· בלי רפי וחפר· בעד עונם לכפר: וצדקתם תכתוב בספר· בזכרון הספר· למנותם עם נם אנכי עפר ואפר: זה אלי נם לאבי חוזה· והראהו כמין מטבע אש במחזה· וגם הכל יתנו כזה: חסדם יושת בזה· ואחד מהם אל יתבזה· וצוררם ירזה: טובות יושבו על זה· ושכינה יזכו לחזה· וגוי לגוים רבים יזה: יחיד שוכן רומה· התנה בתורה תמימה· ליונה שהיא תמה· כל העבר בימה· ישקלו שקל בלי מהומה· מחצית השקל תרומה: לטובתם בלי לעלמה· ותהיה לה כחומה· תלה ארץ על בלימה: מבן עשרים שנה· יתנדבו בחנינה· פני שוכן מעונה: נשיאים ודכים במשענה· כלם ישוו בנתינה· בלי עוד להתמתנה: סלה יסכית תחנה· בבליעת ובבליעונה· ויתקימו ברננה: על נפשותיהם יכפרו· וחטאתיהם יופרו· ובחלק טוב יספרו: פארם הכל יספרו· ושבח יתנו ויגמרו· והודיה לצור ישוררו: צריהם ימעטו ויחסרו· ועל צואריהם יגברו·

אל מתנשא לכל לראש, עפ"ה דה"א כ"ט, י"א. באום דלת ראש, כנ"י אחר בבלת ראש, ושמן אתה, ופירושו באומה ישראל שהיא דלת עמפר. דלת, מל' דלות, וראש ל' כי תשא את ראש, וכן זהו גם הפייטן בשחרית י"כ בפיוט אמרו לאלהים בחרוז י"ט, וע"כ יש לתרגמו „דער חייבע' און נאהב' מראש עשיון ייך ערוואהלטע". כבכורה בתאנה בראש, ע"פ הכתוב הושע ט', ח'. ביתה, פניטה, לפריש, להבדיל וע"ה והבדיל אתכם מן העמים להיות לי (ויקרא כ', כ"ו). גועלה, המאסים את ישראל. למנוד ראש, לשחוק ולגניבה, כמו תהלים מ"ד, ט"ו. והיא, כנסת ישראל. בכסא כבוד, כנה"ט וע"ה ירמיה פ"ז, י"ב. כבודי ומרים ראשי, תהלים ג', ד'. יעבור בראשי, לנאלת.

בזה ספר, בספר התורה. וי"ע בזה ספר, בספר ואלה שמות, וקים באמרי שפר, במגלת אסתר. למשולי עפר ואפר, לישראל עפ"ה בראשית י"ח, י"ד. כמותר ב"ג, י'. בלי רפי וחפר, בלאי גנאי וחרפה. רפי כמו כבן אשר תתן רפי (תהלים נ', כ'), ואמר מל' ופגיסם אל יומרו (ל"ד, ו'). תכתוב בספר, בספר הזכרון. עם נם, עם אשר אמר אנכי עפר ואפר (בראשית י"ח, כ"ז). נם לאבי חוזה, אמר למשה תנו אחים. אב לנביאים וחוזים. והראהו כמין מטבע אש, עפ"ם מנחומא פ' כי תשא, זה יתנו, אמר ר' מאיר כמין מטבע של אש הוציא הקב"ה מתחת כסא הכבוד והראהו למשה ואמר לו זה יתנו, כזה יתנו עכ"ל, ואלה גם נקראות פ' האדם בפיסקא אמי כל תוזה אל נו. ירזה, יהיה כחוש. לחזה, לראות. וגוי לגוים רבים יזה, גוי ישראל יזה לגוים רבים, והוא עפ"ה ישעיה נ"ב ט"ו. התנה, עשה תנאי. ליונה, ישראל עפ"ה שה"ש ו', ט'. כל העובר בימה, בירושלמי שקלים פ' א' הלכה ו', כל העובר על הפקודים, ר' יהודה ור' נחמיה, חד אמר כל העובר על פקודה יתן, וחד אמר כל העובר על ימה יתן. בלי מהומה, בלי ערבוב ומבוכה. בלי לעלמה, שלא תהי נעלמה טובם מותם. תולה ארץ, איוב כ"ו, ז'. שוכן מעונה, שוכן שמים. אחד מן עמות של שמים הוא מעון (חגיגה י"ב, ב'). נשיאים, עשירים. ודכים במשענה, עניים הנשענים על אחרים. בלי עוד להתמתנה, בלי להמתין עוד. סלה, תמיד ובמבואר לעשלב דף 81. יסכית, ישמע. יספרו, כן כנ"י ונכון, ר"ל יהיו ספורים ונמנים ומיוחדים להיות להם חלק טוב. פארם הכל יספרו, פירושו, הכל יספרו איך אלה והבטיח הקדוש ברוך הוא את ישראל שאל להם מן נחל כתר מוטע של משכת השקל. יתנו, יתנו, כמו יתנו צדקות ה' (שופטים ה', י"א). ויגמרו,

ובשבע שמחות יחברו: קהלם להתחזק בתעודה. בלי עוד למעדה.
בהקריבם זה לעבודה: רם עמם הועדה. באהבה ובחמדה. בישיבה
ובעמידה: שמם בחיים התמידה. בכל כלול חמדה. לזר בלי לעבדה:
תמיד תהיה לזכרון. לחבצלת השרון. בכפור ותרון. לפני מרום קדוש:

הכל יודוך וכו'.

אופן. כבודו יתרומם ויתנשא. בגוי אשר לפניו מתמידים והוא להם מחסה.
ועל פשעיהם אהבה מכסה. והכל ירוממוהו כסובבים כסא: והחיות.

זולת. ע"ס א"ב.

אתה אהבת עמך. בעבורם ירדת ממרומך. גזרת להם ימך. דבקתם
באהב לשמך. הם נחלתך ועמך. ומתמידים לרוממך. זכור ברית נאמך.
חמול וקרב להם יומך: טוב נמת לאדירים. ישקלו כסף כפרים. כפר
עון מכפרים. לעד יהיו משמרים: מנין מעות עשרים. נתינת עניים
ועשירים. סמיכת כל הנספרים. עולצים בכל עברים: פקדיהם ושמותם.
צבאם ורבבותם. קומם במתנותם. רם השוכן אתם. שבטי שאריתם.
תהי תקוה לאחריתם. תתן לברכתם. כקריעת ים סוף ובמכת בכורים
שונאיהם להכותם: עזרת.

קרובות. הש"ץ יתחיל התפלה עד מלך עוזר ומושיע ומגן, ואח"כ מתחיל כאן.

[illegible] מסוד חכמים ונבונים. ומלמד דעת מבינים. אפתחה פי
ע"ס א"ב. בשיר ורננים. להודות ולהלל פני שוכן מעונים:

[illegible] אז מאז זמות בכל פעל. במספר במשקל כל לך להעל. גדת דבן
למשוי ממי שעל. דעת מפקד יפי פעמי געל: העל המורו כבוד הת

יחברו, לשון מכלול ותחום [illegible] (יחזקאל כ"ג י"ג) [illegible] במכלולים ת"י [illegible] (שם כ"ז, כ"ד). בתעודה, בתורה שנקראת תעודה (ישעיה ח', כ"ו). למעדה, להבדל ולנוע ולמוט, שלא מעדו קרסלי (תהלים י"ח, ל"ז). בהקריבם זה, מחצית השקל. רם, קריאה למקום ברוך הוא. בישיבה ובעמידה, ר"ל בכל אופני ענייניהם. כלול, ל' כלל. לחבצלת השרון, ישראל שה"ש ב', א'. בכפור ותרון, [illegible].

ירדת, ירדת. דבקתם באוהב לשמך, כמ' הדבקתי אלי את כל בית ישראל (ירמיה י"ג, י"א). הם נחלתך ועמך, דברים ט' כ"ט. וקרב להם יומך, יום הגאולה. טוב נמת לאדירים, אתה [illegible] [illegible] אתה דברת לישראל שנקראו אדירים. מעות עשרים, עשרים גרה [illegible] (שמות ל', י"ג) [illegible] [illegible]. סמיכת, [illegible] מחצית השקל [illegible] לישראל. תקוה לאחריתם, ע"פ ירמיה כ"ט, י"א.

מסוד חכמים, זה [illegible] [illegible] [illegible] שמוסיף הקרובות, [illegible] [illegible] מסוד [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ע"פ [illegible] [illegible] החכמים ז"ל.

אז מאז, [illegible] [illegible] את העולם. זמות, חשבת. להעל, להעלות. גדת, [illegible]. למשוי ממי שעל, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] המים. [illegible] [illegible] [illegible] מדד בשעלו מים (ישעיה מ' י"ב). דעת, [illegible] יפי פעמי נעל, ישראל שה"ש ז', ב'. כבוד רע, כבוד השם ית' [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

בְּבַעַל. וְזֶה לְלֹא זֶה פָּצְחוּ בְּמַעַל. זְנָחוּ בַּחֲרוֹן אַף לְגַנֵּף וְגַעַל. חָל בַּעֲדָם חָבֵר וְהַצֳּרִי תַּעַל: טֹרַח מַשָּׂאָם הֻגַּד לוֹ שְׂאֵת. יְשָׁרִים לְהָלִיץ תְּלוּי רֹאשׁ לְשָׂאֵת. יי׳ כָּפְרָם פֶּץ תֵּת לְאִמִּים מַשְׂאֵת. לְנַטְּלָם לְנַשְּׂאָם בְּכִי תִשָּׂא אֶת:

רֹאשִׁי עַל כָּל־רֹאשׁ נִשֵּׂאתָ. גֵּוִי עַל גַּפֵּי מְרוֹמֵי קֶרֶת הִתְנַשֵּׂאתָ. יי׳ אַהֲבָה עַל כָּל־פֶּשַׁע כִּסִּיתָ. בְּנִין צֵל יְמִינְךָ לְגוֹנְנֵי הִתְנַשֵּׂאתָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מָגֵן אַבְרָהָם:

אתה גבור וכו׳ עד להחיות מתים.

מַעְתִּיק פְּלוּסִים צָר וּבוֹרֵא רוּחַ. מְמַדֵּד וּמְשַׁקֵּל גָּל עִם רוּחַ. גָּנַף לְכָל יָזִיק לְנִדְכְּאֵי רוּחַ. נוֹבַבְתָּם תֵּת פִּדְיוֹן לְכָל־רוּחַ: שׂוֹרִיג וַד שֵׂעִיר טֶרֶם עָמַד. סְקַרְתָּ כִּי לְמוֹקֵשׁ וּלְצָנִין יַעֲמֹד. עֲצַת זֶה לָזֶה שָׁמַע בְּמַעֲמָד. עָתוֹד שְׁקָלִים מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ לְלַמֵּד: פָּרָשָׁה זֹאת לְהַגּוֹת בְּקֵץ זֶה. פְּלֶסְיָה לְהַקְדִּים לְשַׁלֵּם צָר וּבוֹזֶה. יי׳ צוּרַת מַטְבֵּעַ כְּחָזוּ אֲבִי חוֹזֶה. צִוָּה צוּר לְצִיר כֵּן תֵּת מִמַּן זֶה:

שְׁמוֹ מְשַׁתֵּף בְּעַם לוֹ עֲמוּסִים. וְעָלָיו כָּל־הַיּוֹם הֵם מוּמָתִים. יי׳ יָעִיר

(שה״ש ב׳, ט״ז). בבעל, כבעל. וזה ללא זה פצחו, שאמרו זה אלהיך (נחמיה ט׳, י״ח) לעגל שהיה לא זה ר״ל לא דבר. זנחו, כעזבו. בחרון אף של הקב״ה. וגעל, כמיאן, מל׳ ולא געלתים (ויקרא כ״ו, מ״ד). חל, התפלל, מל׳ ויחל משה. חבר, אחד מחשובותיו של משה רבנו, ע״פ מגלה דף י״ב. והצרי תעל, אותם ל׳ רפואה, כמו עלי גלעד וקחי צרי, הרבית רפואות תעלה אין לך (ירמיה מ״ו, י״א), והטעם, משה רבנו בתפלתו הביא צרי ורפואה למחלתם. שאת, שיסבול את טרחם ועונם. ישראל להליץ תלוי ראש לשאת, פירוש, יהיה להם למליץ יושר כדי שישלח להם הקב״ה את עונם ועונשם אשר הוא תלוי ראש, כי עונם ע״ז שעשו שהוא התלייה כמו כעון פעור והוקע אותם (סוף פ׳ בלק). ושלא נשאם מעבין כופא עון. פץ, אמר הקב״ה. בכי תשא את, פרשת שקלים בשמות ל׳ י״ב.

גוי על גפי מרומי קרת התנשאת, כן הוא בב״י ומיקר עפ״ה משלי ט׳, ג׳. אהבה על כל פשע כסית, עפ״ה משלי י׳, י״ב. בנין, בשביל ובעבור בל׳ חז״ל, והכוונה בעבור האבות היושבים בצל ימיך התנשאת לגונן בעדי ולהצילני מן הרעה.

מעתיק פלוסים, מעתיק הרים, ויקראו פלוסים ע״ש ושקל בפלס הרים (ישעיה מ׳ י״ב) שהם שקולים ומאזנים. צר, יוצר. גל, מים. נובבתם, דברת להם, מל׳ ניב שפתים (ישעיה נ״ז, י״ט). לכל רוח, לכל נפש. שריג וד שעיר, זה המן שהוא משתלשל בנו של עשו היושב בהר שעיר. סקרת, ראית, כמו מלך מסקרין בסקירה אחת (ר״ה השנה דף י״ח) וכן עין שזפתו תרגומו עינא סקרתיה (איוב כ׳, ט׳). ולצנין, לקוץ מכאיב. עצת, יעצת. זה לזה שמע במעמד, ר״ל צוית מצות השקלים מעמד כל קהל ישראל. וסמ״ת עצת בבן לוזה שמע במעמד. עתוד, ל׳ הכנה. בקץ, בזמן. פלסיה, שקלי ישראל. לשלם צר ובוזה, לשקלי כסף המן הרשע, ועפ״י מגלה י״ג, ע״ב גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו. לציר, לשליח, הוא משה.

שמו משתף. גם בקרובות ר׳ של מכות כפיוט אהרן בנקיון אמר הקליר „שמו משתף בשמנו", וכן אמר הפייטן בסליחה המתחלת אל נאמן שאומרים בני אשכנז בער״ה „תגדיל שמך המשתף בשמנו", גם בנעילה יום כפור יחד הפייטן „יה שמך בנו ישתף", והוא ע״פ המדרש במדבר רבה פ׳ כ׳ בין שראה בלעם שאין מזכירים ישראל השמות הקלות אמר מי יוכל לקלל את אלה שמזכירים שלמיו ושמו מצורף בהן של ה׳ אלהיו כמו שנ״ל, ובמדרש תנחומא פ׳ קדושים, ישראל נקראו בשמו של הקב״ה כל זמן שהיה בעולם המקום ברוך הוא בשם קרא את ישראל וכו׳, ובמדבר רבה פ׳ ה׳ למען שמי אאריך אפי אלו ישראל שנקראו ישראל. שאמר הקדוש ברוך הוא שמו עליהם ... ויחד שמו בשמם, ישראל עכ״ל, וראה גם פירוש רש״י במדבר ב״ג, ה׳. עמוסים, נשואים, מחוברים ומדובקים, מענין איש בעמיתו (ויקרא י״ט, י״א). הם מומתים, עפ״ה

ויחשוף זרוע ויד ממותים· בזיל נטפי לקש להחיות מתים: ברוך אתה יי מחיה המתים:

קצובה היא זאת לשועים וקלים· קצינים ורשים יחד בה שקולים· קצין לבל יעז מול מקהלים· קרא לומר הוני תרעני מעקולים: רב עם אשר לא יספר· רב עם צעיר מעשרים להספר· ראוים לענש וזהר בסדר להתפר· רשע וכל פשע לכפר ולהפר: שעורים כזה שעור במספר להגבר· שתילמו לנשיאת ראש אותם לדבר: ה׳שקלי כסף כפורים כפרם להדבר· שמורים לזכרון תת כל העבר:

תמדו מאז כל עדת קדושים· תרום בשלשה פרקים תרומת קדשים·
ה׳תכונה לבדק הבית וכל אשים· תת כיד הכהנים כסף הקדשים:

תתן באון פיד טיט רפשנו· תביט דרכינו ועוד בל תכפישנו·
ה׳תקרא דרור כמאז בו להחפישנו· תת המון לאפים תחת נפשנו:

תזכור להעלות נשואי רחם מדכים· תמוכים נזורים בהוד טוב ערכים:
ה׳תקף עז אדירך על ים· תזכור לעם מספרם כחול הים:

ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:
ואתה קדוש יושב תהלות ישראל אל נא:

מי יוכל לשער כל הפקודים· אשר בחבל ובחלש לא נפקדים· ברית כרותה למו מאז בפקודים· לבל יחסר המזג מחמש פקודים· ואם בחרן ובנם ישרדו מפקדים· לא ימעטו מששים רבוא מנקדים· ואם לנגף

תהלים פ״ד, כ״ג. ויד ממתים, עפ״י שם י״ז, י״ד. בזיל, כטיפות, על׳ כמו כד כחלים. לקש, ל׳ מלקוש.

לשועים וקלים, לעשירים ועניים. לשועים ל׳ לא נכר שוע לפני דל (איוב ל״ד, י״ט). הוני תרעני, כלל עפ״י איוב ל״ג, כ״ד. מעקולים, ממכשול. אשר לא יספר, הושע ב׳, א׳. וזהר, ל׳ זוהר, פוז וזריז, כלשון לצבור אזהרה. להתפר, להתחבר. כסדר המונחים טהלית השקל, שענין ויתפשו בלם תחתם (ברכות נ׳, ו׳). במספק להגבר, הוכחה לכם שעתה ויגדלו הנם כניהם יותנחו עוד שמם להבא ראשם בנתינת השקל. להדבר, להכניע להם כפרה.

תמדו, מלשון תמיד. תרום בשלשה פרקים, שבזמן כפיוט להפסקה שניה.

באון, כגאון. פיד. ל׳ אבד כמו איוב ל׳, כ״ד. תכפישנו, על׳ הכפישני באפר (איכה ג׳, ט״ז). תת המון לאיתים, עפ״י ישעיה מ״ג ד׳.

נשואי רחם, כרלל עפ״ה ישעיה מ״ו, ג׳. נזורים, ל׳ נזר וכתר. תקף עז, ר״ל שירה מסולה. אדירך, אבותך, על׳ גלודי נבם.

ימלוך ה׳, תהלים קמ״ו, י׳. ואתה קדוש, שם כ״ב, ד׳.

בחבל, בנזק. ובחלש, בגורל על׳ חולש על גוים (ישעיה י״ד, י״ב). ובילקוט שמות רמז רמ״ה אמרו שמות נקראו בגורל, פלא פך גורל וכו׳. בפקודים, נאורה. לבל יחסר המזג, ל׳ שיר ז׳, ג׳. ומה כתובם, אל יתחסר ישראל שעומדים אמנו במדבר. מחמש פקודים, ספר רביעי של תורה נקרא כך על שם תחלתו שענין המפקודים ביחוס. ואם בחרן ובנם, ע״פ מכאוב ישעיה ל׳, י״ג. מנקדים, מלשון נקודים, ר״ל נקודת המנין של ששים רבוא לא תמעט אלא תמיד כמספר מכוון בשלמות.

וְאַף בְּאַף מְפֻקָּדִים· כֶּסֶף תֵּת כֹּפֶר הֵם מְפֻקָּדִים· וּבְכָל־עֶרֶב נִשְׁמָתָם בְּיָדְךָ מַפְקִידִים· וּבְכָל־רִגְעֵי בֹקֶר נִבְחָנִים וְנִפְקָדִים· וְלִי מַה יָּקְרוּ עָלַי הַפְּקוּדִים· אֵלֶּה הַפְּקֻדִים וְהַמִּתְפַּקְּדִים: שָׁמוֹר פִּקּוּדִים· וְנִפְקָדִים וְשׁוֹקְדִים· הֱיוֹת מְשֻׁקָּדִים· וּלְךָ קוֹדִים·

חַי וְקַיָּם נוֹרָא וּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ:

רמזי חתומו אלעזר בירבי קליר.

אֹמֶן בְּשָׁמְעוֹ כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ· חָל וַיֵּחַת אֵיךְ אוֹתָם דְּרוֹשׁ: לְעָם אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר· אֵיכָכָה אֲסַפְּרֵם וְלֹא נִתְּנוּ לְהִסָּפֵר: עִקָּרָם כְּנֶאֱמַר לוֹ הַבֶּט וּסְפֹר· שָׁב וַיּוֹשַׁב אִם תּוּכַל לִסְפֹּר: זַרְעָם כְּחוֹל יַמִּים וְכוֹכְבֵי סְפוּרִים· וַאֲנִי אֵיךְ אֲסַפְּרֵם וְלָעַד פָּרִים: רָם הוֹרָה לוֹ אוֹת מִסְפָּרָם· אֵיךְ לִמְנוֹתָם וְלַעֲמוֹד עַל סִפְרָם: בִּפְקוֹד רָאשֵׁי שְׁמוֹתָם לְחֶשְׁבּוֹן תַּעֲלֶה· וּמִדַּת מִנְיָנָם בְּיָדְךָ אָז תַּעֲלֶה: יְקַר שְׁלִישִׁי בְּתוֹכָם לֹא הָפְקַד· כִּי לְנִין מֶלֶךְ לְבַדּוֹ נִפְקַד: רָשׁוּם מִבֶּטֶן לְהִפָּקֵד בְּמִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ· וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו נִמְנִים מִקֹּדֶשׁ: בְּשָׁמְעוֹ אֹמֶר וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר· פֶּן בַּמֶּה יִתְרַצֶּה אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר: צִיר מַה יִתֵּן פִּדְיוֹן נַפְשׁוֹ· וַיִּמְצָא חֲנִינָה פְּנֵי שָׁם נַפְשׁוֹ: קָדוֹשׁ כְּחֵפֶץ לְהַצְדִּיק עַם זֶה· כְּמִין מַטְבֵּעַ אֵשׁ הֶרְאָהוּ בְּמַחֲזֶה: לְמוֹרוֹ זֶה יִתְּנוּ וְלֹא יְהַמְּתְנוּ· וּלְכֹל יִתְּנוּ אֵת אֲשֶׁר נִתְּנוּ: יָהּ לֹא מְצָאנוּךָ שַׂגִּיא כֹחַ· כַּאֲשֶׁר נִקִּיתָ חֵטְא גִּבּוֹרֵי כֹחַ: רַחוּם כְּרַחֲמֶיךָ נְשׂוּאֶיךָ בְּכֶסֶף כִּפּוּרִים· כֵּן שְׂעֵה שִׂפְתֵינוּ בְּשִׁלּוּם פָּרִים:

ובכל רגעי וכו' עפ"ה איוב ז', י"ח. שמור, אתה הקב"ה תשמור נו. ושוקדים, המשתדלים לעשות רצונך. היות משקדים, אבל אתה תשקוד עליהם ותגלם. קודים, משתחוים.

אומן בשמעו, שהוא בילקוט ר"פ כי תשא, אמר הקב"ה למשה, לך מנה את ישראל, אמר משה לפני הקב"ה, כתיב והיה זרעך כעפר הארץ וכתיב והיה מספר בני ישראל כחול הים ואתה אומר לך מנה את ישראל, איני יכול לעמוד על מנינם, אמר לו הקב"ה לא כשם שאתה סבור אלא אם בקשת לעמוד על מנינם של ישראל טול ראשי אותיות של שבטים ואתה עומד על מנינם, ר"ש מראובן מאתים אלף, ש"ן משמעון שלש מאות אלף, יו"ד מיהודה יו"ד מיששכר יו"ד מיוסף [illegible] אלף, ז"ן של זבולן שבעת אלפים, דל"ת של דן ארבעת אלפים, גימ"ל של גד שלשת אלפים, [illegible] של בנימין [illegible] אלפים [illegible] של אשר אלף אחד, הרי ת"ק אלף וכ"ז אלף, ואותן שלשת אלפים שבמדבר [illegible] על השקל שכ"ל ועל פודם זה יסוד הפיוט. אומן, משה רבנו, עפ"כ במדבר י"ם, י"ב. חל, [illegible] עקרם, אברם, זה אברהם אבינו. הבט, בראשית ט"ו, ה'. שב ויושב, אמר הקב"ה והשיב לו [illegible] פרים, ל' פרה ורבה. רם, הקב"ה. הורה, הגיד. בפקוד, ל' דרישה וחקירה. יקר שלישי, השבט השלישי, הוא שבט לוי. לניין, לכם, ועגיאת. רשום מבטן להפקד, ע"פ התורה פ' במדבר רבה פ' ג', פקוד את בני לוי מבן חדש, למוד הוא השבט הזה להיות הקב"ה מונה אותו מבטן אמו, והלא גם [illegible] כבר נמנו, למוד הוא השבט הזה להיות הקב"ה עושה אותו עד שהן במעי אמן. ציר, [illegible] במדבר ג', ט"ו. פן, שלא יסיר ויתעו. אשכול הכפר, כנוי להקב"ה ע"פ שה"ש א', י"ד [illegible] אשכול שכל שבפר לי. כמין מטבע אש, כמבואר למעלה דף 647. ולא יהמתנו, לא יאחרו. [illegible] ישמחו לכל העולם. לא מצאנוך שגיא כח, לא מצאנון שמשבחה עליו שב בזמן [illegible] לכפרת העולמים. גבורי כח, כנוי לישראל המתגלים [illegible] שפתינו, במעשה ונתפרש אז חשבת שבשבה [illegible] כעשה את פרים של הקרבנות.

יא אל נא. לעולם תערץ. ולעולם תקדש. ולעולמי עולמים. תמלוך והתנשא. האל מלך. נורא מרום וקדוש. כי אתה הוא מלך מלכי המלכים. מלכותו נצח. נוראותיו שיחו. ספרו עזו. פארוהו צבאיו. קדשוהו רוממוהו. רן שיר ושבח. תוקף תהלות תפארתו:

יו״ק עד אשא ראש. כמו מראש. להקדיש לקדוש:

יו״ק עד במאזני צדק. יבריעני לצדק. נורא וקדוש:

אלה אזכרה את אשר נעשה. בהיותי בטח ושקט בנכון ונשא. געלתי בעבר ושקלי איך אשא: די שקלי עד לא שקלתי. הנם למם שוד היום שקלתי. ובחטא עול שקל לרשע נשקלתי: ודי ללא תתי לשכני בגילה. חבתי לתשלום דרכמון לעולי גולה. טבעו גם הם והערמתי מעלה: ישר שלש קפות משלשות סאים. כנוסות למקח שי מריאים ושיים. לקחו ואין עוד בצעי נשאים: מדת שופרות תקלין חדתין ועתיקין. נדבות אשר בם היו מעתקין. סרו כמה מני והדברים עתיקין: עצם המן חונג ושוטף כנהר. פזר ונותרתי כתרן בראש ההר. צדק מלוני שער כתל הר: קן צפור קרא למרום הרים. ראש נשואיך כמאז בו להרים. שבעה ושמנה עליהם לראש תרים:

אל נא לעולם תערץ וכו', זה הוא כעין קדושת כתר יתנו ונקדישך וגו', כי מנהג שאומרים בקדושה ולא נהגו עוד לומר הקדושה לכן אומרים כאן אל נא לעולם וגו' כמקומה, וע״כ יש לעמוד כשאומר כאן אל נא. פארוהו כנ״ל הפ״א נקודה בל׳ פתח.

עד אשא, הוא דבוק עם סוף פיוט הקדוש, ר״ל עשה תפלתנו בשלום פרים עד שנגאלנו ונשא לראש את ראשנו כמו מקדם ונוכל להקדישך ע״י הקרבנות, ועד כי תבריענו לזכות במאזני צדק, ועל זה יש להתבונן בלבבי תמיד.

בנכון ונשא, כה״ם עפ״ה ישעיה ב׳, ב׳. געלתי בעבר, ר״ל כשהייתי בגלות בכל עברי הארץ, ויש מפרשים, כשהייתי בעברות שעברתי. די שקלי, שיעור שקלי בעבור שלא שקלתי אותם כראוי בארצי בעבור שאם צריך אני היום למחוק שקלים למם. עול שקל, שעשיתי עול במדה ובמשקל. וזה, שנשקלתי השקל. לשכני בגילה, כאשר שבתי וישבתי בשמחה. לעולי גולה, ראה עזרא ב׳, פ״ת. וס״פ. טבעו גם הם, גם הדרכמונים כלו ותמו, שגלתה נית שני. והערמתי כן נקד המגיה בכ״י ובנ״צ. ופירוש, כשלמתי ערום ועריה ומגולה. ישר שלש קפות, שקלים פרק ג׳ משנה ב׳. ויוצא דף פ״ב. ומגלה דף כ״ט ע״ב. ורצה לקבץ בפיוט הפסוקים לעבודה. למקח שי מריאים ושיים, לקחת ולקנות מהם קרבנות פרים וכבשים. בצעי, אינם מכפרים עוד על עון כלל ישראל. מדת שופרות וכו׳, שקלים פרק ו׳ משנה ה׳ ויוצא ב״ס ע״ב. מעתקין, מל׳ הון עתק (משלי ח׳, י״ח). סרו כמה מני, כמה שנים עבר מאז שמני ונטלו השופרות ונדבתם. והדברים עתיקין, פירוש, דבר ידוע הוא זה שאין לי עוד דברים כלל ואפו הפייטן בל׳ דה״א ד׳, כ״ב. עצם המן חונג, לשון א השתיק׳ רש״י בפירושו לתהלים פ״ב ח׳. פזר בכ״י הוגה פזורני. כתרן, כמו (ישעיה ל׳ י״ז). צדק מלוני, כה״ע. שער, הר, אמר ומשורר (ירמיה כ׳, ל׳). קן צפור קרא, קרא את ישראל שמשמל לצפור נודד לנוד לקנו. למרום הרים, לכה״ב. שבעה ושמנה ומ׳ רומז על מיכה ה׳, ד׳ והקמנו עליו שבעה רועים ושמנה נסיכי אדם. ונמנו במוכה ל״ג, ב׳, ואלה הן שבעה רועים, דוד באמצע, אדם שת מתושלח מימינו, אברהם יעקב ומשה משמאלו, ושמנה נסיכי אדם הן ישי ושאול ושמואל עמוס צפניה חזקיה אליהו ומשיח. ואין גם כתרגום שני על אסתר א׳, ב׳ שנביא עוד ז׳ חסידי עולם הו׳ אותם השלם.

סלוק.

י' ובכן לך תעלה קדשה כי אתה קדוש ישראל ומושיע:

אז ראית וספרת והכנת וחקרת. ומדדת ושקלת וכלת ואמדת ועברת. ופקדת וחשבת וסכמת ומנית וספרת. וקצבת ותכנת וגזרת וטפחת ושערת. והכמת והבנת והשכלת ושרת וסקרת. וכתבת וחרטת וחקקת וצינת ותרת. ולמדת והודעת וחוית והורית וגזרת. וצוית וקראת ושנית ודברת ואמרת. כל מנין ומפקד וחשבון ומספריו. כל משקל ופלס וכים וגזוריו. כל כיל לח ויבש ומשוריו. כל קו וקצב ומדד ושעוריו: היך לדקדק חשבון לכל דבר. לבל יגלם חשבון וישטף ויעבר: מתחיל במדידה חמש מאות שנה. עד שהוא מכלה באצבע הקטנה: דרך יום הוא עשר פרסה. וארבעת מיל היא כל פרסה: ומדת המיל שבעה ומחצה ריס. וכשלשים קנים הוא קצב הרים: ושעור הקנה שש אמות וחצית. וכל אמה מודדת שליש כזרת. והזרת מותחת עד שנים כסיט. וארבע אצבעות הוא הטפח והסיט: וכמו נתנה מדה למדידת הארץ. כן נתן כיל לתולדות הארץ: מתחיל ממאה וששים ושש שנה. עד שהוא מכלה בשתות אצבע קטנה: זה הים הגדול בשליש יושב. במאה וששים ושש עוד מתחשב. ועמקו בעשרים וארבעה למתחת סוף. וסוף בשבעים ושנים לעגל גיחון. וגיחון מכפיל ששים במדת פרת. והפרת תקפו כנגד שני הנהרות. ושני הנהרות מעריפים בארך הירדן. והירדן מרחיב חמשה

אז ראית וספרת בן נקוד כד"י וכצ"ל כי הוא עפ"ה איוב כ"ח, כ"ז אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה, הלא גם בפירוש רס"י. וכלת ל' מדה, כמו וכל בשליש עפר הארץ (ישעיה מ', י"ב). ואמדת, ל' שיעור ואומד ... ועברת, וסכמת, ל' חשבון ותוכן, ותוכן לגבים ת"א ומכום (שמות ה', י"ח). וקצבת, ערכת, מל' מדה אחת וקצב אחד (מ"א ו', כ"ה). ותרצת, ל' גידור כמו ע"א כ', מ'. ושרת וסקרת, שניהם ל' ראיה. ותרת, מל' ותרות על הלוחות (שמות ל"ב ט"ז). וכים, ר"ל אבני המשקל אשר נתונים בכיס. וגזוריו, חלקי המשקל. כיל, מדה. ופלס, אלא יש בעולם. וישטף ויעבר, מל' ובא בוא ושטף ועבר (דניאל י"א, י'), ר"ל שלא יותר הרבה וגם לא יעדיף. מתחיל במדידה, כפ' אלים בחלק הנקרא גבורות ה' כתב וז"ל אלה הם מדות ארץ ישראל, אצבע הוא רוחב הגודל ר"ל האצבע הגדול שביד, טפח הוא שעור ד' אצבעות מרוחבם, זרת הוא כמו שני טפחים, אמה כמותה היא שלש זרתות ר"ל ששה טפחים, קנה שעורו שש אמות וחצי, ריס הוא שלשים קנים, מיל מדתו שבעה ומחצה ריס, פרסה שעורו ד' מלין, דרך יום הוא מהלך אדם ממוצע ר"ל עשר פרסאות עכ"ל. מתחיל מיות שנה, כמורה דוקן מ' מדת העולם, תנו רבנן ישוב של עולם מהלך ת"ק שנה, שלש ים שלש מדבר שלש ישוב, וכמה שלישו קס"ו שנה ח' חדשים. הוא קצב הרים, עיין פירוש רס"י ליומא דף פ"ג, ע"א גם במקצוע ערך הים. עד שנים כסיט, סיט הוא פסת, מפוא, עיין ערך סם ותוספת ערוכין כ"א, א' כד"ה אחד משלשה. זה הים הגדול בשליש יושב, ממתו כמבר ישנו העולם שהוא שלשה אשר הוא קס"ו שנה וח' חדשים, וזה שאמר במאה וששים ושש ועוד, ר"ל עוד ח' חדשים. ויחדו דומה לו מפולים בתוספות לתענית י"ג מתוך יומא איכא הר' בכיון וז"ל "וגם הים אחד משלשה במאה וששים ושש ועוד סיימו". בשבעים ושנים לעגל גיחון, עב"י גלים בעשרים ושנים. גיחון. והפרת תקפו כנגד שני הנהרות, פישון וחדקל. ועיין תוספות גבורות נ"ב, כ'.

בים הזבול. וים הזבול מאה וחמשים מקואות. ומדת המקוה כשני חמרים ביבש. ושעור כל־חמר כשני לתכים. וכל־לתך יכיל חמש איפות. וכל איפה עושה עשרה עמרים. וכל־עמר שבעת רבע וכלה. והכלה אחד ממאה ועוד כסאה. וסאת יבש חסרה שליש בלח. וסאת הלח אחד משלשה בבת. וכל־בת מחזקת ששה בהין. וההין כלו שנים עשר לג ועוד. הלג מתחלק לארבעת רבעים. והרבע מוכן לרבוע כוס ישועות. והכוס סובב אצבעים על אצבעים. ועל גבה חסר שתות מאצבעים: וכמו נתן כיל לתולדות הארץ. כן נתן קץ לימי הארץ: מתחיל למנות מששת אלפי ארץ. עד שהוא מכלה ברגעי ארץ: כי העולם כלו ששת אלפים. עושים חמשה ושתי ידים מהחורות. ומנין המחזור בעשרים ושנים יובלות. ושנת היובל שבע שבתות שנים. ושבתות השנים בעשרים ושמנה תקופות. וימות התקופה תשעים ואחד יום ושליש. ועונות היום חמש מאות ושבעים ושש. ורגעי העונה בעונות כל־היום. והמרקדק מחלק הרגע לכמה רגעים: וכמו נתן חשבון על כל. כן נתן משקל ופלס לכל. מתחיל מככר עד פרוטה קטנה: ככר הגדול כגדל שני מנה. והמנה עולה עד ששים שקל. והשקל מתחשב בעשרים וחמש סלע. והסלע חציו בקע ורביע זוז. והזוז מתחלק לפלג וחמשו מעה. נמצא הזוז חמש מעות כסף. והמעה שתי פונדיונות באסר דת. והאסר עולה עד שמנה

בים הזבול, כים שבנה שלמה המלך (מ"א ז', כ"ג). חמר, הוא כור, ואלי מר הוא לתך, ולפי ניקודו כתן ע"ה. וכל עומר, עיין ערוך ערך בבר וערך קב. וההין כלו שנים עשר לג ועוד, ראה מנחות פ"ט, א'. לרבוע כוס ישועות, לארבעה כוסות בליל פסח שמספרים עליהם ישועות כמש"ג, ועיין תוספתא פסחים פ"י, א' כל"ה ותישעת של תורה. מששת אלפי ארץ, ששת אלפים שנה הוי עלמא (סנהדרין צ"ז). שבע שבתות שנים, שבע פעמים שבע שנים. בעשרים ושמנה תקופות, כי בכל שנה ד' תקופות. ועונות היום חמש מאות ושבעים ושש, הוא ע"פ התוספתא ריש מס' ברכות, שעה אחת מן כ"ד ביום, ועונה אחת מן כ"ד לשעה, ורגע אחת מן כ"ד בעונה עכ"ל ולפי זה שיעור היום הן תקע"ו [ומה שאמרו במס' ע"ז דף ד' ע"ב וברכות דף ז' ע"א ומדרש איכה דף ע"ד במסוק לפתן לבם, וכמה רגע אחת ותאו וכו' כבר כתבו ר"ת בתוס' סיסר ס' תל"ג שכ"ל אחד מרבוא ושלשת אלפים ושמנה מאות ותשעים]. ולפנים בתוספתא הנזכרת מתמדת למס' ע"ז דף ע"ה ע"א כמה הוא שעה אמר ר' יוחנן לא יום או לילה, ונמצא כי השעה היא י"ב שעות וע"ב, ושלינו לח"ל כהגהת מקומות שיקרא שעה לחלק אחד מן כ"ד חלקי היום והלילה בחלקם היום נכרך הלילה לכ"ד חלקים ונתנו ליום י"ב שעות, לכן אמרה במירה מחלים מוסף א' כי שלשת ימים הם עושים שלשים ושש שעות, ומדלה מזה שהיתה להם מה חלוקה אחרת אשר לפיה היום והלילה יחד אינם עושים אלא י"ב שעות, וכן מנהג הבבליים לחלק היום והלילה יחד לי"ב שעות ועוד היום קורלים לחלק י"ב מן כ"ד שעות היום שעה בבלית. ועיין ש"ם תבנ"ן חלק א' סמן ק"נ וחלק ג' ס' רמ"ו גם נמצאו יכין שעשה נמאמר חמן שלו דף כ"ג, ע"ב. עד פרוטה קטנה, שלמטה היא הקטנה מכל מיני מטבעות, עיין קדושין דף י"ב, א'. והמעה שתי פונדיונות וכו', כדי להבין דברי הפייטן יוכל מה ערך המטבעות כמו שהיו נהוגות בזמן בית שני לפי אשר הביאו רבינו בבא בתרא קע"ה ע"פ התוספתא דבבא בתרא, וכן אלה: פרוטה, איסר, פונדיון, פשיטא, דינר [ונקרא גם זוז], שקל [ונקרא גם סלע], מנה [ונקרא גם ליטרא], ככר, והנה ח' פרוטות הם אסר

פרוטות. נמצא הבקע כארבע מאות פרוטות. ותם בכתב חרוטות. ובפה
מפרשות: ועד מקום שאנוש יכול למנות. נמסר לו למדוד וגם למנות:
לפי כחו ולפי מעוט חילו. הקצב לו מעוט הון שקלו: ולפי שכלו כן יהי
הלולו. גדול ארונינו ורב כח חילו. על כן אוחיל לו: כי מדתו ושקלו לפי
גדלו. כלאוצרות שלג ורוח פלס במשקלו. ומי בראשית מדד בשעלו.
ושמי רום תכן זרתו מלא. וכל הררי קדם באצבעו שקלו. וגבעות עולם
חפן בהוד אגדלו. גיא וכל עפרה בצרדה הכילו. לחולל תגין מזמרת
הכין לו: נמצאת כל מדת יצירת עולמו. כמלוא פסת יד היא רשומו.
והקמיע ביד גבור בזרוע חותמו. ואין לקצוב רב מחקרי תעצומו. אשר
מדד וקצב ושער במרומו. על כל מדת כסאו והדומו: מדת בת מלך בכל
מעלה. כארך ברחב בעמק בגבה מתעלה. כי יש קץ לכל תכלה. ואמרה
תהי לעד לא כלה: מדת עולם כמלא פסת יד. ומדתה נתונה בימין
וזרוע ויד: מדת עולם כמזרת ועד אגדל. ומדתה בקו אשר מאד גדל:
מדת עולם נמדדת בשליש אמה. ומדתה עולה ונסבת כאלפים אמה.
במראה המדה אשר ציר ראה. מגלה עשרים על עשר אמה. עפה
ארבעים על עשרים ושמנה מאות אמה*). וכל העולם כלו בשליש אמה:
נמצאת דת במדותיה רחבה וארכה. אלפים וארבע מאות בעולם מאריכה:
והיא נותנת לעולם מרפא וארוכה. ובימינה קוצבת כל ימי ארכה.

*) נ"א עפה ארבעים על עשרים אמה. ארבעים מעשרים שמנה מאות אמה.

אחד, ב' לופרין הם סונדיון אחד, ב' סונדיונות הן מעה אחת, ו' מעות הן דינר אחד, ד' דינרין הם שקל אחד הנקרא גם סלע, כ"ה שקלים הם מנה הוא ליטרא אחת (litra, mina) ובשים מנה הן ככר אחד. אך ככר של קדש היה כפול כנודע עד שחצי שקל של קדש היה ערכו כשקל שלם של חולין. והנה הפייטן שאמר ככר הגדול מוכיח נ"ב על ככר של הקדש אך הוא הגדיל הסלע מן השקל ות"כ אינו [illegible] לשון המנין רק מן הסלע ולמטה ומן הסלע ולמעלה חילק ערכן של מטבעות [illegible] כי השקל יש בו כ"ה סלעים והמנה פ' שקלים והככר ב' מנה, ובל זה [illegible] כי [illegible] מן סלע ומן שקל ב' מינים נפרדים, והפייטן [illegible] אחת בשני שמות וכמו שהוא [illegible] ע"פ התרגום שתרגם שקל סלע ות"כ סלע הוא שם הרשות של שקל. ורביע זה, ר"ל רביע של סלע הוא זוז. כאשר דת, פירוש גם נאמר בן הדת, ר"ל כמו שמשמעה ב' פונדיונות בן הסונדיון ב' [illegible], כארבע מאות, ר"ל [illegible] כי נקט הוא אפ"ד פרוטות. גדול ארונינו, תהלים קמ"ז, ה'. מדד בשעלו וגו', עפ"ה ישעיה מ', י"ב. גיא וכל עפרה, עיין תוספות עירובין כ"א, א'. ויומא ל"ח, ב'. ומנחות ל"ט, ב'. לחולל תגין, לגבות את פרשה. מדת בת מלך, ר"ל מדת התורה, הנקראת כמו של הקב"ה היא משולה על הכל והיא ארוכה מני ארץ ורחבה מני ים (איוב י"א, ט') וכמו שאמר דוד לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד (תהלים קי"ט). ונוסבת, מקיפה. ציר ראה, זכריה ה', ב'). מגלה עשרים על עשר, ועיין בגמרא כ"א, א' ותוספות שם. במדותיה רחבה וארכה, כב"י נוגה בשמותיה רחבה וארכה. ועיין תוספות שם במדרש. ובימינה קוצבת כל ימי ארכה, עפ"ה ארך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד (משלי ג', ט"ז).

וּבִשְׂמֹאלָהּ שׁוֹקֶלֶת עֹשֶׁר וְכָבוֹד וּבְרָכָה: וְהִיא הוֹדִיעָה אֶת־כָּל־חֶבְיוֹן סְתוּרוֹת· וְהִיא קָצְבָה כָּל־מִדּוֹת סְפוּרוֹת· וְהִיא פָּתְחָה אֶת־כָּל־סְגוּרוֹת· וְהִיא שָׁקְלָה וְאָצְרָה אֶת־כָּל־אוֹצָרוֹת: וְהִיא חָקְרָה הֲמוֹן מִפְקַד תַּחְתּוֹנִים· וְהִיא נָתְנָה מִסְפַּר גְּדוּדֵי עֶלְיוֹנִים· וְהִיא שִׁעֲרָה קוֹמַת אַלְפֵי שִׁנְאַנִּים· אֲשֶׁר זֶה מִזֶּה בְּקוֹמָתָם מְשֻׁנִּים: יֵשׁ כְּמִדַּת הַיָּם הַגָּדוֹל קוֹמָתָם· וְיֵשׁ כַּחֲלָלוֹ שֶׁל־עוֹלָם הֲקָמָתָם· וְיֵשׁ כִּמְלֹא כָל־עוֹלָם תְּקוּמָתָם: יֵשׁ לִשְׁתֵּי טִישׁוֹת טָשִׁים עוֹלָם· וְיֵשׁ לְטִישָׁה אַחַת עָפִים עוֹלָם· וְכָל־אֶחָד וְאֶחָד בְּמַחֲנֵהוּ נֶעְלָם· וּבִמְחִיצָתוֹ צַג וְחָשׁ וְדוּמָם וְנֶאֱלָם· עַד יִתֵּן רְשׁוּת מֶלֶךְ עוֹלָם· וְחָשִׁים עַד יַמְלִיכוּהוּ עַם עוֹלָם· וְאָז יִפְצְחוּ לְפָאֵר אֱלֹהֵי עוֹלָם: וּמִשֶּׁהֵם מְפָאֲרִים עוֹד לֹא שׁוֹנִים· כִּי בִנְהַר דִּי־נוּר שָׁחִים וְנִתָּנִים· וְעוֹד מִנּוֹ נֶחֱצָבִים וּמִתְחַדְּשִׁים כָּרִאשׁוֹנִים· שֶׁבַח וְהִלֵּל וָרֹן לָאֵל מְשַׁנְּנִים· וְכִפֵּי קֶשֶׁת עִם כְּנַף רְנָנִים· זֶמֶר וָשִׁיר וָעֹז וְרֶנֶן מְרַנְּנִים· וּשְׂרָפִים הַמְּעֻלִּים עַל כָּל־שִׁנְאַנִּים· שֵׁשׁ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם בְּגֵוִים חֲנוּנִים· מִמַּעַל לְיוֹשֵׁב עֲרָבוֹת בָּכֶם נְתוּנִים· וּלְיוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא בְּחִילָה מְנַגְּנִים· כְּתוֹא חֵן בְּנִגּוּנָם מִתְחַנְּנִים· וְקֹדֶם לְכָל־צְבָא מַעַל עוֹנִים· וְשִׁלּוּשׁ קְדֻשָּׁה לָךְ וְנִשָּׂא נוֹתְנִים· כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים הֲמוֹנִים הֲמוֹנִים· לְנַעֲרָץ בְּסוֹד הֲמוֹן גְּדוּדֵי עֶלְיוֹנִים· וְנִקְדָּשׁ בְּאַלְפֵי רִבְבוֹת תַּחְתּוֹנִים:

חזן: כבתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר: קו"ה קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: חזן: אז בקול רעש גדול אדיר וחזק משמיעים קול מתנשאים לעמת שרפים לעמתם ברוך יאמרו: קו"ה ברוך כבוד יי ממקומו: חזן: ממקומך מלכנו תופיע ותמלוך עלינו כי מחכים אנחנו לך: מתי תמלוך בציון, בקרוב בימינו לעולם ועד תשכון: תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך לדר ודר ולנצח נצחים: ועינינו תראינה מלכותך כדבר האמור בשירי עזך על ידי דוד משיח צדקך: קו"ה ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה:

חזן: לדר ודר נגיד גדלך ולנצח נצחים קדשתך נקדיש ושבחך אלהינו מפינו לא ימוש לעולם ועד כי אל מלך גדול וקדוש אתה: ברוך אתה יי האל הקדוש:

ישמח משה וכו'.

שנאנים, מלאכי השרת של' רכב אלהים רבותים אלפי שנאן (תהלים ס"ח, י"ח). יש כמדת הים, פ"ב חולין צ"א ע"ב, בתיב ליה במלאך וגויתו כתרשיש וגמירי דתרשיש תרי אלפי פרסי הוו. במלואו כל העולם, כמלא של עולם עם שוני הרקיע, כדאיתא בחגיגה י"ג ע"ב, מלאך אחד שהוא עומד בארץ וראשו מגיע אצל החיות וכו'. ויש לשתי טישות, ע"פ ערבות סוף פרק ד', מיכאל באחת גבריאל בשתים אליהו בארבע וכו'. וחושים, שותקים. עם עולם, ישראל. וע"פ ב"ר פ' ס"ה בשעה שישראל אומרים שמע ישראל המלאכים שותקים, ואח"כ מרפינן בכנפיהם ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו וכו'. ובחולין צ"א ע"ב אין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה, שנ' ברן יחד כוכבי בקר, והדר ויריעו כל בני אלהים. ומשהם מפארים וכו', פ"ב ב"ר פ' ע"ח ובחגיגה דף י"ד כל יומא ויומא נבראין מלאכי השרת מנהר דינור ואומרי שירה ובטלי, שנאמר חדשים לבקרים רבה אמונתך. שש שש כנפים, ישעיה ו', ב'. בגוים, בגופם. ממעל ליושב ערבות בכם נתונים, שנאמר שרפים עומדים ממעל לו (שם). בחילה, בפחד. לנערץ בסוד, תהלים פ"ט, ח'.

מוסף לפרשת שקלים.

הש"ץ חוזר התפלה עד מלך עוזר ומושיע ומגן, ואומרים:

אשכול אווי תאות כל־נפש. בצלו חמדתי שבת מצא נפש. בקשתיו ולא מצאתיו ופצתי בתופש. חמק עבר מלהדריר לי חופש. גולתי שקלי מחת כופר נפש. טבעתי במי צול כטיט ורפש: ה' אור פניך עלינו אדון נסה. ושקל אשא בבית נכון ונשא. ובצדק הגה ערך כי תשא. גוננתי כמגן אל רם ונשא: ברוך אתה יי, מגן אברהם:

אתה גבור לעולם וכו' עד להחיות מתים.

הכופר דעו דרשו מעל ספר. כמו הוא חרות באמרי שפר. התשירו מי פני נדמה לעפר. ויזכור להם זכות עפר ואפר. ולא יהיה בכם נגף וחפר. בתתכם מתן זה לשם כפר: ה' אור פניך עלינו אדון נסה. ושקל אשא בבית נכון ונשא. ובצדק הגה ערך כי תשא. החיינו בגשם אל רם ונשא: ברוך אתה יי, מחיה המתים: נעריצך וכו' עד וקדוש אתה.

דודי ובר־לי שקלי עפרון. אשר שקל אב במכפל חברון. חקר שקלי יום משכבותי חרון. וברהלי עוד לדור אחרון. טעם חין אשר אקרא בגרון. שעה מגי אל בשובי לבצרון: ה' אור פניך עלינו אדון נסה. ושקל אשא בבית נכון ונשא. ובצדק הגה ערך כי תשא. ונקדישך קדוש אל רם ונשא: ברוך אתה יי, האל הקדוש: תכנת שבת עד מקדשי שמך. וכל"מ אתה יצרת עד קבעת.

לי ישא על אברת נשר. כי יגיד מליץ עלי שיח ישר. כפר משלו אתרלו תשר. כי מלפניו הון וכבוד ועשר. להצדיק אנוש ולהמציא לו כשר. שת לו פדיון למצוא אשר: ה' אור פניך עלינו אדון נסה. ושקל

אשכול, תואר לאל יתברך עפ"ה שיר א' י"ד אשכול הכופר דודי לי וכו' אמר על פסוק הכופר הנה הפיוט הזה [illegible] ואמרו חז"ל בשבת פ"ח, כי אשכול שכופר וגו' מי שהכל שלו מכפר לי על עון גדי, ולפי זאת יש לתרגמו „דער [illegible]". מלהדריר, ר"ל מחר שהיה לי מהות, וכן חופש ר"ל חרות על' תהמי. אור פניך עפ"ה תהלים ד', ז'. ובצדק הגה, יתבן לפרש הגה והגיון מוסבת למעלה ר"ל כדי שאשא השקל כצדק והמשפט לפי הכתוב של ערך כי תשא דסיים לפי הפלוה השלם עליו בשבת כי תשא. ערך הוא סדר על' ערכתי משפט (איוב י"ג י"ח). גם יש לפרש ובצדק הגה כמו קריאת פרשת כי תשא, כי כן השתמשו הפייטנים כתנת בצדק במקום מצות כמו מקרא [illegible] נגמרך לשבת הגדול, ובצדק נפקד לתשע ותשעים, וכן בסוף קרובות לב' דסוכות, וכן בפיוט אשא דעי בצדק ג' אבות, וכן בסוף פיוט הגשם, בצדק גם מלאו [illegible] בדי מים, וכן בפיוט [illegible] י"ב, בצדקו עתה לרועצי, גם בפיוט בטלה, גוננו בצדק יושב בחום היום.

התשירו, על' תשורה (ש"א ט', ז') והשיר הפייטן תי"ו של תשורה והנה [illegible] שטנו אף כי היה תי"ו השקל כמו תי"ו תקומה [illegible] מן תחלה [illegible] מן [illegible] עוד שם דבר ואמר קשר לקטן נפתח לי ישת. וחפר, על' ותפרה הלבנה (ישעיה כ"ד כ"ג) ופניהם אל יחפרו (תהלים ל"ד), ר"ל בושה וכלמה. לשם כפר, לנפות בשבת.

חקר שקלי יבום, אלוהה [illegible] (ש"ב כ"ד, י"ח), [illegible] קול שמעי את אירי חן הללו. [illegible] לירושלים (זכריה ט', י"ב).

שיח ישר, [illegible] ר"ל הקריאה של פ' השקלים היא תהי לי למליץ כשר.

אָשָׂא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא· וּבְצֶדֶק הָגֶה יַעֲרֹךְ כִּי תִשָּׂא· עֲנֵנוּ בְּנֹפֶשׁ אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת (וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים:)

רצה עד בשובך לציון ברחמים.

בְּכַרְמִי מָלוֹן בֵּין שְׁנֵי שָׁדַי· אַרְבַּע מֵאוֹת וַעֲשָׂר הֲלִינוֹתִי שַׁדַּי· נָח בְּשִׁכְנָם וְגַם יֵשׁ דַּי· וּבְכֶם וְהַדּוֹם לֹא נָם שַׁדַּי· סָע וְעָף בְּבֶצַע שִׁקְלֵי חֲשָׁדַי· וְנָשְׂאוּ אֶת־רְדִידִי מֵעָלַי שׁוֹדְדַי: ת׳אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אֲדוֹן נְסָה· וְשֶׁקֶל אָשָׂא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא· וּבְצֶדֶק הָגֶה יַעֲרֹךְ כִּי תִשָּׂא· רְצֵנוּ כְּשַׁי אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן: מודים וגו׳ עד האל ישועתנו ועזרתנו סלה:

עֵין עֶצֶם הָמוֹן מִסְפַּר עֲפָרִים· מִי מָנָה וּפָקַד בְּחֶלֶשׁ וּפוּרִים· פְּקָדָם פּוֹקֵד בְּחִמּוּשׁ סְפָרִים· וְגַם עוֹד חָמֵשׁ בְּכָל־הַסְּפָרִים· צָחוֹת נִיב שְׂפָתֵינוּ יְשַׁלֵּם פָּרִים· כִּי אָפֵס כֶּסֶף שִׁקְלֵי כִפֻּרִים: ת׳אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אֲדוֹן נְסָה· וְשֶׁקֶל אָשָׂא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא· וּבְצֶדֶק הָגֶה יַעֲרֹךְ כִּי תִשָּׂא· וְתֵיטִיב לָנוּ בְּטוּבְךָ אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

אלהינו ואלהי אבותינו וגו׳ עד בכל עת ובכל שעה בשלומך:

גְּדִי קָשׁוּר יָדַיִם בִּרְכוֹת לִשָּׂא· בְּאָהַב עוֹד גְּדָיו שְׁכִינָה נִתְעַלְּסָה· רָעָה גְּדִיּוֹתָיו עַל אֶבֶן מַעֲמָסָה· צֹאנוֹ עַל שֶׁבֶם וְהֵצָן נֶעֱמָסָה· שָׁחוֹחַ בְּנֵי מַשְׂגִּיהָ בְּאַף מְעַשָּׂה· תִּלְבֹּשֶׁת הוֹד עֲדִי עֲדָיִים מְבוּסָה: ת׳אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אֲדוֹן נְסָה· וְשֶׁקֶל אָשָׂא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא· וּבְצֶדֶק הָגֶה יַעֲרֹךְ כִּי תִשָּׂא· בָּרְכֵנוּ בַשָּׁלוֹם אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

בכרמי מלון, בנה"מ. בין שני שדי, בין שני בדי הארון שם השרה הקב"ה שכינתו ת"י אמה, כי בית הארון עמד ת"י אמה בדיוק. הלינותי, נתתי מלון לשכינה בבה"מ שבניתי. סע ועף, נסע טעם והסתלק שכינתו. ונשאו את רדידי, ל׳ שיר ה׳, ז׳.

עין עצם, מרבית מוקף עממי ישראל שנמשלו לעפר. בחלש ובפורים, שניהם ל׳ גורל. נחלש על׳ הולש על גוים (ישעיה י"ד, י"ב. וגמרא שבת קמ"ט, ב׳) וראה למעלה דף 650. בחמוש ספרים, כחמשה ספרי תורה. וגם עוד חמש בכל הספרים, גם בכלל ספרי נ"ך ימצא שנמנו עוד ה׳ פעמים, ר"ל ג׳ פעמים על ידי שאול (ש"א י"א, ח׳. וט"ו, ד׳) פעם אחד ע"י דוד (ש"ב כ"ד, ט׳) ופעם אחת כשבו עולי הגולה ע"י עזרא (עזרא ב׳) ועוד פעם אחת ימנו לעתיד לבוא לפי הכתוב עוד תעבורנה הצאן ע"י מונה (ירמי׳ ל"ג, י"ג), כן לפי תנחומא שהוא בילקוט שמות רמז שפ"ו גם בילקוט שמואל רמז קי"ב.

גדי קשור ידים, רמז על יעקב שהיו נקשרים על ידיו עורות גדיי עזים כשלקח את הברכה. באהב עוד גדיו וכו׳ אשר הרמז נתעלסה אהבתו גדיו של יעקב עוד באהב השכינה, ומיתה בשבטים שבגלל יעקב שלטיו היה הסבה אשר אהבתו אבד אהבתו גדיו ר"ל אשר נתעלסה באהבת הקב"ה ונקט המיוחד מבין גדיו גדיותיו כדי לכפול הלשון על לשון גדי. ובכבה ספרים נדפס עוד גדיו גדי׳ ועזות. רעה גדיותיו, עפ"מ שיר א׳, ח׳. אבן מעמסה, ירושלים (זכריה י"ב, ג׳). והצן, ורוע, ול׳ ישעיה מ"ט, כ"ב. שחוח, ל׳ ישעיה ס׳, י"ד. מעשה, ל׳ כניסה כמו ושם עשו (יחזקאל כ"ג, ג׳) ועמוסים רשעים (מלאכי ג׳, כ"א). מבוסה, מפוקפס ובזויה.

יוצר להפסקה ראשונה.

פ"ס א"ב, ובסוף חתום מנחם ברבי מכיר הצעיר.

אור זרוע וזורח כבודו. אוצר ונוצר לאשר עבדו. אהבו וחבר טוב זבדו: גן בישבי נטעים וגדרה מראשית. בטרם ירה פנה וברא שית. מצוקי ארץ עליהם תבל השית: גלה סודו לישריו וליראיו. לחג מועדיו קרא מקראיו. ברוך שחלק מחכמתו ליראיו: מניח מברכיו ביום קדשו. מכבד רשת עם קדשו. שמור שבתו ומורא מקדשו. קדוש:

דעת למד חבר את העם. אזן ותקן לקרוא בכל פעם. ולשאול ולדרוש בענין טעם: הוסיפו לקח שבת תחכמונים. והתקינו להקדים שלשים זמנים. להיות שואלים בהלכות זמנים: ובשבת יוצאים שלוחים בעדים. על ניסן ועל תשרי יחד נועדים. שבהם מתקנים את המועדים: זכרון ספר נדברים להכתב ולהחתם. האמת אתם לשתק חולק ולסתם. מועדי ה' אשר תקראו אתם אתם: חכמו לקבוע ראשון וליסדו. באחד לעשות הפסח במועדו. זכר לדבר הוא לבדו ולא בדו: טרד וגער שטן באיתן האצל. כעבור אתו ויגיעו בנחו אל אצל. סמוך למקרא הלא זה אוד מצל: יסמו להסיב צנים לשום תמרורים. ליל הלל ויהלל בשוה נגררים. יעשו אתו על מצות ומרורים: כונו יום חנוך ויום בכור לתאור. כסדרן וחסרין ולא שלמין לבאור. כי נר מצוה ותורה אור: לארבעת זמנים צרף הצף מלסור. אות ב"ש גר ד"ק ה"ו זה לזה אסור. מפני כפור ועצרה חק זה מסור: משכילים בשמור חדש האביב ראשונה. וחג האסיף תקופת השנה בחקה

אוצר ונוצר, ראה רש"י בראשית א', ד'. גן בישבי נטעים. [illegible] ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי [illegible] בנשמותן של צדיקים נמלך, [illegible] ויושבי נטעים וגדרה עם המלך במלאכתו ישבו שם (דה"א ד' כ"ג) [illegible] בנשמותיהן של צדיקים שבהם נמלך הקב"ה [illegible] עם המלך במלאכתו [illegible] שמור שבתו [illegible] שבת תחכמונים, כמו לסנהדרין [illegible] (ויקרא י"ט, ל'). חבר, [illegible] מועדי ה' אשר תקראו אתם [illegible] טורד וגוער שטן באיתן האצל [illegible] [illegible] לעיל דף 341.

ישנה. מראשית השנה ועד אחרית שנה: נמסר בידם למלאות ולחסר פעמים. לקבוע ולדחות ולפשוט ולעבר מטעמים. כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים: סדר יסוד עולם לבררה וללבנה. מונים אמונים יודעי לעתים בינה. תקופות מניסן לחמה ושנים מתשרי ללבנה: ערך פרשיות הורו ישישי עקרים. שתים לפני מגלה ושתים לאחריה קורים. לעלות וכירתן כעשיתן לעם יקרים: פותחים שבת ראשונה בשקלים. ובשניה זכור מחית מקלקלים. להקדים ולהכריע בקע למאה זוזים קלים: צווי פרה בשלישית להתרגל. וברביעית החדש להתחבר עם סגל. בורח קדשה וטהרה לחגל: קבוע אדר הסמוך לניסן. וברו סמן מזמן ומחסן לסמוך גאולה לגאולה במצות יתחסן: ראוי לבא בשבת ראש מניני (וקורים ביומו) ובשמונה בו בפרשת ענינו. ומפסיקים אחר מגלה זו סמנו: שני חל בו מקדימים לשעבר. ומפסיקים לשבת הבאה וסמן בו ידבר. והשלש בשלש רצופות ענינן יחבר: תר לבא ברביעי מקדימים. ומפסיקים לשבת הבאה מסרת יד מסימים. והשלש משלבות זו אחר זו משלימים: מדי בוא בששי שתי הפסקות יהיו. למחר ולאחר פורים בציון וגו׳. והשניות לבד במשפטן לחבר יבעיו: גדיבים משמיעים על השקלים מראש חדש. חדשים וגם ישנים לתרום ראשון בהתחדש. מצוה להביא קרבן מתרומה חדשה בקדש: בריית עולם לעמו ישמרנה ויגבירנה. בעתה יחיש כלמוסה ינתק וישברנה. יישיב ציון ויחזיר שלם ברנה: מתי להתראות פנים בקדש יקהלו. כימי עולם מנחתם יובילו ויהללו. רנו שמחה ליעקב וצהלו: הנה צופות עיני למועדי עדני. ימים על ימים אחכה במוד סודני. רנו שמים כי עשה יי: מנחיל חמדת יום מימים. ברית שם בינו לבדולי מעמים. מי כמוך ירוא חי העולמים. קדוש: הכל יודוך וכו׳.

שעמים. טעמים המפורשים בסנהדרין י"א, על ג׳ דברים מעברין את השנה על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה, ועוד טעמים אחרים המובאים שם בגמרא. מחות מקלקלים, כן הכ"י וד"י. בקע למאה זוזים קלים, יסודו במגלה י"ג, ב׳, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו עכ"ל. ובמה המן נתן י׳ אלפים ככר כסף לגנזי המלך ושקלי ישראל לא היו אלא מאה ככרים כמבואר בפ׳ פקודי ל"ח, כ"ה, וא"כ הבריע שקל אחד של ישראל למאה שקלים של המן, כי ק׳ ככרים הם [illegible] שקלים (150000) וי׳ אלפים ככרים הם [illegible] שקלים (15000000), [illegible] למאה זוזים קלים, ר"ל שקל אחד של ישראל הכריע למאה של המן, אם נחשוב השקל לזוזים קלים, [illegible] במשל שהם כמבואר למעלה נחלק מ׳ שקלים, וראה גם תוספות מגלה דף ט"ז. [illegible] אדר, כן נקודו בכ"י ובן כ"י ובכ"ל, [illegible] עם דגש. [illegible] וכו׳, גם זה מרמז למעלה דף 445. תר לבוא ברביעי [illegible] (ר"ל בקיוב תור [illegible]) ר"ל [illegible] יבעיו, ר"ל [illegible]. בסוד סודני, [illegible] (בדס י"ב). חי העולמים, [illegible] העולמים, [illegible] עולמים [illegible].

חתום בראשי החרוזים מנחם ברבי מכיר ארבעה פעמים.

אופן.

מלאכי צבאות בעלצון, מחן שנאן גדודיך. מאזרי זיקות חלצון, מראה חק כידודיך. נגידי פנים וחיצון, בנצח עז ידידיך. נועדים לשער קיצון, נעם שיר סודך. ואני תפלתי לך יי עת רצון, אלהים ברב חסדך: חלים ונעים גלם, חרדים מבלי עקוב. חילים מזיעים בחילם, חלוצים חושים מלעקוב. מחשים וממללים בקולם, מבקיעים רקיעים לקוב. מזכירים תם בסלסלם, מברכים בשמו לנקוב. ואני אגיד לעלם, אזמרה לאלהי יעקב: ברוך וברך אמתי, ברוך דברך וחותמך. רבבות המוני וכתי, רצוא ושוב בטעמך. גבורה ולא בשתי, באים להקדיש שמך. יחד כל עתי, יצפור יריע לרוממך. ואני אליך יי שועתי, ובבקר תפלתי תקדמך: מרצים כדורון מביא, מרננים מתחננים בקולם. מכסים פנים להחביא, מפחדך מסתתר ונעלם. כמו חזה נביא, כבוד גלגלים ואראלם. כרוב גשר ולביא, כבן אדם למולם. ואני בתמי תמכת בי, ותציבני לפניך לעולם: ידרון בני עליתי, יחדו חיל משרתיך. ידמו למו תהלתי, יחלו אלי קדשתך. רועשים אז לאמתי, רחמים דרוש וחמלתך, רווי רבוי רנתי, רצון היות לקראתך. ואני בחסדך בטחתי, יגל לבי בישועתך: והחיות ישוררו וכו'.

נ"ס א"ב ובסוף חתום מנחם ברבי מכיר חזק ואמץ אמן סלה. וכל חרוז בעלי ג' טורים, והסוגר על ל' הכתוב.

זולת.

אחור וקדם צרתני. ארחי ורבעי זרית. בלעתי כמעט בצרתה. לולי יי עזרתה: גאלתני מראש ממסתוללי. גדעת שבט משתוללי. דכית תגין מהללי. היית עזרתה לי: הציר הגברתו כאריה. הודעתו עתה אהיה.

בעלצון, בשמחה, מל' עלץ לבי (ש"א ב', א'). מחן, מחנה. שנאן, מלאכי אלפי שנאן (תהלים ס"ח, י"ח). מאזרי זיקות, ישעיה נ', י"א. חלצון, ל' לבוש מענין מחלצות (זכרי ג', ד'). חק, מרק. כידודיך, כמו אש, כמו כידודי אש (איוב מ"א, י"א). נגידי פנים וחיצון, המלאכים הפנימיים והחיצונים. קצון, בשער הקיצונה מתאספים. ואני תפלתי, תהלים ס"ט, י"ד. מבלי עקוב, מבלי עכוב. מזיעים, ל' זעה. מחשים וממללים, ע"פ חגיגה י"ג עתים חשות עתים ממללות. לקוב, כאילו עושים נקב בקיע קולם. תם, יעקב אבינו. בסלסולם, בנעמם. ואני אגיד, תהלים ע"ה, י'. המוני וכתי, המונים וכתות. בטעמך, במאמרך. כל עתי, כל אחד ואחד כעתו. יצפור, הכבם כנקו, מל' צפרא בארמית, ובמקרא יצפר מהר גלעד (שופטים ז', ג'). ואני אליך תהלים פ"ח, י"ד. כדורון, כמנחה, ומשעבר להחביא, לפחוד וע"ד בשתים יכסה פניו (ישעיה ו', ב'). מסתתר ונעלם, כוא תואר להשם. נביא, יחזקאל. ואני בתמי, תהלים מ"א, י"ג. ידרון, ל' כדידה כמו תהלים ס"ח, י"ג. ידמו, ישתקו. ואני בחסדך, תהלים י"ג, ו'.

אחור, עפ"כ תהלים קל"ט, ה'. ד'. לולי ה', שם צ"ד, י"ז. ממסתוללי, ממרעה (שמות ט', י"ז). משתוללי, ל' שגעון. מהללי, המלגע עלי, מל' אל יוסף מהעה המל (שם ח', כ"ה). היית עזרתה, תהלים ס"ג, ח'. הציר, השליח, זה משה רבינו. עתה אהיה, ע"פ גמרא ברכות דף ט', ע"ב ומובא ברש"י לשמות

ובשעבוד מלכיות אהיה. ועזר מצריו תהיה: זולתך בעלוני אדני. זדים עודוני מעדני. חזיר כרסם מעדני. עזרי מעם יי: טוב לכל־יצוריך. טוב ומטיב למאמיניך. ישרף טובך באמונך. כי־בי בעזרך: כורתי בריתך בגזר. כאזור למתנים אוזר. לך הדבקתם מלהנזר. הנה אלהים עזר: מריעי על ליסרם. משוכי בחבלים לאסרם. נרתקים בעבותות שוזרם. בטחו בני עזרם: סוקר בעינו ליצירו. סב כצבי בחורו. ער וישן מנצרו. שאל יעקב בעזרו: פונה לדל לראותו. פלל כהכינו לקראתו. צעקתו ישמע בקריאתו. מלך עזר אתו: קמים כאפר פזר. קדושים העגד בנזר. רבדם בשלוש זר. יי היה עזר: שוקקה נפשי תוהי. שואלים בחסדיך משתהי. תפן לפנות מכלהי. עזרני יי אלהי: מרודים בעוטי בעט. נחרת סוסים ושעט. מתלעות כפירים ולעט. יעזרו עזר מעט: בריתך עדינה כחשה. בקשה קשה בנחשה. יקוד להבה הבחישה. אילותי לעזרתי חושה: מהר ישעך תבשרני. כתם הכתם מבסרני. ירושלים נגד החזירני. תהי ידך לעזרני: חזיון צופיך שחרתיך. קראתיך בשם כתרתיך. ובימיני תמכתיך אזרתיך. אמצתיך אף עזרתיך: אמונת ברית הנכרתה. שגב בעזך כנתרתה. להשיב מבשן ומפרתה. הבה לנו עזרתה:

עזרת וכו׳.

ג׳, י״ד. העזר, דברים ל״ג, ז׳. זולתך, עפ״ה ישעיה כ״ו, י״ג. עודוני, סבבוני בגלגולי מן עדיו, כמו רפאים עודוני (תהלים קי״ט, ס״א). כרסם, ל׳ תהלים פ׳, י״ד, ונדרש בויקרא רבה פ׳ י״ג על אדום. עזרי, תהלים קכ״א, ב׳. כי בי, הושע י״ג, ט׳. בגזר, כברית מילה. כאזור למתנים וכו׳ עפ״ה ירמיה י״ג, י״א. מלהנזר, שלא לפרוש מהם. הנה, תהלים נ״ד, ו׳. מריעי על, עפ״ה הושע י״א, ד׳. ופירושו כאן יסרוהו אסורים הקב״ה את עולם מהם שבנו מיוסרים הם ואשר עבתם נעבותות האהבה שבנו נאסרים. נרתקים, נקשרים כמו רתקו בזקים (נחום ג׳, י׳). שוזרם, כפול ומכופל, מל׳ שזור. בטחו, תהלים קט״ו. סוקר, מופה. ליצירו, לישראל (ישעיה מ״ג, כ״א. מ״ד, ב׳. וכ״א). סב כצבי, עפ״ה שה״ש ב׳, י״ז. בחורו, ידך בני בבחורו הופך פניו מעיד כנגד רודפו אף הקב״ה אע״פ שסלק שכינתו מישראל שב לשמוע תפלתם. שאל יעקב, תהלים קמ״ו, ה׳. פלל, תפלה. מלך עזר, ע״פ כ׳, ע״ג. העגד, ל׳ קשירה, כמו ענדם על גרגרותיך (משלי ו׳, כ״א). רבדם, ל׳ רביד ותכשיט שענין רביד הזהב (בראשית מ״א, מ״ב) רבדתי ערשי (משלי ז׳, ט״ז). בשלוש זר, כתר תורה כתר כהונה וכתר מלכות. ה׳ היה עזר, תהלים ל׳, י״א. תוהי, התוהים ומתמיהים על אורך גלותם. משתהי, השוהים בגלות. וי״מ כמו משתאי באל״ף ול׳ תמיה כמו והאיש משתאה לה (בראשית כ״ד, כ״א). לפנות, להרחיק. עזרני, תהלים ק״ט, כ״ו. בעוטי בעט, מבעוטים בבזיון, מל׳ למה תבעטו בזבחי (ש״א ב׳, כ״ט). ושעט, דהרת רגל הסוס. מתלעות כפירים ולעט, המוכרים ע״י אויבי ארצות, ולעט, מל׳ הלעיטני נא (בראשית כ״ה, ל׳). יעזרו, דניאל י״א, ל״ד. עדינה, בנוי לבבל עפ״ה ישעיה מ״ז, ח׳. בקשה בן כבי״ו ונכון, ופירושו את עדינה אשר היא קשה כנחושה בקש ונקום מבקשה את הנחשה שעשתה לישראל. הבחישה, תבחיש אותה ותבערנה ביקוד להבות אש. אילותי, תהלים כ״ב, כ׳. כתם, אל הפשוט. מבסרני, המשל אשר עשני מגזה ונשלם, דבר פ׳ כטה תחזומי מתנשא דה׳ גבר (במדבר כ״ד, ל״א). תהי, תהלים קי״ט, קע״ג. שחרתיך, אבקשך לקיים חזיון נביאך שנאמר כמן קראתיך בשם וכו׳, ישעיה מ״ג, א׳. מ״א, י׳. שגב, ענין חוזק ורוממות. כנתרתה, כבתחלה, מל׳ ויתר על הלוחות (שמות ל״ב, ט״ו). הבה, תהלים ס׳, י״ג.

ע"ס א"ב אלא שבכל כל חרוז יקדים לו תבת זכור.

זכור את אשר עשה. ויהי לבז ולמשסה. וגזעו יעקר בבעיסה. ביושה אל תחמא אל תשא. כי קהלך עשה. בבלצרה ודריסה. גם בך לא חסה. ומשאות הדליל עמוסה. בתוך אבן מעמסה: אתה זוכר נשכחים. זכור אם לך משכחים. וקדשה לך מפציחים. קדוש:

זכור דבר עתק בבל ערך. על חמוקי ירך. לדורי מפרך. הקדים ויצא בכרך. לזנב כל אחרך. לדוש בגאות ולהדריך. ובטודך צץ מחרך. בכל רהב וארך. ועמך בטובך להאריך: זכור זמורה שהשליך למעלה. ואריך אין לחללה. עשותם כמעי מפלה. חזק לשיתם כלה. אותם להפילה. בהכנעה ובהשפלה. טוב שומע תפלה. תפלתו בבהלה. ואחריתו לקללה: זכור יהיר רשע. כי למאוד פשע. והציק בן משעשע. כבר חטא והרשע. ואזניו הכבד ועיניו השע. וליראתך לא שע. למענך צדיק ונושע. חיש לנושעים ישע. עבר על פשע: זכור מלולו למולך. ומאם במעלך. לבחירי קהלך. נא זכור יום זבולך. וישלם לו משלך. גמול רע מחילך. סערהו בשצף אלך. ובל פה יהללך. על פלא מפעלך: זכור עמך ונחלתך. אשר הם אהבתך. ומקוים לישועתך. פנה בתהלתך. ורחם על עדתך. ההוגים בשעשוע דתך. צהלם ביראתך. ותשעם בקריתך. ושם תשכנם שכינתך: זכור קרית חנה. ועדת מי מנה. המעוררת בכל פנה. רוממיה בתחינה. כי נגשה עונה. ועת לחננה. שבה שם עדינה. מכל צד ומכל פנה. והמלכות לבעליה השב נא: תפקוד עתה ברחמים. ותופיע ממרומים. להושיע מעוטי עמים. קדוש: והכל יודוך וכו'.

אופן.

כבודו יתרומם בפי כל הנשמה. וישמיע למקדישיו המקדישים שמו בנעימה. ויתפאר להתרוממה. במעלה ובמטה שוכן רומה: והחיות.

לבז ולמשסה, עפ"ה ט"ב כ"א י"ד. ומילת ויהי כדי [illegible]. הדליל, [illegible] והחלים, מל' דללו וחרבו (ישעיה י"ט, ו'). עמוסה, ישראל העמוסים מני בטן. אבן מעמסה, כמו לירושלים ע"פ זכריה י"ב, ג'. חמוקי ירך, ישראל עפ"ה שיר ז', ב'. לזנב כל ברך, כל שנחלו של הברכים [illegible] וכדכתיב ויזנב בך כל הנחשלים (דברים כ"ה, י"ח). להאריך, [illegible] (ישעיה נ"ג, [illegible]). זכור זמורה שהשליך וכו', [illegible] פ' י"ג [illegible], [illegible] (ישעיה י"ז, ו'). והציק, [illegible] לישראל [illegible] [illegible] גם [illegible] ערך [illegible]. כמעי מפלה, [illegible] (ישעיה ל"ח, כ'). ואזניו הכבד, ישעיה ו', י'. פנה בתהלתך, [illegible] [illegible] ובמלתך, והמחוז [illegible] בתהלתך, [illegible] על ישראל [illegible] [illegible] ס'. קרית חנה, ירושלים (ישעיה כ"ט, א'). מי מנה, במדבר כ"ג, י'. כי נגשה וכו' עפ"ה כי עת לחננה כי בא מועד (תהלים ק"ב, י"ד).

זולת. ע"פ א"ב.

אתה מלא רחמים. ברחמיך שמח עגומים. גאלם כי הם יתומים. דתך בהגיון נואמים. הם מבדלים מעמים. ואותך בהתמר מרוממים. זכור שלשת קרומים. חפוף בבנוי כמו רמים: טוב זכור ידידיך. יחד שמחם כרב חסדיך. כי הם עבדיך. למודים לעבדך. מהרה קומם נגידיך. נהלם בחוזק ידך. סמכם בשם יחודך. ענדם במאדך: פדה תפדה מוכיריך. צועקים בכל לב לשחרך. קים עלימו דבריך. רבצם בבית בחירך. שובבם לחדריך. שכנם בעירך. תשתבח בהדרך. תפרם כבקריעת פלג עדריך: עזרת וכו'.

קרובות. הש"ץ חוזר התפלה עד מלך עוזר ומושיע ומגן, ואח"כ מתחיל כאן.

יוו. מסוד חכמים ונבונים. ומלמד דעת מבינים. אפתחה פי בשיר ורננים. להודות ולהלל פני שוכן מעונים:

ע"פ א"ב.

יסל. אזכיר סלה זכרון מעשים. בימים האלה נזכרים ונעשים. גחון נח מבין עכסים. הדאונו להזכיר לרקב כעסים: החוח הנץ מגלגל והדדר. ומדור לדור גלגל והדדר. זכר עון אבותיו הקדר. חטאת אמו בלי להעדר: טרף אף וישחת רחם. יחומתו מקלוט בהריון יחם. כהפקד לשלישו הטא נחם. לכם להלחם בלוחמי לחם: מהלך ארבע מאות פרסה. נע ונד מכמורת לפרשה. סע משעיר והכמין פרוסה. עיף ויגע מבושיו לסרסה: פעל שטמת בכורה לעבור. צמיתות צאן קדשים למכור. קלונו התרט בעט לזכור. ראשית גוים לגלע בזכור: שדי נכר לילה חלק. שרש וענף בחלקלק להחלק. יתמוד כי חשלית המלק. תבע להזכר מעש עמלק:

עגומים, המעונים. שלשת קרומים, ג' האבות. בבנוי כמו רמים, עפ"ה ויבן כמו רמים מקדשו (תהלים ע"ח, ס"ט). ושלת החפוף על' חופף עליו כל היום (דברים ל"ג, י"ב), ר"ל תבנהו כבנ"ם. [illegible] כי לא ישכנו [illegible] הלבנון, לומר תחיה מן חופף. מהרה קומם, עפ"ה והקמנו עליו שבעה רועים (מיכה ה' ד'). נגידיך, ל' לצוות אותי נגיד (ש"ב ו', כ"א). ענדם, עטרם. פלג, ל' פלגי מים. ר"ל מי ים סוף.

גחון נח, הנ"ל פ' ע"ז הם הנחשים בבני גיחון, [illegible] את [illegible] ישראל [illegible] עפ"ה על גחונך [illegible] הנ"ל [illegible] עמלק [illegible] ישראל, [illegible] נקרא גיחון ע"ש על גחונך תלך, ועל זה יסד הפייט גחון נח מבין עכסים הנ"ל. הדאונו, הרמנו, כמו והיו דראון לכל בשר (סוף ישעיה). מגלגל והדדר, [illegible] קולים, כמו וכגלגל לפני סופה (ישעיה י"ז, י"ג). זכור עון אבותיו וגו' טרף אף וישחת וגו' כל זה [illegible] ח"ל בילקוט [illegible] פ' כי תצא ע"ש. לשלישו חטא נחם [illegible] ה"י [illegible] אבותיהם כמיתם [illegible] הופקד [illegible] לעמלק [illegible] נפקד [illegible] כי הוא [illegible] מלחמה [illegible] ישראל [illegible] של תורה. לכם, ל' מכה כמו ילכם (הושע ד', י"ד) [illegible]. ארבע מאות פרסה, ע"פ המדרש ילקוט [illegible] רמ"ב. והכמין, טמן. לגלע, לגלות, ל' ולפני התגלע (משלי י"ז, י"ד). לילה חלק, [illegible] י"ד, ט"ז. וחשלית [illegible] הוא כמו נחלשים [illegible] המלק, ל' ומלק את ראשו (ויקרא ה', ח').

לאחרונה יסעו שבם שלט· כי הענן משם פלט· י' לעת יפקדה ולא ימלט· יוגן עם גנון ומפלט: ברוך אתה יי, מגן אברהם: אתה גבור וכו' עד להחיות מתים.

ע"פ תשר"ק.

תמימים כעודם בסין רפודים· שבוץ עדי עדיים אפודים· רצו שלול סמן לפדים· קפצו ידים רפות ברפידים: צורר אסף כל־אספסוף· פושע קבוצות מתנם אסוף· עלות פעמימו ממצולות סוף· סבר לקמלם כקנה וסוף: גדד ויעף שלש פעמים· מחנר בניגי חמשה עממים· לץ הכה ופתי השמים· כלל להתיתם נדיבי עמים: יהר לץ והעמיד מסלה· טכום בחורי בזמה סלה· חמוקי ירכי בם לפסלה· זרע להרביע ולהתעיב סגלה: וישטם שטמת ישישו המחבא· החל לבא מראש במחבא· דגר שגית בחרב לחובה· גש בשלישי בעליל בחובה: במשלו ששבי באם מושלים· בפרק עמד מסור נשולים· י' אמרו לכו ונכחיד גבשלים· אז כמאז זנב כל הנחשלים:

ק' שונאיך הם ילבשו בשת· כמו בצלעי שמחו כיבשת· י' בעטתך עטרת עדיי תלבשת· להגשים תחי לצלעת תחבשת· ברוך אתה יי, מחיה המתים:

ע"פ א"ת ב"ש, ובסוף חתום יהודה.

אצילי מרעי נבר שעיר· תולדות אלה בני שעיר· בקשם אצו אשי להבעיר· שאונם הרשו כשדה עיר: גוי גדול שלא זכרת· רשיונותיו למה או זכרת· דגלים בלא הון מכרת· קדושים בזונה ובין המכרת: הזכר לשרים נוה נארו· צרים אשר חומות ערערו· ועד היסוד ערו ערו· פימו דברו בגאות ופערו: זה אין לפניך שכחה· עברתם שמרה נצח מלשכחה· תקף לא ידעו עשות נכוחה· ספרם חתום ליום תוכחה· טעם חקברת מוכח· גבר כי לא תשכח: י' יום בוא עמם להתוכח· מכן צוית לעמך לא תשכח:

כי הענן משם פלט, ע"פ ילקוט סוף כי תצא. קפצו ידים רפות ברפידים, [illegible]

ינקש לץ להרף צבאות. התתומי ברית בצבא ואות. והפקד מדה במדה לתוצאות. י"י דעת כי לעת המציאות. הוא יפקד בשם יי צבאות:

ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה:

ואתה קדוש יושב תהלות ישראל אל נא:

בלשון אשר הזכרת לזוכריך זכור. כו בלשון הזכירך נא אתה זכור. ואם המה כאדם עברו ברית מלזכור. אתה אל ולא איש למה לא תזכור: בזאת ידעתי כי ישלך לזכור. אבל תשוח עלי נפשי עד זכור תזכור. מה כחי כי איחל לקץ זכור. ומה קצי כי אאריך נפשי עד שתזכור: אם לא למעני תזכור. למענך ולמען ירושלים זכור. חק כי לא תשכח עדות זכור. ואמר אם אשכחך עתה לה זכור. ותפקד ותזכור. כאב צר לעכור. פיהו לסכור. לנוע כשכור. ועוד כל תמכור. נקובי בן בכור: י"י גבורי בלהך וכר. ופארך אזכור. ואראך לזכור. בפרשת זכור.

חי וקים נורא ומרום וקדוש:

חתום כרגלי המחזורים אלעזר בירבי קליר.

אץ קוצץ בדקותץ. קצותי לקצץ. בדבור מפוצץ. רצוצי לרצץ: לץ כבוא ללוצץ. פלץ ונתלוצץ. כעץ מתעצים לחצץ. כנץ על צפור לנצץ: עב בקעת מראש. יחידים ממנו גרוש. חל הילך ויפרוש. וישב על גבי חרוש: זמן והנקב לראש. ראשית גוים לרע לדרוש. היות לכל בוגדים ראש. ונסעו תלות במדבר ברוש: רץ והקרה בדרך. עיפי טרחות הדרך. ומן לא זו הדרך. תעו במדבר בישימון הדרך: בנחש עלי הדרך. שלח יד בחשלן ידך. ותל כל ראש הדרך. וזנב כל עברי הדרך: ישף וישף וחש. ומהר פחן רחש. ונודע כי התחש. משרש נחש: רנש וליחש. ותת לדחו נחש.

שמות, ע"פ פסוק ה', י"ח. ינקש לץ וכו' כרלתי כתי חרוז זה חתום יהודה, וכתב ר"ז [illegible] מתוך [illegible] כשם הרלון ב"י [illegible] לר' אלעזר קליר ושמו יהודה והקליר [illegible] וכר אותו לתוך פיוטיו. בזאת ידעתי כי וכו' חרוז זה [illegible] ג' בפסוק וכור חוזר. מה כחו, איוב ו', י"א. ואמר אם אשכחך, [illegible] שנה. גבורי בלהך וכר, [illegible] ג', ל'. [illegible] רף 376, [illegible] אץ, מיהר. קוצץ בן קוצץ, [illegible] [illegible] רף 620. [illegible]

ובכשפיו הכחש. ובחלש נחלש ולא חש: בכשפיו הללו. ובקסמיו חללו. יום העמיד וללו. שמש הדמים וזלזלו: יגע ולא הונח לו. ולחרפות נחלו. עד בא השמש החילו. להמחות הוא וכל חילו: קט ושן חרק. ונאצות צרק. ומורה באפו הרק. וחרבו הברק: למילה פרק. ובלפי מעלה זרק. ושם שמן תורק. בעזות ירוק ירק: יה אשכל הכפר. צו אל משול עפר. זכרון משלי אפר. כתב זאת זכרון בספר: רשם בזה ספר. בתורה ובנביאים ובכתובים להחפר. להמחות מספר. ולא יכתב עם כל הכתוב לחיים בספר:

ח׳אל נא. לעולם תערץ. ולעולם תקדש. ולעולמי עולמים. תמלוך ותנשא. האל מלך. נורא מרום וקדוש. כי אתה הוא מלך מלכי המלכים. מלכותו נצח. נוראותיו שיחו. ספרו עזו. פארוהו צבאיו. קדשוהו רוממוהו. רן שיר ושבח. תקף תהלות תפארתו:

ט׳ובכן זכור את אשר עשה לך עמלק:

י׳קומה שמו חברו. ונמה זכורו. מלהזכירו. בזכרון קדוש:

יא׳יען אשר לא זכר. ונחשב כנכר. מלהזכר. בזכרון קדוש:

ולס אב״ג כב״ד גר״ת.

זכור איש אשר הניע אב ללא עתו. בריצה ונגוב תאוף בעתו. גרע חמש שנים ממחייתו: זכור בוזה על גמילות חסד. גועל אח עש לזקנו חסד. דומה למים מרעהו חסד: זכור גלה ערות מצואת שדה. רם שפך דמו בבואו מן השדה. הפך לב אב שח בשדה: זכור היהי באזן הערלה.

ח׳ ויחתון טיל רתב. ובחלש נחלש, ע״פ המסיקתא שובה מלקוט רמז רמ״ה ד׳ שמות בקדש עמלק שלא פור גזל תבל ובזולן לקו בני עמו, ובלא לקה עמלק וגו׳. ולא חש, לא נעלר לו כוח. בכשפיו הללו וגו׳ בתנחומא פ׳ כלת, היו מחשבין את השעות לאסטרולוגין, שם עמם פגם, ... נגלל [illegible] ולבנה ועיכב שעותיהן שב״ל ואיתא גם בפר״א פרק נ״ב. החילו, הורידו והפילו ... מלחמה, מל׳ זולל עמר. קט, חקף מל׳ אקוט בדור (תהלים ל״ב, י׳). פרק, מל׳ פירקו מתי ... (איוב ל״ג, כ׳) ר״ל אחתך המילות של המתולים. ולשם, שמו של הקב״ה אשר הוא כשמן תורק אותו ... אל משול עופר, של משה ... מבלת של משה ואהרן. זכרון משלי אפר, כי של עמלק יהי דומה לאפר, והוא מל׳ איוב י״ג, י״ב. כתב זאת, שמות י״ז, י״ד. בתורה, ... עמלק (שמות י״ז, י״ד ודברים כ״ה י״ז), ובנביאים, ... פקדתי את אשר עשה עמלק (ש״א ט״ו) ובכתובים, ... (מגלת אסתר), וע״פ מגלה דף ז׳, כתב זאת זכרון בספר, כתב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה ... וכתב מה שכתוב בנביאים, בספר מה שכתוב במגלה. להחפר, יהיה לחרפה. עם כל הכתוב לחיים, ... ד׳, ג׳. מלהזכירו בזכרון קדוש, יש להזהר מאוד לאמר תבת זכרון עם תבת קדוש בנשימה ... שבזולה זו לזו, כי עד שעמלק נמחה זכרון ומבדילה בין קדוש ... וזה מחולק כלפי מעלה.

זכור איש אשר, בתוספות לר״ה דף ג׳ ע״א קוראים לפיוט זה פזמון. הניע אב, כמאמר חז״ל (ילקוט סוף פ׳ כי תצא) שאברהם מת ה׳ שנה לפני זמנו כדי שלא יראה בן בנו יוצא לתרבות רעה. ... שחיים שלו, כמו מחיה שענו (עזרא ט׳, ח׳) ופירש שם רש״י חיים מועטים. לשם מרעהו חסד, ... איוב ו׳, י״ד. זכור גלה ערות וכו׳ ע״פ מדרש חז״ל בשמות רבה פ׳ א׳ גם ילקוט תולדות סוף רמז ... פ׳ עבירות עבר אותו רשע באותו יום וגו׳. אב שח בשדה, יצחק עפ״ה ויצא יצחק לשוח בשדה

הַבּוֹזֶה בְּטוֹרָה בְּכוֹס הַתַּרְעֵלָה · וּפָרַק מֶנּוּ עֹל וּמָשַׁךְ לוֹ עָרְלָה: זָכוּר הַמְּסַכְסֵךְ
הֶרֶךְ אִישׁ וָזָר · וְהִבְהָה מְאוֹר אָב בְּעֶשֶׁן עֲבוֹדַת זָר · וְזָמַם בְּלֵב הֱיוֹת לְאָח
לְאַכְזָר: זָכוּר וְנִתְעוֹלֵל לְרֶבַע כְּאִשָּׁה · וְדוֹן לִבּוֹ הִשִּׁיאוֹ בְּאִשָּׁה · חַתּוּ גִּבּוֹרָיו
לִהְיוֹת כְּלֵב אִשָּׁה: זָכוּר זֶרַע מְרֵעִים נִתְעָב וְנֶאֱלָח · חֵלֶק לְהַשְׁחִית וְלוֹמַר
הֶאָח · טָמְנוּ גֵּאִים פַּח לְחַבֵּל אָח: זָכוּר חָנַט מִנּוּ עֲמָלֵקִי · טָשׁ כַּיֶּלֶק לְאַבֵּד
חֶלְקִי · יָרַע כַּבִּירִים לְעֵין כֹּל לְלוֹקְקִי: זָכוּר טָפַשׁ מֵהַעֲרִימָה · יָרַד וְכִתֵּת
עַמִּי עַד חָרְמָה · כְּמוֹ בֶן חַיָּב לְהַחֲרִימָה: זָכוּר יֹשֵׁב הַנֶּגֶב בְּלִי עֹל כַּעֲרָד ·
כְּסוּת וְלָשׁוֹן שִׁנָּה הֱיוֹת מֶלֶךְ עֲרָד · לְשַׁבַּת שְׁבִי מָרַד וְחָרַד: זָכוּר כְּסִיל
שׁוֹנֶה בְּאִוַּלְתּוֹ · לְתַעֲרוֹבֶת מִדְיָן כְּעָלוֹתוֹ · מָהַר יְרֻבֶּשֶׁת וְגִלָּה נַבְלוּתוֹ: זָכוּר
לְקַעְקֵעַ בִּצְתּוֹ מִשֹּׁרֶשׁ · מִלַּעֲזָב־לוֹ עָנָף וְגַם שֹׁרֶשׁ · נֶעֱנַשׁ קִישִׁי כִּי הִשְׁאִיר
לוֹ שֹׁרֶשׁ: זָכוּר מַעֲשֵׂה אֲגַג מַעֲדַנֹּת · נָשִׁים כְּשִׁכְּלָה חַרְבּוֹ לְעַנּוֹת · סֵרַס
שְׁאֵרוֹ לְשִׁסּוּף יַעֲנוֹת: זָכוּר נָגִיד לְחָמְלוֹ הִסְכִּים · סָר מִמְּלוּכָה מִבֵּין נְסִיכִים ·
עוֹלֵל הַנּוֹתָר עָמַד לְשַׂכִּים: זָכוּר סִבֵּב צִקְלַג וָנֶגֶב · עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ
הַנֶּגֶב · פְּגָרוֹ טוֹב רְאִי מְנַשֵּׁף בְּנֶגֶב: זָכוּר עָרִיץ בְּעַמּוֹנִים נֶחְבָּא · פֶּרֶץ
כַּרְמֵי עֵין גֶּדִי כְּהוֹבָא · צָרְבוּ אִישׁ בְּאָחִיו בְּחֶרֶב לְהוֹבָה: זָכוּר פְּלֵטִים אֲשֶׁר
בְּאַף הִסְעִיר · צְבָאַי בְּלֶכְתָּם אֶל־הַר שֵׂעִיר · קִנֵּא לִנְקוֹם עֲיָרוֹת שֵׂעִיר: זָכוּר
צַג בְּפֶרֶק לְהַסְגִּיר שְׂרִידַי · קָם בְּרֹאשׁ דְּרָכִים לִסְעוֹד אֶת־רוֹדַי · רָדַף וּמָסַר

(ברכות כ"ז, ס"ג). **ומשך לו ערלה**, כמרוקי ר"א פ' כ"ט עשו מאס במילה בשם שמאס את הבכורה, וכמ' אליה רבה פרק כ"ד ורשע של עשו כל זמן שיצחק קיים קיימו ברית מילה, כיון שמת יצחק בטלו ברית מילה. **המסכסך** ל' משלי כ"א, ח'. **ונתעולל**, כנוי למשכב זכור. **השיאו באשה**, הסית אותו לעבות מעשים מקולקלים ומתועבים. **חלק להשחית**, ל' חלק לבם (הושע י', ב'); ויש מוקדים קלא וה"כ מוסב על יעקב ע"ה ואנכי איש חלק ויהיה פירושו לבטחות את יעקב. **טש כילק**, עף כארבה. **ירע כבירים**, איוב ל"ד, כ"ד. **טפש מהערימה**, נבער מחכמה. **עד חרמה**, במדבר י"ד, מ"ה. **יושב הנגב**, עפ"י עמלק יושב בארץ הנגב (במדבר י"ג, כ"ט). **בלי עול כערד**, נראה שצ"ל דך נ' וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב, מה שמועה שמע, שמע שמת אהרן וגו' תרגם הוא סיחון הוא ערד הוא כנען ולמה נקרא שמו ערד שהיה כלי עול כערד עכ"ל. **כסות ולשון שינה**, עפ"י מדרש ילקוט חקת רמז תשס"ג לבוש כנעני לבש ולמד לשון הכנענים והיה מדבר בלשונם אלא יכירו אותו ישראל. **כסיל שונה באולתו**, ל' משלי כ"ו י"א. **לתערובת מדין**, שנתערב עם מדין ללחום ישראל (שופטים ו', ג'. ל"ג). **מהר ירבשת**, הוא גדעון (שמואל ב' י"א, כ"א). **וגלה נבלותו**, עפ"י הושע ב', י"ב. **קישי**, שאול. **זכור מעשה אגג וגו' סרס שארו וגו'**, עפ"י וילך אגג מעדנות ומ' וישסף שמואל את אגג (שמואל א' ט"ו, ל"ג) ואמרו באליהו רבה דף פ"ו כתחיל שחתך בשרו חתיכות חתיכות והאכיל לנעמיות, ר"י אומר הביא ד' קונדסין ומתחו עליהם, ר"י אומר סירסו, לפי שהיה נוטל את המילות וזורקן כלפי מעלה, על דא נפרע ממנו, הה"ד ויאמר שמואל כאשר שכלה נשים חרבך כן תשכל מנשים אמך, וישסף, מלמד שחתכו ד' חתיכות עכ"ל. וכל הענינים האלה תמצא בפיוטן יחד. **נגיד**, שאול. **עולל הנותר**, כמו עולל ויונק (איכה ב', י"א) והכוונה על המן. **פגרו**, הכחית אותו דוד, וכתוב לשון זו ע"ב עלת פגריו שהאלה שם כענין בכ"א מנין ל'. **מנשף בנגב**, דוד בא עליו בנשף כמבים שתעלם מאהבים ובמתנו שם אוכלים שותים וחוגגים. עגב, על' ותעגב על מאהביה (יחזקאל כ"ג ה'). **עריץ בעמונים**, ראה בפירוש הפיוטים לר"ה כ', פ'. **קנא לנקום**, פירוש, שאלומים קנאו קנאת חיהם שהיו מקדם לשם שונא לישראל.

גדם פרודי רפודי: זכור קפץ לשער השמים. רעש ושאג מי לי בשמים.
שלם ויגדל עד לשמים: זכור רד אלהנף להחניף ממלכת. שמשי אשר
שמשו מאמשת והולכת. תמה הלשין לרשותה ממלאכת: זכור שקל
אלפים עשרה. שתילים מאה הקנים לשברה. שער מהם עשרה
לשרדה: זכור תבע להפר חמשים. תמימה קצב לכלות חמשים. תכלית
שבעים נתלה על חמשים:

פ׳ ובכן לך תעלה קדשה כי אתה קדוש ישראל ומושיע:

סלוק. אלהים אל דמי לך. כקול מים רבים נשמע קולך. משמיע ומצוה
לשקד בקנין פעלך. זכור את אשר עשה לך. אשר קרך ויחשילך. והיה
בהניח יי אלהיך לך. תמחה זכרו מכל גבולך. והם ישיבו ויאמרו לך.
ומשאך עוד יתנו לך. אנא הקם את דבר מלולך. עד שאתה מצונו הזכר
לך. אתה זכור את אשר עשו לך. זכור יי את יום זבולך. המתגאים
ונאמים פה מה לך. השולחים ומורות באף לחללך. זכור כסא כבוד
גדלך. אשר מרו ונאצו למולך. ושלחו באש היכלך. וישימו כל גבולך.
ושדדו ונתקו יריעות אהלך. אשר צוית לא יבאו בקהל לך. אמרו לכו
ונכחידם מגוי בגללך. ולא יזכר שם הלולך. עליך ישוב חלך. ויותר מאשר
עשו לנו עשו לך: אתנו במדבר נלחמו. ואתך בישוב נתלחמו. אתנו
חוץ למחנה המו. ואתך בקרב המחנה נהמו. אתנו פלטי ענן זממו.

פרודי רפודי, הנפרדים מן הטומאה. רפודי מל׳ ירפד חרוץ (איוב מ״א כ״ב). לשער השמים, הוא בה״מ. להחניף ממלכת, מל׳ ולא תחניפו את הארץ (במדבר ל״ה, ל״ג), והכוונה להסית ממלכת ישראל. שמשי, בגימ׳ ר׳, ת׳ ופירש גם רש״י שמשי הוא בנו של המן, ולמד זה מפסוק [illegible] קץ ק״ו. שתילים מאה הקנים, ע״פ מדרש רבה ויקרא על פסוק אם יוליד איש מאה (קהלת ו׳, ג׳) זה המן, כי נכנס לא כלא מר וכלא פרחן וכו׳, והאגדות חלוקות על בני המן, כי גם במדרש תהלים מובא ל״ב אמר שאלה בנים היו לו להמן, אך לפי גמרא מגלה ט״ו, ב׳ היו לו שלשים בנים, וי״א שבעים, וי״א מאתים ושמונה. מאמשת, מל׳ אמש שואה ומשואה (איוב ל׳, ג׳) וימש חשך (שמות י׳, כ״א). תמימה קצב, שנה תמימה אשר המן להשמיד כי בניסן כתב האגרות ובאדר להשמיד. חמשים, ה׳ חומשי תורה. [illegible] ישראל עמ״ה וחמושים עלו בני ישראל (שמות י״ג י״ח); ויש מפרשים ע״פ שאמרו ה׳ חומשים בפסוק אחד (במדבר ח׳, י״ט). תכלית שבעים, כבמדבר רבה פ׳ י״ד (קה״ר ט׳, ב׳) אמר ר׳ [illegible] לא נלחמו עד שתלו עליהם ע׳ פסוקים [illegible] וכו׳ המן, [illegible] גדל המלך עד ויתלו את המן שבעים פסוקים לתכלית שבעים נתלה על החמשים [illegible] לשון הקליר ולשון המדרש [illegible] [ונראה לי כי הלשון לתכלית שבעים תלה על חמשים [illegible] אינו מן המדרש [illegible] אלא כי הכוונה [illegible] אחד ע״פ פיוט זה של הקליר]; [illegible] עוד תכלית שבעים וגו׳ בתכלית שבעים יום, כי מן י״ג ניסן שכתב המן האגרות עד כ״ג סיון שכתב מרדכי הם ע׳ יום. [illegible] עוד לגמרה שהיה בתכלית שבעים שנה של גלות בבל אשר [illegible] גם פורים.

ובכן [illegible] בקנין פעלך, ר״ל בתורה שהיא אחת מן ה׳ קנינים שקנה לו הקב״ה. זכור ה׳ את יום זבולך, [illegible]. אמרו לכו, [illegible]. בגללך, [illegible] כדי שלא יזכר עוד שם [illegible], עליך ישוב חלך, ע״פ תהלים י׳, י״ד

ואתך כפרת ענן גממו · אתנו לחשולי עב דמו · ואתך עלות על במתי עב
דממו · אתנו חוץ ממחיצה קמו · ואתך לפני ולפנים קדמו · אתנו ברחוק
מקום אשמו · ואתך בקרב מקומך שממו · אתנו חוץ מישיבתנו דמו ·
ואתך במכון שבתך דמו · אתנו אות ברית משאר הרימו · ואתך עשרת
אבירי ברית החרימו · אתנו ברום ידי ענו החרמו · ואתך תלות יד למולך
הרימו · אתנו נתיעצו וסוד הערימו · ואתך כרובי סודך לחרפות תגרימו:
ואתה יי לעלם תשב · והוא נגדך כמשה יושב · תפוש מדבר וכל היישוב ·
אני ואפסי עוד בלב מתחשב · אם לא עתה תקום ותקשב · בשלש עשרה
קימות נקמות לחשב · בפחד ופחת ופח לפקד על היושב · ואם אין כגר
תחשב: וכל המונה וסופר וחושב · קץ הפלאות להבין ולחשב · גשתה
גבורתו ממחשב · ולא ימצא מענה להשב · ויחשה דומיה מהקשב · ובאמונה
כסליו יישב · וזאת על לבו ישב · ויאמר עד ישקיף וירא ויקשב: ונחשבתי
כעד זומם · כל היום מדמם · ונפשי נבהלה מאד ומשתומם · ואת יי עד
מתי רואה ודומם · זכור בית מקדשך השמם · כל עובר עליו משתומם ·
מתי תתנשא ותתרומם · וחבר אמר פיך קומם · בשלש עתות עמלק להמם ·
בשלש מיתות וזכרם להדמם · בשלשת ימי אפלה נגהם להעמם · בשבעה
ימי עברה להרשימם · בעשרת מיני שמד להאשימם: וכמו מעשרה

סלוק יסוד סלקה ופירש רש"י על' חיל וא"כ סגנת ד"ה היא לכבוד וכן לקחו הפייטן, אך רד"ק ופירשו פירש הכ"ף מן הכרס ופירשו עני ומדוכא. גממו ל' כריתה, כמו אילן שגממו (שביעית א' משנה ח') [illegible] (עם ד' משנה ד'), והכוונה על טיטוס שגידר את הפרוכת (ב"ר פ' י' ותנחומא [illegible]), וזהו שאמר כפרת ענן, ר"ל ענן הכפרת הוא הפרכת שהיתה סובבת לכפרת כענן. ואותך עלות, ל' ישעיה י"ד, י"ד. עשרת אבירי ברית, י' הרוגי מלכות. ברום ידי ענו, הורמתו כשהרים משה ידיו (שמות י"ז, י"א), וכן הנוסח בד"י וכ"י. ואותך כרובי סודך וגו' יסודו בפתיחות איכה רבה, [illegible] לבית קדשי קדשים ומלאו שם שני כרובים נטלו אותן וכו', גם [illegible] פ' [illegible] הפייטן שם עמוני ומואבי והוליאו הכרובים. ושרם זו קשה כי בבית שני לא היו עוד כרובים וגם [illegible] לא היו [illegible] ואע"כ איך נטלום הלוקחים? [illegible] ע"פ רש"י ליחזקאל כ"ג, [illegible] לא היו הכרובים של הכפרת אלא [illegible] הכרובים [illegible] של קיר ההיכל, [illegible] הפייטן [illegible] על כרובי הכפרת [illegible] כרובי סודך וכן [illegible] לבית קדשי קדשים וע"כ [illegible]. אך לדעת כי [illegible] כרובי סודך. ואתה ה', תהלים ק"ב, י"ג. בשלש עשרה קימות נקמות לחשב, כן הנוסח כד"י, ופירושו כי י"ג פעמים בתנ"ך [illegible] שהוא [illegible] ובן [illegible], במדבר י', ל"ה. ירמיה ב', כ"ז. תהלים ג', ח', ז'. ופ' ב'. ח', י"ב. ח"א, י"ג. ול"ה, ב'. וע"ד, כ"ג. וצ"ד, כ"ב. וק"ב, ה'. וקל"ב, ח'. בפחד ופחת ופח, ישעיה כ"ד, י"ז. ונחשבתי כעד זומם, ר"ל [illegible] כבית [illegible] לבילות [illegible] אלא [illegible]. ונפשי נבהלה, תהלים ו' ד'. בשלש [illegible], יסודו על הפסוק ישעיה ל"ג, י' [illegible] ג' פעמים [illegible] בשלש מיתות, חרב [illegible]. [illegible] קודם [illegible] בשלש עשרה קימות אותם להחרימם, [illegible] קימות, נקמות. בשבעה ימי עברה, [illegible], [illegible] יום [illegible] עד יום [illegible] ז' פעמים. בעשרת מיני השמד, תהלים [illegible] גוים (סטיב ל"ד). מעשרה

ורים עכבו עם מענות· ומשבע מצות המישנות· כן בעשר ושבע ישכרו
שנות· ובת־קול תצא ממעונות· ותפוצץ בכל־המחנות· וזכרון דברים
להגיד ולענות· אל־תזכרו ראשנות· קינו נא ישועות אחרונות· והזכירו
בר ותנות· עמלק אשר בא ועות מחנות· והקר אתכם בפני בנות· ויצא
לו שם בכל־המדינות· ראו עתה זאת לתנות· איך נמחה כחתף בכל
פנות· וצבא המרום אשר במעונות· אשר הסמך עליהם במשענות· יפקד
עליהם את־העונות· לרב ימים להמנות· לחשוב להם חשבונות· להפילם
לחפת דראונות· והמון לאמים וכל־הלשונות· על עור ועוור ישאו קינות·
וכשל עוזר ונפל עזר מקוננות: וידע כל־פעל כי לא שכחת· ויבין כל־יצור
כי שמם שכחת· ושעיר ושריו אז וכחת· ועמלק וספריו הוכחת· ואתם
במשפט נתוכחת: ויזכרו עם אשר זכרת· כי לטובה אתם הזכרת· ובזכרון
טב אתם נזכרת: ח׳ והמזכירים את־יי· יאמרו תמיד יגדל יי· ויאמרו
גאלי יי· כן יאבדו כל־אויביך יי· והעמדים בבית יי· והבטחים ביי·
והשתולים בבית יי· יחזו בנעם יי· ויגידו כי אין קדוש כיי: כי אל רחום
יי· אשרי כל־ירא יי· טוב להודות ליי· טוב לחסות ביי· רננו צדיקים ביי·
קל אמרים הודו את־יי· כי הם זרע ברך יי· זה היום עשה יי· כי אל
גדול יי· ברוך הבא בשם יי· שוש אשיש ביי: ט״ב· ואם כל־המועדים
יהיו בטלים· ימי הפורים לא נבטלים· חקרם לא יסוף מנטלים· ויזכרו
אשר גאולים· לששון ולשמחת גילים· ממעלות אלהים מגלים· ועוז
נוראותיו מגדילים· ושרים כחללים· בעשרת מיני עשר מסלסלים·

ושרים, מנעת התורות. מענות, תלונות לכם, ר״ל שלא תשמור אותם. ומשבע מצוות של בני נח. כן בעשר ושבע, פי׳ ל׳ שנים של שנים, כמסוק כי כוס ביד ה׳ (תהלים ע״ה, ט׳) ים סו י״ז תבות. ובת קול, שנאמר למעלה דף 290. ממעונות, מן השמים. אל תזכרו ראשונות, ישעיה מ״ג, י״ח. והזכירו בברכות י״ג על שעבוד מלכות. והקר אתכם, ל׳ קור וצנה, ויסודו על מה שאמרו חז״ל (ילקוט כי תצא) משל ותנן למרי הקיקן לפני אומות העולם, משל לאמבטי רותחת שלא היתה בריה יכולה לירד לתוכה בא בן בליעל אחד וקפץ לתוכה אף על פי שנכווה הקירה בפני אחרים, כך כיון שיצאו ישראל ממצרים נפלה אימתן על כל אומות העולם, שנ׳ אז נבהלו אלופי אדום וגו׳ תפול עליהם אימתה וגו׳, וכיון שבא עמלק וגרה לבם אף על פי שנטל את שלו מתחת ידיהם הקירן בפני אומות העולם עכ״ל. כחתף, שלום, כמו אמרה רז״ל במשלי כ״ג, כ״ח. וצבא המרום, עפ״י ישעיה כ״ד, כ״א. לרב ימים להמנות, עפ״י ישעיה כ״ד, כ״ב. וכשל עוזר, ישעיה ל״א, ג׳. והמזכירים וכו׳, כל כולם פסוקי תנ״ך ישעיה ס״ב, ו׳. ותהלים ט׳, י״ח. וק״ז, ב׳. ושופטים ה׳, ל״א. ותהלים קל״ד, א׳. וקכ״ה, א׳. ל״ב, י״ח. ושמואל א׳ ב׳, ב׳. ודברים ד׳, ל״א. ותהלים קכ״ח א׳. וצ״ב ב׳. וקי״ח, ח׳. ול״ג, א׳. ישעיה ל״ג, י״א. וישעיה ס״א, ט׳. ותהלים קי״ח, כ״ד. וצ״ה, ג׳. וקי״ח, כ״ו. וישעיה ס״א, י׳. ואם כל המועדים, וכו׳ כדאיתא במדרש משלי כמסוק טבחה טבחה ממסכה (ט׳, ב׳), ודלוה הרשב״א במגילה ב׳. שקולים. מישראל, והוא ע״ש הכתוב ויכתלם וינשאם (ישעיה ס״ג, ט׳). ממעלות אלהים מגלים, הכוונה, שקולים כימים אלה את המגלה אשר כלו הם ממעלות ה׳, שאלה את שמו ע״י מלאכים שיר השן הכתב. ושרים כחוללים, תהלים פ״ז, ז׳. בעשרה מיני עשור, בילקוט תהלים רמז תל״ג, כנור של מקדש היה של שבע מינין, ושל ימות המשיח שמונה, ושל עתיד לבוא עשר שנ׳ עלי עשור.

בכנורות ובנבלים· בעשרת מיני הלל מהללים· בעשרת לשונות שמחה צהלים· ושרפי הקדש המעלים· כתלמיד לרב יהיו למו שאלים· מה פעל אל אלים: כי אלה יהו מכפנים· ואלה מלפניהם מפנים· ואלה חוצה למו פונים· ואלה לפני ולפנים· בצל שדי מתלוננים· ובחמשה קולות הצפונים· קול רנה וישועה מצפינים· באהלי צדיקים צפונים· חהוגים ביקרה מפגינים· וקדמו שרים אחר נגנים· לדעת איך הם מנגנים· בנאות אפיקי מגנים· בצלם היות גנונים· ובאברתם מתגוננים· ועל חומתם מתמנים· לשוערים ולשומרים ממנים· כל היום וכל הלילה מזמנים· להזכיר קדשת נוצר אמונים· להעריץ וכירת גוי שמר אמנים· ובשם ישראל מתכנים· ובשלוש קדשה לקדוש מתכוננים· שתים בראש בנים משכינים· ואחת בראש מלכם מתקינים· ובשלשתם הם נכונים· כסא שלם ושם שלם בם מכינים· ובשלוש קדשה ענות באו מוכנים· קרוא זה אל זה מכוננים· ובבנוי שם קדוש קוראים ומכנים:

יחי׳ כבתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר: קה״ל קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: יחי׳ אז בקול רעש גדול אדיר וחזק משמיעים קול מתנשאים לעמת שרפים לעמתם ברוך יאמרו: קה״ל ברוך כבוד יי ממקומו: יחי׳ ממקומך מלכנו תופיע ותמלוך עלינו, כי מחכים אנחנו לך: מתי תמלך בציון, בקרוב בימינו לעולם ועד תשכון: תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך לדור ודור ולנצח נצחים: ועינינו תראינה מלכותך כדבר האמור בשירי עזך על ידי דוד משיח צדקך: קה״ל ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה:

יחי׳ לדר ודר נגיד גדלך ולנצח נצחים קדשתך נקדיש ושבחך אלהינו מפינו לא ימוש לעולם ועד כי אל מלך גדול וקדוש אתה: ברוך אתה יי האל הקדוש:

ישמח משה וכו׳.

בעשרת מיני הלל, ע״ל שזה הלל נאמר בעשרה לשונות, גידול לומר נרכם. ויש מפרשים על י׳ שלשונות של שבח שבהן נאמר ספר תהלים כמו נצוח נגון משכיל מזמור שיר אשרי תהלה תפלה הודאה הללויה (פסחים קי״ז). בעשרת לשונות שמחה, גילה רנה דיצה חדוה שמחה ששון עלז עלס עלץ צהל. כתלמיד לרב יהיו למו שואלים, ישראל כמבואר שם פרשה ב׳ כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל, שישראל יושבין לפני הקב״ה כתלמיד לפני רבו ומלאכי השרת עומדים ושואלין אותן מה פעל אל ע״ל ... [illegible] ... ובחמשה קולות כמפורש ירמיה ל״ג, י״א קול ששון וקול שמחה וגו׳ ... [illegible] ... ורבה גם למעלה דף 656. בנאות אפיקי מגנים וכו׳ ... [illegible] ... ועל חומתם וגו׳ ע״פ ישעיה ס״ב, ו׳ ... [illegible] ... שתים בראש בנים, ע״פ ויקרא רבה פ׳ כ״ד ... [illegible] ... בכל יום ויום מלאכים ... לפני הקב״ה ג׳ קדושות, ... ישראל וכו׳ ע״כ.

משקלו ד' ד' תנועות, וכראשי החרוזים חתום שמואל,

שיר אל נעלם. ליום אות עולם. והיה שם למנשא לכל ראש: הללו יחדו. יום יום מעידיו. כי בלעדיו. אין מי לדרוש: עורי משמי מרומי, כמה היה בימי אחשורוש: בקום רע חורש. גרש יגרש. פרה שרש. לענה ורוש: נצר ראשית. גוי אשר השית. רוח חרישית. לעקור ולשרוש: אורי וישעי. אמץ זרועי. יאיר לעברה. שמש זרחה: ירוממו ידידים. כי ליהודים. היתה אורה. ששון ושמחה: מקוה ישראל בעת צרה. הלביש גבורה. בן אפרתי: לנקום נקם אל. בבני ישראל. בלץ המנאל. איש חרפתי: מא ודון קלון. עד קץ מלון. פליטי וילון. לכרות בריתי: זכח להברית: שמו עד אחרית. מצות עברית. היתה אתי: ואתמוגג. מאשר שגג. חמול על אגג. ראש מלכותי: לולי אור לי. יי חילי. מצר עזרה. המציא רוחה: ירוממו ידידים. כי ליהודים. היתה אורה. ששון ושמחה: ויצא רענן פרח רע. המן הרע. בן המדתא: זמם באפו. להכביד אכפו. עד אין רפא. להשית בתה: כי הוקם על כל ממעל. כוס התרעל. כדי לשתותה: נקלה בנכבד. במרדכי לבד. בו ותכבד. בפי כסיל מחתה: אלהי מחסי. הפכה לששי. בלי תת לחסידיו תמותה: האיר דרכי. אחרי מלכי. בבא לו צרה. לצר ואנחה: ירוממו ידידים. כי ליהודים. היתה אורה. ששון ושמחה: אלהי צורי. שמתי שברי בו כי גבורי. קשתו דורך: השיב פשע. גמול יד רשע. צדיק ונושע. קרוא לו אברך: פרי מעשהו. להאכילהו. להשביעהו. ימים ארך: זה לי כמה. לבבי הומה. שני מגורי מעבודת פרך: זרע להחיות. אבודות שיות. אבקש להיות. במות דורך: ובאורך אור. נראה באור. ובנם פורה. הנדחה: ירוממו ידידים. כי ליהודים. היתה אורה. ששון ושמחה: אור חדש וגו'.

שיר אל נעלם, כלומר שיר לאל נעלם ביום הזה שהוא אות עולם. והיה שם, השיר הזה יהי לשם לתהלה להתנשאות לכל לראש. מעידיו, ישראל. מרומי, כמו מרומים. רע חורש, המן החושב רע לגרש את ישראל. פורה שרש, ל' דברים כ"ט, י"ז. נצר ראשית, ישראל, עפ"י ירמיה ב', ג'. רוח חרישית, רוח עזה (יונה ד', ח'), ושעניו פה על מחשבת המן שחשב לעקור ולאבד את ישראל. יאיר לעברה, השם האיר אורו לבית ישראל כעבותה. לעברה, שם דבר על משקל חשכה (מיכה ג' ו') מל' עכרתם אותי (בראשית ל"ד, ל'). כי ליהודים, ל' אסתר ח', ט"ז. מקוה ישראל, ירמיה י"ד, ח'. בן אפרתי, יהושע שהוא משבט אפרים (כמדבר י"ג, ח'). בלץ המנאל, כעמלק. עד קץ מלון, עד אחרית מחנה ישראל. פליטי וילון, כל מי שנשאר מלפני אותם עמלק. וילון, ל' ידיעה, כי השטן היה כמו ידיעה מכל המחנה. לכרות בריתי, עמלק היה חותך המילות וזורקן כלפי מעלה. מצות עברית, מצוה לישראל היא להכרית זכר עמלק. ואתמוגג, מל' נמוגו כל יושבי כנען (שמות ט"ו). ראש מלכותי, הוא שאול אשר חמל על אגג מלך עמלק (ש"א ט"ו, ט'). ויצא רענן, הוא המן שענפיו פרחו לרע, כי המן מזרע אגג. אכפו, ידו הכבידה, מל' איוב ל"ג, ז'. בתה, לשממה וכליון (ישעיה ה', ו'). כי הוקם המן על כל השרים, כדי שישתה אח"כ כוס התרעלה. נקלה, המן. בנכבד, במרדכי שנגד שנאו, נקלה בו כשנכבד במרדכי לבד, ונכבד מחתה בפי כסיל. הפכה, הקב"ה המן השמחה ודיכאו ... המן אשר חשב. אחרי מלכי, אחרי שאול שבכבל הגיע השם את דרכי ע"י מרדכי. לצר, להמן. קשתו דורך, בהלחם מלחמותי. צדיק ונושע, זה מרדכי. אברך, כמ' ויקראו לפניו ככה יעשה וגו' (אסתר ו', י"א). להשביעהו ל' תהלים צ"א, ט"ז. שיות, כבשים. אבקש, אתפלל. ובאורך, תהלים ל"ו, י'. ובנם, יבנם.

הש"ץ חוזר התפלה וכשמגיע אל מלך עוזר ומושיע ומגן אומרים קרובות ויאהב.

ע"פ א"ב מחומש אלא שמקדים לכל אות תיבה אחת מפסוק ויאהב המלך וגו'. ובראש סימני החרוזים חתום גם המחבר אלעזר בירבי קליר חוץ אלא שמקדים להם תיבה אחת מפסוק ומרדכי יצא מלפני וגו'.

ויאהב אומן יתומת הגן. אמנה שבעים וחמש בעדה להגן. אז מאז כחו ידע נגן. אריה בן זאב לישע הוגן. און להזכיר אותו מגנן. ויורדי אמן באלף המגן: ברוך אתה יי, מגן אברהם:

אתה גבור וכו' עד להחיות מתים.

המלך בכם יה חק לזרע כה יהיה. בקמים כל נשם לא תחיה. בן בכורת חל דבר אהיה. בקוץ אשר נכמר ויחיה. בכן צפעו צץ לצדים שיהיה. יצא למרדו מור בגשמים מחיה: ברוך אתה יי, מחיה המתים:

נקדש וכו' עד וקדוש אתה.

את אסתר גל ממסתיר לגואל. גוי כנואש מלהגאל. גוזר אם אין לאיש גואל. גלף משפה תבנית הגואל. גש כאח לצרה לעתה

ויאהב אומן, מרדכי (אסתר ב', ז'). יתומת הגן, אסתר שהיתה יתומה מגונה ובשרה. אמנה וכו', האמונה שהאמין אברהם אבינו בה' בלכתו מארצו והוא היה אז בן ע"ה שנה (בראשית י"ב, ד') אותה אמונה הגינה על אסתר להגיע למלכות כשהיתה בת ע"ה שנה. הדסה בגימט' ע"ד, וי"ב חדשים היתה בחצר בית הנשים הרי ע"ה, וכדאיתא בב"ר פ' ל"ט ותרגום אסתר ב' ז'. כחו, כלומר לשה. ידע נגן, דוד המלך. אריה בן זאב, כנוי למרדכי, שהיה אביו מבנימין זאב יטרף (בראשית מ"ט, כ"ז) ואמו מיהודה גור אריה (שם מ"ט, ט'). און, שמעי. ור"ל כשבקש אבישי להרוג את שמעי לא הניחו דוד (ש"ב י"ט, כ"ג), לפי שראה ברוח הקדש שעתיד לצאת ממנו מרדכי שהיה המגן להושיע את ישראל, וכל זה יסודו במגלה דף י"ב ב'. אמן, נתאמן ונתחזק בתורת ה' שהיא מגינה לכל העוסקים בה. אלף, על' ואאלפך חכמה (איוב ל"ג, ל"ג). ויש מפרשים באלף המגן על אלף איש מבנימין שהלכו עם שמעי לקראת דוד לבקש על נפשו (ש"ב י"ט, י"ח). ויש מפרשים על בנין בית המקדש שני ד', ד' המגדל על בכ"ע.

המלך, הקב"ה. בכם יה, שמות י"ז, ט"ז. חק, חוקק וגזר. כה יהיה, ישראל, כמ"ש בראשית ט"ו, ה'. בקמים, בעמלק הבזוי. נשם, נשמה. בן בכורת, שאול המלך (שמואל א' ט', א'). חל, חלל את דבר ה'. בקוץ, הוא אגג אשר נכמרו עליו רחמי שאול והחייה אותו. צפעו, ארסו של אגג המן צץ וחשב להיות לצדים ולצנינים לישראל. כמ"ש, על' הצאצאים והצפיעות (ישעיה כ"ב, כ"ד), הוא על' משרש נחש יצא צפע (שם י"ד, כ"ט), והכוונה על המן מזרע אגג. למרדו מור, מרדכי שנקרא מר דרור (לפי מגלה דף י' ע"ב) יצא למרוד את המן, ובעזרת ה' שהוא בגשמים מחיה את בריותיו.

גל, גילה והוציא את אסתר מבית שאול שהיה מסתיר את דבר המלוכה (שמואל א' י', ט"ז) ויסודו במגלה י"ג, ב' בשכר צניעות שהיתה בו בשאול זכה ויצאת ממנו אסתר. כנואש, כאשר נואשו ישראל מן הגאולה. גוזר, הקב"ה שגזר בתורתו שאם אין גואל לאיש הנמכר לעבד ויצא בשנת היובל. גלף, ל' פיתוח, פתוח ומתחת ותגלוף (שמות כ"ח, ט'). משפה, פירושו, חקק להוציא מבית שאול משבט בנימין אשר אבנו באבני החשן היתה ישפה, ויסודו במדרש אסתר דף קפ"ס רחל תמנה בלן אחותה, בנימין נמי תמה בשתיקה, תדע שאבנו שהיתה בחשן היתה ישפה לומר יודע היה במכירת יוסף ושותק, ישפה יש פה ושותק, שאול בן בנה ואת דבר המלוכה לא הגיד, אסתר אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה. גש, מגש מרדכי. לצרה, לנער. הגואל, הוא על' לחם מגואל (מלאכי א', ז')

תואל. סלפי עיר וקדיש להקדיש אאל. ברוך אתה יי, האל הקדוש:

אתה חונן ומ' עד בינה והשכל.

מכל דודו פן להתבונן. בעת מאיוה חטא צג צר שוגן. דברת אב גובר אונן. דלתי צור כנסה דפק ותחנן. דגלים לשלש תען ולחנן. השלך שקם בן רעה חונן: ברוך אתה יי, חונן הדעת:

השיבנו ומ' עד בתשובה שלמה לפניך.

הנשים התגוטות לכם ישיבה. הבארו וסערה בם נשבה. הדסה זאת בגע לה תור ומחשבה. הללה לכל רואיה ועזר לו שוה. הדר ימיני לשובב שובבה. בלבוש רצות רוצה תשובה: ברוך אתה יי, הרוצה בתשובה:

סלח עד וסולח אתה.

ותשא ותבא באלוה. ולא ידעה כי זאת עשתה יד אלוה. ויבער חנף בכל גבול לשלוח. ובהגיע תור בגנן לצלוח. ובת אביחיל לבשה צלוח. סלות בה רבה מרבה לסלוח: ברוך אתה יי, חנון המרבה לסלוח:

ראה בענינו עד גואל חזק אתה.

חן זבדה מהררי אל. זכותה עמעם ביד בן אביאל. זאת בבואה הלום גשאה ענן לאל. זכרה נא לי צדקת הררי אל. זה הכינה לאות לתקון אריאל. תכלת ידה עשות לגאולי אל: ברוך אתה יי, גואל ישראל:

רפאנו ומ' עד ורחמן אתה.

חסד חסדה חסיד המהולל. חור וכרפס וכתם וחלי. חולה רוץ

מנין על עון ישראל שנהנו מסעודת אחשורוש. עיר וקדיש, שמות מלאכים. אאל, אתחיל, מל' הנה נא הואלתי (בראשית י"ח כ"ז) והכוונה קודם שיקדישו המלאכים את הקב"ה אתחיל אני לומר הקדושה. וע"פ מאמר חז"ל אין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה (חולין צ"א, ב').

פן, פנה מרדכי להתבונן ולדעת החטא אשר בסבתו עמד המן הצר להיות אונן לבוא כנגד ישראל. דברת אב, ענין שאול שהחיה את אגג. אונן, מתאבל. דלתי צור כנסה, דלתי בית הכנסת שמתפללים שם נגד ישראל. ויותר נראה שצ"ל ציר מל' הדלת תסוב על צירה (משלי כ"ו, י"ד) ור"ל דפק על צירי בהכ"נ. דגלים לשלש, מה שהתלו ישראל לצום ג' ימים רצופים ולהתחנן אל הקב"ה. תען, ל' תענית. השלך, הקב"ה.

הבארו, נתמולו, מל' לבנו באור (ב"ק דף ק', ב') והוא כמו ל' כשר בחלוף אהח"ע. בגע, ונגעיע עד אסתר (אסתר ב', ט"ו). ועזר לו שוה, המלך אחשורוש שוה אותה להיות לעזר לו. ימיני, מרדכי. לשובב שובבה, להשיב ישראל שהיו שובבים בתשובה. בלבוש רצות, בלבוש שק לרצות את רוכב בתשובה.

באלוה, כנגד אלהים. כי זאת עשתה וכו', ל' איוב י"ב, ט'. ויבער, מל' יבערו ויכסלו (ירמיה י', ח'), ר"ל בכל סיה לאחשורוש נעם אלה שיכלו אליו כל נערה בתולה, כי כל מלך הטוב ליה כרתה אימתלה תכיה (מגלה י"ג ע"ב). חנף, אחשורוש (מדרש לאסתר דף ק"ז). בגנן, בגין נכ"פ. צלות, בבלתה השלכות.

זבדה, ניתן לה למתנה, ל' זבדני אלהים (בראשית ל', כ'). מהררי אל, מן העליונים. עמעם, נשנו הכין וסופי שם השובות שסיתה לה ביד מרדכי. עמעם, מל' אמו. בן אביאל, מרדכי שהיה מזרע קיש בן אביאל (ש"א ט', א'). צדקת הררי אל, זכות האבות. זה, הקב"ה עם"ה זה אלי ואנוהו (שמות ט"ו, ב'). לאות, שלא מעכב קן שיכבה בה"מ והוא דריוש. אריאל, בה"מ. תכלת וכו', יהיה שבתה את הגאולה לבה"מ. ר"ל תכלת ל' תכלית, ר"ל דריוש כלה וגמר את בנין הבית שהתחיל כורש לבנותו בזמן.

חסד, הקב"ה שהוא חסיד בכל מעשיו ומהולל כל פה קבע את לאסתר נחסד, וע"פ מגלה י"ג ע"א הקרובות סיתה וחוט של חסד משוך עליה. וכתם וחלי, מיני תכשיט (משלי כ"ה, י"ב). חולה,

ראש פתן מנחלי. חרון בו לשלח עוד מלאכלי. חלת פני אלהים יי חילי. וחור רב חתלי רופא חלי: ברוך אתה יי, רופא חולי עמו ישראל:

ברך עלינו וכו' עד כשנים הטובות.

לפניו טבע הוד אברך. טבוע היה ומוכן להארך. טמנה וסתרה מפרוע ירך. טמא כגורל נפנה להברך. טוב פץ לה קומי אורי כי בא אורך. נשארת בשנת טובתך בגשם אברך: ברוך אתה יי, מברך השנים:

תקע בשופר וכו' עד כנפות הארץ.

מבל־יודעי דת שפתי מרבץ. יקר ימיני בדת ימין רובץ. יפי עדי עדים משבץ. יצא מלבש על יד קובץ. ירש מתן שאלות יעבץ. והב זמן לאסוף נדחים מקבץ: ברוך אתה יי, מקבץ נדחי עמו ישראל:

השיבה וכו' עד וצדקנו במשפט.

הבתולות בהקבץ שנית במאהב. כבודה בת־מלך השליכה יהב. כי צדיק יי צדקות אהב. כמס רב רשפי להב מלהיב ללהב. כרה שוחה לעד לחומו להבהב. גדולה קפץ בדין משפט אהב: ברוך אתה יי, מלך אוהב צדקה ומשפט: למלשינים וכו' עד במהרה בימינו.

הקב"ה נתן לה חיל וכח לרוצץ ראש פתן, ר"ל את המן. מנחלי, המנחיל עלי נחלים. ויש גורסים מחלי ומפרשים שלא ישפיעני בחלי רעתו. עוד מלאכלי, שלא יאכלני עוד. חלת, התפללה, על' ויחל משה. וחור, ל' חרות. חתלי ל' חבישת מכה כמו לשום חתול לחבשה (יחזקאל ל' כ"א).

לפניו, ישים רקים לפני מרדכי. טבע, חקק הקב"ה ושם הוד על יוסף הנקרא אברך עפ"ה בראשית מ"א, מ"ג. טבוע, ר"ל זה ההוד של יוסף היה טבוע ושמור ומוכן גם למרדכי כדי שתעלה בזה תרופה לישראל. להארך, להעלות ארוכה ורפואה. ובמדרש אסתר דף קמ"ו בניה של רחל נתן שוה וגדולתן שוה וכו' ביוסף כתיב ויקראו לפניו אברך, ובמרדכי ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש וכו'. טמנה, מרדכי טמן והסתיר את אסתר ד' שנים, כדאיתא במדרש ילקוט ובתרגום ירושלמי לאסתר ב', ח'. מפרוע ירך, ל' גלות, שלא רצתה לגלות ירכה להכנס לערל וטמא. כגורל, כאשר נפל גורלה להכנס לאחשורוש. להברך, ל' הבריך ותנו, מעין המבריך את הגפן (כלאים פ' ז'). קומי אורי, ל' ישעיה ס', א'. ועטרת, תפארת ישראל. בשנת טובתך, ר"ל כימי מלכותך, ותפס בל' תהלים ס"ה, י"ב. בגשם, בגשמי נדבה וברכה.

שפתי מרבץ, מל' רובץ בין המשפתים (בראשית מ"ט, י"ד) אשר נדרש על בני יששכר יודעי בינה לעתים. יפי בן נמחוקים בפילפול, ופירושו הוקיר הקב"ה את מרדכי ביפיי יותר מכל יודעי ולומדי התורה, שבשביל שהיה רובץ תמיד ועוסק בדת שנתנה מימין הקב"ה ועפ"ה מימינו אש דת למו (דברים ל"ג, ב'). משבץ, ל' משבצות זהב (שמות כ"ח, י"א). על יד קובץ, ל' משלי י"ג, י"א. והכוונה פה על מרדכי שהיה קובץ כל התורה כולה. שאלות יעבץ, הוא עתניאל בן קנז ששאל עלות השם לברכו בתורה ולהרבות את גבולו בתלמידים (תמורה דף ט"ז). זמן, הקב"ה שהוא מקבץ נדחים זמן והכין זכה זה למרדכי לאסוף. ימן ל' הזמנה שמבין וימן ה' (יונה ב', א') אף כי אינו מגזרתו.

במאהב, כאשר אחשורוש באהבתו את אסתר צוה להקבץ שנית בתולות כדי שתגיד לו את עמה ואת מולדתה. כבודה בת מלך, אסתר, ול' תהלים מ"ה, י"ד. השליכה יהב, בטחה בה' ולא הגיד את עמה, ול' תהלים נ"ה, כ"ג. והבוד ממאחו במגלה י"ג עביד ומחיה ולא גליא ליה דלא מרמא ולא גליא ליה וכו'. כי צדיק, תהלים י"א, ז'. כמס, הקב"ה מסבים והמסין בלב אחשורוש שהיה פרסי ומשל לדוב (דניאל ז', ה') את רשפי להב התשובה כדי ללהב ולשרוף את המן שהיה מלהיב ומבעיר איבה על ישראל. כרה המן שוחה לישראל. לעד לחומו להבהב, כמה נשרף לגמרי. לחומו, כמו כמו במגילה א' י"ח. להבהב, ל' שרפה כמו והבהבי (שמות ח' י"ג) ושבענה שקשלה ולא הוזמנה. גדולה קפץ, הקב"ה שהוא משפט אהב מגר כדין במות הרשעים הגדולים. קפץ ל' סגירה מגורה ולא תקפוץ את ידך (דברים ט"ו, ז').

וישם לילה ותנומה המניע· ליל אשר תגין וירב הניע· לדורות אותו הצניע· להיות לפלאו צנוע· לבד יד יהיר ובאשמורו הכניע· ותכריך יחומיו שח זדים מכניע:

כ"ס א"ב.

אורה בט חוץ· בכסל נרוץ· בנתיב נחוץ· סכת צאת חוץ: במדה ארע· פתול ידע· ופלולו נודע· בידע תדע: גמוליו הבל· בעל המסבל· ושנו נסבל· קודי נסבל: דליו כלוד דאות· ארבע מאות· כלבנת יון לאות· עד יוחש אות: הרים צח דלג· וגבעות בלג· ועגם מלג· בצלמון משלג: ותגין קמם· בו בים זמם· בגיחו עמם· באצבע הממם: זרו לעוזים· מצח מעוזים· וקפאו כעזים· כנבל רעוזים: חיל צבא פרעה· בסאסאה פרעו· ובט בנם וקרעו· מול אב וזרעו: טבועים אז כשרו· תופפות בבן שרו· ופה בסוף אשרו· ואל־שור נשרו: יקשו אמרים· שוב לגיא חמורים· ומי חשובים מורים· נתמרו למרים: כשר ציר תחן· לוט באושי צחן· להמתיק מר למחן· לבל לקוט בבחן: לו לאילם· ואף להט האלים· ונקבו

לילה, ליל פסח היה. תגין, מרעם. וירב, המתריב (הושע ה׳, י״ג). הניע, הטליך, מל׳ ויניעם במדבר (במדבר ל״ב, י״ג). אותו הלילה. לפלאו, לנפלאות שיעשה לע״ל כאותו לילה. יד יהיר, המן. ותכריך יחומיו, פי׳ תכור וקנה כמו שח והשפיל אותם הקב״ה המכניע זדים. תכריך, ל׳ אגודה. יחומיו מל׳ יחמתני אמי (תהלים נ״א, ז׳).

אורה, אברהם אבינו הנקרא איתן האזרחי. בט, הביט. בכסל נרוץ, בכוכבים המהורים. כסל, ל׳ עשה כימה וכסיל (עמוס ה׳, ח׳). נרוץ, מהור, מענין גיהוץ בל׳ חז״ל. נחוץ, ענין מהירות כמו ש״א כ״א, ח׳. סכת, שמע. ור״ל אברהם אבינו הביט בכוכבים לראות במזלו ואמר לו השם צא מאצטגנינות שלך וכמו שדרשו חז״ל במסכת שבת קנ״ו על פסוק ויוצא אותו החוצה. במה ארע, כבראשית ט״ו, ח׳. פתול, של׳ עקש ופתלתול. ופלולו, שמשפטו נודע לו. גמוליו, בניו. הבל, השחית אותם פרעה. בסבל, בסבלות מצרים. קודי נסבל, תולד למצריים המשתחוים לאלילים. קודי, מל׳ ויקדו. נסבל, ע״ז אמר על כתף יסבלוהו (ישעי׳ מ״ו, ז׳). דליו, בניו באו למצרים. לוד, בני למצרים (בראשית י׳, י״ג). דאות, ל׳ פריחה, כמו ידאה כנשר. לאות, שלפ״ד מן השבוע מנורות ויאלו מצרים, ר״ל שבני ישראל יגעים ונלאים בעבודה לבנים היה סין ד׳ מאות שנה. עד יוחש אות, עד הזמן שמהר הקב״ה והחיש להם את הגאולה. צח, הקב״ה כלשון של ה׳, י׳. דלג, את הקץ. בלג, חזק את ישראל מל׳ המבליג (עמוס ה׳, ט׳). ועגם, מצרים (שמות י׳, י״ג). מלג, הרתיח ברותחין מל׳ מולגין את הגדי (חולין ל״ד). בצלמון משלג, זה הקב״ה שמשלג [illegible] כצלמון (תהלים ס״ח, ט״ו). ותגין, פרעה נמה שחשב לאבד את ישראל במים כאותו דבר שיכול לו ונטבע בים. בגיחו, במלחמתו, ונלחם בנו ת״א ויגיחון כנא קרב (שמות י״ד, י׳). באצבע, אצבע אלהים. זרו לעוזים, נתנכרו מצרים שנקראו עם לועז (תהלים קי״ד). זרו, כמו [illegible] (שם ל״ט, ד׳). וקפאו, נטבעו כמים עזים. מתום ולוקי הברזל וקפא (מ״ב ו׳, ו׳). כנבל, [illegible] פקוק ולוק על פני המים. רעוזים כמו לשולים, דוגמת עלז ועלץ. בסאסאה פרעו, שלם לו הקב״ה מדה כנגד מדה. ובט, הביט הקב״ה. בנם, בים עש״ה הים ראה וינס. מול אב תרעו, שמכי יצחק ובניו. כשרו, כאשר ראו ישראל את מצריים טבועים בים. תופפות, עש״ה תהלים ס״ח, כ״ו. ופה, [illegible] אשרו, כשאמרו כנות הים. וכמ״א עשרו כעין. ואל שור נשרו, הלכו במישור אל מדבר שור. יקשו, הקשו לחזר ליגות קשות לאמר מצרים אשר בשר חמורים בשרם (יחזקאל כ״ג, כ׳). מורים, מל׳ מוד והחלות (שם ל׳ י״ד). נתמרו, נהפכו, מל׳ תמורה, והמרים שתי׳ו כמו ששנו חז״ל במלת מתמרמרין, ומתחילין. והמ״א גרס [illegible] מורים וכו׳ ופירושו שאמר בתחלה היו ישראל חשובים בעוד הושיע לבית מרים. ציר, משה רבינו שהיה ציר נאמן ומשה ועוד תחנה בעד ישראל. תחן, תחנה. לוט, כדי ללוש ולבפות מרתונה, מל׳ ויעל פניו (מ״א י״ט, י״ג). באושי צחן, כמו ועלה באשו ותעל צחנתו (יואל ב׳ כ׳), וכנוי למטה. למחן, למחנה ישראל. או שהיה [illegible] ז״ל למתוק. לבל לקוט, שלא יקח גם הקב״ה בנסיון הזה. לקוט של׳ אקוט בדור (תהלים צ״ה, י׳). לו, שהלכו ע״ז שכני כבוד. ואף, והרון אף של לבם הזרה בתתן עטם. האלים, ל׳ אלם או חזק. ונקבו

אֵלִים· בְּצֶדֶק בְּנֵי אֵלִים: מִהֲרוּ לְאָלוֹשׁ· וְכָל־בָּצֵק מוֹלוֹשׁ· וְרָגְנוּ בְּפָלוֹשׁ· עֲדֵי דַק חָלוֹשׁ: גָּסוּ פְּעָמַיִם· בְּתִקּוּן יוֹמַיִם· כִּדְגַן שָׁמַיִם· וּבְצִיַּת מָיִם: סָעוּ לִרְפִידִים· בְּרִפְיוֹן לַפִּידִים· וְעוֹדָם שָׁם רְפוּדִים· חָלוּ בְּצַר קְפוּדִים: עַד הִנָּם בְּתָם· אָץ לְהַאֲלִיתָם· וּבְסוּף הֶאֱחָם· וּפֹה בְּחֶשֶׂף גִּלָּתָם: פָּסַע פַּרְסָאוֹת· אַרְבַּע מֵאוֹת· לְזַנֵּב צְבָאוֹת· נְצִי צְבָאוֹת: צָג כְּמִלְחָמוֹת· רֵאשִׁית עֲלָמוֹת· וּפָן בְּמַהֲלֻמּוֹת· וְהוּשַׁת לִכְלִמּוֹת: קְצִין אֲשָׁלִים· בְּחֵיק נֶחֱשָׁלִים· וְקִלֵּס מוֹשְׁלִים· בְּחֵטְא נְשׁוּלִים: רָדַף שְׁלֹשָׁה· וּבָשְׁתוּ שְׁלֹשָׁה· וַעֲדָתוֹ חֲלוּשָׁה· בְּיַד אוֹן חֲלוּשָׁה: יוּ שַׁדַּי חַק בְּכֶם· קָרְבוּ לְרַכְּכֶם· זִכְרוּ לְכַרְכֶּם· מֵהֲדוֹם וּמִכֶּם: תְּחוֹר עִם אֵיבָה· בְּמָשׁוּל הָבָה· וְשָׁמְרָה לוֹ אֵיבָה· בְּבוּז וּבְגַאֲוָה:

ע"פ תשר"ק.

תְּמִימִים כָּרְשׁוּ אֶרֶץ· וְהִקְצִינוּ שַׂר בְּעֶרֶץ· פָּקַד לָרוּץ בְּמֶרֶץ· לְבַלּוֹתוֹ בְּחֶרֶץ: שַׁדַּי שׁוֹכֵן עַד· צִוָּה לְלוֹעֵט עַד· אַחֲרָיו לְצָעַד· לְטַמְּאוֹ עֲדֵי עַד: רַהַן עִמְעֵם· וְאַכְזָר רִעֵם· וּמֵאָז וָעַם· מִמְּלוֹךְ עֲלֵי עָם: קָצִין מְכֻמָּר· גִּין צוּף כָּמַר· וַיְשַׁסֵּף וַיִּשָּׁמֵר· וּלְאַרְבָּעָה זָמַר: צֶפַע מִמֶּנּוּ חָשׁ· מִשֹּׁרֶשׁ נָחָשׁ· בְּנִיחוֹ כַּחַשׁ· לָחוּץ עִם נָחָשׁ: פִּיו שָׁלַח בְּרָע· כְּלִילַת יֹפִי לִגְרֹעַ· בְּבָבַת עַיִן

אלים, נקראו גבורים הגדולים, על' אילי מואב (שמות ט"ו, ט"ו). בצדק בני אלים, בזכות האבות. לאלוש, כמדבר ל"ב, י"ג. מלוש, כל הבצק שהוציאו ממצרים אכלו ולא היה להם עוד מה ללוש. בפלוש, כמתבוסס ובגלוי, על' מבוי מפולש (עירובין ו'). עדי דוק חלוש, עד המן נתחלש. דוק, כמו לשמים עפ"ה ישעיה מ', כ"ב. גסו, הקב"ה נסה אותם ולא עמדו בנסיון. בתקון יומים, בתקון המן לב' ימים שאמר הקב"ה אל תצאו והם יצאו, אל תותירו והם הותירו. ובציית מים, שאמרו מה נשתה. ובצית, ל' יובש. סעו, נסעו. ברפיון לפידים, שנרפו ידיהם מן התורה שניתנה בקולות ולפידים. רפודים, דעולים ומוכנים. חלו, נחלשו. בצר, ע"י הלוחם עמלק. קפודים, ל' כליה וכריתה, על' קפדתי כארג חיי (ישעיה ל"ח, י"ב). עד הנם בתם, כשהיו נבוכים במצרים. אץ להאליתם, מהר עמלק להתעיבם, על' יחדו נאלחו (תהלים י"ד, ג'). ובסוף, כים סוף. האחם, קרא עליהם האח, כי חשב שיפלו ביד מצרים. והנה הפייטן פעל ממלת האח. ופה, ברפידים. בחשף, בגלוי, על' מחשוף הלבן (בראשית ל', ל"ז). צג, נצב. ראשית עלמות, עמלק עפ"ה במדבר כ"ד, כ'. ופן, פנה לנוס. במהלמות, במכות שהוכה ע"י יהושע. אשלים הכתוב מן אשל במלת עבר ,עברים· והכוונה על זרע אברהם שנ' בו ויטע אשל. בחיק, בתוך. וקלס, חרף ולעג בישראל המקראים מושלים. נשולים, אשר דן שמלפם הענן ונפלו ביד עמלק. נשולים על' כי ישל זיתך (דברים כ"ח, מ'). שלשה, א' במצרים וא' בים וא' ברפידים וכמבואר למעלה. שלשה, מחית עמלק כתובה ג' פעמים בשמות י"ז, י"ד. דברים כ"ה, י"ט וש"א ט"ו, ג'. און חלושה, כמו ליהושע ועפ"ה שמות ל"ב י"ז. וי"ח. בכם, שמות י"ז, ט'. קרבו לרככם, לחבר למלחמה כנגד עמלק. לרכם על' וירכסו את החשן (שמות כ"ח, כ"ח). לכרכם, להשמיד, כל' נפול כמו לכרכומי כקן (אבות ט"ז, כ'). מהדום ומכם, ר"ל מלמטה ומלמעלה. תחור, תחרות. במשול, כעמלק אביו לנשל ולגמרכם. בבוז ובגאוה, בשביל בזיון ונחת שעשה בגאותו לישראל.

כרשו, כאשר ירשו. והקצינו, והמליכו את שאול לקצין ולשר עליהם. בערץ, ל' עריצים. במרץ, בתחלה. בחרץ, ל' כלה ונחרצה (ישעיה י', כ"ג). ללועט עד, הוא שאול שמשבט בנימין שנאמר עליו בבוקר יאכל עד (בראשית מ"ט, כ"ז). אחריו, אחרי עמלק. רהן עמעם, קהן חיילו. רהן לפי ענינו ל' חיל, ולא ידעתי מקורו. ועמעם ל' חשך וקמן על' גם כמו לשמלכ וכותם עמעם. ואכזר רעם, רחם על אגג. רחם כמו רחם בחלקי לאחו"ר. ועם, כמלום שאול. קצין מכומר, אגג שנכמרו רחמי שאול עליו. גין צוף, שאול שנקרא (ש"א ט', ה'). כמר, הכיר שנכמרו רחמיו על אגג. וישסף, על' שאול ובית. זמר, ל' כריתה סמוך ובזמן לא תזמור (ויקרא כ"ה, ד') ויסודו במדרש השמיטה על אלתגה קולדיסין ונתנו עליהן. צפע, המן בניתו, כנחש מרחם לנו. לחוץ עם נחש, הלך לקראת נחשים כשהפילו גורלות מיום ליום ללחוץ עם ה'.

הֵרַע· גְּמוּל אָב לִפְרָע: עֵץ בְּתַרְמִית תַּעַר· לְהַשְׂגִּיא אִישׁ בַּעַר· וְרִפָּא יְדֵי
נַעַר· מִמְּלֶאכֶת יַעַר: שְׂטְנָה חָרַת· לְעַרְעֵר יְקָרַת· וַיָּעַר עֲרַת· מִגֶּזַע בְּכוֹרַת:
נִשָּׂא כְּרֹב וּזְאֵב· וְנִסָּה בְּבֶן־זְאֵב· וּבוֹ נֶעֱבַר כְּאֵב· כְּעוֹרֵב וְכִזְאֵב: מַסֵּכָה
נַעֲשָׂה· לְעָבְדוֹ כֹּל עִסָּה· וּכְאֵפֶר עֻשָּׂה· בְּיַד מַאֲמַר עֹשָׂה: לַעֲנָה וָרוֹשׁ·
נוֹעַץ לִפְרוֹשׁ· לִסְמוֹךְ לִבְרוֹשׁ· בְּשֵׁם אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ: כִּחֵשׁ סְלוּפִים· וְהִתְעָה
אַלּוּפִים· לְהַכְחִיד עֲלוּפִים· בְּפֶלֶס אֲלָפִים: יִקְרְאוּ סוֹפְרִים· וְכָתְבוּ סְפָרִים·
וְשָׁלְחוּ צִירִים· כִּדְבַר הַמֶּלֶךְ מְהִירִים: טָשִׂים בַּהֲלִיכָה· לְעֵין כָּל־מַמְלָכָה·
וְהַדָּת נִמְלָכָה· וְהָעִיר שׁוּשַׁן נְבוֹכָה: חֲלוֹם יְהוּדִי חָלַם· וְהֵבִין כִּסְלָם·
סַדָּיו קָרַע לְהַכְשִׁילָם· וְנִפְרַע לָמוֹ גְּמוּלָם: זָעַק בְּמַר נֶפֶשׁ· בָּאֵפֶר לְהִתְכַּפֵּשׁ·
בְּצוֹם וּבְטִיט וָרֶפֶשׁ· יָשַׁב בַּעֲצַת טִפֵּשׁ: וּמְהַלֵּל שְׁפָלוֹת· כָּחוּ עֲבוֹדוֹת
בִּפְעֻלּוֹת· הִקְשִׁיב תְּפִלּוֹת· וְהִגִּיהַּ אֲפֵלוֹת: הִסְכִּית שַׁוְעָה· מְאֻמְלַת שִׁבְעָה·
וְאָז אֵל שָׁעָה· וֶאֱיָל יְשׁוּעָה: דְּפִי בֶן־קִישׁ· הֵבִין נִין קִישׁ· וְתַחַן הַלְקִישׁ·
שַׁר לָדוּק הִקִּישׁ: גָּל לְאַיֶּלֶת אַהַב· לָבֹא אֱלֵי יָהַב· לְהַדְעִיךְ יְקוֹד
לַהַב· מִגְּזַע רַהַב: בְּבִינָה עֲשָׂתָהּ· בְּגוֹחָהּ חָסְתָה· שְׁלוֹשׁ צוֹם פָּצְתָה·
וְצָר פֶּלֶץ כִּסְּתָה: יוּ אֲרֻחָה שׂוֹנֵא· כַּדָּת אֵל עוֹנֶה· בְּלִי מְצוֹא מַעֲנֶה·
מַה יַּעֲנֶה:

גמול אב לפרע, לפרוע ממרדכי על שאסף שמואל את אגג אביו. עץ, יען. בתרמית תער, בתרמית לשון המלוטשה בתער, וע"ה לשונך כתער מלוטש עושה רמיה (תהלים נ"ב, ד'). להשגיא, להתנשאות, על' שגה שר (דברים כ"ג, י"ח). איש בער, את אחשורוש. נער, ישראל עם"ה הושע י"א, א'. יער, בית מקדש יער הלבנון. חרת, חקק. לערער יקרת, להכרית ישראל. ויער ערת, הוליד הקב"ה אסתר מגזע שאול והוא מרדכי. ויער ערת, ל' גדול ולמיתה על' ומתערה כאזרח (תהלים ל"ז, ל"ה) נוחת על יהוד (ישעיה י"ט, ו'). נשא, התנשא המן. ונסה, נעלב, והכה ושעפים התנוה לונקלם הוא לומן מומין (בראשית מ', ו'). בבן זאב, מרדכי. ובו, בהמן. כעורב וכזאב, מלכי מדין (שופטים ז', כ"ה. תהלים פ"ג, י"ב). מסכה נעשה, המן עשה את עצמו ע"ז כדאיתא בפרקי ר"א פ' נ' ובמדרש אסתר. עסה, הבריח את הכל לעבדו. עסה על' ועסותם רשעים (מלאכי ג', כ"א). מאמר עשה, אסתר עם"ה אסתר ב', כ'. לענה וראש, ר"ל גזרות קשות. לפרוש, לגזור גזרות, כמו לפרש להם (ויקרא כ"ד, י"ב). לסמוך, לתלות. לברוש, את מרדכי הנקרא ברוש. כחש סלופים, דבר דברי כחש ושוא. סלופים, על' וסלף בוגדים (משלי י"א, ג'). עלופים, ישראל שהם נכאי רוח, על' בניך עלפו (ישעיה נ"א, כ'). בפלס, במשקל עשרת אלפים ככרי כסף שאמר לשקול אל גנזי המלך. צירים, שלוחים. נמלכה, נועצה ונגמרה, על' מלכי ישפר (דניאל ד', כ"ד). יהודי חלם, מרדכי היהודי חלם חלום מעלת המן, והחלום מובא במדרש אסתר ד', ז'. כסלם, כמחון המן והכריז שנפתו בכסילותם. להתכפש, על' הכפישני באפר (איכה ג' ט"ז). בעצת, במטור עלת. טפש, טפל. ומהלל, הקדוש ברוך הוא המגביה שפלים. מהלל, ל' גבוה והשפל (יחזקאל כ"א, כ"ג). הסכית, שמע. מאמולת, המיוסרת בשבע פעמים. אמולת, על' מה אמולה לבתך (יחזקאל ט"ז, ל'). ואיל, חזק. דפי, פרחון שאול. נין קיש, מרדכי. ותחן, תחנה. הלקיש, שיענה בגשם מלקוש. לדוק, שמים. הקיש, דפק בתפלתו. גל, גילה. לאילת אהב, אסתר. יהב, אחשורוש. להדעיך, לכבות את כעסו. בני רהב, מישראל שעברו וגזו הים. אי של ים רהב שמו (בבא בתרא ע"ד, ב'). בגוחה, כשהוציאה, כמו כי אתה גוחי מבטן (תהלים כ"ב, י'). תפר, את המן. פלץ, חיל ורעדה כמו ובפתה אותם פלצות (יחזקאל ז', י"ח). ארוחה, זימנה את המן למשתהו, על' וארוחתו ארוחת תמיד (סוף מלכים). עונה במה ענה, ר"ל כמו שכתוב במשלי כ"ג, כ"ט. בלי מצוא, לא מצא המן מענה מה ישיב לפני המלך.

לחזי פתרונים אלעזר בירבי קלי"׳.

אוֹתוֹ מְבַהֶלֶת· חֲתוֹת לוֹ גַּחֶלֶת· בְּמָנוֹת תּוֹחֶלֶת· מֻנּוּ מְתוֹחֶלֶת: לְאוֹנָדָיו הִבְאִיר· אֵת אֲשֶׁר הִתְאִיר· וְלַעֲב בֶּן־יָאִיר· מְחוּגוֹ הִבְאִיר: עֻבְרָה גְמָלֵא· וְצָרָה הָמְלָא· וּבוֹרְכָיו כַּשִּׂמְלָה· זִמּוּהוּ מִלָּה: זָם וְהֵכִין עֵץ· תְּקוֹעַ הָג דָּת עֵץ· תַּרְעֵלוֹת כְּהִוָּעֵץ· וּתְשׁוּעָה בְּרֹב יוֹעֵץ: רֵק כְּנֶחְשַׁב כֹּמֶר· וְהוּשַׁב לוֹ כִּימֵּר· וְאֶל־מֵנִיף עֹמֶר· שָׁב וְחִנֵּן אֹמֶר: בֶּן־שִׁמְעִי בִּשֵּׂר· וְהֵבֵב לוֹ אָסַר· כִּי הִבְרִיעַ אֹסֶר· מְהוֹן מְעֻשָּׂר: יָחַד בֹּהַל שֵׁנִית· לְסַעַד תַּבְנִית· וְעָלְתָה תַעֲנִית· וַתִּתְקַצֵּץ חֲנִית: רָעַל מוֹר הִמְרִירוֹ· וְחַרְבוֹן הֶאֱרִירוֹ· וַהֲדַס הֶעֱרִירוֹ· וְלַשַּׁחַת גְּרָרוֹ: בְּרוֹשׁ נִעֵר· נַעֲצוּץ נִגְעַר· וְכָל־מְתָיו עִרְעֵר· וּפָן לְשֶׁוַע עַרְעָר: יְהוּמִים מֵאָה· אֲשֶׁר יֶהֱמָה טְמֵאָה· סֹעֲרוּ לְקִמְעָה· סְפוֹת רָוָה וּצְמֵאָה: קוֹעוּ וְנִשְׁתָּתוּ· וְעִם יוֹלְדָיו נֶאֱחָתוּ· וּבְאַע חַד נוֹחָתוּ· וְכָל־מְצֵרִים חַתּוּ: לְרָם נִגְּנוּ זוּ· כַּאֲשֶׁר חָזוּ· וְעָלְצוּ וְעָלְזוּ· וּבוֹ לֹא בָזוּ: יַעַן בְּמִיר סְפָרִים· הֻצּוּ עֳפָרִים· בְּפִלְכֵי כְפָרִים· בְּמִשְׁלוֹשׁ פּוּרִים: חוֹרְנַן וּגְאֻלָּה· רֶוַח וְהַצָּלָה· רִנָּה סְגֻלָּה· בִּקְרִיאַת מְגִלָּה:

אותו, את המן. במנות, במתנות. תוחלת, אסתר המיחלה לה'. מנו מתוחלת, שהמן היה מתוחלת לתת לו מנות הסעודה קודם לאחשורוש כדי לקנא בו המלך, כדאיתא במדרש אסתר. לאונדיו, לאוהביו כאשר וספר את אשר גדלו המלך. התאיר, של' תואר פניו. ולעב, של' ויהי שלשים (דה"ב ל"ג, ט"ו), ר"ל גם ספר להם מה שאירע לו עם מרדכי שהלשינו בו. מחוגו הבאיר, שאותם מרדכי גע"ז של המן. מחוגו, כמו לע"ז עמ"ש ישעיה מ"ד, י"ג. הבאיר, ל' בשול ושאום כתרי ח"ל נחלוף לאחש"ע. ובורכיו בשמלה, אותם שנרשו ונרמו במכיסם לפניו כמו לפני ע"ז שהיה שגויין בשמלתו. וזמוהו מלה, יעצוהו לתלות את מרדכי. תרגום של זמה, עצת תשלין. זם, וזמם. תקוע, לתקוע ולתלות עליו את מרדכי שהוגה בדת עץ חיים. ותשועה ברב יועץ, זה הקב"ה, והפסוק הוא במשלי י"א, י"ד. רק, המן. כמר, של' והשבית את הכמרים (מ"ב כ"ג, ה') ר"ל שמנה את עצמו ע"ז. כימר, כאשר שהאמר כלבנו לעבוד למרדכי, של' התישרו (ישעיה מ"ו, ו'). מניף עמר, זה מרדכי שלמד לתלמידיו הלכות קמיצת העומר כאשר בא המן עם הלבוש והסוס, כדאיתא במדרש אסתר. ותגן, כעין מתחנן שמרדכי לרכוב על הסוס. הבריע אוסר, שעד שהומר שהמן מ מרדכי שהוא רק כאשר הכריע עשרת אלפים ככר כסף של המן. בהל שנית, לבוא אל משתה אסתר. לסעד, לסעודה המתוקנת. תבנית, ל' תקון. חנית של הרשע. רעל מור, מרדכי הנקרא מור הסריל להמן כוס של תרעלה. וחרבון, הוא חרבונה. האוירו, קללו. והדס, אסתר. העירה, שבתה לאחז שריו, שנתלה עם בניו. ברוש, מרדכי. נער, התנער ופרח כנשר. נעצוץ, המן. נגער, נסחף מן העולם, כמו וינערו רשעים (איוב ל"ח, י"ג). ערער, הקדים מחך הוא אוכד את כל אבני שלמו, של' ערער תתערער (ירמיה נ"א, נ"ח). ופן, ופנה הקב"ה אל תפלת ישראל, ועמ"ש תהלים ק"ב, י"ח. יהומים, נמים, של' יחמתני אמי (תהלים נ"א). מאה, ע"פ מדרש קהלת רף ל"ט אם יוליד איש מאה, זה המן, וראה למעלה דף 669. טמאה, ודו. סערו, כאבדו, של' יסער מגרן (הושע י"ג, ג') לקמעה, מענו כל' חז"ל כמו מוחן כמה ומוליא קמעא (גיטין פ"ו, ב"ש), ר"ל המן שנחם. ספות, של שהוסיפו רוחות ושנאות, וע"פ תרגום אונקלוס דברים כ"ט, י"ח. קעוו, נתלו, של' והוקעו אותם (במדבר כ"ה, ד'). נאחתו, ל' אחות, נתאחדו ונתחברו עם אביהם. ובאע חד, כמן אחד בעצה ובחתו. חתו, ל' שבר מעבין יחת אפרים (ישעיה ז', ח'). ומה שאמר וכלם אל ישרו כפר"א פ' נ' אליהו ז"ל נדמה כתרגמנא אחד מסריסי המלך ואמר לו יש עץ בביתו של המן קדמי קדים גבוה נ' אמה, מיד צוה המלך לתלותו עליו לקיים מה שנאמר יתנסח אע מן ביתה (עזרא ו', י"א). ספרים, מדחי ישראל. לרם, להקב"ה. זו, ישראל שנקראו עם זו (שמות ט"ו, י"ג, ישעיה מ"ג, כ"א). ובו לא בזו, שנאמר לא שלחו את ידם. בשור ספרים, שהוספו ונקבעו אגרות השני. עפרים, ישראל עמ"ש שיר ד', ה'. בפלכי כפרים, בכל פלך וכפר.

ע"פ א"ב.

אֲסַפְּרָה אֱלֹהוּק· פְּלָאוֹת לָחוּק· אֶשָּׂא דֵעִי לְמֵרָחוֹק· בְּבוֹא צָר לְדָחוֹק:
בְּקוּם עָלַי צֶפַע· מְשֹׁרֵשׁ אֶפַע· הוֹן פִּלֵּס בְּשֶׁפַע· וְהוֹקַע בְּעֵץ מִשְׁפָּע: גָּשׁ
וְהִפִּיל פּוּר· מִיּוֹם לְיוֹם סָפוּר· וַיֵּצֵא חָפוּר· בְּהַבִּיעוֹ סִפּוּר: דָּרַשׁ יְמֵי שָׁבוּעַ·
לָשׂוּשׂ יוֹם קָבוּעַ· בְּאֵי־זֶה חֹדֶשׁ טָבוּעַ· קוֹב סֵפֶר רָבוּעַ: הֵן יוֹם רִאשׁוֹן·
תֵּנִיב לַחֲשׁוֹן· וּמִי זֶה בָּא לְלָשׁוֹן· נְצוּרֵי כְּאִישׁוֹן: וְגֵיא וָרֹק כִּי נִבְרָאוּ· וְעַל
שְׁמָם נִקְרָאוּ· וְאִם יִמַּדּוּ וְיֵחָקֵרוּ· אָז אֵלֶּה יֵעָקֵרוּ: זָע יוֹם שֵׁנִי· לְהַצְדִּיק
שָׂפָה שֵׁנִי· וְאִלֵּם מְלָשְׁנִי· מִלְּהַלְשִׁינִי: חַי כִּי הָרָקִיעַ· וְהִבְדִּיל רָקִיעַ· וּמִי
זֶה בָא לְהַשְׁקִיעַ· וְהַר הָרָקִיעַ: טָשׁ יוֹם שְׁלִישִׁי· וְהֵטִיל חֶלְשִׁי· בְּמָעוֹז פְּלִשְׁתִּי·
וְחִילִי וְשִׁלְשִׁי: יָשַׁר עֵץ וָדָגָן· כִּי נִטְעוּ בַגָּן· וְאִם כְּדִבְרֵי נִרְגָּן· לָמָּה נִבְרֵאת
גָּן: כְּהִפִּיל מְרֵעִי· פּוּר עָלַי רְבִיעִי· מוּל פְּנֵי רוֹעִי· אִמְּצָה זְרוֹעִי: לְמוֹלוֹת
דָּמָם· בְּבוֹר שׁוּר בְּשָׁמָם· וְצַר מַה זָּמָם· לְאַבְּדָם וּלְהֻמָּם: מִהֵר חֲמִישִׁי·
בִּמְרוֹ לְהַמְשִׁי· וְהִגְיָה אִמְשִׁי· כְּהֶעֱרִיב שִׁמְשִׁי: נוֹצָה זִיז וָנֶשֶׁר· כִּי עַפְעַפּוּ
יֶשֶׁר· מִי יוֹבִיל הֶשֶּׁר· אִם עָפוּ נְשׂוּאֵי נֶשֶׁר: סִבֵּר לְרוֹשְׁשִׁי· צָר בְּפוּר
שִׁשִּׁי· וְתָלָה וְאִשְׁשִׁי· בְּהַצְהִיר עֲשָׂשִׁי: עֵרֶךְ בְּהֵמוֹת· מוּכָן לְנֶחָמוֹת· שָׁאַג
בְּשַׂדֵּי הוֹמוֹת· וְשָׁכַךְ חֵמוֹת: פֵּאֵר שִׁיר שַׁבָּת· חַל פְּנֵי מְשִׁיבַת· וְאִם זוּ

לחק, לכתוב על ספר. אשא, איוב ל"ו ג'. לרחוק, ללחוץ את ישראל. צפע ואפע, שניהם שמות מיני נחשים רעים (ישעיה י"ד, כ"ט. ול', ו'). פלס בשפע, הכינו לשקול כסף. והוקע, נתלה. בעץ משפע, כעץ חד כי לפי מדרש אסתר נתלה על עץ של קוץ. גש והפיל פור, על הענין הזה יסודו במדרש אסתר דף קכ"ו והתרגום שני לאסתר ג' ו'. חפור, נכלם. בהביעו ספור, בהגיד לו הגורל על כל יום וזכותו של ישראל. לשוש, לבוטח ולמלוך. טבוע, גם הוא ל' קביעה בל' חז"ל. קוב ספר רבוע, לקלל ישראל אשר נאמר עליו ומספר את רובע ישראל (במדבר כ"ג, י'). ספר ל' שמספר כמו הספר אשר מספרם (דה"ב כ', ט"ו). וכמ"ש לקטרג דגלי ישראל, תניב לחשון, הוליא דבור. הניב מל' ניב שפתים (ישעיה נ"ז, י"ט). לחשון, מל' אין להם לחש (ירמיה ח', י"ז) שלי ישלחנו (תהלים מ"א, ח'). ללשון, להלשין. נצורי כאישון, כלל ישראל שנקראו כאישון. וגיא ורק, ארץ ושמים. ועל שמם נקראו, כמו אמרו חז"ל, בראשית, בשביל ישראל שנקראו ראשית. ואם ימדו, ירמיה ל"א, ל"ו. זע, התנועע וקם. שפה שני, ישראל עפ"מ שיר ד', ג'. מלשני, המלשין. חי, הקב"ה. והר הרקיע, ישראל עפ"מ דניאל י"ב ג'. והטיל חלשי, המלך גורל, נורל בל' משנה כמו מטילין חלבין (שבת קמ"ח ב') ובישעיה י"ד, י"ב חולש על גוים. פלשי, ל' גלוי ופרסום, ר"ל גלה את מעשי הטובים. וחילי, אמללי. ושלשי, שעני במום המשולש אשר לא נטהרים ינתנו. עץ, עץ החיים. ודגן, עץ הדעת, וכמאן דאמר חטה היתה (סנהדרין ע', ב'). בגן, בגן עדן. נרגן, המן המלשין. מרעי, המשנא לי. דמם דעה אותם. בבור שור, יוסף עפ"מ דברים ל"ג, י"ז. ואמר והנה הבאם והילות וכו'. מהר המן ביום חמישי. להמשי, להוליא, מל' מן המים משיתהו. והגיה אמשי, המאיר חשכי, מל' אמש שואה (איוב ל', ג'). נוצה, שם כלל לעופות. זיז, בתהלים נ', י"א זיז שדי והוא עוף גדול ע"פ ויקרא רבה פ' כ"ב. חשר, תבורה ומשאת מקרקן נשמת. עפו, ל' עולה כמו כרם ויעף (שופטים ד' כ"א) מעוף מוקם (ישעיה ח', כ"ג). נשואי נשר, עפ"מ שמות י"ט, ד'. לרוששי, לעבותי רש ועני. ותלה יום השני. ואששי, הוקרי מל' התאששו (ישעיה מ"ו, ח'). בהצהיר עששי, בהאיר נרי. עששית, מל' עשר פנים לחבה. עבשי, מל' עששות אשתנה דולקת (כריתות דף ו' ע"ג) הוא הכלי שמשימים בו הנר. בהמות, בהמות שבהררי אלף (תהלים נ', י') שהיא חיה היותר גדולה (ויקרא רבה פ' י"ג, וכ"ג). לנחמות, לנחם הצדיקים. הומות, קולות וצעקות. פאר שיר שבת, השבת שהוא לפאר ולשיר, וכמ"ה שיר ליום השבת (תהלים צ"ב). חל פני משיבת, חילה את פני התורה שהיא משיבת נפש (שם י"ט, ח'). זו, ישראל עם זו.

תַּשְׁבַּת. מִי כִּי יִשְׁבַּת: צָפָה עֲלֵי חֳדָשִׁים. וְהֵטִיל חֲלָשִׁים. וּמַזָּלוֹת הִרְשִׁים. לְהַכְחִיד קְדוֹשִׁים: קָדַם וְעָלָה. רֹאשׁ חֳדָשִׁים לְמַעְלָה. טָלֶה חֲלֵב הֶעֱלָה. פָּסוּחַ בְּמִי זֹאת עוֹלָה: רָץ שֵׁנִי כְּאָמָּן. וּבְיָדוֹ זְכוּת מָן. וְרָץ אֶל־שׁוֹר מְזֻמָּן. וַיִּתְלוּ אֶת־הָמָן: יוֹן שְׁלִישִׁי שָׁמַר. מַתַּן דָּת בְּמִשְׁמָר. וְכִתְאוֹמֵי תָמָר. הֲדַס וּמוֹר תָּמַר: תַּמּוּז חָן לַשָּׁמָיִם. בְּלִי קוּם צָרָה פַּעֲמָיִם. וְסַרְטָן גֹּרַל בַּמַּיִם. הֵעִיד צֶדֶק מָשׁוּי מִמָּיִם:

רְאשֵׁי הַחֲרוּזִים אֶלְעָזָר בִּירַבִּי קַלִּיר.

אָמַל וְרָבַךְ. חֲמִישִׁי כְּהִנָּבֵךְ. דַּי כִּי סוֹבֵךְ. אַרְיֵה מִסֻּבְּכוֹ: לְעַשֵּׂר בְּהֵמָה. שִׁשִּׁי הָמָה. וּמִבְּתוּלָה הוֹמָה. שְׁכַךְ חֵמָה: עָלְצוּ עֲלוֹת בַּסֶּגֶל. רַע וְכִפּוּר וְרֶגֶל. וְנוֹסַף מִטְּחַ הֶגֶל. לְמַרְבְּעֵי דֶגֶל: זְכוּת סָר מֵרַע. בְּמֹאזְנֵי צֶדֶק הֻכְרַע. וְהֻזְכַּר לְהִפָּרַע. מֵהָמָן הָרָע: רָאָה בְּיֶרַח בּוּל. כִּי בוֹ יָרַד מַבּוּל. וְלֹא יָדַע כִּי קֵץ וּבוּל. בְּאָבוֹ סָבוּל: בּוֹ תָּר לִקְרָב. לְעוֹרֵר בְּיוֹם קְרָב. וְיוֹשֵׁב עַל עַקְרָב. עֻקְצוֹ כְּעַקְרָב: יְסוֹד הֵיכַל קֹדֶשׁ. חִנּוּךְ מְנוֹרַת קֹדֶשׁ. תְּשִׁיעִי הַחֹדֶשׁ. הֻזְכַּר לְאַנְשֵׁי קֹדֶשׁ: רַע פֵּרַשׂ רִשְׁתּוֹ. וְנִהְיְתָה לְבָשְׁתּוֹ. כִּי בְאֵיתָן קַשְׁתּוֹ. נִשְׁבְּרָה קַשְׁיוּתוֹ: בַּחֹדֶשׁ אֲשֶׁר בֹּל סָמַךְ. תָּר הֱיוֹת מִסָּמְכוֹ. וּבִשְׁבָט

תשבת, תבטל. צפה, כאשר ראה המן שלא נפל לו גורל בימים הפליך הגורל על החדשים. חלשים, גורלות. ראש חדשים, ניסן. טלה חלב, מזל ניסן הוא טלה, ואמר טלה חלב לרמוז על שמואל שהעלה טלה חלב (שמואל א׳ ז׳, ט׳) והוא שסף את אגג. פסוח, המזל העלה את קרבן פסח לומר ישראל כנקראת מי זאת עולה (שיר ז׳, ה׳). שני, אייר החדש השני. מן, שניתן להם בחדש השני. ורץ אל שור, מזל אייר שור והוא ג״כ הזכיר זכות אברהם שרץ אל הבקר לעשות סעודה למלאכים. שלישי, סיון שמר לישראל זכות מתן תורה. וכתאומי תמר, מזל תאומים של סיון רומז על משה ואהרן הנקראים תאומי צביה כדאיתא במדרש רבה על שיר ד׳, ה׳. וטלת תמר עה״כ צדיק כתמר יפרח. הדס ומור, אסתר ומרדכי. תמר, עלו למעלה, מעשן כתימרות עשן (שיר ג׳, ו׳). חן, תמוז. בלי קום צרה פעמים, שאמר איוב כי מה שהוקשה העיר לכן לא תשוב להיות בו מה שהיה. וסרטן, מזל תמוז. משוי מים, משה תינוק.

אמל, אומלל המן. ורבך, נמס לבו, מל׳ מורבכת תביאנה (ויקרא ו׳, י״ד). כהנבך, כאשר נשבה נבוך ע״י חודש החמישי שאמר די לצרה שאירע בו ע״י נבוכדנצר שעלה על ירושלים כאריה מסובכו (ירמיה ד׳, ז׳). סובך ל׳ סבוך שמבין כלומר נאחז בסבך (בראשית כ״ב, י״ג). ששי, באחד באלול ר״ה למעשר בהמה (משנה ר״ה א׳). המה, המאות של׳ ומעי המו עליו (שיר ה׳ ד׳). ומבתולה הומה, מבתולת ישראל שהיתה בוכיה ומלכתה. וי״א ומבתולה הומה, ס״ת וגם הוא כמו לישראל עה״כ שיר ח׳, י׳. ומזל לגרסה במדרש אסתר שהזכיר ג״כ חומה לאלול, עלה באלול זכות השלמת החומה של ירושלים שבו נשלמה וכו׳. בסגל, בחדש המסוגל והמובחר הוא חדש תשרי. רע, ר״ה יום תרועה. וכפור, יה״כ. ורגל, סוכות. מטח הגל, הוא שמיני עצרת. סר מרע, איוב (איוב א׳ א׳), ובמזל מאזנים הזכיר איוב ששקלו הגורל הזה (כ״צ רק פ״ו). במאזני צדק הכרע, כמו שאמר ישקלני במאזני צדק (איוב ל״א, ו׳), ותשרי מזלו מאזנים. והזכר זכות איוב. בול, מרחשון. קץ ובול, השלמת בנין בה״מ (מ״א ו׳, ל״ח). באבו, הוא כמו לאחר תחת וע״ש התנוס יוסיפו שאתם בירח בול נירת מיסף [illegible]. סבול, ל׳ בשולה כמו ויש אבמו [illegible] (בראשית מ״ט, ט״ו). תר, תבע. לעורר איבה. ביום קרב, ביום מלחמה. ויושב על עקרב, ובא יחזקאל כנגדו שאמר לו ואל עקרבים אתה יושב (יחזקאל ב׳, ו׳), ועוקצו הוא מזל חשון. יסוד היכל קדש, חגי ב׳, י״ח. חנוך מנורת קדש, ע״י החשמונאים. רע, המן. באיתן קשתו, שנאמר ותשב באיתן קשתו (בראשית מ״ט, כ״ד) כנגד קשיות מחשבת המן אשר בל סמך, אשר סמך בו נבוכדנצר על ירושלים, הוא חדש טבת (מ״ב כ״ה, א׳. יחזקאל כ״ד, ב׳) ונקרא נבוכדנצר בל ע״ש אליליו [illegible]

השע תמך · ובעץ חמשים נסמך: ישר עורות גדיים · חילת מי דלים · ידעו פלאים · בירח הדודאים: קוץ ודרדר · יזם לפור אדר · בגבולו הוא דר · כי לא נמצא בו הדר: לאחוז לנדגים · קרא לדיגים · ובסיר דוגים · נבלע נדגים: יום ליום יביע אמר · דרוש קל וחמר · ובקצירת העמר · חלו ליוצר חמר: י׳ראשי קמותיו לקצור · ואשכלותיו לבצור · יומו לעד לעצור · מיום ליום לנצור: ברוך אתה יי, שובר אויבים ומכניע זדים:

על הצדיקים וכו׳ עד כי בך בטחנו.

כתר מלוכה מאז היה מבטח · מאליו היה להנתן לבת הבטח · מלכות בשרוה מראם הוטח · מזיו הוד כם אשר הבטח · מראש עד עקב לקה בטח · בין להאמירה במעוז ומבטח: ברוך אתה יי, משען ומבטח לצדיקים:

ולירושלים וכו׳ עד לתוכה תכין.

מלכות נחפזה כחוז רביד · נבל נתון על ידיד מיד מעביד · נשאו מעל כל ושרתו הכביד · ניניו כתרו להאביד · נשואי רחם זבד טוב הזביד · וארגמו ימנם לכונן עיר דוד: ברוך אתה יי, בונה ירושלים:

את צמח ושמע קולנו וכו׳ עד ברחמים.

בראשה סים זר אשר הפלא · סוגת שושן עלות משפלה · שיחת

נסמך, מקף ונתלה. עורות גדיים, יעקב אבינו ע"ה הבאות בראשית כ"ז, ט"ז. חילת מי דלים, משה רבנו ע"ה דלה דלה לנו (שמות ב׳ י"ט). גדי הוא מזל טבת ודלי הוא מזל שבט. ידעו, אתי מזלות אלו הודיעו לו להמן פלאות. בירח דודאים, שבט, שבו ראש השנה לאילנות. קוץ ודרדר, המן. יום, עת, לנדגים, המשולים לדגים (בראשית מ"ח, ט"ז). לדיגים, לבעלי מצודה ורשת (ירמיה ט"ז, ט"ז). ובסיר דוגים, של׳ עמוס ד׳, ב׳. ויסוד המאמר במדרש אסתר, אמר המן כשם שהדגים בולעין כך אני בולען, אמר לו הקב"ה, רשע דגים פעמים נבלעין ופעמים בולעין, ועכשו אותו האיש נבלע מן הבולעין. יביע אומר, כל יום ויום היה מלך על ישראל והיה דורש הלכות הקלות והחמורות שבהם. ובקצירת העמר, יום ט"ז בניסן היה יום ג׳ לתעניתם. ליוצר חומר, להקדוש ברוך הוא. ראשי קמותיו, של המן, הם בניו. לקצור, למרות. יומו לעד לעצור, כמו שכתוב וימי הפורים האלה לא יעברו וגו׳ (אסתר ט׳ כ"ח).

מאליו היה, שלח הקב"ה. לבת הבטח, לאסתר. בשורה, באשר ראו את אסתר. הוטח, נחמן, של׳ טח מראות (ישעיה מ"ד, י"ח). מזיו הוד כם, מהוד הזיו יפיה של אסתר שנתן לה מכסא של מעלה. עד קדקד, כלומר עד סוף. בין להאמירה, התגאלה והתרוממה בבגדי זו שהם בגדי מלכות. להאמירך, לשון האמרת (דברים כ"ו, י"ז). במעוז, כשער משה ומכסה של הצדיקים.

מלכות נחפזה, אחר סילוקה. רביד נבל, באשר ראו שנתן רביד הזהב של המן הנבל על צוארו של מרדכי. מיד מעביד, זה אחשורוש שהיה מעביד את ישראל בגזרות קשות. נשאו מעל כל, אסתר ג׳ א׳. ושרתו הכביד, שהכריח את כל העם להשתחוות לפני המן. ניניו כתרו להאביד, וכל נחלפי סימה להשוות עם בניו כמו שמולידים גלגל של ראש. כתרו, של׳ כלן בכתרות (חולין ל"ח) ויתחו נמרדם אמר קב"ה ע"כ את ישלה לגמים אותו לרומה, ולאתו לשב עיני לטובה, בגללו לגלות יתר, שהגלים כלנו שוהמין כן הוא שוהם. נשואי רחם, ישראל (ישעיה מ"ו, ג׳). הזביד זבד טוב, שנתן למרדכי שכר טוב. ימנם, זימן להם.

בראשה סים זר, כמש שכתוב הנפלא בראש אסתר. סוגת שושן, ישראל שנ׳ סוגה בשושנים (שה"ש ז׳, ג׳).

רְדוּמִים עָלוֹת מִמַּכְפֵּלָה· שֵׂעִיר וּשְׂרִידָיו לְשַׁחַת הִפִּילָה· סְגוּרֵי כֶלֶא הֵמָּן מֵאֲפֵלָה· וְתָעִיר רוֹן כַּכַּלָּה לְשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

רצה וכו׳ עד לציון ברחמים.

וַיַּמְלִיכֶהָ עֲזוֹר לְאֹם מוֹרָאָה· עֲצוּרָה הָיְתָה לָכֵן מֵעֵת נִבְרָאָה· עֲמִיתָהּ הִפְגִּיעַ בַּעֲדָהּ קְרִיאָה· עַד עֵת בֹּא דְבָרוֹ אֲשֶׁר רָאָה· עֲנוּתָם לַחוֹזִים שַׁדַּי הֶרְאָה· שׁוֹשַׁן חוֹחִים לְעַבְדוֹ בְּיִרְאָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מודים, על הנסים, ועל כלם וכו׳ עד סלה.

תַּחַת פִּלְפּוּל יְגִיעַ לֶקַח טוֹב· פְּעֻלַּת צַדִּיק פְּעָלָם לַטּוֹב· פְּאֵר אֹמֶר אֲשֶׁר הוּא טוֹב· פּוּר הָפַךְ לְמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב· פְּדוּת תָּחִישׁ לְהָהָר הַטּוֹב· תְּהִלָּה וְזִמְרָה לְהוֹדוֹת לְאֵל טוֹב: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה, שים שלום וכו׳ עד בשלומך.

וּשְׁתֵּי צְאָנָה לַמַּעֲרָכוֹת· קְצִינוּת כְּהַכְתָּרָה מִמְּלָכוֹת· רַגְלֵי אַיֶּלֶת בָּמוֹת דּוֹרְכוֹת· שִׁבְעִים יְמֵי צָר עָלוֹת לָהּ אֲרוּכוֹת· תָּקְפָהּ עִם דּוֹד לְעֵינֶיהָ בְּרָכוֹת· וְשׂוֹשׂ קוֹל נִשְׁמַע מֵחֲרָכוֹת· וְדוֹבֵר שָׁלוֹם מִמְּעוֹן הַבְּרָכוֹת: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

חצי קדיש.

רדומים, כאבות הישנים במערת המכפלה תפלתם בעד ישראל עלתה לשמים. סגורי כלא, כאסורים בבתי כלאים והכוונה על כ"ב אלף תינוקות שהיה המן אוסר אותם בכלבלאות כדי להרגם למחר והדאיגה כמוה לאסתר ה', י"ב. המן, הסגנה והגליל אותם.

ויסליכה הקב"ה את אסתר כדי לעזור על ידה לישראל שנקראו אום מוראה עפ"ה במנים ג' א') שבעד אמונם בין האומות. עצורה היתה לכן, היתה אסתר משותדת למלכות. עמיתה, מרדכי בתפלה נגדה. אשר ראה, כחלומו שאלם בתלויתה כמודה. ענותם. פל' ולא שקץ ענות עני (תהלים כ"ב כ"ה). לחוזים לנביאים, כמו שכתוב ושלאוכו רעות רבות וכו' (דברים ל"א, י"ז). שושן חוחים, ישראל עפ"ה שה"ש ב', ב'.

תחת פלפול, שהיו מעלים אמר על ראשם ויגעו בתורה הנקראת לקח טוב. וע"פ תרגום שני לאסתר ד', א' אפיקו ית אורותא לתרעי שוקן ואפיקו עלוי ספרא דאורייתא כד מכרך ומפלפל בקטמא והוין קריין ביה כגר לך ותמלוך וכו'. צדיק, מרדכי. פאר אמר, האמירה המעולה של תפלת מרדכי. להחר הטוב, בה"מ.

צאנה למערכות, הולכה לפני מערכות המשמש ונעמד לה מדה כנגד מדה, כי היא היתה מגילה בנות ישראל עקושות לצאת מבין מלאכה כבות, כך היא הוכלה עקושה אל החין (מגלה י"ב, כ'). צאנה כמו מואנה כמפק"ך כבנין פעל מגרה סלון על' בל סלון טולן ברעם (ישעיה פ' ד') אפילשכו חז"ל ג' טוב נפרת כמושב דף פ'. וכמוד מרד כמ"ש הכריה את הפייטן לכתוב צאאנה בחלוף ק"ן והנשמת סלון בגן, עלם בלן, תמם תמן. קצינות, ארות של המי. כהכתרה, הכאר כמסקה מעבה, ל' כתר לי זער (איוב ל"ו, ב') שאיתנו הפסוק לי הדרך. וי"מ כנגד מה שהיתה מתחלה שבתרה בקלינות יותר מאלו מלכות בן היתה עתה בהחלה. אילת, תואר לאסתר. שבעים וכו', בין אגרת לאגרות הראשונות לאחרונות הם ע' יום ואסתר הלכה ברכה ותרומה לע' ימים הללו. תקפה, תוקף ואזהבה. עם דוד, מרדכי. לעיניה ברכות, אומר לישראל עפ"ה שה"ש ו', ו'. מן החרכות, מן השמים. ודובר שלום, קול משמיע שלום.

פ״ס א״ב ואל סופי פסוקים מל לה״כ. ובאמ״ת משה בן חבוב חזוק באמלע וכסוף.

את־פני מלך אתיצבה בועד מקהלות· ועזוז נוראותיו לספר במערכי תהלות· אלהים עד־מרום אשר־עשית גדלות: אז בטרם נמתחו ואבני פנתיך יסדת· בם ישיבתך עלה במחשבת חשבת· נכון כסאך מאז מעולם אתה: בנים חביבים בחבה יתרה ונודעת· עלו במחשבה להשכילם עצה מודעת· אמונת עתיך חסן ישועת חכמת ודעת: משמיע שלום השמיע הבונו דרכיכם· בני חסו בצלי וזכו במקחכם· כי לקח טוב נתתי לכם· קדוש: גמולות חסד תמיד אבישה ואגבירה· אלהי ודגני בלקחת טוב להתפארה· חפץ למען צדקו יגדיל תורה: מרפא ושקוי עצם למחזיקיהם וסומכיהם· חיי נצח הנחיל יש למוצאיהם· יעשה אתם האדם וחי בהם: הדריו נחמדים מפז ומדבש מתוקים· לוית חן ועטרת לגרון מעניקים· אשר לו חקים ומשפטים צדיקים: הורונו ישישי לכת נתיבו· זו הדרך לכו בה עם קרובו· השער ליי צדיקים יבאו בו: והתבוננו קבוע שנים ולתקנם במרץ· אלהיכם המשכילכם לחסר ולעבר בתרץ· ראה נתתי לפניכם את־הארץ: התחזקו והזהרו במנהג אבותיכם בידיכם· לדחות ולקבע במסרת מסורה לכם· הדבקים ביי אלהיכם חיים כלכם: זהרו לדחות פסח מבד״ו ומאד״ו ראש השנה· לקבוע פסח באגה״ז, ובגה״ז כסה לתקנה· ככתבם ובזמנם בכל־שנה ושנה: ימים יצרו והבחרו זכרו סמניהם· אדר הסמוך לניסן קבוע בהם· לקים את־ימי הפרים האלה בזמניהם: חכמי לב חכמו קבוע ולתקנה· ארבע פרשיות תמיד לקרות ברננה· לעתים קבועים שנה בשנה: טהורים באחד באדר משמיעים על השקלים ברנה·

את פני מלך, תוכן ענין פיוט זה הוא כולו בענין פיוט של הפסקה הראשונה וע״כ אין בו צורך להאריך כאן במה שכבר נאמר שם. את פני מלך, לפני מלך מלכי המלכים-הקב״ה. במערכי תהלות, בתהלות בערוכות וסדורות. אלהים עד מרום, תהלים ע״א, י״ט. נמתחו, השמים. ואבני פנתיך, עמודי ארץ, ועש״ה איוב ל״ח, ו׳. נכון, תהלים צ״ג, ב׳. ויסודו בפסחים נ״ד ופרקי דר״א פ׳ ג׳ (גם נדרים ל״ט), ששבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם תורה ותשובה וג״ע וגיהנם וכסא הכבוד ובהמ״ק ושמו של משיח. בנים חביבים, ישראל, ותמה לי המשנה אבות פרק ג׳, חביבים ישראל שנקראו בנים למקום חבה יתרה נודעת להם וכו׳. עצה מודעת, היא התורה עפ״י משלי כ״ב, כ׳. אמונת, ישעיה ל״ג, ו׳. ודרשו על התורה שבעל פה בשבת דף ל״א. משמיע שלום, הקב״ה. הבונו דרכיכם, של׳ הכתוב בחגי (פסוק ז׳, י״ב). במקחכם בתורה. כי לקח, משלי ד׳, ב׳. חפץ, ישעיה מ״ב, כ״א. מרפא וכו׳, עפ״י משלי ג׳, ח׳. ע״ש י״ח. ד׳, כ״ב. ח׳, כ״א. הנחיל יש, ע״פ המשנה סוף עוקצין אמר ר׳ יהושע בן לוי עתיד הקב״ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש״י עולמות, שנ׳ להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא. יעשה, ויקרא י״ח, ה׳. נחמדים, תהלים י״ט, י״א. לוית חן, משלי א׳, ט׳. אשר לו חקים, דברים ד׳, ח׳. ישישי, זקני. השער, תהלים קי״ח, כ׳. במרץ, בחריצות. בתרץ, בטוב ובדיוק. ראה, דברים א׳, ח׳. והזהרו במנהג אבותיכם, ע״פ מתניתין תריכן (שמות כ״ג, ח׳) ביצה דף ד׳, ב׳ השתא דידעינן בקביעא דירחא מאי טעמא עבדינן תרי יומי, משום דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם בידיכם וכו׳. הדבקים, שם ד׳, ד׳. זהרו, הזהרו. פסח, לפי הכלל, כבתובם, אסתר ט׳, כ״ז. והבחרו, לפיות ככם לפי חדש אדר. לקים, שם ט׳, ל״א. לעתים, נחמיה י׳, ל״ה.

בניסן להביא קרבן מתרומה חדשה כתקונה. ראשון הוא לכם לחדשי השנה: מתכיפים אחריה מחית שוטן להשמיעה. שקלינו להקדים גאון קמינו להכניעה. אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה: ישמיעו בשלישי על טהרת הרגל בקריאתם. להזהר בהזיות ובטבילות טהרתם. והזרתם את בני ישראל מטמאתם: כבוד הרגל להשמיע לדרוש ולשאול. הלכות חקותיו בשמחה ומחול. ואת עמי יורו בין קדש לחל: ברביעית ענין החדש לבאר בצהרים. נסי נפלאותיו להגיד אתוי נהרים. תזכר את יום צאתך מארץ מצרים: למדו פעמים להקדים ופעמים להפסיק קריאתם. זשו בו דד ובין נתיבתם. חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם: מדי חל אדר בכשר מצוה. קוראים פרשת שקלים בשבתו באחוה. את ספר תורת משה אשר צוה: בשמנה בו פרשת זכור להשמיעה ולהזכירה. להשמיענו ששון ושמחה גילה ואורה. ואזני כל העם אל ספר התורה: נמנים ומפסיקים בחמשה עשר בו מקראיהם. ופרה והחדש בשתי שבתות יצרפו קוראיהם. חוברת אשה אל אחותה כנפיהם: ספירתו כהקבע בשני מפי ראשי. נקדים קריאתנו לפניו ולא נחשה. ביום ההוא נקרא בספר משה: בששה בו מפסיקים פרשת זכירותיהם. לסמוך גאלה לגאלה ימי מחמדיהם. אשר נחו בהם היהודים מאיביהם: עבר יום פור קוראים כל אחת בשבתה. פרה והחדש אחת אחת בקריאתה. חוברת אשה אל אחותה: פורו בנפול לקבעו ברביעי בחכמה והשכל. קריאת שקלינו בו נקדים ברוח נדיבה ושכל. בתורת האלהים מפרש ושום שכל: בארבעה בו מפסיקים מחית שוטניהם. לצרף יחד גאלתם ולהשמיעם נסי אלהיהם. התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם: צרוף פרה והחדש השמיעו בקריאתכם. טהרת הרגל וחדות יי היא מעזכם. ובני ציון גילו ושמחו ביי אלהיכם: קבעו קהל בששי מפי חכמים נרמזות. להקדים קריאת שקלים בחדוה ובעליזות.

ראשון, שמות י"ב, ב'. מתכיפים, ל' תכף ומיד, ר"ל תכף אחר פ' שקלים תבוא פ' זכור. שוטן, עמלק. שקלינו להקדים גאון קמינו, ע"פ מגלה דף י"ג, ב', אמר ר"ל גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים. ועיין למעלה דף 660. אמר, אסתר ט', כ"ה. והזרתם, ויקרא ט"ו, ל"א. ואת עמי, יחזקאל מ"ד, כ"ג. אתוי נהרים, ישראל, שעברו את הים ואת הירדן. תזכר, דברים ט"ז, ג'. חכמים, איוב ט"ו, י"ח. בכשר מצוה, ר"ל כשנת. באחוה, ר"ל פ' שקלים ופ' ראש חדש יחד בשני ספרים. את ספר, נחמיה ח', א'. ואזני, שם ח', ג'. נמנים, שנמנים כמנין ויקהל שם, הל' פסוקים כמו כשנו ונצמדו (יומא פרק ד'). חוברות, יחזקאל א', ט'. מפני ראשי, מפני ראשי סנהדרין. ולא נחשה, לא נאחר. ביום ההוא, נחמיה י"ג, א'. אשר נחו, אסתר ט', כ"ב. פור, פורים. חוברות, שמות כ"ו, ג'. פורו, אם יפול גורלו של אדר לסיום ברביעי כסמוך. בתורת, נחמיה ח', ח'. התורה הזאת, דברים ל"א, י"א. לצרוף, צרוף, ל' סמיכה וחבור כל' תלמוד. ובני ציון, יואל ב', כ"ג.

שמור תשמרון את כל המצוה הזאת: שתי הפסקות קבעו נבונים ותמימים. אחת בשני בו ואחת בששה עשר מתאימים. כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים: רעים סבבו לטהרת הרגל לקרבהו. וענין החדש ביום קדשו לזכרהו. וקדש את ראשו ביום ההוא: שיננוך יי אלהינו תמיד לגדנו. עבודתך לעבד במבטא שפתינו והגיוננו. אמרינו האזינה יי בינה הגיגנו: צמאה נפשנו להסתופף בחצרי ביתך. חדשיך לקדש בעתר והגיך ומשרתיך. יי צבאות מה ידידות משכנותיך: תמימיך לבושים בעדי עדיים נגהים. מקבלים עדות החדש דומים כמלאכים תמהים. מתי אבוא ואראה פני אלהים: משגב שם הגדול צדקתו כהררי אל. חסד ורנה קדושיו אמץ לישרי אל. שובה יי רבבות אלפי ישראל. קדוש:

הכל יודוך וכו'.

אופן. ראשי החרוזים שלום. והוא מיוסד ע"פ ג' ג' תנועות.

שמך לעד. בפי מועד. ואקוד לך אפים: וגם אדרוש. לך אפרוש. נות שירי מצלתים: וראש אחרית. והיא הברית. כרותה לשפתים: נות חסדך. ורב הודך. תצלינה אזנים: ואבן כל. בפי הכל. מקדש הוא במתנים: יהללו יה. בהבטיה. ובורא ניב שפתים: לבית מעלות. ההיכלות. וגלגלי כרוב תנה: והאופן. לצד נאפן. והחיות רבעינה: והן נראות כמו נושאות. מקום כסא ותחתנה: והאמנם. הלא ישנם. בכח רב ותרעינה: קצות תבל. והוא סובל. ובזרועו תעופפנה: ועת צופי. בצפצופי. אזי ישאו לך רנה: ואז יענו. וירנו. בכנפיהן תרפינה: חמשים הם. בגביהם. והששה ומאתים. יהללו יה. בהבטיה. ובורא ניב שפתים: והוא

שמור, דברים י"א כ"ב. כי היא חכמתכם, שם ד', ו'. ונדרש בגמ' דף ע"ה על חכמת חשבון תקופות ומזלות. רעים, הם החכמים אשר סבבו וחלקו כך ענייני ההפסקות כדי לקיים פ' פרה שהטהרה סמוכה לפסח ופרשת פ' החדש סמוך לחדש ניסן. וקדש, במדבר ו', י"א. שיננוך, עפ"ה תהלים ס"ג, ח'. אמרינו, שם ה', ב'. להסתופף, לגור, כמו תהלים פ"ד, י"א. מה ידידות, שם פ"ד, ב'. נגוהים, נאים ובהירים. תמהים, כמלאכים. מתי, תהלים מ"ב, ג'. שובה ה', במדבר י', ל"ו.

מועד, מזומן. ור"ל שבח זה הוא מזומן ומוכן תמיד בפי אשר אמן לעד ולנצח נצחים. אפרוש, ל' פריסה ומסורה. הנות ל' דשא. מצלתים, שם כלי שיר. וראש אחרית, ראש דברי ואחרית דברי לבנות הוכחך. תצלינה אזנים עלות ברטת קול בדברי תהלתך. ואבן, ל' אמת וקיום הדבר. ור"ל אמת הוא אשר הקב"ה מקדש בכל מקום ובפי כל ברואיו. בהבטיה, כדבר פה. לבית מעלות, הם השמים. נאפן, מתגלגל. והאמנם, ר"ל כדלה כמו שהחיות יהיו נושאות את הכסא, אבל באמת הם נשואות ע"י כחו של הקב"ה והוא למעלה דף 640. ותרעינה, הכן מבל כאילו הם חושות על ידיו. קצות, אשרת, והוא סובל קצות תבל. תעופפנה החיות. ועת צופי, בעת שאנו עומדים בתפלתנו אל השם ית'. בצפצופי, ל' צפצוף קול, ר"ל בתפלותי. אזי ישאו, המלאכים, וע"פ ב"ר פ' ס"ה, כשעומדים מרפינן בכנפיהן (יחזקאל א' כ"ד) בעמדם, קא קמו רפו. בשעה שישראל אומרים שמע ישראל המלאכים שותקין ואח"כ מרפינן בכנפיהן, הבו כן אומרין ברוך כבוד ה' ממקומו וברוך שם כבוד מלכותו. ובחולין צ"א ע"ב, אין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה אך' בזמן יחד כוכבי בקר, והדר ויריעו כל בני אלהים. חמשים הם וכו', ארבע החיות יש לכן רנ"ו כנפיים, ס"ד כנפיים לכל חיה, ובתרגום יונתן

נושא· לכל מעשי· ימי ראשית אשר ברא: והוא גומר· לכל אומר·
מעונו שם בתוך סתרה: ובערפל· מקום אפל· הלא יכפיל להאירה:
וכסניבו· בתוך רכובו· יקר נגה להצהירה: יגודוהו· במתניו· מכון צדק
להתאזרה: והרקיע· והבקיע· פלג מיות להשבירה: ומחציתם· בדכיתם·
יאדירו שם בתפארה: ובמרומו· ממקומו· בקול יענו בני זמרה: יהי
ברוך· בשיר ערוך· לשוכן ברמתים: יהללו יה· בתבטחה· ובורא ניב שפתים:
מי ידמה לך ובמה נקדם אתפני אומתן: ומבלי כל· ואין אשכל·
בראש נופי ומודתן: ונפורתי· ונותרתי· כמו תרן בהר איתן: ואין קרבן·
והקרבן· מאוד נבר להכריתן: ורק לה זאת· בעליזות· והיא באה לתחלתן:
אשר דרשו· וסוד פרשו· הוות קוראין בתורתן: וסוד שקל· מחה עגל·
וגם פרה לטהרתן: ואחרונה· בחדשנה· סמוכה לגאלתן: האם פסו· וגם
אפסו· לניחוחים בתמרתן: ושית ספור· מקום כפור· ותרצה ברנתן:
ותגפישם· ותחפישם· ותיטיבה לאחריתן: אזי אקוד· בעת אפקוד· ואברע
לך ברכים: יהללו יה· בתבטחה· ובורא ניב שפתים: והחיות ישוררו וכו'.

זולת. ע"פ א ב וסם המחבר משה חזק חתום נכון.

יי אלהים צבאות אתה החלות· הראות כחך וחסדיך לעם זו יצרת·
בימין ישע וגבורה כאוך נתאזרת· הושעתנו מצרינו ומשנאינו הבישות:
גאלת בזרוע עמך ולהצילם דבית· שפתיך ברור מלל בחזון דברת·
דברך הטוב לא נפל כמאז הבטחת· והם עמך ונחלתך אשר פדית:
הבאתנו במצודה נתונים ביד אויבי· ויגרם בתעץ שני להעביר כל־טובי·

ליחזקאל א', ו', והמורם רס"י שם, ת"ל רס"י כמי נרסת כ"י וארבעה פנים לאחת, כל חיה וחיה מרובעת היא פנים אחת מזרח. מערב לצפון ודרום, ובכל רוח יש בה ארבעה פנים שונים, וארבעה כנפים לאחת לכם, לכל אחד מארבעה פנים שבחיה זו יש לו ארבעה כנפים לאחת, נמצאת אתה אומר כל חיה יש לה י"ו פנים וס"ד כנפים, והוא עת"י שלחן והסכון ובית נפלין פבל"ל. להאזהירה, על מכור תבונה להבנה (משלי ז', ס"ו). יגודוהו, האלו יגור עם בקוד בתוך מה. פלג מיות, הרקיע מטיס לבני חלקים חלים למעלה וחלים למטה. יאדירו הטים שם אל מקל"ה, ות"פ כל"ד פ' ס' הטים מי פותרים אלו לאלו לכן ונעמה קלופין לאקלה מה"ד כאלו נאמות ה' כמלו מכרום קלם. בני זמרה, המלאכים. לשוכן ברמתים, בשמים. ומבלי גולם על ארץ ושמים. אומתן, פלאים. והמגלת, והוא לי לפתני כמו תחלה ולאומתי (תהלה ז', ז'). ומבלי כל, אין לי עוד שנמנה לקדם פו את פני בהם הי כי לא נאמר אף המכל אחד כשאלת נגמן ישראל. ונותרתי כמו תרן, עפ"ה ישעיה ל', י"ז. והקרבן בן נקוד גבו"י והמן והוא סינופי קרב עם הכמי, ומילוה אין. כי קרבן ואין לו ממן במקדש את הקרבנות. מאד נבר כמוך, ורק לה זאת בעליזות, פירוש, רק זאת היא לה לכנסת ישראל לשמחה ולמולה כי תוכל לקרוא בתורה, וכמו שדרשו ופרשו לנו חכמים סוד בזה. וסוד שקל, מחה עגלים, מחה עגל, פי' וכו'. בחדשנה, כ' כסלו. בתשורתן, ממן ריח ניחוח של הקרבנות. ושית ספור, שים ספור הדברים במקום כפור הקרבנות. ותגפישם, על' כמו, ר"ל החיה אותם מהר. ותחפישם, לי' תכבו.

ה' אלהים וגו', על' דברים ג, כ"ד. לעם זו יצרת, ישעיה מ"ג, כ"א. הושעתנו, תהלים מ"ד, ח'. גאלת בזרוע, שם ע"ז, ט"ז. בחזון דברת, תהלים פ"ט, כ'. עמך, דברים ט', כ"ט. ויגרם, איכה ג', ט"ז.

ומדי יום ביום מהרסי ומחריבי. וילחם בישראל וישב ממנו שבי: זרע
מרעים ועם לא בינות. ערו יסודותיך והרסו כל־פנות. חרשו ועקרו
נטיותיך ונבעו מצפונות. גם כסף וזהב וסגלת מלכים והמדינות: טבעך
פלא בעולם להכחיד כל־צורריך. שאון קמיך תהומם לנער כל־צריך.
יום בשרה ושנת גאולים גלה לבחיריך. שלמה אהיה כעטיה על עדרי
חבריך: כביר פדה יקירך מיד מעבידו. זה כמה שנים לוחצו ומרעידו.
לו תשובה נשיב כי יראו עיניו כידו. הן הראנו יי אלהינו את־כבדו:
מבור הברזל ידידיך החישה לנחמם. רבי פלט תסובב לנהלם ולהתחמם.
נשיהם בניהם ובנותיהם לשמחם ולרוממם. מלכותם הקם וגדל את־
שמם: שבר תוחלתנו הראנו את־פניך נעימות. ציון הטיבה ברצונך
חרים נשמות. עבדיך רצו אבניה ומפיקים לך רוממות. תחלק הארץ
בנחלה במספר שמות: פדה והצל לקוויך ורבו פלאיך. יפלו ולא יקומו
מוניך ומקניאיך. צמתם והצמיתם ורבה עליהם צבאיך. כי הנה אויביך
יהמיון ומשנאיך: קנא אל לשמך הגדול קומה והחל רש. אויביך הירתך
מחריבי ומשנך נתרש. הערך יירשו נחלתך יחד עיר ומגרש. הוריש יי
אלהינו מפנינו אותו נירש: שמך יוקדש בעולמך מושיע וגואל. מפרש
שם המבר צדקתך כהררי אל. חסן ובירת קדשתך יקיהו וישרי אל.
חי יי המושיע את־ישראל:

עזרת אבותינו וכו

ולחם, כמוכר כ"ת, ט'. מרעים, ל' כור גם צ' מת, והוא סית כסקית. ונבעו, נחפשו ונבדקו ע"י מוליכים כל המולדות הלבוכות, והוא מל' עוכדים ו'. גם כסף, קהלת ב', ח'. טבעך, גדולת אמן [illegible] יכלו העולם, מכנך, בל' תלמוד שבועות. [illegible] כמו [illegible] קיים ולא יגע מבנך [illegible] (מלכים י"ב, מ"ג). לנער, כמו וינער ה' את מצרים (שמות י"ד, כ"ז). שלמה אהיה, שיר א', ז'. יקירך, ישראל, עפ"י ירמיה ל"א, כ'. כידו, אבות (איוב כ"א, כ'). הן הראנו, דברים ה', כ"א. רבי פלט, רננת פלט (תהלים ל"ב, ז'). שבר, [illegible] ל' מקום כמו אשרו על ה' (תהלים קמ"ו ה'). ציון היטיבה, ל' תהלים נ"א, כ'. עבדיך, עם ק"ב, ט"ו. ומפיקים, [illegible]. תחלק הארץ, במדבר כ"ו, נ"ג. לקוויך, ישראל עפ"י שמות ו', ז'. צמתם והצמיתם, ל' כריתה. כי הנה, תהלים פ"ג, ג'. רש, [illegible]. [illegible], ישראל. הוריש, שופטים י"א, כ"ד. חוסן, ל' חוזק וגדולה. חי ה', ש"א י"ד, ל"ט.

פ"ס א"ב.

אם אשר בך דבוקה· חפצת ורצית לצדקה· להנחילה מדבש מתוקה: באור ארכה ועמקה· בהם באהב לחשקה· כרביד לצואר לחבקה: גם היא במאד מחזקה· בתקף ובתני נחקקה· מעמו בלי לסלקה: אשרי מי זאת· בהתחזקם בתורה זאת· בפתחי מזוזות קדוש:

דרש בעד נטרה· וגם להביא פרה· בעדם עבור לכפרה: הלא כחטאו בבן־פרה· חרת עליהם גזרה· והנם באמירה סדרה: וזה המקבל עתירה· חשך מהם עברה· וכל־צוקה וצרה: זכרון פרה אדמה· בפי יונה תמה· לעד בלי לעלמה: חסד דת תמימה· יעשו בה להתרוממה· לפני יוצר נשמה: טעמיה בטוב נעימה· בלי היות לשמה· בהושיבך הארץ הנשמה: זאת חקת התורה· ערוכה בכל ושמורה· בה להקדיש לנורא· קדוש: יקרה והרבה תמימה· ומכל־מום שלמה· ובנקיות ובטהרה מסימה: כתב חקוק רשומה· לשמח נפש עגומה· למעלה לזקוף ולרוממה: לטהר חטא ואשמה· ולמחל עון ועומה· עוד בלי להאשימה: מטהרת גוי אחד· לרצות לשם המיחד· אשר בכל־פה מתיחד: נפשם תחשך מפחד· והניונם כל יתכחד· בהתפללם בלב אחד: שונאיהם יודשו כאחד· בפחת ופחת ופחד· בעבדם לצור שכם אחד: עלי־יד כהן נתינתה· לכבודו מתנתה· דקדק בכל־פנתה: פעלתה והקרבתה· הוא יקריב אותה· והוא יוציא אותה: צופים הכל בטובתה· ומתנים את־ברכתה· כל־קהל רעיתה: קדושה ולא פסולה· בלי מום ועולה· כקרבן כליל ושולה: רם אותה עלה· בחפץ ולא בגעילה· קהלו בה להועילה: שומריה ינצרו מחלחלה· ומכל־נגע ומחלה· בשוררם שיר ותהלה: תתן בכלם ברורים· אשר שמך מזכירים· וזרוק עלימו מים טהורים· קדוש: הכל יודוך.

אופן. כבודו יתרומם ויתהדר· והוא בערבות דר· עטוי הוד והדר· והכל יגדלוהו בתמיד ובתדר: והחיות.

מדבש מתוקה, התורה עפ"ה תהלים י"ט, י"א. בחקף ובתני, עי' והיה אם שמוע תשמע, והיה אם לא תשמע (דברים כ"ח). בלי לסלקה, לא תעבור התורה מישראל. סלק ל' העתקה והסרה, ולשבי הפעל תתחיל ה"א סלוקה תסלק (דברים ל"א, י"ח). מי זאת, ישראל עפ"ה שיר ג', ו'. וזה, הקב"ה עפ"ה שמות ט"ו, ב'. יונה תמה, ישראל עפ"ה שיר ו', ט'. לעלמה, להסתיר. מסוימה, מסומנה ומצוינה. עגומה, מענה על' עגמה נפשי (איוב ל' כ"ה). בעבדם, כשעבדו ישראל. שכם אחד, בלב אחד. לכבודו, ר"ל זה היה מנוחה של כהן גדול שהכל נעשה על ידו. בכל פנתה, בכל פרטי פעולות משולחתה. ומתנים, ומתגרים. ברורים, אמר עוזרה לך. רם אותה עלה. העליון רם את הפרה; עלה כמו עולה כל קהלותיו הוא הקב"ה. בגעילה, על' ולא געלתים (ויקרא כ"ו, מ"ד). ברורים, ראה לעיל 78. ובתדר, גם הוא ל' תמיד נפרשית.

זולת. ע"ס א"ב.

אַשְׁרֵי כָּל־חוֹסֵי בָךְ · בְּאַהַב יֶאֱהָבוּךְ · גּוֹי אֲשֶׁר אֲהֵבְךָ · דְּבֵקְתֶּם בָּךְ · הֲלֹא אַתָּה תָּרִיב רִיבָךְ · וְתִיַּסֵּר אֶת־גָּנָךְ · זְכוֹר בְּנָךְ וַאֲהוּבָךְ · חֲתוּמֵי עַל לִבָּךְ: טַהֲרֵם מִכָּל־טֻמְאוֹתָם · יָהּ כַּפֵּר אַשְׁמָתָם · כַּשֵּׁר תְּהִי אַחֲרִיתָם · לָעַד יְחַיֵּם שְׁמוּתָם · מַהֵר עַתָּה תְּשׁוּעָתָם · נָאוֹר כִּי אַתָּה תִּקְוָתָם · שַׂמְּחֵם בְּשֹׂבַע שִׂמְחָתָם · עֻזְּךָ תְּפָאֵר אוֹתָם: פְּנֵה אוֹתָם לְצַדְּקָם · צִמְחֵי צֶמַח לְתַקְּנָם · קָדוֹשׁ מִכָּל־עָוֹן נַקֵּם · רָם בְּטוּב חַזְּקֵם · שָׁמְרֵם וּבְצִלְּךָ דַּבְּקֵם · שַׁכְּנֵם וְכָאֵזוֹר תַּדְבִּיקֵם · תֹּאמַר בְּדָתְךָ לְהַמְתִּיקֵם · כִּקְרִיעַת יַם סוּף וּכְמַכַּת בְּכוֹרִים שׂוֹנְאֵיהֶם לְהַדְבִּיקָם: עזרת וכו'.

קרובות. הש"ץ חוזר התפלה עד מלך עוזר ומושיע ומגן, ואח"כ מתחיל כאן.

מסוד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים. וּמִלֶּמֶד דַּעַת מְבִינִים. אֶפְתְּחָה

ע"ס א"ב. פִּי בְּשִׁיר וּרְנָנִים. לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים:

אֲצוּלַת אֹמֶן בְּצֵרוּף וְזִקּוּקָהּ · בְּנִבְכֵיהָ זֹאת כְּלַל פְּקוּקָה · גְּלוּמָה עֲלוּמָה וְנִקוּקָה · דְּבוּרָה עַל אָפְנָהּ חֲקוּקָה · הַמְּסֻקָּלָה וְהַמְעֻקָּה · וְרִשּׁוּנָהּ רִשּׁוּן לְמִשְׁמַר חֻקָּה · זָר שִׁבְעָתַיִם מְזֻקָּקָה · חֹק טָהוֹר מִטָּמֵא מְחֻזָּקָה · טְבוּעָה בְּלֹא חֲזָקָה וְהִיא רְחוֹקָה · יְחוּסָה אֲסוּרָה וּרְחוּקָה · ס' כְּתֻמַּת הַמְּשׁוּקָה בָּהּ מְחוּשָׁקָה · לְטָהֳרַת חֲשׁוּקָה · נֶחְקְקָה זֹאת חֻקָּה:

מְקוֹמָהּ יִגָּלֶה · מַעֲמַקֶּיהָ יִדְלֶה · ס' לְעֵת יִגָּלֶה · גְּנוּנָיו יַעֲלֶה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן אַבְרָהָם: אתה גבור וכו' עד להחיות מתים.

מְסוּרָה חֻקָּה גָּזָר · מִמַּבְנוּן אִמְרָה נִגְזָר · נֶאֱמָן לְאָזְנָהּ נִתְאַזָּר · נֶצַח עֲדֵי בֵן גְּזֵרָה גָזָר · סָלוּל צְפוּנֶיהָ חָלַץ אָזָר · שָׁקַר בְּאוּבֶיהָ וְנֶחְשַׁב לְמוּזָר · עָרַךְ בָּהּ חֹק לְעַם מְפֻזָּר · עָבוּר מִלְּפַתֵּל עִקֵּשׁ כְּמִין זָר · פְּאֵר בִּקְרוּיֶיהָ דְּאֵגַר מְשַׁזֵּר · פְּעֻלָּתָהּ בְּסֵגֶן כְּעֶדְרֵי מְשַׁזֵּר · ס' צְפוּנָה לְטָהֳרַת עַם אֵל עָזָר · צָוָּה צוּר לְצִיר צִוּוּר צְרוּרָה לְאֶלְעָזָר:

חתומי על לבך, עפ"ה שיר ח', ו'. כשר, ענין יושר ונכון. נאור, הקב"ה. צמחי צמח, זה הצדיקים, עפ"ה ישעי' ס', כ"א. להדביקם, מל' וידביקו את פלשתים (ירמיה ל"ט, ה') משוק ומשוקה (נחום ב' י"א) ל' מכוד ובהלה. אצולת אומן, כנוי לתורה עפ"ה ואהיה אצלו אמון (משלי ח', ל'). בנבכיה, בעמקיה. זאת, וזאת חוקת התורה אל מרה לרומה. כלם פקוקה גלומה עלומה ונקוקה, כולן ל' הסתר והעלמה. פקוקה, מל' המשמה פקק המלוג, מקוקו (שבת קכ"ס ב'), גלומה מל' ויגלום (מ"ב ב', ח'), ונקוקה מל' ובנקיקי הסלעים (ישעיה ז', י"ט). דבורה על אפנה, עפ"ה דבר דבור על אפניו (משלי כ"ה, י"א). המסוקלה והמעוקה, עפ"ה ישעיה ה' ב'. טבועה בלא רחוקה, [illegible] ככתוב בתורה אשר נאמר עליה ולא רחוקה היא (דברים ל' י"א). יחוסה, פירוש, מיוחסת היא במצוה אל [illegible], אסורה, פגורה כמו ואל תאסר עלי (תהלים ס"ט, ט"ז). כתומת חשוקה בה מחושקה בין לנקוד ומילוא, [illegible] על ישראל הנקראת חשוקה עפ"ה שיר ז' כ' הוא בשוק ונמוקה במאמר המדרש. ממבנון, מסר סיני ועפ"ה תהלים ס"ח, ט"ז. נאמן, משה רבינו. חלץ אזר, אזר חלציו. שקר באוביה, ראה בעיניניה. למוזר, כמו מוזר הייתי (תהלים ס"ט, ט'). ערך הקב"ה. עבור מלפתל, ראה פירוש רש"י פ' חוקת י"ט, ג', באגר משזר, שלא תהיינה בה שתי שערות שחורות או לבנות אגודות בגומה אחת. פעולתה בסגן, היתה נעשית ע"י אלעזר שהיה סגן הכהנים. צור צרורה, ר"ל קשור כל מעשיה וחוקותיה ומסר אותם לאלעזר.

עולם ומלואו שלך. חפצת להצדיק קהלך. י׳על כן אוחיל לך. להגשים תחי אטומי פעלך: ברוך אתה יי, מחיה המתים:

קפאון חק אלפת היקר. לוטה באור יקר. חשוף לעם מיקר. לעמד על עקר: רעבים לפענח דתיה. פענח מהותיה. צמאים גמות חדותיה. גלה להם עדותיה: שמן דגלים טהר. מצרף ומטהר. הרב לכבסם תמהר. מעווים אותם לטהר: תקרא כהן. כחשאך באזוב מתכהן. טהורים וזרק כמכהן. תמור דם מקח אלעזר הכהן:

ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה:

ואתה קדוש יושב תהלות ישראל אל נא:

אמרתי אחכמה והיא רחוקה. שח איתיאל עדי זאת חקה. כלא נפלאת היא ולא רחוקה. זאת פליאה היא ומרחקה. מלפניה משפט וחקה. ומאחריה תודר וחקה. בחירות חקוקה. ובלוה לב מחקקה. מדק תלולה ומשאול עמקה. ומדיי ארקא. מסלתה חמוקה: בכן אין לעמד בסודה. ואין להגיע יסודה. ואין לחקור חקה. ואין להחליש חלקה. ואין לידע ערכה. ואין להבין דרכה. אלהים הבין דרכה.

חי וקים נורא ומרום וקדוש

לסי׳ מרוזו אלעזר בירבי קליר.

אזורה ומפרשה. עצורה ולא מפרשת. זאת חקת הפרשה. בכל שנה מתפרשה: לבעלי אספות. תהומיה חשופות. ובלצרעות בסופות. דקדוקיה ספות: ערוכה ושמורה. קשובת וגמורה. דרושה ואמורה. בקלה וחמורה: זוגה לעני. בפניני משניו. ותגיה עיניו. בפרץ מעגניו: רעד כהסכית טעם תחלת משנתה. פרה בת שתים עגלת בת שנתה. ספר ציר תמן בקשב שמועתה. נא מני יפרה מורה הלכה לשעתה: ידש בה הליכות. ושנון הלכות. אלה הנערכות. ואלה המתהלכות: ראיתה איך להוות. דמה איך להוות. באורה מלהבות. לחוות למי זאת: כדבר אמר

אטומי, המתים בקבר. אלפת היקר, של׳ אגר אלפין, ר״ל פרה אדומה. לפענח, לגלות, של׳ נפשם מענה צפנת פענח. גמות, לשתות, של׳ בגמיאותי לה (כריתות כ״א ע״ב). תמרי כהן, כן נקרא כ״ג. איתיאל, אגור כשלמה ב״ר, פ׳ ל׳. ובלוה, של׳ הפילו ... להחליש, לי נהל. לבעלי אספות, לחכמים, ול׳ קהלת י״ב י״א. חשופות, גלויות, פרודות. ... ספות, מענין. בפרץ מעגניו ... רעד כהסכית, ענין זה ... פרה בת שתים, ... ספר ציר התן, ... כמשמעה ... לשי זאת.

אלהכהנים שנא עז פניו· שב ויערך זאת לפניו· והאיר עיניו: יען כנאמר לו ולקחו לטמא· פלצות בעתתו ושח מי יתן טהור מטמא: קשט אמרי פרה· כל טהור מטמאה· ואיך היא תעביר רוח הטמאה: לו הגיד אל חקה חקתי· ומה תיגע לידע· עמוקה משאול מה תדע: יבא אפר פרה· להלבין טנוף בקרפרה· היות כפרה· לסרחה כפרה: רמז בויקחו אליך· היות פרתו מתמרדת· שכל הפרות כלות· ושלך לעד עומדת:

פ׳אל נא· לעולם תערץ· ולעולם תקדש· ולעולמי עולמים· תמלוך ותתנשא· האל מלך· נורא מרום וקדוש· כי אתה הוא מלך מלכי המלכים· מלכותו נצח· נוראותיו שיחו· ספרו עזו· פארוהו צבאיו· קדשוהו רוממוהו· רן שיר ושבח· תקף תהלות תפארתו:

יו״ק לטהר טמאים· לטמא טהורים· באמר קדוש:

אמרה סגונה וצרופה· בדולה בדתה מצרופה· גדלה כרשגן לתרופה: חושה בזקוק שבעה משבעה· היות טבילות וכבוסים שבעה· ופרות וכהנים טהורים וטמאים שבעה: זקני גזית תמימים ממום· חבואיה יבקרו לבל היות בה מום· טהורה תהיה לאדמות כממום: יעשה מהון כהן כבש פרה· כפה מול אטם בהוד תפארה· להוציא בה תמימה חטא תמרה ספירה: מסעדיו אתו יצאו להר המשחה· נחץ טבול שנית עבור כרה שוחה· סדר מערכת ולא שהה: עמד מקדם ופניו למערב· פרה שחט דם לא ערב· צת בה חריות ומוקדה הרב: קם מול שער איתון ודם שבע יזה· תשגן ארז ואזוב ושני יחזה· שמע לכל עץ ארז זה ואזוב זה: תרגל וחלקה לשלשה חלקים· כל משמרות היו ממנה מחלקים· תבונה למשמרת עד נקוקים יקים:

[illegible]

אין פיוטן קהלות ווירד דאז פאלגענדע ניכט געזאגט, וואנדערן גלייך ובכן לך תעלה קדושה
ש"ץ זאת הקשה מאד בעיניהם. איך לטהר בית מעוניהם. טהור וקדוש האיר עיניהם. קדוש:

לאחי תחזיו אלעזר בירבי קליר.

אצילי עם עולי גולה. כחש בוא קץ גאלה. עלו בנות בית בגילה: לחגי זכריה ומלאכי נגלה. ולהם אל בפתחיה גלה. קץ זמן פרה ועגלה: ערוך טול גרן עגלה. זאת עשות בחק סגולה. לטהר טמאת סורה וגולה: זממו בנות בתי חצרים. על צחיח סלע מבצרים. מפני טמאת תהום מאצרים: תגלו בם מלאות עברים. בתוכם נולדים ושם פרים. עד יגדלו בכח כגבורים: בעת יפריחו כבעלי דברים. יגישו למו אתני שורים. מרפינים להחזיק ילדים גבורים: ירכיבו על גבם דלתות. באיש על הגלו באתות. על דרך שלוח לאתות: רגל מלהוציא חוץ מדלתות. בלי להאהל בטמאת מיתות. הקרוב טהרות שמור בדתות: בידם כוסות אבן למלאת. מים קדושים בם לדלות. מי נדה לקצם להעלות: יעלו משם לבית עזרה. זכים משגיאות הזהור זרה. להוציא דשן השמור לעזרה: קנקן החבוי שם בחפירה. מלא מאז אפר פרה. לתשע מאות וששים לתפארה: יביאו איל מקרן במטרה. בראשו חבל ושום טהרה. לטהרת זאת כרשים נשרה: לקחו מעפר אשר בכלי. וטהרו וקדשו הוד היכלי. מפי חשת יין חכלילי: יחשו כח נצוח נחילי. רחצו והזו כל קהלי. וחתלו חבש עצב מחלי: רגל טהיר עוד לאילי. ופרה שניה פש וחילי. ונקדש יהוה ארני חילי:

סלוק.

ש"ץ ובכן לך תעלה קדשה כי אתה קדוש ישראל ומושיע:

אין לשוחח עצם נפלאותיך. אין להגיד חקר דתותיך. אין להבין תקף מפעלותיך. אין לפענח עמק פלאותיך. אין לעמוד על ספון מדותיך. אין לחקור חקר חידותיך. אין להשמיע כל תהלותיך. אין לגלות סוד עדותיך: המפרשות סתומות. הגלויות עלומות. המבארות חתומות. המשננות עצומות. החקוקות רשומות. החסרות מיתרות. האסורות מתרות. השחורות צחורות. החשופות אטורות. הפרוטות אצורות. הכלולות עצורות. הקלות חמורות. מוציא מלות יקרות. מתיר מאסורות מתרות. נותן מטמאות טהורות: מן החלב. שמן הלב: ומן הדם. טחול וכבד הדם: ומבשר חלב. כחל החלב: מכלאי בגדים. תכלת בסדין:

אצילי עם, פיוט זה יוסד כולו ע"פ פרק ג' דפרה. בנות, לבנות את בה"מ. גרן עגלה, כסא לסנהדרין. סורה וגולה, ישעיה מ"ט, כ"א. תגלו בם, כמילו אמה כמים משוכרות. מרפינים, כשולים את הבהמות כן על גביהם לישב עליהם הילדים. על דרך שלות, כמו מעין אחת לפני ירושלים ונקראת גם שלח (נחמיה ג', ט"ו) ונקראת ג"כ גיחון ע"פ תרגום והורדתם אותו אל גיחון, ותתחן יתה לגלוחא (מ"א א', ל"ג). מי נדה לקצם, כב"י „במי נדה קדם". לתשע מאות וששים, מילולת סגרים עד אותם מגלות כל עבה ותק"ם שנה. יביאו איל וכו', ראה פירוש תוקיפי כשדבר י"ט, כ"א. במטרה, אסור כמטר לבן. ושום, טקל. לטהרת זאת, כב"י גורס לספר זאת. כרשים נשרה, ישראל עפ"ה איר א', ו'. יין חכלילי, כנוי לתורה. נצוח נחילי, ל' לשכנת אל הנחילות, ר"ל תקנו והריעו בחלילים ותפנרות. רגל טהור, כמו עגלה עולה טהיר.

אין להבין תקף מפעלותיך, בכ"י אחד נוסף עוד „אין לסדר אסר שירותיך". המתרות מיותרות, כמה פרשיות נמנות אצולם כולו תסר כגון דבר, ובלמות כן שלמות בלבות תלי תלים. מוציא מלות יקרות, עפ"ה מוליא יקר מזולל (ירמיה ט"ו, י"ט). שומן הלב, חולין דף קי"ט, כ' ודלם כתוספות אם בר"מ נמס יש שתל. טחול וכבד הדם, כב"י לא גרס תמה וכבד, ואף כתוספות בחולין קי"א, כ' לא

מאשת אח. יבום האח: מאשת איש. יפת תאר לאיש: מטמאת נדרת
אשה. טהרת בתולי אשה: מהתר אסור. ומאסור התר. מטמא טהור.
ומטהור טמא: בהרת ממעט תטמא. פרחה בכלו עוד בל־תטמא: המת
בבית אינו טמא. יצא ממנו אותו מטמא: שעיר יום כפור מכפר על כל־
טמא. וכל־מעשיקיו בגדים מטמא: פרה אדמה עושיה מטמאה. והיא
עשויה לטהר כל־טמאה: ואפרה נעשה אב הטמאה. והיא מטהרת אבי
אבות הטמאה: כבן אין להבין סוד תורתך. ולא זקוק אמרתך. ולא צרוף
נרתך: כבן אין להמיר ולא להתמיר. אין להרהר ולא לתרתר: אין לידע
ולא לידע. עמקה משאול מה תדע. נעו מעגלתיה לא תדע: זו באמירה
וזו בגזרה. זו באסיפה וזו בחשיפה. זו בנשיקה וזו בתשוקה. זו בכבישה
וזו בהפרשה. זו בדרישה וזו בחרישה: וכל־אמרה התקוק בה חקרה.
אין להרהר ולומר על־מה נחקקה. שכך נתנה בנשיקה: וכלם נכחים
למבין. וכל־המשכיל יבין. חוץ מטעמי פרה שאין להבין. וכל־חכם לב
ודל מבין. חפציה אין להבין: ובשמות תעודה היא נקובה. לכל־קרבן שי
לא שוה. שהם זכרים והיא נקבה. לטהר שמצת עגל תועבה: הם המירו
כבוד בכרפה. וסרחו בו כפרה. תבא אמו אשר היא פרה. ותהיה לעם
כפרה: הם האדימו בו פנים. ואדמו עצם מפנינים. תבא אמו אשר היא
אדמת פנים. ובה צח ואדום ישא פנים: הם חרטוהו היות צג בתמים.
ובו חיבו מהיות תמימים. תבא אמו תמימת תמימים. ובה ישהר תמה
ישר תמים: הם שחתו לפסל כל־מום. ונענשו בו היות בעלי מום. תבא
אמו אשר אין בה מום. להדיח דמי יפה ואין בה מום: הם זממו בעגל
להשל. ויזבחו לו ויפרקו על. תבא אמו אשר לא עלה עליה על. ותנתן
על שכמם כעל: הם נקהלו עבורו אל־כהן. ואנף בהשמד איש מכהן.
תבא אמו ותנתן לכהן. ויכפר בה ושן כהן: וכמו באש נשרף. כן באש

נגה לב. בהרת ממועט וכו', ע"פ תנחומא פ' חוקת בפיסקא תמן תנינן בהרת כגריס. המת בבית
פי', ר"ל השוכר [illegible] שהוא ביתו של שוכר אע"פ [illegible] השוכר אינם מטמא כל
מי שבבית כלום, אבל אם יצא השוכר מן הבית ר"ל [illegible] אפילו הוא חי ע"מ מטמא הבית. וכתב
[illegible] כפ' תזריע ח"ל וטמאה שבעת ימים, היא טמאה ואין הילד טמא וזהו שאמר ר' אליעזר
[illegible] המת בבית טהור יצא מן הבית הוא טהור והבית טמא עכ"ל. זו בנשיקה, רוצה
[illegible] ר"ת. יהל מבית, [illegible] יהל כבוד (ישעיה י"ג, ד'). ובשמות התעודה, פירוש,
[illegible] של פרה כן [illegible] פרה
[illegible] ה' שמות של תורה [illegible] שמות ויקרא וכו', וכן [illegible] על כל [illegible]
[illegible] כבוד, כבוד הקב"ה. האדימו בו פנים, [illegible] לעגל [illegible] עד [illegible]
[illegible] צח ואדום, הקב"ה (שיר ה', י'). היות צג בתמים, [illegible] התמים.
[illegible] בעלי מום, [illegible] כלם זבים ומצורעים [illegible]
[illegible] בי [illegible] ונגלו יהיה פרוע. איש מכהן, אהרן (תהלים ט', כ'). נשרף העגל.

תשרף: וכמו טחן והדק עד עפר. כן תדק ותעשה עפר: וכמו השלך עפרו אל המים. כן ישלך אפרה אל המים: וכמו נפלו בו שלשת אלפי ישר. כן יפלו בה שלשת מיני כשר: וכמו טנף עם טהור. כן תטמא במגע בל טהור: וכמו טהר עם בו נטמא. כן תטהר איש אשר נטמא: וכמו פזר פשעו לכל דור שמור לחטאת. כן תהי למשמרת למי חטאת: להדיח דמים. לכבס כתמים. לנקות טנופים. להרחיץ צואים. להלבין חטאים. לטהר טמאים. לקדש קדושים. להצדיק עמוסים. בעץ ארז לענוים כארז. באזוב, לנדכאים כאזוב. בשני, לשפתותיה כשני. בתולעת, לאל תיראי תולעת. לבל יתגאה מתגאה כארז. שאם לא ימך כאזוב ויחשב כתולעת. לא יטהר באזוב ובשני תולעת. ואם לא ישפוך לב כמים. לא יטהר בזריקת מים: ומה יתגאה חציר יבש. נכח אש אוכלה אש. ומה יעז ציץ גאה. נכח אל גאה גאה. והוא רוכב שחקים בגאוה. גאה על גאים. מתנשא על נשאים. ומתגאה כארז על מתגאים. וענו כאזוב על נדכאים. ועד בעולמו חמשה מיני גאים. שור בבהמה. אריה בחיה. נשר במעופפים. ארז בעצים. ואדם בכלם. ומלך מתגאה על כלם. לבש גאות מכלם. חקקם בכסא שביבי אש. ארבעה בכסא מעלה. ואחד בכסא מטה: כי כסא מעלה מכון כנגד כסא מטה. וכל אשר יש במעלה יש במטה. כסא מול כסא. היכל מול היכל. מקדש מול מקדש. זבול מול זבול. מזבח מול מזבח. כהנים מול כהנים. מלאכים מול מלאכים. משרתים מול משרתים. עבדים מול עבדים. צבאות מול צבאות. כרובים מול כרובים. אלפים מול אלפים. רבבות מול רבבות. קדושים מול קדושים. מתנות מול מתנות. מעריצים מול מעריצים. מקדישים מול מקדישים. וקדשה לקדוש משלשים: ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה וגו'.

שלשת מיני כשר, ר"ל עץ ארז ואזוב ושני תולעת. וכמו טהר עם, פירוש שאפר העגל היה מטהר את הטמא ותו"מ פרקי ר"א פרק מ"ב שמטה היה מטמא את ישראל מן פי אפר העגל ובכל פי שהיה מזה מן את העגל נגל לכן היו שמחין מבואות אל ובת ושבט לוי היו הותנים אותו ובנה ע"י זה היה הטמא מטהר מטומאתו, ונראה שזה גם דעת הפ"ל בצ"ל דף ע"ד לא נתכוון אלא לבודקין כמצוות. והע בי בב"י נראה „וכמו טהר עם טמא בו נטמא, כן תטהר איש אשר נטמא". פזר פשעו לכל דור, ע"פ סנהדרין ק"ב, אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מכ"ד בהכרע ליטרא של עגל הראשון. לענוים, המצניעים את עצמם כצנועי כהנת. לשפתותיה כשני, עפ"י שה"ש ד', ג'. לאל תיראי תולעת, עפ"י ישעיה מ"א, י"ד. חמשה מיני גאים, חגיגה דף י"ג ע"ב ושמות רבה פ' כ"ג ומדרש תהלים דף ב"ג הי' לגביה עם ע"פ מקליד כלן, ומלך, מק"ם. ארבעה בכסא מעלה, יחזקאל א', י'. ואחד בכסא מטה, ר"ל כלת, כי כלים טובה משני פנים. וכל אשר יש במעלה, כל זאת ע"פ שמות רבה פ' ל"ג דף קל"ט.

ע״ס א״ב.

אות זה החדש· אצת מכל לקדש· ובו ישע לחדש: בוחריך תובעים אותך לקדש· ואתה אותם מקדש· אל נערץ בקדש: גאלתם עתה תחדש· ושנאיך פתאם להדש· וכל־פה ירומם ויקדש: ה׳ החדש הזה לכם· בכל מושבתיכם· נחלה בכל־קהלכם· קדוש:

ורשתו מכל־חדשים· והנחלתו לקדושים· היות בו מקדשים: הזמנתו לשלשים· לאפרתים מגלשים· למנות בו עד שלשים: ובו תפיל קדשים· ותחמול על צאן קדשים· בבית קדש הקדשים: וכרון שבועת ברוכים· יעלה למברכים· להושיעם מיד מפריכים: חונן דלים ורכים· חמלת על נסוכים· אשר אחריך משוכים: טוב טעם מאריכים· ולפניך לב שופכים· ראש ירח ממליכים: יקבצו עתה מקהלים· ביפי תאר מכלולים· ושם תשמע פלולים: כבוד שמך מעלים· בשיר ובתחן מתפללים· בחשבון ראש רגלים: לפניך יהיו מסלולים· כל־נוגעי רגלים· משוררים ומהללים: מה גדלו מעשים· לעשה נפלאות ונסים· לבנים אהובים ועמוסים: גאלו מיד פתרוסים· אשר אותם מעשים· והעמדתו היות ששים: שונאיהם בים הורסים· ובנת ראשימו רופסים· כי בגוחם היו חוסים: עולצי בשמחות קשו ברב השלחות· ויתמלטו מכל־אנחות: פודה אלהי הרוחות· המעלה בכל־שבחות· ישה אזן לשיחות: צורריהם יפיל בשוחות· ונפשותם תהיינה שחות· בכל־רע מוכחות: קדוש יקבץ עדרים· ויזכור ברית אבירים· אשר לפניו היו ברורים: רצה בנים מבחרים· בכל־צד ועברים· לפניו היות משמרים: שקד עליהם בליל שמרים· וקטל למענם בכורים· והוציאם בפחות מדרדרים: תפן באני ישינה· ותצילנה מעדינה· בראשון לחדשי השנה· קדוש: הכל יודוך.

אופן.

כבודו משבחים בכל־העולם· והוא מעין כל נעלם· ובאי בפתחי אולם· והכל ירוממוהו באופנים לעולם: והחיות.

זה החדש, חדש ניסן. לאפרתים מגלשים, [illegible] שלשים [illegible] ... [illegible] אברים, הלכות, והוציאם, [illegible] בני ישראל עס״ה [illegible]

זולת. ע"ס א"ב.

אל עשה נפלאות. בעבורם עשית נוראות. גלית ברבבי צבאות. דגלימו להוציא מתלאות. הם כנשרים נשואות. ומשארותם נושאות. זבד טוב מלאות. חסד בעיניהם רואות: טוב בנים כללם. יודע פרי מעללם. כל הדרך נהלם. לפני כל התלילם. מלא כל משאלם. נואמי רעתם הפילם. שבע מן האכילם. על כלאום עלם: פצו פה בשירה. צדקו לאיום ונורא. קול תודה וזמרה. רננו לשוררה. שם הנכבד והנורא. שבחו להעיר במורא. תקפו כלם להתאזרה. תנות קריעת ים סוף ומכת בכורים להעבירה: עזרת אבותינו וכו'.

קרובות. הש"ץ יחזור התפלה עד מלך עוזר ומושיע ומגן, ורח"כ מתחיל כאן.

מי. מסוד חכמים ונבונים. ומלמד דעת מבינים. אפתחה פי בשיר ורננים. להודות ולהלל פני שוכן מעונים:

אתית עת דודים כגעה. באחת ועשר פוט נגעה. גישת צקון מכפל בפגעה. דלג פעם וזאת רגעה: השגיח עפר מחרך ארבות. והתל ארך בתבם תערובות. זמן קפץ עשות רבות. חדשים וגם ישנים להרבות: טש ויהא ועדן שנה. יקץ כישן ועד כמשנה. ח' כסף ודפק בפתחי ישנה. לחפשה בראשון לחדשי השנה:

לי עוד תגנון. בפסוח וגנון. ח' בגוננך לבנון. במגנת יגון: ברוך אתה יי, מגן אברהם: אתה גבור עד להחיות מתים.

מרימי על עגלה להלאות. מכאב הנחה להראות אות. נאקה החישה קץ הפלאות. נתתו למאתים (ועשר) ארבע מאות: שה המסבך לעקר צור. סים וכרו בבקר נצור. עמוסים באתיו לעת בצור. עדימו לשי יהי עצור: פלא עשות נגד אבות. פץ מבעשר לאסרו בעבות. ח' צליחת ירדן בו להתוות. צפית שה לבית אבות:

טוב, הקב"ה. התלילם, הגביהם. שבחו להעיר במורא, בכ"י נוסח שבחו קאירה. תנות קריעת וכו', בכ"י נוסח תנות קריעה ומכה להעבירה.

כגעה, כלאו תגיעה. באחת ועשר, כי' מכות ולאחת מהן היא מכות בכורות תשובה כנגד כולן. פוט, מצרים, כי פוט אח מצרים (בראשית י', ו'). צקון מכפל, תפלת האבות ישני מערת המכפלה. דלג פעם, דלג בישול בן היה כלל כ"י ול"י, והשגיח, כמנין פע"ם שהוא ק"ל שנה דלג הקב"ה על הגזרה של ד' מאות שנה ובתוספים על ל"י שנה. ורמז על' דלג עם"ס מדלג על ההרים (שה"ש ב', ח') ובתרגומו. עופר, הקב"ה שנ"ה שה"ש ב', ט'. ארך, ארוכה ורפואה. בתבם הערובות, על' מתבוססת בדמיך (יחזקאל ט"ז, ו') אמר דרשו חז"ל על תערובות דם פסח ומילה. אמר כותם מלאו. והנה כשו שנאמר מן כלל קבל מזה, כן מגנה מן כמה קרא- לבנון, בה"מ. יגון, המצות. עגלה, ישראל (הושע י', י"א). מכאב הנחה, ל' תנה, ר"ל שבלא שמיה להם יתרת לשמה לנהלות אות לגאולים. נתתו, כשמלו ונתקלרו. סים, הוסם. בצור, צרה. לשי יהי עצור, ר"ל שבתו יקרו שם יקום לגלתם ממצרים. צליחת ירדן בקיעת הירדן אכותם נס

לְךָ עוֹד נַקְשִׁיבָה. מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה נִשְׁאָבָה. ח׳ שָׂשׂוֹן יַשְׁעֲךָ הָשִׁיבָה. וּתְחִיַּת גֶּשֶׁם נֶחְשָׁבָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

קִיחַת עֲלִיַּת עָקָד. הִיא נִצְּבָה בְּפֶקֶד. תְּוִיכַת בְּתָרֵי שָׁקֵד. רִשְׁפֵּי לוּד לֵיקֵד: הֵחִישׁ יְשֵׁנִים כְּעָרֵב. דַּם תְּבוּסָה כְּעָרֵב. קֵץ חָשׁ וְקָרֵב. לְעוֹרֵר תַּנִּין קָרֵב: שֶׁמַע מִכְבַּשׁ פְּסָחִים. אֲשֶׁר כִּסּוּ פְּסוּחִים. הִיא צִמְּתָה כַּסְּלוּחִים. לְהֵיוֹתָם בְּקוֹצִים כְּסוּחִים: תְּרָפִים כָּרֵי לְמָעַט. מְנוּיֵי מְתֵי מְעַט. ח׳ תֹּקֶף הֲדַרַת מֶלֶךְ מִלְּהַמְעַט. הֻרְשַׁם לְהִמָּנוֹת בְּוֹאם יִמְעַט:

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם לִשְׁמוֹר. בְּסֻבָּם אֲסוּפֵי הַר מוֹר.
ח׳ וְאִתָּם אֵל יִגְמוֹר. שְׁלֹשֶׁת אוֹתוֹת בּוֹ לִשְׁמוֹר:

דָּרַשׁ זֶה חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ. לְאוֹת וּלְמוֹפֵת קִדְּשׁוֹ.
ח׳ יְדִידֵי עַם קְדוֹשׁוֹ. הוֹשִׁיעָה לוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ:

הֲדַם אֲשֶׁר מְגַר וְהוֹדַשׁ. כְּהַיּוֹם הַזֶּה יְחֻדַּשׁ בְּגֹרֶשׁ.
ח׳ וְנוֹבִיל שַׁי בְּקֹדֶשׁ. כְּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ:

יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:
וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל אֵל נָא:

רַבּוֹת עָשִׂיתָ וְחָשַׁבְתָּ וְסִפַּרְתָּ. מִמִּפְעֲלוֹתֶיךָ פֹּעַל בְּסֵדֶר סִפַּרְתָּ. לְאוֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים חֲבָלוֹ שִׁפַּרְתָּ. לִתְקוּפוֹת וּמַחֲזוֹרוֹת קִצּוֹ צִפַּרְתָּ. לְאַלְפַּיִם וְאַרְבַּע מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה וּמִנּוֹ בֵּאַרְתָּ. וּבְתֵשַׁע מֵאוֹת עִבּוּרִים עָדָיו עִבַּרְתָּ. וְהַיּוֹם הוֹרֵיתָ לָעָם אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ. לָכֵן עַל כָּל חֹדֶשׁ חָדְשׁוֹ הִגְבַּרְתָּ. סִפְרוֹ גָּמַרְתָּ. קִצּוֹ חָקַרְתָּ. גִּלּוּ הִקְרֵיתָ. פִּלְאוֹ סָקַרְתָּ. מוֹשָׁו יִקַּרְתָּ. וּבוֹ יָשַׁרְתָּ וְנִתְיַקַּרְתָּ.

חַי וְקַיָּם נוֹרָא וּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ:

רשפי לוד ניסן (יהושע ד׳ י״ט). קיחת עליה עקד, עקדת יצחק. תויכת בתרי שקד, נכרית בין הבתרים אבר נתך עם אברהם את הבתרים בתוך. לוד, מצרים ובן כסלוחים (בראשית י׳, י״ד). כסו פסוחים, ל׳ נתנו על הבה (שמות י״ב, ד׳). תרפים, אלילי מצרים שהם עבדו את השה. בואם ימעט, שמות י״ב, ד׳. אסופי הר מור, הר המוריה, וכנוי לכה״ב אבר ישם עם סנהדרין הגדול. שלשה אותות, כשלשה חז״ל בסנהדרין י״א, על ג׳ דברים מעברין את השנה, על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה. הדום אשר מגר והודש.

כהיום הזה וכו׳ כן היא הגירסה הנכונה. בגרש, בשלמותו.

בסדר, כלכנה. צפרת, שלרת. לאלפים וארבע מאות וארבעים ושמנה, היא שנת יציאת מצרים. ובתשע מאות עבורים, בחשבון המחזורים על ב׳ אלפים ותמ״ח שנה תמצא קכ״ח מחזורים וט״ו שנה והנה ז׳ שלש ושלש עבורים, קכ״ח מחזורים הם 896 עבורים, ועוד ט״ו שנה יש בהן ה׳ עבורים, והפייטן אמר דבר שלם נקט בך עגל. גלו הקרית, נגמר הבלתו בגיסן.

לאשי המחוזים אלעזר בירבי קליר.

אבי כל חוזה. חל בו במחזה. כנאמר לו חזה. תבנית החדש הזה: להבין קצב מולדתו. מתחלתו. וארך מלאתו. עד תכליתו: עמתו להראהו. ולא הכיר מראהו. עד באצבע הראהו. אז כן וראהו: והר לשעות שש. תארו להתאושש. פחות מושש. כל עין יעשש: רואיו לבקר. עדיו לחקר. מאמיריו ליקר. ממיריו לעקר: במודד לו שער. עביו איך לשער. עד שטיפת שער. יקבלו ישבי שער: ידעו תבונה. לחוות לאם נכונה. להורות לידעי בינה. ערך לבנה: תגלים לישב. ומנים לחשב. בעבור איך לישב. וסוד מה להקשב: בפניו צגו אילי קדש. להעיד עדות חדש. ואל נתעשף בקדש. במקדישי חדש: יה בדקם לעינו. ועדותם דקדק במענו. והכל צוחו במעונו. מקדש החדש בזמנו: קץ מולדו חל להקצות. ביום רביעי בחצות. ועד שלשים מרוצות. לא נכר בחוצות: לאה ציר ופחד. ויתר מעת לעת ספור אחד. וצור פץ לו ויחד. מערב עד ערב מנות אחד: ילדות חרס וסהר בו ביום חשבון משו. וכתחלת בריאתם בחלון אחד נמצאו. רעים כנתן למו מסרת אמצו. לחשב לעבר ולקדש ספורות כמצאו:

ה"א אל נא. לעולם תערץ. ולעולם תקדש. ולעולמי עולמים. תמלוך ותתנשא. האל מלך. נורא מרום וקדוש. כי אתה הוא מלך מלכי המלכים. מלכותו נצח. נוראותיו שיחו. ספרו עזו. פארוהו צבאיו. קדשוהו רוממוהו. רן שיר ושבח. תקף תהלות תפארתו:

חו"ק ראשון הוא לכם. לפסח עליכם. להתקדש בתוככם. קדוש:

חו"ק לכם הוא ראשון. נצורי באישון. להעריץ לאל אחרון וראשון. קדוש:

פ"ס א"ב.

ארון מקדם תבנו ראש. בינו לא גל בספר תולדות ראש. גלה תחלה לכם לדרוש: דרש להשוות בו גיה ואישון. הפלא מכל עם ולשון.

אבי כל חוזה, משה רבינו. חל בו, שלח את פני הקב"ה להורותו דרכי מולדי הלבנה, ופירוש שבמכילתא פ' החדש הזה, ר' עקיבא אומר זה אחד מג' דברים שנתקשה משה כהן והראהו הקב"ה למשה כלן באצבע, ובמנחות דף כ"ט פ' ט"ו זה אחד מד' דברים שהראה הקב"ה למשה באצבע לפי שהיה מתקשה בהן וגו' ע"ש, אמנם בנוסחות כ"ע ליתא בנוסח המכילתא תנא דבי ר' ישמעאל שלש דברים היו קשין לו למשה עד שהראה לו הקב"ה באצבע ואלו הן מנורה והחדש והשרצים וכו' והראה בתוספות שם גם בחולין מ"ב ע"ב ד"ה זאת החיה. לשעות שש, אחר המולד. להתאושש, להתחזק. יעששו, ל' עששה מכעס עיני (תהלים ו', ח'). אילי קדש, המלאכים. קץ מולדו, של אותו חדש ניסן של יציאת מצרים. להקצות, ל' קצה ותכלית. ויתר, תנא כלומר אם לא יהיה לאכות מן תמות של יום ל' אם היה מולד הלבנה עד תמות יום ל' יום אחד. מרוצות, שעות. ויתר של' ויתר יתרון, ר"ל היה משה מחוס באגל אמר לו הכל נעשה עד עת ועת וכו'. משו, כלו תמונות, ר"ל מולד החמה ומולד הלבנה היו שניהם בשוה בתשע אחד. בחלון אחד, במזל אחד כמזל טלה. רעים, ישראל. וי"מ על משה ואהרן. כראשון, בניסן בת עין. תבנו, תבן את יתר ניסן. בינו, הבינו. בספר תולדות ראש, בספר בראשית. גיה ואישון, יום

וְלֹא הָמְסַר לְאָדָם הָרִאשׁוֹן: זְמַן עֶדְנָה בּוֹ בְּשׂוֹרָה. חָנוּט לְקִצּוֹ עָקוּד
לְמִסְרָה. טַפֶּיהָ כְּבֵן כּוֹ בְּשָׂרוֹ בְּשׂוֹרָה: יָרֵחַ אֲשֶׁר לֹא כִּפְעֲנֵחַ לָרִאשׁוֹנִים.
כָּמוּס לִצְפּוֹן חֲדָשִׁים וְגַם יְשָׁנִים. לְרֹאשׁ הֻשַּׂם לְאַרְבָּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים:
מוֹעֲדִים מְזֻמָּן לְגַרְגָּלִים. נוֹעָדִים בּוֹ עֵינֵימוֹ צִירֵי רוֹגְלִים. סִפּוּר הוּא
לַמְּלָכִים וְלִרְגָלִים: עִבּוּר מְעַבְּרִים לְשָׁמְרוֹ בְּמוֹעֲדוֹ. פֶּרַח וְאָבִיב תְּקוּפָה בָם
לְוַעֲדוֹ. צִיּוּן שְׁלָשְׁתָּם יְצֻרְפוּ לְסַעֲדוֹ: קֹדֶשׁ בְּרֹאשׁוֹ וּשְׁלִישׁוֹ וְחֶצְיוֹ וְרֻבּוֹ
לִשְׁמוֹר. לְקַדֵּשׁ לָקַחַת לְחָגֵג לִקְצוֹר יִגְמוֹר. רֹשֶׁם בְּכָל־דּוֹר שָׁמוּר הוּא לְרֹכֵב
עַל חֲמוֹר: שְׁמִירַת שְׁלִישׁוֹ בַּיַּרְדֵּן עֲמִידָה. שַׁלְהֶבֶת חֶצְיוֹ שְׁאוֹן פּוּל
הִשְׁמִידָה. תְּשׁוּעַת קְצִירוֹ יְמִינִי הֶעֱמִידָה:

ח׳ וּבְכֵן לְךָ תַעֲלֶה קְדֻשָּׁה כִּי אַתָּה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ:

סלוק.

הוּא נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. וְאֻמּוֹ נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. וּמוֹעֲדוֹ נִקְרָא
רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. וְאִוּוּיוֹ נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. וְנַחֲלָיו נִקְרְאוּ רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן.
וְאוֹיְבָם נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. וְאוֹהֲבָם נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. וְגוֹאֲלָם נִקְרָא
רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן: הִנֵּה הָעֵת יָבֹא כְּרֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. בְּקֵץ אֲשֶׁר הוּא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן.
לַעֲבוֹר בְּרֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. לְכוֹנֵן נָכוֹן בְּרֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. וְאִתּוֹ נוֹצָר בְּרוּחַ רֹאשׁ
וְרִאשׁוֹן. לְקַעְקֵעַ שְׂרִידֵי אַדְמַת רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. לְעוֹרֵר צוּרִים הַחֲצוּבִים
מֵרֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. לִפְעוֹל חֲדָשׁוֹת בְּרֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. לְרַצּוֹת חִדּוּשׁ תְּשׁוּרַת
רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. לְהוֹבִיל בּוֹ שַׁי לְרֹאשׁ וְרִאשׁוֹן: וְעוֹד בַּל־יִזָּכְרוּ רִאשׁוֹנִים. כִּי
יְחֻדְּשׁוּ חֲדָשִׁים וְגַם יְשָׁנִים. פְּלָאִים מִפְּלָאִים מְשֻׁנִּים. וְיָקִיצוּ כָּל־יְשֵׁנִים.

ללב. ולא המסר לאדה"ר, פי' סוד והתקופה אשר לפיה יבא זמן כעת היום ולילה שיום לא נמסר ללילה, יוכל סוד העבור ודאי שנמסר לו. בן פירש דתנו שבלם. בשורה, נתבשרה בזה. לצפון חדשים גם ישנים, לעשות בו נסים חדשים וגם ישנים. לגרגלים, לישראל, עפ"ה איומה כנדגלות (שה"ש ו', י'). עיניו, עיני העדה הם הסנהדרין. ציירי רוגלים, לבדוק את השלוחים היוצאים לראות מולד הלבנה. למלכים ולרגלים (ר"ה ר"ה). קדש בראשו, ר"ח. ושלישו, נצטוו לחדש שלקחו את שה לפסח. וחציו, מועד חג הפסח. ורבו, הבאת העומר בט"ז בו וספירת אחר ימי החג. לקדש, הוא המיוחד של הקודש לו. לרוכב על חמור, למשיח (זכריה ט', ט'). בירדן עמידה, שנבקע להם הירדן בי' ניסן (יהושע ד', י"ט). שאון פול, לגיונו סנחריב שהוכו בט"ו ניסן עפ"י הקבלה. ימיני, מרדכי אשר על ידו נתלה המן בט"ז ניסן.

הוא נקרא ראש וכו' כולו מבואר בילקוט פ' תולדות פסוק ויאמר הראשון אדמוני סבות ראשון אני מלך לכם ראשון וכו' והשבות רבה פ' ט"ו ראשון הוא לכם, כביכול הקב"ה נקרא ראשון וכו'. ונחליו נקראו ראש וראשון ואויבם נקרא ראש וראשון, כל זה מלבנו בב"י. לעבור בראש וראשון ע"ה ויעבר מלכם לפניהם וה' בראשם (מיכה ב', י"ג). נכון, בב"ש (ישעיה ב' ב'). ואתו נוצר ברוח ראש וראשון פי' עם הקב"ה יבוא משיח אשר נוצר בראשית בריאת העולם בדעתם בטוב והיא אלהים מרחפת, וכו' על פני המים. צורים, האבות. לרצות חדוש וכו', שב' בראשון נאמר לחדש תקח וכו' (יחזקאל מ"ה,

מהללים ומשוררים שירים משירים משננים: ולא יאמרו עוד חי יי אשר העלה בנביא· כי אם חי יי אשר העלה ואשר הביא· ואז אל ישאג כלביא· לערוך קרבי· חדשות להביא· ביד איש נביא· משבט לוי· להשיב לבבי· לחדש קרבי: ויצמיח צמח נקוב שבעה· ואתו יהו רועים שבעה· ויחדשו לאם דברים שבעה· ויתכסה מהם שבעים שבעה: וישוב ויגלה לעם קדושים· אשר עמו יהו מקדשים· ולא לעדרי צאן קדשים· עד קץ ששה חדשים· עד בו ראשון לראשי חדשים· ואז יראה לעדת קדושים· הנשארים מעל קדשים· ויראה למו אותות חדשים· לחדש שמים החדשים· למשוח קדש קדשים· לפתוח דלת לקדושים· בשבתות ובחדשים: ואז יצוה חדוש עבודת חדש· מה להעלות בראש כל חדש· ועבודת ראשון כל חדש· היא תקדים תחלה לכל חדש· כי כמו היה ראש לכל חדש· כן יהיה ראש לכל חדש: ותעשה בו חדשה· לבראות ארץ חדשה· להנתן דת חדשה· לכרות ברית חדשה· להבראות בריאה חדשה· להתחדש רוח חדשה· להוביל בו שי מנחה חדשה: וחמה ולבנה תתחדש· ואורם שבעתים יחדש· שתים בשנה יתחדש· ויצמצם שכינתו בתוך שער החדש· ויקרא לו שם חדש· כשם העיר מיום המקדש· וינתן לעם לב חדש· לשורר בפיהם שיר חדש· שיר מפאר ומחדש· על כל שיר מהלל ומקדש: כי שירי אראלים· אשר שיר ותשבחות מהללים· לפני שיר זה לא חלים: ונצוח אלים· אשר קול המלה צוהלים· לפני שיר

י"ח). ולא יאמרו עוד חי ה', ל' ירמיה כ"ג, ז'. לערוך קרבי, ל' מלחמה, כמו המלמד ידי לקרב (תהלים קמ"ד). איש נביא, אליה הנביא והוא משבט לוי, כמו שאמרו חז"ל פינחס הוא אליה (ילקוט ריש פ' פינחס). לחדש קרבי, ל' קרב וגם מעים. ויצמיח צמח נקוב שבעה, המשיח יש לו ז' שמות, ינון, צמח, פלא, יועץ, אל גבור, אבי עד, שר שלום, כדאיתא במ' משנת תורה. רועים שבעה, אדם את מתושלח אברהם יעקב משה דוד, כדאיתא במס' סוכה נ"ב, ב'. וראה למעלה דף 652. דברים שבעה, ארון ואש של מעלה ושכינה ורוח הקדש ואורים ותמים ושמן המשחה, הכל לפי המאמר בתלמוד כמבואר בתנחומא פ' ט"ו ובמדרש רבות דף ל"ח תמורה בבלי יומא כ"א, ב' וירושלמי תענית פרק ב' הלכה א' ובמדרש פרק כ' שבשם א'. ויתכסה מהם שבעים שבעה, ראה רש"י בסוף דניאל. ולא לעדרי צאן וכו', ר"ל לקדושי עם יתגלה כראש חדש תשרי, אבל לאחר כשם לא יתגלה עד כי עבר עוד ו' חדשים דהיינו בראש חדש ניסן. הנשארים מעל קדשים, כ"א „אשר עולם מגרשים". להנתן דת חדשה, ראה בפוח למעלה דף 244. לכרות ברית חדשה, ע"פ הושע ב', כ'. שבעתים יחדש, ע"פ ישעיה ל', כ"ו. כשם העיר מיום המקדש, פירוש, שם השער יהיה כשם העיר מיום סכות, שם מקודש, ר"ל שמו יהיה „ה' שמה" במסורה בסוף יחזקאל. לב חדש, יחזקאל ל"ו, כ"ו. על כל שיר מהלל ומקדש, גם על שיר המלאכים, וע"פ מדרש תהלים מזמור ל"ג המלאכים מרננין וכן הוא אומר הללוהו כל מלאכיו, ואע"פ שהכל מרננין לפניו, רנון של צדיקים ושל ישרים נאה מן הכל שנ' וכו'. אראלים, עתה מוביל י' שמות של כתות המלאכים והם, אראלים אלים גלגלים כרובים אופנים גדודים עירין קדישין שנאנים שרפים. והנה גם הרמב"ם בס' ב' מהלכות יסודי התורה ובמאמר היחוד אלו מונה י' שמות למלאכים אך אינן מסכימות עם שמות הקליר. חלים, מתחילים. ונצוח אלים, ראה תרגום תהלים כ"ט, א'. קול המלה, יחזקאל א', כ"ד.

זה לא ממללים: והמון גלגלים. אשר אם הרשו כל גוללים. לפני שיר
זה לא כוללים: ואימת כרובים. אשר הם צגים כמו רוכבים. לפני שיר
זה לא מרכבים: והדרת אופנים. אשר הם מרבעי פנים. לפני שיר זה
לא סופנים: והמון גדודים. אשר הם הוד אל מגידים. לפני שיר זה לא
נאגדים: וסוד עירין. אשר כעין קלל בוערים. לפני שיר זה לא מפארים:
ותגש קדישין. אשר לבקרים מתחדשים. לפני שיר זה לא מקדישים:
וגם שנאנים. אשר טעמם לא משנים. לפני שיר זה לא משננים: ופחד
שרפים. אשר ברגע כל שורפים. לפני שיר זה לא רופפים: כי כל מחנות
משרתים קדושים. משרתיו יהו מקדישים. וגם המון צבא מלאכים.
מנעימיו יהו ממליכים: ומרוצות חיל זקים. כחם יהו מחזקים. וזיו משלח
ברקים. פניהם יהו מבריקים. וחוצה לכו הווים. מתעלסים באהבים: ועד
מוצאתם לא באים. באשם גלהבים. ובנחלתם נכוים. ובפארם הם
נאלמים: ועת כי יתחילו יחישו. ועת כי יתכילו יחילו. ועת כי יגמרו
שירתו. ועת כי יחשו יקדישו. ועת כי ישתקו ישלשו קדשה משלשת:

חז׳ ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר: קו״ח קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: חז׳ אז בקול רעש גדול אדיר וחזק משמיעים קול מתנשאים לעמת שרפים לעמתם ברוך יאמרו: קו״ח ברוך כבוד יי ממקומו: חז׳ ממקומך מלכנו תופיע ותמלוך עלינו, כי מחכים אנחנו לך: מתי תמלך בציון, בקרוב בימינו לעולם ועד תשכון: תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך לדר ודר ולנצח נצחים: ועינינו תראינה מלכותך כדבר האמור בשירי עזך על ידי דוד משיח צדקך: קו״ח ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה:
חז׳ לדר ודר נגיד גדלך ולנצח נצחים קדשתך נקדיש ושבחך אלהינו מפינו לא ימוש לעולם ועד כי אל מלך גדול וקדוש אתה: ברוך אתה יי האל הקדוש:

ישמח משה וכו׳.

ורבו, המעשה ובן גליכה רנתי דף פ״ג קול תרעובות היום (לפי גרסת הערוך) שמיהו קול המולה גדולה. ונפ״א ורגנו. אם הרשו. אם יותן להם רשות. כל גוללים, כל גלגלים. כוללים, משלימים. לא אמרו ל׳ כליל ותפארת. רובים, נערים. לא סופנים, ל׳ תשיבות וכבוד, מל׳ והייתי ספון בספניו (... דף קל״ז) ... ים מולה ואינו סופנה (ירושלמי סנהדרין ...) ... קלל, נחשת קלל (דניאל י׳, ו׳). לבקרים מתחדשים, ... יום ויום ... הקב״ה כת של מלאכים חדשים ואומרים שירה חדשה והולכים להם ... לבקרים רבה אמונתך. טעמם, שירתם. משרתיו, ישראל. זקים, מלאכי אש, מל׳ ... (... ל״ג, י״ח). ... ועד מוציאתם לא באים, ... למעלה דף 672. ... יחישו המלאכים. יחישו, כמו יחשו ל׳ שתיקה, ובן יחילו ... ישראל לומר שירה, ... יתכילו מל׳ תכלה ... בשעה ישראל ... המלאכים לשורר. ועיין למעלה דף 656.

הש"ץ חוזר התפלה עד מלך עוזר ומושיע ומגן, ואומרים:

ע"ס א"ב כפול, אלא שאחר כראש כל מסוקה תיבה אחת מפסוק ראשון לציון וגו' (ישעיה מ"א, כ"ז).

רִאשׁוֹן אִמַּצְתָּ לְפֶרַח שׁוֹשַׁנִּים· אָמוּץ לְעוֹרֵר מֵרֶדֶם יְשֵׁנִים· בְּזָכְרְךָ בְּרִית רִאשֹׁנִים· בִּצְפוּן חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים· גִּלּוּתוֹ בְּדָת שְׁנוּנִים· גָּזַר רֹאשׁ לְאַרְבָּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים: ת' אַרְבָּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים בְּמַחֲזֶה· בֵּאַרְתָּ זֶה מִזֶּה לַחוֹזֶה· כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן עוֹד נֶחֱזֶה· גּוֹנְנֵנוּ כְּמָגֵן בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן אַבְרָהָם:

אתה גבור וגו' עד להחיות מתים.

לְצִיּוֹן דָּרוֹר תַּשְׁמִיעַ בּוֹ קְפוּת· דְּבַר אוֹר יְקָרוֹת לִקְפוּת· הַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר יְשׁוּעוֹת בּוֹ מַקִּיפוֹת· הַחוֹסִים בּוֹ מִתְקַיְּפוֹת· וּמִמֶּנּוּ מַתְחִילוֹת וְתוֹקְפוֹת· וְנַעַד רֹאשׁ לְאַרְבַּע תְּקוּפוֹת: ת' אַרְבַּע תְּקוּפוֹת בַּשָּׁנָה· תְּחַדֵּשׁ אוֹרָם כְּבָרִאשׁוֹנָה· כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן עוֹד חִישׁ נָא· הַחֲיֵנוּ בְּגֶשֶׁם בָּרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

נעריצך וגו' עד וקדוש אתה.

הִנֵּה זֶה בָּא לִפְרָקִים· זְמַן לִגְאוֹל רְצוּצֵי אֲרָקִים· חֹדֶשׁ אֲשֶׁר רְבִיבִים בּוֹ מְרִיקִים· חַשְׁרַת מַיִם לְמַלֹּאות רֵיקִים· טִיעוּת לְרַוּוֹת וִירָקִים· טְלָאִים בּוֹ לְהָקִים בְּאַרְבָּעָה פְרָקִים: ת' אַרְבָּעָה פְרָקִים כְּבְמַחֲזֶה· בֵּאַרְתָּ זֶה מִזֶּה לַחוֹזֶה· כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן עוֹד נֶחֱזֶה· וְנַקְדִּישְׁךָ קָדוֹשׁ בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

תכנת שבת עד מקדשי שמך. ובר"ח אתה יצרת עד קבעת.

הִנֵּם יָמִים הַמְבֹרָכִים· יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בְּאִבָּם פּוֹרְכִים· כְּהַתָּת בְּאֲבִיבִים רַכִּים· כַּרְמֶל לְהַקְלִיא אָבִיב פְּרוּכִים· לְשַׁנֵּן מִפְעֲלוֹת מֵצִיץ מֵחֲרַכִּים· לְפָנָיו קוֹרְאִים עִנְיַן אַרְבָּעָה עֲרָכִים· ת' אַרְבָּעָה עֲרָכִים אֲשַׁנֵּנָה· סִפּוּר מִסּוֹת פִּרְחֵי שׁוֹשַׁנָּה· כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן עוֹד חִישׁ נָא· עַנְּגֵנוּ בְּנֶפֶשׁ בָּרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת (בר"ח וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים):

רצה וגו' עד בשובך לציון ברחמים.

לעורר מרדם, תחיית המתים בניסן תהיה. בצפון, ר"ל אלו הצפון והטמון שנות החיים ושנים. גלותו, גלות והודעת את האחה הניסן הוא. שנונים, מל' ושננתם לבניך. זה מזה, ר"ל הקב"ה הנקרא זה (שמות ט"ו, ב') כאמר משה למשה מתורה שכתוב זה ודוה ודוה הם כתובים (שמות ל"ב, ט"ו). קפות, לפניה, מל' אין מקיפין אתי תכיות (גילה ל"ב, ב'). אור יקרות, זכריה י"ד, ו'. הנה זה, המבשר לפרקים, לזמנו. רצוצי ארקים, הרצוצים בארצות. ובן גרסת ב"י וה"י. רביבים, גשמים. ריקים, מסורת. סיקות, נפיעות. טלאים, ישראל. בארבעה פרקים, רומז על המשנה ר"ה דף ט"ז בארבעה פרקים העולם נדון, בפסח וכו'. פורכים, מל' גמרכת במסוק והטעם על בגול הפירות. להקליא, ליבם, מל' וקלי ובכרמל (ויקרא כ"ג, י"ד). ארבעה ערכים, ד' פרשיות. מסות, נתכות, מל' מסת נדבת ידך (דברים ט"ז, י').

ולירושלם מופת הוחק בו כסות. מעין כלחי להתכסות. נקמות אשר בלב מכסות. נתכנו במועד זה היות מכוסות. שה לבית אבת מנות נמכסת. סבות עליו עסיס ארבעה כוסות: ית׳ ארבעה כוסות כבמחזה. בארת זה מזה לחוזה. כאשר שמענו כן עוד נחזה. רצנו כשי בחדש הזה: ברוך אתה יי, המחזיר שכינתו לציון:

מודים עד האל ישועתנו ועזרתנו סלה.

מבשר עם זכיות. עצורים להעלות מצול דכיות. פרוים חזה במשכיות. פצוח שירים תמור בכיות. צבאות כלחמדת שכיות. צאת למרחב מלחץ ארבע מלכיות: ית׳ ארבע מלכיות נראה נא. במדותיך פעלתם כבראשנה. כאשר שמענו כן עוד חיש נא. ותיטיב לנו בטובך בראשון לחדשי השנה: ברוך אתה יי, הטוב שמך ולך נאה להודות:

אלהינו ואלהי אבותינו וגו׳ עד בכל עת ובכל שעה בשלמך.

אתן קול בשורה ראשים. קרוא בגרון בני החרשים. ראשי תנינים אשר על גבי חרשים. ראותם בזה חדש מגרשים. שיר חדש והגה מדרשים. תרננה שפתי בשורי ארבעה חרשים: ית׳ ארבעה חרשים כבמחזה. בארת זה מזה לחוזה. כאשר שמענו כן עוד נחזה. ברכנו בשלום בחדש הזה: ברוך אתה יי, המברך את עמו ישראל בשלום:

נמות, לנונות. מכוסות, מתוקנות. במכסות, כמו י״ב, ג׳. ד׳. סבות, מל׳ הסיבה, מסובין. עסיס, יין מתוק. ארבעה כוסות, ד׳ כוסות של ישועה עתיד הקב״ה להשקות את ישראל כדאיתא בב״ר פ׳ פ״ח [illegible]. מבשר, המבשר. במשכיות, בנבואות. בכיות, [illegible] פה הפייטן [illegible] עם [illegible] [illegible] כי כיון אל הנקוד בכיות [illegible] על משקל [illegible] (ישעיה כ״ב, כ׳), ובן [illegible] הפייטן [illegible] אפשיה כמליאתו ה׳ ה׳ אל רחום (למעלה דף 607 וראה שם). חמדת שכיות, ישעיה ב׳ ט״ז. צאת למרחב, [illegible] קצות [illegible] ראשים, [illegible] בקרישת ים סוף. בני החרשים, נחמיה י״א, ל״ה. [illegible] על ארץ ישראל. [illegible] חרשים [illegible] ראשי תנינים, כמו לאויבים. ארבעה חרשים, זכריה ב׳, ג׳. [illegible] ארבעה חרשים, משיח בן דוד, ומשיח בן יוסף, ואליהו, וכהן צדק [illegible] גם [illegible] דף [illegible] את אליהו ומשיח בן יוסף ומשיח בן דוד ומשוח מלחמה. [illegible] דף י״ג [illegible] אליהו [illegible] ומשוח מלחמה.

*) בהרבה קהלות אומרים ליוצר אתי מלבנון כלה, הכתוב למטה כשמוד.

ע"פ א"ב לר' יוסף בר שמואל טוב עלם, וכל המחזים עמידים על ל' הכתוב.

אאמיר מסתתר במעון חביון· אערכה פלאותיו זו לזו בהגיון· אזמרה שם יי עליון: באור פלאיו אטיף במען· בעשותו נוראות לרווי לען· בארץ מצרים שדה צען: גאה הראה נוראותיו· ולעתיד בן יראה מפעלותיו· זכר עשה לנפלאותיו: יזם והראה גבורות מעוזו· סדר פלאיו זו לעמת זו· בימינו ובזרוע עזו· קדוש: דלה בראשון זרוע מתצבת· נטות יריעותיו כעלה במחשבת· וימתחם כאהל לשבת: הדורים בצאתם מעם מסכסך· מחסה מעליהם לא נחשך· פרש ענן למסך: ולעתיד בהשמע קול התור· קנות פוריו מפלשת וכפתור· בסכה יסוככם למחסה ולמסתור: זך כשני תצה מצולותיו· תצים בתהום ותצים במעלותיו· המקרה במים עליותיו: חמשים בעלותם ביום קרב· בקע ים ויעבירם בעזו חרב· ויגער בים סוף

אאמיר, ל' שם ענין אמ' כ' האמרת (דברים כ"ו י"ז). אזמרה, תהלים ז', י"ח. אטיף, אספר כל' ולא תטיף (עמוס ז' ט"ז). במען, בטענה לשון. לרווי לען, כשתוי כוס לענה והוא ישראל. והוא כל' איכה ג' ט"ו. בארץ מצרים, תהלים ע"ח, י"ב. זכר עשה, שם קי"א, ד'. יזם, חשב. בימינו, ישעיה ס"ב, ח'. דלה, הגביה. מתצבת, ל' יליה כטעם הביטו אל צור חצבתם (ישעיה נ"א, א'). יריעותיו, השמים. וימתחם, ישעיה מ', כ"ב. הדורים, ישראל הנהדרים. מסכסך, מבלבל, מל' וסכסכתי מצרים (ישעיה י"ט, ב'). פרש ענן, תהלים ק"ה, ל"ט. קול התור, קול הגואל, וע"פ שיר ב', י"ב המתורגם קל רוחא דקודשא דפורקנא. בסכה יסוככם, עפ"י ישעיה ד', ו'. זך, הקב"ה. המקרה, תהלים ק"ד, ג'. חמושים, חלוצים (שמות י"ג י"ח). ביום קרב, ביום שהקריבו המצריים להלחם עמהם. חרב, נחרבה. ויגער, תהלים ק"ו,

---

ע"פ א"ב, ואחר אות ב' ובסופו חתום בנימן בן זרח חזק.

*) אתי מלבנון כלה מראש אמנה תשורי· בטהר עדיי לובש התכבני והתפארי· בשם רקחי התבשמי מר ולבונה התקטרי· כי בא עת והגיעה שעה אשר למלך תשורי: בין שדי ילין אשכל הכפר· מצפצפת נואמת כלה באמרי שפר· בני מכון זבולו רחשים בלי חפר· חק זכר קדשתו בשריין ונספר· במעלה יתקדש ובמטה יסתלסל תמיד ליל וצפר· קדוש:

גן נעול קראני דודי· חמק עבר ושמרים נשאו רדידי· דלפה עיני ונרסה בוקר ענייי ומרודי· הדוי אהבת חשק תאות דודי: הן בלא לב ולב ונפש חפצה· חתן מתנדב וכלה רוצה· ועל מה זה מתאחר דיין העליצה· שלוחים הריצו לה ולו במרוצה: זכר בה ברית ושבועת אלה· אשר

אתי מלבנון כלה, ע"פ שיר ד', ח'. וכנסת ישראל היא שנקראת כלה בהיותה בטהרה שיר דף כ"ו, כ' גם הרים תהיה סוף ואחתן, כמשרם עקומות נקראת ישראל כלה, ו' בשיר השירים וד' בנביאים ומ'. בין שדי, שיר א', י"ג. רחושים, אומרים. יסתלסל, יתעלה, מענין סלו לרוכב (תהלים ס"ח, ה'). גן נעול, שיר ד', י"ב. חמק, שם ה', ו'. ונרסה, נשתברה כמו תהלים קי"ט, כ'. הדוי, אמרה עניי אהבת הכם. בלא לב ולב, ר"ל בלב תמים. דיין, השוהה. שלוחים, משה ואהרן. והיינו הפייטן את

וירב: ולעתיד טרופים בהיותם פדויים. באסוף נדחיו מכל־איים. ביום ההוא יצאו מים חיים: יה בשלישי הטריח ברי. הדשיא דשאים והפריא. עץ פרי עשה פרי: כמהים כבוא עתם עת דודים. הציץ לבונה ופרי מגדים. כפרים עם־נרדים: ולעתיד להגאל כל יוכל. בצאת נחל ממפתן היכל. יעלה על־שפתו מזה ומזה כל־עץ־מאכל: מרום ברביעי הוריח משלים. לאור יום ולילה ברום זבולים. את־שני המארת הגדלים: נאור דמותם לעם זו התאיר. וינחם יומם בענן מבעיר. ולילה בעמוד אש להאיר: ולעתיד סגלים בהגאל כימי עולם. קומי אורי ישמיעם גאלם. והיה לך יי לאור עולם: עליון בחמישי השריץ במרץ. דגת הים משרצי שרץ. ועוף יעופף על־הארץ: פדויים עת התאוו במאוים. ויתן שאלתם אל חי וקים. ויגז שלוים מן־הים: ולעתיד צאת הנחל יפרוץ. כדגת הים יפרוץ במרוץ.

ט׳. טרופים, ישראל הנטרפים והנלחצים בגלות. ביום ההוא, זכריה י״ד, ח׳. הטריח ברי, על׳ אף ברי יטריח עב (איוב ל״ז י״א) ופירש רש״י שם ובתענית דף ז׳ ע״ב כי המלאך הממונה על עננים אף ברי שמו. וכן אומר גם הקליר בראש פיוטו לתפלת הגשם „אף ברי אותת שם שר מטר". והפריא, ל׳ פרי. עץ פרי, בראשית א׳. כמהים, המחכים לישועה. עת דודים, עת האהבה ר״ל עת הגאולה. הציץ, הוציא ניצים ופרחים. ופרי מגדים וכו׳, שיר ד׳, י״ג. כל יוכל, ע״י הקב״ה אשר הוא כל יוכל. בצאת נחל, עפ״ה יחזקאל מ״ז, א׳. יעלה, שם מ״ז, י״ב. מרום, הקב״ה. ברום זבולים, מרום השמים. את שני, בראשית א׳. נאור, הקב״ה. דמותם כדמות אור שמש וירח התקין הקב״ה גם לישראל אור להאיר להם את הדרך. לעם זו, כמו לישראל עפ״ה שמות ט״ו, י״ג. ט״ז. ישעיה מ״ג, כ״א. התאיר, ל׳ תואר. וינחם וכו׳, שמות י״ג כ״א. סגלים, ישראל עם סגלה. קומי אורי, ישעיה ס׳, א׳. והיה לך, שם ס׳, י״ט. במרץ בגדולה. ועוף, בראשית א׳. עת התאוו, כמסופר במדבר י״א. ויגז, שם י״א, ל״א. במרוץ, תים הלים בגדולה.

בשעת ארושיה כרתי למהללה. חפצי ורצוני לקים בבהלה. השיב חתן לשולחי כלה: טענה סגלה אף היא ישר אמרים. נבונה אני ומקימת בחן תן הדברים. יגמול רק עמי חסד ויזכר אהבת נעורים. וימהר לפדותי מבין תמורים: כצירי מרפא ושלוחי אמונים. נתמצעו תאומים בזוג חתנים. לדבר על לב כלה דברים הגונים. ולהבעיר לב חתן בקנאת מגנים: מלוכה בהתבשרה כלה בתמרוקיה מאד השביחה. רפוניה הנצו וסדריה פתחה. נכנו שדיה ושערה צמחה. ותתנוה לכתר ולמלוכות הצליחה: סוא מפריכה בראותה תמהה בעיניה. הלא זאת הנמבזה והנקלה השיבה לפניה. על זאת שלחה וקראה לאצטגניניה. עליה

כנסת ישראל לכלה המשתוקקת לחתן, ואת הקב״ה לחתן ואת משה ואהרן לשדכנים והדרך שמשמש בשיר השירים. טענה, ל׳ טענת דברים. סגלה, כנסת ישראל עם סגלה. מבין תמורים, מן המצרים. נתמצעו תאומים, משה ואהרן, ראה רש״י לשיר ד׳, ה׳. רפוניה הנצו, עפ״ה שיר ז׳, י״ג. נכנו שדיה, עפ״ה יחזקאל ט״ז, ז׳. סוא, מלכים עפ״ה מ״ב י״ז, ד׳. לאצטגניניה, לחוזי כוכבים שלה יועצי מלכות. עליה

וְהָיָה כָל־נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר יִשְׁרֹץ: קָדוֹשׁ בְּשִׁשִּׁי הִשְׁלִים בְּתֶרֶץ· וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ· בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ אֶרֶץ: רִקֵּם יְצִיר בְּעֹז נְאֻמוֹ· וְהִבְדִּילוֹ מִכָּל־בְּרוּאֵי עוֹלָמוֹ· וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ: שַׁדַּי כֵּן מִשִּׁבְעִים עֲמָמִים· חָשַׁק וְהִבְדִּיל מַעֲשֵׂי עַמִּים· כְּגַם וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים: תַּקִּיף כְּחָשׁ תְּנוּפַת יְמָנִית· קְנוֹת פְּזוּרָיו מִמַּאֲרִיכֵי מַעֲנִית· כֵּן יוֹסִיף אֲדֹנָי יָדוֹ שֵׁנִית: תְּמִימֵי לֵב הַמְיַחֲלִים לְגָדְלוֹ· בְּרִנָּה יְנַהֲלֵם לִמְעוֹן הֵיכָלוֹ· שָׁם יַעַבְדוּהוּ כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלֹּה: תָּרוּם יָד מְמַלְאָה· לְשַׂמַּח אֹם נַהֲלָאָה· בִּירוּשָׁלַיִם לַשָּׁנָה הַבָּאָה: קוּמָה יְיָ וְחַיֵּשׁ גְּבוּרוֹת מִמְּעָלֶיהָ· הַמְּזָרַחַת נְגוֹהוֹת וְרַבּוּ תְעָלֶיהָ· הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ· קָדוֹשׁ:

הכל יודוך וכו'.

והיה כל, יחזקאל מ"ז, ט'. בתרץ, ביושר. דברי צדיקים תרגום אונקלוס פתגמין תריצין (שמות כ"ג, ח'). ויאמר, בראשית א'. רקם, נוצר, על' רקמתי בתחתיות ארץ (תהלים קל"ט, ט"ו). יציר, האדם נקרא בשם יציר של הקב"ה על כי הוא ראש לכל היצורים וכולם נבראו בעבורו, וכן נאמר גם בברכת חתנים כשמחך יצירך בגן עדן מקדם. בעז נאמו, בגבורת אמרו. ויברא, בראשית א'. מעשי עמים, ישראל עפ"י לא מרבכם מכל העמים חשק ה' בכם ויבחר בכם כי אתם המעט מכל העמים (דברים ז', ז'). ואבדיל, ויקרא כ', כ"ו. תקיף, הקב"ה החזק והגבור. כחש, כאשר מיהר להכות יד ימינו של מצרים. ממאריכי מענית, מצרים שעבדו אותם. והוא על' תהלים קכ"ט, ג'. כן יוסיף, עפ"י ישעיה י"א, י"א. שם יעבדוהו, עפ"י יחזקאל כ', מ'. נהלאה, כמו והנהלאה לגוי עצום (מיכה ד', ז) ותרגם יונתן ומבדרא. ממעליה, ממעלותיך בירושלים. נגוהות, ל' נוגה. תעליה, תרופותיה, כמו רפואות תעלה (ירמיה ל', י"ג).

חוֹשֶׁבֶת וְהוֹרֶקֶת שִׁנֶּיהָ: פְּרִיץ חַיּוֹת נוֹהֵם וְלִבּוֹ מַכְבֵּד· כַּלָּה לַעֲנוֹת בְּקֹשִׁי לְשַׁעְבֵּד· צְעָרָהּ בְּפֶרֶךְ וּבְעֹל כָּבֵד· אוּלַי תִּתְנַהֵג וְתִהְיֶה כִּכְלִי אֹבֵד: קָרָא עָלָיו מוֹעֵד בַּחוּרָיו לִשְׁבֹּר· צְפַרְדֵּעַ עָמָל וְכִנִּים חֳמָרִים לִצְבּוֹר· חֹשֶׁךְ וְדֶבֶר וּבָרָד לְפָנָיו לַעֲבוֹר· וְרֵאשִׁית כָּל־אוֹנִים בְּאָהֳלֵי חָם לִקְבּוֹר: שִׁלְּחָהּ פְּרִיכָה בְּעַל כָּרְחוֹ מִסְתּוֹלֵל· וַתֵּצֶאןָ כָל־הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתֹף לְהִלֵּל· תַּנּוֹת לָאֵל זֶמֶר וְהוֹדָיוֹת וְשֶׁבַח וְהַלֵּל· שֶׁבָּבָה אוֹתוֹת בָּרִים מִסְפָּר וְקֻסְמִים יְהוֹלֵל: בֵּין שָׁדַי יָלִין אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר· מְעֻצֶּפֶת נוֹאֶמֶת כַּלָּה בְּאִמְרֵי שֶׁפֶר· בְּנֵי מָכוֹן זְבוּלוֹ רוֹחֲשִׁים בְּלִי הֶפֶר· חֹק וְזֵכֶר קְדֻשָּׁתוֹ בַּעֲרִיץ וּנְסַפֵּר· בְּמַקְהֵלָה יִתְקַדֵּשׁ וּבְמַשָּׁה יִסְתַּלְסַל תָּמִיד לֵיל וָצֶפֶר· קָדוֹשׁ:

הכל יודוך וכו'.

חושבת, ר"ל ליתן עצות להרע לישראל. פריץ חיות, פרעה. קרא עליו מועד, ל' איכה א', ט"ו. ופירש מועד, מועד הפורענות. וראשית כל אונים, ל' תהלים ע"ח, נ"א. בעל כרחו מסתולל, פרעה אשר מסתולל בישראל שלא רצה לשלחם בעל כרחו. ותצאן, ל' שמות ט"ו, כ'. תנות, ל' יתנו צדקות (שופטים ה', י"א). אותות ברים, סמוך כדכתיב ט"ז, כ"ה.

אופן. לאלי האלהים בניגון (בר זרח נעל אם).

בלולי אש ומימות. גבורי עיר מרומות. נצבים כחומות. ברתתים ואימות. מרבים תעצומות. לאל יוסד הדומות. ואני אם מאמות. בחיך ורון רוממות: נוהם מיכאל. וגועה גבריאל. זועק אוריאל. וגועש רפאל. ומהדר הדרניאל. הוד ליה אכתריאל. ואני כנסת ישראל. מעידה כי אין כאל: ירוצו כברקים. חיל וזעות וזקים. לפידים הולקים. וכבזק בוזקים. תשבחות מפיקים. ושעור רן מדקדקים. ואני שושנת העמקים. עשוקה במצות וחקים: מאה ואלפי רבבות. מרכבות אש ושלהבות. מקיפות וסובבות. עלוי בם ערבות. שלש קדושות דובבות. וקול דממה מקשיבות. ואני בת שלשת אבות. תמיד תפלותי ערבות: נהרי אימה וחילה. ועת חיות מגדילה. ועל ארבעתן מלמעלה. חיה חמישית גדולה. לסלסל היא מתחילה. ואחריה ממליא כלה. ואני בבית התפלה. תבענה שפתי תהלה:

והחיות ישוררו וכו'.

זולת. ע"ס א"ב ובסוף חתום יוסף בן שמואל.

אז כארשת בתולה במהר וקדושים. בארץ פתרום הנרדה בין קדשים. כהגיע זמן חפה בראשון לחדשים. בערה שתה שדכנים ישרים וקדושים: גשו אי כפתור כהפקדו ידידים. גם הרצו דברים למסתולל ערודים. דעו כי עלמה בבתיכם שודדים. דרושה לנשואין ועתה עת דודים: המלך הקדוש במו קדשה בחתנה. הרבה סבלונות שגר לה

בלולי אש ומימות, הם המלאכים, וכן בתרגום ירושלמי לאיוב כ"ה, ב', מיכאל מן ימינא והוא דאשא וגבריאל משמאלא והוא דמיא ובריותא קדישתא מערבין אשתא ומיא. ואמנם במנחומא פ' ויגש איתא, המשל ואחד עמו המשל זה מיכאל ואחד זה גבריאל, מיכאל מן המים וגבריאל מן האש והן עומדין לפני השכינה ואין מזיקין זה את זה, הוי אומר עושה שלום במרומיו. וכן בשיר רבה דף כ"ג גם במדבר רבה דף י"א ודברים רבה דף ל"ז מיכאל כולו שלג וגבריאל כולו אש ולא זה מכבה זה ולא זה מזיק זה, וכן גם נמצא לשבת חתן המתחיל בנוהו אפד לכנסא חתן הפייטן „המשל ואחד עמו עושה במרומיו שלום מיכאל שלג גבריאל אש במערכת שלום". וראה בפי' מתנות כהונה ב"ר פ' י"ב דף ט"ו. נוהם, שואג. וגועה, גם הוא ל' שאגה. הדרניאל, שם מלאך נזכר בפסיקתא רבתי פ' כ'. אכתריאל, אינגו שם מלאך אלא הוא כנוי להקב"ה ברכות דף ז'. ובפי' הנוסחא חודו ליה אכתריאל ומתגר. חזקים גילגלי אש כמו משלי כ"ו, י"ח. וכבזק, ברק כמו יחזקאל א' י"ד. ובפי' הנוסחא והחיות בוזקים. שושנת העמקים, שה"ש שיר ב' א'. מאה אלפי רבבות, כן בפי' ונכון. שלש קדושות, כפי' „עלוי בם ערבות סתו לאל סרפות שלוש קדושות" וכו'. ועת חיות מגדילה, בפרקי ר"א פרק ד' גם בתנחומא י"ג, ע"ב, מן היעת פני החיות נהר יוצא ויקרא למעלה של נהר די נור נגד ומפק קדמוהי (דניאל ז', י'). חיה חמישית, היא נחיה אשר שמה ישראל חקוקה בכסא [illegible] ולוחמת בקול רם ברכו את ה' המבורך וכל גדודי מעלה עונין אחריה וכו' כדאיתא במדרש כונן. לסלסל, לרומם. ממליא כלה, כל מחנות המלאכים. ממליא, אגודת מלאכים, כמו בתענית י"ג, ב' ממליא של מעלה, ובסנהדרין צ"ט, ב' פמליא של מעלה ופמליא של מטה.

בתולה, ישראל במצרים שדמה הפייטן לבתולה, ומשה ואהרן לבני שדכנים אשר באו לארסה להקב"ה אישה למעלה. פתרום, מצרים. הגרדה, נסבבה ומטלטלה, מל' כל הכלים אין נגררין, גורר אדם מטה (שבת כ"ב, ע"ב), אם לא יסחבום תרגומו אם לא יגררון (ירמיה מ"ט, כ'). שתה, שמה. שדכנים, משה ואהרן. אי כפתור, כנוי למצרים, כי כפתורים הם ממצרים (בראשית י', י"ד). הרצו דברים, סדרו ושנו דבריכם, ול' תבעים הוא כמו ר' יהושע הרצה דברים לפני ר' יוחנן בן זכאי (חגיגה י"ד ע"ב). למסתולל, פרעה (שמות ט' י"ז). וערודים, עבדי פרעה. עת דודים, יחזקאל ט"ז, ח'. שגר, שלח.

במתנה. ונשבע לה להכניסה כשתעמוד באיתנה. ומאז ועד עתה לדודה
המתינה: זרון לבכם השיאכם המלכה לכבוש. ומנה להעביר ולעכבה
עד בוש. חושו נא והחלצו מכתה לחבוש. חתן פן יעבור נקם יעט ללבוש:
טף אויל והשיב דברי מרמה. טובת חן שאמרתם מצאתיה ערומה. ירודה
עד עפר פרושה פרומה. ידיה אסורות אבל חכמה בערמה: כנסתיה
בהיכלי כעין פרתמים ופחה. כלכלתיה ברעבון פן נפשה נפחה. לשת
חוותי כי גדלה משפחה. לקחתיה בעד כספי היות לי לשפחה: מה יקחך
לבך תאנים בהשיבך. מות קראתכם כבלות בלי תנובך. נצלתם בחכמתה
ופיך ענה בך. נדרת ברצונך להורישה בלי טובך: ספר מתנה הפרע לה
בנחוצה. סב היצא כלה מארצך חוצה. עמלה תשלם אם תשמע לעצה.
עד לא תתחבל בכלה ונחרצה: פשפשתי בבירת גנזי פנקסים וספרים.
פן אמצא התן שאתם מספרים. צבא היש לו ועירים וכפרים. צפיתי
ואין שעו לכם עפרים: קצפת בנבלות פה וקלונך נתגלה. קדושנו רב
חילו ומפאר בעגלה. ריב כהתגלע נודע למי הסגלה. רדתך לסוף בעצמך
להשתחוות לרגלה: שרש נחש בשמעו מאמר פרושם. שב והתעבר ותוה
חוצה לגרשם. תכבד העבודה עלי כלה כהרשם. תאמים ספרו מעשה
להולך בראשם: ירד והתאיר חנית מסע ושריה. וישלח חציו להפוך עיר
וקריה. סבבום עשרה עדים במכה מריה. פצו צאי כלה ענפה ופריה:
במחול משחקים אז יצתה אהובה. נוהגת לרקמות עם כספה וזהבה.
שודדים בחוותם בערה בם להבה. מהרו לרדוף כי שבתה מדהבה: ויגער
בים סוף וידרכו בנעלם. אויבים הטביע והמציאם כפי פעלם. לכן שוררו
ידידים למלך נעלם. עזר אבותינו אתה הוא מעולם:

עזרת אבותינו וכו'.

זרון לבכם השיאכם, ל' עובדיה ג'. טף, דבר. אויל, מרשע. מה יקחך וגו', כן לשון מצה ולשרך; תאנים דברי התגללות, על' כי תאנה הוא מבקש (שופטים י"ד, ד'). קראתכם, על' מקרה, ל"ל הלא היינו מתים כבנו בני הרעב אם לא היה מלך אתכם יוסף כתפשטו. הפרע לה, ישלם לה ע"פ ספר מתנה שכתובה לה. בנחוצה, מהר, על' דבר המלך נחוץ (שמואל א' כ"א, ט'). משפשתי, כחקתי וחפשתי. והוא שאמר פרעה, פנקסים, לוחות. פן אמצא וכו', ענין זה יסודו בשמות רבה פ' ה'. עפרים, עם"ה בני אדון בבני עפרים (איוב ד' ה') הנודע על מצה ולסרך. קצפת וכו', הם דברי מצה ולסרך אל פרעה. בעגלה, בכל סביבות שלמה. כהתגלע, ל' גלע ופיג, קריש. סרהתגלע, אם יתגלל לרוע עמך; ועל' מבלי י"ו, י"ה. הסגלה, ישראל. שרש נחש, פרעה. התאומים, מצה ולסרך להולך בראשם, סוא הקב"ה. והתאיר, על' תואר ר"ל לבש כלי מלחמה עד שאמרו בתים מלחמה. חנית, כ' לוחו מ"ת, י"ח. סבו, לא פתחו המצריים את ביתם למסר לאו. ענפה, על' יחזקאל י"ט, י'. לרקמות, בגדים כלים. שודדים, המצריים. כי שבתה מדהבה, אמר על' ישעיה י"ד, ד'. והשפנה פה על ישראל שנעשה שבת רב ונחה על פיה. ובה על' מרמי יקר ושמנו מלכבה. ויגער בים סוף, וידרכו ישראל בנעלם כמנן הים נוצבת.

קרובות — בס"ץ תוזר התפלה עד מלך עוזר ומושיע ומגן, ולח"כ מתחיל כאן.

יו. מסוד חכמים ונבונים. ומלמד דעת מבינים. אפתחה
פי בשיר ורננים. להודות ולהלל פני שוכן מעונים:

ג"ס א"ב. ולח"כ חתום יוסף בר שמואל.

קהל. אלהים בצעדך הכות פתרוס. בתקת חילם מבצריהם להרוס. גאלת עמך בגבול קתרוס. דרדתם והברדתם בסלת לרוס: הגרת לגי המון סוכסת. ונקתה לארץ בטריה נחבסת. זנוחה ורחה בדם מתבוססת. חלצה ונגהצה ברחיצה ותכבסת: טרם מרור ממעגים ישבת. ישועה צמחה לנצורי כבבת. ח' כתרת כליל לנפש משיבת. לשעבר קדמת מתן שבת:

סלה ארוממך מושיע ושלים. מוציאי לחפשי מבית מעלים. ח' סבותה לראשי להשאיר פליט. גנון והציל פסוח והמליט: ברוך אתה יי, מגן אברהם:

אתה גבור וכו' עד להחיות מתים.

ממסגר אסיר בצאת לחפש. נתנוסס גם בטביעת רפש. שנבתם חק מרגע ונפש. ערוך תהלה למשיבת נפש: פרושו וטעמו צויתה במרה. פתוח דתו להבין ולגמרה. קביעת קדשתו בזכירה ושמירה. רן להפיק תודה וזמרה: שפטים גדולים עשית בצען. שפררת אהל בל יצען. י' תעובים פסו באף להכניען. תקפה חרדה עמלק וכנען:

לבך ועיניך להיכלך תשובב. דשן ושמן לעמך יטובב. ס' תכונן אולמך סובב וסובב. להעשים תחי ישנים דובב: ברוך אתה יי, מחיה המתים:

ישעי וכבודי משגבי ומנוסי. ונצב לריב על אונסי. סובבי באברתו יי נסי. פותע ונובה דין קנסי: בהלו נרו עלי ראשי. רכב על עב קל משגוי לגרשי: שתת מבצר מחלישי והורשי. מלון קצו נתני דורשי: וממעון קדש תבש באבי. ארון ממעיני הישועה השאיבי. ח' למבני לנוח בשבת מדאיבי. להאכילי נחלת יעקב אבי:

ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה:
ואתה קדוש יושב תהלות ישראל, אל נא:

ז', ו'. בתקת, דקות. מל' ונתוקו כתוכותם (יחזקאל ס"ז, מ'). הגרת לגי, הבלבת לארץ, ומל' מיכה (ז', ...). תפסת, ל' ... כמו ישעיה ג', כ"ג. נחבסת, ל' מכה כמו נלבלת ... (חולין נ"ב). ... בדם מתבוססת, עפ"י יחזקאל ט"ז, ו'. חלצה, מתחזקת, מל' ... יחלץ (ישעיה נ"ח, י"א). ונגהצה, ל' גיהות. כתרת כליל, ר"ל הכנת לפר ניתן להם כבר ... הגמדת למעלה עי' 219. חק מרגע ונופש, חק השבת שניתן להם במרה. שפררת, ל' אכד ויפי. אהל בל יצען, אהל ישראל ועפ"י ישעיה ל"ג, כ'. תעובים, המצרים. בהלו, איוב כ"ט, ג'. רכב על עב קל, ... ישעיה י"ט, א'. מלון קצו, ירושלים (מלכים ב' י"ט כ"ג). השאיבי, מל' ישעיה י"ב, ג'.

כרם חמד נטע שעשועים· בלוסה ומכסכסת שני רשעים· ונגלית לחלצה מבין פושעים· בחיל אלפים רבבות תשעים· ובצדק נפקד לתשע ותשעים· העמסה משא פרדים תשעים· פנית לפניה מלכים ושועים· שלחה קציריה ועלו מושיעים· ולחלקה נטלה שבעה משבעים· שעשור נכסים לבנות קבועים· ובישימון הדרך הלכו ארבעים· מעדני מלך אוכלים ושבעים· קדשתו מתנים ורנן מביעים·

חי וקים נורא ומרום וקדוש:

ראשי החרוזים יוסף בר שמואל חזק.

ירדת להציל עמך· להודיעם ארח נעמך· למשאות תרים פעמך· להכניע רודים בזעמך: וכהתם המון שודדים· כלו שרים ונדודים· והגיעה עת הודים· צמחה ישועה לידידים: סוד כיצא בהגויה· צאת עגומים לרויה· נחצו צירים לשביה· שני תאמי צביה: פרוס כרה של מלך· ארעוהו לשר פלך· כל הבא למלך· אשכר לפניו מהלך: בשער בת כסלוחי· נצבים מלאכי שלוחי· נסתכלו קטפי מלוחי· באין קמץ וקלוחי: רהב לבב גנה· לגיוניו קפץ ומנה· יכנס הבא במנה· ואלה לבד באחרונה: שאל פתן חרש· מי נדרש והדורש· השיבוהו הפך משרש· כלה גרש יגרש: מרד זד בעקולו· מה לי ולקולו· ולא הרצני בשקלו· כנשען על מקלו: ואז צפה באלילים· הגיש ידיו גלילים· צגו עליו בפלילים· אין פנות בחללים: אויל מוכן לעברות· מה לכהן בקברות· הלא בתבל

כרם חמד וגו', כנוי לישראל עפ"י ישעיה כ"ז, ב'. בלוסה, ענ' ובולס שקמים (עמוס ז', י"ד). ומכסכסת, נטרפה ונאבלת, ענ' כס פלפלא כס ונבילא, הכוסס את החטה (ברכות ל"ו, ב'. ול"ז). אלפים רבבות תשעים, לא ידעתי מקורו. ובצדק, בזכות אברהם אבינו (בראשית י"ז, א'). פנית, ביערת, כמו תהלים פ', י'. שלחה קצירה, עפ"י שם פ' י"ב. נטלה שבעה משבעים, נטל ישראל משבעים אומות את חלק של שבע אומות שהם כנעני חתי אמורי פרזי חוי יבוסי וגרגשי, וראה רש"י לדברים ל"ב, ח'. שעשור נכסים לבנות קבועים, דין נחלבות נחלה שיתפרנסו הבנות בעישור נכסים ועפ"י כתובות ס"ח, והכתוב כי המדבר על ישראל שנקרא ג"כ בת, שמעי בת והטי, כבודה בת מלך (תהלים מ"ה, י"ד) בת נדיב (שיר ז', ב').

למשאות עפ"י תהלים ע"ד, ג'. בהגויה, ל' נאה. נחצו, מהרו. צירים, משה ואהרן שנדמו אל תאמי צביה (שיר ז', ד'). פרוס וגו', ארעו לשר שמבין מוכות למעודת המלך, בל"א קפק. כל הבא למלך, בן אמר השר המוא למשה ואהרן, כי כל אשר יבוא אל המלך צריך שיביא מנחה אתו לכבד בה את המלך. וכל הענין הזה עפ"י שמות רבה פ' ה'. כסלוחי, מצרים (בראשית י', י"ד). קוטפי מלוח, ענ' איוב ל', ד'. והמשל הם על עבדי פרעה שהיו מקבלים את המנחות המובאות לפרעה והביטו על משה ואהרן שעמדו אלא בידם מתנה כלל. קמץ, מנחת דבר המקמץ ביד כמו סלתות ובדומה. וקלוחי, ל' נוזלה ר"ל מנחת דבר הנוזל כמו יין ובדומה. ואלה, משה ואהרן הם יכנסו לאחרונה. צגו עליו, משה ואהרן עמדו לפניו לדין עמו ואמרו לא תמנה לאלילים ומגרים שמים ר"ל לע"ז אתה אויל אשר מוכן אתה להתנהג בעברות השם. מה לכהן בקברות, ר"ל במו שאין אתה שייך בכהן בבית הקברות כן אין אתה שייך אלו אל המקדש בבית של ע"ז שלך. בתבל, בתבלית, ר"ל בגאוותו כה שנאמר עליך.

הַדִּבְּרוֹת· נוֹדַע בַּעַל גְּבוּרוֹת: לוֹבֵשׁ צֶדֶק נֶאְזָר· לְהָשִׁיב גְּמוּל לְאַכְזָר· הָפַךְ דֶּרֶךְ אִישׁ וָזָר· עֲמָלוֹ בְּרֹאשׁוֹ חָזָר: חֲנָמַל בָּרָד וּרְשָׁפִים· וְלָעַף בַּעֲלֵי כְשָׁפִים· קָרְסוּ כָּרְעוּ כְּשׁוּפִים· עֲפַר אֶרֶץ שׁוֹאֲפִים:

יא אֵל נָא· לְעוֹלָם תֻּעֲרָץ· וּלְעוֹלָם תֻּקְדָּשׁ· וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים· תִּמְלוֹךְ וְתִתְנַשֵּׂא· הָאֵל מֶלֶךְ· נוֹרָא מָרוֹם וְקָדוֹשׁ· כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים· מַלְכוּתוֹ נֶצַח· נוֹרְאוֹתָיו שִׂיחוּ· סַפְּרוּ עֻזּוֹ· פָּאֲרוּהוּ צְבָאָיו· קַדְּשׁוּהוּ רוֹמְמוּהוּ· רֹן שִׁיר וָשֶׁבַח· תֹּקֶף תְּהִלּוֹת תִּפְאַרְתּוֹ:

כלה: חתום יוסף ואח"כ ע"ס א"ב וכסוף חתום טוב עלם.

חו"ק יוֹצְאֵי הַפָּזוֹן· סִפְּקָם מָזוֹן· לִשְׂבֹּעַ וְלֹא לְרָזוֹן· קָדוֹשׁ:
אֱמוּנָה גְדוֹלָה הָיְתָה בָעָם· בְּלִי לְהִתְלוֹנֵן זֹאת הַפַּעַם· גּוֹעָה לֵאמֹר מַה נִּטְעָם: דֶּרֶךְ שְׁלֹשָׁה נֵלֵךְ בַּמִּדְבָּר· הִגִּיד מֵאָז מַנְהִיג וְדַבָּר· וְלֹא כִחֵד מֵהֶם דָּבָר: זְרִיזִים חָשׁוּ לְהַקְדִּישׁ קְרוּאָיו· חָסוּ בְּמַטְרִיף כָּל בְּרוּאָיו· טוֹב אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו: יָחִיד שְׁמָרָהּ לְמִדָּה שְׂרוּעָה· כְּלוּלֹתַיִךְ אֶזְכּוֹר חֶסֶד לְפָרְעָה· לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה: מְקוֹם צִפְעוֹנִים נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב· נָסְעוּ קְדוֹשִׁים לְשֶׁמֶשׁ וְשָׁרָב· שָׂב וְעוֹלֵל וּמִקְנֶה רָב: עֲדָרִים הִשְׂכִּילוּ מַדָּע לְהַחְכִּימָם· פִּסַּת מִשְׁאֲרוֹת נָשְׂאוּ בְּהַשְׁכִּימָם· צְרוּרֹת בְּשִׂמְלֹתָם עַל שִׁכְמָם: קְטוּף הָעִסָּה בַּחֲרָרָה קְמוּצָה· רְצוּפָה בְּרָאשֵׁיהֶם שֶׁלֹּא חָמְצָה· שֶׁמֶשׁ שְׁזָפַתָּה וַאֲכָלוּהָ מַצָּה: תְּפִינֵי שִׁשִּׁים וְאַחַת בְּמִשְׁטָר· טְעָמוּ וְאָרְחוּ בְּשִׁיעוּר הַמְנֻטָּר· עַד לֶחֶם מִשָּׁמַיִם הֻמְטָר: יוצאי הפזון וכו'.

ע"ס א"ב. וּבְכֵן וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

אָז רֹב נִסִּים הִפְלֵאתָ בַּלַּיְלָה:
בְּרֹאשׁ אַשְׁמוּרוֹת זֶה הַלַּיְלָה:

הפך דרך, עפ"ה משלי כ"א, ח'. זלעף, ערף. קרסו, הוכנעו (ישעיה מ"ו, ב'). כשופים, הכ"ף לדמות, ומיתתו כנשופים ודכוכים, ולבות לותו טחון ת"ל וכבית יתה (דברים ט' כ"א). עפר ארץ שואפים, ל' עמוס ב', ז'.

ספקם, נתן להם די ספוקם ולרבם. גועה, צלת בלי טוענת גם עליו, בלי גושה, אלא לצעקה לאמר. דבר גם הוא ל' מנהיג בחרטית, כמו דבר אחד לדור ואין שני דברים לדור (סנהדרין ח'). למדה שרועה, למדה גדולה ויתרה. על' או יתרום או ערוע (ויקרא כ"א, י"ח). כלולתיך אזכור וגו', ל' ירמיה ב', ב'. קטוף העסה, על' הגמרא את שלשין בו מקטפין בו (פסחים ל"ו). קמוצה, ל' וקמץ משם (ויקרא ו', ח'). ששים ואחת, ס"א סעודות אכלו מן העסה שהוציאו ממצרים מן ט"ו ניסן עד ט"ז אייר, והוא רש"י לשמות ט"ז, א'.

ובכן ויהי בחצי הלילה, בחצי ליל ט"ו ניסן (שמות י"ב, כ"ט). והנה כל הסדרים הנסים שמים וכו' כלם אירעו בליל ט"ו בניסן, קצת מהם נכתבים במקרא בפירוש, וקצת מהן ע"פ הקבלה וקצת מהן עפ"ה אות. ואיתא בשמות רבה סוף פ' י"א מה ראה לומר ליל שמורים, שבו עשה גדולות נפלאים כהם עשה לישראל במצרים, ובו הגיל לחזקיה ובו הגיל לדניאל מגוב האריות ובו משיח ואליהו מתגדלין וכו' אמר שומר אתא בקר וגם לילה עכ"ל ובמדבר רבה פ' כ' כל הנסים שנעשו לישראל ונפרע להם מן הרשעים בלילה היה וכו'. בראש אשמורות, הלילה נחלק לג' אשמורות או משמרות, הראשונה נקראה ראש אשמורות (איכה ב' י"ט) והשניה אשמורת התיכונה (שופטים ז',

גֵּר צֶדֶק נִצַּחְתּוֹ כְּנֶחֱלַק לוֹ לַיְלָה:

וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

דַּנְתָּ מֶלֶךְ גְּרָר בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה:

הִפְחַדְתָּ אֲרַמִּי בְּאֶמֶשׁ לַיְלָה:

וַיִּשְׂרָאֵל יָשַׁר לָאֵל וַיּוּכַל לוֹ לַיְלָה:

וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

זֶרַע בְּכוֹרֵי פַתְרוֹס מָחַצְתָּ בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

חֵילָם לֹא מָצְאוּ בְּקוּמָם בַּלַּיְלָה:

טִישַׁת נְגִיד חֲרֹשֶׁת סִלִּיתָ בְכוֹכְבֵי לַיְלָה:

וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

יָעַץ מְחָרֵף לְנוֹפֵף אִוּוּי הוֹבַשְׁתָּ פְגָרָיו בַּלַּיְלָה:

כָּרַע בֵּל וּמַצָּבוֹ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה:

לְאִישׁ חֲמוּדוֹת נִגְלָה רָז חֲזוֹת לַיְלָה:

וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

מִשְׁתַּכֵּר בִּכְלֵי קֹדֶשׁ נֶהֱרַג בּוֹ בַּלַּיְלָה:

נוֹשַׁע מִבּוֹר אֲרָיוֹת פּוֹתֵר בִּעֲתוּתֵי לַיְלָה:

י"ט) והבליטות לשמירת הנקוד (שמות י"ב, כ"ד). והמרכות רק ג' שלא משמרות הוי הלילה וכו'. גר צדק, אברהם אבינו. נצחתו, שהיה מנצח את ד' המלכים בחלוק הלילה שנ' ויחלק עליהם לילה (בראשית י"ד, ט"ו) ואיתא בבראשית רבה פ' מ"ג ר' בנימן אמר הלילה נחלקה מאליו, ורבנן אמרי יוצרו חלקו, אמר הקב"ה אביהם פעל עמי בחצי הלילה אף אני פועל עם בניו בחצי הלילה, ואימתי, במצרים. וראה גם פירוש רש"י על הפסוק. מלך גרר, אבימלך (שם כ', ג'). ארמי, לבן (שם ל"א, כ"ד). באמש, פי' אמש שואה ומשואה (איוב ל', ג'). וישראל, יעקב אבינו. ישר לאל, כלומר עם מלאך (בראשית ל"ב, כ"ט), והלשון עפ"י הושע י"ב, ה'. פתרוס, מצרים עפ"י בראשית י' י"ד. מחצת, הכית. חילם, כוחם. טישת, לשון התעופפות כבכנפים פי' ישוש עלי אוכל (איוב ט', כ"ו), וע"כ המכוון מישת כפו"ן - ועלינו שנקראו אבי המלחמה בכף כענור שהם כבכנפים לעוף ככתוב והיו מטות כנפיו (ישעיה ח', ח') לכן שהאל כאן לשון טישה על חיל של נגיד חרשת והוא סיסרא שר צבא של יבין והוא ישב בחרשת (שופטים ד', ב'. ט"ז). סלית, בזבת פי' סלה כל אבירי (איכה א', ט"ו). בכוכבי לילה, שופטים ה', כ'. מחרף, סנחריב (מ"ב סמן י"ח, י"ט, ש"ב, כ"ג). לנופף את ידו על אוהי הוא ירושלים ובה"מ, ופי' ישעיה י', ל"ב. ותהלים קל"ב, י"ג. הובשת פגריו, מ"ב י"ט, ל"ה. הובשה לשון חרפה כמו הובשת היום את פני כל עבדיך (ש"ב י"ט, ו'), גם הוא לשון יבש כמו הובשת נהרות איתן (תהלים ע"ד, ט"ו) ר"ל שמתו כולם ונתייבשו כאן. כרע בל ומצבו, בל הוא אליל של בבל (ישעיה מ"ו, א'), ומצבו הוא נבוכדנצר שהיה עובד אליו, ונשתברו שניהם בלילה. והמעשה הזה של אבידת אליל בבל לא נמצא במקרא כפי שנמצא אצל יוסיפוס בספרי אפוקריפא בחלק אשר שמו הבל והתנין בבבל, ונמצא גם בבראשית רבה פ' ס"ח וז"ל היה לו תנין אחד לנבוכדנצר והיה בולע כל מה שהיו משליכין לפניו, אמר נבוכדנצר לדניאל כמה כחו גדול שבולע כל מה שמשליכין לפניו, אמר לו דניאל תן לי רשות ואני מתישו, נתן לו רשות, מה עשה נטל תבן והטמין לתוכו מסמרים והשליך לפניו ונקבו המסמרים את בני מעיו הה"ד ופקדתי על בל בבבל והוצאתי את בלעו מפיו (ירמיה נ"א, מ"ד) עכ"ל גם המדרש אין רק לו איתא שהבלם היה את כל כלם של בבל. לאיש חמודות, לדניאל (דניאל י', י"א). נגלה רז, של חלום נבוכדנצר (שם ב', י"ט). משתכר, בלשאצר (שם ה', ב'. ל'). באישון, כמו במחתרת [וכן גם רש"י במחתרת] ר"ל בחצי הלילה אשר הוא חולק השעות, ובשעות הללו נושע דניאל מבור האריות (שם פרק ו'). ופתרון יש מפרשים בעתותי פי' כשעה ר"ל פותר

שִׂנְאָה נָטַר אֲגָגִי וְכָתַב סְפָרִים בַּלַּיְלָה:
וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:
עוֹרַרְתָּ נִצְחֲךָ עָלָיו בְּנֶדֶד שְׁנַת לַיְלָה:
פּוּרָה תִדְרוֹךְ לְשֹׁמֵר מַה מִּלַּיְלָה:
צָרַח כַּשֹּׁמֵר וְשָׂח אָתָא בֹקֶר וְגַם לַיְלָה:
וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:
קָרֵב יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה:
רָם הוֹדַע כִּי לְךָ יוֹם אַף לְךָ לַיְלָה:
שׁוֹמְרִים הַפְקֵד לְעִירְךָ כָּל־הַיּוֹם וְכָל־הַלַּיְלָה:
תָּאִיר כְּאוֹר יוֹם חֶשְׁכַּת לַיְלָה:
וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

וּבְכֵן כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ:

ל"פ א"ב. ובסוף חתום יוסף הקטן בר שמואל חזק.

סדר· אֶבְאָ בְחִיל לְהִתְיַצְּבָה· בְּמַעֲמַד פְּנֵי תֵבָה· גַּשְׁתִּי לְרוֹמֵם וּלְשַׂגְּבָה· מַרְשׁוּת דָּגוּל מֵרְבָבָה: הִלּוּל קוֹנִי אַקְשִׁיבָה· וּבְחֵקֶר דָּתוֹ אֶתְיַשְּׁבָה· זֹאת לָדַעַת אֲחַשְּׁבָה· מִטַּעַם חַכְמֵי יְשִׁיבָה: טַעַן עוֹלָם אַמְלִיכָה· יְהַבִי עָלָיו אַשְׁלִיכָה· כֹּרַע לְפָנָיו אֶתְהַלְּכָה· לִפְתּוֹחַ בִּדְבַר הֲלָכָה: מוּלַת פִּי גְרוּשָׁה· נוֹצֵר חֶסֶד אַקְדִּישָׁה· סַלְסֵל בְּדָת חֲדָשָׁה· מֵרְשׁוּת עֵדָה הַקְּדוֹשָׁה: פְּנֵי יְשָׁרִים דּוֹבֵר· צַחְצוּחַ אֲמָרִים אֲגַבֵּר· קִדַּמְתִּי לְטוּל בִּסְבַר· רְשׁוּת מֵרַב וְחָבֵר: שַׁדַּי חַיְלִי תְּאַמֵּץ· תַּעֲרִיף קֶט וְקוֹמֶץ· לְבָאֵר בְּלִי שֶׁמֶץ· הִלְכוֹת בִּעוּר חָמֵץ:

שלומות המטמיתין ומבהילין המלכים בלילה, ופירוש זה שגוי הוא כי אם היה כך היה לו לכתוב שנתי לילה, ועוד שלבד זה יהיה לפי פירוש בזה שנוקף חסר כי בכל המחזורים כאן שלא לילה שנבא על ליל פסח דוקא, וע"כ הנכון כמו שפרשתי וכ"ה בנוסחאי הוא כ"ת השמוע, ושעד הכאמן מן הסוחר דומה לו בפיוט ולאומרתם זבח פסח ליום כ' של פסח שמגרת פוגרם בקחותי פסח הוא והאי ל' עת. והקדוק בנוסחאי דומה לדקדוק ובנוסחאי לאם (יחזקאל י"ג, י"ט) אמות כמו ובקחות בן בקחותי כמו בקחות· אגגי, המן. בנדד שנת לילה, אגדה הבינה מן אחשורוש (אסתר ו', א'). ליסוד מילקום לאסתר רעו מתרג"ם לרגע פעמים בתיב בלילה ההוא ולהגעתם היו בליל פסח, אמים כיד נגיד של רחל ובמים כיד בניה של לאה, שבת בכורות ושמלת סנחריב כיד בניה של לאה, ושפלת גדעון ושבן כיד בניה של רחל. כסנחריב בתיב וילא מלאך ה' ויך במחנה אשור, הבין רבותינו על התורה וסשנה אמו קוראים את ההלל ואמר לסנחריב חזור לאחוריך כי נסים יעשו להם בזו הלילה, והוא היה טובה על מוגרים דכתיב ינוסף ידו הר בת ציון. דבר אחר זה לילה של פיוטא דכתיב הכוכבים ממסלותם. לשומר מה מלילה, ע"פ ישעיה כ"א, י"א. י"ב. צרח כשומר, נב"י אחד „מרח שומר". קרב יום וגו', הוא יום הגאולה שעתידה ועם"ה וזכריה י"ד, ז'. רם, קריאה אל הקב"ה, אתה הקב"ה תודיע. כי לך יום, תהלים ע"ד, ט"ז. שומרים הפקד, ישעיה ס"ב, ו'. חשכה לילה, כמי לגלות.

כל מחמצת, שמות י"ב, כ'. אבאה בחיל, בפיוט זה מפרש כל הלכות פסח שבדיקת חמץ ובהגעלת כלים ובזה המינה ובחותם והכל בקוצר לשון, שבסדר שמתחיל למתקן מטל רשות. דגול מרבבה, הקב"ה שה"ש ה', י'. אמליכה, ל' עצה, ר"ל אשאל עצה ממנו. גרושה, שלמה. קט וקומץ, המעט בקומץ יד תגדילנה.

אלהי הרוחות לכל־בשר. חק לעמו מסר. והזהירם בכתב מוסר.
לבדוק חמץ אור לארבעה עשר: בשעה שאין בני אדם מצויים בשוקא.
אור הנר יפה לבדיקה. אין בודקים לא לאור החמה ולא לאור הלבנה ולא
לאור האבוקה. וצריך לברך על בעור חמץ כחקה: גמר מנטרה עד
דבתרא. ומיד צריך לבטל השאר באמירה. ולימא הכי כל־חמירא דאכא
בהדא דירא. דלא חמתה ודלא בערתה לבטיל ולהוא כעפרא: דיאי
משתכח לאחר אותה שעה. אינו חיב בבל־יראה ובבל־ימצא לפשעה.
והרוצה אחר בדיקתו לאכול חמץ ולשבעה. מה שמשייר יניחנו בצנעה:
היכא דבדק בחורי ביתא. והניח ארבע או חמש רפתא. ואשכח חדא
מניהו פחתא. לבדוק מרישא שמא חלדה לקחתה: וכן תנו רבנן בפרקין.
דחורי ביתא ונקיקין. עלאי ותתאי אינן נבדקין. ואמצעים זקוקין: והרי
גג היציע וגג מגדלין. ורפת בקר ומתבן ולולין. ואוצרות יין ושמן תנעולין.
לבדוק חמץ בלי עולין: חור שבין אדם לחברו. זה וזה בודק עד שמגיע
ומבטל שארו. וכן בין יהודי וארמי חיב לבערו. פלימו מקל שמא יאמר
הטי כשפו וחברו: שטנו המפרש והיוצא בשיירא. דעתו קודם פסח לחזרה.
תוך שלשים יום בעי לבער חמירא. לפני שלשים יום אין זקוק לבערה: ישראל
דחמץ אתפקיד לה. וליתה למרה למשקלה. נטרה עד ארבע דחזי לאכלה.
שלים ארבע ולא אתא לגוים מזבן לה: כשנפלה מפלת על חמץ בערבי
פסחים. וכלב אין יכול לחפש אחריו בטוחים. הרי הוא כמבער לרעים פקחים.
וכמה חפישת הכלב שלשה טפחים: למדו בי מלחי ובי קירי נקובים.
ובי תמרים וציבים. לבדוק אותם חיבים. וחצר פטורה מפני העורבים:
מצא חמץ בפסח בתוך ביתו. כופה עליו כלי בלי ראותו. ואם של־הקדש
הוא אין צריך לכסותו. לפי שבדלין מאותו: גפי ופטילי ויורה. דאשתמש
בהו חמין חמירא. צריך לגעלנהו ויניח בנו רבא ועירא. ולרבא לעבד
גרנפא ולרתחה בנורא: סכיני דאשתמש בהו חמירא לארוחין. אם אפשר
לעשותן חדשים הם משבחין. ואי לא מגעילן ברותחין ובכלי ראשון הם
מצחצחין. ועץ פרור מגעילין ברותחין: עגרו אגני וקציעי דקוניא ופחרא.

גמר, לבדוק. פלימו, אם חכם (פסחים ח׳, כ׳). וחברו, ל׳ וחובר חבר (דברים י״ח, י״א). דעתו קודם פסח לחזרה, סוף בכיצד [illegible] פסחים ו׳. לסוף, כגון החזן. בטוחים, אם בטוחים שאין יכול הכלב לחפש אחריו. בי מלחי, אוצרות מלח. ובי קירי, אוצרות שעוה. וציבים, מיני בשמים (פסחים ח׳). ופטילי, כלי לתת בו [illegible] [illegible] כמו [illegible] ע״ז [illegible]. גרנפא, [illegible]. סכיני, פסחים ל׳, ע״ב. לארוחין, [illegible] (סוף [illegible]). עגרו, [illegible]. וקציעי דקוניא, כלים [illegible].

אף על גב דמפליט להו שפיר לאשתמושי בהו אסירא. ואף על גב דחזין ואבא למימר דשליט בהו אוירא. אפילו הכי קימא אסורא: פתר קדרות אין צריך לפלחא. אבל משהי ליה עד בתר פסחא. וקערות מתרות כי שקל מדודא עליהו לאנחא. ובורמי דגללא שרין בהדחה: צעי דמשהי בהו חמירא בשאר יומי. כבית שאור שחמוצו קשה דמי. ואי אקרי אחוביה ולא אשתהי עמה. לאשתמושי בהו שפיר דמי: קטוף בזין ושמן בדין. מלמלש בהו לילי קפאי קפרין. ואמהן דלא טבילין ועבדין. דלא למלש בהו הוא הדין: רקיקי מצות עושין זכר לעגון. ולשמן צריך לשמרן מחמוץ כהגון. וחרש שוטה וקטן אין לשין דילמא ישגון. אף על גב דאשה ישראל בר דעה לא יגהגון: שנו שאין לשין בבת אחת למעלה מחמשת רבעים קמח וכן לחלה. והן ביצים כמנין חלה והעמר מוכח לה. ואשה לא תלוש אלא במים שלנו הלילה: תמימים שנו במשנה המהוללה. מי תשמישו של נחתום ישפכו מפני שמחמיצין סלה. ואמרינן שדי להו במקום מדרון דלא ליתי בהו לידי תקלה: תמו הלכות בעור והגעלה: יין כי יתאדם. למצוה הוא מקדם. לצאת בו חובת ידי אדם. אם אין קונדיטון ומבשל נגדם: וארבעת כוסות הללו צריך שיהא כדי רביעית כלי יקילו. אחד אנשים ואחד נשים אלו כאלו. ומחלקין לתינוקות קליות ואגוזים כדי שישאלו: סרו שהנשים צריכות לאמצה. בכל מלי דפסחא בלי שמצה. אף על גב דמצות עשה שהזמן גרמם בם לא נמצא. שקל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה: פרשו בשפה נדיבה. מצה ויין צריך הסבה. מרור אין בו כן חובה. ומבעי ליה לכסכוסי טובא: הסבת ימין הסבה אינה. ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לושט ויבוא לידי סכנה. פרקדן לא מן חשבנא. ואשה אינה צריכה ואם חשובה היא גדולה: קמי אב מסב הבן בדיצה. תלמיד בפני רבו אינו ראוי לפרצה. אבל בשליא דגברי צריך להסב במרוצה. והשמש שאכל כזית מצה כשהוא מסב יצא: טענו לחטוף מצה בלילי פסחים. כדי שלא יישנו [...]חים. וחיבים ברגל להיות שמחים. במקדש בבשר והשתא ביין [...]חים: נשים תיבות לשמח ולהרגין. בבבל בבגדי צבעונין. בארץ

אסירא (פסחים ל׳, ע״ב). פתר קדרות, ראה תוספות ב״ז דף ע״ד, ב׳. לפלחא, לבסר. ובורמי דגללא, כלים מכוסים של זית, ולהם רי״ף פרק ב׳ דפסחים מבנה חמן של נכרי. צעי, ספלים, מלש. לענון, לבצעוני. וחרש שוטה וקטן, ראה או״ח הב״ח ס׳ כ״ו ותקל״ג. כמנין חלה, מ״ג כלים. במשנה המהוללה, פסחים מ׳ ע״ב. שם, ראה חו״ל. בשוליא דגברא, תלמיד של נגר, ושוליות (פסחים ק״ח). טענו, הרה חו״ל. ביין רקוחים,

ס״ס

ישראל בבגדי פשתן המלבנין. והאנשים ביין מתעדנים: בערב הפסח סמוך למנחת ראשון. לא יאכל אדם עד האישון. ובבואו מבית החשון. מוזגים לו כוס ראשון: ראשון מברך על היין. ואחר כך קדוש וזמן ואינו אומר גם עדין. שצריך לאמרו באגדה וראו לכפלו אין. ושתי ומשי ידיה ומברך על נטילת ידים: שקל גרגירא או כרפסא או כסברתא או חסא. ויטבל בחרסת ויברך בורא פרי האדמה. וכד אכל יחצה אחת משלש מצות ואין ברכה עמה. מחצה בקערה ומחצה בשלחן להשימה: מושך מהקערה שני תבשילי. דאינון בשרא וכורא צלילי. אי נמי גרמא ובשלי. ומגביה קערה וליימא הא לחמא עניא כלה: ומוזגים לו כוס שני מארבעת האל. ובן הבן מאביו שואל. מה נשתנה מלילות זה ליל. וגומר האגדה עד גאל ישראל: אחר דשתי משי ידיה. ומברך על נטילת ידים לחודיה. ושרי המוציא על השלמה דעלוי תרתי דידיה. ולא אכל מנה אכתי מרי: לוקח פרוסה ומברך לאכול מצה במלל. ובהדי דההיא דהמוציא אוכל וכולל. ומברך בחזרת לאכול מרור וטבל וכולל. והדר אכל מצה ומרור בלא ברכה וכורכן בבת אחת כהלל: חלף לכמה בתי ועבד כי הי גונא עד הבא. ואחר כך עושים סעודתן כל צרכה. ובזית מצה באחרונה צריכין לכרכה. ונוטלין ולא מברכין שמים אחרונים חובה ואין מעונים ברכה: זוכר בשלישי ברכת מזונו. ולשאר הבתים תחלה וטועם הכוס עד משלו אינו. וברביעי הלל מצרי לתנו. כל יטעום כלום באישונו: קמעא לשתות מים יכנם. אם חולה הוא או אסטנס. ובעי למשתי חמרא משום אנס. לומר בחמישי הלל הגדול ישתנם:

חסל סדור פסח כהלכתו. ככל משפטו וחקתו. כאשר זכינו לסדר אותו. כן נזכה לעשותו: זך שוכן מעונה. קומם קהל מי מנה. בקרוב נהל נטעי כנה. פדויים לציון ברנה:

פסחים קיד ק"ב. למנחת ראשון, ר"ל מנחה גדולה, סמוך מבע שעות ולמעלה. עד האישון, עד הלילה. מבית החשון, מבית תפלה, [illegible] (תהלים ע"ה, כ'). גם, נכי מלים. גרגירא, [illegible]. כרפסא, [illegible]. כסברתא, [illegible]. חסא, [illegible]. בחרסת, [illegible]. וכורא צלילי, דג צלוי. מארבעת האל, ע"כ כוסות [illegible]. אכתי, עדיין. במלל, ר"ל בקול. כהלל, פסחים קט"ו. וטועם הכוס עד משלו אינו, ר"ל [illegible] טועם הכוס של ברכת המזון [illegible] עד כי [illegible] ומברך ואח"ז טועם הכוס. לתנו, כמו לתנות ר"ל לגיד. קמעא, מעט. אסטנס, [illegible]. ובעי למשתי, [illegible] בפסחים קי"ז ע"ב [illegible]. הלל הגדול, הוא מזמור קל"ו. ישתנם, [illegible] (ע"ח, י"ח, ס"ט). חסל, נגמר. [illegible] (שמות כ"ג, י'). נטעי כנה, עפ"ם תהלים פ', ט"ז.

י׳ וּבְכֵן לְךָ תַעֲלֶה קְדֻשָּׁה כִּי אַתָּה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ:

סלוק. אין ערוך אליך להגיד ולדבר· חקר פלאי נסיך להבין ולספר· מה
רב חסדך מכין מצעדי גבר· מאד עמקו מחשבותיך נותן תעצמות ועז
להתגבר· ובני אדם בצלך יחסיון ארך האבר· הרבית הגוי והגדלת שמחה
לבני עבר· במשול רשע על עם דל לישועתך שובר· ונתאוית בתנינותיך
מסור ומפרד לכנס ולחבר· ועוררת אהבת ישני חברון שוכני קבר· והגית
רוני קנסות ותבלות על חוברי חבר· והכנעתם בדם וצפרדעים וכנים
וערוב והבר· ושברת ראש תנין על ריב לא לו מתעבר· כי לפני כשלון
גאה ונאון לפני שבר· ומה יעז ציץ השדה וימיו כצל עובר· לגבה מעל
גבה מפרק הרים ומשבר· והוא בעל נקמות אלהי המשפט מישרים דובר·
ומצמיח ישע לקויו ועמים תחתיהם ידבר: ועלינו הפליא חסדיו ונשא נס·
וגם נקמתנו מכל בעלי אנס· והכניע בזעם וצרה בחורי און ותנס· ומלוש
בצק עד חמצתו דנם באונים להקנס· ואזור חלציו חזק ואמץ להשתנס·
גזרת ים ויעבירם וכבד נוזלים כנס· ובארץ לא זרועה אותם כלכל ופרנס·
לכן לנו להודות על כלנס וגם: למה פסח מן הצאן· שפסח וחמל על
קרואי צאן· וכרועה מקבץ טלאים משכם ותאלם מבעלי לצון: ולמה
לקיחתו קדם לשחיטתו ימים ארבעה· ונתן למולים ולערלים נפסל בהיא
השעה· כדי שיהו בידם מצות מצויות להשתעשעה· שכבר בא עת הדים
וזמן שעשה· והיו מתבוססים בשני דמים שתצמיח ישועה: ולמה נתינת
דמו על המשקוף ושתי המזוזות· שהן שלש מזבחות במקום רואים אותם
עמות· זכר שלש מזבחות שלאב המון נרמזות· שבדן וביתאל ואלן מורה
מרוחות: ולמה אכילת חמץ לשש שעות· זכר לחזון שכיבה להעביר
גרות רעות· מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות: ולמה אכילת מצה
לחם עני· שלא הספיק בצק להחמיץ עד שנגאלם מעני: ולמה במרור
תחלתו רך וסופו קשה· שנמררו תחלה בפה רך ולבסוף בעל קשה:

ארך האבר, ל׳ יחזקאל י״ז, ג׳. ובכן סוה תוסר להקנ״ם. שוכני קבר, פ״פ שמות רבה סוף פ׳ [illegible] כי לפני כשלון, ל׳ [illegible] תוסר למרתה. ראש תנין, [illegible] יחזקאל ל׳, י״ח). ומלוש בצק [illegible] און ותנס, [illegible] (ישעיה ל׳, ד׳. [illegible] (תהלים פ״ח, [illegible] באונים, [illegible] יחזקאל פ״ו, ו׳. שלש [illegible] קרואי צאן, יחזקאל ל״ד. בשני דמים, דם פסח ודם מילה, [illegible] מזבחות של אב המון נרמזות, [illegible] (בראשית י״ב, [illegible] (י״ג, י״ח) [illegible] (י״ג, ח׳). [illegible] שיר ב׳, ח׳. שתחלתו רך וכו׳, [illegible]

ולמה טבולו בחרסת. זכר לטיט שאשה ובעלה הורסת: ולמה תבלין בתוכו מגבלים כמו מלבן. זכר לנפוץ עם לקושש קש לתבן: ולמה שני מיני בשר בצד עוגה. אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה: ולמה מגביהים קערה קדם זמנה. כדי שיראה תינוק וישאל מה נשתנה: ולמה שאר ירקות באים תחלה. לפטור חובת שלמצוה ברכה ראויה לה. ושאין לומר שתי ברכות כאחת שתיה או אכילה. ואי אפשר לאכול ולשתות כאחת כשכבר כרסו מלא. וכן בשתי מצות פוטרין חלה מחלה. על כי אין לשנות בשתי ברכות. מברך על זו ועל זו ואינו אוכל עד שיגמור שתי ברכות: ולמה ארבעה כוסות מצותן בזה הלילה. זכר לארבע גאלות שנתבשרו בהם עם סגלה. יציאה והצלה לקיחה וגאלה. ולהודות בהם ולתן בם תהלה. לחובט ארבעה כוסות של יפהפיה עגלה. וכדי לשבר אמות עממות משקצות בגעילה. בארבעה כוסות הכתובים בם שהן כוס התרעלה. וכנגדם להשקותנו ארבעה כוסות שלחמלה: ולמה מסבין במטה כבדה ובלולה. זכר לחרות ורבוץ ענגי כבוד בחתלה. שכן דרך בני מלכים לנהג כבוד ולסלסלה. שעטרנו קדוש יעקב עטרת מלוכה ותהלה. וגדר להודיע עם מרעיתו להיות לו לעם נחלה. כי לאלהים מגני ארץ מאד נעלה: נעלה בקדשתו מרום וקדוש. כי אלהים קדושים הוא בכלמיני קדשה. דרכו בקדשה. והלוכו בקדשה. דבורו בקדשה. ישיבתו בקדשה. חשיפת זרועו בקדשה. נאה ואדיר בקדשה. הוא קדוש ועמו קדוש וכלמשרתיו קדושים. אין כקדשתו. ואין דומה לו. מקדש בקרוביו ונורא על כלסביביו. ונערץ בסוד קדושים. נשגב ברבבות אראלים. אילי קדש. משוררים ומהללים בשיר קדש. עירין וקדישין. רועשים ומרעישים. בקדש הקדשים. עתים חשים ועתים ממללים. ולבקרים מתחדשים. מקיפים בם המרכבה וקדשת השם מפרשים. ושלוש קדשה לקדוש ונורא מקדישים: כבתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה וכו'.

פסחים ל"ט. מלבן, טיט למלבן. ולמה שאר ירקות, על תוהו זה טעמו התוספות לפסחים קט"ו. יציאה וכו', והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי (שמות ו', ו'. ז'). לחובט וכו', שהמיר ד' סגולות שגזר פרעה וחם מטות מקן והשלכת הזכרים ליאור ואחיזת הילדים לחתן פרעה בדמם וטביעת התבן מהעם (מתנות כהונה לשמות רבה פ"ו). יפהפיה עגלה, תואר למצרים (ירמיה מ"ו, כ'). שהן כוס התרעלה, ואלה הם כוסות התרעלה, ירמיה כ"ב, מ"ו. נ"א, ז'. תהלי' י"א ו'. וע"ה, ט'. ארבעה כוסות של חמלה, הם בתהלים ט"ז, ה'. כ"ג, ה'. וגם בקט"ז, י"ג. כי שם כוס ישועות בל' רבים ומשום רבים שנים, וכל זאת ע"פ מדרש תהלים שוחר טוב פ"ה וילקוט תהלים רמז תש"ג. כי לאלהים, תהלים מ"ז, י'. אראלים, אילים, עירין וקדישין, כלם שמות כתות של מלאכים. עתים חשים ועתים ממללים, ע"פ חגיגה י"ג, ע"ב. ולבקרים מתחדשים, גם הוא ע"פ חגיגה דף י"ד כל יומא ויומא נבראין מלאכי השרת מנהר די נור ואומרי' שירה ובטלי, שנ' חדשים לבקרים רבה אמונתך (איכה ג' כ"ג).

נ"ס א"ב אחר תיבת ל"פ הגילה וכל חרוז מסיים בלה"ב בד' תיבות, וחתום בו מאיר ברבי יצחק.

וַיּוֹשַׁע. אוֹר יִשְׂרָאֵל אֵימָתוֹ מִיַּד כּוֹבְשִׁים. מִכּוּר הַבַּרְזֶל שֶׁמָּטָה מְרוּנִים קָשִׁים. כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה מִפַּח יוֹקְשִׁים: בַּעֲבוּר זֹאת רָאֲתָה עָלוּף כּוֹבְשָׁה. אֲמָנָה מֵהַקְטִין וְתוֹרֵי זָהָב חֲבוּשָׁה. וְתֵרֶא אֹיַבְתִּי וּתְכַסֶּהָ בוּשָׁה: חֲרָא יִשְׂרָאֵל, גָּדְלַת גְּלִילִים מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים נִמְנִים. יְקַר רוּחַ הַקֹּדֶשׁ הִלְבִּשׁוּ בְּחֶזְיוֹנִים. גּוֹי צַדִּיק שֹׁמֵר אֱמֻנִים: מֵרֹאשׁ אֲמָנָה יָרַשׁ יֵשׁ נַחֲלָתוֹ. דְּרָדְיָנֵי צֶאֱצָאָיו הִתְמוּ קְדוֹשׁ מַעֲלָתוֹ. וַיַּאֲמִינוּ בִדְבָרָיו יָשִׁירוּ תְּהִלָּתוֹ. קָדוֹשׁ:

אָז יָשִׁיר, דְּגָמַת תְּחִי וְעַל הַשְּׁמִינִית הוֹדוֹת. רְאוּיוֹת לְנָאֶה וּמְשֻׁבָּח דּוֹדָיו חֲמוּדוֹת. בְּמָשָׁל פִּי אַבִּיעָה חִידוֹת: הָדוּר גֵּאַנִי וְגֵאִיתִיו שֶׁבַח נֶעְדָּף. בַּמִּתְגָּאִים נִתְגָּאָה וְעָתִיד שָׂרָם נֶהְדָּף. וְהָאֱלֹהִים יְבַקֵּשׁ אֶת־נִרְדָּף: עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ הֶאֱמַרְתִּיו מַלְכוּת וְתִפְאֶרֶת מַרְבֶּה. יְקַרְתִּיו וְהִכַּרְתִּיו בְּסוֹד קְדוֹשִׁים רַבָּה. דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם דָּגוּל מֵרְבָבָה: מִדַּת שֶׁבַח שִׁוִּיתִיו בְּמִצְוֹתָיו וְנִוִּיתִיו. אוֹרְשַׁגִּי כְּבַת מְלָכִים נְגֹהוּ לִוִּיתִיו. וְלֹא אַרְפֶּנּוּ עַד שֶׁהֲבֵיאתִיו. קָדוֹשׁ:

יְיָ. זִין עָטָה כְּגֵאָה גֵּיוּתָן נָגְהוֹ. לֹא שֶׁצָּרִיךְ כָּתוּב תְּשׁוּבָתוֹ בְּצִדּוֹ. כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ: חִבַּת יִשְׂרָאֵל גָּרְמָה עִנְיַן הַדִּמְיוֹנוֹת. וְהַשֵּׁם מוֹכִיחַ מִלְּהַרְהֵר בִּשְׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת. מִשּׂוּמִי עַם עוֹלָם וְאֹתִיּוֹת: טַכְסִיסֵי גְבוּרוֹתָיו נֶצַח בְּמִדּוֹת נָאוֹת. בַּמִּלְחָמָה בָאוֹת מְזִין וּמַסְפִּיק אַפְסַנְיָאוֹת. שֵׁם שֵׁם יְיָ צְבָאוֹת: מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת אֵל שַׁדַּי. אֵין הָעוֹלָם וּמְלוֹאוֹ לֶאֱלָהוּתוֹ כְּדַי. בְּרָכָה עַד בְּלִי דָי. קָדוֹשׁ:

כצפור, תהלים קכ"ד, ז'. עלוף כובשה, נפילת מצרים שהיו כובשים את ישראל. אמנה מהקטין, אלא היו עוד ישראל מקטני אמונה. חבושה, מלובשה בתורי זהב ועפ"ה שיר א', י"א. ר"ל היו מעונים זהב שקבצו מביזת ים סוף. ותרא, מיכה ז', י'. גדלת גלילים, גדולת ידו של הקב"ה ועפ"ה ידיו גלילי זהב (שיר ה', י"ד). מאתים וחמשים נמנים, כמנין המכות שלקו המצריים וכמו שאמור בהגדה של פסח. גוי צדיק, ישעיה כ"ו, ב'. מראש אמנה, אברהם אבינו שהוא ראש המאמינים והוכחה לו ירושת הארץ, ואיתא במתניתא סוף עוקצים יש לאברהם אבינו העולם הזה והעולם הבא שנ' והאמין בה', וזהו שאמר יש נחלתו ר"ל ש"י עולמות. ברבתו, ל' רתוי, ר"ל כל מלאכיו אשר נתתמים באות קדושתו, והכוונה על גריית השירה. ויאמינו, תהלים ק"ו, י"ב. אז ישיר דגמת תחי, בסנהדרין צ"א ע"ב. שר לא נאמר אלא ישיר מכאן לתחיית המתים מן התורה. ועל השמינית הודות, בילקוט רמז רע"א למה באז, אל"ף אחד ז"ין שבעה הרי שמנה, אמר שבע טובות שירה שניתנה לשמונה נקרע הים, כאז נקלס. במשל, תהלים ע"ח, ב'. הדור גאגי בגאותו וכו' ע"ש התנאים פ' בשלח, כי גאה גאה, גיאני וגיאיתיו, גיאני במצרים אף אני גאיתיו כמצרים, גאני על הים אף אני גאיתיו על הים, ועתיד להתגאות וכו' מתגאה הוא על כל המתגאים וכו'. שרם, שר של האומות. והאלהים, קהלת ג', ט"ו. האמרתיו, אף הבי"י כתוב בה, אף בגליון מעוק עליו האמירתי. דודי, שיר ה', י'. נויתיו, על' ינוה אותו אלי (כתובות כ"ט, ל"ד) ר"ל אתחבר עמו, ונ"פ המכילתא שירה ואתנוהו במו אלוהים. ולא ארפנו, שיר ג', ו'. זין, כלי מלחמה. גיותו, פרטם. לא שצריך הקב"ה לכלי מלחמה אלא כתוב תשובתו בצדו, כ' שמו, שבשמו הכנגג לבדו הכביע ועגם את האויב. כי נשגב, תהלים קמ"ח, י"ג. גרמה, סבבה. ענין הדמיות, שנגלה הקב"ה כים בגבור איש מלחמה ובסיני כזקן מלא רחמים. והשם מוכיח, שאומר ה' שמו, שבני ב' אלהין, דהא מילתא רש"י לשמות ט"ו, ג'. וכו', ל'. משוכמי, ישעיה מ"ד, ז'. טכסיסי, דרכי. במלחמה באות מזין וכו', כן מדת הקב"ה שבא בעות הדין להלחם כנגד אויביו ובכל זאת מזין ומפרנס בריותיו במדת רחמים, וכמו שנאמר לגוזר ים סוף לגזרים וכתיב אחריו נותן לחם לכל בשר, ובדלוגתא במכילתא. אפסניאות, מלחמה לגבורי חיל המלכות, כמו כדי לתת אפסניא (סנהדרין כ"א, ב'). שם, ש"ב ו' ב'. ברכה, מלאכי ג' י'.

מרכבת, יוקש מוטות ומשתמטות מלהב מרוץ, סגניות ערבב בשרבב מעונות לרוץ· והון אדם יקר חרוץ: תהמות, כסו כנבכנסו טרקת כוי גליך· ירית חין בבץ התור גלגליך· צנוריך כל משבריך וגליך: ימינך, לבאי עולם פשוטה בחסדי אופניך· ארכה תת עשות רצונך צפוניך· ימינך וזרועך ואור פניך: לבשי עז זרוע מחוללת תנין כקצח· האויב תרעץ ותעטר אדיר בפצח· הגדלה והגבורה והתפארת והנצח· לקדוש:

וברב גאונך, משנאיך תהרס מול בניך מתגברים· כאלו לנגדך כביכול לעזרתם מתחברים באו לעזרת יי בגבורים: נמשלו כארזים כחית ישר עולים· יהרסו כבא מהבנות כקש בעלעולים· ידי חרב מנת שעלים: וברית, סוף הרתיח מעלפים ערמומית גלקחה· ולעדת קדושים לריחני בשמים נפקחה· מצולה ים ישים כמרקחה: לבים כלב האבן עשה· מלבב תוכן לב בגאלתם יתנשא· רנו שמים כי עשה· קדוש:

אמר אויב, עומד אחרי פלטין נאצות להרבות· בן המלך לתפוש להמיתו בקרבות· הנה יביעון בפיהם חרבות: פיו לכרו בשפתיו כסיל ונאלם· עשרו וכבודו להוריש עמך כלם· ורוחך הטובה נתת להשכילם: נשפת, צודר בגאון וחרון ממימיו לנקשה· מתמש חמש בסאסאה בשלחה

מרכבות יוקש. מרכבות האויב שהיה מכין רשת לישראל, ל' מפח יוקשים (תהלים קכ"ד, ז'). **ומשתמטות,** נשמטו ונתקלקלו. מלהב מרוץ, מתוך הלב. סגניות, השרי הגלים של מצריים. מל' סגנון שמעמו אות וסמך (...). בשרבב מעונות, שהיו נשמטות המרכבות לרוץ מהר, מל' לאתרעוני לאתרעוני (מכה י"ח). והון אדם, משלי י"ב, כ"ז. וכל זאת ע"פ תנחומא פ' בשלח ושיר רבה דף י', ויהם, המטים וערבבן כשל סגניות אלהן ולא היו יודעין מה הן עושין, ויסר את אופן מרכבותיו, מיתעת את של מעלה נשרפו גלגליו של מטה והיו שומות והמרכבות רצות ונכנסות לים בשל ברזון, שהיו של כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות כדי שישלו ישראל את הבזה עכ"ל. טרקה כוי גליך, סגרת אורחות שערי מימיך, מל' נגרא דטרקיה לגלים (סנהדרין ק"ג). כוי, ל' חלון וארובה. בבץ, של שוף דורם, ובמי למצריים, ויסודו במדרש שיר דף י"א, ג', כששם שילחו ישראל ממצרים לשם היו דומין, ליונה שברחה מפני הנץ ונכנסה לנקיק הסלע ומצאה שם נחש מקנן ולא היתה יכולה להכנס, מחזור לאחוריה לא תהי יכולה שהנץ עומד בחוץ, מה עשתה היתה מתחילה צווחת ומטפחת בכנפיה כדי שישמע לה בעל הבוקר ויבוא ויצילה, כך היו ישראל דומים על הים וכו'. התור גלגליך, אף גלגלי השמים נלחמו במצריים. צנוריך, תהלים מ"ב, ח'. בחסדי אופניך, בכל אופני ודרכי חסדך. ארכה, ארוכה וזמן לתשובה, ול' ארמי הוא כמו וארכה בחיין (דניאל ז', י"ב). צפוניך, כדי שיובו לתת טוב הצפון. ימינך, תהלים מ"ד, ד'. לבשי עז וכו', ל' ישעיה נ"א, ט'. כקצח, מין זרעונים (ישעיה כ"ח, כ"ז). בפצח, ל' פצחו ורננו (תהלים צ"ח, ד'). הגדלה, דה"א כ"ט, י"א. כאלו לנגדך וכו', כמכילתא תקומם קמיך, תהרוס קמינו אין כתיב אלא קמיך, שכל מי שקם על ישראל כאילו קם על הקב"ה, ודוגמתו ברש"י בשמות ט"ו, ז'. כמבואר ל"ח, ג'. ושופטים ה', כ"ג. כבא, לעתיד לבוא. בעלעולים, ברוח סערה, ודומה למעלה דף 829. ידי חרב, תהלים ס"ג, י"א. מעלפים, על המצרים שנאלמו בים, מל' ותתעלף (יונה ד' ח'). ערמומית נלקחה, ערמתם וחשבם נלקחה מהם שלא היו יודעים מה לעשות. ולעדת קדושים, לישראל נפתח הים לכל מיני בשמים. וע"פ המכילתא, המצריים היו משולמים מריח הים של יתאזו בהבל טמלה, וישראל נעשה להם הים לכל מיני בשמים שנ' ים ישים כמרקחה (איוב מ"א, כ"ג). מלבב תוכן לב, הקב"ה. רנו, ישעיה מ"ד, כ"ג. אויב, פרעה. פלטין, היכל המלך. הנה יביעון, תהלים נ"ט, ח'. ורוחך, נחמיה ט', כ'. מימינו, יועציו. מתמש חמש, ע"פ המכילתא ששכב יתרים היה פרעה עומד ומנהל, אדרוף, אשיג, אחלק שלל, תמלאמו נפשי, אריק חרבי תורישמו ידי, ובנגין הכתוב לומר רוח הקדש ואומרת נשפת ברוחך וכו'. **בסאסאה,** במדה כנגד מדה, ול' ישעיה

לעקשה. תריבנה הנה ברוחו הקשה: מלך אדיר לאדיריו גלה מסים. זה אדירים רמה בצול דכים. רבים אדירים משברי ים. קדוש:

מי כמכה, קרובך קלסוך ותקיך כפרו בהבלם. ולעתיד בראותך בעלבון בניך מהתעלם. אלהים יודוך עמים כלם: רב מהולל כל במהות נוראות. רבות עשית לאבות ולבנים למלאות. מארץ מצרים אראנו נפלאות: נטית, שביל דין משמים ארץ יראה. פרוע לחיבים שכר שיחה נאה. קצוי ארץ צדק מלאה: מגערת אלהי יעקב חיל ועזוז. רכב וסוס נרדם אגרם מלזוז. מלך הכבוד יי עזוז. קדוש:

נחית, תמכת עולמך בחסד ועז מלוה. על העבודה מתי יתבסס בשוה. עיניך תראינה ירושלם נוה: שמעו מלכים הגבהת קרן עמך ונעמים. וברוממך קרנות צדיקים לעד נועמים. יי מלך ירגזו עמים: אז, אדום רפתה אחותה בהל וחתית. כתית כנשברת כתית השירה עתית. למנצח מזמור על הגתית: מפני אנינות לוטי ולטוי גמעד. יאחזמו רעד ונמסו, עמנו כנתועד. רם ונשא שכן עד. קדוש:

תפל, יראה ופחד כה צרים להעדיר. ברנה חסידים שבחך להסדיר. יי אדנינו מה אדיר: תבאמו ותטעמו, מפאת ים וקדמה כשורות כרמים. ולא ינטשו עוד מהר נחלת מרומים. לך מכון לשבתך עולמים: חבת ידידות זכור ידיד לידידיך. קול מהיכל יקטרג מחריביו מורדיך. מקדש אדני כוננו ידיך: מאחת יסוד עולם נקבע במרץ. חומם מקדש בתספת שנית לחרץ. מלך על כל הארץ. קדוש:

כ"ו, ח'. מסוים, מיכר גלותיו, של' וקיימו אותן (כ"ר פ' ח') אתהו מסויימין (תנחומא פ' ו') ל' סימן. רבים אדירים, תהלים צ"ג, ד'. ויסוד התהו במנחות כ"ג יבוא אדיר ויפרע לאדירים מאדירים באדירים וכו'. כפרו בהבלם, ע"פ המכילתא לא ישראל בלבד אמרו שירה אלא אף אומות העולם כיון ששמעו שאבד פרעה כפרו כולן בעבודה זרה שלהן ואמרו מי כמכה וגו' אתה מוצא שעתידין אומות העולם לכפור באלהיהן שנאמר וכו'. אלהים, תהלים ס"ז, ד'. רב מהולל כל, ל' משלי כ"ז, י'. ומה הוא תואר להקב"ה גדול מכל. מארץ, מיכה ז', ט"ו. שביל דין, אורח הדין. משמים, תהלי' ע"ו ט'. שכר שיחה נאה, כשכר שאמרו המצריים ה' הצדיק ויתן לכם מקום קבורה, כדאיתא במכילתא ומובא ברש"י לשמות ט', כ"ז. קצוי ארץ, תהלים מ"ח, י"א. מגערת וכו', ע"פ תהלים ע"ו, ז'. אגרם מלזוז, נקשרו יחדו סוס ורכב ורוכבם ולא יכלו לזוז זה מזה כדי שישלט הים בכולם יחד. מלך הכבוד, שם כ"ד, ח'. תמכת וכו', יסודו בפסיקתא הובא בילקוט רמז רכ"א תנינן על ג' דברים העולם עומד על התורה וכו' רב הונא בשם ר' אחא לולא שורי הים שירדו אותו, כתות נתחדך זו גמילות חסדים שנאמר זו תורה, ועדיין היה העולם מתמוטט, ולעתיד נתבסס בשלו על מה קדמך. נתבסס, ל' סמיכה, כמו תבוסס בשוה (שמות ל', י"ח). עיניך, ישעיה ל"ג, כ'. ה' מלך, תהלים צ"ט. בהל, בבהלה. וחתית, מחמה ופחד. כתית, אנוש. כתות, ל' כלילה ושחיקה. עתית, ל' עת, כמו עת לגזור שירה. למנצח, תהלים ח'. אנינות, אבלות. לוטי, עמון ומואב בני לוט. ולטוי, הוא כנען עפ"י אחר כנען, ותרגומו ליט כנען. ונמסו, בני לוט ובכנען נאמר כאשר נתועד עמנו רם ונשא. להעדיר, להסיר בתם. ה' אדונינו, תהלים ח'. לך מכון, מ"א ח', י"ג. ידידות, תמכת הקב"ה לבה"מ שנ' מה ידידות משכנותיך (תהלים פ"ד). ידיד, הקב"ה עפ"י ישעיה כ', א'. קול מהיכל, שם ס"ו, ו'. מקדש, שמות ט"ו. מאחת, יסודו במכילתא, חביב בה"מ לפני הקב"ה, שבשעה שברא את עולמו לא ברא אלא בידו אחת שנ' אף ידי יסדה ארץ (ישעיה מ"ח י"ג) ובשעה בה"מ כביכול בשתי ידיו שנ' מקדש ה' כוננו ידיך, ולעתיד תבנהו בשתי ידיך, כשתמלוך לבדך לעולם ועד. במרץ, כשמהרה. לחרץ, לחתך.

יי ימלך, בהיכלך פשטה בידים תתפש· במלא גויות שם תשב ותתפש· אבירים בעגלי עמים מתרפם: אז מלכות שמים בכבודה תועד· יצדקו ויתהללו בך מהלליך להעד· יי ימלך לעלם ועד: חומם במלכותך זרע אברהם נאמנך· בני יצחק יחודך ויעקב מאמינך· וכנה אשר נטעה ימינך: מפרש יחוד רז שמך לבאור· הטוב והמטיב יתיחד אדיר ונאור· חיים באורך נראה־אור· קדוש: הכל יודוך וכו׳.

כרוב הקהלות אומרים אופן זה, ויש קהלות אומרים אראלים העומד למטה.

אופן. ע״ם א״ב עד אות פ׳, ובמשקל ג׳ ג׳ תנועות.

אראלי עז, בקול מעוז· לנערץ בצבא המלה· בוטים רן, בחיך ורון· לך יי הגדלה: גחרי אש, אזורי אש· עטויי עז ותהלה: דמיונם, וחזיונם· כזהר סובבי חילה: המות באימה, ובנעימה· בקול ערב וקול מלה: ויענידון, ויעידון· ויגידון אמתך· אין קדוש כיי כי אין בלתך: זהרי נו·

מלך, על׳ זכריה י״ד, ט׳. בידים תתפש, ל׳ משלי ל׳, כ״ח. ונדרש על מלכות אדום שהחריבו היכל של מלך מלכי המלכים. במלא גויות, ל׳ תהלים ק״י, ו׳. ונדרש במדרש שנטל הקב״ה פורפירון שלו בדם כל נפש ונפש מהרוגי ישראל ובשעה שיום הדין יושב בכסאו ללבוש אותו פורפירון וכו׳. ותתפש כלומר את שון אבירים אשר בוססים על עגלי עמים. אבירים, כנוי לאלילים, ועגלי עמים כנוי לישראל, ול׳ תהלים ס״ח, ל״א. תועד, תתכונן. יצדקו, ל׳ ישעיה מ״ה, כ״ה. ה׳ ימלך, שמות ט״ו. וכנה, תהלים פ׳, ט״ז. מפרש וכו׳, סוד שם המפורש שהוא שם המיוחד להקב״ה יתגלה לנו אז כאור היום. חיים, תהלים ל״ו, י׳.

בצבא המלה, כנוי המלאכים המשמיעים בקול גדול כמתוב ביחזקאל א׳, כ״ד. בוטים, אומרים של מנוחה שבתית. גחרי, חלונים. ב״ויי עז, כן כנוי״י ותכון. וחיותם, מראיהם. סובבי חילה, הם החיות הסובבות את כסא הכבוד. חילה, ל׳ ילדה. וכנוי הנוספות כזהר כוכבי לילה. ויענידון, ל׳ קשירה כמו ענדם על גרגרותך (משלי ו׳, כ״א). אין קדוש כה׳, ש״א ב׳, ב׳. זהרי נו, אחר כל נופם זוהר. נו, נוף

בפיום ובברונא והגוספים שנהגו אומרים אופן זה.

אופן. ע״ם א״ב, ובמשקל ג׳ ג׳ תנועות, וחתום בו יוסף.

אראלים, והשמלים, יתנו שיר לשם האל: בטוב הגיון, לצור עליון הפודה והגואל: ובן יחיד, גוי אחד, ברב שבח וברב הלל: יקדישון וישלישון, קדשתך ביום וליל: ואתה קדוש יושב תהלות ישראל: גחרי רום, יכתירום, לך זמר ותפארה: דמות פניהם, ומראיהם, כמראה אש בוערה: המון קולם, בסלסולם, לך נאזר בגבורה: ושיר פוצחים, ולך שותחים, ואומרים כי אין כאל: ואתה קדוש יושב תהלות ישראל: זהרי אור, כעין מאור, פני נשר לארבעתם: חצובי אש, יצוקי אש, וסוסי אש מרכבותם: שמך יברכון, בעת ילכון, לא יסבו בלכתם: סוד מבקשים, בעת רוחשים, איה מקום כבוד האל: ואתה קדוש יושב תהלות ישראל: מבוסי הוד, לך סוד יסדרון אתה צורם: יהודוך, ויודוך, במהללם וטוב שירם:

אראלים והשמלים, שמות של כתות מלאכים. גוי אחד, ישראל. ואתה קדוש, תהלים כ״ב, ד׳. יכתירו, ל׳ כתר. שותחים, על׳ כמעשה ידיך אשוחח (תהלים קמ״ג, ה׳). פני נשר, ע״פ יחזקאל א׳, י׳. יצוקי, על׳ יוקדים ממוקמו (ש״א ו׳, כ״ז). לא יסבו, יחזקאל א׳, י״ב. רוחשים, ל׳ רחש לבי (תהלים מ״ה, ב׳). מבוסי, לבסי,

מחוץ וגו׳ יקודי להבי רשפים: חקוקי הוד, בלב ומאור. תהלתך מטיפים: סוטפי שיר, לו להשיר. בשחרים ובנשפים: ירהטון, ילהטון. לבן נקראו שרפים: כופפים ראש, בחיל לדרוש. ראות הודו לא זוקפים: לכל יליזון, ולא יחוזון. כבודך בלכתך. אין קדוש כיי כי אין בלתך: מלאכים, נערכים. להודות לך נצבים: נאזרים, ונגזרים. מנחל נחצבים: סלסולם, וצלצולם. עגות שירות נקצבים: ענודי חן, ולוית חן. שמחים ולא נעצבים: פאר פוצחים, ומנצחים. סביב מכון לשבתך: אין קדוש כיי כי אין בלתך: והחיות ישוררו וכו׳.

כמו ושבע לנו חסר לב (משלי י׳ י״ג). מחוץ וגו׳, מבחוץ ומבפנים של גופם הכל זוהר הוא. [illegible] (איוב ל׳, ה׳). רשפים, רשפי אש. חקוקי הוד, רשומים ומובתרים נסוד. בלב ומאור. בכל לבבם ובכל מאודם. מטיפים, מדברים. סוטפי שיר. כתרים של שירים. [illegible] (שבת נ״ז). בשחרים ובנשפים, בבקר ובערב. בחיל, באימה. לא זוקפים, אינם זוקפים את ראשם אלא כופפים אותו שלא יראו זיו השכינה. לכל ליזון, שלא יסורו ממקומם, מל׳ אל ילוזו מעיניך (משלי ג׳ כ״א). מנחל, מנהר של אש הוא [illegible] (דניאל ז׳). סלסולם וצלצולם, שניהם ל׳ סלסול קול. נקצבים, יש זמן קצוב להם לומר שירה. ומנצחים, מל׳ למנצח.

גבריאל, קדוש האל, וסנדלפון מתפרם: פאר קושר, בתם וישר, עם השר מיכאל: ואתה קדוש יושב תהלות ישראל: לך יחד, גוי אחד, תהלתך שרצון: מחנותם, ארבעתם, למול כמאך יתחצצון: נוראים, ונשאים, כאין קלל יתנוצצון: זה יעריץ, וזה ימריץ, וזה יהלל וזה יסלסל: ואתה קדוש יושב תהלות ישראל: סלתך, ונחלתך, לך תמיד ישוררו: עבדיך, מעידיך, כבוד הודך יזמרו: והשרפים בשש עפים, ברום ערץ יפארו: בקול הדר, לצור נאדר, אשר אילות יחולל: ואתה קדוש יושב תהלות ישראל: פתוכי אש, מטוסים בשש כנפים ברום ומולך: צהלתם, ורנתם, עורכים תדיר למולך: ועם נושע, שב פשע, יקדישו כבוד גדלך: אדון הכל, כל יכול, גבורתך מי ימלל: ואתה קדוש יושב תהלות ישראל: קדושים כתרשישים, קרואים מלאכי אל: רן רוחשים, בעת רוגשים, ואומרים יה אכתריאל: ועם נדבות, בני אבות, קוראי שמע ישראל: רצה ניבם, מחל חובם, מעביר יום ומביא ליל: ואתה קדוש יושב תהלות ישראל: שנאנים, ואופנים, סובבים כס מרכבתך: תהלתך, והלתך, מעריצים תפארתך: וגוי קדוש, לך שלש. ישלשון את קדשך: המוניך, ובניך, נצבים כדל שואל: ואתה קדוש יושב תהלות ישראל:

והחיות ישוררו וכו׳.

גבריאל קדוש האל, ככתוב עליו ואשמעה אחד קדוש מדבר (דניאל ח׳, י״ג). וסנדלפון, מלאך הקושר כתר לקונו מתפלתן של ישראל (חגיגה י״ג, ב׳). [illegible] השר מיכאל (דניאל י״ב, א׳). יתחצצון, [illegible] (משלי ל׳, כ״ז). כאין קלל, ע״פ יחזקאל א׳, ז׳. יעריץ, מל׳ נערץ באל (תהלים פ״ט, ח׳). אילות יחולל, תהלים כ״ט, ט׳. פתוכי אש, [illegible] (שמות כ״ה). תדיר, תמיד. שב פשע, ע״פ ישעיה נ״ט, כ׳. כתרשישים, יחזקאל א׳, ט״ז. דניאל י׳, ו׳. אכתריאל, שם משמות הקב״ה (ברכות ז׳). ועם נדבות, ע״פ תהלים ק״י, ג׳. ניבם, דבורם. שנאנים, שלאכים אלפי שנאן (תהלים ס״ח י״ח). והלתך, [illegible] (איוב כ״ט, ג׳).

אהבה. לשני המחזורים יוסף אחר אלהי ועמי.

אלהי, ימי שנותי כלו בארץ גלותי. כלא ולא אצא ממצר לרוחתי. עזוב ולא עזור ואין בי עזרתי. גולה ואין גולה סוד קץ תשועתי. מתנודד בלי מעודד מאסף חרפתי. דבת עם אשמע ומוסר כלמתי. באמר לי איה אפוא תקותי. אכן כל היום זאת היא שיחתי. חלקי וצור לבבי ותורתי מנתי. איחל ולא אחל דברו עד היותי. אצפה ולא ארפה ולאל צפיתי. אמר ליי מחסי ומצודתי אלהי: עמי, ונחלתי שמתי ביד עוברי רצוני. בפשע יעקב זאת אמר צור קוני. לי צר ותקצר רוחי. לעם עני קלני מראשי ומזרועי קללני. ואניע בראשי אוי לי מעוני. ואנקמה מאויבי ואבדיתם ביד ימיני. אפיר עצת גוים ומחשבותם אניא. יזמו והערימו עצה ולא מני. נטע אזן הלא קול שמעה אזני. יצר עין הן כל ראתה עיני. ראה ראיתי את עני עמי: אלהי, סברי בך שתי, ומתי מתאות נפשי ואין דורשי, ובלבבי מכות אש על הר קדשי ששמם, ונות בית קץ אין לה אמללה דוה, לי זרים אומרים בגדל ובגאות רוח, על רוח תבטחי ותתרי בשבי כצבי מדח, ומה תקות עם נענה, אענה על דבר אמת וענות צדק ועל עקר דת וכל יקר שות, אל תרבו תדברו אלי בני נעות, סורו ממני מרעים ואצרה מצות אלהי: עמי, פניתי עניתי אל תפלת הערער, נאם יי לישראל אהבתי נער, ועד זקנה אני הוא אם מזכות נער, אדע כי יכבד ואבין כי יצער, עיני בכל עוניו ומשטיניו אגער, להר שעיר אסעיר וערער יתערער. לא לך חזיר יער, כבוד בית היער, צא איש הדמים מעמים נבער, לחרפות עולם לחמה ולצער, אל תבוא בשער עמי:

וקרבתנו לשמך הגדול וכו'.

כלוא, אסור. גולה, ל' גלות. ואין גולה, ואין מי שגלה לי סוד הקץ. מתנודד, ל' והתנודדו מעליהם (ישעיה כ"ד, כ'). מעודד, מקומם, כמו מעודד ענוים ה' (תהלים קמ"ז, ו'). באמר לי, ע"ש באמר אלי כל היום איה אלהיך (שם מ"ב, ד'). חלקי, ל' תהלים ע"ג, כ"ו. מנתי, חלקי. אמר לה', תהלים צ"א, ב'. לי צר, ע"ש בכל צרתם לו צר (ישעיה ס"ג, ט'). קלני מראשי וכו', ל' הגמרא סנהדרין דף מ"ו בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי וכו' ופירשו במגילה ל' קלות וא"כ היה צ"ל פתוחה והלמ"ד דגושה. מעוני, ל' מדור ודירה כמו על עונו ועל מעונו (דה"ב ל"ו, ט"ו), ור"ל השכינה מתבטאת בהיכל ואומרת אוי לי שהחרבתי את ביתי, וע"פ גמרא ברכות דף ג'. אפיר וכו', ע"פ תהלים ל"ג, י'. ולא מני, אין העצה ממני, וכל' ישעיה ל', א'. ראה ראיתי, שמות ג', ז'. אלהי סברי וכו', הם דברי כנסת ישראל. ונות בית, ישראל ע"פ תהלים ס"ח, י"ג. דוה, של' כל היום דוה (איכה א', י"ג). אענה, אלא אענה על דברי הזרים כי בטחוני הוא על דבר אמת של התורה. וכל יקר שות, התורה שאין אם יותר מכל אבנים יקרות. סורו ממני, תהלים קי"ט, קט"ו. עמי וכו', בן דבר בשם ה'. פניתי עניתי אל תפלת הערער, ע"פ תהלים ק"ב, י"ח. לישראל אהבתי נער, ע"פ הושע י"א, א'. נוער, ריק. כי יכבד, כי יכבד ישראל. כי יצער, כי יקטן. עוניו, [illegible], כל' אשר עוין את דוד (שמואל א' י"ח, ט'). אסעיר, מל' רוח סערה. וערער יתערער, [illegible], כמו ירמיה נ"א, נ"ח. חזיר יער, כנוי לאדום ע"פ תהלים פ' י"ד. בית היער, בית המקדש. נבער, ל' אין דעת. אל תבוא, עובדיה י"ג.

זולת. ע"ס א"ב ובסוף חתום יצחק ברבי שלום חזק.

אֵין כָּמוֹךָ בָּאִלְּמִים. דּוֹמֵם וְשׁוֹתֵק לִמְעַגְּמִים. צָרֵינוּ רַבִּים קָמִים: דּוֹרְסִים יַחַד לְנַדְּפֵנוּ. אַיֵּה מַלְכְּכֶם חֵרְפוּנוּ. לֹא שְׁכַחֲנוּ וְלֹא שִׁקַּרְנוּ. אַל־דֳּמִי לָךְ: גְּרוּשִׁים מִן גֵּו נָאוּ. וְעַמְּךָ בְּפֶרֶךְ דִּכְּאוּ. מְשַׂנְאֶיךָ רֹאשׁ נָשְׂאוּ: דּוֹרְשֵׁי אוֹבוֹת וֶאֱלִילִים. יֹאמְרוּ אֹיְבֵינוּ פְּלִילִים. מָה הַיְּהוּדִים הָאֲמֵלָלִים. אַל־דֳּמִי לָךְ: הָבוּ לָכֶם עֵצָה. פֶּן תִּהְיוּ לִמְשִׁסָּה. חַן לְרִיב וּמַצָּה: וְאִם תִּהְיוּ כָּמֹנוּ. וְאֶל־מוֹרָאֵנוּ תִּפְנוּ. לְעַם אֶחָד וְהָיִינוּ. אַל־דֳּמִי לָךְ: זָעֲקוּ לוֹקִים וַיַּעֲנוּ. לֹא נָשׁוּב וְלֹא נַעַבְדֵנוּ. יְיָ הוּא מַלְכֵּנוּ: חַי וְקַיָּם גֹּאֲלֵנוּ. אוֹתוֹ נַעֲבוֹד וְנִתְחַטְּבֵנוּ. בְּעֵת צָרָה יְשׁוּעָתֵנוּ. אַל־דֳּמִי לָךְ: טְבוֹחַ יְלָדִים הֵכִינוּ. בִּרְכַּת הַמָּה כּוֹנוּ. שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד וּנְיַחֲדֵנוּ. וְעַל קְדוּשׁ שְׁמוֹ הֹרַגְנוּ. לִנְפֹּל בַּחֶרֶב נָשֵׁינוּ וְטַפֵּנוּ. אַל־דֳּמִי לָךְ: כֹּהֲנִים לִזְבֹּחַ עוֹלָתָם. עָקְדוּ יְלָדִים וְאִמּוֹתָם. וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת־עוֹרוֹתָם: לִזְרוֹק דְּמֵי אֲחָיוֹת וְאַחִים. וּלְקַטֵּר אֱמוּרֵי נִיחוֹחִים. אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַנְּתָחִים. אַל־דֳּמִי לָךְ: מַעֲרָכָה גְּרוּשָׁה שְׁזוּפָה. כְּבִירָה לֹא קְטוּמָה וּגְרוּפָה. וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּ אֶת־הַשְּׂרֵפָה: נוֹפְלִים לְרִשְׁפֵּי שַׁלְהֲבוֹתֶיהָ. נוֹעָדִים לִמְחִיצַת בְּנֵי עֲלִיָּה. חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. אַל־דֳּמִי לָךְ: סְחִי שָׂמוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה. וְתַלְמוּד רַבִּינָא וְרַב אַשִׁי. הַעַל־אֵלֶּה תִתְאַפַּק וְתֶחֱשֶׁה: עַמּוּדִים וּגְוִילִים לַאֲבָחוֹת. וְאוֹתִיּוֹת קְדוֹשׁוֹת פּוֹרְחוֹת. מִכְתַּב אֱלֹהִים חָרוּת עַל הַלֻּחוֹת. אַל־דֳּמִי לָךְ: פָּשַׂע אוֹיֵב בְּזַיִן. וְאִבַּד טוּבִי וְשָׂם לְאַיִן. וַיַּהֲרֹג כֹּל מַחֲמַדֵּי־עָיִן: צִיּוֹן לְפֶרֶט וַאֲרֶשֶׁת. צָרָה אֶל־אֲחוֹתָהּ נִגֶּשֶׁת. הֵבִינוּ לְפַעֲמֵי רֶשֶׁת. אַל־דֳּמִי לָךְ: קֵץ קְדוֹשׁ נַחְשׁוֹן. נֶגַע צַר בָּאִישׁוֹן. בְּעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן: רֻטְּשׁוּ דוֹרְשֵׁי חֲמוּרוֹת. וְקַלּוֹת

באלמים, ע"פ גטין נ"ו, ב', מי כמכה באלים ה', מי כמוך באלמים, שהוא שומע נאוצו וגדופו של רשע ושותק. למעגמים, למכאיבים, מל' עגמה נפשי (איוב ל', כ"ה). אל דמי לך, תהלים פ"ג, ב'. מן גו, מל' איוב ל', ה'. ר"ל שהגוים הגרושים מתוך מחילתך. מה היהודים, נחמיה ג' ל"ד. הבו לכם וכו', כך אומרים האויבים אלינו. חן לריב, ל' ישעיה נ"ח ד'. ואם תהיו, ל' בראשית ל"ד, ט"ו. ט"ז. לוקים, ישראל המוכים. ונתחטבנו, ונאהב אותו, אף כי אומרת ת"א חטבתה (דברים כ"ו, י"ז). כונו, המתנתים אמר ברכת השחיטה נכונה, ר"ל שקדשו את השם. לנפל, ל' במדבר י"ד, ג'. ושרפו, ויקרא ט"ז, כ"ז. את הראש, שם ח', כ'. מערכה גרושה שזופה, המנהרים המורפים היו שערכה מלאה ובנורה. שזופה, ל' שרפה, מענין שזופתני השמש (שיר א', ו'). לא קטומה וגרופה, אבר לא כיאל מענה הדשן, ומל' המשנה עד שיגרוף לו עד שיתן את האפר (שבת ל"ג, ע"ב). וכל בית, ויקרא י', ו'. שלהבותיה, שלהבת גדולה (שיר ח', ו'). נועדים, מיועדים הקדושים הללו לבוא אצל צדיקי מעלה בג"ע. חנניה מישאל ועזריה, שקדשו כמו כן את השם בשהושלכו לכבשן האש (דניאל ג'). סחי, כמו סחי ומאוס (איכה ג', מ"ה). שמו האויבים. העל אלה, ישעיה ס"ד, י"א. עמודים, עמודי ס"ת. וגוילים, היריעות של ס"ת, מל' על הקלף ועל הגויל (שבת ע"ט, ב'). לאבחות, לאש, ר"ל שהתנו אותן האויבים כחרבותם. מכתב, שמות ל"ב, ט"ז. בזין, בכלי מלחמה. ויהרג, איכה ב', ד'. וארשת, כנגמטריא תתק"ו. היא שנת ד' אלפים ותתק"ו אשר אז היתה הגזרה הגדולה הכוללת על ישראל. צרה אל אחותה נגשת, ר"ל כמעט שעברה הגזרה שסבלו ישראל בשנת תתנ"ו ונגשה לה אחת עוד. הבינו, ל' תהלים נ"ז, ו'. קץ קדוש נחשון, שהוא מנהל בלשון אחר ובכתם נחלה היתה הגזרה, אשר כקץ סמוך עקיב הכביה נתנון את המוקדש נקרבנו, ור"ל בסוף חדש ניסן (שמות ט', י"ז. במדבר ז', י"ב). באישון, בבבת עין, והוא ישראל עם ה' זכריה ב', י"ב. דורשי חמורות וקלות וכו', ר"ל החכמים ולומדי התורה.

ושוות גזרות. החקים והמשפטים והתורות. אלהים מי לך: שדי קנא לתורתך.
לבש נקמתך וקנאתך. ועוררה את־גבורתך: תגער באויבים וקמים.
יתרפקו באהב לאמים. כל־רבים עמים. אלהים מי לך: ימינך רהב מתעבת.
מחוללת תנין במקבת. זאת עריגה הישבת: צח ואדום דודי. אלי גואלי
ופודי. וכר־עניי ומרודי. אלהים מי לך: קנה שנית שרידנו. כרבים נגפך
תראנו. שלום תשפת לנו: חמול ורויך קדושנו. ורוח נדיבה תסמכנו.
קומה עזרתה לנו ופדנו. אלהים מי לך: עזרת אבותינו וכו'.

גאולה. ראשי החרוזים שלמה.

שביה עניה. בארץ נכריה. לקוחה לאמה. לאמה מצריה. מיום עזבתה.
לך היא צופיה. השב שבותה רב העליליה. ואם עשיריה. תהי שלישיה. וחיש
קל מהרה ובשרה באליה: רני בת־ציון הנה משיחנו. למה לנצח תשכחנו.
יי תקוי לך קוינו. יי מלכנו הוא יושיענו: לכל תכלה ישקין ואין קץ לפרעי. כלו
שנותי ואין מתום למחצי. שכנתי בגלות טבועה בבצי. ואין תופש משוט אניה
להוציא. עד אנה יי תאריך קצי. מתי קול התור ישמע בארצי. שמך עלינו
נקרא אל תנחנו: למה לנצח וכו'. מרוצים לחוצים סובלי מעמם. בזוים גזוזים נדונים
למרמם. עד אנה יהוה אזעק חמם. ולבבי בקרבי המם יממם. זה כמה שנים
עובדים למס. ישמעאל כאריה ופרס בתחמם. זה יגיתנו וזה יקתנו: למה לנצח וכו'.
היקולך זה הקול גולת אריאל. עמדי וצהלי בתולת ישראל. לעת הרשום בספר
דניאל. ובעת ההוא יעמוד מיכאל. ויקרא על ההר ובא לציון גואל. אמן ואמן
כן יעשה יי האל. כימות עניתנו כן תשמחנו: למה לנצח וכו'.

בגלל אבות תושיע בנים ותביא גאולה לבני בניהם. ברוך אתה יי גאל ישראל:

יתרפקו, יתנקו מלפתח זה לזה, ל' מתרפקת על דודה (שיר ח', ה'). רהב, מצרים (ישעיה נ"א, ט'). במקבת, כמטית. זאת עריגה, כנל (שם מ"ג, ח'). צח ואדום, שיר ה', י'. וכר, מיכה ב', י"ב. שלום, ישעיה כ"ו, י"ב. קדושנו, [illegible] ישראל. ורוח נדיבה, ל' תהלים נ"א, י"ד. קומה, שם מ"ד, כ"ז.
לאמה מצריה, לישמעאל (בראשית מ"ז, ג'). צופיה, מבטה ומחכה לך. עשיריה, [illegible] (ישעיה ו', י"ג). שלישיה, [illegible] על [illegible] (שמות י"ד, ז'). וחיש, תמהר. ובשרה, [illegible] בשורות טובות ע"י אליה הנביא. רני, זכריה ב', י"ד. למה, איכה ה', כ'. ה' תקוה, ישעיה ל"ג, ב'. ה' מלכנו, שם ל"ג, כ"ב. לפרעי, לצרתי. ואין מתום למחצי, לא ירפאו מכותי. בבצי, [illegible] (ירמיה ל"ח, כ"ב). קול התור, קול הגואל, עפ"ה שיר ב', י"ב [illegible] [illegible]. [illegible] קול [illegible] [illegible]. שמך, ירמיה י"ד, ט'. מרוצים לחוצים, [illegible]. מעמם, [illegible]. בזוים, [illegible] גזוזים, [illegible] (בראשית ל"א י"ט). אזעק חמס, ל' חבקוק א', ב'. המם יממם, [illegible] בתחמם, [illegible]. [illegible] ישראל [illegible]. אריאל, כנוי לירושלם עפ"ה ישעיה כ"ט, א'. הרשום, הכתוב. בספר דניאל (י"ב, י"ג). ובעת ההוא, שם י"ב, א'. ובא לציון גואל, ישעיה נ"ט, כ'. כימות ל' תהלים צ', ט"ו.

ע״ס א״ב כפול וסופי החרוזים על ל׳ הכתוב, וחתום בו יוסף בר שמואל.

ארגן הסודך לבקר. אמיץ כליות חוקר. בבל־קצוי ארץ משושש ומסקר. ברבורו מפרק סלעים ועוקר. גבורותיו אשגן בלי שפת שקר. גוהי דק מותח ורקע תבל להתיקר. עשה גדולות עד־אין חקר: יוקר ספסירו ברקים. שוכן מושבו ארקים. ליימים שם חקים. גאותו ועזו בשחקים. קדוש: הגול אל נעלם. דברו נצב לעולם. הוא אלהים חיים ומלך עולם. הכין ופעל יסודי עולם. ואמץ וחזק בריתם ומגעולם. והקדיש מצוקים בתקון מפעלם. וחסד יי מעולם ועד־עולם: ומן משרתיו במרומים. זהר נגה בהרומים. חשכה וגם אורה יחדיו מתאמים. חלקם למשמרותם וגזרה מקיימים. טף אפל לאשמנים ונגוהות לימים. טוב צפון לישרים הולכי תמים. החשך יכסה־ארץ וערפל לאמים: ימים יקוה כלם. יבשה להראות השכילם. כון בשעלו מדת משקלם. כנס חצים למעלה וחצים שקע במעקולם. למאד בכו תחתונים לקה כי קלם. לרן תהלה התנה התמורת קלקולם. נשאו נהרות יי נשאו נהרות קולם: מלך רב מנה. מארץ דשאים להזמינה. נצנים ודשאים הצמיח ממנה. נשאו קל וחמר גם בתנוב למינה. סמל בריה צאת בערבוביא לאו כל־מינה. שורק משמר בענביו צר מהם להטמינה. כי־ישר דבר־יי וכל־מעשהו באמונה: ערך מאורי מופתו. עששיות זוהרות בעפתו. פער האחד לרגל רעו בשפתו. פעלו הושב בראשו ולא רעננה כפתו. צאת

משושש ומסקר, חוקר ודורש. מפרק סלעים, של׳ מ״א י״ט, י״ח. אשגן, ל׳ דבור. דק מתח, כמו שמים ורקע הארץ, ועש״ה ישעיה מ׳, כ״ב. ומ״ב ס׳. עשה גדולות, איוב ט׳, י׳. יוקר ספסירו, כמו יקרו עם הברקים ועש״ה דברים ל״ב, מ״א. ספסיר כמו חרב בל׳ חז״ל כמו אשל ספסירא למקטליה (ב״ב ל״ה, ב׳) לפומיה דספסירא שכיבן (סנהדרין ז׳). ארקים, בארץ. גאותו, תהלים פ״ח, ל״ה. הוא אלהים חיים, ירמיה י׳, י׳. והקדיש מצוקים, מצוקי הארץ נקראו ונתחזקו ביום שני כדאיתא בב״ר סוף פ׳ ד׳ ועיין בפירוש רש״י בראשית א׳, ו׳. וחסד ה׳, תהלים ק״ג, י״ז. משרתיו, המלאכים. זהר נגה, בית החול. במרומים, באורך עש״ה והארץ היתה תהו (ישעיה ס״ו, א׳). טף ל׳ דבור, ר״ל שמה לאפל ולהתם לבית אשמו כלילה ולאור לבית שמוצא כיום. טוב, האור שנקרא טוב אותו גנז לצדיקים לעה״ל וע״פ המדרש פ״ר פ׳ י״ב ותנינה י״ב וטובה בפירוש רש״י בראשית א׳, ד׳. החשך, ישעיה ס׳, ב׳. כון בשעלו, עי׳ מי אשר מדד בשעלו מים (ישעיה מ׳, י״ב). במעקולם, בעמקי הים המעוקמים. כי קלם, על שהקל נגד הקב״ה הורחם וע״פ המדרש משובא למעלה דף 625. ובב״ר פ׳ ה׳, אמר ר׳ ברכיה לא פרשו המים התחתונים מן העליונים אלא בבכיה, הב״ד משכי נבחות תהום. לרן תהלה, ע״פ ב״ר שם, מתחלת ברייתו של עולם לא היה קילוס של הקב״ה עולה אלא מן המים, הה״ד מקולות מים רבים וגו׳. מלך רב, הקב״ה. מנה, מזון וטוב. להזמינה, לגדולה. גם בתנוב, אמר הקב״ה נתן פרי למינו, ויסודו נאמר דף פ׳ כמו דשאים קל וחומר בעצמן, אם רצונו של הקב״ה נפרטו למה אמר למינהו באילנות. סמל בריה, צורת שום מין. לאו כל המינה, ל׳ תלמוד, כלומר, אימה ורגז לדשאים למה כמעשיות. משמר בענביו, כמו יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית לצדיקים לעה״ל כידוע מן המדרשים. צר, יצר. להטמינה, לגנוז לצדיקים. כי ישר, תהלים ל״ג, ד׳. עששיות וזהרות בעפתו, המאורות המאירות נתקן. עששיות, שם כלי מאורים כמו מנורה, וממשרעת, כמו עששית שהיתה דולקת (מכות כ״ג). בעפתו, על ארץ עפתה (איוב י׳, כ״ב). פער, פתח את שפתיו. האחד, הלבנה. לרגל רעו, כנגד המאור הגדול. ור״ל שקטרגה הלבנה על השמש, וע״פ חולין דף ס׳ וטובה ברש״י בראשית א׳, ט״ז. ולא רעננה כפתו, ל׳ איוב ט״ו, ל״ב. והכוונה

כמין שופר נגזר בו להרפותו· צדיקים נקראים בו וגם כחברו ליפותו·
והוא כחתן יצא מחפתו: קנין ודגים ואנקה· קרץ והשריץ עלי ארקה·
רמש ובהמה גסה ודקה· רובץ בהררי אלף הטריפו חקה· שת נחש
בריח במעלה עמוקה· שמור עד יפקדנו מדבר בצדקה· בחרבו הקשה
והגדולה והחזקה: תמונה נבל משכחה· תבנית אנוש במשפחה· יצר
בכפו היות דרכו צלחה· והמשיל ידו בכל מערבה ומזרחה· סח לא־טוב
היותו לבדו במנוחה· פרש לו מצלעו גפן פורחה· לזאת יקרא אשה כי
מאיש לקחה: בששה שכלל כל המגזר· רם אין אתו אל זר· שם קדשו
יברך שבו נאזר· מאומה מדברו אחור לא חזר· ויום מנוחה הנחיל לעם
מסור· אשר בו בצע אמרתו שגזר· לבש יי עז התאזר: יוקר ספסירו וכו'.

הכל יודוך וכו'.

אופן זה אומרים בפיהם ובברונא. ראשי חרוזיו יעקב.

יחיד ערץ· יסד ארץ· ברב חכמה ותושיה: ענותו· וגדלתו·
מפרסמת וגלויה: נוראותיו· ונפלאותיו· יהודון דרי נשיה: מלאכים·
נערכים· להקדישו ברום עליה: יי אלהי צבאות מי־כמוך חסין יה:

עליונים· ותחתונים· שמו לעד יזמרו: ואופנים· ברננים· כבוד
הדרו יפארו: ואי מעונו· והיכונו· בחיל זה לזה ידברו: ובנעימות·
ובתמימות· תהלתו יספרו: ואין בהם· ובניהם· לשון שקר ורמיה:

יי אלהי צבאות מי־כמוך חסין יה:

קדישים· רן רוחשים· עם כרובים ושרפים: והם עומדים· ומסלדים·
וכסא אל מקיפים: במרכבות· לרבבות· למאות ולאלפים: ותליהם·

שנתפשטה כאורה ואין לה עוד כמה אלמה אלא נותנה דומה לצורת שומר. להרפותו, להחליש. ויש גורסים לחרפתו. ויש גורסים לרפואתו ומפרשים אותו לטובה, לרפאותו. צדיקים נקראים בו, ור"ל כדי לפייס אמר לו הקב"ה לירח צדיקים יקראו על שמך יעקב הקטן שמואל הקטן דוד הקטן וכדאית' שם בחולין ס', ב'. וגם כחברו ליפותו, שעתיד הקב"ה שוב יהיה אור הלבנה כאור החמה (ישעיה ל', כ"ו). והוא כחתן, תהלים י"ט, ו'. קנין, ל' קן ר"ל עופות הגדלים בקן. ואנקה, כנוי לשרצים. קרץ, חתך. ארקה, ארץ. רובץ בהררי אלף, כוונה שור הבר שהקב"ה גם בהמות ולויתן בויקרא רבה פ' כ"ב ופרקי ר"א פ' ... ומפסיקתא פ' פ"ו אמר הכתוב על אלף הרים ואלף הרים מגדלין לו מאכל ורואה איוב מ', ט"ו ותהלים נ', י' עם מהם רמ"ז. נחש בריח, זה לויתן, כמ"ש ישעיה כ"ז, א'. ולויתן בויקרא רבה פ' י"ג וב"ב דף ע"ה שעתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים מבשרו של לויתן. תמונה, תמונת האדם. נבל, ל' ליטת העשה. במשפחה, ל' כל זמן אשפיזין (עירובין כ"ח) סיח נח ממקום שופה (כלים פ' ח'), בשפילשען, ויסודו בכ"ר ראה פ' י"ד ארם הראשון היה נברא ולוה של עולם, אמר ר' יוסי בן קלרתה, כאשה הזאת שהיא מקשקשת ע... כנים ומנבכת הלתה שפיעתים, כך נתחלה ולד יעלה מן הארץ ותה"כ וייצר ה' אלהים את האדם, ואמר גם רמ"ז בראשית ב', ו'. סח, אמר הקב"ה. לא טוב, בראשית ב'. י"ח. לזאת, שם ב', כ"ג. שכלל, גמר וסיים, ויכלו השמים מ"א ותשבללנו. כל המגזר, את כל העולם הזה. המגזר ל' גזר ובתר. נאזר, שנחגר ונלחץ בשמו הקדוש. בצע, ל' השלמה כמו איכה ב', י"ז. לבש ה', תהלים צ"ג.

יחיד ערץ, המנחם לבנה. דרי נשיה, הדרים בארץ, כמו ולדוקך בארץ נשיה (תהלים פ"ח, י"ג). ובויקרא רבה פ' כ"ט כניה אחת מז' ארצות של אדמה. נערכים, מערכות מערכות ומחנות. ה' אלהי צבאות, תהלים פ"ט, ט'. בחיל, בחרדה ובזיעה. רן, רנה. ומסלדים, ורואים של' ואסלדה (איוב ו', י'). ותליהם

בכנפיהם. מסתירים ובם עפים: יקדישון וישלשון. קדשת רב עליליה:

יי אלהי צבאות מי כמוך חסין יה:

בשת לכתם. לארבעתם. ואופניהם אצלם: ובעמדם. במעמדם. יקומן המה למולם: ושם ירימון. ויעצימון. אדוניהם ברום עולם: נקדישה. משלשה. כבוד האל מלא עולם: קדוש יענו. קדוש ישנו. קדוש ישלשו שלישיה: יי אלהי צבאות מי כמוך חסין יה: והחיות וכו׳.

מאורה.

חתום ס כפול שמואל כהן.

אימתי, שמחי ועלזי כי בא עת הדרך. קרוב יום ישעך ופעלת שכרך. הנה מלכך יבוא אל שערך. התפתחי ציון מוסרי צוארך. קומי אורי כי בא אורך. אימתי: אילותי, שממתי ערבה וגלה מקום מקדשי. שבת משוש חגי שבתי וחדשי. וסתם רחשי ופם קרבן אשי. אויב דלקני ויקם בי כחשי. ראית ורוממת מלכי וקדושי. ותזנח משלום נפשי. אילותי: אימתי, מזרות ושמשים וכל שטרי מזרח. עבורך קבעתי עולם בלי נקרח. אם לא בריתי כתוב הוא ונארה. החשיתי מעולם לראשון אשר סרח. עת בא אתוי נהרים אשר זרח ממזרח. העלם באפל ובעשור נסרח. וכבוד יי עליך זרח. אימתי: אילותי, מן המצר קראתיך בשנוני. דלגת קץ והושעת המוני. אף כי עמדה לי זכות אתני. ועתה נטשתני

בכנפיהם מסתירים, שנאמר ובשתים יכסה רגליו (ישעיה ו׳, ב׳). ובם עפים, שנ׳ ובשתים יעופף (שם). לארבעתם, לארבע החיות. יקומן המה, האופנים, וכמו שנאמר ובלכת החיות ילכו האופנים אצלם, בלכתם ילכו ובעמדם יעמדו (יחזקאל א׳, י״ט. כ״א). ירימון, ירוממו. ויעצימון, משבחים תעצומות עוז של הקב״ה. כבוד האל מלא עולם, עפ״ה במדבר י״ד כ״א. ישעיה ו׳, ג׳.

אימתי, הפיוט הזה הוא משנת דברים בין הקב״ה ובין כנסת ישראל והחרוזים המתחילים בתבת אימתי הם מאמר הקב״ה לישראל לנחמם מיגונם, והחרוזים המתחילים אילותי הם מאמר ישראל להקב״ה להתאונן אליו על עול גלותם. אימתי, תואר לישראל עפ״ה שה״ש ו׳, ד׳. קרוב יום ישעך, עפ״ה ישעיה מ״ג, י״א. הנה מלכך יבוא, זכריה ט׳, ט׳. התפתחי, ישעיה נ״ב, ב׳. קומי אורי, שם ס׳, א׳. אילותי, כח, ותואר להקב״ה, עפ״ה תהלים כ״ב, כ׳. שממתי ערבה, מל׳ ישעיה כ״ד, י״א. שבת משוש, עפ״ה הושע ב׳, י״ג. רחושי, תפלתי, מל׳ רחש לבי (תהלים מ״ה, ב׳). ופם, וחיל. דלקני, רדפני. ויקם בי כחשי, איוב ט״ז, ח׳. ל׳ כחישות בשר. ותזנח, איכה ג׳, י״ז. מזרות, מזלות (איוב ל״ח, ל״ב). ושמשים, מנהיגים המשמשים. וכל שטרי מזרח, כל אחד כוכבים המזרחים ומושלים בעולם. שטרי ל׳ ממשלה כענין משטרו בארץ (שם ל״ח, ל״ג). עבורך קבעתי, ע״פ המדרש, בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית וכו׳. נקרח, נקרע ונתחוק. אם לא בריתי וכו׳, ע״פ נדרים ל״ב אלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנ׳ אם לא בריתי יומם ולילה וכו׳. ונארה, ל׳ אורה והנהגה, ר״ל התורה אם לא היתה במתנה ונתגבתה לישראל. החשיתי מעולם, ל׳ ישעיה מ״ב, י״ד. ור״ל עזבתי את העולם בשביל אדם הראשון אשר חטא. עת בא, עד שבא אבר בן אברהם אבינו שאמרו כהרים. אשר זרח ממזרח, עפ״ה ישעיה מ״א, י״ב. העלם באופל, גם כן תואר לאברהם אבינו שנכרתה אתו ברית בין הבתרים וכתוב שם והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו, שלכתה היה (בראשית ט״ו, י״ב. י״ז). ובעשור נסרח, הטריח אותו בעשר נסיונות עליו, ואיתא בפרקי ר״א פ׳ ... שבאים הכפורים כנגד אברהם. ולפי שהיה אברהם זקן והיה לו נער במילתו, לכן יבד ל׳ בגרות. גם לבבו ובעשור נגרת, נתנסה בעשרה נסיונות. וכבוד ה׳, ישעיה ס׳, א׳. בשנוני, ל׳ חדוד. דלגת קץ, דלגת עד׳ מאות שנה של גלות מצרים ק״ל שנה ולא היו שם רק רד״ו שנה. אף כי עמדה לי זכות אתני, זכות האבות שנקראו איתנים, ובדלוע׳ בשמות רבה רק קי״ם, ע״כ שלא נגאלו ישראל אלא בזכות

וכלו חשבוני. אפסו עזותי וגם עברו ומני. וכצאן לטבח נתתי ביד מעני.
העל אלה תתאפק יי. אילותי: אימתי, ועוד איך אניחך תחת יד מוני. כי
עליך השתחו והטבעו ארני. פעלתי למענך רב טוב מצפוני. שמאל
בגלותך אחותיך בימיני ידעתיך בצר לצמצם שם שכיני. בספר תנחומיך
העידותי נאמני. יום נקם כלבי באה שנת פדיוני. ועליך יזרח יי. אימתי:
אילותי, אמנם ידעתי כי חסדך גבר. אכן הייתי בוזה בכל מעבר. ואל מי
אשוה ואוכל להתחבר. אם לקנוי ונרצע דינם נגדע ונשבר. כלו כפה
שמשים ועלי לא נשבר. הודיעני קצי מתי אתגבר. קום ועשה כי עליך
הדבר. אילותי: אימתי, לבשי עוך וצהלי פאר רקמה אחבשך. מהר
אשמיעך שובי לנפשך. מהרה קל יבא מבשר טוב לחפשך. משמיע
שלום תשועת קדושך. גואלך כי חק מלון בית מקדשך. השתחוי
לבוראך בשבתך וחדשך. לא יבוא עוד שמשך. אימתי: אילותי, לעזרתי
חושה וגלה קץ פדעי. עזרה בצרות נמצאת רועי. הנה העת יאתה לך
להושיעי. אויבי חרפני שובי לתעתועי. בריתות שלוחך עוד בל תושעי.
להם אשיב תשובת מדעי. ואני ביי אצפה אוחילה לאלהי ישעי. אילותי:
אימתי, כמוס יום בשרה ערכך להרעילם. כנבואות כהני בחמה להובילם.
הן שבועה לנגדי על ידך לשכלם. העת כי תבוא אשיב להם גמולם.
נדחיך אקבץ אוסיף שנית לגאלם. נר משיחי יאיר עמוסי להנחילם.
והיה לך יי לאור עולם. אימתי: אור חדש וכו'.

אמות. וכלו חשבוני, כדאיתא בסנהדרין צ"ז ע"ב כלו כל הקצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים. העל אלה תתאפק ה', ישעיה ס"ד, י"א. יד מוני, יד המונים אותך. השתחו, ל' ישוח. ארני, יסודות המקדש שמשכנו בגולי ישראל. רב טוב מצפוני, עפ"ה תהלים ל"א, כ'. ידעתיך בצר, על דרך עמו אנכי בצרה (תהלים צ"א ט"ו) ובמדרש בתנחומא סוף פ' אחרי מות אמר ר' אבהו כל צרה שבאה לישראל היא של הקב"ה שנ' עמו אנכי בצרה. לצמצם שם שכיני, כדאיתא בגמרא כ"ע גלו ולאו כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה שבכל מקום שגלו שכינה עמהם וכו'. בספר תנחומיך, ספר ישעיה נקרא ספר הנחמות ע"ש נחמו נחמו עמי וכו' ושאר נבואות הנחמות בו. יום נקם, ישעיה ס"ג, ד'. ועליך יזרח ה', שם ס', ב'. בכל מעבר, בכל עברי וקצוי הארץ. אם לקנוי, לעבד עברי הקנוי לשש שנים ויצא בשביעית. ונרצע, או לעבד שנרצע אזנו דינו ביובל. נגדע ונשבר, ר"ל אף עבודת העבדים יש לה דין קצוב שיש קץ וסוף לשעבודם ובגלותנו קצנו נגדע ונשבר של שעבודנו. קום ועשה, עזרא י', ד'. לבשי עוך, ישעיה נ"ב, א'. פאר רקמה אחבשך, מל' יחזקאל ט"ז, י'. מבשר טוב, מבשר הגאולה (ישעיה נ"ב, ז'). לחפשך, לגאול אותך, מל' חפשי. בשבתך וחדשך, עפ"ה ישעיה ס"ו, כ"ג. לא יבוא עוד שמשך, שם ס', כ'. לעזרתי חושה, תהלים ל"ח, כ"ג. פדעי, גאולתי, מל' פדעהו מרדת שחת (איוב ל"ג, כ"ד) שהוא כמו פדהו. שובי לתעתועי, כן אומר לי האויב המתעתע, לשוב ולקבל אמונתו של תועה. בריתות שלוחך וכו', כן אומר האויב, אחרי שנתן לך השם ית' ספר כריתות ושלח אותך שוב לא תושעי עד לעולם. תשובת מדעי, תשובה אשר ידעתי אותה כי היא אמת. וזה היא התשובה, ואני בה' וגו' (מיכה ז', ז'). כמוס, גנוז, כמו הלא הוא כמוס עמדי (דברים ל"ב, ל"ד). להרעילם, להבהיל את אויביך ולהממם, מל' כוס התרעלה (ישעי' נ"א י"ז). כהני, ירמיה ויחזקאל שהיו כהנים. העת, עת הגאולה. אשיב להם גמולם, עפ"ה איכה ג', ס"ד. נדחיך אקבץ, עפ"ה צפניה ג', י"ט. אוסיף שנית לגאלם, עפ"ה ישעיה י"א, י"א. עמוסי, ישראל העמוסים מני בטן (ישעיה מ"ו, ג'). והיה לך, ישעיה ס', י"ט.

ע״ס א״ב, וכל בתיו בעלי ג׳ ג׳ [illegible]. ובסוף חתום שמעון בר יצחק.

אל־אל חי ארנן. בלב ובשר אתחנן. שדי רעה חונן: בעמל יגוני
תמם. כי כקצח אחבט. הסר מעלי שבט. אל־דמי לך: גברה עלי גלות.
חסר כל ודלות. כראותי כרם זלת: הכאוני ערב ובקר. וכרך מפי
לשקר. בהיכלך בלי לבקר. אל דמי לך: הונוני מוני בתלאה. וטנפוני
ברכת חלאה. ואמרו הנה מתלאה: ומה לכם להעלב. בחדודי תער גלב.
נשפתם כמות מלב. אל דמי לך: זנחתי עדני תענגם. משתיהם ופת־
בגם. וכל־מועדי תגם: חי עליך הרגנו. ובכלי ריק הצגנו. גפש עליך
ערגנו. אל דמי לך: טמנו פח ומוקש. ישור כשך יוקש. עבור ממך
להתקש: יעוללו עלילות רשע. בלי עון ופשע. ממך נוחיל ישע.
אל דמי לך: כל־שמחה ערבה. אלי גיל בלי לקרבה. רעתנו כי רבה: למה
תביט בוגדיך. תחריש כבלעם ידידיך. בהתאפק המון חסדיך. אל דמי לך:
משת היכלי שמם. בדד ישבתי ודמם. כל־היום משתומם: נטלו זבחים
ושלות. ובטל ענג היכלות. ועטרות חתנים וכלות: אל דמי לך: סוד
סנהדרי ערער. וזקנים שבתו משער. מבית לבנון יער: ענג נהפך לעגן.
ובטלו שירי נגן. מבית משתאות מנגן. אל דמי לך: פקד גפן כנתך. גורל
חבל מנתך. כרם חמר גנתך: צור לישעך תמהרנה. גיה אורך תנהרנה.
לילה ויום תנצרנה. אל דמי לך: קרית משושך בנה. גער חית קנה. שנית
ידך תקנה: רבה כחול צבאיה. וקים חזון נביאיה. חפת כבוד במקראיה.
אל דמי לך: שית פארה כחתן. להושיבה בנוה איתן. ברבוי מהר ומתן:
תשיב מלוכה לבעליה. צלך תפרוש עליה. ובכלה תעדה כליה.
אל דמי לך: שלח מעמך פדות. ונשיר שיר ידידות. כאז בצאתי מעבדות:
גם רעיתך בגזות. יצאה חפשי בעליזות. קדוש שבחה עלזאת. אל־דמי לך:

עזרת אבותינו וכו׳.

אל אל חי ארנן, עפ״י תהלים פ״ד, ג׳. כקצח אחבט, עפ״י ישעיה כ״ח, כ״ז. כרום זלות, ל׳ תהלים י״ב, ט׳. ופירש רד״ק כשיתרוממו הרשעים. בהיכלך, עפ״י תהלים כ״ז, ד׳. ברכת חלאה, ל׳ יחזקאל כ״ד, י״ב. ובמי כאן לצ״ז. מתלאה, ל׳ מלאכי א׳, י״ג. ומה לכם וכו׳ כך אומרים הגויים המונים את ישראל, למה תילכו אתם לעבות בעבנו, עם גם אתם בחוקותינו והטבילו תער על זקנכם ... ובדותם, ואם לא תעשו כן אזי תהיו כנכתים שמנו כמת. ופת בגם, כמו ... (דניאל א׳ ס׳). ובכלי ריק, של׳ ירמיה נ״א, ל״ד. ישור כשך, עפ״י שם ה׳, כ״ו. למה תביט, ל׳ חבקוק א׳, י״ג. ובטל ענג היכלות, כך בנוי כ״י וכל״ל. ועטרות חתנים וכלות, ע״פ סוטה ... כפולמוס של אספסיינוס גזרו על עטרות חתנים, בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות. ערער, ... וזקנים, איכה ה׳, י״ד. לבנון יער, כנ״ל. לעגן, יגון. פקד גפן, עפ״י תהלים פ׳, ט״ו. תמהרנה, ... ישראל ... של ישעך. גיה, זיו. תנהרנה, כמו נ״כ ל׳ אור. גער, תהלים ס״ח, ל״א. חפת כבוד, עפ״י ישעיה ד׳, ה׳. ובכלה, שם ס״א, י׳. בגזות, כשגזר את הים, של׳ נגזו ועבר (נחום א׳, י״ב). בעליזות, כשמחה של׳ יעלזו חסידים (תהלים קמ״ט).

גאולה. בראשי החרוזים חתום שלמה (גבירול) חזק.

שנותינו ספו בדלות ובקלות. לאור נקוה והנה בוז ושפלות. משלו בנו עבדים ואנחנו בגלות. הושיעה יי כי בך אילות. למען שמך יי עשה לטובה אות. יי עד־מתי קץ הפלאות: לקחוני זרים לנחלת אחוזה. אזלת ידי וידם עזה. הייתי לבזה לשמה ולמזה. נאלמתי כרחל לפני גוזזה. עד ישקיף וירא יי צבאות. יי עד־מתי קץ הפלאות: משל בי ששך עד אשר קרס. לבדני שעיר ויון ופרס. הפיצוני בעילם משך ותירס. וגם עד ישמעאל הרס וגרס. הרי ששים ואחת וארבע מאות. יי עד־מתי קץ הפלאות: הן כל־אלה אם משלו בי. ממך אלהי לא נואש לבי. יען כי אתה אלהי אבי. תשוב תרחם ותרפא כאבי. שכחוני ישועות צרות הבאות. יי עד־מתי קץ הפלאות: חשבון קץ ראשון לאב המון נבתר. זמן קץ שני לירמיה נפתר. קץ השלישי לדניאל נעתר. וקץ הרביעי מכל־עין נסתר. ישוטטו כל־דורש ויחסם כל־תר. ונעלם החזון ונעדרו המראות. יי עד־מתי קץ הפלאות:

בגלל אבות תושיע בנים, ותביא גאלה
לבני בניהם. ברוך אתה יי, גאל ישראל:

ספו, ל' סוף כמו ספו תמו מן בלהות (תהלים ע"ג, י"ט). ובקלות, ל' כי קלות (נחום א', י"ד) בת, בזיון. משלו בנו עבדים, ל' איכה ה', ח'. קץ הפלאות, קץ הגאולה הסתום ונפלא ממנו, ול' דניאל י"ב, ו'. אזלת ידי, כחי לוקח ממני, כמו כי אזלת יד (דברים ל"ב, ל"ו). לשמה ולמזה, הן אמות בני עמו (מלאכים ?"ו, י"ג). נאלמתי כרחל, ל' ישעיה נ"ג, ז', ובכ"י גורס נאלמתי כרחל משחטה וגוזזה. עד ישקיף וירא, איכה ג', נ'. ששך, בבל (ירמיה כ"ה, כ"ו. נ"א, מ"א). קרס, הכניעני תחתיו. קרס ל' כריעה כמו קורס נבו (ישעיה מ"ו, א'), ונקוד בכ"י קרס כפיעל ונכון. בעילם, שם מדינה (ישעיה כ"א ב'. דניאל ח' ב'). משך ותירס, אמות גוים (בראשית י', ב'). וגרס, ל' שבירה וכתיתה. ששים ואחת וארבע מאות, ימי הפייטן עמדה כבר מלכות ישמעאל בא"י כן שנים, ותחלת מלכות ישמעאל היתה בשנת ד' אלפים ג' מאות וכ"ד, וא"כ חי הפייטן בשנת ד' אלפים תתמ"ה, אע"פ נראה שכוונת ר' שלמה אבן גבירול כגל כבר מלכות שהי כוונן הגלות. אם משלו בי, אע"פ שמשלו בי. לא נואש לבי, לא נתיאשתי מישועתך כמו ונואש ממני שאול (ש"א כ"ז, א'). שכחתי ישועות, ר"ל בוטח לרחם עלי אז ע"י הישועות אשכח כל הצרות הבאות עלי. אמנם בכ"י הנוסחא שכחוני ישועות, וצרות באות, ולפיה אינו מחובר עם לשון הקודם אלא חוזר לקונן על הצרות. קץ ראשון, קץ שעבוד מצרים. לאב המון נבתר, נגלה לאברהם אבינו (בראשית ט"ו, י"ג). נבתר, ל' בתר, שהיה שנאמר בהבטחת הבתרים. קץ שני, קץ גלות בבל. לירמיה נפתר (ירמיה כ"ה, י"א. וי"ב. כ"ט, י'). קץ השלישי, קץ שעבוד מלך אנטיוכס. לדניאל נעתר, שנאמר לו דניאל ונגלה לו, כנאמר בדניאל סמן ח' (ולהלן גם בפירוש הראב"ע). נעתר, ל' עתרה. וקץ הרביעי, קץ גלות האחרון. ובכ"י הנוסחא מבוכה וכה לשונה „זמן קץ שני לירמיה נפתר, קץ השלישי מעין כל נסתר ישוטטו כל דורש" וכו'. ישוטטו, יחפשו לחקור הקץ וע"ז ישוטטו רבים (דניאל י"ב, ד'). ויחסם כל תר, יסתום כל חוקר. ויחסום, ל' סגירה וסתימה כמו לא תחסום שור (דברים כ"ה, ד'). תר, ל' חקירה כמו לתור ולתור (קהלת א' י"ג) תרתי בלבי (שם ב' ג'). ונעדרו, נסתרו ונחבאו, מל' איש לא נעדר (ישעיה מ', כ"ו).

ע"ס א"ב כפול וחתום בו שלמה הקטן חזק.

אמץ דר חזקים. אבאר לפי ספוקים. בתוך קהל ועד שומרי חקים. בחיל וזיע אביעה מעשיו החקוקים. גבוהים הרקיע ונטם ומראם תמיד נרתקים. גם ידו יסדה יסודות ארקים. דלק וזרח אורה לישרים ולצדיקים: שפר אמר יבטא. לעליונים כדק נטה. מכין תבל בחכמה משה. האור כשלמה עטה. קדוש:

המים עולם מלמחות. תכין רקיע מתוחות. ובתוך שמיו תצים במי רום להשחות. ותצים בים היותם מלתחות. ורננו ונשבע למו לקבל מהם שבחות. ומן נעשים רוחות. בלכתם במשלחות. זרם מים מתחלפים בשרתם לאלהי הרוחות. חשש וקרח ערך למעשיו במפלחות: שכן בם אבור. ליסר עובדי זר. מיחליו שאול להחזר. היותם חלקו גזר קדוש:

טוב כראות נסים. טבועות ארן מכסים. ישום בגער במעמקים וגלגלם במכנסים. יהרו עולם להציפה וגבולם חול השים. כלל פני הארץ אילנות ופרדסים. כגן גן בעדן ומאכל עסיסים. להנחיל אוהביו יש לניני אב עמוסים: שאונו בחול נגדרים. לנאמן ערותו מאדרים. משברי ים מהדרים. המשביח שאון אדירים. קדוש:

מאורות וכוכבי רננים. מורות ונחית בנים. נפח ברוח פיו והכינם בעליונים. נסתר אין מחמתו ומחתל ענגים. סדרם ברקיע לאותות ולמועדים ושנים. סלה למשול ולהאיר ימים ואישונים. עליון לבן משקיעם

דר חזקים, השוכן בשמים, חזקים תואר לשמים עפ"ה איוב ל"ז, י"ח. לפי ספוקים, לפי כל יכלתי. משוך ל' יכולת בל' חז"ל. ועד, עדה. גבוהים, את השמים. נרתקים, מל' עבה הרתוק (יחזקאל ז', כ"ג), ל' קשירה, ר"ל קשורים ועומדים לעד במלואתם. ארקים, ארצה. דלק, הדליק האור. שפר אומר, המאמר הטוב. יבטא, ל' דבור. מטה, הארץ. כשלמה עטה, עפ"ה תהלים ק"ד, ב'. מלמחות, כדי שלא יהיו נמים לבן מתח הרקיע. להשחות, ל' יפרש השוחה לשחות (ישעיה כ"ה י"א) סוויאוען, ר"ל להעלות למעלה. מלתחות, שלמטה בתחתית הים, והוא ל' תחת. ורננו וכו', מבואר למעלה דף 729. נעשים רוחות, המלאכים עפ"ה תהלים ק"ד, ד'. במשלחות, בשליחותם. זרם מים מתחלפים, הולכים והולכים להם לנהר דים אחרי שאלתו להשם ית', וע"פ חגיגה י"ד בכל יום נבראים מלאכי השרת מנהר דינור ואומרים שירה וכלי. חשש, ל' חשב להשה (ישעיה ה', כ"ג). וקרח מל' את קדחה כאפי (דברים ל"ב כ"ב) והכוונה על אש מעשיהם. במפלחות, כעבודת אלילים. תרגום עבודה פלחן. בם, בעוזרי גיהנם. אבור, שלאכי חבלה. שאול להחזר, המיחלים לבנם אותם יחזיר בגיהנם ואינם כחוזים שם. חלקו, חלק של הקב"ה. טוב נסים, המים הנכסים. טבועות ארן, אדני הארץ ויסודותיה. ישום, השוה את המים בגערתו ונגלגל אותם במקום שלומם. יהרו, כתגלו. חול השים, שם הקב"ה את החול לגבולם, וע"פ תהלים ק"ד, ט'. ירמיה ה', כ"ב. כלל, מל' כלילת יפי (יחזקאל כ"ז, ג'). כגן, הכין. ומאכל עסיסים, פרות מתוקים. של בשמים רטובי (שיר ח', ב'). להנחיל, משלי ח', כ"א. אב, אברהם אבינו. עמוסים, ישעיה מ"ו, ג'. שאונו, שאון המים. מאדרים, מהדרים, שבחם ל' שבח. המשביח, תהלים ס"ה, ז'. וכוכבי רננים, כוכבי בקר שהמלאכים עפ"ה ברן יחד כוכבי בקר (איוב ל"ח, ז'). מורות, מזלות. ונחית בנים, הם הכוכבים המאירים הכוכבים אחרים. ולשר ונחיית עפ"ה ועיש על בניה תנחם (שם ל"ח, ל"ב). נסתר אין מחמתו, השמש (תהלים י"ט, ז'). ומחתל ענגים, הלבנה, שאומרים אין כלול כאור השמש אלא מלאה בשבעה השבנים. אישונים, ולילות. לבן משקיעם, משקיע את כירם ביום ואת השמש בלילה ולא ברא מאור אחד לשמיר

עבור עושי בונים: שמו להלל בראם. לכלם שמות קראם. מסדר מוצאם ומבואם. המוציא במספר צבאם. קדוש:

פקד מים להשריצה. פורשי אברה ונוצה. צפי ארחות ימים להרבות ולהפריצה. צור צד מהם ובהם לעתיד ריצה. קרוי זיז במעופפים לענג נרצה. קש חושב תותח ובמתניו שחיצה. רעים כרות עליו וביניהם להתחצה: שאון גודל תנינים. לתוך פיו נתנים. מדורו במים התחתונים. הכינו ליום חתונים. קדוש:

שדי לנפש תאוה. שכן שחקים בגאוה. תבל עשה בכחו להוציא רמש צוה. שפע נפש חיה זמן ליום חדוה. לעת שוב לבצרון אסירי התקוה. מטיל ברזל גרמיו דמה והשוה. הוא ראשית דרכי אל הכתב והתוה: שמרו לעתיד לבא. לישראל עם קרובו. מרעהו אלף מסבו. העשו יגש חרבו. קדוש:

הכין קרוין מחמר. קדימה הכניסו לשומר. מכום עשר חפות טללו מגלה טמר. נאור צוהו ועבר ונתחייב להגמר. חנן בעדו שביעי למקים אמר. זמן מיד לאל שיר וזמר. קדש לכן שבת להזכר ולהשמר: שמר שבת מחללו. לשונותיו מחול לו. מוטב ונוח לו. העולם הבא להנחילו קדוש: הכל יודוך וכו'.

ביום וגם בלילה, כדי שלא יעמו את המאור לע"ז, וע"פ ב"ר פ' ו', לא נברא להאיר אלא גלגל חמה בלבד, אם כן למה נבראת לבנה, אלא מלמד שצפה הקב"ה שעתידין אומות העולם לעשותן אלהות, אמר הקב"ה מה אם שהן שנים מכחישין זה את זה אומות העולם עושין אותן אלהות, אילו היו אחד על אחת כמה וכמה. כתנים, עין ע"ז לשמש (ירמיה ז', י"ח. מ"ד, י"ט). שמו להלל בראם, ככתוב הללוהו שמש וירח וגו' (תהלים קמ"ח, ג'). שמות קראם, עפ"י ישעיה מ', כ"ו. צפי, השטים, הם הדגים. צד מהם, לד מן הדגים את נקבת הלויתן. ובהם לעתיד ריצה, והניח בהם את לויתן הזכר והוא רק נתוכם עד לעתיד לבוא, וכדאיתא בגמ' ב"ב דף ע"ד, ב', ומובא ברש"י לבראשית א', כ"א. זיז, הוא העוף הגדול שבכל העופות ונקרא גם בר יוכני כדאיתא בב"ב דף ע"ג, ב' ובויקרא רבה פ' כ"ב. לענג נרצה, בן נכ"י, ובפ"א נמצא והענין אחד, כלומר שוכן ושולחה לשונג הצדיקים לע"ל. קש חושב תותח, עפ"ה איוב מ"א, כ"א. והוא הלויתן. שחיצה, ל' גאות וגבורה, כמו בני שחץ (שם כ"ח, ח'. מ"א, כ"ו). רעים, הצדיקים. כרות, ל' סעודה, ובפ"ה שם מ', ל'. להתחצה, ל' חצי, ר"ל יתחלקו ביניהם שעודת לויתן. שאון גודל תנינים וגו', ע"פ פרקי ר"א פ' נ' כל התנינים הגדולים שבים מזונו של לויתן, והוא פותח פיו והתנין הגדול שהוא יוצא לאכול הוא בורח והם נכנסים לתוך פיו של לויתן. הכינו, הקב"ה הכין אותו. לנפש תאוה, שהוא תאות נפשנו. שפע נפש חית, שפע ל' רבוי, ר"ל הגדול שבנפש חיה, הוא הבהמות ולהלן למעלה דף 730. שוב לבצרון, ל' זכריה ט', י"ב. מטיל ברזל וגו', איוב מ', י"ח. י"ט. מסבו, ל' הסבת סעודה. העשו, שם מ', י"ט. קרוין מחמר, הוא אדם וכל' איוב ל"ג, ו'. קדימה, לגן עדן אשר נטע אותו מקדם. מכום, ל' תקון. עשר חפות טללו, ע"פ ב"ב דף ע"ה. מגלה טמר, הקב"ה שמגלה כל הנסתרות, ועפ"ה וגלה רזין (דניאל ב' כ"ח), ישעשנו ת"ח ושופרו (שמות כ', י"ג). להגמר, להמית, שבו כלה ת"ח לאבד שמהן גמילה (בראשית י"ח כ"א) כי החרם המחרימים ת"ח אחרי גמרה הגזרה (דברים כ' י"ח). שביעי, יום השבת התחנן אל הקב"ה בעד אדם הראשון, וע"פ פרקי ר"א פ' י"ט בא יום השבת ונעשה סניגור לאדה"ר וכו' ובזכות יום השבת ניצל מדינה של גיהנם. זמן, אדה"ר כשראה כחו של שבת עמד להלל ולזמר להקב"ה, והמשלך למעלה דף 213. שמר שבת מחללו, ישעיה נ"ו, ו'. וכנזכר בפרקי ר"א סוף פ' י"ח ובגמ' קי"ח אל תקרי מחללו אלא מחול לו.

אופן. כל חרוזיו מתחילים באות ל' והאות שאחריה היא אות אחת מטעם המחבר בנימן.

לבעל התפארת. מתכן רום בזרת. מעצימים אדרת. מלאכי השרת. נוחים לו לתשחרת. כהלכה ומסרת. ואני שחרחרת. תהלה בפי סדרת: לנקרא ראשון ואחרון. מלך אדירירון. מביעים סלה ורן. בישר ובשרון. ואתם מטטרון. פסקון אטמון וסגרון. ואני חבצלת השרון. משתחוה פני ארון: ליה חוצב להבה. נערץ בסוד קדושים רבה. ועירי מרכבה. וקדישי שלהבה. מתגברים להקשיבה. קדשה כאתת חטיבה. ואני חולת אהבה. בקשה כשי ערבה: למפליא פלאות. אדון כל הנפלאות. כתים ותלות. בחדרי היכלות. רועשים בקולות. נועדים במקהלות. ואני חומה ושדי כמגדלות. תשבחות ותהלות: לנאמן בבריתו. וקים בשבועתו. חשמלי שרותו. מתבהלים משאתו. מתנטלים מאימתו. מגידים אלהותו. ואני לדודי ועלי תשוקתו. ברוך שם כבוד מלכותו: והחיות ישוררו וכו'.

אהבה. כל החרוזים מסיימים על לה"ב, והראשם חתום משלם (בר נתן).

סגלתי, מלוכה אורתיך. ולמאד לבבתיך. רחם רחמתיך. על כף חקתיך. מבור העליתיך. ואחרי משכתיך. ואהבת עולם אהבתיך. סגלתי: דודי, שמך עז בני. וחכרך אור פני. ומלחץ מוני. לך רב תחנוני. וכל ימי ושני. לך ארבה רנני. אליך נשאתי את עיני. דודי: סגלתי, לקחתיך לי בשפר. וחבלך לי שפר. ומחשב צר הופר. אשר בשמי כפר. והוצאתיך מכפר. וצירי לך ספר. התנערי מעפר. סגלתי: דודי, מנוסי בעת צרה. לך אנוס לעזרה. מאד נפשי קצרה. בכל אום נפזרה. וקוראים לי מרה. און ועצרה. לא אוכל להמלט ההרה. דודי: סגלתי, בחסד וברחמים. באמת ובתמים. אקבצך מעמים. ואשבור על קמים.

קסמו נכ"ף עפ"י ישעיה מ', י"ב. נוחים לו להשתחוות, מל' אבות פ' ג' והוי נוח לתשחורת. ומה טעם תשחורת מענין שחר והוא זמן הבקר. שחרחורת, כנוי לישראל ע"פ שיר א', ו'. וכן כל חרוזי ואני מכוונים כנויים הם לישראל ע"פ פסוקי שיר השירים. אדירירון, הקב"ה מל' אדיר. סלה, מל' ואסלדה (איוב ו', י'). ובשרון כן בכתבי בי"י. מטטרון, שם מלאך שהוא ראש כל המלאכים (סנהדרין ל"ח). פסקון אטמון וסגרון, שלשתם כנויים למלאך גבריאל (סנהדרין מ"ד). חטיבה, שבח מיוחד ומובדלת, כמו אתם עשיתוני חטיבה (חגיגה ג') וכן תרגום את ה' האמרת ית ה' חטבת (דברים כ"ו). כתים, פתנות. נועדים במקהלות ואני וכו', כן בכתבי בי"י.

סגלתי, הפיוט הזה תוכנו כענין פיוט אימתי שמתי של מעלה דף 731, והוא גם כן מענה דברים בין הקב"ה לכנסת ישראל, וחרוזי סגלתי הם דברי השם וחרוזי דודי הם דברי ישראל. לבבתיך, אהבתיך. על כף חקותיך, ישעיה מ"ט. ט"ז. מבור הגדול של שעבוד מצרים. ואחרי משכתיך, כן הוא בכי"י ונכון עפ"י שיר א', ד'. ואהבת, ירמיה ל"א, ג'. אליך נשאתי, תהלים קכ"ג, א'. בשפר, לחלקי, מל' והשפר אחד (ד"ב ו', י"ט). לי שפר, יפה לי מל' נחלת שפרה עלי (תהלים ט"ז, ו'). צר, פרעה מלך מצרים. כפר, כתם, מל' כפר נשוק. מכפר, מעבדי מצרים. וצירי, שלוחי מכה רבה. התנערי, ישעיה נ"ב, ב'. און ועצרה, בכי"י הנוסחא ופיהם בך מרה. לא אוכל, בראשית י"ט, י"ט. ופה הכוונה לא אוכל לבוא אל הר ציון.

ושכים ועלמים· יודון לעולמים· לפני כל־חיימים· סגלתי: דודי, רצונך תהולי· אלי וגם גואלי· ושובב את־קהלי· מהרה לגבולי· ושלמו ימי אבלי· בך שמחת גילי· יי אור לי· דודי: סגלתי, הן אזני קשבה· תפלתך הערבה· עד זקנה ושיבה· בנחת ובשובה· וכל־מיני טובה· לשיתך לרבבה· מים רבים לא יוכלו לכבות את־האהבה· סגלתי: וקרבתנו וכו׳.

זולת. ע״ס א״ב, ובסוף חתום יוסף בר שמואל טוב עלם.

אריות הדיחו פזורה· מבית לשבות ועזרה· מאין אבקש עזרה: באו כלם בברית· נועצים לב להכרית· מבלי תת שארית· חושה לעזרתי: גבר חטא ואשמה· אויב מקיף בגשמה· שם גפני לשמה: דבים ואריות נהמו· חפצי קרבתך המו· מעי כים יהמו· חושה לעזרתי: הרסו מרום הרים· ארצי באו נהרים· לשפך־דם ממהרים: ותמיד בתוך לבאות· יחלתי לאלהי הצבאות· הראותי לטובה אות· חושה לעזרתי: זדים מאד הליצוני· כעצב גבוה הפיצוני· מה תחכה נאצוני: חלף זמן ועדן· גגרע ענג ומעדן· ארכו קצים ומועדן· חושה לעזרתי: טמנו פחים למשכה· גלות מאד נמשכה· תנה אימה וחשכה: ידידות משכנותיך ירשו· בנים מני גרשו· על גבי חרשו· חושה לעזרתי: כזכרי בית מנוחה· מקום זבח ומנחה· מלאתי יגון ואנחה: לאבל נהפך כנורי· מתי יגע בצנורי· ואתה תאיר נרי· חושה לעזרתי: מלך עזך מפרש· דחק עני ורש· איכה תביט ותחרש: נאץ שמך מתאגדים· ללא אלהים סוגדים· למה תביט בוגדים· חושה לעזרתי: סמר בשרי מפחד· הודי נהפך ובחד· בהוסדם עלי יחד: ערף מאד מקשים· להניא יהודך מבקשים· יספרו לטמון מוקשים· חושה לעזרתי: פרשו מכמרת מצרים· אויב לוחץ עצורים· ישב במארב חצרים: צור אלהי עולם· למה תחשה ותתעלם· תן להם כפעלם· חושה לעזרתי: קבצו עלי עולים· במרידות אותי מעלילים· אהלי כוש

שכים ועלמים, זקנים ונערים. לפני כל היוסים, ירמיה ל״א, ל״ו. ושובב, השיבה. ה׳ אור לי, מיכה ז׳, ח׳. הן אזני קשבה תפלתך הערבה, פ״א הן תפלתך קשובה אזני הערבה, וגם הוא יתכן ועוסב הטעתה אל תפלתך. עד זקנה ושיבה, ... עד זקנה ושיבה תשיתך לרבבה בנחת ובשובה ובכל מיני טובה. מים רבים, שיר ח׳, ז׳.
אויב מקיף בגשמה, ... סובב על ... ד״ל ... אותי ... לכנו מקיף אותי, ... יקשו עלי (תהלים י״ג, ט׳) ... דרכי ... נמצמון. מרום הרים, ... אתי בואו, ... ג׳. ומהלים בנוי לגדודי ... ודים, תהלים קי״ט, כ״א. טמנו פחים, כן בכמי כ״י והוא ע״פ ירמיה י״ח, כ״ב. ... כמו ... לי, כ׳. מתי יגע בצנורי, ... יחזור הקב״ה לבנון ... ... כל ... (ב״ב ה׳, ח׳) ... ... ובכל העולם. מתאגדים, פ״א מתועדים. ללא אלהים סוגדים, בכמי כ״י ... ... ישעיה מ״ד, י״ט. ... תהלים קי״ט, ק״כ. להניא, ... יספרו, ... עולים, נערים, ... (ישעיה ס״ט, ט״ז); ... בכמי כ״י בעולים. מרעילים,

וישמעאלים: רמתי עם דמומה. מקוה ישעך שוממה. ימין יי רוממה.
חושה לעזרתי: שירות היכל גנוזים. פסו נביאים וחוזים. שבת גאון עליזים:
תמיד נשמעה צוחה. נפשי לעפר שחה. ערבה כל שמחה. חושה לעזרתי:
יריבי בוססים בפרך. ורוחי נבקה ממרך. ספקתי על ירך: פונה לצור
מבטה. בשבט אנוש נחבטה: ראה יי והביטה. חושה לעזרתי: שואגים בקול
שועה. מחכים ברית ושבועה. והיה רק זועה: אנא חיש עליצותם. לתאזין
חין מליצתם. כאז מנף בצאתם. חושה לעזרתי: טוב סוכך באברה. ונותן
מלוכה ומעבירה. בידך כח וגבורה: עדריך חשב למאוים. למענך חי
וקים. מושל בגאות הים. חושה לעזרתי: עזרת אבותינו וכו'.

גאולה. לרבי המחזיים שלמה.

שרודים נרודים לציון תקבץ. מבורים בלא הון תשובב למרבץ. השב
עבודת לבושי תשבץ. תרעת שמעת משפחות יעבץ. להודות ולזמר לשמך
עליון. אתה תקום תרחם ציון. חיש קל מהרה את פדותנו. למה לנצח
תשכחנו. יי חננו לך קוינו. יי מלכנו הוא יושיענו: לגויי הארצות תחיש
שאת נס. יונן תגבר ומתניו תשנס. עדרי תאסף ופוצי תכנס. תחדש
גאלה כשאגם ותנם. חושה והשב את שבותנו: למה לנצח וכו'. משנאי ידבר
עזות בפני. מבקש לאבד תוחלת אמוני. יריבני עד אן תוחיל לעיני.
ענותיו הן כתוב בספר חזיוני. כי לא יזנח לעולם אדני. ישוב ירחם יכבש
עונתינו: למה לנצח וכו'. השב גרושה לנחלה ירשה. ופקוד אנושה ביד צר
עגושה. אכולה בכל פה נתוצה ונטושה. וחדש צדקת אבות שלשה.
שמים חדשים וארץ חדשה. ואז נשורר ברננינו: למה לנצח וכו'.

בגלל אבות תושיע בנים. ותביא גאלה
לבני בניהם. ברוך אתה יי גאל ישראל:

פל' מום שהרעלה. ערבה, נחשכה (ישעיה כ"ד, י"א). בוססים, דורכים עלינו. נבקה, הלכה לה, כמו ישעיה י"ט, ג'. ממרך, מלשון. נחבטה, מוכה. והיה רק זועה כל"ל כל' הכתוב ישעי' כ"ח, י"ט, וכן הוא בבני כ"י. חין, אשלתריע. מליצתם, מילתם. סוכך באברה, עפ"י תהלים צ"א, ד'. למאוים, למח"ס. מושל, תהלים פ"ט, י'.

תשובב למרבץ, תשיבם למשכנותם. לבושי תשבץ, הכהנים אשר מלבושיהם משבצות זהב (שמות כ"ח, ד'). תרעת וכו', דה"א ב', נ"ה. ור"ל והשב גם עבודת משפחות תרעת ושמעת, אשר מסנהדרין יושבי לשכת הגזית, כדאיתא בסוטה י"א וסנהדרין ק"ד. להודות ולזמר, ל' תהלים צ"ב, ב'. למה לנצח, איכה ה', כ'. ה' חננו, ישעיה ל"ג, ב'. ה' מלכנו, שם ל"ג, כ"ב. לגויי הארצות, לעיני גויי הארצות. יונן, אדום של עכשיו, ע"פ סנהדרין ל"ח, ע"ב. ופוצי, נפוצי ישראל, כמו עתרי בת פוצי (צפניה ג' י'). כשאגם ותנם, ר"ל כגאולת מצרים, שלכם ותנם עדי מצרים הם, שלכם הוא לשון ותנם הוא התאנחם כמו שתרגם יונתן בישעיה ל', ד'. יריבני, ירים עמדי ויאמר. עד אן וכו'. כי לא יזנח, איכה ג', ל"א. ישוב, סוף מיכה. אנושה, כנסת ישראל הנחלשה. עגושה, נעצבת ומיוסרת. שמים חדשים וארץ חדשה, יקוים לנו נבואת ישעיה (ס"ו, כ"ב) כי השמים החדשים והארץ החדשה וכו'.

יוצר לשבת רביעית אחר פסח·

ע"פ א"ב וחתום בו אמתי·

אשיחה בדברי נפלאותיך· אספרה כבוד מעשה אצבעותיך· בעמידה ארגן פני יושבי ביתך· בריאת עולם לבאר כי אין באמנותך· גבלת אש ומים לכם שכינתך· גוש ושלג הקפית לדור בריותיך· וליקת גר ערכת מהוד שלמתך: אזכור זאת ואנהים· מי אל גדול כאלהים· הומך תקרת גבהים· יסד הדום ונהים· קדוש:

הקרשת מעזיבת בנינים· הבדל עליונים מתחתונים· ולא אבו ברצונים· לפיכך נקראו זידונים· וממעל הורדו בבערת עשנים· זמנת בו ביום עלום כנף רננים· וריבת תפתה הכנת משנה דינים· חדשים שנים עשר הכוות כל סרבנים: אמנם על שם שא מים· מיחם שמו שמים· התקיף קולו על המים· יחיד ומיחד פעמים· קדוש:

טבם הול לרהבים· טרוד אותם ברביבים· יען אלולי הוא עולם מחריבים· ימן תדשא הארץ אילנות ועשבים· כון למינהו בלי צאת מערבבים· כי טוב פעמים בפרשה כתובים· להודיע כי נבראת גן לבני שלשת טובים: אל אמיץ ותמים· מקולו מים הומים· תהלתו לשד נואמים· יה אדיר במרומים· קדוש:

מצה חמה ולבנה· מראה אדם להגה· נתינתם ברביעי ובריתם מראש נתמנה· נמשל משל לבונה בית מיד מדליק בוצינא· סיום יהי

אשיחה, על' תהלים קמ"ה, ה'. וח', ד'. **בעמידה**, בתפלה, עמ"ש ויעמד פינחס ויפלל (תהלים ק"ו, ל'). **פני יושבי ביתך**, לפני הקהל. **גבלת**, ל' ליסה ועירוב. **גוש**, חתיכת עפר, כמו איוב ז', ה', ואמר **גוש ושלג** עמ"ש כי לשלג יאמר הוא ארץ (איוב ל"ז, ו') ואמרו עליו בפדר"א פ' ג' הארץ מאיזה מקום נבראת משלג שתחת כסא הכבוד, לקח וזרק המים ונקפאו המים ונעשה עפר ארץ. **מהוד שלמתך**, ע"פ ב"ר פ' ג' ומודה בוקר, מהיכן נבראת האורה, שנתעטף בה הקב"ה כשלמה והבהיק זיו הודו מסוף העולם ועד סופו. **ואנהים**, ואקרא. **הדום**, הארץ. **ונהים**, השמים. **מעזיבת בנינים**, תקרה של בנין העולם הם השמים, וע"פ ב"ר פ' ד' שנקרשו ונתחזקו השמים ביום השני. **ברצונים**, לא אבו מים התחתונים לפרוש מן העליונים ברצון טוב, והמסופר למעלה דף 625. **בבערת עשנים**, בקצף גדול ר"ל אקצף עליהם הקב"ה. **עלום** ל' חוזק ונוי בלשונות ובסורות, שגדל את מתוקנו מגדלה דשובבא (משלי י"ח, י'). **עלום כנף רננים**, תולד למלאכים שנבראו ביום שני (ראה ב"ר), ועמ"ש איוב ל"ט, י"ג. **וריבת תפתה**, את גיהנם, שנקרא כמו גיהנם (ישעיה ל' ל"ג ועירובין י"ט וב"ר פ' ד'), ותריבת כמו שריפת מל' יוקדו נכמנו (איוב ו', י"ז). **משנה דינים**, דין כפול של שלג ושל אש, או שרצו לגיהנם של מטה שהוא לגוף ולגיהנם של מעלה שהוא לנפש. **חדשים שנים עשר**, משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש (עדיות סוף פ' ב', שבת דף ל"ג, ע"ב, ור"ה דף י"ז). **הכוות** ל' שרפה מל' כבות אש (ויקרא י"ג, כ"ד) לא תכוה (ישעיה מ"ג, ב'). **סרבנים**, מורדים. **ויפלג** ה"א ואת (בראשית ל"ט, ח'). **שא מים**, ע"פ ב"ר פ' ד' ומובא ברש"י בראשית א', ח'. **התקיף**, הקב"ה. **קולו**, תהלים כ"ט, ג'. **פעמים** בכל יום. **טבם**, תקן. **לרהבים**, לבני הים. **טרוד אותם ברביבים**, גזר שישלו מן הים המים להיות מהם רביבי מטר. **אלולי הוא**, שאם לא היה בן היו מי הים שוטפים את העולם. **ימן**, וזמן. **כון למינהו**, מבואר למעלה דף 729. **בפרשה**, בפרשת יום שלישי של מעשה בראשית כתוב כי טוב ב' פעמים. **גן**, גן עדן. **שלשת טובים**, בני שלשה אהובים, ומכוון אחד והשלם על ג' האבות אברהם יצחק ויעקב. **הומים**, הוגים. **תהלתו לשד נואמים**, ע"פ ב"ר פ' ה', המים היו אומרים אלו לאלו כלך ונעשה קילוסין להקב"ה הה"ד מקולות מים רבים. ור"ל שגם נחרות ה' כשאו נהרות קולם, והוא למעלה דף 729. **מראה אדם להגה**, מראתה טורחים כמראת פני אדם. **בוצינא**, מן ל' אורה, להשלות נר ע"פ להעלות נר תמיד (שמות כ"ז, כ'). והמשל הוא לקוח מב"ר

מאורת למאורת נשתנה. סדר מעמדות לפיכך מתענות בתחנה. על אסכרת תינוקות וגמולי שנה: אין זריז כשליחותם. מי ראה כמותם. חדירים במלאכותם. יודעי מועדי ביאתם. קדוש:

פץ השרץ אדירים. פורחים שחים טמאים וטהורים. צפים התיר בשנים בקשקשת וסנפירים. צפרים הכשיר בשלשה זפק וקרקבן ואצבע מיתרים. קים מאלה ומאלה לעתיד שמורים. קהל בסעודתם חבורת חברים. רמז רמוז באיוב יכרו עליו חברים: אדון אל שדי. מקדים לעולם די. תמך חלק לידידי. ירתיח צול חית שדי. קדוש:

שמע עוד לאדמה. שרוץ חיה ובהמה. שפר און בשרידיו. ונתיעץ בחכמה. תאר גלם ביפיו הכהות גלגל חמה. תרדמה חטפתו תבנית מצלעו לרקמה. תיום מצוה אחת לא יכלו לקימה. תחת כן נרמו ליום תולעה ורמה: אדם בל ילין ביקר. מגן גרש והפקר. תמור כי מעקר. ידע וגנב ושקר לקדוש:

אמץ יום מימים. אחד אותו לתמימים. מעין עולם הבא עינגי מסימים. מכפל בלחמו וענש ואזהרתו ושיריו הנעימים: תבלו בחבל משנה בכבוד מטעמים. תענוג בלבוש חמשי ומנוח לעגומים. יהי לנו מורשה לעולמי עולמים: אספר קצת פעלותיו. ארבע רשיותיו. שתים

תהו פ' נ'. מאורת למאורת נשתנה, כתיב מארה חסר אלף ע"כ כמנוי בקוד נקרא סותי, נעכר שבמעשים מחולות למהרה וע"כ היו מתענין אנשי מעמד ביום הרביעי כדאיתא בתענית כ"ז, ב'. ובפירוש רש"י ברכות ח', י"ד. פץ, לזה הקב"ה אסר במים האדירים ישרצו שפות ותנים, צפים, הקנים. בשנים, כבנים פסוקי שתים. בשלשה, כנ' סמני טהרה וכדאיתא בחולין נ"ט. באיוב מ', ל'. מקדים לעולם די, שאמר די לעולמו, כדאיתא בחגיגה י"ב אני אל שדי אני הוא שאמרתי לעולם די. ירתיח צול, הוא לויתן ועמ"ה איוב מ"א, כ"ג. חית שדי, תהלים נ', י"א. והוא שוף בשמור נ"ב לצדיקים לע"ל (ויקרא רבה פ' כ"ב, ובפסיקתא פ' ט"ז ופירוש הבחיי לשמות ט"ז, ד'). און בשרידיו, הוא הבהמות עמ"ה איוב מ', ט"ו. גלם, גוף של אדה"ר. ביפיו הכהות גלגל חמה, כדאיתא בב"ב דף נ"ח ובב"ר דף כ"ח ויקרא רבה פ' כ', תפוח עקבו של אדה"ר היה מכהה גלגל חמה וכו'. לרקמה, לבנות אשה מצלעו של אדה"ר, מל' רקמתי (תהלים קל"ט, ט"ו). תיום, התאומים ר"ל אדם וחוה. בל ילין ביקר, עמ"ה תהלים מ"ט, י"ג. ונדרש על אדה"ר אלא לן כבודו עמו אלא נדון בשעה י"א ונטרד מגן עדן בשעה י"ב כדאיתא בב"ר פ' י"א ובב"ב וסנהדרין דף ל"ח, ל' ובמדרש תהלים מזמור צ"ב ואבות דר"נ פ' א'. והפקר, נעשה להפקר. מעקר ידע וגנב ושקר. בן נכר, ופירושו, כי ידע עקר מטמוה ובכל ואת גנב מעץ הדעת וכפר להקב"ה כשאמר האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי. גם לפרש מעקר ידע וגנב, גנב דעת העוקר ר"ל דעת הקב"ה, ועי' סנהדרין ל"ח, ב', אדה"ר בופר בעיקר היה. יום מימים, יום השבת ויחד אותו לישראל התמימים, ועי' ב"ר פ' י"א, שבת אמרה לפני הקב"ה רבש"ע לכולן יש בן זוג ולי אין בן זוג, אמר לו הקב"ה כנסת ישראל היא בן זוגך, וכיון שעמדו ישראל לפני הר סיני אמר להם הקב"ה זכרו הדבר שאמרתי לשבת כנסת ישראל היא בן זוגך, היינו זכור את יום השבת לקדשו. מעין עולם הבא, השבת הוא מעין עוה"ב (ברכות נ"ז, ע"ב). מסימים, שמיכים. מכפל בלחמו וכו', ע"פ מדרש תהלים מזמור צ"ב, אמר ר' יצחק כל עסקה דשבת כפול, עומר כפול שני העומר לאחד, קרבנה כפול וביום השבת שני כבשים, עונשה כפול מחלליה מות יומת, שכרה כפול וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד, אזהרותיה כפולות זכור ושמור, מזמורה כפול מזמור שיר ליום השבת. תבלו, טעמו. בתבשיל שבת. של' תבלין שהוא ל' בשמים בל' תלמוד, ועי' שבת קי"ט אמר לה קיסר לר' יהושע בן חנניה מפני מה תבשיל של שבת ריחו נודף, אמר לו, תבלין אחד יש

שֶׁהֵן אַרְבַּע יְצִיאוֹתָיו· שְׁלֹשִׁים וָשֵׁשׁ אַזְהָרוֹתָיו· אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת אֲבוֹת מַלְאֲכוֹתָיו· לְהוֹדִיעַ לְכָל־בְּרִיּוֹתָיו· שֶׁהוּא שָׁקוּל כְּכָל־מִדּוֹתָיו· קָדוֹשׁ:

הכל יודוך וכו'.

אופן. לאלי המחזים יעקב.

יְדוּדוּן יְדוּדוּן, שִׁנְאַנֵּי שַׁלְהֶבֶת· עִם פְּתָכִים, וְתֻכִּים, מֵהֶסֶק צָרֶבֶת· קַרְנֵיהֶם, וְזִיו פְּנֵיהֶם, כְּזִיו זִיקַת שַׁלְהֶבֶת· יַקְדִּישׁוּן, וִישַׁלְּשׁוּן, עִם אוֹפַנֵּי מֶרְכָּבָה· מִי כַּיְיָ אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת: עֲטוּפִים, וּצְנוּפִים, לְאֶחָד שֵׁשׁ כְּנָפַיִם· בָּם מְכַסִּים, וּבָם טָשִׁים, כְּפֶסַע חוּג שָׁמַיִם· וְגוּפוֹתָם, וְגַבּוֹתָם, הֵם מְלֵאוֹת עֵינַיִם· שֶׁבַח אוֹזְרִים, לְצוּר צוּרִים, תֵּת תְּהִלָּה מְחֻשֶּׁבֶת· מִי כַּיְיָ אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת: קְבִיעָתָם, בְּמִשְׁמַרְתָּם, תָּמִיד לַיְלָה וְיוֹמָם· לְכָל יְלִיזוּן, לְכָל יַזִּיזוּן, עֲדֵי עַד מִמְּקוֹמָם· כִּי צוּרָם, שָׁם סִדְּרָם, עַל מַעֲמָדָם קִיּוּמָם· מִיכָאֵל, וְגַבְרִיאֵל, סָבִיב כִּסְאוֹ שָׁם שָׂמָם· וְצַר חַיּוֹת, שָׁם הָיוֹת, שְׁכִינָתוֹ מְסֻבֶּבֶת· מִי כַּיְיָ אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת: בְּרַעֲשָׁה, וּבְגַעֲשָׁה, כְּבוֹד זִכְרוֹ יְפָאֲרוּ· וַעֲבָדָיו, בְּנֵי יְדִידָיו לְמַטָּה הֵם יְסַפֵּרוּ· בְּקוֹל קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת יְזַמֵּרוּ· וְגַם יֶהֱגוּן, בְּקוֹל הָגוּן, וּבְדַעַת מְיֻשֶּׁבֶת· מִי כַּיְיָ אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת: והחיות ישוררו וכו'.

אהבה.

סַגַּלְתִּי אֲיֻמָּה נְשָׂאתִי· וַעֲרִיָּה כִּסִּיתִי· חַדְרֵי הֲבִיאוֹתִי· לְבָנוֹן הוֹשַׁבְתִּי· וְאֶשְׁכֹּל עֲשִׂיתִי· וְיוֹשְׁבָיו הִמְסֵיתִי· וַעֲתוּדוֹתֵיהֶם שׁוֹסֵתִי· סַגַּלְתִּי: הוֹדִי, עֲזַבְתִּי נְטוּשָׁה· כְּאִשָּׁה מְגֹרָשָׁה· חֲלוּשָׁה וַאֲנוּשָׁה· כְּיַד נוֹגֵשׂ עֲנוּשָׁה· וּזְמַן יִשְׁעִי חוּשָׁה· וְאֶקְרָא דְרוּשָׁה· וְתֵרֶא אֹיַבְתִּי וּתְכַסֶּהָ בוּשָׁה· הוֹדִי: סַגַּלְתִּי·

לבו הבנת שבו אלם מטילין לתוכו וריחו נודף. ארבע רשויותיו, רשות היחיד ורשות הרבים וכרמלית ומקום פטור המפורשים במס' שבת. שהם שהן ארבע יציאותיו, ראה מס' שבת. שלשים ושש אזהרותיו, כל"י גולם ארבעים ושש, וצ"ע. אבות מלאכותיו, ל"ט אבות מלאכות אסורות בשבת ומנויות במס' שבת פ' ז'. שקול ככל מדותיו, השבת הוא שקול לכל מעשה בראשית.

ידודו, ימבדלו ויטהרו, ול' תהלים ס"ח, י"ג. שנאני שלהבת, מלאכי אש. פתכים, ל' עגול גלולות כמו מן ת"י פתיכין במשה (שמות כ"ט כ'). ותוכים, מל' תוך. מהסק צרבת, שניהם ל' יקוד אש מל' ואש נשקה (תהלים ע"ח, כ"א) כאש נרבת (משלי ט"ז, כ"ז). והמליצה המלאכים עם אשר המלאכים אשר כולם כאש בוערה. קרניהם, מל' כי קרן עור פניו (שמות ל"ד, כ"ט). זיקת, ניצוץ, כמו מאזרי זיקות (ישעיה נ' י"א). מי כה', תהלים קי"ג, ה'. בפסע, כפסיעה אחת. חוג שמים, סיבוב השמים. מלאות עינים, יחזקאל א', י"ח. מחשבת, מפוארה. יליזו, יסורו, מל' אל ילזו מעיניך (משלי ג', כ"א). חיות, חיות הקדש. שכינתו מסבבת, להיות סובבים כסא הכבוד. ברעשה ובגעשה, מל' ותגעש ותרעש הארץ (תהלים י"ח, ח'). ועבדיו, ישראל. בני ידידיו, בני האבות האהובים למקום. הגון, נכון וישר.

ועריה כסיתי, עפ"י יחזקאל ט"ז, ח'. חדרי הביאותי, שיר א', ד'. לבנון, בהמ"ק. ואשכל עשיתי, עפ"י ובמשתין בקיר (ישעיה נ' כ"ח). ויושביו, אל פי' והם הכנענים המסיתי אף לבבם (יהושע ה', א'). ועתודותם שוסתי, ל' ישעיה י' י"ג. ואקרא דרושה, עפ"י שם ס"ב, י"ב. ותרא, מיכה ז', י'.

וְאִיתִיךְ כְּבְבָלַיִךְ. בְּצַעַר עָלַיִךְ. פְּשׁוּטָה מְעִילַיִךְ. פְּרוּעָה קְדָלַיִךְ. וּפַעֲמוֹנֵי זָהָב עֲלֵי תַּלְתַּלַּיִךְ. מֵעַי הָמוּ לָךְ וְאָבֹא אֵלַיִךְ. וְאֶפְרֹשׂ כְּנָפַי עָלַיִךְ. סְגֻלָּתִי: דּוֹדִי, בָּאתִי בַמְּצוּדָה. בְּרֶשֶׁת צָר לְכוּדָה. בְּיַד בָּבֶל בְּדוּדָה. בְּיַד פָּרָס נְדוּדָה. בְּיַד יָוָן שְׁדוּדָה. בְּיַד צוֹר גַּלְמוּדָה. שִׂימֵנִי כַחוֹתָם כְּקֶדֶם מְיֻסָּדָה. וְתָגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה. דּוֹדִי: סְגֻלָּתִי, רַחֵם אַדִּירוּת וְנָם וְכוֹר אֶזְכְּרֵךְ. חַסְתִּי עַל נְעוּרַיִךְ. וְרָאִיתִי מְגוּרַיִךְ. עוֹד אֲפָאֵר תָּאֳרֵךְ. אַצְהִיד כְּאוֹר זָהֳרֵךְ. וְבָא לָךְ צוּרֵךְ. וְיַחֲבוֹשׁ אֶת־שִׁבְרֵךְ. הִתְפַּתְּחִי צִיּוֹן מוֹסְרֵי צַוָּארֵךְ. קוּמִי אוֹרִי כִּי־בָא אוֹרֵךְ. סְגֻלָּתִי: דּוֹדִי, אֲכָלוּנִי שְׁנֵי דֻבִּים וַאֲרָיוֹת. וְשָׂמוּ בֵּית קָדְשִׁי לִמְעוֹן פְּרִיץ חַיּוֹת. מוֹאָב וַעֲמָלֵק קֵדָר וּנְבָיוֹת. תִּקְרָא שְׁנַת גְּאֻלָּה לִשְׁבוּת הַשְּׁבוּיוֹת. וְקָרְבֵנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ כְּמַעַר אִישׁ וְלֹיוֹת. דּוֹדִי: סְגֻלָּתִי, נְחִיתִיךְ כַּשְּׁבִיָּה. בְּבָבֶל צַר כְּלוּיָה. נְפוּצָה וּזְרוּיָה. בְּאֶרֶץ מַאְפֵּלְיָה. וְנָוֶתִי שְׁבוּיָה. הָשׁוּב לְעֲלוּיָה. כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ. סְגֻלָּתִי: וקרבתנו לשמך הגדול וכו'.

זולת. ע"פ א"ב וחת"כ חתום אפרים ברבי יצחק חזק. ובתנו קצת תהוים בעבור השלום.

אֱלֹהַי בְּךָ אֶחְבֹּק. כְּטוֹבֵעַ לְנָמֵל יֵאָבֵק. אָמַר טוֹב לְהִדָּבֵק: בְּשִׁמְךָ תָּמִיד הִתְהַלַּלְתִּי. אַף כִּי עָלֶיךָ נִקְטַלְתִּי. נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים נִפְתַּלְתִּי. אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי: גַּרְתִּי עִם־מֶשֶׁךְ וְתֻבָל. נִמְשַׁכְתִּי בְּיַד שׁוֹבָל. כַּשֶּׂה לַטֶּבַח יוּבָל: דָּבַקְתִּי מְאֹד בְּעֵדְוֹתֶיךָ. הִסְתּוֹפַף בִּכְנַף מִדּוֹתֶיךָ. קְצִיעוֹת כָּל־בִּגְדוֹתֶיךָ. אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי: הִרְחַקְתִּי נָדוֹד מִמְּךָ. וְלִבִּי קָרוֹב לְשִׁמְךָ. וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ: וְצֹאן יָדְךָ נִמְנָה. וְאָחוֹר לֹא נָסוֹגָה. רְעֵה אֶת־צֹאן הַהֲרֵגָה. אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי: וְסוֹר הֶרֶג רָב. עָלֶיךָ נַפְשִׁי תִקְרַב. וְנָפַל מִמֶּנִּי רָב: חֲסִידֶיךָ וּמְיַחֲדֶיךָ מִקֶּרֶב: בֹּקֶר וְצָהֳרַיִם וָעֶרֶב. עִם שְׂרִידֵי חֶרֶב. אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי: טְחִי תָפֵל

קדליך, ערפך מגולה מחוסר בגדים. תרגום עורף קדל. ופעמוני זהב וכו', תנה פרועה נסבכת גם כלה, ר"ל וגם פרועה מפעמוני זהב. תלתליך, מל' קווצותיו תלתלים (שיר ה' י"א). ואפרוש, יחזקאל ט"ז, ח'. במצודה, כרשת כמו תהלים ס"ו, י"א. ברודה, ל' כדה. גלמודה, עזובה וגזולה כמו ישעיה מ"ט, כ"א. שימני כחותם, שיר ח', ו'. ותגלנה, תהלים צ"ז, ח'. מגורך, מל' מגורי אריות, ר"ל בכל הגלות אשים גר שם מגוריך. התפתחי, ישעיה נ"ב, ב'. קומי, שם ס', א'. פריץ חיות, חיות טורפות. קדר ונביות, אומות מבני ישמעאל (בראשית כ"ה, י"ג). כמער איש ולויות, מ"א ז', ל"ו, ונאמר שם על הכרובים, והוא ל' דבוק וחבור, ור"ל תקרבנו ותדבקנו לעבודתך כמו הכרובים שהיו מדובקים יחד. כלויה, ל' מסור כלא. בארץ מאפליה, מל' ירמיה ב', ל"א. ונותי, מל' ונות בית תחלק שלל (תהלים ס"ח, י"ג) ר"ל כנסת ישראל. כי יעקב, תהלים קל"ה, ד'.

אחבק, אדבק. לנמל, נמל הוא שפת הים מקום חניית הספינות. יאבק, מל' ויאבק איש (בראשית ל"ב, כ"ה), כלומר כאדם שנפל למים ומתאבק בידיו סביביו כדי להתקרב לנמל. אומר טוב לדבק, ל' ישעיה מ"א, ז'. התהלתי, כמשמעו. ס"א הוחלתי. נפתולי, בראשית ל', ח'. אל תרחק ממני, תהלים כ"ב, י"ב. משך ותובל, שמות של אומות מבני יפת (בראשית י', ב'). יחזקאל ל"ט, א'. תהלים ק"כ, ה'. שובל, בן שעיר (בראשית ל"ו, כ'). כשה, ישעיה נ"ג, ז'. הסתופף, להסתתר. ובס"א המחובק, והוא ל' מחסה מפני סבך. קציעות, תהלים מ"ה, ט'. וראה, שמות ל"ג, י"ג. רעה, זכריה י"א, ד'. ונפל, מל' שמות י"ט, כ"א. עם שרידי, ירמיה ל"א, ב'. טחי תפל, ל' יחזקאל י"ג, י"א. ואיכה ב', י"ד. ור"ל

ומדוחים. אלי גיל השמחים. ובמשכנות מבטחים: יראיך נסקלים
ונתנקים. ואלו הן הלוקים. בי הדבקים. אל־תרחק ממני: כורע לבל ויסגוד.
יעצני בך לבגוד. לערב עמו באגוד: לא אצתי לרעות אחריו. נמתי יבשו
כל־חבריו. רע ירוע כי ערב. אל־תרחק ממני: מחמת עפר זוחלי. לירחי
שוא אני נוחל. מה־כחי כי איחל: נפשי בך דבקה. כיונק נכנס לרבקה.
השביע נפש שוקקה. אל־תרחק ממני: שונאיך בלבות זחוחים. לשונם
מדברת גבוהים. שוא עבד אלהים: עמך בעצתם לא ישב. ובתוכם לא
יתחשב. השמרים הבלי שוא. אל־תרחק ממני: פליאה בעיני נשגבה.
למדהבה היש קצבה. הנה קמה וגם נצבה: צועקת הבא מדוד. אומרת
לי מה לך נדוד. מה דודך מדוד. אל־תרחק ממני: קומה לצאת כפעם
בפעם. תרעם בשבט רעם. העם אשר ועם: חורף אחרי בלב יתם.
תמיד כי מתנתז ומתלהם. אכלי עמי אכלו לחם. אל־תרחק ממני: שופך
דמי לא כסה. נתן יעקב למשסה. ואכליו עונו ישא: תועי רוח כלו
רעיתך בהלו ושכלו. והנותרת ממנה יאכלו. אל־תרחק ממני: אלי גואלי
דמי דורש. לא תעזוב נפשי למשרש. כלה גרש יגרש: פנה נא ממעונך.
אל־פליטת צאן ידך. חוסה יי על־עמך. אל־תרחק ממני: ראה את־חרפתנו.
הוציאה ממסגר נפשנו. למה לנצח תשכחנו: יען משכתני בעבדות.
נשפטתי בכל־מיני מרדות. הקצור קצרה ידך מפדות. אל־תרחק ממני:
מוני בעני שמח. ואני אליך בוטח. משובות כסיל תפתח: ברבים
רחמיך שוב. לנשכח כמת מלב חשוב. אל־אחוזת אבתיו ישוב. אל־תרחק
ממני: ידעתי כי לא לצמיתות. נמכר עמך לחליטות. ואיה ספר כריתות:
צא וחשוב עם קונם. מה מכרם מה קנינם. כי־לקח עמי חנם. אל־תרחק

ממני: חוסה אימתך מלהסעיר. ברכת אב תעיר. ורב יעבד צעיר: קרן עמך תרים. תקפוץ קץ ותעירים. מדלג על ההרים. אל תרחק ממני: חשבתי עדן עדנים. עיני כלות לזמנים. לפי רב השנים: ומתי לקץ זה אין חקר. אך לעת ערב יהיה בקר. נצח ישראל לא ישקר. אל תרחק ממני: קויתי לו אצא ביובל. ויסר שכמי מסבל. והיתה ציצת נבל: קרן נגה כאור צהרים. לנדחי יהודה ואפרים. וכיום עלותה מארץ מצרים. אל תרחק ממני: עזרת וגו' עד שמו קדוש ישראל.

גאולה. *) אבל כשחוקים בהר ובחקתי אז אומרים יקוש בעניו העומד למטה בעמוד.

על משקל ח' ח' תנועות, ובראשי החרוזים חתום שלמה.

שכולה אכולה, למה תבכי. היאשי לבך, מאשר תחכי. קצי נמשך, ואנך חשבי: הוחילי עניה, עוד מעט כי אשלח מלאך, לפנות דרכי. ועל הר ציון, אאסוף מלכי: יי מלך, יי מלך. אמרו לציון, יי ימלוך. הנה מלכך יבוא לך: לאל אלי, כמה איחל. ועד אן תמשוך, גלות החל. ובני רחל, גזוזים כרחל. ואני בכל זאת תמיד איחל: הוחילי עניה לפוקד ומוחל. כי

ישעיה נ"ג, ה'. אימתך מלהסעיר, מל' סערה, שלא תבוא עוד רוח סערה אל הגלות של ישראל עמך. אב, יצחק. ורב, בראשית כ"ה, כ"ג. תקפוץ קץ, תדלג את הקץ, שתביא את הגאולה אף אם עדיין עתה לא הגיעה. ותעירים, ל' התעוררות. מדלג, שיר ב', ח'. עדן עדנים, מועדי קץ הגאולה אשר נגלו לדניאל (ז', כ"ה. י"ב, ז'). לפי רב השנים, ויקרא כ"ה, ט"ז. ומתי, חשבתי. לעת ערב, עפ"ה זכריה י"ד, ז'. נצח, שמואל א' ט"ו, כ"ט. והיתה ציצת, ישעיה כ"ח, ד'. קרן, ענין נוגה ואור. וכיום עלותה, הושע ב' י"ז.

שכולה, בזה אומר הקב"ה לכנסת ישראל, אתה שכולה ואכולה בין האומות למה תבכי וכי נתיאש לבך מלחכות עוד. ועל זאת עונה כנסת ישראל כי תבכה על אשר קץ הגאולה נמשך הרבה ותרובה משך תקפת גלותה. והקב"ה שב ועונה ואומר הוחילי עניה וכו', ועל הדרך הזאת הולך כל הפיוט. אשלח מלאך, עפ"ה מלאכי ג', א'. אסוף מלכי, ל' תהלים ב', ו'. הנה מלכך, זכריה ט', ט'. גלות החל,

---

גאולה.

*) אם בהר ובחקתי חלוקים אומרים זאת לגאולה.

חתום בראשי החרוזים יצחק.

יקוש בעניו, ולכוד בפח חבלו. וצבי עדיו, הורד ועגילו. ופאר חליו, הפשט ומעילו. ונתפש על מריו, ונשבה על מעלו. מתי משביו, תעלהו עלה. אחרי נמכר גאלה תהיה לו: צואר עבדים בפרך אין פתות. לקונם כי לא נמכרו לצמיתות. כי בשביעית יצאו משחיתות. או בשנת יובל חפשי לחלישות. וערת עם קדש לעד בתוך עבדות. ומעוך וכרות ונתוק וכתות. אפסו שבתיו ובטל יובלו. אחרי נמכר גאלה תהיה לו: חק שמת

לֹא לְעוֹלָם בָּךְ אֲנִי בּוֹחֵל· עוֹד מְעַט וְהָיִיתְ לִי וַאֲנִי לָךְ· יְיָ מֶלֶךְ· יְיָ מָלָךְ· אִמְרוּ לְצִיּוֹן, יְיָ יִמְלֹךְ· הִנֵּה מַלְכֵּךְ יָבוֹא לָךְ: מָתַי יִקְרַב, וְיַגִּיעַ הַתּוֹר· סָתוּם וְחָתוּם, מָתַי תִּפָּתוֹר· אַרְמוֹן זָרִים, מָתַי תִּסְתּוֹר: הוֹחִילִי עֲנִיָּה לְמַחְסֶה וּמִסְתּוֹר· כִּי עוֹד יֵשׁ לָךְ, מַרְפֵּא וּמַעְתּוֹר· וְיִפְרַח כַּפֶּתֶר כְּיוֹם אִי כַפְתּוֹר· וְיָצִיץ בְּמִצְחֵךְ צִיץ אֲשֶׁר נִשְׁלַךְ· יְיָ מֶלֶךְ· יְיָ מָלָךְ· אִמְרוּ לְצִיּוֹן, יְיָ יִמְלֹךְ· הִנֵּה מַלְכֵּךְ יָבוֹא לָךְ: הֲמוֹנַי לְפָנִים, בְּאַחַת נִטְבַּע· מִנֹּף וּבָבֶל, בְּקָרוֹב נִתְבַּע· הָיִיתִי אֲנִי עוֹד כְּבָעִיט נִצְבַּע· נִקְבְּצוּ עָלַי, בִּשְׁלוֹחַ אֶצְבַּע· וְאָכַל בְּשָׂרִי, וְעוֹד לֹא נִשְׂבַּע: הוֹחִילִי עֲנִיָּה לְצוּר אֲשֶׁר הוּא נִשְׁבַּע· כִּי בֹא יָבֹא דּוֹד אֲשֶׁר הָלַךְ· יְיָ מֶלֶךְ· יְיָ מָלָךְ· אִמְרוּ לְצִיּוֹן, יְיָ יִמְלֹךְ· הִנֵּה מַלְכֵּךְ יָבוֹא לָךְ:

בִּגְלַל אָבוֹת תּוֹשִׁיעַ בָּנִים, וְתָבִיא גְאֻלָּה
לִבְנֵי בְנֵיהֶם· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

עובדיה כ'. בוחל, לא אמאס בך. משל ל' מאוס כמו נפשם בחלה בי (זכריה י"א, ח'). התור, הזמן המוגבל, כמו ובהגיע תור אסתר (אסתר ב', ט"ו). ארמון זרים, ישעיה כ"ה, ב'. מרפא ומעתור, עפ"י ונעתר להם ורפאם (שם י"ט, כ"ב). כפתור, פרח. כיום אי כפתור, עפ"י שודד ה' את פלשתים שארית אי כפתור (ירמיה מ"ז, ד'). והכוונה יפרח לישראל ישועה כמו ביום שהיה שודד הקב"ה את יושבי כפתור. ציץ, פרח. המוני, המון ישראל. באחת נטבע, ביד אומה אחת בגלות מצרים וכן בגלות בבל. מנוף, ממצרים. נתבע, נתבקשו שיהיה שגלותם לשוב לארצם. כבעיט נצבע, כמו נתון שלוח דורסים ועפ"י ירמיה י"ב, ט'. בשלוח אצבע, השופות שולחים אצבעותם הדורסים, וכנוי לאויבי ישראל הרבים. אשר הוא נשבע, ישעיה כ"ד, ט'. מ"ב, ח'. דוד אשר הלך, עפ"י שיר ה', ו'. ו', א'.

לְמִסְכֵּן בְּעָנְיוֹ וּמְרוּדוֹ· וְחַנֹּתוֹ בְּמִמְכָּרוֹ שְׂדֵה אֲחֻזַּת יָלְדוֹ· גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לּוֹ אִם מָצְאָה יָדוֹ· אוֹ בַּיּוֹבֵל יָשׁוּב לְיָדוֹ וַעֲבָדוֹ· וְאִם לְעֵקֶר נִמְכָּר בְּאֶפֶס כָּל מְאוֹדוֹ· אָז קְרוֹבוֹ פּוֹדוֹ דּוֹדוֹ אוֹ בֶן דּוֹדוֹ· וְזֶה כַּמָּה שָׁנִים לֹא רָמָה יָדוֹ· נְמוּשָׁה בְּיַד בּוֹגְדוֹ· נַחֲלָתוֹ וְחֶבְלוֹ· אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לּוֹ: קְרוֹבִי אִם אָפְסִי הֵן אַתָּה נוֹתַרְתָּ· גוֹאֲלִי אִם פַּסּוּ הֵן אַתָּה נִשְׁאַרְתָּ· וּמִי יַחְמוֹל אִם לֹא חָמַלְתָּ· אִם לְזָדוֹן שַׂרְתָּ וְעָוֹן שָׁמַרְתָּ· אִי בְּרִית כָּרַתָּ וְחֶסֶד נִשְׁבַּעְתָּ· הֲלֹא מַלְכִּי אַתָּה· צוּר יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֲלוֹ· אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לּוֹ:

בִּגְלַל אָבוֹת תּוֹשִׁיעַ בָּנִים, וְתָבִיא גְאֻלָּה
לִבְנֵי בְנֵיהֶם· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

ע"פ א"ב, וחתום ט אלית.

אֲגוּרָה בְאָהָלְךָ עוֹלָמִים· אֶחֱסֶה בְסֵתֶר כְּנָפֶיךָ לֵילוֹת וְיָמִים: בְּחָכְמָה יָסַדְתָּ הֲדוֹמִים וּבִתְבוּנָה כּוֹנַנְתָּ מְרוֹמִים· בָּנִיתָ רִקַּמְתָּ אִמַּצְתָּ שֵׁרַשְׁתָּ יִפִּיתָ תָּמַכְתָּ חָשַׁבְתָּ בְּקִיּוּמִים· גָּמַרְתָּ הַכֹּל בְּשֵׁשׁ אוֹתִיּוֹת הַמְּסֻיָּמִים· גְּנַזְתָּם שְׁשְׁתָּם בְּטַבַּעַת אֶהְיֶה חֲתוּמִים· דָּרוֹשׁ אוֹתָם הַדּוֹרֵשׁ עַל־כֵּן הֵם סְתוּמִים:

אֵלּוּ שֵׁשׁ מִדּוֹת· לְמַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָּן נִמְדָּדוֹת·
יַעַן כִּי נוֹעָדוֹת· הִתְחִיל בְּסֵפֶר תְּעוּדוֹת· קָדוֹשׁ:

הֶעֱבַרְתָּ גְּבוּלוֹת אֲדָמָה· הַשְׁרוֹת שְׁכִינָתְךָ בָּהֲמָה· וְשֵׁם־הָעִיר מִיּוֹם יְיָ שָׁמָּה· וְאַחַר כֵּן נִתְעַלָּה וְיָשַׁב בְּחָכְמָה· זָרַח אוֹרָה לַיְשָׁרִים גָּנוּז לְתַעֲלוּמָה· וּמִן כִּפַּת רָקִיעַ הִבְדִּיל שְׁלִישׁ הַמַּיְמָה· חֶפְצָם לְהִשְׁתַּמֵּשׁ אֵלּוּ לָאֵלּוּ בִּמְהוּמָה:

אָדוֹן אֵין בִּלְתֶּךָ· לֹא יַעַבְרוּן אַדִּירִים גְּזֵרוֹתֶיךָ·
יְנוּסוּן מִגַּעֲרָתֶךָ· הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתֶיךָ· קָדוֹשׁ:

טֶבַע עָרוּךְ מִקַּדְמוֹנִים· טִירָתוֹ מַהֲלַךְ אַלְפַּיִם וּמֵאָה שָׁנִים· יָחֵס שֶׁבַע שֵׁמוֹת וּבְתוֹכוֹ חֲמִשָּׁה בָּתֵּי דִינִים· יַחַד כֻּלָּם נִגְלוּ לְבֶן־אָמוֹץ בְּחֶזְיוֹנִים· כֵּן תִּשְׁעִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף לְאַרְבָּעָה מְכֻוָּנִים· כִּנֵּס לְמָקוֹם אֶחָד כָּל־מַיִם הַתַּחְתּוֹנִים· לַיַּבָּשָׁה קָרָא אֶרֶץ וּלְמַיִם מִקְוֶה וְיִדּוֹנִים:

אַתָּה מוֹשֵׁל בָּהֶם· לְדַכְּאוֹת כְּחָלָל רְהָבֵיהֶם·
יֶהֱמוּ יֶחְמְרוּ מֵימֵיהֶם· הַשְׁבַּחְתָּ שְׁאוֹן גַּלֵּיהֶם· קָדוֹשׁ:

מַנְיָא הִדְשִׁיא זֵרְעוֹנִים· מַטַּע נִטְעֵי נַעֲמָנִים· נָטַע כָּל־עֵץ מַאֲכָל וְכָל־מִינֵי עֲדָנִים· נִבְרְאוּ לְקוֹמָתָם וּמֵאֲלֵיהֶם פְּרִי טְעוּנִים· סְדוּרִים לְקִיץ שֻׁלְחָן לַחֲבוּרַת רַבָּנִים· שָׂשׂ בַּעַל הַמְּלָאכָה בְּצֵאת הַכֹּל בְּעִנְיָנִים· עֲשׂוֹת חֶפְצוֹ וּרְצוֹנוֹ כֻּלָּם נְכוֹנִים:

אגורה, ל' תהלים ס"א, ה'. הדומים, הארץ. מרומים, השמים. ואמר בחכמה על הארץ ובתבונה על השמים עפ"ה משלי ג' י"ט. בנית רקמת וכו', ראשי ו' תבות הללו הן מלת בראשית. בשש אותיות המסוימים, ר"ל בשש אותיות הרמוזות בתבת בראשית בהן ברא ונגמר הקב"ה את כל ברואי שמים וארץ. גנזתם ששתם, סוד שש אותיות הללו גנוז וסתום מבני האדם. בטבעת אהי' חתומים, בשם אהי' בגימטר' כ"א וכן שש אותיות הראשונות של א"ב בגמטרי' כ"א, ועוד גמטרי' של בראשית כמספר קטן הוא י"ג וכן גמטרי' של אהי' כמספר קטן עם הכולל הוא י"ג. אלו שש מדות, ענייני הבריאה שאמר למעלה, בנית רקמת וכו'. נועדות, מוכנות לפני התורה. בספר תעודות, ספר התורה, ועפ"ה ישעיה ח', ט"ז. ושם העיר, ל' סוף יחזקאל. גנוז לתעלומה, האור של ששת ימי בראשית גנוז לצדיקים לעת"ל. כפת רקיע, [illegible] השמים [illegible], כמו כפה על גבי כלי [illegible] (פרק פ' ג') ג' מלבו ככפה (תלים י"ח). אלו לאלו במהומה, [illegible] להתחלק, וכמבואר למעלה דף 625. ינוסון, תהלים ק"ד. טבע, [illegible]. ערוך מקדמונים, [illegible] ישעיה ל' ל"ג. אלפים ומאה שנה, [illegible]. יחס, [illegible] ז' שמות [illegible] ניהנם ובו'. [illegible] ה' בתי דינים, [illegible] לבן אמוץ, ישעיה [illegible]. לארבעה, [illegible]. וידונים, [illegible]. השבחת, עפ"ה [illegible] תהלים ס"ו, ד'. מניא, מן [illegible]. לקיץ שלחן, [illegible].

אֵל מָלֵא רַחֲמִים· לְפִי מַעֲשָׂיו הָעֲצוּמִים· יִתְהַלֵּל
בְּצִדְקוֹ בִּתְמִים· הַמְתַקֵּן מָזוֹן לְכָל־יְקוּמִים· קָדוֹשׁ:

פָּקַד בִּשְׁמֵי זְבוּלִים· פְּאֵר שְׁנֵי מְאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים· צַו לִמְשׁוֹל בַּיּוֹם בְּחַלּוֹן כָּל־גְּבוּלִים· צִוָּה אוֹר בָּעֲרִיפִים בִּגְדוּדֵי חֲיָלִים· קִשֵּׁט מֶמְשַׁלְתּוֹ מִהְיוֹת שְׁקוּלִים· קַשְׂקֶשֶׂת וּמְעוּפָפִים שָׁרְצוּ נוֹזְלִים· רִשֵּׁשׁ תַּנִּין לְיוֹם נֶחָמָה לִסְעוּדוֹת מַשְׂכִּילִים:

אֵין מִי יִמְשֹׁל בּוֹ· לָשׂוּם אֵלָיו אָרְבּוֹ·
יָצוּק כְּפֶלַח לִבּוֹ· הָעֹשׂוֹ יַגֵּשׁ חַרְבּוֹ· קָדוֹשׁ:

שִׁכְלֵל עוֹד בְּמַאֲמָרוֹת· שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים חַיּוֹת וּבְהֵמוֹת טְמֵאוֹת וּטְהוֹרוֹת· שְׁלֹשָׁה מִינֵי בְהֵמָה לְקָרְבָּן נִבְחָרוֹת· תַּכְלִית כֻּלָּם בָּרָא מוֹשֵׁל כָּל־יְצִירוֹת· תִּכֵּן כָּל־צְבָאָיו עַל עֲבוֹדָתָם סְדוּרוֹת· תִּלֵּל מַלְאָךְ בְּרֹאשׁ כֻּלָּם וְגַבְרִיאֵל בְּרֹאשׁ שׁוּרוֹת· וְכָל־שְׁבָחוֹת בִּגְרוֹנָם וּבְפִיהֶם טַעֲמֵי שִׁירוֹת:

אֵין עֶרְכּוֹ וְאֵין זוּלָתוֹ· לֹא יִמָּצֵא צַיָּר כְּמוֹתוֹ·
יַגִּיד עָלָיו אֻמְנוּתוֹ· הַכֹּל עָשָׂה יָפֶה בְעִתּוֹ· קָדוֹשׁ:

אִפֵּד אַפִּרְיוֹן אֹהָלָיו· אַבְנֵי יְקָרָה מְסֻכָּתוֹ וַעֲצֵי פְּרִי זְבוּלָיו· לְבָנוֹן וְאַלּוֹנִים לִכְרוֹת מֵאֵלָיו· לְבַד מֵעֵץ הַדַּעַת שֶׁלֹּא הֶעֱרִיל בְּגוֹרָלָיו· יְעוּדָתוֹ הִשִּׁיאַתּוֹ בְּאֹהֶל כָּל־יִצְעָן וְנִתְּקוּ חֲבָלָיו· יוֹם מְנוּחָה כָּאָה לְעֶזְרָה נוֹלַד וְחָשַׂךְ מוֹרָשַׁת מַעְגָּלָיו· לָכֵן שָׁר לָנֹחַ בּוֹ שִׁבְחֵי דְגָלָיו:

אַדִּיר אָיוֹם וְנוֹרָא· לְעַמּוֹ חָקַק עֹנֶג וְאַזְהָרָה·
יִחֵד לְקַדְּשׁוֹ בִּזְכִירָה וּשְׁמִירָה· הֱיוֹת חֶפְצוֹ
לְעֹנֶג וְחֶפְצִי לִשְׁמִירָה· קָדוֹשׁ: הכל יודוך וכו'.

לקח מטובת (תהלים פ' ד') והוא ענין קנות טובה, ומלבתים. צו, כמו לבשם. כל גבולים, להאיר בכל גבולות הארץ, או שפירושו כל גבולות המלוכות וע"פ פרקי ר"א פ' ו' שהשמש יוצאת ונכנסת בי' פתחות ופ"ו חלונות. אור בעריפים, עפ"ה ישעיה ה', ל'. וכנוי הוא ללבנה. בגדודי חילים, הם הכוכבים. מהיות שקולים, שלא יהיו שוים ויהיו שקולים שניהם כאחד, וע"פ המדרש שנתמעטה הלבנה. קשקשת, תנים. רששו, מל' כי תאמר אדום רששנו (מלאכי א' ד') ר"ל החליש את תנין, והכוונה על לויתן שעתיד הקב"ה את הזכר והרג הנקבה ומלחה לצדיקים לעת"ל (ב"ב דף ע"ה, ב'). בו, בלויתן. יצוק כפלח, עפ"ה איוב מ"א, ט"ז. העשו, עם מ', י"ט. שלשה מיני בהמה, שור וכבש ועז. תכלית כלם, בסוף כולם. מושל כל יצירות, הוא האדם. תלל, שנעשה לשעלה מכם, מל' גבה ותלול (יחזקאל י"ז, כ"ב). וגבריאל, בב"ר פ' ח' מיכאל וגבריאל הם היו שושבינין של אדה"ר. ציר, יוצר, ובברכות דף י' באו וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם צר צורה על גבי הכותל ואינו יכול להטיל בה רוח ונשמה קרביים ובני מעיים, והקב"ה אינו כן צר צורה בתוך צורה ומטיל בה רוח ונשמה קרביים ובני מעיים והיינו דאמרה חנה אין קדוש כה' ואין בלתך אין צור כאלקינו (ש"א ב' ב') אין צייר כאלקינו. הכל עשה, קהלת ג' י"א. אפד, תקן. אהלים, של אדה"ר. אבני יקרה, עפ"ה יחזקאל כ"ח, י"ג. ואיתא בב"ב דף ע"ה ובמד"ר פ' י"ג עשר חפות עשה הקב"ה לאדה"ר בג"ע שנ' בעדן גן אלהים היית כל אבן יקרה מסוכתך וכו'. לכרות מאליו, ר"ל שאדה"ר יכול לבחור וליקח מכל פרי הגן. יעודתו, אשתו. באהל כל יצען, בג"ע אשר היה מיועד לישב שם תמיד לולי היה חוטא, והוא מל' ישעיה ל"ג, כ'. כאה לעזרה, מל' תהלי י"ז, י"ז. וחשך מורשת מעגליו, שהשבת הגין בעדו ובמבואר לשעלה דף 622. לקדשו, לקדש את השבת. חפצו לענג, כמו שאמרו במקומים ס"פ, כ' חפצו בה' ודלוג לגם.

אופן. רלזֹמי מרוזין יעקב.

יְקוֹדֵי אֵשׁ, כִּידוֹדֵי אֵשׁ, יְצוּרֵי צוּר כְּרוּבִים דָּר. עֵינֵיהֶם, וּמַרְאֵיהֶם כְּעֵין סֹחֶרֶת וּכְעֵין דַּר. קוֹל יְנוֹפְפוּן, וְיִתְעוֹפְפוּן, עֲשׂוֹת חֵפֶץ אֵל נֶאְדָּר. בְּטוּב שִׁירָה, בְּרֹן זִמְרָה, יְשׁוֹרְרוּן אִישׁ בְּלִי נֶעְדָּר. קוֹל יְיָ בַּכֹּחַ קוֹל יְיָ בֶּהָדָר: עָצְמָתָם, וְקוֹמָתָם, וְקוֹפָה כְּקוֹמַת תָּמָר. לֵיל וָיוֹם, לְמוּל אָיוֹם, מְטִיבִים שֶׁבַח וּזְמָר. הַמְּלוֹת, מְחִילוֹת, וּמַחֲנוֹת כְּיֶלֶק סָמָר. מַעֲבָם, וּמוֹשָׁבָם, מִשְׁמָר לְעֻמַּת מִשְׁמָר. כִּי קוֹנָם, הִתְקִינָם, וּמַעַרְכוֹתָם סָדַר. קוֹל יְיָ בַּכֹּחַ קוֹל יְיָ בֶּהָדָר: קוֹל יְרִימוּן, וְיַעֲצִימוּן, לְאֵל כַּבִּיר מִמְּקוֹמוֹ. וְעַל מְעוֹנוֹ, וְהֵיכוֹנוֹ, זֶה יִשְׁאַל כְּנָאֳמוֹ. וְהֵם עוֹמְדִים, וַחֲרֵדִים, מִפַּחֲדוֹ וּמֵאֵימוֹ. יַעֲרִיצוּן, וְיַקְדִּישׁוּן, כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ. כִּי סְכּוֹ, מִכֹּה וּמִכֹּה, בְּסוּפָה וָסַעַר לְגָדַר. קוֹל יְיָ בַּכֹּחַ קוֹל יְיָ בֶּהָדָר: וְנֶשֶׁר וִיצִיר, וְשׁוֹר וּכְפִיר, מוּכָנִים בְּמֶרְכַּבְתּוֹ. וְתַחְתָּם, וּמַחֲנוֹתָם, סְבִיבוֹת תְּכוּנַת שִׁבְתּוֹ. לִפְנֵיהֶם, אוֹפַנֵּיהֶם, סוֹבְלֵי כֵס תִּפְאַרְתּוֹ. לְשָׁרֵת פְּנֵי, הַמַּחֲנֶה, וְהַסֵּדֶר הַנֶּעְדָּר. קוֹל יְיָ בַּכֹּחַ קוֹל יְיָ בֶּהָדָר: בִּימִינוֹ, עַל שִׁבְנוֹ, שָׁת מַחֲנֵה מִיכָאֵל. וְלִשְׂמֹאלוֹ, וּמִמּוּלוֹ, גַּבְרִיאֵל וְאוּרִיאֵל. וּמֵאַחֲרָיו, בְּמִשְׁמָרָיו, הֵכִין מַחֲנֵה רְפָאֵל. יַקְדִּישׁוּן, וִישַׁלְּשׁוּן, קְדֻשָּׁה בְּעִתּוֹת הָאֵל. לְדָר חֶבְיוֹן, לְאֵל עֶלְיוֹן, שְׁמוֹ מְרוֹמָם וּמְהֻדָּר. קוֹל יְיָ בַּכֹּחַ קוֹל יְיָ בֶּהָדָר: והחיות ישוררו וכו'.

אהבה. כרלזֹמי הירוזים מנחם חזק.

סְגֻלָּתִי, מְשַׁכְתִּיךְ חֶסֶד עֲטֶרֶת הֲלוּמִים. הִתְכַּלְּלִי בְּשֶׁלְּךָ שְׁתַּיִם מֻתְאָמִים. וְגַם שְׁתַּיִם שֶׁלִּי בְּכִתְרֵךְ מֻשְׁלָמִים. בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים. סְגֻלָּתִי: דּוֹדִי, נִשְׁבַּעְתָּ וּבָאתָ בִּבְרִית כָּרַתָּ. וְאוֹתִי בֵּאלֹהֶיךָ אִתָּךְ

יקודי אש, תואר למלאכים. כידודי, ניצוצי כמו איוב מ"א, י"א. צור, הקב"ה השוכן על הכרובים. סחרת, דר, שמות אבנים טובות (אסתר א', ו'). קול ינופפון, ישאו את קולם. איש בלי נעדר, עפ"י ישעיה מ', כ"ו. קול ה', תהלים כ"ט, ד'. עצמתם, תקפם. מחוללות, ל' חיל וגבה. כילק סמר, ר"ל מהם תר כמותה ועל' ירמיה נ"א, כ"ז. ועשם סמר ל' רעדה ופחד כמו סמר מפחדך בשרי (תהלים קי"ט ק"כ), כי המלאכים חרדים מפורא השכינה. לגדר, ל' גדר וסייג ועפ"י נחום א' ג'. ויציר, אדם. וכפיר, אריה, וכמו שכתוב פני אדם ופני אריה וכו' (יחזקאל א', י'). בימינו, מימין כסא הכבוד. מחנה מיכאל וכו', יסודו בפרקי ר"א פ' ד' ובמדבר רבה פ' ב' והעתקתיו למעלה דף 576.

סגלתי וכו' כן שאמר הפס, ורמז כנאמר אריותי למעלה דף 731. משכבתיך חסד, ירמיה ל"א, ג'. עטרת הלומים, עטרת גאה לראש. הלומים, של' מכה לחולם ולא חולמתו (סנהדרין כ"א כ'). שתים מתאמים וכו', יסודו בדברים רבה פ' שנ"ה, מלך שנשא למטרונה והכניסה לו שני אריסין (תכשיטים) אף המלך וקף לה כנגדן שני אריסין, אבדה מטרונה את שלה אף המלך נטל את שלו, לאחר ימים עמדה ונישרה את עצמה והכניסה אותן שני אריסין, אף המלך הביא את שלו, אמר המלך אלו ואלו יעשו עטרה ויתנו בראשה של מטרונה. כך אתה מוצא אברהם נתן לבניו שני אריסין לתן ומשפט שנ' כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו, לעשות צדקה ומשפט (בראשית י"ח, י"ט) אף הקב"ה וקף להם כנגדם שני אריסין חסד ורחמים שנ' ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד (דברים ז', י"ב) ונאמר ונתן לך רחמים ורחמך והרבך (שם י"ג, י"ח), איבדו ישראל את שלהם שנ' השלכתם לארץ משפט ופרי צדקה ללענה (עמוס ו', י"ב) אף הקב"ה נטל את שלו, שנ' כי אספתי את שלומי מאת העם הזה את החסד ואת

הֶעֱבַרְתָּ. לְבַל תְּמִירֵנִי וְלֹא אֲמִירְךָ גָּזַרְתָּ. כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ. דּוֹדִי:
סְגֻלָּתִי. חַקּוֹתִיךְ עַל כַּף כְּנֶסֶת מִי מָנָה. אֲנִי אִם אֶשְׁכָּחֵךְ תִּשְׁכַּח מִיְמִינָה.
חֲטִיבָה מוּל חֲטִיבָה גְּמַלְתִּיךְ לִי לְמָנָה. וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה. סְגֻלָּתִי:
דּוֹדִי, מְצָאתִי תּוֹךְ הֱיוֹת אֻמָּתֶךָ, וּמִי אָנֹכִי לָמוּל עוֹז אֵימָתֶךָ. לְשִׁמְךָ תֵּן
כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ. וּפָרַשְׂתָּ כְנָפֶךָ עַל־אֲמָתֶךָ. דּוֹדִי: סְגֻלָּתִי,
חֲקוֹתִיךְ בְּדֶבֶק וּבְאַהֲבָה כְּסוֹכֵן. וּבְדִבּוּר עַל לֵב וּבְחֵשֶׁק לְהַסְכֵּן. אַרְבַּעַת
אֵלֶּה וְכָאֵלֶּה בְּתוֹכֵן. וְאַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ עַל־כֵּן סְגֻלָּתִי:

וקרבתנו לשמך הגדול וכו'.

זולת. ע"ס א"ב ואח"כ חתום אפרים ברבי יצחק. וכתבנו קצת חרוזים בעבור השלום.

אֱלֹהִים לֹא אֵדַע זוּלָתֶךָ. מוֹשִׁיעַ אֵין בִּלְתֶּךָ. גְּאַל־לְךָ אֶת־גְּאֻלָּתֶךָ:
בֵּיתְךָ קֹדֶשׁ נָאֲוָה. הָיָה לְאֵשׁ וְלֶהָבָה. הַר הָאֱלֹהִים חֳרֵבָה. עַד־מָתַי יְיָ:
גַּם כִּי אֶזְעַק וַאֲשַׁוֵּעַ. מִיַּד נַפְשִׁי קוֹבֵעַ. וַאֲנִי עָנִי וְגוֹוֵעַ: דָּתְךָ לְהַעֲבִיר בִּקֵּשׁ.
דּוֹר אַנְטִיוֹךְ וְעִקֵּשׁ. זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ. עַד מָתַי יְיָ: הָיִיתִי כְּנֵתֶק לִרְעִיָּה. כְּנוּס
לְכַפָּה לִדְחִיָּה. הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה: וָאֱהִי נָגוּעַ בְּתוֹכָחוֹת. מִפְּנֵי שֶׁקֶר
טֻחוֹת. חָרוּת עַל־הַלֻּחוֹת. עַד מָתַי יְיָ: זֵדִים בִּקְשׁוּ נַפְשִׁי. הָפֵר מִצְוַת קָדְשִׁי.
וְחַלֵּל שַׁבְּתִי וְחָדְשִׁי: חַי רֹכֵב עַל עָב קַל. הַבֵּט אֶל־עָמָל לֹא תוּכָל. לָמָּה
זֶה אֶשְׁכָּל. עַד מָתַי יְיָ: טֹפְלֵי שֶׁקֶר כֻּלָּם. הַמַּרְחִיקִים מֵעַל גְּבוּלָם. שֵׁם יְיָ
אֵל עוֹלָם: יְרַצְּצוּ כָּל־קְדוֹשִׁים. לְנַפְשָׁם עוֹלִים לְאִשִּׁים. עַל־גַּבִּי חָרְשׁוּ
חוֹרְשִׁים. עַד מָתַי יְיָ: כַּמָּה עָלַי יַעֲבוֹר. אֵהָרֵג וְלֹא אֶעֱבוֹר. חֹק עוֹלָם וְלֹא
יַעֲבוֹר: לְנַפְשִׁי הִגִּיעוּ זֵידוֹנִים. עָרְכוּ עָלַי כִּידוֹנִים. בְּעָלוּנוּ זוּלָתְךָ אֲדֹנִים.

כחוקים (ירמיה ל"ג, כ"ה). עמדו ישראל וביטלו את עצמן וקבלו אותן בני אדם שנ' ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה (ישעיה א', כ"ז) אף הקב"ה הביא את אלו שנ' כי ההרים ימושו וחסדי מאתך לא ימוש, אמר מרחמך ה' (שם נ"ד, י'), וכיון שביטלו ישראל את אלו והקב"ה נותן את אלו אומר הקב"ה אלו ואלו ישבו עשרה ויתנו כתובן של ישראל שנ' וארשתיך לי לעולם וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים (הושע ב', כ"א) עכ"ל. כן תעשה, בראשית י"ח, ה'. חקותיך על כף, עפ"י ישעיה מ"ט, ט"ז. מי מנה, עפ"י במדבר כ"ג, י'. מי מנה, ימיני, ועפ"י תהלים קל"ז, ה'. חטיבה, חטיבות, ועפ"י ברכות דף ו' אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם. לשמך, תהלים קט"ו, א'. ופרשת, רות ג', ט'. כסוכן, כאומן, על' ותהי לו סוכנת (מ"א א', ב'). להסכן, להתגיל על' ההסכן הסכנתי (במדבר כ"ב, ל'). ובב"ר נודע דשבו ופירושו לשון שכינתי בתוכבם. ארבעה אלה, חק ומשפט וחסד ורחמים וכאלה עוד רבים. בתוכן, בתוכן. ואהבת עולם, ירמיה ל"א, ג'.

גאל לך, על' רות ד', ו'. ביתך, ל' תהלים ל"ג, ה'. הר, שמות ג', א'. ותהת חרבה לקחה מה שהיתה בעטם תורה, נפשי קובע, הגזל את נפשי, על' וקבע את קובעיהם נפש (משלי כ"ב, כ"ג). ואני עני, ל' תהלים מ', י"ח. זה לנו, שמות י', ז'. כנתק לרעיה, כהמת קרבן אשם שמתו בעליה או שבהמה ותמבוהו כאחר אין לה תקנה אלא תרעה עד שתסתאב. כנום לכפה לדחיה, כהמת קרבן חטאת שבעליה אומה לבישה ומתה עם עוליה. ור"ל הכנו בין העובדים כאשם וכחטאת וחייני מיתות. הייתי, שמות י"ח, ג'. נגוע בתוכחות, על' תהלים ע"ג, י"ד. טוחות, מחשבות, הכליות נקראות טוחות (הרא"ש ברכות ל"א, ל"ז). חרות, שמות ל"ב, ט"ז. רכב על עב, ישעיה י"ט, א'. הבט אל עמל, חבקוק א', י"ג. טופלי שקר, איוב י"ג, ד'. ירצצו, ל' שבירה. לנפשם, כלומר כמסם שלהם הם לאשי ה' להיות כליל. על גבי, תהלים קכ"ט, ג'. ולא אעבור את התורה אשר היא חק עולם ולא ישתנה. כידונים, חטא ותכית. בעלונו,

עד מתי יי: משולים תוריך ויוניך. בניך בני בחוניך. שורך טבוח לעיניך: נא הבט ממעלותיך. טבחה טבחה סגלתך. התיצב על־עלתך. עד מתי יי: שנאתי מעשה תעתעים. והדמים מודיעים. לבקרים לרגעים: עליך פרחי נמלקים. קול דמיהם צועקים. והנה עבדיך מכים. עד מתי יי: פתח שער אנך. מוגיך כלה בחרונך. מתקוממים בימינך: צרור את־מחלליך. ועל כל־הקמים עליך. שארנא כליך. עד מתי יי: קנא בעריץ בער. מתערה כרענן יער. מדוע לא־יבער: רודף פליטה הנשארת. השכם לו בבמחתרת. ועשית לו מסגרת. עד מתי יי: שלח ברשת רגליו. שלם רשע מעלליו. והמישתו יסף עליו: תבער מארצי קמים. ורשע מהרי בשמים. כי ארכו־לו שם הימים. עד מתי יי: אהלי שחד אכלו. יגיע כפי כלו. בנבליהם אשר־נבלו: פערו לבלעני חנם. חרקו עלי שנם. תנה־עון על־שונם. עד מתי יי: ראה תראה בעני. דלפה לך עיני. אך אם־אתה לו שמעני: ימינך מחיקך כלה. ותגדיל לעשות עם־אלה. אתה האל עשה פלא. עד מתי יי: מה ארוך עלי פרך. כבשו עלי הרך. והלכו גוים לאורך: בקול עלה נדף. הייתי תמיד נהדף. והאלהים יבקש את־נרדף. עד מתי יי: ראיתי קץ לכל־תכלה. ואין קץ ליושבת בגולה. חפשה לא נתן־לה: התמיך מיום ליום צופה. למתי תעלה תרופה. עשה שחר עיפה. עד מתי יי: בידו לפדות עם קרובו. ועד מתי אצפה ליום שובו. ולא־און לבוא: ערה ממרום רוחו. וירם קרן משיחו. השיב המלך את־נדחו. עד מתי יי: צוה ישועות עמך. עזרתי היתה מעמך. אין גואל קרוב ממך: חי גאלי חכתה. נפשי לך כלתה. כי גאל אתה: עד מתי יי: קום קול צופך. עוד תעברנה אלפיך. ופרשת עלי כנפיך: קרב שנת הגאלה. הסר מעלי כלי גולה. כי לך משפט הגאלה. ואתה יי: עזרת וכו' עד שמו קדוש ישראל.

ישעיה כ"ו, י"ג. תוריך ויוניך, ישראל נמשלת לתור ויונה (תהלים ע"ד, י"ט. שה"ש ב', י"ד). שורך, דברים כ"ח, ל"א. התיצב, במדבר כ"ג, ג'. לבקרים לרגעים, איוב ז', י"ח. פרחי, בני, מל' פרחי כהונה. והנה שמות ה', ט"ז. שער אנך, שער הגזית, וע"פ ב"מ דף נ"ט כל השערים ננעלים חוץ משערי אונאה אל' הנה ה' נצב על חומת אנך ובידו אנך (עמוס ז', ז'). שא נא, בראשית כ"ז, ג'. מתערה, ל' תהלים ל"ז, ל"ה. מדוע, שמות ג', ג'. כבמחתרת, כגנב הנמצא במחתרת. ועשית, שמות כ"ה, כ"ה. והמישתו, במדבר ה', ז'. מהרי בשמים, ארץ ישראל, עפ"י סוף שיר השירים. כי ארכו, בראשית כ"ו, ח' בנבליהם, במדבר כ"ה, י"ח. פערו את פיהם. תנה עון, תהלים ס"ט, כ"ח. דלפה, תוריד דמעות, כמו איוב ט"ז, כ'. אך אם אתה, בראשית כ"ג, י"ג. מחיקך כלה, תוציאם מחיקך, ועפ"י תהלים ע"ד, י"א. אתה האל, שם ע"ז, ט"ו. כבשו עלי, הולכים עלי כמסלות הרכם. והלכו, תמה כל' ישעיה ס', ג'. קץ שהשכב תכת לאורך אל הקדושה ל' פליטות ימים שהמוגלים כמו כי. בקול עלה, ל' ויקרא כ"ו, ל"ו. והאלהים, קהלת ג', ט"ו. חפשה, ויקרא י"ט, כ'. עשת, עמוס ו', י"ג. ולא און, ישעיה י', י"ג. יערה, ישפך עלינו, ל' ישעיה ל"ב, ט"ו. וירם, ש"א ב', י'. השיב, ש"ב י"ד, י"ג. כי גואל, רות ג', ט'. צופך, ירמיה הנביא שאמר עוד תעברנה הצאן על ידי מונה (ירמיה ל"ג, י"ג). כי לך משפט הגאלה, ירמיה ל"ב, ז'. וכן בכ"י.

גאולת. *) אכל אם בהר ובחקתי חלוקים אז אומרים שכולה אכולה העומד למטה נעמוד.

יקוש בעניו, ולכוד בפח חבלו. וצבי עדיו, הורד ועגילו. ופאר חליו, הפשט ומעילו. ונתפש על מריו, ונשבה על מעלו. מתי משביו, תעלהו עלה. אחרי נמכר גאלה תהיה־לו: צואר עבדים בפרך אין פתות. לקונם כי לא נמכרו לצמיתות. כי בשביעית יצאו משחיתות. או בשנת יובל חפשי לחלישות. ועדת עם קדש לעד בתוך עבדות. ומעוך וכרות ונתוק וכתות. אפסו שבתיו ובטל יובלו. אחרי נמכר גאלה תהיה־לו: חק שמת למסכן בעניו ומרודו. וחננתו במכרו שדה אחזת יולדו. גאלה תהיה־לו אם מצאה ידו. או ביובל ישוב לידו ועבדו. ואם לעקר נמכר באפס כל מאודו. אז קרובו פודו דודו או בן־דודו. וזה כמה שנים לא רמה ידו. נטושה ביד בוגדו. נחלתו וחבלו. אחרי נמכר גאלה תהיה־לו: קרובי אם אפסו הן אתה נותרת. גואלי אם פסו הן אתה נשארת. ומי יחמול אם לא חמלת. אם לידון שרת ושן שמרת. אי ברית כרת וחסד נשבעת. הלא מלך אתה. צור ישראל וגואלו. אחרי נמכר גאלה תהיה־לו:

בגלל אבות תושיע בנים ותביא גאלה לבני בניהם. ברוך אתה יי, גאל ישראל:

בפח חבלו, כרשת לרותיו. ועגילו, ל׳ תכשיט, וכן חליו. אחרי נמכר, ויקרא כ״ה, מ״ח. אין פתות, אין נשבר, של׳ פתות אותה (ויקרא ב׳, ו׳). ומעוך וכו׳, שם כ״ב, כ״ד. והושאל פה לצרות רבות ומשונות. למסכן לעני. באפס כל מאודו, ר״ל כשאין לו ממון כלל. הן אתה, הקב״ה. שרת, תנינו ותהוה, של׳ תאולכו.

גאולה. *) אם בהר ובחקתי חלוקים אומרים זאת לגאולה.

שכולה אכולה, למה תבכי. היאשי לבך, מאשר תחכי. קצי נמשך וארך חשכי: הוחילי עניה, עוד מעט כי אשלח מלאך, לפנות דרכי. ועל הר ציון, אסוך מלכי: יי מלך, יי מלך, יי ימלך. אמרו לציון יי ימלך. הנה מלכך יבוא לך: לאל אלי כמה אוחל. ועד אן תמשוך, גלת החל. ובני רחל, גזוזים כרחל. ואני בכל זאת תמיד אוחל: הוחילי עניה לפוקד ומוחל. כי לא לעולם בך אני בוחל. עוד כמעט והיית לי ואני לך. יי מלך וכו׳: מתי יקרב, ויגיע התור. סתום וחתום. מתי תפתור. ארמון זרים, מתי תסתור: הוחילי עניה למחסה ומסתור. כי עוד יש לך, מרפא ומעתור. ויפרח כפתור כיום אי כפתור. ויציץ במצחך ציץ אשר נשלך. יי מלך וכו׳: המוני לפנים, באחת נטבע. מנף ובבל, בקרוב נתבע. היות אני עוד כבעים נצבע. נקבצו עלי, בשלוח אצבע. ואכל בשרי, ועוד לא נשבע: הוחילי עניה לצור אשר הוא נשבע. כי בא יבא דוד אשר הלך. יי מלך וכו׳:

בגלל אבות תושיע בנים. ותביא גאלה לבני בניהם. ברוך אתה יי, גאל ישראל:

יוצר לשבת לפני שבועות·

ע״פ א״ב וחתום בסוף בנימין.

אהלל בצלצלי שמע לאל אלהים יי· אותיות תורתו אבאר לעם המוני· אשר הפליא והגדיל ומסר למשה מסיני: אלף אות ראשונה אחת היא ונקראת בשלש· רמז ליחוד השם הנקדש בקדשות שלש· זה פרושו אחד ואותיותיו שלש: בית בין שתים מנוה וטעמיה מודיעים· כי עתיד עולם להרב פעמים בשקועים· אחת בדור המבול ואחת בששת אלפים ושלש ותשעים: גמל גמול חסדו אשר גמל בעולמו· מכין גשמות ומחיה גבורה ועצה מעמו· ושאר צרכי יצוריו החוסים בשמו· קדוש:

דלת דמות פניה למה כלפי הא מובא· כי כל־מעליה בזה יהל לעולם הבא· כגון עובד אלילים וחבריו עושי רעה רבה: הא הגיונה משנה מכל האותיות· בכלם הרגש שפה ובהא אינו מצוי להיות· ללמדך כי בהא נבראו תולדות חוג ועליות: וו ווי עמודי אש אשר צגים פני אל אלים· הם שמות המפרשים ומכל־שמות מעלים· בסוד רזיהם משתמשים אראלים: זין זה כח שש עשרה מפתחות· כגון רחם ומטר וקברי מתי רוחות· ואחרונה שבכלם מפתח עלוקות שוחות: חית חטא פרושו אשר חוטאים רשעי ישראל· עתידים לעשות תשובה ולהעיד אין באל· ומיד יחשבו כשאר צדיקי ישראל: טית טיט העולם הבא שחסידים ממנו נצמחים· כתורת

אהלל, עפ״ה תהלים ק״נ, ה׳. אלף אות ראשונה וכו׳, יסודו בא׳ אותיות דר׳ עקיבא, א״ף מפני מה נותנין אותו בלשון אחת וקורין אותו בשלש אותיות, מפני שהוא נכתב אחד שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד, וקריאת שמו אותיות משולשות וכו׳, וכן רוב דברי הפיוט הזה מיוסדים על פי אותיות דר׳ עקיבא. בין שתים, הכונה כי מספרו שתים. וטעמיה מודיעים, ע״פ מה שאמר שם באותיות דר״ע, מה נשתנה בי״ת מכל האותיות שברא בו הקב״ה כל סדרי בראשית, אלא ויודע היה לפני הקב״ה שב׳ פעמים עתיד העולם ליחרב אחד בימי דור המבול ואחד בסוף ששה אלפים תשעים ושלש שנה. גמול חסדו וכו׳, באומר שם, מהו גימ״ל, מלמד שאמר הקב״ה גומלתי יחד מחסדי לדלים, ומה גמילות של הקב״ה שהוא עושה את עולמו בכל יום ויום, אלו הן, רוח ונשמה ותבונה וחכמה וערמה ועצה וגבורה ומחשבה ומאירת עינים ושמיעת אזנים והלוך רגלים ומשוש ידים ופתיחות הפה שהוא נותן לכל אדם ובריה שבכן העולם מתוקים. כלפי, כנגד, ול׳ גמרא הוא. כי כל מעליה וכו׳, באומר שם, מפני מה דל״ת נותן פניו כלפי ה״א, אלא מי שהוא דל בעולם הזה עשיר הוא לעוה״ב מפני שעושה מצוות, עשיר בעולם הזה יהיה דל לעוה״ב, כגון עובדי ע״ז והרשעים. תולדות חוג ועליות, ר״ל תולדות ארץ ושמים, וחוג הוא סבוב הארץ כמו חוג הארץ (ישעיה מ׳, כ״ב). ועליות הוא השמים על׳ עליה אבית, והולך ברא באות ה״א, כדאיתא בב״ר פ׳ י״ב ובמנחות כ״ט, כ׳, העולם הזה נברא בה״א והעוה״ב נברא ביו״ד. ובאותיות דר׳ עקיבא ובמדרש תהלים מזמור פ״ב מבואר יותר, למה נברא העולם הזה בה״א, מה ה״א כשאדם מוציאה מתוך פיו אין בה לא ריחוק שפתים ולא תריבת לשון, כך בלא עמל ובלא יגיעה ברא הקב״ה את עולמו. ווי עמודי אש, כבי״י וו העמודים, ויסודו באותיות דר״ע, ו״ו חותמות של הקב״ה, שכל שם ושם שמכרנתה יש לו חותם ויש לו כנוי והקב״ה יושב על כסא אש וסביב סביב לו בעמודי אש שמות המפורשים וכו׳. שש עשרה מפתחות, וכן מפתח של אש, מפתח של גשמים, מפתח של תחיית המתים, מפתח של פרנסה, מפתח של נקבים, מפתח של בן, מפתח של אוצר שלבות, מפתח של מינים, מפתח של תרסים, מפתח של שפתים, מפתח של מס, מפתח של לבון, מפתח של אבורים, מפתח של ארץ, מפתח של גן עדן, מפתח של גיהנם, באומר שם באותיות דר״ע. עלוקה שוחות, הוא כנוי לגיהנם עפ״ה משלי ל׳. ט״ו המנודים של גיהנם כפ״ו דף י״ג. חטא פרושו וכו׳, טית טיט וכו׳, גם הוא ע״פ אותיות דר״ע אל תקרא חי״ת אלא חטא מפני שאמר נתנו לכסם לרשעי ישראל וכו׳, אל תקרא טי״ת אלא טיט, וכו׳ פירושו של טעה״ב שהצדיקים מליצין

וחבורות יקרים ומשבחים. וריח לבושיהם כריח ניחוחים: יוד יד ושם ועטרת תפארת. יגיד לסגלתו בראיה ומסורת. שם עולם אתן לו אשר לא יכרת: כף כפיו אל יספוק בשמחה אם מאמות. בנחלה שלש מאות ועשרה עולמות. ותענוג זיו שדי ליתן ובהמות: למד לב אדם שקול בכל האברים. בעין ואזן ודבור וברב שאר דברים. ובו סמוכה ותלויה יראת משפיל ומרים: מם מה טעם משול לשנים דרים באחד מדור. כי בכסא הכבוד מקלסים ומשתחוים לסדור. מלכותך מלכות כל עלמים וממשלתך בכל דור ודר: נון נר יי נשמת אדם ולא נשמת בהמה. אף כי לפי מיתתם זו לזו דומה. לתחית המתים לרוח אדם תקומה: סמך סוד משכן שסומכים לו אמנה. מחנה יהודה מזרחה ומחנה ראובן תימנה. ומחנה אפרים ימה ומחנה דן צפונה: עין עץ חיים היא לעושיה כאפרכסת אזנים. מעידה על עין ומכרעת צדק במאזנים. מצות יי ברה מאירת עינים: פא פה של כבד פה וכבד לשון. פן תנה לי שיחה כי לכך נוצר הלשון. השיבו מי שם פה לאדם הראשון: צדי צדקת אלהינו עם בשר ודם. מלמדים הדרך צדק ורב טוב להעתידם. גבורות מפעלותיו להודיע לבני האדם: קוף קרן עוד פני פודה הקיף כל דבר חכמה. דבורו כצאת

טיטנו כתות כתות בעטני השדה כטטה לטטין אריתן הולך מסוף העולם עד סופו כריח ג"ע. יד ושם וכו', כאמור שם אל תקרא יוד אלא יד, שלמד שהוא יד ושם טוב שעתיד הקב"ה ליתן להם לצדיקים לעה"ב בירושלים ובבה"מ שנ' ונתתי להם בביתי ובחומותי וכו' (ישעיה נ"ו, ה'). והוא אחר הפייטן בראייה ומסורת, ר"ל בראיית הכתוב ובראיית הקבלה. כפיו אל יספוק, כאמור שם באותיות דר"ע, כף זה כף שבינה שהוא סבה כף על כף בשמחה והנה בשעה של לדיקים לעה"ב ועומד ומקדד לפניהם בשמחה וכו'. שלש מאות ועשרה עולמות, ע"פ סוף מסכת עוקצין וסנהדרין דף ק'. זיו שדי לויתן ובהמות, ע"פ ויקרא רבה פ' י"ג וכ"ב ופסיקתא פ' ע"ו והוא למעלה דף 730 ודף 736. לב אדם שקול, כאמור שם באותיות דר"ע אל תקרא למ"ד אלא לב בינה דעת, ששקול הלב כנגד כל האיברים, לאדם יש לו עינים אזנים פה ידים ונשמה למעלה, אף ללב כן שהוא למעלה שהלב שקול כנגד רמ"ח איברים שבאדם וכו' לפיכך אין הקב"ה טובה אלא ללב שנ' כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב. משפיל ומרים, הקב"ה (ש"א ב', ז'). לשנים דרים באחר מדור, ר"ל נתנה מ"ם יש בה מ"ם פתוחה ומ"ם סתומה. לסדור, בסדר. מלכותך, תהלים קמ"ה, י"ג. ויסודו שם באותיות דר"ע, שמפני מה שנים כתב אחת, שמפני שבניהם עומדים נראו כמו שכבוד וכו' ומותחים את פיהם ואומרים איכה, ומה שיר הן אומרים, מ' אומר שלכותך כ' מלכות כל עולמים, ומ"ם סתומה אומרת וממשלתך בכל דור ודור וכו'. נר ה', משלי כ', כ"ז. זו לזו דומה, כי כמות זה כן מות זה (קהלת ג', י"ט), ואף הוא יסודו שם באותיות דר"ע. יש לדעת כי שם אינה נר אלהים נשמת אדם בשם אלהות וכן נשמה גם בשן נכל סודי ובמחת אלהותי והוא אלא כלשון הכתוב שהוא נר ה' בשם הוי"ה וכן כנכתי אבני, אך ברן עיין כי גם בעטר' משום דף ז' ודף ח' שהוא הפסוק נר אלהים בל' אלהות וכן העתיק גם הוא אלפסי וכן שהוא הכתוב גם בפסיקתא פ' ח', גם הטמי' בהקדמתו למוסות הלבבות מביאו כמה, וכן גם העתקתם אלהי' והנה אתנו דאלהות, ותמהתי על כתל מ"ש שאין מטיל על זאת. סמך, סוד משכן וכו', כי סמך ל' סמיכה, ואף הוא יסודו שם באותיות דר"ע. אמנה, תורה לישראל. עץ חיים היא וכו', כאמור שם, ע"ן, לא כאמר אלא עין של תורה שהיא עין לכל עין וכו' שנ' מצות ה' ברה מאירת עינים (תהלים י"ט, י"ט). כאפרכסת אזנים, לתמוה אליה האזנים ושל' בעטר' שהוא אזניך כאפרכסת וקנה לך לב מבין לשמוע (חגיגה ג', ב'). פא פה, כאמור שם, אל תקרא פא אלא פה ואין פה אלא שהוא שנ' כי כבד פה וכבד לשון אנכי (שמות ד', י') וכו' אמר משה לפני הקב"ה תן לי שיחה תן לי דיבור להאמנה בבן גמה ובלשון, בשעה הקב"ה ואמר לו מי שם פה לאדם הראשון וכו'. צדקת אלהינו, גם הוא ע"פ אותיות דר"ע. פני פודה, פני שבם ותנו, וכאמור שם, קו"ף זה שהוא פני הקב"ה ואני כל הנביאים שהקיף לפני פרשה

שלהבת ופניו כזיו החמה. להקל על הכבד מעל יונה תמה: ריש ראשית תבואת בני שלשת אבות. נתונים לכל אמה לראש ולא לזנבות. היושבים ראשונה במלכות רכב ערבות: שין שלשה ענפים יש לה כמו כסא ומשבר. כי שלש פעמים שני רשעים ישבר. ולעמו יתרון הכשיר ותהלים יגבר: תיו תאות אדם מתאוה לדברים רבים. לעשר וגדלה וכבוד ובורות חצובים. וכמותו לא ילוהו כי אם תורה ומעשים טובים: בכן אשר בחרן ועד כהן כל מלאכתו. נטע חוג להדומו ושחק למכון שבתו. יפה צר ואור ומזלות ממשלתו: מימות שעלו לצד העולם הישים. ישב ומלא כל קצות ארץ ואפסים. נפש לסוף פעל ושבת מכל המעשים:

גמל גמול חסדו אשר גמל בעולמו.
מכין נשמות ומחיה גבורה ועצה מעמו.
ושאר ערכי יצוריו החוסים בשמו. קדוש:

אופן

ארחות אראלים. יקדישו ברדתו לסיני. מלא כל הארץ כבודו:
בריאי ברקים ירעידו בבאו בסיני. מלא כל הארץ כבודו:
כבודו נגלה על הר סיני. ומלכותו על הר סיני.
אמון אצלו מתנת סיני. ודברות עשרה שמעו
בסיני. מקבלי הלכה למשה מסיני. קדוש:
גנזי גלגלים הללו בסיני. מלא כל הארץ כבודו:
דגלי דבקים יאדירו בפצחו בסיני. מלא כל הארץ כבודו:
הוגי הדורים מפארים בשורו בסיני. מלא כל הארץ כבודו:

כל דברי תבונה וכו׳ וכיון שראו פרעה ועבדיו את מכה זאת והכהן שבן הזקן למלאכי השרת חיו פניהם כאש הלהט והכל פיהם יוצא בשלהבת מיד נפלה עליהם פחד ורעדה וכו׳. יונה תמה, ישראל (שיר ה׳, ב׳). ראשית תבואת, ישראל עפ״י ירמיה ב׳, ג׳. לראש ולא לזנבות, עפ״י דברים כ״ח, י״ג. רוכב ערבות, הקב״ה, עפ״י תהלים ס״ח, ה׳. ומשבר, מושב האשה היולדת. שלש פעמים, אחת בעולם הזה ואחת לימות המשיח ואחת לעוה״ב, כאמור בס׳ התדב״א. יתרון הכשיר, ל׳ קהלת י׳, י׳. תו תאוות, כאמור בס׳ באותיות דר״ע אל תקרא ת״ו אלא תאוה זו תאותו של אדם ... כל יום ויום וכו׳ וכיון שמלא כולם נפטר מן העולם והולך בבהלה ריקן וכו׳ אשרי מי שעמלו בתורה ועשה נחת רוח ליוצרו וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם. בחרן, באותיות אבר כהן כהן הקב״ה. וצר, ויצר. צר ואור, לנגה ותמה (ישעיה ה׳, ל׳). מימות שעלו, מימי הים ועפ״י ישעיה מ׳, י״ב.

ארחות, הפיוט הזה הולך ע״ס א״ב כפול אלא שבאמצע כאן מן אות כ׳ עד ק׳, ומיוסד ליום ב׳ של שבועות מנהג אשכנז בא בשלמות. ארחות, מחנות של׳ ארחות ישמעאלים (בראשית ל״ז, כ״ה). ברואי בקרים, מלאכים שנבראו בכל בקר ובקר ומשוררים לפני הקב״ה. וכמ״ש גם כנ״י ברואי ברקים. תם שם יתכן לומר על המלאכים ועפ״י יחזקאל א׳, י״ג וי״ד. ירעידו, היו מזדעזעים ברעד. אמון אצלו, התורה ועפ״י משלי ח׳, ל׳. מקבלי, כנ״י וקבלה. הללו בסיני, בפ״א הללו ורוממו בסיני. דבקים, גם זה שם למלאכים הדבוקים ומאוחדים יחד ואין בהם קנאה ותחרות. יאדירו בפצחו בסיני, כשהרימו לאל כאשר פתח הדברות. וכנ״י נמנו ירוממו בסיני. הדורים, ענ׳ הדר ור״ל אמרים מהודרים. בשורו, כאשר

וְרָצִים וְשָׁבִים מִתְיַחֲדִים בְּהִטּוֹתוֹ לְסִינָי. מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
זִיקֵי זוֹהֲרִים זָרְזוּ בְּהַשְׁגִּיחוֹ בְּסִינָי. מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
חֵילֵי חַשְׁמַלִּים רָעֲשׁוּ בְּסִינָי. מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
טַפְסְרֵי טְפוּחִים רָקְדוּ בְּסִינָי. מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
יְקָרִים יוֹקְדִים רָצוּ בְּסִינָי. מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
קְהַל קְדוֹשִׁים קָמוּ בְּסִינָי. מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
רָאוּ רֶכֶב רִבֹּתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן בְּסִינָי. מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
ק"ו שָׁאַג שׁוֹפָרוֹת שָׁמְעוּ בְּסִינָי. מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
תּוֹרָה תְמִימָה תִּכְבַּדְתֶּם בְּסִינָי. מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:

והחיות ישוררו וכו'.

מאורה.

בקורין פ' נשא קודם שבועות אז אומרים אשר יחדו למאורה.
משקלו ג' ג' תנועות, וחתום בו אברהם בר שמואל.

אֲשֶׁר יַחְדָּו, עַם יְדִידָיו, עוֹבְדִים לוֹ אֶחָד שְׁכֶם. אֶל־יְרֵאָיו, בְּיַד
נְבִיאָיו, פֶּן יָרוּם לְרַחֶמְכֶם. אַל תִּירְאוּ, עֵת תִּרְאוּ, מַפֶּלֶת שׂוֹנְאֵיכֶם. זֶה
חֶלְקָם, יוֹם נָקָם. שְׁנַת שָׁלוֹם לְרִיב עִירְכֶם. וְהֶרֶג רַב, בְּגוֹי חֶרֶב מִשְׁכְּנֵי
אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם. שָׂמוּ עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֶצַח וַאֲנִי אֲבָרְכֵם: כַּעֲדַת אֵל, יִשְׂרָאֵל,
יִשְׂאוּ אֶת־קוֹל כֹּהֲנַי. אָמוֹר לָהֶם לִבְנֵיהֶם, יְבָרֶכְךָ יְיָ. וְיִשְׁמְרֶךָ מֵעֻזֶּךָ,
וְרוֹמְמָה יְמִין יְיָ. אֵלֶיךָ בְּאָהֳלֶךָ יָאֵר פָּנָיו יְיָ. וִיחֻנֶּךָּ, וַעֲווֹנֶךָ יִשָּׂא בְּרַחֲמָיו
יְיָ: וְיוֹם מְהוּמָה, לְמַשֶּׁה וְשַׁמָּה, וּנְקָמָה בְּיַד גֹּאֲלְכֶם. שָׂמוּ עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֶצַח
וַאֲנִי אֲבָרְכֵם: רֻבּוֹת גְּדֻלָּתְךָ, יָשֵׂם לְךָ, שָׁלוֹם לַחֲזוֹת בְּנֹעַם. לָהֶם נִשְׁבַּע, עַל
אַרְבַּע, לְאַב הֲמוֹן בְּכָל־הָעָם. לָשׂוּם שְׁמוֹ, בְּתוֹךְ עַמּוֹ, מִמְּצוּקוֹת לְהוֹשִׁיעָם.
בְּלִי לְהַכְרִית, שׁוֹמְרֵי בְרִית, בְּיוֹם עֶבְרָה וָזַעַם. שְׁמִי יִקְרָאוּ, וְהֵם יִרְאוּ,
בְּרִבּוֹת כְּחוֹל זַרְעָם. בְּגִיל וְרִנָּה, תְּבִיאֶנָּה, בְּהֵיכַל מֶלֶךְ צוּרְכֶם. שָׂמוּ עַל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל נֶצַח וַאֲנִי אֲבָרְכֵם: הִתְחוֹקַקְתִּי, וְעָקְתִּי, לִפְנֵי שׁוֹכֵן מְרוֹמִים. פֶּן־יַקְשִׁיב,

רצו ושבו. ורצים ושבים, עפ"כ יחזקאל א', י"ד. זיקי זוהרים, מלאכים המזהירים כזיקים, ל' מאזרי זיקות (ישעיה נ', י"א); ובנו"א זיקים זוהרים. זרזו, נזדרזו. חילי, פ"א חבורות. טפסרי טפוחים, שרי מעלה, ל' וטפסריך (נחום ג', י"ז) ול' וימיני טפחה שמים (ישעיה מ"ח, י"ג). רקדו, בנ"א רקדו והרו. רצו, אמרו. ובנ"א ראשים. רכב, עפ"כ תהלים ס"ח, י"ח. שאג, קול חזק של שופר. תכבדתם, כן בכל הספרים, ואל כמתכוונת הלשון כי היה לו לומר הכבדתם, ובמלת דמיון לו כתבה תהלתי כמספרים (שמות י"ט-ג').

אשר יחדו, לבל לבל עפ"כ צפניה ג', ט'. פרץ, מלה פיו ולמטה. ירום לרחמכם, ישעיה ל', י"ח. יום נקם, שם ל"ד, ח'. ו'. שנת, כמדבר ו', כ"ו. ויום מהומה, זכריה י"ד, י"ג. למשה ושמה, שמות ... (מלאכי ל"ג, י"ג). על ארבע, כנגד כנפות הגדול של ארבע פאות. לאב המון, כאברהם אבינו (בראשית י"ז, ד'). התחוקתי ועקתי, לשון ומתפלל נתחזק ובתפילות. פן יקשיב, לולי כי

שבות להשיב, מפזרת במתקוממים. ובא לכנם, עמד לנס, ונשא נס לעמים. אז יאמרו, לכו ונבחרו, ארחות יעקב תמימים. כי מלכם, הדריכם, להתהלל בנעימים. מעון האל, בישראל, מחמד הוא בכל־אמים. שמו אתם, לכו שובו לכם אל־אהליכם. שמי על־בני ישראל נצח ואני אברכם:

אור תרש על ציון וכו'.

אהבה.

לרבי מרוזיו יצחק בן רוח.

אימתי, יונה יעלת חן מה־לך כי תבכי. משיחך יבא לך קומי לך ולכי. כי אני מושיעך וגואלך אשר תחכי. ועתה כי אמנם כי גאל אנכי. אימתי: אילותי, צופים אשר צפו נבואה החרושה. לקרא לעזובה אשר היום גרושה. חשוקה להיות עוד וגם תהיה דרושה. כי לך משפט הירשה. אילותי: אימתי, חשקתיך יפה־פיה אותך בראותי. בעברי עליך כרתי את־בריתי. ועוד אני אקבצך אל־בית מנוחתי. אל־המקום אשר הכנתי. אימתי: אילותי, קרב ציר נאמן בנתנו תושיה. וצוני להיות טהורה ונקיה. אם תשמרי, ואם־לא תלכי בשביה. ויהי כאשר פתר־לנו כן היה. אילותי: אימתי. בחונה בכור עני במסגר מנעולך. עוד תעדי עדיך במר מהללך. עטרת תפארת אשר היא מכלולך. טוב תתי אתה לך. אימתי: אילותי. נדיבה הייתי מקששת בכל־פאר. יצאוני בני נין ונכד ושאר. בחשך בור עמק ואין לי מי יאר. והאבן גדלה על־פי הבאר. אילותי: אימתי, רעיתי צאר־לך מבין ידי צרים. אשר מפתים לך בפתוי דברים. שן לא אבית דלוק אחרי זרים. לבלתי־לכת אחרי הבחורים. אימתי: אילותי, ואני בגלות עצורה ברגזות. בהבל פתוני ויענוני עזות. לעזוב שמך עד חזות. יי אלהי אם־עשיתי זאת. אילותי: אימתי, הן כי גשבעתי לאסוף נכבשי. הלא אז מלכים לך יובילו שי. הנה עד לאמים שמתי לקדושי. הנה ראיתי בן לישי. אימתי: וקרבתנו וכו'.

יקום. פן נטעם אולי כמו פן בשלו רות (ט"ב כ', ט"ו). ונשא נס, עפ"ה ישעיה י"א, י'. י"ב ט"ט, כ"ב. אז יאמרו העמים, לכו, עפ"ה שם ב', ג'. מעון האל, בה"ט.

אימתי וכו', בן מלמד הבס. ולהם למעלה דף 731. ועתה כי, רות ג', י"ב. צופים, הנביאים, כמו קול צופיך (ישעיה נ"ב, ח') והקימותי עליכם צופים (ירמיה ו' י"ז). החרושה, הכתובה, מל' חרוש על לוח נבם (ירמיה י"ז, א'). לקרא לעזובה וכו', עפ"ה ישעיה ס"ב, ד'. וי"ב. כי לך משפט הירשה, ירמיה ל"ב, ח'. אל המקום, שמות כ"ג, כ'. ציר נאמן, השליח הנאמן הוא משה רבנו. תושיה, התורה. ואם לא, ר"ל ואם לא תשמרי את עלמך כטהורה ונקיה אז תלכי בשביה. ויהי כאשר, בראשית מ"א, י"ג. בכור עני, בבני גלות ועפ"ה ישעיה מ"ח, י'. תעדי עדיך, תלבשי בגדים נאים ועפ"ה ישעיה ס', י'. ירמיה ל"א, ד'. מכלולך, תכשיטך. טוב, בראשית כ"ט, י"ט. יצאוני, יצאו ממני, כמו ירמיה י', כ'. והאבן, בראשית כ"ט, ג'. צאי לך לבדך. אחרי הבחורים, ר"ל אחרי עובדי ע"ז ותפס בל' רות ג', י'. עד חזות, ועדות במשל בנביאים. חזות מגלה כמו וחזות ישעיה (דה"ב ט', כ"ט). ה' אלהי, תהלים ז', ד'. נכבשי, הנכבשים בגלות. שי, מנחה ומתנה כמו תהלים ס"ח, ל'. הנה עד לאומים, עפ"ה ישעיה נ"ה, ד'. והכוונה על המשיח. הנה ראיתי, ש"א ט"ז, י"ח.

זולת.

עי"מ א"ב. וכל סופי החרוזים על לה"ב, ובסוף חתום שמואל חזק.

אלהי אקראך במחשב. שיר מעני להקשב. ואתה קדוש יושב:
בעוך תפאר בהמוני. מכלל יפי בהגיוני. מקוה ישראל יי. אל דמי לך:
געוני ימי עברה. וצר בזדון נתגרה. כי דבר סרה: דאו מארץ רחוקה.
אנפי תימן להחזיקה. יום צרה ומצוקה. אל דמי לך: המון חיל שעיר.
להקתם בכלה להסעיר. קול שאון מעיר: ועדו לקרן אפלה. בכבוד גבר
להתהללה. והנה אימה חשכה גדלה. אל דמי לך: זעו ונתפלצו אבירים.
רשע כאסף עדרים. עבר בין הגזרים: חבל ילדי שעשועים. ישרי לב
מרעים. על משכבות הרעים. אל דמי לך: טבחה כצאן נחשבו. המסלאים
בפז נסחבו. האמת והשלום אהבו: יחדו שמך לקדש. ונפשם השלימו
להרש. כיום אחד לחדש. אל דמי לך: כל אלופי תורה. הורשי מצוה ברה.
יראת יי טהורה: ליום מצות הגבלה. הזבחו בני הקהלה. מנורת זהב
כלה. אל דמי לך: משחקת קרועה ושרופה. חמוסה ובדם הוצפה. אמרת
יי צרופה: נטעיה הקדשו להתחיב. וזללו חוללו לדיב. כי גבר אויב.
אל דמי לך: סמוך לחג השבעות. קראוני רבות רעות. בישראל בפרע

במחשב, נבוונה. מעני, ל' מענה לשון (משלי ט"ז, א'). ואתה, תהלים כ"ב, ד'. מכלל יפי, ר"ל שכלל כל הסוד והכבוד של הקב"ה ישתבח בתפלות ישראל. בהגיוני, ל' תפלה כמו והגיון לבי (תהלים י"ט, ט"ו) מגזרת ולשוני תהגה צדקך (שם ל"ה, כ"ח). מקוה, ירמיה י"ז, י"ג. געוני, כגעוני. נתגרה, התגרה בי, כגולר כזדון לבו. כי דבר, דברים י"ג, ו'. דאו, על' כאשר ידאה הנשר (דברים כ"ח, מ"ט). אנפי, חילות. תימן, שם אחד מאלופי אדום (בראשית ל"ו, ט"ו). יום צרה, מלכים ב' י"ט, ג'. להקתם, חברתם, כמו להקת הנביאים (ש"א י"ט, כ') והוא כמו קהלת בהפוך אותיות דוגמת כבש כשב, שמלה שלמה. להסעיר, על' רוח סערה, ר"ל חילותם כמו עלי כמו ברוח סערה לבלותי. קול, ישעיה ס"ו, ו'. לקרן אפלה, ביון בזה על העיר Clermont בצרפת אשר התאספו שם בשנות שנים רבים בשנת תתנ"ו והבישוף ... לצאת למלחמה כנגד הישמעאלים כדי לגרשם מן ארץ הקדושה ולכבוש אותה אל תחת ידיהם והשביעו כולם אל עלמו, ומן העצה ההיא יצאה הרעה על ישראל, כי אמרו הטמאים ... את היהודים ונכחידם טרם נלך לגרש הישמעאלים. והנה טעם השם קלערמאנט הוא כמו קרן האורה והפייטן הפך טעמו באמרו קרן אפלה על אשר משם יצאה אפלה וצרה לישראל. והנה אימה, בראשית ט"ו, י"ב. ונתפלצו, רעדו על' ועמודיה יתפלצון (איוב ט', ו') ותשבני פלצות (תהלים ק"כ, ו'). עבר, בראשית ט"ו, י"ז. וטעמו פה שאמות עבר בבני ישראל ... וחתכם ושפטם לגזרים. חבל, ל' השחתה כמו וחבל את מעשה ידיך (קהלת ה', ה'). על משכבות, שיר ג', א'. המסלאים בפז, ל' איכה ד', ב'. נסחבו, נגררו ... (ירמיה כ"ב, י"ט). האמת והשלום אהבו, ל' זכריה ח', י"ט. וטעמו פה אותם אשר אהבו האמת והשלום נסחבו ונכרתו. להרש, ... (עמוס ח', ו'). כיום אחד לחדש, ל' עזרא י', ט"ז. ואולי הפייטן כוונתו לרמוז על יום אשר עברה הגזרה על ישראל כי ביום א' לחדש ראשון לחדש סיון של שנת תתנ"ו נהרגו בוורמיזא ... יהודים, וביום ג' לחדש נהרגו במגנצא כאלף ... יהודים, ... גזרות תתנ"ו לר' אליעזר בר נתן. מצוה ברה, תהלים י"ט, ט'. י'. ליום מצות הגבלה, ר"ל ... סיון שהוא הראשון משלשת ימי הגבלה. מנורת, זכריה ד', ב'. ובמשל פה לבנוי על קהלת ... משחקת, ... משלי ח', ל'. חמוסה, על' חמסו תורה (צפניה ג', ד'). ... (ח"י, כ"). ... אמרת, תהלים י"ח, ל"א. וזללו ל' זלזול. חוללו, ל' חילול. לריב, על' ... (ויקרא כ"ו, ט"ז). כי גבר, איכה א' ט"ז. קראוני, פגעוני. בישראל בפרע

פרעות: עיניך פקח איום. ביטה להחיש פדיום. כי עליך הרגנו כל היום. אלהים מי לך: פרחי לוים וכהנים. תמו בהסתר פנים. חרשים גם ישנים: ציון שערי תעודה. רעוצים בישיבת בדודה. ואני שכולה וגלמודה. אלהים מי לך: קרב קץ הפלאות. הצל עמך מתלאות. גאלנו יי צבאות: רחפם באברתך להנחות. אמצם להשיג רוחות. ארח חיים שבע שמחות. אלהים מי לך: שאון קמים הדק. מהר בנה עיר הצדק. לחק את ברק: תמלא שמך בארץ. נעם כסאך להתרץ. עליון על כל הארץ. אלהים מי לך: שנת חמשים וששה. מחצי ומכתי אנושה. יי לעזרתי חושה: תעון וקוף מטוי קרננו. כימות ענינו שמחנו. האל ישועתנו ועזרתנו. אלהים מי לך: עזרת אבותינו וכו'.

גאולה. חתום בו יהודה.

יונה נשאתה על כנפי נשרים וקננה בחקך בחדרי חדרים. למה נששתה נדודה ביערים. ומכל עברים פורשי מכמורים. יסיתוה זרים. לאלהים אחרים. והיא במסתרים. תבכה לבעל נעורים: ותשא אישון. לבעלה הראשון. ובין אצר ודישון. תחליק לו לשון: למה תעזוב נפשי לשאול. וארעה כי אין זולתך לגאול: הלנצח תמה. תהי גלוית צמה. מזה ושמה. לבזה ושמה. ובן האמה. בעתני אימה. כי ביד רמה. קשת רמה. ואהלי במה. לאהליבמה. ואהלי במה תהל עוד ובמה: אין מופת

פרעות, כאשר כלו הפרעות על ישראל, והוא מל' שופטים ה', ב'. ביטה, הבט נא. כי עליך, תהלים מ"ד, כ"ג. פרחי, הנערים. בהסתר פנים, כאשר הסתרת פניך מהם וכמו שכתוב והסתרתי פני מהם והיה לאכול וכו' (דברים ל"א, י"ז). חרשים, שיר ז', י"ד. ור"ל גם נערים גם זקנים. ציון שערי תעודה, השערים המצוינים של בתי תלמוד תורה. תעודה, כנוי לתורה עפ"י ישעיה ח', ט"ז. רעוצים, שבורים. ואני, ישעיה מ"ט, כ"א. קץ הפלאות, כנוי לגאולה העתידה עפ"י דניאל י"ב, ו'. גואלנו, ישעיה מ"ז, ד'. רחפם, מל' על גוזליו ירחף (דברים ל"ב, י"א). ארח חיים, תהלים ט"ז, י"א. עיר הצדק, ישעיה א', כ"ו. לחוק מ"ב י"ב, י"ג. בערץ, בחוזק. להתרץ, להושיב, ור"ל שיהיה הכסא שלם (ישעיה ט', כ"ו). עליון, תהלים פ"ג, י"ט. חמשים וששה, ... לעזרתי חושה, תהלים ע', ב'. אנושה, ענין חולשה ומכה, כמו ירמיה ט"ו, י"ח. כימות, תהלים צ', ט"ו. מטוי קרננו, שפלת קרננו, מל' ומטה ידו (ויקרא כ"ה, ל"ה).

יונה, ישראל (שיר א', ט"ו. ב', י"ד. ו', ט'). נשאתה, עפ"י שמות י"ט, ד'. וקננה, עשתה לה קנה ר"ל מושבה. בחקך וכו', כנוי לבה"מ. נשתה, שכחה אותה. עברים, צדדים. פורשי מכמורים, אויבים הפורשים לה רשת ללכוד אותה. לבעל נעורים, אל הקב"ה. אישון, עין. לבעלה הראשון, אל הקב"ה ועפ"י אלכה ואשובה אל אישי הראשון (הושע ב', ט'). אצר ודישון, כנוי לאומות המתנשאות ... (בראשית ל"ו, כ"א). תחליק לו לשון, ר"ל מביאה את תפלותיה ... ואדעה וכו'. הלנצח, ... גלוית צמה, ... (שיר ד', א'). תמה, ישראל (שיר ו', ט'). ... מזה ושמה וכו', ... ובן האמה, ישמעאל (שם כ"א, י"ג). בעתני, ... (איוב י"ג, כ"א). קשת רמה, ... (תהלים ע"ח, ט'). במה, ע"ז. לאהליבמה, ... (בראשית ל"ו) ...

וְאֵין אוֹת· וְאֵין חָזוֹת וּמַרְאוֹת· וְאִם אֶשְׁאַל לִרְאוֹת· מָתַי קֵץ הַפְּלָאוֹת· יַעֲנוּ נְבוּאוֹת· הִקְשִׁיתָ לִשְׁאוֹל· וְאֵדְעָה כִּי אֵין זוּלָתְךָ לִגְאוֹל: וּבָנוֹת עֲדִינוֹת· הָגְלוּ מִמְּדִינוֹת· וּמִמְּטּוֹת רַעֲנָנוֹת· וּמְנוּחוֹת שַׁאֲנַנּוֹת· וְנִפְזְרוּ בֵּינוֹת עַם לֹא בִינוֹת· בְּלַעֲגֵי שָׂפָה וּלְשׁוֹנוֹת שׁוֹנוֹת· אֵיךְ שׁוֹמְרֵי אֱמוּנוֹת· כָּם הָיוּ טְמוּנוֹת· וְלִיצִיר דִּמְיוֹנוֹת· אֵין חֶפְצָם לַעֲנוֹת: לָמָּה בַּמֶּרְחָק· תַּעֲמוֹד דָּר שַׁחַק· דּוֹדִי רָחַק· וְרוֹדִי דָּחַק: וּלְקֵץ הַיָּמִין נִשְׁאַל נִשְׁאוֹל· וְאֵדְעָה כִּי אֵין זוּלָתְךָ לִגְאוֹל: דֶּגֶל אַהֲבָה, מֵעָלַי הוּסַר· וְרֶגֶל גַּאֲוָה, עָלַי עַל מָסַר· וַאֲנִי מְיֻסָּר· בְּאַכְזָרִיּוּת מוּסָר: גּוֹלָה וְנֶאֱסָר· וּמַר וְזָעֵף וְסַר· אֵין מְגוּר וּמִסְפָּר· אֵין מֶלֶךְ וְאֵין שָׂר· צָר אֵלַי סָר· וְצוּר מֶנִּי סָר: הֶחֱרִיב בְּקִצְפּוֹ· מְקוֹם מִדְרַךְ כַּפּוֹ· וְהִצִּית בְּזַעְפּוֹ· מְזוּזָתוֹ וְסִפּוֹ· וְאֵשׁ קָדְחָה בְאַפּוֹ· וַתִּיקַד עַד שְׁאוֹל· וְאֵדְעָה כִּי אֵין זוּלָתְךָ לִגְאוֹל: הַלְעוֹלָמִים יִזְנַח אֲדֹנָי· הַאֵין קִצָּה לְמוֹפֵת חֶזְיוֹנָי· קוּמָה יְיָ· וְיָפֻצוּ שׂוֹטְנָי· וְשׁוּב אֶל־מְעוֹנָי· אֶל־הֵיכַל לְפָנָי· וְהָשֵׁב לִשְׁכֵנַי· גְּמוּלוֹת יְגוֹנַי· וְתִגָּלֶה לְעֵינַי· כְּבוֹאֲךָ מִסִּינָי: וּבְטַל יֶשַׁע יָרַד· עַל יָרֵא וְחָרֵד· וּמִכִּסְאִי הוּרַד· בֶּן־הָאָמָה מוֹרֵד· עַד לֹא אֵרֵד· בְּיָגוֹן אֶל שְׁאוֹל· וְאֵדְעָה כִּי אֵין זוּלָתְךָ לִגְאוֹל:

בִּגְלַל אָבוֹת תּוֹשִׁיעַ בָּנִים, וְתָבִיא גְאֻלָּה
לִבְנֵי בְנֵיהֶם· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

עשה גם כן לשון משל על לשון ואהלי שפה לאהליבמה ואהלי בפה· חזות, חזיוני הנבואה. קץ הפלאות, מתי תבוא הגאולה ועפ"ה דניאל י"ב, ו'. הקשית לשאול, כי קץ הגאולה סתום וחתום. ובנות עדינות, כנוי על כנסת ישראל, ומטם עדינות, מעונגות ומפונקות על' ויתעדנו (נחמיה ט', כ"ה). ממדינות, מארצם ומעריהם. וממטות רעננות, הנה"ע, ורלה רש"י לשיר א' ט"ז. בינות, כמו בין. שומרי אמונות, ישראל. כם, בין אלה האומות. וליציר דמיונות, ר"ל ולא חפץ ישראל לעבוד ולהאמין באלילי דמיוני ע"ז. למה במרחק, עפ"ה למה ה' תעמוד ברחוק (תהלים י', א'). דר שחק, שוכן שמים. דודי הקב"ה רחק ממני, ועפ"ה ודודי חמק עבר (שיר ה' ו'). ורודי, האויב. וגם לשון זו נופל על לשון מחלף אותיות דל"ת ור"ש דודי רודי, רחק דחק. ולקץ הימין, למועד ימי הגאולה העתידה, ועפ"ה סוף דניאל. דגל אהבה, עפ"ה שיר ב', ד'. ורגל גאוה, האויב הדורך עלינו ברגל גאוה. וסר, עפ"ה על סר וזעף (מ"א כ' מ"ג). מגור ומספר, ל' נגיד וקצין, כמו נחום ג', י"ז. אלי סר, נגש, על' סורו נא אל בית (בראשית י"ט, ב'). וצור, הקב"ה. מני סר, הרחיק ממני. מקום מדרך כפו, הוא בה"מ. וספו, מפתן הפתח, כמו בתתם ספם את ספי ומזוזתם (יחזקאל מ"ג, ח'). ואש קדחה, על' דברים ל"ב, כ"ב. הלעולמים, תהלים ע"ז, ח'. האין קצה, פירוש, האין קץ לגלות ויבואו המופתים של הגאולה אשר התנבאו הנביאים. קומה, ל' במדבר י', ל"ה. מעוני, ל' מעון ביתך (תהלים כ"ו, ח'). לפני, ר"ל אל ההיכל לפני ולפנים. והשב לשכני, עפ"ה תהלים ע"ט, י"ב. יגוני, היגון והצער שלטוני. כבואך מסיני, כמו אז אשר באת ונגלית מסיני. ירא וחרד. על שם הירא וחרד במצוות. בן האמה, ישמעאל אשר כתוב עליו והוא יהיה פרא אדם (בראשית ט"ז, י"ב) ותרגם אונקלוס והוא יהא מרוד באנשא. עד לא ארד וכו', על' בראשית ל"ז, ל"ה. מ"ב, ל"ח.

יוצר לשבת אחר שבועות·

ע"ס א"ב משולש ואח"כ חתום מאיר בירבי יצחק הקטן יזכה לחיי
עד אמן אמן סלה, וגם באמצע הא"ב חתום שם זה כמה פעמים.

אַדִּיר וְנָאֶה בְּקֹדֶשׁ קְדֻשַּׁת מִתְנָאִים· אוֹת וְדֻגְמָא דָּגוּל בְּרִבְבוֹת קֹדֶשׁ מְשַׁבְּחִים וְנָאִים· אָמָּן מֻפְלָא מְשֻׁבָּח בְּסוֹד בַּנָּאִים: בְּאָמְנוּתוֹ פְּלִיאָה דָּבָר הַסְתֵּר וְהַאֲסֵם· בִּכְבוֹד מְלָכִים חֲקֹר כְּבוֹדָם לְפַרְסֵם· כְּשֶׁבַח מֶלֶךְ עוֹלָם חֵךְ לְבַסֵּם: גַּאֲוָתוֹ לְנַצֵּחַ לְהַשְׂכִּיל שִׁיר יְדִידוּת· גְּבוּרָה וָעֹשֶׁר שֶׁלּוֹ חָכְמָה וַחֲסִידוּת· גְּדֻלָּתוֹ אֵין לְפָרֵשׁ מִקְרָאוֹת כַּמָּה לְעֵדוּת: מֶלֶךְ הַכָּבוֹד מַלְאֲכֵי הַמְּלָכִים אֻכְלוּסָיו· אֹמֶן לְמַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים שַׁעֲשׁוּעֵי עֲלוּסָיו· יִתְרוֹמֵם רָם וּמִתְנַשֵּׂא לְרֹאשׁ קִלּוּסָיו· קָדוֹשׁ: דַּעְתּוֹ נְקִיָּה בְּנִתְיַשְּׁבָה אוֹתִיּוֹת לְצָרֵף· דִּקְדֵּק נְתִיבוֹתָם בִּשְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם לְפָרֵף· דִּבֵּק בְּמוֹעֲצוֹת דָּת כֵּס וּשְׁרַפְרַף: הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ לִכְבוֹדוֹ הִקְנָה וְקִנְּאָהּ· הָאוֹר כִּי טוֹב וּבוֹ נִתְגָּאָה· הִבְדִּילוֹ כְּמֶלֶךְ לִבְנוֹ מָנָה נָאָה: וְהֵן כְּאֵלֶּה קְצוֹת דְּרָכָיו שִׁנֵּן· וּבְהִבָּרְאָם בּוֹרְאָם שִׁבְּחָם וּמִי מְגַנֵּן· וְרַעַם גְּבוּרוֹתָיו מִי חָכָם וְיִתְבּוֹנָן: בַּיּוֹם רִאשׁוֹן בְּאֵין הַמְשֵׁל וָפַחַד· בִּיחִידִי מָתַח וְרָקַע יוֹם אֶחָד· נִשְׂגָּב לְבַדּוֹ כֵּן בְּהוֹדָאוֹת נִתְיַחֵד· קָדוֹשׁ: זְמַן לַחֲצוֹת לַחִים וְהִקְרִישָׁם בְּאֶמְצָעָם· זִכֵּךְ רָקִיעַ וּמֵעַל גַּבָּם הִצִּיעָם· וָיוֹת יָם הַשְּׁאָר הִקְלִיט וְהִסִּיעָם: חֶלֶד עֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָהּ

מתנאים, כנוי למלאכים מל' נאה ויאה. אות ודגמא וכו', יסודו בחגיגה דף ט"ז ואתה מרבבות קדש (דברים ל"ג, ב') אות הוא ברבבה שלו, דגול מרבבה (שיר ה' י') דוגמא הוא ברבבה שלו, ה' צבאות שמו (ישעיה מ"ז ד') אדון הוא בצבא שלו; ופירש רש"י דוגמא דבר היכר העומד לדוגמא לגדולתו לומר כזה עשה לי ואין אלא דבר הניכר אף כאן מקומו ניכר עכ"ל ועיקרו מל' יונית וכל"א [illegible]. בנאים, הבונים בנינים. [illegible]. והאסם, מל' באסמיך (דברים כ"ח ח') ור"ל מעולת הקב"ה היא נפלאה כל כך עד אין יכלתנו [illegible] ואלוי יש להסתיר ולהעלים דבר השבח, ועל דרך לך דומיה תהלה. לפרסם, לגלות. ור"ל כן זה כבוד שלך [illegible] לגלות את כבודו ולהרבות בשבחו. ובני"י גורס בכבוד מלכים חקור דבר ולפרסם, והענין אחד. חך לבסם, מל' בושם, ר"ל השבח שנאמר להקב"ה איננו תלוי בחוכי הדברים אלא שיהי שבח מבושם ומתוק ורצוי לגדולת הקב"ה. מקראות כמה לעדות, כמו ולגדלתו אין חקר (תהלים קמ"ה, ג') הן אל שגיא ולא נדע (איוב ל"ו, כ"ו) ובדומה. אכלוסיו, צבאיו. שעשועי עלוסיו, ישראל, מל' ילד שעשועים (ירמיה ל"א, כ') נתעלסה באהבים (משלי ז' י"ח) ל' שמחה. קלוסיו, שבחיו. אותיות לצרף, לחבר. ועי"פ ס' יצירה פרק ב' עשרים ושתים אותיות יסוד חקקן חצבן צרפן שקלן והמירן וצר בהם את כל היצור ואת כל העתיד לצור. ועוד שם בפ' א' בשלשים ושתים נתיבות פליאות חכמה וכו'. לפרף, לחבר ולשלב, קרסי נחשת ת"א פורפין דנחשא (שמות כ"ו). במעצות דת, בעצתה של התורה. כס, כנוי לשמים, ושרפרף, כנוי לארץ ועה"כ השמים כסאי והארץ הדום רגלי (ישעיה ס"ו), כי שרפרף פירושו הדום ומספל קטן בארמית כמו אדם עושה שרפרף ואח"כ עושה כסא (חגיגה י"ב) לא על גבי כסא ולא על גבי שרפרף (כתובות י' ב') כסא לישב עליו שרפרף להדום רגליו (סנהדרין ל"ח, ב'). ובני"י גורס „דקק במועצות חכמה כס ושרפרף". מנה נאה, מתנה יפה. ועי"פ חגיגה דף י"ב אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו כיון שנסתכל הקב"ה בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים עמד וגנזו מהם, ולמי גנזו, לצדיקים לעת"ל. שנן, סיפר. בוראם שבחם, כבתוב [illegible] כל מעשה ושעשה וירא אלהים כי טוב. יגנן, ל' גנוי. ורעם וכו', עה"כ איוב כ"ו, י"ד. המשל ופחד, כנוי למלאכים עה"כ איוב כ"ה, ב' ותרגומו. ביחידי, הוא הקב"ה היה יחיד ביום הראשון כי המלאכים לא נבראו עד יום שני. ועי"פ המדרש רבה ב"ר, הכל מודים שלא נברא ביום ראשון כלום, שלא [illegible] מיכאל היה מותח בדרומו של רקיע וגבריאל בצפונו והקב"ה ממדד באמצעיתו, אלא אנכי ה' עושה כל, נוטה שמים לבדי רוקע הארץ מאתי (ישעיה מ"ד, כ"ד) מי אתי כתיב, מי היה שותף עמי בבריאת העולם. לחצות, לחלק לשני חלקים. לחים, המים. והקרישם, הקפיאם. זכך, ל' זך ונקי, שמבה הרקיע [illegible]. הציעם, הביע את חצי המים שמעל לרקיע. השאר הקליט, כן בבי"י ונכון ופירושו שאר המים הניח [illegible] ביום ים. להקליט מל' ערי מקלט. חלד, האדמה. חלד הוא אחד מן י' שמות של הארץ (מדרש

רצתה. חדשה עדנה בעין לא ראתה. חד במעשיו תהלה לו יאתה: טיב
מאורות ואחד להמעט זמן. טבעו יצא להתחדש ולהתקדש נאמן. טכסו
בכפרה ובלגיון לציון סמן: יהיה אור הלבנה כאור החמה בעצומו. צדקה
ומרפא בכנפי החמה בצמצומו. יחבש יי את שבר עמו. קדוש: יוצר הכל
פעלו תמה מבצר. יחודו להרנין בריות בפיהם צר. ויום אחרון לשחק
ליתן יצר: כביר כח מושל ושליט בתבל. כעוברה המליטה בטרם יבא
חבל. כחו במתניו לסעדת נחלת חבל: לכל תכלה השגיח ממכון שבתו.
ללבו ערב הכל לצביונו ולדעתו. להגוה ולשבח ואין מסב בסעודתו: חסד
ותצדק לגיוני שוכן ערץ. וקקותו לבראת אדם שבחו לתרץ. יי אדנינו מה
אדיר שמך בכל הארץ. קדוש: מציון מכלל יפי חותם הופיע. ממקום
טהרה תרמו וחכמתו השפיע. משכו לעדן עשקו בצפונות מופיע: נצפנה
שש וראוי לזה ספר. נזדונה לו לולא הזקיקתו להפר. נשם יום נפש
המקיאם כפר: שגיא כח חסדיו מעולם וחמלתו. סבב לרוח היום בעבור
נחלתו. סיני להעמידה שבת להתאים לסגלתו: לבאי עולם אגוה נויתיו

משלי ח׳, ל״א). חדשה עדנה, התעדן להתחדש לעתיד לבוא בעת אשר נאמר בה עין לא ראתה אלהים זולתך (ישעיה ס״ד ג׳). חד ל׳ שמחה וכמו שכתוב ישמח ה׳ במעשיו (תהלים ק״ד, ל״א). טיב, ל׳ טוב. מאור, את הירח. טבעו, תכונתו ומנהגו, חייגענשאפט. להתחדש, בכל חודש. ולהתקדש ע״י ישראל. נאמן, זה הירח עפ״ה תהלים פ״ט, ל״ח. טכסו, התקין לו. בכפרה, הוא שעיר ר״ח לכפרה. ובלגיון, חיל, הם הכוכבים, ועיין המדרש המובא למעלה דף 622. לציון סמן, עפ״י ב״ר פ׳ ו׳ כל זמן שאורו של גדול קיים אין אורו של קטן מתפרסם, שקע אורו של גדול מתפרסם אורו של קטן, כך כל זמן שאורו של עשו קיים אין אורו של יעקב מתפרסם שקע אורו של עשו מתפרסם אורו של יעקב הה״ד קומי אורי כי בא אורך. יהיה אור וכו׳, עפ״י ישעיה ל׳, כ״ו ומלאכי ג׳, כ׳. בעצומו, ל׳ שלם וחזק. בצמצומו, כאשר ישוב הקב״ה לצמצם שכינתו לישראל. יחבש ל׳ תמיה מגזרת ויחתמו האנשים (בראשית מ״ג, ל״ג) וכן נקד בכ״י. מבצר ל׳ ערים בצורות (דברים ג׳, ה׳) ור״ל מעשי ה׳ גדולות למאד ונפלאות ממנו. להרנין, לגלגל את יחודו. ויום אחרון, לעתיד לבוא שאז יעשה הקב״ה סעודה לצדיקים מלויתן. כעוברה, כאשה מעוברת היולדת בלי חבלי לידה כן הפליטה הארץ את הבהמות אשר כחו במתניו, והוא ג״כ מוכן לסעודת הצדיקים לע״ל וכדאיתא בב״ב דף ע״ה גם בפרקי ר״א פ׳ י״א ובויקרא רבה פ׳ י״ג וכ״ב ובתנחומא פ׳ פינחס. לכל תכלה, כל מה שברא וכלה. ערב, היה חפץ ב. לצביונו, לרצונו. להגוה, מל׳ זה אלי ואנוהו. ואין מסב בסעודתו, ר״ל האדם לא נברא עדיין. וקקותו, הכרותו. ויסודו בב״ר פ׳ ח׳ בשעה שבא הקב״ה לבראת את אדה״ר נעשו מלאכי השרת כתים כתים וחבורות חבורות, מהם אומרים יברא ומהם אומרים אל יברא, הה״ד חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו, חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים, ואמת אומר אל יברא שהוא כלו שקרים, צדק אומר יברא שהוא עושה צדקות, שלום אומר אל יברא דכוליה קטטה וכו׳. לתרץ, לבנות. ה׳ אדנינו, תהלים ח׳, ב׳. ופסוק זה המלאכים אמרו כשהסכים הקב״ה לבראת את האדם, כדאיתא שם במדרש. מציון, ל׳ תהלים נ׳, ב׳. ואמרו ביומא דף נ״ד, ב׳ כי כל מעשי בראשית מציון נבראו. ממקום טהרה, שלקח הקב״ה את האדמה ליצירת האדם ממקום שהיה עומד שם המזבח, וכ״פ ב״ר פ׳ י״ד ממקום כפרתו נברא. תרמו, ל׳ תרומה, כי אדה״ר היה גמר חלתו של עולם, כדאיתא שם במדרש. בצפונות מופיע, בתורה המופעת והמגלה את הנסתרות. שש, בגי׳ שש מצות נצטוו אדה״ר, וקיים ז׳ מצות בני נח חוץ מן אבר מן החי. וראוי לזה ספר, פירושו היה ראוי לתת לו את כל התורה, הנקראת זה ספר, אם לא היתה משיאה אותו אשתו להפר את מצות ה׳ ולאכול מן העץ. יום נפש, כמה היה עובר עליהם במבואר למעלה דף 622. סבב לרוח היום, כן בכ״י וכן עיקר ויסודו בב״ר פ׳ י״ט וישמעו את קול ה׳ אלהים מתהלך בגן לרוח היום, אמר לו הקב״ה לרוח היום, הריני נותן לו את היום, כן אמרתי לו כי ביום אכלך ממנו מות תמות, אין אתם יודעים אם יום משלי אם יום אחד משלכם, אלא הרי אני נותן לו יום אחד משלי שהוא אלף שנים וכו׳. נחלתו, ישראל. להתאים,

ושכחו· מאז ובבני חלק יפה במקחו· יוסף אומץ יגדל וישר כחו· קדוש:
שת דודים בהגיע ופרק אישות· עקב ענוה עניו נתבקש בדרישות· עדת
קדש לקדש בקדשה ופרישות: פרויה מצען תשה הכנס לתושיה· פנוקים
שלשה חדשה ונתרפאה שלישיה· פתח וראיה גרות שחרור ושביה: צנת
שלג ביום בכורי קציר· צין לשולח ולמשתלח כדי ציר· צפונה לקבל
חמדה אלפים האציר: ממתנה אל הנחילות באש ובמים· ידד זכה וחבה
בשעשוע יומים· יתרה חבה חביבים לאביהם שבשמים· קדוש: קרבו
להר סיני בלב שוה· קול ערב השמיעו ומראה נאוה· קדמו נעשה לנשמע
באהב לתוה: רדו מלאכי צבאות שנונים בחרבם· רשם ואות רבם מסים
בקרבם· רבתים אלפי שנאן יי בם: ששים רבוא הכפלו למגלי סתרם·
שקדו בשמחת עולם להעטירם כתרם· שמעיה הסופר הגבילם ובנם
והתרם: מסיני בא בקדש נאוה וזיותן· את פני כלה להקביל כחתן·

ל' תלמידים כי השבת הוא בן זוג לישראל, כדאיתא בב"ר סוף פ' י"א. במקחו, בתורתו שהיא לקח טוב. ופרק אישות, זמן נישואין, ר"ל כאשר קרבה השעה של מתן תורה והיא תכרם את ישראל אל הקב"ה ונשא הקב"ה לחתן וישראל לכלה והתורה היא הכתובה, וכמו שאמר הפייטן למטה „את פני כלה להקביל כחתן", וכן בפיוט אז שש מאות „תואר כלה מאד נתעלה בקבלת יום זה עטרת הדודים", וכן בפרקי ר"א פרק מ"א גם בטבילתה ויוצא משה את העם לקראת האלהים, החתן יוצא לקראת הכלה ליתן להם את התורה. ענו, משה רבנו. מצוען, מעולפים, תשה, היתה חלושה. על' היו השנים תשים (ב"ר פ' ל"ח). לתושיה, לתורה. פנוקים, עדונים על' מפנק מנער (משלי כ"ט, כ"א). שלשה, בן נבי', והפירוש, יען כי כנסת ישראל עדיין היתה חלושה לבן המעדנה נתעכבים שלשה חדשים, ועת לאחר מעלרים עד היתה בגלוי, ונתחדשה ונתרפאה מכל מום, ויסודו במדרש תנחומא פ' יתרו. שלישיה, תואר לישראל שהיא אומה משולשת כהנים לויים וישראלים (תנחומא פ' יתרו). פתח וראיה וכו', מה שהמתין הקב"ה בנתינת התורה עד החדש הג' הוא ג"כ פתח וראיה לכל גרים ושביים ועבדים משוחררים שלא יתאחרו ויתכבלו עד ג' חדשים. צנת שלג, ל' משלי כ"ה, י"ג. צין לשלח וכו', הציר שהוא משה רבנו היה שלוח להיות רצוי ונאמן כן לשולח שהוא הקב"ה כן למשתלח שהוא ישראל. צפונה לקבל, לקבל את התורה שהיתה צפונה גנוזה אצל הקב"ה אלפיים שנה, וכמו שפירש רש"י על ואהיה שעשועים יום יום (משלי ח' ל') אלפיים שנה, כי יום יום ב' פעמים ויום אחד של הקב"ה הוא אלף שנה. ממתנה, בשביל התורה שנקראת מתנה, כמו שדרשו חז"ל בעירובין נ"ד על הפסוק וממדבר מתנה וממתנה נחליאל (במדבר כ"א י"ח) וראה למעלה דף 290. אל הנחילות, עלה משה למעלה לתוך מחנות המלאכים שנבראו מאש ומים. בהמילוא פירשו קתון ופירשה על' נחיל של דבורים (ב"ק דף קי"ד). ידד, הוא אחד משמות של משה רבינו, ע"פ מגלה דף י"ג ויקרא רבה פ' א'. זכה נעלמו. וחיבה את ישראל. בשעשוע יומים, התורה שנ"ה משלי ח', ל'. יתרה חבה, אבות פ' ג' משנה י"ח. בלב שוה, כמו שפירש רש"י בשמות י"ט, ב'. קול ערב, שה"ש שיר ב', י"ד. לתוה, לתאוה. רדו, ירדו. מסים, ממסמסים ומלוין. בקרבם, בן נבי'. ור"ל שמו של הקב"ה שבתוך שם המלאכים כגון מיכאל גבריאל רפאל (תנחומא פ' משפטים וילקוט שמות רמז רמ"ו וילקוט תהלים רמז פנ"ו). ונקלה נושאתות בחרבם, ויש לפרשו ע"פ תנחומא פ' תבוא דשני אומר בלי זיין תגר להם השם המפורש חקוק עליו, וכן בשיר רבה דף כ"ו וכ"ט ול"ג. אבל הגרסה הראשונה נכונה יותר כי אין דרך הפייטנים להשתמש בתרגומים בתנה אחת ב' פעמים. רבותים, ל' תהלים ס"ח, י"ח. למגלי סתרם, לישראל שהקדימו נעשה לנשמע, וע"פ שבת דף פ"ח בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצאה בת קול ואמרה להן מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו, דכתיב ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו, ברישא עושי והדר לשמוע עכ"ל. ומה שכתב הפייטן ששים רבוא הכפלו, הוא ע"פ מדרש תנחומא פ' תבוא ואיכא תמצי דף פ"ג ומכילתא פ' י' וכ"ח ול"ג, אמר ר' אבא בר כהנא כשעמדו ישראל על הר סיני ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע מיד חיבבן הקב"ה ושלח מלאכים ושברים רתוח של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מהן שני מלאכים והיה אחד חוגר לו זיינו ואחד נותן לו עטרה בראשו עכ"ל. ואגדות חלוקות יש בזה כי לפי גמר' שבת דף פ"ח ופרקי ר"א פ' מ"ז לא ירדו כי אם ששים רבוא מלאכים לישראל לקשור לכל אחד ואחד ב' כתרים. שמעיה הסופר, שכך תרגמו ע"פ מגלה י"ג ויקרא רבה פ' א'. והתרם, ל' התרשה והסגולה. וזיותן, ל' זיו

יתרומם שמו לפי הגדלה ענותן. קדוש: תאום עשרת הדברים בכללם הקדם. תקף שאי אפשר לבשר ודם. תעצומות למרעים בקולו נפלאות ליסדם: מתוך שנראה בים כגבור כנלחמים. אתא לסיני כזקן מלא רחמים. יציאת מצרים לכך הזכרה בנאומים: ראו עתה אנכי בלי סבה. בורא וסובל כל עד זקנה ושיבה. יחיד במלכות קדם ותוך ולבא: בזכרי רב כבודו לבי יתחם. כיום חתנה נתקדשתי בסיני להתחתם. אקוה בגלותי באנכי אותי ינחם. קדוש: ראוי למלך צרכי חילותיו לספק. בחיבה לקבל מלכותו רצונו להפק. יקר תאותו להשלים עליו להתרפק: יחוד אלהותו קבלו שוב חזר. צוה גזרותיו כמלך בשלטנותו גזר. לא יהיה לך אל זר. חק על פני עתיק ימים. חי וקים לעולם ולעולמי עולמים. קנא ונוקם שליט בקנאה ובנאומים: יצאה מדת מורדיו רבועה בקצבותיו. חסד וברית שמורים לאלפי רבבותיו. וקבועים לעולם לאהביו ולשומרי מצותיו. קדוש: השם בשתי מדות אמור בענין. קדם קבלת שבועה ברחמים מעין. סרד לשבע נעשה לו דין: ימים יצרו ולו בהם אחד. זכור ושמור לפניו ולאחריו יחד. כביכל הכתיב לעצמו במנוחה נתיחד: הקיש אב ואם לכבוד ומורא. לחיי עד להאריך בקלה כחמורה. לבית דין במשה אינן באזהרה: מלכי ארץ הודו למלך עולם. ישרי

ופאר. לפי הגדלה ענותן, כמו שאמרו במגלה ל"א כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו וכו'. תאום עשרת הדברים, הלוחות היו כב' אחים תאומים והיו כתובים ה' דברות בלוח זה וה' בלוח זה, וכמו שיסד למטה „חמשה מול חמשה בלוחות הספירים". וראה פירוש הע"י לשיר ד', ה'. בכללם הקדם, כדאיתא במכילתא פ' יתרו, עשרת הדברות כולן בקול אחד יצאו מפי הגבורה, וידבר אלהים את כל הדברים, הכל בבת אחת. למרעים בקולו, עפ"ה איוב ל"ז, ה'. ונדרש על מתן תורה בתנחומא פ' שמות. בים כגבור וכו', ע"פ המכילתא מובא בפירוש הע"י לשמות כ', ב'. בנאומים, בדברות. בלי סבה, [illegible] אותי לזה. וסובל כל וכו', עפ"ה ישעיה מ"ו, ד'. קדם ותוך ולבא, ר"ל בכל הזמנים בעבר ובהוה ובעתיד. להתחתם, ל' חתום ר"ל נבדלתי שם להיות לעמו. באנכי אותי ינחם, ככתוב אנכי אנכי הוא מנחמכם (ישעיה נ"א, י"ב). רצונו להפק, לעשות רצונו. יקר תאותו, התורה. להתרפק, להתחבר לו, של' מתרפקת על דודה (שה"ש ח', ה'). ויסוד הפירוש במכילתא לא נתן הקב"ה התורה לישראל עד שקרע להם הים ונתן להם מן והוריד להם שליו והעלה להם באר [illegible] עליהם להספיק צרכם וללחום מלחמתם כדי שיקבלו מאתו מלכותו. חק על פני, חקק וכתב כדכתוב אני לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. עתיק יומים, הקב"ה עפ"ה דניאל ז', ט'. שליט בקנאה, שאינו נוקם מיד אלא ארך אפים הוא. רבועה בקצבותיו, כמו שכתוב ועל רבעים לשונאי. לאלפי רבבותיו, כמו שכתוב ועושה חסד לאלפים. השם, כדכתוב ג' פעמים לא תשא את שם ה' אלהיך, מדת הרחמים ומדת הדין. קודם קבלת שבועה, אם עלה בלבו להשבע ולא הוציא השבועה מפיו הקב"ה מתנהג עמו ברחמים. סורד לישבע, שהוציא השבועה מפיו. ולו בהם אחד, שנתן לו יום אחד הוא יום השבת, וכל' עפ"ה תהלים קל"ט, ט"ז. לפניו ולאחריו, כלומר להוסיף מחול על הקדש שבכניסת השבת וביציאתו. כביכל, אם היה מותר לומר כן, ומלה תלמודית היא, מחוברת מן הפעל יכול עם כ"ף וי"א [illegible]. הכתיב לעצמו במנוחה, ככתוב שבת לה' אלהיך, ויום ליום השביעי. הקיש, השוה כבוד אב ואם לכבודו ומוראת אב ואם למוראו, כדאיתא בקדושין ל', ל'. בקלה כחמורה, פירוש, בגלוי [illegible] שהיא מצוה קלה כתוב והארכת ימים כמו שכתוב בכבוד אב ואם שהיא מצוה חמורה [illegible] למען יאריכון ימיך [illegible]. אינן באזהרה, כל מצות עשה [illegible] בית דין [illegible]. מלכי ארץ הודו,

מַאֲמָרוֹת הָרִאשׁוֹנִים לְקַלְּסָם לְעָלָם. רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת נִצָּב לְעוֹלָם. קָדוֹשׁ:
אֵשׁ דָּת כְּנִתְּנָה בִּפְרָט וְחִבּוּר. מִכֹּחַ הָאֵשׁ נִרְתָּעִים וְשָׁבִים הַצִּבּוּר. נְאוּיִם
מְכַבְּדִים וּמִתְכַּבְּדִים אֶת־הַדִּבּוּר: אַזְהָרַת רֶצַח וְעֹקֶף שֶׁשָּׁמַעְנוּ בַּאֲרֶשֶׁת. מִשְּׁלֹשׁ
עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת. נִלְמַד לְגוֹנֵב נְפָשׁוֹת סְתוּמָה מִמְּפוֹרֶשֶׁת:
סִים דִּין וְחֶשְׁבּוֹן בְּלֹא תַעֲנֶה. לִכְלָל וּפְרָט וּכְלָל חִמּוּד לְהִמָּנֶה. הַפְּרָט
מְפָרֵשׁ דְּבַר קוֹנֶה וּמַקְנֶה: חֲמִשָּׁה מוּל חֲמִשָּׁה בַּלֻּחוֹת הַסְּדִירָם. זֶה כְּנֶגֶד
זֶה מְכֻוָּנִים כְּסִדְרָם. קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל לְזַכּוֹתָם הִגְדִּילָם וְהֶאֱדִירָם. קָדוֹשׁ:
מִנְּשִׁיקוֹת פֶּה נִבְחֲרָה סְעֻדַּת מֶלֶךְ. אוֹתָהּ נַפְשִׁי בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי לְהִמָּלֵךְ. יַיִן
הַטּוֹב חִכִּי לְדוֹדִי הוֹלֵךְ: רְצוּיָה הָיִיתִי אָז כְּמוֹצְאֵת שָׁלוֹם. יְחִידִי לְאֹרֶךְ
יָמִים עוֹבְנֵי הֲלֹם. מָתַי אָבוֹא וְאֵרָאֶה לְאֵל עֵילוֹם: בְּרֶגֶג נִכְסְפָה נַפְשִׁי
חֲצֵרוֹתָיו לִדְרֹשָׁה. בְּיוֹם הַבִּכּוּרִים לְהַקְרִיב מִנְחָה חֲדָשָׁה. אֲדוֹן עוֹלָם יָחִיד
לְהַמְלִיכוֹ בִּקְדֻשָּׁה: מִמְּעוֹנוֹת אֲרָיוֹת יֵרָאֶה יְשַׁלֵּם נִבְלָאִים. חֲשׂוֹף זְרוֹעֲךָ
קַבֵּץ וְנַהֵל טְלָאִים. וְעָרְבָה לַיי מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם. קָדוֹשׁ:

הכל יודוך וכו'.

אופן.

במשקל יתד ושתי תנועות.

כְּבוֹדוֹ אוֹת. בְּרִבּוֹאוֹת. מְשֻׁבָּחוֹת וּמְפֻלָּאוֹת. בְּהֵיכָלוֹת. מַשְׂכְּלוֹת.
בְּסִלְסוּל הוֹד וְנִפְלָאוֹת. וְכֵם כִּסְאוֹת. מְנֻשָּׂאוֹת. בְּכָל־כָּבוֹד מְמֻלָּאוֹת.
וּמַעֲלוֹת. בְּנוֹי מַעֲלוֹת. שִׁבְעָתָן אוֹר מְמֻלָּאוֹת. פְּאֵר אוֹרָה. וְכֵם נוֹרָא.

יפה נקדושתך דק לא יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך (תהלים קל"ח, ד') במתן תורה שאמר הקב"ה אנכי ולא יהיה לך אמרו אומות העולם לכבוד עצמו הוא דורש, כיון שאמר כבד את אביך ואת אמך חזרו והודו למאמרות הראשונות וכו'. ראש, עפ"ה תהלים קי"ט, ק"ס. אש דת, התורה (דברים ל"ג, ב'). וחבור, כלל. ועוקף הבלוף, ועל' הטבילה לעוקף אחר הבלוף. בארשת, בדבור, וע"פ המכילתא אלו שלש נאמרו כענין, שתים מפורשות (לא תרצח לא תנאף) ואחת סתומה (לא תגנוב). משלש עשרה מדות וכו', ע"פ סנהדרין פ"ו לא תגנוב בגונב נפשות הכתוב מדבר, לא ולמד מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, דבר הלמד מענינו, במה הכתוב מדבר, בנפשות, אף כאן בנפשות. ובמכילתא, ללמוד סתומה ממפורשת מה מפורשות שלשת שחייבין עליהן מיתת בית דין, אף סתומה מלוה שחייבין עליה מיתת בית דין. סים, שם. לכלל ופרט וכלל, לא תחמוד הוא כלל, שדה ועבדו ואמתו הוא פרט, וכל אשר לרעך הוא כלל, וכלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר קונה ומקנה ר"ל שאי אפשר לבלתו ברשות לרשות אלא ברצון הבעלים אף כל אשר לרעך כן, יצא בנו לבתו או בתו לבנו שמותר לחמוד. מנשיקות פה וכו', עפ"ה שיר א', ב'. וכו', ג'. ח', י'. סעודת המלך, כמו למתן תורה, וכן יין הטוב כמו לתורה. כמוצאת שלום, עפ"ה שם ח', י'. יחידי, ר"ל שהוא יחידי אנכי וכבוד ובבר ימים לנים אשר שוכני הקב"ה. ובפי' גורס יחידי. עילום כמו עולם (קה"ג ג', י"א). ברגג, בתאוה, וכמעט הכן מ"א ובתרג' אילנא (בראשית ג' ו') ולא תתאוה מ"א ולא תרוג (דברים ה' כ"א). ממעונות אריות, ל' שיר ד', ח'. וריאה שם פירוש הל'. נבלאים, המסורים בגלות ישלם להם שכרם על אמונתם שמאמינים בו. טלאים, ישראל ועפ"ה ישעיה מ', י"א. וערבה, מלאכי ג' ד'.

כבודו, הפיוט הזה מיוסד על האגדה בחגיגה י"ב, ע"ב שבעה רקיעין הן וילון רקיע שחקים זבול מעון מכון ערבות וכו', ומתחיל הפייטן בערבות ומסיים בוילון. אות ברבואות, זוכר כבוד שכינת הקב"ה אות הוא ונכר בין רבבות המלאכים המשובחים והמופלאים. וכם כסאות, בכל רקיע ורקיע יש כסא לכם וכנה. ממולאות, ל' המסלאים בפז (איכה ד', ב'). פאר אורה, האור המסולא שהוא הכסא הנגלה הוא

שביעית היא להעלאות. ושם אימה, ובדממה, פלדות אצטבלאות. יי בם,
ועל לבם, שמו חקוק בטבלאות. ובם נאות, בצבא אות, להקראות
במוראות. קדוש קדוש יי צבאות: בסמוך לה, יקר מעלה, ובם
מלכות לחי עולם. בזויות, כבוד חיות, כחו חוזה במפעלם, ובחמישית,
הדר השית, ובם צדק לכל נעלם. ושם ידין, אמת בדין, כחו משכיל
בקין עולם. רביעית לה, כמו כלה, ובם קדוש בשכלולם. והוא כנן, לכל
גנן, למול הזבול ובית עולם. ושב יושב, ונם יקשב, לחין אבות והלולם.
מקום מקדש, ושיר חדש, למלאכים ואראלם. קדוש קדוש יי צבאות:
משלשת, מקדשת, ברכב אש ובם גאוה. גאון והיון, ועז חביון, לשם יושב
במערבה. והוא נפתח, ונם נמתח, בהר סיני באש לבה. ושם מודים, ונם
קודים, מאורי אור ולהבה. והשנית, להוד תבנית, בכם גדלה ומרכבה.
ושם השר, שנים עשר, כ"ל"ש צמחן וכל צבא. וראשונה, בהוד ישנה, בכם
גבורה להתצבה. ושם פשוטה, בעז קשוטה, למול שבים להשיבה. (מזון
מחיה, לכל בריה, בתיקון רב להתחשבה.) ובו זכים, ומלאכים, קדשתם
להקשיבה. קדוש קדוש יי צבאות: בהגיע, להפגיע, ויום נכון
במוצאו. אני נעים, בקול רעים, אלי חיות בהרצאו: כבוד כסאו, הדר
שיאו, תנו כבוד לנמצאו. דמום כנף, עדי יצנף, לקול יעקב וצאצאו. בעת

שעלה ברקיע השביעי ושמו ערבות. פלדות, כלפי מה שכ' באש פלדות (נחום ב' ד') שהוא כמו לפידות בהפוך אותיות. אצטבלאות, העומדים שורות שורות, כמו והוא שעויין אצטבלאות (ערובין כ"ד). בטבלאות, בלוחות, כמו בטבלא ובכותל (ר"ה כ"ד) בטבלאות של זהב (פסחים ל"ו) בל' רומי Tabula ובל"א טאפעל. ויסוד הדבר במסכתא פ' כ"א ובתנחומא עוקב בילקוט שמות רמז רס"ו, אמר רשב"ל טבלא יש על לבו של כל מלאך ומלאך ושמו של הקב"ה משותף עם שמו של כל מלאך מיכאל רפאל גבריאל. ובם נאות, אלה למלאכים שהם מיקרים בצורת קדוש ק"ק אל הקב"ה שהוא אות בצבא שלו. בסמוך לה, סמוך למעלה השביעית הואת יש מעלה שנית תחתיה והיא שמה מכון וגם נם בהא מלכות. כחו חזות, כאשר ראה יחזקאל הנביא. ובחמישית, הוא מעון. לכל נעלם, להקב"ה הנעלם מעין כל. כחו משכיל, כאשר ראה דניאל, כמו שכתב חזה הוית עד די כרסון רמיו וכו' (דניאל ז', ט') וראה שם רש"י. ובמ"א גורס אמת הדין דבק משכיל והענין אחד. רביעית לה, זה זבול. שית, לשון של כלה, [illegible]. כין לכל גן למול הזבול, ברקיע זה יש גנ"ע ועוזת, והוא מכוון נגד ענין לגנ"ע של מטה, ובדלתות במכילתא פ' בשלח ותנחומא פ' משפטים ויקהל ופקודי ושוחר טוב [illegible] כ"ב וב"ס וביוחסר רבה פ' ד' ומדרש תהלים מזמור ל' גם בתרגום יונתן לירמיה י"ז, י"ב ורש"י לשמות כ"ג, כ'. ושם יושב הקב"ה. לחין, לתחנה. והלולם, בגי"ו והללם, והוא ל' הלל ויונק, ר"ל לתפלת אבות ובניהם. משלשת, הוא שחקים. והיון, ל' זוהר ונוגה, מל' נגלה ויבהא הוא דעבר (מרכות כ"א, כ') ויבהא דשבתא (יומא כ"ח, כ'). יושב במערבה, כי השכינה במערב. והוא, הרקיע הזה. באש לבה, בלבת אש. והשנית, שמעלה השנית אשר שמה רקיע. השר, ל' אדם כמו בבוחו ולא יתעשו (מגע פ', ד'). שנים עשר, י"ב מזלות. כל"ש צמחן, ז' כוכבי לכת סוכב לבנה שבתי כדק מאדים חמה נוגה (פר"א פ' ו'). וכל צבא, שאר הכוכבים. וראשונה, הוא וילון. בכם גבורה, כמה של גבורה. ושם פשוטה, ידו של הקב"ה לקבל את השבים אליו. קשוטה, עלובה. מזון מחיה וכו', פרוו זה אינינו בגי"ו וכ"א. קדושתם של ישראל. להפגיע, להתפלל, ר"ל כשמגיע זמן תפלת ישראל. נעים, הקב"ה שב"כ שם ש"ג. בהרצאו, ל' רצון, שמרצה את החיות הנושאים את כסאו אותו מקום לתפלת ישראל לשמוע אליו. שיאו, התנשאותו. לנמצאו, לנמצא בכל הוא הקב"ה. דמום כנף, כשרפים ואופנים. עדי יצנף עד שנעשה עטרה להקב"ה מתפלת ישראל. יוצנף מל' מצנפת. בעת

עמדם, במעמדם, לכון לב למוראו: שאת עינם, למשגבם, להקדישו במקראו. אזי פונה, ואז יהגה, בעולמו אשר בראו: כענותו, וחבתו, מנשק זיו מקראו. קדוש קדוש קדוש יי צבאות:

והחיות ישוררו וכו'.

מאורה.

אבל בקורין פ' בהעלתך אומרים למאורה אשר יצר, למטה דף 769.

משקלו ג' ג' תנועות, וחתום בו אברהם בר שמואל

אשר יחדו, עם ידידיו, עובדים לו אחד שכם. אל יראיו, ביד נביאיו, פץ ירום לרחמכם. אל תיראו, עת תראו, מפלת שונאיכם. זה חלקם, יום נקם. שנת שלום לריב עירכם. והרג רב, בגוי חרב משכבי אשר בתוכבם. שמי על בני ישראל נצח ואני אברכם: בעדת אל, ישראל, ישאו את קול כהני. אמור להם לבניהם, יברכך יי. וישמרך מצרה, וחומה ימין יי. אליך באהליך יאר פניו יי. ויחנך, ועונך ישא ברחמיו יי: ויום מהומה, למהה ושמה, ונקמה ביד גאלכם. שמי על בני ישראל נצח ואני אברכם: רבות גדלך, ישם לך, שלום לחזות בנעם. להם נשבע, על ארבע, לאב המון בכל העם. לשום שמו, בתוך עמו, ממצוקות להושיעם. בלי להכרית, שומרי ברית, ביום עברה וזעם. שמי יקראו, והם יראו, ברבות כחול זרעם. בגיל ורנה, תביאנה, בהיכל מלך צורכם. שמי על בני ישראל נצח ואני אברכם: החזקתי, זעקתי, לפני שוכן מרומים. פן יקשיב, שבות להשיב, מפזרת במתקוממים. ובא לבנם, עמד לנס, ונשא נס לעמים. אז יאמרו, לכו ובחרו, ארחות יעקב תמימים. כי מלכם, הדריכם, להתהלל בנעימים. מעון האל, בישראל, מחמד הוא בלאמים. שמו אהבו, לכו שובו לכם אל אהליכם. שמי על בני ישראל נצח ואני אברכם:

וקרבתנו וכו'.

עומדים, כשהן עומדים ישראל ומתפללים בכוונה אל הקב"ה ונושאים את עיניהם אליו אשר הוא משגבם. במקראו, כשקורא הסדר ר"ל בקהל מבינים. זיו מקראו, צורת יעקב אבינו המחקקה בכסא הכבוד (חולין צ"א, ב'), ואומר שקוראו עם"ה ישעיה מ"ח, י"ב. ויסוד הדבר בס' היכלות, כשישראל מקדשין שמו של הקב"ה למטה בבית קדשו או במקדש מעט קק"ק הקב"ה מחבק ומנשק שמו של דיוקנו של יעקב החקוק בכסא הכבוד ואומר אשרי העם שמקלסין אותו בניו בקדושות הללו.

אשר שכם, כלב אחד ועם"ה צפניה ג', ט'. פץ, פתח פיו ואמר. ירום לרחמכם, ישעיה ל', י"ח. יום נקם, שם ל"ד, ח'. ו'. שמי, במדבר ו', כ"ז. ויום מהומה, זכריה י"ד, י"ג. למהה ושמה, אמות אלופי אדום (בראשית ל"ו, י"ג). על ארבע, כשבע בשמו הגדול של ארבע אותיות. לאב המון, לאברהם אבינו (בראשית י"ז, ד'). החזקתי זעקתי, אומר ומתפלל בחוזק ובתמידות. פן יקשיב, אולי כי יקשיב. פן כטעם אולי כמו פן נשאו רוח (מ"ב ב', ט"ז). ונשא נס, עם"ה ישעיה י"א, י'. י"ב. ס"ס, כ"ב. אז יאמרו בגוים. לכו, עם"ה שם ב', ג'. מעון האל, כנ"ס.

זולת. ע"פ א"ב וסיום כל החרוזים על לה"ב, ובסוף חתום יוסף בן שמואל.

אור ישראל וקדושו· בפארן הרקיע ודשו· גלה כל־טעם וחדושו· עז ותפארת במקדשו: דת צרופה ומזקקה· הדור באצבעו חקקה· ומרוי דדיה ללקקה· השביע נפש שקקה: והר השמיע בארקים· חרות בשני פרקים· טשי שלהבת נזרקים· ויהי קלת וברקים: ימה נדמה בשפתו· כשלח בני אשפתו· לסין רעננה כפתו· כחתן יצא מחפתו: מנה למאמרו חרד· נתעטף בבגדי השרד· נחם אצלו מלהפרד· ויט שמים וירד: סדר והודיע למי מנה· עדות יי נאמנה· פרשת דרכים מזמנה· ארך ימים בימינה: צעד ארץ בזעמו· קדשים הרעיד ברעמו· רחומים הבטיח בנאמו· כי חלק יי עמו: שפל הגביה בזקיפה· שתותיו בגיגית כפה· תחתיו צוה להקיפה· מי זאת הנשקפה: ידידים נוגנים ושרים· ונזר תהלה קושרים· ששים בקבלת מבשרים· פקודי יי ישרים: בחשפך אדיר זרועך· נבהלו נחפזו מרעך· שבטים נהלת במרעך· מה יקרו רעיך: ובמו תקות אורתי· אספת מנוף פזורתי· לציון תמהר חזרתי· כי אתה יי עזרתי: עזרת אבותינו וכו'.

אור ישראל, עפ"י ישעיה י', י"ז. בפארן הרקיע, פרש את הרקיע על הר סיני, ונקרא בשם פארן עפ"י הופיע מהר פארן (דברים ל"ג). ובשבת דף פ"ט, ה' שמות יש לו להר תורה, אין קרא קדשות פארן סיני. ודשו, היה דש בו נתליו, וכל ל' דריסת הרגל כמו כל' ארמי כל' דש. ויסוד התורה כמכילתא ומובא בילקוט רמז רפ"ד, שהגיע הקב"ה השמים ושמי השמים על הר סיני וירד ממקומו. וחדושו, חדושי תורה. עז, תהלים כ"ט, י"א. צרופה ומזוקקה, על' תהלים י"ב, ז'. הדור, הקב"ה. ללקקה, לינק, על' שם המלקקים (שופטים ז', ו') והטעם על למוד התורה. השביע, תהלים ק"ז, ט'. זוהר דברי. בארקים, בארץ. בשני פרקים, בשני לוחות. טשי שלהבת, ניצוצי אש. ויהי, שמות י"ט, ט"ז. בשפתו, בשפת הים נגלה הקב"ה כגבור המולח את חלי אשפתו. לסין, בסיני נגלה במתן תורה כזקן מלא רחמים ומיושב בעלי רחמים. והל' רעננה כפתו על' איוב ט"ו, ל"ב. כחתן, תהלים י"ט, ו'. למאמרו חרד, את משה רבנו. בבגדי השרד, בבגדי תפארת דוגמת כהן גדול. נחם, היה קשה לו להפרד מן משה, ל' והטעם נחם לבגיון (שופטים ב', י"ח). ויט, תהלים י"ח, י'. למי מנה, לישראל (במדבר כ"ג, י'). עדות, תהלים י"ט, ח'. פרשת דרכים מזמנה, נתן לפניהם שתי דרכים דרך למוב ודרך לרע ונתן להם העצה לבחור הדרך שירצו ובכתוב בדברים ל', ט"ו, י"ט. ארך, משלי ג' ט"ז. צעד ארץ, עפ"י תהלים ס"ח, ח'. קדשים, את הקדושים. רחומים, ישראל האהובים, על' ארחמך (תהלים י"ח, ב') ורחמך (דברים י"ג, י"ח). כי חלק, דברים ל"ב, ט'. שפל, הר סיני שהיה שפל ונמוך מכל ההרים הגבוה ורוקף אותו. שתותיו, יסודות ההר. בגיגית כפה, ע"פ שבת דף פ"ח כפה הקב"ה עליהן את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. להקיפה, להעמיד סביב. מי זאת הנשקפה, תואר לישראל עפ"י שה"ש ו', י'. פקודי, תהלים י"ט, ט'. בחשפך, כאשר גלית את זרועך למה שהודיע. מרעך, מקום נחלתך, וכאן ל' תרועה ורעש כמו את קול רעם בברכה (שמות ל"ב י"ח) יגיד עליו רעו (איוב ל"ו, ל"ג) ולי כמו יאמר למה תריע רע (מיכה ד', ט'). והטעם שאחרי כי במתן תורה נבהלו ונחרדו ישראל מפני תרועת קול השופר ונסוגו למחוריהן י"ב מיל ומלאכי השרת נתנו וכוף הקב"ה עליהם ואשר ונתנו ישראל בכנת מ"ח ג'. מה יקרו רעיך, לשון אהבתך, ול' תהלים קל"ט, י"ז. אורתי, כמו, על' אור גם כגבר (איוב ל"ח, ג'). פזורתי, המפוזרים במצרים. חזרתי, למחזירתי לציון.

מאורה לפרשת בהעלתך·

ע"פ א"ב ובמשקל ג' ג' תנועות, ובסוף חתום אפרים ברבי יצחק.

אשר יצר· אור תצר· ונר עורכים לך לפני: בני יצהר· לך צהר·
הלא ממך מאור עיני: גבול שמש· לך ישמש· ומה יפו לך שמני:
דרכך אור· ומה מאור· אשר ערכו לך כהני: הלא תהלך· בני מלך·
בעמוד האש לפני: ומי יאיר· לך מאיר· ואתה נרי יי: זבול מקדש· אשר
חדש· וממנו אור יקרות: חוות אשנב· וחלוניו· שקופים פני המאורות:
טהר טהר· והזהר· לך בחשכה אורות: יקר חסדך· לאיש חסידך·
פלאותיו לך מאירות: באהבתך· וחבתך· תצוה לערוך נרות: לך איום·
באישון יום· שמש ומגן יי: ומי יאיר· לך מאיר· ואתה נרי יי: מלון שדי· בין
שדי· והיה לעד נר מערב: נות בית· באור זית· לנר אלהים מלך רב:
ספות חלק· בנר הולק· ולא יכבה בכל חבריו: עריכתו· במדתו· חצי רבע
במשוריו: פנות ערב· הלא יקרב· להדליק בו בכל עבריו: צבאותיו·
ונפלאותיו· לכו ונלכה באור יי: ומי יאיר· לך מאיר· ואתה נרי יי: קנה מקשה·
פני ששה· למול פונה למערבו: ראשון הוא באורהו· ואחרון הוא בהיטיבו:
שביעי שד· בבית מועד· לישראל עם קרובו: תהלה לכל· ולא יכול·
מאור נגה בשלהבו: אשר ברכו· לפי ערכו· להעלות נר בלהבו: פלאותיו·
ושרותיו· לבן נבחר לו בטובו: רצון שוכן· כבקרסוכן· אשר אביו לא
עזבו: ידיד משעשע· בך נושע· כיונק ואביו אהבו: משוך אליו· תחודך
עליו· באור פניך יי: ומי יאיר· לך מאיר· ואתה נרי יי: בנה אריאל· וחיש
גואל· שלח אלי ממך פדות: רצה והוציא לעמך פצה· פדהו מן ידי
עבדות: רבות חסדו· לבן ידידו· לנתנהו מכבדות: יחלצהו· ויפצהו·
ויצהו מבור ודות: יצו אורו· לבן בכורו· חבוש מוזחו· בכל מרודות:
חסדים גמול· כמו מתמול· במשכנותיך ידידות: קני מנורה· אשר
לאורה· עוד תהיה לי לעדות: אני מקדש· לאור חדש· ועלי יזרח יי: ומי
יאיר· לך מאיר· ואתה נרי יי: אור חדש וכו'.

אשר יצר, ראה בלוח למעלה דף 640.

על משקל ג' ג' תנועות, והחתום בו שלמה חזק.

שש מאות, נקראות, בדת האל יסודיהם. לבת מי זאת, נרמזות, על
כנפי רדידיהם. מחקקות, מזקקות, כמו ציצת פקודיהם. הזהיר אל,
לישראל, חק שמור בידיהם. ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם: שמור
לבן, כמו דרבן, מקום תכלת הנצבע. לך נפתר, סוד נסתר, חוט ציצת
היות מרבע. משפטיו, היות חוטיו. כפולים תוך שלש אצבע. המשלשל,
יהי נפשל, כדי אצבעות ארבע. חק סדינא, כרב קטינא, בדת ציצת לא
נקבע. זקוף ערך, לחוט כרך. עלות ממגיניהם. ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם:
שקוד ענף עלי כנף, ומקרן יהי נבדל. לא ירחיק, אבל ירחיק, במלא
קשר אגדל. מנת טלית, נכפלת. כרבי שמעון פטור וחדל. הן כפלה,
ותפר לה, ומציצת לא תחדל. חוט בגד, ועור נגד, כמין בגד לחק תגדל.
זנח ונעור, חקוקי עור, ואם בגד בכנפיהם. ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם:
שלשים יום, בדת איום, כסות שאולה מעכבת. לעת הלך, כן ואילך.
הלא ציצת חיבת. מכורת שוק, לעם חשוק, כחוקה היא נחשבת. המון
תגר, ונוי מתגר, כשרה היא מחשבת. חק נפרץ, וחוט נקרץ, פסולה היא
ונעזבת: זכור והתם, וראיתם, פרט ללילה מעכבת. קץ נקבע, על ארבע,
ולא שלש בסודיהם. ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם: וקרבתנו וכו'.

שש מאות, הנה מלות שלמות המקראות בתורת ה' כן מצוות לישראל כבכנפי בגדיהם, כי תבת ציצית בגימטריא ת"ר, וח' חוטין וה' קשרים שבציצית שמלאין המנין תרי"ג כנגד תרי"ג מצוות (תנחומא סוף פ' קרח), והכיון אמר גם מלות תמם כלל המספר והגיה הפרט. **לבת מי זאת**, לישראל (שיר ג', ו'. ו', י'.) **רדידיהם**, מלבושיהם כי הטלית כמו רדיד לגוף. **חק שמור**, לשמור את החק של ציצית. **שמור לבן**, לעשות החוט לבן. **דרבן**, הוא שלמד להנהיג בו המנהג שלא תמה ישן ונמצא כמה החדשה, כן לא תמה ימין ונמצא שלמעלות לכן במקום תכלת, כי גדול שוכו של לבן יותר משוכו של תכלת כדאיתא במנחות מ"ג, ב'. **הנצבע**, נצבע התכלת דומה לים. **היות מרבע**, ד' חוטין לכל ציצית והן כפולין תוך הנקב עד שנעשו ח' חוטים. **תוך שלש אצבע**, בתוך ג' אצבעות סמוך לקרן הטלית. **נפשל**, יהי נתלה ד' אצבעות, כדאיתא במנחות מ"א ב' כמה תהא משולשלת בית שמאי אומרים ארבע, והלכה גם בתוספות. **כרב קטינא**, גם דף מ"א שלאכה מלאכיה לרב קטינא דמיכסי סדינא, אמר ליה קטינא קטינא סדינא בקייטא וסרבלא בסיתוא, ציצית של תכלת מה תהא עליה. **זקוף ערך**, החוט שכורכים בו את שאר החוטים (ונקרא בלשוננו אשא) הוא עולה לשבעין ד' החוטין. **שקוד**, הוכח. **ענף** של הציצית. **עלי כנף**, יהי נתלה על כנפי הטלית, אבל לא יהי מחובר בכנף אלא יהי נבדל מן הקרן כמלוא קשר אגודל. **מנת**, ל' מנה. **כרבי שמעון**, גם דף מ"א טלית מקופלת חייבת בציצית, ור' שמעון פוטר, ומודה שאם כפלה ותפרה חייבת. **חוט בגד**, אם הבגד הוא של חוטין. **ועור נגד**, שבכנפיו הם של עור. **כמין בגד לחוק תגדיל**, זו הוא החוק שמצוה בו ציצית כי נאמר כמין בגד. **תגדיל**, של' גדילים תעשה לך. **זנח ונעור וכו'**, אם הבגד הוא של עור ואף כי בכנפיו הם של חוטין לא צוה שלבשות בו ציצית. **מעכבת**, ר"ל השואל טלית מחברו ומעכב שלבשות בו ציצית עד ל' יום פטור. **לעת הלך**, לאחר ל' יום עיר כשאר הולך בו מכאן ואילך חייב לעשות בו ציצית. **מכורת שוק**, הקונה טלית מן השוק. **לעם חשוק**, לישראל. **כחוקה היא נחשבת**, כלומר כברה היא. **המון תגר**, כשלוקח טלית מן אומר התגרים. **ונוי מתגר**, כשלוקח מן גוי תגר המשתכר בטליות לבן, כגולם כבתה היא. **מחשבת**, לנוים, של' חשיבה. **חק נפרץ**, אם הקרן של טלית נפלה ונקרעה. **נקרץ**, נפסק. **והתם**, היה תם להאמין להקבלה שלמטות המוסרת וראיתם אותו (במדבר ט"ו, ל"ט), פרט לכסות לילה, ולא כדעת הקראים החולקים במצות ציצית ואומרים כי חייבה גם בלילה וכי צריכין להיות ז' חוטין ולא ח'. **קץ נקבע על ארבע**, פירוש שכתוב על ארבע כנפות כסותך (דברים כ"ב, י"ב) שזה נקבע קץ וגבול שדוקא בגד שיש לו ד' כנפות חייב בציצית ושל ג' כנפות פטור מן הציצית.

כמשקל ג׳ ב׳ תנועות.

אֵל מְהוֹלָלִי, שְׁמַע קוֹלִי, כְּפִי חֵילִי, אֲהַלְלָה· אֶת־שִׁמְךָ, אֲרוֹמִמְךָ, כִּי מִמְּךָ, לִי תְהִלָּה: אַזְכִּיר אוֹת, וְנִפְלָאוֹת, בִּצְבָאוֹת צוּר נִגְלָה· הוֹשַׁעְתָּם, אֶת־בְּנֵי תָם, בַּעֲלוֹתָם, מִמַּעְגָּלָה· בְּבוֹאָם אֶל־מְקוֹם בֵּית אֵל, הֶרְאָם אֵל, הַגְּדֻלָּה· אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל עֲלִי בְאֵר עֱנוּ־לָהּ: הֵן אֶפְטוֹר, גַּם לִפְתּוֹר, בְּבוֹא הַתּוֹר, עַם לַחְמוֹל· הָרְשָׁעִים, נִקְבָּעִים, בְּתוֹךְ סְלָעִים, עִמְּךָ קְמוֹל· יָעַצְתָּ, וְהִכְּרַתָּ, וְהִשְׁבַּתָּ, לָהֶם גְּמוּל· עַם פְּלִיאִים, הֵם בָּאִים, בְּתוֹךְ חֲצוּיִם, יָמִין וּשְׂמֹאל· הֵן יָצְאָה, הַר אַדְמָתָהּ, לִקְרָאתָהּ לְהַקְבִּילָה· אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל עֲלִי בְאֵר עֱנוּ־לָהּ: נִדְכָּאוּ, עַד שָׁאוּ, וְהֵם רָאוּ, בְּשׂוֹנְאֵיהֶם· נִקְמָתָם, הוֹדַעְתָּם, מַפַּלְתָּם, לְאַחֲרֵיהֶם· בְּאֵר הָלְכָה, וְהוֹלִיכָה, אֶת־דַּכְּאָהּ, לִפְנֵיהֶם· כְּמוֹ חָזוּ, אֲזַי עַם זוּ, בֵּן יֶחֱזוּ, פְּלָאֵיהֶם· בְּאַהֲבָתְךָ, וְחִבָּתְךָ, בְּהַרְאוֹתְךָ, אֶת־פְּלִילָה· אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל עֲלִי בְאֵר עֱנוּ־לָהּ: וקרבתנו וכו׳.

מהוללי, יוצרי, כמו אל מהוללך (דברים ל״ב, י״ח). חילי, כוחי. את שמך ארוממך, עפ״י תהלים קמ״ה, א׳. בצבאות, כלכתות ישראל. תם, יעקב אבינו. מעגלה, ממצרים (ירמיה פ״ו, כ׳). מקום בית אל, אל מעברות ארנון אשר שם נעשו להם נסים גדולים, כדאיתא במדרש פ׳ חוקת, עשה להם הקב״ה אותות ונסים בנחלי ארנון כנסים שעשה להם בים סוף, ושה הם נסי נחלי ארנון, ההר שעומד של מכאן ומכאן עם תכה נכר כזה והוא רחוק טעמו שבעה מלין והדרך יורד לתוך הנחל ועולה, וצריכין של ישראל לעבור בתוך הנחלים, נתכנסו כל האומות לשם אוכלוסין אין להם סוף ישבו מקצתן בתוך הנחל ומקצתן עלו למעלה על מעברות וכנגד המערות ההר שכנגדו עשוי סלעים כמין שדיים, נכנסו האוכלוסין לתוך המערות ואמרו כשירדו ישראל לתוך הנחל אלו שעומדים לפניהם בתוך הנחל ואלו למעלה מן המערות ונהרוג את כולם, כיון שהגיעו ישראל לאותו מקום לא הצריכן הקב״ה לירד למטה לנחל אלא רמז להרים ונכנסו שדיים של הר לתוך המערות ומתו כולם, והקיפו ההרים ראשיהם זה לזה ונעשה דרך כשוה ולא נודע איזה הר נסמך לחברו. ועברו ישראל על אותן ההרים ולא ידעו כל הנסים האלו, אמר הקב״ה, הריני מודיע לבני כמה אוכלוסין איבדתי מפניהם, ירדה הבאר לאותן המערות והעלתה גולגליות והרוגות ותלים אין להם חקר, וישראל חזרו לבקש את הבאר וראו אותה מעלה כל זה מתוך הנחל שהיא מוליכה לפניהם, ומכיון שהבאר מודיעה בכך אז׳ ואמר הבתולים וגו׳ ושם נאמר וגו׳ וכי עשם הימם והלא מתחלת הארבעים שנה היתה עמהם, אלא שירדה לפרסם את הנסים, והיו ישראל עומדים על הנחלים ואומרים לה עלי באר ענו לה עכ״ל ודומה ענין גם זה גם בתרגום ירושלמי לבמדבר כ״א, פ״ו, גם בפיוט ה״י שם. אך מה שקרא הפייטן למקום ההוא בית אל לא ידעתי מקורו. אז ישיר, במדבר כ״א, י״ז. התור, הזמן, כמו ובהגיע אפטור, אמתת פי. גם לפתור, לפרש הנס שנעשה לישראל במעברות ארנון. התור, הזמן, כמו ובהגיע תור נערה (אסתר ב׳, י״ב). הרשעים נקבעים, האמוריים שהו נחבאים בנקיקי הסלעים, וכדאיתא במדרש הנזכר. לקמול, לכרות את ישראל, מל׳ קנה וסוף קמלו (ישעיה י״ט, ו׳) לכנון קמל (שם ל״ג, ט׳). עם פליאים, ישראל אשר נעשו להם נפלאות ועפ״ס ונפליתי אני ועמך (שמות ל״ג, ט״ז). בתוך חצויים, הלכו בנחל בין ההרים של ימין ושמאל. הר ארמתה, הר של אדמת ארץ ישראל הנה אתה יוצאת לקראת ישראל להקביל את פניהם, וכמו שפירש ה״י במדבר כ״א, פ״ו. נדכאו, האמוריים אשר שמה נבקעו ההרים נדכאו ע״י ההרים שנמקקו זה אצל זה. שאו, ל׳ שממה כמו שאו ערים (ישעיה ו׳, י״א). והם ראו, ישראל ראו. מפלתם, מפלת האמוריים. לאחריהם, לאחר כן. את דכאה, את האמוריים המדוכאים. עם זו, ישראל (שמות ט״ו, י״ג, ט״ז. ישעיה מ״ג, כ״א). את פלילה, את הדין, כמו עשו פלילה (ישעיה ט״ז, ג׳).

ע"פ א"ב כפול ועל פסוק ואתם הדבקים, וכל חרוז מסיים על פסוקי הפטרת נחמו. וחתום בו מנחם ברבי מכיר חזק.

אל־אל שדי אתחנן מזריח כבוד נגהיכם· אור פני מלך חיים ורצון לכמהיכם· נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם: בנויה ונסבה למעלה עד כסאו מאליה· באורך ברחב נוטה להחזיק בני אליה· דברו על־לב ירושלם וקראו אליה: גואלי אנהל ואנהג על מבועי עיני· גנונים ענוגים כיום עלותם מפרך מעני· קול קורא במדבר פנו דרך יי: ואתם משע נצר חמד שעשועי נעמו· כדרך אם לנחם ואב לרחם תרחמו· בן אנכי אנחמכם ובירושלם תנחמו· קדוש: דגלי אליך בעמוד אש להאיר כל יאפלו· דרכי הדורים אישר ומעקשי עקוב יקפלו· כל־גיא ינשא וכל־הר וגבעה ישפלו: השכילו זה הדרך לכו עמי יבשר· הן לא־יכנף עוד מורה מוסר· ונגלה כבוד יי וראו כל־בשר: והחדש נהפך מיגון לששון ולשמחה יקרה· ויהיו חדש ושבת קרא מקרא· קול אמר קרא ואמר מה אקרא: סרבסים· ברב ישועה יתענגו בדשן חלבם· מכהני יי יקראו רע שהבל בם· ויעתם אותם וידבר על־לבם· קדוש: זה עומד אחר כתלנו מתרפיו מציץ· זבול בית יער הלבנון יפריח פטורי ציץ· יבש חציר נבל ציץ: חזה אבן ברכד שמשות היכל ואולם· חוצבים משרתיו לשער מזרח אקדח משלם· ודבר אלהינו יקום לעולם: טעם ישמיע לבת ציון מלך מלך· טירת הר הקדש התראי פנים בלך· על הר־גבה עלי־לך: בני מבטח נצחך תמלוהו על עמך· ברחמים ינחמך משוד ושבר קורות ועמך· מי כמוך ירפא לך לרחמך ומי ינחמך· קדוש: יכנס נדחי ישראל מיד כובשו ואויבו· ישיב את־שבותו עד עיר מבוא· הנה אדני אלהים בחזק יבוא: כחתן יוצא לקראת כלה בלולת משבץ· בן יקדים אתי מלבנון תבואי למרבץ· ברשה ערדו ירשה בורשו יקבץ: לנו יעמס אחורים שבר ופעלת·

לכמהיכם, של' כמה לך בשרי (תהלים ס"ג, ב'). ונסבה למעלה, ירושלים עתידה להסנב למעלה עד כסא הכבוד ולהתפשט כדי להחזיק בני ישראל המקבצים בני אליה הנלקח כישעיה מ"ט, כ'. גנונים, של' גנון והציל (ישעיה ל"א, ה'). ענוגים, של' ענג, ר"ל איזיו מחופים מנבני כבוד כמו בעלותם ממצרים. משע נצר חמד, ישראל עפ"י ישעיה ס' כ"א. בן אנכי, שם ס"ו, י"ג. ההדורים, עקומים ול' תלמוד הוא בנו כרובים הדורים (חולין נ"ט, ב') הורה דכנתא (שם ק"ג). יקפלו, שיתקפל הדרך ויתקצר. לא יכנף, לא יסתר, ול' ישעיה ל', כ'. והחדש, של' שם מ', י"ג. רע, ויקראו רעים להקב"ה. שהבל בם, כל מה יהבל בם. ויעתם, נרלאית נ', כ"א. זה עומד, ל' שיר ב', ט'. זבול בית יער הלבנון, הבה"מ. פטורי ציץ (מ"א ו', י"ח). נבל ציץ, אבל דבר אלהינו יקום לעולם ומה שהבטיח עמנו יעשה. חזה, נבי"א שו. אבן ברכד וכו', עפ"י ישעיה נ"ד, י"ב. משרתיו, מלאכיו. לשער מזרח של בה"מ. ודלה למטה בולת דף 778. טעם, דבר נאום. מלך מלך, עפ"י ישעיה נ"ב, ז'. התראי פנים בלך, ר"ל התקבצו כולם שמה. קורות ועמך, מלורשות אל ועם. מי כמוך, הקב"ה (עפ"י שמות ט"ו, י"א) הוא ירפא לך. קדוש, הוא ינחמך. עיר מבוא, ירושלים שכל ישראל יבואו לשם שלש פעמים בשנה. משבץ, בגדים מוזהבים. אתי מלבנון, שיר ד', ח'. למרבץ, למקום מנוחה. יעמוס אחורים, יעמוס לנו העונות שהנה למחול עד שלא נוכל לשאת אותו כולו לפניו ולריק שנשאל לאחורינו, והנה כדרך משל. ופעלה

יומים. לפי כחו וגדלו הסוכל ארץ ושמים. מי מדד בשעלו מים: אלהיכם.
משמח ציון בבניה נחומים ירחם. סמן ועיש על בניה תנחם. כי נחם
יי עמו ועניו ירחם. קדוש: מהרה יקים צמח צדיק על שוקדני. מלך
טוען כרחים מריח ודן דיני. מי תכן את רוח יי: נעים שמו לפני שמש
ינון מנהו. נכתר בשש מדות בהוד והדר קונהו. אדמי נועץ ויבינהו:
שכל ירום ונשא וגבה ממלאי עינים. שורק לנס עמים ידרשהו לשמע
אזנים. כמר מדלי וכשחק מאזנים: חיים. בשאלו נתת לו צפה תחכמני.
רבית מאד כבודו יעטר ראשו בהמוני. תרב גדלתו ישב אפך ותנחמני.
קדוש: עתק דוברת חית קנה גבוה למעלה. על מוקדה היא העלה רוחה
מעלה. ולבנון אין די בער וחיתו אין די עולה: פוקד עון יסחיף אביריה
ויגע חלהו. פורה בבצרה לא קולטת ידריך לבהו. כל הגוים כאין נגדו:
ציצת אדרת שעיר ילבש שר המנאל. צונחו ומורידו מבין כוכבים ושרה
בפנואל. ואל מי תדמיון אל: קלסה. מצבים נגד חיל צבא מעוני. בראתי
אלה קינו עם שעוני. מספר כלם יריתי באלה דיני. נחם יי. קדוש:
קדושנו רחוק וקרוב לשמוע נושא באהב. קרם ברע קרוב ורחוק נסבל
להתיהב. הפסל נסך חרש וצרף בזהב: רב כח וגבורה עשה עיפה שחר.

יומים, אמר על מה שסבלנו לרוח משבך שתי גלויותינו, ועיין רש"י להושע ו', ב'. ועיין, פיוט ל"ח, ל"ב. ולפי הברכות נ"ט שגמל הקב"ה ב' כוכבים מן כימה ונתנם בעש את העגול ולעתיד יחזירם לו לנחם אותו, וכן ינחם גם את ישראל, וזהו הסמן, וכדרך תבת סימן בנקוד תנחם. כי נחם, ישעיה נ"א, י"ג. צמח צדיק, מלך המשיח וע"פ ירמיה כ"ג, ה'. שוקדני, המשקדים והזריזים לעשות המצות. טוען כרחים וכו', ע"פ והריחו ביראת ה' וכו' (ישעיה י"א ג') ואיתא עליו בסנהדרין צ"ג, ע"ב אמר ר' אלכסנדרי שלמד שהטעינו מצות ויסורין כריחיים, ורבא אמר דמורח ודאין; ונקט הפייטן דעת שניהם. נעים, המשיח. לפני שמש, כפרקי ר"א פ' ג' ובפסחים נ"ד ונדרים ל"ט ותנחומא פ' נשא גם רבה נ"ה, ז' דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואחד מהם שמו של משיח דכתיב יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו (תהלים ע"ב, י"ז). ובסנהדרין צ"ח, ע"ב ינון הוא אחד משמות של המשיח. מנהו, הקב"ה אמר מינהו וימן אותו, על' וימן ה' (יונה ב', א') ומניתי אתכם (ישעיה ס"ה, י"ב). בשש מדות, הכתובות בישעיה י"א, ב', חכמה ובינה עצה וגבורה דעת ויראת ה'. ממלאי עינים, מן המלאכים (יחזקאל א', י"ח.) שורק וכו', ע"פ ישעיה ה', כ"ו. חיים בשאלו, ע"פ תהלים כ"א, ה'. ונאמר על המשיח בסוכה נ"ב. תחכמני, זה המלך נקרא כך במו"ק דף ט"ז, ב'. ישב אפך, ישעיה י"ב, א'. עתק דוברת, על' תהלים ל"א, י"ט. חית קנה, כנוי לאדומים ע"פ שם ס"ח, ל"א. על מוקדה וכו', ר"ל שעתידים הגויים לידון ותבא על' ויקרא ו', ב'. יסחיף, יפיל על' מדוע נסחף אביריך (ירמיה מ"ו, ט"ו). חלהו, חלתו. פורה בבצרה, ע"פ מכות דף י"ב שלש טעיות עתיד שר של אדום לטעות דכתיב מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה (ישעיה ס"ג, א') טועה שאינה קולטת אלא בלי והוא גולה לבצרה וכו'. שר המנאל, שר של אדום, ואמר אדרת שעיר ע"פ בראשית כ"ה, כ"ה. צונחו, מפיל אותו על' ותצנח מעל החמור (יהושע ט"ו, י"ח). ושרה בפנואל, שרו של עשו היה אשר נלחם עם יעקב אבינו בפנואל (בראשית ל"ב, ל"ב בראשית רבה פ' ע"ז. נגד חיל צבא מעוני, ישראל משולים לכוכבים. מעוני, שמים. עם שעוני, העם הנשען עלי. מספר כלם, את מספר כל הכוכבים הכללתי לדין ומשפט. נחם ה', ע"פ ישעיה מ"ט, י"ג. רחוק וקרוב, אע"פ שהוא רחוק מאתנו בשמים מ"מ קרוב הוא לשמוע את תפלתנו. נושא באהב, מלכותו משא עון הוא. קורם ברע, כנוי לעו"ז ע"פ ישעיה מ"ו, א'. קרוב ורחוק, האליל של עובדי ע"ז אף כי הוא קרוב להם מ"מ רחוק הוא מהם ולא יוכל להושיעם. נסבל להתיהב, ר"ל אע"פ שיסבלוהו על כתף בבל זאת אין בו טעם. עושה עיפה שחר, הקב"ה הופך הלילה לבקר, על' עמוס ד', י"ג.

רקוע אין לו שחר ונשבר כפחר· המסכן תרומה עץ לא ירקב יבחר:
שתו זרים כמות יראתם ויגעו· שדי חלק יעקב חלקם בחיים נוהעו· הלוא
תדעו הלוא תשמעו: היום אם בקלו תשמעו יחישנה ברצון· אולם נכון
יביא בעתה כגשם בציון· נחם יי ציון· קדוש: תקיף בערבות אות
ברבבות נערץ בשנונים· תלה ארץ על בלימה ומדביק רגבים· הישב על
חוג הארץ וישביה כחגבים: חיל קדר פושטי ידיהם בגוהו· זוקף מוסר
כנגד רודף לדונם במטהו· הנותן רוזנים לאין שפטי ארץ כתהו: יאספו
לירושלים כל המצירים ושם יפרעו· מצוי דינם ישפטו מקום אשר הרעו·
אף בל נטעו אף בל זרעו: אל מלך נאמן ומהימן בנחומי כפלים·
מבשר טוב נחן מה נאוו לו רגלים· נחם יי עמו גאל ירושלים· קדוש:
בת ציון עזבני שכחני למה תאמר· ואיה צרתה ומי מנושי בה התעמר·
ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר: רבוא כוכבים לנסטרא כימות חמה ברה·
השטרתי חיל לגיון קרטון ורהטון בעבודה· שאו מרום עיניכם וראו מי
ברא: אשה עולת רחם האשכח להטיב כוחך· מאמר נעשה ונשמע
אזכור בשור מלוכתך· גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך: אתה· מה
נחמד ברור בית מרחמכם· כונן ירושלים שם שלום גבול תחומכם·
אנכי אנכי הוא מנחמכם· קדוש:

הכל יודוך וכו'.

רקוע, אבל הע"ז המרוקע בכסף וזהב אין בו תועלת כלל. כפחר, כחרס, וכלי חרס תרגום ירושלמי וכל מאן דפחר (ויקרא ו', כ"א); וכן עתך בקודו קסר הפ"א בבבא וחי"ת פתוחה, והוא מורה על הטיט שעושים ממנו הכלי (פוחן), והמנקד דקסר טועה, שזהו טעמו היוצר העושה כלי חרס (טפפגער) כמו חסף די פחר (דניאל ב', מ"א). כמות יראתם, כמו עלגיהם. יחישנה, יחיש את הגאולה. ברצון, ברצון. יביא בעתה, עפ"ה ישעיה ס', כ"ב. ואיתא בסנהדרין צ"ח בתיב בעתה וכתיב אחישנה, זכו אחישנה, לא זכו בעתה. ועוד שם, ר' יהושע בן לוי שאל את אליה הנביא אימתי יבוא המשיח, אמר לו היום אם בקולו תשמעו. בציון, על ארץ ציה ויבשה. נחם, ישעיה נ"א, ג'. בערבות, שם השמים העליונים (תהלים ס"ח, ה'. חגיגה י"ב ב'). אות ברבבות, הקב"ה אות הוא וניכר בין רבבות מלאכיו, וכדאיתא בחגיגה ט"ז ואתה מרבבות קדש, אות הוא ברבבה שלו. בשנונים, ל' תוקף. תולה, איוב כ"ו, ז'. המצירים, המצירים. מצוי דינם, דינם הגלם וזוקפם, ועל' ישנה אל יסוד (ויקרא ה', ט'). מבשר טוב, המשיח ועפ"ה ישעיה נ"ב, ז'. ומהימן. הוא ל' ארמי של נאמן. נחן, ל' שמירות. נחם ה', שם נ"ב, ט'. צרתה, ל' ובעצתה לרתה (ש"א א', ו'). ומי מנושי, עפ"ה ישעיה נ', א'. בה התעמר, אשר יתחזק בה להתעמם בה, על' דברים כ"א, י"ד. לנסטרא, למחנות, ועיקרו על' רומי castra. השטרתי, השלטתי, מל' שטטרו בארץ (איוב ל"ח, ל"ג). לגיון, לגיונים. קרטון, גם הוא ל' חיל ולבא ועיקרו של' יוני ובל"א קאהארטע, וכן גם טעם ורהטון, רהטטון. וכל זאת ישוהו מגרבות ל"ב ע"ב, ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני (ישעיה מ"ט, י"ד), אמר לה הקב"ה, בתי שנים עשר מזלות בראתי ברקיע ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלשים חיל ועל כל חיל וחיל בראתי לו שלשים לגיון ועל כל לגיון ולגיון בראתי לו שלשים רהטון ועל כל רהטון ורהטון בראתי לו שלשים קרטון ועל כל קרטון וקרטון בראתי לו שלשים גסטרא ועל כל גסטרא וגסטרא תליתי בו שס"ה אלפי רבוא כוכבים כנגד ימות החמה, וכולן לא בראתי אלא בשבילך ואתה אמרת עזבתני ושכחתני, התשכח אשה עולה וכו' גם אלה תשכחנה זה מעשה העגל, ואנכי לא אשכחך, זה מעשה סיני עכ"ל, וזהו בישור מלוכתך, ר"ל לא אזכור עמך על העגל בלומר על מעשה העגל. ברור בית, המאמר המטהר, על' יראת ה' טהורה (תהלים י"ט, נ'). שם שלום, עפ"ה תהלים קמ"ז, י"ד. אנכי, ישעיה נ"א, י"ב.

אופן.

נשקל ג׳ ג׳ תנועות, ורלאי התרוזים ל׳ הכתוב בישעיה מ׳ כ"ו, והחרוזה התלוים האחרונים לראשם ברוך כבוד ה׳ ממקומו, והחרוזים המשולשים חתום מנחם.

שְׂאוּ מִנְחָה· מְשֻׁבָּחָה· בְּיוֹם מְנוּחָה· הַתְשִׁירוּ:
מְרוֹם דָּר· בְּעֹז נֶאְדָּר· בְּהוֹד וְהָדָר· הַכְשִׁירוּ:
עֵינֵיכֶם· לְנֶגְדְּכֶם· עַפְעַפֵּיכֶם· הַיְשִׁירוּ:
וּרְאוּ אוֹר· צַר וָאוֹר· מְאוֹרֵי אוֹר· תָּשִׁירוּ:
מַרְגְּנֵי שֶׁפֶר· וְכוֹכְבֵי צֶפֶר· שִׁיר חָדָשׁ יָשִׁירוּ:
וְהַחַיּוֹת יְשׁוֹרֵרוּ וּכְרוּבִים יְפָאֵרוּ:

מִי מָסַר· שְׁנֵים עָשָׂר מַזָּלוֹת בָּרָקִיעַ: בָּרָא לְמוּל בְּנֵי תָם וּמוּל אֲשֶׁר בַּחֹשֶׁן הִשְׁקִיעַ: אֵלֶּה הֵם· חֲיָלֵיהֶם· מְשֻׁלָּשִׁים הִתְקִיעַ: הַמּוֹצִיא גַּלְגַּל חֲצִי עָלִיל וַחֲצִי מַשְׁקִיעַ: בְּמִסְפָּר כֵּן· אֵפוֹד תִּכֵּן· שְׁבָטִים חֲצָיִם הִבְקִיעַ: נֶגְדּוֹ לְכֵן· הֵם בְּתוֹכֵן· בַּגַּלְגַּל הֵאִירוּ: והחיות ישוררו וכו׳.

צְבָאָם נְצוּר· בְּתוֹךְ צַר צוּר· יָצוּ שָׂרֵימוֹ לְמַעְלָה: לְכֻלָּם חַיִל· שׁוֹמְרֵי חֵל חוֹמוֹת עִיר עַל תִּלָּהּ: בְּשֵׁם יִפְקוֹד· שָׁמוֹר וְשָׁקוֹד· תָּמִיד יוֹם וָלַיְלָה: יִקְרָא לְצָאן· שְׁנַת רָצוֹן· אַל תִּתְּנוּ דֳמִי סֶלָה: חַשְׁמַלִּים· וְאֶרְאֶלִּים· אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ יַעֲזֹרוּ: והחיות ישוררו וכו׳.

מֵרֹב חַיִל· הֲלֹא מְחִיל· וַיַּעַ חַיּוֹת מְסַבָּה: אוֹנִים לוֹ· וְהִלּוּלוֹ· שָׁכוּן

שאו מנחה, עפ"י תהלים צ"ו, ח׳. ואמר מנחה משובחת, ר"ל לא מנחת סולת כי אם מנחה של שבח והלול. **התשירו**, הביאו תשורה והוא פעל נגזר משם דבר תשורה שענינו יסודו שור ושמה התי"ו בכלו היא שרש דוגמת שכתבו חז"ל מתריעין מן תרועה, וכמבואר כבר בנוסף פ׳ שקלים דף 667. **מרום דר**, שוכן, הכשירו נכון והדר להקב"ה שהוא דר במרום ונאדר בעוז. **עיניכם לנגדכם**, עפ"י משלי ד׳, כ"ה. **צר ואור**, לבנה וחמה כמו שפירש רש"י בישעיה ה׳, ל׳. **שפר, צפר**, שניהם ל׳ בוקר, אך שפר יתכן על העלות השחר כמו בשפרפרא (דניאל ו׳, כ׳) ותרגום אמרגענרעטהע. ורמז הוא על מלאכי השרת ויסודו על הכתוב ברן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים (איוב ל"ח, ז׳). **למול בני תם**, כנגד בני יעקב שנקרא איש תם. **אלה הם חיליהם**, מוסב על י"ב מזלות ואלה הם תקועים בגלגלם משלשים, ר"ל שלש שלש לכל רוח ג׳ לצד מזרח וג׳ לצד מערב וכן לצפון וכן לדרום. ובפרקי רבי אליעזר פרק ז׳, כל המזלות מסודרות ללבנה בלילה מד׳ פנות העולם ג׳ לצפון ג׳ לדרום ג׳ במערב ג׳ במזרח. **חצי עליל**, חצי הגלגל של המזלות הוא גלוי לעין, שנראה מעל לארץ וחצי השני מתחת לארץ. **הבקיע**, חלק. **נגדו**, נגד הקב"ה בעולם. **בתוכן**, בדרך סבוב הגלגל. והנה משל זה של הפייטן שהמשיל המזלות וגלגלם לחושן נמצא גם לידידיה (Philo) בספרו על חיי משה ספר ג׳ וזה שם לשונו, שתי אבני שוהם אשר היו על שתי כתפות האפוד של הכהן הגדול הם נגד שני גלגלי השמים אשר הם שוים כמו שני האבנים האלה. ועל זאת רומז גם בן גוון של האבנים כי כל גלגל השמים מראהו כמראה השוהם [Smaragd], ולכן היו גם מפותחות ששה שמות השבטים על האבן האחת וששה על האחרת, כמו שכל חצי הגלגל חולק את המזלות ובכל חצי יש ששה מזלות. האבנים השנים עשר אשר היו בחשן (Logion) בד׳ טורים שלש אבנים בכל טור רומזים על גלגל המזלות כי גם זה נחלק לד׳ חלקים, וג׳ מזלותיו באים על תקופה אחת עכ"ל ורואה גם בפירוש מבחר המאמרים פ׳ תצוה. **צבאם**, צבאות ישראל. **שריהם**, כמ"ר פ׳ י"ח מיכאל וגבריאל הם שומרי ישראל. **לכלם חיל**, חיל המלאכים. **שומרי חל**, עפ"י ישעיה ס"ב, ו׳. ז׳. ואיתא במנחות דף פ"ז המלאכים השומרים לא יתנו שלומר אתה תקום תרחם ציון. **מרוב חיל**, מרוב תהלה. **מחיל**, על׳ כל הטים משהרין בוחלין (שבת ק"ט). **מסבה**, גם הוא ל׳ בוילה והגהה על׳ והנה מים מסבים (יחזקאל מ"ז, ב׳). ויסודו בפרקי ר"א פ׳ ד׳ החיות עומדות בילהו ובאימה ברתת ובזיע ומזיעת פניהם נבהר של אש מושך ויוצא. **אונים לו**, כחות, אע"פ שהוא רב אונים ובגיל בת מכל מקום זה כלולו

את־דכא ונכה: ואמיץ יה· בני עליה· לפניו אשרי זוכה: כח רב· למי נקרב· במנין לו כל־חוכי: איש איש בבר· ויש בלא בר· נכנם במראית סוכה: מליצי עם· הם בנעם· יגשו אז ידברו: ותחיות ישוררו וכו'.

לא מרשים· תרשישים· בשיר כחביבים אמונים: נעדר אך כל־מלאך· רן להתמיד בכל־זמנים: ברוך שמו· בברכמו· אחרי קלוס משננים: כבוד עמדם· בעת עם דם· תרפינה כנף רננים: יי שם· בהקדישם· פעם אחת נמנים: ממקומו· יתמהו למו· חיות לשאלם פונים: אן אביר תם· בכם נחתם· ובאלהי ישראל יזכירו: והחיות ישורו וכרובים יפארו: והחיות ישוררו וכו'.

אהבה. לרבי המחזיס שלמה בר יהודה.

שתי פעמים, מקימים, בכל־יום על המוננו: ליחד צור, בלב עצור, בהגיון לשוננו: ממקומו, ממרומו, ישלח אור לעינינו: הוא לבדו, יצו חסדו, ויאזין קול רנונינו· בקראי שמע ישראל יי אלהינו: שאר יעקב, לך אקוב, יסוד דת אל אשר נתן: לך ושמע, תורת שמע, אשר נחלו בני איתן: מצותה, לקרותה, לנוחלי גן הביתן: הגה ערבית, אל־תשבית, כתנאים במשנתן: בהכנם, כהני גם, לאכול בתרומתן: רשות נועד, לקרא עד עלות שחר כמו חתן: יסוד מרבע, לה נקבע, לעד לא להבריתן: הן ערוכות, שתי ברכות לפניה בהלכתן: וחק כרותה, לאחריתה שתי ברכות להודתן: דת וחק, מרחוק, הנות בה על מלונינו· בקראי שמע ישראל יי אלהינו: שתי ברכות, נערכות, בראש שחרית להתהלל: לאחריתה בבריתה· סמוך אחת להתפלל: מסובתה, הלכתה, עם הנץ מאור הילל:

לשון את דכא ונכה רוח וכו' הכתוב בישעיה נ"ז, ט"ו ובמדרש במגלה ל"א. כח רב למי נקרב וגו', כל זה יתואר ע"פ סוכה מ"ה ע"ב, לא בהיה עלמא מתלתין ותמני צדיקי דמקבלי פני שכינה כל יומא שנ' אשרי כל חוכי לו, לו בגימטריא ל"ו הוי וגו'. איש איש בבר, על דרך ומוכנים רשות זה לזה. גר בר' אותי רשות. במראית סוכה, במראות נביאה ונ"פ שם שאמרו שם בסוכה מ"ה, ב', הא דמסתכלי באספקלריא מאירה וכו'. סוכה ל' תנשם באורעות. כחביבים אמונים, כישראל. נעדר, נמנע. אחרי קלוס, אחרי השבח בשבחו ישראל. כבוד עמדם וכו', ע"פ ב"ר פ' ס"ה, כשעמדם תרפינה כנפיהם (יחזקאל א' כ"ה), שהו כשעמדם, קא אם דם. בשעה שישראל אומרים שמע ישראל המלאכים שותקין, ואח"כ מרפינה כנפיהם ומה הן אומרין ברוך כבוד ה' ממקומו וברוך שם כבוד מלכותו שכ"ל ובן בחולין דף צ"א אין המלאכים אומרים שירה למעלה עד שישראל אומרים שירה למטה שכ"ל. ממקומו יתמהו למו וגו', יסודו במדרש רבה סוף פ' בשלח ופרקי ר"א סוף פ' ד', אף החיות המנשאות את הכסא ואף מלאכי השרת שחייבן חיי עולם אינן רואות את הכבוד. וראה למעלה דף 236. תם בכם נחתם, חותמו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד (ב"ר פ' ס"ח וחולין צ"א, ב').

בלב עצור, עלוב שמתכנות ורוח, ר"ל בכוונת לב. שאר יעקב, שארית ישראל. לך אקוב, אמרה לך. בני איתן, בני אברהם. גן הביתן, גן עדן, ובעבור האחרו אמר בל' אסתר א', ה'. הגה, דסול ובור. כתנאים במשנתן, כולא שם' ברכות. כהני גם, כהני נכ"ם. כמו חתן, כיליא הטעם כתוב והוא כחתן יוצא מחפתו (תהלים י"ט, ו'). יסוד מרבע, ארבע ברכות שמהן לק"ש ב' לפניה וב' לאחריה. ערוכות, סדורות, כמו קדם. על מלונינו, במשכבנו על מטתנו. בבריתה, ברית ברוכה לק"ש של שחרית שהן ברכה אחת לאחריה וסמוך לה שמונה להתפלל. מסובתה, ר"ל גודה של מצות ק"ש לקרותה עם הנץ החמה. עם הנץ, כמ"ש דמת נגה. הילל,

הלא נסעד, לקוראי עד שלש שעות להתהולל: בעת הלך, כן ואילך, לא הפסיד ולא חלל: רוחשים כה, איש כדרכו, והלכה כבית הלל: יד יפסוק, אשר יעשוק, בראש פרקים להתמלל: היה רץ, ולא יחרץ, אבל יעמוד ויפלל: וכה יפעל, קרוא עד על־לבבך מסתולל: דין נשמע, תורת שמע, בכל־לשון להתמלל: הלא נודעה, בארבעה, אשר פרשו זקנינו· בקראי שמע ישראל יי אלהינו: שם אחד, ירא ופחד, והשמר באותותיו: לבד החת, אל תשחת, האריך דלת כחקותיו: מאריכו, להמליכו, על ארבע רוחותיו: המפחד, לא יכחד, באמצעו שאלותיו: ברית יקים, בין פרקים, להשיב לכל שלומותיו: רוח יקים, בין דבקים, וידקדק באותותיו: ירא ועשה כרב יוסי, והאזנת למצותיו: הקורא, אל־יורה באצבעותיו ושפתותיו: ואם טעה, בארבעה, יחזיר לראש קריאותיו: דת ספק, להתאפק, הלא חוזר לראשיתיו: הלך אן, ומצאן, והן קוראין לעמתיו: הוי עשוק, בפסוק הראשון כדיננו· בקראי שמע ישראל יי אלהינו: וקרבתנו לשמך הגדול סלה וכו'.

זולת. ע"ס א"ב, ובסוף חתום מאיר בר יצחק חזק ואמץ.

אמת משל היה, באמתת קדמוני משליכם· גבר תם וישר, דמיון קרית מושליכם· הכפל במשנה נחמות, וביד הנביאים אליכם· נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם: זרו חכם בעז, חסות באה לנחם· טכסה במשכבת שלמה, ידיד מבית־לחם· כמה וכמה יאמרו לירושלם כבודה בהתחם· נחם יי עמו ועניו ירחם: משוש מחבריו לבשר נבואות ונחמות

כמו הילל בן שחר (ישעיה י"ד, י"ב). הלא נסעד, גם יש לו סעד וסמך מדברי חז"ל לממתין בקריאה לקרותו עד שלש שעות היום, והסעד הוא ר' יהושע בברכות דף ט', ע"ב. בעת הלך, ר"ל ואם עבר גם הזמן הזה וקרא אותו מכאן ואילך לא הפסיד, כאדם קורא בתורה (ברכות שם). ולא חלל, שלא מנע מברכה לבטלה. רוחשים, אומרים. איש כדרכו, ר"ל מותר לקרותו בין עומדים בין יושבים. כבית הלל, בברכות דף י', ע"ב. יד יפסוק, הפועל העוסק במלאכה יפסוק ידו ממלאכתו עד שיקרא ראש פרקי ק"ש ר"ל פ' שמע. ולא יחרץ, לא יעשה כך, אלא יעמוד עד שיקרא עד על לבבך. בארבעה אשר פרשו זקנינו, כמשנה סוטה ראש פ' ז' אלו נאמרין בכל לשון פ' סוטה ווידוי מעשר ק"ש ותפ' ומביא שם ז' דברים, וע"כ שם אומר שם הפייטן בארבעה קצה, ונראה כי דעתו שארבעה דברים מפורשין במשנה יען פ' סוטה וק"ש ותפ' והשבעת העדות, וג' דברים האחרים נלמדים מאלה הד', כי וידוי מעשר נלמד בגזרה שוה מסוטה, ושבועת הפקדון נלמדת בגזרה שוה משבועת העדות, ותפלה אין צריך לפרש בכלל כי מאליו היא כאמור עמד', וא"כ רק ד' ראשי דברים הם המפורשים ע"י זקנינו לאמור בכל לשון. הח"ת אל תשחת וכו', ראה המבואר למעלה דף 82. המפחד וכו', ע"פ ברכות דף י"ג באמצעו שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד, ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם. בין דבקים, גם זה מבואר למעלה דף 82. כרב יוסי, המבואר לא יצא אם לא השמיע לאזנו (ברכות ט"ו). טעה בארבעה, ר"ל כד' טעיות צריך לחזור לראש, כמבואר בברכות דף ט"ז ומבואר גם בהלכ"ג. להתאפק, ר"ל אל תעמוד בספק כלל. הלך אן, אם בא למקום אשר קוראים שם את שמע יקרא גם הוא עמהם את הפסוק הראשון.

אמת משל היה, פיוט זה יסודו בפסיקתא פ' כ"ט והובא בילקוט ישעיה רמז ג"ל. תם וישר, איוב (איוב א'). במשנה נחמות, שם מ"ב י'. נחמו, ישעיה מ'. חכם בעוז, בועז. חסות באה, רות. טכסה, ל' קישוט והדור. במשכבות שלמה, רות ג', י"ג. כבודה בהתחם כב' בכבודך בהתנחם, והענין אחד. נחם, ישעיה מ"ט, י"ג. משוש,

בכפלים. שוש אשיש, התעוררי עורי, ירדה פלאים. פורץ עלות מנחם,
צדקנו טהר שולים. נחם יי עוד את ציון ובחר עוד בירושלם: קבוע כזה
וכזה, רום עשרים ארבותיה. שמשותיה לאבני חפץ, שלום לשום גבולותיה.
תקן מדברה כעדן, כגן יי ערבותיה. נחם יי ציון נחם כל חרבותיה:
מאהביה ירויון דשן, מנחל עדני נחומיה. ברצותך תנחומים לדבר על
לב רחומיה. יצדקו ויתהללו בך, חוכי קשוט תרומיה. תינקו ושבעתם
משד תנחומיה: חזיון קדושים עשרה עמך בהשתתף בקימתני. ואותיות
מצטרפות לתנחומך, לצאנך וכרמך בסימתני. בשיר ותודות אזמרך, כאז
מנוף הוצאתני, כי אתה יי עזרתני ונחמתני: עזרת אבותינו וכו'.

ישעיה הנביא נטעת מחבריו הנביאים. שוש אשיש, ישעיה ס"א, י'. התעוררי, נ"א, י"ז. עורי, נ"ב, א'. ירדה פלאים, ע"פ איכה א', ט'. פורץ עלות, ע"פ מיכה ב', י"ג. מנחם, הוא אחד משמותיו של משיח (סנהדרין צ"ח, ב'). טהר שולים, ישהרנו מכל לכלוך חטא. נחם ה' עוד את ציון וגו', כצ"ל ע"פ זכריה א', י"ז. רום עשרים ארבותיה, חלונותיה. שמשותיה, גם הוא פירושו חלונות אשר אור השמש מופל לתוכן. ויסודו נמצא בבתרא דף ע"ה ומדרש תהלים מזמור פ"ז, ושמתי כדכד שמשותיך (ישעיה נ"ד, י"ב) עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים וחוקק בהן עשר על עשרים ומעמידן בשערי ירושלים. מדברה כעדן וכו', ע"פ ישעיה נ"א, ג'. ירויון דשן, ע"פ תהלים ל"ו, ט'. ברצותך תנחומים לדבר וגו', כמו כ"י „ברצותך באהבת יוסף לדבר על לב רחומיה". תינקו, ישעיה ס"ו, י"א. חזיון קדושים וכו', פירוש החרוז הזה נתן לי החכם המנוח רש"ד לוצאטו במכתבו ששלח אלי בשנת תרי"ד לפ"ק, וז"ל: „אחרי אשר חפשתי בכל ספרי המחזור ולא מצאתי דבר הגון בפירוש סוף דברי ר' מאיר ש"ץ זולת לשבת נחמו וגם דברתי אל חכמים ואין מגיד לי פניתי אל הפסיקתא כ"י שבידי ותהלות לאל עליון מצאתי שם לרוות לצמאוני ולמאוויי. והנה דברי הפסיקתא אשר משם לקח הפייטן הם מובאים בילקוט ישעיה רמז ש"ו, אבל הנוסחא שהיתה לפני הפייטן היתה שונה מעט והיא מעט בנוסחת כ"י שבידי. ועתה אשר אני אומר לי הוא כי חזיון קדושים עשרה הם עשרה נביאים שנבאו ישראל והאחד הוי עבר אין משעבדיה ויונה כי אותם העשרה נבאו על ישראל לטובה ולרעה, אבל עובדיה לא נבא לרעה על ישראל ויונה לא נבא לישראל מטוב עד רע. והנה לדברי הפסיקתא (עיין גם ילקוט) ישראל ישאלו לקבל תנחומין מאותן עשרה נביאים, באמרם לאי זו נאמין? לראשונה או לשניה? והוא „הלכו לכן נביאים אצל הקב"ה ואמרו לו רבש"ע לא קבלה עליה ירושלים להתנחם, אמר להם הקב"ה אני ואתם נלך ונתנחמנה, הוי נחמו נחמו עמי". אבל אברהם יצחק ויעקב שמוזכרו גם בילקוט אינם בכ"י שלי, גם שלא חזיון רומזת לנביאים ולא לאבות. והנה מלות עמך בהשתתף בקימתני הכוונה בהן שהקב"ה הבטיחם להתחבר עם אותן י' נביאים ולבוא לנחמנו. ואמנם ואותיות מצטרפות לתנחומך לצאנך וכרמך בסימתני ימתחן על מה שנמצא בפסיקתא הנ"ל ו' שורות אחר מה שהבאתי למעלה, ובילקוט הוא למעלה קודם ובהן עברת הנביאים תם הלשון מעונה, וכן הוא בכ"י „ר' אבין אמר למלך שהיה לו כרם ונכנסו גנבים לתוכו וקלקלוהו ופיסקוהו, מי צריך להתנחם בתנחומין, כרם או בעל הכרם? כך אמר הקב"ה לישראל כרמי, כי כרם ה' צבאות בית ישראל, מי צריך להתנחם, לא אני? הוי נחמו נחמו עמי, נחמוני נחמוני עמי. ר' ברכיה אמר למלך שהיה לו צאן ונכנסו זאבים לתוכה וקרעוה מי צריך להתנחם, צאן או בעל הצאן? כך אמר הקב"ה לישראל צאני, ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם, מי צריך להתנחם, לא אני? הוי אומר נחמו נחמו עמי נחמוני נחמוני עמי." — והנה לדעת הפייטן כמו שהעתיק הלשון דורש אשר כאלו כתוב אשר כן אותם אותיות נחמוני נחמוני עמו עולות עשי' גימטריא 120 וחלקו המנין הזה לשנים ועמו משנה נ' י' והמקום נחמו נחמו עמי ורמזו נחמוני נחמוני, וזה רמז באמרו ואותיות מצטרפות לתנחומך, ר"ל לנחם אותך כמעם נחמוני נחמוני, לצאנך וכרמך בסימתני, ישראל נקראו ישראל צאני. יתברך המגלה תעלומות. ע"כ דברי אוהבי החכם נ"ע, וכן שלאתי אח"כ גם אנכי בפירוש קודם דעים להשמרדם שבנת תש"ס. בסימתני הוא ל' פיוס כמו ופייסו אותן (כ"ד פ' א') שלך אומר לו כמו פייסני, מתקשים אתם שתהיו מפייסין (דברים רבה פ' כי תבוא). כאז מנוף הוצאתני, כמו כ"י כאז מנוף הקמתני.

כמשקל ג׳ ג׳ תנועות, ובראשי החרוזים יהודה.

ידיד עליון, שמע הגיון, כאשר אשמיעך: בחן מלין, בדת תפלין, נמדת שעשועיך: וארבעה, לראש קבעה, ונצרם לרגעיך: ושל היד, יהי אחד, ליד כהה בקבעך· כחותם על לבך וכחותם על זרועך: הדר תפלין, היות אצולים, ממותר לפי קדושים: והעמידם, והפרידם, היות לארבעה ראשים: וראשי שין, כמו רישין מרבעים משלשים: ולצור דל, אל תחדל, ויד מיד אל תאשים: עשה לשמם, עד תמם, ומצותם לאנשים: חבי מדם, פטורים הם, קטנים עבדים ונשים: ותתנים, ומתאוננים, ואשר למצוה חמושים: ולא נתן, לעשותן, לתשעה הם מפרשים: וישים אותות, אלי אותות, בתגין כתבנית גרשים: רצועיהם, לבר פניהם, לכל חפציהם חרושים: ואין לחזקם, בהתפסקם, אבל לעשותן חדשים: בזאת תרבה, ולא תכבה, וכחול ימי זרעך· כחותם על לבך וכחותם על זרועך: והרצועות, יהיו צבועות, שחורות למשה הלכה: רצועת יד, קשורה עד אצבע צרדה ארכה: והרצועה, לראש ידועה· עדי טבור ממשכה: ודרת שתיהן, מתחתיהן, כארך שעורה ארכה: ותתורתא, ומעברתא· היות בשער גברכה: קשר קשרן, ותן סדרן, כאשר אצו אותכה: שמע והיה, תן בחליא, לפאת ימינך סמוכה: ותן ממול, פאת השמאל, קדש לי וכי יבאך: ואל תמר, והשמר, מלהחליף ומלהפכה: וגם תדרוש, ליד ולראש· אחת היא הברכה:

במדת שעשועיך, במדת התורה הנקראת שעשועים (משלי ח׳, ל׳). ובכי״ כמו דת שעשועיך. וארבעה, בית תפלין של ראש היא של ארבעה בתים. אקצה בן בכי״, והוא ל׳ בוי. לרגעיך, ל׳ תע, ר״ל בכל עת. יהי אחד, ר״ל הבית אשר הפרשיות של תפלה של יד נתונות לתוכו אינו נחלק לד׳ בתים קטנים כמו אותו של תפלה של ראש, אלא הוא רק בית אחד. ליד כהה, ר״ל ליד שמאל שהיא כהה. אצולים, לקוחים ונעשים. ממותר, משורות בהמות טהורות. והפרידם, שיהיו כל אחד מד׳ פרשיות התפלין לבדה. וראשי שין, השינין שהם בעור בית של תפלין נעשין הם של שלש ראשים ושל ארבע ראשים והראשים נכתבים כולם כצורת רי״ש. ולצור דל, לקשור קשר כמין דל״ת בתפלין של ראש. ויד מיד, קשר כמין יו״ד בתפלין של יד. אל תאשים, אל תמנע ואל תחטא. עד תומם, ר״ל כל אשר בתפלין צריך שיעשם לשמן. ומתאוננים, האונן (ברכות י״ז, ב׳). חמושים, מזורזים, כי העוסק במצוה פטור ממצוה. לתשעה, בגטין מ״ה ע״ב, ס״ת תפלין ומזוזות שכתבן מין ומסור ונכרי ועבד ואשה וקטן וכותי וישראל מומר פסולין. בתגין, הן התגין על שעטנ״ז ג״ץ ועל אלו אותיות שבפרשיות התפלין ומזוזות כרמב״ם הלכות תפלין סוף פ״ב. ונקוד בתגיו כמין נקטן וגימל רשויה וכן בכי״ בתגיו, והוא למעלה דף 273. גרשים, ל׳ גדים. לבר, מבחוץ יהי שחור של רצועות. חרושים, כמנחות ל״ה. בהתפסקם, בנקרעו הרצועות אין לקשרן זו בזו. תרבה ימיך, כדאית׳ במנחות מ״ד כל המניח תפלין מאריך ימים. שחורות, גם במנחות ל״ה רצועות שחורות הלכה למשה מסיני. אצבע צרדה, היא האצבע האמצעית. ותתורתא, היא דף העור אשר בתי התפלין נתונים בתוכו, ומעברתא, מקום של מעבר הרצועות שנקרא בלשון אשכנז שוויקל. היות בשער נבוכה, כל הפרשיות צריך שיכרוך אותם בשער של בהמה טהורה. בחליא, נגד של ראש היא של ד׳ בתים (פ״ס) ובכל בית יותן פרשה אחת, ויהיו הב׳ פרשיות שמע והיה אם שמוע בתוליות שבצד ימין המניח, וב׳ פרשיות קדש והיה כי יביאך הן בב׳ תוליות שבצד שמאל המניח, ובדאית׳ במנחות דף ל״ד, ע״ב, תנו רבנן כיצד סדרן קדש לי והיה כי יביאך מימין שמע והיה אם שמוע

וְדִינָם אִם לֹא תַתְאִים, בְּרָכָה לְהַחֲזִיר צְרִיכָה: כֵּן נֶאֱמַר, וְכֵן נִגְמַר, וְגַם אֲנִי מוֹדִיעֶךָ: כַּחוֹתָם עַל לִבֶּךָ וְכַחוֹתָם עַל זְרוֹעֶךָ: דָּרוֹשׁ וּמְצָא, אֱנוֹשׁ רָצָה, בְּחֻקַּת אֵל כְּהִלְכָתָם: חוֹב עָלָיו, הֱיוֹת תְּפִלָּיו. עֲלֵי קֶלֶף כְּתִיבָתָם: דָּת וָדִין, תְּפוֹר בְּגִידִין, וְאֵין שִׂרְטוּט בְּתוֹרָתָם: וְדִין לִהְיוֹת, לְאוֹתִיּוֹת, אֲוִיר לְכָל סְבִיבוֹתָם: וְאַל יוֹרֵד, מֵרֹאשׁ לְיָד, לְכָל תֵּקֶל קְדֻשָּׁתָם: וּמֵעֶשֶׂר, עַד עֶשֶׂר וְאַרְבַּע קֵץ תְּפִירָתָם: וְעֵת שׂוּמָם, בְּעוֹד יוֹמָם, אֱנוֹשׁ חַיָּב בְּבִרְכָתָם: וְיָד יִקְדַּם, בְּעֵת יַעְדֵּם, וְרֹאשׁ עֵת יַחֲלוֹץ אוֹתָם: וְזֹאת בְּזֹאת, לֹא אֲחוֹרוֹת, וְלֹא מְעֻכָּבוֹת חוֹבָתָם: וְשַׁבָּתוֹת, יְמֵי אוֹתוֹת, דַּי לָהֶם בְּאוֹתוֹתָם: וְתוֹטָפְתֵיהֶם, אֲסוּרִים הֵם, לִקְבּוֹעַ תְּנוּמָתָם: תְּנָה דַּעְתֶּךָ, וּמַחֲשַׁבְתֶּךָ, וְשִׂים בָּם שַׁעֲשׁוּעֶיךָ: כַּחוֹתָם עַל לִבֶּךָ וְכַחוֹתָם עַל זְרוֹעֶךָ: הֱוֵה זָהִיר, בְּאוֹר בָּהִיר, צַח אֵין עָלָיו עֲנָנָה: דָּת נְתוּנָה, לְךָ לְמָנָה, בְּהַר מוֹר גִּבְעַת לְבוֹנָה: וְדָת תְּפִלִּין, אַל תַּעֲלִים, פֶּן תַּעֲבוֹר בִּשְׁמוֹנָה: צַר לְמָגֵן, לְךָ לְמָגֵן יִהְיוּ כְּמוֹ כַנְפֵי יוֹנָה: וּמוֹרָאֲךָ בְּלֵב רוֹאֲךָ, בְּשֵׁם שַׁדַּי אֵל אֱמוּנָה: בְּךָ בָּחַר, וְלֹא אַחֵר, לְגַלּוֹת בְּרָכָה צְפוּנָה: צִיר בְּשָׁלְחוֹ, לְךָ בְּרִיתוֹ, אֵין בְּפִיהוּ רַק נְכוֹנָה: וְאִם עִנָּךְ, עַל שִׁנְךָ, בְּרִיתוֹ לְךָ נֶאֱמָנָה: אַל תִּירָא, כִּי מְהֵרָה, קַל יְבוֹאוּן יְמֵי עֶדְנָה: וְאַהֲבָה, כְּטַל נְדָבָה, בָּרִאשׁוֹנָה וּבָאַחֲרוֹנָה: כֵּן יֹאמַר, צוּר שָׁמַר, בְּרִית לְאֵתָנִים נְתוּנָה: עִם אֶחָד, אַל תִּפְחַד, כִּי אֲנִי מוֹשִׁיעֶךָ: כַּחוֹתָם עַל לִבֶּךָ וְכַחוֹתָם עַל זְרוֹעֶךָ: וקרבתנו לשמך הגדול וכו׳.

שמשל, והתכלית ליפכא, אמר אביי לא קשיא, כאן שיושבו של קולא כאן שיושבו של מנית, והקולא קולא כפרקן. אם לא תתאים, פי׳ שבלם שתאימות (שה״ש ד׳, ב׳), ר״ל אם אין בין הנחת שתיהן. וכן נגמר, במנחות ל״ו אביי ורבא דאמרי תרווייהו, לא מה שבין אחת, מה שבין שתים. כהלכתם, פירוש, שידוע אחר אין שוטה שיבטה לו התפלין וע״פ מנחות מ״ב, ע״ב, אין נקחין אלא מן המומחה. קלף, פערגאמענט. בגידין, ועשמן. שרטוט, לינייערען. ואל יורד וכו׳, תפלה של ראש אין עושין אותה לשל יד וכן לחשה של ראש אין עושין משמה לחשה לשל יד, לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה. ומעשר, יתמה כמנים לכחות בי׳ או ליותר כי״ד תפירות. ויד, תפלה של יד. יערים, כאשר יבוא התפלין. יעדם פי׳ תעדי עדי (ירמיה ד׳, ל׳). עת יחלוץ, כשבא לחלוץ התפלין יחלוץ של ראש תחלה. לא אחורות, אלא שני פלות ק״ו זו לעצמה וזו לעצמה. ושבתות, כלומר בשבת אין מניחים תפלין כי השבת בעצמו הוא אות. לקבוע תנומתם, ליתן בהם אימת קדש. באור בהיר, כמלות הבם שאינו ספיר בהור. בהר מור, נמר סיני, ועה״כ שה״ש ד׳, ו׳. אל העלים, אל תתבזל במצות תפלין. בשמונה, מ״מ מנחות דף מ״ד כל שאינו מניח תפלין עובר בשמונה עשה, ופירש רש״י ד׳ פרשיות יש בהן ובכל אחת תלה קראי חדי עשה ותפקודם לאות וכיו לטוטפות. צר למגן, אם יבא צר למגן ולהסתור אותך אמור אז התפלין יהיו לך למגן ולמחסה. ומעשה בשבת דף מ״ט ודף ק״ל אמר ר׳ ינאי תפלין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים, ולמאי קרו לה אלישע בעל כנפים, שפעם אחת גזרה המלכות גזרה על ישראל שכל המניח תפלין ינקרו את מוחו, והיה אלישע מניח תפלין ויצא לשוק, וראהו קסדור אחד (quaesitor) רץ מפניו ורץ אחריו וכיון שהגיע אצלו נטלן מראשו ואחזן בידו, אמר לו מה זה בידך, אמר לו כנפי יונה. ופשט את ידו ונמצאו בה כנפי יונה, לפיכך היו קורין אותו אלישע בעל כנפים. ומוראך, כמו אשמות כי שם ה׳ נקרא עליך ויראו ממך (דברים כ״ח, י׳). ציר, שבח הוא. ענג, ל׳ עינוי, ר״ל אם אמיצר אותך על שנך מ״מ בריתו נאמנה. כטל נדבה, עה״כ תהלים ס״ח, י׳. לאתנים, לאבות.

ע"ס א"ב כפול ובסוף חתום יצחק ברבי משה חזק.

אל אלהים יי דבר ויקרא. אלה השמים מעל והארץ במאמרו ברא. שמעה עמי ואדברה: ברוחו שפרו שבעתים ויחדו עמדו. ברוח פיו כל צבאם ועדו. התהללו בשם קדשו והודו: גאות לבש וכסא מאז נכון. גבורות ערכם לספר מי יכון. לך דמיה תהלה אף תכון: עדותיך נאמנו מאד ונסיך. תהלות שמך יספרו חוסיך. דור לדור ישבח מעשיך. קדוש: דרך זו אלך השכילני. דבקתי בעדותיך למדני. הדרך פקודיך הבינני: הן מקצה השמים ועד ירכתיהם. הגביל חמש מאות שנה אפאיהם. מקצה הארץ ועד קצה מליהם: ותכן אחד שם במעביהם. ואויר חללם ותקופותיהם. לשמש שם אהל בהם: לכו חזו מפעלות אלהים והשכילו. נוראות בהקפותם יחילו. יראי יי הללו קדוש: זכרתי שמך ובו אתהללה. זמר לשמך סלה. מפלאות תמים דעים נורא עלילה: חבל מדת שבעה רקיעים ושבעה אוירים. חק שנים למדתם מעוררים. חשק שבעה ארצות מחוזרים: טובו העדיף בם בחסדו מגבר. טיב כל תבניתם לא יעדרו דבר. טוב העמידם לעד לעולם חקקנתן ולא עבר: ידון משרתיו וצבאיו בכלם ליחדו. והוא אלהים חיים ואין בלעדו. כי נשגב שמו לבדו. קדוש: יקוב שם ראשון וילון שמים. יחד בו שבעה מתנים. ישמעו לשבעה שוטרים על שבעה כסאותים: כלם לשם נורא יקדישון. כבוד שגובו ישלשון. כל אשר יצום ירשון: להטם האש ומהאש יצאו. למצותיו אימה ימלאו. למלאות דברו בשם יקראו: קומה יי אלהים ורדוף זדים עד חורבה. ויפצו איביך בלי סבה. אל נערץ בסוד קדשים רבה. קדוש: מה נורא מעש

אל אלהים, ל' תהלים נ', א'. ז'. שפרו, נתיפו. שבעתים, שבעה שמים, ועי"ס איוב כ"ו, י"ג. לך דמיה, תהלים ס"ה, ב'. עדותיך, שם צ"ג, ה'. דור, שם קמ"ה, ד'. דרך, קמ"ג, ח'. דבקתי, קי"ט, ל"א. ול"ז. הגביל חמש מאות שנה, כפסחים צ"ד, ע"ב גם בחגיגה י"ג מן הארץ עד לרקיע מהלך ה' מאות שנה ועוביו של רקיע מהלך ה' מאות שנה ובין רקיע לרקיע מהלך ה' מאות שנה וכן בין כל רקיע ורקיע. ותכן אחד, מדה אחת. לכו חזו מפעלות אלהים, כן כתוב גם בכי"י, ולא כמו שהוא לתהלים מ"ו, ט'. יחילו, שמוכנים בהקפותם נוראים. מפלאות תמים דעים, כן מוגה בכי"י ומיוסד ע"פ איוב ל"ז, ט"ז. חבל, ל' מדה. ושבעה אוירים, שבין רקיע לרקיע. חק שנים, שיש ה' מאות שנה מהלך בין רקיע לרקיע. שבעה ארצות מחוזרים, ז' אקלימי בעולם בדמות נמורה. טיב, טעם צורתם. לא יעדרו, לא יחסרו. טוב, קהלת. העמידם, עי"ס תהלים קמ"ח, ו'. ידון, ל' תנועה. יקוב, יפרש ויקרא. וילון, מכאן ואילך יסוד הפיוט על מאמר חגיגה דף י"ב ע"ב שבעה רקיעין הן, וילון רקיע שחקים זבול מעון מכון ערבות וכו', רק שהמיישן הקדים מכון אל מעון, והוא כסדר שהובא בסדרו של עבודת סדרנות והתפלה דרבי אליעזר ועמה פ' ט' גם בפיוט הנזכר לפ' בראשית. ועוד סדר אחר נמצא בסליחה שערי שמים ליום ב' של ר"ה שגם סידר „רקיע וילון שחקים זבול מעון מכון ערבות". ונלמד זאת גם מהגדות חלוקות בשמות ז' הרקיעין, כי בויקרא רבה סוף פ' כ"ט נקראו „שמים, שמי שמים, רקיע, שחקים, זבול, מעון, ערבות". ובמדרש רבה פ' ואתחנן נקראו „שמים, שמי שמים, רקיע, שחקים, מעון, זבול ערפל". והמיישן של בלוק שבתו י"ב המתחיל כי רבותו מגילון „שמים, שמי שמים, ערפל, זבול, מעון, שחקים, ערבות." מתנים, מחנות מלאכים. לשבעה שוטרים כן בכי"י. שגובו, גדולתו. להטם האש, ר"ל סבת מציאות המלאכים ומהם נבראו. אימה ימלאו, כן בכי"י. איביך בלי סבה, ר"ל שאוהבים אותך חנם. אל נערץ, תהלים פ"ט, ח'.

יוֹצֵר כֹּל בְּהַפְלֵא וָפֶלֶא. מַעֲלוֹת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה בָּרָקִיעַ שֵׁנִי אֵלֶּה. מַלְאֲכֵי זִיעַ וּרְתֵת עַל כָּל־מַעֲלָה לְעַלֵּה: נִרְאִים בּוֹ אוֹצְרוֹת בָּרָד וָשֶׁלֶג וּכְפוֹר אֵלֶּה וָאֵלֶּה. נוֹרָאִים מַלְאָכִים מִלֵּא. נוֹרָא מִנָּה שׁוֹטְרִים עֲלֵיהֶם דְּבָרוֹ לְמַלֵּא: סוֹד אֱלֹהִים לִירֵאָיו לְהַשְׂכִּיל. סַפֵּר עֱזוּז שְׁמוֹ כֹּחַ מִי יָכִיל. סַפְּרוּ עֱזוּז סוֹדוֹת צְבָאָיו אֱלֹהִים וְזַמְּרוּ מַשְׂכִּיל: חֵקֶר כְּבוֹד אֱלֹהִים נוֹרָא. מִצְוַת יְיָ בָּרָה. כָּל הַנִּקְרָא בִשְׁמוֹ לִכְבוֹדוֹ בָּרָא. קָדוֹשׁ: עֹצֶם שְׁחָקִים אוֹצְרוֹת עֲרָפֶל וְרוּחוֹת. עֱזוּז בְּרָקִים וּרְעָמִים בָּרָא מַגִּיד שֵׂחוֹת. עֲמִידַת שְׁלֹשָׁה עַל כִּסְאוֹת שְׁלֹשָׁה מוּכָחוֹת: פְּאֵר לְשֵׁם קָדְשׁוֹ יִתְּנוּ. פַּחַד וְאֵימָה יִשְׂאוּ קוֹל וִירַנְּנוּ. פְּנוֹת לְמִשְׁלַחְתּוֹ יְזֻמָּנוּ: צַחְצָחַ וּזְבוּל נְטוּיֵ בְּרוּחַ סְעָרָה. צְמוּדִים בּוֹ גִּנְזֵי גְבוּרָה. וְאוֹצְרוֹת טְלָלִים וְנַהֲרֵי אֵשׁ וּמַיִם מִזֶּה וּמִזֶּה בְּעֶבְרָה: יְיָ שָׁלוֹם עֹשֶׂה בִּמְרוֹמָיו. לְהַלֵּל לְשֵׁם קָדְשׁוֹ צְבָאָיו וּמַחֲנָיו. מִי יַעֲרוֹךְ לְהוֹדוֹת הִלּוּלָיו וּרְנָנָיו. קָדוֹשׁ: קֶרֶן מָכוֹן יְקַר מַעְלָה. בְּמַלְאֲכֵי הוֹד וְגַאֲוָה מְפֻלָּא. חֲיָלוֹת מְהַלְלִים לְבוֹרֵא אֵלֶּה: רַבֵּי נְשִׂיאִים שְׁנֵים עָשָׂר. שָׁלֹשׁ לְכָל־רוּחַ שַׂר. מְמֻנִּים עַל־חָדְשֵׁי תְרֵי־עָשָׂר: שִׁשִּׁי מָעוֹן וְאוֹצְרוֹתָיו מְלֵאִים נֹפֶת. לַצַּדִּיקִים לְאוֹרָה וּלְמוֹפֶת. וְאוֹר גָּדוֹל וְרִבֹּתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן לָעוּף בְּעֵפֶת: שׁוֹנִים שִׁיר וְתִשְׁבָּחוֹת בְּמוֹרָאוֹת. לְיוֹצֵר הַכֹּל וְעוֹשֵׂה נִפְלָאוֹת. הוּא הַמֶּלֶךְ יְיָ צְבָאוֹת. קָדוֹשׁ: תֹּקֶף עֲרָבוֹת אוֹרוֹ אוֹר שִׁבְעָתַיִם. וְכִסֵּא עַל חַיּוֹת בָּאֲוִיר אַרְבַּעְתַּיִם. נִשָּׂא וְנִרְאֶה גְּשָׂא לָעֵינַיִם: תּוֹכוֹ אוֹצְרוֹת חַיִּים וּנְפָשׁוֹת. וְכִתּוֹת מַלְאָכִים מְשַׁלְּשִׁים קְדֻשּׁוֹת. וְעֵינֵיהֶם נוֹצְצִים בָּרָק אִשּׁוֹת: יוֹשֵׁב בִּמְעוֹן קֹדֶשׁ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא. דּוֹרֵשׁ אֱמוּנָה וּמִשְׁפָּט עֹטֶה כַּשַּׂלְמָה אוֹרָה. כֹּל לֹא שָׁרִים תְּמוּנָתוֹ וּתְמוּנָה מִנּוּ לֹא נִסְתָּרָה: צֶדֶק מְפַלֵּס שׁוֹפֵט בֶּאֱמוּנָה. סְפָרֵי אֵשׁ פְּתוּחִים לְפָנָיו הֵנָּה וָהֵנָּה. וְכִתּוֹת טוֹבְלִים בִּנְהַר טֹהַר וּמִתְעַטְּפִים אֵשׁ לְבָנָה. לְהַקְדִּישׁ קָדוֹשׁ: חֵלֶק יְיָ עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ. קָדוֹשׁ צִוָּה לָהֶם לְעוֹלָם

מעלות שתים עשרה, כנגד י"ב מזלות. זיע, ל' זועה וחרדה. ורתת, גם הוא ל' רעד ופחד (הושע י"ג, א'). לעלה את הקב"ה ולהללו. אוצרות ברד ושלג וכו', כמאמר של הגמ' חגיגה י"ב הוא את זאת הרקיע הנזכר שמו מכון, וכן גם מעליני הרקיעים האחרים אינה הפייטן מאמר הגמרא וגם הוסיף דברים אחרים גם לא"כ נראה שאלה מסורה אחר הנאבד לנו. פלא, כבי"י ושיקר ר"ל הקב"ה פלא את הרקיע הזה מלאכים נוראים. מצות ה' ברה, פירושו, מי [illegible] לחקור כבוד אלהים הוא יחקור בתורה מצות ה'. כל הנקרא, עפ"ה ישעיה מ"ג, ז'. מגיד שחות, על' מגיד לאדם מה שחו (עמוס ד', י"ג). עמידת שלשה מלאכים. מוכחות, מל' נוכח ומול, שהכסאות עומדות זו מול זו. פחד, בפחד. למשלחתו, לשליחותם אשר ישלחם השם. זבול, שם רקיע הד'. צמודים, מחוברים. בעברה, שעוברים בה וכו. מכון, הרקיע הה'. שר, העומד לשמור [illegible], מל' שרים ישרו (משלי ח', ט"ז): על חדשי תרי עשר, על שנים עשר חדשים. ובכ"י נאמר על חדשי השנה [illegible]. בעפת, כמו [illegible], מל' בתועפות ראם לו (במדבר כ"ג, כ"ב). נושא, הכסא נושא את החיות ונראה כמו נשא ע"י החיות, ובמבואר למעלה דף 640. ברק אשות, ברק ואש. עוטה כשלמה אורה, תהלים ק"ד, ב'. לא שרים, אינם רואים, ל' אשורנו (במדבר כ"ג, ט'). צדק מפלס, שוקל הצדק, וכן בכ"י. בנהר טוהר, בנהר די נור. חלק ה', דברים ל"ב, ט'.

בְּרִיתוֹ· בְּרָבֵי תוֹרוֹתָיו לְהִשְׁתַּעֲשֵׁעַ אִם סְגֻלָּתוֹ: מָשַׁךְ לְעַמּוֹ חַסְדּוֹ וְגִלָּה סוֹד
דָּתוֹ· הוּקַם אֶחָד בַּשְּׁבִיעִי לְמִשְׁפַּט בְּרִיָּתוֹ· חַיִּים כְּגָמַל לְנוֹצָר רִאשׁוֹן
כִּדְמוּתוֹ: זִכָּרוֹן חֹק לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ· דְּבָרוֹ נִצָּב לְכָל־תּוֹלְדוֹתָיו· לְמִשְׁפָּט עָמוֹד
חֲרֵדִים מֵחֶרְדָּתוֹ· קָדוֹשׁ: לְרַחֲמִים לְדוֹר וָדוֹר אֱמוּנָתוֹ תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ לְיוֹם
חַגֵּנוּ כֶּסֶה· וְהֶחֱרְדוּ לָשׁוּב בֶּאֱמֶת מֵרוֹעַ מַעֲשֶׂה· עַל כֹּל יָבִיא בְּמִשְׁפָּט
יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא· קָדוֹשׁ: הכל יודוך וכו'.

אופן.

כמשקל ג' ג' תנועות, וחתום בו יצחק ברבי משה.

שְׂאוּ לְבַבְכֶם· לְכַפֵּיכֶם· וְרַחֲצוּ נָא וְהִזַּכּוּ: וְהָסִירוּ· וְהַעֲבִירוּ· מַרְאוֹת
שָׁוְא· וְהַדְבִּקוּ· בְּיִרְאַת אֵל· יִשְׂרָאֵל· יַשְּׁרוּ לֵב וְהַצְדִּיקוּ· בְּיוֹם כִּי בָא· לַחְקוֹר
חוֹבָה· וְיֹשֶׁר לֵב וְגַם תִּזְכּוּ: וְהָבוּ עֹז· לְמֶלֶךְ עֹז· וְתִפְאֶרֶת בְּמִקְדָּשׁוֹ: רוֹמְמוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ: הִתְקוֹשְׁשׁוּ· וְהִקְדִּישׁוּ· לְחַי יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא:
וְהִתְתַּקְעוּ· וְהָרִיעוּ· בְּיוֹם חַגֵּנוּ כֶּסֶה: וְהֶחֱרְדוּ· וְהִתְוַדּוּ· לְהָסִיר רוֹעַ מַעֲשֶׂה:
וְלֵב קִרְעוּ· וְהַדְמִיעוּ· פְּנֵי אֵל עָוֹן נוֹשֵׂא: כִּי עַל כֹּל· יַעֲבִיר קוֹל· וְשַׁלֵּם
אוֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ: יְרוֹמַם צוּר· בְּלֵב עָצוּר·
בְּקָרְא מִקְרָא קֹדֶשׁ: צָמוּד חִנּוּן· וְגַם רִנּוּן· בְּשַׁי קָרֵב בַּקֹּדֶשׁ: חָפֵץ לְטַהֵר·
לֵב נִמְהַר· וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ: קָנָה עַמֶּךָ· בְּךָ נִתְמָךְ· פָּרוּשׁ בְּיִרְאָה
וְהִתְקַדֵּשׁ: בַּר לֵבָב· חָשׁוּב נֶעֱלָב· כְּזֶבַח שַׁי בַּקֹּדֶשׁ: בְּיוֹם יִקְרַב· עָוֹן רַב·
בְּאֶחָד שְׁבִיעִי חֹדֶשׁ: מְשׁוֹךְ חַסְדְּךָ· הֱיוֹת לְעַבְדְּךָ רוּחַ חֲדָשָׁה לְחַדְּשׁוֹ:
רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ: בְּנֵי מַעְלָה· בְּעֹז גְּדֻלָּה· מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל:
בְּעַד עַמְּכֶם· שְׂאוּ קוֹלְכֶם· בְּנֵי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל: עֲרוֹךְ תְּפִלָּה· מְהֻלָּלָה·
רְפָאֵל וְהַדַּרְנִיאֵל: וּשְׂרָפִים· לַאֲלָפִים· צְעוֹק חוּשׁוּ לְעֶזְרֵי אֵל· וְהַחַיּוֹת· בְּכָל
פִּיּוֹת· עֲרוֹךְ תַּחַן לְמַלְכֵּי אֵל: בְּנוֹת עִירוֹ· בְּרֹב הֲדָרוֹ· אֲשֶׁר עִמּוֹ לוֹ שׁוֹאֵל:

ברבי תורותיו, עפ"ה הושע ח', י"ב. אחד בשביעי, ראש השנה. בריתו, נבראיו. לנוצר ראשון, לאדה"ר שנדון בר"ה ויצא בדימוס וכמבואר למעלה דף 400. לרחמים, למען תמלאו רחמים לפני הקב"ה אשר לדור ודור אמונתו. תקעו, תהלים פ"א, ד'. על כל יביא, עי' סוף קהלת.

שאו לבבכם, עפ"ה איכה ג', מ"א. ורחצו, עפ"ה ישעיה א', ט"ז. ישרו לב, בן נבי"י ועיקר. ביום, בר"ה. כי בא הקב"ה לחקור ולדון החובה והיושר. רוממו, תהלים צ"ט, ט'. התקוששו, הודרגו, כמו התקוששו וקושו (צפניה ב' א'). ותתקעו, נב"י וגם תקעו. והדמיעו, [illegible] על [illegible], עי' לעשה. יעביר קול, יבריח דינו על כל דבר וישלם לכל איש כמעשהו. בלב עצור, עצור [illegible], ר"ל בלב [illegible]. בקרא מקרא קדש, ביום [illegible] של ר"ה. צמוד, ל' חבור. חנון, תחנה. רנון, רנה. בשי, בקרבן. לב נמהר, לב הכסיל, כמו ישעיה ל"ה, ד'. פרוש ביראה, המופרש ומובדל ביראה ובקדושה. בר לבב, הלב טהור. נעלב, הנכנע. באחד שביעי חדש, ביום ר"ה שהוא באחד לחדש השביעי. היות לעבדך, בן נבי"י ועיקר. רוח חדשה, שתחדש לו רוח קדשה. מיכאל וגבריאל, רפאל והדרניאל, שמות מלאכים הם. צעוק חושו, [illegible] לאל שמות [illegible]. למלכי אל, לאל שמות מלכי. בנות עירו,

ונפוצים. נקבצים. כמאמרו ימלא אל: עבור מלכם. ביום חקם. ויי ילך
בראשו: רוממו יי אלהינו והשתחוו להר קדשו: בקול ירן. משטרון. לפתח
במישרים: זכות אבות. ואמהות. וזכר חסד נעורים: והרוגים. ושרופים.
באש יוקד תבערים: לקדוש שם. מאוד ונשם. בכל כחם מתעוררים:
והתורה. הטהורה. בפי העם נחורים. תתעודד. זכות ללמד. עלי הוגים
מצערים. ברב צרות. ומחסורות. אשר גולים לכל שערים: שפוך תחנון.
פני חנון. לפאר מקום מקדשו: רוממו יי אלהינו והשתחוו להר קדשו:

והחיות ישוררו וכו'.

זולת.

ע"ס א"ב וחתום בו יצחק ברבי משה חזק הלוי.

אלהים אלי אתה אשחרך. באשמרת אהגה בכל תגמוליך. תנחומיך
ישעשעו נפשי ורחמיך: גדול חסדך עלי מעולם וצדקותיך. דרכיך יי
הודיעני למען אמצאה חן בעיניך: דרכי טובך מעולם המה, הראשון אדם
חננתו. וברב טובך יום הארכתו. לעלם דברך נצב לחק ומשפט כוננתו.
סוד יי ליראיו להודיעם בריתו: ובר דבר לעבדך אמת נצב לעלם. חנון
תולדותיו במשפט כי תביא על כל נעלם. טוב טעם ודעת מורדת שחת
משלם. רחמיך יבואום ותשה לארץ מגלם: יבאוני רחמיך ואחיה ליום
כהה יבא. כונן למשפט חק לישראל בו. למשפטך עמוד אשר בקרבו
ישים ארבו. יתנחם על עונו פשעו מלטמון בחבו: מכל מלמדי השכלתי
דברך נצב בשמים. נאמנו עדתיך להחיות לשביך מיומים. סעד ימינך

ישוב לנכות את עירו. עבור מלכם, הוא המשיח, וע"פ ויעבר מלכם לפניהם וה' בראשם (מיכה ב', י"ג). מטטרון, הוא ראש המלאכים (סנהדרין דף ל"ח ע"ב וחגיגה דף ט"ו, וע"ז דף ג' ע"ב, ותנחומא פ' ואתחנן ובמדבר רבה פ' י"ב דף רפ"ט ותרגום ירושלמי לבראשית ה', כ"ג ולדברים ל"ד, ו'). באש יוקד תבערים, שגופם נשרפו באש יוקדת ומבערת אף על קידוש השם ית'. מאוד ונשם, שהתעוררו בכל מאודם ובכל נפשם ובכל כוחם לקדש את השם. נחרים, ל' כשנה, נחורים, ל' חורה, ר"ל שתהלה היא בפי העם. תתעודד, התורה גם היא תתעודד ותקום ללמד זכות על ישראל ההוגים בה. מצוערים, ל' צער ועוני. שפוך התחנה, התורה תשפוך תחנה לפני הקב"ה המקום וחנון ישוב לפאר את בה"מ מקום מקדשו.

אלהים, תהלים ס"ג, ב'. באשמורת הבוקר. תנחומיך, שם צ"ד, י"ט. דרכיך, ל' שמות ל"ג, י"ג. הראשון אדם חננתו, ר"ל שאדם הראשון הוכנה אותו והארכת את ימיו והו היה בר"ה וכן הכנת הדין לבניו שתחון עליהם גם כן בר"ה ותדין אותם ברחמים וע"פ הכתוב לעולם ה' דברך נצב בשמים (תהלים קי"ט, פ"ט) ולהלן למעלה דף 400. סוד ה', שם כ"ה, י"ד. ובר, שם קי"ט, ט"פ. ופירושו ובר אותו הדבר אשר הבטחת לאדם הראשון שבדך ותון את תולדותיו. כי תביא, ל' סוף קהלת. טוב טעם ודעת, בזכות התורה שהיא טוב טעם (תהלים קי"ט, ס"ו) אל תורידם לשחת. משלם, טונס וחילם של' איוב ס"ו, כ"ט. יבאוני, תהלים קי"ט, ע"ז. אשר בקרבו ישים ארבו, ל' ירמיה ט', ז'. מלטמון בחבו, שלא יסתיר את עונו בחיקו. מכל מלמדי, תהלים קי"ט, צ"ט. לשביך מיומים, הכנים אליך

פשטה לקבל תוהים על עון עקבים. שובו בנים שובבים ארפה משובתים:
פלאות עדותיך ביד נביאיך השכם ושלוח. צדקו ישראל ושובו אל יי כי
ירבה לסלוח. קראנוך השיבנו אליך במר נפש ואנוח. ואתה תשמע
השמים ברא לנו לב טהור ונוח: ראה עניי וצרי רבו חרשו על גבי.
שתוני תועבות למו ויבזו טובי. תחת רדפי טוב השקוני רוש במסבי.
קמו רודפי זמה והציהם נחתו בי: יבשו שקר עותוני כי לדברך יחלתי.
צר ומצוק המציאוני ואני אליך שועתי. חליתי פניך בכל לב לא תבזה
ולא תשקץ ענותי. קרבה אל נפשי גאלה כי אתה אלהי תשועתי: ברבים
צוקותי עיני נגרה ולא תדמה. משך מעגיתם ארכו עלי במה. הקם דברך
השב לעבדך לך הומה. שימה דמעתי בנאדך בספרתך להומה: חשבתי
דרכי יגרתי מאימת דינך. זכרתי משפטך ליום כסה בא לפניך. קול
שופר לחרדה חשתי לשמור מצותיך. באור פניך יהלכון להודות לך על
משפטי צדקך: קדם ידעתיך חנון לדל עזרתה. שערי דמע ואנך לא
נעלתה. ואמונה מאד נגד עיניך שתה. אל תשכח קול צרריך עלה תמיד
עלתה: על עמך יערימו סוד ועל צפוניך יתיעצו. עליך הרגו ושמך לא
נאצו. שפכו דמם כמים ויצוריהם רצצו. ובכל זאת שמך לא שכחו
ואת קדשתך יעריצו: עורה למה תישן. הקיצה לפקד כל הגוים. הודע
בעמים עזך וישמחו רבים איים. לא יבשו קויך הנפוצים ארץ וירכתים.
וידעו כי עזרי מעם יי עשה ארץ ושמים:

עזרת אבותינו וכו'.

פשטה לקבל תוהים, המתחרטים גם על העברות הקלות שאדם דש בעקביו. עקבים, לשון ימים שעברו. משובתים, ל' עזר ותשובה. שובו, ירמיה ג', כ"ב. השכם ושלוח, עפ"י שם ל"ה, ט"ו. כי ירבה לסלוח, ישעיה נ"ה, ז'. ואנוח, ל' ויאנחו בני ישראל (שמות ב', כ"ג). ונוח, נכון ונוח לעשות רצונך. חרשו על גבי, ל' תהלים קכ"ט, ג'. שתוני, שם פ"ח, ז'. טובי, רכושי. רדפי טוב, במקום שרדפתי אחרי הטוב שהיא התורה. ול' תהלים ל"ח, כ"א. רוש, לענה ורוש. במסבי, במעודתי, כמו עד שהמלך במסבו (שיר א', י"ב). קרבו, תהלים קי"ט, ק"נ. נחתו, ירדו. יבושו, תהלים קי"ט, ע"ח. המציאוני, הכילו עלי המזיקים. חליתי, תהלים קי"ט, נ"ח. ענותי, לשועתי. קרבה, שם ל"ט, י"ט. עיני נגרה, איכה ג' מ"ט. משך, אורך. הומה, לועק ומתפלל. שימה, ל' תהלים נ"ו, ט'. באור פניך, שם פ"ט, ט"ז. להודות, שם קי"ט, ס"ב. שערי דמעה, שערי דמעות ושערי תפלה לא ננעלו. ואנך הוא תפלה, כדאיתא בב"מ דף נ"ט. ואמונה מאד, שאמונים שנתנו בך. אל תשכח, תהלים ע"ד, כ"ג. עולתה, און ורשע. על עמך, שם פ"ג, ד'. ויצוריהם, אבריהם כמו ויצורי כלם (איוב י"ז, ז'). רצצו, ל' עשוק ורצוץ (דברים כ"ח, ל"ג). וירכתים, בכל ירכתי ופאות הארץ. עזרי, תהלים קכ"א, ב'.

ע"פ א"ב, וחתום בו מנחם ברבי מכיר, וכל חרוז מסיים בפסוק מפ' שובה הושע י"ד ויואל ב'.

אֲשַׁחֵר אֶל־אֵל כָּל־שְׁנוֹת עֶדְנַי· אֱלֹהֵי מֵרָחוֹק נִמְצָא וְקָרוֹב מַצְדִּיקִי בְּדִינַי· שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְיָ: בְּטֶרֶם יַעֲלֶה הַבִּימָה לְגַרְדּוֹם לָדוֹן הִתְחַשְּׁבוּ· בִּינוּ דִּרְשׁוּ מֵעַל סֵפֶר וּבְצִלּוֹ שֵׁבוּ· קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ: גְּדָל־חֶסֶד מַטֶּה כְלַפָּיו כְּפִיד שׁוּעֵנוּ· גֶּבֶר טוֹב חֶסְיוֹנוּ מִבְטַחַת אָדָם שֶׁעֲוָגֵנוּ· אַשּׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ: מוֹשִׁיעֵנוּ נִקָּיוֹן חֵטְאוּי מְקוֹנֵנוּ נַפְשֵׁנוּ מִלְּהַדְאִיבָה· בְּאוֹר בִּטּוּי קִוּוּי בְּסָמְכֵי רוּחַ נְדִיבָה· אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם אֹהֲבֵם נְדָבָה· קָדוֹשׁ:

דּוֹלְקִים הַצּוֹבְאִים עַל אֲרִיאֵל יִקְדוּ כַּשְּׁנָה· דְּבֵקִים צְבָאוֹת יִשְׁרֵי אֵל יִפְקוֹד כְּבָרִאשׁוֹנָה· אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כַּשּׁוֹשַׁנָּה: הַלֵּב יָכוּן לְמַעְלָה מַעֲלוֹת שָׁמִיר וָשַׁיִת· הַתּוֹל חַלְחָלִיּוֹת מֵדִיחַ יָדִיחַ יַקְצִיעַ מִבַּיִת· יֵלְכוּ יוֹנְקוֹתָיו וִיהִי כַזַּיִת: וְתִיקָיו יַעֲצִים וְיַשְׂגִּיב בְּכֹחוֹ בִּרְצוֹנוֹ לְהַצִּילוֹ· וּמוֹרֶה דֶּרֶךְ לְשׁוֹבָבִים עַד כִּסְאוֹ אֶצְלוֹ· יָשֻׁבוּ יֹשְׁבֵי בְצִלּוֹ: וּמוֹרוֹת גַּמְזִיּוֹת זֶרַע קֹדֶשׁ מְנֵי צוּרִים וּגְבוּרוֹת הַטּוּבִים· וְדִיזֵי קוּם מֵאַחֲרֵי שֶׁבֶת בְּלֶחֶם הָעֲצָבִים· אֶפְרַיִם מַה־לִּי עוֹד לָעֲצַבִּים: חַנּוּן חָפֵץ לְצַדְּקָם וּלְהַחֲיוֹתָם בְּלִי לְכַלֵּה· חִוָּה חַדְּשׁוּ שַׁפְּרוּ מַעֲשֵׂיכֶם בַּעֲשָׂרָה תוֹלֶה· מִי חָכָם וְיָבֵן אֵלֶּה: טוֹב שְׁלוֹמוֹ לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב מַקְדִּים לְהָחִילוֹ· טְלָאִים שׁוּבוּ לַאֲבִיכֶם לְיַחֲדוֹ לְהַלְלוֹ· וַיְיָ נָתַן קוֹלוֹ לִפְנֵי חֵילוֹ: יְשַׁדְּלֵם וְהָיִיתִי עֵד מְמַהֵר בְּשָׂטֵי לְבַלְעֲדַי· יְשׁוּבוּן וַאֲנִי נַעֲשֶׂה עֵד לְטוֹבָה לְעֵדַי· וְגַם עַתָּה נְאֻם יְיָ שֻׁבוּ עָדַי: כְּלִיל זְבָחָיו רוּחַ נִשְׁבָּרָה וְנִדְכָּאִים לוֹ הַקְשִׁיבוּ· כְּבוֹד שֶׁפּוֹשׁוּ כֵּלִים שְׁבוּרִים שֶׁבְּחוּ חֻשְׁבוּ· וְקִרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל־

אשחר, ל' תפלה ובקשה, וכמ"ש איוב ח', ה'. עדני, זמני. אלהי מרחוק וכו', ר"ל אע"פ שהקב"ה רחוק הוא מאתנו בשמים, קרוב הוא לשמוע תפלתנו ולהצדיקנו, והמה בל' ירמיה כ"ג, כ"ג. הבימה, מקום גבוה כמו שעשו לו בימה (סוטה מ"א) ביהגע. לגרדום, הוא הוטל שדנין בו (gradus) כמו שהיה עולו לגרדום לדון (ר"ה י"ז), ונקד בן נבי"ו לגרדום והוא הנכון. מעל ספר, בתורה. ובצלו שבו, ר"ל תחבו כמו שכתוב בו. גדל חסד, ע"פ ד"ה קף י"ז ורב חסד, מטה כלפי חסד, ופירש רש"י מטה את הכף לצד זכות. כפיד שועגו, של' אם בפידו להן שוע (איוב ל' כ"ד) ונדרש בגמר' ע"ז דף ד' אפילו אין ישראל עושין מצות לפני כי אם מעט כפיד של תרנגולין שמנקרין באשפה אני מצרפן לחשבון גדול לכן. שוע, כבר שמושיען לפני אני מושיע אותן. גבר טוב, טוב לגבר לחסות בהקב"ה מלבטוח ומלבטוח על אדם. חטוי, ל' לחטא את הבית (ויקרא י"ד, מ"ט). באור בטוי קווי, בדיבור אמר לקוות אליו והוא ישבענו ברוח נדיבה. בטוי, ל' מבטא שפתים. דולקים, הרודפים. אריאל, בה"מ. בשנה, בושה (הושע י', ו'). ישרי אל, ישראל. שמיר ושית, שניהם ל' קוץ ודרדר. ר"ל שלא יעלו כלנו מחשבות זרות. התול, רשים ובוקה, של' התל בי (בראשית ל"א, ז'). חלחוליות, מחשבות, כמו לכם מלא חלחליות רעות (ויקרא רבה פ' כ'). ותיקיו, חסידיו. יעצים, יחזק. גמזיות, הם הפרחים העולים סביב האילן כמו גמזיות של הקדש (בכורים כ"ח, ב'). צורים, האבות. וגבורות, האמהות, ור"ל אשר אתם בני האבות והאמהות הקדושים. דיזי קום וכו', ל' תהלים קכ"ז, ב'. חוה, אמר. בעשרה תולה, בעשרת ימי תשובה אשר תולה בהם דינו של אדם עד יה"כ. טוב, הקב"ה. להחילו, לבהלתו של' יחילו דרכיו (תהלים י', ה'). טלאים, בני לבני ישראל. ישדלם, ידבר על לבם, הכי ישמה אים ח"ו ואני ישדל (שמות כ"ב, ט"ו). והייתי, מלאכי ג', ה'. בשטי, כמו ושטי כזב (תהלים מ', ה'). לבלעדי, ר"ל הפונים לאלהים אחרים. כליל זבחיו, וכ"ש תהלים נ"א, י"ט. כלים שבורים, ע"פ ויקרא רבה פ' ז' הדיוט הוא אם משתמש בכלי שבורים גנאי הוא לו, אבל הקב"ה כלי תשמישו שבורים שנ' קרוב ה' לנשברי לב, הרופא לשבורי לב וכו'.

בִּגְדֵיכֶם וְשׁוּבוּ: לְהַקְשִׁיב מֵחֲלֶב אֵילִים כְּדִבְרֵי בֶּן־יְרוֹחָם. לְשַׁלֵּם פָּרִים שָׂפָה וּמוֹדֶה וְעוֹזֵב יְרֻחָם. מִי יוֹדֵעַ יָשׁוּב וְנִחָם: מַחֲנֵה גְבוּרָה אֲשֶׁר כֹּחוֹ מַעֲצִימִים עָצוּם. מְשׁוֹבָבִים בֵּינְתַיִם כְּדִבְרֵי כְבוּשִׁים בְּחֶרֶט לִפְצוֹם. תִּקְעוּ שׁוֹפָר בְּצִיּוֹן קַדְּשׁוּ צוֹם: נוֹשֵׂא נַעֲשָׂה נוֹשֶׁה וְכוֹסֶה עָוֹן תָּהֵל. נֶחְשְׁבוּ כָּל־הַבְּגִידוֹת מֹר וּקְצִיעוֹת וַאֲהָל. אֲסַפְּרֵעַם קַדְּשׁוּ קָהָל: סֵדֶר תְּשׁוּבָה וּתְפִלָּה וּצְדָקָה בְּכַפָּרָתָן לְהִשְׁתַּבֵּחַ. סֵבֶר נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה כְּמַעֲלֶה חֶלְבּוֹ וּמְזַבֵּחַ. בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ: עֶרֶךְ מוֹעֲדִים בְּהַקְרָבָה וְכֵסֶה בַּעֲשִׂיָּה טַעֲמוֹ. עוֹלִים בְּדִמּוּס נַעֲשִׂים בְּרִיָּה חֲדָשָׁה כְּנָאֳמוֹ. וַיְקַנֵּא יְיָ לְאַרְצוֹ וַיַּחְמוֹל עַל־עַמּוֹ: פִּלּוּאֵי יְמֵי תְשׁוּבָה כְּמוּסְפֵי עֲשָׂרָה צוֹלֵחַ. פְּגוֹעַ כָּמוֹ פֹּשֵׁט יַד יְקַבְּלֶנּוּ סוֹלֵחַ. וַיַּעַן יְיָ וַיֹּאמֶר לְעַמּוֹ הִנְנִי שֹׁלֵחַ: צוּר מִכְשׁוֹל סַתְּתוּ בוֹ לְכָבְשׁוֹ מִלְּהַמְעִילְכֶם. צַדְּקוּ עַד אַעֲבִירוֹ וְרוּחִי תְּחַדֵּשׁ מַעַלְלֵיכֶם. וְאֶת־הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם: קַו עוֹלָם בִּנְטוֹתוֹ לְהַחֲרִיט יְסוֹדוֹתָיו וּלְחָתְמָהּ. קַרְקָסָיו לֹא עָמְדוּ עַד תְּשׁוּבָה קִדְּמָה. אַל־תִּירְאִי אֲדָמָה: רֵעִים הַמִּשְׁתּוֹקְקִים עָלֶיהָ לְבִלְתִּי מוֹט יְסוֹדַי. רוֹגְעָם יַשְׁבִּית אַרְבַּע חַיּוֹת הָאָרֶץ מְחַסְּרַי. אַל־תִּירְאוּ בַּהֲמוֹת שָׂדַי: שְׁפוּלִים מֵאֶרֶץ דּוֹבְרִים וְיִתְנַעֲרוּ מֵעָפָר וְיִצְמָחוּ. שְׁלֵמִים בְּסֵפֶר הַחַיִּים יִכָּתְבוּ וְלֹא יִמָּחוּ. וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ: תְּמִימָיו עוֹד יֵאָמְנוּ וְיִתְמַנּוּ נִדְבָּר וּדְתָבַר. תְּמַלֵּא בִטְנָם צְפוּן חֶלְקָם וּמַתָּנָם הַמִּדְבָּר. וּמָלְאוּ הַגֳּרָנוֹת בָּר: תְּמַגְּנֶה

בן ירחם, הוא שמואל הנביא (ש"א א', א'. ע"ו, כ"ג). לשלם פרים שפה, עפ"י הושע י"ד, ג'. ומודה ועוזב ירחם, משלי כ"ח, י"ג. מחנה גבורה, ישראל שהם מחנה הקב"ה אשר לו הגבורה. אשר כחו מעצימים, שהללים ומודים את כחו של הקב"ה. בינתים, בין ר"ה ליו"כ. בדברי כבושים, דברים הנכנסים ללב. ול' תבטים הוא. בחרט לפצום, לקרוע את הלב ולהביא לחרטה על החטא. חרט ל' חרטה. לפצום ל' ארץ פצמתה (תהלים ס' ד'). נושא, נושא העונות. נושה, גובה את העונות, מל' נשיתי טובה (איכה ג', י"ז). תהל, בן נבי"י ומבין והוא ל' ישים תהלה (איוב ד' י"ח). הבגידות, השטות. ואהל, ל' מור ואהלות (תהלים מ"ה, ט'). סדר תשובה וכו', שאמר למעלה דף 605. סבר, תואר פנים. ערך מועדים בהקרבה וכו', יסודו בויקרא רבה סוף פ' כ"ט בכל המוספין כתיב והקרבתם אשה, ובר"ה כתיב ועשיתם אשה, מה כתיב, אמר להם הקב"ה לישראל, בני מעלה אני עליכם כאלו היום נעשיתם לפני כאלו היום בראתי אתכם בריה חדשה. בדמוס, מולדן בדין, כמו שעמדת לפני בדין ויצאת בדימוס (ויקרא רבה פ' כ"ט). כמוספי עשרה צולח, ימי תשובה הם עשרה כנגד קרבנות מוסף של ר"ה, פר אחד איל אחד כבשים שבעה ושעיר עזים אחד (במדבר כ"ט). פגוע כמו, המתפלל בימים הללו הקב"ה יפשוט ידו לקבל תשובתו. פגוע, ל' בקשה כמו ופגעו לי (בראשית כ"ג, ח') ואל תפגע בי (ירמיה ז' ט"ז). צור מכשול, הוא אחד משבעה שמות של יצר הרע (סוכה נ"ב). סתתו, ל' כתיתה ודחיפה. צדקו עד אעבירו, עפ"י תנחומא פ' בהעלותך, אמרו ישראל לפני הקב"ה אתה יודע כחו של יצר הרע שהוא קשה, אמר להם הקב"ה סלקו אותו קימעא קימעא בעולם הזה ואני מעבירו מכם שנ' סולו סולו המסלה, ולעולם הבא אני עוקרו מכם שנ' והסירותי את לב האבן מבשרכם. להחריט, ל' ויצר אותו בחרט (שמות ל"ב, ד'). ר"ל לקבוע וליסד יסודות העולם. קרקסיו, קרסוליו, כמו קורקוסי השמים כמיני אוקיינוס הם אחוזים (פרקי ר"א פ' ג') ו' רקיעים אחוזים בקורקסיהן (מגדל עוז) קורקוסים של זהב עשה לו (ב"ר פ' י"ח). רעים, כנוי לישראל עפ"י שיר ה' י"א. רוגעם, הקב"ה. ארבע חיות הארץ, כנוי לאויבי ישראל עפ"י בדניאל סימן ז'. מחסרי, המחסרים אותי, מל' פן יחסדך שומע (משלי כ"ה, י'). מארץ דוברים, המדברים בשפל קול כאלו יצא הקול מתחת הארץ, והוא מל' ישעיה כ"ט, ד'. יאמנו, יכונו כאשר ישא האומן את היונק. נדבר ודתבר, שמות של שרות כמו לדניאל ג', ג'. תמלא, מל' תהלים י"ז, י"ד. תמגנה, ל' מגן, ר"ל מגן אני רעה ימי השנה.

והתמנה שני רעה אדם שנים. תחמוד אמרו יאמן לשמחנו כנגדם
מרשנים. ושלמתי לכם את־השנים: תברו ותנקו בצורים חצבתם וגבעות
הוללתם. תביאו טרף בביתי ראשית קצירכם וחללתם. ואכלתם אכול
ושבוע והללתם: את שם מכבד ונורא צדקתו כהררי אל. ירח בניחוח
מנחת מנוחתו כאריאל והראל. וידעתם כי בקרב ישראל קדוש:

הכל יודוך וכו'.

אופן. ע"פ א"ב, ובראש כל חרוז תיבה אחת מפסוקי פ' האזינו, וסוף כל חרוז על לס"ב.

האזינו. אבירים בני אלים מורא מקדש במהינו. בהדרת קדש שימו
פניכם לתלפיות גבהינו. גם במקדש מעט הישירו עפעפי גיהנו. והשתחוו
להר קדשו כי־קדוש יי אלהינו: יערף. הרבב לקח לקוחה ונפת תטף
למתקה. העת יושבת בגנים קול קלום לותקה. ועודים חברים מקשיבים
מחשים דממה דקה. ויגבה יי צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש
בצדקה: כי שם יי אקרא. זה יושב תהלות חלף גאותיו גאני. חין קדשות
שלשתן להתפאר בם נשאני. טבם שתים מהם גמול טוב הראני.
והתקדשתם והייתם קדשים כי קדוש אני: הצור. ידודון מלאכי צבאות
מרוצתם בלי לעקוב. כוון עת רצון בני רקיעים לקוב. להעריץ להמליץ
סגלה מכתב מבאר לנקוב. יקדישו שמי והקדישו את־קדוש יעקב: מסים

אדם שנים, כתמא שהוא אדום כלשר שני (ישעיה א', י"ח). תחמוד, יהי לרצון ויאמן מאמר יואל הנביא ושלמתי לכם וגו'. כנגדם מרשנים, שיהא לנו כנגד שני הרעה ההם שנים טובים. תברו ותנקו, תוכתם הבם שיא. תשברו טן הכתמא ותהיו נקיים. בצורים, גבוה האומות, ועפ"ה ישעיה נ"א, א'. ב'. תביאו טרף בביתי, מל' מלאכי ג', י'. וכאן הוא לקרבנות. והללתם, שתחללו את ראשית קצירכם שם כנה"ע. את שם, דבוק הוא עם סוף פסוק הקודם, והללתם את שם. כאריאל והראל, כנוי למזבח ולמנוחה (ישעיה כ"ט, ב'. יחזקאל מ"ג, ט"ו).

בני אלים, בני האומות ועפ"ה תהלים כ"ט, א' הנדרש על האומות במגלה י"ז, ב'. במהינו, המתאוים לבה"מ, מל' כמה לך (תהלים ס"ג, ב'). לתלפיות, כנוי לבה"מ עפ"ה כנוי לתלפיות (שיר ד') ונדרש בברכות דף ל' תל שכל פיות פונים בו. במקדש מעט, בן נקרא בית הכנסת שלם, ועפ"י תרגום יונתן ליחזקאל י"א, ט"ז ומגלה דף כ"ט. גיהנו, שיניו, ל' יגיה חשכי (תהלים י"ח, כ"ט). והשתחוו, אם ל"ע, ע'. רבב, יתנו, מל' רובב שפתי ישנים (שיר ז', י'). לקח לקוחה, התורה הנקראת לקח טוב והיא מתוקה מדבש ונופת צופים. יושבת בגנים, כנוי לישראל עפ"ה שיר ח', י"ג. קלום, שבח. לותקה, לשרתו. חברים מקשיבים, גם הוא עפ"ה שיר ח', י"ג. וכאן הוא כנוי למלאכים המתחברים להקשיב לשבח שמשבחים ישראל. מחשים, כשישראל אומרים שירה שותקים המלאכים וכמבואר לעיל דף 686. ויגבה, ישעיה ה' ט"ז. גאותיו, חשמשתי את השם בגאותו. גאני, הוא רוממני. ועפ"י מכילתא פ' בשלח, כי גאה גאה, גאני וגאיתיו, גאני במצרים אף אני גאיתיו במצרים, גאני על הים אף אני גאיתיו על הים וכו'. חין, יופי, ועפ"י איוב מ"א, ד'. טבם, ל' פאר ויופי. שתים מהם, מן השלש קדושות שמקדישים ישראל להקב"ה יתן שתים מהן לישראל וכמבואר לעיל דף 528. והתקדשתם, ויקרא י"א, מ"ד. ידודון, ענין תנועה, שמעבעו. בלי לעקוב, בלי עכוב. כוון עת רצון, שמכוונים בשעה שהוא רצוי לפני הקב"ה. בני, מלומות. לקוב, ל' נקב כמו ויקוב חור (מ"ב י"ב, י'), ר"ל שעושי רקיעים נפתחים בה. להמליץ סגולה, להיות מליצים על ישראל. מכתב מבואר לנקוב, כאשר שכתוב ומפורש הוא בישעיה כ"ט, כ"ג יקדישו וגו'. לנקוב, ל' פירש כמו נקבה שכרך (בראשית ל', כ"ח) ויקב בן האשה (ויקרא כ"ד, י"א). מסים, ל' סימן וחבור, כמו לא דבר שמים ולא דבר שאינו שמים (ירושלמי שקלים פ' א') שלך שאמר לו כמו סימני, שנקראים אתם שבתיו מסוימים (דברים רבה פ' כי תבא), ור"ל הקב"ה נכבד מן שלטים אלפי שנאן, ויעשו כתגינה דף ע"ו ואתה מלאכות קדש, אות הוא

בְּאַלְפֵי שִׁנְאָן בִּקְדוֹשֵׁי רִבֵּי רִבוֹאוֹת. נוֹרָא כִּבְנֵי אֵלִים בְּתוֹךְ צְבָאוֹ אוֹת. סְבִיבִים כִּסֵּא כְבוֹדוֹ בְּשָׁלֹשׁ כִּתּוֹת לְהִנָּאוֹת. קָדוֹשׁ ׀ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת:

והחיות ישוררו וכו׳.

זולת. ע״פ א״ב, ואח״כ חתום מנחם ברבי מכיר חזק, וסופי כל החרוזים על לה״כ.

אַדְעָה כִּי אֵין זוּלָתְךָ לִגְאוֹל נְצוּרֵי כְּאִישׁוֹן. בְּעוּטָה וּלְעוּטָה וַעֲבוּטָה בֵּין אֵצֶר וְדִישׁוֹן. גּוֹעָה אַחֲרֵי שׁוּבִי נִחַמְתִּי בְּלֵב וּבְלָשׁוֹן. וְאָמְרָה אֵלְכָה וְאָשׁוּבָה אֶל־אִישִׁי הָרִאשׁוֹן: דִּמְּתָה לְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבָה הֲתִשְׁכַּח בְּעָזְבֵךְ. הִנֵּךְ לֹא שָׁנִית וְלֹא תֵאַלְמַן בְּהַשְׁזִיבֵךְ. וְתַחֲזוֹר לְחִבָּתָהּ הָרִאשׁוֹנָה סֵפֶר כְּרִיתוּת בְּהַכְזִיבֵךְ. שׁוּבִי שׁוּבִי הַשּׁוּלַמִּית שׁוּבִי שׁוּבִי וְנֶחֱזֶה בָּךְ: וּמִנַּתָּ לָהּ תְּשׁוּבָה לְהַלְבִּין כְּסוּף מְאָדָּם. חֲשׁוּבָה בְּשִׁבְעָה קְדוּמִים תְּעָלָה לְבָשָׂר וָדָם. טֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֻקְדָּם. תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד־דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי־אָדָם: יְדִידוּת סְגֻלַּת נְעֻרוֹת חוֹלַת אַהֲבַת בְּלַהֲלוּהַי. כְּמַעַר אִישׁ וְלֹיוֹת הוֹרָאוֹת חִבַּת שְׁלָהַי. לְבַעֲבוּר גָּדְלַת כּוֹחֶךָ לִשָּׂא כֹּבֶד מַבְלִיהַי. הֲשִׁבֵנִי וְאָשׁוּבָה כִּי אַתָּה יְיָ אֱלֹהָי: מָרוּד וְשָׁרוּד בְּפִתּוּי גֹּדֶשׁ אָוֶן לֶאֱלוֹהַּ. נוֹרָא לֹא יִתְבּוֹנֵן בְּיַד פִּשְׁעוֹ לְשָׁלוֹחַ. סִיעוֹ בְּבָא לְטַהֵר וְטִהֲרוֹ כְּמִקְוֶה שָׁלוֹחַ. וְיָשַׁב

מכונה שלו, תגל מרננה, דתגמא הוא במכונה שלו, כ׳ לגמלות שמו, אדון הוא במכונה שלו. להנאות, על׳ נאה, ר״ל לומר בכבוד נאה של קדוש קדוש קדוש.

נצורי כאישון, המגונים והנשמרים כאישון בת עין והם בני ישראל, עפ״ה הנוגע בכם נוגע בבבת עינו (זכריה ב׳, י״ב). בעוטה, ל׳ דריסה, על׳ וישמן ישורון ויבעט (דברים ל״ב, ט״ו). ולעוטה, אבולה ולבושה, על׳ הלעיטני נא (בראשית כ״ה, ל׳). ועבוטה, מטולטלה, על׳ ולא יעבטון ארחותם (יואל ב׳, ז׳). אצר ודישון, אמות בני שעיר (בראשית ל״ו, כ״א) ובבני לאוים. גועה, צועקת. אחרי שובי, ירמיה ל״א, י״ט. ואמרה, הושע ב׳, ט׳. לא שנית, בכתוב במלאכי ג׳, ו׳. ולא תאלמן, בן נקוד בבי״ו והוא ל׳ נפעל, ר״ל כנסת ישראל לא תהי אלמנה, ועפ״ה ירמיה נ״א, ה׳. בהשזיבך, אותה תגלגל. אינו ל׳ הצלה בלשון תרגום, כמו די ישיזבנכון מן ידי, יכל לשיזבותנא (דניאל ג׳, ט״ו, י״ז). לחבתה, לאהבתה. בהכזיבך, ל׳ לא יכזבו מימיו (ישעיה נ״ח, י״א), ר״ל כאשר תפסיק ותעביר את אשר אמרת ע״י ירמיה (ג׳, ח׳) ואתן את ספר כריתותיה אליה. שובי, שיר ז׳, א׳. להלבין כסוף מאדם, להלבין את הכתם שבאדם לשוב לבן כשלג. בשבעה קדומים, שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם. ואלו הן תורה תשובה גן עדן וגיהנם וכסא הכבוד ובית המקדש ושמו של משיח (פרקי ר״א פ׳ ג׳ ופסחים נ״ד ונדרים ל״ט. ובב״ר פ׳ א׳ עביא האבות וישראל במקום ג״ע וגיהנם ורואה גם בתנחומא פ׳ בא פיסקא כמה דברים קדמו). תעלה, רפואה. טרם הרים, תהלים צ׳ ב׳. תשב, שם צ׳, ג׳. ידידות וכו׳, ר״ל באלפי שנים... ויתכן כי גם בני״ו היה כתוב ונגדת סגולת ובחנה שאהבתי כשת נעורי או אני חולת אהבה עד לגמטון. ולע כי גם בבי״ו היה כתוב נערות וכא המגיה ותקן נעורים. בלהלוהי, ל׳ אצון על׳ בשתלהלה (משלי כ״ו, י״ח). כמער איש ולויות, הם הכרובים עפ״ה מ״א ז׳, ל״ו. הוראות חבת שלהי, הכרובים היו מודיעים את אהבת הבס של ישראל אשר הם עשה עיפים ותלבים. שלהי, ל׳ תולבה, עיין ויגע תרגם אונקלוס שלהי ולפי (דברים כ״ה י״ח), תתעלפנה הבתולות תרגומו ישתלהיין בגיעותא דישראל (עמוס ח׳, י״ג). מבליהי, מעוונים שמבהילים אותי. השיבני, ירמיה ל״א, י״ח. מרוד, ל׳ מרד. ושרוד בפתוי, הנעזר בחטאת ע״י יצר הרע שמפתה אותו. גודש עון לאלוה, אשר שלובלך בדרכה שונות. לאלות, על׳ יחזו באלהו (תהלים י״ד, ג׳). נורא, הקב״ה. סיעו ובבא לטהר, כמו שאמרו ביומא ל״ח, ע״ב הבא ליטהר מסייעין אותו. וטהרו, בבי״ו וטהרו. כמקוה שלוח, שלוח הוא מעין אחד לפני ירושלים (ישעיה ח׳, ו׳) אשר לוקח עצם המים לפי נהם, ורואה לעמלה דף 694. וישב, ישעיה נ״ה, ז׳.

אל יי וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח: עון בעלי תשובה יכבוש ויעביר לפשול· פשעי זדונות עושה כחטא שגיאות לרשול· צרור וצפונה ומסית יבער ינער לנחשול· שובו והשיבו מכל פשעיכם ולא יהיה לכם למכשול: קווי זה אחר זה יעל במחשבותיכם· רחום יחן חנם וצדקה ירצה תשובותיכם· שאון קולו יפוצץ בכל מחנות מושבותיכם· שובו בנים שובבים ארפה משובתיכם: תמיד הולך שובב גבהה ועתק להשיחה· תכליתו מרעתו נחם ובא כפוף להשתטחה· תוחלתו חיך מתוק מנטור בראשיתו הטיחה· בשובה ונחת תושעון בהשקט ובבטחה: תמימיו בעתרם נעתר להם להטיב אות· תחרות ברחמנות יהפוך כעתר לתבואות· תוהים מדרכם כשובם נכונו לנחומי נבואות· שובו אלי ואשובה אליכם אמר יי צבאות: תקיף ידידיך רצה ומכשול הרם והדם· תודת חוגג זכנו נעבר כסך ונדדם· תשוב קננו כמנף תביאנו מים ומקדם· השיבנו יי אליך ונשובה חדש ימינו כקדם: עזרת אבותינו וכו'.

לפשול, פי' שהשב לא יפשיל את הקופה לאחוריו (כלה כ"ט, ע"ב). כחטא שגיאות, ע"פ יומא דף פ"ו גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות. לרשול, שנתרשל במלוה. צרור וצפונה, עפ"י הושע י"ג, י"ב. ומסה הפירוש, שעברות הברורות והצפונות וגם המסית הוא יצר הרע יבער אותם הקב"ה ויטבעם למצולות ים. לנחשול, גלי הים הנסערים בסערה, כמו שנד עליו נחשול שבים לטבעו (יומא ל"ח), ויהי סער גדול בים מתרגמו והוה נחשול רבא בימא (יונה א' ד'). שובו, יחזקאל י"ח, ל'. קווי זה אחר זה, לקוות אל ה' ולחזור ולקוות, ועפ"י ברכות דף ל"ב, אם רואה אדם שהתפלל ואינו נענה יחזור ויתפלל שנ' קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה' (תהלים כ"ז, י"ד). וצדקה, התשובה יחשבה לכם לצדקה. יפוצץ, יתפשט וישמע. שובו, ירמיה ג', כ"ב. גבהה ועתק להשיחה, שדיבר גבוהות ועזות, ובל' אל תרבו תדברו גבוהה גבוהה יצא עתק מפיכם (ש"א ב', ג'). תכליתו, בסופו. חיך מתוק, הקב"ה עה"כ חכו ממתקים (שיר ה', ט"ז). מנטור, שלא יטור לו הקב"ה מה שהטיח למעלה קודם לכן. להטיחה, לתת, בל' אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה (תענית כ"ה). בשובה, ישעיה ל', ט"ו. בעתרם, כשהתחננו. נעתר, כבי"ן נעתר וגם הוא יתכן כמו דה"א ה', כ'. תחרות, רוגז. כעתר, הוא כלי שמהפכים בו התבואה, [illegible]. ואיתא ביבמות דף ס"ד שנמשלה התפלה לעתר שמהפכת מדת הדין לרחמים כעתר שמהפך התבואה. תוהים, המתחרטים. תהה ל' חרטה בארמית, וינחם ה' תרגם ירושלמי והוה תהי (בראשית ו', ו') ובקידושין דף מ', ע"ב כתוהא על הראשונות. שובו, מלאכי ג', ז'. הרם, הסר והרחק בל' הרימו מכשול (ישעיה נ"ז, י"ד). והדם, ותכרית, בל' הדמין תתעבדון (דניאל ב', ה'). תודת חוגג וכו', עה"כ תהלים מ"ב, ה'. כמנף, כמו ממצרים (ישעיה י"ט, י"ג. ירמיה ב', ט"ז) השיבנו, איכה ה', כ"א.

פ"ס א"ב כפול וכל חרוז מסיים על לשון הכתוב, וחתום בו מאיר בר יצחק.

את־השם הנכבד והנורא נאה לתהלותיו. אביע זכר רב טוב מפעלותיו. הבונה בשמים מעלותיו: בבחרת מלכים נתיעץ ונמלך בסודה. בחכמה אמריה תאמר נאה וחסודה. ואגדתו על־ארץ יסדה: גבה תקרה קרה במקוראי אל. גבולות הדרים הציב מהררי אל. למספר בני ישראל:

מאהב יראיו בירר בסוס שעינתו. ידידות ציון חמד
קדשת שכינתו. בשלם סוכו ומעונתו. קדוש:

דגלים סכות סביבותיו הקיף והתקיע. דמיון כקרח הנורא והדר והרקיע. והמשכלים יזהרו כזהר הרקיע: הרי בשמים הטביר וכביר העביר. הצמיח משמח ומסעד ופנים מסביר. וברכה לראש משביר: ותגי מלכים בקו משקלת עלם. ויתרון הכשר בחשר אשר פעלם. כירח יכון עולם:

מעשה אצבעותיך פלאים תמהים ונאוים. ירח וכוכבים
יקר כבודך מחוים. וצבא השמים לך משתחוים. קדוש:

זריז ומשבח השפיע שפע ימים. זיו ובריח להאריח לברת מטעמים.

אביע זכר, ל' תהלים קמ"ה, ז'. הבונה, עמוס ט', ו'. בבחרת מלכים, כנוי לתורה. והיא במדרש ר"א פ' ג' נתיעץ הקב"ה בתורה לברוא את העולם, השיבה לו ואמרה רבון העולמים אם אין צבא ואם אין מחנה למלך על מה הוא מולך ואם אין מקלסין למלך אי זה הוא כבודו של מלך. ונמלך, גם הוא ל' עצה בארמית כמו המלך נקונך ונא (נדרים כ"ט ע"ב) בנמצותן של צדיקים נמלך (ב"ר פ' ח') וגם בל' הכתוב וימלך לבי עלי (נחמיה ה' ז') וממנו הבס דבר מלכי ימסר מלך (דניאל ד', כ"ד) ובמשלי פרק אחין מליכין יסון לך ומליכות נמשך לא תמכות. ואגודתו, עמוס ט', ו'. ובדרש בתנחומא דף כ"ז על ישראל שהן כגלום איש אל רעהו. גבה תקרה, קרה, כרא את השמים הגבוהים, ועפ"ה המקרה במים עליותיו (תהלים ק"ד, ג'). במקוראי אל, בשביל ישראל שנקראו מקוראיו (ישעיה מ"ח, י"ב). הררים הצפין, ל' דרום וצפון, ר"ל בגבולות דרום וצפון הציב הרים גדולים. למספר, דברים ל"ב, ח'. מאהב, בשביל אהבתו את ירושלים. בסוס שעינתו, מכון שבתו. בסוס, ל' יסוד ומכון, תרגום כמו במיסה (שמות ל', י"ח). בשלם, תהלים ע"ו, ג'. דגלי, דגלי מלאכים סיבב הקב"ה סביב לכסאו. סכות סביבותיו, כבי"י סביב סכתו, ומסתבר. והתקיע, ל' ויתקע יעקב את אהלו (בראשית ל"א, כ"ה). כקרח הנורא, מל' יחזקאל א', כ"ב. הדר, מל' ויד על הכרובים (מ"א ו', ל"ב) וכן וירקעו תרגם אונקלוס וחדו (שמות ל"ט, ג'). והמשכילים, דניאל י"ב, ג'. הרי בשמים, הר המוריה כמו שפירש רש"י בסוף שיר השירים. הטביר, מל' טבור, ר"ל ברא את הר המוריה באמצע העולם. וכביר העביר, מן הר המוריה נבר וברא את כל הארץ בראשית כיומא נ"ד פ"ג מלון נברא העולם. וכביר תואר לארץ. ויש מפרשים וכביר על אדה"ר שהיה מסוף העולם ועד סופו (חגיגה י"ב) והוא נברא מעפר הר המוריה, כדאיתא בפרקי ר"א פ' כ'. משמח, כנוי ליין, ומסעד, כנוי ללחם, ופנים מסביר, כנוי לשמן, ועפ"ה תהלים ק"ד, ט"ו. וברכה, משלי י"א, כ"ו. ותגי מלכים, כתרי חמה וסיהרא, ר"ל אורה. בקו משקלה עלם, שברא שניהם שוים. ויתרון הכשר, היתרון שנתן הקב"ה לשמש שנשמע קטרוגה הלבנה. בחשר אשר, אשר ותקן הקב"ה ע"י מתנה שנתן ללבנה את הכוכבים לנחמה כדי לפייס דעתה. פעלם, ר"ל ענין הכוכבים הוא אשר יכונו לעולם עם הירח. וכל זה עפ"ש ב"ר פ' ו' וחולין ס' ע"ב ועיין למעלה דף 622. כירח, תהלים פ"ט, ל"ח. וצבא, נחמיה ט', ו'. זריז ומשובח, המשפיע, כבי"י השבית. זיו, העוף זיו שהוא העוף היותר גדול. ובריח, הוא לויתן (ישעיה כ"ז, א') הדג היותר גדול, והם שמורים לתקן מהם סעודה לצדיקים לע"ל כדאיתא בב"ב דף ע"ד, גם טויקרא רבה פ' כ"ג. והוא שאמר להאריח לברת מטעמים, ל' וארוחתו ארוחת תמיד

חֲבָלִים נָפְלוּ לִי בַּנְּעִמִים: חֶלֶד הוֹצִיאָה מִקְנֶה וּמְנַת סֶבֶר· חָבִיב נִבְרָא בְּצֶלֶם הוּרַד לְגֶבֶר· כִּי הוּא רָדָה בְּבָל־עֵבֶר: טִכְּסוּ בְּקֶשֶׁב חֲבֵרִים גַּן יְשִׁיבַת· טְרָדוּ בְּהַמְרָאָה וּבְמִזְרָחִית קוֹלֶטֶת שָׁבַת· מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת:

מֵאֵין כָּמוֹךָ לְךָ יָאֲתָה לְהֵאָמֵר· רַב מְהֻלָּל כֹּל
בְּתֶחֶל וּבְגֶמֶר· טוֹב לְהוֹדוֹת לַייָ וּלְזַמֵּר· קָדוֹשׁ:

יָדִיד אִוּוּי בְּהַרְרֵי קֹדֶשׁ לְעֶשְׂרִים הַנְּסֻכָּתָה· יְחִידוֹ הִכְלִיל וְהוּא מְשֻׁלָּשׁוֹ סֻכּוֹתָה· וְיַעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה: כְּאִילָן מְבֹרָךְ שְׁתִילֵי זַיִת הֶעָשָׂר· כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר בְּשִׁעְבּוּדָם נָשַׂר· לְמַחְסֶה וּלְמִסְתּוֹר מִזֶּרֶם וּמִמָּטָר: לְקֵץ פִּרְאָם כְּדִבֵּר בְּחָזוֹן לַחֲסִידוֹ· לֹא נָחָם בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ יְסוֹדוֹ· בָּרוּךְ יְיָ כִּי הִפְלִיא חַסְדּוֹ:

מֵאַהֲבָה יִתְרָה רִצָּם וְהֶחֱלִיף הַשּׁוּרָה· בְּקָהָל רָב יְבַשֵּׂר
צִדְקוֹ לְהַכְשִׁירָה· חַסְדֵי יְיָ עוֹלָם אָשִׁירָה· קָדוֹשׁ:

מְנַהֵג עוֹלָם תַּלְמִיד טוֹעֵן פָּגַם· מַרְחִיץ וּמַנְעִיל וּמַלְבִּישׁ מְשַׁמֵּר וּמְכַנֵּם· נָתַתָּה לִּירֵאֶיךָ נֵס: נֵס וְדִגְמָא לְהַרְאוֹת לְאֻמּוֹת גֶּשִׁי· נָתַתָּ לְכָבוֹד וְהַדְרֵי שִׁעְבּוּד קָשִׁי· וְאַתָּה יְיָ מָגֵן בַּעֲדִי כְּבוֹדִי וּמֵרִים רֹאשִׁי: סֻכּוֹתָה לְרֹאשִׁי לְךָ אֶדְרוֹשׁ תְּהִלּוֹת· סִלְסוּלְךָ לַהֲגוֹת בְּסוֹד חַכְמֵי קְהִלּוֹת· חַסְדֵי יְיָ אַזְכִּיר תְּהִלּוֹת:

(פ"כ כ"ה, ל'), ול' ויכרה להם כרה (שם ו' כ"ג). חבלים, תהלים ט"ז, ו'. חלד, העולם. מקנה, בהמה. ומנת סבר, והכנת מזון טברים ותקוותם של בני אדם וע"ה עיני כל אליך ישברו וגו' (תהלים קמ"ה). חביב, אדה"ר (משנה אבות פ' ג'). הורד, ל' ממעלה מענין וירדו בדגת הים. כי הוא רודה, פ"א כ', ד'. טכסו, קישט הקב"ה את אדה"ר. בקשב חברים וכו', ר"ל המלאכים היו מקלסים ומשוררים את אדה"ר והכניסו אותו לגן עדן כדאיתא בפרקי ר"א פ' י"ב. טרדו בהמראה, וכאשר עבר האדם מצות השם ואכל מן העץ עוד אותו הקדם מן הגן. ובמזרחית קולטת שבת, שבת ונח מגורש לג"ע (בראשית ג' כ"ד) ויסודו בב"ר פ' כ"א בכל מקום רוח מזרחית קולטת, אדה"ר ויגרש את האדם וישכן מקדם לג"ע, קין ויצא קין מלפני ה' וישב בארץ נוד קדמת עדן וכו'. מזמור שיר, תהלים צ"ב זהו המזמור שאדה"ר אמרו כדאיתא בפרקי ר"א פ' י"ט. מאין כמוך וכו', עליך נאה לומר אין כמוך. בתחל ובגמר, מתחלה עד סוף. ידיד, אברהם אבינו. בהררי קדש, בהר המוריה. לעשרים, כ' דורות מן אדם עד אברהם. הנסכת, נבחרת. יחידו, יצחק בנו. הכליל, שעלה אותו שם לעולה כליל. והוא משלשו, יעקב אבינו שהוא השלישי לאבות. ויעקב, בראשית ל"ג, י"ז. שתילי זית העשר, ר"ל המעשר יעקב בבניו, ועפ"ה תהלים קכ"ח ג'. כמעשה לבנת הספיר, ל' שמות כ"ד, י'. נשר, אמר אותם הקב"ה בשהו בשעבודם אבן ספיר שהיא אבן טובה. למחסה, ישעיה ד', ו'. לחסידו, לאברהם (בראשית ט"ו, י"ג), והלשון עפ"ה תהלים פ"ט, כ'. לא נחם בדרך ארץ, בשמות רבה פ' כ', ולא נחם אלהים דרך ארץ, שלא נהג עמהם כדרך כל הארץ, כאין דרך כל הארץ, מי שהוא קונה עבדים קונה אותם על מנת שיהיו מרחיצין אותו ורוחצין אותו ומלבישין אותו ומנעלין אותו ומוליכין לפניו, אבל הקב"ה לא עשה כן לישראל, אלא שהיה הוא מרחיצן וכו' אותן ומלבישן ונעלן ומוליך לפניהם. ועוד שם בפ' כ"ה בשר ודם מוזג כוס לפני רבו, והקב"ה אינו כן, וה' הולך לפניהם יומם, העבד מרחיץ רבו, והקב"ה אינו כן אלא וארחצך במים, העבד מלביש רבו, והקב"ה אינו כן אלא ואלבישך רקמה וכו', ועל מורה זו ישנה המזמורים סלה. ברוך ה', תהלים ל"א, כ"ב. רצם, רצה טעם. חסדי ה', שם פ"ט, ב'. פגם, משמעת שאמר נתון פתוח, ואפשרותו. נתתה, תהלים ס', ו'. ודגמא, אות להפליא, כמו דוגמא הוא מתנה אלו (תנחומא פ"ו). לאומות גשי, לאומות העולם. גשי הוא אחד מן ז' שמות של אדמה (ויקרא רבה פ' כ"ט). ואתה ה', תהלים ג', ד'. סלסולך, שבחך. להגות, בכ"י להגות. חסדי, ישעיה ס"ג, ז'.

מֵעֲנָם אַדֶּרֶת יָצְאָה אֶשְׁכְּלוֹתֶיהָ שִׁפֵּרוּ· רֹב עָלֶיהָ בְּאֶגֶד
דְּבוּקִים יִתְכַּפֵּרוּ· עַם־זוּ יָצַרְתִּי לִי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ· קָדוֹשׁ:

עַנְנֵי כָבוֹד שִׁבְעָה וְעֹשֶׁר אֲדֹנַי· עֲנִיַּת הַלֵּל שֶׁבַע אֲעַנְגֶנּוּ בְּעַדְנַי· כְּבַעַל
כֹּל אֲשֶׁר־גְּמָלָנוּ יְיָ: פָּקַד אֲבִי סוֹכוֹ בְּטוּבוֹת כִּפְלוֹתָיו· פְּעֻלָּתוֹ לְהוֹדִיעַ
לְרוֹמְמוֹ בְּבֵית תְּפִלּוֹתָיו· זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו: צֶדֶק אֶתֵּן לְפוֹעֲלִי וְשִׁבְחוֹ
אַסְדִּיר· צוֹפֶה וְשׁוֹקֵד לִזְכוּת יִשְׂרָאֵל תָּדִיר· לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מֶמְשֶׁלֶת אַדִּיר מִתְאַמֶּצֶת בִּישִׁיבַת מַמְלַכְתּוֹ·
בְּהִתְאַסֵּף רָאשִׁים בִּישֻׁרוּן יִתְחַבְּרוּ קָדוֹשׁ הֲלִיכָתוֹ·
נְטָעִים וּגְדֵרָה עִם־הַמֶּלֶךְ בִּמְלַאכְתּוֹ· קָדוֹשׁ:

קְבִיעוּת הַסֵּדֶר תִּקֵּן כִּי טוֹב· קְרוֹת וּדְרוֹשׁ בְּעִנְיַן הַיּוֹם לַחֲטוֹב· וְדָבָר
בְּעִתּוֹ מַה טּוֹב: רְאָיָה וּזְכוּת מִלְּקִיחַת אֵזוֹב נִסְכָּמִים· רְאֵה מַעֲמָדָהּ כַּמָּה
דְּרִבּוּעַ מְחֻכָּמִים· קְטַנֵּי אֶרֶץ וְהֵמָּה חֲכָמִים: שְׁבִיעִי חָבִיב לִשְׁבוּעַת אֵיתָנִים
אֲחוֹת· שְׂבֵעָה בְּמִצְוֹת וּבְכָל־טוֹבוֹת נִצְמָחוֹת· אֹרַח חַיִּים שֹׂבַע שְׂמָחוֹת:

מענם, מן מצרים, ענמים הם בני מצרים (בראשית י', י"ג). אדרת, ישראל נקרא גפן אדרת (יחזקאל י"ז, ח'). רב עליה וכו', יתכפר לישראל כשהן נאגדים באגודה אחת, ועפ"י ויקרא רבה פ' ל' פרי עץ הדר אלו ישראל, מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים, כפות תמרים, מה התמרה זו יש בה טעם ואין בה ריח כך ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים, וענף עץ עבות, מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם כך יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה, וערבי נחל, ערבה אין בה טעם ואין בה ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים, אמר הקב"ה יוקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו עכ"ל. עם זו, ישעיה מ"ג, כ"א. שבע בן בכרי והוא פעל נגזר מן שבעה על דרך חמשו מן חמשה, ורצונו אל שבעה ענני כבוד שהגן הקב"ה על ישראל בצאתם ממצרים. אדני, ר"ל מחנותי. הלל שבע, לפיכך תקנו לגמור את ההלל כל שבעת ימי החג, שלכך שמיני עצרת שהוא רגל בפני עצמו. בעל כל, ישעיה מ"ג, ז'. פקד אבי סוכו, זה משה רבנו. אבי סוכו הוא אחד מששמותיו של משה עי' מגלה דף י"ג. פעלתו להודיע וכו', כמו שאמרו חז"ל נדרים דף ל"ח שהראה לו סוד תפלה. זכר, תהלים קי"א, ד'. צדק אתן, ל' איוב ל"ו ג'. לזכות ישראל וכו', וכמאמר ר' חנניא בן עקשיא רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה וכו' (סוף מכות). למען צדקו (ישעיה מ"ב, כ"א). בהתאסף, ל' דברים ל"ג, ה'. יתחברו, ישמחו ויעלזו. הליכתו, בשביל הנהגתו הטובה עם ברואיו. ובכ"י גורס קדוש מהלכתו. נטעים וכו'. ל' דה"א ד', כ"ג ונדרש בב"ר פ' ח' ובמדרש רות דף ט"ב על נפשות הצדיקים שבהן נמלך הקב"ה לבריאת את עולמו, כמבואר לעיל דף 659, ועי"ש הפיוט שם כמבואר גם כן ישבנו לבקע"ב. כי טוב, משה רבינו שנקרא טוב עפ"ה ותרא אותו כי טוב הוא (שמות ב' ב') הוא תיקן קביעות הסדר לקרות ולדרוש בענין של חג בחגו, וכדאיתא בסוף עמ' מגלה. לחטוב, לפרש, ל' חטיבה. ודבר, משלי ט"ו, כ"ג ונדרש בסנהדרין ק"א כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם. ראיה וזכות וכו', עפ"י המדרש שיר דף י"ד ע"ב אמר משה לישראל אם אתם מבקשים להנצל כזבי קל אתם נגאלים ולקחתם לכם אגודת אזוב (שמות י"ב, כ"ב), אמרו לו, מה דמיו כלום מיותרה (אגודה) באזוב? שלה טלת כד' מעות או כו', אמר להן אפילו בזה, והיא גרמה לבזן לירש בזת מצרים ובזת ים; לולב שהוא עומד על אדם כמה דמים יש בו כמה מצות על אחת וכמה עכ"ל. מעמדה, מצבה. ועפ"י המדרש שאומר לולב שהוא עומד על אדם וכו'. ברבוע, ד' מינים שבלולב. קטני, משלי ל', כ"ד ונדרש בויקרא רבה פ' ל' על ד' מינים שבלולב. שביעי, חדש השביעי הוא תשרי. לשבועת איתנים, עפ"י הפסיקתא הובא בילקוט רמז תרמ"ה, בחדש השביעי, ר' ברכיה בשם ר' לוי יהיה השבועה שבין נשבע הקב"ה לאבותם, ויאמר בי נשבעתי נאם ה'. אחות, מחובר. שבעה במצות וכו', עפ"י הפסיקתא שם, בחדש שהוא מושבע במצות, שופר בתחלתו סוכה בתוכו לולב בתוכו ערבה בתוכו; לא בחדש שהוא מושבע בכל, גרנות בתוכו גתות בתוכו כל מיני מגדים בתוכו. ארח חיים, תהלים ט"ז.

מלך במשפט יעמיד ארץ יסודו· אז ירננו אילנות בקלוסם בחוסדו· הודו ליי כי טוב כי לעולם חסדו· קדוש:

תכתב זאת לעם נברא להתכפר· מה עלינו לקח לולב ושפר· לשמע בקול תודה ולספר: אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכפלת· ירושלים כרצותך תקים ותאיר מאפלת· סכת דויד הנפלת: בירושלם תהיה פליטה ובשרידי קרואיה· יקר צפירת חפת קדש קרואיה· מכון הר־ציון ועל־מקראיה:

מחיל אל־חיל נטיל במחוה· יראה שכינתך

באצבע נהגים מזיוך להחוה· ואמר ביום

ההוא הנה אלהינו זה· קדוש: הכל יודוך וכו'.

*) אופן: לרבי המחזיס יהודה.

יחו לשון· חוות אישון· אשר יחוה פלאיך: כפי כחו· ישו שיחו· ולא כפי מוראך: לך מעגל· ברום גלגל· והוא לא ישאך: וכל־נוצר· הלא

מלך, הקב"ה. במשפט, כר"ס יושב על כסא הדין. והוא ל' משלי כ"ט, ד'. אילנות, כנוי לישראל שמרננים אל הקב"ה כשהם וכאים מן הדין, ובדאיתא פסיקתא רבה פ' ל'. הודו, תהלים קי"ח. תכתב, שם ק"ב, י"ט. ונדרש במדרש תהלים, אלו הדורות שהם כמתים במעשיהם ובאים ומתפללים לפניך בר"ה וי"כ ואתה בורא אותם בריה חדשה, ומה להם לעשות, ליקח הדס ולולב ולהלל אותך עכ"ל. ושפר, אמרי שפר. לשמע, שם כ"ו, ז'. סכת, עמוס ט', י"א. בירושלם וכו', עפ"ה יואל ג', ה'. מכון, ישעיה ד', ה'. מחיל, ל' תהלים פ"ד, ח'. יראה שכינתך באצבע, ע"פ סוף מס' תענית ונדרש קהלת רבה פ"ו עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים בג"ע וכל אחד ואחד מראה באצבעו ואומר הנה אלהינו זה קוינו לו (ישעיה כ"ה, ט'). אמנם נבי"י נורם יראה אל אלהים בציון להחוה.

יחו לשון, כלשון יחוה ויאמר מה שיחוה הטין מפלאיך. אישון, העין. ישו, יסוה ויסדר את דבריו. והוא,

*) אופן זה אומרים בפיהם ובברונא. לרבי מרדוי יעקב.

יחיד ערץ· יסד ארץ· ברב חכמה ותושיה: ענותו· וגדלתו· מפרסמת וגלויה: נוראותיו· ונפלאותיו· יהודון דרי נשיה: מלאכים· נערכים· להקדישו ברום עליה: יי אלהי צבאות מרכבתך חסין יה:

עליונים· ותחתונים· שמו לעד יזמרו: ואופנים· ברננים· כבוד זכרו יפארו: ואי מעונו· והביונו· בחיל זה לזה ידברו: ובנעימות· ובתמימות· תהלתו יספרו: ואין בהם· ובינהם· לשון שקר ורמיה:

יי אלהי צבאות מרכבתך חסין יה:

יחיד ערץ, הקב"ה היחיד הנערץ לבדו. ענותו וגדלתו מפרסמת, כדאיתא במגלה ל"א כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקב"ה אתה מוצא ענותנותו וכו'. דרי נשיה, הדרים בארץ, כמו ולדקתך בארץ נשיה (תהלים פ"ח, י"ג), ובפסיקתא רבה פ' כ"ט ומדרש אסתר רף קי"ט ז' שמות לארץ, ארץ אדמה ארקא גיא ציה נשיה תבל. נערכים למערכות ומחנות. ה' אלהי צבאות, תהלים פ"ט, ט'. עליונים והתחתונים, ברואי מעלה וברואי מטה. ואי מעונו, ואיה מקומו. והביונו, המכון עוז (חבקוק ג', ד') ויסודו במדרש רבי אליעזר פ' ד' החיות עומדות אצל כבודו של הקב"ה ואינן יודעות מקום כבודו. בחיל, בילאה ובאימה.

תִּבְצַר· מִתַּחַת לְכִסְאֶךָ: וּמִמַּעַל· יָעִיד לָךְ· נֶגֶד כָּל־בְּרוּאֶיךָ: וְעֵדוּתָם·
כִּי בְרָאתָם· וְלֹא יָדְעוּ אַיֶּכָּה: כָּרִאשׁוֹנִים· כָּאַחֲרוֹנִים· יַחַד בְּאֵימָה עוֹנִים·
הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים: הַזְּמַנִּים· מִשְׁתַּנִּים· וְהוֹדוֹ לֹא יִשְׁתַּנֶּה:
הַמִּקְרֶה· שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה· וּמַעֲלוֹת בְּשִׁבְעָה בּוֹנֶה: וּבְחָכְמָה· כְּסִיל וְכִימָה·
שִׁבְעָה עוֹלִים בְּקָנֶה: וְהַשֶּׁמֶשׁ· כִּי יַאֲמֵשׁ· עַל פִּיו יִסַּע וְיַחֲנֶה: וְיִתְהַלֵּךְ·
כְּמוֹ מֶלֶךְ· מִמַּחֲנֶה אֶל־מַחֲנֶה: וְאוֹר סַהַר· לְטֹהַר· בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה:
וּמִסְּבִיבָיו· כּוֹכָבָיו· לְכֻלָּם מִסְפָּר מוֹנֶה: וּפֶלֶךְ רַב· לְמוּל מַעֲרָב· פַּעַם
בְּכָל־יוֹם יִפְנֶה: מִשְׁתַּחֲוֶה· וּמְחַוֶּה· כִּי לַכֹּל יֵשׁ קוֹנֶה: וְאִם נַעֲלֶה· הֲלֹא
נִגְלֶה· בְּמַעֲשָׂיו פָּנִים בְּפָנִים: הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים: וְשָׁם קֻבָּה·
בִּמְסִבָּה· וְתָלָה בְּתוֹכָהּ אֲדָמָה: וְתַעֲמוֹד· עַל לֹא יְסוֹד· אֲבָל תְּלוּיָה עַל
בְּלִימָה: כִּי כָבְדָה· לָכֵן יָרְדָה· וּבִקְּשָׁה לְמַטָּה מְקוֹמָהּ: וְאֵשׁ הִדְרִשָׁה· אֶת־

הגלגל לא ישא אותך אלא אתה תשא את הגלגל והכתובה למעלה דף 640. תבצר, תסתור, על׳ שרים בטירות (תרים ג׳, ה׳) לנגד התומה (ישעיה כ״ב, י׳). יעיד לך, מעשי השם הם עדים של גדולתו. הוא אלהי, דברים י׳, י״ז. שתים עשרה, י״ב מזלות. ומעלות בשבעה, שבעה רקיעים (חגיגה י״ב, ב׳). כסיל וכימה, שמות קבוצי כוכבים (עמוס ה׳, ח׳. ואיוב ט׳, ט׳. ל״ח, ל״א). שבעה עולים, כוכבי כימה הם ז׳ (ויעבענשטערנע פלעיאדען). ויש מפרשים על ז׳ כוכבי לכת שצ״ם חנכ״ל. כי יאמש, ר״ל כי יבוא עת התחנן אז ימש השמש ממקום ארחו על פי ה׳, וכי יעבור התחנן אז יחנה השמש בגבורתו. ויתהלך על׳ אמנם שבוא ל׳ תחן. ובכי״י גורס ויתחנן וגם סא ל׳ תחן כמו שמות י׳, כ״ח. סהר, לבנה בל׳ ארמי. במרכבת המשנה, ר״ל הלבנה היא מהלכת אחרי השמש כמו משנה למלך. ופלך, סיבוב (קרייס). פעם בכל יום, כן בכי״י ובכ״ל בעלות משקל הפיוט. ור״ל השמש מהלך את סיבובו פעם אחד בכל יום ומבוא לנגד מערב. ואם נעלה, ואע״פ כי הקב״ה נעלם הוא מעמו עלך עצמותו ע״מ עלך מעשיו נגלה לנו. קבה, אוהל כמו במדבר כ״ה, ח׳. והכוונה על חוג אויר השמים הקריסטלים. על לא יסוד, כן בכי״י. על בלימה, על לא דבר (איוב כ״ו, ז׳). כבדה האדמה.

קְדִישִׁים· רֹן רוֹחֲשִׁים· עִם כְּרוּבִים וּשְׂרָפִים: וְהֵם עוֹמְדִים· וּמְסַלְּדִים·
וְכִסֵּא אֵל מַקִּיפִים: בְּמַרְכָּבוֹת· לִרְבָבוֹת· לְמֵאוֹת וְלַאֲלָפִים: וְרַגְלֵיהֶם·
בְּכַנְפֵיהֶם· מַסְתִּירִים וּבָם עָפִים: יַקְדִּישׁוּן וִישַׁלְּשׁוּן· קְדֻשַּׁת רַב עֲלִילִיָּה:

יְיָ אֱלֹהֵי צְבָאוֹת מִי־כָמוֹךָ חֲסִין יָהּ:

בְּעֵת לֶכְתָּם· לְאַרְבַּעְתָּם· וְאוֹפַנֵּיהֶם אֶצְלָם: וּבְעָמְדָם· בְּמַעֲמָדָם·
יְקוֹמְמוּן הֵמָּה לְמוּלָם: וְשָׁם יְרִימוּן· וְיַעֲצִימוּן· אֲדוֹנֵיהֶם בְּרוּם עוֹלָם:
בִּקְדֻשָּׁה· מְשֻׁלָּשָׁה· כְּבוֹד הָאֵל מְלֹא עוֹלָם: קָדוֹשׁ יַעֲנוּ· קָדוֹשׁ יְשַׁנּוּ·
קָדוֹשׁ יְשַׁלְּשׁוּ שְׁלִישִׁיָּה: יְיָ אֱלֹהֵי צְבָאוֹת מִי־כָמוֹךָ חֲסִין יָהּ: והחיות וכו׳.

קדישים, שם כת אחת של המלאכים. רון, רנה. רוחשים, על׳ רחש לבי (תהלים מ״ה, ב׳). ומסלדים, ירוחו על׳ ואסלדה (איוב ו׳, י׳). מקיפים, סובבים. ורגליהם בכנפיהם מסתירים, שנאמר ובשתים יכסה רגליו (ישעיה ו׳, ב׳). ובם עפים, של׳ ובשתים יעופף (שם). רב עליליה, הקב״ה (ירמיה ל״ב, י״ט). לארבעתם, ארבע חיות, יקומון המה, האופנים, וכמו שנאמר ובלכת החיות ילכו האופנים אצלם, בלכתם ילכו ובעמדם יעמדו (יחזקאל א׳, י״ט. כ״א). ירימון, ירוממו. ויעצימון, מגבירים תעצומות עוז של הקב״ה. כבוד האל מלוא עולם, עפ״ה כמו במדבר י״ד כ״א. ישעיה ו׳, ג׳. ישנו, יאמרו שנית.

שָׁרְשָׁהּ. וְתַעֲלֶה לִמְרוֹמָהּ: וְתוֹךְ שְׁתֵּיהֶן. וּבֵינֵיהֶן. הָאֲוִיר וְהַמַּיְמָה: וְכָל־פְּרוּדוֹת. וּצְמוּדוֹת. הֵם יְסוֹדוֹת לָהֵמָּה: וּבָם צֶמַח. כָּל־צֶמַח. הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה: וְאֵד יַעֲלֶה. וַיְכַלֶּא. לְרַחֲמִים אוֹ לִנְקָמָה: כִּי חֶפְצוֹ. בְּלֵב מְנַאֲצָיו. וַחֲנוּנָיו הֵמָּה חֲנוּנִים. הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים: דּוֹר נִשְׁמָד וְדוֹר עָמַד. וְהוּא קַיָּם לְדוֹר דּוֹרִים: בְּרֹאשׁ כָּל־אֵל. הוּא הָאֵל. וְאַחַר כָּל הַדְּבָרִים: לֹא בְכֹחַ. כִּי בְרוּחַ. יוֹצֵר כָּל־הַיְצוּרִים: הַנְּשָׁמוֹת. וְהַחָכְמוֹת. וְהַשֵּׂכֶל הַמְּאִירִים: וְרָקִיעַ. הָרָקִיעַ. וְעָלָיו מַיִם הַזָּרִים: מְאוֹרוֹת. וּמַזָּרוֹת. עֲלֵי אֶרֶץ מַזְהִירִים: וְאֶרְאֶלִּים. וְחַשְׁמַלִּים. שֵׁם כְּבוֹדוֹ מַזְכִּירִים: וְתַרְשִׁישִׁים. מְפָרְשִׁים. שֵׁם אוֹמְרִים וּמַאֲמִירִים: וּשְׂרָפִים. מַקִּיפִים. וּכְרוּבִים וְאוֹפַנִּים. הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים: הָאוֹמֵר. וְהַגּוֹמֵר. וְהַמַּגִּיד אוֹתִיּוֹת: וְהַצּוֹפֶה. רַע וָיָפֶה. וְיוֹדֵעַ מַה לִּהְיוֹת: אֱסוֹף עֶדְרְךָ. לְתוֹךְ חֶדְרְךָ. מִבֵּין שִׁנֵּי אֲרָיוֹת: הַשָּׁווֹת. הַשְּׁבוּיוֹת. אֱלֵי קֵדָר וּנְבָיוֹת: כִּי בְחַנְתָּם. וּצְרַפְתָּם. וְהוֹרַדְתָּם לְתַחְתִּיּוֹת: הֵן בְּכָל־זֹאת. בָּךְ אֲחוּזוֹת. וּלְיִשְׁעֲךָ צוֹפִיּוֹת: קְדֻשַּׁת שִׁמְךָ. בְּעוֹלָמְךָ. קוֹרְאוֹת בְּרֹאשׁ הֹמִיּוֹת: קוֹל מְרִימוֹת. לְהִדַּמּוֹת. לִכְרוּבִים וְלַחַיּוֹת: מַקְדִּישִׁים. וּמְשַׁלְּשִׁים. כֶּתֶר לְיוֹצְרָם נוֹתְנִים. הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים: והחיות ישוררו וכו'.

זולת. ע"ס א"ב עד אות כ' ולמקרים אות ח' ובסוף חתום יצחק.

אֶזְכְּרָה מִקֶּדֶם פִּלְאֲךָ לְשִׁמְךָ וּלְזִכְרְךָ תֵּשֶׁק. בְּךָ גִּילָה שְׁלֹמֹה מַחְמַד חֲפָצַי חֵשֶׁק. גָּאַלְתָּ בִּזְרוֹעַ עַמֶּךָ נֵהַלְתָּ בְּחֶסֶד מֶשֶׁק. אֲדֹנָי עוֹז יְשׁוּעָתִי סַכּוֹתָה לְרֹאשִׁי בְּיוֹם נָשֶׁק: דֶּרֶךְ אֶרֶץ שְׁנִיַּת סָדַרְתָּ מִשַּׁחַק נִמְתַּן. הַטַּל

וביניהן, בין השמים והארץ. פרודות, ל' נפרד. וצמודות ל' חבור. והנה האדמה והמים והאויר והאש הם היסודות לכל אלה הנבראים. ובם האדמה יסודות האלה. ואד יעלה, שעולה ואד יעלה לרחמים או יכלא לנקמה. חפצו, של הקב"ה. דור נשמד, ר"ל דור הולך ודור בא. כל אל, כל אלה. ואחר כל הדברים, ר"ל הקב"ה הוא קדמון לכל דבר והוא נשאר אחרי כי יכלה כל דבר. לא בכח, ר"ל לא ביגיעה רק ברוח פיו ברא כל היצורים וכל הנשמות והחכמות והשכל, ובראשית רבה פ' ג' לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקב"ה את עולמו אלא בדבר ה' ובכר שמים נעשו. המאירים, כ"א המעירים. הזרים, הזיל, מל' זורם ושוטף (ישעיה ד', ו'). ומזרות, מזלות (איוב ל"ח, ל"ב). ואראלים, וחשמלים, ותרשישים, ושרפים, וכרובים, ואופנים, כלם שמות כתות מלאכים. מפרשים שם, אומרים את שם המפורש. ומאמירים, ומשבחים, מל' את ה' האמרת (דברים כ"ו, י"ז). מקיפים, סובבים את כסא הכבוד. והמגיד אותיות, המודיע את העתיד לבוא, ומל' ישעיה מ"א, כ"ג. קדר ונביות, שמות בני ישמעאל (בראשית כ"ה, י"ג). בראש הומיות, ר"ל לעיני כל, ומל' משלי א', כ"א. להדמות, להיות דומה למלאכים ולחיות המקדישים את השם בכל יום תמיד.

חשק, ל' תשוקה וחשק. מחמד חפצי חשק, ר"ל אתה הוא כל תאותנו ואליך כל תאותנו. גאלת, ל' תהלים ע"ז, ט"ז. משק, ל' מזון ובלבלה כמו בן משק ביתי (בראשית ט"ו, ב'). עוז ישועתי, תהלים ק"מ, ח'. דרך ארץ שנית, כי בדרך ארץ הלחם יוצא מן הארץ ולישראל היה הלחם יורד מן השמים. ובהתחלה פ' בגלת, זה ורצה כמה חבבן ישראל לפני הקב"ה ששנה להם מעשה בראשית ועשה להם העליונים תחתונים והתחתונים עליונים, לשעבר היה הלחם עולה מן הארץ והטל יורד מן השמים, ועכשו ירד הלחם מן השמים והטל עולה מן הארץ. משחק, מן השמים. נמתן, המן (במדבר י"א, ח'). והטל ל'

עולה ומחספס עלומות מלבין ובחן. ומדי יום ביום פניך להקביל בתחן. רשנת בשמן ראשי תערך לפני שלחן: זיו ענן כבוד צריך אחד לבנם. חדר לפנים מהדר קרן עמו כפנם. טהר וגהץ ומשלים רמז לשבת בדכנם. מפני קשט סלה נתתה ליראיך נם: יחוקקו נדיבי עם שירת תפאר לתהלה. כמין כברה קטנה מחוקת ומעגגת בסלסולה. תוקפת עבור בציות שנים עשר מסלה. נהרות תבקע ארץ שבעות מטות אמר סלה: ידידות קדמניות כנם פליאות גמילות חסדיך. ציון סכת דוד השיבה כסודך לחסידיך. חדש עז מיחדיך כבים צופים כבודך. קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך: עזרת אבותינו וכו'.

אתן אלא הכהן ע"פ חגיגה דף י"ב שחקים שבו רחיים שוחנות ועוחנות מן לצדיקים. ומחספס, מל' דק מחספס (שמות ט"ז, י"ד). עלומות מלבין ובחן, כדאיתא ביומא דף ע"ה והמן מרע גד לבן, שהיה מלבין עונותיהם של ישראל, אמר ר"י בשם שבכולא היה מגיד להם לישראל מה שבתולים ומה שבמדקים כך המן מגיד להם לישראל מה שבתולים ומה שבמדקים, כיצד, שנים שבאו לפני משה לדין, זה אומר עבדי גנבת וזה אומר אתה מכרתו לי, אמר להם משה לבקר משפט, למחר אם נמצא עומרו בבית רבו ראשון בידוע שזה גנבו, ואם נמצא עומרו בבית רבו שני בידוע שזה מכרו לו, וכן איש ואשה שבאו לפני משה לדין, זה אומר היא סרחה עלי והיא אומרת הוא סרח עלי, אמר להם משה לבקר משפט, למחר אם נמצא עומרה בבית בעלה בידוע שהיא סרחה עליו, ואם נמצא עומרה בבית אביה בידוע שהוא סרח עליה. ומדי יום ביום, לא היה יורד המן אלא יום יום ולא מהיום למחר כדי שתמיד יהיו עיניהם תלויות לשמים. בתחן, בתחנה. רשנת, תהלים כ"ג, ה'. צריך אחד לבנם, שאם היה אחד צריך ליכנס למקום אופל זיו הענן היה מאיר לו שם. קרן, האיר. כפנם, כעששית, לאטערנע. טהר וגהץ, ענן הכבוד היה מגהץ לבגדיהם, וכמו שפירש רש"י בדברים ח', ד'. גהץ ל' החליק וצפוי בל' תלמוד, גלאטשען ביגלען. ומשלים, עמוד הענן היה משלים לעמוד האש ועמוד האש היה משלים לעמוד הענן, וכמו שפירש רש"י על פסוק לא ימיש (שמות י"ג, כ"ב) והפסוק הזה רמז להכנסת שבת שלא לאחר נהדלקת כדאיתא בשבת דף כ"ג, ע"ב. מפני קשט, תהלים ס', ו'. יחוקקו, מל' במדבר כ"א, י"ח. לתהלה, לנצור. תפאר ל' גמר וסוף באלרטית, כמו אתא לאתפאר (כ"ר פ' ע"ו) תפלת ביאה (תרגום ירושלמי בראשית כ', י"ט). ומה שמביא פה הפייטן על ענין המן את שירת הבאר יסודו בשמות רבה פ' כ"ה, למה לא אמרו שירה על המן כשם שאמרו על הבאר, אלא על המן היו שואלין דברי תפלות שנ' ועתה נפשנו יבשה אין כל, אמר הקב"ה איני מבקש לא תרעומותיכם ולא קילוסיכם לפיכך לא נתן להם רשות לומר שירה אלא על הבאר שבני שהיו מתרעמין אותה שנ' עלי באר ענו לה עכ"ל, וזה שנקד הפייטן ל' לתהלה ר"ל מתחכמתם לאחר על המן נשמת אותם בשירת הבאר. כמין כברה קטנה, הבאר היתה כמין כברה והיתה מגלגלת מיני דשאים ואילנות שמתשמנו כמ שאל בדאיתא בתנחומא פ' חוקת. בסלסולה, בעלייתה. תוקפת הבאר. עבור בציות וכו', גם זה ע"פ תנחומא, באר חפרוה שרים, וכי חפורה היתה, אלא שיתמה נובעת אבות שנקראו שרים שנ' פתח צור ויזובו מים הלכו בציות נהר, ברוח נדיבי העם, שהיו הנשיאים עומדים על גבה ומושכים במטותיהם כל אחד ואחד לשבטו ולמשפחתו, ורוח היה בין הדגלים שלא מים מעבורין, אלא שהיתה מריבה לילך אצל חברתה מדגל לדגל היתה הולכת בספינה שנ' הלכו בציות נהר ואין ציות אלא ספינות שנ' וצי אדיר לא יעברנו עכ"ל. נהרות, חבקוק ג', ט'. כנם פליאות גמילות חסדיך, פ"א זכור פליאת מדת חסדיך. בסודך, כאשר גלית את סודך והיא מכוסה לחסידיך בנביאים. צופים, רואים. קומה, תהלים מ"ד, כ"ז.

ע"פ א"ב כפול וכל סופי החרוזים על לה"ב, וחתום בו אברהם הכהן ברבי יצחק.

אוֹת בְּרִיתוֹת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בִּכְרוֹת אֵל רָם· אָמַר לְעַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ קוּם לְשָׁמְרָם· וְלֹא יִקָּרֵא עוֹד אֶת־שִׁמְךָ אַבְרָם: בְּתֻמּוֹ הָלַךְ צַדִּיק שָׁב בָּא בַּיָּמִים· בְּאָמוֹר לוֹ אֵל הֱיֵה חֲתַן דָּמִים· הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים: גּוֹזֵר אֹמֶר עָלָיו הַמְּלָאכָה לִגְמוֹר· גַּם אֵל בְּעַצְמוֹ הוֹאִיל בְּרִית לִשְׁמוֹר· כָּרַת יְיָ אֶת־אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר: אַחֲרֵי בְלוֹתוֹ רִבָּה הָאֵל מַעֲדַנָּיו· בְּרִבְּבוֹת יַעֲשֶׂה צְחוֹק לְגָדוֹל כֹּהֲנָיו· וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו· לִפְנֵי קָדוֹשׁ: דַּם בְּרִית אֶת־יוֹם מְנוּחָתוֹ· דּוֹחֶה אֶת־הַנֶּגַע בְּהֵרָאוֹתוֹ· וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ: הִפְלִיא חֲסָדָיו שֵׁם הַמְפֹרָשׁ לְעֵילוֹם· הֵכִין לַמְקַנֵּא כֵּס כַּשֶּׁמֶשׁ וְיַהֲלוֹם· בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם: וְלָקַח הַכֹּהֵן בְּשַׂר בְּרִית וְדָמוֹ· וּמִיכָאֵל הַשָּׂר מַקְרִיב בִּמְרוֹמוֹ· מִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: זֶה דַּם הַבְּרִית אֲשֶׁר בּוֹ יֶעֱרַב· זֶבַח פֶּסַח צָעִיר וָרָב· הִמּוֹל לוֹ כָל־זָכָר וְאָז יִקְרַב: חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכַל אִישׁ בִּמְסִבּוֹ· חָלַץ מֵהֶם אִישׁ גֵּבֶר מִלִּבּוֹ· וְכָל־עָרֵל לֹא־יֹאכַל בּוֹ: טֻמְאַת בְּשָׂרוֹ אִישׁ בֶּעָפָר יְעַפֵּר· טוּבוֹ וְיָפְיוֹ עָצְמוּ מִלְּסַפֵּר· כִּי־הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר: יִבָּלֶת נֶחְתֶּכֶת לְזִבְחֵי שְׁלָמִים· יַעֲשֶׂה כֵן לִבְנֵי שְׁמֹנַת יָמִים· וְיַחְדָּו מִלְמַטָּה יִהְיוּ תַמִּים: כָּל־סְפִירוֹת בְּלִימָה בַּמִּילָה יָסֻדוּ· כַּמָּה מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֱמֶת יָעִידוּ· אֲשֶׁר־חֲכָמִים יַגִּידוּ וְלֹא כִחֲדוּ: לוּלֵי דַם בְּרִית אָמַר אֱלֹהִים

בריתות שלש עשרה, ע"פ נדרים ל"א, ב', ר' ישמעאל אומר גדולה מילה שנכרתו עליה י"ג בריתות, ור"ל בפ' המילה (בראשית י"ז) כתובה מלת ברית י"ג פעמים. אמר, הקב"ה. לעבדו זקן ביתו, לאברהם שהיה שהיה אז זקן בן צ"ט שנה. לשמרם, לשמור את בריתות אלה של המילה. ולא יקרא, בראשית י"ז, ה'. היה חתן דמים, ר"ל מול את ערלתך, ועי' שמות ד', כ"ו. התהלך, בראשית י"ז, א'. גוזר אומר, הקב"ה. הואיל, ר"ל הקב"ה עזר לאברהם לימול וע"פ המדרש ב"ר פ' מ"ו נמול אברהם, מל אברהם אין כתיב אלא נימול, בדק את עצמו ומצא עצמו מהול. ובתנחומא, ויפול אברהם על פניו כיון שנפל אברהם על פניו רמז הקב"ה לאותו מקום ועקצו עקרב ונמצא מהול. כרת ה', בראשית ט"ו, י"ח. לגדול כהניו, אברהם היה כהן גדול שהקריב את בנו לעולה. ויפל, שם י"ז, ג'. י"ז. את יום מנוחתו דוחה, המילה דוחה את השבת, ואף אם יש שם בהרת יקוץ, וכדאיתא בנדרים ל"א, ב' ושבת קל"ב. וביום, ויקרא י"ב, ג'. לעילום, כמו לעולם (קה"ל ל"ג, ו'). למקנא, לאליהו הנביא שע"כ קנא קנאתי וכו' (מ"א י"ט, י'). כם, ע"פ פרקי ר"א פ' כ"ט, אמר הקב"ה לאליה קנאת בשטים על גלוי עריות שנ' פינחס בן אלעזר וכו', וכאן אתה מקנא, חייך אין ישראל עושין ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך, מכאן התקינו חכמים שיהיו עושים מושב כבוד למלאך הברית שנ' ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא. ויהלום, שם אבן טובה. בריתי, מלאכי ב', ה'. ולקח הכהן, ר"ל אליה הנביא שהוא כהן שהוא פינחס כדאיתא בפר"א פ' כ"ט וילקוט ראש פ' פינחס. ומיכאל השר, ע"פ סוף מנחות. משפט, מ"א ח', נ"ט. ופה פירוש משפט עמו, תפלת עמו, והוא מתוספות שם במנחות. יערב, ל' וערבה לה' מנחת יהודה, ר"ל רק מי שנמול מותר לו לזבוח זבח פסח, וגם לאכול ממנו אינו מותר אלא לנמול. המול לו, שמות י"ב, מ"ח. במסבו, כשמסבין בליל פסח. חלק, כשמו, ר"ל אסור כזית פסח. גבר מלבו, שמתגבה שמשיו (ת"י לשמות י"ב, מ"ג). וכל ערל, שם י"ב, מ"ח. בעפר יעפר, כי מוטל עליו שמי עפר מפני שטומאה. טובו ויפיו של דם ברית מילה. עצמו מלספר, ר"ל גדול הוא יותר מן אשר מפני שטומאה, כי הוא שמכפר על הנפש. כי הדם, ויקרא י"ז, י"א. נחתכת כשמת, וע"פ מרובין ק"נ תותבין יבלת במקדש. ויחדו, ל' שמות כ"ו, כ"ד. ספירות בלימה, יסודו בס' יצירה פ' א', עשר ספירות בלימה במספר עשר אצבעות חמש כנגד חמש וברית יחיד מכוון באמצע במילת הלשון ובמילת המעור ומילות בלימה של' תולה ארץ על בלימה (איוב כ"ו, ז') ר"ל כל עשר הספירות שבהן נתלית הארץ על בלימה תלויות במילה ...ות, וע"פ נדרים ל"ב אלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי (ירמיה ל"ג, כ"ה). אשר חכמים, ל' איוב ט"ו, י"ח.

נחמתי· לבלתי עשות ארץ ושמים לא רוממתי· חקות שמים וארץ לא שמתי: מילת מעור ולב ולשון הפה· מכריעים בין החמישים שמה· יי יתן חכמה: נערי ישראל בחק בריתותיהם· נמולים אשר לא ימתון אחיהם· אשר יעשה אתם האדם וחי בהם: שה תמים נמול ראשון לשמנה· סעדוהו מלאכי שלום בחנינה· על־ירך המזבח צפנה: ערלת בן איש טוב פשה תפשה· עברה קראתהו וארון קשה· ויבקש להרג את־משה: פנימה כבודה פששה במעלליו· פדיון נפשו שתה עליו· את־ערלת בנה ותגע לרגליו: צדיק בן־נון מל שנית נדיבים· צור ישועתם שמרם מכף אויבים· ביום השלישי בהיותם כאבים: קם על גריבות נפשו ממרחץ נבהלה· קדמוהו שעפיו במשוש ברית מילה· תשאות חן חן לה: ריחו ניחוח כצרור המור· רבה תהלותיו לאל לאמר· למנצח על־השמינית מזמור: שיבת ציון אל בהשיבו· שבטי יה ינהרו אליו ואל־טובו· ערל לב וערל בשר לא יבוא: תורת הברית שמורה וערוכה· תעשה בעברי מהול ככה· כי שם צוה יי את־הברכה: אך אם אין איש וזמן עבר· בנשים משכחות תהיה תחת גבר· תברך מנשים אשת חבר: רוח יי דבר על־פי נביא· המול ימול, וערל וכותי וערבי יכלא העם מהביא: הן גאלת אל בדמי שירים· כל־בית יהודה ושארית אפרים· הנדחים

נחמתי, ל' תלטה. מעור, ל' ערוה. מכריעים בין החמישים, המילה של המעור ושל הלב ושל הלשון היא מכוונת כאמצע בין חמשה וחמשה, והכוונה על הידים והרגלים שהם כנגד חמש וחמש אצבעות, וע"פ משנת ס' יצירה המובאה ועוד שם בסוף פ' ו' כשבא אברהם אבינו נגלה עליו אדון הכל ויתברך שמו וכרת לו ברית בין עשר אצבעות ידיו והוא ברית הלשון ובין עשר אצבעות רגליו והוא ברית המילה. החמישים, כן הנוסחא בא"ד אחרי פ"ס והוא הרגוי מן חמישי. ה' יתן חכמה, משלי ב', ו'. אשר לא ימותון אחיהם, כי תינוק אשר מתו אחיו במילה אינו ניטול שנ' וחי בהם (ויקרא י"ח, ה') ולא שימות בהם וכדאיתא ביבמות דף ס"ד, ב'. שה תמים, הוא יצחק. על ירך המזבח, ר"ל כאשר נעקד על גב המזבח, ול' ויקרא א', י"א. בן איש טוב, בנו של משה דהיינו שנקרא טוב עפ"ה שמות ב', ב'. קראתהו, פגעה במשה נעשה שלא מל את אליעזר בנו כדאיתא בשמות רבה פ' ה' ומובא ברש"י לשמות ד' כ"ד. ויבקש, ל' שמות ב', ט"ו. פנימה כבודה, ל' תהלים מ"ה, י"ד. והוא לצפורה אשת משה. פששה, חפשה ודרשה. את ערלת, שמות ד', כ"ה. בן נון, יהושע. מל שנית, יהושע ה', ב'. ביום השלישי, ל' בראשית ל"ד, כ"ה. קם על גריבות, הוא לדוד המלך. נפשו ממרחץ נבהלה, ע"פ מנחות מ"ג, ב'. בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום אמר אוי לי שאעמוד ערום בלי מצוה, וכיון שנזכר למילה שבבשרו נתיישבה דעתו, לאחר שיצא אמר עליה שירה לנצח על השמינית מזמור לדוד, על המילה שניתנה בשמיני עכ"ל. שעפיו, מחשבותיו. תשאות, זכריה ד', ז'. למנצח על השמינית מזמור, תהלים י"ב. וכן הובא מזמור זה במנחות מ"ג כמאמר שהבאתי בסמוך, גם בפיוט אפודי אימיו שאומרים בני אשכנז לסעודת ברית מילה בפיוט אלהים נוית לידידך שאומרים בני אשכנז נמנה"ן לברית מילה הובא כן, וע"כ אין ספק שכוונתם על מזמור י"ב, ולא על מזמור ו' שאילו כוונתם על מזמור זה היה להם לכתוב לנצח בנגינות על השמינית; ועדיין צריך עיון כי במדרש תהלים עלמא כל הענין הזה של דוד המלך נקשר במזמור ו', ולפי במדרש ישם מלתא לירושלמי סוף פס' ברכות. ינהרו, ישעיה. ערל לב, יחזקאל מ"ד, ט'. בעברי, ולא ע"י נכרי. כי שם, תהלים קל"ג, ג'. תברך, ל' שופטים ה', כ"ד. ולקח בלן תנא חבר נעשם חבר לחכמים. על פי נביא, ר"ל כתורת משה. המול ימול, בראשית י"ז, י"ג. ומזה מנ"ל דף כ"ו ספול ימול, ר"ל מי שהוא מהול ימול אחרים. יכלא, ל' שמות ל"ו, ו'. בדמי שירים, ר"ל בשביל שתי דמים של דם מילה ודם קרבן פסח, וע"פ שמות רבה פ' י"ז כשגי דמים נגאלו ישראל ממצרים בדם פסח ובדם מילה שנ' ואומר לך בדמיך חיי. שירים, גם כזכר ב' של סוכות וזה הציון שירים עם

בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: וְעַתָּה לָמָּה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת. בָּנֶיךָ הַחֲתוּמִים בִּבְרִית וָאוֹת.
נְתֻנִים לְעַם אַחֵר וְעֵינֶיךָ רוֹאוֹת: שְׁלַח מִבּוֹר אֲסִירִים בְּדַם בְּרִית חֲתוּמִים.
עַם אֶחָד מְפֻזָּר וּמְפֹרָד בֵּין הָעַמִּים. כִּי אָרְכוּ לוֹ שָׁם הַיָּמִים: אֲנַחְנוּ כּוֹרְתִים
בְּרִית אֵל בְּאַהֲבָתוֹ. וְהוּא יָמוֹל לְבָבֵנוּ לְיִרְאָה אוֹתוֹ. יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ.
קָדוֹשׁ: הכל יודוך וכו'.

אופן.

בראשי החרוזים חתום ד' פעמים אליעזר, וכל הבתים בעלי ד' אבנים חוץ מן הסוגר.

אֲזוּרֵי אֵימָה בְּרוּרֵי יִרְאָה. אַמִּיצֵי כֹחַ כִּסְאוֹ לְנַשְּׂאָה.
אֵימִים רוֹעֲדִים וְעוֹבְדִים בְּיִרְאָה. אוֹמְרִים לְמַלְכָּם תְּהִלָּה נָאָה:
וְעַמּוֹ כְּרוּתֵי בְרִית. מְהַלְּלִים לְזוֹכֵר הַבְּרִית:

לַמֶּלֶךְ הַמְהֻלָּל מִי לֹא יְהַדֵּר. לַמֶּלֶךְ הַמְשֻׁבָּח מִי לֹא יְאַדֵּר.
לַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ לְעַלֵּה וּלְהַדֵּר. לְסַלְסֵל וּלְפָאֵר שִׁבְחוֹ לְסַדֵּר:
וְעַמּוֹ עַרְבִית וְשַׁחֲרִית. מְיַחֲדִים לְזוֹכֵר הַבְּרִית:

יִתְגַּבְּרוּ יִתְגַּבְּהוּ מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן. יִתְנַשְּׂאוּ יִתְעַלּוּ בַּעֲלֵי זִהְיוֹן.
יְפָאֲרוּ יְבָאֲרוּ לְהַלְּלוֹ בִּצְבְיוֹן. יִשְּׂאוּ כְּנוֹר עֲלֵי הִגָּיוֹן:
וְעַמּוֹ כְּטַל שְׁאֵרִית. מְפָאֲרִים לְזוֹכֵר הַבְּרִית:

עִירֵי גְבוּרָה מְפַעֲמֵי שְׁכִינָה. עוֹטְרֵי כְתָרִים לֵאלֹהֵי מְעוֹנָה.
עֶלְיוֹן מְרַנְּנִים בְּגִילָה וְרִנָּה. עוֹשִׂים מְלַאכְתָּם בְּאֹמֶן אֱמוּנָה:
וְאֵם בַּת עִבְרִית. מְהַדֶּרֶת לְזוֹכֵר הַבְּרִית:

מצרים. שירים, וע"כ נקודו שירים מן שיר ובפלם שִׁיר שִׁירִים, והוא על' שארית נחלתו וכמו אשמה גם במקרא שרית תחת שארית (דה"א י"ב, ל"ח), וכן בעמוסן כ"ג ע' אמה ושיריים, ותוכחים י"ג אפיכות שיריים וחוטים. ובשקל אמר שׂיבי הדם שהוא מן שִׁיר במקום שְׁאָר ובפלם סִיג וְאִיל. ועוד משקל אחר שיור בפלם קיין, כמו ואין שיור רק התורה הזאת, שעשמו שיורים (טהרת שיל קף ד') שיורי פלה ומנחה (מכילתא פ' י"ג). הרי לנו ג' משקלים לתבה זו שְׁאָר שִׁיר גם שִׁיר ונראה כי המשקל שיר לא נאמר בל' יחיד אלא רק בתוספי הזוגי. הנרדפים, ישעיה כ"ו, י"ג. נתונים, דברים כ"ח, ל"ב. ויש לדעת כי במקום שני החרוזים האלה מן גאלת וכו'... ועתה למה וכו' יש בכ"י החרוזים „הנה בגר כרית טוגב ופולק, כלות יכרת וכמשו יחלק, מלחמה לה' בעמלק. תקבל זאת בעיניך אלהי הצבאות, כלומר בניך חתומי ברית ואות, נתונים לעם אחר ועיניך רואות". מבור, כמוי לגלות. עם אחר, ל' אסתר ג', ח'. כי ארכו, בראשית כ"ו, ח'. יזכר, תהלים ק"ה, ח'.

אזורי איומה, המלאכים הנוסים לאיטב לכון קומם. ברורי יראה, כן בכ"י והוא על' כולם אהובים כולם ברורים. אמיצי כח, המלאכים גבורי כח (תהלים ק"ג, כ'). כסאו לנשאה, כן בכ"י. כרותי ברית כן בכ"י ובמ"ל. יאדר, על' נאדרי בכח, נאדר בקדש (שמות ט"ו). לסלסל, ענין תהלה ושבח על' סלו לרוכב בערבות (תהלים ס"ח, ה'). יתגברו יתגבהו בכ"י וכמון. זהיון, ל' זוהר ומנה של' נמרח ויהבה הוא דעתו (כתובות נ"ח ע"ב) ויהבה הנשמה (יומא כ"ח, ב'). בצביון, ברצון, אבו כל' אלמי לכון. בטל שארית, ענ"ה וכים שארית יעקב בקרב עמים רבים כטל מאת ה' (מיכה ה' ו'). עירי, תואר למלאכים ע"ש שומרו עיר וקדיש, בגזרת עירין (דניאל ד' י', י"ד). מפעמי, על' ותפעם רוח ה' לפעמו (שופטים י"ג, כ"ה) י"ל המשוררים לא זעו הסביבה ביותם ובחם. עוטרי כתרים, מאמר למעלה דף 251

זִמְרָה וּבְרָכָה שֶׁבַח וְהַלֵּל· זַכֵּי חַשְׁמַלִּים פּוֹצְחִים לְמַלֵּל·
וַהֲרֵי מַעְלָה מַבְהִירִים לְכַלֵּל· וְהִיהִים זְרִיזִים גָּדְלוֹ לְסַלֵּל:
וְאֵם נָאוָה שְׁחַרְחֹרֶת· מְשַׁבַּחַת לְזוֹכֵר הַבְּרִית:
רֶכֶב אֱלֹהִים אַלְפֵי רִבֹּתָיִם· רוֹגְשִׁים שִׁלּוּשׁ קָדוֹשׁ בְּמַחֲנוֹתָיִם·
רוֹחֲשִׁים בָּרוּךְ בְּלִי עֲצַלְתַּיִם· רוֹעֲשִׁים וּמְנִיעִים סִפֵּי אַמּוֹתָיִם:
וְאֵם חֲתוּמָה בִּבְרִית· מְבָרֶכֶת לְזוֹכֵר הַבְּרִית:

והחזנים ישוררו.

זולת.

ע"ס א"ב, ובסוף חתום אברהם ברבי יצחק הכהן.

אוֹת בְּרִית יִשְׂרָאֵל וְשַׁבָּת וְהַתּוֹרָה· בִּגְלָלָם עֲלִיּוֹת בַּמַּיִם אֵל קֵרָה· גַּם אֶבֶן פִּנַּת הָאָרֶץ יָרָה· בְּעֵת יְהֹוָה בְּרֵאשִׁית בָּרָא: הֵן שֶׁבַע מִצְוֹת נִצְטַוּוּ הַמּוֹרִים· וּשְׁמִינִית לְאַב הֲמוֹן אֲבִי כָל־הָעִבְרִים· זֶה אֵלִי כָּרַת עִמּוֹ בְּרִית בְּשָׂרִים· חִטְּאוּ בְדָמוֹ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים: טִהֲרוֹ וְקִדְּשׁוֹ בְּדָמִים יְקָרִים· יְדִידְיָהּ אָז לָקַח לוֹ חַרְבוֹת צֻרִים· כִּנְחָלִים נִטָּיוּ בְּדָמִים כַּיְאוֹרִים· לְרָצוֹן עָלוּ לְיוֹשֵׁב בַּסְּתָרִים: מִשָּׁמַיִם בָּא לְבַקֵּר חֲתַן דָּמִים· נָתְנוּ רֵיחַ עֲרָלוֹת כַּעֲרוּפַת בְּשָׂמִים· שָׁיוּ כָּעֵת חַיָּה מָל לִשְׁמֹנַת יָמִים· עַל כֵּן עָרֵב לְזֶבַח שְׁלָמִים: פְּקוּדָה כְפוּלָה פָּקַד הָאֵל בְּרַחֲמִים· צֹאן אוֹבְדוֹת לִגְאוֹל מִסִּבְלוֹת עֲגָמִים· קַל מְהֵרָה יָצְאוּ בְדָמִים נִבְתָּמִים· רָם שָׁב שְׁבוּתָם בִּהְיוֹתָם כְּחֹלְמִים: שָׁפַךְ חֲמָתוֹ עַל־פִּטְרֵי חֲמוֹרִים· תַּחַת אֲשֶׁר עִנּוּ בְּכוֹר בֶּן־אַדִּירִים· אֶת־בְּרִיתוֹ זָכַר בְּעֵינֵי הָעִבְרִים· בְּגָזְרוֹ יַם סוּף לִגְזָרִים: רִיב לַיָי בְּעַם אֲשֶׁר זִנֵּב

זמרה וברכה שבח והלל, כן בב"י וה"י ומבון כי לריך לבל אחד ד' תבות. זכי, נקיי אש, כדאיתא בחגיגה י"ג מהו חשמל, חיות אש ממללות. פוצחים, פותחים פה. ואום נאוה שחרחורת, עפ"ה שיר א', ה'. רכב אלהים, תהלים ס"ח, י"ח. רוגשים שלוש קדוש במחנותים, כן בבי"י והוא נכון. רוחשים, ל' רחש לבי דבר (תהלים מ"ה, ב'). עצלתים, עצלות. ומניעים ספי אמותים, עפ"ה וינועו אמות הספים (ישעיה ו', ד').

אות ברית, המילה. עליות וגו', עפ"ה המקרה במים עליותיו (תהלים ק"ד, ג'). גם אבן פנת, עפ"ה מי ירה אבן פנתה (איוב ל"ח, ו'). ור"ל השמים והארץ נבראו בשביל המילה ובשביל ישראל והשבת והתורה, כמו שדרשו זאת בפסוק בראשית ברא, וע"פ המדרש מביאו רש"י בפירושו, בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתו. ובנדרים ל"ב אלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ, אלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ. ועוד בראשית אותיות ברית אש, ר"ל ברית של מילה וברית של שבת שמסלת אלא של גיהנם. ורמז במדרש בנעלם פ' בראשית. שבע מצות, ז' מצות בני נח. המורים, ר"ל בני אדם הראשונים. ושמינית, מצות המילה. זה אלי, הקב"ה עפ"ה שמות ט"ו, ב'. ביום הכפורים, לפי פרקי ר"א פ' כ"ט נמול אברהם ביום כפור. ידידיה, תואר לאברהם אבינו עפ"ה מה לידידי בביתי (ירמיה י"א, ט"ו) המדבר על אברהם כשמבואר במנחות נ"ג. כנחלים נטיו, אדיר על כל ילידי ביתו והיה הדם זב כנחלים. משמים בא לבקר, בב"מ פ"ו, ע"ב, וירא אליו ה' באלוני ממרא, אמר ר' חמא בר חנינא אותו היום יום שלישי של מילה של אברהם היה ובא הקב"ה לשאול באברהם. שיו, בנו יצחק. כעת חיה, בראשית י"ח, י'. פקודה כפולה, ככתוב פקד פקדתי אתכם (שמות ג', ט"ז). עגמים, מצרים (בראשית י', י"ג). נבתמים, מכתמים. בהיותם כחולמים, כל' תהלים קכ"ו, א'. פטרי חמורים, בכורי מצרים שנמשלו לחמורים כיחזקאל כ"ג, כ'. בעיני העברים ר"ל כשעברו ים סוף. לגזרים, ל' תהלים קל"ו, י"ג. ומובא במדרש (ילקוט רמז רמ"ג) כמו לגזורים, שבן כל' ארמי קורין למשלים גוורים. בעם אשר זנב

עמו· האומר לו סור וקח בשר ברית ודמו· מתחת שמיו ימחה זכר שמו· בקומו לערוץ לא יכיל ועמו: רצון שכני סנה לשאת בדגון דגלו· רשע להפיל חללים בעצומו וחילו· בברית אשר הגביר לישראל ומלו· יעטו ישע ומידו זאת היתה לו: יקר דם הברית ודמי הרוגים בעיניך· צוה ישועות יעקב ותדוש באף עוינך· חלף אשר שפכו כמים דם צפוניך· קדש קדשים הוא הרי שלך לפניך: הבט משמים אל גדול ונורא· כנתך אשר תפיתה בירקרק אברה· הן חולת אהבתך תמיד פוורה· נצח ישראל הבה לנו עזרה: עזרת אבותינו וכו'.

גאולה. ממוס ר' יהודה הלוי.

יום ליבשה· נהפכו מצולים· שירה חדשה· שבחו גאולים: הטבעת בתרמית· רגלי ענמית· ופעמי שולמית· יפו בנעלים· שירה חדשה שבחו גאולים: וכל רואי ישורון· בבית הודי ישורון· אין כאל ישורון· ואויבינו פלילים· שירה חדשה שבחו גאולים: דגלי כן תרים· על הנשארים· ותלקט נפזרים· כמלקט שבלים· שירה חדשה שבחו גאולים: הבאים עמך· בברית התמך· ומבטן לשמך· המה נמולים· שירה חדשה שבחו גאולים: הראה אותותם· לכל רואי אותם· ועל כנפי כסותם· יעשו גדילים· שירה חדשה שבחו גאולים: למי זאת נרשמת· הכר נא דבר אמת· למי החותמת· ולמי הפתילים· שירה חדשה שבחו גאולים: ושוב שנית לקדשה· ואל תוסיף לגרשה· ותעלה אור שמשה· ונסו הצללים· שירה חדשה שבחו גאולים: ידידים רוממוך· בשירה קדמוך· מי כמכה יי באלים: שירה חדשה שבחו גאולים:

בגלל אבות תושיע בנים· ותביא גאלה
לבני בניהם· ברוך אתה יי גאל ישראל:

עמו, הוא עמלק (דברים כ"ה, י"ח). סור, נשא הנה. וקח בשר ברית ודמו, ע"פ תנחומא פ' כי תצא ואיכה רבתי דף פ"ו ובמדרש רבה דף רל"א, בית עמלק היו מחתכין מילותיהן של ישראל וזורקין אותן כלפי מעלה ואומרין כזה בחרת טול לך מה שבחרת. בקומו לערוץ, כאשר יקום הקב"ה לדין. לא יכיל עמלק את ועמו של הקב"ה. לשאת בנן דגלו, יהושע הרים את הדגל להלחם בעמלק. בברית אשר הגביר, כאשר שהגביל יהושע את ברית המילה בישראל (יהושע ה', ג'). יעטו, התלבשו. הרוגים, בני"י הנעקדים. עוינך, אויבך, על' ויהי שאול עוין את דוד (ש"א י"ח, ט'). צפוניך, ישראל (תהלים פ"ג ד'). קדש קדשים הוא הדם. הבט משמים וכו', חרוז זה נבי"י כה לשונו „הבוחת תנות אל גדול ונורא, כמה נמשה ימינך בכח וגבורה, הלבלת תונת שיר המזורה, גלת ישראל הנה לנו עזרה". תפיתה, עפ"ה תהלים פ"ח, י"ה. חולת אהבתך, ישראל עפ"ה שה"ש ב', ה'. ה', ח'. נצח ישראל, הקב"ה (ש"א ט"ו, כ"ט).

יום ליבשה, ראה באורו למעלה דף 645.

ברכת המזון על סעודת ברית מילה·

הנהגת כי המוהל מברך את בהמ"ז בסעודת המילה. ונוהגים לומר קודם בהמ"ז את הזמר הזה:

שתום בו שם המחבר אלשן.

נוֹדֶה לְשִׁמְךָ בְּתוֹךְ אֱמוּנַי· בְּרוּכִים אַתֶּם לַיָי:

בִּרְשׁוּת אֵל אָיוֹם וְנוֹרָא, מִשְׂגָּב לְעִתּוֹת בַּצָּרָה·
אֵל נֶאְזָר בִּגְבוּרָה, אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְיָ: נודה.
בִּרְשׁוּת הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, טְהוֹרָה הִיא וְגַם פְּרוּשָׁה
צִוָּה לָנוּ מוֹרָשָׁה, מֹשֶׁה עֶבֶד יְיָ: נודה.
בִּרְשׁוּת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם, אֶתֵּן שֶׁבַח לְרוֹכֵב שָׁמַיִם·
אֲהוֹדֶנּוּ בְּכָל־אִיִּים, אֲבָרְכָה אֶת־יְיָ: נודה.
בִּרְשׁוּת רַבִּי וּמוֹרִי, אֶקְרָא לֵאלֹהֵי צוּרִי·
מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי· עֶזְרִי מֵעִם יְיָ: נודה.
בִּרְשׁוּת הָרַבָּנִים וְהַבַּחוּרִים, אֶקְרָא לֵאלֹהֵי הָעִבְרִים·
לְכוּ נָא הַגְּבָרִים, וְעִבְדוּ אֶת־יְיָ: נודה.
בִּרְשׁוּת מוֹרַי וְרַבּוֹתַי, אֶפְתְּחָה בְּשִׁיר שְׂפָתַי·
וְתֹאמַרְנָה כָּל־עַצְמוֹתַי, בָּרוּךְ שֵׁם יְיָ: נודה.
זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ, בְּשִׁיר נָעִים אֲסַלְסְלֶהוּ·
שַׂגִּיא כֹחַ לֹא מְצָאנֻהוּ, מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יְיָ: נודה.
לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה, שִׁיר וְשֶׁבַח רַנֵּן סֶלָה·
בְּכָל־יוֹם אֲבָרֶכְךָ וַאֲהַלְלָה, בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת־יְיָ: נודה.
מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ, יְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ בַּמֶּרֶץ·
שְׁמוֹ יִגְדַּל וְיִרֶץ, בְּשׁוּבִי אֶת־שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר יְיָ: נודה.
נַעֲלֶה וְנֵרָאֶה בְּבִנְיָנוֹ, בִּהְיוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ עַל מְכוֹנוֹ·
וְנִשְׂמַח בְּתִקּוּנוֹ, יִשְׂמַח לֵב מְבַקְשֵׁי יְיָ: נודה.
נְבָרֶכְךָ כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ, לְעָנוּ מִקֶּדֶם הוֹדַעְתָּ·
וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ, וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְיָ: נודה.

נודה לשמך, הזמר הזה הדפסתיהו פה כלשונו כפי שמצאתיו בסדר ברכות דשם וכולל שבשנת תק"ט, כי ברוב הסדורים מגודע הוא ומחוסר כל החרוזים המודיעים שם מחברו. ברוכים, ל' תהלים קט"ו, ט"ו. משגב לעתות, שם ט', י'. אדיר, שם צ"ג, ד'. וגם פרושה, גם התורה שבעל פה נמסרה לנו ע"י משה רבנו, ועמ"ש דברים ל"ג, ד'. ול"ד, ה'. לרוכב שמים, עמ"ש שם ל"ג, כ"ו. אהודנו בכל איים, בכל הארצות. וכ"מ אל עליון על כל גוים. אברכה, תהלים ל"ד, ב'. מאין, שם קכ"א, א'. ב'. לכו נא, שמות י', י"א. ותאמרנה, ל' תהלים ל"ה, י'. זה אלי, שמות ט"ו, ב'. אסלסלהו, ל' שבח ותהלה על' סלו לרוכב בערבות (תהלים ס"ח, ה'). שגיא כח, ל' איוב ל"ז, כ"ג. מי ימלל, תהלים ק"ו, ב'. לישרים, שם ל"ג, א'. רנן סלה, רנה תשובה. בכל יום, שם קמ"ה, ב'. בית הלוי, שם קל"ה, כ'. במרץ, בטרחה ובמהרה. וירץ, ורצה לקיים את הבטחת הפסוק בשובי וגו' (סוף צפניה). ישמח לב, תהלים ק"ה, ג'. לענו, למשה רבנו (במדבר י"ב, ג').

ומברכים ברכת המזון עד שמגיעים אל ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, ואז יוסיף המברך ואומר:

חתום בן אברהם (בר יצחק) הכהן.

הָרַחֲמָן, הוּא יְבָרֵךְ אֲבִי הַיֶּלֶד וְאִמּוֹ. וְיִזְכּוּ לְגַדְּלוֹ וּלְחַנְּכוֹ וּלְחַכְּמוֹ. מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה דָמוֹ. וִיהִי יְיָ אֱלֹהָיו עִמּוֹ:

הָרַחֲמָן, הוּא יְבָרֵךְ בַּעַל בְּרִית הַמִּילָה. אֲשֶׁר שָׂשׂ לַעֲשׂוֹת צֶדֶק בְּגִילָה. וִישַׁלֵּם פָּעֳלוֹ וּמַשְׂכֻּרְתּוֹ כְּפוּלָה. וְיִתְּנֵהוּ לְמַעְלָה לְמָעְלָה:

הָרַחֲמָן, הוּא יְבָרֵךְ רַךְ הַנִּמּוֹל לִשְׁמוֹנָה. וְיִהְיוּ יָדָיו וְלִבּוֹ לָאֵל אֱמוּנָה. וְיִזְכֶּה לִרְאוֹת פְּנֵי הַשְּׁכִינָה. שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה:

הָרַחֲמָן, הוּא יְבָרֵךְ הַמָּל בְּשַׂר הָעָרְלָה. וּפָרַע וּמָצַץ דְּמֵי הַמִּילָה. אִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. אִם שְׁלָשׁ־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ:

הָרַחֲמָן, הוּא יִשְׁלַח לָנוּ מְשִׁיחוֹ הוֹלֵךְ תָּמִים. בִּזְכוּת חַתְנֵי מוּלוֹת דָּמִים. לְבַשֵּׂר בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת וְנִחוּמִים. לְעַם אֶחָד מְפֻזָּר וּמְפֹרָד בֵּין הָעַמִּים:

הָרַחֲמָן, הוּא יִשְׁלַח לָנוּ כֹּהֵן צֶדֶק אֲשֶׁר לֻקַּח לְעֵילוֹם. עַד הוּכַן כִּסְאוֹ כַּשֶּׁמֶשׁ וְיַהֲלוֹם. וַיָּלֶט פָּנָיו בְּאַדַּרְתּוֹ וַיִּגְלֹם. בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם: הָרַחֲמָן הוּא יְזַכֵּנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ וכו'.

הרחמן, נוסחי הרחמן הללו חתום אברהם הכהן ונראה שהוא אברהם שחבר גם היוצר לברית מילה. ולחנכו למצות. ולחכמו בתורה. מיום השמיני, מל' ויקרא כ"ב, כ"ז. ויהי ה' אלהיו עמו, ל' עזרא א', ג'. ודה"ב ל"ו, כ"ג. לאל אמונה, פירושו ידיו ולבו יהיו נאמנים ובטוחים לאל וכטעם ויהי ידיו אמונה (שמות י"ז, י"ב). שלש פעמים, דברים ט"ז, ט"ז. אם שלש אלה, מילה ופריעה ומציצה. חתני מולות דמים, עפ"י שמות ד', כ"ו. לעם אחד, ל' אסתר ג', ח'. כהן צדק, אליהו הנביא שהוא פינחס. לעילום, לעולם הנסתר. ול' לעילום כמו לעולם (דה"ב ל"ג, ז'). ויהלום, אבן טובה. וילט וכו', מ"א, י"ט, י"ג. מ"ב ב', ח'. בריתי, מלאכי ב', ה'.

ואני להוסיף לדברי לעיל דף 712 שאמרתי שם על אלפים רבבות תשעים „לא ידעתי פתרו" — ואח"כ מצאתי יפה בפירוש הכתוב לרלב"ג פ' בראשית שהביא כבר טורח, תני ר' חייא, אלף שלא תשעים, שלפני שאין כבודו של הקב"ה אורח בפחות מתשעים אלף רבבות מלאכים.

תם.

ספר תהלים

מנוקד ומוטעם על נכון ומוגה בעיון היטב

על פי

המסורות הברורות ותורות הנגינות

ומסודר לימי השבוע ולימי החדש
לשבעה וגם לשלשים חלקים

על ידי

יצחק בן אריה יוסף דוב

S. Baer.

רעדעלהיים

בשנה כי תקדמנו ברכות טוב לפ"ק.

Rödelheim,

Druck u. Verlag von M. Lehrberger & Comp.

1901.

Digitized by Google

טעמי תהלים איוב ומשלי.

*) הטעמים של שלשת הספרים תהלים איוב ומשלי, אשר הם משונים מטעמי שאר ספר המקרא בצורתם ובשמותם וגם בנגינותם, יחלקו לאחד עשר טעמים מפסיקים ולשמנה טעמים משרתים.

הטעמים המפסיקים הם: 1) סלוק הוא סוף פסוק. 2) עולה ויורד, אשר יבוא לסוף מחצית הראשונה של הפסוק, ותמונתו צורת המרכא תחת האות אשר לה הנגון, וצורת היתיב תבוא מעל לתנועה הקודמת לנגון, כמו הַכָּבוֹד. ואם התבה מנוגנת בראשה או ינוקד היתיב על האות האחרונה של התבה הקודמת אם אין בה נגון כמו סָפַרְתָּה אָתָּה. ואם התבה הקודמת יש לה הנגון בסופה, או מנקדים היתיב בין שתי התבות באמצע כמו וְתַשְׂגֵּא רֶשַׁע. וכן אם ב' התבות ראויות למקף והשנית מנוגנת בראשה יבוא היתיב באחרית התבה הראשונה ויבטל המקף כמו פַּלְגֵי מָיִם. אֶל חֹק. 3) אתנח, אשר כח הפסקתו ככח הזקף שבשאר ספרים. 4) רביע גדול. 5) רביע קטן, והוא בצורתו של רביע הגדול אבל מפסיק שבו הוא מעט, וסמן הכרתו כי לעולם סמוכה ויורד אחריו. 6) רביע מגרש, ועומד צורת הרביע על אות הנגון וצורת הגרש תנוקד על האות הראשונה שבתבה מחוץ לה כמו לֵצִים. ואם התבה מנוגנת באות הראשונה או תעמדנה ב' הצורות על אות אחת כמו כֹּל. וגם בוא ב' או ג' תבות מוקפות בכל זאת צורת הגרש בתחלת התבה האחרונה אבל הרביע כמו חשבת־מים. על־דברי־כזב. 7) צנור, ולעולם מושבו בסוף התבה על האות האחרונה אף אם הנגון בראש התבה. 8) דחי, והוא לעולם מקומו מחוץ לתבה לימינה אף אם הנגון בסוף התבה. ואם ב' תבות הוקפו במקף יבוא הדחי בתחלת התבה השנית כמו בִּי־רְבוּ. לַאֲדֹנָי. 9) פזר. 10) לגרמה, ויבוא בשתי תמונות, כי פעמים צורתו א׀ ונקרא מהפך לגרמה, ולפעמים צורתו א׀ ונקרא אזלא לגרמה, ולעולם קו ארוך אחרי תבתו כעין פסק. 11) א׀ שלשלת גדולה, וגם היא צורת פסק אחרי תבתה.

הטעמים המשרתים הם: 1) מרכא. 2) מונח, 3) עלוי. 4) טרחא, והוא דומה אל המפסיק דחי ונבדל ממנו ע"י מקום מושבו, כי המפסיק דחי לעולם מחוץ לתבה בראשה, אבל טרחא המשרת מקומה תמיד תחת האות אשר לה הנגון, כמו בָּךְ (תהלים כ"ב, ה') הוא דחי, אבל בְּךָ (שם כ"ב, ו') הוא טרחא משרת. 5) גלגל. 6) מהפך, ודומה ללגרמה המפסיק אבל נבדל ממנו ע"י שאין קו עומד אחרי תבתו, כמו לְמַעַן׀ (תהלים ס"ח, כ"ד) הוא מפסיק לגרמה, אבל לְמַעַן (ע"ח, ו') אשר אין קו אחריו הוא משרת. 7) אזלא, וגם הוא נבדל מן המפסיק לגרמה הדומה לו ע"י שאין קו אחרי תבתו, כמו אַתָּה׀ (תהלים י' ד') הוא מפסיק, אבל וְאַתָּה (ל"ב, ה') הוא משרת כי אין קו אחריו. 8) שלשלת קטנה, וגם היא אין קו פסק אחרי תבתה ונבדלה בזה מן השלשלת הגדולה. והכלל, כי השלשלת המשרת לא נמצאה רק בשמנה מקומות והם בתהלים ג', ג'. ול"ד, ח'. וס"ב, ה'. וס"ח, ט"ו. וע"ב, כ'. וקל"ז, ט'. ובמשלי א', ט'. ו', כ"ז. ובל שאר שלשלות שבמקרא הן גדולות ומפסיקות. —

*) המאמר הזה יבאר רק ראשי כללי הטעמים אשר בלי דעתם לא יוכל איש לקרוא ולהבין כהלכה פסוקי ספרי תהלים איוב ומשלי. והרוצה להעמיק להשכיל בטעמים האלה לכל דרכיהם ודקדוקיהם ידרוש מעל ספרי תורת אמת וימלא בם נפשו שבעו.

Digitized by Google

עוד מלבד אלה המשרתים מורה אחת אָּא ונקראה צנורית, אבל איננה משרת בפני עצמה אלא עבד למשרתים הוא, כי לא ישמש רק בהצטרף המרכא או המהפך בתבות אשר תקדם בהן לאות המרכא או המהפך תנועה פתוחה, ומשמשה הצנורית על התנועה הפתוחה ההיא כמו יָחִילוּ יָפִיחַ (תהלים י׳, ה׳), ויש להכירה ולהבדילה בזה מן המפסיק צנור הדומה לה בצורה, כי הצנור לעולם מקומו בסוף התבה, והצנורית לעולם לפני המרכא או המהפך. ואם המרכא או המהפך בראש תבה ולפניה תבה קטנה יוצאת על תנועה פתוחה וראויה למקף, מנקדים הצנורית על ראש התבה הקטנה ומבטלים המקף כמו כִּי הוּא. כִּי הוּא (כ״ה, ט״ו. מ״ד, כ״ג).

הן אלה הטעמים המפסיקים ומשרתיהם הבאים בספרי תא״ם, אך הפסק והמקף והמתג לא יכנסו בכלל הטעמים וגם הם משמשים בספרי תא״ם כולם כמו בשאר ספרי קדש.

הטעמים הסדורים האלה נקראים הם כולם על אותה האות שראוי להאריך בה נגנון התבה ואף אם אינם נקודים באות ההיא, כמו הצנור שהוא תמיד בסוף התבה והדחי שהוא תמיד בראש התבה, אעפ״כ נקראים באות ההיא שהיתה בה הנגינה אילו היתה אחת מנגינות אחרות. למשל בתבת פָּנֶיךָ (תהלים ל״א, כ״א) נקרא הצנור על הנו״ן וכמו שתבא בנגינה אחרת פָּנֶיךָ (כ׳, ח׳), וכן צַדִּיקִים (ל״ג, א׳) נקרא הדחי על הקו״ף וכמו שתבא בנגינה אחרת צַדִּיקִים (ל״ב, י״א). והטעמים אשר צורתם תאומית לעולם הנגון בצורה השניה, והצורה הראשונה איננה אלא סימן להכיר על ידה את הטעם ולהבדילו מטעם דומה לו, כמו אַלּוּפִי וּמֹרָה שִׁיתָה יוֹמָם. וכן כשיש שני טעמים על תבה אחת הנגון לעולם בטעם האחרון, כמו וּבַחֲרוֹנוֹ. מֵאִישׁ. מִמֹּעֲצוֹתֵיהֶם. בִּישׁוּעָתְךָ. אוֹדִיעֲךָ. חוץ מן הדחי שאם ימצא לו בתבתו עוד טעם מונח אחריו, לא יבוא הנגון על האות של המונח ההוא, אלא יש לנגן האות הראויה לנגון כפי בנין התבה, כמו וִירֹמְמוּהוּ (ק״ז, ל״ב) יש לנגנו מלעיל בתנועת מ״ם. וכן שֶׁעֹמְדִים (קל״ה, ב׳) יש לנגנו מלרע בתנועת דִים.

אחד עשר המפסיקים שבטעמי ספרי תא״ם יתחלקו לענין כח הפסקתם לארבע כתות. הכת האחת הם המפסיקים הגדולים, והם הסלוק הסוגר את הפסוק כמו בשאר ספרי קדש, העולה ויורד החולק את הפסוק לשני חלקים, והאתנח. אשר יבוא להפסקה היותר גדולה שבין העולה ויורד ובין הסלוק. הכת הב׳ הוא המפסיק הגדול רביע גדול. הכת השלישית בה המפסיקים הקטנים, והם צנור. רביע קטן. רביע מוגרש. ושלשלת. הכת הד׳ יכללו בה המפסיקים היותר קטנים והם דחי ופזר ולגרמיהו. הדחי והפזר גדול כח הפסקתם יותר מכח הלגרמיה, והפזר מפסיק יותר מן הלגרמיה ופחות מן הדחי. ואם הלגרמיה או הפזר בראש פסוק פעמים כחם גדול ככח העולה ויורד והאתנח. מפסיק אחד כי יכפל בשתי תבות סמוכות יש לטעם הראשון הפסקה גדולה מן השני כמו לַחֲסִידֶיךָ וַתֹּאמֶר (תהלים פ״ט, כ׳). ואין מכל המפסיקים שיוכל להכפל בפסוק רק שלשה, הלגרמיה והצנור והרביע, וסמן לצ״ר.

הדחי לעולם אחריו אתנח או רביע מוגרש, חוץ מן ב׳ מקומות שיבוא הדחי לפני הסלוק והם בתהלים ק״ט, ט״ז ובמשלי ח׳, י״ג. השלשלת הגדולה לעולם לפני הסלוק, חוץ ממקום אחד שיבוא אחריה רביע מוגרש והוא באיוב י״א, ו׳. הצנור והרביע הקטן לעולם אחריהם עולה ויורד. הרביע מוגרש הוא שכן לסלוק, ולפעמים המהפך לגרמיה אחרי הרביע מוגרש טרם שיבוא הסלוק.

Digitized by Google

בקשה קודם תהלים·

קודם אמירת תהלים אומרים בקשה זו (ובשבת וי"ט אין אומרים):

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, הבוחר בדוד עבדו ובזרעו אחריו, והבוחר בשירות ותשבחות, שתפן ברחמים אל קריאת מזמורי תהלים שאקרא כאלו אמרם דוד המלך עליו השלום בעצמו זכותו תגן עלינו, ותעמד לנו זכות פסוקי תהלים וזכות תבותיהם ואותיותיהם ונקודותיהם וטעמיהם והשמות היוצאים מהם מראשי תבות ומסופי תבות לכפר חטאתינו ועונותינו ופשעינו ולזמר עריצים ולהכרית כל החוחים והקוצים הסובבים את השושנה העליונה ולחבר אשת נעורים עם דודה באהבה ואחוה ורעות ומשם ימשך לנו שפע לנפש רוח ונשמה לטהרנו מעונותינו ולסלוח חטאתינו ולכפר פשעינו, כמו שסלחת לדוד שאמר מזמורים אלו לפניך כמו שנאמר גם יי העביר חטאתך לא תמות· ואל תקחני מהעולם הזה קדם זמני עד מלאת שנותינו בהם שבעים שנה באופן שאוכל לתקן את אשר שחתי· וזכות דוד המלך עליו השלום תגן בעדנו שתאריך אפך עד שובנו אליך בתשובה שלמה ומאוצר מתנת חנם חננו, כמו שכתוב וחנותי את אשר אחן ורחמתי את אשר ארחם· וכאשר אנחנו אומרים לפניך שירים בעולם הזה כך נזכה לומר לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיר ושבחה לעולם הבא, ועל ידי אמירת תהלים תתעורר חבצלת השרון לשיר בקול נעים גילת ורנן כבוד הלבנון נתן לה הוד והדר בבית אלהינו במהרה בימינו· אמן סלה:

קודם שיתחיל תהלים יאמר ג' פסוקים אלו.

לכו נרננה ליי נריעה לצור ישענו: נקדמה פניו בתודה בזמרות נריע לו: כי אל גדול יי ומלך גדול על כל אלהים:

אחר שסיים תהלים יאמר ג' פסוקים אלו.

מי יתן מציון ישועת ישראל, בשוב יי שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל: ותשועת צדיקים מיי מעוזם בעת צרה: ויעזרם יי ויפלטם יפלטם מרשעים ויושיעם כי חסו בו:

Digitized by Google

בקשה לאחר תהלים.

בסיום כל ספר וספר מחמשת ספרי תהלים והוא אחר מזמור מ״א, ואחר מזמור ע״ב, ואחר פ״ט, ואחר ק״ו, ואחר מזמור ק״נ שהוא סוף הספר החמישי, יאמר בקשה זו:

(אבל בשבת וי״ט לא יאמרנה, רק יאמר יהי רצון העומד בסוף הסמוך.)

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, בזכות ספר
ראשון | שני | שלישי | רביעי | חמישי
שבתהלים שקראנו לפניך שהוא כנגד ספר
בראשית | שמות | ויקרא | במדבר | דברים

שבחמשה חומשי תורה, בזכות מזמוריו ובזכות פסוקיו ובזכות תבותיו ובזכות שמותיך הקדושים והטהורים היוצאים ממנו שתכפר לנו על כל חטאתינו ותסלח לנו על כל פשעינו שחטאנו ושעוינו ושפשענו לפניך ותחזירנו בתשובה שלמה לפניך ותדריכנו לעבודתך ותפתח לבנו בתלמוד תורתך ותשלח רפואה שלמה לחולי עמך (ולחולה פב״פ), ותקרא לשבויים דרור ולאסורים פקח קוח ולכל הולכי דרכים ועוברי ימים ונהרות מעמך ישראל תצילם מכל צער ונזק ותגיעם למחוז חפצם לחיים ולשלום ותפקוד את כל חשוכי בנים בזרע של קיימא לעבודתך וליראתך, ועוברות של עמך בית ישראל תציל אותהן שלא תפלנה ולדותיהן, והיושבות על המשבר ברחמיך הרבים תציל אותהן מכל רע, ואל המיניקות תשפיע שלא יחסר חלב מדדיהן, ואל ימשול אסכרה וכל חלי ופגע רע בכל ילדי עמך בית ישראל ותגדלם לתורתך ללמוד תורה לשמה ותצילם מעין הרע ומשטן ומיצר הרע. ותבטל מעלינו ומכל עמך בית ישראל בכל מקום שהם כל גזרות קשות ורעות. ותטה לב המלכות עלינו לטובה. ותגזור עלינו גזרות טובות. ותשלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידינו. ותכן פרנסתנו מידך הרחבה והמלאה שלא יצטרכו עמך בית ישראל זה לזה ולא לעם אחר, ותן לכל איש ואיש די פרנסתו ולכל גויה וגויה די מחסורה. ותמהר ותחיש לגאלנו ותבנה בית מקדשנו ותפארתנו. ובזכות שלש עשרה מדותיך של רחמים הכתובות בתורתך כמו שנאמר יי יי אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה, שאינן חוזרות ריקם מלפניך, עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך:

ברוך יי לעולם אמן ואמן:

Digitized by Google

בשבת ויו"ט בסיום כל ספר מספרי תהלים יאמר את זאת:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, בִּזְכוּת סֵפֶר ··· שֶׁבִּתְהִלִּים שֶׁקָּרָאנוּ לְפָנֶיךָ שֶׁהוּא כְּנֶגֶד סֵפֶר ··· בִּזְכוּת מִזְמוֹרָיו וּבִזְכוּת פְּסוּקָיו וּבִזְכוּת תֵּבוֹתָיו וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים וְהַטְּהוֹרִים הַיּוֹצְאִים מִמֶּנּוּ שֶׁתְּהֵא נֶחְשֶׁבֶת לָנוּ אֲמִירַת מִזְמוֹרֵי תְהִלִּים אֵלּוּ כְּאִלּוּ אֲמָרָם דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בְּעַצְמוֹ, זְכוּתוֹ תָּגֵן עָלֵינוּ וְתַעֲמָד־לָנוּ לְחַבֵּר אֵשֶׁת נְעוּרִים עִם דּוֹדָהּ בְּאַהֲבָה וְאַחֲוָה וְרֵעוּת וּמִשָּׁם יִמָּשֵׁךְ לָנוּ שֶׁפַע לְנֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה · וְכַאֲשֶׁר אֲנַחְנוּ אוֹמְרִים שִׁירִים בָּעוֹלָם הַזֶּה כָּךְ נִזְכֶּה לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וּשְׁבָחָה לָעוֹלָם הַבָּא · וְעַל־יְדֵי אֲמִירַת תְּהִלִּים תִּתְעוֹרֵר חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן לָשִׁיר בְּקוֹל נָעִים גִּילַת וְרַנֵּן כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן נִתַּן־לָהּ הוֹד וְהָדָר בְּבֵית אֱלֹהֵינוּ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ · אָמֵן סֶלָה:

בליל הושענא רבה

בסיום כל ספר וספר מחמשת ספרי תהלים אומרים את זאת:

לסיום ספר א׳ יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבִּזְכוּת סֵפֶר רִאשׁוֹן שֶׁבִּתְהִלִּים שֶׁקָּרָאנוּ לְפָנֶיךָ שֶׁהוּא כְּנֶגֶד סֵפֶר בְּרֵאשִׁית שֶׁבַּחֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תוֹרָה, בִּזְכוּת מִזְמוֹרָיו וּבִזְכוּת פְּסוּקָיו וּבִזְכוּת תֵּבוֹתָיו וּבִזְכוּת אוֹתִיּוֹתָיו וּבִזְכוּת נְקֻדּוֹתָיו וּבִזְכוּת טְעָמָיו וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הַכְּתוּבִים בָּהֶם וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הָרְמוּזִים וְהַמְצֹרָפִים בָּהֶם שֶׁתָּחֹן עָלֵינוּ כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ, וְתַחְתְּמֵנוּ בְּסֵפֶר חַיִּים טוֹבִים וְתִפְתַּח לָנוּ שַׁעֲרֵי אוֹרָה שַׁעֲרֵי לִוְיַת חֵן וָחֶסֶד שַׁעֲרֵי פְרוּת שַׁעֲרֵי לִבּוּן עֲוֹנוֹת שַׁעֲרֵי מוּל הָעֶלְיוֹן שַׁעֲרֵי דְּרוֹר: יוֹמָם יְצַוֶּה יְיָ חַסְדּוֹ וּבַלַּיְלָה שִׁירֹה עִמִּי תְּפִלָּה לְאֵל חַיָּי:

לסיום ספר ב׳ יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבִּזְכוּת סֵפֶר שֵׁנִי שֶׁבִּתְהִלִּים שֶׁקָּרָאנוּ לְפָנֶיךָ שֶׁהוּא כְּנֶגֶד סֵפֶר שְׁמוֹת שֶׁבַּחֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תוֹרָה, בִּזְכוּת מִזְמוֹרָיו וּבִזְכוּת פְּסוּקָיו וּבִזְכוּת תֵּבוֹתָיו וּבִזְכוּת אוֹתִיּוֹתָיו וּבִזְכוּת נְקֻדּוֹתָיו וּבִזְכוּת טְעָמָיו וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הַכְּתוּבִים בָּהֶם וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הָרְמוּזִים וְהַמְצֹרָפִים בָּהֶם שֶׁתְּצַוֶּה פַּחְדְּךָ עַל אוֹיְבֵינוּ, וְתַצִּילֵנוּ בְּכֹחַ גְּבוּרָתֶךָ, וְתַחְתְּמֵנוּ בְּסֵפֶר גְּאֻלָּה וִישׁוּעָה וְתִפְתַּח לָנוּ שַׁעֲרֵי אֹמֶץ שַׁעֲרֵי לְבוּב שַׁעֲרֵי הַצָּלָה שַׁעֲרֵי יְשׁוּעָה שַׁעֲרֵי מְזוֹנוֹת: וְגַם עַד זִקְנָה וְשֵׂיבָה אֱלֹהִים אַל תַּעַזְבֵנִי עַד־אַגִּיד זְרוֹעֲךָ לְדוֹר לְכָל־יָבוֹא גְּבוּרָתֶךָ:

Digitized by Google

לסיום ספר ג׳ יהי רצון לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שבזכות ספר שלישי שבתהלים שקראנו לפניך שהוא כנגד ספר ויקרא שבחמשה חמשי תורה, בזכות מזמוריו ובזכות פסוקיו ובזכות תבותיו ובזכות אותיותיו ובזכות נקדותיו ובזכות טעמיו ובזכות שמותיך הקדושים הכתובים בהם ובזכות שמותיך הקדושים הרמוזים והמצרפים בהם שתרחם עלינו ברחמיך ואמתך, ותחתמנו בספר מזונות ופרנסה טובה ותפתח לנו שערי ישר שערי ותיקות שערי דעה שערי הצלחה שערי אהבה שערי ועד טוב שערי אמת שערי ותרנות שערי הרוחה שערי ארוכה, וקים בנו מקרא. שכתוב ולתתך עליון על כל־הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת ולהיתך עם קדוש ליהוה אלהיך כאשר דבר:

לסיום ספר ד׳ יהי רצון לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שבזכות ספר רביעי שבתהלים שקראנו לפניך שהוא כנגד ספר במדבר שבחמשה חמשי תורה, בזכות מזמוריו ובזכות פסוקיו ובזכות תבותיו ובזכות אותיותיו ובזכות נקדותיו ובזכות טעמיו ובזכות שמותיך הקדושים הכתובים בהם ובזכות שמותיך הקדושים הרמוזים והמצרפים בהם שתגן עלינו ותאמצנו לנצח שנאינו, ותחתמנו בספר ישרים ותמימים ותפתח לנו שערי ידידות שערי הוד והדר שערי הצלחה שערי צדקה שערי ברכה שערי אחוה ורעות שערי תקומה: יהוה צבאות עמנו משגב־לנו אלהי יעקב סלה: תודיעני ארח חיים שבע שמחות את־פניך נעמות בימינך נצח:

לסיום ספר ה׳ יהי רצון לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שבזכות ספר חמישי שבתהלים שקראנו לפניך שהוא כנגד ספר דברים שבחמשה חמשי תורה, בזכות מזמוריו ובזכות פסוקיו ובזכות תבותיו ובזכות אותיותיו ובזכות נקדותיו ובזכות טעמיו ובזכות שמותיך הקדושים הכתובים בהם ובזכות שמותיך הקדושים הרמוזים והמצרפים בהם שתתן הודך על משיחך ליחד מלכותך, ותחתמנו בספר צדיקים ותפתח לנו שערי אוצר טוב שערי לקח שערי השקט שערי יקר שערי מנוחה שערי צהלה שערי בינה שערי אמץ ואילות שערי תשועה: אלהים צבאות השיבנו והאר פניך ונושעה: יהוה אדנינו מה־אדיר שמך בכל־הארץ אשר־תנה הודך על־השמים: נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות יהוה, לבי ובשרי ירננו אל־אל חי: כי־אתה אדני טוב וסלח ורב־חסד לכל־קראיך:

תהלים׃

ספר ראשון׃

(ליום א׳.)

א 1 אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים
2 לֹא עָמָד וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב׃ כִּי אִם־בְּתוֹרַת יְהוָה חֶפְצוֹ
3 וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה׃ וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל־פַּלְגֵי מָיִם
אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא־יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ׃
4 5 לֹא־כֵן הָרְשָׁעִים כִּי אִם־כַּמֹּץ אֲשֶׁר־תִּדְּפֶנּוּ רוּחַ׃ עַל־כֵּן לֹא־
6 יָקֻמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט וְחַטָּאִים בַּעֲדַת צַדִּיקִים׃ כִּי־יוֹדֵעַ יְהוָה
ב 1 דֶּרֶךְ צַדִּיקִים וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֹּאבֵד׃ ב לָמָּה רָגְשׁוּ גוֹיִם
2 וּלְאֻמִּים יֶהְגּוּ־רִיק׃ יִתְיַצְּבוּ מַלְכֵי־אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ־יָחַד עַל־
3 יְהוָה וְעַל־מְשִׁיחוֹ׃ נְנַתְּקָה אֶת־מוֹסְרוֹתֵימוֹ וְנַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ
4 5 עֲבֹתֵימוֹ׃ יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק אֲדֹנָי יִלְעַג־לָמוֹ׃ אָז יְדַבֵּר
6 אֵלֵימוֹ בְאַפּוֹ וּבַחֲרוֹנוֹ יְבַהֲלֵמוֹ׃ וַאֲנִי נָסַכְתִּי מַלְכִּי עַל־צִיּוֹן הַר־
7 קָדְשִׁי׃ אֲסַפְּרָה אֶל חֹק יְהוָה אָמַר אֵלַי בְּנִי אַתָּה אֲנִי הַיּוֹם
8 יְלִדְתִּיךָ׃ שְׁאַל מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה גוֹיִם נַחֲלָתֶךָ וַאֲחֻזָּתְךָ אַפְסֵי־אָרֶץ׃
9 10 תְּרֹעֵם בְּשֵׁבֶט בַּרְזֶל כִּכְלִי יוֹצֵר תְּנַפְּצֵם׃ וְעַתָּה מְלָכִים
11 הַשְׂכִּילוּ הִוָּסְרוּ שֹׁפְטֵי אָרֶץ׃ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה בְּיִרְאָה וְגִילוּ
12 בִּרְעָדָה׃ נַשְּׁקוּ־בַר פֶּן־יֶאֱנַף וְתֹאבְדוּ דֶרֶךְ כִּי־יִבְעַר כִּמְעַט
ג 1 אַפּוֹ אַשְׁרֵי כָּל־חוֹסֵי בוֹ׃ ג מִזְמוֹר לְדָוִד בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי
2 3 אַבְשָׁלוֹם בְּנוֹ׃ יְהוָה מָה־רַבּוּ צָרָי רַבִּים קָמִים עָלָי׃ רַבִּים
4 אֹמְרִים לְנַפְשִׁי אֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ בֵאלֹהִים סֶלָה׃ וְאַתָּה יְהוָה
5 מָגֵן בַּעֲדִי כְּבוֹדִי וּמֵרִים רֹאשִׁי׃ קוֹלִי אֶל־יְהוָה אֶקְרָא וַיַּעֲנֵנִי

Digitized by Google

6 מֵהַר קָדְשׁוֹ סֶלָה׃ אֲנִי שָׁכַבְתִּי וָאִישָׁנָה הֱקִיצוֹתִי כִּי יְהוָה
7 8 יִסְמְכֵנִי׃ לֹא־אִירָא מֵרִבְבוֹת עָם אֲשֶׁר סָבִיב שָׁתוּ עָלָי׃ קוּמָה
יְהוָה הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהַי כִּי־הִכִּיתָ אֶת־כָּל־אֹיְבַי לֶחִי שִׁנֵּי
9 רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ׃ לַיהוָה הַיְשׁוּעָה עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה׃
ד 1 2 לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת מִזְמוֹר לְדָוִד׃ בְּקָרְאִי עֲנֵנִי אֱלֹהֵי צִדְקִי
3 בַּצָּר הִרְחַבְתָּ לִּי חָנֵּנִי וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי׃ בְּנֵי־אִישׁ עַד־מֶה כְבוֹדִי
4 לִכְלִמָּה תֶּאֱהָבוּן רִיק תְּבַקְשׁוּ כָזָב סֶלָה׃ וּדְעוּ כִּי־הִפְלָה יְהוָה
5 חָסִיד לוֹ יְהוָה יִשְׁמַע בְּקָרְאִי אֵלָיו׃ רִגְזוּ וְאַל־תֶּחֱטָאוּ אִמְרוּ
6 בִלְבַבְכֶם עַל־מִשְׁכַּבְכֶם וְדֹמּוּ סֶלָה׃ זִבְחוּ זִבְחֵי־צֶדֶק וּבִטְחוּ
7 אֶל־יְהוָה׃ רַבִּים אֹמְרִים מִי־יַרְאֵנוּ טוֹב נְסָה־עָלֵינוּ אוֹר פָּנֶיךָ
8 9 יְהוָה׃ נָתַתָּה שִׂמְחָה בְלִבִּי מֵעֵת דְּגָנָם וְתִירוֹשָׁם רָבּוּ׃ בְּשָׁלוֹם
יַחְדָּו אֶשְׁכְּבָה וְאִישָׁן כִּי־אַתָּה יְהוָה לְבָדָד לָבֶטַח תּוֹשִׁיבֵנִי׃
ה 1 2 לַמְנַצֵּחַ אֶל־הַנְּחִילוֹת מִזְמוֹר לְדָוִד׃ אֲמָרַי הַאֲזִינָה יְהוָה
3 בִּינָה הֲגִיגִי׃ הַקְשִׁיבָה לְקוֹל שַׁוְעִי מַלְכִּי וֵאלֹהָי כִּי־אֵלֶיךָ
4 5 אֶתְפַּלָּל׃ יְהוָה בֹּקֶר תִּשְׁמַע קוֹלִי בֹּקֶר אֶעֱרָךְ־לְךָ וַאֲצַפֶּה׃ כִּי
6 לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אָתָּה לֹא יְגֻרְךָ רָע׃ לֹא־יִתְיַצְּבוּ הוֹלְלִים
7 לְנֶגֶד עֵינֶיךָ שָׂנֵאתָ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ תְּאַבֵּד דֹּבְרֵי כָזָב אִישׁ־
8 דָּמִים וּמִרְמָה יְתָעֵב יְהוָה׃ וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ
9 אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל־הֵיכַל־קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ׃ יְהוָה נְחֵנִי בְצִדְקָתֶךָ
10 לְמַעַן שׁוֹרְרָי הַוְשַׁר לְפָנַי דַּרְכֶּךָ׃ כִּי אֵין בְּפִיהוּ נְכוֹנָה קִרְבָּם
11 הַוּוֹת קֶבֶר־פָּתוּחַ גְּרוֹנָם לְשׁוֹנָם יַחֲלִיקוּן׃ הַאֲשִׁימֵם אֱלֹהִים
12 יִפְּלוּ מִמֹּעֲצוֹתֵיהֶם בְּרֹב פִּשְׁעֵיהֶם הַדִּיחֵמוֹ כִּי־מָרוּ בָךְ׃ וְיִשְׂמְחוּ
כָל־חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם יְרַנֵּנוּ וְתָסֵךְ עָלֵימוֹ וְיַעְלְצוּ בְךָ אֹהֲבֵי שְׁמֶךָ׃
13 1 כִּי־אַתָּה תְּבָרֵךְ צַדִּיק יְהוָה כַּצִּנָּה רָצוֹן תַּעְטְרֶנּוּ׃ ו לַמְנַצֵּחַ
2 בִּנְגִינוֹת עַל־הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר לְדָוִד׃ יְהוָה אַל־בְּאַפְּךָ תוֹכִיחֵנִי
3 וְאַל־בַּחֲמָתְךָ תְיַסְּרֵנִי׃ חָנֵּנִי יְהוָה כִּי אֻמְלַל אָנִי רְפָאֵנִי יְהוָה
4 כִּי נִבְהֲלוּ עֲצָמָי׃ וְנַפְשִׁי נִבְהֲלָה מְאֹד וְאַתָּה יְהוָה עַד־מָתָי׃
5 שׁוּבָה יְהוָה חַלְּצָה נַפְשִׁי הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן חַסְדֶּךָ׃ כִּי אֵין בַּמָּוֶת

Digitized by Google

7 וּבִשְׁאוֹל מִי יֽוֹדֶה־לָּֽךְ׃ יָגַעְתִּי ׀ בְּֽאַנְחָתִי אַשְׂחֶה בְכָל־לַיְלָה
8 מִטָּתִי בְּדִמְעָתִי עַרְשִׂי אַמְסֶֽה׃ עָֽשְׁשָׁה מִכַּעַס עֵינִי עָתְקָה
9 בְּכָל־צוֹרְרָֽי׃ סוּרוּ מִמֶּנִּי כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן כִּֽי־שָׁמַע יְהוָה קוֹל בִּכְיִֽי׃
10 11 שָׁמַע יְהוָה תְּחִנָּתִי יְהוָה תְּֽפִלָּתִי יִקָּֽח׃ יֵבֹשׁוּ ׀ וְיִבָּהֲלוּ מְאֹד כָּל־
1 אֹיְבָי יָשֻׁבוּ יֵבֹשׁוּ רָֽגַע׃ ז שִׁגָּיוֹן לְדָוִד אֲשֶׁר־שָׁר לַיהוָה עַֽל־
2 דִּבְרֵי־כוּשׁ בֶּן־יְמִינִֽי׃ יְהוָה אֱלֹהַי בְּךָ חָסִיתִי הוֹשִׁיעֵנִי מִכָּל־
3 4 רֹדְפַי וְהַצִּילֵֽנִי׃ פֶּן־יִטְרֹף כְּאַרְיֵה נַפְשִׁי פֹּרֵק וְאֵין מַצִּֽיל׃ יְהוָה
5 אֱלֹהַי אִם־עָשִׂיתִי זֹאת אִֽם־יֶשׁ־עָוֶל בְּכַפָּֽי׃ אִם־גָּמַלְתִּי שֽׁוֹלְמִי
6 רָע וָאֲחַלְּצָה צוֹרְרִי רֵיקָֽם׃ יִרַדֹּף אוֹיֵב ׀ נַפְשִׁי וְיַשֵּׂג וְיִרְמֹס
7 לָאָרֶץ חַיָּי וּכְבוֹדִי ׀ לֶעָפָר יַשְׁכֵּן סֶֽלָה׃ קוּמָה יְהוָה ׀ בְּאַפֶּךָ
8 הִנָּשֵׂא בְּעַבְרוֹת צוֹרְרָי וְעוּרָה אֵלַי מִשְׁפָּט צִוִּֽיתָ׃ וַעֲדַת לְאֻמִּים
9 תְּסוֹבְבֶךָּ וְעָלֶיהָ לַמָּרוֹם שֽׁוּבָה׃ יְהוָה יָדִין עַמִּים שָׁפְטֵנִי יְהוָה
10 כְּצִדְקִי וּכְתֻמִּי עָלָֽי׃ יִגְמָר־נָא רַע ׀ רְשָׁעִים וּתְכוֹנֵן צַדִּיק וּבֹחֵן
11 לִבּוֹת וּכְלָיוֹת אֱלֹהִים צַדִּֽיק׃ מָֽגִנִּי עַל־אֱלֹהִים מוֹשִׁיעַ יִשְׁרֵי־לֵֽב׃
12 13 אֱלֹהִים שׁוֹפֵט צַדִּיק וְאֵל זֹעֵם בְּכָל־יֽוֹם׃ אִם־לֹא יָשׁוּב חַרְבּוֹ
14 יִלְטוֹשׁ קַשְׁתּוֹ דָרַךְ וַֽיְכוֹנְנֶֽהָ׃ וְלוֹ הֵכִין כְּלֵי־מָוֶת חִצָּיו לְֽדֹלְקִים
15 16 יִפְעָֽל׃ הִנֵּה יְחַבֶּל־אָוֶן וְהָרָה עָמָל וְיָלַד שָֽׁקֶר׃ בּוֹר כָּרָה
17 וַֽיַּחְפְּרֵהוּ וַיִּפֹּל בְּשַׁחַת יִפְעָֽל׃ יָשׁוּב עֲמָלוֹ בְרֹאשׁוֹ וְעַל קָדְקֳדוֹ
18 חֲמָסוֹ יֵרֵֽד׃ אוֹדֶה יְהוָה כְּצִדְקוֹ וַאֲזַמְּרָה שֵׁם־יְהוָה עֶלְיֽוֹן׃
ח 1 2 ח לַמְנַצֵּחַ עַֽל־הַגִּתִּית מִזְמוֹר לְדָוִֽד׃ יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָֽה־אַדִּיר
3 שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תְּנָה הוֹדְךָ עַל־הַשָּׁמָֽיִם׃ מִפִּי עֽוֹלְלִים ׀
4 וְֽיֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז לְמַעַן צוֹרְרֶיךָ לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּֽם׃ כִּֽי־
אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ יָרֵחַ וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנָֽנְתָּה׃
5 6 מָֽה־אֱנוֹשׁ כִּֽי־תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן־אָדָם כִּי תִפְקְדֶֽנּוּ׃ וַתְּחַסְּרֵהוּ מְּעַט
7 מֵאֱלֹהִים וְכָבוֹד וְהָדָר תְּעַטְּרֵֽהוּ׃ תַּמְשִׁילֵהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ כֹּל
8 9 שַׁתָּה תַֽחַת־רַגְלָֽיו׃ צֹנֶה וַאֲלָפִים כֻּלָּם וְגַם בַּהֲמוֹת שָׂדָֽי׃ צִפּוֹר
10 שָׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם עֹבֵר אָרְחוֹת יַמִּֽים׃ יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָֽה־אַדִּיר
ט 1 שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָֽרֶץ׃ ט לַמְנַצֵּחַ עַל־מוּת לַבֵּן מִזְמוֹר לְדָוִֽד׃

Digitized by Google

2 3 אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לִבִּי אֲסַפְּרָה כָּל־נִפְלְאוֹתֶיךָ׃ אֶשְׂמְחָה וְאֶעֶלְצָה
4 בָךְ אֲזַמְּרָה שִׁמְךָ עֶלְיוֹן׃ בְּשׁוּב־אוֹיְבַי אָחוֹר יִכָּשְׁלוּ וְיֹאבְדוּ
5 מִפָּנֶיךָ׃ כִּי־עָשִׂיתָ מִשְׁפָּטִי וְדִינִי יָשַׁבְתָּ לְכִסֵּא שׁוֹפֵט צֶדֶק׃
6 7 גָּעַרְתָּ גוֹיִם אִבַּדְתָּ רָשָׁע שְׁמָם מָחִיתָ לְעוֹלָם וָעֶד׃ הָאוֹיֵב ׀ תַּמּוּ
8 חֳרָבוֹת לָנֶצַח וְעָרִים נָתַשְׁתָּ אָבַד זִכְרָם הֵמָּה׃ וַיהוָה לְעוֹלָם
9 יֵשֵׁב כּוֹנֵן לַמִּשְׁפָּט כִּסְאוֹ׃ וְהוּא יִשְׁפֹּט־תֵּבֵל בְּצֶדֶק יָדִין לְאֻמִּים
10 11 בְּמֵישָׁרִים׃ וִיהִי יְהוָה מִשְׂגָּב לַדָּךְ מִשְׂגָּב לְעִתּוֹת בַּצָּרָה׃ וְיִבְטְחוּ
12 בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא־עָזַבְתָּ דֹרְשֶׁיךָ יְהוָה׃ זַמְּרוּ לַיהוָה יֹשֵׁב
13 צִיּוֹן הַגִּידוּ בָעַמִּים עֲלִילוֹתָיו׃ כִּי־דֹרֵשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכָר לֹא־
14 שָׁכַח צַעֲקַת עֲנָוִים׃ חָנְנֵנִי יְהוָה רְאֵה עָנְיִי מִשֹּׂנְאָי מְרוֹמְמִי
15 מִשַּׁעֲרֵי־מָוֶת׃ לְמַעַן אֲסַפְּרָה כָּל־תְּהִלָּתֶיךָ בְּשַׁעֲרֵי בַת־צִיּוֹן
16 אָגִילָה בִּישׁוּעָתֶךָ׃ טָבְעוּ גוֹיִם בְּשַׁחַת עָשׂוּ בְּרֶשֶׁת־זוּ טָמָנוּ
17 נִלְכְּדָה רַגְלָם׃ נוֹדַע ׀ יְהוָה מִשְׁפָּט עָשָׂה בְּפֹעַל כַּפָּיו נוֹקֵשׁ
18 רָשָׁע הִגָּיוֹן סֶלָה׃ יָשׁוּבוּ רְשָׁעִים לִשְׁאוֹלָה כָּל־גּוֹיִם שְׁכֵחֵי
19 אֱלֹהִים׃ כִּי לֹא לָנֶצַח יִשָּׁכַח אֶבְיוֹן תִּקְוַת עֲנִיִּים תֹּאבַד לָעַד׃
20 21 קוּמָה יְהוָה אַל־יָעֹז אֱנוֹשׁ יִשָּׁפְטוּ גוֹיִם עַל־פָּנֶיךָ׃ שִׁיתָה יְהוָה ׀
1 מוֹרָה לָהֶם יֵדְעוּ גוֹיִם אֱנוֹשׁ הֵמָּה סֶּלָה׃ י לָמָה יְהוָה
2 תַּעֲמֹד בְּרָחוֹק תַּעְלִים לְעִתּוֹת בַּצָּרָה׃ בְּגַאֲוַת רָשָׁע יִדְלַק עָנִי
3 יִתָּפְשׂוּ ׀ בִּמְזִמּוֹת זוּ חָשָׁבוּ׃ כִּי־הִלֵּל רָשָׁע עַל־תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ וּבֹצֵעַ
4 בֵּרֵךְ נִאֵץ ׀ יְהוָה׃ רָשָׁע כְּגֹבַהּ אַפּוֹ בַּל־יִדְרֹשׁ אֵין אֱלֹהִים כָּל־
5 מְזִמּוֹתָיו׃ יָחִילוּ דְרָכָו ׀ בְּכָל־עֵת מָרוֹם מִשְׁפָּטֶיךָ מִנֶּגְדּוֹ כָּל־
6 צוֹרְרָיו יָפִיחַ בָּהֶם׃ אָמַר בְּלִבּוֹ בַּל־אֶמּוֹט לְדֹר וָדֹר אֲשֶׁר לֹא־
7 בְרָע׃ אָלָה ׀ פִּיהוּ מָלֵא וּמִרְמוֹת וָתֹךְ תַּחַת לְשׁוֹנוֹ עָמָל וָאָוֶן׃
8 יֵשֵׁב ׀ בְּמַאְרַב חֲצֵרִים בַּמִּסְתָּרִים יַהֲרֹג נָקִי עֵינָיו לְחֵלְכָה
9 יִצְפֹּנוּ׃ יֶאֱרֹב בַּמִּסְתָּר ׀ כְּאַרְיֵה בְסֻכֹּה יֶאֱרֹב לַחֲטוֹף עָנִי יַחְטֹף
10 11 עָנִי בְּמָשְׁכוֹ בְרִשְׁתּוֹ׃ וְדָכָה יָשֹׁחַ וְנָפַל בַּעֲצוּמָיו חֵלְכָּאִים׃ אָמַר
12 בְּלִבּוֹ שָׁכַח אֵל הִסְתִּיר פָּנָיו בַּל־רָאָה לָנֶצַח׃ קוּמָה יְהוָה אֵל
13 נְשָׂא יָדֶךָ אַל־תִּשְׁכַּח עֲנָוִים׃ עַל־מֶה ׀ נִאֵץ רָשָׁע ׀ אֱלֹהִים אָמַר

14 בְּלִבּוֹ לֹא תִדְרֹשׁ׃ רָאִתָה כִּי־אַתָּה ׀ עָמָל וָכַעַס ׀ תַּבִּיט לָתֵת
15 בְּיָדֶךָ עָלֶיךָ יַעֲזֹב חֵלְכָה יָתוֹם אַתָּה ׀ הָיִיתָ עוֹזֵר׃ שְׁבֹר זְרוֹעַ
16 רָשָׁע וָרָע תִּדְרוֹשׁ־רִשְׁעוֹ בַל־תִּמְצָא׃ יְהוָה מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד
17 אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ׃ תַּאֲוַת עֲנָוִים שָׁמַעְתָּ יְהוָה תָּכִין לִבָּם
18 תַּקְשִׁיב אָזְנֶךָ׃ לִשְׁפֹּט יָתוֹם וָדָךְ בַּל־יוֹסִיף עוֹד לַעֲרֹץ אֱנוֹשׁ
יא 1 מִן־הָאָרֶץ׃ יא לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד בַּיהוָה ׀ חָסִיתִי אֵיךְ תֹּאמְרוּ
2 לְנַפְשִׁי נוּדִו הַרְכֶם צִפּוֹר׃ כִּי הִנֵּה הָרְשָׁעִים יִדְרְכוּן קֶשֶׁת כּוֹנְנוּ
3 חִצָּם עַל־יֶתֶר לִירוֹת בְּמוֹ־אֹפֶל לְיִשְׁרֵי־לֵב׃ כִּי הַשָּׁתוֹת יֵהָרֵסוּן
4 צַדִּיק מַה־פָּעָל׃ יְהוָה ׀ בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ יְהוָה בַּשָּׁמַיִם כִּסְאוֹ עֵינָיו
5 יֶחֱזוּ עַפְעַפָּיו יִבְחֲנוּ בְּנֵי אָדָם׃ יְהוָה צַדִּיק יִבְחָן וְרָשָׁע וְאֹהֵב
6 חָמָס שָׂנְאָה נַפְשׁוֹ׃ יַמְטֵר עַל־רְשָׁעִים פַּחִים אֵשׁ וְגָפְרִית וְרוּחַ
7 זִלְעָפוֹת מְנָת כּוֹסָם׃ כִּי־צַדִּיק יְהוָה צְדָקוֹת אָהֵב יָשָׁר יֶחֱזוּ
יב 1 פָנֵימוֹ׃ יב לַמְנַצֵּחַ עַל־הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר לְדָוִד׃
2 3 הוֹשִׁיעָה יְהוָה כִּי־גָמַר חָסִיד כִּי־פַסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם׃ שָׁוְא ׀
4 יְדַבְּרוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ שְׂפַת חֲלָקוֹת בְּלֵב וָלֵב יְדַבֵּרוּ׃ יַכְרֵת
5 יְהוָה כָּל־שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת׃ אֲשֶׁר אָמְרוּ ׀
6 לִלְשֹׁנֵנוּ נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ מִי אָדוֹן לָנוּ׃ מִשֹּׁד עֲנִיִּים מֵאַנְקַת
7 אֶבְיוֹנִים עַתָּה אָקוּם יֹאמַר יְהוָה אָשִׁית בְּיֵשַׁע יָפִיחַ לוֹ׃ אִמֲרוֹת
יְהוָה אֲמָרוֹת טְהֹרוֹת כֶּסֶף צָרוּף בַּעֲלִיל לָאָרֶץ מְזֻקָּק שִׁבְעָתָיִם׃
8 9 אַתָּה־יְהוָה תִּשְׁמְרֵם תִּצְּרֶנּוּ ׀ מִן־הַדּוֹר זוּ לְעוֹלָם׃ סָבִיב רְשָׁעִים
יג 1 יִתְהַלָּכוּן כְּרֻם זֻלּוּת לִבְנֵי אָדָם׃ יג לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃
2 עַד־אָנָה יְהוָה תִּשְׁכָּחֵנִי נֶצַח עַד־אָנָה ׀ תַּסְתִּיר אֶת־פָּנֶיךָ
3 מִמֶּנִּי׃ עַד־אָנָה אָשִׁית עֵצוֹת בְּנַפְשִׁי יָגוֹן בִּלְבָבִי יוֹמָם עַד־
4 אָנָה ׀ יָרוּם אֹיְבִי עָלָי׃ הַבִּיטָה עֲנֵנִי יְהוָה אֱלֹהָי הָאִירָה עֵינַי
5 פֶּן־אִישַׁן הַמָּוֶת׃ פֶּן־יֹאמַר אֹיְבִי יְכָלְתִּיו צָרַי יָגִילוּ כִּי אֶמּוֹט׃
6 וַאֲנִי ׀ בְּחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי יָגֵל לִבִּי בִּישׁוּעָתֶךָ אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי
יד 1 גָמַל עָלָי׃ יד לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים
2 הִשְׁחִיתוּ הִתְעִיבוּ עֲלִילָה אֵין עֹשֵׂה־טוֹב׃ יְהוָה מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף

Digitized by Google

3 עַל־בְּנֵי־אָדָם לִרְאוֹת הֲיֵשׁ מַשְׂכִּיל דֹּרֵשׁ אֶת־אֱלֹהִים׃ הַכֹּל סָר
4 יַחְדָּו נֶאֱלָחוּ אֵין עֹשֵׂה־טוֹב אֵין גַּם־אֶחָד׃ הֲלֹא יָדְעוּ כָּל־פֹּעֲלֵי
5 אָוֶן אֹכְלֵי עַמִּי אָכְלוּ לֶחֶם יְהוָה לֹא קָרָאוּ׃ שָׁם ׀ פָּחֲדוּ פָחַד
6 כִּי־אֱלֹהִים בְּדוֹר צַדִּיק׃ עֲצַת־עָנִי תָבִישׁוּ כִּי יְהוָה מַחְסֵהוּ׃
7 מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן יְשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּב יְהוָה שְׁבוּת עַמּוֹ יָגֵל יַעֲקֹב
טו 1 יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל׃ טו מִזְמוֹר לְדָוִד יְהוָה מִי־יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ מִי־
2 יִשְׁכֹּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ׃ הוֹלֵךְ תָּמִים וּפֹעֵל צֶדֶק וְדֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ׃
3 לֹא־רָגַל ׀ עַל־לְשֹׁנוֹ לֹא־עָשָׂה לְרֵעֵהוּ רָעָה וְחֶרְפָּה לֹא־נָשָׂא
4 עַל־קְרֹבוֹ׃ נִבְזֶה ׀ בְּעֵינָיו נִמְאָס וְאֶת־יִרְאֵי יְהוָה יְכַבֵּד נִשְׁבַּע
5 לְהָרַע וְלֹא יָמִר׃ כַּסְפּוֹ ׀ לֹא־נָתַן בְּנֶשֶׁךְ וְשֹׁחַד עַל־נָקִי לֹא
טז 1 לָקָח עֹשֵׂה־אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם׃ טז מִכְתָּם לְדָוִד שָׁמְרֵנִי
2 אֵל כִּי־חָסִיתִי בָךְ׃ אָמַרְתְּ לַיהוָה אֲדֹנָי אָתָּה טוֹבָתִי בַּל־עָלֶיךָ׃
3 4 לִקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ הֵמָּה וְאַדִּירֵי כָּל־חֶפְצִי־בָם׃ יִרְבּוּ
עַצְּבוֹתָם אַחֵר מָהָרוּ בַּל־אַסִּיךְ נִסְכֵּיהֶם מִדָּם וּבַל־אֶשָּׂא אֶת־
5 שְׁמוֹתָם עַל־שְׂפָתָי׃ יְהוָה מְנָת־חֶלְקִי וְכוֹסִי אַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי׃
6 7 חֲבָלִים נָפְלוּ־לִי בַּנְּעִמִים אַף־נַחֲלָת שָׁפְרָה עָלָי׃ אֲבָרֵךְ אֶת־
8 יְהוָה אֲשֶׁר יְעָצָנִי אַף־לֵילוֹת יִסְּרוּנִי כִלְיוֹתָי׃ שִׁוִּיתִי יְהוָה לְנֶגְדִּי
9 תָמִיד כִּי מִימִינִי בַּל־אֶמּוֹט׃ לָכֵן ׀ שָׂמַח לִבִּי וַיָּגֶל כְּבוֹדִי אַף־
10 בְּשָׂרִי יִשְׁכֹּן לָבֶטַח׃ כִּי ׀ לֹא־תַעֲזֹב נַפְשִׁי לִשְׁאוֹל לֹא־תִתֵּן
11 חֲסִידְךָ לִרְאוֹת שָׁחַת׃ תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת־
יז 1 פָּנֶיךָ נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח׃ יז תְּפִלָּה לְדָוִד שִׁמְעָה יְהוָה ׀
צֶדֶק הַקְשִׁיבָה רִנָּתִי הַאֲזִינָה תְפִלָּתִי בְּלֹא שִׂפְתֵי מִרְמָה׃
2 3 מִלְּפָנֶיךָ מִשְׁפָּטִי יֵצֵא עֵינֶיךָ תֶּחֱזֶינָה מֵישָׁרִים׃ בָּחַנְתָּ לִבִּי ׀
4 פָּקַדְתָּ לַּיְלָה צְרַפְתַּנִי בַל־תִּמְצָא זַמֹּתִי בַּל־יַעֲבָר־פִּי׃ לִפְעֻלּוֹת
5 אָדָם בִּדְבַר שְׂפָתֶיךָ אֲנִי שָׁמַרְתִּי אָרְחוֹת פָּרִיץ׃ תָּמֹךְ אֲשֻׁרַי
6 בְּמַעְגְּלוֹתֶיךָ בַּל־נָמוֹטּוּ פְעָמָי׃ אֲנִי־קְרָאתִיךָ כִי־תַעֲנֵנִי אֵל
7 הַט־אָזְנְךָ לִי שְׁמַע אִמְרָתִי׃ הַפְלֵה חֲסָדֶיךָ מוֹשִׁיעַ חוֹסִים
8 מִמִּתְקוֹמְמִים בִּימִינֶךָ׃ שָׁמְרֵנִי כְּאִישׁוֹן בַּת־עָיִן בְּצֵל כְּנָפֶיךָ

Digitized by Google

9 תַּסְתִּירֵנִי׃ מִפְּנֵי רְשָׁעִים זוּ שַׁדּוּנִי אֹיְבַי בְּנֶפֶשׁ יַקִּיפוּ עָלָי׃
10 11 חֶלְבָּמוֹ סָּגְרוּ פִּימוֹ דִּבְּרוּ בְגֵאוּת׃ אַשֻּׁרֵנוּ עַתָּה סְבָבוּנוּ עֵינֵיהֶם
12 יָשִׁיתוּ לִנְטוֹת בָּאָרֶץ׃ דִּמְיֹנוֹ כְּאַרְיֵה יִכְסוֹף לִטְרֹף וְכִכְפִיר
13 יֹשֵׁב בְּמִסְתָּרִים׃ קוּמָה יְהוָה קַדְּמָה פָנָיו הַכְרִיעֵהוּ פַּלְּטָה נַפְשִׁי
14 מֵרָשָׁע חַרְבֶּךָ׃ מִמְתִים יָדְךָ ׀ יְהוָה מִמְתִים מֵחֶלֶד חֶלְקָם
בַּחַיִּים וּצְפִינְךָ תְּמַלֵּא בִטְנָם יִשְׂבְּעוּ בָנִים וְהִנִּיחוּ יִתְרָם
15 לְעוֹלְלֵיהֶם׃ אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָנֶיךָ אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ תְּמוּנָתֶךָ׃
יח 1 לַמְנַצֵּחַ לְעֶבֶד יְהוָה לְדָוִד אֲשֶׁר דִּבֶּר לַיהוָה אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה
הַזֹּאת בְּיוֹם ׀ הִצִּיל־יְהוָה אוֹתוֹ מִכַּף כָּל־אֹיְבָיו וּמִיַּד שָׁאוּל׃
2 3 וַיֹּאמַר אֶרְחָמְךָ יְהוָה חִזְקִי׃ יְהוָה
סַלְעִי וּמְצוּדָתִי וּמְפַלְטִי אֵלִי צוּרִי אֶחֱסֶה
4 בּוֹ מָגִנִּי וְקֶרֶן יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי׃ מְהֻלָּל
5 אֶקְרָא יְהוָה וּמִן־אֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ׃ אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי
6 מָוֶת וְנַחֲלֵי בְלִיַּעַל יְבַעֲתוּנִי׃ חֶבְלֵי
שְׁאוֹל סְבָבוּנִי קִדְּמוּנִי מוֹקְשֵׁי
7 מָוֶת׃ בַּצַּר־לִי ׀ אֶקְרָא יְהוָה וְאֶל
אֱלֹהַי אֲשַׁוֵּעַ יִשְׁמַע מֵהֵיכָלוֹ
8 קוֹלִי וְשַׁוְעָתִי לְפָנָיו ׀ תָּבוֹא בְאָזְנָיו׃ וַתִּגְעַשׁ
וַתִּרְעַשׁ ׀ הָאָרֶץ וּמוֹסְדֵי הָרִים
9 יִרְגָּזוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ כִּי חָרָה לוֹ׃ עָלָה
עָשָׁן ׀ בְּאַפּוֹ וְאֵשׁ מִפִּיו
10 תֹּאכֵל גֶּחָלִים בָּעֲרוּ מִמֶּנּוּ׃ וַיֵּט
שָׁמַיִם וַיֵּרַד וַעֲרָפֶל תַּחַת
11 רַגְלָיו׃ וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוּב וַיָּעֹף וַיֵּדֶא
12 עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ׃ יָשֶׁת חֹשֶׁךְ ׀ סִתְרוֹ סְבִיבוֹתָיו
13 סֻכָּתוֹ חֶשְׁכַת־מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים׃ מִנֹּגַהּ
נֶגְדּוֹ עָבָיו עָבְרוּ בָּרָד וְגַחֲלֵי
14 אֵשׁ׃ וַיַּרְעֵם בַּשָּׁמַיִם ׀ יְהוָה וְעֶלְיוֹן

Digitized by Google

יִתֵּן קֹלוֹ בָּרָד וְגַחֲלֵי
15 אֵשׁ׃ וַיִּשְׁלַח חִצָּיו וַיְפִיצֵם וּבְרָקִים
16 רָב וַיְהֻמֵּם׃ וַיֵּרָאוּ ׀ אֲפִיקֵי
מַיִם וַיִּגָּלוּ מוֹסְדוֹת תֵּבֵל מִגַּעֲרָתְךָ
17 יְהוָה מִנִּשְׁמַת רוּחַ אַפֶּךָ׃ יִשְׁלַח מִמָּרוֹם
18 יִקָּחֵנִי יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים׃ יַצִּילֵנִי
מֵאֹיְבִי עָז וּמִשֹּׂנְאַי כִּי־אָמְצוּ
19 מִמֶּנִּי׃ יְקַדְּמוּנִי בְיוֹם־אֵידִי וַיְהִי
20 יְהוָה לְמִשְׁעָן לִי׃ וַיּוֹצִיאֵנִי לַמֶּרְחָב
21 יְחַלְּצֵנִי כִּי חָפֵץ בִּי׃ יִגְמְלֵנִי
יְהוָה כְּצִדְקִי כְּבֹר יָדַי יָשִׁיב
22 לִי׃ כִּי־שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יְהוָה וְלֹא־
23 רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהָי׃ כִּי כָל־מִשְׁפָּטָיו
24 לְנֶגְדִּי וְחֻקֹּתָיו לֹא־אָסִיר מֶנִּי׃ וָאֱהִי
25 תָמִים עִמּוֹ וָאֶשְׁתַּמֵּר מֵעֲוֺנִי׃ וַיָּשֶׁב־יְהוָה לִי
26 כְצִדְקִי כְּבֹר יָדַי לְנֶגֶד עֵינָיו׃ עִם־
חָסִיד תִּתְחַסָּד עִם־גְּבַר תָּמִים
27 תִּתַּמָּם׃ עִם־נָבָר תִּתְבָּרָר וְעִם־
28 עִקֵּשׁ תִּתְפַּתָּל׃ כִּי־אַתָּה עַם־עָנִי
29 תוֹשִׁיעַ וְעֵינַיִם רָמוֹת תַּשְׁפִּיל׃ כִּי־
אַתָּה תָּאִיר נֵרִי יְהוָה אֱלֹהַי יַגִּיהַּ
30 חָשְׁכִּי׃ כִּי־בְךָ אָרֻץ גְּדוּד וּבֵאלֹהַי
31 אֲדַלֶּג־שׁוּר׃ הָאֵל תָּמִים
דַּרְכּוֹ אִמְרַת־יְהוָה צְרוּפָה מָגֵן
32 הוּא לְכֹל ׀ הַחֹסִים בּוֹ׃ כִּי מִי אֱלוֹהַּ מִבַּלְעֲדֵי
33 יְהוָה וּמִי־צוּר זוּלָתִי אֱלֹהֵינוּ׃ הָאֵל
הַמְאַזְּרֵנִי חָיִל וַיִּתֵּן תָּמִים
34 דַּרְכִּי׃ מְשַׁוֶּה רַגְלַי כָּאַיָּלוֹת וְעַל

35 בָּמוֹתַי יַעֲמִידֵנִי׃ מְלַמֵּד יָדַי
36 לַמִּלְחָמָה וְנִחֲתָה קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרוֹעֹתָי׃ וַתִּתֶּן
לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ וִימִינְךָ תִסְעָדֵנִי וְעַנְוַתְךָ
37 תַרְבֵּנִי׃ תַּרְחִיב צַעֲדִי תַחְתָּי וְלֹא
38 מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי׃ אֶרְדּוֹף אוֹיְבַי
39 וְאַשִּׂיגֵם וְלֹא־אָשׁוּב עַד־כַּלּוֹתָם׃ אֶמְחָצֵם
וְלֹא־יֻכְלוּ קוּם יִפְּלוּ תַּחַת
40 רַגְלָי׃ וַתְּאַזְּרֵנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה תַּכְרִיעַ
41 קָמַי תַּחְתָּי׃ וְאֹיְבַי נָתַתָּה לִּי
42 עֹרֶף וּמְשַׂנְאַי אַצְמִיתֵם׃ יְשַׁוְּעוּ
וְאֵין מוֹשִׁיעַ עַל־יְהוָה וְלֹא
43 עָנָם׃ וְאֶשְׁחָקֵם כְּעָפָר עַל־פְּנֵי־רוּחַ כְּטִיט
44 חוּצוֹת אֲרִיקֵם׃ תְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי
עָם תְּשִׂימֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם
45 לֹא־יָדַעְתִּי יַעַבְדוּנִי׃ לְשֵׁמַע אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ
46 לִי בְּנֵי־נֵכָר יְכַחֲשׁוּ־לִי׃ בְּנֵי
47 נֵכָר יִבֹּלוּ וְיַחְרְגוּ מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם׃ חַי־יְהוָה וּבָרוּךְ
48 צוּרִי וְיָרוּם אֱלוֹהֵי יִשְׁעִי׃ הָאֵל
הַנּוֹתֵן נְקָמוֹת לִי וַיַּדְבֵּר עַמִּים
49 תַּחְתָּי׃ מְפַלְּטִי מֵאֹיְבָי אַף מִקָּמַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ
50 חָמָס תַּצִּילֵנִי׃ עַל־כֵּן ׀ אוֹדְךָ בַגּוֹיִם ׀
51 יְהוָה וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּרָה׃ מִגְדֹּל
יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה חֶסֶד ׀
לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם׃
יט
2 יט לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֵל וּמַעֲשֵׂה
3 יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ׃ יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה־
4 5 דָּעַת׃ אֵין אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע קוֹלָם׃ בְּכָל־הָאָרֶץ ׀
6 יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה תֵבֵל מִלֵּיהֶם לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם ׀ אֹהֶל בָּהֶם׃ וְהוּא

Digitized by Google

7 כְּחָתָן יֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ אֹרַח׃ מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם ׀
8 מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל־קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ׃ תּוֹרַת יְהוָה
תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְהוָה נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי׃
9 פִּקּוּדֵי יְהוָה יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי־לֵב מִצְוַת יְהוָה בָּרָה מְאִירַת
10 עֵינָיִם׃ יִרְאַת יְהוָה ׀ טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד מִשְׁפְּטֵי־יְהוָה אֱמֶת
11 צָדְקוּ יַחְדָּו׃ הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ וְנֹפֶת
12 13 צוּפִים׃ גַּם־עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב׃ שְׁגִיאוֹת מִי
14 יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי׃ גַּם מִזֵּדִים ׀ חֲשֹׂךְ עַבְדֶּךָ אַל־יִמְשְׁלוּ־בִי
15 אָז אֵיתָם וְנִקֵּיתִי מִפֶּשַׁע רָב׃ יִהְיוּ לְרָצוֹן ׀ אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי
כ 1 2 לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי׃ כ לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ יַעַנְךָ
3 יְהוָה בְּיוֹם צָרָה יְשַׂגֶּבְךָ שֵׁם ׀ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב׃ יִשְׁלַח עֶזְרְךָ מִקֹּדֶשׁ
4 5 וּמִצִּיּוֹן יִסְעָדֶךָּ׃ יִזְכֹּר כָּל־מִנְחֹתֶךָ וְעוֹלָתְךָ יְדַשְּׁנֶה סֶלָה׃ יִתֶּן
6 לְךָ כִלְבָבֶךָ וְכָל־עֲצָתְךָ יְמַלֵּא׃ נְרַנְּנָה ׀ בִּישׁוּעָתֶךָ וּבְשֵׁם
7 אֱלֹהֵינוּ נִדְגֹּל יְמַלֵּא יְהוָה כָּל־מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ׃ עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי
הוֹשִׁיעַ ׀ יְהוָה מְשִׁיחוֹ יַעֲנֵהוּ מִשְּׁמֵי קָדְשׁוֹ בִּגְבֻרוֹת יֵשַׁע יְמִינוֹ׃
8 אֵלֶּה בָרֶכֶב וְאֵלֶּה בַסּוּסִים וַאֲנַחְנוּ ׀ בְּשֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נַזְכִּיר׃
9 10 הֵמָּה כָּרְעוּ וְנָפָלוּ וַאֲנַחְנוּ קַּמְנוּ וַנִּתְעוֹדָד׃ יְהוָה הוֹשִׁיעָה
כא 1 2 הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ׃ כא לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ יְהוָה
3 בְּעָזְּךָ יִשְׂמַח־מֶלֶךְ וּבִישׁוּעָתְךָ מַה־יָּגֶל מְאֹד׃ תַּאֲוַת לִבּוֹ נָתַתָּה
4 לּוֹ וַאֲרֶשֶׁת שְׂפָתָיו בַּל־מָנַעְתָּ סֶּלָה׃ כִּי־תְקַדְּמֶנּוּ בִּרְכוֹת טוֹב
5 תָּשִׁית לְרֹאשׁוֹ עֲטֶרֶת פָּז׃ חַיִּים ׀ שָׁאַל מִמְּךָ נָתַתָּה לּוֹ אֹרֶךְ
6 יָמִים עוֹלָם וָעֶד׃ גָּדוֹל כְּבוֹדוֹ בִּישׁוּעָתֶךָ הוֹד וְהָדָר תְּשַׁוֶּה
7 עָלָיו׃ כִּי־תְשִׁיתֵהוּ בְרָכוֹת לָעַד תְּחַדֵּהוּ בְשִׂמְחָה אֶת־פָּנֶיךָ׃
8 9 כִּי־הַמֶּלֶךְ בֹּטֵחַ בַּיהוָה וּבְחֶסֶד עֶלְיוֹן בַּל־יִמּוֹט׃ תִּמְצָא יָדְךָ
10 לְכָל־אֹיְבֶיךָ יְמִינְךָ תִּמְצָא שֹׂנְאֶיךָ׃ תְּשִׁיתֵמוֹ ׀ כְּתַנּוּר אֵשׁ לְעֵת
11 פָּנֶיךָ יְהוָה בְּאַפּוֹ יְבַלְּעֵם וְתֹאכְלֵם אֵשׁ׃ פִּרְיָמוֹ מֵאֶרֶץ תְּאַבֵּד
12 וְזַרְעָם מִבְּנֵי אָדָם׃ כִּי־נָטוּ עָלֶיךָ רָעָה חָשְׁבוּ מְזִמָּה בַּל־יוּכָלוּ׃
13 כִּי תְּשִׁיתֵמוֹ שֶׁכֶם בְּמֵיתָרֶיךָ תְּכוֹנֵן עַל־פְּנֵיהֶם׃ רוּמָה יְהוָה

Digitized by Google

כב 1 בְעֻזֶּךָ נָשִׁירָה וּנְזַמְּרָה גְּבוּרָתֶךָ׃ כב לַמְנַצֵּחַ עַל־אַיֶּלֶת
2 הַשַּׁחַר מִזְמוֹר לְדָוִד׃ אֵלִי אֵלִי לָמָה עֲזַבְתָּנִי רָחוֹק מִישׁוּעָתִי
3 דִּבְרֵי שַׁאֲגָתִי׃ אֱלֹהַי אֶקְרָא יוֹמָם וְלֹא תַעֲנֶה וְלַיְלָה וְלֹא־דוּמִיָּה
4 5 לִי׃ וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל׃ בְּךָ בָּטְחוּ אֲבֹתֵינוּ
6 בָּטְחוּ וַתְּפַלְּטֵמוֹ׃ אֵלֶיךָ זָעֲקוּ וְנִמְלָטוּ בְּךָ בָטְחוּ וְלֹא־בוֹשׁוּ׃
7 8 וְאָנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא־אִישׁ חֶרְפַּת אָדָם וּבְזוּי עָם׃ כָּל־רֹאַי יַלְעִגוּ
9 לִי יַפְטִירוּ בְשָׂפָה יָנִיעוּ רֹאשׁ׃ גֹּל אֶל־יְהוָה יְפַלְּטֵהוּ יַצִּילֵהוּ כִּי
10 11 חָפֵץ בּוֹ׃ כִּי־אַתָּה גֹחִי מִבָּטֶן מַבְטִיחִי עַל־שְׁדֵי אִמִּי׃ עָלֶיךָ
12 הָשְׁלַכְתִּי מֵרָחֶם מִבֶּטֶן אִמִּי אֵלִי אָתָּה׃ אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי כִּי־
13 צָרָה קְרוֹבָה כִּי־אֵין עוֹזֵר׃ סְבָבוּנִי פָּרִים רַבִּים אַבִּירֵי בָשָׁן
14 15 כִּתְּרוּנִי׃ פָּצוּ עָלַי פִּיהֶם אַרְיֵה טֹרֵף וְשֹׁאֵג׃ כַּמַּיִם נִשְׁפַּכְתִּי
16 וְהִתְפָּרְדוּ כָּל־עַצְמוֹתָי הָיָה לִבִּי כַּדּוֹנָג נָמֵס בְּתוֹךְ מֵעָי׃ יָבֵשׁ
17 כַּחֶרֶשׂ ׀ כֹּחִי וּלְשׁוֹנִי מֻדְבָּק מַלְקוֹחָי וְלַעֲפַר־מָוֶת תִּשְׁפְּתֵנִי׃ כִּי־
18 סְבָבוּנִי כְּלָבִים עֲדַת מְרֵעִים הִקִּיפוּנִי כָּאֲרִי יָדַי וְרַגְלָי׃ אֲסַפֵּר
19 כָּל־עַצְמוֹתָי הֵמָּה יַבִּיטוּ יִרְאוּ־בִי׃ יְחַלְּקוּ בְגָדַי לָהֶם וְעַל־לְבוּשִׁי
20 יַפִּילוּ גוֹרָל׃ וְאַתָּה יְהוָה אַל־תִּרְחָק אֱיָלוּתִי לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה׃
21 22 הַצִּילָה מֵחֶרֶב נַפְשִׁי מִיַּד־כֶּלֶב יְחִידָתִי׃ הוֹשִׁיעֵנִי מִפִּי אַרְיֵה
23 וּמִקַּרְנֵי רֵמִים עֲנִיתָנִי׃ אֲסַפְּרָה שִׁמְךָ לְאֶחָי בְּתוֹךְ קָהָל
24 אֲהַלְלֶךָּ׃ יִרְאֵי יְהוָה ׀ הַלְלוּהוּ כָּל־זֶרַע יַעֲקֹב כַּבְּדוּהוּ וְגוּרוּ
25 מִמֶּנּוּ כָּל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל׃ כִּי לֹא־בָזָה וְלֹא שִׁקַּץ עֱנוּת עָנִי וְלֹא־
26 הִסְתִּיר פָּנָיו מִמֶּנּוּ וּבְשַׁוְּעוֹ אֵלָיו שָׁמֵעַ׃ מֵאִתְּךָ תְּהִלָּתִי בְּקָהָל
27 רָב נְדָרַי אֲשַׁלֵּם נֶגֶד יְרֵאָיו׃ יֹאכְלוּ עֲנָוִים ׀ וְיִשְׂבָּעוּ יְהַלְלוּ
28 יְהוָה דֹּרְשָׁיו יְחִי לְבַבְכֶם לָעַד׃ יִזְכְּרוּ ׀ וְיָשֻׁבוּ אֶל־יְהוָה כָּל־
29 אַפְסֵי־אָרֶץ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־מִשְׁפְּחוֹת גּוֹיִם׃ כִּי לַיהוָה
30 הַמְּלוּכָה וּמֹשֵׁל בַּגּוֹיִם׃ אָכְלוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ ׀ כָּל־דִּשְׁנֵי־אֶרֶץ לְפָנָיו
31 32 יִכְרְעוּ כָּל־יוֹרְדֵי עָפָר וְנַפְשׁוֹ לֹא חִיָּה׃ זֶרַע יַעַבְדֶנּוּ יְסֻפַּר לַאדֹנָי
כג 1 לַדּוֹר׃ יָבֹאוּ וְיַגִּידוּ צִדְקָתוֹ לְעַם נוֹלָד כִּי עָשָׂה׃ כג מִזְמוֹר
2 לְדָוִד יְהוָה רֹעִי לֹא אֶחְסָר׃ בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא יַרְבִּיצֵנִי עַל־מֵי

Digitized by Google

3 מְנֻחוֹת יְנַהֲלֵנִי׃ נַפְשִׁי יְשׁוֹבֵב יַנְחֵנִי בְמַעְגְּלֵי־צֶדֶק לְמַעַן שְׁמוֹ׃
4 גַּם כִּי־אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא־אִירָא רָע כִּי־אַתָּה עִמָּדִי שִׁבְטְךָ
5 וּמִשְׁעַנְתֶּךָ הֵמָּה יְנַחֲמֻנִי׃ תַּעֲרֹךְ לְפָנַי ׀ שֻׁלְחָן נֶגֶד צֹרְרָי דִּשַּׁנְתָּ
6 בַשֶּׁמֶן רֹאשִׁי כּוֹסִי רְוָיָה׃ אַךְ טוֹב וָחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי כָּל־יְמֵי חַיָּי
1 וְשַׁבְתִּי בְּבֵית יְהוָה לְאֹרֶךְ יָמִים׃ כד לְדָוִד מִזְמוֹר לַיהוָה כד
2 הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ כִּי הוּא עַל־יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל־
3 נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ׃ מִי־יַעֲלֶה בְהַר יְהוָה וּמִי־יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ׃
4 נְקִי כַפַּיִם וּבַר־לֵבָב אֲשֶׁר לֹא־נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשׁוֹ וְלֹא נִשְׁבַּע
5 6 לְמִרְמָה׃ יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְהוָה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ׃ זֶה דּוֹר
7 דֹּרְשָׁו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה׃ שְׂאוּ שְׁעָרִים ׀ רָאשֵׁיכֶם
8 וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד
9 יְהוָה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה׃ שְׂאוּ שְׁעָרִים ׀ רָאשֵׁיכֶם
10 וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד
1 יְהוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה׃ כה לְדָוִד אֵלֶיךָ יְהוָה כה
2 נַפְשִׁי אֶשָּׂא׃ אֱלֹהַי בְּךָ בָטַחְתִּי אַל־אֵבוֹשָׁה אַל־יַעַלְצוּ אֹיְבַי
3 4 לִי׃ גַּם כָּל־קֹוֶיךָ לֹא יֵבֹשׁוּ יֵבֹשׁוּ הַבּוֹגְדִים רֵיקָם׃ דְּרָכֶיךָ יְהוָה
5 הוֹדִיעֵנִי אֹרְחוֹתֶיךָ לַמְּדֵנִי׃ הַדְרִיכֵנִי בַאֲמִתֶּךָ ׀ וְלַמְּדֵנִי כִּי־אַתָּה
6 אֱלֹהֵי יִשְׁעִי אוֹתְךָ קִוִּיתִי כָּל־הַיּוֹם׃ זְכֹר־רַחֲמֶיךָ יְהוָה וַחֲסָדֶיךָ
7 כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה׃ חַטֹּאות נְעוּרַי ׀ וּפְשָׁעַי אַל־תִּזְכֹּר כְּחַסְדְּךָ
8 זְכָר־לִי־אַתָּה לְמַעַן טוּבְךָ יְהוָה׃ טוֹב וְיָשָׁר יְהוָה עַל־כֵּן יוֹרֶה
9 10 חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ׃ יַדְרֵךְ עֲנָוִים בַּמִּשְׁפָּט וִילַמֵּד עֲנָוִים דַּרְכּוֹ׃ כָּל־
11 אָרְחוֹת יְהוָה חֶסֶד וֶאֱמֶת לְנֹצְרֵי בְרִיתוֹ וְעֵדֹתָיו׃ לְמַעַן־שִׁמְךָ
12 יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנִי כִּי רַב־הוּא׃ מִי זֶה הָאִישׁ יְרֵא יְהוָה יוֹרֶנּוּ
13 14 בְּדֶרֶךְ יִבְחָר׃ נַפְשׁוֹ בְּטוֹב תָּלִין וְזַרְעוֹ יִירַשׁ אָרֶץ׃ סוֹד יְהוָה
15 לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם׃ עֵינַי תָּמִיד אֶל־יְהוָה כִּי הוּא יוֹצִיא
16 17 מֵרֶשֶׁת רַגְלָי׃ פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי כִּי־יָחִיד וְעָנִי אָנִי׃ צָרוֹת לְבָבִי
18 הִרְחִיבוּ מִמְּצוּקוֹתַי הוֹצִיאֵנִי׃ רְאֵה־עָנְיִי וַעֲמָלִי וְשָׂא לְכָל־
19 חַטֹּאותָי׃ רְאֵה־אוֹיְבַי כִּי־רָבּוּ וְשִׂנְאַת חָמָס שְׂנֵאוּנִי׃ שָׁמְרָה

Digitized by Google

21 נַפְשִׁי וְהַצִּילֵנִי אַל־אֵבוֹשׁ כִּי־חָסִיתִי בָךְ׃ תֹּם־וָיֹשֶׁר יִצְּרוּנִי כִּי
22 קִוִּיתִיךָ׃ פְּדֵה אֱלֹהִים אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכֹּל צָרוֹתָיו׃ כו לְדָוִד ׀ 1
שָׁפְטֵנִי יְהוָה כִּי־אֲנִי בְּתֻמִּי הָלַכְתִּי וּבַיהוָה בָּטַחְתִּי לֹא אֶמְעָד׃
2 3 בְּחָנֵנִי יְהוָה וְנַסֵּנִי צְרוֹפָה כִלְיוֹתַי וְלִבִּי׃ כִּי־חַסְדְּךָ לְנֶגֶד עֵינָי
4 וְהִתְהַלַּכְתִּי בַּאֲמִתֶּךָ׃ לֹא־יָשַׁבְתִּי עִם־מְתֵי־שָׁוְא וְעִם נַעֲלָמִים
5 6 לֹא אָבוֹא׃ שָׂנֵאתִי קְהַל מְרֵעִים וְעִם־רְשָׁעִים לֹא אֵשֵׁב׃ אֶרְחַץ
7 בְּנִקָּיוֹן כַּפָּי וַאֲסֹבְבָה אֶת־מִזְבַּחֲךָ יְהוָה׃ לַשְׁמִעַ בְּקוֹל תּוֹדָה
8 וּלְסַפֵּר כָּל־נִפְלְאוֹתֶיךָ׃ יְהוָה אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן
9 כְּבוֹדֶךָ׃ אַל־תֶּאֱסֹף עִם־חַטָּאִים נַפְשִׁי וְעִם־אַנְשֵׁי דָמִים חַיָּי׃
10 11 אֲשֶׁר־בִּידֵיהֶם זִמָּה וִימִינָם מָלְאָה שֹּׁחַד׃ וַאֲנִי בְּתֻמִּי אֵלֵךְ
12 פְּדֵנִי וְחָנֵּנִי׃ רַגְלִי עָמְדָה בְמִישׁוֹר בְּמַקְהֵלִים אֲבָרֵךְ יְהוָה׃
כז 1 לְדָוִד ׀ יְהוָה ׀ אוֹרִי וְיִשְׁעִי מִמִּי אִירָא יְהוָה מָעוֹז חַיַּי מִמִּי
2 אֶפְחָד׃ בִּקְרֹב עָלַי ׀ מְרֵעִים לֶאֱכֹל אֶת־בְּשָׂרִי צָרַי וְאֹיְבַי לִי
3 הֵמָּה כָשְׁלוּ וְנָפָלוּ׃ אִם־תַּחֲנֶה עָלַי ׀ מַחֲנֶה לֹא־יִירָא לִבִּי אִם
4 תָּקוּם עָלַי מִלְחָמָה בְּזֹאת אֲנִי בוֹטֵחַ׃ אַחַת ׀ שָׁאַלְתִּי מֵאֵת
יְהוָה אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ שִׁבְתִּי בְּבֵית־יְהוָה כָּל־יְמֵי חַיַּי לַחֲזוֹת בְּנֹעַם
5 יְהוָה וּלְבַקֵּר בְּהֵיכָלוֹ׃ כִּי יִצְפְּנֵנִי ׀ בְּסֻכֹּה בְּיוֹם רָעָה יַסְתִּרֵנִי
6 בְּסֵתֶר אָהֳלוֹ בְּצוּר יְרוֹמְמֵנִי׃ וְעַתָּה יָרוּם רֹאשִׁי עַל־אֹיְבַי
סְבִיבוֹתַי וְאֶזְבְּחָה בְאָהֳלוֹ זִבְחֵי תְרוּעָה אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה לַיהוָה׃
7 8 שְׁמַע־יְהוָה קוֹלִי אֶקְרָא וְחָנֵּנִי וַעֲנֵנִי׃ לְךָ אָמַר לִבִּי בַּקְּשׁוּ פָנָי
9 אֶת־פָּנֶיךָ יְהוָה אֲבַקֵּשׁ׃ אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ ׀ מִמֶּנִּי אַל־תַּט־בְּאַף
10 עַבְדֶּךָ עֶזְרָתִי הָיִיתָ אַל־תִּטְּשֵׁנִי וְאַל־תַּעַזְבֵנִי אֱלֹהֵי יִשְׁעִי׃ כִּי
11 אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי וַיהוָה יַאַסְפֵנִי׃ הוֹרֵנִי יְהוָה דַּרְכֶּךָ וּנְחֵנִי
12 בְּאֹרַח מִישׁוֹר לְמַעַן שׁוֹרְרָי׃ אַל־תִּתְּנֵנִי בְּנֶפֶשׁ צָרָי כִּי קָמוּ־בִי
13 עֵדֵי־שֶׁקֶר וִיפֵחַ חָמָס׃ לוּלֵא* הֶאֱמַנְתִּי לִרְאוֹת בְּטוּב־יְהוָה
14 בְּאֶרֶץ חַיִּים׃ קַוֵּה אֶל־יְהוָה חֲזַק וְיַאֲמֵץ לִבֶּךָ וְקַוֵּה אֶל־יְהוָה׃
כח 1 לְדָוִד אֵלֶיךָ יְהוָה ׀ אֶקְרָא צוּרִי אַל־תֶּחֱרַשׁ מִמֶּנִּי פֶּן־תֶּחֱשֶׁה
2 מִמֶּנִּי וְנִמְשַׁלְתִּי עִם־יוֹרְדֵי בוֹר׃ שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנַי בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ

*) נקוד מלמטה ומלמעלה חוץ מן ו׳ז שלא נקוד אלא מלמטה.

Digitized by Google

3 בְּנָשְׂאִי יָדַי אֶל־דְּבִיר קָדְשֶׁךָ׃ אַל־תִּמְשְׁכֵנִי עִם־רְשָׁעִים וְעִם
4 פֹּעֲלֵי אָוֶן דֹּבְרֵי שָׁלוֹם עִם־רֵעֵיהֶם וְרָעָה בִּלְבָבָם׃ תֶּן־לָהֶם
כְּפָעֳלָם וּכְרֹעַ מַעַלְלֵיהֶם כְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם תֵּן לָהֶם הָשֵׁב גְּמוּלָם
5 לָהֶם׃ כִּי לֹא יָבִינוּ אֶל־פְּעֻלֹּת יְהוָה וְאֶל־מַעֲשֵׂה יָדָיו יֶהֶרְסֵם
6 7 וְלֹא יִבְנֵם׃ בָּרוּךְ יְהוָה כִּי־שָׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנָי׃ יְהוָה ׀ עֻזִּי וּמָגִנִּי
8 בּוֹ בָטַח לִבִּי וְנֶעֱזָרְתִּי וַיַּעֲלֹז לִבִּי וּמִשִּׁירִי אֲהוֹדֶנּוּ׃ יְהוָה עֹז־לָמוֹ
9 וּמָעוֹז יְשׁוּעוֹת מְשִׁיחוֹ הוּא׃ הוֹשִׁיעָה ׀ אֶת־עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת־
כט 1 נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד־הָעוֹלָם׃ כט מִזְמוֹר לְדָוִד הָבוּ
2 לַיהוָה בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז׃ הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ
3 הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ׃ קוֹל יְהוָה עַל־הַמָּיִם אֵל־הַכָּבוֹד
4 הִרְעִים יְהוָה עַל־מַיִם רַבִּים׃ קוֹל־יְהוָה בַּכֹּחַ קוֹל יְהוָה בֶּהָדָר׃
5 6 קוֹל יְהוָה שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְהוָה אֶת־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן׃ וַיַּרְקִידֵם
7 כְּמוֹ־עֵגֶל לְבָנוֹן וְשִׂרְיֹן כְּמוֹ בֶן־רְאֵמִים׃ קוֹל־יְהוָה חֹצֵב לַהֲבוֹת
8 9 אֵשׁ׃ קוֹל יְהוָה יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל יְהוָה מִדְבַּר קָדֵשׁ׃ קוֹל יְהוָה ׀
10 יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד׃ יְהוָה ׀
11 לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְהוָה מֶלֶךְ לְעוֹלָם׃ יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה ׀
ל 1 יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם׃ ל מִזְמוֹר שִׁיר־חֲנֻכַּת הַבַּיִת
2 3 לְדָוִד׃ אֲרוֹמִמְךָ יְהוָה כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא־שִׂמַּחְתָּ אֹיְבַי לִי׃ יְהוָה
4 אֱלֹהָי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ וַתִּרְפָּאֵנִי׃ יְהוָה הֶעֱלִיתָ מִן־שְׁאוֹל נַפְשִׁי
5 חִיִּיתַנִי מִיּוֹרְדֵי־בוֹר׃ זַמְּרוּ לַיהוָה חֲסִידָיו וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ׃
6 7 כִּי רֶגַע ׀ בְּאַפּוֹ חַיִּים בִּרְצוֹנוֹ בָּעֶרֶב יָלִין בֶּכִי וְלַבֹּקֶר רִנָּה׃ וַאֲנִי
8 אָמַרְתִּי בְשַׁלְוִי בַּל־אֶמּוֹט לְעוֹלָם׃ יְהוָה בִּרְצוֹנְךָ הֶעֱמַדְתָּה
9 לְהַרְרִי עֹז הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ הָיִיתִי נִבְהָל׃ אֵלֶיךָ יְהוָה אֶקְרָא וְאֶל־
10 אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן׃ מַה־בֶּצַע בְּדָמִי בְּרִדְתִּי אֶל־שָׁחַת הֲיוֹדְךָ עָפָר
11 12 הֲיַגִּיד אֲמִתֶּךָ׃ שְׁמַע־יְהוָה וְחָנֵּנִי יְהוָה הֱיֵה־עֹזֵר לִי׃ הָפַכְתָּ
13 מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה׃ לְמַעַן ׀ יְזַמֶּרְךָ
לא 1 כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם יְהוָה אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ׃ לא לַמְנַצֵּחַ
2 מִזְמוֹר לְדָוִד׃ בְּךָ־יְהוָה חָסִיתִי אַל־אֵבוֹשָׁה לְעוֹלָם בְּצִדְקָתְךָ

Digitized by Google

פַּלְּטֵנִי׃ הַטֵּה אֵלַי ׀ אָזְנְךָ מְהֵרָה הַצִּילֵנִי הֱיֵה לִי ׀ לְצוּר־מָעוֹז
4 לְבֵית מְצוּדוֹת לְהוֹשִׁיעֵנִי׃ כִּי־סַלְעִי וּמְצוּדָתִי אָתָּה וּלְמַעַן
5 שִׁמְךָ תַּנְחֵנִי וּתְנַהֲלֵנִי׃ תּוֹצִיאֵנִי מֵרֶשֶׁת זוּ טָמְנוּ לִי כִּי־אַתָּה
6 7 מָעוּזִּי׃ בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָה אוֹתִי יְהוָה אֵל אֱמֶת׃ שָׂנֵאתִי
8 הַשֹּׁמְרִים הַבְלֵי־שָׁוְא וַאֲנִי אֶל־יְהוָה בָּטָחְתִּי׃ אָגִילָה וְאֶשְׂמְחָה
9 בְּחַסְדֶּךָ אֲשֶׁר רָאִיתָ אֶת־עָנְיִי יָדַעְתָּ בְּצָרוֹת נַפְשִׁי׃ וְלֹא
10 הִסְגַּרְתַּנִי בְּיַד־אוֹיֵב הֶעֱמַדְתָּ בַמֶּרְחָב רַגְלָי׃ חָנֵּנִי יְהוָה כִּי
11 צַר־לִי עָשְׁשָׁה בְכַעַס עֵינִי נַפְשִׁי וּבִטְנִי׃ כִּי כָלוּ בְיָגוֹן חַיַּי וּשְׁנוֹתַי
12 בַּאֲנָחָה כָּשַׁל בַּעֲוֺנִי כֹחִי וַעֲצָמַי עָשֵׁשׁוּ׃ מִכָּל־צֹרְרַי הָיִיתִי
חֶרְפָּה וְלִשְׁכֵנַי ׀ מְאֹד וּפַחַד לִמְיֻדָּעָי רֹאַי בַּחוּץ נָדְדוּ מִמֶּנִּי׃
13 14 נִשְׁכַּחְתִּי כְּמֵת מִלֵּב הָיִיתִי כִּכְלִי אֹבֵד׃ כִּי שָׁמַעְתִּי ׀ דִּבַּת רַבִּים פתח באתנח
15 מָגוֹר מִסָּבִיב בְּהִוָּסְדָם יַחַד עָלַי לָקַחַת נַפְשִׁי זָמָמוּ׃ וַאֲנִי ׀ עָלֶיךָ
16 בָטַחְתִּי יְהוָה אָמַרְתִּי אֱלֹהַי אָתָּה׃ בְּיָדְךָ עִתֹּתָי הַצִּילֵנִי מִיַּד־
17 18 אוֹיְבַי וּמֵרֹדְפָי׃ הָאִירָה פָנֶיךָ עַל־עַבְדֶּךָ הוֹשִׁיעֵנִי בְחַסְדֶּךָ׃ יְהוָה
19 אַל־אֵבוֹשָׁה כִּי קְרָאתִיךָ יֵבֹשׁוּ רְשָׁעִים יִדְּמוּ לִשְׁאוֹל׃ תֵּאָלַמְנָה
20 שִׂפְתֵי שָׁקֶר הַדֹּבְרוֹת עַל־צַדִּיק עָתָק בְּגַאֲוָה וָבוּז׃ מָה רַב
טוּבְךָ אֲשֶׁר־צָפַנְתָּ לִּירֵאֶיךָ פָּעַלְתָּ לַחֹסִים בָּךְ נֶגֶד בְּנֵי אָדָם׃
21 תַּסְתִּירֵם בְּסֵתֶר פָּנֶיךָ מֵרֻכְסֵי אִישׁ תִּצְפְּנֵם בְּסֻכָּה מֵרִיב
22 23 לְשֹׁנוֹת׃ בָּרוּךְ יְהוָה כִּי הִפְלִיא חַסְדּוֹ לִי בְּעִיר מָצוֹר׃ וַאֲנִי ׀
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי נִגְרַזְתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אָכֵן שָׁמַעְתָּ קוֹל תַּחֲנוּנַי
24 בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ׃ אֶהֱבוּ אֶת־יְהוָה כָּל־חֲסִידָיו אֱמוּנִים נֹצֵר יְהוָה
25 וּמְשַׁלֵּם עַל־יֶתֶר עֹשֵׂה גַאֲוָה׃ חִזְקוּ וְיַאֲמֵץ לְבַבְכֶם כָּל־הַמְיַחֲלִים
לב 1 לַיהוָה׃ לב לְדָוִד מַשְׂכִּיל אַשְׁרֵי נְשׂוּי־פֶּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה׃
2 3 אַשְׁרֵי אָדָם לֹא יַחְשֹׁב יְהוָה לוֹ עָוֺן וְאֵין בְּרוּחוֹ רְמִיָּה׃ כִּי
4 הֶחֱרַשְׁתִּי בָּלוּ עֲצָמָי בְּשַׁאֲגָתִי כָּל־הַיּוֹם׃ כִּי ׀ יוֹמָם וָלַיְלָה ׀
5 תִּכְבַּד עָלַי יָדֶךָ נֶהְפַּךְ לְשַׁדִּי בְּחַרְבֹנֵי קַיִץ סֶלָה׃ חַטָּאתִי
אוֹדִיעֲךָ וַעֲוֺנִי לֹא־כִסִּיתִי אָמַרְתִּי אוֹדֶה עֲלֵי פְשָׁעַי לַיהוָה
6 וְאַתָּה נָשָׂאתָ עֲוֺן חַטָּאתִי סֶלָה׃ עַל־זֹאת יִתְפַּלֵּל כָּל־חָסִיד ׀

Digitized by Google

7 אֵלֶיךָ לְעֵת מְצֹא רַק לְשֵׁטֶף מַיִם רַבִּים אֵלָיו לֹא יַגִּיעוּ׃ אַתָּה
8 סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה׃ אַשְׂכִּילְךָ ׀
9 וְאוֹרְךָ בְּדֶרֶךְ־זוּ תֵלֵךְ אִיעֲצָה עָלֶיךָ עֵינִי׃ אַל־תִּהְיוּ ׀ כְּסוּס
10 כְּפֶרֶד אֵין הָבִין בְּמֶתֶג־וָרֶסֶן עֶדְיוֹ לִבְלוֹם בַּל קְרֹב אֵלֶיךָ׃ רַבִּים
11 מַכְאוֹבִים לָרָשָׁע וְהַבּוֹטֵחַ בַּיהוָה חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ׃ שִׂמְחוּ בַיהוָה
לג 1 וְגִילוּ צַדִּיקִים וְהַרְנִינוּ כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב׃ לג רַנְּנוּ צַדִּיקִים
2 בַּיהוָה לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה׃ הוֹדוּ לַיהוָה בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר
3 4 זַמְּרוּ־לוֹ׃ שִׁירוּ־לוֹ שִׁיר חָדָשׁ הֵיטִיבוּ נַגֵּן בִּתְרוּעָה׃ כִּי־יָשָׁר
5 דְּבַר־יְהוָה וְכָל־מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה׃ אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד
6 יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ׃ בִּדְבַר יְהוָה שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל־
7 8 צְבָאָם׃ כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם נֹתֵן בְּאֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת׃ יִירְאוּ
9 מֵיְהוָה כָּל־הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ יָגוּרוּ כָּל־יֹשְׁבֵי תֵבֵל׃ כִּי הוּא אָמַר
10 וַיֶּהִי הוּא־צִוָּה וַיַּעֲמֹד׃ יְהוָה הֵפִיר עֲצַת־גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת
11 עַמִּים׃ עֲצַת יְהוָה לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר׃
12 13 אַשְׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהָיו הָעָם ׀ בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ׃ מִשָּׁמַיִם
14 הִבִּיט יְהוָה רָאָה אֶת־כָּל־בְּנֵי הָאָדָם׃ מִמְּכוֹן־שִׁבְתּוֹ הִשְׁגִּיחַ אֶל
15 כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל־כָּל־מַעֲשֵׂיהֶם׃
16 17 אֵין־הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרָב־חָיִל גִּבּוֹר לֹא־יִנָּצֵל בְּרָב־כֹּחַ׃ שֶׁקֶר
18 הַסּוּס לִתְשׁוּעָה וּבְרֹב חֵילוֹ לֹא יְמַלֵּט׃ הִנֵּה עֵין יְהוָה אֶל־
19 יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ׃ לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב׃
20 21 נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַיהוָה עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא׃ כִּי־בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי
22 בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ׃ יְהִי־חַסְדְּךָ יְהוָה עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ׃
לד 1 לְדָוִד בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת־טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלַךְ׃
2 3 אֲבָרְכָה אֶת־יְהוָה בְּכָל־עֵת תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי׃ בַּיהוָה תִּתְהַלֵּל
4 נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וְיִשְׂמָחוּ׃ גַּדְּלוּ לַיהוָה אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ
5 6 יַחְדָּו׃ דָּרַשְׁתִּי אֶת־יְהוָה וְעָנָנִי וּמִכָּל־מְגוּרוֹתַי הִצִּילָנִי׃ הִבִּיטוּ
7 אֵלָיו וְנָהָרוּ וּפְנֵיהֶם אַל־יֶחְפָּרוּ׃ זֶה עָנִי קָרָא וַיהוָה שָׁמֵעַ
8 וּמִכָּל־צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוֹ׃ חֹנֶה מַלְאַךְ־יְהוָה סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם׃

Digitized by Google

9 10 טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי־טוֹב יְהוָה אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה־בּוֹ׃ יְראוּ אֶת־
11 יְהוָה קְדֹשָׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו׃ כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי
12 יְהוָה לֹא־יַחְסְרוּ כָל־טוֹב׃ לְכוּ־בָנִים שִׁמְעוּ־לִי יִרְאַת יְהוָה
13 אֲלַמֶּדְכֶם׃ מִי־הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב׃
14 15 נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה׃ סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה־
16 טוֹב בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ׃ עֵינֵי יְהוָה אֶל־צַדִּיקִים וְאָזְנָיו אֶל־
17 18 שַׁוְעָתָם׃ פְּנֵי יְהוָה בְּעֹשֵׂי רָע לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זִכְרָם׃ צָעֲקוּ
19 וַיהוָה שָׁמֵעַ וּמִכָּל־צָרוֹתָם הִצִּילָם׃ קָרוֹב יְהוָה לְנִשְׁבְּרֵי־לֵב
20 וְאֶת־דַּכְּאֵי־רוּחַ יוֹשִׁיעַ׃ רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ יְהוָה׃
21 22 שֹׁמֵר כָּל־עַצְמוֹתָיו אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה׃ תְּמוֹתֵת רָשָׁע
23 רָעָה וְשֹׂנְאֵי צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ׃ פּוֹדֶה יְהוָה נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֶאְשְׁמוּ
לה 1 כָּל־הַחֹסִים בּוֹ׃ לה לְדָוִד ׀ רִיבָה יְהוָה אֶת־יְרִיבַי לְחַם
2 3 אֶת־לֹחֲמָי׃ הַחֲזֵק מָגֵן וְצִנָּה וְקוּמָה בְּעֶזְרָתִי׃ וְהָרֵק חֲנִית וּסְגֹר
4 לִקְרַאת רֹדְפָי אֱמֹר לְנַפְשִׁי יְשֻׁעָתֵךְ אָנִי׃ יֵבֹשׁוּ וְיִכָּלְמוּ מְבַקְשֵׁי
5 נַפְשִׁי יִסֹּגוּ אָחוֹר וְיַחְפְּרוּ חֹשְׁבֵי רָעָתִי׃ יִהְיוּ כְּמֹץ לִפְנֵי־רוּחַ
6 וּמַלְאַךְ יְהוָה דּוֹחֶה׃ יְהִי־דַרְכָּם חֹשֶׁךְ וַחֲלַקְלַקֹּת וּמַלְאַךְ יְהוָה
7 רֹדְפָם׃ כִּי־חִנָּם טָמְנוּ־לִי שַׁחַת רִשְׁתָּם חִנָּם חָפְרוּ לְנַפְשִׁי׃
8 תְּבוֹאֵהוּ שׁוֹאָה לֹא־יֵדָע וְרִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־טָמַן תִּלְכְּדוֹ בְּשׁוֹאָה
9 10 יִפָּל־בָּהּ׃ וְנַפְשִׁי תָּגִיל בַּיהוָה תָּשִׂישׂ בִּישׁוּעָתוֹ׃ כָּל עַצְמוֹתַי ׀
תֹּאמַרְנָה יְהוָה מִי כָמוֹךָ מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ וְעָנִי וְאֶבְיוֹן
11 12 מִגֹּזְלוֹ׃ יְקוּמוּן עֵדֵי חָמָס אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתִּי יִשְׁאָלוּנִי׃ יְשַׁלְּמוּנִי
13 רָעָה תַּחַת טוֹבָה שְׁכוֹל לְנַפְשִׁי׃ וַאֲנִי ׀ בַּחֲלוֹתָם לְבוּשִׁי שָׂק
14 עִנֵּיתִי בַצּוֹם נַפְשִׁי וּתְפִלָּתִי עַל־חֵיקִי תָשׁוּב׃ כְּרֵעַ כְּאָח־לִי
15 הִתְהַלָּכְתִּי כַּאֲבֶל־אֵם קֹדֵר שַׁחוֹתִי׃ וּבְצַלְעִי שָׂמְחוּ וְנֶאֱסָפוּ
16 נֶאֶסְפוּ עָלַי נֵכִים וְלֹא יָדַעְתִּי קָרְעוּ וְלֹא־דָמּוּ׃ בְּחַנְפֵי לַעֲגֵי
17 מָעוֹג חָרֹק עָלַי שִׁנֵּימוֹ׃ אֲדֹנָי כַּמָּה תִּרְאֶה הָשִׁיבָה נַפְשִׁי
18 מִשֹּׁאֵיהֶם מִכְּפִירִים יְחִידָתִי׃ אוֹדְךָ בְּקָהָל רָב בְּעַם עָצוּם
19 20 אֲהַלְלֶךָּ׃ אַל־יִשְׂמְחוּ־לִי אֹיְבַי שֶׁקֶר שֹׂנְאַי חִנָּם יִקְרְצוּ־עָיִן׃ כִּי

לְדָוִד׳ פתח באתנח

פתח באתנח

סגול באתנח

לֹא שָׁלוֹם יְדַבֵּרוּ וְעַל רִגְעֵי־אֶרֶץ דִּבְרֵי מִרְמוֹת יַחֲשֹׁבוּן׃
21 22 וַיַּרְחִיבוּ עָלַי פִּיהֶם אָמְרוּ הֶאָח הֶאָח רָאֲתָה עֵינֵנוּ׃ רָאִיתָה
23 יְהוָה אַל־תֶּחֱרַשׁ אֲדֹנָי אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי׃ הָעִירָה וְהָקִיצָה
24 לְמִשְׁפָּטִי אֱלֹהַי וַאדֹנָי לְרִיבִי׃ שָׁפְטֵנִי כְצִדְקְךָ יְהוָה אֱלֹהָי וְאַל־
25 יִשְׂמְחוּ־לִי׃ אַל־יֹאמְרוּ בְלִבָּם הֶאָח נַפְשֵׁנוּ אַל־יֹאמְרוּ בִּלַּעֲנוּהוּ׃
26 יֵבֹשׁוּ וְיַחְפְּרוּ יַחְדָּו שְׂמֵחֵי רָעָתִי יִלְבְּשׁוּ־בֹשֶׁת וּכְלִמָּה הַמַּגְדִּילִים
27 עָלָי׃ יָרֹנּוּ וְיִשְׂמְחוּ חֲפֵצֵי צִדְקִי וְיֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל יְהוָה
28 הֶחָפֵץ שְׁלוֹם עַבְדּוֹ׃ וּלְשׁוֹנִי תֶּהְגֶּה צִדְקֶךָ כָּל־הַיּוֹם תְּהִלָּתֶךָ׃
לו
1 2 לו לַמְנַצֵּחַ לְעֶבֶד־יְהוָה לְדָוִד׃ נְאֻם־פֶּשַׁע לָרָשָׁע בְּקֶרֶב
3 לִבִּי אֵין־פַּחַד אֱלֹהִים לְנֶגֶד עֵינָיו׃ כִּי־הֶחֱלִיק אֵלָיו בְּעֵינָיו
4 לִמְצֹא עֲוֺנוֹ לִשְׂנֹא׃ דִּבְרֵי־פִיו אָוֶן וּמִרְמָה חָדַל לְהַשְׂכִּיל
5 לְהֵיטִיב׃ אָוֶן יַחְשֹׁב עַל־מִשְׁכָּבוֹ יִתְיַצֵּב עַל־דֶּרֶךְ לֹא־טוֹב רָע
6 לֹא יִמְאָס׃ יְהוָה בְּהַשָּׁמַיִם חַסְדֶּךָ אֱמוּנָתְךָ עַד־שְׁחָקִים׃
7 צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי־אֵל מִשְׁפָּטֶךָ תְּהוֹם רַבָּה אָדָם וּבְהֵמָה
8 תוֹשִׁיעַ יְהוָה׃ מַה־יָּקָר חַסְדְּךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל כְּנָפֶיךָ
9 10 יֶחֱסָיוּן׃ יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם׃ כִּי־עִמְּךָ מְקוֹר
11 חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה־אוֹר׃ מְשֹׁךְ חַסְדְּךָ לְיֹדְעֶיךָ וְצִדְקָתְךָ
12 13 לְיִשְׁרֵי־לֵב׃ אַל־תְּבוֹאֵנִי רֶגֶל גַּאֲוָה וְיַד־רְשָׁעִים אַל־תְּנִדֵנִי׃ שָׁם
לז 1 נָפְלוּ פֹּעֲלֵי אָוֶן דֹּחוּ וְלֹא־יָכְלוּ קוּם׃ לז לְדָוִד אַל־תִּתְחַר
2 בַּמְּרֵעִים אַל־תְּקַנֵּא בְּעֹשֵׂי עַוְלָה׃ כִּי כֶחָצִיר מְהֵרָה יִמָּלוּ
3 וּכְיֶרֶק דֶּשֶׁא יִבּוֹלוּן׃ בְּטַח בַּיהוָה וַעֲשֵׂה־טוֹב שְׁכָן־אֶרֶץ וּרְעֵה
4 5 אֱמוּנָה׃ וְהִתְעַנַּג עַל־יְהוָה וְיִתֶּן־לְךָ מִשְׁאֲלֹת לִבֶּךָ׃ גּוֹל עַל־
6 יְהוָה דַּרְכֶּךָ וּבְטַח עָלָיו וְהוּא יַעֲשֶׂה׃ וְהוֹצִיא כָאוֹר צִדְקֶךָ
7 וּמִשְׁפָּטֶךָ כַּצָּהֳרָיִם׃ דּוֹם לַיהוָה וְהִתְחוֹלֵל לוֹ אַל־תִּתְחַר
8 בְּמַצְלִיחַ דַּרְכּוֹ בְּאִישׁ עֹשֶׂה מְזִמּוֹת׃ הֶרֶף מֵאַף וַעֲזֹב חֵמָה
9 אַל־תִּתְחַר אַךְ־לְהָרֵעַ׃ כִּי־מְרֵעִים יִכָּרֵתוּן וְקֹוֵי יְהוָה הֵמָּה
10 יִירְשׁוּ־אָרֶץ׃ וְעוֹד מְעַט וְאֵין רָשָׁע וְהִתְבּוֹנַנְתָּ עַל־מְקוֹמוֹ וְאֵינֶנּוּ׃
11 12 וַעֲנָוִים יִירְשׁוּ־אָרֶץ וְהִתְעַנְּגוּ עַל־רֹב שָׁלוֹם׃ זֹמֵם רָשָׁע לַצַּדִּיק

20 קמץ באתנח. פתח באתנח

13 14 וְחֹרֵק עָלָיו שִׁנָּיו׃ אֲדֹנָי יִשְׂחַק־לוֹ כִּי־רָאָה כִּי־יָבֹא יוֹמוֹ׃ חֶרֶב ׀
פָּתְחוּ רְשָׁעִים וְדָרְכוּ קַשְׁתָּם לְהַפִּיל עָנִי וְאֶבְיוֹן לִטְבוֹחַ יִשְׁרֵי־
15 16 דָרֶךְ׃ חַרְבָּם תָּבוֹא בְלִבָּם וְקַשְּׁתוֹתָם תִּשָּׁבַרְנָה׃ טוֹב מְעַט
17 לַצַּדִּיק מֵהֲמוֹן רְשָׁעִים רַבִּים׃ כִּי זְרוֹעוֹת רְשָׁעִים תִּשָּׁבַרְנָה
18 וְסוֹמֵךְ צַדִּיקִים יְהוָה׃ יוֹדֵעַ יְהוָה יְמֵי תְמִימִם וְנַחֲלָתָם לְעוֹלָם
19 20 תִּהְיֶה׃ לֹא־יֵבֹשׁוּ בְּעֵת רָעָה וּבִימֵי רְעָבוֹן יִשְׂבָּעוּ׃ כִּי רְשָׁעִים ׀
21 יֹאבֵדוּ וְאֹיְבֵי יְהוָה כִּיקַר כָּרִים כָּלוּ בֶעָשָׁן כָּלוּ׃ לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא
22 יְשַׁלֵּם וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן׃ כִּי מְבֹרָכָיו יִירְשׁוּ אָרֶץ וּמְקֻלָּלָיו
23 24 יִכָּרֵתוּ׃ מֵיְהוָה מִצְעֲדֵי־גֶבֶר כּוֹנָנוּ וְדַרְכּוֹ יֶחְפָּץ׃ כִּי־יִפֹּל לֹא־
25 יוּטָל כִּי־יְהוָה סוֹמֵךְ יָדוֹ׃ נַעַר הָיִיתִי גַּם־זָקַנְתִּי וְלֹא־רָאִיתִי
26 צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ־לָחֶם׃ כָּל־הַיּוֹם חוֹנֵן וּמַלְוֶה וְזַרְעוֹ
27 28 לִבְרָכָה׃ סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה־טוֹב וּשְׁכֹן לְעוֹלָם׃ כִּי יְהוָה ׀ אֹהֵב
מִשְׁפָּט וְלֹא־יַעֲזֹב אֶת־חֲסִידָיו לְעוֹלָם נִשְׁמָרוּ וְזֶרַע רְשָׁעִים
29 30 נִכְרָת׃ צַדִּיקִים יִירְשׁוּ־אָרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ׃ פִּי־צַדִּיק יֶהְגֶּה
31 חָכְמָה וּלְשׁוֹנוֹ תְּדַבֵּר מִשְׁפָּט׃ תּוֹרַת אֱלֹהָיו בְּלִבּוֹ לֹא תִמְעַד
32 33 אֲשֻׁרָיו׃ צוֹפֶה רָשָׁע לַצַּדִּיק וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ׃ יְהוָה לֹא־יַעַזְבֶנּוּ
34 בְיָדוֹ וְלֹא יַרְשִׁיעֶנּוּ בְּהִשָּׁפְטוֹ׃ קַוֵּה אֶל־יְהוָה ׀ וּשְׁמֹר דַּרְכּוֹ
35 וִירוֹמִמְךָ לָרֶשֶׁת אָרֶץ בְּהִכָּרֵת רְשָׁעִים תִּרְאֶה׃ רָאִיתִי רָשָׁע
36 עָרִיץ וּמִתְעָרֶה כְּאֶזְרָח רַעֲנָן׃ וַיַּעֲבֹר וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ וָאֲבַקְשֵׁהוּ
37 וְלֹא נִמְצָא׃ שְׁמָר־תָּם וּרְאֵה יָשָׁר כִּי־אַחֲרִית לְאִישׁ שָׁלוֹם׃
38 39 וּפֹשְׁעִים נִשְׁמְדוּ יַחְדָּו אַחֲרִית רְשָׁעִים נִכְרָתָה׃ וּתְשׁוּעַת
40 צַדִּיקִים מֵיְהוָה מָעוּזָּם בְּעֵת צָרָה׃ וַיַּעְזְרֵם יְהוָה וַיְפַלְּטֵם יְפַלְּטֵם
לח 1 מֵרְשָׁעִים וְיוֹשִׁיעֵם כִּי־חָסוּ בוֹ׃ לח מִזְמוֹר לְדָוִד לְהַזְכִּיר׃
2 3 יְהוָה אַל־בְּקֶצְפְּךָ תוֹכִיחֵנִי וּבַחֲמָתְךָ תְיַסְּרֵנִי׃ כִּי־חִצֶּיךָ נִחֲתוּ
4 בִי וַתִּנְחַת עָלַי יָדֶךָ׃ אֵין־מְתֹם בִּבְשָׂרִי מִפְּנֵי זַעְמֶךָ אֵין־שָׁלוֹם
5 בַּעֲצָמַי מִפְּנֵי חַטָּאתִי׃ כִּי עֲוֺנֹתַי עָבְרוּ רֹאשִׁי כְּמַשָּׂא כָבֵד
6 7 יִכְבְּדוּ מִמֶּנִּי׃ הִבְאִישׁוּ נָמַקּוּ חַבּוּרֹתָי מִפְּנֵי אִוַּלְתִּי׃ נַעֲוֵיתִי
8 שַׁחֹתִי עַד־מְאֹד כָּל־הַיּוֹם קֹדֵר הִלָּכְתִּי׃ כִּי־כְסָלַי מָלְאוּ נִקְלֶה

Digitized by Google

9 וְאֵין מְתֹם בִּבְשָׂרִי׃ נְפוּגוֹתִי וְנִדְכֵּיתִי עַד־מְאֹד שָׁאַגְתִּי מִנַּהֲמַת
10 לִבִּי׃ אֲדֹנָי נֶגְדְּךָ כָל־תַּאֲוָתִי וְאַנְחָתִי מִמְּךָ לֹא־נִסְתָּרָה׃
11 לִבִּי סְחַרְחַר עֲזָבַנִי כֹחִי וְאוֹר־עֵינַי גַּם־הֵם אֵין אִתִּי׃
12 13 אֹהֲבַי ׀ וְרֵעַי מִנֶּגֶד נִגְעִי יַעֲמֹדוּ וּקְרוֹבַי מֵרָחֹק עָמָדוּ׃ וַיְנַקְשׁוּ ׀
מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי וְדֹרְשֵׁי רָעָתִי דִּבְּרוּ הַוּוֹת וּמִרְמוֹת כָּל־הַיּוֹם
14 יֶהְגּוּ׃ וַאֲנִי כְחֵרֵשׁ לֹא אֶשְׁמָע וּכְאִלֵּם לֹא יִפְתַּח־פִּיו׃
15 16 וָאֱהִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־שֹׁמֵעַ וְאֵין בְּפִיו תּוֹכָחוֹת׃ כִּי־לְךָ
17 יְהוָה הוֹחָלְתִּי אַתָּה תַעֲנֶה אֲדֹנָי אֱלֹהָי׃ כִּי־אָמַרְתִּי פֶּן
18 יִשְׂמְחוּ־לִי בְּמוֹט רַגְלִי עָלַי הִגְדִּילוּ׃ כִּי־אֲנִי לְצֶלַע נָכוֹן וּמַכְאוֹבִי
19 20 נֶגְדִּי תָמִיד׃ כִּי־עֲוֺנִי אַגִּיד אֶדְאַג מֵחַטָּאתִי׃ וְאֹיְבַי
21 חַיִּים עָצֵמוּ וְרַבּוּ שֹׂנְאַי שָׁקֶר׃ וּמְשַׁלְּמֵי רָעָה תַּחַת טוֹבָה
22 יִשְׂטְנוּנִי תַּחַת רָדְופִי־טוֹב׃ אַל־תַּעַזְבֵנִי יְהוָה אֱלֹהַי
23 אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי׃ חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי אֲדֹנָי תְּשׁוּעָתִי׃

לט
1 2 לט לַמְנַצֵּחַ לִידִיתוּן מִזְמוֹר לְדָוִד׃ אָמַרְתִּי אֶשְׁמְרָה דְרָכַי
מֵחֲטוֹא בִלְשׁוֹנִי אֶשְׁמְרָה לְפִי מַחְסוֹם בְּעֹד רָשָׁע לְנֶגְדִּי׃
3 4 נֶאֱלַמְתִּי דוּמִיָּה הֶחֱשֵׁיתִי מִטּוֹב וּכְאֵבִי נֶעְכָּר׃ חַם־לִבִּי ׀
5 בְּקִרְבִּי בַּהֲגִיגִי תִבְעַר־אֵשׁ דִּבַּרְתִּי בִּלְשׁוֹנִי׃ הוֹדִיעֵנִי יְהוָה
6 קִצִּי וּמִדַּת יָמַי מַה־הִיא אֵדְעָה מֶה־חָדֵל אָנִי׃ הִנֵּה טְפָחוֹת ׀
נָתַתָּה יָמַי וְחֶלְדִּי כְאַיִן נֶגְדֶּךָ אַךְ כָּל־הֶבֶל כָּל־אָדָם נִצָּב
7 סֶלָה׃ אַךְ־בְּצֶלֶם ׀ יִתְהַלֶּךְ־אִישׁ אַךְ־הֶבֶל יֶהֱמָיוּן יִצְבֹּר
8 וְלֹא־יֵדַע מִי־אֹסְפָם׃ וְעַתָּה מַה־קִּוִּיתִי אֲדֹנָי תּוֹחַלְתִּי לְךָ הִיא׃
9 10 מִכָּל־פְּשָׁעַי הַצִּילֵנִי חֶרְפַּת נָבָל אַל־תְּשִׂימֵנִי׃ נֶאֱלַמְתִּי לֹא
11 אֶפְתַּח־פִּי כִּי אַתָּה עָשִׂיתָ׃ הָסֵר מֵעָלַי נִגְעֶךָ מִתִּגְרַת
12 יָדְךָ אֲנִי כָלִיתִי׃ בְּתוֹכָחוֹת עַל־עָוֺן ׀ יִסַּרְתָּ אִישׁ וַתֶּמֶס כָּעָשׁ
13 חֲמוּדוֹ אַךְ הֶבֶל כָּל־אָדָם סֶלָה׃ שִׁמְעָה־תְפִלָּתִי ׀ יְהוָה
וְשַׁוְעָתִי ׀ הַאֲזִינָה אֶל־דִּמְעָתִי אַל־תֶּחֱרַשׁ כִּי גֵר אָנֹכִי עִמָּךְ
14 תּוֹשָׁב כְּכָל־אֲבוֹתָי׃ הָשַׁע מִמֶּנִּי וְאַבְלִיגָה בְּטֶרֶם אֵלֵךְ וְאֵינֶנִּי׃

מ
1 2 מ לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר׃ קַוֹּה קִוִּיתִי יְהוָה וַיֵּט אֵלַי וַיִּשְׁמַע

Digitized by Google

3 שׁוֹעָתִי׃ וַיַּעֲלֵנִי ׀ מִבּוֹר שָׁאוֹן מִטִּיט הַיָּוֵן וַיָּקֶם עַל־סֶלַע
4 רַגְלַי כּוֹנֵן אֲשֻׁרָי׃ וַיִּתֵּן בְּפִי ׀ שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּה לֵאלֹהֵינוּ
5 יִרְאוּ רַבִּים וְיִירָאוּ וְיִבְטְחוּ בַּיהוָה׃ אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר־שָׂם
6 יְהוָה מִבְטַחוֹ וְלֹא־פָנָה אֶל־רְהָבִים וְשָׂטֵי כָזָב׃ רַבּוֹת
עָשִׂיתָ ׀ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהַי נִפְלְאֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבֹתֶיךָ אֵלֵינוּ אֵין ׀
7 עֲרֹךְ אֵלֶיךָ אַגִּידָה וַאֲדַבֵּרָה עָצְמוּ מִסַּפֵּר׃ זֶבַח וּמִנְחָה ׀
8 לֹא־חָפַצְתָּ אָזְנַיִם כָּרִיתָ לִּי עוֹלָה וַחֲטָאָה לֹא שָׁאָלְתָּ׃ אָז
9 אָמַרְתִּי הִנֵּה־בָאתִי בִּמְגִלַּת־סֵפֶר כָּתוּב עָלָי׃ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ
10 אֱלֹהַי חָפָצְתִּי וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי׃ בִּשַּׂרְתִּי צֶדֶק ׀ בְּקָהָל רָב
11 הִנֵּה שְׂפָתַי לֹא אֶכְלָא יְהוָה אַתָּה יָדָעְתָּ׃ צִדְקָתְךָ לֹא־
כִסִּיתִי ׀ בְּתוֹךְ לִבִּי אֱמוּנָתְךָ וּתְשׁוּעָתְךָ אָמָרְתִּי לֹא־כִחַדְתִּי
12 חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ לְקָהָל רָב׃ אַתָּה יְהוָה לֹא־תִכְלָא רַחֲמֶיךָ
13 מִמֶּנִּי חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנִי׃ כִּי אָפְפוּ עָלַי רָעוֹת
עַד־אֵין מִסְפָּר הִשִּׂיגוּנִי עֲוֹנֹתַי וְלֹא־יָכֹלְתִּי לִרְאוֹת עָצְמוּ
14 מִשַּׂעֲרוֹת רֹאשִׁי וְלִבִּי עֲזָבָנִי׃ רְצֵה־יְהוָה לְהַצִּילֵנִי יְהוָה
15 לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה׃ יֵבֹשׁוּ וְיַחְפְּרוּ ׀ יַחַד מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי לִסְפּוֹתָהּ
16 יִסֹּגוּ אָחוֹר וְיִכָּלְמוּ חֲפֵצֵי רָעָתִי׃ יָשֹׁמּוּ עַל־עֵקֶב בָּשְׁתָּם
17 הָאֹמְרִים לִי הֶאָח ׀ הֶאָח׃ יָשִׂישׂוּ וְיִשְׂמְחוּ ׀ בְּךָ כָּל־
18 מְבַקְשֶׁיךָ יֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל יְהוָה אֹהֲבֵי תְּשׁוּעָתֶךָ׃ וַאֲנִי ׀
עָנִי וְאֶבְיוֹן אֲדֹנָי יַחֲשָׁב לִי עֶזְרָתִי וּמְפַלְטִי אַתָּה אֱלֹהַי אַל־ מא
2 תְּאַחַר׃ מא לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ אַשְׁרֵי מַשְׂכִּיל אֶל־
3 דָּל בְּיוֹם רָעָה יְמַלְּטֵהוּ יְהוָה׃ יְהוָה ׀ יִשְׁמְרֵהוּ וִיחַיֵּהוּ יְאֻשַּׁר
4 בָּאָרֶץ וְאַל־תִּתְּנֵהוּ בְּנֶפֶשׁ אֹיְבָיו׃ יְהוָה יִסְעָדֶנּוּ עַל־עֶרֶשׂ דְּוָי
5 כָּל־מִשְׁכָּבוֹ הָפַכְתָּ בְחָלְיוֹ׃ אֲנִי־אָמַרְתִּי יְהוָה חָנֵּנִי רְפָאָה
6 נַפְשִׁי כִּי־חָטָאתִי לָךְ׃ אוֹיְבַי יֹאמְרוּ רַע לִי מָתַי יָמוּת
7 וְאָבַד שְׁמוֹ׃ וְאִם־בָּא לִרְאוֹת ׀ שָׁוְא יְדַבֵּר לִבּוֹ יִקְבָּץ־אָוֶן
8 לוֹ יֵצֵא לַחוּץ יְדַבֵּר׃ יַחַד עָלַי יִתְלַחֲשׁוּ כָּל־שֹׂנְאָי עָלַי ׀ יַחְשְׁבוּ
9 רָעָה לִי׃ דְּבַר־בְּלִיַּעַל יָצוּק בּוֹ וַאֲשֶׁר שָׁכַב לֹא־יוֹסִיף

פתח באתנח ובס״ג. ואשר ק׳.

Digitized by Google

10 לָקוּם: גַּם אִישׁ־שְׁלוֹמִי ׀ אֲשֶׁר־בָּטַחְתִּי בוֹ אוֹכֵל לַחְמִי
11 הִגְדִּיל עָלַי עָקֵב: וְאַתָּה יְהוָה חָנֵּנִי וַהֲקִימֵנִי וַאֲשַׁלְּמָה
12 לָהֶם: בְּזֹאת יָדַעְתִּי כִּי־חָפַצְתָּ בִּי כִּי לֹא־יָרִיעַ אֹיְבִי עָלָי:
13 14 וַאֲנִי בְּתֻמִּי תָּמַכְתָּ בִּי וַתַּצִּיבֵנִי לְפָנֶיךָ לְעוֹלָם: בָּרוּךְ יְהוָה ׀
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֵהָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם אָמֵן ׀ וְאָמֵן:

ספר שני.

מב 2 מב לַמְנַצֵּחַ מַשְׂכִּיל לִבְנֵי־קֹרַח: כְּאַיָּל תַּעֲרֹג עַל־אֲפִיקֵי־מָיִם
3 כֵּן נַפְשִׁי תַעֲרֹג אֵלֶיךָ אֱלֹהִים: צָמְאָה נַפְשִׁי ׀ לֵאלֹהִים לְאֵל
4 חָי מָתַי אָבוֹא וְאֵרָאֶה פְּנֵי אֱלֹהִים: הָיְתָה־לִּי דִמְעָתִי לֶחֶם
5 יוֹמָם וָלָיְלָה בֶּאֱמֹר אֵלַי כָּל־הַיּוֹם אַיֵּה אֱלֹהֶיךָ: אֵלֶּה אֶזְכְּרָה ׀
וְאֶשְׁפְּכָה עָלַי ׀ נַפְשִׁי כִּי אֶעֱבֹר ׀ בַּסָּךְ אֶדַּדֵּם עַד־בֵּית אֱלֹהִים
6 בְּקוֹל־רִנָּה וְתוֹדָה הָמוֹן חוֹגֵג: מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי ׀ נַפְשִׁי וַתֶּהֱמִי
7 עָלָי הוֹחִלִי לֵאלֹהִים כִּי־עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעוֹת פָּנָיו: אֱלֹהַי עָלַי
נַפְשִׁי תִשְׁתּוֹחָח עַל־כֵּן אֶזְכָּרְךָ מֵאֶרֶץ יַרְדֵּן וְחֶרְמוֹנִים מֵהַר
8 מִצְעָר: תְּהוֹם אֶל־תְּהוֹם קוֹרֵא לְקוֹל צִנּוֹרֶיךָ כָּל־מִשְׁבָּרֶיךָ
9 וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ: יוֹמָם ׀ יְצַוֶּה יְהוָה ׀ חַסְדּוֹ וּבַלַּיְלָה שִׁירֹה
10 עִמִּי תְּפִלָּה לְאֵל חַיָּי: אוֹמְרָה ׀ לְאֵל סַלְעִי לָמָה שְׁכַחְתָּנִי
11 לָמָּה־קֹדֵר אֵלֵךְ בְּלַחַץ אוֹיֵב: בְּרֶצַח ׀ בְּעַצְמוֹתַי חֵרְפוּנִי צוֹרְרָי
12 בְּאָמְרָם אֵלַי כָּל־הַיּוֹם אַיֵּה אֱלֹהֶיךָ: מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי ׀ נַפְשִׁי
וּמַה־תֶּהֱמִי עָלָי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים כִּי־עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעֹת פָּנַי
מג וֵאלֹהָי: מג שָׁפְטֵנִי אֱלֹהִים ׀ וְרִיבָה רִיבִי מִגּוֹי לֹא־חָסִיד
2 מֵאִישׁ־מִרְמָה וְעַוְלָה תְפַלְּטֵנִי: כִּי־אַתָּה ׀ אֱלֹהֵי מָעוּזִּי לָמָה
3 זְנַחְתָּנִי לָמָּה־קֹדֵר אֶתְהַלֵּךְ בְּלַחַץ אוֹיֵב: שְׁלַח־אוֹרְךָ וַאֲמִתְּךָ
4 הֵמָּה יַנְחוּנִי יְבִיאוּנִי אֶל־הַר־קָדְשְׁךָ וְאֶל־מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ: וְאָבוֹאָה ׀
אֶל־מִזְבַּח אֱלֹהִים אֶל־אֵל שִׂמְחַת גִּילִי וְאוֹדְךָ בְכִנּוֹר אֱלֹהִים

Digitized by Google

5 אֱלֹהָי׃ מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי ׀ נַפְשִׁי וּמַה־תֶּהֱמִי עָלָי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים
מד 1 כִּי־עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעֹת פָּנַי וֵאלֹהָי׃ מד לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח
2 מַשְׂכִּיל׃ אֱלֹהִים ׀ בְּאָזְנֵינוּ שָׁמַעְנוּ אֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ־לָנוּ פֹּעַל
3 פָּעַלְתָּ בִימֵיהֶם בִּימֵי קֶדֶם׃ אַתָּה ׀ יָדְךָ גּוֹיִם הוֹרַשְׁתָּ וַתִּטָּעֵם
4 תָּרַע לְאֻמִּים וַתְּשַׁלְּחֵם׃ כִּי לֹא בְחַרְבָּם יָרְשׁוּ אָרֶץ וּזְרוֹעָם
לֹא־הוֹשִׁיעָה לָּמוֹ כִּי־יְמִינְךָ וּזְרוֹעֲךָ וְאוֹר פָּנֶיךָ כִּי רְצִיתָם׃
5 6 אַתָּה־הוּא מַלְכִּי אֱלֹהִים צַוֵּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב׃ בְּךָ צָרֵינוּ נְנַגֵּחַ
7 בְּשִׁמְךָ נָבוּס קָמֵינוּ׃ כִּי לֹא בְקַשְׁתִּי אֶבְטָח וְחַרְבִּי לֹא תוֹשִׁיעֵנִי׃
8 9 כִּי הוֹשַׁעְתָּנוּ מִצָּרֵינוּ וּמְשַׂנְאֵינוּ הֱבִישׁוֹתָ׃ בֵּאלֹהִים הִלַּלְנוּ כָל־
10 הַיּוֹם וְשִׁמְךָ ׀ לְעוֹלָם נוֹדֶה סֶלָה׃ אַף־זָנַחְתָּ וַתַּכְלִימֵנוּ וְלֹא־תֵצֵא
11 בְּצִבְאוֹתֵינוּ׃ תְּשִׁיבֵנוּ אָחוֹר מִנִּי־צָר וּמְשַׂנְאֵינוּ שָׁסוּ לָמוֹ׃
12 13 תִּתְּנֵנוּ כְּצֹאן מַאֲכָל וּבַגּוֹיִם זֵרִיתָנוּ׃ תִּמְכֹּר־עַמְּךָ בְלֹא־הוֹן וְלֹא־
14 רִבִּיתָ בִּמְחִירֵיהֶם׃ תְּשִׂימֵנוּ חֶרְפָּה לִשְׁכֵנֵינוּ לַעַג וָקֶלֶס
15 16 לִסְבִיבוֹתֵינוּ׃ תְּשִׂימֵנוּ מָשָׁל בַּגּוֹיִם מְנוֹד־רֹאשׁ בַּל־אֻמִּים׃ כָּל־
17 הַיּוֹם כְּלִמָּתִי נֶגְדִּי וּבֹשֶׁת פָּנַי כִּסָּתְנִי׃ מִקּוֹל מְחָרֵף וּמְגַדֵּף
18 מִפְּנֵי אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם׃ כָּל־זֹאת בָּאַתְנוּ וְלֹא שְׁכַחֲנוּךָ וְלֹא־שִׁקַּרְנוּ
19 20 בִּבְרִיתֶךָ׃ לֹא־נָסוֹג אָחוֹר לִבֵּנוּ וַתֵּט אֲשֻׁרֵינוּ מִנִּי אָרְחֶךָ׃ כִּי
21 דִכִּיתָנוּ בִּמְקוֹם תַּנִּים וַתְּכַס עָלֵינוּ בְצַלְמָוֶת׃ אִם־שָׁכַחְנוּ שֵׁם
22 אֱלֹהֵינוּ וַנִּפְרֹשׂ כַּפֵּינוּ לְאֵל זָר׃ הֲלֹא אֱלֹהִים יַחֲקָר־זֹאת כִּי־
23 הוּא יֹדֵעַ תַּעֲלֻמוֹת לֵב׃ כִּי־עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל־הַיּוֹם נֶחְשַׁבְנוּ
24 כְּצֹאן טִבְחָה׃ עוּרָה ׀ לָמָּה תִישַׁן ׀ אֲדֹנָי הָקִיצָה אַל־תִּזְנַח
25 26 לָנֶצַח׃ לָמָּה־פָנֶיךָ תַסְתִּיר תִּשְׁכַּח עָנְיֵנוּ וְלַחֲצֵנוּ׃ כִּי שָׁחָה
27 לֶעָפָר נַפְשֵׁנוּ דָּבְקָה לָאָרֶץ בִּטְנֵנוּ׃ קוּמָה עֶזְרָתָה לָּנוּ וּפְדֵנוּ
מה 1 לְמַעַן חַסְדֶּךָ׃ מה לַמְנַצֵּחַ עַל־שֹׁשַׁנִּים לִבְנֵי־קֹרַח מַשְׂכִּיל
2 שִׁיר יְדִידֹת׃ רָחַשׁ לִבִּי ׀ דָּבָר טוֹב אֹמֵר אָנִי מַעֲשַׂי לְמֶלֶךְ
3 לְשׁוֹנִי עֵט ׀ סוֹפֵר מָהִיר׃ יָפְיָפִיתָ מִבְּנֵי אָדָם הוּצַק חֵן
4 בְּשִׂפְתוֹתֶיךָ עַל־כֵּן בֵּרַכְךָ אֱלֹהִים לְעוֹלָם׃ חֲגוֹר חַרְבְּךָ עַל־יָרֵךְ
5 גִּבּוֹר הוֹדְךָ וַהֲדָרֶךָ׃ וַהֲדָרְךָ ׀ צְלַח רְכַב עַל־דְּבַר־אֱמֶת וְעַנְוָה־

Digitized by Google

6 צֶדֶק וְתוֹרְךָ נוֹרָאוֹת יְמִינֶךָ׃ חִצֶּיךָ שְׁנוּנִים עַמִּים תַּחְתֶּיךָ יִפְּלוּ
7 בְּלֵב אוֹיְבֵי הַמֶּלֶךְ׃ כִּסְאֲךָ אֱלֹהִים עוֹלָם וָעֶד שֵׁבֶט מִישֹׁר שֵׁבֶט
8 מַלְכוּתֶךָ׃ אָהַבְתָּ צֶּדֶק וַתִּשְׂנָא רֶשַׁע עַל־כֵּן ׀ מְשָׁחֲךָ אֱלֹהִים
9 אֱלֹהֶיךָ שֶׁמֶן שָׂשׂוֹן מֵחֲבֵרֶךָ׃ מֹר־וַאֲהָלוֹת קְצִיעוֹת כָּל־בִּגְדֹתֶיךָ
10 מִן־הֵיכְלֵי שֵׁן מִנִּי שִׂמְּחוּךָ׃ בְּנוֹת מְלָכִים בְּיִקְּרוֹתֶיךָ נִצְּבָה שֵׁגַל
11 לִימִינְךָ בְּכֶתֶם אוֹפִיר׃ שִׁמְעִי־בַת וּרְאִי וְהַטִּי אָזְנֵךְ וְשִׁכְחִי
12 עַמֵּךְ וּבֵית אָבִיךְ׃ וְיִתְאָו הַמֶּלֶךְ יָפְיֵךְ כִּי־הוּא אֲדֹנַיִךְ וְהִשְׁתַּחֲוִי
13 14 לוֹ׃ וּבַת־צֹר ׀ בְּמִנְחָה פָּנַיִךְ יְחַלּוּ עֲשִׁירֵי עָם׃ כָּל־כְּבוּדָּה בַת
15 מֶלֶךְ פְּנִימָה מִמִּשְׁבְּצוֹת זָהָב לְבוּשָׁהּ׃ לִרְקָמוֹת תּוּבַל לַמֶּלֶךְ
16 בְּתוּלוֹת אַחֲרֶיהָ רֵעוֹתֶיהָ מוּבָאוֹת לָךְ׃ תּוּבַלְנָה בִּשְׂמָחֹת וָגִיל
17 תְּבֹאֶינָה בְּהֵיכַל מֶלֶךְ׃ תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יִהְיוּ בָנֶיךָ תְּשִׁיתֵמוֹ
18 לְשָׂרִים בְּכָל־הָאָרֶץ׃ אַזְכִּירָה שִׁמְךָ בְּכָל־דֹּר וָדֹר עַל־כֵּן עַמִּים
מו 1 יְהוֹדֻךָ לְעֹלָם וָעֶד׃ מו לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח עַל־עֲלָמוֹת
2 3 שִׁיר׃ אֱלֹהִים לָנוּ מַחֲסֶה וָעֹז עֶזְרָה בְצָרוֹת נִמְצָא מְאֹד׃ עַל־
4 כֵּן לֹא־נִירָא בְּהָמִיר אָרֶץ וּבְמוֹט הָרִים בְּלֵב יַמִּים׃ יֶהֱמוּ
5 יֶחְמְרוּ מֵימָיו יִרְעֲשׁוּ־הָרִים בְּגַאֲוָתוֹ סֶלָה׃ נָהָר פְּלָגָיו יְשַׂמְּחוּ
6 עִיר־אֱלֹהִים קְדֹשׁ מִשְׁכְּנֵי עֶלְיוֹן׃ אֱלֹהִים בְּקִרְבָּהּ בַּל־תִּמּוֹט
7 יַעְזְרֶהָ אֱלֹהִים לִפְנוֹת בֹּקֶר׃ הָמוּ גוֹיִם מָטוּ מַמְלָכוֹת נָתַן בְּקוֹלוֹ
8 תָּמוּג אָרֶץ׃ יְהוָה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב
9 10 סֶלָה׃ לְכוּ־חֲזוּ מִפְעֲלוֹת יְהוָה אֲשֶׁר־שָׂם שַׁמּוֹת בָּאָרֶץ׃ מַשְׁבִּית
מִלְחָמוֹת עַד־קְצֵה הָאָרֶץ קֶשֶׁת יְשַׁבֵּר וְקִצֵּץ חֲנִית עֲגָלוֹת
11 יִשְׂרֹף בָּאֵשׁ׃ הַרְפּוּ וּדְעוּ כִּי־אָנֹכִי אֱלֹהִים אָרוּם בַּגּוֹיִם אָרוּם
12 בָּאָרֶץ׃ יְהוָה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה׃
מז 1 2 מז לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר׃ כָּל־הָעַמִּים תִּקְעוּ־כָף הָרִיעוּ
3 לֵאלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה׃ כִּי־יְהוָה עֶלְיוֹן נוֹרָא מֶלֶךְ גָּדוֹל עַל־כָּל־
4 5 הָאָרֶץ׃ יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ וּלְאֻמִּים תַּחַת רַגְלֵינוּ׃ יִבְחַר־לָנוּ
6 אֶת־נַחֲלָתֵנוּ אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב אֲשֶׁר־אָהֵב סֶלָה׃ עָלָה אֱלֹהִים
7 בִּתְרוּעָה יְהוָה בְּקוֹל שׁוֹפָר׃ זַמְּרוּ אֱלֹהִים זַמֵּרוּ זַמְּרוּ לְמַלְכֵּנוּ

Digitized by Google

8 9 זַמְּרוּ׃ כִּי מֶלֶךְ כָּל־הָאָרֶץ אֱלֹהִים זַמְּרוּ מַשְׂכִּיל׃ מָלַךְ אֱלֹהִים
10 עַל־גּוֹיִם אֱלֹהִים יָשַׁב ׀ עַל־כִּסֵּא קָדְשׁוֹ׃ נְדִיבֵי עַמִּים ׀ נֶאֱסָפוּ
מח עַם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם כִּי לֵאלֹהִים מָגִנֵּי־אֶרֶץ מְאֹד נַעֲלָה׃
1 2 מח שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי־קֹרַח׃ גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר
3 אֱלֹהֵינוּ הַר־קָדְשׁוֹ׃ יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל־הָאָרֶץ הַר־צִיּוֹן יַרְכְּתֵי
4 5 צָפוֹן קִרְיַת מֶלֶךְ רָב׃ אֱלֹהִים בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ נוֹדַע לְמִשְׂגָּב׃ כִּי־
6 הִנֵּה הַמְּלָכִים נוֹעֲדוּ עָבְרוּ יַחְדָּו׃ הֵמָּה רָאוּ כֵּן תָּמָהוּ נִבְהֲלוּ
7 8 נֶחְפָּזוּ׃ רְעָדָה אֲחָזָתַם שָׁם חִיל כַּיּוֹלֵדָה׃ בְּרוּחַ קָדִים תְּשַׁבֵּר
9 אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ׃ כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ ׀ כֵּן רָאִינוּ בְּעִיר יְהוָה־צְבָאוֹת
10 בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהִים יְכוֹנְנֶהָ עַד־עוֹלָם סֶלָה׃ דִּמִּינוּ אֱלֹהִים
11 חַסְדֶּךָ בְּקֶרֶב הֵיכָלֶךָ׃ כְּשִׁמְךָ ׀ אֱלֹהִים כֵּן תְּהִלָּתְךָ עַל־קַצְוֵי־
12 אֶרֶץ צֶדֶק מָלְאָה יְמִינֶךָ׃ יִשְׂמַח ׀ הַר־צִיּוֹן תָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה
13 14 לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ׃ סֹבּוּ צִיּוֹן וְהַקִּיפוּהָ סִפְרוּ מִגְדָּלֶיהָ׃ שִׁיתוּ
לִבְּכֶם ׀ לְחֵילָה פַּסְּגוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ לְמַעַן תְּסַפְּרוּ לְדוֹר אַחֲרוֹן׃
15 מט כִּי זֶה ׀ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל־מוּת׃
1 2 מט לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר׃ שִׁמְעוּ־זֹאת כָּל־הָעַמִּים
3 הַאֲזִינוּ כָּל־יֹשְׁבֵי חָלֶד׃ גַּם־בְּנֵי אָדָם גַּם־בְּנֵי־אִישׁ יַחַד עָשִׁיר
4 5 וְאֶבְיוֹן׃ פִּי יְדַבֵּר חָכְמוֹת וְהָגוּת לִבִּי תְבוּנוֹת׃ אַטֶּה לְמָשָׁל
6 אָזְנִי אֶפְתַּח בְּכִנּוֹר חִידָתִי׃ לָמָּה אִירָא בִּימֵי רָע עֲוֹן עֲקֵבַי
7 8 יְסוּבֵּנִי׃ הַבֹּטְחִים עַל־חֵילָם וּבְרֹב עָשְׁרָם יִתְהַלָּלוּ׃ אָח לֹא־
9 פָדֹה יִפְדֶּה אִישׁ לֹא־יִתֵּן לֵאלֹהִים כָּפְרוֹ׃ וְיֵקַר פִּדְיוֹן נַפְשָׁם
10 11 וְחָדַל לְעוֹלָם׃ וִיחִי־עוֹד לָנֶצַח לֹא יִרְאֶה הַשָּׁחַת׃ כִּי יִרְאֶה ׀
חֲכָמִים יָמוּתוּ יַחַד כְּסִיל וָבַעַר יֹאבֵדוּ וְעָזְבוּ לַאֲחֵרִים חֵילָם׃
12 קִרְבָּם בָּתֵּימוֹ ׀ לְעוֹלָם מִשְׁכְּנֹתָם לְדֹר וָדֹר קָרְאוּ בִשְׁמוֹתָם
13 14 עֲלֵי אֲדָמוֹת׃ וְאָדָם בִּיקָר בַּל־יָלִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ׃ זֶה
15 דַרְכָּם כֶּסֶל לָמוֹ וְאַחֲרֵיהֶם ׀ בְּפִיהֶם יִרְצוּ סֶלָה׃ כַּצֹּאן לִשְׁאוֹל
שַׁתּוּ מָוֶת יִרְעֵם וַיִּרְדּוּ בָם יְשָׁרִים ׀ לַבֹּקֶר וְצִירָם לְבַלּוֹת שְׁאוֹל
16 מִזְּבֻל לוֹ׃ אַךְ־אֱלֹהִים יִפְדֶּה נַפְשִׁי מִיַּד־שְׁאוֹל כִּי יִקָּחֵנִי סֶלָה׃

Digitized by Google

17 18 אַל־תִּירָא כִּי־יַעֲשִׁר אִישׁ כִּי־יִרְבֶּה כְּבוֹד בֵּיתוֹ׃ כִּי לֹא בְמוֹתוֹ
19 יִקַּח הַכֹּל לֹא־יֵרֵד אַחֲרָיו כְּבוֹדוֹ׃ כִּי־נַפְשׁוֹ בְּחַיָּיו יְבָרֵךְ וְיוֹדֻךָ
20 כִּי־תֵיטִיב לָךְ׃ תָּבוֹא עַד־דּוֹר אֲבוֹתָיו עַד־נֵצַח לֹא יִרְאוּ־אוֹר׃
21 נ אָדָם בִּיקָר וְלֹא יָבִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ׃ נ מִזְמוֹר
1 לְאָסָף אֵל ׀ אֱלֹהִים יְהוָה דִּבֶּר וַיִּקְרָא־אָרֶץ מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד
2 3 מְבֹאוֹ׃ מִצִּיּוֹן מִכְלַל־יֹפִי אֱלֹהִים הוֹפִיעַ׃ יָבֹא אֱלֹהֵינוּ וְאַל־יֶחֱרַשׁ
4 אֵשׁ־לְפָנָיו תֹּאכֵל וּסְבִיבָיו נִשְׂעֲרָה מְאֹד׃ יִקְרָא אֶל־הַשָּׁמַיִם
5 מֵעָל וְאֶל־הָאָרֶץ לָדִין עַמּוֹ׃ אִסְפוּ־לִי חֲסִידָי כֹּרְתֵי בְרִיתִי
6 עֲלֵי־זָבַח׃ וַיַּגִּידוּ שָׁמַיִם צִדְקוֹ כִּי־אֱלֹהִים ׀ שֹׁפֵט הוּא סֶלָה׃
7 שִׁמְעָה עַמִּי ׀ וַאֲדַבֵּרָה יִשְׂרָאֵל וְאָעִידָה בָּךְ אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ
8 9 אָנֹכִי׃ לֹא עַל־זְבָחֶיךָ אוֹכִיחֶךָ וְעוֹלֹתֶיךָ לְנֶגְדִּי תָמִיד׃ לֹא־אֶקַּח
10 מִבֵּיתְךָ פָר מִמִּכְלְאֹתֶיךָ עַתּוּדִים׃ כִּי־לִי כָל־חַיְתוֹ־יָעַר בְּהֵמוֹת
11 12 בְּהַרְרֵי־אָלֶף׃ יָדַעְתִּי כָּל־עוֹף הָרִים וְזִיז שָׂדַי עִמָּדִי׃ אִם־אֶרְעַב
13 לֹא־אֹמַר לָךְ כִּי־לִי תֵבֵל וּמְלֹאָהּ׃ הַאוֹכַל בְּשַׂר אַבִּירִים וְדַם
14 עַתּוּדִים אֶשְׁתֶּה׃ זְבַח לֵאלֹהִים תּוֹדָה וְשַׁלֵּם לְעֶלְיוֹן נְדָרֶיךָ׃
15 16 וּקְרָאֵנִי בְּיוֹם צָרָה אֲחַלֶּצְךָ וּתְכַבְּדֵנִי׃ וְלָרָשָׁע ׀ אָמַר אֱלֹהִים
17 מַה־לְּךָ לְסַפֵּר חֻקָּי וַתִּשָּׂא בְרִיתִי עֲלֵי־פִיךָ׃ וְאַתָּה שָׂנֵאתָ
18 מוּסָר וַתַּשְׁלֵךְ דְּבָרַי אַחֲרֶיךָ׃ אִם־רָאִיתָ גַנָּב וַתִּרֶץ עִמּוֹ וְעִם
19 מְנָאֲפִים חֶלְקֶךָ׃ פִּיךָ שָׁלַחְתָּ בְרָעָה וּלְשׁוֹנְךָ תַּצְמִיד מִרְמָה׃
20 21 תֵּשֵׁב בְּאָחִיךָ תְדַבֵּר בְּבֶן־אִמְּךָ תִּתֶּן־דֹּפִי׃ אֵלֶּה עָשִׂיתָ ׀
וְהֶחֱרַשְׁתִּי דִּמִּיתָ הֱיוֹת־אֶהְיֶה כָמוֹךָ אוֹכִיחֲךָ וְאֶעֶרְכָה
22 לְעֵינֶיךָ׃ בִּינוּ־נָא זֹאת שֹׁכְחֵי אֱלוֹהַּ פֶּן־אֶטְרֹף וְאֵין מַצִּיל׃
23 זֹבֵחַ תּוֹדָה יְכַבְּדָנְנִי וְשָׂם דֶּרֶךְ אַרְאֶנּוּ בְּיֵשַׁע אֱלֹהִים׃
נא 1 2 נא לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ בְּבוֹא־אֵלָיו נָתָן הַנָּבִיא כַּאֲשֶׁר־בָּא
3 אֶל־בַּת־שָׁבַע׃ חָנֵּנִי אֱלֹהִים כְּחַסְדֶּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ מְחֵה פְשָׁעָי׃
4 5 הֶרֶב כַּבְּסֵנִי מֵעֲוֺנִי וּמֵחַטָּאתִי טַהֲרֵנִי׃ כִּי־פְשָׁעַי אֲנִי אֵדָע
6 וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד׃ לְךָ לְבַדְּךָ ׀ חָטָאתִי וְהָרַע בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי
7 לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ תִּזְכֶּה בְשָׁפְטֶךָ׃ הֵן־בְּעָווֹן חוֹלָלְתִּי וּבְחֵטְא

מַצִּיל באתנח. יום ג׳.

Digitized by Google

8 יֶחֱמַתְנִי אִמִּי׃ הֵן אֱמֶת חָפַצְתָּ בַטֻּחוֹת וּבְסָתֻם חָכְמָה תוֹדִיעֵנִי׃
9 10 תְּחַטְּאֵנִי בְאֵזוֹב וְאֶטְהָר תְּכַבְּסֵנִי וּמִשֶּׁלֶג אַלְבִּין׃ תַּשְׁמִיעֵנִי
11 שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה תָּגֵלְנָה עֲצָמוֹת דִּכִּיתָ׃ הַסְתֵּר פָּנֶיךָ מֵחֲטָאָי
12 וְכָל־עֲוֺנֹתַי מְחֵה׃ לֵב טָהוֹר בְּרָא־לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ
13 בְּקִרְבִּי׃ אַל־תַּשְׁלִיכֵנִי מִלְּפָנֶיךָ וְרוּחַ קָדְשְׁךָ אַל־תִּקַּח מִמֶּנִּי׃
14 15 הָשִׁיבָה לִּי שְׂשׂוֹן יִשְׁעֶךָ וְרוּחַ נְדִיבָה תִסְמְכֵנִי׃ אֲלַמְּדָה פֹשְׁעִים
16 דְּרָכֶיךָ וְחַטָּאִים אֵלֶיךָ יָשׁוּבוּ׃ הַצִּילֵנִי מִדָּמִים ׀ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי
17 תְּשׁוּעָתִי תְּרַנֵּן לְשׁוֹנִי צִדְקָתֶךָ׃ אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד
18 19 תְּהִלָּתֶךָ׃ כִּי ׀ לֹא־תַחְפֹּץ זֶבַח וְאֶתֵּנָה עוֹלָה לֹא תִרְצֶה׃ זִבְחֵי
אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה לֵב־נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה׃
20 21 הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת־צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלִָם׃ אָז תַּחְפֹּץ
זִבְחֵי־צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל אָז יַעֲלוּ עַל־מִזְבַּחֲךָ פָרִים׃ נב
1 2 נב לַמְנַצֵּחַ מַשְׂכִּיל לְדָוִד׃ בְּבוֹא ׀ דּוֹאֵג הָאֲדֹמִי וַיַּגֵּד לְשָׁאוּל
3 וַיֹּאמֶר לוֹ בָּא דָוִד אֶל־בֵּית אֲחִימֶלֶךְ׃ מַה־תִּתְהַלֵּל בְּרָעָה
4 הַגִּבּוֹר חֶסֶד אֵל כָּל־הַיּוֹם׃ הַוּוֹת תַּחְשֹׁב לְשׁוֹנֶךָ כְּתַעַר מְלֻטָּשׁ
5 עֹשֵׂה רְמִיָּה׃ אָהַבְתָּ רָּע מִטּוֹב שֶׁקֶר ׀ מִדַּבֵּר צֶדֶק סֶלָה׃
6 7 אָהַבְתָּ כָל־דִּבְרֵי־בָלַע לְשׁוֹן מִרְמָה׃ גַּם־אֵל יִתָּצְךָ לָנֶצַח יַחְתְּךָ
8 וְיִסָּחֲךָ מֵאֹהֶל וְשֵׁרֶשְׁךָ מֵאֶרֶץ חַיִּים סֶלָה׃ וְיִרְאוּ צַדִּיקִים וְיִירָאוּ
9 וְעָלָיו יִשְׂחָקוּ׃ הִנֵּה הַגֶּבֶר לֹא יָשִׂים אֱלֹהִים מָעוּזּוֹ וַיִּבְטַח בְּרֹב
10 עָשְׁרוֹ יָעֹז בְּהַוָּתוֹ׃ וַאֲנִי כְּזַיִת רַעֲנָן בְּבֵית אֱלֹהִים בָּטַחְתִּי
11 בְחֶסֶד אֱלֹהִים עוֹלָם וָעֶד׃ אוֹדְךָ לְעוֹלָם כִּי עָשִׂיתָ וַאֲקַוֶּה
נג 1 שִׁמְךָ כִי־טוֹב נֶגֶד חֲסִידֶיךָ׃ נג לַמְנַצֵּחַ עַל־מָחֲלַת מַשְׂכִּיל
2 לְדָוִד׃ אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים הִשְׁחִיתוּ וְהִתְעִיבוּ עָוֶל אֵין
3 עֹשֵׂה־טוֹב׃ אֱלֹהִים מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף עַל־בְּנֵי־אָדָם לִרְאוֹת הֲיֵשׁ
4 מַשְׂכִּיל דֹּרֵשׁ אֶת־אֱלֹהִים׃ כֻּלּוֹ סָג יַחְדָּו נֶאֱלָחוּ אֵין עֹשֵׂה־טוֹב
5 אֵין גַּם־אֶחָד׃ הֲלֹא יָדְעוּ פֹּעֲלֵי אָוֶן אֹכְלֵי עַמִּי אָכְלוּ לֶחֶם
6 אֱלֹהִים לֹא קָרָאוּ׃ שָׁם ׀ פָּחֲדוּ פַחַד לֹא־הָיָה פָחַד כִּי־אֱלֹהִים
7 פִּזַּר עַצְמוֹת חֹנָךְ הֱבִשֹׁתָה כִּי־אֱלֹהִים מְאָסָם׃ מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן

נד יִשְׁעוֹת יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּב אֱלֹהִים שְׁבוּת עַמּוֹ יָגֵל יַעֲקֹב יִשְׂמַח
1 2 יִשְׂרָאֵל: נד לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מַשְׂכִּיל לְדָוִד: בְּבוֹא הַזִּיפִים
3 וַיֹּאמְרוּ לְשָׁאוּל הֲלֹא דָוִד מִסְתַּתֵּר עִמָּנוּ: אֱלֹהִים בְּשִׁמְךָ
4 הוֹשִׁיעֵנִי וּבִגְבוּרָתְךָ תְדִינֵנִי: אֱלֹהִים שְׁמַע תְּפִלָּתִי הַאֲזִינָה
5 לְאִמְרֵי־פִי: כִּי זָרִים קָמוּ עָלַי וְעָרִיצִים בִּקְשׁוּ נַפְשִׁי לֹא שָׂמוּ
6 אֱלֹהִים לְנֶגְדָּם סֶלָה: הִנֵּה אֱלֹהִים עֹזֵר לִי אֲדֹנָי בְּסֹמְכֵי נַפְשִׁי:
7 8 יָשׁוּב הָרַע לְשֹׁרְרָי בַּאֲמִתְּךָ הַצְמִיתֵם: בִּנְדָבָה אֶזְבְּחָה־לָּךְ
9 אוֹדֶה שִּׁמְךָ יְהוָה כִּי־טוֹב: כִּי מִכָּל־צָרָה הִצִּילָנִי וּבְאֹיְבַי רָאֲתָה
נה 1 2 עֵינִי: נה לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מַשְׂכִּיל לְדָוִד: הַאֲזִינָה אֱלֹהִים
3 תְּפִלָּתִי וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתִי: הַקְשִׁיבָה לִּי וַעֲנֵנִי אָרִיד
4 בְּשִׂיחִי וְאָהִימָה: מִקּוֹל אוֹיֵב מִפְּנֵי עָקַת רָשָׁע כִּי־יָמִיטוּ עָלַי
5 אָוֶן וּבְאַף יִשְׂטְמוּנִי: לִבִּי יָחִיל בְּקִרְבִּי וְאֵימוֹת מָוֶת נָפְלוּ עָלָי:
6 7 יִרְאָה וָרַעַד יָבֹא בִי וַתְּכַסֵּנִי פַּלָּצוּת: וָאֹמַר מִי־יִתֶּן־לִּי אֵבֶר
8 כַּיּוֹנָה אָעוּפָה וְאֶשְׁכֹּנָה: הִנֵּה אַרְחִיק נְדֹד אָלִין בַּמִּדְבָּר סֶלָה:
9 10 אָחִישָׁה מִפְלָט לִי מֵרוּחַ סֹעָה מִסָּעַר: בַּלַּע אֲדֹנָי פַּלַּג לְשׁוֹנָם
11 כִּי־רָאִיתִי חָמָס וְרִיב בָּעִיר: יוֹמָם וָלַיְלָה יְסוֹבְבֻהָ עַל־חוֹמֹתֶיהָ
12 וְאָוֶן וְעָמָל בְּקִרְבָּהּ: הַוּוֹת בְּקִרְבָּהּ וְלֹא־יָמִישׁ מֵרְחֹבָהּ תֹּךְ
13 וּמִרְמָה: כִּי לֹא־אוֹיֵב יְחָרְפֵנִי וְאֶשָּׂא לֹא־מְשַׂנְאִי עָלַי הִגְדִּיל
14 15 וְאֶסָּתֵר מִמֶּנּוּ: וְאַתָּה אֱנוֹשׁ כְּעֶרְכִּי אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי: אֲשֶׁר יַחְדָּו
16 נַמְתִּיק סוֹד בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ: יַשִּׁימָוֶת ׀ עָלֵימוֹ יֵרְדוּ
17 שְׁאוֹל חַיִּים כִּי־רָעוֹת בִּמְגוּרָם בְּקִרְבָּם: אֲנִי אֶל־אֱלֹהִים אֶקְרָא
18 וַיהוָה יוֹשִׁיעֵנִי: עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם אָשִׂיחָה וְאֶהֱמֶה וַיִּשְׁמַע
19 קוֹלִי: פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקֲּרָב־לִי כִּי־בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי:
20 יִשְׁמַע אֵל ׀ וְיַעֲנֵם וְיֹשֵׁב קֶדֶם סֶלָה אֲשֶׁר אֵין חֲלִיפוֹת לָמוֹ
21 22 וְלֹא יָרְאוּ אֱלֹהִים: שָׁלַח יָדָיו בִּשְׁלֹמָיו חִלֵּל בְּרִיתוֹ: חָלְקוּ ׀
מַחְמָאֹת פִּיו וּקְרָב־לִבּוֹ רַכּוּ דְבָרָיו מִשֶּׁמֶן וְהֵמָּה פְתִחוֹת:
23 הַשְׁלֵךְ עַל־יְהוָה ׀ יְהָבְךָ וְהוּא יְכַלְכְּלֶךָ לֹא־יִתֵּן לְעוֹלָם מוֹט
24 לַצַּדִּיק: וְאַתָּה אֱלֹהִים ׀ תּוֹרִדֵם לִבְאֵר שַׁחַת אַנְשֵׁי דָמִים

Digitized by Google

נו 1 וּמִרְמָה לֹא־יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח־בָּךְ׃ נו לַמְנַצֵּחַ עַל־
יוֹנַת אֵלֶם רְחֹקִים לְדָוִד מִכְתָּם בֶּאֱחֹז אֹתוֹ פְלִשְׁתִּים בְּגַת׃
2 3 חָנֵּנִי אֱלֹהִים כִּי־שְׁאָפַנִי אֱנוֹשׁ כָּל־הַיּוֹם לֹחֵם יִלְחָצֵנִי׃ שָׁאֲפוּ
4 שׁוֹרְרַי כָּל־הַיּוֹם כִּי־רַבִּים לֹחֲמִים לִי מָרוֹם׃ יוֹם אִירָא אֲנִי
5 אֵלֶיךָ אֶבְטָח׃ בֵּאלֹהִים אֲהַלֵּל דְּבָרוֹ בֵּאלֹהִים בָּטַחְתִּי לֹא
6 אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה בָשָׂר לִי׃ כָּל־הַיּוֹם דְּבָרַי יְעַצֵּבוּ עָלַי כָּל־
7 מַחְשְׁבֹתָם לָרָע׃ יָגוּרוּ יִצְפּוֹנוּ הֵמָּה עֲקֵבַי יִשְׁמֹרוּ כַּאֲשֶׁר קִוּוּ
8 9 נַפְשִׁי׃ עַל־אָוֶן פַּלֶּט־לָמוֹ בְּאַף עַמִּים הוֹרֵד אֱלֹהִים׃ נֹדִי
10 סָפַרְתָּה אָתָּה שִׂימָה דִמְעָתִי בְנֹאדֶךָ הֲלֹא בְּסִפְרָתֶךָ׃ אָז
יָשׁוּבוּ אוֹיְבַי אָחוֹר בְּיוֹם אֶקְרָא זֶה־יָדַעְתִּי כִּי־אֱלֹהִים לִי׃
11 12 בֵּאלֹהִים אֲהַלֵּל דָּבָר בַּיהוָה אֲהַלֵּל דָּבָר׃ בֵּאלֹהִים בָּטַחְתִּי לֹא
13 אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה אָדָם לִי׃ עָלַי אֱלֹהִים נְדָרֶיךָ אֲשַׁלֵּם תּוֹדֹת
14 לָךְ׃ כִּי הִצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת הֲלֹא רַגְלַי מִדֶּחִי לְהִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי
נז 1 אֱלֹהִים בְּאוֹר הַחַיִּים׃ נז לַמְנַצֵּחַ אַל־תַּשְׁחֵת לְדָוִד מִכְתָּם
2 בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי־שָׁאוּל בַּמְּעָרָה׃ חָנֵּנִי אֱלֹהִים חָנֵּנִי כִּי בְךָ חָסָיָה
3 נַפְשִׁי וּבְצֵל־כְּנָפֶיךָ אֶחְסֶה עַד יַעֲבֹר הַוּוֹת׃ אֶקְרָא לֵאלֹהִים
4 עֶלְיוֹן לָאֵל גֹּמֵר עָלָי׃ יִשְׁלַח מִשָּׁמַיִם וְיוֹשִׁיעֵנִי חֵרֵף שֹׁאֲפִי
5 סֶלָה יִשְׁלַח אֱלֹהִים חַסְדּוֹ וַאֲמִתּוֹ׃ נַפְשִׁי בְּתוֹךְ לְבָאִם
אֶשְׁכְּבָה לֹהֲטִים בְּנֵי־אָדָם שִׁנֵּיהֶם חֲנִית וְחִצִּים וּלְשׁוֹנָם חֶרֶב
6 7 חַדָּה׃ רוּמָה עַל־הַשָּׁמַיִם אֱלֹהִים עַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ׃ רֶשֶׁת
הֵכִינוּ לִפְעָמַי כָּפַף נַפְשִׁי כָּרוּ לְפָנַי שִׁיחָה נָפְלוּ בְתוֹכָהּ סֶלָה׃
8 9 נָכוֹן לִבִּי אֱלֹהִים נָכוֹן לִבִּי אָשִׁירָה וַאֲזַמֵּרָה׃ עוּרָה כְבוֹדִי
10 עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה שָּׁחַר׃ אוֹדְךָ בָעַמִּים אֲדֹנָי
11 אֲזַמֶּרְךָ בַּל־אֻמִּים׃ כִּי־גָדֹל עַד־שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ וְעַד־שְׁחָקִים
12 אֲמִתֶּךָ׃ רוּמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים עַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ׃
נח 1 2 נח לַמְנַצֵּחַ אַל־תַּשְׁחֵת לְדָוִד מִכְתָּם׃ הַאֻמְנָם
3 אֵלֶם צֶדֶק תְּדַבֵּרוּן מֵישָׁרִים תִּשְׁפְּטוּ בְּנֵי אָדָם׃ אַף־בְּלֵב
עוֹלֹת תִּפְעָלוּן בָּאָרֶץ חֲמַס יְדֵיכֶם תְּפַלֵּסוּן׃ זֹרוּ רְשָׁעִים מֵרָחֶם

Digitized by Google

5 תָּעוּ מִבֶּטֶן דֹּבְרֵי כָזָב׃ חֲמַת־לָמוֹ כִּדְמוּת חֲמַת־נָחָשׁ כְּמוֹ־פֶתֶן
6 חֵרֵשׁ יַאְטֵם אָזְנוֹ׃ אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע לְקוֹל מְלַחֲשִׁים חוֹבֵר
7 חֲבָרִים מְחֻכָּם׃ אֱלֹהִים הֲרָס־שִׁנֵּימוֹ בְּפִימוֹ מַלְתְּעוֹת כְּפִירִים
8 נְתֹץ ׀ יְהוָה׃ יִמָּאֲסוּ כְמוֹ־מַיִם יִתְהַלְּכוּ־לָמוֹ יִדְרֹךְ חִצָּו כְּמוֹ
9 יִתְמֹלָלוּ׃ כְּמוֹ שַׁבְּלוּל תֶּמֶס יַהֲלֹךְ נֵפֶל אֵשֶׁת בַּל־חָזוּ שָׁמֶשׁ׃
10 11 בְּטֶרֶם יָבִינוּ סִּירֹתֵיכֶם אָטָד כְּמוֹ־חַי כְּמוֹ־חָרוֹן יִשְׂעָרֶנּוּ׃ יִשְׂמַח
12 צַדִּיק כִּי־חָזָה נָקָם פְּעָמָיו יִרְחַץ בְּדַם הָרָשָׁע׃ וְיֹאמַר אָדָם
נט 1 אַךְ־פְּרִי לַצַּדִּיק אַךְ יֵשׁ־אֱלֹהִים שֹׁפְטִים בָּאָרֶץ׃ נט לַמְנַצֵּחַ
אַל־תַּשְׁחֵת לְדָוִד מִכְתָּם בִּשְׁלֹחַ שָׁאוּל וַיִּשְׁמְרוּ אֶת־הַבַּיִת
2 3 לַהֲמִיתוֹ׃ הַצִּילֵנִי מֵאֹיְבַי ׀ אֱלֹהָי מִמִּתְקוֹמְמַי תְּשַׂגְּבֵנִי׃ הַצִּילֵנִי
4 מִפֹּעֲלֵי אָוֶן וּמֵאַנְשֵׁי דָמִים הוֹשִׁיעֵנִי׃ כִּי הִנֵּה אָרְבוּ לְנַפְשִׁי
5 יָגוּרוּ עָלַי עַזִּים לֹא־פִשְׁעִי וְלֹא־חַטָּאתִי יְהוָה׃ בְּלִי־עָוֺן יְרוּצוּן
6 וְיִכּוֹנָנוּ עוּרָה לִקְרָאתִי וּרְאֵה׃ וְאַתָּה יְהוָה ׀ אֱלֹהִים ׀ צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָקִיצָה לִפְקֹד כָּל־הַגּוֹיִם אַל־תָּחֹן כָּל־בֹּגְדֵי אָוֶן
7 8 סֶלָה׃ יָשׁוּבוּ לָעֶרֶב יֶהֱמוּ כַכָּלֶב וִיסוֹבְבוּ עִיר׃ הִנֵּה ׀ יַבִּיעוּן
9 בְּפִיהֶם חֲרָבוֹת בְּשִׂפְתוֹתֵיהֶם כִּי־מִי שֹׁמֵעַ׃ וְאַתָּה יְהוָה תִּשְׂחַק
10 לָמוֹ תִּלְעַג לְכָל־גּוֹיִם׃ עֻזּוֹ אֵלֶיךָ אֶשְׁמֹרָה כִּי־אֱלֹהִים מִשְׂגַּבִּי׃
11 12 אֱלֹהֵי חַסְדּוֹ יְקַדְּמֵנִי אֱלֹהִים יַרְאֵנִי בְשֹׁרְרָי׃ אַל־תַּהַרְגֵם ׀ פֶּן־
13 יִשְׁכְּחוּ עַמִּי הֲנִיעֵמוֹ בְחֵילְךָ וְהוֹרִידֵמוֹ מָגִנֵּנוּ אֲדֹנָי׃ חַטַּאת
פִּימוֹ דְּבַר־שְׂפָתֵימוֹ וְיִלָּכְדוּ בִגְאוֹנָם וּמֵאָלָה וּמִכַּחַשׁ יְסַפֵּרוּ׃
14 כַּלֵּה בְחֵמָה כַּלֵּה וְאֵינֵמוֹ וְיֵדְעוּ כִּי־אֱלֹהִים מֹשֵׁל בְּיַעֲקֹב לְאַפְסֵי
15 16 הָאָרֶץ סֶלָה׃ וְיָשֻׁבוּ לָעֶרֶב יֶהֱמוּ כַכָּלֶב וִיסוֹבְבוּ עִיר׃ הֵמָּה
17 יְנוּעוּן לֶאֱכֹל אִם־לֹא יִשְׂבְּעוּ וַיָּלִינוּ׃ וַאֲנִי ׀ אָשִׁיר עֻזֶּךָ וַאֲרַנֵּן
18 לַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ כִּי־הָיִיתָ מִשְׂגָּב לִי וּמָנוֹס בְּיוֹם צַר־לִי׃ עֻזִּי אֵלֶיךָ
ס 1 אֲזַמֵּרָה כִּי־אֱלֹהִים מִשְׂגַּבִּי אֱלֹהֵי חַסְדִּי׃ ס לַמְנַצֵּחַ עַל־
2 שׁוּשַׁן עֵדוּת מִכְתָּם לְדָוִד לְלַמֵּד׃ בְּהַצּוֹתוֹ ׀ אֶת אֲרַם נַהֲרַיִם
וְאֶת־אֲרַם צוֹבָה וַיָּשָׁב יוֹאָב וַיַּךְ אֶת־אֱדוֹם בְּגֵיא־מֶלַח שְׁנֵים
3 עָשָׂר אָלֶף׃ אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ פְרַצְתָּנוּ אָנַפְתָּ תְּשׁוֹבֵב לָנוּ׃

Digitized by Google

4 5 הִרְעַשְׁתָּה אֶרֶץ פְּצַמְתָּהּ רְפָה שְׁבָרֶיהָ כִי־מָטָה׃ הִרְאִיתָ עַמְּךָ
6 קָשָׁה הִשְׁקִיתָנוּ יַיִן תַּרְעֵלָה׃ נָתַתָּה לִּירֵאֶיךָ נֵּס לְהִתְנוֹסֵס
7 מִפְּנֵי קֹשֶׁט סֶלָה׃ לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנוּ׃ ועננִי
8 אֱלֹהִים ׀ דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ אֶעְלֹזָה אֲחַלְּקָה שְׁכֶם וְעֵמֶק סֻכּוֹת
9 אֲמַדֵּד׃ לִי גִלְעָד ׀ וְלִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מָעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה
10 מְחֹקְקִי׃ מוֹאָב ׀ סִיר רַחְצִי עַל־אֱדוֹם אַשְׁלִיךְ נַעֲלִי עָלַי פְּלֶשֶׁת
11 12 הִתְרֹעָעִי׃ מִי יֹבִלֵנִי עִיר מָצוֹר מִי נָחַנִי עַד־אֱדוֹם׃ הֲלֹא־
13 אַתָּה אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ וְלֹא־תֵצֵא אֱלֹהִים בְּצִבְאוֹתֵינוּ׃ הָבָה־לָּנוּ
14 עֶזְרָת מִצָּר וְשָׁוְא תְּשׁוּעַת אָדָם׃ בֵּאלֹהִים נַעֲשֶׂה־חָיִל וְהוּא
סא 1 2 יָבוּס צָרֵינוּ׃ סא לַמְנַצֵּחַ עַל־נְגִינַת לְדָוִד׃ שִׁמְעָה אֱלֹהִים
3 רִנָּתִי הַקְשִׁיבָה תְּפִלָּתִי׃ מִקְצֵה הָאָרֶץ ׀ אֵלֶיךָ אֶקְרָא בַּעֲטֹף
4 לִבִּי בְּצוּר־יָרוּם מִמֶּנִּי תַנְחֵנִי׃ כִּי־הָיִיתָ מַחְסֶה לִי מִגְדַּל־עֹז
5 מִפְּנֵי אוֹיֵב׃ אָגוּרָה בְאָהָלְךָ עוֹלָמִים אֶחֱסֶה בְסֵתֶר כְּנָפֶיךָ
6 סֶּלָה׃ כִּי־אַתָּה אֱלֹהִים שָׁמַעְתָּ לִנְדָרָי נָתַתָּ יְרֻשַּׁת יִרְאֵי שְׁמֶךָ׃
7 8 יָמִים עַל־יְמֵי־מֶלֶךְ תּוֹסִיף שְׁנוֹתָיו כְּמוֹ־דֹר וָדֹר׃ יֵשֵׁב עוֹלָם
9 לִפְנֵי אֱלֹהִים חֶסֶד וֶאֱמֶת מַן יִנְצְרֻהוּ׃ כֵּן ׀ אֲזַמְּרָה שִׁמְךָ לָעַד
סב 1 לְשַׁלְּמִי נְדָרַי יוֹם ׀ יוֹם׃ סב לַמְנַצֵּחַ עַל־יְדוּתוּן מִזְמוֹר
2 3 לְדָוִד׃ אַךְ אֶל־אֱלֹהִים דּוּמִיָּה נַפְשִׁי מִמֶּנּוּ יְשׁוּעָתִי׃ אַךְ־הוּא
4 צוּרִי וִישׁוּעָתִי מִשְׂגַּבִּי לֹא־אֶמּוֹט רַבָּה׃ עַד־אָנָה ׀ תְּהוֹתְתוּ עַל־
5 אִישׁ תְּרָצְּחוּ כֻלְּכֶם כְּקִיר נָטוּי גָּדֵר הַדְּחוּיָה׃ אַךְ מִשְּׂאֵתוֹ ׀
6 יָעֲצוּ לְהַדִּיחַ יִרְצוּ כָזָב בְּפִיו יְבָרֵכוּ וּבְקִרְבָּם יְקַלְלוּ־סֶלָה׃ אַךְ
7 לֵאלֹהִים דּוֹמִּי נַפְשִׁי כִּי־מִמֶּנּוּ תִּקְוָתִי׃ אַךְ־הוּא צוּרִי וִישׁוּעָתִי
8 מִשְׂגַּבִּי לֹא אֶמּוֹט׃ עַל־אֱלֹהִים יִשְׁעִי וּכְבוֹדִי צוּר־עֻזִּי מַחְסִי
9 בֵּאלֹהִים׃ בִּטְחוּ בוֹ בְכָל־עֵת ׀ עָם שִׁפְכוּ־לְפָנָיו לְבַבְכֶם אֱלֹהִים
10 מַחֲסֶה־לָּנוּ סֶלָה׃ אַךְ ׀ הֶבֶל בְּנֵי־אָדָם כָּזָב בְּנֵי אִישׁ בְּמֹאזְנַיִם
11 לַעֲלוֹת הֵמָּה מֵהֶבֶל יָחַד׃ אַל־תִּבְטְחוּ בְעֹשֶׁק וּבְגָזֵל אַל־
12 תֶּהְבָּלוּ חַיִל ׀ כִּי־יָנוּב אַל־תָּשִׁיתוּ לֵב׃ אַחַת ׀ דִּבֶּר אֱלֹהִים
13 שְׁתַּיִם־זוּ שָׁמָעְתִּי כִּי עֹז לֵאלֹהִים׃ וּלְךָ־אֲדֹנָי חָסֶד כִּי־אַתָּה

Digitized by Google

סג
1 תְּשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ׃ סג מִזְמוֹר לְדָוִד בִּהְיוֹתוֹ בְּמִדְבַּר
2 יְהוּדָה׃ אֱלֹהִים ׀ אֵלִי אַתָּה אֲשַׁחֲרֶךָּ צָמְאָה לְךָ ׀ נַפְשִׁי כָּמַהּ
3 לְךָ בְשָׂרִי בְּאֶרֶץ־צִיָּה וְעָיֵף בְּלִי־מָיִם׃ כֵּן בַּקֹּדֶשׁ חֲזִיתִיךָ לִרְאוֹת
4 5 עֻזְּךָ וּכְבוֹדֶךָ׃ כִּי־טוֹב חַסְדְּךָ מֵחַיִּים שְׂפָתַי יְשַׁבְּחוּנְךָ׃ כֵּן
6 אֲבָרֶכְךָ בְחַיָּי בְּשִׁמְךָ אֶשָּׂא כַפָּי׃ כְּמוֹ חֵלֶב וָדֶשֶׁן תִּשְׂבַּע נַפְשִׁי
7 וְשִׂפְתֵי רְנָנוֹת יְהַלֶּל־פִּי׃ אִם־זְכַרְתִּיךָ עַל־יְצוּעָי בְּאַשְׁמֻרוֹת
8 9 אֶהְגֶּה־בָּךְ׃ כִּי־הָיִיתָ עֶזְרָתָה לִּי וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ אֲרַנֵּן׃ דָּבְקָה
10 נַפְשִׁי אַחֲרֶיךָ בִּי תָּמְכָה יְמִינֶךָ׃ וְהֵמָּה לְשׁוֹאָה יְבַקְשׁוּ נַפְשִׁי
11 יָבֹאוּ בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ׃ יַגִּירֻהוּ עַל־יְדֵי־חָרֶב מְנָת שֻׁעָלִים יִהְיוּ׃
12 וְהַמֶּלֶךְ יִשְׂמַח בֵּאלֹהִים יִתְהַלֵּל כָּל־הַנִּשְׁבָּע בּוֹ כִּי יִסָּכֵר פִּי
סד
1 2 דּוֹבְרֵי־שָׁקֶר׃ סד לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ שְׁמַע־אֱלֹהִים קוֹלִי
3 בְשִׂיחִי מִפַּחַד אוֹיֵב תִּצֹּר חַיָּי׃ תַּסְתִּירֵנִי מִסּוֹד מְרֵעִים מֵרִגְשַׁת
4 פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ אֲשֶׁר שָׁנְנוּ כַחֶרֶב לְשׁוֹנָם דָּרְכוּ חִצָּם דָּבָר מָר׃
5 6 לִירוֹת בַּמִּסְתָּרִים תָּם פִּתְאֹם יֹרֻהוּ וְלֹא יִירָאוּ׃ יְחַזְּקוּ־לָמוֹ ׀
7 דָּבָר רָע יְסַפְּרוּ לִטְמוֹן מוֹקְשִׁים אָמְרוּ מִי יִרְאֶה־לָּמוֹ׃ יַחְפְּשׂוּ
8 עוֹלֹת תַּמְנוּ חֵפֶשׂ מְחֻפָּשׂ וְקֶרֶב אִישׁ וְלֵב עָמֹק׃ וַיֹּרֵם אֱלֹהִים
9 חֵץ פִּתְאוֹם הָיוּ מַכּוֹתָם׃ וַיַּכְשִׁילוּהוּ עָלֵימוֹ לְשׁוֹנָם יִתְנֹדְדוּ כָּל־
10 רֹאֵה בָם׃ וַיִּירְאוּ כָּל־אָדָם וַיַּגִּידוּ פֹּעַל אֱלֹהִים וּמַעֲשֵׂהוּ
11 הִשְׂכִּילוּ׃ יִשְׂמַח צַדִּיק בַּיהוָה וְחָסָה בוֹ וְיִתְהַלְלוּ כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב׃
סה
1 2 סה לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד שִׁיר׃ לְךָ דֻמִיָּה תְהִלָּה אֱלֹהִים
3 בְּצִיּוֹן וּלְךָ יְשֻׁלַּם־נֶדֶר׃ שֹׁמֵעַ תְּפִלָּה עָדֶיךָ כָּל־בָּשָׂר יָבֹאוּ׃
4 5 דִּבְרֵי עֲוֺנֹת גָּבְרוּ מֶנִּי פְּשָׁעֵינוּ אַתָּה תְכַפְּרֵם׃ אַשְׁרֵי ׀
תִּבְחַר וּתְקָרֵב יִשְׁכֹּן חֲצֵרֶיךָ נִשְׂבְּעָה בְּטוּב בֵּיתֶךָ קְדֹשׁ
6 הֵיכָלֶךָ׃ נוֹרָאוֹת ׀ בְּצֶדֶק תַּעֲנֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ מִבְטָח כָּל־קַצְוֵי־
7 8 אֶרֶץ וְיָם רְחֹקִים׃ מֵכִין הָרִים בְּכֹחוֹ נֶאְזָר בִּגְבוּרָה׃ מַשְׁבִּיחַ ׀
9 שְׁאוֹן יַמִּים שְׁאוֹן גַּלֵּיהֶם וַהֲמוֹן לְאֻמִּים׃ וַיִּירְאוּ ׀ יֹשְׁבֵי קְצָוֺת
10 מֵאוֹתֹתֶיךָ מוֹצָאֵי־בֹקֶר וָעֶרֶב תַּרְנִין׃ פָּקַדְתָּ הָאָרֶץ ׀ וַתְּשֹׁקְקֶהָ
רַבַּת תַּעְשְׁרֶנָּה פֶּלֶג אֱלֹהִים מָלֵא מָיִם תָּכִין דְּגָנָם כִּי־כֵן תְּכִינֶהָ׃

Digitized by Google

11 תְּלָמֶיהָ רַוֵּה נַחֵת גְּדוּדֶיהָ בִּרְבִיבִים תְּמֹגְגֶנָּה צִמְחָהּ תְּבָרֵךְ׃
12 13 עִטַּרְתָּ שְׁנַת טוֹבָתֶךָ וּמַעְגָּלֶיךָ יִרְעֲפוּן דָּשֶׁן׃ יִרְעֲפוּ נְאוֹת
14 מִדְבָּר וְגִיל גְּבָעוֹת תַּחְגֹּרְנָה׃ לָבְשׁוּ כָרִים ׀ הַצֹּאן וַעֲמָקִים
סו 1 יַעַטְפוּ־בָר יִתְרוֹעֲעוּ אַף־יָשִׁירוּ׃ סו לַמְנַצֵּחַ שִׁיר מִזְמוֹר
2 הָרִיעוּ לֵאלֹהִים כָּל־הָאָרֶץ׃ זַמְּרוּ כְבוֹד־שְׁמוֹ שִׂימוּ כָבוֹד
3 תְּהִלָּתוֹ׃ אִמְרוּ לֵאלֹהִים מַה־נּוֹרָא מַעֲשֶׂיךָ בְּרֹב עֻזְּךָ יְכַחֲשׁוּ
4 לְךָ אֹיְבֶיךָ׃ כָּל־הָאָרֶץ ׀ יִשְׁתַּחֲווּ לְךָ וִיזַמְּרוּ־לָךְ יְזַמְּרוּ שִׁמְךָ
5 סֶלָה׃ לְכוּ וּרְאוּ מִפְעֲלוֹת אֱלֹהִים נוֹרָא עֲלִילָה עַל־בְּנֵי אָדָם׃
6 7 הָפַךְ יָם ׀ לְיַבָּשָׁה בַּנָּהָר יַעַבְרוּ בְרָגֶל שָׁם נִשְׂמְחָה־בּוֹ׃ מֹשֵׁל
בִּגְבוּרָתוֹ ׀ עוֹלָם עֵינָיו בַּגּוֹיִם תִּצְפֶּינָה הַסּוֹרְרִים ׀ אַל־יָרִימוּ
8 9 לָמוֹ סֶלָה׃ בָּרְכוּ עַמִּים ׀ אֱלֹהֵינוּ וְהַשְׁמִיעוּ קוֹל תְּהִלָּתוֹ׃ הַשָּׂם
10 נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא־נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ׃ כִּי־בְחַנְתָּנוּ אֱלֹהִים צְרַפְתָּנוּ
11 כִּצְרָף־כָּסֶף׃ הֲבֵאתָנוּ בַמְּצוּדָה שַׂמְתָּ מוּעָקָה בְמָתְנֵינוּ׃
12 הִרְכַּבְתָּ אֱנוֹשׁ לְרֹאשֵׁנוּ בָּאנוּ־בָאֵשׁ וּבַמַּיִם וַתּוֹצִיאֵנוּ לָרְוָיָה׃
13 14 אָבוֹא בֵיתְךָ בְעוֹלוֹת אֲשַׁלֵּם לְךָ נְדָרָי׃ אֲשֶׁר־פָּצוּ שְׂפָתָי
15 וְדִבֶּר־פִּי בַּצַּר־לִי׃ עֹלוֹת מֵחִים אַעֲלֶה־לָּךְ עִם־קְטֹרֶת אֵילִים
16 אֶעֱשֶׂה בָקָר עִם־עַתּוּדִים סֶלָה׃ לְכוּ שִׁמְעוּ וַאֲסַפְּרָה כָּל־
17 יִרְאֵי אֱלֹהִים אֲשֶׁר עָשָׂה לְנַפְשִׁי׃ אֵלָיו פִּי־קָרָאתִי וְרוֹמַם תַּחַת
18 19 לְשׁוֹנִי׃ אָוֶן אִם־רָאִיתִי בְלִבִּי לֹא יִשְׁמַע ׀ אֲדֹנָי׃ אָכֵן שָׁמַע
20 אֱלֹהִים הִקְשִׁיב בְּקוֹל תְּפִלָּתִי׃ בָּרוּךְ אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־הֵסִיר
סז 1 תְּפִלָּתִי וְחַסְדּוֹ מֵאִתִּי׃ סז לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר׃
2 3 אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה׃ לָדַעַת בָּאָרֶץ
4 דַּרְכֶּךָ בְּכָל־גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ׃ יוֹדוּךָ עַמִּים ׀ אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים
5 כֻּלָּם׃ יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי־תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישֹׁר וּלְאֻמִּים ׀
6 בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה׃ יוֹדוּךָ עַמִּים ׀ אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם׃
7 8 אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ׃ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים
סח 1 וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ׃ סח לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד
2 מִזְמוֹר שִׁיר׃ יָקוּם אֱלֹהִים יָפוּצוּ אוֹיְבָיו וְיָנוּסוּ מְשַׂנְאָיו מִפָּנָיו׃

Digitized by Google

3 כְּהִנְדֹּף עָשָׁן תִּנְדֹּף כְּהִמֵּס דּוֹנַג מִפְּנֵי־אֵשׁ יֹאבְדוּ רְשָׁעִים מִפְּנֵי
4 אֱלֹהִים׃ וְצַדִּיקִים יִשְׂמְחוּ יַעַלְצוּ לִפְנֵי אֱלֹהִים וְיָשִׂישׂוּ בְשִׂמְחָה׃
5 שִׁירוּ ׀ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ
6 לְפָנָיו׃ אֲבִי יְתוֹמִים וְדַיַּן אַלְמָנוֹת אֱלֹהִים בִּמְעוֹן קָדְשׁוֹ׃
7 אֱלֹהִים ׀ מוֹשִׁיב יְחִידִים ׀ בַּיְתָה מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת אַךְ
8 סוֹרְרִים שָׁכְנוּ צְחִיחָה׃ אֱלֹהִים בְּצֵאתְךָ לִפְנֵי עַמֶּךָ בְּצַעְדְּךָ
9 בִישִׁימוֹן סֶלָה׃ אֶרֶץ רָעָשָׁה ׀ אַף־שָׁמַיִם נָטְפוּ מִפְּנֵי אֱלֹהִים
10 זֶה סִינַי מִפְּנֵי אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ גֶּשֶׁם נְדָבוֹת תָּנִיף אֱלֹהִים
11 נַחֲלָתְךָ וְנִלְאָה אַתָּה כוֹנַנְתָּהּ׃ חַיָּתְךָ יָשְׁבוּ־בָהּ תָּכִין בְּטוֹבָתְךָ
12 13 לֶעָנִי אֱלֹהִים׃ אֲדֹנָי יִתֶּן־אֹמֶר הַמְבַשְּׂרוֹת צָבָא רָב׃ מַלְכֵי
14 צְבָאוֹת יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן וּנְוַת־בַּיִת תְּחַלֵּק שָׁלָל׃ אִם־תִּשְׁכְּבוּן בֵּין
שְׁפַתָּיִם כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ׃
15 16 בְּפָרֵשׂ שַׁדַּי מְלָכִים בָּהּ תַּשְׁלֵג בְּצַלְמוֹן׃ הַר־אֱלֹהִים הַר־בָּשָׁן
17 הַר גַּבְנֻנִּים הַר־בָּשָׁן׃ לָמָּה ׀ תְּרַצְּדוּן הָרִים גַּבְנֻנִּים הָהָר חָמַד
18 אֱלֹהִים לְשִׁבְתּוֹ אַף־יְהוָה יִשְׁכֹּן לָנֶצַח׃ רֶכֶב אֱלֹהִים רִבֹּתַיִם
19 אַלְפֵי שִׁנְאָן אֲדֹנָי בָם סִינַי בַּקֹּדֶשׁ׃ עָלִיתָ לַמָּרוֹם ׀ שָׁבִיתָ שֶּׁבִי
20 לָקַחְתָּ מַתָּנוֹת בָּאָדָם וְאַף סוֹרְרִים לִשְׁכֹּן ׀ יָהּ אֱלֹהִים׃ בָּרוּךְ
21 אֲדֹנָי יוֹם ׀ יוֹם יַעֲמָס־לָנוּ הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה׃ הָאֵל ׀ לָנוּ אֵל
22 לְמוֹשָׁעוֹת וְלֵיהוִה אֲדֹנָי לַמָּוֶת תּוֹצָאוֹת׃ אַךְ־אֱלֹהִים יִמְחַץ
23 רֹאשׁ אֹיְבָיו קָדְקֹד שֵׂעָר מִתְהַלֵּךְ בַּאֲשָׁמָיו׃ אָמַר אֲדֹנָי מִבָּשָׁן
24 אָשִׁיב אָשִׁיב מִמְּצֻלוֹת יָם׃ לְמַעַן ׀ תִּמְחַץ רַגְלְךָ בְּדָם לְשׁוֹן
25 כְּלָבֶיךָ מֵאֹיְבִים מִנֵּהוּ׃ רָאוּ הֲלִיכוֹתֶיךָ אֱלֹהִים הֲלִיכוֹת אֵלִי
26 מַלְכִּי בַקֹּדֶשׁ׃ קִדְּמוּ שָׁרִים אַחַר נֹגְנִים בְּתוֹךְ עֲלָמוֹת תּוֹפֵפוֹת׃
27 28 בְּמַקְהֵלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים אֲדֹנָי מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל׃ שָׁם בִּנְיָמִן ׀
29 צָעִיר רֹדֵם שָׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם שָׂרֵי זְבֻלוּן שָׂרֵי נַפְתָּלִי׃ צִוָּה
30 אֱלֹהֶיךָ עֻזֶּךָ עוּזָּה אֱלֹהִים זוּ פָּעַלְתָּ לָּנוּ׃ מֵהֵיכָלֶךָ עַל־יְרוּשָׁלָםִ
31 לְךָ יוֹבִילוּ מְלָכִים שָׁי׃ גְּעַר חַיַּת קָנֶה עֲדַת אַבִּירִים ׀ בְּעֶגְלֵי
32 עַמִּים מִתְרַפֵּס בְּרַצֵּי־כָסֶף בִּזַּר עַמִּים קְרָבוֹת יֶחְפָּצוּ׃ יֶאֱתָיוּ

Digitized by Google

33 חַשְׁמַנִּים מִנִּי מִצְרָיִם כּוּשׁ תָּרִיץ יָדָיו לֵאלֹהִים׃ מַמְלְכוֹת
34 הָאָרֶץ שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ אֲדֹנָי סֶלָה׃ לָרֹכֵב בִּשְׁמֵי שְׁמֵי
35 קֶדֶם הֵן יִתֵּן בְּקוֹלוֹ קוֹל עֹז׃ תְּנוּ עֹז לֵאלֹהִים עַל־יִשְׂרָאֵל
36 גַּאֲוָתוֹ וְעֻזּוֹ בַּשְּׁחָקִים׃ נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ אֵל יִשְׂרָאֵל
הוּא נֹתֵן ׀ עֹז וְתַעֲצֻמוֹת לָעָם בָּרוּךְ אֱלֹהִים׃ סט לַמְנַצֵּחַ סט 1
2 עַל־שׁוֹשַׁנִּים לְדָוִד׃ הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד־נָפֶשׁ׃
3 טָבַעְתִּי ׀ בִּיוֵן מְצוּלָה וְאֵין מָעֳמָד בָּאתִי בְמַעֲמַקֵּי־מַיִם וְשִׁבֹּלֶת
4 שְׁטָפָתְנִי׃ יָגַעְתִּי בְקָרְאִי נִחַר גְּרוֹנִי כָּלוּ עֵינַי מְיַחֵל לֵאלֹהָי׃
5 רַבּוּ ׀ מִשַּׂעֲרוֹת רֹאשִׁי שֹׂנְאַי חִנָּם עָצְמוּ מַצְמִיתַי אֹיְבַי שֶׁקֶר
6 אֲשֶׁר לֹא־גָזַלְתִּי אָז אָשִׁיב׃ אֱלֹהִים אַתָּה יָדַעְתָּ לְאִוַּלְתִּי
7 וְאַשְׁמוֹתַי מִמְּךָ לֹא־נִכְחָדוּ׃ אַל־יֵבֹשׁוּ בִי ׀ קֹוֶיךָ אֲדֹנָי יֱהֹוִה
8 צְבָאוֹת אַל־יִכָּלְמוּ בִי מְבַקְשֶׁיךָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ כִּי־עָלֶיךָ נָשָׂאתִי
9 חֶרְפָּה כִּסְּתָה כְלִמָּה פָנָי׃ מוּזָר הָיִיתִי לְאֶחָי וְנָכְרִי לִבְנֵי אִמִּי׃
10 11 כִּי־קִנְאַת בֵּיתְךָ אֲכָלָתְנִי וְחֶרְפּוֹת חוֹרְפֶיךָ נָפְלוּ עָלָי׃ וָאֶבְכֶּה
12 בַצּוֹם נַפְשִׁי וַתְּהִי לַחֲרָפוֹת לִי׃ וָאֶתְּנָה לְבוּשִׁי שָׂק וָאֱהִי לָהֶם
13 14 לְמָשָׁל׃ יָשִׂיחוּ בִי יֹשְׁבֵי שָׁעַר וּנְגִינוֹת שׁוֹתֵי שֵׁכָר׃ וַאֲנִי
תְפִלָּתִי־לְךָ ׀ יְהוָה עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת
15 יִשְׁעֶךָ׃ הַצִּילֵנִי מִטִּיט וְאַל־אֶטְבָּעָה אִנָּצְלָה מִשֹּׂנְאַי וּמִמַּעֲמַקֵּי
16 מָיִם׃ אַל־תִּשְׁטְפֵנִי ׀ שִׁבֹּלֶת מַיִם וְאַל־תִּבְלָעֵנִי מְצוּלָה וְאַל
17 תֶּאְטַר־עָלַי בְּאֵר פִּיהָ׃ עֲנֵנִי יְהוָה כִּי־טוֹב חַסְדֶּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ
18 פְּנֵה אֵלָי׃ וְאַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מֵעַבְדֶּךָ כִּי־צַר־לִי מַהֵר עֲנֵנִי׃
19 20 קָרְבָה אֶל־נַפְשִׁי גְאָלָהּ לְמַעַן אֹיְבַי פְּדֵנִי׃ אַתָּה יָדַעְתָּ חֶרְפָּתִי
21 וּבָשְׁתִּי וּכְלִמָּתִי נֶגְדְּךָ כָּל־צוֹרְרָי׃ חֶרְפָּה ׀ שָׁבְרָה לִבִּי וָאָנוּשָׁה
22 וָאֲקַוֶּה לָנוּד וָאַיִן וְלַמְנַחֲמִים וְלֹא מָצָאתִי׃ וַיִּתְּנוּ בְּבָרוּתִי רֹאשׁ
23 וְלִצְמָאִי יַשְׁקוּנִי חֹמֶץ׃ יְהִי־שֻׁלְחָנָם לִפְנֵיהֶם לְפָח וְלִשְׁלוֹמִים
24 לְמוֹקֵשׁ׃ תֶּחְשַׁכְנָה עֵינֵיהֶם מֵרְאוֹת וּמָתְנֵיהֶם תָּמִיד הַמְעַד׃
25 26 שְׁפָךְ־עֲלֵיהֶם זַעְמֶךָ וַחֲרוֹן אַפְּךָ יַשִּׂיגֵם׃ תְּהִי־טִירָתָם נְשַׁמָּה
27 בְּאָהֳלֵיהֶם אַל־יְהִי יֹשֵׁב׃ כִּי־אַתָּה אֲשֶׁר־הִכִּיתָ רָדָפוּ וְאֶל־מַכְאוֹב

Digitized by Google

29 חֲלָלֶיךָ יְסַפֵּרוּ׃ תְּנָה־עָוֺן עַל־עֲוֺנָם וְאַל־יָבֹאוּ בְּצִדְקָתֶךָ׃ יִמָּחוּ
30 מִסֵּפֶר חַיִּים וְעִם צַדִּיקִים אַל־יִכָּתֵבוּ׃ וַאֲנִי עָנִי וְכוֹאֵב יְשׁוּעָתְךָ
31 אֱלֹהִים תְּשַׂגְּבֵנִי׃ אֲהַלְלָה שֵׁם־אֱלֹהִים בְּשִׁיר וַאֲגַדְּלֶנּוּ בְתוֹדָה׃
32 33 וְתִיטַב לַיהוָה מִשּׁוֹר פָּר מַקְרִן מַפְרִיס׃ רָאוּ עֲנָוִים יִשְׂמָחוּ
34 דֹּרְשֵׁי אֱלֹהִים וִיחִי לְבַבְכֶם׃ כִּי־שֹׁמֵעַ אֶל־אֶבְיוֹנִים יְהוָה וְאֶת־
35 אֲסִירָיו לֹא בָזָה׃ יְהַלְלוּהוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ יַמִּים וְכָל־רֹמֵשׂ בָּם׃
36 כִּי אֱלֹהִים ׀ יוֹשִׁיעַ צִיּוֹן וְיִבְנֶה עָרֵי יְהוּדָה וְיָשְׁבוּ שָׁם וִירֵשׁוּהָ׃
37 1 וְזֶרַע עֲבָדָיו יִנְחָלוּהָ וְאֹהֲבֵי שְׁמוֹ יִשְׁכְּנוּ־בָהּ׃ ע לַמְנַצֵּחַ
2 3 לְדָוִד לְהַזְכִּיר׃ אֱלֹהִים לְהַצִּילֵנִי יְהוָה לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה׃ יֵבֹשׁוּ
4 וְיַחְפְּרוּ מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי יִסֹּגוּ אָחוֹר וְיִכָּלְמוּ חֲפֵצֵי רָעָתִי׃ יָשׁוּבוּ
5 עַל־עֵקֶב בָּשְׁתָּם הָאֹמְרִים הֶאָח ׀ הֶאָח׃ יָשִׂישׂוּ וְיִשְׂמְחוּ ׀ בְּךָ
כָּל־מְבַקְשֶׁיךָ וְיֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל אֱלֹהִים אֹהֲבֵי יְשׁוּעָתֶךָ׃
6 וַאֲנִי ׀ עָנִי וְאֶבְיוֹן אֱלֹהִים חוּשָׁה־לִּי עֶזְרִי וּמְפַלְטִי אַתָּה יְהוָה עא
1 אַל־תְּאַחַר׃ עא בְּךָ־יְהוָה חָסִיתִי אַל־אֵבוֹשָׁה לְעוֹלָם׃
2 3 בְּצִדְקָתְךָ תַּצִּילֵנִי וּתְפַלְּטֵנִי הַטֵּה־אֵלַי אָזְנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנִי׃ הֱיֵה לִי ׀
לְצוּר מָעוֹן לָבוֹא תָּמִיד צִוִּיתָ לְהוֹשִׁיעֵנִי כִּי־סַלְעִי וּמְצוּדָתִי
4 5 אָתָּה׃ אֱלֹהַי פַּלְּטֵנִי מִיַּד רָשָׁע מִכַּף מְעַוֵּל וְחוֹמֵץ׃ כִּי־אַתָּה
6 תִקְוָתִי אֲדֹנָי יֱהוִה מִבְטַחִי מִנְּעוּרָי׃ עָלֶיךָ ׀ נִסְמַכְתִּי מִבֶּטֶן
7 מִמְּעֵי אִמִּי אַתָּה גוֹזִי בְּךָ תְהִלָּתִי תָמִיד׃ כְּמוֹפֵת הָיִיתִי לְרַבִּים
8 9 וְאַתָּה מַחֲסִי־עֹז׃ יִמָּלֵא פִי תְּהִלָּתֶךָ כָּל־הַיּוֹם תִּפְאַרְתֶּךָ׃ אַל־
10 תַּשְׁלִיכֵנִי לְעֵת זִקְנָה כִּכְלוֹת כֹּחִי אַל־תַּעַזְבֵנִי׃ כִּי־אָמְרוּ אוֹיְבַי
11 לִי וְשֹׁמְרֵי נַפְשִׁי נוֹעֲצוּ יַחְדָּו׃ לֵאמֹר אֱלֹהִים עֲזָבוֹ רִדְפוּ
12 וְתִפְשׂוּהוּ כִּי־אֵין מַצִּיל׃ אֱלֹהִים אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי אֱלֹהַי לְעֶזְרָתִי
13 חוּשָׁה׃ יֵבֹשׁוּ יִכְלוּ שֹׂטְנֵי נַפְשִׁי יַעֲטוּ חֶרְפָּה וּכְלִמָּה מְבַקְשֵׁי
14 15 רָעָתִי׃ וַאֲנִי תָּמִיד אֲיַחֵל וְהוֹסַפְתִּי עַל־כָּל־תְּהִלָּתֶךָ׃ פִּי ׀ יְסַפֵּר
16 צִדְקָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם תְּשׁוּעָתֶךָ כִּי לֹא יָדַעְתִּי סְפֹרוֹת׃ אָבוֹא
17 בִּגְבֻרוֹת אֲדֹנָי יֱהוִה אַזְכִּיר צִדְקָתְךָ לְבַדֶּךָ׃ אֱלֹהִים לִמַּדְתַּנִי
18 מִנְּעוּרָי וְעַד־הֵנָּה אַגִּיד נִפְלְאוֹתֶיךָ׃ וְגַם עַד־זִקְנָה ׀ וְשֵׂיבָה

Digitized by Google

אֱלֹהִים אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־אַגִּיד זְרוֹעֲךָ לְדוֹר לְכָל־יָבוֹא גְּבוּרָתֶךָ׃
19 וְצִדְקָתְךָ אֱלֹהִים עַד־מָרוֹם אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ גְדֹלוֹת אֱלֹהִים מִי
20 כָמוֹךָ׃ אֲשֶׁר הִרְאִיתַנוּ ׀ צָרוֹת רַבּוֹת וְרָעוֹת תָּשׁוּב תְּחַיֵּינוּ
21 וּמִתְּהֹמוֹת הָאָרֶץ תָּשׁוּב תַּעֲלֵנִי׃ תֶּרֶב ׀ גְּדֻלָּתִי וְתִסֹּב תְּנַחֲמֵנִי׃
22 גַּם־אֲנִי ׀ אוֹדְךָ בִכְלִי־נֶבֶל אֲמִתְּךָ אֱלֹהָי אֲזַמְּרָה לְךָ בְכִנּוֹר
23 קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃ תְּרַנֵּנָּה שְׂפָתַי כִּי אֲזַמְּרָה־לָּךְ וְנַפְשִׁי אֲשֶׁר
24 פָּדִיתָ׃ גַּם־לְשׁוֹנִי כָּל־הַיּוֹם תֶּהְגֶּה צִדְקָתֶךָ כִּי־בֹשׁוּ כִי־חָפְרוּ
עב 1 מְבַקְשֵׁי רָעָתִי׃ עב לִשְׁלֹמֹה ׀ אֱלֹהִים מִשְׁפָּטֶיךָ לְמֶלֶךְ תֵּן
2 3 וְצִדְקָתְךָ לְבֶן־מֶלֶךְ׃ יָדִין עַמְּךָ בְצֶדֶק וַעֲנִיֶּיךָ בְמִשְׁפָּט׃ יִשְׂאוּ
4 הָרִים שָׁלוֹם לָעָם וּגְבָעוֹת בִּצְדָקָה׃ יִשְׁפֹּט ׀ עֲנִיֵּי־עָם יוֹשִׁיעַ
5 לִבְנֵי אֶבְיוֹן וִידַכֵּא עוֹשֵׁק׃ יִירָאוּךָ עִם־שָׁמֶשׁ וְלִפְנֵי יָרֵחַ דּוֹר
6 7 דּוֹרִים׃ יֵרֵד כְּמָטָר עַל־גֵּז כִּרְבִיבִים זַרְזִיף אָרֶץ׃ יִפְרַח־בְּיָמָיו
8 צַדִּיק וְרֹב שָׁלוֹם עַד־בְּלִי יָרֵחַ׃ וְיֵרְדְּ מִיָּם עַד־יָם וּמִנָּהָר עַד
9 10 אַפְסֵי־אָרֶץ׃ לְפָנָיו יִכְרְעוּ צִיִּים וְאֹיְבָיו עָפָר יְלַחֵכוּ׃ מַלְכֵי
תַרְשִׁישׁ וְאִיִּים מִנְחָה יָשִׁיבוּ מַלְכֵי שְׁבָא וּסְבָא אֶשְׁכָּר יַקְרִיבוּ׃
11 12 וְיִשְׁתַּחֲווּ־לוֹ כָל־מְלָכִים כָּל־גּוֹיִם יַעַבְדוּהוּ׃ כִּי־יַצִּיל אֶבְיוֹן מְשַׁוֵּעַ
13 וְעָנִי וְאֵין־עֹזֵר לוֹ׃ יָחֹס עַל־דַּל וְאֶבְיוֹן וְנַפְשׁוֹת אֶבְיוֹנִים יוֹשִׁיעַ׃
14 15 מִתּוֹךְ וּמֵחָמָס יִגְאַל נַפְשָׁם וְיֵיקַר דָּמָם בְּעֵינָיו׃ וִיחִי וְיִתֶּן־לוֹ
16 מִזְּהַב שְׁבָא וְיִתְפַּלֵּל בַּעֲדוֹ תָמִיד כָּל־הַיּוֹם יְבָרְכֶנְהוּ׃ יְהִי פִסַּת־
בַּר ׀ בָּאָרֶץ בְּרֹאשׁ הָרִים יִרְעַשׁ כַּלְּבָנוֹן פִּרְיוֹ וְיָצִיצוּ מֵעִיר
17 כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ׃ יְהִי שְׁמוֹ ׀ לְעוֹלָם לִפְנֵי־שֶׁמֶשׁ יִנּוֹן שְׁמוֹ
18 וְיִתְבָּרְכוּ בוֹ כָּל־גּוֹיִם יְאַשְּׁרוּהוּ׃ בָּרוּךְ ׀ יְהוָה אֱלֹהִים אֱלֹהֵי
19 יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ׃ וּבָרוּךְ ׀ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא
20 כְבוֹדוֹ אֶת־כֹּל הָאָרֶץ אָמֵן ׀ וְאָמֵן׃ כָּלּוּ תְפִלּוֹת דָּוִד בֶּן־יִשָׁי׃

ספר שלישי׃

יום ד׳

1 2 עג מִזְמוֹר לְאָסָף אַךְ טוֹב לְיִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים לְבָרֵי לֵבָב׃ וַאֲנִי
3 כִּמְעַט נָטוּי רַגְלָי כְּאַיִן שֻׁפְּכָה אֲשֻׁרָי׃ כִּי־קִנֵּאתִי בַּהוֹלְלִים
4 שְׁלוֹם רְשָׁעִים אֶרְאֶה׃ כִּי אֵין חַרְצֻבּוֹת לְמוֹתָם וּבָרִיא אוּלָם׃
5 6 בַּעֲמַל אֱנוֹשׁ אֵינֵמוֹ וְעִם־אָדָם לֹא יְנֻגָּעוּ׃ לָכֵן עֲנָקַתְמוֹ גַאֲוָה
7 יַעֲטָף־שִׁית חָמָס לָמוֹ׃ יָצָא מֵחֵלֶב עֵינֵמוֹ עָבְרוּ מַשְׂכִּיּוֹת לֵבָב׃
8 9 יָמִיקוּ ׀ וִידַבְּרוּ בְרָע עֹשֶׁק מִמָּרוֹם יְדַבֵּרוּ׃ שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם
10 וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ׃ לָכֵן ׀ יָשִׁיב עַמּוֹ הֲלֹם וּמֵי מָלֵא יִמָּצוּ
11 12 לָמוֹ׃ וְאָמְרוּ אֵיכָה יָדַע־אֵל וְיֵשׁ דֵּעָה בְעֶלְיוֹן׃ הִנֵּה־אֵלֶּה
13 רְשָׁעִים וְשַׁלְוֵי עוֹלָם הִשְׂגּוּ־חָיִל׃ אַךְ־רִיק זִכִּיתִי לְבָבִי וָאֶרְחַץ
14 15 בְּנִקָּיוֹן כַּפָּי׃ וָאֱהִי נָגוּעַ כָּל־הַיּוֹם וְתוֹכַחְתִּי לַבְּקָרִים׃ אִם־
16 אָמַרְתִּי אֲסַפְּרָה כְמוֹ הִנֵּה דוֹר בָּנֶיךָ בָגָדְתִּי׃ וָאֲחַשְּׁבָה לָדַעַת
17 זֹאת עָמָל הִיא בְעֵינָי׃ עַד־אָבוֹא אֶל־מִקְדְּשֵׁי־אֵל אָבִינָה
18 19 לְאַחֲרִיתָם׃ אַךְ בַּחֲלָקוֹת תָּשִׁית לָמוֹ הִפַּלְתָּם לְמַשּׁוּאוֹת׃ אֵיךְ
20 הָיוּ לְשַׁמָּה כְרָגַע סָפוּ תַמּוּ מִן־בַּלָּהוֹת׃ כַּחֲלוֹם מֵהָקִיץ אֲדֹנָי
21 22 בָּעִיר ׀ צַלְמָם תִּבְזֶה׃ כִּי יִתְחַמֵּץ לְבָבִי וְכִלְיוֹתַי אֶשְׁתּוֹנָן׃ וַאֲנִי
23 בַעַר וְלֹא אֵדָע בְּהֵמוֹת הָיִיתִי עִמָּךְ׃ וַאֲנִי תָמִיד עִמָּךְ אָחַזְתָּ
24 25 בְּיַד־יְמִינִי׃ בַּעֲצָתְךָ תַנְחֵנִי וְאַחַר כָּבוֹד תִּקָּחֵנִי׃ מִי־לִי בַשָּׁמָיִם
26 וְעִמְּךָ לֹא־חָפַצְתִּי בָאָרֶץ׃ כָּלָה שְׁאֵרִי וּלְבָבִי צוּר־לְבָבִי וְחֶלְקִי
27 אֱלֹהִים לְעוֹלָם׃ כִּי־הִנֵּה רְחֵקֶיךָ יֹאבֵדוּ הִצְמַתָּה כָּל־זוֹנֶה מִמֶּךָּ׃
28 וַאֲנִי ׀ קִרְבַת אֱלֹהִים לִי־טוֹב שַׁתִּי ׀ בַּאדֹנָי יֱהוִה מַחְסִי לְסַפֵּר
עד 1 כָּל־מַלְאֲכוֹתֶיךָ׃ עד מַשְׂכִּיל לְאָסָף לָמָה אֱלֹהִים זָנַחְתָּ
2 לָנֶצַח יֶעְשַׁן אַפְּךָ בְּצֹאן מַרְעִיתֶךָ׃ זְכֹר עֲדָתְךָ ׀ קָנִיתָ קֶּדֶם
3 גָּאַלְתָּ שֵׁבֶט נַחֲלָתֶךָ הַר־צִיּוֹן זֶה ׀ שָׁכַנְתָּ בּוֹ׃ הָרִימָה פְעָמֶיךָ
4 לְמַשֻּׁאוֹת נֶצַח כָּל־הֵרַע אוֹיֵב בַּקֹּדֶשׁ׃ שָׁאֲגוּ צֹרְרֶיךָ בְּקֶרֶב
5 מוֹעֲדֶךָ שָׂמוּ אוֹתֹתָם אֹתוֹת׃ יִוָּדַע כְּמֵבִיא לְמָעְלָה בִּסֲבָךְ־עֵץ
6 7 קַרְדֻּמּוֹת׃ וְעַתָּה פִּתּוּחֶיהָ יָּחַד בְּכַשִּׁיל וְכֵילַפֹּת יַהֲלֹמוּן׃ שִׁלְחוּ

Digitized by Google

8 בָאֵשׁ מִקְדָּשֶׁךָ לָאָרֶץ חִלְּלוּ מִשְׁכַּן־שְׁמֶךָ׃ אָמְרוּ בְלִבָּם נִינָם
9 יָחַד שָׂרְפוּ כָל־מוֹעֲדֵי־אֵל בָּאָרֶץ׃ אוֹתֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ אֵין־עוֹד
10 נָבִיא וְלֹא־אִתָּנוּ יֹדֵעַ עַד־מָה׃ עַד־מָתַי אֱלֹהִים יְחָרֶף צָר יְנָאֵץ
11 אוֹיֵב שִׁמְךָ לָנֶצַח׃ לָמָּה תָשִׁיב יָדְךָ וִימִינֶךָ מִקֶּרֶב חוֹקְךָ כַלֵּה׃ חיקך ק׳
12 13 וֵאלֹהִים מַלְכִּי מִקֶּדֶם פֹּעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ אַתָּה פוֹרַרְתָּ
14 בְעָזְּךָ יָם שִׁבַּרְתָּ רָאשֵׁי תַנִּינִים עַל־הַמָּיִם׃ אַתָּה רִצַּצְתָּ רָאשֵׁי
15 לִוְיָתָן תִּתְּנֶנּוּ מַאֲכָל לְעָם לְצִיִּים׃ אַתָּה בָקַעְתָּ מַעְיָן וָנָחַל
16 אַתָּה הוֹבַשְׁתָּ נַהֲרוֹת אֵיתָן׃ לְךָ יוֹם אַף־לְךָ לָיְלָה אַתָּה
17 הֲכִינוֹתָ מָאוֹר וָשָׁמֶשׁ׃ אַתָּה הִצַּבְתָּ כָּל־גְּבוּלוֹת אָרֶץ קַיִץ וָחֹרֶף
18 אַתָּה יְצַרְתָּם׃ זְכָר־זֹאת אוֹיֵב חֵרֵף ׀ יְהוָה וְעַם־נָבָל נִאֲצוּ
19 שְׁמֶךָ׃ אַל־תִּתֵּן לְחַיַּת נֶפֶשׁ תּוֹרֶךָ חַיַּת עֲנִיֶּיךָ אַל־תִּשְׁכַּח לָנֶצַח׃
20 21 הַבֵּט לַבְּרִית כִּי מָלְאוּ מַחֲשַׁכֵּי־אֶרֶץ נְאוֹת חָמָס׃ אַל־יָשֹׁב דַּךְ
22 נִכְלָם עָנִי וְאֶבְיוֹן יְהַלְלוּ שְׁמֶךָ׃ קוּמָה אֱלֹהִים רִיבָה רִיבֶךָ זְכֹר
23 חֶרְפָּתְךָ מִנִּי־נָבָל כָּל־הַיּוֹם׃ אַל־תִּשְׁכַּח קוֹל צֹרְרֶיךָ שְׁאוֹן
עה 1 קָמֶיךָ עֹלֶה תָמִיד׃ עה לַמְנַצֵּחַ אַל־תַּשְׁחֵת מִזְמוֹר לְאָסָף
2 שִׁיר׃ הוֹדִינוּ לְּךָ ׀ אֱלֹהִים הוֹדִינוּ וְקָרוֹב שְׁמֶךָ סִפְּרוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ׃
3 4 כִּי אֶקַּח מוֹעֵד אֲנִי מֵישָׁרִים אֶשְׁפֹּט׃ נְמֹגִים אֶרֶץ וְכָל־יֹשְׁבֶיהָ
5 אָנֹכִי תִכַּנְתִּי עַמּוּדֶיהָ סֶּלָה׃ אָמַרְתִּי לַהוֹלְלִים אַל־תָּהֹלּוּ
6 וְלָרְשָׁעִים אַל־תָּרִימוּ קָרֶן׃ אַל־תָּרִימוּ לַמָּרוֹם קַרְנְכֶם תְּדַבְּרוּ
7 בְצַוָּאר עָתָק׃ כִּי לֹא מִמּוֹצָא וּמִמַּעֲרָב וְלֹא מִמִּדְבַּר הָרִים׃
8 9 כִּי־אֱלֹהִים שֹׁפֵט זֶה יַשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים׃ כִּי כוֹס בְּיַד־יְהוָה וְיַיִן
חָמַר ׀ מָלֵא מֶסֶךְ וַיַּגֵּר מִזֶּה אַךְ־שְׁמָרֶיהָ יִמְצוּ יִשְׁתּוּ כֹּל רִשְׁעֵי־
10 11 אָרֶץ׃ וַאֲנִי אַגִּיד לְעֹלָם אֲזַמְּרָה לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ וְכָל־קַרְנֵי
עו 1 רְשָׁעִים אֲגַדֵּעַ תְּרוֹמַמְנָה קַרְנוֹת צַדִּיק׃ עו לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת
2 מִזְמוֹר לְאָסָף שִׁיר׃ נוֹדָע בִּיהוּדָה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל שְׁמוֹ׃
3 4 וַיְהִי בְשָׁלֵם סֻכּוֹ וּמְעוֹנָתוֹ בְצִיּוֹן׃ שָׁמָּה שִׁבַּר רִשְׁפֵי־קָשֶׁת מָגֵן
5 וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה סֶלָה׃ נָאוֹר אַתָּה אַדִּיר מֵהַרְרֵי־טָרֶף׃
6 אֶשְׁתּוֹלְלוּ ׀ אַבִּירֵי לֵב נָמוּ שְׁנָתָם וְלֹא־מָצְאוּ כָל־אַנְשֵׁי־חַיִל

Digitized by Google

7 8 יְדֵיהֶם: מִגַּעֲרָתְךָ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב נִרְדָּם וְרֶכֶב וָסוּס: אַתָּה ׀
9 נוֹרָא אַתָּה וּמִי־יַעֲמֹד לְפָנֶיךָ מֵאָז אַפֶּךָ: מִשָּׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּ דִּין
10 אֶרֶץ יָרְאָה וְשָׁקָטָה: בְּקוּם־לַמִּשְׁפָּט אֱלֹהִים לְהוֹשִׁיעַ כָּל־עַנְוֵי
11 12 אֶרֶץ סֶלָה: כִּי־חֲמַת אָדָם תּוֹדֶךָּ שְׁאֵרִית חֵמֹת תַּחְגֹּר: נִדְרוּ
13 וְשַׁלְּמוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל־סְבִיבָיו יוֹבִילוּ שַׁי לַמּוֹרָא: יִבְצֹר רוּחַ
עז 1 נְגִידִים נוֹרָא לְמַלְכֵי־אָרֶץ: עז לַמְנַצֵּחַ עַל־יְדִיתוּן לְאָסָף
2 מִזְמוֹר: קוֹלִי אֶל־אֱלֹהִים וְאֶצְעָקָה קוֹלִי אֶל־אֱלֹהִים וְהַאֲזִין
3 אֵלָי: בְּיוֹם צָרָתִי אֲדֹנָי דָּרָשְׁתִּי יָדִי ׀ לַיְלָה נִגְּרָה וְלֹא תָפוּג
4 מֵאֲנָה הִנָּחֵם נַפְשִׁי: אֶזְכְּרָה אֱלֹהִים וְאֶהֱמָיָה אָשִׂיחָה ׀ וְתִתְעַטֵּף
5 6 רוּחִי סֶלָה: אָחַזְתָּ שְׁמֻרוֹת עֵינָי נִפְעַמְתִּי וְלֹא אֲדַבֵּר: חִשַּׁבְתִּי
7 יָמִים מִקֶּדֶם שְׁנוֹת עוֹלָמִים: אֶזְכְּרָה נְגִינָתִי בַּלָּיְלָה עִם־לְבָבִי
8 אָשִׂיחָה וַיְחַפֵּשׂ רוּחִי: הַלְעוֹלָמִים יִזְנַח ׀ אֲדֹנָי וְלֹא־יֹסִיף
9 10 לִרְצוֹת עוֹד: הֶאָפֵס לָנֶצַח חַסְדּוֹ גָּמַר אֹמֶר לְדֹר וָדֹר: הֲשָׁכַח
11 חַנּוֹת אֵל אִם־קָפַץ בְּאַף רַחֲמָיו סֶלָה: וָאֹמַר חַלּוֹתִי הִיא שְׁנוֹת
12 13 יְמִין עֶלְיוֹן: אֶזְכִּיר מַעַלְלֵי־יָהּ כִּי־אֶזְכְּרָה מִקֶּדֶם פִּלְאֶךָ: וְהָגִיתִי
14 בְכָל־פָּעֳלֶךָ וּבַעֲלִילוֹתֶיךָ אָשִׂיחָה: אֱלֹהִים בַּקֹּדֶשׁ דַּרְכֶּךָ מִי־
15 אֵל גָּדוֹל כֵּאלֹהִים: אַתָּה הָאֵל עֹשֵׂה פֶלֶא הוֹדַעְתָּ בָעַמִּים
16 17 עֻזֶּךָ: גָּאַלְתָּ בִּזְרוֹעַ עַמֶּךָ בְּנֵי־יַעֲקֹב וְיוֹסֵף סֶלָה: רָאוּךָ מַּיִם ׀
18 אֱלֹהִים רָאוּךָ מַּיִם יָחִילוּ אַף יִרְגְּזוּ תְהֹמוֹת: זֹרְמוּ מַיִם ׀ עָבוֹת
19 קוֹל נָתְנוּ שְׁחָקִים אַף־חֲצָצֶיךָ יִתְהַלָּכוּ: קוֹל רַעַמְךָ ׀ בַּגַּלְגַּל
20 הֵאִירוּ בְרָקִים תֵּבֵל רָגְזָה וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ: בַּיָּם ׀ דַּרְכֶּךָ
21 וּשְׁבִילְךָ בְּמַיִם רַבִּים וְעִקְּבוֹתֶיךָ לֹא נֹדָעוּ: נָחִיתָ כַצֹּאן עַמֶּךָ
עח 1 בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: עח מַשְׂכִּיל לְאָסָף הַאֲזִינָה עַמִּי תּוֹרָתִי
2 הַטּוּ אָזְנְכֶם לְאִמְרֵי־פִי: אֶפְתְּחָה בְמָשָׁל פִּי אַבִּיעָה חִידוֹת
3 4 מִנִּי־קֶדֶם: אֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ וַנֵּדָעֵם וַאֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ־לָנוּ: לֹא
נְכַחֵד ׀ מִבְּנֵיהֶם לְדוֹר אַחֲרוֹן מְסַפְּרִים תְּהִלּוֹת יְהוָה וֶעֱזוּזוֹ
5 וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיָּקֶם עֵדוּת ׀ בְּיַעֲקֹב וְתוֹרָה שָׂם
6 בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדִיעָם לִבְנֵיהֶם: לְמַעַן

Digitized by Google

7 יֵדְעוּ ׀ דּוֹר אַחֲרוֹן בָּנִים יִוָּלֵדוּ יָקֻמוּ וִיסַפְּרוּ לִבְנֵיהֶם׃ וְיָשִׂימוּ
8 בֵאלֹהִים כִּסְלָם וְלֹא יִשְׁכְּחוּ מַעַלְלֵי־אֵל וּמִצְוֺתָיו יִנְצֹרוּ׃ וְלֹא
יִהְיוּ ׀ כַּאֲבוֹתָם דּוֹר סוֹרֵר וּמֹרֶה דּוֹר לֹא־הֵכִין לִבּוֹ וְלֹא־נֶאֶמְנָה
9 אֶת־אֵל רוּחוֹ׃ בְּנֵי־אֶפְרַיִם נוֹשְׁקֵי רוֹמֵי־קָשֶׁת הָפְכוּ בְּיוֹם קְרָב׃
10 11 לֹא שָׁמְרוּ בְּרִית אֱלֹהִים וּבְתוֹרָתוֹ מֵאֲנוּ לָלֶכֶת׃ וַיִּשְׁכְּחוּ
12 עֲלִילוֹתָיו וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר הֶרְאָם׃ נֶגֶד אֲבוֹתָם עָשָׂה פֶלֶא
13 בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׂדֵה־צֹעַן׃ בָּקַע יָם וַיַּעֲבִירֵם וַיַּצֶּב־מַיִם כְּמוֹ־
14 15 נֵד׃ וַיַּנְחֵם בֶּעָנָן יוֹמָם וְכָל־הַלַּיְלָה בְּאוֹר אֵשׁ׃ יְבַקַּע צֻרִים
16 בַּמִּדְבָּר וַיַּשְׁקְ כִּתְהֹמוֹת רַבָּה׃ וַיּוֹצִא נוֹזְלִים מִסָּלַע וַיּוֹרֶד
17 כַּנְּהָרוֹת מָיִם׃ וַיּוֹסִיפוּ עוֹד לַחֲטֹא־לוֹ לַמְרוֹת עֶלְיוֹן בַּצִּיָּה׃
18 19 וַיְנַסּוּ־אֵל בִּלְבָבָם לִשְׁאָל־אֹכֶל לְנַפְשָׁם׃ וַיְדַבְּרוּ בֵּאלֹהִים אָמְרוּ
20 הֲיוּכַל אֵל לַעֲרֹךְ שֻׁלְחָן בַּמִּדְבָּר׃ הֵן הִכָּה־צוּר וַיָּזוּבוּ מַיִם
21 וּנְחָלִים יִשְׁטֹפוּ הֲגַם־לֶחֶם יוּכַל תֵּת אִם־יָכִין שְׁאֵר לְעַמּוֹ׃ לָכֵן ׀
שָׁמַע יְהוָה וַיִּתְעַבָּר וְאֵשׁ נִשְּׂקָה בְיַעֲקֹב וְגַם־אַף עָלָה בְיִשְׂרָאֵל׃
22 23 כִּי לֹא הֶאֱמִינוּ בֵּאלֹהִים וְלֹא בָטְחוּ בִּישׁוּעָתוֹ׃ וַיְצַו שְׁחָקִים
24 מִמָּעַל וְדַלְתֵי שָׁמַיִם פָּתָח׃ וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם מָן לֶאֱכֹל וּדְגַן
25 שָׁמַיִם נָתַן לָמוֹ׃ לֶחֶם אַבִּירִים אָכַל אִישׁ צֵידָה שָׁלַח לָהֶם
26 27 לָשֹׂבַע׃ יַסַּע קָדִים בַּשָּׁמָיִם וַיְנַהֵג בְּעֻזּוֹ תֵימָן׃ וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם
28 כֶּעָפָר שְׁאֵר וּכְחוֹל יַמִּים עוֹף כָּנָף׃ וַיַּפֵּל בְּקֶרֶב מַחֲנֵהוּ סָבִיב
29 30 לְמִשְׁכְּנֹתָיו׃ וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂבְּעוּ מְאֹד וְתַאֲוָתָם יָבִא לָהֶם׃ לֹא־זָרוּ
31 מִתַּאֲוָתָם עוֹד אָכְלָם בְּפִיהֶם׃ וְאַף אֱלֹהִים ׀ עָלָה בָהֶם וַיַּהֲרֹג
32 בְּמִשְׁמַנֵּיהֶם וּבַחוּרֵי יִשְׂרָאֵל הִכְרִיעַ׃ בְּכָל־זֹאת חָטְאוּ־עוֹד וְלֹא
33 34 הֶאֱמִינוּ בְּנִפְלְאוֹתָיו׃ וַיְכַל־בַּהֶבֶל יְמֵיהֶם וּשְׁנוֹתָם בַּבֶּהָלָה׃ אִם־
35 הֲרָגָם וּדְרָשׁוּהוּ וְשָׁבוּ וְשִׁחֲרוּ־אֵל׃ וַיִּזְכְּרוּ כִּי־אֱלֹהִים צוּרָם וְאֵל
36 37 עֶלְיוֹן גֹּאֲלָם׃ * וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יְכַזְּבוּ־לוֹ׃ וְלִבָּם
38 לֹא־נָכוֹן עִמּוֹ וְלֹא נֶאֶמְנוּ בִּבְרִיתוֹ׃ וְהוּא רַחוּם ׀
יְכַפֵּר עָוֺן וְלֹא־יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא־יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ׃
39 40 וַיִּזְכֹּר כִּי־בָשָׂר הֵמָּה רוּחַ הוֹלֵךְ וְלֹא יָשׁוּב׃ כַּמָּה יַמְרוּהוּ

חצי הספר בפסוקים

חצי הספר

41 בַּמִּדְבָּר יַעֲצִיבוּהוּ בִּישִׁימוֹן׃ וַיָּשׁוּבוּ וַיְנַסּוּ אֵל וּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
42 43 הִתְווּ׃ לֹא־זָכְרוּ אֶת־יָדוֹ יוֹם אֲשֶׁר־פָּדָם מִנִּי־צָר׃ אֲשֶׁר־שָׂם
44 בְּמִצְרַיִם אֹתוֹתָיו וּמוֹפְתָיו בִּשְׂדֵה־צֹעַן׃ וַיַּהֲפֹךְ לְדָם יְאֹרֵיהֶם
45 וְנֹזְלֵיהֶם בַּל־יִשְׁתָּיוּן׃ יְשַׁלַּח בָּהֶם עָרֹב וַיֹּאכְלֵם וּצְפַרְדֵּעַ
46 47 וַתַּשְׁחִיתֵם׃ וַיִּתֵּן לֶחָסִיל יְבוּלָם וִיגִיעָם לָאַרְבֶּה׃ יַהֲרֹג בַּבָּרָד
48 גַּפְנָם וְשִׁקְמוֹתָם בַּחֲנָמַל׃ וַיַּסְגֵּר לַבָּרָד בְּעִירָם וּמִקְנֵיהֶם
49 לָרְשָׁפִים׃ יְשַׁלַּח־בָּם ׀ חֲרוֹן אַפּוֹ עֶבְרָה וָזַעַם וְצָרָה מִשְׁלַחַת
50 מַלְאֲכֵי רָעִים׃ יְפַלֵּס נָתִיב לְאַפּוֹ לֹא־חָשַׂךְ מִמָּוֶת נַפְשָׁם
51 וְחַיָּתָם לַדֶּבֶר הִסְגִּיר׃ וַיַּךְ כָּל־בְּכוֹר בְּמִצְרָיִם רֵאשִׁית אוֹנִים
52 53 בְּאָהֳלֵי־חָם׃ וַיַּסַּע כַּצֹּאן עַמּוֹ וַיְנַהֲגֵם כַּעֵדֶר בַּמִּדְבָּר׃ וַיַּנְחֵם
54 לָבֶטַח וְלֹא פָחָדוּ וְאֶת־אוֹיְבֵיהֶם כִּסָּה הַיָּם׃ וַיְבִיאֵם אֶל־גְּבוּל
55 קָדְשׁוֹ הַר־זֶה קָנְתָה יְמִינוֹ׃ וַיְגָרֶשׁ מִפְּנֵיהֶם ׀ גּוֹיִם וַיַּפִּילֵם
56 בְּחֶבֶל נַחֲלָה וַיַּשְׁכֵּן בְּאָהֳלֵיהֶם שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְנַסּוּ וַיַּמְרוּ אֶת
57 אֱלֹהִים עֶלְיוֹן וְעֵדוֹתָיו לֹא שָׁמָרוּ׃ וַיִּסֹּגוּ וַיִּבְגְּדוּ כַּאֲבוֹתָם
58 נֶהְפְּכוּ כְּקֶשֶׁת רְמִיָּה׃ וַיַּכְעִיסוּהוּ בְּבָמוֹתָם וּבִפְסִילֵיהֶם
59 60 יַקְנִיאוּהוּ׃ שָׁמַע אֱלֹהִים וַיִּתְעַבָּר וַיִּמְאַס מְאֹד בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיִּטֹּשׁ
61 מִשְׁכַּן שִׁלוֹ אֹהֶל שִׁכֵּן בָּאָדָם׃ וַיִּתֵּן לַשְּׁבִי עֻזּוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ בְיַד־
62 63 צָר׃ וַיַּסְגֵּר לַחֶרֶב עַמּוֹ וּבְנַחֲלָתוֹ הִתְעַבָּר׃ בַּחוּרָיו אָכְלָה־אֵשׁ
64 וּבְתוּלֹתָיו לֹא הוּלָּלוּ׃ כֹּהֲנָיו בַּחֶרֶב נָפָלוּ וְאַלְמְנֹתָיו לֹא
65 66 תִבְכֶּינָה׃ וַיִּקַץ כְּיָשֵׁן ׀ אֲדֹנָי כְּגִבּוֹר מִתְרוֹנֵן מִיָּיִן׃ וַיַּךְ־צָרָיו
67 אָחוֹר חֶרְפַּת עוֹלָם נָתַן לָמוֹ׃ וַיִּמְאַס בְּאֹהֶל יוֹסֵף וּבְשֵׁבֶט
68 אֶפְרַיִם לֹא בָחָר׃ וַיִּבְחַר אֶת־שֵׁבֶט יְהוּדָה אֶת־הַר־צִיּוֹן אֲשֶׁר
69 70 אָהֵב׃ וַיִּבֶן כְּמוֹ־רָמִים מִקְדָּשׁוֹ כְּאֶרֶץ יְסָדָהּ לְעוֹלָם׃ וַיִּבְחַר
71 בְּדָוִד עַבְדּוֹ וַיִּקָּחֵהוּ מִמִּכְלְאֹת צֹאן׃ מֵאַחַר עָלוֹת הֱבִיאוֹ לִרְעוֹת
72 בְּיַעֲקֹב עַמּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל נַחֲלָתוֹ׃ וַיִּרְעֵם כְּתֹם לְבָבוֹ וּבִתְבוּנוֹת
עט 1 כַּפָּיו יַנְחֵם׃ עט מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם ׀ בְּנַחֲלָתֶךָ
2 טִמְּאוּ אֶת־הֵיכַל קָדְשֶׁךָ שָׂמוּ אֶת־יְרוּשָׁלִַם לְעִיִּים׃ נָתְנוּ אֶת־
נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמָיִם בְּשַׂר חֲסִידֶיךָ לְחַיְתוֹ־אָרֶץ׃

Digitized by Google

4 שָׁפְכוּ דָמָם ׀ כַּמַּיִם סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלָ͏ִם וְאֵין קוֹבֵר׃ הָיִינוּ חֶרְפָּה
5 לִשְׁכֵנֵינוּ לַעַג וָקֶלֶס לִסְבִיבוֹתֵינוּ׃ עַד־מָה יְהוָה תֶּאֱנַף לָנֶצַח
6 תִּבְעַר כְּמוֹ־אֵשׁ קִנְאָתֶךָ׃ שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא־
7 יְדָעוּךָ וְעַל־מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרָאוּ׃ כִּי־אָכַל אֶת־
8 יַעֲקֹב וְאֶת־נָוֵהוּ הֵשַׁמּוּ׃ אַל־תִּזְכָּר־לָנוּ עֲוֺנֹת רִאשֹׁנִים מַהֵר
9 יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דַלּוֹנוּ מְאֹד׃ עָזְרֵנוּ ׀ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל־דְּבַר
10 כְּבוֹד־שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל־חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ׃ לָמָּה ׀
יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם יִוָּדַע בַּגֹּיִים לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דַּם־
11 עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ׃ תָּבוֹא לְפָנֶיךָ אֶנְקַת אָסִיר כְּגֹדֶל זְרוֹעֲךָ הוֹתֵר
12 בְּנֵי תְמוּתָה׃ וְהָשֵׁב לִשְׁכֵנֵינוּ שִׁבְעָתַיִם אֶל־חֵיקָם חֶרְפָּתָם
13 אֲשֶׁר חֵרְפוּךָ אֲדֹנָי׃ וַאֲנַחְנוּ עַמְּךָ ׀ וְצֹאן מַרְעִיתֶךָ נוֹדֶה לְּךָ
פ 1 לְעוֹלָם לְדֹר וָדֹר נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ׃ פ לַמְנַצֵּחַ אֶל־שֹׁשַׁנִּים
2 עֵדוּת לְאָסָף מִזְמוֹר׃ רֹעֵה יִשְׂרָאֵל ׀ הַאֲזִינָה נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף
3 יֹשֵׁב הַכְּרוּבִים הוֹפִיעָה׃ לִפְנֵי אֶפְרַיִם ׀ וּבִנְיָמִן וּמְנַשֶּׁה עוֹרְרָה
4 אֶת־גְּבוּרָתֶךָ וּלְכָה לִישֻׁעָתָה לָּנוּ׃ אֱלֹהִים הֲשִׁיבֵנוּ וְהָאֵר פָּנֶיךָ
5 וְנִוָּשֵׁעָה׃ יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת עַד־מָתַי עָשַׁנְתָּ בִּתְפִלַּת עַמֶּךָ׃
6 7 הֶאֱכַלְתָּם לֶחֶם דִּמְעָה וַתַּשְׁקֵמוֹ בִּדְמָעוֹת שָׁלִישׁ׃ תְּשִׂימֵנוּ מָדוֹן
8 לִשְׁכֵנֵינוּ וְאֹיְבֵינוּ יִלְעֲגוּ־לָמוֹ׃ אֱלֹהִים צְבָאוֹת הֲשִׁיבֵנוּ וְהָאֵר
9 10 פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה׃ גֶּפֶן מִמִּצְרַיִם תַּסִּיעַ תְּגָרֵשׁ גּוֹיִם וַתִּטָּעֶהָ׃ פִּנִּיתָ
11 לְפָנֶיהָ וַתַּשְׁרֵשׁ שָׁרָשֶׁיהָ וַתְּמַלֵּא־אָרֶץ׃ כָּסּוּ הָרִים צִלָּהּ וַעֲנָפֶיהָ
12 13 אַרְזֵי־אֵל׃ תְּשַׁלַּח קְצִירֶהָ עַד־יָם וְאֶל־נָהָר יוֹנְקוֹתֶיהָ׃ לָמָּה
14 פָּרַצְתָּ גְדֵרֶיהָ וְאָרוּהָ כָּל־עֹבְרֵי דָרֶךְ׃ יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר
15 וְזִיז שָׂדַי יִרְעֶנָּה׃ אֱלֹהִים צְבָאוֹת שׁוּב נָא הַבֵּט מִשָּׁמַיִם וּרְאֵה
16 וּפְקֹד גֶּפֶן זֹאת׃ וְכַנָּה אֲשֶׁר־נָטְעָה יְמִינֶךָ וְעַל־בֵּן אִמַּצְתָּה לָּךְ׃
17 18 שְׂרֻפָה בָאֵשׁ כְּסוּחָה מִגַּעֲרַת פָּנֶיךָ יֹאבֵדוּ׃ תְּהִי־יָדְךָ עַל־אִישׁ
19 יְמִינֶךָ עַל־בֶּן־אָדָם אִמַּצְתָּ לָּךְ׃ וְלֹא־נָסוֹג מִמֶּךָּ תְּחַיֵּנוּ וּבְשִׁמְךָ
20 נִקְרָא׃ יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת הֲשִׁיבֵנוּ הָאֵר פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה׃
פא 1 2 פא לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית לְאָסָף׃ הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ

Digitized by Google

3 4 לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ שְׂאוּ־זִמְרָה וּתְנוּ־תֹף כִּנּוֹר נָעִים עִם־נָבֶל׃ תִּקְעוּ
5 בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֵּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ׃ כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט
6 לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ עֵדוּת ׀ בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם
7 שְׂפַת לֹא־יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע׃ הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ כַּפָּיו מִדּוּד
8 תַּעֲבֹרְנָה׃ בַּצָּרָה קָרָאתָ וָאֲחַלְּצֶךָּ אֶעֶנְךָ בְּסֵתֶר רַעַם אֶבְחָנְךָ
9 עַל־מֵי מְרִיבָה סֶלָה׃ שְׁמַע עַמִּי וְאָעִידָה בָּךְ יִשְׂרָאֵל אִם־
10 תִּשְׁמַע־לִי׃ לֹא־יִהְיֶה בְךָ אֵל זָר וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נֵכָר׃
11 אָנֹכִי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַרְחֶב־פִּיךָ
12 וַאֲמַלְאֵהוּ׃ וְלֹא־שָׁמַע עַמִּי לְקוֹלִי וְיִשְׂרָאֵל לֹא־אָבָה לִי׃
13 14 וָאֲשַׁלְּחֵהוּ בִּשְׁרִירוּת לִבָּם יֵלְכוּ בְּמוֹעֲצוֹתֵיהֶם׃ לוּ עַמִּי שֹׁמֵעַ
15 לִי יִשְׂרָאֵל בִּדְרָכַי יְהַלֵּכוּ׃ כִּמְעַט אוֹיְבֵיהֶם אַכְנִיעַ וְעַל־צָרֵיהֶם
16 17 אָשִׁיב יָדִי׃ מְשַׂנְאֵי יְהוָה יְכַחֲשׁוּ־לוֹ וִיהִי עִתָּם לְעוֹלָם׃ וַיַּאֲכִילֵהוּ
פב 1 מֵחֵלֶב חִטָּה וּמִצּוּר דְּבַשׁ אַשְׂבִּיעֶךָ׃ פב מִזְמוֹר לְאָסָף
2 אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת־אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט׃ עַד־מָתַי תִּשְׁפְּטוּ־
3 עָוֶל וּפְנֵי רְשָׁעִים תִּשְׂאוּ־סֶלָה׃ שִׁפְטוּ־דָל וְיָתוֹם עָנִי וָרָשׁ
4 5 הַצְדִּיקוּ׃ פַּלְּטוּ־דַל וְאֶבְיוֹן מִיַּד רְשָׁעִים הַצִּילוּ׃ לֹא יָדְעוּ ׀ וְלֹא
6 יָבִינוּ בַּחֲשֵׁכָה יִתְהַלָּכוּ יִמּוֹטוּ כָּל־מוֹסְדֵי אָרֶץ׃ אֲנִי־אָמַרְתִּי
7 אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם׃ אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן וּכְאַחַד
פג 8 הַשָּׂרִים תִּפֹּלוּ׃ קוּמָה אֱלֹהִים שָׁפְטָה הָאָרֶץ כִּי־אַתָּה תִנְחַל
1 2 בְּכָל־הַגּוֹיִם׃ פג שִׁיר מִזְמוֹר לְאָסָף׃ אֱלֹהִים אַל־דֳּמִי־לָךְ
3 אַל־תֶּחֱרַשׁ וְאַל־תִּשְׁקֹט אֵל׃ כִּי־הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֶהֱמָיוּן וּמְשַׂנְאֶיךָ
4 5 נָשְׂאוּ רֹאשׁ׃ עַל־עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד וְיִתְיָעֲצוּ עַל־צְפוּנֶיךָ׃ אָמְרוּ
6 לְכוּ וְנַכְחִידֵם מִגּוֹי וְלֹא־יִזָּכֵר שֵׁם־יִשְׂרָאֵל עוֹד׃ כִּי נוֹעֲצוּ לֵב
7 יַחְדָּו עָלֶיךָ בְּרִית יִכְרֹתוּ׃ אָהֳלֵי אֱדוֹם וְיִשְׁמְעֵאלִים מוֹאָב
8 9 וְהַגְרִים׃ גְּבָל וְעַמּוֹן וַעֲמָלֵק פְּלֶשֶׁת עִם־יֹשְׁבֵי צוֹר׃ גַּם־אַשּׁוּר
10 נִלְוָה עִמָּם הָיוּ זְרוֹעַ לִבְנֵי־לוֹט סֶלָה׃ עֲשֵׂה־לָהֶם כְּמִדְיָן
11 כְּסִיסְרָא כְיָבִין בְּנַחַל קִישׁוֹן׃ נִשְׁמְדוּ בְעֵין־דֹּאר הָיוּ דֹּמֶן
12 לָאֲדָמָה׃ שִׁיתֵמוֹ נְדִיבֵמוֹ כְּעֹרֵב וְכִזְאֵב וּכְזֶבַח וּכְצַלְמֻנָּע כָּל־

Digitized by Google

13 14 נְסִיכֵמוֹ׃ אֲשֶׁר אָמְרוּ נִירְשָׁה לָּנוּ אֵת נְאוֹת אֱלֹהִים׃ אֱלֹהַי
15 שִׁיתֵמוֹ כַגַּלְגַּל כְּקַשׁ לִפְנֵי־רוּחַ׃ כְּאֵשׁ תִּבְעַר־יָעַר וּכְלֶהָבָה
16 17 תְּלַהֵט הָרִים׃ כֵּן תִּרְדְּפֵם בְּסַעֲרֶךָ וּבְסוּפָתְךָ תְבַהֲלֵם׃ מַלֵּא
18 פְנֵיהֶם קָלוֹן וִיבַקְשׁוּ שִׁמְךָ יְהוָה׃ יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ עֲדֵי־עַד וְיַחְפְּרוּ
19 וְיֹאבֵדוּ׃ וְיֵדְעוּ כִּי־אַתָּה שִׁמְךָ יְהוָה לְבַדֶּךָ עֶלְיוֹן עַל־כָּל־הָאָרֶץ׃ פד
1 2 פד לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר׃ מַה־יְּדִידוֹת
3 מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יְהוָה צְבָאוֹת׃ נִכְסְפָה וְגַם־כָּלְתָה ׀ נַפְשִׁי לְחַצְרוֹת
4 יְהוָה לִבִּי וּבְשָׂרִי יְרַנְּנוּ אֶל אֵל־חָי׃ גַּם־צִפּוֹר ׀ מָצְאָה בַיִת
וּדְרוֹר ׀ קֵן לָהּ אֲשֶׁר־שָׁתָה אֶפְרֹחֶיהָ אֶת־מִזְבְּחוֹתֶיךָ יְהוָה
5 צְבָאוֹת מַלְכִּי וֵאלֹהָי׃ אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה׃
6 7 אַשְׁרֵי אָדָם עוֹז־לוֹ בָךְ מְסִלּוֹת בִּלְבָבָם׃ עֹבְרֵי ׀ בְּעֵמֶק הַבָּכָא
8 מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ גַּם־בְּרָכוֹת יַעְטֶה מוֹרֶה׃ יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל־חָיִל
9 יֵרָאֶה אֶל־אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן׃ יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת שִׁמְעָה תְפִלָּתִי
10 הַאֲזִינָה אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה׃ מָגִנֵּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים וְהַבֵּט פְּנֵי
11 מְשִׁיחֶךָ׃ כִּי טוֹב־יוֹם בַּחֲצֵרֶיךָ מֵאָלֶף בָּחַרְתִּי הִסְתּוֹפֵף בְּבֵית
12 אֱלֹהַי מִדּוּר בְּאָהֳלֵי־רֶשַׁע׃ כִּי שֶׁמֶשׁ ׀ וּמָגֵן יְהוָה אֱלֹהִים חֵן
13 וְכָבוֹד יִתֵּן יְהוָה לֹא יִמְנַע־טוֹב לַהֹלְכִים בְּתָמִים׃ יְהוָה צְבָאוֹת
1 אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ׃ פה לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח פה
2 3 מִזְמוֹר׃ רָצִיתָ יְהוָה אַרְצֶךָ שַׁבְתָּ שְׁבוּת יַעֲקֹב׃ נָשָׂאתָ עֲוֹן
4 עַמֶּךָ כִּסִּיתָ כָל־חַטָּאתָם סֶלָה׃ אָסַפְתָּ כָל־עֶבְרָתֶךָ הֱשִׁיבוֹתָ
5 6 מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ׃ שׁוּבֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְהָפֵר כַּעַסְךָ עִמָּנוּ׃ הַלְעוֹלָם
7 תֶּאֱנַף־בָּנוּ תִּמְשֹׁךְ אַפְּךָ לְדֹר וָדֹר׃ הֲלֹא־אַתָּה תָּשׁוּב תְּחַיֵּנוּ
8 וְעַמְּךָ יִשְׂמְחוּ־בָךְ׃ הַרְאֵנוּ יְהוָה חַסְדֶּךָ וְיֶשְׁעֲךָ תִּתֶּן־לָנוּ׃
9 אֶשְׁמְעָה מַה־יְדַבֵּר הָאֵל ׀ יְהוָה כִּי ׀ יְדַבֵּר שָׁלוֹם אֶל־עַמּוֹ וְאֶל־
10 חֲסִידָיו וְאַל־יָשׁוּבוּ לְכִסְלָה׃ אַךְ ׀ קָרוֹב לִירֵאָיו יִשְׁעוֹ לִשְׁכֹּן
11 12 כָּבוֹד בְּאַרְצֵנוּ׃ חֶסֶד־וֶאֱמֶת נִפְגָּשׁוּ צֶדֶק וְשָׁלוֹם נָשָׁקוּ׃ אֱמֶת
13 מֵאֶרֶץ תִּצְמָח וְצֶדֶק מִשָּׁמַיִם נִשְׁקָף׃ גַּם־יְהוָה יִתֵּן הַטּוֹב
14 וְאַרְצֵנוּ תִּתֵּן יְבוּלָהּ׃ צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו׃

Digitized by Google

פו 1 פו תפלה לדוד הטה־יהוה אזנך ענני כי־עני ואביון אני׃
2 שמרה נפשי כי־חסיד אני הושע עבדך אתה אלהי הבוטח
3 4 אליך׃ חנני אדני כי־אליך אקרא כל־היום׃ שמח נפש עבדך
5 כי אליך אדני נפשי אשא׃ כי־אתה אדני טוב וסלח ורב־
6 חסד לכל־קראיך׃ האזינה יהוה תפלתי והקשיבה בקול
7 8 תחנונותי׃ ביום צרתי אקראך כי תענני׃ אין־כמוך באלהים ׀
9 אדני ואין כמעשיך׃ כל־גוים ׀ אשר עשית יבואו וישתחוו
10 לפניך אדני ויכבדו לשמך׃ כי־גדול אתה ועשה נפלאות
11 אתה אלהים לבדך׃ הורני יהוה דרכך אהלך באמתך יחד
12 לבבי ליראה שמך׃ אודך ׀ אדני אלהי בכל־לבבי ואכבדה
13 שמך לעולם׃ כי־חסדך גדול עלי והצלת נפשי משאול
14 תחתיה׃ אלהים ׀ זדים קמו־עלי ועדת עריצים בקשו נפשי
15 ולא שמוך לנגדם׃ ואתה אדני אל־רחום וחנון ארך אפים
16 ורב־חסד ואמת׃ פנה אלי וחנני תנה־עזך לעבדך והושיעה
17 לבן־אמתך׃ עשה־עמי אות לטובה ויראו שנאי ויבשו כי־
פז 1 אתה יהוה עזרתני ונחמתני׃ פז לבני־קרח מזמור שיר
2 יסודתו בהררי־קדש׃ אהב יהוה שערי ציון מכל משכנות
3 4 יעקב׃ נכבדות מדבר בך עיר האלהים סלה׃ אזכיר ׀ רהב
5 ובבל לידעי הנה פלשת וצור עם־כוש זה ילד־שם׃ ולציון
6 יאמר איש ואיש ילד־בה והוא יכוננה עליון׃ יהוה יספר
7 בכתוב עמים זה ילד־שם סלה׃ ושרים כחללים כל־מעיני
פח 1 בך׃ פח שיר מזמור לבני קרח למנצח על־מחלת לענות
2 משכיל להימן האזרחי׃ יהוה אלהי ישועתי יום־צעקתי
3 4 בלילה נגדך׃ תבוא לפניך תפלתי הטה־אזנך לרנתי׃ כי־
5 שבעה ברעות נפשי וחיי לשאול הגיעו׃ נחשבתי עם־יורדי
6 בור הייתי כגבר אין־איל׃ במתים חפשי כמו חללים ׀ שכבי
7 קבר אשר לא זכרתם עוד והמה מידך נגזרו׃ שתני בבור
8 תחתיות במחשכים במצלות׃ עלי סמכה חמתך וכל־משבריך

Digitized by Google

9 עִנִּיתָ סֶּלָה׃ הִרְחַקְתָּ מְיֻדָּעַי מִמֶּנִּי שַׁתַּנִי תוֹעֵבוֹת לָמוֹ כָּלֻא
10 וְלֹא אֵצֵא׃ עֵינִי דָאֲבָה מִנִּי עֹנִי קְרָאתִיךָ יְהוָה בְּכָל־יוֹם
11 שִׁטַּחְתִּי אֵלֶיךָ כַפָּי׃ הֲלַמֵּתִים תַּעֲשֶׂה־פֶּלֶא אִם־רְפָאִים יָקוּמוּ
12 13 יוֹדוּךָ סֶּלָה׃ הַיְסֻפַּר בַּקֶּבֶר חַסְדֶּךָ אֱמוּנָתְךָ בָּאֲבַדּוֹן׃ הֲיִוָּדַע
14 בַּחֹשֶׁךְ פִּלְאֶךָ וְצִדְקָתְךָ בְּאֶרֶץ נְשִׁיָּה׃ וַאֲנִי אֵלֶיךָ יְהוָה
15 שִׁוַּעְתִּי וּבַבֹּקֶר תְּפִלָּתִי תְקַדְּמֶךָּ׃ לָמָה יְהוָה תִּזְנַח נַפְשִׁי
16 תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי׃ עָנִי אֲנִי וְגֹוֵעַ מִנֹּעַר נָשָׂאתִי אֵמֶיךָ
17 אָפוּנָה׃ עָלַי עָבְרוּ חֲרוֹנֶיךָ בִּעוּתֶיךָ צִמְּתוּתֻנִי׃ סַבּוּנִי כַמַּיִם
18 19 כָּל־הַיּוֹם הִקִּיפוּ עָלַי יָחַד׃ הִרְחַקְתָּ מִמֶּנִּי אֹהֵב וָרֵעַ מְיֻדָּעַי
פט
1 2 מַחְשָׁךְ׃ פט מַשְׂכִּיל לְאֵיתָן הָאֶזְרָחִי׃ חַסְדֵי יְהוָה עוֹלָם
3 אָשִׁירָה לְדֹר וָדֹר אוֹדִיעַ אֱמוּנָתְךָ בְּפִי׃ כִּי־אָמַרְתִּי עוֹלָם
4 חֶסֶד יִבָּנֶה שָׁמַיִם תָּכִן אֱמוּנָתְךָ בָהֶם׃ כָּרַתִּי בְרִית לִבְחִירִי
5 נִשְׁבַּעְתִּי לְדָוִד עַבְדִּי׃ עַד־עוֹלָם אָכִין זַרְעֶךָ וּבָנִיתִי לְדֹר־וָדוֹר
6 כִּסְאֲךָ סֶלָה׃ וְיוֹדוּ שָׁמַיִם פִּלְאֲךָ יְהוָה אַף־אֱמוּנָתְךָ בִּקְהַל
7 קְדֹשִׁים׃ כִּי מִי בַשַּׁחַק יַעֲרֹךְ לַיהוָה יִדְמֶה לַיהוָה בִּבְנֵי אֵלִים׃
8 9 אֵל נַעֲרָץ בְּסוֹד־קְדֹשִׁים רַבָּה וְנוֹרָא עַל־כָּל־סְבִיבָיו׃ יְהוָה
10 אֱלֹהֵי צְבָאוֹת מִי־כָמוֹךָ חֲסִין יָהּ וֶאֱמוּנָתְךָ סְבִיבוֹתֶיךָ׃ אַתָּה
11 מוֹשֵׁל בְּגֵאוּת הַיָּם בְּשׂוֹא גַלָּיו אַתָּה תְשַׁבְּחֵם׃ אַתָּה דִכִּאתָ
12 כֶחָלָל רָהַב בִּזְרוֹעַ עֻזְּךָ פִּזַּרְתָּ אוֹיְבֶיךָ׃ לְךָ שָׁמַיִם אַף־לְךָ אָרֶץ
13 תֵּבֵל וּמְלֹאָהּ אַתָּה יְסַדְתָּם׃ צָפוֹן וְיָמִין אַתָּה בְרָאתָם תָּבוֹר
14 וְחֶרְמוֹן בְּשִׁמְךָ יְרַנֵּנוּ׃ לְךָ זְרוֹעַ עִם־גְּבוּרָה תָּעֹז יָדְךָ
15 תָּרוּם יְמִינֶךָ׃ צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאֶךָ חֶסֶד וֶאֱמֶת
16 יְקַדְּמוּ פָנֶיךָ׃ אַשְׁרֵי הָעָם יוֹדְעֵי תְרוּעָה יְהוָה בְּאוֹר־פָּנֶיךָ
17 18 יְהַלֵּכוּן׃ בְּשִׁמְךָ יְגִילוּן כָּל־הַיּוֹם וּבְצִדְקָתְךָ יָרוּמוּ׃ כִּי־תִפְאֶרֶת
19 עֻזָּמוֹ אָתָּה וּבִרְצוֹנְךָ תָּרוּם קַרְנֵנוּ׃ כִּי לַיהוָה מָגִנֵּנוּ וְלִקְדוֹשׁ
20 יִשְׂרָאֵל מַלְכֵּנוּ׃ אָז דִּבַּרְתָּ בְחָזוֹן לַחֲסִידֶיךָ וַתֹּאמֶר שִׁוִּיתִי עֵזֶר
21 עַל־גִּבּוֹר הֲרִימוֹתִי בָחוּר מֵעָם׃ מָצָאתִי דָּוִד עַבְדִּי בְּשֶׁמֶן
22 23 קָדְשִׁי מְשַׁחְתִּיו׃ אֲשֶׁר יָדִי תִּכּוֹן עִמּוֹ אַף־זְרוֹעִי תְאַמְּצֶנּוּ׃ לֹא

Digitized by Google

24 יַשִּׁא אוֹיֵב בּוֹ וּבֶן־עַוְלָה לֹא יְעַנֶּנּוּ׃ וְכַתּוֹתִי מִפָּנָיו צָרָיו
25 וּמְשַׂנְאָיו אֶגּוֹף׃ וֶאֱמוּנָתִי וְחַסְדִּי עִמּוֹ וּבִשְׁמִי תָּרוּם קַרְנוֹ׃
26 27 וְשַׂמְתִּי בַיָּם יָדוֹ וּבַנְּהָרוֹת יְמִינוֹ׃ הוּא יִקְרָאֵנִי אָבִי אָתָּה אֵלִי
28 וְצוּר יְשׁוּעָתִי׃ אַף־אָנִי בְּכוֹר אֶתְּנֵהוּ עֶלְיוֹן לְמַלְכֵי־אָרֶץ׃
29 30 לְעוֹלָם אֶשְׁמָור־לוֹ חַסְדִּי וּבְרִיתִי נֶאֱמֶנֶת לוֹ׃ וְשַׂמְתִּי לָעַד
31 זַרְעוֹ וְכִסְאוֹ כִּימֵי שָׁמָיִם׃ אִם־יַעַזְבוּ בָנָיו תּוֹרָתִי וּבְמִשְׁפָּטַי
32 33 לֹא יֵלֵכוּן׃ אִם־חֻקֹּתַי יְחַלֵּלוּ וּמִצְוֺתַי לֹא יִשְׁמֹרוּ׃ וּפָקַדְתִּי
34 בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם וּבִנְגָעִים עֲוֺנָם׃ וְחַסְדִּי לֹא־אָפִיר מֵעִמּוֹ וְלֹא
35 אֲשַׁקֵּר בֶּאֱמוּנָתִי׃ לֹא־אֲחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצָא שְׂפָתַי לֹא
36 37 אֲשַׁנֶּה׃ אַחַת נִשְׁבַּעְתִּי בְקָדְשִׁי אִם־לְדָוִד אֲכַזֵּב׃ זַרְעוֹ לְעוֹלָם
38 יִהְיֶה וְכִסְאוֹ כַשֶּׁמֶשׁ נֶגְדִּי׃ כְּיָרֵחַ יִכּוֹן עוֹלָם וְעֵד בַּשַּׁחַק נֶאֱמָן
39 40 סֶלָה׃ וְאַתָּה זָנַחְתָּ וַתִּמְאָס הִתְעַבַּרְתָּ עִם־מְשִׁיחֶךָ׃ נֵאַרְתָּה
41 בְּרִית עַבְדֶּךָ חִלַּלְתָּ לָאָרֶץ נִזְרוֹ׃ פָּרַצְתָּ כָל־גְּדֵרֹתָיו שַׂמְתָּ
42 מִבְצָרָיו מְחִתָּה׃ שַׁסֻּהוּ כָּל־עֹבְרֵי דָרֶךְ הָיָה חֶרְפָּה לִשְׁכֵנָיו׃
43 44 הֲרִימוֹתָ יְמִין צָרָיו הִשְׂמַחְתָּ כָּל־אוֹיְבָיו׃ אַף־תָּשִׁיב צוּר
45 חַרְבּוֹ וְלֹא הֲקֵמֹתוֹ בַּמִּלְחָמָה׃ הִשְׁבַּתָּ מִטְּהָרוֹ וְכִסְאוֹ
46 לָאָרֶץ מִגַּרְתָּה׃ הִקְצַרְתָּ יְמֵי עֲלוּמָיו הֶעֱטִיתָ עָלָיו בּוּשָׁה
47 סֶלָה׃ עַד־מָה יְהוָה תִּסָּתֵר לָנֶצַח תִּבְעַר כְּמוֹ־אֵשׁ חֲמָתֶךָ׃
48 זְכָר־אֲנִי מֶה־חָלֶד עַל־מַה־שָּׁוְא בָּרָאתָ כָל־בְּנֵי־אָדָם׃
49 מִי גֶבֶר יִחְיֶה וְלֹא יִרְאֶה־מָּוֶת יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ מִיַּד־שְׁאוֹל
50 סֶלָה׃ אַיֵּה חֲסָדֶיךָ הָרִאשֹׁנִים ׀ אֲדֹנָי נִשְׁבַּעְתָּ לְדָוִד
51 בֶּאֱמוּנָתֶךָ׃ זְכֹר אֲדֹנָי חֶרְפַּת עֲבָדֶיךָ שְׂאֵתִי בְחֵיקִי
52 כָּל־רַבִּים עַמִּים׃ אֲשֶׁר חֵרְפוּ אוֹיְבֶיךָ ׀ יְהוָה אֲשֶׁר
53 חֵרְפוּ עִקְּבוֹת מְשִׁיחֶךָ׃ בָּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן ׀ וְאָמֵן׃

פסקא באמצע פסוק

ספר רביעי׃

יום ה׳.

צ 1 תפלה למשה איש־האלהים אדני מעון אתה היית לנו
2 בדר ודר׃ בטרם ׀ הרים ילדו ותחולל ארץ ותבל ומעולם
3 עד־עולם אתה אל׃ תשב אנוש עד־דכא ותאמר שובו בני־
4 אדם׃ כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבר ואשמורה
5 6 בלילה׃ זרמתם שנה יהיו בבקר כחציר יחלף׃ בבקר יציץ
7 וחלף לערב ימולל ויבש׃ כי־כלינו באפך ובחמתך נבהלנו׃
8 9 שת עונתינו לנגדך עלמנו למאור פניך׃ כי כל־ימינו פנו
10 בעברתך כלינו שנינו כמו־הגה׃ ימי־שנותינו ׀ בהם שבעים
שנה ואם בגבורת ׀ שמונים שנה ורהבם עמל ואון כי־גז
11 12 חיש ונעפה׃ מי־יודע עז אפך וכיראתך עברתך׃ למנות
13 ימינו כן הודע ונבא לבב חכמה׃ שובה יהוה עד־מתי
14 והנחם על־עבדיך׃ שבענו בבקר חסדך ונרננה ונשמחה
15 16 בכל־ימינו׃ שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה׃ יראה
17 אל־עבדיך פעלך והדרך על־בניהם׃ ויהי ׀ נעם אדני
אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו׃
צא 1 2 ישב בסתר עליון בצל שדי יתלונן׃ אמר ליהוה מחסי
3 ומצודתי אלהי אבטח־בו׃ כי הוא יצילך מפח יקוש מדבר
4 הוות׃ באברתו ׀ יסך לך ותחת־כנפיו תחסה צנה וסחרה
5 6 אמתו׃ לא־תירא מפחד לילה מחץ יעוף יומם׃ מדבר
7 באפל יהלך מקטב ישוד צהרים׃ יפל מצדך ׀ אלף ורבבה
8 מימינך אליך לא יגש׃ רק בעיניך תביט ושלמת רשעים
9 10 תראה׃ כי־אתה יהוה מחסי עליון שמת מעונך׃ לא־תאנה
11 אליך רעה ונגע לא־יקרב באהלך׃ כי מלאכיו יצוה־לך
12 לשמרך בכל־דרכיך׃ על־כפים ישאונך פן־תגף באבן רגלך׃
13 14 על־שחל ופתן תדרך תרמס כפיר ותנין׃ כי בי חשק
15 ואפלטהו אשגבהו כי־ידע שמי׃ יקראני ׀ ואענהו עמו אנכי

16 בְצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ׃ אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ וְאַרְאֵהוּ
צב 1 2 בִּישׁוּעָתִי׃ צב מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת׃ טוֹב לְהֹדוֹת
3 לַיהוָה וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן׃ לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ
4 5 בַּלֵּילוֹת׃ עֲלֵי־עָשׂוֹר וַעֲלֵי־נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר׃ כִּי שִׂמַּחְתַּנִי
6 יְהוָה בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן׃ מַה־גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְהוָה
7 מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ׃ אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא־יָבִין
8 אֶת־זֹאת׃ בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים · כְּמוֹ־עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן
9 10 לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי־עַד׃ וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְהוָה׃ כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ
11 יְהוָה כִּי־הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ וַתָּרֶם
12 כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן׃ וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים
13 עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי׃ צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן
14 15 יִשְׂגֶּה׃ שְׁתוּלִים בְּבֵית יְהוָה בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ׃ עוֹד
16 יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ׃ לְהַגִּיד כִּי־יָשָׁר יְהוָה צוּרִי
צג 1 וְלֹא־עֹלָתָה בּוֹ׃ צג יְהוָה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְהוָה עֹז עַוְלָתָה ק׳
2 הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט׃ נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם
3 אָתָּה׃ נָשְׂאוּ נְהָרוֹת · יְהוָה נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת
4 דָּכְיָם׃ מִקֹּלוֹת · מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם
5 יְהוָה׃ עֵדֹתֶיךָ · נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה־קֹדֶשׁ יְהוָה לְאֹרֶךְ
צד 1 2 יָמִים׃ צד אֵל־נְקָמוֹת יְהוָה אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ׃ הִנָּשֵׂא
3 שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל־גֵּאִים׃ עַד־מָתַי רְשָׁעִים · יְהוָה
4 עַד־מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ׃ יַבִּיעוּ יְדַבְּרוּ עָתָק יִתְאַמְּרוּ כָּל־פֹּעֲלֵי
5 6 אָוֶן׃ עַמְּךָ יְהוָה יְדַכְּאוּ וְנַחֲלָתְךָ יְעַנּוּ׃ אַלְמָנָה וְגֵר יַהֲרֹגוּ
7 וִיתוֹמִים יְרַצֵּחוּ׃ וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה־יָּהּ וְלֹא־יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב׃
8 9 בִּינוּ בֹּעֲרִים בָּעָם וּכְסִילִים מָתַי תַּשְׂכִּילוּ׃ הֲנֹטַע אֹזֶן הֲלֹא
10 יִשְׁמָע אִם־יֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט׃ הֲיֹסֵר גּוֹיִם הֲלֹא יוֹכִיחַ הַמְלַמֵּד
11 12 אָדָם דָּעַת׃ יְהוָה יֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי־הֵמָּה הָבֶל׃ אַשְׁרֵי
13 הַגֶּבֶר אֲשֶׁר־תְּיַסְּרֶנּוּ יָּהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְלַמְּדֶנּוּ׃ לְהַשְׁקִיט לוֹ מִימֵי
14 רָע עַד יִכָּרֶה לָרָשָׁע שָׁחַת׃ כִּי · לֹא־יִטֹּשׁ יְהוָה עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ

Digitized by Google

15 16 לֹא יַעֲזֹב׃ כִּי־עַד־צֶדֶק יָשׁוּב מִשְׁפָּט וְאַחֲרָיו כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב׃ מִי־
17 יָקוּם לִי עִם־מְרֵעִים מִי־יִתְיַצֵּב לִי עִם־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ לוּלֵי יְהוָה
18 עֶזְרָתָה לִּי כִּמְעַט ׀ שָׁכְנָה דוּמָה נַפְשִׁי׃ אִם־אָמַרְתִּי מָטָה
19 רַגְלִי חַסְדְּךָ יְהוָה יִסְעָדֵנִי׃ בְּרֹב שַׂרְעַפַּי בְּקִרְבִּי תַּנְחוּמֶיךָ
20 21 יְשַׁעַשְׁעוּ נַפְשִׁי׃ הַיְחָבְרְךָ כִּסֵּא הַוּוֹת יֹצֵר עָמָל עֲלֵי־חֹק׃ יָגוֹדּוּ
22 עַל־נֶפֶשׁ צַדִּיק וְדָם נָקִי יַרְשִׁיעוּ׃ וַיְהִי יְהוָה לִי לְמִשְׂגָּב וֵאלֹהַי
23 לְצוּר מַחְסִי׃ וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם ׀ אֶת־אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם
צה 1 יַצְמִיתֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ צה לְכוּ נְרַנְּנָה לַיהוָה נָרִיעָה לְצוּר
2 3 יִשְׁעֵנוּ׃ נְקַדְּמָה פָנָיו בְּתוֹדָה בִּזְמִרוֹת נָרִיעַ לוֹ׃ כִּי אֵל גָּדוֹל
4 יְהוָה וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל־כָּל־אֱלֹהִים׃ אֲשֶׁר בְּיָדוֹ מֶחְקְרֵי־אָרֶץ
5 וְתוֹעֲפוֹת הָרִים לוֹ׃ אֲשֶׁר־לוֹ הַיָּם וְהוּא עָשָׂהוּ וְיַבֶּשֶׁת יָדָיו
6 7 יָצָרוּ׃ בֹּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה לִפְנֵי־יְהוָה עֹשֵׂנוּ׃ כִּי
הוּא אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ עַם מַרְעִיתוֹ וְצֹאן יָדוֹ הַיּוֹם אִם־בְּקֹלוֹ
8 תִשְׁמָעוּ׃ אַל־תַּקְשׁוּ לְבַבְכֶם כִּמְרִיבָה כְּיוֹם מַסָּה בַּמִּדְבָּר׃
9 10 אֲשֶׁר נִסּוּנִי אֲבוֹתֵיכֶם בְּחָנוּנִי גַּם־רָאוּ פָעֳלִי׃ אַרְבָּעִים שָׁנָה ׀
11 אָקוּט בְּדוֹר וָאֹמַר עַם תֹּעֵי לֵבָב הֵם וְהֵם לֹא־יָדְעוּ דְרָכָי׃
צו 1 אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי אִם־יְבֹאוּן אֶל־מְנוּחָתִי׃ צו שִׁירוּ לַיהוָה
2 שִׁיר חָדָשׁ שִׁירוּ לַיהוָה כָּל־הָאָרֶץ׃ שִׁירוּ לַיהוָה בָּרְכוּ שְׁמוֹ
3 בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם־לְיוֹם יְשׁוּעָתוֹ׃ סַפְּרוּ בַגּוֹיִם כְּבוֹדוֹ בְּכָל־הָעַמִּים
4 נִפְלְאוֹתָיו׃ כִּי גָדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד נוֹרָא הוּא עַל־כָּל־
5 אֱלֹהִים׃ כִּי ׀ כָּל־אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים וַיהוָה שָׁמַיִם עָשָׂה׃
6 7 הוֹד־וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְתִפְאֶרֶת בְּמִקְדָּשׁוֹ׃ הָבוּ לַיהוָה מִשְׁפְּחוֹת
8 עַמִּים הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז׃ הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ־מִנְחָה
9 וּבֹאוּ לְחַצְרוֹתָיו׃ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ חִילוּ מִפָּנָיו
10 כָּל־הָאָרֶץ׃ אִמְרוּ בַגּוֹיִם ׀ יְהוָה מָלָךְ אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט
11 יָדִין עַמִּים בְּמֵישָׁרִים׃ יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ יִרְעַם הַיָּם
12 13 וּמְלֹאוֹ׃ יַעֲלֹז שָׂדַי וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ אָז יְרַנְּנוּ כָּל־עֲצֵי־יָעַר׃ לִפְנֵי
יְהוָה ׀ כִּי בָא כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט־תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים

Digitized by Google

צז 1 בֶּאֱמוּנָתוֹ׃ צז יְהוָה מָלָךְ תָּגֵל הָאָרֶץ יִשְׂמְחוּ אִיִּים רַבִּים׃
2 3 עָנָן וַעֲרָפֶל סְבִיבָיו צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאוֹ׃ אֵשׁ לְפָנָיו תֵּלֵךְ
4 וּתְלַהֵט סָבִיב צָרָיו׃ הֵאִירוּ בְרָקָיו תֵּבֵל רָאֲתָה וַתָּחֵל הָאָרֶץ׃
5 6 הָרִים כַּדּוֹנַג נָמַסּוּ מִלִּפְנֵי יְהוָה מִלִּפְנֵי אֲדוֹן כָּל־הָאָרֶץ׃ הִגִּידוּ
7 הַשָּׁמַיִם צִדְקוֹ וְרָאוּ כָל־הָעַמִּים כְּבוֹדוֹ׃ יֵבֹשׁוּ ׀ כָּל־עֹבְדֵי פֶסֶל
8 הַמִּתְהַלְלִים בָּאֱלִילִים הִשְׁתַּחֲווּ־לוֹ כָּל־אֱלֹהִים׃ שָׁמְעָה וַתִּשְׂמַח ׀
9 צִיּוֹן וַתָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ יְהוָה׃ כִּי־אַתָּה יְהוָה
10 עֶלְיוֹן עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְאֹד נַעֲלֵיתָ עַל־כָּל־אֱלֹהִים׃ אֹהֲבֵי יְהוָה
11 שִׂנְאוּ רָע שֹׁמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו מִיַּד רְשָׁעִים יַצִּילֵם׃ אוֹר זָרֻעַ
12 לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי־לֵב שִׂמְחָה׃ שִׂמְחוּ צַדִּיקִים בַּיהוָה וְהוֹדוּ לְזֵכֶר
צח 1 קָדְשׁוֹ׃ צח מִזְמוֹר שִׁירוּ לַיהוָה ׀ שִׁיר חָדָשׁ כִּי־נִפְלָאוֹת
2 עָשָׂה הוֹשִׁיעָה־לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ׃ הוֹדִיעַ יְהוָה יְשׁוּעָתוֹ
3 לְעֵינֵי הַגּוֹיִם גִּלָּה צִדְקָתוֹ׃ זָכַר חַסְדּוֹ ׀ וֶאֱמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל
4 רָאוּ כָל־אַפְסֵי־אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ׃ הָרִיעוּ לַיהוָה כָּל־
5 הָאָרֶץ פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ וְזַמֵּרוּ׃ זַמְּרוּ לַיהוָה בְּכִנּוֹר בְּכִנּוֹר וְקוֹל
6 7 זִמְרָה׃ בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי ׀ הַמֶּלֶךְ יְהוָה׃ יִרְעַם
8 הַיָּם וּמְלֹאוֹ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ נְהָרוֹת יִמְחֲאוּ־כָף יַחַד הָרִים
9 יְרַנֵּנוּ׃ לִפְנֵי יְהוָה כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט־תֵּבֵל בְּצֶדֶק
צט 1 וְעַמִּים בְּמֵישָׁרִים׃ צט יְהוָה מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים יֹשֵׁב כְּרוּבִים
2 תָּנוּט הָאָרֶץ׃ יְהוָה בְּצִיּוֹן גָּדוֹל וְרָם הוּא עַל־כָּל־הָעַמִּים׃
3 4 יוֹדוּ שִׁמְךָ גָּדוֹל וְנוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא׃ וְעֹז מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אָהֵב
אַתָּה כּוֹנַנְתָּ מֵישָׁרִים מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בְּיַעֲקֹב ׀ אַתָּה עָשִׂיתָ׃
5 6 רוֹמְמוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא׃ מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן ׀ בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ קֹרְאִים אֶל־יְהוָה וְהוּא
7 יַעֲנֵם׃ בְּעַמּוּד עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם שָׁמְרוּ עֵדֹתָיו וְחֹק נָתַן־לָמוֹ׃
8 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אַתָּה עֲנִיתָם אֵל נֹשֵׂא הָיִיתָ לָהֶם וְנֹקֵם עַל־
9 עֲלִילוֹתָם׃ רוֹמְמוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי־קָדוֹשׁ
ק 1 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ ק מִזְמוֹר לְתוֹדָה הָרִיעוּ לַיהוָה כָּל־הָאָרֶץ׃

Digitized by Google

2 3 עִבְדוּ אֶת־יְהוָה בְּשִׂמְחָה בֹּאוּ לְפָנָיו בִּרְנָנָה׃ דְּעוּ כִּי יְהוָה
4 הוּא אֱלֹהִים הוּא עָשָׂנוּ וְלֹא אֲנַחְנוּ עַמּוֹ וְצֹאן מַרְעִיתוֹ׃ בֹּאוּ
5 שְׁעָרָיו ׀ בְּתוֹדָה חֲצֵרֹתָיו בִּתְהִלָּה הוֹדוּ לוֹ בָּרְכוּ שְׁמוֹ׃ כִּי־טוֹב
קא 1 יְהוָה לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְעַד־דֹּר וָדֹר אֱמוּנָתוֹ׃ קא לְדָוִד
2 מִזְמוֹר חֶסֶד־וּמִשְׁפָּט אָשִׁירָה לְךָ יְהוָה אֲזַמֵּרָה׃ אַשְׂכִּילָה ׀
בְּדֶרֶךְ תָּמִים מָתַי תָּבוֹא אֵלָי אֶתְהַלֵּךְ בְּתָם־לְבָבִי בְּקֶרֶב בֵּיתִי׃
3 לֹא־אָשִׁית ׀ לְנֶגֶד עֵינַי דְּבַר־בְּלִיָּעַל עֲשֹׂה־סֵטִים שָׂנֵאתִי לֹא
4 5 יִדְבַּק בִּי׃ לֵבָב עִקֵּשׁ יָסוּר מִמֶּנִּי רָע לֹא אֵדָע׃ מְלָושְׁנִי
בַסֵּתֶר ׀ רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית גְּבַהּ־עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אֹתוֹ לֹא
6 אוּכָל׃ עֵינַי ׀ בְּנֶאֶמְנֵי־אֶרֶץ לָשֶׁבֶת עִמָּדִי הֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ תָּמִים
7 הוּא יְשָׁרְתֵנִי׃ לֹא־יֵשֵׁב ׀ בְּקֶרֶב בֵּיתִי עֹשֵׂה רְמִיָּה דֹּבֵר שְׁקָרִים
8 לֹא־יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי׃ לַבְּקָרִים אַצְמִית כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לְהַכְרִית
קב 1 מֵעִיר־יְהוָה כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ קב תְּפִלָּה לְעָנִי כִי־יַעֲטֹף וְלִפְנֵי
2 יְהוָה יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ׃ יְהוָה שִׁמְעָה תְפִלָּתִי וְשַׁוְעָתִי אֵלֶיךָ תָבוֹא׃
3 אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ ׀ מִמֶּנִּי בְּיוֹם צַר לִי הַטֵּה־אֵלַי אָזְנֶךָ בְּיוֹם
4 אֶקְרָא מַהֵר עֲנֵנִי׃ כִּי־כָלוּ בְעָשָׁן יָמָי וְעַצְמוֹתַי כְּמוֹקֵד נִחָרוּ׃
5 6 הוּכָּה־כָעֵשֶׂב וַיִּבַשׁ לִבִּי כִּי־שָׁכַחְתִּי מֵאֲכֹל לַחְמִי׃ מִקּוֹל אַנְחָתִי
7 דָּבְקָה עַצְמִי לִבְשָׂרִי׃ דָּמִיתִי לִקְאַת מִדְבָּר הָיִיתִי כְּכוֹס
8 9 חֳרָבוֹת׃ שָׁקַדְתִּי וָאֶהְיֶה כְּצִפּוֹר בּוֹדֵד עַל־גָּג׃ כָּל־הַיּוֹם חֵרְפוּנִי
10 אוֹיְבָי מְהוֹלָלַי בִּי נִשְׁבָּעוּ׃ כִּי־אֵפֶר כַּלֶּחֶם אָכָלְתִּי וְשִׁקֻּוַי
11 12 בִּבְכִי מָסָכְתִּי׃ מִפְּנֵי־זַעַמְךָ וְקִצְפֶּךָ כִּי נְשָׂאתַנִי וַתַּשְׁלִיכֵנִי׃ יָמַי
13 כְּצֵל נָטוּי וַאֲנִי כָּעֵשֶׂב אִיבָשׁ׃ וְאַתָּה יְהוָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב וְזִכְרְךָ
14 לְדֹר וָדֹר׃ אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי־עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי־בָא
15 16 מוֹעֵד׃ כִּי־רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־אֲבָנֶיהָ וְאֶת־עֲפָרָהּ יְחֹנֵנוּ׃ וְיִירְאוּ
17 גוֹיִם אֶת־שֵׁם יְהוָה וְכָל־מַלְכֵי הָאָרֶץ אֶת־כְּבוֹדֶךָ׃ כִּי־בָנָה יְהוָה
18 צִיּוֹן נִרְאָה בִּכְבוֹדוֹ׃ פָּנָה אֶל־תְּפִלַּת הָעַרְעָר וְלֹא־בָזָה אֶת־
19 20 תְּפִלָּתָם׃ תִּכָּתֶב זֹאת לְדוֹר אַחֲרוֹן וְעַם נִבְרָא יְהַלֶּל־יָהּ׃ כִּי־
21 הִשְׁקִיף מִמְּרוֹם קָדְשׁוֹ יְהוָה מִשָּׁמַיִם ׀ אֶל־אֶרֶץ הִבִּיט׃ לִשְׁמֹעַ

לו ק׳. פתח באתנח
מלשני ק׳

22 אֶנְקַת אָסִיר לְפַתֵּחַ בְּנֵי תְמוּתָה׃ לְסַפֵּר בְּצִיּוֹן שֵׁם יְהוָה
23 וּתְהִלָּתוֹ בִּירוּשָׁלִָם׃ בְּהִקָּבֵץ עַמִּים יַחְדָּו וּמַמְלָכוֹת לַעֲבֹד אֶת
24 25 יְהוָה׃ עִנָּה בַדֶּרֶךְ כֹּחוֹ קִצַּר יָמָי׃ אֹמַר אֵלִי אַל־תַּעֲלֵנִי
26 בַּחֲצִי יָמָי בְּדוֹר דּוֹרִים שְׁנוֹתֶיךָ׃ לְפָנִים הָאָרֶץ יָסַדְתָּ וּמַעֲשֵׂה
27 יָדֶיךָ שָׁמָיִם׃ הֵמָּה יֹאבֵדוּ וְאַתָּה תַעֲמֹד וְכֻלָּם כַּבֶּגֶד יִבְלוּ
28 29 כַּלְּבוּשׁ תַּחֲלִיפֵם וְיַחֲלֹפוּ׃ וְאַתָּה הוּא וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמּוּ׃ בְּנֵי
קג 1 עֲבָדֶיךָ יִשְׁכּוֹנוּ וְזַרְעָם לְפָנֶיךָ יִכּוֹן׃ קג לְדָוִד ׀ בָּרְכִי נַפְשִׁי
2 אֶת־יְהוָה וְכָל־קְרָבַי אֶת־שֵׁם קָדְשׁוֹ׃ בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה
3 וְאַל־תִּשְׁכְּחִי כָּל־גְּמוּלָיו׃ הַסֹּלֵחַ לְכָל־עֲוֺנֵכִי הָרֹפֵא לְכָל
4 תַּחֲלוּאָיְכִי׃ הַגּוֹאֵל מִשַּׁחַת חַיָּיְכִי הַמְעַטְּרֵכִי חֶסֶד וְרַחֲמִים׃
5 6 הַמַּשְׂבִּיעַ בַּטּוֹב עֶדְיֵךְ תִּתְחַדֵּשׁ כַּנֶּשֶׁר נְעוּרָיְכִי׃ עֹשֵׂה צְדָקוֹת
7 יְהוָה וּמִשְׁפָּטִים לְכָל־עֲשׁוּקִים׃ יוֹדִיעַ דְּרָכָיו לְמֹשֶׁה לִבְנֵי
8 יִשְׂרָאֵל עֲלִילוֹתָיו׃ רַחוּם וְחַנּוּן יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חָסֶד׃
9 10 לֹא־לָנֶצַח יָרִיב וְלֹא לְעוֹלָם יִטּוֹר׃ לֹא כַחֲטָאֵינוּ עָשָׂה לָנוּ
11 וְלֹא כַעֲוֺנֹתֵינוּ גָּמַל עָלֵינוּ׃ כִּי כִגְבֹהַּ שָׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ גָּבַר
12 חַסְדּוֹ עַל־יְרֵאָיו׃ כִּרְחֹק מִזְרָח מִמַּעֲרָב הִרְחִיק מִמֶּנּוּ אֶת־
13 14 פְּשָׁעֵינוּ׃ כְּרַחֵם אָב עַל־בָּנִים רִחַם יְהוָה עַל־יְרֵאָיו׃ כִּי־הוּא
15 יָדַע יִצְרֵנוּ זָכוּר כִּי־עָפָר אֲנָחְנוּ׃ אֱנוֹשׁ כֶּחָצִיר יָמָיו כְּצִיץ
16 הַשָּׂדֶה כֵּן יָצִיץ׃ כִּי רוּחַ עָבְרָה־בּוֹ וְאֵינֶנּוּ וְלֹא־יַכִּירֶנּוּ עוֹד
17 מְקוֹמוֹ׃ וְחֶסֶד יְהוָה ׀ מֵעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם עַל־יְרֵאָיו וְצִדְקָתוֹ
18 19 לִבְנֵי בָנִים׃ לְשֹׁמְרֵי בְרִיתוֹ וּלְזֹכְרֵי פִקֻּדָיו לַעֲשׂוֹתָם׃ יְהוָה
20 בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה׃ בָּרְכוּ יְהוָה מַלְאָכָיו
21 גִּבֹּרֵי כֹחַ עֹשֵׂי דְבָרוֹ לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ׃ בָּרְכוּ יְהוָה כָּל־צְבָאָיו
22 מְשָׁרְתָיו עֹשֵׂי רְצוֹנוֹ׃ בָּרְכוּ יְהוָה ׀ כָּל־מַעֲשָׂיו בְּכָל־מְקֹמוֹת
קד 1 מֶמְשַׁלְתּוֹ בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה׃ קד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה
2 יְהוָה אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ מְּאֹד הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ׃ עֹטֶה־אוֹר כַּשַּׂלְמָה
3 נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה׃ הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו הַשָּׂם־עָבִים
4 רְכוּבוֹ הַמְהַלֵּךְ עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ׃ עֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת מְשָׁרְתָיו

Digitized by Google

5 6 אֵשׁ לֹהֵט: יָסַד אֶרֶץ עַל־מְכוֹנֶיהָ בַּל־תִּמּוֹט עוֹלָם וָעֶד: תְּהוֹם
7 כַּלְּבוּשׁ כִּסִּיתוֹ עַל־הָרִים יַעַמְדוּ מָיִם: מִן־גַּעֲרָתְךָ יְנוּסוּן מִן־
8 קוֹל רַעַמְךָ יֵחָפֵזוּן: יַעֲלוּ הָרִים יֵרְדוּ בְקָעוֹת אֶל־מְקוֹם זֶה ׀
9 יָסַדְתָּ לָהֶם: גְּבוּל־שַׂמְתָּ בַּל־יַעֲבֹרוּן בַּל־יְשׁוּבוּן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ:
10 11 הַמְשַׁלֵּחַ מַעְיָנִים בַּנְּחָלִים בֵּין הָרִים יְהַלֵּכוּן: יַשְׁקוּ כָּל־חַיְתוֹ
12 שָׂדָי יִשְׁבְּרוּ פְרָאִים צְמָאָם: עֲלֵיהֶם עוֹף־הַשָּׁמַיִם יִשְׁכּוֹן מִבֵּין
13 עֳפָאיִם יִתְּנוּ־קוֹל: מַשְׁקֶה הָרִים מֵעֲלִיּוֹתָיו מִפְּרִי מַעֲשֶׂיךָ
14 תִּשְׂבַּע הָאָרֶץ: מַצְמִיחַ חָצִיר ׀ לַבְּהֵמָה וְעֵשֶׂב לַעֲבֹדַת הָאָדָם
15 לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן־הָאָרֶץ: וְיַיִן ׀ יְשַׂמַּח לְבַב־אֱנוֹשׁ לְהַצְהִיל
16 פָּנִים מִשָּׁמֶן וְלֶחֶם לְבַב־אֱנוֹשׁ יִסְעָד: יִשְׂבְּעוּ עֲצֵי יְהוָה אַרְזֵי
17 לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטָע: אֲשֶׁר־שָׁם צִפֳּרִים יְקַנֵּנוּ חֲסִידָה בְּרוֹשִׁים
18 19 בֵּיתָהּ: הָרִים הַגְּבֹהִים לַיְּעֵלִים סְלָעִים מַחְסֶה לַשְׁפַנִּים: עָשָׂה
20 יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים שֶׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ: תָּשֶׁת חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה בּוֹ־
21 תִרְמֹשׂ כָּל־חַיְתוֹ־יָעַר: הַכְּפִירִים שֹׁאֲגִים לַטָּרֶף וּלְבַקֵּשׁ מֵאֵל
22 23 אָכְלָם: תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן וְאֶל־מְעוֹנֹתָם יִרְבָּצוּן: יֵצֵא
24 אָדָם לְפָעֳלוֹ וְלַעֲבֹדָתוֹ עֲדֵי־עָרֶב: מָה־רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ ׀ יְהוָה כֻּלָּם
25 בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ: זֶה ׀ הַיָּם גָּדוֹל וּרְחַב יָדָיִם
26 שָׁם־רֶמֶשׂ וְאֵין מִסְפָּר חַיּוֹת קְטַנּוֹת עִם־גְּדֹלוֹת: שָׁם אֳנִיּוֹת
27 יְהַלֵּכוּן לִוְיָתָן זֶה ׀ יָצַרְתָּ לְשַׂחֶק־בּוֹ: כֻּלָּם אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּן לָתֵת
28 אָכְלָם בְּעִתּוֹ: תִּתֵּן לָהֶם יִלְקֹטוּן תִּפְתַּח יָדְךָ יִשְׂבְּעוּן טוֹב:
29 תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ יִבָּהֵלוּן תֹּסֵף רוּחָם יִגְוָעוּן וְאֶל־עֲפָרָם יְשׁוּבוּן:
30 31 תְּשַׁלַּח רוּחֲךָ יִבָּרֵאוּן וּתְחַדֵּשׁ פְּנֵי אֲדָמָה: יְהִי כְבוֹד יְהוָה
32 לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְהוָה בְּמַעֲשָׂיו: הַמַּבִּיט לָאָרֶץ וַתִּרְעָד יִגַּע
33 בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ: אָשִׁירָה לַיהוָה בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי:
34 35 יֶעֱרַב עָלָיו שִׂיחִי אָנֹכִי אֶשְׂמַח בַּיהוָה: יִתַּמּוּ חַטָּאִים ׀ מִן־
הָאָרֶץ וּרְשָׁעִים ׀ עוֹד אֵינָם בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה הַלְלוּ־יָהּ:
קה
1 2 קה הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ בִּשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: שִׁירוּ
3 לוֹ זַמְּרוּ־לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל־נִפְלְאוֹתָיו: הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ יִשְׂמַח

Digitized by Google

4 5 לֵב ׀ מְבַקְשֵׁי יְהוָה׃ דִּרְשׁוּ יְהוָה וְעֻזּוֹ בַּקְּשׁוּ פָנָיו תָּמִיד׃ זִכְרוּ
6 נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה מֹפְתָיו וּמִשְׁפְּטֵי־פִיו׃ זֶרַע אַבְרָהָם עַבְדּוֹ
7 בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו׃ הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו׃
8 9 זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר׃ אֲשֶׁר כָּרַת אֶת־
10 אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׂחָק׃ וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל
11 בְּרִית עוֹלָם׃ לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם׃
12 13 בִּהְיוֹתָם מְתֵי מִסְפָּר כִּמְעַט וְגָרִים בָּהּ׃ וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי
14 מִמַּמְלָכָה אֶל־עַם אַחֵר׃ לֹא־הִנִּיחַ אָדָם לְעָשְׁקָם וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם
15 16 מְלָכִים׃ אַל־תִּגְּעוּ בִמְשִׁיחָי וְלִנְבִיאַי אַל־תָּרֵעוּ׃ וַיִּקְרָא רָעָב
17 עַל־הָאָרֶץ כָּל־מַטֵּה־לֶחֶם שָׁבָר׃ שָׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ לְעֶבֶד
18 19 נִמְכַּר יוֹסֵף׃ עִנּוּ בַכֶּבֶל רַגְלוֹ בַּרְזֶל בָּאָה נַפְשׁוֹ׃ עַד־עֵת בֹּא (רגליו כ׳)
20 דְבָרוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרָפָתְהוּ׃ שָׁלַח מֶלֶךְ וַיַּתִּירֵהוּ מֹשֵׁל עַמִּים
21 22 וַיְפַתְּחֵהוּ׃ שָׂמוֹ אָדוֹן לְבֵיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל־קִנְיָנוֹ׃ לֶאְסֹר שָׂרָיו
23 בְּנַפְשׁוֹ וּזְקֵנָיו יְחַכֵּם׃ וַיָּבֹא יִשְׂרָאֵל מִצְרָיִם וְיַעֲקֹב גָּר בְּאֶרֶץ־
24 25 חָם׃ וַיֶּפֶר אֶת־עַמּוֹ מְאֹד וַיַּעֲצִמֵהוּ מִצָּרָיו׃ הָפַךְ לִבָּם לִשְׂנֹא
26 עַמּוֹ לְהִתְנַכֵּל בַּעֲבָדָיו׃ שָׁלַח מֹשֶׁה עַבְדּוֹ אַהֲרֹן אֲשֶׁר בָּחַר־
27 28 בּוֹ׃ שָׂמוּ־בָם דִּבְרֵי אֹתוֹתָיו וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ חָם׃ שָׁלַח חֹשֶׁךְ
29 וַיַּחְשִׁךְ וְלֹא־מָרוּ אֶת־דְּבָרוֹ׃ הָפַךְ אֶת־מֵימֵיהֶם לְדָם וַיָּמֶת (דבריו כ׳)
30 31 אֶת־דְּגָתָם׃ שָׁרַץ אַרְצָם צְפַרְדְּעִים בְּחַדְרֵי מַלְכֵיהֶם׃ אָמַר
32 וַיָּבֹא עָרֹב כִּנִּים בְּכָל־גְּבוּלָם׃ נָתַן גִּשְׁמֵיהֶם בָּרָד אֵשׁ לֶהָבוֹת
33 34 בְּאַרְצָם׃ וַיַּךְ גַּפְנָם וּתְאֵנָתָם וַיְשַׁבֵּר עֵץ גְּבוּלָם׃ אָמַר וַיָּבֹא
35 אַרְבֶּה וְיֶלֶק וְאֵין מִסְפָּר׃ וַיֹּאכַל כָּל־עֵשֶׂב בְּאַרְצָם וַיֹּאכַל פְּרִי
36 37 אַדְמָתָם׃ וַיַּךְ כָּל־בְּכוֹר בְּאַרְצָם רֵאשִׁית לְכָל־אוֹנָם׃ וַיּוֹצִיאֵם
38 בְּכֶסֶף וְזָהָב וְאֵין בִּשְׁבָטָיו כּוֹשֵׁל׃ שָׂמַח מִצְרַיִם בְּצֵאתָם כִּי־
39 נָפַל פַּחְדָּם עֲלֵיהֶם׃ פָּרַשׂ עָנָן לְמָסָךְ וְאֵשׁ לְהָאִיר לָיְלָה׃
40 41 שָׁאַל וַיָּבֵא שְׂלָו וְלֶחֶם שָׁמַיִם יַשְׂבִּיעֵם׃ פָּתַח צוּר וַיָּזוּבוּ מָיִם (שליו כ׳)
42 הָלְכוּ בַּצִּיּוֹת נָהָר׃ כִּי־זָכַר אֶת־דְּבַר קָדְשׁוֹ אֶת־אַבְרָהָם עַבְדּוֹ׃
43 44 וַיּוֹצִא עַמּוֹ בְשָׂשׂוֹן בְּרִנָּה אֶת־בְּחִירָיו׃ וַיִּתֵּן לָהֶם אַרְצוֹת גּוֹיִם

Digitized by Google

45 וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ׃ בַּעֲבוּר ׀ יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרֹתָיו יִנְצֹרוּ
1 הַלְלוּיָהּ׃ קו הַלְלוּיָהּ ׀ הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
2 3 מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יְהוָה יַשְׁמִיעַ כָּל־תְּהִלָּתוֹ׃ אַשְׁרֵי שֹׁמְרֵי מִשְׁפָּט
4 עֹשֵׂה צְדָקָה בְכָל־עֵת׃ זָכְרֵנִי יְהוָה בִּרְצוֹן עַמֶּךָ פָּקְדֵנִי
5 בִּישׁוּעָתֶךָ׃ לִרְאוֹת ׀ בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ לִשְׂמֹחַ בְּשִׂמְחַת גּוֹיֶךָ
6 לְהִתְהַלֵּל עִם־נַחֲלָתֶךָ׃ חָטָאנוּ עִם־אֲבוֹתֵינוּ הֶעֱוִינוּ הִרְשָׁעְנוּ׃
7 אֲבוֹתֵינוּ בְמִצְרַיִם ׀ לֹא־הִשְׂכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רֹב
8 חֲסָדֶיךָ וַיַּמְרוּ עַל־יָם בְּיַם־סוּף׃ וַיּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ
9 אֶת־גְּבוּרָתוֹ׃ וַיִּגְעַר בְּיַם־סוּף וַיֶּחֱרָב וַיּוֹלִיכֵם בַּתְּהֹמוֹת כַּמִּדְבָּר׃
10 11 וַיּוֹשִׁיעֵם מִיַּד שׂוֹנֵא וַיִּגְאָלֵם מִיַּד אוֹיֵב׃ וַיְכַסּוּ־מַיִם צָרֵיהֶם
12 13 אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר׃ וַיַּאֲמִינוּ בִדְבָרָיו יָשִׁירוּ תְּהִלָּתוֹ׃ מִהֲרוּ
14 שָׁכְחוּ מַעֲשָׂיו לֹא־חִכּוּ לַעֲצָתוֹ׃ וַיִּתְאַוּוּ תַאֲוָה בַּמִּדְבָּר וַיְנַסּוּ־
15 16 אֵל בִּישִׁימוֹן׃ וַיִּתֵּן לָהֶם שֶׁאֱלָתָם וַיְשַׁלַּח רָזוֹן בְּנַפְשָׁם׃ וַיְקַנְאוּ
17 לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן קְדוֹשׁ יְהוָה׃ תִּפְתַּח־אֶרֶץ וַתִּבְלַע דָּתָן
18 וַתְּכַס עַל־עֲדַת אֲבִירָם׃ וַתִּבְעַר־אֵשׁ בַּעֲדָתָם לֶהָבָה תְּלַהֵט
19 20 רְשָׁעִים׃ יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בְּחֹרֵב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַסֵּכָה׃ וַיָּמִירוּ אֶת־כְּבוֹדָם
21 בְּתַבְנִית שׁוֹר אֹכֵל עֵשֶׂב׃ שָׁכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעָם עֹשֶׂה גְדֹלוֹת
22 23 בְּמִצְרָיִם׃ נִפְלָאוֹת בְּאֶרֶץ חָם נוֹרָאוֹת עַל־יַם־סוּף׃ וַיֹּאמֶר
לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ
24 25 מֵהַשְׁחִית׃ וַיִּמְאֲסוּ בְּאֶרֶץ חֶמְדָּה לֹא־הֶאֱמִינוּ לִדְבָרוֹ׃ וַיֵּרָגְנוּ
26 בְאָהֳלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה׃ וַיִּשָּׂא יָדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם
27 28 בַּמִּדְבָּר׃ וּלְהַפִּיל זַרְעָם בַּגּוֹיִם וּלְזָרוֹתָם בָּאֲרָצוֹת׃ וַיִּצָּמְדוּ לְבַעַל
29 פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ זִבְחֵי מֵתִים׃ וַיַּכְעִיסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וַתִּפְרָץ־בָּם
30 31 מַגֵּפָה׃ וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה׃ וַתֵּחָשֶׁב לוֹ
32 לִצְדָקָה לְדֹר וָדֹר עַד־עוֹלָם׃ וַיַּקְצִיפוּ עַל־מֵי מְרִיבָה וַיֵּרַע
33 34 לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם׃ כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיְבַטֵּא בִּשְׂפָתָיו׃ לֹא־
35 הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם׃ וַיִּתְעָרְבוּ בַגּוֹיִם
36 וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם׃ וַיַּעַבְדוּ אֶת־עֲצַבֵּיהֶם וַיִּהְיוּ לָהֶם לְמוֹקֵשׁ׃

Digitized by Google

37 38 וַיִּזְבְּחוּ אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם לַשֵּׁדִים׃ וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַּם
בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זִבְּחוּ לַעֲצַבֵּי כְנָעַן וַתֶּחֱנַף הָאָרֶץ
39 40 בַּדָּמִים׃ וַיִּטְמְאוּ בְמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם׃ וַיִּחַר־אַף יְהוָה
41 בְּעַמּוֹ וַיְתָעֵב אֶת־נַחֲלָתוֹ׃ וַיִּתְּנֵם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם
42 43 שֹׂנְאֵיהֶם׃ וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם וַיִּכָּנְעוּ תַּחַת יָדָם׃ פְּעָמִים
44 רַבּוֹת יַצִּילֵם וְהֵמָּה יַמְרוּ בַעֲצָתָם וַיָּמֹכּוּ בַּעֲוֺנָם׃ וַיַּרְא
45 בַּצַּר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ אֶת־רִנָּתָם׃ וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנָּחֵם
46 כְּרֹב חֲסָדָו׃ וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָּל־שׁוֹבֵיהֶם׃
47 הוֹשִׁיעֵנוּ ׀ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהֹדוֹת לְשֵׁם
48 קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ׃ בָּרוּךְ יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
מִן־הָעוֹלָם ׀ וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן הַלְלוּ־יָהּ׃

ספר חמישי.

יום ו׳.

קז 1 2 הֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ יֹאמְרוּ גְּאוּלֵי יְהוָה
3 אֲשֶׁר גְּאָלָם מִיַּד־צָר׃ וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרָח וּמִמַּעֲרָב
4 מִצָּפוֹן וּמִיָּם׃ תָּעוּ בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דָּרֶךְ עִיר מוֹשָׁב לֹא מָצָאוּ׃
5 6 רְעֵבִים גַּם־צְמֵאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטָּף׃ וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה
7 בַּצַּר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יַצִּילֵם׃ וַיַּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה לָלֶכֶת
8 9 אֶל־עִיר מוֹשָׁב׃ יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם׃ כִּי
10 הִשְׂבִּיעַ נֶפֶשׁ שֹׁקֵקָה וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה מִלֵּא־טוֹב׃ יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ
11 וְצַלְמָוֶת אֲסִירֵי עֳנִי וּבַרְזֶל׃ כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֶלְיוֹן
12 13 נָאָצוּ׃ וַיַּכְנַע בֶּעָמָל לִבָּם כָּשְׁלוּ וְאֵין עֹזֵר׃ וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה
14 בַּצַּר לָהֶם מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם׃ יוֹצִיאֵם מֵחֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת
15 וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יְנַתֵּק׃ יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם׃
16 17 כִּי־שִׁבַּר דַּלְתוֹת נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בַרְזֶל גִּדֵּעַ׃ אֱוִלִים מִדֶּרֶךְ
18 פִּשְׁעָם וּמֵעֲוֺנֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ׃ כָּל־אֹכֶל תְּתַעֵב נַפְשָׁם וַיַּגִּיעוּ עַד

Digitized by Google

19 שַׁעֲרֵי מָוֶת׃ וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצַּר לָהֶם מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם׃
20 21 יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיִרְפָּאֵם וִימַלֵּט מִשְּׁחִיתוֹתָם׃ יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ
22 וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם׃ וְיִזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה וִיסַפְּרוּ מַעֲשָׂיו
23 בְּרִנָּה׃ ׆ יוֹרְדֵי הַיָּם בָּאֳנִיּוֹת עֹשֵׂי מְלָאכָה
24 בְּמַיִם רַבִּים׃ ׆ הֵמָּה רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה
25 וְנִפְלְאוֹתָיו בִּמְצוּלָה׃ ׆ וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ
26 סְעָרָה וַתְּרוֹמֵם גַּלָּיו׃ ׆ יַעֲלוּ שָׁמַיִם יֵרְדוּ
27 תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרָעָה תִתְמוֹגָג׃ ׆ יָחוֹגּוּ וְיָנוּעוּ
28 כַּשִּׁכּוֹר וְכָל־חָכְמָתָם תִּתְבַּלָּע׃ ׆ וַיִּצְעֲקוּ אֶל
29 יְהוָה בַּצַּר לָהֶם וּמִמְּצוּקֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם׃ יָקֵם סְעָרָה לִדְמָמָה
30 31 וַיֶּחֱשׁוּ גַּלֵּיהֶם׃ וַיִּשְׂמְחוּ כִי־יִשְׁתֹּקוּ וַיַּנְחֵם אֶל־מְחוֹז חֶפְצָם׃ יוֹדוּ
32 לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם׃ וִירוֹמְמוּהוּ בִּקְהַל־עָם
33 וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים יְהַלְלוּהוּ׃ יָשֵׂם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמֹצָאֵי מַיִם
34 35 לְצִמָּאוֹן׃ אֶרֶץ פְּרִי לִמְלֵחָה מֵרָעַת יוֹשְׁבֵי בָהּ׃ יָשֵׂם מִדְבָּר
36 לַאֲגַם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמֹצָאֵי מָיִם׃ וַיּוֹשֶׁב שָׁם רְעֵבִים וַיְכוֹנְנוּ
37 עִיר מוֹשָׁב׃ וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְּעוּ כְרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְּרִי תְבוּאָה׃
38 39 וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבְהֶמְתָּם לֹא יַמְעִיט׃ וַיִּמְעֲטוּ וַיָּשֹׁחוּ
40 מֵעֹצֶר רָעָה וְיָגוֹן׃ ׆ שֹׁפֵךְ בּוּז עַל־נְדִיבִים
41 וַיַּתְעֵם בְּתֹהוּ לֹא־דָרֶךְ׃ וַיְשַׂגֵּב אֶבְיוֹן מֵעוֹנִי וַיָּשֶׂם כַּצֹּאן
42 43 מִשְׁפָּחוֹת׃ יִרְאוּ יְשָׁרִים וְיִשְׂמָחוּ וְכָל־עַוְלָה קָפְצָה פִּיהָ׃ מִי
חָכָם וְיִשְׁמָר־אֵלֶּה וְיִתְבּוֹנְנוּ חַסְדֵי יְהוָה׃ קח שִׁיר מִזְמוֹר
2 3 לְדָוִד׃ נָכוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה אַף־כְּבוֹדִי׃ עוּרָה
4 הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה שָּׁחַר׃ אוֹדְךָ בָעַמִּים ׀ יְהוָה וַאֲזַמֶּרְךָ
5 בַּלְאֻמִּים׃ כִּי־גָדוֹל מֵעַל־שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ וְעַד־שְׁחָקִים אֲמִתֶּךָ׃
6 7 רוּמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ׃ לְמַעַן יֵחָלְצוּן
8 יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי׃ אֱלֹהִים ׀ דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ אֶעְלֹזָה
9 אֲחַלְּקָה שְׁכֶם וְעֵמֶק סֻכּוֹת אֲמַדֵּד׃ לִי גִלְעָד ׀ לִי מְנַשֶּׁה
10 וְאֶפְרַיִם מָעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחֹקְקִי׃ מוֹאָב ׀ סִיר רַחְצִי עַל

פתח באתה

כ״ג לחדש

Digitized by Google

11 אֱדוֹם אַשְׁלִיךְ נַעֲלִי עֲלֵי־פְלֶשֶׁת אֶתְרוֹעָע: מִי יֹבִלֵנִי עִיר
12 מִבְצָר מִי נָחַנִי עַד־אֱדוֹם: הֲלֹא־אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ וְלֹא־תֵצֵא
13 אֱלֹהִים בְּצִבְאֹתֵינוּ: הָבָה־לָּנוּ עֶזְרָת מִצָּר וְשָׁוְא תְּשׁוּעַת אָדָם:
14 קט בֵּאלֹהִים נַעֲשֶׂה־חָיִל וְהוּא יָבוּס צָרֵינוּ: קט לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד
2 מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אַל־תֶּחֱרַשׁ: כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי
3 פָּתָחוּ דִּבְּרוּ אִתִּי לְשׁוֹן שָׁקֶר: וְדִבְרֵי שִׂנְאָה סְבָבוּנִי וַיִּלָּחֲמוּנִי
4 5 חִנָּם: תַּחַת־אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי תְפִלָּה: וַיָּשִׂימוּ עָלַי רָעָה
6 תַּחַת טוֹבָה וְשִׂנְאָה תַּחַת אַהֲבָתִי: הַפְקֵד עָלָיו רָשָׁע וְשָׂטָן
7 יַעֲמֹד עַל־יְמִינוֹ: בְּהִשָּׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וּתְפִלָּתוֹ תִּהְיֶה לַחֲטָאָה:
8 9 יִהְיוּ־יָמָיו מְעַטִּים פְּקֻדָּתוֹ יִקַּח אַחֵר: יִהְיוּ־בָנָיו יְתוֹמִים וְאִשְׁתּוֹ
10 11 אַלְמָנָה: וְנוֹעַ יָנוּעוּ בָנָיו וְשִׁאֵלוּ וְדָרְשׁוּ מֵחָרְבוֹתֵיהֶם: יְנַקֵּשׁ
12 נוֹשֶׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וְיָבֹזּוּ זָרִים יְגִיעוֹ: אַל־יְהִי־לוֹ מֹשֵׁךְ חָסֶד
13 וְאַל־יְהִי חוֹנֵן לִיתוֹמָיו: יְהִי־אַחֲרִיתוֹ לְהַכְרִית בְּדוֹר אַחֵר יִמַּח
14 שְׁמָם: יִזָּכֵר עֲוֹן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטַּאת אִמּוֹ אַל־תִּמָּח:
15 16 יִהְיוּ נֶגֶד־יְהוָה תָּמִיד וְיַכְרֵת מֵאֶרֶץ זִכְרָם: יַעַן אֲשֶׁר לֹא זָכַר
עֲשׂוֹת חָסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עָנִי וְאֶבְיוֹן וְנִכְאֵה לֵבָב לְמוֹתֵת:
17 18 וַיֶּאֱהַב קְלָלָה וַתְּבוֹאֵהוּ וְלֹא־חָפֵץ בִּבְרָכָה וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ: וַיִּלְבַּשׁ
19 קְלָלָה כְּמַדּוֹ וַתָּבֹא כַמַּיִם בְּקִרְבּוֹ וְכַשֶּׁמֶן בְּעַצְמוֹתָיו: תְּהִי־לוֹ
20 כְּבֶגֶד יַעְטֶה וּלְמֵזַח תָּמִיד יַחְגְּרֶהָ: זֹאת פְּעֻלַּת שֹׂטְנַי מֵאֵת
21 יְהוָה וְהַדֹּבְרִים רָע עַל־נַפְשִׁי: וְאַתָּה יֱהוִה אֲדֹנָי עֲשֵׂה־אִתִּי
22 לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי־טוֹב חַסְדְּךָ הַצִּילֵנִי: כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנֹכִי וְלִבִּי
23 24 חָלַל בְּקִרְבִּי: כְּצֵל־כִּנְטוֹתוֹ נֶהֱלָכְתִּי נִנְעַרְתִּי כָּאַרְבֶּה: בִּרְכַּי
25 כָּשְׁלוּ מִצּוֹם וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשָּׁמֶן: וַאֲנִי הָיִיתִי חֶרְפָּה לָהֶם
26 יִרְאוּנִי יְנִיעוּן רֹאשָׁם: עָזְרֵנִי יְהוָה אֱלֹהָי הוֹשִׁיעֵנִי כְחַסְדֶּךָ:
27 28 וְיֵדְעוּ כִּי־יָדְךָ זֹּאת אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָהּ: יְקַלְלוּ־הֵמָּה וְאַתָּה
29 תְבָרֵךְ קָמוּ וַיֵּבֹשׁוּ וְעַבְדְּךָ יִשְׂמָח: יִלְבְּשׁוּ שׂוֹטְנַי כְּלִמָּה וְיַעֲטוּ
30 כַמְעִיל בָּשְׁתָּם: אוֹדֶה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבְתוֹךְ רַבִּים אֲהַלְלֶנּוּ:
31 קי 1 כִּי־יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשֹּׁפְטֵי נַפְשׁוֹ: קי לְדָוִד

Digitized by Google

מִזְמוֹר נְאֻם יְהוָה ׀ לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי עַד־אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם
2 לְרַגְלֶיךָ׃ מַטֵּה עֻזְּךָ יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן רְדֵה בְּקֶרֶב אֹיְבֶיךָ׃
3 עַמְּךָ נְדָבֹת בְּיוֹם חֵילֶךָ בְּהַדְרֵי־קֹדֶשׁ מֵרֶחֶם מִשְׁחָר לְךָ טַל
4 יַלְדֻתֶיךָ׃ נִשְׁבַּע יְהוָה ׀ וְלֹא יִנָּחֵם אַתָּה־כֹהֵן לְעוֹלָם עַל
5 דִּבְרָתִי מַלְכִּי־צֶדֶק׃ אֲדֹנָי עַל־יְמִינְךָ מָחַץ בְּיוֹם־אַפּוֹ מְלָכִים׃
6 7 יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה׃ מִנַּחַל
קיא בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל־כֵּן יָרִים רֹאשׁ׃ קיא הַלְלוּיָהּ ׀ אוֹדֶה יְהוָה
2 בְּכָל־לֵבָב בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה׃ גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוּשִׁים
3 4 לְכָל־חֶפְצֵיהֶם׃ הוֹד־וְהָדָר פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃ זֵכֶר
5 עָשָׂה לְנִפְלְאֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה׃ טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכֹּר
6 לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ׃ כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת
7 8 גּוֹיִם׃ מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים כָּל־פִּקּוּדָיו׃ סְמוּכִים
9 לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת וְיָשָׁר׃ פְּדוּת ׀ שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה־
10 לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ׃ רֵאשִׁית חָכְמָה ׀
יִרְאַת יְהוָה שֵׂכֶל טוֹב לְכָל־עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃
קיב קיב הַלְלוּיָהּ ׀ אַשְׁרֵי־אִישׁ יָרֵא אֶת־יְהוָה בְּמִצְוֹתָיו
2 3 חָפֵץ מְאֹד׃ גִּבּוֹר בָּאָרֶץ יִהְיֶה זַרְעוֹ דּוֹר יְשָׁרִים יְבֹרָךְ׃ הוֹן
4 וָעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃ זָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹר לַיְשָׁרִים
5 חַנּוּן וְרַחוּם וְצַדִּיק׃ טוֹב־אִישׁ חוֹנֵן וּמַלְוֶה יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו
6 בְּמִשְׁפָּט׃ כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוֹט לְזֵכֶר עוֹלָם יִהְיֶה צַדִּיק׃
7 8 מִשְּׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נָכוֹן לִבּוֹ בָּטֻחַ בַּיהוָה׃ סָמוּךְ לִבּוֹ
9 לֹא יִירָא עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְצָרָיו׃ פִּזַּר ׀ נָתַן לָאֶבְיוֹנִים
10 צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד קַרְנוֹ תָּרוּם בְּכָבוֹד׃ רָשָׁע יִרְאֶה ׀ וְכָעָס
קיג שִׁנָּיו יַחֲרֹק וְנָמָס תַּאֲוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד׃ קיג הַלְלוּיָהּ ׀
2 הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה׃ יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ
3 מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃ מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְהוָה׃
4 5 רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם ׀ יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ׃ מִי כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ
6 7 הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת׃ הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ׃ מְקִימִי

Digitized by Google

8 מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן׃ לְהוֹשִׁיבִי עִם־נְדִיבִים עִם
9 נְדִיבֵי עַמּוֹ׃ מוֹשִׁיבִי ׀ עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּ־יָהּ׃ קיד
1 2 קיד בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז׃ הָיְתָה
3 יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו׃ הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב
4 5 לְאָחוֹר׃ הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן׃ מַה־לְּךָ הַיָּם
6 כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר׃ הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת
7 8 כִּבְנֵי־צֹאן׃ מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב׃ הַהֹפְכִי
קטו 1 הַצּוּר אֲגַם־מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָיִם׃ קטו לֹא
לָנוּ יְהוָה לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ׃
2 3 לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם׃ וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל
4 אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה׃ עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם׃
5 6 פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ׃ אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא
7 יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן׃ יְדֵיהֶם ׀ וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם
8 וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם׃ כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר
9 10 בֹּטֵחַ בָּהֶם׃ יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃ בֵּית
11 אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃ יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ
12 בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃ יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית
13 יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן׃ יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם
14 15 הַגְּדֹלִים׃ יֹסֵף יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם׃ בְּרוּכִים אַתֶּם
16 לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן
17 18 לִבְנֵי־אָדָם׃ לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה׃ וַאֲנַחְנוּ ׀
קטז 1 נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּ־יָהּ׃ קטז אָהַבְתִּי כִּי־
2 יִשְׁמַע ׀ יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי׃ כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא׃
3 אֲפָפוּנִי ׀ חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא׃
4 5 וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה נַפְשִׁי׃ חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק
6 7 וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם׃ שֹׁמֵר פְּתָאיִם יְהוָה דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ׃ שׁוּבִי
8 נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי׃ כִּי חִלַּצְתָּ ׀ נַפְשִׁי מִמָּוֶת
9 אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי מִדֶּחִי׃ אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה

Digitized by Google

10 11 בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים׃ הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד׃ אֲנִי
12 אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב׃ מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי
13 14 עָלָי׃ כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא׃ נְדָרַי לַיהוָה
15 אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ׃ יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו׃
16 אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי׃
17 18 לְךָ־אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא׃ נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם
19 נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ׃ בְּחַצְרוֹת ׀ בֵּית יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלִָם
קיז הַלְלוּ־יָהּ׃ קיז הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים׃
2 קיח 1 כִּי גָבַר עָלֵינוּ ׀ חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּ־יָהּ׃ קיח הוֹדוּ
2 לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם
3 4 חַסְדּוֹ׃ יֹאמְרוּ־נָא בֵית־אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ יֹאמְרוּ־נָא
5 יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָּהּ עָנָנִי
6 7 בַמֶּרְחַבְיָהּ׃ יְהוָה לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם׃ יְהוָה
8 לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי׃ טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ
9 10 בָּאָדָם׃ טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים׃ כָּל־גּוֹיִם סְבָבוּנִי
11 בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם׃ סַבּוּנִי גַם־סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם׃
12 13 סַבּוּנִי כִדְבוֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם׃ דַּחֹה
14 דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהוָה עֲזָרָנִי׃ עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה׃
15 16 קוֹל ׀ רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל׃ יְמִין
17 יְהוָה רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל׃ לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה
18 19 וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ׃ יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָּהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי׃ פִּתְחוּ־
20 לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־בָם אוֹדֶה יָהּ׃ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צַדִּיקִים
21 22 יָבֹאוּ בוֹ׃ אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה׃ אֶבֶן מָאֲסוּ
23 הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה׃ מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹּאת הִיא
24 נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ׃ זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ׃
25 26 אָנָּא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה נָּא׃ בָּרוּךְ הַבָּא
27 בְּשֵׁם יְהוָה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה׃ אֵל ׀ יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ
28 אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ׃ אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ

Digitized by Google

29 אלהי ארוממך: הודו ליהוה כי־טוב כי לעולם חסדו:
קיט 1 קיט אשרי תמימי־דרך ההלכים בתורת
2 3 יהוה: אשרי נצרי עדתיו בכל־לב ידרשוהו: אף לא
4 פעלו עולה בדרכיו הלכו: אתה צויתה פקדיך לשמר
5 6 מאד: אחלי יכנו דרכי לשמר חקיך: אז לא־אבוש
7 בהביטי אל־כל־מצותיך: אודך בישר לבב בלמדי
8 משפטי צדקך: את־חקיך אשמר אל־תעזבני עד־מאד:
9 10 במה יזכה־נער את־ארחו לשמר כדברך: בכל־לבי דרשתיך
11 אל־תשגני ממצותיך: בלבי צפנתי אמרתך למען לא אחטא
12 13 לך: ברוך אתה יהוה למדני חקיך: בשפתי ספרתי כל משפטי
14 15 פיך: בדרך עדותיך ששתי כעל כל־הון: בפקודיך אשיחה
16 ואביטה ארחתיך: בחקתיך אשתעשע לא אשכח דברך:
17 18 גמל על־עבדך אחיה ואשמרה דברך: גל־עיני ואביטה
19 נפלאות מתורתך: גר אנכי בארץ אל־תסתר ממני
20 מצותיך: גרסה נפשי לתאבה אל־משפטיך בכל־עת:
21 22 גערת זדים ארורים השגים ממצותיך: גל מעלי
23 חרפה ובוז כי עדתיך נצרתי: גם ישבו שרים בי
24 נדברו עבדך ישיח בחקיך: גם־עדתיך שעשעי אנשי עצתי:
25 26 דבקה לעפר נפשי חיני כדברך: דרכי ספרתי ותענני למדני
27 28 חקיך: דרך־פקודיך הבינני ואשיחה בנפלאותיך: דלפה
29 נפשי מתוגה קימני כדברך: דרך שקר הסר ממני ותורתך
30 31 חנני: דרך־אמונה בחרתי משפטיך שויתי: דבקתי בעדותיך
32 יהוה אל־תבישני: דרך־מצותיך ארוץ כי תרחיב לבי:
33 34 הורני יהוה דרך חקיך ואצרנה עקב: הבינני ואצרה
35 תורתך ואשמרנה בכל־לב: הדריכני בנתיב מצותיך
36 כי בו חפצתי: הט־לבי אל־עדותיך ואל אל־בצע:
37 38 העבר עיני מראות שוא בדרכך חיני: הקם לעבדך
39 אמרתך אשר ליראתך: העבר חרפתי אשר יגרתי

Digitized by Google

40 כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים׃ הִנֵּה תָּאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי׃
41 42 וִיבֹאֻנִי חֲסָדֶךָ יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ׃ וְאֶעֱנֶה חֹרְפִי דָבָר
43 כִּי־בָטַחְתִּי בִּדְבָרֶךָ׃ וְאַל־תַּצֵּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת עַד־מְאֹד כִּי
44 לְמִשְׁפָּטֶךָ יִחָלְתִּי׃ וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ תָמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃
45 46 וְאֶתְהַלְּכָה בָרְחָבָה כִּי פִקֻּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃ וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ נֶגֶד
47 מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ׃ וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי׃
48 וְאֶשָּׂא כַפַּי אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְחֻקֶּיךָ׃
49 50 זְכָר־דָּבָר לְעַבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי׃ זֹאת נֶחָמָתִי
51 בְעָנְיִי כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי׃ זֵדִים הֱלִיצֻנִי עַד־מְאֹד מִתּוֹרָתְךָ
52 לֹא נָטִיתִי׃ זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ מֵעוֹלָם ׀ יְהוָה וָאֶתְנֶחָם׃
53 54 זַלְעָפָה אֲחָזַתְנִי מֵרְשָׁעִים עֹזְבֵי תּוֹרָתֶךָ׃ זְמִרוֹת הָיוּ
55 לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי׃ זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה שִׁמְךָ יְהוָה
56 וָאֶשְׁמְרָה תּוֹרָתֶךָ׃ זֹאת הָיְתָה־לִּי כִּי פִקֻּדֶיךָ נָצָרְתִּי׃
57 58 חֶלְקִי יְהוָה אָמַרְתִּי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ׃ חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל־לֵב
59 חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ׃ חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל־עֵדֹתֶיךָ׃
60 61 חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ׃ חֶבְלֵי רְשָׁעִים
62 עִוְּדֻנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ
63 עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃ חָבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ וּלְשֹׁמְרֵי
64 פִּקּוּדֶיךָ׃ חַסְדְּךָ יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי׃
65 66 טוֹב עָשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה כִּדְבָרֶךָ׃ טוּב טַעַם וָדַעַת
67 לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֹתֶיךָ הֶאֱמָנְתִּי׃ טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעַתָּה
68 69 אִמְרָתְךָ שָׁמָרְתִּי׃ טוֹב־אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃ טָפְלוּ
70 עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב ׀ אֱצֹּר פִּקּוּדֶיךָ׃ טָפַשׁ כַּחֵלֶב
71 לִבָּם אֲנִי תּוֹרָתְךָ שִׁעֲשָׁעְתִּי׃ טוֹב־לִי כִי־עֻנֵּיתִי לְמַעַן
72 אֶלְמַד חֻקֶּיךָ׃ טוֹב־לִי תוֹרַת־פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף׃
73 74 יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכוֹנְנוּנִי הֲבִינֵנִי וְאֶלְמְדָה מִצְוֹתֶיךָ׃ יְרֵאֶיךָ
75 יִרְאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ כִּי לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי־צֶדֶק
76 מִשְׁפָּטֶיךָ וֶאֱמוּנָה עִנִּיתָנִי׃ יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרָתְךָ

Digitized by Google

77 78 לְעַבְדֶּךָ׃ יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃ יֵבֹשׁוּ
79 זֵדִים כִּי־שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי אֲנִי אָשִׂיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ׃ יָשׁוּבוּ־לִי יְרֵאֶיךָ
80 וְיֹדְעוּ עֵדֹתֶיךָ׃ יְהִי־לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ׃
81 82 כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ
83 לֵאמֹר מָתַי תְּנַחֲמֵנִי׃ כִּי־הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ לֹא
84 שָׁכָחְתִּי׃ כַּמָּה יְמֵי־עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי מִשְׁפָּט׃
85 86 כָּרוּ־לִי זֵדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא כְתוֹרָתֶךָ׃ כָּל־מִצְוֺתֶיךָ
87 אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי עָזְרֵנִי׃ כִּמְעַט כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי
88 לֹא־עָזַבְתִּי פִקֻּדֶיךָ׃ כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ׃
89 90 לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם׃ לְדֹר וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ
91 כּוֹנַנְתָּ אֶרֶץ וַתַּעֲמֹד׃ לְמִשְׁפָּטֶיךָ עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל
92 93 עֲבָדֶיךָ׃ לוּלֵי תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי׃ לְעוֹלָם
94 לֹא־אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי׃ לְךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי
95 כִּי פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃ לִי קִוּוּ רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי עֵדֹתֶיךָ
96 אֶתְבּוֹנָן׃ לְכָל־תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד׃
97 98 *מָה־אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם הִיא שִׂיחָתִי׃ מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי
99 מִצְוֺתֶךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא־לִי׃ מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי עֵדְוֺתֶיךָ
100 101 שִׂיחָה לִי׃ מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי׃ מִכָּל־אֹרַח
102 רָע כָּלִאתִי רַגְלָי לְמַעַן אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ׃ מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־
103 סָרְתִּי כִּי־אַתָּה הוֹרֵתָנִי׃ מַה־נִּמְלְצוּ לְחִכִּי אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ
104 לְפִי׃ מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל־כֵּן שָׂנֵאתִי ׀ כָּל־אֹרַח שָׁקֶר׃
105 106 נֵר־לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי׃ נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר
107 מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃ נַעֲנֵיתִי עַד־מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִדְבָרֶךָ׃
108 109 נִדְבוֹת פִּי רְצֵה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי׃ נַפְשִׁי בְכַפִּי
110 תָמִיד וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ נָתְנוּ רְשָׁעִים פַּח לִי
111 וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי׃ נָחַלְתִּי עֵדְוֺתֶיךָ לְעוֹלָם כִּי־שְׂשׂוֹן
112 לִבִּי הֵמָּה׃ נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ לְעוֹלָם עֵקֶב׃
113 114 סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי וְתוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי׃ סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה

115 לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ סוּרוּ מִמֶּנִּי מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֺת אֱלֹהָי׃
116 117 סָמְכֵנִי כְאִמְרָתְךָ וְאֶחְיֶה וְאַל־תְּבִישֵׁנִי מִשִּׂבְרִי׃ סְעָדֵנִי
118 וְאִוָּשֵׁעָה וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ תָמִיד׃ סָלִיתָ כָּל־שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ
119 כִּי־שֶׁקֶר תַּרְמִיתָם׃ סִגִים הִשְׁבַּתָּ כָל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לָכֵן
120 אָהַבְתִּי עֵדֹתֶיךָ׃ סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי׃
121 122 עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק בַּל־תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי׃ עֲרֹב עַבְדְּךָ
123 לְטוֹב אַל־יַעַשְׁקֻנִי זֵדִים׃ עֵינַי כָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאִמְרַת
124 125 צִדְקֶךָ׃ עֲשֵׂה עִם־עַבְדְּךָ כְחַסְדֶּךָ וְחֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי׃ עַבְדְּךָ
126 אָנִי הֲבִינֵנִי וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ׃ עֵת לַעֲשׂוֹת לַיהוָה
127 הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ׃ עַל־כֵּן אָהַבְתִּי מִצְוֺתֶיךָ מִזָּהָב וּמִפָּז׃
128 עַל־כֵּן ׀ כָּל־פִּקּוּדֵי כֹל יִשָּׁרְתִּי כָּל־אֹרַח שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי׃
129 130 פְּלָאוֹת עֵדְוֺתֶיךָ עַל־כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי׃ פֵּתַח דְּבָרֶיךָ
131 יָאִיר מֵבִין פְּתָיִים׃ פִּי־פָעַרְתִּי וָאֶשְׁאָפָה כִּי לְמִצְוֺתֶיךָ
132 133 יָאָבְתִּי׃ פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ׃ פְּעָמַי הָכֵן
134 בְּאִמְרָתֶךָ וְאַל־תַּשְׁלֶט־בִּי כָל־אָוֶן׃ פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם
135 וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ׃ פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ וְלַמְּדֵנִי אֶת־
136 חֻקֶּיךָ׃ פַּלְגֵי־מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא־שָׁמְרוּ תוֹרָתֶךָ׃
137 138 צַדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ׃ צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדֹתֶיךָ וֶאֱמוּנָה
139 140 מְאֹד׃ צִמְּתַתְנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרָי׃ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ
141 מְאֹד וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ׃ צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
142 143 צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת׃ צַר־וּמָצוֹק מְצָאוּנִי
144 מִצְוֺתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃ צֶדֶק עֵדְוֺתֶיךָ לְעוֹלָם הֲבִינֵנִי וְאֶחְיֶה׃
145 146 קָרָאתִי בְכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה׃ קְרָאתִיךָ
147 הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ׃ קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף וָאֲשַׁוֵּעָה
148 לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ׃
149 150 קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶךָ חַיֵּנִי׃ קָרְבוּ רֹדְפֵי
151 זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ רָחָקוּ׃ קָרוֹב אַתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֺתֶיךָ
152 אֱמֶת׃ קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם יְסַדְתָּם׃

Digitized by Google

153 154 ראה עניי וחלצני כי תורתך לא שכחתי׃ ריבה ריבי וגאלני
155 לאמרתך חייני׃ רחוק מרשעים ישועה כי חקיך לא דרשו׃
156 157 רחמיך רבים יהוה כמשפטיך חייני׃ רבים רדפי וצרי
158 מעדותיך לא נטיתי׃ ראיתי בגדים ואתקוטטה אשר
159 אמרתך לא שמרו׃ ראה כי פקודיך אהבתי יהוה
160 כחסדך חייני׃ ראש דברך אמת ולעולם כל משפט צדקך׃
161 162 שרים רדפוני חנם ומדבריך פחד לבי׃ שש אנכי על
163 אמרתך כמוצא שלל רב׃ שקר שנאתי ואתעבה תורתך
164 165 אהבתי׃ שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך׃ שלום רב
166 לאהבי תורתך ואין למו מכשול׃ שברתי לישועתך
167 יהוה ומצותיך עשיתי׃ שמרה נפשי עדתיך ואהבם
168 מאד׃ שמרתי פקודיך ועדתיך כי כל דרכי נגדך׃
169 170 תקרב רנתי לפניך יהוה כדברך הבינני׃ תבוא תחנתי
171 לפניך כאמרתך הצילני׃ תבענה שפתי תהלה כי תלמדני
172 173 חקיך׃ תען לשוני אמרתך כי כל מצותיך צדק׃ תהי ידך
174 לעזרני כי פקודיך בחרתי׃ תאבתי לישועתך יהוה
175 ותורתך שעשעי׃ תחי נפשי ותהללך ומשפטך יעזרני׃
176 תעיתי כשה אבד בקש עבדך כי מצותיך לא שכחתי׃
קכ קכ שיר המעלות אל יהוה בצרתה לי קראתי ויענני׃
2 3 יהוה הצילה נפשי משפת שקר מלשון רמיה׃ מה יתן לך
4 ומה יסיף לך לשון רמיה׃ חצי גבור שנונים עם גחלי
5 רתמים׃ אויה לי כי גרתי משך שכנתי עם אהלי קדר׃
6 7 רבת שכנה לה נפשי עם שונא שלום׃ אני שלום וכי אדבר
קכא 1 המה למלחמה׃ קכא שיר למעלות אשא עיני אל
2 ההרים מאין יבא עזרי׃ עזרי מעם יהוה עשה שמים וארץ׃
3 4 אל יתן למוט רגלך אל ינום שמרך׃ הנה לא ינום ולא
5 יישן שומר ישראל׃ יהוה שמרך יהוה צלך על יד ימינך׃
6 7 יומם השמש לא יככה וירח בלילה׃ יהוה ישמרך מכל רע

Digitized by Google

8 יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ׃ יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃
קכב 1 קכב שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית יְהוָה
2 3 נֵלֵךְ׃ עֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלָםִ׃ יְרוּשָׁלַםִ הַבְּנוּיָה
4 כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו׃ שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת
5 לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת לְשֵׁם יְהוָה׃ כִּי שָׁמָּה יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט
6 כִּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד׃ שַׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלָםִ יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ׃ יְהִי
8 שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ׃ לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה
9 נָּא שָׁלוֹם בָּךְ׃ לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ׃ קמץ באתנח
קכג 1 קכג שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת־עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם׃
2 הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל־יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל־יַד
3 גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ׃ חָנֵּנוּ יְהוָה
4 חָנֵּנוּ כִּי־רַב שָׂבַעְנוּ בוּז׃ רַבַּת שָׂבְעָה־לָּהּ נַפְשֵׁנוּ הַלַּעַג
קכד 1 הַשַּׁאֲנַנִּים הַבּוּז לִגְאֵיוֹנִים׃ קכד שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לוּלֵי לגאי יונים ק׳
2 יְהוָה שֶׁהָיָה לָנוּ יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל׃ לוּלֵי יְהוָה שֶׁהָיָה לָנוּ
3 4 בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם׃ אֲזַי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ׃ אֲזַי
5 הַמַּיִם שְׁטָפוּנוּ נַחְלָה עָבַר עַל־נַפְשֵׁנוּ׃ אֲזַי עָבַר עַל־נַפְשֵׁנוּ
6 הַמַּיִם הַזֵּידוֹנִים׃ בָּרוּךְ יְהוָה שֶׁלֹּא נְתָנָנוּ טֶרֶף לְשִׁנֵּיהֶם׃
7 נַפְשֵׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה מִפַּח יוֹקְשִׁים הַפַּח נִשְׁבָּר וַאֲנַחְנוּ
קכה 8 1 נִמְלָטְנוּ׃ עֶזְרֵנוּ בְּשֵׁם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ קכה שִׁיר
הַמַּעֲלוֹת הַבֹּטְחִים בַּיהוָה כְּהַר־צִיּוֹן לֹא־יִמּוֹט לְעוֹלָם יֵשֵׁב׃
2 יְרוּשָׁלַםִ הָרִים סָבִיב לָהּ וַיהוָה סָבִיב לְעַמּוֹ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃
3 כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים לְמַעַן לֹא־יִשְׁלְחוּ
4 הַצַּדִּיקִים בְּעַוְלָתָה יְדֵיהֶם׃ הֵיטִיבָה יְהוָה לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים
5 בְּלִבּוֹתָם׃ וְהַמַּטִּים עֲקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יְהוָה אֶת־פֹּעֲלֵי הָאָוֶן
קכו 1 שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל׃ קכו שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יְהוָה אֶת־
2 שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים׃ אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה
3 אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִם־אֵלֶּה׃ הִגְדִּיל יְהוָה
4 לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינוּ שְׂמֵחִים׃ שׁוּבָה יְהוָה אֶת־שְׁבוּתֵנוּ כַּאֲפִיקִים שביתנו ק׳

Digitized by Google

5 6 בְּנֶגֶב׃ הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ׃ הָלוֹךְ יֵלֵךְ ׀ וּבָכֹה נֹשֵׂא
קכז 1 מֶשֶׁךְ־הַזָּרַע בֹּא־יָבֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו׃ קכז שִׁיר
הַמַּעֲלוֹת לִשְׁלֹמֹה אִם־יְהוָה ׀ לֹא־יִבְנֶה בַיִת שָׁוְא עָמְלוּ בוֹנָיו
2 בּוֹ אִם־יְהוָה לֹא־יִשְׁמָר־עִיר שָׁוְא ׀ שָׁקַד שׁוֹמֵר׃ שָׁוְא לָכֶם ׀
מַשְׁכִּימֵי קוּם מְאַחֲרֵי־שֶׁבֶת אֹכְלֵי לֶחֶם הָעֲצָבִים כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ
3 4 שֵׁנָא׃ הִנֵּה נַחֲלַת יְהוָה בָּנִים שָׂכָר פְּרִי הַבָּטֶן׃ כְּחִצִּים בְּיַד־
5 גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים׃ אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת־אַשְׁפָּתוֹ
קכח 1 מֵהֶם לֹא־יֵבֹשׁוּ כִּי־יְדַבְּרוּ אֶת־אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר׃ קכח שִׁיר
2 הַמַּעֲלוֹת אַשְׁרֵי כָּל־יְרֵא יְהוָה הַהֹלֵךְ בִּדְרָכָיו׃ יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי
3 תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ׃ אֶשְׁתְּךָ ׀ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ
4 בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ׃ הִנֵּה כִי־כֵן יְבֹרַךְ גָּבֶר
5 יְרֵא יְהוָה׃ יְבָרֶכְךָ יְהוָה מִצִּיּוֹן וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלָםִ כֹּל יְמֵי
קכט 6 חַיֶּיךָ׃ וּרְאֵה־בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל׃ קכט שִׁיר פתח באתנח
1 2 הַמַּעֲלוֹת רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרַי יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל׃ רַבַּת צְרָרוּנִי
3 מִנְּעוּרָי גַּם לֹא־יָכְלוּ לִי׃ עַל־גַּבִּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים הֶאֱרִיכוּ
4 5 לְמַעֲנוֹתָם׃ יְהוָה צַדִּיק קִצֵּץ עֲבוֹת רְשָׁעִים׃ יֵבֹשׁוּ וְיִסֹּגוּ אָחוֹר למעניתם ק׳
6 7 כֹּל שֹׂנְאֵי צִיּוֹן׃ יִהְיוּ כַּחֲצִיר גַּגּוֹת שֶׁקַּדְמַת שָׁלַף יָבֵשׁ׃ שֶׁלֹּא
8 מִלֵּא כַפּוֹ קוֹצֵר וְחִצְנוֹ מְעַמֵּר׃ וְלֹא אָמְרוּ ׀ הָעֹבְרִים בִּרְכַּת־
קל 1 יְהוָה אֲלֵיכֶם בֵּרַכְנוּ אֶתְכֶם בְּשֵׁם יְהוָה׃ קל שִׁיר הַמַּעֲלוֹת
2 מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יְהוָה׃ אֲדֹנָי שִׁמְעָה בְקוֹלִי תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ
3 קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי׃ אִם־עֲוֺנוֹת תִּשְׁמָר־יָהּ אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד׃
4 5 כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא׃ קִוִּיתִי יְהוָה קִוְּתָה נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ
6 7 הוֹחָלְתִּי׃ נַפְשִׁי לַאדֹנָי מִשֹּׁמְרִים לַבֹּקֶר שֹׁמְרִים לַבֹּקֶר׃ יַחֵל
8 יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה כִּי־עִם־יְהוָה הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת׃ וְהוּא סגול באתנח
קלא 1 יִפְדֶּה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכֹּל עֲוֺנֹתָיו׃ קלא שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד
יְהוָה ׀ לֹא־גָבַהּ לִבִּי וְלֹא־רָמוּ עֵינַי וְלֹא־הִלַּכְתִּי ׀ בִּגְדֹלוֹת
2 וּבְנִפְלָאוֹת מִמֶּנִּי׃ אִם־לֹא שִׁוִּיתִי ׀ וְדוֹמַמְתִּי נַפְשִׁי כְּגָמֻל עֲלֵי פתח באתנח
3 אִמּוֹ כַּגָּמֻל עָלַי נַפְשִׁי׃ יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד

Digitized by Google

קלב 1 עוֹלָם׃ קלב שִׁיר הַמַּעֲלוֹת זְכוֹר־יְהוָה לְדָוִד אֵת כָּל־עֻנּוֹתוֹ׃
2 3 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַיהוָה נָדַר לַאֲבִיר יַעֲקֹב׃ אִם־אָבֹא בְּאֹהֶל בֵּיתִי
4 אִם־אֶעֱלֶה עַל־עֶרֶשׂ יְצוּעָי׃ אִם־אֶתֵּן שְׁנָת לְעֵינָי לְעַפְעַפַּי
5 6 תְּנוּמָה׃ עַד־אֶמְצָא מָקוֹם לַיהוָה מִשְׁכָּנוֹת לַאֲבִיר יַעֲקֹב׃ הִנֵּה
7 שְׁמַעֲנוּהָ בְאֶפְרָתָה מְצָאנוּהָ בִּשְׂדֵי־יָעַר׃ נָבוֹאָה לְמִשְׁכְּנוֹתָיו
8 נִשְׁתַּחֲוֶה לַהֲדֹם רַגְלָיו׃ קוּמָה יְהוָה לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ׃
9 10 כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ׃ בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל
11 תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ׃ נִשְׁבַּע יְהוָה לְדָוִד אֱמֶת לֹא־יָשׁוּב מִמֶּנָּה
12 מִפְּרִי בִטְנְךָ אָשִׁית לְכִסֵּא־לָךְ׃ אִם־יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ בְּרִיתִי וְעֵדֹתִי
13 זוֹ אֲלַמְּדֵם גַּם־בְּנֵיהֶם עֲדֵי־עַד יֵשְׁבוּ לְכִסֵּא־לָךְ׃ כִּי־בָחַר יְהוָה
14 בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ׃ זֹאת־מְנוּחָתִי עֲדֵי־עַד פֹּה אֵשֵׁב כִּי
15 16 אִוִּתִיהָ׃ צֵידָהּ בָּרֵךְ אֲבָרֵךְ אֶבְיוֹנֶיהָ אַשְׂבִּיעַ לָחֶם׃ וְכֹהֲנֶיהָ
17 אַלְבִּישׁ יֶשַׁע וַחֲסִידֶיהָ רַנֵּן יְרַנֵּנוּ׃ שָׁם אַצְמִיחַ קֶרֶן לְדָוִד
18 עָרַכְתִּי נֵר לִמְשִׁיחִי׃ אוֹיְבָיו אַלְבִּישׁ בֹּשֶׁת וְעָלָיו יָצִיץ נִזְרוֹ׃
קלג 1 קלג שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד הִנֵּה מַה־טּוֹב וּמַה־נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים
2 גַּם־יָחַד׃ כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל־הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל־הַזָּקָן זְקַן־אַהֲרֹן
3 שֶׁיֹּרֵד עַל־פִּי מִדּוֹתָיו׃ כְּטַל־חֶרְמוֹן שֶׁיֹּרֵד עַל־הַרְרֵי צִיּוֹן כִּי
קלד 1 שָׁם צִוָּה יְהוָה אֶת־הַבְּרָכָה חַיִּים עַד־הָעוֹלָם׃ קלד שִׁיר
הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה כָּל־עַבְדֵי יְהוָה הָעֹמְדִים בְּבֵית־
2 3 יְהוָה בַּלֵּילוֹת׃ שְׂאוּ־יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת־יְהוָה׃ יְבָרֶכְךָ יְהוָה
קלה 1 מִצִּיּוֹן עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ קלה הַלְלוּ־יָהּ הַלְלוּ אֶת־שֵׁם
2 יְהוָה הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה׃ שֶׁעֹמְדִים בְּבֵית יְהוָה בְּחַצְרוֹת בֵּית
3 4 אֱלֹהֵינוּ׃ הַלְלוּ־יָהּ כִּי־טוֹב יְהוָה זַמְּרוּ לִשְׁמוֹ כִּי נָעִים׃ כִּי־יַעֲקֹב
5 בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ׃ כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה
6 וַאֲדֹנֵינוּ מִכָּל־אֱלֹהִים׃ כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ יְהוָה עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם
7 וּבָאָרֶץ בַּיַּמִּים וְכָל־תְּהֹמוֹת׃ מַעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ
8 בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה מוֹצֵא־רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו׃ שֶׁהִכָּה בְּכוֹרֵי
9 מִצְרָיִם מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה׃ שָׁלַח אוֹתֹת וּמֹפְתִים בְּתוֹכֵכִי

כ״ח לחדש

Digitized by Google

10 מִצְרָיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל־עֲבָדָיו׃ שֶׁהִכָּה גּוֹיִם רַבִּים וְהָרַג מְלָכִים
11 עֲצוּמִים׃ לְסִיחוֹן ׀ מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וּלְכֹל
12 13 מַמְלְכוֹת כְּנָעַן׃ וְנָתַן אַרְצָם נַחֲלָה נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ׃ יְהוָה
14 שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְהוָה זִכְרְךָ לְדֹר־וָדֹר׃ כִּי־יָדִין יְהוָה עַמּוֹ וְעַל
15 עֲבָדָיו יִתְנֶחָם׃ עֲצַבֵּי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם׃
16 17 פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ׃ אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא
18 יַאֲזִינוּ אַף אֵין־יֶשׁ־רוּחַ בְּפִיהֶם׃ כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר
19 בֹּטֵחַ בָּהֶם׃ בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ
20 אֶת־יְהוָה׃ בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה יִרְאֵי יְהוָה
21 בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה׃ בָּרוּךְ יְהוָה ׀ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָםִ הַלְלוּ־יָהּ׃ קלו
1 2 קלו הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ הוֹדוּ לֵאלֹהֵי
3 הָאֱלֹהִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ הוֹדוּ לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים כִּי לְעוֹלָם
4 5 חַסְדּוֹ׃ לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְעֹשֵׂה
6 הַשָּׁמַיִם בִּתְבוּנָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְרֹקַע הָאָרֶץ עַל־הַמָּיִם
7 8 כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ אֶת־
9 הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ אֶת־הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים
10 לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם
11 כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
12 13 בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְגֹזֵר יַם־סוּף
14 לִגְזָרִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם
15 16 חַסְדּוֹ׃ וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם־סוּף כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְמוֹלִיךְ
17 עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים כִּי
18 לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
19 20 לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן
21 22 כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ נַחֲלָה
23 לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר לָנוּ כִּי
24 25 לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ נֹתֵן לֶחֶם לְכָל
26 בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃

Digitized by Google

קלז 1 קלז על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את
2 3 ציון: על ערבים בתוכה תלינו כנרותינו: כי שם שאלונו
שובינו דברי שיר ותוללינו שמחה שירו לנו משיר ציון:
4 5 איך נשיר את שיר יהוה על אדמת נכר: אם אשכחך
6 ירושלם תשכח ימיני: תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי
7 אם לא אעלה את ירושלם על ראש שמחתי: זכר יהוה
לבני אדום את יום ירושלם האמרים ערו ערו עד היסוד
8 בה: בת בבל השדודה אשרי שישלם לך את גמולך
9 שגמלת לנו: אשרי שיאחז ונפץ את עלליך אל הסלע:
קלח 1 2 קלח לדוד אודך בכל לבי נגד אלהים אזמרך: אשתחוה
אל היכל קדשך ואודה את שמך על חסדך ועל אמתך
3 כי הגדלת על כל שמך אמרתך: ביום קראתי ותענני
4 תרהבני בנפשי עז: יודוך יהוה כל מלכי ארץ כי שמעו
5 6 אמרי פיך: וישירו בדרכי יהוה כי גדול כבוד יהוה: כי רם
7 יהוה ושפל יראה וגבה ממרחק יידע: אם אלך בקרב צרה
8 תחיני על אף איבי תשלח ידך ותושיעני ימינך: יהוה
יגמר בעדי יהוה חסדך לעולם מעשי ידיך אל תרף:
קלט 1 2 קלט למנצח לדוד מזמור יהוה חקרתני ותדע: אתה ידעת
3 שבתי וקומי בנתה לרעי מרחוק: ארחי ורבעי זרית וכל
4 דרכי הסכנתה: כי אין מלה בלשוני הן יהוה ידעת כלה:
5 6 אחור וקדם צרתני ותשת עלי כפכה: פלאיה דעת ממני
7 נשגבה לא אוכל לה: אנה אלך מרוחך ואנה מפניך
8 אברח: אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך:
9 10 אשא כנפי שחר אשכנה באחרית ים: גם שם ידך תנחני
11 ותאחזני ימינך: ואמר אך חשך ישופני ולילה אור בעדני:
12 גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשיכה כאורה:
13 14 כי אתה קנית כליתי תסכני בבטן אמי: אודך על כי
15 נוראות נפליתי נפלאים מעשיך ונפשי ידעת מאד: לא

Digitized by Google

נִכְחַד עָצְמִי מִמֶּךָּ אֲשֶׁר־עֻשֵּׂיתִי בַסֵּתֶר רֻקַּמְתִּי בְּתַחְתִּיּוֹת
16 אָרֶץ׃ גָּלְמִי ׀ רָאוּ עֵינֶיךָ וְעַל־סִפְרְךָ כֻּלָּם יִכָּתֵבוּ יָמִים יֻצָּרוּ
17 וְלֹא אֶחָד בָּהֶם׃ וְלִי מַה־יָּקְרוּ רֵעֶיךָ אֵל מֶה עָצְמוּ רָאשֵׁיהֶם׃ ולו ק׳
18 19 אֶסְפְּרֵם מֵחוֹל יִרְבּוּן הֱקִיצֹתִי וְעוֹדִי עִמָּךְ׃ אִם־תִּקְטֹל אֱלוֹהַּ ׀
20 רָשָׁע וְאַנְשֵׁי דָמִים סוּרוּ מֶנִּי׃ אֲשֶׁר יֹמְרוּךָ לִמְזִמָּה נָשֻׂא
21 לַשָּׁוְא עָרֶיךָ׃ הֲלוֹא־מְשַׂנְאֶיךָ יְהוָה ׀ אֶשְׂנָא וּבִתְקוֹמְמֶיךָ
22 23 אֶתְקוֹטָט׃ תַּכְלִית שִׂנְאָה שְׂנֵאתִים לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי׃ חָקְרֵנִי
24 אֵל וְדַע לְבָבִי בְּחָנֵנִי וְדַע שַׂרְעַפָּי׃ וּרְאֵה אִם־דֶּרֶךְ־עֹצֶב בִּי
קמ 2 וּנְחֵנִי בְּדֶרֶךְ עוֹלָם׃ קמ לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ חַלְּצֵנִי
3 יְהוָה מֵאָדָם רָע מֵאִישׁ חֲמָסִים תִּנְצְרֵנִי׃ אֲשֶׁר חָשְׁבוּ רָעוֹת
4 בְּלֵב כָּל־יוֹם יָגוּרוּ מִלְחָמוֹת׃ שָׁנְנוּ לְשׁוֹנָם כְּמוֹ־נָחָשׁ חֲמַת
5 עַכְשׁוּב תַּחַת שְׂפָתֵימוֹ סֶלָה׃ שָׁמְרֵנִי יְהוָה ׀ מִידֵי רָשָׁע
6 מֵאִישׁ חֲמָסִים תִּנְצְרֵנִי אֲשֶׁר חָשְׁבוּ לִדְחוֹת פְּעָמָי׃ טָמְנוּ
גֵאִים ׀ פַּח לִי וַחֲבָלִים פָּרְשׂוּ רֶשֶׁת לְיַד־מַעְגָּל מֹקְשִׁים שָׁתוּ־לִי
7 סֶלָה׃ אָמַרְתִּי לַיהוָה אֵלִי אָתָּה הַאֲזִינָה יְהוָה קוֹל תַּחֲנוּנָי׃
8 9 יְהוִה אֲדֹנָי עֹז יְשׁוּעָתִי סַכֹּתָה לְרֹאשִׁי בְּיוֹם נָשֶׁק׃ אַל־תִּתֵּן
10 יְהוָה מַאֲוַיֵּי רָשָׁע זְמָמוֹ אַל־תָּפֵק יָרוּמוּ סֶלָה׃ רֹאשׁ מְסִבָּי
11 עֲמַל שְׂפָתֵימוֹ יְכַסֵּמוֹ׃ יִמִּיטוּ עֲלֵיהֶם גֶּחָלִים בָּאֵשׁ יַפִּלֵם ימוטו ק׳
12 בְּמַהֲמֹרוֹת בַּל־יָקוּמוּ׃ אִישׁ לָשׁוֹן בַּל־יִכּוֹן בָּאָרֶץ אִישׁ־חָמָס
13 רָע יְצוּדֶנּוּ לְמַדְחֵפֹת׃ יָדַעְתָּ כִּי־יַעֲשֶׂה יְהוָה דִּין עָנִי מִשְׁפַּט ידעתי ק׳
14 אֶבְיֹנִים׃ אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ׃
קמא 1 קמא מִזְמוֹר לְדָוִד יְהוָה קְרָאתִיךָ חוּשָׁה לִּי
2 הַאֲזִינָה קוֹלִי בְּקָרְאִי־לָךְ׃ תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ מַשְׂאַת
3 כַּפַּי מִנְחַת־עָרֶב׃ שִׁיתָה יְהוָה שָׁמְרָה לְפִי נִצְּרָה עַל־דַּל
4 שְׂפָתָי׃ אַל־תַּט־לִבִּי ׀ לְדָבָר ׀ רָע לְהִתְעוֹלֵל עֲלִלוֹת ׀ בְּרֶשַׁע
5 אֶת־אִישִׁים פֹּעֲלֵי־אָוֶן וּבַל־אֶלְחַם בְּמַנְעַמֵּיהֶם׃ יֶהֶלְמֵנִי־צַדִּיק ׀
חֶסֶד וְיוֹכִיחֵנִי שֶׁמֶן רֹאשׁ אַל־יָנִי רֹאשִׁי כִּי־עוֹד וּתְפִלָּתִי
6 בְּרָעוֹתֵיהֶם׃ נִשְׁמְטוּ בִידֵי־סֶלַע שֹׁפְטֵיהֶם וְשָׁמְעוּ אֲמָרַי כִּי

Digitized by Google

7 8 נְעֵמוּ׃ כְּמוֹ פֹלֵחַ וּבֹקֵעַ בָּאָרֶץ נִפְזְרוּ עֲצָמֵינוּ לְפִי שְׁאוֹל׃ כִּי
9 אֵלֶיךָ ׀ יְהוִה אֲדֹנָי עֵינָי בְּכָה חָסִיתִי אַל־תְּעַר נַפְשִׁי׃ שָׁמְרֵנִי
10 מִידֵי פַח יָקְשׁוּ לִי וּמֹקְשׁוֹת פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ יִפְּלוּ בְמַכְמֹרָיו רְשָׁעִים
יַחַד אָנֹכִי עַד־אֶעֱבוֹר׃ קמב מַשְׂכִּיל לְדָוִד בִּהְיוֹתוֹ קמב
2 בַמְּעָרָה תְפִלָּה׃ קוֹלִי אֶל־יְהוָה אֶזְעָק קוֹלִי אֶל־יְהוָה אֶתְחַנָּן׃
3 4 אֶשְׁפֹּךְ לְפָנָיו שִׂיחִי צָרָתִי לְפָנָיו אַגִּיד׃ בְּהִתְעַטֵּף עָלַי ׀ רוּחִי
5 וְאַתָּה יָדַעְתָּ נְתִיבָתִי בְּאֹרַח־זוּ אֲהַלֵּךְ טָמְנוּ פַח לִי׃ הַבֵּיט
יָמִין ׀ וּרְאֵה וְאֵין־לִי מַכִּיר אָבַד מָנוֹס מִמֶּנִּי אֵין דּוֹרֵשׁ
6 לְנַפְשִׁי׃ זָעַקְתִּי אֵלֶיךָ יְהוָה אָמַרְתִּי אַתָּה מַחְסִי חֶלְקִי בְּאֶרֶץ
7 הַחַיִּים׃ הַקְשִׁיבָה ׀ אֶל־רִנָּתִי כִּי־דַלּוֹתִי מְאֹד הַצִּילֵנִי מֵרֹדְפַי
פתח באתנח
8 כִּי אָמְצוּ מִמֶּנִּי׃ הוֹצִיאָה מִמַּסְגֵּר ׀ נַפְשִׁי לְהוֹדוֹת אֶת־שְׁמֶךָ
1 בִּי יַכְתִּרוּ צַדִּיקִים כִּי תִגְמֹל עָלָי׃ קמג מִזְמוֹר לְדָוִד קמג
יְהוָה ׀ שְׁמַע תְּפִלָּתִי הַאֲזִינָה אֶל־תַּחֲנוּנַי בֶּאֱמֻנָתְךָ עֲנֵנִי
פתח באתנח
2 בְּצִדְקָתֶךָ׃ וְאַל־תָּבוֹא בְמִשְׁפָּט אֶת־עַבְדֶּךָ כִּי לֹא־יִצְדַּק לְפָנֶיךָ
3 כָל־חָי׃ כִּי רָדַף אוֹיֵב ׀ נַפְשִׁי דִּכָּא לָאָרֶץ חַיָּתִי הוֹשִׁיבַנִי
4 בְמַחֲשַׁכִּים כְּמֵתֵי עוֹלָם׃ וַתִּתְעַטֵּף עָלַי רוּחִי בְּתוֹכִי יִשְׁתּוֹמֵם
5 לִבִּי׃ זָכַרְתִּי יָמִים ׀ מִקֶּדֶם הָגִיתִי בְכָל־פָּעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ
6 7 אֲשׂוֹחֵחַ׃ פֵּרַשְׂתִּי יָדַי אֵלֶיךָ נַפְשִׁי ׀ כְּאֶרֶץ־עֲיֵפָה לְךָ סֶלָה׃ מַהֵר
עֲנֵנִי ׀ יְהוָה כָּלְתָה רוּחִי אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי וְנִמְשַׁלְתִּי עִם־
8 יֹרְדֵי בוֹר׃ הַשְׁמִיעֵנִי בַבֹּקֶר ׀ חַסְדֶּךָ כִּי־בְךָ בָטָחְתִּי הוֹדִיעֵנִי דֶּרֶךְ
9 זוּ אֵלֵךְ כִּי־אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי נַפְשִׁי׃ הַצִּילֵנִי מֵאֹיְבַי ׀ יְהוָה אֵלֶיךָ
10 כִסִּתִי׃ לַמְּדֵנִי ׀ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ כִּי־אַתָּה אֱלוֹהָי רוּחֲךָ טוֹבָה
11 תַּנְחֵנִי בְּאֶרֶץ מִישׁוֹר׃ לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה תְּחַיֵּנִי בְּצִדְקָתְךָ ׀
12 תוֹצִיא מִצָּרָה נַפְשִׁי׃ וּבְחַסְדְּךָ תַּצְמִית אֹיְבָי וְהַאֲבַדְתָּ כָּל־
1 צֹרְרֵי נַפְשִׁי כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ׃ קמד לְדָוִד ׀ בָּרוּךְ יְהוָה ׀ צוּרִי קמד
2 הַמְלַמֵּד יָדַי לַקְרָב אֶצְבְּעוֹתַי לַמִּלְחָמָה׃ חַסְדִּי וּמְצוּדָתִי מִשְׂגַּבִּי
3 וּמְפַלְטִי לִי מָגִנִּי וּבוֹ חָסִיתִי הָרוֹדֵד עַמִּי תַחְתָּי׃ יְהוָה מָה־
4 אָדָם וַתֵּדָעֵהוּ בֶּן־אֱנוֹשׁ וַתְּחַשְּׁבֵהוּ׃ אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה יָמָיו כְּצֵל

Digitized by Google

5 6 עוֹבֵר׃ יְהוָה הַט־שָׁמֶיךָ וְתֵרֵד גַּע בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ׃ בְּרוֹק בָּרָק
7 וּתְפִיצֵם שְׁלַח חִצֶּיךָ וּתְהֻמֵּם׃ שְׁלַח יָדֶיךָ מִמָּרוֹם פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי
8 מִמַּיִם רַבִּים מִיַּד בְּנֵי נֵכָר׃ אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבֶּר־שָׁוְא וִימִינָם יְמִין
9 שָׁקֶר׃ אֱלֹהִים שִׁיר חָדָשׁ אָשִׁירָה לָּךְ בְּנֵבֶל עָשׂוֹר אֲזַמְּרָה־לָּךְ׃
10 הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה לַמְּלָכִים הַפּוֹצֶה אֶת־דָּוִד עַבְדּוֹ מֵחֶרֶב רָעָה׃
11 פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי מִיַּד בְּנֵי־נֵכָר אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבֶּר־שָׁוְא וִימִינָם יְמִין
12 שָׁקֶר׃ אֲשֶׁר בָּנֵינוּ ׀ כִּנְטִעִים מְגֻדָּלִים בִּנְעוּרֵיהֶם בְּנוֹתֵינוּ
13 כְזָוִיֹּת מְחֻטָּבוֹת תַּבְנִית הֵיכָל׃ מְזָוֵינוּ מְלֵאִים מְפִיקִים מִזַּן
14 אֶל־זַן צֹאונֵנוּ מַאֲלִיפוֹת מְרֻבָּבוֹת בְּחוּצוֹתֵינוּ׃ אַלּוּפֵינוּ מְסֻבָּלִים
15 אֵין פֶּרֶץ וְאֵין יוֹצֵאת וְאֵין צְוָחָה בִּרְחֹבֹתֵינוּ׃ אַשְׁרֵי הָעָם
1 שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְהוָה אֱלֹהָיו׃ קמה תְּהִלָּה לְדָוִד
אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד׃
2 בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד׃
3 גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר׃
4 דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ׃
5 הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאֹתֶיךָ אָשִׂיחָה׃
6 וֶעֱזוּז נוֹרְאֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדֻלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה׃
7 זֵכֶר רַב־טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ׃
8 חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל־חָסֶד׃
9 טוֹב־יְהוָה לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו׃
10 יוֹדוּךָ יְהוָה כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה׃
11 כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ׃
12 לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ׃
13 מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר׃
14 סוֹמֵךְ יְהוָה לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים׃
15 עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן־לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ׃
16 פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן׃
17 צַדִּיק יְהוָה בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו׃

18 קָרוֹב יְהוָה לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת׃
19 רְצוֹן־יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת־שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם׃
20 שׁוֹמֵר יְהוָה אֶת־כָּל־אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל־הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד׃
21 תְּהִלַּת יְהוָה יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל־בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃ קמו
1 2 קמו הַלְלוּיָהּ הַלְלִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה׃ אֲהַלְלָה יְהוָה בְּחַיָּי
3 אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי׃ אַל־תִּבְטְחוּ בִנְדִיבִים בְּבֶן־אָדָם שֶׁאֵין
4 לוֹ תְשׁוּעָה׃ תֵּצֵא רוּחוֹ יָשֻׁב לְאַדְמָתוֹ בַּיּוֹם הַהוּא אָבְדוּ
5 עֶשְׁתֹּנֹתָיו׃ אַשְׁרֵי שֶׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ שִׂבְרוֹ עַל־יְהוָה אֱלֹהָיו׃
6 עֹשֶׂה ׀ שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם הַשֹּׁמֵר אֱמֶת
7 לְעוֹלָם׃ עֹשֶׂה מִשְׁפָּט ׀ לָעֲשׁוּקִים נֹתֵן לֶחֶם לָרְעֵבִים יְהוָה
8 מַתִּיר אֲסוּרִים׃ יְהוָה ׀ פֹּקֵחַ עִוְרִים יְהוָה זֹקֵף כְּפוּפִים יְהוָה
9 אֹהֵב צַדִּיקִים׃ יְהוָה ׀ שֹׁמֵר אֶת־גֵּרִים יָתוֹם וְאַלְמָנָה יְעוֹדֵד
10 וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים יְעַוֵּת׃ יִמְלֹךְ יְהוָה ׀ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר
וָדֹר הַלְלוּיָהּ׃ קמז הַלְלוּיָהּ ׀ כִּי־טוֹב זַמְּרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי־נָעִים קמז
2 3 נָאוָה תְהִלָּה׃ בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַםִ יְהוָה נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס׃ הָרֹפֵא
4 לִשְׁבוּרֵי לֵב וּמְחַבֵּשׁ לְעַצְּבוֹתָם׃ מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם
5 שֵׁמוֹת יִקְרָא׃ גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב־כֹּחַ לִתְבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר׃
6 7 מְעוֹדֵד עֲנָוִים יְהוָה מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי־אָרֶץ׃ עֱנוּ לַיהוָה
8 בְּתוֹדָה זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ בְכִנּוֹר׃ הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם ׀ בְּעָבִים הַמֵּכִין
9 לָאָרֶץ מָטָר הַמַּצְמִיחַ הָרִים חָצִיר׃ נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי
10 עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ׃ לֹא בִגְבוּרַת הַסּוּס יֶחְפָּץ לֹא־בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ
11 12 יִרְצֶה׃ רוֹצֶה יְהוָה אֶת־יְרֵאָיו אֶת־הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ׃ שַׁבְּחִי
13 יְרוּשָׁלַםִ אֶת־יְהוָה הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן׃ כִּי־חִזַּק בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ
14 בֵּרַךְ בָּנַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ׃ הַשָּׂם גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ׃
15 16 הַשֹּׁלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד־מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ׃ הַנֹּתֵן שֶׁלֶג
17 כַּצָּמֶר כְּפוֹר כָּאֵפֶר יְפַזֵּר׃ מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ כְפִתִּים לִפְנֵי קָרָתוֹ
18 19 מִי יַעֲמֹד׃ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיַמְסֵם יַשֵּׁב רוּחוֹ יִזְּלוּ־מָיִם׃ מַגִּיד
20 דְּבָרָו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל׃ לֹא עָשָׂה כֵן ׀ לְכָל־

Digitized by Google

קמח 1 גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל־יְדָעוּם הַלְלוּ־יָהּ׃ קמח הַלְלוּ־יָהּ ׀ הַלְלוּ
2 אֶת־יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים׃ הַלְלוּהוּ כָל־מַלְאָכָיו
3 הַלְלוּהוּ כָּל־צְבָאָו׃ הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל־כּוֹכְבֵי אוֹר׃
4 5 הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר ׀ מֵעַל הַשָּׁמָיִם׃ יְהַלְלוּ
6 אֶת־שֵׁם יְהוָה כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ׃ וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם
7 חָק־נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר׃ הַלְלוּ אֶת־יְהוָה מִן־הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל־
8 תְּהֹמוֹת׃ אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר רוּחַ סְעָרָה עֹשָׂה דְבָרוֹ׃
9 10 הֶהָרִים וְכָל־גְּבָעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל־אֲרָזִים׃ הַחַיָּה וְכָל־בְּהֵמָה
11 רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף׃ מַלְכֵי־אֶרֶץ וְכָל־לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל־שֹׁפְטֵי
12 13 אָרֶץ׃ בַּחוּרִים וְגַם־בְּתוּלוֹת זְקֵנִים עִם־נְעָרִים׃ יְהַלְלוּ ׀ אֶת־
14 שֵׁם יְהוָה כִּי־נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמָיִם׃ וַיָּרֶם
קֶרֶן ׀ לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל־חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ הַלְלוּ־יָהּ׃
קמט 1 קמט הַלְלוּ־יָהּ ׀ שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים׃
2 3 יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי־צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם׃ יְהַלְלוּ שְׁמוֹ
4 בְמָחוֹל בְּתֹף וְכִנּוֹר יְזַמְּרוּ־לוֹ׃ כִּי־רוֹצֶה יְהוָה בְּעַמּוֹ יְפָאֵר
5 עֲנָוִים בִּישׁוּעָה׃ יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל־מִשְׁכְּבוֹתָם׃
6 7 רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם׃ לַעֲשׂוֹת נְקָמָה
8 בַּגּוֹיִם תּוֹכֵחוֹת בַּלְאֻמִּים׃ לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִּים וְנִכְבְּדֵיהֶם
9 בְּכַבְלֵי בַרְזֶל׃ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם ׀ מִשְׁפָּט כָּתוּב הָדָר הוּא לְכָל־
קנ 1 חֲסִידָיו הַלְלוּ־יָהּ׃ קנ הַלְלוּ־יָהּ ׀ הַלְלוּ־אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ
2 3 בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ׃ הַלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ׃ הַלְלוּהוּ
4 בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר׃ הַלְלוּהוּ בְתֹף וּמָחוֹל
5 הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעוּגָב׃ הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי־שָׁמַע הַלְלוּהוּ
6 בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה׃ כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּ־יָהּ׃

צבאיו קרי

חזק

סכום פסוקי תהלות אלפים וחמש מאות ועשרים ושבעה. וסמן ב״ך אכב״ד. וחציו ויפתוהו בפיהם (78, 36). וסדריו תשעה עשר וסמן בט״ב. ומזמוריו מאה וחמשים:

Digitized by Google

תפלה בעת עצירת גשמים·

בעת עצירת גשמים מתפללים על הגשמים ואומרים מזמורים. והמנהגים חלוקים, כי בעל אמתחת בנימן מביא את כ"ו מזמורים הללו: מזמור ד', י"ג, כ"ה, ל"ב, נ"א, כ"ג, כ"ט, מ"ב, ס"ג, ס"ה, ס"ח, ע"ז, פ"ה ק"ג, ק"ד, קי"ד, קכ"א, קכ"ד, קכ"ו, קכ"ט, ק"ל, קל"ח, קל"ו, קמ"ה, קמ"ו, קמ"ז. ובס' מנהגי פיורדא נרשמים אלו י' מזמורים: י"ג, כ"ה, מ"ב, נ"א, ס"ה, ס"ח, פ"ה, ק"ד, ק"ה, ק"ל. ויעב"ץ בסדורו רשם אלה י"ג מזמורים: י"ג, כ"ה, ל"ב, פ"ו, ק"ג, קל"ה, צ"ח, ק"ד, קכ"א, קכ"ג, קכ"ד, ק"ל, קל"ו. ומנהג ק"ק פפד"מ לומר י' מזמורים אלו: י', כ"ג, כ"ה, נ"א, ס"ט, פ"ה, פ"ו, ק"ד, ק"ל, כ'. ויש קהלות שמוסיפים לומר תפלה זו:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מֶלֶךְ רַחֲמָן לְרַחֵם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל· וּבְרֹב רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ כַּפְּרָנָא עַל כָּל־חַטֹּאתֵינוּ וַעֲוֹנוֹתֵינוּ וּפְשָׁעֵינוּ, וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ, קְרַע רֹעַ גְּזַר דִּינֵנוּ וּבַטֵּל מֵעָלֵינוּ כָּל־גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת, וְכַלֵּה דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית וּמַגֵּפָה מִבְּנֵי בְרִיתֶךָ· אָנָּא אַב הָרַחֲמִים שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ, וּבָרֵךְ שְׁנָתֵנוּ כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת, צַוֵּה לַשָּׁמַיִם לָתֵת טַל וּמָטָר לִבְרָכָה עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם וּלְשֹׂבַע, וְאֶל־הָאָרֶץ תְּצַוֶּה לָתֵת פִּרְיָהּ בְּעִתָּהּ לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשׁוֹתֵינוּ וְנַפְשׁוֹת בָּנֵינוּ וּבְנוֹתֵינוּ וְטַפֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ לְתוֹרָתֶךָ וּלְמִצְוֹתֶיךָ· וּמַלֵּא אֲסָמֵינוּ שָׂבָע, וְיִמָּלְאוּ הַגְּרָנוֹת בַּר וְהַיְקָבִים תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר: עֲשֵׂה לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל, עֲשֵׂה לְמַעַן אֲבוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, עֲשֵׂה לְמַעַן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, עֲשֵׂה לְמַעַן דָּוִד וּשְׁלֹמֹה, עֲשֵׂה לְמַעַן חֲסִידֶיךָ הַטְּהוֹרִים וְהַקְּדוֹשִׁים, עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִינוּ וְהֶגְיוֹן לִבֵּנוּ לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרֵנוּ וְגֹאֲלֵנוּ:

תפלה בעת רבוי גשמים·

בעת רבוי גשמים אומרים:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת־כַּעַסְךָ וְיִגֹּלוּ רַחֲמֶיךָ עַל מִדּוֹתֶיךָ, וְתִתְנַהֵג עִם־בָּנֶיךָ בְּמִדַּת רַחֲמִים וְתִכָּנֵס לָהֶם לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין וּבְטוּבְךָ הַגָּדוֹל רַחֵם עֲלֵיהֶם שֶׁאֵין פֻּרְעָנוּת בָּאָה לָעוֹלָם אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל וְהֵם עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֵינָם יְכוֹלִים לְקַבֵּל לֹא רֹב רָעָה וְלֹא רֹב טוֹבָה, הִשְׁפַּעְתָּ עֲלֵיהֶם רֹב טוֹבָה אֵינָם יְכוֹלִים לְקַבֵּל, כָּעַסְתָּ עֲלֵיהֶם אֵינָם יְכוֹלִים לִסְבּוֹל· יְהִי רָצוֹן שֶׁיְּהִי רֶוַח בָּעוֹלָם, וּזְכוֹר רַחֲמֶיךָ וּשְׁמַע צַעֲקַת וְנַאֲקַת עֲנִיֵּי עַמְּךָ בְּרַחֲמִים:

Digitized by Google

מזמורים

שנוהגים לומר אחר התפלה בימי חגים ותעניות ושאר ימים מצוינים שבשנה.

	מזמור		מזמור		מזמור
בראש חדש	ק״ד	ימי הסליחות קודם ר״ה	פ״ט	שמיני עצרת	ס״ה
בשבת הגדול	צ״ה	ערב ראש השנה	צ״ח	שמחת תורה	קמ״ז
יום א׳ של פסח	ק״ה	יום א׳ של ר״ה	פ״א	חנוכה	ל׳
יום ב׳ של פסח	ס״ו	יום ב׳ של ר״ה	מ״ז	עשרה בטבת	ע״ד
חול המועד של פסח	ע״ח	עשרת ימי תשובה	י׳	פרשת שקלים	מ״ט
יום ז׳ של פסח	י״ח	שבת תשובה	ל״ב	פרשת זכור	ק״ט
יום ח׳ של פסח	קי״ד	ערב יום כפור	ק״ז	תענית אסתר	כ״ב
אסרו חג	קי״ח	כל נדרי	צ״ט	פורים	ז׳
שני וחמישי ושני	ל״ג	יום כפור	ס״ה	שושן פורים	ס׳
יום א׳ של שבועות	ס״ח	יום א׳ של סכות	ע״ו	פרשת פרה	נ״א
יום ב׳ של שבועות	כ״ט	יום ב׳ של סכות	ס״ו	פרשת החדש	ע״ז
שבעה עשר בתמוז	ע״ט	חול המועד של סכות	צ״ז	לתתונה	י״ט
תשעה באב	קל״ז	הושענא רבה	פ״ח	לברית מילה	י״ב

מזמורים

שנוהגים לומר בכל שבת ושבת מעין הפרשיות.

	מזמור		מזמור		מזמור
שבת בראשית	קל״ט	שבת תרומה	כ״ו	שבת שלח לך	ס״ד
• נח	כ״ט	• תצוה	ס״ה	• קרח	ה׳
• לך לך	ק״י	• כי תשא	ע״ה	• חקת	צ״ה
• וירא	י״א	• ויקהל	ס״א	• בלק	ע״ט
• חיי שרה	מ״ה	• פקודי	מ״ה	• פינחס	נ׳
• תולדת	ל״ו	• ויקרא	נ׳	• מטות	קי״א
• ויצא	ג׳	• צו	ק״ז	• מסעי	מ״ט
• וישלח	ק״מ	• שמיני	קכ״ח	• דברים	קל״ז
• וישב	קי״ב	• תזריע	ק״ו	• ואתחנן	צ׳
• מקץ	מ׳	• מצרע	ק״כ	• עקב	ע״ה
• ויגש	מ״ח	• אחרי מות	כ״ו	• ראה	צ״ז
• ויחי	מ״א	• קדושים	ט״ו	• שופטים	י״ז
• שמות	צ״ט	• אמור	מ״ב	• כי תצא	ל״ב
• וארא	מ״ו	• בהר	קי״ב	• כי תבא	נ״א
• בא	ע״ז	• בחקתי	ק״ה	• נצבים	פ״א
• בשלח	ס״ו	• במדבר	קכ״ב	• וילך	ס״ה
• יתרו	י״ט	• נשא	ס״ז	• האזינו	ע״א
• משפטים	ע״ב	• בהעלתך	ס״ח	• וזאת הברכה	י״ב

Digitized by Google